

ENCHIRIDION,
S I V E
M A N V A L E
CONFESSARIORVM,
ET P Æ N I T E N T I V M,

*Complectens pene resolutionem omnium dubiorum, quæ communiter
in sacris confessionibus occurrere solent circa peccatâ, absolu-
tiones, restitutiones, censuras, & irregularitates.*

AUCTORE MARTINO ab AZPILCVETA
DOCTORE NAVARRO.

Nunc quarto

*Recognitum, & innumeris pene locis emendatum, & multis locupletatum
ab eodem in Romana Curia S. D. N. GREGORII XIII. eiusq.
in foro Penitentiariae obsequijs inferuiente.*

Ad S. D. N. Gregorium XIII. Pont. Opt. Max.

ex libris.

Jacobi Stuanell

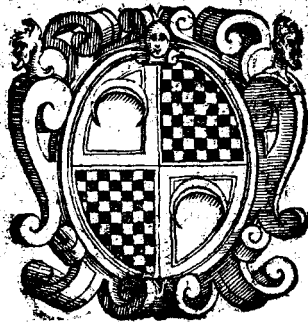
VENETIIS, M D LXXIII.
Apud Franciscum Zilettum, De consensu Auctoris, & Georgij Ferrarij.

*Cum Privilegijs, Summi Pontificis, Catholici Regis in uniuersa eius ditione,
& Illustriss. Senatus Veneti, ac aliorum Principum.*

*Infans forma, doctrina Ingenior unus
At superat summi cultus, utrunque Dei.*

AVCTORIS INSIGNIA GENTILICIA.

S. D. N. GREGORIO XIII.

PONT. OPT. MAX.

MARTINVS ab AZPILCVETA

DOCTOR NAVARRVS

*In ista mira gubernandi vigilantia perpetuam
perseuerantiam.*

QVOD ENCHIRIDION, siue
Manuale Confessariorum, & penitentium ante annos uiginti sermone vulgari edideram, nunc latinitate donatum, editurus, tuæ, quæ secundum diuinam prima est, Majestati, audeo nuncupare, B. Pater; non quidem quòd humilitatem Auctoris, & operis non agnoscam; neque quòd istam tuam, Sacrosanctæque Sedis, cui præfides, sublimitatem post Dei, maximam, cui nil nisi altum offerri decuit, exploratam non habeam; sed quod in id me moueat primum, uehemens illud desiderium, signo aliquo testandi meam erga te obseruantiam, & pietatem, conceptum iam inde, a quo tempore missus in Hispaniam à latere Legatus, admirabilis prudentiæ, iustitiæ, constantiæq; specimen toti ei edidisti Illustris, Deinde quod uisum est nonnullis, esse muneris, ætatis, & officij mei; ut qui iunior in alijs Regnis multis Regibus, & principibus offi-

cinæ meæ pauperis munuscula obtulerim, iam senior
multis annis in tuis moratus; & facerrimo tuæ Peni-
tentiariæ Prætorio adscriptus, offeram istud humile
quidem, sed ad id, ni fallor, perutile, & longe a-
lijs præstantius Sanctitati tuæ, à qua & sæl. record.
Pio V. quem tu tanti facis, tantoque opere præter
aliorum consuetudinem, quibus Præcessorum facta di-
splicere solent, imitaris, & qua licet exuperas, maio-
ra beneficia, quàm unquam ab alijs accepi. Accedit
quòd eisdem ipsis visum est, ut opus in Hispania hispa-
no sermone ab homine Hispano compositum Hispania-
rum summæ eidemque incomparabili Proreginæ Do-
minæ Ioannæ Austriacæ Lusitanie Principi dicatum; idem
in Latio ab homine iam quadamtenus Latino factum
latinum Latinorum Regi, totiusque Christiani popu-
li summo Patri dicetur, quo ut illud fuit ab omni-
bus illius subditis maximo cum plausu susceptum, ob
Maiestatem tantæ Patronæ, quæ tot Augustorum,
& Augustarum, tot Regum, & Reginarum uxor,
mater, filia, nurus, soror, amita, & matertera ex-
titit, & extat; quæque omnium uirtutum heroicarum
radijs, ceu sydus irradians, earum se toti orbi præ-
stat exemplar: ita hoc à toto orbe Christiano tibi
subdito pari plausu, & eo maiori, quo materies il-
lius spirituum patri magis, quàm corporum dominis
conueniat, suscipiatur, te patrono velut Deo quodam
tutelari; qui non solum dignitate, qua Prodeus es;
sed etiam meritis longo interuallo omnes superas; quip-
pe qui per ingenitas, & inditas animi, corporisque
dotes diuini, humanique iuris, præstantissimarumque
omnium artium exactam cognitionem tibi compa-
rasti; quique ab incunte ætate conerescentem pru-
dentiam;

dentiam, iustitiam, fortitudinem, constantiam, modestiam, omneque virtutis decus coluisti, ita ut existimeris alius Fabius Maximus temperantia, Curius frugalitate, Xenocrates constantia, Fabricius magnanimitate, Scipio prudentia, Marcellus animo, iustitia Cato, Iulius dictator clementia, nisi qua parte ea fide, spe, ac charitate exornando eos superas, per quas ab imo in summa per omnes munerum gradus progressus, & non per flexaminas, ac potentes Cæsarium, Regumque commendationes, non per eblandita suffragia viam tibi ad hanc monarchiam muniuisti, aut certe Deus ipse muniuit; & ita quidem, ut dignus fueris, qui prima collatione intra Sacrosanctum Illustrissimorum Cardinalium conclaue habita, Spiritu sancto afflante, omnium unanimi consensu in Max. Pont. deligereris; cum numquam fortassis in Summo illo Senatu interregni anterioris, tanto muneri subeundo tot pares fuerint. Quo evenit, ut si ullus umquam huic cæli vicariæ vrbi, adeoque totius imperio Christiano iucundissimus dies illuxit; si ex honore cuiquam delato ad illos, qui eum decreuerunt immortalis gloria, & ad bonos omnes incredibilis lætitia redundavit, is certe III. Idus Maias M. D. LXXII. concordibus cunctis omnium sacri Senatus Patrum suffragijs, te Pontif. Max. renunciato, obrigit. Quid enim factum est unquam, uel ad commendationem Patrum purpuratorum illustrius, uel ad recreandum Rempublicam Christianam morte Pientissimi Pontificis Pij V. cuius in locum susceptus es, summo mœrore confectam opportunius, aut sapientius, quàm te Dei Vicarium delectum esse? Neque verò patres purpuratos sua sefellit

spes, nec orbem suam expectatio; quandoquidem cer-
 neris tecum te reputare, non tam Regem dominantem,
 quam pastorem vere Gregorium super grege tuo vigi-
 lare debentem, vocatumque à Deo tamquam Aaron,
 non ad festum, non ad voluptates, aut otium; sed ad
 labores, curas & vigilias; quibus ita te totum dedis, vt
 nihil à te inferius Solium modestè recteque moderan-
 te, nunc supremum moderans degeneres, & (vt Fa-
 brij verbo utar) difficilius à recto, quam Sol à suo
 cursu, auertaris. Quamobrem B. P. confidenter sup-
 plico S. T. vt hoc munus humile humillimi filij, & ser-
 uij, quod antea sereno animo suscepisses, nunc serenif-
 simo suscipere digneris: simul benedictionem tuam
 Apostolicam impartiri ei iam octogenario, quo te pre-
 eat in coelum, in aliquo eius recessu locandus; ex quo
 te olim post multos annos sanctissimè populo Christia-
 no impensos, videre liceat, maximo dracone victo, am-
 plissima eius sede, uel alia cuiuspiam eiusdem ordinis,
 donatum. Amen.

BEATISSIME PATER.

N Enchiridion, siue Manuale Con-
 fessoriorum, quod Sanctitati tuæ o-
 ctogenarius ante circiter decem an-
 nos dedicaueram, & postea ter in hoc
 decennio reuisum, & nunc iam quan-
 tò serius, & accuratius, adeò pluribus
 in locis, quam putabam emendatum, auctum, ordina-
 tum, & illucidatum, (vt cuiuspiam videri possit nouum)
 denuo eidem nonogenarius consecro: supplicando
 quam

quàm humillime sublimitati tuæ post diuinam primæ ,
yt ex alto humilia respiciens , animo de more sereno , ac
benigno suscipere digneris munus pauper in paupere of-
ficina refectum , & ab Authore paupere quidem ; sed
quàm dignissimam pro sua tenuitate concipere potest ,
reuerentia oblatum ; quo animosius audeam eidem of-
ferre alia omnia opuscula mea simili diligentia recogni-
ta , & lucidiora , vtilioraque facta simul typis excusa ;
quod propediem me facturum spero . In gloriam D. N.
Iesu Christi, qui te suum summum in terris Vicarium Ec-
clesiæ suæ sanctæ quàm diutissime seruet incolumen .
Amen .

GREGORIUS XIII.

AD FUTURAM Rei Memoriam . Cum à s^{cl}. record. Pio Papa Quinto prædecessore nostro emanauerint literæ tenoris subsequenti. Dilecto filio Martino ab Azpilcueta Decretorum Doctori Pius Papa Quintus. Dilecte fili salutem, & Apostolicam benedictionem. Dū dum à s^{cl}. record. Paulo Papa Tertio prædecessore nostro emanarunt literæ tenoris subsequenti. Dilecto filio Martino ab Azpilcueta Decretorum Doctori , primariam cathedram Iuris Canonici in vniuersitate studij Conimbricensis actu Regenti Paulus Papa Tertius. Dilecte fili salutem, & apostolicam benedictionem . Cum sicut nobis exponi fecisti , ut alijs iuxta traditum tibi à Deo talentum prodesse posses , nonnullas lecturas super voluminibus Decreti, & Decretalium non sine maximis laboribus , & vigilijs , ad laudem diuini nominis , cuius ope literariæ rei, & Christianæ Republicæ consuluisse , & profecisse credis, scribendo composueris, & compilaueris, easque de proximo tuis proprijs expensis in lucem edere , & imprimi facere intendas , pro parte tua nobis fuit humiliter supplicatum, ut tibi, quod lecturæ huiusmodi absque tuo consensu imprimi non possint, vt tuarum uigiliarum effectu lateris, concedere de benignitate Apostolica dignaremur. Nos uolentes te specialis gratiæ fauore prosequi huiusmodi supplicationibus inclinati tibi, quod ad septennium à die, quo tu lecturas prædictas imprimi feceris computandum , nullis alijs per vniuersum orbem Christianum constitutus lecturas ipsas, vel illarum partem aliquam imprimere, seu imprimi facere, vel impressas in sua domo , aut alibi habere, & tenere , nec illas uendere , seu mutuo aut ex dono , vel alias donare possit auctoritate Apostolica tenore præsentium de speciali gratia indulgemus : districtè inhibentes in uirtute sanctæ obedientiæ, & sub excommunicationis poena, eo ipso si contrafactum fuerit incurrenda, omnibus, & singulis, cuiuscunque status, gradus, ordinis, & conditionis existentibus, & quauis apostolica auctoritate, aut facultate fungentibus, per vniuersum orbem constitutis, ne lecturas huiusmodi, uel earum partem aliquam absque tuo expresso consensu, & licentia septennio prædicto duntaxat durante imprimere, seu imprimi facere, aut uendere, seu donare præsumat. Non obstantibus constitutionibus, & ordinationibus apostolicis, ac quarumcunque prouinciarum, & locorum statutis, & consuetudinibus, etiã inratum, confirmatione apostolica, vel quauis firmitate alia roboratis, necnon priuilegijs, Indulgentijs, & literis apostolicis quibusuis prouincijs, & illarum personis, ac vniuersitatibus, & collegijs, etiam per nos, & Sedem Apostolicam sub quibuscunque tenoribus, & formis, ac cum quibusuis clausulis, & decretis, etiam derogatorijs derogatorijs, uel alijs quomodolibet concessis, confirmatis, ac etiam iteratis uicibus innouatis . Quibus omnibus, etiam si de illis, eorumque totis tenoribus specialis, specifica, expressa, & indiuidua, ac de uerbo ad uerbum, non autem per clausulas generales idem importantes mentio, seu quauis alia expressio habenda, aut exquisita forma ad hoc seruanda foret tenores huiusmodi, ac si de uerbo ad uerbum infererentur, presentibus pro expressis, ac de uerbo ad uerbum insertis habentes illis alijs in suo robore permanentibus hac uice dumtaxat specialiter, & expressè derogamus , cæterisque contrarijs quibuscumque. Datum Romæ apud Sanctum Petrum sub annulo piscatoris die viij. Ianuarij M. D. XLIIII. Pontificatus nostri anno nono . Et deinde . Cum sicut nobis nuper tu exponi fecisti ,
sicut

sicut afferis, rogeris à multis, ut opera tua tam prius edita, quàm nondum edita, quæ super iure Pontificio, & ad declarationem illius pertinentibus habes composta typis excudi faceres, idq; facere proponas uita comite, & Deo iuuante impensis tuis, & te præsentem, quo correctiora, auctiora, & piëntiora prodeant, nobis humiliter supplicari fecisti, vt in præmissis opportunè providere de benignitate apostolica dignaremur. Nos te amplioris gratiæ fauore prosequi uolentes huiusmodi supplicationibus inclinati Apostolica auctoritate tenore præsentium declaramus, intentionem nostram esse, vt prædicti Pauli prædecessoris nostri litteræ, quæ de lecturis loquuntur, habeant etiam locum in alijs Commentarijs, libris, & tractatibus, quos tu edideris super ijs, quæ pertinent ad prædicti Iuris pontificij declarationem, Non obstantibus omnibus supradictis, quæ idem Paulus prædecessor in dictis præinsertis litteris uoluit non obstare, Datum Romæ apud Sanctum Petrum sub annulo piscatoris die xviij. Maij M. D. LXXI. Pontificatus nostri anno sexto, Ac cum postmodum uidelicet nonis Nouembris, Pontificatus nostri anno primo, eundem Martinum specialibus fauoribus, & gratijs prosequi uolentes stauerimus, prædictoq; Martino concesserimus litteras scilicet recor. Pauli Tertij, & Pij V. prædecessorum nostrorum præinsertas locum habere, & se extendi in his, quæ de lecturis, & alijs loquuntur in quibuscunque Commentarijs, & tractatibus, quæ idem Martinus ediderit, super prædicti Iuris Canonici declaratione, & interpretatione, & præsertim super Manuali Confessariorum, ab eo prius lingua Hispanica edito, nunc recognito, aucto, latinitateque donato. Cum autem, vt accepimus, in obsequium Dei, sacrosanctæque Sedis Apostolicæ non sine magno labore duobus annis proximè præteritis idem Martinus intenderit, & in præsentia intendat recognitioni operum suorum tam editorum, quàm non editorum, quo emendatiora, defœcatoria, auctiora, & uiliora effecta typis excudantur. Nos eundem Martinum amplioribus fauoribus, & gratijs prosequi uolentes, Motu proprio; non ad dicti Martini, aut alterius pro nobis desuper oblata petitionis instantiam, sed ex certa nostra scientia, indultum, inhibitionem, declarationem, decretum, derogationem, aliaque omnia in præinsertis litteris apostolicis, & earum singulis contenta ad decem annos à Data præsentium computandos, ita vt quis ea, vel illorum partem aliquam sine suo expresso ad id in scriptis consensu imprimere, vel alibi impressa dicto decennio durante vendere, aut uenalia tenere, donare, aut permutare non possit Apostolica auctoritate tenore præsentium prorogamus, extendimus, & ampliamus, & quemlibet contrauenientem censuras, & poenas in præinsertis litteris contentas eo ipso, & absque alia declaratione incurrere, Sicq; per quoscunq; Iudices, & Commissarios quauis auctoritate fungentes, sublata eis, & eorum cuilibet quauis aliter iudicandi, & interpretandi facultate, & auctoritate ubique iudicari, & definiri debere, irritum quoq; & inane decernimus, si secus super his à quoquam quauis auctoritate scienter, vel ignoranter contigerit attentari. Non obstantibus præmissis ad omnibus illis, quæ in omnibus supradictis litteris concessum est non obstare, ceterisque contrarijs quibuscunque. Insuper quia difficile foret, præsentis litteras ad quæcunque loca deferri, volumus, & dicta auctoritate decernimus ipsarum transumptis, & exemplis, & in eisdem exemplis, lecturis, Commentarijs, Manuali, & alijs operibus huiusmodi impressis plenam, & eandem prorsus fidem ubique in iudicio, & extra adhiberi, quæ originalibus adhiberetur, si forent exhibitæ, vel ostensæ. Datum Romæ apud Sanctum Petrum sub annulo piscatoris die xxj. Nouembris, Pontificatus nostri Anno Nono.

Ca. Gloricius.

P I O L E C T O R I S .

VMQVAM Adeo noui, candide lector, illud omnibus notum, Curæ posteriores meliores, vt in hac huius nostri Enchiridij, siue Manualis recognitione vltima. Siquidem cum illud antehac ter recognouerim, emendauerim, reformauerim, atque auxerim: nihilominus nunc tot loca emendanda, reformanda, elucidanda & ordinanda inueni; quod cogor memoria repetere illud, quod Ecclesia Catholica Spiritu sancto illi Deo nostro æterno, donorumque omnium largitori cantat, & psallit; *Sine tuo numine nihil est in homine, nihil est innoxium, nihil sincerum, nihil limpidum, nihil integrum.* Cuius opem quàm humillime implorando, & quæcumque dixerim Sacrosanctæ Ecclesiæ Romanæ, quæ una, vt suprema omnium est magistra, censura, & cuiusuis alius melius sentientis iudicio summittendo, conabor, ut hoc opus omni nationi orthodoxæ hæctenus gratum, posthac sit longe gratius. Ob quod etiam omittimus multa, quæ ad te præfati fuimus in primis tribus editionibus, eo quorundam piorum, & prudentium consilio, ne quæ tunc ob aliquas causas erant opportuna, aunc eis cessantibus tibi videantur importuna. Omittimus etiam asteriscos hæctenus additos, & in hac recognitione addendos; ne frequentia eorum Lectorem remoretur, & eius attentionem impediât. Nomina itêm eorum, ob quorum interrogata, & monita multa addidimus, & addimus, quia nonnulli eorum nolunt nominari; & nonnullis aliorum nominatio displicet; & modestia prudentia, quæ maxima est, Romana id quodamtenus fastidit. Vale in Christo Iesu, qui nos omnes saluet. Amen.

GEORGIVS CALANDRVS
LVSITANVS I. C.

Candido Lectori S.

EXPECTABAM, Lector beneuole, aliam maiorem occasionem, qua possem Domino, ac præceptori meo officij mei debitum ex integro persolvere: sed recens editio aurei Enchiridij siue Manualis Confessariorum, & operum aliorum eiusdem frequentia non patiuntur longiore foras, & me quasi nolentem cogunt, utcumque prodire moras, ac illum veluti magnæ summæ creditorem, leui quodam, sed grati animi indice, munusculo præuenire, donec pleno aliquando opere satisfaciam. Sic frondibus coronantur Diuorum altaria, & mola litant, qui thura non habent. Quod autem præcipue me ad hoc adegit, est, quòd arbitrer è Republica Christiana esse, ut vel leuis notitia habeatur de magna æstimatione eruditionis eius; quam cum uitæ integritate coniunctam semper habuit, deque qualitate operum eius, quo libentius ea legantur. Ob oculos ergo propono tibi, Candide Lector, unum nostri sæculi doctrinæ, ac sanctitatis exemplar D. Martinum ab Azpilcueta Doctorem Nauarrum, qui tam præfato Manuali, quàm omnibus alijs, utrumque sartum tectum ostendit. Alterum quidem, dum primum in se, deinde in alijs vitia omnia atq; peccata remedijs opportunis extirpat, & actus hominum ad bene beateque viuendum sedulo instruit. Alterum dum in ijs rite peragendis omnia iuris diuini, & humani, & utriusque philosophiæ penetralia referat, & abstrusa quæque recludit, & in medium profert, ea copia, ut nihil addi possit, ea breuitate, ut nihil diminui, tanto in hac ultima manu suis prioribus superior, quanto suæ priores aliena superarunt. Sic sunt eiusdem Auctoris opera nouissima, vel quæ addendo prioribus olim editis locupletat; quæ de nouo nunc edit plurima. Vergente quippe deorsum conditione corporea, vigor spiritus in sublimiora conscendit, & quasi alter naturæ cygnus, quo morti proximior, eo suauius modulatur. In eo sub tenui carne tenuissimus spiritus enitescit; quasi sine carne totus spiritus. Nil turbidum manât, nil inspidum: sed omnia pura, ac defæcata, utroque sale, tam conscientie, quàm scientie bene condita. Fluunt ex ore doctrinæ, ac sanctitatis flores, Amalthæa cornu copiam dixeris, sic gratiæ, ac lepores, doctæ ac beatæ animæ circumstant undique, siue antiquis operibus addit, siue de nouo cudit. Vtriusque temporis ego testis oculatus sum, qui à quadraginta annis Salmantica, & Conymbrica (Castellæ, ac Lusitaniæ literarum Emporijs) cæpi sub eius disciplina operam iuri nauare; & vsque ad præsens, quo

Roma.

Roma in almo gymnasio, gratia S. D. N. Gregorij XIII. Pont. Opt. Max. iam per septennium iuris Pontificij ordinarius interpres, quantumuis minimus existo, eiusdem D. mei præceptoris eximijs scriptis addisco, & quotidie proficio, sicut omnibus multum, sic magis nouissimè. Quanto igitur maiori laude putas, Candide Lector, quòd celebrare potuissent hodierna eius opera insignes illi duo viri, quorum epigrammata subiiciuntur edita Conymbricæ ab hinc annis trigintaquinque, quo tempore ille primos suos edebat sætus; quorum alter heroico, alter elegiaco carmine cecinerunt, toto orbe iam tunc celeberrimum Nauarrum, tum prælegendo, tum de iure respondendo in inchytis Hispaniarum Academijs ea, quæ didicerat, simul & docuerat antea iunior in Gallicanis, si uidißent eundem nunc longe seniore, & maiori otio Romæ uetera sua augmentem, & noua in dies proferentem; & utraque ingenio acutissimo exornantem, industria solertissima elaborantem, doctrina absolutissima perficientem, gratisq; ad quæ sita tamquam alterum iuris Apollinem ex tripode respondentem? Deduxi, Candide Lector, magni mei præceptoris, ac domini primas hic tantum lineas; depingent alij suos colores, hoc artem oratoriam, in qua non adeo uersor, desiderat, illi simplex ueritas, in qua soleo uersari, sufficit. Bene uale, & frueri.

Roma XX. Martij. M D LXXIX.

D V O

DVO EPIGRAMMATA.
ILLORVM DVORVM
INSIGNIVM VIRORVM,

Quos Regia Maiestas ex Gallia Conymbricam magnis
honorarijs duxit, primis Authoris operibus ante
triginta annos Conymbricæ adiecta.

*Alterum illius eruditissimi, qui tunc insignis Collegij bonarum
artium Conymbricensis professor erat primarius.*

A D A V T H O R E M.

*ACTE animi, venerande senex, qui
pectore sancto
Abdita secreti referas penetralia Iuris:
Et veras recludis opes; vitijq; rebellis
Sape renascentē refecas rationibus herbã.
Non tu Dictæo mendacia callidus antro,
Authoremq; Iouem fingis, lucone Capeno
Auiæ nocturnæ simulas commertia nympha,
Nec tripodas Phœbi mentita oracula fundis:
Sed liquidas veri puris de fontibus unda
Pectora nostra rigas; moresque in praua fluentes
Corrigis, & iustis legum compefcis habenis.
Spes nimias; animosque feros moderamine flectis.
Pontifices tu per sacros, dominosque potentis
Ausonia, Regesque doces discrimine certo
Nosse modum iuris; flexuque obliqua doloso
Exigis ad Canones interpretes commodus æquos.
Ergo velut dubijs Phœbæa oracula rebus,
Aut libycas sortes, aut Dodonea petebant
Templa inopes veri, trepidoque instante tumultu:*

Sic

*Sic cum perplexis mentes ambagibus error
 Implicat, & iuris sinuoso tramite fallit
 Semita; tu dubios regis errantesque reducis,
 Confirmas trepidos, reuocasque in cœca ruentes:
 Et mala ne serpent rabiosa semina litis,
 Ante caues: & iustitiæ præceptor inermis
 Aurea compositis instauras secula bellis.*

ALTERVM IACOBI TERTII
I. C. ELOQVENTISSIMI
AD EVNDEM

*Ens, lingua, ingenium, naturæ dona pa-
 rentis
 Sint licet, artificis munere cuncta nitent.
 Pura quidem, & minimis mens candida
 sordibus ut sit
 Natura, arte eadem purior esse potest.
 Lingua itidem sonitum præbet naturæ suauem;
 Suauior, ut fiat, postulat artis opem.
 Quis neget ingenium nostræ magis arte iuuari;
 Vt solet assiduo vomere cultus ager?
 Hæc data diuino tria sunt tibi munere dona,
 Mens pia, & ingenij lumen, & oris opes.
 Purius illa tamen studijs exculta nitescunt,
 Et rude si quid erat, sedulus arte dolas.
 Sydera ceu claro debent sua lumina Phœbo;
 Sic sua virtutum lumina terra tibi.
 Sermo fluit facilis, sapienti è pectore manans:
 In sene doctiloquo Nestore qualis erat.
 Testis erit linguæ, & mentis latissimus orbis;
 At quale ingenium sit tibi scripta docent.*

Nicolaus Deponte Dei gratia

Dux Venetiarum, &c.

V I V E R S I S & singulis Rectoribus, Potestatibus, Capitaneis, cæterisque ministris & iudicantibus nostris, nec non Magistratibus huius Urbis nostræ Venetiarum, præsentibus & futuris, Significamus hodie in Consilio nostro Rogatorum captum fuisse partem tenoris infrascripti, videlicet: Che, non ostante parte alcuna in contrario, sia concesso à D. MARTINO Azpilcueta Nauarro, ch'altri ch'egli, ò chi harrà causa da lui, non possa per spatio de anni vinti, stampar nel Dominio nostro, ouero stampato altroue, in esso vender il libro suo, Manuale de Confessori intitolato, non ostante che prima l'abbia fatto stampar fuori del Dominio nostro, & ciò sotto pena di ducati trecento, da esser diuisi, un terzo à l'accusator, vno al Magistrato, che farà l'effecutione, & l'altro alla casa nostra dell' Arsenal, & nel resto sia tenuto di offeruar quanto è disposto per le leggi nostre in materia di stampe. Quare auctoritate supradicti Consilij mandamus uobis, ut supradictam partem obseruetis, & ab omnibus inuiolabiliter obseruari faciatis.

Dat. in nostro Ducali Palatio. Die iij. Decemb. Indiæt. 9.

M. D. LXXX.

Laurentius Massa Secr.

1580. Adi 20. Decembrio.

Io Zuane de ogni ben Comandador ho inijmado il sopradetto privilegio à i Librari, & Stampadori di questa Città.

Quoniam elenchus praludiorum inseritur infra initio praludiorum, ideo hic tantum inserimus Elenchum capitulum in hanc, qua sequitur, formam.

Elenchus capitulum.

D e contritione, prima parte sacramenti Penitentia.	cap. 1.
De confessione, secunda parte Penitentia.	cap. 2.
De satisfactione, tertia parte Penitentia.	cap. 3.
De potestate, scientia, & bonitate Confessarij.	cap. 4.
De interrogationibus penitentis, & qua prudentia facienda.	cap. 5.
De peccatorum circumstantijs.	cap. 6.
De conseruanda fama proximi in confessione.	cap. 7.
De sigillo confessionis.	cap. 8.
In quibus casibus confessio iteranda.	cap. 9.
Quomodo confessarius excipiet confitentem.	cap. 10.
De primo precepto Decalogi, De colendo Deo.	cap. 11.
De secundo precepto, De non uane iurando.	cap. 12.
De tertio precepto seruandi festa.	cap. 13.
De precepto honorandi patrem, & matrem.	cap. 14.
De quinto precepto, De non occidendo.	cap. 15.
De sexto precepto, De non machando.	cap. 16.
De septimo precepto, De non furando.	cap. 17.
De octauo precepto, De non false testando.	cap. 18.
De nono precepto, De non concupiscendo uxorem proximi.	cap. 19.
De decimo precepto, & consilijs euangelicis.	cap. 20.
De quinque preceptis ecclesie.	cap. 21.
De septem sacramentis ecclesie.	cap. 22.
De superbia, & septem peccatis capitalibus.	cap. 23.
De operibus misericordie, & sensibus exterioribus.	cap. 24.
De peccatis diuersorum statuum.	cap. 25.
Quomodo se geret confessarius erga confessum.	cap. 26.
De censuris ecclesiasticis, casibus reseruatis, & irregularitate.	cap. 27.

ENCHIRIDION,
S I V E
M A N V A L E
CONFESSARIORVM,
ET PÆNITENTIVM,

*Complectens resolutionem omnium pene dubiorum, quæ in sacris
confessionibus occurrere solent circa peccata, absolutiones,
restitutiones, censuras, & irregularitates.*

AUCTORE MARTINO AB AZPILCVETA
DOCTORE NAVARRO.

*Nunc quarto ab eodem Auctore recognitum, & innumeris pene locis emen-
datum, & multis locupletatum, & auctum.*

QVONIAM totus hic liber de peccatoris
anima per pænitentiam a peccato libe-
randa tractat, præludemus pauca, quæ
cōsiderata & perpenſa facile poſſunt nos
peccantes virgere ad agnoſcendam ali-
quorum noſtrorum erga Deum optimū
Maximum ingrati-
tudinem, imprudentiam, & impuden-
tiam, qua maiora minoribus, immo & mala bonis, & peſ-
ſima optimis præponimus. Ea uero duximus contrahen-
da in decem Præ-
ludia, nihil plane, quod non ſit utile, &

necessarium fere omnibus, etiam utrumque ius callentibus, continentia.

Primum, ob oculos proponet nobis peccantibus anima nostra dignitatem.

Secundum, eius vires, & potentias sensitivas.

Tertium, eius vires, & potentias intellectivas.

Quartum, finem ultimum, & beatitudinem, in quam creati, & redempti sumus, & miseriam aeternam, quam cauere debemus.

Quintum, animæ passiones, & habitus, quibus in materia, vel demerita mouemur.

Sextum, animæ actus humanos, quibus in aeternam beatitudinem, uel miseriam itur.

Septimum, quæ sint merita, & demerita.

Octauum, membra demeriti in peccatum originale, & actuale.

Nonum, peccati actualis uaria genera: & quid sit peccatum mortale: & quid veniale: & quibus notis peccatum mortale a veniali discernatur.

Decimum, penitentiæ sacramentum, & eius partes.

De essentia animæ rationalis. Prælod. I.

S V M M A R I V M.

1 **A**NIMA quid sit, definitur.

2 Definitio genere & differentia constare debet.

3 Animam qui dixerunt corpoream, aut mortalem, hæretici.

4 Animam unam tantum esse in homine contra glossam.

5 Animam rationalem veram formam substantialem corporis esse.

6 Anima rationalis quem in se iam creata.

7 Gratia & operibus, & non sola fide hominem saluari.

7 Iustus fit nullus, nisi per merita Christi; nec per illa, lege priuata, nisi sic & sic communicata.

- 8 *Gratiam primam nemo de condigno meretur.*
- 9 *Christi anima quo tempore iusta & beata effecta.*
- 9 *Maria, Ioannis, & Ieremie anime quando iusta facta.*
- 10 *Animam humanam imaginari paruulis membris distinctam error.*
- 10 *Anima tota in toto corpore, & tota in quolibet eius parte.*
- 11 *Deus totus in toto orbe, & totus in qualibet eius parte.*
- 11 *Christi corpus totum in tota hostia, & totum in qualibet eius parte.*
- 12 *Animam asserere non esse formam substantialem hominis heticum.*
- 13 *Intellectus dicti Pauli de interiore, & exteriori homine.*
- 14 *Anima sedem esse cor, & illam in sanguine habitare & crescere, ut intelligendum.*
- 15 *Animam, Deum, & Angelos putans corporeos an peccet, & su heticus.*
- 16 *Peccatur quibus modis circa credenda de anima. & num. 17.*

E præfata essentia animæ rationalis dicimus sequentia. Primo, quod multi, qui corpori magis, quam animæ indulgemus, parum auscultamus illud psalm. 65. *Venite, audite, & narrabo omnes qui timetis Deum: quanta fecit animæ mee: quandoquidem nimium occupati in curando corpore parum de beneficiis illi a Deo collatis curamus.* Ob quod ait Beatus Bernard. in princip. Meditationum: *Multi multa sciunt, & seipos nesciunt; alios inspiciunt, & seipos deserunt; Deum querunt per ista exteriora, deserentes sua interiora, quibus interior est Deus.* Et illud: *O anima Dei insignita imagine, decorata similitudine, desponsata fide, dotata spiritu, redempta sanguine, deputata cum angelis, capax beatitudinis, hares bonitatis, rationis capax, quid tibi cum carne, unde tanta mala pateris?*

- 1 Secundo, quod animæ nostræ rationalis perfecta cognitio nulli umquam sine sacrarum litterarum, aut fidei orthodoxæ cognitione plene patuit. Quapropter, ommissa definitione animæ, quam tradit Aristot. lib. 3. de anima. text. 4. & 5. quamque explicat Angelicus, & omniſcius ille Thom. 1. par. quæst. 76. artic. 4. scilicet: *Anima rationalis est actus corporis physici, organici, potentia vitam habentis,* definiamus eam nostro proposito sic aptius: *Anima rationalis est substantia, per se subsistens, incorporea, immortalis, creata a Deo ex nihilo, ubi, & quando infunditur corpori, ut sit forma substantialis eius, per se, ad beatitudinem per gratiam, & bona opera consequendam apta.*
- 2 Dixi: Substantia, ne definitio careat genere, quo & differentia debet constare omnis optima definitio. quod docuit per theoriam Aristot. libro 6. Topicor. capit. 1. & 2. & per praxim & usum iuriconsultus Vlpianus in l. 1. ff. de dolo malo. & l. 1. ff. de testamen. ubi Bart. & alij hoc explicant: & constat, uerbum, Substantia, esse genus ad animam humanam: omnis etenim anima humana est substantia, ut probat diuinus Thom. 2. lib.

sententiar. dist. 3. quæst. 1. art. 6. non tamen e contrario omnis substantia est anima humana.

Dixi: Per se subsistens, ut differat ab anima uegetatiua plantarum, & a sensitua ceterorum animalium, quæ non possunt per se subsistere, ut probat idem sanctus Thom. 1. par. quæstio. 75. artic. 3. & 6. & quæstio. 76. artic. 3.

3 Dixi: Incorporea, ad differentiam substantiæ corporeæ, & ad damnationem Diogenis, & aliorum ethnicorum philosophorum, qui dixerunt, animam esse uentum, uel aërem, ut refert beatus Isidorus lib. 11. originum, siue etymologiarum cap. 1. de homine, & partibus eius: & sanctus Antoninus par. 1. tit. 1. cap. 4. in princ. quos appellat hæreticos Tertullianistas Isidorus ubi supra lib. 8. cap. 5. relatus in cap. pen. 24. quæst. 3.

4 Dixi: Immortalis. tum ad retundendam hæresim, quæ, ut ait Isidorus in eod. cap. 5. Arabicorum est, dicentium, animam simul cum corpore interire: quod hæreticum esse declarauit conc. Lateranen. sess. 8. c. 1. in princ. & antea probauit sanctus Thom. 1. par. quæst. 61. art. 2. ad 3. & 2. q. 164. art. 1. ad 1. tum ad differentiam aliarum animarum, quæ cum suis corporibus moriuntur, ut ait ibidem sanctus Thom. & glos. clement. 1. §. porro. uerb. intellectiua. de sum. Trin. & si. cath. quæ tamen innuit unum falsum, (quod etiam male affirmat Io. Brunus de sponsalib. conclus. 14. num. 4.) quatenus loquitur de anima uegetatiua, qua uiuimus; & sensitua, qua sentimus: significat etenim in nobis esse tres animas, uidelicet uegetatiuam, sensituiam, & rationalem, & morientibus nobis mori duas. quod utique falsum est: quoniam nulla est in homine alia anima præter rationalem, ut habetur in libro de eccles. dogmat. cap. 15. in princ. to. 3. inter opera Augustin. & late probat sanctus Thom. in 1. par. quæst. 76. artic. 3. & lib. 2. cont. Gent. cap. 58. & de anima art. 11. & quolibet. 1. quæst. 4. art. 1. Et ita ipsa met est uegetatrix, siue uegetatiua; & sentiens, siue sensitua; & intelligens, siue intellectiua.

Dixi: Creata à Deo, ad damnandam hæresim Tertulliani, asserentis animas ab Angelis creati, ut tradit B. Augustin. in lib. de hæresib. ad Quodvultdenm. cap. 86. contra Symbolum Athanasij, & cap. firmiter, de summ. Trinit. & fid. cath. quibus docemur, Deum esse creatorem omnium, uisibilem, & inuisibilem.

Dixi: Ex nihilo, ad fugiendum hæresim Gnosticorum, qui, ut ait Isidorus in dicto cap. 5. & refert Augustin. ubi supra c. 6. ob altitudinem scientiæ, quam sibi arrogabant, se ita appellare uoluerunt: & dixerunt ex natura Dei creatas animas, & non ex nihilo. quæ hæresis fuit etiam Manichæorum, damnata per primum concilium Braccharen. cap. 5. in hæc uerba: *Si quis animas humanas, uel Angelos ex Dei credit substantia exstuisse, sicut Manichæus, & Priscillianus dixerunt; anathema sit.*

Dixi: Vbi, & quando infunditur corpori, ad fugiendum errorem Origenia-

genianorum, afferentium animas hominum iam inde a principio mundi fuisse simul cum angelis creatas in celo: & inde postea mitti in corpora, vt ait Isidorus vbi supra, & refert sanctus Th. in 1. par. quæst. 118. ar. 4. Contra item illos, qui afferunt, prius creari animas, quam in corpora mittantur. quod videtur sensisse glo. cap. si quis obiecerit. 1. q. 3. dum ait, animam prius vivere, quam sit in corpore. quod tamen hæreticum esse dicit glo. Ioan. in cap. quod vero non formatum 3 2. quæst. 2. in hæc verba memoratu dignissima, quæ decerpere potuit ex Magistro sententiar. lib. 2. dist. 17. *Fides nostra est, quod quotidie Deus novas creat animas, & infundit nouis corporibus, & infundendo creat, & creando infundit.* Cui consonat sanctus Thom. communiter receptus in dicto lib. 2. sententiar. dist. 3. quæst. 1. art. 4. ad 1. & dist. 17. quæst. 2. art. 2. & 1. par. quæst. 90. art. 4. Ita quod anima non creatur in celo, sed intra corpus: & non antequam infundatur, sed cum infunditur, vt infra eodem num. 11. dicitur.

5 Dixi: Vt sit forma substantialis eius per se. Primum ad declinandam hæresim eorum, qui dixerunt animam non esse formam substantialem corporis. Deinde contra eos, qui dixerunt, non esse talem formam, saltem in quantum est rationalis. quos damnauit consilium Viennense in cle. 1. §. porro. de sum. Trinit. & fide catho. in hæc verba: *Porro doctrinam omnem, seu positionem, temere afferentem, aut uertentem in dubium, quod substantia animæ rationalis, seu intellectiue vere, ac per se humani corporis non sit forma, uelut erroneam, ac ueritati catholicæ inimicam fidei, prædicto sacro approbante concilio reprobamus.* & tradit sanctus Tho. Opusc. 24.

6 Dixi: Ad obtinendam beatitudinem, quo monstraremus finem illum vltimum & felicissimum, ad quem habendum creatæ sunt animæ nostræ, ac subinde nos ipsi, iuxta illud B. Augustini in Enchirid. cap. 9. citatum a Magistro in 2. lib. sententiar. dist. 1. *Fecit Deus rationalem creaturam, quæ summum bonum intelligeret, & intelligendo amaret, & amando possideret, ac possidendo frueretur.*

7 Dixi: Per gratiam, ad excludendum errorem Pelagianorum, tradentium (vt refert B. Augustinus in præcitato lib. de hæresibus ad Quodvultdeum, cap. 88.) posse nos per solam potentiam naturalem cum concursu generali Dei, sine ulla ope speciali gratiæ, iustificari, & glorificari (quos appellat hæreticos Isidorus in cap. penul. 25. q. 3.) qui damnati fuerunt olim in concilio Mileuitano, cap. 5. & conc. Africano, cap. 80. relatis in tribus capitibus vltimis de consec. dist. 4. & nouissime in Concilio Trid. sess. 6. c. 1. & can. 1. 2. & 3. vt dicemus inf. in prælud. 3. nu. 11.

8 Dixi: Et per bona opera, ad significandum, quod licet primam gratiam, qua per baptismum, vel penitentiam iustificamur, nemo suis operibus de condigno mereri possit, vt definit præfatum concilium Trid. vbi supra cap. 5. can. 1. & 3. & docet sanctus Thom. 1. 2. quæst. 112. art. 1. &

114. art. 2. nullus tamen adultus iudicio rationis fungens lege communi iustificatur, nisi præuio aliquo actu moraliter bono, libero arbitrio suo producto, etiam si fide perpolleat, iuxta illud August. in cap. omnis. de consecrat. dist. 4. *Omnis, qui iam suæ uitæ arbiter constitutus est, cum accedit ad sacramentum fidelium, nisi eum peniteat ueteris uitæ, nouam non poterit inchoare ab hac penitentia, cum baptizantur soli paruuli immunes sunt: nondum enim vii possunt libero arbitrio.* quod ipsum ait in cap. firmissime. 15. q. 1. & iuxta ea, quæ tradit sanctus Thom. 1. 2. quæst. 113. per totam. Adultus, inquam, iudicio rationis fungens: quia infantes, pueri, & adulti, carentes iâ a natiuitate ratione, ob merita Iesu Christi domini nostri per baptismum communicata eam nunc sub lege gratiæ consequuntur, cap. maiores. de baptif. & olim sub lege naturali & scripta ob eadem merita applicata per circumcisionē, & alia sacrificia & oblationes, in id instituta, consequebantur. non tamen ex opere operato, sicuti nunc per sacramenta, cap. q. autem. & c. ex quo. de consecr. d. 4. Domini autem nostri Iesu Christi anima illa gloriosissima, & semper benedicta, lege priuata, sine vlllo eius actu & merito præcedente, in primo suæ conceptionis instanti, nõ solum fuit iustificata, sed et beatificata, quoad beatitudinem animæ propriâ, vt ante & post alios declarat sanctus Tho. 3. part. q. 19. ar. 3. & 3. lib. sen. d. 18. ar. 2. 4. & seq. & opusc. 3. c. 238. Eadem item lege priuata beata & immaculata virgo Maria, Dei mater in primo suæ conceptionis instanti, Beatus itē Ioannes Baptista, & Ieremias antequam nascerentur, sine vlllo sacramento & sacrificio fuerunt iustificati, iuxta ea, quæ leguntur, & notantur, Luc. 1. & Ier. 1. & tradit S. Tho. 1. d. 3. p. q. 17. ar. 2. & 6. & q. 27. p. tot. & 3. li. sen. dist. 3. q. 1. ar. 1. & 2.

10. Tertio dicimus, quod ex hac definitione sic explicata infertur primo errare illos, qui imaginantur animas humanas esse diuisibiles, quales sunt animæ aliorum animantium, habereque capitula, seu parua capita, brachiola, manusculas, & alia membra, quæ respondent corporis partibus, quas animant & informant. Quoniam aia rationalis est res incorporea, & indiuisibilis, neq; habet vlla talia mēbra: immo tota est in toto corpore, & tota in qualibet eius parte quoad ipsam animæ substantiam, & essentiam. quod docet sanctus Tho. ab omnibus receptus in 1. par. q. 8. art. 2. ad 3. & in 3. par. q. 46. art. 7. & in 1. lib. sen. dist. 8. q. 5. art. 3. post beatum Augustinum. lib. 6. de Trinit. cap. 6. quemadmodum Deus optimus maximus est totus in toto mundo, & totus in qualibet eius parte: quia est ubique secundum magistrum & alios in dicto 1. li. sententiar. dist. 37. & sanctum Th. in præcitata 1. par. q. 8. ar. 2. & 3. lib. contra gent. cap. 68. & sicut sanctissimum Christi corpus in almo & ad mirabili Eucharistiæ sacramento totū atq; integrum est sub tota panis & uin specie, & totū sub altera tm ac qualibet eius parte, cap. singuli. & cap. ubi pars. de consecrat. dist. 2. & definiuit nuperrime sacrosanctum

Conc. Trid. sess. 13. cap. 3. declarando in can. 3. hæreticum eum, qui negat totum Christi corpus contineri sub vnaquaque specie, & sub singulis cuiusque speciei partibus, separatione facta.

- 12 Secundo infertur, animam non esse hominem. tum quia anima, vt diximus supra nu. 2. & 3. est substantia incorporea, & immortalis, cap. firmiter. de sum. Trinit. & fide catho. & tradit sanctus Thom. opus. 23. tum quia homo duabus partibus constat; anima nempe rationali & corpore. Id quod tradit grauiissimus auctor Innoc. tertius in cap. in quadam. §. sed aduersus. de celebrat. missar. in hæc verba: *Ad esse hominis duo principaliter exiguntur, videlicet corpus, & anima, ex quorum coniunctione uerus homo subsistit.* quod ipsum antea docuit sanctissimus ille pater noster Augustinus in lib. 19. de ciuit. Dei, cap. 3. per totum, & in cap. Moyfes. 3. 2. quæst. 2. & latius expressit diuinus Tho. 1. par. q. 75. art. 4. & q. 79. art. 1. post Arist. 2. lib. de anima tex. 3.

Tertio infertur, cauendum esse, ne quis ex illis verbis eiusdem Augustini in præcitato cap. Moyfes. *Oportet primum domum compaginari, & sic habitatorem induci,* colligat id, quod utinam nemo collegerit; nempe perinde animam rationalem esse in corpore, ac motor nauis est in nauis, & habitator domus in domo, quod non sit uera, & essentialis forma humani corporis. quoniam hoc est hæreticum, & damnatum per clem. 1. §. porro. de sum. Trinit. & fid. cath. vt prædiximus supra num. 5.

- 13 Quarto infertur, quod Paulus cū in epist. 2. ad Cor. c. 4. appellat hominem interiorē partē intellectiuā, & hominem exteriorē partē sensitiuā noluit dicere, quod aliqua illarū pars separata sit homo, vt quidā hæreticus Tertulianus noīe inde collegit, auctore sancto Th. ibid. lect. 5. sed quod secundū rei ueritatē pars intellectiua est principalior pars hoīs: & secundū aliquorum falsam æstimationē pars sensitiua est pars principalior eius: & totum solet interdū nominari a parte principaliori, vt declarat idē S. Th. 1. par. q. 75. ar. 4. ad 1. & latius in d. lect. 5. super præfatū c. 4. epist. 2. ad Cor.

- 14 Quinto infertur, glo. illam cap. 1. de sacra vnctio. in princ. quæ inquit, cor esse animæ sedem non esse ita intelligendam, quod anima soli cor di infideat, indeque reliquum corpus gubernet: sed quod licet per se totam immediate omnes eius partes animet & informet: in corde tamen operatur quamplurima eorum, quæ ad vitam pertinent, quæ non operatur in aliis partibus, iuxta illud Parthenices Marianæ.

Cor prius ex illo, quoniam descendit in aruis

Vitalis calor a pleno ceu flumina fonte:

Illic prima domus vitæ, postrema per illud

Discedens terris animus vestigia ponit.

Neque tamen ex hoc eleganti elogio colligas, prius tempore cor ipsum animari, quam cetera alia corporis membra; nec posterius tempore, quam illa destitui ab anima. Quoniam vno & eodē tempore creatur a

Deo ex nihilo intra corpusculum iam ad id organicè fabricatū & paratum, & simul ei toti, & cuilibet patri coniungitur tanquam forma eius substantialis, & essentialis, ex qua & illo corpusculo constituitur verus homo, vt colligitur ex sancto Th. communiter recepto 1. par. q. 90. ar. 2. 3. & 4. & q. 118, ar. 2. & ex Magistro Scoto, & aliis in 2. li. sent. dist. 17.

Sexto infertur ad eundem item modum intelligendum esse illud B. Augustini in præcitato cap. Moyles. 3. 2. q. 2. *Anima, quia spiritus est, in siccò habitare non potest, ideo in sanguine fertur habitare*. Infertur itē, quod in illo dicto beati Hieronymi in c. nec tales. de consecrat. dist. 5. *Nec potest vivere anima, nisi crescenti capax sit*, per verbum, anima, intelligendum esse hominem animatum, vt ibid. glo. intellexit per figuram Synecdochē, capiendam partem pro toto (quamuis recentior editio aptius pro anima habeat animal.) anima enim humana nec augeri, nec minui potest: sed semper manet eadem, & incorruptibilis, vt supra dictū est, & probat S. Th. 1. par. q. 75, ar. 6. & Scotus, Bonaventura, & alij in 2. lib. sent. dist. 17.

Septimo infertur, illud Vergilij: *Ignis ollis est vigor, & celestis origo*: quod glo. in §. fi. instituit. de iur. nat. gen. & ciu. intelligit de hominibus, esse quidem verum in eo sensu, qd origo hominum quoad animam est immediate à Deo per creationem ex nihilo intra corpusculum, quod embrio dicitur: non autem in illo, quod de aliqua parte cælestis sit illa facta. hoc enim est, vt diximus, erroneum.

25 Octavo infertur, longe magis e re nostræ esse per se, & simpliciter scire prædicta, eademque ruminare, quam alias scientias (etiam iuris) cognitioni fidei catholicæ minime necessarias. tum per illud dictum Bernardi relatum supra initio huius præludij. tum quia hæc pertinent ad cognitionem fidei orthodoxæ, cuius studium esse utilius & melius, quam aliarum scientiarum, (etiam iuris, etiam laicis) singulariter definiuit Innoc. receptus in c. firmiter. nu. 6. de sum. Trin. & fid. catho. tum quia oportet, omnes credere, saltem implicite, omnia, quæ sunt catholicæ fidei. hoc est credere in genere esse vera omnia, quæ credit sacrosancta catholica Romana ecclesia: & etiam explicite articulos fidei secundum S. Tho. 2. 2. q. 2. art. 5. & 6. saltem eos, quos illa sollempnizat, secundum eundem, quoad hoc ab omnibus receptum ibid. art. 7.

Nono infertur, quæstionis esse quotidiane, An, & quantum peccent circa prædicta errantes? immo An sint hæretici, adeo vt incurrant censuras contra eos latas?

Ad quam quidem quæstionem dicendum videtur primo, quod peccant, nisi simplicitas, vel ignorantia iusta eos excuset: & quod sunt hæretici, si pertinaciter id teneant, arg. clem. 1. de sum. Trinit. & fid. catho. §. porro. iuncta gloss. in verb. pertinaciter. de hæret. & clem. 1. §. penultimo. iuncta gloss. eod. verb. de vsur. & tradit sanctus Tho. vbi supra.

Secundo, quod non sunt hæretici, si pertinaciter non errant, hoc est, si ha-

si habent præparationem animi actualem, vel virtualem respiscendi, & credendi contrarium, cum primum nouerint, id teneri pro fide ab ecclesia Romana: quales arbitror innumeros, qui simpliciter, & bona fide sine pertinacia imaginantur animas humanas, exutas corpore paruulas quasi infantes; eo quod frequenter audiunt, vel legunt, animam sancti Pauli primi eremitæ visam fuisse in huiusmodi figura a sancto Antonio per angelos in cælum deferri, vt in eius vita describit diuinus Hieronymus: & animam sanctæ Scholasticæ a beato Benedicto eius fratre, vt in 2. lib. Dialogorum cap. 33. scribit beatus Gregorius: & alias ab aliis. Sicut & imaginantur angelos infantulos. & (quod peius est) imaginantur etiam ipsum Deum patrem omnipotentem figuræ cuiusdam viri grauis & senescentis: & Spiritum sanctum columbam. eo quod passim vident angelos pictos puerili figura in tabulis representationis Natiuitatis, & Adscensionis domini nostri Iesu Christi, & Assumptionis Deiparæ virginis, & alibi sæpe. & eo quod vident Deum patrem representatum in figura grauis, seniorisque hominis: & Spiritum sanctum in specie columbæ. quas imaginationes falsas concipiunt, eo quod non satis docentur a parochis, & concionatoribus, animas, & angelos non esse corporeos: & longe minus infinite Deum ipsum optimum maximum licet per species corporeas represententur. & quod huiusmodi representatio ideo fit, quia spiritalia, & incorporea nequeunt oculis corporeis representari talia, qualia vere sunt: & ita representantur in figuris, quæ significant nobis, non quidem ea esse talis figuræ: sed aliquas eorum virtutes, & proprietates habere. Figura etenim infantilis animæ, quæ in cælum defertur, significat eius innocentiam. & quod eiusmodi figura angeli ornantis Christi Natiuitatem, & Adscensionem, & eius Mariæ matris Assumptionem, significat simplicem, & promptam deuotionem ad eis ministrandum. Senilis vero ætas in Deo patre summam eius auctoritatem, & prouidentiam designat. Columbæ vero, quæ simplex & amans est figura summam simplicitatem, & amoré Spiritus sancti, qui est summus & simplex amor patris, & filij eis consubstantialis. Nam si satis hæc docentur, libenter deponerent huiusmodi falsas imaginationes; crederentque firmiter, quod nec anima, nec angelus, & longe minus Deus ipse pater, nec filius, qua parte est Deus, nec Spiritus sanctus vllatenus visu corporeo cerni possunt.

- 16 Tertio, quod cum, vt plurimû, nulli orthodoxorum concipiant prædictas imaginationes cum credulitate pertinaci, quod Deus, angeli, & anima habeant corpora, siue quod sint corporea, non solum non sunt censendi hæretici, immo nec regulariter peccare, saltem mortaliter, si simpliciter & bona fide id faciant: per id quod in simili singulariter dixit Innocent. in præcitato cap. firmiter. de summa Trinit. & fid. catho. num. 7. cui nemo hucusque quem viderim, contradixit, & adfuit

Panorm. in ead. rubr. nu. 4. & seq. communiter receptus; uidelicet, non esse hæreticum, immo neque peccare eum, qui naturali ratione motus falso opinaretur, patrem in diuinis seniorem & antiquiorem esse filio: & filium Spiritu sancto, modo paratus sit corrigi ab ecclesia, iuxta Aug. in cap. dixit apostolus, 24. q. 3. quod ipsum tenet Castren. lib. j. aduersus omnes hæreses cap. 9. de omni alia hæresi, quam quis sine pertinacia credit, uel asserit, nesciens contrarium teneri a sancta catholica Romana ecclesia.

- 17 Quarto, quod hoc limitandum est. Primo, ne procedat quoad forum exterius, in quo præsumuntur hæretici, licet uere tales non sint. & ideo, ut plurimum, aliqua pœna maiore pro qualitate personarum plectuntur qui probantur, uel confitentur asseruisse talia, arg. cap. accusatus, in princ. & §. 1. & 3. de hæretic. lib. 6. Secundo, ne procedat quoad forum conscientia quoad peccatum in iis, qui tenentur scire, illa esse de fide, licet id sua culpa ignorent, uel non animaduertant, nec considerent. Tales enim etsi coram Deo, & in foro conscientia non sint censendi hæretici, ut præcitati asserunt, nec consequenter in illo foro incurrant censure, & alias pœnas contra hæreticos statutas: censendi sunt tamen grauius peccare; cum ignorantia iuris, quod quis tenetur scire, non excuset, §. notandum. posito sub cap. si quem pœnituerit, 1. q. 4. cum glos. & omnibus aliis scribentibus, & cap. ignorantia, cum gl. & ei adnotatis de reg. iur. li. 6. & tradit S. Th. in 1. 2. q. 76. art. 2. & 4. & q. 90. art. 4. & 2. 2. q. 53. ar. 2. quod satis sentit Innoc. in d. c. firmiter, de sum. Trin. & fid. cath. num. 2. dum sentit differre clericos a laicis in materia credendi fidei articulos, & clarius Pan. ubi supra: quamuis nec ipsi, nec alij, quod sciam, hoc satis declarent. Sed probatur ratione illa irrefragabili, quod paria sunt scire, uel scire debere, l. quod te mihi dare oportet, ff. de reb. cred. cū multis ibi a recentioribus allatis. & constat grauisime peccare illos, qui scientes, contrarium esse de fide, affirmat talia. ergo etiam qui nesciūt, si scire deberent, grauius peccant: licet illa qualis qualis ignorantia & incogitantia cum fide implicita, & proposito, saltem uirtuali, credendi quidquid nouerint, & aduerterint esse de fide, a pertinacia, censura, & aliis pœnis excuset. In quod faciunt cap. hæc est fides, 24. q. 1. & c. dixit apostolus, ead. caus. q. 3. & quæ latius tradit beatus Antoninus 2. parte, tit. 12. cap. 5. §. 1.

Quinto, quod nullus prædictorum errorum, nec alius, si tantum mentalis fuerit, inducit excommunicationem, nec alias pœnas a iure statutas, licet uere sit hæresis, & peccatum mortale grauisimum, ut dicitur infra capit. 11. num. 17.

Circa

Prædicta ergo; alij peccant mortaliter, & sunt hæretici; alij peccant mor-

mortaliter, & non sunt hæretici; alij non peccant, vel solum uenialiter.

Primi ordinis est primo, qui sciens, & aduertens contrarium teneri a sancta catholica Romana ecclesia, credit animam non esse substantiã quæ per se subsistere possit, differentem a corpore, quod informat. supra num. 2. 3. & 10.

Secundo, qui cum eadem scientia credit, eam esse corpoream, uel habere formam humanam in parua membra digestam. num. 3. & 10.

Tertio, qui cum eadem scientia credit, eam simul cum corpore intèrire. num. 3.

Quarto, qui cum eadem scientia credit animas creari ab angelis, uel esse de substantia, uel parte Dei. nu. 4.

Quinto, qui cum eadem scientia credit, omnes animas creari antequam infundantur corpusculis. num. 4.

Sexto qui cum eadem scientia credit, animam non esse formam substantialem humani corporis. num. 5.

Septimo, qui cum eadem scientia credit, posse nos saluari solis uiribus naturalibus, & nostro libero arbitrio sine gratia speciali supernaturali. num. 7.

Secundi ordinis sunt, qui prædicta credunt ignorantés, uel non aduertentes, contrarium teneri a sancta ecclesia catholica Romana: quod si scirent, & aduerterent, non crederent illa: sed sunt personæ, quæ id scire, & aduertere debent. num. 16. & 17.

Tertij ordinis sunt, qui credunt prædicta nescientés, nec scire debentes contrarium teneris ab ecclesia. ibid.

*De animæ potentijs, quatenus est vegetatrix,
& sentiens. Pralud. II.*

S U M M A R I U M.

- 1 N I M A E potentia quid, & quot.
- 2 potentia sentiendi exteriores quinque,
- 3 interiores quattuor.
- 4 *Anima rationalis habet uim appetitiuam animæ sensitivæ.*
- 5 *Sensualitas appellatur uis appetens, sensibilis, irascibilis, & concupiscibilis.*
- 6 *Anima rationalis distinguitur a potentijs sensitiuis.*

DE potentijs animæ, quatenus est vegetatrix, & sentiens, dicimus pauca. Primo, quod potentia, seu virtus, siue vis animæ, de qua hic agimus, est proximum principium operationis eius, vt satis colligitur ex sancto Thom. 1. par. q. 67 art. 1. & 4 & q. 79. per totam.

Secundo dicimus, quod diuina bonitas eam ornauit omnibus potentijs, virtutibus, & viribus, quas habet anima vegetans, siue vegetatiua, qua plantæ viuunt. adeo quidem, quod merito anima rationalis posset appellari vegetatrix, siue vegetatiua, vt resolute ait Ioan. Maior in 2. lib. sent. dist. 16. q. 2. Si quidem cum in homine, vt dictum est supra, præclud. 1. num 4. vna sola sit anima: & videamus eum nutriri, augeri, & perfici: & nutritum, auctum, & perfectum similem sibi generare, consequens plane est, eius animam habere omnes vegetatiuæ animæ potentias, vires, & facultates, quæ sunt tres. Nutritiua, quæ conseruat corpus: Augmentatiua, quæ auget & perficit illud: & Generatiua, quæ sibi simile producit, iuxta illud Arist. 2. lib. de anima, tex. 13. *Opera animæ vegetatiuæ sunt tria, generare, alimento vti, & augmentum facere*, vt declarat sanctus Thom. 1. par. q. 78. art. 1. & de anima art. 13.

- 2 Tertio dicimus, quod eadem illa bonitas ornauit eam etiam potentijs, viribus, & facultatibus omnibus animæ sensitiuæ. adeo quidem vt merito anima rationalis appellari possit sentiens, siue sensitiua, vt recte dicit Ioan. Maior in d. 2. lib. sent. dist. 16. q. 2. Cum enim videamus, hominem mouere se se, efficitur eum habere potentiam motiuam animæ sensitiuæ. Cum item perspiciamus, eum sentire, & cognoscere, consequitur, eum habere potentiam animæ sensitiuæ cognoscitiuam. quæ diuiditur in interiorem, & exteriorem. Exteriorem exercet per potentias exteriores, quæ sunt quinque; Visus videlicet, Auditus, Odoratus, Gustus, & Tactus, quos recensuit etiam gl. quod meo. ff. de adq. possess. Interiorem aut cognitionem sensitiuam exercet per potētias sensitiuas interiores, quæ sunt quattuor. Prima est Sensus communis, cuius munus & officium est recipere interius cognitiones omnium, quæ prædicti quinque sensus exterius cognoscunt, & de illis iudicare. Secunda est Imaginatiua, seu Cogitatiua, cuius muneris est seruare omnia, quæ recipit Sensus communis. Tertia Aestimatiua, ad quam spectat recipere intentiones quas animal naturaliter percipit, sed aliter quàm per sensus exteriores: vt est illa, qua ouis æstimat lupum esse suum inimicum. Quarta est Memoriatiua, cuius officium est conseruare tamquam in thesauro intentiones, quas æstimatiua recipit, secundum sanctum Th. 1. par. q. 79. ar. 6. in corpore q. qui in q. 78. art. 4. ait Auicennam addidisse his quintam videlicet phantasiam: sed superuacaneæ; cū eius officium efficiat Imaginatiua.
- 4 Quarto dicimus, quod hæc eadem anima nostra habet potentiam appetendi, qua pollet anima sensitiua, quia potest appetere ac renuere quæ per sensus præ-

prædictos cognosci. Quæ quidem potentia appetitiua sensualitas uocatur a sancto Thom. 1. par. quæstio. 81. art. 1. & a Ioan. uigefimosecundo in proœmio clementinar. & ab Innocentio tertio in cap. 1. §. in uertice. de sacra unctio. quæ uox, quam uis non uideatur latina, ea tamen utitur etiã Magister in 2. lib. sentent. dist. 24. ubi eam definit.

5 Quinto dicimus, quod hæc sensualitas, siue potentia, siue uis appetitiua sensitiua diuiditur in concupiscibilem, & irascibilem. Concupiscibilis est illa, per quam anima humana, quatenus conuenit cum sensitiua, potest appetere, siue uelle, uel renuere, siue nolle illa, quæ apprehendit conuenire, uel non conuenire per prædictos sensus, ea ratione quod conueniãt, uel non conueniant. Irascibilis uero est illa, per quam audet resistere illis, per quæ impugnantur, uel per quæ impediuntur illa ea, quæ sibi conuenire uidentur. Itaque potentia irascibilis propugnatrix est potentia concupiscibilis, ut dixit sanctus Tho. in dicta quæstio. 82. artic. 2. qui in seq. artic. probat, prædictas duas potentias subdi rationi, eiq; obedire: licet quoad aliquid ei repugnent, & submurmurent. Quoniam dictante ratione, non esse expetendum, uel cupiendum, aut renuendum illud, aut illud, aut non esse resistendum illi, aut illi: aut omnino obediunt, aut certe refrenantur. Quod experientia palam docet, quoties ira, timore, audacia, amore, uel odio perciti, aut omnino, aut ex parte sedamur, considerando aliqua a nobis, uel ab aliis proposita rationi consentanea: sicut 1. Reg. cap. 25. Dauidis ardens ira extincta fuit per rationes & preces Abigail iustissimas. Amor item effrenatus, & furens Mariæ Magdalena, repressus & extinctus fuit per prædicationem Domini nostri I E S U C H R I S T I, diuinæ & humanæ rationi consentaneam, Luc. cap. 7.

6 Sexto, quod satis grauis quæstionis est: An quælibet prædictarum potentiarum uegetatiuæ, ac sensitiuæ sit re ipsa idem quod anima? In qua quidem quæstione illa uidetur uerior, facilior, & commodior sententia, quæ habet, nullam harum potentiarum, quas habet anima rationalis humana, quatenus est uegetatiua, uel sensitiua, cognoscitiua, aut appetitiua, esse idem quod ipsamet anima; eo quod omnes prædictæ potentia constant & sunt compositæ ex aliqua parte corporis & ipsamet anima: sicut totus homo constat ex anima, & toto corpore. Et ita sicut totus homo non est sola anima ipsius, ut prædictum est prælud. 1. num. 11. ita partes illæ hominis, quæ sunt potentia sensitiuæ, & organa sensuum ipsius nõ sunt sola anima, ex qua & aliquibus partibus corporis constant. quia eadem ratio, quæ est de toto ad totum, est de parte ad partem, l. quæ de tota, ff. de rei uend. & cap. pastoralis, §. item cum totum, de offi. deleg. quod longe dilucidius, quam alij omnes tradit Ioan. Maior in 2. lib. sentent. dist. 16. quæstio. 2.

Circa

Potentias sensitiuas animæ humanæ nullus fere peccat, credendo illud,
aut

aut illud, nisi qui scit, uel scire debet, unam tantum animam (rationalem scilicet) esse in homine, iuxta dicta supra in prælud. I. num. 4. & nihilominus credit, animam rationalem non sentire, sed solum intelligere: quia consequenter uideatur confiteri, plures animas esse in homine, quod est erroneum. An autem id sentiens sit hæreticus, uel peccet mortaliter? facile colligitur ex prælud. I. num. 16. & 17.

De potentijs anima, quatenus est rationalis, siue intellectiua. Prælud. III.

S V M M A R I V M.

- I **A**NIMA rationalis quas potentias habeat:
 2 & an sint ipsa.
 2 Anima & memoria non differunt:
 3 sicut nec intellectus & ratio.
 4 Anima, cur appellatur intellectus, memoria, intellectus agens, intellectus possibilis,
 & ratio, tum superior, tum inferior.
 5 Anima appetitus, & intellectus uarie appellatur.
 6 Appetendi & noscendi vis intellectiua ut differunt.
 7 Intellectus an potior uoluntate.
 7 Voluntas & intellectus vario modo animam mouent.
 8 Appetendi vis diuiditur ut sensualitas.
 9 Anima sola rationalis habet liberum arbitrium.
 10 Liberum arbitrium non esse homini hæresis.
 11 Liberum arbitrium, ut sufficit ad cadendum, & non ad surgendum.
 11 Gratiam gratum facientem primam nemo de condigno meretur.
 12 Gratia Dei quesita sine dono perseverantiæ non perdurat.
 13 Anima plura noscit ui rationali, quam sensitiua.
 14 Anima, ut noscit se, & angelos, & uiriusque actus.
 15 Anima & angelus non cognoscunt per suas essentias, ut Deus per suam.
 16 Homo imago Dei est quoad mentem, non quoad corpus.
 17 Imago Dei ut est mulier sicut uir.
 18 Homo imago Dei quoad naturam, potentias & actus.
 19 Homo qua via Deum unum & trinum melius cognoscit.
 20 Generatio, & processio in diuinis spiritualissimæ.

I **D**E potentijs anima, quatenus est rationalis, siue intellectiua dicimus sequentia. Primo, quod Deus Opt. Max. donauit animam rationalem humanam non solum præfatis potentijs, quibus decorauit animam uegetatiuam, & sensitiuam: sed etiam alijs duabus lōge nobilioribus, uidelicet

delicet potentia intelligendi, quam scholæ intellectum appellant, & potentia appetitiua, siue appetendi, quam eadem uoluntatem nominant.

- 2 Secundo dicimus, quod sanctus Thom. cum suis affectis 1. part. quæst. 77. art. 1. & lib. 1. sentent. dist. 3. quæst. 4. art. 2. & de anima. art. 12. & alibi sæpe ait, illas non esse animam: sed ab ea, & inter se re ipsa differentes, ita ut anima sit substantia: intellectus uero & uoluntas duo accidentia diuersa inseparabiliter ab ea emanantia. Scotus autem contra tenet in 2. lib. sententiar. dist. 16. cum suis sequacibus & omnibus Parisiensibus, exceptis Dominicis, ut testatur ibidem Ioan. Maior quæst. 1. qui eam per multas propositiones dilucidius, quam alij omnes. ibi explicat: sicut e contrario Gabriel diffusus alijs obumbrasse uideri potest. Equidem Scotus magis accedo, tum ob eius rationes, tum quia cum parum, immo nihil referat quoad salutem animæ, de qua tractamus, utram harum teneamus, per hanc uitamus multas difficultates, quæ multum laboris, & parum utilitatis ingerunt. tum quia ipsemet sanctus Tho. in dicta 1. part. quæst. 79. art. 7. ait, memoriam non esse potentiam separatam ab intellectu: & ante in eadem quæst. art. 1. 3. & 4. affirmat, intellectum possibilem non separari ab intellectu agente, nec speculatiuum a practico ibidem art. 11. nec rationem ab intellectu: nec rationem superiorem ab inferiori, art. 8. & 9. Ad quæ omnia dicenda uir sanctissimus, itidemque doctissimus eo mouetur, quod absque necessitate non sunt res multiplicandæ, iuxta illud Arist. 1. Physicor. cap. 5. *Frustra fit per plura, quod fieri potest per pauciora*. Id quod non latuit glossam in princ. & in sic. clemen. 1. de sum. Trinit. & fid. catho. & æque fere facile sustineri potest, quod hæc duæ potentia, intellectus scilicet, & uoluntas sint una & eadem res inter se & cum anima ipsa, & quod memoria & intellectus sint una, & eadem potentia. tum denique, quod clarissimus ille iuxta ac sanctissimus rerum utilium doctor Isidorus, quem nemo eorum citat, in hac fuit opinione 11. lib. originum, siue etymologiarum cap. 1. eamque declarauit quam breuissime per hæc uerba: *Hæ (videlicet potentia) ita adiuncta sunt animæ, ut una res sit: pro efficientis enim causarum diuersa nomina sortita est anima. nam & memoria mens est: unde & immemores dicuntur amentes. dum ergo uiuificat corpus, anima est: dum uult, animus est: dum scit, mens est: dum recollit, memoria est: dum rectum iudicat, ratio est: dum spirat, spiritus est.* Quæ quidem uerba aperte sonant, animam pro uarietate officiorum varijs appellari nominibus. non quidem eo quod illæ uires potentia sint ab ea, uel inter se re distinctæ: sed eo quod diuersos, & distinctos effectus operatur per illas. quemadmodum Deus ipse, cum sit una res simplicissima, tamen quia infinitas uires habet, & infinita operatur, infinita sortitur nomina: cum tamen nihil sit in eo, quod non sit ipsiusmet substantia, iuxta cap. firmiter. de sum. Trin. & fid. catho. adiuncta gloss. in verb. simplex omnino, & tradit Aquinas 1. part. quæst. 3. & quæst.

quæst. 9. art. 1. & sicut unus & idem homo propter uaria officia, uaria sortitur nomina: dicitur etenim pater, quia filium habet, Rex, quia regnum, & Comes, quia comitatum.

- 4 Tertio dicimus, quod anima humana, quatenus habet uim intelligendi, varie appellatur. Nam appellatur intellectus, quia ratione intelligere potest: & intellectus agens, quia ratione agnoscit & agit cognitiones & notitias: intellectus uero possibilis, quatenus recipit eas: memoria uero, quatenus eas recollit, secundum Arist. lib. 3. de anima. ratio autem dicitur secundum August. lib. 3. super Gen. ad litteram, cap. 20. quatenus aliud ex alio deducit. quod pulchre declarat S. Tho. in 1. par. q. 79. artic. 8. pars uero superior rationis secundum eundem Aug. ibid. c. 13. eo quod intendit æternis concupiscendis, & considerandis. pars uero inferior rationis, quatenus intendit temporalibus gubernandis, quod latius declarat idem Tho. in d. q. 79. art. 9. & Magister, & alij in 2. lib. sentent. dist. 24. intellectus uero speculatiuus quatenus id, quod intelligit, non ordinat ad opus: practicus autem, quatenus id, quod intelligit, ordinat ad opus, ut idem declarat in præcitata q. 79. art. 11. iuxta illud Arist. 3. lib. de anima, text. 47. *Intellectus speculatiuus per extensionem fit practicus.*
- 5 Quarto dicimus, quod eadem anima uarie appellatur, quatenus habet vim uolendi, uel nolendi rationalem. appellatur enim proprie animus, ut Isidorus ait ubi supra. appellatur item a uulgo uoluntas: quamuis a nullo auctore linguæ Latinæ idoneo, quem legerim, sic appelletur. Nā ille actus uolendi, uel nolendi, qui barbare dicitur uolitio, uel nolitio, est Latine uoluntas, ut docet Marcus Tullius 4. lib. Tusculanar. ibi: *Appetitionem, quam Græci βέλωνν appellunt, nos uoluntatem uocamus.* Quod ipsum sentit Aug. §. 1. 15. quæst. 5. ibi: *Voluntas est animi motus ad aliquid imitandum, uel non imitandum.* Appellatur etiam spiritus a Paulo ad Galat. 5. ibi: *Caro concupiscit aduersus spiritum: spiritus autem aduersus carnem,* ubi spiritus significat concupiscentiam spiritualium, ut colligitur ex sancto Thom. ibidem lect. 4. & 1. 2. quæst. 70. artic. 4. in corpor. quæst. Appellatur item appetitus intellectiuius uulgariter. Veruntamen quia loquendum est ut plures, uim, seu potentiam intelligendi appellabimus intellectum: vim uero, seu potentiam uolendi, aut nolendi uoluntatem, ut uterque, tam Scotus, quam sanctus Thom. appellat.
- 6 Quinto dicimus, quod ex iis infertur, quod uoluntas, quæ est uis, & potentia uolendi, & appetendi intellectiua, longe differt a uii, seu potetia uolendi, seu appetendi sensitua. tum quod illa, ut infra in 8. dicto. num. 13. dicetur ad plura extenditur. tum quod hæc appellatur sensualitas, ut in proxime præcedenti prælud. diximus, iuxta illa, quæ tradit Arist. 3. de anima. quæ subtiliter tractat uterque Thom. in prima par. quæstio. 80. arti. 2. illa uero a uulgo appellatur uoluntas, seu potentia, uel uis appetitiua, siue rationalis. tum ob illud Pauli ad Galat. 5. supra relatum: *Caro concupiscit*

Et aduersus spiritum: spiritus autem aduersus carnem: ubi p̄r, carnem, significatur sensualitas: per spiritum autem uoluntas superior: tum quia experimur, nos uelle aliqua per sensualitatē, a quibus abhorremus per uim appetitiuam intellectiuam, iuxta illud eiusdem Pauli ad Rom. 7. Sentio aliam legem in membris meis, repugnantem legi mentis meæ. tum quia potētia appetitiua sensitua, siue sensualitas, non est ipsa anima: sed pars quædā hominis composita ex anima, & materia, siue corpore, in qua est vis appetitiua sensitua. Voluntas autem est, secundum opinionem, quam sequimur, ipsa anima pura: secundum uero sanctum Tho. est accidens quoddam inseparabiliter ab essentia animæ fluens, ut dictum est. Quibus quidem omnibus addo, asseri ab omnibus, quod alia ratione uoluntas, siue anima uelle potens mouet intellectum, siue seipsam intelligere potentem: & alia anima, quatenus est intellectum, uoluntatem. Voluntas enim mouet intellectum ueluti uolendo, & imperando, ut agat illud, aut illud: intellectus autem mouet uoluntatem præsentando, & obiectum, & rationem, qua illud uelle, aut nolle debeat, ut declarat sanctus Tho. 2. q. 9. art. 1.

8 Sexto dicimus, q̄, sicut sensualitas, & potentia appetitiua animæ humanae sensitivæ comprehendit uim irascibilem, & concupiscibilem, quæ non re, sed tantum ratione differunt: sic potentia, & vis appetitiua animæ intellectivæ continet sub se irascibilem, & concupiscibilem eiusdem partis intellectivæ, per quas non solum potest facere id, q̄ faciunt concupiscibilis, & irascibilis sensualitas circa sensibilia: sed etiā circa ea, quæ tantum sunt intelligibilia, & potest concupiscere ea omnia, quæ cognouit per sensum, uel rationem conuenire, & renuere contraria: quod est officium partis concupiscibilis. Potest item renuendo resistere omnibus impugnantibus, uel conuenientia impediētib, quæ cognoscit esse talia, siue per sensum, siue per intellectum: quod est officium irascibilis, ut colligitur ex sancto Tho. in dicta q. 82. art. 3.

9 Septimo dicimus, q̄, licet anima humana ea ratione, qua est sensitua, nō habeat liberum arbitrium: habet tamen illud, qua ratione est intellectiua. tum per illud Eccl. 5. *Deus ab initio constituit hominem, & reliquit eum in manu consilij sui*, id est, libertate arbitrij sui. secundum glo. eiusdem. & S. Tho. 1. par. q. 21. art. 2. & 2. 2. q. 104. artic. 1. tum quia libere eligit, & refutat per potentiam, siue uim appetendi ea, quæ sibi representantur a potentia, siue vi intelligendi, & iudicandi, ratiocinando, quod falsissime docet Magister 2. lib. sententiar. dist. 24. cum aliis in eum commentantibus: & sanctus Tho. in dicta 1. par. q. 83. per quattuor articulos. tum quia hoc distat inter inanima, & animata sola anima uergetatiua tantum ex una parte, & animalia bruta ex altera, & hominem ex terra. quod prima agunt sine iudicio proprio: alia cum iudicio proprio, sed naturali, non libero: homo uero ex iudicio proprio libero, potenti-

18 *De potentijs animæ quatenus est rationalis*

ti diuerfa eligere. Nec ideo putet quis, liberum arbitrium esse actû, vel habitum naturalem infusum, vel acquisitum alicuius potetia: quia immo est ipsa potentia animi, vt concludit sanctus Tho. 1. part. quæst. 83. arti. 2. post Magistrum in 2. lib. sent. dist. 24. vbi idem sanctus Thom. & alij idem affirmant. & cum per supradicta num. 8. potentia non distinguantur re ab anima, secundum eos, quos in hoc sequimur, sed solum ratione consequitur, liberum arbitrium esse ipsammet animam eâ ratione, quod cognoscendo aliquid, per vim intelligendi potest libere illud uelle, uel nolle per vim appetendi. & ideo non abs re definitur a prædictis esse facultas voluntatis & rationis: quia in eius exercitio oportet interuenire actum cognoscendi, & ratiocinandi, seu consultandi, qui pertinet ad intellectum, seu vim intelligendi, & actum eligendi, qui pertinet ad voluntatem, seu vim appetendi. Itaq; anima est, & dicitur liberum arbitrium ratione præfata.

- 10 Ceterum circa liberum hominis arbitrium duæ sunt hæreses. Altera est Lutheranorum, vel potius antiqua Albanensium per impium Lutherum renouata, quæ omnino negat inesse homini liberum arbitrium. Altera est Pelagianorum, quæ habet (vt testatur beatus August. in lib. de hæresib. ad Quoduultdeum cap. 38.) tantum esse illi liberi arbitrij, vt per illud solum sine speciali gratia possit iustificationem mereri. Quarum prior reprobatur non solum a sancto Thoma supra, & latissime a Castrensi in lib. 9. aduersus omnes hæreses, uerbo libertas in princ. & a quamplurimis alijs alibi: sed etiam a sacrosancto Conc. Trid. sess. 6. de iustificat. can. 4. 5. & 6. quorum quartus sic habet: *Si quis dixerit, liberum hominis arbitrium à Deo motum, & excitatum nihil cooperari assentiendo Deo excitanti, atque vocanti, quo ad obtinendam iustificationis gratiam se disponat, ac præparet, neque possit dissentire, si velit, sed veluti inanime quoddam nihil omnino agere, mereque passiuè se habere; anathema sit.* Quintus verò sic inquit: *Si quis liberum hominis arbitrium post Adæ peccatum amissum, & extinctum esse dixerit, aut rem esse de solo titulo, immo titulum sine re, figmentum denique a Sathana inuectum in ecclesiam; anathema sit.* Sextus demum sic: *Si quis dixerit, non esse in potestate hominis, vias suas malas facere, sed mala opera ita, vt bona Deum operari, non permissiuè solum, sed etiam proprie, & per se adeo, vt sit proprium eius opus non minus proditio Iudæ, quam vocatio Pauli; anathema sit.* Cuius rei consideratio valde nobis profuerit.
- 11 multum etenim nos ad eius gratiam petendam, & flagitandam submittet reputare nobiscum, posse quidem nos mala facere per solum nostrum liberum arbitrium: bona vero, quæ sufficiant ad vitam æternam consequendam nequaquam. Posterior vero hæresis prædicta Pelagianorum, damnata olim in concilio Meleuitano can. 3. & cap. 4. & 5. relatis in tribus cap. vltimis, de consecrat. distinc. 4. nuper iterum damnata fuit a sacro Concilio Tridentino præcitata sess. 6. de iustificat. per tres canones 1. 2. & 3.

Primus sic habet: *Si quis dixerit, hominem suis operibus, quæ uel per legis doctrinam fiunt, absque diuina per Iesum Christum gratia posse iustificari coram Deo; anathema sit.* Secundus uero sic: *Si quis dixerit, ad hoc solum diuinam gratiam per Christum Iesum dari, ut facilius hominem iuste uiuere, ac uitam æternam promereri possit; quasi per liberum arbitrium sine gratia utrumque, sed egre tamen, & difficulter possit; anathema sit.* Canon uero tertius sic ait: *Si quis dixerit, sine præueniente Spiritus sancti inspiratione, atque eius adiutorio, hominem credere, sperare, diligere, aut penitere posse, sicut oportet, ut ei iu-*

- 12 *stificationis gratia conferatur; anathema sit.* Quibus addendum, quod est ad persistendum in gratia iam quæ sita, & perseuerandum in ea ad finem usque, egemus auxilio Dei speciali, ut probat Aquinas communiter receptus 1. 2. q. 109. art. 10. & q. 114. art. 2. & in 2. lib. sent. q. 38. art. 4. Immo & Conc. Trid. declarauit in d. sess. 6. cap. 13. & cano. 22. contrarium esse hæresim. Quare summo studio nitamur eam quærere, & quæ sitam conseruare, ne Deus noster non minus iustus, quam misericors, uidentis nostram in ea quærenda oscitantiam, & in eadem conseruanda negligentiam obiiciat nobis illud Deuter. 32. *Abcondam faciem meam a uobis, generatio enim peruersa estis, & infideles filij.* a qua nos indignatione misericordia eius infinita liberet. Amen.

Quæ autem gratia requiratur ad merendum de condigno, & si qua, & quæ, etiam bene operandum quo ad moraliter tantum, dicemus infra cap. 27.

- 13 Octauo, quod longe plura potest anima nostra cognoscere, & appetere, quatenus est rationalis, quam quatenus est sensitiua. Nā quatenus est sensitiua nihil aliud cognoscere, uel appetere potest (ut prædiximus) quam corporea, & sensilia: quatenus uero est rationalis potest cognoscere, ac appetere primum omnia sensilia. etenim ad ea omnia quamlibet materialia, corporalia, & singularia prædictæ illius potentia se extendit per notitias, & appetitus immateriales, secundum omnes: licet de modo, qui parum facit ad conscientias, inter eos omnes non cōueniat, ut uideret per utrunq; Tho. 1. par. q. 86. art. 1. Deinde potest etiam cognoscere & appetere omnia uniuersalia insensilia, incorporalia, & spiritua- lia; puta se ipsam, & suos actus interiores; angelos item, & eorum actus, immo & Deum ipsum aliquo modo & in eius simplicissima, indiuiduaq. substantia Trinitatem personarum (licet non naturali lumine) iuxta illud collectæ eius diei festi: *Qui dedisti famulis tuis in confessione uera fidei, eternæ Trinitatis gloriam agnoscere, & in potentia maiestatis adorare unitatem.* Nō tamen dicimus, Deum esse primum, quod cognoscimus, cum communiter per cognitionem creaturarū (quæ sunt eius uestigia) in illius, qui est causa earum, agnitionem ueniamus, iuxta illud Paulli ad Ro. 1. *Inuisibilia Dei per ea, quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur:* uel per doctrinā, seu prædicationem magistrorum ad Rom. 10. & c. cū ex iniuncto. de hæret.

quæ omnia latius fundari possunt per eâ, quæ tradit Angelicus doctor
1. par. q. 88. art. 1. 2 & 3.

Nono dicimus, quod animâ nostrâ cognoscit se per intellectus sui
actum, suam naturam considerando. quæ consideratio tam utilis erit
ea utentibus, quam eius negligentia nocens ea non utentibus, iuxta S.
Thom. in d. 1. par. quæst. 87. art. 1. qui in art. 3. & 4. concludit, animâ no-
stram per uim intellectus cognoscere proprium actum intelligendi, iu-
xta illud beati August. 9. de Trinit. cap. 3. *Intelligo me intelligere*. Immo
& proprium actum uolêdi, iuxta illud eiusdem ibidem: *Intelligo me uelle*.
per quem modum, etiam in statu præsentis, possumus intelligere ange-
los, saltem imperfecte, & per similitudinem, etiam affirmatiue, aliquid
cognoscere de illis, ut declarat diuinus Thom. 1. parte, quæstio. 84. arti-
culo 1.

15 Decimo dicimus, quod inter cognitionem Dei, & cognitionem an-
geli, & animæ nostræ plurimum interest. Deus enim sua simplicissima
essentia, sine ulla alia qualitate, uel accidente, & sine ullo discursu se, cû-
ctaq. alia simul intelligit: angelus uero, & anima nostrâ nihil cogno-
scunt, per suas ipsorum essentias, sed per qualitates sibi inhærentes. Si
quidem omnis tam angeli, quam animæ nostræ intelligentia, notitia, &
cognitio est quedam qualitas, & accidens reale distinctum ab eis, & eo-
rum potentijs, inhærens illis. quæ colliguntur ex S. Th. ubi sup. art. 2. &
4. & de anima ar. 16. Inter angelum autem, & animam nostram hoc in-
terest, quod hoc intelligit componendo, & diuidendo ea, quæ actu sim-
plici apprehendit, & ratiocinando, seu aliud ex alio ex eis deducendo:
angelus uero sine ullo discursu, simul ac quidditatem rei cognoscit, om-
nia, quæ illam consequuntur, apprehendit.

16 Undecimo dicimus, debere nos quam maximas gratias Deo agere,
eo quod non solum dederit nobis esse, ut alijs creaturis suis inanimis, &
uiuere, ut plantis; & sentire, ut bestijs: sed etiam sapere, & intelligere,
ut angelis: & ita effecerit nos imagines sui ipsius, iuxta illud Gen. 1. *Fa-
ciamus hominem ad imaginem, & similitudinem nostram*. quæ imago Dei nõ
consistit in naturali figura, neque in esse, uel sentire: sed in esse intelle-
ctuali, quo præstat ceteris animantibus, secundum diuum Augu. in lib.
octuagintatium quæstionum, quæst. 5. 1. & in sapere, & intelligere, &
aptitudine ad cognoscendum, & amandum eum, ut inquit S. Th. 1. par.
quæst. 93. art. 2. & 4. quod quidem beneficium nullis alijs creaturis con-
cessit, præterquam angelis, qui eo maiorem eius imaginem, quâ homo,
gerunt, quo magis intellectualem naturam habet. Vnde neque homo
quoad alias partes, quam quo ad mentem gerit prædictam Dei imagi-
nem, sed solum uestigij, sicut & aliæ creaturæ, ut declarat idem sanctus
Thom. ubi supra. Nec obstat h. si quis in metallum, C. de pen. quatenus
habet, faciem hominis non esse maculandâ aliqua notâ pœnæ, eo quod

ad imaginem pulchritudinis cœlestis est figurata. Quia non significat, ut aliqui putant, imaginem Dei, quæ est in homine, esse secundum faciẽ corporalem, & ideo non esse maculandam: sed solum insinuat, corpus hominis erecta facie longe aptius esse ad contemplandum cœlum, & ad significandum imaginem Dei, eius in mente reconditam, quam ceterorum animalium: & propterea maius vestigium relucere in eius corpore (præsertim facie) quam in aliis, ut ait Aug. in præcitato lib. 83. quæstionum, q. 51. & declarat S. Tho. in d. quæst. 93. art. 6. ad 3. & ideo non esse maculandam.

17 Duodecimo dicimus, quod hæc imago Dei ita est in muliere, ac in viro, ut post, & ante alios concludit S. Th. vbi sup. art. 4. quia vterq; hêt animam rationalem, & intellectualẽ naturã. Nec obstat illud 1. Co. 11. *Vir est imago Dei, mulier vero imago (alias gloria) viri.* Nec illud Aug. lib. quæstionum veteris testamenti, q. 45. relatum in c. hæc imago. 33. q. 5. *Mulier ad imaginem Dei non est facta.* Non, inquam, hoc obstat, quia non agunt de imagine Dei principali, quæ consistit in productione, & processione. Nam quo ad hanc vir dicitur similis Deo; eo quod sicut ille a nullo alio est, ita vir ex nullo alio homine processit: mulier autem processit a Deo affluente illam ex homine, ut sentit S. Tho. vbi supra.

18 Decimo tertio dicimus, quod anima nostra non solũ est imago Dei secundum suam naturam intellectualem: sed etiã secundum suas potentias, & actus. quia non solum, quatenus est apta ad cognoscendum, & amandum Deum, est illi similis: sed etiam quatenus habet vim memorandi, intelligendi, & volendi. Primo, quia sicut Deus ille summus, habens in se simplicissimam substantiam potest meminisse, intelligere, ac velle sine vlla materiali qualitate: ita & anima nostra habes immaterialem substantiam potest meminisse, intelligere, ac velle sine aliqua materiale qualitate, licet non sine immateriali, vti Deus. Secundo, quia sicut in illa summa, vna, diuina, & indiuidua essentia sunt tres personæ, pater, filius, & Spiritus sanctus: ita & in anima nostra vna, & indiuidua sunt tres potentia, memoria, intellectus, & voluntas. Tertio, quia sicut in illa summa & indiuidua substantia est pater, qui cognoscendo se generat notitiam, & imaginem sui, quæ est verbũ, & filius eius ei consubstantialis: & rursus pater, & notitia illa, & verbum supremum, quod est filius, amando se se producit summũ illum mutuũ amorẽ sui cõsubstantialẽ, qui est Spiritus sanctus: ita in essentia animæ nostræ ipsa se se intelligendo per suũ intellectũ generat notitiã suã, quæ est eius imago: & per illam notitiã, quæ eius est imago, & voluntatem generat sui amorẽ. Quarto, quia sicut filius genitus a patre non est pater, neq; Spiritus sanctus: nec Spiritus sanctus productus a patre & filio est pater, aut filius, aut vterque: ita neq; imago illa, quæ est filia quædam animæ est ipsa anima, siue intellectus, nec amor

subproductus ab ea, & a notitia sui, qui est quidam filius eius, est ipsa, nec intellectus, nec uoluntas. Est tamen immensa differentia: quia notitia illa, imago, & uerbum a patre productum est substantia, & consubstantialis eius imago coæterna: amor item ille summus a patre, & filio productus est substantia, & consubstantialis coæterna utrique: at uerbum, & imago, & notitia nostræ animæ, intelligendo se genitam est accidens, & accidentaria forma: similiter & amor a notitia, & uoluntate productus est accidens, & non substantia, & recentior ea, quæ oïa sunt ex mente omnium in 1. lib. sent. dist. 2. & S. Th. 1. par. q. 93. art. 7. & eiusdem in 1. lib. sent. dist. 3. quæst. 4. art. 1. & quæst. 5.

19. Decimoquarto dicimus semper memorandū esse id, quod sentiunt B. Aug. in c. 3 1. Soliloquiorum, & Bern. in c. j. Meditationum: optimam nempe uiam perueniendi in Dei cognitionem esse per cognitionem exterio-rem uagam introire in cognitionem nostræ animæ stabilem: & per eam satis ruminatam adscendere ad cognitionem eius diuinæ maiestatis. Quibus addo, quod omnium excellentissima uia perueniendi ad qualemqualem illius summi summæ Trinitatis mysterij, & personarum diuinarum emanationis cognitionem est cōsideratio eorum, quæ proxime superiori Corollario continetur. per quā stolidi illa, & pudenda imaginatio eorum, quæ generationem filij Dei, & processionem Spiritus sancti imaginantur ueluti corporalem exploditur & longe abigitur. qua in re, multos multum errare, nouimus: & in iis quendam gentem Iudæum, & professione Christianū, qui ab hinc triginta plus minus annis plurimum in hac alma urbe ualuit, & maximis largitionibus, & astutis Officio Sanctæ Inquisitionis in Lusitanæ regna introducendo frustra obstetit. Is enim omnes leges, & sectas expertus ad spurcissimam Mahometis sectam tandem transfugit, eam, quæ iudæorum est, eo exorsus, quod diceret, nullum Iudæum, qui sibi uir bonus uideretur, umquā inuenisse: Christianam uero, quam dicebat sibi ex omni alia parte placere, eo respuens, quod firmiter doceret, & crederet, Deum habere filiū: quod ei uidebatur impossibile. quale profecto, immo impossibilium impossibilissimum uideri debet, stolidè, nefandè, ac hæreticè imaginanti (ut ille imaginabatur) generationem filij Dei esse corporalem: possibile uerò, immo & infinita Dei omnipotentia dignissimum contemplanti, generationem illam esse ter spiritualissimam, ut sancta mater catholica ecclesia Romana sanctè contemplatur. contemplanti, inquam,
20. & quam submississime suspicienti, & adoranti. Scio item, multos multū se profuturos, si sæpe memoria uoluerint generationem illam filij Dei, qua pater æternus, uti memoria fecunda, generat filium, qui est summa notitia, & imago eius, & productionem illam, qua pater & filius producunt Spiritum sanctum, summum utriusque amorem esse spirituales, & quadam tenus similes generationi spirituali, qua in essentia animæ nostræ.

Præ memoria fecunda generat ipsius notitiam, & imaginem: & rursus illa, & uoluntas eiusdem amorem producent.

Contra dicta errat.

Primo qui credit non esse homini liberum arbitrium. num. 10.

Secundo, qui credit liberum arbitrium sufficere ad benemerendum gratiam de condigno. num. 11.

Tertio, qui credit angelos, uel animas se solis sine accidentibus cognoscere, num. 15.

Quarto, qui credit, hominem esse imaginem Dei quoad corpus, num. 16.

Quinto, qui credit generationem in diuinis esse corporalem. nu. 19.

Quis autem horum

Peccet mortaliter, & sit hæreticus, & excommunicatus: & quis tantum peccet mortaliter, & non sit hæreticus: & quis non peccet saltem mortaliter, colligitur ex præludio 1. num. 16. & 17.

De summa beatitudine, & summa miseria.

Praelud. IIII.

S V M M A R I V M.

- 1 **B**EATITVDINIS & miseria aterna notio magnum ad penitentiam calcar.
- 2 *Finis quid; duplex, ultimus, & medius, & quid uterque, & nu. 3.*
- 2 *Finis multiplex, uerus, falsus, cuius, & quo, & quid sint, & num. 3.*
- 4 *Finis ultimus & beatitudo idem.*
- 5 *Beatitudo essentialis est actus intellectus S. Thoma, uoluntatis Scoti.*
- 6 *Beatitudo quid sit, & quotuplex.*
- 7 *Deus est quidquid in eo est.*
- 8 *Beatitudo est actus, & non habitus, neque potentia.*
- 9 *Beatitudo sine cognitione, & amore Dei esse non potest.*
- 10 *Beatitudo uera duplex perfecta, & imperfecta.*
- 11 *Beatos non uidere Dei essentiam asserere hæreticum.*
- 11 *Beatitudinem perfectam non facit cognitio Dei confusa, neque demonstrata, neque fidei, sed intuitiua.*
- 12 *Beatitudo perfecta ut secunda: & quid imperfecta.*

12. Paulum & Moysen non fecit beatos visio Dei transitoria.
13. Dei visio intuitiva inseparabilis a gaudio, & delectatione.
14. Beatitudo ab omnibus intent a paucis est nota.
15. Beatitudo creaturae obiectiua increata, sed formalis creata.
16. Beatitudinem perfectam viribus naturalibus queri, asserere haeticum.
17. Beatitudo humana duplex, perfecta & imperfecta.
18. Beatitudo imperfecta, qua magis ad perfectam accedat.
19. Beatitudo perfecta satiat animum cunctis cupitis, quae sunt hac.
20. Miseria quid, & quotuplex, & eius partium definitio, num. 21.
22. Miseriam inferni esse interminabilem, est de fide.
23. Miseriae summae quatuor gradus.
24. Poena summe miserorum supremi gradus septuplex.
25. Beatitudo summa, & miseria ei contraria sunt explicite credenda, num. 26.

DE SUMMA beatitudine, & summa miseria dicimus sequentia. Primo, quod quia vix aliquid aliud magis nos ad vere poenitendum mouere potest; quam eam frequens consideratio; ideo expedit eas ob oculos hoc in loco proponere. praesertim cum etiam ethnicus Persibus carpsit illum, qui vltimum finem, in quem est creatus, non sibi proponit, vt scopum, in quem suas actiones dirigat, per illa verba:

Est ne aliquid quo tendis; & in quod dirigis arcum?

An passim sequeris coruos, testaq. lutoq.

Securus quo pes ferat, & ex tempore vini?

Cuius quidem finis & scopi definitio, & inquisitio quam plurimum philosophorum ingenia frustra exercuit. Nec enim plene satisfecit operosa illa hac de re Aristotelis inquisitio in lib. 1 & 10 Ethic & longe minus verbosa illa Marci Tullii in quinque lib. de finib. bonor. & malor. quae profecto non sunt tanti facienda, quanti ego ea olim adolescens faciebam, imitatus gloripetas, illos, qui malunt veritatem discere per ambages ex ethnicorum philosophia obscura & nubila, quam recta ex Euangelio claro & sereno, a sacris doctoribus exposito.

2. Secundo, quod nuper in Commentario de finibus humanorum actuum super cap. cum minister. 23, quae est. 5. definiuimus ex mente Arist. 2. Phisic cap. 3. & sancti Tho. & aliorum in 2. lib. sent. dist. 38. finem esse bonum, vel apparens, quod propter se appetitum facit, vt aliud propter ipsum appetatur. Cuius definitionis declaratione breuitatis studio hic non repetita, ad memoriam reuocamus quod ibi, num. 4. diuisimus finem in vltimum & medium. Vltimus est, qui propter se ipsum solum amatur, & hic est duplex. Alter est vere vltimus, & omnium creatorum scopus, qui propter se tantum, & non propter aliud est amabilis, qualis est solus Deus, vt probat sanctus Th. 1. 2. q. 1. art. 2. & q. 27. art. 1. quippe

3 quippè qui super omnia est diligendus, Deuter. 6. Matth. 22. Marc. 12. & Luc. 10. Alter est falsus, quem falsi homines pro sua falsa imaginatione imprudentissime, stolidissimeq. tacite, uel expresse fingunt, & adorant, iuxta illud Apostoli ad Philipp. 3. *Quorum Deus uenter est*, qualis erat uoluptas Epicureo, in quem Marcus Tullius duos libros prædictorum quinque de finibus bonorum & malorum fere prodegit. Finis medius est, qui propter se, & propter aliud amatur. qui etiam est duplex. Alter uere medius; ille scilicet, qui uere est propter se, ac propter aliud amabilis: quales sunt uirtutes, & honesta omnia, secundum Ambrosium lib. 1. officior. Alter false medius; ille scilicet, qui non potest esse amabilis propter se: qualis est pecunia. uel non est amabilis propter aliud: qualis est Deus.

Tertio dicimus, quod etiam ibidem, num. 6. diuissimus finem, in finem cuius, & in finem quo (licet hæc nomina Ciceronianis parum probentur.) Finis cuius est id, in quo est ratio boni: finis autem quo adeptio & possessio, siue usus, uel fruitio eius. ut auari finis cuius est pecunia, in qua est ratio boni: finis uero quo est adeptio, possessio, & usus eius, ut declarat sanctus Tho. 1. 2. quæst. 1. art. 8. & quæst. 2. arti. 7. & ita finis, & scopus cuius totius humanæ uitæ est ipse Deus optimus maximus semperq. benedictus, in quo est summa & infinita ratio boni: finis uero quo eius adeptio, & possessio, siue fruitio. Et cõsequenter alius est finis ultimus noster cuius, & alius finis ultimus noster quo. & quia ultimus finis noster cuius, & obiectum beatitudinis nostræ. siue beatitudo obiectiua, idem sunt: & finis ultimus noster quo, & adeptio finis cuius, siue beatitudo essentialis nostra, etiam idem sunt: consequitur aliud esse beatitudinem nostram essentialem, & aliud eiusdem obiectum, secundum omnes catholicos in locis prædictis, præsertim sancti Tho. in dicta 1. 2. q. 3. artic. 1. ubi definit beatitudinem essentialem esse rem creatam, & factam: obiectum autem eius esse Deum ipsum, increatum, & rerum omnium creatorem.

Quarto dicimus, quod (ut aliorum opinioniones prætermittam) sanctus Tho. cum suis affectis, & Scotus cum suis. diuersimode definiunt beatitudinem, siue finem ultimum uerum quo nostrum. quoniam sanctus Tho. censet eam essentialiter esse actum intellectus speculatiui: Scotus autem esse actum uoluntatis. Uterque nanque ait, eam esse actum potentie maximæ intellectiuarum: & sanctus Thom. eam putat esse intellectum: Scotus autem uoluntatem. de qua tamen differentia, quæ solam theoriam respicit, & non praxim, quò nos animum in hoc opere intendimus; cuiusque nihil refert, an hoc, uel illud teneamus, parum curandum censentes sequimur in definienda beatitudine opinionem sancti Thom. quæ receptor uidetur. Quibus addimus, quod beatitudo, & beatitas tempore Marci Tulli Ciceronis uidebantur nomina. duriuscula: sed.

1a: sed ea, usus emolliuit, & generaliter sumpta uidentur significare omnem rei uoluntate possessionem, iuxta illud uulgo iactatum: *Beatus qui possidet*. Et quia non solum res uere bonas, sed etiam malas, quae aliqua ratione apparent bonae, uelle solemus, beatitudo diuidi potest in ueram, quae definitur esse possessio ueri boni: & infalsam, quae communiter definitur esse possessio boni tantum apparentis, iuxta illud Regij Prophetae, psal. 143. *Beatum dixerunt populum, cui haec sunt: Beatus populus cuius dominus Deus eius*: quorum quidem prius ad falsam: posterius uero ad ueram pertinere ait sanctus Antoninus in 4. par. tit. 7. cap. 4. §. 1.

Quinto dicimus, quod beatitudo uera diuidi potest in summam, quae est summum bonum, siue ultimus finis uerus, uel possessio eius, & in non summam, quae est possessio boni non summi. Beatitudo rursus summa in incretam, & creatam. Beatitudo increta est ipsemet Deus optimus maximus, quare ratione est infinita sui ipsius cognitio, & fructio. Cum omnis operatio Dei, & quidquid est in Deo, sit ipsemet Deus qui se ipso solo simplicissimo cognoscit & amat se, & omnia alia, ut probat sanctus Tho. communiter receptus 1. part. quae 3. per totam, & de simplicitate Dei, art. 5. & 6. & in q. 14. de scientia Dei, arti. 4. & q. 20. de amore Dei, art. 1. Beatitudo uera summa creata generaliter sumpta definitur potest iuxta mentem praedicti sancti Tho. esse cognitio intellectiua Dei cum fructione eiusdem.

8 Dixi: Cognitio, pro genere ad insinuandum, quod beatitudo essentialis creata est operatio, siue actio, uel actus: & non potentia, non habitus, neque alia ulla uirtus animae partis intellectiuae, uel sensitiuae, ut probat sanctus Thom. 1. 2. quae 3. art. 2. afferente philosopho 1. & 7. Ethicor. felicitatem, siue beatitudinem esse operationem secundum uirtutem perfectam.

9 Dixi: Intellectiua, ad insinuandum, quod beatitudo est operatio praestantissimae potentiarum animae, quae est intellectus, secundum sanctum Tho. quem sequimur: & ad significandum, quod beatitudo non potest esse in parte sensitiua, ut loculenter demonstrat idem lib. 3. contra gent. cap. 33. Contrarium enim est haeresis, de qua Alfonso Castrensis lib. 3. aduersus omnes haereses uerbo, beatitudo.

Dixi: Dei, ad excludendas omnes cognitiones aliarum rerum, et eas, quibus diriguntur actus omnium uirtutum moralium actus item, & cognitiones pertinentes ad prudentiam, & ad cognitionem omnium aliarum artium, in quibus non consistere beatitudinem non solum probat: sed et demonstrat angelicus Doc. ubi sup. c. 34. 35. & 36. Immo neque in ulla cognitione, quamlibet ampla, omnium substantiarum separatarum, seu angelorum. siue quia illa non potest haberi sine Dei cognitione, ut idem Angelicus Doc. ubi sup. & mirabiliter in lib. 4. c. 41. 42. & 43. demonstrat: siue quia etiam si absque illa haberi posset, tamen sine illa non sufficeret ad hoc,

ut esset beatitudo, per ea, quæ idem auctor ibidem cap. 44. adducit.

10. Dixi: Cum fruitione eiusdem: quia cognitio, quæ Dei fruitione caret, non potest esse beatitudo, quæ utramque comprehendit, ut inf. patebit. quare cognitiones illæ, quas multi theorice (sine ullo amoris affectu) differentes, concipiunt de Deo, non sunt beatitudo: quippe quibus non inest fruitio, quæ est in hæsiõ rei per amorem propter ipsam solum conceptum, ut tradit S. Th. communiter receptus 1. 2. q. 11. artic. 1. & 3. & q. 12. art. 2.

11. Sexto dicimus, quod beatitudo summa creata est duplex. altera perfecta: imperfecta altera. Perfecta est cognitio Dei intellectiua, intuitiua, perpetua cum fruitione eiusdem, producente summum gaudium ac delectationem, & satietatem omnium desiderabilium.

Dixi: Cognitio Dei intellectiua, eadem ratione, qua in definitione beatitudinis in genere.

Dixi: Intuitiua, siue uisua. tum ad confutandum errorem Armeniorum, afferentium beatos non intueri Dei essentiam. quod hæreticũ est per ea, quæ tradit Alfonso Castr. lib. 3. aduersus omnes hæreses, uerbo beatitudo. in princ. tum ad confutandum errorem Beguinorum, dicentium posse quem in hac uita esse perfecte beatum, & ab exercitio uirtutum absolutum: qui dãmatur in clem. ad nostrum. de hæret. tum quia nulla cognitio ceterior illa potest dici beatitudo perfecta essentialis. Non quidem illa confusa, & communis, quæ fere cõiter omnib. hominibus inest: siue quia Deum esse sit per se notum, sicut alia demõstrationis principia: siue, quod uerius existimat S. Tho. 1. par. q. 2. & art. 1. & 2. & 1. lib. sen. dist. 3. quæst. 1. art. 2. quia euidenti ratione demonstratur: præfertim illa, qua homo uidens res naturales certum ordinem seruare (cũ ordo absque ordinatore non consistat) percipit aliquem esse ordinatorem earum, ut pulchre deducit sanctus Thom. ubi supra. & lib. 1. cont. gent. cap. 12. 13. & 14. Non etiam illa, quæ per demonstrationem habetur, licet altior sit prædicta communi. tum quia licet per eã ostendatur Deus esse immortalis, æternus, incorporeus, omnino simplex, unicus, & alia huiusmodi, ut præfatus author in prædicto lib. contra gent. multis capp. dilucide ostendit: per eam tamen non peruenitur ad cognoscendum, Deum esse commune bonum, possibile communicatu omnibus hominibus, quibus insitum est beatitudinis desiderium: neque ad cognoscendum multa alia prædicata de Deo. tum quia perfecta beatitudo omnem miseriam excludit: & cognitioni prædictæ multiplex miseria, & error adiungi potest, ut palam est. tum per alia, quæ profunde tradit S. Th. ubi sup. c. 37. Non item sufficit illa cognitio, quæ per fidem habetur, licet sit longe certior, purior, & amplior, quam prædicta, quæ per demonstrationem contingit. tum quia beatitudo est perfecta humani intellectus cognitio: & cognitio fidei ex parte intellectus est imperfecta:

Et: quia per eam non capit perfecte id, cui credendo assentitur. tū quia beatitudo (cum sit ultimus finis) tranquillat, siue quietat naturale desiderium: & cognitio fidei non trāquillat, immo accendit, & inflamat eam habentem ad uidendum illud, quod credit, & amat. cum quisque, quod credit & optat, desideret videre. tum per alia, quibus idem auctor id concludit ubi supra, cap. 44.

12 Dixi: Perpetua, quia transitoria, de qua qui eam habet, non est certus perpetuo esse duraturam, non sufficit: qualis fuit illa Pauli, qua in raptu uidit Deum, 2. Cor. c. 12. vbi hoc lect. 2. declarat S. Th. & qua etiā Moyses uidit eum, secundum Aug. c. 12. super Gen. ad litteram, quæ non fecerūt eos beatos: immo remanserunt uiatores, vt Io. Maior post alios dixit, in proœ. 1. li. sent. q. 1. Est enim de necessitate beatitudinis certitudo perpetuitatis eius, ut late probat S. Th. 1. 2. q. 5. art. 4. & lib. 3. contra Gentiles, cap. 61. & 62. & 4. cont. gent. cap. 92.

13 Dixi: Producente summum gaudium, & delectationem ad significādum, hoc esse inseparabile ab illa cognitione, siue intuitione Dei beatifica. Nemo enim potest habere summum bonum, quod est intuitio Dei, absq; summa delectatione, vt tradit idem S. Th. 1. 2. q. 4. art. 1. & 2. ex visione enim Dei causatur tāta delectatio, vt qui Deum videt, nulla delectatione indigere possit, vt ipse ait vbi supra, art. 1.

Dixi: Satietaem omnium desiderabilium, ad maiorem declarationem præfati gaudij, & delectationis: & ad significādum, quod nulli beatorum deest aliquod bonum desiderandum; cum habeat ipsum bonum infinitum, quod est bonum omnis boni, secundum Aug. epist. 56. & 13. de Trin. c. 7. relatum vbi supra a sancto Tho. q. 5. art. 2.

Beatitudo vero imperfecta est cognitio Dei intellectuā, non intuitiua, perpetua, cum fruitione eiusdem.

Dixi: Non intuitiua perpetua, ad differentiam perfectæ beatitudinis, quæ requirit, vt proxime dictum fuit, illud vtrumque: & quia donec ad illam perueniat semper crescere potest, contra alium errorem, damnatum in cle. ad nostrum. de hæret.

14 Septimo dicimus, quod iure quis mirari potest, vt inquit Beatus August. in lib. 13. de Trinitate, cap. 4. quod cum omnes homines naturaliter desideremus consequi beatitudinem illam, & foelicitatem æternam; cumque omnes ob oculos eam habere debeamus, vti scopum, in quem nostras actiones tanquam sagittantes sagittas in metam dirigamus, vt ait philosophus a Catholicis receptus, in 1. Ethic. pauci tamen collatione aliorum satis eam explicite nouerunt, & noscunt. Siquidem cum illa (præsertim perfecta) nequeat satis cognosci, nec percipi absque catholicæ fidei lumine, paucissimi gentilium, etiam philosophorum, ad iustam & perfectam cognitionem peruenerunt, & perueniunt: pauci quoque Christianorum collatione aliorum eam, saltem

satis

fatis explicite noscunt : & pauciores iustam nauant operam ad eam cognoscendam, & ob oculos habendam perfectam, & exercendam imperfectam, per quam tandem perueniamus ad perfectam illam omnibus uotis semper desiderandam.

15 Octauo dicimus, quod, licet obiectum beatitudinis, siue beatitudo obiectiua, & ultimus finis cuiusuis beatitudinis, quae ipsemet Deus est, sit res increata, iuxta illud Symboli Athanasij : *Increatus pater, increatus Filius, increatus Spiritus sanctus* : beatitudo tamen ipsa, qua quis formaliter est beatus, res creata est, ut post, & ante illos concludit S. Th. 1. 2. quaestio. 3. art. 1. & q. 26. art. 3. est enim qualitas quidem creata in potentia intellectiua, qua Deus clare, & facie ad faciem cognoscitur, si est perfecta : per speculum uero in ænigmate, si est imperfecta, ut ait Paullus 1. ad Cor. 13.

Nono dicimus, quod neque beatitudo formalis perfecta, neque imperfecta est ipsa anima : neque ulla eius potentia : neque ullus habitus, uel uirtus eius, etiam charitas, etiam consummata in patria : sed neque est gratia ipsa gratum faciens : (siue teneamus cum S. Tho. esse aliam a charitate, quod significat clemēt. 1. §. fin. de sum. Trim. & fid. cath. siue cum Scotō esse eandem) sed neque est aliquod aliud bonum, uel opus operatum, manens extra operantem : sed est operatio. non quidē transiens in exteriorē materiam ; qualis est sectio, & ustio, quæ non perficit agentem, ut ait philosoph. 9. Metaph. sed manens intra ipsum ; qualis est intellectio, & (ut ita dicam) uolitio, seu uoluntas, quæ perficit agentem secundum eundem.

16 Decimo dicimus, quod inter productionem beatitudinis perfectæ, & imperfectæ plurimum interest. Perfecta enim nullatenus potest produci ab intellectu creato uiribus eius naturalibus, neque gratuitis, quælibet magnis, sine illo admirabili gloriæ lumine, iuxta illud Psalm. 35. *In lumine tuo uidebimus lumen.* quod Deus ipse sua infinita bonitate indit intellectui beati, quo eleuatur, & augetur uirtute ad illam admirandam operationem clare uidendi Deum, immenso lumine resplendentem, ut probat S. Th. sup. c. 5. cum magistro & omnibus aliis in 4. lib. sentent. dist. 49. quin & in dicta clem. ad nostrum. de hæret. declaratum est, hæreticum esse dicere contrarium, ubi glos. in uerb. non indiget, assignat rationem desumptam ad litteram ex sancto Thom. ubi sup. Imperfecta uero potest produci absque illo gloriæ lumine. in gradu quidem infimo uiribus naturalibus animæ, quibus peruenit ad cognitionē, & fruitionem Dei confusam, uel claram per demonstrationem eius existentiæ & bonitatis : in altiore uero gradu addito dono fidei, & ipsi informis : in maximo autem addito dono mirabili charitatis & gratiæ superna bonitate infusæ, qua anima fit Deo grata, & ad perfectam beatitudinē accepta, & de hac quidem imperfecta beatitudine, quæ est principium, uel

via, vel participatio aliqua beatitudinis perfectæ, intelligendæ sunt omnes scripturæ vtriusq; testamenti, appellantes aliquos viatores beatos; secundum mentem omnium catholicorū in locis præcitatis. Cuius modi sunt psal. 1. *Beatus vir qui non abiit in consilio impiorum.* 31. *Beati quorum remissa sunt iniquitates.* 40. *Beatus qui intelligit super egenum & pauperem* 118. *Beati immaculati in uia, qui ambulant in lege domini.* & 127. *Beati omnes qui timeant dominum, qui ambulant in uis eius.* & octo beatitudines euangelicæ Matth. et 5. Luc. 6. & aliæ innumeræ.

Vndecimo dicimus, quod Euangelia, & Epistolæ catholicæ, & Symbola appellantiā beatitudinem vitam æternam, non significant, illam esse substantiam, & esse uiuentis: sed prædictam beatificam, & æternā operationem uiuentis. sola enim beatitudo Dei est ipseus esse. Boetius item dicens, lib. 3. de consol. Philos. prosa 2. in prin. quod beatitudo est status omnium bonorum aggregatione perfectus, non definit beatitudinem per genus, sed per effectum, s. quod beatitudo perfecta causat statū nullius boni egentem, ut sentit sanctus Thom. 1. par. q. 26. art. 1. & 1. 2. q. 3. art. 2. & 3. in dicta dist. 49. quæst. 2.

17. Duodecimo, quod licet beatitudo Dei sit ipsemet Deus; quia eius esse, ut prædictum est, sua est operatio: beatitudo tamen perfecta creata, siue angelorum, siue hominum, est operatio ab eorum substantiis, & esse distincta, contra hæresim, de qua Alfonso Castren. ubi supra verbo beatitudo. in prin. nō tamen est interrupta, sed sempiterna, qua semper, & æternum uiuentur ei, ut supra num. 11. est declaratum, quo confutatur hæresis Origeniana, de qua Alfonso ubi supra post August. in lib. de hæresib. ad Quoduultdeum, c. 42. 43. & 52. de ciuit. Dei, c. 20.

18. Decimotertio, quod humana beatitudo est duplex, perfecta, & imperfecta. Perfecta est, quæ supra eod. num. 11. definitur: quæque nulli potest contingere in hac uita, ut declaratum est per concilium Vienne. clem. ad nostrum. vers. quarto. de hæretic. Quoniam, ut ait Aristot. 10. Ethicor. & ultimo Metaphysicor, non potest esse perpetua, & sine interruptione, tum efus & potus, tum somni, & aliarum actionum necessefariarum. Imperfecta uero est, qua homo in hac uita per cognitionem, & contemplationem Dei, adiuncto amore, coniugitur eidem: quæ tanto magis ad perfectam accedit, quanto minus interruptitur. quo nomine uita contemplatiua plurimum superat actiuam, quæ multo magis interruptitur, iuxta illud testimonium Christi Luc. 10. *Mariam optimam partem elegit.* nulla tamen cognitio Dei, quantumlibet intensa, & quantumlibet fide, spe, & charitate comitata, & continuata, in hac uita potest dici perfecta, ut prædictum est. Cui consonat illud Phathecianices Marianæ.

*Felices quicumque istis à Syrtibus altam
Visuri pacem sunt in loca tutarecepti.*

*Nam neque mens ullam secus est habitura quietem,
Neglectos sensura dies, nec dulcia secla.*

Et illud Iob. cap. 13. *Homo natus de muliere, breui uiuens tempore reple-
tur multis miseris.* at nemo potest esse simul miser, & beatus, vt supra di-
ctum est.

19

Decimoquarto, quod hæc beatitudo summa & perfecta, quæ est in-
tuitio, & uisio Dei, implet cumulatisime, etiam ante iudicium finale,
(vt definit concil. Flor. sub Eugenio Quarto, de quo per Alfonso ubi
supra) omne desiderium cuiuslibet generis omnium bonorum homini
a natura insitum, iuxta illud psalm. 102. *Qui replet bonis desiderium tuum.*
Et illud psal. 16. *Satiabor cum apparuerit gloria tua.* Omnia enim, quæ ho-
mo naturaliter desiderat, reducuntur ad scientiam, aut ad uitæ rectitu-
dinem, aut ad honoris sublimitatem, aut ad famæ celebritatem, aut ad
sui conseruationem. at omnia prædicta cumulatisime affluentissime-
que confert prædicta, quam credimus & speramus, uisio beatifica. Siqui-
dem, vt egregie deducit sanctissimus, qui ea nunc fruitur Aquinas, in
prælegato lib. 3. contra Gentiles, ca. 63. confert primo omnium gene-
rum, & specierum, & virtutum, & totius ordinis uniuersi, & omniū, quæ
sunt in rerum natura scientiarum. Secundo, vt in omnibus, & per om-
nia uoluntas sit recta, & per omnia pars hominis inferior, parti superio-
ri subiiciatur, & omnia ratio gubernet. Tertio, honoris sublimitatem,
quatenus beatus Deo, sæculorum summo regi vnitus, ipse quoque meri-
to rex dicitur, iuxta illud Apoc. 20. *Regnabunt cum Christo.* Quarto no-
minis, & famæ celebritatem non solum apud homines, quorum opinio
falli potest: sed etiam apud ipsummet Deum, angelos, & sanctos eius, ita
vt in sacra scriptura merito dicatur gloria, iuxta illud psal. 83. *Gratiam &
gloriam dabit dominus.* Quinto, diuitias, iuxta illud psal. 111. *Gloria & di-
uitiæ in domo eius.* Sexto summam uoluptatem, iuxta illud psalm. 35. *Ine-
briabuntur ab ubertate domus tuæ, & torrente uoluptatis tuæ potabis eos.* Se-
ptimo sui conseruationem, iuxta illud Isaiæ 25. *Non esurient, neque sitient,
& non percutiet eos aestus, nec sol.* & illud Apoc. 21. *Absterget Deus omnem
lacrymam ab oculis eorum: & mors ultra non erit, neque luctus, neque clamor, ne-
que dolor erit ultra, quæ prima abierunt.* Quæ quidem omnia confirman-
tur, eo quod (vt Isaias cap. 64. & Paullus 1. Cor. cap. 2. inquit) *Nec
oculus uidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit quæ præparauit Deus
diligentibus se.* Quod paullo magis explicans B. Aug. in vlt. lib. de ciuit.
Dei cap. vlt. in princ. relatus a S. Anton. in 4. par. summ. tit. 7. cap. 7. §. 10.
sic ait: *Quanta illa felicitas, ubi nullum erit malum, nullum latebit bonum? ua-
cabitur Dei laudibus, qui erit omnia in omnibus.* & paullo post. *Quid est enim
aliud quod per Prophetam dixit? Ego ero illorum Deus, & ipsi erunt mihi
plebs: nisi ego ero, unde satientur, ego ero quæcumque ab omnibus honestè desi-
derantur, & uita, & salus, & uictus, & copia, & gloria, & honor, & pax,*
& om-

& omnia bona? & paullo inferius in fine: *Ibi uocabimus, & uidebimus: uidebimus, & amabimus: amabimus, & laudabimus, iuxta illud (addit beatus Antoninus) Psalm. 83. Beati qui habitant in domo tua, in secula seculorum laudabunt te.* Et quamquam non omnes erunt pares in gloria, sicut nec fuerunt pares in merito: quia alius alio clarius Deum videbit, & Deo copiosius fruetur, iuxta illud Io. 14. *In domo patris mei mansiones multe sunt: & illud Paulli: sicut stella a stella in claritate differt.* quo confutatur error Iouiniani contrarius, ut tradit Alfonso Castren. præcitato lib. 3. aduersus omnes hæreses, verbo Beatitudo, hæresi 7. post conc. Floren. supra citatum, ante quod clarius sanctus Tho. receptus 1. 2. quæst. 5. ar. 2. omnes tamen omnino omnibus concupitis replebuntur, satiabuntur, & tranquillabuntur.

20 Decimo quinto dicimus, quod, sicut malum est duplex, uerum, & apprens; ita miseria est duplex, uera, & apprens. Vera est passio ueri mali: apprens uero passio mali apparentis tantum; qualis est passio uinculorum phrenetico, & fames esurienti otioso, quæ ipsum ad bene operandum incitat. c. non omnis. 5. q. 5

21 Decimo sexto dicimus, quod miseria uera diuiditur in summam, & non summam. Summa miseria est passio carentiæ uisionis, & fruitionis Dei, quæ diuiditur in perfecte summam, & imperfecte summam: sicut & beatitudo summa, ut supra diximus. Miseria perfecte summa est miseria carentiæ uisionis, & fruitionis diuinæ, comitata æterno sensu cruciatu, & omnium maiorum genere.

Dixi: Miseria pro genere. Dixi: Carentiæ uisionis, ac fruitionis ad differentiã animarum mille miseriarum, quas in hac misera uita patimur, Dixi: Cum cruciatu, ad excludendam carentiam uisionis Dei, quam sæpe patimur in hac uita sine cruciatu; immo aliquando cum uoluptate, iuxta illud Prou. 2. *Letantur cum malefecerint: & exultant in rebus pessimis.* relatum in c. quàm sit graue. de excess. prælat.

22 Dixi: Aeterno, ad excludendam miseriam existentium in Purgatorio, quorum cruciatus est temporarius. c. cum Marthæ. §. tertio loco. de celebr. miss. & c. animæ. & c. pro obeuntibus. 13. q. 2. & ad damnandum errorem Origenianorum, & aliorum, asserentium, præfatam miseriam aliquando terminandam. de quo post Aug. in lib. de hæresib. ad Quod uult deum c. 43. Alfonso Castren. lib. 3. aduersus omnes hæreses verbo, Beatitudo, hæresi 3. & lib. 8. verbo, Infernus, hæresi 2.

Dixi: Sensus, ad excludendam miseriam decedentium cum solo peccato originali, qui pœnam quidem patiuntur damni, hoc est carentiæ uisionis Dei: sine tamẽ aliquo cruciatu. c. maiores. §. uerum quidem. de baptismo. & cap. firmissime. de consecrat. dist. 4. & tradit sanctus Th. in 3. lib. sentent. dist. 23. quæst. 2. artic. 1. quæstiuncula 2. & in 4. dist. 45. quæst. 1. artic. 3.

Dixi:

Dixi: Omni omnium malorum, ad explicandam illam ter horrendam pœnam, quam patiuntur decedentes in peccato mortali, qui perfectissimam miseriam patiuntur: & ad confutandam hæresim, quæ habet, verum infernum esse in hac vita, & non in alia. de qua per Alphonsum vbi supra, verbo, infernus, nullus enim cruciatus in hac vita est eius modi, vt palam est.

23 Miseria imperfectè summa est miseria carètiae uisionis, & fruitionis Dei, sine cruciatu, saltem sensus, qualis est miseria decedentium cù solo peccato originalis. qualis est item existentium in Purgatorio: immo & illa uiuentium, qui nullam cognitionem Dei coniunctam cum fruitione eiusdem habent, qui ore, vel opere sunt de numero insipientium, qui dicunt, in corde suo (vt inquit Regius Propheta Ps. 52.) non est Deus.

Decimoquinto dicimus, quod ex prædictis inferitur, eos solos, qui locati sunt in inferno illo loco, in quo, testante Iob cap. 10. nulla est redemptio, esse in supremo gradu miseriarum perfectè summæ: qui vero in loco, quem Limbum puerorum vocant, in gradu eis proximo: qui autem in Purgatorio, in tertio: qui autem adhuc uiuentes nullam Dei optimi maximi cognitionem & fruitionem habent, in quarto. Porro miser & infelix quiuis supremi gradus iure dicere potuit, cum infectus mortifero peccato decederet, iuxta illud Iob 10. *Vadam (& non reueriar) ad terram tenebrosam, & operam mortis caliginem, terram miseriam, & tenebrarum, ubi umbra mortis, & nullus ordo, sed sempiternus horror inhabitat.*

24 Ex quo elogio prolixè colligit beatus Antoninus in 2. parti. 5. c. 3. septuplicem pœnam, quarum summa, paucis additis, & multis detractis est, quod prima est carcer æternus, situs in loco infimo turpissimò, & obscurissimò, in quem omnis fax elementorum effundetur, quem non potest non summe horrere anima nobilissima, ad altissimùm, idemque nitidissimùm, & splendidissimùm cæli empyrei palatium creata: ut Rex delicatissimus carcerem squalore, & pœdore sordentem nō potest non maxime horrere.

Secunda est priuatio uisionis intuitiuæ Dei parentis omnigeram lætitiæ, quam sanctus Chrysostomus tanti faciebat, vt diceret, malle se mille alias pœnas infernales pati quam ea æternum priuari.

Tertia, ignis ille ardentissimus, quo adeo infelices ardebunt, ut illi soli pœnæ nulla martyrum tormenta squari possint, teste Aug. in §. fin. de pœnit. dist. 7.

Quarta, desperatio, nulla vñquam, dum Deus erit Deus, cōsolatione, refrigerio, nec redemptione leuanda. Sicut enim summè perfecta beatitudo omnem excludit miseriam, sic summe perfecta miseria nullā cōsolationem admittit. Quia, quod operatur oppositum in opposito, operatur propositum in proposito. c. sciendum. 8. q. 1. & l. si contra tabulas. ff. de vulg. & pup. & tradit S. Tho. de malo. q. 70. art. 6 & q. 13. art. 4.

Quinta, tenebrarum exteriores densissimæ, quæ nullo solis radio, nulloque splendore ignis, qui licet ibi plurimus sit, est tamen obscurissimus, attenuantur, tum interiores, quibus adeo cæcantur, ut Deum putent iniustum. & scientia hic quæsitæ, & per mortem plurimum aucta, quæ beatis est solatio, eis sit maiori supplicio, dum per eam clarius cognoscunt, quantæ beatitudinis damnum sua culpa patiantur: unde vermis ille sæuè corda eorum corrodens & lanians numquam intermori-turus oritur, Isa. 66.

Sexta, societas cacodæmonum, & continua cum eis conuersatio, quorum aspectus adeo est terribilis, ut quidam uir sanctus, testante beato Antonino, ubi supra, vnus folius aspectus fere exanimatus, postea in se reuersus testaretur, malle se fornacem ignis ardentem ingredi, quam iterum eum uidere.

Septima, confusio. ut enim habet prædictum elogium, ibi nullus ordo, sed sempiternus horror inhabitat. horror, inquam, clamorū, blasphemiarum, lamentorum, eiulatum, Deo, sibiipsis, & sociis, tam cacodæmonibus, quam aliis infelicibus maledicentium, maleque precantium, quibus confunditur illud innumeris nominibus lamentabile regnum.

25. Decimosexto dicimus, quod omnes orthodoxi debemus sub pœna peccati mortiferi credere non solum impliciter, sed etiam expliciter vitam æternam, & mortem æternam. Quoniam omnes sub prædicta pœna tenemur, explicite credere articulos fidei, ut ait S. Tho. 2. 2. q. 2. art. 5. & 6. quem omnes probant, ut minimum eos, quos sancta catholica Romana ecclesia sollempniter celebrat, secundum eundem ubi sup. arr. 7. & hunc articulum de vita æterna, & morte æterna illi contraria nõ solum celebrat per finem symboli Apostolorum, quo illa utitur, & Nicæni & Athanasij: sed etiam per festum particulare omnium defunctorum, post die festi omnium sanctorum, & per missas defunctorum, & alia multa diuina officia.

26. Decimoseptimo dicimus, expertos asserere, nihil fere magis mouere homines ad peccata præterita plangenda, & alia in posterum non committenda, quam frequens, & intensa beatitudinis, & miseriarum prædictarum, earumque æternitatis meditatio. quod satis probat illud Eccl. 7. *Memorare nouissima tua, & in æternum non peccabis.* Dux enim illæ sunt bona pars illorum nouissimorum, & earundem eiusmodi meditatio pars non minima exercitij cuiusdam illustrissimæ Religionis, quo breui eius nouitij perducuntur ad iustum voluptatum, vanitatum, & cupiditatum contemptum: & ad pium amorem & cultum Dei, angelorum, sanctorum, & sanctarum, præsertim principis omnium illorum gloriosissimæ virginis matris Mariæ, quæ nobis ea impetret, semperque conseruet. Amen.

De passionibus, habitibus, virtutibus, & vitijs
animæ rationalis. Praelud. V.

S V M M A R I V M.

- 1 **P**ASSIO animæ quid, & nulla proprie in appetitu intellectiuo.
- 2 Passiones principales quattuor: & aliæ quot, & quæ.
- 3 Passiones sex in appetitu concupiscibili sensitiuo;
- 3 & quinque in irascibili. & earum subordinatio, num. 4.
- 4 Bonum absolute consideratum obiectum potentia concupiscibilis: & considera-
tum vt arduum potentia irascibilis.
- 5 Passionum alia bona, alia mala suapte natura.
- 6 & quæ bona, & quæ mala in se, & suo genere. & 7
- 7 Passiones animæ omnes esse morbos, falsum.
- 8 Auctorum dicta de passionibus animæ vt interpretanda.
- 9 Dubijs, & non claris esse locum coniecturis.
- 10 Passionum sacra confessio qualis esse debeat.
- 11 Confessarius confitentem passionibus quid monebit.
- 12 Habitus quid, & quotuplex, num. 13.
- 14 Virtus quid, & vt non repugnat peccato.
- 14 Vitium quid, & vt non repugnat merito.
- 15 Peccatum mortale vt scilicet charitative repugnat.

1 **D**E passionibus, habitibus, virtutibus, & vitijs animæ ra-
tionalis dicimus sequentia. Primo, quod passio animæ est
motus appetitiuæ virtutis sensibilis, in imaginatione bo-
ni, vel mali, secundum Damascenum libro 2. cap. 22. circa
princip. relatum & declaratum a sancto Tho. 1. 2. q. 22. art. 3. Ex quo in-
fertur, quod passiones propriæ non sunt in appetitu intellectiuo, & vo-
luntate superiori, quatenus distinguitur ab appetitu sensitiuo, & infe-
riori eiusdem, licet inueniantur in eo motus præuenientes deliberatio-
nem conformes moribus appetitiuæ virtutis sensibilis, iuxta mentem
sancti Tho. in d. 1. 2. quæst. 17 art. 7.

2 Secundo dicimus, quod passiones principales sunt quattuor: duæ
potentiæ concupiscibilis; scilicet gaudium, & tristitia: & duæ potentiæ
irascibilis; spes scilicet & timor, iuxta illud Seuerini Boetij 1. de conso-
lat. Philosoph. metro vltimo.

Gaudia pelle,
Pelle timorem,
Spemque fugato,
Nec dolor adsit;
Nubila mens est,

Vinctaque frenis,

Hæc ubi regnant.

Et iuxta illud Parthenices Marianæ, lib. 4.

Quattuor aduersis miscentur vt æquora ventis,

Heos, Zephyro, Libyco, gelidoque Aquilone:

Sic totidem nostras ingenti turbine mentes

Subuerti furis, pectusque in prælia mitti.

Spes leuat arrectos, metus alto a vertice fluctus

Deijcit: hinc animum pulsat furibunda voluptas:

Inde dolor, fluctus ceu fracti fluctibus altum

Clamore ingeminat, piceis abscondita nimbis.

Nec radios fundit ratio, nec vela gubernat.

- 3 Tertio dicimus, quod gaudium est de bono presenti: tristitia de malo presenti: spes de bono futuro arduo: timor de bono futuro malo arduo, vt exprimit S. Tho. 1. 2. q. 25. art. 4. Est autem una passio, quæ non habet contrarium, nisi priuatiue, vel per cessationem ab ea, puta ira: irasci enim non est aliud contrarium proprie, quam mitescere, & ab ira cessare, secundum philosophum, 2. Rhetor. cap. 3. declaratum a sancto Tho. vbi supra quæst. 23. art. 4. in cor. quæst.

Dixi autem quattuor esse principales passiones, significando, esse alias minus principales. sunt enim omnes vndecim, vt tradit sanct. Antoninus, 2. par. tit. 6. cap. 2. in princ. Sex quidem in potentia concupiscibili; amor scilicet, & odium, desiderium, seu concupiscentia, & fuga, siue rectius renutus, aut refutatio: & gaudium, siue delectatio, & tristitia, siue dolor. In irascibili autem quinque; spes scilicet, & desperatio, timor, & audacia, & ira, cui, vt paullo superius diximus, nulla alia passio opponitur. Illæ vero supradictæ quattuor ea ratione dicuntur principales: quia sunt fines & scopi aliarum passionum. quod cum ordine, & sufficientia illorum colligitur: præsupposito, quod obiectum potentia appetitiuæ concupiscibilis est bonum, vel malum absolute consideratum: obiectum vero irascibilis bonum, vel malum arduum, siue difficile, consideratum sub ratione arduitatis, vel difficultatis, ut tradit sanctus Tho. 1. 2. quæst. 23. arti. 1. quem subtiliter defendit ibi Caiet. contra subtilem Scotum: quamuis quoad animæ salutem parum referat, utrum illorum sequamur:

- 4 Quarto dicimus, quod ex prædictis colligitur præfatarum vndecim passionum ordo: & quod quattuor prædictæ sunt principaliores. sic: Bonum absolute consideratum causat in potentia appetitiua quandam cōplacentiam. ob conformitatem & aptitudinem, quam habet ad illam, quæ est amor, siue prima passio amoris: bonum autem amatum, & nondum habitum causat desiderium ad ipiscēdi illud, quod est secunda passio desiderij, seu concupiscentiæ: bonum vero desideratum iam adeptum, siue obtentum.

obtentum parit in appetitu quietem quandam ex ipso bono adepto : quæ est tertia passio, uidelicet delectatio. E contrario autem malum cognitum causat displicentiam ob ineptitudinem, uel contrarietatem, quam habet ad appetitum, quæ est passio quarta odij cõtraria passioni amoris: malum uero cognitum, & exosum, nondum acceptum, uel (vt ita dicam) nondum uentum generat fugam, uel (vt clarius loquar) respuitionem, uel latinus renutum, ne eueniat, quæ est quinta passio, contraria desiderio: malum autem iam acceptum, siue uentum causat tristitiam, uel dolorem, quæ est sexta passio, contraria gaudio, & lætitiæ. quæ sunt sex passiones potentia appetitiuæ concupiscibilis. In potentia uero irascibili sunt quinque. nam bonum apprehensum, ut arduum & difficile propter bonitatem, quæ habet aptitudinem, & conformitatem ad appetitum, generat spem, quæ est prima passio irascibilis. Idem autem speratum ut quæsiibile nondum adeptum generat fiduciam, uel audaciam, quæ est secunda passio irascibilis: & e contrario malum apprehensum, ut inuitabile generat desperationem, quæ est tertia passio potentia irascibilis, contraria spei, secundum S. Tho. 1.2. q.23. art.2. in cor. q. & q.40. art. 4. Malum autem futurum apprehensum, ut euitatu difficile generat timorem, quartam irascibilis potentia passionem, contrariam fiducia, & audacia, secundum eundem S. Thom. d. q.35. art. 1. Quinta uero passio potentia irascibilis est ira, quæ generatur frequenter ex malo iam accepto, quæ non habet contrarium, secundum Aquinatem, præcitata 1.2. q.27. art.3. Quia bonum arduum iam adeptum non parit passionem ullam in irascibili: sed gaudium in potentia concupiscibili: quia desinit habere rationem ardui. Dixi autem, frequenter iram nasci ex malo accepto: quoniam frequenter nascitur tristitia sola, quæ pertinet ad potentiam concupiscibilem.

- 5 Quarto dicimus, qd præfatarum passionum aliquot etiam per se in genere consideratæ dicuntur bonæ, & aliquot malæ. Bonæ quidem, vt B. Aug. in lib. 9. de ciu. Dei, c. 5. ait, misericordia ad uirtutem pertinet: & misericordia, quatenus est dolor, siue tristitia de aliena miseria est passio, ut declarat S. Th. 2.2. q.30. art.3. Arist. item in 2. Eth. ait, uerecundia esse passionem laudabilem, quæ species quædam timoris est, ut belle declarat Angelicus doct. 1.2. q.42. art.4. Et quia sicut quidam actus exteriores cõsiderati in suo genere, siue ex obiecto suo dicuntur boni, vt dare elemosynã, & subuenire proximo, c. venerabilib. §. si. de sen. exc. & tradit late idem Angelic. doc. in præcit. 1.2. q.18. art.2. ita passiones quædã, quæ sunt de obiecto suo genere bono, quales sunt misericordia, quæ est quædã tristitia de malo proximi, & uerecundia, quæ retrahit a turpitudine, merito in se, & suo genere sunt bonæ. Malæ autem sunt in se, & suo genere quædam passiones; illæ. scilicet quæ sunt de obiecto suo genere malo; cuiusmodi est gaudiũ de malo alieno, & tristitia de bono alieno. Sicut

etiam quidam actus exteriores in se, & suo obiecto sunt mali; vt capere alienum, & percutere proximum, iuxta doctrinam S. Thom. in d. q. 18. art. 8. quæ autem sint bonæ, & quæ malæ, mox dicitur. Neque obstat opinio Stoicorum, quæ habet, omnes passiones esse malas, & animæ morbos, & perturbationes. Quoniam illa opinio est falsa, aut certe intelligenda, de passionibus rectæ rationi dissonantibus, aut eam præuenientibus, vt declarat sanctus Th. in d. quæst. 24. art. 2. in corpor. quæst.

7 Quinto dicimus, quod ex iis inferitur. Primo, non omnes passiones esse bonas: neque omnes malas, vt Stoici docuerunt: sed alias esse bonas; illas scilicet, quæ rectæ rationi consonant: & alias malas, illas scilicet, quæ illi dissonant. De amore bono est illud Proverb. 29. *Qui amat sapientiam, latificat patrem suum.* De malo autem illud Eccle. 10. *Nil est iniquius, quam amare pecuniam.* De desiderio bono est illud Psal. 118. *Concupiuit anima mea desiderare iustificationes tuas in omni tempore.* De malo autem illud Psal. 111. *Desiderium peccatorum peribit.* De bono gaudio, siue lætitia illud Matth. 23. *Intra in gaudium domini Dei tui.* De malo autem illud Iob 20. *Gaudium hypocritæ est instar puncti.* De bono odio est illud Psal. 118. *Iniquos odio habui.* De malo illud Psal. 108. *Odium pro dilectione mea.* De desperatione bona est illud 1. Reg. 23. *Desperavit David posse euadere.* De mala autem illud Eccl. 27. *Denudate amici mysteria desperatio est animæ infidelis.* De tristitia bona est illud Marc. 14. *Tristis est anima mea vsque ad mortem.* De mala autem illud Eccl. 14. *Felix vir, qui non habuit animi tristitiam.* De bona spe, siue fiducia est illud Psal. 13. *Quoniam dominus spes eius est.* Et illud Prou. 3. *Habe fiduciam in domino.* De mala autem illud Pro. 15. *Spes impiorum peribit.* Et illud 47. *Fiduciam habuisti in malitia.* De timore bono est illud Eccl. 1. *Initium sapientia timor domini.* De malo illud Psal. 3. *Illic trepidauerunt timore, ubi non erat timor.* De ira bona illud Psal. 4. *Irascimini mihi, & nolite peccare.* De mala autem est illud Psal. 36. *Desine ab ira, & desine inique furor.* Quibus addo, quod malarum, aliæ sunt mortaliter malæ; illæ scilicet, quibus frangitur lex, cuius fractio est mortalis; & aliæ venialiter tantum; illæ scilicet, quibus frangitur lex, cuius fractio est venialis tantum.

8 Secundo inferitur, omnes textus, tam Bibliorum, quam canonum, & legum, omnia item dicta sacræ doctrinæ, & etiam Ethnicorum generatim significantium, non esse amanda, neque desideranda temporaria, neque de illis adeptis gaudendum, intelligi debere de amore, desiderio, & gaudio inordinatis, seu rectæ rationi dissonis. Illa autem, quæ habent non esse odio habendum proximum, nec fugiendum, nec de morte, aliisue malis acceptis cōtristandum, numquam irascendum, intelligenda sunt de odio, fuga, & tristitia inordinatis, seu rectæ rationi dissonis.

Ex quo subinfertur, proculdubio excusari posse a nota hærescos eos, qui generaliter asserunt, non esse timendum, aut non esse sperandum.

in homine sine timore seruiendum domino Deo nostro: non esse timendum diabolum: procurandam esse mentis securitatem, & id genus alia. quoniam hæc omnia possunt esse aliquo respectu ordinata, siue rectæ rationi consona, & consequenter bona, & catholica, & in dubio generale verbum, quod ad bonum sensum, & malum trahi potest, interpretandum est in bonum. l. in ambigua. ff. de legib. c. 2. de reg. iur. c. 1. de iureiur. lib. 6. l. merito. ff. pro soc. & l. si procurator. ff. de cond. in deb. Dixi supra, generaliter, nullatenus declarando se loqui de inordinato: nam, si id faciat, in illo sensu malo sunt accipienda, quia in claris non est locus coniecturis l. continuus. §. cum ita. ff. de verb. oblig.

10 Tertio infertur quiddam confessariis quotidianū; uidelicet, quod pœnitentes multi confitentur, se habuisse præfatas passiones, amoris, odij, spei, desperationis, gaudij, tristitiæ, timoris, & iræ; & c. & non declarant satis, an habuerint eas bene, vel male ordinatas: neque qui declarant habuisse illas inordinatas, satis declarant, quanta fuerit earum inordinatio, ut iudicari possit, an peruenerint ad culpam mortiferam, & consequenter admoneri possint, & debeant, ut de illis tãquam de mortalibus doleant, id est, ut ita doleant, quod proponant firmiter nunquã se admissuros similes, iuxta ea, quæ infra c. 1. num. 2. & ca. 2. num. 5. notantur. Quare pœnitens, qui sic generatim & confuse confitetur huiusmodi passiones, interrogãtus est, num omnes illæ, vel quæ illarum fuerint tantæ, ut mouissent eum, ad volendum potius transgredi legem ad peccati mortiferi pœnam obligantem, quã desistere à prosecutione huiusmodi passionis, amoris, odij, gaudij, lætitiæ, tristitiæ, vel spei, & fiducia, timoris, & iræ: nisi confessarius ex qualitate personæ, vel modo confitendi tacite coniciat paruitatem, uel magnitudinem malitiæ, uel uanitatis earum, ut frequenter coniciunt.

12 Sexto dicimus, quod habitus animæ est qualitas stabilis, inhærens essentiæ ipsius, uel alicui potentie eius, inclinans eam ad aliquid agendum. Dixi, qualitas, pro genere: quia omnis habitus est qualitas: non tamen e contrario omnis qualitas est habitus, ut docet Arist. in prædicatione qualitatis.

Dixi: Stabilis, ad differentiã actus, qui est trãsitorius, ut inf. præl. 6. num. 1. dicitur. Dixi: Inhærens, ad significandum, quod non est anima, neq; aliqua substantia per se subsistens: sed quoddam accidens, quod potest subiecto adesse, & abesse, sine illius corruptione, secundum Porphyrium in prædicabilib. Per quod reprobatur opi. Magistri, dicentis in 1. lib. sen. dist. 17. & lib. 2 d. 26. gratiam esse ipsummet Spiritum sanctum. & hæresis Lutherana, quæ habet, gratiam non esse inhærentem contra clem. 1. §. si de sum. Tri. & si. cath. & tradita per S. Tho. communiter receptum in 1. 2. q. 110. art. 1. & eundem & Scotum, & alios omnes in d. di. 17. & 26. & contra Conc. Trid. sess. 6. can. 11.

Dixi: Essentia ipsius: ad includendum gratiam gratum facientem, quæ secundum opinionem sancti Tho. inhæret essentia animæ, quæ regeneratur, & fit confors diuinæ naturæ. iuxta illud 2. Petr. 1. *vt simus consortes diuinæ naturæ.* declaratum per eundem S. Thom. 1. 2. q. 50. art. 2.

Dixi: Vel alicui potentie, inclinans eam ad aliquid agendum ad includendum omnes habitus alios a prædicta gratia, qui secundum eundem non inhærent essentia animæ: sed potentis eius, quas disponunt, inclinant, & impellunt ad aliquid bene, uel male agendum, quod colligitur ex eod. S. Th. in 1. 2. q. 49. art. 2. & ex Arist. 2. Ethic.

An autem habitus gratiæ, & habitus charitatis distinguantur re, vt ait S. Th. cum suis asseclis in dicta 1. 2. quæst. 110. art. 3. & in 3. par. q. 7. art. 1. an uero ratione tantum, ut sentit Magister, & affirmat Scotus cum suis in 2. lib. sentent. dist. 26. & an charitas inhæreat plus animæ potentia differenti re ab ea, sed inseparabili, ut ait Sanctus Thom. an ipsi animæ, vt alij, de quibus est Ioann. Maior. 3. lib. sentent. dicta dist. quæst. 1. non tracto. quoniam, quoad animæ salutem, nihil refert, an hoc, uel illud teneamus.

- 13 Septimo dicimus, quod habitus est duplex, infusus, & acquisitus. Infusus est, quem benignissimus Deus solus infundit, ut probatur in clem. 1. §. fin. & in cap. maiores, in si. princ. de baptism. & tradit S. Tho. communiter receptus 1. 2. q. 51. art. 4. Acquisitus autem est, qui producit ab actibus frequentatis. ita quod actus est causa partialis habitus acquisiti, uel aucti: & contrario, habitus est causa partialis producendi nouos actus similes illis, per quos est genitus, uel auctus, vt colligitur ex S. Th. 1. 2. q. fin. art. 4. & q. 49. art. 2. & 3. qui in art. 4. probat necessitatem habituum.

Octauo, quod duplex est habitus acquisitus. bonus, & malus. Bonus est, qui producit ab actibus bonis: malus autem, qui ab actibus malis.

- 14 Nono dicimus, quod uirtus est habitus animæ bonus: uitiū autem habitus animæ malus. tum per illud Aug. lib. de perf. iust. circa fin. 4. ratiocinationis. relatum a S. Th. 1. 2. q. 71. art. 1. *Virtus est qualitas, quæ facit bonum habentem: uitiū autem qualitas, secundum quam malus est animus.* tum quia uitiū est contra naturam hominis quatenus homo est, vt probat Angelicus doctor in præcitata q. 71. art. 2. qui in art. 3. concludit, actum malum peiorem esse simpliciter habitu malo, quam uis secundum quid (eo quod uitiū est diuturnius) sit peius actu malo, & uitioso. & in art. 4. concludit, actum malum, qui est peccatum compati sibi uirtutem, sicut & actus bonus compati sibi uitiū. quamquam peccatum mortale non potest esse simul cum charitate regina uirtutū, quæ est gratia gratum faciens, uel ab ea inseparabilis; quæque est habitus omnium longe nobilissimus a Deo supernaturaliter infusus: licet possit esse

esse cum fide, & spe informibus, vt ibidem sanctus Th. tradit: & Conc. Trid. nuper definiuit, sess. 6. cap. 14. & num. 28.

De actu humano, siue morali anima humana.

Prelud. VI.

S Y M M A R I U M.

- 1 **A**CTVS humanus & moralis idem: & quid sint.
- 2 Voluntarium simpliciter, & secundum quid.
- 3 Omissio pura quid.
- 3 Violentum quid, & in quo a metu differat.
- 4 Metu facta regulariter valere, sed rescindi posse: nisi & c. num. 5.
- 5 Sacramenta quæ metu facta ualent.
- 6 Violentus nullus est actus: elicitus, siue interior.
- 6 Voluntas, etiam a Deo, non cogitur uiolenter.
- 7 Metu factum rescinditur, non autem blanditijs extortum.
- 8 Ignorantia, quæ facit actum non esse humanum.

- 1 **D**E actu humano, siue morali dicimus sequētia. Primo, quod ea, quibus in beatam vitam, vel mortem eternā ab adultis mentis compositibus itur, sunt actus humani, siue morales, secundū S. Th. receptū in 1. 2. q. 6. art. 1. & alios in 2. lib. sent. dist. 25. & 25. Definitur autē actus humanus, siue moralis esse actus hominis transitorius, & uolūtarius perfecte, ac simpliciter, vel omissio eius.
- 2 Dixi: Transitorius, ad differentiam habituum, qui sunt qualitates stabiles, & permanentes, iuxta Arist. in præd. qualit. Dixi: Voluntarius, ad excludendum actus hominis omnino uolētos: qui sunt illi, quorum principium est ab extrinseco, passio non conferente vim, id est, eo qui patitur, nō opitulante, neque iuante; qualis est is, quo homo per vim absolutam facit; vt obligatio thuris, quæ per manum uiolenter ab alio ad id adactam idolo fit, cap. presbyteros. 50. dist.

Dixi: Perfecte, ad excludendum actus puerorum, amentium, & subito ex sola imaginatione absq; deliberatione more brutorum agētium; quorum actus, & si ea parte sint uoluntarij, qua propter finem (saltem imperfecte cognitum) agūtur: nō tamen sunt perfecte uoluntarij: quia non aguntur propter finem satis perfecte cognitum; eo quod nō aguntur ob finem cognitum propter rationem, & proportionem quā habet finis ad id, quod propter illū agitur: quod solius iudicio, & ratione uteris est, vt pulchre de more docet Angelicus doctor in 1. 2. q. 6. art. 2.

- 3 Dixi: Simpliciter, ad includendos actus factos metu, qui licet non sint

3 sint secundum quid uoluntarij: sunt tamen simpliciter tales, secundum eundem sanctum Tho. in eadem quæst. 6. art. 6. Dixi: Vel omisio, ad comprehendendam omisionem, per quam id, quod quis potest, & debet agere, agit, iuxta eundem ubi supra, arti. 3. ex quo, & altero Thoma ibidem colligas, tria requiri ad hoc, ut omisio cuiuspiam sit purè uoluntaria; uidelicet, quod possit, & debeat facere, & non uelit, negatiue tantum, id est, quod neque uelit, neque nolit. Nam si nollet agere, id est, haberet nolitionem, siue uoluntatem non agendi, non esset tam actus omisionis, quam commissiois.

Secundo dicimus, quod ex ijs infertur: Primo ratio decidendi principij. 3. 2. q. 5. quatenus habet, nihil peccare illam, cuius omnino renitentis uirginitas uiolatur, quia immo, ut beata Lucia, relata ibi a Gratiano, dixit, eam duplicant ad coronam.

4 Infertur secundo, quod actus (etiam metu factus) est actus humanus, quia est uoluntarius simpliciter, licet sit inuoluntarius, secundum quid, ut ait Aquinas in 1. 2. q. 6. art. 6. & probatur in cap. merito. 1. 5. q. 1. quatenus habet, eum, qui metu alicuius mali facit aliquid, uelle illud, licet non propter se, sed propter aliud. In qua re insignis quidam Theologus in quadam epistola ad me scripta, & insignissimus Decius in l. uelle ff. de reg. i. lapsi fuerunt, quatenus dixerunt, metu facta non esse simpliciter uoluntaria: sed secundum quid tantum. Ratio siquidem diuersitatis inter uolenter, & metu factum, illa est, quod uolenter dicitur, cuius principium est ab extrinseco, passo non conferente vim, siue non adiuuante. l. 1. ff. quod met. cau. quæ habet, vim esse rei maioris impetû, cui resisti non potest, ut tradit Angelicus doctor 2. 2. q. 175. art. 1. ad 1. qualis est thurificatio supra dicta: quod autem metu fit, licet ab extrinseco impulsione habeat: passum tamen, id est, qui compellitur, confert vim, & adiuuat: quia consentit, dicto cap. merito. & l. 2. ff. quod met. cau. Et ita factum per vim puram, nec meritum, nec peccatum est: neque prodest, neque nocet quoad ullum forum: quia non est actus humanus: factum autem metu, quia est actus humanus, potest aliquando esse meritum, & (ut plurimum) prodest, & nocet quoad utrumque forum: quamuis regulariter rescindi possit, ut resoluit glo. recepta in ca. abbas. de his, quæ ui met. nisi quoad sacramenta characterem imprimantia, quoad quæ non potest rescindi, cap. maiore. §. item quæritur. de baptis. & eius eff. & nisi quo ad ea, quæ liberam & spontaneam uoluntatem requirunt, ut matrimonium. c. cum locum. de spons. & votum. ca. 1. de iis, quæ ui met. quia illa metu facta nihil ualent, & sine ulla rescissione sunt inualida, siue nulla.

6 Infertur tertio, quod nullus actus uoluntarius elicited, siue interior potest esse uolentus: nam nullus talis fit, passo non conferente vim. Voluntas enim, siue anima uelle potens, non potest absolute cogi, siue per uim

uim præcisam ad actum a seipsa eliciendum, id est, ad volendum, aut nolendum, vt pulchre probat S. Tho. 1. 2. q. 6. art. 4. Nam, ut ibi ad 4. ait, et si moueatur, & cogatur a Deo ad volendum, non patitur violentiâ: quia ipsa confert uim, & adiuvat, dum uult: & ita non fit, passio non conferente uim, & consequenter non est uolentum per supradicta.

7 Infertur quarto, quod nullus actus, neque interior, neque exterior definit esse inuoluntarius, eo quod producatur per concupiscentiâ plurimum impellentem animum ad uolendum: immo est magis uoluntarius, secundum S. Tho. in d. q. 6. art. 7. Quæ potest esse recta & noua ratio, quare blanditiæ faciunt, ut actus per eas factus rescindi possit, sicut metus, & quod licet testamentum metu factum nõ ualeat. l. si. ff. si quis aliquem test. prohib. testamentum tamen uxoris blando sermone mariti procuratum ualet. l. si. C. eod. & d. l. si ff. si quis aliq.

8 Infertur quinto, quod actus factus per ignorantiam aliquando est actus humanus, & aliquando non: & quidem est actus humanus, regulariter: non est autem humanus, quando tria concurrunt. Quorum primum est ignorantia illius rei, quam quis non tenetur scire. Secundum, quod non sit affectata, seu desiderata, uel procurata. Tertium, quod sit talis, sine qua nõ fieret actus, quia hæc tria efficiunt inuoluntarium. Quæ pulchre determinat Angelicus Doctor in dicta q. 6. art. 1. & probatur in cap. 2. de constit. & cap. ignorantia. de reg. iur. lib. 6. & cap. fin. 37. dist. & melius. §. notandum. 1. q. 4. sub cap. turbat. cum eis adnotatis per glo. & doct.

Infertur denique sexto, actum humanum nõ esse habitum: quia hic est stabilis, ille autem, ut dictum est, transitorius. hic impellit eum, cui hæret, ad actus sibi conuenientes: ille uero non, ut satis colligitur ex clem. 1. §. si. de sum. Tri. & si. cath. & Card. Imolen. ibidem.

De actu humano, siue morali bono, qui est meritum, & malo, qui est peccatum.

Prelud. V I I.

MEMORIAM.

- 1 ERITVM quid, & quotuplex.
- 2 Gratia gratum faciens quid, & quanti ualoris, num. 3.
- 3 Bona in peccato mortali facta quantum prosunt.
- 4 *Actus humanus malus, & peccatum morale idem.*
- 5 *Peccatum morale quid, late.*
- 6 *Lex æterna quid, & quid ei contrarium.*

- 6 Omisso purg cur dicitur factum negative.
- 7 Verba illa, dictum, factum, & concupitum quomodo accipiantur.
- 8 Definitio hac peccati cur eligitur.
- 9 Peccatum & delictum in proposito idem.
- 10 Peccatum originale quomodo voluntarium.
- 11 Peccatum veniale qua ratione vere peccatum.
- 12 Peccata omnia esse mala, quia prohibita vt defendatur.
- 13 Peccatum non est vitium: & quibus constat, nu. 14.
- 15 Peccatum vt aliud est in genere entis, & aliud in genere moris.
- 16 Actus manens idem in genere entis nunc bonus nunc malus.
- 17 Actus nullus simul bonus, & malus, etiam diuersa ratione.
- 18 Bonis n agendis ne sint mala, magna cura adhibenda.
- 19 Peccatum cordis, oris, & facti in genere moris vnum tantum esse.
- 20 Confiteri peccatum mentis sine operibus non sufficit: sed contra sic.
- 21 Peccatum non esse reatum, licet aliquando sic vocetur.
- 21 Reatus quid proprie, & ad quid transfertur.
- 22 Reatum pro obligatione ad penam esse filium peccati: & triplicem, num. 23.
- 22 Actionis mater obligatio.
- 24 Otiosum omne malum.
- 24 Circumstantie cuius defectu omnis actus fit malus.
- 25 Peccatur quibus modis circa peccati cognitionem.

I D E præfatis membris actus moralis dicimus multa. Primo, quod actus humanus, siue moralis diuiditur in bonum, & malum: & quod bonus est, qui nulla lege ob se, neq; ob suas circumstantias prohibetur; & appellatur meritum secundum mentem sancti Tho. communiter recepti 1. 2. q. 14. art. 6.

2 Secundo, quod meritum est duplex. Alterum simpliciter, seu de cō digno. Alterum secundum quid, seu de congruo. Meritum simplex, siue de condigno est, quod meretur gratiam, & gloriam, & vitam æternam. Quod definiri potest esse actus humanus bonus, factus ab eo, qui habet gratiam Dei gratum facientem. Cuius meminit gl. in §. si. cle. 2. de sum. Tri. & si. cath. verbo, omnibus. Quæ gratia gratum faciens definiri potest, esse donum Dei supernaturale, infusum a Deo creature rationali, quo est illi ad vitam æternam accepta, ex mente S. Th. 1. 2. q. 110. & 111. & Scoti. & aliorum in 2. lib. sent. dist. 26. & 27.

5 Meritum autem de congruo, vt S. Tho. in d. q. 114. art. 6. & alij multiloquuntur, siue meritum secundum quid, ut ipsemet S. Th. ibidem nominat, est actus humanus bonus, factus ab aliquo extra gratiam Dei existente, cui de quadam congruitate, & secundum quid debetur aliqua merces spiritualis, vel temporalis, vt sentit glo. cap. quidam. de penit. & remiss. quæ ponit illos duos senarios:

*Quæ cum mortali bona fiunt, dant bona terra,
Cor faciunt humile, minnunt tormenta gehennæ.*

Cui est alia similis in cap. quærat. §. quod autem. de pæni. dist. 3. vbi nuper, nu. 2. addidimus aliquos fructus ultra eos, quos scripsimus infra in cap. 27. num. 270. qui fructus licet magnæ sint in se utilitatis, collati tamen cum gratia gratû faciente, & gloria æterna, ei respondente, adeo paræ sunt, vt in cap. nihil. de consecr. distin. 5. dicantur, nihil prodesse: cum tamen de fide sit, prodesse ad multa, vt dictum est, & satis definit Conc. Trid. sess. 6. cap. 7. & can. 7.

4 Tertio dicimus, quod licet verbum, peccatum, generaliter acceptû, vt docet S. Tho. in 1. par. 9. 63. art. 1. significet omnem deuiationem, vel declinationem a rectitudine operi debita, siue in naturalibus, siue moralibus, iuxta Arist. 2. Physic. vbi monstra naturæ vocat peccata: in proposito tamen solum accipitur pro deuiatione in moralibus, qualis est omnis actus moralis malus, siue peccatum morale. Definitur autê peccatum morale aliter a varijs. ex omnibus autem definitionib. quæ post veteres auctores tradit Magist. cum S. Tho. & alijs recentioribus in 2. li. sent. dist. 3. 5. & in 1. 2. q. 71. art. 6. & alij alibi, illam eligimus, quam magnus ille Augus. tradit in 2. lib. contra Faustum, cap. 27. quæ non latuit glo. in cap. ille rex. de pæni. dist. 3. Videlicet peccatum est dictum, factû, aut concupitum contra legem Dei æternam: tum quia clarior, & vltatior est: tum quia conuertitur cum suo definito. Nam cuiusque conuenit definitum, id est, peccatum, conuenit etiam definitio: & cõtrario, vt per infra dicenda patebit. Nam lex æterna, vt idem Aug. ait in lib. 1. de libero arbitrio c. 6. & post eum Angelicus doctor. 2. 2. q. 91. art. 1. est summa ratio Dei, quæ iam inde ab æterno cûcta ordinauit: & post mundum creatum omnia gubernat, iuxta illud Poætæ:

*Quidquid habet Ptolegeion, quidquid caua viscera terre,
Quidquid habet pelagus, quidquid fecat aera pennis,
Fecisti solus, totumque opus ipse gubernas.*

Et ita, quidquid est contra legem, & rationem naturalem, est contra legem æternam: licet non e contrario, quidquid est contra legem æternam, sit cõtra legem & rationem naturalem: qualia sunt quæ supernatura libus obuiant, & fere omnis hæresis, blasphemia, & similia. quod docet Angelicus doctor in d. quæst. 91. art. si. & late iuxta ac subtiliter enucleat alter Tho. ibidem.

6 Non obstat primo, quod prædicta peccati definitio non videtur conuenire puræ omissioni, quæ, vt prædictum est supra prælud. 6. nu. 3. saltem tribus concurrentibus est actus humanus malus, & peccatum: & tamen non est dictum, factum, aut concupitum. Nam licet illa omisio non sit dictum, factum, aut concupitum affirmantium: est tamen negatiuum. est namque non dictum, quod debebat dici: non factum, quod.

quod debebat fieri: vel non concupitum, quod debebat concupisci. Quoniam affirmatio, & negatio reducuntur ad idem genus, vt in hac specie tradit Aquinas in 1. 2. q. 71. art. 6. & probatur per l. si mora. ff. sol. matr. quæ non factum, quod debebat fieri, vocat factum, vt ibi adnotat gl. Ibi enim iuriconsultus appellat factum omissionem traditionis dotis faciendæ mulieri. Et glo. recepta ibi per Bar. Alex. & alios in l. 2. ff. de verb. oblig. ait, diuisionem illam iuriconsulti, qua diuidit stipulationem de faciendo; & dando, comprehendere etiam stipulationē de non faciendo, & non dando.

- 7 Non item obstat secundo, quod res dictæ, factæ, aut concupitæ nõ sunt peccata: quia illa verba definitionis, dictum, factum, & concupitum, non accipiuntur pro illis rebus: sed pro ipsis actibus dicendi, faciendi, & concupiscendi, seu volendi eas, hoc est, pro ipsa dictione, factione, & vt ita dixerim, concupitione, seu volitione, vel latinius voluntate: quod post alios Gabriel recte intellexit in d. q. 35. q. 1.
- 8 Non obstat tertio, quod ista definitio Aug. relata a Gratiano in §. j. 15. q. 1. videlicet: *Peccatum est voluntas retinendi, vel consequendi quod iustitia vetat*, nullam facit mentionem de dicto, vel facto: cum enim mentionem fecerit de concupito, & voluntate, quæ radix est malitiæ dicti, seu dictionis, facti, seu factionis, vel actionis, a deo quidem, vt vnum tantum peccatum constituatur ex illis, vt in prælud. seq. dicemus, faciendo mentionem de voluntate, satis videri potest fecisse mentionem de illis, quorum malitia pendet ab ea.
- 9 Non obstat quarto, quod secundum hanc definitionem delictum esset peccatum: & tamen Augustinus in quæstionibus Leuit. significat, quod peccatum est perpetratio mali, & ita commissio: delictum autem desertio boni, & ita omisio: quod adnotauit glo. in reg. peccatum. & reg. delictum. de reg. iur. lib. 6. & ante illam Magist. in 4. lib. sent. dist. 42. quia ibidem ipsemet Magist. dixit, indifferenter apud auctores, omne peccatum nomine delicti intelligi: & e contrario omne delictum nomine peccati; per c. ille rex. de pæn. dist. 3. & c. si peccatum. de pænit. dist. 1.
- 10 Non obstat quinto, quod peccatum originale infantis, immo & nondum nati est peccatum: & tamen non videtur esse dictum, factum, aut concupitum: quia licet non sit factum, aut concupitum personale ipsius actuale: est tamen suæ naturæ humanæ, iuxta dicenda in princ. prælud. seq.
- 11 Quarto dicimus, quod ex prædictis infertur primo, omne veniale peccatum esse peccatum: quia ei præfata definitio conuenit. tum quia illud appellat peccatum Augustinus in cap. vnum. §. si dist. 25. & Ios. Chrysofost. in cap. de quotidianis. de pænit. dist. 3. tum quia sanctus Tho. 1. 2. q. 61. ar. 1. omnem actum inordinatum, & vitiosum appellat peccatum. at inter omnes conuenit, omne peccatum veniale esse actum inordinatum.

natum, tum quia Magist. cum eod. S. Th. & aliis in 3. lib. sentent. dist. 35. & 42. præsupponit ueniale peccatum comprehendi sub verbo, peccatū, quod ab August. ubi sup. definitur esse dictum, factum, &c. Contrarium vero ait sanctus Bonauentura cum aliquot aliis in dicta dist. 42 uidelicet peccatum ueniale non esse contra legem, sed præter legem. Cui consonat etiam Angelicus doctor ibid. q. 1. art. 4. & 1. 2. q. 88. art. 1. & contra gent. cap. 39. dicens, quod diuisio peccati in mortale & ueniale nō est diuisio generis in species, quæ æqualiter participant rationem generis: sed est diuisio analogi in ea, de quibus prædicatur secundum prius & posterius. non enim, inquit, est contra legem, sed præter legem. ubi Caietanus nihil non facit, quo illum a telis Durandi lib. 2. sent. dist. 43. ubi nostram illationem tenetur, defendat. Quin & ipse Caietanus 1. 2. q. 72. art. 5. carpit Scotum, eo quod in dist. 22 eiusdem 2. lib. sentent. dixisset, peccatum ueniale non esse contra legem: quia negari non potest esse contra legem æternam & virtutis. Quæ quidem contentio dirimi posse videtur, dicendo, quod altera opinio procedit de contrarietate legis, sufficienti ad assecutionem æternæ vitæ impediendam: altera vero de contrarietate secundum quid, quæ solum sufficit ad eam differendam.

12. Infertur secundo, illud celebre elogium, quo non omne peccatum ideo est malum, quia prohibitum, iuxta glo. celebrem cap. ex parte 1. de offic. deleg. intelligendum esse de prohibitione humana: non autem de prohibitione legis æternæ, per quam omne peccatum prohibetur, vt ex hac definitione colligitur, & adnotauit S. Th. in d. art. 6. ad 4.
13. Infertur tertio, peccatum non esse vitium: quoniam peccatum est dictum, factum, aut concupitum, & ita actus, vt sup. dictum est: vitium autem est habitum, secundum Marcum Tull. in 4. lib. Tuscul. relatum a S. Th. in 1. 2. q. 71. art. 1. ad 3. quod etiam colligitur ex Ambr. in cap. ille rex. de pœnit. dist. 3. ubi gl. Ioan. singularis.
14. Infertur quarto, peccatum constare ex duobus; uidelicet ex ipso actu, qui est quædam res naturalis, & ex tortuositate, & (ut ita dixerim) defectu rectitudinis, qua caret, ex eo, quod deniat, & est contra legem, & regulam æternam: quæ carentia appellatur priuatio, inordinatio, tortuositas, & deformitas. & quod, quatenus est actus, & res, merito dicitur quoddam bonum naturale: quia omnis res, quatenus est aliquid, est bonum naturale: iuxta illud Gen 1. *Omnia, quæ fecerat, erant valde bona.* Sed quatenus est defectus, & priuatio boni dicitur malum, & nihil ab Aug. super Io. qui verbum, nihil, positum in illo celebri dicto Ioan. 1. *Sine ipso factum est nihil,* exponit de peccato. quod non est intelligendo de peccato quoad ipsum actum, quatenus est quædam res: sed de peccato, quatenus est inordinatio, & deest ei rectitudo, vt post, & ante alios declarat S. Th. in 2. lib. sent. dist. 37. q. 1. art. 2. ubi concludit, non debere dici

dici peccatum esse a Deo, nisi cum illa additione, in quantum est actus, & in quantum est quædam res.

- 15 Infertur quinto, aliud esse peccatum in genere naturæ, & prout est quoddam ens naturale: & aliud in genere moris, & prout est quoddam ens morale. Nam, vt in illatione præcedenti est dictum, peccatū est aliquid & bonum, prout est ens naturale, & prout est ens morale dicitur nihil, & malum. Ex quo subinfertur fieri posse, quod actus, qui sit vnus & idem numero in genere entis, vel naturæ, nunc sit bonus, & paullo post malus in genere moris, i. quatenus est ens morale. Nam ambulatio qua quis vadit ad ecclesiam, est vna, & eadem res in genere naturæ at, si eam cupit facere ob inanem gloriam, erit mala toto tpe, quo ob eā ambulauerit. & si mutata voluntate continuat eam ad Dei obsequiū, erit bona, dū ei de aliis requisitis nihil desit, vt tradit Aquinas 1. 2. q. 20. ar. 6.
- 16 Ex quo subinfertur, quod vnus actus, qui est simplex, & idem numero secundum genus entis, & naturæ potest esse duplex, & diuersus in genere motis; puta bonus, & malus: peccatum & meritum id quod idem Aquinas probat vbi sup. Et quamuis ille de actu solo exteriori formet & prosequatur quæstionem, non tamen ob id intelligas, cōtrarium sensisse de actu interiori, quod ibidem adnotauit Caiet. cuius quotidianū exemplam accipe in actu uolendi comedere carnes, continuato ab hora, qua licet eas comere usq; ad horam, qua non licet: quod non raro cōtingit apud intimates in carnis priuio, & apud summates passim in noctibus, quæ præcedūt dies, quibus esus carniū uetatur, qualis est dies Iouis, & quicunque præcedit Quattuor tempora, & festorum vigiliis.
- 17 Animaduertendum tamca est, quod nullus actus pro eodem tempore adæquato potest esse bonus simul, & malus: peccatum. & meritū, etiam diuersa ratione: quia implicat contradictionem. nam si est malus, aliqua rectitudo ad bonitatem necessaria ei deest: & si est bonus, nulla. Quia bonum constat ex integra causa, secundum Dionysium, capit. 4. de diuinis nominibus, id quod affirmat sanctus Tho. 1. 2. q. 2. artic. 6. & clarius in 2. lib. sent. dist. 40. q. 1. art. 4. & Ioan. Maior ibid. q. 7. & Cafet. super Matthæ. cap. 6. Quibus (pro dolor) consequens est, bonam operum aliquorum nostrorum partem esse malā. minor enim pars est eorum, quibus nulla deest rectitudo, uel obiecti, uel finis, uel alicuius circumstantiæ. Quamobrem magna cura, & studio est opus, vt quæcunque agimus, circumspecte agamus: ne bona, quæ labore magno ad bene merendum perficimus, parua incuria perdamus: vel (quod peius est) fiant nobis mala, ob quæ puniamur.
- 19 Infertur sexto, quod peccatum interius, quo quis peccat, volendo aliquid dicere, aut facere, & dictū, & factū ipsū exterius sunt quidem plura entia, & plures res, quo ad essentiā rei naturalis. Siquidem alia res est exterior actus, & alia interior: sunt tñ unū peccatū in genere moris, quid-

quidquid voluat, & reuoluat satis leuiter & inutiliter Ioan. Maior in dicta dist. 42. quæst. 2. Quoniam, vt eleganter de more ait Aquinas 1. 2. q. 20. art. 3. actus interior & exterior, ei respondens, licet sint duo in genere, & esse naturæ: in genere tamen & esse morali sunt vnus. Neque tamen ex hoc inferas sufficere pœnitenti confiteri peccatum interius solum sine exteriori. Quoniam oportet confiteri omnia peccata mortifera, cap. omnis. de pœnit. & remiss. & clarius in cap. 5. & can. 6. sess. 14. Cõcil. Trid. & constat, peccatum exterius esse peccatum mortiferum, quando interius est huiusmodi, & licet peccatum interius & exterius sint vnus peccatum in genere moris: sunt tamen duo in genere naturæ, ut prædictum est. Neque obstat, quod sufficit confiteri exterius: quia, qui confitetur exterius, implicite cõfitetur interius, arg. l. Labeo. §. Tubero. ff. de supellect. leg. arg. item cap. præterea, de offic. deleg. cum sine illo non esset peccatum. Non autem contra, qui cõfitetur interius, videtur confiteri exterius: cum interius passim inueniantur sine exteriori: & non concludit hoc adesse, quod contingit abesse. In neque natales. C. de probat. & cap. in præsentia. eod. tit.

21 Infertur sexto, peccatum esse aliud a reatu peccati. tum quia peccatum per prædicta est dictum, factum, &c. reatus autem peccati est obligatio nata ex peccato ad pœnam subeundam, tum quia Magist. in 2. lib. sent. dist. 42. ait, quod licet aliquando in scripturis auctorum verbum, reatus, significet culpam, & aliquando pœnam: id tamen non contingit ex originaria verbi significatione: sed quia, cum reatus sit quoddam medium inter illa, nomen eius transfertur ad significandum extrematum quod verbum, reatus, est verbum nouum & incognitum Marci Tulij ætati, & a Messalla sub Augusto Cæsare vsurpatum, vt docet Quintilianus lib. 8. Institutionum, cap. 3. Vsurpatum, inquam, pro statu rei criminis. quod colligitur ex l. si quis diutino. ff. de pœn. quidquid ibi reuoluat Accur. Vbi adnotauit Budæus, errore nimio apud Iurisconsultos ætatis nostræ pro crimine reatum accipi. Et, quamuis, iuxta sensum Budæi, etiam obligatio ad pœnam non dicatur proprie reatus, sed ipse status rei, qui accusatus est, & inter reos receptus: Gregorius tamen in c. si peccatum. de pœnit. dist. 1 & Magister cum Aquinate, & aliis ubi supra pro illa obligatione accipiunt. At quia duplex est peccatum: alterum mortale, alterum veniale, cap. vnum. §. criminis. 25. dist. sic duplex est reatus. Alter, quo quis obligatur ad pœnam æternam. Alter, quo quis obligatur ad pœnam temporalem, secundum omnes. Itaque peccatum est mater reatus: reatus vero filius peccati: sicut obligatio est mater actionis. l. licet. §. ea obligatio. ff. de procur. & actio filia eius, glo. in rub. de actio. instit. Reatus autem, siue obligatio ad pœnam est triplex: quia peccatum eo quod triplicem ordinem offendat, ad triplicem pœnam obligat. Quatenus enim offendit ordinem propriæ rationis, obligat ad pœnam re-

morfus conscientie, iuxta illud Aug. lib. 1. Confess. cap. 12. *Omnis inordinatus animus sibi ipsi est pena.* quam conscientie remorsum esse dixit sanctus Tho. 1. 2. q. 87. art. 2. Quatenus autem offendit ordinem Dei, obligat ad penam eternam, vel temporariam ab eo infligendam. Quatenus vero offendit legem humanam, obligat ad penam illius legis per hominem statutam. Quo fit, ut, qui peccamus, considerare debemus, quod licet possimus effugere frequenter hominis legislatoris penam, errata nostra ignorantis, nequaquam tamen possumus vitare penam Dei, omnia cernentis; nec conscientie nostrae, omnia nostra videntis: nisi per penitentiam legitimam, & peccato accommodam.

24. Infertur septimo, quod actus deliberatus, qui non est bonus, est peccatum. Quoniam multi sunt actus, qui iuxta suum genus, vel suam speciem, id est, ex obiecto suo neque boni sunt, neque mali; qualis est deambulatio in campum & leuatio festucæ, ut sanctus Tho. communiter receptus habet 1. 2. quæst. 18. ar. 8. nullus tamen inuenitur in indiuiduo, qui non sit malus, si non est bonus: quoniam nullus talis inuenitur, cui non desit bonitas, vel obiecti, vel finis, vel alicuius circumstantia. & quamuis olim contrarium visum fuerit mihi verius sequuto Scotum in 2. lib. sen. dist. 7. & 41. & quolib. 18. eo quod videbatur dari posse actus indifferens sine vlla circumstantia in nullum finem bonum, vel malum ordinatus: postquam tamen legi Caiet. super S. Tho. in d. art. 8. sequutus sum hoc. Quia omnis actus deliberatus otiosus est malus, iuxta illud Matth. 12. *Omne uerbum otiosum, &c.* Sed redij postea ad eam illa firma ratio, quod omnis actio, quæ non fit ad aliquem finem est otiosa: & ita deest ei circumstantia finis, siue ordinatio ad bonum finem: & consequenter est contra legem eternam; quæ ad bonitatem actus exigit omnium circumstantiarum concursum rationabilem; quæque habet hominem agere propter finem, iuxta Arist. in 2. Physic. cap. 3. relatum a S. Tho. 1. 2. q. 1 art. 1. & 2.

25. Infertur octauo, quam vane, & stulte errauerint multi super peccato actuali. Alij quidem, ut Valerius, quod peccatum non est a libero arbitrio, sed a dæmone tantum. Alij, ut Eutherus, quod omne opus, quamlibet recte factum, est peccatum. Alij, ut Actius, & Armenij, quod aliqua sunt peccata omnino irremissibilia. Alij, ut Vualdenses, quod nullum peccatum mortale est tolerandum, etiam ad vitandum maius malum. Alij, ut Iouinianus, quod semel iustificatus non potest amplius peccare, de quibus late Castren. lib. 1. aduersus omnes hæreses, uerb. peccatum hæresi, 3. & seq. Alij, ut Vualdenses, quod per peccatum mortale perditur omnis potestas, tam laica, quam ecclesiastica, ut per eundem Alfonso ubi supra uerb. potestas hæresi. 1.

De peccati una specie, quæ est peccatum originale.
Pralud. VIII.

S V M M A R I V M.

- 1 **P**ECCATUM duplex, originale, & actuale: & quid originale.
2 Peccatum aptius genus ad originale, quam creantia iustitiæ originalis.
3 Peccatum originale tollitur per baptismum, sed non carentia.
4 Peccatum quod primi parentis, & ut transfertur in descendentes.
5 Iustitiam originalem sibi, & omnibus perdidit Adam.
6 Peccatum originale non est reatus, & cum eo omnes nascimur.
7 Peccatum originale non est eamulta, quorum nomine appellatur.
8 Peccatum originale excludit omnes a vita æterna.
9 Peccato originali ut caruit Christus, & mater eius.
10 Peccatum circa originale quid sit, & sic errant, heretici.

1 **D**E præfata peccati originalis specie dicimus. Primo, quod peccatum diuiditur in peccatum originale, & peccatum actuale: & quod peccatum originale, attenda magis mente, quam verbis Anselmi de cõceptu virginali, c. 2. & 3. & Magistri, & aliorum in 2 lib. sent. dist. 30. & S. Th. 1. 2. q. 81. & 82. & 3. par. q. 77. ar. j. & melius ad Rom. 5. lect. 2. col. 3. & 2 & aliorum catholicorũ alibi, præcipue trium §§. 1. 2 & 3. Decreti de peccato originali, sess. 5. Conc. Trid. potest definiri esse peccatum primum primi parentis, quatenus fuit natura, transfusum per virtutem seminalem in omnes, immediate, vel mediate ab eo genitos, quo sibi, & illis perdidit iustitiam originale quoad hoc sæculum, & beatitudinem æternam quoad alterum.

Dixi: Peccatum, pro genere: quia, licet Anselmus frequentius receptus ponat ubi supra pro eo, carentia iustitiæ originalis, & alij concupiscentia, vel habitus improprius, vel fomes, vel lex membrorum, vel tyrannus, & alij reatus, vel pœna: aptius tamen ponitur peccatum. Tum per hæc verba circumspèctissima sancti Thom. ad Rom. 5. lect. 3. col. 2. Sicut peccatum actuale est peccatum personæ, quia per voluntatem personæ peccantis committitur: ita peccatum originale est peccatum naturæ, eoquod per voluntatem principij humane naturæ commissum est. Et sicut peccatum actuale, quod est peccatum personæ, trahitur ad singula membra per aliquem actum personalem: ita peccatum originale trahitur ad singulos homines per actum naturæ, qui est generatio. Tum per præfatum Conc. Trid. quatenus ubi supra §. 2. declarat hæreticum eum, qui dixerit, Adamum inquina-

tum per inobedienciæ peccatum, mortem, & pœnas corporis tantum in omne genus humanum transfudisse: non autem & peccatum, quod mors est animæ. Et quatenus §. 5. definit, hæreticum esse negare, quod per baptismum remittatur omnis reatus originalis peccati: aut asserere nõ tolli totum id, quod veram, & propriam peccati rationem habet.

- 3 At per baptismum non tollitur carentia originalis iustitiæ, nec concupiscentia, nec habitus ille improprius, neque fomes, neque lex membrorum, neque tyrannus, licet aliquantum refrenetur, secundum omnes: Ergo nullum illorum est de vera, & propria ratione peccati originalis: ac consequenter, neque verum genus definiti, quod est de quidditate, & ratione speciei iuxta Porphyrium in Prædicabilibus. Et quamvis reatus omnis tollatur per baptismum: tamen secundum Magistrum sententiam communiter receptam, peccatum originale, non est reatus, neque pœna, sed culpa, ut infra dicemus. Ergo aptius genus est peccatum, quam aliquod illorum.

- 4 Dixi: Primum primi parentis, quoniam alia peccata, quæ ipse fecit, vel posterius eius faciunt, non sunt peccata originalia, neque transierunt, neque transeunt in posteros, ut probat sanctus Thomas receptus in hoc ab alijs. 1. 2. quæst. 82. art. 2. & melius in præallegata lect. 3. cap. 5. ad Rom.

Dixi: Quatenus fuit naturæ: quia quatenus personale, ac sola personali voluntate commissum fuit, non fuit neque est originale, neque transfusum: sed quatenus fuit peccatum naturæ, & voluntate posterorum eius commissum, ea ratione, & modo, qui ex prædictis verbis sancti Thomæ colligitur.

Dixi: Per virtutem seminalem, ad significandū quomodo, & a quo, & in quos deriuatur. Nam homo, qui in puris naturalibus crearetur miraculose alia de materia, quam humana carne, non haberet hoc peccatū originale: quia ille non esset ex Adami posteris. Inimò nec si crearetur de carne humana ratione alia, quam per virtutem seminalem, iuxta sententiam eiusdem sancti Thomæ. 1. 2. q. 81. arti. 4. & 2. lib. sententiarum dist. 31. quæst. 1. art. 2. & aliorum præsertim Durandi in dicta dist. 30. quæst. 2. & tamen careret iustitia originali, & fomitem ac concupiscentiam, quæ baptizati habent, haberet, ut satis colligitur ex eodem sancto Thoma, quæst. 82. art. 4.

- 5 Dixi: Quo sibi & posteris, perdidit iustitiam originalem quoad hoc sæculum, ad insinuandum illud grande, irreparabileque damnum, quod sibi, & nobis intulit prothoplastus. Illa enim iustitia erat quoddam donū supernaturale, inditum a Deo Adamo pro ipso, & pro posteris eius, quo vires inferiores subijciebat superioribus, & superiores Deo, armoniam quandam miram constituens: cui per peccatum amissæ successit discordia, & rebellio deploranda, & potentia concupiscendi, tam sensualitatis,

eis, quam uoluntatis superioris effrenata, secundū omnes. De qua Poeta quidam celebris, postquam graphice conscripsit mortem, & alia, que perditio hæc iustitiæ attulit, concludit:

*Hæc fuge iustitiæ nostris, mala cuncta diebus
inculit, &c.*

Dixi: Et beatitudinem, quo ad alterum sæculum, ad ostendendum terribilem effectum, quem hoc peccatum operatur, scilicet quod facit eternam uitam carere beata, cap. firmissime. de consecr. dist. 4.

- 6 Secundo, dicimus, quod ex præfata definitione infertur primo, peccatum originale non esse reatum, ut probat Magist. 2. lib. sent. dist. 30. quia, ut supra in præluđi præced. num. 2. diximus, peccatum non est reatum.

Infertur secundo, hæreticos esse, qui dicunt, non nasci homines cum vero peccato: quia est contra prædicta, fundata in illo Apostoli, Rom. 5. *Per unum hominem peccatum intravit in mundum, & per peccatum mors; & ita in omnes homines mors pertransiit, in quo omnes peccaverunt.* & in illo eiusdem, ad Ephe. 2. *Omnes filij iræ nascimur.* Et in definitione cap. firmissime crede, &c. de consecr. dist. 4. & Conc. Trid. ubi sup. §. 1.

- 7 Tertio, dicimus, quod peccatum originale non est actus personalis, neque potentia, ut palam est, neque habitus, ut distinguitur ab actu, quia est peccatum: & nulla peccata sunt habitus, ut dictum est supra præluđ. præced. nu. 4. quāuis late accepto uocabulo metaphoricus dici queat, habitus: eo quod, ut ille inclinatur ad suos actus, ita originalis peccati fomes inclinatur ad suos, iuxta S. Tho. 1. 2. q. 82. art. 1. ad 1. & Durandum & alios in 2. lib. sent. dist. 30. q. 2. Neque est vere concupiscentia, seu, ut Magister in didistin. 30. declarando ait, concupisibilitas. Neque fomes peccati, licet materia eius aliquo modo dici queat, iuxta S. Tho. in d. q. 82. art. 3. & licet quandoque uocetur peccatum, nominando effectum per causam, iuxta illud Apost. Rom. 6. *Non regnet peccatum in uestro mortali corpore,* adiuncta expositione S. Th. ibid. lect. 3. dum ait, non iubere apostolum, ne peccatum, hoc est fomes peccati, sit in nobis: sed quod non regnet in nobis, qui debemus, & possumus cum gratia Christi ei resistere. Quoniam, ut supra, num. 2. dictum est, per baptismum tollitur totum id, quod est de uera ratione peccati originalis, ut determinat Concil. Trid. ubi supra; & tamen experimus baptizati post baptismum motus iræ, amoris, & voluptatis, præuenientes rationem, qui ex fomite illo manant. Et idem est dicendum de carentia iustitiæ originalis, quæ per baptismum non restituitur.

- 8 Quarto, quod peccatum originale proprie est peccatum, seu culpa, siue deformitas, & defectus rectitudinis, qua caruit ille actus primi peccati primi parentis, quatenus fuit actus uoluntarius totius naturæ, omniumque ab illo deriuandorum per uirtutem seminalem; eo modo, quo initio huius præluđij monstratum est.

- 8 Quinto, quod in vno homine non est, nisi unum peccatum originale, ut idem S. Tho. recepit, in 1. 2. quæst. 82. artic. 2. docet, qui in 3. & 4. concludit ineffe id omnibus hominibus, & æqualiter. Cui consequens est, omnes homines mundi, natos iam, & nondum natos, mares, & feminas, adultos, & paruos, discretos, & fatuos, qui manentes in originali peccato moriuntur & morientur, dampnari, saltem pœna dampni, per quam, excluduntur a vita eterna, beata æternum, per finem prædictæ de finitionis, & cap. firmissime, de conséc. dist. 4. quod Gratianus attribuit August. licet bonam eius partem tribuat Magister sent. in 2. li. dist. 30. libro de Dogmaticis ecclesiasticis.
- 9 Sexto, quod hoc peccato originali caruerunt dominus noster Iesus Christus, secundum Aquinatem 1. 2. q. 81. art. 3. & 3. par. q. 27. art. 2. quia non descendit ab Adamo per uirtutem seminalem, & gloriosissima Virgo eius mater, secundum plerosque catholicos, eo quod fuit præferuata priuilegio particulari: quamuis, plerique grauissimi & sanctissimi viri contra sentiant. Vnde neutra opinio est damnanda, iuxta iussa Papæ Sixti in extrau. 1. de reliq. & vener. sanct. renouata nuperrime per Conc. Trid. ubi supra. §. ult.
- 10 Septimo, quod contra prædicta errat, & est hæreticus, qui non confitetur, Adamum, statim ac peccauit, sanctitatem, & iustitiam, in qua constitutus fuerat, amisisse, incurrisseque iram, & indignationem Dei, atque mortem sibi comminatam, totumque Adamum per illam offensam secundum corpus, & animam in deterius commutatum fuisse, ut habet Concil. Trident. sess. 5. cap. 1.

*De peccati altera specie, quæ est peccatum actuale,
& de speciebus eius, præsertim mortali.*

Prelud. I X.

S V M M A R I V M.

- 1 **P**ECCATVM actuale quid, & quæ eius species noscenda confessario.
- 2 Peccatum diuiditur septem modis, in cordis, oris, & operis, num. 2.
- 3 Et in facti cordis, & consuetudinis.
- 4 Et in septem capitalia.
- 5 Et in Deum, proximum, & seipsum.
- 6 Et in peccatum per excessum, & defectum.
- 7 Et in peccatum mortale, & ueniale.
- 8 Peccati diuisiones in quod prosunt confessariis.

- 3 *Mors anima triplex, signata per tres suscitatos.*
- 3 *Peccatum mortale, & veniale specie differunt.*
- 8 *Peccatum ad mortale. possunt obligare leges humanae.*
- 9 *Conscientia contra legem quis dicitur peccare.*
- 10 *Ignorantia quæ excusat.*
- 11 *Subreptio quæ excusat.*
- 12 *Paruitas rei ut excusat: & quid sit illa remissive.*
- 13 *Dispensatio quæ excusat a mortali.*
- 14 *Dispensatio alia iusta, alia iniusta, alia nulla.*
- 14 *Dispensatio sine causa quæ non mortalis.*
- 15 *Dispensatio inferioris circa legem superioris quæ valet.*
- 16 *Causa quæ iusta excusat circa legem humanam.*
- 17 *Peccatum mortale est contemptus consilij diuini,*
- 18 *& salutis proximi.*
- 19 *Finem ultimum non ponit in creatura quisquis mortaliter peccat.*
- 20 *Peccatum quoddam duplex, quoddam simplex, quoddam multiplex.*

1 **D**E hac re dicimus primo, quod peccatum actuale definiri potest, esse peccatum, quod nō est originale. Dixi, Peccatum pro genere, & reliquum pro differentia.

Secundo, quod quia erroneum, & hæreticum est illud paradoxum Marci Tullij:

Omnia peccata sunt equalia,

- 2 ut tradit sanctus Tho. receptus ab omnibus catholicis 1. 2. q. 73. arti. 2. & q. 2. arti. 9. de Malo. & non sufficit pœnitenti confiteri peccata sua in genere, neque confessario ea sic audire: sed oportet confiteri, & audire illa in specie, ut infra cap. 2. latius tradetur, ideo peccata actualis diuisiones sunt considerandæ.

Prima est Anselmi in lib. de similit. cap. 24. relati ab eodem S. Tho. 2. 2. q. 162. arti. 4. & in c. super tribus. de pœnit. dist. 2. in peccatum cordis, oris, & operis: quæ per tria verba prædictæ definitionis clare probantur. Quæ tamen diuisio non est generis in suas species, sed eiusdem peccati in diuersos gradus, ut supra prælu. 7. nu. 11. diximus. admonendo confessorium quiddam quotidianum.

- 3 Secunda diuisio est August. in lib. de sermone domini in monte. relati. in cap. sicut tribus. de pœnit. dist. 2. in peccatum cordis, facti, & consuetudinis: quæ etiam non est diuisio peccati in membra diuersæ speciei: sed in tria membra diuersorum graduum eiusdem peccati. Quod eleganter de more ait ibi Aug. significari per tria genera mortuorum, quos dominus resuscitasse ait Euangelium, Matth. 9. Luc. 7. Ioã. 11. cui cap. sicut tribus adtexuit glo. cod. illa carmina, magna pietate, pariq. arte a composita:

Mens mala, mors intus, malus actus, mors foris, usus,

Tumba, puella, puer, Lazarus, ista notant.

Hanc uerbo, hunc motu, lacrymando suscitatur illum.

Christus, & in modico nascitur eger homo.

4 Tertia diuisio est sancti Gregorij, in lib. 33. Moralium, c. 31. relata a Magistro in 2. lib. sent. dist. 42. in septem capitula. Et rursus septem capitula in quinque spiritualia, uidelicet Inanem gloriam, Iram, Inuidiam, Auaritiam, & Accidiam: & in duo capitalia Luxuriam scilicet, & Gulam. Quæ est diuisio peccati in membra specierum diuersarum, sed diuersorum generum, subalternorum: quia singula illorum septem a se inuicè differunt specie; cum eorum omnia obiecta specie differant, ut erudite declarat S. Tho. in d. q. 72. art. 2. Id autem, quod in alia editione hoc in loco subiecimus de differentiâ confitendi aliquam circumstantiam necessario confitendam non confesso ipso peccato, omitimus, quia satis exprimitur in cap. 6. sub finem, inf. eo.

5 Quarta diuisio est Isidori in lib. de sum. bo. in peccatum in Deum, & proximum, & se ipsum: quam refert S. Th. ubi supra, art. 4. quæ tamen diuisio parum est confessariis necessaria.

6 Quinta diuisio colligitur ex S. Tho. ubi sup. arti. 8. in peccatum per excessum, & in peccatum per defectum, de qua idem dicendû est, quod de duabus proxime præcedentibus.

7 Sexta diuisio peccati est in peccatum lethale, seu mortale, siue mortiferû, & in peccatum veniale. quæ diuisio an sit generis in suas species, nec ne, satis colligitur ex præhud. 7. num. 1. 1.

Tertio, dicimus, quod longe utilissimum fuerit penitenti, confessarioq. nosse notas, quibus veniale a mortali discernatur. quod non satis discernitur dicendo, quod mortale sit contra legem, veniale vero præter eam. Quia supra præhud. 7. num. 1. 1. probatum est, etiam peccatum veniale esse contra legem: & per infra scripta patebit, nõ omnia contra legem facta esse mortalia. Notæ autem præfatæ satis colliguntur ex definitione infra scripta peccati mortalis, & sua declaratione.

8 Quarto, quod peccatum mortale est peccatum contra præceptum diuinum, vel humanum, promulgatum, receptum, & non derogatum, æterna pœna munitum, uel contra aliquid pro tali habitum, vel an tale sit dubitatum, quod ignorantia, subreptio, uel paruitas rei, aut dispensatio iusta, vel causa iusta, quæ ad legem humanam ab ea non excusat, vel contra diuinum consiliium contemptum, vel contra salutem animæ proximi spretam, vel ob finem malum, vel in quo finis vltimus ponitur:

Dixi: Peccatum, pro genere: quia omne peccatum mortale est peccatum: non tamen contra omne peccatum est mortale: quando quidem innumera sunt venialia, c. de quotidianis, de pœnit. dist. 3.

Dixi: Contra præceptum: quia factum contra consiliium, etiam diuinum,

uinum, regulariter non est peccatum, etiam ueniale. §. si. 4. dist. & c. pen. 1. 4. quæst. 1.

Dixi: Contra præceptum diuinum, uel humanum: ut comprehenderem præcepta naturalia diuina, diuina positiua, & humana, quæ tria possunt obligare ad mortale. Diuina quidem, siue naturalia, siue positiua, iuxta illud psal. 118. octonario 2 uer. 5. *Male uisti, qui declinans a mandatis tuis.* Et illud Psal. 88. uer. 31. *i iniquitias meas profanauerint, & mandata mea non custodierint.* Lex uero humana iuxta c. 2. de maio. & obed. si modo sit promulgata, recepta, & non derogata in totum, uel pro parte, contra quam agitur. §. legibus. 4. dist. ut late trademus in Commentario prædicti cap. fraternitas. 12. q. 2.

Dixi: Aeterna pœna munitum: ad excludendum peccata, quæ sunt contra præcepta legum, quæ non infligunt pœnam aternam. Qualia sunt etiam aliquot diuina; puta de non iocose, nec officiose mentiendo, cap. primum. 22. q. 2. & latius tradimus infra cap. 3. num. 47. post Caiet. tomo 1. Opusculor. Opusc. 25. q. 1. & 1. 2. q. 72. art. 5. Qualia sunt etiam illa, quorum auctor non habuit animum obligandi ad illam pœnam, ut sunt statuta Dominicanorum, secundum S. Tho. 1. 2. q. 106. art. 9. ad 1. quem sequuntur Io. And. & alij in c. relatum. ne cle. uel mo. Qualia item sunt statuta complurium aliorum ordinum, & collegiorum, facta instar Dominicanorum. Qualia item sunt, quæ non continent uerba præcipientia, sed tantum ordinantia, uel statuentia, ut sunt multæ leges seculares, ut latius traditur infra dicto c. 13. nu. 43. & seq. & in præallegato Commentario, c. fraternitas. 12. q. 3.

Dixi: Vel contra aliquid pro tali habitum: ad comprehendendum peccata facta contra conscientias dictantes, uel dubitantes ea esse mortalia, quamuis non uere sint talia, per cap. per tuas. 2. de simon. Quibus addo, quod ad hoc, quod peccatum sit mortale, non sufficit, quod fiat contra conscientiam, quæ dicit, id esse peccatum simpliciter, sed oportet, (ut dictum est) esse peccatum mortale. Vnde de peccata, quæ fiunt contra conscientiam dictantem illa esse uenialia, uel esse simpliciter peccata, solum erunt uenialia, si ex se alioqui non sunt mortalia. Quia, ut ait Bal. l. 1. ff. de legi. in causato non potest esse plus uirtutis, quam in id potentia causæ infundat. Pro qua facit cap. licet. ex quadam, de testi. & c. j. §. hoc notandum. qui feu. da. poss. Et conscientia, quod aliquid sit ueniale, uel simpliciter peccatum, non infundit in id grauitatem letalem, quæ non habet. Addo item, quod non sufficit, nec requiritur ad hoc conscientia, uel dubietas generalis: sed requiritur & sufficit specialis, ut post Tho. a Vio d. 1. to. Opusculor. Opusc. 3. responsione 13. uer. septimum dubium. tradidimus, in cap. si quis autem. num. 61. & seq. de pen. dist. 7. uerbi gratia: Si iurisperitus dubitaret in genere, an iurisconsultis liceat die festo consulere: nulla tamen eum teneret dubitatio, an hoc die festo hoc

58. *De peccato actuali, & eius speciebus.*

hoc consilium huic se dari liceat, nullum admittitur ex parte dubitationis conscientie peccatum: e contrario autem, si quis arbitretur licere generaliter iuris peritis, diebus festis consulere: dubitet autem, an nunc, & huic, & hoc consilium sibi liceat dare, peccatum esset ex capite dubitationis. Addo denique, quod non sufficit ad hoc scrupulus in genere, nec in particulari. Nam, si quis facit opus licitum, quod credit ei licere, non peccat, licet angatur scrupulo generali, uel particulari in contrarium, ut late probamus in præcitato cap. si quis autem: num. 63.

- 10 Dixi: Quod ignorantia non excusat: quoniam illa, quando est facti, immo & frequenter, quando est iuris, excusat eo modo, quo reddit actum inuoluntarium, ut supra: prælud. 6. num. 9. declaratum fuit.
- 11 Dixi: Subreptio non excusat: ea enim in omni materia excusat a peccato mortali, ut dicemus infra cap. 11. num. 4. & tradidimus in cap. inter uerba 11. q. 3. post alios ibi citatos, præsertim S. Tho. q. 88. ar. 5. & 2. 2. q. 33. art. 5. & q. 58. art. 3. Qualis frequenter inuenitur in Accidia materia, dum quis habet displicentias quasdam bonorum diuinorum non satis deliberatas. Cui addi potest paruitas iudicij, qualem habent semi dormientes, uel semiebrii, uel adeo turbati, quod licet sufficiat ad ueniale, non tamen ad mortale, ut pulchre determinat Ioan. Maior in 3. libro sent. dist. 37. q. 14.
- 12 Dixi: Vel paruitas rei: quia etiam hæc in omni materia excusat, secundum S. Tho. in locis proxime citatis. Quæ autem quantitas dicatur magna & notabilis ad efficiendum furtum mortale, latius, quam alij, tractauimus in Comment. cap. fin. 14 q. 6. cuius summa inferitur infra cap. 17. post princ.
- 13 Dixi: Vel dispensatio iusta: quia hæc quoque semper excusat. Per iustam autem intelligo eam, quæ ualet ipso iure, licet non fuerit iuste facta, quales multæ sunt circa leges humanas: quamuis nulla earum, quæ circa legem diuinam, & naturalem sine iusta causa fiunt, inuenitur talis: nulla enim earum ualet ipso iure. Quia nullus Princeps id faciendi facultatem habet, iuxta glo. sollemnem ca non est, de voto. quæ agit de dispensatione super uoto: & glo. cap. quanto. de iureiuran. quæ agit de dispensatione super iuramento. Arbitror autem, quod, licet dispensator peccet, tamen dispensatus, si bona fide, nixus superioris auctoritate putat, eam sibi iusta de causa esse datam excusatur, donec satis nouerit, eam non fuisse sic datam, arg. c. quid culpatur. 23. q. 5. Tales etiam sunt, quæ fiunt circa legem diuinam, & naturalem iusta de causa ab eis, qui potestatem habent, secundum prædictas gloss. Tales item sunt, quæ fiunt a Principibus, qui non recognoscunt superiores, circa suas leges, etiam sine iusta causa, modo sine subreptione fiant. Nam iustæ dicentur quoad hoc, etiam si dispensans, & dispensatus ambo sciant, non inesse iustam causam. Quia licet Princeps dispensans circa suam legem sine causa pec-

cet,

cet, iuxta mentem utriusq; Tho. 1. 2. q. 96. arti. 5. quam latius explicauimus in prædicto c. si quando, de rescrip. excep. 8. num. 1 2. & licet dispensatus peccet, nosendo sine causa se conformare moribus honestis illorum, quibus conuiuere contra e. que contra, dist. 8. non tamen peccat ob transgressionem legis per dispensationem ei relaxatæ. Quia illa dispensatio, & relaxatio (licet iniusta) ualida est ipso iure, ut absolutio excommunicationis iniusta. c. uenerabilibus. §. sane, de sent. excō. lib. 6. Aduertendum autem, quod peccatum, quod admittit superior in relaxando sine iusta causa suam legem erga aliquem, per. c. iustum est. 9. dist. & peccatum quod dispensatus committit, petendo eam sine dicta iusta causa, solum, sunt uenialia, si scādalum & damnum notabile alterius cessant, secundum Caiet. 1. 2. q. 96. art. 5.

15. Magna tamen quæstio est, an dispensatio inferioris circa legem superioris, etiam in casu, in quo ei cōceditur potestas dispensandi, sine iusta causa facta ualeat? Et uerius puto non ualere. tum quia dispensatio definitur esse relaxatio legis, causa cognita, iuxta glo. sollemnem. §. nisi rigor. 1. q. 7. quia sic se habet inferior ad legem sui superioris principis, sicut ille ad legem Dei, c. cum inferior. de maio. & obed. & c. inferior. 21. dist. Et dispensatio principis superioris circa legem Dei sine iusta causa nihil ualeat, nec excusat, ut prædictum est. tum quod Innoc. singulariter dicit, in c. dudum. 2. de elect. quod dispensatio a Legato facta, etiam auctoritate Papæ sibi commissa, sine iusta causa non ualeat.

Quibus omnibus addo primo, inferiorem nō cenferi dispensare circa legem superioris, nisi id exprimat, etiam si iubeat, aut permittat fieri aliquid, quod sine ipsius dispensatione iuste fieri nequiret, iuxta duodicta Inno. relata, & concordata ab Hoff. & Pan. in ca. diuerfis fallaciis. de cler. coniug.

Addo secundo, quod non creditur ei dicenti, se facere illam aliquam iusta causa, nisi illa probetur, si non est facta cum causæ cognitione, per ea, quæ latius adduximus in Comment. c. non liceat. §. 4. 1. 2. q. 2. Immo neque si fiat cum illa, si sciretur, causam esse falsam quoad forum conscientiarum: quamquam dispensatus credens bona fide secum dispensatum, excusari posset ob superioris auctoritatem.

Addo tertio, quod dispensatio ab inferiore circa suam, uel prædecessoris, uel inferioris sui legem facta ualeat in utroq; foro, etiam si pro solo uoluntatis libito eam fecerit. Immo etiam arbitror, eum tacite dispensare circa illam, quoties prudens & sciens iubet, aut concedit fieri aliquid contra eam, nulla de dispensatione mentione facta. quæ breuitatis causa latius in præsentia non confirmo.

16. Dixi: Veliusta causa, quia (ut dicemus in cap. 23. infra nume. 42.) causa rationalis semper excusat, saltem a mortali, transgressionem legis humanæ, secundum mentem S. Thom. 1. 2. q. 96. art. 6. & aliorum in dicto.

dicto num. 42. citatorum. Eam vero causam equidem dixerim iustam, ob quam legislator, si adesset, cum pro excusato haberet, arg. glo. singularis, & communiter receptæ in l. tale pactum. §. qui prouocauit. ff. de pactis. Quin & causa, quam quis bona fide putat iustam, etiam si omnino iusta non sit, excusata mortali, licet a non veniali, vt eleganter dixit Caletan. in 2. 2. quæst. 143. art. 3. post alios non citatos ab eo, quos ibidem citauimus.

17 Dixi: Aut contra diuinum cōsiliū contemptum: nam, licet consilia diuina non obligent, etiam ad veniale, vt prædictum est: tamē, qui ea per cōtemptum transgrediuntur, vel non implent, mortaliter peccant: iuxta glo. singularem & receptam in c. quis autem. 10. dist.

18 Dixi: Vel contra salutem animæ proximi spretam: nam, qui facit aliquid, quod ex se non est mortale, nec forte illicitum, qualis est exoratio mulieris, vel viri per contemptum salutis animæ proximi, quem credit spiritualiter per eam periturum, mortaliter peccat: quamuis non ita peccaret, si huiusmodi contemptus abesset, ut late dicitur infra capit. 13. num. 23.

Dixi: Vel ob finem mortalem: quia omnis actus in finem mortale relatus est mortalis, etiam si suo genere mortalis non sit, cap. cum minister. 23. q. 5. vbi post sanctum Thom. 1. 2. quæst. 18. artic. 4. id late tractauimus, num. 23.

19 Dixi: Vel in quo finis ultimus constituitur: quia per hoc efficitur mortale, vt tradit vterq; Tho. in d. 1. 2. q. 88. arti. 4. Constituire autem videri potest quis alicui vltimum finem in aliquo, quando sic afficitur ei, vt malit. auerti a Deo, siue mortaliter peccare, quod continet auersionem ab eo, quam omittere illud, per dicta vtriusq; Tho. in d. art. 4. & art. seq. Sed contrarium esse verius diximus in Commentario prædicti cap. cum minister. num. 21. tum quia hoc non exprimitur a præfatis, tū quia alioqui bis peccarent omnes, qui semel scienter peccarent mortaliter: quia transgredereur legem, quod est vnum peccatum: & ponerent finem vltimum in eo, quod est alterum. tum quod multi peccant mortaliter, cognoscentes se minime in eo finem vltimum constiturere.

Quinto, dicimus, quod peccatum veniale potest definiri esse peccatum actuale, quod non est mortale.

20 Sexto, quod potest addi alia diuisio peccati in simplex, & multiplex. Peccatum simplex est, quod una sola ratione est peccatum; vt furari, & fornicari sine alio malo fine, uel alia mala circumstantia. Multiplex autem est, quod multiplici ratione est tale: vt furari ad mœchandum, & percutere religiosum. Vnde oportet confessarium & pœnitentem circumspicere non solum, an actus sit peccatum ratione sui obiecti tatum sed etiam, an sit tale ratione alterius mali finis, uel malæ circumstantiæ. Totuplex est enim peccatum, & totuplicis speciei, quotuplici ratione diuersa

uerfa est tale. Furtum enim factum ad mœchandum est peccatum in vltimæ ratione obiecti, quatenus est contrectatio rei alienæ: & peccatum luxuriæ ratione finis, quatenus ad mœchandum: & si fieret in loco sacro, esset sacrilegium: & si ad emendum gladium ad occidendum hominem, diceretur homicidium.

Dixi: Mali finis, & malæ circumstantiæ: quia non omnes circumstantiæ multiplicant peccatum, vel speie peccati.

Septimo, dicimus, quod hæc diuisio cõfirmatur eo quod etiam bonus actus, qui est contrarius peccato est multiplex. Simplex, qui vna sola ratione est bonus. Multiplex autem, qui multiplici ratione est talis. Verbi gratia, ieiunium passum ea sola ratione, quod est præceptum est actus bonus simplex, & aptus ad solam virtutem obedientiæ, & eius præmium quærenda: passum autem ad castigandum corpus est duplex, & aptum ad quærendum etiam virtutem castitatis & præmium eius: passum vero ad placendum Deo est triplex, & aptum etiam ad quærendum charitatem, & eius præmium: passum autem ad sacrificandum carnem suam Deo, quadruplex, & aptum etiam ad quærendum patriæ, siue religionis virtutem, & præmium eius, & sic de singulis.

De pænitentia, & eius partibus.

Prelud. X.

S V M M A R I V M.

1. **P**ÆNITENTIA quid generaliter, & aliqua siue dolore, & aliqua cum dolore.
2. Pænitentia verbum latinum quid proprie, & quid improprie significat.
3. Pænitentia alia bona, & alia mala.
4. Pænitentiae Sacramenti a Christo instituti tres actus, de fide est.

1. **P**ænitentia, & eius partibus dicimus pauca. Primo, quod pænitere dicitur generaliter, qui nollet fecisse aliquid iam a se factum. Quod dupliciter contingit. Vel sine dolore, ut in beatis, quos sine dolore suorum erratorum pænitet, ut tradit Angelicus doctor in 4. lib. sent. dist. 14. q. 1. art. 3. quæstiuncula 3. & 4. Vel cum dolore, ut in uiatoribus, qui non solum nolunt: sed etiam dolent peccasse, iuxta illud August. in cap. pænitentia. 2. de pæni. dist. 3. Pænitere est pæniam tenere.

2. Secundo, quod verbum, pænitentia, minime latinum esse, & utendum esse loco eius uerbo Græco *μετάνοια* plerisque uisum est: sed eo utitur

tur Plinius iunior in illo Epist. 130. *Supereff ut agat penitentiam penitentia sua.* Et senior lib. 17. cap. 12. *Nihil est sœdius agricolis, quam gesta rei penitentia.* Et quod verbo, Pœnitudo, vitur Sacra Scriptura in eadem significatione, Deut. 30. & 1. Reg. 15. & vtrumque proprie significat actum pœnitendi, hoc est nolendi fecisse aliquid a se factum. Transferetur tamen ad significandum sacramentum pœnitentiæ, vt in cap. in quod in te. de pœnit. & remiss. & etiam ad significandum pœnam a sacerdote in satisfactionem impositam c. falsas. de pœni. dist. 5. & proprius ad significandum habitum, qui est virtus inclinans ad prædictum penitendi actum immediate, vel mediate, iuxta S. Tho. & præfatos, diuidentes pœnitentiam in pœnitentiam virtutem, & pœnitentiam sacramentum. In hoc autem libro, ut plurimum, utemur eo ad significandum habitum pœnitendi, quæ est pœnitentia virtus, vel eius actum, vel sacramentum pœnitentiæ, vel pœnam, quæ a confessario iniungitur confesso.

- 3 Tertio dicimus, quod verbum Pœnitentia generaliter acceptum includit malam, qualis est, quæ de opere bono habetur, & bonam, qualis est, quæ de opere malo concipitur, de qua in proposito agendum. Porro pœnitentia bona priori modo accepta, videlicet pro actu, siue habitu bene dolendi iam inde ab Adamo protoplasto incœpit: fuisseq. semper ad salutem necessaria ijs, qui peccatum mortale incurrerunt, vt declarauit nuper sacrosanctum Conc. Trid. sess. 6. cap. 14. & sess. 14. cap. 1.
- 4 Pœnitentia vero, prout est sacramentum, cœpit a passio Christo, qui omnia sacramenta nouæ legis, & in ijs pœnitentiæ instituit, vt nouissime clarius, quam vmquam, declarauit prædictum Conc. sess. 7. can. 1. quod in dicta sess. 14. cap. 3. ait, quod, licet vis præcipua sacramenti pœnitentiæ sit forma, & illa ponatur in illis ministris verbis: *Ego te absoluo,* &c. tamen quasi materia eius sunt illi tres pœnitentis Actus; Contritio, Confessio, & satisfactio. Et adeo quidem, quod in can. 4. eiusdem sess. declarauit hæreticum, qui contradixerit per ista verba: *si quis negauerit, ad integram, & perfectam peccatorum remissionem requiri tres actus in penitente, quasi materiam sacramenti penitentia, uidelicet, Contritionem, Confessionem, & Satisfactionem, quæ tres penitentia partes dicuntur; anathema sit.* Et quia in ijs tribus actibus recte proponendis, iustificatio eius, qui gratiam baptismalem perdidit, præcipue consistit, ut declarauit idem Conc. Tri. sess. 6. ca. 14. ideo ab istis incipimus, fauore diuino tamen iterum prius implorato, submitiendo quæcunque dixerò Sanctis. Domini Nostri, eiusq. Sacrosanctæ, & Catholicæ Ecclesiæ Romanæ iudicio. (exoptata cuiusuis alterius melius me sentientis censura.)

Finis Præcludiorum.

ENCHIRIDION,
S I V E
M A N V A L E
CONFESSARIORVM,
ET PÆNITENTIVM,

*Complectens resolutionem omnium pene dubiorum, quæ in sacris
confessionibus occurrere solent circa peccata, absolutiones,
restitutiones, censuras, & irregularitates.*

AVCTORE MARTINO AB AZPILCVETA
DOCTORE NAVARRO.

*De Contritione prima parte Sacramenti
Pœnitentiæ. Cap. I.*

S V M M A R I V M.

- 1 ONTRITIO quid, & vt non est essentialiter dolor, nu. 3. & nu. 4.
- 2 Pœnitudo peccati est nolle illud admisisse.
- 3 Amor Dei debet esse firmissimus, & vt non intensissimus, num. 4.
- 5 Amor Dei super omnia & obedientialis, virtualis est contritio.
- 6 Contritio quem, de quo, & quantum dolorem requirat, & num. 7. & 8.
- 7 Contritio non necessaria de futuris, sed propositum ea cauendi.
- 9 Pœnitens non tenetur credere, se mortaliter non peccaturum.
- 10 Peccatum, licet contritum, est tamen confitendum.
- 11 Contritus virtute vt tenetur conteri actu.
- 11 Propositum virtuale vitandi futura quando sat pœnitenti.
- 13 Et quod satis est oranti, sacrificanti, & bonam Deum referenti.
- 15 Contritio in finem vite dilata quo ad quæ dubia.
- 16 Contritus non est qui non odit peccatum plusquam alia mala, num. 17.
- 18 Contritus vt est, qui conatur esse contritus, & non est.

- 19 *Pœnitens volens peccare data certa occasione non absolendus.*
 20 *Dolor pœnitentis vt non debet esse nimius, & num. 21.*
 22 *Contritio quam singularis requiritur de singulis peccatis, & num. 23.*
 24 *Contritio singularis non necessaria de venialibus.*

ANTIQUORVM & recentiorum, quos in c. perfecta de pœni. dist. 1. citauimus, secuti sententiã, definiuimus quod Contritio est pœnitudo voluntaria, cum dolore maximo actuali, vel uirtuali, peccati proprii, iam commissi, quatenus est offensa Dei, super omnia dilecti, cum spe veniã, & proposito non peccandi amplius (saltem mortaliter) & confitendi, & satisfaciendi, vt minimum uirtuali.

- 2 Dixi: Pœnitudo: tum pro genere, quia omnis contritio est pœnitudo, sumpto verbo, pœnitudo, pro actu pœnitendi, vt sup. prælud. 10. nu. 2. & 3. diximus: non tamen contra, omnis pœnitudo est contritio: tũ quia, licet alij asserant, contritionem esse dolorem, alij pudorem, alij aliud: ipsa tamen quoad suam essentiam proprie est pœnitentia, seu pœnitudo, & actus pœnitendi, seu nolendi peccasse, vt clarius aliis exprimit Card. ille doctissimus Caiet. in 1. Tom. Opuscul. Opusc. 4. q. 1. & antea senserat Palud. in 4. lib. sent. dist. 19. q. 1. & subtilis doctor, quem ipsi tacent in eo. 4. lib. sent. dist. 14. in fi. qui admodum subtiliter ait, quod hæc quattuor inter se distinguuntur. Pœnitentia uirtus, quæ est habitus, inclinãs nos ad uolendum uitium nostrum peccati. Voluntas puniendi, seu uelle punire, quod ex ea oritur. Pœnitudo peccati, seu non uelle peccasse: quæ est pars punitionis. Et susceptio ac toleratio punitionis, quæ est satisfactio vel pars eius. Quorum discrimen ex eo constat, quod singula illorum sine tribus reperiuntur: quamuis tertium sub quarto quoad tenus continetur: quæ breuitatis gratia, quia parum praxi sunt uitalia, non explicamus: quod tamen ipse Scotus ubi supra facit. Tertium autem horum. f. nolle peccasse, est essentialiter, vt ita dixerim, contritio.
- 3 Dixi: Voluntaria: tum quia pœnitentia uolenta, qualis est damnatorum secundum Scot. in 4. lib. sent. dist. 17. art. 3. non sufficit, neque illa, quæ repente, ac naturaliter sine ulla deliberatione prouenit, quia nõ est voluntaria, per ea, quæ supra prælud. 6. num. 2. & seq. post Tho. 1. 2. q. 6. art. 1. posuimus. Dixi: Cum dolore: ad differentiam pœnitentiæ dolore carentis; qualis est illa beatorum, qui sine ullo dolore meminerunt peccatorum olim admissorum, & nollent illa admisisse, vt tradit S. Tho. in 4. lib. sent. dist. 14. quæst. 1. artic. 3. quæstiuncula 3. qualis item reperitur in eo uiatore, qui nollet peccasse sine actuali cõsideratione, quod ipse id perpetravit; sine qua non nascitur dolor, secundum Scotum in 4. lib.

lib. sent. dist. 14 art. 3. quod etiam Adrianus in 4. de penit. q. 1. colum. 4. affirmat. Non curo hic tractare illam opinionem subtilem doctoris subtilis in prædicta dist. 14 art. 3. quem late sequitur Andreas a Vega in libro 14. cap. 5. & cap. 18. de iustifi. videlicet, quod penitentia ornata iis, quæ in proposita nostra definitione continetur, sufficit ad delenda peccata, etiam si absque dolore contingat, ut hic dicitur contingere posse: quia id de rarissime contingentibus est, de quibus lex parùm curat, l. nam ad ea. ff. de legibus.

4 Dixi: Maximo: non quidem ideo, quod dolor ille debeat esse summè intensus: raris enim, aut nullus dolor est, qui non possit magis intendi, ut omnes sentiunt, & experientia (quæ rerum est magistra, c. quæ sit. de elect. lib. 6.) docet. Neque ideo, quod omnes alios dolores superare debeat: non enim opus est, ut damnatorum dolorem excedat, qui omnes huius sæculi dolores facile vincit, c. si. de pen. dist. 7. Neque quod equari debeat illi acerbissimo, quem Saluator noster Iesus Christus pro nobis miseris patiens sustinuit, qui fuit maior omnialio huius sæculi dolore, secundum S. Tho. 3. par. q. 46. art. 6. ad 4. & q. 48. art. 2. in cor. q. Immo nec debet esse intensior quolibet alio dolore cuiusvis mali: sed debet esse maximus, quoad estimationem, id est, quod malis perpeti, perpassumque fuisse omnia mala, quam mori ferere peccasse, secundum eundem S. Tho. in 4. lib. sent. dist. 15. q. 2. art. 3. quæstiuncula 3. & quolib. 1. q. 5. artic. 9. Sicut etiam dicimus, timorem Dei maximum esse debere, non quidem necessario quoad intensiorem, sed quoad firmitatem, hoc est, quod dilectio eius præferenda est omni dilectioni cuiuscumque creature: nec propter ullam aliam deferenda: non tamen est necessum, ut intensior sit ea, qua parentes nostros, vel filios diligimus, ut diximus, sequenti sanctum Tho. 1. 3. q. 109 art. 3. in addit. cap. quando. de consécra. dist. 1. num. 10.

5 Dixi: Actuali vel virtuali: quia sufficit actus, qui licet non sit pnia talis formaliter: est tamè virtualiter, secundum Sco. communiter receptum in 4. lib. sent. dist. 14. q. 1. art. 10. Qualis est actus peccatoris, quo amore Dei vult subire martyrium sibi oblatum repente, sine peccatorum memoria. Immo quilibet amor Dei, quo plus, quam omnia alia diligitur, vñ virtualis peccatorum penitentia, secundum communem, cui assentit Gabriel in præcitate 4. lib. sent. dist. 14. q. 1. concl. 12. & 13 & in 3. di. 27. q. 1. quam sequitur ille doctissimus & perspicacis ingenij vir Io. Medina in Codic. de penit. q. 2. Et merito, cum ille hoc intelligendum esse existimet de amore, quem obedientialem vocavit, qui virtualiter continet voluntatem efficacem adimplendi quidquid Deus præcipit. Veruntamen eruditissimus iuxta, ac pius frater Dominicus Sotus, soli martyrio hoc tribuendum esse existimavit, lib. 1. cap. 18. de nat. & grat. Sed prior sententia confirmatur primo eo quod in hoc plus operatur

amor, quo quis martyrium patitur, quâ poena eius subita, ar. 1. ad Cor. c. 13. Secundo, quod fieri potest, ut quis plus amet, desiderareve martyriū. nō patiēdo illud, quā alius patiēdo; præsertim momentaneè. Possit item cōtingere, ut ex duobus, qui sese martyrio obtulerūt, alter, qui plus diligit, & desiderat, nō patiatur, alter vero sic. Tertio, q̄ eiusmodi amor extendatur ad recipiendum martyrium debitum: immo & ad volēdam concipiendamq. formalem cōtritionem t̄pe, & loco debito, sicuti recte vbi supra probat Medina. Quamobrem aperte constat, quantum hæc sn̄ia a Luthera dissideat: est enim limitāda procedere tm̄, q̄n defectus t̄pis, aut inculcata incōsideratio peccatorum fuit in causa, quo minus formaliter p̄niteret; cum tamē Lutherus nec actuale, nec virtuale propositum hu iusmodi requirat, dicens sufficere resipiscētiā, & nouam vitam, quod damnatum est a sacro Conc. Trid. sess. 14. cap. 4. & can. 5.

6 Interrogatus autem: An id, q̄ fertur dixisse quidam insignis doctor Academiæ Complutensis assumptus postea in Episcopum Legion. meritissimum, videatur tenendum; nempe contritionem suapte natura requirere formale propositum de non vltieris peccando, sed per accidēs, t̄pis, vel cōsiderationis defectu; sufficere virtuale? respondi affirmatiue: modo ita eum peccatorum p̄niteat, q̄ si aduerteret ad futura, p̄poneret de nunquam iterando ea, nec admittendo futura. Et adhūc modum intelligenda vidētur ea, quæ de sufficientia propositi virtualis erudite ac magnifice nuper scripsit prædictus Andreas a Vega lib. 13. c. 21. de iustifi. Et hinc confirmari v̄ illud Siluestri verb. Contritio. q. 1. Qui mauult mori, quam peccare contritus est. Et illud Paludani in 4. li. sent. dist. 17. q. 1. conclu. 5. Cui displicet, quod huiusmodi formalem contritionem sibi comparare non potest, contritus est: de quo mox plura.

7 Dixi: Proprij iam commissi, ad differentiam de p̄nitente de peccato alieno, & ad significandum, quod nō est opus, ut sit de peccato futuro: licet, ut statim subiiciam, intentio, seu propositum non peccandi amplius, ytrumque debeant complēcti. Præteritū quidem ad hoc, quod non reperat illud denuò. Futurum vero ad hoc, ut illud non admittat.

Dixi: Quatenus est offensa Dei: quia ob id principaliter debet penitere. Nam quem alio respectu (puta metu poenæ, infamiæ, aut alio simili) principaliter p̄nitet, ut proditorem Iudam, & Antiochum p̄nituit, non concipit eam, de qua loquimur, p̄nitūdinem & cōtritionem. c. Iudas. cap. Sceleratior. de p̄nit. dist. 3. & tradit. S. Tho. in 3. par. q. 86. art. 1. & alij in 4. lib. sent. dist. 14. & 16. & Adria. de p̄nit. q. 1. col. 4. Plus enim p̄nitere ac dolere oportet de peccato, eo quod sit offensa Dei, quam quod incommodet sibi, ut aperuit Angelicus doctor in d. 4. lib. sent. dist. 17. q. 1. art. 3. q. 1. ad 4.

8 Addo, quod ex iis, quæ in hoc nu. 7. diximus, & inf. nu. 33. dicemus, infertur, non esse ueram illam opinionem, quam nuper uidimus defendi in

di in selectis quibusdam comitiis. Videlicet, sufficere ad condonationem peccati per sacramentum penitentiae attritionem, qua penitens dolet de peccato, etiam si sciat, eam non esse contritionem, nec doleat propter Deum, uel quia eum offendit: sed propter infamiam, uel alia mala temporalia. Oportet enim in primis, ut peniteat ob amorem Dei, uel eo quod est eius offensa, saltem uirtualiter, & quod uideatur ei sufficere illa poenitentia: aut saltem quod non uideatur ei non sufficere ad petendam absolutionem, arg. c. firmissime. 1. 5. q. 1. & eorum, quae supra allata sunt. Quamquam penitere minus principaliter de peccato ob praedictos respectus non obuiat contritioni, modo principaliter id fiat, eo quod est Dei offensa: sicut & amare Deum minus principaliter ob eius in nos collata, uel conferenda beneficia non obuiat merito diligendi eum principaliter ob semetipsum, iuxta illud psal. 118. *Inclinavi cor meum ad faciendas iustificationes tuas in aeternum propter retributionem.* i. propter repositam mercedem, quam promissisti his, qui tibi placuerint. Quin immo minimè malum est penitere solum metu poenitentiae, infamiae, uel alterius mali: modo uoluntatem peccandi excludat, ut luculenter declarat Conc. Trid. sess. 14. c. 4. §. illa uero. Cuius illa uerba: *se uoluntatem peccandi excludat*, perinde significant, ac illa: *Modo non ea mente peniteat, & eis respectibus, quod si illi non intercederent, non peniteret, immo peccare pergeret.*

Dixi: Super omnia dilecti: quoniam amor Dei, nisi maior sit, quam quinius alius cuiuscumque rei (saltem quoad firmitatem) non sufficit: immo est peccatum, si magis aliud, quam Deus, uel eque ac ille diligitur, ut post Angelicum doct. 1. 2. q. 109. art. 3. iam dudum in additione ca. quando. de consec. dist. 1. dicebamus Quod intelligendum est de amore, quo diligitur Deus comparatiue, minus quam aliud, uel eque ac ille: non autem de amore, quo simpliciter diligitur Deus sine comparatione ad aliud minus, licet amor ille uere non sit amor super omnia, ut facile colligat quis ex dicto Conc. Trid. praecitato c. 4. sess. 14. Dixi, Cum spe uenientiae: quia sine illa saltem uirtuali non contingit uenia, c. sceleratior. de pen. dist. 3.

9 Dixi: Cum proposito non peccandi amplius (saltem mortaliter): quia sine eo non sufficit, ut sentit Ambrosius in c. penitentia. 1. de pen. dist. 3. & Conc. Flo. coactum sub Eugenio Quarto exponit. Licet enim penitendo non se extendat ad peccata nondum perpetrata: non tamen fiet contritio, nisi eam comitetur propositum uitandi in posterum omnia, & singula peccata mortifera, tam praeterita, & praesentia quo ad effectum non committendi ea denuo, quam futura, teste Adriano de penitentia. q. 1. col. 3 post Palud. in 4. lib. sent. dist. 17. q. 1. col. 5. Non tamen est necessarium, ut credat penitens se amplius non peccaturum mortifere: quin immo id quandam superbiam saperet, ut oppositum humilitatem, quod testatur Inno. receptus in c. omnis. de peni. & remiss. quia satis est, ut non lit amplius peccare, & proponat id efficere ope diuina.

10 Dixi: Cum proposito confitendi, quia licet contritio dimittat peccata, quoad culpam, quæ tamen tollit obligationem confitendi ea proprio sacerdoti, iuxta illud Saluatoris nostri Iesu Christi Io. 20. *Quorum remisistis peccata, remittuntur eis; Et quorum retinueritis, retenta sunt*: hoc est, non sunt remissa quoad obligationem confitendi ea ecclesie, ut innuit Adrianus in 4. de confess. q. 1. & tradit S. Tho. in 4. lib. sent. dist. 17. q. 2. art. 1. quæstiungula 1. in cor. q. & innuit Conc. Trid. sess. 14. c. 1. Neque cum ratione pugnat, eum, qui restituitur in Dei gratiam per contritionem, teneri ad confitendum offensam: cum & is, cui crimen in foro laico ea lege condonatur, ut vnum annum in bello militet, a die quidem condonationis in gratiam Regis redit: tenetur tamẽ militare illum annum. Dixi: Saltem mortaliter: quia non est necessum habere propositum numquam peccandi uenialiter, arg. cap. septies. de pæn. dist. 3.

11 Dixi: Et satisfaciendi, propter ea, quæ inferius cap. 3. dicuntur. Et adieci: Ut minimum uirtuali: eo quod sicut actus, qui est penitentiæ uirtualis sufficit, ita eadem ratione sufficere uidetur, quod eam comitetur id, quod est propositum uirtuale confitendi, satisfaciendi, & amplius nõ peccandi. quod Ioan. Maior in 4. lib. sent. dist. 14. q. 1. affirmat. Et licet Caiet. lib. 1. Opuse. Opuse. 4. q. 1. sentiat, tale propositum debere esse expressum: in summa tamen uerb. confessionis conditio 12. & uerbo confessionis iteratio. idem sentit. & merito, cum nihil referat, quid ex æqui pöllentibus fiat, l. si. ff. mand. & cap. licet ex quadam de testib. Et tacitû, & expressum, siue uirtuale, & formale exequantur, l. cum quid. ff. de reb. credit. Quod tamen intelligo procedere, quãdo defectus temporis, uel quædam inculpabilis incõsideratio pænitentis fuit in causa, quominus haberet formale propositum.

12 Neque obstat, quod quidam dicitur tenuisse mordicus contrariû: scilicet semper requiri propositum formale mutandæ uitæ, & non peccandi de cetero. Tum per rationes hic a nobis insinuatæ, quæ si satis explicantur probant, sufficere propositum uirtuale, quando (ut limitauimus) defectus temporis, uel inculpabilis consideratio pænitentis est causa non habendi formale. Tû, q̃ etiam contritio uirtualis sufficit, q̃ est plus, ut sup. nu. 5. diximus. Tum, quod Concil. Trid. sess. 14. cap. 4. requirit quidem propositum non peccandi de cetero in genere, & non in specie formale: & ita satisfit ei per uirtuale, quod est vna species propositi generaliter concepti, ut nupter scripsimus in gloss. sum. numero 6. & cap. ecce. numero 1. de pænitent. distin. 1. Tum, quod etiam ad horas canonicas recte pronunciandas requiritur propositum intendendi, & attendendi: at sufficit uirtuale, ut probauimus in Enchirid. de oration. & horis canonicis. cap. 13. numero 17. Tum quod ad conficienda sacramenta, præsertim Eucharistiæ, maximum propositum, & maxima intentio, & attentio conficiendi ea requiruntur: at sufficiunt propositum, inten-

intentio, & attentio virtualia. Ita quod licet qui confirmat, vngit, & ab soluit, & consecrat nullum propositum actuale, siue formale, neque vllā intentionem, neque attentionem actualem, siue formalem habeat quā do id facit, conficit verum sacramētum, modo ea virtualiter habeat, secundum omnes. Tum denique, quod, vt opera sint bona, debent in aliquem bonum finem referri: attamen sufficit, vt virtualiter referantur. Quin, & vt sint meritoria, oportet ea referri in Deum: at sufficit relatio virtualis, etiam illa, quæ fit tacite per gratiam habitualē, vt post S. Tho. 2. lib. sent. dist. 4. q. 1. art. 4. & 5. & alios alibi, diximus in cap. charitas. 2. de pænit. dist. 2. num. 22.

COROLLARIA.

14 **N**X hac definitione sic explicata multa inferuntur. Primo, quod communis modus loquendi probatus a Conc. Florē. & Trid. sess. 14. cap. 4. per quem contritio definitur esse animi dolor, ac detestatio de peccato commisso, intelligendus est causatiue, hoc est, quod est causa doloris, & detestationis: cum per su prædicta hoc eodem cap. num. 2. constet, non esse dolorem essentialiter: sed causam, ex qua, & aliis ad id necessariis nascitur dolor, si aliunde nō impediatur, secundum Scot in 4. lib. sent. dist. 14 & 16.

15 Secundo inferitur, quod plurimum decipiuntur quidam putantes, quemlibet dolorem, & quālibet pectoris tusionem, & quamlibet prolationē Miserere mei, esse contritionem, & sufficere ad lethaliū peccatorum condonationem impetrandā: cum ad id sit necessaria talis pēnitentia, qualem superius depinximus, nobili ac generoso animo digna. Neque obstat, q̄ quilibet peccator, quamlibet magnus, præsumitur mori contritus, si qua contritionis signa ostenderit, c. a nobis, de sent. excō. puta si petierit confessionem: si iurauerit parere mandatis Ecclesiæ: si cū loqui non possit, subleuat oculos, aut palmas in cælum, aut tundit pectus, vt exprim. Host, communiter receptus in d. c. a nobis. Nō, inquam, hoc obstat: qm̄ id solum procedit quo ad effectum, vt ecclesia præsumat eum habere pēnitentiam, prædictis qualitatibus ornatam ad effectum nō denegandi ei ecclesiasticam sepulturam: non autem ad effectum adstruendi, quod per id impetret a Deo veniam peccatorum mortiferorū: nisi veram concipiat pēnitentiam, quam concepisse præsumitur.

Tertio inferitur, quod merito B. August. dubitabat in ca. si quis autem. & cap. fin. de pænit. dist. 7. de salute illorum; quos non ante, sed post ægritudinem pēnitebat peccasse. Nam, ut eius dictum ibi declarantes diximus, eger pressus ægritudine, metu mortis, & aliis curis, nix erigit animum ad descriptam contritionem concipiendam. & ita ibi Aug. dubitabat de vera salute: non autem de præsumpta ad concedendam absolutionem, & ecclesiasticam sepulturam. quod omnes debemus animaduertere, & concionatores frequenter prædicare.

- 16 Quarto infertur, quod vt p̄nitudo peccati p̄ueniat ad gradum cōtritioni necessarium, oportet, p̄nitentem plus odisse peccatum, quā quoduis alium malum p̄cenz, odio dignum, simul & uelle uitare idem plus, quam quodlibet aliud malum uitatu dignum, ut sentit S. Th. quolib. 1. art. 9. & omnes in 4. lib. sent. dist. 17. q. 2. art. 4. quæstiuncula 1. ad 4. & in dist. 14. & 17. & recte declarauit Tho. a Vio. To. 1. Opuscul. Opuscul. 4. q. 1. & Opuscul. 17. q. vnica.
- 17 Quinto infertur, non esse contritum eum, qui actu, aut virtute nō est eo animo, ut malit generatim pati quamlibet p̄enam, q̄ mortifere peccare, aut peccasse, quidquid Innoc. in c. omnis, de p̄nit. & remiss. sent. ferit. Quoniam, vt sanctus Tho. dicto quolib. 1. arti. 9. sentit, omnis, qui est contritus, habet charitatem: & omnis, qui charitatem habet, Deum plus quam se amat: & omnis, qui Deum ita amat, mauult perdere se, & sua, quam Deum: & cum per peccatum mortiferū perdatur sibi Deus; consequens est, ut malit (saltem generatim) omnia mala pati, quam sic peccare. Dixi autem, generatim: quia nemo, ut idem S. Tho. in d. Opuscul. 1. art. 9 ait, & ante illum censuit Innoc. in præcitato c. omnis, de p̄nit. & remiss. tenetur ad conferendum speciatim, reputando secum, quod malit illud, & illud mortis genus & p̄carnarum pati, quàm peccare, peccasse uel. Immo id esset imprudentiæ: sicut & imprudens foret confessarius, qui interrogat p̄nitentem, malletne potius filios suos, uel se mortem obisse, quam peccasse: aut sitne paratus potius mori, perdere uel filios, quam mortiferum peccatum admittere? Quoniam nimia est huiusmodi tentatio, & vt perite ait idem Angelicus doctor d. art. 9. sicut delectabilia plus mouent animum ad delectandum, si speciatim recogitentur, quam si generatim: ita terribilia multo plus terrent, si speciatim cogitentur, quam si generatim. & fieri potest, vt, qui generaliter malit omnia mala pati, quam mortifera peccata, nolit hoc, aut illud malum speciatim consideratum. quocirca satis est confessario, ut uideatur ei p̄nitens sufficientem peccatorum p̄nitudinem habere. Si vero intellexerit, eum minime eam habere, laboret quantum poterit addere ei animū ad eam habendam, & ad malendum perdere in genere alia omnia sua bona, quam Deum, qui est summum bonum eius, & omnium, sine quo nihil est bonū. Quod si forte non possit eius animum ad tam excelsum contritionis gradum attollere, contendat eum eleuare saltem ad hoc, q̄ vere ipsum p̄niteat, quod talem non habeat, per ea, quæ breuiter infra c. 10. num. 4. tanguntur. & hoc sufficit, ut sit contritus, uel saltem ita attritus, ut possit absolui, iuxta Paludanum in lib. 4. sent. dist. 17. q. 1. ar. 5. Quæ conclusio non parum consolationis secum adfert, & est communis apud S. Tho. & S. Bonauen. & omnes Theologos. Diximus: Saltem ita attritus, ut possit absolui, quod tollamus scrupulum, quem vir quidā valde doctus, & pius sanctissimæ Societatis Iesu nobis contra hoc insinuat.

nuat. Eo quod p̄nitere, ac dolere quod aliquid non habeam, non est illud habere: sicut nec dolere eo quod non communicauerim, est communicare: neq; perinde ualet, ut probamus in cap. ut quid paras, de consecrat. dist. 2. post Ioan. Turrecrem. contra glo. ibid. Neque animo discrucari eo quod non sim confessus, est confiteri: sicut nec uelle arborem conscendere, est ipsam conscendere, ut ait glo. in l. in uendentis. C. de contrah. empt. Dicimus itaque r̄ vera p̄nitere quem, eo quod non habeat contritionem, non esse illam habere, (saltem formaliter) neq; p̄nitere, quod non ualeo p̄nitere, quantum mihi expedit ad cōtritionem habendam, sufficit ad ipsam habendam: nisi aliàs iam ipsam habeam: sufficere tamen ad credendum, me habere iustam attritionem, quòd posim a confessario absolui, & a Deo ueniam obtinere, media sacramentali absolutione. Quin & dici posset, esto talis dolor non sit contritio formalis: desiderium tamen habendi eam, adiuncto iusto dolore, quo dolet se non posse peruenire ad contritionis perfectionem (saltem uirtualliter) esse ipsam contritionem in uoluntate partis intellectiuae sita, fomento Dei auxiliij bona desideria fouentis, etiam si pars sensitiua recalcitraret. Vtilis, & desiderata breuitas, quam liber exoptulat, negat locum aliis replicationibus, & triplicationibus, potius subtilibus, quam fructuosis. quod etenim hucusque dictum est, nobis uidetur sufficere ad scopum, quem proposuimus.

19 Porro bonum signum est, quòd p̄nitens sua sp̄ote affirmet, se male mortuum esse, aut quid aliud simile pati, q̄ peccasse, iuxta sententiam doct̄is. Car. Io. a Turrecre. in Sum. de p̄. dist. 3. qui secutus S. Bonau. tenet, peccatorem, qui secum statuit, potius peccare, mortaliter, quam mori, non esse absoluendū: illi uero, qui nihil circa hoc secū deliberauit, et si dubitet, quid faceret, dum se in tali articulo constitutum adspiceret, non esse denegandā absolutionem: dummodo habeat propositum nō peccandi, & nolle offendere Deum, etiam si talis illi occurreret occasio. Quocirca valde deplorandi sunt, qui ad confessionē, & communionem accedunt cum proposito uindicandi se auctoritate sua propria de illis, qui eos alapis, a ut plagis caderent, aut fustibus percuterent, uel proditores, latrones, meretrices, Iudeos, Sarracenos, Hæreticos, uel aliis hm̄i nominibus compellarent, aliave simili iniuria afficerent. Eodem itē modo deplorandi sunt illi, qui, ad prædicta sacramēta accedunt antequam exuant suam deprauatam uoluntatē utendi hac, uel illa illicita uoluptate, si ea, uel illa occasio eam percipiendi cum aliqua muliere, uel uiro eis occurreret. Illi etiam, qui, antequam ab animo depellant propositum perpetrandi quidquid rex, pater, dominus, amicus, aut socius ipsis præciperet, aut rogaret, etiam si letale crimen illud esset, præfata sacramenta sumunt. Horum profecto misereri debemus, ipsosq; cum lacrymis compassionis rogare, ut attendant, se in quodam diabolico statu, quæ dam-

natio eterna est delitescere, qui tali confessione, & communione magis ac magis excrescit, arg. cap. si propterea. & cap. si cui, de pœnit. dist. 1.

- 20 Sexto infertur, dolorem sensus, singultus, planctus, lacrymas, & id genus alia non esse ad contritionem necessaria: quoniam sufficit dolor voluntatis rationalis ex pœnitentia manans: tum per supra dicta: tum quia ut S. Th. in 4. lib. sent. dist. 17. q. 2. art. 1. q. 1. & art. 2. q. 1. & 2. ait, hic dolor non est in manu nostra, licet utile sit illum habere, & desiderare, flereq. largius eo, quod peccauerit, quam quod alia damna ei acciderint, secundum omnium mentem. Cui consequens est illud Paludani in d. 4. lib. sent. dist. 17. q. 1. artic. 5. approbatum a recentioribus, scilicet pœnitentem debere hoc desiderare, non esse intelligendum de debito obligationis: sed decentiæ tantum & utilitatis. Parique ratione non in conueniens fuerit, ut pœnitens maiore dolore sensus efficiatur ob mortem patris, aut alterius cognati, uel plagam propriam, quàm ob peccatum admissum: quod passim contingit. Immo neque oportet, ut is dolor uoluntatis rationalis sit intensior alio quouis dolore rationalis uoluntatis ob alia multa concepto, per dicta supra hoc cap. num. 4. Sufficit enim, ut pluris faciat malum peccati, & ob id perdere, uel perdidisse Deum, quàm quod uis aliud malum generatim ad finem cuiusdam illud, dolendiq. non euitasse, iuxta Maior. in 4. lib. sent. dist. 14. q. 2. Quinimmo satis est, ut uelit, coneturq. ita dolere, & non possit, doleatq. ex animo se non posse id facere per dicta supra num. 18. & num. 19. & subinde quamuis intensius perferat, & defleat mortem patris, quàm peccatum admissum: satisfacit tamen, si modo malit Deum non offendere, uel offendisse, quàm patrem suum uiuere.

- 21 Septimo infertur, quod dolor sensibilis ex pœnitentia nascens, & alia corpus affligentia, qualia sunt ieiunare, cilicia uestire, humi accubare, & alia similes austeritates non debent adeo modum excedere, ut humani corporis habitudinem corrumpant, efficiantq. pœnitentem inhabilem ad faciendum ea, quæ secundum suum statum facere tenetur. Dolorem enim ille nititur amore Dei, super omnia dilecti, qui huiusmodi nimietatem reiicit, c. non mediocriter. de consecr. dist. 5. & tradit S. Th. in 4. lib. sent. dist. 17. q. 2. art. 3. & Opusc. 1. art. 9.

- 22 Octauo, quod licet aliqui sentire, uideri possint, uidelicet Rayn. in summa & Ang. verb. contritio. §. 3. Ludolph. 1. par. uitæ Christi, cap. 20. de singulis peccatis moralibus singulas pœnitentias esse habendas: contrarium tamen est tenendum cum Ioâ. Maior. in 4. lib. sent. dist. 17. q. 5. & Card. S. Sixti eruditissimo. To. 1. Opusc. Opusc. 4. q. 2. & super S. Tho. q. 87. art. 1. scilicet sufficere, quod peccatorum pœnitentia adeo sit extenta, ut saltem uirtualiter protendatur ad uniuersa mortifera, tam ea, quæ meminit, quàm quæ non meminit. Non enim est necesse, ut pœnitens recogitans, confitensue sua peccata de unoquoque peccato mortifero
specia-

specialem, & singularem eius pœnitudinem concipiat: sed fatis est, ut cœcipiat generalem eiusmodi pœnitudinem, quæ uirtute se extēdat ad omnia mortifera: siue id faciat ab initio, cum incipit reuocare in memoriã peccata confitenda: siue inter reuocadum: siue quouis alio tempore, uel temporis momento, qualis est pœnitudo, qua pœnitent Deum tam mortifere offendisse quouis modo cum proposito, saltem uirtuali, confitendi, & satisfaciendi quando, & ut necessum fuerit, & nunquã amplius sic offendendi, eo quod eum super omnia diligit, capitalemq. eiusdem offensam plus, q̃ quiduis aliud odio dignum odit, ut supra hoc eodem c. num. 19. tradidimus. De hoc intelligitur illud Ezech. cap. 33. relatum in c. ponderet. 50. dist. *In quacumque hora conuersus fuerit, & ingemuerit peccator, &c.* Nam, ut alia omittam, si de singulis peccatis singulæ pœnitudines concipiendæ essent, contingeret casus, in quo quis adhuc uiuēs priuaretur potentia consequendi salutem æternam, contra expressa canonum sacrorum testimonia in cap. 3. de pœni dist. 7. & cap. ponderet. 50. dist. & contra prædictum Ezechielis locum. Nam qui mille peccata letalia commisisset, & solam quartam horæ partē uicturus ægrotaret, aut ad suspendium duceretur, non posset uiuēs concipere de illis mille peccatis mille pœnitudines ad id necessarias, quò saluaretur. Nolumus tamen dicere, quod, sicut eiusmodi pœnitentiã generalis sufficit ad remissionem omnium peccatorum obtinendã: ita etiam sufficiat ad eximendum pœnitentem ab obligatione reuocandi in memoriã, & detestandi tempore debito omnia genera, & species illorum, quæ peccauit, enumerando illa numero certo, uel uerisimili confessorio.

Dixi: Genera, & species, quia non tenetur singulorum criminum cuiuscũque speciei in particulari reminisci: neque etiam in indiuiduo singula detestari. id quod etiam sentit Medina ubi supra.

24. Nono, non esse necessariam pœnitudinem supra definitam ad condonationem uenialium consequendam: neque consequenter oportet, ut pœnitudo unius uenialis ad aliud extendatur. tum quia sufficit ad remissionem uenialis quicũque dolor, siue actualis, siue uirtualis: quamuis non sit tam magnum, quam exigitur ad delenda peccata mortalia, iuxta S. Tho. receptum in 3. par. q. 87. art. 1. ad 1. & in 4. lib. sent. dist. 16. quæstiuncula 2. tum quia unum ueniale potest remitti sine alio, ut idẽ ubi supra tradit. Quia illa uenialia tantummodo remittuntur, ad quæ dolor ille, siue actualis, siue uirtualis extenditur, iuxta eundem S. Tho. in dicta 3. par. quæst. 87. artic. 4. Ceterum qui dubitat, an peccatum sit mortale, uel ueniale, debet ita illius pœnitere, ac si esset mortale, uel saltem cum conditione, Si, & Quatenus esset mortale, secundum illud August. cap. 6. quis autem. de pœniten. distin. 7. *Tene certum, & relinque incertum.*

S V M M A R I V M.

- 24 **C**ONTRITIO delet omne peccatum, etiam ante confessionem.
 25 Quia semper fuit necessaria, sed non statim post peccatum, & nu. 26.
 27 Contritio quando, & in quibus casibus necessario habenda, & nu. 28.
 29 Contritio ut habetur sine memoria peccati nondum remissi, & num. 30.
 31 Pœnitudo maior de maiori peccato bona, sed non necessaria.
 32 Contritio carens debitis circumstantijs non est contritio.
 33 Attritio duplex, & quæ non sufficit ad absoluendum confitentem. & 34. & 35.
 36 Pœnitentia minor sufficit baptizando, quàm absoluendo.
 37 Attritio, quæ cognoscitur non esse contritio, non sufficit baptizanda.
 38 Attritus ut fit contritus, & non attritio contritio.
 39 Contritio perficitur gratia: & ad eam mouent sex.
 40 Contritionis effectus qui sint.
 41 Contritio quod non sit pars pœnitentiæ, & attritio sit mala, hæresis.
 42 Contritio quæ sufficit, & quæ non ad absoluendum, & num. 45.
 43 Sacramentum baptismi per se tendit in peccatum, Eucharistiæ per accidens.
 44 Attritio quæ sufficit ad Eucharistiæ non ualenti confiteri, & quæ ad absoluendum ualenti confiteri.

24 **D**ECIMO infertur, uerum esse id, quod fere omnes afferunt; nempe frequenter per solam contritionem, etiam ante confessionem, & pœnitentiæ sacramentum actu susceptum, condonari mortifera peccata, iuxta c. dixi. & c. magna. de pœnit. dist. 1. & S. Tho. 3. par. 9. 86. art. 2. & in 2. lib. sent. dist. 17 art. 5. quæstiuncula 2. a Palud. & aliis receptum & a Panor. in c. Deus, qui de pœnit. & remissio. quod & nos in gloss. summa, & in capitu. ecce. de pœnitent. dist. 1. latius nuper tradidimus: licet Magister Gratianus in c. pen. §. quibus præfatæ dist. cum aliquot antiquioribus dubitasset. de quo tamen hodie non licet dubitare post declarationem Conci. Trid. sess. 14. cap. 4. quod tamen addit, huiusmodi condonationem, & reconciliationem non esse adscribendam contritioni sine sacramenti. id est, confessionis, uoto, quod in illa includitur. Quia talis condonatio non est credenda fieri per solam pœnitentiam, & dolorem inde natum: sed potius per gratiã, quam ita pœnitenti donat Deus, quaque illa pœnitudo fit contritio, iuxta glo. receptam in cap. conuertimini, de pœnit. dist. 1. Gratia enim causa est formalis condonationis peccatorum, secundum S. Tho. 1. 2. quæst. 113. artic. 8. & in 4. sentent. dist. 1. art. 4. quæstiuncula 1. & tradidimus latius in cap. conuertimini, num. 5. & in dicto cap. ecce. num. 4. & §. de pœnit. dist. 1.

25 Vndecimo infertur, quod sicut nunc in lege gratiæ contingit, sola pœnitentia peccata dimitti: sic etiam ante eam in lege naturæ scripta, uera pœnitentia remittebantur. id, quod euidentiore ratione dicendum est.

est. certum etenim est, quod tunc nondum erat sacramentum pænitentiae institutum, nec sacramentalis confessio. Certum item, quod etiam tunc erat remissio peccatorum, etiam mortalium: & ita nisi per pænitentiam, uirtutis actum, & contritionem illa contigisset, nullatenus aliam contingere poterat. Facit, quod licet, ut prædictum est, sine sacramento pænitentiae, actu suscepto, contingat aliquando remissio peccatorum: nunquam tamen contingit sine pænitentia. Hæc enim pænitentia semper fuit, est, & erit iure naturæ ad salutem necessaria, sicuti late in gloss. Sum. de pæn. dist. 1. & dist. 5. probauimus: nullaq. necessitas excusat ab ea. Etenim, qui post letale crimen admissum ante mortem non est vere contritus, licet non detur ei spatium ad recolendum, & detestandum peccata sua, ob id potissimum, quod in ipsa peccati perpetracione moritur, uel subitanea morte corripitur, absq; dubio dānabitur: licet ille, qui confiteri ea non potuit, si contritionem habuit, excusetur ab obligatione confitendi, ut post, & ante alios exprimit S. Antonius in 3. par. ti. 13. c. 18. §. 2. Dixi, pænitentia vera: non autem pænitentia qualificata, modo supradicto: nam hæc est una ex tribus sacramenti pænitentiae partibus, & includit in se propositum confitendi, ut inquit S. Tho. in 4. lib. sent. dist. 17. q. 1. art. 1. quæstiuncula 1. quod nunquam fuit necessarium ante legem gratiæ, nec lege naturali præcipitur plus, quam ipsa confessio, sicut postea dicemus in c. seq. num. 2. neque plusquam sacramentum pænitentiae, quod est legis nouæ tantum, secundum omnes.

26 Duodecimo infertur, quæstionis non mediocris esse: An possit inueniri pænitudo, cui tota hæc nostra definitio conueniat, per quam peccata mortalia non condonentur? Scotus enim in 4. lib. sent. dist. 14. q. 2. art. 2. & Card. S. Sixti & Caietanus Tomo 1. Opusc. Opusc. 5. q. 2. & q. 4. aiunt posse. Tum quia iuxta eos pænitudo prædicta diuiditur in eam, quæ appellatur formata, hoc est, quam gratia Dei iustificans, & condonans peccata format, & ornat: & in eam, quæ informis dicitur, hoc est, quam prædicta gratia non ornat. Tum quia peccator non potest sibi suo solo libero arbitrio, sine gratia gratum faciente quærere ueniam, iuxta tria postrema cap. de consecr. dist. 4. & Conc. Trid. cap. 1. & can. 2. & glo. in cap. magna. & cap. conuertimini, de pænit. dist. 1. & secundum prædictos potest præfatam pænitudinem concipere uiribus suis naturalibus, quibus Deum super omnia diligere possumus, iuxta Scotum in 2. lib. senten. dist. 28. & in 3. dist. 37. quæst. 1. Tum quia eiusmodi pænitudo non est ultima, & immediata dispositio ad gratiam. Quoniam alioquin scire posset quis, se esse in statu gratiæ sine ulla reuelacione, quippe qui scire posset, se habere eiusmodi pænitudinem: quod est contra expressa Sacræ Scripturæ, & iuris testimonia; uidelicet Eccle. 3. & cap. fin. de purgat. cano. & Conc. Trid. sess. 6. cap. 9. contra inanem hæreticorum fiduciam, & can. 12.

Contrarium tamen nobis videtur verius, quod etiam concedit eruditissimus Catharinus lib. 5. adnotationum in Caiet. adnotat. de sacramento penitentiae: quia eiusmodi penitudo non potest haberi sine amore Dei super omnia, qui solis uiribus naturalibus sine gratia haberi nequit post Adami peccatum, ut docet sanctus Tho. declaratus ibidem a Caiet. 1. 2. q. 109. arti. 3. tum quia licet Scotus ubi supra & Gabriel, qui eum sequitur, in dicto 3. lib. sent. dist. 17. q. 1. teneat, posse nos post Adae peccatum nostris propriis uiribus diligere Deum super omnia: addunt tamen, neminem ad eum gradum peruenire, qui gratiam Dei non assequatur. Quinimo subiiciunt, non solum praedictam actualem penitudinem, sed etiam uirtualem, quae ex amore Dei super omnia resultat, sufficere, esseque, ultimam, & immediatam dispositionem ad gratiam Dei gratum facientem quaerendam, ita ut nemo ad eam perueniat, quem miseris cordiosissimus Deus sua gratia non donet.

Neque obstat fundamentum alterius opinionis; uidelicet quod hanc opinionem sequitur, posse nos scire Deo esse gratos sine reuelatione speciali: quia negamus, nos posse scire, quod penitudinem omnibus praedictis qualitatibus ornata habeamus; tamen si frequenter iuste id credere possimus.

- 27 Decimotertio infertur, quod, licet sic tototempore, quo quis se agnoscit letali peccato mortuum, de bono consilio debeat curare, ut a tam graui morbo resurgat, periculumque mortis subitae, ac aeternae effugiat, iuxta illud Eccl. 5. *Ne tardes conuerti ad Dominum, & ne differas de die in diem.* & iuxta S. Tho. & communem in 4. lib. sentent. dist. 17. & Caiet. Quolibet 7. non tamen ad id tenetur praecipio, ad nouum peccatum mortiferum obligante: nisi ea temporis parte, qua memoriae occurrit quoad usum, id est, cupiendum, uel reuendendum; committendum, uel omittendum, secundum communem opinionem. Immo neque tunc ob ea, per quae id affirmauit Adrianus in 4. de Confess. q. 3. & Card. sancti Sixti Quolibet 7. & ob ea, quae nos addimus in 3. par. glo. Sum de pen. dist. 5. num. 10. & seq. quidquid Catharinus ubi supra dicat de Caietano, qui secum pugnat in eo, quod facile potuit eum excusare, si uoluisset. Et hoc est tenendum, quoniam, sicut alia praecipia affirmatiua de baptismo suscipiendo, & confessione facienda non obligant sub poena noui peccati, nisi pro tempore necessitatis: ita per consequutionem praecipium affirmatiuum de se conuertendo non obligat sub poena noui peccati letalis: nisi in articulo necessitatis: in illo uero sit: Quamobrem ad praedictam penitudinem concipiendam tenebimur imminente articulo mortis naturalis, uel uiolente, uel administrandi, suscipiendiui aliquod sacramentum, secundum omnes. Immo etiam instante populi necessitate aliqua grandi, cui absque orationis feruore prouideri non posset, secundum Adrianum ubi supra.

28 **Decimoquarto** infertur, q̄ licet salutare ac frugiferum consilium sit, vt toties concipiamus penitudinē oīum peccatorum mortaliū, tam iā aliās contritorum, quam aliorū, quoties ea nobis memoriæ occurrerint: non tñ est præceptum, quod nos obliget ad eam habendam bis spectatim de eodem. Quia Deus non iudicat bis in idipsum. Nam. 1. & c. at si clerici. §. de adulteriis vero. de iud. tametsi teneamur, ne v̄quam illud nobis placeat actu, uel uirtute. Qm̄ licet illa noua (vt ita dicam) cōplacencia non suscitet illam priorem culpam, quæ iā extincta fuit: producit tamen nouam ei simile, arg. cap. notum. 2. q. 1. & c. 1. de offi. dele. c. sicut tribus. de p̄n. dist. 1. & c. sed penfandum. 6. dist. Vnde licet illud aliquorum consilium, vt peccata præterita, etiam bene confessa, frequēter ad memoriam reuocemus, quo melius illa iterum atq; iterum detestemur, & veluti quendam myrthē manipulum. i. sanctæ tristitiæ de illis faciamus, vehementer probent quo ad peccata, quæ suapte natura tristitiam, metum, aut terrorem incuriunt: non tamen crediderim, eos intellexisse de illis, quorum refricata memoria ad illicitam delectationem instigat. Cuiusmodi sunt peccata carnis, magni cuiusdam honoris, & lucri temporalis: quinimmo consultius existimarem, eorum numquā amplius in particulari meminisse: nisi quando opus est semel illa confiteri cum debita contritione, ut recte insinuat Frater Ludouicus a Granata Dominicanus, vir vita, & doctrina concionator omnibus numeris absolutus, in eo libro admodum sancto & celebri, quem de oratione composuit: vel quando appetitus carnis sunt probe mortificari per vehementem aliquam contemplationem, aut orationem, siue per eximiam quādam abstinentiam, siue per morbos, aut dolores. Quoniam omne delectabile in particulari consideratum ad sui desiderium allicit, iuxta Aris. 3. Ethic. & sanctum Tho. quolib. 1. q. 5. ar. 9. & dicemus infra c. 9. & hoc in specie sensit idem sanctus Tho. in Opusc. 6.

29 **Decimoquinto** infertur, magnæ prudentiæ sanctiq. cōsilij esse cura re, vt post peccatum admissum, q̄ citissime nos eius p̄niteat: cū per id, & ante confessionem in Dei gratiā redeamus. adeo quidem ut fieri possit, ut qui centies mortaliter peccauit per totum anni ab ultima confessione spatium, non māserit quattuor horis sine Dei gratia: eo q̄ statim ac peccauit, singulorum peccatorū legitime p̄nituerit. Quocirca multi simplices sunt merito instituendi, existimantes eos, qui mortaliter deliquerunt, semper esse in crimine quousq; confiteantur. Nam, vt supra declarauimus, ad hoc, ut a peccatis resiliant, satis est eis habere excellentem illum dolorem, supra definitū: quamuis remaneāt obligati adhuc ad confessionem. ceterum, cum hm̄i homines raro, vt pote rudiores, doleant, ut dolere conuenit, nisi quando confessarium adeunt, uti nos in repet. §. in Leuitico. de p̄nit. dist. 1. notab. 18. num. 5. diximus, ideo consilium optimum, & sanctissimum esset eos inducere ad frequenter confi-

confitendū. & saltem in tribus festis Paschalibus, & in festo Assumptionis Deiparæ virginis. Eo itē respectu conducit maxime subito post peccatum contritionem habere: ne videlicet bonorū operum, quæ antecōfessionem sunt, iacturam faciamus: quæ quidē perirent, nisi adesset confessio. Nam opera quantumcumque moraliter bona, si sunt extra charitatem in statu peccati mortiferi, absq; dubio pereunt, & mortua reputantur, quantum attinent ad gratiam & gloriam promerendam, 1. ad Cor. 13. & c. nihil. de consecr. dist. 5. licet quoad alia prosint, iuxta glo. c. quod quidam, de pæn. & remiss. in quibus tribus locis aliàs late id tradidimus, & in c. quando. de consecr. dist. 1. cum in multis locis, tum in additione. Tradit etiam post alios Ioan. Maior. in 4. lib. sent. dist. 14. q. 2. ut inferius cap. 27. num. 269. explicatur.

30 Decimosexto inferitur, quod (quidquid dicat beatus Antoninus in 3 partit. 14. cap. 18. in princ.) tenendum est, quod peccator, licet neque speciatim, neque particulatim meminisset alicuius peccati mortalis nondum condonati, posset tamen de illo contritionem habere, concipiendo pænitudinem modo supradicto qualificata. Aliter enim sequeretur, cum, qui alicuius peccati mortalis nondum remissi recordari nō posset, esse extra statum salutis, contra cap. 1. de pæn. dist. 7. & c. ponderet. 50. dist. & quamuis responderi posset in tali casu, amorem, quo diligitur Deus super omnia, sufficere, vt Gabriel insinuauit in 3 lib. sent. dist. 27. q. 1. replicari tamen posset, quod iam supra nume. 5. dictum est, eiusmodi amorem esse contritionem uirtualem.

31 Decimosextimo inferitur, quod, licet de grauiori peccato grauior requiratur pænitentia, siue pænitudo: hoc tamen est intelligendum de consilio, & honestate, arg. c. tempora. 26. q. 7. secundum S. Tho. in 4. lib. sent. dist. 17. q. 1. art. 1. & 2. non autem de necessitate, arg. c. talis. de pæn. dist. 3. Quoniam definitio supra tradita nihil tale requirit. Et quia secundum mentem communem doctorum, quam explicat Io. Maior in præcitato 4. lib. sent. dist. 14. q. 1. & dist. 17. q. 1. pænitudo circumamicta de bitis circumstantiis, & supradictis, quantumcumque sit remissa, & breuissimo tempore, etiam in instanti concepta, satis est ad crimina diluenda quantum ad culpam, & ad commutandum pænā æternam Inferni in temporalem Purgatorij, contra sententiam Scoti in d. dist. 14. q. 2. art. 1. quæ hodie communiter non probatur.

32 Dixi: Debitis circumstantiis: quoniam, si ego alienum retineo, & potens restituere non restituo: uel habeo odium mortale, quod ab animo non expello: uel nō relinquo sodalitia, & occasiones ualde propinquas peccandi mortales: uel non peruenio ad concipiendum propositum actuale, quo mallem potius mori, quam mortifere peccare, non habeo ueram talem pænitentiam, neque proinde consequor remissionem.

33 Decimo octauo inferitur, quod pænā de peccatis imperfecta, quam neque
debitæ

debita circumstantia, neq; qualitates prædictæ ornant, poterit nunc pari attritio, non aut cōtritio, quæ, secundum Caic. to. 1. Opusc. Opu. 4. q. 1. & Opus. 5. q. 5. est duplex. Altera corū, quos pēnitet mortaliter peccasse, uellentq; nō peccasse: sed nō omnino statuūt a peccatis suis abstinere. Altera corū, quos pēnitet quidem peccasse. & statuūt amplius nō peccare, non concipiendo peccatū, ut rem supra oīa detestabilia detestādam, neq; reputando ipsum vitādum supra omne vitabile. Quinimmo, ēt pēnitudo illa, a nobis supra definita, quam habent illi, qui detestātur peccatum supra omne detestabile, ipsumq; uitare proponunt supra omne aliud merito uitādum, est attritio, ut ipse arbitror, quoad usq; Deus propter suam misericordiam, gratiam suam impartitus fuerit: sed est alterius speciei, secundum eundem; appellaturq; contritio informis. At secundum opinionem communem, quam supra sequuti sumus, cuiuscūque habenti eiusmodi pēnitentiam Deus pro sua misericordia statim elargitur gratiam: & subinde non inuenitur sine gratia.

- 34 Prima species prædictarum attritionum non sufficit, ut per eam solum remittatur peccatum, immo neque per eam, & absolutionem sacramentalem simul: quinimmo peccat, qui cum ea petit, aut accipit absolutionem. Id quod etiam est dicendum de illa pēnitudo, quam quis concipit ob id solū, aut saltem principaliter propter detrimētum honoris, quietis, aut utilitatis temporalis: aut propter metum infamie, laborum, aut pœnæ temporalis, uel æternæ: quamuis talis pēnitudo non sit peccatum, neque malum opus, (uti quidam dixerunt) immo potius est laudanda: nisi quādo eo animo concipitur, quod peccaret, uel a peccato non cessaret, nisi eiusmodi malum, uel metus intercederet. Quoniā hoc iam esset nouum peccatum adiungere, c. si propterea. & c. si cui. de pēn. dist. 1. ut supra diximus.

Secunda item species attritionis non sufficit, secundum eūdem, ut per illam remittantur peccata, etiam absolutione sacramentali adiuncta: licet sufficiat ad ipsam absolutionem licite petendam ac recipiendam absque ulla culpa, & ad hoc, ut illa sit ualida, ut non teneatur reitere rare confessionem: immo etiam ad obtinendum effectum sacramenti, quando pēnitens prædictam pēnitudinem fuerit consequutus.

- 35 Ab hac opinione, per summam eius auctoritatem, & quia ei a nemine contradicitur, hucusq; numquam fui ausus discedere: sed nunc, sub debita censura, vř, eum, quem iure, & ex animo pēnitet, mortaliter peccasse, & statuit in posterum numquam amplius peccare, ob id principaliter, quod peccatum est offensa Dei, & credens sine crassa ignorantia, suū dolorem esse in id sufficientem, consistetur sacerdoti, recipitq; sacramentalem absolutionem, nō solū satisfacere præcepto confessionis, sicut ille dicit: sed etiam consequi gratiam, & misericordiam a patre gratiarum, & misericordiarum. Quoniam nulla Scripturæ sacrę loca habent
expres-

expresse, necessarium esse concipere peccatum tamquam quid maxime omnium uitabile, & detestabile. Solum enim habent: *Penitentiam agite.* Matth. 3. & Luc. 3. *Penitemini.* Mar. 1. & Act. 3. *Facite fructus dignos penitentia.* Luc. 3. & c. consideret. §. si. de pœnit. dist. 5. *In quacumque hora conuersus fuerit peccator, iniquitatum suarum amplius non recordabor.* Ezech. 33. & c. ponderet. 50. dist. *Conuertimini ad me.* Iohel 2. & c. *conuertimini.* de pœnit. distinct. 1. *Scindite corda uestra.* Iohel 2. & capit. *scindite.* de pœnit. distinct. 1. *Dixi confitebor aduersum me iniustitiam meam Domino, & tu remisisti impietatem peccati mei.* psal. 31. & c. 1. de pœn. dist. 1. Nullum præterea concilium, neque summus Pœnitens, neque quisquam ex tot sacris doctoribus, in Decreto citatus, eo modo interpretatus est, q̄ iam diu cōc. Floren. sub Eugenio Quarto, in decreto de sacramentis. & deuot. Tridentinum in sess. 14. c. 5. clarius, & explicatius dixerunt. Nempe, necessarium esse dolere de peccatis cum firmo proposito non peccandi de cetero, & cum spe ueniæ. neque requirunt huiusmodi reflexiones, comparationesq. difficiles, paucissimis cognitæ, & paucioribus uisitatæ. Quinimo B. Aug. in c. nullus. §. quod quamuis. de pœnit. dist. 7. constituens differentiam inter conuersum, & uersum, dicit, uersum esse, qui timore pœnæ compulsus abstinere a peccato: conuersum uero, qui solummodo, uel saltem principaliter propter Dei amorem a peccato superledet, & quia ipsum pœnitet offendisse Deum. Et accedit ad hoc, quod pauci (collatione aliorum) confitentes ab institutione confessionis in nostra tempora fecerunt, & faciunt hoc, quod ille requirit: & pauciores confessarij id suaserunt, & suadent. Immo nostro iudicio Conc. Trid. præcitata sess. 14. c. 4. satis aperte hoc, quod dicimus, intelligit. Quod circa recreat nos audiuisse, fratrem Franciscum a Victoria, uirum profecto piissimum, clarissimumq. doctorem, qui Hispanias rara illa sua Theologica eruditione (sacramentali præsertim, & morali) præ suis antecessoribus illustrauit, id ipsum asseruisse. Quin etiam, quantum intelligo, idem sensit Dominicus Sotus lib. 2. de nat. & gra. c. 15. asserens illud, quod in sequenti corollario continetur, quod hoc confirmat. Ex quibus omnibus constat, quam utilis, & segura sit homini pœnitenti confessio.

37

Decimonono infertur, ad illam magnam differentiam, quam idem Magister Sotus ponit inter pœniam peccatorum ad suscipiendum baptismum necessariam, & inter eam, quæ necessaria est ad sacramentum pœnitentiæ: uidelicet, quod ad suscipiendum baptismum sufficit quæcumq; pœnitudo, & detestatio peccati cum cessatione a peccando, ita quod sit extra propositum peccandi, & quod non placeat ei peccasse. id quod ait sentire Conc. Trid. sess. 6. c. 6. Quinimodò addit ubi supra uolenti baptizari sufficere quantumcumque attritionem, ut baptismi sacramentum illi possit conferri: quamuis manifestum sit, illam non esse contritionem: ad sacramentum tamen pœnitentiæ requiri pœnitentiam de pecca-

tis propter amorem Dei, & eo quod peccatum est eius offensa: & quod a pœnitente putetur esse cōtritio, vel saltem nō credatur non esse cōtritio, aitq; sibi videri Conc. Trid. præallegata sess. 14. cap. 4. & sess. 6. c. 14. id sensisse, per quod plurimum præcedens corollarium corroboratur.

Hæc tamē doctrina, licet fati bona videatur, quantū pertinet ad sacramentū pœnitentiæ: quantum tamen pertinet ad sacramentū baptisimi admodū noua mihi visa est, quatenus habet, qualencūque penitentiæ, et si agnoscat non esse contritio, adiuncta cessatione a peccatis, fati esse ad baptisimi sacramentū suscipiendum. Quoniā B. August. relatus in aliquot decretis expressit ait hominem peccati mortalis reatu implicitū numquā Dei gratiā assequitur, nisi eum veteris vitæ peniteat. Nā in cap. firmissime. 14. q. 1. ait, nullum hominem viram æternā accēpturum, qui nō fuerit hic a malo per penitentiā, fidemque cōuersus; & per sacramentū fidei, & pœnitentiæ. i. per baptisimū liberatus. & paulo inferius: *Maiores opus est, inquit, de malis suis penitentiam agere: & loquitur de pœnitentiā ante Baptisimū. & cap. oīs de consecrat. dist. 4. ibi: Vñsi eum peniteat veteris vitæ, nouam non poterit inchoare, ab hac penitentiā. cū baptizantur, soli paruuli immunes sunt. & in cap. seq. ibi: Quant homines ante baptisimū penitentiam. & c.* Id ipsum eisdē penē verbis affirmat Ambrosius in cap. 1. & 2. de pœnit. dist. 3. Quin & alij oēs in aliis locis asserere solēt, his, qui post baptismum in peccatum prolapsi sunt, necessariam esse pœnitentiā. Diuinus et Petrus apostolus, Act. 2. sic ait: *Agite penitentiam, & baptizetur vnusquisque vestrum.* Vbi non videtur de quacunque pœnitidine intellexisse, sed de illa, quæ concipitur propter Dei amorē, & eo quod peccatum est eius offensa. & quamuis almū Cōc. Trid. præcitata sess. 6. cap. 6. & cap. 14. dicat sufficere aliquod odium, & detestationē: addit tñ esse necessariū, vt talis sit pœnitētia, qualis ante baptismū exigitur: nō tñ explicat qualis illa sit: & cōsequēter id reliq; antiquæ interpretationi.

Quapropter equidē sub debita correctione semper cōsulerē illis, q; infideles adultos aliquos baptizant, siue apud nos, siue apud Indos, vt prius illos inducāt ad pœnitentiam peccatorum mortiferorum, eo quod illis offenderant Deum, quem super oīa amant, & honorate debuissent. Nec auderem asserere, eis licere baptizare illos, quamuis videant, non pœnitere eos ob amorem Dei, sed ob alias causas. Quin affirmo, peperam agere illos, qui, vt fama est, baptizant Indos antequam videant eos habere pœnitentiam, quæ videatur contritio: eo quod petunt baptismum, eo respectu principaliter, quod pileus, vel alia ludicra illis donantur: licet aliquam pœnitentiam suæ malæ vitæ leuē, & imbecillē conceperint ob aliquas causas, quæ amore Dei nequaquam nituntur. Videtur tamen nobis posse aliam assignari differentiam inter pœnitentiam ad baptismum suscipiendum necessariam, & illam, quæ ad sacramentum pœnitentiæ necessario requiritur: videlicet quod ad baptismū

sufficit pænitentia, seu pænitudo generalis omnium peccatorum mortaliū totiusq. vitæ malæ tráfactæ, adducendo ad summum aliqua in memoriam, non descendendo particulariter ad omnes eorum species: quæ praxi videtur vsus fuisse diuinus Petrus. in baptizâdo eos, quos primos in festo sancto Pentecostes, Act. 2. legimus baptizasse: ad recipiendum vero sacramentalem absolutionem vitra hoc etiam opus est recolere omnes species peccatorum, & de illis omnibus speciatim pænitere: licet in indiuiduo non teneatur sigillatim, siue particulatim de singulis cuiuslibet speciei pænitere, dolereque, vt supra num. 20. dictum est.

- 38 Vigesimo infertur, q̄ quamuis virtute sacri attritus fiat contritus, ipsa tñ attritio non efficitur contritio, secundum S. Tho. in 4. lib. sent. dist. 17. q. 2. art. 2. licet iuxta Scot. in eod. 4. q. 2. art. 1. quem ex parte sequitur Caiet. To. I. Opusculor. Opusc. 4. q. 1. superueniente Dei gratia, fiat contritio. Possunt tñ consiliari, intelligendo S. Tho. de attritione, quæ non est cōtritio pp defectum in trinsicum ex parte subiecti, & scopi, qui esse debet Deus ipse, vel amor eiusdem, quia videlicet. ille dolor non concipitur solum, nec principaliter propter amorem Dei, eo quod peccatum est eius offensa, uel iniuria: sed solum, vel tñ, aut principalius propter damnum, quod ipsi ex eo contigit, vel timet sibi hac in vita, vel in futura euenturum: huiusmodi enim attritio numquam efficitur contritio, licet ad eam ducatur: Scotum vero, eiusq. sequaces, qui contrarium opinantur, de illa pænitudine, quæ est attritio, & non contritio, non ob defectum istum in trinsicum ex parte obiecti, sed ob aliã causam extrinsecam, qualis est defectus gratiæ, uel propositi de abstinendo.

Vigesimo primo infertur, non esse nimis firmum illud Io. Maior. in præfatio 4. lib. sent. dist. 17. q. 3. videlicet, neminem esse adeo imprudentem, qui tempore, quo peccata sua confessario confitetur, non illa detestetur formaliter, aut uirtualiter. Non esse, inquam, nimis firmum: quia inde sequeretur, quemlibet confitentem habere iustam contritionem: quod est contra duo præcedentiæ corollaria, & dicta in principio huius capitis. Scotus autem in dicto 4. lib. sent. dist. 14. q. 2. art. 2. non ita late loquitur circa hoc, ac quidam aiunt: immo secundum eum, nulla pænitudo momentanea sufficit ad remissionem peccati: quamuis iuxta cōmunem, quam sequuti sumus supra, sufficiat.

- 39 Vigesimo secundo infertur, q̄ causa cōtritionis ex parte Dei est eius gratia, & misericordia: ex parte vero nostra sunt sex, quæ secundū Raymundū, relatum a S. Antonino in 3. par. tit. 14. c. 18. §. 5. disponunt ad gratiam obtinendam. Memoria. s. peccati: Pudor ex peccato proueniens: Vitilitas eius: Timor iudicij diuini: Meditari q̄ per illud cælestem gloriam amittimus, nostrumq. creatorem offendimus: Spes veniam consequendi, & gratiam amissam recuperandi, perueniendiq. ad felicitatem æternam. Conducit etiã maxime ad hoc considerare (vt in c. fratres. de pæn. dist. 5.

dist. 5. num. 96. diximus) quod qui mortaliter delinquit, in effectu Deū a se proicit; sicq. illum tractat, ac si non esset ultimus finis, & subinde ac si non esset summus Deus: reputareq. secum, & ruminare, quidnam faceret, vt a Rege ueniam impetraret, si eum negasset esse suum Regem: & quod, si semel Rex illi ueniam concederet, quātum sibi caueret in posterum, ne iterum in eandem rebellionem prolaberetur, certō sciens a Regis uoluntate & nutu pendere uitam suā, sicuti nostra pēdet a Deo?

40

Vigesimaltertio inferitur, quod effectus contritionis est, non solum delere peccatum quantum ad totam culpam, ut ex supra dictis nu. 24. & nu 31. constat, per c. dixi. & c. magna. de pæn. dist. 1. verum et extendi tur ad remittendam aliquam pænæ temporalis portionem, in quā eter na commutatur, secundum S. Tho. in 3. par. q. 86. art. 4. & in 4. sent. dist. 17. q. 2. art. 1. non tamēn abolet, ut plurimum, totam pænā, quod nos in extrayagante unigenitus de pænit. & remiss. in tract. de indulgentiis super §. in Leuitico. de pæn. dist. 1. notab. 12. abunde satis superq; collegimus, vbi de culpa & pænā disputauimus.

Dixi: Vt plurimum: quia nonnumquā tanta est contritio, ut deleat omnem culpam, & remittat omnem pænā, iuxta glo. c. mensuram. de pænit. dist. 1. & glo. in cap. Deus, qui. de pænit. & remiss. & glo. extrau. 1. de pænit. & remis. & tradit sanctus Tho. in 3 lib. sent. dist. 19. art. 3. q. 2. & in 4. dist. 17. q. 2. art. 2. q. 3. & 17. q. 2. art. 1. quæst. 1. numquam tamēn ob id tollitur obligatio confitendi peccatum, secundum omnium sententiam.

41

Vigesimoquarto inferitur, q̄ sanctissime a sacrosancto Conc. Trid. sess. 14. c. 3. & 4. definitum est, hæresim esse dicere, pænitudinem, siue pēnitentiam, non fuisse quouis tpe necessariam ad impetrandam culpæ mortalis condonationem. Dicere item contritionem nō esse unam ex tribus partibus, quas sibi tanquam materiam substituit pñiæ sacrm. Dicere item, esse malum examinare conscientiam ad faciendum peccatorum memoriam cum iporum detestatione, & emēdationis proposito: quamuis ad gradum integræ contritionis non perueniat. Dicere item, non esse de fide, contritionem non solum in cludere in se cessationem a peccato, & uitæ nouæ propositum, & inchoationem, sed ueteris et odiū continere, & propositum illud confitendi tempore debito cum spe obtinēdi ueniam, & misericordiam: licet, vt supra num. 11. & 12. diximus, sufficiat propositum uirtuale, quando defectus temporis, uel inculcata consideratio pænitentis fuit in causa, vt non habeatur formale. Dicere item, contritionem iustam non esse necessariam nunc in lege gratiæ ad culpæ mortalis post baptismum admisæ deletionem.

42

Vigesimoquinto inferitur, q̄ cuidam erudito uisum est, dixisse nos supra nu. 36. attritionem cognitā. i. quæ cognoscitur non esse contritio, non sufficere ad absolutionem. Contra q̄ opponit multa, quæ aliàs hic

scriptum: cui nunc breuius respondemus. Primo nos id nō dixisse ibi: licet ex eo tacite colligatur, multas esse attritiones, quæ non sufficiunt ad iustā absolutionem: Qualis est penitudo præteriti sine profito actuali, vel virtuali vitandi futura, vel restituendi male parata, per cap. pænitiæ, de pænit. dist. 3. & cap. fallas, de pænit. dif. 5. cum multis, quæ ibi adduximus. Fateor tamen, me secutum fuisse Sotum, quatenus ait in lib. 2. de nat. & grat. qđ ad suscipiendū sacramentū penitentiae requiritur attritio, quā putet pænites esse cōtritionē, uel nō putet nō esse cōtritionē.

Secundo, quod, licet ex præfato Soti dicto videatur inferri, non sufficere ad absolutionem attritionem illam, quæ cognoscitur nō esse contritio: intelligendum tamen est illud necessariō de attritione, quæ putatur non esse contritio, nec futura talis, etiam munita calore absolutio- nis sacramentalis. Cum Sotus sequatur opinionem sancti Thomæ, cōmuniter receptam, aientis, sufficere ad delectionem peccati, attritionem illam, quæ accedente sacramento fit contritio.

Tertio, quod eius tria priora argumenta vrgent quidem cōtra sententiam Gratiani in cap. conuertimini, vers. seprosi & cap. omnis de pænit. dist. 1. & Io. Maioris, & eorum, quos ipse sequitur in 4. lib. sententiar. dist. 14. q. 2. quæ habet, per sacramentum pænitiæ nō remitti cuiuslibet culpā: quia remittitur per cōtritionē præcedentem, a qua quidem sententia nos semper discelsimus secuti S. Th. cōmuniter receptū in eo. 4. lib. sent. dist. 17. q. 2. ar. 1. ut est videre supra eo. cap. nu. 36. & in Summa de pænit. dist. 1. nu. 1. & 5. & latius & neruosius in cap. conuertimini. nu. 5. ead. dist. 1. nu. 1. & 5. & arguit, inquam, eius argumenta contra præfatā opinionem: nihil tamen faciunt contra Sotum, neque contra nos, qui fatemur, quam plurimos confiteri cum attritione, quæ sola non facit eos contritos; sed accessione sacramenti fiunt contriti. quorū de numero maiorem partem plebis esse putauimus in dicto cap. conuertimini. nu. 5.

43 Quarto, quod differentia inter sacramentum pænitiæ, & Eucharistiæ quoad hoc propositum non consistit in hoc, qđ illud (ut ipse ait) solis infirmis, & mortuis datur; hoc autē solis sanis: sed quod illud per se ordinatur ad sanandum, & per accidens ad sanitatem conseruandā, & augendam: & contra hoc principaliter ad sanitatem conseruandā & augendam, & per accidens ad sanandum. Siquidem sacramentū penitentis iustē datur secū dum oēs eis, qui sola peccata venialia, vel sola mortalia iam pridem confessa, & remissa confitentur, qui creduntur esse sani: cū neq; venialia, neq; mortalia iam confessa & condonata repugnent charitati, ut tradit sanctus Tho. in 4. lib. sententiar. dist. 22. q. 1. art. 3. q. 1. ad 1. & frequentissima praxis selectorum presbyterorū, præsertim monachorum, hēt confiteri, quoties celebrant: quos tñ certum est non semper cōfiteri mortalia noua: sed venialia, vel mortalia antiqua iā cōfessa. Cuius rei ratio est, quia oīa sacramēta nouæ legis cōferunt gratiā, ut post rece-
ptam

ptam sententiam dis. 1. lib. 4. sent. definitur a Conc. Trid. sess. 7. de sacramentis in genere. can. 6. 7. & 8. ita frequenter auget charitatem, & non sanat: & contra sacramentum pænitentiae frequenter per accidens sanat: cum saliquis credens probabiliter, se esse in statu gratiae, in quo tamen non est, sumit illud, ut docet S. Th. communiter receptus in 3 par. q. 79 art. 3. Quinto negamus, ex prædicto Soti dicto sequi, quod tanta dispositio requiratur ad suscipiendum sacramentum pænitentiae, quantum requiritur ad sacramentum Eucharistiae. Tum quia ad sacramentum Eucharistiae non solum requiritur contritio, sed etiam confessio, secundum glo. receptam in cap. de homine. de celeb. miss. approbatam a Concil. Trid. sess. 13. can. ult. Tum quia ad Eucharistiam oportet, putare se esse in statu gratiae: ad absolutionem autem sufficit putare, se ita esse attritum, quod, mediante illa, fiet contritus.

Sexto, negamus sufficere ad absolutionem sacramentalem attritionem, siue pænitudinem, qua peccator cessat a peccato propter solam penam inferni, quatenus pena est, si nullus actualis, vel virtualis Dei amor, vel odium peccati, quatenus est ipsius offensa eum comitetur, per dicta supra, præsertim, num. 34. & 35.

De Confessione, secunda parte sacramenti pænitentiae.

Cap. I I.

S V M M A R I V M.

- I ONFESSIO sacramentalis quid.
- 2 Confessio non fuit inducta iure naturæ:
- 3 Sed diuino Iesu Christi domini nostri.
- 4 Confessio facta laico non est sacramentalis.
- 5 Confessio sacramentalis exigit multa: & 6. 7. & 8.
- 6 In quibus multi errant.
- 9 Confessio, quo tempore facienda, lege diuina.
- 9 Quo humana, & quo extra illa, & num. 10.
- 11 Confessio sacramentalis fuit instituta a Christo,
- 11 de omni mortali, & eius circumstantijs.

SECUNDA pars sacramenti pænitentiae est Confessio sacramentalis, (quam vocalem, & auricularem appellamus, eo quod uoce, & in aurem secreto fiat) quam addentes aliquid recentiorum definitioni, præsertim Gabriellii in 4. li. sent. dist. 17. q. 1. in hunc modum possumus definire: Confessio sacramentalis est peccatoris accusatio secreta, de suis peccatis, coram proprio sacerdote; ut ab illis sacramentaliter absoluaatur.

Dixi: Accusatio, pro genere, quo & differentia debet constare omnis definitio, ut dictum est supra prælud. 1. num. 2. & ad differentiam accusationum, & confessionum iudicialium, uel quæ accidunt extra iudicium: quæ quidem non gratia seipfos accusandi, sed propter altos fines fieri solent, ut toto tit. de Confessis, Digestis, Codice, Decretalibus, & lib. 6.

Dixi: Secreta: tum ad excludendum generalem illam, publicamque confessionem, quæ fit in principio, aut medio Missæ, uel aliàs sæpissimè; tum ad insinuandum nõ esse necessarium, ut fiat publicè, uel aliquo tertio audiente: quamuis etiam, aliis audientibus facta, ualere possit, ut in fra eo. num. 6. & 7. tradimus.

Dixi: De suis peccatis, ad reiiciendum illum, qua quidam se de virtutibus, quidam uero de peccatis alienis accusant, c. omnis. de pæn. & remiss. ibi: *Peccata & ibi: Sua.*

Dixi: Coram sacerdote: ad excludendam illam, quæ fit alij: quoniam illa non est sacramentalis, d. cap. omnis, ibi: *Sacerdoti*, & clarius in Conc. Trid. sess. 14. cap. 6.

Dixi: Proprio. i. habenti iurisdictionem in foro conscientie supra illum, qui seipsum accusat, d. c. omnis. ibi: *Proprio*. Nam illa, quæ fit alij, quàm proprio sacerdoti, nõ est sacramentalis: siquidem absolutio facta ab illo, qui non est sacerdos, uel a sacerdote, qui non est proprius, nõ est sacramentalis, ut infra cap. 22. num. 11. trademus.

Dixi: Ut ab illis absoluaatur: quoniam, quæ fit propter alium finem, non est sacramentalis: cum essentia sacramenti pænitentie in absolute ne consistat, ut diximus in c. sacrificium. de consecr. dist. 2.

2 Ex qua definitione inferitur primo, illam confessionem domini nostri Iesu Christi, Matth. 11. *Confiteber tibi, pater cæli, & terræ*, & alias multas huiusmodi confessiones, quarum in multis psalmis fit mentio, non fuisse sacramentales, sed potius Dei laudes.

Inferitur secundo, hanc confessionem sacramentalem non fuisse iure naturali inductam, cum post aduentum redemptoris nostris omnia sacramenta nouæ legis initium habuerint, iuxta sententiã omnium in 4. lib. sent. dist. 1. & nuper expressit Conc. Trid. sess. 7. can. 1. de sacramentis in genere: & ita consequenter post Christi domini aduentum incepit sacramentalis confessio, quæ est una pars sacramenti pænitentie, ut prædictum est sup. c. 1. num. 25 & prælud. 10. num. 4.

3 Inferitur tertio, quod sacramentalis confessio, ut in glø Summæ de pæn. dist. 5. num. 2. diximus, non fuit inuenta, neque instituta in paradiso terrestri, ut quidam relati ab eadem glø. dixerunt: neque a Iosue, ut alij, quos eadem glø. refert, asseruerunt: neque a Iacobo apostolo, ut alij ibidem relati affirmarunt: neque ab ecclesie consuetudine, ut ipsa met glø. a Canonistis, ibi & in cap. omnis. de pæn. & remiss. communiter rece-

pta videtur in nuere: sed immediate a Christo domino nostro, ut tradit Aquinas in 4. lib. sent. dist. 16. & dist. 17. etenim ex præfata definitione colligitur, hanc confessionem sacramentalem esse partem substantialē eius, iuxta S. Tho. in 3 par. q. 60 art. 2. & in d. 4 lib. sent. dist. 2. q. 1. art. 2. & dist. 5. q. 1. art. 1. & communem opinionem in eodem 4 lib. sentent. dist. 17. ut latius diximus in 1. par. glo. Summæ, de pæniti, dist. 5. nu. 14. Id quod etiam explicuit Conc. Trid. ubi supra. & in sess. 14. cap. 5. & cano. 3. declarans id fundari irrefragabiliter in illo Ioan. 20. *Accipite Spiritum sanctum: quorum remiseritis peccata, remittuntur eis; & quorum retinueritis, retenta sunt.*

4 Infertur quarto, confessionem factam homini laico non esse sacramentalem, ob idque suo loco & tempore repetendam esse, secundū omnes in 4. lib. sent. dist. 17. & cap. quem pænitet. de pæniti. dist. 1. ubi nuper rime multa de confessione scripsimus.

5 Infertur quinto, huiusmodi confessionem sacramentalem, & auricularem, ut legitima sit requirere sexdecim cōditiones, quæ iis uersibus continentur:

*Sit simplex, humilis confessio, pura, fidelis,
Atque frequens, nuda, & discreta, libens, verecunda,
Integra, secreta, & lacrymabilis, accelerata,
Fortis, & accusans, & sit parere parata.*

Quæ quidem sexdecim conditiones explicantur a S. Tho. in 4. lib. sent. dist. 17. quæst. 3. artic. 3. & a S. Antonino in 3. par. tit. 14 cap. 1. & 2. nosque etiam in cap. fratres. de pæniti. dist. 5. num. 2. & seqq. copiosius & utilius explicauimus, dicentes in Summa, quod Simplex insinuat, quod sit sine plica generalitatis, uel disiunctionis uerborum: sic, ut confessarius peccatum ita intelligat, ut possit discernere, an sit mortale, uel ueniale.

6 Circa quod multi grauitè errant, qui mortaliter peccarunt nimis comedendo, nimis bibendo, loquendo, ridendo, murmurando, irridente, iocando, & alia similia faciendo: quæ cum possint esse, immo frequenter sint uenialia, confessarius intelliget, illa esse uenialia. Quare oportet diligenter explicare circumstantias, per quas facta fuerunt mortalia: puta quod fuerunt facta cum notabili Dei, uel sanctorum, uel ecclesiæ, uel sacramentorum, aut religionum irreuerentia: aut cum notabili aliquo nocumento salutis spiritualis, aut corporalis honoris, famæ, uel alterius rei, siue ad se, siue ad proximum pertinentis; ut ita constet, an grauitas culpæ peruenerit ad mortalem, nec nisi ex qualitate personæ, uel modo confitendi confessarius talem coniciat paruertatem, uel grauitatem malitiæ, ut diximus supra prælud. 5. num. 11. per ea, quæ infra super unoquoque præcepto ab 11. cap. usque ad 21. & super utroque uitio cap. 23. tradentur.

7 Humilis. i. cum signis animi submissi, modestique. Pura. i. sine mixtione rerum impertinentium. Fidelis. i. sine mendacio, maxime in his, quorum ueritatem confessio necessario requirit. Frequens. i. q̄ fiat sæpe. quæ conditio apponitur propter illū, qui sæpe cadit, quæ quidem est secundum consilium, præterquam in illis tantum casibus, & temporibus, quibus ea præcipitur fieri a iure, uel statuto. Nuda. q̄ locis, aut alia re peccati grauitas non occultetur. Discreta. quod fiat uerbis honestis, sitque debitis circumstantiis explicata. Libens. hoc est, uoluntaria; nempe ut fiat (saltem principaliter) propter Deum: licet alioquin minus principaliter ex uerecundia, uel quacumque alia humana causa is, qui confitetur, moueatur. Verecunda. uidelicet, ne sicuti fabula, uel historia impudenter narretur: sed cum pudore cordis, quem facies ipsa præferat. Integra. quod nullum crimen (saltem letale) cuius adhibita debita diligētia recordatur, taceat. Secreta. quod significatur primo, qđ ab eodem pænitentē, non autem per alium facienda sit. deinde, quod nullus teneatur confiteri, tertio alio audiente, immo neque licet regulariter, saltem de peccatis occultis.

8 Ceterum, quia ex prædicto uerbo, Regulariter, intulerunt aliqui uiripij, me sensisse hoc loco, licere aliquando publice confiteri, quod uidebatur esse contra hanc conditionem secreti omnibus probatam: & quod ipse post sanctum Antoninum, 2 par. tit. 8. c. 4. §. 1. & post Caie. 2. 2. q. 73. ar. 3, & in c. inter uerba. 1 r. q. 3. dixi, esse peccatum infamare se ipsum, constituendum est, quod confiteri publice non est illicitum, eo quod speciatim id prohibuerit dominus noster Iesus Christus, sed quia regulariter non licet publicare propria peccata: ueruntamen, quia non numquam licet publicare illa in aliquem finem bonum, prout in d. ca. inter uerba, rationibus & exemplis sanctorum Ambrosij, & Anselmi probauimus, ideo etiam licet aliquando facere dictam confessionem, audientibus aliis, ut scite declarauit sanctum Conc. Trid. sess. 14 cap. 5. subdens, quod Christus non præcepit, quod peccator confiteatur publice: sed quod non uetuit, quin aliquis in uindictam suorum scelerum, & sui humilitatem, cum ob aliorum exemplum, tum ob ecclesiæ edificacionem delicta sua publice confiteri possit. Propter quod tollitur scrupulus de ualore, ac iustitia illarum confessionum, quæ fiunt in mari a periclitantibus, & a peste infectis, remotis a confessario, & a uulneratis in præliis inter medendum, audientibus chirurgis, & aliis opiculantibus. Illarum item, quæ fiunt per interpretem ab ignorante idioma confessarij: quia non desinunt ualere, & esse legitimæ, eo quod alii eas audiant.

Lacrymabilis. i. quæ secum gerat contritionē, sup. c. 1. nu. 1. & seqq; definitā: uel saltem attritionē illam secundam, quam sup. ca. 1. nu. 3. 4. & seq. memorauimus, Accelerata. i. ut simul atq; peccatum commissum est,

20. Sat. quod quidem est consilium, ut dicitur in f. nu. 11. Fortis, ut præ timore, aut pudore, uel uerecundia, uel ex necessario dicēdis omittatur. Accūsans, seipsum: non autem carnem, mundum, aut dæmonem, uel saltem non æque, aut ita principaliter, sicut seipsum. Parere demum parata, nempe confessario, ita ut pœnitens habeat in animo exsequi, q̄ confessarius ei præceperit: quod, quidem partim est de consilio, partim uero de præcepto, ut inferius cap. sequenti explicabitur.

- 9 Inferitur sexto, per solam legem diuinam non esse definitū tēpus, quo homo confiteri teneatur: esse autem definitum iure canonico humano, omnes peccatores semel in anno obligari ad cōfitemdum, c. omnis. de pœn. & remiss. Religiosus autem S. Benedicti & alii saltem de honestat. duodecies in anno, semel s̄ singulis mensibus, ad confessionem adstringuntur, clem. ne in agro. § sane. iuncta gl. de sta. mo. omnes item sanctimoniales c. 10. sess. 25. de regu. & monialib. Conc. Trid. Vnde, secū dum commūnem opinionem, non tenetur peccator simul ac mortifere peccat, statim confiteri, etiamsi fuerit sacerdos, aut monachus, uel peccatum sit notorium, secundum Pan. in præcitato cap. omnis. de pœni. & remiss. num. 20. & S. Tho. communiter receptum in 4. lib. sentē. dist. 17. q. 3. art. 1. id quod nos etiam in cap. fratres, de pœn. dist. 5. a nu. 9. copiosius disputauimus. quidquid dicat Innoc. in d. cap. omnis. & glo. in summa. de pœnit. ead. dist. 5. in cuius tertia parte, nu. 27. & seqq. id diximus, præterquam quando uult sacram communionem accipere, aut sacram facere, & habet copiam confessarij, iuxta glo. singularem in cap. de homine. de celebrat. missar. per argumentum a contrario sensu omnium calculis approbatam: & nunc denuo a sancto Concil Trid sess. 13. ca. 7. confirmatam, contra nouam Caietani opinionem in 3. par. q. 80. art. 4. & in cap. 11. epist. 1. ad Corin & in summa, uerbo, communio. ut inferius, cap. 21. num. 49. dicemus. Quocirca, qui accedit ad quemcumque ordinem sacrum recipiendum, quoniam sacram Eucharistiam accipere debet, uti communi opinione receptum est, debet confessus accedere, secundum beatum Tho. Quolib. 1. arti. 11. uel etiam quando instat uerisimilis mortis articulus, quem definit esse Panor. in cap. pastoralis. §. 1. num. 5. de offi. ordi. illum, in quo homines communiter moriuntur, qualem facit probabile naufragium, imminens præliū, & grauis, & acuta febris, cap. cum infirmitas. de pœnit. & remiss. tempus item pariendi, arg. l. 2. §. si non propter. ff. si quis cautio. ut post Host Panor. ubi supra concludit, saltem quo ad mulierem, quæ numquam peperit, uel experta est partus difficiles. Debet item cum probabiliter credit, se per totum annum non habiturum opportunitatem confitendi: uel etiam quando conscientia distat, illum ad confessionem teneri, argu. cap. fin. de præscrip. quamuis ad hoc satis esset, illam deponere, si fuerit erronea, arg. cap. inquisitioni. de sent. excomm. uel quando uouisset, pluries confiteri,

fiteri, argu. cap. magnæ. de uoto. uel etiam, secundum aliquos, quando statim post confessionem, & communionem in Paschate recordaretur, se fuisse oblitum alicuius culpæ mortiferæ in confessione. quod tamen nullus text. nec ratio concludit necessariò faciendum: & ita non est asserendum, argu. cap. legatur. 24. q. 2. nisi forte in illo, qui iam ad sacræ Eucharistiæ perceptionem accinctus, antequam ea sumat, recordatur alicuius mortalis culpæ nondum confessæ, & ne aliis sit scandalo, aut impedimento, aut quia eius confessarius non est præsens, communicat, proponens eam statim a communione confiteri, nolens in sequentem annum confessionem illius peccati differre. quod licet secundum rigorem iuris antiqui non possit probari esse necessarium, si propositum illud non peruenit ad uotum. si quidem cum eo non peruenerit, non habuit uim obligandi, secundum Archid. in cap. 1. 17. quæst. 1. & ea, quæ tradimus in cap. fratres. num. 19 de pæni. dist. 5. videtur tamen probari de iure nouo Conc. Trid. sess. 13. c. 7. quatenus præcipit, ut, qui necessitate urgente absque præuia confessione celebrauerit, quam citissime postea confiteatur. & videtur, quod si concilium interrogatum fuisset de laicis, qui licite interdum communicant absque præuia confessione, ueluti in prædicto casu, uel aliis huiusmodi, in quibus deest copia confessarij, idem & de illis definisset: & ita uidetur definisse, iuxta glos singularem in l. tale pactum §. fin ff. de pact. An autem propter obliuionis periculum quis ante tempus statutum confiteri teneatur? dicemus infra cap. 21. num. 35.

- II Sexto dicimus, quod post primam huius libri editionem sanctum Conc. Trid. sess. 14. cap. 5. & cano. 6. excommunicauit eum, qui dixerit, confessionem sacramentalem non esse uel institutam, uel ad salutem necessariam iure diuino ei, qui post baptismum in culpam letalem incidit: aut non fuisse a Christo domino institutam, & præceptam. Eum item, qui dixerit nos non obligari iure diuino ad confitendum omnia, & singula peccata mortalia, quorum memoriam cum debita, & diligenti præmeditatione habemus, etiam occulta, & interna, solo uoluntatis consensu absque uerbis, & operibus consummata, & circumstantias, quæ speciem peccati ex una specie in aliam mutant. * Eum item, qui asseruerit, hanc confessionem omnium peccatorum, quam Ecclesia seruat, esse impossibilem: uel illam habuisse originem a consuetudine, uel ordinatione Ecclesiastica: uel ad eam non teneri omnes, & singulos ueriusq; sexus Christi fideles, & ob id suadendum esse eis, ut non confiteantur tempore Quadragesimæ. * Vel quod non est bonum confiteri peccata uenialia. * Quo fit, ut temerarium sit aliquorum laicorum iudicium, qui iudicant, clericos, & religiosos toties peccasse mortaliter, quoties uident, eos confiteri. quod sæpe prædicari deberet ad seruandum famam illorum, qui frequentant confessionem, etiam cum eis non est necessaria:

* cap. 5. & can. 7.

* Cap. 5.

& can. 8.

& sess. 13.

can. 9. de

fac. ench.

* eod. cap.

5. & can.

7.

cessaria: & ad eos in id animandum, ne tam pium, & salutare opus omit-
tant: quod uidi omitti ab aliquibus, ne dicerentur, uel crederentur ab
eis, qui uiderent, eos tam frequenter confiteri, peccata mortalia confes-
sos fuisse; & consequenter tam frequenter peccasse mortaliter. Quando
autem, aut in quibus casibus confessio est, quæ nulla est, debeat iterari,
dicetur infra cap. 9. num. 3. & seq.

De satisfactione, tertia parte sacramenti penitentia.

Cap. I I I.

S V M M A R I V M.

- 1 **S**ATISFACTIO quid.
- 2 Et est necessaria etiam post restitutionem.
- 3 Satisfactio triplex non est necessaria ob triplex genus peccati.
- 4 Satisfactio sit opere alio debito.
- 5 Et cur melior imposta.
- 6 Satisfactio sacramentalis in mortali facta quid prodest.
- 7 Pœna peccati temporaria, in quam aeterna mutatur, an per bona opera in malo
statu facta tollatur.
- 8 Bona in malo statu facta profunt etiam ad præuia gratiæ.
- 9 Satisfactio una pensat offensam factam, altera cauet futuram.
- 10 Occasio peccandi propinqua cauenda, non remota.
- 11 Miles & mercator non tenentur necessario abstinere ab arte sua.
- 12 Occasio, quæ est propinqua peccandi uni, non semper est alteri.
- 13 Penitens non tenetur credere, se non peccaturum in arte sua.
- 14 Occasio propinqua studiose definita.
- 15 Occasione, de qua credendum, quod raro inducet ad mortale.
- 16 Matrimonio inualido coniuncti ut possunt licite cohabitare.
- 17 Absoluendus quando quis, licet peccandi occasionem non vitet.
- 18 Miles uolens redire ad bellum, quod credit iniustum, non absoluendus.
- 19 Concupinarij qui non possint absolui, & qui possint.
- 20 Hospita solita pollui cum hospite quomodo potest absolui.
- 21 Absoluende quæ familiares peccantes cum cognatis, & heris, & num. 22.
- 23 Absoluendi qui arlici non sunt reginarum mensis presentes, & num. 24.
- 24 Absoluendus non est miscens se cœtula sciuo, & num. 26.
- 25 Absoluendus non est, qui comedit ad mortale incitantia.
- 26 Clystere quis fundens non absoluendus.
- 27 Feminam quis manuducens non absoluendus.

1 **D**E satisfactione dicimus multa. Primo, quod satisfactio secundum Scotum in 4. lib. senten. dist. 15. q. 1. art. 1. bifariam sumitur; largè videlicet, siue in genere, vt in l. 1. ff. qui satisd. cogan. & in l. si rem. §. omnis. ff. de pig. actio. & stricte, siue in specie, ut in cap. perfecta. de pœnit. dist. 1. & in c. satisfactio. de pœnit. dist. 3. Et large quidem accepta comprehendit restitutionem, quippe quæ est genus ad illam. vt innuit glo. cap. peccati venia. de reg. iur. libro 6. & diximus in rub. de restit. spoliat. Accepta vero stricte differt ab illa: quoniam restitutio est redditio rei acceptæ, vel damni illati compensatio, secundum omnes in 4. lib. sent. dist. 15. & toto tit. de restit. spo. vel repositio rei in eum statum, quem habuit, l. restituere. ff. de verb. sig. & cap. si quem. §. fin. 2. q. 3. & diximus latius in dicta rubr. Neque enim est solutio ratione culpæ cōtra Deum commissæ, immo potius est a peccato cessatio, iuxta communem sententiam in dicta dist. 15. quam probat cap. sæpe. de restit. spoliat. Satisfactio verò in specie accepta, nempe pro tertia parte sacramēti pœnitentiæ definiri potest, ut nuperrime definuimus in cap. satisfactio. de pœnit. dist. 3. nume. 2. passio uoluntaria pœnæ pro peccato, ad placandum Deum, cum proposito non offendendi eum amplius.

Dixi: Passio, pro genere, & non, ut in alia editione, Compensatio, quia compensatio proprie non est simplex solutio: sed debiti, & crediti inuicem inter se contributio. l. 1. ff. de compens. qualis non videtur proprie omnis, de qua loquimur, satisfactio.

Dixi: Voluntaria, quia debet esse actus uirtutis, ut probat sanctus Tho. communiter receptus in 4. lib. sen. dist. 15. q. 1. art. 1. & omnis actus uirtutis debet esse uoluntarius, iuxta illud psal. 118. *Voluntaria oris mei beneplacita fac domine.*

2 Ex qua definitione infertur id, quod catholica doctrina contra erè crādā Lutheranorum temeritatem nos docet; videlicet, eum, qui peccauit, nō solum teneri ad restituendum damnum illatum alteri, si quod intulit, c. si res. 14 q. 6. & reg. peccatum. de reg. iur. lib. 6. verum etiam ad satisfaciendum Deo pro offensa, & iniuria ei per rebellem transgressio nem eius præceptorum facta, siue alteri noceat, siue non: sicut resolute diximus in c. ponat se. de pœn. dist. 5. & in d. c. satisfactio. de pœnit. dist. 3. & dicemus infra c. 26. nempe fore necessarium pœnitenti propositum satisfaciendi Deo in hac uita per pœnitentiam, aut indulgentiam: vel in Purgatorio per pœnam. An vero teneatur sub pœna peccati acceptare pœnitentiam a sacerdote iniunctam, & ad habendum propositum satisfaciendi in hac uita, dicemus infra in dicto c. 26. num. 1. & 20. ubi contrarias opiniones referemus.

3 Secundo dicimus, satisfactionem tripliciter fieri, videlicet ieiuniis, orationibus, & eleemosynis, secundum omnes in 4. lib. senten. distin. 16.

& facit

& facit cap. animæ. 13. q. 2. ad quas, omnes aliæ satisfactiões reducuntur: quoniam uigiliæ, peregrinationes, & alia huiusmodi, quæ carnem affligunt, ieiunio adnumerantur: opera uerò misericordiæ corporalia elemosynis: spiritualia uerò orationi, secundum Scotum in præcitato 4. lib. sent. dist. 15. q. 1.

Tertio dicimus, non esse satis limitatum illud, quod multi dicunt; scilicet, quod, sicut tribus modis contingit peccare; corde uidelicet, ore, & opere: ita tribus modis oportet satisfacere; nempe corde per contritionem, ore per confessionem, & opere per satisfactionem. quoniam hic non agimus de contritione, & confessione, quæ sunt aliæ partes sacramenti pænitiæ: sed solum de satisfactione, quæ est tertia pars ab illis distincta. Et si responderis, contritionem, & confessionem, quatenus sunt duo opera pænalia, posse nuncupari species huius tertiæ partis, licet alioqui sint duæ partes eiusdem sacramenti propter diuersas rationes, replicabo, esse multa peccata, quæ non perueniunt ad os, & plurima, quæ non perueniunt ad opus: pro quibus tamen omnibus est satisfaciendum.

4. Quarto dicimus, quod hæc satisfactio fieri potest per bona opera aliàs debita, ut copiose deducit Caiet. To. 1. Opusc. Opusc. 6. q. 1. dum tamen illa fiant non solum ad debitum persoluendum, uerum etiam ad satisfaciendum pro peccato. quin etiam potest fieri per erumnas, tribulationes, & flagella a Deo nobis inflicta, & patienter tolerata, offerendo ea in recompensationem nostrarum offensarum, iuxta S. Tho. in 4. lib. sent. dist. 15. q. 1. art. 4. quod postea Conc. Trident. redegit in articulum fidei, sess. 14. c. 8. & 9. & can. 13.
5. Quinto dicimus, quod satisfactio a confessario iniuncta, & a pænitente accepta duplici ex causa est præstantior illa, quam quisque sponte sua suscipit. Primo, quia est illa magis satisfactoria; nam ex definitione colligitur esse quid sacramentale, quod ceteris paribus ob sacramenti formam maiorem habet effectum, iuxta ea, quæ diximus in c. 1. in princ. de pænit. dist. 6. num. 36. Deinde quia, secundum omnes, satisfactoria est, licet fiat in peccato mortali, saltem pro tpe, quo peccator ab eo surrexit: altera uero minime, iuxta S. Tho. & alios in 4. lib. sent. dist. 16. q. 1. art. 1. licet nos in præcitato cap. 1. in prin. num. 46. opinionem magis communem Scoti, & Io. Maior. in d. 4. lib. sent. dist. 15. q. 1. tenuerimus, dicentes, eam non solum ualere quoad militantem ecclesiam, sed etiã quoad triumphantem, contra distinctionem Cardinalis Caietani in d. Tom. 1. Opusculor. Opusc. 6. q. 1.
7. Neque obstat, quod quidam dñi opponere, quod secundum S. Th. & quosdam alios, nullum opus in statu peccati mortalis factum est satisfactorium pro pœna peccato debita, ea ratione, quod opera nostra bona non sunt satisfactoria, nisi uirtute passionis domini nostri Iesu Christi:

& quod illa non communicatur, nisi eius amicis, sibi que gratis, non, inquam, hoc obstat. Tum quia etiam ipse affirmo in c. 1. in prin. num. 46. de pen. dist. 6. id tenere S. Thom. in 4. lib. sentent. dist. 15. q. 1. art. 3. Bonaventuram, Ricardum, & Durandum in eod. 4. lib. sentent. dist. 15. & Caiet. in præcitate Tomo 1. Opusculor. Opusc. 6 q. 1. quorum sententiam appello communem ibi, & in eod. c. 1. §. sacerdos num. 27. & seq. Tum quod non est pro communi opinione auctoritas aliqua, cui necessario sit standum: nec ratio, quæ necessario eam euincat. Tum quod omnes sentiunt, penitentiam a sacerdote iniunctam, & in peccato mortali adimpletam prodesse pro tempore, quo peccator ad gratiam surrexerit. Tum quod etiam idem S. Thom. post Magistrum in 4. lib. sentent. dist. 45. tenet in 2. lib. sentent. dist. 41. q. 1. art. 4. q. 4. ad 5. suffragia facta pro defunctis ab existente in peccato mortali prodesse illis, qui sunt in Purgatorio, quod etiam Augustinus Triumphus Anconitanus asseruit in summa de potestate Papæ 1. par. quæst. 32 art. 2. quem retulimus in tract. de Iubæleo, notabili 22. num. 3. & in cap. fin. num. 5. de penit. dist. 4. Tum quod multi tenent, peccatum ueniale posse remitti absque mortali, quorum sententiam ualidis argumentis munuimus in præcitate §. sacerdos. num. 25. & cap. de quottidianis. num. 11. de penitent. dist. 3. Tum quod ipsemet Christus, & apostoli eius ad preces aliquorum peccatorum sanarunt multos egrotos, etiam antequam iustificarentur. Tum quod rationi eorum nouè responderi potest, concedendo quidem, opera nostra nõ esse satisfactoria pro pœna peccato debita, nisi per uirtutem, quã accipiunt ex passione Christi, ut declarat sacrum Conc. Trid. sess. 14. cap. 8. & 9. & can. 13. & 14. & quod illa non communicatur nisi suis amicis, sibi que gratis quoad gratiam & gloriam æternam: nec consequenter quoad remissionem æternæ pœnæ, ut sentit idem Conc. Trid. sess. 6. cap. 8. negando tamen, quod non communicetur bene operantibus quoad pœnam temporalem, in quam, remissa culpa, commutatur æterna, ut satis sentit idem Conc. quatenus habet, eam communicari quoad præparationem necessariam ad consequendam gratiam iustificantem, quod est maius, quàm remissio pœnæ temporalis, in quam iam commutata est per remissionem culpæ. Tum quod bona in statu peccati mortiferi facta profunt ad multa, iuxta glo. cap. quod quidam. de peni. & remis. & cap. quærat. §. quod autem de penit. dist. 3. & nos quoque post alios utrobique tradidimus: & in hoc Enchirid. supra prælud. 7. num. 7. & latius infra c. 27. num. 270. etiam tangētia iustificationem, qualis est præparatio ad gratiam: auxilium item speciale ad illam faciendam, ut prædictum Conci. satis probat in dicta sess. 6. cap. 7. Tum quod maior ratio suadet, ut communicetur quoad pœnam temporariam, quæ quoad pœnã æternam, quæ commutata est in temporalem: & communicatum principali uidetur communicatum accessorio, arg. l. cum principalis. & l. nihil. §. cum principalis.

cipalis. ff. de reg. iur. & cap. accessorium. de reg. iur. lib 6. Tum denique, & communis opinio non facit ius, immo unius sententia meliore ratione fundata debet ei præferri l. 2. §. sed nec. C. de ueter. iur. enucle. unde hoc Pan. receptus colligit. Quare non damnantes comunem credimus, hanc esse ueriores, & eam cupimus esse omnibus persuasam ad effectum implendi pænitentiam, & faciendi multa bona opera in malo statu peccati. Cupimus autem alteram credi ad effectum magis abominandi peccata mortifera, uti horrenda monstra, eo quod secundum illam, non solum auferunt gratiam, sed etiam facultatem satisfaciendi pro pœna temporaria peccatis iam condonatis, & uenialibus debita. quod etiam insinuamus sub finem præcitati § sacerdos.

Sexto dicimus, quod post primam editionem huius libri Conc. Tri. sels. 14. c. 8. & 9 & can 13. excommunicauit eum, qui dixerit totam pœnam simul cum culpa remitti semper a Deo: ita ut nõ sit opus amplius quam credere Christum dominum pro omnibus satisfecisse. Excommunicat item affirmantem, non satisfacere nos Deo pro peccatis per pœnam temporalem, in quam commutatur æterna: nec per ueniam culpæ, mediantibus meritis domini nostri Iesu Christi: nec sufferendo mala pœnæ nobis a Deo inflictæ, uel a confessario iniunctæ, uel a nobis sponte susceptæ. * Excommunicauit item asserentem, satisfactiones, quibus pœnitentes per Christum Iesum peccata redimunt, non esse ueros Dei cultus, sed traditiones hominum, & doctrinam humaniùs adinuētam gratisque consistam. * Est tamen notandum, quod; ut dictum Conc in prædicto c. 8. definit, nostræ satisfactiones non habent vim, neque efficaciam, nisi nitantur meritis domini nostri Iesu Christi, qui eam eis tribuit. * can. 13.

9. Septimo dicimus, quod, cum in exordio huius capituli dicitur, quod satisfactio hæc, quæ est tertia pars sacramenti pænitentię, hæt duas partes, quarum una est passio uoluntaria pœnæ pro peccato, seu offensa facta: & altera abstinentia a facienda, & quod hæc secunda pars requirit, ut B. Augustinus ait in c. satisfactio. de præd. dist 3. ut excindantur causas peccandi, quarum nonnulli grauisissimi & peritissimi confessarij grauisissimas, & quotidianas quæstiones; quarum decisiõ pendet ex duabus generalibus. Altera est; An ad absoluendum pœnitentem sit necessariũ, ut ille statuat, se non usurum amplius occasione aliqua, quæ illum ad peccandum impulit? Altera; An sit opus, ut statuat, numquam se præbiturum alteri occasionem peccandi, quam antea præbuerit. * can. 14.

10. Ad quarum priorem respondebimus in hac additione: ad posteriorem uerò in ea, quam faciemus infra ad cap. 4. num. 30 Respondemus itaque primo, non teneri statuere numquam se usurum occasionibus remotis. Nam alioquin, sicut ad aliud propositum inquit Paullus 1. ad Corint. 5. esset necesse migrare ab hoc mundo: siquidem quidquid fere in eo est potest esse occasio peccandi; quia potest esse talis occasio bonæ ualetu-

ualetudo, & morbus, diuitiæ, & paupertas: habere, & non habere uxorem, parentes, liberos, consanguineos, amicos; pax item, & bellum: prospera, & aduersa: ec quid non? iuxta capit. de occidendis. sub fin 23. quæst. 5 & ea, quæ notantur a sancto Tho. 2. 2. q. 43. artic. 1. Nec etiam tenetur statuere, se perpetuò abstenturum ab occasionibus propinquis peccati uenialis quia, cum ad sui absolutionem non sit necessarium propositum numquam uenialiter peccandi: ita neq; erit necessarium propositum numquam utendi occasionibus sic peccandi, argumento a maiori, iuxta clement. 1. de reliq. & uenerat. san. & or. & cap. cum in cunctis. de electio.

Respondemus secundo, necessarium esse abstinere a propinquis. sed quales dicuntur huiusmodi? Respõ. quod mallem audire alium optime respondentem, quàm respondere. quia nemo, quem uiderim, id pro dignitate definit, & sufficiens eius determinatio est difficilis.

11 Primo quidem, quia non uidetur satisfacere illa Gregorij in c. negotium, de pæn. dist. 5. licet sit omnium optima; scilicet quod est illa, qua non possumus, aut non sine magna difficultate uti sine peccato: quoniam S. Leo in c. qualitas. & in c. contrarium. de pænit. dist. 5. dicit difficile esse militi, & negotiatori abstinere se a peccato, suam artem exercendo. & certum est, qd licet sit bonum consilium pænitenti militi, aut negotiatori, ne ad artem suam reuertatur, cap. consideret. §. in his omnibus. de pænit. dist. 5. non tamen est necesse, ut probauimus in præcatis ca. qualitas. & c. contrarium. de pænit. dist. 5. quod illius dicta continet.

12 Deinde, quia id, quod vni est occasio propinqua huiusmodi, non est alteri: nam adolescenti & puellæ est occasio propinqua huiusmodi degere solos in eadem domo, arg. glo. c. absit. 1. 1. q. 3. qualis tamen non est seni, & puellæ, neque uetulæ, & adolescenti. Præterea non est, vt plurimû, talis occasio cohabitatio cum matre sua, filia, nepte, aut sorore, c. uolumus. & cap. cum omnibus. 8 1. dist. quandoque tamen sic, cap. 1. de cohabit. cleric. & mulie. Adire item conspectum tyranni principis Turcarum est occasio propinqua huiusmodi deficiendi a fide homini pusillanimo, & inconstanti: non tamen forti, & constanti, immo est occasio martyrij, cap. presbyteros. 50. dist. Denique nulla occasio est, quæ nos possit cogere ad peccandum: quia, vt inquit August. in §. 1. 1 5. q. 1. peccatum adeo est uoluntarium, ut nullo modo peccatum sit, si non sit uoluntarium. faciunt c. tolerabilius, & c. ita ne. 3 2. q. 5. & tradit Aquinas 1. 2. q. 71. art. 5. & q. 73. arti. 6. & alibi sæpe. & nulla occasio est, quæ aliquando non faciat peccare aliquem: & quod peius est, nullum est officium, in quo qui in eo versantur, interdum non peccent, iuxta illud ca. de occidendis. 23 q. 5. *Quid est in dominum vsu bono, ac licito, unde non possit pernicies irrogari?*

13 Respondemus tertio, qd, ut aliqua occasio sit huiusmodi, non satis est,

est, vt pænitens & confessarius credant, quod nisi pænitens se abstineat ab ea, nonnumquam ob eam peccaturus est, etiam mortifere in suis officiis: neque oportet id credere, ut pænitens absoluat, iuxta Innoc receptum in c. omnis. de pænit. & remiss. quamquam teneatur proponere numquam se amplius ope diuina mortaliter peccaturum: & paucorum militum & negotiatorum confessarij credunt, illos in posterum nõ peccaturos mortaliter in illis suæ uitæ artibus: attamen, ut dictum est, non debet eis præcipere, ne ad eas redeant. cum neque beatus Ioannes Baptista præceperit, Luc. 3. militibus ab eo quærentibus, quid facto opus esset, ut salui fieret, deferent militiam neque ecclesia præcipit militi, aut negotiatori, ne perseverent in suis officiis: quamuis id consular, iuxta c. consideret. §. in iis. de pæn. dist. 5. immo numerat illa inter licita, tametsi periculosa, cap. noli. cap. militare 23. q. 1. cap. quoniam. 88. dist. & tradit sanctus Tho. in 4. lib. sent. dist. 16. q. 4. art. 2. q. 3.

14 Quarto respõdimus, quod occasio propinqua huiusmodi, a qua pænitens necessariõ debet abstinere, atque statuere, se numquam ea visurum, ut a confessario absolui possit, est omnis illa, & sola, quæ est peccatum mortale: aut talis occasio peculiaris, qua credit, uel debet credere confessarius, vel pænitens, numquam, vel raro, se visurum ea sine peccato mortali, bene perpensis eius circumstantiis.

Dixi: Quod in se est peccatum mortale, vt includerem officium, & artem Necromantiæ, & fænerandi, & alias artes, & officia, quæ nõ possunt exerceri sine peccato mortali.

Dixi: Peculiaris ad excludendam occasionem generalem, quam præbet officium, ars, aut exercitium, quo possumus vti licite, credimus tamen nos aliquando in eo peccaturos mortaliter. hæc etenim non est talis occasio: siquidem illum, qui dixerit, eam esse talem, oportet dicere, deferenda esse a pænitente omnia officia, & omnes artes, in quibus aliquando peccauit, vt possit absolui: quia omnia præbent occasionem generalem peccandi, de qua credendum est, quod nonnumquam in peccatum mortale nos inducet, per proximum superius dictum: cuius contrarium ibi probatum est.

Dixi: Confessarius, aut pænitens: quia satis est, ut alter eorum credat, aut debeat credere.

Dixi: Numquã, aut raro: ut excluderẽ eas, quibus frequẽtes utimur sine peccato mortali, & includerẽ eas, quibus rarissime utimur sine illo.

Dixi: Perpensis circumstantiis: ut significarem, quod hæc possunt esse causa, ut eadem occasio sit talis uni pænitenti, & non alteri: quia possunt facere, vt confessarius, uel pænitens credat, quod numquam, aut raro per eam est peccaturus.

Huius aut definitionis probatio nititur eo, quod nemo potest absolui, nisi statuat (saltem uirtualiter) numquam se in posterum mortaliter pec-

peccatum: & consequenter euitaturū occasionem, quæ ex se sit mortifera, aut peculiaris hmōi, quam probabiliter credit peccati mortalis causam sibi fore, iuxta illud Eccle. 3. *Qui amat periculum, peribit in illo.* de quo late diximus in cap. si quis autem. num. 4. & 5. de pæniti. distin. 7. quippe non uitare huiusmodi occasionem est peccatum mortale: at talis est occasio, qua credit, se fere semper ad sic peccandum impulsus iri.

Ex qua definitione colligitur peculiaris responsio ad grauissimas, & quotidianas quæstiones nobis propositas. Prima est, quod confessarius non debet regulariter absoluerē pænitétem, qui non uult relinquere occasionem, quæ fere omnes, qui sunt ei similes, facit quasi semper mortaliter peccare. Quoniam confessarius & pænitens debent credere, quod id, quod efficit aliqua causa in uno subiecto, efficiet alia ei similis in alio subiecto simili: a pari enim causa in pari subiecto par producitur effectus, secundum doctrinam Aristotelicam lib. 3. *Physic.*

15. Dixi: Regulariter: quia bene poterit, quando tales occurrunt circumstantiæ, quæ persuadent, quod nunquam, aut raro peccabit propter eam: quamuis non se abstineat ab ea. & re multum ruminata, Spirituiq. sancto commendata, uidetur quod tunc possunt hoc credere confessarius, & pænitens, quando quattuor concurrunt. Primum, uera pænitudo præteritorum. Secundum, verum propositum non peccandi, cū se inuenerit in ea. Tertium, credulitas, quod, Deo iuante, non peccabit, cum in ea se inuenerit. Quartum, quod subsit aliqua rationabilis causa non se separandi ab ea.

16. Ad quod me mouet. Primo, quod occurrit mihi casus, in quo duo, quorum matrimonium ob certum occultum impedimentum erat inualidum, post susceptos liberos quattuor annis simul cohabitarunt in eadem domo expectantes dispensationem, separati tantum a toto, continentes se a ueneris, nō secus ac frater, & soror. Deinde quod Papa Lucius tertius in cap. consultationi, de frigi. & malef. definit, posse duos matrimonio iunctos uiuere coniunctim, ut frater & soror: licet non ualeat eorum matrimonium ob coeundi impotentiam. Cuius argumēti uim non tollet, qui responderit, quod ea impotentia eos a peccato præseruabat, tum quia poterat alter esse potens, tum quod experientia constat, multa eaque turpissima esse peccata inter multos, qui tamen non sunt ad copulam apti, sunt tamen ad se polluendum, & sordidæ ac fœdæ delectationi indulgendum: & de iis quidem loquitur prædictus Papa, si satis eius uerba expendantur. Tertio, quod non expedit nimis adstringere penitentem: quia, qui nimis emungit, elicit sanguinem, Prouer. c. 30. & c. denique. 4. di. Quarto, quod multum interest inter peccatum, & occasionem peccandi; quippe non licet umquam ad peccatum redire: ad occasionem autem licet ob multas causas, quattuor prædictis concurrentibus. Quinto, quod non est opus credere, nunquam in posterum

se mortaliter peccaturos per dictum Inno. approbatum; & superius ad ductum, in c. omnis de pœnit. & remiss.

17 Secunda responsio, quæ ex prædicta definitione colligitur, est, quod rectè faciunt confessarij, absolucndo multos adolescentes, qui uersantur inter mulieres, emendo, vendendo, laborando, & cōuersando absq; cohabitatione illarum in eadem domo: licet non proponant, perpetuò abstinere ab occasione peccandi, quam id illis præbet, quamuis sapius peccet uoluntate, uerbis, aut tactibus impudicis, & etiam copula. Quia occasio, quæ ex hoc præbetur ad peccandum, non est ex se peccatum mortiferum: neque huiusmodi, ut fere semper faciat mortaliter peccare eos, qui ea utuntur: & consequenter proposita definitio occasionis propinquæ non conuenit illi.

18 Tertia, quod non potest absolui miles, qui uult redire ad bellum, & credit esse iniustum: neque qui uult redire ad suam Necromantiam, vel Superstitionem, aut exercitium usurarum, aut cambiorum usurariorum, aut contractuum iniustorum, & alia similia: quæ exerceri sine peccato mortali non possunt, iuxta mentem S Tho. 2. 2. q. 169. art. 2. ad 4. & 4 lib. sent. dist. 16. q. 4. art. 2. q. 3. in corpore q.

19 Quarta responsio, quod non possunt absolui concubinarij publici, iuxta Ang in uerbo, concubinatus neque etiam hi, de quibus id scitur ab aliquibus, iuxta Siluest. eo. uerb. quia est occasio, quæ in se est peccatum mortale ob scandalum, quod scientibus præbet. unde conuenit ei prima pars propositæ definitionis.

Quinta, quod regulariter non possunt absolui concubinarij, quantumuis occulti, ut dicemus infra cap. 16. nu. 20. & seqq. quia confessarius, vel pœnitens debet credere, quod numquam, aut raro, si simul uiuant, omittent peccare mortaliter uoluntate, uerbis, vel opere.

Dixi: Regulariter: quia rectè poterunt absolui cōcurrentibus quatuor prædictis, quæ sufficiunt, & sunt necessaria, ut confessarius & pœnitens credant numquam, aut raro futurum relapsum per rationes in secunda responsione adductas.

Sexta, quæ nō potuit absolui quædam concubina, nolens omittere occasionem & uoluntatem uitandi suum concubinum egrotantem, & tenendi, aut porrigendi ei candelam in agone mortis, si sciebatur eius esse concubina: quia est occasio, quæ in se est peccatum ob scandalum, quod datur. immo neque si nesciebatur, nisi concurrerent illa quatuor, quæ diximus debere concurrere, supra num. 15. quem concursum equidem non crederem interuenire: nisi illa conciperet propositum adhortandi eum, saltem generatim & sincerè ad pœnitentiam peccatorum præteritorum; ut eorum memoria per præsentiam renouata sit potius theriaca, quàm aconitum. Nam tunc quia cessaret ratio prohibitionis, cessaret quoque prohibitio, c. cum cessante. de appell.

20 Septima, quod confessarius potest iuste absolueri illam hospitam, quæ, hospites excipiens, quoties quendam certum excipit, habet rem occulte cum illo: modo statuat, & polliceatur nunquam in posterum se recepturam eum, et non data alia cautione. quia nullus est text. neque ratio, quæ prober, aliam cautionem esse præstandam. Immo, concurrentibus prædictis quattuor, posset eam absolueri sine huiusmodi proposito, & promissione, quando absque magno detrimento, & scandalo nõ posset eum ab hospitio suo prohibere: modo proponeret, ac promitteret, nunquam se solam cum eo solo in aliquo cubiculo separato uersaturam: & dicturam, se præteriti ex animo pænitere, & iam confessam fuisse, proposuisseque, nunquam se amplius cum eo peccaturam.

21 Octava responsio, quod possunt absolui, sine separatione, cognatæ, ancillæ, ac famulæ, quæ rem habuerunt cum suis consanguineis, dominis, uel heris, in quorum domo degunt, concurrentibus quattuor prædictis: quorum quartum, scilicet causa notabilis, est quod non possunt sine magno incommodo, & detrimento separari.

Est tamen quæstio notabilis: An possint absolui prædictæ iterum absq; separatione, si reciderint? & vñ nobis posse, concurrentibus prædictis quattuor. Et idem dicendum arbitror de tertia, & quarta uice. quia nõ solum semel, aut bis, uel septies, sed et septuages species est parcendû, Matth. 18. & Luc. 17. & c. septies. de pæn. dist. 3 & quia quotidie absolui mus multos, qui quotannis recidunt: & quia recidere non est necessarium argumentum ad iudicandum pænitentiam præsentem, uel præteritam non fuisse, aut non esse veram: quod probat Gratianus, dist. 3. de pæn. per totam. Veruntamen ipse, si essem confessarius, non absoluerem eos, si uiderem, quod uicibus præteritis nulla emendatio, neque inchoatio eius extitisset: neque si circumstantiæ infirmitatis, pusillanimitatis, & magna propensio earum ad peccandum, & diffidètia, quam habent illæ de penitentiâ alterius partis mihi persuaderent, quod nisi separarètur, nulla cõsequeretur emendatio. Et facilius negarè absolutio- nem famulæ, q̃ cognatæ: & cognatæ, quæ nõ esset in primo gradu, q̃ ancillæ: quia facilius possunt separari aliæ, quàm aliæ. Et ante absolutio- nem præciperem eis, ut forti, & Christiano animo dicerent personis, quibus cum degunt, & peccant, negari sibi absolutionem, nisi separen- tur, obsecrareque uehementer per Deum, ut ineant rationem, qua honestè ab illis separentur, alioqui se confessario obedituras. quo pacto absoluerem eas: quia mihi uiderentur satis quattuor prædicta concurrere. & postea, quamuis non sequeretur separatio, si tamen cõsequeretur notabilis emendatio, eas iterum absoluerem spe maioris correctionis futuræ, commendata re Iesu Christo domino nostro, & utendo prudentia, & uaria circumspectione, quæ ob uarietatem circumstan- tiarum adhiberi deberet, proposito ante oculos primùm remedia
spiri-

spirituali animarum: deinde etiam honoris, & bonorum temporalium, quatum fieri possit. & nonnumquam vterer erga ancillam eo remedio nro, quod ponimus infra cap. 16. num. 22.

22 Nona responsio, quod idem dicendum est de illo, qui occulte rem, aut impudicos tactus habet cum aliqua consanguinea, aut alia sibi amica in alia domo degente. scilicet cum absolui posse sine proposito numquam ingrediendi eam. quatenus ego adigerem eum, ut proponeret, se numquam solum cum illa sola sine maxima causa in eadem camera uersaturum: & ut admoneret eam, se penitere peccati cum ea commissi, & confessum esse: rogaretq. eam, ut idem faceret; persuasumq. sibi haberet, frustra eam cogitaturam, se amplius rediturum ad illud peccatum, uel se solum cum ea in aliqua secretiore parte conuersaturum.

23 Decima, iuste fuisse responsum cuidam aulico, qui adstans de more curiæ Regiæ mensæ adeo blande cum quadam nobili. eidem mensæ adstanti colloquebatur, ut non solum se oblectaret sermone, & cogitatione sordidis: sed etiam turpi se pollutione interdum fœdaret: Fuit enim responsum, ipsum non posse absolui: nisi statueret, numquam se in posterum sic conuersaturum cum ea, etiam si uersaretur animo ducendi eam in uxorem, & pares ad id essent. Quoniam illa occasio est in se peccatum mortale, & consequenter propinqua, quæ necessario euitari debet per primam definitionis partem.

24 Quinimmo addo, non satis esse, ut proponat, se cum illa in posterum non sic uersaturum: quia necesse est, ut proponat, se non uersaturum, et alio modo ex se licito: de quo tamen crederet, suam imbecillitatem, & amorem erga illam eiusmodi esse, qui quasi semper eam induceret ad peccandum, quoties cum ea sic uersaretur. Id quod etiam est dicendum de puellis nobilibus adstantibus Reginarum mensis: & de adolescentibus, & adolescentulis nobilium, & rusticorum, qui in aliquibus partibus conueniunt, & mutuo sese miscent, & contingunt: & dum choreæ ducuntur, & alia spectacula fiunt, illi in illarum gremiis recumbunt, fingentes id facere quo illæ capita eorum uermiculis purgant: interdum impudice se se tangentes, & amplectentes, & faciētes id genus alia, dignissima, quæ à concionatoribus publice reprehenderentur.

Vndecima, quod possunt absolui, concurrentibus prædictis quatuor, qui sunt in facie ecclesiæ coniugati & propter legitimum aliquod occultum impedimentum non ualet eorum matrimonium; expectantq. dispensationem, ut denuo contrahant, & ex separatione sequeretur notabile incommodum per supradicta num. 16.

25 Duodecima, quod etiam absolui potest ille, qui ob esum rerum calidarum incidit in adeo graues carnis tentationes, ut eum aliquando impulerint ad cōsentiendum pollutioni, uel fornicationi, sine proposito numquam in posterum sic edendi, concurrentibus quatuor prædictis.

Immo credo, quod in hoc casu sufficienter concursus trium priorum. quia occasio non est propinqua: quippe quæ non est in se peccatū mortale: neque facit quasi semper mortaliter peccare illos, quæcitantur. quod tamen intelligendum est de illo, qui non comedit sic in hunc malum finem: nam si comederet in eum, illud esset in se peccatum mortale: & consequenter esset necesse statuere, numquam se illa uisurum.

- 26 *Decimatertia, quod etiam potest absolui, cōcurrentibus prædictis quattuor, qui ob sermonem, uel confabulationem, choream, uel amplexum alterius iuxta honestam patriæ consuetudinem, sæpe per delectationem morosam, & deprauatam voluntatem peccauit, absq; proposito numquam ea occasione utendi: quo etiam in casu credo sufficere concursum trium priorum. Quoniã hæc occasio non est ex iis, quæ sunt in se mortifera: neque ex iis, quæ fere semper ad mortifera peccandum nos inducunt.*

Decimaquarta, quod idem est dicendum de uiro fundente cysteres mulieribus, & de femina eosdem fundente uiris: & de chirurgo, & medico, qui medendis pulchris feminis in locis secretioribus sæpe peccarunt, saltem morosis delectationibus, & libidinosis & deprauatis uoluptatibus.

Decimaquinta, quod idem item est dicendum de confessario, qui, quoties audit confessionem certæ cuiusdam personæ, peccat: & de penitente, qui idem facit, quoties confitetur certo cuidam confessario cōsueto: & non possunt commutare sine aliqua magna nota: poterūt enim absolui sine mutatione, concurrentibus quattuor prædictis.

- 27 *Decimasexta, quod idem est dicendum de persona, quæ ex eo, quod ducatur aliam manu, aut ducatur ab alia: uel quia uidet lauantes feminas in flumine, aut uiros natantes: aut ex adpectu pedum, crurum, pectorum, cincturum, brachiarum, perizoniarum, aut aliorum eiusdem generis sæpe peccauit. Quamquam optimum esset cauere ab iis omnibus, quando ex eo non sequeretur notabile damnum.*

De potestate, sapientia, & bonitate confessarij.

Cap. IIII.

S Y M M A R I V M.

- 1 **ONFESSARIVS** debet habere potestatem, scientiam, & bonitatem.
- 2 *Sacerdos non omnis potest audire confessiones.*
- 3 *Sacerdos non omnis habet iurisdictionem actualem.*
- 4 *Sacerdos in articulo mortis quoslibet absoluit.*

- 5 Et quem extra illum, num. 6. & 7.
- 8 Confessarius quis perfectus, & quis sufficiens.
- 9 Confessarius audiens ex præcepto minori scientia indiget, quam audieus. sponte, & num. 10.
- 11 Confessarius potest esse quis idoneus uni loco, & non ali.
- 12 Confessarius non est sufficiens absque iusta scientia, & solvendi potestate.
- 13 Confessarius imperitus qui excusetur a culpa.
- 14 Prælato præcipienti audire confessiones quis subditus non paret.
- 15 Confessarius absolvens in peccato peccat; sed valet absolutio.
- 16 Absolutio sacramentalis quod sit actus iudicialis est de fide.

IRCA hoc caput de potestate, sapientia, & bonitate confessorij dicimus. Primo, confessarium debere pollere potestate, c. 1. in prin. de pæn. dist. 6. & quæ ibi diximus. Item scientia, d. c. 1. §. caueat. & quæ ibi tradidimus. Item bonitate, ut recte suo munere perfungatur, d. c. 1. §. laboret. & §. sacerdos. & quæ ibi scripsimus. Et potestas quidem consistit in hoc, quod sit presbyter habens iurisdictionem actualem, ordinariam, vel delegatam, quæ ad peccata sibi confessâ extendatur, cap. adiicimus §. ecce. & cap. generaliter. §. ecce. 16. q. 1. & Conc. Trid. sess. 14. cap. 6. & 7. & tradit S. Th. in 4. di. sent. dist. 17. q. 3. art. 3. q. 4. & Quolib. 12. & 31. Opus. 19. cap. 4.

3 Quo efficitur, ut nō omnis sacerdos eo ipso, quod sacerdos est, ad id idoneus sit. Quia, licet per sacerdotalem characterem accipiat præteritatem, & iurisdictionem habitualement ad absoluendum, (quidquid aliqui Neoterici contra prædicta iura perperam dixerint:) actualem tamen, quæ ad id necessaria est, non recipit, puta ordinariam, vel delegatam a summo Pontifice, seu Vicario, vel a Parocho: vel saltem ut ratione bullarum, vel propter alias concessiones possit a penitente eligi tamquam proprius sacerdos. Nam aliter neque in Quadragesima, neque alio tempore potest valide, & efficaciter absoluere, iuxta Panorm. communiter receptum in c. omnis. de penit. & remiss. nu. 7. & Adrian. de confess. dub. 8. & nos latius in cap. placuit. nu. 8. de penit. dist. 6. tradidimus: (circa quod aliqui, etiã docti, decipiuntur:) præterquam in mortis articulo, in quo quilibet simplex sacerdos potest audire confessiones, & a quacunque celsura, & quibuscunque casibus absoluere, arg. cap. quod de iis. de sent. excom. c. pastoralis. §. præterea. de offi. ordin. & c. si quis suadente. 17. q. 4. & ea, quæ latius scripsimus in cap. 1. nu. 73. de penit. dist. 6. & tradit S. Tho. vbi supra, & nuper declaratum est, & optime a Conc. Trid. sess. 14. cap. 7. adicita tamen modificatione inferius apposita in princ. cap. 26. nu. 4.

5 Ab hac etiam regula excipiuntur illi, qui non habent nisi venialia, aut mortalia aliàs rite ac legitime confessâ: quos quilibet sacerdos audire potest, secundum Caiet. in summa, verb. absolutio. quod quidem non ca

de causa licet, quod ad id non opus sit iurisdictione ordinaria, uel delegata, ut ille ait: sed propter aliam rationem, quam nos, illius confutata, dedimus in cap. placuit. num. 22. de pæn. dist. 5.

6 Porro in primo horum duorum casuum, quos excipimus, puta in articulo mortis poterit etiam religiosus sine licentia sui superioris ualide, & licite absolueri: quoniam tunc ab ipso Papa habet eam, saltem tacitam. At in secundo casu, nempe quando non sunt, nisi uenialia, aut mortalia iam rite & legitime confessa, non potest licite absolueri: quamuis ualeat absolutio, secundum doctrinam Palud. in 4. lib. sent. dist. 17. q. 3. a S. Antonino, 3. parti. 17. cap. 7. Ang. in uerbo, confessio. § 4. & alius receptam; nempe religiosum non posse audire confessionem aliquam, nisi ad hoc a prelato suo fuerit tamquam idoneus expositus: etiamsi penitens aliàs ex priuilegio summi Pontificis possit quemcunque sacerdotem, siue secularem, siue regularem eligere: eo quod religiosus non habet uelle, neque nolle, cap. nullus, cap. quorundam. de elect. lib. 6. Quod sane, iudicio meo, debet intelligi de illo religioso, cui aliquo statuto sua religionis, uel mandato sui superioris est negata facultas audiendi confessiones: non autem de aliis. Tum quia nullus textus, neque ratio efficax reperitur, quæ opinionem Paludani contra illos fundare ualeat. Tum quia religiosus in multis habet uelle, & nolle, iuxta S. Tho. communiter receptum 2. 2. q. 104. art. 5. & Domin. in prædicto cap. quorundam. Tum etiam, quia audire confessiones est opus charitatis: & quemadmodum religiosus absque alia superioris sui licentia, dummodo sibi præceptis nõ desit, neque prohibita transgrediatur, potest pacem componere inter duos inimicos, & bonum consilium dare cõsulenti ipsum: ita etiam poterit, & fortiori ratione, componere pacem inter Deum, & proximum, ut saluetur. Tum denique, quia hoc obseruant communiter regulares, alijq. plurimi religiosi, quibus nullum est statutum, aut præceptum contrarium.

7 Secundo dicimus, quod quamuis clerici seculares non possunt alij aliorum audire confessiones post Conc. Trid. sess. 23. cap. 15. sicut poterant antea: possunt tamen alij religiosi, qui ante illud poterant uirtute suarum bullarum confiteri clericis secularibus idoneis. De quo tamen dubitat quidam uir doctissimus. Cuius dubium auferri potest ea consideratione, quod per dictum Concilium, ut ex eius contextu facile apparet, nihil mutatur quo ad illos. Sic enim habet: *Quamuis presbyteri in sua ordinatione a peccatis absoluendi potestatem accipiant; decernit tamen sancta Synodus, nullum, etiam regularem, posse confessiones secularium, etiam sacerdotum, audire, nec ad id idoneum reputari, nisi aut parochiale beneficium, aut ab episcopis per examen, si illis uidebitur esse necessarius, aut alias idoneus indicetur, & approbationem, qua gratis detur, obtineat: priuilegijs, & consuetudine quacunque, etiam in memorabili, non obstantibus.* Per quæ uerba non prohi-

prohibentur regulares audire confessiones: & a iure antiquo non est recedendum, nisi quatenus inuenitur expressum, l. præcipimus. C. de appellat. & cap. 2. de translat. Illa item consideratione, quod ratio, quæ mouit mutare illud in secularibus, qui regulariter sunt in hoc distractiores, & negligentiores, non habet locum in religiosis, qui regulariter sunt in eo circumspectiores, & diligentiores. & ita cessant uerba, & ratio, qua sola cessante, lex quoque cessat. l. adigere. §. quamuis. ff. de iu. patro. & cap. cum cessante. de appellat. etiam si uerba non cessarent: quæ tamen in hoc casu cessant.

- 8 Tercio dicimus, quod confessarius, ut sit perfectus, & ut solus possit de omnibus discernere, debet probe tenere atq; callere sacramentalem, & moralem Theologiam, utriusq. iuris peritiam, & constitutiones synodales illius religionis, in qua audit confessiones: uti nos probauimus in d. §. caueat. num. 9. ueruntamen, ut sit sufficiens muneris suo obeundo, satis, & necessariū est, ut libros, siue Græcos, siue Latinos; siue uulgares relegens, diligenterq. secum considerans intelligat, quæ peccata ex iis, quæ illi, quos audit, communiter perpetrant, sint mortalia, quæ uē uenialia; & quæ circumstantiæ sint necessariò confitendæ; quibusq. criminibus annexa sit excommunicatio; quæ sint peccata reseruata; quæque restitutionem expostulant: uel saltem sciat dubitare in iis, quæ alij mediocriter eruditi intelligunt; ut nouerit cōsulere peritiores quo modo, & quando agendum sit id, de quo dubitat. Quòd si auditurus sit clericos, debet etiam scire illos casus, in quibus irregulariter incurritur: aut saltem nosse dubitare circa illos; ut nos probauimus in d. §. caueat. num. 27. Quæ quidem resolutio fundatur partim in dictis S. Tho. lib. 4. sent. dist. 17. in expositione tex. siue litteræ, & in c. omnis. uerf. sacerdos. de penit. & remiss. & Caiet. in summa, uerb. confessori necessaria, & aliorum doctorum. Partim in eo, quod unusquisq; nosse debet id, quod illi confessarium est ad suum munus & officium rectè exercendum, c. non est sine culpa. de reg. iur. lib. 6 & l. illicitas. §. pen. ff. de offic. præsid. cum eis ad notatis. etiam lege naturali, iuxta illud Persij:

*Publica lex hominum; naturaque coninet hoc fas,
Ut teneat ueritos insitua debiles actus.*

Partim, eo quod scientia eminens non est necessaria: quoniam satis est illa, quæ dicitur sufficiens, iuxta Innoc. receptum in c. cum in cunctis. de elect. Partim quòd ecclesiæ primitiua presbyteri nihil ampliùs, quàm quod dictum est, sciebant. Partim, quod satis est in iudicio exteriori mediocrem quandam causarum peritiam habere, uel saltem aliquem affectorem: ut sit iudex. l. certi. C. de iudi. & cap. statutum. §. ad fessorem. de rescrip. lib. 6. Partim, quod mille ab hinc annis in tota ecclesia Christiana ita communiter obseruatum esse uidetur.

- 9 Ex qua resolutione sequitur primùm, non esse ualde iuri cōsonam illam.

illam differentiam Durandi receptam a S. Anton. in 3. par. tit. 17. c. 16. aliisque doctoribus, & a nobis etiam in præcitato §. caueat. quam constituit inter confessarios, qui ex obedientia, & charitate onus confitendi assumunt, & inter eos, qui sua sponte ad id faciendum sese offerunt. Videlicet, quod ij, iuxta illos, tenentur de omnibus sibi a penitente propositis iudicare, An illud sit mortale, nec ne? An habeat restitutionem, aut excommunicationem annexam? An contractus sit licitus, uel illicitus? An impediatur communio nec ne? Ille autem, qui ex obedientia, & charitate id oneris suis humeris imponit, non obligatur ad amplius, quam ad id, quod dictum est. Quonia hæc differentia nullo canone comprobatur: & quoniam si vera esset, pauci, aut nulli ex confessariis secularibus salui fierent: & quia obedientia nõ liberat a peccatõ illũ confessariũ, qui cognoscens se non intelligere, qđ opus est ad audiendam confessionem, eas audit, sicut asserit idem diuus Anton. ubi supra. Solũ n. excusat illũ, qui dubitat, an ipse sciat, quod sufficit, an nõ? arg. cap. quid culpatur. 2. 3. q. 1. Tum quia §. sæpe l. 1. ff. de positi. ad hanc sententiã allegatus a remotis agit, & nihil concludit. Primũ, quia agit de illo, qui se gratis offert ad depositum custodiẽdum. Deinde, quia, quamuis dicat, huiusmodi depositarium teneri ad refarciendum damnũ, quod sua culpa contigit, ad quod aliã nullatenus teneretur, cap. 1. de deposito. nõ tñ dicit (vt quidam illi falsò imponunt) teneri ad illud damnũ, quod culpa sua leuissima acciderit: & consequenter debet intelligi de leui culpa, vt recte annotauit Dec in l. contractus. col. 1. ff. de reg. iur. Quibus accidit, quod qui gratis se offert ad custodiã depositi, non debet ad amplius obligari, quam ille, qui pp stipendium idem facit, vt sentit Gregorius nonus in præcitato cap. 1. de deposito. Eum aut, qui ratione stipendij aliquid custodiẽdum recipit, non obligat culpa leuissima, licet obliget leuis, dicto cap. 1. & qui tunc huic oneri spõte sua se offert (vt plurimũ) pp aliquot stipendium, quo vitã suã sustentare valeat, facit. Deniq; quod Panor. & Imolen. qui tenent cum cõmuni sententiã, depositariũ sponte se offerentem obligari ad culpam leuissimã, fundantur in eo, quod huiusmodi depositarius præsumitur accipere depositum proprię tñ utilitatis intuitu: & consequẽter videntur sentire, quod, si cõstaret, illum se se huic labori obtulisse intuitu illius, qui deponit, non esset tũc obligatus, nisi ex dolo, vel lata culpa: quod si intuitu vtriusque id fecerit, tunc teneretur ex lata culpa, & leui. Manifestum est autem, confessariũ onus audiendæ confessionis assumere principalius, aut æque principaliter pp penitentem, & in eius gratiam, quã propter se: & consequenter non tenetur, eo quod se obrulit ad amplius, qđ ad vitandũ culpã latam, aut leuem: & id, quod cõmuniter eidẽ officio operam nauantes euitare solent, & sibi cauere ab eo, quod iuxta talis muneris naturã videntur obligari. Et hoc in toto orbe videmus cõmuniter obseruari.

Secundo sequitur, quod non quicumque est idoneus ad audiendam confessionem alicuius certæ personæ, ut in aliquo certo loco est idoneus ad audiendam confessionem quorumvis aliorum, & in quocunque loco. Pro quo facit illud Pragmaticæ sanctionis Gallicanæ, tit. de collectionib. §. in ecclesiis. adiuncta glo. in verbo mutatis. quatenus sentit, in opidis muro cinctis habiliores rectores, seu parochos poni debere. id, quod multis errandi occasionem tollit.

11 Tertio sequitur, quod qui audit confessionem in aliquo vico, aut pago rusticorum & simplicium hominum non tanta eget scientia, quantum ille, qui audit in ciuitate: neque qui audit in ciuitate mediterranea tanta, quantum qui in ciuitate maritima: nec qui in maritima tanta, quantum qui in vniuerso quodam Regno, vel India: nec qui audit vbi sunt multi viri literati, quos possit consulere, vbi nullus est talis.

12 Quarto sequitur, quod confessarius, qui noscit discernere, in quibus casibus possit, aut non possit absolueret: neque differentiam inter maiorem & minorem excommunicationem, vel ignorant peccata mortalia commissa, et simplicem formulationem, aut voluntatem deliberatam ad peccandum mortaliter esse peccatum mortale: vel quamcunque superbiam, iram, inuidiam, aut gulam existimat esse mortalem: vel circa dubios contractus, saltem dubitare, minimè nouit, non excusatur a culpa, quâ talibet bona vita, cōscientia, subtilitate, & ingenio naturali præfulgeat ad aliamunera obeunda, argu. cap. nō est putanda. r. q. r. Et quod ille, qui eius modi confessarios ad audiendum confessiones præfecit, vel præfectos tolerat, multo grauius peccat, argu. notatorum in gl. cap. r. de de offic. delegat. & affirmant Albertus Magister S. Thomæ, Bonauen. & alii in 4. lib. sent. dist. 17. & distinctus B. Antonin. 3. par. tit. 17. cap. 6. §. 1.

13 Quinto dicimus, veram esse illam sententiam S. Ant. vbi supra; videlicet, huiusmodi cōfessarium imperitum in tribus casibus excusari posse. primus est, quando is, qui confitetur, est valde sibi ipsi sufficiens ad suorum peccatorum grauitatem confessario exponendam, & reputatur habere rectam conscientiam: Secundus casus est, quando cōfidentes sūt personæ spirituales solitæ sæpe confiteri: & perinde cōmuniter nō aliis, quam peccatis venialibus tenentur. Tertius est, quā pœnitens est in articulo mortis, & non adest alius, qui possit eum audire præter illum. Qua eadem ratione idē videtur dicendū de cōfessario, qui est apud Infideles, Sarracenos, vel Gētiles, penes quos suat Christiani liberi, vel ferui catenis vincti, vel soluti, quibus nō est cōpia confessarij peritioris, arg. c. 1. §. si. ne sed. vacan. lib. 6. & l. generaliter. §. spurios. ff. de Decurionib.

14 Sexto dicimus, quod etiam qui obedientiæ præcepto cōfessiones audit, iudicando se ad id non esse idoneum, peccat. Nam neque prælatus id ei debet præcipere, argu. r. ad Timoth. cap. 1. & cap. nihil. de elect. & cap. si. eod. tit. lib. 6. neque subditus, si non est idoneus, debet id acce-

ptare, cap. non est putanda. 2. q. 1. At si dubitat de sua sufficientia, poterit prælatus sese præcepto conformare, arg. cap. quid culpatur. 23. q. 1. & eorum, quæ tradit diuinus Tho. 2. 2. q. 104. art. 5. & 1. lib. sent. dist. 29. art. ult. ad 3. saltem si nouerit, prælatum id muneris ei nõ iniunxisse ira, odio, amore, uel cupiditate permotũ. Superior autem cum secuta conscientia poterit hoc illi præcipere, si iudicat illum idoneum audiendis confessionibus, quibus eum præficit, iuxta id, quod dictum est, argu. c. apostolicæ. de cler. excom. ministr. & c. innotuit. de elect.

15 Septimo dicimus, quod bonitas confessorij ad minus debet esse tanta, ut fit, uel probabiliter credat, se esse extra statum letiforæ culpæ, c. 1. §. caueat. & §. laboret. de penit. dist. 6. Nam si in eo statu audiret confessiones, & absolueret, mortalis culpæ reatum incurreret. Quia omnis, qui recipit, uel administrat sacramentum in peccato mortali, mortaliter peccat, cap. illud. 95. dist. & cap. per Isaiam. 1. q. 1. & tradidimus nos post sanctum Tho. 3. par. quæst. 64. art. 6. & 4. lib. sent. dist. 5. q. 2. arti. 2. quæst. 1. in cap. quando. de consec. dist. 1. cap. 6. nu. 43. & seqq. licet eius absolutio communiter ualeat, arg. cap. maledicam. & dicti cap. per Isaiam. 1. q. 1.

16 Octauo dicimus, quod, postquam hæc fuerunt typis excusa, declarauit sanctum Concil. Trid. sess. 14. can. 9. & 10. hæreticum eum, qui dixerit, absolutionem sacramentalem sacerdotis non esse actum iudiciale, sed nudum ministerium pronuntiandi, & declarandi, remissa esse peccata confitentis; modo tantum credat, se esse absolutum; aut sacerdos non serio, sed ioco absoluat. Eum item, qui dixerit, non requiri confessionem penitentis, ut sacerdos eum absolueret possit. Eum item, qui dixerit, sacerdotem, qui in peccato mortali est, potestatem ligandi, & soluendi non habere; & ita absolutionem ab eo impertitam non esse ualidam; uel eum, qui non est presbyter, posse sacramentum absolutionis conferre.

*De his, quæ confessorius debet penitentem interrogare,
& qua prudentia id facere debet.*

Cap. V.

SUMMARY.

1

CONFESSARIUS quæ debet interrogare sub pena culpæ mortalis.
num. 2.

3

Confessorius interrogando seruet hæc tria.

4

Et circa peccata carnis hoc.

I **D**ICTURI de iis, quæ confessarius tenetur penitentem interrogare, & quæ prudentia id agere debet, præsupponimus. Primo, quod is, cui iniunctum est aliquod onus, debet illud rectè subire, c. non est putanda. 1. q. 1. & c. iudicantem. 30. q. 5.

Secundo præsupponimus, hoc esse præcipuum confessarij munus, ideoque prudenter exercendum, ac subinde interrogandum penitentem id, quod expedit, & non amplius, iuxta illud Augustini relatum a Gratiano in cap. 1. de pœnit. dist. 6. §. Diligens, & a Magistro in 4. distin. 19. *Diligens confessarius sapienter interroget peccatorem, quod forsitan ignorat, uel uerecundia uult occultare.* quibus uerbis addit beatus Thom. in 4. distin. 19. in expositione litteræ, confessarium teneri scrutari conscientiam peccatoris, sicut solet medicus egritudinem egroti, & iudex causam litigantis.

2 Ex quibus infertur. Primò, verum esse illud Angeli in Summa uerb. interrogationes in princ. quod nos satius tractauimus in dit. §. diligens. nempe, confessarium teneri sub pœna peccati mortiferi ad interrogandum omnia, quæ ipse uidet, animaduertit, & credit esse necessaria ad hoc, ut confessio sit integra & fructuosa; cuiusmodi est quod ipse existimat, penitentem uelle filere ob ignorantiam, inconsiderationem, aut obliuionem, arg. c. sic rector. 43. dist. Nam hoc ad suum munus pertinet, c. omnis. de pœnit. & remis. sed non est eiusmodi, quod (suo iudicio) penitens aut intelligit, aut aduertit, neque præ obliuione uerecundiaue prætermittit. tunc enim potest sibi persuadere, penitentem id non perpetrasse, uel iam aliàs fuisse confessum. quamuis omittere aliquam interrogationem per inaduertentiam, aut obliuionem non uideatur esse moriferum, arg. d. c. sit rector. & eorum, quæ in prælud. 7. repe. c. inter uerba. 11. q. 3. diximus. Equidem ex confessionibus, quas audiui, intelligo, duas interrogationes esse maximè necessarias. Alteram de numero peccatorum, cuius expressio est necessaria, ut dicetur infra in c. 6. quia uideo paucos exprimere: Toties peccauim in hoc, & toties in illo: immo sibi satisfecisse uidentur, dicendo: Sæpe sepius, aut: Infinitis uicibus: quod non sufficit. Alteram de specie particulari eius, quod generaliter confitentur. quoniam adeo generaliter confitentur nonnulli, ut nequeat satis intelligere confessarius, an sit peccatum ueniale, an mortale; ut de claratur supra cap. 2. num. 6.

3 Infertur secundo, quod confessarius debet obseruare illa tria, quæ nos in d. §. diligens. num. 2. & seq. comprobauimus. Primum est, ut non interroget omnia, quæ penitens poterat commisisse: sed tantum illa, quæ homines eiusdem qualitatis efficere solent, arg. c. de testibus de testib. cum his, quæ in d. §. diligens. citamus. Vnde nec nobilem laicum debet interrogare illa, quæ communiter soli ecclesiastici solent facere. Secundum est, ut solum interroget consueta peccata, quæ ferè omnes nouerunt:

runt: qualia sunt transgressiones uisitationes præceptorum Decalogi; & septem crimina capitalia, & omissiones circa quattuordecim articulos fidei, & circa septem Ecclesiæ sacramenta, & opera misericordiæ, & circa custodiam quinque sensuum, & alia huiusmodi. Non autem interroget peccata occultiora, quæ perditissimi homines inuenerunt: uel si forsitan de his uerbum fecerit, ita caute & dissimulanter faciant, talibusque circumloquiis utatur, ut, si pœnitēs illa commiserit, proferat; sin minus, ea non ediscat. Tertium, ut in peccatis carnalibus non descendat nimis ad peculiare circumstantias, singulas qualq; minutatim interrogando, ne seipsum, aut pœnitentem ad aliquam delectationē alliciat. etenim quemadmodum docet Philosoph 3. Ethic. & Th. quolibet. 1. q. 5. art. 9. delectabilia tanto magis mouent, quanto particularius considerantur. Quæ circa cum de pollutione uoluntaria, & extraordinaria, uel de fornicatione interrogat, nihil de modo perpetrandi disquirat: satis est enim dicere, quoties id commiserit: modo id explicet, q̄ necessariū est ad ipsius peccati naturam & speciem dignoscendam, citra descensum ad aliquas turpes circumstantias peccati. Quod adeo uerum est, ut nullatenus pœnitēti permittere debeat, nimis distincte illas exprimere, uti post alios in d. §. diligens diximus. & consequenter summatim tantum debet interrogare de osculis, amplexibus, alijsq; tactibus impudicis eos, qui nō sunt obstricti matrimonio: illos autem, qui obstricti sunt, magis perfunctorie, uel nihil prorsus, uel solum ad intelligendum, an aliqua extraordinaria pollutio fuerit subsequuta: uel an illi tactus fuerint cum probabilis pollutionis periculo. Quoniam alia aut non sunt peccata, aut non sunt nisi uenialia, uti recte Caiet. 2. 2. q. 154. art. 1. explicuit, & inferius dicitur. Immo & cum circa hoc aliquid confessarius interrogauerit, honestis uocabulis uti debet, neque turpiter nominet, quod est turpe auditu, arg principij procemij Decretalium.

De circumstantijs peccati.

Cap. V I.

S V M M A R I V M.

- 1 IRCUMSTANTIA quid, & quæ sint eius species, num. 2.
 3 Circumstantia mutans speciem necessario consistenda.
 4 Circumstantia prohibita alia lege, quam ipsum peccatum. ut consistenda.
 5 Circumstantia extenuans peccatum quando consistenda.
 6 Circumstantia, quæ necessario consistenda, num. 7. & 5. seqq.
 13 Circumstantia persone, & religionis quando consistenda.

14. *Circumstantia conscientie contraria quando confitenda.*
 15. *Circumstantia numeri non est proprie circumstantia.*
 16. *Peccati numerus ut augetur iterando, continuando, & interrompendo, num. 17.*
 & 18.
 19. *Penitens potest uno uerbo mille peccata confiteri.*
 20. *Circumstantia oblita potest confiteri, peccato non confesso.*

1. E peccati circumstantiis dicimus. Primo, quod peccati circumstantiam iuxta mentem iuris, cap. consideret. de pœni. dist. 5. l. aut facta. ff. de pœn. c. sicut dignum. de homicid. Panor. & aliorum interpretum ibidem S. Tho. 1. 2. q. 7. & in 4. lib. sent. dist. 16 & omnium aliorum ibidem, & Anto. 3. partit. 17. c. 18. §. 4. Gerson. 2. par. fol. 170. quos rerulimus in principio dicti ca. consideret. & alibi, est quoddam accidens actus humani, qui peccatum est. Dixi: Accidens: quoniam nulla circumstantia actus est eiusdem substantia. Dixi: Actus humani, qui peccatum est: quoniam sæpe fit, ut actus, qui secundum se non est peccatum, fit tale ob adiunctam circumstantiam. Cum enim tunc ipsamet circumstantia sit illud, in quo peccatum consistit; non est accidens peccati: sed illius rei, quæ peccatum est: sicut nos in d. c. consideret. num. 3. elucidauimus, sequentes Alex. Halensem, in 4. par. q. 77. art. 2. col. 2.

2. Secundo dicimus, quod circumstantiæ actus moralis sunt septem, quæ continentur in illo uersiculo, *Quis, quid, ubi, quibus auxilijs, cur, quomodo, quando*, relato a S. Tho. in d. q. 7. art. 3. in corpore quæst. qui magis nobis placet, quàm illud Palud. in 4. dist. 16. q. 3. arti. 1. uti nos diximus in prin. dicti c. consideret, num. 2. Quoniam in illo Palud. ponitur uerbum, *Quoties*, quod numerum denotat, loco, *Quibus auxilijs*: & numerus non est circumstantia: sed potius peccati multiplicatio, ut ibidem tradidimus.

3. Tertio dicimus, quod harum circumstantiarum omnes illæ, & solæ in sacramentali cōfessione necessariò exponi debent, quæ efficiunt opera, quorum sunt circumstantiæ, peccata mortalia: uel quod illa, quæ sunt mortalia unius speciei, fiant etiam, ut sint alterius: uel, quod est mortale ob unam causam, sit etiam propter alia: siue mutant opera ipsa ex una in alteram speciem, siue secus: iuxta communem opinionem, quam copiosè ibidem, num. 5. pertractauimus. & solæ illæ, & omnes sunt huius generis, quæ secundum S. Tho. in d. dist. 16. q. 6. art. 2. q. 3. ultra malitiam eiusdem operis habent specialem repugnantiam cum ratione. Secundum Scotum uerò illæ sunt in confessione aperiendæ, quæ diuersis, specialibusq. præceptis prohibentur.

Diximus: *specialibus*: quoniam non sufficit esse talia, quod unum in altero includatur: qualia sunt lex prohibens omne malum, & prohibens

bens homicidium, quod etiam in dicto principio, nume. 74. probauimus & in corollariis sequentibus speciatim explicabimus. Ante quorum explanationem admonemus, quod, postquam hæc fuerunt Hispanè excussa, Concil. Trid. sess. 14 cap. 5. & can. 7. definiuit, hæreticum esse, qui dixerit, nos non teneri ad confitendum circumstantias, quæ peccati speciè mutant, quod quidè est intelligendù de circumstantia, quæ speciem peccati uenialis mutat in mortale, uel speciem unius mortalis in aliud mortale: non autem de illa, quæ mutat speciem unius uenialis in aliud ueniale, quod non est necessariò confitendum, iuxta glo. cap. omnis de penit. & remis. receptam ibi, & in 4. lib. senten. dist. 17. Et quamuis prædictum Conc. non loquatur expressè, nisi de illa circumstantia, quæ mutat speciem peccati: intelligendum tamen est etiam de illa, quæ opus alioquin ex se bonum, uel saltem non malum, facit mortiferum: immo etiam de illa, quæ facit, ut opus, quod ob unum respectù est mortiferum, sit tale ob alterum: quamuis species operis quantum ad suam essentiam minimè mutetur. quoniam, circumstantia, quæ facit de bono malum, uel de ueniali mortale, uel de mortali uno respectù, ut sit tale altero, dici potest mutare speciem, ut neque ita multo post. dicitur infra in illat. 4. num. 5. & seq. Ratio enim, quæ ad hoc definiendum Concilium mouit, est, quod confessarius est iudex, qui in causa penitentis nõ posset æquam ferre sententiam absque manifestatione circumstantiæ, quæ mutat speciem peccati, quæ quidem ratio militat etiam in tribus prædictis circumstantiis: quare idem iuris debet esse de omnibus, l. l. lud. ff. ad l. Aquil.

Ex prædictis inferitur. Primò, non esse confitendas illas circumstantias. scilicet peccatum commissum in secunda, uel tertia feria, aut in prato, uel uinea, manu dextra, uel sinistra: quoniam per has nullum prædictorum trium fit. siquidem non fit mortale, quod sine illis non esset tale, neque etiam fit letale alterius speciei, neque alio respectù.

Inferitur secundo, quod peccans ob fiduciã, quod postea per confessionem ueniam obtinebit, non tenetur de necessitate id confiteri: quia nõ est circumstantia adeo peccatum aggrauansimmo potius minuit, ut inquit Caiet. 2. 2. q. 127. art. 2. quidquid Bonauent. in Apolog. insinuauerit.

4 Inferitur tertio, quod is, qui furatus est aliquid sacrù, uel ex loco sacro, non satisfacit dicendo, se id furtum fecisse: sed oportet exprimere, esse rem sacrã, uel de loco sacro surreptam. Nam hæc circumstantia efficit, ut quod est mortale unius speciei, aut uno respectù, fiat etiam alterius, uel altero respectù: eo quod specialiter prohibetur lege particulari alia distincta ab illa, quæ furtum prohibet, quæ quidem præcipit, ne quid sacrum, aut de loco sacro surripiatur, ca. quisquis. 17. q. 4. Id quod enim est dicendum de homicidio, & fornicatione in loco sacro perpetratis,

per

per hanc.n.circūstantiā fiunt mortalia alterius speciēi, eoquod ob aliū respectum,quā legis diuinæ, lege s.humana speciali prohibentur,ca. proposuisti.de consec.eccl.vel altar.& cap.ecclēijs.de consec dist. 1.

Infertur quarto,eum,qui cum coniugata,uel religiosa,uel cognata rē habuit,non satisfacere confitendo,se cum femina concubuisse:quoniā debet exprimere,fuisse coniugatam,religiosam,vel consanguineā. Nā in primo casu est proprie adulterium:in secundo uero sacrilegium: in tertio aut incestus.& consequenter,quod erat mortale vnus generis,efficitur alterius.Is item,qui deliberauit furari,ut possit rem habere cū religiosa,& coniugata,tenēbitur confiteri furtum,sacrilegiū,& adulterium. Nam & si tria hæc sint vnus interior actus,voluntatis: ille tñ ex triplici causa,eaque diuersa est crimē mortale. Siquidem trifariam ratio ni repugnat,& tribus ēt distinctis,& specialibus legibus prohibetur.

Ex quibus facile colligas responsum ad quæstionē,nuper nobis positam; An s. coniugatus, qui rem habuit cum vxore aliena, teneatur declarare non solum se esse coniugatum, sed et illam, cum qua rem habuit? Resoluenda est enim affirmatiue: quia est circumstantia, quæ per se sola mutat speciem peccati, & ita est confitenda per prædicta.

Infertur quinto, q̄ omnis circumstantia finis, prohibita per aliam legem specialem & diuersam ab illa, qua principalis actus prohibetur, debet in confessione explicari: cuiusmodi est circumstantia furantis ad fornicandum, occidendum, vel percutiendum alterum.

Infertur sexto, cum, qui mentitur, vt alios delectet sine alterius detrimento, (quod est mendacium iocosum, & veniale tantum) hac intentione, vt, etiam si intelligeret esse mortale, nihilominus mentiretur, teneat illam circumstantiam confiteri: quoniam per illam efficitur mortale, quod sine illa non esset tale.

5 Septimo, q̄ non tenetur illas circumstantias cōfiteri, quæ peccatū extenuant. Vnde qui peccauit cū muliere quadā ab ea prouocatus, non tenetur confiteri se esse prouocatum ab illa: Siquidem id peccatū extenuat, per c. significauit. de p̄nit. & remiss. quod in hoc dixit singulare Fel in ca. dilecti. de excep. & per l. si adulterium cum incestu. §. Imperato res. ff. ad l. Iuliam. de adult. quem ad hoc aiebat singularem Iaso. in l. vt vim. ff. de iust. & iur. ap̄tissimus tamen ad hoc propositum textus in dicto c. consideret, uerb. tentatione. de p̄nit. dist. 1. Immo opinio cōmunis; quam sequēbamur in dicto c. consideret nu. 5. uidelicet q̄ p̄nitens illam circumstantiam subicere debet: quia in confessione se ipsum excusare non debet, nunc displicet: tum quia nulla lege, aut ratione fulcitur, qua id possit efficaciter cōprobari: tum quia, quocunq̄ modo illā exprimat, se ipsum sufficienter accusat, imputando sibi culpam, quā habet nihil illi detrahens, neque adijciens. Tum quia secundum Bonauēturam, in 4. lib. sent. distin. 16. & communem, quam ubi supra sequuti

fuimus, tenetur manifestare illas circumstantias extenuantes, quæ ita extenuant, ut efficiant non esse peccatum, vel ad summum veniale tantum, quod aliàs fuerat mortale: qualis est circumstantia grauis morbi, quæ nullum, vel veniale tantum peccatum facit esum carniuum in Quadragesima. & etiam quando eas confessarius pœnitentem interrogat: vel quâdo ex earum occultatione occasionem alicuius mali idem confessarius apprehenderet, arg. cap. nihil. de præscript.

6. Infertur octauo, quod quamuis sit laudabile confiteri circumstantias, quæ ita peccatum adauget, vt illud ex paruo magnû, vel ex magno maius efficiant: opinio tñ cõmuniõr & probabilior habet, hoc non esse necessarium quoniam augmentum illud non est in causa, vt veniale mortale fiat: vel alterius speciei mortalis, vel alio respectu; quod nos vbi supra copiose confirmauimus, & satis declaratum est nunc per Conc. Trid. sess. 14. c. 4 & 5. & can. 7. a contrario sensu; licet Marsilius in h. 4. senten. q. 12. ar. 1. cõem istam sententiam restringat, ne sit ei locus in circumstantia, quæ clare & manifeste peccatum adauget: a quo ibi discessimus ob multas variasq. cõsiderationes. Et quamuis post hæc Dominicus Sotus asseruerit idem, quod Marsilius contra cõem: non tamen debemus ab ea discedere. Tum quia confessarij tam magnam inueniunt difficultatẽ in perquirẽdis omnibus circumstantijs mutantibus speciem, etiam sine perquisitione non mutatiũ, sed notabiliter aggrauantiũ, vt putent quasi impossibile perquirere has, & illas: & Deus non obligat ad impossibile, neque ad nimis difficile, iuxta mentem S. Th. in 4. li. sent. di. 15. q. 1. ar. 2.
7. Tũ quia multi pœnitentes remaneat cũ magnis scrupulis, an cõfessi fuerint bene, aut male, videntes pauca peccata esse vnus speciei, quæ non sint maiora, vel minora notabiliter, q̃ alia eiusdem, rõne personæ, loci, moræ, modi, præludiorũ, aut consequentiũ, & ita frunt importunissimi confessarijs, redeuntes ad se reconciliandũ, & dicentes, cõfessi fuimus: Peierauimus, Percussimus, Fornicati fuimus: sed nõ diximus tps, quod in eo consumpsimus: neq. quod paullo ante, aut post dicimus, aut fecimus hoc, vel illud, quod augebat peccatũ. Et vix est vlla via alia sedandi & tranquillandi eos, q̃ docendo illas circumstãtias non esse necessariõr cõfitendas, quia non mutant speciẽ saltẽ in genere moris. Ite quia peccator non tenetur, vt asserit eõis, & idem Sotus in 4. dif. 18. q. 2. ar. 4. cõfiteri mala verba, signa, & gestus, quæ antecedunt homicidium, aut percussionẽ: sufficit. n. dicere: Interfeci: Percussi: neque oscula, & alia multa turpia, quæ præcedunt fornicationẽ: sufficit. n. dicere: Fornicatus sum. Neque cogitationes & voluntates apparatus ad furandum, vel committendum alia delicta: immo satisfacit vltimum actum cõfitendo, vt dicit Sotus post alios in dicto ar. 2. dicendo: Percussi, Interfeci, decies, Fornicatus, Furatus fui toties, &c. Tum quia sanctũ Conc. Trid. præcitata sess. 14. c. 5. & cã. 7. cui interfuerunt viri doctissimi, & sanctissimi, qui de his

his opinionibus in scholis differuerunt, delarauit circūstantias, quæ mutant speciē, esse confitēdas, arg. l. i. ff. de offi. eius cui: & c. cum apostolica de his, quæ fiunt a prel. Tum deniq. quod interest plurimū ad salutē animarū, vt amemus & non horreamus confessionē. in quod iuuabit alleuiatio eius ab oībus illis oneribus & difficultatibus, a quibus pōt leuari, iuxta eius institutionē diuinā, & declarationē sanctæ matris ecclesię: Iugum. n. Dñi suaue est, & onus eius leue, Mat. 1. 1. Neque obstat, quod quidā dicitur dubitare de hac nostra sententia, q̄ nobiscum fertur esse cōem, allegans pro ea multos, quos nos non citamus, eo quod legit aliquos graues auctores contrariū tenere, quos nos et legimus: sed in trepidē hanc partē elegimus. Tum per fundamenta, quæ hic, & in alijs locis a nobis citatis tradūtur: Tum quia puto eos, qui dubitant, cauere sibi debere, ne fere semper eos, post auditas, vel factas confessiones conscientia mordeat, dictans, se non satis inquisisse, vel expressisse grauitatem peccatorum, quam circūstantia intensiōis, & extensiōis actus, aut irreuerentię, contemptus, temporis, loci, personæ, & aliæ inducunt.

- 8 Quibus addo, quod, quamuis hæc nostra, quæ, vt diximus, cōis est opinio, videat̄ facere pro alia conclusione prædicti Soti in dicta dist. 18. q. 2. ar. 4. de qua nuper interrogati fuimus: non tñ videtur nobis vera. Illa. n. conclusio habet, non esse necesse confiteri virginitatis circūstantiā, i. quod is, qui confitetur, est virgo, si voluntas fornicandi non peruenit ad actum, quāuis secus sit, qñ peruenit. Non, inquam, vñ vera. Tum quia peccata voluntatis, oris, & operis sunt eiusdem speciē, & non differunt, nisi q̄ alia sunt magis perfecta quàm alia, ut dicemus infra in c. 16 nu. 9. post S. Tho. 1. sec. q. 5. 2. ar. 7. & consequenter stuprū mentale, quod est voluntas habendi copulā cum virgine, aut cum sit virgo, erit eiusdē speciē, cuius stuprum reale, quod est ipsa copula: & si quis eam habuit, debet confiteri illam circūstantiam, vt ipsemet ait, etiam debet confiteri, qui eam voluit habere, licet non habuerit. Cum alia species luxurię sit velle fornicari cum virgine, vel cū sit virgo, & alia velle fornicari cū corrupto vel corrupta, vel cū sit corruptus, vel corrupta. Tū quia Cōc. Trid. sess. 14. c. 5. can. 7. delarauit circūstantiam, quæ mutat peccati speciē ex vna in aliam, necessario esse cōsistendā; qualis est hæc, de qua loquimur, vt prædictum est. Tum denique quia non facit p̄tō eo prædicta opinio communis: quia loquitur de circūstantia non mutante speciē peccati: conclusio vero eius, de circūstantia illam mutante.

Videtur tamen nobis hæc communis opinio restringenda.

- 9 Primo, ne procedat in circūstantia, quæ sic auget peccatū, vt rōne ipsius fiat referuatū, saltē ex vi constitutionū synodaliū, quæ solent aliquando furta aliqua, & dāna certæ cuiusdam quātūtatē Episcopo referuare, vel addere q̄ absolutio, siue restitutio fiat certo quodam modo.

Secundo posset etiā restringi, ne procedat in ea circūstantia, q̄ habet

annexam excommunicationem, vel efficit, vt ea sit Papalis: quemadmodum leuis percussio clerici est episcopalis, cap. peruenit. de sent. exc. vbi tex. singularis: grauis uero est Papalis, cap. si quis suadente. 17. q. 4.

Tertio limitatur in ea circumstantia, quã cõfessarius interrogat, & non põt fileri absque periculo alicuius spiritalis incõmodi, vt recte asseruit Silu in summa. verb. confessio. 1. q. 9. Quãuis Ioannes de Friburgo, qui fuit auctor summe confessorũ, id nõ dicat in loco citato ab eo, li. 3. ti. 33. q. 11. neque et vbi de hac materia tractat, lib. 3. tit. 34. q. 81.

10. Quarto dicimus, q̃ circumstantia diei festi non est necessariõ cõfittenda: qm̃ non facit esse letale, quod sine illa non esset tale: neque alterius speciei talis, neque alio respectu: nisi esset opus seruile in festis prohibutum: quale non est peccatum iuxta sanctum Tho. in 3. lib. sent. dist. 37. ar. 5. q. 2. Quam assertionem confirmauimus in dicto c. consideret. nu. 17. & seq. multis fundamentis, respondendo totidem alijs oppositis, sequuti in eo Cardinalem Caietanum 1. 2. q. 7. & 2. 2. q. 122. ar. 4. & in quolib. 10 & in summa verb. dies festos. resolutumq. Siluestrum, uerb. circumstantia. q. 3 & verb. dies dominica, q. fi. & in Aurea rosa casu. 63. vbi testatur, doctissimos quosque ordinis Dominicani conuenisse, & hanc opinionem suscepisse: & Iacobum Almaynum in 4. lib. sent. dist. 17. col. 24. Quamuis cõis opinio posset in duobus casibus obseruari, sicut diximus ibidem, nu. 40. nempe qñ eo fine peccatum committitur, vt in eo fiat aliquod opus manuale prohibutum in illo die, & quando intentione & proposito violandi festum letale crimen admittitur.

11. Quinto dicimus, q̃ circumstantia diei ieiunio vel orationi cõsecrati, licet uideat aliquantulũ augere peccatũ: non est de necessitate confittenda, nisi peccatum perpetretur cum proposito violandi per illud huiusmodi die. Qm̃ non efficit mortale, quod alias nõ esset tale, nec mutat in specie mortalis, nec facit, vt nouo respectu sit tale: quorũ aliquod requiritur ad hoc, vt circumstantiã confessio sit necessaria, vt supra dictũ est, & probauimus in princ. dicti c. consideret. nu. 32. versi. ad primum.

Sexto dicimus, q̃ quamuis circumstantia loci sacri omne peccatum grauius reddat secundum accidens: tñ non est necessariõ confittenda, nisi qñ ipsum opus peccati sanctitati, vel immunitati eiusdem loci directè contrariaretur: qualis est humani sanguinis, vel seminis effusio, vel violenta abstractio eorum, qui ad loca sacra confugiunt. Qm̃ in his, quod erat mortale p̃ p̃nam causam, fit et mortale p̃ alteram, argumento c. ecclesijs. de cons. dist. 1. & c. proposuisti. de consec. eccl. & c. 1. eod. tit. lib. 6. uel quod peccatũ nõ erat, aut solum ueniale ex genere suo ratione talis circumstantiẽ fit mortale, ut est actus cõiugalís inter uirũ & vxorẽ ibi dẽ sine causa iusta exercitus, qui quidẽ in alijs locis peccatũ non esset.

12. Septimo, q̃ qui in ecclesia committit peccatũ aliquod superbiã per iurij, aut gulã, & c. non tenetur necessario confiteri circumstantia loci sacri.

facris: neque qui existens in eodem loco desiderat occidere, ferire, vel fornicari extra illum, dummodo nō cupiat id committere in eodem. Nam qui tale desiderium conciperet, etiam si extra locum sacrum existeret, circumstantiam sacrilegij, quod in eo admittit, confiteri teneretur, vt in principio dicti cap. consideret. num. 22. diximus.

- 13 Octauo dicimus, q̄ quamuis circumstantia propriæ personæ aliquñ peccatū augeat, quia ceteris paribus, plus peccat dignitate aliqua præditus, q̄ priuatus, c. homo. 40. dif. & prælati plus, quam subditi. c. præcipue. 1. 1. q. 3. & sapiens plus, quam ignorans, c. sicut dignum. de homic. & multo plus ille, qui affectat ignorantiam, vt liberius peccet, q̄ peccaret sciens, c. pen. 37. dif. & bonus plus, quam malus: & melior, q̄ minus bonus: & licet propterea vtile sit, huiusmodi circumstantiam confiteri: non tamen communiter necessarium est Qm̄ illa, vt plurimum, neque ex veniali facit mortale: neq; ex mortali vnus peccati mortale alterius: neque ex mortali vno respectu, mortale alio p̄ alium finem. At uerò qm̄ hoc fieret, puta cum agitur contra votum, vel cōtra statum voto firmatum, vt cum religiosus fornicatur, circumstantia personæ confitenda est: qm̄ tunc aliquod ex illis tribus prædictis efficitur. Quod quidem non ita fit, quando religiosus blasphematur, vel quoduis aliud crimen, q̄ non est cōtra sua vota, vel regulam, quam est professus, admittit, vt post Caiet. 1. 2. q. 7 ar. 1. diximus in dicto principio cap. consideret. num. 50. Circumstantia enim religionis communiter non facit esse mortale, q̄ suapte natura non erat tale: neque etiam facit esse alterius speciei, q̄ ex se erat alterius. Et ita patet responsio ad id, quod nuper quaesitum fuit, An s. religiosus, qui fornicatus est, teneatur confiteri, se esse religiosum: nam per prædicta est palam, eum ad id teneri.

- 14 Nono dicimus, q̄ tunc demum, & non aliàs, est necessariū cōfiteri circumstantiā, q̄ peccauerit cōtra conscientiā, qm̄ opus effectū ob nullā aliam legem, sed solūm p̄ conscientiam erroneā tm̄ fit peccatum: tunc enim solummodo vnum ex tribus illis prædictis, & non alia efficere manifestum est, sicut nos vbi supra num. 58. & 65. noue declarauimus.

Decimo, q̄ numerus peccatorum nō est circumstantia: sed additio peccati ad peccatū. Qm̄ frequentatio peccati non circumstat prius peccatū: sed constituit nouum & separatum a priori Circa quod quattuor diximus in d. c. consideret. num. 41. Quorum primum est, non esse satis dicere: Peccavi sæpe in hoc genere peccati: quoniam verbum illud, Sæpe, ita verificatur in numero denario, immo & in binario, sicut in centenario, iuxta glo. 1. c. monasteria. de vita, & honest. cler. late Georg. in prin. Clem. sæpe. de verb. signi. quamuis Archid. in c. imitare. 6. q. 1. & in prin. d. c. consideret, partem affirmatiuam defendat, quem licet Ange. verb. confessio. 1. §. 2. 3. noluerit reprobare: meritò tamen eum reprobaui Cardinalis Alexandrinus in d. c. imitare.

15 Secundum, peccatorum teneri ad dicendum certum numerum peccatorum, si eum nouerit exprimere, dicendo: Hoc peccatum commisi toties. q̄ si certum numerum minime nouit, debet secum rationem ponere, quoties in die, uel hebdomada, aut mense, plus minusue illud peccatū admiserit, & exponere numerū uerifimiliorem. Peccat enim mortaliter, qui prę pudore uel hypocrisis aliquid ex numero, cuius meminit, subiceret. immo etiam si per culpam suam latam fiat, quo minus recordetur, eo quòd ea de re nihil antea secum præcogitarat, cum tamen id facere potuisset, & proinde confessio nihil ualet.

Tertium, satis esse absque aliquo numero suum statum sufficenter manifestare: ueluti si qua publica meretrix per decennium parata & exposita ad fornicandum, tam cum clericis, religiosis, quàm laicis & coniugatis, aut solutis: & post conuersionem confitetur, exprimeretque se toto illo temporis spatio in eo statu fuisse. hoc, inquā, satis esset, ut post Cardinalem Caiet. Tomo 1. Opusculorum, Opus. 18. q. 3. conclusimus in dicto c. consideret. ponderantes illa uerba. *Quantum perseuerauerit, & desiteat quod perseueranter peccauit.* Per quæ prædictam sententiam singulariter probauimus, ut ibi diximus: & addidimus, eum, qui annum integrū omisit dicere horas canonicas, satisfacere, dicendo: Anno integro omisi diuinum officium.

16 Quartum, q̄ toties numerus peccatorum augetur, quoties peccatū ipsum, uel uoluntas peccandi, quæ fuerat intercisā, renouatur, secundū Io. And. in reg. delictum, col pen. de reg. iur. lib. 6. in Mercurial. quod planè uerū est in peccatis internis, q̄ solo animo consummantur, ut odiū, & hæresis: non autē idem est in illis, quæ opere exteriori consummātur. Nam illa uoluntas nō dicitur iterari, donec opere exteriori perficiatur, uel interrumpatur: ut euenire solet, quando quis uadit in longinquum ad homicidium perpetrandum, & in ipso itinere, quod uno die cōficit, nunc de illo, nunc de aliis meditat. hic enim non peccat in hoc amplius, quàm unum peccatum, licet multo grauius, iuxta Caiet. in d. 1. Tomo Opusculor. Opusculo. 17. q. 3. quem in dicto principio. num. 48. sequimur ponderantes textum ad hoc singularem in. c. cum pro causa. de sentent. excommun.

Ex quo inferimus primò, peccatum non iterari, aut multiplicari ēt si durante opere exteriori multoties uoluntas interior interrumpatur & renouetur: neque etiā e contrario, si manente eadem uoluntate opus multiplicetur exterius, anteaquam delictum finiatur, uti copiosius in dicto princ. nu. 48. comprobauimus.

Inferitur secundo, q̄ omnes actus interiores & exteriores, qui tantummodo sunt ueluti quædā uia ad unicum peccatum perpetrandum, ynicū tantum efficiunt peccatum, etiam si illi actus fuerint interrupti: quales sunt passus itineris, præparatio æqui, lanceæ, aliorumque armo-

rum vna: cū desideris, variis uicibus interruptis, terbo, esu, & somno renouatis, eius, qui uadit ad occidendum alium, triginta, uel quadraginta miliaribus distantem. Nam licet illi actus in genere entis considerati, singularim sicut multæ & variæ res: tamen considerati tamquam uia & partes ipsius peccati, quibus totum peccatum est consummandum, non amplius, quàm unum peccatum efficiunt: sicut lapides, columnæ, ligna, reliquaque materia unius domus multa sunt secundum se sumpta: ceterum omnia simul considerata tamquam partes unius domus, non amplius, quàm vnicam domum conficiunt, l. eum qui, ff. de vsucap. & l. qui vniuersa, ff. de acquir. possess.

17 Nunc autē ad soluendas sex quæstiones ab hinc aliquibus mensibus nobis propositas addimus primo, quod non solum plures actus extriores, tendentes in vnum peccatum principale, qui diuersi sunt in genere entis, censentur cōstituere vnum peccatum in genere moris, saltē quoad effectum confitēdi numerum peccatorum, quando unus est in aliū uia: sed etiā quando quis uno impetu fertur in illos omnes. Tum arg. præfati eum pro causa, desent. excom. quatenus probat, eum, qui uno impetu pluries percutit clericum, semel tantum excommunicari. Tum argumento aliorum iurium, per quæ Io. And. in dicto Mercur. cap. de illicitum, de reg. iur. lib. 6. concludit, quendam Anglicum, qui tres ictus uno impetu intulit clerico, semel tantum excommunicatum fuisse. Tum quod ille unicus impetus, uidetur includere quandam unitatem in genere moris, & efficere, ut quadantenus vnus eorū sit ad aliū uia, uel consequens: licet suapte natura in genere entis per se subsistat. Tum, quod, qui unico impetu bis, uel ter appellat, semel tantum appellasse dicitur, cap. Lotharius, adiuncta gloss. verb. appellauit. 31. q. 2. & qui bis, uel ter eandem rem in testamento, uel codicillis legauit, uidetur semel legasse l. cum quæstio. C. de legat.

Addimus secundo, quod, sicut actus præambuli ad actū principale peccati non augment numerū peccatorum necessario confitendum: ita eadē ratione nec consequentes, nec subsequentes actum principale peccati: quales uidentur esse actus, quibus quis fecit aliquod peccatum principale: & postea inordinate gaudet, lætatur, tristatur, dolet, uel loquitur de illo, uel accessoriis eius. Tū quod eadē ratio uidetur, & sic idē est de vtrisque iudicandū, l. illud. ff. ad leg. Aquil. cap. dudum. 2. de elect. Tum quod, qui furatus est infantem, qui apud eum adoleuit, unū furtum fecisse dicitur, l. inficiādo §. infans. ff. de furtis. Tū quod pauci, collocatione aliorū, inueniuntur, qui post vindicatam iniuriam; post fornicationē in domo sua securē habitam; post furtum & dolū admissum, non velint, dicāt, uel faciāt aliqua inordinata, gaudent, comedendo, bibendo, & ridendo, iuxta illud Prouerb. 2. *Letantur cum male fecerint*: attamen nemo dicet eorum omnium numerum nominatim esse confitendum.

Tum quia totus ecclesiæ Christianæ vsus. vñ hñc, quod sicut sufficit homicidæ confiteri, se occidisse talem hominem, non confitendo numerū voluntatum, & aliorum actuum inordinatorum præambulorum illius homicidij, ita sufficit confiteri illud, non cōfitendo numerum actuum consequentium, quibus id ei placuit, & monstrauit aliis uerbis, uel factis placuisse sibi. Et quod sicut fornicati sufficit confiteri principalem actum, non confitendo numerum voluntatum, dictorum, & factorum præambulorum inordinatorum: ita sufficit confiteri principalem actū, non confitendo numerum uoluntatum dictorum, & factorum inordinatorum consequentium. Tum quia licet singuli præfactorum actuum sint per se ipsos peccata mortifera quoad iudicium Dei exactum: & licet oporteat ut contritio, per quam sunt remittēda, formaliter, uel uirtualiter perueniat ad omnia illa: quoad tamen iudicium salutare pñtæ, & huius uitæ, quod facere debet confessarius, satis est, ut numerus eorum sic pateat ei, ut status pœnitentis satis pateat confessario ad iudicandū qualem ei debeat exhibere medicinam, ut pulchre declarauit Caiet. in To. 1. Opusc. Opusc. 5. q. 3. Cum ergo communiter post, & ante actum principalem multa cogitata, dicta, & facta inordinata soleant haberi, satis constat confessario quoad iudicium suum salutare ferendum status pœnitentis, quoad illam speciem peccati. Arbitramur autem, q̄ licet, qui rem habuit cum aliqua, nō teneatur confiteri colloquia, oscula, & alios huiusmodi actus antecedentes, & consequētes propinquos ad coitum: tenetur tamen, qui bis coiuit, etiam si unus actus sit propinquus alteri, dicere se bis coiuisse, illa ratione diuersitatis, q̄ vnus coitus istorum nō est communiter via, neque præambulum ordinatum ad alterum, neque consequens illum, neque q̄ vno impetu fertur in vtrumque: colloquia uero, oscula, & amplexus sunt communiter præambula, & consequētia coitū, quem præcedunt, uel consequuntur. Non autem sine causa adiecimus supra: Tendentes ad vnum peccatum principale: qm̄ si actus illi sunt peccata separata secundum se, uel ordinantur ad alia peccata, tot peccata committuntur, quot sunt illi ex natura sua, uel quot sunt fines deprauati, ad quos diriguntur. Nam qui pergit ad homicidium perpetrandum, & in via furatur, rapit, peierat, blasphematur, uel suum esum, potum, iter, & colloquia non solum dirigit in homicidium conceptum: uerum etiam in adulterium, infamiam, & sacrilegia perpetranda, tot peccata diuersa committit, quot sunt ibi actus in se mali, & quot fines diuersi mali, in quos diriguntur, quod ipsum est dicendum de actibus consequentibus, & de illis, in quos vno impetu fertur.

Ex quibus inferitur primo, q̄ licet quando inter præambula, & consequentia, & actum principalem sit aliqua notabilis interruptio, illa sint peccata diuersa, etiam in genere moris, etiam ad effectum, ut contritio formaliter, uel uirtualiter debeat peruenire ad illa: non tamen videntur di-

diuersa quoad effectum necessariò confitendi numerum eorù: eo quod sine illa specificatione satis uidetur constare status confitentis quoad iudicium salutare sacerdotis.

18 **Infertur secundo decisio primæ prædictarum sex quæstionum: scilicet quod qui eodem impetu dicit alteri quattuor, vel quinque iniuriosa verba significantia diuersas iniurias, puta quod sit fur, falsarius, hæreticus, sentendus est peccare diuersa peccata. Tum quia nò sunt antecedentia, neque consequentia ad unum principale peccatum: neque sunt unum, neque unius speciei. Tù quia licet qui vno impetu infert clerico tres ictus non sit nisi semel excommunicatus: si autem uno impetu, etiam unico ictu tres ferit clericos, ter est excommunicatus, secundum Io. And. in dicto Mercur. cap. de ictu. de reg. iur. lib. 6. Tum quia eadem ratione qui ferit, & blasphemat, & hæresim asserit, tria peccata committit cum numero necessariò confitenda, arg. l. prætor. §. si. ff. de iniur. qui uero dicit totidem verba iniuriosa, significantia tantum vnã iniuriam, vt quia appellat aliquem quater, vel quinquies furem, hæreticum, vel latronem, vnum tantum peccatum admittit quoad necessitatem confitendi numerum instar bis, vel ter vnico contextu appellantis, d. c. Lotharius, ad iuncta glo. verb. appellauit. 3. 1. q. 2.**

Infertur tertio decisio secundæ quæstionis: scilicet quod qui dicit alicui vnum verbum iniuriosum, & ille respondet, vnde prouocator replicat, eidem dicens tria verba iniuriosa, peccat tria peccata, si tres diuersas iniurias significant: vnum autem solum, si tantum vnã.

Infertur quarto decisio tertie quæstionis: scilicet quod qui imprecatur mortem alicui, & toti familiæ eius, duo tantum peccata committit: nò tot, quot sunt persone familiæ. Tum, quod tota familia pro vna persona ficta accipitur. l. 1. ff. si fam. furt. sec. dica. Tum, quod familia, licet significet multos, eos tamen collectivè tamquam vnum corpus fictum significat. Tum quod, qui vnã domum vult inflammare, vel exurere, non videtur peccare tot peccata, quot partes habet, sed vnum: quia vnum corpus compositum ex multis vult inflammare, vel exurere, ar. leum qui. ff. de vsucap. Et qui vult furari vnã myliadem ducatorum, vel vnum aceruum tritici, vnum solum peccatum videtur peccare, arg. l. vulgaris. ff. de furt. & cap. vulgaris. de penit. dist. 1.

Scilicet esse vnum

Infertur quinto decisio quartæ quæstionis: scilicet quod qui blasphemando maledicit diuo Petro, & vndecim Apostolis, duo tantum peccata videtur admittere, eisdem rationibus.

Infertur sexto decisio quintæ quæstionis: scilicet quod sex peccata peccat, qui peccans mollitiæ peccatum inducit sibi successiue in memoriam, vt magis declaretur, virginem, viduam, nuptam, cognatam, & monialem: quia sunt quinque peccata diuersarum specierum: cum virtualiter prædictis quinque commisceatur, vel eis mortiferè delectetur: & nulla.

nulla illorum sint antecedentia, uel consequentia alterum.

Inferitur septimo decisio sextæ quæstionis: scilicet, quod semel tantum videtur peccare quoad necessitatem cõfiteudi numerum, qui post unam fornicationem cum amica habitam, eam uiginti osculatur, non ad iterandam fornicationem, sed ad maiorem delectationem: quia illa omnia oscula videntur consequentia fornicationis, & rei iam habitæ.

Inferitur octauo solutio illius quæstionis, quod nempe peccata committeret ille, qui longo tpe illicitis amoribus irretitus, mulierem persequitur, sed non potitur eaddecimus enim, ut minimum toties illum peccare, quoties interrumpit malam illam uoluntatem peccandi, conceptam cessando ab impendenda opera exteriori pro illo tempore, & iterum postea illam continuat. Ita qd si diem integrum, uel noctem, aut partem eorum insumpsit musicis cantilenis, quo mulierem alliceret, uel opportunitati captandæ, qua ipsam alloqueretur, uel aliis officiis, quibus in illum finem pessimum eam flecteret, quamdiu talis uoluntas & opera exterior non interrumpitur, unum tantum peccatum erit, licet tanto grauius, quanto diuturnius: At uero, si opera illa exterior, quam tunc adhibet, finita, vacat aliis negotiis, quæ nõ sunt uia, neque præludia ad prædictum opus, & iterum redit ad eandem illam malam uoluntatem: solam, uel ad aliam faciendi aliud opus exterius simile, uel dissimile præcedentibus, ad paruū illum finem consequendum, peccatum aliud committet, & tunc subinde peccata tenebitur confiteri, quot interruptiones, aut renouationes huiusmodi interuenerint, præter multas alias uoluntates, seu uolitiones absolutas, quas habuit absque operis consummatione, & confitendo numerum uerisimilem eorum satisfaciet.

19 Decimo dicimus, qd penitens potest unico uerbo mille peccata mortalia cõfiteri: ueluti dicendo: Millies blasphemauit; Millies peierauit; Millies fornicatus sum; Millies occidere statui; Millies feci cõtra meum uotum, uel iuramentum; Decies consului alicui, ut in peccato mortali perseueraret; Illud, aut illud toties feci ad finem fornicandæ. Quoniam huiusmodi confessioni nihil deest ad ipsius integritatem, etiam si tot peccata patuis, sed claris uerbis expresserit, ut nos in principio dicti cap. confideret. num. 110. post Caiet. diximus.

Vndecimo, qd circumstantia scādali in duobus casibus est necessario confitenda, secundum omnes, uti nos in c. 1 §. animaduerte. nu. 5. de penit. dist. 5. diximus. Quoniam in his unum ex tribus illis supradictis efficitur. Prior casus est, quando scandalum est formale, hoc est quando aliquid dictum, aut factum fuit, animo prouocandi alium ad peccatum mortale, & nõ solū tenetur confiteri id, quod prædicto animo dixit, aut fecit: sed et tenetur explicare illam peccati speciem, ad quam prouocare intendebat, per dicta supra in c. præcedenti, nu. 2. Posterior casus est, cū per opus suum genere bonum aut indifferens, secundum speciem tamen

& apparentiam malam præbetur occasio peccãdi mortiferè. Super alio
 verò tertio casu diuersa est auctorù sententia: uidelicet cum quis mor-
 tiferè coram aliis peccat absque proposito prouocandi eos ad morife-
 rè peccandum: Nam Adrian. in 4. de sacram. confess. q. 4. Io. Maior. in
 4. dist. 38. q. 3. & Siluest. in summa uerb. scandalum. q. 3. sentiunt partè
 affirmatiuam: beatus autem Tho. 2. 2. q. 43. art. 3. negatiuam, quate-
 nus ait, quòd, licet grauius peccet, qui peccat publice, quàm qui peccat
 occulte: non tamen ob hoc dicitur communiter peccatum scandali spe-
 ciale. quod ipsum affirmat Caiet. in summa. uerb. scandalum. Nobis idè
 non uidetur, quod ubi supra, §. animaduertere, uisum fuit: nèpe quod
 priori opinioni sit locus, quãdo eiusmodi peccatum per eiusmodi per-
 sonam, uel in cõspectu eiusmodi hominum admittitur, quòd uerifimi-
 liter id uidentes, peccati occasione accipient: opinioni uerò posteriori
 sancti Thomæ sit locus, quando non fit per talem personam, nec coram
 talibus, ut ibidem latius exrendimus.

20 Duodecimò dicimus, notandum esse, eum, qui obliuiscitur cõfiteri
 circumstantiã necessario confitendã, nõ obligari ad iterum confiten-
 dum peccatum, quod iam est confessus: sed satis est ei, ut solam circum-
 stantiã confiteatur; uerbi gratia. Iurauit quis se nõ iniecturum manus
 uiolètas in clericum, non furaturum, nõ blasphematurum: deinde per-
 cussit clericum, furatus est, blasphemauit: post quod cõfessus est, se illa
 fecisse, oblitus dicere, quod antea iurauerat, se illa non commissurum,
 non tenetur ad iterum cõfitendum illa: sed satis est confiteri, quòd se-
 mel, bis, ter, uel toties, licita iuramèta fuit transgressus: uel cõfiteri se fe-
 cisse aliqua opera in se mala, quæ se nõ facturum iurauerat: quod in d.
 cap. consideret. num. 204. latius tradidimus.

Neque obstat, quod, ut quidã opponit, si ut nos approbamus, non
 est necesse cõfiteri illas circumstantias, quæ notabiliter aggrauant non
 mutando speciè, sequeretur, q̃ sufficeret fornicanti corde & operè con-
 fiteri peccasse corde, non exprimendo quod opere cõpleuerit. Et quòd
 qui ter sola mente peccauit, & bis mète & opere, satisfaceret cõfitendo
 se quinquies decreuisse fornicari. Sequeretur itè posse confitem tem re-
 spondere confessario interroganti, an opere peccauerit, quod nõ: quia
 potest negare illa, quæ nõ tenetur necessario cõfiteri, qualia sunt uenia-
 lia, & èt mortalia iam legitime confessa. Ad quæ respondetur negando
 eiusmodi consequentias: quia conclusio nostra, quam ipse quoque pro-
 bat, loquitur de circumstantia peccati: & nõ de peccato, neque de ipsius
 perfectione, ad quæ fiunt consequentiæ. Nã peccatum operis nõ est cir-
 cumstantia peccati mentis, sed peccatum & perfectio peccati cordis: &
 a diuersis non fit illatio. l. Papinianus. ff. de minor. & c. ad audientiã. de
 decim. & peccata operis oportet cõfiteri: quia tenemur cõfiteri omnia
 peccata, c. omnis. de pæn. & remiss. ut supra in præludio 7. nu. 19. & 20.
 post.

post sanctum Thoibi citatum declarauimus, addentes rationem, quare sufficiat confiteri peccatum operis sine confessione peccati cordis, & non e contrario, peccatum cordis sine peccato operis.

*Quod pœnitens debeat famam proximi conseruare,
non manifestando complices delicti.*

Cap. V I I.

S V M M A R I V M.

- 1 **M**ANIFESTARE aliena peccata quale lege prohibetur.
- 1 Confessio sacramentalis qua lege debet esse integra.
- 1 Legum duarum contrariarum vtra potior.
- 2 Pœnitens non debet nominare personam, cum qua peccauit.
- 3 Circumstantia alioqui necessario confitenda quo casu tacenda.
- 4 Confessor vt scandalizari potest ratione circumstantiæ.
- 5 Pœnitens quis debet petere facultatem confitendi alteri.
- 5 Pœnitens quando mutato habitu confitebitur.
- 6 Communicari potest absq̃ e confessione inopia confessarij.
- 7 Confessarius quis prodesse possit, & non obesse.
- 8 Verecundia non est iusta causa adeundi extraneum confessarium.

1 **R**o fundamento dicendorum in hoc cap. præsupponimus primo infamare alterum iniuste, & reuelare aliena peccata ea ignorantia esse peccatum, lege diuina naturali prohibetur, vt diximus in ca. inter verba. 1 1. q. 3. in cuius repetitio ne id pro sexta conclusione collegimus, eamque 71. corollariis ornauimus, & infra cap. 1 8. in breue compendium contraximus.

Secundò præsupponimus, q̃ lex præcipiens, vt confessio sacramentalis sit integra, est lex diuina positua a Christo domino nostro instituta, vt in glo. summæ de pœnit. dist. 5. & supra cap. 2. docuimus.

Tertiò præsupponimus, quod quando duæ leges cõtrariz in aliquo casu concurrunt, in quo alterius obseruatio est omittenda, tunc temporis illa, quæ maior est, minori debet anteferri, & hæc illi cedere, arg. ca. Iulianus & cap. si dominus. 1 1. q. 3. & cap. sicut. adiuncta glo. verbo, necessitate. de consecra. dist. 1. vbi late diximus, & aliquid in cap. sacerdos. num. 25. de pœnit. dist. 6.

2 Ex quibus infertur primò, pœnitentem non debere nominare personam, cum qua peccauit: quoniam supradicta lex naturalis diuina hoc prohibet.

Secun-

Secundò infertur, q̄ confessarius præuidens p̄nitentem velle nominare personas delicti consortes, vel p̄ quas ipse induxit, vel a quibus fuit ad peccandum inductus, debet statim ei occurrere, ipsumque admonere, ne illas nominet, ne ipse confessarius pariter peccet infamiae peccato consentiendo, vt ait S. Bonauent. in 4. lib. sent. dist. 21. art. 1. q. 3. & facit c. notum. 2. q. 1. & c. 1. de offi. delegat.

3. Tertio infertur, q̄ quamuis opinio communior, in 4. li. sent. dist. 16. affirmet, q̄ quando circumstantia necessariò confitenda non potest manifestari absque reuelatione tertiæ personæ, tunc pot̄ licitè illa reuelari. opposita nihilominus est verior, quam tenet Inn. in ca. omnis. de p̄nit. & remis. & Ostien. ibi & nos latius afferuimus in dicto c. sacerdos. nu. 95. & 96. nempe q̄ potius debet circumstantiam tacere, quam proximū diffamare; quado alterum de duobus necessariò fieri oportet. Exemplū de p̄nitente, qui commisit incestum cum propria matre, vel filia, vel extitit mediator, vt ab alio committeretur: sed quia p̄nitens, vel mater, vel filia confessario sunt noti, non potest cognitionis gradum exprimere absque mulieris infamia: in hoc. n. casu tenetur circumstantiā tacere & eam non infamare. Primum quia lex de non infamando proximo, diuina naturalis est: Lex aut̄, quæ iubet confessionis integritatem, est diuina positua, & ita hæc debet illi cedere per dicta in § fi. 6. dist. cum nō sit locus vtrique. Deinde quia secundum opinionem communem, p̄nitens debet tacere peccatum, quod in confessione detectum, sibi, vel confessario probabile damnū animæ, vel corporis, vel famæ adferret. Veluti si p̄nitens confessarij fratrem occidisset, & si confiteretur se aliquē occidisse, statim sacerdos putaret suum fratrem ab illo occisum: aut si cognatā suam, quæ filia esset confessarij, carnaliter cognouisset, & circumstantiā cognationis exprimeret, confessarius suā esse filiā suspicaretur: quibus casibus p̄nitens debet curare concedi sibi facultatē confitendi alteri: q̄ si impetrare non pot̄, tunc omnia alia peccata debet exponere, & vnū illud tacere, cum proposito illud eidem confitendi, q̄ prædictum cessauerit impedimentum, secundum S. Tho. in 4. dist. 17. q. 4. art. 4. & Altisi. probatum a Ioan Maiore in 4. lib. senten. dist. 17. quæst. 5. Denique quia communis habet opinio, quod si p̄nitens ob id quod femina est, vel ob peccati enormitatem, vel propter alias causas probabiliter credit, si suū peccatum vel eius circumstantiam proderet in confessione, scandalum magnum vel grandem occasionem peccandi mortaliter confessario præberet, tunc nullo modo debet illam confessario detegere, secundum Adrian. in 4. de confes. q. 4. vers. ad argumenta quæ contra hoc: eo quod lex, quæ scandalum prohibet, est diuina & naturalis, Matthē. 18. & Mar. 9. & ca. 2. de oper. nou. nuntia. Quæ aut̄ obligat ad confitendum omnia peccata, & omnes eorum circumstantias, est quidem diuina, sed positua, vt supra diximus: & consequenter patet, illam esse fortiorē ista: & quando

quādo concurrunt simul; hæc illi cedere debet, per prædicta nu. 1. Quod quidem est verum, saltem quando scandalū illud passium, quod ex tali confessione inferretur, ex ignorantia vel infirmitate, non autem ex malitia proueniret, vt sentit Ioan. Maior, in 4. lib. sent. dist. 17. q. 5.

Neque obstat, quod quidam contrariam teneant sententiam Tum quia fundamenta nostra longe fortiora sunt, q̄ fundamenta contrariæ: Tū quia fundamentū principale eōtrariæ est, q̄ cōis tenet oppositū, quod ipsum etiam nos asserimus. Sed non obstat, quia a cōi recedendum est, quando pro contraria est textus, vel ratio, cui non potest satis bene responderi, ut diximus infra c. 27. nu. 286. per textum, cum glo. & cōi in c. capellanus. de ferijs. & l. 1. §. sed neque. C. de vet. iur. enucl. & rationibus prædictis non potest bene responderi a communi, neque ille ibi eis responderet. Tum quia præsupponunt, me esse auctorem huius opinionis: quod demiratus sum, cum citauerim duos grauissimos auctores illius, scilicet Innocen. & Othien. Tum quia prædictum dictum S. Thom. quod in hoc allegaui, est communiter receptum, nec illi illud negabunt, cum sit eiusdem ordinis, & ex eo efficaciter infertur opinio nostra, a qua nō est discedendum: quauis etiam Sotus, immemor nostrarum rationū, sequatur communem in 4. lib. sent. dist. 1. & quest. 2. art. 5. Tum denique quia omnium fere sententia, vt in c. seq. num. 6. dicemus, habet, q̄ confessarius, qui non potest confiteri peccatum aliquod sine reuelatione confessionis, debet tacere illud, & reliqua confiteri. Quæsitum est autē supra a nobis; An qui commisit incestum, teneatur confiteri circumstantiam graduum cognationis & affinitatis. Cui respondimus teneri: quoniam aggruat peccatum. mutando speciem. Alia enim species incestus ex copula cum cognata in primo gradu, & alia cum cognata in secundo, & alia cum cognata in tertio, & alia cum cognata in quarto, & circumstantia, quæ mutat speciem, confitenda est per Conc. Trid. sess. 14. cap. 5 & can. 7.

5 Quarto infertur, q̄ penitens in casibus, in quibus non pōt confiteri circumstantiam necessariō confitendā sine alterius infamia, debet secūdom omnes doctores in 4. lib. sent. distin. 17. q. 3. procurare facultatem confitendi alteri, qui eū minime noscat; & si talem non inueniat, debet mutato habitu confiteri illi, qui aliās ipsum agnosceret, ita, vt neq. ex voce, aut alio signo deprehendatur, & nomen propriū, patriam, & professionem taceat. quod licitē facere potest: quia hæc non tenetur manifestare, nisi qñ ex illis oritur aliqua circumstantia necessariō confitenda: qualis est esse coniugatum, quoad illam culpā, qua matrimoniū læditur: vel esse religiosum, quoad culpam, qua votum religionis infringitur. Confessario autē satis est, vt penitens eum certiozem faciat, se posse ab illo audiri & absolui. Nolumus tñ dicere, hanc solam causam sufficere, vt penitens possit extraneo confessario, non habenti in hoc priuilegium,

gium confiteri, absque sui parochi, vel alterius superioris licentia: hoc enim non est verum, secundum Palud. receptum in 4 lib. sent. dist. 16. q. 3. quod & nos, in capit. sacerdos. & in capit. final. de pœnit. distinctio. 6. tradidimus.

6. Quinto inferitur, q̄ quamuis aliqui sentire videantur, q̄, q̄n nullum ex prædictis remedium inuenitur, huiusmodi pœnitentem videri non habere copiã confessarii, & subinde posse sine præuia confessione communicare, arg. gl. fi. receptæ c. de homine. de celeb. miss. nihilominus tñ verius arbitramur in tali casu. debere reliqua omnia peccata confiteri, omisso illo, aut eius circumstantia, quæ non potest absque dicto periculo exprimi, cum proposito tamen id confitendi, cum primum occurrerit confessarius, cui absque tali periculo possit illud manifestare per prædicta supra, eod. nu. 3. ut Maior sentit in 4. dist. 17. q. 5.
7. Sexto inferitur, quòd, quando proprius confessarius huiusmodi est, ut probabile sit, confessionem talis peccati, & circumstantiæ illi factam, profuturam, & nullatenus obfuturam, potest & debet pœnitens illam ei confiteri, arg. cap. hoc uiderur. 22. q. 5. hoc enim non est infamare, quia nihil contra ius reuelatur. Nam iure fieri potest reuelatio criminis alterius ei, quem scit. profuturum & non obfuturum, secundum sanctum Aug. in d. c. hoc uidetur. dummodo prius eum per se corripiat, uel nulla sit ei spes correctionis, per suam correptionem, per ea, quæ in repe. c. inter uerba. 11. q. 3. conclus. 6. dicebamus.
8. Septimo inferitur, non esse iustam causam adeundi extraneum confessarium, non habita facultate proprij, timorem, quòd post confessionem parochus magis sollicite & accurate illius curam sit habiturus, nec adeo bene, ut primum de ipso opinaturus, secundum Siluest. uerb. confessio. 1. §. 6. tum quia nulla est lex, neque ratio, quæ id conuincat: tum quia pudor solus ad hoc non est legitima causa, nisi quando adeo magnus foret, ut pœnitentem cõstitueret in periculo tacendi aliquod peccatum, uel circumstantiam necessariò confitendam, ut in c. placuit. nu. 150. de pœnit. dist. 6. diximus.

De sigillo Confessionis. Cap. V I I I.

S U M M A R I V M.

- 1 Sigillum confessionis quid, & quare sic vocetur.
- 2 Sigillum secreti duobus modis sumitur, & quid sit.
- 3 Sigillum confessionis quæ includat:
- 4 & quos obliget. & 7.
- 5 Sigillum omne confessionis est sigillum secreti, non e contrario.

- 6 Confessor non potens confiteri suum peccatum, nisi reuelando confessum, taceat illud.
- 7 Sigillum confessionis etiam post mortem iurat.
- 8 Confessarius ut saepe confessionem detegit. nu. 9. & 10.
- 11 Sigillum confessionis quando non violatur. nu. 12. & 14.
- 13 Confessor audiens multos pueros ut peccat.
- 15 Confessor deponens de sibi confessis quis frangit sigillum.
- 16 Confessor, dicens, in tali loco admittuntur grauia peccata, male facit.
- 17 Confessor, quas penitentias imponit prudenter.
- 18 Confessio similitudinaria non inducit sigillum.
- 19 Confessor, ut in se negat, adulteram non esse sibi confessam adulterium.

1 **R**o fundamento dicendorum decurrantes ea, quæ tradidimus in cap. sacerdos. de penit. dist. 6 num. 3. 5. post S. Tho. in 4. lib. sent. dist. 21. quæst. 3. art. 1. quæst. 2. ad 3. & communè opinionem, dicimus primo, sigillum nihil aliud esse, quàm obligationem, vel debitum occultandi aliquid: dicitur sigillum per metaphoram: nam sicut sigillum continet occultam rem obsignatam in charta, vel tabula, l. i. §. fi. & l. cum ab initio. & l. si quis signatoribus. ff. quemad. test. aper. ita obligatio seruandi aliquid secretum efficit, ne illud fiat manifestum.

2 Secundo dicimus, quod sigillum secreti diuiditur in sigillum legis diuinæ naturalis, quod est obligatio a iure ipso naturali inducta ad occultandum aliquid; & in sigillum confessionis, quod nihil aliud est, quàm obligatio a lege diuina positiua per Redemptorem nostrum inducta, ad occultandum, quod in sacramentali confessione reuelatur. qui quidem, propter multas causas, quas in dicto cap. sacerdos. num. 3. adduximus, uoluit, ut, quamuis alia secreta regulariter obseruanda, c. qui ambulat. 5. q. 5. quod cum alijs citauimus in dicto c. sacerdos. in prin. num. 3. cum seqq. saepe possint, & debeant reuelari; uidelicet quando iubet superior, c. intimauit. de testib. cum ei annotatis per Panor. & Feli. & per Inno. & Panor. in c. omnis. de penit. & remiss. & Panor. in cap. qualiter. 1. §. si uero. sub finem. de accus. vel quando occultatio talis secreti nocet animæ, corpori, honori, aut rei familiari alterius, vti diximus in rep. c. inter uerba. 1. q. 3. concl. 6. tamen confessionis sigillum numquam est referendum, præterquam in vno casu; nempe quando, qui confessus est, ad id facultatem dederit quibusdam conditionibus affectam, ut infra nu. 10. & seqq. dicitur: quinimmo confessarius, qui directe, vel indirecte confessionem detegit, siue absoluat penitentem, siue non, semper peccat mortaliter, siue id faciat præ timore, etiam ipsius mortis, siue gratia vitandi scandalum, aut commodum aliquod reportandi, vel propter quemcumque alium finem rectum, aut prauum. cap. sacerdos. de penit. dist. 6.

Tertiò

3 Tertio dicimus, quod idē redemptor noster Iesus Christus voluit vt sub ista obligatione non solū includerentur peccata mortalia & venialia: verum etiam eorum circumstantiæ necessario, vel uoluntarie confusæ, & quæcunque alia; quæ licet peccata nō sint: sunt tamen talia, per quæ detecta, detegi potest, directe vel indirecte, in genere uel in specie, eum qui confessus est, confessum fuisse, se admisisse aliquod mortale, uel aliquod particulare ueniale, etiam si leuissimum foret, ut diximus in c. sacerdos, nu. 68. per dictum c. omnis de pœnit. & remiss. in illis uerbis: *cauet sacerdos, ne uerbo, uel signo, uel alio quouis modo aliquatenus prodatur peccatorem.*

4 Quarto dicimus, quod hoc sigillo & obligatione secreti confessionis non solum ipse confessarius remanet obligatus: verum etiam, ut diximus in c. 1. in prin. nu. 77. de pœnit. dist. 6. omnes illi, qui confessionem sacramentalem audierunt vel intellexerunt licite, vel illicite, mediate, vel immediate, siue sint clerici, siue laici, siue viri, siue fœminæ, iuxta S. Tho. Palud. & omnes alios in 4. dist. 21.

5 Ex quibus inferitur. Primo, quod omne sigillum confessionis est et secreti naturalis: non autem e contrario omne sigillum secreti naturalis est sigillum confessionis.

Secundo inferitur, quod sigillum confessionis est fortius altero; quoniam alterum solum introductum est a lege diuina naturali: hoc autē, de quo in præsentī agimus a lege diuina naturali, & positiuā.

Tertio inferitur, quod quamuis qui aliquod horum sigillorum infregerit, peccet mortaliter: grauius tamen peccat, qui frangit confessionis sigillum, quā qui alterius secreti naturalis: quoniam ille peccat contra duas diuinas leges: hic autem contra legem naturæ tantum. Sicuti etiā grauius offendit, qui referat secretum, quod iurauit seruare, quā ille qui solum idem promisit. c. 1. 22. q. 1. & glo. in c. iuramenti. ead. caus. q. 5. uti copiosius in d. c. sacerdos. nu. 36. & seqq. diximus.

6 Quarto inferitur, quod confessarius, qui commisit aliquod mortale, quod non potest confiteri absque confessionis sibi factæ reuelatione, tenetur illud tacere, & reliqua confiteri cum proposito illud etiam confitendi quando absque prædicti sigilli præiudicio facere poterit, secundū omnes in 4. sent. dist. 21. quatenus tenent, quod, ut dictum est, non est nisi vnus casus, in quo illud liceat reuelare, qui quidem non est hic.

7 Quinto inferitur, quod sicut in dicto c. sacerdos, diximus, non solū sacerdos, & laicus cui pp aliquam necessitatem fit confessio, iuxta, c. 1. in principio, de pœnit. dist. 6. & et̄ interpret, qui partes penitentis, qui linguam ignorat, agit, hoc secretum obseruare tenentur: verum et̄ qui casu vel dolo licite, vel illicite alicuius confessionem audit: immo & is, cui causa consilij petendi ab eo, vel detrahendi reuelatur. Quoniam res cū one re suo transeunt. c. ex litteris. de pig. cap. pastoralis. de decim. l. 2. & 3. C. quib. caus. pig. tacit. contah. & trad. S. Tho. receptus a Palud. & alij in 4.

lib. sent. dist. 21. quæst. 3. ar. 1. & 2. & confessio simul ac fit in forma sacramentali, annexam habet obligationem secreti: adeo quidem, quod iudex nihil deberet agere, aut aggredi ob famam, uel iudiciū, quod inde oriretur.

Sexto inferitur, quòd hoc sigillum & obligatio durat etiā post mortem, quoniā nascitur ex præcepto negatiuo, cuius vis quoad semper, & pro semper obligat, ut ait S Tho. 2. 2. q. 33. art. 2. in corpore q. Panor. & alij in cap. nouit de iudic. Archid. in prin. de pænit. dist. 5. & in c. si peccauerit. 2. q. 1. & cap. præcepta. de consecr. dist. 1.

8. Septimo inferitur, quòd hoc sigillum uiolauit, ueluti in dicto c. sacerdos. nu. 53 diximus, quidam parochus, qui suo parochiano publicè cōquerenti, quod sibi Eucharistiæ sacramentum denegabat, publicè etiā in hunc modū respōdit: Ne queraris, amice, quod tibi denegē sacramentum, quia habes casum reseruatū, a quo ego nō possum te absoluerē. Nam perinde est ac si diceret, ille confessus est mihi aliquod mortale: si quidē uenialia reseruari non solent arg. gl. c. 2. de pænit. & remiss. lib. 6.

9. Octauo inferitur, quòd confessarius in hunc modū loquens: Ille mihi cōfessus est multa & valde graua peccata, cōfessionē detegit, ut nos post Palud. in 4. lib. sent. dist. 21. q. 3. in d. c. sacerdos. num. 54 diximus: & etiam ille, qui duarum aut trium personarū confessionibus auditis, de una illarum sic loquitur: Hic nullum peccatū mortale habuit: quoniam indirecte uidetur significare, alios duos mortalia fuisse confessos; sicut in dicto c. sacerdos num. 57. & 59. diximus, adicientes idem facere illum, qui, confessione pænitentis audita, statim consulit uirum doctum præsentem, a quo quid agendum sit in aliquo casu confessionis quærit, & accepto consilio illico redit, ut eum absoluat.

Nono inferitur, quòd hoc etiam sigillū infringit sacerdos, qui cū ipse alteri cōfiteretur, accusat se absoluisse aliquē a peccato lamonix, eo modo ut alter sciens a quo fuisset in cōfessariū electus, facile poterat conuicere, quia si fuisset absolutus, ut in dicto cap. sacerdos. nu. 58. diximus.

10. Decimo inferitur, quòd grauius errabant quidam confessarii, quos Ostiensis in summa de pæn. & remiss. §. in quo tenetur. narrat, se uidisse ridentes & iocantes, qui sibi inuicem confessiones auditas referebant, dicentes in hunc modum: Quidam miles, uel quædam mulier uenit ad me hodie; & illud, aut illud mihi confessi sunt. qui quidem quamuis illorum nomina non exprimerent: per cōiecturas tamē facile fueratprehendere. quo in loco etiam reprehendit eos, qui dicunt: Ille confessus est admodum bene: Confessio illius non mihi satisfacit, ut in c. sacerdos. de pænit. dist. 6. num. 59. diximus.

Neque obstat, q̄ Conc. Trid. sess. 24. cap. 8. de reform. iussit, ut confessarii imponant pænitentias publicas iis, qui publice peccarunt cum scādalo aliorum manifesto, ut, quos ad malum inuitarunt, eosdē ad bo-

nū incitent: tū quia noluit statuere, ut confessarij hoc facerēt eo modo, quo sciatur eas ab illis fuisse impositas: tū quia non loquitur de confessariis: tum quia illud esset rumpere indirecte sigillū illud: tum quia etiā erat sancitū antea in c. 1. de pœnit. & remiss. ut peccatis publicis imponatur publica pœnitentia: sed illud, ut in c. sacerdos, de pœnit. dist. 6 nu. 87. & seqq. probauimus intelligitur in foro mixto exteriori, in quo posset intelligi hoc dictum Concilii: & non in mero interiori, quod significat dictū Concilium in tribuendo potestaté episcopis mutandi pœnitentiā publicam, de qua loquitur: tum quia non est recedendum ab antiquo iure, quando nouum ad id nos non compellit. Itaque credo, confessarium nō debere palā facere indirecte, q̄ pœnitens sibi cōfessus fuit aliquod peccatum publicum scandalosum, imponendo ei pœnitentiā publicam sic ut credatur ab illo fuisse data: quāquā bene potest imponere ita, ut crederetur, pœnitentem a se illud facere ad ædificationē eorum, quos scādalizauit, & etiam posset ei suadere, ut hoc significaret illis, quos scādalizauit, dicendo se id facere, quo sciant se ex animo pœnitere, percipereque, nequis eius exemplo peccet.

Vndecimo infertur, q̄ contra hoc sigillū etiam facit, qui de concubinariis, uel aliis publicis peccatoribus asseuerat, illos peccata illa publica fuisse sibi confessos. Quamuis enim non reuelet peccata; siquidem iā publica erant: ea tamen ratione uisus est reuelare, quia dicit illos talia peccata in confessione explicuisse, ut in d. c. sacerdos nu. 62. comprobauimus. Ille item reuelat confessionem, qui dicit: Ille confessus est mihi: sed ego eū non absolui: constat enim eum, qui huiusmodi uerba audierit, coniecturum, pœnitentem confessum esse aliquod peccatum mortale: quamuis Caietanus, cuius argumentis ibidem nu. 64. respondimus, oppositum teneat. Præterea secundum omnes ille etiam infringit sigillum, qui dicit: Ego illum non absolui, quia non uult restituere, uel relinquere concubinam, aut alia peccata.

II Duodecimo infertur, q̄ non frangit hoc sigillū parochus ille, qui accersitus ad sacrā Eucharistiā ministrandā publicis usurariis, uel aliis similibus peccatoribus, quorū confessionē uel ipse, uel alius audierat, cū illis ita se gerit, ac si nihil per confessionē accepisset, & in hunc modū loquitur: Hi homines quantum apparet hucusque in peccato publico permanserunt & permanent: & publico peccatori, quousque etiam publice constet, q̄ desiit esse talis, non debet Eucharistiæ sacramentū publice ministrari. Nā istius modi uerbis non reuelatur confessio, neque quidquā falsē dicitur, sicuti post Palud. in 4. dist. 9. q. 4. col. 2. diximus in prin. c. 1. nu. 91. & 92. & in c. sacerdos nu. 65. de pœn. dist. 6. At uero si diceret: Ego non possum, uel non potui illos absoluerē, quia publicam illorū pœnitentiā nō uideo, iam tunc uiolat sigillam: quod nos multis rationibus contra Caiet. in prin. dicti cap. sacerdos. num. 65. confirma-

uimus. Ille aut qui dicit: Ego audiui confessionē Petri, vel: Audiui peccata Petri, vel: Petrum a suis peccatis absolui, non est sigilli violator. tum quia per hoc non asserit aliqua mortalia peccata generatim uel speciatim sibi fuisse confessa, nec aliqua uenialia in specie. tum quia in summa nihil amplius dicit, q̄ si dixisset: Confessus est mihi, & ego ipsum absolui, quibus uerbis nullus confessionē reuelare uidetur, ut in dicto ca. sacerdos. nu. 68. diximus nisi q̄n aliquis a deo clam est confessus, ut nolit alium scire se tali sacerdoti fuisse confessum. quod quidem contingit, quando uxor fratris ipsius confessarij contra maritum peccauit, confitereturque alteri omnia sua peccata, ut postea reliqua præter illud unum, marii fratri vel consanguinei confiteatur, qui quidem si nosset, illam alteri fuisse confessam, aliquid mali suspicaretur.

12. Decimotertio inferitur, q̄ non rumpit sigillum, qui dicit: Eo ad audiendam reconciliationem Petri, qui suis minutissimis peccatis, ut solet, caput mihi obtundet: nam hic solum in genere peccata uenialia alterius manifestat. Non est item violator sigilli, qui sine expressione causæ denegat alicui suffragium in electione prælati, eo quod eius peccata per confessionem cognouerit. Neque ille, qui dicit: Tale peccatum mortale in confessione audiui; dummodo a deo circumspecte & caute hoc dixerit: Ut nullo modo possit cognosci persona, quæ tale peccatum fuerat confessum, secundum Palud. & communem opinionem in 4. lib. sent. dist. 21. & Adrian. in dicto dub. 10. quamuis Panormit. in c. omnis. nu. 8. de penit. & remiss. oppositum sentiat, cuius argumenta satis aperte & sufficienter in dicto cap. sacerdos. numer. 78. dissoluimus, ibi tamen num. 81. adiecimus, satius esse talia uerba numquam proferre, nisi propter magnam proximi utilitatem, & quod uiri grauissimi raro ita loqui deberent, & rarius minus graues, & rarissime leues; quoniam hi facilius, quam illi incidunt in suspicionem criminis de uiolato sigillo confessionis.

13. Decimoquarto inferitur, q̄ sacrilegia est illa parochorum quorundam consuetudo audiendi simul multos pueros in unum congregatos, iam rationis usum habentes sine ulla necessitate. tum quia penitentia sacramento iniuriam faciunt, ipso ad risum & iocum abutentes, arg. l. Mimæ. C. de episc. aud. & §. si. auth. de sanct. episc. & gl. cap. cum decorē. de uita & honest. cleric. Tum etiam quia ipsi pueri postea suorum sodalium confessiones alijs pueris manifestant, in quo contra multa præcepta delinquitur, quæ in c. omnis. de penit. & remiss. & in 4. dist. 21. habentur. ut in dicto c. sacerdos nu. 119. diximus.

14. Decimoquinto inferitur, q̄ confessarius interrogatus, quod egerit circa penitentē, quē non absoluit, respondere debet se suo munere fuisse profectū: at uero si diceret, se non absoluisse, iā sigillum perfringeret nam tunc probabilem ingerit suspicionem, aliquod peccatū graue confessū

esse pænitentem, vel aliquam excommunicationem incurrisse, vel nolle emendari: quantumvis Caietanus hoc defendere contendat, ut in præ allegato cap. sacerdos, num. 93. diximus.

Decimosexto infertur, quod non rumpit sigillū istud confessarius, qui circa peccatum, quod audiuit in confessione, consilio alterius indigēs, eo modo postulat illud sibi dari, ut ex eius verbis nullo modo possit intelligi, quis fuerit auctor sceleris, c. officij. de pænit. & remis. & diximus supra eod. cap. illat. 11.

15 Decimoseptimo infertur, quod confessarius, qui vocatus in testem ante iudicem exponit, quod in confessione acceperat, quia alio modo id ipsum intellexerat, non dicitur sigillum confessionis dissolvere: dummodo ita prudenter deponat, ac si numquam quidpiā tale in confessione percepisset, secundum S. Tho. in 4. li. sent. dist. 21. q. 3. art. 2. ab omnibus receptum, ut nos id ē in dicto c. sacerdos. nu. 61. diximus. Nā si aliquid aliud adderet ex his, quæ nouit in cōfessione supra id, quod ante cognouerat, siue rem ipsam, siue rei certitudinem augendo, iam fit sigilli violator, secundum mentem omnium doctorum, quam Siluest. verb. confessio. 3. q. 5. expressit.

Decimooctauo infertur, quod nec ille infringit hoc sigillum, qui ex licentia pænitentis libere, & sponte, & ex iusta causa sibi concessa confessionem detegit secundum S. Tho. in 4. lib. sent. dist. 21. quæst. 4. art. 2. & multos alios, quorum opinionem multis textibus, & rationibus comprobauimus in dicto c. sacerdos, nu. 151. & seqq. nouam aliā rationem antiquæ definitioni reddentes.

16 Decimonono infertur, quod male fecit confessarius, licet non dicatur confessionis reuelator, ita loquendo: in tali loco (expresso nomine loci, in quo audit confessiones) graua crimina perpetrantur. Nā simplices scandalizantur, existimantes his, & alijs similibus verbis confessiones reuelari, atque subinde speciem mali præferunt: & idcirco ab illis abstinere debemus, sicut diximus in ca. sacerdos, num. 54 iuxta illud Apost. 1. ad Thef. 5. relatum in cap. cum ab omni. de vit. & honest. cleri
Ab omni specie mali abstinere vos.

17 Vigesimo infertur, quod non est prudētis cōfessarij iniungere pænitenti multa ieiunia, & graues alias pænitētias, quas ille teneat statim a confessione vel paullo post eā perficere, quā pænitentia fuerint huiusmodi, ut commode & secreto fieri non possint absq. eo, quod ab aliquib. videantur, qui subinde suspicentur propter graua aliqua crimina illas fuisse iniunctas a confessario, sicut in præcitato c. sacerdos, nu. 103. diximus quāuis aliqui affirmant, propter graua peccata graues quoque imponi posse pænitentias, dummodo ex eo nulla specialis suspicio exoriri possit propter ista, vel alia crimina confessas fuisse impositas: ceterum quia confessarius nullo modo, nec in genere, nec in specie potest reuelare aliqua peccata

mortalia sibi esse confessa, hoc non esse securum arbitramur, nisi cōsen-
sus pænitentis iusta de causa datus id iustificet.

Vigesimoprimo infertur, q̄ non facit contra sigillum confessarius,
qui ex Petri confessione intelligens, Ioannem fuisse illius complicē in
delicto, postea Ioannem de illo crimine interrogat: dum modo nō expri-
mat, q̄ rem a Petro acceperit; secundum Angelum, verb. confessio. 3. q.
16. immo nec in particulari interrogando sigillum aperit, quando Ioā-
nes verisimiliter suspicari non potest illud expressisse Petrum in sua cō-
fessione: quia nimirum peccatum eiusmodi erat, vt circa illud confessa-
rij soleant interrogare. Caueat tamen, ne tunc quidquam de Petro sci-
scitetur, iuxta Siluest. dicta q. 16.

18. Vigesimo secundo infertur, q̄ qui reuelat secretum reuelatum sibi
sub sigillo confessionis, vt vulgo fit, sine sacramentali peccatorum suo-
rum confessione, non frangit sigillum confessionis, secundum Inn. Pa-
nor. & communem in c. omnis. de pænit. & remiss. quos retulimus in
c. sacerdos nu. 39. de pæn. dist. 6. etiam si genu flexo, & præuio signo cru-
cis in fronte reuelauit, vt diximus in repe. c. inter verba. 11. q. 3. citantes
in hoc Sotum, & Caietanum, quem ille non citat.

19. Ad illud vero dubium, quid faciet confessarius alicuius mulieris du-
ctus in aliquod desertum a marito eius nobili, vel a tyranno, & interro-
gante, an sua vxor confessa fuerit ei, se adulteratam esse, intendendo ei
mortem, si veritatem non dixerit? respondeo, q̄ potest absolute dicere,
& si opus est, iurare, eam sibi non esse confessum vllum adulterium, adij-
ciendo mente, eo modo quo dicere obligetur.

In quibus casibus confessio debeat iterari.

Cap. I X.

S. V M M A R I V M.

1. **E**ccatum recte confessum semel non est necesse iterum confiteri.
2. Absolutio etiam iniusta valet, nisi desit defectus substantialis.
3. Sacramenta collata excommunicato regulariter valent.
4. Absolutio a peccatis etiam iniusta excommunicati communiter valet. nume-
ro 5.
6. Absolutio carentis iurisdictione non valet. num. 7.
8. Confessio facta excommunicato, suspensio, vel interdicto, quæ valet. numero 9.
& 10.
11. Confessio facta curato carenti omni titulo inualida.
12. Confessio facta nescienti, aut nolenti absolueri, vt conuenit, nulla.
13. Confessio sine proposito vitandi futura, vel non integra nulla.

- 14 *Confessio omitentis aliquid confiteri iusta de causa valet. num. 15.*
 16 *Confessio sine debita cura reminiscendi que non valet.*
 17 *Confessio non iteranda ob penitentiam non impletam, neque, &c. nu. 18.*
 19 *Confitens ei, cui male confessus est, non tenetur confessam reconfiteri.*

1 **I**RCA hoc dicimus primo, conclusionem esse ab omnibus Catholicis receptam in 4. dist. 17. peccatum semel rite ac legitime confessum non esse necessario iterum confitendum, & tenta sola lege diuina & canonica. Immo neque lex vlla humana sanciri potest, quæ ad id faciendum obliget absque penitentis consensu, iuxta veriorum sententiam S. Tho. quolib. 1. art. 12 & aliorum complurium, scilicet Gersoni, in lectio 2. super Marc. Palud. in 4. lib. sent. dist. 17. q. 5. & Iacob. Almaini ibi & Dionys. quem Ioan. Maior & Iacob. 1. sequuntur, & Adrian. in 4. de sacramen. confess. quæst. 5. quos in ea fratres. nu. 30. de penit. dist. 5. & in cap. fin. num. 112. & seqq. de penit. dist. 6. sequuti fuimus.

2 Secundo dicimus, quod sicut aliæ iudicum sententiæ communiter valent, etiam si sint iniustæ. c. 1. 11. quæst. 3. cap. cum inter. de re iudic. nisi quando defectus est substantialis. c. 1. eo & l. 1 & tot. tit. C. quando pro uoc. non est necesse. ita eadem omnino ratione absolutio sacerdotis regulariter valet, etiam si fuerit iniusta, quando & nihil ex substantialibus deest, secundum mentem omnium in dicto 4. lib. sent. dist. 17. argum. l. illud. ff. ad leg. Aq. & cap. 2. de translat. prælator.

3 Tertio dicimus, quod quamuis peccatum sit excommunicato ministrare sacramenta, si tamen illi conferantur, vera sunt & valida, ut in c. 1. §. cautus. nu. 25. & seqq. de pen. dist. 5. affirmauimus. siquidem professio facta ab excommunicato valet, c. cum illorum. de sent. excomm. Matrimonium item ab illo contractum. c. significasti. de eo, qui dux. in ma. tri. Sacramenta item Eucharistiæ, Confirmationis, & Ordinis ab eo ad ministrata, vel suscepta valent propter rationes ubi supra adductas.

4 Quarto dicimus, quod ex præmissis diducitur, primo absolutionem a peccatis, quæ confertur, maiore aut minore excommunicatione ligato, cõiter valere: quia excommunicatio non inducit defectum substantialem absolutionis a peccatis, quamuis excõicatus, qui dat & accipit eam scienter, sacrilegium committat. arg. c. si celebrat. de cleric. excomm. ministr. & c. sacris. de his quæ vi met. caus. ff. ut in c. fratres. num. 40. de pen. distin. 5. contra Angelum in verb. confessio. 1. §. 4. & verb. confessio. 5. §. 10 probauimus, qui quidem incaute pro se adduxit Richard. in 4. lib. sent. dist. 28. art. 9. q. 4. quem constat nobiscum sentire, & consequenter illum ad iterandam confessionem non teneri, ut in præcitato c. fratres. nu. 45. probauimus, post Caiet. verb. absolutionis impedimenta & ver. confessionis iteratio & Caiet. Tom. 1. Opusculor. Opusc. 5. q. 2 & facit

cap. apostolicæ. de cleric. excom. ministr. & ea, quæ ait Card. conf. 40. & Feli. in c. sicut tuis. col. 1. de sim. & maxime prædicta absolutio valet quâdo excommunicatus nesciebat, vel non aduertebat, se esse excommunicatum, siue ignorantia, aut inconsideratio fuerit iusta, siue secus: dūmodo, quando absoluebatur, neque crederet, neque aduerteret, se peccare recipiendo absolutionem: vt cum aliquis est excommunicatus, & nesciens id, vel non aduertens, se excommunicatū esse, bona fide peccata sua confitetur, & petit absolutionem. sicut solent multi facere, qui ignorant se propter percussionem clerici in minoribus constituti, vel prima tonsura initiati, excommunicationem incurrere: aut etiam ignorant, vel nō aduertunt sententiam excommunicationis: generalem esse promulgatam contra eos, qui fructus arborum, vel quid aliud furrupuerint: hi etenim, quamuis remaneant obligati ad impetrandam absolutionem ab excommunicatione, non tamen tenentur iterare confessionem.

Et si excommunicatio esset iniusta, multo potiori iure valeret absolutio. Quemadmodum enim, qui excommunicatur excommunicatione inualida, siue nulla, potest iuste absolui, secundum omnes, arg. cap. solent, de sent. excomm. lib. 6. & per. multa. a nobis. citata, in prælect. cap. cū contingat. de rescript. sic etiam excommunicatus per excommunicationem validam, sed iniustam in foro conscientiæ, & coram Deo potest a suis peccatis absolui. Quoniam in illo foro non est excommunicatus, vt sentit Richar. in 4. dist. 18. art. 3. q. 4 & Adrian. in 4. de cōfess. q. 4. col. 10. expressit, & ex Felino, & aliis ab eodem in cap. sū de testib. cog. colligitur. Non obstat, quod Siluest. in verb. confess. 1. q. 5. sequutus Palud. tenuit contra prædicta, scilicet absolutionem impensam excommunicato non valere, quia in cap. fratres. de peniten. dist. 5. num. 50. admonuit tenendum esse circa hoc in multis contra Palud. ibi relatum per multas rationes efficaces Caietani, quem in cap. fratres. de penit. dist. 5. num. 50. contra Palud. ibi cito, & sequor. Et si quod Manuale alicuius episcopatus generaliter habet, confessionem excommunicati maiori excommunicatione reiterandam esse, limitandum est ad casus ibi expressos & infra insinuos. Neque etiam obstat, collationem beneficij excommunicato factam nihil valere, cap. postulat. de cleric. excom. ministran. quia ius humanum circa ea, quæ sunt iuris humani, sancire potuit: quod non fecit, nec potuit facere circa substantialia sacramentorum, quæ sunt iuris diuini, ab ipso Iesu Christo domino nostro instituta, vt apertius quàm vmquam Conc. Triden. sess. 7. can. 1. dixit.

5 Secundo, diducitur, inanem esse absolutionem confessam illi excommunicato, qui non solum intelligit se esse excommunicatum: sed etiam nouit esse letalem culpam, vel recipere, vel procurare sibi dari absolutionem a peccatis antequam ab excommunicatione absoluaatur. Quoniam huiusmodi defectus est substantialis, non quia absolutio excommunica-

to impenditur scienti se talem esse: sed potius quia integram confessionem non facit: siquidem non confitetur peccatum illud, quod perpetrat, petendo sibi absolutionem conferri, sciens se peccare petendo & accipiendam, & sacerdotem impendendo. Et quamvis integra fuisset confessio; puta si ipse confiteretur illud peccatum, quod in expetenda absolutione committit: tamen adhuc nihil valeret, quia deficit contritio, vel attritio debita, quæ confessionem comitari debuisset, ut constat ex supradictis, in cap. 1. num. 37. & seqq.

- 6 Tertio deducitur, quod absolutio confessarij non habentis jurisdictionem ordinariam, vel delegatam, nulla est, & debet iterari. Quoniam defectus potestatis est essentialis non solum quoad hoc, sed etiam quoad alia omnia, secundum omnes in 4. lib. sent. dist. 17. & tactum fuit supra, in cap. 4. facit l. fin. ff. de iurisd. omni. iud. & cap. 2. de constit. lib. 6. & est expressum in Conc. Trid. sess. 14. cap. 6. & 7. Nec sufficit ratificatio, facta a proprio ordinario confessario, quamvis penitens hac fiducia fretus confiteretur, quod id gratum & ratum ille habiturus esset. Quoniam nulla ratificatio efficere potest, ut sit sacramentum, quod ab initio non fuit tale, secundum Palud. in 4. lib. sent. dist. 17. q. 3.

Nec hoc est contrarium sententiæ Osthien. in summa de penit. & remis. §. cui confitendum. num. 14. vers. octavo dicentis sufficere ratificationem: non enim dicere voluit, confessionem extraneo confessario factam cum spe futuræ ratificationis à proprio faciendæ per eam fieri validam: sed quod confessio facta extraneo credenti probabiliter, quod id est gratum de præsentis proprio, valet, ut recte docuit Siluest. in verb. confessio. r. §. 6. versic. octavo si sacerdos. Cuius rei exemplum ut in cap. placuit. de penit. dist. 6. num. 105. diximus, inuenitur in parochianis duorum parochorum, seu curatorum, qui ad eos sunt familiares, & amici, quod uterque illorum tam vult, ut alteri confiteantur ac sibi. Nam eo casu confessio & absolutio impensæ parochianis vnius, qui alteri parochio confitetur, absque alia licentia validæ reputantur non quidem vi ratificationis futuræ, sed cuiusdam præsentis ratificationis, & licentiæ tacitæ.

- 7 Quarto deducitur, quod, sicut absolutio confessarij potestate carentis ad absoluendum penitentem nihil valet, ita absolutio illius, qui eam habet ad absoluendum de aliquibus peccatis, & non de aliis, eo quod alia sunt reservata, alia vero non, vel ob aliam rationem, valet quo ad illa, quo ad quæ non est defectus potestatis, qui est substantialis; quo ad alia vero, quo ad quæ est talis defectus, minime. Quamobrem penitens, cum ei constiterit, non tenebitur omnia peccata iterum confiteri: sed solum illa, a quibus eum confessarius non valuit absolvere, secundum omnes in 4. lib. sent. dist. 17.

- 8 Quinto deducitur, quod confessio eius, qui confitetur excommunicato, suspenso, vel interdicto, publice; denunciato, & declarato, nihil valet:

& est iteranda. Quoniam eiusmodi excoïcatus non habet p̄tatem sufficientem ad sententiam validam proferendam, c. ad probandum. de re iudic. & c. veritatis. de dolo & contu. id quod item est asserendum de illo, qui ita publice manus violẽtas in clericum iniecit, vt nulla possit tergiverfatione celari, etiã si denunciatus non fuerit, vt patet ex fine extra uag. ad euitanda scandala, Martini quinti, cuius verũ tenorẽ transcribimus infra c. 27. nu. 3. & prius in c. 1. §. laboret. nu. 10. de pen. dist. 6. de-
 ceptum ex statutis ecclesiæ Gallicanæ. quẽ S. Ant. 2. par. tit. 9. c. 10. §. 1. verũ sextum. & Fel. in c. Rodulphus de rescrip. & aliquot alii non fuerũt assequuti: quæque innouata fuit per Conc. Lateran. sub Leone decimo, vt infra dicitur. Quamuis maius dubium sit de illo, qui est notorie suspensus, vel interdictus, vel excoïcatus propter aliam causam, q̄ propter notoriam clerici percussione: sed idem omnino iudicandum esse de illo, sicut de notorie excoïcato propter clerici percussione, iam in dicto §. laboret. a nu. 14 multis fundamentis, & contrariorum argumentorũ aptis solutionibus asseruimus: quamuis contrarium passim seruari au diamus in Germania, Gallia, & aliquot alijs Regnis, vbi catholici non vitant eos, qui notorie sunt hæretici: ac consequenter excommunicati, c. excoïcamus. de hæret. & per bullam Cenæ domini, quæ quotannis in vrbe fertur: & consuetudo dicitur optima legum interpret. c. cum dilectus. de consuet. & l. minime. ff. de leg. quæ consuetudo quoniam scitur, & toleratur a summis Pontificibus, qui eam nequeunt de facto extirpare, satis potest dici excusare catholicos ea utentes. quod etiam tangitur infra c. 17. nu. 3. & post illa latius resoluimus in Enchirid. de orat. c. 22 Miscel. 2. nu. 5. p̄ hæretico notorio, si non est denunciatus: excoïcatus, li cite cõicatur. & ita recedimus a purificatione denunciati. & notorie excommunicati suspensi vel interdicti, quã hic antea fecimus per illa multa, quibus idem fecimus in præcitato §. laboret.

9 Sexto deducitur, quod valida est confessio, & absolutio illi pæniten ti concessa, qui præ ignorantia confessus est sacerdoti, vinculo excoïcationis, vel interdicti, vel suspensionis irretito: qui quidem non est publice denunciatus: sed solum est excoïcatus, vel suspensus per sententiam a iure, vel ab homine, vel statuto latam: vt patet ex dicta extra uagan. Martini Quinti. Quoniam censuræ occultæ in præterito tempore, & etiam aliæ in præfenti nisi fuerint in publico denunciatæ, non impediunt valorem actus, qui ratione publici officij exercetur, c̄ ad probandum. de re iudic. vbi Panor & Feli cum communi sic resoluunt. Facit l. Barbarius ff. de offic. præf. & c. 1. 3. q. 7. §. verum.

10 Est tamẽ dubium, an idem sit dicendum de confessione facta alicui excoïcato, qui, quamuis non sit notorie talis, neque denunciatus vt talis, tamen hoc ipse pænitens non ignorat. Et quamuis aliqui partem negatiuam amplecterentur, quia Calderinus affirmat in dicto c. ad probandum

bandum. de re iudi. receptus per Panormitan. & cōem ibidem, & alios, quos ibi col. pen ult. Fel. refert, omnes actus ab excōicato, et occulto, ratione publici officij; exercitos in fauorem illius, qui eiusdem excōicati operam exposcit, esse inanes, & nullius effectus: verum tñ opposita est tenenda snia. Quoniam licet opinio Calderini eius etate ante dictam extrauagan. Martini Quinti tamquam vera defenderetur, erat enim talis: post tamen amplius non est tenēda, vt in c. dilectus. 2. de præb. diximus, ante quam legeremus Fel. in dicto c. ad probandum. qui & si subdubitanst tenet illam definitionem non habere locum post illius extrauagantis editionem: qm̄ fundabatur in eo, quod, qui nouit aliquem ministrū publicum esse excōicatum, peccat participando cum eo: & post illā extrauagantem non peccat, nisi denunciatus, vel sit notorie excommunicatus, quamuis excommunicatio sit specialis, sicut nos post Cosmam in gl. statutorum ecclesiæ Gallicanæ tit. de excom. non uitauit. uerb. generaliter, defendimus in §. labore. nu. 25 de pænit. dist. 6. Verum tñ est, q̄ si confitens peccaret mortaliter inducendo hunc confessarium excommunicatum ad audiendam suam confessionem, sciens, illum tali uinculo detineri, & se non posse illi confiteri absque reatu letalis culpæ; idque aduertens tale peccatum non confiteretur, huiusmodi confessio & absolutio nullius essent momenti. non eo quod confessio fieret excommunicato, uel quia absolutio impenderetur a tali: sed quia confessio non esset integra; quippe quod in ea non exprimeretur peccatum in confitendo ei, & ab eo sacramentalē absolutionem accipiendo admissum. Vnde infertur idem omnino dicendum esse de illo, qui confitetur sacerdoti mortali peccato irretito etiam non excommunicato, qm̄ ob id, quod illum ad se audiendū & absoluendum inducit, peccat mortaliter, & ad uertens se in hoc peccare, illud tñ peccatum non confitetur. Huiusmodi aut̄ inductio siue persuasio tunc est peccatum mortale, quādo absq. vlla necessitate, uel debito quo aliusteneretur, illum induxit ad faciendum sacrum, uel ministrandum aliquod sacramentum, quem scit mortali crimine infectum. Quia non solum qui faciunt, sed etiam qui consentiunt facientibus, & c. ad Rom. 1 & c. notum. 2. q. 1.

- II. Septimo diducitur, q̄ confessio facta parochō, qui nullū titulū bonum, aut malū habuit a superiori, & absolutio ab eodem impensa nil valent: & ideo sunt reiterandę secundum Panor. in c. nihil. de delect. col. 6. & in c. dudum. 2. eo. tit. & summa Rosella, uerb. confessor. 1. §. 41. & Sil uest. eod. q. 19. uers. ex his concluditur & Cai. uerb. absolutionis impedimenta, uers. & propterea. & uerb. confessionis iteratio uers. memento tñ, propter potestatis defectum, qui est essentialis. Non diximus frustra Titulum bonum, aut malū: quoniam absolutio data ab eo, qui titulū habet licet malum, a superiori, & uirtute eius possessionem accepit, non est irrita secundum Inno. in dicto cap. dudum. 2. argum. cap. nonne. 8. quæst.

q. 4 quem Panor. & communis ibi sequuntur, & idem dēco de absolutio-
ne data ab eo, qui aliqua de causa bonum titulum, quo fruebatur, ami-
sit: dummodo amissio illa non esset notoria Cui quidem casui quadrare
pōt quoddam dictum Gregorij noni, cum sua gl' in dicto c. dudū. adiun-
cta gl' verb. decepta. seu undum Panor. ibidem col. 7. Immo & ille, qui bo-
na fide confitetur ei, qui nullum titulum, neque bonum, neque malum
habet; vel illi, qui notoriē amisit eum, quamdiu in sua bona fide perse-
uerat; saluabitur Si tamen postea eam amiserit, confessio iteranda erit,
secundum Panor. in dicto c. nihil. & d. c. dudum. 2. & supradictos.

12 Octauo deducitur, quod cōfessio facta sacerdoti, qui vel nesciuit, vel
noluit vt circa absolutiōnē forma eius substantiali ad id necessaria, ni-
hil prorsus valet: qm̄ habet defectum essentialē, argu. c. de homine, de
celebr. miss. quamuis crediderim, raro aut numquam hac sola de causa
confessionem inanem fieri. Quoniam fere omnes nouerunt formā sub-
stantialem absoluendi, de qua cum suis antecedentibus & consequenti-
bus postea summam infra ca. 26. agemus. & expressimus copiosius in
prin. c. 1. de p̄nit. dist. 6. a nu. 7. & seqq. & communiter loquendo: nemi-
ni deest intentio, & animus absoluendi. Illud etiam addiderim, duobus
modis posse prudentem confessarium dignoscere, qm̄ p̄nitentis confes-
sio ob id, quod imperito cōfessario facta fuerit, debeat iterari: uidelicet,
qm̄ ipsum, ipsiusq. omnimodam ignorantiam nouit. & qm̄ ex discursu cō-
fessionis sibi facta, id colligit, eo quod in rebus grauibus, quas minime
ignorare debuisset, nullum remorsum conscientiaē, aut scrupulum inie-
cit ipsi p̄nitenti. Veluti si simplicem fornicationem, vel omissionem sa-
cræ communionis in paschate, vel semel in anno, esse peccata mortalia
diuidicare non nouit, ex supradictis in c. 5. nu. 2.

13 Nono, vt attingamus defectus, qui ex parte contritionis contingūt,
deducitur, quod cōfessio sine proposito vitādi peccata mortalia in po-
sterum, q̄uis secum gerat quale quale desiderium vitandi, nihil valet, &
iteranda est: qualis est confessio illius, quem p̄nitet alienū v̄surpasse, &
non habet restituendi animū: qualis item est confessio eius, qui dolet se
fornicatum fuisse, sed non statuit relinquere concubinam. Nā p̄nitēs,
qui non confitetur propositū non vitādi illud, quo mortaliter offendit,
non integre cōfiteretur. & si illud simul cum alijs peccatis confiteat. se ip-
sum inhabilem & incapacem absolutiōnis efficit, arg. c. peccati venia. de
reg. iur. lib. 6. c. legatur. 24. q. 2. & ca. illud. 95. dist. & c. per Esaiam. 1. q. 1.
At vero, si de peccatis p̄teritis dolet, proponitque futura vitare, quā-
uis nō adeo doleat, neque ita perfecte illa vitare proponat, ut perueniat
ad sufficientem contritionem, neque ad eam attritionē, quæ adiuncta sa-
cramento in contritionem transeat, non tū tenebitur iterare confessio-
nem, ut in c. fratres. nu. 33. de p̄nit. dist. 5 probauimus Nam alioqui ne-
mo sciret se recte fuisse confessum, si quidem nulli constare potest, an sit

in statu gratiæ, iuxta illud Eccl. 9. *Nemo scit, an sit odio vel amore dignus,* c. fi. de purg. cano. & ex consequenti, nemo scit, an fuerit contritus: nam si hoc scire posset, posset etiam illud, arg. c. dixi. c. magna, de pœnit. dist. 1. & quia confessio iterari non debet eo solo, quod sit informis, qualis est illa per quam gratia & charitas non obtinentur, secundum S. Tho. in 4. dist. 17. q. 3. ar. 4. & late tradit alter Th. q. 5 in materia confessionis. quâuis Gratianus in c. fi. de pœnit. dist. 3. cum suo magno interprete in glo. fi. eiusdem c. fi. & alijs auctoribus oppositam sententiam tueantur. Sed quod prædiximus, haud dubiè tenendum est, vt in d. ca. fratres. num. 30. tradidimus.

14 Decimo deducitur, quod quoad effectum ex parte confessionis nihil valet confessio, quæ non est integra, eo quod pœnitens prudens & sciens præ pudore, aut hypocrisi, vel alia iniusta causa omiserit cõfiteri aliquod peccatũ mortale: vel quod probabiliter ipse dubitabat, an esset tale: vel aliquã circumstantiam necessario confitendam: vel etiam eo quod data opera & studiose confessus est letalẽ culpam alicui sacerdoti, a quo non bene intelligebatur; vel confessio nõ fuit aperta & clara ob verba obscura; vel quia cõfessarius dormitabat, vel quia confessionem diuisit, dum vni sacerdoti partem vnã peccatorum suorum, alteri verò partem alteram cõfiteretur. cum omnia peccata siue cordis, siue linguæ, siue operis, siue occulta, siue manifesta, vni eidemque sacerdoti dicenda & confitenda sint: quamuis ille non possit ab omnibus absoluere: & propterea necessarium sit ad superiorem recurrere, secundum S. Tho. in 4. lib. sent. dist. 17. q. 3. ar. 4. quem Scotus & communis sequitur, & est textus in ca. omnis. de pœnit. & remiss. & in cap. 1. §. cautus. de pœnit. dist. 5. in Conc. Florent. in decret. Eugen. §. quartum.

15 Vndecimo, quod non tenetur pœnitens iterare confessionem, in qua aliquid ex his omiserit cõfiteri propter aliquam causam, quæ iusta sit, qualis est verisimiliter credere, quod confessio peccati ipsum confessarium ad peccandum alliceret, vel induceret in notitiã alicuius peccati & peccantis, quorum notitiã ipse habuit per confessionem propter illa, quæ supra in c. 8. nu. 6. diximus. Neque etiam tenebitur confessionem iterare, si omittit aliquid confiteri, nesciens illud esse letale. Nam quamuis ignorantia legis diuinæ aliquando non excuset a peccato, excusat tã, ne peccet id non confitendo, sicut post Io. Gerfonum, Adrianum, & Silue. definiuimus in c. fratres. de pœnit. dist. 4. num. 82. nouam huius rei rationem afferentes. Et consequenter pueri vel puellæ, qui grandiores facti noue agnoscunt esse peccatum mortale quod aliàs omiserunt confiteri, ignoranter illud esse tale, non tenentur iterare confessionem eorũ, quæ confessi fuerunt, vt etiam tenet Silue. verb. confessio. 1. q. 3. vers. qui ex nescientia.

16 Duodecimo deducitur, quod qui cõfessus est nõ adhibita debita diligentia, qua peccata cõmissa in memoriam reuocaret, & ob id aliquod peccatum

peccatum omisit, debet confessionem repetere: quoniam patitur defectum essentialem ex parte confessionis, siquidē culpa sua nō extitit integra. Quanta uero debeat esse huiusmodi diligentia, nos in d.c. fratres. nu. 66. & seqq. radicitus pertractauimus, ubi in summa diximus, tātā debere esse ac sufficere, quanta uiro prudenti & æstimatori humano uidebitur necessaria hominibus eiusdem, qualitatis & conditionis, cuius est pænitens ille, attenta saltem ipsius uoluntate, qua cupit interrogari a confessario, & de interrogatis respondere, quæ, sicut ibidem, nu. 80. diximus, magnam partem diligentia requisita supplet. Confessarius autem, qui defectum notabile circa hanc debitam diligentiam agnoscit in pænitente, debet illi imperare, ut eam adhibeat, & postea redeat: nisi articulus mortis, uel belli, uel scandali, uel alia similis causa persuaserit contrarium, ut etiam ait Adrian. in 4. de sacram. confessionis.

- 17 Decimotertio deducitur confessionem quoad defectū ex parte satisfactionis non esse necessario iterandam, ob id quod pænitens pænitentiam sibi iniunctam adimpleuerit extra statum gratiæ: immo neque ob id, quod eam nullatenus impleuerit, neque in bono, neque in malo statu: siue id per obliuionem, siue per negligentiam, uel contemptum cōtigit, ut in cap. contrarium, nu. 20. & seqq. de pæn. dist. 5. absque scrupulo asseuerauimus post S. Th. qui hoc sentit quolib. 1. art. 12. de quo nihil dubitat Caiet. in summa uerb. confessionis iteratio. versic. ex satisfactionis autem. neque Ioannes Maior in 4. lib. sent. dist. 17 q. 6. neque et Palud. in eodē 4. dist. 17. q. 5. oppositum dicit, si satis eius uerba expendantur: quamuis aliquam errandam ansam beato Antonino præbuerit, qui Angelū & Siluest. labi fecit Cumque id sæpe cōsuluissemus, & affirmaremus numquam Paludanum id tenuisse, ualde gratum fuit postea uidisse Adrianum in 4. de confess. col. pen. in fine. de cōclusionē nostrā, & de mente Paludani idem quod nos sensisse. quæ quidem sententia proculdubio tenenda est, quidquid aliquod Confessionalia contineāt, nisi quando pænitenti ante absolutionem iniungitur pænitentia: & ille cum imponitur sibi contemnit, aut iustam curam non adhibet, quo postea iniunctæ pænitentia recordetur, ut eam possit adimplere. quod optime tetigit Caiet. ubi supra. Tunc enim nihil ualeret, etiā si postea eā iniunctam exqueretur, non quia illam non adimplet, sed quia quando illa iniungebatur, peccauit, & de illo peccato non accusauit: atque ideo non fuit integra confessio.

- 18 Decimoquarto deducitur, qd confessio illius, qui credit, se non habere tantam uirtutē, qua de cetero a peccatis abstineat, ualida est, immo etiā si credat se ante mortem peccaturum mortaliter: quoniam hic defectus non est essentialis, neque accidentarius, ut supra in c. 1. nu. 9. post Inn. in c. omnis. de pænit. & remiss. communiter receptum affirmamus. Non ualeret tamē cōfessio illius, qui crederet se non posse a Deo sufficiens

ciens auxilium ad non peccadum mortaliter impetrare. Siquidem hic non solum non doleret de omnibus peccatis præteritis: uerum etiam peccatum infidelitatis committeret, non credens, Deum cuiunque facienti quod in se est, gratiam concedere, ut recte dixit Adrian. in 4. de sacramen. confess. q. 4. col pen.

- 19 Decimoquinto deducitur, quod quando pœnitens propter iterandam confessionem adit eundem sacerdotem, qui meminit peccatorum, uel factem pœnitentiæ, quã iniunxerat, non tenetur iterum confiteri in particulari peccata iam semel confessa: sed satis erit illi dicere in genere in hunc modum: De omnibus peccatis, quæ tibi pater aliàs fui cõfessus, dico Deo meam culpam, & tibi, &c. & deinde declarare peccatum, quod scienter omisit, cum simulatione, fictione, & mala intentione, qua id fecit. Si uero eidem sacerdoti non confitetur, uel confessarius neque peccatorum, neque pœnitentiæ, quam ratione eorum iniunxerat, recordatur, debet tunc pœnitens repetere confessionem, perinde ac si antea non fuisset confessus, iuxta opinionem cõem sancti Antonini 3. par. tit. 14. cap. 19. § 4. & Siluest. uerb. confessio. 1. q. 3. versic. si tamen confiteretur. qui alios citat.

Diximus: Neque recordatur pœnitentiæ, nam si memoriã illius haberet, satis esset, immo etiam meo iudicio, si recordaretur status, quem habebat pœnitens, saltem in confuso, quo casu opinio Medinæ in Codice de confessione fol. 75. obseruari posset, qui quidem aliorum uestigiis adhærens absolute tenet, prædictam memoriã necessariam non esse. At uero quando nihil ex hisce tribus concurreret, esset confessio noua, & subinde oporteret eam esse integram.

De modo, quo confessarius erga pœnitentem se gerere debet.

Cap. X.

S V M M A R I V M.

- 1 ONFESSARIUS si recipiat pœnitentem:
- 2 Et hæc interroget.
- 3 Confessor quæ dicet in principio, medio, & fine.
- 4 Confessor quid admoñebit confessum non satis contritum.
- 5 Pœnitens quomodo confessionem inchoabit.
- 6 Confessor non ostendat pauorem:
- 7 Nec sinat nominare complices.
- 8 Confessor pœnitentem uolentem palliare peccata quid monēbit.
- 8 Confessor interrogando pœnitentem unde incipiet.

1. **C**IRCA hoc dicimus primo, q̄ confessarius rogatus audire confessionem, primum (saltem de consilio) quatenus vacauerit, debet mentem suam ad Deum eleuare, & formaliter, vel virtualiter, saltem corde, dicere illud psal. 50. *Cor mundum creauit mihi Deus, & p̄ rectam rectam in uisceribus meis.* id est, infunde mihi mentem puram, & intentionem rectam, ut ad hoc tam sanctum negotium non memoueat, saltem principaliter, cupiditas gloriæ, vel lucri, aut voluptatis, vel studium placendi hominibus, aut res nouas discendi, & pro tua infinita bonitate fac, ut uterque nostrum, ego quidem audiendo, hic uero dicendo, tuæ maiestati placeamus. Amen.

2. Secundo debet penitentem suscipiendo exhibere, se talem qualem eum esse debere significant illi uersus, quos retulimus in cap. 1. §. quibus cognitis. nu. 1. de pæn. dist. 6. relatos a sancto Tho. in 4. lib. sent. distin. 17. in expositione text. in fine.

Confessor dulcis, affabilis, atque suauis.

Prudens, discretus, mitis, pius, atque benignus.

Ipsūque animare ad sua uulnera detegenda, & ad spem de ipsorū uulnerum sanitate concipiendam.

Tertio debet inducere pænitentem, si nouit, ad faciendum actus exteriores confessioni conuenientes, qui sunt genua flectere, signo crucis se præmunire, &cæter. & si ignorat, eum eos doceat, admonendo ipsum ut intelligat se potius Deo, quàm homini confiteri: ideoque cum maxima reuerentia id facere debere: iubeatque ei utrumque genu in terram deflectere, & faciem ad unum latus inclinare. Quod si eum non satis agnouit, de eius statu & conditione interroget, ut quod expedit possit illum rectius interrogare. Si autem ipsum satis nouit, ab his superfedeat, ut diximus in capit. consideret. in principio, nume. 60. de pæniten. distin. 5. argu. l. 1. ff. de actio. emptio. cap. eum qui. de reg. iur. lib. 6.

2. Quarto interroget eū, an aliquo detineatur impedimento, ob quod non debeat eū absolueret: quale est habere concubinā, q̄ nolit domo eijcere: quale est esse usurarium, & nolit desistere: quale odiū capitale contra aliquem conceptum, quod nolit ab animo expellere: ne postea de illo queratur dicendo: Voluisti primum mea audire peccata, & postea mihi absolutionē denegas? Eodem item modo se gerat erga ecclesiasticum multis incompatibilibus beneficijs sine iusta dispensatione oneratū, ipsum q̄. admoneat, ut ante omnia sibi consulat, quo pacto habeat securā conscientiam, & deinde eius audiet confessionē. Caiet. in summa verb. interrogationes confessionis. §. scito secundo. uers. secunda si est impeditus. arg. c. nihil de præscrip. & c. 2. de oper. nou. nunciat. Quod quidē consilium licet hucusque nobis placuerit, nunc tamen ualde damnosum uidetur. Tum quia hoc est pertrahere pænitentem ad suos defectus manifestandos

festandos extra confessionem. tum quia fieri potest, ut, postquam fuerit confessus, pariterque admonitus a confessario, nouum animum induat exeundi a peccato, in quo prius residere destinabat. Non est etiam necessarium interrogare, an sit excommunicatus in hunc finem, ut confessarius uitet excommunicationem minorem, quam incurrunt qui excommunicato communicant, quia non incurrunt illam communicando in his, quæ ad eius animæ salutem conducunt. cap. cum uoluntate. de sent. excom. talis autem est confessarij cum pænitente colloquutio, & communicatio circa peccatorum confessionem. Neque clem. 1. de priuileg. neque Inn. post quem facta fuit illa, citatus male a summa Rosella, uerb. confessus, 1. §. 10. aliud senserunt. Quoniam satis est, ut absoluta iam confessione prius pænitens ab excommunicatione, quam a peccatis absoluaatur, ut in cap. præcedenti num. 4. dictum est.

3 Quinto, consideret attente a principio usque ad medium, & a medio usque ad finem confessionis, an propter aliquam causam ex supradictis in c. præcedenti. nu. 4. teneatur pænitens iterare confessionem, uel confessiones alias præcedentes: & si inuenerit ipsum teneri ad eas repetendas, & qd id pænitens non aduerterat, debet ipsum admonere, ut iterum conscientiam examinet, si per tempus licuerit, maxime si multorum retro annorum confessiones repetere debeat. Si autem nulla adsit causa iterandi confessionem, roget, an debitam adhibuerit diligentiam ad recolenda sua peccata, per quam excusatur a confessione obliuorum. quo casu satisfacit confitendo ea, quæ occurrerint cum proposito confitendi alia, cum ea in memoriâ uenerint. Utileque fuerit accusare se ad cautelam de negligentia, Si, & quatenus eam admiserit.

4 Sexto prudenter etiam consideret, an pænitens debitam contritionem gerat: caueat tñ ne ipsum in tentationes dānosas & superuacaneas coniciat, ut in ca. 1. nu. 17. dictum est. & si uideatur ei non habere sufficientem contritionem, cohortetur eum ad maiorem concipiendā illis considerationibus in eod. cap. 1. num. 39. tactis, quæ sunt priuatio gratiæ, mors animæ, amissio felicitatis æternæ, recessus a patrocínio diuino, & accessus ad subiectionem diaboli. Deinde inducat illum ad Dei amorem, propter quem, dolorem & detestationem de peccatis præteritis, & propositum firmum cauendi sibi in futurum concipere debet.

Quod si adhuc his omnibus ad dolorem non sufficienter eum moueri consideret, interroget, an doleat, quod non doleat tantum, quantum deberet, & an uellet huiusmodi dolorem sufficientem concipere. Quod si annuat, satis erit per supradicta in dicto capit. 1. numer. 18. At uero si eius dolor nō eo usque perueniat, uel quia non proponit in posterū se a peccatis abstinere, licet id quatenus desiderat, uel nolit restituere, uel cōcubinā relinquere, uel odium a se repellere, uel dicit, se non posse, uel nolle caste uiuere, uel officio, quod sine peccato mortali exercere nō potest,

test renunciare, vel alia huiusmodi, nullo modo eum debet absolueri per c. quod quidam. de pænit. & remiss. Poterit tñ sacerdos aliquam iniú gere pænitentiam. iuxta idem c. eum tñ admonendo non remanere absolutum, neque satisfacisse ecclesiæ præcepto de confessione semel in anno ad minus peragenda, quidquid dicat Silueft. verb. confessor. 4. q. 2. ver. & hoc quidem, vt sensit Adr. in 4. de confess. q. 4. §. sed quid si crassa ignorantia. & late probat Medina in Codice de cõfessio. de confess. sine pænitentia. Nihil enim valet talis confessio. tum propter essentialem defectum ex parte contritionis, vt supra in c. præcedenti, nu. 13. dictum est. tum quia concilium generale Romanum in c. omnis vtriusque de pæn. & remiss. & Florentinum in decreto Eugenij quarti aperte oppositam sententiam expresserunt. Præterea debet illum admonere, vt quotcunque bona opera possit facere, non omittat, quo Deus cor eius illuminare & emollire ad agendum pænitentiam dignetur, iuxta dictum c. quod quidam. & c. falsis. de pænit. dist. 1. sed non debet illi absolutionem impendere, et si eam importune satagat extorquere, aliquod scandalú aut desperationem præferens. Quoniam absque dubio sacrilegij peccatú committeret absoluendo, neque talis scandali aliquam rationem habere debet: quoniam ipse sibi illud accipit, nemine ei dante, ideoque scandalum pharisaicum est, & subinde negligendum, arg. Matth. 15. iuxta S. Tho. 2. 2. q. 53 ar. 7. ad 2. & in 3. par. q. 42. art. 2. in cor. q. 5 & eundem in 4. lib. sent. dist. 38. q. 2. art. 3 q. 2. ad 1. & omnes alios dicta dist. 38. An vero qui tacet aliquod peccatum in confessione, incurrat excommunicationem synodaliū constitutionum, inferius in c. 27. nu. 269. dicetur.

5 Septimo, vtile est, quamuis non necessarium, vt pænitens iubeatur a confessario hoc modo suam confessionem exordiri: Confiteor Deo omnipotenti, beatę Marię semper virgini & sanctis Apostolis Petro & Paulo, & omnibus sanctis cælestis curiæ, & tibi pater, quia peccaui nimis cogitatione, verbo, opere, &c. Deinde vero si pænitens non statim id facere inceperit, ipsum admoneat, vt omnia peccata, quorum memoriam habet, & de quibus conscientia magis stimuletur, statim exponat, imputando culpam sibi soli, vel potius principalius, quam cælo, dæmoni, mûdo, carni, sodalibus, vel corporis constitutioni, siue complexioni, & circumstantias necessarias declarando.

6 Cum vero aliquod graue vel turpe peccatum ab ipso audierit, nulla signa admirationis, abominationis, aut pauoris ostēdat, veluti spuēdo, vel se cruce signando, vel seipsum commouendo: quin potius ac si nihil audiret, vsque ad finem confessionis dissimulet, & tunc cū iam velit pænitentiam imponere, peccatorum grauitatem & deformitatē exponat, secundum omnes, arg. c. 1. §. cautus. §. diligens. & §. quibus. de pæn. dist. 6. Porro si viderit pænitentem velle aliquā personam nominare, etiā pp aliquam circumstantiam necessario explicandā, nullatenus id patiatu;

iuxta

iuxta supradicta in c. 7. nu. 2. Et si viderit se ipsum excusantem in hunc modum: Ego non occido: Alienum non rapio: Nulli male volo, mansuete & benigne reprehendat, insinuans locum illum non esse excusationis, sed accusationis potius: subindeque verbis suauibus eum animet ad accusandum se, timore profusus relegato Et si pœnitens per se ipsum peccata recenscat, patiaturo libito suo ipsum dicere quatumcunq, rudi & crassa, vt dicunt, Minerva, & sine ordine rē exponat: sic. n. agnoscat qui bus peccatis magis implicatus extiterit, & de quibus debeat eū amplius interrogare, vt diximus in dicto §. diligens. nu. 6. At qui si maluerit de illis interrogari, q̄ solus eadem referre, dū modo propositū habeat ad omnia mortalia crimina referādum, (etiam si de illis non interrogaretur) non esset ea de causa condemnandus, sed potius adiuuandus. Si tamen deliberaret aliquod mortale non confiteri, nisi de illo cōfessarius interrogaret, peccaret mortaliter; & tunc confessarius, si forsan hoc intelligeret, ad detestandum hoc peccatum ipsum instigare deberet.

- 7 Octauo, si confessarius viderit pœnitentē peccata sua occultare velle, vel probabilitur credit ea obliuisci, vel putare non esse peccata mortalia, debet caute & prudenter illum pertrahere ad dicendū ea, ipsumque docere illa esse letifera, persuadendo vt ea de quibus dubitat, an cōmiserit nec ne, confiteatur tamquam dubia, & non tamquā certa, & indubitanter commissa referantur, neque ēt tamquam non admissa relinquatur: & deniq. talem se ore & lingua manifestet exterius, qualē se in corde agnoscat interius, in hunc modum se ipsum incusans: Videor mihi in hoc, vel illud peccatū cōsensisse, atqui non sum omnino certus. Id quod ēt facere debet, si dubitat circa aliquod peccatum, an sit mortale vel veniale. Ceterum si ambo dubitauerint, tunc pœnitens sub conditione, peccatum in hunc modum detestetur: Si hoc est mortale, me pœnitet de illo tamquam de mortali. Similiter si de aliquo actu dubitaret, an bonus esset aut malus, sub eadē conditione ipsum detestetur, scilicet: Si & quatenus est malus: quoniam si bonus est, nullo pacto eum detestari debet, Ioan. Maior in 4. lib. sent. dist. 17. q. 3. Si verō recordatur se letale crimē admisisse, non tamen occurrit in specie, quod fuerit, tūc fateatur se deliquisse mortaliter; etiam si de eo in specie memoriam non habet. Idem Maior ubi supra.

- 8 Nono, postquam pœnitens explicauit quidquid circa sua peccata dicendum recordatur, si sacerdoti uisum fuerit, illum non absolute & perfecte illa manifestasse, ut nō raro contingit, debet tunc sacerdos ipsum interrogare circa id, quod sibi necessarium uidebitur, a decem p̄ceptis Decalogi initium faciendo.

Circa quod raro, ut puto, mortaliter peccat confessarius, nisi cū principaliter acceptat officium audiendi cōfessiones ob lucrum, fauorem, curiositatē, uel carnalē uoluptatem. Dixi, Principaliter, quia, qui minus

principaliter tria prædicta horum quæreret, non peccaret etiam si non acceptaret illud officium, nisi aliquod eorum respiceret tamquam causam, sine qua id non faceret, per ea quæ latius tradidimus in Comment. c. cum minister. 23. q. 5.

De prima præcepto Decalogi, nempe de colendo Deo, & alijs duobus præceptis, scilicet de diligendo Deum, & credendo in eum. Cap. XI.

S Y M M A R I V M.

- 1 ymbolum Apostolorum est summa Christianis credendorum.
- 1 oratio Dominica continet summam a Deo petendorum.
- 2 ecalogus etiam nunc durat, & est speculum baptizatis.
- 3 ecalogus continet summam eorum, quæ agere & vitare tenemur.
- 4 præcepti transgressio omnis mortalis, nisi, & c.
- 4 præceptorum multorum transgressio quæ vnicui peccatum.
- 5 præceptorum de diligendo Deum super omnia & proximum sicut seipsum cur non sit de decem Decalogi.

1 R C A hoc dicimus primo cum S. Tho. in princ. Opusc. 4. & 2. q. 83. ar. 9. & conc. Colonien. in Enchirid. Christianæ institutionis in princ. quæ quemadmodum summa omnium, quæ quilibet Christianus tenetur credere, in Symbolo Apostolorum comprehenditur, & in oratione Dominica omnium, quæ a Deo petenda sunt: ita in Decalogo, quem Deus per manus magni illius serui sui Moïse electæ plebi suæ tradidit Exodo 20. summa omnium, quæ facienda sunt, exprimitur. Noluere tamen hi pateere innuere, nihil, quod non contineatur in Symbolo, esse necessario credendum: neque quidquam, quod non comprehendatur in Decalogo, esse faciendum. siquidem omnes tenemur credere mysterium sanctissimæ Eucharistiæ, cap. 1. §. si. de sum. Trinit. & fide catho. & clem. si dominum de reliq. & vener. sanc. quod tamen non continetur in Symbolo. Omnes item obligamur Deum diligere super omne aliud, quod tamen in Decalogo non habetur, ut dicitur infra eod. ca. nu. 6.

2 Secundo dicimus, quod Decalogus, siue decem præcepta legis antiquæ adhuc in noua & Evangelica perseverant. Quoniam licet vetus illa lex quantum ad cærimonialia & iudicialia, expirauerit, §. si. 6. dist. & c. i. de purific. post part. non tamen quoad moralia, quæ pertinent ad legem naturæ, cuiusmodi sunt decem præcepta, excepto tertio, quantum ad Sabbathi obser-

observationem, secundum Gratian. in dicto §. fi. & S. Tho. j. 2. q. 100. ar. 4. & omnes alios in 3. lib. sent. dist. 17.

3 Tertio dicimus, q̄ hæc decem præcepta, ut recte dicitur in dicto Coloniensi concilio, sunt ueluti quoddam speculum, quod traditur baptizato, ut intueatur, quantum per fidem acceptam uitam suam renouauerit, & ordinauerit: uel quantum a uia illa declinauerit, per quam Spiritus sanctus in baptismo acceptus ipsum deducebat: & qua in re, uel quãtum candidam illam uestem, quam ibi induerat, transgrediendo quod ibi promiserat, maculauerit: & ut postquam maculas & uulnera probe conspexerit, de illis doleat, & cum integra fiducia redeat ad medicũ, qui nullum ægrotum (etiam in eundem morbum sæpissime relapsum) a se repellit, & reijcit, Matthæ. 9. & 11.

4 Quarto dicimus, q̄ quidquid est contra aliquod ex decem præceptis, regulariter est mortale, nisi una ex tribus causis ipsum excusauerit. Prima est defectus deliberationis, ut contingit in accidia, siue tædio circa spiritualia, subito nos surripiente. Secũda est paruitas, siue exiguitas rei in his, quæ sunt contra ipsa præcepta; cuiusmodi est paruus & exiguum furtum, iuxta S. Tho. 1. 2. q. 88. art. 5. & 6. & 2. 2. q. 3. art. 5. & q. 59. art. 4. & nos latius tradidimus in repet. c. inter uerba. 11. q. 3. post S. Antonin. 2. par. tit. 4. c. 5. §. 7. & 8. & Adrian. quolib. 8. communiter receptos, & ut colligitur ex quadam Augustini sententiã a Gratiano relata in §. fi. cap. unum. 25. dist. ibi: *Ebrietas si assidua sit.* & ibi: *Si plus proximum exasperauerit.* Tertia est defectus iudicij sufficientis, qui contingit in semidormientibus, aut semiebrijs, uel adco perturbatis, q̄, quamuis tale iudicium ad peccatum ueniale sufficiat, tamen ad completam rationẽ mortalis non sufficit, iuxta Ioan. Maiorem in 3. lib. sent. dist. 37. q. 14.

Quinto dicimus, q̄ peccatum cõmissum contra plura præcepta, quorum unum est generale, alterum speciale in generali cõprehensum, non est nisi unum; exempli causa: Homicidium est contra præceptum speciale de non occidendo, & contra generale de obsequendo & obediendo Deo in omnibus, quæ præcipit, & contra præceptum de gratia & amore diuino conseruandis: non est tamen nisi unicum peccatum, sicut tactũ est in c. 6. nu. 3. cum de circumstantijs necessario confitendis ageremus.

Ex quo colligitur responsio illius quæstionis, nuper nobis propositæ: An qui non ieiunat uigiliam sancti Matthæi, quando in quattuor tẽpora incidit, aut missam in die Dominico, cũ quo concurrat aliud festũ obseruandum, non audit, aut monachus Frãciscanus, qui non ieiunat die Veneris, in quo aliqua uigilia incidit, satisfaciãt confitendo, se non ieiunasse, aut nõ audisse missã in uno die, in quo ad id præcepto tenebatur? Respondendum enim est, q̄ non. quia dicere debet se eo die ad id duobus diuersis præceptis, specialibus obligatũ fuisse per dicta supra: in prælud. 9. nu. 20. Quamquam qui unum peccatũ ex quo alia sequuntur cõ-

mittit, ut qui aliquem indignum eligit, ex quo malæ gubernationes oriuntur, non nisi unum peccat secundum Alexan. Halensem 2. par. de accept. person. & sentit S. Bonavent. in 4. lib. sent. dist. 38. super littera Magistri, q. 2. Quod autem non solum peccet mortaliter qui facit opus, sed etiam qui uult deliberare id facere, aut delectatur in eo, & qui consentit aliquo non uem modorum, qui explicantur infra nu. 11. traditur infra nu. 12. & 15

- 5 Sexto dicimus, quod præcepta de diligendo Deum super omnia, & proximum sicut seipsum non numerantur inter ista decem: quod docuit S. Th. 1. 2. q. 100. quoniam in Decalogo non fuerunt hominibus tradita prima principia, quæ unusquisque per seipsum, natura magistra, uel per fidem intelligit; qualia sunt hæc, quæ fons & origo Decalogi, & decem præceptorum in eo contentorum existunt. neque etiam in eodem Decalogo traduntur ea præcepta, quæ difficile, uel per maximam industriam ingenij ex his decerpuntur: sed tantum illa, quæ ab omnibus possunt facile deduci. Vnde infertur, præcepta de fide & charitate non contineri in Decalogo: sed præsupponi ad illum. quod multi graues doctores adnotarunt: & præsertim S. Th. 1. 2. quæst. 100. art. 4. & 2. 2. q. 44. art. 4 & q. 79. art. 2. Caiet 2 2 q. 64. art. 8. & Anton. 4 par. tit. 4. c. 1. §. 1. Et consequenter errant qui dicunt primum Decalogi præceptum esse de diligendo Deo. Est. n. contra prædicta, & contra textum ipsius Decalogi, Exod. 20. Cuius primum præceptum est illud: *Non habebis Deos alienos coram me*. quibus uerbis solum peccatum Superstitionis & Idololatriæ, quæ sunt contraria uirtuti Religionis & Latriæ, prohibentur. Quæ quidem uirtus non est theologica, sed moralis secundum sanctum Tho receptum 2. 2. q. 81. art. 5. & nulla ibi fit mentio de dilectione Dei & proximi, quæ pertinet ad uirtutem charitatis 2. 2. q. 27. ar. 1. quæ theologica est, 1 2. q. 32. & 2. 2. q. 23. art. 6. Errant etiam qui putant præceptum de credendo in Deum esse primum Decalogi eadem ratione; eum fides sit uirtus theologica, & non moralis.

De præcepto de diligendo Deum, quod non est Decalogi.

S U M M A R I U M.

- 6 **R**æcepta de diligendo Deum & proximum maiora omnibus præceptis Decalogi, & quando adimplenda nu. 7 8. 9 10.
 11 Præcepti transgressio, etiam mentalis tantum, quæ mortalis. & n. 12.
 13 Del. Elatio quæ morosa, & concurrentibus quattuor mortalis.
 14 D. leuitationi mala resistere uirtus, consentire peccatum. nu. 13. & 14.
 15 Censuræ non incurruntur per solum consensum.

16 Restituendi obligatio non contrahitur solo consensu.

17 Præcepta Dei non impleri posse in statu malo, in quo sensus est de fide.

6 EPTIMO, quod necessarium uidetur hic tractare de præcepto amandi Deum, & credendi in eum, quæ duo, hoc præceptum primum, & omnia alia Decalogi præsupponunt, ut satisfaciat his, qui peccata, quæ fiunt contra hæc duo præcepta, reducunt ad primum Decalogi. Et ita primo ponemus ea, quæ pertinent ad præceptum de amando Deum. Secundo, ea quæ pertinent ad præceptum de credendo in eum. Tertio, ea quæ pertinent ad præceptum de colendo illum, quod uere & proprie est primum præceptum Decalogi.

Circa quod dicimus primo, quod hoc præceptum de amando Deum non est quidem primum Decalogi: sed maximum omnium præceptorum tam Decalogi, quam aliorum, iuxta domini nostri Iesu Christi doctrinam Matthæ. 22. quæ diuersis uerbis habetur in scriptura Nam in Deuteronomio c. 6 sic habetur: *Diliges dominum Deum tuum ex toto orde tuo, & ex tota fortitudine tua.* Et in Euangelio Matthæ. c. 22. sic: *Diliges dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & in tota anima tua, & ex tota mente tua.* & apud Marc. c. 12. sic: *Diliges dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota mente tua, & ex tota uirtute tua.* Apud Lucam uero c. 10. *Diliges dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex omnibus uiribus tuis, & ex omni mente tua.* Omnes tamen in sensu conueniunt, & in summa hoc sibi uolunt, Deum præcipere, ut eum plene & integre diligamus, non quidem quoad hanc uirtutem, eo modo, ut omnibus horis & momentis id actu faciamus, hoc. n. fieri non potest in ea, in qua cibo, somno, labore, & negotijs necessarijs interruptitur: sed ut explicat sanctus Th. 2. 2. q. 44. art. 3. ut scilicet in omnibus totam intentionem nostram, quæ per cor exprimitur, in eius amorem & obsequium dirigamus, totumque nostrum intellectum (qui per mentem significatur) illi subijciamus: omnesque appetitus (qui per animam notantur) ad normam suæ sanctissimæ legis componamus: & denique omnia nostra opera exteriora, quæ nomine fortitudinis, uirtutis, & uirtutis significatur, eidem conformemus. In summa uero hoc totum nihil aliud significat, quam Deum nobis præcipere, ut se propter se ipsum, & magis quam cetera omnia diligamus, eidemque inseruiamus tam interiori, quam exteriori obsequio. magis, inquam, non quoad intensiorem & feruorem: sed quoad æstimationem & appretiationem: ut explicuimus in additione c. quando de consec. dist. j. & supra cap. j. nu. 2. post S. Tho. j. 2. quæst. 109. art. 3. & 2. 2. quæst. 184. artic. 3. & alios Neotericos, inter quos est Ioan. Maior. in j. dist. j. q. 2. & in 4. distin. 14. quæst. j. Caieta. 2. 2. quæst. 49. art. 4. Hoc est, ut eum, eiusque amorem pluris, quam aliquam

creaturam, immo & quàm vniuersas æstimemus & faciamus: & propter amorem eius potius eligamus mortem oppetere, quàm ipsum vel corde, vel verbo, vel opere mortaliter peccando negare.

7 Secundo dicimus, quod hoc magnum præceptum de diligendo Deo super alia omnia post peccatum Adæ non potest, nisi in statu gratiæ adimpleri secundum aliquos, inter quos videtur esse S. Tho. 1. 2. q. 100. ar. 10. & 2. 2. q. 40. ar. 1. & 6. & melius q. 109. art. 3. Contra quod tamen facit, quod homo sola virtute naturali, etiam existens in peccato mortali potest concipere, immo concipit partim Deum esse super omnia diligibilem, & finem omnium vltimum, & consequenter cum vt talem diligere potest. Deinde quod datur dilectio Dei super omnia sine gratia, vt probat Caiet. 1. Tomo Opusculor Opusc. 4. q. 1. Præterea, quod ipsemet Tho. in 2. lib. sent. dist. 28. q. 1. ar. 3. affirmat, posse quem sine gratia implere præceptum diligendi Deum, quoad substantiam actus, licet non quoad meritum beatitudinis, quoad quod potest intelligi prædicta prior eius opinio, quod satis sentit concordia sancti Thomæ 1548. quæ distinctio fit etiã in alijs præceptis infra hoc eod. cap.

Tertio dicimus, quod est quæstio difficilis non tam bene tractata, quæ necessaria & quotidie occurrens, videlicet, quãdo teneamur ad hoc præceptum actu adimplendum sub pena noui peccati mortalis, eo modo, quo in hac misera vita expleri potest: nam perfecte nõ nisi in alia adimpletur, secundum Aug. in lib. de perfecta iustit. in responsione ratiocina. 16. & Thom. 2. 2. q. 44. art. 6 & in 3. lib. sentent. dist. 27. q. 3. arti. 4. Difficultatem enim ingerit, primum, quod sit affirmatiuum præceptum, & consequenter non obligat pro quocunque tempore. sanctus Thom. 2. 2. q. 33. art. 2. & Archid. in c. si peccauerit 2. q. 1. & in summa de pænit. dist. 5. ab omnibus recepti: & non videtur præfinitum tempus, quo id fieri debeat. Deinde quod dura uidetur Scoti sententia dicto lib. 3. sentent. dist. 27. quæst. 3. a quo recedit Adrian. q. 4. de confess. nempe, nos omnibus festiuis diebus teneri ad illud: quia nullus est textus, nec vlla ratio, quæ id necessariò concludat, & ita non videtur asserendum, cap. confuisti. 2. quæst. 5. §. consideremus, Auth. de trient. & semiss. colla. 3. Nam missa, quam illis diebus præcipimur audire, per cap. missas. de consecrat. distinct. 1. recte audiri potest sine tali amore actu cõcepto. vnde rari vel nulli se huius omissionis accusant. Præterea quod nimis laxa videtur opinio dicentium, non obligari nos ad implendum illud præceptum amplius, quàm semel in vita. quod meo iudicio Sotus lib. 2. de iust. & iure quæstio. 3. artic. 10 & lib. de natur. & grat. cap. 19. recte confutat. Denique, quod dicta Soti non videntur satisfacere. tum quia dicit aliquando non obligari nos amplius, quàm ad opus exterius in quocunque statu exhibitum; puta ad increpandum blasphemum, & sanctus Tho. vbi supra dicit hoc præceptum non impleri nisi in statu gratiæ. tum quod
idem

idem Sotus vbi supra tenet obligare pro tempore baptismi, & idem lib. 2. de nat. & grat. cap. 1 §. docuit, ad recipiendum baptismum nō esse necessarium tantum efficere, quantum requiritur ad recipiendum p̄nitentiæ sacramentum. quoniam ad hoc non sufficit attritio, quę noscitur non esse contritio: ad baptismum autem sic, secundum ipsum. tum etiā, quia idem affirmat, vnumquemque, quoties insigne aliquod beneficium a Deo consequitur, teneri ad illud explendum, quod tamen nulla lege neque ratione efficaci euinci posse videtur: & ita non est asserendum, iuxta dictum cap. consulisti.

- 8 Quarto dicimus (saluo tamen meliori iudicio) sanctissimum quidem consilium esse, vt non solum diebus festiuis, verum etiam quotiescumque commode poterimus, nitamur implere prædictum mādatum, præmissa (si opus fuerit) debita nostrorum criminum detestatione, sed non præceptum, quod nos sub reatu nouæ culpæ mortalis obliget: nisi. Primo cum ad vsum rationis peruenimus, & iam habemus vel habere debemus cognitionem, referendi & dirigendi nos ipsos, nostraque omnia opera in Deum ipsum tamquam in nostrum vltimum finem, saltem in confuso, & eo modo, quo id pueri præstare possunt, vt sensit subtiliter S. Tho. 1. 2. q. 89. art. 6. quem (licet in alium finem) retulimus in Enchirid. de Oratione c. 2. nu. 15.

Secundò, cum tenemur ad habendam contritionem de peccatis mortalibus, iuxta dicta in capitul. 1. nume. 31. vt explicuit Caietan. in dicto articulo 6. quoniam contritio sine hoc amore haberi non potest, vt ibi dictum est. Non tamen ad id tenemur, quoties ministramus, vel accipimus sacramenta: quoniam sufficit nobis habere tunc gratiam, vel charitatem habitualem, quamuis non habeamus amorem præfatum actualem, quia tenemur tunc habere contritionem, quia sufficit habuisse antea, & non perdidisse gratiam habitualem. Ex quo sequitur, non esse necessarium hunc amorem actualem quādo baptismus est ab adulto recipiendus, licet illud dicat Sotus præcitato lib. 1. de natura & grat. capit. 32.

- 9 Contra quem facit, quod ipsemet d. lib. 2. de natura & grat. c. 15. asseruit ad baptismum non esse necessariam contritionem: sed satis esse attritionem, et illam, quę noscitur non esse contritio, licet id nobis nō videatur verum, per ea quę in dicto c. 1. nu. 37. diximus. Facit et contra eundem, quod eadem ratione teneremur implere hoc mandatum, quotiescumque aliquod sacramentum recipimus, & consequenter cum contrahimus matrimonium, quod falsum est. Satis enim est, vt non simus in peccato mortali, aut probabiliter id credamus: quamuis huiusmodi adeo excelsum amorē actualement animo non concipiamus. Facit item, quod nullus peccati mortalis reum diceret esse illum, qui octo dies ante baptismum restam contritionem de peccatis concipiens, & se ipsum probabiliter constituens

tuens in statu gratiæ: postea ante noui peccati mortalis admissionē sine hoc amore actuali baptismum susciperet. Quare hic tertius casus est restringendus ad eos, qui ante baptismum non habuerunt contritionem.

Tertio quotiescumque tenemur proximū ex charitate diligere, nā tunc pariter eodem amore Deum diligere tenemur, siquidē hi duo amores sunt eiusdem generis & naturæ: & in amore proximi amor Dei tamquam finis includitur, vt colligitur ex vtroque Tho. 2. 2. q. 44. ar. 2. & 2. 2. q. 25. ar. 1. vt infra c. 14. nu. 4. dicemus.

- 10 Quibus addo primo, eum, qui diligit Deum, probabiliter credēs se esse in statu gratiæ, subindeque suū amorem esse amorem Dei super omne aliud, quamuis in rei veritate non sit huiusmodi, neque sit in eodem statu, nihilominus tamen adimplerē hoc præceptum, quoad effectū euitandi nouum peccatum, quod admitteretur ob omissionem implementi eius: quoniam sine speciali reuelatione scire non potest quis, quando est in statu gratiæ, Eccl. 9. & Iob. 9. relati in c. fi. de purga. canoni. & tradit sanctus Tho. 1. 2. q. 112. art. 5. & definit Conc. Trid. sess. 6. c. 9. & can. 12. & 13. & 14. Et ita nisi hoc teneamus, nequiremus scire, quando hoc præceptum implemus.

Addo secundo, quod posset (nostro iudicio) affirmari, quod hoc supremum mandatum licet præcipue & principaliter excelsum illum amorē a charitate profectum nobis præcipiat, minus principaliter tamen etiā obligat quando ad diligendum Deum hoc eodem amore, vel alio bono & naturali, non obligando nos ad præfatū sublimē charitatis, vel saltē quamuis hoc præceptum ad id non obliget: obligat tñ nos naturæ, quæ habetur in l. veluti, ibi: *ut patriæ parentibusque pareamus.* ff. de iust. & iur. quæ satis iubet amare patriam, reges, parentes, & dominos, quin etiam omnes proximos, in quibusdā casibus & etiam deum ipsum, tanquā Regem, parentem, dominum, gubernatorem, & protectorem, saltem ali quo bono amore naturali. & propterea, vt docuit bene prædictus Sotus vbi supra, quando Deum audimus blasphemari, aut inhonorari, tūc tenemur ad actum diuinum amoris, saltem naturalis boni, quo impulsī, eū, qui in Deum blasphemus, vel contumeliosus extiterit, increpemus. Quod quidem ita faciendum esse Conc. Lateranen. sess. 9. §. ad abolendam. in specie præcepit. Nec obstat his dicere, quod amor Dei debet esse talis, quod ille super omnia diligatur: & quod, nisi talis sit, non est bonus, vt vñ sentire sanctus Tho. 1. 2. q. 109. art. 3. respondetur etenim, quod licet diligere Deum comparatiue minus quàm illum, vel æque ac illum sit malum: diligere tamen eum absolute æque, vel minus absque ulla comparatione, non est malum, vt alij dicunt. quæ quidem omnia tamquam quotidiana & parum specificata debita correctioni subijcimus.

- 11 Quinto dicimus, quod non solum est peccatum mortale transgressio præcepti sub eius pena obligantis: sed etiam propositum transgrediēdi, immo

immo & desiderium deliberatum id faciēdi, immo & (quod maius est) ipse consensus, ipsa uolitio, seu uoluntas uera, & expressa delectandi se illa transgressione, cogitata licet nec faciat, nec proponat, nec desiderat facere. Qualis est consensus illius, qui de aliquo peccato mortali cogitat absque proposito & desiderio id faciēdi: eo tamen animo, ut ex eo nascatur & crescat ei aliqua delectatio, qua fruatur. Quinimo (quod maius est) consensus, & uoluntas interpretatiua uel tacita illius est culpa letalis. Quæ plane omnia consonant communi opinioni, quæ colligitur ex beato Augustino lib. 10. de Trinit & Magist. sent. in 2. dist. 24. cum suis commentatoribus, & ex S. Th. 1. 2. q. 74 & beato Ant. 3. par. tit. 5. cap. 1. §. 5. & Io. Maiore in 2. dist. 24. q. 18. & Caiet. in summa uerb. delectatio morosa. in princ & tomo 1. Opusculor. Opusc. 14. q. 1. & ex eis, quæ nos clarius & copiosius, quam alij resoluimus in cap. cognitionis. de pœnit. 12 dist. 1. & in cap. sed pensandum. dist. 6 ubi in summa diximus consensum uerum & expressum, quem Caietanus positium uocat, ipsius delectationis esse illum, quem supra docuimus. At uero tacitus consensus, quem alij interpretatiuum, alij morosam delectationem dixere, Caietanus autem negatiuum non positium appellauit, tunc demum est peccatum mortale, quando quattuor concurrunt. Primum ut id, de quo sumitur delectatio sit letalis culpa. ut ait sanctus Tho. 2. 2. q. 74. art. 8.

Secundum ut qui delectatur aduertat se delectari; nam si circa id nõ aduerteret, quamuis diem integrum delectatio perduraret, non peccaret mortaliter, iuxta textum mihi singularem, in cap. sed pensandum. dist. 6. ibi: Ex deliberatione consentit. Neque satis est aduertere, nisi integre aduertat secundum Caietanum ubi supra.

Tertium, ut non obsistat delectationi, eam a se depellere contendendo: quoniam si id conaretur, iam potius uirtuti, quam uitio esset tribuendum. quamuis eam a se non omnino repelleret, dicto cap. sed pensandũ.

Quartum, ut absque rationabili causa omitteret eam a se reicere: etenim si omitteret eam depellere, quia nouit se ea ui & uirtute animi pollere, ut certus sit, se non ita uictum, uel flexum iri ab ea, ut actum, de quo est, uelit: neque ita ut uoluntas eius superior, seu rationalis, uelit ea sensuali delectatione frui, non esset culpa, saltem letalis, dummodo expresse non consentiret in illam. Id quod item dicendum est, si ideo delectationi nõ resisteret, eamque a se non repelleret, eo quod crederet quo magis uelit têtationi obsistere, & contra ipsam pugnaret eo illa magis augetur, quam minuetur; sicut erga carnis illecebras contingere solet, quæ quidem fugiendo potius, quam resistendo superantur, secundũ sanctum Th. 2. 2. q. 35. art. 1. & Io. Gersonum de pollutione not. 7. & alios alibi. Idem esset, si delectationem illam omiffisset expellere, ne suam occupationem honestam, & necessariam, aut uilem, dereliqueret: quale est studium & lectio rerum impudicarum, ad huiusmodi delectationes prouocantium,

uocantium, necessaria ad prælegendum scholasticis vel concionandum populo. Quale item audire confessiones de rebus impudicis, & alia huiusmodi: argumento eorū, quæ singulariter scripsit Caiet. in dicto Opusculo 14. q. 1. 2. & 3. & consequenter, vt hoc sit mortale, oportet illū, cui eiusmodi delectatio oritur, esse talem, vt suæ imbecillitatis & consuetudinis præteritæ ratione habita merito credere teneatur, quod nisi illam reprimeret, in ipsum opus malum, vnde nascitur delectatio, vel saltem in delectationem eiusdem operis, vere & realiter consensurum.

Ex qua quidem resolutione intulimus in c. cogitationis de penit. distin. 1. decisionem multorum casuum, qui quotidie contingunt, quos hic breuitatis gratia taceamus.

13 Infertur item ex eadem resolutione, delectationem, quæ morosa nūcupatur, (a mora videlicet deducto vocabulo) non esse ita nominatam ratione temporaneæ durationis, sed propter moram, quam facit ipsa ratio in ea non expellenda. Quia nimirum eam non repellit quam citissime potest, & debet: vel (quod deterius est) quia eā deliberate acceptat. quod quidem vel in instanti fieri potest, secundum omnes. In his autem duobus casibus peccatum mortale committitur, licet opus exterius nūquam fiat, neque adsit propositum faciendi. Quod quidem verissimum est, non solum in peccatis carnalibus, uerum etiam in reliquis, iuxta mentem omnium, quod expresse S. Bonauent. in 2. lib. sentent. distin. 24. in expositione litteræ adnotauit.

14 Itaque resistere delectationi, quæ nascitur ex cogitatione alicuius peccati mortalis, virtus est: adistere autem, & assentiri expresse, letalis est culpa: non resistere uero neque adistere, aliquando est peccatum ueniale, & aliquando mortale; scilicet quando quattuor illa supradicta cōcurrunt. Quoniam omnis uoluntas deliberata de peccato mortali, uel (proprius loquendo) omnis uoluntas deliberata se delectandi de actu, qui est peccatum mortale, est mortifera, ca. j. §. ponderosus. 49. distin. & S. Tho. j. 2. q. 74. ar. 8.

At quoniā in huiusmodi delectationibus, maxime si carnales sunt, semper inest aliquid periculi ratione naturæ humanæ corruptæ, expedit, ut qui huiusmodi delectationes habuit, & non est certus, an ipsis cōsensit, neque an sufficienter resistit, de illis in confessione se ipsum incuset, dicens se dubitare, an quantum debuit illis resistere contenderit. Nā si credit se consensisse, uel non resistisse, ut eis frueretur, uel admodum negligenter se gessit in eis depellendis, cum probabili consentiendi periculo in easdē delectationes, uel in opera, ex quorum cogitatione illæ nascuntur, tunc necessarium esset cōfiteri, quod circa hoc credit & sentit.

15 Sexto dicimus, quod non solum peccat, qui aliquod peccatum committit, & in eo perpetrando est præcipuus exequutor: uerum etiam omnes alij, qui eidem culpæ consentiunt, iuxta illud ad Rom. j. Non solū qui faciūt, sed

sed & qui consentiunt facientibus. cap. 1. de offi. delegat. vbi glo. & omnes c. notum. 2. q. 1. c. sicut dignum, per totum de homic. consentiunt, in quam, aliquo nouem modorum contentorum in duobus senarijs, quos posuit sanctus Tho. 2. 2. q. 62. art. 7. in corp. q. & in 4. lib. sent. dist. 15. q. j. art. 5. q. 3. scilicet.

Iussio, consilium, consensus, uolpo, recursus.

Participans, motus, non obflans, non manifestans.

- 16 Quibus significatur illum consentire delicto, qui iubet, consulit, cōsentit, laudat, recipit principalem delinquentem, vel adiuuat, vel nō impedit verbo, aut opere, vel non manifestat: cum teneatur & possit. quorum modorum interpretatio & dilatio, inferius c. 17. num. 17. & nu. 130. & seqq. fiet. Interim autem dicimus, peccare mortaliter eum, qui aliquo istorum nouem modorum, principali auctori delicti consentit: quamuis non semper incurrat easdem censuras & irregularitatem, neque eandem restituendi obligationem, quas ille, c. cum quis. de sent. excommuni. lib. 6. & c. felicis. §. illud, de pæn. eo lib. Osi in summa de pæn. §. quibus, & Caiet. in summa verb. restitutio §. consensus. & Felin in tractat. Quando cōnatus, & alij alibi.

Diximus autem in tribus vltimis modis: Cū teneretur & possit: nō enim potestas sine obligatione satis est, secundum sanctum Tho. 2. 2. q. 44 art. 4. & quæst. 72. artic. 6. & melius 1. 2. quæst. 6. artic. 3. & utrobique Caietan. & melius in 2. 2. quæstio. 64. artic. 7. & diximus supra prælud. 6. num. 3.

Vnde infertur, q̄ cuilibet modorum peccandi, faciendo vel volēdo facere aliquod peccatum possunt adiungi alij nouem, iuxta nouem modos illi consentiendi, quos & si non semper infra expresserimus, aliquādo tamen insinuabimus. Illud tamen nunc admonentes, tunc a liquem cōsilio suo, verbis, aut operibus teneri impedire, quādo ex officio, quod habet, vel alio titulo ad id faciendum obligatur. Tunc etiam, quando proximus circa id extremā patitur indigentiam, & ipse potest id ipsum præstare, non se in consimilem necessitatem conijciendo, etiam si ob id rei familiaris, aut honoris iacturam aliquam faciat: immo etiam cum proximus re illa maxime indiget, & ipse sine uitæ suæ, salutis, honoris, & rei familiaris detrimento potest cōmode id facere: per id, quod in capitu 1. de restitutio. spoliat. & cap. 24. & 25. infra, & cap. inter verba 11. quæstio. 3 & profundius in Comment. cap. non in inferenda. 24. quæst. 3. diximus.

- 17 Septimo dicimus, q̄ uniuerfa ista decē præcepta, & alia omnia possunt impleri ab illo, qui est in peccato mortali, quoad substantiam actus & præcepti, & effectum euitandi nouum peccatum, quod incurreret, si non adimpleret illud iuxta definitionem Aquinatis in 1. 2. q. 100. ar. 10. & 2. 2. quæst. 44. art. 1. fin. communiter recepti. quod Conc. Trid. sess. 6.

158 *Contra præcept. max. de diligendo Deum, &c.*

c.6. sensit, declarans hæreticum esse illum, qui dixerit, opera nostra ob id solum, quod fiant extra statum gratiæ, esse peccata, quidquid dixerit Dion. Carthusianus li. 2. sent. dist. 17. quem aliquot alij sequuti fuerunt. Est enim hoc unum inter alia commoda, quæ opera facta s̄t in peccato mortali secum afferunt (de quibus gl.in c. quod quidam. de pœnit. & remiss. licet ad promerendam gratiam in hac uita, & gloriam in futura nihil ualeant) implementum præcepti in illo statu. cap. nihil. de consecra. dist. 5. ubi latius diximus, & in §. si. de pœnit. dist. 4. sub qua regula includitur etiam præceptum de diligendo Deo iuxta declarationem nũc additam supra, nu. 6. Per quod tollitur ratio, quia infanus Lutherus infane docuit, Deum dedisse nobis duo præcepta, quæ in hac uita non possumus implere: nempe præceptum de diligendo Deo, & de non concupiscendo. quod efficacissime post alios confutat Castrensis in lib. aduersus omnes hæreses, uerb. præceptum, in principio. & dānauit Conc. Frid. sess. 6. cap. 11 & can. 18.

Contra præceptum maximum de diligendo Deum, quod non est Decalogi ut peccatur.

S V M M A R I V M.

- 18 *Dium Dei ut genere suo maximum peccatorum.*
18 *Præceptum diligendi Deum quis frangi.*
91 *Amat qui firmitus aliquid, quam Deum, peccat, non qui feruentius.*
20 *Amat quisquam Deum ob alia, quam ob ipsum: & quando amandus.*
20 *Viuerè qui uult semper hanc uitam, peccat.*

18 **C**ONTRA hoc præceptum de bene diligendo Deo peccat mortaliter primo, qui deliberate odit Deum, quod quidem ex genere suo est maximum omnium peccatorum, ut probat sanctus Tho. 2. 2. quæst. 34. artic. 2. & quæstio. 39. artic. 2. & 1. 2. quæstio. 73. articul. 4. Tum quia actus, qui opponitur actui summe bono, summe malus est, secundum Arist. Ethic. 8. Actus autem maxime bonus est Dei amor, capitul. charitas. 2. de pœnit. distinct. 2. cui odium Dei est contrarium. Tum quia maximo præcepto omnium contrarium est, Matth. 22. Tum quia directe separat a Deo, quod alia peccata communiter non faciunt, sicut explicuit sanctus Tho. j. 2. q. 34. artic. 2. Dixi: Deliberate, quoniã subreptio iudicium præueniens in quacunque materia excusat a mortali, ut diximus supra prælud. 9. nu. 11. & eod. cap. num. 4.

Secundo

Secundo peccat mortaliter, qui omittit amare Deum ^{sup}per omne aliud amabile, quo tempore id tenetur facere, de quo supra n. 6. & seqq.

Tertio peccat mortaliter, qui omittit referre ac dirigere se, suaque omnia in Deum tamquam in primum principium & vltimum finem suum, tempore quo ad id tenetur. Quãdo autem ad id teneatur, etiam ibidem dictum est.

Quarto peccat mortaliter, qui amat Deum, sed minus, vel non plus quã alia comparatiue, hoc est actu, vel virtute, expresse aut tacite gerens in animo, quòd tantum vel æque æstimat vel amat alium ac ipsum Deum: secus autem si absolute sine comparatione id faceret, iuxta declarationem superius positam.

- 19 Quinto peccat, qui se ipsum, vel suam uxorem, filium, aut Regem suum, & dominum, vel quamcumque aliam creaturam firmiter diligit, quã ipsum Deum. Dixi, Firmius, quia non debet peccato imputari diligere se ipsum, vel alium intensius, aut feruētius, quã Deum: dummodo Deus firmiter & fortius diligatur, vt in additione cap. quando. de consecrat. distin. 1. enucleauimus, & supra eod. cap. num. 6. & seqq. etiã tetigimus.

Admonemus item indirecte diligere creaturam amplius quã Deum, non esse contra hoc præceptum. Quoniam quicumque peccat mortaliter, indirecte plus diligit aliud, quã Deum, in quantum aliquid vult contra eius præcepta: attamen huiusmodi delinquens non ideo peccat contra istud præceptum, quoniam directe non facit contra ipsum, neque aliquid operatur, quod secundum se & suam naturam separat a Deo, sed secundum accidens iuxta S. Tho. 2. 2. q. 34. art. 2. & Scotum in 1. lib. sentent. dist. 1. quæst. 5. sub fin.

- 20 Sexto peccat mortaliter, qui diligit Deum eo solo, vel præcipue, & principaliter, quod ab eo accipit, aut sperat accipere spiritualia, vel temporalia bona, iuxta Franciscum Mayronem in 1. lib. sent. dist. 1. & Siluest. verb. charitas. q. 7. vt in dicta additione post Tho. 1. 2. q. 199. art. 3. sub finem diximus. Vnde infertur, Conc. Trid. sess. 6. can. 26. & 31. quatenus declarat esse hæreticum asserentem, esse peccatum operari bene ob remunerationem obtinendam, esse intelligendum de eo, qui tacite vel expresse minoris æstimat præmium, quod sperat, quam ipsum largitorem, vel saltem absque consideratione aliqua vnius, vel alterius, & absque eo, quod finem vltimum & principalem constituat, recte operatur.

Septimo peccat mortaliter, qui eo tempore Deum amare negligit, quo sub peccati mortalis reatu tenetur, veluti quando mortis periculum, vel necessitas recipiendi, vel administrandi aliquod sacramentum sese obtulit. verb. charitas, §. 30. iuxta Ioannem Tabiensem & senserat antea Maior. in 3. lib. sent. dist. 37. q. 13. nisi probabiliter crederet se gratiam, vel charitatem habere.

Octauo peccat mortaliter qui deliberate vult in hoc misero sæculo perpetuo viuere, quia bonis eiusdem, nempe diuitiis, gaudiis etiam licitis, scientia, & aliis huiusmodi delectatur, vel propter alias causas, secundum Adrian. in 3. de confess. q. 4. sub fin. quamuis peccatum non sit longam vitam exoptare, etiam aduertendo, quòd ob id æterna gaudia differuntur secundum eundem.

Nono peccat qui festiuis diebus omisit producere actum de diligendo Deo super omnia alia, secundum Ioan. Tab. verb. charitas. §. 20. sed oppositum cum Adriano, in 4. de confess. q. 3. col. 2. sub fin. verius supra nu. 7. existimauimus.

*De præcepto de credendo in Deum, quod
non est Decalogi.*

S V M M A I V M.

21 *Præceptum credendi, & præceptum diligendi differunt vt fides, & charitas.*

21 *Infidelis duplex, positivæ, & negativæ: hic non peccat, ille uero sic.*

21 *IRCA hoc præsupponimus primò, quòd præceptum de recte credendo in Deum, quod pertinet ad virtutem fidei, tã differt a præcepto de diligendo, quod pertinet ad virtutem charitatis, quã virtus fidei, quæ inclinatur ad credendum a virtute charitatis, quæ inclinatur ad diligendum, quæ longe alia & maior est, quã illa, 1. Corint. 13. & cap. charitas. in 2. de pæn. dist. 2. & monstrat sanctus Tho. 1. 2. q. 23. art. 6,*

Secundo præsupponimus, quòd licet sanctus Tho. 2. 2. q. 16. ar. 1. a Caietano declaratus dicat, quòd licet in multis locis veteris & noui Testamenti, supra nu. 6. citatis fuerunt data præcepta de diligendo Deo: in veteri tamen non fuerunt data de fide: quamquam certum est, neminẽ vmquam saluum factum esse, neque placuisse Deo sine fide. Heb. 11. cui consonat principium symboli Athanasij: *Quicumque vult saluus esse, ante omnia opus est, ut teneat catholicam fidem: quam nisi quisque integram & inuolatamque seruauerit, absque dubio in æternum peribit,* & cap. firmiter. de sum. Trinit. & fide catho. Nam infidelis positivæ, qui est omnis, qui non vult credere post fidem sibi satis notificatam, peccat peccatum infidelitatis, per quod damnatur: & infidelis negativæ, qualis est omnis, qui non credit, eo quòd non est sibi satis notificata fides, licet non peccet non credendo, nec ob hoc damnetur, damnabitur tamen propter alia peccata, vt eleganter declarat vterque sanctus Tho. 2. 2. q. 10. art. 1.

Contra

Contra præceptum de recte credendo in Deum, quod non est Decalogi ut peccatur.

S V M M A R I V M.

- 22† **R**æceptum credendi frangit, qui credit non esse catholicum quod tenetur credere esse tale.
- 22† Excommunicatus qui dicto, vel scripto affirmat contrarium fidei.
- 22† Hæresis & hæreticus quid, & ut excommunicatus.
- 22† Pertinax quisnam sit.
- 22† Dubium de fide non facit scrupulus, neque subreptio.
- 22* Credens quemlibet saluari in sua lege ut peccat.
- 22* Fidei articulos expresse, & in particulari non credens quando peccat.
- 22* Articuli fidei sint explicite credendi.
- 22* Credens patrem in diuinis maiorem esse filio ut peccat.

22 **C** O N T R A hoc præceptum peccant mortaliter. Primo omnes infideles, quibus satis notificatum est Christi Euangelium, & non credunt ei: & omnes fideles, qui credunt quidem ei, sed peruerse intelligunt illud, uel alia loca sacre scripturæ contra sensum ab Ecclesia catholica definitum, uel ignorant aliquod tale, quod explicite scire tenentur.

Secundo, qui pertinaciter credit aliquã hæresim; qualis est, quidquid sanctæ fidei catholicæ contrarium est, c. a. recta. & c. hæc est fides 24. q. 1. & est hæreticus secundum communem, in rub. de hæret. & trad. Alfonso Castrensis libro primo aduersus omnes hæreses, cap. 9. & nos in ca. nouit. de iudic. notab. 3. num. 4. & subinde sunt excommunicati c. excommunicamus. de hæret. & c. audiuius. 24. q. 1. per bullam Censuræ domini, ut in ea uidere est. Anton. 3. par. tit. 23. cap. 27. & latius infra cap. 27. nu. 56. dummodo errorem illum, uerbo, uel scripto, uel opere (etiam sibi soli) expresserit; alioquin uere non est excommunicatus. Quoniam ob solum actum interiore non incurritur excommunicatio, ut post Cai. in summa uerb. hæresis diximus in c. inter uerba. 1. 2. q. 3. & nuper latius in cap. cogitationis, de pæn. distin. j. Addimus autem, Pertinaciter, quoniam si præ simplicitate uel ignorantia id credit, quia sibi uidetur ecclesia ita tenere, & est paratus errorem deponere, quandoque ueritatē fuerit edoctus, ille non est hæreticus, neq. excommunicatus, ut etiam post Inn. in c. firmiter. de summa Trinit. & fid. catho. cõter. recepti m. nos in addit. c. quãdo. de consecr. dist. j. nu. 72. & supra prælud. j. nu. 15. & seqq.

diximus, addendo, quod nec peccat mortaliter quidem regulariter. Ille autem dicitur pertinax, qui credit, animo non discedendi a sua persuasione, etiam monitus, contrarium ab ecclesia teneri. arg. gl. fin. Clem. 1. 5. porro de summa Trinit. & fid. catho. Immo & qui credit aliquid, quod scit esse contra fidem, vel contra catholicæ ecclesiæ definitionem: licet affirmet, se esse paratum ad corrigendum seipsum, uti post Caiet. 2. 2. q. 11. art. 4. diximus in repet. c. nouit. de iudic. no. 3. nu. 41. & in dicto preclud. j. num. 15. repetimus. Porro uerum est, quod quamuis Ecclesia iudicaret esse hæreticum illum, qui aliquid credit, quod manifeste fidei catholicæ, & articulis eiusdem est contrarium (esto quod assereret se esse paratum ad correctionem suscipiendam) coram Deo: tamen, neque hæreticus, neque excommunicatus est, si uere ignoranter id facit: & quidquid sancta mater ecclesia docet, uere & implicite credit, iuxta tradita in prædicto preclud. j. dicto nu. 15. & seqq.

Tertio peccat mortaliter, qui de rebus fidei pertinaciter dubitat, cadubius. de hæret. At uero subreptitia dubietas, & non deliberata, maxima illa, quæ renitente uoluntate euenire solet, & contra uoluntatem habentis illam perdurat, uel non est peccatum, aut solum ueniale, Io. And. receptus in dicto e. dubius. & multo minus scrupuli, qui contra fidem exoriri solent, & contra uoluntatem habiti moleste perdurant, ut post Ioannem Maiorem in 3. lib. sent. dist. 25. q. 4. nos in repet. c. inter uerba. 11. q. 3. concl. 6. diximus.

22^t Quarto peccat mortaliter, qui deliberatè credit, quemcunque infidelem, si bene moraliter uixerit, posse in sua secta saluari, ca. 1. §. si. de summa Trinit. & fide catho. & princ. & fin. Symboli Athanasij.

Quinto peccat mortaliter, qui iam discretionem pollens negligit scire explicitè, & in particulari esse unum Deum solum, qui mundum uni uersum creauit, & iustissime regit, ipsumque esse unicum solum in essentia, & trinum in personis, scilicet Patrem, Filium, & Spiritum sanctum, in quo ineffabile sanctissimæ Trinitatis mysterium continetur, iuxta mentem S. Tho. 2. 2. q. 2. art. 8. communiter recepti. Nam licet ante aduentum Christi redemptoris nostri satis esset credere unum Deum, qui remunerat bonos, & malos punit, iuxta Apo. Heb. 11. post sancti tamen sui euangelii promulgationem, non satis est illud credere: quamuis in genere, uel implicite credat quidquid sancta mater ecclesia tenet, & credit secundum eundem & communem.

Sexto peccat mortaliter, qui prædictam discretionem habens, negligit scire explicitè, & in particulari secundam personam Trinit. scilicet filium Dei patris, qui est idem Deus, qui pater, propter nostram saltem factum esse hominem, natum & mortuum, iuxta mentem eiusdem, ibidem ar. 7. quidquid Rosella dicat, quæ iuste Siluest. confutat. Immo & qui ignorat illos alios articulos prædicti Symboli, saltè quos ecclesia sollempnizat, ut prædi-

prædictos, secundum eundem S. Tho. ibidem, & diximus & super prælu-
 4. nu. 25. Quocirca omnes parochos, paternos, parentes, & cōfessarios,
 (præsertim plebeiōrum) & etiam concionatores obsecramus, vt fidem
 istam articulorū explicitam, & in particulari, ceterorumque, qui in Sym-
 bolo Apostolorū, quo sancta Romana Ecclesia utitur, continentur, se-
 pissime commédare & inculcare non desinant. Quoniā in vniuersa Chri-
 stiana republica circa hæc tanta est sēcordia, vt multos passim inuenias
 nihil magis in particulari & explicitè de hisce rebus credere, q̄ ethnicū
 quēdam philosophum, sola vnius veri Dei naturali cognitione præditū:
 quamuis modo non auderem ceterorum articulorum, quos non adeo
 sollemnizat ecclesia, ignorantiam, tamquam letalem & mortiferam con-
 demnare: dum modo saltē implicite & in genere credatur, quidquid san-
 cta mater ecclesia Romana credendum præcipit.

Septimo peccat, qui non edificat, & memoriæ mandat Symbolū Apo-
 stolicum, & Orationem dominicam, latina, vel alia lingua, quod saltem
 est veniale graue, per c. vos de consecr. dist. 4. & diximus in repet. c. quan-
 do. de consecr. dist. 1. post Palud. in 4. lib. sent. dist. 15 q. 5. col. 2. vt etiam
 inferius in c. 13. nu. 137. dicemus.

21* Octauo peccat, qui circa Trinitatis mysterium credit, Patrem Filio,
 aut Filium Spiritu sancto antiquiorem, vel Patrem aut Spiritum sanctū
 humanam, vel aliam corpoream formam habere vt Filius in quantum
 est homo habet: vel diuinam generationem aut processionem Spiritus
 sancti esse instar generationis humanæ, vel alterius corporeæ, vt dixi-
 mus supra prælud. 3. nu. 16. & seqq. nisi ignorantia, aut rudis simplicitas
 ipsum excusent: quæ quidem ipsum excusare possunt: immo & quasi sem-
 per excusant ad hoc ut non sit hæreticus, nec excommunicatus, licet nō
 semper excusent a peccato, vt supra prælud. 1. numero 17. post Innocen.
 & alios ibi citatos, tradimus. Et in dicto prælud. 3. numero 18. explica-
 uimus, generationem filij in diuinis esse instar productionis notitiæ ab
 intellectu: emanationem autem Spiritus sancti esse similem processio-
 ni amoris ab intellectu & voluntate: nullo autem modo per modū cor-
 poreæ generationis. id quod aliqui temere ac stulte comminiscuntur,
 vt ibi admonuimus.

Nono peccat mortaliter, qui contra sacrum Conc. Trid. sess. 4. in de-
 creto de editione, & vsu sacrorum librorum asserit veterem, & vulgatā
 editionem sacre scripturæ non esse pro authentica habendam: vel qui
 eam contra vniuersalis Ecclesiæ Dei declarationem, & contra concor-
 dem sanctorum patrum sensum interpretatur: quamuis eius interpreta-
 tio numquam sit edenda.

De præcepto de colendo, siue honorando Deum, quod est
primum Decalogi.

S. P. M. M. A. R. I. V. M.

22. Y **R**æceptū colendi Deū, vt differt a præcepto diligēdi, & credēdi.
 23. Y *Superstitio est maximum vitiorum moralium.*
 24. Y *Superstitio quadruplex, & quælibet præter primam letalis.*
 25. Y *Dæmones bifariam inuocantur, expresse, & tacite.*
 25. Y *Inuocatio Dæmonum tacita fit quinque modis.*

22. Y **D**E præcepto de colendo, siue honorando Deum, quod est
 primum Decalogi, dicimus primo, quod hoc præceptum
 tam differt a prædictis duobus præceptis de diligendo
 Deum & credendo in eum, quam differt uirtus religionis,
 quæ est moralis, licet omnium suprema, secundum S. Thom. receptum,
 2. 2. q. 81. art. 2. & 6. a uirtutibus fidei & charitatis, quæ sunt theologi-
 cæ, & longe omnibus moralibus maiores, secundum eundem receptum,
 1. 2. q. 62.

Secundo dicimus, quod nemini debet uideri præceptum hoc non fuisse
 conuenienter datum, Exod. 20. eo quod datum fuit negative, & non af-
 firmatiue, sicut præceptum quartum de honorando parentes. Tum quia
 id factum fuit ea ratione, quam alte declarat S. Tho. 2. 2. q. 122. ar. 2. Tū
 quia, dum ibi uetatur cultus falsorum deorum, præcipitur cultus ueri
 Dei, argumento a contrario sensu, quod est fortissimum l. 1. ff. de offic.
 eius, cui mand. est iur. & c. cum Apostolica de his, quæ sunt a prælat. sine
 consen. capituli præterquam, quod in secundo præcepto directe iubentur
 sabbatha sanctificari.

Tertio dicimus, quod sicut uirtus patriæ, seu ueræ religionis, ad quæ per-
 tinet hoc præceptum, est maxima inter oēs morales uirtutes, ut probat
 S. Tho. 2. 2. q. 81. ar. 2. receptus, ita uitium superstitionis, & falsæ religio-
 nis, quod quidem hoc primo mandato prohibet, ex genere suo est maximū
 omnium peccatorum, quæ actibus uirtutum moralium opponuntur. Quod
 S. Tho. 2. 2. q. 92. ar. 1. adiunctis quæ ait q. 94. ar. 3. sensit, & nititur ea ra-
 tione quod contraria de contrarijs dicunt, c. sciendū § q. 1. & l. si cōtra
 tabulas. ff. de vul. & pup. Vnde quemadmodū uirtus religionis & patriæ
 inclināt & ordinat nos ad Deū ipsum debito modo colendū & honorā-
 dū, tanquā primū principjū, supremūque gubernatorem nostrū, qui nos
 creauit, & regit. 2. 2. q. 81. ar. 2. & 3. sic et e contrario uitium hoc super-
 stitionis & falsæ religionis inclināt ad reddendū Deo cultum perniciosum
 aut superfluum, uel et ipsi creaturæ tacite, uel expresse, 2. 2. q. 92. ar. 1. & 2.

Quarto.

- 23 Quarto dicimus, q̄ quattuor sunt falsæ religionis, vel superstitionis species, vt ex beato Augustino, in lib. 2. de doctr. Christiana relato in c. illud 26. q. 2. & ab vtroque Tho. 2. 2. q. 92. ar. 2 colligitur. Prima est, qua perniciosus vel superfluous cultus exhibetur Deo. Est autem perniciosus cultus, qui cæremonijs mendacibus, falsitatem aliquam præferētibus, redditur: quales sunt Iudaicæ cæremoniæ: significant enim Messîam esse venturum, secundum S. Tho. 2. 2. q. 93. art. 1. Superfluous vero cultus est, qui illis cæremonijs exhibetur, quæ neque ad Dei gloriã, neque ad subiiciendam carnem spiritui, & spiritum Deo ipsi, quidquam conferūt, iuxta S. Tho. dicta q. 92. ar. 2 & facit c. quisquis. 41. dist. qualis est cæremonia quædam orandi ante solis ortum, vel audiendi sacrum a sacerdote, qui uocetur Ioannes, vel dicendi bis halleluia, vel Pater noster &c. quãdo semel tantum est dicendum. Secunda species est, qua cultus diuinus alicui creaturæ redditur, gratia ipsam honorandi: & hæc dicitur Idololatria. Tertia species est, qua cultus diuinus redditur creaturæ ad assequendã aliquã sciētiam vel instructionē: & hæc dicitur Diuiniatio. Quarta species est, qua idē cultus tribuitur creaturæ, vt ab ipsa opera nostra dirigatur.
- 24 Quinto dicimus, oēs istas superstitiones ex genere suo esse letalia crimina ualde graua, excepta prima specie, qua parte continet cultum superfluum, sed non contrarium diuinæ, aut humanę legi: sicut ieiunare in die dominica, uel dicere Pater noster a deo priuate, & sibi soli, ac si nõ esset pars & membrum ecclesiæ, secundum Caiet. 2. 2. q. 92. ar. 1. Quarta etiã species non est peccatum mortale, quando bona fide, uel præ ignorantia ea aliquis utitur anteaquam ueritatem edoceatur, ut ex mēte sancti Thomæ, ubi supra, & S. Ant. 2. par. tit. 12. c. 1. §. 12 & Caiet. 2. 2. q. 95. ar. 2. colligitur, secundum quos in istis duobus casibus non est communiter amplius, quàm ueniale peccatum, ut inferius explicabimus.
- 25 Sexto dicimus, q̄ duplex est modus inuocandi dæmonem. Vnus est expressus: alter uero tacitus. Expressus est, quo aperte uocatur, uel inuocatur dæmon, uel fit aliquid, quod creditur opera ipsius dæmonis fore perficiendum, secundum mentē S. Th. quam Caiet. 2. 2. q. 95. ar. 3. expressit. Nam priore modo, uerbo: posteriore autē opere, auxilium dæmonis imploratur. Tacita autem inuocatio dæmonis toties fit, quoties aliquis nititur efficere aliquid per causas, quæ nec uirtute sua naturali, neque ex diuina, aut ecclesiastica dispositione possunt illud efficere, uel qñ huiusmodi causæ tamquã necessariæ adiunguntur alijs, quæ possunt talē effectum producere, iuxta mentē S. Tho. 2. 2. q. 96. art. 1. & in multis art. q. 95. eiusdem 2. 2. cuius definitionis exempla possunt esse quidam rami ab ista radice procedentes, quos posuit Caiet. in summa verb. incantatio. Quorum primus est uti uerbis sacris hac conditione ut sint scripta in illa, uel illa materia: uel tali tempore, aut hora: & alijs huiusmodi, quæ neque ad diuinum cultum, neque eius honorē, neque ad rectã rationē

pertinet. Secundus est, adiungere causis naturalibus aliquos characteres vim significanti habentes, qui quidem ad demones illos probe intelligentes referuntur, vel sunt nomina ignota, quæ ipso quod sunt talia tacite ad eos referuntur. Tertius est, uti causis naturalibus ad effectum supernaturalem, veluti ad agnoscendas hominum arcanas cogitationes, vel ad subdito medendum. Quartus est, uti verbis sacris ad inanem effectum, sicut ad mouendum anulum supra filum, vel ad voluendum cribrum; quæ quidem non verba sacra, sed ipse diabolus mouet, ut illis verbis honoræ sibi faciat exhiberi. Quintus est, miscere falsa, veluti dicendo Christum habuisse febres. Qua quidem in re iure quis miretur illorum hominum imprudentiam, qui his & alijs similibus superstitionibus credunt, quod Deus tam frequenter impartitus fuerit vetulis quibusdam deliris, & hominibus ignorantibus, & (ut plurimum) corruptis moribus, vitaque reprehensibili, ea, quæ non est elargitus sanctis, quibus in gradu adeo alto profunda suæ diuinæ sapientiæ arcana, virtutemque suæ infinitæ potentia, qua tot miracula fecerunt, communicauit: quamuis malis interdum concedat, quod aliquot bonis non cõcedit. ut infra nu. 36. tangitur.

Septimo dicimus, quod Conc. Trid. sess. 23. in decreto de inuocatione sanctorum declarat hæreticum eum, qui dixerit a nobis sanctos inuocandos non esse: aut eorum preces nobis apud Deum nõ prodesse: aut eorum reliquias & imagines non esse nobis venerandas. simul declarando, quod ut sanctissimum est, imagines honestas sanctorum, maxime domini nostri Iesu Christi & eius matris habere & colere, sic peccatum est imagines ornare & habere, quæ sua venustate, nuditate, forma, aut habitu, ad libidinem & alia vitia alliciant. In quo multos (etiam religiosos) errare video, vestientes dominam nostram, & beatam Mariam Magdalenam & alias sanctas ornamentis profanis, & vanis, quibus etiã honestæ feminae sese vestire vererentur. Item declarauit ubi supra, esse Idololatriam credere illis aliquam diuinitatem, aut virtutem inesse, præterquam ad ea, quorum sunt imagines, representanda. Item declarauit ibidem, neminem debere in ecclesia collocare, nec domi habere imagines insolitas, & inusitatas sine approbatione episcopi.

Contra præceptum maximum de colendo Deum, quod est Decalogi, ut peccatur.

S U M M A R I V M.

- 26 **R**æceptum de colendo Deum frangitur triginta octo modis præter
 26 **E**xcommunicatus, an sit exterius, aciens opus infidelitatis.

- 27 *Disputare de fide laico illicitum.*
 28 *Arts Magica vetita.*
 29 *Maleficium an maleficio tolli possit.*
 30 *Sortes quæ prohibita, & quæ licita.*
 31 *Incantatio prohibita, & fide indigna.*
 32 *Philtra quæ illicita.*
 32 *Adoratio imaginum quæ illicita.*
 33 *Somnijs quibus non credendum.*
 34 *Reliquias, nomina, & breuia vt gestanda, & nu. 33. & 36.*
 37 *Augurijs non credendum.*
 38 *Demoni herbam & musicam nihil resistere.*
 38 *Arts notoria illicita, & quæ sit illa.*
 38 *Striges, & Sagas reprobata.*
 39 *Duella illicita, exceptis duobus, & quæ prohibita per Conc. Trid.*
 40 *Tentare Deum illicitum, etiam per martyrium. et 41.*
 40 *Martyrium pati quando crimen mortale.*
 40 *Dij, Deabusue gentilium, aut planetis aliquid diuinitatis tribuere, impium.*
 40 *Magister Poetas gentiles prælegens ut peccat.*

CONTRA hoc præceptum de colendo Deum peccat mortaliter, primo qui seipsum, uel alium circumcidit, uel utitur aliqua cæremonia Iudaica, uel Mahometica, quæ aliquam falsitatem nostræ sanctæ Catholicæque fidei contrariam significat, etiam si minime uerã esse credit, per supra dicta, nu. 22. & seqq.

- 26 Secundo peccat mortaliter, qui expresse dæmonem, Solem, Lunam, Idololum, uel creaturam aliquam, tamquam Deum adorat, etiam solo cultu exteriori, supra nu. 19. Vel habuit dæmonem, seu spiritum, quem uocant familiarem, ut ipsum admoneret, uel ei ostenderet, renuntiaretue, quæ in locis remotis, aut secretis geruntur, sicuti copiose probauimus in c nouit. de iudic. not. 1. Circa quod nullatenus excusamus Reges, qui nõ puniunt eos, qui huiusmodi demonibus familiaribus utuntur, sed potius expetunt ab eis certiores fieri, de his, quæ in hostium castris geruntur, aut quæ aduersarij moliantur.
- 27 Tertio peccat mortaliter, qui ex metu, uel aliã ob causam dicit ex animo aliquid contra fidẽ, uel consensit in aliquod opus infidelitatis exterioris, etiã si intra se, & in corde suo oppositum crederet: sicut Marcellino Papæ legimus contigisse c. nunc autem. 21. dist. qui non solum est excommunicatus in foro exteriori, sed etiam in foro conscientie, secundum Caiet. 2. 2. q. 94. artic. 1. Sed huius oppositam sententiam olim pro responso dedimus interrogati de certis casibus, qui cuidam religioso Societatis Iesu apud Sarracenos agenti occurrerunt erga Christianos quos

dam, qui timore perculsi, & propter alias causas, se esse Sarracenos fingerunt, & sequuti sumus eum, qui Repertorium Inquisitorum composuit: in verb. hæreticus quod nunc quoque verius arbitramur, quod Caiet. asseruit. sic enim Siluest. verb. hæresis. q. 9. & Io. Tabiensis. verb. hæreticus. nu. 2. & verb. Apostasia. nu. 3. visum est. & profecto etiam si hoc nullus assereret nos eandem sententiam teneremus: quoniam huiusmodi homo non est vere hæreticus: quamuis grauissime peccet, secundum Alex. Halensem. 2. par. tit. 53. memb. 2. id quod ex hæretici hæresisque definitione, quam in repert. cap. nouit de iudic. notab. 3. num. 41. adduximus, comprobatur. Et excommunicatio illa iuris, quæ continetur in bulla Cenæ domini solum fertur contra hæreticos credentes, vel contra fautores, & receptatores hæreticorum, quorum de numero non est censendus is, de quo modo loquimur: nisi quando aliquod opus exterius hæreticum commisisset alicui hæresi vel hæretico auxilium præstando: in quo casu, excommunicatus remaneret, non quia hæreticus, sed quia fautor hæreticorum est.

Quarto peccat mortaliter, qui aliquem habitum, vel signum Iudei, vel Sarraceni defert in loco vbi in veste, vel quouis alio caractere vnusquisque suæ legis professionem indicat, ita Angel. verb. infidelitas § 9. Siluester eod. verb. & Caieta in summa verb. habitus omisio. Id enim facere perinde est, ac præ timore se Iudæum esse, aut Sarracenum confiteri. Non autem peccaret propter solam omissionem signi vel habitus Christianissimi: dummodo signa Iudæorum aut Sarracenorum non acciperet, sicut recte docuit idem Caiet. 2. 2. q. 1. art. 2.

Quinto peccat mortaliter, qui disputat de fide, cum sit laicus, sciens laicis esse prohibitum sub excommunicationis pena de illa disputare, c. quicumque de hæres. lib. 6. & l. penul. C. de summa Trinit. & Caietanus in summa verb. disputatio.

Sexto peccat mortaliter, qui aliquas reliquias falsas, tamquam si vere sanctorum essent, adorandas proponit, vel votiuas imagines pro miraculis falsis obtulit imagini crucifixi vel beatissimæ Virginis, aut aliorum sanctorum: vt alij simili exemplo prouocati aliquid templo offerant, vel alia similia ad offerendum comparent vt inde aliquid accedat lucræ. quoniam magna diuino cultui inferitur irreuerentia, mendacia circa res sacras persuadendo, Caiet. vbi supra in verb. superstitio. & quia est prima species superstitutionis per dicta supra nu. 23.

28. Septimo peccat mortaliter, qui dæmonem expresse, corde, vel verbo inuocat, quo tibi sit auxilio, cõsilio, vel fauori. Quia est tertia species superstitutionis, de qua supra, dicto num. 23.

Octauo peccat mortaliter, qui dæmonem per modum obsecrationis adiurat, vt ab eo aliquid discat, vel vt auxiliũ ab eo accipiat, c. illud, 26. q. 2. & supra eodem dicto nu. 23. Quamquã licitũ sit dæmones adiurare

p̄r modum coactionis, obstringendo eos ecclesiasticis exorcismis, vel quando sine inuocatione ipsi adsunt, vt solent in arreptitijs adesse. Nā licet tunc eos interrogare, sine precē tamen & sine aliquo societatis pacto ad aliquorum vtilitatem, secundū B. Ant. 2. par. tit. 12. c. 1. §. 5. Quin etiam colloqui cum ipsis dēmonibus corpora hominum obsidentibus, ob curiositatem vel vanitatem tantum, non est plusquam veniale: quoniam nullo pacto illis couti licet, nisi tamquam inimicis, Caiet. verb. interrogatio primi præcepti.

Nono peccat mortaliter, qui Necromatiam, vel aliquam aliam magicam artem discit, uel ea utitur, uel deliberato animo eam vult ediscere, vel ea vti. Quoniam iuxta Richard in 2. lib. sent. dist. 17. non est scientia: sed potius superstitio. l. culpa. C. de malef. & mat. Quod si libros huiusce facultatis habet, & nolit eos comburere, non est absolendus, secundum Angel. verb. curiositas. §. Nam tertia species est superstitionis, de qua supra eod. nu. 23. & 24.

Decimo peccat mortaliter, qui vult dēmonis opera, vel alijs illicitis modis thesaurum inuestigare, arg. c. illud. 2. q. 2. vel si consulit, aut cōsiliū suadet maleficos, aut eos in domum suam accersit causa percontandī aliquid, Levit. 20. *Anima, quæ declinauerit ad magos & ariolos &c.* 1. nemo. C. de malef. & mat. Vel veneficia aliqua composuit, vt incantationibus, aut inuocationibus dēmonum tacitis vel expressis nocere alicui, Exod. 22. *Maleficos non patieris viuere.* l. multi. C. de malef. & mat.

29 Undecimo peccat mortaliter, qui aliquod maleficium, aut incantationem alio maleficio, aut incantatione dissoluit, aut precatur alium, vt dissoluat: quamuis ille esset ad id agendum paratus, secundum S. Th. in 4. dist. 34. q. 1. art. 3 & 10. Maiorem, ibidem, q. 2. communiter receptos. Id quod etiam Siluest. verb. maleficium. q. 8. arg. l. nullus. & l. nemo. C. de malef. & mat. & c. non obseruetis. 26. q. 7. comprobatur: quidquid dicat Ange verb. superstitio. §. 13. numquam enim est licitum alium ad peccandum inducere, quamuis ille sit ad id paratus. Quia non licet consentire peccanti, arg. c. j. ad Ro. & c. notum. 2. q. 1. quamuis liceat alieno peccato vti, dummodo res ipsa, quæ petitur, non sit peccatum. c. mouet. 22. q. j. Quod latius tradidimus in Repet. c. inter verba 11. q. 3. At qui fas est maleficium licitis modis dissoluere: puta exorcismis approbatis, aqua benedicta, sanctorum precibus, vera penitentia, deuota Eucharistię perceptione, secundum omnium doctorum sententiam; præcipue Ioan. Maior s. in 4. lib. sent. dist. 35. q. 2. & etiam sine vlla inuocatione soluendo vineisum capillorum, vel asiarum rerum, quibus incantatio cōtinetur.

30 Duodecimo peccat mortaliter, qui interrogat, vel vult interrogare diuinos sine diuinatores circa aliquod furtū, uel quidpiā aliud secretū: vel idipsum sortibus, akis, chartis, libris, cribro, astrolabio tētat aliquid cognoscere. Deuter. c. 17. *Non inueniatur in te qui Pythones, & diuinos consulat.*

consulat, dicta l. nemo. C. de malefic. & mat.

Decimotertio peccat mortaliter, qui adhibuit incantationes ad animalia seruanda, vel inuenienda, &c. vtendo verbis sacris, aut profanis, vel aliqua alia vana obseruatione sanctus Thomas. 2. 2. quæstio. 96. ar. 4. ad 2.

31 Decimoquarto, qui credit effectum illum, qui ex operibus magorū diuinantium & incantatorum procedit, etiam si ad sanitatem peruenitur, virtute verborum, vel rerum, quas applicant, effici, cum huiusmodi res iuxta naturam suam ad similem effectum producendum tali virtute careant; quoniam talem effectum dæmon efficit per alias causas naturales, quas ad id ob pactum expresse vel tacite cum incantatore conuenit applicat, secundum S. Tho. q. 96. art. 2. & S. Ant. 2. par. tit. 12. ca. 1. & reliquos omnes in 2. lib. sent. dist. 7.

Decimoquinto, qui aliquem peregrinum, quem Hispani Gitanū, Itali vero Cingarum, & Galli Aegyptium vulgo vocant, de fortuna sua percontatur, animo credendi id, quod ille responderit: quamuis si ex curiositate, vel ridendi gratia id faceret, non esset letalis culpa, nisi persona talis esset conditionis, vt ex illa interrogatione alij grauius offenderentur: tunc enim ratione scandali grauius peccatum esset. capit. 2. de nou. oper. nunciat.

32 Decimosexto peccat mortaliter, qui alicui philterum, siue poculum amatorium propinat, vt ab ipso ametur Angel. verb. interrogatio primi præcepti.

Decimosextimo, qui rebus sacris & ecclesiasticis aliquam incantationem, aut maleficium facit, aut fieri procurat: veluti aqua baptismali, oleo sancto, ara consecrata, verbis cōsecrationis, &c. vel aliquid horum secum ob malum finem gestat, Anton. part. 2. tit. 12. capit. 1. §. 12. Cui casui in plurimis diocesisibus excommunicatio synodalis annexa esse solet.

Decimooctauo, qui ob sanitatem alicui restituendam aliquid applicat, quod nulla virtute pollebat ad sanandum: veluti cingulo metiri, vimen findere, aperire arborem, vrinam supra certam herbam emittere, lienis morbos secare: nisi propter ignorantiam excusetur.

Decimonono peccat mortaliter, qui sanctorū imagines solum pp ipsasmet adorat, sine vlla in ipsos sanctos tacita, vel expressa relatione, & sine respectu, q̄ representent ipsos sanctos in celo degentes, aut ipsum Deum, de consecr. dist. 3. c. perlatum. & c. venerabilis.

Item qui fingit, parat, aut habet fictas aliquas imagines sanctorum, vel alias ita nudas, lasciuas, & inhonestas, vt probabiliter credi possit, motum iri aliquos per eas ad concipiendum, & volendum turpia, vt supra. nu. 23. diximus.

Item qui fingit, parat, aut habet imagines aliquas probrosas virgini matri,

matri Sanctis, summo Pontifici, Cardinalibus, Episcopis, alijsue Prælatibus ecclesiasticis, aut iniurias orthodoxæ, catholicæque fidei.

- 33 Vigesimo peccat mortaliter, qui aliquid futurum, vel arcanū credit ob id maxime, quia aliquid somniauit propter expressam, aut tacitā dæmonis inuocationem; videlicet, quia propter insomnium credidit illud, ad quod vis somnij extendi non potest: veluti se numquam fore interficiendum, vel quod thesaurum inueniet, vel scire quam sit uxorem ducturus, secundum S. Tho. 2. 2. q. 92. ar. 6. Deuter. 18. c. sciendum: 26. q. 4. Quamuis credere aliquid, quod in somnijs accepit, dum existimat esse reuelationem diuinam, uel causam, aut signum naturale sufficiens ad significandum, quod portendit, non est peccatum, iuxta eundem S. Thomam d. ar. 6. & Caiet. in summa uerb. somniorum obseruatio.

Vigesimalimo peccat mortaliter, qui propter ea, quæ somniauit, omittit facere aliquid ad salutem animæ necessarium, uel operatur aliquid eiusdem saluti contrarium: licet, si nō est tale, solum uenialiter peccet, ut Caiet. ibidem tradit.

- 34 Vigesimo secundo peccat mortaliter, qui certam spē constituit in deferendis aliquot nominibus scriptis, firmiter credens propterea fore, ut nūquam in bello uulneraretur, feriretur, uel repētina morte raperetur: aut quod neque aqua neque igne periret, uel quod erga principes omnia sint illi prospere cessura. Quoniam huiusmodi nomina neque uirtute naturali, neque ordinatione diuina, uel ecclesiastica ullam uim habent ad tales effectus producendos, & consequenter uana est eorū obseruatio, per dicta supra, nu. 22. Quocirca talia breuia, uel nomina sunt reprobata, & peccant mortaliter, qui ea confingunt, uel qui illis utuntur, uel qui consulunt, ut alij eisdem utantur, iuxta beatum Ant. 2. part. ti. 12. c. 1. §. 13. nisi adeo ignorantes & rudes fuerint, ut eos ignorantia excuset.

- 35 Vigesimo tertio peccat, qui breuia aliqua (ut uulgo uocant,) uel cōiurationes, uel nomina, collo appensa gestant, nisi hæc quattuor conditiones concurrant. Prima est, quod sint nomina cognita, & intellecta, & sancta: ueluti ex euangelio, & scriptura sacra, aut aliquo uiro sancto desumpta. Secūda, quod in eis nullus alius character, aut signum præter Christi crucem, aut aliud sacrum contineatur. Tertia, quod in eis nihil sit falsi, aut uani, aut ad inuocationem dæmonum pertinēs. Quarta, quod nullam constituat spem in modo scribendi, uel ligādi, neque in eo quod in mēbrana, ut uocant uirgine, aut cum sol oritur, uel quando legitur euangelium, conscribatur, uel quod debeant tot sigillis ligari & a puella uirgine, aut quod a nemine uideatur, & alia similia, quæ neque ad laudem Dei, neque ad alium effectum naturalem, uel institutum deseruiunt, secundū Ant. 2. par. tit. 12. c. 1. §. 13. arg. e. non licet. 26. q. 6. & Martinum ab Arles, conterraneum nostrum, de superstitionibus nu. 4. vol. decem Tractatum, & satis colligitur ex Thoma. 2. 2. q. 96. art. 4.

35 Vigesimo quarto, qui facit, aut defert aliquos versus scriptos in die Ascensionis, credens minorem uirtutem habituros, si ante Euangelium decantatū, uel post sacra peracta, uel in alio die, in quo talia uerba Euangelij in eiusmodi schedulis contenta decantari non solent, fuissent descripti. Rosell. verb. fortilegium. §. 2.

Vigesimo quinto, qui defert aliquas reliquias supersticiosa quadā & uana obseruatione ductus: ueluti si vas ubi sunt gestandæ, sit trigonū, uel rotūdum, &c. quæ nimirum & alia huiusmodi ad diuinum cultum nihil attinent. Tho. 2. 2. q. 96 ar. 4. neque ad alium effectum naturalem, uel alium institutum deseruiunt. Verumtamen religiosum est cum decenti ueneratione reliquias portare, absque aliarum uanitatū interpositione iuxta eundem sanctum Thomam ubi supra.

36 Vigesimo sexto, qui in die beati Ioan. Baptistæ herbas colligit, credēs in tali die collectas maiori uirtute pollere, quā si in alio die, uel post ortum solis colligerentur, uel in die S. Petri, uel alterius sancti iumentis uenam pertandit, id uilius fore credens. nam id illicitū est, iuxta Martinū de Arles in d. tract. de superstitionibus, nu. 8. Quoniā quādam peccatū non sit herbam medicinale colligere simul cum oratione dominica, uel symbolo, si ex deuotione fiat, & absque superstitione, uel etiam eadē herba uti, arg. c. non licet. 26. q. 5. attamen si aliqua uanitatis species inferatur, peccati rationem habet, licet aliquando propter ignorantiam aut simplicitatem, letale non sit, per dicta supra nu. 22. & seqq.

Quibus addo, q̄ mulieres utentes quibusdam signis & benedictionibus sine superstitione & uanitate licitis orationibus, & exorcismis, obstantes per passionem Christi & alia huiusmodi, non peccāt mortaliter. Verumtamen, horum usus habet illis merito interdici: quoniam sapissime multa uana & supersticiosa intermiscunt, nisi alijs sint personæ honestæ, & prudentes, de quarum uita bona habeatur in populo existimatio, nisi ex hoc aliæ simplices personæ ansam arriperent ad quidpiā simile faciendum: si enim ea illis præberetur occasio, deberent huiusmodi personæ honestæ ab his protinus abstinere, iuxta uerbum Apostō. ad Thessa. 5. *Ab omni specie mali (aliàs mala) abstinete uos.* c. cum ab omni. de uir. & honest. cleric. ut sensit beatus Ant. 2. par. tit. 12. ca. 1. §. 11. Porro, illi, qui uulgo salutatores uocantur (quantuncumque aliàs sint perditissimi homines) licite possunt suo munere perfungi: quoniā gratia illa gratis data, huiusmodi hominibus a Deo solo conceditur in utilitatem aliorū. Margaritæ confess.

37 Vigesimo septimo peccat mortaliter, qui eo quod audit aues garrere, ululare lupos, mugire boues, & rugire leones, & alia animalia &c. uel quia obuiauit lepori, aut mulieri grauidæ, certo credit sibi mali quidquam imminere. c. illos. 26. q. 2. & seqq.

Vigesimo octauo, qui certo credit aliquē, quia sub tali sidere uel constellatione-

flellatione natus fuerit, vel propter complexionem, aut phisognomiā, cogi ad bene vel male operandum, c. illud. 26. q. 2.

38. Vigefimonono, qui obseruat illum diem potius quam illum ad ex-
eundum domo, vel ad iter agendum, vel quo pede statim a somno terrā
contingat: vel quem pedem primum calcet: vel quod domo egrediens
in limine impingat: & ob id retrocedit: vel quia simulatque excitatur a
somno, statim sternutauit, & ob id in lectum reuertitur. qui has & simi-
les vanitates obseruant, vt plurimum venialiter peccant, antequam a
suis curatis, vel concionatoribus, vel confessarijs admoneātur. Post ad-
monitionem autem, secundum beatum Ant. 2 par. tit. 12. & citata sup.
cod. c. nu. 24. iam mortalia crimina iudicantur.

Trigefimo, qui discit, vel vult discere artem, quam notoriam vocāt,
quæ certis ieiunijs & varijs quibusdam obseruationibus, sapientiam in-
fusam pollicetur. sanctus Tho. 2. 2. q. 96. ar. 1.

Trigefimoprimo, qui credit herbas, vel musicam contra dæmones
quid posse: quamuis verum sit contra pafsiones & humores corporcos
vim habere, quæ si ad quandam temperiem reducantur, non adeo pōt
vexare dæmon, Angel. verb. superstitio. §. 6.

Trigefimosecundo, peccat mortaliter, qui credit veneficos, aut vena-
ficas, vel striges corporaliter per aera vehi ad diuersa loca (vt illi existi-
mant) c. episcopi. 2. 2. q. 5. Quamuis credere q. aliquando, licet raro, dæ-
mon aliquos de loco in locum Deo permittente transportet, nō est pec-
catum, Caiet. 2. 2. q. 95. art. 3. & experientia iudicum compertum est in
Germania, vti traditur in Malleo maleficarum, 2. par. c. 3. & probatur ra-
tionibus late deductis in 1. par. q. 1. eiusdem libri.

Trigefimotertio, qui vult fortes experiri, aut expertus est, vt per eas
dæmon, vel cæli constellatio ipsum admoneret, quid facto opus effet, vel
aliquid arcani, aut futuri reuelaret, vel sortes iacit ad electionem eccle-
siastici beneficij, nullō prius facto bonorum & idoneorum delēctu. Th.
2. 2. q. 95. ar. 8. c. 1. 2. & 3. de sortileg. quamuis sortes mittere ad rei ali-
cuius partitionem, vel ad capiendum consiliū, ingruente necessitate,
submittingendo se fortunæ, quatenus diuina prouidentia est, non est illicitum.
Verbi grat. tempore pestis, aut belli quinam clerici, aut monachi
etiam cum periculō vitæ remansuri sint ad ministerium ecclesiæ, & qui-
nam discessuri, ne omnes periclitentur, neque ecclesia deserta relinqua-
tur, secundum eundem auctorem.

39. Trigefimoquarto, peccat mortaliter, qui aliū prouocat ad duellū,
vel prouocatus acceptat: quod inter sortium species potest numerari, se-
cundum vtrumque Thom. 2. 2. q. 95. ar. fi. c. 2. de purg. vulg. cap. Mono-
machiam. 2. q. 5. duobus duntaxat casibus exceptis. Primus est quando,
Rex quispiam iniuste impugnatus uidet se uiribus inferiorē alio ad de-
scendendum in prælium. Secundus est, quando aliquis falso accusatus, se-

interimendum prævidet, vel iniuste sibi membrum aliquod amputandum, nisi duellum acceptauerit, secundum Caieta. ibidem, quamuis Lyranus 1. Reg. 17 laxius de hoc loquatur. quod idem est dicendum de eo, qui vult, consulit, delectatur, copiamve ad id peragendum alijs cõcedit, vt in addit. c. quando. de consecr. dist. 1. diximus. Et quamuis ex vrgente aliqua causa rex ipse tolerare possit: nullatenus tamen id concedere valet, secundum eundem Caietan. vbi supra. Nunc autem sacrosanctum Conc. Trid. sess. 25. c. 19. excommunicat eos, qui, in terris suis permittunt duellum siue singulare certamen aliquod, quamuis sit Imperator, & priuat iurisdictione territorij, in quo id permittit, si illud obtinet ab ecclesia, & etiam dominio directo, si est feudum: & facientes, & eos, quos vocant patrilinos, excommunicat, notat infamia, bonis priuat, & reputat homicidas, & morientem in eo priuat sacra sepultura, & eum, qui consuluerit, aut spectauerit illud, excommunicat.

Trigesimo quinto peccat mortaliter, qui fumit, vel cogit, aut vult sumere, vel cogere ad sumendum feruentem aquam, ferrum candens, vel prunas ignitas, vel in fornacem ardentem ingredi, vel quid aliud simile tentat, vt a suspitione criminis, quod sibi imponitur, seipsum expurget, c. si. de purg. vulg. & cap. consuluiti. 2. quæst. 5. Thom. 2. 2. quæst. 95. art. 8. ad 3.

- 40 Trigesimo sexto peccat mortaliter, qui Deum tentat, se martyrio temere offerens, ipsosque infideles irritas, & occasionem illis suggerens ad eum occidendum sine aliqua causa, quæ vi præcepti, aut cõsilij ad id ipsum obliget, & dirigat, arg. c. si. de iniur. Tho. 2. 2. q. 124. art. 1. ad 3. Est autem martyrium in præcepto primo quantum ad animi præparationem: tenemur enim potius velle mori, quam fidem deserere, aut peccare mortaliter, secundum S. Tho. cõiter receptum in quolib. 4. art. 20. Deinde quantum ad effectum, id est, ad ipsum actualiter perferendum, quando subire ipsum est necessarium ad fidem, aut bonitatem multorum conseruandam, vel ad vitandas blasphemias. Est autem solum in consilio, quando ex eo nihil amplius, quam Dei gloria, vel fidei exaltatio consequitur, secundum mentem eiusdem doctoris. 2. 2. q. 126. ar. 3. ad j. Neque ad perferendum martyrium est necessaria perfecta charitas, quauis huiusmodi charitas exigatur, quod cum voluptate, & gaudio toleretur secundum eundem S. Th. in d. quolib. 4. ar. 19. Quoniam etiã in statu peccati mortalis potest subiri, iuxta Apost. 1. Corint. 13. & S. Tho. sententiam in dicto quolib.

- 41 Trigesimo septimo peccat mortaliter, qui Deum tentat, dicendo aliquid, aut faciendo intentione expressa experiendi diuinam potentiam, sapientiam, vel pietatem, vel tacite faciendo aliquid, quod tantum ad hanc experientiam faciendam conducit. Verbi gratia, cõcionari nulla præuia meditatione (cum eam posset adhibere) secum reputans per interiorem inspirationem a Deo sibi necessaria subsidia præstitum iri, secundum Landolphum,

dolphum. i. par. vitæ Christi, cap. 32.

Trigesimooctauo peccat mortaliter, qui se probabili periculo mortis, aut mutilationis obiecit sine necessitate, aut vtilitate; veluti ærgotus, qui respuens humanum remedium, quod facile haberi potest, soli se diuinæ prudentiæ committit. sanctus Tho. 2. 2. q. 97. ar. 1. Quamuis nosse vti medicina tempore martyrii, vel alio propter commodum spirituale; puta propter carnem domandam, passionem sentiret, perferendo vulnera, vel cauteria, morbum ilyacum, aliasque huiusmodi corporum ægritudines, quæ mortis periculum secum non adferunt, nullum esset peccatū, sed potius meritum, vt recte docuit Caiet. in dicto art. 1.

42 Trigesimonono peccat mortaliter, qui credit habere aliquid diuinitatis celi planetas Saturnum, Iouem, Martem, Solem, Mercurium, Venerem, & Lunam Qui item credit, cælicolas homines illos idololatrias & facinorosos Herculem, Bacchum, Iouem, & id genus alios, vel feminas inhonestas, vt Venerem, Iunonem, & id genus alias, quos, & quas Gentiles suis in libris celebrant, & stolidissime extollunt.

Quadragesimo peccant magistri, qui prælegentes libros & fabulas gentilium poetarum, & aduertentes, vel aduertere debentes, quod discipuli incipiunt credere, illos, vel illas habuisse, habereue aliquam diuinitatem, non monēt eos veritatem catholicam: vt scilicet firmiter sibi persuadeant, illos fuisse homines puros, & vitijs magis, quam virtutibus ditos, cruciarique in inferno, cruciatumque iri æternum Quia nisi hoc fecerint, videntur eorum errori consentire, & quos possunt ab eo non reuocare contra c. 1. Pauli ad Roman. & cap. 1. de offic. delegat. & capit. notum. 2. quæstio. 1. & capit. qui potest, & multa alia 23. quæstio. 3. In quo, vt scio, magistros meos olim peccasse: ita credo, plurimos nūc quoque peccare, quos a concionatoribus frequēter moneri e re Christiana arbitror.

Quadragesimoprimo peccat mortaliter, qui consentit supradictis aliquo ex illis nouem modis, eod. cap. nu. 16. relatis.

*De secundo præcepto Decalogi de non assumendo nomen
Dei in vanum. Cap. XII.*

S V M M A R I V M.

- 1 **R**æceptum secundum Decalogi quid per nomen Dei comprehendat.
1 Iurare quid sit. nu. 1. Et est actus latriæ & religionis. nu. 2.
3 Iuramentum sine tribus comitibus peccatum: & est duplex.
4 Iurans falsa vt peccat. & 4. nu. seqq.

- 4 Iurare numquam licere dicere est hæreticum.
 4 Iurare per creaturas quando blasphemia.
 8 Iurare secundum suam intentionem, & non illius cui iuratur ut peccatum, nu. 9.
 & seqq.
 10 Iuramentum rei parua an obliget ad mortale.
 Iuramentum conditionale quod ligat, num. 11. & 12. & quod factum sine animo
 adimplendi, num. 12. & quod factum contra consilia, nu. 15. & 16. & quo
 dolo sum, num. 13. 14. & quod factum de re vana, num. 17
 18 Iuramentum de redeundo in carcerem quod ligat. & quando factum secundum
 intentionem remotam eius, cui iuratur, num. 19
 22 Iuramentum de secreto seruando quando ligat. & nu. 23

1 **P**Ro fundamento dicendorum, præsupponimus primo, nõ
 solum illum assumere nomen Dei in uanum, qui per eum
 male iurat, vel benedicturatum male adimplet, iuxta glossas
 & opinionem communem, Exod. 20. sed etiam eum, qui
 male uouet, uel male adimplet, quod bene uouit: uel qui effudit blasphemias,
 aut iniuriosa uerba contra Deum & sanctos: quod recte sensit
 Conc. Colonien in explicatione secundi præcepti, & alii, in quibus est
 Angelus in uerbis interrogatio secundi præcepti. Dicemus autem primo
 de hoc præcepto, quatenus agit de iuramento: & mox de eodem, quate-
 nus comprehendit uotum. Demum de eodem, quatenus uetat blas-
 phemiam.

Secundo præsupponimus, quod iurare est affirmare, uel negare aliquid
 adducendo expresse uel tacite Deum in testem tamquam infallibile uer-
 ritatem, iuxta ea, quæ in rub. de iureiuran. diximus, sequentes sensum gl.
 in summa 21. q. 1 & mentem S. Tho. 2. 2. q. 79. ar. 2. & in 3. dist. 39. q. j. &
 aliorum ibidem, & Goff. & aliorum in rub. de iureiur. & sanctum Anto-
 nium 2. par. tit. 10. cap. 3.

Dixi: Expresse: ad includendum iuramenta, quæ sunt huiusmodi uer-
 bis: Allego, uel facio Deum testem huiusce rei: tacite autem cum dicimus:
 Viuit Deus, per Deum, &c. Vel nominando aliquam creaturam, in qua
 tum in ea resplendet diuina ueritas: ut quando quis iurat per euangelia,
 per sanctos, per cælum, uel per salutem domini sui: quod perinde est, ac
 si iuraret per Deum, cui ueritas est in Euangelio, uel per ueritatem, qua
 sancti crediderunt, uel per Deum, a quo pendet salus Domini sui, ar. la-
 cob c. 5 & cap. & si Christus de iureiur. & glo. sing. cap. quorries. q. 7 &c.
 Idem facit, qui nominat creaturam aliquam a se dilectam, ut in ea diui-
 na exerceatur iustitia, si uerum non sit, quod iurat. Et qui iurat per ui-
 tam suam, aut patris, aut filiorum, uel iurat adiuncta execratione, nisi
 quod iurauerit uerum fuerit: quod appellatur iuramentum per execra-
 tionem, ut sentit S. Tho. in dicta quæst. 89. ar. j. & Caietanus declarauit,
 singula-

singulariter interim adnotans, non committere duplex peccatum, nempe execrationis & periurij, qui asseres aliquid falsi, insuper adiungit: Hæc mihi faciat Deus, & hæc addat, nisi verum sit, quod affirmo. Cum enim ea execratio prolata sit sola causa aduocandi Deum in testem, non erit amplius quam periurium. nam actus agentium non extenduntur vltra intentionem eorum, l. non omnis. ff. de reb. cred. & c. ad audientiam. de decim.

Ex quibus inferitur primo, iurare esse actum suapte natura bonum: quia est actus patriæ, siue religionis, quo diuinum honorem illi, per quæ iuratur, exhibemus: allegatur enim tamquam infallibilis testis, & prima veritas, quæ Deus est. c. a nobis 2. de sent. excomm. secundum sanctum Th. 2. 2. q. 89. ar. 4. & probat dictum c. & si Christus.

Inferitur secundo, cum, qui aliquid affirmat, vel negat, dicendo: Per fidem meam, vel: In fide mea, vel: In veritate, nihil iurare, si nomine fidei, aut veritatis nihil amplius, quàm fidem & humanam veritatem intelligat, iuxta illam loquendi normam, qua principes & nobiles communiter uti solent, dicentes: Per fidem meam regalem. uel: Per fidem gentilis, siue nobilis hominis. Neque etiam iurat, qui dicit: Deus scit, an ego uerum dicam. Neque qui dicit: Hoc dixerim coram Domino, si careat intentione iurandi. non enim inuocat Deum, tamquam testem eorum quæ dicit: sed tamquam spectatorem, secundum Caietan. 2. 2. q. 89. ar. 2. quem tñ non sequimur in eo quod asserit, non iurare illum, qui dixerit: Deus scit, me uerum dicere. qui enim huiusmodi uerbis utitur, Deum ut testem adducit, secundum sanum & communem intellectum.

Inferitur tertio, quod omne iuramentum, ad hoc ut licitum sit, requirit tres comites: nempe ueritatem, iudicium, & iustitiam: hoc est, quod uerum sit quod iuratur: & quod sit iustum: & quod cum reuerentia debita Deo fiat. Et si aliquod ex his tribus ei desit, peccatum est, per illud Ier. 4. *Et iurabunt in veritate, & iudicio, & iustitia.* relatum in c. & iurabunt, 2. 2. q. 1. & dicto c. & si Christus. & S. Tho. 2. 2. q. 79. art. 2. & 3. Peccatum, inquam, mortale regulariter, cum ei ueritas deest, uel tanta iustitia, ut sit mortale, id quod iuramento confirmatur. Veniale uero, cum non deest iudicium, siue reuerentia, uel iustitia leuis; ut cum iurat quis, se facturum aliquid, quod solum est illicitum uenialiter: non enim erit tunc amplius, quàm ueniale, secundum communem sententiam, a Caietano ibidem optime, & a nobis in dicto c. & si Christus explicitam.

Inferitur quarto, quod duo sunt genera iuramenti. Alterum assertorium, quo uel præterita uel præsentia asseruntur. Alterum uero promissorium quo futura promittuntur, secundum Goff. in summa de iureiu. ab omnibus receptum. & ideo duobus etiam modis peccari potest ratio ne iuramenti; scilicet, aut perperam iurando, uel male adimplendo, quod recte iuratum est.

4 Infertur quinto, quod peccat mortaliter contra hoc præceptum, quatenus agit de iuramento. Primo, qui credit iurare suapte natura esse malum, & numquam licitum & non solum mortaliter peccat, sed etiam est hæreticus, si pertinaciter id facit: quia id est contrarium contextui c. 6. Denter. & cap. & si Christus. de iureiur. S. Tho. 2. 2. q. 89. ar. 2. & in 3. lib. sentent. dist. 39. ar. 2. Castren. lib. 2. contra omnes hærefes. verb. iuramentum. Est enim ex se, ut supra dictum est, nu. 2. actus patriæ & religionis, quæ inter virtutes morales supremum obtinet principatum, secundum eundem S. Tho. 2. 2. q. 89. ar. 4. adiunctis quæ ait; q. 81. ar. 2.

Secundo, qui iurat per dæmonem, vel Mahometum, vel per Idolum aliquod, aut Deum falsum, c. mouet. 2. 2. q. 1. simulque blasphematur. Quoniam id, quod Dei proprium est, scilicet, esse infallibilem veritatem, tribuit creaturæ: quod est blasphemia, iuxta notata a S. Tho. 2. 2. q. 13. art. 1. & 4. lib. sent. dist. 14. in expos. litteræ.

Tertio, qui iurat per aliquam creaturam, nulla habita Dei ratione, aut respectu tacito vel expresso, eam adducens tamquam testem infallibilem suæ sententiæ, subindeque diuinum honorem, & reuerentiam ei tribuens, secundum omnium mentem, & ea quæ diximus supra eod. nu. 2. & per c. clericum. 2. 2. q. 1. & S. Tho. 2. 2. q. 89. art. 6. & dicto 3. lib. sent. dist. 36. in expos. litteræ.

5 Diximus: Eam adducens veluti testem, & c. Quoniam iurare per creaturam absque respectu tacito vel expresso bonitatis diuinæ in ea respicientis, & sine tacita vel expressa intentione adducendi eam in testem infallibilem: sed in talem, qualis ipsa est in se, & non designando ipsam tantquam obiectum, in quo diuina iustitia exerceatur, non esset meo quidem iudicio iuramentum: non enim tunc adducitur Deus tantquam testis. neque etiam esse peccatum existimarem: quoniam non exhibetur diuinus honor creaturæ coram Deo, ut patet ex supradictis, nu. 1. & 2. & ex mente S. Tho. dicta dist. 39. q. j. ar. j. ad 4. & ad vltim. communiter receptum. Verum est tamen, quod Christiani, quando iurant per creaturam aliquam sacram, vel in qua valde notabiliter relucet bonitas diuina, qualia sunt, Cælum, Sol, Luna, Stellæ, Lumen, & alia id genus, per Deum ipsum, qui eorum est Dominus, communiter iurare videtur, & saltem in foro exteriori excusabuntur a peccato grauissimo deferendi honorem diuinum creaturæ, sed iudicabuntur obstricti vinculo iuramenti in foro autem interiori & coram Deo peccatum grauissimæ superstitionis admittunt, si prædictas creaturas tamquam testes infallibiles infallibilis veritatis allegarent, etiam si per Deiparam Virginem iurarent: at tamen nullo iuramenti vinculo obligarentur, si neque actu, siue actualiter, neque virtute, seu virtualiter Deum in teste, sed potius ipsam creaturam, ut talis est, aduocare velent, arg. c. & si Christus. in principio de iureiur. c. consideret. c. clericum. c. si quis per caput. 2. 2. q. j. & S. Th. vbi sup. Quod quidem facere videtur, qui

qui iurant per suam veritatem, aut fidem: vel per fidem, quam suo generi, vel dignitati debet. Per has barbas, per has vestes, per hos capillos, per has paleas, & per alia vilia, in quibus nihil diuinæ bonitatis speciatim re-
lucet quos arbitror non iurare bene, neque male, neque intentionem id faciendi habere, per supradicta.

- 6 Quarto peccat mortaliter, qui iurat falsum, sciens aut existimans esse falsum, & aduertens se iurare, quod quidam docti appellare solent, aduertere de dicto, & iuramento, c. anima aduertendum. 22. q. 2. siue fuerit maior natu, siue puer: dummodo annos discretionis attigerit, c. j. de delict. pueror siue ob vtilitatem suam, siue alienam, siue ex leuitate, siue iocandi, vel excusandi, & se purgandi gratia, siue ob timorem mortis, siue ob alias quascunque causas iurauerit: quamuis id iræ furore percitus faceret iurando non solum per Deum, per sacrosancta euangelia, per beatam Virginem, per sanctos: sed etiam per vitam propriam, & per conscientiam: vel dicendo: Ita Deus me adiuuet. S. Bonauent. in 3. lib. sent. dist. 39. q. 3. & Gabri ead. dist. Neque obstat sollempnis gl. c. veniens. de iureiur. que dixit, non esse amplius quam veniale iurare falsum iocandi gratia: nam communiter & merito reprobatur, vt & nos eam prælegentes reprobauimus.

Quinto peccat mortaliter, qui iurat falsum, non aduertens esse tale, verum tamen ita dispositus iurat, vt, etiam si aduerneret esse falsum, nihilominus iuraret propter peruersam consuetudinem, qua tertio quoque verbo tam falsa, quam vera iuramento confirmat, quod etiam tenuit Cai. 2. 2. q. 89 art. 3. quoniam inconsideratio illa non fuit causa, sed potius comes iuramenti. Quamquam communiter iurare falsum, considerando, an illud sit falsum, vel an iuret, non est amplius quam veniale secundum S. Tho. dicto ar 3. & communem opinionem. †

- 7 Sexto, qui per ignorantiam, quam crassam, vel supinam vocant, iurat falsum, credens se iurare verum, Ioan. Andr. in c. tua de iureiur. Angel & Siluest. verb. periurium. quamuis, si debitam adhibet diligentiam, nihil peccat. c. homines. 22. q. j. si tamen aliquam adhibet, sed non quantam debet, non amplius, quam venialiter delinquit, secundum eosdem. † *Vide ad ditionem infra post c. 27.*

Septimo peccat, qui iurat veritatem, credens esse falsum quod iurat, & considerans id quod iuramento firmat, & aduertens se iurare, quamuis iocandi gratia id faciat, dicto c. homines secundum omnes. Ceterum si, quod iurat, aduertit, non aduertendo se iurare illud, vel contra aduertit, se iurare non aduertendo quid iurat, non peccat mortaliter, licet graue veniale peccet. Si autem neque hoc, neque illud aduertit, immo vtrūque sine deliberatione & consideratione facit, peccat quidem, sed tantum veniale leue. S. Bonauent. in 3. dist. 39. q. 3. art. i. nisi forsan ipsa inconsideratio ex voluntate deliberata & ex contemptu oriretur: tunc enim esset mortale ratione contemptus Ang. verb. periurium, ante §. j.

Octaui peccat, qui iurat aliquid, affirmans illud esse verum, nec sciens an

ita sit, Aureol. in 3. dif. 39. Ang. verb. piuriū. §. 4. nisi affirmēt eo solū modo, quo illud nouit, ad normā videlicet illam, qua Archidiaconus rīdet Episcopo super eo, qui sacros ordines suscipit: rīdet enim, eū esse bonū & dignū; cum tñ id non recte percalleet: qm̄ id nō simpliciter asseuerat, sed hoc interim adiciens: Quātum humana fragilitas nosse permittit, c. 1. de scrut. in ord. faci. & omnes ibi & Ang. uerb. periurium. §. 3.

8. Nono, qui iurat id, quod est verum secundum mentē suam, non autē secundū intentionem illius, cui iurat: cum esset iussus iurare a iudice cōpetente seruato ordine iuris, vel se offerendo sponte ad iurandum, c. quacunque arte. 2. 2. q. 5. S. Tho. 2. 2. q. 89. ar. 7. ad 4. Dixi: Iudice competente, & c. Quoniam si iudex iuramentum exigens talis non fuerit, vel esto q̄ sit competens, interrogat tñ contra iuris ordinem, uel est alius homopriuatus, qui per metum aut importunitatem iuramentum extorquet, tunc iurare poterit id quod secundum suam mentem est verum, falsum autem secundum mentem alterius, cui exhibet iuramentum. c. humana: aures. 2. 2. q. 5. in cuius Commen. late de hoc differuimus, Sicuti beatum Frāciscū fuisse ferunt, qui rogatus, quā perrexisset quidā homicida, qui iuxta eum transierat, manus per manicas immittens respondit, non trāsisse illac, intelligens non transisse per illas manicas, vt referunt Ang. de Perusio in l. idem. §. si tibi. ff. de condic. ob turp. causam. & Ioan. de Anā. in c. qui cum fure. col. fi. de fur. Quamuis idem Angel. dicat in l. quibus. §. qui ex voluntate. ff. de fur. cum manu aurem tetigisse, de quo nos in c. inter verba. 1. 1. q. 3. conclu. 6. mentionem fecimus, addentes illud cum Adria. in 4. de confess. dub. 10. col. 3. & in quolib. 1. 1. littera C. quod qui sic inique interrogatur, potest optime respondere, quod nescit, intelligendo, non eo modo se scire, quo illud dicere teneatur. Vnde inferitur, q̄ quando iudex interrogat de aliquo delicto, quod notorium non est, neque de eo habetur semiplena probatio, neque eius infamia p̄cessit, neque iudicia approbata intercedunt, neque ex eius occultatione alteri euenit notabile p̄iudicium, quamuis indirecte in damnum accusatoris redundet, non tenetur ille iudici respondere secundum eius intentionem, rei veritatem manifestā: satis enim est, eum, qui iurat, dicere veritatem iuxta intentionē suam, vti diximus in dicto c. inter verba. 1. 1. q. 3. conclu. 7. post S. Tho. 2. 2. q. 70. ar. 1. vbi Caiet. & Mañor. in 4. dist. 15. q. 1. 8. Et consequenter mulier, quæ secretum habet impedimentum, ratione cuius neque velit, neque possit habitare cum viro, & propterea excommunicationis sententiam patiatur, cum postea eam in articulo mortis constitutam oporteat iurare, se cum marito vitam facturam, vt possit absolui, tunc tēporis potest & debet iurare se id facturā, concipiēdo intra se conditionē illā, Si id sine peccato fieri possit: & ob hoc si postea conualuerit ex infirmitate, & ad maritū nequaquam redierit, periurij rea nullatenus erit, arg. eorum quæ notat Panor. post Ostiē. & cōem

in c. litteras nū 20. de rest. spol. iunctō dicto c. humanæ aures:

10 Decimo peccat, qui iurat se aliquid licitum effecturum, quod postea non facit, secundum omnes in 3. lib. sent. dist. 39 & ca. si vero. de iureiur. quamuis ira percitus iuret, modo non esset tanta, quæ iuranti iudicium ad mortalem culpam sufficiens adimeret, iuxta no. in simili de uoto per Io. Andr. & communem in c. dudum de conuers. coniug. de quo infra eo. nu. 24. An autem idem sit de illo, qui iurat rem leuem licitam, est dubiū. Nam Caiet. 2. 2. q. 89. arti. 7. tenet q̄ sic. Cuius sententia aliàs magis placuit, q̄ contraria, quam tenuerunt B. Ant. 2. par. tit. 10. capit. 4. §. 1. col. 4. & Siluest. verb. iuramentum. 1. & post eos Sotus lib. 7. q. 2. arti. 1. & lib. 8. q. 1. arti. 7. & q. 2. arti. 3. de iust. & iur. Nunc autem magis placet prædicta opinio sancti Antonini Tum quia uidetur esse receptior, a qua non soleo recedere sine textu, vel efficaci ratione ad id cogente, per cap. de quibus 20. dist. & doctrinam Io. Andr. receptam in c. I. de constit. Tum quia paruitas rei in omnium præceptorum materia excusat a culpa mortali, per §. nunc autem. sub fi. 25. dist. & alia late citata supra c. I I. nu. 4. ergo etiā in materia præcepti de implendo iuramentum paruitas & leuitas rei excusabit a culpa mortali. Tum quia lex Dei de non furando, uel non iniuriando, non minus ligat, quam lex iuramenti: at paruitas furti, & iniuriæ excusat a mortali secundum omnes, ut in dicto nume. 4. diximus. Tum quia, qui præcepto ecclesiæ uel iuramento tenetur recitare diuinum officium, & qui sine contemptu unum uel alterum uersiculum omittit, non peccat mortaliter, secundum omnes. Tum quia non obstat consideratio illa Caietani, qui me aliàs in eius opinionem flexit; uidelicet, q̄ uersiculus unius psalmi relatus ad totum officium, quod est quid magnū, quia est pars eius exigua & reputatur pro modico & nihil, idem tamen uersiculus. per se ab aliquo omissus, non est pars alterius magni, sed est quodam totum per se. Non, inquam, obstat illa consideratio, eo q̄ non omne totum est quid magnum: immo paruum, & cuius furtum non inducit culpam mortalem, nec actionem de dolo, secundum eundem & alios oēs, quamuis ad actionem furti pro eo dandam de rigore iuris sufficiat iuxta glo. receptam in §. gallinarum. instit. de rerum diuis. uerb. animo. Tum quia ipsemet fatetur iuramēta matrum de dando filijs plorātibus pomo, uel castigando eos nō impleta non facere eas reas culpæ mortalis, secundum cōem. & difficile est excusare illas alia ratione, quā paruitatis: quamuis aliàs satagemus eas fortiore ratione excusare, quā ipse Caiet. Tum quia iuramentum de faciendo peccato ueniali non est plusquā peccatum ueniale, ut supra dictum est, & fractio iuramenti de faciendæ re leui & parua, non uidetur esse peior fractio iuramenti de faciendæ aliquid quod est peccatum ueniale. Tum denique, quod par est credere Christum misericordis imum non condemnatum morte æterna illū, q̄ iurauit uni, uel alteri se salutaturū salute parui momēti nomine illius

unum, vel alterum, vel dicturum aliquid minimi momenti. Quare tenendum videtur cum communi, peccare quidem venialiter qui iuramentum de re parua & leui non implet: non autem mortaliter, quod ipsum de voto rei leuis dicemus, infra nu. 40.

11 Ex quibus inferri responsio ad illam quaestionem, nuper nobis propositam; An qui dixit: Deus male mihi vertat, & me non adiuuet, si amplius lusero, ab hoc iuramento absolui possit nulla alia de causa, quam quod ipse magnum ludendi desiderium & tentationem patiat? Responderi enim debet, quod non quia est verum iuramentum per id quod supra nu. 1. & 4. dicitur, & de graui facta, & sine iusta causa a iuramento iusto de re graui absolui nemo potest, glo. sollempnis. & recepta c. quando. de iuroiuran. quamuis in rem meliorem, aut aequae bonam, aut alia iuramenta commutari posset, quod tamen interroganti, ne faceret consuleri & persuasi. Quia illud iuramentum de ludo illicito in magna quantitate intelligebatur, quod e republica est etiam e castris militum exulare, & non de ludo licito in parua quantitate, qui animi causa etiam togatis licet, & ita nuper sanctissimus D. N. Pius V. renuit in simili casu dispensare.

Vndecimo, qui iurat aliquid facere, & postea id non facit eo quod aliquid euenit, quod si euenisset a principio nullatenus se id facturum iurasset, aliquando peccat mortaliter: aliquando vero minime, sicut inferius c. 18. nu. 19 dicemus.

12 Duodecimo, qui iurat se non iturum, aut non transiturum per illum, aut illum locum, ne libidinis aut illiciti ludi occasione tenetur, & post, eadem occasione permanente, pertransit: quamuis qui hoc iuraret absque alicuius finis boni & honesti aut vtilis intuitu, non peccaret mortaliter contrafaciendo: quia iuramentum esset vanum, iuxta Caiet. in summa verb. periurium, & mentem sancti Antonini vbi supra.

13 Decimotertio, qui iurat deliberate se aliquid facturum sine animo adimplendi, c. 1. & 2. 22 q. 2. Quoniam qui iurat aliquid, tenetur habere animum id adimplendi sub poena letalis culpa. Vnde qui iurat aliquid illicitum facere cum animo faciendi, bis peccat; scilicet volendo illicitum admittere: deinde iurando se id facturum, quoniam contra iustitiam iurauit. Qui vero iurat se aliquid illicitum perpetraturum sine animo adimplendi, vno tantum modo peccat secundum mentem Caiet. 22 q. 89. ar. 7. iuxta quem etiam rationalis timor mortis in casu simili nullatenus excusat.

Decimoquarto peccat, qui sophisticè & dolose aliquid iurat, alter intelligens quam ille cui iurat intelligit, nulla intercedente causa, aut iusta ratione vtendi tali duplicitate, non solum peccat mortaliter, (vt dictum est) verum etiam postea non adimplens illud, secundum sanum & communem intellectum illius cui praestitit iuramentum. Quoniam quando iuratur dolo, aliter vero minime, iuramentum adimpleri debet secundum sanam

& communem intentionem illius, cui iuratum est, ca. quacu nque arte 22. q. j. & omnes ibidem, Inno. & communis in c. veniens. de iureiur. quã uis quando qui iurat est in bona fide, alter vero utitur dolo, debet tunc promissum adimpleri secundum intentionem iurantis. c. humanæ aures. 22. q. 5. Innoc. cum communi in dicto cap. veniens. Tho. 2. 2. q. 89. artic. 7. ad 4. Quare non peccat non adimplendo, quod iurauit, qui dolo aliquo circumuentus iurauit, si dolus est eiusmodi, ut si a principio rem præuidisset, nullatenus iurasset: quoniam iuramentum non obligat extra intentionem illius, qui bona fide iurat, siue in genere, siue in particulari iurauerit se hoc vel illud facturum, quod sibi ab alio fuerat iniunctum, capit. Quintavallis, c. veniens. de iureiur. Neque Deus tale iuramentum bona fide emissum alio modo acceptat, q̄ illo secundum quem ex corde processit, c. humanæ aures, 22. q. 5.

14 Decimoquinto peccat, qui ob metum iurat aliquid licitum facere absque intentione obligandi se ad implendum illud, vel cum intentione adimplendi, quod tamen minime facit sanctus Thom. 2. 2. q. 89 ar. 7. ad 3. & Ant. 2. par. titu. 10. cap. 6. §. quintus casus. Quoniam redimere propriam vel alienam vexationem virtutis opus est, nec timorem. §. si. & l. isti quidem. ff. quod met. cau. & c. dilectus. 1. de simon. Et omne opus virtutis iuramento promissum est faciendum, c. si vero. de iureiuran. & c. quã uis pactum. de pact. lib. 6. ut nos in ca. verum de iureiuran. respondendo cum communi illi textui, post Caietan. in dicto artic. 7. diffuse probauimus. Verum est tamen secundum prædictos, quod si quando iurauit ob metum, habuit intentionem perficiendi quod iurauit in aliquo sensu vero, licet diuerso ab illius mente, qui ipsum iurare compulsi, tunc neque peccaret iurando, neque etiam non adimplendo amplius quàm ipse intellexit. Quoniam non tenetur aliquis iurare secundum intentionem illius, qui perperam ipsum ad iurandum cogit, iuxta ea, quæ dicta sunt supra, num. 13. Quapropter qui iurat latroni, se centum aureos illi daturum sua conditione intra se concepta, si forsan illi debet, non tenetur illos persolvere, si aliàs non debet, secundum Siluest. verb. iuramentum. 4. q. 7. versic. secundum. Et quamuis hoc exemplum non placeat Caietano in dicto art. 7. ad 3. recte tamen potest defendi: quoniam nihil falsi in eo iurari liquido constat.

15 Decimosexto, qui iurat aliquid facere contra diuinum aliquod præceptum; puta furari aliquid notabile, aut non deponere odium, vel alteri auxilio esse in opere peccati mortalis: veluti si cum alijs coniurauit ad defendendum vel perpetrandum aliquod scelus, vel agendum aliquid contra obedientiam. ca. in malis. cap. qui sacramento. & cap. necesse 22. q. 4. Diximus: in opere peccati mortalis: quoniam qui iurat aliquid facere quod non est amplius quàm veniale, solum venialiter peccat iurando & adimplendo, secundum sanctum Anton. 2. par. tit. 3. c. 4. §. j. col. 4. quamuis

ea potissimum ratione completeret, quia videlicet iuramentum apposuit, sicut recte insinuauit Siluest. verb. iuramentum. 4. q. 1. Etiam si oppositū Angelus verbo iuramentum 5. §. 2. asseueret. Quoniam circumstantia illa committendi veniale ob id, quod iurauerat, potius extenuat, quam exaggerat culpam, quia in eo aliqua reuerentia erga Deum habetur.

- 16 Decimosextimo peccat, qui iurat se nō facturum aliquid, ad quod non tenetur, est tñ secundum se melius id facere, q̄ non facere, si forsan erat aliquid ad consilia euangelica pertinens: veluti si iuraret, se nō mutuo daturum, aut non crediturum rem suam, vel collaturum eleemosynam ei, qui grauem non pateretur indigentiam, vel non ingressurum religionem, vel non accepturum sacros ordines, vel episcopatum, & alia similia, secundum Ang. verb. iuramentum. 5. §. 3. & Siluest. verb. iuramentum. 2. §. 7. Sed nobis oppositum magis placet: quoniam neque S. Tho. 2. 2. q. 89. art. 7. ad 1. neque S. Anto. 2. par. titu. 10. cap. 6. §. tertius casus dicunt hoc esse mortale, vt aliqui existimarunt. Caietanus etiam in dicto ar. 7. ad 6. & Io. Tabien. verb. iurare. §. 10. & gl. communiter recepta. in c. 1. 3. §. dist. sed a nemine in hoc adducta, tenent non esse letale. Et ratio est, quoniam deterius videtur iurare se aliquid facturum, vel facere omissurum, quod quidem factum vel omissum est veniale, quàm iurare se facturum aut omissurum, quod ex genere suo non est peccatum, licet contrarium eius sit melius eo. Iuramentum autem peccandi venialiter, non est amplius quàm veniale, vt supra dictum est. Quod quidem intelligendum est, quando non iurauit animo non adimplendi etiam in casu, in quo id non faciendo peccaret mortaliter. Quoniam hoc perinde iam esset, ac iurare se scelus letale commissurum, quod quidem semper esset mortale, vt in præcedentibus dictum est.
- 17 Et, quamuis huiusmodi iuramenta sine peccato obseruari possint, nihilomagi tamen ad sui obseruationem obligant: quoniam, vt docuit S. Tho. dicto art. 7. ad 3. huiusmodi iuramentis Spiritui sancto apponitur obstaculum, cuius est proprium sancta desideria animis instillare. Quocirca talia iuramenta propria etiam auctoritate iurantis possunt infringi, iuxta sanctum Anto. 2. par. tit. 10. c. 6. §. tertius casus per c. si aliquid 1. & 2. 2. q. 4. quidquid Archi. in dicto c. si aliquid Ioan. And. & Panor. in c. si vero. de iureiur. dixerint. Quin et addimus fore melius frangere, quàm seruare iuramentum de re, quæ sua pte natura sit otiosa, vel ad malum & bonum pariter indifferens: vt verbi gratia, qui iuraret se non habiturum in suum ministerium illum, aut illum: vel se non alloquuturum aliquem de hac vel illa re: vel non aditurum alterius domum: vel non missurum panes coquendos ad furnum illius: vel eius apothecam non adire, vt aliquid emat, &c. nisi huiusmodi iuramenta proximo fierent ex aliquo pacto, Ang. verb. iuramentum. 4. §. 5. vel soli Deo propter vitandam aliquam occasionem peccandi, quæ inde sibi subministra tur, sicut supra num. 12. dictum est.

18 Decimo octauo, qui iurat se in carcerem rediturum, & non reuertitur, quamuis sciat se ob id mortem obiturum, eamque sibi inferendā iniuste secundum Caiet. 2. 2 q 89. ar. 7. ad 4. licet Ioan. Tabien. in verb iura re. §. 1. o. nitatur Caietano respondere: verum non satis sufficienter id facit. Hoc tamen est intelligendum, dum modo carcer non sit iniurius; qualis esset, si foret priuatus alicuius latronis, vel tyranni, Panor. in dicto c. si vero. gl. cōiter recepta. clem. pastoralis. de sent. & re iud. verb. per violentiam. & Ioan. And. in specie, in rub. de iureiur. vel iudicis non competentis, siue etiam competentis, absque tamen iuris ordine procedentis: & quamuis cum iurat se rediturum, non habeat animum reuertendi, secundum Angelum, verb. iuramentum. 1. §. 37.

Decimonono peccat vxor, quæ marito iurat se adulterij crimine carere, hac ratione persuasa, quia videlicet poterat id iuramento confirmare, quoniam egerat pænitentiam, fueratque iam adulterium sacerdoti cōfessa, arg c. fi. de purg. canon Siluest. verb. iuramentum. 2. §. 8. quamuis si maritus eam circa hoc ad iurandum compellit, tunc, quia id iniuste agit, potest illa iurare, quod secundum suam intentionem verum est, falsum autem iuxta mariti mentem, vt constat ex supradictis nu. 8. Ang. verb. iuramentum. 4. §. 1. quod nos latius & profundius confirmamus in Commentario prædicti c. humanæ aures. 22. q 5.

Ex quo infertur respōsio ad interrogationem nuper factam; An qui iurat se non habere rem aliquam ab alio petitam, vt ab ea danda, vel cōmodanda se excuset, peccet? Responderi. n. debet, peccare, si mens eius verbis consonat; sed non, si non tenetur ad dandam vel cōmodandam, neque respondendum iuxta mentem petentis, & ea mente iuret, q̄ non habeat illam ad eam illi dandam aut commodandam, per prædicta.

19 Vigesimo peccat, qui t̄pe pestis iurat verum ad portas ciuitatis, sed dolose contra intentionem interrogantiū Siluest. verb. iuramentū. 3. q. 2. Quoniam ad ingrediendum ciuitatē sua sponte se offert: nisi forte custodes ciuitatis crederēt aliquam urbem esse infectam a peste, quæ vera non erat: vel ingressurus rationabiliter credit, neque se, neque aliquid suum esse peste contaminatum, & subinde verum iurat, se non transisse per talem locum secundum præcipuam intentionem, licet remotam ipsorum custodū. Eadem est ratio de scholasticis vniuersitatum, qui cathedrarum candidatos, siue oppositores (vt vocant) extra scholas alloquuntur de illis rebus, quæ ad subornandum minime faciunt. quod tamen si postea cum suffragaturi sunt confiterentur, exinde redderentur inhabiles ad suum suffragium conferendum, & ea de causa iurati respondēt, se nulli candidatorum quidquam fuisse loquutos, intra se intelligentes nihil egisse de illis rebus, quæ contra statutorum mentē fuisse videbantur.

Vigesimalimo, qui iurat se rationē habiturū boni, vel vtilitatis ad aliquam communitatem pertinētis, uel ad munus, quo fungitur, quam
tamen

tamen postea non habet, argum. capit. si vero. cap. ego. & cap. veritatis, de iureiur.

- 20 Vigesimo secundo peccat mortaliter, qui inducit ad iurandum eum, quem falso iuraturum arbitratur, cap. ille. 22. q. 3. nisi cum inducit iuris ordinem sequutus, sicut iudex ad alterius partis instantiam, secundum Richardum in 3. dist. 38. Quocirca rationi consonum videtur, non esse deferendum iuramentum illi, de quo magna habetur præsumptio, quod illud non obseruabit. quod sentit Alexander quartus in capit. clericus de cohabit. cleri. & mulier. quatenus afferit ob hoc non esse recipiendum iuramentum a clericis se non redituros ad suas concubinas, vbi Panor. inquit, recte fuisse consultum, si scholastici vniuersitatum non obstringerentur iuramento se Rectori parituros, esset enim præstantius, vt alij pœnis ad id agendum stimularentur. Vnde inferitur, perperam agere confessarios cum pertrahunt penitentes ad vouendum, vel ad iurandum se ab aliquo carnali peccato, vel aliquod, perinde ac illud allicit, abstinenturos, Angel verb. iuramentum. 3. §. 11. & Siluest. eod. verb. q. 9. Caiet. 2. 2. q. 88. ar. 2. col. 3

Diximus, inducit, quia textus de tali loquitur. Vnde videtur inferri, quod si alter sponte se offert ad iurandum, adfitque rationabilis causa ad recipiendum iuramentum, non peccat ille qui recipit secundum Siluest. vbi supra.

- 21 Vigesimo tertio, qui exoptulat iuramentum a famulis, vel seruis suis, vel quibuscunque alijs, vt declarent auctorem alicuius furti ei facti, ea intentione, vt furem in omnibus casibus prodant: quoniam id licite fieri nequit, nisi in illis, quibus alij exteri possent furtum reuelare: p se autem vult obligare suos ad id faciendum in omnibus casibus: quod minime fas est, vt latius inferius in c. 18. dicemus. Petere tamen ab eis iuramentum, quo adstringeretur vera dicere in illis casibus, in quibus exteri etiã veritatem detegere licite possent, non esset peccatum iuxta mentem B. Ant. 2. par. tit. 10. c. 5. §. 6. & etiam Ang. Siluest. & Tabienf. verb. familia. licet paullo aliter loquantur, & diximus in c. inter verba. 11. q. 3. concl. 6. Neque etiam liceret simpliciter exposcere iuramentum, vt verum exprimant, etiam si non addatur, vt in quolibet casu id faciant, ut patet ex eis, quæ nos in dicta concl. 6. diximus.

- 22 Vigesimo quarto, qui iurat facere, vel implere aliquid, credens se non posse illud præstare; ueluti si iurat se ad certum tempus persoluturum debita, probabiliter credens non futuram ei facultatem id eo tẽpore facienda, Siluest. verb. iuramentum. 3. q. 25. Ceterum si iurat credens se posse persolvere, & facit quod in se est ut soluat, quamuis non satisfaciat, non peccat, c. querelam. de iureiur. Si tamen transacto tempore ad id definito, quàm citissime poterit non persoluerit, peccabit ar. ca. cum dilecti. de dolo & contum. l. Celsus. ff. de recept. arbit.

- 23 Vigesimoquinto peccat, qui iurat sub sigillo secreti, se aliquid habiturum, quod in Concilio, Senatuve pertractatum est, vel suæ fidei commissum fuit, & non occultat, & manifestat casibus, in quibus non debet. arg. c. qui ambulat. 5. q. 5. idem est de illo, qui alterum inducit ad violandum eiusmodi decretum, secundum sanctum Anto. 2. par. tit. 10. c. 8. §. 3.

*De præcepto secundo, quatenus continet, non male-vouendum,
& bene votum bene adimplendum.*

S V M M A R I V M.

- 24 **V**otum quid De re mala non valet, sed de præcepta sic. & nu. 25.
 26 **V**otum obligat ad implementum sui sub reatu mortalis culpa.
 26 **V**otum non fit per propositum solum.
 26 **V**otum mentale quid sit, & qualem deliberationem requirat.
 26 **V**otum absque animo adimplendi quo modo obligat ad sui complementum.
 27 **V**otum de re necessario futura, & de re illicita, & de indifferenti, ut indifferentes est,
 28 & de eo, quod est contra consilium Christi, non valet. num. 29.
 30 **V**otum in finem malum non valet, sed sic in bonum ex illo exortum. & nu. 31
 32 **F**inis malus, & bonum ex malo natum differunt.
 32 **V**otum proprie non est malorum renunciatio, quæ fit in baptismo.
 32 **V**otum est duplex, nempe solemne & simplex.
 32 **V**otum plus obligat, quam iuramentum, cum concordia contradicentium.
 32 **V**oti opus melius, quam voluntarium, quod sic est limandum.
 33 **C**onfessarius sic admoneat penitentem, qui votum violavit, & c.

- 24 **D**ECLARATO iam hoc præcepto, quatenus habet non male iurandum, declaremus nunc idem, quatenus includit non male vouendum. Pro quo præsupponimus primo, quod secundum mentem magistri S. Thomæ & aliorum in 4. lib. sentent. distin. 48. & Thom. 2. 2. q. 88. art. 1 & 2. & aliorum alibi. Beati Anton. 2. par. tit. 11. cap. 2. in princip. Archid. in cap. qui bona. 17. q. j. & Panor. & aliorum in ca. litteraturam de voto, & communem opinionem, **V**otum est promissio, deliberare Deo facta, de aliquo bono maiori, a superiori non irritata,

Dixi, Promissio pro genere, & ad insinuandum, quod non sufficit desiderium, neque propositum etiam valde deliberatum faciendi, nisi simul adsit animus se ipsum obligandi, secundum eundem communem ubi supra.

Dixi,

Dixi, Promissio in genere, ad significandum, quod, vt aliqua promissio sit votum, sufficit vt solum sit mētalīs, etiam si nihil dicatur, aut scribatur, modo fiat animo, vel mente obligandi secundum communem vbi supra.

Diximus, Deliberate, quoniam promissio subita, & absque consideratione facta non sufficeret. Sufficit autem tanta deliberatio & consideratio, quanta ad peccandum mortaliter, vel merendum sufficeret, secundum Palud. in 4. lib. sent. dist. 38. nu. 1. col. 2. communiter receptum. Nā, vt ait glo. singularis in capit. mulier. 2. q. 2. quæ habet similem 20. q. in summa, iudicium, quod sufficit ad obligandum diabolo, sufficit ad obligandum Deo. Vnde infertur, votum factum ex iracundia, quæ iudicium & rationem vouentis non absorbet adeo vt tunc posset mortaliter delinquere, validum esse, vt ex Ioan. Andr. & ex communi opinione in cap. dudum. de conuers. coniug colligitur, etiam si multi graues auctores, Ludouicus Rom. sing 408 & Iason in l. si filiam. C. de inoff. testam. opositū senserit. quod ipsum est dicendum de iuramento, vt tactum est supra eodem nu. 10.

25 Dixi, Facta Deo, quoniam omnē votum tacite, vel expresse, mediate, vel immediate fit Deo, secundum S. Tho. in dicta q. 88. arti. 5. ad 3. Ex quo colligitur responsio ad quæstionem nuper nobis propositam; An voueat qui dicit alteri, Ego promitto tibi, me cum illo, aut illo amplius non Iusurum? responderi enim debet, q̄ non, quia non est promissio facta Deo, & ita illi definitio voti supra positi non conuenit.

Dixi, De aliquo bono, ad significandum, q̄ promissio de re illicita, quæ vel veniale, vel mortale peccatum est, non est votum. c. si aliquid. & c. in malis. 2. 2. q. 4. Dixi, Maiori bono, non quidem vt Rich. Maior, & alii quot alij in 4 lib. sent. dist. 38. dicunt, quia votum necessario fieri debeat de his, quæ sunt de consilio, non autem de præcepto: satis enim est, vt sit maius bonum, siue sit de consilio, siue de præcepto, secundum eundem S. Tho. in 2. 2. q. 88. arti. 2. Quamobrem, qui vouit non fornicari, neque adulterari & non furari, per huiusmodi votum ita obligatur, vt, si fregerit illud, non solum censeatur transgredi præceptum de non fornicatio, vel non adulterando, aut non furando: sed etiam præceptum hoc de adimplendo voto, & subinde non sufficeret tali transgressori culpam sine huiusmodi circumstantia confiteri, vt bene adnotauit S. Ant. 2. par. titu. 1. 1. c. 2. §. 1. & melius Caie. in dicta q. 88. arti. 1. licet oppositum, sed male teneat Ioan. Tabien. verb. votum. 1. §. 2.

Dixi etiam, De bono maiori, ad significandum, quod votum faciendi, vel omittendi aliquid facere, cuius contrarium secundum se melius est, nihil valet; cuiusmodi esset votum non ingrediendi religionem, non mutuandi pecuniam, & alia huiusmodi, secundum sanctum Ant. in dicto cap. 2. §. 1.

Dixi,

Dixi, A superiori nō irritata, quoniam vota filiorū familiā, religio-
forum, & aliorum, qui alterius potestati subduntur, legitime a suis parē
tibus, prælatis, alijsque superioribus irritata non obligant, c. puella. & c.
fin. 20. q. 2. secundum S. Tho. in d. q. 88. ar. 9. & omnes alios.

26 Secundo præsupponimus, q̄ ex hac definitione infertur. Primo om-
ne votum ad sui obseruātiā, obligare sub p̄na peccati mortalis, Eccl.
5. & c. licet. c. magnæ. de voto S. Th. 2. 2. q. 88. ar. 3. & omnes in dicta dist.
38. lib. 4.

Secundo infertur, solum propositum faciendi aliquid boni, absque
promissione & animo se ipsum obligandi, non obligare communiter
sub reatu mortalis culpæ, neque venialis: quia non obligat secundum S.
Tho. receptum 2. 2. q. 88. art. 1. quem sequimur. Arch. in c. qui bona. 17.
q. 1. & Panof. in c. litteraturam. de voto. quidquid videatur asserere glo.
celebris, c. qui bona. 17. q. 1.

Tertio infertur, uotum fieri posse absque verbis expressis, arg. ca. cū
apud, de sponsal.

Quarto, q̄ deliberatio, quæ satis est ad obligādum nos diabolo per
peccatum mortiferum, eadem sufficit ad obligandum nos Deo per vo-
tum ad vitam æternam conducens, vt supra dictum est, per gloss. sing. in
capitul. mulier. 3. 2. quæstio. 2. quæ id ante Palud. & Caietan. vbi supra, &
alios dixit.

Quinto infertur, quod huiusmodi deliberatio in momento tempo-
ris fieri pōt: & satis est, quod a actu vel virtute fiat. Qua propter illud Pa-
nor. in dicto c. litteraturam. de voto. col. 2. q̄ deliberatio, & propositum
debent promissionem procedere, intelligendum est, de præcedentia, vt
philosophi aiūt, naturæ, seu causæ, & non tēporis, idest, q̄ non est opus,
vt per aliquod spatium temporis deliberatio præcedat votum, sed vt ad
merendum, vel peccandum mortaliter, sufficit facta in eodem momen-
to temporis, in quo bonum opus aut peccatum admittitur: sic etiam vt
votum sit validum satis est, vt in eodem momento temporis fiat delibe-
ratio, quo fit votum ipsum. Nam quamuis vtrūque simul in eodem tē-
pore efficiatur: semper tamen deliberatio præcedit votum natura, quem
admodum substantia solis præcedit suam lucem, & ignis calorem suum.
Est tamen valde magna differentia inter votum, quod magna præcedē-
te deliberatione fit, & illud, quod subitaneo & repentino motu, vel pas-
sione aliqua intercedēte, cuiusmodi sunt illa, quæ passima quibusdam,
& ex quacumque leui cupiditate fiunt: quoniam huiusmodi vota facile
dispensantur, commutantur, vel redimuntur. c. 1. de voto. alia vero non
sic. quod etiam Caietan. vbi supra art. 1. probat.

Sexto infertur, quod solū propositum ingrediendi religionem sine
promissione tacita vel expressa, etiam si induat quis habitū religionis,
non efficit votum, quamuis Palud. in dicta q. 1. art. 1. & Anton. in dicto
cap.

cap. 2. §. j. & aliquot alij per cap. consulti. de regul. oppositum tueantur. Quoniam in casu illius capitis fuerat promissio saltem implicita, aut virtualis, vt declarat optime Panor. in c. litteraturam. & Caiet. in d. q. 88. art. & alij etiam alibi.

27 Septimo inferitur, quòd, qui Deo aliquid promittit, quamuis sine animo adimplendi promittat, re vera vouet, & tenetur adimplere: secus autem esset, si verbotenus absque animo se obligandi promitteret, vt eleganter prædictus Cardinalis in dicto ar. 1. confirmat, vbi subdit, quod quem admodum Ecclesia, ei qui vouit, si postea dicat non habuisse intentione seipsum obligandi, non credit: sic etiam perperam agunt religiosorum prælati, qui sine alijs coniecturis, suis subditis iurantibus se non habuisse intentionem profitendi, cum professi sunt, facile credunt.

28 Octauo inferitur, quòd non est votum promissio, quæ de rebus necessario euenturis fit, quale est votum de moriendo, arg. l. j. ff. de condit. & de monst. neque etiam votum de re, quæ in se sit culpa letalis, aut venialis. Quoniam illud non est bonum, & multo minus erit maius bonum. Immo promissio facta de faciendo aliquid, quod est peccatum mortale, est mortalis: & promissio de faciendo veniale, est venialis, vt supra num. 15. dictum est de iuramento.

Nono inferitur, quòd promissio de re indifferenti, quatenus indifferens est, non est uotum: quoniam res indifferens non est quid bonum secundum se, nisi aliqua circumstantia apponatur, quæ rem alioqui indifferentem bonam efficiat, exempli causa: Votum de non nendo, vel nõ filando in die sabbathi, etiam in honorem beatissimæ virginis matris, vel votu eundi in ciuitatem Genuensem, vel non adeundi talè domum, absolute & simpliciter emissum, non est dicendum votum: quoniam nihil horum secundum se est malum, aut bonum. Neque enim in die sabbathi nere vel filare ex natura sua deputari potest inter obsequia beatæ Virginis. Licet votum de non nendo die sabbathi, vt aliquoties virginis Rosarium recitetur, vel de ciuitate Genuensi adeunda ob uidendam adorandamque Christi imaginem, quam Veronicam appellant, uel non ingrediendo talem domum, nequam personam impudicam inspectet, quæ se ad libidinem, uel ad ludos illicitos prouocaret, sint ualida. Quoniam per has circumstantias, quæ alioquin erant indifferentia, fiunt bona, arg. c. paratus. 23. q. 1. c. disciplina. & ca. & qui emendat. 45. dist. Quamobrem, circumstantiis istis deficientibus, uoti uinculum cessaret, ut Caiet. in dicta q. 88. ar. 2. singulariter definiuit.

29 Decimo inferitur, quòd uota de non faciendo aliqua, quæ Redemptor noster consulit: ut uouere non setuare castitatem, paupertatè, & alia huiusmodi, quamuis licite ualeant obseruari, minime tñ obligant, c. si. §. si. 22. q. 4. & Palud cum communi in 4. lib. sentent. dist. 38. q. 1. col. 4. quin potius ita uouens peccat, licet ut plurimum non grauius, quam uenialiter,

liter, quod satis diffuse idem Caietanus in dicta q. 88. artic. 2. confirmat-
præterquam si huiusmodi nota fierent gratia displicendi talium consi-
liorum diuino auctori, uel animo non adimplendi talia consilia, quam-
uis occurreret casus, in quo uim præcepti obtineret.

30 Vndecimo inferitur, quod uotum maioris boni ob malum finē emis-
sum non obligat, siue finis ille malus sit finis illius boni quod uouetur,
quale uotum faciendi eleemosynam ob inanem gloriam aucupandam,
uel ob aliquam uoluptatem illicitam: siue sit finis ipsiusmet uoti, quale
est uotum, quo dux, ad bellum iniustum proficiscens, promittit se alicui
operi pio mille ducatos oblaturum, ut uictoriam, licet iniquam, conse-
quatur, ea intentione ut illud uotum sit medium ad talem uictoriā asse-
quendam, uel in gratiarum actionem uictoriæ iniquæ. Quoniam omnē
opus, cuius finis est malus, ipsum quoque malum est. c. cum minister. 24
q. 5 in cuius Commentario latius hoc diximus, & c. non est putanda. 1.
q. 1. Et consequenter, quamuis id, quod uouetur, bonum sit: uotum ta-
men de illo, propter malum finem, malum est: & ita non est conueniens
materia uoti.

31 Dixi, Inique, quoniam, si quis uoueret aliquod bonum in gratiarum
actionem euentus uictoriæ absolute sine iniquitate & iniustitia confide-
rata, quatenus est quoddam donum Dei, ualeret uotum: sicut ualeat uo-
tum de faciendo aliquid pium in gratiarum actionem, pro filio, quem de-
derit Deus ex concubina, attenta illa datione filii absolute sine iniustitia
fornicationis, tamquam quodam Dei dono, ut mox dicetur. At uero, si
neque finis boni, quod uouet, neque eiusdem uoti esset malus, licet cau-
sa, quæ impellit ad uouendum, mala esset, nõ ideo uotum desineret esse
bonū. Exemplum de eo, qui aliquam religionem profitetur, non collimā-
do, neque dirigendo suā professionem, & sua uota in finē luxuriandi, li-
cet ad id impellatur spe ibi reperiendi occasionem luxuriandi. Idē est om-
nino dicendum de eo, qui aliquid uouet anteaquam in duellum siue sin-
gulare certamen descendat, hac intentione, ut a morte, uel uulnere liber
a certamine egrediatur. Idem quoque de eo, qui uouet aliquid, si Deus
illi concedat filiū generare ex muliere, quæ sua non est. Etenim quamuis
uelle uincere, uulnerare, occidere in duello iniusto malū sit: uelle tamen
sinē uulnere sanum & incolumem euadere, non est tale. Et quamuis rem
habere cum illa, quæ non est propria uxor, scelus sit, suscipere tamē filiū
ex illa dono Dei, non est tale. Idem dicendum de illo, qui huiusmodi uo-
tum fecerit, Si a Deo illa, aut illa temporalia bona per fas, aut nefas con-
sequar, illud aut illud opus bonum faciam: quoniam huiusmodi uotum
non adhibetur tāquam medium ad peccatum, neque ut gratiarū actio
pro peccato, sed ut gratiarum actio pro re in se bona, & dono Dei data.
& a fortiori ualidius erit uotum, quod fit in ultionē proprii peccati, uer-
bi gratia: Aliquis uouet illam aut illā pænitentiam uel penam subire, uel
petere

petere Hierosolymam, uel summam aliquam pecuniæ erogare pijs operibus, si tale, uel tale scelus admiserit, ut subtiliter & late post alios Car. Caiet. in dicta q. 88. ar. 2. confirmat.

Duodecimo inferitur, quod abrenunciatio illa malorum, quæ fit in baptisimo, non est proprie uotum, ut dixit Palud. in 4. dist. 38. q. 2. & neruo se probat Caiet. in dicta quæstione 83. arti. 2. quamuis Magister, & alij multi oppositum docuerint. quorum opinio uera est intellecta de uoto improprio.

Decimotertio inferitur, quod duplex est uoti genus. Alterum sollempne Alterum simplex. Uotum sollempne est, quod professione tacita, uel expressa religionis approbatæ, uel ex sacrorum ordinum susceptione celebratur, c. 1. de uoto. lib. 6. Simplex autem est quodcunque aliud, siue occultum, siue publicum fuerit, Palud. communiter receptus in dicto 4. dist. 38. q. 2. & B. Anton. 2. par. tit. 1. c. 2. §. 1. Et quamuis mortale peccatum admittat, qui uiolauerit uotum simplex, & nonnumquam etiam scandalum præferat: maius tamen crimen est, grauiusque scandalum communiter sequitur ex uoti sollempnis transgressione, arg. c. homo. 40. dist. & c. præcipue. 11. q. 3.

Tertio præsupponimus, uotum maiorem uim obligandi habere quàm iuramentum, secundum S. Tho. 2. 2. q. 89. art. 8. quamuis Ioan. Maior in prædicto 4. dist. 38. q. 5. oppositum teneatur. Cuius quidem opinio uera est, quando utrumque principaliter fit in honorem Dei, uel utrumque principaliter in utilitatem proximi. Opinio autem sancti Thomæ uotum principaliter fit in honorem Dei: iuramentum autem principaliter fit in utilitatem proximi, ut communiter fieri solet, quod nos incap. quanto. de iureiur. utramque opinionem conciliantes, definiuimus: & postea Michael a Medina lib. 1. c. 22. & 23. de continentia, egregie probat, quod obligatio iuramenti est firmitior, quam uoti, licet hæc sanctior sit illa, cum per illam promittamus proximo, & per hanc Deo.

Quarto præsupponimus, bonum opus ex uoto plus meriti habere, quàm aliud non ex ui uoti factum, secundum S. Tho. 2. 2. q. 88. ar. 6. & Opusculo 17. c. 12. & Opusculo 18. c. 3. & Richard. & alios omnes in 4. dist. 38. & glo. singularem in Clem. j. de reliq. & uenerat. sanct. qui quidem omnes sequentes beatum Anselmum in lib. de similit. asseuerant, eum, qui aliquod bonum facit ex ui uoti, similem esse illi, qui arborem cum fructu suo donat: eum uero, qui facit opus sine uoto, offerenti fructum sine arbore: quamuis opus consilij plus meriti habeat, ceteris paribus, quàm opus præcepti, c. cum in officiis. de testament. iuxta communem opinionem, quam declarat præcitatus Medina in Codice de penit. q. 43.

33 Quinto præsupponimus, confessarium teneri admonere penitentem, qui non adimpleuit uotum tempore, quo debebat, non liberari ab obligatione postea adimplendi illud propter penitentiam, quam iniungit, eo quod

quod uotum non adimpleuit tempore debito, nisi aliqua impossibilitas iuris, uel facti superuenerit, uel eiusmodi erat, quod debito tempore traſeunte, eiusdem obligatio tranſibat, iuxta mentem omnium, quam expli- cat Caiet. in ſumma de materia ueti.

Modi uſitatores, quibus peccatur male uouendo, uel male uotum implendo.

S U M M A R I V M.

- 33 ouens rem mortalem, uel ueniam ut peccat.
- 34 Vouens uē id quod eſt praeceptū, uel contra conſiliū, & nu. 35. & 36
- 37 Vouens ſtulta uota, ut non peccandi ſe, non lauandi.
- 38 Vouens illud, quod ſciebat, ſe non poſſe praſtare.
- 39 Uotum uel partem eius quis recte frangit ob cauſam, & 40.
- 41 Vouens quis tenetur ſtatim implere, uel ad certum tempus, & ce.
- 42 Vouens ſub conditione, & ſatagens ne adimpleatur illa.
- 42 Vouens ſi perpetrauerit illud, aut illud crimen & 43.
- 43 Vouens ob malum ſinem, uel ob bonum, qui naſcitur ex malo.
- 43 Vouens uirginitatem, & eam poſtquam uolauit, non obſeruat.
- 43 Vouens ſe uxorem ducturum, & poſtea non ducit.
- 44 Uotum religionis impediens, uel ab illa abſtrahens ad quid tenetur.
- 45 Uotum religionis ſuadens, uel ingreſſum ordinis diſſoluti, & ce.
- 46 Vouens religionem, & quia non recipitur ut ipſe uult, & c.
- 46 Uouentem religionem an ſtatim ligent onera eius.
- 47 Vouens ingredi & profiteri, & poſtea exit.
- 48 Vouens religionem ſtrictiorem, & intrat laxiorem, & ce.
- 49 Religionis deingreſſu an conſulendum.
- 50 Religionem relaxatam ingrediens, uel in eam filios intrudens, nu. 51
- 52 Vouens praetimore mortis ſpiritualis, aue corporalis, uel alterius mali & ce:
- 53 Vouens rem dignam uoto, quae tamen maius bonum excludit.
- 53 Vouens non bibere uinum & crebro id uiolat, uel facere aliquid in tempore certo, quo tranſactū illud non adimplet. nu. 54.
- 54 Uoti quem panitet, uel dubitando de uoto an ualeat, in ſum uiolat.
- 55 Uotum qui non adimplet per alium, quod per ſe ipſum non poeſt.
- 56 Uota defuncti qui non adimplet, adiunctis exemplis. & 75.
- 57 Diſpenſatus ſuper uoto per falſam aut iniuſtam cauſam.
- 58 Uouere qui pertinaciter tenet eſſe malum.
- 58 Uotum coniugum de abſtinendo, & pactum, an parit, & 60:
- 60 Uotum mariti & uxoris ſine licentia quod ualeat, & 61
- 62 Uotum de ingreſſu religionis generale a i tollat reſutatio uinius ſuperioris.

34

X præmissis inferitur, multos peccare contra hoc secundum præceptum, quatenus præcipit non male vouendum, & bene votum recte adimplendum. Et primo peccat, qui vouet aliquod peccatum mortale, vt occidere, & odisse, seu odio habere, &c. per supradicta, nu. 28.

Dixi: Mortale: quoniam votum de re, quæ in se solum est peccatum veniale, non erit plusquã veniale, nisi vouens ea mête votũ emitteret, vt, etiam si esset peccatum mortale, nihilominus id se facturum voueret.

Secundo, qui vouet se facturum id, ad quod sub pena mortalis culpe tenetur; vt non fornicari, vel non confiteri in Quadragesima, & non implet, & peccat non solum quia fornicatur, vel non confitetur; sed etiam quia transgreditur votum, quo fit, vt huiusmodi peccatum cum hac circumstantia confiteri teneatur, per supradicta c. 6. nu. 3. & 4. quidquid dixerit Ioan Tabien in verb. votum §. 2. cuius opinio non habet locum est in illo, qui vouet in genere se non amplius peccaturum, quidquid Ioan Maior in 4. lib sent. dist. 30. q. 1. infinuauerit.

35

Tertio peccat, qui id, ad quod solum de consilio tenebatur, vouet se non facturum etiam si occurrerent casus, ad quos ex vi præcepti obligaretur, vt qui vouet non mutuare, aut non facere elemosynam, etiam in casu extremæ necessitatis, non solum quia huiusmodi voluntas secundũ se talis erat, verum etiam quia eam voto firmat. Idem dicendum est de illo, qui vouet se non facturum id, quod est de consilio, eo animo, vt displiceat Deo tantum, quantum mortalia crimina ei displicere solent, secus tamen esset, si voueret Deo, vt displiceret ei eo gradu, quo venialia ipsi displicent; tunc enim non amplius quam venialiter delinqueret, quod ipsum leuius esset, quando quis votum emitteret, non aduertens, se in eo diuinæ bouitati rem ingratam admittere, vt Card. Caiet. egregie docet, 2. 2. q. 88. ar. 2. & tactum est supra, nu. 3.

36

Quarto, qui vouet aliquid, quod suapte quidẽ natura est contra consilium euangelicum, aut malum, vel non ita bonum sicut oppositum, vel indifferens, sed id facit cum aliqua circumstantia, vel respectu, quo fit bonum & honestum & postea nõ adimplet: vt si vouet ingredi aliquod monasterium quandiu in eo regularis obseruantia non vigeat: vel vouet non facere elemosynam: vel non fideiubere, aut non mutuare aliquid illi vel illi extra tempus cuiusdam eximie aut extremæ necessitatis; ne aliquam exinde occasionem peccãdi caperet. nam, sicut multa sunt ex genere suo mala, vel non adeo bona, sicut eorum opposita, vel indifferentia, quæ ratione alicuius circumstantiæ redduntur bona, vel meliora, quàm eorum opposita, argum. textus sing. c. venerabilibus §. potest. de sent. excommunicationis lib. 5. c. ne quis 12. q. 2. c. noli. 23. q. 1. & cap cum minister. 23. quæst. 1.

37

Quinto, qui emittit aliqua vota stulta, vel temeraria: qualia sunt nõ peccare

pecterē capillos in die sabbathi, non filare, non lauare caput, non edere animalium capita in honorem beati Ioannis Baptistæ, nō immittere of fa in ignem in honorem sancti Laurentij, & alia huiusmodi, quæ neq; ad honorem Dei, aut suam proximive vtilitatē videntur spectare, & ea absq. vlla dispensatione & licentia sui confessarij transgreditur, secundum Siluest. verb. votum. 1. q. 3. Quod verum est intelligendo de illo vouēte, qui credit eiusmodi vota valere, vel dubitat de eorum valore, & ante depositionem conscientiaē erroneā illa transgreditur: nō autem de eo, qui scit, vel credit ea non ualere, quamuis possent licite obseruari, ut Gratianus in c. si. 2. q. 4. docuit. quoniam propria uouentis auctoritate possunt dissolui: quippe quæ secundum S. Th. 2. 2. q. 88. art. 2. ridicula sunt, & magnā superstitionis speciem præferunt, secundum Raymundum, in summa huius tituli, & Albertum in 4. dist. 38. quod ipsum fere dici potest de illo, qui uouet se nudum peregrinaturum: quoniam id inhonestum est, & posset ualitudini corporis maxime officere, præsertim in hyeme: quamuis sancto Anton. 2. par. tit. 1. c. 1. §. 3. uideatur huiusmodi uotū in aliud fore commutandum.

38 Sexto peccat, qui uouet aliquid sciens & animaduertens, se non posse illud adimplere. Angel. uerb. uotom 2. §. 9. Dixi, Animaduertens, quia secus esset, si non aduerteret illam impotentiam. *Nam ream linguam non facit nisi rea mens.* c. homines. 22. q. 2.

Septimo, qui uouet se animo obligandi & non adimplendi, secundū Caiet. 2. 2. q. 88. arti. 1. & recte quidem, quia habet animum non soluendi Deo, quod ei debet.

Dixi, Animo se obligandi, quia, qui uouet animo non se obligandi, non tenetur voto in foro conscientiaē Nam id non est vere votum per se prædicta, nu. 26. itaq; ille teneatur voto, qui uouet animo se obligandi, & adimplendi, vel saltem animo obligandi: non autem qui uouet sine animo saltem se obligandi per prædicta ibidem, & quia actus agentium nō operantur ultra intentiones eorum. Quare apte responsum fuit nuper, bis peccasse illum non implendo suum votum factum animo uouendi, & non implendi primo uouendo, secundo non implendo.

39 Octauo peccat, qui uouet uotū licitum, ipsumque postea violat: peccat, inquam, mortaliter toties, quoties ipsum violat. c. licet, & c. magnæ. de uot. secundum omnes: nisi id fecerit per obliuionem tolerabilem, vel ægritudinem, vel ob aliam iustam impotentiam: ut qui uouet templum aliquod, siue pauperum xenodochium ædificare, vel certam elemosynā facere, & postea fit inops, aut uouet ieiunare, & postea ægrotat Ang. uerb. votum. 3. q. 1. Porro si postea redit ad pinguiorem fortunam, vel sanitati restituitur, totum, vel partem, quā possit, tenebitur adimplere: sicut illa, quæ uouet castitatem, & postea nupsit, consummauitque matrimoniū, non tenetur ad plene perfecteque castitatem seruandam: quā debitum

coniugale uiro suo tenetur persoluere, cum ille ab ipsa expostularit: tenetur tamen obseruare secundum partem sibi possibilem, scilicet ad non exigendum debitum. Quinimmo debet etiam voluntatem habere seruandæ castitatem perfecte & integre quàm sibi fuerit licitum & possibile; puta marito uita iam defuncto, Caiet. in summa. de materia voti. Vnde infertur, quod non liberatur quis a voti obligatione propter omnia illa, quæ voto iam emissio superueniunt, quæ si a principio acciderent, ille qui uouit, a uouendo desisteret, ut inferius in c. 18. nu. 9. apertius dicemus.

40 Nonno, qui uouet aliquid etiam minimum: puta dicere unum tantum Pfalterij versiculum, uel Aue Maria: postea uero non dicit. uel dare poculum aquæ frigidæ amore Christi, & non dat, secundum Caiet. 2. 2. q. 89. ar. 7. Cuius opinio licet alias placuerit, nunc tamen contraria, quam tenet Sotus lib. 7. q. 2. ar. 1. de iust. & iur. magis placet, per ea, quæ supra, nu. 10. de iuramento rei leuis & paruæ diximus.

41 Decimo peccat, qui uouet aliquid se statim facturum, uel intra certum tempus, siue uotum esse tacitum, siue expressum, quod tamen non statim; uel intra tempus præfinitum implet, secundum S. Tho. communiter receptum 2. 2. q. 88. ar. 9. ad 3. & in 4. lib. sent. dist. 3. 8. q. 1. ar. 1. per textum Deut. c. 23. Quod si tertio nouit, se non uouisse animo statim adimplendi, neque tempori terminum præfinitisse tacite uel expresse, intra quod uotum adimplere teneretur, non peccat mortaliter non adimplendo, quandiu conscientia non remordet, se esse in mora circa eius implementum. Hoc enim est signum, quod non est transactum tempus, intra quod teneatur implere illud, iuxta mentem prædicti Cardinalis 2. 2. q. 88. ar. 2. & in summa de materia voti. Et si culpa sua factum esset, ut iam non posset implere, iam peccauit, eo quod ad uoti executionem se ipsum reddidit impotentem: ut quæ uouit uirginitatem, si se corrumpi pateretur, non solum teneretur obseruare, quod supererat adimplendum, uerum etiam dignam agere penitentiam, quia culpa sua effecta sit impotens ad integre uirginitatem obseruandam, arguitur in toto iure. ff. de reg. iur. & c. commissæ de elect. lib. 6.

42 Undecimo, qui facit uotum adiecta tamen aliqua conditione, cuius implementum ipse impedit, & postea non implet uotum, secundum Rich. in 4. lib. sent. dist. 3. 8. ar. 3. q. 3. Vnde infert, non esse liberum ab obligatione uoti, cum, qui uouit Deo aliquid cum conditione, Si Deus ipsum ab aliquo peccato præseruaret, postea uero non facit id quod fecisset, aut delibebat facere ad se præseruandum ab illo peccato, quando promisit, si non promississet, uel se in illud peccatum præcipitem dedit, ne ad implendum remaneret adstrictus: quamuis Angelus, uerbis uotum. t. §. Io. & alij non adeo bene sententiam Richardi referre uideantur.

43 Duodecimo peccat mortaliter, qui uouet ingredi religionem, si fornicationem, uel adulterium, aliudue scelus admitteret hac intentione, ut huiusmodi peccata uitaret, uel gratia imponendi sibi aliquam penitentiam, uel

vet absolute se obligat, si hoc uel illud sibi accideret: quod quidē postea
 ē completa conditione non implet. Quoniam huiusmodi uota condi-
 cionalia sunt, & ideo conditione adimpleta uoluntati, arg. l. cedere diē ff.
 de verb. sign. c. si pro te. de rescript. lib. 6. Quamuis si contentus in con-
 ditione poneretur pro fine, non ualere, ut dictum est supra num. 30.
 nec facta sub conditione obligarent ante adimpletam conditionē, nisi
 uouens ipse esset in causa, quo minus adimplerentur: ut mater, quæ uo-
 uet ieiunare, si filius recuperet sanitatem, non tenēbitur ad ieiunium,
 si filius moriatur, Ang. verb. totum.

Præsupposito igitur, quod uota huiusmodi condicionalia, etiam pec-
 nalia, quibus quis uouet ingressum monasterij, uel peregrinationē in
 terram sanctā, uel Urbem, &c. Si illud, aut illud euenit: aut illud pec-
 catum admiserit, quæ situm est nuper, quis in eiusmodi dispense? Ad
 quod Sotus respondet lib. 7 q. 4. art. 3. de iussit, & iure. antequam pec-
 cetur, episcopum posse; & postea non nisi Papam. Sed nobis uidetur
 discrimen esse inter casum, quo quis uouet ingredi religionem, uel pere-
 grinari in terram sanctam, uel urbem, &c. Si tale, uel tale peccatum com-
 miserit, & inter casum, quo quis uouet non admittere tale peccatū sub
 pœna eundi Hierosolymam; aut ingrediendi religionem, &c. quia in
 priori casu solum, est unum uotum condicionalē religionis, in quo ne-
 que ante, neque post adimpletam conditionem episcopus dispensare po-
 test, ut dicitur infra, nu. 75. in secundo uero duo uota sunt. Alterū ab-
 solutum tale peccatum non committendi; alterū condicionalē & pena-
 le ingrediendi religionem, &c. Si peccauerit, & tunc uotum prius est prin-
 cipale, & posterius accessorium. & certum est in priori uoto principali
 episcopum dispensare posse, per notata in præfato num. 75. eum non
 sit uotum perpetuæ ciuitatis, neque religionis, neque aliud ex quinque
 Papæ reseruatīs. & ita uidetur antequam prius absolutum uioletur,
 & per illius uiolationem posterius condicionalē purificetur, episcopū in
 utroque dispensare posse: tum quia accessorium sequitur principale, &
 accessorium, de reg. iur. lib. 6 l. cum principalis ff. eod. tum quia, subla-
 to priori principali per episcopi dispensationem, tollitur secundū con-
 dicionalē, quum per uiolationem prioris, quod non est, non possit pu-
 rificari.

Ex quibus infertur solutio quōnis nuper propositæ; An ualeet iura-
 mentum, aut uotum non ludendi, aut non ingrediendi talē domum,
 quæ illi occasione peccandi præbet, sub pœna eundi genibus Hierosoly-
 mam ore bufonem ferendo? Responderi enim debet, ualere quidē quo
 ad ipsam profecionem: sed non quoad circumstantiam ferendi bufone-
 nem: quia id inhonestum est, & nullius erga Deum reuerentiæ. Neque
 quoad circumstantiam eundi genibus, quia est impossibile, saltem mor-
 raliter, quod sub uotū non cadit, argum. l. Nepos Proculo ff. de uerbo.

signifi. & cap. faciet. 22. q. 3. Professio uero ipsa est honesta & possibilis, & ita merito quoad ipsam ualet, licet non quoad circumstantias, arg. cap. utile per inuente non vitatur. de reg. iur. lib. 6. quando sunt separabilia, ut hæc.

Decimotertio peccat mortaliter, qui uouet aliquid propter malum finem, ueluti ieiunare, uel elemosinam facere, ut consequatur iniustam vindictam, uel voluptatem illicitam, Richar. in 4. dif. 38. quæst. 1. & late Caietanus, 2. 2. q. 88. art. 2. & dictum est supra eodem, nu. 30 & seqq. Vbi tamen diximus, quod qui concubinam habens, promittit Deo aliqua pia, si dederit ipsi filium ex ea, non uouere propter malum finem, & ideo teneri ad implendum illud, adimpleta conditione, per rationem ibidem allatam.

Decimo quarto peccat mortaliter, qui uouet uirginitatem animo perpetuo eam seruandi, & post uotum semel uel pluries uiolatum proponit non continere, secundum sanctum Th. 2. 2. q. 88 art. 3. ad 2. communiter receptum in 4. lib. sent. dist. 38. Secus autem esset, si eo animo eam uoueret, ut ad eam semel amissam seruandam non teneatur: quia actus agentium non operantur ultra fines eorum. non omnis. ff. si cert. pet. e. ad audientiam de decim. Porro, qui uouet non ducere uxorem, non censetur uouere continentiam, & ideo fornicando non peccaret plus, quam si illud non uouisset, Roset. uerb. impedimentum 4. cap. 12. licet qui uouet continentiam, ducendo postea uxorem, peccet mortaliter secundum omnes. Verum est item, quod uotum absolute ducendi uxorem non ualet, siquidem uxorem ducere est a statu perfectiori ad minus perfectum descendere, s. a statu continentium, ad statum conjugatorum arg. cap. nuptiar. 3. 2. q. 1.

Dixi: Absolute, quoniã si uoueret ea de causa, quod se imbecillum, & uix sufficinetem ad resistendum peccato fornicationis agnosceret, & quod nisi uxorem duceret carni succumberet, obligaretur, ut recte adnotauit Caiet. 2. 2. q. 88 art. 1. Quoniam illa circumstantia de adhibendo remedio propriæ carnis imbecillitati facit, ut, quod alioquin erat minus bonum, efficiatur maius bonum. Per quod ante tres annos respondimus teneri ad ducendum uxorem quandam, qui uouit uxorem ducere, dum periculum mortis nauigando incurrisset, ut uitio carnis, quo maxime laborabat, commodius resisteret.

44. Decimo quinto peccat mortaliter qui aliquem retrahit a proposito religionis, quod uolebat exequi oblata iam opportunitate, & aliis circumstantijs ad id necessarijs, secundum Palud. in 4. dist. 15. q. 2. ar. 2 & S. Anton. 1. par. tit. 2. cap. 1 §. 1. Aug. Silu. Tabien. & communem, uerb. restitutio. Grauius tamẽ peccaret, si post ingressum religionis, in qua animo stabili, perseuerabat, egressum ei persuasit: grauissime uero, si post professionem, sine iusta dispensatione fecit eum apostatare, iuxta mentem prædictorum.

distorum. Quinimmo in tertio casu tenetur eundem ipsum restituere religioni, si potest, uel si non potest alium simile uel se ipsum religioni tradere, secundum Scotum in 4. dist. 15. quaest. 3. in respon. ap 2. quaest quod etiam in praecedentibus duobus casibus esse faciendum tradunt B. Ant. ubi supra, & Adrian. in 4. de restit. quaest. 3. nobis tamen post Caietan. uidetur sufficere in illis casibus suadere alteri aequo bono, ut ingrediatur religionem, etiam si hoc illi omnino non persuadeat, quod etiam idem Scotus ubi supra uidetur sentire & ex utroque Thom. 2. 2. q. 62. ar. 2. potest facile deduci. Quinimmo credimus in nullo casu teneri se ipsum religioni tradere, quod Ioan. Maior in 4. distin. 15. quaest. 17. non exiguis argumentis persuasus, & horum contraria dissoluens tenet, & Sotus li. 4. q. 6. arti. 3. de iust. & iure. Illud uero cum opinione communi persuasum habemus, illum qui retrahit alium ab ingrediendi, uel profitendi religionem proposito aliqua bona intentione iustisque de causis non peccare, neque incedere in canonem c. 18. de regul. sess. 25. C6c. Trid. cuius tenor refertur infra cap. 14. nu. 17. in quibus iustis causis sunt, quod uolens ingredi est coniugatus, & sine consensu coniugis uult id facere: uel quia credit ipsum nullatenus religioni conuenire, ipsiq; fore utilem, uel pro sua spirituali commodum, quod ex ipsius ingressu consiliis percipit, sibi ad honeste uiuendum conducens. praesertim ea de causa, quod in monasterio, in quod ingredi destinat, male contra disciplinam regularem uiuitur. Nam inducere ad talem religionem & eandem ingredi, & in ea recipi, peccatum est: siue sit virorum, siue feminarum, non obstante, quod ab ecclesia toleretur, secundum opinionem communem, quam recte explicat

46 Caiet. 2. 2. q. 189. ar. 9. Praeterea in ea sumus sententia, quod etiam si laude dignum sit, aliquem ad religionem inducere, secundum S. Tho. praecipitata 2. 2. q. 189. artic. 9. non est tamen ualde laudandum illum, qui persuadet alteri uouere religionis ingressum: quoniam, ut recte tetigit Caiet. ubi supra, ar. 2. & idem experientia ipsa nos docet, minus alacri animo perferunt onera religionis, minusque perseuerant, qui uotis ipsis quasi coacti ingrediuntur, quam qui libera spontanea que uoluntate id faciunt, et si utrumque ex genere suo rectum & licitum sit, secundum sanctum Tho. 2. 2. q. 189 ar. 2. Praeterea hoc etiam addimus, quod sicut qui inducit alium ad religionem, ubi perfecta regula obseruatur, laudabiliter facit, iuxta eundem sanctum Tho. ubi supra art. 9. sic e contrario qui alteri suadet ingredi religionem ad eam laxatam, qualem modo dicemus, & ubi regula perperam obseruatur, peccat. Adiciamus etiam, eum, qui uouet ingredi religionem, non satisfacere ingrediendo, ubi regula non seruatur, & ubi cum dissolutione uiuitur: & si quando uouet, non intendit ingredi aliam religionem praeter illam, & nulla sit spes breuis postmodum tempore illam siue pristinae sinceritati restitutum iri, non tenebitur ingredi illam, neque aliam: quoniam eius uotum quodammodo ratione euentus iam factum

est illicitum, vt subtiliter adnotauit Ioannes Maior in 4. lib. sent. dist. 38. q. 20. Quod idem dicimus de illo, qui monasterium reformatum vbi recipiatur non inuenit: quamuis inueniat aliquod quod vocatur reformatum: sed re vera constat non esse tale: quoniam ibi vnusquisque pro sua voluntate vitam agit, & fere omnes putantur esse male conscientie. at vero contrarium esset dicendum de illo, qui inueniret monasterium, quod non diceretur reformatum, nihilominus tamen re vera in timore domini, & votorum essentialium obseruantia, & sub regimine obedientieque sui prelati ibi communiter viuunt, etiam si non adeo stricte, sicut regularis disciplina exigit, quoad ea, quæ accidentaria sunt ibidem viuere.

Caiet. 2. 2. q. 189. art. 3.

Decimosexto peccat, qui vouet religionem in genere & absolute, neque saltem animo suo votum restringit ad hanc, vel illam religionem hoc vel illud monasterium: & quia eum nolunt recipere, vbi ipse vellet, non vult intrare aliam, quæ ipsum reciperet, arg. cap. non est. & capit. magna. de vot.

Dixi: Non restringit: quia, si restringeret, saltem animo, ad certam aliquam religionem, vel certum monasterium, & ibi nolunt ipsum recipere, non tenetur aliam ingredi, etiam si eum ibi libenter reciperent. quia limitata causa limitatum producit effectum, non omnis scilicet cert. perat. c. si per litteris. de rescript. quamuis præfatus Sotus lib. 8. de iustit. & iur. q. 2. art. 1. absque sufficiente fundamento dicat, debere eum prius curare ingressum in illam, & si eum illa non receperit, teneri intrare aliam. quod tamen nullo iure, nullaque efficaci ratione probatur, & ita non est tenendum, & consului si, 2. q. 4. §. consideremus. auth. de trient. & semiss. collat. 3. sicut statim infra nu. 48 dicemus.

47 Decimosextimo peccat, qui vouet ingredi certum aliquod monasterium, vel certam religionem intentione se ipsum obligandi ad obseruandam continentiam, etiam si non admittatur neque ad habitum, neque ad professionem, & non vult eam, dum vixerit, seruare, eo quod non fuit admissus.

Dixi: Vouet intentione se ipsum obligandi, &c. quoniam, si ea caruit intentione, sed absolute vouet tale monasterium, vel religionem intrare, quin etiam (quod amplius est) perseuerare, vel professionem emittere, ad nihil eorum erit obligatus, & poterit vxorem ducere, si non admittatur. Immo etiam si fuerit admissus ad habitum, si postea contraxerit matrimonium, licet peccet contrahendo, non tamen obligatur ad continentiam obseruandam, & quoadiu matrimonij vinculum durat, poterit coniugale debitum postulare. Nam quemadmodum, qui promittit Deo intra annum sacros ordines suscipere, si eo tempore non suscipiat, peccati quidem reus erit, sed non erit adstrictus ad diuinum officium recitandum, ad quod ordo sacer, si ipsum suscepisset, obligabat, iuxta late tradita per nos in cap. quando. de consec.

confecr. dist. 1. ca. 7. nu. 2. neque si in peccatum fornicationis prolabatur faciet contra votum vel continentiam, quam ordo sacer sibi habet annexam: sic est qui vouet ingredi religionem, & in ea permanere, si postea duxerit uxorem, tenebitur quidem ratione peccati non exiguam agere penitentiam, & est retinere voluntatem adimplendi votum, si aliquando potuerit: at quandiu matrimonij vinculum durat, non tenebitur ad continentiam obseruandam, vt copiose & subtiliter Card. Caiet. 2. 2. q. 189 art. 4. comprobatur. Ceterum ei Sotus lib. 8 q. 2. ar. 1. de iustit. & iur. contradicit circa differentiam, quam assignat inter illum, qui voto simplici se obligauit ad religionem, & inter eum, qui vouet ingredi, & profiteri Sed nobis opinio predicti Cardin. magis adridet. Primo quia sicut longe distant inter se votum de ingrediendo religionem ad eam probandam, & de ingrediendo eam ad eam profitendam, eamque perpetuo retinendam. ca. ad apostolicam. de regul. c. 1. & non solum. eodem tit. lib. 6 sic etiam votum obligandi se ad vnum ex his duobus erit valde diuersum a voto, quo se quis obstringit ad alterum.

Secundo, quia nullus iuris peritus (meo quidem iudicio) inuenietur, qui non iudicaret, dispensationem illam esse subreptitiam, quam qui vouit ingredi simul & profiteri impetraret, exprimendo tantum, quod vouit ingredi, & tacendo, quod vouit etiam profiteri. arg. cap. postulasti de rescript.

Tertio, quod qui vouet tantum ingredi religionem, eamque ingreditur, & post ingressum vouet profiteri, multo amplius obligabitur ad professionem faciendam, quam alter, qui, postquam ingreditur, non emisit votum de profitendo in ea, arg. c. 1. de treug. & pac. & auth. itaque C. communia de success.

Quarto, quod ius commune non adeo obligat ad perseuerandum eum, qui vouet ingredi ad probandum, sicut obligat votum, quod quis facit perseuerandi & profitendi, siue id ante ingressum siue post faciat. quoniam iuri communi satisfacit ingrediendo bona fide & sine dolo, vt probet virtutes quas experiatur: quamuis si talis vite ratio displiceat, poterit, si libeat, exire, dicto cap. ad Apostolicam. & dicto c. non solum, ibi *Pro voluntate*, & cap. 1. ibi, *Libere*. At vero si emisit votum profitendi, nihil tale efficere licebit, nisi iusta causa in id eum iuuet, arg. c. non est. & ca. magnæ de uoto. Quocirca mihi persuasum habeo, eum, qui prius horum uotorum emisit, posse intra annum probationis religionem, quam elegit, relinquere eo solo, quod modus ille uiuendi displiceat: non autem ille, qui posterius emisit, nisi post dispensationem impetratam ex causa, quæ uiro prudenti uideatur iusta, arg. dicti c. non est. iuncta gl. qui autem uouit fieri religiosus nihilo alio expresso, solum ingressum uidetur uouere, secundum utrumque Tho. 2. 2. q. 189. ar. 4.

48 Decimo octauo peccat, qui uouet strictiore ingredi religionem, & postea

- Ita ingreditur laxiorem, secundum S. Tho. 2. 2. q. si. art. penult. sed iam non tenebitur illam strictiorem intrare, si professionē emisit in ea, ubi laxius uiuitur, c. qui post votum. de reg. lib. 6. aliās uero sic, secundum Archid. communiter ibi receptum. Adiciamus etiam, eum, qui uouet religionem, si nulla eum uelit admittere, posse in sæculo remanere & uxorem ducere, secundum Ang. verb. uotum. 3. art. 1. r. & Card. Caiet. 2. 2. quæst. 189. art. 3. quamuis Innoc. III. in cap. porrectum. de reg. oppositum sentire uideatur. At uero qui uouet aliquam intrare religionē, sine expressa tamen uel tacita limitatione huius aut illius monasterij, si in finitimis & propinquis cœnobiis nō admittatur, tenebitur ad remotiora externaq; proficisci, ubi sit aliqua spes, q̄ eum recipient. at uero si saltem tacite secum intellexit de monasterijs tantum suæ regionis, aut regni, uel linguæ, si in his non inueniat receptores, non tenebitur ad alia monasteria tenenda. quod etiam placuit prædicto Cardinali in dicta q. 49 88. art. 3. Dicimus tamen, q̄ quamuis S. Tho. 2. 2. q. 189. ar. 10. affirmet, non esse opus nimio consilio, longaq; deliberatione ad statuendum propositum ingrediendi religionem propter rationes, & auctoritates, quas ibidem adducit, & propter alias, quas non etiam in additione cap. quando, de consecrat. distinct. 1. scripsimus: nihilominus tamen hoc esset intelligendum de illo, cui specialia non obstant impedimenta; puta morbus, debita, ceteraq; huiusmodi: sicut in eodem loco exprimit, & de illo, qui adeo bene sit ad ingressum religionis dispositus, ita ut in Deo totam suam collocarit fiduciam, quod eius auxilio quodcunque onus religionis ualebit sustinere secundum prædictum Cardinalem, qui ait hoc adeo esse necessarium, quod, qui huiusmodi fiduciam non habet, eā debet procurare multa oratione, sacra confessione, sacre Eucharistiæ assidua perceptione, & sacre scripturæ lectione. neque prius ingrediatur, quàm saltem speret huiusmodi uolūtatem fiduciamque post ingressum sibi a Deo præstitum iri. quæ quidem conclusio singularis & quotidiana est. Gerson uero in regul. moral. & Ioan. Maior in 4. dist. 38. q. 16. sub finem aliquid amplius uidentur exigere. quibus omnibus adde quæ hac de re diximus in Commen. cap. non dicatis. 1. 2. q. 1. nu. 2. & quod S. Tho. in dicta q. art. 4. concludit, quod uouens ingredi religionem non tenetur ad perpetuo perseuerandum in ea, nisi specialiter id intenderit. cui addit singulariter Caietan. quod uouens ingredi, & fieri religiosus sunt paria, si expresse nō intendat fieri religiosus irreuocabiliter, & in esse perfecto.
- 50 Decimonono, qui ingreditur & profitetur religionē aliquam, & quia ibi regularis obseruantia nequaquam uiget, non obseruat illa religionis præcepta, quæ sub reatu culpæ mortalis obligant: neque excusabitur, eo quod non intendat obligare se ad uiuendum arctius, quàm in tali monasterio uiuitur eadem ratione, qua non excusatur a continentia obseruanda, qui sacros ordines suscepit absque intentione obligandi se ad eam seruandam.

nandam. Quocirca, qui huiusmodi religionem, vel monasterium ingreditur, & proficitur, si tunc non omnia, quæ ibi sub reatu, mortalis dilecti obligant, præmeditatur, uel si ea præmeditatus non intendit se ad illa obligare, tenetur huiusmodi mentionem mutare in illam, qua intendat talia religionis præcepta in posterum obseruare, vel eã noue profiteri, ut recte adnotauit Maior in 4. dist. 38. q. 20. Quod quidem verum est quoad essentialia uota, non aut quoad alias accidentarias obseruationes, quæ sunt iam sublata, uel mitigata apostolicis priuilegiis ueris, uel tpe immemoriali præscriptis: uel ex licentia tacita uel expressa proprii prælati ad hoc facultatē habentis: uel ex consuetudine, quæ licet nõ sit immemorialis, est tñ adeo rationalis, & tot annorum, adeoque uetus & antiqua, quæ ad ita emolliendas prædictas obseruationes sufficeret, Quoad quas obseruationes recte poterit defendi opinio Panor. in c. su per eo. de regularib. & cap. Deus qui. de vit. & honest. cleric. quem prædictus Io. Maior licentiosius, liberiusque, quàm par erat, carpsit: cum constet etiam Card. Florentin. in c. cum ad monasterium. de stat. monach. & post eum multos alios (in quibus sunt Felin. in c. nam concupiscentiam. de constit. & Aufrerius decis. Tholos. 448.) immo & S. Anto: 3. par. tit. 16. c. 1. §. 11. & 12. idem tenuisse. Cumq; constet totius orbis Christiani maximam partem idem obseruare ipso summo Pontifice sciente & tolerante, & consequenter ipsum aliquatenus dispensante, iuxta gl singularem c. qui circa. de consang. quamuis capitulum illud, cuius est illa glossa, non probat id quod illa dicit, sed aliud singularius v. in c. si quis autem. nu. 67. de pœnit. dist. 7. diximus.

- 51 Vigesimo peccat, q filios, uel filias offert monasteriis religiosis, ubi nimia cum libertate & licentia uiuitur, & promissa secundum regulam suã & religionem non obseruantur, iuxta mentem Card. Caieta. 2. 2. q. 189. art. 5. Quod tamen limitandum est procedere, quando filia, uel filij traduntur monasteriis in eisdem educandi, instituendiq; quo in eis fiant monachi, uel monachæ, & ibi tam licentiose uiuitur, ac supra eodem cap nu. 46. dictum est: aliàs non esset peccatum, salte mortale, ut patet ex his, quæ ibi, & in præcedenti casu diximus.
- 52 Vigesimo primo, qui uouet præ timore mortis animã, uel corporalis naturalis, uel casualis concepto in periculo infirmitatis, maris, partus, naufragij, belli, hostiũ, alij uel similibus, & non implet etiã condicione, sub qua forte uouit, completa. Quoniam timor, quo mors animæ timeatur, qui a Deo proficitur, neq; ille, quo timeatur mors corporis naturalis, casualis, uel accidentaria, immo neque timor mortis uolentæ, qui non infertur ad extorquendum votũ, infirmat illud. c. Gonsaldus. 17. q. 2. c. p. sicut nobis. de reg. nisi tantus sit, ut hominẽ ab usu, rationis alienet. c. sicut tenor eodem tit. Impediret autem timor mortis uolentæ, qui dñ iustus, uel alterius mali ad id sufficientis ordinati ad extorquen-

dum votum, cap. 1 de his, quæ vi, per quod id tradunt Panor. & alij ibi, & in d. c. sicut nobis, adiunctis quæ aiunt glossidem Panor. & cõmunis in c. Abbas. de his, quæ ui, & Fortun. de ultimo fine, illat. 2 l. n. 342. & nos etiam in cap. uerum, de iureiur. diximus. quidquid dixerit Sidu. verb. metus q. 8. post Cardin. in d. cap. Abbas. dum loco eius uitio librarij, uel impressoris Panormitanum allegat.

- 53 Vigesimo secundo peccat, qui uouet aliquid dignũ, quod uoueatur, sed est huiusmodi naturæ, quod de se aliud maius bonũ excludit: ut qui uouet perseuerare in religione aliqua de laxioribus, quod de se excludit aliam arctiorẽ, & neque hoc neque illud adimplet: quoniam illud uotũ ad alterum ex duobus supradictis obligat: non autem ad perseuerandũ in minũs bono, si ad alterum perfectius trãlire uoluerit, iuxta sententiã omnium, quam Ioan. Tabien. in verb. votum. 1. §. si. explicuit.

Vigesimo tertio peccat, qui uouet se numquam, dum uiuet, uinum, uel quid aliud simile bibiturum: postea tamen bibit, quotiescunque id facit: etiam si in eadem die multoties biberet, quin etiam quamuis nõ promittat se non bibiturum, nisi quodam die certo, puta die Veneris, aut Sabbathi, nam licet Palud. in 4. dist. 1 §. q. 4. innuere uideatur, q̄ tunc tantum prima uice est peccatum mortale, non autem secunda, uel ulteriori, nisi id ex contemptu faceret: oppositum tamen, scilicet quod qualibet uice mortale peccatum admittatur, uerius apparet, in quod et tandem ipse Palud. ibi, & in alio loco magis propendet, & Ioan. Maior in eadem dist. q. 6. id asseuerat.

- 54 Vigesimo quarto, qui uouet aliquid facere aliquo certo tẽpore; ueluti orare, ieiunare aliquo certo die, & non facit illud præscripto tẽpore, immo & si post illud non fecerit, quantocius cõmode poterit. Quoniam qui tenetur debitũ aliquod p̄soluere suo creditori ad præstitutum diẽ, si eo nõ soluerit, tenetur postea soluere l. Celsus. ff. de recept. arbit. cap. cum dilecti. de dolo & contum. Quod tamen limitandum est procedere, quando qui uouet non respexit principaliter diẽ uel tẽpus, quo promisit explere uotum, ut cõmuniter non respiciunt confessarij in diebus, quos imponunt ieiunandos pœnitentibus, iubentes, ut diebus Veneris & Sabbathi unius mensis, uel anni ieiunent: pœnitens, n. q. aliquo illorũ dierum non ieiunaret, teneretur alio postea ieiunare. Quo quidem casu, sententiã Siluestri in verb. votum. 2. q. 4. poterit defendi: secus esset tũ, quando principaliter respexit tempus, rem autẽ, quã uouit, ueluti onus, aut quid adiacens ipsius temporis sibi præfixit, qualis est mēs & intentio sanctæ matris ecclesiæ circa ieiunia, quæ in honorẽ huius uel illius sancti, uel aliis statutis diebus anni fidelibus proponit obseruãda: ex quibus, si aliqua omittimus, quãuis in eo peccemus, & ob id pœnitentiã agere teneamur, nihilominus tamẽ nulla deinde remanet obligatio ad totidẽ aliis diebus, quot omisimus, ieiunandum, ut luculenter Card. q. 88.

q. 88. ar. 12. sub finem explicuit: sicut neque qui diuinum officium vno die dicere omittit, illud idem alio die tenetur persolvere, sed solum ad penitentiam agendam pro delicto tenetur, sicut diffusius in repet. c. quando de consecr. dist. 1. c. 10. nu. 53. diximus.

Vigesimoquinto, qui vouet, & pœnitundine ductus, non vult illud adimplere, arg. c. vouentibus, 17. q. 2. Non tamen peccaret, saltem mortaliter, ob hoc tantum, q̄ pœnituerit vouisse, modo postea adimpleat, & propositum non adimplendi non concipiat, Ang verb. votum 3. §. 13. Silue. verb. votum. 2. q. 20. licet additio ad predictum Ang propositum teneat, pœsupponet, paria esse, quem pœnitere se vouisse, & nolle adimplere votum, quod falsum est.

Vigesimo sexto, qui vouet aliquam abstinentiã, aut quid aliud simile, & dubitans postea an debeat implere, nec ne absque superioris dispensatione, quẽ facile poterat adire, votum violat. Rosel verb. votum. 5. §. 7.

55 Vigesimo septimo, qui vouet aliquid, quod per se ipsum adimplere non valet, nec per alium curat adimpleri, illis casibus, in quibus id agere tenetur, secundum mentẽ Inn. in c. scripturæ. de voto. & Panor. in c. licet. eod. tit. S. Anto. 2. par. tit. 1. c. 2. §. 5. Angel verb. votum. 3. §. 7. & Silue. verb. votum. 2. q. 12. Casus autem, in quibus aliquis tenetur alium sibi substituere ad complendum uotum, quando per se ipsum id minime valet, sunt qui sequuntur. Primus, quando votum ipsum, saltem tacite, ad id videtur extendi, vt uotum opitulandi his, qui in terra sancta pugnant, extenditur ad opem per alium ferendam. Secundus, quando aliquis vouet id quod nullatenus per se ipsum poterit executioni mandare, secundum eosdem auctores, vbi supra. Tertius, quando sua culpa effectus est impotens ad uotum implendum, secundum maiorem pœdictorum doctorum partem, id quod sine solido fundamento dicitur. quocirca oppositum cum Siluestro vbi supra verius arbitramur.

56 Vigesimo octavo peccat heres, qui uota realia defuncti nõ adimplet, sunt autem illa, quæ ad rem familiarem illius pertinere videntur; vtpote si vouisset templum struere, vel pro amore Dei eleemosynam aliquã elargiri. Quoniam ita tenetur eiusmodi votis satisfacere, ac alia debita persolvere, l. 2. ff. de pollicit. notant Panor & alij in c. licet. de voto secus tamen est de personalibus, cuiusmodi sunt vota ieiunandi, macerandi corpus, continendi, & alia similia. glo. in dicta. l. 2. ff. de pollicit. Quæ procedunt siue heres sit filius, siue extraneus quispiam alius, nisi ipse sponte sua se ad id uoluit obligare, secundum Palud. communiter receptum in 4 lib. sen. dist. 38 q. 3. ar. 3. qui addit, q̄ quando ille, qui defunctus est, emiserat votum, partim reale, partim vero personale, & expressit vtrumque; puta uouit pergere ad Diuum Iacobum, ibique calicem aureum offerre, uel monasterium ædificare, & ipsum ingredi, heres non tenebitur ad id quatenus est personale: sed sic quatenus est reale. & ita in duobus exemplis modo positis

positis non tenebitur adire Diuum Iacobum, neque monasterium intrare: tenebitur tamen ipsum ædificare, & calicem offerre. At vero, quando expressit solum votum personale, non autem reale, quod erat accessorium, ad nihil tenebitur: verbi gratia. Heres illius, qui vouit adire Diuum Iacobum, nõ tenebitur ipse illuc pergere, neque tenebitur illa persolvere, quæ defunctus eò accedens expendisset. Item heres illius, qui vouit religionẽ, non tenetur in demortui locum se ipsum religioni dicare, neque monasterio cõferre illa bona, quæ mortuus secum adportasset, si eam ingressus fuisset, arg. l. cum principalis. ff. de reg. iur. & cap. accessorium. de reg. iur. lib. 6.

57 Vigesimo nono peccat, qui ob falsam, uel iniustã causam voti dispensationẽ impetrat, vel dispensat in ipso, gl. sing. in c. non est. cõiter recepta, de tot. & S. Tho. 2. 3. q. 89. ar. 13. quoniam dispensatio, quæ falsæ causæ innititur, subreptitia est, & inanis. c. super litteris. & ca. ad audientiam. de rescript. & l. & si legibus. C. si contra ius vel utilit. quæ autem sine causã iusta fit, non tollit diuinæ legis obligationem, iuxta gl. communiter receptas, in c. non est de voto. & c. quando. de iureiuran. arg. ca. sunt quidam 25 q. 1. Et quamuis Adrianus in 4. de restit. teneat, q̄ ille, cui conceditur dispensatio sine causã, & contra legem penitus humanam, nihil peccet, licet dispensator sit: oppositum tamen, quod tenuit Caiet. 2. 2. q. 6. art. 5. nobis verius esse videtur, videlicet vtrumque peccare, propter rationes, quas ille ibi adfert, & quas nos in c. quæ contra mores & dist. adiecimus. Occurrit tamen nunc concordia prædictorũ auctorum, uidelicet ponendo differentiam inter actum dispensandi, & inter actum utendi dispensatione iam impetrata sine subreptione, & dicẽdo, q̄ opinio Caietani procedat in priori. & opinio Adriani in posteriori. quo multa dubia quotidiana solui possunt. Addo tamen, illum, qui dispensat, grauius peccare, q̄ eum, qui petit & impetrat: nihilominus tamen neutrum eorum mortaliter: nisi quando ex tali dispensatione notabile aliquod scandalum exortur. Addo item, quod multo minor causã sufficit ad dispensandum sine peccato circa legem omnino humanam, quàm circa legem naturalem & diuinam.

58 Trigésimo peccat, qui credit pertinaciter esse malum uouere, etiam cum debitis circumstantijs, sicut aliqui hæretici tenent, secundum mentem sancti Tho. 2. 2. quæst. 88. art. 4. & lib. 2. contra Gent. cap. 238. quod esse hæreticum late probat Castren. lib. aduersus omnes hæreses. uerbo, uotum.

59 Trigésimo primo peccat, qui, uel quæ ex consensu coniugis emittit uotũ continentix: postea uero debitum cõiugale poscit, secundũ ocs. Id etiam est dicendum si debitum soluit ei, qui de ipsius consensu uotum emisit, secundum S. Tho. in 4. dist. 38. quoniam consentit peccato mortali, quod alter admittit coniugale debitum exigẽdo, & subinde peccat.

Ad Rom. 1. & c. 1. de offi. delegat. Attamen non peccaret, si peteret, secū- dum Innoc. a Panor. & alijs in c. 1. de conuers. coniug. & Silueft. uerb. uo- tum. 5 q. 2. receptum.

Trigesimosecundo peccat, qui, uel quæ coniux postquam ambo uo- tum simplex continentia fecerūt, alter illorum debitum ab altero petit. c. quod Deo. 3 q. 1. quamuis alter illorum uotum suum uiolauerit for- nicando, secundum omnes; quoniam non debet frangere suum uotū ob id, quod alter suum uiolauerit. Verum est tamen, quod, si timeant sibi in continentiam, deberent a summo Pontifice dispensationem obtinere: quoniam episcopus id facere nequit, nisi forsan quando illud ex aliquo magno timore originem duceret, qui tamen non erat satis ad uoti obli- gationem impediendam, secundum communē opinionem in c. ueniens. qui cleri. uel uouent. ubi tex. singularis, quidquid dixerit Ioan. Maior in 4. dist. 3 2. quæst. 2 Cuius opinio posset habere locum, quando ad sedem Apostolicam non pateret recursus, uti Silueft. uerb. matrimonium. 7 §. 5 & uerb. dispensatio. §. 9. insinuauit. Cuius rei radicem nos in cap. at si cle- rici. §. de adulterijs uero. de iudi. expressimus, ut inferius, numero 76. dicemus.

Dixi: Postquam uotum fecerunt; quouiam si tantummodo pepige- runt inter se ad certum usque tempus abstinere, ueluti usque ad Pascha, bene possunt ambo postea mutare sententiam, arg. c. præterea. de spōsal. Immo etiam si alterum illorum solum pænituit pacti, & alter intelligit, eum, quem pænitet pepigisse propensum esse ad incontinentiam, & facile in eam lapsurum, tunc deberet ei debitum coniugale persoluere, secun- dum Hugonem Card. 1. ad Corinth 6. Nam, quamuis pactum præcesse- rit inter eos, non tamen uouerunt, & ita sibi inuicem possunt remittere pactum.

60 Est tamen notandum, quod uotum alterius coniugum sine alterius cō- sensu de non soluendo debitum, immo etiam de nō petendo, est illicitū, secundum S. Tho. in 4. lib. sent. dist. 3 2. q. 2. & Palud. ibidem, quæst. 2. quo- niam est graueonus alteri; eo quod in eam necessitatem adigitur, ut pudor- em petendi debitum semper subire cogatur. Quocirca non solum epi- scopus huiusmodi uotum potest dissoluere, immo & alter coniugum po- test omnino illud irritare; quippe quod in suum præiudicium uergat. Neque duo capita, uidelicet. c. quidam. & c. placet. de conuer. coniugat. quæ contrarium significare uidentur, aliquid obstant: non enim innuūt, eum, qui professus est religionem absque coniugis consensu, non posse petere debitum, sed potius non posse exigere, hoc est, ad ipsum persoluen- dum compellere. Lexigere. ff. de iudic. & l. si constante. ff. solut. matrimo. cum eis adnot. At uero uotum non habendi copulam, nisi quando mos gerendus sit alteri coniugum, licitum est, nimirum que habet obligandi. Quo- niam, qui tale uouet, sibi soli, & non alteri præiudiciū facit. Silueft. ue. b. uotum.

votum. §. 2. & quia qui profitetur religionem, vouet non habere copulam carnalem, alter coniugum, qui sine alterius consensu profitetur, nõ solum vouet non exigere debitum, sed etiam neque petere, neque soluere, ideo eius votum, quamuis nihil valeat quoad non soluendum & non petendum debitum coniugale, quatenus alteri coniugi præiudicat, valet tamen quoad non exigendum & non petendum, quatenus sibi tantum præiudicat. Quo fit, vt altero mortuo, huiusmodi coniux ad castitatem seruandam teneatur: quamuis, si postea vxorem duxerit, matrimonium sit validum, vt probe docuit Siluest. verb. votum. 4. q. 2.

- 61 Trigesimotertio peccat, qui, vel quæ coniux vouet rem, quæ non tendit in præiudicium alterius, veluti ieiunare, vel facere aliquid, ad quod est vi legis diuinæ, aut humanæ tenebatur: vel dare eleemosynam ex his, quæ ultra dotem possidet: postea autem illud non adimplet, secundu mentem omnium doctorum, quam Angel. verb. votum. 2. §. 8. & Siluest. verb. votum. 3. §. 1. expressit.

Dixi: Quod non vergit in præiudicium alterius, quoniam si aliquo modo præiudicat, nullam vim habet obligandi. Vnde mulier, quæ vouet abstinenciam, vel peregrinationem sine mariti licentia, non tenetur eas adimplere, c. manifestum. & c. noluit. 3. q. 5. si maritus repugnauerit. Immo etiam si, ipso consentiente, talia emiserit vota, & postea ille contradixerit, vxor non adimplens votu non peccabit: maritus vero peccat, quando sine causa, quod primum concesserat, postea reuocat, Rich. in 4. dist. 3. 2. q. 2. ar. 2. quamuis consensum, quem adhibuit in votum continentiæ, reuocare non valeat, Siluest. vbi supra. Neque maritus in iniuriam præiudiciumve vxoris, quantum attinet ad coniugale debitum, quidquam uere potest. Nam quoad hoc æqualis conditionis esse iudicantur. c. gaudemus de diuort. & c. si quis vxorem. 3. 2. q. 1. Mulier vero, quæ antequam nuberet, aliqua vota vouit, & postquam nupsit non potest absque mariti præiudicio ea implere, excusabitur ab eorum executione, si maritus numquam præbeat assensum: quo tamen mortuo tenebitur eadem implere c. manifestum. 3. 3. q. 5. Ros. verb. votum. 2. §. 8.

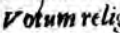
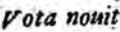
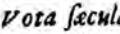

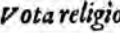
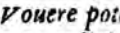
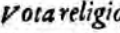
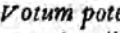
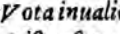
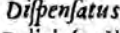
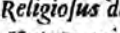
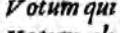

- 62 Trigesimoquarto, qui vouet terræ sanctæ succurrere ex licentia vxoris suæ, vel etiam absque licentia, & postea non implet c. ex multa. de voto, quamuis consultius esset nihil tale vouere, si vxor non potest virum comitari, neque etiam: absque periculo incontinentiæ remanere, secundum sanctum Tho. in 4. lib. sent. dist. 3. 2. q. 2. ar. 4. Vxor etiam, secundum Ostien. Panor. & communem in dicto c. ex multa. potest huiusmodi votum sine licentia mariti facere, & tenebitur illud adimplere, quando sine periculo incontinentiæ id posset efficere, & haberet talem facultatem, quæ posset milites secum ducere, qui auxilio esse possent: quamuis S. Th. in dicto ar. 4. & Siluest. verb. votum. 5. q. 1. oppositum tueantur. Sed primum verius apparet, etiã si nullus ipsorũ absque alterius licentia possit habitum

habitum suum in habitum religiosorum, quos tertij ordinis uocāt, vel cuiuscumque alterius religionis mutare, quoniam id præiudiciū, ac nō nihil horroris ac fastidij affert. Adde hic dictis supra nu. 48. quod uouens generaliter ingredi religionē, uel specialiter aliquam religionem, non reltringens se, saltem tacite, ad certum monasterium, non censetur satisfacere uoto, eo q̄ refutetur ab uno, uel altero Prælato illius religionis, licet sit Prouincialis uel Generalis; nisi causa cognita iudicaret, illū esse ineptum religioni, ut nuper latius probauimus.

De irritatione, & ratificatione uotorum.

S V M M A R I V M.

- 63 ispensare, & commutare, & irritare uotum differunt.
- 64 ispensant & commutant soli prælati: sed quidam irritant, sed non eque.
- 65 otum de numquam peccando uenialiter non ualet.
- 65 otum de non peccando mortaliter ualet, sed facile soluitur.
- 65 otum de non peccando hoc, uel illud ueniale, ut ualet.
- 65 otum religiosi de non peccando irritat superior.
- 65 ota nouitij non irritat superior.
- 65 ota secularis per professionem tolluntur.
- 66 otum irritatum non resurgit per mortem irritantis.
- 67 ota religiosorum, quæ ualida, & quæ a nullo pendent superioris.
- 68 ouere potest qui potest peccare, uel mereri.
- 69 ota religiosorum, & minorum quomodo differant, & conueniant.
- 70 otum potentium ad matrimonium quæ irritari possunt.
- 71 ota inualida ratificantur, nisi & c.
- 72 ispensatus super uoto, uel commutatus illud qui peccat.
- 72 eligiosus dispensatus per hanc subreptionem.
- 73 otum qui superior post approbatum irritat.
- 72 otum ab alio factum, & a se ratum non implet, & c.

- 65 ro luce dicendorum præsupponimus primo, dispensationem, commutationem, & irrationem, inter se differre. Nam irritatio non aliam causam expostulat, quàm uoluntatem illius, qui ad irritandum habet facultatem, cap. puella. 20. quæst. 2. cap. manifestum. 33. quæst. 5. tradit Palud. in 4. dist. 38. q. 4. & S. Anton. 2. par. tit. 11. cap. 2. §. 6. Dispensatio uero causam iustam & rationabilem requirit. quia, qui habet auctoritatem dispensandi, poterit omnino uotum relaxare absque eo, quod loco uoti aliquid iungat uouenti, & tunc tam uouens, quàm qui dispensat manent

nent in conscientia securi. Commutatio autem, uel redemptio uoti exigit, ut id, in quod uotum est commutandum, redimendum ue, æque bonum sit aut melius, quàm id quod uouit. tunc autem æque bonum exigitur, quando ex aliqua causa rationabili commutatur. tunc uero melius requiritur, quando sine aliqua causa, sed solum ex mera uoluntate est facienda commutatio, iuxta mentem omnium, quam optime Card. Caiet. 2. 2. q. 88. art. 12. explicuit. Vnde inferitur id, quod nos eundem Card. ubi sup. sequuti in gl. 2. c. quanto. de iureiur. diximus. nempe, eū, qui habet potestatem ad dispensandum & commutandum, posse partim dispensando, partim uero commutando relaxare uotum sine causa omnino iusta ad uotum ipsum omnino relaxandum, imponendo ali quid loco eiusdem uouenti, licet minus sit eo, quod uouit.

64. Secundo præsupponimus, prælatos tantum ecclesiasticos habere potestatem dispensandi, uel commutandi uota, secundum S. Th. 2. 2. q. 88. art. 12. & alios in 4. lib. sent. dist. 38 & omnium sententiam. Multi autē alij habent potestatem irritandi uota; puta pater, & eo deficiente, mater quæ tutelam filiorum suscepit, & ipsi tutores, uel curatores pupillorum, uel minorum: Maritus etiam potest uxoris uota, & dominus uota seruorum, & Abbas, uel alius prælatus uota religiosorum irrita facere, cap. illud, 20. q. 1. c. mulier, 3. 2. q. 2. & c. puella. 20. q. 2. & c. manifesta. & c. nolunt. 3. 3. q. 5. cum suis glos. Nam, ut recte definit S. Th. 2. 2. q. 88. art. 8. Nullus, qui alterius subditur potestati, potest emitte re uotum, quod ualidum sit in eis, in quibus ille subiicitur, absque eius consensu.

Tertio præsupponimus, non omnes prælatos æqualem irritandi potestatem fortiri. Quoniam pater, & mater, quæ deficiente patre illi succedit, uel tutor possunt omnia uota irritare, tã realia, quæ ad rē familiarem pertinent, q̄ personalia, quæ fiunt ab illis, qui pro ætatis defectu nō possunt matrimonium contrahere. adeo ut qui uouerunt, numquam amplius illa uota implere teneantur, etiã si ipsimet, qui ea irritarāt, in ea de nouo confetirent: nisi uouens, eadē uota iterum ratificaret. Idem omnino dicendū est de prælatis, quoad uota religiosorum. at uero neque pater, neque mater, neque curator ullo modo possunt irritare uota illius, qui ad iustā peruenit ætatem, in qua matrimonium potest contrahere, si uota sint personalia, & iuri illorum non præiudicant, qualia sunt uotū religionis, & uotū castitatis. arg. cap. annum. de iud. lib. 6. Possent tñ irritare uota realia ad rē familiarem pertinentia, & etiam personalia, quæ illis præiudicant. Neque quidquā ad rem facit, ut uota illa sint pure personalia, uel principaliter personalia, & accessorie realia: quale est uotū ingrediendi religionē, c. in præsentia. de probat. auth. ingressi. C. de sacros. eccl. cū ei adnot. Qm̄, de his omnibus perinde indicandū est, ac si pure personalia essent. arg. c. accessorium. de reg. iur. lib. 6. cū suis concord.

Maritus autē nullo modo potest uxoris uota irritare & nulla facere, neque.

neque rursus vxor vota mariti, nisi in quatum alter alteri præiudicium facit, quidquid dicat, & affirmet Panor. in c. scripturæ. de voto. secundū Ang. & Silu. verb. votum. 5. q. 1. propter rationem S. Th. 2. 2. q. 88. art. 8. quam adduximus supra, præterquam in casu quando alter coniugum notoriam fornicationem, siue carnalem, siue spiritualementem admitteret, c. Agathosa, 27. q. 2. secundum Panorm. in c. fin. de conuers. coniug. qua de causa alter illorum poterit nullū reddere votum alterius, quo se obstrinxerat ad numquam coniugale debitum exoptulandum, ut constat ex supradictis. Dominus item potest serui sui uota, quæ in suum præiudicium uergunt, omnino abolere, reliqua uero nequaquam, secundum omnes.

65 Pro solutione autem questionum, quæ mihi de hac re proponuntur, dico, quod votum numquam uenialiter peccandi, & numquam peccandi non ualent: quia sunt de re homini in hac uita impossibili, iuxta illud Io. 1. c. 1. *Si dixerimus, quod peccatum non habemus, ipsi nos seducimus*. Item votum numquam mortaliter peccandi, uidetur esse de re tam difficili; quamuis non impossibili ut non obliget, aut certe facile per ordinatum relaxari debeat. Item uotum non committendi tale, uel tale peccatum ueniale, ualeat. Credo tamen eius transgressionem non esse, nisi ueniale cõiter, sicut nec alia transgressio uoti de re leui esse uidetur. quia uotum, quod est quædam lex, quam sibi uouens tulit, non magis eum obligare uidetur, quam lex à Deo, & ecclesia ei lata, cuius leuis transgressio non est mortifera, c. vnum. §. si. 25. dist. S. Th. 2. 2. q. 88. art. 5. & aliis citatis in c. 11. nu. 4. diximus. Et uotum non committendi tale, uel tale peccatum mortale, ualidum est, eiusque transgressio duplex peccatum est, & transgressor circumstantiam uoti confiteri tenetur. Quoniam pro certa habeo opinionem, quæ asserit materiam esse satis conuenientem ad uouendum eam, quæ præcepta est, ut dictum est supra nu. 45. quamuis quæ solum consilij est, magis propria sit. Item quod uerior mihi uidetur Soti opinio, in lib. 7. q. 3. art. 3. de iust. & iur. quam Caiet. 3. 2. q. 88. scilicet, quod superior religiosi, omnia eius uota, quamuis sint de non peccato tali uel tali ueniali peccato, aut tali uel tali mortali, irritate potest: quia quauis prælatus tollere non possit obligationem, qua subditus ad illa peccata non committenda aliis legibus tenetur, nouam tamen obligationem, quam sibi sufficientem ad id libertatem non habens imposuit, tollere potest. Item quod superior non potest irritare uota nouitiorum sicut professorum: quia illorum uoluntas adhuc a superioris uoluntate non penderet, arg. c. 1. beneficium. de reg. lib. 6. Item quod religiosus, cum esset secularis fecit, ipso facto commutantur in uotum sollempne religionis, cap. scripturæ. de uot. cum ei adnotat. Interrogatus autem: An maritus uota, quæ sua uxor antequam nuberet fecit, irrita & nulla facere possit? Respondi posse, si marito præiudicant, prout est textus singulari in c. noluit 33 q. 5.

quæ ad hoc a paucis citari credo, in quo S. August. ait: *ut si adhuc innuptæ conceperat pater uota persolvere antequam persolverit nupterit, & uiro eius nõ placuerit, non persoluat.* Interrogatus itẽ: An maritus omnia uota, quæ uxor sub eius piãte facit, irritare possit? & qualia possit? & qualia non? Respondi non posse, nisi ea, quæ sibi præiudicant, ut supra dictum est.

66 Quarto supponimus, fuisse opinionem Innocentij in c. scripturæ de vot quod uota eius, qui habet ætatem nubendi, aut ducendi uxorem, a maritis, uel uxoribus, dominis, parentibus, curatorib. irritata, sicut obligant quoad ea, quæ non sunt in præiudiciũ irritantiũ, iuxta communẽ opinionem: ita quoque incipiunt obligare, simulatq; ipsi uouẽtes liberantur a subiectione irritantium. Sed profecto contrariũ uerius, & rationi conformius nobis apparet, per cap. quidam, & cap. placet. de conuers. coniugatorũ, ut tenent Panor. in d. c. scripturæ. Ang. Silu. uerb. uotum. 4. q. 2. & Caiet. 2. 2. q. 88. ar. 8. nisi quando expresse, se aliquid facturos uouerunt, posteaquam ab alterius subiectione se liberos inuenirent, secundum omnes

67 Quinto, supponimus uota religiosorũ, quorum materia neque in genere, neque in specie est eis prohibita, & proinde secundũ se sunt ualida, non idẽo nullius uigoris existimari; quia sunt irritabilia, quinimmo ad sui obseruantia obligant, quousque ab illis, q̄ id possunt facere, irritentur, et si prius ea nunquã approbassent, quoniã sub ea conditione semper fieri uidentur, si superior non contradixerit; quæ quidẽ cõditio semper impleta manet, donec superior cõtradixerit. At uero uota, q̄ fiũt in rebus prohibitis a suo superiori, alioquin tñ licitis, non obligant, donec prælatus ea probauerit. qm̄ sub hac conditione semper fieri credũtur, si uidelicet superior annuerit, ut Card. Caiet. ubi supra recte definiuit. Et hoc modo debet limitari & interpretari quoddã dictũ concilij Agathensis. c. monacho. 20 q. 4. scilicet monacho non esse licitum uouere.

68 Sexto, supponimus, q̄ licet qui carent ætate sufficienti ad cõtrahendũ matrimoniũ, si eo iudicio polleant, ut possint iam & mereri, & peccare. quæcunque uota, siue personalia, siue realia, regulariter emittere possunt, quibus obligẽtur, iuxta glossam insignẽ, ab omnibus receptã in c. mulier. 3 2 q. 2. Panor. cũm communi in c. 2. de uoto. nihilominus patẽtes illorum uel tutores omnia illa recte possunt irritare. cap. puella. 20. q. 2. & c. mulier. 3 2. q. 2. desumptum ex cap. 30. Numeror.

Dixi: Regulariter: quoniam uoto sollempni religionis se non possunt obstringere, etiam cũ consensu patris, aut tutoris, cap. 1 de Regul. lib. 6. bene tamen uoto simplici, quidquid aliud insinuent Angelus, & Rosella, male percipientes, quid sibi uoluerit sanctus Tho. 2. 2. q. 88. art. 9. ut optime declarat Siluest. uerb. uotum. 3. q. 5.

69 Septimo, supponimus, illud, quod definitũ est de pueris, qui nondũ ætatem nubendi, uel ducendi uxores attigerũt, illud statuẽdum esse de religiosis,

religiosis quantum attinet ad votorum irrationem, quam ipsorum superiores facere possunt. scilicet eorum vota, quae de rebus bonis honestisque fiunt: quae neque suae regulae, neque praecipis diuinis, neque superiorum statutis repugnant, ualida esse, quando sibi a suis superioribus non obstititur. Veruntamen illi pro mera uoluntate sua, sine alia ratione & causa possunt illa irritare, & nulla reddere, sicut sensit Innocentius communiter receptus, in c. scripturae de votis & S. Thome iuxta Card. Caiet. interpretationem. 2. 2. q. 88. art. 8. & Palud. in 4. dist. 38. q. 2. & S. Anton. 2. part. tit. 1. c. 2. §. 6. & sic venit intelligendum praedictum illud concilium Agathense in c. monacho. 20. q. 4. Est tamen circa hoc adnotandum, quod licet recte possimus affirmare quoad effectum, ne monachus teneatur adimplere votum, satis esse quod superior iubeat ei, ne faciat id, quod uouit, uel nolit ad id agendum facultatem concedere, esto prius non sit effectus certior de voto: quoad effectum tamen, ut uotum irritum, & inane fiat, non de voto est, sed praeterea necessarium est, ut prelati de uoto ipso iam premonitus, uoluntate & auctoritate sua illud omnino irritet, & nullum faciat, quod optime docuit Caiet. in dicto art. 2.

70 Octauo dicimus, quod illi quibus satis aetatis est, ut possint contrahere matrimonium, possunt etiam quaecunque uota personalia facere, eademque adimplere tenentur, et renitentibus patribus, aut eorum curam gerentibus; cuiusmodi sunt uota continentiae, religionis, dicendi aliquas orationes, & alia similia: dummodo regimini & gubernationi domus paterna, aut parentum potestati, siue rei familiari, nihil nocenti, aut iniuriae inierant. Talia enim uota, nihil ualere, nisi essent in subsidium terrae sanctae, uel fierent ex rebus castrensibus, hoc est in bello uel quasi in bello partis, de quibus infra cap. 17. agemus, uel cum expresso tacitoque consensu parentis, ut optime collegit Siluest. uerb. uotum. 3. q. 6. At uero uota realia, quae principaliter ad rem familiarem pertinent, si ab illis fiant, qui possunt nubere, uel uxorem ducere, licet ualida sint, possunt tamen penitus aboleri, aut irritari a parentibus uel curatoribus, donec ad uigesimalimum quintum annum, & puellarum quae ad duodecimum non peruenerunt, secundum B. Antoninum 2. par. tit. 11. cap. 2. §. 10.

Dixi: Principaliter, quae ad rem familiarem pertinet, quoniam uota, quae accessorie illam tangunt, non possunt irritare, quando adiunguntur personalibus, quae ab eis irritari non possunt: cuiusmodi est uotum professionis, quod quidem ex consequenti bona profitentis transfert in monasterium cum ipsa persona. cap. in praesentia. de probat.

71 Nono supponimus, patrem & tutorem posse uotum sollemniter reuocare, si factum fuerit ab eo, qui non habet aetatem, ut possit contrahere matrimonium. Irritandum est autem antea, quam ad praedictam aetatem per uenerit: quoniam post eam irritare non potest, cap. puella. & ibi Cardin. §. Xlvi. 20. q. 5. Cuius contrarium accidit circa uotum simplex, quod est

postquam ad legitimum ætatem peruenit, poterunt irritare: dum tamen filius adhuc in illa ætate ratum non fecerit votum, quod egregie Caiet.

2. 2. q. 89. art. 5. adnotauit.

Decimo supponimus, quod, ut aliquis votum suum inuvalidum ratificasse censetur, non satis est credere votum, quod emisit, validum fuisse, & ideo proponere illud adimplere, uel rone illius in monasterio permanere, putans professionem esse validam: sed oportet, ut resciat illius nullitatem, & velit illud noue validate, ut singulariter tradit Caiet. ubi supra. quem sequimur; tum per rationem eius; tum quia errans non consentit, l. si per errorem. ff. de iurisd. omni. iudic. tum quia etiam nouo consensu opus est ad ualidandum matrimonium nulliter contractum, ut dicemus infra cap. 2. 2. num. 69 & 86. quia potius necessarium est, ut ita gratum habeat, ut uelit, quod votum antea factum ab ipsa ratificatione sit validum, etiam si prius non ualuisset. quod præclare etiam idem Cardinalis ubi supra explicuit.

Vndecimo, quod hæc consequitur peccare primo, qui carens potestate ad dispensandum, commutandum, redimendum, uel irritandum votum, aliquid horum fecit.

Secundo, qui habens tantum potestatem ad redimendum, uel commutandum qualem habent multi confessarij, virtute bullarum, aut subilectorum electi, dispensat super voto, uel ipsum irritat, & nullum facit, argue. c. 2. de const. lib. 6. & l. fin. ff. de iurisd. omni. iudic. quatenus habent male facere eum, qui extra territorium suum, uel potestatem sibi concessam aliquid facit. Immo & actus ab eo factus non ualet, ut sensit Caiet 2. 2. q. 88. art. 1. 2. quod etiam in cap. quando. de iureiur. diximus, præsertim quod uti iurisdictione, quam quis non habet, peccatum est letale, secundum S. Tho. receptum, 2. 2. q. 67. art. 6.

Tertio peccat, qui ex ordine Mendicantium ad Canonicos regulares uult transire ex dispensatione Papæ, & quia intellexit illam obtinere non posse, nisi prius habitum dimittat, ob id eum dimisit, & aliquando seculari veste indutus in celsit, & postea eam dispensationem impetrans, huiusmodi diabolicam astutiam subtricit, ut in præc. c. si quando, de refer. exceptio. 6. nu. 4. comprobauimus. Quocirca huiusmodi religioso consulendum est id, quod sæpe coplures admonuimus, ut uidelicet ad pristinam illam suam religionem reuertatur, uel iterum supplicet summo Pontifici, ut, ea taciturnitate non obstante, dispensationem ratam & validam esse velit.

37 Quarto, qui cum esset superior, potestatemque haberet irritandi, uel obliterandi aliquod uotum, in ipsum consensit: postea uero sine rationali causa, ipsum ex mera malitia, uel proprio impulsu affectu, uel fingens illud uotum in maximam uergeret præiudicium, irritat & annullat, cum parum, aut nihil inde emanaret nocenti, secundum prædictum Card. Caiet. 2. 2. quaest. 88. art. 8. Qui tamen adiicit, subditos non peccare, si non

non adimpleant votum, quod fuit ita perperam irritatum, sicut et superiores nihil peccant, dum legitime irritant subditorum vota solum pro libera uoluntate sua, sine causa aliqua & malitia, & antequam illa approbentur: quoniam in hoc suo iure vtuntur, cap. puelle, ca. illud. 20. q. 2. c. noluit, & cap. manifestum 33 q. 5.

- 74 Quinto, qui votum a parentibus suis, uel aliis ab eo factum & a se ratificatum non implet: non autem si non ratificauit, nisi animo se ipsum obligandi ad nihil aliud amplius, quam ipse uoluerit, cap. licet cum ea adnotat. per omnes de vot.

Quis super voto dispensare, aut illud commutare ualeat.

S Y M M A R I V M.

- 75 **D**ispensant soli Prælati Ecclesiastici circa vota.
 75 Papa solus dispensat super voto sollempni, & aliis quinque.
 76 Episcopalem iurisdictionem habens an in hoc æquetur Episcopo.
 76 Dispensans & dispensatus super uoto absque iusta causa ut peccant.
 77 Dispensandi una causa super uoto est leuitas uouendi.
 78 Votores oblata cui debeat, facta dispensatione.
 78 Votum omne tollit professio religionis.
 79 Votum qui commutare potest an possit dispensare.
 80 Voti commutat. & ui Cruciatæ faciendæ est in eius utilitatem.
 80 Votum castitatis bis frangit, quæ nubit, & consummat.
 80 Vota futura includit potestas dispensandi.
 80 Peccata futura includit potestas absoluedi.

- 75 **I**RCA hoc dicimus primo, quod soli prælati ecclesiastici habent potestatem dispensandi & commutandi uota propter rationem, quam S. Tho. communiter receptus reddit, 2. 2. q. 88. artic. 1. 2. per illud 2. ad Corinth. 2. Nam & ego quod donauit &c.

Dixi, Et commutandi, quia non potest quis auctoritate propria commutare uotum, etiã in melius, nisi manifestum sit, illud esse gratius Deo, ut pulchre declarat Caiet in præfato art. 1. 2. neque consequenter confessarius, neque alius, cui non sit data facultas commutandi uota.

Secundo dicimus, quod solus Papa, uel qui potestatem ab ipso peculiarem habet, potest super quinque uotis dispensare, scilicet super uoto perpetuæ continentiæ, religionis, peregrinationis in Hierusalem, uel Romam, uel ad sanctum Iacobum Compostellam. Etenim, quauis nullus textus re-

periat, qui omnia ista vota soli Papæ referuet, præter uotum in Hieru-
salem, per cap. ex multa de uoto. adiuncta glo. singul. uerb. incumbit.
Quinimmo neque hoc quando ex deuotione, & nõ in subsidium terræ
sanctæ sit, secundum Panorm. in dicto cap. ex multa. quem ibi sequitur
Rauennas: iuxta tamen Romanæ curiæ stilum, qui satis colligitur ex ex-
trauaganti Xisti quarti, c. & si dominici. de pœnit. & remiss. omnia hæc
sunt summo Pontifici referuata. Vnde secundum aliquos, quicumque
inferior ab aliquo istorum quinque tentaret absolueret, præterquam q̄
peccaret mortaliter, pœnam etiam excommunicationis incurreret: per
dictam extrau. quod tamen non est uerum nisi de illo, qui ex facultate,
uel concessione eiusdem Papæ Xisti quarti absolueret: quoniam de tali
tantum ipsa loquitur, uti post Siluest. uerb. excommunicatio. 7. casu 3 2.
& Ang. uerb. excommunicatio. 5. § 3 1. nos super eandem extrauagan-
tem expressimus. In ceteris autem uotis alij Prælati inferiores poterunt
dispensare, ut episcopi, uel qui iurisdictionem episcopalem sortiti sunt.
quamuis Panorm. c. proposuit. de concess. præb. solam commutandi po-
testatem illis concedat, sed non est uerum propter ea, quæ ipse in c. 1. de
uoto docuit.

Tertio, quod prælati inferiores episcopis, non habentes iurisdictionem
quasi episcopalem, nihil tale possunt, secundum Inno. in dicto c. 1.
de uoto. ab Ostien. reliquisq. omnibus communiter receptum, & a Pa-
norm. in dicto c. 1. explicatum, nisi ad hoc præscriptione, uel priuilegio
peculiari muniantur. Verum est tamen, prælatos regulares posse reli-
giosorum suorum vota irritare, sicut dictum est supra, num. 63. id quod
etiam Siluest. uerb. uotum. 4. q. 3. asseruit. immo & dispensare si suat ex-
empti. Quoniam eorum iurisdictione quasi episcopalis reputatur, iuxta
gl. sing. & receptam, Clem. 1. de rebus eccles. non alienan. aliàs uero mi-
nime, quidquid aliqui sensisse uideantur.

Quarto dicimus, q̄ nullus præter summum Pontificem potest dis-
pensare super uoto continentię sollemniter emisso per sacri ordinis sus-
ceptionem iuxta communem omnium doctorum sententiã affirman-
tium, illum posse dispensari in uoto sollemni per professionem factõ, si
grauissima aliqua adsit necessitas, secundum Inn. & gl. communiter re-
ceptam in c. cum ad monasterium, de stat. monach. quam nos in c. lite-
ras. de rest. spol. codiose roborauimus.

76 Quinto dicimus, quod communis doctorum consensus habet, q̄
quamuis episcopi nõ possint dispensare in uoto etiã simplici perpetuæ
continentiæ, nisi sit magnũ periculũ incontinentiæ, & non possit adiri
Papa, iuxta Siluest. uerb. uotum. 4. q. 4. uti inferius dicemus: possent ta-
men dispensare in uoto cõtinentiæ non perpetuo, sed ad tempus seruan-
dæ; ueluti per annum, secundum Palud. in 4. dist. 38. q. 4. Immo, & secun-
dum Ant. & alios idem facere possent circa uotum de numquam con-
trahende

trahendo matrimonio, Ange. verb. votū. 4. §. 9. & Siluest. quaest. 4. in hoc ultimo tamen contrarium tenet Caietan. Tom. 2. Opusculorū Opusculo 11. quaest. 1. Cuius opinio licet aliās mihi placuerit, nūc tamē magis placet opinio Angeli & Siluestri. Tū quia illa seruatur in sacro Pænitentiarie prætorio. Tum quia præsupposita opinione cōmuni, quam ipse quoque Caietanus tenet; scilicet, materiam voti sufficiētem esse opus, quod nō est supererogationis, sed præceptum, nō potest vere dici æqui ualere uotum de non nubendo & votū castitatis, per quod corrui eius fundamētū, vna cū rñsionibus ad duō argumeta neruosa, quæ ipse contra se pponit, quæ nimia subtilitate potius, quā æquitate niti vident.

Sexto dicimus, neminem sibi persuadere debere, summū Pontificem pro mera voluntate sua sine iusta causa posse dispensare, aut commutare vota, neque omnem dispensatum sine iusta causa posse esse securū. per gloss. sing. cap. non est, de uot. Neque obstat cap. veniens, de iureiuran. quatenus habet, in quocunq; iuramento esse superioris ius exceptum: quod etiam in votis asserendum est. quoniam illa verba non significant excipi voluntatem Papæ, vt recte ponderauit sanctus Th. 2. 2. quaest. 88. art. 12. sed nullo iuramento aut voto iuri & auctoritati summi Pōtificis derogari aut detrāhi posse, quominus cū rationabili causa in illis possit sancte dispensare. Quamuis in religiosorum votis & iuramentis intelligendum sit (Salua sui superioris voluntate) & ex consequenti, salua voluntate summi Pontificis, qui est supremus omiū Antistes. Non. n. est quoad hoc Papæ tanta potestas super alios oēs orbis Christianos, quanta eidē & alijs religiosorū prælatis super religiosis, vt explicuit optime doctissimus Caietanus in d. art. 12. Est tamen notandum, q̄ queuis causa reddens cōplementum ipsius voti malum vel inutile, vel maioris boni impeditiuum, est satis iusta & rationabilis ad dispensandum, secundum omnes post S. Thom. 2. 2. quaest. 88. art. 10. Immo etiam ad hoc, vt sine dispensatione implementum eius omtitatur, si manifestū sit vnū ex tribus supra explicatis efficere, vt patet ex his quæ in superioribus, nu. 24. & seqq. post sanctum Tho. 2. 2. quaest. 88. art. 10. & 12. diximus.

77 Septimo dicimus, q̄ vna ex iustis causis ad dispensandum est leuitas, vel facilitas in vouendo, secundum Panor. in c. 1. de voto per illum textum, & S. Ant. 2. par. tit. 11. cap. 1. in principio. Imbecillitas item eius, qui vouit ad exequendum, quod vouit, scilicet, ad ieiunandum, vel peregrinandum. Habere item numerosam familiam, quæ absque notabili nocuimento, patroni absentiam, tolerare non potest: & alia similia, de quibus certā omnino regula asserri non potest, & subinde arbitrio superioris definiri debent, iuxta Panor. in cap. 1. de vot. iuxta quem, per finem cap. ex multa, de voto. sufficit necessitas, vel utilitas publica, quæ tamen non requiritur, sicut quidam senserunt; satis est enim, vt sit utilitas priuata, arg. cap. 1. & 2. de voto.

Octauo, quod superior, qui votū cōmutat, debet perpendere vouentis qualitatem, & expensas, quas facturus esset in explendo voto peregrinationis, vel aliorum similitudinem ultra illas, quas domi suæ facturus esset, illasque omnes in alia pia opera conuertere, laborē autem itineris in ieiuniis, & orationes mutare, secundū Angel. verb. votū 4. §. 12 iuxta quē votum ieiunandi a paupere emissum minoris redimi potest, quā uotum diuitis. Item si impedimentum sit temporarium; tunc solum dilationē aliquam temporis concedere potest.

78 Nono, quod, quāuis aliqui crediderint, munus voto promissum datum esse illi, cui promissum est, etiā consequuta voti dispensatione, & ut commutatione: oppositū tamen verius arbitramur, iuxta mentem S. Tho. in 4 lib. sent. dist. 38. q. 1. art. 3. & 2. 2. q. vltima, art. 3. Ang. verb. votum. 3. §. 26 & Silue. verb. votum. 4. q. 1. Id quod Caietanus efficaciter probat Tomo 2. Opusculo 11. q. 1. de voto non nubendi, & nos efficacius in Apolog. de reatib. ecclesiastic. q. 1. monit. 71. nu. 1. Potest enim dispensari in voto sine consensu eius, cui vouetur, ut ibi efficaciter probamus. Porro, quemadmodum vna ex legitimis causis ad votum castitatis commutandum est magna fragilitas, quam uouens in se ipso experitur ad obseruandum votum, & ob quam se credit non adimpleturum; quod uouit, Angelus verb. votum. 4. §. 6 ita etiā certissimum est, quodcunque aliud votum posse in religionis votum permutari, Caietanus in summa, verb. voti commutatio, etiā si sit Hierosolymitanum, cap. scripturæ de voto.

79 Decimo, dicimus, quod, sicut quilibet simplex sacerdos possit a quocūque peccato, & quacūque excoicatione & fractione uoti in articulo mortis absoluere; non tamen potest auribus uotis dispensare, aut aliquod illorum commutare. Etenim sola peccatorum absolutio, non autē uotorum dispensatio, vel commutatio illis conceditur, secundum mentem omnium doctorū quod etiā explicuit Siluester verb. votum 4. §. 13. Quod quidem etiā in multis Iubileis uidemus accidere, nosque etiā in 5. Leuitico, not. 27. nu. 1. & seqq. comprobauimus, cum, qui non habet ampliorem auctoritatē, quā commutandi, nō posse dispensare; & qui non habet potestatem nisi ad dispensandum non posse cōmutare: cū ista inter se sint valde diuersa; & potestas & priuilegium dispensandi possit aliquid operari, absque eo, quod ad commutationem extendatur.

Illud autē, quod Sotus li. 7. q. 4. art. 3. de iust. & iur. asseruit, forte rem non adeo perpendens; scilicet, eum, qui habet potestatem ad dispensandum, quod amplius est, habere etiā ad commutandum, quod minus est, forsitan uerum est in illis, qui sunt huiusmodi auctoritatē sortiti iure cōi, & tamquam ordinarij; non autem in his, qui priuilegorū ui, & tamquam delegati eandem adepti sunt, arg. cap. priuilegia. 3. dist. & c. sanc. & cap. porro. de priuileg. & notatur. in cap. 1. de rescript. ubi post

hos resoluit. Decius, priuilegium ita interpretandū, ut aliquid operet̄
contra ius: sed dato aliquo tali, in reliquis est restringendum, quia pri-
uilegia sunt restringenda; cap. porro. de priuil.

Vndecimo, dicimus, q̄ Papa Innocentius septimus concessit confes-
sariis ritē præsentatis ex Ordine fratrum Minorum, ut possint in omni-
bus uotis dispensare, in quibus possunt Episcopi, præterquam in voto
peregrinationis ultra duas dietas, in concessione. r. 15. quod etiam com-
memorat Compendium priuileg. relig. Idem etiam possunt confessarij
Ordinis Dominicani, & aliorum, qui priuilegorū Ordinis sancti Fran-
cisci sunt participes.

Duodecimo, dicimus, q̄ aliqui simplices in eo sunt errorē, vt, simul
atque diploma siue bulla exceperunt, in qua Papa concedit, ut confes-
sarius possit certa illorum uota uel commutare, uel dispensare, credant
festatim a suis uotis liberari. Etenim aliud est committere potestātē di-
spensandi, uel commutandi, aliud uero dispensare & cōmutare, c. gratū.
& c. relatum. de offic. delegat. adiuncto c. si cui nulla. de præb. lib. 6. & c.
si super gratiam. de offic. delegat. eodem lib. Quocirca ab ipso confes-
sario pctere debent, ut sua debita in alia opera pietatis commutet, aut
dispenset. Enim uero, nisi confessarius fuerit requisitus, immo etiam si
fuerit, nisi dispensauerit, aut commutauerit, licet aliās ab omnibus pec-
catis absoluat, & plenariam indulgentiam illis concedat, uota adhuc
sicut antea in suo uigore persueuerant.

Decimotertio, q̄ etiam si uotum neminem alium, etiam si sit hæres,
quàm ipsum uouentem obliget quoad obligationem personālē, sicut
dictum est, neque quoad realem ex ui uoti: obligat tamen eum ex ui pa-
cti, contractus, & promissionis eo modo, quo obligaret eum iuramen-
tū alterius, cap. ex parte. de censib. & notat in c. 2. de pact. lib. 6. & in ca.
eū C. laicus de foro comp. & Fel. in c. cum sit. num. 6. eo. d. tit. Quamob-
rem populus, qui nunc est, tenetur ad implenda uota de obseruatione
lectorum, aut aliarum rerum eiusdem populi, qui centum ab hinc an-
nis præcessit: quandoquidem est vnus idemq; populus. cap. denique. 7.
q. 1. ubi glo. & l. proponebatur ff. de iudic. aut ex ui uoti, quia est idē
populus, aut saltem ex ui contractus, & promissionis, quæ in successorē
uniuersalem pertransit, l. 1. & 2. C. de heredit. action.

80 Admonemus insuper confessarios, qui uota per bullas Cruciatæ cō-
mutant, q̄ commutatio in utilitatē ipsius Cruciatæ fieri debet: in quo
multi errāt, cōmutantes ea in ieiunia, orationes, peregrinationes, mis-
sas, elemosynas pauperum: quia tenor bullæ habet, ut huiusmodi cō-
mutatio fiat in utilitatem Cruciatæ. & idem dicendum est de his, qui
commutant uirtute Iubileortim, aut aliarum gratiarum, quæ præci-
piunt hoc facere in utilitatem aliquorum locorum particularium, arg.
illud. ad l. Aquil.

Decimoquarto, quod quæsitum est nuper a nobis; An qui contra simplex castitatis uotum contraxit matrimonium, teneatur ingredi religionem antequam illud consummet? cum illo modo suum uotum persolvere possit, & non alio. Et Siluest. uerb. matrimonium. 7. q. 5. visum fuit, q̄ sic: & Soto q̄ non in 4. lib. sentent. dist. 3. 8. q. 2. art. 1. & nobis prima fronte opinio Scoti verior uisa fuit; quia uotum ingrediendi religionem non fecit, & quia uidetur sufficere, ut suum uotum non petendo debitum impleat, quamuis reddendo petitum, matrimonium consummat. Sed postea, omnibus satis perpensis, Siluestri verior uisa est: tum propter eius rationem: tum quia omne uotum oblata opportunitate persoluendum est, & opportunitatem in id adesse, negari non potest, antequam matrimonium consummetur. c. commissum. de sponsalib. tū quia S. Th. & Rich. in 4. dist. 18. tenent, q̄ qui contra uotum castitatis matrimonium contraxit, consummando illud peccat. quod uerum nõ esset, si post contractum & non consummatum ad seruandum uotum castitatis non teneretur, quod seruari sine ingressu religionis nequit. Neque obstat, q̄ ingressum religionis formalem non uouit, quia sufficit aliud illi propinquum fecisse, ex quo & eius transgressione una uirtualis ad illud obligatio nascitur. Tum quia idem Sotus fatetur, quod uotum religionis post contractum & nondum consummatum, ad sui ingressum obligat: & non alia ratione, quàm q̄ adhuc persolui potest, & eadem ratio uoto castitatis conuenire uidetur.

Ex quo sequitur, quod uotum religionis, quoad hoc nõ est firmitus, quàm simplex castitatis: & quoad alios effectus infirmitus est; quia qui religionis ingressum uouit, fornicado nec ante, nec post matrimonium contra illud peccat, & qui castitatem uouit, sic. quia uotum religionis ante professionem non magis ad seruandam castitatem, quàm ad ieiunium & alias cæremonias, & statuta religionis seruanda obligat. Vnde sequitur, q̄ qui contraxit matrimonium, & cõsummauit contra solum simplex religionis uotum, postea reddere & petere debitum sine alia dispensatione potest, quamuis qui contraxit contra uotum castitatis, iusta dispensatione ad id indiget, quæ est quotidiana & singularis cõclusio. Quibus omnibus est consequens, q̄ qui castitatem uouit, & matrimonium contraxit, & postea consummauit, duo peccata cõmisit. Vnū in contrahendo, alterum in cõsummando: quamquam Sotus tenet nõ nisi unū cõmittere, & uerū esset, si uera esset eius altera opinio superius refutata. Quibus omnibus adde, quod Sotus lib. 7. q. 4. art. 3. de iust. & iure tenet, quod per Cruciatā potest quis absolui a peccatis post eā concessam cõmissis, non tamen dispensari in uoto post eā facto. sed nõ recte. Tū quia omnes rationes, quæ adducuntur ad probandum Iubilea, & alia indulta ad absoluendum a peccatis concessa, includere peccata futura, nisi excipiantur, concludunt etiam uera futura, quorū relaxandi potestas

potestas in eis fit, ut uideri potest per rationes, quas nos in tractatu de indulgentiis super §. in Leuit. de pœnit. dist. 1. not. 34 nu. 4 afferimus contra gloss. extrauag. 1. de pœnit. dist. & remiss. quæ tenuit includere futura peccata. Tum quia facultas, quam sancta Sedes Apostolica facit. suis Legatis ad dispensandum super uotis, extenditur ab eis futura. Tum quia commissarij Cruciatarũ passim relaxant, uel commutant nota facta post illas concessas.

De præcepto secundo, quoad blasphemiam.

S V M M A R I V M.

- 81 *Blasfemia quid? & est duplex, mentalis & uocalis.*
- 82 *Blasfemia est contraria confessioni fidei. num. 82. & 83.*
- 84 *Et secundo præcepto. &c.*
- 85 *Blasfemus qui iocando, aut turpiter nominando, ut peccat.*
- 86 *Maledicens creaturas quis blasfemus.*
- 87 *Blasfemus an sit, qui cantilenas profanas diuinis admiscet.*
- 88 *Interrogatus quod scit qui & ut iuste negat.*
- 89 *Iuramentum quod ligat post, ad quod non ligat cum fit.*

- 81 *E blasfemia, quæ etiam per hoc secundum præceptum uentur, dicimus primo, quod secundum Ambrosium in lib. de Paradiso, Alex. Halensem par. 2. summæ; quæst. 14. & S. Tho. 2. 2. quæst. 13. communiter receptos, Blasfemare est dicere tacite, uel expresse, uerbo, uel scripto contra Deum, aut eius sanctos quidpiam contumeliosum: quod quidem fit uel tribuendo Deo quod illi nõ conuenit, uel auferendo quod conuenit, uel tribuendo creaturæ, quod solius Dei proprium est; quod si sola mente dicitur, est blasfemia mentalis; si uerbo, uocalis; si autem scripto, scripta.*
- 82 *Secundo diximus, quod blasfemia est cõfessionis fidei & charitati diuinæ contraria, & diuino honori uidetur derogare, & propterea peccatũ est mortale grauissimum, secundum S. Th. communiter receptũ, 2. 2. q. 13. art. 1. 2. & 3. Quamuis neque blasfemia exterior, neque interior, secundum se tantum sit dicenda hæresis; aliud est enim credere, aliud dicere, etiam si sola mente dicatur, & blasfemia in dicendo, hæresis autem in credendo consistit secundum utrumque S. Tho. dicta q. 13. ubi adiecit iunior tribus modis contingere aliquid dicere; scilicet desiderando, præcipiendo, affirmando.*
- 83 *Tertio dicimus, quod nullus blasfemus debet absolui, etiam in foro cõscientiæ, absque eo, quod arbitrio seueri cuiusdam confessarij grauissima*

si illi penitentia imponatur: quod statuit Concilium Lateranense ultimum, sess. 9. §. ad abolendam, sub Leo X. quod nos in cap. inter uerb. 11. q. 3. conclus. 6. transtulimus, & elucidauimus.

Quarto, quod interrogatus, An teneatur quis corrigere alterum, quem blasphemiam audiuit, quamuis emendatio non speretur? Respōdi, q̄ sic, & q̄ id acriter facere tenetur, si sine suo periculo facere potest, ut sancitum est a præcitate Concilio Later.

84 Quinto, quod contra hoc secundum præceptum, quatenus blasphemiam vetat, peccat mortaliter. primo, qui blasphematur contra Deum, uel sanctos, h̄c utens loquendi modis: Pigeat Deum, uel: Doléat Deus: Non credo in Deum: uel Denego, aut maledico Deum, &c. uel dicēs: Deum non esse misericordem, non seruare iustitiam, esse acceptatorem personarum, non videre quæ agantur in mundo, aut nō curare humana, aut illum iniuste punire, uel hoc aut illud non posse efficere: uel tribuit homini, quod soli Deo conuenit; quale est, hominem beatum facere, uel posse uentura prænoscere, secundum prædicta: quamuis iocose ista diceret, si attendit quid uerba significant, & cum deliberatione illa protulit, secundū Bernard. de Busto 1. part. sermone 17. Is enim, si tm̄ iræ furore correptus, & passione exæcatus in similia uerba prorupit, ut quid diceret, quid uerba significaret minime aduertet, tm̄ uenialiter peccat, S. Th. 2. 2. q. 13. ar. 2. Si uero attendit esse uerba blasphemiam, mortaliter delinquit, et si repentina correptus ira, uerba protulerit, ipsumque statim penituerit illa dixisse, secundū eundem ubi supra. Neque quidquam ad rem facit, an subitanea illa ira ex iniusta causa originē habeat, uel ex ludo, ebrietate, uel aliqua occupatione circa rem illicitā, secundū Angelum, uerb. blasphemiam. §. 6. et si contrarium teneat Panor. in cap. statuimus. de maled. cuius dictum est uerū, quantum attinet ad forum exterius. Neque satis est ad peccandū mortaliter, quod talis inconsideratio ex deprauata quadā consuetudine cum propriæ salutis contemptu coniuncta, uel ex culpa lata procedat, iuxta Siluest. uerb. blasphemiam. q. 4. dummodo illa inconsideratio prolationi talis blasphemiam causam dederit, hoc est, q̄ si animaduertet id, quod pronunciat, nō pronunciet illud, secundum Caiet. in summa uerb. blasphemiam.

85 Secundo peccat mortaliter, qui Deū, uel Sanctos iniuriose nominat, pudenda ipsorum membra propriis nominibus explicans, & aduertens quod dicit, etiā si iocandi gratia id faceret, Ang. interrogatione 1. præcepti. quamuis uti istis modis loquendi; puta: Per corpus domini, Per sanguinem eius, siue iurando, siue cū alio contendendo, non est blasphemiam, Caiet. ubi supra. Quoniam post Christi incarnationem Deus dicitur habere corpus & sanguinem, in quantum homo, nō autem in quantum Deus, de quo in additione, cap. quando. de consecr. dist. 1. copiosius diximus.

Tertio,

86 Tertio, qui maledicit alicui creaturæ ratione carenti, in quâ tum est creatura Dei: est enim blasfemia perinde ac maledicere Deû: si tamen simpliciter maledicit, non intendendo aliquid amplius, tunc solum erit uerbum otiosum & uanum, ac consequenter ueniale tantum, quod etiam placuit Caietano 2. 2. q. 13. art. 1.

87 Quarto, qui diuino cultui cãtilenas sæculares profanas & turpes admiscet, siue illa uoce humana, siue alio organo proferatur: uel patitur, aut procurat, ut misceantur. qm̄ in hoc cultui ecclesiastico, & Deo ipsi irrogatur iniuria, iuxta Caiet. 2. 2. q. 91. & in summa ver. organũ uisus. quẽ nos ẽt in Enchirid. de Orat. c. 16. nu. 42 & 48. sequuti sumus (quod ipsum decreuit nunc Conc. Trident. sess. 22. in decreto de obseruandis & euitandis in celebratione missæ.) ubi etiam cum eodem Caietano adicimus, qd, si aliqui præ rustica simplicitate existimarent ista licere re creandi animi gratia, quoniam uident cõiter in his usum & consuetudinem inualuisse, si tñ intelligerent id esse illicitum, & scelus esse mortale, nullatenus id facerent, excusarentur quidẽ a tanto, sed non a toto.

Nunc autem dicimus nobis non uideri letale crimen, nisi cũ cantilena turpis & lasciuia, uana & profana cantatur durante diuino officio ab his, qui iam sunt præmoniti id non licere. Idem asserimus de his qui in nocte Natalis Domini turpes rhythmos, uel scommata sibi inuicem occinunt, uel execrationes quasdam interserunt, tempore quò diuini lectiones petunt benedictiones, ut diximus in d. c. 16. nu. 42.

88 Rogatus autem, An ille, qui furatus aliquid interrogatur a iudice in competente, uel alio sine iuris ordine legitimo, utrum tale quid sit furatus, possit secunda conscientia rñdere uerbo absolute & simpliciter, se id non esse furatũ, intelligendo intra mentẽ & tacite penes se, quod nõ est furatus illo die, mensẽ, uel anno puta anno millesimo quingentesimo septuagesimo primo, uel secundo &c. respondi affirmatiue per fundamenta solita & irrefragabilia quæ pro Paludan. Gabriele, & Adrian. & aliis plerisque contrarium tenentibus, & affirmantibus præfato modo respondentem non mentiri, adduximus infra cap. 25. nu. 43.

89 Rogatus item; An iuramentũ de actu, qui tempore iuramenti est illicitus, liget iurantẽ pro tempore, in quò fuerit licitus; puta iurauit numquam ingredi talem domum odio matris meæ, quæ eã inhabitat, qua mortua, incipit habitari ab alia, quæ põt esse mihi occasio peccati? Respon-di partẽ affirmantẽ esse ueram in iuramento generali & apto comprehendere eundem actũ, tam tempore, quo est illicitus, quàm quo est licitus: partẽ uero negatiuam in iuramento speciali, uel restricto ex natura uerborũ, uel ex causa, ob quam fit, uel aliis circumstantiis, ad actũ illicitũ peo tempore quo est illicitus. Exemplum prim. Iurauit quis generaliter seruare omnia statuta ecclesiæ N. Inter quæ tẽpore iuramenti inuenitur vnum factũ cõtra canones ab episcopo & capitulo, cuius obseruantia

seruantia est illicita, ac c. quod super iis. & eorum, quæ ibi citat Feslin. de maiorit. & obediens postea uero confirmat ut illud ex certa conscientia a S. Sed. Apostolica, quo eius obseruatiæ sit licita, is tenebitur seruare illud statutum post confirmationem Papæ uel iuramenti, cum comprehendatur sub illo, & possit seruari sine interitu uel dispendio salutis æternæ. ar. ca. si uero. de iureiur. & c. quamuis. de pact. eod. lib. Item iurauit quis generaliter, numquam intrare talem domum nulla adiecta causa speciali. quod per prædicta supra nu. 19. & seqq. temerarium, siue uanum est, si tñ postea incipit inhabitari ab aliqua, cuius consortiū teneatur ille uitare, pro tpe in habitationis illius ligabit eū iuramentū. quia nec ex natura uerborum, neque ex causa, uel alia circumstantia restringitur ad solū tempus, quo illicitum, uel temerarium, aut uanum est. Exemplum secundi: iurat quis nunquam intrare talem domum, donec mater eius eā inhabitauerit, uel ob causam finalem euitandi eius bonam conuersationem, quod illicitum est, si postea alio migrauerit mater, & eā inhabitare coeperit alia, cuius conuersatio esset magna peccandi occasio tali iuranti, poterit quidem intrare illam sine uiolatione iuramenti; quamquam alia de causa deberet id euitare; quia iuramentum illud fuit restrictum ex natura uerborum, uel ex causa finali ad tempus, quo erat temerarium, uel illicitum, & actus agentium non operantur ultra intentionem eorum, l. non omnis. ff. si certum. pet. & cap. fin. de præb.

De obseruatione festorum, quod pertinet ad tertium præceptum Decalogi Sabbatha sanctifices.

Cap. XIII.

S V M M A R I V M.

- 1 **F**esti dies omnes Christianorum sunt lege humana induciti.
- 2 Festi obseruatio nunc non est tam stricta ac olim.
- 2 Festis diebus præcipimur audire missam, & uetamur opus seruile facere.
- 2 Finis præcepti alius ab eo non est in præcepto.
- 2 Seruilia opera quæ sunt.
- 3 Seruilia septem opera permittuntur, quinque non seruilia prohibentur.
- 4 Festa ut potius relaxantur ob necessitatem, quam ob pietatem.
- 5 Festis quod licet gratis, licet & ob mercedem.
- 5 Festa inducunt, tollunt, & moderantur lex & consuetudo.
- 5 Festa sua omnis regio & morantes in ea debent obseruare.
- 5 Festos dies quos uiator seruare teneatur.

I

ITA & hoc dicimus primo, omnia Christianorum festa, etiā dies dominicos, solo humano iure, nulla uero iure diuino naturali, aut supernaturali esse in ecclesiam introducta, ut in cap. licet de feriis & in cap. 1. de consecr. dist. 4. comprobamus. Id quod etiam sentit Ioannes Turrecrem. in dicto cap. 1. & clarius Archidiaconus in cap. ieiunia. ead. dist. 3. & S. Tho. 2. 2. quæst. 122. ar. 4. & S. Anton. 2. par. tit. 9. cap. 7. §. antepenul. & Ioan. Maior in 3. lib. sent. dist. 27. q. 23. supra omnes tamen Thom. Vualdensis, de sacramental. capit. 14. ubi ad hoc adducit beatum Hieronymum & Remigium, quamuis Panor. cap. licet. de feriis cum multis aliis & Angel. teneant, saltem dies dominicos iure diuino festiuos esse, quam sententiam Siluest. in verb. dominica. q. 1. vers. 7. communem esse asserit. Veruntamen quod modo definiuimus est tenendum. Etenim quamuis ius naturale & diuinum præcipiant nobis, Deum ipsum honorare & reuereri, non tamen definiunt tempus, quo in nouo testamento id facere teneamur: solum autem ius humanum decernit statuitque certos dies, in quibus ab operibus seruilibus cessare oportet, ut id faciamus. Nec obstat cap. licet. de feriis. quo ipsi nituntur quatenus habet, quod tam veteris, quam noui testamenti pagina septimum diem humanæ quieti deputauerit. Quoniam potest noue, & singulari modo responderi ad summum probare, quod in utroque tam nouo, quam veteri testamento inuenitur, quod unus de septem diebus debet obseruari: nõ tamen quod hoc Deus præceperit in utroque: nam licet id præceperit in veteri testamento præcepto cæremoniali, in nouo tamen testamento, in quo illud cessauit, a principio Apostoli auctoritate sua & non lege diuina cœperunt diem Dominicum obseruare, idemque facere fidelibus præceperunt. Vnde infertur, quanta sit consuetudinis vis circa custodiam & obseruationem festorum, arg. cap. fin. de consuet. & l. 2. quæ sit longa consuetudo.

2. Secundo dicimus, quod ius humanum Christianorum non adeo stricte præcipit, suos dies festos obseruari, ac ius diuinum antiquum suum illud sabbatum tradidit obseruandum, secundum S. Th. in dicta q. 122. art. 4. ad 4. cõiter receptum. Quapropter multa nobis in diebus dominicis fieri permittuntur, ut preparare cibos, & alia huiusmodi, quæ nullatenus in sabbathis veteris legis fieri poterant. Vnde etiam consequitur, ut circa prohibita in nostris festis nobis sit facilior dispensatio, quam in rebus prohibitis in sabbatho illo antiquo, secundum eundem S. Th. in d. art. 4.

Tertio dicimus, quod hoc præcepto de colendis festis nõ præcipit cultus diuinus interior, qui in meditando & colendo Deo consistit: sed tantum exterior, qui consistit in audienda missa, cap. missas, de consecrat. dist. 1. & in abstinendo ab operibus seruilibus exterioribus. c. ieiunia. c. u. gl. & Archid. de consecr. dist. 3. quæ ministerio corpori sunt exercenda,

sicut eleganter docuit Caiet. 2. 2. q. 122. ar. 4. in prin. Quoniam quauis finis huius præcepti sit, vt homo Deo vacet, ipsoque fruatur, & in eo quiescat, ut docuit S. Th. ibidem: quoniam tamen finis præcepti est aliud a re præcepta, tunc non cadit sub præceptum, sicut idem S. Th. communiter receptus. 12. q. 100. ar. 9. asseruit. Verum est tamen, quod sunt necessaria propositum & attentio interiora ad recte audiendum sacrum, quod sit religionis opus.

3. Quarto dicimus, in diebus festiuis non omnia opera prohiberi, sed tamen seruilia, quæ sunt illa, quæ proprie seruiuentibus conueniunt, iuxta text. Leuit. 23. cap. *Omne opus seruile non facias in eo.* Non autem illa, quæ communia sunt tam iis, qui seruiunt, quam illis, quibus seruitur, secundum eundem S. Th. in d. q. 122. art. 4. ad 3.

Quinto dicimus, quod ex supradictis infertur septem generum opera notata a S. Th. in d. arr. 4. in diebus festis licite exerceri. Prima illa, quibus in diuino cultu Deo seruiamus. 1o. c. 3. Secunda, quibus spiritualia exercemus, quale est docere verbo, uel scripto, iuxta gl. mirabile. ca. 28. Numerorum. Tertia, quæ sunt ad salutem propriam necessaria. 1. Machab. 4. & cap. discipulos, de consec. dist. 5. Quarta, quæ ad salutem corporalem proximis sunt necessaria. Prouerb. 4. *Erue illos, qui dormiunt ad mortem,* cap. non in inferenda. 23. q. 3. Quinta, quæ sunt necessaria ad uitandum damnum sibi, uel proximo imminens. Deut. 22. *Non uidetis bouem fratris tui &c.* Sexta, quibus patantur cibi per consuetudinem ecclesie. Septima, piscari quando que per consuetudinem eiusdem ecclesie, cap. licet, de ferijs.

Sexto dicimus, quod quinque sunt opera non seruilia, quæ prohibentur in festis iure canonico. Nam in cap. 1. de ferijs: prohibentur mercatus, iudicium ciuile, uel criminale, & iuramentum: nisi pro pace, uel alia necessitate præstetur; & in cap. fin. de ferijs. omnis processus & strepitus iudicialis, nisi pietas suadeat, & necessitas urgeat.

4. Septimo, quod non omnia, quæ possunt fieri gratia necessitatis possunt fieri ratione pietatis. Nam propter necessitatem omnia opera tamen seruilia, quam non seruilis, exerceri possunt, sed non omnia permittuntur causa pietatis, si per pietatem intelligamus uirtutem illam, qua patriam & parentes ueneramus, sic ut accepit Marcus Tullius 3. Rhetoricæ ad Herenn. & Augusti. cap. 1. 2. 2. q. 3. *Neque si pietatem pro misericordia accipiamus.* Etenim, quamuis opera, quæ ex natura sua ad misericordiam pertinent (vt uestire nudum, alere pauperem, cap. tria. 45. d.) in omnibus diebus festis possint licite fieri, iuxta gl. cap. fin. de ferijs. immo & opera iudicialia, dicto cap. si alia tamen opera seruilia, quæ ex sola intentione operantis ad misericordiam diriguntur, fieri nequeunt. Quomodo qui sub misericordie & pietatis prætextu, absque illa uigete necessitate in diebus festiuis ædificant, uel reficiunt pontes, sternunt uias, tota errant uia, iuxta Caiet. 2. 2. q. 122. ar. 4. At uero si per pietatem cultum Dei intelligamus,

tunc

tunc dicimus, omnia illa opera, quæ suapte natura & immèdiate fiunt in honorè Dei, veluti portare crucè, & reliquias sanctorum, licite fieri posse. Immo & alia, quæ sunt veluti præambula & præparatoria horum, quæ simul vel paullo ante solent fieri: veluti pulsare cymbala ante missam, vel vespèras. Diuersa tñ ratio est de aliis operibus, quæ licet sint præparatoria in supradicta, ante tñ festum ipsum còmode possunt fieri, qualia sunt formas (quas hostias vocamus) consecrãdas effingere, verrere ecclesiã, tapetibus ornare: & multo minus illa opera, quæ secundum se nõ deseruiunt diuino cultui, neq; sunt præparatoria in illis: qualia sunt arare, ferere, & metere ad aliquod publicum ecclesiæ præstãdum, quo diuinus cultus ibi fiat; nã ista non sunt licita, nisi iusta intercedat necessitas: ut si ecclesiã adeo esset tenuis & pauper q; necessariis ad cultum careret.

5. Octauo dicimus, q; tam licite ac principaliter potest fieri in diebus festis ob pecuniam, quod gratis licite fieri potest in eis, quã licite & principaliter ob eam quouis alio tempore id fieri potest; & quod propositum & intentio lucrãdi, nõ facit, ut opus quod alias ex suo genere nõ est feriale, ob hoc fiat tale formaliter vel materialiter. Quod post Card. Caiet. 2. 2. q. 1. 2. ar. 4. & in summa, verb. festos, pagina penultima, validissimis rationibus in c. ieiunia. de consec. dist. 3. comprobauimus, quãuis Richard. lib. 3. dist. 37. & Angelus verb. feriaz. §. 9. & Io. Tabien. verb. feriaz. nu. 17. & Silues. verb. dominica. q. 4. nõ satis rem perpendentes, contrarium teneant. Quibus addo, q; nouissime Conc. Trid. sess. 25. ca. 12. declarauit, dies festos in suo episcopatu seruari ab episcopo præceptos a religiosis quamuis exemptis seruandos esse.

Nono dicimus, q; quamuis festa, quæ iure còmuni sunt omnibus obseruanda, sint iam expressa & determinata in c. pronuciãdum. de consec. dist. 3. & c. conquestus. de feriis, & alibi: multa tamen ex eis abstulit consuetudo, & alia induxit. Quapropter in singulis regionibus illa festa obseruãda sunt, quæ lex, aut constitutio synodalis recepta, & non abrogata, uel consuetudo præscripta, ibi præceptis obseruari, per prædicta capitula, & c. si. de consuetud. quando quidem, ut dictum est supra, eod. c. nu. 1. omnia ex lege humana inducta sunt.

Ex quo infertur primo, quod si còsuetudo præscripta præcipit id quod passim fieri uidemus, vt a media nocte vsque ad mediam noctem festa seruentur, neutiquã seruanda sunt a primis vespèris vsque ad secundas vespèras, quãuis ius ipsum còmunè id præcipere uideatur, cap. 1. de feriis. & q; si vltas haberet, ut solum seruentur vsque ad meridiem, uel usque ad sollempnia missarum peracta, postea possent operari seruilia fieri.

Infertur secundo, q; unaquæque prouincia, aut ciuitas obseruare tenetur illa, eo modo, & tantum, quæ, quomodo, & quantum consuetudo ipsius præcipit obseruari.

Infertur tertio, q; qui degit in aliquo loco, tenetur obseruare festa

illius loci ubi tunc degit non autem illa festa, quæ in eius propria patria obseruantur, arg. c. illa adiuncta gl. 1 2. dist. ibi: *Ubi fueris Roma, Romano uiuio more, ubi fueris alibi, uiuio sicut ibi.* Vt de ieroniis, & de facultate non edendi, uel edendi oua, lacticia, aut animalium intestina diebus ueneris, sabbathi, & aliis diebus uigiliarum iuniorum, & abstinentiarum dicitur inferius, c. 23. nu. 1 28. post Cardin. & Panor. ibi citatos.

Infertur quarto, quod operarij, qui ad locandas operas suas vadunt in alias regiones, non tenentur obseruare dies festos suorum locorum, sed illorum, ubi ad tempus commorantur.

Infertur quinto, quod perperam agunt parochi suis parochianis penitentijs, aut publicas pœnas imponentes, eo quod in festis illis, quæ in propria sua parochia obseruantur, in alijs ubi illa non seruabatur, operas suas conducti præstiterunt.

Infertur sexto, posse rationabiliter teneri eos, qui in festi uigilia, & et in ipso die festo, a suo proprio loco in alium laborandi gratia commeant, ubi festum illud non obseruatur, iuxta rigorem iuris nullatenus peccare. Siquidem non uiolant festa, ubi obseruari debent; dum tamen, si eodẽ die egrediantur, missam audiant. Quoniam dies festus ubi ipsum deprehendit, ad id ipsum obligat, ut ego, iter faciens, non semel putauim ad audiendam missam, uel faciendam obligatum; eo quod ante meridiem transibam, egrediebar & ingrediebar aliquem locum, ubi obseruabatur aliquod festum quod alijs in locis non erat obseruandum: quamuis crediderim solum transitum non adeo obligare.

Modi peccandi mortaliter uisitationes contra hoc tertium præceptum de colendis festis.

S V M M A R I V M.

- 6 **F**estum qui uiolat, peccat mortaliter, nisi aliquod horum excuset.
- 7 Festum qui uiolat ui, metu, præcepto, uel coactione ui peccat.
- 8 Festum qui uiolat iter agendo, deferendo onera &c.
- 9 Festum qui uiolat, qui uendit, emit, permutat, &c.
- 10 Festum an uiolet tonsor, piscator, molitor.
- 11 Venator quis uiolat festum.
- 12 Festum an uiolet multo, qui in eius uigilia mittit iumenta operantia.
- 12 Consulere pro lura antiqua festis.
- 13 Festum an uiolet ob pietatem uel necessitatem, uel sine illa transcribens librum, pulsans byram, canons. c. 20. nu. 14.
- 15 Festum an uiolet laborans ob necessitatem, qui ludit, saltat, uenatur, & otioso tota die uagatur.

- 15 *Festis Crucis, Michaelis, Innocentium, & S. Siluestri licite quis laborat.*
 16 *Festo de violato, quadam accusandi consuetudo mala.*
 17 *Festis contritio bona, sed non necessaria.*
 18 *Festum an violet, qui omittit in eo opera precepta.*
 19 *Oblatio in Missa quando necessaria.*

CIRCA hæc peccat primo, qui diebus dominicis, vel alijs festis sub præcepto obseruandis, aliquod opus seruile, vel ex alijs quinque prohibitis facit: nisi excuset exiguitas, vel licita consuetudo, vel necessitas aliqua spiritalis, vel corporalis salutis suæ, vel proximi, vel detrimentum imminens rebus suis, vel pximi, qd̄ nō pōt differri, neq; pueniri, vt patet ex supradictis, nu. 3. & ex Ostric̄. in sūma de ferijs. §. 4. Ob quā necessitatē, aut cōsuetudinē excusantur, qui frumētū ex area deserūt in horrea, vel uas ex vinea, quādo imbres, & pluuię timētur, & quicūq; alijs, qui similia faciūt. Sic etiā fabriferrarij, qui equos iter agentium ferrant, & macellarij, qui vendunt carnes in festis, easque præparant ad vendendū, quando antea non potuerunt parare, & tabernarij, hospitumq; susceptores, qui in suis tabernis aut hospitij propter eumentium necessitatem cibos & necessaria vendunt: non autē, qui vt ludant, aut inebriētur, id faciunt Ang. ubi supra, §. 12. Cuius tamen opinio duriuscula nobis uidetur, nec tenenda, ubi consuetudo contrarium præscripsit. Excusantur etiam, qui cibos & edulia, & alia necessaria vendunt; puta panem, uinū, fructus, herbas, & cetera, quæ diei festo conducunt. Caiet. ubi supra. Excusantur etiā Agafones, qui iumentis oneratis diebus festis suū iter non intermittūt: non autem qui de domibus suis proficiscuntur diebus festis, cum se continere potuissent; iuxta Caietanū ubi supra, aut in aliud tempus differre, nisi ante, aut post audiant missam.

Diximus, Oneratis: quia conducere de onerata non est aliud, quàm iter facere, & iter facientes excusantur: quamuis conducant mulos onustos suis lectis, uestibus, & uaticia, modo missam audiant, licet longius & toto die iter faciant. Nā aliquantulū iuneris facere, non est opus seruile, neq; prohibitum in festis, & sine ulla excusatione cōsuetudinis, aut necessitatis fas est, secundum omnes. Et idem dicendum uidetur de longiori & totius diei itinere. & licet secundum aliquos hoc sub genere operis seruilis ponatur: consuetudo tamen effecit, ut liceret, modo missa audiatur.

- 7 Similiter excusantur, qui diebus festis excoquūt uitrū, ollas, regulas, calcem, quorū decoctio intermittere in aliū diem non potest. Ang. uerb. feriar. §. 19. Caiet. ubi supra, & tonsores, qui diebus festis infirmis uenas aperiunt, & subditi & serui iussi & compulsi a suis heris ad opus agendū

festis diebus non ob contemptum festorum, sed alterius rei gratia, qui nisi morem gererent, in magnum aliquod damnum personale, vel reale inciderent, maxime si ob id missa prætermissa non fuit. Idem dicendum est de vxoribus & liberis, qui in potestate sunt meritorum, & fratrum, & de agricolis ad id iusto metu compulsis, qui laboris sui mercedem accipere possunt. Rosel. vbi supra casu 23. & 24. Siluest. vbi supra, q. 5. ubi id quod supra diximus eod. cap. nu. 5. Et si sunt famuli stipendiarij finito tempore in quod se astrinxerunt, discedant ab eis, nec intra tempus debent parere suis heris, nisi aliqua de causa iusta. Si quis tñ iuberetur ut operaretur in contemptum festorum & ecclesiæ, quæ ea sanxit, non debet obedire, et si ob oculos certam ab eis propositam mortem videat, an. cap. sacri. de his quæ vi. & cap. ita ne. 32. q. 5. Hoc enim iam non solû efficit contra ius humanum; in quo necessitatis excusatio communiter locum habet: sed etiam contra diuinum & naturale, quo superiorum obseruantia imperatur, l. veluti. ff. de iust. & iur. & Luc. cap. 10.

8. Secundo peccat, qui vendit, aut emit die festo, multum temporis in eo consumendo. cap. 1. de ferijs. non tamen si parum, ut fieri solet in emendis aut vendendis candelis, & aliis similibus: in quibus de pretio non est conueniendum: quia iam æstimata sunt, aut cito fit, iuxta omnium sententiam, & præsertim Siluest. verb. Dominica. q. 3. quod temperandum videtur iuxta sequens.

Tertio peccat, qui nundinas adit, aut in eis negotiatur, non audita missa, cum possit: aut id facit contra iussum episcopi: nisi exiguitas excuset: aut in eiusmodi negotio magnum susciperet damnum, nisi eo die tractaretur, aut alia iusta causa excusaret, Siluest. vbi supra. Nec refert, an nundinæ agantur die Dominico, aut festo maiori, aut minori: quia si consuetudine præscriptum est, & nulla est prohibitio noua eius, qui prohibere potest, licet, audita missa, negotiari eo die. Cum enim omnes dies festi lege humana constituti sint, ut dictum est supra eo. nu. 1. consuetudo poterit moderari festum diei nundinarum; quia etiam omnino tollere posset, arg. cap. si. de consuetud. Quemadmodum iam modificati sunt, quantum ad res, quæ in auctione uenduntur, auctoritate iudicis, vel alia secundum Caietanum, in summa, verb. in festo licita. & et vigiliæ sollempnium festorum, quantum ad tonsuram, quam tonsores exercere possunt ad duas horas post noctis ingressum, secundum dispensationem Eugenij Papæ iij. Quod intelligi debet in his regionibus, in quibus cultus fit a vespera in vesperâ, ut iure communi fieri debet, cap. 1. de ferijs. Nam vbi cultus festi incipit a media nocte, & ad mediâ noctem perdurat, ut apud nos vsu receptum est, hoc priuilegium non est in vsu: quandoquidem absque priuilegio tondere potest vsque ad mediâ noctem, argum. l. more Romano. ff. de ferijs.

2. Addimus item cum Caietan. 2. 2. q. 122. art. 4. quod neque tondere barbam

barbam, neque in id cōsentire vno, aut alio die festo, est peccatum mortale, ob paruitatem operis: neque etiā veniale, si aliqua in id adsit causa, licet contrarium sēserit Archid. in cap. peruenit. de consec. dist. 3. cuius sententia locum habet in tonsore, qui multis barbam detōdet, vel aliter parat. Neq; peccant, qui piscantur die festo certū piscium genus, quōd tantum certis diebus aduenit, vel conspicitur. & illico discedit, nisi tunc capiatur. Cuius generis sunt Thuni, Halecia, & Sardæ: aliquam tamen eleemosynam debent erogare in ecclesias viciniore, aut in pauperes, iuxta cap. licet. de ferijs. cum ei adnotat. per Panor. & alios, & per Angelū, verb. feriæ. §. 34 & 35. Caiet. ubi supra. Quia licet cap. licet. nō loquatur nisi de Halecibus, siue Aringuis: eadem tamen ratio idem suadet in reliquos nominatos pisces. Licitum etiā videtur molere molendinis fluminum, vel ventōrum, quæ sine magna occupatione molunt, maxime si adsit consuetudo, & a prælatis nō prohibeatur. Contrarium tamen dicendū est de molitura pristinorū, quæ magnā occupationem & laborē requirunt, excepta magna necessitate, secundum Rosel. verb. feriæ. §. 9.

10 Quarto, qui laborat etiam pro pauperibus diebus festis, etiam audita missa, principaliter propter aliquod cōmodum, vel amicitiam, aut cognationem, quam ob eleemosynam, aut etiā principaliter propter paupertatem: verum non vsque adeo magnam: aut vsque ad vltimum eius potentiam laborat, secundum mentem Monaldi in summa verb. feriæ. Neque discrimen statuendum est inter dominicos, aut alios dies festos maiores, aut minores, secundum eundem: nisi quod maius festum maiorem causam requirit, quod ipsa vulgi consuetudo seruat.

11 Quinto qui laborat diebus festis in extruendis, aut reficiendis pōntibus aut vijs: quanquam sit pietas & misericordia erga viatores, tamen absque magna, quæ vrgeat necessitate id facit, secundum Caiet. 1. 2. q. 122. art. 4. & in summa verb. festos dies. contra alios plerosque ob dicta supra eodem cap. nu. 4. secundum quem & omnes licet facere opus diebus festis ijs, qui aliter se sustentare nequeunt, modo id occulte faciant, vt vitetur scandalum, & audiatur missa.

Sexto peccat mortaliter, qui uenatur festis diebus non audita missa, secundum omnes: non tamē si eam audiret, etiam si uenaretur quæstus causa per superius dicta, nu. 8. ex Caiet. in summa in verb. festos. quia nō est seruilis opus, neque de numero quinque non seruilium prohibitorū, neque lucrandi finis efficit, ut tale sit, quidquid dicant Rosella verb. feriæ. §. 11. & Siluest. verb. Dominica. q. 5.

12 Septimo peccat, qui iumenta sua festo die, aut eius uespere mittit aliquo, ut alterius diei festi utilitatē, in quo essent impedienda, lucretur, secundum Rosellā ubi supra. §. 22. Nisi mittat ppter res necessarias eiusdem diei, uel sequētis, q̄ antea deuehi nō potuerunt, & nisi qui cōducit, missā audiat, ac breui itinere utatur, aut consuetudine excusetur, p superius

dicta eodem cap. nu. 8. quod tamen intelligendum est de iumentis one ratis: nam vacua mittere potest, ob superius dicta eodem cap. nu. 6.

Octavo peccat mortaliter doctor, aut litteratus, qui dat consilium principaliter ob quæstum, etiam illi, qui e longinquo venit, secundum Siluest. vbi sup. q. 5. conclus. 3. & communem sententiam. Cuius tamen contraria est longe verior: tum quia consilium non est opus seruile, neque aliquod ex alijs quinque prohibitis: tum quia quod licitum est facere diebus festis, perinde fieri potest ob lucrum, ac in profectis, vt supra eo. cap. num. 5. diximus. Quare non est peccatum instruere, siue informare iudicem, etiam cum procuratore & aduocato, verbo, aut scripto, etiam ob pecuniam, & minus prælegere aliquam facultatem honestam: quia est exercitatio operis spiritualis, vt late probatur a Caiet. in dicta quæst. 122. art. 4. & in summa, verb. festos dies.

13 Nono peccat mortaliter iudex, qui audit litigatores diebus festis, cap. fin. de ferijs quamuis enim non sit opus seruile, est tamen vnum, de quinque non seruilibus prohibitis: nisi ob pietatem, & misericordiam id faciat. Quia quæ non sunt seruilia, licet sint prohibita, conceduntur fieri ob solam misericordiam absq; alia necessitate, & ob hanc rationem licent multo magis, quam seruilia, vt supra eodem cap. nu. 3. & 4. diximus. Satisque iusta necessitas videretur, si alio tempore, aut ad iudicem accedi non potest, aut testes haberi nequeunt. Caietanus vbi supra. Quamobrè excusantur iudices rusticorum, qui diebus festis, secundum consuetudinem aliquarum regionum, ius dicunt rusticis; eo quod alijs diebus neque iudices, neque testes suppetunt, aut ne pauperes amittant suos dies operarios, quibus ad vitam sustentandam maxime indigent.

14 Decimo, qui transcribit librum, aut instrumentum ob quæstum, secundum Rosellam. verb. feriæ. §. 12. & Ange. eod. verb. §. 31. non tamen propter rationem ab eis allatam: sed quia quamuis scribere de se non sit opus seruile, etiam si ob lucrum fiat: sed seruile est transcribere, & transcribendo componere libros, vt lucretur. quia hoc mechanicum, & corporale est.

Ex quo sequitur, non esse peccatum scribere literas, consilia, neque instrumenta, de ijs rebus, quæ licite fiunt diebus festis, etiam si ob lucrum fiant, per supradicta, eod. cap. nu. 5. quod idem est iudicium de eo, qui pulsat organa, vel alia instrumenta, aut cantat die festo, siue principaliter id faciat ob diuinum cultum, siue ob honestam animi recreationem, siue ob aliquem alium finem pium & necessariū, siue ob quæstum, quidquid dicant Ang. & Silue. quia non sunt opera seruilia, neque talia ex fine lucrandi efficiuntur, vt supra eod. cap. nu. 5. dictum est.

15 Admonemus autem hoc loco quatuor. Primum, quod licet episcopus sub pœna excommunicationis iuberet, vt nemo diebus festis operaretur, qui tamen ex necessitate id faceret, eiusmodi pœna non esset reus. Quia senten-

sententia eius generalis, iuridice interpretanda est; nēpe quod nemo efficiat opus, nisi lege concessum, arg. l. si procurator. ff. de condit. indeb. cap. Quintauallis. de iureiur. ut in cap. inter verba. 11. quæst. 3. conclus. 6. diximus. At cui libet conceditur opus vitæ, necessarium, cap. discipulos. de consecr. dist. 5. vt supra dictum est. Et si in excommunicatione iuberetur, quod neque necessitatis causa, neque pietatis laboretur, contineret errorem intolerabilem contra legem, cap. si de ferijs. & consequenter irritum esset, arg. cap. 1. de re iudic. & cap. per tuas. de sent. excommu. Rosel. vbi supra. §. 27. & Siluest. vbi supra, quæst. 7.

Secundum, quod Papa Eugenius quartus, vt habetur in Compendio Priuilegiorum fol. 69. constituit, vt laici qui operarentur in festis sanctę Crucis, & sancti Michaelis mensis Septembris, & in festis Innocentium, & sancti Siluestri nō peccent mortaliter, nisi huiusmodi dies dominicis incidant. Item qui audita missa, reliquum tempus diei festi consumunt in venationibus, in bellorum simulachris, siue iustis & torneamentis, in lusibus, in choreis, aut otiose vagantur, non peccant mortaliter: quia nō faciunt opus seruile, licet sic grauitur, secundum Caietanum in summa, verb. in festo licita. quia tempus diuino cultui consecratum Deo nō tribuunt: & quia in huiusmodi occupationibus multa occurrunt peccata mortalia, secundum sanctum Anto. 2. par. tit. 9. cap. 7. §. 5. vbi ait, omniū lacrymis desendam esse Christianorum cęcitatem, qui grauius Deum offendunt diebus festis eiusdē diuino cultui dedicatis, quā tota hebdomada ad vitam parandam instituta.

- 16 Ex quibus infertur respōsio ad interrogatiōnē, nuper factam; An necessitas sola sine licentia superioris excuset a peccato festo die operantē? Respondeo, quod sic, si necessitas est indubie, adeo, vt quāuis episcopus præciperet, ne operaretur, posset operari, vt supra dicitur cessante tamē scandalo: quoniam cum eo nihil agi debet, cap. nihil cum scandalo. de præscrip. quæ modo etiam, qui iustam causam & claram non ieiunandi habet, sine tali facultate excusatur, iuxta S. Tho. 2. 2. q. 147.

Tertium, quod reprehensione dignissima est multorū parochorum consuetudo, qui suos parochianos, qui festum violauerunt, aut die quo præcipitur ieiunium non ieiunarunt, cogunt ad petendū publice veniā, die sequenti inter missarum sollempnia cum eorum infamia, præsertim si huiusmodi transgressiones sunt occultæ, & nō nisi ex cōfessione cognoscuntur, amentiaque maxima est credere, illum, qui sic publice cōfessus est, liberum esse a secreta confessione eiusdē peccati, quā confessario tenetur facere, vt probauimus in cap. sacerdos. nu. 107. de pœnit. dist. 6.

- 17 Quartum, quod quamuis contritio, aut compunctio peccatorum optima sit in diebus festis, præsertim his, qui intelligunt se peccato mortali teneri, non tamen præcepta est sub pœna peccati, secundū Rosel. verb. feriæ. §. 2. Caiet. in summa verb. cōtritio & 2. 2. quæst. 122. art. 4. & Siluest. verb.

verb. dominica. quæst. 6. num. 4. quos in hoc sequimur.

Vnde primo peccat mortaliter, qui diebus festis missam non audit, vel audit distrahendo se sponte ad cogitationem rerum, attentionis missæ debitæ impatibulum. Quia audire missam diebus festis cum mediocri attentione est præceptum, in cap. missas. de consecr. dist. 1. secundum Angel. verb. feria. §. 4 & Caietan. in summa verb. violatio festorum, & nos late diximus in repet. cap. quando. de consecr. dist. 1. cap. 3. nume. 19. & cap. 2. num. 10.

- 18 Duodecimo peccat mortaliter, qui alijs temporibus nõ vacauit orationi, ad quam tenebatur ex priuata obligatione: quales sunt preces canonicæ horariæ, & quas sacerdos imposuit pro pænitentia, & a proprio prælato spirituali est iussa, ex communi omnium sententia. Et idem est dicendum de illo, qui preces ad Deum facere prætermisit eo tempore, in quo nullum aliud remedium suæ salutis, aut proximi esse videbatur. Tunc enim lex diuina naturalis ad id nos obligat, vt probauimus in d. cap. quæst. cap. 3. nu. 13. sequuti mentem Paludan. in 4. dist. 15. quæst. 1. & Siluest. verb. oratio. §. 8. vbi posuimus exemplum de illo, qui in grauissimam tentationem impatientiæ, aut libidinis iniectus, iudicat nullum aliud remedium ad victoriam superesse, præterquam speciale auxiliû Dei, oratione impetrandum, & de illo, qui eminus intuens duos in duello conferturos manus, existimat nullum aliud esse remedium, nisi speciale auxiliû Dei oratione impetrandum, ad dirimendum illud duellum iniustum. In his enim casibus id a Deo petere tenetur, de quo in seqq.

Contra hoc opponit quidam, quod ex hoc sequeretur teneri quæ ad præcepto ad orandum pro ijs, qui auctoritate iudicum comburuntur, vel suspenduntur, quod est falsum? Cui respondemus negando illationem; quoniam ij iuste occiduntur, illi iniuste se occidere conantur: & ita in ijs non licet ponere obicem contra iustitiam, iuxta notata in l. vt vim. ff. de iust. & iur. & latius traditur a nobis in cõment. cap. non in inferenda. 23. q. 3. in illis autem sic, iuxta prædictum cap. non in inferenda, cum suis concordantibus.

- 19 Decimotertio peccat, qui nil inter missarû sollempnia offert die festo, cum haberet vnde posset, & cû eo ex antiqua consuetudine offerendum esset, cum notabili scandalo, aut præbendo occasionem, ne maior pars populi offerat, arg. cap. omnis. de consecr. dist. 1. quia licet communi lege nemo ad offerendum diebus festis obligetur, secundum S. Tho. 2. 2. q. 86. art. 1. & Ioan. Turrecrem. in d. cap. omnis. & S. Anton. 3. par. tit. 2. & Io. And. Panor. commun. in rubric. de parochis. tenetur tamen consuetudine, vbi a decem annis recepta est, secundum Panor. in cap. suam. de simon. cui satisfit communiter, quando maior pars populi, capituli, aut collegij offert. Neque eam infringit, qui eo quod tunc non habeat non offert, satisq; est offerre quod libitum cuiq; fuerit, secundum Siluest. verb. decim a.

decim^a. §. 1. nisi præscriptum sit, ut offeratur certa & definita quantitas, iuxta sententiam præcatorum, & Siluest. uerb. dominica §. 1.

De quarto præcepto honorandi patrem, & matrem,
& amandi proximum. Cap. XIII.

S V M M A R I V M.

- 1 Eligio est virtus annexa iustitie.
- 1 Pietas, quæ est virtus annexa iustitie, non est misericordia.
- 1 Misericordia, quæ est virtus coniuncta charitati, non est pietas.
- 2 Observantia virtus coniuncta iustitiæ.
- 2 Religio aliquando vocatur pietas, immo & obseruantia.
- 2 Religionem spectant tria præcepta; quatuor pietatem & obseruantiam.
- 3 Patres qui dicantur in hoc quarto præcepto.
- 3 Proximi quonam pacto comprehendantur in quarto præcepto.
- 4 Patres in tribus honorantur sed minus quàm Deus.
- 5 Præceptum diligendi proximum non est ex decem, & ut ex eo septem nascuntur.
- 6 Amor proximi charitatius, & naturalis, qui etiam est duplex.
- 7 Præceptum de diligendo proximo ad quid pro semper obligat.
- 8 Amandi proximi præceptum in malo statu ut impletur. nu. 9. & 10.
- 10 Consuetudo dicendi, Dæmon te arripiat. diabolica.
- 10 Amor honestus inter virum & uxorem per quid conseruatur.

1 Rofundamento dicendorum præsupponimus primò, quod inter uirtutes iustitiæ annexas, quæmadmodum est una, quæ nuncupatur religio, quæ iuxta Marcum Tullium in 3. Rethoric. ad Herennium, & S. Th. 2. 2. quæst. 82. est uirtus, impellens hominem ad honorandû colendumque Deum, tamquam primum principium nostrû, a quo sumus, & in quo uiuimus: ita est alia quæ dicitur pietas, quæ secûdum eundem Tullium ubi supra & sanctû Tho. 2. 2. q. 101. est uirtus, quæ impellit homines ad colendum parentes, cognatos, patriam, & amicos tamquam principia quædam secundaria, quibus subsistimus, & conseruamur. Et quamuis uulgus in communi usu loquendi pietatem & misericordiam pro eadem re accipiat: tamen reuera diuersa sunt. tum quia misericordia est uirtus annexa charitati, secundum sanctum Thom. receptum. 2. 2. quæst. 30. art. 1. pietas autem annexa iustitiæ, secundum eundem, 2. 2. quæst. 101. art. 1. tum quod pietas impellit ad reuerentiam præstandam personis prædictis: misericordia autem

autem, vt aliorū necessitatibus opitulemur, vt docuit Card. Caiet. in dicta quæst. 101. art. 1. frequenter tamen a viris doctis alter alterius nomine nuncupatur. Quibus addimus, quòd licet prædicta virtus pietatis præcipue animum inclinet ad honorem exhibendum supradictis personis, tamquã principijs nostris secundarijs, a quibus nostrum esse accipimus, & in eo conseruamur: tamen secundario & minus principaliter, etiã inuitat parentes ad honorandũ proprios filios, & maritum & vxorem ad mutuo se honorandum.

- 2 Secundo præsupponimus, quòd est alia tertia virtus, adiuncta etiam iustitiæ, quæ dicitur obseruantia; quæ secundũ Marcũ Tullium 3. Rhetor. & sanctũ Tho. receptum. 2. 2. quæst. 102. art. 1. est, qua viros in dignitate constitutos veneramur tamquam principia, non quidem existentiæ nostræ, sed gubernationis. & vt religio antecellit pietatem: ita pietas obseruantiam, & quemadmodum religio sæpissime pietatis nomine significatur, iuxta beatum August. lib. 10. de ciuitate Dei, & sanctũ Tho. 2. 2. q. 101. art. 3. sic etiam obseruantia sæpissime nomine pietatis exprimitur, secundum eundem in dicta quæst. 101. artic. 1. Item quemadmodum tria præcepta primæ tabulæ, quæ supra memorauimus, pertinent ad religionẽ, quæ est annexa iustitiæ, sic etiam hoc, quod est quartum, secundum ordinem Decalogi, & primum inter præcepta secundæ tabulæ datur præcipue de operibus spectantibus ad pietatem: secundario vero de operibus obseruantia. Immo iudicio meo, ad omnia opera charitatis, quæ proximo debentur, potest facile extedi, iuxta dictum quoddam S. Bonauenturæ, in 3. dist. 37. in expositione litteræ, quod statim in medium proferemus.

Tercio præsupponimus, quòd pater potest præcepto suo filium obligare ad peccatũ mortale: immo & re vera obligat, quoties rem alicuius magni momẽti, quæ sub eius potestate posita est, ipsi præcipit, vt post Alex. de Ales. 3. par. super 4. præcepto colligunt Ang. verb. filius. §. 30. & Siluest. eod. verb. quæst. 22. pro quibus est text. Deut. cap. 21. & ad Ephe. cap. 6.

- 3 Quarto præsupponimus, quòd in hoc præcepto sub nomine parẽtũ, iuxta conciliũ Colonienſe, quo loco de hoc agit, præcipue intelligimus eos, qui nos genuerunt: cognatos item, patriam, & amicos eius, quæ nos conseruat. Eccl. 3. secundario autẽ intelligimus gubernatores ecclesiasticos. 1. ad Cor. 4. & sæculares. 4. Regum 5. & qui nostri curam gerunt, quales sunt tutores & curatores. ff. de auctorit. tutor. & curat. per totum titulum, magistri, pedagogi: immo & omnes proximi iuxta beatum Bonauenturam in 3. dist. 37. in expositione litteræ: nam quodammodo cognati nostri sunt, 1. vt vim ff. de iust. & iure, quãdoquidem omnes ab eodem parente Adamo originem ducimus, iuxta glossam dictæ 1. vt vim. Quæ licet vera sint, quatenus hoc præceptum extenditur ad actus virtutis pietatis, & obseruantia, & charitatis erga proximos. Non tamẽ quoad effectum

- esse in confidendi necessariam circumstantiam persone offensa: quo ad id enim non videntur intelligi omnes proximi, nec cognati, sed solum vicini parentes, & superiores quoad ea, in quibus illi habent potestatem super nos.
- 4 Quinto presupponimus, quod honor, de quo præceptum hoc loquitur, in tribus consistit, videlicet in amando, obediendo, & honorando, tam corde, quam verbo & opere. Neque est contrarium illud Evangelii, Luc. 14. *Qui non odit patrem suum, & matrem, & uxorem, & filios, & fratres, & sorores, &c. non potest meus esse discipulus*; nihil enim aliud sibi vult, quam quod idem dominus dixit, Matth. 10. *Qui amat patrem, aut matrem plus quam me, non est me dignus*; id est, quod Deus vult, ut diligamus quidem, amemus, audiamus, & honoremus parentes, non tamen plus, neque tantum, sicut eum, & quod, quando ille præcepit aliquid, quod parentum imperio repugnet, tunc ipse præferatur.
- 5 Sexto, quod præceptum illud de diligendo proximo, sicut se ipsum, Matth. 22. non numeratur inter præcepta Decalogi, sicut nec est præceptum de diligendo Deo super omnia inter illa numerari diximus, supra eodem cap. 1. art. 5. & 6. post sanctum Th. Quem admodum enim præceptum dilectionis Dei super omnia est origo, unde immediate derivantur tria prima præcepta Decalogi: sic etiam hoc de diligendo proximo est principium, unde quartum præceptum, & sex alia, quæ sequuntur, originem ducunt, quæ quidem præcepta secundæ tabule nuncupantur, sicut tria prima præcepta dicuntur primæ tabule, Exod. 20. de quibus pulchre S. Th. 1. 2. q. 12. art. 4. ad 6. & glo. singul. c. quid in omnibus, 32. q. 7. Diximus immediate, quoniam mediate vel immediate, omnia præcepta ab illo primo de diligendo Deo super omnia, tamquam a primo principio deducuntur, ab ipso enim statim pullulat præceptum de diligendo proximo sicut se ipsum, iuxta declarationem sancti Th. 2. 2. q. 44. art. 2. ab omnibus receptam.
- 6 Septimo presupponimus, quod dicitur sunt species honesti amoris proximo quod facile colligitur ex utroque Th. præcitato 1. 2. q. 23. art. 1. & 24. art. 1. & 10. 1. q. 26. art. 6. Alternaturalis & humanus. Alter super naturalis & divinus, qui charitas, vel charitativus appellatur. Amor naturalis, siue humanus ille est, quo Deum, vel proximum diligimus ea ratione, quod est homo, cognatus, vicinus, vel quocumque alio respectu, qui neque Deum ipsum supra omnia dilectum, neque æternam felicitatem, neque capacitatem ad illam in se continet. Amor autem humanus in duos alios amores subindiditur, iuxta eundem S. Tho. 1. 2. q. 26. art. 4. non obstante illa subtilitate, quæ ibi Caietanus terigit. Alterum vocant amorem concupiscentiæ, quo proximum ipsam principaliter ad aliquod bonum nostrum voluptarium, commodum, vel utile amamus. Alterum vocant amicitiam, quo principaliter proximum ad bonum eius voluptarium commo-

commodū, vel nihil amamus. Et uterq; eorum potest esse bonus & honestus, si fuerit bene ordinatus: & uterq; malus & inhonestus, si fuerit male ordinatus. Aliter autē est amor supernaturalis & diuinus, seu charitativus vel charitas infusa, qua proximum amamus, & est eiusdem generis & naturæ, cuius est amor Dei charitativus, seu charitas, secundum S. Thoma. 2. q. 2. art. 5. Nam licet obiectum materiale amoris charitativus proximi sit idem, proximus, obiectum tñ formale, siue ratio, vel causa amoris, est ipsa diuina & infinita bonitas, quæ nihil aliud est quàm ipse Deus super omnia benedictus. Idem sanctus Thomas explicatus ibi a Caietano, 2. 2. q. 25. art. 1. Etenim neq; amor ille concupiscentiæ, quo proximum ad nostram uoluptatem, seu utilitatem amamus, neq; etiam amor amicitie naturalis, quo ipsum diligimus ad bonū illius, eo quod sit cognatus, socius, vicinus, vel amicus, vel propter quamcumque aliam communicationem temporalem est charitas, seu charitativus, saltem in quantum talis est, iuxta mentem eorundem, quod in dicta additione cap. quando. de consecr. dist. 1. latius dicebamus, quod parum a multis aduertitur. Solus enim ille amor proximi est charitas, seu charitativus, quo ipsum diligimus eo quod est capax & aptus, sicut nos, ad participandum nobiscum illam æternam beatitudinem, quam diuina bonitas nobis datur & communicare dignatur, gratis sine ulla ratione & gaudio æterno, si explicabilis, & optare illam et tanquam illius capaci. Sic est ad hoc, ut amor quo nosmetipsos diligimus, sit charitativus, seu charitas, oportet ut ea nos ratione diligamus, quod Deus propter suam infinitam bonitatem in nos fecit capaces æternæ felicitatis, quam in intuendo eō semper pariter & amando & fruendo consistit, ut supra in prælud. 4. late diximus. Verum est tamen, quod quemadmodum omnis actus cuiuscunq; uirtutis potest fieri actus charitatis imperatus, quando fit intuitu charitatis: sic etiam amor concupiscentiæ vel amicitie honestus fit actus charitatis imperatus, si ob eam habeatur. Sicut in soluere debitum, eo solo, quod istum est, est actus uirtutis iustitiæ, & actus charitatis imperatus, si fiat et ob finem Deo placendū, sic actus amandi patrem eo solo, quod pater est, est actus uirtutis pietatis, & non charitatis, si etiam actus charitatis imperatus, si habeatur et ob finem Deo placendi. Unde facile intelligitur, quod rarus & parus huius amoris charitatis usus sit inter Christianos vulgares, cum licet omnes aliquos ament, eo quod sint cognati, vicini, cōteranei, plerūq; iocundi, aut utiles, rari tñ sunt, qui (nisi raro) ament alios ea ratione, quod sunt capaces beatitudinis æternæ, & quod nisi culpa mortalis obstat, ea simul fruentur, uidento & diligendo eam ineffabile gaudio Deum infinite bonum, & quod in se ipsum suum dominum nostrum Iesum Christum, ut experientia, quæ rerū magistra est, eam sicut de elec. lib. 6. plus quàm oportet, attestatur, eū raro hoc ueniat in mentē, altioris ordinis hominibus, erga minoris ordinis proximos, adeo quod

quod in se reputent infimates sordidos, & squalidos tantē reifore secūm participēs, & satis superque putent facere, si eos aliquo amore dignentur; si eos non contemnant; vel saltem si amore aliquo naturali dignentur; parum considerantes quod de hoc supremo amore præcepit Christus in illis uerbis Ioan. 15. *Hoc est præceptum meum, ut diligatis inuicem;* & Paul. ad Colossen. 3. in illis uerbis. *Super omnia tamen mutuum charitatem habete, quæ est vinculum perfectionis.*

8 Octauo præsupponimus, quod circa hanc materiam est dubium, a nemine (quod sciam) pro dignitate resolutum, quo uidelicet tempore teneamur ad præceptum de diligendo proximum, sicut nos ipsos, si b. poena noui peccati mortalis non adimplendum tunc illud? Ad quod breuiter (salua debita censura) respondeo primo, quod nos obligat semper, & pro semper; ne unquam ab amore & dilectione, qua Deum & proximum in genere ex charitate diligimus: vllum etiã inimicum nostrũ, vel Dei excludamus, nisi iam æternis fuerit supplicijs in inferno condemnatus, iuxta mentem vtriusque S. Th. 2. 2. q. 25. ar. 6. 8. & 9. & q. 3. ar. 8. iuxta quam quod de damnatis dixi, intelligo.

9 Respondeo secundo, quod b. nos obligat, ut quotiescunque mimicus, qui nos offendit, veniat in nobis postulari, ipsum diligamus, & specialia amoris signa illi ostendamus iuxta mentem eorundem in dicta q. 83. ar. 8. Sed crediderim, satis esse ipsum diligere amore aliquo naturali, & huius amoris aliqua signa exhibere, etiam si amorem illum excellentē, & sublimem charitatis, seu charitatum minime corde concipiamus; ad hoc ne in nouam aliquam culpam mortalem propterea incidamus; tum quia contrarium nullo iure, nec vlla efficaci ratione concluditur; tum quia licet hoc primo aspectu contrarium videatur ei, quod ipse dicunt in dicta q. 83. ar. 8. introspecti tamen forte hoc sentiunt.

Respondeo tertio, quod nos obligat etiam hoc præceptum, quando proximus est constitutus in extrema necessitate nostri auxilij ad salutē animæ suæ; qualis esset infans aliquis, aut mente captus, aut etiam cordatus, qui sine baptismi sacramento iam iam esset moriturus; qualis esset etiam, qui deposcerat aliquod consilium, vel solamen, vel auxilium aliquod spirituale a nobis, sine quo verisimile esset eum eodē natũ iri.

Dixi; Quando ad salutem animæ nostro indiget auxilio; quoniam putamus non peccaturum eum, qui hunc amorem charitatum non conciperet erga eum, qui eam pateretur extremã necessitatem vitæ corporeæ si modo alio amore naturali inferiore diuino, quo cognatum, inimicum, socium, vel vicinum diligere solet ipsum prosequendo, ei optularetur. argumētum notator. in cap. pasce. 86. dist. 8. in 1. necare. ff. de liber. agnoscend. & eorum, quæ Caiet. 2. 2. q. 25. ar. 1. tradidit. Nec quidquid obstat dicere, eandē esse rōnē illius, qui absq; amore charitatis, solo amore naturali impulsus, subuenit proximo in periculo spirituali constituto; quoniam

quoniam rarissime potest evenire, ut huiusmodi necessitati spirituali occurrere possit absque desiderio spiritualis salutis, quod formaliter, aut virtualiter amorem charitatis inludat.

Quarto, quod supra c. 2. quid diximus, videtur nobis non peccare neque illud, qui bene fide credens se esse in statu gratiae, cum tamen non sit adimplet praeceptum, de diligendo Deum ex charitate, quando ad id est obligatus: ita a fortiori satisfacere videtur praecepto, de diligendo ex charitate, qui extra statum gratiae illum implet, putans verisimiliter se in eo esse.

Quinto, quod posset etiam defendi, numquam obligari ad implendum hoc praeceptum de dilectione proximi in statu gratiae ex speciali amore charitatis, nisi cum necessitas administrandi sacramentum ei, qui extrema necessitate spirituali laborat, uel alia similis causa ad id compellis, & obligat, quae omnia tamquam quotidiana commendamus.

- 10 Sexto, quod ex his inferitur, quam diabolica sit illa consuetudo male dicendi proximo, dicendo: Diabolus te arripit: Comendo te demoni: & contrario, quam angelica, quam utilis, & consolans illa, corde ac voce dicendi: Dominus te suscepit faciat: Deus te perducit ad paradysum, &c. Utinam illic nos aliquando conveniamus, & alia similes praesertim viri feminae, & feminae viris. Ite enim tale desiderium vere in animo conceptum valde refrenat, cohibetque, ne amor humanus, & honestas degeneret in libidinem; quod frequens ait esse Hieronymus.

Septimo, quod observanda est regula, quam in Commentario c. non in inferenda, 23. q. 3. nu. 25. a nemine alio tradita excis, quae ibi praemis sa fuerunt, inculimus; & postea, transulimus infra c. 24. nu. 17. nempe quod quoties quis videt proximum in periculo patendi aliquod notabile damnum, a quo non potest, vel creditur non posse liberari, nisi ipse illi subueniat, toties obligatur ad eum liberandum sub poena novi peccati, modo id praestare possit absque damno, quod vir prudens iudicaret, sufficere ad excusandum.

De peccatis filiorum contra parentes circa hoc praeceptum.

S V M M A R I V M.

- 11 **F**ilius ut peccat mortaliter odiando parentes, aut eia malum cupiendo, aut eis amoris signa non monstrando.
12. **F**ilius qui non obedit patri quoad regimen, & bonos mores.
- 13 **F**ilius parentes feriens, ad iram provocans, eos accusans, execrans, contemnens, mortem exoptans, vel non liberans e carcere.
- 13 **F**ilius, qui parentibus in magna necessitate constitutis non succurrit.

Filius

- 14 *Filius, qui ob parentam subuentionem non egreditur religionem.*
- 15 *Filius, qui non ducit uxorem, quam pater iult.*
- 16 *Filius, qui parentum male parta non restituit, neque legata implet.*

11

E prædictis inferitur, quod peccat cōtra hoc præceptū de honorando parentes primò filius, qui grauiter odit, vel aliquod graue damnum desiderat parentibus; si enim graue & iniustū odium & desiderium deliberatum inferēdi cuiquam, etiam extraneo, aliquod dānum notabile est peccatū mortale, multo magis odiū in parētes naturales grauius erit, geretq; secū circūstā tiam necessariò consistendam, per supradicta cap. 6. nu. 3. & seqq.

Secundo filius, qui esto, q̄ non odit parentes (immo potius diligit) numquā tamen, vel raro signa amoris illis ostendit, quin potius semper illos toruo intuetur adspēctū & ita aspere alloquitur, ac si eos odio haberet, secundū Ang. uerb. filius. f. 30. & Silu. uerb. filius. q. 22. & Tablēm. uerb. filij. f. 16. Quomā tenemur eos diligere, reuereri, ipsiq; obedire tam cordē, quā uerbis, & operibus, ut expositum est nu. 4. supra eod.

12

Tertio peccat filius, qui in rebus pertinentibus ad regimen & guber nationē domus & rei familiaris nō uult parere parētibus, Ang. Siluest. & Ioā. Tablēm. ubi supra; nisi quando ex incogitantia, siue inaduertētia, absque cōtēptū, & obstinātiōe omittit obedire; tūc enim uenialiter tantum delinquit. Si uero in alijs, quæ non pertinent ad ipsorū parentū gubernationem & curam obedire noluerit, non peccat mortaliter. Ang. & Siluest. ubi supra.

Quarto, filius qui non obedit in his, quæ pertinent ad bonos mores, & ad salutē animæ; ut p̄tote fugere noxia sodaliū cōtubernia, ludos prohibitos, meretrices, aliaque huiusmodi uitia, quibus tempus infelicitèr absūmitur, secundum auctōrēs supra allegatos.

Quinto peccat qui filius parentes etiam leuiter percutit, secundū Richar. in 3. dist. 37. uel contumeliosis uerbis ipsos cū animi deliberatione incēssit, ut merito illos ad iracundiam notabilē prouocet, Alex. in 3. par. de 4. præcepto, & Richar. ubi supra.

Sexto, filius qui ex animo ipsis maledicit, siue uiuis, siue iā sæculo defunctis. Exod. 21. & Alex. ubi supra; si tamen ore tenus tantum maledixit, non amplius, quā uenialiter offendit.

Septimo, filius qui alicuius criminis eos accusat secundū Richar. ubi supra; nisi esset proditiōnis crimen in Rēgem, uel in Rēpublicā. Nam in hoc casu quāuis non obligetur, ut Decius in cap. 1. num. 7. de offic. deleg. assernit, nihilominus liceret, arg. l. minime. ff. de relig. & sumpt. funer. immo sepius sine obligatur, ut nos in repet. cap. inter uerba. 11. q. 3. cōcluf. 6. diximus.

Octauo filius, qui ita parentes cōtēnit, vt sibi dedecori & cōtumeliæ futurum esse existimaret se pro filio illorum haberi, Alex. vbi supra. Diximus: Contemnit; nā si absque cōtemptu id facit ad vitandū aliquod incommodum sinistræ opinionis, vel ob aliam huiusmodi causam, non peccaret mortaliter, maxime si parentes tacite, vel expresse in eo consentirent, ad fugiendum suum incommodum, quod ex incommodo filij eis prouenire. Contra tamen hæc opponit quidā, quod licite quis potest se inhonoratū iudicare; eoquā patre Iudæo, vel heretico, vel pductione sit natus, arg. l. si quisquis. C. ad leg. Iuliam maiest. & cap. 2. & cap. statutum. & cap. cum secundum, de hæret. lib. 6. Cui respondetur, non debere nos hic peccare illum, qui se abiectū, vel infamem putat; eoquod sit talibus parentibus natus: sed longe aliud; scilicet peccare illum, qui adeo despiciat parētes suos, vt se putet, &c. Ita quod ratio peccati non est sita in eo, quod se vile putet, sed in eo quod despiciat indebite parētes inculpatos, quos etiam si sint pauperes, & abiecti, & ipse diues, & sublimis tenetur honorare per hoc quartum præceptum.

Nono peccat mortaliter filius, qui parentibus morē desiderat, quod citius ipsorum bona ad se perueniant: vel non dat operā, quo ipsos a captiuitate liberet, vel ab infano furore, quo sunt mēte capti & iudicij expertes, arg. cap. 2. de concess. præb. & l. fin. C. de pact. hac enim de causa potest exheredari. authen. vt cum de appellat. cog. §. causas. vel si forsan prohibuit, ne testarentur: vela restituendis alienis bonis ipsorum animos auertit, arg. l. 1. C. de testam. & l. 2. C. si quis aliq. testat. prohib.

13 Decimo peccat filius, qui parētibus magna necessitate oppressis nō subuenit, maxime circa victum & vestitū, vel grauib. morbis detentis; cum id cōmode facere potest, argum. cap. inter cetera. 22. quæst. 4. cap. non satis. 86. dist. & Angel. verb. filius. §. 30. nisi sciat, patrem ex proprijs bonis, vel officio, quo fungitur, sibi posse consulere: tunc enim nō tenetur ex bonis suis quidquam conferre: nisi munus illud, aut ars, quam pater callebat, suo statui esset dedecori, arg. l. si quis a liberis. §. idem rescriptit. ff. de lib. agnosc. adiuncta gloss.

14 Vndecimo, qui filius parentibus in extrema necessitate constitutis, eiusq; auxilio & ope indigentibus, ingreditur religionē, vel ab ea non egreditur, etiam si sit professus, quādo verisimile est egrediēdo, ipsis posse subuenire, aliter vero minime, argum. cap. pasce. 86. dist. vel quando parentes ita grauis premit necessitas, quæ licet nō sit extrema, est tamē talis, quæ filium obligat ex præcepto: ad eorum inopiam subleuandam: alias vero minime, & eo non obstante ingreditur religionem, S. Thom. 2. 2. quæst. 101. art. 4. quamuis in hoc casu, si iam est professus, nō teneatur exire: debet tamē pro viribus in statu suo perseverando eis subuenire, secundum Caietanum in dicto art. 4. Per quam resolutionē due opinioniones contraria sentientes; videlicet sancti Thom. in dicto artic. 4.

Nicolai Lyrani, Matthæi 15. & Ioan. Maioris in 4. lib. sententiar. dist. 38. quæst. 16. possunt ad concordiam reduci. Illud autem addimus, quod ille non tetigit; nempe, quod si parentes sunt in tali necessitate constituti, quando filius ingreditur religionem, tunc tenetur egredi, quando non egrediendo tali necessitati subuenire non posset, egrediendo vero posset. quoniam huiusmodi debitum præcesit ipsum religionis ingressum; id quod optime Ioan. Maior ubi supra videtur intellexisse, quæ quidem omnia post hæc scripsimus in tract. de pauper. super cap. nullã. 18. quæst. 2. num. 48.

15 Duodecimo peccat filius, qui ducturus uxorem, non vult ducere in uxorem, quam pater præcepit, vt illo matrimonio inimicitia periculosa sopiantur, vel contra præceptum paternum se minime dignam uxorem ducit, arg. cap. aliter. 30. quæst. 5. & cap. honorantur. 32. quæst. 1. & cap. 1. de despons. impub. secundum S. Bonauen. licet enim iuxta insignes glossas cap. de raptoribus. 36. quæst. 2. & authen. sed si post C. de inoff. test. pater non possit filiam exheredare eo quod contra ipsius voluntatem maritum eligit non indignum se; immo neque etiam si indignum, iuxta communem opinionem, quæ sequuntur Felin. & Decius in cap. ecclesia. de constit. & Ioan. Lupus in repet. cap. per vestras. de do. int. §. 9. Nihilominus tamen filia male facit, & patri iniuriam irrogat, & ex consequenti peccat mortaliter, quando saltem contrauenit voluntati patriæ sine rationabili causa, vel tali, quæ coram Deo iusta ei uideatur, & iuxta hunc modum limitandum est, quod in huius casus initio dicitur. Ex quo potest colligi nouus & singularis intellectus cap. 1. de despons. impub. circa id, quatenus habet, filium teneri ducere uxorem illam, de qua assumenda pacificatur pater; videlicet, quod non solum debet de honestate, sed etiam de necessitate, quo ad effectum non peccandi, licet non quo ad effectum, ut ad id cogi possit.

16 Decimotertio, qui filius cui ex hæreditate paterna aliqua bona obueniunt, quæ scit iniustæ, vt per vsuras parta fuisse, & ea, vt par est, non restituit, cap. Michael. de vsur. cum gloss. & notat. ibi per omnes.

Decimoquarto, qui filius ex negligentia, vel auaritia diu differt debita patris defuncti persolueret, uel legata testamenti adimplere, maxime illa, quæ ad pia opera pertinent, iuxta beatum Antonin 2. par. tit. 2. cap. 7. §. 3. & cap. 8. Diximus: Diu differt; quoniam exigui temporis procrastinatio circa hæc non videtur crimen letale, argumen. l. si debitori. ff. de iudic. Immo nec veniale, si ea de causa potissimum rem produxit, vt bona defuncti melius venderentur, ad copiosiores elemosynas erogandas, quamuis huiusmodi intentio non sufficeret ad rem diutius differendam secundum S. Thom. quolib. 6. art. 14.

De peccatis parentum erga filios contra hoc præceptum.

S U M M A R I U M.

- 17 **P**ater & mater peccant non succurrendo filijs.
 17 Mater, quæ filios non lactat proprijs ubribus, ut peccat.
 17 Patres, qui exponunt filios ad ianuas aliorum, uel Xenodochiorum.
 17 Patres, qui irritant uota filiorum, in quæ iam consenserunt.
 17 Patres, qui do'o, aut timore filios inducunt, aut extrahunt a religione.
 17 Patres, qui cogunt filios ad matrimonium contra eorum uota.
 18 Patres, qui sinunt filias suas amare, uel amari ob malum finem, uel iam desponsatas habere cæcus impudicos.

- 17 **D**ECIMO QUINTO contra hoc præceptum peccant pater & mater, qui notabiliter negligunt exhibere illis quæ ad filij necessitate spiritualem, aut corporalem pertinet, si nulla est eis excusatio paupertatis, uel alterius rationalis causa. cap. duo ista. & cap. nō put es. 23. q. 4. l. ad Thim. 5. tex. sing. in cap. si quis reliquerit. 30. dist. Decimosexto peccat mater, quæ filium proprio lacte non nutrit, uel negligit notabiliter deligere nutricem bonam, uel gerere curam circa bonam pueri educationem, uel usque ad triennium ei non ministrat necessaria. per ea, quæ diximus in cap. ad eius. 5. dist. & argu. cap. si. de conuers. infidel. & l. nec filium. C. de patr. pot. quamuis nolle filium proprijs ubribus lactare sine causa iusta, non sit amplius, quam ueniale, & cum causa neque ueniale.

Diximus: Usque ad triennium: quoniam deinceps pater ipse tenetur omnia necessaria filio exhibere, nisi sit pauper, & filio nulla sint bona, neque ars, aut officium decens, quo possit se ipsum alere: neque sit aliàs adeo ingratus & criminofus, ut secundum iura exheredari mereat, arg. l. nocere. & l. si quis a liberis. ff. de lib. agn. quod recte notauit Siluest. verb. filij. §. 2. l.

Decimosextimo peccat mortaliter pater qui ob auaritiã exponit filios ad hospitalia pauperum, uel ad ianuas ciuitatis, aut ad alia loca publica, uel priuata. l. nocere. ff. de lib. agno. & cap. 1. & 2. de infant. expoli. cum gl. & ibi adnotatis: uel nō uult filias, etiã spurias, dotare, cum possit. cap. cū haberet. de eo, qui duxit in matrimo. secundu Panormit. ibidem, & Walden. de success. ab intest. & Dec. in cap. clerici. de iudic.

Decimooctauo peccant parentes, qui absque causa uotum aliquod, siue peregrinationis, siue abstinentiæ, quod filij cum eorum bona uenia fecerant, reuocant, iuxta prædicta in cap. 12. num. 61. & 63.

Decimo nono parentes, qui filiū ab aliqua religione, quam fuerat ingressus, cum iam esset in ætate ad ingrediendum sufficiente, vi, uel dolo reuocāt, c. puella. 20. q. 2. uel si filio, uel filia, qui uel quæ notum continentia, aut religionis miserat, postquam ad ætatem deliberandi peruenierant, consulunt, uel cogunt ad coniugium eligendum, arg. c. 1. & c. adnotatorum. de offi. deleg.

Vigesimo, qui parentes, dolis, aut minis, alijsque huiusmodi medijs filiam cogunt religionem entrare, arg. cap. 1. de his quæ vi. & cap. requisitum de sponfal. quod est quidam magnus ætatis nostræ abusus, & causa ruinae religionibus, & ut in illis maledicantur perpetuo, qui eas in id compulerunt. Ob quod nuper sanctum Conc. Trid. sess. 25. cap. 18. de regul. in hæc uerba statuit: *Anathemati sancta Synodus subijcit omnes & singulas personas cuiuscunque qualitatis uel conditionis fuerint, tam clericos, quam laicos seculares, uel regulares, atque etiam qualibet dignitate fungentes, si quomodocunque coegerint aliquam uirginem, uel uiduam, aut aliam quamcumque mulierem inuitam; præterquam in casibus in iure expressis, ad ingrediendum monasterium, uel ad suscipiendum habitum cuiuscunque religionis; uel ad emittendam professionem; quique consilium, auxilium, uel fauorem dederint; quique scientes eam non sponte ingredi monasterium, aut habitum suscipere, aut professionem emitte; quoquomodo eidem actui uel presentiam, uel consensum, uel auctoritatem interposuerunt. Simili quoque anathemati subijcit eos, qui sanctam uirginum uel aliarum mulierum uoluntatem uel accipiendi, uel uoti emittendi, quoquomodo sine iusta causa impediuerint.*

18 Vigesimo primo, qui parentes patiuntur filias suas habere amatores ob malum finem, uel eas a suspectis sodalitijs non separant, qualia sunt aliquarum feminarum consortia; quas uerisimile est ipsas ad peccandum impulsuras.

Vigesimo secundo peccant mortaliter parentes, qui noscunt filiam turpem uitam agere, uel uti fucis & irritamentis ad inducendum aliquem in peccatum mortale, & ipsam neque reprehendunt, neque corrigunt, argumen. capit. duo. ista nomina. vigesimatertia quæstione quarta. Verumtamen illa eo solo, quod se ornent cultius, quam statui suo conueniat absque sine malo, saltem mortali, non peccat amplius quam uenialiter; nec consequenter parentes amplius, quam uenialiter, peccarent non reprehendendo eam. Siquidem, qui consentit in crimine alterius, non grauius peccat cõmuniter, quam auctor illius, c. 1. de offic. deleg.

Vigesimo tertio peccat parētes qui consentiūt, ut cum filia sua spōsa utatur sponfus tactibus impudicis, & enormibus, ut sentit S. Th. 2. 2. q. 154. art. 4. id quod eiusdem commentator amplificat ibidem. Quamuis oscula & amplexus uidentur licita talibus sponsis, etiam ob solā delectationem inde percipiendam, tamquam principium nuptiarū promissarum,

rum, quæ alijs essent illicita: & multo magis quando absq; sine delectationis, sed honesti amoris & beneuolentiæ & necessitudinis intuitu id faciunt: ita & parentes licite eis possunt ea permittere: sed quia cõmuniter sponsi cum soli absque arbitris cõuersantur, huiusmodi tactibus impudicis uti solent, non deberet eis permitti, ut soli secretò conuersentur.

De peccatis coniugum contra hoc præceptum.

S U M M A R I V M.

- 19 *Oniux ut peccat, vetando coniugi missam, & ieiunium.*
 19 *Coniux percutiens, vel verbis infamans coniugem.*
 20 *Vxor notabiliter tollens obedientiam marito, & cet.*
 20 *Vxor nolens migrare cum marito.*
 20 *Coniux prouocans coniugem ad magnam iram, vel ad blasphemandum.*
 20 *Coniux notabiliter contemmens coniugem.*

19 **VIGESIMO QUARTO** peccat contra hoc quartum præceptum coniux, qui, vel quæ absque causa prohibet coniugi, ne diebus festis audiat missam, aut cogit violare aliquod præceptum diuinum, aut ecclesiasticum, obligans sub pœna peccati mortalis; puta ne ieiunet ieiunia præcepta, iuxta mentem Beati Antonini 2. par. tit. 9. cap. 10. §. 2.

Vigesimo quinto, peccat, qui vel quæ cõiux immoderate percutit, aut verberat coniugem; siquidem neque seruum ita cedere debet, l. 1. ff. de his, qui sunt sui, vel alieni iur §. fin. Inst. eod. tit.

Vigesimo sexto, qui causa conuitiandi, vel infamandi notabiliter, deliberate aliquod verbum, licet ex suaapte uatura minime iniurium, in cõiugem profert, vel e contrario sine animo diffamandi, iniuriamve irrogandi, aliquid dicit, quod suaapte natura est aptum ad infamandum, & inde infamia subsequitur: vel saltem adest periculum eius infamiæ probabile, iuxta sententiam S. Thom. 2. 2. q. 73. ar. 2. Quod nos etiam in ca. inter verba. 12. q. 3. conclus. 3. comprobauimus.

Vigesimo septimo peccat mortaliter vxor, quæ marito est notabiliter inobediens in his, quæ ad regimen domus, & familiæ, bonosque mores pertinent, cap. est ordo. & cap. hæc imago. 33. quæst. 5. Richar. vbi supra, dist. 37.

- 20 Vigesimo nono peccat vxor, quæ non vult sequi maritum aliò migratè, etenim sub ream culpæ mortalis eum tenetur comitari, cap. vnaquæq;. 13. q. 1. nisi pactum præcesserit inter eos, ne maritus aliò migraret: tunc enim

enim minime teneretur, nisi viro aliqua iusta necessitas illinc discedendi superueniret; vt morbus, vel capitalis inimicitia. Neque etiam teneretur sequi maritum vagabundum, si eo tempore, quo matrimoniū contraxerunt, ille non solēbat vagari, vel uxor eiusmodi mariti morem non intellexerat, glo. in dicto cap. vnaquæque, & cap. si quis necessitate. 34. q. 1. Etenim si id prænouisset a principio, teneretur eum sequi, quādiu ex honesta causa ille vagaretur: non tamē si ob turpem causam id faceret, uel circumduceret, exponendo peccati, uel mortis periculo; quia tunc nulla tenus ipsum sequi teneretur. Qui enim ita uagatur, absque dubio peccat, & proinde non est illi consentiendum; arg. cap. non semper. 11. q. 3. & Siluest. uerb. uxor. q. 8.

Vigesimo octauo, qui, uel quæ cōiux per iram, & rixam ad blasfemiā pronocat coniugem & sciens, aut scire debens, illum, uel illam ad blasfemiam, uel ad aliam mortalem culpam prouocatum iri, non se reprimiit, arg. cap. fin. de iniur.

Vigesimonono peccat mortaliter uxor, quæ cōtemnit marito debitam subiectionē præstare, uel illi aliquid notabile imperat, aut eius iustū præceptum non implet; quale est præceptum, ut superflua & uana more sueque incompositos exuat, arg. cap. cum caput. 33. q. 5.

Dixi, Contemnit, quoniam, cum præceptum mariti non sit maius, quàm ecclesiæ, argum. eorum, quæ supra eodem cap. nu. 12. diximus, & illud non obliget semper sub mortali, si desit contemptus, iuxta S. Tho. 2. 2. quæst. 186. art. 9. & late per nos in rub. de pœn. & communem opinionem; non etiam eius præceptum semper obligat, si contemptus absit, licet aliquando sic.

De peccatis dominorum, & superiorum erga seruos, & famulos, & subditos, & e contrario.

S U M M A R I U M.

- 21 **D**ominus vt violat quartum præceptum erga subditos suos.
- 21 **S**ubditus vt violat quartum præceptum erga superiorem.

21 **V**IGESIMO peccat dominus, uel herus, qui notabiliter negligit ea, quæ pertinent ad seruorum, famulorumve suorum conscientiam, non curando ne assuescant male iurare, uel præcepta Dei, aut ecclesiæ uiolare: aut non mouent eos confiteri & communicare, & missam audire diebus ad id statutis: uel negligit notabiliter procurare illis sacramenta Confirmationis, & Vnctionis extremæ suo tempore, & aliâs christiane uiuite, arg.

cap. duo sunt. 23. quæst. 4. & 1. ad Timot. cap. 5.

Trigesimo primo dominus, vel herus, qui habet seruum neophytum, seu noue ad fidem conuersum, & non curat per se, neq; per alium Christianam doctrinam ipsum docere: & quid sit esse Christianum, & subinde qualem vitam agere teneatur.

Trigesimo secundo herus, vel dominus, qui notabiliter negligit nosse peccata manifesta seruorum & famulorum suorum, vt possit eos corrigere, secundum S. Anton. 2. par. titul. 5. cap. 9. §. 2. & eum, qui ex familia sua neque verbis, neque alia iusta pœna emendatur, debet ab ea eicere, vel ei necessaria denegare; si verisimiliter credit hæc ratione ad bonam mentem illum reuocatum iri, arg. reg. S. August. cap. 3. At si verisimile est, eum in domo expulsum deteriorẽ fore, melius erit eum domo retinere, adhibendo ei remedia, quæ commode poterit, argu. cap. quantum libet. 7. dist.

Trigesimo tertio peccat dñs, vel herus q. prohibuit seruis suis, maxime quos sciebat concubinis alligatos, ne vxores ducerent, cap. 1. & per totum titulum, de coniug. seruor. Dixi; Prohibuit: quoniã non tenetur præbere consensum, facultatemq; illis facere ad contrahendum matrimonium: sed tamen ad non prohibendum & non impediendum; eo quod valde distant præbere consensum, & non impedire, vt inferius, cap. 22. de matrimonio. num. 24. dicemus: quamuis neutro casu libertatem assequatur, iuxta mentem gloss. Panor. & commun. in cap. 1. de coniug. seru.

22. Trigesimo quarto peccat subditus, qui notabiliter contemnit superiores, vel illis honorem notabilem & debitum denegat, etiam si sint discipuli & mali, 1. Petri cap. 2. & ad Rom. 13. cap. solita. de maiorit. cap. omnis. de censib.

Trigesimo quinto peccat subditus, qui leges & præcepta iusta superiorum violat; eo quod putat, in hæc vita neminem, in alium potestatem habere: & non solum peccat mortaliter, contra cap. ad hæc. 89. dist. sed etiam est hæc reticus, Extrauagan. vnam sanctam. de maiorit. & obediens. & gloss. singul. recepta in cap. generali. de elect. lib. 6. verb. inhihemus.

Trigesimo sexto peccat subditus, qui iusta superiorum præcepta, aut leges omittit obseruare; eo quod non vult se illis submittere: quamuis credat illos esse vere suos superiores; quod est proprie peccatum inobedientiæ, iuxta S. Tho. 2. 2. quæst. 105. art. 1. Etenim si alijs de causis id omittit, aliquando peccat mortaliter, aliquando venialiter, aliquando nullo modo, iuxta causarum varietatem, qua de re latius in cap. 23. num. 36. tractabimus.

Qui peccant contra quartum præceptum, quatenus extenditur ad honorandum proximum.

S V M M A R I V M.

- 23 **P**roximum non honorans quis violat hoc quartum præceptum.
- 23 Proximus qui non diligit se, aut proximum charitate, cum tenetur.
- 23 Proximus, qui alium excipit a suis orationibus generalibus.
- 23 Proximus, qui non diligit proximum, cum tenetur.
- 23 Amat qui plus se, aut corpus, quam animam suam.
- 24 Amat qui se ipsum vel proximum cum offensa mortali Dei.
- 24 Proximus, qui desiderat, vel alius mortaliter peccet, vel condemnentur.
- 24 Excommunicationem qui procurat in finem, ut proximus condemnentur.
- 25 Accusare qui aut denunciare recusat, quando debet, & cet.
- 25 Odium, & rancor duplex.
- 25 Odium aut rancorem malum quæ dicitur habere.
- 25 Inimico an quis debeat amoris signa ostendere.
- 25 Iniuriam non omnis affectus ea remittere potest.
- 25 Iniuria ueniam uter offensorum petere debeat.
- 26 Periculo peccandi se exponens, uel agens contra conscientiam.
- 27 Peccatum mortale alterius, qui non impedit, cum possit absque suo nocimento.
- 27 Peccati alterius qui est causa, nisi, & cet.
- 28 Peccat qui mortaliter, uel speciem eius rei præstat, ut alius ita peccet.
- 29 Peccat qui uenialiter, ut alium sic peccare faciat, solum uenialiter peccat.
- 30 Proximus, qui facit aliquid, ob quod credit alium mortaliter peccaturum.
- 30 Proximus familiaris alicuius cum scandalo alterius.
- 31 Proximus, qui rancorem, aut odium non deponit, ne sibi detrahatur.
- 31 Proximus, qui scandalum præbet edendo carnes uel non ieiunans.
- 32 Occasio quæ necessario uitanda penitenti, ut absolui possit.
- 33 Finis principalis operis boni licet non possit esse bonum minus illo: potest tamen esse minus principalis, modo non sit malum culpæ, seu peccatum.
- 34 Occasionem dare ad veniale, ueniale tantum est.
- 35 Occasio peccandi per actus de se bonos, quæ uitanda.
- 36 Synagogas, Mezbitas, & Idola, qui facit, aut reficit.
- 36 Missæ præcepta tempore canens, saltans, & cet.
- 36 Membra pudenda nuda ostendens, uel uidens.
- 37 Ornans se ornata ad peccandum provocante.
- 37 Scurra, uel alius peccans causa nimis ridendi, bibendi, & cet.

250 De quarto præc. Decal. Honora parentes.

- 37 Peccatum veniale peius omni malo pœna, & disponit ad mortale.
 38 Peccati causam qui dat arma, vel alia commodando.
 38 Peccat suadens alij peccatum licet nolit, ut faciat illud, & 42.
 39 Peccat petens, quod peccatum est, etiam ad id parato, & alioqui bonum. nu. 40.
 39 Iuret ut per falsum Deum ethnicus velle malum, sed non ut iuret, licet sciat iuraturum per falsum Deum.
 40 Usurario carenti pecunia commendans illam ut peccat.
 40 Peccatum per minus arcere a maiori ut bonum.
 40 Peccat quando petens bonum ab eo, qui dando peccabit.
 41 Sacerdotis mali ad peccandum inductio que peccatum.
 43 Tyrannum rogare pro iustitia, aut gratia non est peccatum.
 42 Peccata an sint urbane dicta, in peccata mouentia.
 42 Tactus mamillarum, & quidam alij qualis occasio peccandi.
 43 Scholarum gradus, & præmia Mineralia cur licita.
 43 Scientiæ licet ob eas dentur gradus, & cathedræ licita.
 43 Ars mechanica, licet sit occasio malorum, ut bona.
 43 Scientiæ malus vsus non efficit eam malam.
 43 Legem non arguit malam malus eius vsus.
 44 Publici conuentus in bonum finem iusti, & boni.
 45 Scandalum, ob quod non omittendo præcepta, vel consilia.
 44 Bona que non omittenda ob scandalum.
 44 Bonum spem mali habens omittendum, aut excusandum.

23 **T**RIGESIMO SEPTIMO peccat, qui quando tenetur, non amat se, vel proximum charitate, siue amore charitatiuo, id est, propter Deum, & quia sunt capaces æternæ beatitudinis, exoptando eam sibi ipsis, ut in addit. repet. cap. quando. de consecr. dist. 1. latius diximus, & supra eod. cap. 7. & 9. breuiter repetiuimus: vel amore naturali tempore, quo id facere tenetur sub pœna mortalis peccati, & quod tempus sit supra eodem cap. nu. 8. insinuauimus.

Trigesimo octauo, qui aliquos a participatione, & communionem generalium orationum, in quibus pro alijs orare solet, excludit; quales sunt illæ petitiones orationis Dominicæ; *Panem nostrum da nobis hodie; & dimitte nobis debita nostra, &c.* iuxta mentem S. Thom. 2. 2. quæst. 25. art. 4. 6. 8. & 9.

Trigesimonono, qui habuit animum non diligendi, vel non subueniendi cuiquam proximo; eo quod illè sit peccator, vel eum offenderit, vel ob aliam causam, casu quo illud esset ei ad salutem necessarium, secundum vtrumque Thomam in dicto art. 8. & 9.

Quadragesimo peccat, qui amat aliquam aliam creaturam firmitus quam animam suam, vel corpus suum firmitus, quam animam proximi, vel

vel honorē, aut fortunas suas, quàm corpus propriū, aut proximū; adeo quòd omittit, vel statuit non opitulari extremę necessitati illius, cui tūc plus deberet, vt non desit ei cui minus deberet. Sanctus Bonauentura & Richardus in 3. dist. 29. Etenim non satis est diligere, quod oportet, nisi etiam debitus diligēdi ordo feruetur; puta primo firmiter Deum, quàm alia omnia. Secundo, nos ipsos quo ad animas nostras. Tertio, animam proximi. Quarto, proprium corpus, iuxta August. lib. 1. de doct. Christiana, & S. Tho. receptum, 2. 2. quæst. 26. per totam Dixi, Firmius, non autem intensius aut feruentius; quoniam nō tenemur ad id, vt in dicta additione & supra cap. 1. num. 4. declarauimus, vbi probauimus, satis esse, quòd firmiter diligamus, hoc est, vt pluris faciamus & æstimemus id, quòd magis amare debemus & eius amorem, quàm id, quòd minus debemus, & eius amorem.

24. Quadragesimo primo, qui tantum amat seipsum, vel filium, vel amicum, vel delicias, diuitias, honores, aut dominum suū temporale, vt sit paratus pro his animo, vel opere Deum mortaliter offendere, secundum Scotum & Franciscum Mayronem in lib. 1. sentent. dist. 1.

Quadragesimo secundo peccat, qui desiderat, vt aliquis mortaliter delinquat, vel dānationem æternam incurrat, vel (quòd grauius est) Deū orauit, vt aliquid horum proximo eueniat, vel ex animo maledixit; vt ille, aut ille perpetuis Inferni flammis crucietur; vel sententiam excōmunicationis contra proximum facit pronūciari hoc animo, vt, qui rē ipsi ablatam nō restituat, animæ suæ iacturam faciat, uel alia huiusmodi admittat, ut in dicta additione diximus.

Quadragesimo tertio, qui non reprehendit proximum, aut nō denūciat, cum debet, uel reprehēdit, aut denunciatur aliter quàm debet, &c. ut inferius cap. 24. a nu. 17. & seqq. dicitur.

25. Quadragesimo quarto peccat, qui eo quòd est iniuria affectus, uel aliade causa aliquem odio & rancore prosequitur, c. si quis contristatus. 90. dist. cap. sin. de penit. dist. 5. Etenim quilibet offensus tenetur emittere ex animo odium & rancorem malum; immo & ad non concipiendū illū contra suū offensorem, quantalibet fuerit iniuria, iuxta sententiā diui Gregorij dicto cap. sin.

Dixi: Odium & rancorem malum, qui est una ex filiabus accidiæ: nō enim obligatur ad ei sciēdum illum rancorē bonum; qui nascitur ex ira, qua quis appetit, ut per iudicem castigetur delictum; immo aliquādo tenetur illum concipere, conseruare, & ostendere, c. si is qui. cap. est iniusta misericordia. cap. displicet. 24. q. 4. Si uel est, uerb. charitas quæst. 4. puta quādo ad salutem spiritualemente offensoris, uel ad Dei obsequium, aut ad Reipub. utilitatem conducit, sicut in dicta additione diximus. Nō tenetur etiam eum alloqui, neque ei signa amoris ostendere, nisi tempore necessitatis: satis est enim habere animum ad talia signa ostendenda in prædicto

prædicto tempore, iuxta S. Tho. receptum, 2. 2. quæst. 25. ar. 9. maxime quando offensor satisfacere renuit, aut non vult sufficienter id facere. immo nec tunc tenebitur sub reatu peccati illum in suam conuersationem, & amicitiam peculiarem admittere; quamuis aliquod signum speciale amicitiae teneatur ostendere, vt tactum est supra eod. nu. 9. Quocirca cõfessarij aduertere debent, quãdo & quõmodo ob hoc offensus absolutionem negent, vel cõcedant, vt docuit Caiet. in dicta quæst. 25. ar. 9. Multo minus item tenetur condonare satisfactionem iniurie, quæ in iudicio peti potest, iuxta glo. sing. in dicto c. si quis contristatus. Immo aliqui sunt, qui, etiam si velint, nõ possunt id facere; quales sunt vxor, filiusfamilias nondum emancipatus, seruus, & religiosus, iuxta glo. receptam in cap. parochianos. de sent. excom. Quoniam actio contra iniuriantem ad superiores pertinet; scilicet ad maritum, patrem, dominum, & prælatum, secundum glossam præallegatam. Addimusque, quòd, quando duo se mutuo offendunt, & amborum offensio est æque grauis, qui prius offendit, debet prius recõciliationem petere: at vero, si posterior iniuria sit maior, posterior debet prius eam petere. Siluest. in rosa aurea casu 56.

26 Quadragesimo quinto, qui periculo peccandi mortaliter se exponit; vt qui dubitans de aliquo, an sit mortale nec ne, facit illud: aut omittit cõfiteri, argum. cap. si quis autem. de penit. dist. 7. vt ibi num. 57. & 81. copiosius diximus, & S. Bonauent. in 4. dist. 7. & Caiet. in summa verb. periculo peccandi se exponere, tenent: & fortiori ratione letale crimen incurrit, qui agit contra conscientiam, dum facit aliquid, aut omittit facere, quod illa in particulari & in indiuiduo dicat esse peccatum mortale. Tenetur enim eam deponere, aut quod illa dicat facere, cap. per tuas. 2. de simon. vt in dicto cap. si quis autem. num. 120. copiosius diximus. Dixi; In particulari: quoniam quãdo cõscientia generaliter dubitat, aut dicat contrarium illius, quod in particulari & in diuiduo reseruum iudicat, non est mortale, vt in præallegato cap. si quis autem. nu. 61. diximus.

27 Quadragesimo sexto peccat mortaliter, qui, potens impedire, ne alius mortale crimen admittat, non impedit. cap. qui alios. de heret. ca. error. 83. dist. ca. negligere. 2. q. 7. & alia in glossis eorum citata. Hanc conclusionem, quam significant multi textus, nos in alia huius operis editione limitauimus, solum procedere in eo, qui sine verecundia, incommodo, & dedecore id poterat impedire, secundum Felin. in dicto cap. qui alios. vt in repet. cap. si peccauerit. 2. quæst. 1. latius diximus, & in repet. cap. inter verba & infra cap. 24 nu. 20. Neque obstat id, quod numero sequenti dicitur, videlicet, quòd non peccat mortaliter is, qui ab usurario mutuo pecunias exposcit, quem credit sine usura & peccato nõ mutuo daturum. Nec etiam qui petit a curato suo, vt baptizet sibi filium, credens eum esse in peccato mortali, & quòd absque contritione illius peccati baptizabit, & videtur vtrumque horum posse ab huiusmodi petitione abstinere absque

absque incommodo, verecundia, & dedecore, saltem in casu, quo qui peccat ad usuram non graui premeretur necessitate: & inuenirentur sacerdotes, qui cum licentia proprii curati, quæ facile solet cõcedi, id baptisma ministrare vellent: & certum est, quod illa peccata mortalia, quæ creduntur consequutura prefastas petitiones, illis omisis, impedirentur. Accedit etiam, quod non peccat mortaliter ob hoc solum mulier, quæ gloriæ vanæ, & venialis desiderio facta, absque alio fine mortali se fucat & ornat, licet credat aliquos, qui ipsam sic fucatam, & ornatam videbunt, in eius concupiscentiam mortalem exarsuros, vt infra. cap. 23. num. 23. dicitur: atamen certum est, eam absque incommodo verecundiæ, & dedecore suo posse ab huiusmodi ornatu temperare. Adde his fundamētis, quod etiam inferius, cap. 27. nu. 78. opponitur, eum qui omittit clericum defendere, ne ab alio percutiatur, eum possit sine suo detrimento auxiliari, non incurrere excommunicationem, de qua in cap. quantæ. de sent. excom. saltem in foro conscientiæ, si absque dolo malo & consensu omiserit defendere. Item, quod inferius. cap. 24. num. 11. & seq. etiam definiuimus, neminem teneri alteri spiritualem eleemosynam elargiri sub reatu mortalis culpæ nisi ei, qui eius extremam patitur indigentiam: & manifestum est, eum, qui voluntarie crimen letale committit, sciens & aduertens illud effectuale, potensque per se illud excusare, non esse in extrema necessitate spirituali, vt ei ab alio ad id auxilium præstetur. Sed horum (quæ sunt egregia) dubiorum exactam solutionem ponemus infra cap. 21. num. 25. & in cap. 24. nu. 16. quoniam id illi loco est aptius.

- 28 Quadragesimosept. peccat, qui consilio suo, fauore, uel ope alij est causa peccandi mortaliter, cap. noli. de pœnit. dist. 1. Nolumus autem dicere, quod quicumque ab alio aliquid petit, credens, petitionem illam futuram esse alteri occasionem peccandi mortaliter, est causa illius peccati; non. n. est quæ cum iusta causa id petit, est autem quum sine illa id facit. Nam qui necessitate oppressus mutuum possit ab usurario, sciens illum sine usura nullatenus mutuo daturum, non peccat: quamuis peccet qui dat. Peccaret autem qui absque necessitate id peteret, vt etiam in cap. 1. si sacerdos. au. 6. de pœnit. dist. 6. declarauimus, iuxta Ioan. Maioris definitionem, in 4. lib. sent. dist. 15. quæst. 1. qua definit, cum, qui curatum scelere aliquo mortali irretitum obsecrat, ut filium suum baptizet, non propterea peccare, etiã si sciat illum non præuia pœnitentia peccati baptismatis sacramentum puero administraturum: & per cõsequens ea de causa reatum mortalis culpæ incursum, cap. præter. adiuncta glo. verb. agentibus. & verb. communio. 32. dist. quæ quidem doctrina tunc præcedit, quando id quod petitur, ex se non est peccatum, vt in exemplo prædicto de administratione baptismatis, & in petitione mutui. Nam si tale esset, numquam liceret, ut si peteret dari sibi baptisma absque contritione, vel mutuo dari sibi sub usura, vt optime tradit Caieta. 2. 2. q. 78.

art. 4. & par. 3. quæst. 64. art. 6.

Quadragesimooctavo peccat, qui facit, aut dicit aliquid, quod de se non est mortale, cum intentione tamen alterum ad illud inducendi: vel absque tali intentione, facit aliquid, quod præ se fert specie peccati mortalis, & factum in tali loco, & coram talibus est sufficiens impulsus ad peccandum mortaliter arbitrio boni viri, & prudentis, secundum sanctum Tho. 2. 2. q. 43. ar. 3. & 4. & S. Anton. 2. par. tit. 7. cap. 4. ante §. quod etiam post ipsum nos in cap. 6. supra eod. & in cap. 1. §. animaduertere, nu. 6. de pœnit. dist. 5. tradidimus.

Dixi: Quod de se non est mortale: quoniam si esset tale de se, essent duo peccata effectū, vel vnum cum circumstantia scandali necessariò confitenda ob ea, quæ in duobus locis prædictis tradidimus.

29 Dixi etiam: Et quia sit in tali loco, & coram talibus: quoniam quod ex se non est peccatum mortale, licet habeat speciem eius, factum coram alio sine intentione inducendi ad peccatum non est mortale: immo etiã quod de se est mortale, commissum coram aliis absque tali intentione, & absque periculo probabili impellendi alios in peccatum non adfert secū circumstantiam necessariò confitendam, vt in dicto. §. animaduertere, nu. 8. & cap. consideret, in principio nu. 11. & noua quadam distinctione duas oppositas opiniones ad concordiam redeimus. Item neque veniale peccatum fit amplius quàm veniale eo quod fiat animo alliciendi alterum ad peccandum venialiter, secundum omnes.

30 Quadragesimonono, qui tam parui æstimat salutem spiritualem proximi, vt absque necessitate, vel vtilitate, sed ex mera libertate suæ voluntatis aliquid agit, quod credit proximum ad mortaliter peccandum illecturum: est exemplum in femina, quæ sine causa exhibet se conspiciendam illi, quem credit simulatque perspexerit, peruersum aliquod desiderium peccandi mortaliter concepturum, etiam si illa non intendat ad huiusmodi desiderium allicere, vt in dicto. §. animaduertere, nu. 6. post beatum Anton. 2. par. tit. 7. cap. 4. defendimus facit cap. nihil. de præscript. & cap. 2. de oper. nou. nunciat.

Dixi: Absque necessitate, vel vtilitate, sed ex mera voluntate: quoniam si alioquin non potest congruo quodam modo talia loca non adire, aut tunc temporis illis non adesse, vbi ab alio solet uideri: quia uerbi gratia, eundem est illi ad ecclesiam, vel aliò, uel sedere oportet ad ianuam cum vicinis & affinis, ne inurbanitatis pos sit argui, nullatenus peccat, secundum eundem. Hic occurrit scrupulus non cõtemnendus, qui ex alio notabili postea dicendo nascitur, circa mulierem, quæ propter appetitū inanis gloriæ (in quo solum uenialiter delinquit) suò faciem depingit, an peccet in hoc mortaliter? sed inferius in cap. 16. num. 23. ad hoc dubium respondebimus; illi enim loco meliùs quadrabit.

31 Quinquagesimo, qui absque causa necessaria, uel utili, alicuius mulieris suspectæ

suspiciet & consuetudine familiari vitur, & aduertens se scandalum præbere alijs, qui male illa iudicant: tamen ab ea non discedit; eo quod nihil facit scandalum aliorum. Eodem modo peccat, qui frequenter moniales, debitam clausuram non obseruantes inuisit & inde populus occasione accipit detrahendi & murmurandi, etiam si alioquin caste viuat, & recta intentione loca illa frequentet. Ille ite, qui domi suæ habet aliquam mulierem, de qua populus sinistri aliquid suspicatur, siue sit cognata, siue extranea, quoadiu eam a se non reijcit. Ioan. Maior in 4. lib. sent. dist. 15. q. 30. Idem dico de eo, qui habitat cum femina, cum qua eum rem habere populus suspicatur, etiam si alioquin, neque opere, neque cogitatione cum ea peccet, vt in cap. inter verba. 11. q. 3. conclus. 5. etiam diximus.

- 32 Altera duarum questionum supra cap. 3. nu. 9. propositarum, quam remissimus huc terminandam, est; An qui occasionem peccandi alteri præbet sine proposito numquam amplius eam præbendi, absolui possit? Ad quam respondi, quod occasio faciens alterum peccare, a qua penitens abstinere, & numquam amplius se eam daturum statuere debet, quod absolui possit definiti potest esse omnis & sola illa, quæ est scandalum actiuum mortiferum, hoc est, quod qui eam dat, mortaliter dando peccat. Et si roges, quæ est illa, quam qui dat, mortaliter peccat? Respondeo quod omnis, & sola illa, quæ datur per peccatum mortale, aut intentione principali, vel minus principali inducendi ad illud, aut ad id iuuando, aut contemnendo salutem spiritualem proximi, aut in id, saltem interpretatiue, consentiendo.

Dixi: Per peccatum mortale, vt omnis illa occasio, quæ per opera mortaliter mala datur, includatur in prædicta definitione. De qua occasione agit sanctus Tho 2. 2. q. 43. ar. 4. quoniam licet omne peccatum mortale, quo scandalizamus, non habeat circumstantiam necessariò confitendam, vt supra in cap. 6 nu. 19. dictum est; cum tamen numquam liceat peccare mortaliter, clarum est, quod non est absoluendus qui non proponit, se numquam daturum occasionem peccandi per peccatum mortale: quia qui tenetur ad aliquid, tenetur ad consequens necessarium, argu. l. illud. de acquiren. heredit. & cap. præterea. de offic. deleg.

- 33 Dixi: Aut intentione principali, vel minus principali inducendi ad peccatum mortale ad includendum omnes occasiones, quæ cum hac intentione dantur, siue opera ex se bona sint siue mala, siue ad malum, siue ad bonum inuident. Quia simul ac cum huiusmodi intentione datur, tales sunt, iuxta sanctum Tho. 2. 2. q. 43. art. 2. ad 4. Nec huic obstat, quod in cap. inter verba 11. q. 3. & in cap. quando. de consec. dist. 1. & in additione eius, & latius nuper in commentario cap. cum minister. 23. q. 5. nu. 39. dixi, scilicet, quod opus non definit esse bonum, si principaliter propter Deum fiat, aut quia est bonum, quamuis minus principaliter, ob aliquod bonum temporale fiat, propter quod si principaliter fieret, malum esset. Non, inquam,

inquam, hoc obstat: quia intelligendum est, quando quod minus principaliter intenditur, non est malum culpæ, seu peccatum: sed res bene appetibilis, quamuis non possit esse finis principalis virtutis, quæ præstatiores ea est. Id autem, quod in hac definitione dixi, intelligendum est de eo, quod est malum culpæ, seu peccatum, quod nullatenus desiderare, nec velle, nec nobis finem principalem, nec minus principalem proponere possumus. Cuius enim finis malus est, ipsum quoque malum est, dicto cap. cum minister. 23. q. 5. vbi num. 36. diximus, hoc distare inter finem malum, quia est malum culpæ, & inter finem malum, quia est ineptus, eo quod sit medio minus bonus, quod hic potest esse finis minus principalis boni operis. Ille vero non.

Dixi: Aut ad id iuuando, ad includendum eas, quibus quis dat opem ad peccandum, opem enim ferens peccat, cap. sicut dignum. §. illi autem. & §. hi quoque. de homicid. qualis est; quæ præbet is, qui aliquam synagogam Iudæorum ædificat, aut reficit: quamuis sine aliqua intentione mouendi ad peccandum id faciat.

Dixi: Aut contemnendo salutem spirituales proximi, ad includendum eas, quæ dantur ob proximi salutis contemptum; qualis est, quam dat is, qui ideo transit per ianuam domus alterius, quem ob illam transitum mortaliter ira, aut amore inordinato peccaturum credit, quod nihili peccat, aut parui faciat, quod alter ad id moueatur; contemptus enim huiusmodi efficit, ut mortale sit, quod alias non esset. sanctus Thom. 2. 2. quæst. 185. art. 9. & ante illum gloss. cap. quis autem. 10. dist. putata singularis a nostris.

Dixi: Aut consentiendo: quia consentiens peccat, sicut principalis, ad Rom. 1. cap. notum. 2. q. 1. cap. 1. de officio deleg.

Dixi: aut saltem interpretatiue, ad includendum eas, quæ dantur per eum, qui aliquid facit, quod ex sua natura & circumstantijs, cum quibus facit, adeo ad peccatum mortale incitat; ut maiorem partem eorum, qui sunt eiusdem qualitatis, cuius sunt hi, quibus datur illa occasio, in peccatum mortale deijcere soleat: aut facit aliquid, quod quamuis ex sua natura & circumstantijs tale non sit: tamen credit & aduertit, ob illud certam aliquam personam ex sua infirmitate, aut ignorantia mortaliter peccaturam, & antequam huic rei provideat, id facit: aut credit & aduertit ex malitia peccaturam, sine tamen vlla causa, & sine utilitate sua, nec aliena illud facit: aut prætermittit aliquid facere contra legem iustitiam, aut charitatis præceptum, ob quod alius mortaliter peccat. Addidi tamen: Certam aliquam personam, quia non sufficit credere aliquam generaliter peccaturam, ut qui ad animi recreationem aliquem ludum instituit, non peccat, eo quod aliquem in eo peccaturum credat: sicut nec ille, qui credit, aliquem malum esse in aliquo oppido, aut in aliquo magno conuentu, peccat, ut colligitur ex textu singulari, cap. Oñis. de elect. Quamuis ea

de re nulla sit præsumptio particularis, licet peccaret, si crederet illum aut illum illius oppidi, vel conuentus, esse malum.

- 34 Dixi: Faciendi mortaliter peccare: quia non sufficit illa, quæ venialiter peccare facit; cum, vt absoluat, non sit opus proposito numquam amplius ad veniale redeundi, quod confessus est, iuxta sanctum Tho. 3. par. q. 87 ar. 1. supra cap. 1. dictum fuit. & occasionem venialiter peccandi per opus, quod non est mortale, dare, ad summum est peccatum veniale, & nihil amplius, iuxta eundem sanctum Tho. 2. 2. q. 43. art. 4.

Ex qua generali, & resoluta definitione, multorum dubiorum, quæ a nobis, postquam ad sexagesimum annum peruenimus, quæsita sæpius fuerunt, peculiaris responsio colligitur. Primo quidem, quòd talem occasionem dat, quisquis coram alio mortaliter peccat, per primam partem dicere definitionis; licet eum tali modo non dederit, vt circumstantiæ necessario confitendæ causa esset. quod quando contingat in cap 6. num. 9. & seqq. dictum fuit.

- 35 Secundo, quòd talis est occasio, quam dat qualibet persona, quæ cū intentione principali inducendi ad amorem inhonestum & mortiferum aliquam elemosynam præbet, aut alloquitur, inuisit, docet, consulit: & a fortiori erit talis ea, quæ datur visu, nutu, blanda & amatoria loquutione, aut blandimentis, tactibus, muneribus, aut obsequiis in hunc finem directis. quia harum cuilibet secunda pars dictæ definitionis cōueniat. Nec obstat dicere, quod fortassis ex ea finis mortifer, qui prætendebatur, non sequitur; cum omnis voluntas, vt alius mortaliter peccet, mortifera sit, vt supra cap. 1. 1. nu. 12 & nu. 15. & 16 post S. Tho. 1. 2. q. 74. & S. Anton. 1. par. tit. 5. cap. 1. §. 5. & Magistrum in 2 dist. 24. & Ioan. Maiorem dicta distinctio. 24. q. 18. dicitur. & sic qui aliquam harum occasionum dedit, nisi statuat nunquam amplius eam se taliter daturum, absolui non debet.

- 36 Tertio, quòd est talis, quam dat, qui etiam sine alia praua intentione facit aut reficit Idola apud Indos: aut Synagogas, apud Iudæos: aut Meczitas apud Mahumetanos: aut Pagana templa apud Paganos: aut Hæretica apud Hæreticos: aut facit aliquid aliud, cuius principalis vsus est peccatum mortale: quia occasionem ad illud dat cum auxilio, & sic in tertia parte dictæ definitionis comprehenditur.

Quarto, quòd etiam talis est, quam aliqui diebus festis, missa ab ipsis audita alijs, qui eam non audierunt, præbent, canendo, pulsando, choreas ducendo, saltando, ludendo, aut faciendo alias res, quibus præsentis tempore. quo audire missam ex præcepto tenentur, detinent, eo solo, quod eorum salutem spiritualement parui pendunt, respondentes dicentibus eos occasionem peccandi præbere, nihil sua referre, cum ipsi eam audierint: quia eis quarta particula dictæ definitionis conuenit. Quapropter gubernatores, qui hæc fieri publice tempore diuinorum officiorum, saltem præceptorum, prohibent, laude digni sunt.

R

Quinto,

Quinto, quòd est talis illa occasio lasciuia & inciuilis, quam præbent, qui pudenda ostendunt, aut vident nuda, aut operta vestibus tenuissimis, sine circumstantia iustificante; quamuis id sine intentione inducendi ad culpam mortiferam facient, per primam definitionis partem. Quia talis occasio est peccatum mortale; cum ex sua natura cõmuniter ad culpam mortiferam, saltem voluntatis aut delectationis mortiferam morosæ inducit. Vnde legitur, Barnabam maledixisse nudis viris & mulieribus nudis: & sine proposito nunquam amplius se eam duros non sunt absoluendi. Dixi: Sine circumstantia iustificante ad excludendum ex hoc numero ad spectus, & tactus, quos infirmi talium membrorum medicis, chirurgis, & clysteriferis permittunt.

37 Sexto, quòd etiam est talis, quam dat, qui credat aliam certam personam obuiam sibi factam in concupiscentiam, aut iram mortiferam ex sua infirmitate, aut ignoratia casuram, & hoc aduertens obuiam illi sit, non prouidendo eius infirmitati aut ignorantia, quamuis sine intentione vt illa peccet id faciat. Quia illi conuenit sexta prædictæ definitionis particula; videlicet, Consensus interpretatiui.

Septimo, quòd talem occasionem non dat, qui sine intentione & contemptu mortifero ita se ornat, vt credat quidem se ab aliqua persona totius populi, aut circi, vel ecclesiæ odio, vel concupiscentia mortifera habendum, si illò, erit: nescit tamen a quo, aut id non aduertit: nec etiam si sciat quis, si intelligat quòd ex malitia, praua consuetudine, & habitu quem habet, peccabit, quales sunt hi, qui non solum tales occasiones fugiunt, sed etiam aucupantur, immo se de eo iactant. Quia eiusmodi occasione nec dicta sexta particula, nec alia dictæ definitionis conuenit, & per hanc & præcedentem definitionem, id quod Caietan. dicit 2. 2. q. 186. art. 9. versic. ad 4. & id quod Siluest. verb. ornatus, quæst. 4. & alij affirmant, conciliati possunt.

Octauo, quòd nec etiam est talis occasio illa, quã dant scurra & alij, qui præbent occasionem nimiam ridendi, comedendi, bibedi, vestiendi, aut loquendi; modo nimietas illa nõ perueniat ad culpam mortalis excessum. Per septimam enim dictæ definitionis partem, ex numero dictarum occasionum excluditur; quia solum venialiter peccare facit: quamquam magnopere illis est consulendum, vt ab eò abstineant. Tũ quia ob nullam omnino rem peccatum veniale committendum est, ut sentit glo. in cap. si aliquid. 22. q. 4. & probat cap. 1. cũ seqq. 22. q. 2. quanto minus tot sunt committenda. Tum quia etiã vnum tantum peccatum veniale disponit ad mortale, iuxta S. Tho. 1. 2. q. 38. ar. 3. Idem dicendum est de eo, qui dicit aliquid, aut facit, vt ad amorem vanum, aut veniale tantum malum alliciat; qualis est illa, qua quis videt, alloquitur, vel obsequio aliquam feminam prosequitur, non quidẽ quo moueat eam in copulam carnalem, neque in tactus inhonestos, neque delectatiouem morosam, sed quo illa delecte-

delectetur eius ad spectu, alloquio, pulchritudine, ac ornatu, & cū bene-
nole intueatur, cōplacentiā de bene constituta & culta persona signifi-
cando, sine alia delectatione, aut sine mortiferi malis, quamquā magna
circumspectione opus est; ne hoc aliqua mortali culpa inficiatur.

78 Nono, quod interdum absolui potest, qui occasionē interficiēdi de-
dit ob cōmodatam balistam absque malo fine, licet numquā se amplius
sic cōmodaturum non statuat, & interdum non. Quia cōmodare ex sua
natura, talem occasionē non efficit: circūstantiē tamē eā efficere possēt.
Proinde, si quis alicui, qui cū alio rixatus est, irato animo balistā petenti
commodauerit eā, talē prębet occasionem: quia interuenit auxiliū, aut
contemptus salutis spiritualis, aut consensus saltē interpretatiuus, quod
per quintā & sextam dictę definitionis partem sufficit ad efficiendū, ut
aliquid sit eiusmodi occasio. Idē dicendū de eo, qui cōmodat, aut vēdit
lanceam, sclopettū, ense, aut alia arma, aut pigmēta, aut chartas luso-
rias, talos, orbiculos, aut aliquid aliud; quod bene & male alteri tradi pōt.

Decimo, quod talis est illa occasio quotidiana, quā dat, qui imperat,
consultit, aut rogat alium, ut falso iuret, iniuriam inferat, percutiat, forni-
cetur, aut aliud opus manifeste malū faciat, ad tentandam virtutē eius
tantum, licet non intendat eum ad id inducere: immo introsum deside-
ret, ne illud faciat: quia est peccatum mortale. Nam est actus suapte na-
tura ad culpam mortiferam inducens sine circumstantia iustificante: &
sic illi prima dictę definitionis pars conuenit.

79 Vndecimo, quod talē occasionē non prębet, qui ab eo, qui ex sua mali-
tia est ad peccandum paratus, petit aliquā rē ex se bonā: quę tamen est
materia exercendi peccatum ab ipso conceptum; quāuis talis sit ea, quā
dat ille, qui petit aliquid, quod est peccatum ab eo, qui ad id accinctus si-
ue paratus est. Ex quo colligitur ratio, quā quidā perdoctus querebat.
Cur qui mutuatur ab usurario ad dādū sub usuris parato, ob necessitatē
petit, nō peccat: qui vero petit ab eodē ad usurā peccat? Est enim ratio,
quod qui primum petit nō ab eo rem malā, quamuis materiā peccandi
offerat: qui autē petit posterius, sic, ut recte declarauit & probauit Caie.
ubi supra, cui cōcordat Dominicus Sotus, tacito eo, de iust. & iur. lib. 6.
q. 1. ar. 5. Pro quo facit decretum sancti Augustini. c. mouet. 2. 2. q. 1. quo
probatur, non esse peccatū, petere ab infideli, ut se promissis statutū iu-
ret, licet illum per suum falsum Deū iuraturum sciat, quāquam petere
ut per illum suum falsum Deū iuraret, peccatū esset. Facit etiā ratio su-
perius tacta; scilicet non esse peccatū occasionē peccandi sine mala int-
tentione cum necessitate, aut utilitate prębere ei, qui ex sua malitia peccat:
quamquā petere ut peccet, aut ut rē, quę peccatū est, faciat, sic. Facit etiā,
quod sicut illud decretū cap. mouet. 2. 2. q. 1. probat, & S. Tho. dixit 2. 2.
q. 78. ar. 4. alieno peccato sine consensu in illud uti licitum est; quemad-
modū ipsemet Deus, p̄ sua bonitate nostris peccatis bonos fines utit:

40 Duodecimo, quòd non est talis occasio illa usu frequentissima, quã aliquis dat deponẽdo suos nummos apud nummularios usurarios, aut cõtractus usurarios exercentes, qui proprios habent ad illas exercẽdas, ut dixit sanctus Tho. in dicto art. 4. quia nulla particula dictæ definitio nis illi cõuenit. Est autem talis illa, quam dat, qui deponit apud talem nummularium, qui proprios nũmos nõ habet quibus suas usuras exer ceat, sicut idẽ sanctus Tho. sentire uidetur. quod uerius uidetur, quã quod Caietanus super ipsum, in dicta q. 78. ar. 4. insinuauit. Idẽq; quod nobis, uisum fuit Soto lib. 6. q. 1. sub finem, de iust. & iur. Quia differen tia, quam sanctus Tho. inter illos duos ponit, non satis bene uerificatur, intelligẽdo eam, ut Caietanus, quo ad peccatum ueniale, quod unus in currit: quia suam pecuniam non deposuit prudenter eam committẽdo ei, quem credebat eam impensurum; cum propriã non haberet, & alius non: quia prudenter deponit apud eum, quem credit eam nõ impensu rum, cum propriam habeat. Nam is intellectus a mente sancti Tho. est maxime alienus: quæ est conclusio notabilis pro mille, apud cambia usu raria exercentes deponentibus.

Decimotertio, quòd talem occasionem nõ præbet, qui aliũ ad cõmit tendum aliquod peccatum minus inducit, uidens eum ad maius com mittendũ deliberatũ, nec ualẽs alio modo illud ei dissuadere, ut ẽt infra cap. 17. nu. 263. dicemus, quamuis Caiet. ubi supra oppositum tenuerit. Quia licitum & etiam sanctũ est precari & persuadere ei, qui proponit interficere, aut adulterari, ut satis esse ducat percutere, aut fornicari, ut clare S. August. in c. si quod uerius. 33 q. 2. dixit & Adrian. quolib. 1. q. 2. & etiam Sotus super cap. 3. ad Rom. & Caiet. in summa uerb. tyrannus.

Decimoquarto, quòd per prædicta declarari potest illa conclusio So ti lib. 6. q. 1. ar. 5. de iust. & iur. scilicet, quod nõ peccat, qui aliquid, quod in se bonum est, perit ab eo, qui dare aut facere bene potest; eo qd̃ scit, alium dando, aut faciendo petitum peccaturum. Quoniã per prædicta uera uidetur, quando sine contemptu salutis spiritualis proximi, & non præbito ad illud auxilio, nec cõsensu in illud ẽt interpretatiuo; petitur & alius per malitiam, & non per solam ignorantia, aut infirmitatẽ pec cat, at quando aliquid horum concurret, non uidetur uera.

41 Decimoquinto, quòd illa cõclusio, quam post sanctũ Tho. in 4. lib. sent. dist. 24. q. 1. ar. 5. ad 3. & Siluest. uerb. clericus. §. 8. q. 1. afferimus in fra cap. 25. nu. 78. scilicet mortaliter peccare, qui, credens sacerdotẽ esse in peccato mortali, & quod eius nõ penitẽbit ante missam, quã faciet, inducit ipsum ad eam celebrandam, est intelligenda de sacerdote ab ec clesia per excommunicationem, aut suspensionem notoriam pulso, aut non præparato, nec ad missam obligato, aut per ignorantia, aut infirmi tatem, & non per malitia peccante: aut eum cum mala intẽtione, aut cõ sũ, aut cõtẽptu salutis spiritualis eius inducit, & nõ aliã, ut colligitur

ex prædictis, & his, quæ in cap. i. §. sacerdos. nu. 3. & seq. de pœnit. dist. 6. post utrunque Tho. in 3. par. q. 64 ar. 6. copiosius diximus. Propter quæ omnia credo, homines rogantes sacerdotes, ut pro illis missas faciant, aut ut illis sacramenta ministrarent, raro ob id peccare.

Decimosexto, quod nec etiam est talis ea, quam subditus alicuius tyranni, qui dominium & iurisdictionem alicuius status usurpauit, eidem dat, petens iustitiæ administrationem, aut beneficium, seu gratiam aliquam honestâ. Quia dicta definitio illi nõ cõuenit; cum ipse per malitiã peccet, & subditus non petat opus ex se malum: quamuis materiam peccandi offerat, immo ad minus peccandum inducat. Siquidem dat operã, ut qui peccat aliquam potestatem usurpando, non peccet etiam iustitiæ administrationem & beneficiorum, seu gratiarum distributionem præmittendo, ut recte Caiet. in summa uerb. tyrannus declarauit.

42 Decimosextimo, quod talis fuit illa, quam quidam nobis religioso cuidam inueni ab eodem, hospitio excepto dedit, introducens ei in cubiculũ noctu puellã sine intentione inducendi illum, aut illã ad peccandum: sed tantũ tentandi eius castitatis uirtutẽ. quia prima dictæ definitionis pars ei conuenire uidetur, cum illud opus peccatum sit mortale; quippe, quod sua natura est inductiuum ad culpã mortiferam: nisi illius magna religio, & puellæ magna honestas circumstantiam iustificãtem produceret. Idem item dicendum de ea, quam deditis, qui amatorie quandam mulierem sollicitauit nolens, ut illa in id consentiret: sed ut intelligeret, quid responderet. Idem item dicendum de ea, quam alius dedit alteri, cum soli essent, studiose dicens sine mala intentione, ut eam experiretur; Si te multum deprecarer, dormire ne mecum?

Decimooctauo, quæ non erant tales, quas sibi mutuo dederunt duo Hispaniæ magnates, cum alter alteram super mulam suam retro se ferret, qui cum transirent cum suo comitatu per locum quendam secretum, absq; sine mortali, aulicẽ dixit illi; Qualis locus erat hic, domina, ad uoluptati indulgendum, si tu alia fuisses. & illa respondit, Erat quidem ualde aptus, si tu alius fuisses, eum impotentis intulans. Nec etiam illa, quam grauis quidam uir dedit, dicens sine alio malo sine urbano sermone honoratæ cuidam feminæ, Vis ut in eodẽ loco nos metiamur? Quia, quamuis hæc uerba per se ad peccatum mortale dirigantur. ex qualitate tamen personarum, sine, & modo dicendi colligebatur circumstantia quædam, moderans uim eorum, quam ad inducendum ad peccatum mortale habent: de quo casu & alijs similibus, qui occurrunt inter aulicos urbanẽ iocantes, ego satis hucusque dubitauit.

Decimonono, quod diu, multumque dubitauit, an esset talis illa, quã quidam sacerdos ante triginta annos mihi confessus fuit, se dedisse, ad mouendo, iocoso honestoque amore absq; mala intẽtione manus honestæ cuiusdam mulieris pectori, & eiusdẽ mamillas tangendo. Cuius de-

cisionem nunquam hæctenus affirmare sum ausus: nunc autem dicō mihi videri eam non esse talem; quia nulla pars prædictæ definitionis eam comprehendit; quando tactus ille ex sua natura non tantum incitat ad peccatum mortale, vt quasi semper mortaliter peccare faciat personas, quæ sunt eiusmodi qualitatibus, quando, vt dixi, iocose fit: quamuis si serio fieret, aliud dici deberet. Idem dicendum est de eo, qui absq; mortali fine & intentione, aliquam feminam per manum, aut brachium ducit, quamuis vterque sit iuuenis. Et etiam de eo, qui manum premit **Caict. 2.2 q. 1 54. art. 4.** aut vellicat, aut brachium torquet, aut eius pedem suo contingit. Et etiam de eo, qui amplectitur, & osculatur, vbi talis est consuetudo, modo partium obscenarum adspētus & tactus absit, de quibus iam dictum est, & modo non sit alius finis & intentio mortalis, vt solet fieri in choreis, iocis, saltationibus, & aliquibus ludis ad recreationem adhibitis; maxime inter cognatos, & familiares, in quibusdam regionibus plus quam in alijs.

43 Vigesimo, quod nec etiam est talis occasio illa peccandi, quam dant Vniuersitates, Studia, Collegia, gradus, magisteria, doctoratus ad docendum scientias licitas instituta: licet multi propter illa peccent, docendo, discendo, gradus conferendo, suffragia ferendo, & male rem gerendo, per superbiam, ambitionē, vanam gloriā, inuidiam, auaritiā, technas, mendacia, subornationes, & etiam periuria. Ob quæ huius contrarium dixit ille Hæresiarcha Vuicleffus damnatus per Conc. Cōstantien. sess. 8. cuius articulus damnatus ibidem est, Vniuersitates, Studia, Collegia, graduationes & magisteria, in eisdem, sunt vana gentilitate introducta: & tantum profunt ecclesiæ, sicut diabolus. Sed longe uerior est nostra hæc responsio; quia præfatam occasionem non comprehendit prædicta resolutio. Optimum tamen esset, vt considerarent Rectores & Governatores scholarum & collegiorum, tanta esse peccata, quæ in illis committuntur, vt occasionem dederint illi hæretico & suis sequacibus ad illud de ipsis affirmandum. Ideoque omnibus artibus, & viribus nauarēt operam diminuendis illis, etiam si omnino exinanire non possent.

Vigesimoprimo, quod nec etiam est talis occasio, quam dant peccantia deficientiæ licitæ Theologiæ, Legum, & Medicinæ: quæuis quidā scripsit, quæ animæ peribant ob sacram Theologiam ad earum salutem inuentas: & corpora ob Medicinam ad eorum valetudinem inuentam: & bonæ per leges ad eorum conseruationem latas; quia culpa nō est earum, nec factorum auctorum, sed eorum, qui eis abutuntur. Idem item dicendum de alijs sciētijis & artibus, quas infamia notare infamis Cornelius Agrippa, & damnare damnatus Lutherus voluerunt; quos eorum debellator Castrensis refert in lib. 6. aduersus omnes hæreses, verb. scientia.

Vigesimosecūdo, quod nec etiam talem occasionem dant, qui illas artes mechanicas exercent, quarum operum vsus bonus & malus esse potest

quam-

quamquam plures illis male venialiter vtantur, vt in c. negotiū de peni. dist. 5. num. 5. & 19. & 27. probauimus: quia per septimam particulam dictæ resolutionis excipiuntur. Quandoquidē peccatum veniale nō adimit gratiam diuinam, nec illius dimissio ad illam consequendam est necessaria, secundum sanctum Tho. 3. par. quæst. 87. art. 1. & dictum fuit supra, cap. 1. num. 26. Ob quod mihi videtur, absolutionem non esse de negādam personis, quæ componunt pigmēta, indusia, collaria, sudaria, māmillaria, & alia valde operosa, quibus cōmuniter homines male venialiter vtūtur, licet cōfessarij ab hoc eas abducere deberent, præsertim moniales, quæ cum sint professe. statum perfectionis illustrē, a dandis & accipiendis vanitatum occasiōibus multū cauere debent; licet non sint nisi veniales. Quia, quamuis maculam non inspergant, tollūt tamē decoris lucem & obscurant, vt declarauit sanctus Thom. 1. 2. quæst. 87. ar. 1. post S. August. qui in lib. de penit. dixit: *Peccata venialia, si multiplicentur, decorem nostrum ita exterminant, ut a celestis sponsi amplexibus nos separent.*

Vigesimaltertio, quod nec etiam dat talem occasiōē, qui habet artē faciēdi opera, quæ ex se sunt talia, vt illis homines bene, & male vtī possint: quamuis maior pars male etiam mortaliter vtatur, vt efficaciter in præcitato c. negotium. n. 8. de penit. dist. 5. probauimus, sequenti mentem diui Thom. & Caietani, 2. 2. quæst. 66. art. 2. & præcipue per istam ratiōē, quod aliqua ars, aut alia res nō est mala, eo quod plures male et mortaliter ea vtantur. Bona enim est lex illa naturalis & diuina, de vno solo Deo recte colēdo; quāuis maior hominum pars, immo & nouem ex decem, qui sunt Pagani, Iudæi, Mauri, Hæretici, & multi Catholici male etiam mortaliter ea vtantur. Bona etiā est lex de nō iurando, irreligiose, scilicet maxima hominum pars recensendo in ea Gentiles, Iudæos, Mauros, & Hæreticos, & Catholicos, quos omnes illē obligant, iurant, aut habent voluntatem iurandi per falsos Deos, aut irreligiose per verum. Sancta est item lex sexti, & noni præcepti Decalogi, de non fornicando, nec concupiscendo: maior tamen pars in illam mortaliter peccat opere, ore, volūtate deliberata, aut morosa delectatione carnali contra naturam, aut præter illam.

44. Vigesimoquarto quod nec etiam talem occasiōem peccādi dat, qui ad bonum finem permittit, aut instituit, cū moderatiōe debita supplicationes, congregationes publicas, & sollempnes orationes, mercatus, nuptias, primas missas, belli simulachra, publica cōuiuia, & exercitationes currendi, aut choreas, & tripudia faciēdi. Quia prædicta resolutio eam non comprehendit, & quia sunt opera suapte natura talia, quibus homines & bene, & male vtī possunt. Et quāuis multi ex illis occasiōem peccādi capiunt: multi tamen illis bene vtūtur, & ex his, qui male vtūtur, quamuis aliqui mortaliter peccent, maior tamen pars sine cōparatione

non peccat amplius, quam venialiter.

Vigesimo quinto, an occasio peccandi, quæ ex agitatione taurorum datur, sit talis, vel non, infra in cap. seq. num. 9. dicitur.

Vigesimo sexto, an sit talis occasio, quæ ex permissione lupanariû publicorum datur, infra in cap. i 7. nu. 195. dicitur.

Vigesimo septimo, quod talis est occasio, quam dat ille, qui ne scâdâlizet alium, qui iniuste offenditur, omisit aliquid facere, quod sub reatu mortalis culpæ efficere tenebatur; puta rancorem in inimicum cõceptû deponere, vel opitulari proximo extrema necessitate laboranti, secûdû sanctum Thom. 2. 2. quæst. 43. ar. 7. Richar. in 4. lib. sent. dist. 38. & tex. in cap. vitilius. de reg. iur. S. Anton. 3. par. tit. 9. cap. 4. §. 5. Neque etiam opera, quæ non sunt præcepti, sed consilij; puta dare elemosinam, ieiunare, & id genus alia, omittenda sunt ob malitiam, inuidiâ, vel male dispositâ voluntatem illorum, qui propterea scâdâlizantur. Est enim scâdâlum Pharisæorum Matth. 15. & cap. inter verba. 1. 1. quæst. 3. Immo nec quando scâdâlum ex ignorantia, vel infirmitate animi oritur, quod pusillorû, aut ignorantium, seu imbecillium nûcupatur, debent bona opera in totum relinqui: sed occultari, aut differri, quousque moneatur proximus, bonitatem eius, quod facit. Quod si post huiusmodi admonitiõnem adhuc scâdâlizatur, nihili est habendum tale scâdâlum: tunc enim iam sit pharisaicum iuxta præallegatos doctores, & beatum Gregoriû in dicto cap. inter verba. Nisi quando illi admoniti non intelligunt rationem, quæ illis redditur: aut antiqua consuetudo, uel alia ratio, qua ipsi nituntur, persuadet eis non esse iustam illam rationem, quæ ipsis redditur. Tunc enim, quia scâdâlum non ex malitia, sed ex ignorantia oritur, talia opera etiam secundum se bona; cum non sint de necessitate salutis spiritualis; dimittenda sunt, ut Card. Caiet. 2. 2. quæst. 54. ar. 7. docuit Nemo tamen subinde cogitet, in gratiam proximi, aut propter euitandû scâdâlum, licere alicui nec unicum peccatum ueniale committere, secundum sanctum Thom. in 3. dist. 43. ar. 7. ad 5. Immo neque propter impediendam mortem alterius, mentiri ullo modo licet, cap. super eo, de usur. & cap. primum. 2. 2. quæst. 2. facit gloss. singularis cap. si aliquid. 2. 2. q. 4.

Vigesimo octavo, quod talis est occasio, quâ dat is, qui ex aliqua causa occultò uescitur carnibus in diebus ab ecclesia prohibitis, uel qui ieiunijs præceptis non ieiunat, & eos, qui propter ignorantiam scâdâlizari uidentur, certiores non facit, ut patet ex prædictis.

Quid restituet animæ proximi bona ledens.

S Y M M A R I U M.

45. Restituet quo pacto, qui proximum damnificauit in bonis animæ.

CIRCA

IRCA hoc dicimus, qđ, qui proximo nocuit in bonis animæ; eo quod ad peccandum mortaliter ipsum induxit, tenetur iuxta uirēs eniti, ut bonū, quod sua opera amisit, ipsi restitatur. Nā, si rerū corporaliū restitutio est necessaria: multo certe amplius spiritualium, quæ ad animam pertinent, arg. cap. eum in cunctis. de elect. & auth. multo magis. C. de sacros. ecclē. Siquidem hæc nobiliora bona sunt illis. cap. deteriores. 6. quæst. 1. Proinde modo, quo nocuit, restituere debet. inducendo eum, quem decepit ad peccandum, ad pænitentiam, & opera meritoria consulendo, exhortando, & pro eo Deum precibus. tum proprijs, tum alienis, si opus est, interpellando, eiusque conuersionē impetrandō, reuocare contendat; absque tamē peccati occulti manifestatione. Vnde constat, quantum oneris contra heret, qui aliū ad peccandū inducit; quoniam uix dignam restitutionē facere potest, si quidem uoluntas, quæ semel corruit in peccatū, uix multis etiam admonitionibus consilijque ad uirtutem resurgit, secundū Scot. in 4. lib. sent. dist. 16 q. 3. in hoc communiter ibi receptum, & Adrian. in 4. de restit. q. 3. 1. & alios alibi. Sed hæc omnia uidentur intelligenda de illo, qui ui, dolo, aut fraude alium ad peccandum induxit; ut si pater, dominus, aut paterfamilias auctoritate sua induceret filium suum, aut cliētem, ut cū alio inimicitias exerceat, aut litteris præditus, aut hæreticus quispiam, alteri persuaderet, illum, aut illum contractū non esse usurarium: uel illam, aut illam doctrinam esse ueram; cum contrarium esset uerum: uel qui susurrando & falsa renūciando inter duos inimicitias difseminat. Non est autem intelligendum hoc de illo, qui ad peccandū impulit alium, qui scit illud esse peccatum, & potest liberare & absque ullo timore, aut erubescētia illius, qui induxit illum ad peccandū, abstinere ab illo peccato, & ab illo resilire. Nam hic ad nullā tenetur restitutionē a iustitia præceptam, de qua hic loquimur; si quidem nihil cōmisit cōtra iustitiam, quamquam debet illum ex charitate, sicut alios peccatores, & aliquando plus corrigere. id quod erudite insinuauit, & meo iudicio, efficaciter probauit Sotus li 4. q. 4. ar. 3. de iust. & iure. & latius nos nuper tradidimus in cap. noli. de pœnit. dist. 1.

De quinto præcepto Decalogi; Non occides.

Cap. XV.

S Y M M A R I V M.

1
2
3

Receptum quintum uetat mortem corporis, non anima.
Occidunt iuste, bellans iuste, & se uel alium defendens.
Mors aliena pro medio defensionis propriæ an sit licita.

- 3 *Vita proximi quædo plus æ timenda, quàm res propria.*
 3 *Defensio iustitiam patet tueta.*
 4 *Eugere, quis an teneatur.*
 4 *Honorem ob tuendam ut licet alium percutere.*

P R o fundamento dicendorum dicimus primo, sequentes Conc. Coloniens. in declaratione huius præcepti, hoc præceptum fuisse interpretatum ab eodem, qui illud tradidit, ut patet Matth. 5 scilicet, quod per illud non solum prohibetur homicidium, aut quæuis percussio: verum etiam voluntas id faciendi. Etenim, ut docuit sanctus Thom. receptus. 1. 2. quæst. 72. artic. 7. quom. nos sequimur in additione. capit. quando. de consec. distinct. 1. & supra in prælud. 9. num. 2. peccata cordis, oris, & operis eiusdem sunt speciei.

Secundo dicimus, hoc præceptum tanto melius custodiri debere, quâto potiores ob fines latum fuit, quos in dicta additione congesimus, & quod ille infringit illud, qui ob uindictam, uel aliquem alium respectû publicum, uel priuatum iniustum, uult, procurat, aut operatur, aut ali-quod detrimentum personale, aut corporale notabile proximi: non aut qui uult, procurat, aut operatur detrimentum animæ; ut ipsum met Cõcilium sensit.

- 2 Tertio, quod sæpe quis licite alterum occidit. Primo, ut iudex publica auctoritate, cap. ille. 23. q. 4. Exod. 22. *Mairficos non patris uiuere super terram*, secundum sanctum Tho. 2. 2. q. 64. art. 2. etiam ob furtum, iuxta alterum Thom. in dicto ar. 2. quæ est communis opinio in 4. lib. sent. dist. 15. contra Scotum. Secundo in bello iusto, quod etiam auctoritate publica geritur, cap. nisi. cap. noli. cap. quid culpatur. & cap. militare. 23. q. 1. Tertio ob vitæ propriæ defensionem, post Caieta. in dicta q. 64. art. 7. & Anton. 3. par. tit. 4. cap. 3. sub finem, & Siluest. verb. bellum. quæst. 2. probauimus in cap. olim. 1. de restit. spoliat. quod opportune pro hoc facit, ubi respondimus ad cap. 2. de homicid. quod secundum Panor. ibidem contrarium probat, in illis uerbis: *Te tuaque liberando*. Respondimus etiam ad rationem, quæ pro illo facit; uidelicet quod, ut supra cap. præcedenti dictum est, tenentur ad magis diligendum vitam proximi, quâ nostras fortunas Respondimus, inquam, quod illud est uerum in casu necessitatis: extra tamen illum, maiorem curam habere quis debet rerum suarum ad suam suorumque vitam tuendam, & ad uirtutem exercendâ, quàm vitæ alienæ iuxta sanctum Tho. receptum in dicto ar. 7. Pro quo facit, l. ut uim. ff. de iust. & iu. At, qui capit aliëna titulo alio, quàm necessitatis, non est positus in illa.

Quinto, propter defensionem proximi gloss penul. Clem. 1. de homicid. & in summa. 15. q. 8. Innoc. Panor. & Commu. in cap. si uero. 1. de sectn.

sent. excom. Panor. in cap. penul. de cler. percuss. quidquid dicat Fortun. præcitata. l. vt vim. ff. de iust. & iur. nu. 24. Omnes autem hi casus vna in re conueniunt; scilicet, quod in omnibus eis peccat occisor qui ob odium, aut vindictam priuatam occidit, cap. cum minister. 3. 3. q. 3. differunt autem in alijs: Etenim in tertio casu, qui hominem necat, neque peccat, neque est irregularis; in certis autem licet non peccet, fit irregularis iuxta glo. sing. ab omnibus fere receptam, quæ est penult. Clem. 1. de homic. item, qui in duobus primis casibus; scilicet, iudicis auctoritate, aut in bello iusto occidit, aut iubet occidere, potest quidem habere propositum, & animum occidendi propter bonum pacis & tranquillitatem reipub. at qui in alijs casibus occidit, non potest iuste habere animum occidendi; nec apprehendere mortem alterius tamquam medium ad se defendendum: solum enim debet intendere in defensionem sui, rerum suarum, aut proximi, licet exinde mors aggressoris fuerit subsequuta, vt videtur sentire sanctus Tho. 2. 2. quæst. 64. art. 7. & expressit late ibi Caiet. & Card. S. Xisti, in ca. de occidendis. 2. 3. quæst. 5. & Abulen. super Matth. cap. 5. quæst. 46.

- 3 Pro quibus faciunt aliqua dicta S. Augustini; quorum præcipuum est in dicto cap. de occidendis hominibus, ne ab eis quisquam occidatur, nõ mihi placet consilium, nisi furte sit miles aut publica functione fungatur. Cõtrarium tamen tenuimus nos in d. cap. olim. quod etiam postea late asseruit Sotus in lib. 5. quæst. 1. ar. 8. de iustit. & iur. Primum, quod hæc subtilis limitatio videtur noua, & nouitates, qua parte fieri potest, sunt fugiendæ. cap. ex parte. de consue. tũ quia vim vi repellere licere; omnia iura clamant; vt habet prædictum cap. olim. & l. scientiam. §. qui cum aliter ff. ad l. Aquil. & l. 1. ff. de vi, & ui. armat. & l. 1. C. vnde vi. & ibi citata in eis per glossas. Tum quia licet cuius ferro se petentem occidere, sed et si quemcunque ff. ad leg. Aquil. Tum quia, nisi sanctus Thom. vbi supra hoc insinuasset, nullus præfatorum id tenuisset, & sanctum Thomam id noluisse dicere, satis probat Sotus vbi supra. Tum quia præfatum Augustini dictum inrelligendum est de volente occidere alium, quàm aggressorem, vel aggressorem sine præcisa necessitate; vt iura iuribus cõcordet. quod expedit, cap. cum expediat. de elect. lib. 6. & lib. 1. C. de inoff. dotan. Tũ quod alioqui uix ullus umquam occideret aggressorem sine peccato, quoniam omnis inuasus, ut plurimum, concipit uoluntatem occidendi, si aliàs se, suaque tueri nequeat. Tum quod metus mortis, quæ est secundum Philosophum omnium terribilium maximum, non permittit, ut fragilitas humana tam æquo animo sit, vt percutiendo aggressorẽ, solũ uelit se defendere, & non occidere, & ita qui se defendit, etiam uibrando ensẽ, non peccat, secundum glo. Clem. 1. de homic. etiam si spiculum dirigat in guttur aggressoris; ut recte explicat Sotus. Quare non licet occidere alium antequam aggrediatur, nõ occidatur ab eo, habita oportunitate

tunitate id faciendi, licet sciatur id eum velle facere: quia nulla iura naturalia, nec humana hoc permittunt in alium, quàm aggressorẽ, ut præfatus Augustinus videtur innuere. Credimus autem dici posse, quoad hoc illũ tantum aggressorẽ, qui decreuit occidere alium, nulla mora interposita, qua vllõ modo possit effugere mortem, nisi præueniat eũ antequam aggrediatur; qualis videtur esse vxor, quæ certo nouit se occidẽdam a marito pugione, quem supposuit ceruicali ad occidendam eam dormientem, & non potest fugere conclusa clauẽ ianua. Non tamen videtur talis, qui occidit insidiatorem suum, nõdum aggredientem, a quo tandem certo credit se occidendum, nisi præueniat, de quo me quidam eruditus interrogauit: quia hoc casu interponitur magna mora diei, menses, vel anni, qua posset liberare absentando, continendo se domi, vel aliquo tuto loco, morte, morbo, aut pœnitentia insidiantis. quod, vt puto, esse verum quoad forum interius, ita videtur in foro exteriori excusatum iri, si occisus minatus fuit mortem occidenti: & erat consuetus suas minas exequi: quod Castrensis annotauit in l. 1. C. quando liceat vnicuique sine iud. se vèdicat. Item, vt quis in tribus vltimis casibus iuste occidat, oportet, vt circa defensionem obseruet moderamen inculpatę tutelę; vt id solum faciat, sine quo iniuria non posset vitari, vt in glo. si. dicti cap. olim. plusquam alij declarauimus Proinde nõ liceret, se defendere maiori vi, quàm sit ad propulsandam iniuriam necessaria, per dictum cap. olim. & per dictam l. 1. C. vnde vi, & per tradita a S. Anton. 2. par. tit. 7. cap. 8. §. 1. nec consequenter armis, ab eo, qui sine illis inuaditur, iuxta prædictam glossam, nisi quando pugnus inuasoris est ita, aut paulo minus fortis, quàm ensis inuasori, iuxta eandẽ glossam sing. cõmuniter receptam, dicta l. 1. Idem nobis videtur, quando, nisi se armis defenderet, iniuriam maximam honoris, aut personę pateretur: siquidem iuxta prædicta in 4. casu, supra eodem cap. nu. 2. recte quis potest ob suarum rerum custodiam alterum occidere: at honor pluris valet, quàm alia bona fortunę, cap. suã. iuncta glo. verb. modestiã. de pœnis. Prouerb. 22. Arist. 4. Ethic. & gloss. extrauag. ad conditorem §. rursum verb. honori. de verb. signifi. & iniuria personę maior est, quàm fortunarum l. in seruorum ff. de pœn. Ex quo, in dicto cap. olim. extra gloss. cum Panor. inferebamus, quod si ille, quem alius aggreditur, non potest absq; suo dedecore fugere, non tenetur id facere: & si non potest vitare vulnus, aut alapam, quã sibi alter molitur impingere, nisi ipsum occidẽdo, poterit occidere, Bal. in repet. l. 1. C. vnde vi Contra vero, qui iam est vulneratus, vel quem aggressor iam reliquit & fugit, non potest absque peccato illum occidere: quoniam iam illud est vindictam sumere, & limites defensionis trãsgrèdi, secundum Richar. in 3. lib. sent. dist. 37. Quod limitandum existimo, quando affectus iniuria vulneris, aut alapę, uel alia, magnam sui honoris iacturam faceret, si fugientem non persequeretur. Nam talis posset

eum persequi, & percutere tantum, quātum ad sui hōnoris defensionē opus esset. Nam licet illud non esset defendere personam, neque fortunas: esset tamen defendere honorem, quem licet, ut prædictū est, defendere, etiam occidendo, si eo ad id opus esset. Addimus item, quia multis uidetur id expedire, licet res manifesta sit; scilicet, maritum occidentē, aut cupientem occidere uxorem in adulterio deprehensam, peccare moraliter cap. inter hæc 33. quæst. 2. ubi gloss. sing. & celeb. quamuis in foro exteriori minime puniatur.

Peccat mortaliter quis contra hoc quintum præceptum.

S V M M A R I V M.

- 4 *Occidens, feriens, procurans, & eo gaudens, nisi id faciat se, vel alium vel sua bona defendendo, vel sic latro.*
- 5 *Latro diurnus & nocturnus in quo differant.*
- 6 *Occidens casu, & exponens se periculo mortis corporali.*
- 7 *Irregularis est occidens maritum alicuius femine ob sui defensionem.*
- 8° *Occidens, aut feriens ministros iustitiæ, etiam se defendendo.*
- 9° *Duella mala, vel torneamenta iniens, vel eis assistens.*
- 9 *Torneamenta quædam sunt licita.*
- 10 *Mortem alienam desiderans, vel ea se delectans.*
- 10 *Delectari potest quis bono nascente de alterius morte.*
- 10 *Mortem propriam iratus exoptans, aut vitam abbrevians. nu. 12.*
- 11 *Excommunicatus qui clericus seipsum percutiens.*
- 12 *Martyrio se ob tedium vitæ se offerens, aut optans se non fuisse natum.*
- 13 *Comedens, vel propinans notabiliter noxia.*
- 13 *Infante cum tenero in eodem lecto dormiens.*
- 13 *Mater quæ filium suum tenerum admittit in lecto.*
- 14 *Abortiens, vel abortiendi periculum subiens, vel procurans.*
- 14 *Irregularis fit quis propter abortum procuratum.*
- 15 *Bellum ad iniustum pergens, vel in eo militans.*
- 15 *Restitutio rei lucrifactæ in bello iniusto.*
- 16 *Mortem ad iniustam pergens, vel ab ea non liberans. nu. 17.*
- 17 *Vindictam non vetans, consentiens illi, vel morti aliquo ex nouem modis.*
- 17 *Testem ad condemmandum nemo tenetur se offerre.*
- 18 *Taurorum agitatio quando auctori uisa ualde crudelis.*
- 18 *Taurorum agitatio Gallis, & olim Nauarris inconsuetæ.*
- 19 *Taurorum agitatio per P. um V. prohibita ut intelligenda. nu. 20.*
- 19 *Taurorum agitationi duellis equatæ qui prohibentur interesse.*
- 20 *Festa sanctorum non tauris, sed ijs exhilaranda.*

20 *Taurorum agitatio torneamenti equata, ut moderata licet.*

4 **L**X præfatis infertur peccare mortaliter contra hoc quintum præceptum. Primo, qui iniuste occidit, aut mutilat, aut fuste, vel aliter notabiliter ferit alium, aut quidpiam horum vult, procurat, aut delectatur ea fecisse. 23. q. 4. in fine summæ. Id autem quod Ioan. Maior in 4. lib. sent. dist. 17. quæst. 4. admonet, ut confessarius interroget homicidam, quid impulerit ipsum ad occidendum, & quantum temporis in proposito perseverauerit, & quoties decreverit id facere. & postquam perfecit, quoties meminit & factum placuit. illa, inquam, admonitio pertinet ad peccatorum circumstantiam, quam numeri vocant, & non pertinet plus ad hoc peccatum, quam ad alia. Et quod dicit, toties hominem illum peccare mortaliter, quoties id voluit, debet limitari iuxta illa, quæ in cap. 1. de pæn. dist. 5. nu. 48. & supra cap. 6. num. 14. & seqq. definita sunt, scilicet, ut non procedat quando absque interruptione operis exterioris actus interior continuatur, vel absque interruptione actus interioris apparatus exteriores & præludia maleficij multiplicantur.

Dixi supra: Iniuste: quoniam, qui iuste occidit propter iustam defensionem proximi, vel sui honoris, & rei familiaris, etiam si aliter propria vitâ defendere posset, non peccat; licet irregularitatem contrahat, iuxta glossam singularem, quæ penultima est, Clem. 1. de homicidio, receptam per omnes ibi, & Siluest. verb. homicida. q. 9. Quamvis postquam hæc scripsissemus, contrarium tenuerit ibidem Reuerendissimus Segobiensis Didacus a Leyua, sequutus Fortunium, in l. vt vim. ff. de iust. & iur. eo quod eiusmodi defensor non peccat, quæ ratio fragilis est; cum iudices, aduocati, & testes, & alij sine peccato cooperantes ad iuste damnandum morte delinquentem, non peccent, immo mereantur: attamen irregulares sunt, secundum omnes, ut dicemus infra cap. 27. nu. 209. & seruat Curia Rom. stilus, qui ius facit, cap. quam graui. de crimin. falsi, & cap. ex litteris. de constit. Quare a communi non est recedendum.

5 Secundo, peccat mortaliter, qui noctu, aut diu furem interimit, cum posset illum apprehendere, & se suaque defendere, non occidendo eum, per resolutionem communem, in cap. si perfodiens. de homicid. etenim quamuis magna intercedat differentia, quantum attinet ad forum exterius, inter latronem diurnum & nocturnum, quod hic præsumitur occidere velle, non autem ille: quo ad forum tamen conscientia nihil est discriminis; quia occisor scit veritatem, cui in hoc foro cedit præsumptio, argu. cap. tua. & cap. is qui, cum eis adnot. de spon. Tertio, qui occidit aliquem, etiam propter tuendam suam castitatem, quam adhuc saluo omni honore suo poterat bene defendere, fugiendo, vociferando, vel alio modo, iuxta communem opinionem, quam S. Anton. 2. par. tit. 4. cap. 8. §. 2. optime declara-

- declarauit. Nec interest, an sit uir, aut femina sic se defendens.
- 6 Quarto, qui casu occidit, percutit ue aliquem præter intentionem: sed in culpa fuit in non aduertendo, uel non adhibendo eam diligentiam, quam homines mediocriter prudentes in similibus actibus adhibere solent; ne mors aliqua, uel nota personalis consequatur; ut si deiciens tegulus ex aliquo tecto, antequam deorsum eas mitteret, non præmonuit transeuntes, nec ullum eius rei signum posuit: aut castigaturus aliquem puerum. nõ abstulit gladium a cingulo, quo erat eum castigaturus, per quẽ postea e vagina elapsum, illum occidit, aut lædit, cap. ad audientiã. cap. lator. cap. presbyterũ. de homicid. l. si putator. ff. ad l. Aquil. Et addimus, quod ad hoc, ut homicidium casuale sit peccatum mortale, nec ne, parum facit ad rem, an opus, unde mors consequitur, licitum sit, uel illicitum: nam in utroque casu criminis erit letale, si præcessit culpa in non adhibendo debitam diligentiam ad periculum mortis uitandum, & in neutro, si ea fuerit adhibita: quamuis quantum ad irregularitatem plurimum referat, ut Caiet. 2. 2. q. 64. art. 8. sufficienter probauit.
- 7 Vnde infertur, illud S. Antonini 3. par. tit. 5. cap. 8. §. 1. qui illicitẽ aliquis aggreditur, quod est causa, ut aliũ occideret propter sui necessariã defensionem, nõ solum peccat id aggrediendo, sed etiam est homicida. quod est intelligendum, quando opus illud illicitum erat quædã uia ad homicidium perpetrandum, iuxta mentem Caietani in dicto art. 8. Ut si intendens tantum percutere hoĩem, interimit, & probatur efficaciter per cap. si. de homic. lib. 6. Per quod defendi potest aliud eiusdem S. Antonini dictum, in dicto §. 1. scilicet, quod qui ad mulierem alienam ingreditur, eiusque maritum interficit, ut se defenderet ab eo, qui eũ inuentũ cũ illa uolebat occidere, est homicida quoad irregularitatẽ. Talis enim ingressus iure dici potest esse uia ad tale homicidiũ, & subinde pũderi debuisse ab eo illius consequutionem. de quo latius infra cap. 27. nu. 238.
- 8 Sexto peccat, qui damnatus ad mortem, occidit, aut percutit ministrum iustitiæ, quo se eripiat; quoniam, quoties uis est iusta, resistentia est iniusta, iuxta glo. l. ut vim. ff. de iust. & iur. & Scotum cõmuniter receptum in 5. lib. sent. dist. 15. q. 3.
- Septimo, qui, ne timidus, pusillanimis, aut ignauus habeatur, uel per audaciam niriã decernit deliberate amittere, aut amittẽdi periculo exponere uitam, aut mẽbrum aliquod, uel partem eius notabilem, aut inferẽdi, notabile damnum in proximi personam, loco, tempore, uel modo indebito, iuxta mentem sancti Thomæ. 2. 2. quæst. 126 art. 1. receptam, & per Caietan. in summa uerb. timiditas. Dixi: Deliberate: quia subreptio & inconsideratio eius, quod aggrediebatur, ipsum excusare posset a mortali, Caieta. ibidem, & probatur per dicta in cap. 1. supra eod. num. 4.
- Neq; obstat, quod ex hoc uidetur inferri unum falsum; scilicet latro-

nem, qui furatur peccare bis; videlicet furando, & se exponēdo periculo suspensionis, quia hic agitur de illo, qui per intimidatē, ne habeatur timidus, stulte & directe per se, se exponit periculo perdendi vitam, &c. latro autem non se exponit per se, & directe, nec per intimidatē eius modi periculo, sed per accidens, & per quandam cōsequutionem: quod nō diuersificat, nec multiplicat speciem peccati. arg. 1. si quis ne causam, ff. de reb. cred. cum multis ibi citatis per recentiores, & S. Tho. 1. 2. q. 18. art. 1. Et ideo concedo, quod latro, qui furaretur, ne a socijs iudicaretur timidus mortis, quam propter furtum incurrere posset, bis peccaret.

Octauo peccat, qui aliquo ioco vtitur cum periculo suæ vitæ probabili, puta funambulus super funes in altissimis locis corpus volutans, iuxta Siluest. verb. ars. q. 8. quod, meo iudicio, non procedit quando prudētis arbitrio ille funambulus eis viribus & velocitate pollebat, locusq; sic erat appositus, vt sine periculo verisimili talem iocum exercere posset, arg. extrauag. 2. Ioan. 22. de torneamen.

Ex quo inferitur responsio ad quæstionem; An qui hauriunt, vel dant venenum ad experiendam theriacam mortaliter peccent? Et alijs quidē videtur non peccare, concurrentibus his; scilicet, quod qui composuit illam, pro homine legali habeatur: & quod eam de consilio insigniū medicorum solito de more iuxta præcepta medicinæ composuerit & quod, iam factō in aliquo bruto animali periculo, virtus eius comprobata sit; quodque tam qui dat, quàm qui sumit venenum, credit, theriacam esse talem, qualis esse debet prædicto modo composita: & nullum subesse mortis, nec alterius notabilis damni corporalis periculum. Alijs tamen aliud visum est; quibus libenter accedo ante periculum, vel experientum factum, eo quod satis experimenti potest accipi in brutis, post tamen factum non auderem damnare aliorum opinione vsu.

9 Nono peccat mortaliter, qui aliquod duellum, siue singulare certamē illicitum aggreditur, vel procedit ad torneamēta, aliæ huiusmodi exercitia prohibita; vnde vt plurimum cædes, vel graua vulnera reportantur: vel ad id alium induxit: uel non impediuit, cum posset, cap. monomachiam. 2. quæst. 5. cap. 1. & 2. de cleric. pugn. in duello, & cap. 1. de torneamen.

Dixi: Vt plurimum, vnde cædes, vel graua vulnera reportantur: quoniam multa torneamenta, hastiludia, ludus Troianus, siue canarū, vel virgarum, quibus equites tecti clypeis ludere solēt, aliæque huiusmodi, quæ exercentur, eo adhibito moderamine, quo cædes & alia pericula caueantur, non sunt illicita: sed potius permittuntur, per extrauag. 1. de torneamen. quod probat Ioannes Maior in 4. lib. sent. dist. 15 quæst. 5. licet quandoque, sed rarò, mors & vulnera notabilia consequantur. Dixi: Duellum illicitum: quoniā qui iustum duellum ingreditur, non peccat; quale est illud eius, cui per sententiā iniustā, vita vel membrū etipiendū est:

Nisi cum accusatore in arenam, & illud duellum descendat: quale est etiam illud Regis, vel Ducis, qui videns se fouere iustitiam, & ab aduersario multo maiori potentia præcelli, quo credit se in vniuersali proelio ab eo superandum, & ideo eligit duellum & singulare certamen, iuxta sententiam Caietani. 2. 2. q. 95. art. 8. Nuper autem Conc. Trident. sess. 25. cap. 9. de reformat. addit multa quoad duelli materiam, quæ supra cap. 11. nu. 39. posita fuerunt.

Decimo peccat, qui interfuit huiusmodi torneamentis, aut duellis illicitis cum magna sui animi voluptate, consensuque deliberato; quæ fierent, vel tali intentione spectat eos, ut, licet foret sibi interdictum spectare illos sub reatu mortalis culpæ, nihilominus tamen spectare eos, vel eius præsentia fuit in causa, ut tales ludi fierent. Silueft. verb. duellum. 3. Quamuis extra hos tres casus non erit amplius, quam veniale: nisi ratione scandali fiat mortale, eo quod spectator sit sacerdos, aut monachus, Ange. in interrog. 5. præcepti. Dubio auté quotidiano, quod circa hæc mouet quidam responderetur infra in fine nu. 27.

10 Vndecimo peccat, qui deliberate alicuius mortem optat, vt in eius munus, aut officium succedat, uel ne reprehendatur, aut castigetur ab illo secundum oēs: vel etiam si quamuis mortem nemini desideret, neq; ex alterius cæde voluptatem capiat: sed animaduertens deliberate delectatur cogitatione peruersi operis homicidij; quia inde sibi aliquod bonum uel utilitas peruenire posset, ut sentiunt S. Bonauē. in 2. dist. 24. in exposit. littæ post q. 4. Alex. Ales. 2. par. tractatu. de peccato ueniali, & Caiet. in summa, verb. delectatio morosa, quamuis delectari propter bonum, uel utilitatem, quæ ex illa morte sibi orientur, non auté propter ipsam mortem nõ esset peccatum, propter ea, quæ in rep. cap. inter verba. 1. 1. q. 3. & in addit. cap. quando. de consec. dist. 1. diximus. Quin etiã optare licet alterius mortem, aut morbū, aut rei familiaris iacturã, in finē vt conuertatur ad dñm: uel ne tot tantaque facinora perpetret, vel in aliū finē honestū & sanctū, iuxta Alex. in tra. de maledic. & S. Th. 2. 2. q. 36. ar. 2. ut multi sancte desiderãt mortē Turcarū Principi, si nõ se cõuertat, vt Deus Christianismū liberet ab eius tyrãnide. Immo & inimicis Chřianis iuste nos psequētib; quoniam aliud nõ adesset cõmodius remediū, possemus ob hũc finē desiderare eã, vt speciatim tradidit Sotus lib. 5. q. 12. ar. 1. de iust. & iu.

11 Duodecimo peccat mortaliter, qui deliberato animo sibi mortem, aut membri mutilationem præ ira, impatientia, dedecore, pauperrate, aut pro quouis alio infortunio exoptat, cap. si non licet. 23. q. 5. iuxta beatum August. lib. 1. de ciuit. Dei & sanctū Th. receptum. 2. 2. q. 64. ar. 5 & Oliuerium Malhart. de triplici tædio. in sermone 8. aduentus. Quoniã nemo est dominus, saltē quo ad hoc, suę uitæ, aut suorum membrorum, liber homo. ff. ad l. Aqu. cap. contingit. 1. de sent. excomm. & ob alias rationes, quas beatus Tho. in dicto ar. 5. adducit. Proinde si ea de causa, cum esset

clericus, aut monachus, sibi ipsi manus iniecit, excommunicationem incurrit, iuxta Io. And. Panor. Feli. & alios omnes in d. cap. contingit. 1. de sent. excom. Non autem illā incurrit, qui zelo deuotionis pectus pugno, faciem palma, vel corpus vt cohiberet disciplina percutit. Neque etiam, iudicio nostro, si talis est percussio, vt sibi licite posset inferre: licet nō cō sentire, vt sibi ab alio inferretur; qualis est capillos, aut barbā vellere, se alapis cedere ob mortem parentum aut amicorum, iuxta mentē omniū doctorum in dicto cap. contingit: quamuis nullus eorū hoc exprefferit.

- 12 Decimotertio peccat, qui seipsum offert, vel habet animū offerendi se ad martyrium principalis ob vitæ suę tædium, vel alium finem indebitum, quā ob sanctæ fidei catholicæ amore Silu. ver. martyrium.

Decimoquarto, qui vult vitam decurtare, aut decurtat per abstinentias, quas scit, & aduertit esse indiscretas, etiam si absque intentione abbreviandi eam, id faciat: sed aduertit, quōd eam decurtat, iuxta sentent. B. Hieronymi in cap. non mediocriter. de consecr. dist. 5. & vtrumq; Tho. 2. 2. quæst. 147 ar. 2. quāuis id velit, aut faciat, quo meliūs Deo pro peccatis suis satisfaciat.

Dixi: Quas scit, & aduertit esse indiscretas: quia nō videtur esse mortale, si se bonum opus facere existimat, immo neque veniale, si faciat id existimans probabiliter eas non esse indiscretas, secundum Iuuiorem ibidem 2. 2. q. 147. ar. 2. Id quod etiam Gerson in 4. par. in serm. Dominicę 2. Quadragesimę, videtur sentire.

Decimoquinto, qui propter aliquod infortunium cupit deliberate se numquam natum fuisse. Alex tit de Accidia.

Decimosexto, qui coniecit, aut fuit causā conijciendi aliquem in carcerem iniuste: siue sit iudex, siue non, c. non sane. 14. quæst. 5. vers. fin. l. l. C. de priu. carce. & insuper tenetur totum damnum, & iniuriam, quam intulit compensare.

- 13 Decimoseptimo peccat, qui ægotās, aut sanus comedit, aut bibit aliquid, aut dedit alteri sano vel ægrotō comedendum, aut bibendum, prope intelligēs, vel intelligere debens, sibi vel alteri inde graue aliquod nocumentum salutis euenturum, Inno. recep. in cap. tua. de homicid. arg. cap. fin. de iniur. & l. qui occidit. ff. ad l. Aq. maxime si illa medicus interdixerat: atqui, si damnum sit exiguum, non erit amplius, quā veniale, secundum eundem.

Decimooctauo, mater vel nutrix, quæ tenellum infantē, ne eiulet, aut ne ipsa surgens e lectulo frigoris intemperie patiatur, in suo lecto noctu ita collocat, vt periculū immineat inter dormiendum puerum suffocādi, siue suffocet eum, siue non, arg. cap. consulisti. 2. q. 5. & cap. fin. de his, qui fil. occid. Atqui non peccat, saltem mortaliter, si nō est tale periculū verisimile, etiam si casu eum suffocet; puta, quia cubile est amplum, & puerum a se longe posuit, neque dormiēs subinde locum solet mutare; immo

immo vbi semel se collocat, isidem solet se persistere, iuxta mentem Panor in dict. cap. fina. & 2.2.q.64.art.8.

- 14 Decimonono peccat, qui mulierem gravidam, cum nosset illā vtero gestare, ita grauiter afficit, siue sit maritus, siue alius, vt in probabile periculū abortus ipsam conijciat, etiam si postea nō abortiatur: sicut e cōtrario, si in tale periculum probabile illam non impulit, etiam si postea abortiatur, non ideo peccat mortaliter, arg. c. sicut ex litterarum. de homicid. adiunctis, quæ ibi ait Panor. nu. 6. & Anton. 2. par. tit. 7. cap. 8. §. 1. quamuis non fiat irregularis, si foetus caret anima rationali, c. aliquādo. cum seq. 3. 2. q. 2. neque ea de re dubitatur, glo. in cap. si aliquis. de homi. Fetui autē, si masculinus sit, ad diem. 40. infunditur anima, si vero femininus ad diem 80. iuxta gloss. receptam in summa. 5. dist. per illum text.
- Vigesimo peccat mulier grauida, q̄ procurat abortum, sumēdo phar maca in eum finem confecta, vel nimio labore corpus defatigando, vel quocunq̄ alio modo, etiam si effectus non sequatur. Nam vt quis letaliter delinquat, satis est malum animum habere, vel culpam, quam latā appellant, admittere, c. 1. de præsumptio. cap. si quis per negligentiam. de consec. dist. 2. Immo etiam si absque proposito abortiendi facit aliquid, quo tali periculo, p̄babiliter se exponit: vt cū graui oneri humeros supponit, vel immoderatis laboribus corpus vexat, vel iripudijs, aut choreis nimijs exultat, iuxta mentē beati Anto. 2. par. tit. 7. cap. 8. §. 1. At qui, si iocus est leuis, & moderatus, & periculo carēs, nō peccat mortaliter, etiā si postea eam consequatur abortus, iuxta Panor. in d. cap. sicut.
- 15 Vigessimoprimo peccat, qui proficiscitur, aut vult in bellū proficisci, sciens illud esse iniustum, saltem ex parte illius, cui vult opem ferre, 23. q. 1. in principio. Immo etiam si eō pergat stipendijs solius intuitu, nihil attēdens, an iustum sit vel iniustum, siue sit subditus siue non, Caieta. in summa. verb. duellum. par. 2. Quin etiam si scit, bellū esse iustum, vadit tamen cum intentione deprauata principaliter inimicos occidendi, aut prædia & rem omnem deuastandi, quamuis in hoc casu non obligetur restitutioni, iuxta sententiam Caiet. 2. 2. q. 40. ar. 1. Neq; etiam in 2. casu, si bellum est verē iustum, propter eandem rationem. Verum est tamen, subditum posse iuste ad bellum proficisci (si imperio domini sui admonitus pergat) etiam si non secum præmeditetur, an sit iustum, dū tamen credat esse tale, cap. quid culpatur. 23. quæst. 1. Neque vlla est differētia inter subditum & externum; qui ante belli exordium eidem Principi inferuebat, secundum Caiet. in summa. verb. bellum. par. 2.
- 16 Vigesimo secūdo, qui fert, aut vult ferre iniuste mortis sententiā, aut alterius nocumēti corporalis cōtra aliquem, cap. omnis. 45. dist. cap. 2. de re iud. lib. 6. Vel si iniuste morti damnatum non liberat, cū id facere possit. Prouerb. 24. *Erue eos, qui ducuntur ad mortem*: uel inuaso ab inimicis suis, cum possit, non subuenit, secundū beatum Ambrosi in cap. non

in inferenda. 23. q. 3. Si tamen commode uerbis, aut opere, abique suo periculo potest suppetias ferre, alioqui minime tenetur, nisi esset officarius publicus, qui etiam armata manu debet defendere eum, quem sibi uidetur defendere posse, secundum sanctū Anto. 2. par. tit. 7. cap. 8. §. 2.

- 17 Vigesimo tertio, qui suo testimonio aliquem ab iniusta morte, pœna damni, uel infamia potest liberare, & nō vult testificari id, quod nouit, etiam si non iubeatur id facere: neq; saltem facit quod in se est, denunciāns ueritatem ei, cui potest prodesse, argu. cap. 1. de crimin. fal. sanctus Tho. 2. 2. q. 70. art. 1. Gabriel in 4. lib. sent. dist. 1. q. 6. ar. 2. conclus. 7. nisi per confessionem sacramentalem tantum id nosset: tunc enim tenetur tacere, & non intromittere se ad liberandū eum, etiam si statim esset suspendendus, ac si nihil penitus audiuisset: non enim nouit, an reus data opera delictum illud in ea confessione subticuerit. Ioan. Maior. in 4. lib. sen. dist. 3. I. q. 1. Nullus tamen se tenetur offerre ad testimonium ferendum, quō aliquis condemnatur, nisi quando iuxta iuris formam esset a iudice constrictus, etiam si accusatori exinde periculum immineret. Quia ille sponte sua se in id periculo ingessit: reus autem inuitus, secundum eundem sanctum Tho. dicta quæst. 70. ar. 1. nisi quando accusator, quia obligatur ad id in conscientia, accusat, ut in cap. inter uerba 11. q. 3. copiosius diximus. Qui uero contra aliquem, falsum protulit testimoniū; ob quod ille est in periculo perdendæ uitæ, debet suum testimonium reuocare, & omnem suā operā adhibere, ut illum eripiat, etiā si ob id oporteat eum perdere uitam. Quamuis qui alium occidit, ob quod alius cum periculo uitæ suæ est in carcere, non uidetur obligatus se ipsum perdere, seque periculo propriam uitam amittendi exponere. quod Scotus uidet insinuare lib. 4. b. 6. ar. 3. de iustit. & iur. cuius sententia iuri conformior uidetur illa, quam habuit Medina in Codice de pœnitentia, oppositam præcedenti, fundans se magis in charitate, quàm in iustitia.

Vigesimo quarto, qui, cum aliqua affectus esset iniuria, sciretque cognatos suos, uel amicos vindictam funere uelle, non uetuit eis id expressè. cap. Petrus de homicid.

Vigesimo quinto, qui, esto quōd nihil facit, nec uult facere ex supradictis, tamen consentit in eo aliquo modo ex nouem illis supra a nobis in cap. 11. num. 12. expositis, puta imperando, consulendo, præbendo consensum, laudando, malefactorem recipiendo, uel ipsum adiuuando, uel non impediendo uerbis, operibus, aut monuit; cum id posset & teneatur facere, ut ibidem dictum est.

- 18 Vigesimo sexto peccat, qui agit, uel facit agitare tauros. Circa quod interrogatus Madritij, ubi Curia Regia residet; An ludus agitationis taurorū sit peccatū mortale? Respōdi sequentia. Primū ante septuaginta annos me corā cōfessario Compluti accusasse, quod cū essem adhuc puer illius academix scholasticus, taurorū agitationis spectaculo interfuissem.

Secundum, quod quia tunc vidi duos, aut tres hominēs, a quodam tauro feroci immaniter dilaniari, statui numquam amplius eorū agitationis spectaculo interesse; & ita nūquam amplius interfui; nisi semel Salamancae ad id coactus vi muneris decahatus & patronatus, quo in quodam viro doctissimo ad doctoratum prouehendo de moreungebar; ubi Dei gratia nullum detrimentum acceptum fuit.

Tertium, quod ab hinc 20. & 30. annis libenter subscripsissem, prædictam agitationem esse peccatum mortale. Tum quia sic audieram a præceptoribus meis Parisiensibus, qui celeberrimæ illius academix Complutensis fundamenta iecerunt. Tum, quod in Gallia non solent sic agitari, cuius rei causa non est, quæ aliqui existimant; scilicet, quod sint cicures & mansueti: nostra enim ætate, Tholosæ quædam Vacca, quam prædiues quidam Burgensis Hispanico more in amplo suæ domus pavimento agitare fecit, ipsum met, ascensis aliquot scalarum gradibus, interfecit. Tum, quod eiusmodi agitationis spectaculum multorū peccatorū Superbiæ, Vanæ gloriæ, Luxuriæ, Gulæ, Iræ, & aliarum specierum occasionem præbet. Tum, quod, vt antea in hoc ipso loco diximus, illiciti sunt ludii, in quibus vt plurimum occisiones & magna vulnera contingunt; qualia in hac agitatione contingere videtur. Tum, quia vt ille Capitaneus Ioannes ab Azpilcueta, & Xabier (qui fuit frater illius celeberrimi Francisci a Xabier, vnus e tredecim, qui ordini Societatis Iesu longe illustri & frugifero initium fecerūt, tam fortis gladio corporali, quàm ille spiritali) dicere solebat, in his, taurorum agitationis ludis, viros magis ad fugiendum hostem, quàm ad spectandum sese assuefacere; ob idque numquam huiusmodi ludis intererat. Tum quod torneamenta iure canonico prohibentur, cap. 1. & 2. de torneamen. adeo vt, qui in illis moritur, quamuis confessus, & sacra communione munitus decedat, non sit in sacro loco sepeliendus; & agitatio taurorum torneamenti similis videtur. Ergo de ea idem erit ius. l. illud. ff. ad l. Aqu.

Sed post ab hinc decē annis & citra, nō sum ausus id asserere, immo vniū fecerem a multis seruis Dei selectis opportune & importune rogatus, respondi, quod agitatio taurorum cum moderamine & debita cautela de se non est peccatum sanctissimam tamen fore legem, quæ illam prohiberet: quoniam rarò debita cautela, & moderamine exercetur; quam legem, nunc postea quam ego in Urbem appuli, fœli record. Pius V. Pontifex maximus, mira pietate, prudentia, & in viam Domini oues suas dirigendi desiderio ardens, tulit, & promulgauit, Kal. Nouembriis anni 1567. in hæc verba.

Pius Episcopus Seruus Seruorum Dei,

Ad perpetuam rei memoriam.

19 **D**E salute grægis Domini. cui nostræ cure diuina dispensatione crediti, prout ex debito pastoralis officij adstringimur, sollicito cogitantes, fideles

cuncti gregis eiusdem ab imminentibus corporum periculis etiam animarum pernicie, perpetuo arcere studemus. Sane licet detestabilis duellorum usus à diabolo introductus, ut cruenta corporum morte, animarum etiam perniciem lucretur, ex decreto Concilij Tridentini prohibitus fuerit, nihilominus adhuc in plerisque ciuitatibus & alijs locis quamplurimi ad ostentationem virium suarum & audacia in publicis priuatisque spectaculis cum tauris & alijs ferijs bestijs congregari non cessant, unde etiam hominum mortes, membrorum mutilationes, animarumque pericula frequenter oriuntur, & cet.

Nos igitur considerantes hæc spectacula, ubi tauri & fera in circo vel foro agitantur a pietate & charitate Christiana aliena esse, ac volentes hæc cruenta, turpiaque demonum, & non hominum spectacula aboleri, & animarum saluti, quantum cum Deo possimus providere, omnibus & singulis Principibus Christianis, quacunque tam ecclesiastica, quam mundana, etiam Imperiali, Regia, vel quavis alia dignitate fulgentibus, quouis nomine nuncupentur, vel quibusvis Communitatibus, & Rebus publicis hac perpetuo nostra constitutione valitura sub excommunicationis & anathematis penis ipso facto incurrendis prohibemus, & interdiciamus, ne in suis provincijs, ciuitatibus, terris, oppidjs, & loci, huiusmodi spectacula, ubi taurorum ferarumque agitationes exercentur, fieri permittant.

Milibus quoque, ceterisque alijs personis, ne cum tauris, & alijs bestijs in præfatis spectaculis ipsi tam pedestres, quam equestres congregari audeant, interdiciamus. quod si quis eorum ibi mortuus fuerit, ecclesiastica careat sepultura.

- 20 Clericis quoque tam regularibus, quam secularibus beneficia ecclesiastica obtinentibus, vel in sacris ordinibus constitutis, sub excommunicationis pœna, ne eisdem spectaculis interfint, similiter prohibemus. Omnesque obligationes, iuramenta & vota, a quibusvis personis, vniuersitate, vel collegio de huiusmodi taurorum agitatione, etiam ut ipsi falso arbitrandæ, in honorem sanctorum seu quarumvis ecclesiasticarum sollempnitatum, & festiuitatum, que diuinis laudibus, spiritualibus gaudijs, pijsque operibus non huiusmodi ludis celebrari & honorari debent, hætenus factas, & factas, seu in futurum fienda, que & quas omnino prohibemus, cassamus, & annullamus, ac pro cassis, nullis, & irritis haberi perpetua decernimus, atque declaramus.

Mandamus autem omnibus Principibus, Comitibus, & Baronibus S. R. F. feudatarijs sub pœna priuationis feudorum, que ab ipsa Romana Ecclesia obtinent; reliquos vero principes Christianos, & terrarum dominos prædictos hortamur in domino, & in virtute sanctæ obedientiæ mandamus, ut pro diuini nominis reuerentiâ & honore præmissa omnia in suis dominijs ac terris huiusmodi exactissime seruari faciant, vberissimam ab ipso Deo mercedem tam boni operis recepturi. Ac vniuersis venerabilibus Fratribus,

Patriar-

Patriarchis, Primanibus, Archiepiscopis & Episcopis, alijsque locorum ordinarijs in virtute, sanctæ obedientiæ, sub obtestatione diuini iudicij, & interminatione maledictionis aeternæ, præcipimus, quatenus in ciuitatibus & dioces. proprijs presertim nostras litteras sufficienter publicari faciant, & præmissa etiam sub penis & censuris ecclesiasticis obseruari procurent. Non obstantibus constitutionibus, etc. Datum Romæ apud sanctum Petrum, anno incarnationis dominicæ 1567. kal. Nouemb. Pontific. noslri anno secundo.

21. Huius extrauagantis definitionem limitarem, salua sanctæ Sed. Apostolicæ censura, ne procederet in agitatione taurorum, uel aliarum ferarum ita moderata, ut probabiliter credi possit, eam non consequutura notabilia nocumenta personalia; puta mortes, vulnera, ofsium rupturas, & id genus alia. Tum quia ratio & finis, quæ mouerunt eius latorē ad eam edendam, fuit, quia frequenter ex huiusmodi agitatione consequebantur talia, ut colligitur ex proemio. eius, unde solet causa finalis legis conijci. l. si. ff. de hæred. instit. & cap. quia propter. de elect. cum eis adnotat. quæ cessant in agitatione. ut supradictum est, sic moderata. & ita cessare debet etiam eius dispositio in ea, & iuxta limites rationis legis debet restringi, uel extendi lex. arg. l. cum pater. §. dulcissimis. ff. de legat. 2. & l. adigere. §. quamuis. ff. de iure patro. cap. suggestum. cap. meminimus. cum adnotatis eis a Panorm. ab alijs recepto. de appellat. & cap. quoniam contra falsam. de proba. Tum quia, licet prohibita sint absolute torneamenta per. cap. 1. de torneamen permittuntur tamen illa, quæ cum moderatione prædicta fiunt; quia in eis cessat ratio illius prohibitionis absolute, ut supra, num. 9. dictum est, & probatur in extraua. 1. de torneamen. & vsus totius Christiani orbis obseruat. Tum quia videmus ubique, etiam in Vrbe, passim agitari tauros, boues, & bufalos chordis longis pedes uel cornua ligatos, etiam per medios calles transitu hominum frequentes: quod tamen nemo, etiam post prædictam extrauag. damnat, quamuis aliquando contingat aliquod notabile nocumentum. Immo quotannis in carnispriuio sollempnis cursus equorum, bufalorū, equarum, & asinorū, brauijs præuertenti propositis in Vrbe celebratur; quamuis casu insidentium & occurfu eorundem nonnunquam prædicta mala contingant. Tum quia multi viri, eruditione, pietate & religione clari, qui damnabant agitationes taurorum eo modo, quo communiter fiebant, approbarunt agitationes illas, quas ter maxima illa domina Isabella huius nominis Prima, Regina Catholica, permittebat, cornuum cuspidibus præcisissis, & nimia agitantium temeritate coercita, tutisque refugijs opportunè constitutis.

Ex quo inferitur, quod etiam ante hanc constitutionem damnandum erat studium illud, quo multi magnates Hispani quærebant & conseruabāt ferocissimos tauros, qui ante in circis agitati aliquos occidissent, & iudiciū illud crudele, quo ijdē & alij fere omnes iudicabant spectacula

taurorum prædicta; in quibus nulli occiderentur, uel vulnerarentur, esse frigida, & insipida, & vituperio digna. Et quamquam agitationes, ut præfertur, moderatas non auderem damnare, etiam post hanc extraua. Ionge tamen melius arbitrarer, loco illarum uti alijs ludis, quibus Gallia, quæ hilarior uidetur utraque Hesperia, ad hilarandum populum & publicam lætitiã significandã, tempore meo uti solebat; puta supplicationibus publicis, hastiludijs, equitum, uel pedum pugnis umbratilibus aduersus dracones fictos, uel effigies hominũ armatas, quæ se percutientes in uno brachio reperiunt altero; exercitijs arcuum, balistarum, scloporum, pilæ, luctæ, cursus, globorum ligneorum tum manu, tum claua, uel malleo impulsorum, chorearum honestarum cum vulgariarum, tum noue inuentarum, & pelis & follijs Lusitanis, & alijs id genus exercitijs, quibus homines non solum recreantur sed etiam ad bella & alias artes honestas habiliores redduntur. Sunt autem pelæ puellæ paruæ ditissimè ornatae, quæ virorum agiliũ & saltantium humeris insidentes, manuum, & brachiorum ac totius corporis gesticulatione plurimum ac honeste spectantes delectant. Folliæ uero sunt manus iuuenum circa grande tympanum saltantium, canentium, & fistularum sonorarum agitatione mire populum exhilaratum sine ulla ullius iactura.

Ad quid teneatur qui alium occidit, aut percutit.

S Y M M A R I V M.

- 22 **H**omicida liberi, uel serui quid restituere debeat.
 23 **H**omicida quas impensas restituere tenetur.
 24 **H**omicida an teneatur se carceri offerre.
 24 **H**omicida quid teneatur soluere cognatis.
 25 **Fur & alij reiectum puniti publica pœna restituant damna.**
 26 **Occidens defendendo se sine moderata tutela punitur mitius, quàm aggrediens, sed restituet quantum ille.**
 27 **Dueli, quæ inter particulares milites exercituum licent.**

- 32 **V**IGESIMO SEPTIMO peccat mortaliter, qui alium iniuste occidit, & non vult satisfacere. Circa quod dicimus primo, quod Scotus in 4. lib. senten. dist. 15. q. 3. cui satis consonat Adrian. in 4. de restitut. quæst. fin. & Ioan. Maior, in eodem 4. dist. 15. quæst. 14. ait primo, esse stultum putare, eum, qui bouem proximi necat, teneri ad restitutionem: non autem, qui proximum ipsum occidit. Contra quos tamen faciunt multæ leges, uidelicet liber homo, ff. ad l. Aqu. quæ habet, hominem liberum nullo pretio æstimari

æstimari posse, & l. fm. de his, qui de rec. vel effud. quæ sic habet: *Illi homini libero, qui præteriens per viam publicam percutitur, re aliqua proiecta, aut cadente ex aliqua fenestra, debet medicamentis impensas & stipendia, quæ sanus lucrificasset; non autem quidquam pro deformitate, aut cicatrice inde relicta: corpus enim liberum nullam recipit æstimationem.* & l. ex hac. ff. si qua. drup. pauper. fec. dic. quæ statuit, quod quamuis contra dominum alicuius animalis, quod occidit aliquem seruum, uel aliud animal, eius dominus habet actionem, & ius petendi medicamentis impensas & stipendia, quæ alioqui lucrificasset; nil tamen potest petere pro cicatrice & deformitate, neque etiam si occidatur, iuxta gloss. dictæ l. ex hac, & l. qua actione. §. si quis. ff. ad l. Aquil. quod etiam dixit Azo in summa ad l. Aquil. & clarius asseruit Ossen. in summa de iniur. Itaque sit resolutio, eum; qui occidit, aut percutit aliquod animal brutum proximi, uel seruum, teneri illi restituere tantum, quanti ualet id, quod occidit. Immo & quanto minoris ualet ob deformitatem ex vulnere relictam: & quod etiam, qui percutit hominem liberum, tenetur ei restituere medicamentis impensas, & stipendia, quæ sanus lucrificasset tempore medicationis, & tempore totius uitæ, quatenus ob illam percussione[m] ad illa lucrificanda inhabilis esset effectus; deformitatem autem ex vulnere relictam nullatenus tenebitur compensare. Qui vero liberum hominem occidit, non tenetur ad soluendum quidquam pro vita, quam abstulit, quamuis sic pro eo, quod in se medicando impendit antequam obiret, & pro damno, quod filii & hæredes eius perpessi sunt, ut statim dicemus. Immo etiam id, quod in eius funere moderato iuxta consuetudinem personarum eiusmodi conditionis expensum est: quia causa fuerit eiusmodi sumptus, arg. cap. si. de iniur. & l. qui occidit ff. ad l. Aquil. quamquam hoc vltimum nemo vsque ad nos expressit.

23 Secundo dicimus, quod idem Scotus ait, huiusmodi hominem debere patienter perferre mortis pœnam sibi iuxta legem inflictam, etiam si suis proprijs manibus non teneatur sibi illam consciscere: quod quidem recte dictum est, argu. gloss. singu. cap. fraternitas. 1. 2. quaest. 2. & eorum, quæ diximus in rub. de pœnis. Neque etiam, iudicio meo, tenetur uinculis & carceribus; aut morti inferendæ se ipsum offerre, etiam si hoc facere saluti suæ animæ valde conduceret.

Tertio, quod idem ait, q, si pœnam mortis non subeat, saltem expediret reliquum vitæ tempus contra infideles transigere; quod si hoc non placet, debet aliqua restitutione ad iudicium boni viri homicidium compensare, satisfaciendo operibus spiritualibus, quæ tanti esse videantur, quanti vita hominis interfecti æstimanda erat; secundum æquipollentiam, seu æqualitatem, quæ in hac re inueniri potest. veruntamen hoc non arbitramur esse necessarium per supradicta.

24 Quarto, quod ipsemet dicit, quod ultra hæc tenetur resarcire parietibus,

bus, filijs, aut cognatis occisi quamcumq; iacturam, quam illi ratione necis perpesi sunt, quod quidem iustum est. Vnde Panorm. in cap. 1. de iniur. post Specu. tit. de iniur. §. sequitur. num. 26. apertius rem totam explicans dicit, tantum hæredibus defuncti restituendum esse, quantum ille viuens suo labore, aut arte lucrari poterat: quod quidem videtur iure quinquaginta aureis estimatum esse, l. 2. §. 1. ff. de ijs, qui deiec. uel ef. sud. vt intellexit singulariter Ostien. ubi supra.

Quinto dicimus, quod ex his inferitur id, quod Ioan Maior in 4 dist. 15. quæst. 19. in fine asseruit: nempe cum vinculo maioris restitutionis astringi, qui suum, aut quemuis alium artificem mechanicum, quam qui nobile aliquem occidit, etiã si gratius crimen admittat, qui hunc occidit, quam qui illum, arg. l. aut facta ff. de pœ. & c. aut facta. de pœnit. dist. 1.

25 Interrogatus; An homicida, latro, aut aliquis alius reus, quem iudex puniuit, ad soluendum damnum, quod parti intulit, teneatur? Respondendo, quod est quæstio quotidiana; & a paucis declarata, quam ter, cum tres glossas sollempnes, scilicet regul. peccatum. de regul. iur. lib. 6. & cap. sicut dignum. §. eos. de homici. & cap. si res aliena. l. 4. quæst. 6. prælegeremus, tetigimus, & postea obsequentes voluntati Reuerendi admodum domini simul & amici mei P. Pradani Illustrissimi ordinis Societatis Iesu determinauimus, cõcludentes, quod sic. Quia lex naturalis & diuina obligat eos ad restituendũ damnum pacti, antequã a iudice puniantur, & illa punitio, quæ in vindictã publicã irrogatur, est compensatio iniuriæ Reipublicæ illatæ, l. ita vulneratus. ff. ad l. Aqu. & cap. ut famæ. de sen. ex com. quæ non liberat a debito, quo parti tenetur. Cum qui duobus diuersas res debet, non liberatur soluendo vni, quod ei debet, nec soluendo vni, quod alteri debet, cap. ea te. de iure iur. cap. sicut dignum. §. eos. de homicid. & consequenter, qui publicam pœnã passus, habuerit quo priuato damno id satisfaciatur, soluere debebit, & hoc sentit Inno. si bene pōderetur in cap. Odoardus. de solut. Nec obstat, quod Fel. in cap. ad liberandam. de Iudæis & alij multi ex glossis prædictis colligunt; scilicet, eum, qui ob delictum luit corpore, eo quod non habet in ære, ad pœnam pecuniariam non terri: quamuis postea satis bonorum ad soluendam eam adquirat: quia aliud est dicere, quem propter pœnam corporalem a pecuniaria excusari, quod illæ glo. probant; & aliud dicere, quem propter pœnam corporalem a soluendo interesse parti excusari, quod illæ non dicunt, & nos asseruimus id quod etiam sentit Iason in §. penul. nu. 45. de act. quod tamen nobis limitandum videtur, quando pars læsa veller, ut delinquens per pœnam corporalem, nõ solum Resp. sed etiam sibi satisfacere, argu. l. 1. ff. qui satisf. cog. & l. si rem. §. omnis ff. de pignor. act. Ex quo sequitur, quod hæredes eius, qui decollatus, vel suspensus est per sententiam, obligantur ad refarciendum damnum, quod antulerat parti, sicut ad soluendum alia debita, l. 1. C. ex delict. defunct. immo

& Fiscus, si eius bona confiscata fuerint, l. non possunt. & hinc summa. ff. de iure Fisci.

26 Sexto dicimus, inter Scotum & Cōmunem ubi supra conuenire, quod non solum homicida, sed etiam percussor tenetur omnes expensas restituere, quas percussus in se medicando fecit, & insuper quidquid lucrificasset ex arte vel officio suo, quamdiu male habuit; immo & quidquid magis in reliquo vitæ tempore suo labore ob id lucrificare poterat. Unde confessarius non debet eū, qui occidit, aut qui percussit, absoluere, nisi prius illatū damnum compēset; aut re vera proponat restituere, iuxta oramiam contentiā: quod quidem totum intelligendū est de eo, qui iniuste percutit, aut occidit. Nam qui secundum ius simile aliquid facit, nulli restitutioni tenetur obnoxius. Clem. r. de homicid. cap. olim. de restit. spoliat. cum eis adnotat.

27 Non est tamen connumerāndus inter eos, qui iuste hominem occidūt, ille, qui debitum modū defensionis excedit, quin immo (nostro iudicio, quidquid alij opinētur) quamuis multo minus peccet, & subinde minorem penitentiam in foro interiori, & leuiorem pœnam in foro exteriori mereatur, quàm ille, qui uoluntarie alterū occidit, per textus ualde singulares, in cap. significauit. de penit. & remis. & l. si adulterium. §. Imperatores. ff. de adul. nihilominus tamē tantæ restitutioni, ac alter tenetur obnoxius, saltem si culpa letalis existat, iuxta l. si ex plagis. §. fina. ff. ad l. Aqu. Siquidem huiusmodi mors non solum iniusta est ex mala intentione: sed etiam ex ipso opere exteriori. Quod addimus ad excludendum responsum, quod nostro argumento dari poterat, desumptum ex illo dicto Caietani. 2. 2. quæst. 44. artic. 1. scilicet, eum, qui alterum occidit in bello iusto, uel ex iusto præcepto, iniquo animo & intentione, licet propter intentionem iniquam peccet, non tamen teneri ad ullam restitutionem.

Neque obstat, quod quidam dicit, tenere me hic homicidā aggressoris, qui per inaduertentiā non seruauit modum inculpatæ tutelæ, & eo accessit, ut peccaret mortaliter, ad tantam teneri restitutionem, ad quam homicida uoluntarius. Contra quod ait tenere Siluestrū in uerbo, restitutio. 3. q. 2. & pro eo facere, quod minor culpa minorē inducit restitutionē. Non, inquit, hoc obstat. Primo, quia Siluester agit de solutione pœnæ & non de restitutione dāni, & interesse, de quo nos loquimur. Ait enim, occidentē ob inuitabilem necessitatem ad nullam pœnā teneri, nisi det causam aggressurę; quo casu tenetur ad restitutionem arbitrio boni uiri; nos uero loquimur de restitutione damni dati, uel interesse ob illud contingentis. Secundo per incogitantiam uidetur ab eo dici, quod minor culpa minorē restitutionē meretur. Videtur enim dixisse hoc; Minor culpa minorē pœnam meretur. Tum quia quodlibet furum notabile obligat ad restitutionem, nō autem odium Dei; quod est suo

suo genere maximum. Tum quia culpa seiuncta a dolo obligat ad tantam restitutionem, ad quantam ei coniuncta. Tum quia etiam sine culpa interdum quis tenetur restituere: ut cum animal alicuius non assuetum nocere, nocet alicui sine ulla culpa domini, dicto cap. fin. de iniurijs.

28. Dubium remissum huc supra nu. 9. est; An videatur nobis vera sententia Caiet. in summa verb. duellum: 5. qua damnat milites, qui tempore belli acceptant singularia certamina unius contra unum, duorum contra duos, 10. contra 10. & cet. ad quæ prouocantur ab hostibus; quæ dubiū proponenti displicet; eo quod exercitus prouocatum animosior fieret, si prouocati ea non acceptaret. Pro quo ipse cito, quod primi Reg. ca. 27. Gloriam prouocatio a Dauide fuit accepta, & quod milites debent honori suo consulere; iuxta ea, quæ Panor. & alij tradunt in cap. olim. de restit. spoliator. quæ supra eo. cap. nu. 4. extendimus ad eum honorem, quem renuendo talia perderent. Sed arbitror vtriusque sententiam teneri posse: Caietani quidem in certaminibus, quæ offeruntur & acceptantur causa ostentandarum virium, & artis pugnandi, & gloriæ vanæ quædam sine respectu, saltē principali belli victoriæ commodandi, quod ipsius verba significant: proponentis autem sententia, cum acceptantur principiter ad commodandum belli victoriæ & honori, ac reputationi fortitudinis, siue exercitus, (quæ plurimum ad victoriam conducunt) seruatis seruandis: quod eius ratio significat.

De sexto præcepto, Non mœchaberis, vel non fornicaberis.

Cap. XVI.

S V M M A R I V M.

- 1 **R**ecceptum 6. de non fornicando, & 10. de non concupiscendo quæ veniant. 2. & 3.
- 1 **L**uxuriam an ignorantia, vis, aut metus excusent.
- 3 **L**uxuria omnis reducitur ad has sex species.
- 3 **E**t an sint plura & admissa cum moniali ut est varia ob varias causas.
- 3 **S**ponsa Dei est anima viri, sicut & femina.
- 3 **L**uxuria loci & personæ sacra est sacrilegium.
- 3 **S**acrilegium cur non sit violatio dormitorij, & ecclesiæ sic.
- 3 **C**onsecrari quæ mouacha non potest.
- 3 **I**ncensus gradum cur necessario a confesso exprimendum.
- 4 **C**onfessarius quantum debet interrogare circa peccatum luxuria.

Ratione fundamento dignoscendi, qui peccant mortaliter contra hoc sextum, & decimum præceptum præsupponimus primò id, quod iam in additione cap. quando. de consecr. distin. 1. diximus; scilicet, hoc præcepto nobis esse a domino interdictam quamcunque carnalem copulam extra legitimum matrimonium. Proinde quæcunque talia copula est peccatum mortale, quamuis sit soluti cum soluta, quæ simplex fornicatio appellatur, adeo quidem, ut contrarium asseuerare sit hæresis, vt determinauit conciliū Viennense, Clem. ad nostrum. de hæret. Neque ignorantia ab hoc excusatur; neque etiam existimare non esse peccatum item habere cum publica meretrice. Est enim hæc ignorantia iuris naturalis, & diuini adeo manifesti, quæ nullatenus excusat, 1. quæst. 4. § notandum, & cap. ignorantia, de reg. iur. lib. 6. Neque metus, aut minæ mortis, uel infamiæ, neque pudor uociferandi, neque timor infamiæ, quæ uociferationem consequeretur, ab hac culpa excusat. Sufficit enim uoluntas, aut consensus etiam coactus, ut culpæ mortalis macula contrahatur, cap. merito. 1. §. quæst. 1. Nam potius debet quis uniuersa mundi mala perpeti, quàm illi consentire. cap. itane. 3. 2. quæst. 5. cap. sacris. de his quæ ui. & Anton. 5. par. tit. 5. cap. 6. sub finem. Excusaret tamen uis absoluta, qua sine ullo consensu cogeretur adulterari, aut fornicari, adeo quòd si uirgo existeret, quæ semper animo huiusmodi obscænæ uoluptati contradicere, non perderet uirginitatem, saltem quo ad Deum, vt gloriosissima Lucia uirgo & mariyr, relata a Gratiano. 3. 2. quæst. 5. in summa: & a sancto Thom. 2. 2. quæst. 64. art. 3. ad 3. respondit Paschasius in hæc uerba: *Si me feceris inuitam uolari, castitas mihi duplicabitur ad coronam.* Quod procedit etiam si de actu ipso delectationem aliquam perciperet: modo neque in ipsum actum, neque delectationem uoluntate deliberata consentiret. Nam talis delectatio non esset uoluntaria: sed naturalis, & est esse in medio ignis, & non ardere, ut dixit S. Gregorius in cap. uir cum propria: 3. 3. q. 4. neque tenetur manus iratas iniicere in eum, qui uim inferre nititur: neque clamore se defendere. Satis est enim non consentire ad hoc, ut non peccet coram Deo mortaliter, ut singulariter dixit Sotus lib. 5. quæst. 1. art. 5. de iust. & iure. quamuis quoad forum exterius præsumeretur consensisse (si contingeret id ei intra ciuitatem) quæ neque clamauit, neque petijt opem ad sui defensionem cum posset, ut habetur Deuteron. cap. 22. illud uerò, quod idem Sotus addit; non teneri scilicet huiusmodi feminam, etiam suis proprijs membris resistere, & quod satis sit non se componere; aut præparare ad obscænum illum actum dummodo animo non consenserit, difficile profecto poterit contingere. Quare credo paucas honestas repertū iri, quæ aliquo modo non resistent, saltem sine clamore, & sine manuū iniectione in eos, qui eas tāta iniuria afficere nituntur.

quæ opinio Soti sic limitata magis placet, quàm opinio Caietani infra nu. 12. tacta, dicentis debere clamare non obstante infamia, quæ inde se qui posset. Interrogatus autem; An sentiam peccare mortaliter, quæ saltem suis membris sine clamore, & percussione non resistit: & quid si ob metum aperiat in id sua membra, uel tibias aperit, uel uestem eleuat? Respondi me sensisse non peccare solum non resistendo: sed sic alia in quæstione contenta faciendo; quæ ea faciem licet non consentiat ipsimet actui obscæno: participat tamè cooperâdo ad illum quod sufficit, ut peccet iuxta tradita supra, cap. 22. nu. 12 & fusiùs in cap. 17. nu. 20. quæ autem solum non resistit, non cooperatur, sed solum patitur. quæ etiâ sensit Sot. vbi supra, licet rationem non reddat.

2. Secundo præsupponimus, quòd simul ac vetatur aliquid, cêsetur vetitum desiderium, & propositû faciendi illud: immò & cõsensû deliberatus delectâdi se, in eo, visu, tactu, aut cogitatu; etiâ sine opere alio, actu, uon proposito, aut desiderio committendi illud, ut colligitur ex S. Tho. in hoc probato, 1. 2. q. 2. 74. art. 3. & 2. 2. p. 45. art. 1. & 5. At cõsequenter quamuis decimum præceptû, quo uetatur desiderium copulæ illicitæ, non fuisset datum: per hoc tamè sextum fuisset vetitum, quod in addit. cap. quando de consecr. dist. 1. diximus, & probatur efficaciter per cap. 5. Math. & cap. meretrices. 3. q. 5. & cap. nec solo, & cap. qui uiderit. 3. 2. q. 5. At Dominus noster in hac & furti materia speciatim per nonû & decimum præceptum, uetuit desideria & proposita; eo quod in eis delectatio, quæ ex cogitatione sola nascitur, est quoddam bonum apparens, ad sui desiderium inuitans, secundum sanctum Tho. 1. 2. q. 100. art. 5.

3. Tertiò præsupponimus, quòd omnia luxuriæ peccata tã cogitationû & delectationum, quàm uerborum & operum, ut plurimum, sunt ex vna sex specierum, aut generum, ut ait Gratia. in cap. 2. §. cum ergo. 36. q. 1. adiuncto cap. mulier. 16. q. 1. & cap. extraordinaria. 35. q. 2. & S. Thom. 2. 2. q. 154. art. 1. id quod rectè defendit & declarat Caiet. 2. 2. q. 154. art. 7. Quarum prima est fornicatio simplex, quæ est inter solutos; solutos, inquam, non solùm a uinculo matrimoniali, sed etiam a cognatione & affinitate, ordine sacro, religione, uoto, & infidelitate. Si enim alter esset uinctus aliquo prædictorum vinculorum, non esset simplex fornicatio. Tho. 2. 2. quæst. 154. art. 1 & 2. Secunda species est adulterium; scilicet, cum alter uel uterque est coniugatus. Tertia est incestus; quando scilicet, imbo sunt consanguinei, uel affines, ad quam reduci potest sacrilegium, quod admittitur quando alter uel est persona religiosa, professa, aut ordine sacro insignita, aut cognatione spiritali coniuncta, cap. fi. 30. q. 1. aut admissa in loco sacro. Quarta sitnprum; quando scilicet, femina est uirgo: est enim peccatum speciale ratione fractionis sigilli uirginalis, ut docet sanctus Tho. 2. 2. quæst. 154. art. 6. Non sufficit autem quo ad hoc, ut uir sit uirgo, quod notauit Caietanus in dicto artic. 6.

Quinta est raptus; quando scilicet violenter aliqua contra voluntatē ipsius, vel patris eius extrahitur a domo sua, quamuis id fiat ad ducendam eam in uxorem post habitā copulam: & etiam quando violenter extorquetur copula, siue sit virgo, siue non. cap. raptores. 36. q. 2. licet illa vim passa, si nullatenus consentit, non peccat, vt dictum est. Sexta est contra naturam, quando non solum peccatur contra rationem naturalem, vt in speciebus sit prædictis, sed etiam contra ordinem, quem natura ad habendam copulam carnalem ordinauit, iuxta vtrumque Thom. 2. 2. q. 154. art. 1. vt contingit cum peccat vir cum viro; femina cum femina; aut vir cum femina extra vas naturale; quod grauissimū, & abominabile, & indignum quod nominetur peccatum est; quamuis contingat inter maritum & uxorem. Eiusdem speciei est etiam cum peccatur cum animali bruto, quod bestiale dicitur. & est omnium, quæ sunt contra naturā, maximum, iuxta sanctum Thom. 2. 2. quæst. 154. art. 12.

Auerrendum tamen nō ideo nos dixisse supra, quod omnia luxuriæ peccata sunt prædictarum sex specierum, quod non sint plures species: sed quia hæ sunt celebriores, seu quæ directe, vel indirecte omnes reducuntur ad eas. Nam & luxuria, quæ admittitur cum religiosa, vocari potest adulterium, vel incestus, iuxta glo. cap. virginibus 27. q. 1. Quia illa est sponsa spiritualis Dei, qui est omnium pater, & cōsequenter, qui violat eam, violat sponsam alienam, affinemque suam; quamuis etiam eadem glo. vocat eam sacrilegium; eo quod rem sacram violat, iuxta illud sancti Thom. 2. 2. quæst. 154. art. 10. videlicet, aliquod sacrilegium est species luxuriæ, & aliqua species luxuriæ sacrilegium, licet in eadem quæst. art. 1. solas prædictas sex species posuisset, quod Caietanus super dicta quæst. 154 art. 1. defendit per quosdam respectus, quos cum alijs quæstionibus, quæ nō sunt tantæ utilitatis, quàm subtilitatis, prudens omitto. Nec refert, an peccans sit religiosa, vel religiosus; si quidem Deus tam verus spōsus est animarum uirorum, qui suam castitatem diuino culcui dedicant, quàm feminarū, quæ idem faciunt. Et tam sacrilega est, ceteris paribus, secularis, cū qua rē habet religiosus, quàm sacrilegus secularis, qui rem habet cum religiosa, & sacrilegiore ille & illa, qui cum sint ambo religiosi, se sibi mutuo commiscunt. Sacrilega quoque dici potest omnis copula etiam ipsorum coniugum, quando ratione loci facti est illicita. Quæ omnia hinc satis perpensa, & illine audacia illa impudens, temeraria, & infernalis, qua quidam cum irreuerentia effrenata & diabolica audent monachas uiolare; immo etiā de eo gloriarī, & habere eas in suas cōcubinas, mouerūt admodum Reuerendum, piū iuxta, ac doctum uirum, Priorem Ecclesiæ S. Mariæ del Pilar Cæsaraugustanæ, ad exhortandum nos, ut hoc loco id execremur, quod adeo de se sedum est, adeo abominabile, & execrandum coram Deo Opt. Maxim. & Angelis eius, adeoque iram Dei prouocans, quod utinam bonitas illa, quæ
immen-

immēsa est diuina, ob hoc, & ob diluuium tam effrenata luxuriæ, etiā inter cognatos. adeo propinquos & affines, ut non audeamus exprimere, & inter coniugatas, & virgines tam sacratas, quā nō sacratas, vt nō immittat in hos horrendum diluuium aliquod tribulationum, non solum corporalium, quibus corpora, honores, & fortunæ pereant, sed etiā spiritualium, quibus animæ nostræ periclitentur. Amen.

Interrogatus autem; An monasterium, & dormitorium religiosorū sint eiusmodi loca sacra, quæ peccatum carnis ibi commissum faciant esse sacrilegium? Respondi, non esse; quoniam sunt quartæ speciei rerum sacrarum, secundum sanctum Tho. 2. 2. quæst. 99. art. 3. et si ad sacrilegium satis esse eiusmodi peccatum committi in loco sacro quartæ speciei sacrilegium esset quodcunque in quibuslibet agris, prædijs, aut domibus ecclesiæ committeretur; quippe quæ omnia sunt sacra eiusdem speciei; cap. sacrilegium, cap. qui rapit. cap. quisquis. 17. quæst. 4. iuxta sanctum Tho. vbi supra. Non obstat, quod ecclesia & cœmeteria sunt loca sacra, quæ faciunt, carnis peccatum esse sacrilegium, quia illa sunt tertiæ speciei rerum sacrarum, iuxta eundem sanctum Thom.

Interrogatus item; An sanctimonialis, quæ cum esset sæcularis, aut an tequam professionem faceret, occulte fornicata est, suæ congregationis velum suscipiens peccet? Respondi, peccare, nisi cū dispensatione, saltem episcopi, aut cum alia honesta cautela suscipiat, ut Siluest. verb. cōsecratio uirg. quæst. 1. perbelle declarat. Quod ipsum arbitror etiam de illa, quæ uoluntarie sese polluit, ut colligitur ex sancto Tho. communiter recepto. 2. 2. q. 152. art. 1. ad 4. ob quod forsitan pauca grandiorum, sine cautela licite consecrari possunt. Aduertendum item, quod nō dixi, prædictas sex species luxuriæ esse species specialissimas, sed potius genera sub alterna continentia sub se alias species. Nam sub specie incestus cōtinetur incestus cognatorum diuersorū graduum, quæ sunt diuersæ speciei specialissimæ: & ita non sufficit cōfiteri habuisse rem cū cognata, si habuit cū cognata 1. 2. uel 3 gradus: sed oportet exprimere gradum; quia circumstantia illa, licet non mutet speciem generalem, siue genus incestus, mutat tamen speciem specialissimam. quod sufficit ad hoc, ut sit necessariò confitenda, iuxta tradita in cap. 7. supra nu. 4. & seqq.

4. Quare principaliter præsupponimus, periculosum esse tam confessario, quam poenitenti immorari nimis in huius materiæ interrogationibus; proinde debet se quamcitissime ab eis expedire, in interrogando sola necessaria, non descendendo nimis ad particularia & minutiora, per dicta supra in cap. 6. & tradita a Caiet.

Quinto, quod, quicquid Ange. & aliquot alij contra suamet rationem dicant; satius est, ut cōfessarius circa hoc præceptum percūctetur cōiunctim omnia, quæ pertinet ad ipsum, una cum eis, quæ pertinent ad decimum, quā diuisim alia circa illud.

Præceptum de non mæchando quis frangit.

S V M M A R I V M.

- 5 **R**æceptum sextum de non fornicando, vel decimum quis frangit.
 6 Pollutio voluntaria, & inuoluntaria variorum casuum. & 7.
 6 Pollutionis incurrendæ periculis consentiens.
 7 Pollutio dormienti adueniens, & c. an possit placere, ob finem bonum. nu. 8.
 7 Reserui potest in Deum quidquid non est peccatum.
 8 Pollutio præterita, & futura in quo differant.
 9 Generationem matrimonialis copulæ qui impedit.
 9 Fornicandi desiderium, & delectatio morosa quando peccatum.
 9 Peccata cordis, oris, & operis eiusdem speciei.
 10 Delectatione, quam cogitando percipit, si latatur.
 10 Delectatio præsens de copula præterita, vel futura quando peccatum.
 11 Oscula quæ peccata. & 12.
 13 Tactus qui peccata.
 14 Ornans se, & insidens fenestris, cantans, audiens, aut videns qui peccat.
 15 Comedit, qui in finem & c.
 15 Amans insequens amatam vt peccat.

5 **O**c præceptum de non mæchando, uel non fornicando frangit. Primo, qui habet copulam carnalem extra legitimum matrimonium; & tenetur dicere, quoties illam habuit, & cum qualibet personis: quo sciat confessarius cuius speciei est: puta si est simplex fornicatio, uel adulterium, incestus, stuprum, sacrilegium, raptus, aut contra naturam, iuxta dicta supra hoc cap. num. 3. Et aduertendum, quòd tantum quis peccat per copulam cum una eademque persona decies habitam, quantum peccaret, si eam cum diuersis decem eiusdem qualitatis, haberet: quod Ioã. Maior in 4. dist. 17. q. 4. expressit.

6 Secundo frangit præceptum qui procurat, ut contingat ei pollutio, aut placuit sibi deliberate contingentia illius nõ procurata: aut cum possit, & debeat eum impedire, nõ impedit: aut probabili periculo, ut eueniat se exponit, voluendo intellectu turpes cogitatus, & afficiendo voluntate carnali delectatione: aut immiscendo se cõuersationibus, uel tactibus turpibus, quæ ad eam prouocant, a quibus potest, & debet se auertere; aut in finem, vt sibi eueniret pollutio, comedit aliquid, aut bibit, quamuis ad exonerandum naturam id faciat. Quod genus peccati vocatur mollicies.

T est que

estque de genere peccatorum contra naturam, de quo Apосто. 2. ad Corinth. 5. ait: *Molles non possidebunt regnum Dei.* quod licet maius sit, quando cum alterius opera contingit, propter participationem in altius peccato: non tamē ob id fit alterius speciei, nisi copula Sodomitica accederet, iuxta sententiā Caiet. 2. 2. q. 154. ar. 11. & nisi interueniret aliud, quo ea mutatio fieret; proinde si præter id intercederet psonæ alicuius memoria, & voluntas, siue desiderium eam libidinem explendi cum illa, nō solum esset mollities: sed etiam alia luxuriæ species, cuius est copula re habita cum illa persona: puta adulteriū, si esset nupta: incestus, si cognata: sodomia, si alterius sexus, secundum eundem Card vbi supra.

- 7 Dixi: Qui procurat &c. Quoniam pollutio, quæ inuito contra voluntatem euenit, non est peccatū: qualis est, quæ euenit dormienti, & seminis fluxum patienti, & violento alterius tactu ei, qui non cōsentit in eo. Dixi; Cum possit, & debeat impedire & non impedit. Quoniā non sufficit potentia impediēdi, nisi adsit obligatio id faciendi. Nam qui operi alicui incumbēs potest eiusmodi pollutionis euentum impedire, cessando ab opere illo, & se in alia diuertendo; sed quia non tenetur opus illud intermittere, non cessat ab eo, & ob id polluitur, nō peccat, si nullatenus pollutioni aduenienti consentit. Exēplum proponi potest in eis, qui ad prædicandum, docendum, disputandum, audiendum confessions, aut alloquēdum feminas ex causa honesta, cum sint ipsi viri; vel cōtra viros, cum sint ipsæ feminae, vident, legunt, audiunt, aut dicunt aliqua turpia, aut talia, quæ illā prouocant. Ij enim quāuis possint: nō sunt tamē obligati ad omittendum id, quod faciunt, quod pollutionis euentum impediant. Quare si ea illis eueniat, non peccant, modo nullatenus, vt supra dictum est, ei aduenienti consentiant. Quæ omnia colliguntur ex his, quæ sentit S. Thom. 3. par. quæst. 80. & expresse S. Anto. 2. par. tit. 6. cap. 5 & Card. Ioan. de Turrecrem. in cap. testamentum. & cap. sed pensandum. dist. 6. & Card. Caiet. Tomo 1. Opusculorum, Opusculo 14. quæst. 1. & 3. quæst. 16. & in summa verb pollutio. Quod ipsum respondimus & nos cuidam Veredario, seu cursori vtenti diplomate, qui non poterat aliter impedire, quā ab equo descendendo & pedibus incedendo. Quæ tamen omnia intelligenda sunt, de illis solis, qui probabiliter credunt, voluntatem eorum superiorem sine intellectivam in huiusmodi pollutionem non consensuram. Alij enim, qui credunt contrarium, potius debent omittere confessions, prædicationes, cursum veredariorū festinatum, & quiduis aliud ob ea, quæ Caietan. vbi supra dicit, & nos in cap. si quis autem, de pœnit. dist. 7. tractantes illud Ec. Iesaiastici. cap. 3. *Qui amat periculum, peribit in illo, tradidimus.* Non est itē peccatum mortale, cupere vt sibi dormienti cōtingat pollutio (quod leuetur natura) per solam vitam naturalem, nullam ad id causam præbendo. Quod

ne cui videatur durius, addimus nos in hac parte sequi Caiet. 2. 2. q. 154. art. 5.

art. 5. & Siluest. verb. pollutio. & alios, præsertim gloriosum illum Anto. 2. par. tit. 6. cap. 5. non tantum ob eius auctoritatem, (quamquam mihi semper maxima est) sed etiam ob has rationes.

Prima est, quòd hæc, de qua loquimur pollutio non est in se peccatum secundum omnes : & quidquid non est peccatum in obsequium Dei est referibile, iuxta omnium sententiam; quam sentit Caiet. 1. 2. q. 8. art. 2. & exprimit, quæst. 100. art. 10.

Secunda, quòd sermo est de desiderio, siue cupiditate, quæ nullatenus est pollutionis causa; quale est desiderium eius qui cupit, ut ea pollutio ei eueniat quandoque in somnijs eo modo, quo solet euenire sudor in leuamentum naturæ.

Tertia, quòd eiusmodi pollutio non adæquatur peccato quoad hoc. Nam etiam S. Tho. in 4. lib. sent. dist. 9. q. 1. Palud. in eadem dist. q. 3. & communis asserunt, non esse peccatum, complacere sibi de præterita pollutione ob sanctum finem, & purum, & ab omni malo defæctum; cum tamen peccatum propter nullum finem, euentum, uel effectum quamlibet sanctum, possit vlli iuste placere, ut in cap. inter uerba. 11. q. 3. & supra in cap. 13. num. 10. & in addit. cap. quando. de consecra. dist. 1 probauimus.

Quarta, quòd inter complacentiam de futura pollutione, & de præterita nulla est, quantum ad hoc, alia differentia, quam quòd complacentia de futura posset esse causa illius. At nos expressim agimus de complacentia, quæ nullatenus sit causa illius, ut etiam hi, quos sequimur, loquuntur.

Quinta, quòd docentes, qui cõtrarium affirmant, intelligendi sunt de desiderio, & cupiditate, quæ aliqua via est pollutionis, uel aliquid prouocationis eius, licet in bonum finem; & nõ de illa, de qua nos agimus, quæ nullatenus est causa; nec quid prouocatiuum eius, neque ad malum, neque ad bonum finem.

Sexta, quod falsum est dicere, quòd omnes, qui desiderant aliquid, procurent illud habere; & quòd quidquid licet desiderare, licet & procurare; possum enim desiderare mortem propriam meam: immo & alienam in multis casibus: immo eam rogare Deum: ut non est mihi licitum procurare illam opere, quod recte elucidat Sotus lib. 5. quæst. 12. art. 1. de iust. & iure, & docte, ac erudite docuit Caietan. 2. 2. quæst. 154. art. 5. per illa uerba: *Aliud est uolunt, aliud uoluntarium: illud respicit obiectum, hoc uoluntatem. Et potest quis nonnunquam recta desiderare, ut eueniat ei mors iussu Regio, aut Reipub. contra suam uoluntatem, facienti quidquid potest, ne illa eueniat ei, & se defendat ab ea.*

Septima, quòd medicus potest desiderare, ut ei, cui medetur contra ipsius uoluntatem, eueniat pollutio (quam credit saluti eius plurimum conductum iri) sine vlla culpa ægrotatis, & sine vlla illicita pruritione.

Quas ob rationes, quibus in præsentia respondere nesciremus, & ob prædictorum, quos sequimur, auctoritatem, hanc partem sine vlla contentione periuicaci, & præiudicio eius, qui contra contenderit, sub correptione debita tenemus.

- 3 Addimus, non esse peccatum mortale, comedere nimis, aut calida edulia, ob quod pollutio euenit, dummodo non comedat ea eo fine, ut ei eueniat; sed solum, ut suæ gulæ satisfaciatur. Ex quibus inferitur, pollutionem, quæ dormienti accidit, non esse in se peccatum, licet esset in causa, iuxta gloss. receptam verb. rei. dicti cap. testamentum, & S. Thom. 2. 2. quæst. 154. art. 5. & Ioan. Maiorem in 4. lib. sentent. distin. 9. quæst. 2. quia non est voluntaria, & quia ut in additione cap. quando. de consecrat. dist. 2. diximus, nemo, dum dormit, potest bene mereri, neque peccare, etiam venialiter, nisi exequendo peccatum; ut si somnum accideret pro instrumento peccandi. S. Thom. in dicto artic. 5. & Caiet. tomo 1. Opusculorum Opusculo 14. quæst. 1. ut acciperet, qui se somno dederit, eo modo, uel ea corporis parte, ut ei pollutio eueniat: tunc enim esset peccatum, uel saltem exequutio eius eo modo, quo percussio facta sagitta in peccatum, seu exequutio peccati, quod perpetrat is, qui eam ad percutiendum emittit. Non est item peccatum, saltem mortale, pollutio illa, quæ incipit euenire alicui, dum dormit, & finitur postquã est experrectus, si voluntas superior, siue rationalis deliberata in illam non consentiat, quamuis sensusualitas ea delectetur, iuxta cõmunem sententiam in 4. lib. sentent. distin. 9. & Ioan. de Turrecrem. in cap. sed pensandum. artic. 5. dist. 6. Immo neque si incipiatur, posteaquam est semi excitatus, siue experrectus, antequam plene expurgificatur, modo absque eam patientis consensu deliberato voluntatis rationalis perficiatur posteaquam esset plene experrectus, iuxta mentem Card. a Turrecrem. ubi supra. quia ad constituendum peccatum mortale iudicium integrum requiritur. cap. omnis. de pœnit. & remiss. & cap. 1. de delict. puerorum. & cap. inebriauerunt. 15. quæst. 1.

Tertio frangit hoc præceptum is, cui pollutio dormienti eueniens, posteaquã plene expurgificatur, placet deliberate ob delectationem, quã inde cepit, præfertim si desiderat, ut iterum ei ad se delectandum eueniat. Siluest. verb. pollutio. Dixi; Ob delectationem, &c. quoniam si placuit præterita, vel cupit futuram ad tentationes carnis sedandas, non procurando, ut eueniat, non est peccatum, Caiet. 2. 2. quæst. 154. ar. 5. & Anton. 2. part. tit. 6. cap. 3. Siluest. verb. pollutio, etiam si comedat aliquid, unde putat eam euenturam, modo hic in hunc finem non faciat, licet ad satisfactionem gulæ id comedat. Anton. & Siluest. ubi supra. Facit. cap. de occidendis. 24. q. 5. & l. si quis nec causam. ff. de reb. credit.

- 4 Quarto peccat, qui habens rem cù aliqua dat operã, ne illa concipiat, procurando, ut tali modo coeat, ut inde nequeat fieri conceptio, quod pecca-

peccatum est contra naturam, iuxta S. Tho. 2. 2. quæst. 154. ar. 11. & Caiet. in commen. quo ad ambos quidem, si ambo consentiant, sin autem, quo ad consentientem tantum, qui est reus culpæ.

- Quinto peccat, qui habet propositum, uel desiderium deliberatum copulæ carnalis extra legitimum matrimonium; uel delectatur de illa morose expressim, vel tacite. Expressim quidē fruendo, uel consentiendo expresse, & deliberate in delectationem, quæ ex turpi cogitatu illius nascitur in sensualitate, siue appetitu sensitiuo. Tacite uero, si aduertens se illa teneri, & duci in periculum consentiendi, non expellit, nec nititur expellere sine iusta causa, quæ ab expellendo eam excusat. Quod probatur per regulam superius, cap. 11. nu. 13. positam. Toties autem peccat, quoties habuit eiusmodi propositum, aut delectationem morosam, siue circa unam interrompendo sæpius, siue circa multas simul, aut separatim, iuxta S. Anto. 2. par. tit. 5. cap. 1. § 6. & omnes alios, secundum superius dicta in cap. 11. supra nu. 13. & 14. Quia peccata cordis, oris, & operis eiusdem sunt speciei, & solum differunt secundum maiorem, uel minorem perfectionem secundum S. Tho. 1. 2. q. 52. ar. 7. Proinde iuxta varias circumstantias variarum personarum, quas sic concupiuit, sunt etiã variz species horum malorū propositorum, & desideriorum, & peccati speciem mutant. Nam quæ sunt erga coniugatas, sunt adulteria; quæ ergo cognatas, incestus; quæ erga uirgines, stupra, de quibus supra dictum est. Et ideo hæ circumstantiæ necessariò sunt confitendæ cum numero illorum propositorum, & desideriorum, siue concupiscentiarum. Siluest. verb. luxuria. § 3. & dicta in cap. 6. sup. eod.

Sexto peccat is, cui deliberate placet delectatio, quæ sibi nascitur ex cogitatione copulæ carnalis, quam habiturus est cum illa, uel illa, quando sibi facta fuerit uxor, aut si alioquin liceret, iuxta sententiã Caiet. dicto 1. Tomo Opusculorum Opusculo 14. quæst. 2. Quoniam quamuis licita sit uoluntas cõditionalis habendi copulam cum illa, uel illa, si, uel quando sua uxor fuerit: quamuis item liceat ei gaudere de spe, quam concipi habendi aliquando illam: non est tamen peccatum, si admittit delectationem carnalem, quæ inde nascitur. Nam quamuis uoluntas cõditionalis copulæ futuræ, nil ponat in esse: illa tamen delectatio, quæ inde nascitur, non est cõditionalis, nec futura: immo præsens, & absoluta, quæ est conclusio singularis, ratione singulari fulta, de qua latius scripsimus nuper in cap. is cui. nu. 1. & seqq. de pæn. dist. 1.

- IO Septimo, qui, uel quæ coniux mortua, uel mortuo cõiuge meminit copulam carnalem in matrimonio tempore præterito habitam, & delectationem carnalem ex eius memoria ortã admittit, & ea deliberate gaudet; uel aduertens sensualitati suæ eã inesse, ac exponi se periculo pollutionis incurrendæ, uel consentiendi in eam, non expellit, nec nititur eam expellere, cogitatum suum in aliud per disciplinam, uel alio modo diuertedo

per regulam superius cap. 11. nu. 14. ad dignoscendū, quæ morosa delectatio sit peccatum mortale, traditam. Verum tamen est, viduam, & viduam licite posse meminisse copularum carnalium temporis præteritis; & gaudere, quod eas habuerint, & quod in eis delectati fuerint; immo & velle illas habere, si qua ratione fieri posset. Non tamen est licitū illis habere nunc actū, & in præsentia declarationem, quæ ex illa recordatione, seu memoria nasceretur, iuxta omnium doctrinā, & mentem, quam di lucidius ceteris omnibus declaravit Caiet. in præallegato Tomo 1. Opusculorum, Opusculo 14. q. 1 & 2 Quod ipsum per easdem rationes videtur et nobis de illa coniuge, cui ex recordatione copulæ licitæ præterite, aut futuræ cōiugis absentis nascitur, atque; excrescit declaratio in sua sensualitate: quantumvis nemo, quod sciam, illud exprimat, argu. l. illud. ff. ad l. Aquil & cap. 2. de trāslatione prælat. de quo latius nuper diximus in præallegato cap. cogitationis & cap. si forte de pœnit. dist. 1.

Octavo peccat, qui deliberato, & stabili animo vult amplecti, exosculari, aut tangere, aut amplectitur, exosculatur, aut tangit feminā, cum sit mas, vel marécū sit femina, animo fruendi delectatione carnali, quæ ex huiusmodi actu nascitur (esto quod tactus ille non sit de se impudicus, esto etiā quod tangeret personam, quam desiderabat, atque sperabat in coniugem accipere, si nondum acceperit) iuxta sententiam vtriusque Tho 2. 2 q. 154. ar. 4. & S. Anton. 2 par. tit. 5. cap. 1. §. 7. 8. & 9.

Dixi: Deliberato animo; quoniam appetitus ille, qui in sensualitate nascitur, aut ex voluntate anteaquam intellectus id animaduertat, & voluntas ei deliberare consentiat, aut etiam omittat eum expellere cum periculo consentiendi, saltem in illam delectationem, non est peccatum mortiferum, per regulam supradictam, in cap. 11. nu. 13. & in hoc ipso cap. nu. 9. Dixi: Ad fruendum delectatione carnali; quoniam facere, vel velle facere illa ad se delectandū honeste, vt faciunt multi, qui tangunt, osculantur & amplectuntur pueros, puellas, cognatos vel cognatas, nihil peccant vt diximus nuper in c. si cui de pœnit. dist. 1. nu. 11. & seq.

II Dixi item: Osculari, tangere, & amplecti; non autem dixi videre, & alloqui: quia hæc cum sūt honeste in finem honestum; puta ad vrbanitatem debitā, ad se recognoscendū postea cum iterum conuenerint, vel ad reprehendendā illius vanitatem, vel ad de rebus honestis admonendum, vel ad laudandū Deum, quod adeo pulchra opera efficiat, aut ob honestum amorem; immo & ad se delectandum caste honesteque amando, nō est peccatum; immo est virtutis actus, modo non faciat ea tali loco, tēpore, & modo, quo se periculo concipiendi mali propositi operis, vel delectationis luxuriosæ se exponat. Nec est plusquam veniale facere prædicta ob solā curiositatem cognoscendi, qua pulchritudine, aut quo incessu, aut gestu sit. Immo nec oblectare se etiam deliberare, vidēdo, & alloquēdo eiusmodi creaturā formosam, & perspiciendo res eius nouas,

& pomposas, modo nulla iactentio mala illam continetur, nec alia mala delectatio carnalis, suapte natura ordinata in aliquem luxuriæ actum, ut subtiliter Caiet. in Tomo 1. Opusculorum, Opusculo 14. quæst. 3. probat, ponendo magnum discrimen inter uisum & alloquium ex una parte, & tactum ex altera. Nec obstat his, quòd Hieron. in epistola ad Eustoch. de uirginitate scribit paullo ante, & post illa uerba: *Claude ostium tuum, abscondere: Foris uagentur uirgines stultæ, &c.* Nam ille hortatur ad optima, & ad fugienda etiam minus bona, quæ ipsis possunt esse impedimenta; qualia sunt illa: nos uero dehortamur a malis, discernendo illa a bonis, & quo gradu sint talia.

Dixi etiam: Nec desponsati; quia illi quamuis sponsalia tantum de futuro contraxerint, licet non liceat eis copula, sine proposito saltè antea in matrimonium consentiendi; neque hodie post Concil. Trident. sess. 24. in Decreto de matrimonio, cum tali proposito: licitè tamen possunt non solum se cernere, & alloqui, & frui gaudio & uoluptate, quæ inde nascitur; sed etiam osculari se mutuo, amplecti, & tangere se tactibus, qui de se non sint impudici, & frui uoluptate, quæ oritur ex eis, sine uoluntate tamen ampliori. Sponsalia enim, quæ initium matrimonij sunt, faciunt facultatem fruendi uoluptate præambula uoluptati matrimoniali, quæ singularis est eiusdem Caietani determinatio, in 2. 2. quæst. 154. artic. 4. Quæ tamen intelligenda uenit, quando id fit cum cautela, ne contingat pollutio, nec periculum probabile illius incurrendæ, aut consentiendi in eum, uel in copulam matrimonialem, antequam expresse, uel tacite matrimonium contrahant; licet post Conc. Trident. ubi supra, non sufficiat tacitus contractus. Quod quia raro contingit, cum soli secreto sese osculantur, amplectuntur, & tangunt, plurimum expediret, ne opportunitates eiusmodi, donec coniuges fierent, eis consentirentur.

13 Diximus item: Tactibus, qui suapte natura non sunt impudici: nam si tales essent, quales sunt tactus uerendorum, nullatenus debent consentiri: immo si ad euitandos eos esset necessarium, petendum esset cum clamore auxilium, non obstante infamia, quæ alteri partium, uel utrique inde nasceretur, secundum Caiet. in 2. 2. quæst. 154. art. 4. sub fin. cui hac in re contrarius est Sotus, relatus supra eod. num. 1. & ei accedimus cum moderatione, de qua ibidem.

Nono peccat, qui vadit ad aliquem locum, præsertim ecclesiam, quo uideat, & concupiscat inordinatè, letaliterq; feminas, iuxta glo. cap. odi. 24. q. 1. ob intentionem mortiferam. quod idem dicendum de illo, qui mittit, aut tradit, recipit, uel promittit epistolas, aut aliqua dona, quamlibet parua eiusmodi cum intentione, Siluest. verb. donatio. §. 2.

Decimo peccat, qui quærit mediatrices, aut maleficas, ad consequendum suæ concupiscentiæ effectum. Alex. Halen. tract. de luxuria.

Vndecimo peccat, qui, vel quæ se in fenestra, vel alio loco exhibet, animo, ut cerneretur ab aliquo, vel aliqua; a quo, uel qua scit se carnaliter amari, & eo conspectu mortaliter peccatum iri; licet in opus peccati nõ consentiat, in quo toties letaliter peccat, quoties id facit, secundum S. Anton. 2. paratit. 5. cap. 1. §. 7.

- 14 Duodecimo, qui se vestit, uel ornat eo animo, ut videatur alicui eius pulchritudo, ob quam carnaliter, & mortaliter ametur: non autẽ si facit illud, ut ametur honeste, licet carnaliter in finem contrahendi matrimonium, vel alium honestum: immo neque si id facit; quò ametur inhoneste, sed non mortaliter; ad luxuriam videlicet tantum venialem.

Decimotertio peccat, qui animo deliberato delectatur, loquendo, canendo, vel audiendo verba luxuriæ turpia, etiã sine male operandi proposito, per superius dicta in cap. 1. r. nu. 8. & per alios alibi, & omnis, qui verbo, tactu, vel scripto dat causam alteri peccandi; licet ipse nolit peccare, neque ut alter peccet. arg. cap. fin. de iniur.

Decimoquarto, qui nutu oculorum, uerbis, musico cantu, aut alijs similibus nititur prouocare ad consentiendum huic luxuriæ peccato: aut curauit, ut se comitarentur aliqui in aliquem actum mortiferum; qualis est cantus musicus; qualia hastiludia, & alia similia ad prouocandum aliquam in eiusmodi peccatum mortale collimata, & directa. Alexan. Halen. tract. de Luxuria.

Decimoquinto peccat, qui falso gloriatur, se cum illo, uel illa rem habuisse; qui non solum peccat: sed & tenetur restituere famam, quã per id aufert. arg. reg. peccatum. de reg. iur. lib. 6.

- 15 Decimosexto, qui comedit, aut bibit plusquam oportet, aut quærit aromata, uel aliqua calida; quo magis hoc luxuriæ peccato delectetur, nisi sit coniux, qui si faciat id ad debitum matrimoniale commode soluendum, nihil peccat: & si facit quo magis in eo soluẽdo delectetur, tantum veniale admittit. Ang. in interrogat. circa gulam. §. 17.

Decimosextimo peccat is, quẽ piget impotentiæ coeundi luxuriose; quã uis pigere impotentiæ ad copulã matrimonialẽ nõ sit p̄ctm̄, secundũ oēs.

Decimooctauo, qui aliquam mulierẽ mala cum intentione insequitur, quod peccatum eo grauius est, quo maior mora fit in ea insequenda. Immo si mulier est honesta, obligatur ad ei faciendam iniuriam, contumeliam, aut infamiam, quæ ob hoc eam consequitur. I. itẽ apud Labeonem. §. appellare. ff. de iniur. modo honesto habitu ipsa incedat: alioqui uero minime, ut in ead. l. §. si quis virginem. An autem si eam ad peccandum inducit, obligetur ad fundendam ei penitentiam, dictum est supra in cap. 15. nu. 45. & latius nuper in cap. noli, de penit. dist. 1.

Decimonono peccat, qui locat domum, vel aliquam eius partem alicui meretrici, quam scit, vel probabiliter credit in ea meretricaturam, seu suo corpore turpem quæritum facturam: is enim uidetur peccato consentire,

sentire, & ad id admittendum iuuare, & consequenter peccat, arg. cap. 1. de offic. deleg. cum similib.

Quid restituere oporteat, qui rem habet cum virgine,

S V M M A R I V M.

- 16 irginem qui deflorat, quid restituet, si dolo, aut importunitate, &c. & 17.
 18 irgini qui promittit se eam duxurum in uxorem.
 19 irgini corrupta, quæ putata virgo æque bene nubit, vt restituetur. &
 num. 20.
 19 Restitutio qualis facienda patri ab eo, qui eius filiam deflorauit.

- 16 NTERIM ò peccat, qui rem habet cum ea, quæ putatur esse virgo, & non est; & non vult facere illa, quæ debet. Circa quod dicendum primò, quòd, qui rem habet cum ea, quæ putatur virgo, sine dolo, & deceptione ipsius: quia illa se ad id offert, uel leuiter rogata consentit, nil tenetur restituere in conscientia foro, etiam si vere virgo esset. tum quia scienti, & sponte consentienti non fit iniuria, nec dolus, cap. scienti. de reg. iur. lib. 6. tum quia lex, quæ obligat ad soluendum aliquid ei, quam deflorauit, agit de decipiente, cap. 1. de adult. Exo. 22. Diximus; Leuiter: nam, si grauius importunè fuit rogata, satis dicitur coacta, quò ad hunc effectum, arg. J. L. C. de rap. virg. & glo. dicti. cap. scienti.

Secundo dicendum, quòd in foro exteriori huiusmodi deflorator iurabitur eam dotare, in uxoremque sibi ducere, dicto cap. 1. de adulter. aut dotare, & fustibus cædi, cap. 2. eodem tit. quamuis eam incorruptam non inuenisset; & neget eam fuisse talem, nec ipsa se virginem probet: satis enim est ei, quòd ipse non probet contrarium: iure namque præsumitur illam fuisse tunc virginem, & deceptam, ut asserunt Anton Panorm. & Communis in d. cap. 1. & 2. de adult. & S. Anton. receptus 2. par. tit. 5. cap. 6. §. 1.

- 17 Neque obstat hoc, quod hic dicimus (nempe illum, qui virginem deflorauit, si ea tam bene nupsit, ac si virgo esset, marito corruptionem minime percipiente, ad nullam restitutionem teneri) non placere cuidam religioso, eo quod contrarium asseruit Victoria. Quia respondetur primo laudare me supra multum præfatum Victoriam, defendereque eius dictum, quod ille contra me citat. Secundo, quod Victoria loquitur de satisfactione: ego autem de restitutione, quas differre ut genus, & species diximus in princ. cap. 3. supra eodem. Et ita certum

est corruptorem virginis, etiam si nihil damni restitui bilis per hoc ei eueniat, teneri actione iniuriarum ad satisfaciendum pro illa per pœnam impositam, uel imponendam, licet æque bene nubat, ut recte ait Victoria per l. apud Labeonem. §. si quis virginem. ff. de iniur. & per cap. si quis tam. de pœnit. distin. 1. sed, non ad restitutionem, ut ego dico: quia pœna pro iniuria imponenda, uel etiam ipso iure imposita non debent in foro conscientiarum, per cap. in hac. 33. quæst. 2. Restitutio enim respicit damnum pretio æstimabile ablatum, uel impeditum, reddendum, etiam in foro conscientiarum, per definitionem eius, quam tradimus infra cap. 17. num. 6. Tertio respondetur, quod ad saluandum dictum præfati Victoria, quod aliàs certe de rigore iuris saluari non potest, adieciimus, intelligendum esse illud quoad restitutionem in foro conscientiarum faciendam, quando virgo corrupta, licet bene nubat, ac si fuisset incorrupta: tamen post nuptias, & notitiam corruptionis à marito habitam tractatur male signis, uerbis absentia, & alijs factis, quod est magnum damnum, aut interesse ex illa corruptione consequutum, & restituibile.

Tertio dicendum, quod qui importunis precibus, & appellationibus, aut falsis promissionibus sine pollicitatione eam ducendi decepit, in utroque foro tenetur. In exteriori quidem ad id, quod supra dictum est: in interiori uero ad ducendam, uel ad faciendum id, quo illa maneat contenta: uel ad resarciendum ei damnum omne, quod inde illi euenit, scilicet, quanto maioris eget, quo talem adipiscatur maritum, qualem manens virgo adipisceretur, iuxta boni uiri arbitrium, quod sensit S. Anton. ubi supra, & aliquid amplius, ob uerecundiam, quam tota uita sua passura est, & ob contumelias, quas ob id à suo marito est acceptura, ut nos in dicto cap. 1. diximus, addentes non obligari ad eam omnino dotandam; quoniam id pœna est, quæ in foro interiore omnino non debetur, donec a iudice imponatur. §. in hoc. 33. q. 2. & glo. singularis. cap. fraternitas. 12. q. 2. in cuius Comment. id latè tractamus.

18 Quarto dicendum, quod, si promittit se ducturum eam, siue promittat ex animo uero, siue ad decipiendam eam ficto, obligatur ad implenda promissa tam in interiori, quam exteriori foro, & multo magis si iuramento id firmauit, cap. 1. & cap. qualiter. de pactis. adiuncto cap. quacunque arte. 12. q. 5. Nisi essent ualde inæquales genere, potetia, uel diuitijs, puta si ille esset nobilis, & illa agricolæ cuiuspiam, uel artificis mechanici filia: eo enim casu præsumi potest, illam fingere, se deceptam, sed non esse. Vel quia huic rationi præsumptionis non est locus in foro conscientiarum, ratio aptior fuerit, quod illa non potest allegare iuste se deceptam esse: quia non est decepta, uel nõ debuit decipi: quia paria sunt, scire, uel debere scire. l. quod re. ff. de reb. cred. & S. Anton. ubi supra, & Siluest. verb. luxuria. q. 5. ob quod iudicio nostro non obligatur ad amplius, quam

quàm ad dandū ei tantum, quantum magis opus habet ad talem adipiscendum maritum, qualem si non esset infamata adipisceretur, vel ad reponendam eam in aliquo statu honesto, in quo Dei obsequio viuat, secundum S. Anto. vbi supra ab alijs probatum: ad alterum tamen horum teneatur, quia, licet non præsumatur decepta ad effectum ducendi eam, tamen tenebitur ad resarciendum damnum; eo quod promissio ducendi vim habet saltem precum importunarum. Idem dicendum in eo casu, quo promissio fuit vera, & ex animo facta: sed esset probabile, quod ex matrimonio eam consequuturo, grande aliquod scādalum nasceretur; & in eo, qui promittit, & est sacris initiatus, aut aliam habuit vxorem, aut pater renuit omnino illam ei tradere.

Quinto dicendum, quod vltra prædicta obligatur ad placandum illius patrem, & ad satisfaciendum ei pro iniuria illata, secundum S. Tho. 2. 2. quæst. 154. artic. 6. & Caietan. ibidem & S. Antonin. vbi supra, & alios.

- 19 Sexto dicendum, quod iustum, & rationi consonum uidetur nobis id, quod dicitur asseuerasse ille celeberrimus iuxta, ac doctissimus, pietissimusque doctor P. Frater Franciscus a Victoria Gymnasta primæ functionis in sacra Theologia resolutissimus, Academiæ Salnanticensis, cum nos etiam in eadem functionis eiusdem essemus in sacris canonibus; nempe illum, qui uirginem dolo, aut importunis precibus corruptit, obligari ad satisfaciendum ei detrimentum ex sigilli uisginitatis fractione illatum, etiamsi illa æque bene nuberet, ac si præfatum sigillum non amisisset, quod facile inferitur ex dicto tertio supra posito, & rationibus in eo allegatis ad eos saltem casus, in quibus nos ibidem respondimus; scilicet, quando defectum huiusmodi deprehēdit illius maritus, & propter hoc eam relinquens, ab eaque discedens, peregre proficiscitur, aut eam aspere nimiumque seuerè tractat: quamuis (iudicio nostro) illa determinatio, seu resolutio limitari debet, ne procedat, locumne habeat, quando maritus eiusmodi defectum nō deprehendit: immo existimat se illam inuenisse virginem; quales per multos esse plurimis in locis audimus.

Septimo dicendum, quod is, qui dolo, fraude, aut precibus importunis habuit rem cum aliqua iam ab alio corrupta, sed pro uirgine reputata, ac habita, & per hoc eam infamauit, licet in nihilum in foro conscientiæ ob uirginitatem ereptam teneatur: ob famam tamen ereptam tenetur, secundum Ioan. Maiorem in 3. lib. sent. dist. 37. q. 33. quæ omnia sunt intelligenda de illo, qui peruenit ad copulam carnalem.

Concubinarius quis non debet absolui.

S Y M M A R I V M.

20 Concubinarius verus, aut pro tali habitus quis non debet absolui.

22

¶ 21.

Ancilla, qua dominus abutitur, ut est ab eo separanda. nu. 22.

23 Concubinarij plurimum excommunicati.

20

IN HOC dicimus primo, quod concubinarius cohabitans concubinæ adeo peccat, ut non debeat absolui ante quam ab ea separetur cum proposito numquam amplius ad eam redeundi. tum quia non potest uere pœnitere, non abscindendo occasionem & opportunitatem peccandi, adeo propinquam, ac est hæc cohabitatio; ut latius diximus in cap. satisfactio. de pœnitent. distin. 3. post S. Thom. in 4. distin. 15. quæst. 1. art. 1. quæst. 3. a Paludano, & ab alijs ibi receptum, & a S. Anton. 3. par. tit. 14. cap. 26. & Siluest. verb. confessio. quæst. 25. & ab alijs Summittis. tum ob ea, quæ supra cap. 1. diximus, esse ad ueram pœnitentiam necessaria. tum per ea, quæ profunde dicta fuerunt de peccandi occasione, supra cap. 14. num. 32. cum non possint sine grandi periculo habitare insimul, quin alteruter, uel uterque ipsorum opere, uerbis, uoluntate, aut delectatione peccet. Nil tamen aliud dicimus, quid faciendum sit eo casu, quo possint: ipsi absque peccandi periculo cohabitare, quam quod rarissime id contingeret: & quod non debent absolui absque proposito deliberato numquam conuersandi opere, animo, aut uoluntate. Idem, quod dicimus de concubinarijs, dicendum credimus de his, quos populus credit esse tales, licet non sint, donec veritas publicetur. Quoniam non solum ab omni malo, sed etiam ab omni mali specie cauendum est, iuxta Apostol. 1. ad Theffalon. 5. & cap. cum ab omni. de uita, & honesta. clericor.

21

Secundo peccat, q̄ idem, quod diximus de concubinario, dicendum est de illa persona, quæ cuidam alteri cohabitando, nun p̄t ob suam fragilitatem vitare, ac (ut rectius dicamus) uidetur ei, q̄ non vitabit peccatum mortale, nisi separetur ab ea: debet enim separare se ab ea, quamuis sit pater, mater, filius, filia, maritus, aut uxor, ob eandem rationem; etiã si sit ancilla, qua dominus eius luxuriose abutitur, si nequaquam potest ei resistere, aut putat q̄ ob suam fragilitatem ei non resistet, nisi fugiendo, quod iuste posset fugere; quemadmodum uxor potest discedere a marito, qui eam ad peccandum attrahit, cap. si infidelis, & cap. Idololatria. &

cap.

cap. seq. 28. quæst. 1. Immo, iudicio nostro, posset dominum compellere, quod eam vendat alteri, qui ea non sit abutatur: tametsi hoc nemo alius exprimit; siquidem ob asperum, & crudelem corporis cruciatum, qui longe minor est animæ cruciatu, i. iustissime. ff. de edili. edict. & cap. præcipimus. 12. q. 1. potest ad illud compellere. §. sed maior. Instit. de his, qui sunt sui, uel ali. iur. cuius rei rationem, quæ fundatur in occasione peccandi, altius, quàm alij tractamus in hac postrema editione, supra. cap. 14. num. 32. & seqq.

Tertio dicimus, quod concubinarij non solum peccant, sed etiam cõmuniter excommunicantur per constitutiones synodales, vt in episcopatu Coimbricensi, & hodie vbiq; gentium legitime prius moniti sunt excommunicandi, & concubinæ in exilium mittendæ, iuxta id, quod statuit Concilium Trident. sess. 24. cap. 8. de reformat. matrimonij, in hæc verba: *Statuit huiusmodi concubenarios tam solutos, quàm vxoratos cuiuscunque status, dignitatis, & conditionis existant, si postquam ab ordinario etiam ex officio ter admoniti ea de re fuerint, concubinas non eiecerint, seque ab earum consuetudine non seiuixerint, excommunicatione feriendos esse; a qua non absoluantur, donec re ipsa admonitioni factæ paruerint. Quod si in concubinato per annum censuris neglectis permanserint, contra eos ab Ordinario seuerè pro qualitate criminis procedatur. Mulieres siue coniugate, sine solute, quæ eum adulteris, seu concubinarijs publice viuunt, si ter admonite non paruerint, ab Ordinarijs locorum nullo etiam requirente, ex officio grauiter pro modo culpa puniantur, & extra oppidum, vel diocesim, si id eisdem ordinarijs videbitur, inuocato, si opus fuerit, brachio seculari, eijciantur, alijs pœnis contra adulteros & concubenarios iustis in suo robore permanentibus.*

De coniugum luxuria peccatis.

S Y M M A R I V M.

- 23 **Coniux cognoscens suam, ut non suam, ut peccat. & 24.**
- 25 **Coniux negans sine iusta causa coniugi debitum petiit. & 26.**
- 27 **Debitum negandi coniugi qua iusta causa.**
- 28 **Coniux non discedens à coniuge adulterante vt peccat.**
- 29 **Maritus vxorem adulteram quibus casibus accusare non potest.**
- 30 **Matrimonium contra simplex votum castitatis contrahens, vel consummans.**
- 31 **Voto castitatis de consensu cõiugis adstrictus coniux qui petit, vel reddit debitum, secus si absque coniugis consensu vouit.**
- 32 **Debitum ut negatur ob menstruum, aut locum sacrum.**

- 33 Coniux conceptionem impediens, & ob id semen extra uas fundens.
 34 Coniux qui fit pater filij per ignorantiam, uel malitiam.
 34 Coniux ueteri reddit debitum male petenti, interdum non.
 34 Cognatio spiritualis spontanea ut maior coacte contracta.
 35 Coniux cognatam noscens, uel coniugi adulteri audire licentiam dant.
 36 Matrimonium clandestinorum contrahens sine iusta causa, & quæ sit illa. & 37.
 36 Lex non cessat cessante fine, sed sic cessante inconueniente legis.
 38 Matrimonium nolle publicare cur peccatum.
 38 Matrimonio qui occulte ante benedictionem utitur.
 39 Matrimonium qui cum duobus contrahit, quid faciet.
 40 Matrimonium contrahens ante scitam coniugis mortem, quid faciet. nu. 41.
 42 Coniuges se impudice tangentes, & extra ordinem polluentes.

23

IRCA hoc dicimus multa. Primo, quod quamuis peccatum mariti adulterantis cæteris partibus sit maius, quam vxoris adulteræ, secundum August. cap. indignantur. 32. quæst. 6. quia maioris vigoris ratione utitur, & melius potest resistere, debetque vxorem suam virtute uincere, & suo exemplo regere: at tamen maius est peccatum uxoris, arg. gloss. l. illud. C. ad l. Iuliam. de adult. & trad. Caiet. 2. 2. q. 154. art. 8. ea ratione, quod facit prolem de suo patre incertam, & maius scandalum generat.

Secundo dicimus, quod peccat coniux, qui, uel quæ cum coniuge eo animo rem habet, quod haberet, uel uellet habere illam, etiam si non esset sibi coniux: aut qui, uel quæ tam uelit habere cum alio. uel alia ac cõiuge. cap. origo. adiuncta glo. uerb. amator. 32. quæst. 4. secundum Palud. in 4. dist. 32. quæst. 3. Anto. 3. par. tit. 1. cap. 20. §. 1.

24 Tertio, qui, uel quæ coniux sine causa legitima negat coniugi debitum loco & tempore idoneis petito, secundum omnes in 4. lib. sent. dist. 32. nisi petenti precibus contrarium suadeat; quæ tamen non debent esse nimium importunæ. Nec ab eo excusat Quadragesima, nec alius dies quamlibet festus, etiam Paschæ, neque uoluntas se a pluribus liberis habendis excusandi, argum. cap. 7. 1. ad Corin. cap. 1. & cap. 2. de coniug. leprosi. Multoque plus peccat, quando ira, odio, aut malo aliquo fine id negat.

25 Dixi: Tempore & loco idoneis: quia non tenetur reddere in locis publicis, aut sacris, nec quando probabiliter timeret incurrere ob id mortem, aut grauem infirmitatem, aut abortiendi periculum. quæ cum moderatione sunt intelligendi, cap. 1. & 2. de coniug. leprosi. quæ iubent, ut leprosi coniuges coniuncti uiuant, ut colligitur ex Palud. in dist. 32. lib. 4. quæst. 1. & Caiet. in summa uerb. matrimonium. par. 2. & alijs. & sancto Anton. 3. par. tit. 1. cap. 20. §. 6. & alijs Rapsodis in uerb. debitum coniugale.

Dixi:

- 26 **Disti.** Petitur: quia non obligatur offerre, nisi petatur: uerum sufficit quod petatur uerbis, nutibus, uel operibus, argu. l. de quibus ff. de leg. & cap. dilecti. 3. de appellat. Proinde Augustinus de Ancona relatus a S. Antonino in dicto §. 6. ait, quod tribus modis debitum coniugale petit uxor, scilicet, uerbis, signis, & suo ingenio, siue conditione, per quã maritus conijcit eam id desiderare: sed præ uerecundia dissimulare; eo quod feminæ naturaliter sunt in hac re uerecundiores uiris. Id ipsum tamen dicendum est de marito illo, qui ob pusillanimitatem suam, uel ob uxoris duram conditionem, aut insignem auctoritatem, non audet expresse sine metu aliquo petere ob eandemmet rationem: quamuis nemo id exprimat.
- 27 Quarto dicimus, quod iustam etiam causam denegandi debitum habet coniux ante consummatum matrimonium, si uult intrare religionem, ad quod, & ad professionem debet dari ei tempus bimestre, uel quod uir bonus arbitrabitur, iuxta Panor. in cap. ex publico, de conuers. coniug. & communem. Non est tamen talis causa stultitia, uel furor penitentis, si ei reddi potest absq; periculo notabilis damni personæ, a qua petitur. Richar. in 4. lib. sent. dist. 3 2. Et quamuis quo ad copulam carnalem maritus, & uxor sint omnino pares; differunt tamen in eo, quod illa non sit bigama, uel irregularis ob copulam carnalem, etiam si sciat eum adulteratum fuisse: ille uero sic ob copulam habitam cum ea, etiam ignorans eam adulteratam fuisse, cap. si cuius. 3 4. dist. etiam si iudice iubente id sub censuris faceret: nec refert, an possit probare nec ne, quoad forum conscientia, quo ad quod loquimur, quidquid aliqui absque ratione, ac lege dicant, contra. cap. consuluisti. 2. q. 5.
- 28 Quinto peccat, qui maritus, sciens suam uxorem adulterari, nõ se separat ab ea: immo petit, & soluit ei debitum coniugale, cap. 1. & cap. si quis. 3 2. quæst. 1. secundum omnes, nisi quando adulterium est occultum, aut illa se iam emendauit, aut eo sine debitum petit, quo ipsemet non incidat in adulterium, nec alijs præbeat occasionem credendi se uxoris esse lenonem, secundum Paludanum ubi supra in 4. lib. senten. distin. 3 2. & S. Anton. 3. par. tit. 1. cap. 20. §. 9. Quamobrem uxor communiter non peccat, non recedendo a marito, nec petendo, nec reddendo ei debitum, esto sit publicus adulter. Tum quia non est eius corrigere maritum, ut est mariti corrigere illam, cap. duo ista. 23. q. 4. Tum quia numquam, aut raro putabitur a populo in mariti adulterium consentire, ut tenet S. Anton. 3. par. tit. 1. cap. 20. §. 9. expressit, post Palud. in dicto lib. sent. distin. 3 2. & probat Caiet. Tomo 1. Opusculorum Opusc. 12. q. 13. & Opusc. 31. resp. 14.
- 29 Aduertendum tamen, non posse maritum accusare adulterij uxorem, si etiam ipse adulteratus est, cap. nihil iniquius. 3 2. q. 6. neque quando uxor fuit vim passa, cap. Itane. ead. caus. q. 5. neque quando probabiliter cre-
- debat

debat suum maritum mortem obiisse. cap. cum per bellicum. 34. q. 1. ne que si quis cum ea sub mariti specie rem habuisset. cap. in lectum. ea. cau. & q. neque si maritus adulterandi occasionem ei præbet. cap. discretionem. de eo, qui arguit. consang. neque si maritus tolerat, & passus est eam, posteaquam sciuit eam adulteratam fuisse, cap. si quis vxorem, 32. q. 1. neque si ante baptismum id fecit, cap. gaudeamus. de diuor.

39 Sexto peccat qui, vel quæ coniux vouet continentiam, aut numquam contrahere matrimonium, & postea contrahit, etiam si non consummet: & iterum si postea consummat prima vice & suam petitionem, secundum omnes: immo & quoties id petit secundum fere omnes glossæ, cap. quodam. cap. placet. cum quibus Panorm. transit. de conuer. coniug. & Ioan. Andr. & communis in cap. rursus. qui cler. uel vouen. & Paulud. communis, & Ioan. Maior in 4. lib. sent. dist. 31. Angel. verb. matrimonium 3. impedimentum 5. §. 3. & melius Rosel. verb. impedimentum. 4. §. 7. quamuis aliqui contradicant, & minus bene, quidquid Angelus dicat ubi supra. Verum tamen est, quod quia secundum omnes, qui eiusmodi votum emisit, potest habere copulam quando eius coniux id petierit expresse, poterit etiam habere quoties petierit tacite: aut signis, aut ingenio, & conditione, vt supra dictum est eo. cap. num. 25. potest etiam qui sic vouet, obtinere ab episcopo dispensationem ad debitum petendum ob grande peccandi periculum, & difficultatem continendi, quæ est similis ei, quam habet sitiens a potu aquæ præsentis oblata se abstinendi, iuxta Angel. Rosel. & Maior.

Quæsiuit quidam doctissimus confessarius, cur hoc loco diximus omnes affirmare eum, qui post votum simplex castitatis factum, vxorem ducit, peccare, cum Calderinus in cap. rursus. qui cleric. uel vouen. & Angelus verb. matrimonium 3. §. 1. in contraria sint sententia?

Respondi, me hic loquutum de illo, qui ducit vxorē animo cōsummādi matrimonij, vt communiter matrimonium contrahi solet, in quo omnes consentiunt; prædicti autem duo auctores, de illo qui animo suscipiendæ religionis ante matrimonij consummationē loquuntur, de quo ego hic nil sui loquutus Nunc autem de illo dico, cum peccare non tantum, eo quod frangit votum, quam eo quod sponsam decipit, vt Sorus in 4. dist. 38. q. 2. art. 1. recte dixit, & ante ipsum Sil. verb. matrimonium. 7. q. 5. & quia magnum damnū infert ei; quippe quæ non ita facile alij nubet, ob suspicionem copulæ cum illo, habitæ: credo tamen, q̄ si aliqua causa urgeret eum ad matrimonium contrahendum cum ea simulato eiusmodi proposito, qualis esset notabilis mortis, aut infamiæ metus; quamuis non esset satis iusta ad matrimonium impediendum, & dirimendum, non peccaret modo, daret operam, ne quid detrimenti sua culpa ei eueniret, quo casu opinio Calderini, & Angeli intelligi posset.

32 Septimo peccat, qui, vel quæ coniux cum alterius cōsensu vouet castitatem

tatem, & post debitum petit secundum omnes: & etiam qui, uel quæ cōsentit voto, etiam si non uouit, reddit debitum ad petitionem eius, qui nouit; quia in eius peccatum consentit. Non tamen est idem dicendum, si ipsemet, qui non uouit, sed cōsensit alterius uoto, id petit: quia nec ipse peccat, contraueniendo uoto quod non emisit: nec alter reddendo debitum, a quo uotum quod fecit non absoluit. Quandoquidem coniux faciens alteri facultatem uouendi non uidetur renuntiare ius, quod habet petendi, secundum Innoc. in cap. 1. de conuers. coniug. communiter per Panormitanum & alios merito receptum. Quod si ambo communi cōsensu continentiam uouerunt, ambo peccant mortaliter. cap. quod Deo pari. 33. q. 5. ut supra. cap. 12. nu. 60. dictum est, una cū alijs quibusdā ad coniugū uota pertinētibus. quāuis, si ambo pacti essent, ne a se mutuo debitum peterent, & ambo cognoscentes, q̄ uterq; id peteret, si posset, haberent copulā, non peccarent, secundum Ange. uerb. matrimonii 3. impedimentum 5. §. 1. quod melius docet Resol. uerb. impedimētum 4. §. 7.

- Neque obstat, quod quidam ait, me afferere hic, uxorem si reddat debitum marito uoto castitatis adstricto peccare mortaliter, etiam si matrimonium sit consummatum; quod ei non placet; cum eius contrariū probabilius teneat Couarru. 2. parte. de sponsalib. cap. 2. §. 1. nu. 6.
- Cui respondeo primo, me non dicere, quod ille imponit; quia loquor de uxore, quæ reddit debitum marito adstricto uoto de consensu eius: & ipse opponit de marito adstricto uoto sine ipsius consensu, de quo etiam Couarru. loquitur.

Secūdo, quod pro nostra parte uidetur esse Augustinus in cap. quod Deo pari. 33. q. 5. in illis uerbis: *Quod te non exhortarer, nisi quia tibi ad hoc ipse consensu*: per quæ significat coniugem, de cuius consensu maritus uouit castitatem, non posse iuste reddere illi debitum.

Tertio, quod ratio cur uxor non debet reddere debitum marito sine ipsius consensu uoto adstricto est; quia sine ipsius consensu uouit: quæ cessat, cum illa cōsentiente maritus id facit, & merito, quia quæ adiuvat ad uouendum, non debet iuuare ad contrarium, & ad uotum infringendum, arg. l. rem legatam, ff. de adimen. lega. & cap. si de uerb. signifi.

- 32 Octauo peccat, qui uel quæ coniux debitum petit, aut reddit tempore menstrui, secundū S. Tho. in 4. lib. sen. dist. 32. & aliquot alios, p̄ quibus uidetur cap. ad eius 5. dist. contrariū tamen afferendum est cū Palud. in 4. dist. 32. q. 1. nempe, q̄ non peccat (etiam uenialiter) si eo fine petit, aut reddit; ne cōforti sit odio, uel ut fornicationem eius, uel propriu euitet; mortaliter autē numquam, etiā si credat ex huiusmodi cōplexu monstrū aliquod conceptum iri, ut affirmat Palud. & S. Anto. 3. par. tit. 1. cap. 20 §. 5. & ante multos annos tradidimus in d. cap. ad eius. & ante paucos asseruit uir doctissimus Alfonsus Castrensis de lege pœnali lib. 1. c. 12.

Nono peccat, qui, uel quæ cōiux in loco sacro, siue cōsecrato, siue tan-

tū benedictio cū coniuge rem habuit, secundū Palud. in dicta dist. 3. 2. & S. Anton. 3. par. tit. 1. cap. 20. §. 2. & alios, Caiet. verb. matrimonialis vsus. Ioan. Turrecrema. in §. sed cum naturale. ar. 4. dist. 5. siue eam habeat, vt voluptate fruatur, siue vt fornicationem vitet: & siue ad modicum tempus existat in ecclesia, siue ad multum, vt tempore belli, quidquid alij dicant, Ange. verb. debitum. §. 3. 2. & relati per eum.

Næque obstat quod quidam dicit, contrarium esse probabilius; quia id tenet Sotus in 4. lib. sent. dist. 3. 2. q. 1. art. 3. post Angelum a Clauasio. Non, in quâ, obstat. Primo, quia S. Antoninus, Paludanus, & Caietanus, quos hic cito, & Cardinalis Turrecremata, quem etiâ cum illis cito, maioris sunt auctoritatis, quàm Angelus, & Sotus, quos ipse citat; licet ego nullius essem: & ideo non deberet præfatam meam opinionem damnare, sola eorum auctoritate, nulla alia ratione id muniendo.

Secundo, quod Sotus non est contrarius huic meæ opinioni, immo consentit ei per omnia, nisi qua parte dubitando per dictionem, Forte, limitat in copulâ occulta: quam tamen ait non esse occultam, si eam habeant iacentes in eodem lecto, & ideo non debere id eis permitti.

Tertio quòd, vt ait Caietanus, non inconuenit, vt ob reuerentiâ Dei, & loci sacri teneantur multo tempore abstinere; cum id teneantur frequenter facere, etiâ ob reuerentiam Regis, cum maritus occupatur in rebus militaribus. Cui addo idem esse, cum occupatur in alijs negotijs ipsi regi, vel reipub. vel suis priuatis necessarijs.

Quarto, quia talis copula est illicita, eo quòd per eam polluitur ecclesia, cap. si. de consecr. eccle. & cap. 1. eod. tit. lib. 6. etiam si haberetur post multam temporis in ea mansionem, secundum omnes. & etiam Sotum, qui addit eam haberi posse in campanili, aut in aliquo alio loco ecclesiæ contiguo. Addo, quod etiam dubitatio illa Soti de copulâ occulta non potest sustineri; quia licet per talem copulâ nō polluat ecclesia, vt ipse ait, & est verum dum manet occulta: incipit autē censeri polluta simul ac fit nota, quod fieri potest per confessionē coniugum, vel per famâ, & alia iudicia postea oborta, vt ante circiter quinquaginta annos diximus Salmantica prælegendo dictum cap. 1. de consecr. eccl. vel altaris. lib. 6.

33 Decimo peccat, qui, vel quæ coniux potione, vel quid vis aliud assumpsit, vel præbet consorti quo prolis conceptio impediatur, vel ne sibi fiat plures liberi, quam quos educare potest, vel ob alium finem quam sibi bonum. Quod si ob hoc semen extra vas effundatur, grauius peccatum, & alterius speciei; nempe contra naturam erit, secundum eundem S. Anto. 3. par. §. 20. cap. 6. Sed quia cōiuges nō obligantur ad petendum a se mutuo debitum, secundū omnes, & licitum est eis desiderare, ne sint sibi plures filij, quàm quos alere possunt, vt asserit S. Ant. vbi supra, iuste possunt de cōmuni consensu abstinere se a copula carnali, secundum eundem ab omnibus receptum: nisi quando alteri esset probabile confortē fornicatum

tum, nisi debitum petierit, secundum Ange. cuius determinatio tantum procedere videtur, quando alter videt consortem ob verecundiam non petere verbo: sed tacite satis opere petere.

34 Undecimo peccat, qui, vel quæ coniugetur patrini filij sui, cū baptizaretur, vel cōfirmaretur, malitiose, quo coniugem debito cōiugali fraudaret, & ideo nō reddit illud: eo enim casu nō potest petere, sed tenetur reddere. Quod si ambo malitiose fiant huiusmodi patrini, nō possunt a se mutuo debitū absq; peccato petere: quāuis alteri petēti alter reddere teneatur. Si autē errore, necessitate, aut ignorantia facti, vel iuris fiat, huiusmodi patrinis ius petendi debitum nullatenus perdit. quæ omnia factis colliguntur ex quodā Alex. iij. responso in cap. si vir. de cognat. spirit. & eius glosis simul adiuncta, quam super eo addidimus iam pridem opinionum concordia, ob ea, quæ Palud. in 4. dist. 3 2. q. 1. ar. 3. conclu. 7. scribit. cui concordant Vuendelinus ibi, & Siluest. uerb. matrimonii. 8. q. 7.

Interrogatus autem a quodam solutionem argumenti, quod fieri potest ex eo, quod diximus supra cap. 1 2. nu. 59. scilicet, coniugem, qui reddit debitum cōiugi, qui, vel quæ de consensu eius uouit continentiam, peccare ea ratione, quod cōsentit peccato? Respondi argumentum quidem esse neruosum; & torfisse ingenia Ostien. Io. Andr. Anto. Card. Panor. & aliorum in dicto cap. si vir. alijs alia, docētibus. Nec video vllum, qui omnino soluerit: sed puto solui posse, negando, p̄ eadem ratio consensus inueniatur in vtroq; casu; quoniam in d. cap. si vir agitur de impedimento, quod canon inducit citra consensum coniugis reddere debitum debētis: in illo autem nostro dicto de impedimento, quod nascitur de consensu coniugis debitum reddere debentis, sine quo non poterat nasci; & ita minus tenetur impedimento, quod sola lege sine illius consensu inducitur, quā impedimento, quod lege, & consensu suo inducitur, arg. cap. 1. de treug. & pac. Ceterum sanum cōsiliū est, quod si ambo, vel aliter nequeunt se abstinere, petant dispensationem ab episcopo. quem in hoc dispensare posse; S. Anto. 3. par. tit. 1. cap. 1 5. §. 3. sub. fin. & Silue. vbi supra aiunt arg. eorum, quæ adnotant Panor. & alij, in cap. 1. de eo, qui cognoscat. vxoris suæ, Rosella uerb. impedimentum 6.

Interrogatus Romæ, an qui infantem semestrem filium suum, quem abortiuit amica eius, baptizauit iam iā moriturū absente clerico, posset ducere in vxorem sine dispensatione illam amicam? Respondi, nō posse. Quia licet nec fiat efficax, ut possit compatere cum vxore sua iam nupta eademque commatre licite rem habere, vt hic dicitur, non tamen efficitur nascatur compaternitas, quæ ante matrimonium nata illud impediat, & dirimat, per cap. ad limina. iuncta glossa vltima 30. q. 1.

35 Duodecimo peccat, qui vel quæ cōiux habuit rē cum coniugis cognata, vel cognato; & postea debitū petit, cap. qui dormierit. 27. q. 2. quāuis ad reddēdum teneatur: & an impediatur a periculo debitum post copulā

cum cognata uel cognato suo proprio habitam, colligendum est ex his, quæ dicentur infra. cap. 22. num. 5.

Decimotertio peccat, quæ coniux facit marito peregre proficiscenti facultatē habendæ rē cū alijs mulieribus, uel cōsentit, ut se cū alijs domi manentibus misceat, aut cum cōmode posset non impedit eiusmodi cōmissionem, secundum beatum Anton. 3 par tit. 4. cap. 9 §. 1. sub fin.

36 Decimoquarto peccat, qui uel quæ coniux clandestine matrimonium sine iusta causa cōtrahit, cap cum inhibitione de clandestine despon. etiā si cōtrahat corā parochō, & testibus; quia licet id sufficiat ad hoc ut matrimonium ualeat, iuxta cap. 1. de refor. sess. 24. Conc. Trid non tamen ad hoc, ut desinat esse clandestinum per alia iura, quibus præfatum Concilium non derogat. Iusta autem causa id faciendi uisa est Caietano Tomo 1.

37 Opusculorū, Opusculo 12. q. 2 quando cessant omnia inconuenientia, ad quæ uitanda iure uetantur contrahi clandestina matrimonia. Cōtra quem facit doctrina eiusdē 2 2. q. 120 & 186. ar. 5. nempe, quæ lex non desinit obligare subditos ad id, quod præcepit, etiam si absque illo habeatis finis, in quem id præcipit: esto, quod responderi posset, aliud esse dicere, quod lex præcipiens aliquid ob aliqua inconuenientia, illis cessantibus, non obligat; quod dicit Caiet. ubi supra, & antea dixit Panorm in cap. quoniam contra. de proba. & aliud dicere id, quod in aliquem bonū finem præcipitur, cessare si finis ille alia via habeatur, quod ipsemet in dicta q 120. & in dicto art. 3. ait, & nos etiam in cap. ad hæc. de præb. tradidimus. Iusta proculdubio tamen esset causa, quam ipse ibidem exprimit; scilicet contraxisse antea matrimonium publice, sed inualide ob aliquod impedimentum: habita enim dispensatione ad id conuenienti possunt clandestine contrahere, neque ob id in aliquas pœnas incidunt. quæ res quotidiana est, & in sacro pœnitentiariæ prætorio probata, quæ tenus etiam post Conc. Trid. qui publice semel contraxerunt, tenentur denuo contrahere, ob dispensationem noue obtentam quoad forum cōscientiæ tantum, iuxta eam, quæ habentur infra cap 22. nu. 70. Iusta item est causa minoris nubendi clandestine alicui sibi multum conuenienti, quando propicit se a suo curatore traditum iri nuptui alicui parum cōuenienti. Nos quoque respondimus in nullas censuras, nec alias pœnas incidisse confessarium, & testes, qui curauerunt, ut quidam gladio grauius ictus, & iam iam moriturus, duceret in uxorem concubinam suā, ex qua liberos susceperat, quod illos faceret legitimos, & quo ad transeundum ex hoc sæculo, iter melius adornaret.

38 Decimoquarto peccat, qui, uel quæ coniux matrimonio clandestine sine testibus contracto, uirritur: quia eiusmodi uirus, non solum est ueritus per cap. aliter. 30. q. 5. sed etiam malus, secundum Card Caiet. dicta q 2. quod palam uerum est post præfatum Conc Trid. post quod nihil ualet matrimonium sine parochō, & testibus contractum: sed quod etiam hoc die id

dic id sit verum, videtur probare id, quod supra diximus; nempe matrimonium dici clandestinum etiam si contrahatur coram parcho, & testibus, extra faciem ecclesie. Porro prefatus Caietanus dicto Opusculo 12. q. 3. ait matrimonij vsu numquam esse mortiferum, eo quod benedictionem nuptialem antecedit, id quod antea dixit Ange. verb. debitum. §. 1. & Siluest. eod. verb. q. 9. Caiet. in summa verb. matrimonij peccata. Non quia non inueniatur textus, qui hoc significare videatur, vt quidam neotericus dixit; si quidem in cap. aliter. 30. q. 5. inuenitur; neque ob rationes, quas predicti formant: sed quia nulla fere transgressio eorum, quæ dicto cap. aliter, prohibentur, est mortifera, iuxta omnium sententiam, nisi ex contemptu, vel magno cum scandalo, ea fieret. Quamuis Ioan. Tabien. verb. matrimonium. §. 3. (pulchre monstrans, S. Thomam non sentire id, quod Ange. & Siluest. aiunt) absque iusta ratione affirmet prima vice peccare quod ipsum ante illum prædixerat S. Anto. 3. par. tit. 1. cap. 22. quod tamen non videtur tenendum; quia nullo iure, vel ratione talis differentia inter primam vicem, & alias probatur. Et adde quod pro Caietano videtur hodie textus in dicto cap. 1. de reformat. sess. 24. conc. Trid. vers. præterea, quatenus hortatur, & non præcipit, vt contrahentes non cohabitent in eadem domo donec benedictionem sacerdotalem in templo accipiant.

Interrogatus autem; An qui matrimonium clandestinum contrahit, eo solo, quod non vult illud publicare, mortaliter peccet, quamuis matrimonio non utatur? Respondi peccare, si altera pars poscit ut publicetur, aut periculum incontinentie imminet, & ulla est iusta causa, qua differatur; quia officio suo non satisfacit. Immo etiam, licet vterque consentiat, & nullum sit incontinentie periculum, si ex eo, quod non publicatur, ea damna & pericula timentur, quæ ex eius vsu clandestino orientur. arg. l. adigere. §. quamuis. ff. de iurepatro. aliàs vero non, argu. cap. cum cessante. de appella.

39 Decimosexto peccat, qui, vel quæ coniux primū clandestine cōtrahit cū priore, & postea publice cū posteriore, & habet rem cum posteriore, etiā si iussu ecclesie sub excōicatione præcipientis eam haberet, iuxta sententiam communem, quidquid Magist. sent. communiter refutatus in 4. dist. 38. dixit. Peccat etiam si habet rem cum priore, offendendo eos, qui putant, eam non esse ipsius coniugem, per dicta in §. præcedenti. Non tamen peccaret, si absque scandalo eam haberet; tenetur autem posteriori conuiuere, ecclesia id iubente, si absque periculo habendi rem cum ea, vel eo, id facere potest, alioquin minime: etiā si ob id excōmunicaretur. argu. cap. inquisitioni. de sent. excom. Silu. ver. debitum coniugale. q. 6. quod tamen hodie post cap. 1. de reformat. matrimo. sess. 24. Conc. Tri. non procedit, nisi in terris, in quibus illud non est receptū. Vel nisi quando matrimonium fuisset coram parcho & testibus, clam tamen alias

contractum, si per mortem parochi & testium, vel alia de causa probatio prioris matrimonij deesset.

- 40 Decimosextimo peccat, qui, vel quæ coniux antequam satis certior fiat de prioris coniugis morte, matrimonium contrahit iterum, cap. domibus. de sec. nupt. & etiam si post contractum habet rem cum posteriori subsistente causa probabili ad dubitandum de morte prioris. (esto non sit euidens, & manifesta) debitum petit, dicto cap. dominus. & dicto cap. inquisitioni. Immo & si reddit petitum, etiam iubente superiore, antequam illam animi dubietatem deponat, ad effectum saltem reddendi illud. Probauimus enim in cap. si quis autem. nu. 81. de pœnit. dist. 7. non solum peccare mortaliter eum, qui facit aliquid, quod credit esse mortale, sed etiam eum, qui facit aliud, de quo dubitat, an sit mortale nec ne. Proinde coniux probabiliter de prioris coniugis morte dubitans, antequam rē habeat cum posteriore, debet expellere ab animo suo illā dubietatem, & credere mortem prioris, ad effectum saltem reddendi debitum; quamuis non credat, neque credere possit, nec debeat ad effectum illud petendi. quod latissime in dicto cap. si quis autem. a nu. 86. vsque ad 118. monstrauimus, aperientes iustum intellectum, & veram concordiam inter dicta-duoq. celebra cap. dominus. & cap. inquisitioni.

- 41 Et quod differentia inter scientem ex vna parte, & credentem aut probabiliter dubitantem ex altera, & inter eum, qui ex leui causa credit, aut dubitat ex tertia, non est sita in eo, quod vnus peccat reddendo debitum; & alius non. Quia omnes peccant tam reddendo, quam petendo (si illa scientia, credulitate vel dubietate durante petant vel reddant) sed confitit in eo, quod primus horum non potest illam scientiam iuste deponere, neque ad petendum debitum, neque ad reddendum. Secundus autem potest deponere suam credulitatem, vel dubietatem, præcipiente saltem iudice ad effectum soluendi. Tertius vero potest ad vtrumque effectum. quæ est singularis resolutio a nobis in dicto cap. si quis. utem, scripta.

Decimooctauo peccat, qui, vel quæ coniux impudicis tactibus se polluit, aut habet tactum huiusmodi, intendens habere pollutionem, vel cū periculo probabili habendi, iuxta sententiā Card. Caie. ver. matrimonia. lib. vsus. pag. penul. matrimonium enim eiusmodi tactus non efficit licitos.

- 41 Decimonono peccat, qui, vel quæ coniux habet copulam cum coniuge alia uia quam naturali extra vas naturale, vel tali modo, quo vxor non potest suscipere semen, aut retinere, secundum omnes. Qui autem habet copulam intra vas naturale, ita vt vxor possit suscipere semen, & retinere, non peccat mortaliter, quamuis scædus sit modus eam habendi; quamquam graue peccatum veniale admittit, & dignus est, qui eodem modo vitetur, magna reprehensione, peiorque animali bruto, quod in eiusmodi actu modum naturalem seruat.

Vigesimo peccat qui, vel quæ coniux nullum prædictorum facit, nec vult

vult facere, sed consentit in eo aliquo modo ex illis nouem, quos supra, cap. xi. nu. 16. & in cap. præcedenti. nu. 17. declarauimus; scilicet mandando; consulendo, cōsentiendo, laudando, tacendo, auctorem receptando, participando, vel opitulando, aut non impediendo, verbis, opere, aut admonitione, cum posset & deberet id facere, vt ibi diximus. Quædam alia tradentur infra, cap. 25. num. 144.

De muliere fingente se habere filium.

S V M M A R I V M.

- 43 **M**ulier fingens se pregnantem, ut absoluat. *ut absoluat.*
 44 **V**xor quid faciat ut non se infamet, & iusto filio non noceat.
 45 **R**estitui non debet res familiaris cum fama propria iactura. & seqq.
 48 **R**estituat damnum qui tradidit filium suum ad partum supponendum.
 48 **I**nfantis hospitali exposui impensas quis soluet.
 48 **M**ulier testans, ut iuste potest spurium, filium appellare.
 49 **A**dulter potest non credere esse filium suum.
 49 **C**ausa etiam remota quæ obligat restituere.
 50 **R**estituere quantum iusto filio læso ob spurium ignotum.
 50 **L**egitima filiorum varia in varijs regnis.

43 **V**GESIMO PRIMO dicimus peccare, Primo mulier coniugata: quæ supponit sibi partum fingendo se pregnantem, & parere filium alienum, quem secreto accepit ab alio: illa item, quæ suscepit filium ex adulterio.

Secundo, quod absolui potest id non reuelando; quamuis per id noceat patri putatiuo, efficiendo vt filium alienum pro suo enutriet, etiã hæredi eius, quatenus filius putatiuus, & spurius habitus pro vero & legitimo, adiuit hæreditatem patris putatiui aut partem eius, vt respondit Innoc. iij. in cap. officij, de pœnit. & remiss.

44 Tertio dicimus id, quod supra dictũ est, proculdubio procedere quando maritus indubie credit esse suum filium, & ipsa timet mortem: sibi ab eo inferendam, vel mortali odio peccaturum, si resciret, vt habet textus illius cap. & Panorm. & communis ibi declarant. Immo sufficit timor propriam famam perdendi, secundum Caiet. Tomo 1. Opusculorum, Opusculo 3 2. respõ. 14. ante quem id dixit subtilissimus doctor Scotus; in 4. dist. 15. quæst. 2. post. ar. 4. in responsione articuli, & S. Anton. 2. par. tit. 1. cap. 18. §. 8. in fine, & melius tit. 2. cap. 7. §. 4. quia vt præfatus Cardinalis 2. 2. q. 62. ar. 6. & in dicta responsione 14. ait, non tenetur restituere bona ordinis inferioris cum iactura bonorum ordinis altioris, saltem

cõmuniter, & vt diximus in repet. cap. inter verba. 1. 1. quæst. 3. Bona famæ, altioris ordinis sunt, quàm bona rei familiaris; quia *melius est bonum nomen, &c.* Prouerb. cap. 22. vt etiam bona vitæ ac salutis, sunt altioris; quàm bona famæ, l. in seruorum. ff. de pœn. Nec obstat dicere, quòd Panor. in dicto cap. officij. & communis uidentur præsupponere, quòd si reuelare potest absque animæ, & corporis periculo, & putaret sibi fidẽ habendam, debet reuelare. Quia Innoc. cuius m̃tem ibi omnes sequuntur, ait eam ad id non teneri, si quod grande malum consequeretur. Et quamuis postea p̃onat exemplum in malo corporis & animæ: non tamẽ negat, illud esse dicendum de malo famæ, iuxta illud prædictum Prouer. *Melius est bonum nomen, quàm diuitiũ multũ.* quòd constat esse grande malum, ut ratio prædicti Caietan. probat. Nec obstat quod Ioan. Maior in 4. lib. senten. dist. 15. q. 17. affirmet contrarium; quia id fecit sine iusta su prædictorum perpensione.

45 Quarto dicimus, quòd, si mulier illa iam erat de adulterio infamata, & credit probabiliter absq; periculo corporis & animæ posse id reuelare, & quòd sibi adhibebitur fides tam a patre, quàm a filio, debet reuelare, quæ communii est conclusio Innocẽtij, in dicto cap. officij. & aliorum.

46 Quinto, quòd si crederet ipsa, filium suum spurium, & fictum esse tanto uirtutis studio, adeoque matri credentem, quòd reuelando ei casum secrete crederet, & totam hereditatem alijs fratribus vterinis relinqueret, teneretur ei reuelare.

47 Sexto dicimus, q̃ quando eiusmodi mulier non est ad reuelandũ huiusmodi casum obligata, aut qñ per suam reuelationẽ non p̃oteft consulerẽ damno, quod suo marito, uel eius heredibus iam euenit, aut est euenturum, obligatur ad competenter satisfaciendum eis confessarij discreti arbitrio, ut contextus ipse præfati cap. officij. in fine habet. Qui confessarius tali mulieri suadere debet, secundum Scotum ubi supra, ut satagat inducere filium illum ad intrandam religionem, uel ut sacris initiatur, & accipiat beneficium aliquod ecclesiasticum, quo cõtensus hereditatẽ alijs renunciet. Quod si hoc ei nõ potest persuadere, debet tam marito, quàm eius heredibus refarcire damnum ex bonis parafernalis, id est, quæ ultra dotem habet; qualia si non habeat, non obligatur amplius, quàm ad sui peccati p̃nitentiam, & ad concipiendam voluntatem satisfaciendi quando potuerit, secundum Scotum ubi supra. Cui duo addimus. Alterum, quòd religio, cuius ingressus est eis persuadendus, debet esse hereditatis incapax (qualis nulla est hodie post Concil. Trid. sess. 25. cap. 3. de Regularib. præter Franciscanam, Capucinorum, & eorum, qui Minorum de obseruantia vocantur) aut q̃ ante ingressum, & professionem renunciet hereditatem patris putatiui; alioquin enim nil prodesset huic proposito ingressus ille; cum monasterium posset hereditatem illi obuenientem adire, arg. cap. in præsentia. cum ei adnot. de proba. Alterum,

rum, quòd, quãdo non poterit ei prædictum ingressum persuadere, nec satisfacere pro bonis, in quæ filius est successurus, debet bona mariti augere, tanto plus laborando, vltra quàm per matrimonium obligatur, & tanto minus expendendo in vestitum & victum de his, quæ honeste impendere potest, quod per hanc parsi moniam residuum fecerit, adæquetur damno per filium illato, vel inferendo. At, si nec hoc ad id fuerit satis, debet donare in vita, vel relinquere in morte tantum, quanto in id opus fuerit, filijs legitimis ex parte illa bonorum suorum, quæ libere, in animæ suæ, vel extraneorum gratiam relinquere potest, iuxta authen. notissima. & authen, vnde si parens C. de inoff. testa. Demumque quando hæc omnia non fuerint satis, sufficet ei contritio, & voluntas illa, quas Scotus dixit sufficere.

- 48 Septimo dicimus, quòd etiam obligatur ad resarciendum damnum prædictum is, qui tradidit ei, filium suum ad supponendum partum; & fingendum eiusmodi figmentum. Adulter item, ex quo illum concepit, si credit, aut credere debet esse filium suum; quia illius damni causam dedit: & qui causam damni dat, damnum dedisse videtur. I. qui occidit. ff. ad leg. Aquil. & ut alterius eorum restitutio, & resartio vtrumque liberat; sic altero non potente, aut nolente resarcire alter obligatur, per ea, quæ in cap. seq. scribentur. Quin, etsi infans fuit expositus hospitali alicui, vt ibi nutriretur, obligati sunt ad soluendas impensas, quas in eo nutriendo fecit, si eos paupertas non excusaret; ob id quòd hospitalia in pauperes subueniendos instituuntur, cap. de xenodochijs. & per ea, quæ ibi late trad. Lupus in repet. de religio. domib.

Inrogatus; An mulier, quæ de adulterio filium suscepit, testari possit; cum id facere posse nõ videatur, nisi affirmando eos legitimos esse, quod est mendacium propter nullam rem dicendum? cap. primum. 2. 2. q. 2. cap. super eo. de vsur. Respondi posse: tum quia potest eos appellare filios absque aliqua legitimi intentione: tum quia sine mendacio potest legitimos appellare, intelligendo apud se, tales esse communi existimatione, iuxta late per nos adnotata in cap. humanæ aures. 2. 2. q. 5. tum quia plurimum interest legitimorum, eam testari quòd exoneret conscientiam, quantum plus poterit eis relinquendo, iuxta supra dicta.

- 49 Octauo dicimus, qd confessarius nõ debet huiusmodi resartionũ imperare, a adultero non credenti, nec debenti credere, eiusmodi filium esse suum; siue qd mater est leuis, & solita cù alijs adulterari; siue qd ipsa quòque dubitat, an sit filius adulteri, vel mariti sui; siue qd reputat eam, ad se obligandum, mentiri secundũ S. Anton. in 2. par. tit. 2. cap. 7. sub fin. Nec ipse adulter facile debet credere se ad id obligatum, argu. cap. dominus. de secun. nupt. Si autem adulter credit, eum esse suum filium, restituere debet patri putatiuo impensas, quas in eo nutriendo fecit, & etiam hospitali, si apud illud expositus fuit. Insuper & pfato patri restituere debet dotem,

dotem, aut sponsalitiã largitatem, si quam dedit ei; immo, & filijs eius id, quod de patris hereditate habuit, vt S. Anton. vbi supra, ait, quæ Silu. & communis probant. Quamquam Scotus lib. 3. q. 7. art. 2. de iust. & iur. contrarium teneat; motus eo, quod non videtur ei causa propinqua illius damni. At cõmunis opinio videtur nobis longe verior Primũ quod est communis: deinde, quod ipsemet fatetur adulteram ad id teneri, quæ tamen non est propinquior causa damni, quàm adulter: quandoquidẽ non consequitur illud immediate ex adulterio, neq; ex partu, sed ex vita eius, quem peperit. Tertio, quod adulter est causa satis propinqua, licet non proxima; & non oportet esse proximam, quo de damno teneatur, iuxta notata in cap. si egressus & cap. fin. de iniur. Quarto, quod adulterium, suapte natura ordinatur ad generandum, & est via, & medium in illud damnum, quod genitus, eo ipso, quod genitus est, infert: & cum sit res illicita, obligat in id, quod ipsum cõsequitur, tamquam effectus eius; quo casu etiam causa remota nocet, cap. si. de homi lib. 6.

50 Nonõ dicimus, q̄ addit idem Scotus vbi supra, quod filijs patris putatiui hereditibus non debet restitui tantum, quanti valet hereditas: nec quantum restituendũ esset, si post acquisitionem illa eis tolleretur: sed multo minus, iuxta prudentis & boni viri arbitrium, quæ singularis cõclusio est, confirmarique potest per id, quod vterque Tho ait, 2. 2. q. 62. art. 2. Id tamen, nostra sententia, limitandum est, tunc tantum procedere, qñ restitutio faciendã est filijs successuris, antequam succedant: id est, quãdo pater, cui successuri sunt, viuit, & dubitatur, an filius putatiuus victurus sit eo tempore, quo de diuidenda hereditate paterna tractabitur. Nam post patris putatiui mortem, & aditam eius hereditatem, videtur iam tractari de bonis quæsitis, & ita restituendum est illis tantum, quantum valet id, quod filio putatiuo obuenit, arg. l. cum heredes ff. de acqu. poss. quamuis Scot. (nostro iudicio) in vtroque casu loquatur.

Itaque omnia resoluendo dicendum, q̄ si persona obligata ad hoc restituendum, accesserit ad confessarium prius, quàm pater putatiuus moriatur, debet se informare quantum expenderit in filio putatiuo educando, vel forsã dotem, aut sponsalitiã largitatem ei tradendo, vel in litterarũ studijs sustentando: & sic quam, & quantam mercedem meruerit filius putatiuus, a suo patre putatiuo; & habita horũ ratione, præcipiat illi personæ, vt id residuum, quod patri debetur, ei restituat, persuadeatque illi, vt concipiat propositum restituendi, cui oportuerit id, quod p̄fatus filius putatiuus de bonis patris putatiui adquisiturus est, si superuixerit illi. Quod si persona præfata pœnitens est mortis periculo propinqua, relinquat alijs filijs, vt dixit Scot. non tantum quantum deberetur eis, si iã hereditatẽ adquisissent, vnã cum illis filius putatiuus: sed tanto minus, quanto minoris æstimari debent bona post patris putatiui mortem, illi quærenda, ob illã dubietatẽ, an adquisiturus sit, nec ne? Idque poterit fa

cere meliorando, ut iuriscōsultorum vulgus loquitur, alios filios de illa bonorum parte, quam, cuicumque volet, libere potest relinquere, iuxta varias variorum Regnorum leges. In his quidem Castellæ de tertia, & quinta l. 7. & 8. adiuncta l. 15. Tauri: in Regnis vero Portugallia de tertia, lib. 4. Ordinatio tit. 70. In illis vero Navarra de omnibus, excepta minima re. In illis vero terris, in quibus ius commune servatur, de semisse, aut triente, authen. nouissima. & authen. vnde si parens. C. de inoff. test. Si autem præfata persona pænicens accesserit ad confessarium priusquàm patri putatio successerit, & fratribus suis damnum iam intulerit, præcipiat ei confessarius, ut restituat fratribus, quos filius putatiuus læsit, omne damnum, quod eis intulit, quàm optimo modo poterit; quidquid & Scotus, & qui eum sequuntur, dixerint.

De septimo præcepto Decalogi, Non furtum facies.

Cap. XVII.

S V M M A R I V M.

- F**urtum quid, & diuiditur in mentale, & reale.
 1 Præceptum non furandi, quæ & quos prohibet.
 2 Furtum genere suo mortale; sed excusat ab eo paruitas, & alia.
 2 Furtum ad causandum mortale, quanta quantitas requiratur.
 2 Furtum notabile, & furtum notabiliter nocens differunt.
 2 Furtum pauperi, & diuiti factum qualiter metiendum.
 3 Furtum propter omne mortale non fertur excommunicatio ubique.
 3 Doli actio non datur ob omnem quantitatem, quæ mortalem culpam facit.
 4 Furtum mortale hæc quantitas facit.
 4 Furtum a mortali culpa septem excusant.
 5 Meus minor in foro attenditur in foro conscientia.
 6 Finis utilis anima, & bonis domini excusat a furto.

VI A hic locus est oportunus, in quo ponatur summa Cōmentarij nostri cap. fina. l. 4. quæst. 6. iuxta iam aliàs promissa, ideo coniungendo ea, quæ hoc loco tradita fuerunt in Hispano, cum illis, ad quæ fiebat remissio, dicimus, Primum, quod furtum definitur a iuriscōsulto in l. 1. ff. de furt. esse dolosa contrectatio rei alienæ, inuito domino suo, ad proprietatem eius, aut possessionem, aut usum adquirendum. quæ repetitur in §. 1. instit. de obliga. quæ ex delict. nascun.

Dixit, Contrectatio, per quod intelligimus etiã voluntatē contrectandi, quæ est mentale furtū Dixit, Alienæ; quia suæ contrectatio, quatenus est, aut merito creditur suã esse, nõ est furtū, l. inter omnes. §. recte. ff. de furt.

Dixit:

Dixit, *Inuito domino suo*; quia, quod eo volente fit, non est furtum, in eod. §. recte. Dixit, *Dolosa*; quoniam iocosa, & officiosa ad reddendum cautiorem dominum, nō est furtum, vt recte ait Maior, in 4. lib. sen. dist. 15. quæst. 18. Dixit: *Ad acquirendum proprietatem, aut possessionem; &c.* quia ad hoc, ut sit furtum, sufficit vt contrectans velit aliquid horum acquirere, secundum omnes. Ex quibus sequitur furtum esse duplex, reale, quod est contrectatio realis, & mentale, quod est voluntas sic contrectandi; quæ est definitio iurisperitorum vsui loquendi proximior, quàm illa Ioan. Maior. vbi supra.

Secundò dicimus, quòd hoc præcepto, ut diximus in addit. cap. quando de consecra dist. 1. non solum prohibetur contrectatio occulta, uel voluntas eam faciendi, quæ proprie furtum dicitur, sed etiam omnis illa, qua aliquid ab aliquo iniuste accipitur, & iniuste retinetur, & omnis iniusta damni illatio, & per consequens violenta, & denique omniū rerum alienarum vsurpatio illicita, cap. pœnate. 14. q. 5. & consequenter omnis uoluntas deliberata faciendi aliquid prædictorum. Quoniam vt supra diximus in Prælu. 7 nu. 19. & cap. 11. nu. 11. post S. Tho. 1. 2. q. 72. art. 7. peccata voluntatis, oris, & operis eiusdem sunt speciei, immo vnū: quamquam quæ sunt solius voluntatis, ad restitutionem non obligant, vt in dicto cap. 11. nu. 16. est dictum.

2 Tertio, quòd omne furtum ex suo genere est mortale secundum Tho. 2. 2. q. 66. art. 6. & probatur in dicto cap. fina. 14. q. 6. & cap. fures. cum tribus seqq. de furt. Excusat autem furtum a culpa mortali, primò quidem paruitas rei: quia in omni materia peccati, & illa & alia duo excusant a peccato mortali, vt dicimus supra in cap. 11. nu. 4. post S. Tho. 2. 2. q. 88. art. 5. & 6. & 2. 2. quæst. 3. art. 5. & q. 59. ar. 4. & S. Anton. 2. par. tit. 4. cap. 5. §. 7. & 8. & Adria. Quolib. 8. Et quo sequitur, quòd saltem in genere moris furtum paruum, quod non attingit culpam mortalem, differt specie a furto magno, quod attingit illam; quia supra cap. 6. n. 3. & seqq. diximus, circumstantiam, quæ facit actum esse mortalem, sine qua ille non esset talis, mutare speciem in genere moris.

Quartò dicimus, quòd magnæ quæstionis est, quæ paruitas excuset a mortali: quia id nullo iure naturali diuino, aut humano definitum est? communiter tamen tenetur, & quidem recte, id boni viri arbitrio relinquere. quoniam, quæ indefinita relinquuntur a lege, arbitrio boni viri sunt definienda, l. ff. de iure delib. & cap. de causis, de offic. delég.

Quintò dicimus, quòd sæpe confessarij nos molestantur, interrogantes, quæ quætitas sit, ad hoc notabilis; aut quam nos talē arbitra remur? quibus conati fuimus satisfacere per sequentia posita in præfato Commentario cap. fin. 14. q. 6. Primū, quod qui parum furatur, volens multum furari, mortaliter peccat, vt S. Hier. in d. cap. fin. 14. q. 6. clarescit. Nam voluntas faciendi, & ipsum factum eiusdem sunt malitiæ, iuxta S. Tho.

receptum

receptum 1.2.q.20.art.3 Qui autem rem paruulam furatur sine animo aliam maiorem furandi & maius damnum proximo faciendi, quam parua illa res valet, furtum mortale non committit, etiam si sciat dominum id moleste laturum, si ei denuntiaretur, neque eam a se peritam, datum fuisse, secundum Caiet. 2.2.q.66.art.6 quamuis S.Tho. ibi de hac re aliquantum obscure loquatur.

Secundū q̄ qui furatur aliquam paruulam rem; veluti subulam a furore, aut acum a sartore, ob quod, & quia aliam subulam, vel acum non habet a labore cessat, non furatur rem notabilem: quamuis ex eo notabile damnum in dominum redundet, licet contrarium sentiat Silu. verb. furtum cui consentit Sotus lib.5.q.2.art.3.de iust & iur. Quia, qui paruam illam rem furatur, quamuis ob eam dominum decem ducatorum inferret, non tamen duplo, aut quadruplo illius damni condemnaretur, sed duplo, aut quadruplo rei illius paruę furto subtractę, quatenus esset furtum manifestum, aut non manifestum, s̄. in duplum & s̄. quadrupli. Infit. de actio. Illa tamen paruę rei subreptio esset mortalis, si, qui surripit, scit, aut scire, aut credere debet, ex furto illo paruulo eiusmodi damnum notabile domino euenturum non quia res illa subrepta notabilis sit, uel quod voluntas illam surripiendi sit uoluntas surripiendi rem notabile: sed quia damni notabili causam dat, & consequenter id dare uidetur. cap. fin. de iniur l. qui occidit. ff. ad l. Aquil. quę sunt diuersa, ut ex diuersitate titulorum, de furtis, & de iniurijs, facile colligitur. Quod ipsum est dicendum de eo, qui paruulam rem furatur, credens ex eo dominum magna molestia & perturbatione afficiendum: quale fecit quidam famulus suohero diuiti nobis noto surripiendo magnū quoddam malum cydoniū, quod in horto suo ille habebat, & magni aestimabat; ad ostendendū amicis: & monuerat suos famulos, notabili se molestia afficiendum, si illud furarentur. Is enim famulus non admisit furtum notabile, quamuis ob molestiam notabilem, quā attulit, mortaliter peccare potuisset; si quidē credebatur, aut credere debebat, illā molestia dominum afficiendum esse.

Ex quibus inferitur, quod aliquando qui rem paruam pauperi aufert, mortaliter peccat: non autem qui opulento similem aufert: & aliquando contrario, qui aliquam rem paruam aufert diuiti, peccat mortaliter, & non qui similem aufert pauperi. Nam qui surripit subulam futori, uel acum sartori, credens vel debens credere, eos non habere alias, quibus operentur, & ideo damnum notabile eis euenturum, peccat mortaliter: non autem qui diuitibus eandem auferret: & e contrario, qui diuiti surripit rem paruam ab ipso magni aestimatam, quale erat pomum, de quo supra diximus, credens uel credere debens, eum ob id notabili molestia affectum iri, mortaliter peccaret, non autem qui idem faceret pauperi rē illam non maioris, quam ualet facienti. quia ille dat causam notabili molestiæ, hic uero minime.

Tertium,

3 Tertium, quòd licet in aliquibus episcopatibus per constitutiones Synodales declaratum sit, ne quis excommunicetur pro re, quæ minoris centum dipondijs valeat; & in alijs ne pro eo quæ minoris duobus regalibus, seu Iulijs valeat; non tamen iceirco censetur definitum illam esse quantitatem necessariam, ut sit mortale; siquidem quamuis non debeat, nisi pro peccato mortali excõmunicatio ferri, cap. nemo. & cap. nullus. I 1. q. 3. vt latius tradimus infra cap. 27. nu. 9. nõ tamen pro quolibet mortali fertur ipso iure: & sic præfatæ constitutiones interpretandæ sunt, quòd, quamuis propter quantitatem minorem, quàm duorum regalium aut pondiorum, mortaliter peccetur; nemo tamen pro minori est excommunicandus.

Quartum, quod aliqui collegerunt ex Soto lib. 5. q. 2. art. 3. de iustit. & iur. summam duorum, aut trium ducatorum non esse notabilem quantitatem, sine consideratione personæ, cui furtum fit: sed nobis, neque ut detur prædictum Sotum id sensisse; neque esse verum: tum quia S. Tho. 2. 2. q. 66. art 6. ad 3. a culpa mortali non eximit furtum, nisi quando est de re minima; nemini autem videtur esse talis in hac regione ducatus in se consideratus: tum quia idem S. Tho. sensit, ideo furtum de re minima non esse mortale; quia præsumi potest id nõ displiciturum domino, significans secus esse, si putaretur domino id displiciturum. Et quamuis Cajetan. magno conatu & recte, nostro iudicio, eius sententiam extendat ad furtum minimæ rei, etiam si domino displiceat; nullatenus tamẽ extendisset ad furtum duorum ducatorum; quippe quod lóge alienum fuisset a mente S. Thomæ: tum quia in aliquibus episcopatibus, ex consilio virorum doctorum, & prudentum statuitur, ut excommunicatio pro furto centum dipondiorum, & duorum regalium, siue iuliorum cõcedatur, ut prædictum est, & ut infra cap. 27. nu. 9 dicemus. Et excommunicatio maior non nisi ob peccatum mortale ferri debet, dicto cap. nemo. & cap. nullus. I 1. q. 3.

Non obstat in contrarium citata. Nõ primum: quia aliud est denegare actionem doli contra eum, qui citra quantitatem duorum ducatorum decipit: & aliud dicere, non peccare mortaliter, qui in minori decipit: quia lex actionem denegat contra emptorem & venditorem, qui in minus quàm dimidio iusti pretij decipit. l. 2. C. de rescin. vendi. & cap. cum dilecti. de empt. & vend. tamen ille mortaliter peccat, si notabiliter decipit, iuxta doctrinam S. Thomæ, receptam 2 2. q. 77. art. 7.

4 Quintum, quod consulerem confitenti mihi, vel me consulenti, vt reputaret pro notabili quantitate, quo ad effectum constituendi culpam mortalem, Primò summam duorum regalium, vel iuliorum; immo & vnus, etiã dimidij: & quod non haberet pro tali minorem quarta parte regalis, vel iulij in hac regione, nec in alia, quæ pecunia æque, atque hæc abundaret. Nec damnarem eum, qui teneret mediam inter quartam, & dimidiam, non

non esse notabilem: sed neque nunc quando p̄cunia numerata minoris pretij est, quam numquam fuit, dissentirem ei, qui assereret, non esse notabilem ad hoc quantitatem, qui unum iulium, siue regale, aut tres partes eius non contineret, sequutus in hoc mentem cuiusdam statuti Illustriissimi Ordinis Carthusiani.

Secundò confulerem, quòd pro tali haberet vnum h̄adum, caponē, & etiam vnā galinam mediocrem, etiam in regione vbi illa solum dimidio regali, vel iulio non valeret, etiam duodecim ouorum ablationē: & idem dicerē de quarta rubij tritici, & quarta vini: tum quia vnaquæq; istarum rerum communiter pro re maiori minima habetur: tum quia licet olim in publica disputatione, quam super dicto cap. si. 14. q. 6. nihil horum attingentes habuimus, defenderimus non esse concedendā actionem furti, nec aliam propter ablationem, aut retentionem tam exiguæ rei, quæ non pertingeret ad culpam mortalem: asseruimus tamen propter acceptionem, aut retentionem vnus gallinæ dari posse, quod nobis irrefragabilitet probat. §. gallinarum. Insti. de rerum diuis.

Tertiò, quòd furtum minoris quantitatis dimidio regali, est peccatū mortale, illi qui credit, uel credere debet datum iri per illud damnū maius dimidio regali; quale est furtum vnus acus, aut fibulæ, aut alterius instrumenti, factum ab eo, qui credit, uel credere debet, quòd ob defectum eius is, a quo subtracta est, damnū maius dimidio regali patietur ex diaria mercede. Notandum tamen est, quod, si daretur excommunicatio propter solum furtum, quæ alia damna non comprehenderet, qui eiusmodi furtum commisisset, excommunicatus non esset; quia, ut supra diximus, aliud est furtum instrumenti tam parui pretij, & aliud damnū, quod eius ablatione, aut retentione fit: quia, si duplo, aut quadruplo furti condemnaretur, prout manifestum, aut non manifestum esset, non damnū, sed solū pretium surrepti instrumenti duplicaretur, uel quadruplicaretur, iuxta omnium sententiam, in dicto §. i. u. duplum. & §. quadrupli. Insti. de actio. vt supra dictum est.

Quartò, quòd excommunicatio generalis contra eos, qui furantur, aut male ablatum nō restitunt, omnes iniuste auferentes, aut retinentes tantam quantitatem, quanta ad peccandum mortaliter satis est, comprehendit; quia cōprehenduntur sub proferentis verbis, & mente, quæ est animas a peccato mortali abducere, & ne in illud prolabantur cauere, arg. cap. 1. de sent. excommu. lib. 6. & cap. 2. de constit. eod. lib. nisi per constitutionem episcopatus, uel intentionem excommunicantis, aut aliam uiam excipiantur, qui ad aliam certam usque quantitatem maiorem non auferunt: qui enim exciperentur, non comprehenderentur; quia excommunicatio non ligat, nisi quos, & quot qui excommunicat, aut qui eam petit, vult, vt infra. cap. 27. num. 1. dicimus.

Quintò, quòd de illo, qui multa minima sæpe suo hero, aut alij, aut multis

multis aufert, teneret id, quod infra eodem cap. nn. 139. & 140. dicitur.

- 5 Secundò, & tertio principaliter excusant furta a mortali indeliberatio, seu surreptio, & defectus iudicij idonei ad culpam naturalem; quæ duo, sicut paruitas rei in omni materia peccati, excusant ab illa, per supradicta cap. 11. nu. 4.

Quartò excusat etiam a veniali ignorantia probabilis, quæ res esset aliena & extrema necessitas, vel adeo grauis, quæ iudicio boni viri ad id sufficiat, cap. si quis propter necessitatem. de furt. ubi Panorm & alij, & etiam præsumptio probabilis dominum rei æquo animo id laturum, l. inter omnes §. recte. ff. de fur. non autem dubitatio aut temeraria præsumptio, dicto §. recte. quamuis vere dominus æquo animo ferret. Nam qui facit id, de quo dubitat, an sit mortale, uel credit esse, tale mortaliter peccat, per ea, quæ diximus in cap. si quis autem num. 57 & seqq. de pænit. dist. 7. quamquam in hoc casu postremo ad restitutionem non teneretur, dicto §. recte. & Siluest. verb. furtum q. 7. Neque excusaret præsentia, & patientia domini patientis id præ timore, aut pudore, secundum Silu. ubi supra, & probatur per illam conclusionem Adria. in 4. de restit. q. 2. uerf ex quibus. videlicet, quòd in foro conscientie transactio & donatio non valent, quoties non fiunt animo libero, etiam si non intercedat tantus metus, quantum forum exterius ad inuvalidandum illas requirit, iuxta ea, quæ leguntur & notantur in l. interposttas. C. de transact. & l. metum. 1. & 2. ff. quod metus causa Excusatur etiam a culpa mortali conditio iustificans; vt cum quis vult surripere, si Deus id non venisset, argu. cap. si pro te. de rescrip. libro 6. l. cedere diem. ff. de verb. signific. Caiet. verb. cogitatio.

Sextò excusat impotentia recuperandi suum sine scandalo; quia tunc clam capere potest per glo. memorabilem. cap. ius gentium. 1. dist. & dictum singulare Innoc. cap. olim 1. de rest. spol.

Septimò excusat propositum restituendi, quod accipit domino proprio, vt qui a fure, aut latrone vilissime emit, quòd ille furatus est, aut rapuit, ut domino suo restituat.

- 6 Octauò excusat iusta voluntas proficiendi domino spiritualiter uel temporaliter, ut cum quis occulte furatur pigmèta, aut fucos alicui mulieri eis male uolenti, & alios ad peccandum prouocanti; aut gladium turioso; ne se uel alium occidat; aut pecuniam, aut sòlia lusoria, vel aleas lusori ne ludat; modo ex hoc magnum scandalum non sequatur, iuxta S. Anton. in 2. par. tit. 1. cap. 14 §. 2. quia nulla harum est contractatio, aut acceptio fraudulenta, quæ ad furtum requiritur per prædicta supra eodem cap. num. 1.

Restitutio quid.

S V M M A R I V M.

- 6 **R**estitutio quid cum definitionis declaratione.
 6 Restitutio est actu iustitiæ veræ. nu. 7.
 7 Restituenda res aliena etiam non restituito pretio. 8. & 9.
 10 Restituenda ipsamet res aliena surrepta.
 11 Restitutio duplex formalis, & virtualis, qualis est remissio.
 11 Restituendi necessitas ex qua lege nascitur.

6 **Q**UONIAM autem non solum acceptio alièni, sed etiam restituendi retentio est cõtra hoc septimum præceptum, cap. sæpe. de restitu. spol. & cap. si res. 14. q. 6. necessarium fuerit dicere de restit. Primò quid sit. Secundò, quis ad eam teneatur. Tertiò, quid sit restituendum. Quartò, quantum. Quintò, cui. Sextò, vbi. Septimò, quomodo. Octauò, quo ordine. Nonò, quando.

Restitutio igitur, vt ad primum veniamus apertius & breuius, quàm hactenus defmiri potèst esse actus iustitiæ specialis cõmutatiuæ, quo red dicitur alteri, quod suum est, vel quod ei debetur lege veræ iustitiæ, formaliter, vel virtualiter, de bonis animi, corporis, honoris, vel pecuniæ.

Dixi: Iustitiæ: quo differat ab actibus virtutum Theologarum, Fidei, Spei, & Charitatis; quibus redditur Deo cultus debitus interior: & ab actibus Prudentiæ, Fortitudinis, & Temperantiæ, & aliarum uirtutum eis attributarũ, seu potentialium, quibus animis nostris potius, siue principalius, quàm nostris rebus exterioribus medemur, & proficimus, ut post S. Tho. diximus latius & utilius, infra eodem nu. 11.

Dixi: Specialis, quo differat ab actibus Iustitiæ generalis, quæ uerfat in referendo omnium uirtutum moralium actus ad bonum cõmune humanum: sicut charitas in referendo eisdem ad bonum commune diuinum, quod est Deus, ut post S. Thom. in 2. 2. q. 25. art. 4. diximus in Apologia lib. de re ditib ecclesial. q. 2. monito 1.

Dixi: Cõmutatiuæ: quia ut S. Tho. 2. 2. q. 61. art. 1. & q. 62. art. 1. re ceptus ait, requiritur æqualitas inter id, quod restituitur ex una parte; & inter id, quod debet restitui ex altera: & quia non est actus iustitiæ distributiue, quæ commune priuatis diuidit.

- 7 Dixi: Quod suum est: ad significandum, quod per cap. si res. 14. q. 6. & cap. sæpe. de restitu. spol. & mentem omnium doctorum in illa commi miscentium, & Caiet. in utroque loco supra citato, quisquis rem alienam contra uoluntatem domini habet, tenetur restituere illam: quæquam

alio modo si eam bona fide habuit, & retinet, & alio si mala. Quia si bona fide accepit & retinet, si eam amittit, aut absq; ipsius culpa perijt, satisfacit restituendo id, quo factus est locupletior, l. sed et si. §. 1. & l. item veniunt. §. 1. ff. de peti. hered. Itaque qui bona fide emit aliquid a non domino, tenetur suo domino illud restituere; simul ac eius esse scierit, etiã non reddito pretio pro eo dato l. mater. & l. mancipium. C. de rei vendic. & si iam illud non habet, tenebitur ad id, in quo factus est locupletior; puta, pretium, quod pro illo habuit, per d. l. sed si possessor. §. 1. Quod si in nihilo factus est locupletior, ad nihil tenetur domino, neq; alteri, cui bona fide venderet illud eodem, vel minori pretio, quo emerat; in creditore. & l. cum ea. ff. de euctio. quia nihil amplius, quam firmum habet; licet, si pluris venderet, quam emisset, illud plus restituere teneatur, quia quo ad illud alienum retinet; aut aliud pro eo, ut recte dixit Caietan. 2. 2. q. 62. art. 6. & in summa verbi restitutio. §. 2. ad d. l. pro quo sunt dicta l. sed & si. & l. item veniunt.

Contra quæ facit primo, quod is bonæ fidei venditor tenetur emptori de euctione, cap. si. de empt. l. 1. & toto tit. ff. de euct. Sed responderetur, quod liberabitur cedendo actionem de euctione; quam contra eum, a quo bona fide emit, habet, l. in creditore. ff. de euct. quia ea factus est locupletior, ad quod etiã in conscientia tenebitur.

Secundò facit contra hæc argumentum cuiusdam eruditæ, fundantis se primo, quod infra eodem cap. num. 167. diximus, eum, qui pecuniam adulterinam ab alio bona fide receptam tertio tradit, postea quam id rescierit, teneri ei restituere legitimam. Secundò, quod qui bona fide vendit aurichalcum pro auro, postquam rescierit, tenetur tantundem veri auri restituere. Tertio, quod pretium datum a se bona fide, recuperare potest per euctionem, & non potest iuste vtrumque retinere.

Sed responderi potest ad dicto prima, quod non est eadem ratio de tradente pecuniam adulterinam, vel aurichalcum pro auro, & de tradente rem alienam, sed veram, quia ille tradit rem intrinsecus defectuosam; & ita falsam, & communiter est in aliqua culpa accipiendò, vel dando: hic autem rem intrinsecus veram iusti valoris; & ita communiter non est in culpa accipiendò, neque dando. Et vrgenti, quid si uterque esset in culpa, vel neuter in ea? concedi posset idem de vtroque iudicandum, argu. cap. dudum. in 2. de elect.

9 Ad tertium verò, quod solù concludit bonæ fidei venditorem teneri ad celandam actionem de euctione, quod non negamus, & proxime concessimus. Supradicta ratione qui ad cenam inuitatus ex vitulo alieno edit; quamuis restituere teneatur id, quod mala fide comedit: si tamen id bona fide fecit, solum tenetur ad illud, quod ob illam cenam domestico sumptui subtraxit, & si nihil subtraxit, ad nihil tenetur; quia solù quod subtraxit est apud eum ex illo vitulo alieno. Idem dicendum est de usu alienæ vestis,

vestis, quatin quis suam esse arbitratur: si enim ob id, quod eam gestavit, suam seruavit, tenetur soluere usum, aut quantum ob illum propriæ perierit. Tertio facit, quod iure dubitari potest; an qui emit bona fide rem alienam a non domino, de hoc certior factus, illam reddere venditori possit, & suam pecuniam recuperare? Ad quod respondetur posse, ut respōdet Alexand. Halen. doctor irrefragabilis. 4. par. quæst. 86. memb. 3. quem Gabriel in 4. lib. senten. distin. 15. & alij sequuntur.

Quartò, quòd uidetur cooperari venditori ad peccandum in retinendo alieno; quòd Medina contra tenet in eo, qui credit uenditorem nūquam restitutum eam Domino.

Ad quorum prius respondetur, negando, quòd, qui rem emptam a non domino, reddit ei, ut pretium datum pro ea recuperet, cooperetur ad peccandum: tum quia actus ille non domini recipiendi rem alienam a se venditam non est de se peccatum; quia id non est de se accipere alienum dolose; quā potest facere sanctè ad finem restituendi eam domino: tum quia ille tenetur restituere illam domino: & ita qui emptor eam restituit illi, uidetur iuuare eum ad exeundum a peccato, & non ad peccandum. Ad posterius autem, negando illud Medina dictum: tum quia id non satis probat: tum quia emptor plus tenetur sibi prouidere, quàm domino rei, argu. l. si præses. C. de seru. & aq. & cap. non licet. 23. quæst. 5. Et reddendo rem non domino recuperato pretio sibi prouidet, faciendo actum iustum, & si ob id per accidens culpa non domini, & non sua, contingat damnum domino, non est imputandum ei, qui reponit rem penes eum, a quo accepit; quum nulla lege iustitiæ obligetur ad aliud, & quod per accidens contingit, non est adeo attendendum, l. si quis nec causam. ff. de reb. credit.

10 Qui autem mala fide recipit, aut retinet rem alienam, tenetur restituere eandem rem si potest: sin minus, tantum quanto pluris ualuit a tēpore iniustæ acceptionis, uel retentionis, quamuis sine sua culpa petierit. Quia qui mala fide contrahat, & retinet rem alienam, semper est in mora, & suo domino petit. l. in re furtiua ff. de cond. furt. cap. mora. cum ei adno. de regu. iur. lib. 6. & ille dicitur habere bonam fidem in hac materia, qui probabiliter credit rem suam esse, aut eius, qui sibi eam dedit, aut illum qui sibi dedit, ius habuisse ad eam dandam, cap. si virgo. 34. q. 2. glo. in cap. si diligenti. de rescript.

Dixi; Vel quod ei debetur, ad includendum redditionem qualiscunq; debiti, siue id oriatur ex contractu, uel quasi contractu, delicto, uel quā delicto, uel lege, statuto, uel sententia obligante ad id conscientiam, uel testamento, aut alia ultima voluntate, iuxta varias leges variorum titularum. ff. & C.

Dixi: Lege veræ iustitiæ: ad excludendos actus religionis, & aliarum virtutum attributarum, uel potèzialium iustitiæ, quibus redditur quidè;

debitum, sed non lege veræ iustitiæ, quæ versatur in reddendo debitum rei exterioris scdm æqualitatem; cum tamen religio, & aliæ virtutes iustitiæ potentiales versentur in reddendo debitum honestatis tantum, vt liberalitas: vel non scdm æqualitatem, vt religio, pietas, &c. Non obft. quod actus restituendi debitum pp transgressionem legis iustitiæ distributiua est restitutio vera, & debita, vt dicitur infra eod. cap. nu. 96. quia iustitia distributiua vera iustitia est, & non similitudinaria: est enim alia species iustitiæ, iuxta S. Thom. recept. 2. 2. q. 61. art. 1.

II Dixi: Formaliter, vel virtualiter: ad includendas condonationes, & alias satisfactiones; quæ virtualiter sunt restitutiones, & solutiones, l. si rem. §. omnis. ff. de pign. actio. & l. 1. ff. qui satisf. cog. n. & glo. in verbo. restituatur, c. peccatum. de reg. iur. lib. 6.

Dixi: De bonis animi, &c. ad significandum, quod non solum ad restitutionem tenetur, qui debet pecuniam: sed etiam alia tria genera bonorum animæ, & corporis, & honoris, iuxta dicta. in c. 14. nu. 26. & cap. 15. nu. 16. cum seq. & infra cap. 18. nu. 33.

Necessitas autem restituendi nascitur ex omni transgressionem legum veræ, & specialis iustitiæ, per quam aliquod damnum alteri cuiuspiam infertur, prout statim dicitur: non autem inducitur ex transgressionem legum charitatis, & misericordiæ, etiam illa, qua alius damnificatur, ut affirmavit Alexan. Halen. 3. par. q. 87. & Altissiod. in 4. par. quos sequitur Adria. in 4. de resti. q. 1. §. de currentibus cum fure, quem pridem sequuti fuimus in repet. c. inter uerba. 11. q. 3. conclu. 6. & infra c. 24. nu. 5. & nuper in Apolog. de rebus; q. 2. monit. 2. & 7. quod etiam affirmat Sotus tamquam communiter receptum lib. 5. q. 3. art. 4. & lib. 4. q. 7. art. 3. col. 4. & alibi sæpe, de iust. & iure. Quod latius alijs fundat, & propugnat prædictus Adrian. qui tamen non uidetur reddere rationem diuersitatis; quam nouè putamus esse, quod transgressio legum charitatis, & misericordiæ, immo & ceterarum uirtutum aliarum a uera, & speciali iustitia, non ordinatur per se, & directe ad ablationem alicuius rei exterioris alterius, sed solum per accidens, & indirecte: quia immediate & principaliter versantur circa actus interiores, secundum S. Tho. 2. 2. q. 58. art. 7. ad 1. & art. 8. Transgressio autem legum iustitiæ, quæ principaliter versatur circa actus exteriores secundum eundem, per se & directe ordinatur ad auferendum aliquid ab alio, quod causat restituendi obligationem. Ob quod diximus pridem in prædicta repet. cap. inter uerba, multum referre inter testem obligatum ad dicendum uerum lege iustitiæ; & inter obligatum lege charitatis, ut etiam infra ca. 24. nu. 5. ponitur differentia inter obligatum ex contractu ad alendum, quæ est obligatio iustitiæ, & inter obligatum ad idem per uim eleemosynæ, quæ est actus charitatis, vel misericordiæ illius filii.

Quis restituere teneatur.

S Y M M A R I V M.

- 12 **R**estituere quis teneatur, late. & 13. & 14.
 14 Peccare faciens quis, quid restituat.
 15 Metus minor iusto cogit restituere in foro animæ.
 16 Libertas animi non tam minuitur blanditijs, ac metu.
 17 Restituere plus tenetur delinquens, quam. contrahens, & consensiens. & 18.
 19 Ministrum a restituendo non excusat iussus domini.
 20 Delinquens non excusatur eo quod alius id fecisset.
 20 Opitulans damnum danti qui totum, qui partem, qui nihil restituet.
 20 Borbonium qui ducem urbem vastantem iuuit, quantum restituet.
 21 Furantem non impediens qui restituet, & quis non.
 21 Damnum impedire cum periculo qui etiam iudex non tenetur.
 22 Restituet quis confessarius negligens. & nu. 23.
 23 Confessor potest dicere heredi restituenda mortui.

12 **L**X prædictis colligitur vna regula brevis, scilicet, Quod omnis & solus ille ad restitutionem tenetur, qui aliquam rem alienam tenet, vel aliquid lege iustitiæ specialis veræ debet. Quæ regula continet illas uiginti manus, scilicet, feneratoriam, raptoriam, &c. quas S. Anton. in 2. par. tit. 2. cap. 2. a §. 2. grauiter & late tractauit, & decem & septem dicta, quæ adiunxit Siluest. verb. restitutio. 2. & duas regulas, aut radices Caieta. in summa uerb. restitutio. & 2. 2. quæst. 62.

Ex qua regula infertur, quod tenetur ad restituendum. Primò, tenens rem alienam, de quo supra nu. 7. Secundò, obligatus ex contractu. ff. de pact. si cap. 1. eodem tit. cum eis ad not. Tertio, obligatus ex quasi contractu, ut tutor pupillo, &c. Inst. de oblig. quæ ex quasi contractu. §. 1. §. tuto res. & §. heredes. Quarto, obligatus lege aliqua iustitiæ, aut statuto conscientiam obligate. Quod addo propter pœnas debitas multarum legum pœnaliu, quæ nõ debentur in foro conscientiæ, ante condemnationem iudicis, iuxta glo. sing. cap. fraternitas. r 2. q. 2. in cuius Cõmentario utiliter, & breuiter diximus, quæ sint illæ, cõtrahendo, addendo, tollendo, ac declarando plurima, quæ prolixissimè scripsit in duobus libris de lege pœnali eruditissimus Alfon. Castrensis Illustrissimi ordinis Franciscani maximú decus. Quintò, obligatus ex testamêto. vel alia vltima volúate ff. & C. de legit. here. de testa. de legat. & fideicommiss. & alijs titu. Sextò, obligatus ex sententia iusta, de qua in tit. de re iudi. etiam condemnante ad pœnam iuxta S. Tho. 2. 2. q. 62. ar. 3. Septimò, obligatus ex delicto dam-

- nificante bona aliena animæ, qualis est persuasio vitiorum vi, dolo, vel metu facta, de quo supra cap. 14. nu. 45. Aut bonis corporis, quale est homicidium, vulnus, &c. de quo supra cap. 15. num. 26. Aut bona honoris, gloriæ, & famæ; quale est contumelia, detractio, &c. de quo infra cap. 18. nu. 33. Aut bona pecuniaria; qualia sunt furtum, rapina, & alia, quorum quædam sunt sine vlllo consensu damnificati, vt furtum, rapina, &c. C. & ff. de furt. vi bono. rapt. vnde vi. & quod vi, aut clam. quædam cum consensu eius, sed coactio per metum. siue vim conditionalem. Quod verum est secundum omnes de timore, qui iniuste iniicitur, & est tam magnus, vt in constantem virum cadere possit, quamuis sua culpa in illum incidat, cap. veniens. de sponsal. non tamen de eo, qui iuste iniicitur per iudicem, l. 3. ff. quod met. cau. aut alium, qui iure damnum, quod timebat, inferre potest, l. nec timorem. & l. si mulier. ff. quod met. cau. Per quod soluitur quæsitum; An datum ab aliquo timore, ne accusetur, ei, qui eum iure accusare potest, repeti possit, tamquam metus causa datû? Respondi non posse, per citata hic, & per textum iuncta glo. & doctrina Bar. cõmuniter recepta, in l. accusaciones. C. de his quæ vi. Nec etiam de metu, qui iniuste iniicitur, si talis non est, vt in uirum constantem cadere possit, quo ad iudicium exterius, in quo paria censentur consentire sponte, & per eiusmodi metum, qui non cadit in constantem uirum, l. metum 2. ff. quod metus causa. & Panor. adiuncta glo. uerb. coactus. de his quæ ui. nõ tamen quo ad forum conscientie, in quo idem censetur, quod quis iusto metu consentit, uel eo minore, dummodo coram Deo ille fuerit causa
- 16 principalis illius consensus, ut recte dixit Adrian. in 4. de restit. quæst. 2. Non est tamen uerum id, quod Caietanus his addidit in summa uerb. restitutio. §. quia uero. scilicet paria reputari quo ad forum conscientie consentire metu, aut blanditijs, quia, ut ille ait, his non minus quam metu animi libertas adimitur: tum quia id est contra expressum l. si. C. si quis aliq. test. prohib. tum quia S. Tho. 1. 2 q. 6. art. 6. determinat, quod passio amoris non inducit inuoluntarium, sicut passio timoris: tum quia est contra rationem, qua idem ad id mouetur; scilicet, quod metus consensus diminuit: amor uero & blanditiæ eundem augment: tum quia est noua doctrina nullo iure fundata: quamquam locum habere possit, quando precibus, & blanditijs minæ, saltem tacite, inessent; quales solent inesse precibus nonnullorum dominorum solitorum male tractare eos, qui precibus suis non parent; cui consequens est, mulieres perditas non teneri ad restituendum ea, quæ suis blanditijs absq; dolo, mendacio, & fraude obtinuerunt ab amicis suis; qui donare, aut gratis dare poterant, ut infra dicemus. Quamquam oppositum Caietan. ubi supra sine textu, & ratione necessaria tenet:
- 17 Octauò tenetur restituere obligatus ex quasi delicto, ut iudex, qui inquam sententiam tulit ob ignorantiam iuris, vel imperitiã, Insti. de obli. quæ

quæ ex quasi delict. nascuntur in princ. Et is, ex cuius domo aliquid eiectū damnificauit alium §. 1. Instit. eodem tit. & tabernarius, & institor tabernæ, aut magister nauis & eius exercitor, de furto, & maleficio in nauis per alium facto. Et caupo, uel stabularius, de re sibi ab hospite commenda, §. item exercitor. Instit. eodem tit.

Nonò peccat, qui consentit delinquenti, siue facienti, aliquo nouem modorum relatorum supra cap. 1. 1. nu. 1. 2. puta simpliciter consentiendo, uel iubendo, consulendo, laudando, recipiendo, participando, tacendo, nō impediendo, aut nō manifestando: hi namq; omnes, & singuli peccant, ut delinquēs, & faciens delictū, licet nulli teneantur ad restituendū tantum, quantū ille; quia faciēs semper & in totū tenetur. Alij uero sex; puta iubens, consulens, cōsentiens simpliciter, recipiens, laudans, aut participans, non nisi ad restitutionem eius, quod ad eos peruenit, & cuius fuerunt causa sine qua delictum non fuisset factum. Alij uero tres; scilicet, tacens, non obstans & non manifestans solum tenentur, quando ad id ex officio obligantur, quamuis fraudulenter & mala uolūate tacuissent, aut obstare, uel manifestare prætermisissent, iuxta omnium fere cōmunem opinionem, ut recte tradit Adr. in 4. de restit. q. 1. col. 1. 2. & Silue. uerb. restitutio. 3. q. 6. & Sotus lib. 4. q. 7. art. 3. de iustit. & iure. quāquam Angel. Richardum secutus contrarium teneat, & idem etiam sentiat eruditissimus Card. Caiet. uerbo, restitutio.

19 Ex quibus inferitur primò, quòd quemadmodum qui percutit, aut occidit proximum iussu alieno ob solam utilitatē præcipientis tenetur satisfacere percusso, aut mortui heredibus; sic famulus vsurarij, qui domini sui iussu ob eius solam utilitatem pecuniam ad vsuram dedit, restituere tenetur, ut Caietanus in summa uerb. restitutio. & 2. 2. q. 62. art. 7. singulariter dixit, & infra eod. cap. nu. 266. declarabitur: quia ille est, qui facit delictū, & dñs consentiens illi iubendo, quidquid contra innuat Paulud. in 4. lib. sent. dist. 15. q. 2. Nec excusatur, eo q̄ si ille famulus non dedisset, alius eam dedisset, sicut nec excusatur percussor, q̄ si ipse illum nō percussisset, alius percussisset, quia si aliquis dominus suis famulis diceret, ut occiderent. N. & cum quisque eorum uellet, & posset illum occidere, unus anteiret, non excusaretur a restitutione; nec etiam ab extremo supplicio per ipsum iudicem infligando, ob id, quòd uel dominus id fieri præceperit, uel quòd etiam si homicidium illud ipse non perpetrasset, alius iussu eiusdem, uel omnes simul illud erant perpetraturi.

Secundò inferitur, quòd iuuans facientem delictum cooperando, qui includitur sub uerb. participans, ex mente S. Tho. ubi supra, & communis, aliquādo tenetur ad restitutionem totius damni per faciētē illati; puta, quum fuit causa, sine qua nihil damni fuisset illatū: aliquādo uero non nisi ad restitutionem partis; eius scilicet cuius est causa, sine qua nō fuisset illa pars damni illata, licet reliquum sic: & aliquando non tenebitur, nisi

tur, nisi ad restituendum illud, quod ad ipsum peruenit; puta, cum non fuit causa, sine qua non fuisset totum damnum illatum: & aliquando ad nihil: puta, quando sine illius opè totum damnum inferretur, & nihil ad eam perueniret.

Tertio infertur, iuste nos nupèr consuluisse eum, qui ita iuuit Borbonium Ducem in capièda, & diripienda Vrbe, anno 1527. quod sine eius opè id non fecisset, teneri ad restitutionem omnium damnorum: eum vero, sine cuius opè id factum fuisset, non teneri nisi ad id, quod ad se peruenisset, vel eius partis, quæ sine ipso non fuisset illata; & ad nihil, si nihil ad eum peruenit, nec fuit causa, sine qua nõ totius, vel partis illius: Concludimus, inquam, secuti sententiam Innoc. in cap. sicut dignū. de homicid. quam probat ibi Ostien. & nemo contra dicit, quamq; Richar. in 4. lib. sent. dist. 15. & Siluest. verb. restitutio. 3. q. 6. cum titatis ab eo, se quantur; immo & Adria. grauis auctor. in 4. de restit. §. de currentibus cum fure. tenet, auxiliatorem, & opem maleficio, & damno præstantem, solum teneri ad restituendum id, quod ad eum peruenit, & non plus, si delictū factum fuisset, vel damnum datum, etiam si ille eam opem nõn tulisset: quamque septem argumentis validis muniuimus, respondendo totidem, quæ pro Caiet. & Soto contrarium tenentibus adduximus.

21 Quarto infertur, quod, si aliquis inueniret furem, qui a suo vicino furaretur, acciperetq; aliquid, quò taceret, non teneretur restituere quod alius furatus fuisset: neque quod accepit, si furis erat: adūmodo esset persona, quæ ex officio ad clamandum, aut manifestandum non teneretur, qui idem addit, quod restituere non tenebitur, quamuis eidem vicino, cui res subrepta fuit, se interroganti, num aliquid uidisset? responderet, se non uidisse. Secus autē, si ex suo officio ad hoc teneretur, vt iudices, & domini, qui ob id stipendia capiunt, vt iustitiam custodiri faciāt; & etiā, nostro iudicio, patres, tutores, & curatores, quo ad bona filiorum suorum, pupillorum, aut minorum, arg. l. cum nõ solum. §. vbi autem. & alijs sequentibus. C. de bonis quæ lib. & cap. duo. 23. q. 4. Nolumus tamen dicere, quod iudex semper teneatur non obstante quolibet periculo mortis aut vulnerum, impedire quodlibet damnum, sed solum quādo id sine temeritate facere potest, vt (nostro iudicio) sensit S. Tho. 2. 2. q. 62. ar. 6. ad 3. per illa verba: *Non multum imminet periculum.* Quia, ut recte Siluest. ait in Rosa aurea, casu 50. non teneretur officialis cum periculo probabili suæ vitæ, & status seruare personam, aut statū alterius particularis: quāuis sic (nostra sententia) Rempub. quando ratio postularet, arg. l. minime, ff. de relig. & sumpt. fun. & l. ut patriz. ff. de iust. & iure.

Ex quibus sequitur, quòd in Capitulo, Consistorio, aut alia vniuersitate, vbi maior parti statur, iuxta l. quod maior. ff. ad municip. cap. 1. de his, quæ fiunt a maiori parte cap. & vbi publicè suffragia feruntur, & pauciores maioris partis sententiā sequuntur, quāuis peccet cōsentiens in delicto

licto secundum Innoc. in d. cap. 1. tamen non tenetur ad restitutionem damni, quod illam malam sententiam consequitur; quia eius causa non fuit, cum & si contradixisset ipse, id consequeretur, vt Caiet. verb. restitutio. cap. 1. par. 5. dixit, & recte, id procedere, quando qui suffragantur nõ data suffragia reuocarent, & quando qui suffragatur, credit propter suũ suffragium maiorem partem non mutaturam, quod suffragijs cõclusit. Nam, si crederet quod propter suam contradictionem alij suam sententiam mutarent, & non contradicerent, cum id facere deberet, diceretur consentire, & eius consensu causa illius partialis diceretur: & ita teneretur, cum ex suo officio ad id obligaretur per prædicta.

- 22 Decimo inferitur, quod confessarius, qui per ignorantiam crassã, aut affectatam absoluit ante restitutionem, vel antequam præcipiat eã confitẽti ad id parato, remanet obligatus ad restituẽdum; quia fuit in causa, ne damnificatus, quod suũ erat, vel ei debebatur, reciperet. Rosel. verb. restitutio. 2. §. 5. Ang. verb. restitutio. ult. §. 5. Quod procedit in confessario vidẽte, aut credẽte, q̃ nisi restitutionẽ præciperet confesso, non restituere, & si præciperet, sic. Non autem in eo, qui solum credit confessum esse obligatum ad restituendum, & id nõ præcipit ob incogitantia: aut quia existimat, id ipsi confesso curã fore: nam is nõ est causa non restituendi.

Nec obstat, quod quidam contradicat. Primo, quia nullo auctore, nec vlla ratione probabili contradicit: ego autem hic cito graues auctores, scilicet Angelũ, & Rocellam. Secundo, qđ ratione friuola nititur; scilicet confessariũ non teneri ex officio procurare vtilitatem creditoris: sed solum consulere pœnitentes; quod videtur dixisse pro consulere pœnitenti, per id quod subdit, Et iuuare animam eius; quæ ratio facit cõtra ipsam: cum præcipere pœnitenti restitutionem, ad quam tenetur, sit consulere illi, & iuuare animã eius. Tertio, quod ego non affirmo dictũ præfatorũ auctorum esse vniuersaliter verum: sed restrinxi illud ad casum, in quo negligẽtia p̃cepti de restitutione est causa, cur cõfessus nõ restituat; quo casu palã est eũ peccare cũ obligatione restituendi: quia qui causam dani dat, damnũ dedisse videtur, c. fi. de iniur. & l. qui occidit. ff. ad leg. Aquil.

- 23 Addo etiã quod Ioan. Maior in 4. lib. sent. dist. 21. q. 3. difficile esse cõfeti, q̃ confessarius iuste dicere possit heredibus eius, cuius ipse confessionẽ audiuit, sibiq. mandauit, ut post eius obitum diceret eis, vt restituerent illud, ad quod obligatus remanebat; quia per hoc videtur reuelare cõfessionẽ sibi factam. Nec mirũ est, eum id tenere, quia ipse sequitur opinionem Scoti, tenentis in ead. dist. 21. quod confessarius nõ potest reuelare confessionem confessi, etiam de ipsius licentia & facultate, etiã iusta de causa data. Nobis tamen, qui sequimur & probamus opinionẽ contrariam S. Tho. & cõmunem in cap. sacerdos. de pœnit. dist. 6. a nu. 116. vsq. ad 120. & supra eod. cap. 8. non videtur difficile; cũ per tale mandatum, expressa, aut tacita facultas ad reuelandum iusta de causa concedatur;

argu. l. 3. ff. de iurisd. omnium iud. cap. præterea. de offic. deleg.

Quæritur hic, quid debeat confellarius iubere pænitenti, qui ex India diues redit? Respon. id ipsum quod alijs, qui similia in bellis iustis, uel iniustis, uel in pace, tyrannicè, uel fortiter cõmiserunt, iuxta ius naturale, & diuinũ, quod nulla recta Monarchia, nec vlla tortuosa Tyrannis euertere potest. Super quo quidam Nostrates pij, & eruditi ediderunt aliqua, quæ timorem quendam futurorum malorum præsentis, & futuræ vitæ incutiunt, digua decisione summæ Potestatis Apostolicæ, audita summa Laica.

Quid restituendum.

S V M M A R I V M.

24 **R**estituatur alienum, idem ipsum, & fructus, vel interesse. nu. 25.
26 *Aliena res male retenta cui perit.*

24 **R**ESTITVENDVM autem est regulariter id ipsum, quod acceptum est, uel debetur, si fieri potest: nisi creditor sit alia re contentus, leum a quo. & l. manifesti. C. de solu. si autem nõ potest, eius æstimatio, auth. hoc nisi, eod. titu. si est æstimabile; qualia tamen non sunt vita, salus, libertas, honor, & fama. l. liber homo. ff. ad leg. Aquil. cap. contingit. de sent. excomm. l. seruorum. ff. de pcc. & ideo pro eis restituendum est, quod vir bonus arbitrabitur, argu. cap. de causis. de offi. deleg. l. 1. ff. de iure deliberan.

25 **Dixi:** Regulariter; quia fallit, quando per restitutionem eiusdem rei, peccator occultus manifestaretur, aut aliquod aliud magnum incommodum sequeretur, per infra dicenda. Et si res retenta iniuste est fructifera, restituendi sunt domino omnes fructus, & emolumenta. cap. graui. cum ei adnotat. de resti. spol. l. cum prætor. ff. de uerb. signifi. & 3. q. 1. per totam. quæ sunt ea, quæ deductis necessarijs impensis in illis adquirendis, colligendis, & conseruandis factis supersunt. l. fructus. ff. solut. matr. l. si a domino. §. fructus. & l. plane. in fi. ff. de petit. hered. habita tamen ratione bonæ, uel malæ fidei iuxta supra dicta nu. 7. & 8. Sed si res non est fructifera, non est restituendum quod ex eius usu, & industria eius, qui occuparam eam tenet, lucrifactum est.

Per quod soluitur dubium de illo, qui torquem aureum a non domino emptum sæpius locauit, an pretiũ locationis restituere teneatur? Respon. nõ enim est negatiue. Nã & vsurarius, & latro nõ tenentur restituere quod lucrati sunt pecunia ad vsuram accepta, aut furtiua, negociationi eã applicantes, immo qui illud accipere uellet, vsuram cõmitteret,

cap. plerique. & cap. fin. 14. q. 3. secundum Scotum in 4. lib. sent. dist. 15. q. 2. nisi quando acciperet pro suo iusto interesse, aut acciperet is, cui surripitur pecunia, quam collectam habebat ad soluendum suo creditori, & ob eius furtum cogitur ad usuram accipere, aut uendere suum prædium minoris, quò ei debitum soluat. Quia talis accipere posset a latrone, & etiam hic deberet restituere omne illud, quod ob id amisit cū omnibus impensis, & damnis ob id acceptis. Et qui aliquam mulam, aut equum meritorum seu locari solitum, furatur, & retinere aliquāto tēpore; quod in causa fuit ne dominus solitam mercedem lucraretur, non satisfacit, etiam in foro conscientia, restituēdo solum equum, aut mulam sine vlla mercede deductis impensis debitis & deduci solitis, ut ait Ioan. Maior in 4. lib. sent. dist. 15. q. 27. & 28. Quin etiā, si fuit vi raptus, furto sublarus, aut retentus, & perijt in potestate eius, qui rapuit, sustulit, aut retinuit, tenetur soluere quanto maioris voluit a tempore, quo male accepit, donec illum domino, loco, & tempore ad recipiendum convenientibus obtulit: & si dominus legitime oblatum noluit accipere, satisfacit, restituēdo tantum, quanti valuit tempore quo accepit.

Quantum restituetur.

SUMMARIUM.

27 **R**estituatur quanti aestimatur damnum certum, aut arbitrarium.
 27 Restituenda rei, si valor incertus est, quid fiet.

27 **R**ESTITVENDVM vero est tantum, quantum satis est ad æqualitatem debiti, aut damni illati; ita ut, si quantitas debiti, aut damni est certa, necesse est, vt tantundem restituatur: sed, si quantitas est incerta, cuiusmodi est damni honoris, famæ, vulnerum fructuum speratorum, seminum satorum, damni emergentis, aut lucri cessantis, & aliorum similibum, restituendum est, quantum bonus vir consideratis omnibus, rei, temporis, loci, & personæ, &c. circumstantijs arbitrabitur. l. certi conditio. ff. de reb. cred. & in princip. Instit. de verb. oblig. & l. 1. C. de sent. quæ pro eo, quod interest. Et vir bonus tantum arbitrari debet, quantum ad æqualitatem requiritur, si poterit; sin minus, quod propius ad eam accedat, argu. l. fideicommissa. §. quamquam. ff. de legat. 3. & cap. Quintaualis. & cap. veniens. de iureiu. habita ratione bona, uel malæ fidei iuxta posita supra nu. 7.

Cui restituendum.

S Y M M A R I U M.

- 28 **D**ominus, cui sua res est restituenda, quis dicatur.
- 28 Domino restituendum quando custos est suspectus.
- 29 Domino suo restituenda res regulariter, sed fallit.
- 29 Prelato dissipanti que res ecclesiastica restituenda.
- 29 Furi cui non restituenda res furtiva.
- 29 Metus qualis excusat quo ad forum conscientie. nu. 29.
- 30 Restituendum an regulariter male datum, & male acceptum.
- 30 Restitutio pauperibus facienda quando de præcepto.
- 31 Meretrix, nec alie mulieres solute, coningate, uel sacre tenentur de præcepto ad restitutionem, pro maleficio aliquo, quod limitatur. nu. 41.
- 31 Restituere cur magis tenetur qui accipit, pro eo quod tenetur facere, quam quod accipit pro eo, quod tenetur non facere.
- 32 Datum quo titulo retineri potest.
- 32 Intellectus cap. de hoc, de simon.
- 32 Restituendum quod male accipitur, sed non quod male datur. & 34.
- 33 Restituendum omne, quod accipitur pro eo, quod gratis tenetur dari, uel debet fieri. num. 33.
- 33 Exempla non restringunt legem.
- 34 Restituant testis, aut iudex acceptum pro testimonio, aut sententia.
- 34 Gratis qui debet facere, turpiter pro illo accipit.
- 34 Intellectus l. 4 §. sed & quod meretrici. ff. de condi. ob turp. cau.
- 35 Meretricis opera an aliquid valeat in genere entis, sed non moris.
- 36 Opera meretricis, & aliorum delinquentium in foro Dei æqualis. & 39.
- 37 & permissa in foro exteriori tantum quoad hoc æquantur.
- 38 Meretrices peccant accipiendo, sed non tenentur restituere. num. 38.
- 40 Vendibile per se ut sit inuendibile ratione admixti.
- 41 Meretrici & impudica confessarij consulant circa eis promissa.

Hoc in loco, Christiane Lector, in editione uulgari confideraui quinque casus occurrentes in hoc articulo, quo quaeritur, Cui est restituendum? in quibus non sine cura & studio uigili discessimus a communi sententia quo ad quædam, quæ etiam nunc perplacent; licet nonnulla, quæ sequutus communem tenui, merito displiceant. Alia igitur methodo, & clariore, ac utiliore, omnia resoluturus simul ac digesturus, ea, quæ Didacus a Leyua & Couarruias, meus olim in Academia Salamanticensi

manticessi feruentissimus auditor, ac pro dilectissimo filio habitus, & postea eruditissimus doctor, & Gymnasta, ac celeberrimus scriptor, ac demum insignis episcopus Segobiensis, dignitate perillustris & Reuerendissimus, scripsit in §. 2. par. 2. cap. peccatum. de reg. iur. lib. 6. quod a
 18 nobis ieiunius eidem prælectum, erudite, curiose, ac copiose dicitur. Pro-
 testatus igitur nullum unquam scriptorem, nec ipsum, qui omnes alios
 in hac re superauit, nec me hætenus penitus in ea mihi satisfecisse: &
 sperans nunc omnib. & mihi satisfacere; precibus gloriosissimæ Mariæ
 Magdalenz, cui dies hic sacer est, fractus, dico primo, distinguendum es-
 se, an agatur de restitutione rei alienæ, male acceptæ, vel male retentæ;
 eo tantum, quod est aliena, aut de restitutione damni dati, intelligendo per
 damnum tam iniustam acceptionem, quam iniusti detrimenti illationem,
 ac in priori quidem membro definiendum, quod res aliena regula-
 riter domino est restituenda, siue sit absolutus dominus, siue dispensa-
 tor dumtaxat, quales sunt prælati ecclesiarum, c. fi. 16. q. 1. & ca. pastorali-
 lis. de donat. ut olim copiose probauimus, in c. r. & c. cum secundum. de
 præb. & nuper in lib. de re dit. eccle. super d. c. fi. 16. q. 1. & in Apolog. eius,
 & in Coment. cap. non liceat. Papæ. 1. 2. q. 2. Per dominum autem intel-
 ligimus etiam illum, cuius custodia est commissa res accepta, aut dâ-
 • nificata, quamuis ea sit domini alterius, & consequenter quo ad hoc
 • ceseatur dominus pignoris creditor, & depositi depositarius, in cuius po-
 • testate, aut custodia est illud, & uobis fingendæ factior, & uoluntati la-
 uandi fullo, seu lotor, & rei commodatæ commodatarius: nam eis resti-
 tuendum est, quod ab eis acceptum fuerit, & non ipsi, quorum sunt, arg.
 • l. cuius. & l. sui. & lita q. fullo. in prin. §. sed et si res pignori. ff. de furt. Ve-
 • rum est tamen, quod in foro cõscientiæ ueris dominis restitui possunt, arg.
 • dictæ. bona fides & notat. in c. in litteris. de rest. spol. adhibita necessa-
 • ria cautione, ne prædicti custodes damno denuo restituendi afficiantur,
 aut alia molestia: ne ueniant in iacturam existimationis fidelitatis,
 diligentiæ, aut probitatis; & modo illud sine scandalo, & sine alterius ini-
 • iuria fiat: maxime aut hoc fieri potest, quando aliquis prædictorum ha-
 • betur suspectus, quod non restituet domino, aut non sine magna difficultate,
 aut damno, quia est fur, aut uersutus, aut opulētus, aut prodigus, aut
 alia simili praua qualitate affectus, iuxta oram sententiam. Immo in istis casi-
 • bus, domino restituendum esse uidetur, nisi timeatur aliquod damnum
 personæ, honoris, aut alia molestia, ut recte sentit Sotus, lib. 4. q. 7. art. 1.
 19 deiusti. & in. Dixi: Regulariter, quia nonnumquam alteri est facienda.

Primo, cum dominus est furiosus, prodigus, aut habet tutorem, aut
 curatorem. l. pupillo. ff. de solu. §. furiosos. §. pupillos. Instit. de inuti. stip.
 l. obligari. ff. de aucto. tuto.

Secundò, quando prælatus est dissipator, qui disperdit bona ecclesiæ
 secundum Caietanum in summa uerb. restitutio. c. 4. & alios recentiores,
 iuxta

iuxta quos non est ei restituendum: sed in utilitatem ecclesiæ conuertendum. Nobis tamen videtur, quod si prælatus non est suspectus, nec ei coadiutor datus, & quod restituendum est, sunt fructus & proventus, quorum ille est legitimus dispensator, illi esse restituendum, arg. notat in cap. veritatis de dolo & contu. & in cap. venerabili, de offi. deleg. & cap. si de accusa. & cap. peruenit, de fideiuss. Quia nullibi contrarium statuitur, & etiam quando id, quod est restituendum, ad ipsa bona ecclesiæ pertinet, quæ ipse non potest, nec debet sine causa alienare; quia non est rextus, qui ad aliud obliget, quamuis hoc casu melius esset ex eorum sententia facere, adhibita tamen cautela, ne alia inconuenientia consequerentur.

Tertiò, quando ignoratur dominus rei restituendæ, adhibita debita diligentia, de qua infra, eod. cap. nu. 170.

Quartò, quando est longinquus, aut in tali loco, ut ad eum mitti non possit, aut non sine magno periculo, aut scandalo, tunc restituendum est IESU CHRISTO Domino nostro, heredi omnium incertorum vniuersali, cap. 1. ad Hebræos. cap. quo iure. 8. dist. vt diximus in cap. noui. de iudic. nu. 3. & 8. disperiendo illud pauperibus eius, aut alijs pijs operibus, quia hoc consentaneum legi naturali videtur, & significat cap. et tu. de vsur. cap. qui habetis. 14. q. 5. cuius autem impensis mittendum sit, quando poterit, ex dictis infra, nu. 43. colligitur.

Quinto, acceptum a fure, quamuis ipse non sit, restitui potest & debet eidem, quo ipse possit, vt debet restituere illa domino cui furatus fuit, nisi cessantibus alijs in commodis, præstaret domino; aut tunc surtenbitur restituere, iuxta S. Anton. 2. par. tit. 2. cap. 1 §. 4. pro quo l. bona fides. ff. de pos. & Siluest. verb. restitutio. 4. q. 2. vt proxime diximus.

Per quod respondetur affirmatiue ad quæsitum An satisfiat reddendo acceptum a fure ei, cui ipse mandauit? quia paria sunt reddere alicui, vel de eius mandato alteri; arg. l. 1. & l. inter causas. ff. manda.

30 Hactenus de priori membro, id est, quo ad obligationem restituendi re alienam. Quo ad posterius vero membrum, id est, obligationem restituendi dñum datum dico quatuor. Primum, quod idamnum datum alicui contra suam voluntatem, vt datum per furtum, rapinam, vim, aut metum, saltè reuerentialem ad id sufficientem per astutiã, dolum, vel accipiendo, ne faceret aliquod damnum iniustum, restitui debet damnificato per tales malos actus, secundum Innoc. Panor. & cõmu. in cap. quia pleriq; de imunit. eccle. Per metum autem intelligo, quo ad forum conscientie, nõ solum illum, quem iurisconsulti appellant iustum, & cadentem in virum constantem, in l. metum. ff. quod met. causa. sed etiam minorem: talẽ tamen, qui sic fuit causa dandi vel accipiendi, quod nisi interuenisset, non fuisset datum, vel acceptum. Quoniã tam canones, quã leges requirentes prædictum iustum metum, respiciunt forum exterius, in quo si daretur rescissio actuum ob leuem metum, omniũ fere peteretur rescissio: & ita respub.

respublicis redundaret, contra intentionem iuris in l. properandum. C. de iudic. & cap. finem litibus. de dolo. & contu. Quæ defumuntur ex mente Ostien. & Ioan. Andr. ex cap. verum, de iure iur. & ex verbis Adria. in 4. de restit. cap. aggredior, vers. ea quibus omnibus. & ex Scoti. quæst. 7. de iust. & iur. lib. 4.

Addidi tamen ultra alios: Talem tamen &c. quia eatenus tantum erit inuaidus actus per metum leuem factus in foro conscientie, quatenus ille fuit causa, saltem sine qua non illius actus, argu. cap. fin. & ibi notat. de iniur. & in cap. felicitis. §. illud. de penis. lib. 6. & per glo. in verb. simplici fauore.

Secundo dico, quod acceptum iniuste de voluntate dantis, ita quod turpitudine versetur ex utraque parte, non est restituendum, saltem regulariter vlli de præcepto: quod etiam in editione vulgari affirmauimus contra communem, quæ vsque ad illam nobis semper placuit, sed tunc re alius perpen. sequuti fuimus §. Anto. p. 2. cap. 5. in prin. Monald. verb. restitutio 2. Angel. verb. restitutio. vers. turpe. & Siluest. verb. restitutio. 2. & verb. de emofyna. q. 4. Pro qua facit Primò, quod nulla est lex diuina, nec humana secularis, neque canonica, qua hoc iubeatur: & ita non est dicendum, illam. C. de colla. cap. legatur. 13. q. 2.

Secundo, quod 1. vbi cum l. sequen. ff. de condic. ob tur. cau. cap. in pari delicto. de regu. iur. lib. 6. l. iur. gentium. §. si ob maleficium. ff. de pact. & canones huius materie statuunt quidem id, quod propter delictum datur, expeti non posse, neque quod ob delictum promittitur, peti: sed non præcipiunt acceptum ob delictum esse alicui reddendum.

Tertio, quod est regula Veruercelli, recepta a S. Anton. vbi supra, Ange. verb. restitutio. 1. vers. turpe. & Siluest. restitutio. 2. quæst. 2. Et ab alijs quamplurimis, quod restitutio, quæ non est facienda alicui certæ personæ, sed pauperibus, non debetur ex præcepto, sed solum ex cõsilio: quod recte limitat Siluest. ubi supra, vt procedat in eo, quod numquam alicui personæ, nec alicui collegio debitum fuit, cuius defectu pauperibus erogari præcipitur, nec his relictum, nec donatum fuit, nec per legem præcipientem, nec sententiam specialem adiudicatum. Cum igitur iuxta communem in hoc casu restitutio pauperibus, & non parti facienda sit, con sequens est, quod non est de præcepto.

Quarto, quod, quando malum, ob quod datum fuit, non cõsequitur, ut, si datu est iudicet, quo inique iudicaret, & recte iudicauit, & episcopo quo ordinaret, aut beneficium conferret, & nec ordinauit, nec beneficium contulit, datore & non pauperibus restituendum est, ut doctissimus Medina in Codice de restit. efficaciter probat.

31 Quinto, quod, vt mox dicemus, meretrix non tenetur de præcepto restituere id, quod pro mercede prostibuli accipit, & neq; alia mulieres soluta, cõiugata, vel sacra, & tamen, saltem quo ad forum conscientie, in criminibus

nibus eis turpitudine versatur ex utraque parte, ut statim efficaciter probabimus, ergo &c.)

Non obstat primò argu. *Adriani*, quo sic in effectu argumentatur: Qui accipit aliquid, ut faciat bonū, quod præcipitur facere, tenetur ad restitutionem, ut iudex qui accipit aliquid, ut recte iudicet, & fur ne furetur amplius, & depositarius, ut reddat depositum, l. 2. §. 4. & ult. ff. de condi. ob. tur. cau. Ergo a fortiori qui accipit aliquid, ut faciat malū, quod tenetur non facere, arg. auth. multò magis C. de sacrosan. eccl. rap. cum in cunctis. de electi. Non, inquam, hoc argumentū obstat; quia solui potest negando, maiorem esse necessitatē restituendi acceptū ob malum portandū, quàm acceptum ob bonū debitum faciendum; quia non est etiā tanta. Tum quia, qui dat alteri, ut bene suo officio fungatur, non peccat, & dat quasi coactus: quia videt, aut timet, & nisi dederit, accipiens non est bene officio suo functurus. At qui ob maleficium patrandum dat, peccat, & sine simili timore dat, & ideo non est ei restituendum. Tum quia qui accipit, ut quod debet faciat, accipit aliam mercedē vlt. scilicet illam, quā habet ad officio suo fungendum, & ideo non debet illud retinere tāquā indebite datum, in quo restitutio fit danti per prædictas leges, & l. 1. & totum tit. ff. de condi. indeb. Tū quia, qui accipit, ut quod debet faciat, non remanet in conscientia obligatus ad aliud; qui autem accipit ob maleficium, eo sequuto, communiter tenetur ad resarciendum damnum per illud datum. Tum quia cōmunis fateretur, cum, qui ob maleficium accipit, non teneri ad restituendum danti, sed pauperibus, & alijs pijs operibus, & ita debet fateri, & hæc obligatio restituendi degēneret a propria restituendi ratione, qua res in primo. statu reponitur, & consequenter debet fateri, non reperiri in hoc casu tantam rationem restituendi, quantum in altero, in quo restitutio fit ipsi danti per prædictas leges. Tum quia idem *Adrianus*, vbi supra q. 19. sub finem post *Aug. uerb. restitutio. 2. §. 4.* fateretur, & ex mente *S. August. in cap. non sane. 14. q. 5. is*, qui ob maleficium accipit, satisfacit restituēdo pauperibus, aut ei, qui dedit, aut cui maluerit, saltem antequam qui male dedit, facultate recipiēdi in sui peccati pœnā. priuetur; qui tamen asserit id, quod accipit, ut fiat quod debetur, soli danti esse restituendū, & per cōsequens debet fateri strictiorem esse obligationem restituendi acceptum ob bonum, quod debet facere, quàm obligationem restituendi acceptum ob maleficium patrandum, Per quæ omnia & singula argumentum *Adriani* clare dissoluitur.

Non obstat secundo illud, quod plurimū vrgere videtur, nempe quod titulus, quo aliquid ob maleficiū datur, est ipso iure nullus, l. iuris gentiū. §. si ob maleficiū. ff. de pact. l. generaliter. ff. de verb. obli. cū vtrobiq; per glo. & doct. citatos, in cap. si de pact. ergo qui accipit ob maleficiū, sine vltimo iure tenet, & cōsequenter iniuste, & tenet restituere, ut fur vel raptor; quia tenet alienū inuito domino, arg. cap. sape. de resti. spol. & cap. si res.

14. q. 6. Non inquam, hoc obstat: tum quia licet pactū, vel cōuentio, qua quid ob maleficium datur, non valeat in illa forma, quā partes solā prærendunt facere; valet tamen, ut donatio quædam uirtualis, uel ut quidā actus habendi pro derelicto, q̄ lex in pœnam male dantis interpretatur caliter male dantem habere id, p̄ derelicto, vel pro donato ad hoc, vt et non debeat necessario reddi, ut alta mente dixit Anto. relatus ibi a Pati. in c. quia plerique. de immun. eccl. & probatur per l. 2. 3. & 4. ff. de cond. ob turp. cau. Ex quibus colligitur non esse paria; quod hmōi accipiens, nullo penitus titulo præcedere, accipiat, & quod accipiat prædicto qualiquali & turpi titulo præcedente. Nam in priori daretur conditio sine causa, vel indebiti, vel rei vendicatio, iuxta titulos de condict. sine causa, & condict. indeb. & de rei vendic. In secundo autem nulla conditio habet locum per præfatas leges, & per leges tit. ff. pro derelicto.

Non obstat tertio, q̄ acceptum per simoniam non p̄t iuste retineri, cap. de hoc. de simo. cum tñ ex vtraq; parte versetur turpitudine, iuxta Extrauag. 2. de simo. respond. q̄ri. in p̄oest. Primo secundum aliquos, q̄ illud cap. non agit de uera restitutione rei acceptæ; quia non iubet restitui danei, sed ecclesie iniuriam passæ, vt Feli. post alios ibi tradit. Nec videtur necessario restituendum esse ecclesie. Nam S. Th. quem ibi alij nō citant, vbi supra determinat, satis esse, quod restituatur pauperibus. Sed contra solutionem hāc faciunt uerba illius c. quibus adstruitur, nō posse illud sine graui salutis periculo retineri, & ita concludit necessario esse restituendum proprie, vel improprie aliquibus. Alij respondent, quod dispositio illius cap. cōtinet pœnam, quæ non debetur in foro consciētiae ante iudicis condemnationem, iuxta gl. sollemnem in c. fraternitas. 1. 2. q. 2. Sed & hæc responsio eodē modo refellitur quo prior. Quare respondendum est, cap. illud continere quiddam speciale in illo crimine propter ea, quæ ibi notantur, & melius colligi possunt ex utroq; Th. 2. 2. q. 32. art. 7. & Medina. C. de resti. q. 26. & Soto li. 4. q. 7. art. 1. de iust. & iur. scilicet, q̄ ibi acceptum fuit pro spiritualib; quæ nullam æstimationem habent, ut ait Medina; aut q̄a necessario gratis dari debent, ut ait Sotus. Nam etiam continet speciale in eo, quod mandat restitui ecclesie iniuriam passæ, quamuis dicant aliter S. Tho. & Sotus vbi supra, quod an fecerint per inaduertentiam, dicam infra cap. 23. nu. 111.

33 Tertio principaliter dico, q̄ damnum iniuste datum per acceptionē iniustam ab eo, qui iuste dedit, ita ut turpitudine sit ex parte accipientis tm̄, restituendum est danti, siue damnificato, ca non sane. 1. 4. q. 5. quod Adria. vbi supra q. 19. col. 4. copiose probat. De hoc numero sunt iudex, licitor, notarius, milites, & eorum duces, & alij, qui rōne sui muneris publici plus suis stipendijs decretis accipiunt, & oēs alij, qui ad faciendum id, quod debent, aliquid accipiūt; puta, qui accipit quō nō furetur, iniuria non inferat, quō recte indicet, aut recta restificetur, aut suū domino

338. *De septimo præc. Decal. Non furtum facies.*

suo reddat, aut quò faciat, vel facere prætermittat alia similia, ad quæ te-
netur per l. 1. ff. de condi. ob turp. cau. & alia, quæ affert Arian. vbi supra.
Hoc tamen moderatur Sotus. lib. 4. q. 7. art. 2. de iustit. & iurè. vt solum
procedat in his, qui accipiunt ad faciendum, illa; ad quæ iustitiæ legibus
obligantur, non autem in accipientibus ea; ad quæ legibus aliarum vir-
tutum tenentur: qualis est; qui aliquid accipit quò non fornicetur, quò
missam audiat, quando tenetur.

Sed contra moderationem hæc facit. Primo, quòd videtur esse noua,
& quòd nullo textu iuris, neq; ulla efficaci ratione necessario probatur.
Deinde quòd l. 2. de condi. ob turp. cau. habet, repeti posse id, quòd da-
tur alicui, ne sacrilegium faciat: & constat legem, quæ veritas factilegium,
esse legem pertinentem ad religionem, ut sanctus Thò receptus docet in
2. 2. q. 99. art. 1. & 3. secundum quem eundem vbi supra, q. 81. art. 4. religio est
diuersa virtus a virtute iustitiæ. Tertio, quòd glo. cum qua trāscurant om-
nes in l. 4. eiusdem tit. ait, repeti posse id, quòd datur alicui, ne fiat mere-
trix, & constat meretricium esse contra legem Castitatis & Tèperantis,
& nõ cõtra leges Iustitiæ. Quarto, qd eadem lege s. si cauetur repeti posse
id, quòd datur furi, vt indicet socium furem, ad quòd potius videtur te-
nere legem Charitatis, quàm Iustitiæ. Quinto, qd datur ab eo, qui est ine-
ptus militiæ diligenti milites, ut eum excusaret a tyrocinio, repeti pòt;
l. quòd euitandi. C. de condi. ob turp. cau. & tamen delecturus milites te-
netur ad bene diligendum legibus militatibus, quæ pòtius pertinent ad
Fortitudinem, quàm ad Iustitiam specialem, saltem commutatiuam.

Sexto, qd eadè ratio turpitudinis videtur militare in eo, qui capit ali-
quid, ut faciat quòd tenetur facere legibus aliarum virtutum, sicut in eo,
qui accipit, ut faciat quòd tenetur facere lege Iustitiæ Turpitu do enim
consistit in eo quòd accipit mercedem pro eo, quòd sine mercede tenetur
facere, quæ ratio peræque militat in omnibus, qui debito legali tenent.

34. Septimò, qd qua ratione repeti potest datum alicui, ne sacrilegium fa-
ciat, eadè videtur repeti posse datum alicui, ne parentes despiciat, ne im-
pediat, siue rebellet magistratibus, & superioribus, & ne sit mēdax, & ne
vindictet se indebite, aut ne alia id genus delicta perpetret; cum omnia
hæc sint debita proximo legibus uirtutū potentialiū Iustitiæ, sicut sacri-
legiū per leges Religionis. Quare moderationē Soti arbitrò solū tenen-
dam in his, quæ accipiunt ut faciant id, ad quòd tenentur solo debito ho-
nestatis morali & nõ debito legali; quale est debitum uirtutis Liberalita-
tis, & uirtutis Gratiæ ut plurimum. Arbitror autē esse uerū quòd p̄dictus
Sotus ait ubi supra; uidelicet, eum qui accipit aliquid, ne male faciat, siue
ut faciat quòd tenetur facere, non teneri ad restituendū in foro conscien-
tiæ, donec qui dedit repetat illud; quia potest tenere illud ex quodā dan-
tis consensu donec repetierit saltem extra iudicium. Pro quo facit, quòd
lex non prohibet translationem dominij rei data, ne maleficium fiat, sed
tantum

tantum concedit conditionem, quæ est actio personalis, quales sunt omnes conditiones, ut notatur in rub. de condi. indeb. & alibi sæpe. Per quã rationem facile responderi potest etiam eis, quibus contrarium tenet Forstinus in Iuris gentium, §. si ob maleficiũ ff. de pact. quem sequitur prædictus Didacus ubi supra. Ex quibus inferitur, quod testis restituere tenetur acceptũ ob testimonium, quod ferre tenebatur, sicut & iudex, qui capit, ut ferat sententiam, ut diximus in repet. c. inter verba. 11. q. 3. concl. 6.

Secundò inferitur, quod hæc consequentia regulariter valet: si tenetur aliquid gratis facere. Ergo turpiter accipit aliquid quo faciat illud, iuxta glo. l. 4. §. si. ff. de condi. ob turp. cau. putat singul. ibi a Ias. cui similis glo. in cap. qui cum fure. de fur. ubi late Anan. Eadem ratione valebit illa argumentatio Is potest accipere pecuniam, quo hoc agat in mercedem illius actionis. Ergo non tenetur id gratis facere.

Dico quartò principaliter, quod acceptum a meretrice ob turpem causam fornicationis, non est necessariò restituendum, et in foro conscientie. In qua cõclusionis fere oēs tam Theologi, quàm Canonistæ & Legistæ conveniunt, ut videre est apud scribentes in l. 4. §. sed & quod meretrici. ff. de condi. ob turp. cau. & Sanctum Th. 2. 2. q. 3. 2. art. 7. Paludan. & alios in 4. lib. sent. dist. 13. & super gl. communiter receptam in summa, 1. 4. q. 5. & eos, quos latius citat prædictus Reuerendissimus Segobienfis in d. ca. peccatum. de reg. iur. lib. 6. par. 2. §. 2. sed ratio nulla redditurum a prædictis satisfacit. Non quidem prima iurisconf. in l. 4. §. sed & quod meretrici. ff. de condi. ob turp. cau. quam etiam ad litteram sequitur S. Tho. ubi supra, & omnes alij post eum; videlicet, quod meretrix, licet turpiter faciat, eo, quod sit meretrix: non tamẽ turpiter accipit, cum sit meretrix. Non, inquam, satisfacit illa ratio. Tum quia videtur sibi repugnare, cum presupponat turpe esse meretricari, & non esse turpe mercedem pro meretrio capere. Cum l. 2. eiusdem titu. probet ideo turpiter accipere quem aliquid, ut hominem occidat; quia turpe est hominem occidere: & turpe esse accipere, ut sacrilegium faciat; quia turpe est sacrilegiũ facere. Et l. 3. hæc turpiter accipere iudicem, ut inique iudicet; quia turpe est inique iudicare. Et l. 4. turpe accipere, ut stuprũ faciat: quia turpe est stuprum facere. Cum igitur dicat esse turpe meretricari, cogetur etiã dicere esse turpe propter meretricium accipere. Nec eredo iurecon. posse defendi, nisi per æquiuocationem, dicendo quod cum sentit turpe esse meretricari, intelligit de turpitudine vera iuris naturalis, quod ipse nouit, licet diuinum, contra quod etiam est; ignorauerit, secundum cõem doctrinam gl. in cle. ad nostr. 1. de hæret. & Sanctum Th. 2. 2. q. 154. art. 4. & Ioan. Maior in 3. lib. sent. dist. 27. q. 29. Cum autem ait non turpiter accipere, sentit de turpitudine iuris humani, quod permittit meretricari. Quod si quis ita defenderit iurisconf. ut defendendus est, cogetur dicere, quod iure vero naturali & diuino, sicut turpe est meretricari, ita etiã erit turpe.

pro meretricio aliquid accipere. Et cum in foro conscientie ius naturale, & diuinum sint necessario seruanda, ca. sunt quidam. 25. q. 1. Cogetur consequenter fateri, quod in illo foro vtrumq; est turpe, & meretricari, & ob meretricium aliquid capere: & ita ratio illa non satisfacit quo ad forum conscientie, licet satisfaciat quo ad forum exterius, in quo impudenter meretricari.

Secundo ideo non satisfacit præfata ratio, quia concludit necessario unum falsum; esse veram opinionem Cyni, & Ange. in l. 2. C. de condi. ob turp. cau. Anton. Pan. & cõs in cap. quia plerique. de immueccle. Videlicet, qd acceptum ob fornicationem a mulieribus solutis, clam fornicantibus, est necessario restituendum: & magis id, quod accipitur a coniugatis, & monachis ob eandẽ cam; non minus, quod accipiunt mares, præsertim clerici, & religiosi a feminis, eo qd libidini earum inferuiunt. Quia rõ prædicta, quæ nititur permissione legis humane; cessat in illis omnib. præsertim coniugatis, monachis vtriusq; sexus, & clericis. Quoniam etiam in exteriori foro hi oēs puniuntur per leges titu. ad l. Iul. de adult. ff. & C. & cap. 1. & 2. de adult. & l. unica. C. de raptu virg. & 27. q. 2. per totam. Cuius tamen cõtrarium est verũ, ut tenet Henricus Boic. in c. peruenit. de adult. Cui consonat vsus confessariorũ, ut in editione vulgari tenuimus hic, & in d. c. peccatum. & in c. 1. & 2. de adult. quibus in locis numquam fuerunt mihi copia sufficientes ad rñdendum huic argumento, & ita nec proposui illud, nec respondi, & miror, qd eum illud grauiter proposuissent Cyn. Anto. Pan. & qui sequuntur eos: nemo tamen nostrum, qui cõtrarium tenemus, ei iuste satisfacit, nec certe satisfieri potest, nisi alia ratio addatur rationi prædicti iuriscõs.

35 Non etiam satisfacit ratio Adriani; videlicet, qd meretrix nil accipit alienum inuito domino. Tum quia illi tam est locus in omnib. alijs delictis, in quibus alicui datur spõte aliquid, vt delinquat, quàm in meretricio: Cuius tamen cõtrarium tenet ipsemet Adrianus, & cõmunis, quæ cõtrarium nostri prædicti tertij dicti tenet. Tum quia iurisc. significat hoc esse speciale in meretricio, per illa verba: *Non ratione*. Ratio item Caje. in 2. 2. q. 3. 2. art. 7. videlicet, qd vsus meretricis est materia vendibilis, & non reifactæ, quam Sotus, & recentiores magni facere vñr, licet aliqua ex parte satisfaciat, quo ad ponendum differentiã inter acceptũ ratione criminis simoniæ, & acceptum ratione meretricij, quo ad quam astruendam, eam ille reddit: non tamen satisfacit, quo ad alia. Nam equè, imò magis vendibilis est opera eius, qui se locat ad militandum in bello iusto, ad ducellũ cõmittendum, & ad fuste cædendũ, vel occidendum alium quàm opera meretricis ad explendam libidinẽ, volentis chancã non habent. Nam palam, & passim conducuntur, vel emuntur opere licitorum, quos vulgus Hispanũ borreiros, vel verdugos, & Italũ, boia, siue manigoldo appellant, & l. n. s. remouet. ff. de postula. edicte de locanti-

locantibus operas ad pugnandum cum bestiis, & idem facit l. in arenam. C. de inof. test. At ipsemet Caiet. & prædicti, qui eum sequuntur, negant idem esse in aliis delictis, in quibus ex utraq; parte versatur turpiter: ergo illa non satisfacit.

Ratio uero, quæ prædictus Segobienfis, sequutus aliquot alios, sentit, uidelicet, quod lex permittit, & facit istam operam meretricis, non tamen alias prædictorum operas, non potest defendi: tum quia ipsimet affirmant acceptum à mulieribus, quæ non sunt meretrices, licet sint coniugatæ, & monachæ, non esse restituendum, & constat, nulla lege et humana, earum in hac re operas iustas fieri: tum quia lex naturalis, & diuina, quæ necessario est seruanda in foro conscientiæ, damnat illam: nec ulla lex humana tam potest quod ad illud forum iustificare, arg. c. erit autem lex. 4. dist. & c. si de præscriptum quia sequeretur, quod acceptum ob operam pugnandi aduersus feras, cum probabili uitæ periculo, non diceretur turpiter acceptum, secundum leges humanas, & alias aliarum gentium, quæ id probant, aut certe permittunt, iuxta prædicta in l. 1. §. remouet. ff. de postul. & l. in arenam. cum ei adnotat. C. de inof. testa. quod tamen uidetur esse contra mentem eorundem: quod idem esset dicendum de opera conductorum ad duella, ubi permittuntur, & ad furta, ubi ea non puniuntur: quod tamen est contra l. 2. & 3. ff. de condi. ob turp. cau.

36 Quare omnibus omnium dictis ruminatis, asserenda arbitror tria. Primum, quod nulla est differentia quoad forum conscientiæ, in quo lex naturalis & diuina necessario seruanda est, inter acceptum ob operam meretriciam ab una parte, & ob operas ad alia maleficia, in quibus utrinque turpiter uersatur, ab altera. Quia in omnibus datur, & accipitur, contemplatione maleficii damnati & punibilis in illo foro, & in omnibus æque uoluntarie datur, & in omnibus æque admittitur turpiter ab utraque parte, quo ad illud forum.

Secundum, quod ratio solida & uera, quare acceptum ob operam meretriciam, non est restituendum, est, quod acceptum uoluntarie ab alio, ita ut ab utraque parte admittatur turpiter, nulli est de præcepto restituendum, iuxta conclusa sup. in 2. dicto contra Palu. Adri. & alios multos pro diuo Ant. Monal. Ang. & Silu. ibi citatis.

Tertium, quod uerus intellectus. §. supra citati, sed & quod meretrici, eo ligitur ex supradictis in cōfutatione primæ rationis, uidelicet, turpe esse meretricari iure naturæ non tamē iure humano, ideo licet meretrix turpiter faciat, attento iure naturali, quod est meretrix: non tamen turpiter accipit mercedem, attento iure humano, quod permittit, eam esse meretricem, & ita ille. §. solum habet locum quo ad forum & territoriū, in quibus opera meretricis est permissa, & non quo ad forū & territoriū, in quo illa est damnata, & punitur; quale est forum conscientiæ: & cōsequenter meretrix quo ad forum conscientiæ, in quo eius status datur, non

non minus peccat accipiēdo mercedem pro illa opera foeda, quā prae-
stat, quā qui accipiunt mercedem pro operis locatis ad occidendū, ad
(vt ita dicam) duellandum, & iniuste bellādum, ac alia huiusmodi nec
consequenter in illo foro tenetur minus ad restituēdum, quā illi. Sed,
quia illi per conclusa in praefato dicto secundo non tenentur de praece-
pto, sed de consilio tantum restituere, quae est conclusio communis & an-
tiqua speciali & noua ratione efficaciter fundata.

37 Ex quibus tribus dictis, & eorum fundamētis inferitur primò, q̄ prae-
dictus sed & quod meretrici, habet locum non solum in meretrice, sed
etiam in omnib; alijs, qui operas suas locāt, aut accōmodant eis rebus,
quae permittuntur in foro exteriori, licet damnentur in interiori; qualia
sunt multa, quae permittuntur iuxta c. denique. 4. dist. in spectaculis car-
nis priujs, & aliorū festorum, & in hastiludijs, corneamētis, choreis, &c.
Quales itē erant pugnae, quas Romani permittebant cum feris, ad quas
qui locabant operas, licet fierent infames, vt sunt meretrices: nam per-
mittebantur, & non puniebantur plus, q̄ illae, & accipiebant suarū ope-
rarum pretium, non secus q̄ illae, iuxta praedictam l. 1. §. remouet. cū seq.
ff. de postul. & l. in arenam. C. de inof. testa. quae est conclusio quotidiana,
comprehendens in nuereros, qui cōducunt operas ad multa ludicra,
quae sunt saltem peccata venialia, & ita damnata in foro interiori: sed
quia non sunt damnata in exteriori, quō ad mercedem accipiendam &
retinendam, aequantur meretricum operis.

38 Secundò inferitur, opinionem doctissimi Iosa Medina in Codice de
rest. q. 20. quā praedicti Didacus & Sotus penitus carpunt, esse veram,
qua parte ait peccare meretrices accipiendo mercedē tamquam debitū
operae suae fornicariae: tū quia accipere mercedem pro opera occidendi
aliquem iniuste, vel furandi, vel infamandi vel aliquod aliud delictū faci-
endi, est peccatum, secundum oēs, & non alia ratione, q̄ quia occide-
re, & alia praedicta facere, est peccatū. Ergo & accipere mercedē pro for-
nicandi opera est peccatum, cum illa opera sit talis in foro conscientiae;
tum quia in confesso est, qđ assassinus & quiuis alius locās operas suas
ad committendū peccata, & accipiens mercedem ob eas peccat: tum
quia licet non concludat, q̄ opera meretricis sit inuendibilis, eo quod
est peccatum, & peccata nullius pretij sint, immo nihil, iuxta illud Io. 1.
expositum ab Augustino: *Sine ipso factum est nihil*, i. peccatum, eo quod,
vt respōdet Sotus, licet opera illa foeda meretricis, quatenus est peccatū,
nullius sit pretij; quatenus tñ est res quaedam humano vsui accommo-
data, pretio aestimari pōt. Licet, inquam, argumentum Medinae non con-
cludat, operam illā de se & in genere entis esse inuendibilem; concludit
tñ esse inuendibilem in genere moris, & actus intrinsece mali, pro quo
nihil iuste posse promitti, dari, vel accipi, sancitū est ab oibus iuris vtri-
usq; auctoribus, vt videre est in l. iurifgentium. §. si ob maleficium. ff. de
pact.

part. r. 3. 2. & *per totum tit. de condi. ob tur. cau. &* *generaliter ff. de*
receptat. l. 1. ff. de receptat. & *C. de condi. ob tur. cau. per totum tit. &*
cap. v. de homicid. lib. 5. & *in alijs innumeris locis. Nec usquam in iuribus*
conuenit, quod significet licere accipere pretium pro opera peccandi, vel pec-
cato cooperandi, excepta vna mere vice, quo ad forum exterius: quia quo-

39 *ad illud non peccat, nec punitur, &* *omnis opera pro impunita reputatur:*
rum quia non est bona consequentia, qua Socius utitur, scilicet opera me-
retricis, quatenus est opera; & *quidam actus vsui humano accomodus,*
est alicuius pretij & *estimabilis: ergo pro ea aliquid accipi potest. Quo-*
nia omnis opera exterior, qua peccator operatur peccatum, vt pluri-
imum est talis; & *tamen nullus vnquam Catholicorum, quod sciam, di-*
xit licite posse pro ea, saltem quando est intrinsece mala, qualis est opera
meretricia, capi aliquam mercedem.

40 *Non obstat, quod actus peccati consideratus in genere entis est quod-*
dam ens, & *consequenter quiddam bonum a Deo, vt diximus in Prælu.*
7. nu. 17. & *15. licet idem consideratus in genere moris sit nihil, &* *nullus*
pretij, quia omnia iura diuina, & *humana respiciunt in eo magis, id quod*
est in genere moris, quam quod est de genere entis, quæ sunt inseparabi-
lia: & *ita vetant absolute, ne pro tali actu accipiat, detur, uel promitta-*
tur aliquid, excepta, vt dixi, vna fornicatione, & *alijs similibus actibus,*
qui, licet sint peccata in foro interiori, permittuntur tamen in exteriori,
vt prædictum est. sic in simili Caietanus ait, in 2. 2. q. 100. art. 2. ad secun-
dum dubium, quod licet actus conficiendi sacramenta & *ministrandi illa*
sint res temporalis non tamen potest uendi; quia magis attenditur spiri-
tuale, quod sine illo non potest esse, quam substantia illius. Per quod ip-
sam dictum Caietani ob omnibus receptum probatur, q. licet aliquid sit
in se uendibile, non tamen potest licite uendi, cum miscetur inuendibili.
Sic ergo actus delinquendi, licet sit in se uendibilis, coniunctus tamen
peccato, quod est inuendibile inuisibiliter, non potest licite vendi.

Tertio infertur, opinionem prædicti Medinæ non esse veram, qua parte
ait, acceptum a meretrice in opera sua forde mercedem, esse in foro con-
scientiæ restituendum: quia per conclusa efficaciter supra in dicto secun-
do, non est restituendum de præcepto id, quod turpiter acceptum est a
turpiter dante: at per prædicta, quo ad forum conscientiæ, non solum
datur meretrici turpiter, sed etiam turpiter accipitur ab ea, qua datur &
accipitur pro opera, & *actu qui est peccatum, &* *non quale quale, sed mor-*
tale, secundum fidem catholicam, vt prædictum est. Ergo non est neces-
sario restituendum, sed retineri potest tamquam donatum, vel derelictum
ab eo, qui dat, ut dixit Anto. in cap. quia plerique. de immun. eccl. de supra
in dicto secundo, relatus, & *declaratus.*

Quarto infertur, necessario idem dicendum esse quo ad forum consci-
entiæ, de alijs feminis, & *maribus, cuiuscunq; ordinis, qui ob fornicationem*
operam

operam aliquid accipiunt, quod dictum est de meretricibus, & e contrario. Quia sicut illarum fornicatio est vetita & peccatum mortiferum, ut plurimum in veroq; foro, sic harum fornicatio est vetita, & peccatū mortale in altero, scilicet conscientia, secundum fidem catholicā, iuxta prædictam clem. ad nostrum, de hæret. & eo magis, quod meretrix non solum peccat infringendo non solum præceptum sextum & nonum; sed etiam ut plurimum infringendo octauum, quatenus verat iactantiam, & actū gloriandi, & laudandi se de vita, de statu, vestitu, & auribus ad alliciendū alios in maium turpibus, quod grave crimen esse pronunciat, in cap. quam graue. de excessi. prælat.

Quinto inferitur, partim verum & partim falsum esse, quod communiter aiunt glossæ a multis receptæ, in l. 4. C. de condi. ob turp. cau. & in l. 2. C. eod. & in l. affectionis. ff. de donat. quatenus tenent, promissionem de dando meretrici ob operam meretriciam non valere, nec ex ea posse agi. Per prædicta enim constat id esse verum, quo ad forum conscientia; falsum autem quo ad forum exterius; & e contrario partim esse verum, & partim falsum, quod ait. Barth. in dicta l. 4. ff. de condi. ob turp. cau. a multis receptus, scilicet promissionem prædictam ualere; quia verum est quo ad forum exterius; falsum autem quo ad forum interius.

Neque obstant illa tria, quæ quidā hic opponit. Primum tenuisse me in Enchiridio Hispano, feminas coniugatas, & Deo sacratas peccare accipiendo turpe lucrum pro causa turpis cōcubitus. Secundū, quod nunc omissa priore opinione teneo, posse quidem illas petere, & sibi retinere; sed non tanquam debitum legale, sed tanquam debitum ex animo grato. Tertium contrarium tenuisse Sotum, Caietanum, & Couarruiam.

Quia responderetur primo, superuacaneum fuisse notare primum, & tertium; cum ipse et assuerem ore pleno prætatam mutationem fecisset; & discedere ab opinione præfati Soti, Caietani, & Couarruiæ.

Secundò, quod ipse non videtur satis intellexisse meæ diligenter scripta, nec ego sua negligenter notata. Quoniam confundit petitionem, & restitutionem; promissum, & acceptum, forum interius, & exterius; ius naturale male cognitum ab ethnicis, & idem bene cognitum a catholicis; & obscurat debitum legale, & morale; & causam finalem & impulsivam, quæ omnia ego distincte & dilucide, & fortasse (absit iactantia) altius, & resolutius, quàm alius numquam, distinctius declaravi, ut ex eorum cōtextu omnium aliorum temporum collato, facile diligens & eruditus quisque lector colligat.

41 Sextò inferitur, confessarios prædictarū mulierum, & uirorum impudicorum, quibus ob impudicitiam aliquid promissum est & nondū traditum, debere illis consulere, quod nos cōsulimus tuidā, qui præcepto cuiusdam Magnæ, magnis promissis eius illectus, accepta parte corū, occidit quædam, & ob id uersis solum in aliud Regnum, & quærebatur, quod

quod ille Magnas nō soluit omnia promissa, & pētebat illa. Cōsulimus enim, caueret ne peteret illa tamquam sibi debita iustitia legali; quia nō erant talia propter promissionis nullitatem: & quia per talem petitionē approbaret peccatū, quod ante fecerat, & ita nouē peccaret mortaliter sed quod in litteris, quas ei scriberet, & mandatis, quæ ad eum daret, confiteretur primum, & agnoscere se nihil sibi propter illam operam illicitam præter ipsum infernum, de iustitia deberi, & ita nil se petere ob eam, tãquam debitum legale: sed supplicare illi, ut miseretur eius necessitatis & indigentis, & dignaretur mittere illi promissa, in eleemosynam: non quidem propter eius factum, quod erat abominandum: sed propter affectum, illum magnū obsequendi ei, qui fuit potens, ut præceptis Dei præferret eius præcepta. Ita, q̄ nullatenus placeret ei suum factum illicitum, nec approbaret illud dicendo, ob id esse ipsi aliquid debitum: sed solum probaret affectum magnum atque desiderium obsequendi, quo in ipsum fuit, cum eius iussa compleuit, & erat obsequendi ei in licitis & honestis, quando ea scriberet, & mandaret. Ita quod delictum non sit causa principalis petendi promissa: sed causa impulsiva & occasio, sine qua non peteret. Quod ipsum, mutatis mutandis, debet consulere cōfessarius ei, qui promisit dare aliquid ob delictum, post quod perpetratum vult dare, q̄ ob id promisit: nempe, quod perpetratio delicti non sit causa finalis: sed solum causa, sine qua non daret, & quod det principaliter, ut necessitati eius subueniat, uel honori suo satisficiat. Quod utiliter dixit Caiet. 3. 2. q. 62. art. 5 Sic igitur præfata impudicæ utriusque sexus personæ debent coram Deo & confessario agnoscere, nil sibi deberi in foro conscientis ob illa turpia facta damnata in illo foro: & ita nihil velle, nec desiderare, vt quidquam ob ea promissorum eis tamquam debitum soluatur, ne nouē peccent ea nouē approbando: sed cupere & rogare, vt sibi subueniatur soluendo promissa tamquam moraliter debita magno illi amoris, quo fuerunt in promissionem extra operam illam illicitam, & quo sunt quando hæc petunt, ad inferuendum tñ in licitis & honestis: quod ipsam seruare debent in dando eis promissa, qui promiserunt. Et arbitror, quod, vt prædictus homicida per viam iustam plura obtinuit, quam obtinisset per iniustam ita hæc quoq; personæ impudicæ plura consequentur per hanc viam Deo placidam, quam per contrariam.

Septimò inferitur, omnia supradicta intelligenda esse de his, siue feminis, siue maribus, qui sine fraudibus notabilibus a suis amicis aliquid extorquent; sed non de his, quæ cum fraudibus notabilibus id faciunt. Verbi gratia, dicendo se esse virgines, cum non essent, aut non fuisse cognatas, nisi a magnatibus N. N. longe maiora extorsent. Quia eiusmodi, sicut alij fraudatores, ff. & C. de dolo. restituere tenentur, iuxta ea, quæ dicemus infra, nu. 73. post Gerard. & Adria. Non sunt etiam intelligenda de his, qui accipiunt quidem sine dolo; sed ab his, qui non possunt dare,

l. 1. & 3. C. de aucto. præstan. & l. 1. & 2. C. de præd. min. cap. si quis presbyterorum de reb. eccle. non alie.

Vbi restitutio facienda.

S V M M A R I V M.

- 42 **R**estitutio rei alienæ fiat vbi sita est, si bona fide possidetur.
- 43 *Debitum ex contractu, vel quasi solvatur vbi dictum est, vel petitur.*
- 43 *Debitum ex delicto, aut quasi solvatur vbi damnum passo fiat satis.*
- 43 *Debitum in India petitum an cambijs mittendum.*

42 **R**ESTITUTIO autem facienda est, vbi solutio fieri debet & ita, vbi est sita res, quando restitutio est facienda eo solo quod est res aliena, cū qui bona fide, & sine sua culpa possidet, nihil perdere d. beat, cap. 2. de constit. & l. si possessor. ff. de petit. hered. Si tamen restitutio ex cōtractu, aut quasi debetur, fieri debet in loco expresse, uel tacite solutioni destinato, aut vbi petitur, hac lege, vt extra locum præstitum solutio nec creditori, nec debitori damno sit, l. 1. ff. de eo quod certo loco. cap. P & G. de offi. deleg. & cap. dilecti. de foro compet. §. præterea Insti de actio. & si locus præstitus non fuit, restituendum est vbi coram iudice competenti petitur, arg. cap. fin. de foro competen. & adnotat. in iuribus prædictis. Sed, si restitutio ob delictum, aut quasi delictum debetur, faciendā est in loco, in quo ipsa facta nullum damnum is, cui fieri debet, accipiat, siue restituatur vbi acceptum fuit, siue vbi est dominus, siue in alio loco, ad quem dominus transfuisset, ita vt damnificatus nulla impensa vel alio onere grauetur, quā si damnum datum non fuisset; quia restituere est in primo statu reponere, & redderem integre in statu eo, in quo dominus seruasset, si ab eo ablata non fuisset, l. restituere. 1. & 2. ff. de verb. signifi. & l. 1. C. de sent. pass. & restit. & 2. q. 3. §. si sentit D. Tho. & explicat Caiet. 2. 2. quæst. 62. art. 5. quamuis semper sufficit restituere vbi creditori placeat, l. 1. ff. qui satisda cogan & per dicta supra eod. cap. nu 11. Ex quo colligitur cuius impensis suo domino sit suum mittendum.

Quæstionis magnæ fuit nuper in Vrbe; An is, qui mutuo dedit mille in India, ea lege & conditione, vt, certo tempore lapsa, posset ea petere a mutuuario vbiunque terrarū inueniretur, an postea inuentus in Vrbe teneatur soluere integra illa mille, an vero possit deducere cambia; quibus constat tractatio illorum ab India in Vrbe. Et quidē videtur liberandum soluendo illa integra mille in India, aut etiam in Vrbe deductis cambijs; quoniam l. 1. & totus titulus. ff. de eo quod certo loco, non solū habent

bent locum in debitis aliarum specierum: sed etiam in pecunia numerata, textus est in l. 4 ff. de eo quod certo loco.

Quomodo restituendum.

S V M M A R I V M.

- 44 **R**estitutio facienda est eo modo, quem causa cur debetur postulat.
 44 Remissio sine rei soluendæ præsentia sufficit ad restitutionem.
 45 Debti remissio solutio quædam est. & 46.
 46 Debitum facilius remittitur, dum res soluenda præsens non est.

- 44 **R**ESTITVENDVM autem est eo modo, quem natura contractus, delicti, aut ultimæ voluntatis requirit, & sufficit, quod obligatus per se, vel per alium restituat, Argum. cap. qui per alium. de reg. iur. lib. 6. Et si delictum occultum est, etiam restitutio occulta debet esse, argu. c. si peccauerit. 2. q. 1. §. non tibi dico. de pœnit. dist. 1. Sed cauendum est, ne, quando per alium occulte fit, inter-nuncius, quod restituendum est, retineat, & restituere debet in sua obligatione permaneat, ut dicetur infra cod. cap. nu. 67. Et quidquid S. Anton. 2. par. tit. 2. cap. 4. & Dion. in regula. peccatum de reg. iur. lib. 6. & alij alibi dicant, sufficit etiam quo ad forum conscientia, vt is, cui restitui debet, liberaliter & voluntarie remittat, & condonet, iuxta glo. in d. cap. peccatum. verb. restitatur. & Host. in summa de vsur. §. quæ pœna. ver. quid si. siue realiter ei offeratur, & coram constituitur, quo accipiat, aut condonet, siue solum uerbo offeratur, siue absque vlla reali, vel verbali oblatione, creditor precibus partis aut alterius alicuius internuntij, confessarij, aut alterius remittat & condonet, modo vere & ex animo remittat, & ea sit talis, quæ donari possit, vt recte Caietan. in summa verb. restitutio. resoluit, & Adria. in 4. de restit. q. 2. col. 4. sentit. Et credendum est, eum ex animo remittere, si ipse id affirmat, cum vt acriter Caietan. vbi supra aduertit, nemo alius sit suæ uoluntatis se aptior testis. Quod uerum est, si contrarium non arguunt coniecturæ; quales respondimus interuenisse in quodam casu, in quo austerus quidam dominus, qui suos subditos precibus suis non obtemperantes, per se aut alios uexabat, a quibus certam condicionem petijt; arg. l. 1. §. quæ onerandæ ff. quarum rer. actio non det. & glo. l. 1. ff. quod iussu. Et uidetur nobis cautum, quod Caietan. singulariter addidit, scilicet, quod pauper diuiti debens non ferat ad eum, aut ostendat id, quod est soluendum, sed deprecetur per se uel alium, quo ipsi condonetur, ne rei debitæ præsentia difficilior efficiatur ad condonandum. Cum multo facilius, quod non habemus,

bemus, quàm quòd possidemus, remittamus, & condonemus. I. cum h̄. ff. de transact. facit. l. sed & si ego. ff. ad Velleian. Neque id obstat condonandi liberalitati, sed ad illiberalitatis tentationem reprimendã valet.

Quis ordo in restitutione seruandus.

S V M M A R I V M.

- 47 **D**ebitum omne soluendum si potest, sin minus, prius certum quam incertum. & 48. Et prius res sua domino, nu. 49. quam illud, et illud, nu. 50. & 51. Et prius talium, & talium contractuum, quam usurarum. numero 52.
- 52 Restituere contra ordinem prædictum non sufficit, & 53.
- 53 Debitor creditori posteriori prius petenti cur prius soluit.

In restituendo seruetur ordo, quẽ ius diuinum, & humanum præscribunt, scilicet quod nullus ordo seruetur quando suppetit vnde omnibus soluat, cum omnibus quòd debetur sit solvendum, iuxta illud S Paul. ad Rom. 13. *Cui honorem, honorem; cui debitum, debitum; & cui tributum, tributum, & s. t.* Institu. de iusti. & iur. & quando non suppetit ad omnia soluenda prius debita certa, quorum creditores sciuntur; soluantur, quàm incerta, quorum creditores ignorantur, propter quattuor rationes S. Anton. 2. par. titu. 2. capitu. 7. Vnde sequitur, ut bene adnotarunt Siluest. verb. restitutio 6. quæst. 5. &

- 48 Caietan. verb. restitutio, capitu. 8. multos errare, qui cum non possunt omnedebitum restituere, componunt se super incertis cum prælatis ecclesie, ut id quod eis remittitur tamquam proprium possideant, certos creditores defraudando, uerum est tamen, quòd si res incerta adhuc in eadem specie permanet; puta quidam calix consecratus, reperi- tus, aut ablatu, & adhuc integer, & non potest haberi eius dominus, nec inueniri, potest dari prius Christo erogando in eius pauperes, & pia opera, quia per id nulli creditori præiudicatur: Siquidem debitor non tenetur ex alieno creditori satisfacere, & constat, quòd ille numquam eius fuit, immo semper alienus. §. sacræ. Institu. de rerum diuisione.
- 49 In debitis certis seruandus est ordo Baldi cõiter recepti in l. pro debi- to, C. de bon. aucto. iud. poss. l. quòd primum suo domino suum restitua- tur, vt commodatum, depositum, furto subtractum, aut raptum, quòd adhuc in sua forma, & specie reperitur. Quia hoc in eius, qui restituere debet, bonis non numeratur, cum eius dominium numquam ad illum translatus sit, immo semper penes eum, cuius erat, remansit. Et ideo ante

omnia

omnia alia illi restituendum est, l. si ventri, ver. si tamen, ff. de priui. credi. Secundo loco venditori soluendum est pretium eius, quod uendidit emptori, penes quem res empta est. Quia quamuis illius cōnium in emptorem transierit, l. traditionib. C. de pact. illud tamen remansit obligatum solutioni quandiu in sua forma, & specie penes emptorem inuenit, iuxta dictum Bal. & eos qui eum referūt ubi supra. Pro quibus facit primo, l. 2. ff. quib. cau. pig. vel hypoth. tac. cont. per argumentum a fortiori. Deinde, quòd hoc videtur valde æquum, & rationi consentaneum, saltem ad hunc effectum, quò in hoc ceteris creditoribus præferatur, quando omnium solutioni debitoris bona non sufficiunt.

- 50 - Et idem eadem rōne uidetur de omni eo, quod titulo oneroso datū fuit: uerum est tamen, quòd, si res empta plurius ualeat, q̄ pretium pro ea promissum, eo soluto, residuum cedit aliis debitis soluendis. Verum est item, quòd venditor non habet hoc priuilegium in pecunia habita ex re vendita; nec emptor in pecunia habita ex noua eiusdem rei uenditione, nec in eo, quòd permutatione illius habuit; quia nec pretium, nec habitum per permutationem in singularibus actionibus in eius locum succedit, iuxta glo. Bar. & communem in l. Labeo, ff. de uerb. sign.

Tertio loco seruanda sunt statuta regionis, si qua inueniuntur specialia, super ordine restituendi, ut dicuntur esse in aliquibus regionibus de nummularijs fraudatoribus: & si non sunt, seruetur ius commune, iuxta quòd ij, quibus bona fuerunt expresse obligata, alijs præferuntur, & postea in sua dote vxor, & fiscus alijs creditoribus, quibus non sunt bona prius expresse hypothecata, quamuis tacite sint, l. alsiduis, C. qui potio. in pig. ha. & l. quamuis. de priuileg. fisc.

- 51 - Quarto loco sequuntur ij, quibus sunt tacite hypothecata suo ordine, postea depositarij, nisi quā deposita fuit pecunia ad negociandū, & ut solueretur usuræ, aut interesse, l. si hominem, §. si, ff. de deposit. & l. si uentri, ff. de priui. cred. quia tale depositū vim mutui hēt, l. certi cōdictio, §. si, ff. de reb. cre.

Quinto loco subsequuntur, qui hēt priuilegium personale, quo præferantur alijs sine obligatione reali. Postremum locum tenent alii creditores, qui non habēt hypothecam, nec obligationem bonorum expressam, nec tacitam, nec priuilegium personale, sine consideratione, quæ eorum sit prior, aut posterior, ita ut, quòd prædictis satisfactis supererit, pro rata parte nominum inter hos diuidetur, recipiendo, & amittendo solidum pro libra, vt dici solet, deductis tamen ante omnia impensis necessarijs: sed non pomposis, ac superfluis funeris, & exequiarum debitoris mortui, & publicationis, & copiarum testamenti, & alius ad aditionem hereditatis necessarijs, iuxta Palud. communiter receptum in 4. lib. sent. dist. 15. q. 3. & S. Anton. 2. par. tit. 2. cap. 7. §. 3.

- 52 - Aduertendum tamen, quòd, qui alteri mutuum dedit pro reficienda domo, nauis, aut alia re simili, præfertur omnibus, qui habent hypothecam

eam bonorum domini illius in solutione expretio eius cōsequenda, l. 2. ff. qui potio. in pig. hab. Adde præterea, quod qui debitor soluendo hūc ordinem non seruat, suæ conscientię non satisfacit, iuxta Ostien. Monal. & Siluest. verb. restitutio. 6. q. 7. si ignoratiā iuris, aut facti eū non excusat, arg. c. ea teide Iureiu. nisi quando creditor aliquis in petēdis suis creditis in iudicio, aut extra illud fuit aliis diligentior. Quia tunc non solū potest, sed etiam debet prius illi, quā aliis soluere. l. pupillus. ff. quæ in fraud. cred. Siluest. vbi supra, q. 8. modo alij nō sint magis priuilegiati. Et idem, quod hic diximus de debitore solvente, est dicendū de creditore petente; nempe q̄ non peccat accipiendo suū debitum, quod diligentius petijt, si alij non sunt magis priuilegiati, alio qui sic, violando iustitiam, quæ habet, vt illis priusquā ipsi satisfiat per p̄dicta. Vnde infertur peccare generos, & nurus recipientes, aut retinentes de bonis focerorū, quod eis debetur, scientes eorum bona aliis magis priuilegiatis deberi. Aequum etiā nobis videtur, quod Caietan. verb. restitutio. ca. 8. dicit, q̄ vsurarius prius debet soluere, quod debet per contractus licitos, quib. non est pauperior factus; quales sunt emptionis & mutui, q̄ vsuras inique extortas, etiam si ante illos contractus fuissent extortæ. Per q̄ soluitur, quod hic noue quærebatur. Debet tñ prius eas soluere, quā quod debet per contractus gratuitos, quib. pauperior est factus. Non obit. q̄ Medina teneat oppositum, dicens vsuras esse magis iniustas, magisque prohibitas a Iure diuino naturali, & humano, quā sit retentio debitorum ex alijs contractibus; quia id nō est uerum; magis. n. indubie debeo tibi, quod mihi mutua est, quā quod per vsuram tibi ademi. Cum in mutuo nemo vmquam dubitarit, & in vsuris multi: quāuis male, ut colligitur ex cap. quoniam in omnibus de vsur. & clem. 1. eod. tit. Tum ob alia, quæ breuitatis gratia omitto.

Neq; obstant illa tria, quæ quidā hic notat. Primum me dicere, quod quando bona, quæ sunt restituenda, non sufficiunt omnib. creditis persoluendis, & creditores sunt æquales, restitutio est facienda pro rata. Secundum teneri debitorem ad restituendum, quando posterior creditor debitum suum exigit. Tertium vtriusque dicti contrarium esse probabilius; quia, qui prior est tempore, potior est iure.

Cui respondetur primo, me nō dicere prædicta verba, quæ ipse dicit; sed hæc. Si prædicti, s. priuilegiatis satisfactis, aliquod supererit, pro rata parte nominum inter hos, scilicet nullatenus priuilegiatos, diuidetur: nisi aliqua statuta sint cōtraria, vt dicit S. Antoninus, & est verissimum, & quotēdiana praxi receptum.

Secundò, q̄ ego expresse assentio dicentibus, quod debitor potest, & debet soluere prius creditori posteriori prius petenti, & exigenti debitū in iudicio, vel extra illud, quā priori nullatenus priuilegiato propter diligentiam, quā in petendo adhibet, q̄ pupillus. ff. quæ in fraud. credi.

Et ita

Et ita falsum est, quod ille ait in secunda nota me dicere, scilicet debitorem tenere ad restitutionem priori creditori, quando posterius prius suum debitum exigit, quoniam expressè contrarium assero: quia ut ait lex prædicta diligentia posterioris in petendo suum debitum fecit eum potiorè, sicuti hypotheca, & aliud priuilegium.

Tertium uerum esse non, quod ille ait, me dicere, sed debitorem, qui sciens me debere nullis creditoribus, chirographarijs nullatenus priuilegiatis, & sua sponte non coactus, neque exactus, neque requisitus soluit posteriori fraudans priorem ea parte, quæ illum contingeret, si bona uenerent, secundum communem sententiam peccare grauiter, & teneri ad restitutionem: eo quod soluit, quod alteri debetur, iuxta c. ea te. de iureiur. Per quod damnantur multi, qui uolentes gratificari quibusdam, & uidentes sua bona esse diuidenda per iudicem ob suam mortem, uel ob fugam, uel aliam absentiam inter creditores non priuilegiatos, diminuenda credita pro rata, soluenda uult eis integra, quorum de numero ne sit, caueat præfatus religiosus, si consuluerit hoc talibus debitoribus.

Quarto, quod incogitanter uidetur allegare pro suo proposito c. præfatum, qui prior est tempore, potior est iure. Quia magis probat antiquiorè creditorem debere præferri posteriori, quàm suum propositum; cum palam sit creditorem maius ius quærere sibi credendo, quàm petendo, cum ex illo, & non ex hoc nascatur obligatio contra debitorem. Nec potest huic inductioni responderi a defendente, quod posteriori diligentius petenti possit iuste solui: nisi id, quod iurisconsultus in præcitata lege pupillus sentit; nempe non esse cetera paria, cum posterior creditor est diligentior in petendo. Et præfata regula, qui prior, intelligitur quando cetera sunt paria, ut supet ea adnotauit glo. per l. quoties, utriusque est par causa, unde sumpta fuit illa regula. ff. de reg. iur.

Quando est restituendum.

S. V. M. M. A. R. I. V. M.

- 54 **R**estitutio statim facienda.
- 54 Præcepta affirmatiua, & negatiua non æque ligant.
- 54 Debitor quoties noue peccat non restituendo.
- 56 Restituere quis non posse commode dicitur.
- 57 Restitui non debent bona minoris ordinis cum damno maioris.
- 58 Debitum ex delicto, & contractu quo ad que paria.
- 59 Damnum proprii boni, & lucri non restituere alienum.
- 59 Instrumenta ad uiuendum necessaria quando non restituenda.
- 59 Confessarius aut absoluet eum, qui semel iussus non restituit.

- 60 Necessitas extrema differt, sed non tollit restitutionem. & 61.
- 60 Necessitas extrema non tollit restitutionem etiam eius, quod in ea capitur, & ea
 non minor minus. Et non tollit restitutionem eius, quod in ea capitur, & ea
 non minor minus.
- 61 Communis sibi, & communitate longè differt.
- 61 Extreme patienti satisfit etiam non donando.
- 62 Dominus non fur vel, quæ si consumitur, eo quod iure illam consumat.
- 62 Dominus consumens suam rem interdum restituere tenetur.
- 62 Causa limitata limitatum producit effectum.
- 62 Necessitas decem status differt restitutionem.
- 62 Damnum debitoris, & creditoris, quod differt restitutionem.
- 63 Damnum quod formidatum reipublicæ excusat a restitutione.
- 63 Restitutionem excusat metus probabilis peccatorum.
- 64 Debitor, sciens se talem, antequam damnetur, restituat.
- 65 Confessarius quando iuste differt debitori solutionem.
- 66 Debitor differre non potest soluendo paulatim.
- 67 Restituet quis per alium quando, & per quem faciet.
- 68 Testanti qui potest statim restituere non sufficit legare.

54

RESTITUTIO autem facienda est statim iuxta S. Tho. 1.2. q. 62. art. fin. ab omnibus receptum. Pro quo est cap. sape. de rest. spol. quatenus habet, tantum fere peccare, qui alienum retinet, quam qui accipit. Et quod præceptum restituendi, quamvis sit affirmatiuum, quatenus expressè iubet restituere, est tamè negatiuum, quatenus tacite præcipit non retinere alienum invito suo domino. Et præcepta negatiua semper, & ad semper obligant, quamvis affirmatiua non nisi semper, & ad certum tempus, iuxta eundem S. Th. 2.2. q. 3. art. 2. & Arch. c. si peccauerit. 2. q. 1. & in summa de poen. dist. 5. Panor. & omnes in cap. nouit. de iudic.

Ex quo inferitur. Primò, decisio dubij quando, & quoties quis ob retentionem alieni nouè peccet? Nam omnes tenent, quod non peccat nouè singulis momentis, & quod pluries quam semel peccat cõiter, qui illud multo tempore retinet, & quod peccat, quoties proponit non restituere illud. Et etiam credo, quod quotiescunque vitur alieno, quod restituere tenetur, quamuis de restitutione non cogitaret, Caie. 2.2. q. 66. art. 3. & secundum aliquos, quoties commodè restituere valens non restituit: quod tamen intelligendum est, si id animaduertit, quamvis non statuat illud non restituere: non autem aliàs, si quidem illud potius est status peccati, quam peccare.

55

Secundò inferitur, quod; quamuis, qui nocte in lecto, aut in ecclesia recordatur, se alienum habere, & posse commodè restituere, statim deat proponere actualiter, vel virtualiter restituere: nõ tamè statim a lecto surgeat, aut ecclesiam egredi, quod id restituat: quia id non potest commodè,

& satis

Statim est id facere, quum eommode poterit, boni viri arbitrio. Ad id autem, quod hic quaeritur; An hæc commoditas arbitraria referatur ad tempus, vel ad facultatem restituendi? Respondetur, quod ad utrunq;: ad tempus quidem, per prædicta; ad facultatem autem, per statim dicenda; seruando ea.

Tertio infertur, quod sicut ignorantia probabilis iuris, aut facti quando diu durat a restitutione excusat. l. quod te. ff. de reb. cre. cum ei adno. sic etiam multo magis ab statim restituendo excusabit. Et ut condonatio creditoris pro semper a restōne excusat, sic ab statim restituendo eius voluntaria dilatio excusabit. Siquidem permanente hac, inuito dño alienum nõ retinet, & vt perpetua restituendi impotētia perpetuò excusat, sic impotentia restituendi statim ab statim restituendo excusat. Et dicitur non posse, non solú qui est in extrema necessitate, aut nullo mō pōt: sed etiam qui commode non pōt. l. Nepos Proculo. ff. de verb. sign. c. faciat. 2. 2. q. 2. Ille autem dicitur commode non posse, qui non potest sine damno suorum bonorum altioris ordinis, qualia sunt vitæ, & salutis, respectu famæ, & rei familiaris: & qualia famæ respectu rei familiaris, vt supra dictum est: aut non sine magno damno eorum, quæ sunt eiusdē ordinis, quod aliqua dilatio parum creditori nõcens excusare pōt, ut accurate S. Anton. 2. par. tit. 2. c. 8. prosequitur. Et ita, qui statim aliena bona fortunæ restituere sine amissione ppriorū suæ vitæ, salutis, aut famæ nõ potest, ad statim restituendum non tenetur. Nam quemadmodum iuxta prædicta, in c. 16. nu. 44. nemo tenetur regulariter ad bona aliena inferioris ordinis restituenda, cum damno suorum altioris ordinis, sic & multo minus tenetur ad aliena inferioris ordinis, & qualitatis, cū amissione priorum altioris ordinis statim restituenda, arg. c. cum in cunctis. de elect. & auth. multo magis. C. de sacros. ec. Sic eadem ratione, qui debet centum aureos statim soluendos, si non potest statim soluere sine magno damno suæ rei familiaris, puta non nisi domum suam, aut aliquod prædium multo minoris vendat, quàm valeat, ad statim restituendum non tenetur. Quod (nostro iudicio) non solum locum habet in debito, quod ex contractu, aut vltima voluntate, sed et in eo, quod ex furto, aut alio delicto nascitur, vt sentit B. Anto. vbi supra, quidquid Caiet. vbi supra dicat. Quia quamuis hæc duo debita quo ad suam originem differant (quia in vnus origine peccatum est; & in alterius non) quo ad hunc effectum tamen, saltem in foro conscientiæ, similia sunt: siquidem vtrunque restituere tenetur, & in vtroque totalis impotentia oīno excusat, & sic in vtroque mediocris impotentia mediocriter excusare debet, arg. de toto ad partem. l. quæ de tota. ff. de rei vendi. & ca. pastoralis. s. item si totum. de offi. deleg.

Nec obstat, quod quidam religiosus hic ait, asserere me excusari a restitutione eū, qui si statim restituat, amittet bona, vel statim aduersus per vsuras,

vsuras, vel latrocinium, vel aliam iniustitiam. Cuius contrarium ait esse tenendum.

Cui respondeo primo, mirari me, quod vir alioqui pius, & religiosus imponat mihi, etiam religioso, quamuis indigno, quod ego, nec hic, nec alibi dixi; scilicet excusari quem a restitutione ob conservandum statum adquisitionum per vsuras, vel latrocinium, vel aliam iniustitiam. Immo in hoc ipso loco nu. 59. dico non posse quidem excusari a restituendo aliena, eo quod per illud sibi videretur evenire sibi magnum damnum. Ea rone, quod restitutio alienorum non est damnum restituentis, cum per id nihil proprium pereat. Et quod paulo post dico nu. 62. eum, sicut non potest decenter vivere secundum statum suum, si totum, quod debet, statim restitueret, intelligitur de statu nobilitatis, vel alio iuste quaesito.

Secundo, quod quidquid dicat Sotus, & teneat Couarruias, ut puto pro grandi observantia, qua erat in Sotum multis, & irrefragabilibus argumentis probamus nos contra Sotum: & quasdam suas novas imaginationes, infra nu. 89. esse vera illam præcellentem doctrinam, quam explicatius alijs tradit eruditissimus Caietan. in locis ibi citatis, quem et satis tacite videtur sequi Couarruias in reg. peccatum de reg. iur. li. 6. par. 1. col. antepen. nempe regulariter non esse faciendam restitutionem bonorum inferioris ordinis cum iactura bonorum superioris, quam præfatus religiosus mordere velle videtur, licet aperte id non faciat.

Tertio, quod ego in nihilo recedo a Couarruias, nec Couarruias a me quo ad propositum, si serena mente omnia dicta perpendantur. quod facile, si vacaret, & brevitatis in hoc libro affectata id permetteret, monstrarem Nam & ipse Couarruias, licet me tacito, tenet ubi supra col. 4. idem esse iudicandum de dilatione danda debitori ex delicto, & debitore ex contractu; quod ipse hic dico, nu. 58.

59 Aduertendum tamen, quod non dicitur magnum damnum propriorum bonorum; eo quod sint magnæ res alienæ restituendæ. Quia, ut recte Caietan. verb. restitutio, dixit, illud non est suorum bonorum iacturam facere: sed aliena relinquere. Nec et dicitur magnum damnum propriorum bonorum, non lucrari, eo quod restitutus est; quia ut idem dicit ubi supra, illud non est amittere suum, sed alieno non uti. Quod (mea sententia) non habet locum in instrumentis artis, quibus victum sibi parat, qui restituere tenetur, iuxta S. Anton. nec etiam damnum propriorum bonorum ab statim restituendo excusat. quando restitutionis dilatio etiam magnum damnum, cui est restituendum infert, iuxta omnes.

Quarto inferitur, quod quamuis æquum nobis videatur dictum Caietan. verb. restitutio. c. 6. quod ante ipsum S. Anton. 2. par. tit. 2. c. 8. sensit; scilicet quod confessarius non debet absoluerè eum, qui statim restituere tenetur, nisi prius actualiter restituat, si antea a confessario iussus, restituere prætermisit. Quia quis fides poenitenti in his, quæ pro se, & contra se dicit,

dicat, habenda sit: provideri tamen etiam debet, ne, qui semel defecit, iterum deficiat. licet, inquam, hoc dictum videatur a quom: talis tamen poenitens occurrere possit, & tales circumstantiæ temporis, loci, & causæ, vt confessarius solo restituendi proposito contentus esse debeat. Cû etiam Deus tunc eo (sua benignitate) contentus sit, arg. c. dixi. & c. magna. de pœnit. dist. 1. Quia non est ad amplius faciendum oportunitas, arg. c. si quid inuenisti. 14. q. 5. per quæ respondetur affirmatiue, ad nõue quæsitum; An qui subtrahit decimas, aut impedit solutionem earû, possit absolui ante realem restitutionem, si ab ea aliquo supradictorum modorum excusatur legitime, non obstante Conc. Trid. quod sess. 25. c. 12. prohibet absolui ante satisfactionem eiusmodi subtrahentem, uel impredientem.

60 Quinto infertur, quòd in necessitate extrema cõstitutus, non habes aliud quàm quod ad suam suorumq; vitam est necessarium, restituere non tenetur, nisi creditor eadem necessitate prematur, immo neq; si eadem prematur, arg. ca. si non licet. 23. q. 5. & l. si præles C. de aqua quot. nisi dominium eius, quod restituendum est, semper penes creditorem remansit, quidquid Ioan. Tabien. verb. restitutio. §. 4. dicat.

61 Magna tamen circa hoc quæstio incidit; An sit uera cõis opinio in 4. lib. sent. dist. 15. quam recentiores sequuntur in Armilla aurea; videlicet, cum, qui in extrema necessitate quòd ea se liberet, aliquid accipit, ad restituendum illud non teneri, licet ad pinguiorẽ fortunam euadat. Ad quam breuiter respondeo, oppositum eius, quod rectissime Adri. ubi supra, quæst. 33. defendit, uerius & iustius esse. Nã efficaciter probamus in Apolog. libri de re dit. eccl. q. 2. monit. 4. quòd nemo fit uerus dominus rei qua eget ad liberandũ se ab extrema necessitate, licet possit iuste eã accipere etiam auctoritate propria, & ea uti, quatenus esset ad id necessaria. Tum quia contraria sententia non uidetur probari ulla lege, uel efficaci ratione, sine quib. non est affirmandũ aliquid contra ius regulare, c. legatur. 24. q. 2. §. consideremus. in auth. de trien. & semiss. col. 3. c. confuluisti. 2. q. 4. & c. 2. de transla. præla. & ius regulare habet, id, quod est vnus, sine consensu eius nõ effici alterius. l. id quòd nostrum est. ff. de reg. iur. Tum quia lex illa celebris, quæ est secunda in §. cum in eadẽ. ff. ad l. Rhod. de iact. non habet, res fieri cões per necessitatem, sed esse communicandas. Tum, quia non patiuntur iura, ut eiuldẽ rei dominium sit penes plures in solidum. l. 3. §. ex pluribus ff. de acq. poss. Tum quia legi charitatis, misericordiæ, ac pietatis, & cuiuscũq; alterius uirtutis satisficit, succurrendõ necessitatẽ extremam patienti sufficienter ad hoc, vt ab ea liberetur, vt palã est: at frequentissime succurri põt, & abunde quidẽ extrema patienti, commodando, vel locando ei rem illam, qua eget, non tradendo ei dominũ illius; uerbi gratia. Aliquis, alioqui saltem alibi diues, in montibus Alpibus, uel Pyrenæis niue canis, necessitatẽ extremã

alicuius vestis patitur: & aliquis alioqui pauper, deferēs vestes pretiosissimas, holosericas, pellibus Herminiorū carissimis duplicatas, siue suffultas, obuiat illi, tenetur quidem ei vnā, vel duas, vel plures, & quotquot ille ad illam necessitatem subleuandā eget, commo dare, uel locare: sed non dare, & transferre in illum illarum dominium. Immo, cum se in aliquem locum, vbi necessitas illa cessaret, reciperēt, posset illam, vel illas, quas commodauit, repetere; quod nemo negabit: tum quia nemo diceret, quodd, si quis alioqui diues aliquo in loco fame moriens obuiaret alicui pistori, viginti mulos panib. coctis onustos aliquo agenti, fieret dñs omnium illorū panum, cum tamen qua ratione fieret dominus unius, eadem quoque fieret omnium, anteq̄ ullo illorum ad sedandam famem vteretur. Neq; quisquam diceret, pistorem obligatum esse ad dandum dominium osum illorum illi: neq; illum auctoritate propria posse oēs eos sibi occupare. Immo quilibet eruditus dicit satisfacere pistore communicando illi esurienti panes necessarios ad illā esuriam sedandā: tum quia ridiculum uideretur, & grauitati legum contrarium dicere, extremā famem patienti quæri dominium omnium panum, qui in foro uenduntur, & illico sedata per unum panē fame, illud ei perdit: & rursus iteratā fame fieri eius, & propulsata ea, desinere esse illius: tum quia glossæ receptæ in d. § cum in eadem. & d. cap. sicut hi. 47. dist. afferunt, uerbū Communia in loco dicto, *Necessitas omnia facit cōia*; exponendum esse, per

62 Communicanda. Concludo igitur: per extremam necessitatem proximi, obligare quidem proximos eius ad subueniendum ei tantum, quāto est opus ad liberādum eum ab ea, facereq; sibi ius capiendi illud, etiam propria auctoritate: non tamen efficere eum ipso iure dominum illius necessarij, & consequenter teneri regulariter ad restituendum, cum ad pinguiorem fortunam peruenit.

Dixi: Regulariter; quoniam nonnumq̄, ut infra, nu. 178. dicemus, ex paruitate rei, & aliis cōiuris, iuste credi potest, eum ad id nō teneri.

Non obstat, quod Sotus li. 4. q. 7. art. 1. de iust. & iur. noue distinxit inter eum, qui non habet bona aliqua; ubi extrema necessitate urgetur, nec alibi, & inter eum, qui alibi ea hēt, & inter illud, quod tpe talis necessitatis insumptum fuit, quales sunt res ad esum pertinētes, & inter illud, quod insumptū non fuit, qualis est vestis, aut equus quo vsus est, & concludit, quod qui alibi habet bona, ad restōnem expensū tenetur, & ēt qui non habet ad restituendum id, quod insumptum in illa necessitate non fuit, sed non ad id qd̄ in ea impensum, & consumptū fuit. Nō, inquam, obstat: tum quia ipse fatetur, q̄, qui bona alibi habet, restitue re tenetur etiā insumptum, & cū vnius regionis bona non adimant necessitatem extremam, in quam in alia incidit, fateri debet, q̄ extrema necessitas sola non facit dominū rei alienæ, vt ea vtatur sine obligatione restituendi. Tum quod præsupponit falsum, significās, q̄ omnis, qui licite

licite vti potest eo, quod vsu consumitur, illius dñs efficitur, quia ipsemet lib. 4. q. 1. de iust. & iur. loquens de extrauag. ad conditorē. de uerb. sig. tenet, quod Franciscanus eius, quod licite comedit, & consumit, dñs non est, iuxta c. exijt. de verb. sig. lib. 6. quod nos latius confirmauimus in Apolog. prædicta. q. 1. Mon. 14. n. 1. Tum q̄ etiam præsupponit falsum, quatenus significat, quod nemo, qui consumit aliquid tanquam illius dominus, si est verus dñs illius, ad illud restituendum tenetur. Nam qui consumit panem, & uinum mutuo acceptum, tamquam dominus, & existens verus illius dñs consumit. l. 2. §. appellata. ff. de reb. cre. tamen soluere illud & restituere tenetur. Et ita quamuis extrema necessitas aliquem dominum faceret, quo ad effectum illum ab ea liberandi, non ob id eundem ab obligatione restituendi liberaret: arg. c. cum cessante. cum ei adnot. de appell. Siquidem ad se liberandum ab ea, sufficit dominium, quod per mutuū, vel alium iustum contractum, absq; donatione, acquiritur. Tum quod necessitas solum tribuit ius ad accipiendum, & cogendum, vt illi detur, quod sufficit, ut liberetur ab ea, & non amplius, & ad hoc sufficit mutuo, vel cōmodato, uel alio contractu iuste accipere, aut illi dare, quia limitata causa limitatum producit effectum. l. non oīs. ff. de reb. cred. Concludo igitur, q̄ qui aliquid in extrema necessitate accipit, postmodum cum potuerit ad restituendum tenebitur, siue alibi bona habeat, siue non, siue illud totum consumat, siue non: nisi per coniecturas probabiles iuste præsumeretur donatio, ut supra tactum est, & latius dicitur infra, nu. 118. & 119. Quoniam vltra prædicta sequeretur ex contraria opinione, quod si aliquis, mille militum dux, in extrema necessitate mille ducatorum aureorū alimenta alicuius priuati hominis, vel uillæ comederent, soluere ei non tenerentur, quamuis altero die direptione aliqua licita diuites enaderent, quod est absurdum, & ita non dicendum. l. nam quod absurdum. ff. de bonis liber.

Infertur sexto, eum, qui totum statim restituendo, non posset decenter pro dignitate sui status viuere, ad illud non teneri, quamuis id facere, perfectionis esset, vt ait S. Anto. 2. par. tit. 21. c. 8. col. 7. modo ei sit animus restituendi illud, quamprimum poterit, & modo curet, ne quid in alios vsus, quàm necessarios, & decentes impendat, quo reliquare aliquid, & paulatim restituere possit.

Infertur septimò, quod qñ ex restitutione statim facta redundaret damnū corporis, aut aq̄ eius, cui debetur, non est statim facienda. Quia nec furioso, nec irato ensis depositus, quo creditur, se aut alium percussurū, reddendus est, c. ne quis. 2. 2. q. 2. Neque eadem ratione uolenti bellum facere, aut litigare iniuste, sua pecunia, qua id faciat, & fortiori ratione, si ex ea magnum damnum reipub. obueniret: siquidem eius bonū priuato præponitur, c. licet de regul. & auth. de restit. & ea quæ par. §. licet, colla. 5. Et consequenter nemo dēt facile condēnare Reges aliofue

- Principes, qui aliqua iudicio eius, aliena retinēt, credentes probabiliter ex eorum restitutione, sua regna passura magna incommoda, & bella iniusta, arg. l. si quis fumo. ff. ad leg. Aquil. Quæ tñ non procedunt, quando
- 63 æqualia, vel multo maiora mala probabiliter crederentur euentura ex retentione, q̄ ex restitutione. Depositarius enim, qui sicut putat ex redditione gladij furentis, vel alius penes se depositi secutura percussione alicuius iniustam, ita credit ex retentione secutura esse maiora mala, puta, furentem, vel alium cum cognatorum, & amicorum turba, se & suā domum cum his, quæ in ea sunt, incensurum, restituere tenetur, argu. a cessante ratione iurium prædictorum, quæ illa fundant, quod aliquādo scimus euenisse Et idem dicendum uidetur, quando probabiliter creditur, quod ex restitutione statim facta, sequerentur adulteria, fornicationes, aut alia peccata mortalia, quæ indigentia restituenti, aut eius filijs, aut filiabus sua deret. Quia, vt dicit S. Anton. ubi supra, hæc mala sine comparatione sunt maiora, quàm damnum, quod creditor ex dilatione sui debiti patitur, immo sunt bona altioris ordinis, quàm fortunæ, quæ creditori debentur.
- 64 Infertur octauò, quod multi damnantur ob nō solutionem debitorum, nullum sibi de ea scrupulum conscientiæ incutiendo, credentes se antequam per sententiā condemnentur, non teneri. Quia quoties qui alienum iniuste retinet, & considerat, aut considerare debet, se illud debere, & proponit formaliter, vel virtualiter non restituere sine vlla iusta causa, quæ eum excuset, toties mortaliter peccat, iuxta Ioan. Maior. in 4. dist. 15. q. 26. vt supra eod. cap. nu. 55. declarauimus Nam quemadmodum qui concubinam retinet, non est pœnitens, sed pœnitentiæ illor, & confitendo peccatum peccato apponit, sic qui opere, & uoluntate, sine iusta causa aliēnum retinet, non est vere pœnitens, iuxta Scotum in d. lib. sent. dist. 15. q. 2.
- 65 Infertur nonò, quod confessarius non potest pœnitenti dilationem concedere, quādo certo scit, eum soluere posse, nisi concurrat aliqua cā prædictarum supra eod. nu. 62. & seq. quæ ab statim restituēdo excuset. Quibus adnumerarem casum, in quo uideret confessarius, debitorem nolle se resoluerē ad totum debitū statim restituendū, ob aliquod emolumentum inde sibi proueniens, & creditorem nolle concedere dilationem, parum sibi nocuam, & numquam, aut non tam cito, nec tam utiliter, atq; dilationem concedendo, suum recuperaturum, & ea concessa debitor suam fidem obstringit se ad certum tempus soluturum. His. n. concurrentib. confessarius dilationem, & absolutionem concedere posset, iuxta mentem Angeli in verb. restitutio. vlt. §. 5. post Directorium. Tunc. n. confessarius verisimiliter credere potest, quod creditor illo contentus foret, si sciret, vt ipse secretum intimum conscientiæ debitoris.
- 66 Infertur decimò, q̄ qui debet, & statim totum restituere potest, &

non vult nisi certam partem in singulos menses, vel annos, quousque solutionem finierit, non est absoluendus, quidquid dicant Ostien. & alij. Summissa, iuxta Adrian. in 4. de restit. col. 17. dicentem, q̄ confessarius, qui talem absoluit, cum magnopere decipit; quia qui debet, & potest cōmoderestituere, & non restituit, est in peccato mortali, per prædicta: quod Ioannes Maior. in 4. dist. 15. quæst. 28. ait non solum procedere in debitis ex delicto, & furto, sed etiam in aliis mutuo, aut alio iusto modo contractis.

67 Undecimò, quòd, qui non potest secretum, aut aliud damnum datum restituere p̄ se, sine sui manifestatione, non debet per se, sed per aliã personam secretam, & fidelem id facere, ad quod confessarius, cui reseruatũ est peccatum, aptior aliis uidetur. mō pro fidei habeatur. Caveat tamẽ, quia, si periona media non restitueret, non liberaretur debitor ab obligatione, ut exprimit S. Anto. par. 2. c. 4. §. 1. etiam quando pro fidei haberetur, si dominium rei restituendæ in eum, qui restituit, translatum fuit: quamuis non, quando translatum non fuit, & iuste acceptum fuit, iuxta notata in c. significante. de pigno. Et idem S. Anton. addit, ne multum si dant prædicatoribus, & confessarijs pecuniam potius, quàm salutem animarum quærentibus: & consultum fuerit synggrapham a creditore accipere, in qua confiteatur, se accepisse tantã summam, per N. pro solutione eius, quod alius sibi debebat, sine nominis expressione, & eam pœnitenti tradere. Et in hoc casu restitutio differri potest, quousq; inueniatur persona, per quam fideliter, & secreto fieri possit.

Infertur duodecimò, q̄, qui statim restituere potest, & non restituit, quamuis testamento relinquat, ut restituatur, securus non discedit, si aliquid ex prædictis eum non excusat: nisi quando id fecit, quia probabiliter credit, quòd suus hæres melius præstabit, & nisi hoc persuasum haberet, statim ipse per se restitueret. Ange. verb. restitutio. 3. §. 2. Addo tamen, quòd qui non potest statim restituere, debet remissionis schedam, aut dilationem a suo creditore petere, iuxta S. Tho. 2. 2. quæst. 62. art. 8. ad 2. receptum, nisi tali petitione peccatum manifestaretur per supradicta eodem cap. nu. 3. i. aut aliquod scandalum sequeretur, arg. cap. nihil. de præscrip.

Quæsitũ est aut̄ a multis, An defunctus detineatur in Purgatorio donec eius debita soluantur? Resoluo negatiue, iuxta Sanctũ Tho. in Quodlibet. 6. art. 13. & Adria. in Quodlibet. 8. quia fieri p̄t, vt moriatur martyr, vel statim post baptismum, quẽ recta ire in cœlũ, docet fides catholica, cap. baptismi vicem. de consecr. dist. 4. e. cum Marthæ. de celeb. miss. & ca. debitum. de baptis. vel cum contritione ad oẽm pœnam delendam sufficientem, iuxta cap. mensuram. adiuncta glo. de pœni. dist. 1. uel absolutus virtute Iubilei ad id efficacis, extrauag. 1. de pœni. & rem. Non obstat quod Angel. dixit contrarium per cap. in litteris. de rapt. in illis verbis:

Vt a peccatis suis valeat liberari: quia, ut olim prætegendo illud Salmanticae, diximus, loco verbi, Valeat, quod refertur ad defunctum, debet legi, Valeant, quod referatur ad hæredes, ita quod significat per restitutionem debitorum defuncti hæredes liberari a peccato suo negligentia: aut germanius, quod intelligatur de ope tribuenda mortuo, a accidentaliter per preces creditorum, vel pauperum bene satisfactorum. nam ut ait Sanct. Tho. vbi supra solutio debiti parum prodest defuncto, nisi accidentaliter, modo prædicto. Quare risu, aut potius commiseratione digni sunt filij, & alij hæredes, qui miserentur plurimum defunctis, quod propter debita teneantur in purgatorio, non miserentur sibi, quod tenentur, in statu infernali notabiliter eorum solutionem negligentes, aut differentes, quod plus satis frequenter contingit.

De impediente bonum alienum.

S V M M A R I V M.

- 69 **I**mpediens a consueto aliquo bono quis tenetur restituere. 70. & 73.
 69 Restitutio præsupponit debitum legale.
 69 Privatio præsupponit habitum.
 70 Testamentum, vel legatum qui facit mutari, tenetur restituere.
 71 Intellectus l. i. §. denique. ff. de aqua plu. arden.
 71 Argumentum a contrario quando ualidum.
 72 Iustitia distribuendi beneficia, & officia publica multum differt a iustitia distribuendi communes pecunias communitatis singularibus eius.
 73 Beneficiarium malus elector, uel collator, cui restituet.
 73 Impediens malo animo cur non restituit, & impediens metu sic.
 74 Restituent qui suffragantes, siue notantes.

- 69 **D**EBITATUR hic, An qui alium a consequitione officij, beneficij, aut alterius boni impedit, restituere teneatur? In quo quãuis multum dissentiant doctores, vt patet per Adriano 4. de restit. quæst. 10. & quæstio sit difficilis, eamque Caiet. 2. 2. q. 62. art. 2. ad nubes efferat, omnib. tamen perpenlis, nobis placet, quod Adriano non displicuit, quamuis illud non asseruerit, scilicet, quod omnis, & solus ille impediens regulariter restituere impedito, & damnum passo tenetur, qui impedit alium a consequendo officio, aut beneficio, aut alio bono, ita ei debito, vt haberet iam in eo ius perfectum, quod appellant ius in re acquisitum per dispositionem inter uiuos, aut ultimam voluntatem, collationem, confirmationem, aut aliũ modum legitimum, aut erat ei de iustitia debitum, ita quod habebat acquisitum

acquistum aliquod ius imperfectum; quod appellant ad rem per iustā
 promissionem, emptionem, stipulationem, electionem, presentationē,
 oppositionem, siue concursum, expectatiuam, regressum, accessum, co-
 adiutoriam, primogenium, legitimam, aut alium titulum, qui non dat
 ius perfectum, per quod acquiritur bonum, sed quoddam imperfectū,
 per quod illi conuenit, & acquiritur aliqua actio, vel officium iudicis
 ad iure petendum: nisi impediatur per modos iustitiæ contrarios; videli-
 cet vim, metum, dolum, mendacium, aut aliam fraudem, etiam si aliā
 odio, vel malā intentione impediatur.

Mouet nos ad id primum, quia ex definitione restitutionis posita, su-
 pra nu. 6 colligitur, quod, ubi non est debitum legale, non est, quod resti-
 tuatur, quod etiam affirmat Caic. in d. q. 62 art. 2. & etiam Sotus ubi su-
 pra. At nemini, cui nō est ius in re, uel ad rem, uel officium iudicis ad pe-
 tendum, est debitum legale, licet forte sit debitum morale, & antidora-
 le, ut colligitur ex glo. & alijs Inst. de actio. in prin. & in l. ex hoc iure. ff.
 de iust. & iur. Ergo non debetur eius restitutio.

Secundō, quod restitutio, siue redditio presupponit ablationem, se-
 cundum mentem omnium, quam Sotus ubi supra exprimit. At cui ni-
 hil iuris est, nihil iuris aufertur, quia priuatio presupponit habitum,
 l. decem. ff. de verbo. obliga. capitu. ad dissoluendum, de despons. impub.
 Ergo &c.

70 Tertiō, quod qui blanditijs, sine vi, metu, mendacijs, & dolo, facit te-
 stamentum mutari, aut legatum in alium transferri, restituere non tene-
 tur. l. si. C. si quis aliq. test. prob. Ergo neque qui impedit, ne collator, præ-
 sentator, aut elector conferat, presentet, aut eligat illum, aut illum, uel
 Rex, uel alius, qui potest conferre aliquod officium, uel aliud ius illi, uel
 illi, tenebitur illi, aut illi restituere, arg. l. illud. ff. ad leg. Aquil.

Dixi: Qui mala intentione, &c. quia intentio nocendi, aut malū iniu-
 stum inferendi, necessitatem restituendi non inducit, quāuis in foro cō-
 scientiæ peccatum inducat, nisi adiiciatur ei, opus aliq. exterius iniurijs
 & contrarium legibus iustitiæ, ut si actor mala intentione suspendens iur-
 ste damnatum, licet peccet, non tñ tenetur restituere quidquā, & miles
 in bello iusto occidens hostem, uel diripiens ciuitatem malo animo, & sine,
 peccat quidem, sed non tenetur restituere, quia licet transgrediatur le-
 ges caritatis, uel aliarum virtutum, non tñ transgreditur leges iustitiæ
 specialis, quarum transgressio sola est iniuria, & obligat ad restituendū,
 ut probamus cum communi, in Apolog. prædicta q. 2. monit. 4. Qua ra-
 tione etiam Sotus, quem post hæc scripta legimus, discedit a Scoto, Pa-
 lud. & communi in 4. q. 6 art. 3. a col. 17. quatenus aiunt, intentionē ma-
 lam sine opere iniurioso inducere obligationem restituendi.

Per quæ resoluitur negatiue illud noue quæsitū; An q. odio alicuius,
 famulum prosequitur, & efficit, ut herus eius dignitatē eam, qui non potest
 inuenire

inuenire alium, qui tantum salarij ei soluat, quantum dimittens, teneatur restituere? Respondendum. n. est, quod non, nisi efficeret, vt herus cōtra iustitiæ legem ante lapsum temporis conuerti, eum dimitteret. Nō obst. I. Proculus. ff. de dam. infec. quam Caiet. ubi supra citat, quia illa, & I. fluminum. §. si. eo. tit. pro nobis faciunt: habent. n. eum, qui fodit puteum in suo, non teneri vicino, licet incidere uenas, per quas fluebat aqua in eius puteū. Neque obst. l. 2. ff. de noui oper. nun. quam citat Scotus, quia vitiosa est allegatio, & videtur voluisse citare l. 1. §. deniq; r. ff. de aq. plu. arc. quatenus significare videtur, eū, qui puteum effodit, aut aliud opus in suo facit, vnde damnum vicinus accipit, non teneri de damno, si non facit animo nocendi, significās a contrario sensu. q̄ tenetur si eo animo faceret. Responderi enim potest primo, q̄ argumentum a contrario sensu, licet alioqui sit ualidissimum in iure. l. 1. ff. de offi. eius cui mand. est iur. & cap. Apostolica. de his quæ fiunt a præla. sine consen. c. nil tamen, valet, quo ad ea quibus contrarium exprimitur in iure, iuxta gl. celeb. & receptam, vt tradit ibi late Felin in c. significasti. de foro compe pro qua textus optimus in ca. a nobis 2. de sent. excom. & secundum omnes communiter intentio mala sine opere iniurioso non obligat ad restituendū damnum, vt prædictum est.

Quæ solutio roboratur ex eo, quod Vlpianus ibi noluit innuere obligationem restituendi pp malum animum induci. sed vt clarius confirmaret dictum Marcelli, negantis eo casu actionē de dolo dari, dixit, non esset locum actioni de dolo sine malo aīo, sine quo dolus non datur. l. dolum. C. de dolo. facit pro hoc, quod prædictæ leges fluminū. & Proculus. quæ sunt ipsiusmet Vlpiani, neq; alia lex ponderat bonum, uel malū animū, sed solū an quis iure, vel iniuria in suo faciat opus, quo nocetur proximo. Non obst. quod etiam S. Thom. in d. q. 62. art. 2. significat actum, malo animo factum inducere restitutionem aliquo casu, quo bono animo factus non induceret. tum quia S. Thom. non loquitur de actu solo aīo malo facto: sed malo aīo iniuste facto. & ita intelligēdus est de actu iniurioso alteri, uel modo iniurioso facto; puta per uim, metum, dolum, vel fraudem, de quo statim dicemus. tum quia etiam idem S. Thom. uidetur legisse prædictum §. deniq; & quia non occurrit sufficiens responsio, tentauit aliqua parum firma. De quibus unum est, quod ait teneri quem aliquo casu ad restitutionem, sed non secundum æqualitatē, cum restitutio sit actus iustitiæ commutatiuæ, quæ obligat ad æquale, secundum eundem ibidem, art. 1. Alterū, quod æquiparat in hoc collationem beneficij cum proposito firmo conferendi, q̄ nullo iure, vel ratione necessario probari potest, & reprobatu ea manifesta, quod q̄ pposuit firmiter cōferre alicui beneficiū, si mutata uolūate alteri cōtulerit, ualet collatio, & nō tenetur restituere, nec peccat si æque dignus est. At qui iā cōtulit vni, si mutata uolūate cōferat alteri, peccaret, & nō ualere collatio,

latio, & tenetur restituere, etiam si secundus esset lōge dignior. Tertiō quōd odiū, vel malus animus sine opere iniurioso obligat ad restitutionem, quod cum saluare nititur Sotus, parum sibi cōstat, vt videre est vbi supra. Quare dicta sancti Thomæ in illa responsione ad 4. reducenda videntur ad ea, quæ firma ratione probantur, & tribuenda obseruantia, qua solet esse in sacros canōnes, & sacras leges adeo magna, ut nec latū vnguem ab eorū verbis recedere sit solitus. quod quia non aduerterunt Scotus, Palud. Caieta. & alij, putauerunt Thomam sensisse contrarium, in quo etiam Sotus se satis inuoluit.

72

Non obstat etiam ratio Cajet. vbi supra, scilicet, q̄ officia, & beneficia sunt bona communia, quæ sunt singularib. diuidenda; & ideo, qui ea male distribuit, aut male impedit, contra iustitiā distributiua facit, vt qui male distribuit, vel impedit bene distribuere centum aureos communes singularibus plebis, & consequenter quemadmodum hic restituere tenetur, iuxta omnes, ita & ille tenebitur. Non, inquam, hæc ratio obstat: tum quia illa solū militat in beneficijs, & officijs publicis, & ita quo ad alia nihil probatur: tum quia non est eadem ratio de distributione centum aureorum communium faciendā alicuius communitatis in singulos eius, & de distributione beneficiorum & publicorum officiorū cōmunium ecclesiæ, vel reipublicæ in singulos eius. Nā vt perspicaciter ait Sotus vbi supra, nō sunt beneficia & munera publica cōitatis ita debita ijs, inter quos sunt diuidēda, vt centū aurei communitatis diuidēdi singulis eius sunt debiti eis; eo qd̄ beneficia, & officia publica sunt instituta principaliter p̄ seruitium ecclesiæ vel reipub. & non propter eos, qui seruituri sunt. Et collatores eorū non distribuūt, tamquam debita eis, quibus distribuuntur, sed tāquā debita seruitio ecclesiarum & tamquā electores ministrorum earū, ita quod per bonam vel malam electionem eorum, non fit principaliter commodum, vel damnum eligendis: sed ecclesijs vel reipub. quibus sunt eligendi: sicut præfectus ab aliquo domino edificio alicui cōstruēdo, deligēdo artifices idoneos, vel minus idoneos, non facit commodum vel damnum principaliter idoneis, vel magis idoneis, quos ad illud opus deligere omittit: sed domino, &, si quid damni dat, non tenetur restituere illis, quos omittit deligere, sed ipsi domino, cuius ædificium est male, vel non adeo bene constructum.

Cōfirmatur hæc, eo quod licet iustitia distributiua illud, aut illud officium, vel beneficium, aliquibus dare obliget, regulariter tamen nemini ius perfectum, quod appellant in re, quo suum fiat, concedit, nec imperfectum, quod appellant ad rem, quo debitum illi sit, & possit illud iure petere, quamuis sit dignior, nec vnaquam talis vsus in ecclesia aut reipublica Christiana fuit, etsi sæpe sepius diuisor non dando digniori, aut dādo indigno peccet. Sed quando centum aurei communes sunt particularibus plebis distribuendi, vnusquisque eorum ius aliquod habet, ob

quod

quod illis debetur, & suam partem, aut saltem quantum debetur ex ea petere potest. Dixi supra in conclusione non esse restitutionem faciendam impedito; quia reipub. vel alij iniuste læso, facienda esset, ut ex proxime dictis colligitur.

Dixi: Nisi impediat per modis iustitiæ contrarios, videlicet nim. metu doli, mendaciæ, &c. quia si per hos modos impediret, teneretur. Unde si mentiens me esse mortuum, aut non esse eius consanguineum, aut esse spurium, aut ignarum, aut malum per alias fraudes, aut per vim faceret mutari testamentum, aut legatum, aut collationem, aut præsentationem beneficij, officij, aut alterius boni, & cõmodi factam, aut iam decretam, restituere mihi teneretur, iuxta oes per l. r. & 2. C. si quis aliq. rest. prohib. & l. fin. ff. de hæ. inst. et iuxta Gerardum, relatum per Adr. ubi supra; nec ipse plus cæteris in hoc se extendat. Rõ uero, cur mala intentio damificandi hanc necessitatẽ restituendi non inducit, mendacium aut falsis, aut cõminatio, & alij modi iniusti sic, est quod intentio sola damificandi est contra caritatem, sed non contra iustitiã cõmutatiuam, cuius actus est restitudo, & mendacium, fraus, & cõminatio sunt contra iustitiã; quia per hæc iustus modus acquirendi, qui impedito competit, impeditur. Non tamen teneretur restituere, quantum impedit, nec quantum soluere deberet, si eripuisset iam penitus acquisitum, aut debitum: sed quantum consideratis circumstantijs, iudicio boni uiri uidebitur, ut cõis dicit in alijs casibus, saltem iuxta æquitatẽ, & cõsuetudinẽ in his semper seruari solitam.

74 Ex quo sequitur, quod quoniam beneficia, officia, & cathedra dantur per oppositionem, seu concursum digniori, extante statuto, quod necessario debeant conferri candidatis re præstituto concurrentibus, & competentibus, si satis sunt in id qualificati, & aliquis impediuit, ne darentur legitimis oppositoribus, seu concurrentibus candidatis, sed alijs, restituere teneretur, quia illi iam ius quoddam perfectum acquisierant, ad petendum, ut alicui ex ipsis darentur. Quemadmodum etiam, qui iniuste ab opere agricolam, a scribendo scribam, &c. impedit, teneretur restituere, quia impedit ab eo, quod ipsi iure conuenit, scilicet laborare, aut scribere.

Nec obstat, quod Sotus ubi supra col. pen. significare uidetur, quia non loquitur de scholasticis suffragantibus alijs, quam candidatis: sed de suffragantibus minus dignis candidatorum, de quibus etiam nos in hoc loco, antequam eum videremus, diximus eos ad restitutionem non teneri: quamuis peccent eo modo, quod collatores & electores beneficiorum, per suprãdicta. Sequitur etiam, quod non tenebitur restituere, qui sine vi, mendacio, aut fraude, mihi prohibuit profectioem ad episcopum, cui erat propositum, beneficium alicui digno cõferendi, ne me cognosceret, qui si me cognouisset, mihi illud contulisset; quia illud beneficium adhuc non erat meum, nec mihi debebatur, nec ab eo per modos iustitiæ contrarios prohibitus fui.

Qua causa non restituentem a peccato excusant.

S V M M A R I V M.

- 75 **R**estituitio a debita excusant haec nouem. & seqq.
- 78 Debitor non omnis securus per remissionem quoad peccatum.
- 79 Debitor non excusatur donec debitum petatur.
- 80 Debitor non liberatur specie perempta.
- 81 Beneficij collatio, vel procuratio non est debiti restitutio.
- 81 Officium per profanum quando fit restitutio.
- 82 Restituitio ob qualem ignorantiam quis excusatur. & 83.
- 84 Emens rem ab eo, quem suspicari debet furem, caueat sibi.
- 85 Praescriptio quae a restituitioe excusat.
- 86 Cessio qualis bonorum excusat a restituendo.
- 87 Bona vite, salutis, libertatis, & fama esse aestimabilia.
- 87 Quae non est necesse reddere pro aestimabilibus, licet sit interdum vtile.
- 88 Liber homo quis possit vendi a se, licet non possit ab alio.
- 89 Bona trium ordinum vite, fama, & pecuniae multum afferre.
- 89 Fama, vita, & libertas, & conueniunt & aestimari non possunt.
- 90 Compensatio, quae fit pro vita, & fama, non facit eas aestimabiles.
- 90 Fama non aestimatur plus quam vita, licet sic, vt illa compensetur.
- 90 Fiamam mulier proba pluris, quam libertatem aestimat.
- 90 Metus infamiae vt excusat adulteram, vel partum supponentem.
- 90 Intellectus & inductio cap. officij. de panit. & remiss.
- 91 Vita non est amittenda propter famam illustris familie.
- 91 Aestimabile aurum etiam maximum fama non est minima.
- 91 Adultera de ecclesia non extrahitur sine debita cautione.
- 91 Fama per aequiualeas nequit restitui secundum S. Tho.
- 91 Fama bonitatis sola inaeestimabilis, non alia.

RORRO multa a restituendi obligatione excusant. Primū, necessitas, de qua supra eo. nu. 60. Secundum, remissio, con donatio, aut alia satisfactio, qua creditor fiat contentus: q̄ si est perpetua, perpetuo excusatur, & si t̄palis, pro t̄pe quo durauerit, ca. peccatum, adiuncta glo. recepta, uerb. restitatur, de reg. iur. lib. 6. & l. i. ff. qui satisd. cog. concurrentibus duobus Prius est, quod fiat per eum, qui donare potest, & liberam suorum bonorum administrationem habeat. arg. cap. ueniens de resti. adiunctis ijs, quae supra eo. ca. nu. 45. dixerunt. Posterius, quod scienter, & sponte fiat sine ui, metu, dolo, aut fraude aliqua.

Ex quibus inferitur primò, quòd non prodest illa quottidiana satisfactio, qua creditor sit contentus parte debiti propter diffidentiam recuperandi debitum, natam ex eo, quòd ei debitor minatur, quòd, si pro centum, quæ debet, nolit esse contentus quinquaginta pro integra solutione, nihil unquam habiturus sit, secundum Caiet. in d. art. 8 & antea Siluest. verb. restitutio. 7. quæst. 1. & 2. quia deest ei secunda condicio. Secus tamen est de diffidentia recuperandi, quam concipit ob alias causas, ut recte Siluest. ubi supra insinuauit.

- 76 Secundò inferitur non esse opus tertiâ condicione, quam aliqui desiderant in dicta reg. peccatum. li. 6. scilicet, quòd sit parata solutio, nec illa quam quidam theologi relati ab Anto. 2. par. tit. 2. c. 6. scilicet, quòd pecunia ponatur realiter coram creditore, sed neq; vt verbis offeratur, quæ requirunt alij relati per Perusinum in dicta regula peccatum. & Anto. ubi supra. quia satis est, vt creditor scienter, & sponte id faciat, ut sentit gl. in d. reg. peccatū. immo, vt bene insinuauit Caiet. 2. 2. q. 62. art. 6. quando restitutioni obnoxius est pauper, & creditor ita diues, ut remissio, vel dilatio debiti foret opus misericordiae, consulendum illi est, ut antequam pecunia realiter, vel verbaliter præsentetur, remissio petatur, Quia quemadmodum actus castitatis liberius in absentia feminarum, & obiectorum venereorum exercentur; & abstinentiæ in absentia suauium epularum; sic etiam libertatis condonandi, & remittendi debita, liberius in absentia solutionis, & ante oblatam, præsentatam, & receptam pecuniam, quam post exercentur.

- 78 Tertiò inferitur, quòd non est necesse, quod debitor habeat propositum debitum soluendi si eo non remittatur, ad hoc, ut remissio, & condonatio creditoris valeat, quamuis sic ad hoc, ut peccatum dimittatur.

Quartò inferitur, quod debitor qui dicit creditori, se ad soluendum quantum sua facultas fert, paratum esse, & simul rogat, vt erga se vtatur misericordia & liberalitate, consecuta totius, uel partis remissione, fiet liber a peccato, & restituendi necessitate, si soluendi uoluntatem hæbat, esto quod non fieret remissio: si uero talem uoluntatem nõ hæbat, liberatur quidem a restituendi necessitate, non aut a peccato, quod peccabat nolendo soluere, etiam nõ sequuta remissione quod etiam insinuauit Siluest. verb. restitutio. 7. q. 2. Nam debitor, qui etiam post condonatum debitum, eo animo esset, quòd nollet soluere etiam si posset, licet non esset ei condonatum, manifeste peccat uoluntate inordinata interiori contra septimum præceptum, arg. cap. si res. 14. q. 6. & c. sape. de restit. spolia. in quod utinam multi, qui compositiones quærent, non inciderent.

Quintò inferitur, quod si aliqua persona proba tractat cum creditore, & dicit; Ergo curabo, vt N soluat tibi tantum, si tu liberali uoluntate reliquum remiseris, idq; faciat sine fraude, nullo iniecto metu, aut diffidentia numquam debitum recuperandi, & debitor paratus sit facere quidquid potest,

potest, si creditor illi remittit, immunis est a peccato, & restituendi necessitate. Si autem non habet uoluntatem soluendi quantum posset, manet quidem a restitutione immunis, sed non a peccato.

Sexto infertur, quod si persona internuntia dicit remissionem libere esse factam, & non ita res se habet, a restitutione debitor immunis non fit; immo si de eo dubitat, de ueritate certior fieri debet: quamquam si internuntius est satis ad id fide dignus, eius dicto excusatur, quoad contrarium rescierit. Quod cum rescierit, soluere tenebitur, aut soluendi uoluntate proposita, remissionem petere. arg. c. cum cessante. de appel. adiuncto cap. significante. de pignoribus.

19 Septimo infertur, quod non excusatur debitor a peccato, eo quod creditor non petit ab eo debitum, ob timorem etiam reuerentialem, aut ob ignorantiam, debiti si iudicio boni uiri soluendo erat. Quia eo casu creditor scienter, & sponte non remittit, aut dat dilationem, quamuis excusaretur, si creditor scit sibi deberi, & non petit sine aliquo metu, aut sine alio respectu, qui eum in uoluntarium faciat; quia probabiliter credere potest, sibi ab eo dilationem dari, ut utiliter adnotarunt Angel. uerb. mora. §. 1. & Siluest. eo uerb. q. 1.

80 Octauo infertur, quod qui aliquid debet in genere, puta hominem, bouem, aut equum, aut tot modios frumenti, aut amphoram uini, a solutione, aut restitutione non excusatur, quamuis spes, quas ad soluendum destinatas haberet, incendio, aut alio quouis casu fortuito perirent; immo neque si omnia eius bona disperirent, quia debitor in genere non liberatur speciei peremptione. l. incendium. C. si cert. pet. not. in l. quod te mihi ff. de reb. cred. quamquam debitor speciei, puta illius, vel illius hominis, bouis, equi, vestis &c. regulariter excusatur illius speciei peremptione, si absque dolo, fraude, & culpa, & ante moram perierit. Nec est post moram, saltem in foro conscientiae, si sciretur, quod perinde peritura erat apud creditorem, ac apud eum, l. si §. si. ff. ad Rhod. de iact. siue ex contractu, siue ex delicto deberetur. l. si ex legati causa. ff. de uerb. obl. cum ei adnot. Siluest. uerb. restitutio. 7. q. 5. Secus tamen si constaret, aut dubitaretur, quod antequam res periisset, dominus uendidisset, aut ea usus fuisset. l. cum res. §. si. ff. de lega. 1. & declarat Siluest. uerb. restitutio. 7. q. 5. Ille autem dicitur esse in mora restituendi, qui tenetur ex delicto. l. 1. ff. de cond. furt. & etiam, qui ex contractu, & non restituit ad diem praefixum, uel non statim atque scit, uel scire debet, rem esse alienam. l. quod te. & arg. c. si, de praescript. idque facit sine iusta causa eam retinendi. Nam si eam retineret ratione aliquarum impensarum, quas bona fide circa eam fecisset, aut credendo iusto errore suam esse, non censeretur in mora. l. illud. ff. de peti. haered. & l. is qui rem commodasset. ff. de furt.

81 Tertia causa principalis a restitutione excusans, secundum aliquos iurisperitos, est dedisse, aut procurasse creditori ali quod beneficium eccle-

ecclesiasticum: quod falsum est, quia per spirituale non pōt solui tēporale ca. quam pio. 1. q. 2. ut probamus in ca. cum secundum. de præb. Et ideo neq; a soluendo eo, quod pp obsequia debetur, id excusat, quāuis sīpost datum, aut procuratum beneficium gratis, creditor ille causa gratitudinis debitum remiserit, debitor a restitutione liber erit. Et idē per eandem rationē dicendum est de officiis, quæ sine simonia, aut peccato emi, & vendi non possunt, quamuis non de aliis, quæ licite uenduntur, & emuntur; quia horum dātio, aut procuratio impensa debitoris sacra, idonea solutio est, arg. c. totum. 1. q. 3.

Quæritur autem hic, An sit locus prædictis in officiis sæcularib. quæ sine peccato vendi non possunt? Respon. non esse, quum titulus est validus; licet in eo peccetur, quales sunt multæ uenditiones factæ a regibus, vel alijs facultate od id regia munitis, in quibus faciendis, solet nonnunquam interuenire peccatum, saltem veniale. Esse vero, quando in eo nō solum peccat, sed etiam titulus est nullus, eadem ratione.

- 82 Quarta causa principalis est probabilis ignorātia facti, qua credit id, quod restituendum erat, suum esse; quia forte hæreditate obuenerat, aut illud non debere; quia erat debitū a patre contractum. Et ē ignorantia iuris obscuri iuxta gl. in c. 1. de postula. præla. lib. 6. verb. de cetero, præfertim quando viri scientia, & conscientia præditi consulunt ei, q̄ ad restituendum non tenetur, arg. gl. singu. & receptæ in ca. capellanus. de ferijs. Secus tamen esset de eo, qui consuluit eos, quos credit sibi placita responsuros, & nisi hoc crederet, eos non consuleret. Et minus qui consulant multos qui dicunt illi, ipsum ad restituendum teneri, & ab aliis cōsulendis non desistit, donec aliquem reperiat, qui ei respondeat, ipsum non teneri, & huic potius, quàm reliquis, fidem adhibet; iuxta Adria. in 4. de restitu. q. 88.
- 84 Dixi supra: Ignorantia probabilis: quia non excusat crassa, & supina, qualis est illa, qua quis emit a milite Missale, aut Calicem, aut a famulo orbem, aut salinum argenteum, aut ab aliquo iuvene pannofo sericum, aut alterius generis pannum, quem credere, aut certe dubitare debebat habuisse illum per furtum, rapinam, aut bellum iniustum, non adhibita diligentia debita ad veritatem sciendam. Nec ē excusat ignorantia iuris clari, qualis est ea, qua ignorat iniustum esse, rem furto ablatam emere, ut eam sibi retineat, arg. ca. Apostolicæ. de cler. excom. minist. & cap. ignorantia. de reg. iur. lib. 6. Siluest. ver. restitutio. 3. q. 7. Quamquā quia quisq; sibi arctius, est obligatus, quàm alteri, potest illud tale uenditori reddere, aut permutatori, & pretium recuperare, aut quod pro illo dedit, deprecatus eum, qui male accepit, & male dederat, ut illud suo domino restituat, per dicta supra eod. cap. nu. 9.
- 85 Quinta causa est canonicæ præscriptio, aut ysucapio, qui est unus modus adquirendi dñium vtile, aut directum alicuius rei, aut exceptionem

ad retinendum eum, quæ competit ex eo, quod eam legitimo tpe, modo ad id legitimo, bona fide possederit, l. 1. ff. de usuc. & toto tit. de præscr. l. 1. C. de vsucap. trāsfor. & gl. 16. q. 3. in summa. Et vt nemini videamur per incuriam præscriptionē immobilium bonorum vsucapionē appellasse, monemus, q̄ quamuis modus acquirendi rem mobilem per possessionem appelletur vsucapio, & modus acquirendi rem immobilē præscriptio iuxta vulgarem opinionem commentatorum vtriusque iuris: verius tamen uidetur, quod omnis talis modus appelletur vsucapio, & exceptio, quæ ex ea nascitur, præscriptio, vt colligit ex multis legibus ff. de vsucap. doctissimus, ac omni iuga disciplinarum omnium encyclopædia toti orbis vsque ad miraculum Illustris Andreas Alciatus, in l. vt sunt. ff. de verbor. significat. & alij recentiores in alijs locis monstrant.

Non sine causa diximus, quod præscriptio canonica excusat, quia legalis iuris ciuilibis, quæ sacris canonibus non consentit, non excusat. Et ideo nulla præscriptio, quæ inchoata fuit & continuata mala fide, seu a sciente rem esse alienam, excusat: nec etiam, quæ cœpta bona fide, si postea, antequam finiretur, mala succesfit, cap. vigilanti cap. fin. de præscr. cap. possessor. de regu. iuris. lib. 6. Vnde nec leges particulares Regnorū, vel statuta ciuitatum, quibus statuitur, ne post aliquot annorū lapsum debitum peti possit, debitorem scientem se debere & non soluentem in foro conscientia excusant, iuxta communem, quam tenet Anchar. in cap. peccatum. de reg. iur. lib. 6.

36 Sexta causa, quæ excusat, est cessio bonorū, qua debitor ea relinquunt creditoribus, ff. de cess. bono. & C. de his qui bonis ced. quæ in foro exteriori excusat quoad debita ex contractibus orta, quatenus lex ciuilibis statuit, ne debitor cedens in plus teneatur, quàm commode soluere possit de ijs, quæ postea quæsierit. Quod ipsum est dicendum de debitis, quæ ex delicto nascuntur, quo ad interesse priuatum partis, non aut̄ quo ad interesse publicum: nam quo ad illud, qui nō habet in ære, debet luere cor pore. l. 1. §. & generaliter. ff. de pœn. & gl. cap. non satis. 86. dist. & cap. si rex. 14. q. 6. Dixi: In foro exteriori: nam in foro conscientia non excusat, nisi quatenus necessitas eum sine cessione excusaret, de qua supra eod. cap. nu. 60. cum seq. diximus. Hoc est, ita quod ei suæ artis instrumenta, & ad victum necessaria iudicio boni viti duntaxat relinquuntur.

37 Septima causa est impotentia restituendi sine vitæ & salutis periculo, per cap. officij. de pœnit. & remiss. cum declaratione, quam super illam Innoc. 4. communiter receptus fecit. Cuius ratio videtur esse, quod vita & salus sunt bona altioris ordinis, quàm bona fortunæ, & pecunia æstimari non possunt, argu. l. in seruorum. §. fin. ff. de pœn. Et ideo restitutio, quæ est actus iustitiæ commutatiuæ, vt dictum est supra eodem cap. num. 6. quæ ad æqualitatem partes reducit, non obligat ad danda bona altioris ordinis, & inæstimabilia pro bonis fortunæ, quæ infe-

rioris sunt ordinis. Qui autem bona proximo debita cum periculo vitæ & salutis restitueret, non male faceret, si magna essent, quin laudem promereretur, ob rationes, & auctoritates, quibus pulchrè Sotus, lib. 5. q. 1. art. 6. de iust. & iur. probat, licitum est vitam cordatè, & prudenter pro defensione sui amici, & proximi, & etiam suæ rei familiaris, & pro quolibet actu uirtutis effundere. Vnde inferius, veram rationem huius septimæ causæ, & excusationis non esse, quòd homo suæ vitæ, & salutis dominus non sit, l. liber homo, ff. ad legem Aquil. & cap. contingit. 2. de sentent. excommu. cum saltem eius custos sit, cum potestate ponendi eam pro Deo, pro republica, pro amico, pro suis bonis, etiam pro quolibet actu uirtutis.

88 Octaua causa est impotentia restituendi sine amissione libertatis, & sui ipsius uenditione. Quia, quamuis lex uetus Exo. 22. statueret, ut, qui furto sublatum reddere non posset, uenderetur, & etiam, ut debitor se ipsum, aut suos filios pro debito ciuili traderet, Leuit. 25 & 4. Reg. 4. & quamuis idem nunc sanciri possit: numquam tamen in Republica Romana, postquam Christiana effecta est, decretum fuit, ut aliquis pro debito ciuili seruus efficeretur, immo in l. ob æs alienum. & auth. sed hodie. C. de actio. & obliga. & in c. 2. & ibi gl. de pign. sancitum est, ne quisquam ad id compellatur. Ratio huius octauæ causæ uidetur esse eadem, quæ septimæ, uidelicet, quòd libertas sit altioris ordinis bonum, quàm bona fortunæ, & sua natura inæstimabile, sicut uita, & salus, l. libertas. ff. de reg. iur. & ideo non est danda pro bonis fortunæ, quæ sunt inferioris ordinis, & sua natura æstimabilia. Quamquam non male faceret, qui pro facienda restitutione, se quasi seruum creditori traderet, aut se alteri uenderet: nulla enim lex diuina uetus, vel noua id uetat, immo neq; uilla Romana, immo statuit ne quis ad id compellatur, & quamuis l. & liberi hominis. cum 2. seq. ff. de contrah. empt. probet emptionem liberi hominis scienter factam non ualere, non tamen probat uendentem se ob grandem necessitatem peccare. Et l. 2. C. de patr. qui fil. distr. habet, posse patrem uendere filium etiam inuitum propter necessitatem, & hodie passim Christiani in Aethiopia multos emunt, qui se ipsos uendunt, aut se uendi consentiunt. Quod licitum permissumq; esse etiam prædictus Sotus lib. 4. q. 2. art. 2. de iustitia & iure. scripsit. Vnde sequitur, quòd ratio huius octauæ causæ excusandi, non est, quòd homo liber suæ libertatis dominus nequaquam sit, sed prædicta.

89 Nona causa est impotentia restituendi bona sine famæ amissione, secundum doctissimum Card. Caiet. 2. 2. q. 62. art. 2. dicentem, quòd quemadmodum bona vitæ, & salutis sunt altioris ordinis, quàm famæ: sic bona famæ altioris ordinis sunt, quàm pecuniaria: & quòd nemo ad restitutionem bonorum inferioris ordinis tenetur, cum iactura bonorum altioris.

Contra temen hoc tenet Ioan. Maior. in 4. li. sent. dist. 15. quest. 17. & Adrian. in 4. de resti. & postea prædictus Sotus resolutionem prædictam Caietani refutat, lib. 4. q. 6. art. 3. de iusti. & iure. & q. 7. arti. 2. sentit non esse horum ordinum rationem habendam, sed potius æstimationem famæ cum æstimatione debiti esse cõferendam: & quòd æstimatio famæ tantum posset æstimationem debiti superare, quòd non teneatur restituere: & e contrario si debitum superaret æstimatione famæ, teneatur restituere eum illius iactura. Mouetur ad id primo, q̃ doctrina Caietani videtur ei magis Metaphysicæ, quàm Philosophiæ morali niti. Secundo, quamuis fama ex se maioris sit æstimationis, quam aliqua res pecuniaria: magna tamen pecuniaria, pluris quàm exigua fama æstimatur: sicut quamuis pretiosius ex se sit aurum, quàm plumbum, cap. duo sunt. 96. dist. tamen plumbum viginti pondò pluris æstimatur, quàm unum granum auri. Tertio, quòd, qui læsæ maiestatis diuinæ, uel humanæ illustre aliquam familiam infamauit, restituere suo iudicio teneatur ei famam, etiam si ipsi ob id mors subeunda foret.

His tamen non obstantibus, Caietano eruditissimo hærendum censeo. Primo, quia eius doctrina non tam Metaphysicæ nititur, quàm Philosophiæ morali, quæ neminem compellit ad dandam suam uitam pro debito ciuili, & non alia ratione, quam quia hæc est inæstimabilis, & altioris ordinis debitum, vt dictum est, quæ eadem ratio militat in fama respectu boni pecuniarij. Siquidem etiam fama sua natura bonum est inæstimabile sicut salus & vita, & superat bonum pecuniarium, iuxta illud Eccl. 4. 1. *Curam habe de bono nomine: hoc c. n. magis permanebit tibi, quàm mille thesauri pretiosi & magni.* & Prouer. 22. *Melius est bonum nomen, quàm diuitia multe.* & Arist. 4. Ethic. ait, Honorem esse maximum bonorum exteriorum; quem probat Sanctus Tho. 2. 2. q. 129. art. 1. Cui & alter Tho. ibi consentit, & in q. 131. art. 1. ad 2. & q. 103. art. 2. ad 1. & gl. cap. suam. de pœnis. & in Extrauag. ad conditorem. Io. 22. §. rursus verb. honori. de uerb. signifi.

Nec obstat, quòd, quando fama restitui non potest, aliqua pecunia est compensanda. Tum quia id non fit, eo q̃ fama suapte natura æstimabilis sit, sed quia alia compensatio fieri nequit. Tum quia etiam pro vita, & salute idem fieri iubetur. in l. 1. §. 1. & l. si. ff. de his qui deie. vel effud. & l. ex hac. ff. si quadru. paup. quæ tamen ob hoc non dicuntur æstimabilia. Tum quia id nõ datur pro pretio famæ, quæ nullum habet: sed pro compensatione damni, quod ob eius iacturam obuenit, sicut etiam mutilato aliquo membro datur aliquid nõ pro pretio deperditæ integritatis, quæ nullum habet, sed pro damno, quod ex eius defectu euenit per leges prædictas, & ea, quæ supra cap. 15. nu. 19. citata fuerunt, quorum consideratio ad hæc maxime facit.

Quarto, quòd Sanctus Tho. 2. 2. q. 62. art. 2. ad 1. & 2. eodem modo

loquitur de restitutione famæ, quo de restitutione vitæ, aut membri, quæ restitui nequeunt: nam in utroque dicit par rependi non posse, & in utroque dicit compensandum esse. Et in respon. ad 2. ubi de compensatione famæ loquitur, se remittit ad prædictū vers. ad 1. ubi loquitur de compensatione vitæ, aut membri abscissi, dicens in famæ restitutione idem esse faciendum, quod de vita ablata, & membro abscisso: dixerat, per quod aperte significat famam æstimari non posse. Et quòd id, quod pro ea rependitur, nõ datur magis pro solutione, quàm quòd redditur pro vita erepta, aut membro abscisso. Et quòd altioris ordinis sunt bona famæ, quàm pecuniaria, & quòd non potest conferri pretium boni pecuniarij cum pretio famæ, quod nullum est, sed cum damno ex eius iactura sequuto.

Quintò, quòd libertas, fama, & honor, eiusdem ordinis esse videtur, & vt dictum est, nemo pro solutione debiti se uedere tenetur. Ergo nec pari ratione se infamare, argu. l. illud ad l. Aquil.

Sextò, quòd mulier, quæ pro honesta habetur, potius seruitutem cum bona fama, quàm libertatem cum infamia eligere debet, arg. l. isti quidem. §. fin. ff. quod metus causa. At pro restituendis bonis se in seruitutem tradere non tenetur. Ergo minus tenebitur, quando ob id pro inhonesta haberetur.

Septimò, quòd restitutio, vt dictum est supra eo. c. nu. 6. est actus iustitiæ commutatiuæ, quæ æqualitatem inter accipientē, & eum, a quo accipitur, constituit, & restituere debitum cum iactura famæ, esset reddere debitum, & perdere famam pro solo debito, q̄ magna inæqualitas foret.

Octauò, quòd Inno. iij. in ca. officij. de pœnit. & remis. aperte dicit, q̄ metus indicandi suum adulterium marito, uxorem a restituenda hæreditate excusat, non distinguendo inter hæreditatem magnam, uel paruum, & inter famam magnam, & infimatam. Nec vñquam S. Th. neque aliquis alius classicus auctor istas distinctiones parum (iudicio nostro) fundatas induxit. Ergo neque nos eas faciamus, arg. l. de pretio. ff. de publ. in rem act. c. solite. de maio. & obed.

Nonò, quòd non potest dici, quod Inno. iij. in d. c. officij, non sensu aperte, quòd metus amittendi bona altioris ordinis excuset a restitõne bonorum inferioris ordinis; quia clare dicit, q̄ metus mali maioris consequendi ex indicatione adulterij marito facta excusat uxorem a restitutione hæreditatis, quam spurius pro legitimo habitus obtinebit. & cū textus de metu generaliter loquatur, de quolibet iusto intelligendus est; cumque metus infamiæ talis sit, d. l. isti quidem. cum glo. etiam de infamiæ metu intelligetur.

91. Decimò, quòd durum & nouum videtur id, quod prædictus Sotus sine aliquo auctore asserit; scilicet eum qui Illustrē aliquam familiam infamauit, ad restitutionem famæ cum iactura vitæ teneri.

Vndecimò,

Vndecimò, q̄ similitudo auri, & plumbi non concludit, quia vtrumque sua natura pecunia est æstimabile, & ideo maior quãtitas vnus potest pretio superare minorem alterius: sed fama non est res pecunia æstimabilis, sicut nec etiam vita, salus, & libertas.

Duodecimò, q̄ rarissime continget casus, in quo bona cito, aut tarde restitui non possint sine iactura famæ, faciliori ratione, quã in casu prædicti cap. officij, in quo mulier supposuit sibi partum, aut ex adultério occulto filium suscepit; in quo tamen habetur, quòd non tenetur id reuelare marito, si timet eum, cum tamen sine metu amissionis vitæ se in monasterium tutum recipiens reuelare posset; quando quidem ecclesia eam suo marito restitui absque idonea cautione non permittet, arg. cap. litteras. sub fin. de resti. spol. & c. inter alia. de immu. cccl.

Denique facit, q̄ si contraria opinio vera esset, sequeretur, nullum inter restõnem debiti famæ, & pecuniæ discrimen fore, cum iuxta illam in vtraq; magnum dånũ eius, qui restituere tenetur, excuset, & in nulla paruum, & utraq; pretium pecuniarium magnum, uel paruum reperitur. Sequeretur etiam, q̄ semper fama, per æquiuales restitui posset, contra sententiam S. Th. 2. 2. q. 2. art. 2. ad 2. communiter receptum. Concludimus ergo, q̄ restitutio debiti bonorum omni via possibili procuranda est; sed si non inueniatur ad id idonea, sine amissione vitæ, aut libertatis, aut famæ, non est necessariò facienda. Moderamur tñ opinionem prædicti Caie. vt solum procedat in fama bonitatis uirtutem theologã, & moralem consequente, & non in fama ex aliis rebus præclaris parta; qualis est fama ingenij, scientiæ, uirium, solertiæ, artium, diuitiarum, & aliarũ rerum similium. In qua opinioni cõtrariæ sit locus, quia fama harum non videtur inæstimabilis, ut est fama bonitatis, iuxta ea, quæ ex Eccle. & Prouer. supra citamus. quas duas species famæ, & infamiæ esse, & in vtrifq; locum esse detractioni, probabimus infra c. 18. nu. 20.

De restitutione bonorum incertorum.

S V M M A R I V M.

- 92 **B**ona incerta quæ?
 92 Restitutio bonorum incertorum, ut reseruata episcopo.
 92 Bonorum incertorum restitutio, ut fieri potest a tenente ea.
 92 ne que id episcopus vetare potest, nisi in quattuor casibus.
 92 Episcopi absolutionem eius, qui bona incerta habet, ut reseruare potest.
 93 Pauperibus restituendum, ut potest tenenti restitu.
 93 Pauperem dici omnia per opera, & pro suo statu egentem.
 93 Compositio de incertis que iust.

BONA incerta sunt bona debita alicui homini, qui, vel quorum quantitas ignoratur, etiam post inquisitionem debitam, iuxta communem sententiam in c. cum sit. de Iudæis. quam ibi explicauimus. Dixi: Bona, pro genere. Dixi: Alicui debita, ad excludendum ea, quæ in nullius bonis sunt, & habita pro derelictis, quæ occupantis fiunt, l. l. ff. de acquir. rerum do. & §. nullius. Instit. de rer. diuis. Dixi: Homini, ad excludenda sacra & religiosa, quæ licet nullius in bonis hominis sint: sunt tamen Dei, non solum illo titulo generali quo omnia sunt eius, psal. 13. & c. quo iure. 8. dist. sed etiam alio speciali humano, iuxta gl. in d. l. i. & d. §. nullius. Dixi: Qui ignoratur, ad differentiam aliorum, quorum domini sciuntur, vel iuxta inquisitionem sciri possunt. Dixi: Vel quantitas ignoratur, ad significandum dupliciter aliqua dici incerta: quamuis gloss. capit. 2. de pœnitent. & remiss. lib. 6. sola illa, quorum quantitas ignoratur, appellet incerta.

Dixi: Etiam post inquisitionem debitam, quia ante illam non contingit iusta ignorantia, cap. innotuit. iuncta glo. de elect. si per eam saltem hæredes cognosci possent. sanctus Tho. recept. 2. 2. q. 62. art. 5. Quorum restitutio pauperibus est facienda, cap. cum tut. de vsur. Et secundum multos episcopis est reseruata, & per eos tantum facienda, secundum Ostien. in dicto cap. cum tut. & in summa de pœn. §. fin. sed communis contra, cuius veritatem copiose in Comment. dicti cap. cum sit. probauimus. vbi conclusimus, eum, qui restitutioni est obligatus, per se ipsum sine episcopo & etiam sine confessario, restituere posse. Immo, quod episcopus contrarium iubere non potest, nec regulariter in eo contra voluntatem debitoris se interponere, secundum Angel. verb. restitutio. 2. §. 14. Rosel. eo. verbo. §. 2. Pisan. restitutio 6. Gabriel in 4. dist. 15. q. 2. col. 18. & Ioan. de Lign. & Cald. in d. c. cum sit. de Iudæ. & alios, quos refert Siluest. verb. restitutio. 8. q. 5. Quod adeo quidem uerum videtur, quod consuetudo contraria non valeret, siue quia contra legem naturalem esset, siue quia irrationabilis, eo quod episcopis cõiter non magnæ curæ sunt pauperes, iuxta Siluest. vbi supra. Quamquam cõsuetudo episcoporum, qui sibi ipsis restitutionem horum bonorum reseruant, de qua gl. cap. 2. de pœnit. & remiss. lib. 6. mentionem fecit, defendi posset, intelligendo de absolutione peccati commissi ob illorum non restitutionem, & de restitutione, & ordine confessariorum, hoc est prohibere confessarijs, ne absque consilio episcopi absoluant, aut distribuunt, sed non prohibere parti, vt, si per se velit, non restituat, nec suam cõscientiam prout debet exoneret. Et hac noua distinctione aduersæ opiniones omnes inter se conciliari possunt, simul constitutiones synodales multorum episcopatum defendi. Dixi supra: Regulariter, quia episcopus interponere se potest quattuor casibus. Primus, cum restitutioni obligatus moritur absque hærede & exsequutore. Secundus, cum, qui restituere tenetur,

non

non vult id facere, & contra illum in iudicio proceditur. Tertius, cū, qui restituere debet, nō recte distribuit. Quartus, cum huiusmodi res ab eo qui est, aut fuit manifestus vsurarius, possidentur, secundum communem vbi supra.

93 Addimus tamen, quōd propter omnes rationes, ob quas cōfessarius debitorem rerum certarum nō statim restituentem, aut ad certum tps absoluere potest, a fortiori debitorem incertarum poterit. Et quod, si restitutioni obnoxius est pauper, potest sibi totum, aut aliquam partem capere, maxime de consilio episcopi, aut confessarij, tamquam vnus ex pauperibus, per ea, quæ infra eod. cap. nu. 181. dicimus. Neque est necesse iniungere ei onus orandi, vel alia pia faciendi pro animabus eorū, quibus restitutio debebatur, quæ necesse nō esset aliis pauperibus iniungere, ut late diximus in Apolog. lib. de re dit. eccle. mon. 34. q. 1. Quia non est textus, nec ratio, quæ id probet, quàm ad ea, quib. alij obligarentur, arg. l. illud. ff. ad leg. Aquil. & cap. inter ceteras. de rescrip.

Addimus etiam, quōd, licet pientius esset, pauperiores eligere, & ex his ceteris paribus meliores, c. est probanda. & c. non satis. 86. dist. nō tamen est necesse; quia nulla lege, aut rōne id conuincitur, ut in eadē Apolog. q. 1. mon. 77. nu. 2. concludimus. Per pauperes vero intelligimus nō solum personas pauperes, sed et ecclesias, xenodochia, & monasteria, ornamentis, luminaribus, ædificiis, & aliis similib. indigentia, secundū Io. And. cōiter receptum, in c. 1. de testa. lib. 6. aut alia opera pia. Quia reditus ecclesiastici, æque aut magis, quàm hæc incerta pauperib. debentur, cap. aurum. 1. 2. q. 2. & ca. fin. 1. 6. q. 1. Et certum est illos in alia opera pia infumi posse, quod latius probamus in d. Apolog. q. 1. monit. 28. nu. 1. quidquid dicat Petrus Perusinus in tract. de cano. port. episco. ca. 7. Cuius opinionem in legatis pauperibus factis, locus esse posset. Immo, & pauperes intelliguntur non solum mendicantes, sed etiam alij egentes iis, quæ sunt eis ad decentiam necessaria, ut diximus in d. Apolo. q. 1. mon. 77. nu. 4. & subtiliter Caieta. 2. 2. q. 100. art. 1. ad 7.

Per quæ resoluo affirmatiue illud noue q̄situm; An iuste retineat q̄s illud, quod per compositionem factā cum Camera Apostolica super incertis retinet; modo vere sint incerta, iuxta definitionē datam supra eo. nu. 92. & modo cōpositio nō sit indiscreta, vt quia 20. millia pro 3. vel 4. millibus remittuntur, vt dicit Caie. ibidem. quia Papa hēt administrationem generalem oīum, quæ debentur pauperibus, per ea, quæ tradimus in Comment. c. non liceat Papæ. 1. 2. q. 9. nu. 2. Et ita potest iusta de causa applicare in alia pia, arg. Clemen. quia contingit. de relig. domi. & condonare aliqua iusta de cā, qualis est recuperandi pro illis, quod aliàs non recuperaretur, vel tarde. Aduertant tamen procurantes huiusmodi compositiones, quōd sunt in peccato, donec eas adipiscantur, si, cū possint, non restituant ea pauperib. Immo & post compositionem, si est eis

animus non restituendi sibi condonata, etiam si non fuissent condonata, sicut fur, cui remissum est furtum, peccaret, si esset animo non restituendi illud, etiam si non esset remissum, arg. dictorum supra, nu. 78.

De fructibus beneficiorum male impensis.

S V M M A R I V M.

- 94 *Confessarius quid de impensis beneficiarj iudicabit resolute.*
 94 *Impensa omnis inordinata peccatum, sed magis clerici, quam laici.*
 94 *Regularis beneficiarj impensa, quæ iusta, & quæ non.*
 94 *Beneficiarj regularis, & secularis, quæ impensa recta.*
 94 *Beneficiarius, quæ profane impensa non restituet.*

- 94 **O** M M V N I S, & vera opinio habet, Beneficiarios impendentes fructus suorum beneficiorum in prauos, vanos, vel profanos vsus, & ab eisdem accipientes, non solum peccare: sed etiam ad restituendum teneri, ut late probamus, declaramus, & limitamus in Comment. ca. fin. 16. q. 1. & latius in eius Apolog. q. 1. 2. & 3. Summam quorum huc spectantium in monito ultimo dictæ q. 3. quamplurima continentem pro paucis, quæ hoc in loco in vulgari posueramus, in gratiam confessariorum de verbo ad verbum reponimus. Nempe quod admonendi sunt confessarij, & consultores beneficiorum, ne facile peccati mortalis, & restitutionis damnent, vel absoluant beneficiarium consentientem malam bonorum suorum impensam, immo mature considerent.

Primum, omnem impensam quorumcunq; bonorum a quibuscunque, quocunq; modo factam, si est inordinata, hoc est contra rectam rationem naturalem, diuinam, vel humanam, omnem item retentionem inordinatam esse peccatû saltem veniale; quia illa est prodigalitas, hæc auaritia; hæc est contra virtutem libertatis per defectum, illa contra eandem per excessum: & ita vtraq; mala, & peccatum saltem veniale, quod probat Sanctus Tho. 2. 2. q. 118. art. 1. & 119. art. 2. Inter impensam autem prodigam, & retentionem auaram beneficiorum de redditibus ecclesiasticis ex vna parte, & similem de redditibus laicis ex altera, hoc distare, quod hæc regulariter est venialis: illa vero mortifera, ut diximus in Apolog. prædicta q. 1. monito 39. post Sanctum Tho. in dicta quæst. 119. art. 2.

Deinde aduertant; An sit regularis, vel secularis. Et si est regularis, eadem censura ceseant impensam factam ex aliis bonis, quoquo modo quæsitis ante vel post professionem, ac de redditibus ecclesiasticis; quia illa omnia

omnia sunt ecclesiastica, eo quod quidquid habebat ante professionē, sit
 per eā monasterij, uel ordinis. auth. ingressi. C. de sacros. eccl. cap. in pre-
 sentia. de prob. & quidquid post eam quærit, acquirit eisdem, cap. cum
 olim. 2. de priuil. & dictum est in dicta Apolog. q. 1. monito 10. & tribus
 sequentibus, & 56. & 62. & modum restituendi mala impensa pono ibi-
 dem q. 2. monito 20. Si autē est secularis, cōsideret cuius speciei sint bo-
 na illa, quæ impedit, & non censeat eum mortaliter peccare magis q̄ lai-
 cum, si bona illa erant patrimonialia, per posita in monito 22. Quorum
 in numero sunt etiam ea, quæ ratione dignitatis clericalis, missando,
 prædicando, confessiones audiendo, & alia sacra ministrando, quæserit,
 ut ibidē, & in monito 72. probatur. Idē si erant ecclesiastica, sed reliqua-
 ta ex illa eorum parte, quæ illi ad decentem vitā erat conueniens per mo-
 nitum 30. & duo sequentia q. 1. & monitū 77. eadem q. etiā si auare fue-
 rint reliquata, siue residua facta, prædicto mon. 30. & seq. Idē si ea benefi-
 ciarius ipse sit cōmeritus ex obsequijs ecclesiæ p̄stitis ultra ea, q̄ teneba-
 tur p̄stare in seruiendo mediocriter suo beneficio, per posita in q. 1. mo-
 78. uel si tantundem dederit ecclesiæ suæ uel pauperibus ex bonis patri-
 monialibus, uel quasi patrimonialibus, quantum de redditibus ecclesiasti-
 cis impenderit monito 77. Ita q̄ tantundem potest pro patrimonialib.
 habere de redditibus beneficij quantum in elemosynas & alia opera pia
 impenderit, postquam beneficium fuit adeptus, p̄ idē monitum, quod
 est maxime notandum. Iudicet etiam bene impensum, quod datū fuit
 pauperibus quibuscumque etiam alienigenis & locis pijs extra suam pa-
 triarchiā, uel episcopatum sitis, per dictum mo. 77. etiā si non fuerint data
 in necessitatem naturæ, sed tantū decentiæ p̄sonę, per mo. 77. Idē faciat
 si fuerit impensum in decentiam, aut utilitatem ecclesiæ immediatā, uel
 mediatā, hospitio suscipiendo regem, proceres, & iudices eius: litteratos
 itē, & alios amicos, & etiam aliquñ inimicos, ut loco & tempore opportu-
 nis profint, uel non noceant ecclesiæ, uel iuribus eius, uel litigando p̄ iu-
 ribus ecclesiæ, uel pro sua electione uel prouisione, per mo. 77. & 78. q. 1.
 Idem si fuerit impensum in remunerationē obsequiorū a cognatis, ami-
 cis, uel famulis ei præstitorum, per mon. 81. ead. q. Idem iudicet de uere
 irreuocabiliterq; donatis ad quæuis opefa pia, etiā in articulo mortis, p̄
 d. mon. 81. & seq. d. q. 1. Idem etiā de illo superfluo beneficiarij, quod ser-
 uat in pia opera etiam futura, modo probabiliter sperentur, per mo. 77.
 Nec putet male impensum, eo q̄ beneficiarius male uiuat, & ob id per-
 dat fructus modo aliàs canonicè possideat, p̄ mon. 79. Idē item iudicet,
 de q̄ sitis per distributiones quotidianas, quod de alijs redditibus, p̄ mo.
 79. & de quæsitis per pensiones, p̄ mon. 80. Pro male uero impenso iudi-
 cet retentionem superfluatorum sine iusta cā, & sine proposito impenden-
 di pijs operibus, saltem futuris pbabiliter speratis, per mo. 75. Beneficia-
 riū autem, qui fuerit confessus se impēdisse notabilem quantitatem de redi-
 tibus

tibus ecclesiasticis male, uane, aut profane extra casus, & modos sub prædictis comprehensos, peccasse mortaliter, tenerique ad restituendum, qua parte poterit illam, piis operibus. Iudicet item diuitem, qui gratuito contractu recipit a beneficiario aliqua, sciens non esse patrimonialia, vel quasi patrimonialia, neque ob causas prædictas largita, peccare mortaliter, tenerique ad procurandum, quòd donans restituat, & restituere, si ille id non fecerit, iuxta monit. 8 l. quæst. 1. De restitutione autem lucri, quod in ludis fit, dicitur in cap. 19. & de restitutione famæ in ca. 18.

Præceptum contra septimum peccant hi.

S V M M A R I V M.

- 95 **P** *Præceptum contra septimum peccat mortaliter qui accipit alienum. & seqq.*
- 103 **M** *Mercenario, & famulo male soluens. vsque ad nu. 112.*
- 114 *Excommunicatio non obligat eum qui clam sua recuperat.*
- 114 *Debitum tantum legale recuperationem occultam iustificat.*
- 117 *Legatum pium male soluit.*
- 118 *Necessitas extrema excusat a peccato, sed non a restitutione. & nu. 119.*
- 120 *Venatus, & piscatus prohibitus, & an restitutio excuset. 125.*
- 121 *Restituere qui domini iubent inutiliter.*
- 122 *Custos pascui Venatus, & Piscatus, & c. 123. & 124.*
- 126 *Columbarium, quod licitum. 127.*
- 120 *Animalia aliena qui ferit, occidit, uel includit. & nu. 128.*
- 128 *Apes & examina earum capiens.*

95 **P** *E C C A T* primò contra septimum præceptum, qui rem alienam notabilem furatur, vel vult furari, vt supra, numero 1.

Secundò, qui rem suam propriam, credens esse alienam, accipit; quamuis quo ad forum exterius pœnam non incurrit, si per id nemini nocet, arg. l. inter. §. penul. ff. de furt. nec quo ad forum interius ad restitutionem obligatur, ut ibi. nu. 2.

Tertiò, qui rem suam, in quam aliquod ius alius habebat, contra eius voluntatem contrectat, ut pignus traditum, aut equum locatum, uel commodatum, supra, nu. 26.

Quartò, qui accipit, aut vult accipere aliquid, quod peius est, quàm furari, est. n. rapina. cap. pœnale. 14. q. 5. & est alterius, & peioris speciei secundum

secundum sanctum Tho. 2. 2. q. 66. art. 9. ideoque habet circumstantiam necessariò confitendam, per prædicta supra, cap. 6. num. 3. & non solum de accepto: sed etiam de honore, quem per iniustam vim abstulit, satisfacere tenetur, vt alij, qui sine rei ablatione iniuriam faciunt, iuxta sententiam eiusdem sancti Tho. vbi supra & aliorum: & eadem videntur dicenda de illo, qui cogit, vel cogere vult ad dandum, vel faciendum aliquid, argumento totius titu. ff. quod metus causa. & de his, quæ vi in volum. Gregoriano, & libro sexto.

Quintò, qui rem sacram ex loco sacro, aut non sacro, aut rem non sacram ex loco sacro furatus est, quin & plus peccat, quàm fur simplex: & alterius speciei peccatum, nempe sacrilegium admittit, c. quisquis. 1. 7. q. 4. Et si id commisit effringendo fores, tenestras, seras, tectum, aut parietem ecclesiæ, est excommunicatus ipso iure. c. conquesti. de sent. excom. de quo infra c. 27. nu. 97. quamuis non ob solam effractionem, quâ furtum non sequitur, nec ob solum furtum sine effractione, licet vtrumque sit peccatum graue, & propter iniuriã, quæ per vtrumque infertur ecclesiæ, puniri debeat, vt post Pan. Fel. & communem in d. c. conquesti. diximus. Cui consequens est id, quod Ioan. Maior in 4. dist. 15. dixit, scilicet, quod, qui effracto sacrario sanctissimum Eucharistiæ sacramentum furaretur, excommunicatus esset. Locus autem sacer, quoad hoc dicitur quælibet Ecclesia, xenodochium, basilica, eremitorium auctoritate Pape, aut episcopi ædificata, cap. constitutus. de relig. domi. aut cæmeterium per illos sacratum, cap. 1. de consecrat. eccle. lib. 6.

96 Sextò peccat, qui recipit aliquid notabile vt faceret quod facere tenebatur, vt iudex, pro ferenda iusta sententia, aut testis pro dicenda veritate, aut accusator pro accusatione iusta, ad quam tenetur, aut vt desistat ab ea iniuste, c. non sane. 1. 4. q. 5. c. militare. 2. 3. q. 1. l. 1. & 2. ff. de condit. ob turp. cau. & obligatur restituere, quod accepit ei, qui dedit, vt dictum est supra eod. cap. num. 37. Et quamuis grauius peccet, qui capit, vt faciat quod facere non debet: aut omittat quod facere debet: non tamen tenetur ex præcepto restituere, quod accepit, quamuis ad damnũ, quod fecit tenetur, per dicta supra eod. cap. num. 37.

Septimò, q. alterius iussu aliquid emit, & dixit pluris emisse, quo sibi illud plus retineret, iuxta S. Ant. nisi pro impensis necessarijs acceperit, aut venditor donauit ipsi, & non pro quo emit, arg. c. requisisti. de testa.

Octauò peccat, qui distributor onerum, & commodorum alicuius communitatis uel alius, non distribuit iuste, alijs plus oneris, quàm debet imponendo, & alijs minus commodi, quàm par est tribuendo, secundum Anton. & omnes: quamuis nec odio, nec alio malo id faciat, nisi ignorantia probabilis iuris, aut facti eum excuset; quia iustitiam distributiuam violat, & restituere tenetur grauato id, in quo grauauit, secundum omnes, præsertim Caiet. 2. 2. q. 62. art. 2.

Nonò peccat, qui prælatus, aut dominus, cui est ius conferendi benèficiū ecclesiasticum, aut officium publicum, confert illud indigno secundum omnes, vt in cap. graue. de præben. diximus, & restituere tenetur etiam si sit Papa, secundum omnes, non quidem digno, vel digniōri, vt aliqui dicunt, sed reipub. vel ecclesiæ cui damnū intulit, per supra dicta eod. nu. 72.

97 Decimò, qui impedit aliquem etiam sine malo animo, a consequutione alicuius boni, officij, aut beneficij, in quo erat ei quæsitum ius in re, vel ad rem, vel malo animo a cōsecutione alijs, in quo nondum erat talè ius quæsitum. Sed in priore illo casu tenetur ad restitutionem in hoc vero non, nisi vi, metu, mendacio, aut minis id faceret, per dicta supra eod. cap. nu. 17.

Vndecimò, qui pœnam vel multam iniustam imponit, vel est causa, vt alius id faciat, aut ne suum ius consequatur, cum restituendi obligatione iuxta omnes, arg cap. si. de iniur. & l. qui occidit. ff. ad leg. Aquil.

98 Duodecimò peccat, qui sibi capit aliqua eorum, quæ in mari amittuntur, neque sunt piratarum, nec infidelium, siue ex nauī, siue ex mari, siue ex litore accipiat, cum restituendi obligatione, cap. excommunicationi. de raptorib. l. si quis. ff. de incend. rui. & nau. & l. de precatio. ff. ad leg. Rhod. quamuis ea perirent nisi ille occuparet; qualia sunt farina, saccharum, papyrus, cum ex charitate opem suis proximis ferre teneatur, d. c. excommunicationi. & si fuerit in mora restituendi, etiam ante monitionē ipso facto est excommunicatus quo ad Deum, licet quo ad ecclesiam debeat præcedere monitio, vt ibi declarat Panor. Quod locum habet, nisi periculo mortis etiam non adeo probabili se obijciat, quò ea seruaret, quia tunc sibi retinere posset, eo quod ad opem ferendam cū tali periculo nō teneatur. Quamuis etiam tunc si dominus iuste sperat se recuperaturū suum per aliud medium, scilicet, quia mare ad litus eijceret, aut inueniret alios, qui mercede illud periculū subirent, restituere tenetur, soluta sui laboris mercede iudicio boni viri, iuxta S. Anton. 2. par. tit. 1. cap. 15. §. 2. Angel. verb. naufragium. §. 3. & Siluest. eod. ver. q. 2. Quamquam simplex, qui crederet illud accipere sibi licitū esse per statuta regionis, aut per aliquam aliam rationē, mortaliter non peccaret, nec ipso iure excommunicatus esiet, licet respōdere teneretur, si iudex sub excommunicationis pœna moneret scientes ad manifestandū. Inter omnes autē conuenit, capta omnino derelicta, vel pro derelictis habita, non esse restituēda, per ea, quæ infra eod. nu. 170. de rebus inuentis dicentur. Non tamē putatur habitum pro derelicto, quod in mare ob procellā ad nauim onere leuandam iacitur, secundum glos. Panor. & communem in c. cum dilecti de accusat. quamuis sic illud, quod dominus deserit; eo q̄ existimat, quòd licet recuperari sine probabili periculo vitæ posset: neminē tamen illud subiturum, l. si quis merces. ff. pro dereli. Idem dicendū de accipientibus

tibus ab ijs, quorum domus, & bona igni deflagrant, qui grauius peccant, quàm qui simpliciter furantur. Gab. in 4. dist. 15. q. 3.

Neq; obstat, qd quidam ait me affirmare hic, posse quemquã capere, & seruare sibi bona Christianorum piraticã exercentium per naufragiũ amissa. Non, inquam, obstat; quia rñdetur primo, me neq; affirmare, neque dicere illud; sed longe aliud; scilicet quod peccat, qui capit aliqua eorum, quæ in mari amittuntur, neq; sunt piratarum, nec infidelium; &c. quod est aliud ab eo, quod ipse imponit. Item quod in meo dicto nulla mētio fit de Christiano exercente piraticam. Tum quod solum damno capientem bona in mari amissa, si non sunt piratarum, & infidelium, & hoc est verissimum. Quod autem idem sit de bonis piratarum, & infidelium, omitto dicere: & casus omisus habetur pro omisso, & relinquitur iuri communi; scilicet commodissime. ff. de liber. & posthu.

Secundò, quòd non debuit per subauditionem, & per argumentum a contrario sensu corrigere meum dictum; cum huiusmodi argumenta non debeant sumi ad probandum id, quod est contrarium iuri, ca. a nobis. 2. de sent. excom. & traditur in alijs mille locis, quarum aliqua referunt Pan. & Feli. in c. cum Apostolica. de ijs, quæ fiunt a præla. & Feli. in c. significasti. de foro compe. Et consequenter, si est uerum iure communi, ut ipse colligit contra me, male profecto colligit per subauditionem, & a contrario sensu.

Tertiò, quòd asserit esse verum etiam id, quod colligitur a contrario de infidelibus, cum quibus est nobis bellum iustum; & quilibet pius debuit credere, non intellexisse me de alijs, capit. estote misericordes. de regul. iuris.

Quartò, quòd nec per somnium vnquam intellexi res a piratis raptas non debere dominis eorum restitui, si cognoscantur: quamuis de receptis ab hostibus iustis, & postea recuperatis distinguatur in l. 2. & aliquot alijs, ff. de captiuis, & postli. reuer.

Quintò, quòd non tam facile debuit damnare sine vllò auctore id, quod ego sequutus Sanctum Antoninum, Ang. & Siluest. æque uideo mihi dixisse; nempe quod, qui cepit aliquid amissum in mari, potest sibi retinere, tribus concurrentibus.

Primum quod illud omnino erat perditum, si non saluasset ipse. Secundum quod perdidit specie recuperandi. Tertium quod saluans illud maximo vitæ periculo ob id se obijceret.

Nec obstat ratio illa generalis, qd res aliena, ubicunque reperitur; est domino restituenda, quoniam id non est perpetuo verum: fallit. n. cum iusta causa contrarium suadet, ut in c. ne quis. 2. q. 2. Et in re vsucapta. tot. tit. ff. de vsuca. Et in re pro derelicto habita. tot. tit. ff. de derelicta. Et in clam accepta pro legali debito, iuxta supradicta, ca. eo. nu. 115; & in ea, quam Princeps iuxta de cã militi concedit. l. item si uerberatum. ff. de

ff. de rei vend. & l. Lucius. ff. de euct. & in casu proposito videtur intēre nire iusta causa conflata ex eo, quod dñs satis præsumi potest habuisse pro derelicto: & quod capiens non tenebatur tam grande periculum subire: quod alioquin illud oīno perisset. Et quod sicut vsucapio iustificat acquisitionē rei alienæ, neq; incerta sint rerum dominia. l. i. ff. de vsuca. a fortiori videtur iustificare causam retinendi hmoi acceptum, ne omnino periret; cum longe peius sit rem omnino perire, quam eius dñum, penes quem incertum esse adiuncta præfata spei reuocandi amissione, & præsumptione derelictionis: & quod fortunæ, quæ est ipsa prouidentia diuina, in speratam rei recuperationem ei concessit.

100 Decimotertiò peccat, qui nō casu, sed de industria in aliquā domum; aut locum, aut segetes ignem immittit, cum restituendi obligatione, capsissimam. 2. 3. q. ult. & c. si quis. de iniur. Et si locus erat facer, puta ecclesia, aut cœmeterium, aut xenodochium, & c. ipso facto est excōicatus, & quamuis antequam denunciatur ab episcopo, absolui possit, nō tamen postea, Panor. & communis in cap. conquesti. & cap. tua. de sent. excom. Sed si locus non est facer, non est ipso facto excōicatus, quamquam excommunicari debeat. Et tales quando dicantur denunciari, aut non, dicetur in cap. 2. 7. nu. 94. Auctor vero incendij, aut alterius delicti manifesti, occultus, non potest pœna excommunicationis compelli ad se manifestandum, sed ad restitutionem debitam faciendam sic, c. quidā. 5. q. 1. & Caiet. in Opuscu. lib. 17. Respon. 14. responsione.

101 Decimoquartò peccat, qui soluit, aut solui facit iniuste, ob debita in carcerem iuste coniectum, cū obligatione restituendi debitū creditum creditori, quamuis misericordia motus id faciat. Io. de Platea in l. quoties. de exact. lib. 10. nisi sit adeo pauper, ut neq; per se, neq; per aliū probabiliter soluere possit: quia tunc, quemadmodum ipse se soluendo, & fugiendo non peccat, ita nec alius, qui fugæ auctor esset, nec restituere creditori tenetur, sed undem cōem, quamuis secundum aliquos sic, ad compensandum damnum, quod inde carceris custodi eueniet. Contra quos tenet Caiet. quam sequitur, 2. 2. q. 66. art. 4. eo quod, qui e carcere licite fugit, ad damna custodis non tenetur; quia illud damnum per accidens sine intentione eius, qui se carcere liberat, contingit.

102 Dixi: Coniectum in carcerem ob debita: carceratus. n. ob delictum, morte, aut abscissione membri dignum, licite fugere potest, iuxta S. Th. 2. 2. q. 69 art. 4. ad 2. siue peccatum occultum sit, siue publicum, siue cōdemnatus sit, siue non, Sil. verb. fugere. quidquid dicat Cardinalis in cle. pastoralis. de re iudi. etiam effringendo, aut limando compedes, & etiā carcerem rumpendo, mō vim carceris custodi non inferat, aut alteri iustitiæ ministro, quidquid dicat Henr. Quoli. 9. ar. 2. 5. & Sil. vbi supra, ut optime Caiet. in d. art. 4. defendit, & a fortiori ratione, fugere potest is qui quæritur, vt capiatur iuste, aut iniuste cum uoluntate satisfaciendi tm̄ quantum

quantum conscientia recta dicitur. Qua eadem ratione potest quis alterius fugam sine peccato iuuare, ut antequam capiatur a iustitiæ ministris, liberetur, quando nec ex obligatione sui officij, nec ex mandato Regis, nec alterius superioris, nec ex qualitate delicti, nec ex alia re particulari prohibetur, & credit, quod suo iudicio, sine carcere, & sine pena tparia respiciet a peccato, vñ in c. inter uerba. 11. q. 3. conclu. 6. diximus, & infra cap. 25. nu. 38. repetemus, addendo quædam Caiet. in d. art. 4.

- 103 Decimoquinto peccat, qui captiuus fugit, aut fuit cã, ut alius captiuus a suo domino fugeret, cum obligatione restituendi eundem captiuum, si potest; sin minus æque bonum, aut pretium, & præterea omnia, quæ ille fugiens furatus est quia quemadmodum fuit cã fugæ, ita & omnium, quæ fugam adornans furripuit, arg. c. si. de iniur. secundum dicta supra in c. 11. nu. 12. quamquam Christianus captiuus apud Infideles, fugiendo non peccet, nec qui ei auxiliatur, arg. l. 1. C. ne Christiana. mancipium. si tempore pacis, aut iniusti belli ex parte infidelium captus fuit, arg. cap. dominus. 23. q. 2. & q. 8. c. vt pridem. Idem est, si Christianus iniuste ab alio Christiano detinetur: sed si captus fuit in bello iusto ex parte Infidelium, quale esset, si Christiani tpe induciarum, aut pacè cum illis constituta, Infideles adorirentur, restituere honestã redemptionis mercedem tenetur, argu. cap. noli. 23. q. 1. quamuis non personam propter animæ periculum. Ad nullam etiam restitutionem teneretur in casu aliquo, si Infidelis ad circumcisionem, aut idololatriam Christianum compelleret, quia ipso facto omnino liberatur. ca. nulla. 54. dist. & ita, qui liberatus est, non peccat, quin bene meretur, Silue est. uerb. furtum. q. 6.

Neque obstat, quod quidam ait, me dicere hic, captiuum in bello captum non posse fugere, & ad suos redire; quod ea ratione damnat, quod non distinguo inter seruum emptum, & bello captum, ut Sotus distinguit lib. 4. q. 2. art. 2. de iust. & iu. Non, inquam, hoc obstat; quia responderetur primo, non dicere me id, quod mihi imponit: quia non loquor in specie de captiuo fugiente ab hostibus ad suos, sed in genere de captiuo fugiente a domino suo.

Secundò, quod citat gl. ca. ius gentium. 1. dist. quæ sine ulla distinctione definit, seruum in bello iusto captum peccare fugiendo a suo domino.

Tertiò, quod Sotus non firme asseuerat distinctionem inter seruum emptum, & bello captum: sed eã sine ullo auctore allegato facit per uerbum, reor, & paullo post defert iudicium iurisprudencib. miscendo aliqua, quæ iusta dosabra indigent. In quibus est, quod ca. si quis seruum. 17. q. 4. non probat conclusionem præfatã gl. in quam ipsam citat. & quod non loquitur de seruo fugiente, sed de sollicitante eum ad fugiendum, & quod potest intelligi de emptio. quæ responsio confutatur. Tum eo quod, si peccatum est sollicitare seruum ad fugiendum, a fortiori peccatum erit seruo fugere; cum plus delinquat regulariter faciens actum, quã consulens

fulens illum per c. i. cum ei adnot. de offi. deleg. & per dicta sup. eo. c. nu. 14. Tum quod ex nulla parte illius c. nec c. præcedentis, quod ei concordat, pōt colligi cōcilium Gangrense, ynde fuerunt illa excerpta, agere de seruo emptitio magis, quam de bello capto. Tum quod nullū iuriscōsul torum responsum in ff. nec ulla Imperatorum constō in C. nec ullus Cōmentator eorum classicus eius nouam distinctionē, q̄ meminerim, facit. Tum quod ius gentium publicam tantam, vel maiorem auctorita tem potuit dare dominis super captos in bello, quantam consensus priuatus: cum auctoritas publica præsertim oīum gentium maiorem ptā tem habeat in personas hoīum, quam vllus priuatus, arg. l. liber homo. ff. ad leg. Aquil. & c. cōtingit. de sent. exc. cum adnotatis eis, & alibi sæpe. Præsertim quod cā publica inducendi seruitutem bello captorum mul to iustior fuit, quam cā priuata, ob quam se quis vendit; quia fuit cōseruatio publica vitę innumerorum bello captorum; & cā seruitutis p em ptionem fuit priuata, & paucissimorum. Tum quod Couarruias in lo cis per opponētem citatis, s. c. peccatum. 2. par. §. 1. l. nu. 6. & lib. 1. variar. resol. cap. 2. nu. 10. lib. 1. variar. resol. nihil de hac dist. meminit. & ex presse in dicto cap. num. 10. approbando præfatam gloss. affirmat, pec care seruum fugientem à domino, si fugeret extra limites hostium re deūdo ad suos, etiā si sit Christianus ab Infidelibus iusto bello captus.

Quartò, quòd praxis totius fere ecclesiæ Christianæ cogit seruos re dire ad dominos suos, nisi sint Christiani, & inueniantur in regnis, quæ de more antiquissimo nō ferunt, vt in illis vllus Christianus sit seruus; qualia sunt regna Francorum, & patria communis Roma, quæ donat li bertate Christianos seruos sese certo modo sibi subdentes. A quibus ta men absoluendis sine cōcepto proposito redeundi ad dominos suos au diui abstinuisse multos eruditos confessarios.

- 105 Decimosextò, qui recipit aliquid gratuitū ab eo, qui donare nō pote rat, nisi ignorantia probabilis excuset, & ad restōnem tenetur Monal. in summa. Donare aut non possunt Abbates, religiosi, moniales, c. nō dica tis. 1. 2. q. 1. serui, & alij, qui nō habent aliquid suū proprium, & filij qui sunt in ptāte patris. l. filiusfam. ff. de don. Licet hi cognatis donare bene possint, si liberam administrationem haberēt, & et alijs, ex suis bonis ca strensibus, aut quasi castrensibus. d. l. filius cum gl. & cōi. Possunt et illi oēs, cum expressa vel tacita facultate superioris donare. Quam habere creduntur, qui cum eorum facultate student, peregrinantur, ad largien das eleemosynas pauperibus, iuxta id quod alij scholastici suæ conditio nis regulariter faciunt, argum. l. si longius. ff. de iudic. glo. dicti cap. non dicatis. & l. 2. ff. de iurisd. omn. iudi. Et etiam in casu extremæ necessita tis, & etiam magnæ, si ad superiorem non pateat confugium, iuxta Pa normitanum receptum, in cap. si quis. de furt. & gloss. d. cap. non dicatis. Neque etiam vxor, quæ præter dotem non habet alia bona, quæ Para phernalia

phernalia vocantur, donare regulariter pōt, sine expresso, aut tacito cō
 106 sensu mariti, nisi qñ ipse ad id tenetur, iuxta gl.c. quod Deo pari. 33. q.
 5. Sub qua limitatione includi possunt octo casus, quibus vxori donare
 est licitū, quos post alios in 4. dist. 15. Siluest. uerb. eleemosyna. q. 5. scrip-
 sisse. Neq; furiosus, qui non habet certa interualla, in quibus ad mētem
 redire solet, l. Iul. ff. de minor. Neque pupillus absque tutoris sui auctori-
 tate. l. pupillus. ff. de acq. rer. dom. Neque prodigus, qui habet curatore,
 aut est ei bonis interdictum, l. is cui. ff. de verb. obl. cum notat. per Bar. &
 alios. Neque minor 25. annis; quamuis eius donatio valebit, si post il-
 los eam ratam habuerit, l. si. C. si maior factus. Neque personæ ecclesia-
 sticæ de redditibus ecclesiasticis, nisi ad pia, uel modis tactis supra eo. nu.
 94. Neque hæretici, nec rebelles, nec alij similes, quos lex ob sua delicta
 suis bonis ipso facto priuat, cap. vergentis. de hæret. cap. cum secundum,
 eod. tit. lib. 6. l. quisquis. C. ad leg. Iuliam maiest. Quamquam illi, quibus
 donata ab illis sunt, vsque ad sententiam declaratoriam retinere pos-
 sunt. Angel. ver. donatio. l. §. 4. Siluest. eod. q. 1. §. 8.

Decimosextimo, qui recipit aliquid notabile pro se sciens non esse il-
 lius a quo accipit per contractum, siue onerosum, siue gratuitum, Alex.
 4. par. quæst. 36. cum restituendi obligatione, vt dictum est supra eo-
 dem capit. numero 10.

107 Decimo octauo, qui se sanctum, deuotum, pauperē, infirmum, aut re-
 ligiosum, cū non esset, simulauit, vt hac simulatione eleemosynā ab eo,
 q̄ patefacta sibi veritate nō dedisset, obtineret, cū obligatione restituen-
 di quod datū ei fuit, non illis a quibus accepit: quia iam apud Deū mer-
 cedem suam consequuti sunt, sed pauperibus, iuxta Scotum cōiter rece-
 ptum in 4. lib. sent. dist. 15. q. 2. & copiosius Adr. in 4. de test. q. 15. Sotus
 tū postea lib. 9. q. 7. art. de iust. & iure. tenuit, q̄ hmōi hypocrita ad restō-
 nem non tenetur, nisi eleemosyna magna esset: sed cōis videtur verior,
 quia quod eleemosyna sit magna vel parua, non refert quo ad forū inte-
 rius, de quo agimus, quia non refert nisi quo ad præsumendum, An ero-
 gās habuerit, aut non habuerit animum absolute erogandi, arg. cap. &
 si qōnes. de simon. & præsumptio cessat in foro interiori, vbi sola veritas
 ualet, cap. tua. & cap. is qui. de spons. Quam tamen cōem limitamus, ne
 procedat, quando simulatio non est causa finalis, sed tantum impulsiu-
 ua. arg. tex. optimi in l. 2. §. fin. ff. de donat. qualis uidetur esse simulatio,
 qua parua eleemosynæ acquiruntur. Et quoties sic quæsitum fuerit, resti-
 tuendum non est ei, qui dedit restituendum, vt videtur significare So-
 tus, sed pauperibus, vt ait communis, per quos omnia opera pia intelli-
 guntur. iuxta ea, quæ citauimus supra eodem, nu. 93. Quia causæ fina-
 les illius eleemosynæ duæ fuisse videntur; scilicet amor Dei, & neces-
 sitas proximi habiti pro seruo Dei: & ideo quamuis hæc secūda ces-
 set, & ita quo ad pauperem simulantem erogatio non ualeat, quo ad

Deum tamen valet; quia cessante vna ex duabus causis finalibus, nõ cessat dispositio, §. affinitatis, Insti. de nupt. & in ipsum Deum dominium transit, eo modo, quo eius, qđ diuinæ suę maiestati donetur, transit, ar. l. si quis ad declinandã, iun. & gl. verb. minui. C. de episc. & cler. & §. si q. s. in nomine a. u. de eccl. tit. colla. 9. & not. per Inn. in c. cū super. de caus. posses. & ideo impendendum est in ea, quæ ad ipsum Deum specialiter pertinent, sed non necessariò in solas pauperum personas.

Nec obstat, quod quidam damnet hanc meam sententiã, qua teneo eleemosynam factã simulanti se pauperem, cum non esset, non esse restituedam facienti eam, etiam si esset magna: quia Sotus contrariũ tenet. Non, inquam, obstat; quia respõdetur primò, me allegato Soto, & pensã eius ratione tenuisse, quod nunc teneo. Tũ quia ipse fundatur in præsumptione, quæ non habet locum in foro conscientię, de quo loquimur, contra veritatẽ, quæ in eo respondet. Tum, quod datũ principaliter amore Dei, licet non acquiratur ei, cui datur, acquiratur tñ Deo, & operibus piis, quæ sunt ipsius, ut antea respondi. Tum quod causa principalis eleemosynæ, quæ legitime datur, principalior est Deus ipse, quam is, cui ob eius amorẽ datur. Et quod causa finalis est potius attendenda, q̃ impulsiva. Et quod cū sunt duæ causæ finalis alicuius actus, cessante altera non cessat ille; sed conseruatur ab altera, vt probò in cõtextu. Et quod opinio Soti procedit non solum in eleemosyna magna: sed et in parua: quãdo constat largitorem eius noluisse dare Deo, nec operibus piis aliis, si non esset quærenda ei, cui datur per multa, quæ breuitas Enchiridij, & occupationes maximæ non patiuntur scribere.

108 Decimononò, qui mercenario diarium suum statim non soluit, contra c. 19. Leuit. *Non morabitur opus mercenarij, &c.* Vel soluit quidem, sed non in ea re, quam debet, sed alia; puta panno, aut esculentò cõtra eius voluntatem, cū possit soluere in re conuenta, & si in ea non poterit soluere, id in quo soluet estimandum erit iuxta pretiũ cõe. Et si mercenarius eo non indigens illud vendit, & nõ inuenit pretiũ, quod accepit, ad damnum tenetur, iuxta sanctum Anton. 2. par. tit. 1. c. 17. §. 8. & cõem. Quod meminisse deberent confessarij, & admonere cõcionatores in eis terris, in quibus duces, & alij ministri Rẽgum soluunt stipendia militibus in pannis, quibus illi non indigēt, quousq; longe villiori pretio statim vendere coguntur. Ad soluendũ tñ diarium t̃pis, quo seruus agrotauit, non tenetur herus, glo in si. vno. §. cum quidam. ff. locat. Et si mercenarium, vel quemlibet alium famulum, qui suas operas locare cõsuevit, nullo pretio statuto suscepit, tenetur ei soluere tantum, quanti aliũ similem conduceret. Et si pretium statuendum est arbitrio heri, taxandum est boni viri arbitrio. Feder. conf. 18. Angel. & Siluef. verb. familia.

Huic loco congruit quæstio illa iam pridẽ nobis proposita; An qui donauit sua, aut renũciauit beneficio suo, vt posset iuste cooprari in ali quod

quod collegium, in quod soli pauperes cooptantur, sit habilis ad illud; Ad quam numquam antea fui ausus respondere, licet sæpe rogatus, præsertim Salmanticæ. Tunc autem adduxi multa pro utraq; parte, quorû summa omisis allegationibus breuitatis gratia, est. Pro parte negatiua vrgeri, quòd paupertas prædicta videtur culpabilis, procurata, & affectata, quæ non debet prodesse. Pro parte vero affirmatiua, quod is est vere pauper tempore cooptationis, quod solum statuta requirunt: & quòd non est factus talis culpa sua: & quòd nemo diceret eum inhabilem, si id propter amorem Dei fecisset: & quod studiosè, siue virtuosè & merito-rie, ac satis propter Deum relinquit bona, qui ea relinquit eo fine, vt ad piscatur locum opportunum studijs, & virtutib. quo aptius maiore cum auctoritate Deo, ecclesiæ, & reipub. inseruiat: quoque muniatur qualitatibus, & opinione necessarijs ad consequenda loca, in quib. id præstare valeat. Per quæ tenuimus hanc partem, modo donatio esset irreuocabilis sine vllò pacto de retrodonando, & renunciatio beneficij sine vllò pacto, & confidentia illicita de retrocedendo; quoniã alioqui cessio esset fraudulenta, & ipso iure nulla, per quam non vacaret beneficium, secundum Innocen. in cap. cum vniuersorum. de rerum permuta. & Rot. in antiq. 7. de renun & probat extrauag. 1. de simon. Pij iij. & melius noua extrauag. Pij V. de confidentia. relata inf. cap. 23. nu. 110.

Vigesimò, qui non vult soluere famulis debitum tacite, aut expresse conuentum cum illis, cù obligatione restituendi per proxime dicta: nel soluere quidem vult pretium conuentum, sed illud est longe minus iusto.

109 Vnde sequitur primò, quòd maior pars magistrorum artium mechanicarum; quales sunt sartores, futores, carpentarij, & cet. qui accipiunt famulos, quos tyrones vocant, vt eos doceant suas artes, ob idque nullam eis mercedem tribuunt, aut exiguam, & interdum etiam pro victu, quæ illis præbent, aliquid accipiunt. Et scholastici Salmanticenses, qui accipiunt famulos ex conuentione expressa vel tacita, se illis certum tempus ad studendum concessuros, & panem & duos denarios pro obsonio, & singulis in singulos menses, singula paria calceorum: & postea occupant eos in alijs rebus contra ipsorum voluntatem, adeo, vt non possint discere illas artes, aut studere, peccant cum magna obligatione restituendi damnum, quod illi accipiunt propter tempus discendi, & studendi illis ereptum. Et si eos volentes occupant, tenentur illis dare quantum dedissent alijs, qui absque tempore studendi & discendi ipsis seruissent.

Sequitur secundò, peccare cù obligatione restitutionis eos, qui accipiunt famulos, conuentione facta, quod non vacabunt litteris, & illis amplius stipendium non tribuunt quam alijs, quibus facultatem studendi faciunt, quia notabiliter est minus ea mercede, quam eorum obsequia merentur.

Sequitur tertio, quod nobiles, qui absque conuentione expressa pueros precibus parentum accipiunt, & præbent illis victum & vestitum; quale gestabant quando eos acceperunt: & per se aut alios eos elegantia morum, & artibus honestorum hominum instituunt quo ad uiri fiant, & tandem eos honeste cultos dimittunt, obligationi iustitiæ, quæ erga eos tenentur, satisfaciunt. Quia illis ex conuentione expressa, aut tacita plus non debetur, nec plus illa ætas, nec illud obsequij genus meretur, nisi intercederet lex, promissio, aut cõsuetudo particularis ad plura obligans.

IIIO. Sequitur quarto, quod, qui accipiunt œconomos, emptores, a secretis, architriclinos, pueros, satellites, a pedibus, & alios similes famulos cum obligatione, ut sint parati ad illis omnibus diebus, & horis, quibus eis placuerit, seruiendum, & non præbent illis victum nec vestitum, sed certam pecuniam, quæ ipsorum victui non sufficit, tenentur soluere reliquum, quod ad eorum victum & uestitum honestum, necessarium fuerit, & præterea honestam aliquam mercedem, pro merito obsequiorum.

Dixi: Cum obligatione, ut sint parati ad seruiendum illis omnibus diebus, & horis, quia si non accipiunt nisi ut tres, aut quattuor menses illis seruiant, non tenebuntur ad aliud, quam quod obsequia illorum mensium merebuntur, nec si eos accipiunt ad aliquas horas diei, quemadmodum aliqui doctores Salmanticenses aliquos accipiunt in comites, qui eos comitentur euntes ad prælegendum, & inde redeuntes, & diebus festis quando proficiscuntur ad rem sacram, aut ab eadem reuertuntur ipsi, aut ipsorum coniuges, non tenebuntur ad soluendum plus, quàm obsequium illarum horarum cum obligatione paratos se præstadi ad seruiendum illis horis meretur.

IIII. Sequitur quinto, quod magnates, qui suis famulis dant certam portionem ad victum & vestitum moderatam non sufficientem, non obligando tamen eos ad continuum obsequium: sed solum, ut habitent, aut resideant certum tempus, ubi resederint ipsi, & compareant coram eis saltem singulo quindecimo quoque die semel, non tenentur ad soluendum plus, quàm illam pecuniam, si illis plus quàm dictum est non seruiant: quia nec conuentio expressa, nec obsequia facta eos ad amplius obligant. Sed si pluribus quàm conuentis eorum opera utantur, tanto plus tenebuntur, quanto plus eos sibi seruiendo occupauerint, & minus temporis ad agenda sua negotia eis relinquunt. Quia illorum meritum iustitia eos ad id obligat per ius naturale, & diuinum. *Dignus est enim, mercenarius mercede sua.* Luc. 10. cap. 1. 13. q. 2.

Vigesimal primo peccat, qui clam recipit, quod sibi deberi prætendit pro usuris, dolo, aut alio delicto a se admissio. Licet, n. sponte data, ppter delictum.

delictum regulariter retineri possint: non tamen iuste peti, & minus tamquam debita legalia recipi.

112 Vigefimosecundo, qui occulte recipit, quod suū est, vel sibi iuste debetur, cū cōmode iure recuperare posset, aut qui (et si commode iure recuperare non possit) se ob id periculo mortis, aut amissionis alicuius membri, qua iudex propter furtum condemnare posset, obijcit: & qui id facit contra cōscientiam sibi dictantem, q̄ ita recuperare peccatum est mortale, & qui aduertit, vel aduertere debet, q̄ ex tali occulta recuperatione redundaret magnum scandalum, aut damnum ei, qui habebat eā rem, quam sic ille recuperauit penes se depositam, aut pignoratam, aut commodatam, licet ad restōnem nō teneatur. Gab. in 4. dist. 15. q. 3. Nō est tñ peccatum occulte recipere, quod sibi vere debetur, quando aliās illud recuperari non posset propter defectum, iniustitiam, ignorātiā, vel affectum iudicis alteri parti fauentis. Et qui quamuis recuperare possit, nō tamen commode propter rei paruitatem, & magnitudinem sumptus in recuperatione faciendi, aut quia ex tali lite simultates orirētur, aut licite sine lite recuperare posset: non tamen sine amissione gratiæ, & amicitie illius, qui debet, iuxta gl. sing. in c. ius gentium. 1. dist. modo in tali recuperatione eæ conditiones concurrant.

113 Prima, ne aliquod ex prædictis inconuenientib. sequatur. Secūda, ne plus debito suo accipiat. Tertia, vt restituat damnum corporale, aut spūale, quod ex eo in aliquem redundaret, Gab. vbi supra, Silue. in Rosa ayrea casu 37. Quarta, vt res, quam accipit, non sit aliena, nec furto, nec latrocinio ablata, nec inualide ab eo, qui debet acquisita. Quinta, vt caueat, ne iterum tale debitum sibi soluatur, eo quod debitor recordatus illius debiti, vel pœnitens voluntatis non soluendi illud ei satisfacere velit. Cauebit autem. satis, si quo mō honesto debitori, aut eius hæredibus significet, nihil eos illo noīe vlli debere, secundum Sanctum Ant. 2. par. tit. 1. c. 15. §. 1. Sexta, vt illud vere, & de iustitia sit ei debitū. Multi. n. decipiuntur, nostro iudicio, vsurpantes ex bonis suorum dominorum pro suorum obsequiorum satisfactione, quibus quamuis aliqua compensatio remuneratoria debeatur debito gratitudinis, & antidotalis: non tamen debetur de iustitia vera, & legali. Obligatio. n. gratitudinis, quā antidotalem appellant, non parit actionem, neq; ius petendi sicut obligatio legalis, per notata a Sancto Th. 2. 2. q. 58 & 106. & ab alijs in l. ex hoc iure. ff. de iust. & iur. & l. sed & si. §. consuluit. ff. de peti. hæred.

114 Ad nouē autem quæsitum hic respōdetur affirmatiue, q̄ Martinus, qui rem depositam apud Ioannem clam accipit pro debito, quod Ioannes ei debet, tenetur reddere, vel manifestare oblatam excōicationem contra id accipientē, vel scientem: quia nullo iure conceditur, ut creditor accipiat in cōpensationem rem a debitore detentam, si nō est sua, & ita est prohibitum per hoc septimum præceptum. Credimus etiā decipi

cos, qui putant sibi licere auctoritate propria vlcisci iniurias, quas per in-
 stitia ministros non pñ: quamuis gl. l. nullus. C. de Iudg. (quam Paulus
 Castren. consulendo sequutus fuit in consilio, mihi 203. in impressione
 antiqua, quod non licuit mihi nunc inuenire.) dixit posse. Et et qui acci-
 piunt aliquid occulte ob pœnã, quæ illis non debetur ante condænatio-
 nem, per gl. cap. fraternitas. 1. 2. q. 2. & alia, quæ in eius commento dixi-
 mus. Notanda tñ sunt sequentia. Primum, q̄ excoïcatio generalis epi,
 qua monitione præmissa excoïcaret scientes, & non reuelantes res sub-
 tractas alicui nescienti, quis eas subtraxit, non obligaret eum, qui sic re-
 cuperauerit: neque et id scientes, modo pro comperto haberent, eas pro
 debito legali fuisse subtractas: secus tñ si dubitarent, licet recuperans eis
 dicat, quod ad recuperandum suum, tñ quod iustum erat accepit: nisi
 tanta fide, & virtute apud eos esset, vt merito propter eius dictum dubie-
 tatem ab animis suis depellere deberent, arg. glo. sing. in l. Titio. fundus.
 ff. de cond. & demon. & eorum, quæ addit ei Feli. in c. cum contingat. de
 rescrip. Quæ procedunt etiam si episcopus iuberet reuelari eos, qui rem
 115 illam pro recuperatione rerum suarum acceperint, vt recte probat Silu.
 verb. furtum. 1. q. 5. quidquid Rosl. dicat. quod ipsum nobis uidetur. qñ
 statur excommunicatio specialis ob illam rem, quidquid dicat Silu. ubi
 supra. Tum quia quamuis specialis sit quo ad rem, tamen quo ad perso-
 nas generalis est. Tum excoïcatio maior generalis non ligat eum, qui
 mortaliter non peccat, cap. nullus. cap. nemo. 1. 1. q. 3. vt in cap. inter uer-
 ba. conclu. 6. 1. 1. q. 3. dicimus. Tum quia nemo se nec alium innocentem
 tenetur prodere, præsertim ad damnum, & præiudicium, capit. quis ali-
 quando. vers. non tibi dico. de pœnit. dist. 1. Tum quia ut idem Silu. ait. si
 intentio iudicis est, ut manifestaretur, quamuis acceperit iniustam cõ-
 pensationem, intolerabilem errorem contineret, & ita non valeret. ca. 1.
 de re iudi. Tum quia clausula huiusmodi poni solita in litteris Apostoli-
 cis sub forma Significauit, intelligenda est, quando scitur non fuisse ac-
 ceptum pro iusta compensatione, aut dubitatur, per dicta in cap. inter
 verba. conclu. 6. arg. l. si procurator. ff. de condict. inde. Nec refert, an res
 sit deposita, vel non, quo ad forum conscientia, quidquid aliqui dicant,
 116 arg. l. illud. ad leg. Aquil. & c. 2. de transla. præla. Secundo, notandum, q̄
 his, qui bene accepit, iurare cogeretur, an sciret quis accepisset, posset re-
 spondere, se nescire, subintelligendo intra se aliquem, qui male accepit,
 arg. c. humanæ aures. 22. q. 5. & eorum, quæ in eius Comment dixi, & e-
 tiam supra c. 12. nu. 8. Tertio, quod indubium est id, quod dixit doctissi-
 mus Medina in Cod. de rest. q. 1. scilicet, quod modo supra dicto recu-
 perans contra uoluntatem debitoris parati ad soluendum illi peccaret,
 licet non teneretur restituere per dicta supra cod. nume. 112. Quarto,
 quod licet tertius aliquis non debeat regulariter accipere etiam occul-
 te, quod est eius, qui restituere tæretur, & non vult, nec commode com-
 pelli

pellipotest, vt suo creditōri satisficiat, argu. cap. forte, & cap. deniq;
14 q. 5. Vxor tamen potest de bonis mariti, qui debet & nō vult solue
rectiam contra eius expressam uoluntatem, quia est socia adiutrix,
Genes. 1. Et hoc faciendū adiuuat eum ad seruandam animā, modo
sine scandalo id faciat, Gab. in 4. lib. sent. dist. 15 q. 1. & provideat quōd
maritus intelligat se illi non debere, recuperata scheda remissionis ab
eo cui soluet, aut alio modo, per prædicta supra, nu. 122.

- 117 Vigesimo tertio, qui occulte accipit, quod dubitat, an suum sit, ad
illius tamen restitutionem non tenetur secundum Med. in Cod. de
restit. fol. 66. quādiu probabiliter, an suum sit dubitat, an eius qui ac
cipit, quo ad proprietatem: certum tamen est, possessionem eius fuisse
illius, qui eam antea habebat, & sic iniusto illam teneri ab eo, qui ac
cipit, donec restituat, aut certo suum esse sciat, & sic tenetur ad restitu
endum, argu. cap. sæpe. de restit. spo. & l. 1. ff. de furt. quæ habet furtum
fieri quo ad possessionem.

Vigesimo quarto, qui nō soluit legata pia tēpore & modo debitis, c.
quia oblationes. 15. q. 2. ad cuius peccati remissionē non sufficit propo
situm in postterum soluendi, si tunc soluere sine magno sui detrimento
potest per supradicta eo. c. nu. 66. & 68. quod locum habet quamuis ta
lia legata fiant tantum coram duobus testibus. Quia iuxta canonica iu
ra ualent, c. relatum 1. de test. non obstante contrario statuto, quod tā
quam præiudicans libertati ecclesiæ, non valeret. Immo qui scriberent
illud & iudicaret secundum illud excommunicati essent. c. graue. de sent.
excom. Rosel. ver. excomm. 1. 18. excom. & infra traditur. c. 27. nu. 32.

- 118 Vigesimo quinto, qui absque necessitate extrema aliquid ad edendū,
aut vestiendū accipit, cum restituēdi obligatione, quia illa, licet excuset
a tanto, non tamen a toto. c. si quis. de furt. licet cum extrema quisque
possit sine aliquo peccato accipere, non pro se solum, sed etiā pro alio,
qui est in eadē, si de suo nō habet, nec aliter ei subuenire potest, c. sicut
hi. 47. dist. & c. discipulos. de consec. dist. 5. Remanet tamē obligatus ad
restituendū regulatim exceptis certis casibus, vt dictum est supra eod.
cap. nu. 61. quādiuis oppositū communis dicat. Quæ procedere potest
in re adeo parua, vt probabiliter credi possit, dominiū eā gratis con
cessurū, & etiā in magna, quando extrēmē egenti cōstaret eū, a quō
accipit non solū eā ipsi mutuatur, sed etiā gratis concessurū, si presens
esset quando eam accipit. Quæ ratio probabiliter credendi ex rei acce
ptæ, & eius domini circumstantijs colligi potest, scilicet, num sit diues,
119 num liberalis, num cognatus & amicus eius, qui accipit, num elemo
synas largiri solitus, vt recte prædictus Medina notauit in Cod. de rest.
quæst. 3. Inter omnes autem conuenit, peccare eos, qui extra necessita
tem extremam occulte res alterius etiā illi superfluas ac sibi aut alteri
subueniendum accipiunt, cap. forte. & cap. denique. 14 q. 5. Tū quia

erogatio superfluatorum non semper est debita pauperibus. Tum quia etiam quando est debita eis per dominos earum est facienda, & ad eos pertinet pauperum, & piorum electio, ut in Apolog. prædicta: q. 1. monit. 77. probauimus & consequenter alius, nec pro se, nec pro alio accipere potest: nisi ut prædictum est, & tradit S. Tho. Quodlib. 8. artic. 12. communiter receptus. Necelsitas autem extrema, quæ sit, infra cap. 24. nu. 6. dicitur.

120 Vigesimo sexto, qui aliquod animal domesticum in prædio suo damnatum inferens occidit, aut grauius percutit: quia non est ei ius id faciendi, sed solum expellendi ab eo, & includendi, donec de damno dato dominus eius monitus satisfiat. §. ceterum. Insti. deleg. Aquil. & l. Quintus Mutius. ff. eo. & gl. iuncto textu in c. si læserit. de iniur. & damno dati. nisi consuetudo, priuilegium, vel aliquod statutum contra disponderet, arg. c. si. de consuet. c. priuilegia. 3. dist. & l. omnes populi. ff. de iust. & iur. & trad. Angel. uerb. furtum. §. 31.

Vigesimo septimo, qui venatum, aut piscatum, cum iuste non posset, prohibuit cum obligatione restituendi emolumentum, quod verisimiliter impediuit. Gab. in 4. dist. 15. q. 5. argu. 2. concl. 5. corol. 1. in laqueum. ff. de acqui. rer. do. Et non potest iuste prohibere, nisi concurrentibus quinque: Primum est auctoritas regia iusta, aut consensus populi liber a metu, aut præscriptio canonica sine ui & metu introducta. Secundum, ut ob occasionem ferarum extra loca prohibita, non puniat eos, cui non procurant dolis eas e prohibito loco extrahi, ut extra illum eas capiant: alias enim punire posset, arg. ca. ex tenore. de rescrip. l. itaque fullo. ff. de furt. Tertium, ut prohibeat in suis propriis prædiis, quamuis, nostro iudicio, sufficit ut domini aliorum sua sponte in id consentiant, arg. c. scienti. de

121 reg. iur. lib. 6. Quartum, ut restituat omne damnum, quod illæ feræ alienis prædiis faciunt, quorum domini in damnum eorum non consentiunt: Quis in aliorum damnum consentiant. Parum tamen prodest quibusdam magnatibus dicere sapius se restitutos eiusmodi damna, & numquam restituunt. Quintum ut caueat prohibens ne subditi timentes eum, & ministros eius, & fugientes odium, & indignationem, & minas eorum, quia eis sæpe opus habent, ea petere non audeant, quæ peterent ab aliis sibi paribus: quia eiusmodi metus, et si alioqui non esset omnino iustus, inducit restituendi necessitatem, ut dictum est supra eodem. Quod etiam Margarita confessorum probat, scilicet ne venantes in locis prohibitis occidant, vel mutilent, saltem pro prima uice, quamuis id sancitum sit, quia eiusmodi seueritas non est exercenda nisi in consuetos id facere, & contumaces. Et consuetudo sic puniendi etiam prima uice, iniusta uidetur, quam qui seruaret, peccaret mortaliter, quod asserit Siluest. uerb. restitutio. 3. q. 2. §. 4. & uerb. venatio. sub fin.

122 Vigesimo octauo, qui sunt iusti custodes venatus, aut piscatus prohibiti, ut ceruorum, cuniculorum, auium, & siluarum cæduarum, aut pascuorum consti-

constituti ab iis, quorum sunt illa iura. Custodes, inquam, iurati, aut sola fide adstricti fideliter ea seruare, & non seruant, arg. c. 1. & c. qualiter. de pact. & c. si vero. de iureiur. nisi scirent eos, quos contrafacientes inuenissent, fecisse id necessitate, quae eos a peccato excusabat, & non permittit ne eis plura, quam talis necessitas exigit. Dixi: Nisi scirent, & c. quia dubitatio non excusaret: in dubio. n. tutiora sunt eligenda. c. ad audientiam. de homic. & c. si quis autem. de poenit. dist. 7. ubi late de hoc diximus. Excusarentur etiam, si scirent eos, quos in eiusmodi locis inueniunt, esse consanguineos, aut adeo domini praedictorum iurium amicos, ut probabiliter credant illi eorum venatum placitum. Non tamen sufficit inuenire tales esse, qui si facultatem a domino peterent, obtinerent, sed ea petere nolunt. Ex hoc sequitur, peccare cum obligatione restituendi damnum custodes, qui dissimulant se videre praedicta loca prohibita ingredienti, quo caedant, venentur, aut piscentur in eis propter aliqua dona, aut quia sunt sui amici, aut consanguinei: quia tenentur seruare a domino dominum ob iuramentum praestitum, & ob fidem datam. Med. de restit. q. 12. col. 2. quamuis non tenerentur per praedicta eodem ca. nu. 33. & seque restituere ea, quae ob id acciperent.

- 123 Vigesimo nono peccat custos, qui se abscondit, ne videatur ab alijs, quae talia loca prohibita ingredi volunt, ut ingressos intercipiat, aut puniri faciat secundum aliquos; quorum opinio dura nobis videtur, saltem quo ad eos, qui permittunt ingredi, quo semel deprehensi iterum ingredi caueant, nec sinunt eos inferre damnum notabile in locis eiusmodi prohibitis. Tum per ea, quae diximus in c. inter verba. 1. 1. q. 3. Tum quia oppositum omnes fere custodes faciunt, idque ab omnibus scitur, & ita nemo se deceptum dicere potest, arg. c. scienti. de reg. iur. lib. 6. Dixi supra: Custodes, i. constituti ab his, qui iuste prohibent, & possident; quia constituti ab iis, qui iniuste, & tyrannice prohibent, ad nil tenentur, licet iurauerint se capturos, aut denunciuros, quos inuenierint, arg. c. In malis promissis rescinde fidem. 22. q. 4. & c. non est obligatorium. de reg. iur. li. 6. Notandum tamen est iuste prohiberi venationem certarum ferarum certis temporibus, scilicet quando pariunt, aut oua faciunt, aut nutriunt, aut tempore niuis, aut ne illis, vel illis instrumentis venatus fiat, aut ne talibus artibus venandi quis utatur: quia eiusmodi prohibitiones in populi utilitatem redundant. Sed qui talium prohibitionum tempore venantur, restituere, quod venati sunt non tenentur, nisi post iudicis condemnationem, Med. ubi supra, & probatur per glo. receptam. c. fraternitas. 12. q. 2.

Nec obstat quod quidam ait, me dicere hic custodes, qui abscondunt se, & venatores, vel prohibita transportantes libere peccent, & comprehensi multentur, peccare, & teneri ad restitutionem. Non, inquam, obstat; quia respondetur primo, mirari me, quod vir religiosus imponat mihi etiam religioso, licet se imperfectiori falsum: cum omnino contrarium asseram, & ratio-

rationibus inuniam, & patet ex contextu.

Secundò, quòd tacite insinuat, me opinari peccare omnes, qui vetita venantur, & pascula prohibita pascunt, & uerita extrahi extrahunt, per illa uerba, ut libere peccent; quòd ego nec exprimo; nec insinuo; immo arbitror multos nihil peccare per ea, quæ scripsi infra cap. 23. nu. 52.

Trigesimò, qui prohibet suis subditis, ne eijciant, aut ne occidant feras; in suis prædijs damnum inferentes; cum intentione non restituendi integre damnum, aut postea cum esset notabile, non restituit, Gab. in 4. lib. sent. dist. 15. q. 5 art. 2. conclu. 5.

125 Trigesimoprimum peccat, qui ad uenandù profectus permittit, ut canes sui noceant alienis auibus domesticis, puta gallinis, anatribus, anseribus, & id genus aliis: aut quòd sui equi, aut famuli notabile dñum inferant prædijs, aut satis, per quæ trãseunt, aut eorum fructib. & non vult restituere, Ostien. in summa de pœnit. & remis. Omnib. de venatione prædictis addo id, quòd nemo hactenus attingit, & pauci confessarij (meo iudicio) aduertunt; videlicet, quod reges, & magnates prohibentes, ne fere palantes, quæ non sunt inclusa, occidantur a dñis prædiorum, quibus nocent, nõ excusantur a peccato per propositum restituendi damna et consequuta restõne, magis quàm excusatur fur, aut raptor per propositum restituendi, quod furatus fuerit, aut rapuerit, et sequuta restõne. Quia licet per eiusmodi propositum, & restitutionem consequutam excusetur a peccato, quod admitteret non restituendo: non tñ excusatur a peccato, quod admittit damnificando, aut capiendo aliena inuito dño. Aliud. n. peccatum est damnificare, furari, vel rapere, & aliud damnum illatum furto subtractum, vel raptum non restituere: & ita excusatus ab hoc, nõ excusatur ab illo: quia a diuersis non fit illatio l. Papinianus. ff. de minorib. cap. ad audientiam. de deci. Quare qui per feras, vel animalia domestica nocet prædijs proximi eo inuito, peccat mortaliter, etiam si postea cumulatisime damnum restituat, & consequenter non solum oportet eum pœnitere, & confiteri, quod non sufficienter, vel non debito tempore restituerit damnum illatum: sed et quòd intulerit illud inuito domino, quod concionatores prædicare, & confessarij meminisse deberent.

126 Trigesimosecundò peccat, qui hêt columbarium illicitum cum notabili aliorù præiudicio, arg. c. si bos de iniur. & l. 1. si quadru. paup. fec. di. Dixi: Illicitum, quale est, si opportunis t pibus alimentum non præbeat, nec circù illud hêt agros satos, in quibus sufficienter, saltem pro maiori parte colubæ alatur: nec qui tenet illud est paratus ad restituendù quòdlibet damnù notabile, quod illæ fecerint quòd ei constiterit: nec vnù damnium alio compensatur; puta, quia vicinus eius cui suæ columbæ nocet, non habet totidem, quæ tantundem ei noceant. Quia concurrentib. ali quot horum tolerari pòt, iuxta Palud. in 4. lib. sent. dist. 15. q. 2. S. Anto. 2. par. tit. 2. c. 1. & commu. non autem quado ex illis damnium notabile proxim:

proximi nascitur, sicut nascitur ex columbarijs aliquorum prædiuitum, qui nec ferunt agros, nec vineas colunt, & habent columbaria colūbis conferta, quæ ex fatis subditorum, vel uicinorum suorū viuunt, qui contradicere ob metum maioris damni non audent, scđm Io. Maior. in præcitato 4 lib. sent. dist. 15 q. 29. Quamquam (nostro iudicio) regulariter nō peccant, qui columbaria hñt vbi non est lex, quæ ibi prohibeat, & est consuetudo, quæ id permittat & populus non quæritur, nec damnū notabile apparet, attento, quòd ad populi victum pertinent, & æque fere profunt stercoreando, quàm noceant pascendo, & eas reges tolerant, & si si non essent columbæ domestica, essent palumbæ filuatica, ut sunt cornices, & aliæ aues, quod optime Silue. verb. restitutiō. 2. q. 4. in sinuauit.

127 Trigesimotertio peccat, qui in suo columbario certa semina spargit, aut aliqua arte vsus est, quæ columbas ab alijs columbarijs ad suum pertraheret, cum obligatione restituendi, si paruitas eum nō excusat, Med. in Cod. de restit. q. 3. Quod tamen limitandum videtur, vt procedat tantum in eo, cuius principalis finis est alienas inescare non autem in eo, qui principalitèr intendit suas pascere, & retinere, ne alio euocentur, argu. l. si quis nec causam ff. de reb. cred.

128 Trigesimoquarto peccat, qui sibi accipit, aut includit aialia aliena domestica et fugatiua, ut eorū lanam, plumas, aut oua in utilitatē suā conuertat, aut eis utatur, scđm Io. Maior. in 4 lib. sent. dist. 15 q. 5. Quia ob fugam non desinunt esse, cuius erant §. Gallinarum. Inst. de rer. diu. Idē dicendum est de accipiente aialia domum redire solita, vt sunt sues, apes, pationes, colūba, cerni qui abeunt, & redeunt. Et de illo, qui accipit, aut occidit ea priusquā illam consuetudinē reuertendi amiserint §. pationū. & §. apium. Inst. de rer. diu. l. naturalem §. 1. & 2. ff. de acq. rer. do. Quā amississe vñr, cum ad horas, & dies consuetas bis redire desinūt, post quæ accepta capientium fiunt, iuxta gl. l. de quibus. ff. de leg. Apes tamen, aut examina anteq̄ in aluearijs includantur, & aliæ aues ex alijs arborib.

129 acceptæ fiunt accipientis, qui per hoc furtum non committit et eas in alieno prædio accipiendo, priusquam ab ingressu eius, aut ab ascensu arboris a dño prohibeatur immo nec si postea, licet tunc iniuriarum teneatur, l. naturalem §. pationum, & §. ceruos. ff. de acq. rer. do. Prohibitus autem uidetur tacite, si prædium est muro, aut sæpe cinctum.

De participantibus in damno dato,

S Y M M A R I K M.

130 **D**annum datum a multis diuisis, uel unitis sub duce, uel sine illo.

131 **D** restitutionem debiti, qui fauore, uel consilio impedit.

Consilens

- 132 Consulens suæ scientiæ ob hoc non multum confidat.
 132 Damnum ad aliquod laudando, aut aliàs animat.
 133 Ratum habens damnum suo nomine datum.
 133 Ratificans suo nomine factum delictum semper punitur.
 quia fingitur esse persona delinquens.
 133 Testis nocens alij tacendo verum ut peccat.
 133 Metus iustus a testificando, & denunciando ut excusat.
 134 Monitus sub excommunicatione denunciare, vel reuelare quid faciet.
 135 Monitus reuelare ad plus tenetur, quam monitus denunciare.
 136 Custos ex officio vt plus tenetur, quam alius.
 136 Iudex non cogens restituere rei pub. aut priuato.
 137 Damnum qui dat ministrans aliena hæc faciat, num. 138.
 139 Furatur qui aliquid ab eo, qui illud dedisset, aut multa parua.
 140 Damnum datum cum impensis, & interesse restituendum.
 140 Confessarij cur furi non iubent soluere impensas istas.
 140 Damnum datum qui impedit volenti illud impedire.
 & qui mittit ad terrendum loco, si per induriam damnum datur.

130

Trigesimoquinto peccat, qui cum multis adunatis sub uno Duce, siue, ut vulgus ait, Caporali, uel sine illo ad furandum aut damnificandum uadit, l. 1. ff. si famil. fur. fecit, dic. l. ita vulneratus. ff. ad leg. Aquil.

Restituere autem non tenetur, nisi id, quod ad eum peruenit, & id, cuius talis causa fuit, quod sine ipso illud non fuisset illatum: ita quod si fuit causa totius, tenetur restituere totum alijs non restituentibus, & si partis partem, secundum posita supra, num. 17. Vnde si multi singulatim vineam aliquam ingrediantur, alij aliorum ignari, & unusquisque suum racemum capiat, etiam quoad usque nullus in ea relinquatur, nullus eorum mortaliter peccat, nec restituere tenetur, & multo minus tota multitudo: quia nullus eorum damnum notabile facit, nec est causa, quo fieret, nec in id consentit.

131 Trigesimosexto peccat, qui procurat, ut rex, aut magnas, aut iudex suum cuiquam tollat, uel ne cui quod sibi debetur restituatur, neve ad id debitor cogatur, quod multi magnates & familiares eorum, aduocati & procuratores sæpe faciunt, qui non solum mortaliter peccant, sed etiam restituere tenentur.

132 Trigesimoseptimo, qui malè consulit scienter & dolose, immo & si bona fide, sed non adhibitis studio & diligentia debitis, ad veritatem assequendam. Quare, qui consulunt, caueant ne nimium suæ scientiæ vel prudentiæ fidant.

Trigesimo octauo, qui alicuius acumen, aut fortitudinè laudat, aut ignauiam & demissionè uituperat, quò cum ad damnum proximo inferendum

ferendum mouet, & totum damnum restituere tenetur: quia ad id exhortari videtur.

133 Trigesimononò peccat, qui audiens aliquem alteri suo nomine nouisse, illud ratum & gratum habet, quia mandare videtur, cap. ratihibitionem. de reg. iur. Quod solum intelligitur iuxta Angel. uerb. furtum. §. 20. quando, qui nocuit, non nocuisset, nisi existimans eum, cuius nomine nocuit, illud ratum habiturum Sed huc moderationi raro (nostro iudicio) locus erit. Quia raro, aut numquam continget aliquem nomine alicuius nocere alteri, nisi existimantem illud gratum illi fore. Quamquam, si eius nomine factum non fuit, aut gratum illi non fuit, quatenus suo nomine factum est, licet opus in se illi placeat, ad nullam restitutionem tenetur: quamuis peccet, per capit. cum quis. de sent. excom. lib. 6. & cap. ratihibitionem. cap. ratam. de reg. iuris. lib. 6.

Nec obstat, quod quidam ait, medicare hic, teneri ad restitutionem, qui nec tacite, nec expresse iussit occidi hominem, sed pro rato habuit; quia ratihibitio æquipollet mandato. Cuius contrarium asserit tenendum. Non, inquam, obstat; quia respondetur primo, me non loqui de homicidio in specie, ut ipse imponit: quamuis in genere loquar de nocente, cuius species est homicidium.

Secundò, quod meum dictum est firmum. Tum per illam regulam iuris lib. 6. *Ratihibitionē retrotrahi, & mandato comparari*: Et regulam, hoc iure, §. *Deiecit, qui mandauit, vel ratum habuit.* ff. eo. Et palam mandantem delictum teneri ad restōnem, ut dictū est sup. eo. cap. nu. 14. Tum quod præfata regulæ non solum habent locum in contractibus, & in iudicijs, sed et in maleficijs, & delictis, ut habet gl. recepta per oēs in d. cap. ratihibitionem. saltem illis, qui per alium fieri possunt, ut Dynus receptus ait in dicta regu. ratihibitionem, immo & in alijs, nisi quo ad effectum fruendi libidine, ut pulchre de iure probat Couarruias in cle. 1. 2. part. §. 1. nu. 5. de homic. Tū quod ratihibitio non solum habet vim augendi peccatum, ut ait is, qui contra nos opponit, sed et faciendi incidere quæ in pœnam. Casus est in cap. cum quis. de sent. exco. lib. 6. quod determinat, eum qui ratificat percussione clericum nocte suo factam incidere in pœnam excōicationis ipso iure. Tum quia facilius & fortius obligatur quis ad restituendū damnum, quàm ad subeundum pœnam. Hanc, n. nō tenetur regulariter subire in foro conscientie, nec in exteriori antequam condamnatur; restituere aut sic, ut supra dictum est. Tum quod omnis ratiificans delictum suo nomine factum est puniendus pœna, licet non semper ordinaria, ut late probat præfatus Couarruias ubi supra Tū quod ratiificans rem suo nomine acceptam, vel iniustam acceptionē fingitur accepisse pp suam ratificationem, & ita non solum peccat, quia placet peccatum, sed quia fit persona peccantis, & accipientis, secundum totam vtriusque iuris prudentiam. quod nō aduertit præfatus religiosus, qui.

qui contra nos opponit. Per quod tollit eius ratio, & consequenter ille qui ratificat incendium domus alicuius nomine suo factum, magis tenetur ad restitutionem domus incensæ, quam ad subeundam pœnam a iure, vel iudice inflictam, uel infligendam.

- 134 Quadragesimò, qui testis a iudice legitime interrogatus, an sciret tale furtum, sciens tacet, & ob illud dānificatus suum non recuperat, & restituere tenetur. c. 1. de crim. fal. Si non tacet pp metum alicuius periculi sui status, aut personæ, aut bonorum, iuxta S Anton. 2. par. tit. 1. c. 19. §. 7 & arg. c. quisquis. 1. r. q. 3. & Scotum in 4 dist. 15. q. 2. Siluest. uerb. restitutio. 2. q. 6 Notādum tñ est, qđ si episcopus monuerit sub excōicatione, ut denuncient qui nouerint illud: is, qui metu tacuit, tenetur parere, sed non quoadusque eum iuxta ordinem correctionis euangelicæ moneat: & inducere debet, ut parti læsæ satisfaciatur, & si fur satisfecerit, eum denunciare non debet: nec et si non satisfaceret, si illud probare non potest: quia qñ præcipitur, ut, qui talem rem scit, eam per denunciationem manifestet, intelligitur de eo, quod scit, & probare potest, ut diximus copio
- 135 sius, qđ alii in rep. c. inter uerba. 1. r. q. 3. concl. 6 Sed si admonitus satisfacere nollet, & admonitor probare potest, denunciare debet: quia aliàs peccaret, & excōicationem incurreret, & teneretur restituere damnificato, de suo, quod ob suum silentium recuperare omisit, Io. de Anan. in c. qui cum fure. de furt. nisi ob iustum metum taceat, ut proxime dictum est. Per quæ respondetur ad noue quæsitum, s. An uxor, filius aut cognatus alicuius delinquentis, abscondens aliqua eius bona in aliquo monasterio, aut alio loco, ne a iudicibus sequestrentur, teneantur ipsi, uel alij eius rei conscij, manifestare illa, propter excommunicationem, aut iuramentum; quibus iubentur id facere. Responderi. n. potest, quod non, si omnia abscondita pertineant ad compensandum debitum dotis, uel aliquid, alioqui autem sic. Oportet autē cauere, ne iterum peti possit id ad quod abscondita sufficiunt instar illius, qui clā accipit aliquid de bonis creditoris, in sui debiti cōpensationem; de quo supra, nu. 113. Aduertendū tñ supradicta procedere in monito denunciare, & non in monito testificari, uel reuelare. is. n. tenetur id facere iuxta cap. ad nostram. 2. cum ei adnotat per Pan. & alios. de iureiur. præsertim si iudex post semiplenam probationem coram ipso factam, eam supplemendam præcipit, ut qui illud scit ad testificandum ueniat, iuxta c. si. de iureiur. quia illi non præcipitur, ut denunciaret, sed ut testificetur. Ang. uerb. denunciatio. §. 3. nisi sit persona a testificando eo casu excusata ob cognationem, uel aliam causam, de quo infra cap. 25. nu. 48. & sequenti dicetur.

- 136 Quadragesimoprimò peccat qui cōstitutus custos ciuitatis, aut agri nō obstat dāno notabili, qđ fieri uidebat saltē clamando cū obligatione restituendi in solidum, per dicta supra eod. nu. 122. Quamuis qui ad id ex officio non tenetur, licet peccet malitiosè tacendo: restituere tamē
- non

non tenetur, per dicta ibidem. Immo nec peccaret, si absque malitia per negligentiam aut modestiam non se ingerendi negotiis alienis, id facere omittit. Sed, si ex officio, aut dignitate tenetur impedire, & administrare iustitiâ; quia est princeps, aut iudex, peccat, & restituere tenetur, iuxta mentem sancti Th. 2. 2. quæst. 62. art. 7. & supra eodem nu. 18. adiunctis etiam ijs, quæ S. Anton & Angel. dicunt, & quæ nostri scribunt in c. quantæ. de senten. excommu. & nos in cap. inter verba 11. q. 3. cōclus. 6. diximus.

Quadragesimosecundò peccat, qui iudex non facit parti damnū restituui, cum posset, siue sit reip. siue personæ particularis, cum obligatione restituendi, iuxta Scotum communiter receptum in 4. lib. sent. dist. 15. quæst. 2.

137 Quadragesimotertiò peccat, qui curator, procurator, & alienorū negotiorum gestor, administrator bonorum alienorū, & filius, qui res sui patris tractat, qui noīe sui principalis, & ob eius utilitatem alicui damnum notabile infert, & ad restitutionē in solidū tenetur, si principales non restituant, & ex eorum bonis restituere pōt, si adhuc eorum administrationem retinet, & prudenter faciet restituendo, ita ut ab ipso postea domini reposcere non possint. Et si iā dictā administrationē non hēt, & est adeo inops, vt satisfacere nō possit, dēt dicere principalibus, si ignorant, quod satisfaciant. Et si illi restituere noluerint, tenetur restituere, si potest: occulte tamen poterit accipere de eorum bonis tātum dē quo satisfaciat, obseruatis condicionibus seruādīs ab iis, qui occulte sua debita recuperant: quæ positæ fuerunt supra eodem cap. nu. 13.

138 Quadragesimoquartò peccat, qui occulte aliquid accipit ab eo, cui non displiceret acceptio sibi nota: sed occulta sic, is licet peccet venialiter, nō tñ mortaliter. Quia eius acceptio, aut retentio non est contra uoluntatē domini: sed modus solū accipiendi, quod ad peccandū mortaliter non sufficit, vt definierunt bene Adr. in 4. de restit. & Caiet. in summa verb. furtum. Id quod sæpe filij ob verecundiā parētum faciunt. Serui etiam, & famuli accipientes a suis dominis panem & fructus, quibus vescantur, credentes dominum illa concessurum esse, si ab illo peterēt, aut si illic inuenirentur, quamuis nollet, vt se inscio acciperet.

139 Dixi: Quibus vescantur. Nā qui caperent ad donandum uel uendendum alteri, vt solēt aliqui panē coctum, uinum, aut triticum, aut alia similia, mortaliter peccarent, & tenerentur restituere: quia non solū modus, sed ipsum factū inuito domino fit. Qui tñ minutatim vno die quid exiguum, puta quadrantem, seu quattrinum, & aliis multis diebus singulis tantundem caperēt, nulla vice peccarēt, nisi venialiter, etiam si totaliter accepta adnotabilem quātitatē crescerent: modo iam inde a principio; vel postea non habuissent aīo furandi notabilem quātitatem per illa parua furta. siue tamen cū hoc animo, siue sine illo perueniatur ad quanti-

quantitatem notabilem, restituenda videtur illa. Quo fit, vt inueniri possint furta solum venialia, quæ obligent ad restõnem sub pœna peccati mortalis. Quæ limito procedere in eo, qui cõtinuato tpe sine magnis interuallis illam notabilem quantitatem conflaret: non. n. dicerem teneri ad restituendum sub pœna peccati mortalis illos famulos, qui aliquot diebus vnius mensis aliquot eiusmodi furta facerent, & post alium, uel duos menses totidem, & post aliquot alios totidem & c. ita quod in fine trium vel quattuor annorum conflarent summam ãt duplo maiorem, quàm sit illa, quæ semel accepta peccatum, & restituendi necessitatẽ induceret sub pœna peccati mortalis, etiam postquam peruenerint ad notabilem quantitatem, si numquam percipiendo illa parua intendit peruenire ad illam, ratione illa firma, quod ceteris paribus magis peccat, qui capit, quam qui retinet. c. sãpe. de restitu. spol. & quod qui capit illa parua sine intentione perueniendi ad quantitatem notabilem non peccat plusquam uenialiter. Ergo nec retinendo illa.

140 Ad dubium autem a quodam hic nobis propositõ, s. An fur teneatur restituere impensas, quas furtum passus fecit in quærenda re sibi furto subtrahã? Respondeo, quod sic eas, quas vir prudens, & bonus facere debuisset; quia earum causa fuit, & non solum fur, sed etiam quilibet alius malefactor tenetur ad interesse damni, etiam extrinsecum, l. qui tabulas. & l. is cui. §. si. ff. de furt. & gl. recepta in l. i. uerb. casibus, & uerb. consequenter. C. de sent. quæ pro eo, quod int. prof. Roganti autem, cur confessarij non obligant eos ad illud restituendum? responderi potest, quia forte non est confessum eis tale damnum consequutum, aut probabiliter credunt damnum passos contentos fore restituto principali: quod sufficeret, vt censeatur restitutum, arg. l. i. ff. qui satid. cog.

Quadragesimoquintõ peccat, qui impedit aliquem euntem ad impedidum damnum, quod tertius inferre uolebat quarto, & ad restõnem tenetur, licet aliter non iuuaret tertium; quia impediendo opitulaturũ, indirecte uidetur iuuare nociturum, vt recte innuit Medina in Cod. de resti. fol. 39. Peccaret etiam cum obligatione restituendi, qui aliquos amicos, aut famulos mitteret ensibus districtis ad terrefaciendum, aut ad alium iocum, aut ludum, si ex eo damnum sequeretur, nisi adhibeat diligentiam debitam, ne damnum notabile fieret, arg. c. presbyterum, & c. lator. & c. continebatur. de homicid.

De peccatis patrum circa bona filiorum.

S V M M A R I V M.

141 **P**eculium filiorum quadruplex. & seqq.
142 **P** Clericis quibus quæsitã sint quasi castrensia.

- 143 *Pater an solus filijs succedat.*
 144 *Donatio facta a patre, quæ ualeat. & duob. seq.*
 144 *Filius seruienti patri quale mixtum peculium habeat.*
 147 *Donatio a patre filio facta quatenus reuocanda.*
 148 *Filius, qui plus alijs patri seruit, quid plus habeat.*
 149 *Donatio coniugis facta coniugi, quæ ualeat.*
 150 *Legatum a patre relictum filia, cui dos debetur, ut compensatur.*
 151 *Patris heredes quod damnnum datum filio restituent.*
 152 *Filiae renunciatio cum enormi lesione, ut ualeat.*

141 Vadragesimo sexto peccat mortaliter, qui pater tractat, aut dat bona filiorum suorum aliquo modo, in debito infrascripto, num. 151. cum obligatione restituendi, de qua ibi. Pro quorum intellectu, octo præsuppono.

Primum, quod quattuor bonorum genera, aut peculiorum filij uidentibus parentibus habere possunt; scilicet castrensia, quasi castrensia, aduenticia, & profecticia.

Secundum, quod castrense est, quod filius in bello acquirit, l. castrense. ff. de castrensi pec. cū ei adnot. & in rub. C. eo. & hæc bona solius filij sunt, tam quo ad usum fructum, quam dominium, & in eis pater nihil habet, secundum omnes. l. fi. C. de inof. test. l. i. §. si. ad Maced. Bart. in l. si forte. ff. de castren. pecu. in tract. de duob. fratrib.

142 Tertium, quod quasi castrense est, quod filius familias acquirit per officium aliquod publicum; puta Medici, Aduocati, Scribæ, aut Magistri in aliqua septem artium liberalium, aut quouis alio publico, propter quod stipendium publicum accipit, per beneficium Regis, vel Reginae, l. cum multa. C. de bonis, quæ libe. & quod clerici suo officio clericali, aut suis beneficijs curam animarum habentibus, aut non habentibus, cum administratione, aut sine ea acquirunt: quoniam etiam quælibet alia bona clericorum, saltem quæ acquirunt post clericatum, iure communi sunt quasi castrensia, a uel. presbyteros. C. de episc. & cle. secundum Ostien. Panor. & commu. in c. quia nos. de testa. & c. constitutus. de testi. in inte. In quibus, nil plus habet iuris pater, quam in castrensijs. l. non solum. C. de bon. quæ libe. quod an de consuetudine seruetur, infra dicitur.

143 Quartum, quod peculium aduenticiam est peculium filij familias non castrense, nec quasi castrense, aliunde quam a patre, & ex bonis eius, & ob gratiam illius principaliter habitum; qualia sunt bona illi hereditario iure a matre, aut a suis cognatis, aut amicis, & suo labore, industria, aut fauente fortuna parata: p. notata ubi supra. In his bonis, aut peculijjs, proprietas est filij, & usus fructus patris, quæ diu uiuit regulariter, d. l. non solū. & l. cum oportet. C. de bon. quæ lib. nisi, cum qui donauit, aut reliquit filio, ueruit, ne patri quæreretur usus fructus. a. uel. excipitur. eo. tit. & in casu

auth idem, eod. tit. & cum in bonis filij sui cum fratre succedit, secundum ius commune, auth. item. C. eod.

Dixi: Iure communi: nam secundum leges Regni Castellæ solus pater filio succedit per l. 6. & 7. Tauri, & etiam secundum leges Lusitanæ, tit. 75. lib. 4. ordinat. quamuis fratres habeat, nec ad diuidendum inter reliquos fratres tenetur, secundum omnes. l. si. C. de colla. & l. cum antiquis. C. de inof. testa.

144 Peculium vero profecticiū est peculium filij familiæ habitum a patre, aut eius cā, & aut de eius bonis, nec ad bellum, nec ad officia publica pertinet: & in his tam proprietas, quā vsusfructus est patris. Nobis tñ videtur esse aliquod mixtum, partim aduenticiū, partim profecticiū; scilicet quod filius suo labore, & industria ex bonis paternis, aut in eisdem acquirit, quidquid dicat Silue. Nam quamuis recte dicat, quod quidquid filius ex illis bonis acquirit, aut patri acquirit, aut furatur: quod tamen filius ob suū laborem, & industriam promeretur, eius est, & tanto plus, quā ceteri fratres debet habere de bonis paternis, quanto plus, quā illi, in eis quærendis laborauit, aut certe tñ quantum mercedis solui debet alij extraneo, qui tantundem laboraret, aut potius dimidium eorum, quā de bonis, & pecunia etiam clandestinè accepta per suam industriam lucratur, per singularem doctrinam. Bar. in l. 1. §. nec castrense. ff. de colla. bon. quam plurimorum auctoritate fulcit Decius in l. illud. C. de colla. a nu. 10. quod intelligendum est concurrentibus duob. Alterum est, quod filius patrem sustentare non teneatur; quia habet unde alatur, l. si quis a liberis, §. idem. ff. de lib. agnos. & l. Neseñnius, ff. de neg. gest. & l. alimenta. C. eo. cum eis ad not. per gl. & doct. Alterum, quod expresse, aut tacite protestetur se eo animo seruire, ut pater ob suam operam, & laborem det ei tñ, quantum alteri extraneo dare deberet, si ipse ei non seruiret. Meritū etiam filij prædictum attendi potest ad effectum, quod pater donare, aut relinquere poterit tantum plus ei, quā eius fratribus, quantum alicui extraneo ob similia merita dare deberet; ita quod id nō computetur in sua legitima, iuxta mentem Bar. in l. 1. §. castrensis ff. de castren. pecu. & l. si donatione. C. de colla. Et quamquam hæc duo dicta colligantur ex eo, quod statim in eod. ca. nu. seq. & num. 148. dicitur: visum tamen est hic declarare, quia res quotidiana, & parum ab alijs resoluta.

145 Quintum, donationem a patre factam filio, qui est sub ipsius potestate, nō valere, nec ab illo factam patri, quia pro vna, & eadē persona reputantur. l. si. C. de impub. nisi. Primo, facta a patre in dotem, aut matrimonium. l. Pomponius, ff. fam. ercis. & ff. de colla. bon. & C. de colla. dot. pentotus. Secundo, mobilium facta pro bello. C. fam. ercis. l. 4. Tertio, vsusfructus quem in bonis filij aduentitiis habet pater, ut in h. cum oportet, & l. non solū. §. sin aut. C. de bon. quæ libe. Quarto, facta pro meritis, & seruitiis in tantū, quantum pater dare alicui extraneo ob similia merita teneretur,

iuxta

- iuxta Bar. cõiter receptum. l. 2. §. castrensi. ff. de castren. pecu. & l. si donatione. C. de colla. & l. frater a fratre. ff. de condi. indeb. Et in foro cõscien-
tiaz sufficit ea esse vera, arg. not. in cap. tua. & cis qui. de spons. Sed in fo-
ro exteriori probari debent, nec sufficit patrem dicere ea uera esse, iuxta
146 eundem in l. si forte. de castren. pecul. Quia fides non habetur dicenti
de se alium benemeritum esse, quando id requiritur ad hoc, vt iure ali-
quid facere possit; qualis est hæc donatio, iuxta eundem, & cõem. Et cū
dubitatur, an pater filio donet ob merita, vel ob merã liberalitatẽ, præ-
sumendū est dare, ob merita, si antecesserunt, & aliàs ob liberalitatẽ, iux-
ta gl. cõiter receptã in d. l. si donatione. C. de colla. Quinto, facta in om-
nibus casibus, in quibus donatiõ a marito facta uxori suæ, aut ab uxore
147 facta marito valet, qui referuntur infra nu. 150. Quia iuxta doctissimū
Azonem summa de donat. donatio inter maritum, & vxorem, & dona-
tio inter patrem, & filium cõiter æquiparantur. Notandū tamen est, qd
donatio patris, & matris facta filio, quæ non est remuneratoria, quam-
libet valeat, aut eorum morte confirmetur; quia in vita non reuocarūt;
si tamen excedat quantitatem, de qua partes libere disponere possunt,
iuxta uarias leges diuersorum regnorum, quas statim citabimus, & legi-
timã reliquorum filiorum præiudicat, reuocanda est, quantū opus fue-
rit ad præiudicium eorum excusandum. l. 1. C. de inof. don.
- 148 Sextum, qd si unus filius patri suo seruit, & alij non; quamuis pater p
remuneratione eius meritorum dare possit, quanti illa merita ualent,
& quantum extraneo alicui dedisset: si tamen non dat, nec filius in uita
cum patre conuenit, vt sua meritã remunerarentur, saltem vt extraneo,
nec protestatur se ab eo, aut eo mortuo, ab eius hæredibus petiturum a
suis fratribus hæredib. remunerationem aliquam ratione suorum meri-
torum poscere non potest. quia illud amore filiali facere censetur, arg. l.
Nensennius. ff. de neg. gest. l. 1. & l. alimenta. C. eo.
- 149 Septimum, qd donatio a marito facta vxori, aut ab vxore marito post
contractum matrimonium de præsentī, aut ante, pro tpe, quo contra-
ctum iam fuerit, non valet: & donator antequam moriatur cū liberit
reuocare potest. l. 1. de don. inter vir. & vxo. quamuis sit per tertiam per
sonam, & per modum remissionis debiti l. si sponsus. ff. eod. excepto qñ
Imperator, aut Rex donat Imperatrici, aut Regina, aut illa illi, C. eod. l.
penul. Et quando donatur pecunia pro restaurandis rebus igne absum-
ptis. ff. eo l. quod si vir. Et quando donator pauperior ob talem donatio-
nem non efficitur, quãuis recipiens ditior fiat. Et quando recipiens non
fit ditior, quamuis donator pauperior fiat. Et quando donatur pro tpe,
in quo matrimonium perficitur, scilicet vt res fiat mariti, aut uxoris,
quando alter eorū morietur, l. sed interim. ff. eo. Et quando donatio fit
mortis causa, vt donatarius post mortẽ donatoris id hæat, vt in d. l. sed
interim.

interim. modo se in vita reuocandi facultate non priuet, secundum glo. in d. l. sed interim. Et quando vxor marito donat ad aliquem honorem, aut dignitatem. consequendam. l. quod adipiscendæ. ff. eod. Et quando maritus extante matrimonio, vxori omnem dotem promissam, aut aliquam eius partem remittit. glo. sing. & ibi Cyn. & Bal. in l. si constante. de
 150 donat. ante nuptias: remissio tamen alterius debiti non valet. Et quando maritus vxori suæ in mensem, aut annum, aut quandiu superstes fuerit, pro victo suo, & suorū certum quid pro estimatione fructuum dotis & non amplius deputat, vt tenet glos. in l. ex animo. ff. de dona. inter virum & vxor per illum textum.

Octauum, quod pater, qui legatum aliquod filię, cui debebat dotem, relinquit, videtur relinquere in solutionem, aut in partem solutionis illis, cap. qui abstulerit, 12. q. 2. quia est debitum, quod lege debetur.

151 Quadragesimo septimo infertur peccare motifere patrem, accipiēdo sibi, vel alteri aliquid notabile a suo filio fami. ex bonis castrensibus, aut fructibus eorum eum obligatione restituendi. argumen. cap. qui abstulerit. 12. quæst. 2.

Quadragesimo octauo peccat pater accipiēdo sibi, vel alteri aliquid notabile quo ad proprietatem de bonis aduenticijs sui filij familiās: vel administrando ea ita male, vt notabiliter lædatur, siue vsum fructum habeat, siue non. quo casu alij fratres hæredes post obitum patris damnū illud, cum bona inter se diuiserint, refarcire tenebuntur. Sed si pater vsum fructum eiusmodi bonorum habebat, & non damnificauit proprietatē, sed solum fructus illorum, nec fratres ob illud ad aliquam restitutionem tenentur. Angel. verb. peculium. §. 24. Silu. eo. verb. q. 15.

152 Quadragesimo nono peccat pater, qui inducit per metū saltem reuertentem, aut dolum & fraudem suum filium, vel filiam, vt suę legitime, vel patrimonio renunciet cum iuramento se contentam fore dote minore legitima, obligatione restituendi. arg. a contrario, cap. quamuis. vbi Dominic. & alij de pact. lib. 6.

Dixi: Per metum aut fraudem, quia si sponte id faceret, teneretur ad seruandum iuramentū, etiam si enormiter vel etiam enormissime læderetur in foro conscientię, quamuis non in exteriori; quia ex tali damno dolus, aut fraus præsumitur, secundum Petrū de Anchar. consi. 38. & in reg. accessorium. de regu. iur. lib. 6. & late Decius consil. 180. quæ tamen præsumptio in foro conscientię cessat, iuxta not. in c. is qui. & cap. tua. de sponsa. Qua distinctione contrarię opiniones relatæ per Decium in d. conf. 180. & 182. componi possent.

Don siup b. 2. e. b. d. o. b. e. p. z. l. i. b. a. d. d. i. p. u. i. l. i. t. a. t. e. r. e. p. e. c. c. a. t. i. s. m. a. r. i. t. i. & uxoris contra septimum

De peccatis mariti & uxoris contra septimum præceptum.

Si p. M. M. A. R. I. T. M.

- 153 **M**aritus, ut peccat accipiendo ex bonis uxoris sue paraphernis.
- 153 **U**xor ut peccat capiens ex bonis mariti etiam ad pia. nisi octu casibus, & seqq.
- 153 Paraphernalia bona, que sunt.
- 153 Eleemosynam octo casibus uxor largiri potest. & seq.
- 155 Dos tota uxori reddenda, licet ornatus eius fuerit nimis.
- 155 Maritus cui non potest uxori in paraphernis, ut in lucris.
- 155 Uxor etiam ualde dotata non potest donare qd. scita.
- 155 Maritus sine uxore quid potest, ubi omnia bona communicantur.

153 **Q**uinquagesimo peccat mortaliter maritus, qui sibi aut alteri accipit aliquid notabile ex bonis, quæ præter dotem uxor habet; quæ Græco vocabulo parapherna appellat lex vit. C. de pact. conuen. nam alienum contra ius usurpat. Bona parapherna sunt, quæ uxor sibi reservat præter dotem, quam marito pro oneribus matrimonij dedit: si ergo s. dotis ff. de iur. dot.

Quinquagesimo primo, quæ uxor sibi, aut alteri accipit ex bonis mariti aliquid notabile contra eius voluntatem pro cognatis, ludis, pigmentis, & id genus aliis, eum obligatione restituendi. S. Th. 2. 2. q. 62. art. 1. quia nec eleemosynam ex bonis mariti, aut eorum absq; eius licentia dare potest, nisi. Primo extreme egentibus: cauendo tamen, ne ob id maritus egeat extreme. c. pafce. 86. dist. Secundo, ubi consuetudo regionis habet, quæ uxores eleemosynam panis, aut vini largiantur. ibi. n. credere potest, id placiturum marito, quamuis expresse id prohibeat: quia verisimile est id maritum facere, ne eleemosynas extra modum consuetum tribuat. Si autem crederet eum vere nolle, ut etiam consuetam, & moderatam faciat, debet se ab ea facienda abstinere, iuxta S. Ant. 2. par. tit. 1. c. 19. §. 1.

154 arg. c. per tuas. 3. de simo. Tertio, cum facit ad euitandum aliquod damnum mariti temporarium, ut Abigail. 1. Reg. 25. fecit. Et eadem ratione, immo fortiori, si eam facit ad ipsius damnum spirituale euitandum, ut cum maritus est malignus, & illa moderate largitur; ut Deus eum illuminet, & ad penitentiam conuertat, modo sine eius scandalo faciat. arg. c. nihil. de præscrip. Quarto, si maritus est amens. Quinto, si maritus est absens: quia tunc administratio domus ad eam spectat, nisi per illum, aut superiore

aliter statuatur. Palud. in 4. lib. sent. dist. 1. §. 3. ar. 6. cōcl. 2. Sed quia nec eius dicta, nec ratio iure firmo nituntur, verius est eam in his duobus casibus non posse dare ad summum plus, quam eius maritus mentis compos, & præsens largiri solebat. Sexto, cum maritus pro eius victu certum quid illi deputat, & ex eo parcius viuendo relinquat aliqua in pauperes eroganda, iuxta eundem vbi supra. Septimo, si habet bona parapherna, de quibus ad voluntatem vxoris statueret, nisi vbi consuetudo & statuta provinciarum aliter decernerent. Octauo, si dedit marito dotem ad sustentandum sufficientem, & nihilominus nouit aliquam partem texendi, aut fuendi, aut acu pingendi, vendendi, emendi, aut aliam similem: qua non de serendo debitam domus administrationem lucratur. Quo possent conciliari opiniones contrariæ gl. l. sicut. ff. de ope. libe. & Theologorum, S. Tho. Richard. & Palu. vbi supra. Si quidem ex ita lucrificis libere impendere potest, ut sentit Bar. in l. Caio. ff. de alim. & cib. lega. modo (ut sancte dixit Aristoteli) sua familia eo non indigeat, quia de præcepto charitatis primū domesticis subueniendum est, c. nō satis. 86. dist. & l. si præses. C. de seru. & aqua. & modo lucra non sint cōia inter maritum & vxorem, & administratio sit marito reseruata, ut communiter sunt in omnibus Hispaniarum Regnis.

Adnotandum tamen, quod, si maritus est prodigus, vel decoctor, potest licite vxor accipere clam aliqua, ut necessitatis tempore, domus suæ provideat, adeo quod marito etiam id imperanti, non tenetur omnia, quæ habet, illi tradere, Angel. verb. furtum.

55 Ad noue autē hic quæsitum, respondimus affirmatiue, quod etiam in foro conscientiarum potest vxor totam dotem repetere mortuo marito, esto, quod ille multa superflua impēdisset in eam alendo & ornādo: quia iura cum onere conseruandi eam uxori faciunt eum dominum eius, l. doce ancillam, C. de rei vend. & l. in rebus. C. de iure dot. & cap. per vestras. de dona. inter vir. & uxo. & alia quæ tunc attulimus.

Ad alterum hic noue quæsitum, respondimus, quod maritus tenetur restituere vxori, non solum dotem integram: sed etiam ea, quæ bene vel male impedit de eius bonis paraphernis: non tamen quæ de lucris communibus. quoniam illa sola, quæ tempore diuortij inueniuntur lucrifacuta, censentur lucra: reliqua enim licet pro dimidio lucriferent uxori: lucra fiunt tamen reuocabiliter, ita quod maritus, ad quem spectabat libera illorum administratio, potuit bene vel male administrando illa, sibi & vxori reuocare, ut tradit Ioan. Lup. in rub. de don. inter vir. & vxo.

Ad tertium noue quæsitum respondimus, quod vxor, etiā si maximam dotem dederit marito, nō potest absque eius licentia dare de illa aureos. etiam ei, qui eam lactauit. Nec obstant citata in contrariū de pupillo, quem aiunt nō teneri ad restituendum ea, quæ de suis bonis clam tutore impendit, nec deponentem qui de rebus a se depositis clam depositario idem facit; quia uterque horum tenetur ad imputandum illud sibi in reddi-

In redditione rationum, quod effectus est restituere, arg. cap. veniens. 2. cum similibus de rebus. Nec refert, an minutatim iteratis vicibus, an una coe dederit; omnia a principio de. dare statuerit, per dicta supra eod. numc. 140.

Ad alia quatuor nove hic quaesita, sic in summa respondimus. Primo, quod etiam in Portugallia, ubi ipso iure omnia bona mariti, & uxoris communicantur, donatio mariti de mobilibus, etiam sine uxoris consensu valet: quoniam apud maritum est tota administratio bonorum, & potest solus regulariter alienare mobilia: licet non immobilia, iuxta tit. 6. lib. 4. ad fil. & tit. 8. lib. 4. ordin. Lusitaniz. Secundo, quod tenetur tamen computare illa in partem suam; immo & facere, quod uxori suae id innotescat, vt in partitione tantumdem plus sibi cedat, per praedicta. Tertio, quod donatarius qui credit, maritum non manifestaturum id uxori, nec in sua parte clam illa donatum computaturum, tenetur eam eius rei admonere. Quarto, quod idem est dicendum de marito, qui in terris ubi lucra sunt communia, donat aliqua clam uxore sua; quia, licet impensa eius pro dote, vel prodiga dimittat luera: non tamen id facit donatio, quae illi non permittitur sicut illa.

De peccatis filiorum circa bona paterna.

S V M M A R I V M.

- 156 **F**ilius, qui de bonis paternis, patre nolente, aliquid accipit.
- 157 **F**ileo nolente, uel donante ultra legitimam. 158.
- 158 **F**ilius fruens fructibus, uel pecunia patris, clam fratribus. & seqq.
- 158 **L**egitimum filiorum uariam in uarijs regnis.
- 159 **F**ilius studiorum impensam a patre factam an & c.
- 159 **F**ilij legitimam non minuit ornatus sibi a patre datus.
- 159 **F**ilius quae alimenta studij computat in legitimam.
- 162 **F**ilius donatum patris aut uultu nylens conferre, nec fratris impensas studij soluere, nec perditam ludam, uel poenam delicti non computat in legitimam. & seqq.
- 161 **F**ilij lucra de patris pecunia facta. & seqq.
- 165 **V**xor quorum iocalium domina, & quorum usufructaria. & seqq.

156 **V**inquagesimo secundo peccat filius, qui aliquid notabile ex bonis patris contra eius uoluntatem accipit. Quia filius nullum ius in bonis patris uiuentis habet; quam quod debet ali ex eis, si ex suis non potest, si quis a liberis. s. idem. ff. de libe. agnoscen. Et ita quod ex eis acceperit, patri, aut saltem eius haeredibus, singulis pro rata restituere debet: nisi pater uiuens illud ei condonarit, iuxta S. Ant.

2 par. tit. 1. cap. 15. §. 1. etiam si bona, ex quibus id accipit foront sua ad
 157 uenticia aut profecticia, per supra dicta eod. can. n. 153. Et etiam si acci-
 piat ad elemosynam dandam non egenti extrinsecum, & si ad dandū
 egenti extrinse, si eius necessitati mutado subuenire potuisset per supra
 dicta eod. cap. nu. 90. Potest etiam licet accipere quando probabiliter
 conicit patrem suū eo contentum fore: ut cū de eius licentia peregrina-
 tur, aut in peregrinis gymnasijs versatur: tunc enim probabiliter cre-
 dere potest, raras habiturum patrem elemosynas illas, quas instar sui
 fimum facit, arg. l. si longius ff. de iudic. cum ei adnotat. Potest etiam
 cum bona ipsius aduenticia ad eum spectant, etiā quo ad usufructum,
 cuiusmodi sunt in casibus relatis supra eod. cap. nu. 113.

158 Quinquagesimo tertio, qui filius accipit sibi vel alteri ex bonis patris
 datis sibi in peculiū profecticiū, vel ex fructibus eorum, vel ex fructibus
 aduenticiorum pertinētibus ad patrem; immo vel ex ipsis bonis cū pra-
 iudicio vsufructus patris contra eius voluntatem: vel cū eius volūta-
 te plus, quam pater donare potest, eo quod excedere suam legitimā, & quā
 titatem, quam pater cui libes extraneo relinquere potest, huiusmodi autē
 dum iure communi sunt duæ tertie partes, & inter dūm dimidia, quæ
 de trien. & semiss. colla. 3. & auth. nouissima. C. de inoffic. testa. & iuxta
 leges Regnorum Lusitania, tertia, lib. 4. ordinat. tit. 70. & Regnorum
 Castellæ quinta. l. 7. & 8. adiuncta l. 5. Fern. & etiā tertia ad donadū ea,
 quibus alijs uolet. Et si mortuo patre illud plus non uult in diuisionem
 conferre cum suis fratribus, mortaliter peccat; cū obligatione restituē-
 di per supradicta iura. Idem est si ultra legitimam per donationem pa-
 tris inualidam aliquid accipit.

Quinquagesimo quarto, qui filius accipit fructus ex aliquibus bonis
 sui patris uiuentis de consensu eius: & post mortē eius non uult in di-
 uisionem cum ceteris fratribus illos conferre: nisi pater permittat, & con-
 sentiat eos accipi ab eo animo remuneradi eius merita, intra tamē quā
 titatē quā ei donare potest. Bar. in trac. de duobus fratribus. r. & 2. quod
 ipsum etiā est dicēdum de pecunia, quam in peculiū profecticiū a pa-
 tre accipit, secundum mentem Bart. ubi supra. Idem quoque dicendum
 de eo, quod pater nomine filij merat, cum id labore, atque industria
 sua alius promeritus esset, l. filij. ff. fami. heredit.

159 Quinquagesimo quinto, qui filius non uult cōferre ea, quæ pater ipsi
 emit, sed uiuens nō tradidit, quāuis sint libri, arma, aut alia, quæ si trade-
 rentur uiuente patre, bona castrensia, aut quasi castrensia fierēt, quo ad pro-
 prietatem & vsufructū: quia omnino patris remanet, & sic inter fra-
 tres diuidēda sunt: licet tempore, quo talia pater emit, filius iam esset do-
 ctor, aut miles: nam quo illa fierent bona castrensia, aut quasi castrensia,
 necesse est, ut in uita patris ea tradatur, l. 1. C. de castre. pecu. Ba. in dicto
 tract. nu. 16. Et idem dicendū est de libris, quos pater emit, & tradidit,
 filio,

filius, qui versabatur in litterarum studijs, si doctor effectus, aut iã emancipatus non erat: quia non fuerunt facta bona quasi castrensia. Verum est aamon, non tenetur accipere illa, secundum æstimationem, qua empti fuerunt, si nunc minoris æstimatur iuxta gl.in l. illud. C. de colla. ab omnibus receptam: nec etiam pluris, si eorum æstimatio creuit, iuxta Raphaelem, cuius contrarium tenet Lut. Ro. quod uerius nobis uidetur, arg. l. secundum naturam. ff. de reg. iur. cap. qui sentit eod. tit. lib. 6.

160 Ad noue hic qualitem respondimus, quod filius non tenetur conferre illa, quæ cum eo præ ceteris pater impendit in vestitu, cibo, & equitatu; quia id non est donatio, saltem talis, quæ in legitima computari debeat; nisi cum pater donauit ei aliquam summam; ut de ea prohibito disponeret, & ipse suo arbitrio in prædictis impendit; quia conferet eã, ut alias donationes, iuxta l. 17. & 18. Tauri.

Adde, quod si pater filij nulla bona habebat; & aliu eum in studijs litterarum, non tenetur in parte suæ legitimæ computare alimenta, quæ ibi accepit. Sed sic, si pater penes se peculium castrense, aut quasi castrense filij habebat: quia præsumitur, eum aluisse tamquam administrator bonorum eius iuxta Bart. ubi sup. arg. l. 1. C. de dot. promiss. Quamquã in relictis, creditori per ultimam voluntatem distinguitur, an debitum esset necessarium, aut voluntate contractum, iuxta commun. in l. si cum dotem. §. si pater. ff. solu. matrimo. & in §. sciendum l. 1. C. de rei vxor. act. capit. officij. de testament.

161 Quinquagesimo sexto peccat, qui filius, id quod de patris pecunia lucratu est, eo mortuo nõ uult conferre, cù obligatione restituendi pro parte lucri, quã suo labore & industria meruit, ut quilibet extraneus meruisset præcedente præstatione expressa, vel tacita, per prædicta eo. c. nu. 144. & seq. & nu. 148. & 153. facit l. si. C. de collat. & Bart. in d. tract. nu. 23. Quia eam conferre non tenetur per prædicta: quæ pars regulariter est dimidiũ eius, quod lucrificat, secundũ Bar. in l. 1. §. nec castrense. ff. de colla. bon. quæ plurimorum uicioritate fulcit Decius in l. illud. C. de colla. ut diximus su

162 præ. nu. 158. Idem de filio, qui uiuente patre datũ, aut relictũ aliquid ab aliquo extraneo solius patris & nõ sui contemplatione, mortuo patre non uult conferre. Quia illud est peculium profecticiũ, per supra dicta in eo. c. nu. 144. secus tamen esset, si ei datum, aut relictum ipsiusmet contemplatione fuit, aut tpe, quo iam emancipatus erat, l. sed si quid. ff. de usufr. Bart. ubi sup. nu. 7. Quod si non constat utrius contemplatione fuerit datum, id conijciendum est ex qualitate personarum, & modo relinquendũ, & alijs similibus, iuxta boni uiri arbitrium, arg. l. 1. ff. de iure delib. & cap. de causis de offi. deleg. Idem de filio, qui non uult pro sua parte soluere debita honesta, quæ suus frater in litterarum studijs uiuente patre, qui eum ad ea miserat, contraxit, cum obligatione restituendi. l. sed Iulianus. §. penult. ff. ad Macedon. & Bartol. in dicto tract. nume. 16. &

- Bald. in addit. eiusdem. quamvis conferre in impensas studij, in quo pater severare intēdit, non tenetur, iuxta Bar. & Bal. ubi supra, nu. 17. Idem dicendum de filio, qui non vult computare in sua legitima mortuo patre sumptus, quos ille in sua bona ad usus etia necessarios fecit: aut qui in eorum perpetuum emolumentum redundabant, cum patre eos alio recuperandi fecisset, cum obligatione restituendi. Secus tamen esset, si eos alio non repetendi fecit; quod si non constat, parvi presumuntur facti: sine alio repetendi, cum eo vero, si sunt adeo magni, ut fructuum aestimationem excedant, Bart. ubi supra, nu. 22. Illud constat, quod si sumptus non erant ad eadem bona necessarii, nec in perpetua utilitatem eorum, sed solum in fructuum, quos pater in vita percipiebat, redundabant, filius mortuo patre illos in legitima sua computare non tenetur; quia omnia onera, & sumptus in fructuum utilitatem redundantes ad patrem, qui usum fructuum habet;
- 164 pertinent, iuxta Bar. recep. d. nu. 22. Idem dicendum de filio, qui mortuo patre non vult computare in sua legitima bona patris, qui insumpsit in ludos, & usus malos, & vanos, in quos frequenter filij scholastici pecunias a patre ad emendum libros acceptas insuntunt, cum obligatione restituendi, secundum mentem gl. illud. C. de colla. & eodem super ea scribendum.
- 165 Idem de filio committente aliquod delictum, ob quod pater pecuniam soluit compellente ad id statuto regionis. Secus tamen esset, si pater sponte nullo cogente ad id statuto ex pietate illam soluit, arg. L. liber captus C. de cap. Bar. in d. tract. nu. 31. Idem etiam de filio, qui in sua legitima computare non vult sumptus, quos pater animo in ea computandi in eius nuptiis fecit; secus tamen si absque tali animo id fecit, quod in dubio presumitur, l. 3. §. si ff. de mune. & hono. Bar. ubi supra, nu. 30. facit. l. ex parte. §. filius. cum glo. ff. fami. herede.
- 166 Quinquagesimo septimo, qui gener vestes pretiosas, & ad festa celebranda, & alia ornamenta, ut margaritas, anulos, lapides pretiosos data suae uxori a socero etiamnum extantia, mortuo socero in uxoris legitima computare non vult, cum obligatione restituendi, si aliud in ultima voluntate non declaravit. d. l. ex patre. cum gl. Bald. in addit. Bar. in d. tract. de duobus fratrib. Non enim potest dici eorum donatio morte soceri confirmata, cum non constet, nec presumatur donatio: sed concessio usus eorum. arg. l. id uestimentum. ff. de pecul. & l. mortis. in ff. de donat. inter virum & vxor. & Bar. ubi supra, nu. 22. sed necessaria in usum quotidianum non tenetur computare, nec pretiosa eo pretio, quo constituerunt: sed quo valent in re collationis, neque in hoc si opes, aut dignitas personarum adeo sunt magnae, ut illarum donatio presumatur, l. filius. ff. de donat. Ang. verb. peculium. §. 24. Si nescit. verb. 12. Nec uestes lugubres, quia uxoris sunt, p. gl. in l. ex re. domini. ff. de stipul. seru. & Ange. verb. peculium. §. 12. Idem de genero, qui donata uxori suae a consanguineis eius sibi retinet, quia, quod consanguinei mariti ipsi offerunt, pertinet ad eum, & ad uxorem

rens quod conſanguinei uxoris eidem dant, Bart. l. ſed ſi plures §. in ar-
gato. ff. de vulg. & pupil.

De peccatis falſariorum.

S Y M M A R I V M.

- 167 **F**alſarius, qui nummos in ſubſtantia falſauit, cui reſtituet.
 167 qui circumcidit, aut attenuat nummos.
 168 qui ſcripturam, pondera menſuras, aut ſigillum. 169.
 169 Falſary bullarum qui excommunicati.
 169 Reliquis, vel miraculis falſis, vel ueris in malum finem uſens.
 169 Queſtus turpis reliquiarum quis eſt.

167 **Q**uinquageſimo octauo peccat, qui nummos in ſubſtantia,
 pondere, aut forma falſificauit, aut falſis ſciens tales eſſe u-
 ſus eſt, iuxta mentem omnium in c. quanto, de iur. cum
 obligatione reſtituendi damnum, quod contingit quando
 falſitas fit circa ſubſtantiam; ſ. ſubſtituendo, aut permiscendo vnum me-
 tallum pro altero. l. Paulus ff. de ſolu. aut circa p̄odus minorem pro ma-
 iori cudendo, l. r. ff. de contrah. empt. non autem ita contingit damnum,
 cum ſolum falſificat formam cudendo ſine poteſtate id faciendi, aut im-
 primendo characterem, & formam alienam abſque conſenſu eius, cuius
 erat, l. ſine nomine & l. qui nomine. ff. ad leg. Cornel. de falſ. Quia primis
 duobus modis proximum damnicauit, & non tertio: reſtitutio autem
 fiet damnum paſſo, ſi ſcitur: ſin autem pauperibus, arg. c. cum tu. de uſur.
 & dictorum ſupra eodem nu. 92. & 93. Neque excuſatur, quod talem ab
 alio accepit; quia eius error alteri nocere non debet. Si tamen ignorabat
 falſum eſſe, durante ignorantia excuſatur: ſed poſtea ea excuſſa damni-
 ficato ſatisfacere tenebit, & ſaltem ſi ipſe fuit in culpa accipiendo fal-
 ſum pro uero. Et non cui dedit ſi ipſe pro uero impenderit, & damnum
 erat notabile: aliàs non, per ſupradicta eod. cap. nu. 3.

168 Quinquageſimo nono peccat, qui auctoritate priuata, forſicibus aut
 alijs instrumentis circumcidit, aut aquis acerbis attenuat nummos,
 cum obligatione reſtituendi, iuxta gloſſ. recept. in d. cap. quanto. Dixi:
 Priuata: quia ſecus eſt, ſi hoc fecit publica eius, qui eos cudi iuſſit, ut iu-
 ſto maiores ad æqualitatem pretij aliorum redigerentur. Dixi: Publica:
 quia priuata non liceret reducere ad illam æqualitatem: immo qui id
 faceret, teneretur reſtituere id, quod corradere ei, qui cudi iuſſit, aut
 monetario, qui eos cudit, ſi illud plus perit ipſi monetario, & non iuben-
 ti cudere.

169 Sexagesimò, qui aliquam scripturam in damnum alterius falsat, aut ea sciens falsam esse vitur, aut malitiose abscondit, aut pecuniã dedit, aut rogauit scribam, ut sibi testamentum, aut aliam quamlibet scripturam falsam faceret, toto tit. ff. & C. ad leg. Cornel. de fals. cum obligatione restituendi damnum, quòd inde sequatur. Et si sunt litteræ Papæ, est excõicatus excommunicatione Papæ referuata, iuxta ca. ad falsariorum. de crimine falsi. licet solam vnã litterã, aut vnũ apicem, qui non mutaret illarum sententiã, demeret, iuxta communem in c. dura. de crimi. falsi. Quod non credimus esse uerum, saltem quo ad forum conscientie, vt post Ioan. Gerson, tradidimus in c. ad audientiam. 1. de rescrip. & trademus infra cap. 27. nu. 62. Vt etiam non incurrit, qui hoc fecit in litteris, quæ iam non valent, quæque iam euauerunt. secundum Richar. in 4. lib. sent. dist. 18. art. 12. q. 3.

Sexagesimoprimò, qui falsat pondera, stateras, mensuras, aut illis falsis scienter vitur, cum obligatione restituendi, ca. 1. de empt. & uendit. Idem de illo, qui falsat subscriptionem, vel inscriptionem, aut sigillum prelati, aut aliorum quorumlibet, cum obligatione restituendi damnũ, si quòd sequatur, secundum Sanctum Anton. 2. par. tit. 2. c. 18. §. 7.

Sexagesimosecundò, qui vitur falsis reliquiis, aut veris causa turpis quæstus, vel ebrietatum, & comestationum mortalium, aut miraculis, & reliquijs nonis ab episcopo non approbatis. cap. 2. de reliq. & 1. nemo. C. de sacrosan. eccle. & clarius Cõcil. Trid. sess. 25. de innocat. & c. Turpis autem quæstus dicitur, qui quæritur ex venditione, locatione, traditione, vel ostensione reliquiarum & aliorum sacrorum, cum pacto vel sine principali ob id aliquid recipiendi: non tamen, qui minus principaliter intenditur: vt cum fit principaliter ob honorem & reuerentiam eorum, sicut vt plurimum fieri solet, per ea quæ late tradidimus in repet. cap. in ter verba. 1. quæst. 3. concl. 4. & in Enchiridio de Orat. cap. 6. nu. 15. & seq. & nuper in Comment. cap. cum minister. 23. q. 5.

De peccatis circa inuenta.

S V M M A R I V M.

- 170 **I**nueniens aurum, ut peccat, si non restituit, aut non quærit.
- 170 Bona quæ nullius, & quæ derelicta. nu. 176.
- 171 Pauper pauperi restituendum an possit sibi restituere.
- 172 Thesaurus quid, & inuentus cuius sit. & nu. 173.
- 174 Dominium directum, & utile definiuntur.
- 175 Thesauri restitutio etiam ante sententiam facienda.
- 175 Thesaurus non est omnis pecunia abscondita.

175 *Theſaurum prædij empti non reddit emptor etiam ſciens.*

176 *Inueniens aliquid viſurniniſ in ſuam fundum tractum.*

176 *Animal laqueo captum inuentum cuius ſit.*

170 **S**EXAGESIMOTERTIO peccat, qui aliquid notabile alienum inuenit, & ſibi retinet, uel quam cito & commo- de poteſt non reddit peridenti, ſi eum cognoſcit, aut ſi non fecit, quæ oportet, ut eum noſcat, iuxta Scōtum re- ceptum in 4 lib. ſentent. diſt. 15.

Diximus: Notabile: quia minus eo non inducit mortale, per ſupra- dicta in cap. 11. nu. 4. & ſpecialius ſupra eod. cap. nu. 3. Dixi: Alienum: quia non eſt peccatum etiam veniale accipere ſibi, quod nullius eſt; cuiuſmodi ſunt aues & ferae & lapides pretioſi litoris maris, quæ inue- nientiū & capientium ſunt, & item lapilli. Inſt. de rer. diuiſ. quæ ſunt etiam, quæ aliquando fuerunt aliquorum: ſed deſerunt eſſe illorum, quorum fuerunt, nec ſunt effecta aliorum, ut theſauri, de quib. plura ſtatim. Quales itē quæ a ſuis dominis, & derelictis habentur, l. falſus. §. ſi factum. ff. de fur. & l. interdum. ff. de acq. uoſſ. & §. ſi. Inſt. de rer. diuiſ. Pro derelicta autem quis habere ſuam rōm perditam præſumitur ex coniecturis, de quibus eſt, quod tacet, & non quærit per ſe, vel per alium, in quod allegatur Feder. Sen. in conſ. 107. ſed ipſe ibi aliquid ul- tra, mea ſententia, requirit, quod infra, num. 176. ponitur. Aut iacit li- brum apertum in mare, vel fluuium, gloſ. in d. §. ſi iactu, quamuis id fa- ciat tempore tempeſtatis. Non tamen idem eſſet, ſi iaceret eum clau- ſum, ſaltem illo tempore. l. qui leuanda. ff. ad l. Rho. de iact. & minus id

171 quōdyi fluminis fertur, arg. l. nauigia. C. de fur. c. excommunicationis de raptō Quod ſi per debitam inquisitionem non apparet, quis perdi- dit, vel cuius eſt, pauperibus reſtituendum eſt, arg. cap. cum tu. & ei ad not. de uſur. Et ſi inuentor eſt pauper, poteſt ſibi totam, aut partem il- lius retinere tamquam vnus ex eis, ſaltem ex conſilio confeſſarij, per ea, quæ diximus in Enchirid. de Orat. cap. 7. nu. 34. & ſupra eodem ca. nu. 93. & in Apolog. de reſtit. quæſt. 1. nu. 77. Caueat tamen, ne a ſua ipſius cupiditate falſus debitam inquisitionem omittat, & pauperiorē quam ſit ſe ſibi perſuadeat, arg. cap. quattuor. 4. q. 3. Ioan. Major in 4. lib. ſent. diſt. 15. q. 8.

172 Sexageſimoquarto peccat, qui caſu theſaurū aliquē occultū in loco alieno inuenit, & dimidiū domino non reddit, aut ſi data opera abſque facultate domini effodiens inuenit, & totū nō reddit, ſaltē ſui laboris mercede deducta, iuxta mente gloſſæ dicti cap. ſi quid. 14. q. 5. Pro cu- ius declaratione dicimus, q̄ theſaurus eſt pecunia ſub terrā, vel alibi ab- ſcondita vetuſtiorē t̄p̄e, cuius dominus ignoratur, & de cuius occulta- tione nulla eſt memoria l. numquam. §. theſaurus. ff. de acq. rer. do. & melius in §. theſaurus. Inſt. de rer. diu. & melius in l. C. de theſa. lib. 10.

Qui

414 De septimo præc. De tal. Non furtum facies.

Qui secundum ius commune totus est eius, qui inuenit illum in eo quod plene suum est, quo ad dominium directum & utile: & si casu inuenit in alieno, dimidium est eius, & dimidium domini loci, ubi est inuentus. Sed si dara opera inueniat in alieno, distinguendum videtur, an de consensu domini loci fuerit inuestitus; an sine illo, & priore casu totus cedit inuentori: posteriore vero totus domino loci, ut probat prædicta l. 1. & recte resoluit. Siluest. in aurea Rosa. cas. 19.

173 Ex quo sequitur. Primo, quod creditor, qui thesaurum in domo, quam pignori habet, inuenit, & maritus, qui inuenit in terra dotali uxoris, diuidere debet eum cum debitore, aut cum uxore. & etiam, qui in agro, aut domo ad modicum tempus conductis, immo & ad longum, nempe ad vitam, aut vitas, aut in emphyteusim perpetuam, vel ad decem annos, qui etiam longum tempus constituunt, ut mox dicitur. Quia nullus horum est integer dominus, l. 2. ff. si ager veſt. vel emphyt. petat & sic dimidium directo domino dare debet. Et contrario, si inuentor habet dominium directum, dimidium dare debet habenti utile, ut colligitur ex Bart. in l. si is s. in. ff. de acquir. rer. dom. & in causa. ff. de procu. & §. thesauros. Insti. de rer. diuis.

174 Dominium autem directum tantum dicitur habere is, qui proprietatem rei sine usufructu habet, ut qui in emphyteusim perpetuam, aut ad vitam dedit, aut ad decem annos locauit. Dominium vero utile tantum dicitur habere, qui sine proprietate habet ius fruendi re perpetuum, vel pro sua vita, aut plus, aut saltem pro decem annis, iuxta glo. ciem. l. de reb. eccl. non ali. & allata per Decium cons. 204. & alios alibi.

175 Sequitur secundo, eum, qui thesaurum in loco publico, aut sacro, siue religioso inuenit, partiri debere cum fisco, aut ciuitate, aut prælato ecclesie, cuius est ille locus, ubi est inuentus. Dixi supra: Secundum ius commune quoniam, ubi alia sunt de hoc leges, aut de alijs rebus inuentis, illæ seruandæ sunt: sed non est expectanda sententia iudicis, ut recte monuit Caieta. 2. 2. q. 66. art. 3. Quia, licet ille non dicat, hæc restitutio non fit in pœnam, cuius soluendæ obligatio exigit sententiam, iuxta gloss. illam singu. cap. fraternitas. l. 2. q. 2.

Sequitur tertio quod aliquam pecuniam dispersam per agrum, aut in sacco retro aliquem parietem, aut in aliquo eius foramine inuenies, restituere tenetur; quia non est thesaurus, per supra dicta, & trad. Bal. in rub. de rerum diuis. Idem est de illo, qui aliquam pecuniam metu belli occultatam, aut quo melius seruetur, repositam inuenit, quia proprie non est thesaurus, de quo loquimur. Quare nullum ius sibi acquirit, qui eam inuenit immo tenetur restituere illi, qui abscondit, aut eius heredibus l. auctore. ff. de rei vend. aut pauperibus, quæ si nõ facit, mortifere peccat, ut sentit gl. dicti §. thesaur. Insti. de re. diu. si ex cõiecturis apparet nõ multum temporis fluxisse, ex quo posita fuit. Qui uero emit aliquod prædium,

estam, siue urbanum, siue rusticum, in quo postea thesaurum inuenit, nil tenetur restituere venditori, d. l. a tutore. vbi supra: quamuis sciens in eis thesaurum esse emerit ab eo, qui id ignorabat, iuxta S. Tho. 2. 2. q. 66. arti. 5. quidquid. Ang. dicat.

Sexagesimoquarto peccat, qui thesaurum arte magica, aut aliis diuinationibus, & modis illicitis quaerit, quamuis id efficiat in suo, & quod inuenit, sit fiscus l. vnica. C. de thesa. lib. 10. Videtur tamen, eum retinere posse illum, quousque condemnetur, quia poena est, arg. gl. sing. c. fraternitas. l. 2. q. 2.

176 Sexagesimoquinto, qui trabem, aut aliquid aliud fluminis vi dilatum inuenit, & sibi accipit, nisi esset tale, vt iure praesumeretur pro derelicto esse habitum, arg. k. qui leuanda. ff. ad leg. Rhod. de iact. Gab. in 4. li. sent. dist. 15. q. 8. sub fin. & si in suo id inueniens, dominum requireret, vt illud inde auferret, aut pro derelicto haberet: aut peteret a iudice, vt constitueret ei terminum, intra quem illud faciat, & dominus nil horum curret, satis praesumi potest, eum id pro derelicto habere, quod sibi retinendo non peccet; arg. ad. k. qui leuanda; cum ei adnot.

Auis autem, & fera in laqueo etiam alieno inuenta, accipientis fit, h. in laqueum. ff. de acqui. rer. domi. §. illud quaesitum. Inst. de rerum diuis. nisi vbi contraria consuetudo ei, qui laqueum parauit, adiudicet, Ioan. Maior. in 4. lib. sent. dist. 15. q. 10.

De peccatis circa contractus, & primo circa depositum.

S V M M A R I V M.

- 177 **R**atus species doli.
- 177 **C**ulpa quid, & quotuplex.
- 177 **D**olus quid, & quotuplex.
- 177 **F**allacia species doli.
- 178 **C**asus fortuitus quid, & idem vni casus, alteri non.
- 179 **D**e quo nemo nisi in tribus casibus tenetur.
- 179 **C**ontractus magis obligat eum, cuius gratia fit.
- 180 **C**ontractus per quosdam transit dominium, & per quosdam non.
- 180 **D**eponens mutabile cum facultate utendi, &c.
- 181 **D**epositarius, ut peccat non reddendo, uel utendo.
- 181 **D**epositarius se offerens non ad plus tenetur, nisi &c.
- 181 **D**epositarius ne de dolo teneatur, pactum non ualeat.

177

D cognoscendum peccata, quæ circa deposita, commodata, mutuata, pignoratæ, & locata committuntur, præsupponimus primum, quod plurimum interest, an quid dolo, an culpa, an casu peccat, uel peius fiat, & an culpa lata, leui, uel leuissima; ideoque definiendum esse, quid sit unum quodque illorum. Definiuntur autem a Panor. in c. 2. de commod. & c. si. de pos. post Bar. in l. quod Nerua. ff. de pos. cum notat. ibi & alibi sæpe per nostros doctores, & Sanctum Thom. 1. par. q. 4. Bart. 5. & 6. & 1. 2. q. 21. art. 2. & 2. 2. q. 118. art. 8.

Secundo, quod ex mente omnium prædictorum dici potest breuiter, quod culpa, generaliter sumpta, est uoluntaria inordinatio actus, ut loquitur Sanctus Thom. aut deuiatio a bono, ut Bart. Et quia inordinatio, siue deuiatio uoluntaria, aliquando fit studiose, siue de industria, & aliquando de inconsiderate, ideo culpa diuiditur in dolum, & culpam simplicem. Dolus autem est machinatio, seu circumuentio, ad decipiendum, seu fallendum alium adhibita, l. 1. ff. de dolo. gloss. in reg. scienti. lib. 6. Dolus autem est duplex. Alter qui fit uerbis, & uocatur fallacia. Alter qui factis tantum, & uocatur fraus, ut ait Sanctus Thom. in d. art. 8. Iterum dolum diuiditur in uerum, & præsumptum, ut aiunt Barto. & Pan. Nam licet dolus non possit probari, nisi per confessionem partis, uel coniecturas, quo ad forum exterius, iuxta gloss. cap. 2. de renun. lib. 6. & in l. dolum. C. de dolo. tamen quando signa sunt manifesta, dicimus dolum uerum: quando secus, dicimus dolum præsumptum. Verbi gratia, librum commodatum reliquisti noctu in platea furibus frequetata, & est perditus, diceris apud homines, uero dolo, eo fine, ut perderetur ibi posuisse: si autem eundem librum reliquisti in platea interdium, diceris dolo præsumpto reliquisse apud eosdem: licet fieri possit, ut neutro casu coram Deo dolo feceris, uel quod in posteriore casu dolose feceris, & nõ in prior. Et dolum uerum appellauit Bar. latissimam culpam: dolum præsumptum latiore culpam.

178 Ex quibus inferitur. Primò, frequentissime fieri, quod qui uere coram Deo non est in dolo, præsumatur esse in eo coram hominibus, argu. c. tua. de spons. c. u. ei adnot. Secundo, fraudem esse speciem doli generaliter sumpti, iuxta l. ius gentium §. sed si fraudandi adiuncta gl. ff. de pact. Tertio, quod omnis dolus est culpa, & ita quod promittens indemnitate alicui de culpa commissa per famulum, tenetur de furto ab eo dolose admissio, ut aiunt Bar. & Pan. communiter recepti ubi supra. Culpa uero simplex differt a dolo, quod ille scienter, & studiose fit: hæc uero ignoranter, uel negligenter: & ita est triplex, lata, leuis, & leuissima. Lata est, quam regulariter oēs cõiter uitant; qualis est eius, qui extra domum, aut in scamno librum sibi comodatum relinquit. Leuis uero, quam regulariter hoies diligentes suæ professionis euitant; qualis est eius, qui librum aliquem in suo cubiculo, ostio tamen aperto, relinquit. Leuissima, quã homines diligen-

diligentissimi vitare solent; qualis est eius, qui librū commodatum intra cubiculum relinquit, quod clauē obserauit, non tamen manu an bene obseratum esset tentauit, iuxta communē opinionē in prædicto cap. & casus fortuitus est inopinatæ rei euentus, qui præuideri nō potest, etiā per diligentissimum. Casu autem fortuito fit, quod sine ullo dolo & culpa eius, de quo agitur, contingit; qualia sunt, quæ contingunt per bellū inopinatum, furtum latronum, terrēmotū, gelu, grandines, fulmina, & alia similia. l. quæ fortuitis. C. de pigno. act. Monemus autē, quod alij nō monēt, quod aliquis euentus dici potest casus fortuitus respectu unius, & nō respectu alterius, ut incendium domus respectu eius qui incendit, dolo aut culpa dicitur factum, at respectu pasci damnū suorū bonorū, aut aliorum per illud, qui nullatenus fuit eius consensu, casus fortuitus.

179. Tercio, q̄ regulariter nemo tenetur de damno, quod casu fortuito contingit, nisi in tribus casibus. Primus, quando culpa præcedit, ut qui equū sibi vsque ad Bononiam commodatum duxit ad Mediolanum, & post Bononię transitum, incedit in latrones, qui ei rapiunt illum. Secundus, cum mora præcedit, & fit deterior, aut perit aliter, quàm periisset apud commodantem, per supradicta a nu. 44. Tertius cum fit pactum, quod, quamuis casu fortuito amitteretur, ei, qui recepit, pereat, dic. 1. & l. in rebus. ff. eod. & l. 1. C. eod. & l. 1. §. is. ff. de act. & oblig.

Quarto præsupponimus, quod, quando aliquis cōtractus in fauorē, & utilitatem solum alterius contrahentium fit, ille regulariter tenetur de dolo, & lata, leui, & leuissima, alter autem non nisi de dolo, & lata culpa. Et si in fauorē, & utilitatē utriusque fit, uterque tenetur de dolo, lata & leui culpa, & non de leuissima, nec de casu fortuito, l. cōtractus ff. de reg. iur. cum late adnotat ibi per Decium.

180. Quinto præsupponimus, quod aliqui sunt cōtractus, per quos dominium rei de uno in aliū non transfertur, & aliqui per quos transfertur. De numero non transferentiū est cōtractus depositi, per quem sola custodia rei alteri cōmittitur, l. 1. & l. licet. ff. de pos. & regulariter fit in fauorē eius, qui deponit, & cōmendat. Et cōtractus comodati, per quē conceditur usus alicuius rei, quæ usu nō consumitur, eap. 1. cū ei adnot. de commod. & toto tit. ff. cōmodat. cōmodatio gratuita mula, libri, uestis, & id genus aliorum; & regulariter fit in fauorem accipientis: & cōtractus locati & conducti, per quē usus alicuius rei, quæ usu consumitur, pretio cōceditur, toto tit. ff. & C. locat. & in Decreta. eodē titu. qualis est concessio nō gratuita usus domus, prædij, mola, equi, & id genus aliorū. Et cōtractus pignoris, per quē debitor creditoris aliquid in cautionē pignorat. l. 1. ff. & C. de pigno. & eod. tit. in Decretal. De numero uero transferentium dominium sunt emptio, & uenditio. ff. & C. de contrah. emp. permutatio, donatio, & mutuum, per quod gratis credantur res,

quæ in numero, pondere, & mensura consistunt, & usu confirmuntur. l. 2. §. appellata. ff. de reb. credi. qualia sunt pecunia numerata, panis, vinum, & oleum.

Sextò, quod depositum prædictarum rerum in numero, pondere, & mensura consistentium, facta facultate depositario, ut eis utatur, incipit esse mutuum, simul ac depositarius incipit eis uti. l. Quintus. ff. de pos. & clarius in l. certi. conditio. §. fin. cum l. seq. ff. de reb. cred.

§ 81 Sexagesimoséptimò peccat, qui deponit rem in numero, pondere, vel mensura consistentem, cum facultate, ut ea utatur, pacto facto, aut intentione principali, ut aliquid lucri inde ei redeat: quia per proxime dicta in effectu mutuat, & sperans inde principali ter lucrum: quod esse peccatum, infra, nu. 207. patebit. Idem de depositario, qui depositum deponenti petenti reddere non vult. ca. bona fides. de de pos. nisi cum deponens in suum damnum, aut alienum repeteret: ut quum furens deponens arma, ea ad se, uel alium lædendum repetit. c. ne quis. 2. 2. q. 2. Et nisi quando bona deponentis publicata, siue confiscata sunt: quia tunc depositum sisto reddendum est. d. l. bona fides. Et nisi quando latro, apud eum, a quo furatus erat, deponeret. per eandem l.

Sexagesimo octauò, qui depositarius depositum amissum dolo, uel lata culpa eius, de quibus supra eod. c. nu. 177. reddere non vult. l. 1. §. vult. ff. de pos. quamuis non, si culpa leui sit amissum. Quia regulariter depositum gratia solius deponentis fit, & per contractum alterius tantum partis gratia factum, altera pars de culpa leui non tenetur, per supradicta eod. ca. nu. præced. Vnde si ob custodiam aliquam mercedem accipit, renebitur si sua culpa, quamuis leui amittatur: non autem si leuissima, uel casu fortuito, nisi præcesserit mora in restituendo, uel pactum, quod ad id eum obligaret, per prædicta nu. 79. licet non ualere pactum, ne depositarius de dolo teneatur: quia id materiam, & occasionem peccandi præberet, quod non licet, c. ex parte. de consue. & l. conuenire. ff. de pact. dot. Etiam quando gratia depositarij depositum factum est, tenetur de culpa leui, Et etiam quando ipse se obtulit custodem, ob quod qui deposuit alteri diligentiori committere omisit, iuxta commu. Cuius contrarium tenuimus supra c. 4. nu. 9. & seq. sequenti Decium in d. reg. contractus. nisi quando se ob suam utilitatem obtulit, & non quo gratificaretur deponenti, aut operam suam ei nauaret.

Sexagesimononò, qui depositarius deposito contra uoluntatem deponentis utitur, ut de utente pignore. infra eod. cap. nu. 213. dicemus.

De peccatis circa commodatum.

SUMMARIUM.

- 182 Commodans, ut peccat ante tempus repetens.
 183 Commodatarius, ut peccat non reddens, aut utens, & c. & nu. 184.
 185 Commodatarius remittens per nuncium non reddentem. & 186,
 186 Commodatum a mutuo in eius redditione longe differt. & seq.
 186 Impense, que & quomodo commodatario soluenda.

- 182 Septuagesimo peccat, qui commodans commodatum ante
 tempus constitutum a commodatario, contra eius voluntatem,
 & cum eius damno notabili repetit, cum obligatione resti-
 tuendi, l. in commodato §. sicut. ff. commod. & c. 1. de com-
 mod. nisi commodans tantumdem damni pateretur, si non repeteret, se-
 cundum Angel. verb. commodatum. §. 4. quod saluat quo ad forum co-
 scientie Silu. quando commodatario alio remedio sibi, quo illud dam-
 num vitaret, prospicere potuisset: quamuis illud commodatum sibi no-
 fuisset, sed nostro iudicio in utroq; foro peccat, qui commodat, & ante
 tempus reuocat: quia textus indistincte loquuntur in d. c. 1. de comod.
 & in d. l. in rebus. Nec vlla ratio in uno foro potius, quam in alio conclu-
 dit. Et quia licet quis (ceteris paribus) sibi magis, quam alteri obligetur,
 c. si non licet. 23. q. 5. & l. pates. C. de feruit. in proposito tñ cetera non
 sunt paria. Quia commodans sua uoluntate propria rei usum alteri con-
 cedit, & suam fidem seruare tenetur, l. 1. ff. de pact. c. qualiter. eod. tit. Sed
 si res ad certum usum, & ad certum tempus commodata non fuit: sed
 quousq; commodanti placeret, (quod precarium vocatur) cum libue-
 rit, repetere potest: nisi quando absque causa, & cum damno alterius re-
 peteret: quia tunc dolo id facere uideretur, Silu. uerb. precarium. q. 1.
- 183 Septuagesimo primo peccat, qui comodatarius ad præfinitu tempus non
 reddit, aut deterius factum sua culpa, et letissima reddit, quo comodans
 non fuit contentus, arg. c. 1. de commod. cum ei adnot. Idem si commo-
 datarius in alium usum, q̄ concessum, commodato utitur: aut diutius,
 quam conuenissent, cum damno notabili comodantis, & est obligatus
 ad restituendū illud, & rem: quamuis deterior fieret casu fortuito: quia
 furtum committit, l. qui inuenta. ff. de furt. & §. placuit. Insti. de obli. que
 ex delict. l. si ut certo. ff. commo. & omnis fur est in mora. l. in re furtiua.
 ff. de cond. furt. & casus fortuitus ei, qui est in mora, nocet, ut supra eo. c.
 nu. 179. dictum est. Non est tñ fur, nec peccat, si probabiliter credit eum,

qui commodauit, contentū fore eo, quod ipse fecisset, & ideo illud fecit. l. qui rem. ff. de furt. Nec tenetur de dāno cōmodatarius, sine cuius culpa res commodata perit, aut deterior est effecta. solo vsu, ad quem commodata fuit. l. si commodauero. ff. cōmo. Immo saltem in foro cōscientiæ, restituere non tenetur commodatum, quod perijt, aut deterius effectum est alio vsu, si certum est eodem modo periturum, aut deterius effectum iri, si tpe competenti commodanti restitutum fuisset, nisi id, qđ commodantis ob moram interfuit. Ang. verb. commodatum. §. 14.

184 Septuagesimosecundò, ex hoc èt sequitur, peccare commodatariū, qui rem sibi cōmodatam, cum dñi damno notabili alteri commodat, l. qui vas. §. si ergo. ff. de fur. Et qui commodatum sui tm gratia accipit, ut regulariter accipi solet, & sua culpa èt leuissima amittatur, restituere tenetur. Sed si accipit ob cām, & vtilitatem eius, qui commodat: quemadmodum vxor ornamenta, & vestes, quas maritus, aut amicus cōmodat, recipit, quò ornatiore ad dñm accedat, non nisi ad damnū dolo, aut culpa lata datum tenetur. Et si vtriusq; gratia commodatur: ut cōmodantur vasa argentea, & alia similia ad splendide aliquem dñm, vel amicū cōm excipiendum tenetur ad damnū dolo, aut lata, & leui culpa datum: sed nō ad id, quod leuissima datum est, l. contractus, de reg. iur. c. 1. cum ei adnot. per Pan. & alios de commo. Quamquam Socus lib. 5. q. 7. art. 3. de iust. & iur. recentè cōtra oēs dicit, locodare commodatarium non teneri de damno dato culpa eius leui, quæ ad mortalem in foro cōscientiæ non peruenit. Sed communis tenenda est; quia hæc obligatio non tam descendit ex peccato, quam ex natura contractus.

185 Septuagesimotertiò, qui misit commodatū, pignus, depositū, aut locatum per nunciū non habitum pro fideli, & amittitur dolo, aut culpa eius, & non vult soluere, arg. c. significante. de pigno Bar. in l. eum, qui. ff. commod. Sed non, si misit per nunciū cōiter pro fideli habitum, l. qui argentum. ff. commo. & Bar. vbi supra. Quia ea, quæ pereunt, regulariter suo dño pereunt, & quæ commodantur, pignorantur, deponuntur, locantur: vt sunt domus, bestia, & similia, quorum dñium non transit in accipientem, manent, & sunt eorū, qui commodant, pignorant, deponunt, aut locant; & ita quomodocunq; pereant, eisdem pereunt, nisi dolo, pactum, culpa, aut mora præcedat; quorum nihil interuenit in missione rei commodatæ per nunciū communiter ad illam ferendam pro

186 fideli habitum. Quamuis contrarium sit dicendum de rebus mutuatis; puta pecunia numerata, pane, uino, oleo, & id genus aliis, quæ vsu consumuntur: quia dominium eorum transit in accipientem: & ideo licet per nunciū fidelem, & diligentem mittantur, si actū non peruenerint ad eos, quibus mittuntur, & nuncius non fuit electus per eos, non liberatur mittens, iuxta communem. in l. incendium. C. si cert. pet. & l. quod te. ff. eod. & d. ca. significante.

Septuagesimoquartò, qui commodatarius rem sibi commodatam non vult restituere, nisi solutis prius impensis, quas ipse iure facere tenetur; quales sunt victus, & curationes exigui pretij. l. in rebus §. possunt. ff. commod. Bar. in l. diuortia §. impendia. ff. sol. matr. quamuis pro compensatione alterius debiti liquidi retinere posset, iuxta commu. argu. à contrario. l. si. C. de compensat. & capit. 2. de depos. & etiã in pignus magnarum impensarum in eius curationem ab aliquo morbo, aut inuestigationem, aut alia similia factarum. d. §. possunt. & Bart. ubi supra.

De peccatis circa locata & conducta.

S V M M A R I V M.

- 187 Locator non redens pensionem pro re locata perdit, & seq.
- 188 Sterilitas, quæ & quando minuit pensionem. & 189.
- 190 Sterilitas non dat remissionem his casibus.
- 191 Fertilitas, quando augeat, uel minuat pensionem.
- 192 Emphiteusis, quæ perditur biennio non soluendo.
- 193 Locator quattuor casibus potest auferre rem locatam. & 194.
- 195 Locans domum in malos usus, uel dolium vitiosum. & 196.
- 195 Casitati seruandæ hæc remedia.
- 195 Meretricum permissio ut licita, & domus eis, ut locandæ, & an id expediat.
- 195 Permissio peccati nulla cum participatione lucri licita.
- 195 Locare domum meretrici, aut alij peccaturo in eo, ut liceat.
- 195 Tributum meretricum tamquam scædum ab Anastasio sublatum.
- 196 Dolia & alia vasa vitiosa, sciens, uendens, aut locans.
- 197 Operarius, qui non laborat iuste conductori.
- 198 Conductor non soluens, uel damnificans. & 199.
- 200 Conductor partiarus, non partiens domino locanti arbores.

187

Septuagesimoquintò, qui locat aliquid, & pensione accepta ob crimen commissum sua bona perdit, & nõ vult reddere pensionem saltem pro rata tēporis conductori, qui eo nõ potuit, vt conuenit vti, l. si fundus. ff. loca. quæ vna cū gl. & cõi sententia probat, locatorem teneri ad reddendam conductori totam pensionem, vel pro rata temporis, siue fundus publicetur ob maleficium, siue detur militibus: licet non teneatur soluere illi interesse damni emergentis, aut lucri cessantis; eo quòd non fuit vsus toto illo tempore, ad

quod conduxit. Idem de locatore, qui compellit ad soluendam integrā pensionē domus locatę conductorē eā relinquere coactum ob pestem, & aliam iustam cām superuenientem ante definitū tempus. Quia solum pro tpe, quo ea vti potuit, soluere tenetur, c. propter sterilitatem. cū eī adnot. de loca. Idem de locatore, qui non vult deducere partem agricolę debitam propter sterilitatem fortuitam, quam nec fertilitas anni præcedentis, nec sequentis compensare potest, d. c. propter. de loca. l. ex conducto. §. si vis. ff. loca. quamuis ad id nō teneatur eo solo, quod fructus iā percepti damnificentur, surripiantur, aut pereant, quia id sterilitas dici non potest, l. damnū. C. de loca. Idem, de quolibet locatore, & conductore, qui non seruat, vel non vult seruare leges locationis, & conductionis expressas vel tacitas, quę colliguntur ex infra scriptis sex notabilibus.

188 Primò, quòd iuxta leges Lusitanıæ Catholicę fidei propagatricis cōsultissimas, præfatę remissioni locus non est: quia per illas ad tollendas mille difficultates circa hoc occurrentes sapienter statutum est, lib. 4. ordin. tit. 61. quòd agricolā nullam pensionem soluat, quando nulli fructus extiterint, & quando aliqui fuerint, quamuis pauci sint, integrām soluat, aut omnes fructus domino relinquat, de illis semente deducta, si est prædium ab eodem satum, aliàs nihil. Diximus remissioni, quia compensationi anni fertilis cum sterili ibi etiā vt in alijs Regnis iure communi locus est, vr eod. tit. 61. cauetur.

Secundò, quòd sterilitas fortuita est, quę contingit ex insolito calore, frigore, tēpestare, terrēmōtu, magna alluione, locustis, brucis, & id genus alijs, quę absque aliqua culpa agricolę eueniūt, prædicto §. si vis.

Et quamquā multę sunt opinionones circa definitionē sterilitatis prædictę; oībus tñ perpensis, ea vero propior videtur, quę definit esse illā, quam conuentio partium, aut consuetudo, vel cōis opinio regionis probat: & cessantibus his eligatur illa Bartoli, in d. §. si vis. & Io. And. scilicet quę est tanta, vt ex tribus partibus, quę in c. propter communiter colligi solent, vix duę tantum colligantur, vt si solent colligi quindecim modij frumenti, & non colliguntur nisi decem, quo casu si prædium erat conductum tribus scutis, duo soluantur. Quamquam item aliqui dicāt,

189 quòd tunc sterilitas vnus anni compensanda est cum fertilitate alterius, cum in præcedenti anno, aut sequenti duplo plus solito colligatur. Verius tamen videtur sufficere, ut colligatur tantum, quantum pacto, aut consuetudine ad id cōstitutum est, aut plus solito tertia parte. quia ad sterilitatem sufficit, ut tertia parte minus solito colligatur. Et in hoc nulla est differentia, an pensio sit soluēda in pecunia numerata, an alia quauis re, argum. l. illud. ff. ad l. Aquil. & cap. 2. de translat. prælat.

190 Tertio, q̄ hæc remissio locum non habet, cum locator & conductor sunt socij partiarij tam lucri, quàm damni, iuxta gl. receptam in d. c. propter. Nec quando sterilitas ex vitio, aut tenuitate agri, in quo multa herba,

herba, vel zizania sementem suffocant: quia hoc negligentia agricolæ imputatur, qui eas non extirpat. Quod etiã Siluest. verb. locatio. q. 13. recte adnotat. Neque in pensionibus rerum, quæ in longũ tempus, scilicet, in decem vel plures annos, aut in vnam vel plures vitas, aut in perpetuum conducuntur, & locantur, etiam si maior pars rei sic ad longum tẽpus locata, pereat etiam casu fortuito, modo nõ tota, l. 1. C. de iure emphit. q. verum est, quando exigua pensio exsoluitur potius ad recognitionẽ dominij directi, quàm ad solutionem fructum; secus autem, quãdo ira fructibus respondet, quòd tantũ aut parũ minus soluitur, quàm si ad modicum tempus conduceretur. tunc enim prædicta remissio facienda est, quia emphiteuta, siue conductor nõ soluit pensionẽ tam ad recognitionem dominij directi, quàm in fructum compensationem: quæ communis opinio est, quã refert & sequitur Ias. in l. 1. C. de iure emphi. nu. 20.

191. Quarto, q̄ pensio proventus, aut merces locationis nõ sunt augenda propter fertilitatẽ, quæ euenit ex eo, quod fructus per cõductoris industriam excreuerint: quia sua industria eidem non debet esse damno: nec etiam quando ex fecunditate prædij euenit. Sed sic quãdo casu fortuito contingit, vt si res locata fuit molendinũ, ex quo conductor communiter percipere quinquaginta solet: & quia reliqua molendina vicina destructa sunt, hoc anno centum percipit, pro rata pensio augeri debet, sicut ob sterilitatem casu fortuito euenientẽ diminui solet. Panor. in d. cap. propter. & Silu. ver. locatio. q. 14. quia. contrariorum eadem est disciplina, cap. hospitium. 3. 2. dist. l. 1. ff. de his qui sunt sui vel alie. iur.

192. Quinto, quòd qui aliquam rem propriam ecclesiæ in emphyteusim temporariam, aut perpetuam habet, & per duos annos pensionẽ soluere cessat, ipso facto eã perdit, cap. potuit. de locat. nisi celeritate solutionis mora purgetur, quæ purgatur, si ante citationem, vel statim post eã sine alia dilatione soluit, iuxta Inno. & Ioã. And. in d. c. potuit. & Bal. & Spec. tit. de locat. quãuis glo. & Cardinalis in d. cap. potuit. arbitrio iudicis relinquunt, q̄ verius videtur. Sed si prædium est alterius personæ priuatæ non amittitur ob non solutionem trium annorum lapsam, sed mortam purgare nõ potest propter maius temporis spatium, quod ad eã faciendã datur, l. fin. C. de iure emphi. Sed si dominus prædij debet emphiteutæ tantum, quãtum sibi debetur, non perdit propter compensationem, quæ solutionis vim habet, arg. cap. fin. de depof. vbi Panor. & alij.

193. Sexto, quòd qui domum suam in certum tempus locauit, ante præfinitum tempus ab ea colonum, vel inquilinũ amouere potest in quattuor casibus, cap. propter. §. 1. cum gl. de locat. Primus, quando in longũ tẽpus, scilicet, in decem, aut ad minimum in quinque annos locatum fuit, & in duobus primis annis pensionẽ non soluit: aut quãdo in minus tẽpus locauit, & die præstituto non soluit, nec celeriter satisfacit, l. eadẽ. C. de locat. & d. cap. propter. §. 1. Secundus, cũ ad suã habitationẽ propter

aliquam necessitatem superuenientem ea opus habet, d. l. ædem. & d. cap. propter. §. 1. si tamen commode aliter sibi providere potest, non dicetur necessitatem habere. Quæ tamen superuenire potest locanti, quia aliam domum non habet, quando locat, quidquid dicat Silu. verb. locatio. q. 9. vt si tunc cum alio degebat, & postea vxorem duxit, & cum ea se-
 194 paratim ipsi viuendum est. Tertius quando domus indiget refectione, qua tempore locationis non indigebat, d. cap. propter. Sed in hoc & præcedenti casu pensionem pro rata temporis, pro qua aufertur deducere debet, d. cap. propter. §. 1. Quartus, quando conductor abutitur ea, etiã absque damno illius recipiendo meretrices, desudores quosquæ, & lenones, & id genus hominum, & tunc nihil ei de pensione remittere tenetur, aut male ea vititur, & cū damno illius, in cubicula sues intröducendo arbores cædendo, agrum idoneo tempore non colendo, quo casu de pensione remittere pro rata debet, & potest in iudicio damna petere, Panor. & Io. de Imola in dicto cap. propter.

195 Septuagesimoquinto peccat, qui suam domum, aut aliam rem locauit ei, quem putabat ea ad peccatum mortale abusurũ: vt qui arma locat ei, quem putat interficere, aut iniuste alium percutere velle: aut locat domum suam ad vsuras in ea exercendas: quia auxilium ad peccandum mortaliter præbet, arg. cap. si. de iniur. & cap. 1. de offi. deleg.

Ad noue hoc in loco quæsitæ, respondimus multa, quorum summa est primò, quòd licet potestati publicæ permittere, vt in aliqua ciuitatis parte sint meretrices, secundum August. in lib. de ordine. relatũ a sancto Tho. communiter recepto 2. 2. q. 10. art. 1. dicente, quòd vt Deus permittit aliqua mala, quo maiora vitentur, vel maiora bona sequantur, ita potestas humana imitans eum id facere potest.

Respondimus secunda, quòd nõ licet permittere lupanaria eo modo quo alicubi permittuntur, videlicet constituendo eis patronos, & locando domos carius, quàm locarentur honestis, eo quòd magis lucrantur, quàm illæ, & recipiendo aliquam turpis lucri partem: quia hic modus continet participationem lucri obuientis ex peccato, & vt erudite dixit Caiet. supradictò arg. 1. nulla permissio peccati est licita, cum participatione lucri præcedentis.

Tertiò, quòd non licet locare meretricibus domos in ea parte ciuitatis, in qua illa non permittit eas habitare; quia legem & consuetudinem iustam transgreditur contra cap. quæ contra mores. 8. dist.

Respondimus quartò, difficile defendi posse, quòd non peccet mortaliter, qui facit vel locat domum meretrici ad meretricandum, etiã in ea parte ciuitatis, in qua permittitur habitare. Tum quia nõ licet locare domũ vsurario ad exercendum scenus, ca. 1. de vsur. lib. 6. Tum quia nullatenus licet dare occasionem peccandi iuuando, per solutionem positã supra eod. cap. 14. nu. 3. Tũ quia quãuis possit potestas publica permittere

teſe meretrices, conſultores, & adiutores earum, & accedētes ad eas: nō tamē poteſt efficere, quōd ille, & hi nō peccent: & negari nō poteſt, eū, qui facit vel locat domum meretrici ad meretricādum iuare ipſam ad illud. Tum quia fundamenta, quibus contrariū in dicto ca. 28. defendimus, ſoluuntur concedendo primo, quod licet cuique vt iure rē ſuam locandi licitē: nō tamen illicitē. Secundō, quod quamuis liceat locare domum ei, quem credit aliquo modo in ea peccaturum ad aliū finē, quā peccandi, & ad exercēdam artem, cuius exercitium non habet peccatum inſeparabiliter admixtum: non tamen ad finem peccandi, nec conſequēter ad exercēdam artem, cuius exercitium habet in ſe peccatū admixtū: & ita quamuis liceat locare domū peccatoribus; puta cōcubinario, aleatori, peieranti, & id genus alijs nō excommunicatis, ad viuendū honeſte etiam ſi credātur peccatori: nō tamē ex eo conſequitur, quōd liceat locare meretrici domum ad viuendum meretricando, & exercendo artē, cuius exercitiū inſeparabiliter habet peccatum admixtū. Quia id nulla humana poteſtate poteſt fieri licitum, cum ſit contra legē naturalem & diuinam, c. ſunt quidā. 25. q. 1. licet iuſta de cauſa permitti poſſit. Contrariū tamē ſine ſcrupulo affirmat Ioan. Maior. in 4. lib. ſen. diſt. 15. q. 35. Pro quo facit, q̄ id ſeruat cōſuetudo totius, fere orbis Chriſtiani. Et quōd prædictum dictum Auguſtini, ab omnibus receptū, vix poteſt exequi ſine domū locatione. Et quōd in hac vrbe, ſciēte & patiente Papa, locantur, & ſemper conſueverunt locari domus meretricibus. Et cōfeſſarij abſoluunt, & ſemper abſoluerūt locatores earum ſine propoſito abſtinēdi a tali locatione. Et q̄ ac contraria, quæ vrgentiſſima ſunt, reſpōderi poteſt procedere in eis, qui locant eo ſine principali, vel minus principali, vt meretricentur, non autem in eis, qui locant illis ad viuendū tantum, cum diſplicitia coram Deo vera, meretricij & artis meretricādi. Et q̄ hoc ſignificare videtur d. cap. 1. de vſur. quatenus vetat locari domos vſurarijs ad ſenus exercendum, & quatenus nō vetat locari indigenis, ſed tantum alienigenis: quamuis replicari poſſit, probari quidem ibi, quod permittitur locatio vſurarijs indigenis ad ſenus exercendum foro exteriori, non tamen quōd liceat in interiori, de quo agimus.

Quintō, quod magis expediret non permittere. Primō, quidē quod difficile eſt defendere, quōd liceat eis facere, vel locare domus, in quibus meretricentur, vt dictum eſt, & quod raro locātur ad tam purum finē viuendi, q̄ nō miſceatur aliquis finis, ſaltem minus principalis meretricandi, vel de lucro participandi. Secundō, quōd multi pueri incipiūt hac occaſione prius peccare, quā alioquin inciperēt. Tertiō, q̄ libido non extinguitur, nec refrenatur, immo accenditur eius uſu ſecundum Magiſtrū li. 2. diſt. 24. addito malæ inclinationi ſenſualitatis malo habitus: quia duo uincula fortiora ſunt uno. ca. 1. de treug. & pac. Quartō, q̄ caſtitatis habitu reſiſtēdi illi malæ inclinationi refrenatus illa, & nō lupanari

pānari resistētiā illi resistenti. Quintò, quòd finis per eam prætextus, p̄ta nē honeste sollicitentur, non attingitur: viri enim prudentes aī t̄ eos, qui ad eas sollicitandas sunt apti, non adire meretrices, immo, postquam male sunt eis assueti, tanto magis honestas sollicitant; quo maiore impētū naturæ & vitij feruntur. Sextò, quòd ipsemet noni pueros castissimos venientes ad academias ex terris, vbi non est eiusmodi occasio fornicandi, ob eam, quæ in illis se offerebat, animas, studia, & corpora ipsa contagio infecta perdere. Septimò, quod meretrices ipsæ, posteaquā desinunt esse ad illud turpe lucrum aptæ, mille malorum instrumenta sūt. Octauò, quod mares maiore vigore sunt ad resistendum libidini, quàm feminæ, cā indignantur. 32. q. 6. & feminis nusquam hac permissione succurritur. Nonò, quod verum remedium contra libidinem est ardens amor castitatis, vitatio eius perdendæ occasionis, vigilantia ad resistendum coniuncta cum abstinentia, sobrietate, & labore assiduo, & super omnia gratia Diuina. quorum omnium contraria lupanaria requirunt.

Ex his sequitur primò, pessimā esse permissionē, qua Caupones intra domos suas, vel in tuguriolis cōtiguis, permittūt meretrices, quo plures eo diuertant: quā nō sit auctoritate publica, & est ei mixta participatio.

Secundò, esse peccatum mortale quærere lucrum, vel tributum ex meretricio, & fœdis meretricum opera & lucro. quare non immerito Nicephorus, lib. 16. c. 20. Histor. eccle. huiusmodi lucrum & tributum appellat vectigal, & portorium impurum, detestabile, absurdum, Deoque iniustum, feris quibusque barbaris indignum, & execrandum piaculum: summisque laudibus effert Anastasium, quòd imperiali magnificentiā illud omnino sustulit. Cuius rei me isthæc recognoscentem, admonuit præcellens Doctor Cæsar Costa, non solum vtriusque iuris peritia, sed & historiæ atque politioris litteraturæ cognitione præclarus, nuper a Sanctissimo D. N. Gregorio XIII. in Referendariorum numerum cooptatus, cum antea fuisset Sapientiæ Romanæ Gymnasta percelebris, & post hæc scripta, fereque dimidium huius operis typis excusum, antequam hic locus excuderetur, ad amplissimum amplissimæ Capuæ, Urbis olim æmulæ, ab eodem Gregorio, vt eruditissimus, ita in eruditissimos quosque propensissimus, Archiepiscopatum euectus: quamuis id quod Nicephorus tribuit Anastasio Platina in vita Pontiani tribuat Alexandro.

196 Septuagesimosextò, peccat, qui dolia uel alia uasa uitiosa scienter nō patefacto uitio, locat, aut ignorans eorū uitium, pro integris uedit, ob quod uinum effusum est, aut damnificatum, & damnū uini, & interesse soluere non uult, sed adde. §. si quis. ff. loc. Quamuis secus sit, saltem quo ad forum conscientiæ, si ignorans uitium, simpliciter locauit, dicens conductori, nescire se illa esse uitiosa, & ideo displiceret, si essent talia, Ang. uerb. locatio. §. 24. & Siluest. eodem uerb. quæst. 18. Quod ipsum est dicendum de oībus alijs uitiosis, ex quibus damnium sequi potest; qualis est equus,

qui aquam ingressus in eam procidit, & vestium iacturam adfert, Siluest. vbi supra.

197 Septuagesimosseptimò peccat operarius, qui conductus salario diario, fideliter nò laborat, ob quod conductor notabiliter damnificatur, cum obligatione damnum ad arbitrium boni viri satisfaciendi, l. 1. ff. locat. Idem si promittit, se diario pro altero laboraturum, & dolo, aut sua culpa, id non vult conductori damnum ob id acceptum satisfacere, cù obligatione restituendi, argu. l. fin. ff. ad l. Rhod. de iact. & d. l. sed ædes. §. cum quidam. secus tamen si cum casu fortuito impedit. l. si uno. §. cù quidam. ff. locat. & si est paratus ad præstandum, sed culpa conductoris non præstat, diarium ei persolendum est; & etiam si præstare omisit ob casum fortuitum ex persona conductoris contingentem, quando conductus diarium in alio loco, si ille non conduisset, reperisset, Siluestr. verb. locatio. quæst. 12. aliàs non in foro conscientiæ: quæ tamen limitatio nobis non videtur iure probari.

198 Septuagesimooctauò peccat, qui pensionem rei conductæ eius dño non soluit, eo quod ea non utitur, quia non vult, aut quia ob aliquem casum fortuitum ex parte ipsius contingentem nò potest, cum obligatione restituendi, gl. in d. l. si vno. §. item cù quidam. quod limitant Ang. verb. loca. §. 15. & Siluestr. vbi supra, procedere quando dominus, eo quod eam illi locauit, alteri locare omisit, aliàs non, saltem in foro conscientiæ. Sed nec hæc limitatio, nostro iudicio, iure probatur. & aduertendum, quòd in illa quæstione; An merces locationis, & quælibet alia pensio sit soluenda in principio, vel fine anni; resolutio glossarum in §. pen. Inst. de iur. stipul. & in l. 1. C. quando dies lega. ced. ponitur in illis duobus senarijs,

Annua si debes, tunc inspicies caput anni.

Anno si debes, in fine teneberis anni.

Circa quòd varij varie loquuntur: sed tenendum est, quod in primis conuentio partium est attendenda, & ea deficiente, consuetudo regionis, & eis deficientibus, regulariter soluenda est in fine anni, quando vni eam solutio est facienda, & tempus ponitur causa differendæ solutionis, vt resoluit Ias. post alios in l. qui hoc anno ff. de verbor. obligat.

Dixi: Regulariter: quia aliud est faciendum, quando ex causa, propter quam datur, & ex persona, cui datur, & alijs circumstantijs aliud conijcitur, vt Panor. cum communi tenet in d. cap. propter. de locat. & satis in cap. peruenit. de arbitr.

199 Septuagesimononò, qui dolo, lata culpa, vel leui, sua, vel suorum, infert notabile damnum rei conductæ, & non vult illud satisfacere, gl. in l. si quis fundas. §. Celsus. & l. si merces. §. qui colonum. ff. locat. secus tamen est, si infertur ab alio, cui ipse resistere non potest: aut non tenetur, aut casu fortuito, quem nec culpa, nec mora eius præcessit, per dicta supra eodem cap. num. 179.

- 200 Octuagesimò peccat, qui colonus partiarius locauit alicui prædium rusticum, aut certam eius partem, nulla arborum mentione facta, & omnes fructus earum percipit, aut eas cædit, aut alius odio exorto ip-sius dolo, vel culpa, eas cædit, aut earum fructus dissipat, & non vult restituere domino suam partem uel damnum, iuxta l. fructus. ff. de usufr. d. l. si merces §. culpæ. ff. locat.

*De peccatis circa iura & tributa Regia & publica.**S V M M A R I V M.*

- 201 **T**ributa & iura regia qui non soluit, ut peccat.
 202 **T**ributa sine auctoritate imponens, aut exigens ut peccat.
 203 **I**urium illicite impositorum exactor ut peccat.
 203 Clericos qui grauantes gabellis excommunicantur.
 203 Episcopi inquirant an clerici gabellis grauentur.
 203 Gabella rerum quas homines ad suam necessitatem ferunt.
 203 Gabellas ob merces debens sic verum patiat.

201 **O**ctuagesimoprimum peccat, qui tributa & iura iuste auctori-tate Pontificia, Regia, aut alia publica, consuetudine imme-morabili imposita, non soluit, cum obligatione restituendi, iuxta Ostien. in summa de penitent. & remiss. & commu-nem. quod plane procedit iuribus debitis ob prædia, aut alia ad eorum statum pertinentia, aut alia via iusta impositis, cum intentione obli-gantè ad mortale, aut per iustos contractus locationis, aut alios cum illis initos. Et etiam quando per aliam legem vel iurisdictionem iustam im-ponuntur, nisi habuerint intentionem tacitam, vel expressam impe-diendi obligationem ad penam æternam per impositionem alterius temporalis, ut infra capitulo 23. a numero 36. dicitur, & in rubrica de pen. olim diximus, & nuper latius in comment. capitulo fraternita. 12. quaestione secunda.

- 202 Octuagesimosæcundò peccat, qui absq; auctoritate Pontificia, aut Re-gia aliquod tributum subditis imponit, cum obligatione restituendi: quædã enim rapina est, Pan. in c. super quibusdam. de uerbo. sign. & excõicatur per bullam cenæ, cuius tenor ponetur infra, c. 27. a nu. 58. Idem de illo, qui exigit tributa aliqua aperte illicita, aut sciens talia esse, cum obliga-tione restituendi, arg. c. 1. ad Ro. & c. 1. de offi. dele. & per dicta supra c. 17. nu. 12. & etiam si dubitat, an sint licita vel non, & sua sponte iniuf-sus ad id se offert: secus tamen si iussu superioris facit; quia obedientia in dubio excusat, capit. quia culpatur. 23. q. 1. modo uirtute obedientiæ prius

pius dubietatem illam ex animo pellat, & licitum esse credat; eo quod pro tali, a superiore habetur, vt in cap. si quis autem. de pœnit. distin. 7. num. 114. noue declaramus.

203. Octuagesimo tertio, peccat qui gabellas, & vectigalia licite laicis imposita, quæ nec ecclesia, nec ecclesiastica personæ debent, exigit ab eis: & est excommunicatus ipso facto, c. quamquam. de censib. lib. 6. non obstante contraria consuetudine: nisi quando inueherent, aut emerent ad negotiandum, & mercaturam exercendam, aut haberet facultatem, a Papa ad illa ab eis exigendum. Gabr. in 4. lib. sentent. distinct. 15.

Rogatus a multis, vt hanc decisionem amplificem, facta mentione Gubernatorum laicorum, qui frequentissime imponunt super in dicta extraordinaria sup pane, vino, carnibus, pannis, & alijs id genus ad victum, & vestitum spectantibus; quæ Itali vocant Gabellas, Hispani Sissas, Galli Tallias, & Gabellas, & ea perinde petunt, aut peti iubent, vel permittunt ab ecclesiasticis personis, quæ ad ea soluenda non obligantur, ac a laicis. Eorum item, qui vectigalia, & gabellas imponunt pro facultate vehendi, exportandi, & importandi currus, mulos, & alia iumenta, vacua, vel onusta: & perinde petunt, iubent, aut permittunt peti ab ecclesiasticis, atque a laicis: quamuis id, quod vehunt, important, vel asportant, sit de eorum patrimonijs, aut prouentibus ecclesiasticis; & in suos vsus conuertendum. Rogatus, inquam, hoc, plurima possem hic addere, quæ gratia breuitatis omitto, contentus admonere. Primo, eos grauissime in his peccare, Deum, immunitatemque ecclesiasticam offendere, censurasque horrendas et Bullæ cenæ Domini incurrere, multos canones famulos infringendo, in quibus sunt, c. bene quidem. 96. dist. c. ecclesia. de consuet. c. aduersus. de immu. eccle. c. noverint. de sent. excom. c. quamquam. de censu. lib. 6. Secundo, quod gl. sing. clem. presenti, de censib. dixit, quod iudicio sui auctoris, tota Italia ob hæc est interdicta, & quod de alijs prouincijs, quæ earum facta norunt, testificentur: quod profecto auditu horrendum est. Tertio, attestamur sepius, a nobis, & nostris famulis, satis multa hmoi vectigalia in multis Regnis exacta fuisse. Ideoque iure vereri, ne Deus omnipotens in dies magis, & magis iratus, consultores Principum, & rerum pub. de prædictis canonibus parum curantes, & Principes ac respub. nimium illis credentes, & exactores soli auaritiæ inhiantes grauissime tandem castiget. Quarto, demirari me, quod cum tot has censuras incurrant, tam pauci unquam confessarij locorum, vbi hæc aguntur, eas pro dignitate æstiment, & eas incurrentibus absolutionem denegent, & tam pauci episcopi, qui excommunicatas, & interdictas personas, & terras, vbi hæc fiunt, iubentur, & permittuntur, denuntient: cum præceptum eis sit a concilio Viennensi, dist. presenti. ut sub pena peccati mortalis id faciant, postquam de eo ipsis consiterit: quod tamen facile constare potest: quauis parte vocata, & audita, id fieri debeat, per gl. memorabilem eiusdem clem. verb.

verb. confiterit. Quamquam etiam testator, multos populos Italix & gubernatores, & exactores eorum annis, qui ego Sacre Penitentiariæ ser uio a Summo Penitentiario Sanctissimi D.N. petijse absolutione a cen suris ob hæc incurfis, restitutione promissa, parata, vel facta: quos utinã aliorum Regnorum populi, & rectores imitarentur. Amen.

An autem iura illa, quæ Hispani vocant cochlearia, & sedilia, quæ sol uuntur ex granis in forum importatis, & in aliqua eius parte ad vedendũ depositis, & aliæ id genus Gabellæ, quæ in multis Regni Castellæ lo cis tam a clericis, quàm laicis, ut audio, persoluuntur, licite a clericis exi turijs qui earum cõditiones melius, quàm nos notunt, delegamus. Ad do, quod portoria, & alia tributa regia & publica non sunt soluenda de ijs, quæ quis ad suam, & suæ familiæ necessitatẽ secum portat, iuxta ius commune. Nec consuetudo contraria valet, secundum Angl. verb. peda gium §. 3. Sed contra tenet S. Anton. in 2 par. cap. 14. quod verius est, & quotidianus vsus comprobatur: & bene, quia consuetudo potest inducere id omne, quod lex cap. fin. de consuetud. & l. 2. C. quæ sit longa consuet. & certum est, hoc lege statui posse, ut etiam idem S. Anton. ita.

Octuagesimoquarto, peccat, qui debitor Gabellæ, cui publicanus, si ue conductor gabellarum deserit iuramentum, aut remittit eius consciẽ tiæ, ut veritatem pretij, aut quantitatis mercium, quas deserit dicat: & acceptat, & non plene eã manifestat, cũ obligatione restituendi, Medin. de rest. q. 13. sub fin. quod est verum, etiam retenta opinione, de qua in fra c. 23. a nu. 36, quæ habet, quod regulariter, qui fraudat legem tem porali penæ munitam, nõ incidit in spiritualem æternam. Non tenetur autem id iurare, & in onus suæ conscientix recipere: quia satisfacit dicẽ do, se paratum soluere, quæcumque se debere publicanus monstrabit.

De peccatis circa pignora.

S V M M A R I V M.

- 204 **P**ignoris qualis vsus peccatum.
 204 **P**ignoris fructus capere quando usura.
 205 **P**ignus cum pacto commissario capere an liceat.
 205 **P**ignus vendere an liceat, & quo ordine.
 205 **P**ignore vendito minoris, vel maioris debito & c.

- 204 **Q**tuagesimoquinto, qui creditor vitur pignore cũ notabili dãmno debitoris absque eius voluntate expressa, vel tacita, & nullam habens causam. verisimiliter crededi dominum, id æquo animo laturum: & est furtum. l. si pignore. ff. de fur. Panor.

Panor. in c. 1. de depof. & fi cum eius voluntate expreffa, aut tacita vtatur, vfuram admittit, de quo infra, nu. 217. nifi fit vfus, qui gratis inter amicos concedi folet; qualis eft libri, iuxta S. Tho. 2. 2. q. 78. art. 1. ad 6. Idem de creditore, qui dolo, aut lata culpa, aut leui pignus perire, aut notabiliter damnificari confentit, vel non vult refarcire damnum. gl. in l. fi creditor. C. de pign. act. fecus autem, fi culpa leuiffima id contigit, & 205 fecus fi cafu fortuito, modo mora non præcedat. Nec pactum, quo pignus quocumque modo periret, debitori periret, § fi. Infti. quib. mod. re contrah. oblig. & l. quæ fortuitis. C. de pign. act. Idem de creditore pacifcente cum debitore, quòd non foluente ad certum tempus, pignus fibi cedat, aut ne poft certum diem redimi poffit. l. fi. C. de pact. pign. & c. fi. fignificante. de pign. nifi quando non in lucrum creditoris, fed in pœnam debitoris fit pactum, vt pro vendito iufto pretio habeatur: quòd fentit Pan. in d. c. fignificante. & S. Ant. 2. par. tit. 1. c. 7. & Silu. aurea Rosa, caf. 28. Idem de creditore, qui exprefse pacifcitur, vt pignus venderetur, nõ foluto intra certum tempus debito, & priusquam venderet, debitori nõ notificat, l. fi conuenerit. ff. de pign. act. Ang. verb. pignus §. 7. nifi et conuenerit, ne notificatio eſſe neceſſaria, glo. in ead. l. fi conuenerit. Et licet de pignore non vendendo pactum fit, trina tamen monitione facta, vt luat illud, vendi poteſt: modo inter monitiones, feu denunciationes ipſas, triduum interijciatur. Si autẽ nulla facta fuit mentio de vendendo, vel non vendendo, unica denuntiatio fufficit, quo tranſactis duobus annis, propria auctoritate uendere poſſit. l. fin. C. de iure dom. impetran. & Ang. ubi ſupra Silueſt. verb. pignus. q. 10. non autem prius ſine auctoritate iudicis. Et ſi creditor bona fide pignus minoris, quàm ſibi deberetur, uendit, reliquum a debitore petere poteſt: quemadmodum etiam ſi pluriſ uendit, reſtituere tenetur. Ang. ubi ſupra §. 8. Et quandiu debitor aliquid, etiam ſolum quadrantem debet, creditor totum pignus retinere poteſt, quoad ille ſolutus fuerit. l. quandiu. C. de diſtract. pignor.

Poteſt etiam creditor pignus a debitore ad tempus præfinitum non ſoluente alteri pignorar. l. 1. & 2. C. ſi pigno. det. Poteſt etiam impenſas iuſtas bona fide in pignus factas repetere: ut ſi erat ager, in eius cultum: ſi erat animal, in paſtum factas. l. ſeruos. ff. de pignor. actio. tenetur tamen ad computandum in ſortem fructus ex pignore perceptos, deductis impenſis, quas in eorum collectionem, aut conſeruationem fecit S. Anton. ſecunda par. titu. 1. capit. 15. §. 3.

Octuageſimoſextò, qui uafa ſacra, libros, uestimenta, & ornamenta eccleſiaſtica pignorat. l. ſancimus. C. de ſacroſanct. eccle. cap. 1. de pign. nifi fecerit id ex magna neceſſitate, puta redẽptionis captiuorum, ſubventionis pauperum, & aliorum operum eccleſiæ multum neceſſario- rum. argum. d. cap. 1. de pignor. & cap. aurum. 1. 2. q. 2.

De peccato usuræ circa mutue.

S V M M A R I V M.

- 206 Sura quid : duplex , vera , & palliata.
- 206 Mutuum duplex verum , & palliatum , & differt , a commo-
dato .
- 207 Usura utraque pagina speciatim vetita , eam probans hereticus .
- 208 Peccatum usuræ duplex sed neutrum usura mentalis .
- 208 Usura lege civili vetita , sed valde clam exercita .
- 208 Usura centesima qua , & c .
- 208 Usuram quæ intentio sine facto faciat .
- 209 Intentio secundaria nec usuram , nec simoniam facit .
- 210 Vendere pluris ob dilationem , aut minoris ob anticipationem .
- 211 Interesse quid , quotuplex , & quod potest .
- 212 Interesse lucri cessantis petitur sine his conditionibus .
- 213 Montes Pietatis liciti .
- 213 Dotis ob solutionem dilatam quid lucri capere liceat .

DICTVRVS de peccato usuræ circa mutua , huic loco ad id opportuno , iuxta promissionem in præfatione factam , inferam summam eorum , quæ in Comment. de usur. c. I. (4. q. 3. scripseram , ad scrutandum fundamenta , quibus soluerentur dubia quædam , quæ anno 1554. soluere iusserant mihi Vlyssipone Serenissimus ille maximus Cardinalis tituli Sanctorum quattuor Coronatorum omnium uirtutum heroicorum panægyri rerum diuarum , & humanarum eximia cognitione comitata , & inclytus Infans Portugalliarum , Henricus , tunc frater gloriose memoriæ Regis Ioannis eius nominis III. & postmodum Regni Lusitani moderator grauissimus patruus obseruantissimus , & obseruantissimus Regis Don Sebastiani huius nominis primi , iuuenis quidem , sed pacis , & belli gestis pro ætate Christianissimis , gloriosissimis , & gerendorum spe admirabilis . De quibus nunc lacrymis obortis nihil aliud dicere licet , quam quod ipse rex dicitur cecidisse fortissimus , pugnans contra Sarracenos in Africa . quæ uis sint , qui dicant adhuc esse in uiuis : quia corpus eius omnium , qui prælio aderant , magnitudine insignissimum , numquam inuentum est . Et quod Cardinalis præfatus eius patruus in regem assumptus , & Regia Cardinalitiaque dignitate gloriosissimus pro regno terreno , & temporali , quod non dimittebat omnino pacatum , susceptus fuit in regnum pacatissimum , æternumque cælorum .

206. Summa ergo illius Cōmentarij est, q̄ continet vigintiduo notabilia. In quorū quattuor primis habetur, quod quamuis hoc verbū, usura, p̄ma sui significatione significet vsū cuiuslibet rei, iuxta illud Marci Tulij pro Rabirio: *Vsuram huius lucis, &c.* tñ iuxta significationē, quā in hac materia cōiter habet, significat lucrū proueniens ex cōtractu mutui, & Græcis dicitur *Τοκός*, id est, partus, quasi a mutuo partum, & Hebreis appellatur *יִשְׁרָאֵל* id est, morsus, quo mutans mutuatarium mordet, vt quidam recentiores scripserunt. Et quōd contractus mutui differt a contractu commodati; quia per hunc non transfertur dominiū rei commodatæ: per illum autem sic rei mutuo datæ, vt dictum est supra, num. 180. Licet conueniant in hoc, quōd vterque debet esse gratuitus, iuxta gl. recept. in c. 1. de commod. & quōd mutuum verum reperitur in solis rebus, quæ vsu consumuntur, & in pondere, numero, & mensura consistunt: puta, pecunia numerata, vino, oleo, pane, tritico, & id genus alijs, quæ vsu consumuntur. Inst. quib. mod. re contr. obl. in prin.

Dixi: Verum mutuum: quia velatum, siue palliatum, etiam in alijs rebus, & contractibus inuenitur. Mutuum enim palliatum est, quod secundum suam formam apertam, & verba contrahentium est alius contractus, quā mutui: secundum vero formam latentē, & mentem contrahentium veram, vel præsumptam, est mutuum; quale est omnis contractus alius a mutuo, in quo quis minoris iusto pretio infimo, siue medio, quærit aliquid p̄ anticipatam solutionem: & contra, quo quis uendit alij pretio maiore iusto supremo propter dilatā solutionem, c. in ciuitate. de usur. & c. ad audientiam. de empt. & c. illo uos de pign. cum eis adnotat. qui enim emit 10. rem ad minus pretio infimo ualentem 12. ob anticipatam solutionem, in effectu uidetur mutuare pretium, quod dat, & illud minus iusto pretio, quod dare deberet, accipere pro usura: qui uero contra uendit rem ualentem ad summum, & pretio rigoroso 10. pro 12. ob dilatam solutionem, uidetur mutuare pretium rei, quam uendit accipiendo illud plus iusto pretio, quo res uendita ualet pro usuris, ut in prædictis iuribus probatur. Quod autem pretium sit infimum, quod medium, & quod supremum, traditur infra, c. 23. nu. 78. Vnde licet omnis usura in solo contractu mutui uerferur: quia tamen contractus mutui est duplex, uerus, & palliatus: ita duplex est usura: uera, quæ in uero mutuo, & uelata, seu palliata, quæ in palliato uerferur.

In quinto, & sexto notab. habetur. Primò, q̄ aliud est peccatū usuræ, & aliud usura: quia peccatum usuræ est accipere, uel uelle lucrū usurarium. Usura uero est lucrū pecunia æstimabile suapte natura, qđ principaliter ui mutui ueri, uel palliati quæritur. Dixi: Lucrū, pro genere, & Pecunia æstimabile, ad differentiam lucrī nō æstimabilis pecunia: quale est, spūale meriti, & gratiæ, quod fit, qñ, & quomodo, & cur oportet apud Deum, iuxta illud Psal. 3. *Beatus uir qui miseretur, & cōmodat, siue mutuat.*

& illud Euangelij, Matth. 19. *Centuplum accipietis, &c.* Quod proprie nõ est vsura, licet aliquando metaphoricõs sic dicatur, Luc 19. sanctus Tho. 2. 2. q. 78 art. 1. Et ita mutuare quẽ, vt præsentetur, vel eligatur ad beneficium, vel vt illud sibi conferatur, non est proprie peccatum vsuræ, licet sic peccatum simoniæ, quẽ est grauior vsura. Dixi: Suapte natura: ad differentiam lucri quasi spiritualis virtutis, & amicitia, qd̄ mutuando queritur, & non est vsura: quia suapte natura non est pecunia æstimabile: licet multi pluris æstimarẽt amicitiam, quam mutuando aliquibus quærent, quã pecuniam, quæ ex eo ab vsurario quæritur. Dixi: Principaliter: quia licita est intentio minus principalis quærendi aliquid pecunia æstimabile, vt infra dicitur. Dixi: Vi mutui: ad differentiã eius, q̄ ratione veri interesse lucri cessantis, vel dani emergentis accipitur: quia illud nõ est vsura, iuxta gloss. sing. & receptam cap. conquestus. de vsur. facit cap. 2. & cap. salubriter eod. tit. Dixi: Veri vel palliati: ad includendũ lucrum, quod quæritur ex mutuo palliato, de quo supra, nu. proximo.

207 Habetur secũdo, quod vsura est illicitum lucrum, & velle, vel accipere illã peccatum mortale: adeo quidem, vt cõtrariũ asserere sit hæresis. clemen. 1. de vsur. & non solum iure humano: sed etiam naturali & diuino veteris & noui testameti, cap quia. & cap. super eo. de vsur. Nã prohibetur hoc septimo præcepto Decalogi: *Non furtum facies*, Exod. 20. quo omnis rei illicita vsurpatio, qualis est vsura, prohibetur. cap. pœnale. 1. 4. q. 5. quod est præceptũ vtriusque testameti, & quod specialiter prohibetur in nouo, per illud Luc. 6. *Mutuum date, nihil inde sperantes.* contra impium Molinazum, & pium Sotum ex Urbano in cap. consuluit. eod. titu. & Conc. Lateranens. sub Leon. decimo, & ex alijs, per quæ etiam ratio eorum confutatur. Et quod ius Diuinum noui testameti specialiter prohibet non solum mutationem cum pacto expresso, aut tacito reddendi plus aliquid mutuato: sed etiam mutationem sine pacto aliquo cũ intẽtione principali, vt plus aliquid re mutuata restituatur, per ca. 1. 14. q. 6. & alia in dicto Notab. 6. adducta.

208 In septimo notabili, & duobus sequẽtibz habetur, quod, sicut omne peccatũ aliud ab vsurę peccato est duplex; mẽtale tantum, q̄ est voluntas peccandi absque verbo, vel opere: & mentale, & reale, q̄ est voluntas peccandi verbo, vel opere sequuto: ita peccatũ vsuræ est duplex; mẽtale tantũ, quod est volũtas lucrãdi usurã opere nõ sequuto. & mentale, & reale, quod est volũtas eã lucrãdi opere subsequuto. Et quod usura mẽtalis differt a peccato mentali usuræ; quia non est uoluntas quærendi lucrũ ipsũ ex mutuo dato intẽtione principali quærendi illud sine ullo pacto expresso uel tacito. de qua intelligẽdi sunt disputãtes; An usura mẽtalis obliget ad restitutionem? Nam de peccato usuræ mentali tantum nulla est dubitatio; quia sicut nullum aliud peccatũ mentale tantum obligat ad restitutionem: ita nec peccatum usuræ mentale tantum. Sed disputant:

An.

An lucrum quęsitū ex mutuo intētionē principali ob illud dato obliget ad illam: ita quod pręter peccatū vsurę mentale tñ, & vsurę mentale, & reale est vsura mentalis definita supra esse lucrum, &c. quę non dñ mentalis, quia lucrū non sit sequutum: sed quia sola intentio mentalis fuit cā principalis quęrendi illud, quę hactenus (quod sciam) nullibi sunt, ita declarata. Et quod nunc ēt legibus sęcularib. Regum Christianorū est expresse prohibita vsura, & implicite a tempore Iustiniani Imperatoris, scđm cōem, de qua Io. And. in Mercur. rēg. peccatum. de reg. iur. li. 6. Et ita nullus Christianus eam clare exercet: sed verendum, ne aliqui uelate, siue palliate, maiorem, quam vñq̄ exerceant. Nam maxīma, q̄ olim permittebatur, erat centesima, q̄ centum mensib. ipsam fortem exęquat; ita vt quoquo mēse fors vnū pariat, & duodęcim in anno, ut copiose ostendit Bar. Soc. in l. si hęres. l. item. ff. ad leg. falcid. cui concordant Budęus, & Alciatus in locis ibi citatis, & alij alibi, & ea tñ in pecunia traiectitia fortis periculū in se suscipiente: in alia uero mercatorib. duę partes centesimę, hoc est, octo pro centū in anno: & alijs nō negotiantib. dimidia centesimę, hoc est, sex p̄ centū in anno: & nobilib. tertia pars, i. quattuor in anno pro centū. Et nunc aliqui uelate, siue palliate accipiunt tā grandes, vt interdū fors pariat decē, & amplius pro centū. ab unis nundinis in alias; q̄ tñ tres, aut quattuor in anno occurrunt: & ita triginta, & amplius in anno pro centū. Itē antea ex usuris, vsurę non capiebantur, l. ut nullo. C. de usur. & l. placuit. ff. e. at nunc cambiorū cambia corraduntur.

209 In decimo, & undecimo notabilib. habetur, qđ intentio principalis lucrandi ex mutuo sufficit ad constituendam usuram, ēt sine pacto expresse, vel tacito, contra impium Molinęum: non aut minus principalis contra Sotum lib. 6. q. 1. art. 2. de iust. & iur. Tum quia id tenent gl & Inno. in d. c. consuluit. de vsur. a plerisque omnibus Theologis, & Canonistis recepti. Tum quia c. si officia. 59. dist. & ca. quid proderit. 61. dist. cū suis gl probant, licitum esse ecclesię, & pręlato seruire cum spe secundaria, licet non principali, aliquod beneficium obtinēdi. Tum quia quamplurima sunt, in quę quamuis non liceat intendere principaliter, licet tñ minus principaliter. Verbi gratia non licet dicere missas, & diuina officia audire principaliter, ppter distributiones quotidianas, minus principaliter tamen sic, iuxta glo. sing. & recep. in c. 1. de cler. non resid. lib. 6. Non licet etiam principaliter seruire Deo intuitu remunerationis terrenę, sed minus principaliter sic, iuxta illud Psal. 118. *Inclinani cor meum ad faciendas iustificationes tuas propter retributionem.* Adeo quod Concil. Trid. sess. 6. can. 31. definiuit contrarium esse hęreticum. Tum per alia ibi latius adducta: ita quod licet nullum, neque principale, neq; minus principale lucrum tamquā iure debitū ex mutuo expectari possit: potest tñ tamquam antidotale, & remuneratorium de gratia, & non de iustitia debitum. Ibi etiam cum cōi asseruimus, qđ tam principaliter, quām

secundario possumus sperare lucrū amicitia, & gratitudinis ex mutuo ; & tā principaliter, quā secundario lucrū pecuniariū ex illa amicitia, & gratitudine : sed nō nisi minus principaliter, & secundario lucrū pecuniæ rōne mutui. Et consequenter, q̄ qui postquā principaliter p̄p lucrū mutuauit, suum peccatū agnoscens, illā intentionē mutat in intentionē minus principaliter accipiendi, si postea gratis datū accipiat, nō est vsurarius, vt recte dicit Ang. verb. vsura. Et ita non sunt vsurarij oēs, qui cum spe lucrī mutuuant, sine qua nō mutuarent: quia pōt esse finis eorū principalis amicitia, vel amor Dei, & virtutis, & lucrū minus principalis. Nā, vt aliquis finis eorū principalis alienius actus, non sufficit, q̄ ille nō fieret sine illo, sed oportet, q̄ pluris vel tantū estimetur, ac alijs finis, p̄pter quē ille fit, vt late probamus in d. c. cum minister. a nu. 37. & supra p̄xime tetigimus. Neque ēt peccat, qui non mutuat principaliter ob lucrū, bona fide aliquid accipiendo, a mutuuario, existimās id sibi amāter, & gratis ab eo dari, licet id non det tam ob gratitudinem, quā ob timorem, ne pecūnia a se repetatur, vel sibi alia vice mutuū denegetur, quāuis si postea id intelligeret, teneretur ad restitutionem illius, secundum sanctum Ant. 2. par. tit. 1. c. 7 §. 6. & Caiet. 2. 2. q. 8. art. 1. Contra vero, si, dum sibi dabatur, existimabat non dari sibi libera voluntate, sed coacta, accipiendo quidem peccat, etiam si a principio sola charitate mutuasset, Laurent. in cap. salubriter. de vsur. & sanctus Anton. vbi supra.

Addidimus, & ibidem, q̄ ex qualitate rei datæ ex luero, vel iactura dātis, & ex eo, quod in tali casu virtus gratitudinis poscit, probus penitēs, & prudens confessarius conijcere possunt, an datum vltra fortē dicatur datum libera, an coacta voluntate. Diximus etiam, illum, qui, eo q̄ a suo debitore debitum recuperare commode non potest, mutuat illi pecuniā, vt sibi hac via alterum tm̄, quantum sibi debetur, recipiat, nō peccare, quia nihil ab eo accipit vi mutui. Ioan. Maior in 4. lib. sent. dist. 15. q. 29. in princ. Adieciimus tamen, hoc casu cauendum esse debitori per chyrographi debiti redditionem, vel per schedulam solutionis eius; ne postea ipse, vel eius hæres iterum illud petant, vel accipiant sponte solutum, per ea quæ dicta sunt in simili supra eo. cap. num. 113. Non peccat etiam, qui accipit aliquid ob iustam mercedē laboris sui, vel famuli numerandi magnam pecuniæ summam, quia non vi mutui, sed laboris numerandi accipit. neque qui capit aliquid pro sumptu, & labore mittendi pecuniam mutuatam longe absenti. Idem Ioan. Maior vbi supra.

210 In duodecimo notab. & duobus seq. continetur, q̄ qui vedit, permutat, aut locat minoris iusto pretio ob anticipatam solutionem, est vsurarius. Et e contrario omnis, qui vendit, permutat, aut locat maioris iusto pretio maximo, siue rigorofo ob dilationem solutionis, per rationem supra positam, numero 206. Et quod in hoc sæpe videntur peccare, qui emunt, vel locat reditus episcopatum, & beneficiorū, Magistratum,

Prouin-

Preiociari. Dominiorum, oppidorum, tributorum, uendibilium ex-
actioesq. & alios celsus Regum, episcoporum, beneficiorum, & aliorum
preiatorum necessitate preiocium, multo minori iusto pretio infimo ob-
solutionem anticipata unius anni, & minori ob duorum, & multo mi-
nori ob triu. Et contra, qui uendunt, aut locat aromata, cinnamomum,
piper, &c. panum, sericum, lana, aulca, libros, papyrum, & alia familia,
boues, uaccas, equas, oues, & alia pecora ijs, qui eorum indigent, ad se-
sistentiam, uel quarendu presentem pecunia ex eis protinus redendendis
minoris iusto pretio. Vendunt, inquam, uel locat maioris iusto pretio rigido,
& summo propter dilationem solutionis, & tanto plus addunt pretio, quanto
solutionis dies longior fuerit. Monemus item ibidem cauere sibi debere
ecclesiasticos, & seculares praediuites, qui agros suos colonis suis pluris
iusto pretio rigido locat propter dilationem solutionis fuorū debitorū,
aut propter inuentionem tritici ad ferendū, & uictus, aut pecuniam ad alia
necessaria cū longa solutionis, dilatione quibus rebus fatigant eos supra
modū, adigentes ad uiuendum miserius, quam si eorum essent incipia,
& eos etiam, qui redditus suos quam maximo possunt pretio locant in
auctionibus publicis, allicientes ad augenda pretia pollicitationibus &
donarijs incrementorum, quae Hispani uocant Pujas, & dilationibus so-
lutionū, cogentes illos facere renūciationes ab omni iure alienas; quales
ante nostram aetatem paucissimas Hispania uidebat nulla habita ratione,
quod per huiusmodi submissiones, & ad casus fortuitos obligationes mi-
nuitur iustū alioqui pretii cōductionis; nec habita ratione, quod locan-
tes tam excessiua pretia sumunt in causa, ut cōductores uentur medacis,
& malis artibus in uendendis eis, ut pretiū, quod soluit, ex eis corrādant,
quibus, ni utantur, impossibile est illud corradere.

211. In decimoquinto habetur, quod interesse generaliter dicitur esse
damnum emergens, & lucrum cessans: eo quod aliquid fieri cessatur, secun-
dum gloss. in verb. possibile. C. de sent. qu. 2. pro eo quod dicitur proli. In qua
definitione, conuentionio. Et, accipitur pro, uel, & uerbu, fieri, prout com-
prehendit. Non fieri: eo quod non factū, si factū sit mora. ff. sol. matr.
& gloss. l. 2. recepta in princip. ff. de uen. oblig. Et quod est duplex; scilicet
damni emergentis, & lucrum cessantis, secundum eandem glo. d. l. r. Exempla
damni emergentis: Habeo pecunias ad reficiendum domū, uel emendū
restare triticum aut feracem, & eos mutuo tibi: quas quia ad praestitū
diem non solui, domus eorruit, triticum de pretio carius emi, pecora fa-
me interire, aut aliquod simile damnum accipi. Exemplum interesse lu-
cri cessantis: Sum mercator, habeo pecunias, quibus merces emere uolo
ad negotiandum, eas tibi mutuo, & die praefixo non restituis, lucrum,
quod ob id facere cesso, est meum interesse lucri cessantis.

Et quod inter omnes conuenit, priusque horum contingens ob mu-
tuū peti posse tribus casibus. Primo, quādo morā in soluendo praecessit;

gloſs. celebris in cap. cōqueſtus. de uſur. & alia multa ibi citata. Secundò, cum id ante, aut poſt moram contingit, mutuū tamen datū fuit per aliquā vim Regis Ciuitatis, aut cuiuſuis alius. De quo tamen acrius tractatur infra eod. nu. 302. Tertio, cum a principio cōuenit de ſoluēdo dāno; quibus tribus caſibus nō ſolum licet accipere, & exigere, ſed etiā a principio conuenire de ſumma, quæ ultra fortē ſibi rependenda eſt ex veriſimili illo intereſſe dāni, aut lucri: velate prædictus Sotus ſcripſit lib. 6. q. 1. art. 3. de iuſt. & iur. quamuis magis, quam alij, hanc materiā reſtringere ſit conatus. quod poſtremum hodie non procedit in materiā cābiorū, per extrauag. Pij V. tranſcriptam infra eo. cap. nu. 299. ut ibi dicā. Et quæ tota difficultas ſita eſt in caſu, quo quis ſponte, ſine vi mutat pecunias expoſitas negotiationi, aut rerū frugiferarum emptioni; ob quarū mutationem ceſſet a negotiatione & frugiferorū emptione, poſſit capere licite intereſſe lucri ceſſantis cōtingētus ante moram, & culpam. Nam Innoc. tenet, quòd nō in cap. ſin. de uſur. quæ prædictus Sotus laudat, & ſequitur; proteſtatus tamē, quæ contrariā, quæ communis eſt, opinionē non damnat: quam etiā laudandam eſſe & firmiter tenendā in prædicto not. 15. probauimus 14. rationibus reſellendo quas ipſe pro ſua adduxit. Quæ tamen conſeſſio intelligēda eſt, dummodo omnis dolus, & fraus palliandi uſuras abſit, & modo non tanquam res adquiſita, ſed tanquam res in ſpe poſita, & quæ impēdiri multis modis poteſt, æſtimetur; etiā in contractibus, in quibus etiā hodie licet a principio cōuenire. In cambijs enim hodie, ut proxime dixi, non licet: maxime ſi mutuetur res cum pacto de reſarciendo illo: quoniam intereſſe lucri ceſſantis non debetur magis, quam intereſſe extra rem damni emergentis, ſecundum Bart. & commu. in d. l. 1. At hoc regulariter non debetur, niſi pacto præcedente, l. ſi ſtenilis. §. cum per uenditorem. ff. de actio. empt. Ergo neque illud, argu. l. illud. ff. ad leg. Aquil.

Et quæ pecunia mercatoris negotiationi expoſita, vel alterius emptioni frugiferæ rei deſtinata, pluris ualeat, quam altera tanta aliorum, & etiā ipſius, illi non ita expoſita, arg. l. 3. ſub fin. ff. de eo quæ certo loco. & trad. Caiet. 2. 2. q. 78. art. 2. quæ antea ſenſit Scot. in 4. lib. ſent. diſt. 15. q. 6. Et ita etiā triticum ſatum, vel ſationi deſtinatum. ualeat pluris, quam alterum tantū absolute conſideratum. Et quòd quamuis facultas, quæ pecuniæ ad lucrandum ineſt, absolute conſiderata, eius pretium nō plus augeat, quam ſine illa: conſiderata tamen in eo, qui ſcit & uult ut ea ad iuſte lucrandum facit ut pluris ualeat: ſicut facultas generandi, quæ eſt in tritico, absolute conſiderata, non efficit ut plus ualeat: conſiderata tamen in eo, qui illud iam ſatum habet, aut ſationi præparatum, aliud ſimile ad ſeminandum nō habens facit ut pluris æſtimetur ad effectum, ut uendere, & etiā mutuare carius poſſit: & qui furto illud ſuſtulerit, plus quam alteri reſtituere tenetur.

Et q̄, qui habet aliquid, quod cōiter, nec sibi, nec alijs pluris quā 10. valet, pluris illud alteri vēdere non pōt, quamuis illi multo plus valeat: tamen si sibi plures valet, recte id uendere pōt eo pretio, quō sibi valet, accipiendo pro eo tanto plus, quanto sibi plus valet, iuxta S. Tho. 2. 2. q. 77. art. 1. & Scot. in 4. lib. sent. dist. 1. § q. 2. receptos. Et quōd, sicut operarius potest accipere pretium operarum suarum, quas omisit ad preces alterius, qui eas soluere promisit, sic & mercator lucrum, quod ad preces mutuarij omisit propter promissionē de satisfaciendo interesse.

212. In decimosexto notabili, & tribus seq. continetur, q̄ non sunt necessariae tot conditiones ad iuste capiendum interesse lucri cessantis, ex mutuo, quod Contrad. in q. 3. de contract. & quidā alij alibi requirunt: licet aliquot earū sic. Prima. n. est, ut hic lucrandi modus non tantum sibi placeat, quantū negotiationis: quōd tenet ēt Silu. uerb. usura. q. 19. quæ tñ nō est necessaria. Nam iustum, & iniustum non in bonitate, aut prauitate aiorum, & intētionum, sed in rerum, & operum exteriorum æqualitate, & inæqualitate cōsistit. Arist. 2. & 3. Ethic. & Diuus Th. 2. 2. q. 38. art. 10. & q. 59. art. 2. Vnde, & recte ait idē Sotus lib. 6. q. 1. art. 3. de iust. & iur. nihil referre, an mutuans sit rogatus, & quæsitus a mutuario, an ultro mutuet, modo, quod ad iusticiam commutatiuum pertinet, seruetur. Secunda, q̄ interesse sit verum, quæ necessaria est iuxta mentē glossæ, & oīum dicti c. conquestus. Tertia, q̄ mutuatō, vel non solutio sit causa amissionis lucri, secundum oēs, qualis non est secundum Caiet & Medinam, ubi supra, qñ mutuans pecuniā habet aliā, quā negotietur. Quæ tñ limitatio non procedit, si aliam pecuniā ad illos fines, ueluti ad fortuitas necessitates, destinasset. neq; negotiationi committere uellet, quod prudentiæ est. Quarta, ut dandis usuris non sit assuetus; quia ex tali cōsuetudine præsumeretur uoluntas exercendi usuram, q̄ in conditio nō procedit in foro conscientiæ, in quo ueritas præualet præsumptioni. c. tua. de spon. & fieri pōt, ut quis in alijs usurarius sit, & in hoc non. Quinta, ut non recipiat interesse, priusquam constet, quōd uerisimiliter lucratus fuisset. Quod in materia cambiorum, uidetur hodie statutum p̄ extrauag. Pij. V. trāscriptam in fi. nu. 29. Sexta, ut mutuatarius non egeat extreme. q̄ non uidetur necessaria: quia non tenetur ex præcepto subuenire illi gratis, immō satisfacit mutuando; ut cum poterit soluat, per dicta sup. eo. c. nu. 60. & mutuaire sine interesse, esset donare. Septima, ut mutuans ob hoc non incurrat infamiam usurarij apud simplices, æstimantes illud interesse esse usuram. ob similitudinem, cum oīs species mali fugienda sit, Lad. Thef. 5. & c. cum ab omni. de uita, & hone. cler. quæ conditio quamuis ad euitandum peccatum scandali necessaria sit, non tamen ad euitandam usuram, & obligationem restituendi, quæ ex sola iniustitia nascitur, per dicta sup. eo. nu. 6. quale non est peccatum scandali, quod est contra charitatem. sanctus Tho. 2. 2. q. 43. in princ. Octaua,

fit gener eius, qui tale pignus dedit, posse fructus eius percipere, non cõputando eos in dotem promissam; nisi contrarium exprimatur, quamlibet longum tempus solutioni dotis præfigatur, modo obligatio dotem soluendi offerat præsens tempus, licet solutio differretur accepto pignore. Secundum, posse maritum pacisci cum eo, qui dotem promisit, & nõ soluit, & quoad solvatur in singulos annos pro subsidio onerum matrimonij pendat tantum, quantum aliquis mediocriter, industrius ex illa dote, ipsa salua, capere posset. Quod Pan. d. c. salubriter. & alij multi relati per Couarr. ubi supra, & etiam Sotus tenent, quidquid Io. Lup. in repet. c. per vestras. no. 6. de donat. inter vir. & uxor. dicat. Tertium, uerum esse, quod insinuauit Sotus lib. 6. q. 1. art. 2. de iust. & iur. maritum. s. qui dotem recipit, & hæredes eius in casu diuortij teneri uxori uiduæ, aut separatae ad alimenta præbenda, quæ salua, manente dote, dari possunt, quoad illi ea persoluatur. Quartum, quod iuste obseruari possunt statuta terrarum, ut qui dotem promittit, quoad soluat, & maritus, & ipsius hæredes quoad dotem soluat, aut separata reddant, certum quid ex centum in singulos annos pendant.

Qui peccant peccatum usurae, circa mutua.

S P M M A R I V M.

- 214 **M**utuum qui non soluit æque bonum, & statò die, ut peccat.
- 214 **M**utuum qui credit non esse peccatum mortale, hæreticus.
- 214 **M**utua circumspicte definita, & declarata.
- 214 **M**utuarij confiscatur quoties uoluit scenerari.
- 215 **M**utua quando mutuarij: proposita pena, &c.
- 216 **M**utuarij industrius tunc fructum retinere, an usura.
- 217 **M**utuarij fructus quando bene capiantur.
- 218 **M**utuarij fructus qui bene capiantur, & seqq.
- 219 **M**utuarij sit mutuarij pena, ut reddatur cum plurijs ualebit.
- 220 **M**utuarij ut sit mutuarij, ut molat in suo molendino, & seqq.
- 222 **M**utuarij licet, ut reddat duplum, si moriatur intra tale tempus.
- 223 **M**utuarij licet, ut medeatur gratis, san liceat.
- 224 **M**utuarij licet, ut uendat granum pro grano, ut licet.
- 225 **M**utuarij licet, ut petat, donec plurijs ualeat.
- 226 **M**utuarij licet, ut petat, donec plurijs ualeat.
- 226 **M**utuarij licet, ut petat, donec plurijs ualeat.
- 227 **M**utuarij licet, ut petat, donec plurijs ualeat.
- 228 **M**utuarij licet, ut petat, donec plurijs ualeat.
- 229 **M**utuarij licet, ut petat, donec plurijs ualeat.
- 230 **M**utuarij licet, ut petat, donec plurijs ualeat.

- 232 Mutuans mutuo accepta pro usura ob illa promissa.
- 233 Censuræ ut restituendus.
- 234 Extravagantis Di. v. editæ super censibus tenor. & seq.
- 238 Mutuans sub usura pro re pauperi danda, vel pro iniuria remittenda.
- 239 Vendere ut plus statim valebit sit cõtentus medio eius, quod toto valebit et seq.
- 241 Vendens alicui, quod reuendendum est, & emens illud.
- 242 Deponens pecuniam in pacto, aut intentione lucrandi.
- 242 Usura in deponendo, & a depositaria accipiendo.
- 243 Vendens equum maioris, quam valet, licet postquam valeat.
- 244 Usura est solvere famulus abccius, ut post auctarium capiat.
- 245 Usura est solvere ante diem statutum ob lucrum.
- 245 Usuram iurata non solvere quando peccatum.
- 246 Actio & passio eiusdem rei dantur contraria, bona, & mala.

214 **C**tuagesimosexto peccat mortaliter, qui res mutuatas non soluit statò die in rebus eiusdem generis, & bonitate nisi impotentia, vel cõsensu expressus, vel tacitus creditoris excuset: aut alia supradicta, nu. 54. Peccat præterea, qui mutuatur aliquid ob lucrum notabile pecunia estimabile, conuentum expresse, aut tacite, aut principaliter speratum cum obligatione restituendi: nisi antequam recipiat peniteat, per dicta supra eod. nu. 210. Et notandum usurario non sufficere, vt confiteatur, quoties ad usuram dederit: quia oportet ut dicat, si scit, quoties secum animo deliberato dare constituit. Et si distincte ignorat numerum verum, dicat verisimilem, plus minusve: vt fieri debet in omnibus peccatis mortalibus, quorum numerus certus ignoratur, ut dictum est in cap. 6. nu. 15. supra eo. & in specie Ioannes Maior in 4. lib. sent. dist. 15. quæst. 29. Idem si a principio sine spe principali lucri mutuauit ex sola charitate: & postea illam concepit, & poposcit illud, per ibidem dicta. Idem de illo, qui non vult proferre diem solutionis debiti absque aliquo lucro: nisi pro suo uero interesse accipiat, per prædicta.

215 Octuagesimoséptimo peccat, qui mutuatur appõsita pœna, nisi intra diem statam soluerit ei, quem iam a principio credebatur ad eam diem solvere non posse, cum obligatione restituendi, secũdum Scotum, & communem in 4. lib. sen. dist. 15. Idem si pœnam exigit ab eo, qui sine sua culpa per impotentiam eam non soluit, quia regulariter, ubi non est culpa, pœna esse non debet. cap. 2. de constitut. Idem si soluta parte debiti totam pœnam exigit, sed tẽm quãdo obligatio est diuisibilis. cap. suam. cõl. gloss. & communi de pœnis. Sed non si pœnam posuit, vt timore eam incursum soluat, præsertim operando postius solutionem, quam pœnam incursum, dicto cap. suam. l. si pacto, quo pœnam. C. de pact.

216 Octuagesimo octauo, qui creditor vitatur fructu, vel usu pignoris sibi traditi

dit, cum pacto nō computandi illum in sortem, in quam est computāda omnis comoditas, quam ex eo percipit deductis impensis legitimis, ut supra eod. cap. nū. 25 & 26. dictum est. Quæ deductio est in causa, quod usuram non committat, qui tantum in pignore impedit, quantum utilitatis ex eo percipit. Nec consequenter, qui equum parvæ utilitatis in pignus accipit eum onere alendi eum. Neque qui domum egentem tanta, vel maiori impensa refectionis, quam pensio eius valeat. Nō tamē putamus effectuum illud Soti lib. 6. q. 1. art. 2. de iust. & iur. quod nō tenerur in parte solutionis accipere fructus collectos ex pignore, quos debitor nō colligebat, nec colligere cogitabat. Tū quia sufficit esse fructus bonorum debitoris, & eos nullo iusto titulo à creditore retineri posse. Tum quia alioquin dicendum esset, creditore, qui sua solerti industria ter tantos fructus colligeret, quam debitor cogitabat, eum ad restituendum amplius collegisset non teneri, quod palam est absurdum.

217. **Nonagesimo nono** hōdy qui mutuator accipit pignus cū pacto legis commissorie, scilicet, ut, nisi ad præfixum diē redimatur, sit venditū, addendo q̄ omnes fructus, aut pars eorum, qui usque ad eum diē caperentur, essent sui, cap. significare, cū et ad notat, de pigno. Secus tamē si prædicti fructus manerent debitoris, vel in sortem, vel interesse computarentur. Quia pactum legis commissorie appositum, in penā sine fraude usurarum valet, & etiā appositum, ut lapsō diē uēdi pignus esset uenditū in iusto pretio, l. si fondus. §. si ff. de pigno. quæ sunt de mēte Panor. in d. cap. significare. & sancti Ant. tit. 1. c. 7. & Siluestri in Rosa aurea, cas. 28. Secus itē est, si dominus directus in pignus accipiat prædiū feudale, cap. cōquestus, cap. 1. de usur. adiūcta glos. fin. Quod ipsum dixit, de domino directo accipiente in pignus prædiū emphiteuticum, lmo. in cap. 1. de feud. quem sequitur, quamuis dubitet, Ioan. Anan. in cap. 1. de usur. & eisdem Barba. in dicto cap. 1. de feud. cōtra dicat: modo tria concurrāt,

218. quæ etiam in feudo concurrere debent. Primum, quod nihil aliud debitum ex contractu emphiteutico præter fructus accipiat. Secundū, ut illud prædiū non sit effectum melius, seu melioratum ab emphiteuta, iuxta Silu. verb. feudum. q. 30. Quod uerum est, quoad partem fructuum, qui ex melioratione capiuntur, & nō quoad alios, qui sine illa perciperentur. Tertiū, q̄ emphiteuta dominū utile emphiteutis gratis, aut fere gratis obtinuerit, ut cōmuniter feudatarius solet obtinere. Nā, siue ille, siue feudatarius ad obtinēda sua utilia dominia magnā summā pecunia soluit, non potest capere fructus sibi, saltē quando pensio, siue responsio pro eis soluenda longe minor est fructuum ualore, iuxta communē, quæ sequuntur Ang. verb. feudatarius. §. 33. Silu. eod. §. 10. Ioā. Maior in 4. lib. sent. dist. 15. q. 3. 1. Sed tanto plus ex fructibus retinere poterit, quāto minus pretium iusto, dominus utilis directo dedit, arg. l. quæ de tota. ff. de rei uendic. cap. pastoralis. §. item cum totum. de offi. deleg.

- 219 Nonagesimò p̄ccat, qui mutuat tricū, aut aliquid mutabile, eo pacto, ut sibi reddatur tempore, quo verisimiliter creditur eius pretiū aut etiam iri, & ipse vsq; ad illud non erit securarius, cum obligatione restituendi, c. in ciuitate. c. nauiganti, de usuris, quia luoratur aliquid ex mutuo: secus si verisimiliter dubitabat, an tunc pluris, aut minoris esset ualiturū. Secus item si ad illud vsq; tempus seruaturus erat, & libertatem soluti in tra illud tēpus debitori non adimit; Ang. verb. usura 1. §. 36.
- 220 Nonagesimò primò, qui mutuat aliquid mutabile cū pacto, vel intentione principali, ut in suo molendino molat, aut in sua taberna emat: aut ad suā scholam ueniat in suo prædio labore, iuxta mētem Pati. in c. si de usur. & debet eū ab illa obligatione liberare, & pro illa iudicio boni uiri satisfacere, Caiet. in summa, verb. usura exterior. cas. 8. quamuis Silu. verb. usura. 1. q. 7. dicat, ut pauperibus tribuat. Quod procedit, et si mutuarius, nil aliud ob hoc perdat; nec mutuatori aliud commodum acquiratur, quam quod ille sit obligatus in suo molendino molere, aut in sua taberna emere, &c. quidquid dicant Ang. Rosel. & A. dr. in 4. de re fit. Gab. in 4. lib. sent. dist. 15. q. 1. art. 3. in prin. Io. Maior in 4. lib. sent. dist. 25. q. 25. Quia illa obligatio molendi, aut laborandi in tali sp̄co est lueri pecuniā estimabile: & ideo, quamuis non teneatur quidquam ex pretio, aut uiliate iusta, quā ob illud cepit restituere; tenetur tñ eū ab illa obligatione in futurū liberare, & pro pretio, iudicio boni uiri, satisfacere. Idem dicendum est de mutuantē cū pacto, ut sibi vendat suum
- 221 triticum, uinum, aut lanam etiam iusto pretio. Dixi: Cū pacto vel intentione principali: quia mutuare cū pacto cū intentione minus principali, quod mutuarius illa ex gratitudine faciet, non est usura, per dicta supra eod. nu. 206 & in specie dixit Silu. verb. usura 1. q. 7.
- Nonagesimò secundò, qui mutuat in Flandriā, aut in aliam regionē proficiscenti, cū pacto, ut sic dixerim, ut affecuraret illud per ipsum, dato ei affecurationis pretio, etiam iusto, c. nauiganti, de usur. quia ex mutuo luoratur obligationem securandi eam ab ipso, secundum cōem in in d. c. nauiganti. Secus si libere mutuauit, & postea cōuenerint, ut mutuator securaret certo aliquo pretio: quia id non est mutuo, sed ex affecuratione luoratur. Caiet. in summa verb. usura exterior, c. 12. & Io. Maior in d. 4. lib. sent. dist. 15. q. 24. arg. 3. sanctus Anton. 2. par. tit. 1. cap. 6. §. 46. qui contractus securitatis est licitus, & respub. utilis, secundum sanctum Anton. receptum, ut dicitur, infra eodem capit. n. 282.
- 222 Nonagesimò tertio, qui mutuat aliquid cū pacto, ut, si mutuarius intra certum tempus moreretur, liber esset, & si uideret duplum redderet. Quia ex mutuo luoratur illam obligationem soluendi duplum, quamuis dubiam. Siluestr. verb. usura prima quaest. 36. secus si donaret gratis absque fraude, quod donarius, si usque ad tale tempus uixerit duplum reddat, quia nullum ibi mutuum interuenit, sed est contractus in-

nomminatus, dō, vt mihi des, l. naturalis. ff. de præscr. verbis.

223 Nonagesimoquarto peccat, qui Regi, vel magnati mutuat cū pacto, vel intentione principali, vt sibi conferat aliquod officium pecunia estimabile, licet id, quod tali officio lucratus est, restituere nō teneatur: secus si principaliter mutuat, vt eius amicitiam sibi comparet cū spe secundaria & minus principali, quōd sibi illud officium conferet, per dicta supra eodē a nu. 215. Idē de eo, qui alicui mutuat, cū pacto, vt eū iuuet, pro se deprecetur, vt doceat, vt scribat, aut aliud quid simile pecunia æstimabile faciat. Idem de eo, qui medico mutuat cum pacto, vt sibi medeatur: siue sit alius medicus, qui sibi possit mederi: siue nō: quidquid distinguat Med. in Cod. de restit. Idem de illo, qui mutuat alteri, cū pacto, vt ille sibi mutuet alia vice alterum tantum, secundum glo. sing. quæ est secunda cap. 1. r. 4. q. 3. quidquid dicit Adfran. in 4. de restit. nisi quando solū obligat per pactum ad id, ad quod iure naturali gratitudinis obligatur, secundum aliam glo. quæ est r. eiusdem cap.

224 Nonagesimoquinto peccat, qui mutuat alicui triticum vetus cū pacto, vt alterū tantū recens sibi restituat, sciens recens melius & maioris pretij fore, quàm suū tēpore mutui & solutionis, per supradicta, & per dictū Silue. verb. usura. l. q. 17. maxime si libertatem soluēdi, quando liberit, adimit, & obligationem restituēdi recens imponit. Secus tamē si principaliter mutuat, ne suū corumpatur, & valet, aut valebit tantū, vel pluris tēpore mutui, vel solutionis, quàm recens sibi soluendus: siue quia est maior penuria eiusmodi tritici, quādo mutuo datur: siue quia siccior est recentis, & ideo ex hoc plus, quàm ex altero capit mensura: siue quia eius substantia est melior. Immo nō peccaret, qui faceret pactum, vt plus tritici recentis, quā datū est, reddatur: modo verisimiliter nō valeat plus illud plus recens restituendum, quàm vetus, cū mutuatur, vel cū mutuans illud est uenditurus: quia in hoc nihil lucratur ex mutuo, qui mutuat: nec qui accipit, perdit quidquam, iuxta communem, in d. cap. nauiganti, & c. in ciuitate. de usur. quamuis mutuator vitet damnū, q̄ ei ex corruptione tritici euenire posset, q̄ iuste uelle potest absque damno

225 mutuatarij, ut recte Silue. est. verb. usura. l. q. 15. insinuat. Quia nō etiam est usura tēpore caritatis anno hæ triticum æstimatum pretio, quo tunc uēditur mutuare, cū pacto, ut tēpore solutionis reddatur triticum pretio, quo tunc ualebit, quia in effectu est uendere triticū, & dilationē solutionis concedere, iuxta omniū mentē, in d. c. in ciuitate. de usu. sanctus Anto. 2. par. c. 7. §. 13. nisi per leges iustas esset prohibita eiusmodi tritici anticipata emptio, ut est prohibita per leges Castellæ tritici anticipata emptio ad reuēdendum, & etiā pro sua domo nisi pretio, quo uiginti dies ante, uiginti post sacrum diem Sanctæ Mariæ Septembris ualebit in Metropoli loci, ubi emit, l. 13. & l. 14. legū Madritij anno 1528. editarū.

Nonagesimosexto, qui quod sibi debetur nō uult recipere usque ad tempus.

tempus, quo eius pretium crescat; cum debitor illud tempus expectare non teneatur: quia vult lucrationem, quam in custodiendo faceret, & periculum amissionis vitare. Idem de illo, qui alteri mutuatur cū pacto, vt tali tpe, & non ante restituat: aut in alio loco extra illum, in quo iure tenetur, reddat. Anton. vbi supra: quia illam obligationem, quæ pecunia æstimabilis est, ultra sortem lucratur. Non tñ peccat, qui non petit triticū, quod sibi debetur vsq; ad annum, aut tempus, in quo carius erit nisi directe, aut indirecte debitoris solutionem impediatur, ut (nostro iudicio) impedit diues, qui nolens, ut pauper Augusto anni fertilis soluat, prædicit ei, vt illo tritico ad suam utilitatem utatur, & nullo pudore afficiatur: eo quod non soluit. Ad quas fraudes vitandas prudenter statutum est in Lusitania, ut qui triticum mutuum datum ante diem S. Mariæ Augusti non petierit, non possit petere vsque ad sequentem annum.

226 Nonagesimoseptimò peccat, qui pecuniã argenteam mutuatur, ut aurea ei soluat, si ideo hoc faciat, ut in æstimatione lucretur. Olli. in summa de vsur. §. an aliquo. sub finem. quamuis bene possit pecuniã argenteam aurea: & auream argentea emere & vendere: & et lucrum aliquod moderatum accipere. Caiet. in summa, verb. usura. notab. 2. cas. 1. 2. quia non lucratur ex mutuo: sed ex permutatione, emptione, vel venditione, sicut et ex commodatione pecuniæ, ut pignori detur, aut ad ostentationem diuitiarum, quod aptius uxorem ducat, aut ob aliam similem finem: quia ad huiusmodi fines etiam pecunia numerata commodari potest, l. 3. §. si. & l. seq. ff. commod. & trad. Scot. receptus in 4. lib. sent. dist. 15.

227 Nonagesimo octauò, qui triticū, vinum, aut oleum alicuius prædij ante messem, vel vindemiam minoris ob anticipatam solutionem emit, q̄ collecta sunt valitura. Pan. in c. nauiganti. nu. 6. per illum tex. de vsur. secus tamen si æquo pretio, licet minori ob periculum, si cui subiiciuntur, emeret. l. fistulas. §. frumenta. ff. de contrah. empt. Nec interest, an ematur definite triticum talis agri, aut vinū talis vineæ, aut cum facultate deligendi triticum talis agri, aut vinum talis vineæ, ut libuerit, modo quod æquum fuerit plus ob illam optionem soluat, & sic intelligendum est, quod Gab. in 4. lib. sent. dist. 15. q. 1. art. 1. & alij scribunt.

228 Idem de eo, qui aliquid minoris iusto pretio ob anticipatã solutionem emit, aut carius iusto pretio ob eadem dilatam vendit, ut dictum est supra, nu. 206. Iustum pretium intelligo, siue sit infimum, siue mediū, siue supremum: quia non constat in indiuisibili: habet. n. latitudinem, ut traditur infra c. 23. a nu. 78. Vnde quis iuste pannum, cuius pretium infimum est decem, & medium decem cum medio, & supremum vndecim, emit, decem, ob anticipatam, vel præsentem solutionem, qui non vendetur ei, nisi vndecim dilata solutione: & contra, iuste vendit quis eundem vndecim dilata solutione, quem libenter venderet, decem præsentibus. Qui vero emeret minoris anticipata solutione, vel maioris venderet dilata, peccaret

caret cum vinculo restituendi per supradicta, numero 206 per quæ cõ-
ciliandi sunt doctores, qui sibi contrarij videntur

229 Notandum tñ vixim; non solum decipi existimãtem, se iusto pretio
suas merces vendere, quoties nõ pluris, q̃ emit sumptibus, & modera to
lucro numeratis uendit; vt recte Sotus insinuauit lib. 6. q. 3. de iustit. &
iur. Quia fieri põt, vt sumptus eius sit immoderatus, aut quod deceptus
fuerit carius emendo, aut quia abundantia eiusmodi merciũ, quæ con-
fluxerint, allarum pretiũ diminuerit. Quare aliquñ vendere debet mino-
ris, quàm emit, quamuis dilata solutione vendat, si tunc vendere volue-
rit, & aliquando cum maiori lucro, q̃ solet etiam præsentì pecunia, vèdè
re poterit; quia parum impendit, aut quia contingit emere minori pre-
tio eiusmodi merces, vbi emit, quàm quod detulit, immo ob inopiam au-
getur, arg. not. in l. pretia rerum. ff. ad l. Falc. & per Caiet. 2. 2. q. 77. art. 1.

Nonagesimo nõ nõ peccat, is, qui pecora, vel prædiã emit ab eo, quem
credit ea nõ habere, & statim certa pensione ea eidẽ locat, cũ obligatio-
ne restituẽdi pensioneẽ, quam ex re, quæ nõ erat, ceperit, arg. l. 1. & totius
tit. ff. de cond. sine cã. Secus si probabiliter credebat, illa eum habere, &
bona fide emit: nec tenetur restituere, et post cognitã veritatẽ id,
quod ex ea insumpsit bona fide: immo neque id, quod non insumpsit,
& quo factus est ditior, si qñ ea emit, volebat emere talia, & emit ab illo;
eo quod ea obrulit uendenda: & ideo non emit alia ab alio: & ita pro
suo interesse potest retinere, iuxta dicta supra eod. cap. num. 211. Ange.
verb. usura 1. §. 71. Silu. vsura 2. q. 6. Io. Maior in 4. lib. sent. dist. 15. q. 46.

230 Centesimo peccat, qui centũ soluẽda a se, vel ab alio alteri in fine an-
ni emit, uel redimit, soluẽdo in principio eius aligd minus; puta 20. uel
30. ob anticipatã solutionẽ: & tenetur restituere, Gabr. in 4. lib. sen. dist.
15. q. 11. art. 3. dub. 4. Caiet. in sũma, verb. usura. notab. 2. & latius Ant.
2. par. tit. 1. c. 8. §. 3. & 4. nisi id faceret, eo qd debitũ nõ est liquidũ, aut qd
labor, impensã, aut periculũ subeunda sunt in eis recuperandis, vel illa,
quibus emit, habet destinata negotiationi, aut frugiferorũ emptioni, ex
qua verisimiliter illud minus, quod alteri soluit, lucraretur, præsertim si
id facit rogatu venditoris, Medin. in Cod. de restitu. quaestio. 38. in fine.

231 Nobis tñ videtur uerum id, quod Caietanus dixit verb. usura. sub fin.
& ante illum, & alios Inno. cui nemo ibi contradicit, in c. in ciuitate. de
usur. uidelicet iuste minoris emi posse debita, quæ nõ sunt soluẽda usq;
ad annum secundum, uel tertium, nel decennium, & c. q̃ si præsentì die
soluenda forẽt. Tum quia minus est habere actionem, q̃ rem. l. minus ff.
de reg. iur. & alia, quæ congerit Dec. in reg. quæ actionem. ff. eo. Tũ quia
hoc non est mutua re, sed emere, & nõ emere nummos sibi soluendo, sed
ius, eos ab hinc ad aliquod tẽpus recuperandi. Tum quia hoc ius, quod
vno anno est inutile, minoris ualet, quàm si esset statim utile. Per qd pe-
riclitatur id, quod ipsemet Caietan. dixit in d. notab. 2. scum, qui debet
centum

centum aureos in fine anni, non posse eorundem remissionem in principio anni minoris centum emere. Nam quæ ratione potest tertius illam conditionem emere, eadem poterit ipsemet, contra quem datur, redimere, quidquid in hoc Sotus dicat. Cuius tamen, & Caietani opinio saluari potest, intelligendo de redemptione facta minoris ob solam solutionis anticipationem, vt in principio huius casus insinuauimus; & supradicta procedunt quando ob alios præcedentes respectus minoris emuntur, cessante omni fraude usurarum. Et ad hanc concordiam reduci debet S. Tho. ad lectorem Florentinum, relatus, & probatus a sancto Anto. 2. part. tit. 1. cap. 8. §. 4. & late Angel. verb. usura 1. §. 64. & latius Silu. verb. usura 2. quæst. 12. qui idem quod Caietanus, & Sotus sentire uidentur, quæ tamquam quotidiana, & iuridica notanda sunt.

Non obstat, quod hæc consequeretur, diuitem posse dare alteri centum soluenda post annum cum aliquanto auctario; quia responderetur negando sequelam. Tum quia, ut dictum est, hæc intelligitur cessante fraude usuraria, quæ in eo non cessat. Tum quia actio, de qua loquimur, iuste uenditur. l. 2. cum sequē. ff. de hæredit. uel actio. uend. qualem non habet uendendam is, cui dines dat illa.

232 Centesimo primo peccat, qui centum mutuo ab aliquo pro lucro decem accipit, & eadem alteri precanti pro lucro aliorum decem rone mutui soluendorum mutuat, Ioannes Maior in 4. lib. sentē. dist. 15. q. 9. art. 7. Secus tamen, si illa decem accipit ratione interesse damni, quod aliàs pateretur, per supradicta, num. 211.

233 Centesimo secundo, qui emit censum perpetuum, uel temporarium, redimibilem, uel irredimibilem sine cōditionibus ad id requisitis, super quarū numero, & ueritate remissimus lectorem in Hispano ad Not. 22. Commentarij. ca. 1. 14. q. 3. Cuius summam supra, nu. 214. retulimus in hoc latino, excepto illo notabili, cuius summa hic ex parte relata fuit; quorū loco subiicimus extrauag. quam ille numquam fatis laudatus Pius V. post nostrum in urbem appulsum, in hæc uerba promulgauit.

Pius Episcopus seruus seruorum Dei ad perpetuam rei memoriam.

Omnes Apostolica seruitutis obeuntes cognouerimus innumeros celebratos fuisse, & in dies celebrari censuum contractus; qui necdū non continentur intra limites a nostris antecessoribus eisdem contractibus statutos: uerum etiam, quod deterius est, contrarijs omnino passionibus, propter ardentem auaritia stimulum; legum etiam diuinarum manifestum contemptum præseferunt: non potuimus, animarum, prout tenemur, salutem consulentes, & piarum mentium petitionibus etiam satisfaciētes, tam graui morbo letiferoque

235 *lesistatque ueneno salutari antidoto non mederi. Hac igitur nostra constitutione statimus, censum, seu annum redditum creari constitui nullo modo posse: nisi in re immobili, aut qua pro immobili habeatur, & de sui natura fructifera, & que nominatim certis finibus designata sit.*

Rursum, nisi uere in pecunia numerata presentibus testibus, ac notario, & in actu celebrationis instrumenti, non autem prius recepto integro, iustoque pretio.

Solutiones, quas vulgò anticipatas appellant, fieri, aut in pactum deduci prohibemus. Conuentiones directe, aut indirecte obligantes ad casus fortuitos eum, qui aliàs ex natura contractus non teneatur, nullo modo ualere uolumus. Quemadmodum, nec pactum auferens, aut restringens facultatem alienandi rem censu suppositam; quia uolumus rem ipsam semper, & libere, ac sine solutione laudemij, seu quinquagesime, aut alterius quantitatis, uel rei, tam inter uiuos, quam in ultima uoluntate alienari.

Vbi autem uendenda sit, uolumus dominum census alijs omnibus preferri, eique denunciari condiciones, quibus uendenda sit, etiam per mensem expectari.

236 *Pacta continentia morosum census debitorem teneri ad interesse lucri cessantis, uel ad cambium; seu certas expensas, aut certa salaria, aut ad salaria, seu expensas medio iuramento creditoris liquidandas, aut rem censui subiectam, seu aliquam eius partem amittere, aut aliud ius ex eodem contractu, siue aliunde acquisitam perdere, aut in aliquam penam cadere ex toto irrita sint, & nulla. Immo & censum augeri, & nouum creari super eadem, uel alia re in fauorem eiusdem, aut personæ per eum suppositæ pro censibus temporis, uel præteriti, uel futuri omnino prohibemus. Sicuti etiam annullamus pacta continentia solutiones onerum ad eum spectare, ad quem aliàs de iure, et ex natura contractus non spectarent.*

Postremò, census omnes in futurum creandos non solum re in totum, uel pro parte perempta, aut infructuosa in totum, uel pro parte effecta, uolumus ad ratam perire: sed etiam posse pro eodem pretio extinguì, non obstante longissimi etiam temporis, ac immemorabili: immò centum, & plurium annorum prescriptione, non obstantibus aliquibus pactis directe, aut indirecte talem facultatem auferentibus, qui uiscunque uerbis, aut clausulis concepta sint.

Cum uero traditione pretij redditus extinguendus erit, uolumus per bimestre ante id denunciari cui pretium dandum erit, & post denunciam intra annum tamen etiam ab inuito pretium repeti posse, & ubi pretium, nec uolens intra bimestre soluat, nec ab inuito intra annum exigatur. Uolumus nihilominus quancumque redditum extinguì posse, præuia tamen semper denuncia, de qua supra, & non obstantibus his, de quibus supra, idque obseruari mandamus etiam quod pluries, ac pluries denunciatum fuisset, nec umquam effectus sequutus fuisset.

Pacta etiam continentia pretium census extra casum prædictum, ab inuito

aut ob penam, aut ob aliam causam repeti posse, omnino prohibemus, contractusque sub alia forma post hæc celebrandos seneraticios iudicamus. Et ita (illis propterea non obstantibus) quidquid, uel expresse, uel tacite contra hæc nostra mandata dari, remitti, aut dimitti contingat, a fisco uolumus posse uindicari.

- 237 Hæc autem saluiferam sanctionem nedum in censu nouiter creando: uerum etiam in creato quocumque tempore alienando, modo post publicationem constitutionis creatus sit, perpetuo, & in omnibus seruari uolumus. Declarantes pretium semel censui constitutum numquam posse ob temporum, aut contrahentium qualitatem, seu aliam accide ns, ne quo ad ultimo contrahentes minui, uel auferri. Et licet legem ipsam ad contractus iam celebratos non extendamus: illos tamen omnes, in quos sub alia forma peruenerunt census, hortamur in domino, ut singulos contractus censura honorum religiosorum subijciant, & animarum saluti consulant. Non obstantibus, &c. Dat. Romæ anno 1568. 14. Kal. Febr.

Cui adnotamus aliqua in prædicto Commen. cap. 1. 14. q. 3. noue recognito, quæ, ne Manuale nimium crescat, prætermittimus.

- 238 Centesimotertio, qui mutuatur cum pacto, ut mutuarius ultra sortem sibi reddendam det aliquid notabile alicui tertio, vel pauperibus. Quia non licet usuram lucrari etiam ad redimendos captiuos. cap. super eo. de usur. Secus tamen de mutuante, ut ei remittatur iniuria, non quidem per rationem, quam Sanctus Anton. & Siluest. uerb. usura 1. quæst. 11. reddunt; scilicet, quod unicuique licet suam vexationem redimere, cap. dilectus. 2. de simon. Quia illud de vexatione iniusta intelligitur: & vexatio, qua iniuria affectus iniuriantem in iudicio uexat, non est iniusta, iuxta gloss. singu. receptam, cap. si quis contristatus 90. distinct. Quare nos hic nouam addimus; scilicet, quod pœna iniuriæ non debetur in foro conscientie, iuxta gloss. singu. capit. fraternitas. 12. quæst. 2. Et quod speciale est, ut pacto nudo tollatur ipso iure actio iniuriarum, l. si unus. §. pactus ne peteret. ff. de pact. & quod non uidetur tam querere, quod requirit c. quoniam. 14. q. 4. quam a damno pœnæ, quæ non est ante sententiam alteri in conscientia debita, liberari. Quo fit, quod mutuare cum pacto, ut non solum iniuria remittatur: sed etiam damnum, quod affectus iniuria passus est, quodque sibi in conscientia debetur, est peccatum usuræ. Non peccat etiam, qui pecuniam, qua uult emere aliquid frugiferum mutuatur alteri, cum pacto, ut soluar tantum quotannis, quantum fructus rei frugiferæ, quam emisset deductis impensis quotannis ualere, per dicta supra, nu. 211. Non obst. quod quidam dicitur dixisse, quod illud pœnæ debitum est legale: quia non est tale ante sententiam, & ante fit mutuum.

- 239 Centesimoquarto, qui vendit triticum, vel aliquid aliud vno mense pro pretio maiore, quo ualiturum est alio, ad quem usque non est seruaturus, & tenetur ad restitutionem eius, quod ultra pretium temporis venditionis acceperit. c. si. de usur. & ubi per omnes. Ange. uerb. usura. §. 34. quamuis posset

possit illud mutuare vno mense vsq; ad alium, in quo verisimilitèr plus valebit, vt reddatur æque bonum in illo, vel ante illum, vt recte Sotus ad notat. Dixi: Non est seruaturus, &c. alioqui n. secus, tribus cõcurrentib. Primum, ne summũ quo illo mense valiturum est pretium accipiat: sed medium. Ita qđ si in vna parte eius valuit decem, & in alia quindecim, & in alia viginti, non nisi quindecim capiat, iuxta Alex. in l. quod te. ff. si cer. peta. Secundum, vt de pretio deducat tm̄, quantum seruando diminutum fuisset iuxta expertorum iudicium. Tertium, vt deducat impensas, quas in seruando in illud vsque tempus facturũs erat, Maior vbi supra q. 3. 2. Nec obſt. diſtinctio Cate. 2. 2. q. 78. art. 1. magis difficilis, quàm animabus vtilis. quia, quidquid ille dicat, æquius est dicere, quod capitulum finale de vsur. moderatur, c. in ciuitate, quàm quod ille aſſerit.

Male autem ex hoc loco infert quidam dicere me non poſſe quẽ vendere rigoroſo pretio iuſto, ſoluendo tempore ad quod vsque ſeruaturus erat: ſed tm̄ moderato, quod ipſe nullatenus ſenſio: ſed longe aliud. ſ. qđ qui vendit rem pretio, quo valitura eſt aliquo tempore, ad quod vsque ſeruaturus erat; puta mense Maio, non poteſt iuſte accipere pretiũ maximum rigorofum, quo valebit aliquo die illius mēſis: ſed medio illius, quod valebit toto mense, collatis pretijs, quibus valuit diuerſis dieb. illius. Ita quod, ſi aliquo die valuit decem, alio 15, alio 20. debet eſſe contentus 15. Et ſi ſeruaturus erat vsq; ad certam hebdomadam, & in eius diebus valuit multis pretijs accipiet mediũ illorum. Et ſi vendidit pretio, quo valeret certo die vsque ad quem ſeruaturus erat, & in eius varijs horis valuit varijs pretijs, accipiet medium eorum.

240 Centefimoquintò, qui vendit aliquid dilata ſolutione in aliud tempus pretio maximo, quo valebit vsq; ad illud. Oſtien. in ſumma de vsur. §. an aliquo. verſ. quid ſi vėdas, & nos copioſe ſuper c. in ciuitate. de vsur. diximus. Vbi tamen concluſimus non eſſe vsurarium pactum, vt ſibi ſoluatur pretium, medium minimi, & maximi, quo ab emptionis tempore, vsque ad tempus, in quod ille ſeruaturus erat, valeret, ſiue eius pretiũ creſceret, ſiue decreſceret.

241 Centefimoſextò, qui aliquid ei, qui pecunia indigebat, vendidit cum pacto, aut volũtate principali, vt ſtatim ſibi minoris iuſto pretio reuendat, iuxta tit. 43. Ordinat. Florentiſſimi Regni Luſitaniæ: ſecus ſi ſimpliciter vėdidit pretio iuſto, quũ ſummo: & poſtea, quia emptor vult illud reuendere, & non inuenit aliũ, qui emat, idem venditor iterũ pretio iuſto, quũ infimo, & pio accipit. Angel. verb. vsura. §. 60. De qua diuiſione pretiorum, & aliquot alijs hũc pertinentib. infra c. 23. nu. 78. & ſeq. dicetur. Vſus tm̄ huius determinationis licet iuſta, ledere poſſet famã mercatoris, niſi fuerit cautus: & laudarem valde mercatorẽ, qui id faceret, quando videret neminem alium velle dare pretium iuſtum etiam infimum, maxime ſi daret mediocri. Notãdum etiam, qđ vsuram admittit,

qui suas merces, quò lucraturum se sperabat, deportat, & dilata solutio ne pluris iusto pretio etiam summo uendit, eo quod aliarum aduentu, adeo pretium decreuit, quò non solum nõ lucraretur: sed etiam perderet, si præsentì pecunia etiam summo pretio uenderet, per supra dicta.

242 Centesimo septimò, qui uel deponit pecuniã apud aliquem mercato rem, aut nummulariũ, cum intentione principali, ut aliquod lucrũ men struum, uel annuum ei soluatur salua sorte: & tenetur acceptũ restituere, quò uis non interueniat pactum, & quamuis appelletur depositum. ca. consuluit. cum ei adnot. de usur. Nec ignorantia excusat, gl. in c. pleriq;. 14. q. 3. Nec periculum perendi illam; eo quò mercator, aut fugere, aut decoquere potest. Tum quia illud lucrum non ob periculum, sed ob mutuũ deposito palliatum accipitur. Tum quia illud periculum non est considerabile per notata in d. c. nauiganti. & c. si sceneraueris. 14. q. 3. Secus tñ est, si absq; pacto, & intètionẽ principali prædictis præfatũ depositum faceret, & acciperet a depositario gratis donante aliquid ob gratitudinẽ, eo quò ex pecunia deposita fuerit lucratus: et si libentius suam pecuniam penes hunc gratum, quò penes alium depositam habeat. Et et depositarius illud det sperans, quod ob hmõĩ largitionẽ ab ipso pecuniã suam non auferet. quia omnia hæc sunt gratuita. Caiet. 2. 2. q. 78. art. 2. Usura tamen esset, si mercator illud daret, tamquam ad id ob pretium, & usum illius pecuniæ obligatus, & dominus ob hæc eandem rationem acciperet, aut speraret, & etiam si principaliter ob hæc deponeret.

243 Centesimo octauò, qui equum, aut aliam rem osuũ iudicio non maioris pretij, quam quindecim aureorum ob dilatam solutionẽ viginti aureis uendit cum obligatione restituendi quinque: licet postea p p mortuos alios equos 20. aestimetur, 10. Maior in 4. lib. sent. dist. 15. quæst. 3. 2.

244 Idem de eo, qui cum Rege, uel alio, qui suis militib. aut famulis mercedes, & stipẽdia pertoluere intra certum tps tenetur, intra quod ob nummorum inopiam, illis soluere non potest, paciscitur se illis soluturum, si a dño sibi plus aliquid, eo quod soluerit, detur, ut decem pro centum, arg. ca. in ciuitate. de usur. nisi rone ueri interesse excusaretur. Quamuis Rex, uel ille alius in suis litteris dicat, se gratuitam donationẽ illius pluris facere. Tum quia hoc in effectu est mutuare pecuniam, ut ad certum tps eadem cum aliquo auctario soluatur. Tum, quia illa donatio non est vera; cum non ex liberalitate, sed ex necessitate quærendi pecuniã mutuam fiat, Med de restõne. in quibus casib. licitum mutuanti ultra sortẽ recipere, cal. 3. Idem et de Prefecto ratiociniorum, Quæstore arario, aut soluendis stipendiis, & mercedibus, & c. obligato, si aliquid ab his, quib. soluere debebat, accipit, ut anticipet solutionem, per prædicta in §. præcedenti: nisi uerum esset interesse, aut iusta actionis emptio excuset.

245 Centesimo nonò, quò mutui accepti usuras soluere iurauit, & intra diẽ statutũ non soluit, nec impetrauit absolutionẽ a iudice, uel a parte. Nã licet

Iacet promissio soluendi usuras non ualeat iuramentum tamen soluendi illas obligat, c. debitores. de iure iur. quamuis a iudice potest absolui, c. l. eod. tit. & solutas repetere d. cap. debitores.

246. Non obstat quod soluens usuras uidetur peccare consentiendo peccato usurarij; quia non iurat, nec promittit soluere illas, quatenus earum acceptio est peccatum: sed quatenus est actus de se indifferens: qui bono fine fieri potest uirtuosus, iuxta doctrinam Sancti Tho. 1. 2. q. 18. art. 7. 8. & 9 qua eadem ratione acceptio sub usuris a nolente mutuare, est licita nam actio eiusdem rei potest esse bona, & passio mala: & contra passio bona, & actio mala, iuxta illud gl. c. 1. de conseccl. uel alt. lib. 6. uerb. sanguinis. de Christi passione; *Actio displicuit, passio gratia fuit.*

De usura in pactis de retrouendendo.

S V M M A R I V M.

247. **P**actum de retrouendendo quid, quod iustum, & quod usurarium, & minuit de pretio, sed fructus non adimit ementi. & 248. & 249.
250. Penitenti pro se, & contra se in foro conscientie creditur.

247. Entesimodecimò peccat mortaliter, qui emit aliquid cum pacto de retrouendendo simulare, animo magis mutuandi, quam emendi, & usuram committit. Qui autem minoris iusto pretio, etiam dempta parte, qua illud pactum præfatum diminuit, peccat quidem peccatum iniustitię: sed non usurę eoram Deo, licet aliquando coram hominib. præsumatur usura, secundum omnes. Pro quo notandum primò, quod pactum de retrouendendo est pactum, quo emptor promittit reuendere rem emptam uenditori, quicunque uoluerit, uel intra certum tps, quod licitum est, & diminuit de pretio, ca. cum Ioannes. de fide instr. & l. fundi partem ff. de contrah. emp. & l. si fundum. h. si a te. C. de pact. inter empt. & uend. & Leuit. 25. secundum Inn. Ostien. Jo. And. Pan. & cõem Canonistarum in c. ad nostram. de empt. & legistarum in d. l. si fundum. & Cepol. de simul. contr. cas. 2. & oēs Theologos in 4. lib. sent. dist. 15. Secundo, quod emptor non tenetur restituere fructus interim perceptos, nisi a tempore morę, quam committit simul, ac pretium illius loco, & tpe congruis oblatum non accipit, l. 2. C. de pact. inter empt. & uend. & gl. recep. & cap. illo uos. uerb. percepti. de pig. Tercio, quod iuste potest etiam statim locare uenditori honesta pensione d. l. fundi partem. ff. de contrah. emp. & d. c. cum Ioannes. de fide instr. Quarto, quod ad iustitiam huius pacti concurrere debent aliqua. Primum, ut simulatio, saltẽ ex parte emptoris, absit, ita ut emptor uere, & principa-

liter intendat emere. Secundum, ne fiat pactum, vt redemptio fiat maiori pretio, quàm emptio facta est: cap. illo vos. de pigno. Tertium, quòd emptor faciat illud eo solo, vt placeat venditori, & quòd malit, ne redimatur: & quòd non emeret, nisi putaret esset redimendum: quòd tamen non est iuridicum: tum quia nullo iure, vel ratione probatur: tum quia sæpe contingit, aliquem posse vere rem aliquam emere cum pacto retrouuendi, quòd minuit pretium eius, & non absque illo. Quia non habet satis pecuniæ ad eam iusto pretio emendam sine illo pacto, sine quo pluris valet, d. l. fundi partem. ff. de contrah. empr. & d. c. cum Ioannes. cum eis adnotat. Tum quia multi nollent res aliquas emere, quas tamen rogatu amicorum, quos oportet eas uendere, emunt quidem vere cù prædicto pacto, sed sperantes eas redimendas, quas alioqui non emere²⁴⁹ rent. Nec etiam est necesse regulariter, quòd alij dicunt, ne pactum fiat, quòd ultra certum tempus id redimi non possit. Quia perspicuum est posse fieri pactum de retrouuendo intra solum vnum annum, duos, tres, aut plures: quòd in effectu est pactum, ne ultra illa tempora præfixa redimatur.

Dixi: Regulariter: quia post extrauag. Pij V. super censibus relatam supra, nu. 234 in emptione census non liceret illud, quòd est nouum, & singulariter notandum Non est etiam necesse, quòd alij dicunt, emptor vsuræ dare solitus sit, eo quòd præsumeretur solitum facere, arg. l. quòd²⁵⁰ si nolit. §. qui assidua. ff. de ædil. edic. Quia licet ad sic præsumendum in foro exteriori iuuare posset: non tamen in foro conscientiæ, in quo celsat omnis præsumptio. c. tua. de sponsa. nec etiam est necesse, ne fiat pactum, vt ante duos, vel tres annos venditor redimere non possit, & postea sic: quia huiusmodi pactum est licitum, licet pluris valeat. quòd veditur cum hoc pacto, quàm quòd cum pacto quando libuerit redimendi: quamuis non quanti si absque aliquo pacto venderetur. Nec videtur verum illud Ioan. Maior in 4. libr. sent. dist. 15. q. 43. quòd venditor grauat emptorem pacto quando libuerit redimendi, nisi consentiat, vt emptor aliquid capiat ratione sui interesse: quia, qui suo iure vtitur, nemini iniuriam facit, c. cum ecclesia. de elect. & l. iniuriarum. §. i. ff. de iniur. Quãuis contra fraudatores, qui uendunt prædia non facta, & vineas vindemiatas cum pacto redimendi intra annum, solent redimere paulo ante messem, vel vindemiam, solutis impensis, lege Nauarræ cautum est, vt, qui non redemerit ante Pascha, non possit redimere nisi post messè, vel vindemiam. Quintò, quòd hic non agimus de coniecturis ad præsumendum, in foro contentioso eiusmodi emptorem habuisse intentionè magis mutuandi, quàm emendi, & eiusmodi venditorem magis pignori, quàm vendendi: siquidem de solo foro conscientiæ tractamus, in quo penitenti pro se, & contra se creditur.

De usura in societate.

S V M M A R I V M.

- 251 ocietas quid, & qualicita, & vt ineunda. nu. 252. & num. 253.
 254 Assicuratur vt fors, & lucrum in societate.
 255 Assicuratur ut capitale cum lucro.
 256 Intellectus nouus cap. per vestras. de donat. probans lucrum sine periculo.
 257 Sorte salua qui lucratur in Gallia, & Italia.
 257 Legare nummos, vt de reditu misse dicantur, an liceat.
 257 Vt usufructus nummorum legatur, & vt fit perpetuus.
 258 Vt iura est dare ad lucrum salua sorte, vel non negotiaturo.
 259 Depanens pecunias in scriptura mutui, vel depositi peccat.
 260 Societas in animalibus, & locatio eorum qua licita, & 261.

251 Entesimoudecimò peccat mortaliter, contra hoc septimum præceptum, qui accipit notabile lucrum, ex pecunia in societatem iniustam collata: vel maius, quàm debet ex collata in eam, quæ iusta est, secundum omnes. Societas autem est conuentio plurium suam pecuniam, industriam, vel laborem conferentium ad lucrandum, dicta l. i. & toto tit. ff. pro socio. & Inst. & C. eod. tit. capi. per vestras. de donat. Et ratio, qua lucrum ex pecunia ex societate collata accipi potest, & non ex mutuata est, secundum S. Tho. 2. 2. q. 78. art. 2. ad 5. quòd dominium rei mutuatae cum periculo in mutuatarium trãsfertur: non autem rei in societatem collatae, immo manet periculo conferentis, sicut industria, & labor periculo ea conferentium, l. si tibi areæ meæ. ff. de præscript. verb.

Ad hoc aut, vt societas iusta sit, tria requiruntur Primum, vt negotia licita sit. c. per vestras de don. inter vir & vxor Scđm, vt pecunia subiaceat periculo eã conferentis, hoc est, vt si pereat tota illi pereat, gl. c. ple riq; 14. q. 3. Tertiũ, ut in oĩbus iudicio prudentis æqualitas seruetur, & pro quantitate partium collatarum lucrum diuidatur, l. si non fuerit. ff. pro socio. & post alios Caiet. 2. 2. q. 78. art. 2. hoc exẽplo declarauit: Vnus confert mille aureos, alius laborem suæ personæ eisdem æstimatũ: alius suam industriam quingentis æstimatam, ut hæc societas licita, & sancta sit, ex his omnibus una summa facienda est, & ex lucro, & iactura pro rata eius, quod confert, quisque capere debet, ut, si illi tres quingentos aureos lucrarentur, duo singulos ducentos aureos caperent, & tertius centum. Sotus tñ, lib. 6. q. 6. art. 1. de iust. & iur. dixit, non esse habendam rationem quantitatis pecuniæ, quã quis in societatem confert: sed periculi, cui exponitur. Iustius tamen uidetur contrariũ. Tum quia id habetur

in l. si non fuerit. ff. pro socio. & §. de illa. Inst. de societ. Tum quia hoc est nouum inuentum, quo adhuc nulli negotiatores usi sunt. Tum quia longe clarius, & securius est dicere, societate exaquantã esse iudicio peritorum, qui æstiment pretium pecuniæ collatæ cum conditione expressa aut tacita, ut in primis conferenti restituatur, si nulla eius iactura facta fuerit, & pretium industriæ, & laboris ea cõferentiam absq; aliqua spe quidquã pro illis referendi, nisi lucrum adsit: quiq; simul cõsideret, nullã usurã, nec iniustitiæ suspiciõnẽ, esse ex eo, quod ei, qui pecuniã confert de consensu eius, minus lucri, quã par sit, detur, si est persona, quæ donare põt. Per q̃ multæ societates iustificantur, quas aliquot p̃diximus cum suis famulis, amicis, aut cognatis exiguæ industriæ contrahunt, quo eis fidem, honorẽ, & diuitias concilient, & conferendo in societate magnas summas pecunię, solum ad dimidiã, aut tertiã, aut quartã lucri partẽ eos obligat: quãuis et defendi possent, dicẽdo, potius esse locationes cum salario incerto, q̃ societates. At si vnus pecuniã, & alius operam, & operam cõfert, uterq; pecuniam, q̃ contulit, accipiet, & ex lucro, qui pecuniam, & operam contulit, plusquam alius arbitrio mercatorum percipiet, Ang. & Silu. verb. societas. Qñ aut alius pecuniam, alius operã, aut industriam in societatem confert, tota iactura pecuniæ erit eã conferentis, & tota laboris eius, qui eum subijct, & industrię eius, qui eã adhibuit, siue iactura in principio, siue in medio, siue in fine negotiationis fiat, iuxta Bart. & Balin l. i. C. pro societ. & S. Tho. 2. 2. q. 78. art. 2. ad 5. quæ uera opinio est, maxime in foro cõscientiæ, iuxta Ang. & Silu. verb. societas. Tum quia alioquin pars pecuniæ, ad quam soluendam alius teneretur, a periculo libera esset, quo ad eum, qui cõtulit, & consequenter, quo ad illã partem, esset mutuuum, & non societas. Tum quia si in fine societatis lucrum esset, ante quam diuidatur, qui pecuniam cõtulit, eã in primis accipere deberet. Tum quia non liceret pacisci, ut dimidiã, aut tertiã, aut quartã partẽ pecuniæ perditẽ alius, qui laborẽ aut industriã posuit, persoluat, quia nullam ex illa partẽ sumit, si nullum inueniatur lucrum finita societate: immo tota eã conferenti restituatur. Tum quia, ut pecuniã contulit, eã perdit: sic qui laborem aut industriã adhibuit, ea perdit, q̃ interdum tantj, & pluris æstimantur, q̃ pecuniã collata. Nã tantus põt esse labor, & tanta industria, ut licitum sit pacisci, ut qui ea confert, duas partes ex lucro, & dñs pecuniæ unam solam accipiat. Verum tñ est, q̃ si pecunia conferretur cum pacto, ut cõis esset, & cõiter inter illos, sicut lucrum diuideretur, iustum esset: ut pecunia perditã, omnibus periret, secundum omnes ubi supra. Notãdũ autem, quod periculum pecuniæ collatæ uitare potest eam conferens, facta eum socio conuentione, ut se faciat securum, siue (ut aiunt) assuret suscipiendo in se periculum eius, constituto ei pretio illo securitatis, quo eum tertius assuret, aut ut tanto minus de lucro cõi accipiat. Nam qua ratione tertius potest.

potest eum affecurare, eadem potest & socius, ut recte Silue. verb. societas. l. q. 2. dixit. Quæ confirmantur ex eis, quæ pridem respondimus Vlyssipone contra quædam maximi ponderis societatem iniquam, oblata alia iusta, quæ colligi poterat ex Maiore in 4. lib. sent. dist. 15. q. 49. & Caiet. in Tomo 1. Opusc. Tractatu 3. rñsione 11. & Silu. verb. societas. l. q. 1. uidelicet, quod fierent tres contractus. Primus societatis, in quam alius pecuniam, alius opam, & industriam conferat. Secundus, quo, qui operam confert, affecuret alterius sortem iusto pretio accepto, aut altero tanto ex luero remisso. Tertius, ut ad tollendas suspiciones, & molestias ronu, qui opam præstat, lucrû incertû lucro aliquo certo redimat, aut ex lucro 255 verisimili, sed incerto, tantundem certi retineat. Pro quo facit efficaciter, quod nemo negat, eum, qui confert aliquam pecuniam in societatem, posse affecurari de sorte, & de aliqua certa parte lucris, in eundo suos contractus affecurationis sortis, & lucris cum tertio: & qua ratione potest inire cum tertio, eadem etiam cum socio potest, cessante omni fraude, & simulatione. Adde quod possunt fieri eodem tempore, ut monstrat præcitatus Ioan. Maior dicit 4. lib. sent. dist. 13. q. 49. & non solum formaliter, & explicitè: sed etiam æquiualentè, & implicite. Ut si quis negociator publice protestaretur, se paratum ad accipiendam pecuniam a quocumque uolente illi conferre illam in societatem, cum pacto de affecuratione sortis ad rationem 4. pro centum, & lucris certi 4. pro duodecim incertis lucris. Ita quod ex lucro incerto verisimili 12. ex centum accipiat quattuor pro affecuratione sortis, & quattuor pro certificando luero duddecim, & consequenter non teneatur reddere, nisi quattuor. Et postea alius, sciens hæc protestationem, confert ei centum, dicens: Ego confero tibi centum in societatem negociationis cum securitate sortis, & redemptione lucris incertis, iuxta protestationem tuam.

256 Pro quo, præter prædicta urget e. per uestras. de don. interuir. & uxore. sic noue inductum: ubi Papa iubet, ut maritus uergente ad inopiam, dos deponatur apud aliquem mercatorè, quo ex parte lucris honesti, onera matrimonij sustentent; & ita intentio eius fuit, ut dos salua seruaretur; siquidem ob hoc iubebat illam a marito auferri: & ita uidetur noluisse, ut ad lucrum, & damnum mercatori traderetur, quod erat eam periculo obiceret: uoluit item, certum aliquod lucrum inde prouenire, ad matrimonij onera sustinenda. At hæc duo fieri non possunt sine affecuratione, & lucris incertis pro certa redemptione. Ergo Papa tacite uoluit illa fieri.

257 Facit etiam, quod in multis Galliarum locis, quæ in ea prælegebamus, audiui-
mus, & nunc audimus in aliquot Italiae partibus, & montibus idem seruari, quod Ecclesiæ, & uiduæ, & pupilli more antiquo conferebant suas pecunias mercatoribus, quo quattuor secura pro centum in suam sustentationem lucrarentur. quæ consuetudo defendi nullo modo potest, per intellectum, quem Io. And. & non nulli alij d. c. per uestras. assignant, scilicet

cet quòd in fauorem ecclesiarũ, viduarum. & pupillorũ, cum illo lucro mutuari poterat: quia esset vsura, quæ neque etiã ad redimendos captiuos admitti pòt, c. super eod. de vsur. Nec vilo alio modo defendi potest, quàm dicendo, quòd exordiu cœpit ab hoc societatis modo, quo fit cũ securitate & redemptione predictis; & cõtinuata fuit vsque ad illud tempus. Ad quod conijciendum facit, quòd vix tertiam partẽ lucri dubij verisimilis, quod sibi pro sua rata regulariter obuenire posset, accipiebãt. Nam verisimile lucrũ centum ad minus erat 12. vel 15. & nõ recipiebãt, nisi quattuor pro centum: q̃ significat, illos reliquas duas partes pro securitate eiusmodi, & redẽptione dubij pro certo relinquere. Pro quo facit etiã, q̃ Caiet scripsit in dicto Tomo. I. Opusculorum, Tract. 3. r. respõs. 11. Intelligimus tamen hoc, cessante omni fraude & simulatione, & vt corã Deo formaliter, aut æquiuvalenter prædicti tres contractus verificent. De quibus omnibus copiosius scripsimus in prædicto Commentario. c. 1. 14. q. 3. respõdendo ad quãdã Soti argumenta. Et quidẽ optarem, vt episcopi, vel saltem Pontifex Max. declararet, prædictã consuetudinem esse iustam; eo quòd præsumendum sit, quòd in terris, in quibus a tempore immemoriali illa inoleuit, habuit originem huiusmodi licitã, & ita bona conscientia seruari posse, monitis præsertim deponentibus, & depositarijs, vt tres prædictos cõtractus faciant, vel habeãt pro factis. Pro quo facit, quod consuetudo immemoralis facit præsumi titulum requisitum ad eius valorem. c. super quibusdã. de verb. sign. & l. hoc iure. §. ductus aqua. ff. de aqua quot. & §. si. Licitum est etiã pactum, in quo qui pecunia aliena negotiatur, qui omne lucrũ domino illi tradat, & ei a domino certum quid & ab omni periculo liberum pro labore, & industria soluat. Quia huiusmodi contractus nõ est societatis, sed locationis. & ideo, si iactura, eius dolo vel culpa, aut illius ministroũ, contingeret, satisfacere domino teneretur, quia gratia vtriusq; fit, per dicta supra eod. cap. nu. 179. Angel & Silue. vbi supra.

Ad quæstia hic de pecunia legata parochi, & beneficiario alicuius ecclesie, vt perpetuò singulis mensibus, tot missæ pro legante dicantur, q̃ ex lucro illius, ad rationem quinque pro centũ quotannis dici poterũt; Respondeo, legatũ esse licitum. quia licet legare usumfructum pecuniæ l. 1. & 3. ff. de usufruct. ear. rer. quæ usu cõsum & quia tale onus licite adijcitur, arg. cap. significatum. cũ eis, quæ illi adijcimus, de præbend. Et q̃ expediret, ut legatarij emerent ea censum perpetuũ irredimibilem ad rationem unius pro viginti, si inuenirent, & si irredimibile nõ inuenirent, aliqua prædia redditus annui quinque, vel plurius pro cõtũ: & si nec ea, censum redimibilem: & si neque illũ, conferãt illam alicui mercatori in iustã societatem, & quærant aliquẽ opulentũ, qui sortem & aliquod lucrũ certum, quãto maius poterunt, assecuret eis pro parte lucri verisimilis, & incerti ad eos ex illa societate prouentura: & nõ si inuenierint tertium,

rium, qui hoc faciat, curent id fieri ab eodem socio, cui illam in societatem contulerunt, per tres contractus initos modo supradicto, nu. 256 & dicant tot missas annuas, quot dicendis illud sufficiat arbitrio episcopi. argum. cap. nos quidem. de testa. & l. legatum. ff. de administr. rer. ad ciui. pertin. & l. legatum. ff. de usufruct. leg.

258 Centesimoduodecimò peccat, qui dat pecuniam in societatem ei, quem scit ea non esse negotiatum, vt militi, vel clerico indigentibus in certum lucrum: quamuis tres prædicti contractus societatis, securitatis, & redemptionis concurrerent. Quia non est vera, sed simulata societas, quæ mutuuum velat, siue palliat.

259 Centesimodecimo tertio, qui vere corâ Deo pecuniam in societatem contulit in lucrum, & dânum: sed à socio publicam mutui, aut depositi scripturâ accepit: quia mentitus est in periculum notabile suæ famæ, & bonorû proximi: quoniam posset voluntate mutata suam pecuniam depositâ, vel mutuatum reposcere, quamuis periret. Quare eiusmodi scripturam, si lucrû participare vult, rescindere debet: quamquam respondimus, hoc locum non habere in eo negotiatore, qui cõtra intentionem pecuniam conferentis pro honore suo scripturam mutui, aut depositi loco societatis concessit, modo illam conferens scripturam prædictâ, quam cito cõmode põt, rescindi faceret, & aliam societatis, si vellet, capere potest; & etiam pignora accipere pro securitate restituendæ sibi suæ pecuniæ, nisi amittatur: & etiam pacisci, ne tali, aut tali mercimonio: nec in tali, aut tali loco, aut tempore: cum tali, aut tali homine negotietur: & si mercator rebus, aut loco, aut tempore, aut persona pacto exclusis negotiatus fuerit, iactura eius periculo erit, qui contra pactum fecit, iuxta S. Anto. 2. par. tit. 1. capit. 7. §. 38. Idem de eo, qui confert pecuniam in piscatum nauticum, modo posito, infra eod. cap. num. 282. & 283.

260 Centesimodecimo quarto peccat, qui locat boues, mulas, aut alia animalia pensione iniusta notabiliter, aut cogit agricolâ ad soluendam iustam pro tpe, quo desinit laborare sine culpa sua ob culpâ dñi, vel casum fortuitum contingentem circa eum, vel animalia, iuxta ea, quæ supra, nu. 199. diximus, & gl. l. si vno. §. item cum quidam. ff. loca. aut cogit ad æstimationem eorum post mortem, aut damnum naturale, vel fortuitum sine dolo, aut culpa leui eius eueniēs: quia hæc dñi periculo subsunt, Gab. in 4. lib. sent. dist. 15. q. 1. art. 3. dub. 2. & Rosel. verb. vsura 3. §. 13. nisi agricola paciscatur, vt periculum quocunq; modo eueniret, esset cõe vtriq; dato ei ob hoc iusto pretio, vel facta debita diminutione pensionis, quæ sine hoc pacto esset iusta. Quin, & si absque intentione petendi aliquid ultra debitum ab agricola, si absque eius culpa damnum contingeret, ne durius boues exerceat, paciscitur, vt dimidium damni quoquo modo contingentis spectet, non facta ob id aliqua pensionis diminutione, mortaliter peccat. Tum quia, qui eius volutatem nesciunt, scandalizat,

vt in-

460 *De septimo præc. Decal. Non furtum facies.*

vt inquit S. Bernar. in suis contract. Tum quia mori potest sine illius intentionis declaratione, aut mutare intentionē, & postea ipse, aut ipsius
 261 hæredes miserum agricolam uexare. Licitum item est tradere aīalia in societatem alteri, ea lege, vt lucrum sit cōced. qui ea recipit, nil ex eo capiat, donec pretium eorum dño persoluatur: & postea sint eōia, modo ea, quæ ante sortem recuperatam interierint, domino intereant, & non recipienti, iuxta S. Anto. 2. par. tit. 1. c. 7. §. 39. qui alios contraria tenentes conciliat. Circa quæ in fine illius. §. ponit regulam, per quam omnes casus deciduntur; s. q̄ omnis societas circa animalia, in qua ponuntur pacta, quib. alicui sociorum, iudicio boni uiri, notabile damnum inferitur, est illicita. & recte quidem: quia etiam omnis alia, in qua commoditatum partes non respondent ex æquo partibus in societatem collatis, est illicita; per dicta supra eod. cap. nu. 252.

De usura participantibus, & eam non restituentibus.

S V M M A R I V M.

- 262 *Usuram qui suadet, aut sub ea petit, ut peccat. & 263.*
 264 *Usurario a non uolente restituere, qui accipit solutionem crediti in malos fines, uel impedit, ne gratis mutuetur. & nu. 264.*
 265 *Peccatum non est ad minus peccandum inducere.*
 265 *Pignus ab usurario emptum, restituendum.*
 265 *Usurarij bona non sunt obligata, & sunt ementis.*
 265 *Dominium rei quesita per usuras querit usurarius.*
 265 *Dominium rei emptæ ab usurario querit emptor.*
 265 *Usurario rem datam, ut uindicat qui dedit.*
 266 *Usuras pro alio exercens etiam famulus obligatur.*
 267 *Proxeneta usurarum qui peccat.*
 268 *Usurarij uxor quæ peccat uiuendo de bonis sui mariti. & 269.*
 270 *Usurariorum filij, & famuli, qui peccant de bouis eorum uiuendo.*
 271 *Usurarij gener recipiens ab eo dotem, ut peccat.*
 272 *Dotem ab usurario datam retinendi remedium.*
 273 *Usura non est marito vsus pignoris pro dote dati. & 274.*
 275 *Usuras qui iudex iubet solui, aut non restitui, & aduocatus, procurator, & testis, qui ad id auxilium præbent, restituere tenentur.*
 276 *Usurarium instrumentum faciens, vt peccat. & nu. 277.*
 278 *Usurarius usuras, & fructus pignoris restituat.*
 279 *Usurario manifesto nullum detur sacramentum.*
 279 *Usurarij testamentum nullum nisi hæc præcedant.*
 280 *Usurarius quis manifestus, & a quo absoluendus, & nu. 281.*

282 *Piscatorum, ac dinitum eius modi societas usuraria. & 283.*
 283 *Socius industriam adhibens, quid de suo impendere debeat.*

- 262 Entesimodecimoquintò peccat mortaliter, qui inducit aliquem, ut sibi, aut alteri tertio det ad usuram: quia peccato mortali consentire peccatum mortale est, c. 1. ad Rom. c. nō tum. 2. q. 1. quanto magis ad illud inducere. Qui autē accipit ad usuram ab eo, qui ad id est paratus, aut petit ab aliquo mutuū in simpliciter: & quia alius non vult gratis mutuare, accipit sub usuris, nō peccat mortaliter, nisi ob finem mortalem accipiat: nec ēt uenialiter, si ob cām iustam accipit: sed sic si absque ea accipit, aut ob finem ueniale, si ob uanitatē, & ludos ueniales, aut ut eius negociatione diuitias accuulet, cum aliās habeat vnde honeste uiuat, iuxta mentem S. Th. 2. 2. q. 78. art. 4. & nostrorum doctorum in c. super eo. de usuris. quos Caieta. in summa verb. usura. & 2. 2. q. 78. art. 3. explicat. Quamuis igitur accipere ad usuram licitum sit: non tñ petere, ut sibi ad usuram detur, quia est petere aliquid, quod alius sine peccato facere non potest, quod numquam licitum fuit, iuxta S. Ant. 2. par. tit. 1. c. 9 §. 14. & Caiet. 2. 2. q. 78. art. 4. & Tomo 1. Opusc. Tract. 3. r. responsione 13. sed sic ab eo mutuū petere. At si rogatus petat usuras sibi promitti, nec uellet sine illis mutuare, potest sub iis licite accipere. Constitutus tamen in extrema necessitate, nō peccat inducendo ad mutuandum sibi sub usuris eum, qui sine illis mutuare non vult, iuxta Inno. recept. in d. c. super eo. Quia hoc non est proximum ad peccandum inducere; sed consulere, ut minus peccet, hoc est, potius peccatum usuræ, quàm homicidij committat: quod licitum est c. si quod uerius. 3. 3. q. 2. Ang. uerbo usura 2. §. 2. Silu. eod. uerb. usura 2. q. 1. & Caiet. 2. 2. q. 78. art. 4. in dicta responsione 13. Verum etiam uidetur S. Ant. ubi supra, non peccaturum, qui mutuū ad usuram ob ignorantiam, aut inconsiderationem peteret, aut quia scit frustra se rogaturum eum, ut gratis mutuet: quod tamen nobis securum non uidetur, propter rationes, quas modo tetigimus.
- 264 Centesimodecimosexto peccat, qui ad usurā capit aliquas merces ad res uanas, graue æs alienū contrahēdo, & uxorem, & liberos notabiliter damnificando, ut insinuat Sotus li. 6. q. 1. art. 5. de iust. & iur. quāuis non loquatur ille de capiente ad interesse, nec de emente (habita fide de pretio) merces, quas præsentī pecunia vendit, quod Hispani Mohatram uocant, idem tamen est dicendum de illo, arg. l. illud. ff. ad l. Aquil. & ca. dudum 2. de elec. Et notandum, q̄, qui mutuat ei, quem scit usurarium, in fines malos, aut uanos, non pōt licite capere ab eo solutionē, si, facta ea, usuras restituere non possit: quia, qui mutuat in malos fines, non hñti vnde sua debita soluat, dignus est cui non soluatur, si aliis debitorib. nō pōt soluere. Gab. in 4. lib. sent. dist. 15. q. 1. Silu. uerb. usura. 8. q. 7. quod ad

ad forum conscientia videtur restringendum, vel ad casum, quo debita essent æque priuilegiata, per dicta supra eod. cap. a nu. 52.

- 265 Centesimodecimo septimò peccat, qui suadet volenti mutua gratis, vt non mutuet, nisi ad vsurâ, aut volenti contrahere, vt contractû vsurariû faciat. cû obligatione restituendi in solidum, Silue. verb. vsura 7. q. 2. De emente aut pignus ab vsurario amissum ob non solutionem vsuratum, perinde iudicandum, ac de emente rem alienam, secundû mentem Scoti in 4. lib. sent. dist. 15. Quia nec vsurarius videtur quærere dominium, nec dominus pignoris perdere illud, iuxta dicta supra eod. ca. a nu. 203.

Alia vero quæ hoc in loco in Hispano scripsimus, declarâdo, dico primo verius esse, qd bona vsurarij non sunt obligata pro vsuris extortis: quia nullo iure probatur huiusmodi obligatio: & ita tenent Io. And. Panor. & communis in c. cum tu. & in ca. tua per illum textum inductum ibi a Pan. de vsur. contra glo. in vtroque cap. & in c. 2. eod. tit. lib. 6. quam etiam ibi Domin. & Franc. reprobant.

Secundò, quòd dominium rei per vsuras lucrifactæ transit in vsurarium, secundum glo. ca. si quis vsuram. 14. q. 4. respondendo illi capitulo contrarium significanti, quæ communiter ibi recipitur.

Tertiò, qd dominium rei venditæ per vsurarium transit in emptorẽ ita, qd non potest auferri ab eo, qui soluit vsuras pro earum restitutione, vt Pan. cum communi Modernorum tenet in d. c. cum tu.

Quartò, qd debitor potest recuperare rem, quam pro vsuris soluit vsurario si penes eum est, immo & si penes alium titulo gratuito, saltem, quum desunt vsurario bona ad restituendum, per l. si & me, & Titium. ff. de reb. cred.

Ex quo inferitur, qd qui aliquid notabile accipit gratis ab vsurario, in eadem specie, qua fuit datum illi, vel etiam in alia, si sciebat eius bona non sufficere ad vsuras restituendas, aut probabiliter dubitabat peccat mortaliter, si non vult restituere iis, quibus vsurarius tenebatur, iuxta Sanct. Bernar. in suis contractibus.

- 266 Cêtesimodecimo octauò peccat qui institor, negotiorû gestor, tutor, aut curator, hñs potestatem ad negotiandum, & dandum sub vsuris, & recuperandum eas, & et si noie suorum principalium dedit ad vsuras, vel recuperavit eas, cum obligatione restituendi, eis non restituentib. arg. c. sicut non suo 46. dist. & c. si. de iniur. Silue. qui alios refert, verb. vsura. 7. q. 4. et si merus exequutor illius fuit, aut famulus, qui solum pecuniam dedit, & pignora, aut solutionem vsuratum accepit, quæ nulla utilitas ex eo ipsi obueniret, per supradicta eo. c. nu. 18. & per determinata a Caiet. in summa, & 2. 2. q. 62. art. 7. quidquid alij d. cant, & et Silue. in dicta q. 4. Quod tamen est restringendû ad famulos, qui sciunt pecuniam, quâ ferunt mutua ad usuram mitti, & quam recipiunt pro solutione usuræ recipi, & non extendendû ad alios, qui id ignorâter faciunt:
- quamuis

quamuis sciant suos principales aliquando vsurę dare solitos. arg. cap. quid culpatur. 23. q. 5. & cap. 2. de const.

- 267 Quibus addo, quod nunc interrogatus, An prædicti ministri teneantur restituere ante excusionem principalium? Respondi, quod sic: quia nõ censentur accessorij, vt fideiussores: sed vt principales delinquentes: & ita magis obligati, quàm iubentes, per dicta supra eod. a nu. 17 Idem de eo, qui est internuncius vsurę ex parte vsurarij principaliter, vt lucrũ illi, & sibi vtilitatem comparet; quales sunt communiter proxenetę, quos Itali Senfales, Hispani Corredores vocant. Quod est restringendũ ad eos, qui rogarunt, vt daretur ad vsuram: non aut ad eos, qui simpliciter rogarunt, vt daretur mutuũ. B. Anton. 2. par. tit. 1. ca. 9. §. 13. Dixi principaliter, ex parte vsurarij: quia, si principaliter intercessit ex parte indigentis rogans vsurarium paratum ex se ad mutuandum ad vsuram, vt illi mutuaret, non peccaret.
- 268 Centesimodecimonono peccat vxor vsurarij, quę sciens maritũ nõ habere amplius, quã ad restituẽdas vsuras extortas, uiuit ex eius bonis, cũ ex suis, aut cõsanguineorũ bonis, aut ex suo labore honeste viuere possit, iuxta Card. in clem. 1. q. 8. de vsur. & Imol. in ead. clem. nu. 55. q. nostro iudicio, restringendũ est ad eam, quę uiuit de eis dẽ bonis vsura acquisitis, quorum dominiũ in vsurarium nõ transijt; qualia sunt pignora frugifera: & ad eam, quę sumptuosius, quàm eius statum deceat, uiuit: non tamen ad eam, quę solum impendit ea, quę in eam, eo qd uxor eius est, & ob dotẽ allatam impẽdere tenetur maritus: quia tanto & plus obligatur maritus ad eam sustentandã, quàm ad usuras restituẽdũ, arg. l. absiduis. qui pot. in pign. hab. qd quid Sil. uerb. usura, 8. q. 2. & alij dicãt. Neque ad hoc necessarium est, quamuis sanctum, eam maritum tẽpore opportuno ad eas restituendum inducere, & Deũ, ut eum cõuertat, precari. Neque amplius, quã alia uxor tenetur in prædictorum bonorum custodiam, conseruationẽ, & amplificationẽ incumbere. Neque, ut usurarius res incertas restitutioni obnoxias retineat, & episcopus cũ ea, vt de illis tanquã pauper uiuere possit dispenset, neq; ut sit in extrema necessitate, quidquid Silue. ubi supra, & alij dicãt: quia nullo iure, neque ulla ratione, ea esse de necessitate iustitię probari potest qd ipsum fere dicendũ est de uxore alterius cuiuslibet nõ habentis ultra ea, quę tenetur soluere, uel restitueret, arg. l. illud. ff. ad leg. Aquil. c. dudum. 2. de elec. Idem quoque de liberis, qui aliter uiuere non possunt: sed nõ de illis, qui, alijs
- 270 inseruieũdo uictũ quęrere possunt, nisi seruitia patri facta id mereantur. quia ad hos sustentãdos patẽr non tenetur. l. si qs a liberis. §. sed si filius. ff. de lib. agno. Idem etiam de famulis, qui sui uictus impensã lucrãtur, & de filijs, & famulis ignorãtib; bona, quibus sustentãtur, usura parta fuisse. Et de merentibus tanta, quanta expendunt, & iustum stipendiũ adserendo utilitatẽ rei familiari, laborãdo, effodiendo, aut aliquid domi
efficiendo

efficiendo, aut eam administrando, modo ne eandem rem pro vsura solutam in stipendium accipiant. Gab. in 4. lib. sent. dist. 15. q. 3. Sed non est idem de his, siue famulis, quorum opera, quamuis sit licita, non tamen adfert tantum utilitatis rei familiari, quantum impensæ. Qualis est eorum, qui non nisi ad comitatum, aut mensam, aut aliàs res similes feruiunt, iuxta S. Bernardinum. Et multo minus si ad res inutiles, & ad alendos canes, accipitres &c. Angel. verb. restitutio 1. §. 21.

- 271 Centesimovigesimo peccat, qui capit dotem a focero vsurario, cuius bona soluendis vsuris, quas debet, non sufficiunt, sciens id aut debens scire, quod nostra sententia, intelligitur non solum quando res ipsæ vsura acquisitæ in dotem dantur, & quando dos est extra modum: sed etiã quando in pecunia, aut in alijs rebus, quarum dominium ad vsurarium transfertur, moderata, & necessaria datur, quia capit ab eo, qui nec donare, nec dotare sine peccato potest: & quia vxor sine marito illã dotem restituere nõ potest, si illa vult & maritus repugnat, marit^o peccat & nõ illa, modo statuat mortuo marito, aut quã citius poterit, restituere. Et si maritus vult, & illa non, vxor peccat & non maritus; qui tamen de tali dote participare nõ debet. Et si inter vtrũque cõuenit de nõ restituẽdo,
- 272 vterque in statu damnationis versatur, c. peccatũ. de reg. iur. lib. 6. Hoc tamen remedio vti possunt, si focer satis habet ad restituendũ res certas, & multas incertas debet. Possunt enim petere ab episcopo, vt a iudice de his nõ habentibus, quò se sustentent, illa bona dotalia, quæ pauperibus essent restituẽda, iuxta dicta supra eod. nu. 92. Ange. verb. restitutio. 1. §. 20. & Silue. verb. vsura 8. q. 5. Quod autẽ diximus, vxorẽ absque cõsensu, & licentia mariti sui vsuras restituere nõ posse, intelligitur quando ex illarum restitutione scandalũ sequitur, & nõ quãdo secreto absque eiusmodi scandalo id faceret, per supradicta eod. cap. nu. 218.
- 273 Centesimovigesimoprimum peccat focer qui genero suo, cui dederat prædium frugiferum in pignus soluendæ dotis, mutuat tantũ, quantũ debet ei pro dote, vt ei relinquat illud ad percipiendum ex eo fructus; quos ille potest percipere. Quia ratio, qua cap. salubriter. de vsur. quo
- 274 hoc conceditur genero, aut alteri matrimonio coniũcto, nõ habet locũ in eo, qui tantũdem mutuat ei, eo prædio in pignus accepto, quamuis gener bene potest focero, vel alij, qui liberaliter mutuauit, omne ius; quod in pignus habet, liberaliter concedere, modo non faciat id principaliter ratione mutui: sed alia iusta, per dicta supra eod. cap. num. 203. & quia id nullo iure prohibetur; quod etiam Siluestr. ait, verb. vsura 3. q. 4. Quæ autem sit illa ratio, & ad quas personas extendatur, tradimus noue supra eod. cap. num. 213.
- 275 Centesimovigesimosecundo peccat iudex, qui vsurario vsuras adiudicat, aut eum ad eas restituendas non cogit, arg. c. post miserabilem, & c. Michael. de vsu. Idẽ de procuratore, & aduocato, qui iuuant in hoc vsurarium,

rarium, aut obuia n̄ restitutionē earū petenti, cum obligatione restituē
 di in solidum, per dicta supra eod. cap. a nu. 17. Neque excusantur, quòd
 scripturæ in superficie iustæ viderētur, si conscientia dictabat, esse factas
 pro vsuris, iuxta Ostien. in d. cap. Michael. vbi hoc non ait Innoc. licet eū
 276 ad id citet Silue. Idē de notario publico faciente instrumentū simula-
 tum, quod licet formaliter licitū contractum contineat, uere tamen cō-
 tinet vsurarium: ut cum uere res pignoretur, scribit quod venditur, uel
 pro centum decem datis, scripsit centū, uel e contrario, ita ut pro cōtra-
 ctu iniusto, iustum describat, cū obligatione restituendi: nisi principalis
 restituat, per supra dicta eod. cap. nu. 11. & 12. cum efficaciter socius dā-
 ni inferendi fuerit. Quamuis si hoc in fauorem eius, qui mutuum acce-
 pit, facit; quia indigebat, & usurarius gratis mutuare nolebat, neque sub
 usura cum scriptura continente aperte illam, restituere nō teneretur: li-
 cet mortaliter peccaret, & esset excommunicatus, ubi excommunicātur
 tales cōtractus simulatos faciētes. Sicut nec esset ob scripturā, apertam
 usuram cōtinentem, quia per eā nec damnū intulit, nec eius causa suffi-
 ciens fuit, cum ea & qui accipit, & qui mutuū dedit æque uti possint: nisi
 eā faciat in locis, ubi ex statuto iniusto, aut iniqua cōsuetudine, qui mu-
 tuum ad usuram accipiunt, ad eam soluēdam compelluntur: quia tunc
 restituere tenetur per dicta supra, & per Silu. uerb. usura 7. q. 7. Certū est
 etiam, notarium ad mercedem, quam pro labore scripturę contractuum
 usurariorū accipit, restituendam non teneri, quamuis in eo peccet: quia
 suam mercedem accipiendo non peccat contra iustitiam, quæ solū im-
 ponit necessitatē restituendi, per dicta supra eod. nu. 12. Idē de testibus
 277 eiusmodi instrumentorum usurariorum: quia eiusmodi cōtractus absq;
 testibus, nō ualent, Silue. ubi supra. q. 9. Quæ procedunt nō solū in teste,
 & notario sciente, contractum esse usurarium: sed etiā in dubitante, qui
 antequam dubietatem exuerit, testificatur, uel facit instrumentū usura-
 rium, argu. cap. 3. eccles. & cap. dubius. de hæret. & cap. si quis autem. de
 pænit. dist. 7. cum late ibi a nobis traditis: quāuis aliquanto minus pec-
 caret, per ea, quæ ibidem nu. 86. scripsimus. Dixi: Antequam dubietatē
 exueret: quia si per opinionē alicuius doctoris sollempnis fulcitā ratione,
 illam exueret, posset id bona conscientia facere, per dicta ibidem nu. 85.
 278 Cētesimovigesimotertio peccat, qui usurarius nō restituit q̄ ultra sor-
 tē accipit, uel fructus pignoris ei dati perceptos, uel quos percipere po-
 tuit. Nec excusat eū, quòd mutuatarius multū eius pecunia lucrifaciat:
 contra impium Molinæum: quia nō ratione lucri mutuatarij, sed mutui
 eas recipit. q̄ si ipse non restituerit, hæres eius tenebitur restituere: & si
 fuerint multi, quisq; pro sua parte tenebitur. Et si quis eorum nō habe
 unde restituat, alius ad id pro suæ hæreditatis parte, quātū feret, obliga-
 bitur, c. tua nos. de vsur. Immo & legatarij, & donatarij, & qui gratuito
 acceperunt aliqua ab vsurario, tenebūtur restituere, si quę obuenerūt ad
 heredes

heredes non sufficiant, quatenus facti sunt locupletiores, p̄r supradicta. Ad restituendum tamen quod suo nomine pecunia vsuraria emit, non renetur, iuxta Ioan Maior. in 4. lib. sent. dist. 15. quæst. 38. & comm. in cap. cum tu. de vsur.

- 279 Centesimouigesimoquarto peccat sacerdos, qui vsurarij manifesti cōfessionem audit, vel eum absoluit, vel aliquod aliud sacramentū ei ministrat, antequam usuras quoad poterit restituat: aut præstet cautionē de restituendo cū pignoribus vel fideiussoribus, ijs, a quibus eas extorsit, si p̄sentes sunt: alioqui ijs, q̄ eis acquirere possunt. Et, si nō sint tales, Episcopo, aut eius Vicario, aut ipsius proprio parochio, corā personis fide dignis, aut aliquo notario ex ordinarij mandato, ita, vt in cautione exprimat verā summā debiti. siscitur: sin aut, arbitrio recipientis moderado. Qui si scienter obligationem minorem debito receperit, ad restituendū residuū tenebitur. Et vsurario nolenti hoc facere, nemo debet esse testis in testamēto, nec cōfessionē eius audire, nec ipse debet in loco sacro sepeliri, & eius testamētū ipso iure est nullū. Si vero pignora, vel fideiussores dare nō pōt, iuret se dare non posse. quæ omnia continet cap. quamquam. de vsur. lib. 6. quin etiam is, qui eū in loco sacro sepeliret, nisi prius prædictis præstitis, excōmunicatur per clem. 1. de sepul. vt infra dicitur. Quod si vsurarius in periculo mortis est, & vult p̄dicta præstare, sed non potest, a quo libet sacerdote eius cōfessio audiri pōt & absolui: & obtenta ab eo facultate episcopo eius promissionē declarabit, vt si cōualuerit, ipsum; & si moriatur, eius hæredes ad restitutionem cōpellat, arg. ca. si
- 280 quis suadēte. 17. q. 4. & asserit Silu. verb. restitū. 6. q. 1. Porro usurarius manifestus dicitur, qui palam & notorie ad usurā mutuataut suas res. ob dilatam solutionem carius iusto rigido manifeste vendit. Et non est necesse, ut quibusuis penitentibus tribuat, sicut aliqui dicunt: sed quod eius mutuatio quando fit, sit manifesta. Pan. & Ant Burgos. in ca. ad nostram. de empt. & uend. Neque hoc requiritur: sed satis est, ut postea penitentiam, aut aliàs, illud palam & notorium fiat, secundum prædictū.
- 281 Ant. & citatos ab eo, qđ iustius uidetur Per sacerdotē uero in hoc casu intelligimus non solum parochum, sed etiam quemlibet confessariū potestatem audiendi sacram confessionem eius legitimam habentē, arg. clem. dudum. de sepul. Ceterū, qui alijs acquirūt, sunt liberi in patris potestate constituti, & serui proprij, aut bona fide possessi. §. 1. & 2. Inst. per quas perso. nobis acqui. Notamus autem in hoc casu extraneo non acquirit: nisi illud mandato ordinarij faciat, secundum gl. d. ca. quamquam. uerb. mandatum. quod intellige, quo ad effectum satisfaciendī præcepto ecclesiæ in hoc casu. Nam quo ad alios acquireret ijs, quibus stipulatur, ut Perus. in d. cap. quamquam recte declarat.
- 282 Centesimouigesimoquinto peccat, qui confert aliquam pecuniam in societatem nauarum. uolēcium ire piscatum in mare longinquū, & nō habent-

habentium commeatum, & alia in id necessaria, eo pacto, ut tanta sibi
 lucri pars obueniret, quanta cuius alij nautarum, & ut euentus naviga-
 tionis sit illorum periculo: & quod ex lucro futuro primum prædicta pe-
 cunia ei soluatur: & si nullum fieret, uel adeo exiguum, ut non sufficeret
 ei soluenda, quisq; pro sua rata illam soluat. Nautæ uero uacui maneat,
 arg. gl. memorabilis, & quæ latius ibi Bald. in l. i. C. pro socio. nu. 6. quæ
 sequitur Ias. in §. sequens. Inst. de act. nu. 46. & eorū, quæ ait uterq; Tho.
 2. 2. q. 78. art. 4. ad 5. Tum quia, ut ait Bal. in dicto nu. 6. socius, qui nō est
 particeps pecuniæ in societatem collatæ, non debet soluere aliquā par-
 tem eius in negociatione perditæ. Et is non cōcauit suam pecuniā nau-
 tis, cuius iacturæ participes esse uoluit. Tum quia uult esse socius oīum
 lucri euentuum, at iacturæ nō nisi unius. Tum quia uult, ut tota sua fors
 principalis sit sibi salua, contra gl. receptam in l. si fuerit ff. pro socio.

- 283 Credimus tñ, eum hanc conditionem adiicere posse, ut casu, quo to-
 ta pecunia, siue fors ab eo collata, aut eius pars amitteretur, nautæ sol-
 uerent eam partem, quā de ea impenderent in impensas, quas domi fa-
 cerent. Quia, quum alius in societatem suam pecuniam, alius suam indu-
 striam, & laborem confert, qui laborem, & industriam confert, non de-
 bet de lucro deducere totas sui uictus impensas: sed eas solas, quas ultra
 domesticas faceret, iuxta Bal. in d. l. i. nu. 9. & licet contrarium uideatur
 uerius Saliceto, in d. l. i. & esset uerum quando tale pactum non interue-
 niret: non tamen esset, quando interueniret; quia pactum illud non est
 iniustum; cum illi non obligentur ad sortem soluendam, nisi pro ea par-
 te, quā impendissent in impensas, quas domi fecissent, in quo nulla inæ-
 qualitas in hac materia reprobata inuenitur, arg. l. sed & si. §. quod au-
 tem 2. ff. de petit. hære. & l. cum duob. §. quidam Sagariam. ff. pro socio.

De usura circa cambia.

S Y M M A R I U M.

- 284 **M**utuum quoduis cum pacto, ut mutuans affeciret usura.
 285 Mutuum pecunia ab uno numerata affecurando eum absque pacto.
 285 Affecuratio licita, & uilis.
 285 Usuras nauticas esse nunc ueritas quo sensu.
 286 Usura non est aliquid pro fideiussione accipere.
 286 Cambium quid, & quid sit siccum: est septuplex.
 286 Pecunia eadem numerata plus alij ualet.
 287 Permutatio antiquior emptione, & licita etiam in pecunia.
 287 Pecunie finis peculiaris quis: & qui alij septem, in quos locari potest pretio,

licet non mutari vel commodari.

- 287 *Commutatio omnis æqualem ualorem commutatorum requirit.*
 287 *Cambium etiam pecuniæ pro pecunia, utriusque ualorem æqualem requirit.*
 287 *Permutatur id, quod est, pro eo, quod nondum est.*
 288 *Cambium primum per officium mutuandi licet, sed non est in usu.*
 288 *Cambium secundum per minutum licet etiam priuatis, etiam in Hispania.*
 288 *Pecunia cur maiori pretio præfixo exponi potest.*
 289 *Cambium tertium per litteras licet, quattuor seruatis: & quod merces cambientis incerta.*
 290 *Cambium tertium de uno loco ad alium ualet, sed non de tempore ad tempus.*
 291 *Cambium quartum translationis realis licet.*
 291 *Pecunia ut merx est uendibilis, sed non ut est pretium.*
 292 *Cambium quintum ratione interesse ueri, sed non falsi lucri.*
 293 *Cambium sextum per custodiam pecuniarum licet.*
 293 *Campfor capit, & reddit pecuniam dupliciter re, & chirographo.*
 293 *Deponens qui apud campforem gratis custodientem usurarius.*
 294 *Cambium septimum præsentis pecuniæ pro absente licet, hoc seruato.*
 294 *Contractus nominati, & innominati in hoc pares.*
 294 *Pecunia una octo de causis plus ualet, quam alia.*
 295 *Pecuniæ pretium auctoritate priuata, ut mutari potest.*
 295 *Mutuans pecuniam alicubi, quando plus recipere potest alibi.*
 295 *Pecunia præsens tanto plus ualet absente, quanto distantior. & nu. 296.*
 297 *Cambia usitata pecuniæ minoris pro maiore, ut liceant. nu. 298. & 299.*
 300 *Bulla Pij V. de Cambijs. & 301.*
 302 *Mutuare Regibus sub usuris, ut licitum.*

Entesimouigesimosexto peccat mortaliter contra hoc septimum præceptum, qui quærit lucrum notabile ex cambijs siccis, vel realibus contra iura naturalia, diuina, uel humana iusta, exercitis. Pro cuius & aliorum intellectu, inferemus huic ad id opportuno loco summam Commentarij ca. fin. de vsur. quod est vnum de quinque prædicto Manuali adiunctis; quorum summam huc pertinentium huius Latini opportunis locis inferere in eius præfatione promissimus.

Summa igitur prædicti Cōmentarij huic loco opportuno inferenda est, & in primis quinque numeris habetur, & principium illius capituli aliter intelligitur a gl. Ostien. Ioan. And. & alijs in illud Commentantibus. aliter a Ioan. Maior. Caiet. Silue. Med. & Soto in locis ibi citatis, quos ipse semet olim sequutus fueram: & quæ eorum intellectus nullatenus quadret contextui eius, multis rōnibus perspicue monstratur, licet sit verus
 in se;

284 in se; videlicet, quod mutuare alicui pecuniam traijciendam per loca periculosa, eo pacto, vt mutuarius faciat eam assureare a mutuante, accepto in id aliquo pretio, est pretium vsuræ: quia vltra sortē quæritur mutuanti obligatio, vt assureretur ab eo pretio aliquo accepto. Et q̄ secundus intellectus est, quod mutans pecuniam traijciendam per loca periculosa, suscipiendo periculum in se ob aliquod pretium, est censendus vsurarius. Cuius statuendi ratio noua, & germana redditur, per quã monstratur, non fuisse Gregorio animũ reprehendendi assureationes, quas quotidie in magnam Reipub. vtilitatem fieri videmus: sed neque declarare, quod mutuare cũ pacto, vt mutuarius teneatur facere assureari per mutuãntem, sit vsuræ: quia hoc indubium erat, & indignũ, vt tanta opera declararetur, neque fuisse animũ decernendi esse vere peccatum vsuræ, mutuare suscipiendo periculum in se, & assureando pretio iusto ei, qui vere vult pecuniã per loca periculosa traijcere, & vere vult eam sibi assureari iusto pretio. Quia hoc corã Deo, & in foro consciẽtię licitum est, ut ibidẽ monstratur: sed fuit a nimis obuiañdi quãplurimis vsuris palliatis, quæ siebant mutuando cum assureatione, suscepto pro ea pretio, quãplurimis, qui uolentes sibi mutuari, & nõ inuenientes qui gratis mutuarent, fingebant se uelle traijcere pecuniã in alias terras, & uelle sibi eã assureari, addito pretio iusto, quo inuenirẽt mutuatores. Obuiauit autẽ inducendo præsumptionem iuris, & de iure, qua q̄ hoc faceret præsumeretur vsurarius: & ita nõ dixit, eũ, qui hoc faceret, esse vsurarium: sed censendum, hoc est, præsumendũ esse vsurariũ. Quæ prouisio digna fuit sanctitate & eruditione Gregorij noni. & firmatur ratione prædicta, per quam soluentur argumenta, per quæ prædicti, & etiã nos olim intellectum communem reliquimus.

285 In nu. 6.7. & 8. habetur, quod confitenti se mutasse pecunias alteri, earũ securitatẽ deposcenti, quo eas mari, aut alijs periculosis locis transferret: & sine fraude ipse eidem securitatẽ præstitit pretio, quo ab alio eã accepturus erat, nulla restitutio est præcipienda a confessario. Et q̄ principio illius cap. solum est locus in mutuante pecuniã numeratam, quod multis fundamentis probatur. Et q̄ illud communiter receptum, usuras nauticas esse prohibitas per ius Pontificiũ prædicti cap. intelligẽdũ esse illas ueritas quo ad forum exterius, si ob mutuũ pecuniæ numeratæ accipiantur: & etiã quo ad interius, si propter pecuniã, aut alterius rei mutationem sumuntur: sed non si, & quatenus ob solam securitatẽ præstitam recipiuntur, (nulla ratione habita saltẽ principali mutationis certæ quantitatis) modo non accipiantur maiores, quàm ab alio tertio pro eadẽ securitate reciperẽtur. quæ est noua, & singularis resolutio. Et q̄ errat impius Molinæus in locis ibi citatis, asserens licere mutuãri accipere usuras a diuite. Quia prædictũ cap. nauiganti. habet, non licere usuras accipere ab his, q̄ traijciũt pecunias i partes vltra marinas causa

negotiandi; quod palam est nõ fieri a pauperibus. Et q̄, quidquid Lau-
rētius dubitet in loco ibi citato, fideiussor potest accipere aliquid pro fi-
deiusione, l. hoc iure. §. j. ff. de dona. vbi hoc notat Bar. receptus, quū per
supradicta asscurans possit pro securitate aliquid accipere, & fideiussor
fit in effectu asscurator, & nõ capit vi mutui: sed vi fideiusionis, modo
cesset fraus; qualis esset, si nollē tibi mutuare, nisi mihi fideiussorem N-
præstes, quo cū conueni, vt pro eo certum quid accipiat inter nos partiō
dum, aut q̄ liberatus a me a fideiusionis, illud mihi tradat: aut nolens
sine lucro mutuare, mitto te ad fratrem meū, aut aliū, cui pecunias mihi,
qui tibi eas mutuet cum pacto, vt ego pro te fideiubeā, & postea nolo fi-
deiubere, nisi certa aliqua re mihi abs te data, quamuis teneri etiā posset
his casibus, nõ inesse usura, cū nihil vi mutui taciti, vel expressi accipia-
tur: sed solū vi alterius cōtractus lōge differentis ab illo iuste illi appositū.

In 9. & 10. nu cōtinetur, quod cambiū proprie est commutatio vnus
rei pro alia, & quod diuiditur in cambiū pecuniæ numeratæ, & cam-
bium aliarum rerum: quia multis de causis infra expressis, alia pecunia,
plus ualet uni, quā alia alteri, & ecōtrario. Et quod cābium, ut a uulgo
usurpatur, est omnis cōtractus pecuniæ pro pecunia nõ gratuitus, siue
sit permutatio, siue emptio, siue depositum, siue quis alius. Et diuidi-
tur in reale, & siccum. Et quod cambiū siccum, iuxta S. Anton. & alios
Theologos, ibi citato, est cābium fictum, & nõ uerum; & sic accipiunt
in Extrauag. Pij V. infra ad uerbum, nu. 299 relata. Sed Laurentius in
Cōment. citatus, qui ante omnes de hoc meminit, dicit, cambiū siccū
esse, quo campsor prius dat, quā accipiat. quod ipsum etiam Silu. ait in
uerb. usura 4. Et quia dat antequam accipiat, dicitur siccum. Reale uero
contra, quo campsor prius accipit pecuniā, quā det. Et q̄ aliæ diuision-
es Caiet. Medin. Soti & aliorum non uidentur utiles. Et quod ea mēte
omnium potest utiliter dici, septem esse genera cambiorum. Primum, ra-
tione officij mutuandi; q̄ non est in usu. Secundum, per minutum, quo
præsens pecunia pro præsentis commutatur. Tertium, per litteras. Quar-
tum, per translationem. Quintum, ob interesse. Sextum, pro custodia.
Septimum, per commutationem pecuniæ præsentis pro absente.

287 In nu. 11. & tribus seqq. continetur, q̄ permutatio est antiquior em-
ptione, quæ cœpit post inuentam pecuniā numerata, & quod pecunia
fuit inuenta, ut esset pretiū, quo necessaria uitę emerētur, & ut rerū ue-
nalium esset mensura quædam publica. Et q̄ postea sequuta est permu-
tatio pecuniæ pro pecunia, & ars cābiendi, quæ est ars negotiandi pecu-
nijs ultro citroque dandis, & accipiendis: & quod licet Arist. non sit uisa
licita: tamen ordinata ad quærendam sustentationem, uel aliū finē ho-
nestū, etiā Christianis, licet, ex mente sancti Tho. ibi citati & recepti. Et
quod licet primus finis pecuniæ sit emptio & uenditio: sunt tamē alij se-
ptem secundarij, in quos ea licite utimur, cambiādo, permutando, opes-

osten-

ostentando, ornando, aspectu eius delectando, & iure, siue succo eius medicando. Et quod excepto mutuo, & comodato, licite præbens eam potest capere pretium pro eius usu: qui autem mutuat, & fingit se locare in aliquem usum prædictorum, in quo pro usu eius aliquid accipiat, peccat coram Deo cordium scrutatore. Et quod in omnibus commerciis, & contractibus iustitiæ commutatiuæ est seruanda æqualitas, ita quod tanti valeat acceptum, quanti datum: & e contrario, secundum omnes ibi citatos, præsertim Scotum in 4 lib. sent. dist. 15. q. 2. art. 2. Et ita sicut in emptione iusta tanti debet ualere merx, quanti pretium pro ea datum, & tanti usus rei locata, quanti pensio pro ea soluenda, & tanti equus dandus pro multa, quanti mula pro equo danda. Et consequenter in commutatione, & cambio pecuniæ, tanti debet ualere danda, quanti accipienda: & quod huic consequens est, quod nullo cambio, in quo pecunia pro pecunia datur, potest accipi aliquid ultra iustum ualorem pecuniæ, quam dat ratione cambij, quatenus est permutatio, nisi adiungatur alia iusta ratio accipiendi. Quia si cambium aliarum rerum, quod est naturalius, antiquius, & magis necessarium, non est iustum, nisi seruata æqualitate ualoris utriusque rei campse, a fortiori cambium pecuniæ pro pecunia non erit iustum, non seruata æqualitate ualoris, utriusque pecuniæ. Et quod qui dat nunc pecuniam pro alia maiore post unum, uel duos, uel plures menses reddenda, iniuste facit per prædicta, quia uult accipere rem maioris ualoris pro re minoris, nisi, per mutationis, Immo secundum Ostien. ibi citatum admittit usuram pessimam, & quod non est necesse ad iustitiam permutationis, quod Silu. & Sotus ibi citati aiunt, quod res accipienda per permutationem, iam sit in rerum natura, & in domino eius, cum quo res alia permutatur; quia nullo iure id cauetur: neque, ulla ratione probatur: immo contrarium ostenditur, eo quod res nondum nata emi, uendi, & promitti potest, per ibi citata.

288 In 15. nu. & trib. seqq. continetur, quod prædictum primum cambium per officium licitum est: nam, quidquid aliqui ibi citati dicant, posset constitui a reipublica officium mutuandi egentibus. cum salario de publico constituto: immo, & præstituto aliquo paruo lucro reddendo a mutuatariis ultra sortem pro labore officiarum inltar montium pietatis, quod ibi copiose probatur.

In 19 & 20. nu. continetur, quod iustum est secundum cambium, uocatum vulgo per minutum, quo quis cambit presentem pecuniam pro presentibus; puta, nummos minoris ualoris pro nummis maioris: uel contra; puta quadrantes pro Iuliiis, uel Iulios pro scutis: aut contra, modo fiat ex eo officio a reipublica in hoc cum moderato lucro instituto, secundum plerisque omnes. Et quod credimus esse priuatis licere accipere aliquid exiguum, minus quam quod campfori assignatur, non sola ratione cambij, sed alicuius interesse singularis, laboris, temporis, impedimenti, & aliorum incommoditatum. Et quod licet legibus Hispaniæ uetitum sit, ne quis officium campforis sibi auctoritate propria sumat, non est tamen speciatim uetitum

priuatis, ne cambiant priuatim occurrente occasione sine officij cāpso-
ris specie, licet iuste vetari possit ex causis ibi expressis. Et q̄ habens aliq̄
monetam, quæ ratione materiæ, vel alicuius singularis interesse pluris
saltem sibi valeat, q̄ publica lege æstimetur, potest illam permutare pro
alia, recepto illo pluri, præsertim in foro conscientiæ. Quia, quidquid di-
cat Medina, quamuis illa moneta æstimata sit a republica certo pretio,
ad vsum suum principalem, qui est esse pretium, & licet nemo cogi pos-
sit ad dandum pro illa maius pretium, quàm cōstitutum: propter tamē
aliud secundarium vsum, & singulare interesse, iuste potest aliquid am-
plius accipere. quod etiam Sotus affirmat. Et q̄ hoc cambium est iniu-
stum, quoties campfor plus lucri, quàm sit lege, vel consuetudine statu-
tum recipit, & quoties pecuniam adulterinam, prauam, fractā, aut vfu
non receptam compermutanti tradit, aut eum in pretio decipit.

289 In nu. 21. & alijs decem seqq. continetur, quod tertium cambiū, voca-
tum per litteras est iustum, & reipub. necessarium: quia per illud virtua-
liter transfertur pecunia de vno loco in alium, quamlibet remotū, virtu-
te litterarum, quibus efficit campfor, vt tradatur tanta pecunia in alio
loco, quanta ei datur, in quo ipse dat litteras, & aliquid amplius pro iu-
sta mercede. Et quod dicitur cambium per litteras, quia communiter
fit per eas: quamuis etiam fieri possit per nuntium, vel per ipsum cāpso-
rem. Et quod ad iustitiam requiritur. Primò, vt seruetur æqualitas valo-
ris inter pecuniam datam, & accipiendam. Quia in omnibus contracti-
bus tam nominatis, quàm innominatis, seruanda est æqualitas rerum
commutataram, iuxta prædictam omnium, præsertim Scoti, sententiā.

Secundò, quod campfor non accipiat plus iusta mercede: & quod il-
la non crescit ex eo solo, quod tardius sit accipienda pecunia virtute lit-
terarum, vel eo quod a principio non traditur ei pecunia, vel pars eius,
sed expectat solutionem vsque ad tempus, quo certum fiat litteris satis-
factum esse: neque decrescit ex eo, quod tota pecunia statim soluatur,
vel intra breuius tempus solito, quia per dicta supra eodem cap. nu. 228.
propter anticipationem, vel dilationem solutionis, iustum rei pretium
nec augetur, nec minuitur.

Quare, qui minoris cambiunt, accepta præsentī pecunia per litteras,
quas vocant cambii, q̄ dilata solutione per litteras, quas vocant crediti,
non possunt excusari, si iustum summum pretium mercedis excedant,
quamuis intra latitudinē iusti pretij pluris cambire possint, dilata solu-
tione, q̄ statim facta, per d. eo. nu. 239. & infra c. 23. nu. 78. Excusari, in-
quam, nō possunt ratione mercedis huiusmodi cambij, licet ratione in-
teresse veri aliquando forte excusari possint, iuxta infra dicenda. Et q̄
tertio requiritur, quod campfor, qui dat pecunias soluendas in alijs
quamlibet remotis locis, sciat vel probabiliter credat, quod persona, cui
eas dat habeat pecunias, vel fidem, & voluntatem satisfaciendi litteris,
quas

quando soluendis illis sibi tradit, quod satis probat prædicta. Extrauag. relata infra, num. 299. Et quod alioqui vsuram iniquam admittit, & iniquiorem si eas tradit cum pacto, quod si non soluantur intra tres menses ibi campfori ab eis, ad quos remittitur solutio, soluantur intra sex menses Romæ cum lucro cambij, quo ibi erat soluendo, & lucro recambij Romæ soluendo. Addo nunc quarto esse necessarium, vt locus, in quo est soluenda pecunia, longe distet a loco, in quo dantur litteræ. Alioqui enim esset cambium de tempore ad tempus, quod non licet, & non de loco ad locum, quod licet, vt ex eodem Comment. num. 67. colligitur, & satis probatur prædicta Extrauag.

290 Et q̄, attento solo iure naturali, & diuino, æque iuste potest fieri hoc cambium per litteras de ciuitate vnius Regni ad aliã eiusdem, sicut ad aliã alterius Regni: quod & Sotus sibi cõtrarius in locis ibi citatis tenet: quamuis in aliquot Regnis iure humano id prohibeatur ad tollẽdas palliatas vsuras, inducendo præsumptionem earum: quod tñ cessante fraude, & fictione non ligaret in foro conscientiæ: arg. c. tua. & c. is quib. de spons. & ibi notat. modo tanto minus lucri acciperet campfor, quanto minus interuallum inter vtramque ciuitatem interiaceret, quod multis rationibus ibi probatur. Immo, & cõcluditur, q̄ iura illa particularia humana, quantum profunt vno respectu, tñ obsunt altero. Et q̄ prædicta iura particularia deberent restringi ad cambia, in quibus campfor dat pecuniam in uno loco, & accipit litteras de soluendo ei illam in alio: & nõ extendi ad illa, in quibus campfor prius recipit: quia per illa solet frequenter usura palliari: per hæc aut non; immo multum commodari habentibus necessitatem transferendi pecuniam suam secure in alium locum. Et quod laudanda fuit lex bo. mc. Caroli V. qui præscripsit presium moderatum, quo campfores suorum Regnorum cambirent: quæ tamẽ, iuxta id, quod ibi præfagiimus, non fuit vsu recepta: quamquam nihil aliud per eam fiebat, quam reductio mercedis cambientium ad quantitatem, in qua nos eam cognouimus etiam post annum 1530. quando translatio vnius ducati Salmantica Romam fiebat minoris grosso siue dimidiato Regali: quæ tamen nunc constat tribus fere Iuliis, siue Regalibus: & contra, Roma Salmanticam fiebat vno Carolino, siue tribus quartis Iulii siue Regalis, & nunc constat fere quattuor Iuliis. quæ carissima nescio qua iustitia coram Deo defendi possit.

291 In nu. 31. & duob. seqq. continetur, quod licitum est quantum cambiũ, per translationẽ realem, quod fit prius emendo, vendendo, permutando, aut per aliũ contractum innominatum, quærendo pecuniam valentem minoris in aliqua prouincia, q̄ in alia: eo quod ibi non recipitur, vel eius materia non tanti ibi, quanti alibi æstimatur: aut quia est deformata, fracta, rasa, resecta, aut iniusti ponderis, & postea realiter transferendo in aliã, vbi aliquo respectu plus valet. Et quod pecunia emi, & vendi potest.

test, quidquid aliqui dicant cum Soto, qui licet neget, eam emi posse, cōcedit tamen posse permutari, non solum tamquam simplex metallum, sed etiam tamquam monetam, quæ octo rationibus, pluris, uel minoris iusto pretio lege, & statuto valere potest. Quæque considerata ut quædam merx, est res uendibilis, & ut Sotus ait, campfibilis; licet non considerata, ut pretium.

- 292 In nu. 34. & seqq. continetur, quod licitum est quintum cambiū, quo campfor recipit aliquid ultra sortē veri interesse damni emergentis, uel lucri cessantis, quod incurrit campfor cessando ob id ob alio iusto cambio, uel mercimonio, ut proximi necessitati cambiendo succurrat cū pacto soluendi ei tantum, quantum fuisse aliter lucraturus; quia & mutua re sic liceret per dicta supra eod. cap. nu. 239. Dixi: Cessando; quia secus esset, si non cessaret, ut mercator, qui quamuis mutuaerit unam pecuniam, mercatur alia tantum, quantum mercaretur, si non mutuaerit illam. Quibus addo nunc, Pium V. per extrauag. infra transcriptam statuisse, ne a principio certum interesse præfigi possit in cambiis.
- 293 In nu. 36. & quattuor seqq. continetur, quod licitum est et sextū cambium, quo quis lucratur ob custodiā pecuniarū, ut lucrantur argentarij, siue bancharij auctoritate publica constituti ad custodiēdas pecunias, quas iudices iubent apud eos deponi; quasq; alij singuli deponunt, ea lege, ut hēant eas paratas ad reddendum, simul ac petita fuerint, hēantq; librum rōnum depositarum, & redditarū, salua iusta mercede pro tpe, quo penes eos fuerint; quia hmoi officium est utile reipub. & dignum salario publico, uel priuato. Et quod et auctoritate priuata fieri potest, ut aliquis hēat custodiam pecuniarum talium, uel taliū personarū uolentium prædicta lege, siue pacto apud eos suas pecunias deponere; quia id in effectu est cōtractus locationis ex parte campforis, uel depositarij, & conductionis ex parte deponentium, q̄ iustum esse clamant oēs tituli, de locat. & conduct. Et q̄ duob. modis fit depositio pecuniæ apud campforem; s. numeratione, & traditione chirographorum acceptatorū ab eis pro pecunia numerata. Et q̄ duobus et modis fit redditio; s. numerādo, & tradendo chirographos, quib. rogat alium campforem, ut pro eo numeret. Et q̄ non est uerū id, quod Sotus, & aliqui mercatores dicunt, in Hispania campfori deberi quinque, de mille cum redditur in numero, cui-cunque reddatur, & cum per chirographum nihil. Tum quia nulla talis lex est. Tum quia contra oīa iura est, q̄ alius a deponente ei teneatur sol uere præfata quinque, quæ deponens debet ob custodiam, & prædictas rationes campforum. Quæ quidem allegatio licet esset iustissima, mihi tñ aliquando capiēti pecuniam uirtute chirographi e longinquo remissam parum profuit. Et q̄ nulla certa merces uidetur esse præstituta prædictis campforibus pro prædicta custodia, & opera iure cōi, neque particulari saltem Hispano: & ideo, cessante conuentione, definienda est

Boni uiri arbitrio, pensatis pensandis. Quamquam video, quod in urbe non solum non soluitur propter hoc banchariis: sed etiam habetur, & agitur ab eis gratia deponentibus. eo quod lucentur utendo pecunia deposita in cambiando, & negociando. Immo in aliquibus partibus Hispaniarum, & Galliarum, etiam gratia refertur reddendo 6. uel 7. pro centum in anno. Licet certum sit, hos postremos usuram committere, si ex pacto expresso, uel tacito ea accipiunt: & illos primos, si ex pacto custodiunt gratis pecunias depositas, & facultatem utendi pecunia accipiunt pro salario custodiae sibi aliis debito, ea lege, ut parati sint eas reddere simul, ac petuntur, & utrosque obligatos esse soluere iustam mercedem, nisi post custoditam pecuniam, gratis ea condonetur. Quia, ut dictum est supra eo. cap. nu. 180. pecunia deposita facta facultate depositario illa utendi, mutata censetur. Et ideo quidquid ob eius usum ultra sortem ex pacto expresso, uel tacito accipitur, usura est. Dixi: Post custodiam: quia donatio antea facta uim pacti usurarij haberet, ut ex se patet.

294 In nu. 41. & 11. seqq. continetur, quod est licitum septimum cambium, quod fit per commutationem praesentis pecuniae pro absente: & quod nil refert quo ad hoc, an commutatio fiat per emptionem, quae est contractus nominatus: aut per permutationem, uel per contractus, do, ut des, uel facio, ut des, &c. qui sunt innominati: quia licet contractus nominati ab innominatis differant quo ad aliqua: quo ad hoc tamen non differunt, ut dictum est supra eo. nu. 287. Quia sicut emptio, & uenditio redduntur iniustae ex inaequalitate valoris mercis, & pretij, & ex augmento pretij ob dilationem solutionis, & diminutionem eiusdem per anticipationem solutionis, ita est permutatio, & contractus do, ut des, & alij innominati. Et quod ex hoc inferitur nil referre, an contractus quo campfor dat, det accipit pecuniam in uno loco, ut det, uel accipiat eandem cum lucro in alio, appelletur emptio, uel uenditio, ut Caie. ait, aut permutatio, ut Sotus, & alij quot alij, aut do, ut des, aut do, ut facias dare, uel facio dare, ut des &c. quod iuri propius uidetur. eandem. n. mensuram iustitiae eius, quocumque nomine appelletur, metienda est. Et quod, ut dictum est, secundum Sanctum Tho. & receptam sententiam, pecunia, etiam quatenus pecunia est, commutari potest, & ex eius commutatione negociando lucrum quaeri. Et quod octo possunt esse in causa, quare una moneta potest ualere plura, uel minoris, quam alia. Primum diuersitas metalli. Secundum, diuersitas bonitatis eiusdem metalli. Tertium, diuersitas formae, & ponderis. Quartum, diuersitas locorum. Quintum, reprobatio totalis, uel partialis. Sextum, et per diuersitas. Septimum, copia, uel defectus. Octauum, absentia, uel praesentia. Et quod una pecunia numquam ualeat plura, uel minoris ex eo, quod citius, uel tardius danda, uel accipienda sit: in quo grauer multi mercatores, & mutuantes errasse uidentur. Et quod qui centum ducatos mutuat ad annum, si intra illud crescat eorum ualor auctoritate publica, debent solui eidem

eidem totidem in fine anni, si eos eousq; erat seruaturus, vel mutuauit cum pacto, vt redderentur ei centum alij, eiusdem metalli, & forme, siue maioris in fine anni valerent, quidquid Sotus, cui respondetur ibi scribat. Immo, & si non erat seruaturus eos, neq; fecit prædictum pactû, sed simpliciter mutuauit illos aureos in auro, secundum Barto. cõter receptum. Et quod sicut quælibet alia merx plus valet, vbi est inopia eius, quam copia, ita nummus aureus pluris valet, vbi est magna inopia auris: & argenteus ubi est magna inopia argenti: quia pecunia, vt prædiximus, quædam merx est. Pro quo vltra alia citamus legem in hoc singularem, quæ 4. est ff. de eo, quod certo loco.

- 295 In nu. 63. & 14. seqq. continetur, qd non obstat prædictis, qd auctoritate publica constitutum est pretium monetæ publicæ, qd non põt mutari priuata, neq; qd aurei non valeant plures Iulios, uel Regales tẽpore inopiæ eorũ, q̃ copiæ: quia id est verũ eo respectu, quo est pretiũ, & quo ad effectum cogendi quem ad accipiendum eos pro pluri: non tamẽ eo respectu, quo sunt merx, & commutabiles, siue commutabiles, & quo ad effectum vendendi uolenti eos quærere, præsertim data eorum penuria: quod in vrbe passim factitatur. Nam, ut audio a fide dignis, licet pretiũ scuti aurei statutum expresse a Principe sint undecim Iulij, & tacite per consuetudinem ascenderit ad undecim cum dimidiato: tñ ppenuriã solet commutari cum quærente scuta aurea in auro, additus uno duob; uel tribus obolis, siue baiochis: licet nemo cogatur illo pretio accipere. Et qd pretium pecuniæ in nundinis augetur ob multitudinem uolentiũ accipere per uia cambij, & ob paucitatem uolentium cambire: & e contrario, minuitur ob paucitatem uolentiũ capere, & multitudinẽ uolentium dare. Idem tñ limitandum esse ad multitudinem uolentium dare, uel accipere per uiam cambij liciti, sicuti aliarum mercium valor crescit per multitudinẽ uolentium eas iuste emere, non aut per multitudinem uolentium eas rapere, uel furari. Et qd ducatus pluris ualet in Lusitania, quam in Castella, & qd Marapetini Castellæ æquatur Reais Lusitaniz. Et consequenter, qd mutuans centum ducatos in Lusitania iuste capere põt aliquid ultra centum in Castella, & e contrario mutuans centum in Castella, iniuste accipit centũ integros in Lusitania, si alia rõ accipiendi, q̃ mutui non interueniat. Et idem dicendum de alijs locis, in quorum altero minoris, uel pluris ualet, quã in altero. Et sic qui mutuat centum ducatos in Hispania noua, non põt capere totidẽ integros in ueteri, nec in Italia, & minus in Gallia, & Flandria: & qd pecunia pns pluris ualet ex se, q̃ abfens præfenti ceteris paribus; eo qd ex se requirit laborem, impensam, & periculum in traducendo, secundum Cald. quod auctoritate Caiet. Silu. & Med. & rationib; firmis contra Sotum probamus, licet per accidens contingat, ut sine labore, & impensa euentis possit deferri abfens: quia satis est, quod ex se sine illis fieri nõ possit. Et cõsequenter,
- quod

quòd recte consuluit Cald. in consil. 11. de vsur. iustum fuisse emptione, qua quidam Genvæ centum ducatis præsentibus emit centum, & sex existentes in Alexandria. Et quòd eadē ratione sola lege naturali, & diuina attentata, posset quis iuste emere centum ducatis præsentibus Medinæ, centum & vnum existētes Hispali, quāuis sint ciuitates eiusdē Regni Castellæ. Et quod tanto minoris potest emi absens, quanto maior est distātia. Et consequenter, quod aliquando absentia efficit, quòd ducatus absens valens pluris in loco suo, quā p̄sens in loco suo, æqualis pretij sit in loco præsentis minoris valoris, & aliquando minoris, & aliquando maioris, iuxta distāntiam locorum maiorem vel minorē vtriusque, & iuxta differentiam maiorem valoris vnus, & ualoris alterius: cuius exempla ibi ponuntur. An autem sicut absentia pecuniæ minuit eius ualorē, ita & præstatio eius absens, & futura post annum, uel aliud tempus maius, uel minus futura minuatur ualorē eius, ita quòd præstatio eius præsens ualeat plus, quā illa, magnæ quæstionis uidetur; Ad quam faciunt adducta supra ad probandum, quòd debitum post aliquot tempus potest emi iuste pretio minore præsentis supra eod. cap. nu. 230.

296 In nu. 63. & seqq. quod in principalibus emporijs Hispaniæ, Galliæ, & Belgij habentur tres, uel quattuor nundinæ cerris t̄pis interuallis distinctæ. Et quod sunt aliqui, qui habent magnam quantitatem pecuniarū, quibus nullas merces emunt: sed in fine prædictarū nundinarum tradunt eas iisdem, quibus antea, uel aliis uolentibus, eas accipere soluendas in nundinis in aliis ciuitatibus eiusdem, uel aliorum Regnorum proxime futuris, cum aliquo certo, uel incerto lucro, & in fine aliarū nundinarum recipiunt illam quæritatem cum illo lucro per se, uel per suos institores, siue actores: & statim tradunt eas aliis, uel eisdem soluendas in nundinis, uel alijs terminis statis alterius ciuitatis, & in fine illorum faciunt, quòd in proxime præteritis. Et ita non solum conseruant suā pecuniam, sed et eius lucro uiuunt, & ditantur. Et quod non abs re dubitatur, an hoc genus cambij liceat. Quibus nunc addo, esse huic dubio simile illud, in cuius solutione substituimus ante aliquot menses D. Emanuel a Sa Doctor doctissimus iuxta, ac pijsissimus, magnū Illustrissimi ordinis Societatis Iesu ornamentū, & ego, interrogatū a quodā Reuerēdisimo aiarum salutis sue gentis sitienti ep̄o; An sit licitum illud genus cambiendū, quo tota Italia hodie formaliter, & reliquum orbis uirtualiter utitur, uti dicitur? Nepe quod multi habentes pecuniam numeratam, & nolentes, uel non potentes uti arte mercandi, nec emere prædia, quorum reditu se sustentent, utuntur arte cāpsoria in hunc modū. Quòd Genue, uel alio in loco Italiæ, dant proscuto Marchæ, quòd ualet Lugduni 67. . . . soluendo ibi in proximis nundinis 65. uel 66. plus uel minus prout fuerit prolixius, uel breuius t̄ps inter dationem, & solutionem: nūquam t̄n dant 67: quia tunc nihil lucrarentur, & accipiunt ab his, quibus dant pecuniam, litteras, ad quosdam

quosdam tertios, qui illa scuta in illis soluât sibi, vel actoribus suis, qui rursus dant illa scuta sibi soluta eisdem, vel alijs, soluenda Genue, vel alibi in terminis ad id solitis, cum auctario certo, vel incerto determinâdo a deputatis in id: & mox illa scuta soluta cû auctario prædicto, dant eisdem, vel alijs soluenda in alijs nundinis proximis Lugduni, dando, ut prædictum 65, uel 66. &c. pro scuto Marchæ: & ita continuo suo câbia renouantes suas pecunias augent. Vtriusq; dubij similitudo colligitur ex eo, quod in utroq; genere cambij campfor dar pecuniam alibi, & alio tpe soluendam cum aliquo auctario certo, vel incerto. Et quia vtriusq; resolutio est pernecessaria omnib. omnium fere negotiatorum totius orbis Christi confessariis eam faciam diuina ope, quam breuissimam.

Pro parte negatiua facit, q̄ hi videntur in effectu mutuare, & accipere aliquid ultra fortem propter dilationem temporis, quod est vsura. ca. in ciuitate. de vsur. cum citatis supra eod. nu. 210.

Pro affirmatiua uero facit, q̄ infinitus est numerus Christianorum honestorum, qui hac arte uiuunt. Nam non solum mercatores, & câpsores, qui eam palam exercent: sed quamplurimi alij diuites, infimates, mēdiocres, & summates, etiam ecclesiastici, utuntur ea, deponendo, seu cōmendando suas pecunias campforibus, uel mercatoribus, prædicto modo negotiantibus, cum pacto, uel intentione principali, ut eis cedant partes incertæ, uel certæ lucri incerti, pro quantitibus a se commendatis: qui omnes confitentur, absoluuntur, & cōicant quotannis: & temerarium uidetur, eos omnes, & eorum confessarios damnare. Facit item, q̄ ut ait Cald. in d. con. sine huiusmodi cambijs omnia commercia cum extraneis Regnis cessarent, & propria pauperiora fierent.

297 Pro resolutione igitur eorū dico. Primò, non posse illa defendi, nisi per reductionem ad aliquam septē specierum cambij supradictarum, & quòd nō possunt reduci ad primam, neque ad secundā, neque ad quartam, neque ad sextam, ut palā est id perpendere volenti. Secundò, quòd nullatenus possunt illa defendi, quatenus eo maius auctariū accipiunt, quo plus temporis interiacet inter dationem & solutionē, nisi ratione veri interesse: quia id lucrifit ratione dilationis temporis ad soluēdum, quod nullatenus licet, ut prædictū est supra eod. ca. nu. 210. Tertiò, dico quòd possunt saluari reducēdo ad tertium & quintum, modo pecunia, quæ datur in cambium, alibi soluenda sit destinata mercaturæ, vel rebus frugiferis emendis; ita quod causa principalis, quare cessatur ab illis, sit illius datio ad cambium modo item seruentur illa, quæ in illis seruanda esse supra diximus, & prædicta Extrauagās requirit. Quartò, dico, quòd etiam defendi possunt, quatenus reduci possunt ad septimū, quo pecunia absens maior emitur, vel cōmutatur p̄senti minori, vel datur pro ea. Quia ut supra nu. 292. dictū est, pecunia absens suapte natura minus valet, q̄ p̄sens eam vendēti, commutanti, vel aliàs danti. Oportet autē, quòd

quòd in eis feruentur illa, quę in illa specie cambij seruāda esse diximus; & consequentur aduertant, an eadem pecunia in eo loco distanti ualeat pluris quàm in præsenti, & collato illo pluri cum minori, quo propter absentiam ualeat, reducant ad æqualitatem; quę, ut prædictum est supra eod. nu. 277. in omni commutatione, quocunque nomine censeatur, lege ipsa naturali & diuina requiritur. Quare, si eadem pecunia pluris ualeat Lugduni, quàm Metinæ, carius debet emi Metinæ, quàm eadē pecunia existens Metinæ emenda esset Lugduni; & e contrario. Quo forte iustificatur cambia illa, quę passim fiunt a Metina Vlyssipponem, & Vlyssipponem Metinā: licet enim tam distet Vlyssippo a Metina, quàm Metina ab Vlyssipponem: longe tamē minoris emitur Metinæ ducatus existens Vlyssipponem, quàm ducatus existens Metinæ ematur Vlyssipponem: quia idem ducatus pluris ualeat Vlyssipponem, quam Metinæ.

298 Aduertant item, quòd, sicut necessarium est ad iustificandam emptio-
nem, commutationem, uel dationē, ut sit actualiter, uel uirtualiter uera
merx uenditoris, quę ematur, uel cōmutetur, ut præsupponunt l. 1. & 2.
ff. de contrahen. empt. & §. pretium. cum seq. iust. eod. ita etiam oportet
ad iustificationem huiusmodi cambij per reductionem ad septimum, ut
accipiens pecuniam præsentem, & uendens, uel commutans pro illa ab-
sentem, habeat illam in loco solutionis saltem uirtualiter, & quòd dans
præsentem, uere uelit illam absentem emere, uel cum illa commutare:
alioqui esset ficta emptio & mutuum palliatum, & consequenter usu-
rarium & illicitum per dicta supra eod. cap. nu. 229.

299 Dixi: Saltem uirtualiter: quia sufficit, quòd habeat eā sub credito, ita
quòd certo sciat, uel saltē probabiliter credat, quòd tradet eā is, ad quē
destinantur litterę. Aduertant etiam, quòd sicut emens rē aliā absentē
minoris, quàm ualeat communi æstimatione notabiliter, etiā detracto
eo quo minus ualeat propter absentiam, peccat mortaliter, & tenetur ad re-
stitutionem in foro conscientię illius partis notabilis, quę ad iustū pre-
tium requiritur. Ita etiam campfor, qui præsenti pecunia emit absentē,
notabiliter minoris, quàm ualeat communi æstimatione propter illā ab-
sentiam, etiā detracto quo minoris ualeat propter absentiam, peccat mor-
taliter, & tenetur ad restitutionē illius partis notabilis, quę ad iustū pre-
tium requiritur. Et cōsequenter, qui cābiens dat pecuniā minoris ualor-
is, pro pecunia maioris ualoris soluēda alio loco ei, qui nec realiter, nec
credito eā ibi habet, peccat mortaliter, & tenetur ad restitutionē, quā uir-
tualiter usurā cōmittit. Nec ad excusationē sufficit, quod ignoret, eū illā ha-
bere, uel nō habere: sed oportet, ut sciat, uel pbabiliter credat eā habere:
quia ignorantia etiam facti eius, quod oportet scire non excusat. l. quæst. 4.
§. notandum qualis est hec. argu. cap. innotuit. cum glos. de elect.

Quintò, quòd tam in his duobus generibus cābiendi, quam in alijs,
debent seruari contenta in extrauagante Pij V. quę sic habet.

Pius Episcopus seruus seruorum Dei, ad perpetuam
rei memoriam.

300

N eam pro nostro pastoralis officio curam diligenter incumbimus. & infra. Primian igitur damnamus ea omnia cambia, quae sicca nominantur, & ita confinguntur, ut contrahentes ad certas nundinas, seu ad alia loca cambia celebrare simulent, ad quae loca, ij, qui pecuniam recipiunt, litteras quidem suas cambij tradunt: sed non mittuntur, uel ita mittuntur, ut transacto tempore, unde processerant, inanes referantur, aut etiam nullis huiusmodi litteris traditis pecunia ibi denique cum interesse reposcitur, ubi contractus fuerat celebratus. Nam inter dantes, & recipientes usque a principio, ita conuenerat, uel certe talis intentio erat, neque quiscquam est, qui in nundinis, aut locis supradictis huiusmodi litteris receptis solutionem faciat. Cui malo simile etiam illud est, cum pecuniae, siue depositi, siue alio nomine ficti cambij traduntur, ut postea eodem in loco, uel alibi cum lucro restituantur. sed & in ipsis cambijs, quae realia appellantur, interdum (ut ad nos perferuntur,) campores praestitutum solutionis terminum lucro ex tacita, uel expressa conditione recepto, seu etiam tantummodo promisso, differunt. Quae omnia nos usuraria esse declaramus, & ne fiant districtius probibemus.

Porro, ad tollendas quoque in cambijs, quantum cum Deo possumus occasiones peccandi, fraudesque sceneratorum, statuimus, ne deinceps quisquam au deat, siue a principio, siue alijs, certum & determinatum interesse, etiam in casu non solutionis pacisci, neque realia cambia, aliter quam pro primis nundinis, ubi illa celebrantur. Vbi uero non celebrantur, pro primis terminis iuxta receptum locorum usum exercere, abuso illo prorsus reiecto, cambia pro secundis, & deinceps nundinis, siue terminis exercendi. Curandum autem erit, in terminis, ut ratio habeatur longinquitatis, & uicinitatis locorum, in quibus solutio destinatur, ne, dum longiores praefiguntur, quam loca destinatae solutionis desiderant, scenerandi detur occasio. Datum Romae, apud Sanctum Petrum anno incarnationis. Dominicae millesimo quingentesimo septuagesimo primo Kal. Feb. Pon. nostri anno sexto.

301

Nota primò ex hac Extrauag. id, qd dixi supra nu. 286. scilicet, sola & omnia cambia ficta, & simulata hic appellari sicca: & omnia, & sola uera realia, quod colligitur ex uerb. sicca, adiuncto uerbo, & ita finguntur, & uerb. realia, & toto orationis contextu: & ita nõ damnat omnia cambia, in quibus campfor dat prius, quam accipiat, licet omnia illa appellentur sicca, secundum Laurentium supra relatam in nu. 294

Nota secundò ex uersiculo, ut contrahentes, &c. ad iustitiã cãbij per litteras requiri illud tertiu, & quartum, q supra, nu. 285. & 297. diximus esse

esse necessaria; videlicet, quod campfor sciat, vel probabiliter credat, eum, cui dat pecunias, posse soluere ubi promittit, & quod litteræ dentur ad alium locum distantem.

Nota tertio, quod vsura nomine cambij personata est illud lucrum, quod capiunt campfores nomine cambij, vel recabij a debitoribus propter dilationem, quam concedunt eis usque ad proximas nundinas, quod etiam probat cap. consuluit. de vsur. Sed non adeo clare, quod est limitandum saltem quo ad forum conscientia, quando pro uero interesse id caperet, per proxime dicta, nu. 297. & prius supra eod. c. nu. 239.

Nota quarto, quod licet iure communi licuisset ante hanc Extrauag. conuenire a principio, uel postea ante terminum solutionis super interesse uerisimili, ut certum quid solueretur, adeo quod dixit Med. in C. de restit. fol. 132. soluendum esse interesse uerisimile, conuentum a principio, licet in fine appareat nullum futurum fuisse. Cui consentit Sotus lib. 6. q. 1. art. 3. de iust. & iur. Post eam tamen non licet in hac materia cambiorum, licet in alijs sic, quia a iure antiquo non recedatur plusquam exprimitur. l. precipimus. C. de appel. quod tamen limitandum est quo ad forum conscientia, quia de certificatio esset æqua coram Deo: quia hæc lex, ut ex ea patet, fundatur quo ad hoc in præsumptione, cui non est locus in illo foro, c. tua. & cap. is qui. de spons. cum eis adnotat. An autem idem sit in mutuo, quod in cambijs, dubitari possit, & disputando utraque pars defendi. Sed quia hæc lex in hoc est exorbitans a iure communi, iustior uideretur pars negatiua.

Nota quinto, quod non possunt exerceri cambia, nisi quo ad proximas nundinas, uel proximos terminos ad soluendum cambia præfigi consuetus; quod tamen arbitror limitandum esse quo ad effectum carius cambiendi ad secundas, uel tertias nundinas, quam ad proximas. Non enim uidetur Pius prohibere, ne maior dilatio detur debitori sine ullo maiori campforis lucro. argu. l. quod fauore. C. de leg. & cap. quod ob gratiam. de reg. iur. lib. 6.

Nota sexto, quod per hæc soli potest quaestio quotidiana, quam sæpe in urbe fuimus interrogati: An liceat uni Hispano dare alteri Romæ centum scuta, pro centum soluendis ab eo in Hispania cum aliquo augmento? Ad quam breuiter respondemus. Primo, quod non per uiam interesse lucri cessantis, si non habebat illa destinata ad mercandum, uel ad emendum aliquid frugiferum: quia nullum uerum tale interesse pretendere potest, per proxime dicta, nu. 297. Secundo, quod non potest etiam per uiam emptionis, & commutationis rei præsentis cum re absente, si ille nec formaliter, nec uirtualiter habet illa in Hispania, per supradicta eo. n. 297. Tertio, quod potest per uiam emptionis uel commutationis rei præsentis cum absente, si alter uere habet illa scuta, quæ uendit in Hispania formaliter, uel uirtualiter in redditibus beneficij, uel aliorum bonorum, uel in tali credito, quod probabiliter creditur per literas eius destinatas ad aliquem

cognatum, vel amicum tradenda esse ea ibi, per supradicta, eodem nu. 297. Idque duplici ratione. Prima ratione absentia, ob quam uale minus. Secunda ratione valoris: quia plus ualent hic centum, quam ibi totidem. Quarto, quæ licet etiam per uiam mutui; præsupposito, quæ eadē pecunia ualeat hic plus, quam ibi; immo & si non ualeret plus, facta facultate mutuario soluendi in urbe, aut si malit in partibus cum cambio, quo traductio illorum in urbem constabit. quia hoc casu nil uidetur capi ultra sortem, nisi ad summum interesse damni emergentis, præsertim, si, qui dat, eget illis, vel putatur eis opus habiturus in urbe.

Non obstat decisio illa S. Anto. 2. par. tit. 1. c. 7. §. 30. quæ usuram committit, qui campfor Romæ dat alteri centum ad agendum sua negotia soluenda Parisijs intra octo menses cum auctario quinque uel octo, quem sequitur Siluest. verb. usura. 4. quæst. 13. & Gregorius Lopez l. 31. 5. par. titu. 11. Tum quia loquitur de mutuantē, uel de illo, qui sola ratione dilationis datæ ad soluendum accipit aliquid ultra sortem, quod colligitur ex dilatione octo mensium, & ex eo, quod eadem pecunia plus ualeat Parisijs, quam Romæ, quod numquam licet per cap. in ciuitate: de uisuri & cap. ad nostram audientiam. de empt. Supradicta uero procedunt in illis, qui alia ratione, quam mutui, uel dilationis accipiunt plus: puta ratione emptionis rei, quæ minus ualeat ob absentiam, uel ob locū, in quo est, uel ratione interesse lucri cessantis, uel damni emergentis.

Nota octauo, quod id, quod uulgo dicitur, scuta, & ducatos, quibus utuntur mercatores, & campfores in nundinis cambiando, esse maioris pretij, & diuersos ab illis, quibus utuntur in emendis rebus necessarijs mercibus, non est intelligendum, quod ipsi mercatores augent, uel minuunt pretium eorū, uel quod apud eos pluris ualent: sed quod ducatus, uel scutum cum auctario, quod soluendum est pro eo aliud remittendo, uel aliunde remisso ualeat pluris: & quod quantum debeat esse illud auctarium arbitrantur ipsi tamquam boni uiri, & in arte periti, attenda uaria uariorum locorum distantia, & maiore copia uel penuria pecuniæ campfibilis, & merito: quia res indefinite arbitrio boni uiri sunt finiendæ, l. 1. ff. de iure delibe. capit. de causis. de offic. deleg. Unde non omnes ducati cum auctario suo, quibus utuntur in cambiando, sunt eiusdem pretij, sed uarij, & maioris, & minoris iuxta uarietatem locorum, ad quæ, uel unde remittuntur soluendi: & ita non sunt damnandi, tamquam ficticij, ut aliqui, quos in prædicto Comment. sequuti fuimus damnant.

302. Defendere autē illos, qui mutuant sub usuris Regibus, &c. aliquo modo eos cogentibus, nō uideretur facile. Tū quia id iure naturali est peccatum, ut dictū est supra, nu. 211. quale ob nulla mala uitāda admittēdū est, cap. itane. &c. tolerabilius. 32. q. 5. Tum quia pro nulla relicet mētiri. gloss. iuncto textu recepto in cap. si aliquid. 22. q. 4. & mētiri, & ad usuram

ram dare parificari uidentur in cap. super eo. de usur. Tum quia saltem multi eorum ratione interesse non possunt illas accipere: quia pecuniam, quam mutuant, non habent paratam ad exercendam mercaturam, nec ad prædia, & census emendos, ut satis definit Sotus lib. 6. q. 1. art. 3. de iust. & iure. Tum quia ratione cambij non videntur posse accipere: quia non est licitum cambire cum lucro in loco ad eundem, neque in nundinas secundas, vel tertias per prædicta: & Reges capiunt mutuum non soluendum vere in locis extra sua dominia sitis, licet fingant illud in suis litteris: & omnia cambia ficta reprobantur. Tum quia, ut audio, capiunt illas pecunias cum promissione soluendi auctarium ad rationem 5. 8. aut 10 pro 100. in anno, quod ad nullum genus cambij liciti reducitur. Tum denique quia difficile est reducere huiusmodi lucrum ad lucrum cambij septimæ speciei, & ad nullum aliud iustum potest reduci. Quare conuulendum videtur viris pecuniosis non exercentibus mercaturam, neque intendentibus emere prædia, vel census etiam, si non mutuarent, ut sine vlllo temporali auctario gratis principaliter mutuent suas pecunias prædictis Regibus pro spiritali virtutis, & meriti, sperantes minus principaliter aliquam remunerationem antidotalem: aut certe emanent ab eis census iusto pretio cum pacto redimendi constitutos super re ditibus publicis illarum, vel illarum ciuitatum vel statuū: habentibus vero pecunias destinatas ad lucra prædicta mutuent sub interesse verisimili lucri cessantis.

De octauo præcepto Decalogi, Non sis falsus testis.

Cap. XVIII.

S V M M A R I V M.

- I **R**æceptum octauum quid principaliter, & quid secundario prohibeat.
- 2 Testans ignotum esse verum, ut peccat.
- 3 Mendacium quid? quod duplex, & quod mortale, etiam in iudicio.
- 3 Peccatum verborum septuplex, & præcipue ex intentione iudicandum, & numero 4.
- 5 Miracula falsa, & vitam sanctorum fictam predicans.
- 6 Promissio, quæ obligat ad mortale, late.
- 7 Deliberatio quæ ad obligationem sufficit.
- 8 Simulatio, & Hypocrisis mendacia factorum, & quæ mortales.
- 9 Iudicium temerarium quid, & crebro parit mendacium.
- 10 Coniunctio, conuicium, & improprium quid.
- 11 Honor quid, & quæ inhonoratio mortalis.

- 12 *Correctio iusta qua contumelia carere debet.*
 13 *Sufurratio quid, quæ mortalis, & differt a detractione, & contumelia. & numero 14.*
 15 *Derisio quid, & quæ blasphemia, & quæ mortalis. & nu. 16.*

Pro fundamento dicendorum in hoc cap. præsupponimus. Primò, ex mente S. Tho. recepta. 2. 2. q. 122. art. 3. ad 2. & latius Alex. Alen. in 3. par. q. 1. quòd hoc præcepto principaliter prohibetur latio falsi testimonij iudicialis, & veri celatio: & secundariò omnis significatio inordinata verborum, signorum, & factorum, quæ fit mentiendo, in honorando, sufurrando, deridendo, maledicendo, detrahendo. De quibus omnibus, quo ordine proposita sunt, dicetur.

Secundò præsupponimus, quòd omnis significatio huiusmodi est, saltè peccatum veniale, per tradita supra Prælud. 7. Tum quia est iniuria verborum, & quæcumq; talis est saltè venialis. Mortalis autem est omnis, & sola illa, quæ fit animo notabiliter iniuste nocendi in bonis spiritualibus, aut temporariis, quamvis nõ noceat: & illa, quæ fit nocendo notabiliter, aut dando causam, ita nocendi sine tali animo: aduertendo tamen, aut aduertere debendo per illam notabiliter noceri, aut càm notabilis nocementi dæri, akàs non: quamvis iniuria grauissima sit, iuxta mentem S. Th ubi supra, & q. 73. art. 2. declaratam utrobique per Caiet.

Primò igitur peccat mortaliter contra hoc præceptum testis, qui facit aliquid ex septem repositis infra, c. 25. nu. 39. Nam falsum testimoniũ ob tria est peccatum mortale, iuxta S. Th. 2. 2. q. 78. art. 4. quod probatur per ca. 1. de crimi. fals. puta ob iuramenti violationem, quæ fere semper est mortalis: per supra dicta in c. 12. Ob iniustitiam, quæ etiam est mortalis, quum est notabilis, aliàs non per supradicta in cap. 1. nu. 1. & ob perniciem mendacij.

- 2 Ad noue autem hic quæsitum; An testis testatus aliquid esse uerũ, nesciens esse tale, sed credens cuiuspiam illud affirmanti, teneatur restituere illud, quod ob id condemnatus soluit? Rñdeo, non teneri, (licet peccet grauiter) si affirmans esset tæpæ prohibitæ, ut ei consentienti, cõicanti, & Christianè uiuenti meritò credi possit; quia iuste credere potest, se nemini iniustitiam fecisse, argumento glo. singularis. l. Titio fundus. ff. de cond. & demon. ornata a Fel. in c. cum contingat. de reser. alioqui sic: & etiam si contrarium rescierit; quia cõtrarium credere debet, quia in claris non est locus coniecturis. l. continuis. §. cum ita. ff. de uerb. obli.

- 3 Secundò peccat, qui mentitur notabiliter nocendo, iuxta illud Sap. 1. Os, quo i mentitur, occidit animam. Dixi: Notabiliter: quia alioqui solum uenialiter peccaret per supradicta. Mendacium autè est significatio falsi, vel putati falsi pro uero, secundum Aug. in ch. homines. 2. 2. q. 2. Nã illud, quod

quod additur in §. ille. sub cap. beatus. ead. caus. & q. de animo fallendi, non est necessarium ad essentiam mendacij; sed ad maiorem eius gravitatem secundum mentem eiusdem ibidem, & omnium; & ita est actus cōtrarius virtuti, quę appellatur veritas, quę dirigit ita nos ad cōformandū dicta, & facta nostra, vt vera dicamus, & fidem seruemus, iuxta S. Th. 2. 2. q. 110. art. 3. ad 5. Narratio autem fabularum Aesopi, aut aliarū similiarum significando expresse, aut tacite eas non esse veras, non est mendacium, vt recte Caiet. in dicta quęst. 100. art. 1. insinuavit: qui non significatur per eam falsum pro vero.

Diuiditur autem mendacium. Primo in formale tantum, quo significatur verum putatum falsum, materiale tantum, quo significatur falsum putatum verum, & mixtum, quo significatur falsum putatum falsum, vt declarat S. Tho. ubi supra art. 1.

Secundò diuiditur in iocosum, quo tantum delectatio queritur. Officiosum, quod nemini nocet, & alicui prodest; quę duo nō sunt mortalia, etiā si a religioso, aut ab alio cuiusvis status perfectionis dicuntur: nisi iuramento firmetur, aut cū magno scandalo dicantur, aut animo nō abstinendi ab eis: quāuis essent mortalia, aut cōtra conscientiam, quę illa esse peccata mortalia dicitur secundum vtrūque Tho. in ead. 2. 2. q. 100. art. 3. & 4. Perniciosum, quod alicui in rebus spiritualibus, corporalibus, aut temporarijs nocet, & est mortale, quando dicitur cū intentione notabiliter nocendi, aut notabiliter nocet. Ad quas tres species reducuntur illæ octo, quas S. Augustinus posuit in capit. primū. 2. 2. q. 2. quarū quęlibet suo genere est mala, etiā secundum Aristot. in 4. Ethic. quia est inordinatus actus, vt supra dictum est, & ita non potest dici absque peccato, saltē veniali, etiā pro vita, vel anima alicuius seruāda, cap. super eo. de vsur. & in d. c. primum. & S. Tho. ubi supra. art. 3. qui in q. 69. art. 1. sentit, omne mendacium iudiciale, etiam leue esse mortale: quod verum esse de mendacio rei ad iudicium pertinentis, & nō alterius dixit ibi Caieta. & sentit in dicta q. 110. art. 4. Nos tamen asseruimus in c. fratres. nu. 27. de pæn. dist. 5. quod mendacium de re leui, etiam pertinente ad iudicium nō est mortale, consentiente doctissimo, nec minus Christiano doctore Magistro Fratre Martino a Ledesma, p̄fessore hui⁹ nostrę academice Conybricēsis celeberrimo, qui gloria, & magnū decus est Illustrissimi Ordinis Dominicanī. quod ipsum fecimus in rep. c. inter verba. 11. q. 3. postquā legimus Sotum de ratione tegendi secreti, ubi membro. 2. q. 7. idē tenet, concludendo, nullum mendacium esse mortale, eo solo quod in iudicio exteriori vel interiori dicatur, quod extra illud dictum, tale non esset: nec per consequens quando nō est notabiliter damnosum, nec iuratum: sed tantum esse veniale, vt etiam infra ca. 21. nu. 37. repetemus. Ita quod per solam circumstantiā iudicij, nisi alia concurrant, non fit mortale. Per quod cessat oppositio cuiusdam docti fundata in alio nostro dicto infra eodē

nu. 57. scilicet reum mortaliter peccare, negando veritatem iudici competenti iuste interroganti: qui tamen non peccaret negando extra iudicium alteri. Quia ibi præter circumstantiam iudicij concurrunt saltem due. Scilicet iuramentum, sub quo respondet reus: & quod lex diuina, & humana obligant dicere verum, quando iudex competens iuste interrogat, iuxta S. Tho: receptum in 2. 2. q. 69. art. 1. & 70. art. 1. & probatur titu. de interrogato. action.

- 4 Tertio peccat qui mentitur in materia fidei, sacrę scripturę, vel morũ; quia de sua natura est notabiliter perniciosum, iuxta S. Tho. in dicta q. 110. art. 4. quod ibi limitat Caiet. non procedere, quãdo id fit per solum multiloquium, vel altas sine animo & periculo nocendi notabiliter, & persuadendi aliquod falsum alicui. Vnde inferitur, non esse mortale allegare falsę in pulpito, vel in cathedra, dicendo tale quid esse in illo, vel illo cap. vel lege, quod est in alio, aut tribuere August. Hiero. Bar. vel alijs, quod alius dicit.
- 5 Quarto peccat, qui, concionando, falsum miraculum, sciens tale esse, narrat: aut data opera vitam alicuius sancti aliter quã sit fingit, iuxta Caiet. vbi supra; quia est perniciosum notabiliter; quoniam ex parte dicentis fides & exultatio miraculis Christi & eius sanctorum adimitur.
- 6 Quinto peccat, qui promissionem obligantem ad mortale non adimplet eo modo, quo debet, cap. iuramenti. 22. quæst. 5. & cap. 1. de pact. quia species mendacij notabiliter perniciosi est talem fidem & promissionem non adimplere.

Porro promissio, quę obligat ad mortale, est omnis vera, deliberata, & voluntaria, etiã nuda, relicta, possibilis, & notabilis, quam mutatio rerum status non eneruauit, Dixi: Omnis: vt non solum comprehenderet promissionem factã Deo; quales est votum, de quo supra cap. 12. nu. 24. sed etiam homini, etiam Hosti. cap. noli. 23. q. 1. & non solum expressam: sed etiam tacitam, l. Labeo. & l. item quia. ff. de pact. Dixi: Vera: ad excludendam fictam, quę fit animo non obligandi, vt sentit Tho. 2. 2. quæst. 110. art. 3. ad 5. & facit cap. humanę. 22. quæst. 5. & l. obligatorium. 1 ff. de actio. Quamuis peccet significando animum, se obligandi, quem non habet, etiam mortaliter, si alicui notabiliter noceat, vel intendat nocere per prædicta.

Ex quo inferitur, nõ obligare promissionẽ, cuius causa principalis nõ est vera, si ei, qui promisit, non erat animus se obligãdi abique ea: nec refert quo ad forum conscientię, vtrũ causa exprimat, aut taceatur. Quia opinio Collect. & Panor. in cap. 1. de donat. & in c. si cautio. de fide instr. & expressionẽ causę requirũt, intelligitur in foro exteriori, in quo absq; ea animus obligãdi nõ presumitur, vt recte insinuauit Silu. verb. pactũ. q. 4. non autẽ in foro conscientię, in quo soli veritati standũ est, cap. hu-

7 manz atres. 22. quæst. 5. & c. tua de sponf. Dixi: Deliberata: quia facta absque deliberatione ad id necessaria non obligat per ea, quæ supra cap. 12. nu. 24. & 26. de voto dicta sunt. Ex quo colligi potest, quod illa deliberatio sufficit, & requiritur, quæ sufficit, & requiritur ad votum. Dixi: Voluntaria: quia metu, aut dolo extorta nõ sufficit in conscientiam: nisi adfit iuramentum, iuxta S. Tho. 2. 2. q. 89. art. 7. nec etiam in foro exteriori: quia quamuis regulariter actori actio detur, reo tamen exceptio conceditur. l. 2. C. de ianti. stipul. & l. ad inuidiam. C. de his quæ vi. Dixi etiam: Nuda: quia iure naturali, diuino, & canonico etiã illa obligat. cap. 1. de pact. & l. 1. ff. eod. tradit Innoc. in c. nouit. de iud. & Fel. in procemio Gregoriano, nu. 35. & in c. quæ in ecclesiarũ. de cõstit. nu. 55 post Bar. in extrauag. ad reprimendam. verbo. denuntiationẽ. Dixi: Reilicita: quia illicita non obligat. c. in malis. 22. q. 4. Dixi: Possibilis: quia promissio rei impossibilis non obligat. l. impossibiliũ. ff. de reg. iur. c. nemo ad impossibile. eod. tit. lib. 6. Dixi: Notabilis: quia cũ furtum rei nõ notabilis nõ sit peccatũ mortale, licet veniale sic, vt supra dictũ est. c. 27. nu. 3. a fortiori nec violatio promissi rei exigue erit mortalis: quamuis venialis sic. quæ autẽ res sit notabilis, supra dictum est, cap. 17. nu. 4. Per quod a mortali excusantur, qui promittunt alicuius nomine salutem alicui se dicturos, aut alia mandata parui momenti ad aliquem perluturos, & postea non perferunt. Et qui precationem Angelicam, & alia similia parua pollicentur, etiam si iuramento, aut voto id ipsum confirmasset, secundum eos, quos in hac traductione sequimur in dicto cap. 12. nu. 10. & 40.

Dixi: Quam mutatio rerũ status non eneruauit: quia tali mutatione, superueniente, non obligat. iuxta Senecam libro de Benefic. approbatũ per S. Tho. 2. 2. q. 110. art. 3. ad 5. vt si is, cui promisi ensẽ, insanierit, cap. ne quis. 22. q. 2. Vel si quam promisi ducere, fornicata fuerit. cap. quemadmodũ. de iureiur. vbi gløf. notab. Vel si q̄ tẽpore promissionis erat licitum, fiat illicitum. arg. cap. Quintauallis. de iureiur. Vel si altera pars eã remittat, vel pro sua parte non impleat id, cuius causa promissio facta est, l. cum proponas. 2. C. de pact. cap. peruenit. 2. de iureiur. Dixi: Cuius causa &c. quia, si alicui absolute aliquid promiseris, sine respectu rei ab eo promissæ: cõtra, ille aliquid tibi promiserit sine respectu rei a te illi promissæ, nõ liberaberis ab obligatione ex eo, q̄ tibi nõ satisfaciatur: nec contra, ille ex eo, quod tu illi non satisfacias, iuxta notata in d. cap. peruenit, & dicta l. cũ proponas. Quæ non sunt intelligẽda de qualibet mutatione, sed de illa, quã si promittens præcogitasset, non promississet, cui fides habenda est in foro conscientia, iuxta glo. sing. c. significasti. 1. de homicid. & etiã exteriori, si iudicio prudẽtis viri consideratis negotij circumstantijs nequaquã promississet, si illud præcogitasset. qua de re copiosius super glo. dicto cap. quemadmodum, scripsimus.

8 Sextò peccat mortaliter, qui factis rem aliquã falsam pro vera in dam-

num notabile alterius signat: ut qui vult apparere bonus, aut facit quo appareat talis, nolens esse talis: quia est mendacium perniciosum. Nam mendacium dicitur etiã in factis; qualis est simulatio, qua significamus esse, quod nõ est: & hypocrisis, qua significatur bonus, qui non est talis, iuxta mentem S. Aug. & S. Isidori explicatã per S. Th. 2. 2. q. 111. afferentem, paria esse factis, aut uerbis mēiri. Facere autē aliquid, quo quis appareat bonus, quū non sit sine notabili alterius damno solū est ueniale: sed facere opera, quibus bonus appareat, cū nõ sit, sine intētionē ostendendi se bonum, non est etiã ueniale, iuxta mentem omnium, quam recte Caietanus explicat in Sūma uerb. Hypocrisis. nisi collimetur illud in aliquem finem malū; puta, ut aliquas hæreſes doceat, aut aliquã dignitatem ecclesiasticã, aut tēporariam, qua indignus est, consequatur, aut nisi in tali simulatione suum ultimū finem cōstituat, iuxta Alex. 2. par. de Hipocrif. & Caiet. ubi supra. Peccat etiã, saltem uenialiter, qui uult bonus uideri, cum non sit, etiã si id ad ædificationē proximi referat. Quia non sunt facienda mala, ut inde bona eueniant, Rom. 3. ca. neque. cap. denique. 14. quæst. 5. Adhuc hic quæsitum; scilicet: An peccet, qui fingit se talem genere, conditione, gradu &cet. qualem requirit optio ad collegia, uel alia munera? Respondemus, quod sic, per dicta supra cap. 17. num. 107.

9 Septimò, quī per leuia, & minus idonea indicia, aut signa, in iudicio, aut extra illud, firmiter iudicat de proximo aliquid mali in eius damnū notabile, uel quod peccat mortaliter, aut est in peccato mortali: quia est mendacium mentale perniciosum cōtra illud 1. ad Cor. 4. *Nolite ante tempus iudicare, secūneum mentem sancti Th. 2. 2. q. 66. art. 6.* Qualis est, qui dānat peccati mortalis aliquē bonæ existimationis, aut incognitū; eo solo, quod uideat eum cum muliere sēcreto loquentem: uel eo quod uidet aliquem comedere mane, aut sãpe in die ieiunij ex præcepto; quia forte causam non ieiunandi habet: aut eo quod uidit aliquem, non ita familiariter atque solebat cum aliquo uersari, aut lenem aliquam iram ostendere. Quia non omne odium, & omnis indignatio mortifera est, ut supra ca. 24. nu. 19. diximus, & alij similes, qui firmiter facile iudicant alios occidisse, uel furatos fuisse.

10 Octauò peccat, qui alicuius honorem notabiliter intendit ledere, uel lædit, aut causam dat lædendi per contumeliam, cōuitium, uel impropriū, secūndū sanctum Th. 2. 2. q. 72. ar. 2. iuxta cuius mentē cōtumelia est significatio alicuius mali culpæ facta præſenti: ut appellādo furē, pro quo facit l. 1. ff. de iniur. Conuitiū uero, significatio facta pſenti alicuius mali culpæ, uel pœnæ, uel defectus naturæ: ut appellādo furē uel cæcū. l. si non cōuitij. C. de iniur. Impropriū autē est significatio beneficij tēpore necessitatis ei collati, quāuis hæc nomina frequenter cōfundantur. Quæ tria sunt contraria honori: quoniam honor est exhibitio reuerentiæ, in testimo-

testimonium alicuius excellentiæ, maxime uirtutis, secundum Tho. 1. 2. q. 2. ar. 2. & melius 2. 2. q. 63. ar. 3. de quo nos latius in d. repet. capitante uerba, 1. 1. q. 3. concl. 3. & seq.

Dixi: Lædere intendit &c. quia si huiusmodi significatio fieret causa iustæ castigationis, aut correctionis, non esset peccatû. Nâ Christus appellauit discipulos stultos, Luc. ult. & Apostolus Galatas insensatos, ad Galat. 3. Dixi: Iuste, & ita cum cā principalis eius est correctio, & non ira: quia si hæc esset causa principalis, graue peccatum foret, & frequenter mortale, ut ait S. Iuc. uerb. cōtumelia. cui addo. Primò, Thomā dicere in eod. ar. 2. q. quamuis hoc absque peccato fieri possit: fit tamen rarissime, ubi ait Caiet. numquam id fieri posse, nisi quando specialiter Spiritus sanctus inspirat, dicente Ciceron. 1. offic. *Omnis animaduersio & castigatio contumelia uacare debet.* Secundò, quòd ut absque peccato fiat, etiam propter correctionem, oportet ut solum significetur uitium cuius correctio prætenditur, alioqui enim esset mentiri, & sic peccaretur. cap. primum. 2. 2. q. 2. Tertiò, eum, qui contumeliam alteri facit, animo eum infamandi, præter peccatum contumeliæ, etiam detractionis committere, & non sufficere confiteri, quòd alteri dixerit contumeliam: sed oportet confiteri, quòd eam dixit, & intentione eum infamandi, ut ubi supra nu. 456. diximus.

13. Nono peccat, qui bonam amicitiam aliquorū intendit notabiliter lædere, uel lædit, aut dat causam lædendi per susurrationem, animaduertens, uel animaduertens debet, se id facere, per dicta supra, nu. 2. Susurratio autē est significatio inordinata mali culpæ alienæ, uel penæ, uel defectus naturæ, alteri facta, per quam feritur discordia, uel causa discordandi inter eos, secundum sanctum Th. 2. 2. q. 74. ar. 1. secundum quem ibidem, eo differt a contumelia, quæ lædit honorem, & a detractione, quæ famam, quòd hæc lædit amicitiam. Et est grauissimum peccatum secundum eundem ibidem, & non debet absolui donec, quo ad eius fieri poterit, illos inter se reconciliet: aut si id præstare non potest, damnis inde sequentis iudicio boni iuri satisfaciat, iuxta summam Rosel. uerb. inuidia. §. 6. nostro tamen iudicio absoluendus est, modo firmiter hoc facere proponat, per dicta supra cap. proximo, nu. 59.

14. Dixi: Bonam amicitiam: quia sanctum est (iuxta illud Matth. 10. *Non ueni mittere pacem, sed gladium*) tollere malam; qualis est concubinariorum: qualis erat Iudæorū contra S. Paulū Act. 23. Dixi: Notabiliter; quia exigua læsio nō est moralis p. supradicta co. nu. 2. Dixi: Per susurrationem; quia si fieret per ordinatam significationē, non esset peccatû per ea, quæ dicta sunt de bona amicitia: & de tali necessario est intelligendum id, quòd ait Sot lib. 5. q. 5. de iust. & iur. dicens sicutū esse uni minnere de amicitia duorum, quo cum eorum altero amicitiam cōtrahat cum quo absq; illa diminutione non potest: & id quòd subdit;

non

nō esse scilicet plusquam veniale minuerē amicitiam aliquorum, nulla inter eos inimicitia inducta, necessariō etiam est intelligendum de diminutione, quę non lædit notabiliter: quia neminem excusat a mortali lædentē alium notabiliter propter utilitatem suā, vel alienam, cap. forte & c. denique. l. 4. q. 5. & cap. non est putanda. 1. q. 1.

- 15 Decimō peccat, qui notabilem erubescētiā, vel animi perturbationem, per derisionem intendit iniicere alicui, vel iniicit, aut dat causam illius, aduertens, vel aduertere debens se id facere, per prædicta nu. 2. Derisio autem est significatio inordinata mali culpæ, aut pœnæ, vel defectus naturę ad iniiciendam erubescētiā, secundum sanctum Tho. recēptū 2. 2. q. 73. art. 1. & 2. secundum quem eundem, eo maior derisio est, quo maior est, qui deridetur, & minus debet derideri. Quare maxima est Dei, Sanctorū, & rerū ei sacrarū. Isa. 27. sed hæc etiā est blasphemia, vt ait Caier. in dicto art. 2. Proxima huic est derisio parētū, Proverb. 30. Et huic proxima, bonorum & iustorum, Ioan. 12. Derisio etiā aliorū quali
- 16 ficata, vt supra, est mortalis, secundū omnes. In quam sæpe Aulici incidunt, qui linevlla miseratione eo magis aliquē deridēt, quo magis erubescit. Dixi: Inordinata: quia ordinata, vt iocosa de exigua aliquo malo alterius, vt paruo rubore suffundatur, est actus virtutis Eutrapeliæ, quę Tho. 2. 2. q. 168. art. 2. iucunditatem vertit, & inclinat ad recte vtendū ludicris. Venialis autem, quādo parū exceditur modus. Mortalis vero, quādo inducit magnam & notabilem perturbationem, iuxta omnium sententiā. Differt autem ab alijs verborum peccatis: quia eius finis est, vt quis turbetur & erubescat, secundum sanctum Tho. in d. q. 75. art. 1.

Vndecimō peccat, qui maledicit, & c. vt supra in secundo præcepto, c. 12. nu. 86. & infra cap. 23. nu. 118. cum seqq. dictum est, hoc addito, q̄ maledictio non accipitur hic pro maledicto, sed pro imprecatione mali, iuxta S. Tho. vbi supra, quæst. 76.

De detractiōe siue murmuratiōe.

S. V. M. M. A. R. I. V. M.

- 17 **B** Quis in quinque honorarijs nocens ut peccat.
- 17 Detractio quid? quotuplex, & quę mortalis. nu. 21. & nu. 18.
- 19 Fama quid? vt hic accipitur, & quotuplex.
- 20 Fama damnū leue, & notabile, et quid vnumquodque, & nu. 22. & 23.
- 24 Detractor quod falsum imponens peccat mortaliter. & 25.
- 26 Detractor, qui secretum detegit, peccat mortaliter. & 27.
- 28 Prodigalitas etiā fame regulariter non est mortalis.
- 29 Detractor, qui suum crimē detegit etiā iustus.

- 30 *DetraCTOR non est accusator, aut aliàs iuste crimen detegens, & 31. & seqq.*
 34 *Detrahit qui inuentor libelli famosi illum diuulgat. num. 34. & 35.*
 36 *DetraCTOR quis audiens vel referens mala, vel bona tacens. num. 37.*
 38 *DetraCTOR quis iudex inquirens, interrogas, vel iubens denuntiare, vel visitans, aut procurans occulta scire, nu. 39. 40. & 41.*
 42 *Restituere famam, vel aliàs compensare lesor, & heres tenentur. & seqq.*
 44 *Famam non lesam tentans eam ledere non restituit, etiamsi &c.*
 45 *Fama lesa mendacio aliter quam lesa vero restituenda.*
 46 *Famæ restitutio condonari etiam iuste potest, nisi &c.*
 46 *Debitum condonat is, cui principaliter debetur.*
 47 *Famæ ablatio an compensetur ablatione reciproca.*
 47 *Famæ debitum non tam facile tollitur, ac actio iniuriarum.*
 47 *Famæ restitutio excusatur vitæ, vel salutis periculo, & obliuione, numero 48. & seqq.*
 49 *Reus negans quis non infamat accusantem.*
 50 *Famam qualis relator mali non restituit.*

17 **D**odecimo, peccat mortaliter, qui alicuius aliquod quinque bonorum honorabilium; scilicet laudis, honoris, fame, gloriæ, & reuerentiæ, quæ infra, cap. 23. nu. 9. definiuntur, notabiliter intendit ledere, uel ledit, aut dat causam ledendi. quod quia frequenter fit per detractionem, secundum S. Thom. 2. 2. q. 73. art. 2. secundum quem ibidem, & latius tradita per nos in repet. cap. inter verba. 1. q. 3. coneluf. 6. Detractio, siue murmuratio, vel infamatio, quæ pro eadem re hic sumuntur, definiri potest esse significatio alicuius mali cuiuspiam hominis non canonizati inordinata, expressa, vel tacita; qua leditur, vel periclitatur eius fama, vel gloria.

18 Dixi: Significatio pro genere, in quo conuenit cum mendacio, & cum omnibus alijs verborum peccatis supradictis. Dixi: Alicuius mali: ad comprehendendum omne malum culpæ, pœnæ, & defectus naturæ, & etiã diminutionem boni. Dixi: Cuiuspiam & non alterius: per statim dicenda. Dixi: Hominis non canonizati: quia infamatio famæ, & gloriæ Dei Angelorum, & Sanctorum, immo & creaturæ irrationalis, quatenus est creatura Dei, quo ad eius naturam, non est detractio: sed blasphemia, siue id fiat ad inhonorandum, siue infamandum, siue iocandum & deridendum, secundum mentem S. Tho. 2. q. 73. art. 3. & q. 13. art. 1. licet Angeli & canonizati nostri proximi sint, iuxta S. Auguf. de Doct. Christiana relatum a S. Thom. 2. 3. q. 25. art. 10.

Dixi: Inordinata: quia nõ est mala, immo bona significatio iuridica, vt dicit S. Antõ. 2. par. tit. 8. c. 4. in princ. Dixi: Expressa vel tacita: ad includendũ significationẽ, qua expresse significatur bonũ, & tacite denotatur malum;

malum; qualis est illa, qua significatur monachus esse robustus, rubicundus, pinguis artis venandi, & equitandi valde peritus: per illa enim significatur tacita, quod carni magis, quam spiritui seruit. Dixi: Læditur, & nõ Tollitur, ad includendam læsionem partis famæ, Dixi: Aut periclitatur, ad includendam significationē mali, qua non læditur fama: sed est causa sufficiens lædendi ex parte significantis: vt quum significatur malum alicui non credenti illud propter suam virtutem, vel utilitatē dicentis, vel auctoritatem fide dignioris ei cōtradicētis. Dixi: Fama vel gloria; quia significatio mali, quatenus tollit honorem, nõ est detractio, sed cōtumelia, vt supra cod. nu. 1. Non addidi tamē, vt sancti Thomas & Antoninus, & communis verbum, Aliena: quia non solum est detractor, qui alium: sed etiam qui se ipsum infamat, vt idem sanctus Anton. dixit 3 par. tit. 8. c. 4. §. 1. versic. primo modo: & sentit Caic. 2. 2. q. 73. ar. 2. dicentes, peccare eos, qui se ipsos infamant: quamuis metu tormētorum id faciant. quod tamen vbi supra, & infra nu. 29. moderamur. Non etiam addidi, Secreto, vt prædicti: quia quamuis regulariter detractio in absentia fiat, potest tamen fieri in præsentia, vt sæpe fit. Nam qui alteri præsentī malū significat, quo eum infamet, quamuis id (vt communis dicit) sit contumelia, quatenus tollit honorem, est tamen etiam detractio, quatenus famā tollit, ut idem sanctus Anton. vbi supra explicauit, & probatur per illud Ethic. 5. *Qui furatur, vt adulteretur, per se loquendo, magis adulter est, quam fur.*

- 19 Porro fama, ut hic accipitur pro bona tantum est existimatio bona de aliquo, qua putatur bonus, uel habilis in aliquem bonum usum. Dixi: Existimatio pro genere, ut nõ solum comprehendat opinionem cōmunem, sed etiam particularem, & singularem unius, uel alterius per infra dicenda. Dixi: qua putatur, ad includendam existimationem, qua quis putatur habere aliquod bonum, quod habet, uel non tantum, quantum putatur habere. Dixi: Bonus, propter existimationē, qua putatur habere uirtutes Theologales, uel Morales. Dixi: Vel habilis, & c. ad includēdū existimationē, qua quis putatur habere prudentiā, & alias uirtutes intellectuales, & litteras, artes, sagacitatē, industriā, habitudinē, uires, uel alias dotes animi, uel corporis inditas, uel quæsitas.

Vnde sequitur, q̄ fama est duplex. Altera, qua quis putatur esse bonus moraliter. Altera, qua putatur utilis ad aliquē finē. Licet autē præfata quique honorabilia differāt inter se, quoad alia, ut traditur in dicto cap. 23. nu. 9. quoad materiam tamen pœnitendi, & cōsistendi parū differunt: & ideo quidquid hic de lædente famā dicitur intelligi potest de lædente alia. Famæ uero, & aliorum quattuor bonorū honorabiliū damnum est duplex. Leue, & Notabile. Leue est, q̄ non est notabile. Notabile autem damnum, quod est causa, ut infamato aliquod bonū notabile aīæ, corporis, uel pecuniarum auferatur, aut putetur tali bono indignus quod

quod aperte sentit Caiet. 2. 2. q. 73. art. 2. quamuis non ita explicet. Bonum autem notabile animæ, corporis, honoris, aut pecuniarū dicitur, quod viro prudenti, & bono tale videbitur, consideratis circumstantijs personæ, loci, temporis, & alijs. arg. l. 1. ff. de iure delicti. & ca. de causis. de offi. d. leg. quamuis supra cap. proximo, nu. 3. nisi fuerimus determinare quantitatem damni notabilis pecuniarij.

- 21 Detractio porro diuiditur. Primò in septem species secundum Alex. Alen. 2. par. q. 146. memb. 1. sub finem, & S. Tho. 2. 2. q. 73. art. 3. ad 3. Et tres scdm Scotum in 4. lib. sent. dist. 15. q. 4. Sed, vt vbi supra diximus; redutuntur ad duas, quæ sunt significatio mali falsi, & mali veri secretis. Secundò diuiditur in formalem tm̄, & materialem tm̄, & formale, & materialem simul, vt supra eod. nu. 2. mendacium diuisimus. Formalis tm̄ est, quæ significatur bonum putatum malum. Materialis tm̄ est, quæ significatur malum putatum bonum. Formalis vero, & materialis simul est, quæ significatur malum putatum malum. Porro quilibet detractio suo genere est peccatum mortale: quia longe maius bonum est talis fama, q̄ pecuniã, Prõuer. 22. & Eccle. 4. 1. Et lætio pecuniæ, qualis est furtum, est suo genere mortale, vt dictum est supra eod. nu. 2. & seq. ergo & detractio, Dixi: Famę morum: quia secus est de detractioe famę aliorum donorū, vt mox dicitur. Est aut mortale, quoties fit aĩo famam proximi notabiliter lædendi: aut absque tali animo, eam notabiliter lædit: aut dat cam̄ eiusmodi læsionis: aduertens, aut aduertere debens probabiliter, ex suo dicto, aut facto tale damnum inferri. Veniale tantum est, quoties fit animo lædendi parum, aut sine malo animo parum nocet, aut notabiliter, sed ignoranter, vel sciens, sed inaduertenter; quum non teneretur aduertere; argu. cap. 2. de const. §. notandum. 1. q. 4. sub cap. turbatur.
- 24 Decimotertiò peccat mortaliter, qui peccatum falsum mortale alteri imponit: quia per hoc bona fama morū alicuius notabiliter læditur, nisi per aliquam circumstãtiam damnum famæ notabile, & periculum eius probabile excusetur. Dixi: Peccatum: quia detegere falsos defectus naturales: puta, q̄ est fuscus, claudus, mancus, gibbosus, ignarus, & alia huiusmodi, quæ non pertinent ad bonam famam morum, nõ est suo genere, nec regulariter mortale, vt prædictum est: quia id de se non infert damnum notabile famæ, nec dat illi causam, ut ubi supra probamus. Dixi: Mortale: quia imponere, vel detegere veniale non est de se mortale: quia de se non infert damnum famæ notabile per proxime dicta. Dixi: De se: quia per accidens potest esse mortale: vt cum ex impositione, vel detectione uenialiu cuiuspiã fama notabiliter læditur. Vnde, quid quid aliqui dicant, inter impositione, & detectionem uenialiu, & mortalium hoc interest, q̄ horum detectio non infert de se damnum notabile, illorum vero sic: & ita nonnumq̄ hæc est mortalis, & illa uenialis. Et consequenter non est vsquequaque uerum illud S. Anto. in 2. par. tit. 8. cap. 4. in prim.

in princ. & Silue. verb. detractio. §. 1. scilicet, detractioem, quæ generalibus verbis sua natura tã mortalia, quàm venialia comprehendentibus fit, nõ esse mortalem: quia immo est, quando cum damno notabili, aut magno eius periculo fit, aut coram eiusmodi personis, de quibus credi potest, eos tam maculas mortales, quàm veniales concepturos esse: nisi expresse aut tacite non nisi de folis venialibus verba fieri admoneantur. Dixi: Falsum: quia longe rarius excusatur a mortali, qui imponit falsum mortale; quàm qui detegit verum mortale, vt mox dicam. Per falsum autem intelligo etiam verũ, putatum falsum, quæ est detractio formalis tantum, quæ quo ad detegentem est perinde malum; ac si falsum esset, arg. ca. homines. 2. 2. q. 2. Dixi, Alteri, quia imponere sibi non est mortale regulariter, & de se, vt infra, nu. 7. dicitur.

- 25 Decimoquartò peccat, qui imponit peccata venialia falsa, aut defectus naturales, vel pœnæ falsos cum talibus circumstantijs, quod inferitur dånnum famæ notabile, vt ex proxime dictis colligitur. Noui quendam virum insigniter eruditum, & probum, ab adipiscendo egregio quodam munere impeditum, per culpas veniales vanitatis & iracundiæ falsas; & quendam alium per defectus generis, visus, & virium naturalium falsos, ab amicitia valde vtili, & honorabili repulsum, per quod proxime dicta confirmantur.
- 26 Decimoquintò peccat, qui peccatum verum mortale secretum alterius detegit inordinate: nisi aliqua circumstãtia excuset a mortali: quia licet longe grauius peccat ratione falsitatis, qui falsum imponit, quàm qui verũ secretum detegit: ex parte tamen nocuenti famæ pares sunt, q̃ sufficit ad hoc, vt detractio sit mortalis, per dicta supra eod. c. nu. 2. Dixi: Secretũ: quia detegere notoria facti, vel iuris, vel famosa sine mala intentione nocendi, non est peccatũ saltem mortale: quamuis illi, quibus deteguntur, ea ignorent: nec in regione, vbi deteguntur, scirentur; vt qs in Lusitania diceret, illum, vel illum in Castella fustibus ictum fuisse, etiã si ille sit in Lusitania præsens, & ab ijs, quibus dicitur cognoscatur. vt copiose in d. repet. probauimus quattuor fundamentis, & triũ contrariorum solutionibus muniuimus, & sentit Caie. Tomo 2. Opusc. Tract. 3. 1. respon. 9. & ante illum Ioan. Maior dist. 2. 1. q. 2. Addidi: Notoria iuris: quia, quæ contra ordinẽ iuris diuulgata fuerunt, propter infamiam diuulgari nõ possunt in eo loco, ad quẽ illa nõ peruenit. Sot. lib. 3. q. 10. art. 2. de iust. & iur. Et idem dicendum de detectione illorũ, quæ cito diuulganda sunt, facta ei, q̃ ea cito cogniturus est, iuxta S. Th. in 4. lib. sen. dist. 19. q. 2. ar. 3. ad 1. & 2. quem ibi retulimus. Dixi: Alterius, quia detegere propria peccata vera, & secreta & imponere sibi falsa suo genere, & regulariter, nõ est nisi veniale: quis per illud notabiliter fama lædatur, aut omnino amittatur, vt magister Sotus lib. de ratione tegẽdi, vel detegẽdi, memb. 1. q. 3. explicuit, & multo ante Adria. in 4. de rest. quæst. 35. & Quol. 1. 1. pag. 17. sentit,

- 28 *sentit, quem ille non citat. Quia prodigalitas regulariter nō est peccatum mortale, vt sentit S. Tho. 2. 2. q. 120 art. 2. & 3. & detectio proprii peccati, nō est iniustitia, sed prodigalitas famæ. iuxta gloss. memorabile in Proceim. Gregoriano, verb. prodiga. & par alia, quæ adduximus ubi supra, vbi conciliando cum hac opinione cōtrariam Caietani diximus, illā defendi posse, quando ex ipsius infamia damnum animæ, aut vitæ propriæ, aut alienæ, aut honoris, aut bonorū alienorū sequitur. Animæ propriæ, vt quando indigens notabiliter fama ad se honeste cōtinendū eam prodigit. Animæ alienæ, vt qui pro iusto habitus hereses, aut alia turpissima sua delicta detegit, quod probabile est fore causam, vt alij in eadē incidant. Vitæ propriæ, vt qui crimē aliquod detegit, ob q̄ eiusdē, aut alicuius mēbri iacturā mereatur. Infamie alienæ, vt qui monachus, aut monialis, seipsum infamant peccatis, quæ ipsorū ordini, aut monasterio notabile infamiam inferunt. Bonorū alienorum, vt cum is, cuius opera ad sui gubernationem Resp. indiget ob illā, se facit ad id ineptum. In quibus quattuor casibus nemo neget, esse peccatū mortale se ipsum infamare: quia præiudicat alteri, vel sibi in his, quæ iure renuntiare nō potest, qualis est salus animæ, & ad illam necessaria, cap. iuravit. cum ei adnotat. per alios, & etiā per uos, de probat. cap. tenor. de re ind. Qualis est etiam vitæ & amissio membri & corporis. l. non tantum. ff. de appell. l. liber homo. ff. ad leg. Aquil. cap. contingit. r. de sent. ex com. gloss. sing. l. pactū iater heredē. ff. de pact. Aliorū vero præfatorū cōis. & nostra opinio procedat regulariter extra hos quattuor casus. quanquam hæc conciliatio omnino. vtrorumque mentibus non congruit. quæ omnia limitantur procedere, cum non peieratur: quia omne periurium suo genere est mortale, vt dictū est supra, cap. r. 2.*
- 29 *Ex quibus sequitur a fortiori, regulariter nō esse mortale de se confiteri crimina falsa, aut vere occulta ob metum tormentorum, cū facere illud sponte non sit tale. Est tamē mortale in quattuor casibus proxime dictis; nisi cum aliquod tale detegit persuasus torquendum esse, donec confiteatur, aut vitam amittat, vt singulariter & noue dixit Sotus lib. de ratione teg. & deteg. memb. 3. quæstione finali. Quia eo casu, vt ille ait, non tam mortis suæ dat causam, quā vna morte multas cēdit, quæ vbi supra sequuti fuimus, quamuis nunc displiceat: nisi quando certus esset per alias coniecturas, quā per minas iudicis, quod vsque ad mortē torquebitur, vt quia solitus est iudex scire ita torquendo. Tum quia negare non possumus, hoc esse causam suæ occisioni præbere, quod nemini licet, cap. si non licet. 23. q. 5. Tum quia scire non potest veram iudicis voluntatē esse adeo firmatam: quamuis eam verbis iratis explicet. Interdum enim iudices fingere solent.*
- 30 *Dixi: Inordinate: quia, qui iuridice id facit, non peccat; vt qui iuste accusat, immo meretur, alijs circumstantijs in id necessarijs concurrentibus,*

- tibus, S. Ant. 2. par. tit. 3. c. 4. ante. J. tenet, & nos ubi supra copiose probauimus, quamuis priuata utilitatis causa. accuset, nec secreta monitio præcedat: vt ibidem probauimus post Adr. in 4. de correct. frater. col. 17. ver. ad 2. & Sotum in d. lib. de ratio. teg. mēb. 2. q. 5. pag. 10. quidquid Silue. verb. accusatio. q. 3. & Caiet. 2. 2. q. 73. art. 7. dicat, quia iuste detegit:
- 31 nisi odio, aut uindictæ immoderate appetitu id fiat. Idem dicendum de eo, qui sine accusatione, absque tamen mortifera intentione, detegit peccata, vera aliorum secreta quando, & quomodo sua detectio reipub. conuenit, quod ea puniat, aut caueat, ne proximus damnum spirituale, aut temporarium accipiat. Vt qui denunciat hæreticum, ne corrumpat proditorem, ne prodat sepra, aut peste laborantem, aut alio morbo contagioso, ne suo morbo alios inficiat: inhabilem, ne ordinetur, aut ei beneficium conferatur, aut ne indignus ad hæreditatem admittatur: latronem, ne furetur: periturum, ne suo falso testimonio noceat: aut adulterum, & homicidam, ut ab aliis caueantur, & alios similes affluetos, & ad nocendum præparatos. De quibus ubi supra a nu. 854 vsque ad nu. 855. diximus. Quia hoc non fit inordinate: qm̄ iure conceditur. l. si quidem. C. de iniur. l. si quis. & l. cum qui. ff. eod. cum additis ubi supra nu. 848. & consequenter potest quis latronem, & furta eius occulta detegere ad euitanda damna reipub. & priuatorum, etiam sine correctione fraterna, si per eam non speratur correctio, aliàs non, nisi præuia illa, si de illis specialiter, & iuridice interrogatus non fuerit, iuxta lo. Maiorem in 4. lib. sent. dist. 21. q. 2.
- 32 Vnde non peccat, qui causa uitandi danum corporale, aut spirituale innocentis crimen alterius detegit. Nam Paulus sciens, Ioannem equum furatum fuisse, cuius Petrus falsò accusatur, & iniuste condemnabitur, nisi Paulus peccatum secretum Ioannis detegat, si ob id Petrus liberandus fuerit, detegere tenetur, S. Th. 2. 2. q. 70. art. 1. & latius tradimus ubi supra. nu. 702. per illud Prouer. Erue eos, qui ad mortem deducuntur, & alia. quod postea tenuit Sot. lib. 5. q. 7. art. 1. de iust. & iur. Sic etiam non peccat, qui ut testis coram suo iudice, & superiore delicta, & defectus proximi detegit: quia hoc non detegit inordinate, ut fate ubi supra, nu. 698. probauimus. Nec qui sua delicta, culpa, & defectus suo iudici, & superiori confitetur, quando, cur, & quomodo iure diuino & humano potest, aut debet: Quia hoc non est detegere inordinate, ubi supra copiose probato, multa peculiaria de hac re attingendo.
- 33 Dixi: Nisi aliqua circumstantia excuset a mortali: tunc. n. non esset peccatum, aut non nisi ueniale. Vt cum quis peccata mortalia eius, qui se de illis iactare solet absq; intentione eum lædendi, detegit: quia eius fama saltem notabiliter non læditur, ut ubi supra diximus: & qui absque intentione lædendi detegit personam, quæ non oberit, & forte proderit; qualis est is, cui dicere perinde est, ac nulli dicere; quales etiam parentes, & alii, qui creduntur nullatenus nocituri, nec publicaturi. c. hoc uidetur.

detur. 2. 2. q. 5. Quare illud Caiet. 2. 2. quæst. 73. ar. 2. detectio mali parenti facta non est peccatum, limitandum est, nisi huiusmodi peccatum esset, & eiusmodi parens, vt detectio facta ei plus, vel æque noceret filio, quàm facta alijs.

- 34 Decimosextò peccat qui inuenit scriptum, in quo aliquis sua peccata ad memoriam suæ confessionis scripserat, & ea diuulgat; nisi essent talia peccata, quorum euulgatio parû famæ noceret. Idem de illo, qui legit, & si non diuulget schedulam, in cuius principio scriptum erat; Memoriale meorum peccatorû, aut aliud simile, quo scire teneretur eius auctorem nolle ea ab alio legi, vt in cap. sacerdos. de pœn. dist. 7. nu. 8. & 9. diximus. Quia licet forte non inueniat notabiliter lædentiæ: dat tamen iustam lædendi causam, quod sufficit per prædicta.
- 35 Decimosseptimò peccat, qui libellum famosum componit, in illo peccata aliena falsa, aut vera occulta scribens, & in publicum projicit, quod legatur, aut talem libellum inuenit, & non rupit, sed diuulgauit. 5. q. 1. c. 1. & 2. l. 1. C. de libel. famos.
- 36 Decimooctauò, qui peccata aliena vera, vel falsa audita ab alijs aliter quàm audiuit, augendo illa, vel certitudinem illorum notabiliter alijs refert: quia perinde facit, ac si tamquam a se visa referret: & ita idem est iudicandum de utroque, arg. cap. dudum. 2. de elect. Dixi: Aliter, & c. quia alioqui non peccaret, saltem mortaliter, si alias nõ intendit famam eius notabiliter lædere, nec lædit, nec dat causam iustam læsioni, & non affirmat illud verum esse, nec scire: sed solum audisse, nec aliquid aliud, quod esset iusta causa credendi interueniat; puta auctoritas personæ cum additione aliquorum rem certiozem facientium, quibus probabilis causa credendi audientibus præbeatur, vt in d. repet. nu. 450. dictum est. Diximus: Absque animo notabiliter lædendi; quia ille non solum hoc: sed quodlibet aliud colloquium facit mortale per dicta supra eod. cap. nu. 1. quamuis adderet se non credere.
- 37 Decimononò peccat, qui audit detrahentẽ mortaliter, assentiẽdo, vel non resistendo, quum id facere deberet. Nã qui audit detrahentem, plus & minus æque atque ille peccare potest: & etiam mereri, qui enim audit incitando alium, & interrogando, quò diceret, potest plus, quàm qui dicit peccare, iuxta Adrian. Quolib. 1. 1. q. 2. per decretum Urbani cap. qui aliorum. 24. q. 3. quod tamen non loquitur de eo, qui audit & est causa mali: sed de eo, qui malũ non esse defendit: & ob id melius probant duo capitula S. Augu. c. ille. cap. qui exigit. 22. q. 5. vt vbi supra diximus: qui autem audit, nec præbendo ad id causam, nec impediẽdo eo se delectans, tantũ, quantum qui dixit, ceteris paribus, peccat, iuxta S. Tho. 2. 2. q. 73. art. 4. Qui tamen audit sine assensu, & del. ctatione, quòd ita detrahatur, licet nõ contradicat ob verecundiã, aut aliam non prauã rationem humanã, non peccat mortaliter, nisi tribus casibus, iuxta S. Tho. in d. q. 73. art. 4.

Primus, si est superior; puta iudex, parens, aut magister, qui resistere tene-
tur. Secundus si aduertit ex eo magnum damnū dicenti, vel alteri euen-
turum ultra infamiam, & quod contradicendo vitare poterat. Tertius quā-
do fama eius, cui detrahitur notabiliter læditur, vt vbi supra, nu. 548. &
549. post S. Anto. & Caiet. verb. detractio, probauimus. qui vero resistit
verbis, aut gestu tristi, aut alijs signis ad illud idoneis, regulariter mere-
rur, vt ibid. m addimus.

Vigesimo peccat, qui interrogatus de vita, & moribus alicuius, vel
aliàs cum teneretur ad notificandas virtutes illius, tacet eas cum eius no-
tabili damno boni quæriti, vel quærendi per supradicta.

- 38 Vigesimo primò peccat, qui iudex inquit specialiter, vel per viam in-
quisitionis procedit contra aliquē, nulla præcedente infamia: quia intē-
dit lædere famam illius, aut lædit, aut dat causam læsioni inordinatæ con-
tra iura, quæ prohibent specialiter procedi per viam inquisitionis con-
tra aliquem, iusta infamia nō præuia, c. super his & c. qualiter & quando.
2. de accusa. Nec sufficit, q̄ sciat esse duos, aut tres testes, quibus eius deli-
ctum probari possit per c. inquisitionis eod. tit. & a fortiori minus, quod
sint aliqua indicia, vt vbi supra euidēter probauimus, nu. 580. quod Sot.
de ratio. teg. m. mb. 2 q. 6. vers. at vero. & clarius paulo post, vers. tertium
dubiū, & Caiet. 2. q. 69. art. 2. non satis diligenter hoc aduerterunt pro-
pter dictum quoddam S. Tho. non bene intellectum, ut ibi d. claramus.
Dixi: Specialiter, quia generaliter inquirere potest, nulla persona, nec ul-
lo delicto expresso l. congruit. ff. de offi. præsid. & c. 1. de offi. ord. Dixi et:
Per viam inquisitionis; quia per viam accusationis legitur potest, vt su-
pra dictum est. Sufficit autē, quod delictū sit notorium, licet delinquens
sit occultus, ad hoc, vt quæri de eo possit generaliter: sed nō vt quærat
nominatim, an ille, aut ille id fecerit, vt ibi contra prædictos cum Inno.
communiter recepto diximus.

- 39 Vigesimo secundò, qui iudex interrogat reum post confessum delictū
de socio, aut auxilium præbente, si adhuc erat occultus extra casus infra
scriptos, in quibus id facere licet, eadem ratione, qua supra. Idem eadem
ratione de reo, qui socios occultos indicat extra casus prædictos, vt vbi
supra, num. 85. diximus.

- 40 Vigesimo tertio peccat, qui Prouisor, Vicarius, aut Officialis gñaliter
omnibus subditis præcipit, vt qui viderunt, aut audierunt talē delinquentē,
denuntiēt, secundū Sotum vbi supra, p. g. fin. ratione supradicta; quia id
est contra ius, per quod subditi non tenentur denūciare delinquentē, vt
eū pūniat: sed vt damnū, quod fecit restituat, quod potest restitui absque
eius denunciatione. Oppositū tamen melius visum fuit in d. repe. cōcl. 6.
& idem nunc videtur: tum quia talia mādata generalia intelligēda sunt
secundum ius. l. si præcurator. ff. de cōdit. in deb. c. causam quæ. de referi.
& ita intelligēda sunt, salua fraterna correctione, & cōsequenter, quādo
ea est

ea est necessaria, iuxta S. Tho. 2. 2. q. 3. art. 1. ad 1. communiter receptū, hoc est, si fur, aut læsor secreto admonitus noluerit restituere. Tum quia vsum ferendi eiusmodi mandata recepisse videtur ecclesia. Tum quia Caiet. Tomo 1. Opusculorum, Tractatu 3 1. respons. 5 ad 1. dixit non peccare iudicem interrogando reum, iam confessum suum delictum de socijs generaliter, quando sunt tales, de quorū alijs potest interrogare, de alijs non, si eius intentio non sit interrogare, nisi de illis, de quibus iure potest, & debet. Tum quia illic affatum eius fundamentis respondimus; quamuis fateamur, melius fore, vt iubeant sola illa, quę sunt notoria, vel publica per famam, denunciari, iuxta cap. qualiter & quando. 1. cum ei adnot. de accusa.

- 41 Vigesimoquartò peccat, qui Prælatus, Iudex, Visitator, aut quiuis alius priuatus procurat, aut vult noscere peccata secreta alicuius, a quo, quando, cur, & vbi non debet, aut qui cōpellit carcere detentū ad statim iurandū se dicturum verū in omnibus, de quibus interrogatus fuerit, & interrogat particulariter de omnibus, & singulis casus partibus, ob quę carcere detinetur ratione supradicta. & hi plus peccant, quā qui audiunt simpliciter detractionem mortale, cum assensu. Quoniam illi sunt tanta, vel maior causa detractionis, quā qui cum simplici assensu audiunt detractionem mortalem, & supra dictum est, peccare mortaliter eum, qui cum assensu detractionem mortalem audit.

Fama quomodo restituatur, aut condonetur.

- 42 igesimoquintò peccat, qui non vult restituere damnum famę notabile datum iniuste a se, vel ab eo, cuius hæres est, alteri illud non condonanti, si nulla causa excusat. Quia damnum famę necessariò restituendum est, vt late in repet. c. inter verba. 11. q. 3. conclu. 4. probamus. Tum per textum memorab. in cap. quisquis. 5. q. 1. Tum quia bonum famę maius est, quā bonum pecuniarium. Prouerb. 22. & Eccle. 41. cum alijs relatis vbi supra, nu. 218. & damnum boni pecuniarij necessariò est restituendum c. peccatum. de regi. iur. lib. 6. cap. si res aliena. 14. q. 6. Ergo & damnum famę, vt tenent S. Tho. 2. 2. q. 62. art. 2. S. Anton. 2. par. tit. 2. cap. 2. §. 3. & communis, S. Tho. Richar. & alij in 4. lib. sen. dist. 15 & Ostien. in Summa de pœnit. vers. quid de accusatore. Vnde licet abundantia boni pecuniarij ei, cui debetur interdum debitorem a restituendo, sicut statim, excuset: abundantia tamen bonę famę non item: immo ad restituendam eam magis obligat, vt recte Ioan. Maior in dicta dist. 15. q. 16. probat. Quin etiam sicut, qui notabiliter famę læsit per vnum peccatum habetem alia notoria peccata mortaliter peccat, sic ad restitutionem damni tenetur, vt recte Adria. Quolib. 11. probat, & S. Tho. 2. 2. q. 73. art. 1. sentit, perpendente id Caieta. quidquid in

- 43 hoc Palud. in 4. dist. 19. in fine senserit. Immo, & qui ob vitæ periculum, aut alias rationes famam restituere nõ potest, eam compensare tenetur, vt qui alium percutit, aut manum abscindit, quam restituere non põt, iuxta legem diuinam Exod. 21. renouatam per c. 1. de iniur. & de laram ibi per doctor. s, & l. ex hac. ff. si quad. paup. S. Th. 2. 2. q. 62. art. 2. & in 4. receptus ab aliis dist. 15. q. 1. art. 6. Nec infamatus excusatur si item qm̄ mentiendo infamauit, eo qd̄ in aliis duplo, vel triplo magis eiusdẽ famam augeat, iuxta eundem in 4. lib. sent. de restit. q. 34. vt vbi supra diximus. Nec et̄ excusatur, eo quod infamatus se ab infamia liberauerit suis optimis factis falsitatem eius, quod sibi impositum fuit de c. ns, aut abolita eorum apud quos infamatus fuit mala, quam ipsi conceperunt opinione; o quod vanitatẽ detrahentis intellexissent, iuxta Adrian. in d. q. 34. qd̄ quãuis vbi supra sequuti fuimus, nunc tñ non sequitur quia eius rationes solũ probant teneri ad restituendũ damnũ, qd̄ infamatus accepit, quãdiu infamatus mãsit: sed nõ ad famã iã recuperatã restitutionẽ.

Porro addo primò, quòd infamatus, quando ex sua infamia respública damnum capit, tenetur ad procurandam restitutionem famæ sue, quando est persona publica, iuxta S. Greg. Homil. 9. super Ezechiel. & S. Th. 2. 2. q. 7. art. 3. & declarationem cuiusdam dicti S. August. in cap. nolo. 1. 2. q. 1. & c. non sunt audiendi. 1. 1. q. 3. positam vbi supra.

Addo secundò, quòd damnum acceptum a male infamato durante infamia non est integre restituendum: sed tantum, quantum prud. nti & bono viro visum fuerit, secundum Sotum lib. 4. q. 6. art. 3. de iust. & iur. quod nostro iudicio intelligendum est de damno boni quærendi, & non de damno boni iam quæsiti, arg. cap. fin. de iniur.

- 44 Dixi: Damnum datum; quia volitum, & non datum, eo quod dari non potuit, vel pænituit, non est restituendum: quia uolens nocere, noxa non sequuta, pœccat quidem: sed non tenetur restituere, per sæpe dicta in cap. præced. & vbi supra. Vnde qui detrahit alicui apud aliquos animo infamandi eum, etiam per inuidiam, odium, uindictam, questũ, aut aliam rationem iniustam, si illi ob id malam opinionem non conceperunt, nec bonam amiserunt, non tenetur restituere famam; quia eam non abstulit, licet in eo peccet, vt Adrian. Quolib. 11. littera R. determinauit, quem sequimur vbi supra.

Addo tertiò, qd̄ tenetur restituere, qui immodice laudando alium, alterius famam notabiliter extenuat; secundũ eundẽ in d. Quolib. col. pen. quales multos in Curiiis, aulis, scholis, immo & religionibus reperias.

- 45 Addo quartò, qd̄ qui famam alienam mentiendo læsit, debet eam restituere, asserendo se fuisse mentitum, aut saltem dixisse falsum. Immo & testes adducere, si opus fuerit, quò eis dissuadeat, quibus contrariũ persuasit, secundum Sotum lib. 4. q. 6. art. 3. de iust. & iur. Quorum postremũ durũ videtur nobis putantibus satis esse iurare, si aliàs ei nõ crederetur.

Tum quia maiorem causam dat credendi reuocationem iurando eam, quam dederat credendi falsum, quod eis sine iuramento dixerat. Tum quia numquam fuit in usu. Tum quia testibus tunc demum ad summum esset opus, cum esset suspicio illi ad reuocationem precibus vel pretio, & non conscientia inductum.

Adde quinto, quod etiam infamans detegendo delictum verum occultum restituere tenetur, iuxta S. Tho. 2. 2. q. 62. art. 2. & in 4. lib. sent. dist. 15. q. 2. art. 5 ad. 2. communiter receptum, non quidem asserendo se falsum dixisse, sed male loquutum fuisse: quod non sufficere dixit Ostien. in d. vers. quid de accusatione. Et ideo Ioan. Maior. in dicta dist. 15. q. 16. asserit, oportere, & satis esse ita dicere, quando tale delictum de tali, dixi illud verum existimabam, sed adhibita postea diligentia, inueni me prave loquutum. Qui modus licet aptior sit, quia nullum mendacium continet, neque ex eo tam facile atque ex communi colligi potest verum esse, id quod male dictum fuit: non tamen videtur tutus quoad viros prudentes & doctos, apud quos praeferret restituere laudando sapienter virtutes, quas habet, eis persuadendo, ut pro tali habeant, nulla mentione facta mali antea per eum detecti licet verum, iuxta Caiet. 2. 2. q. 72. art. 3.

Adde sexto, dicere Sotum lib. 4. q. 7. art. 3. de iust. & iur. eum, qui verum dicendo infamat, non teneri ad tantam restitutionem, ad quantam, qui mendando id facit. Quod non videtur nobis tutum, quia, licet plus peccet, non tamen plus nocet. At restitutio, cum actus sit iustitiae, ut supra c. 17. nu. 6. dictum fuit, potius respicit nocumentum, quam modum nocendi. Dixi: Ab eo, cuius heres est: quia heres detractoris, non solum iudicio exteriori, sed etiam interiori tenetur restituere, secundum Adria. Quolib. 1. id efficaciter probantem & asserentem, ita mortaliter peccare heredem, qui praedictam compensationem pro defuncto non facit, ac si non solueret alia debita. Dixi: Condonanti; quia obligatio restituendae famae ab infamato condonari potest, ut sentit S. Anton. 2. par. tit. 2. c. 1 §. 3. & eum non referens illud exprimit Adria. in 4. de restit. q. 33. Quolib. 1. & post hunc Sotus de ratione regen. uel detegen. secret. memb. 1. q. 3. Tu quia potest quis danum suorum bonorum condonare regulariter, secundum gloss. receptam uerb. restituat. c. peccat. de reg. iur. lib. 6. & fama est de bonis nostris. Tum quia potest quis remittere, quod sibi debetur in casibus a iure non prohibitis, ex quibus hic non est, c. statutum. §. si quid. adiuncta gloss. de rescr. lib. 6. cap. exigit. de censu. eo lib. per locum ab speciali. Contrarium tamen tenet Caiet. 2. 2. q. 73. ar. 2. & in Summa uerb. detractio. Ioan. Maior. in dicta dist. 15. q. 16. Ad quorum fundamenta responderi potest. Primum concedendo peccatum esse, se ipsum sine causa infamare, & etiam interdum infamiam condonare: sed negando ex hoc casu sequi, eius remissionem non ualere: quia etiam interdum peccat qui amittit sua bona, aut debitum remittit. cap. quid dicam. 4. q. 4. Archid. in cap. sicut hi 47. dist. eius tamen

remissio valet, si aliud nõ obstat. Secundõ, quod damnum infamiæ principaliter tangit infamatum, & minus principaliter bonum publicum, & sufficit cõdonatio eius, ad quem damnũ principaliter pertinet, cap. quãuis pactum. iuncta gloss. de pact. lib. 6. & glo. l. de uno. de re iudic. cũ ad ductis ibi late per Hippol. Nam si mille modij tritici mihi ab aliquo cõburantur, non solũ mihi, sed etiã ciuitati damnũ fit, & pauperibus, qui sibi de eo prouidere emptione, aut eleemosyna potuisset: sed quia ad me solum principaliter pertinet, & ad ciuitatẽ & pauperes minus principaliter, mea sola cõdonatio cõbürentem illos liberat, vt copiosius vbi supra diximus. Opinio tamen Maioris & Caietani posset habere locũ in illis quattuor casibus, in quibus supra eod. nu. 28. dictũ est peccare mortaliter qui sese infamat. Per quã respondetur ad noue quæsitũ, quod non solum potest condonari aliquando famæ restitutio, ad hoc vt cõdonatio valeat: sed etiã ad hoc vt cõdonatio sit iusta, & meritoria; quando scilicet sit iusta de causa, & alijs circumstantijs oõcurrentibus, cum quibus etiam alterius debiti remissio est meritoria, iuxta glos. cap. peccatum. de reg. iur. lib. 6. Dixi: Alteri: quia nemo tenetur eã sibi restituere, nisi in prædictis quattuor casibus, in quibus remissio famæ non valet; & detractio est peccatum mortale.

- 47 Ad primum nouẽ hic quæsitũ; An qui se mutuo infamant, per cõpensationem a restituendo excusentur? Respondetõ negatiue. Tum quia non videtur esse locus in hoc cõpensationi per dictã Panor. post alios in cap. bona fides. de deposi. Tum quia damnũ illi illatum, per reciprocam infamiam non tollitur, sicut debitum vnus per debitum reciproci alterius. l. i. ff. de compensat. Ad secundũ, quod cõdonatio infamiæ factæ petenti generaliter veniam omniũ detractio excusat restitutionẽ earũ, ad quas verisimilis intentio condonantis extẽditur, & non aliarũ, arg. l. cũ Aquiliana. ff. de transac. Ad tertium, q̃ infamatus conuersando familiariter cum infamante videtur quidem remittere iniuriam l. nõ solum. §. i. ff. de iniur. non tamen obligationem restituẽdi sibi famã quam abstulit, sicut nec alius creditor per conuersationẽ cũ debitore remittit debitum, l. cum de indebito. ff. de probat. Dixi: Cessante causa: quia sunt aliquot causæ ab hac restitutione excusantes, e quibus est iustus timor mortis & salutis: quãuis teneatur ad refarciendũ damnũ alia via: Quia quattuor sunt bonorũ ordines; videlicet, animæ, corporis, famæ, aut honoris, & pecuniæ: & bona primi ordinis sunt potiora bonis secundi, & secundi potiora tertij, & tertij potiora quarti, vt in d. repet. conclus. 4. & seq. tractauimus: & nemo tenetur restituere bona inferioris ordinis cũ iactura bonorum superioris, quamuis sic cum iactura bonorum eiusdẽ, aut inferioris ordinis, vt singulariter Caietan. 2. 2. quæst. 62. art. 6. ad 3. & in paruis opusculis lib. 17. resp. 14. respons. determinauit. Cuius determinationem in hac traductione supra cap. proximo nu. 89. & seq. defendimus

dimus aduersum Sotum lib. 4. quæst. 6. artic. 3. de iustit. & iur.

Ad dubium autē, quod videtur hoc consequi, eum, s. qui suo mendacio fuit causa, vt alius perderet maxima bona, excusaretur a restituēdo, si restitutus eis perderet locum honoris, quē habebat in populo ratione diuitiarum? Respō. concedendo sequelam, quo ad talem restitutionem, quæ non posset fieri sine tantæ falsitatis detectione: non autem quo ad aliam, iuxta c. officij, de pœni. & remis. supra cap. 16. nu. 43. declaratum.

Porro ex eisdem causis est tanta obliuio dictæ infamationis, vt perinde sit, ac si nunquam dictum fuisset, secundum S. Ant. 2. par. tit. 2. c. 2. §. 3. ne pro restitutione famæ, reuocatio infamiæ fiat: quamuis, mea sentētia, resarcire deberet iudicio boni viri, pecunia, beneficijs, aut laudibus damnum, si quod a tempore illatæ infamiæ vsque ad eiusdem obliuionem fuerit passus. Dixi: Ac si nunquam dictum fuisset: quia, si qua eius memoria restat, restitui debet. Tū quia singulariter Caiet. in 2. 2. q. 62. art. 2. ad 2. determinauit, eum, q. adolescens falso apud æquales iactauit, se cum tali puella rem habuisse, & postea fenex illius peccati, & damni, quod proximo intuli recordatus est, apud eosdem mēdaciū reuocare teneri. Tum quia difficile est certo scire id in perpetuā obliuionē venisse, cum quod quis vno die non meminit, altero die recordetur. Tū quia interdum tanto firmiter credimus, quanto quis detractionē quam fecit post tot annos, & post tam frequentem confessionem ac cōtionem non curat reuocare Adde, quod Caiet. sentit huic moderationi non esse locum, nisi in detectore veri secreti. Nam secundum ipsum impositor falsi, tenetur ad restitutionem non obstante obliuione. Quod durum nobis videtur: deberet enim sufficere saltem quærere ab eo, apud quem id imposuit, num alicuius delicti, quod de tali dixisset, meminisset? & si responderet negatiue, eum rogaret, ne ob aliquod suum delictum eum peiorem putaret, testans sine aliqua expressione, falsum sibi dixisse.

48 Ex eiusdem est etiam diuulgatio eius, quod male detectū fuit, facta alia via, quamuis teneretur restituere damnum interiecto tempore a tēpore infamiæ vsque ad diuulgationem acceptum, vt singulariter sentit Adrian. in 4. de rest. q. 33. & nos prōbamus vbi supra a nu. 659 & a nu. 865. Dixi: *Iuste*: ad significandum, quod, sicut nullus lædens iuste famā alterius, vel suam peccat: ita nec tenetur ad restitutionem, non autem ad significandum, quod omnis, qui derraht in iuste, ad id tenetur: excusatur enim ob prædictas causas; & quoties non dedit iustam causam credendi, vel non fuit ei adhibita fides, vel læsio fuit parua.

49 Vnde non obligatur accusatus de vero crimine secreto, ad restituendū famā, quā accusator amisit, eo quod illud non probauerit, si illud cōfiteri non tenebatur: quamuis negādo peccaret. Nec ēt si confiteri tenebatur, si non responderet accusatorem calumniari, sed decipi. Nec quamuis respondeat calumniari, si sibi non credatur, eo q. iudices, & alij cre-

dunt, accusatorem (quamuis intentum probare non potuerit) contra suam conscientiam non accusasse, ut pulchre hæc omnia Caiet. 2. 2. quaestio. 62. art. 2. ad 2. probauit. Et contraria communis, Richar. Scoti, & aliorum, dist. 15. art. 5. q. 1. & Scoti, q. 4. art. 3. & aliorum in alijs quaestio- nibus ibidem, procedere potest in accusato, qui ad cōfitemdum crimen obligatus, non solum illum negat: sed etiam affirmat suam accusationē calumniosam esse, & id persuadet, quidquid Caieta. vbi supra de hac re subtiliter magis, quàm secure disputet. Ad noue hic quaesitum, respondeo, eum, qui ad pœnam debita minorem a iudice damnatur; eo q̄ negat veritatem, quam tenebatur confiteri, non obligari in conscientia foro ad subeundam eam, ad quam damnatus fuisset confessa veritate: quia in eo non tenetur ad pœnam donec a iudice damnetur, iuxta glo. receptam in c. fraternitas. 12. q. 2. & S. Thom. 2. 2. q. 62. art. 3. pro quibus tex. in §. in hac. Dixi: Ad pœnam: quia debitum, & interesse citra cōdem nationem, immo & post iniquam absolutionem, debetur, Innoc. cum communi, in c. quia plerique de immu. eccles.

50 Nec item obligatur, qui delicta aliena a se audita otiose absq; tamen affirmatione solum refert, quāuis audientes ea credant secundum Adr. vbi supra eod. tit. sub fin. & Syl. ver. detractio, q. 4. Quia non dat eis iustā causam credendi, nisi circumstantia personæ, vel alia eam iustam efficeret: & nisi referens existimet, aut existimare debeat, q̄ audientes ea ita credent perinde, ac si affirmaret, per rationes positas in dicta conclu. 4. Nec qui stulte refert delictum scientib. illud, quamuis tunc de illo non cogitent. Nec quando, qui dicit, adeo leuis est, & qui audiunt adeo graues, vt eius dicto nihilo moueantur. Nec quando is, in quem dicitur, adeo vilis est, & absq; aliqua fama in illa materia, vt nullam notabilem iacturam faciat, iuxta Adri. in dicto Quolib. 11. Nec qui peccatum alienum cum tali sui auctoris pœnitentia refert, vt absq; aliqua infamia eū honoret. Nec qui solam occasionem remotam infamiae præbuit: vt qui ioco quandam monialem interrogauit, Cur filium suum ad fores ecclesiae, aut xenodochij exponi fecisset? & illa apud Deum, & homines valde queritans, apud aliquos in prauam suspicionem venit. Nec etiam iuxta Sotum lib. 4. q. 6. art. 3. de iust. & iur. detractor conspicuus, & dignitate antecedēs, restituere tenetur famam alicuius hominis infimæ fortis; quia, vt ipse ait, eum excusat pretiosæ famæ amissio: quam in eiusmodi restitutione faceret, vt a restituendo aliquo exiguo bono quis excusatur ob magnam iacturam suorum, quam ob id faceret. Quod vt nouū, ita uideatur durum in praxim deductu, nisi alia iusta compensatio fieret, aut obtineretur condonatio.

De detractiōe, siue reuelatione secreti.

S Y M M A R I V M.

- 51 Ecretum confessionis non reuelandum, etiam metu mortis, nisi uno casu.
 52 Secretum, quid, & quotuplex, & cuius detectio mortalis.
 53 Epistolæ clausæ, quæ apertio mortalis.
 54 Secreta pernicioſa reuelanda non autem alia.
 55 Confessio, quæ multis uidetur, & non est sacramentalis.
 56 Correctio fraterna quando non necessaria.
 56 Fama proximi seruanda quando aliter ipse potest seruari.
 57 Reus quis confitendo crimen non peccat.
 58 Reus quis confortes tegere, aut detegere debet.
 58 Confessarius quos reos se, & confortes reuelare iubebit.
 59 Iudex, qui reum de se, & confortibus interrogando, & torquendo peccat.
 60 Secretum nulli noxium etiam iudici iubenti non reuelandum.
 61 Reuelatio mali proprii, & neglectus fame, quæ mortalis.
 62 Secreti promissi detectio peior, quam non promissi.

51 Igesimosexto peccat confessarius, vel quiuis alius, qui detegit aliquod peccatum, quod iuste, aut iniuste medio confessionis sacramentalis didicit (quamuis sit ueniale) absque facultate iusta de causa a pœnitente facta. Et consequenter etiam interpretis confitentis lingua confessario ignota. Et laicus, cui aliquis in extrema necessitate confitetur, & doctor, a quo consilium de confessis petitur. Et, qui se confessarium finxit, quod alicuius peccata nosceret, etiam si tormētis adactus, & quamlibet maximo metu mortis id fecerit. Quia omnes isti obligantur ad subeundum potius mille mortes, quam id facere, ut prædictus Doctor, lib. de ratione regen. memb. 3. q. si. dixit, & nos ante ipsum copiose in cap. sacerdos, de pœnitent. dist. 6. a nu. 16. vsque ad nu. 163. & post ipsum in d. repet. concl. 6. scripsimus.

52 Pro cuius, & aliorum declaratione dico primò, quod secretum in genere definiri potest, esse id, quod a nemine, vel a tam paucis scitur, quod neque est famosum, neque notorium, ex mente S. Th. 2. 2. q. 70. art. 2. ad 2. & eiusdem, & Scoti in 4. lib. sent. dist. 2. ibi receptorum. & Caieta. 2. 2. quæst. 11. art. 3.

Dico secundò, quod diuiditur in secretum, quod de se ab vno solo sciri potest; quales sunt soli, & omnes actus interiores animæ hominis: & in secretum, quod de se a plurimis sciri potest; qualis est omnis actus exterior,

rior, qui non est famosus, nec notorius quod rursus diuiditur in tres species. Prima, quæ de se sine vlla promissione, scientem obligat ad se celandum regulariter; quale est oë occultum, cuius detectio noceret aīæ, corpori, honori, vel famæ, vel fortunis alicuius. c. si peccauerit. 2. q. 1. & notatur in c. qualiter, & quando. 1. de accusa. Secunda est, cuius celatio a sciente expresse, uel tacite promissa est. Tacite promittitur, cum id colligitur ex modo dicendi secreto, nulla de celando expressa promissione facta, ut doctor Subtilis ubi supra sentit. Tertia, ad quam celandam lex diuina positua confessionis sacramentalis obligat, de qua supra cap. 8. nu. 2. Tale est omne peccatum sacramentali confessione detectum.

Dico tertio, q̄ prima species secreti præcipitur illa lege naturali generali de non nocendo proximi animæ, corpori, honori, uel famæ, aut fortunis; quæ decerpitur ex septē præceptis secundæ tabulæ Decalogi Exodi 20. quæ probant non esse nocendum proximo aliquo modo. Secundo vero prohibetur lege naturali de præstandis promissis l. i. ff. de pact. Tertia uero est per legē diuinam posituam de seruando secreto confessionis, & iō tam obligat, q̄ alia duæ: quia obligat quotquot illud directe, aut indirecte sciunt sub pena peccati mortalis in omnib. casibus, uno solo excepto; scilicet q̄n pœnitens iusta de causa illius detegendi facultatem facit, ut in d. c. 8. diximus, & in d. c. sacerdos. a nu. 30 late probauimus. Et secunda magis obligat, q̄ prima: quia obligat in omnib. casibus, in quibus prima, & aliquot alijs. Quia, qui promisit seruare secretum, ex quo seruato graue damnum alteri non inferitur, non debet detegere illud, etiā præcipiente superiore. At prima species non æque obligat: quod. n. quis scit aliter, quàm per secreti commissionem, tenetur reuelare superiore præcipiente, etiam si ex eo seruato nullus læderetur, secundum S. Tho. 2. 2. q. 70. ad 2. Verum est tamen, quod promissio seruandi secreti parui momenti non obligat, nisi ad summum ad ueniale, ut recte Caieta. dixit in dicto art. 1. Sicut nec secretum de occultis parui momenti, & uenialibus obligat ad maius. Non enim magis pecco detegendo risum tuum immoderatum ueniale secreto mihi dictum, quam si eundem secreto a te solum detegerem, secundum eundem.

Dico quarto, q̄ omnis detectio peccati confessione sacramentali detecti, aut per eius medium sciti, est peccatū mortale, excepto casu prædicto, siue illud secretum sit, siue publicum, siue graue, siue leue, secundum oēs. Quamuis interdum sit mortale triplici ratione; ut cum peccatum detectum est occultū, & graue: quia eius celatio, est tacite promissa. Interdum duplici; ut cum est publicum, & leue. Interdum uero una tm̄; ut cum est leue per prædicta: ueluti quando peccatum confessum est parui momenti, aut publicum: tunc enim non est peccatum mortale, nisi per legem diuinam, & canonicā, quamuis sit ueniale ob eius secretū tacite a confessario promissum. Vnde uidetur, q̄ confessarius, qui reuelaret peccatum

peccatum graue, teneretur confiteri circumstantiam prædicti duplicis, vel triplicis vinculi, si adesset, per prædicta supra cap. 6.

Dico quinto, quod detractio secreti aliarum duarum specierum, est mortalis, nisi fiat in casu a iure permissio, aut res sit tam parui ponderis, quod eius detectio nemini notabiliter noceat, & absque intentione notabiliter nocendi fiat: quia, quãuis id obuiet legi naturali prædictæ de non nocēdo, nec reuelando malo secreto, vel secreto commisso: propter tamen paruitatem damni definit esse mortalis, sicut mendacium etiam est contra illam, & non est mortale, nisi sit notabiliter nocens; vt dictū est supra eod. nu. 2. Et furtum paruæ rei contra legem quidē naturalem est leg. 1. ff. de furt. nō est tamen mortale per prædicta supra c. proximo, nu. 2. Ratio autem, quare detectio peccati etiã leuis cōfessi sit mortalis, est, quia, licet per eam parum lædatur proximus, plurimū tamen læditur sacramentū cōfessionis, & publica vtilitas, quatenus retrahit pœnitētes a confitendo, nē confessi peccata publicentur, quæ colligitur ex cap. si diligenti, & notatis ibi de foro comp. Oportet autem, vt sciatur secretū esse parui ponderis, ad hoc, vt eius detectio nō sit mortalis: quia, si p̄babiliter dubitetur, an sit grauis ponderis, mortalis esset. arg. cap. si quis autem. de pœnit. dist. 7. & eorum, quæ ibi late tradimus.

- 53 Vigesimo septimo, peccat mortaliter, q. referat, aut legit literas obseruatas, aut scripturas alienas, quæ in secreto obseruabatur, animo lædēdi, ali quē notabiliter, vel lædendo, aut aduertens, uel aduertere debens, quod inde posset notabile damnum sequi, per prædicta supra eod. cap. nu. 2. nisi ex cōsensu expresso, aut tacito eius, a quo, uel cui mittuntur, id faciat, aut de auctoritate legitima, arg. l. iuste. ff. de acq. poss. ut tempore belli Præfecti finitimis hostium locis eas referat. Prælati itē, & prælata eas, quæ suis monachis, aut ab eis mittuntur, c. nō dicatis. 12. q. 1. Peccat autem, sed nō nisi uenialiter, qui aperit sine cōsensu, imprudēter, putans eas ad se missas, aut ob curiositatē, sine ulla intentione nocendi notabiliter, & sine ullo nocumēto notabili, aut periculo probabili eius inferendi, sola causa sciendi noua, uel captādi risum ex barbara cōpositione, aut ex eleganti uoluptatem. Quia id nō est contra caritatem Dei, & proximi necessario habendam: peccaret tamen mortaliter, si id faceret cum prædicta intentione, uel prædicto nocumēto, aut periculo certo, uel probabili ter dubio nocendi: quia est falsarius, ut ait glo. approbata cap. cum olim. de offi. deleg. & quia utitur re aliena contra uoluntatē domini, & ita ad mittit furtū, l. 1. ff. de furt. §. placuit. Inst. de oblig. quæ ex delic. & per alias rationes, quas scripsimus in d. c. sacerdos. Nec obstat, quod hæc ratio uideatur idem concludere in casu proxime præmissio: quia in illo paruitas, uel (ut ita dixerim) nullitas damni excusat a mortali, ut in quacunque alterius præcepti materia, iuxta dicta in c. 1. nu. 7. Adde his illud quotidianū sancti Anton. 2. par. tit. 1. cap. 2. §. 5. singulariter afferentis, inimi cum

cum mittentis, vel eius, cui mittitur, epistolam absque aliquo peccato referare posse, si per illam aliquod damnū sibi parari iuste timet. Quod videtur habere locum: etiam quādo probabiliter timetur datum iri per eam aliquod damnum iniustum alteri, & quo illud impediatur illam resignat, arg. cap. non in ferenda. & eorum, quæ ibi congerimus 23. q. 3. cauendo tamen, quoad eius fieri poterit, ne cui vllum damnū iniustum inferatur, arg. cap. cum cessante. de appella.

- 54 Vigesimo octauo, qui secreta in iniustā aliorum perniciem non vergētia ciuitatis, cōcilij, aut exercitus ad eorum magnum dānum reuelat, etiam si metu tormentorum, aut amissionis vitæ id faciat, per prædicta. Vnde sequitur Hispanum a Gallo in bello captū, quantalibet tormentorum vi torqueatur, non posse, salua conscientia, secreta iusta exercitus Hispani, ad ipsius conseruationem necessaria detegere: nec contra, Galillum Hispanis secreta exercitus Gallicani. Nec illum, qui delictum alienum secretū violenter sciuit, ut idem prædictus Doctor singulariter affirmat. Quāuis hoc, & quod de secretorū testium litigantium detectione nullis tormentis facienda dixit, moderanda nobis videntur, ut solum procedat, in damno irreparabili; ut quia mors, uel mutilatio membri sequeretur: non autem quando sola pœna pecuniaria, uel alia ex illis, quæ facīle a detegente reparari potest, timetur, vt ibidem inuimus.

Dixi: In iniustam aliorum perniciem non vergentia: nam talia reuelari possunt, exemplo illius prudentissimi & fidelissimi Chusai, qui cōsilia Absalonis pessima Dauidē admonuit 2. Reg. cap. 17. & Elisei, qui iniqua secreta Regis Syriæ Israelis Regi denūciauit, 4. Reg. c. 16. Nō enim peccat, immo bono fungitur officio, q̄ denūciat cui, quādo, & quomodo oportet, peccatores peccata, & stratagemata dānosa reipub. aut proximo; quia hoc iure potest, & debet fieri, vt latius in d. c. sacerdos. nu. 14. & seq. probauimus per cap. non in inferenda. 23. q. 3. & §. 1. dist. 83. cap. quātā. de sent. excom. & cap. ipsa pietas. 23. q. 4. & alia, de quibus est cap. præterea 2. de spons. quatenus habet, eum, qui scit aliquem rem habuisse cum cōsanguinea eius, quam vult ducere, teneri denūciare, quo iniustū matrimonium & peccata, quæ ex eo orirentur, impediuntur. Quæ etiam procedunt in presbytero: potest enim etiam ille prodiciones, homicidia, & alia delicta parata denūciare absque periculo irregularitatis ob id in currendæ: modo protestetur, se id solū facere ad cauēda mala, quæ imminēt, ut sine sanguinis effusionis pœna impediant, ut pulchre Caiet. 2. 2. q. 33. art. 7. probat. Pro quo sunt c. episcopus. ne cler. uel monach. lib. 6. & c. prælati. de homicid. eod. lib. licet protestatio solū uideatur necessaria quo ad forum exterius, per dicenda infra cap. 27. Presbytero, in quam, etiam iurato seruare, & nō detegere illa secreta secundū Inno. recept. in cap. qualiter. 1. de accusa. Panor. in c. dilecta. de exceſ. præla. & alios alibi, modo illa aliter quam per confessionē sacramentalem nouerit. Per eam enim

Enim solam cognita in nullo mundi casu detegi possunt, iuxta communem & veram opinionem; quam copiose in d. cap. sacerdos a nu. 116. ad 151. probauimus, excepto vno, de quo ibi, & supra proxime, nu. 51. & c. 8. num. 17. diximus.

55 Dixi: Sacramentalem; quia oportet esse talem, per quam penitens vere cōfiteatur peccata sua; non enim sufficit dicere, Hoc tibi dico in cōfessione, iuxta Inno. Pan or. & communem in c. omnis. de pœnit. & remis etiam si genibus flexis, & signo crucis fronte signata id fiat, absque proposito confitendi peccata, & absolutionē accipiendi, quia talis detectio non est sacramentalis, nec maiori secreti vinculo obligat, quam aliud extra cōfessionem detectum, vt recte determinat Sotus vbi supra, memb. 2. q. 7. art. 1. & ante ipsum clarius, & firmiter Caiet. 2. 2. q. 70. art. 1. quem illi non refert, cuius rei ignorantia multi grauiter errant, & eis, quibus detegunt, ingerunt scrupulos, an debeant illa detegere, dum super eis denunciandis fertur excommunicatio, vel vt testes coram iudice sistuntur, vel vrgentur necessitate denunciandi; eo q̄ sunt reipub. aut proximo pernicioſa.

56 Aduertendum tamen, q̄ detectio peccati occulti, etiam alteri perniciosi, non licet, nisi fraterna correctione præmissa, iuxta illud Matth. 18. *Si peccauerit frater tuus*, relatum in cap. si peccauerit. 2. q. 1. & in cap. nouit. de iudic. præsertim si ea sciens probabiliter credit, suis precibus, & admonitione secreta, illa impeditum iri, secundum S. Tho. 2. 2. q. 33. art. 7. receptum communiter. Diximus: Probabiliter credit; alioqui enim posset & deberet statim iudici denūciare. Ex quo sequitur in proditionibus contra reipub. paratis, & hæresibus ad docendū alios directis rarò fraternā admonitionē secretā necessariā esse: rarò enim quis probabiliter credere potest, proditionem & hæresim sola monitione omnino cessaturas. Aduertendum itē, quòd tunc demum oportet denunciare personas, & delicta, quando ad occurrendum imminentibus malis id esset necessē, quia si sufficeret generalis admonitio, quòd aliqua mala parātur, non esset facienda declaratio specialis & si sufficeret sola specialis delictorū, non esset facienda personarū, vt S. Tho. Quolib. 1. art. 12. determinauit, & nos latius in d. c. sacerdos. nu. 14. & seq̄ scripsimus, vbi multis rationibus probauimus, seruandā esse famā proximi, quoties sine illius detrimento, eius animæ mederi possumus. Aduertendum item, quòd sicut bene facit, qui fraterna correctione præmissa, bono animo crimē occultum ecclesiæ denūciat (quia quamuis sit qui defendat, correctionem fraternam nō esse lege diuina speciali præceptam, nemo tamen fere est qui neget, eam lege generali charitatis præceptam:) ita qui malo animo id facit, verus corā Deo detractor est, secundum sanctum Tho vbi supra art. 12.

57 Vigesimo nonò peccat qui reus secundum iuris ordinē interrogatus sua delicta secreta grauiā non cōfiteatur, & contra qui cōfiteatur illa cōtra iuris ordinem interrogatus, secundum mētem omnium. Dicitur autem interrogatus

interrogatus secundum iuris ordinem semper, & solum, quando tria cōcurrūt. Primum, quōd iudex interrogans sit competens. Secundum, quōd delictum sit probatū plene, vel saltem semiplene, hoc est saltem per vnū testem omni exceptione maiorē, vel per indicia illi æquipollētia, vel per infamiam plene probatam. Tertium, quōd sit notificata illi huiusmodi probatio, vt sciat in quo statu est, vt colligitur ex sancto Tho. 2. 2. q. 99. art. 1. & 2. & Caiet. ibidem eum pulchre declarante, quos vbi supra etiam latius muniuimus per c. quando. vers. non tibi dico, vt te prodas. de pœn. dist. 1. & c. si omnia. 6. q. 1. & c. 2. de maior. & obed. & c. 2. de cōf. & alia, quibus probatur, neminem se debet prodere, & quemlibet scientem se iam proditum per semiplenam probationem debere iudici præcipienti; vt fateatur, parere.

58 Trigésimò, qui reos cōsortes suos occultos non detegit in casibus, in quibus id facere debet: aut contra detegit, in quibus nō debet. Regulariter autem non debet, sed solū in casibus expressis, & notat. in c. 1. de confess. l. 1. C. de custod. & exhib. reor. l. fin. ff. ad exhib. l. latrones. l. diuus Adrianus. ff. de custod. & exhib. l. prouinciarū. C. de ferijs. & l. 4. §. mandatis. ff. ad l. Iul. pecu. de quibus est crimen falsæ monetæ, l. 1. C. de fals. mon. & maleficij. l. fin. C. de malef. & mathe. proditiōis, l. penul. & fin. C. ad leg. Iul. maiest. & hæresis, cap. in fidei fauorem. de hæret. lib. 6.

Quibus addo, quōd rei, qui contra se confessi sunt, etiam non interrogati, debent declarare socios, quos iuste credunt præteritorū non pœnitere, immo paratos esse ad noua, cum magno damno publico, aut priuato committenda, nec per euangelicam correctionē correctum iri; quales sunt regulariter latrones, nummorum falsarij, hæretici, stryges, fascinatores, & alij similes per dicta in d. repe. c. inter verba. cōcl. 6. Quinimo cōfessarij eiusmodi reos monere debent, vt tales socios denuncient, vt particulariter dixit Sot. de ratio. tēgen. memb. 2. q. 6. pag. 17 quod si non fecerint, nostra sententia, ita peccant hi non admonendo, & absoluendo, ac illi non denunciando: absoluunt enim impediētes contra ius diuinum, & humanum c. pœnitentia. 1. & 2. de pœnit. dist. 3. cap. peccati venia. de reg. iur. lib. 6. & cap. legatur. 24. q. 2.

49 Trigésimoprimò peccat iudex, qui interrogat reū de se ipso, vel de cōsortibus suis præter iuris ordinē: quia iniuste dat causam notabilis infamix proximi, dū extra potestatem suam inquirat cōtra l. fin. ff. de iurisd. omn. iud. & c. 2. de consti. lib. 6. Idem si contra omittit interrogare, cum debet, secundum eundem iuris ordinem: quia præiudicat notabiliter reipubl. cuius interest delicta puniri, lita vulneratus. ff. ad leg. Aquil. & c. vt famā de sent. excō. Quis autem ille sit iuris ordo, secundum quē debet, vel non debet interrogare reū de se, in præcedenti modo peccandi dictū est. De confortibus autem nō debet interrogare, nisi in casibus a iure expressis: & in illis non nominatim, an sint illi, aut illi: sed generatim, an sint

sint aliqui: & quòd doceat, reum, si videt eum nescire, aut faciat facultatē ei cōsulendi confessariū, an teneatur, & quos reuelare: alioquin enim nō auderē excusare illum a peccato mortali, præsertim si id faciat persuasus; iustū esse per fas, aut nefas detegere crimina, & quocunque modo seneri iudicis atque executoris famam sibi comparare, cōtra respiciendī. ff. de pœnis, cogendo reos ad bene, vel male detegēdum omnes suos socios, et iam coram D. o emendatos, etiam si nulla fama, neque indicium sit contra illos. Et minus excusare auderem eum qui tormentis cogit reos ad reuelandū socios, etiam in casibus, in quibus interrogare permittitur, quādo nulla fama neque indicium, nec præsumptio legitima dicat, eos habere socios, vt rectē Salic. in l. fin. q. 2. C. de accusa. cōcludit. Neque eos, qui in Castella & Italia torquent reos de suis delictis conuictos testibus, vt cōfiteantur, quòd beneficium appellationis amittant, contra cōem Theologorum & Iurisperitorum sententiā: nisi cum a deo clarē sunt conuicti, quòd in conscientia tenentur confiteri, & iuste Iudex præsumit ob solā malitiam differēdi iustitiam eos pernegare, vt late in d. repet. c. inter verba. conclu. 6 scripsimus limitando communem in hoc casu.

60 Trigesimof. cūddò, peccat qui peccatum sibi secretò communicatum, quod non vergit in graue damnū alterius, etiam iudice competenti præcipiente, reuelat secundū sanctum Tho. 2. 2. q. 69. ar. 2. Immo etiam quādo vergit in damnū alterius, si alia via potest illud excusari. quin & quando alia via excusari non potest, id solum est detegendum, quod remedio est necessarium. Nam dictum S. Bonau. qui contrarium videri potest ali cui sentire, reducendum est ad prædicta.

61 Trigesimotertiò, peccat episcopus, aut alius prælatus, aut publica persona ad aliorū salutē providendū constituta, quæ se ipsum infamat, aut se notabiliter infamantibus nō resistit, aut modelte suæ famæ restitutionē non petit, secundū S. Tho. Quolib. 10. art. 13. Licet alij religiosi, quibus sola propriæ salutis cura est, iuste possint force patiēter, quatenus eos tāgit, nisi charitas Dei aut proximi contrariū requirat. Magis enim quandoq; prodest proximis alacris patientia falsæ infamiæ, quàm eius contra dictio. Nec ob id propriam famam negligunt, cum eam Deo offendant, vt sentit S. Tho. vbi supra, & explicat Caiet. in Summa, verb. famā propriā. Dixit: Nisi charitas, &c. quia sicut quiuis religiosus licitē curam de sua fama habere potest, & eam tuetur: ita si dedit inter personas ad se imitandū paratas secus faciendo peccaret grauer, iuxta glo. receptam in cap. semel Christi. de consec. dist. 2. per dictum cap. nolite. &c. non sunt audiendi. 11. quæst. 3. & a fortiori si se ipsum infamat, argu. cap. si non licet. 23. quæst. 5.

Trigesimoquartò, peccat qui interrogatus iudicē in visitationibus de peccatis publicis, aut satis generaliter de peccatis nulla expressione facta de occultis, aut iniuste facta expressione de illis, reuelat occulta, siue ipsi fuerint

fuerint secreta detecta, siue ipse viderit ea in secreto fieri, si non erant præparationes ad alijs nocendum, aut si denunciât, quæ probare non potest, iuxta illud Prouer. 11. *Qui ambulat fraudulentè, reuelat amici commissum*, relatum in cap. qui ambulat. 5. q. 5. sanctus Tho. 2. 2. q. 70. art. 1. quod quattuor decretis, & alijs confirmamus in repet. cap. inter verba. 11. q. 3. concl. 6. Tum quia quamuis iuret se dicturum, quod scit, verè respondere potest se illa nescire absque periurij metu, intelligendo intra se, illud se non ita scire, vt detegere teneatur, Henric. de Gandauo, Quolib. 9. in prin. Adria. in 4. de correct. frater. §. ostensis. col. 6. quidquid dicant Genesius a Sepulueda, & Sotus. quod neruosiùs postea confirmaui in cap. humanæ aures. 2. 2. q. 5. Tum quia qui iurat dicere, quidquid scit, intelligitur iurare dicere, quod licite potest, & non amplius, argu. cap. 1. de iure iur. lib. 6. & l. si procurator. ff. de condit. indebi.

- 62 Trigesimoquintò peccat qui secretò sibi commissum diuulgat, aduertens, aut aduertere debens inde sequuturum alterius notabile damnum, aut notabilem discordiam: licet non sit expresse rogatus, nec promiserit secretum, etiam si erat tale, quod prima facie eius detectio non videretur nocitura: rogatus tamen, eius secretum promisit, & poterat subesse aliqua ratio, ob quam illud roganti notabiliter conueniebat celari. Quâuis solum sit venialis detectio secreti, quam constat nemini notabiliter nocituram, vt rectè Caiet. 2. 2. q. 70. art. 1. resoluit per supradicta, & in c. sacerdos. de pœnit. dist. 6. ad nu. 30.

De nono præcepto, Non concupisces uxorem proximi tui. Cap. XIX.

S V M M A R I V M.

1 *Amari se uelle amore mortali, mortale.*

- 1 **C**ONTRA hoc præceptum eisdem modis peccatur, quibus contra sextum quia vtroque eadem explicite, vel implicite prohibentur. Quare modis peccandi contra sextum, positus in cap. 16 solum addimus, quod peccat mortaliter, qui, vel quæ deliberate cupit, vel gaudet amari amore libidinoso mortali ab alio, vel alia: quamuis non sic amet; quia consentit peccato mortali suo, vel alieno, iuxta dicta supra, cap. 11. num. 11. vbi dictum est quando voluntas, vel consensus in proprium, vel alienum peccatum, & delectatio morosa sint mortales.

De decimo præcepto, Non concupisces rem proximi tui, & de consiliis euangelicis. Cap. XX.

S Y M M A R I U M.

- 1 Oncupiscentia inordinata rei notabilis mortalis est.
- 2 Ludus quid, & duplex, & quis venialis, & quis mortalis.
- 3 Ludus causa principali lucrando negotiatio, & communiter mala, & num. 4.
- 5 Ludens ludo vetito sibi lege ad mortale obligante, & etiam licito ab impotentem donare, vel coactio, vel dolo, mortaliter peccat. & 12.
- 6 Lex an nulla iuris communis ludi obliget ad mortale.
- 7 Ludus omnis aleæ, & principaliter ob lucrum, prohibitus.
- 7 Ludus omnis etiam industria principaliter ob lucrum saltem uenialis. & 8.
- 9 Ludus aleæ rei notabilis clerico sacro, & monacho mortalis. & 10.
- 11 Ludus de se nullus laico mortalis, & qui ei gloriosus.
- 13 Ludere quis dicatur coactus.
- 14 Ludi spectator clericus magis peccat, quam laicus.
- 15 Ludentium susceptores, & c. ut peccant.
- 16 Peccantium ministri quando peccant.
- 17 Ludens dissimulans peritiam, fallens, & non monens, ut peccat.
- 17 Ludens credito ni iuret, non soluat, & tunc, & c.
- 17 Iurans soluere perditam quid faciet.
- 18 Promissio reciproca, siue scommessa, vel apuëstra que licita.
- 18 Ludo quæ sita non restituenda, nisi & c. & nu. 19.

1 ONTRA hoc decimum præceptum peccat mortaliter. Primò quicumque inordinate contra iustitiam concupiscit aliquid notabile. Dixi: Inordinate: quia, qui concupiscit ordinate per emptionem, permutationem, hereditatem, aut alium iustum titulum, non peccat. Dixi: contra iustitiam, & notabile: quia qui concupiscit inordinate contra solam liberalitatem, vel parum contra iustitiam, solum venialiter peccat per citata in addit. cap. quando. de consec. dist. 1. & supra in cap. 11. nu. 4. & cap. 17. num. 2. iuxta mentem S. Thom. 2. 2. q. 59. art. 4. & q. 168. art. 3. explicatam ibi per eius commentatorem. Et quia hic solum agimus de transgressione huius præcepti per ludum, & iocum, quia de aliis supra cap. 17. actum est, pauca de illis præmittimus.

- 2 Primò, quod ludus & iocus est actus principaliter factus ad recreandum animum per voluptatem secundum Arif. 4. Ethic. & S. Th. 2. 2. q. 168. art. 2.

Dixi: Principaliter: quia qui magis fit ob lucrum, uel alium finē, quàm ob animi recreationem, non est proprie iocus, nec ludus, sed actus alterius uirtutis, uel uitij; qui cum fit factis, appellatur ludus; cum autem uerbis, iocus: Est et duplex, bonus & malus. Bonus est, qui fit ad honestā animi recreationem sine ulla mala circumstantia; ex quo frequentato generatur habitus & consuetudo honeste ludendi, & iocandi, qui est uirtus, quā Arist. ubi supra Eutrapeliā uocat. Et quia omnis uirtus moralis inter duo uitia extrema excessus, & defectus interiacet, iuxta eundē & glos. sing. in §. hæc quæ. de pæn. dist. 2. sub c. charitas, 3. Ita hæc interiacet inter excessum inordinatū ludendi, & inter defectū inordinatū ab eo abstinēdi, ut in d. q. 168. art. 3. & 4. probat sanctus Tho. lōge tamē frequentius peccatur per excessum, quā defectū: quia ludo & ioco æque parce cōdienda est uita, ac sale cibi. iuxta Cicer. 1. Offi. receptum.

Secundò præmittimus, quòd ludus, & iocus malus est, qui lege uetur, uel circumstantia mala uestitur: ut plurimum autem, & suo genere est uenialis. quis autem sit mortalis, infra dicitur nu. 4.

- 3 Tertio præmittimus, quod ludus exercitus principaliter animo lucrādi potius est negotiatio, quā ludus, ut ex supradicta definitione colligitur; quæ negotiatio fere semper mala est. Tū quia per eā aufertur amicis, qui bus erat dandū, ut ait Aristotel. Tum quia per eam quis afsuescit bonis aleæ subijciendis, & multum temporis terere. Tū quia est occasio, ut cōiuges, libēri & famuli paruifaciant damna bonorū, & custodiam eorum, cum maritum, fratrem, aut herum vno aleæ iactu, tantā bonorū iacturā facere videatur. Tum quia paucissimi, aut nulli per eā ditescunt; immo per eandē multa mala, & uitia imbibuntur, ut Ostien. admonet in summa. de excels. præla. Dixi: Fere: quia finis prouidendi necessitati cum probabili credulitate lucrādi a diuite, uel preces, aut iussus amici, aut superioris diuitis, possent quandoque huiusmodi ludum, & negotiationē honestare, arg. eorum, quæ ait S. Tho. de mercatura 2. 2. q. 77. art. 4.

Quartò præmittimus, quòd ludus nō fit mortalis ex sola circumstantia animi principaliter lucrandi aliquid, etiā notabile, ab eo, qui donare potest, ut probat Caiet. 2. 2. q. 168. ar. 3. & in Summa, verb. ludus. Neque etiam ex nimio, & ardenti ludendi appetitu: nisi cum extenditur ad alicuius legis, quæ obligat ad mortale, violationē. Qualis est eorū, qui noctes in dies, & dies in noctes vertētes, missas præceptas omittūt, aut subeunt periculū amissionis bonorū, sine quibus nequeunt sustentare uxores, liberos, ac reliquam familiam sustentandam de præcepto, aut debita stituto tempore soluere, aut putātur inepti ad munera bellica & ciuilia reipub. eis ad illa notabiliter egentis, & timentis, ne pecuniā ad ea necessariam eis datam ludo perdant, simul & deplorantis eorū vicem, quòd cum sint aliàs rebus egregie agendis apti, ob hanc unam rem ad id reputantur inepti. Neque etiam ex circumstantia loci sacri: quia nullo id iure cauetur,

cauetur, nisi cum specialiter talis in eo ludus prohibetur, qualis est commœdia rerum profanarum, c. cū decorem. de vita, & hon. aut nisi fiat cū notabili scandalo, vel irreuerētia Dei, vel ecclesię. c. decet. §. cessent. de immu. eccl. lib. 6. Immo sine villo peccato, & cū merito pōt quis in eo ob honestam cām ludere, puta, quod infirmus, qui illic est, recreetur, quod oriū pellatur, aut solatiū capiant milites, qui eum tpe belli custodiunt: quāuis sinē vlla iusta cā id ibi facere sit saltem veniale, iuxta Caie. in d. q. 268. art. 3. Neque ex circumstantia personæ. Nam sine vlla culpa, et veniali, clericus, & monachus interdum et talis, & chartis lusorijs ludere potest ob honestam cām, puta ad excitandum, vel recreandum socium ægrotū ea re indigentem, modo non frangat legem vllam ad mortale obligantem, de qua infra, nu. 6. Neque ex circumstātia temporis: quia quamuis peccatum sit totum diē festum in ludis præsertim operosis consumere; quales sunt ludus pilæ, prælij vmbra tiles, & similes: mortale tamen non est, nisi missa, aut aliud diuinum officium præceptum, vel votum omittatur. Neque ex eo, quod potius fortuna, & euentu, quàm industria nitatur, nisi alioqui lege prohibeatur: quia immo ludus, qui in quantū talis ad relaxationem animi fit, tanto aptior est, quanto magis fortunæ, quā arti, & industriæ nititur: quia intentionem animi magis remittit: & ita contra vulgi opinionem, oīum ineptissimus est ludus latrunculorum, quem Itali Scacchorum, Hispani vero Axedrez, & Galli Eschez vocant, quia is minus, quàm alij, animum relaxat: quamuis magis liceat, quàm aliquot alij, qui lege prohibentur, iuxta glo. receptam in auth. interdici-mus, de episc. & cler. & gl. cap. clerici. 2. vbi Pan. & alij, de vit. & hon. cler.

4. Secundo peccat mortaliter contra hoc præceptum, qui ludit cū irreuerentia notabili Dei, vel dictis, & factis in se mortalibus, vel mortali circumstantia vestitis. Dixi: Irreuerētia Dei: ob c. cum decorē. de vita, & hon. cler. & c. decet. §. cessent. de immu. eccl. lib. 6. & Concil. Trid. sess. 4. §. fin. quod grauissime in hæc fere verba prohibuit: *Mandat, & præcipit sancta Synodus, ne de cetero quisquā ullis sacre scriptura locis vtatur ad scurrilia, fabulosa, vana, adulationes, detractiones, superstitiones, impias, & diabolicas incārationes, diuinationes, sortes, libellos etiam famosos.* Dixi: Vel dictis, & c. ad includendos ludos impudicos, & alios de se mortiferos, arg. cap. nec solo. 3. q. 5. & trad. sanctus Tho. 2. 2. q. 154. art. 4. Dixi: Vel mortali circumstantia vestitis, ad includendos ludos, qui fiunt cum notabili scandalo, aut cum notabili alterius nocumento, vel periculo eius probabili, arg. cap. nihil. de præscript. & cap. 1. de torneæ. & capit. ad audientiam. de homic. & ad excludendos ludos, qui fiunt cum circumstantijs animi principaliter ludandi, nimietatis ardoris, & auiditatis ludendi, sacri loci, temporis, uel personæ sine prædicto scandalo, & nocumento, & periculo, & transgressione alterius legis ad mortale obligantis: hi enim licet, vt plurimum, sint mali, non tamen sunt ob hoc mortales per proxime dicta.

- 5 Tertiò peccat mortaliter quicumque ludit rem notabilem ludo prohibito sibi lege obligante ad mortale: vel ludo licito cum eo, qui donare non potest, vel a potente donare ad id metu coacto, vel per dolum, & fraudem deceptos. Dixi: Notabilem: quia paruitas excusat a mortali, ut supra dictum est, cap. 17. nu. 4. & aliàs saepe. Dixi: Ludo prohibito sibi: quia multis prohibetur aliquis ludus, qui non prohibetur aliis: nam multis interdiciuntur voto, iuramento, aut statutis Collegiorum & Cenobiorum aliqua genera ludorum, quæ aliis non ita vetantur.
- 6 Dixi: Lege obligante, &c. qualis an sit vlla humana iuris cõis, quæri potest? & responderi primò, lege obligante, saltem ad veniale, prohiberi cõmunitèr omnem ludum, qui magis nititur casu & fortuna, quam industria & arte, quo luditur ob lucrum principaliter, c. episcopus. 35. d. & l. 1. ff. de aleæ lusu. & aleat. & auth. alearum vsus. C. de relig. & sumpt. fune. & cap. clerici. 2. de vita & hone. cleric. Quibus omnibus tam laicis, quàm clericis interdicitur ludus aleæ in vniuersum, per quàm significatur omnis ludus, principalius nitens sorte, aut casu, quàm industria & arte ex mente omnium, de quibus est ludus ad tabulas per d. auth. interdiciamus. C. de episc. & cler. & §. interdiciamus. auth. de episc. coll. 9. vnde illa sumitur, qui licet multum nitatur industria, magis tamen fortuna; de quibus videntur etiam esse ludi chartarum lusoriarum, quorum aliqui magna quidem industria nituntur, sed maiori fortuna. Dixi: Quo luditur ob lucrum principaliter, &c. ad excludendum eum, quo potius causa honestæ recreationis, quàm lucri paruo tempore luditur; ut quo a prandio, vel cena luditur cã solatiij, nullius rei pecuniariæ lucro proposito, vel solum aliquis esculenti, vel poculenti, quod bis lucrifactum semel soluatur, vel spiritali lucro precum aliquarum pro vincete a victo dicendarum. Tum quia id permittitur per l. quod in cõuiuio. ff. de aleæ lusu & aleat. iuncta gl. eius. & glo. d. c. 1. 35. dist. & glo. l. si tibi. §. 1. ff. quarum rer. actio nõ dat. Tum quia ratio legis, quæ tales ludos vetat, est refrenare auaritiã, quæ cessat in prædictis, & consequenter ipsa lex, iuxta l. adigere. §. quamuis. ff. de iure patro. & cap. suggestum. & cap. meminimus. de appell. & theoriam Panor. super eis positam & receptam.
- 8 Secundo dico, quòd simili lege prohibetur et ludas industria, & arte potius, quàm fortuna nitens, quo æque, vel principalius, luditur cã lucrandi, quàm relaxandi animũ. Tum quia est inordinatus lucrãdi actus, cũ rei in vnam finem ordinatæ sic vsus in aliu fere semper contrariũ: quia ludas ad honestam animi recreationem inuētus, vertitur in negotiatio nētutpem, eandemq; intendentem & fatigantem ipsum contra c. fi. de verb. sign. l. legata inutiliter. ff. de alim. lega. Tũ quia dicta auth. alearũ. permittens quatuor genera ludorum industria & arte magis quàm fortuna nitentium, vetat ne præmiũ maius, quàm vnus solidi proponatur vinceti, tacite prohibens, ne principaliter auaritiæ causa ludatur et ludo permisso

permisso, tacite etiam limitans l. 2. ff. de aleæ lusu quæ permittit ludi pecunia saliendo, currendo, luctando, &c. qui sunt ludi magis industria, quàm fortuna nitentes, ad pecuniam vnius tantum solidi.

- 9 Tertiò dico, quòd lege, etiam ad mortale obligante, prohibentur monachi, & clerici beneficiarij, vel in sacris ordinibus cõstituti ludere huiusmodi ludis aleæ, siue fortunæ illicitis, notabilem quantitatem, præsertim de fructibus beneficiorum ecclesiasticorum. Tū quia prædictam iustam legem canonicam trãsgrediuntur. Tum quia præfatum c. 1. 35. dist. & c. inter dilectos. de excess præla. iubent clericum ob aleæ lusum deponi ab officio, vel beneficio: quod mortalem culpam præsupponit, argu. cap. non afferamus. 24. q. 1. Et ita hoc Io. Maior. Adr. & Caiet. vbi supra significãnt. Tum quia in profanum & malum vsu redditibus in piura dicatis vtuntur, contra illa multa, quæ citauimus in Apolog lib. de re dit. eccl. q. 1. monit. 27. Tum quia Concil. Trid. sess. 25. c. 1. de refor. præcipit seruari iura ante illud per Papas, & alia Concilia super ludo, & luxu clericorum statuta. Dixi: Præsertim de fructibus beneficiorum: quia idem puto quo ad peccatum, licet nõ quo ad restitutionem, de his, qui ludunt
- 10 de bonis patrimonialibus. nam ratione solius ordinis & profeksionis interdicitur eis huiusmodi ludi. Canones enim prædicti sine vlla fructuũ beneficiorũ mentione prohibet eis huiusmodi lusus, vt uidere est in eis, fundatis in illo dicto Apost. *Nemo militans Deo, &c.* Dixi: Beneficiarij, vel in sacris ordinibus constituti: ad significandum, quod de alijs idem, quod de laicis, est censendum, per doctrinã Panor. communiter receptã in c. clerici. 1. de uita & hon. cler. & in c. 1. & 2. de postul.

Quartò dico, quòd nõ audeo dicere tam graui lege humana prohiberi laicis lusum, etiam principaliter ob lucram, etiã magnum. Tum quia prodigalitas eorũ de se nõ est mortalis, ut sanctus Tho. receptus ait. 2. 2. q. 183. art. 7. & supra eodem, nu. 1. significatũ. Tum quia nõ uidentur in hoc submitti prædictis canonibus. Tū quia leges prædictæ sæculares su per hoc lætæ non uidentur obligare ad mortale: siue quia intentio legislatorũ non fuit illa, iuxta dicẽda infra cap. 23. siue quia quo ad hunc effectum non uidentur receptæ; cū in omnibus mundi partibus cuiusque ordinis laicus uideamus magnã pecuniarum summam, & maximam eorũ partem principaliter propter lucrum ludere, & a cõfessarijs sine proposito numquam ita ludẽdi absolui: quod facere nequirent, si in eo mortaliter peccarent, c. pænitentia. 1. & 2. de pænit. dist. 3. siue quia leges illæ nõ tractant de materia iustitiæ, sed temperatiæ, uel modestiæ; quæ ut plurimum solum ad ueniale obligat. Dixi: Lege humana: quia secus esset, quoties ratione loci, tẽporis, personæ, uel modi ludẽdi prohiberetur eis lege naturali, uel diuina, de reuerẽdo Deũ, & sacra, uel de curandis rebus publicis, uel priuatis suis, uel proximi, uel soluẽdis debitis, ad quæ de præcepto tenentur. Equidẽ, licet non ausim dicere, eos tam forti lege humana

teneri a deo tamen orare omnes, præsertim illustres, ut secum reputet, se grauius, saltem uenialiter, peccare, turpemque negotiationem exercere, per prædicta nu. 2. & 3. Lucrum; quod in eis sit, turpe ab omnibus appellari, & sapiissima esse celsitudo, ut infra dicitur. Et eo maiore apud uirtutis studiosos infamiam incurrere, quo eû sint maiores, maius scandalum præbent; cap. præcipue. 11. q. 3. Ideoque sine proposito ab eis perpetuò abstinendi non posse sine graui pudore ad sanctissimum Eucharistiæ sacramentum accedere, eoque maiorem gloriam apud Deum, & homines adepturos, quo eû minore pecuniæ lucro, sola uel pene sola uincendi gloria pro palmario in signum uictoriæ ad iucundâ pugnam pro magnitudine sua amicos allicerent. 1

Quinto dico, ad discernenda prædicta toties quæ principaliter ob ludrum ludere, quoties tâti, aut pluris lucrum facit, quàm animi recreationem. Dixi: Tanti, aut pluris: quia sufficit, ut tanti faciat illud ac animi recreationem, per ea quæ pridè diximus in cap. inter uerba. 11. q. 3. in Enchirid. de orat. & hor. canonicis, c. 6. nu. 14. & in eius addit. & nuper in Comment. cap. cum minister, 23. q. 5. nu. 73. Non autè dixi, ut Silu. verb. ludus. q. 2. §. 6. Qui nò luderet, nisi lucrum proponeretur; quia, ut aliquid sit finis principalis alicuius actus, nò sufficit, ut sit causa, sine qua ille nò fieret, ut ibi dixi, proposito euidèti exemplo de clericis; qui ad præces matutinas nò surgeret, nisi lucrifaceret distributiones: neq; missam faceret, nisi quam uocant pirantiâ speraret: tamen maioris facit illa, quam quod propter illa datur. Et ita pòtest quis ludere præcipaliter recreationis causa, quamuis non luderet, nisi lucrû expectaret. Suam ergo quisque in hoc

- 12 conscientiam consulat. Dixi: Vel ludo licito cum eo, qui donare non potest: quia, qui cum tali rem notabilè ludit, siue sit clericus, siue laicus, peccat mortaliter, secundum omnes: eiusmodi est stultus, pure, mancipium, filius, qui adhuc in patris potestate est, prodigus, cõiuu, monialis, monachus, & similes secundû Ioan. And. Cald. & communè in d. cap. clerici. 2. Iustû tamen uidetur id, quod Sot. lib. 4. q. 5. art. 1. de iust. & iur. insinuat; scilicet, filium etiâ sub patris potestate constitutû, qui de ipsius licentia in scholis studet, aut in curia versatur, licitè posse de suo comætu quatuor, aut quinque de centû, quæ dantur ei, ludo impèdere. Cui addo idè dicèdû de religioso, qui studet, aut negotiatur impèsis sui Abbatis, modo id honestæ recreationis causa faciat. Quia pater & pater tacitâ eius rei facultatè facere uidètur, arg. glo. clem. 2. de uir. & hon. verb. cõuertèdû, & eorum, quæ late scripsimus in cap. cum ad monasteriû. de statû monach. Non placet tamen id, quod ille addit; nempe huiusmodi filiû nò posse a collusore plura lucrari, quam collusor ab ipso. Tum quia omnes cõmuniter contrariû præsupponûnt. Tum quia non est textus, neque ratio, quæ concludat, pauperem aliquem honesto loco natum, & etiâ plebeium & mendicum non posse amplius lucrari a diuite, quàm diues ab ipso. Tum quia

quia cap. si qua: de rebus. l. 2. q. 2. & §. pupillus Inst. de inuc. stip. probat; contractū cū pupillo, aut ecclesia factum valere in alterius præiudicium; quamuis in eorum non valeat. Tum quia iniuriam pati potest, qui eā facere nequit; illud ff. de iniur. trāslata in cap. illud. l. 5. q. 1. Tū quia amissā facultatē faciendi & perdendi, facultas patiēdi & lucrandi nō amittitur; per d. l. illud. quāuis eius opinio procedere posset in eo, qui falso dicēdo; se facultatem habere donādi, & perdendi, allicit alium ad lufum, arg. l. 2.

- 13 C. si minor mai. se esse dix. Dixi: Vel a coacto, &c. Tum quia metus, dolus, & fraus oēm contractū quamlibet alioqui licitū ita inficiūt, vt sit irritus, vel irritandus, c. abbas. cū glos. de his, quæ vi, & toto titu. ff. q. met. cau. & de dolo, & trad. vterque Tho. 2. 2. q. 32. art. 7. ad 2. Per coactionē autē intelligo nō leuem; & cōsuetam inuitationem, & inductionem, sed eam, quæ fit iusto metu, vel tam grandi reuerentiali, vel cū eiusmodi exprobatōne, vt inuitatus, & rogatus, si nō luderet, vel a ludo discederet, vilis & abiectus reputaretur, secundum mētem eorundem, quos etiā Sotus lib. 4. q. 4. art. 2. de iust. & iur. sequitur: quod quotidianum est.
- 14 Quartò peccat clericus, uel monachus, qui ludū mortaliter malū spectat. c. clerici. l. de uita & hone. cler. & auth. interdiciamus. C. de episco. & cler. si multo tēpore spectat: secus si paruo, per dicta supra, cap. l. 1. nu. 4. Idem si ludo delectatur uenialiter malo; ita quod, etiam si mortalis esset, eo delectaretur. Gab. in 4. lib. sent. dist. l. 5. q. 11 art. 3. dub. 3. quia faciētes & consentientes, &c. ad Rom. 1. & cap. l. de offi. deleg. Idē si eius præsentia est causa, q. ludo mortali ludatur, arg. glos. sing. clem. archiepiscopo. de priuileg. aut si ex officio debeat prohibere, & nō prohibet. Ang. verb. ludus. §. 6. Dixi: Clericus, &c. quia laicus qui non est causa ludi mortalis, nec delectatur eo, quatenus talis est, sed solū industria & arte ludentiū, non peccat secundum mentem omnium.
- 15 Quintò peccat, qui eiusmodi lusoribus subministrat domū, mensam, candelas, aut alia in ludum necessaria, arg. cap. error. §. 3. dist. & dictorū in d. cap. l. 1. vbi supra, & cap. l. 7. a nu. 17. per quæ probatur peccare, qui cōsentit peccato, præsertim cooperādo, iubendo, mandando, inuitādo, vel inducendo, q. expresse, vel tacite, directe, vel indirecte facit huiusmodi susceptor. Et quia grauiter cōtra hoc vrget quidā doctus dubitās, an in cap. l. 8. idem tenuerim, addo, me idē etiam nunc tenere; id quē cōfirmo per tres leges priores. ff. de alex. lusu & aleatorib. q. bus graues pœnæ statuūt cōtra eiusmodi susceptores. Et ad incōueniētia, quæ ipse hinc infert, respōderi potest per ea, quæ supra, cap. l. 17. nu. 195. respōdi pro locātibus domos meretricibus in ea parte ciuitatis, vbi permittuntur habitare, & per ea quæ Caieta. subtiliter distinguit 2. 2. q. 147. art. 5. sub fin. p. dātibus cenam pro ieiunaturis in die ieiunij, limitata infra c. 21. nu. 25.
- 16 per illa enim defendi potest non peccare famulum mensæ concubinariorum ministrantem, neque iuuātem concubinam ad se ornandum, neq;

ministranter mensis cibaritiis prælatorum, neque opifices, qui calceos, & sandalia, vel vestes vendūt meretricibus, & alios similes: modo id sine vlllo consensu in peccatū faciunt: quoniam non inducunt, neque iuuant directe ad illud: susceptores autem prædicti tacite, immo vt plurimum expresse inuitant, & iuuant directo, vel quasi ad huiusmodi ludos mortales, & consentiunt eis. Et id, quod insinuat, si non hunc, alium suscipitur eos, respondeo per id, quod dixi supra, cap. 17. a nu. 18. contra ministrū mixtum vsurarij, & pro ministro nudo eiusdem: & contra seruū occidentem, quem alij conferui erant occisuri.

17 Sexto peccant, qui dissimulādo peritiam magnam, quam habent in ludendo pila, vel alio eiusmodi ludo, attrahit alium longe imperitiore ad ludendum, aut falsis talis, vel chartis vititur, legesve ludi cum notabili dāno collusoris transgreditur: quia utitur dolo, & fraude; de quibus supra. Idem de eo, qui ludit non apposita pecunia cum iuramento de soluēdo, quod perdidit, & non soluit, arg. cap. debitores de iureiur. ut Med. ubi supra late probat. Per quæ respondeo ad noue quæ sita. Ad prima quidē tria, quōd peccat mortaliter, qui scienter ait, se habere plura puncta, quā habeat, quo lucratur: & qui aduertit collusorē errore calculi dicere se pauciora habere, quo perdit, & non monet; & qui accipit priorem locū, quem manum appellant: quia primus decipit; secundus accipit quod iam alter lucratus est; tertius, quia surripit ius aptius lucrandi collusori, quamuis non teneretur restituere quantum ob id lucraretur: sed quantum illud ius prioris loci valet: sicut qui lædit messem non tenetur restituere, quantum illa in area redderet, sed quanti æstimaretur in herba, sanctus Tho. 2. 2. q. 62. artic. 4. & supra, cap. 17. num. 27. quæ tria tunc, & tantum procedunt, cum: damnum notabile infertur, per supradicta.

Ad quartum respondeo, quōd inspector ludi non peccat contra legem iustitiæ, eo quod non admonet ludentem errare computando, vel non capiendo priorem locum, si id non promisit. Et ita quamuis aliquando peccaret contra legem charitatis: non tamen teneretur restituere: ad id enim sola lex iustitiæ obligat, per citata supra, cap. 17. num. 20. & infra capit. 24 num. 5.

Ad quintum, quod ludens sub fide sua non iurata nō peccat in Regnis Hispaniæ nō soluendo: quia diuæ memoriæ Carolus V. in Comitijis Maturæ Carpentariæ, siue Madritij anno 1518. vetuit, ne luderetur sub fide soluendi, et ludis licitis; qualis est pila: simul irritas declarando quascūque promissiones, obligationes, & fideiussiones, quæ ad id præstarentur. Quod ipsum esse seruandum etiam in alijs regnis iure communi asseruit Adrian. in 4. de restitut. q. 12. quod efficaciter videtur probare præfatus Didacus (qui, quum superiora excuderentur, solum quidem erat Reuerendissimus Segobiensis, nūc autem est Concilij Hispaniarum Maximi Præfes) in cap. peccatum. de reg. iur. lib. 6. §. 4. nu. 8. licet contra tenuerit

idem

idem Adria. ubi supra q. 22. & Castré. de legé pœnal. lib. 2. cap. 2. corol. 3
 Nihil tamen prædictus Præses ait de iurante soluere, sicut nos hic egeramus
 de solo promittente. Nunc autem aimus, teneri ad soluendū iuran-
 tem, vt prædiximus: posse tamē repetere soluta instar solum promittētis
 soluere vsuras, qui eas non tenetur soluere, nisi iurauerit, & tunc solutas
 repetere potest. cap: debitores. de iur. iuran. & quod vt iurans soluere
 vsuras, potest petere absolutionem, antequam soluat, qua obtenta non
 tenebitur soluere, cap. 1. de iure iur. ita iurans soluere in ludo perdita po-
 test petere absolutionem, qua obtenta non tenebitur soluere.

18 Septimò peccat, qui facit rei notabilis spõsionē, quæ Italis Scommessa,
 Hispanis Apuesta, Gallis Gagement dicitur, per quam spondentes sibi
 aliquid mutuo promittunt in aliquem euentum incertum præteritum,
 vel futurum, certo sciens, a se assertum esse verum, & id dissimulat, vt
 alium ad spõsionē inducat: quia dolo, de quo supra, in dānum notabile
 proximi vitur; qui enim sine dolo eam facit, nō peccat, quia talis spõsio
 nulli legi iustitiæ est contraria; immo est consona, I. cum ad præsens. ff.
 de reb. cred. & l. Titio. ff. de verb. oblig. per quam hoc notat Paulus,
 & Alex. ibi approbati per Iaso. & citati per eum ibi, & in d. l. cum ad præ-
 sens. licet vt plurimū obuiet liberalitati. Neq; obstat quod Ioan. Maior.
 in 4. lib. sent. dist. 15. q. 5. & seq. & Adrian. in 4. de rest. q. de ludo, contra-
 rium significare videatur. Tum quia eorū ratio satis examinata idē con-
 cludit. Tum quia non dicunt eos, qui sic volunt lucrari, mortaliter pec-
 care: sed absolute peccare: quod etiam nos cum Caiet. quasi fatemur, di-
 cētes id fere semper esse liberalitati contrarium, & ita lucrū fordidū.

19 Octauò peccat, qui lucratur aliquid notabile ludo, etiam licito, ab eo,
 qui nō potest donare, vel a coacto & grauiter attracto, aut dolo vel frau-
 dulenter, ut prædictum est, & non uult illud restituere secundum om-
 nes. Dixi: Ab eo, & c. quia secundum ueriores opinionem, quidquid di-
 cat Panor. in d. c. clerici. & in c. quia plerique. de immu. eccl. & Gab. ubi
 supra, nemo lucrifacit in ludo, etiā illicito, ab eo, qui donare potest ea,
 quæ perdit absque metu, dolo, & fraude tenetur restituere de præcepto,
 etiam pauperibus, ut satis uterque sentit Tho. 2. 2. q. 3. 2. art. 7. ad 2. & ex-
 plicant Io. Maior. & Adria. ubi supra, & Caietan. in Summa, verb. ludus.
 Tum quia nihil accipit cōtra iustitiam, cū non accipiat inuito domino,
 qui sine ludo, & cum ludo donare ea poterat. Tū quia, neque quod spon-
 sionibus sine fraude lucrifit, neque quod emptionibus & venditionibus
 in diebus festis, aut locis sacris, quamuis in eo mortaliter delinquatur,
 est necessariò restituendū; quia non obstante illo peccato valent, iuxta
 glos. sing. in. cap. decet. §. cessent. de immu. eccl. lib. 6.

Adde, q̄ qui tenetur restituere lucrifacit in ludo ab vno, non potest
 compensare cum perditis cum alio; nec e contrario: cum perditis verò
 cum vno potest compensare lucrifacit ab eodem, non solū durante eodē
 ludo,

ludo; ad cuius vsque finem nihil censetur lucrifactam: sed etiã in diuersis ludis, etiã si alij sint liciti, & alij illiciti, siue vterq; sit habilis ad donandum, siue inhabilis, siue alter habilis, alter inhabilis; quis de rigore iuris in hoc vltimo contrariũ dici possit, sed sequimur *Siluest.* verb. ludus. q. 17. hoc tenentem ex æquitate, saltem quo ad forũ conscientie; licet arbitrer neminẽ, q; falsis talis, aut chartis, aut aliã dolo & fraude lucratur ab alio, compensare posse cum iuste lucrifactis ab eodem: nõ enim videtur iustum, vt cõpẽsentur cum iuste perditis quo casu procedat opinio contraria. Adde item, q; etiã ministri & inspectores, quibus ludetes ex collatis in medium aliquid conferunt; tenentur estitõre, quando lucrans ad id tenetur, aliã non, *Gab. in 4. dist. 15. q. 13. dub. 6. in fine.*

De consilijs Euangelicis.

S V M M A R I V M.

- 20 onsilia spernens, vel non implens quando peccat mortaliter.
- 21 onsilia Christi preparatione animi seruanda.
- 21 onsultum a Christo statum non esse tam bonum ac contrarium asserere, hæresis.
- 22 Consilium contra Christi an peccet monachus caritate annona gaudens.
- 23 Peccatum quod non est omne in Deum potest referri.

- 20 ONTRA consilia euangelica, aut canõnica peccat mortaliter, qui ea per contemptum verum non implet, vel proponit non implere, etiã tempore, quo fierent præcepta: vel ait, non esse de se & absolute meliora, quã contraria: vel non licere illa vouere, vel vota seruare, iuxta gl. sing. receptam in cap. quis autẽ. 10. dist. declaratam ibi per docto. & per Feli. ante & post alios late in cap. 1. de const. Dixi: Per contemptũ: quia regulariter omissio simplex implementi eorũ alio tẽpore, quã prædicto, licet. §. h. 4. dist. & §. quod præcipitur. 14. q. 1. Contemnit autẽ vere non oĩs, qui non implet: sed qui principaliter ideo nõ implet, quia ea parui facit: id enim est verus contẽptus, iuxta sanctum Tho. 2. 2. q. 186. art. 9. declaratũ ibi bene per Caieta. & confuse per Feli. in cap. cũ quidam. de iureiur. & ferẽ ad verbum per Archid. in cap. quicũque. 81. dist. & clarius per nos infra cap. 23. nu. 40. Dixi: Verum: quia quo ad forum conscientie non sufficit præsumptus, cap. tua. de spons. licet in multis casibus citatis vbi supra p. Feli. præsumatur. Dixi: Proponit, &c. quia consilia seruandã sunt præparatione animi, secundũ Aug. relatũra Gratiano in cap. paratus. 23. q. 1. & a sancto Tho. 2. 2. q. 124. ar. 3. ad 1. & alibi sepe, hoc est, pposito actuali, vel virtuali ad implendi

implendi ea, in quibus casibus de necessitate salutis existunt, ut ibidem de martyrio declarat. Dixi: Vel ait, &c. quia, qui affirmat, statum conjugale ex se esse æque bonum, vel præstantiorem calibatu, aut secularem religio-
so, nõ solũ peccat, sed est hæreticus per scripta sancti Tho. 2. 2. q. 152. art. 4. & q. 184. q. 1. aduersarij illi Matth. 19. *si vis perfectus, &c.* Dixi: De se & absolute: quia dicere secundum qd, & alicui conuenientiorẽ esse vitã conjugale, quã m. calibem, & laicam, quã clericalem, non solum nõ est hæresis, sed catholicum, & probatum a Paulo vbi S. Tho. 1. ad Cor. 7.

- 22 Ad quæsitum hic: An religiosus, qui ad tria consilia Christi castitatis, paupertatis, & obedientiæ se abstinxit, possit iuste gaudere, quod prætiũ creuerit modiorum tritici, quorũ certus numerus a suo Abbate pro suo annuo victu, eũ facultate vendendi eos, cum placuerit, cõcedit propter sterilitatem anni vel aliã causam? Respondetur, posse. Tum quod perinde põt ipse gaudere illo augmento, ac Abbas augmento ad suam & suorum sustentationẽ applicatorum, arg. cap. 2. de statu monach. Tum quia iusto ad administrationẽ honestam reditus ecclesiastici secularis, & regularis æquiparantur, iuxta dictum sing. Card. in cle. 2. de vita & none, cle. Tum quia de omnino, quod nõ est malum culpæ, põt quis hono aliquo sine gaudere: quia omne tale põt in Deum referri, vt resoluit Caie. 1. 2. q. 100. art. 10. & q. 8. art. 3. ad 3. Et caritas tritici nõ est malum culpæ, sed pœnæ, cap. non omnis. 5. q. 5. & ita põt quis gaudere caritate, quatenus per eã luxuriantes victu, vestitu, & venereis refrenantur, & socordes Dei recordantur, & omnes ad orationem refugiunt. Tum quia põt quis gaudere de augmento prætiij, non gaudendo, immo dolendo de eã eius, vt gaudemus de passioe Christi, quatenus nos redemit, & dolemus, quatenus eã intulerunt iudæi: & nepos bñficiarij demortui gaudet de beneficio eius sibi collato, dolens de morte patris: & filius gaudet de bonis obuenientibus ei per mortẽ patris, plorans illam plurimum. Tum quia licite põt quis eẽ desiderate malum pœnæ alicui ob aliquem bonum finem, vt mortem tyranni, quod respub. pace fruatur, Turcarum Principis, quo Christiani tranquillentur, vt supra. 25. num. 10. dictum fuit post Alex. S. Th. & clarius Scot. quamuis desiderare simpliciter caritatem tritici, vel gaudere, q̃ illa enenerit, principaliter vt carius vendatur, peccatum est.
- 23

• De quinque præceptis Ecclesiæ principalibus. Cap. XXI.

S. V. M. M. A. R. I. V. M.

Missam unam totam non audiens sine Vesperis vt peccat.
Missæ quæ pars notabilis, & tantum festo audienda necessariò.
Missæ omittenda quæ causæ iustæ, & an interdictum.

Missæ

- 4 Missa ab audienda quæ vidua excusatur, vel laudatur.
- 5 Missa an audienda in parochia.
- 6 Missam audire sine attentione debita non sufficit. & 8.
- 7 Missa ab audienda excusatus an teneatur supplere, & c.
- 9 Missa ab audienda quæ familia, vel menstruosa excusatur.
- 10 Missam tangentes plurimi errores.
- 10 Missæ & diuinorum cantui nulla lasciuia, & profana miscenda.
- 10 Ecclesiam non turbent strepitus, de ambulatio, & colloquia profana.

P R A E C E P T A principalia Ecclesiæ sunt quinque. Primū, de missa audienda festis diebus. Secundū, de leuando certis diebus Tertium de soluedis decimis. Quartam, de confitendo semel in anno. Quintū, de cōicando saltē in Paschata.

- I** Contra horum primum peccat mortaliter. Primò, quicumque discretus missam integram die festo sine iusta causa non audit. cap. missas. & cap. omnes fideles. de consecr. dist. 1. etiam si absque vero cōtempu per solam negligentiam id facere omittit: quod recte. Siluest. verb. missa 3. q. 2. probat, quidquid post Rich. in Quolib. 1. q. 19. Ang. dicat verb. feriaz. §. 4. 2. Dixi: Quicumque: quia quilibet cuiuscumque sit ætatis, sexus, vel conditionis, puer, vel senex, mas vel femina, laicus, vel clericus, aut monachus, liber, aut seruus, eam audire tenetur secundum communem, quam tenent Rich. vbi supra, & Card. in dicto cap. missas. Anton. 2. partit. 9. capit. 10. §. 1. Dixi: Discretus: ad excludendum discretionem carentem, quales sunt infans, & stultus, argum. cap. omnis. de pœnit. & remi. & cler. 1. de homic. Dixi: Missam: quia nemo iure communi regulariter tenetur audire de præcepto alia diuina officia, etiam vespers, licet multi iure particulari voti, iuramenti, statuti, beneficij, religionis, vel consuetudinis præscriptæ ad id teneantur: qualis consuetudo videri potest introducta in tota fere Gallia, Nauarra, & aliquot oppidis Castellæ, & Lusitanæ licet paucis. quod arbitror fuisse in causa, cur Palud. in 4. dist. 15. dixit teneri omnes ad audiendum vespers die festo. Credo tamen, prædictas consuetudines non obligare ad mortalem culpam: sed solum ad venialem. Tum quia longe laxius audiuntur vespers, quàm missæ. Tum quia pauci se excusare videntur de illarum auditionis omissione tamquam de mortali, & pauciores confitentur eam.

- Dixi et: Missam, & nō Missas: quia nemo ad plures missas die festo audiendas obligatur, et in die Natiuitatis Domini (licet in eo ab eodem tres dici possint) præter eos, qui voto, pœnitentiâ, aut statuto, aut pacto, ad plures audiendas tenentur: quia id nulla lege cauetur: & ideo nulli est imponendum, l. illam. C. de collat. c. consulisti. 2. q. 4. Dixi: Integrâ: quia non sufficit audire defectam aliqua parte notabili, per dictum cap. missas, ibi, Totas. Notabilis autem pars definienda videtur arbitrio prudentis

dentis, cum a iure non definiatur, arg. l. 1. ff. de iure delib. & apparet talis ea, quæ protenditur ab Introitu vsque ad Epistolam & Graduale inclusiuè, vt diximus in Enchirid. de Orat. cap. 10. nu. 43. simul addentes, quæ ex vna particula principij & finis potest constitui vna notabilis pars. Et quæ legendo per se post missam partem omisam, saltem, quæ non esset notabilis, vel audiendo lectam ab alio, satisfaceret, iuxta auctorem Margam. Confess. vt et satisfacit, qui dimidium vnius missæ, & alterum dimidiu omisum alterius audit. Ioan. Maior in 4. lib. sent. dist. 45. q. 2. Et quæ licet nonnullis videatur non satisfacere huic præcepto eos, qui ante benedictionem exeunt, per prædictum c. missas. quod antea exire vetat: contra tamen putamus, quo ad effectum euitandi mortalem culpam, nisi cum partem notabilem omittunt; paruitas in omni materia excusat a mortali, iuxta citata supra c. 11. nu. 4. Dixi: Festo: quia nemo vlllo alio die hoc præcepto tenetur, et clericus, vel monachus, immo neque episcopus: quia cap. si. de priuil. lib. 6. quod maxime ipsum obligare posset, non dicit, eum teneri, sed non decere, vt vlllo die illam omittat. Nullo, inquam, alio die et ieiunij & quadragesimæ; quoniam c. solent. de confes. d. 1. quod maxime in contrarium vtget, sublatum est disuetudine: aut intelligendum est de consilio, vt et notant Rosel. verb. missa. §. 13. & Siluest. verb. missa. 2. q. §. dicitur tertio. quamuis plurimum deceat, vt audiat eam quicumque; id commode facere potest, tempore tam sancto, tamque sacris D. N. Iesu Christi, qui in ea realiter offertur mysterijs dedicato. Diximus: Sine iulta causa: quia cum ea licite secundum omnes omittitur; qualis est illa, ob quam non potest audire absque graui damno animæ, corporis, honoris bonorum propriorum, vel proximi. arg. l. Nepos Proculo. ff. de verb. sig. qualem habet et excommunicati & interdicti, licet absolutionem procurare neglexerint: quamuis enim illam, quam consequi possunt, negligendo procurare, peccent: non tamen peccant non audiendo missam, quam iure nequeunt audire. arg. cap. quia diuersitatem. de concess. præb.

Nec obstat c. si de elec. quatenus habet, non potentibus eligere sine licentia, nec procurantibus eam, currere tempus electioni præfixam; quia est diuersa ratio, vt ibidem vtrouique notatur. Talem habent et infirmus, & eius minister, qui sine salutis dano, eam audire nequeunt. Nutrices item, quæ sine periculo non possunt relinquere eos, quos lactant. Illi et, quibus est impedimento aliquod graue negotium: & qui ratione sui officij exire prohibentur; quales sunt aliqui arcium custodes, & domini, & eorum consultores, qui tempore missæ negotijs moram non patientibus impediuntur. Iter facientes quoque, qui audiendo missam socios necessarios amitterent. Et pauperes, qui carerent vestibus. sine quibus absque notabili pudore eam audire non valent secundum commune, quam Siluest. vbi supra q. 2. explicat; quamuis non adeo aperte. Interdictum autem generale non excusat eum, qui iure communi, aut priuilegio speciali etiam illius tempore

tempore audire potest, de quibus sunt clerici etiam primæ tonsuræ secundum opinionem Ioan. Andr. in cap. fin. de sentent. excommunicat. lib. sexto, receptam per totam Hispaniam, sed non per Galliam, quæ cōtrarium Archidiaconitempore nostro seruabat. Vidua item, quæ iuxta regionis consuetudinem post mortem mariti domi se continens eam non audit per dimidiatum, vel integrum mensem: sed non, quæ per plures menses, vel annum non audit, Siluestr. vbi supra. quod ipsum tenet S. Anton. in 2. par. tit. 9. capit. 10. §. 2. Sed contra seruat insignis quædam Hispaniæ prouincia, in qua nobiliores viduæ toto vno anno de consuetudine domi se continent, & non audiunt eam.

Rogatus autē dicere; An id liceat? Dico primò difficile defendi posse eiusmodi consuetudinem non valere, modo ad alia non egrediantur. Tum quia prædicti fatentur, valere consuetudinē continēdi se sic, quindecim, vel triginta diebus: & eadem ratione coguntur probare consuetudinem continēdi se per 40. 50. 60. & 100. dies, & cōsequenter per sex menses, & annū totum: cum lex de audienda semel in anno missa, aut in duobus, aut in sex mensibus, non sit magis naturalis, vel diuina positua, quàm lex de audienda semel intra quindecim, vel triginta dies. Tū quia negari non potest, posse ferri legem, quæ aliqua iusta de causa præceptū hoc relaxaret aliquibus ad semestrem, vel annum. & consequenter concedendum est idem fieri posse consuetudine: cum quidquid induci potest humana lege, possit & consuetudine. l. de quibus ff. de leg. & capit. fin. de consuetud. l. venditor, §. si constat. ff. commun. prædi. & hæc causa videtur iusta in terris, in quibus facile de viduis male præsumitur.

Secundò dico, laude dignā futuram viduam, quæ hac consuetudine posthabita imitaretur nobiles illas, & gloriosas Marthā, & Magdalenā Lazari sancti sorores in eo, quod, vt illæ, nō obstāte luctu, quo fratrem recens mortuū lugebāt, egressæ fuerunt ad excipiendū dñm Iesum adhuc mortalem: ita ipsa exiret ad vidēdū eum iam immortalem, & gloriosissimū in sacramēto extantem, & exorandum, vt, sicut Lazarū e sepulchro eduxit, sic sui mariti aīam a purgatorio (si est in illo) educat. Et dignior haberetur illa, quæ imitaretur viduas illarum regionum, quæ vadunt ad ecclesiam singulis totius primi anni viduitatis diebus, exoraturæ Deum pro suis maritis, & in medio missæ panem, & ceram pro illis oblaturæ. Illa itē quæ imitaretur altissimos eisdemq; potentissimos, & Christianissimos Lusitaniæ Reges nostros Ioannem huius nominis tertium, & Catherinam huius nominis primam, quos admirabilis cultus, & amoris erga Deū exemplo vidimus audire publicè missam pontificalem, & vesperas cum concione diei Epiphaniæ anni 1554. qui erat tertius dies a lamentabilissimo illo funeri Principis, immo Principum floris, eorum vnici filij, & omnium Regnorum, & Statuum suorum vnici hæredis, recentique matrimonio coniuncti incomparabili Principi Ioannæ illius nunquam satis

fatis laudati Caroli V. filix, & gloriosissimi Philippi II. Regis Catholici sorori, Ioannæ, inquam, illi Principi & Domine nostræ, quæ in illo lamētabili casu, præsertim in dissimulanda morte, quæ clandestine nouerat, quæ ei prægnāti miris modis occultabatur, ne esset causa abortus, admirabilem & inauditam Regij animi erga Deū religionem, erga cōiugem amorem, erga foceros pietatem, erga omnes magnanimitatē, prudentiā & constātiā adhuc adolescens, totis uiginti diebus ab eius morte, ad suū usque felicissimum partum mōstrauit. Religionem quidem, quòd sola in cubiculo secretiori, diuine uolūtati suā omnino subijciēs, ne ab orādo pro iāto coniuge tāta perturbatio retraheret, præsentix diuinæ cōtēplatione illam mitigabat. Amorem uerò erga coniugem, q̄ quocunq; tēporis momēto uacabat, in profusissimas ac inexplebiles soluebatur lacrymas. Pietatē erga foceros, q̄ ipsis uerbo, gestu, & habitu, summū suū dolorē de tanti, & tam dilecti filij morte conceptum, pro maximo nepotis habendi desiderio dissimulantibus, se cōformabat, dissimulando cōtra omnem coniugalem affectum summum illū, quo excruciabatur, dolorem ex omnium dilectissimi morte manantē, & redundantē, & nulli, uel charissimæ ministrę illū aperiendo: & foceros simul, uel singulatim ad se consolandum frequentē aduentātes, eisdē uultu, & gestibus, quos gerebant, excipiendo, & ridentibus, festaque ueste ornatis aridēdo, sed nulla interim de tanto Principe, tantoque coniuge apud eos, uel ullos alios facta mentione, etiā intra suū secretissimū cubile, intra quod clausum nullis lacrymis, nullis ad Deum precibus parcebat, donec foceri moniti, quòd se sine ulla tamen uoce querula, ferē interimebat, accederent cōsolaturi eam, quæ uultu spem simulans, altum premebat corde dolorē. quæ omnia numquam nec uisa, nec lecta, nec audita fuisse arbitror ante illam, cui maximo, eodemque diuino sapientiæ, consilij, fortitudinis, & pietatis dono donata fuerunt.

Tertio dico, quòd episcopus regionis, ubi talis consuetudo seruatur, rem se dignam faciet, si suis suorumque parochorum concionibus suaserit populo suo, ut illa penitus aboleatur, aut saltem ad octo, uel quindecim dies restringatur, uel id de illius cōsensu in synodo statuatur. Nō enim ausim asserere, quidquid alij dicant, posse ipsum ex abrupto suo præcepto eam iuste laicis inuitis tollere. Caueant autē prædictæ uiduæ, ne suam intra dōmum inclusionem ob uanam mundi gloriam principaliter patiantur, cum eam in suorum sui que mariti peccatorum pænitentiam offerre debeant non minus, immo plusquam in ecclesia pro eis orando. Caueant item, ne illud extendant ultra suæ conditionis uiduas, argu. cap. quæ contra mores. 8. dist.

- 5 Excusatur etiā nupta, quæ sine magno mariti scandalo missæ interesse nō potest, arg. cap. uoluit. 3. q. 5. Non dixi tamen: In sua parochia: quia satisfacit audiēdo extra illā, etiā in aliquo oratorio, uel sacello, modo id non

non faciat ob contemptum eius, vel parochi. ca p. 2. de paroch. Ex quo ibi a contrario sensu Pan. id colligit, siue id faciat iusta de causa; puta quia proprius parochus est concubinarius, excommunicatus, denuntiatus, aut suspensus ab ordinibus; aut vt deuotius ibi audiat; aut vt illic simul audiat missam & concionem, aut vtiliorem concionem: siue sine illa, modo sine contemptu prædicto. Tum per prædictum. c. 2. Tum quia consuetudo generalis tolerata id videtur habere. adeo quidē, quod secundū Silue. vbi supra. q. 5. Episcopus suis subditis contrarium præcipere nō potest; quia consuetudo est generalis, & ut episcopus non potest tollere, nec restringere ius commune, arg. c. inferior. 21. d. sic nec generalem totius orbis consuetudinem, quæ vim eandem habet. l. de quibus. ff. de leg. & ita excommunicatio, quam contra eam ferret, esset nulla, arg. c. 1. de sent. & re iudi. secundum S. Anton. & Silue. vbi supra. q. 5. Tum quia Leo decimus in breui contento in supplemento priuilegii concessi. 90. præter alia sic statuit: *Auctoritate Apostolica tenore præsentium notum facimus, omnes Christi fideles vtriusque sexus, qui non contempto proprio sacerdote parochiali, in ecclesiis fratrum ordinum Mendicantium dominicis, & aliis festiuis diebus missis audiunt, satisfacere præcepto ecclesie de missa audienda, nec in aliquam labem peccati mortalis penamve propterea incurrere.*

Nec obstat Conc. Trid. sess. 24. c. 4. de refor. quatenus habet, teneri quem ad audiendam concionem in parochia sua, si cōmode potest: quia non agit de missa, sed de concione. Non obstat et decretum de obseruandis, & euitandis in celebrat. miss. sess. 22. quatenus habet, vt episcopi moneant populum, vt frequenter, saltem Dominicis & solennioribus festis, ad suas parochias accedant: quia non ait, vt iubeant, neque eos teneri, sed solū vt moneant, quod non inducit necessitatem, §. si. 4. d. & §. qd præcipitur. 14. q. 1. Obstat tñ fortiter id, quod ibi subditur, posse s. episcopum auctoritate Apostolica iubere circa hoc opportuna: nisi respōdeatur non videri debere opportunum, vt cum scandalo tot laicorū, & monachorū tam generalis consuetudo, quam et in vrbe seruari videmus, tollatur. Præsertim, qd fcl. rec. Pius V. in Bolla motus proprii lata mente Julio 1567. declarauit, audientes missas festis diebus in monasteriis Medicantiū satisfacere huic præcepto. Cuius Bullæ tenor cū moderatio ne, quā ipsemet dicitur cōcepisse, si publicetur interea, ponit in fi. c. 27.

6. Secundò peccat mortaliter, qui missam quidē die festo audit, sed intendit animum iis, quæ attentioni necessario debita repugnat in aliqua eius parte notabili colloquendo, pingendo, scribendo, dormiēdo, & alia huiusmodi faciendo, secundum mentē Ang. verb. feria. §. 41. Silue. verb. missa. 2. q. 6. & Caiet. in Summa verbo, festorum violatio. Non tñ est tenendum illud S. Ant. vbi supra; s. eum, qui ecclesiam adit principaliter ad videndum, aut alloquendum feminam pulchram, aut ob aliud quoduis illicitum, non satisfacere huic præcepto. Tum quia potest quis malo

sine

ſine eccleſiam adire, & bene in ea miſſam audire. Tum quia præſupponit opere malo, præfertim mortali, non poſſe adimpleri præceptū, quod eſſe falſum latè probamus in Enchirid. de Orat. cap. 20. nu. 29. & tangimus
 7 ſupra, cap. 11. num. 13. Et quamuis nonnulli dicant peccare mortaliter eum, qui iuſta de cauſa die feſto ab audienda miſſa excuſatur, ſi nulla prece, ſaltem mēcāli, id ſupplet, qua Deum tamquam dominum, & creatorem reuereatur, & ſuper omnia diligit, quod ſentit Scot. in 3. lib. ſent. diſt 9. & 17. q. vnica, & Ang. verb. feriæ. §. 46. moti eo, quòd omnis Chriſtianus iure diuino tempore aliquo ad orandum ſub pœna peccati mortalis tenetur, vt diximus, vbi ſupra, cap. 3. num. 5. & quòd hoc eccleſia fieri decreuit dominicis, & feſtis diebus, quando miſſa auditur: non tamen videtur hoc tenendum. Tum quia iuſtum impedimentum ab obligatione præcepti de miſſa audienda nos eximit. Tum per adducta ab Adriano in 4. de ſatiſ. quæſt. quæritur. ſub ſin. & ſupra a nobis, cap. 13. num. 2. Tum quia licet dilectio Dei ſuper omnia ſit ſinis huiusmodi præcepti, vt ipſi dicunt, non tamen eo præcipitur, quia ſinis præcepti non eſt in præcepto, vt poſt S. Thom. 1. 2. q. 100. artic. 9. & 10. latius tradidimus in Apologia lib. de reſtitib. eccleſiaſticis, quæſt. 1. monit. 73. numero 2.

8 Tertiò peccat, qui audiens miſſam ex præcepto priuatas, vel publicas preces ita recitat, vt miſſæ auditioni neceſſariam attentionem nõ adhibeat, ſecundum omnes. Nec quo ad hoc refert, an preces ſint debita iure communi, voto, pœnitentia, vel aliàs, an vero voluntarię. Nam quidquid dicant Ang. verb. feriæ. §. 42. Gab. Maior. Caiet. & alij multi, quos in d. Enchirid. cap. 19 nu. 179. citauimus, vera reſolutio eſt, quam ibi dedimus; ſcilicet, poſſe quẽ eodem tempore ſatiſfacere præcepto de audienda miſſa, & de dicendis horis canonicis, aut alijs votis, iuratis, vel in pœnitentiam iniunctis, modo non adeo vni rei intendar, vt alteri neceſſariam attentionem adimat, quod fieri pòt; cum nemo teneatur ex præcepto audire, & minus intelligere verba ſacerdotis: quia ſatis eſt, vel ex longinquo miſſanti ad eſſe, & ſurgendo, genua flectendo, vel aliàs actua liter, uel virtualiter exoptare, ut ſacerdos, qui pro oĩbus loquitur, orat, & ſacrificat, a Deo exaudiatur: quod facile facere poteſt, etiam horis canonicis neceſſariam attentionem adhibendo, præfertim quando horas, & preces prædictas tunc temporis recitat, quo nec audire, nec intelligere ſacerdotem poteſt, vel quia longius ab eſt, uel quia ſubmiſſe, & ſecreto ſacerdos loquitur, uel audiens ſurdus eſt, uel ob alia ſimilia. Quare contrariæ opinioni locus eſt, quo ad melius eſſe, uel quum alteri rei attentione neceſſariò debita ſubtrahitur, ad eo quod, ſi eam neutri rei adhiberet, neutri ſatiſfaceret, iuxta illud gloſſ. l. nemo. C. de aſſeſſ.

Qui binos lepores vna ſeſtabitur hora,

Vno quandoque, & quandoque carebit vtroque.

9 Quartò peccat dñs, pater, uel herus, qui notabiliter negligendo, uel

in opera, quæ differri poterant occupãdo seruum, filium, vel famulum, est causa, ne die festo missam audiat, arg. c. duo 23. q. 4. & c. fin. de iniur. Nec ferenda videtur consuetudõ illa, qua nobiles puellæ numquam ad missam, nec ad concionem antequam nubant egrediuntur, maxime si ad alia nuptiarum, vel ludorum festa ducantur, aut fenestræ eis permittantur. Quamuis excusentur, si a parentibus prohibeantur. Angel. verb. feriz. §. 42. & Siluest. uerb. missa. q. 2 sed non illi, nisi saltem aliquot sollempnioribus festis missas eis domi, vel foris permittant. Quãdo autem filia adolescens excusatur, mater etiam, quæ ad illam custodiendam domi remanet, excusabitur, arg. c. accessorium. de reg. iur. lib. 6. cum ibi citatis. Ad noue hic quæsitum. Respond. feminas non excusari ab audienda missa festo ob menstrua, quæ illis contingunt, nisi debilitas alia in id sufficiens eis accedat, arg. c. ad eius. 5. dist. & cap. 1. de purific. post partum.

10. Quinto peccat mortaliter, qui dicit non offerri in missa idẽ sacrificiũ incruentũ, quod in cruce fuit oblatum cruẽtum, vt definit Conc. Trid. sess. 22. c. 1. aut in missa non offerri verum, & proprium sacrificiũ aut q̃ offerri in ea sacrificium non est aliud, quàm nobis Christum ad manducandum dari. ibidem, can. 1. Aut Christũ non fecisse sacerdotes Apostolos per illa verba: *Hoc facite*, &c. can. 2. Aut missæ sacrificiũ tm̃ esse laudis, & gratiarum actionis, aut nudam cõmemorationem sacrificij in cruce peracti, non aut̃ propitiatorium. Vel solum prodesse sumentibus Neque pro viujs, & defunctis, pro peccatis, pœnis, satisfactionibus, & alijs necessitatibus offerri debere, can. 3. Aut blasphemiam irrogari Christi sacrificio in cruce peracto per missæ sacrificium, aut illi per hoc derogari, cano. 4. Aut imposturam esse missas celebrare in honorem sanctorum, & pro illorum intercessione apud Deum obtinenda, can. 5. Aut canonem missæ errores continere, can. 6. Aut cæremonias, & vestes missæ esse malas, cano. 7. Aut missas, in quibus solus sacerdos sacramentaliter communicat, illicitas esse, can. 8. Aut quod nih il submissa voce dicendum sit in missa. Aut lingua tantũ vulgari eam celebrari debere. Aut aquam non miscendam esse vino in calice offerendo, can. 9. Aut non esse optimum omniũ pro animabus purgatorij suffragium, in eodem. Concil. sess. 25. in prin.

Idem Conc. sess. 22 in Decr. de obser. & euit. in celeb. miss. iussit, vt iubeant episcopi, ne fiat vlla conuentio super dicendarum missarũ mercede, neque in missis nouis offeratur quidquam magis coacte, q̃ spõte. Et quod nulla missa dicatur extra ecclesiam, aut oratorium, quod non subiacet visitationi ordinarij. Et quod nullus presbyter notoriẽ criminofus eam dicat, nec diuinis officijs intersit. Et quod nulla cautio lasciuia, vel profana misceatur cãtũ. etiam organico; nec in ea fiant cæremonie inusitatæ, nec cum supersticioso candelarum numero. Et quod non fiãt in ecclesia actiones, & colloquia vana, vel profana, deambulationes, strepitus, clamores. Idem Concilium sess. 24. cap. 4. de refor. iubet ordinarijs,

rijs, vt moneant teneri parochianos ire ad audiendam concionem in suis parochijs, quoties commode potuerint.

De secundo præcepto Ecclesiæ de ieiunando.

S V M M A R I V M.

- 11 **I**eiunia determinantia ius naturale omnia iuris humani. & 12.
 13 Ieiunium non frangit potus, nec medicina, nec prægustatio.
 14 Ieiunia bina comestio, & collatio matutina frangit.
 15 Ieiunijs qui cibi vetiti.
 16 Ieiunio a seruando triplex causa, quos excuset.
 17 Ieiunio liberat bonum etiam mercède sic exercitum.
 18 Ieiunium quæ peregrinatio, & cum vxore discordia tollit. & 19.
 20 Ieiunium quæ causa tantum putatiua, & dubia tollit.
 21 Ieiunia circa, etiam episcopus, & alij prelati sic dispensant. & 22.
 22 Præceptum ecclesiæ totum, aut pro parte, qua potest, seruandum.
 23 Ieiunio non omnis solutus potest edere carnes.
 24 Ieiunium ad frangendum quis inuitans peccat. & 25.
 25 Peccatum quando non est inuitare ad actum, qui peccatum est.
 26 Ieiunij dies quis ministrans cibos peccat.
 27 Ieiunare quis, licet edat mane, teneatur.
 27 Ieiunium frangit præueniens horam, sed non vesperas, aut nonam.
 27 Ieiunet famulus, sed nemo die Dominica.

11 **C**ONTRA hoc secundum præceptum Ecclesiæ de ieiunando peccat mortaliter. Primò, qui qualemcūque cibum, quocumque tempore sumit, credens eius esu, se deuictum iri carnis aliqua grandi tentatione: quia frangit ius naturale, quo quis tenetur tali casu a tali cibo abstinere, siue ieiunare, ex mente sancti Tho. recept. 2. 2. q. 147. art. 3. Quod castitatis cultores, & eius contemptores alta mente reponant. Dixi: Deuictum iri: quia non sufficit credere se tentatum iri, etiam grauius, modo speret gratia Dei non se confensurum illi, iuxta dicta supra, capit. 16. num. 7. & 8.

Secundò peccat, qui die ieiunij præcepti ab ecclesia a media nocte in mediam noctem velcitur pluries, quam semel tantum cibis vetitis, sine causa iusta, vera, vel putatiua, aut dispensatione, quod asserit sanctus Tho. vbi supra, & Caiet. ibidem efficaciter probat. & S. Tho. cum communi in 4. lib. sent. dist. 15. & Innoc. cum communi in rub. de obser. ieiun.

Nec obstat, quòd nulla lex pontificia, vel cõciliaris statuatur, ieiunia p verba præceptiua: quia tota ecclesia id p præcepto accepit, vt significat

S. Hieron. in cap. vti nam. 76. dist. & S. Apollonius in cap. ieiunia. de consec. dist. 3. Dixi: Die ieiunij præcepti. Tum ad excludendum tantum con-
sultum. Tum ad significandum, esse aliquos dies ad id designatos; scilicet, totam Quadragesimam & quemlibet eius diē, & Quattuor anni
Tempora, quæ ex tota 76. dist. colligitur. esse Feriam Quartam, Sextā, &
Sabbathū immediate sequentes Pentecosten, Exaltationē Crucis, S. Lu-
ciæ, & diem Cinerum, iuxta illud vulgatum: *Post Pen. Cru. Lu. Ci.* (ideſt)
post Pentecosten, post Crucem, post Luciam, & post Cinēres: & dies uigi-
liarum a iure communi, aut particulari præceptorum.

Porro Leo decimus in quodam Breui, misſo ad Legatum Hispaniæ
ſtatuit, vt anno, quo Vigilia Sancti Ioannis incideret in diē corporis
Christi, pridie illius ieiunetur; scilicet feria quarta, & nō quinta illi ſacra.
An vero vouens ieiunare omni feria ſexta, uel ſabbatho, poſcit ueſci car-
ne, & non ieiunare die Natalis Domini tali die incidente? Reſpō. quod
non, per cap. ſin. de obſer. ieiū.

- 12 Dixi: Ab Eccleſia: ad ſignificādum, omnia ieiunia Chriſtianorum eſſe
inſtituta iure humano, & nulla diuino, nec naturali, uel poſitiuo. Nam
eſſi Quadrageſimæ ieiunium antiquitate, & forte præfiguratione præ-
ſtet, arctiusque ſit ob id ſeruandum, iuxta S. Thom. ubi ſupra, art. ſin. &
nonnullos, de quibus eſt ille Franciſcanus, uir plane pius & eloquens
Tholoſas, qui encomium Quadrageſimæ aduerſus Lutheranos ſcripſit,
iuris diuini illud eſſe aſſerant: uere tamen iuris humani eſt, ſecundū cō-
munem, quam confirmauimus in cap. Quadrageſima. de confeſ. diſt. 1.

Dixi: A media nocte, &c. quia ieiunium eccleſiaſticum a media nocte
priori in media ſequentem durat, iuxta definitionem l. more Romano.
ſſ. de ferijs. ſecundum omnium ſententiam. Nam cap. de eſu carniū.
de confeſ. diſt. 3. quod contrarium ſignificare uideri alicui poteſt, de
conſilio loquitur, iuxta gloſſ. ſuam, ut ibidem diximus.

- 13 Dixi: Veſcitur: quia licet bibere ſæpius uinum, aut aquam inter ueſcē-
dum, & mane, & ueſpere, iuxta ſanctum Tho. receptam in d. q. 147. art.
6. pulchra ratione id aſſerentem: quamuis ad ſuſtentandum ſe & famem
ſedandam biberet, quidquid aliqui ſine textu & ratione ad id idonea di-
cant. Eſto, quod uenialiter peccaret, qui cœpta, & nondum finita dige-
ſtione biberet, non quidem quod ieiunium frangat, ſed quia actum inor-
dinatum agit; niſi iuſta cauſa, puta charitatis, pacis, ſocietatis, ſitis, aut
alia ſimilis eum excuſaret, ut etiam Caiet. ait in d. art. 6.

Dixi etiā: Veſcitur: ad excludendos eos, qui aliquid præſumunt cauſa
medicinæ, aut cauſa præguſtandi cibos dominorum, uel inſirmorū, qui-
bus inſeruiunt, etiam mane, & etiā ſi cibi præguſtādi ſint oua uel carnes,
& etiam in Quadrageſima; quia non ſumunt illud in cibum, ſed in medi-
cinā: uel ut ex debito officio ſuis dominis ſeruiant, propter quod nec ſol-
uunt ieiunium, nec excuſarētur ab eo. Id quod item eſt dicendum de ijs,

quos

quos inter comedendum legere oportet; quia possunt præsumere aliquid, cena in finem lectionis dilata, secundum omnes. Et idem de ijs, q. vespertino symbolo, seu collatione die, qua ieiunant, vtuntur, comedendo aliquid solius fructus, vel panis, vel vtriusque iuxta morem regionis, modo ne tantum sumatur, vel ieiunium defraudetur; non tantum, ut ait Inn. in d. rubr. ne potus noceat, quod etiam nulla extante consuetudine fieri potest, sed etiam si ad sustentandam naturam edatur, & quantum non bibatur iuxta mentem Inn. & Panor. & communis in d. rubr. de obser. ie. iu. explicatam a Caiet. in Summa, verb. ieiuniu, & melius 2. 2. q. 147. art. 6. & nos probauimus in d. c. solent. de consecr. dist. 1. ea præsertim ratione, quod, cum omnia ieiunia sint, vt prædiximus, iure humano inducta, possunt consuetudine rationabili præscripta duriora, vel blandiora fieri, arg. c. fi. de consuet. quidquid aliqui dicant. Non licet tamē vti mane collatione vsitata vesperi, & prandium in vesperum differre, iuxta Caiet. vbi supra. Et merito; quia illa non fit medicinæ causa, nec fieri potest ratione illius consuetudinis; quia nullibi est talis: & consuetudo, quæ contra ius est, non est amplificanda, c. ad audientiam. de decimis. & c. odia. de regul. iuris. lib. 6. quamuis causa medicinæ, debilitatis complexionis, vel necessitatis aliqua necessaria agendi, iuste id fieri possit.

14 Dixi: Pluries quàm semel: quia vnica comestio est de essentia ieiunij, nisi quatenus consuetudo aliquam paruum permittit. Quare, qui facta cena de mensa surrexit, voluntate amplius non comedendi, & postea redit ad eam, & comedit, videtur frangere ieiunium, secundum Archid. in cap. non licet. de consecr. dist. 1. Pro cuius opinione faciunt ea, quæ de intentione actus diximus late supra, c. 6. nu. 16. Quod idem videtur de illo, qui facta meridie cena, sub noctem symbolo, seu collatione notabiliter immoderate vtitur (quod frequenter fit in Vigilia Natalis Domini, præsertim in Lusitania, vbi multa ex saccharo confecta, & condita propinantur, quo reuera fraudatur ieiunium,) & admittit veram cenam nomine collationis tectam seu palliatam, argum. cap. 2. iuncta gloss. de consuet. lib. 6. Sola autem secunda comestio peccatum est: non autem tertia, neque quarta, vel vltior, quia illa sola ieiunium frangit, secundum Durand. in 4. lib. sen. dist. 16. quem sequuntur recte Angel. vbi supra §. 22. & Siluest. verb. ieiunium. q. 8. dicto 4. quidquid disputet Ioan. Maior in dicta distin. 1 §. q. 6. modo in tertia, vel vltiore non edantur cibi vetiti: quia, quoties quis edit illos, toties mortaliter peccat secundum omnes.

15 Dixi: Vel cibus vetitis: quia etiam vnica illorū comestione frangitur ieiuniu, secundum omnes. Sunt autē cibi vetiti carnes; quales non sunt limaces. Maior vbi supra. Oua item, & Lacticia in Quadragesima, c. denique. 4. dist. in alijs autem temporibus solum carnes iure cōi, vt sentit sanctus Tho. vbi supra, art. fin. quamuis nemo id satis declarat: quod in vrbe feruari videmus: tamētū in Hispania, & bona parte Galliarū omnia

exæquentur. In omnibus tamen ieiunijs seruanda est consuetudo quadraginta annorum comedendi oua, & lacticia, arg. cap. fin. de consuet. & l. 2. C. quæ sit longa consuetudo, licet in orbe nouo, & terris noue re-
 16 pertis, & alijs, in quibus nondum est talis consuetudo, seruandum sit præfatum ius commune. Dixi: Sine causa iusta: quia illa secundum omnes excusat. Omnis autem iusta reducit ad vnam ex tribus; scilicet impotentiam, necessitatem, & maius bonum, secundum sanctum Tho. vbi supra artic. 4. explicatum a Caietan. in Summa verb. ieiunium. capit. 3.

Prima, scilicet impotentia eximit ab hac lege pueros vsque ad 21. annum secundum eundem sanctum Tho. ibidem expedit tñ ets ieiunio assue-
 scere, & ob aliquam vrgentem necessitatem ad id compelli possunt, arg. c. 3. Ionæ. Hæc eadem eximit senes sexagenarios secundum cõem, licet sanctus Tho. nihil de hoc dicat, & merito: quia, vt ibi ait Caiet. alij alijs citius fiunt ad id impotentes, & ideo arbitrio prudentis, aut superioris id reliquendum est, arg. l. 1. ff. de iure delib. c. de causis de off. deleg. Equidẽ gratia Deo, 80. annum agens perinde possum ieiunare, ac cum agerem sexagesimum, immo & quinquagesimum. Eadem etiam mulieres grauidas, & nutrices excusat, quippe quas non solum sibi, sed etiam alijs edere oportet, & ita vna comestio eis non sufficit, Gab. in 4. lib. sentent. dist. 16. art. 1. immo peccarent, nisi ita robustæ essent, vt vna comestione sibi & infantibus sufficere possent. Caietan. in d. art. 4. Eadem etiam excusat pauperes non valenses quærere sibi cibum ad vnicam comestionem sufficientem, non tamen alios. Palud. in 4. dist. 15. q. 4. art. 2. concl. 3. Eadem excusat infirmos non valentes, vel non debentes simul tantum comedere, quantum eorum saluti sufficiat. Eos item, qui tam infirma sunt complexione, vt vacuo stomacho capitis dolorem, vel vertiginem patiantur, aut tota nocte calere vel dorinire nequeant, Caietan. vbi supra.

Secunda, cã, s. necessitas, excusat quem a ieiunãdo, quoties oportet facere ipsum aliquid impatibile illi, ad vitæ aut sui status decori conseruationem necessariam, aut ad vitandum damnum aliquod notabile, aut lucrandum aliquid, quod raro lucrificari potest. Et omnis alia necessitas, q̃ a festo seruando excusat, vt vbi supra addit Caiet. pro quo facit c. licet. de ferijs. Non tñ illa sola, nõstro iudicio, excusat. Excusatur enim a ieiunio faber ferrarius, carpentarius, agricola, & quilibet alius operarius, qui aliter quàm assiduo suo labore non potest se, aut suam familiam sustentare: aut collocare suas filias, aut studijs filiorum necessaria suppeditare, nec sibi, nec suis ad cultum decentem necessaria comparare, vt ait idem vbi supra, artic. 3. qui tamen ab obseruandis festis non excusarentur.

Vnde sequitur, illud Eugenij iij. nõ tam priuilegium esse, q̃ iuris cõis declarationem; opifices scilicet, suas artes exercentes, aut colonos, colēdis, serendisque agris, aut alijs operam dantes, siue sint diuites, siue pauperes, ad ieiunia sub peccato mortali nõ teneri: & a confessorijs absolui posse

posse consulendo illis, ut in eleemosynis alijsq; pijs opëribus occupëtur. Rosel. uerb. ieiunium. §. 29. Silue. eod. uerb. q. 3. Quia nullus eorum, qui operi laborioso incumbunt, ut plurimum tam diues est, qui suo labore ad aliquid ex predictis non indigeat. Et a fortiori excusatur, qui ieiunando, nõ potest ad suam, aut aliorum salutem spiritalem, uel corporalem necessaria efficere, ueluti concionari ex officio, aut obedientia, uerbo, aut scripto docere, aut confessions audire, secundum Caiet. ubi supra art. & in Summa, uerb. ieiunium. c. 3. Eadẽ causa excusat eos, qui ieiunando, suo officio, ut par est, fungi nequeunt, quia, ut ieiunium opera necessitatis nõ impedit, sic nec obligationis, & consequenter excusatur magnum iter factururus, saltẽ pedes, & maritus, qui uxori suæ reddere debitum aliter non potest, & uxor, quę ieiunando marito satis placere nequit.

- 17 Tercia causa; scilicet maius bonum, excusat eos, qui non possunt ieiunando sanctioribus, & melioribus operibus uacare, quibus non ieiunando uacarent, arg. c. non mediocriter. de cõsec. dist. 5. qualia sunt opera misericordiæ spiritualia & corporalia, quæ suapte natura sunt actus misericordiæ, quæ est uirtus præstantior abstinentia, cuius actus est ieiunium, iuxta Caiet. ubi supra art. 2. Qui tamen, & Silue. limitant, hoc procedere in eis tantũ, qui sine aliqua mercede ob solam charitatẽ faciunt, & nõ in alijs, qui ob mercedẽ id faciunt absq; alia ad id obligatione voti, obedientiæ, aut beneficij: quod uerũ est, cũ id faciunt principaliter ut se a ieiunio excusent, arg. l. & qui data opera. ff. ex quib. cau. maio. Nam si principaliter causa se sustētãdi, uel misericordiæ, uel cultus Dei, & minus principaliter propter mercedem id facerent, ab eo excusarẽtur. quoniam id, quod principaliter intenditur, debet attendi, l. si quis nec causam. ff. de reb. cred. & alia, quæ supra, cap. 17. nũ. 208. adducuntur.

- 18 Vnde sequitur, solam peregrinationem uoluntariam non esse iustam causam excusandi, nisi cum propter personæ auctoritatem aliorum deuotionẽ auget peregrinando, & ieiunando peregrinari nequit, aut cum ardor deuotionis, ex quo procedit, efficit ut salubrior sit animæ peregrinatio quàm ieiunium, iuxta Caietanum 2. 2. quæst. 147. art. 3. & in Summa uerb. ieiunium, cas. 3.

Dixi: Voluntaria: quia secus esset, quando est uota, præcepta, uel iniuncta in pœnitentiam, & differri commode non potest, eo quod tempus implendi accedit, & socij, qui tunc ad id se offerunt necessarij, postea deerunt, iuxta Gab. in 4. dist. 15. q. 3. art. 1. Si autem utrumque commode facere potest, non excusatur, ut recte adnotat Silue. uerb. ieiunium. q. 9. §. 2. Quod si quis dubitat, an opus pium, & uoluntarium, quod intendit, excuset ab obligatione ieiunandi, consulat superiorem, qui sæcularibus est episcopus, & monachis prælatus, si facile potest adire; alioqui, pro episcopo, uel patriarcha, quorum dictum acquiescat secundum Caietanum ubi supra.

- 19 Excusatur etiam uxor a ieiunijs uoluntariè uotis, si maritus repugnat,

cap. manifestum. & cap. noluit. 33. q. 5. non autem quo ad ieiunia ecclesiæ, nisi cum ex ipsius ieiunio inter ipsam, & maritum notabilis discordia, aut odium, aut scandalum, rixa, percussio, aut blasphemia consequeretur, iuxta Silvest. ubi supra: quia Deo gratius est cõseruare pacem, & impedire prædicta mala, quàm ieiunare, secundum eundem dicentem in alia opera pia eiusmodi ieiunia auctoritate superioris commutari debere, quod magis esse consilij, quàm præcepti, nobis per prædicta videtur.

20 Dixi: Sine causa vera, vel putatiua: quia, si quis bona fide credit sibi iustam ad non ieiunandum causam esse, & ob id non ieiunat, non peccat, saltem mortaliter, secundum Palud. in 4. lib. sent. dist. 15. q. 4. art. 1. S. Anton. 2. par. tit. 6. cap. 2. ante §. Silue. verb. ieiunium. q. 8. & Caiet. in Summa. cod. verb. & in 22. q. 147. art. 3. Illi tamen, qui dubitat, an sine notabili damno suæ salutis ieiunare possit, confessarius consulere debet, ut experiat: & si per id cognouerit esse sibi notabiliter nociuum, iuste a ieiunando cessare poterit: & si adhuc dubitauerit, ad superiorem pro dispensatione cõfugiat: qui vero hoc noluerit facere, nõ est absolueudus: quia nõ est satis contritus, cum videatur nolle parere ecclesiæ, iuxta S. Anton. in decis. quarundam quæst. Pro quo facit cap. ad audientiam. de homic. & cap. iuuenis. de spons. Qui autem non potest ieiunare totam Quadragesimam, sed potest bis, vel ter in hebdomada, tenetur id facere, eoque satisfacit præcepto, ita Caiet. in summa a ieiun. excus. & 2. q. 147. art. 6.

21 Dixi: Aut sine dispensatione: quia illa excusat secundum omnes: solus autem Papa circa ieiunia generalia dispensat absolute, ne quis ieiunij lege teneatur, vel non illis aut illis diebus, argu. clemen. ne Romani. de elect. cap. ex insinuatione. de appel. Singulariter tamen cum illo, aut illo iusta de causa, ne illo aut illo die ieiunet, etiam episcopus videtur posse dispensare: immo & eo absente parochus, & quilibet prelatus cum suis religiosis, iuxta Sanctum Tho. in 4. dist. 15. quæst. 3. art. 2. & in dieta q. 147. quem ibidem Caiet. sequitur. Tum quia licet hoc iure expresso probari nequiret, satis tamen necessitatibus quotidie occurrentibus persuadetur. Tum quia tam frequenter Sedes Apostolica consuli nõ potest. Tum quia videtur receptum consuetudine, quæ iurisdictionem dare potest, cap. cum contingat. de foro comp. & cap. duo simul. de offi. ord.

22 Ex quo infert Caietanus dicto art. 4. nõ debere prelatos reliquere sue conscientie subditos petentes ab ipsis dispensationem, ut liceat eis cenare aliqua de causa in die ieiunij, aut ante horam comedere: quia potius debent eis cõpati, & benigne dispensando a suis scrupulis liberare, aut ieiunium in aliud pium opus commutare. Notandum tamen secundum eundem, quod dispensatus, ut comedat die ieiunij pluries, quàm semel nõ videtur dispensatus, ut carnes comedat: neque dispensatus ut comedendo carnes possit ieiunare, videtur dispensatus, ut possit bis eas comedere: nec dispensatus ut ante horam iustam prædeat, videtur a ieiunando liberatus

nec necessitas, aut iusta cā, quæ excusat ab integro ieiunio, videtur excusare ab omni parte illius: ieiunare enim, prout potest, tenetur: quia, vt ille ait, in d. q. 147. rart. 7. præceptum ecclesiæ licet in totū seruari non possit, seruandum tamen est quo ad illam partem, quo ad quam seruari potest. pro quo aptus text. in c. cum dilecti. de dolo, & contu. cum citatis a glo. & doctoribus ibi. Notandū item, quod non excusatur quis a ieiunio p. p. eleemosynā, in quo multi absque textu, & ratione errant; quia debitor vnus rei, soluendo aliam non liberatur. l. eū. & l. manifesti. C. de sol.

- 23 Tertiò peccat mortaliter, qui iusta de causa excusatus a ieiunando, cum sustentari possit escis ieiunio congruis, carne, ouis, aut lacticijs vescitur, iuxta S. Anton. receptum 2 par. tit 7. cap. 2. §. 7. & probatur ratione posita sub finem num. proximo.
- 24 Quareò peccat, qui ad cenam inuitat eum, quæ nescit non esse a ieiunio exemptum, & probabiliter credit; aut dubitat ob illā inuitationem ieiunium fracturū, quod aliās seruaturus esset; quia dat causam propinquam peccandi mortaliter secundū Castr. 2. 2. q. 147. art. 4. dicentē, hoc non procedere in eo, qui scit inuitatum alibi esse cenaturum. quam limitationem tenuimus primū hic, & postea contrarium in quadam additione vulgari lingua scripta per multas rationes. Nunc vero, alra mēte re perpenſa, credimus posse saluari eam secundū mentem eius in eo, qui ex cā iusta inuitat paratū cenare; puta vrbانيتatis, vel amicæ hospitalitatis ad cenandū secum, in quantum cena est actus sustentandi naturā, & de se bonus vel indifferens, nullatenus consentiendo in eum, quatenus est fractio ieiunij. Credimus enim licere inuitare, & prouocare iusta de cā alium, ad aliquē actum suo genere bonum, vel indifferētem, nullatenus consentiendo in eū, quatenus fit male, vel est malus. Tum quia Deus ipse inuitat, immo iuuat, ad agendū aliqua, q̄ sunt peccata, quatenus sunt entia, quia, quatenus sunt talia, sunt ab eo, per quē oīa facta sunt, Io. 1. vt dictum est supra Prælud. 7. Tum quia licet gaudere de eo, quod est peccatū, alia ratione, quā q̄a est tale. De occisione enim Christi gaudemus qua parte est nostra redemptio, & dōlemus, qua parte fuit grauisimum peccatum, iuxta illud gl. c. 1. de consecr. eccl. vel alia lib. 6. *Actio displicuit, passio grata fuit*, & de occisione tyranni gaudemus, qua parte est liberatio populi, licet alia ratione sit peccatum. Tum quia licet egenti mutuū petere simpliciter ab vsurario, qui scitur non esse mutuaturus sine vsuris, immo & accipere sub eis non consentiendo in dationē, quatenus est mala. Tū quia licet parochiano petere, & accipere a suo parochio Sacramenta, in quibus dandis ille peccat, & creditur peccare, vt dictum est supra, cap. 14. nu. 16. Tum quia licet locare meretrici domū, in qua creditur meretricatura, sitā in ea parte vrbis, in qua meretricari permittitur; vt dictum est supra, cap. 17. nu. 195. Tum quia licet vendere, aut dare peccatoribus non excōicatis necessaria, & utilia ad sustentationem, licet illa

illa directa ad peccadum, vt ipsi dirigunt, sit peccatum. c. audi deniq; & c. mensam. 11. q. 3. immo, & oportet id facere, et excōicatis extreme egētibus, immo & infidelibus volentibus infideliter viuere secundum oēs per c. pasce. 86. dist. Tum quia licet petere a Gentili, Iudæo, vel Saraceno, vt confirmet iuramento cōtractum, licet sciatur, vel credatur superstitiose, & cū peccato iuraturus, c. mouet. 2. 2. q. 1. Tum quia Beatus Laurentius dixit Decio Tyranno: *Assatum est iam, versa, & manduca*: cum tamen illa versio esset peccatum ex parte assantis. Et multi martyres prouocarunt tyrannos ad sui occisionem; quæ tamen ex parte eorum erat peccatum. Quin & sanctus Andreas Apostolus prouocauit ad sui crucifixionem, & eius protractionem, resistendo ne deponeretur; quum tamen vtraque tam crucifixio, quàm eius protractio esset grande peccatum. Et rationibus in contrarium adductis responderi potest, eas procedere in eo, qui sine iusta causa inuitat, vel consentit in actum cenadi, vel cum causa quatenus est peccatum, vel est causa, ob quam ieiunium illius diei frangitur. Per quæ omnia declarantur dicta in d. num. 26. & 31. & supra, cap. 19. num. 16. quæ ad hanc resolutionem sunt reducenda.

- 26 Quarto peccat, qui paterfamiliàs, economist, tabernarius, hospes, aut caupo, mane aut vespere diebus ieiuniorum suis filijs, famulis, aut alijs, quorū curam gerit, cibos ministrat, aut ijs, qui suā tabernā, aut cauponā adeunt, ppinat eos cibos, quibus illos ieiuniū soluturos sine cā credit, aut saltē dubitat, aut dubitare dēt. Quia quāuis fortassis nō sit cā principij peccati, est tñ cā actus, per quem peccatum exequitur, secundum Caiet. in 2. 2. q. 147. art. 4. aut continuationis illius, & ita peccato consentit & cooperatur, vt Io. Maior in 4. dist. 15. q. 4. tradit, non aut si satis apparet eos non teneri ad ieiunandum, eo q̄ sunt iter facientes, adolecentes, senes, infirmi, grauidæ, aut nutrices: aut probabiliter credit habere aliquam causam occultam legitimam non ieiunandi, & illis occultē ministrat, aut saltē sine scandalo alicuius. Ad quæ reducenda sunt, quæ tāto apparatu, ait Gab. in 4. lib. sent. dist. 16. q. 3. art. 3. dub. 6. Resoluens tamen tabernarios, & caupones, qui parati sunt ministrare cibos in die ieiunij quibuscunque petentibus, nulla admonitione de ieiunio facta, nulla que ratione habita, an habeant iustam causam non ieiunandi, an peccent aut non, mortaliter peccare, quod ex prædictis sequitur.

Quintò peccat mortaliter, qui in diebus ieiuniorum cibos vetitos ministrat sine dispensatione legitima: nec consuetudine id permittente, Gabr. vbi supra.

- 27 Sextò peccat, qui mane comedit in die ieiunij per talem ignorātiā, vel incogitantiam, quæ a violando ieiunio excusat, & ob id non ieiunat. Quia nō obstatē tali esu, perinde poterat ieiunare, ac si nihil comedisset, & hora consueta vesci. Palud. in 4. dist. 15. q. 4. art. 5. Dixi: Talē: quia secus est, si est eiusmodi, quæ a violando non excusaret; eo q̄ iam fractū ieiunium

nium reparare non potest illo die, & alio non tenetur secundum omnes, arg. cap. 2. de obseruat. ieiun. quidquid dicat Palud. vbi supra; vt qui vno die preces horarias omittit, non tenetur altero die recitare, vt late diximus in Enchirid. de Orat. cap. 10. nu. 32. & Angel. vbi supra, §. 3. & 4.

Septimò peccat, qui notabiliter absque iusta causa horam comedendi in loco consueta præuenit, iuxta gl. cap. vnum. §. aliàs. verb. ieiunantibus 25. dist. & Palud. in 4. dist. 15. q. 4. art. 4. quia ieiunium frangit, quod probat Caiet. 2. 2. q. 147 art. 7. quidquid dicat Angel. verb. ieiunium. §. 2. Secus si iusta de causa id facit, vt quia non vacabit hora consueta comedere, siue ob iter arripiendum, siue ob hospites, siue ob aliam honestam causam, iuxta Inn. in rub. de obser. ieiun. & Silu. vbi sup. q. 1. d. 3. & Gab. in 4. dist. 16. q. 3. art. 9 & Ang. verb. ieiunium §. 2. Licet autem pro libito proferre horam, modo sine superstitione fiat, iuxta S. Ant. 2. par. tit. 6. c. 2. §. eod. ab omnibus receptum. Nec frangunt ieiunium, qui ante vespas Quadragesimæ comedunt, vel alijs ieiuniorum diebus ante nonam recitatam, quamuis officijs diuinis addicti id facere sine iusta causa nõ debent, iuxta S. Antonin. vbi supra, & Caietan. vbi supra, d. artic. 7.

Octauò peccat, qui compellit famulos ad ieiunandum obligatos in diebus ieiunij ad opera illi impatibilia, quæ comode in alium diem differri possunt, Palud. in 4. dist. 25. q. 4. art. 2. & Gab. ibidem quæst. 3. art. 1. notab. 4. Id, quod item dicendum est de eo, qui ieiunat diebus dominicis, quia superstitiose credit, in illis ieiunandum esse contra consuetudinem Christianam. cap. si quis presbyter. 30. distinct. & iuxta S. Tho. in 4. dist. 15. quæst. 3. art. 3. secus si ieiunet ob salutem suam, studium, domandam carnem, aut alios bonos fines, immo meretur, argum. cap. vtinam. 76. dist. quod ibi & in cap. si quis presbyter. tradit vterque Cardin.

De tertio præcepto Ecclesiæ, De soluendis decimis.

S V M M A R I V M.

28. **D**ecima quo ad quotam iuris humani, quo ad sustentationem diuini, & ita quo ad illam tolluntur consuetudine, & non quo ad hanc, num. 30.
- 29 Decima triplex, prædialis, personalis, & mixta.
- 30 Decimam insolitam non imperat Papa.
- 31 Decima personalis in quo a prædiali differt, & non soluitur.
- 31 Decima soluenda non deducta impensa, nec semine, & c.
- 32 Decimas debens, vel impediens ante restitutionem non absoluitur.
- 32 Primitiæ, vt decima soluenda.

CONTRA

28

CONTRA hoc præceptum de soluendis decimis, peccat mortaliter. Primò, qui decimam ecclesiasticam iure debitam nõ soluit integre, cui debet, secundum omnes, per c. decimæ. & reuertimini. 16. q. 1. & illa multa, quæ Inn. cõiter recept. citat in rub. de deci. aliàs in cap. fin. de paroch. illi proximo. Pro quorum intellectu dico. Primò, quòd lex illa vetus Exo. 22. repetita in multis locis ab Innoc. vbi supra, qua vndecim Tribus Israel iubebantur soluere duodecimæ Leuitarum diuino cultui addictæ decimam omnium fructuum, erat lex iudicialis quo ad quotam: quamuis quo ad congruam sustentationem, quæ debebatur ei, eo quod erat dicata, & seruiebat diuino cultui, erat moralis, & naturalis deducta ex illa generali: *Dignus est mercenarius mercede sua.* Luc. 10 secundum sanctum Tho. Quolib. 2. ar. 8. & Quolib. 6. art. 10. & 2. 2. q. 87. art. 1. declaratum ibi pulchre per Caiet. & late probauimus in rep. cap. ius naturale. 1. dist. & in cap. 1. de dec. lib. 6. & in repet. cap. ad hæc. de præb. not. 1. 8. dicto, quamuis Inn. vbi supra, & glo. c. 1. de dec. lib. 6. recepti ab omnibus fere nostris, præsertim a Petro Rauenn. in fine sui compendij, teneant, decimas etiam quo ad quotam iure diuino deberi per cap. in aliquibus. §. ille. de deci. & alia, quæ ibi allegat gloss. Sed male. Quia certum est, eam non deberi lege naturali, cum illa nullum ante Moysen, nec post eum ante Christum, alios, quàm Hebræos, ligauerit, quod fecisset, si esset lex naturalis, arg. cap. ius gentium. 1. dist. & principio 5. dist. Et cõsequenter erat iudicialis, vel cærimonialis, quas non solum est verum, sed de fide, cõfessæ a passo Christo. §. fin. 4. dist. & c. 1. de purif. post part. Vnde Ioan. Maior in 3. lib. sentet. dist. 37. in q. 36. col. 2 ait, contrariũ esse hæresim, licet Canonistæ illud tenentes non debeant censerì hæretici, & col. antepen. & seq. speciatim confutat prædictum Rauennatem mordicus insequentem Inno. eo quod eorum dicta consequitur præcepta iudicialia legis veteris non expirasse, quod est hæresis. Nec obstat dictus §. ille, quia intelligendus est, de lege, quæ diuina esse solebat, aut de lege diuinã veteri, quæ nouæ humanæ exemplo fuit, sicut dixit Caiet. in d. art. 1. & facit in simili cap. cum esses. de testa. & ad cap. Quadragesima. de consecr. dist. 5. apte respondet in colum. penult.

29

Secundò dico, triplicem esse decimã: Prædialem, Personalem, & Mixtã. Prædialis est, quæ prouenit ex fructibus prædiorum: tritico scilicet, vino, oleo, &c. Personalis est decima lucris ex sola industria, aut labore personæ quæsiti, quale est lucrũ mercedis, mercis, officij, venationis, &c. cap. ad Apostolicã. & cap. pastoralis. cum glossa, & eis adnot. Mixta est, quæ partim ex prædijs, & partim ex industria capitur; qualis est seuũ pecudum, & pullosum auium. Et ita hæc lex ecclesiæ est generalior, quã vetus, quæ solam decimam prædialem, aut mixtam soluere iubebat.

30

Dixi: Ecclesiasticam: ad includendã triplicem decimam supradictã. Dixi: Iure debitam: ad excludendũ eam, quæ consuetudine, vel conuentione

tionē rationabili non debetur; quod fere tota Italia feruat, & bene quidem, quia, quum, vt prædictum est, decima non debeatur quo ad quotam iure diuino, potest illam diminui, vel tolli. modo congrua sustentatio iure naturali debita relinquatur ministris ecclesiasticis, arg. cap. final. de consue. & l. 2. C. quæ sit longa consue.

Ex quibus sequitur. Primo, quod, qui soluit minorem partem, quam decimam, vel decimam de vris fructibus, & de alijs non, modo soluat totam partem consuetam, & de omnibus fructibus decimari consuetis, satisfacit: modo siam parochus congruam sustentationem habeat, per prædicta etiam in duobus casibus, de quibus Panor. in cap. a nobis. de deci. quem sequitur Angel. verb. decima. §. 2. quorum quidem prior est, quando Papa soluere iuberet: quia, retenta opinione prædicta Theologorum, supra efficaci ratione comprobata, eiusmodi iussus absque noua causa non esset iustus, & ab eo supplicari posset, iuxta cap. si quando. de rescrip. Posterior vero est, quando ministri ecclesiæ necessitate pressi decimas peterent: nam & in hoc casu non esset soluenda quota decima præcise, sed plus, vel minus, vel tantum prout congrua sustentatio, plus minus, vel tantum requireret: quia hoc iure naturæ, cui humana consuetudo derogare nequit, debetur: illa vero humano, cui consuetudo derogat, cap. si. de consue. vt dictum est supra, nu. 28.

- 31 Sequitur secundo, idem dicendum de personalibus, quod de alijs; videlicet, quod non debentur, vbi est consuetudo legitime præscripta non soluendi eas; qualis est fere nostra ætate in toto orbe Christiano, exceptis salariorum famulorum, & famularum aliquarum regionum Hispaniæ. Inter has enim & alias hoc solum interest, quod eæ numquam fuerunt debite iure diuino, etiam veteri, illæ vero sic ab Hebræis tantum: & quod in his deducuntur impensæ, & solum lucrum decimatur. in alijs non item per notat in cap. ad Apostolicæ. cap. non est. cap. ex transmissa. cap. pastoralis. de decim. Id tamen est certum de lucro illicito, quod est restituendum, non esse soluendam decimam personalem: de alio vero sic, modo non sit per notoriū peccatum quæsitum: ex tali enim lucro non est accipienda, ne illud approbari videatur, iuxta gloss. communiter recep. in dicto cap. ex transmissa:

Secundo peccat, qui soluit quidem decimam iure debitam, sed deducit prius impensas sationis, aut collectionis fructuum, aut sementium, aut pensionem, quam domino prædij soluit. contra cap. tua nobis. & cap. nõ est. de decim. aut decimat partem peiorem; quia, licet non debeatur optima, debetur tamen mediocris, Ioan. Maior. vbi supra.

Tertio peccat, qui soluit quidem omnes decimas debitas, sed non vbi, quando, vel quibus iure, vel cõsuetudine legitima debet. Arg. cap. certifi cari. de sepul. & c. ea te. de iureiu. Nisi legitimo pacto inter ecclesiasticos, & laicos excusetur, cap. statuimus & c. veniens. de transact. cū eis adnot.

Quibus

- 32 Quibus addo, q̄ Concil. Trid. in sess. 25. c. 12. de reform. sic præcipit: *Qui decimas aut subtrahunt, aut impediunt, excommunicentur; nec ab hoc crimine, nisi plena restitutione secuta absoluantur: quod intelligimus de ijs, qui restituere possunt antequam sacrosanctum corpus Domini sumere debeant, aut moriantur, arg. eorum, quæ dicta sunt supra, cap. 17 num. 42. & num. 156. Condonatio vero facta ab eo, cui debentur, sufficere ex me te gl. solemnis, cap. peccatum. de regu. iur. lib. 6. verbo, restituatur. Nec refert, an diues sit, qui debet, an pauper, vt recte significat Ioan. Maior, vbi supra, quidquid sentiat S. Anton. 2. par. tit. 4. cap. 3. §. 7. nisi quòd beneficiarius condonando diuiti, quod pauperibus est erogandum, & diues accipiendo, quod illis erat dandum, peccare possent, & teneri ad restitutionem, iuxta ea, quæ diximus in Apologia de redb. ecclesiasticis, quæst. 1. monito. 73. num. 2. cit. supra. capit. 17. num. 94. & specialius, in cap. non liceat. 12. q. 2. §. 15. num. 5.*

Quarto peccat, qui primitias iure, vel consuetudine legitima debitas non soluit, vbi, quando, & quibus debet, iuxta cap. 1. & ibi notata, de deci. & tradit sanctus Thom. 2. 2. q. 86. & concionator religiosus, vel confessorius, qui dehortatur, aut auertit a solutione decimarum, est etiam excommunicatus, iuxta dicta infra, capit. 27. num. 145.

De quarto præcepto Ecclesiæ, De semel in anno confitendo.

S V M M A R I V M.

- 33 onfessio omnium mortalium intra annum per seipsum necessaria, & interdum ante Quadragesimam; venialium vero utilis tantum: nisi, &c. & seq.
- 37 Confitendo, qui mentiens, vel nolens integre fateri peccat mortaliter, & sequenti.
- 40 Confessio talis, qualis eius finis; & quis principalis.
- 41 Confitens qui laico, vel qui confessionem iterans peccat mortaliter. & 42.
- 43 Penitentiam iniunctam qui non implens, peccat mortaliter.
- 44 Confessarij dictum qui reuelans, peccat mortaliter.

- 33 ontra hoc præceptum de semel in anno confitendo, peccat mortaliter. Primo, qui non confitetur iam habens discretionem, & p̄t, omnia sua peccata mortalia semel in anno, cui debet, c. omnis vtriusque sexus. de pœnit. & remis. Et quâuis omittere vno anno cōfessionem non sit, nisi vnū peccatum mortale, vt significat gl. sing. in Summa de pœni. dist. 5. tamen, quoties quis proponit non confiteri, toto anno, toties peccat, iuxta omnium senten-

sententiam. Quid autem sit confessio (de qua loquimur) sacramentalis, & quæ sexdecim conditiones, quas requirit, cum quattuor notabilibus, dictum est supra cap. 2.

Dixi: Habens discretionem: ad excludendos eos, qui ea carent, dicto cap. omnis. eam autem videtur habere puer, qui ob malefactum verecun datur, & bonum discernit a malo; & interrogatus, An liceat innocentē interficere? aliena inuadere? superiori maledicere? & alia huiusmodi, ne gatiue respondet. Et interrogatus; An bonum sit esurienti panem porrigere? adire ecclesias? affirmatiue respondet. Sed non omnes eodem tēpore eam consequuntur. quo d. diligenter considerare debent ij, quibus illi subduntur, arg. cap. duo ista nomina. 23. quæst. 4. Porro decens est consuetudo, vt vno, aut altero anno prius incipiant confiteri, quam communicent, quò maiori cum reuerentia id faciant. Maior in 4. lib. sent. dist. 17. quæst. 1.

- 34 Dixi: Potest: quia, si copiam confessarij non habet, aut est excommunicatus, & non negligit procurare absolutionem, aut ex consilio confessarij in longius tempus confessionem differt, aut aliàs impeditur, non peccat, arg. cap. quia diuersitatem. de concess. præb. & trad. S. Anton. 2. par. tit. 9. cap. 8.

Dixi: Peccata mortalia: quia hoc præceptum nō includit venialia, etiã si mixta sint mortalibus, iuxta gloss. in cap. omnis. receptam ibi, & in 4. lib. sent. dist. 16. per omnes, & probatam per concil. Trid. sess. 14. cano. 5. nisi quãdo dubitatur, an sint mortalia. arg. cap. si quis autem. de pænit. dist. 7. aut tanto affectu est in illa, quod timet se per ea in mortale inducendum, nisi fortiter frenet illa confitendo, iuxta S. Bonauen. in dicto 4. lib. sent. dist. 16. sub fin. Quibus consequens est, posse quem, si velit, cōfesso vno veniali peccato, alteri tacere, Ioã. Maior, & alij, vbi supra. Vtile tamē est carenti mortali, sæpius venialia confiteri; quia per id augetur gratia, pœna purgatorij minuitur, & propositum numquam peccandi mortaliter renouatur, & habitus venialiter peccandi diminuitur. Sil. verbo, cōfessio. 1. quæst. 4. §. 3. Dixi: Semel in anno, & omnia, propter ea, quæ in dicto cap. 2. dicta fuerunt.

- 35 Secundo peccat mortaliter, qui non confitetur, etiã extra Quadragesimam, occurrente casu, in quo ad id obligatur. Quinque autem casus in dicto cap. 2. num. 6. & duobus sequent. attigimus, quibus prædictus Ioã. Maior addit alium, in quo quis nouit, se memoriam omnium totius anni peccatorum, in Quadragesima minime habiturum, quod videtur vtile, sed non necessarium. Tum quia fere omnes in anni decursu toties peccamus, vt veri numeri in Quadragesima non meminerimus. Tum quia nulla lege ad id obligatur, & sine lege non est asserenda obligatio. §. cōsideremus. authen. de trient. & semiss. coll. 3. & c. cōsuluisti. 2. quæst. 5. Tū quia Concil. Florent. citatū a nobis in cap. fratres, de pænit. dist. 5. nu. 66.

cui.

cui Trid. consentit vbi supra, cap. 5. tantum obligat ad confitenda peccata, quorum meminimus: in quod tamen adhibenda est mediocris diligentia, quam ibi determinauimus, sed non illa noua, quam Maior, sine textu, & ratione necessaria excogitauit, quaque scrupulis onerari possent pœnitentes.

Tertiò peccat, qui non iterat confessionem, in quibus casibus iteranda est, supra cap. 9. posita, sciens, aut scire debens se ad illud teneri, iuxta mentem omnium.

36 Quartò, qui confiteri potest ore proprio per semetipsum, & non vult id facere, nisi tantum per scriptum, vel nuntium ob segnitiam, aut pudorem, cap. quem pœnitet. de pœnit. dist. 1. Dixi: Potest: quia, qui per seipsum confiteri nequit, non tenetur ad confitendum per alium, nec per scriptum, nec etiam per interpretem. Si tamen id faceret, valeret confessio, & absolutio, quæ scripta mitteretur, secundum Palud. in 4. lib. sent. dist. 17. quæst. 2. art. 1. & clarius Adrian. in 4. de confess. quæst. 1. quos sequuti fuimus in capi. quem pœnitet. & nunc etiam sequimur, quamuis aliqui contradicant. Tum quia illa, quæ per interpretem fit, semper fuit, & est in vsu ecclesiæ, & eam, quæ per scriptum a præsentente pœnitente fit, probat gloss. cap. qualis 30. quæst. 5. Tum quia falsum est de ratione intrinsecæ confessionis esse, vt fit secreta. Concil. enim Trident. in dicta sess. 14. cano. 5. expresse ait, posse etiam fieri eam publice: licet nemo ad id tenéatur. Et, si id esset verum, cōfessio, quam tertius infidiose audiret, nil valeret. Tum quia d. cap. quem pœnitet. habens non esse faciendam per scriptum, intelligi debet, quando verbo cōmode fieri potest, ne contradicat prædicto cap. qualis. quod secundum vnum intellectum gl. habet eam per scripturam fieri posse. Tum quia hæc opinio misericordiam Dei, virtutem sacramenti pœnitentiæ, & deuotionem pœnitentium auget, & opposita retrahit a confitendo alienæ linguæ homines, & mutos scientes scribere, & ægrotos in domum parochi ægrotantis migrare nequeunt. quod tetigimus in d. c. quem pœnitet. de pœnit. dist. 1. num. 4.

37 Quinò peccat mortaliter, qui mentitur in confessione, affirmando, aut negando aliquod mortale, nisi affirmaret absque animo sacerdotem decipiendi, putans se sancte posse nimis accusare, vt diximus in d. capit. fratres. nu. 37. Dixi: Mortale: quia, si solum affirmaret, vel negaret falsè tantum veniale, non peccaret mortaliter, siue proposuisset illud confiteri, siue non, quidquid dicat Caiet. 2. 2. q. 69. art. 1. Quia mendacium solo eo, qd in iudicio interiori confessionis, aut exteriori dicatur, nõ est mortale, quamuis sit de re, quæ ad iudicium, in quo illud pertineat, nisi sit iuratum, aut notabiliter perniciosum, vt diximus in c. fratres. de pœnit. dist. 5. num. 18 & in cap. inter. verba. nu. 73 5. & supra, cap. 18. num. 7. Dixi: Eo solo: quia, vt scripsimus, in dicto cap. fratres, nu. 22. potest esse peccatum, quando quis nullum aliud verum confiteretur; non quidem, quia

quia est mendacium: sed quia irreuerentiam sacramento facit, non subijciendo materiam ad illius exercitium sufficientem; qualis non est peccatum falsum: licet veniale verum sic. Et quod dictum est de veniali est
 38 dicendum de mortali, aliàs legitime confesso: cum neutrius confessio sit necessaria, & vtriusque sit sufficiens materia sacramenti secundum communem Catholicorum. Vnde sequitur non peccare mortaliter, vt in dicto capit. 2. nu. 4 diximus, confitentem negantem se admisisse peccatum mortale, aliàs legitime confessum.

39 Sexto peccat, qui inter confitendum proponit non confiteri aliquod peccatū mortale, si confessarius non interroget: quod agnoscens confessarius procurare debet, vt eum pœniteat peccati nolendi confiteri integre contra prædictum cap. omnis. & Concil. Flor. & Trid. sess. 14. cap. 5.

40 Septimo peccat, qui confitetur ob finem mortaliter malum; puta, ad consequendum aditum faciendi aliquid, quod esset mortale, aut ob vanam mortalem gloriam. quia omnis actus, cuius finis mortalis est, ipse quoque talis est, c. cum minister. 23. q. 5. cum ijs, quæ latè adiecimus ei. Dixi: Mortaliter malum: quia confiteri ob finem veniale, non est mortale: quamuis. n. eximius vir ille Ang. verb. vanagloria. §. 1. teneat, cōcionari, missam celebrare, & alia principaliter diuino cultui dedicata facere p p honorem, aut inanem gloriam, esse mortale: contrarium tñ tenendum est, vt latisimè in repet. c. inter verb. 1. r. q. 3. concl. 4. demonstrauimus. Addimus autem, quod, vt aliquis dicatur confiteri principaliter, ne notetur, aut infametur in populo, aut ob metum apparitoris, siue Merini, aut pœnæ, non satis est, quod aliàs non confiteretur: sed oportet, vt id æque, aut pluris quàm confessionem, & absolutionem faciat, quod pauci faciunt, quamuis multi non cōfiterētur, nisi aliquo respectu prædictorum, aut alio simili temporario in id mouerentur, per ea, quæ in locis supradictis diximus, præsertim in d. c. cum minister. nu. 43. disputando de causa principali, & minus principali actus humani. Vnde sequitur non peccare mortaliter eos, qui, ne suam exstimationem honestam amittāt, confessario cuidam familiari suo confitentur omnia sua peccata, etiam obscena, & postea alteri probo, & graui solum leuiora; quod de se non est malum: & si finis venialis fuerit, peccatum veniale erit, & si mortalis, mortale, & si bonus, qualis frequenter est, sanctus, & probus, immo interdum necessarius, quidquid dicat Siluestr. verb. confessio. 1. quæst. 6. & alij, quorum dictum ad distinctionem dicti nostri reduci potest.

41 Octauo peccat, qui confitetur laico, vel clerico non presbytero absq; necessitate, cum possit cōfiteri presbytero: aut cū necessitate, animo accipiendi ab eo absolutionem sacramentalē, aut detegendo peccata mortaliter secreta imprudenter, iuxta Scotum, & cōem in 4. lib. sent. dist. 17. quæst. 1. & Card. Turre. in c. quem pœnitet. de pœnit. dist. 1. quod sicut in cap. 1. de pœnit. dist. 6. a num. 72. vsque ad 83. & in repetit. d. c. inter ver-

ba. concl. 4. diximus, intelligendum est solum de eo, qui confitetur peccata, quibus absq; peccato mortali se infamare non potest, & de eo, qui scit absolutionem sacramentalem, datam a laico, etiam in vltima necessitate, esse sacrilegium, & esse graue peccatum interdum se ipsum infamare, etiam ad veniam à Deo obtinendam: non autem de eo, qui bona fide credens (licet per ignorantiam iuris) licitū esse, hoc fecit: eo quod communiter id inter peritos licitum existimatur; quod tamen falsum est, iuxta omnes in dicto 4. lib. sent. dist. 17.

Nonò peccat, qui confessus laico tēpore necessitatis peccata mortalia, non confitetur eadem postea cui debet tempore, quo confiteri tenetur, iuxta omnes in 4. dist. 17. & cap. omnis. de penit. & remiss. quia ad confitendum ea non secus tenetur, quàm si nullatenus confessus ea fuisset, vt diximus in d. cap. 1. de pæn. dist. 6. nu. 83.

- 42 Decimò peccat, qui peccatorum semel bene factam confessionem iterat secundò, tertio, & sapius propter scrupulos, cū periculo desipiēdi ob nimiam de re tristī cogitationem, aut cum scandalo notabili confessarij, aut notabili infamia tertij, vt diximus in d. c. inter verba. I I. quæst. 3. nu. 729. & in cap. fin. de penit. dist. 5. nu. 30. & aliquid in cap. 1. nu. 98. & 99. de penit. distin. 1. Dixi: Cum periculo & scandalo: quia non videtur plusquam veniale id facere sine illis, licet sit veniale; quia procuranda est tranquillitas animæ & consciētīæ, quā eiusmodi scrupulosa repetitio diminuit. Et ideo semel cōfessus, & absolutus conuenienter iuxta iudiciū docti confessarii, quiescere debet: immò & credere, se confessum fuisse illa, quæ postea occurrent, quæ nescit an fuerit cōfessus, uel nō: sed habet probabilem causam credendi se illa confessum; quia ob hoc nullo se periculo subijcit, eo quòd certo nesciat, se illa confessum non fuisse: morbus enim, quo laborat, excusat eū, & facit, ut pro certo habere debeat, quòd alius recte cōpositus pro dubio reputare deberet; eo quod passio inordinata timoris iudicii cōstantiam ei adimit, & tot dubia in phantasia excitat; ut ad timendum numquā se bene confessum inducat, & non sine magna molestia phantasīæ motus sedare possit, per quod multa pericula tā corporis, quàm animæ incurruntur, & multa utriusque operabona impediuntur, ut recte post alios cōsiderata Caiet. in summa uerb. c. o fessionis conditiones. addens idem dicendum de ijs, qui iterant cōfessiones, nō quia sunt scrupulosi: sed quia numquā proponunt omnino integre confiteri, ut debent; quia mortaliter peccant, nō quia iterant, (cū ad id teneantur) sed quia non bene iterant, & magnam irreuerentiā tanto sacramento faciunt cōtra ea, quæ ait Sanctus Tho. 2. 2. q. 99. art. 3. Verū est etiam, quòd, quāuis nemo ad confessionem peccatorum, semel bene factam, iterandam teneatur, sanctum tamen est iterū ea cōfiteri, si deuotionis causa, cum quieta conscientia, & sine tædio confessariorū, & aliorum bonorum operum impedimento fiat. Quia quamuis per primā cōtritionem,

tritionem, & confessionem remissa fuerit eorū culpa, frequenter tamen non remittitur tota pœna temporaria hic, vel in purgatorio subeunda, in quam æterna mutata fuit, quæ per secundam, tertiam, & quartā confessionem tollitur, aut diminuitur, tam ratione verecundiæ, quæ pœnitens in confessione afficitur, quàm ratione virtutis sacramentalis absolutionis, quæ nō solum largitur, aut auget gratiam: sed etiam diminuit, & tollit pœnam supradictam, iuxta illud S. Aug. in c. quæ pœnitet. de pœn. dist. 1. *Quanto pluribus confuetur in spe veniæ turpitudinem criminis, tanto facilius consequitur gratiam remissionis*; quem ita ibi intelligimus, & sic intelligendus est iuxta Panor. in capit. at si. §. de adulterijs verò. de iud.

- 43 Vndecimò peccat, qui pœnitentiā sibi a confessario impositam, & a se acceptatam in satisfactionem specialem suorum peccatorum mortaliū, non implet, cum illius meminit, & eam implere possit. Dixi: Acceptatam: quia non cogitur pœnitens eā acceptare, nisi vt infra c. 26. nu. 20. dicetur: sed acceptatam implere tenetur, vt latius alijs in cap. 1. §. ponat seq. de pœnit. dist. 5. nu. 13. diximus. Tum quia quidquid dicat Caiet. in 2. q. de satisfactione, maiorem vim habet sententia confessarij in foro ipsius, quàm alterius iudicis in foro exteriori: quæ tamen acceptata ad implementum sui obligat sub pœna mortalis. c. 2. de maior. & obed. Tum quia in dubio hæc est communis intentio confessariorum, & pœnitentium, & innititur illo euangelij: *Quorum retinueritis*, &c. Io. 20. Dixi: Præceptam: quia consulta tantū nec ad mortale, nec ad veniale obligat. §. fin. 4. dist. & cap. fin. 14. q. 1. Dixi: In satisfactionem: quia quæ imponitur in monitionem eius, ad quod tenetur; puta, vt singulis annis confiteatur, & communicet, & quod debet restituat, ad nouum peccatum non obligat, quia regulariter expressio eius, quod tacite inest, nihil operatur. cap. significasti. de elect. & late Fel. in cap. ad audientiam. 2. de rescript. vbi gloss. nec qui declarat statuit, l. hæredes palam. §. sed & si notā. ff. de testam. Dixi: Mortaliū: quia, quæ ob veniale imponitur, non obligat ad mortale communiter, nisi contemptus interuenerit.

- 44 Duodecimò peccat, qui post confessionem reuelat aliquid a cōfessario sibi dictum, consultum, vel præceptum in detrimentum notabile vitæ, salutis famæ, aut bonorū eius probabiliter redundans, iuxta Paul. in 4. lib. sentent. distin. 11. quæst. 3. artic. 3. colum. 6. & latius Adria. in 4. de confess. dub. 10. colum. 11.

De quinto præcepto ecclesiæ, De communicando in Paschate.

S V M M A R I V M.

- 4 **C**ommunicandum in Pascha, aut ante, vel post octo dies, nisi &c.
46 **C**ommunicet quàm citius poterit non communicans in Paschate.

- 45 Obligatio qua lapsu termini implendi præceptum finiatur.
 46 Communicat quis scienter in mortali, & ob id peccat.
 47 Gratia in diuina se esse nemo scit, & quis pie credit esse in ea.
 48 Communicare bene quis censura ligatus potest.
 49 Communio confessionem actualem mortalium prærequirit, nisi & c.
 50 Communio omisio ob odium quæ mortalis.
 51 Communionem quæ copula, uel pollutio, licita, uel illicita impedit.
 52 Pollutio, uel copula carnalis, quæ communionem impedit.
 53 Communicans alienum parochianum peccat, nisi & c.
 54 Communio quo esu, uel potu eodem die præsumpto impeditur.
 55 Communicans, uel celebrans pluries quàm semel in die peccat.
 56 Communio quando ob peccatum occultum male, & ob publicum recte denegatur. & 56.
 57 Communionem non procurans eis, quorum curam gerit, quàm peccet.
 57 Communicare non licet paruulis, nec alijs sub vtraque specie, nisi celebrando.
 57 Communicare qui tenentur pluries in anno, & quoties expediat, & deceat.

45

CONTRA hoc præceptum quintum peccat mortaliter primo, qui non communicat in Pascha, cap. omnis. de penit. & remiss. nec ante, uel post octo dies iuxta declarationem Eugenij iij. quam ignorauerunt Panor. & alij in d. cap. omnis. Sanctus Anton. in 2. par. tit. 9. cap. 9. Sed eam inter alios citauit Io. Maior in 4. lib. sent. distin. 17. quæst. 2. nisi de licentia proprii sacerdotis in aliquot plures dies differat, d. cap. omnis & nisi sit excommunicatus, interdictus, aut suspensus a communionem, & nequeat absolui per impotentiam facti, aut iuris, aut ob aliud impedimentum; quale est illud occultum, quo impeditur a faciendo, quod requirit absolutio, ut in casu. c. inquisitioni. cum ei adnotat. de sent. excom. quo casu patienter proferendo censuram, & poenâ ecclesiæ, potius meretur; modo pro viribus procurret habilitatem ad absolutionem censuræ, & peccatorum, sanctamque communionem secundum omnes, quod recte explicat Gabr. ser. 2 r. de Eucharistia. Vbi autem est consuetudo legitima, & præscripta satisfaciendi huic præcepto, communicando quolibet Quadragesimæ die; qualis est in nostra Conimbrica, & multis alijs locis sufficere conformare se illi, ut diximus in cap. consideret. de poenit. dist. 5. §. caueat. num. 1. Hortamur tamen, ne quis statim a prima confessione in annum integrum dilata communicet, sed expectet aliquandiu, & postea denuo cōfessus ea, quæ in memoriam redierint, & interea peccauerit, mundius ad illam purissimam, sanctissimamque mensam accedat. Et quamuis D. Anton. 2. par. tit. 9. c. 9. §. 3. quem Siluest. verb. Eucharistia. 3. quæst. 15. sequitur, & etiam Medina in Cod. de poenit. dum de confessione tractat, teneat, ut, qui in Pascha Resurrectionis non communicauit, non teneri sub pena

noui peccati ad communicandum vsque ad alterum Pascha: quod ipsum dicunt sanctus Anton vbi supra, & Siluestr. de confessione, contradicente in hoc Medin. vbi supra: nobis tamen contrarium videtur in utroque verius. Tum quia, si, vt Medina dicit, qui intra vnum annum non confitetur, ante finem alterius anni confiteri tenetur; eo quod prædictum capit. omnis. confessionem semel in anno præcipit, eadem ratione, qui non communicauit in Pascha tenebitur ad communicandum ante finem alterius anni; cum idem capit. communionem semel in anno præcipiat. Nam prædictum capit. præcipiendo communicare in Pascha duo in effectu præcipit; scilicet, communicare semel in anno, & communicare in Pascha: & licet lapsa Pascha non possit impleri alterum de communicando in ipso, potest tamen alterum de communicando semel in anno, vt. in simili dicitur in capit. cum dilecti. de dolo, & contum. de citato ad comparandum certo die Romæ, qui si non potest comparere illo die, tenetur comparere quantocius post illum poterit. Cui concordat I Celsus. ff. de recept. arbitr. cum citatis utrobique. Tum quia, licet quando tempus ad finiendam obligationem præfinitur, eo lapsa, ea finiatur, capit. sicut de sponsal. quando tamen præfinitur ad dilatandam solutionem, non finitur per lapsum ipsius; immo vegetior efficitur per dicto capit. cum dilecti. vbi hoc adnotat Panorm. numero 12. communiter receptus, at terminus Paschæ in prædicto cap. præfinitus, non præfinitur ad finiendam obligationem, sed ad dilatandam debiti solutionem, & declarandum eam fieri posse intra annum citra culpam, & pœnam. Tum quia non obstat eorum fundamentum, quod præceptum de ieiunando illo, vel illo die, & de singulo quoque die recitandis horis canonicis, elapso die, non obligant ad ieiunandum, aut recitandum alio die; quia vt singulariter melius, quam alij dixit Petrus de Anchar in capit. 1. de celebr. Mis. numero 29. relatus per nos in Enchirid. de Orat. & hor. canonic. capit. 10. numero 53. illa ieiunia, & illas horas præcipit ecclesia tamquam onus illis diebus annexum: quod in istis duobus præceptis Confessionis, & Communionis non facit, quibus determinat tempus confitendi, & communicandi, a iure diuino indeterminatum, intra quod ei satisficiamus. Et sic quamuis obligatio illæ die communicandi, eodem elapso, cesset: obligatio tamen communicandi intra annum non cessat, quin manet, vt quantocius poterit satisfiat; cum annus tacite præfixus fuerit pro dilatione pura satisfactionis, & communicatio in die Paschæ pro onere illius diei.

46. Secundò, peccat mortaliter qui cōicat credens, aut credere debens, se mortalis culpæ reum. 1. ad Cor. 11. Idem. de eo, qui communicat cū proposito non seruandi legem aliquam ad mortale, obligantem, aut redeundi ad concubinam relictam, aut ad aliud quodpiam mortale iam confessum, post Pascha: aut non restituendi alienum aut non deponendi odium,

di odium, vel rancorem mortiferû, &c. Idem de illo, qui de peccato præterito mortali ob vtilitatem inde acceptam delectatur, quamuis ad illud redire amplius nolit; qualis est, qui delectatur vsura, mēdācio, fraude, vel furto; eo quod per ea, bona sibi quæsiuit: aut fornicatione, aut adulterio, ex quibus suscepit liberos, quos impense amat. Quia quoties hoc animo deliberato facit, mortaliter peccat, quamuis proponat numquam ad ea redire, licet sine peccato posset gaudere de ijs, & alijs per quodcunque peccatum quæsitis restitutioni non subiectis, modo eum pœniteat peccatorum, aut saltem non placeant illa sibi, neque quod per ea quæsitā, sic quæsitā fuerint, vt in d. cap. inter verba. 1. 1. quæst. 3. concl. 4. & in addit. cap. quando diximus; citando alios: quod clare soluit Ioā.

47 Maior in 4. lib. sent. dist. 14. quæst. 2. ar. 1. Licet enim cuiuis delectari de quibusque bonis effectis malarum causarum, modo eis quā parte malæ sunt non delectetur. Ille etiam credit, aut credere debet, se mortalis culpæ reum, qui ex ignorātia affectata, siue procurata id ignorat; quia delectatur se nescire illa esse peccata, vel ea non meminisse, ne ad confitendum illa teneatur. Immo & qui id facit ex ignorantia crassa, qua laborat qui ad id sciendum, an sit peccatum, vel recordandum an fuerit, non vtitur diligentia, qua communiter suæ conditionis homines vtuntur, iuxta Scotum, & communem in 4. libr. sent. dist. 9. & in capit. quotidie. de consecr. dist. 2. Ille tamen non credit, nec credere tenetur, se esse mortalis culpæ reum, ad communicandum absque nouo peccato, qui debita diligentia in recordando, & consulendo doctos adhibita, nullius mortalis culpæ conscius est, siue quia talem non meminit, siue quia ignorat esse mortalem, aut se non satis contritum esse. Is enim deuote ac reuenter communicans non peccat noue, etiam si verè sit culpæ mortalis reus, quin interdum virtutē tanti sacramenti veniam consequitur, dum eius calore fit de attritu contritus secundum S. Tho. communiter receptum 3. par. quæst. 79. artic. 3. Non enim est necesse ad rectè communicandum scire, se in gratia Dei esse. Tum quia hoc nō nisi reuelatione speciali diuina sciri potest, cap. fin. de purg. can. Tum quia sufficit probabiliter credere se in illa esse, quod facere potest, qui se contritum esse probabiliter credit, & ille se contritum esse probabiliter credere potest, qui verè Deo dicere potest tria, quæ ponit Ioan. Gers. in suo opere tripartito. Quorum primum est: Domine omnium peccatorum meorum, saltem mortalium, ex animo me pœnitet, & propono ad ea nunquam amplius redire, & ab alijs in posterum cauere. Secundum: Propono ea omnia, domine, tempore congruo confiteri. Tertium: Hæc principaliter facio, & faciam tui amore, & quia tuam immensam maiestatem, & bonitatem offendi, debens eam honorare super omnia, & amare.

- 48 Tertiò peccat mortaliter, qui cōicat contra prohibitionem ecclesiæ; eo quod est excommunicatus, interdictus, aut suspensus à communione, per

ne, per proximè dicta: nisi quando huiusmodi censuræ in se nullæ essent: per ea, quæ late diximus in rep. cap. cū contingat. de rescrip. in 2. remedio cōtra executores Apostolicum, nu. 4. aut iniuste coram Deo, & secretò communicaret, aut in terris vbi id ignoratur, iuxta ea, quæ in cap. pen. de sent. ex com. post Feli. & alios in cap. fin. de testib. cogen. scripsimus.

49 Quarto peccat, qui habens copiam confitendi communicat ante cōfessionem actuaalem omnium peccatorum mortalium, numquam antea legitime confessorum, & ante eorum absolutionem: quamuis veram de eis contritionem habeat, iuxta sanctū Thom. 3. par. quæst. 10. art. 4 & in 4. dist. 17. quæst. 3. ar. 1. quæst. 4. Scot. & alios in 4. dist. 9 & gloss. singul. ab omnibus nostris receptā in cap. de homine. de celeb. miss. quamuis Caiet in Summa verb. cōmunio, & 1. ad Cor. 11. & in d. ar. 4. quæ sequitur Armilla oppositum teneat. Cuius opinionem & fundamenta euidenter refutauimus in gloss. Summæ de pænit. dist. 5. nu. 31 & seq. quæque Trid. Concil. reiecit in sess. 13. cap. 7. & can. 11. Dixi: Habens copiam; quia secus, si eam non haberet, vt illa gloss. sing. dixit, quam non habet, qui sine scandalo confiteri nequit; ut qui in altari inchoata iam missa, alicuius peccati non confessi recordatur, cui sufficit contritio de illo cum proposito confitendi ad missam prosequendam. Idem de illo, qui iam uenit cum alijs ad cōmunionem suscipiendam, & peccati alicuius non confessi recordatur, & non potest illud decenter ante illam confiteri, nec à communicando absque sui nota abstinere; potest enim communicare cum proposito illud confitendi, secundum Scot. in 4. dist. 9. & Siluest. verb. Eucharistia. 2. quæst. 7.

50 Quinto peccat, qui omittit communionem, ad quam tenetur, propter odium, uel uoluntatem non parcendi, aut non restituendi, aut nō faciendi aliud, ad quod sub mortali reatu tenetur; is n. noue peccat: quia nemini malitia sua debet prodesse. cap. 1. uer. nos igitur de postul. prælat. & l. itaque fullo. ff. de furt.

51 Sexto peccat, qui intra unum diem naturalem post habitam copulā carnalem, aut pollutionem illicitam, etiam contritus & confessus cōmunicat. quod in c. 1. de pænit. dist. 6. late olim suauimus, protestati nullū esse textum, uel rationem necessariò id probantem, quòd multis prudētibus confessarijs uisum fuit durum. Quare prætermisis quibusdam, quæ hic super hoc addidimus, affirmamus idem, quod in postrema editione affirmauimus; nempe hoc de rigore iuris non procedere: quāuis multa pro eo faciant; immo quod uera contritione, puraque cōfessione præcedente, & nullo cōtempu, nec distractione notabili, nec alio quod obster. interueniente, potest celebrare & cōmunicare humiliter, secundum Palud. in 4. dist. 9. Sil. verb. Eucharistia. 3. q. 10. Minus autē procederet in eo, qui post pollutionem inter dormiendum absque peccato mortali habitam (quāuis ex causa mortali cōtingeret) communicaret,

aut celebraret, confessus illam causam, iuxta ea, quæ ibi post alios multos diximus. Et minus in eo, qui ex necessitate, aut ex officio proprio, aut alterius, necessariò ab ipso præstando celebrat, aut ducitur magna deuotione, iuxta sanctum Thom. & communem in 4 lib. sent. dist. 9 & in 3. par. q. 80. art. 7. & nos diximus in dicto cap. 1. Et, licet coniugati intra diem, quo debito coniugali satisfecerint, communicare de honestate non deberent: non tamen peccant, saltem plus quàm venialiter, communicando, iuxta communem, quam tenet Caiet. in Summa verb. Communio sacramentalis. Nec etiam si intra diem, quo communicauerunt, debitum coniugale reddunt, secundum Albet. Magn. arg. cap. vir cum propria. 33. quæst. 4.

52 Septimò, peccat, qui hanc sanctam communionem percepit ab eo, qui nõ erat proprius parochus, nec superior absque eiusdem licentia expressa. vel tacita, aut priuilegio, etiã extra Quadragesimam, aut Pascha, etiã in articulo mortis, iuxta Card. in clem. 1. de priuileg. q. 1. etiam si sit religiosus, per dictum Sil. verb. excommunicatio 6. excom. 15. q. 3. cõtra alios, nisi ignorantia excusetur. & qui absque tali licentia ministrat, si est religiosus excommunicatus est, cle. 1. de priuil. de qua infra. c. 27. nume. 101. Verumtamen Leo decimus concessit cuilibet sacerdoti ordinis Minorũ, vt quouis anni die sacrosanctũ Domini corpus secularibus ministrare possit, excepto solo die Paschatis, vt habetur i Supplement. priuileg. Apost. concess. 100. & consequenter Dominicanis & reliquis omnibus, qui eius priuilegijs vtuntur. Quod etiam scimus, concessum esse particulariter & merito Patribus Illustriss. Societatis Iesv, in audiendis confessionibus, & communicandis confessis exercitatisimis. Et quamuis ob aliquã quibusdam videri possit, hanc exceptionem diei Paschatis Resurrectionis intelligendam esse de omni communionem, qua huic præcepto satisficit, nobis tamen intelligẽda videtur de sola communionem diei Paschæ, siue fiat ad satisfaciendum præcepto siue non: quia prædictus Leo Papa satis id declarat in prædicta concessione, attentis verbis, quæ addit simili Nicolai v. concessioni 149. in monumentis Ordin. Minorum secundò impressis. Nec condemnaremus eum, qui acciperet, aut qui sanctissimum sacramentum ministraret, quando eiusmodi essent personæ, tempus, & causa, vt iudicio boni viri credi possit parochum eo contentum fore, si intelligeret, propter tacitam quandam facultatem, quæ exoriri videtur, per ea, quæ in simili casu dicta sunt in cap. 9. num. 5.

53 Octauò, peccat, qui communicat, aut celebrat post cibi, aut potus expoposito sumptionem eodem die, elapsa iam media nocte, cum valet, aut ita ægrotat, vt commode possit differre in sequentem diem, quamuis per modum medicinæ, aut ipsam medicinam fumeret, cap. liquido & cap. sacramenta. cum eis adnotat. de consec. distin. 2. Diuini, Ex proposito, quia deglutire reliquas cibi diei præcedentis detibus infertur, aut aliquam

aliquam aquæ guttâ, aut particulâ alterius rei, lauando os, aut gustando ius, vinum, aut aliud simile, absque proposito edendi, tamquam saliuam, non impedit communionem, nec celebrationem: quia non est proprie sumere cibum, vel potum. Dixi etiam: Eodem die elapsa media nocte: quia prius sumptum non impedit, quamuis prope mediam noctem cenet, & postea non dormiat, nec digerat, iuxta communem, quam in d. cap. liquido, confirmauimus, licet aliqui contradicant, per cap. si constiterit. de accusat. quod tamen non probat, vt ibi aliàs diximus. Licet qui ex cena noctis præcedentis mentem conturbatam sentit, communicare ex consilio non debeat, iuxta S. Tho. 3. par. q. 8. art. 6. ad 5. quamuis communicatio non peccet mortaliter. Dixi: Cum valet: quia infirmus, sequentem diem expectare commode non valens, communicare potest: sed non celebrare, etiam ad ministrandum infirmo, nec ad vitandum scandalum, etiam iussu prælati inferioris Papa, iuxta communem.

54 Nonò peccat, qui pluries eodem die communicat, vel celebrat, cap. sufficit. de consec. dist. 7. cap. consuevit. de celebr. missi. nisi in certis casibus. Non peccat tamen sacerdos, qui ob infirmitatem, vel aliàs non celebrando communicat sine stola & superpellicio, quamuis cap. ecclesia. 23. di. hoc significet secundum Ang. ver. sacerdos. §. 4. Vere enim id non intendit, vt recte innuit Siluest. verb. sacerdos. q. 4. quia solum loquitur de sacerdote communicante celebrando: loquitur enim de sumente corpus, & sanguinem: & qui non celebrando communicat, non percipiunt sanguinem sub specie vini, vt sentit gloss. recepta in cap. comperimus. de consec. dist. 2. & definit Conc. Trid. sess. 21. can. 2.

55 Decimò peccat parochus, qui communionē subdito, siue secreto, siue publice petenti, tempore, quo iure communicare tenetur, denegat propter peccatum mortale occultum, quod in confessione audit, a quo illum non absoluit; eo quod non satis eius pœniteret. Tum quia id est de tractio, & detectio peccati occulti. Tum quia est reuelatio peccati sibi confessi, vt in ca. sacerdos. de pœnit. dist. 6. nu. 84. & supra cap. 8. diximus. Dixi: Occultum, quia ob publicum & notorium potest, & debet negare. Nâ intereticibus, & vltarijs, & quibuslibet alijs peccatoribus notorijs quantumlibet suorum peccatorum eos pœniteat, & sanctissime cōfiteatur, nō est publice communicatio ministranda, (quamuis sic in secreto) do nec publice pœnitentiā agant, aut parochus ab ipsis facta sibi facultate publice denunciēt iam eos pœnitere, & confessos esse, aut ex ipsorum bona conuersatione, aut alio legitimo modo de vitæ emendatione cōstet: vt, qui ipsorum præis exemplis offensi fuere, eorundem emendatione ædificentur, iuxta sanctū Bonauenturam, & Palud. in 4. dist. 9. q. 4. col. 3. & 4. & nos in cap. 1. in prin. nu. 9. & seqq. & in c. sacerdos. nu. 63. & 101. de pœnit. dist. 6. Notorium appellamus, quod est manifestum per sententiā,

- tiam, vel per confessionem in iure, vel euidentiã rei, quæ nulla tergiversatione celari potest, cap. fin. de cohab. cleric. & mul. & cap. si. iuncta glos. de temp. ord. & non aliud, licet duobus, tribus, aut pluribus testibus probari possit, vt in cap. vestra de cohab. cleric. latè trad. Anton. recept. a Panorm. & aliis Dixi: Quod in confessione audiuit: quia si alio modo extra eam intellexit, licet denegare publice non possit illam tali tempore petenti: potest tamen eam secretè denegare secretè petenti, quãuis debito tempore petat; quia nec detrahit, nec detegit peccatum occultum, nec reuelat confessionem sibi factam. Dixi: Tempore quo iure, & cet. quia in alio non solù nõ potest denegare, sed etiam debet; cù nec ipse ad præbendum, nec ille ad petendum teneatur, iuxta sententiã prædictorum vbi supra, & quæ supra diximus.
- 57 Vndecimò peccat qui pater, tutor, curator, aut herus, negligit notabiliter procurare, vt sui liberi, pupilli, minores, aut famuli domi suæ viuētes & ad communionem obligati communicent tempore debito, maxime si sciat, aut scire debeat illos non communicaturos, nisi a se moueantur, arg. cap. duo. 23. q. 1. Diximus: Ad id obligati: quia secus est de aliis; quales sunt pueri, qui secundum honestam consuetudinē aliquanto tardius communicant, quàm confiteantur, ob reuerentiam tanti sacramenti: illa enim consuetudo præceptum prædicti cap. omnis. depæni. & remiss. quo ad hoc limitat, aut certe declarat. Quin dici etiam potest eandem etiam declarasse præceptum diuinũ de communicando, iuxta illud Ioan. 6. *Nisi manducaueritis carnem filii hominis, non habebitis vitam in vobis*, & c. vt nec in articulo mortis teneantur communicare vsque ad ætatem, in qua sani tenerentur; quamquam meo consilio tunc communicarent; nisi valde puerili iudicio essent Quin etiam cum prædicto Card. ad dimus, prædictos, qui aliena cura gubernantur, & eorum monitionem expectant, non peccare, donec moneantur, quamuis eorum curam gerentes tardius æquo monendo peccent, qui si dubitauerint, consulere debent eorum confessarios, & eorum consilium sequi.
- 58 Duodecimò peccat qui laicus, vel clericus non celebrando, cõmunicat sub vtraque specie. vt sentit glos. 2. cap. comperimus. de consec. dist. 2. & melius Conc. Trid. sess. 21. quod in cap. 1. & in can. 1. damnatum, qui dixerit *CHRISTI* fideles præcepto diuino teneri ad sanctissimum Eucharistiæ sacramentum sub vtraque specie panis, & vini sumentum. Et cap. 2. & can. 2. hæreticum esse, qui dixerit, ecclesiã errasse statuendo, vt laici, nec clerici non conficientes sacramentum sub specie tantum panis communicent. Et in cap. 3. & can. 3. definit, hæreticum esse, qui dixerit totum & integrum Christum sub vna tantum specie non sumi. Et in cap. 4. & can. 4. damnat eos, qui asserunt paruulos vsu rationis carentes ad hanc sanctam communionem obligari.
- 59 Decimotertio peccat monachus sancti Benedicti, qui nõ cõmunicat semel

semel in mense, cle. ne in agro. s. sane. de stat. monach. & monialis cuiusvis ordinis, quæ idē nō fecerit. Conc. Trid. sess. 25. c. 10. de reg. Quotidie autē cōicere, vel celebrare procul dubio de se licitum est, & melius est quā contrarium: quamuis aliqua circumstātia fieri possit, vt hoc sit melius illo per accidens, iuxta mentem S. Aug. in c. quotidie. de consec. dist. 2. & affirmat S. Thom. in 3. par. q. 50. ar. 10. & in 4. dist. 12. Quare, qui experitur per quotidianam celebrationem, aut cōmunionem, deuotionis feruorem in se erga Deum augeri, & reuerentiam erga sanctum sacramentum non minui, faciat hoc quotidie: sin minus, abstineat aliquādo, quo deuotius atque religiosus id faciat, iuxta eundem S. Th. in 4. lib. sent. dist. 11. Adde, quod olim omnes, qui intererant missæ, cōicabant, c. peracta. de consec. dist. 5. & postea etiam laici saltem ter, scilicet in Pascha, Pentecoste, Natalique domini, c. & si nō frequentius. ea. dist. Et diuus Aug. omnes ad communicandum, saltem singulis dominicis cohortatur, in d. cap. Et certe honorabiliores viri, & feminæ, saltem quater; scilicet tribus prædictis diebus, & in festo omnium sanctorum id facere de honestate deberēt, & horum religiosiores singulis mēsis instar monachorum, & monialium prædictarum, quamquam ad satisfaciendum huic præcepto, sufficit regulariter semel in tempore Paschali communicare, per dictum capit. omnis. An autem sacramentum Eucharistiæ sit dandum damnato ad mortem? dicitur infra capit. 25. numero 23.

De septem Sacramentis Ecclesie in genere. Cap. XXII.

S V M M A R I V M.

- 1 **S**acramentum quid, & ut gratiam ex opere operato confert.
- 2 Sacramenta septem: tria non iterabilia, quattuor autem sic.
- 2 Sacramenta circa septem vndeim errores Tridenti damnati.
- 2 Sacramentis alia sunt de essentia eorum, alia de præcepto.
- 3 Sacramenta non credens, vt debet, ea dans, aut sumens in mortali peccat.
- 4 Sacramenta sumens ab excommunicato, & c. & dans, vel sumens in mortali, et iniurians malum ad dandum, & inhonoyans ea uerbo, aut facto, ut peccat.

1 **D**ICTVRVS de sacramentis sola confessarijs, & penitētibz necessaria, præmitto primò, quod uerbum, Sacramētum, primò significat secretum, iuxta illud Thob. 12. *Sacramentum regis abscondere bonum est.* Secundò, iuramentum, aut h. sacramenta puberum. C. si aduer. venditio. Tertio, signum rei sacræ, vt accipiuntur in hac materia. Sed quia duplex est signum. Vnum quod tantum significat

significat capit. signum. de consecrat. dist. 2. Alterum vero, quod significat, & facit rem significatam. quo modo acceptum, varie definitur a Magist. & alijs in 4. lib. sentent. distinct. 1. & a Ioan. Andr. & alijs in rubr. de sacramen. non iteran. Breuissime vero definiri potest ex mente August. in capit. sacrificium. de consecrat. dist. 2. vt ibi diximus, quod est signum sacræ rei. Dixi, Signum pro genere: quia omne sacramentum est signum, non contra omne signum sacramentum. Dixi item, Signum, intelligendo de sensibili: quia quodlibet verum sacramentum est aliquo quinque sensuum sensibile ex mente August. in cap. detrahe. 1. quæst. 1. & melius in d. cap. sacrificium. ibi: Visibilis forma, intelligendo item de signo efficaci, seu effectiuo: quia quodlibet illorum efficit, saltem instrumentaliter, gratiam, quam significat secundum sanctum Tho. 3. par. q. 62. art. 1. licet Scotus, & alij sequaces aliter dicant, pro sancto Thoma tamen vrget Conc. Trid. can. 8. sess. 7 Dixi: Rei sacræ: ad differentiam aliorum signorum alia significantium, & operantium: qualia sunt signa Zodiaci. Intelligendo item, per rem sacram, gratiam Dei sacram, & sanctificantem, quam quodlibet sacramentum significat, & producit. Cui definitioni consonat illa Augustini: *inuisibilis gratiæ visibilis forma*, relata id d. cap. sacrificium cum illa additione Magist. in 4. lib. sentent. dist. 1. Cuius similitudinem gerit, & causa existit: quia perinde est, ac si dixisset. Signum visibile, siue sensibile effectuum rei sacræ, quæ est gratia inuisibilis. Nam dicere, quod sacramentum est visibilis forma est dicere, quod est signum visibile, seu sensibile. & dicere, quod gerit similitudinem gratiæ est dicere, quod per quandam similitudinem significat illam: & dicere, cuius causa existit, est dicere, quod efficit eam. Itaque interrogatus, quid est sacramentum? breuiter, & secure respondere potest, quod est rei sacræ signum, intelligendo per rem sacram gratiam, & per signum, signum sensibile aliquo quinque sensuum, efficiens instrumentaliter gratiam, quæ significat. Dixi, Instrumentaliter: quia solus Deus potest creare principaliter gratiam, iuxta S. Thom. per omnes receptum 2. 2. quæst. 1. art. 8. & ideo ipse solus potest instituere sacramentum, vt definit Conc. Trid. mox referendum. Itaque sacramenta ab alijs operibus differunt in eo, quod ipsa conferunt gratiam ex opere operato, vt habet prædictum Concilium. 8. alia vero tantum ex opere operantis, hoc est, vnumquodque sacramentum per virtutem, & institutionem diuinam, aliquam determinatam a Deo gratiam in anima suscipientis, etiam iudicij expertis, & nec mereri, nec peccare valentis, instrumentaliter producit, modo mortalis peccati obicem non ponat. & ita omnibus parem gratiam sacramentalem conferunt: quamuis præter illam. Deos illud suscipienti aliã maiorem, vel minorem gratiam pro maiori, vel minori merito, & affectu suscipientis conferat.

2. Secundò præsupponimus, quod septem sunt sacramenta nouæ legis.

Baptismus,

Baptismus, Confirmatio, Eucharistia, Penitentia, extrema Unctio, Matrimonium, & Ordo, iuxta glo. sing. c. veniens. de transact. & doctrinam communem in 4. dist. 1. & in d. rub. de sacrament. non iteran. probatam pridem per Concil. Flor. & nuper per Trid. sess. 7. can. 1. Quorum tria iterari nequeunt, idest, nec dari, neque prodesse possunt, nisi semel; scilicet, Baptismus, Confirmatio, Ordo: alia verò quattuor sic.

Tertiò præsupponimus, quòd Concil. Trid. sess. 7. can. 1. déclarauit hæreticum dicere esse plura, aut pauciora, quàm septem nouæ legis sacramenta: aut aliquod eorum non esse proprie sacramentum, ibidem. Aut a sacramentis antiquæ legis non nisi cæremonijs differre, can. 2. Aut nullum eorum aliqua ratione esse alio dignius, can. 3. Aut non esse omnia necessaria, sed aliquod eorum superfluum; quamuis omnia singulis necessaria non sint, can. 4. Aut solum significare, & non cõtinerere gratiam, aut eam rite accipientibus non semper ex opere operatio conferre. can. 5. 6. 7. & 8. Aut quod horum tria; scilicet, Baptismus, Cõfirmatio, & Ordo non imprimant characterem in anima, & signum quoddam indelebile, propter quod ea iterati non possunt, can. 6. Aut ab omnibus Christianis administrari omnibus posse, can. 10. Aut non requiri in cõficiendis sacramentis intentionem, saltem faciendi, quod facit ecclesia, cano. 11. Aut quod peccato mortali ministri Sacramenti confectio, aut collatio fiat nulla, can. 12. Aut ritus ecclesiæ omitti, aut mutari per quemlibet prælatum posse, can. 13.

Quartò præsupponimus, quòd quodlibet sacramentum cõstat duobus. Quorum alterum est velut materia substantialis. Alterum verò velut forma substantialis; quæ sunt de essentia, & necessitate sacramenti, sine quibus omnino est nullum. Requirit etiam alia, quæ sunt de necessitate præcepti, non autem de necessitate sacramenti, idest, quòd peccatur conficiendo sine illis, sed sacramentum est validum; vt in Baptismo aqua est materia substantialis, & inuocatio Trinitatis forma substantialis, sine quibus nil valet, verba vero illa Ego, & Amen in forma posita, sunt tantum de necessitate præcepti, idest, peccatur baptizando sine illis: sed baptismus valet, cap. 1. cum ei adnot. de baptis.

- 3 Circa vero præfata sacramenta in genere peccat mortalitèr primò, qui credit aliquid ex damnatis per prædictum Conc. Trid. sciens, vel debens scire id esse damnatum, & est hæreticus per cap. ad abolendam. de hæret. & per prædictos 13. canones. & excommunicatus, si verbo, vel scripto id expresit, per bullam cenæ domini, de qua infra cap. 27.

Secundò peccat, qui credens, vel credere debens se reum mortalis culpæ ministrat, saltem sollemniter, aliquod sacramentum, vel suscipit: nisi ita se credat attritum, quòd, adiuncto calore sacramenti, fiat contritus, vt diximus latius in glo. Summæ de poenit. dist. 5. nu. 33 per cap. illud. 65. distin. capit. per Esaiam. 1. q. 1. ibi. Tale, & ibi, Omnia sacramenta. quamuis

Baptismus

Baptismus minorem attritionē, quā alia requirit, per dicta supra cap. 1. nu. 36. Nec excusatur, vt quidam putant, subita ministrandi, aut accipiendi sacramenti necessitate; veluti si mortifero vulnere ictus baptismum a sacerdote imparato deposcit. Quia, quamuis hoc aliquem prætextum habere possit iuxta opinionem eorum, qui dicunt cuique peccato mortali proprium dolorem esse adhibendum; quod vno momento fieri non potest: nullo tamen prætextu nititur. veram sequendo opinionem, quam tenuimus supra c. 1. nu. 24. scilicet, sufficere generalem quandam, qui omnia comprehendat, quod puncto temporis præstari potest. Quare sacerdos administraturus sacramentum aliquod, quantumlibet imparatus inueniatur, debitam de omnibus suis peccatis mortalibus cōtritionem habere potest, vel attritionem, qua se probabiliter cōtritum esse credat. Et, quamuis ad alia sacramenta hoc satis sit: ad celebrationem tamen, aut communionem præter contritionem confessio actualis peccati requiritur, vt supra dictum est, cap. 31. numero 49.

4 Tertiò peccat, qui suscipit aliquod sacramentum à sacerdote excommunicato, interdicto, aut ab eius administratione suspensio, & denuntia to pro tali, vel a notorio concubinario, excepto baptismo, & communione tempore necessitatis. Quis autem sit concubinaris notorius? dictū est supra cap. 21. num. 55.

Quartò peccat, qui citra necessitatem inuitat ad sacrificandum, aut ad dandum alteri sacramentum, quem probabiliter credit existere in peccato mortali occulto, aut publico, & sine debita de eo pœnitentia illud facturum, ita, vt sit causa, cur id faciat, aliàs non facturum, vt supra dictum est, cap. 11. num. 12.

Quintò, qui verbo, aut factò notabilem irreuerentiam alicui sacramento facit, secundum sanctum Thom. 2. 2. quæst. 99. artic. 3.

De Sacramento Baptismi.

S V M M A R I V M.

- 5 **B**aptismus quid, quoruplex, & que illi substantialia.
- 6 Baptismi errores Tridenti damnati.
- 6 Baptisum ministrans, vel suscipiens in mortali peccata.
- 6 Obstetrix ignorans formam baptizandi peccat.
- 7 Baptismus a quocunque collatus valet.
- 7 Baptismus sine concursu materiae, formae, & intentionis non valet.
- 7 Baptizans chrisinate veteri, vel non subditum, vt peccat.

5 **S**ACRAMENTVM Baptismi est sacramentum aquæ naturalis, iqua vnus ab alio in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti cum debita intentione abluitur. Dixi: Sacramentum, pro genere,

genere, reliqua pro differentia: & Aquæ naturalis, ad significadū. quod hæc est eius essentialis materia, nec sufficit alia aqua artificialis, vt rosacea, secundum omnes in 4. lib. sent. dist. 3. quod definiuit Conc. Trid. sess. 7. can. 2. Dixi: Qua vnus ab alio abluitur; quia nemo a se ipso baptizari potest, cap. debitum. de baptis. Dixi: In nomine patris, & cet. quia inuocatio expressa totius Trinitatis est de necessitate huius sacramēti. c. multi. de consecr. dist. 4. Vnde forma baptismi in ecclesia Romana est hæc: *Ego te baptizo in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti. Amen.* cap. 1. de baptis. quamquam illa verba, Ego, & Amen, non sunt de essentia sacramenti, sed de necessitate præcepti, vt declaratur supra, nume. 2. An autem contraueniat substantiæ, vel tantum præcepto, qui baptizat, solum dicens in nomine Trinitatis, aut Christi, tangit gloss. in dicto. cap. multi. & latè tractamus in repet. cap. a quodam. ead. distm. Quo fit, vt solus baptismus aquæ, sit propriè baptismus: sanguinis autem, qui fit per martyrium: & flaminis, qui per pœnitentiam sine copia baptizandi solum metaphoricè iuxta cap. baptismi. de cōsecr. distm. 4. & cap. debitum. de baptis. & sanctum Thom. 3. par. quæst. 66. art. 11.

- 6 Porro Conc. Trid. in d. sessi 7. per 14. can. super baptismo cōfectos damnauit eum, qui dixerit, baptismum Ioannis fuisse tantæ virtutis, quantæ Christi, can. 1. Aut aquam naturalem non esse necessariam, can. 2. Aut quod ecclesia Romana non doceat veram Baptismi doctrinam, can. 3. Aut non valere, qui ministratur per infidelem, etiam cum intentione faciendi, quod prætendit ecclesia, can. 4. Aut non esse ad salutem necessarium, can. 5. Aut non posse baptizatum amittere gratiam, si vult credere, can. 6. Aut non obligari ad vllam aliam legem, quam credendi, can. 7. & 8. Aut quod per eum tolluntur vota post ipsum emissa, can. 9. Aut per memoriam eius condonari, vel venialia fieri peccata post eum admissa, can. 10. Aut esse rebaptizandum apostatam ad fidem reuersum, can. 11. Aut neminem batizandum ante ætatem, qua Christus fuit baptizatus. Aut paruulos non esse baptizandos: vel, postquã adoleuerint, esse rebaptizandos, can. 13. & 14.

Interrogatus autem Romæ de vltimis finibus Hispaniæ; An infans, qui baptizatus sine sollempnitate moritur antequam illa suppleatur, possit in loco sacro sepeliri? Respondi, non solum posse, sed debere. Tum quia Ostien. in summa de consecr. eccles. §. & an sit, affirmat puerum extractum de vêtre matris sepeliendum esse in loco sacro. Tum quia stādum est regulæ, nisi probetur exceptio, l. prima ff. de reg. iur. & gloss. in l. omnis definitio. eod. tit. & in rub. eod. tit. lib. 6. & regula est, quod omnis christianus debet in loco sacro sepeliri: & constat huiusmodi puerum esse christianum caractere christianismi insignitum, per cap. quemadmodum. 23. quæst. 7. & nullo iure speciali prohibetur.

Ad aliam item quæstionem; An debeat sepeliri cum sollempnitate crucis, &

cis, & luminarium instar aliorum infantium baptizatorum sollemniter? Respondeo affirmatiue ea ratione insolubili, quod is tam Christianus est, quàm illi, & tantum gratiæ sacramentalis habet ac illi, per dicta supra eo, num. 2. quia exorcismus & alia, quæ fiunt in baptismo sollemni, non sunt de necessitate sacramenti, sed solum præcepti, secundum omnes.

Circa baptismum peccat mortaliter primò, qui credit aliquid de prædictis 14. damnatis per prædictum Conc. Trid. credens, vel credere debés, ea esse dánata, & est hæreticus: immo & excommunicatus, si verbo, vel scripto id expresit per prædictam bullam cenæ domini.

Secundò, qui baptizat, aut permittit se baptizari bis, & est irregularis, c. qui bis, & c. eos. de consecr. dist. 4. de quo latius infra cap. 27.

Tertiò, qui est in cã, aut in notabili culpa, ut aliquis sine baptismo moriatur, aut renuit dare baptismum petenti in articulo mortis: cum nullus eo aptior ipsum baptizare uelit, d. cap. quicumque. & argum. cap. pasce. 86. dist.

Quartò, qui baptizat in peccato mortali, aut baptizatur impænités, per dicta supra eod. cap. nu. 2.

Quintò, quæ obstetricis officio fungens, debitam baptizandi formam ignorat. Palud. in 4. lib. senten. distinct. 5. quæst. 2. & Anton. 3. par. tit. 14. cap. 13.

7 Sextò peccat, qui, cum non sit presbyter, baptizat absque necessitate, d. cap. constat. immo & presbyter, qui baptizat citra necessitatem sine exorcismo, & alijs sollemnitatibus debitis, uel cum illis extra ecclesiã, præterquam principum filios, clem. 1. de baptif. Et clericus, qui coram presbytero baptizat sollemniter, est irregularis, cap. 1. de cleric. non ord. nisi. Non est autem iusta necessitas recens infantis natiuitas, ut nonnulli male putant, qui infantes recens natos sine sollemnitate baptizari faciunt grauius peccantes. Verù est tamen, qd baptismus collatus a quocùque, siue mare, siue femina, siue fideli, siue infideli cù intèrione faciendi quò facit ecclesia, ualet, cap. quicumque. cap. a quodam. cap. constat. cap. mulier. de consecr. dist. 4. etiã si baptizans eum pro ludicro habeat, iuxta Innoc. in d. c. debitum. Peccat autem laicus, qui (etiam in necessitate) baptizat, præsentem clericum, & clericus minor, præsentem presbytero, & mulier præsentem uiro, & infidelis præsentem fideli: nisi aptior sit excommunicatus, aut alio modo impeditus, iuxta communem in dictis capp.

Septimò peccat, qd baptizat sine forma & materia essentiali baptismi supra positis, aut sine intentione actuali, aut uirtuali faciendi, quod ecclesia prætendit: nec quidquam talis baptismus ualet, & iterãdus est, iuxta notat per Inno. & omnes, in d. c. 1. de baptif. Et idem de eo, qui durãte prolatione uerborum substantialium baptismi, nõ tingit aqua, sed solum ante, uel post illam c. detrahe. 1. quæst. 1. ubi hoc sentit Card. S. Xisti & sanctus Tho. 3. par. q. 60. art. 6. & quæst. 66. art. 8. ubi id satis exprimit Caiet.

Caiet. & magis Ioan. Maior in 4. dist. 2. quæst. 2. arg. 4. quin & glo. d. cap. detrahe. dixit, oportere ablutionem cōcurrere cum verbis, in ultimo instanti prolationis eorum: quod tamen non est verum, per rationes Caietan. Tomo 1. Opusculor. Tractat. 18. quæst. de collatione ordinum.

Octauo peccat, qui vngit baptizatum chrismate præcedentis anni citra casum necessitatis. c. si quis de oleo. de consecr. dist. 4. c. quoniam. de sent. excom. lib. 6. Idem de illo, qui absque iusta necessitate baptizat alterius parochianum, sine facultate sui parochi, vel Episcopi, aut eius Vicarij. cap. interdicimus. 16. q. 1. Non tamen ipso facto est excommunicatus, quamuis sit religiosus, sicut foret ob administrationem aliquorum aliorum sacramentorum, Clem. 1. de priuileg. de quo infra c. 27. nu. 101. & seq. Adde quod ad hoc, vt aliquis sit vere baptizatus, sufficit, quod quantum lacumque pars eius tangatur aqua quamlibet modica arg. c. ne quemquam. de consecrat. dist. 4. cuius ratio pulchrè redditur a sancto Thoma 3. par. quæst. 66. art. 7. & 68. art. 11. & in 4. dist. 6. art. 1. q. 1. Et diximus nos in cap. vulgaris. num. 3. de pœnitent. dist. 1. Quo fit, vt recte faciant illi, qui, cū difficile mulier parit infantem, & timeatur de eius morte, antequam totus exeat, procurant baptizare illum fundendo aquam in partem, quam iam peperit, & apparet foris.

De Sacramento Confirmationis.

S V M M A R I V M.

- 8 *Confirmatio quid, & quod est verè, & propriè sacramentum.*
 8 *Confirmationis minister ordinarius Episcopus, & quando presbyter.*
 9 *Confirmando sic, vel sic, peccat Episcopus.*
 9 *Confirmans existens in mortali peccato, vel omittens ob contemptum, vt peccat.*
 9 *Confirmatio Patrinum requirit, & ordinem præcedit.*

- 8 *CONFIRMATIO aliàs vocatur manus impositio. cap. 1. §. per frontis. de sacr. Vnct. & ex mente Magistri, & omnium in 4. lib. sent. dist. 7. & vtriusque Tho. 3. par. quæst. 72. & notatorum in rub. de sacram. non iteran. definiri potest, esse sacramentum Vnctionis chrismatis consecrati, quo Episcopus frontem baptizati inungit, sub certa verborum forma.*

Dixi, Sacramentum, pro genere, reliqua pro differètia. Dixi, Chrismatis, ad designandū materiam eius, quæ est chrismus, qđ conficitur ex oleo & balsamo d. c. 1. de sacra Vnct. Balsamum autem non est de necessitate sacramenti, qđ efficaciter probat Caiet. super S. Tho. in d. q. 72. per c. 1. de sacra. non iteran. est tñ de necessitate præcepti. c. 1. de sacra Vnct. Dixi, Cōsecrati, quia licet benedictio, vel cōsecratio aquæ nō sit de necessitate sacramenti baptismi: cōsecratio tñ chrismatis, vel olei est de necessitate sa-

cramenti confirmationis, per rōnē sancti Tho. recepti vbi supra, art. 3. Dixi, Episcopus, ad designandū ministrū, qui necessario debet esse Episcopus c. Quanto, de Cōsuetud. & cōis vbi sup. quīs ex dispōsatione Apostolica possit esse presbyter, de qua intelligēdū est c. peruenit. 95. dist. vt paucis multa resoluēs definit Caiet. vbi sup. ar. 8. Dixi, Frontē, ad differētiā baptismi, in quo vertex capitis inungitur, d. c. 1. de sac. Vnc. Cuius diuersitatis ratio redditur a sancto Tho. vbi supra ar. 9. Dixi, Baptizati, quia character Confirmationis de necessitate presupponit characterē baptismi c. nouissime. de consec. dist. 5. Ille enim est ianua omnium sacramentorum, cap. veniens de presbyte, non bapt. S. Tho. receptus vbi sup. art. 6. Dixi, Certa &c. ad designandum formam eius, quæ est, Consigno te signo crucis, & confirmo te chrismate salutis in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti. Amen. Cum cuius formæ prolatione debet concurrere vnctio, vt sup. eod. nu. 7. est dictum de baptismo, Cuius conuenientiam assignat sanctus Thom. ibidē ar. 4. Hoc enim sacramento baptizatus fit miles Christi ad constanter confitendum eū, & fortiter pugnandum contra eius inimicos cap. 1. de conf. dist. 1. & ita signatur cruce, quæ est signū sui Ducis. Quorū omnium bona pars confirmatur à Con. Trid. quod sess. 7. de confirmat. tribus canonibus declarat, hæreticum, qui dixerit, Confirmationem non esse verum sacramentum, aut nullam ei virtutē inesse, aut eius ordinarium ministrum non esse solum Episcopum, vbi ponderandum est, quod ait ordinarium, significans posse esse delegatū dispensatione Apostolica, vt prædictum est.

- 9 Circa hoc sacramentum peccat mortaliter. Primò, qui nō existens Episcopus, ministrat illud, vel existens episcopus vngit oleo nō consecrato, vel nō cōfecto ex balsamo, vel nō seruata prædicta forma per supradicta.

Secundò, qui suscipit illum credens, vel credere debens, se mortalis culpæ reum esse, per dicta supra eod. nu. 6.

Tertiò, qui per contemptum non curat se, suamq; familiam confirmari. arg. c. 1. de consec. dist. 5. Dixi, Per contemptum, quia sola negligentia tantum esset uenialis, cum nō uideatur ulli præcepto cōtraria, ut ait Scot. in d. dist. 7. Cōtemnere autem uidetur, qui potens sumere commode, omittit, secundum Palud. in d. dist. 7. quod uerum est quo ad præsumptionem fori exterioris, quæ in interiori cessat. c. tua. de spons. in quo ille uere contemnit, qui ideo principaliter omittit, quod paruifacit per ea, quæ dicit S. Tho. 2. 2. q. 186. ar. 9. ubi id pulchre explicat Caiet. & Archid. in cap. quicumque. 81. dist. quæ sequitur Dominic. in cap. nullus. 55. dist.

Quartò peccat, qui petitur se sine patrino cōfirmari, credens, aut credere debens, q̄ licet hoc nō sit de substantia sacramēti, est tñ de præcepto.

Quintò peccat, qui non se facit cōfirmari ante omnem ordinationē cap. 4. sess. 13. Conc. Trid. de reform. nullam tamen per hoc censuram in curri, aliquoties respondi. Tum quia eius omissionis negligentia non est
mortalis

mortalis, vt dictum est. Tū quia nullo iure id cauetur, nā nec prædictum conciliū addit aliā pœnam, quam q̄ non admittatur quis, et ad primam tonsurā ante cōfirmationem. Tum quia, licet character ordinis de necessitate sacramenti requirat characterem baptismi, non tamen requirit characterem confirmationis. Quin opinamur cū Soto in d. dist. 24. q. 1. ar. 4. sub si. peccare quidē, sed non mortaliter, suscipientē, uel ministratē, etiam scienter ordinem ante cōfirmationē, modo id sine contēptu fiat.

De Sacramento Eucharistiæ.

S V M M A R I V M.

- 10 *Eucharistiæ sacramentum polynomum, & quid.*
- 10 *Eucharistiæ circa sacramentum errores.*
- 10 *Communio, quod non requirat confessionem, disputare malum.*

10 *Acramentum hoc Eucharistiæ polynomum, siue multinomiū est. Vocatur enim Græce Eucharistia, hoc est, bona gratia; q̄a, vt Magister ait in 4. lib. sent. dist. 8. Iesum Christum, qui est oīs gratiæ fons, & origo, continet. Hostia itē, Sacrificium, Cōio. Sacramentum altaris, & viaticum, ob eas rationes, quas reddit sanctus Tho. in 3. par. q. 73. art. 4. & paulo latius nos reddimus in addit. c. quando, de consec. dist. 1. nu. 13. cum seq. Definiri autem potest ex mente Magistri, & sancti Thomæ, & aliorum omnium vbi supra, esse sacramentum, quod sub specie panis, & vini, vel alterius eorum, verum corpus, & sanguinem Iesu Christi continet. Dixi, Sacramentum pro genere, reliqua pro differentia. In quibus aduertēdum, quod vno eodemque modo existunt corpus, & sanguis sub vtraque specie: sanguis enim vtrobique existit intra eius gloriosi corporis venas, & vtrobique corpus sic continens eum, quamuis sub specie panis continetur corpus virtute verborum sacramenti, & sanguis per concomitantiam eius, & contra, sub specie vini cōtinetur sanguis, virtute verborum sacramenti, & corpus per concomitantiam, secundum S. Tho. receptum in 3. par. quæst. 76. artic. 1. & 2.*

Circa materiā huius sacramenti peccat mortaliter. Primò, qui nō credit definita Tridenti vndecim canonibus a Conc. sess. 13. credēs, aut credere debens, ea esse definita ab ecclesia, & prædicto concilio: & si verbo, vel scripto id exprimit, est excōicatus per prædictam bullā Cenę. Definuit autē conciliū, hæreticū esse dicere verum Christi, & sanguinem eius non contineri realiter in hoc sacramento, vnita eius diuinitati, sed solū in signo, & figura, can. 1. Aut aliquid substantiæ panis, aut vini, remanere in eo post consecrationem, licet eorū accidentia maneant, can. 2. Aut sub qualibet specie, tam vini, q̄ panis, & qualibet parte separata ab alia, nō contineri totum corpus CHRISTI can. 3. Aut licet q̄n ministratur,

aut sumitur sit in eo, non tamen esse ibi potest, nec ante sumptionem, nec in reliquijs eius, can. 4. Aut principalem eius fructum esse peccatorum condonationem, can. 5. Aut non esse adorandum. Latria, sine debita Deo adoratione, dum est in sacramento. Aut non esse faciendum peculiare illius festum, neque deferendum in supplicationibus, siue processionibus, neque populo proponendum adorandum, cano. 6. Aut in communionem non sumi realiter Christum totum, can. 8. Aut Christianos etiam discretos, non teneri communicare semel in anno, can. 9. Aut presbyterum non posse seipsum communicare, can. 10. Aut solam fidem sufficere ad bene communicandum, can. 11.

Secundò peccat, & est excommunicatus, qui etiam disputando defendit opinionem habentem licere contrito ante actualem confessionem mortalis culpæ communicare, præfato canon. 11.

De Sacramento penitentiae.

S V M M A R I V M.

- II **P**enitentia, quid, & quot, & quæ partes eius.
 II **P**enitentia circa sacramentum multa definita Tridenti.
 II **P**enitentiam in mortali sumens, vel ab eo, qui est in illo, vi peccat.

- II **P**ENITENTIAE quid sit, & an vox penitentia sit latina, & quod penitentia est duplex, virtus, & sacramentum, & alia ijs annexa, præmissa sunt supra in prælud. 10. & ex mente ibi citatorum, sacramentum penitentiae est sacramentum absolutionis, quo sacerdos sibi subditum, & confitentem legitime sua peccata, cum iusto dolore, & proposito satisfaciendi absoluit ab eis. Dixi, Sacramentum, pro genere: reliqua vero pro differentia, quæ tangunt tres partes integrales eius, scilicet Contritionem, Confessionem, & Satisfactionem, quæ sunt quædam eius materia, de quibus est dictum in d. prælud. generatim, & in tribus capit. primis singulatim.

Circa hoc sacramentum peccat, primo qui credit, non esse vera definita a Trid. Conc. sess. 14. Aut dubitat de veritate eorum, credens, aut credere debens, ea esse ab Ecclesia, & Concilio definita: & si verbo aut scripto id exprimit, est excoicatus per Bullam coenæ prædictam. Definita verò vbi supra sunt hæc. Quòd Penitentia semper fuit necessaria ad veniam peccati mortalis. Quòd sacramentum Penitentiae nunquàm fuit ante aduentum Christi, nec ante mortem, & resurrectionem eius. Quòd postea nil prodest nondum baptizato. Quòd Christus principaliter instituit illud per illa verba: *Quorum remisistis*, &c. per quæ eadem fuit data potestas reconciliandi Deo eos, qui post baptismum mortaliter peccant. Definit

item,

item, esse hæreticum dicere, sacramentum pœnitentiæ non esse verè, ad propriè sacramentum, institutum ad reconciliandû Deo peccantes mortaliter post baptismum, can. 1. Aut vnum, & idem esse sacramentum Baptismi, & pœnitentiæ, & ideo pœnitentiam non recte appellari secundam post naufragium tabulam, c. 2. & can. 2. Quia, vt idem Concil. subiicit, materia, & forma eorû est diuersa, & non oportet, vt minister Baptismi sit iudex, sicut minister pœnitentiæ. Et quia sacramentum Pœnitentiæ nil prodest non baptizato, nec baptismus relapso post eû in mortale. Et cõtra Baptismus prodest nõ baptizato, & Pœnitentia lapso post baptismû in mortale, & c. Aut verba illa: *Quorum remisistis, & c.* non esse intelligenda de potestate remittendi peccata, can. 3. Aut ad perfectam pœnitentiã non requiri Contritionem, Confessionem, & Satisfactionem, quasi materiam, & partes eius, can. 4. Aut dicere, alium, q̃ episcopum, vel presbyterum absoluendi potestatem habere, c. 5. & cano. 10. Aut eosdem si mali sunt, cam. deperdere. Aut non esse iudices ad absoluendum confessum, sed ad declarandum eum absolutum, c. 6. & can. 9. Admoneo lectorè nõ excerpere me omnia contenta in cano nibus prædictæ sessionis, quia ea, quæ pertinent peculiariter ad Contritionem, excepta fuerunt in cap. 1. & quæ ad Confessionem, cap. 2. & quæ ad Satisfactionem cap. 3.

Secundò peccat, qui absque Contritione, vel iusta Attritione peccatorum suorum, aut absque proposito ab eis abstinendi, aut restituendi debita, aut existens excommunicatus ante absolutionem ab excommunicatione, absolutionem sacramentalem procurat, aut vult absolui ab aliquo non presbytero, aut ab excommunicato denunciato, aut suspensio, aut si citra necessitatem à parochio alieno, vel à suo, notorio peccatore, vel quum scit esse in mortali, & Pœnitentiam non acturum ante absolutionem per supradicta in dictis tribus capp. & in cap. 9. num. 5. cum seq. & in cap. 11. num. 12.

De Sacramento extrema Vnctionis.

S V M M A R I V M.

- 12 **E**xtrema Vnctio quid, & vnctio cum verbis concurrat.
 13 **E**xtrema Vnctio quas partes tanget, et quibus sit verbis, & quare morbo, & non violenter moriturus datur num. 14.
 15 *Extrema Vnctionis de sacramento multa veritates Tridentinæ.*
 16 *Extrema Vnctionis contemptus, vel in mortali susceptio mortalis.*

12 **S**ACRAMENTVM extremæ Vnctionis est sacramentum, quo presbyter ungit oleo cõsecrato certas corporis partes infirmi probabili-

ter periclitantis oleo consecrato ; certa verba cum debita intentione proferendo. capit. 1. de sacra. Vnct. adiunctis notatis ibi, & in quarto libro sentent. distinct. 23.

Dixi : Sacramentum, pro genere, reliqua pro differentia. Dixi, Presbyter, ad designandum neminem alium posse illud ministrare, vt definiuit Conc. infra citandum. Dixi, Vngit, ad designandum actum ministrandi, qui consistit in vngendo, & fieri debet durate prolatione verborum necessariorum : non enim sufficit vngere finita verborum prolatione, aut ante prolationis principium, vt in simili dictum est supra eod. de baptizante, nu. 7. & de confirmante, nu. 8. & de ordine dicitur infra, num. 17. Dixi, Certas partes : Vnctio enim debet fieri in oculis, naribus, auribus, ore, manibus, pedibus, & renibus. Dixi, Infirmi &c. ad designandum cui sit ministrandum hoc sacramentum : non enim sufficit, vt sit in quouis probabili mortis periculo, in quali est morte damnatus, prælium ingressus, mari, & tempestate iactatus, neq; quælibet infirmitas sufficit : sed oportet, vt sit talis, quæ probabile mortis periculum minetur secundum omnes : cuiuslibet tamen eiusmodi infirmo est ministrandum, etiam si iam sit amens, & freneticus, si absque irreuerentia sacramenti id fieri possit, & potuerit ante peccare, & antequam insaniret expresse, aut tacite petierit illud, aut si meminisset, petiturus fuisset, nec in peccato mortali notorio insanierit ; quamuis sint, qui ætatem pubertatis requirant, immò, & si dubitatur, an sit mortuus, administrari potest sub conditione si non est mortuus : non tamen iam aperte mortuo, nec incepta ministratio perficienda est, si antea moriatur. Dixi, Oleo sacro, ad designandum materiam, quæ est oleum oliuarum, per Ep̄m consecratum. Dixi, certa &c. ad designandum eius formam, quæ iuxta Concil. Fl. est hæc, quando oculi infirmo vnguntur : Per istam sacram Vnctionem, & per suam pijsimam misericordiam indulgeat tibi dominus quidquid deliquisti per visum. Quando aures, dicendum est, per auditum : quando nares, per odoratum : quando os, per oris vitium : quando manus, per tactum : quando pedes, per incessum : quando renes, per ardorem libidinis : quamuis multa ecclesiæ vtantur istis verbis : Et per sanctissimam benedictionem, loco horum, Per suam pijsimam misericordiam. Nec nocet, per mox dicenda, diuersitas verborum, in eundem scopum tendentium. Quæ ferè omnia probantur per illa Iacob. 5. *Infirmatur quis in vobis, inducat presbyteros ecclesiæ, & orent super eum, ungentes cum oleo in nomine Domini, & oratio fidei saluabit infirmum, & alleuiabit eum dominus. & si in peccatis sit, dimittentur ei.* Nam per verbum, Infirmatur, probantur dicta de infirmo vngendo, & per verbum, Presbyteros, dicta de ministro, & per verba, Vngit, & Oleo, dicta de vsu, & materia, & præterea per verbum, Alleuiabit, probatur hoc sacramentum conferre salutem corporis, quando spirituali infirmo expedit : & per illa verba, Et si in peccatis sit &c. per hoc

per hoc sacramentum peccata remitti. Et quia non exprimuntur mortalia, nec venialia, intelligēda sunt de omnibus, si reliqua ad id necessaria concurrant, argum. cap. solitæ. de maiorit. & obed. & cap. si Romanorū. 19. dist. Vnde licet secundum communem principaliter institutū fuerit contra venialia, tamen etiam mortalia remittit. Quo fieri potest, vt aliquis moriens absque hoc sacramento damnaretur, & vnctus eo saluaretur: fieri enim potest, vt aliquis sua peccata confiteri non possit, aut, quāuis possit, non censet illud necessarium ei, quia iam est confessus, sine tamen Contritione vel Attritione ad remissionē sufficienti, & postea tāta attritio ei superueniat, quæ licet de se non sufficiat ad remissionem, sacramenti tamē calore ad iuncto sufficeret, iuxta opinionē Th. 3. par. q. 79. ar. 1. cōiter recep. tā, scilicet, per virtutē sacramenti aliquē ex attrito cōtritionū fieri, iuxta dicta supra c. 1. n. 40. & 41. Quare magnę curæ nobis huius sacramenti susceptio esse debet, vt moriētes beati semper viuamus. Amē.

- 14 Porro ratio, cur morbo, vel senio, & non alio morbo morienti ministratur, est, quia sic morientis iudiciū & constantia valde turbatur corporis & sensuum omnium imbecillitate, cap. nullus. cum his, quæ ibi scripsimus, de pœnit. dist. 7. Quin & dæmon acrius eum illa hora, quam quavis alia omnium peccatorū repræsentatione, & spectris horrendis affligit. Quod vsu uenire ijs non solet, quibus uita uiolenter eripitur, quia moriuntur integro iudicio & firmo, neque eiusmodi repræsentationibus affliguntur, ideo non ita necessaria est illis, ac huic, ista unctio.
- 15 Circa hoc sacramentū peccat mortaliter. Primò, qui credit nō esse uera definita super eo a sacro Conc. Trid. ses. 14. aut dubitat de eorū ueritate, credēs, aut credere debēs ea esse ab ecclesia & Cōcilio definita, & si uerbo, uel scripto id exprimit, est excōmunicatus, per sæpe dictā bullā Cęnę. Definitum uerò est ibi, hæreticum esse dicere extremam Vnctionē non esse uere & propriē sacramentum institutū ab ipsomet Domino nostro IESU CHRISTO, & promulgatum a Diuo Iacobo, can. 1. Aut non cōferre gratiā, sicut alia. Aut nō remittere peccata, nec alleuiare infirmū. Aut iam cessasse, quasi olim tātū fuerit gratia curationū, can. 2. Aut ritū eius, quem obseruat Ecclesia Romana, repugnare sentētiæ beati Iacobi, ideoq; eū posse iuste mutari, & contemni, can. 3. Aut D. Iacobū per presbyteros intellexisse seniores populi, & non tantū sacerdotes, ideoq; posse per alios, quā Episcopos, & sacerdotes ministrari, can. 4. Nemo tamen inferat ex his, nō posse alias ecclesias alia uti uerborū æquipollentiū forma. Quia licet ipsemet Dominus illud instituerit, uerba tamē formaliter, quibus est ministrandū, nō præscripsit. A deo q̄ D. Ambros. uerbo indicatiuo, Vngo te &c. uteretur, quę cōis est sentētia p̄funde fundata a Palu. in d. dist. 23. per quod tollitur dubium e longinquo nobis propositum.
- 16 Secūdo peccat, q̄ ægrotus, uel senex cōstitutus in articulo mortis nō petit hoc sacramētum per contemptum, iuxta omnes in 4. dist. 23. Idē si

non petit filio, seruo, famulo, pupillo, aut alij suæ curæ commisso. per supradicta in simili capit. vigesimoprimum. numero quinquagesimosseptimo. argument. capit. duo 23. quæst 4.

Tertio peccat, qui accipit credens, aut credere debens se mortalis culpæ reum sine confessione, vel contritione, vel tali attritione, quæ calore huius sacramenti vim contritionis attingeret, per supra dicta eod. cap. num. 2.

De Sacramento Ordinis.

S V M M A R I V M.

- 17 *Ordo in genere quid, & quis ecclesiasticus, & quid ordo sacramentum.*
 18 *Ordo Theologis septemplex, Canonistis nouemplex, nobis octuplex.*
 18 *Ordinis circa sacramentum errores Tridenti damnati.*
 18 *Ordinatus sub Episcopo titulari, vel contra Prælati voluntatem vt peccat.*
 18 *Episcopus ordinans alienum, aut suum sine titulo, vt peccat.*
 18 *Ordinatus non renunciet nec alienet titulum nisi sic. & c.*

- 17 *Ordo generaliter, & propriè sumptum auctore Augustino libro 19. de Ciuitat. Dei, capit. decimotertio. est parium dispariumque rerum sua cuique loca tribuens dispositio, quomodo capitur in capit. ad hoc 89. distinct. & in rubr. de ordin. cognit. & ff. de decret. ab ordin. fact. & quia personæ præstant rebus, ideo hominum ordo præstantior est ordine rerum, l. 2. ff. de stat. homin. Et quia inter homines, Deo sacri, siue spirituales præstant alijs, capit. solitæ. de maior. & obedient. ideo per Antonomaliam appellatione ordinis simpliciter prolati intelligitur ecclesiasticus, sicut appellatione iuris Ciuilis, Romanum: & Apostoli, Paulus. § ius ciuile. iuncta gloss. institut. de iure natur. & definitur à Thom. Valdensi, libro secundo. de Sacrament. capit. 116. esse sacramenta ministrantium habitudo legitima cuique ratione ministerij sui conueniens. Hinc dicitur ordo Prædicatorum, & Minorum. In hac tamen materia accipitur pro sacra Ordinatione, & actu, quo homines in ecclesiasticum ordinem cooptantur, vt colligitur ex Concil. Trident. sess. vigesimatercia. cano. 3. & potius secundum mentem, quam verba Magistri, & aliorum in quarto libro sentent. distinct. 24. & gloss. in Summa 32. distinct. potest definiri, esse sacramentum, quo traditur character, & potestas consecrandi Eucharistiam, vel in id ministrandi. Dixi, Sacramentum pro genere, reliqua*

re, reliqua pro differentia. Porro materia ordinis est traditio rei sensibilibis, ut libri, vel calicis, quæ & acceptio, seu tactus earum debent concurrere cum prolatique verborum formæ, ita ut durante ea fiant; quoniam, si ante, vel post fierent, ordinatio esset nulla, ut latè demonstrat Caie. in Tract. 26. de Collat. ordin. & supra dictum est in simili de Baptismo nu. 7. & de Consi. m. nu. 8. & de extrema Unctione, nu. 1. 2. Quod fundatur multis, in quibus est cap. fin. de Sacram. non iteran. quod ipsum tamen in contrarium fortiter retorqueri potest, quatenus habet supplendum & non iterandum, sed respon. illud esse referendum ad manus impositionem, & non ad tactum, quorum duorum prius meminisse illa enim non est de substantia sacramenti, ut tactus, seu acceptio, quod rectè post alios declarat Sot. in d. dist. 24 q. 1. art. 4. Forma verò est prolatio verborum, quæ pro varietate ordinum sunt varia, sicut & res traditæ sunt diuersæ. Conueniunt tamè in significando traditionem, & acceptio nem sacramento substantialem.

Dixi, Character, ad designandum quod character & potestas, quæ traditur, non sunt sacramentum, sed effectus eius. Vnde definitiones eorù, quæ habent hoc sacramentum esse characterem, siue signaculum, & potestatem, debent censerì datæ per effectum, & non per genus, & differentiam, ut illa August. *Fides est, credere quod non vides.* Et illa Azon. in Rub. de appell. *Appellatio est rescissio sententiæ.* &c.

- 18 Dixi, Consecrandi, &c. ad distinguendum ordinem presbyterij ab aliis. Ordines autem sunt nouem secundum Canonistas in cap. cum contingat. de ætat. & qualit. per illum tex. & per cap. clericos. 21. dist. c. per lectis. 25. dist. quibus constituuntur Tonsuratus, Ostiarius, Exorcista, Lector, Acolytus, Subdiaconus, Diaconus, Presbyter, & Episcopus. Quauis secundam communem Theologorum in d. dist. 24. solum sint septem dicentium, Primam tonsuram, & Episcopatum non esse ordines, sed officia. Quorum quattuor maiores dicuntur sacri, non quidem, quod omnes non sint sacri, sed quia eis est annexum votum sollemne castitatis, non ut essentialè, sed accidentarium ex statuto ecclesiæ. cap. nullum. 3. dist. cap. decernimus. 23. dist. & cap. 1. de voto. lib. 6.

Circa hoc sacramentum peccat mortaliter primò, qui credit non esse vera definita super eo a dicto Conc. Trid. sess. 23. aut de eorù veritate dubitat: & si hoc verbo, vel scripto exprimat, est excommunicatus per bullam cenæ supra sæpe citatam. Definuit autem Concilium, hæreticū esse eum, qui dixerit, non esse in nouo testamento Sacerdotiū visibile, vel externum: vel non esse potestatem aliquam consecrandi, & offerendi verum corpus, & sanguinem domini, & peccata remittendi, & retinendi: sed officium tantum, & nudum ministerium prædicandi euangelium: vel eos, qui non prædicant, prorsus nõ esse sacerdotes. can. 1. Aut præter Sacerdotium non esse in ecclesia catholica alios ordines, & maiores, & minores,

minores, per quos velut per gradus quosdam in Sacerdotium tendatur, can. 2. Aut Ordinem, siue sacrâ Ordinationem nõ esse verè & proprie sacramentum a Christo Domino nostro institutum, vel esse figmentum quoddam humanum excogitatum a viris rerum ecclesiasticarum imperitis. Aut esse tantum ritum quendam eligendi ministros verbi Dei, & sacramentorum, can. 3. Aut per sacram Ordinationem non dari Spiritum sanctum; ac proinde frustra Episcopos dicere: *Accipe spiritum sanctum.* Aut per eam non imprimi characterem, vel qui sacerdos semel fuit, laicum rursus fieri posse, can. 4. Aut sacram Vnctionem, qua Ecclesia in sacra Ordinatione utitur, non tantum nõ requiri, sed contemnendam & perniciosam esse, similiter & alias Ordinis cæremonias, can. 5. Aut in Ecclesia Catholica non esse hierarchiam diuina ordinatione institutam, quæ constat Episcopis, Presbyteris, & Ministris, can. 6. Aut Episcopos non esse presbyteris superiores, uel non habere potestatem confirmandi & ordinandi: uel eam, quam habent, illis esse cum presbyteris communem: uel ordines ab ipsis collatos, sine populi uel potestatis sæcularis consensu, aut uocatione irritos esse. Aut eos, qui nec ab ecclesiastica potestate rite ordinati, nec misi sunt, sed aliunde ueniunt, legitimos esse uerbi & sacramenti ministros, can. 7. Aut Episcopos, qui auctoritate Romani Pontificis assumuntur, non esse legitimos, ac ueros Episcopos: sed figmentum humanum, can. 8.

Porro aduertendum est, quòd prædictum Concilium non definit vtra opinio Theologorum, vel Canonistarum de Ordinum numero sit tenenda, quod sperabamus, quando hæc scripsimus: Licet, can. 2. 3. 4. & 7. canonistis videantur aliqua ex parte fauere.

Quare probabilis videtur vtraque. Mea tamen, salua saniori, est, quattuor Ordines, siue Ordinationes, scilicet tres maiores & Episcopatum, esse vere & propriè sacramentum, cui prædicta definito conuenit: alios autem potius esse sacramentalia, Et ita quo ad Episcopatum recedo a communi Theologorum per cap. 1. iuncta gloss. 3. 2. dist. & allegata in ea, quæ expresse ponunt quattuor sacros Ordines, & per prædictum. 7. can. quibus ego bona fide nescirem responderè. Quo ad quattuor vero minores & primam tonsurâ, recedo a canonistis. Tu per rationes Caiet. in tract. de modo & rit. ord. suscep. Tum quia non est eis adiunctum votum castitatis sollempne. Tum quia durum videtur damnare omnes, qui accipiunt eos, non præmissa confessione, vel saltè contritione sufficiens, quorum infinitus videtur esse numerus. quod tamè necesse esset facere, si essent sacramenta vera gratia conferentia ex opere operato, per dicta supra eod. cap. num. 2. Tum quia conferunt eos etiam Abbates, cap. quoniam 69. dist. cap. cum contingat. cum ei adnot. per Inn. Hostien. Anto. & alios de ætat. & qual.

Secundò peccat, qui credens, vel credere debens se mortalis culpæ
reum

rèum, Episcopatum, vel alium ordinem sacrum suscipit secundum omnes: non autem qui alios, secundum eos, qui negant vera esse sacramenta, quos sequimur.

Tertiò, qui contrauenit nouis statutis Concil. Trident. quod in sess. 14 cap. 2. de reformat. statuit, vt qui se procurat ordinari ab Episcopo titulari absque licentia sui Episcopi, etiam si sit illius familiaris, & continuus commenfalis, & in loco nullius diœcesis, vel exempto, suspensus sit ab executione ordinum, quousque suo Prælato visum fuerit. Episcopus vero titularis ab exercitio Pontificalium per annum. Et sess. 23. capit. 9. de reformat. quòd Episcopus ordinare potest eum, qui fuit familiaris eius per triennium, si beneficium statim re ipsa, & sine fraude illi conferat. Et sess. 14. cap. 1. de reformat. quòd nemo promoueatur ad ordines contra voluntatem sui Prælati, etiam si prohibeatur promoueri, ob occultum crimen, & extraiudicialiter, & quòd ei, qui a suis ordinibus, gradibus, aut dignitatibus ecclesiasticis fuerit suspensus, non suffragetur vlla licentia de promouendo, aut ad priores ordines, gradus, aut dignitates antea consequutas restitutio contra proprij Prælati voluntatem. Et ibidem capit. 3. Quod Episcopus potest suspendere ad tempus sibi visum suum subditum ordinatum quacunque auctoritate, absque suo præcedenti examine, etiam si eum inueniat habilem. Et sess. 21. capit. 1. de reformat. Quòd Episcopus, aut alij sui ministri pro collatione quorumcunque ordinum, aut pro litteris dimissorijs, aut pro sigillo, nil quidquam etiã sponte oblatum accipiant. Et notarij pro scriptura, si eis nullum salariũ pro officio exercendo sit constitutum, decimam tantum vnus aurei partem accipere possint. Et sess. 23. capit. 3. de reformat. quòd non concedat dimissorias nisi prius examinatis, & approbatis. Et sess. 21. capit. 2. de reformat. quòd nemo ordinetur, nisi prius legitime constet eum beneficiũ ecclesiasticum, ad victum sufficiens, pacificè possidere. Et quòd illud beneficium resignare nequeat, nisi facta mentione, quod ad illius beneficij titulum sit promotus, eaque resignatio non admittatur, nisi constet aliunde posse commodè viuere, & aliter facta sit nulla. Et quòd patrimonium, vel pensionem obtinentes promoueri posthac nequeant, nisi quos Episcopus iudicarit necessarios, vel vtilis, constituto prius, quòd patrimonium illud, vel pensio satis sunt eis ad vitam honeste sustentandam, & illa sine licentia Episcopi alienare nequeant, donec beneficium sufficiens adipiscantur, aut aliunde habeant, vnde honeste viuere valeant.

Quartò peccat, qui contrauenit illis præceptis, vel prohibitis, quæ continentur infra capit. 25. num. 68. & seq.

Alij modi peccandi ratione Ordinis colligi possunt ex his, quæ de matrimonio infra eod. capit. num. 52. dicentur, & de indigna perceptio-
ne, & administratione. ex capit. 25 num. 70.

De Sacramento Matrimonij.

S V M M A R I V M.

- 19 **M**atrimonium quatenus sacramentum quid, & quale est apud infideles.
 20 Matrimonij sacramentum conferre gratiam est de fide.
 20 Matrimonij materia, & forma quæ cum exemplis.
 21 Matrimonium indissolubile regulariter sic in totum, sic in partem soluitur.
 22 Diuertere ob quæ potest, vel debet, coniux a coniuge.
 23 Adulterans perdit ipso iure ius exigendi debitum, licite tamen petit.
 23 Adulterans perdit ius negandi debitum adulteranti.
 23 Debitum in foro animæ non debetur adulteranti.
 24 Adulterantis coniux quando religionem ingredi potest.
 25 Sponsalia quid, & quibus modis soluuntur, & num. seqq.
 28 Sponsalia omnia ipso iure soluuntur per causam notoriam.
 28 Sponsalia duobus modis transeunt in matrimonium.
 29 Matrimonij, & sponsalia contrahendi quæ ætas legitima.
 29 Matrimonium regulariter omnis iustæ ætatis, & iudicij contrahere potest.
 29 Matrimonij impediuntur quot, & quæ dirimunt, & quæ non. & num. 30.
 31 Matrimonium circa Sacramentum errores Tridenti damnati. num. 30.
 31 Error personæ, vel conditionis seruilis annihilat matrimonium. & 32.
 31 Matrimonium contrahens peccat ob ætatis defectum.

- 19 **R**ÆSVPPOŒIMVS primò, quòd sacramentum matrimonij est sacramentum, quo fit maris, & fœminæ coniunctio, indiuiduam vitæ consuetudinem retinens, vt colligitur ex l. i. ff. de ritu. nupt. & princip. Institut. de pat. potest. & ex Mag. & alijs in 4. lib. sentent. dist. 26. & in rubr. de spons. & matrim. Dixi, Sacramentum, pro genere, Nec obstat, quòd matrimonium est inter infideles non baptizatos, qui non sunt capaces sacramentorum, quorum ianua est Baptismus, capit. veniens. de presb. non bapt. quia apud eos non est matrimonium, quatenus est sacramentum: sed tantum, quatenus est contractus: & prædicta definitione definitur solum sacramentum matrimonij, siue matrimonium, quatenus est sacramentum. Dixi, Maris & femine, ad differentiam sacramenti Baptismi, & Pœnitentiæ, quibus fit quædam coniunctio inter Deum, & animarum metaphoricè iuxta capit. debitum. & ei adnot. de big. Dixi, Coniunctio, intelligendo potius vnionem animorum, quàm corporum: vt gloss. declarans in iuribus supra dictis, & est textus in l. nuptias. ff. de regul. iur. & in capit. sufficiat. 27. quæst. secunda. Dixi, Indiuiduam, quia est insolubile, hoc est,
 non

non pōt, nisi morte naturali, regulariter solui, nec sic coniuncti possunt alijs altero viuente coniungi, & vterque alteri debet fidem seruare, & debitum coniugale reddere, & se mutuo in administranda re familiarī iurare, & neuter eorum sine alterius consensu continentiam promittere potest.

20 Ex quo inferitur, Matrimonium Christianorum gratiam conferre ex opere operato, nisi obex ponatur, iuxta communem in rub. de sponsa, & in 4. lib. sent. dist. 26. contra gl. c. quicquid. 1. q. 1. & nonnullos eam male approbantes, quia ex prædicta definitione patet, illud esse sacramētum, cuius proprium est ex opere operato gratiam conferre, vt supra eod. nu. 1. dictum est, quod approbavit Conc. Frid. sess. 7. can. 6. mox citandum, post quod non solum pro falso, id quod ait illa glo. sed etiam pro hæretico habendum est. Quare cauendā, aut certe caute legenda sunt ea, quæ scribit Magist. Cano. lib. 8. de locis Theologic. capit. 5. Addo hic omnia, quæ dicentur in hac materia de viris; intelligenda esse de fœminis, & è contrario, nisi quatenus aliquid expressum fuerit.

Secundò præsuppono, quod, quāuis diuersi diuersa de materia, & for-
ma huius sacramenti sentiant, præsertim Adr. in 4. de Matri. q. 1. planius
tamen videtur, quod consensus expressus, & legitimus personarum ad
contrahendum idonearum, siue expressus consensus ad coniungendum
sit materia, & verba, aut alia signa, & etiam interdum taciturnitas, qui-
bus ille exprimitur, sint forma quatenus exprimunt consensum: vt ma-
teria stipulationis, quæ interrogatione, & responsione conueniente fit,
est consensus, & verba sunt forma. l. 1. in prin. & §. 1. ff. de verb. obli. cum
ei adnot. quāuis ad stipulationem, necessaria sunt verba, & non suffi-
ciunt nutus, aut signa, neque scriptura per d. l. 1. ad matrimonium au-
tem sic. cap. cum apud. & cap. iuxta. de sponsim. interdum auditio, & ta-
cituritas sine contradictione, vt, quando pater contrahit pro filia præ-
sente, & audiente tacente, & non contradicente, iuxta glo. communiter
receptam in cap. honorantur. 32. q. 2. pro quo aptus text. ibi, & in cap. 1.
§. porro. de despons. impub. lib. 6. Illa verò verba, & signa sufficiunt, & re-
quiritur, quibus significatur statim una cum dicto, vel signo, alterum
alteri sui corporis potestatem tradere, iuxta omnium sententiam. Qua-
lia sunt illa: *Ego te in meam uxorem accepto.* Et: *Ego te in maritum meum ac-
cipio.* capit. si inter. de sponsal. & alia eis æquipollentia, vt: *Consentio in te
tamquam in meum, vel meam coniugem.* &: *Ab hoc tempore, pro mea uxore,
vel marito habebō,* aut: *Volo, vt sis mea uxor, vel maritus.* cap. ex parte. de
sponsal. nil enim refert, quid de æquipollentibus fiat, l. fin. ff. mand. cap. a
licet. de testament.

21 Tertiò præsuppono, qd matrimonium interdum diuiditur in totum
et quo ad vinculum, & interdum quo ad thorum, & habitationem tantum,
& interdum quo ad thorum tantum. Nam diuiditur in totum an-
tequam

antequam sit consummatum copula carnali, per professionem sollemnem religionis approbatæ. c. ex publico. de conuers. coniug. c. commissum. de spons. quod esse de fide definiuit Cōc. Trid. sess. 24. can. 6. Diuiditur etiã ante consummationem per dispensationem Papæ iuxta de cã factam, secundum gl. sing. in d. c. ex publico receptam ab omnibus puris Canonistis, & à Theologis canonũ peritis contra puros Theologos, excepto Caiet. in Tomo 1. Opusculor. trac. 28. Quorum opinio adeo seruatur, quod etiam ter, vel quater ad petitiones consilio meo, antequam in vrbe venissem oblatas, scē. re. Paulus iij. & Pius iij. per suas dispensationes dissoluerunt quædam matrimonia omnino clandestine contracta, nondum consummata, in remedium animarum alioquin probabiliter peritura-rum. Quod attestor, ne quis sequutus Sotum lib. 7. de Iust. & iur. contra Caietan. vllum scrupulum ingerat ijs, qui eiusmodi sanctissima gratia fruuntur, vel post hac fruuntur. Nam & post eum Michael à Medina libro 5. de sacror. nom. continentia Caietan. & communem est sequutus.

Diuiditur etiam matrimoniũ contractum inter infideles, et post consummationem, si altera pars eorũ ad fidem catholicam conuertatur, & altera noluerit ei cohabitare sine contumelia Creatoris, & sine nisu ad peruertendam, vel inducendam eam in mortale. c. gaudemus. de diuor. quia, vt dictum est, non est inter eos sacramentum, sed contractus tantum. Diuiditur autem quo ad thorum, & cohabitationẽ, & non quo ad vinculum, propter fornicationẽ, iudicis auctoritate, iuxta illud Luc. 16. *Quicumque dimiserit uxorem, nisi ob fornicationem,* & c. relatum in c. dixit dominus. 3. 2. quæst. 1. & cap. dominus. ead. caus. quæst. 7. & etiam propter sæuitiam coniugis, & ob aliquas alias causas, notatas super text. sing. capit. Literas. §. si. de restit. spoliat. Diuiditur autem quo ad thorum tantum ob fornicationem per solam euangelij auctoritatem, sine alia iudicis sententia, secundum communem, & gloss. capit. nosse. 3. 2. quæst. 1.

22 Circa quæ aliàs hic addidi, Primò, posse coniugem catholicum, vel catholicam discedere a cohabitatione coniugis Lutherani, vel Lutheranz ad suam hæresim inducentis, per c. 2. de diuort. non tñ nouè contrahere.

Secundò, idem esse dicendum de coniuge, qui, vel quæ a suo, vel sua coniuge inducitur ad aliud peccatum mortale, & non potest ab inducendo retrahi. Palud in 4. lib. sentent. dist. 39. quæst. 1. colum. fin.

Tertiò, respondiisse nos cuidã nuptæ posse illã recedere a suo marito, adeo laxo aĩo, & nimium fidenti, q̄ inducebat in domũ suã quosdã amicos parũ pudicos, quibus, vel aliquo eorũ cũ ea relictis exibat domo, & illi modo directe, modo indirecte, modo verbis, modo tactu, inducebãt eã in aliqđ peccatũ cordis, & i grade periculũ operis; & rogatus ab ea, ne id faceret, negligebat. Tũ q̄ eiusmodi maritus saltẽ indirecte inducebat eã ad peccadũ. Tũ q̄ nō tenebatur ei cõuiuere cũ periculo mortis corporalis volẽti eã occidere, vel venenare, siue itoxicare. d. c. literas. sub fi. ad quđ

reducen-

reducendum est cap. 2. de diuor. a fortiori non tenebatur coniungere illi sub tanto periculo mortis spiritualis, quæ tanto grauiore est corporali, quanto anima præstat corpori: cap. ille. 22. quæst. 1. & cap. Præcipimus. 12. quæst. 1. Tum quia vxor potest discedere à marito fure, nolente à furando cessare, Palud. vbi supra. Tum quia non obstat, neminè posse cogi ad peccandû. §. 1. l. 1. §. 1. quia nõ potest etiã cogi ad apostatandû: potest tamen discedere à cõsorte in apostasiam inducente, per d. c. 2. de diuor. Tum quia fere casus est in hoc in l. si lenones. C. de episcop. audien. & in cap. discretionem. iuncta glos. de eo, qui cogno. confang. vxor. suæ.

Quartò, coniugè à coniuge nõ posse propter morbû, quem alij Gallicû, alij appellant Neapolitanû, arg. cõ vxorem. & cap. horædus. 3. 2. q. 5. & Alex. in l. cõ dõr. §. si maritus. & solut. matri. q. nõ potest etiã ob morbum lepræ, qui est æquè cõtagiosus. cap. 1. & 2. de coniug. leprõs.

Quintò, quòd coniux à coniuge non potest ob amentiam discedere, nisi probabile mortis periculum induceret, per prædicta, quod dolens rêspondi cuiusdam amico religionem intrare volenti, eo quod vxor furere ceperat, quia commode poterat eam à se offendendo arcere.

Sextò, nõ peccare vxorè eo, quod nõ discedit à marito adultero, etiã in adulterio perseuerate; neq; eo qd ei reddat, vel petat debitû, etiã si publice adulteretur, modo id ei non placeat, (qd fere semper cõtingit) & probabiliter arbitretur, eum non destitutum ab eo, licet ipsa ei debitû neger. Immò nec maritus peccaret, idè facièdo cû vxore adultera, si displiceret ei adulteriû, & pefatis personarû, loci, & tps, alijsque circûstantiis, fieret probabile, eã nõ posse ab adulterãdo arceri sine maximo scãdalo, & dãnõ publico, vel priuato. Per qd limitãda sunt, cap. si vir. de ault. & c. 1. 3. 2. q. 1.

23 Septimò, qd coniux adulterans non potest exigere debitum a cõsorte innocente tamquam iure debitum, sed potest petere tamquã licitû, siue publicum, siue occultû sit adulteriû, & sine coniux innocens sciat, siue nesciat illud. Quia, licet adulterans ipso iure perdat ius exigendi; non tamen perdit ius rogãdi, vt concedat illud, si voluerit, eo quod vinculû matrimonij durat non obstante adulterio, quod esse de fide prædictû Concilium vbi supra declarauit, & facit illud licitum, cû nullo iure naturali, diuino, vel humano prohibeatur. Nã, licet dominus in euang. Matth. 5. & Luc. 16. cõcedat innocenti facultatem negandi debitum, non tamen negat potestatem reddendi illud, si voluerit, nec adultero facultatè petèdi tamquam rem licitam, licet non debitam. Quibus est consequens, posse coniugem innocentem adulteranti denegare debitum sine vlla iudicis auctoritate, iuxta illud: *Frangenti fidem fides frangatur eidem*, l. cum proponas. C. de pact. cap. peruenit, de iureiur. quæ breuis declaratio est mentis Caie. in Tomo 1. Opusculorum Tractatu 31. respons. 4.

Octauò, quòd coniux innocens, etiã si cepit negare debitû adulterãti, & postea adulteretur, tenetur ei reddere, quia per cõpensationè tollitur, quo

tur, quoad potestatem negandi hoc crimen, cap. intelligimus. de Adult. quod confessarij magnopere advertere debent ad præcipiendum multis maritis, qui recedunt à thoris vxorum propter præsumptum, vel verum adulterium, & se copulant alijs, vt ipse redeant ad eos: hi enim nullatenus sunt absoluedi, nisi prius incipiant reddere debitum vxoribus, aut certe concipiant propositum efficaciter reddendi illud, arg. cap. peccatum. de reg. iur. lib. 6. cum similibus.

- 24 Nonò, quod non obstant prædictis cap. significasti. & cap. Porro. de diuor. quatenus habent, non posse coniugem innocentem discedere ab adulterante sine iudicis auctoritate, nisi adulterium sit notorium: quia illa intelligenda sunt quo ad forum exterius, non autem quo ad interius, de quo agimus. Per quæ declaranda est gloss. cap. 1. 2. quæst. 1.
- De cimò, quod interrogatus, An qui ante Conc. Trid. clam contraxit, & consummauit matrimonium, & postea petitus in maritum coram iudice a quo, quia negauit contractum, & deerant testes, fuit absolutus, & coniux nupsit alteri, posse ingredi religionem? Respondi, non posse. Tum quia nulla religionum, quæ non sit militaris, admittet eum, si verus fateatur, sine licentia debita vxoris, quam in hoc casu illa dare nequit remanens in sæculo, præsertim in illo malo statu, cap. cum sis, cap. sane, cap. coniugatus. de conuenf. coniug. Nec obstat, c. Agathosa. 27. quæst. 2, quatenus habet, maritum, cuius vxor fornicata est, posse religionem ingredi: quia id intelligendum est de illo, qui non dedit vxori causam saltem propinquam adulterandi, vt declarat Panor. communiter recept. in dicto cap. discretionem. num. 8. qualem videretur dedisse cõsulens. Tum quia, si moreretur is, cui illa nupsit, teneretur eam accipere, etiam si professionem fecisset iuxta prædictum. cap. Agathosa.

- 25 Quartò principaliter præsuppono, quod sponsalia non sunt matrimonium, sed promissio eius. l. 1. ff. de spons. S. Thom. & omnes in 4. dist. 27. quod intelligendum est de promissione mutua, siue reciproca: quia, licet alterius tantum sufficiat ad se obligandum, non tamen sufficit ad sponsalia efficienda, nisi altera quoque pars tacite, aut expressè idem alteri promittat, secundum omnes. Arra autem, & iuramentum non sunt necessaria, licet illis firmiora fiant.

Porro sponsalia non sunt vt matrimoniũ insolubilia, nam multis modis dissoluantur. Primò, per partium remissionem, etiam si sint iurata, secundum communem. c. præterea 1. de spons. etiam si principaliter iurata sint propter Deum, ut cum quis iurat se matrimonium contracturũ cum aliqua paupere ob amorem Dei, & eleemosynam, iuxta Card. ibid. Tum quia Deus recipit illud in utilitatem partis: & ideo ipsa potest ei renunciare, arg. c. quamuis pactum. de pact. lib. 6. Tum quia alioqui iuramentum in fauorem eius factum, potest ei ob varios respectus præiudicare, contra l. quod fauore, C. de leg. & cap. quod ob gratiam. de reg. iu.

lib. *elicet* oppositū teneat Inn. & Panor. in d. c. Præterea. & Siluest. verb. spōsalia. quæst. 9. Quorū opinionis color per prædicta tollitur. Secundō, 26 per alterius in religionem ingressum, in d. c. ex publico. & cap. veniens, qui cler. vel vouen. & cū alia potest alter sponsalia cōtrahere, etiam antequā professionem emittat, Siluest. verb. spōsalia. quæst. 10. Cuius opinio probabilior est cōtraria, quam quidā tenent ea ratione, qđ Nouitiatus est iusta causa discedendi ab sponsalibus; eo quod dedit causam, vt ioco & serio, animo irato, & pacato possit impropèrari ei, quod fuit religiosus, & incōstans, & alia, quæ materiam possunt præstare ringendi cōiunctis inter se, & cum alijs exteris. Et quod contrarium teneutes concedunt sufficere Nouitiatum aliquorum mensium absque professione.

Tertio, per alterius matrimonij verbis de præsentī contractum, etiā copula nondum sequuta. Per sponsalia item de futuro, copula cum affectu mortali sequuta, cap. sicut ex litteris. de spons. Dixi, Affectu maritali; quia sine hoc prima sponsalia quoad Deum non dirimuntur, quāuis sic quoad ecclesiam, secundum iura antiqua, secundum quæ sponsalia transibant in matrimonium per solam copulam carnalem. Quod sublatum est per Conc. Trid. vt dicitur infra eodem, nume. 28. & cap. 25. nu. 144. Concurrente autem hoc prima sponsalia non dirimuntur, nisi secūda esset cognata, vel affinis primæ ex coitu licito intra gradum prohibitū. Dixi, nisi secūda esset cognata, vel affinis ex coitu licito intra gradum prohibitum. Nam, si talis esset, neutram in vxorem ducere posset secundum dicta iura antiqua. Non quidem primam, propter impedimentum affinitatis ex illa copula ortum. Non secundam, propter impedimentum publicæ honestatis ex primis spōsalibus quoad ipsum natum, iuxta notata in cap. is qui, de sponsalib. Dixi, Copula sequuta, quia præcedens, etiā secundum iura antiqua non sufficeret. cap. veniens. 2. de sponsalib. vbi Panor. Præposit. & cōis, quidquid quidam recentiores, leuiter dixerint.

Quartō, per alterutrius ad aliam regionē migrationem absque causa probabili, aut cum illa, sed index certum tempus redeundi præfinit, & intra illud nō redijt, quæ præfinitio est necessarij, iuxta ius canonicum, cui est in hac restandum, quod tempus non præfinit. cap. de illis. de spōs. non tamen iuxta ciuile, licet illud, cui nō est standū, tēpus præfinit in l. sape. ff. de sponsal. & l. 2. C. de repud. præscribit, quod absens in eadē provincia expectetur duobus annis: & si in alia tribus, vt trad. S. Ant. 3. par. tit. 1. c. 18. §. 1. & Siluest. vbi supra quæst. 1. §. 4. Quod procedit etiā in spōsalibus iuratis secundum Panor. d. cap. de illis. Quintō, per superuenientē affinitatem ex eo, quod altera pars rem habuit cum cognato, vel cognata intra gradum prohibitum alterius partis, prius quam copulā maritalem cum sua sponsa, vel spōso haberet. cap. veniens. de eo, qui cognō cōs. vxor. suæ. Sextō, per absolutionem factam à iudice, eo quod cōtraxit illa intra pubertatis annos, & perueniens ad illos antequā eis consentiat expressè

vel tacite petit ab eis absolui. c. a nobis. & c. de illis. i. de Despons. impub. Si tamen ambo, vel alter eorū esset minor septem annis, sponsalia essent adeo nulla, vt ex illis nullum impedimentum publicæ honestatis oritur: & ita alteruter eorum cum cognata vel cognato alterius matrimonium contrahere possit, c. litteras. de Despons. impub. & c. i. eo. tit. lib. 6. Septimò, per lapsum temporis præstituti ad matrimonium de præsentì contrahendum. Nam per illum is, per quem non stetit, quominus fieret, liberatur, & alteri pænitentia irroganda est, propter fidem violatam, c. si cut ex literis. de spons. cum ei adnot. Octauo, per superuenientiã lepræ, paralysis, aut alius morbi cõtagogi, aut amissionis oculi, nasi, aut notabilis deformitatis. c. litteras. de coniug. leprof. & c. quemadmodum. de iur. reur. Nonò, per superuenientem fornicationem alterius, d. c. Quemadmodum, siue voluntariam, siue coactam, iuxta gloss. receptam ibidem verb. oculus. Alterius, inquam: nam per suam nolente parte, quæ in nocens est, non sunt dissoluenda. argum. capit. 2. de translat. prælat.

Dixi, Superuenientem, quia per præcedentem non sunt dissoluenda, nisi tpe contractus ignoraretur, & ante matrimonium contractum nosceretur, secundum oēs, quæ proximè procedunt in fornicatione spirituali, quæ fit per hæresim, aut apostasiam. c. non solum. 28. q. 1. Decimò, per votum castitatis præcedens illa. c. rursum, qui clerici, vel voue. quamuis sequens non dissoluat: quia alter in alterius præiudicium vouere nequit, excepto voto religionis, quod etiam post contractum matrimoniū facere, & implere potest, vt supra dictum est. quo casu tenebitur religionem intrare, iuxta Palud. recept. in 4. dist. 27. q. 1. art. 1. qui autem promissit alicui non ducere aliam, quàm illam, non tenetur ducere illam, licet aliam licite ducere nequeat, secundum eundem Palud. vbi supra, & Adr. in 4. de Matrimonio. q. 12. dicentem, neque cõem opinionem esse contra hoc, neque sequendam, si esset, quamuis eam sequatur (sed male, nostra sententia) Siue est. verb. Matrimonium. 2. q. 10. Undecimò, per superuenientem inimicitiam capitalem, ob quam dissolui possunt, iuxta Host. in Summa. de spons. §. si. ob rationem in c. 2. & c. requisitum. de spons. Duodecimò, per omissionem implementi eius, quod promissum est, siue voluntariam, siue inuoluntariam, vt quum dos promissa non præstatur, secundum Io. Andr. in capit. de illis. de cond. apposit. & cum sponsa certam dotem sponso non promittit, videtur omnia sua bona promittere, secundum gl. in l. mulier bona. ff. de iur. dot. receptã per citatos à Couarruua 1. par. c. 5. num. 4. in Epito. adeo quod, si post sponsalia pauperior fiat, ita vt non possit omnia, quæ tunc habebat, tradere, non tenetur eam sponso ducere. Decimotertio, per famam impedimenti ad cõtrahendum inter eos canonici, cap. cum in tua. de spõs. Decimoquarto, per susceptionem ordinis sacri, arg. extrauag. antiquæ. de voto. Iuxta Anton. in Rub. de spons. quem sequitur Præpolit. in cap. de illis. de spons. quamuis per

nis per eam matrimonium de presenti non dissoluatur. d. extranag. antiqua. Decimoquintò, per superuenientem cognationem legale, de qua infra eod. cap. num. 44. Decimosextò, per morum alterutrius contrahentium asperitatem, secundù Pan. in cap. veniens. qui cler. vel vou. Decimoséptimò, per aliquid noue superueniens, quod si præcessisset non fuissent contracta, secundum mentem S. Tho. in 4. lib. sent. dist. 27. ad quem alij quinque casus, quos Præp. in d. cap. de illis, ponit, redigi possunt.

- 28 Notandum tamen est secundù Hostien. in d. §. fin. & Ioan. Andr. receptos in dicto cap. de illis. sponsalia in casibus prædictis regulariter ipso iure non dirimi, & ideo auctoritate iudicis ecclesiastici dirimenda esse. Et ita, qui absque tali auctoritate cù alia cõtraheret, grauitè peccare videretur, cap. si duo pueri. de despons. impub. & c. seculares. 33. quæst. 2. quãuis nõ mortaliter, iuxta Siluest. verb. sponsalia quæst. 11. §. vltimo. sicut nec venialiter in casibus, in quibus ipso iure dissoluuntur, scilicet quãdo alter eorum religionem ingreditur, aut ipso facto cum alia verbis de presenti contrahit, aut notoriè fornicatus est, & alijs casibus, quos Præpos. ponit in d. c. de illis. col. fin. Quin & generaliter dici potest, quòd in nullo casu, in quo causa dissoluendi spõsalia est manifesta, tam quo ad veritatem, quàm quo ad iusticiam, prædicta ecclesiæ authoritas non requiritur; quia tales ab ipso iure absoluuntur. Siluest. verb. sponsalia quæst. 11. Et idem quando sponsalia sunt clandestina: quia tunc scandalum cessat.

E contrario verò sponsalia duobus modis in matrimonium de presenti transeunt. Primò, per copulam carnalem subsequutam vxorio affectu, id est, cum intentione matrimonium consummandisnam, si habeatur fornicario affectu, id est, sine intentione se cognoscendi tamquam maritus & vxor, sed tamquam soluti a matrimonij vinculo, non est matrimonium coram Deo, sed coram ecclesia: sic, iuxta communem in cap. is qui. de spons. quidquid dicat Hostien. ibidem, secundum antiqua iura, quæ quomodo poss. Conc. Trid. cessent, ponitur infra. cap. 25. nu. 144. Secundò per declarationem consensus de presenti verbis aliquo aperto signo factam, & non aliàs quantumlibet simul habitent, aut sponsus eam in domum traducat. & oscula, & amplexus interueniant, & quamuis copula tentetur, cap. fin. de spons. & Aret. in cons. 144. ex facto.

- 29 Quintò præsuppono, quòd ætas legitima cõtrahendi matrimonium in masculis est 14. annorum completorum, & in fæminis duodecim, etiam completorum: & ad sponsalia contrahenda septem in vtrisque: quamuis, si potentia supplet ætatem, contrahere prius possunt, quæ tamen vsque ad illam ætatem non præsumitur, cap. puberes. de despons. impub. & cap. 1. §. idem quoque. eod. tit. lib. 6. adiunctis glossis, & communi doctorum.

Sextò, q̄ omnis vtriusque sexus ætate legitima, & iusto iudicio præditus, potest matrimonium contrahere, nisi specialiter prohibeatur, vel ali.

quod impedimentum interueniat inter contrahere volentes. capit. cum apud despons. Dixi, iusto iudicio, quia amens tempore amentie non potest, capit. dilectus. de spons.

De impedimentis matrimonij in genere.

- 30 Impedimentum matrimonij secundum. S. Th. & cōem in 4. lib. sent. dist. 34. est duplex. Alterum impediens, & dirimens. Alterum impedēs tantum. Dicitur autem impediens, & dirimens, eo quòd facit, vt impediti non solum cōtrahendo peccent, sed etiam, vt ipsum matrimonium contractum non valeat: non autē eo, quod dissojuaat matrimonium legitime contractum ante illius impedimentum; quia nullum tale est. Impedimenta verò huius generis sunt duodecim, cōtenta his versibus:

*Error, conditio, votum, cognatio, crimen,
Cultus disparitas, vis, ordo, ligamen, honestas,
Si sis affinis, si forte coire nequibis.*

- 31 Impedimentum vero impediens tantū dicitur, quod impedit, & non dirimit, id est, facit quòd peccent, qui ita impediti contrahunt, sed matrimonium contractum valet. Impedimēta vero huius generis sunt duo:

*Ecclesie uetitum, nec non tempus feriatum;
Impediunt fieri, permittunt iuncta teneri.*

Ad quæ quidem duo reducuntur alia omnia, licet specialiter dictis versibus non contineantur, quæ infra tanguntur.

De impedimentis dirimentibus erroris personæ, & conditionis.

S V M M A R I V M.

- 32 **E**rror multiplex, personæ, conditionis, fortune, & aliarum qualitatum. & 33.
33 Matrimonio ab erroneo, qua auctoritate receditur.
34 Matrimonio seruorum consentiens dominus liberat eos.
34 Et an uedere possit eos, & arcere a debito reddendo.
34 Matrimonium contrahens seruus, an dominum uxori praeferet.
34 Error personæ, & conditionis dirimunt, sed non alij.

- 32 **R**I M V M impedimentum dirimens matrimonium est error personæ. Est autem error personæ credere de vna persona, quod sit alia, vt quod sit libera, cum sit serua, vel quòd sit filius

vel quòd sit filius talis Regis, Ducis, Comitis, aut alterius, cuius non est. Dixi, Talis, quia, si credatur indeterminate, quod est filius Regis, aut Ducis, Nobilis, aut Diuitis, non est error personæ, sed fortunæ, aut qualitatis. Nec etiam, si credatur filius talis Regis, aut Ducis, si talis Regis, & talis filij cognitio non habeatur. Ros. verb. impedimentu 2. & Siluest. verb. matrimonium. 8. quæst. 1. §. 5. Error etiam personæ est, credere, quòd sit primogenitûs alicuius, cum non sit, & propter spem, quam habet illum in paternis bonis successurum, & nubit tamquam primogenito, iuxta Cald. in cap. 2. de coniug. seruor. & Host. in summa. Ang. verb. Matrimonium impedim. 4. §. 3. nisi absolute cõsentire in eum præsentè: quia tunc matrimonium ualeret, quamuis crederet alium esse, iuxta mentem S. Tho. & communis in 4 lib. sent. dist. 30.

Itaque primo ob hoc impedimētū peccat, qui procurat, ut matrimonium, uel sponsalia a se, uel ab alio per errorem contrahantur, quæ alias non cõtraherentur. Ange. uerb. matrimoniu. 3. impedimen. §. 16. & probatur per dicta sancti Tho. de dolo. 2. 2. quæst. 55. ar. 4. & matrimonium sic contractū, nihil ualet, si fuerit error personæ, uel conditionis seruilis, secus si solum fortunæ, aut alius qualitatis, c. 1. 29. q. 1. qualis est credere de paupere, quod est diues; de plebeio, quod est nobilis; de infami, quod est bonæ famæ; de corrupta, quod est uirgo, cap. 1. §. error ead. q. 1.

- 33 Secundum impedimentum dirimens matrimonium est error conditionis seruilis, quo quis credit seruum esse liberum. Nam matrimonium contractum a libero cum seruo, quam putabat esse liberam: uel e cõtrario contractum a libera cum seruo, quam putabat esse liberū, nihil ualet; licet contractum cum libero, uel libera ab eo, uel ab ea, qui uel quæ credit esse seruum, uel ancillam ualeat. 29. quæst. 2. §. ijs ita. sub c. si quis liber. & tradit sanctus Thom. & communis in 4. lib. sent. dist. 36. art. 1 & Ange. uerb. matrimonium impedim. 4. §. 16. & communis in cap. propositum. de coniug. seruor. & si matrimonium erroneum fuerit clandestinū propria auctoritate se separare potest, quo ad thorum & cohabitationē; sed si est in facie ecclesiæ contractum, quò ad thorum se separare potest, sed nō quo ad cohabitationem, nisi per sententiā ecclesiæ. argu. c. porro & cap. significasti. de diuort. quod procedit etiā si dominus post matrimonium eam manumiserit ipso infcio, & cum ea libera facta copulam conjugalc habuerit, quia talis copula habita est uirtute primi cõsensus, qui nullus fuit. Ros. uerb. Impedimentum 3. §. 2. Si tamen, postquam rescit esse seruā, consensit in eam saltē per copulā uxorio affectu habitā, matrimoniu fiet ualidū secūdū iura antiqua, licet nō post Conc. Trid. ut dictū est supra eodem nu. 25. & 28. cap. ad nostram. de coniug. seruor. c. farina. & cap. si quis ingenuus. 29. quæst. 2. Si autem liber matrimoniu ignoranter contrahit cū serua, & nihilominus eam uult pro uxore habere; & illa non uult, non est matrimoniu: sed coget illā ecclesiā, ut consen-

tiat in illud, iuxta gl. cap. si. de coniug. seruo. quod est verum, si illa nondum legitime alteri nupserit. quæ glo. addit, quod dominus tradens suam ancillam tamquam liberam libero credenti eam esse talem, manumittere illam videtur. Quæ omnia sunt intelligenda, etiam de libera contrahente cum seruo. Et dominus, qui consentit matrimonio sui serui, aut

34 seruæ consentit, & locum ad reddendum debitum non concedit, quia, quamuis seruus contrahens matrimonium inuito domino, ad ei obsequendum magis, quam ad debitum reddendum, teneatur: si tamen, eo consentiente contrahit, ad illud magis, quam ad hoc, tenetur fit, quamuis dominus post matrimonium, etiam suo consensu contractum, eum vendere possit, non tamen in tam remotas regiones, ut vsus matrimonij ei impediatur, iuxta communem in cap. 1. de coniug. seruo. & S. Th. in 4. dist. 36. Licet honestum esset, ne ad tam remotas venderet, etiam dum contra uoluntatem eius contraheret, quamuis ad id sub pœna mortalis peccati non tenetur, iuxta communem in d. cap. 1. saltem quando commode in uicinas uendere non posset.

Errores autem aliarum qualitatum; utpote fortunarum, nobilitatis, uirginitatis, fortunæ, & reliqui non dirimunt: quia id nullo iure cauetur; immo contrarium cap. 1. 29. quæst. 1. & §. ijs ita. sub cap. si quis liber. ead. quæst. & diximus supra.

De impedimentis dirimentibus uoti, & cognationis spiritualis.

S V M M A R I V M.

- 35 *Votum solenne castitatis impedit, & dirimit matrimonium.*
 35 *Votum post solenne contrahens nulliter contrahit, & excommunicatur.*
 36 *Cognatio spiritualis tam Baptismi, quam Confirmationis quid, & ad quos Tridentini restricta. num. 37.*
 37 *Parrini sunt solum hodie, qui designantur, & quo designandi. num. 38.*
 39 *Cognatio spiritualis non nascitur ex sollemnitate supplente baptismum. & 40.*
 40 *Parrinus, an fiat omnis tangens, cum nemo designatur.*

35 **T**ertium impedimentum, dirimens matrimonium, est uotum solenne castitatis, quod celebratur professione expressa, uel tacita religionis approbata. uel sacri ordinis susceptione, ut dictum est supra cap. 12. nu. 32. Post quod qui contrahit, peccat mortaliter, c. 1. de uoto, lib. 6. Extrauag. 1. de uoto, Io. 22. & est excommunicatus, Cle. 1. de consang. & affinit. de uoto autem simplici dicitur infra eod. c. num. 37.

Quartum

36. Quartum impedimentum dirimens matrimonium est impedimentum cognationis; quæ est triplex, Carnalis, Spiritualis, & Legalis. Cognatio spiritualis, quæ matrimonium impedit, & dirimit, (nam de non dirimete infra eadem nu. 7. 2. agemus) est attinentia duarum personarum, quæ ex statuto ecclesiæ oritur per Baptismi, & Confirmationis administrationem, vel susceptionem baptizati, vel confirmati, iuxta mentem omnium. in rub. de cognat. spirit. S. Th & communis in 4. lib. sent. dist. 40. & gl. ac communis in d. c. 1. eo. tit. lib. 6. Quæ olim, secundum iura antiqua, erat triplex, paternitas, compaternitas & fraternitas, secundum dictam gl. recept. Paternitas est, quæ contrahitur inter baptizantem, (qui locum patris tenet, siue sit clericus, siue laicus, vir, aut fœmina,) & baptizatum, & inter baptizatum, & patrinum, qui locum matris tenet, siue sit vnus, siue plures, siue vir, siue fœmina, cap. quamuis. de cognat. spirit. lib. 6. Cõpaternitas est, quæ cõtrahitur inter patrem, & matrem baptizati ex vna parte, & ex altera inter baptizantem, & patrinum, vel patrinos, qui ex sacro fonte suscipiunt, si sunt baptizati, quamuis sint schismatici, aut hæretici, & aliàs non: quia non sunt eius capaces, iuxta S. Tho. & Richar. in 4. lib. sentent. dist. 4. 2. art. 1. quæst. 3. quidquid alij dicant: neque etiam inter baptizantem, & patrinos baptizati. Fraternitas est cognatio inter baptizatum, & filios naturales baptizantis, & patrinorum, etiam non legitimos, & etiam habitos post baptismum. Dixi, Olim secundum iura, quia hodie cessat fraternitas, & aliqua ex parte compaternitas, per Concil. Trid. sess. 24. cap. 2. de reform. matr. Quare loco multorum, quæ hic in vulgari dixi, & nunc cessant, subijcio tenorem illius c. quod sic habet:
37. *Sancta synodus statuit, vt vnus tantum siue uir, siue mulier, iuxta sacrorum canonum instituta, vel ad summum vnus, & vna, baptizatum de baptismo suscipiant, inter quos ac baptizatum ipsum, & illius patrem, & matrem, nec non inter baptizantem, & baptizatum, baptizatique patrem, ac matrem tantum spiritualis cognatio contrahatur. Parochus, antequam ad baptismum conferendum accedat, diligenter ab ijs, ad quos spectabit, sciscitetur, quem, vel quos elegerint, vt baptizatum de sacro fonte suscipiant, & eum, vel eos tantum ad illum suscipiendum admittat, & in libro eorum nomina describar, doceat quæ eos, quam cognationem contraxerint, ne ignorantia vlla excusari valeant. Quod si alij vltra designatos baptizatum tetigerint, cognationem spiritualem nullo pacto contrahant. Ea quoque cognatio, quæ ex confirmatione contrahitur, confirmantem, & confirmatum, illiusque patrem, & matrem, ac tenentem non egrediatur: omnibus inter alias personas huic spiritualis cognationis impedimenti omnino sublatis.*
38. Per hoc nouum statutum cessat qd, an multi, & quot possint esse patrimi, & an inter fratres baptizati, & omnes filios, vel quos patrinorum, vel baptizantis sit hoc impedimentum, & an inter baptizatum, & filios adoptiuos patrinorum, & baptizantis; & an inter baptizatum, & uxorem, vel concubinam, vel maritum patrimi, vel matris, vel baptizantis, & an

cognatio transeat per actionem, vel passionem, in coniugem, vel concubinam, ante, vel post cognitam: & an omnes suscipientes, respōdentes, vel tangeres baptizatum, vel qui eorum sint patrini, vel matrinx: quoniam tota cognatio spiritalis redacta est ad solam eā, quæ est inter patrinum, & baptizatum, patrem, & matrem baptizati: & inter baptizantem, & baptizatum, & patrem, & matrem baptizati: ita quod nulla est hodie fraternitas, aut confraternitas, nulla item compaternitas inter baptizantem, & patrinos: nulla item inter baptizatum, & coniuges, & cōcubinos, vel concubinas prædictorum, & minus, inter ipsomet patrinos. Et ideo sine peccato possunt esse patrini maritus, & vxor. Nulla item inter respondentes tangeres, & alios: nisi sint ad id designati: quamuis videatur relinqui dubium; An quando nulli designantur in patrinos, per culpam Parochi, vel alterius in necessitate baptizātis, soli & omnes tangeres baptizatum fiant cognati iuxta ius antiquum: quod verius verius videtur; quum a iure antiquo non sit recedendum, nisi quo ad excepta in nouo, l. præcipimus. C. de appellat. & Concilium videtur loqui, quando designantur aliqui patrini.

40 Notanda tamen sunt tria. Primum, errare illos, qui cum puer in domo baptizatur propter necessitatem sine sollemnitate, & postea cum ea in ecclesia exorcizatur, & vngitur chrismate, credunt ex hoc posteriori actu oriri cognationem, & non ex priori, cum contra se res habeat: quia posterior actus non est sacramentum, sed sacramentale, per quod nec character imprimitur, nec confertur gratia ex opere operato: licet sit actus catechismi, & exorcismi, ex quo alia cognatio minor impediens, & non dirimens nascitur, capit. per catechismum. de cognat. spirital. lib. 6. de qua infra eod. capit. num. 72. Ob quod multum expediret, vt parochus non solum faceret, ea, quæ Concilium prædictum iussit, sed etiam in tali supplemento scriberet illum actum supplendi non fuisse baptismum, sed tantum catechismum cum exorcismo.

Secundum, cognationem spiritualem matrimonio iam contracto su peruenientem non dissoluere illud: sed tantum ex actionem debiti conjugalis impedire, vt supra cap. 16 num. 34. dictum est.

Tertium, quod eodem modo est restricta cognatio, quæ nascitur ex Confirmatione, quo quæ nascitur ex baptismo, per prædictum Conc. supra relatam, & ita totum cap. de cognat. spir. lib. 6. limitatur per illud.

Interrogatus aut dudum; An pater baptizans in necessitate filium suū susceptum ex fornicatione possit contrahere matrimonium cum illius matre respondit non posse: quia regula iuris habet. cognationē spiritualem impediens, & dirimentem contrahi inter baptizantem, & parentes baptizati. c. 1. de cognat. spir. lib. 6. a qua non excipitur, nisi baptizans filium suum, & coniugis suæ, vel sui, cum qua, vel quo iam contraxit matrimonium per cap. ad limina. 3 2. q. 1. ea ratione, quod per actum

bonum non debet præiudicari matrimonio sancto antea contracto, quæ cessat in contrahendo, de quali quærebatur. Per quod videntur solui argumenta, quæ in contrarium adducit Sot. in 4. distinct. 42. artic. 1. qui tamen non fuit ausus tenere contrarium, nec etiam Palud.

De impedimento cognationis carnalis, & legalis.

S V M M A R I V M.

41. *Consanguinitas quid, & impedit, & dirimit intra quartum gradum.*
 42. *Affinitas quid, & quantum restricta per Conc. Trid.*
 43. *Copula carnalis perfecta quid, & quæ gignit affinitatem.*
 43. *Cognatio legalis quid, quomplex, & quousque impedit, & dirimit.*

41. ognatio autem carnalis, seu cōsanguinitas est propinquitas duarum personarum, eo quod vna ex altera, vel ambæ ex eadem descendunt, secundum gl. receptam in arbore consanguinitatis, lib. 6. Pater enim, & filius sunt cōsanguinei, quia vnus ab alio descendit: duo item fratres, quia ambo a tertio descendūt.
42. Affinitas vero est propinquitas duarum personarum, quarum vna cū consanguinea alterius copulam habuit, secundū gl. receptam in arbore affinitatis: in qua re copula illicita, & licita sunt pares, c. discretionem. de eo, qui cogn. conf. vxor. suæ. modo sit perfecta, quæ est illa, per quam semen viri in vas fœminæ naturale ad generandum mittitur. c. extraordinaria. 35 q. 3. & non sufficit saltem coram Deo violatio virginitatis, nec qualibet alia turpitude, iuxta gl. recept. in d. c. extraordinaria & ita non sufficit actus sodomiticus, iuxta mentem S. Tho. & communem in 4. libro sentent. dist. 41. quam Palud. & S. Anton. 3. par. tit. 1. c. 12. explicant.
43. Ex quibus sequitur primo consanguineos, vel affines intra quartum gradum non posse matrimonium licite contrahere, nec contractum valeat, c. non debet de consang. & affinit. sed prædictum Concilium sess. 24. c. 4. de refor. matr. limitauit impedimentum affinitatis ex illicita copula natum, ad primum, & secundū gradum tm̄, statuens in vltioribus gradibus matrimonium post eam contractum non dirimi. Et licet contextus illius non addat illud non impedire, sed tantum nō derimere: & ideo potuisset aliquis dicere, quod licet matrimonium contractum per affines ex copula illicita. 3. & 4. gradus valeat: peccare tamen contrahentes sine dispensatione; quia a lege veteri nō discedimus, nisi quatenus per no uam exprimitur, l. præcipimus. C. de appellat. tamen Pius V. Motu proprio super hoc edito contrarium declarauit in extrauag. ad Romanum lata anno 1506. scilicet dictam affinitatem nec dirimere, nec impedire.

Sequitur

Sequitur secundò, huiusmodi contrahentes non solum peccare, sed etiam excommunicatos esse, sicut sunt cõsanguinei, Cle. 1. de consan. & affin. nisi excuset ignorantia, de quo infra. c. 27. num. 141. Qui verò contrahunt tantum sponsalia intra quartum gradum peccant quidem, sed non sunt excommunicati, nisi copula sequatur, & ea sequuta sic, iuxta communem, secundum iura antiqua, per quæ sponsalia trãsibant in matrimonium per copulam carnalem sequutam: non tamen hodie post Concil. Trid. vt dictum est supra nu. 25. & 28. quæ tamen secundum iura antiqua non procedebant quoad forum cõscientiæ, nisi in eo, qui vxorio affectu copulam habuerat, aliàs enim in illo foro non esset verú matrimonium, iuxta omnes in cap. is qui, de spõs. Ex quibus inferitur, quod huiusmodi impediti contrahentes ante legitimam ætatem, non sunt excommunicati: quia in effectu sponsalia tantum de futuro contrahunt. c. 1. §. 1. de spons. lib. 6. Idem de contrahentibus credentibus se cognatos, si vere non sunt: nam peccant mortaliter, & non valet matrimonium, si credebant illud non valere, aliàs sic, vt rexe Siluest. resoluit in verb. matrimonium. 7. quæst. 13. §. 5. quod autem dictum est de viro contrahente cum muliere, idem censetur dictum de illa contrahente cum illo.

De impedimento cognationis legalis.

S V M M A R I V M.

Cognatio legalis quid, quotuplex, & quousque impedit, & dirimit. nu. 44. & 45.

44

COGNATIO vero legalis est propinquitas ex adoptione alicuius in filium proueniens, secundum mentem prædictorum post gl. c. 1. de cogn. legal. & est triplex. Prima est ascendentium, aut descendentium, scilicet adoptantis, & adoptati, & descendentium eius, quæ nec dissolutione adoptionis, nec emancipatione tollitur, cap. ita diligere 30. quæst. 3. & § ergo Insti. de adopt. Secunda quasi trãsuersalis, scilicet inter adoptatum, & filios naturales adoptantis durante adoptione, & filio naturali existẽte in potestate patris, & non aliàs, cap. 1. de cog. legal. l. qui per adoptionem. ff. de adop. Tertia est, quædem legalis affinitas, scilicet inter vxorem adoptati, & adoptantem, & inter adoptatum, & adoptantis vxorem, quæ durat perpetuò, sicut prima. l. adoptiuus. ff. de rit. nupt. Porro, quælibet harum cognationum impedit, & dirimit matrimonium, iuxta gloss. & communem, in d. capit. 1. & in 4. lib. sentent. dist. 42. licet aliqui contradicant, quo ad cognationem trãsuersalem.

45

Ex quibus sequitur, inter adoptatẽm, & adoptiui matrẽ hanc cognationem

tionem non contrahi, & quod adoptans aliquam in filiam suam non potest cum illa, nec aliqua eius descendente intra quartum gradum matrimonium contrahere: quia sunt tamquam ascendentes, & descendentes. Item, quod non potest contrahere cum vxore filij adoptiui eo mortuo, nec filius adoptiuus cum vxore adoptantis eo mortuo: quia est cognatio tertiæ speciei: quamuis sic cum eius matre, etiam filio viuente: quia inter illos nulla cognatio intercedit. Sequitur item, quod adoptiuus cū filia naturali adoptantis hoc viuente, & illa in eius potestate manente, matrimoniū contrahere non potest, sed sic patre mortuo, aut filia emancipata, aut si est illegitima, aut ipse est iam emancipatus: quia hæc cognatio his modis soluitur, secundum omnes, vbi supra.

Inter prædictas vero tres cognationes hoc interest, quod consanguinei, si contrahant inter se matrimonium intra quartum gradum, non solum peccant, cap. non debet. de consangu. & affinit. sed etiam sunt excommunicati, Cle. r. de consangu. & affin. sicut, & de affinib. infra dicemus. Cognati autem spiritualiter, vel legaliter, licet peccent, non tamen sunt excommunicati: sicut nec consanguinei sola sponsalia de futuro contrahentes, iuxta glo. receptam in dicta clement 1.

De impedimento criminis, aut delicti.

S V M M A R I V M.

46 *Matrimonium quæ occiso, & quod adulterium impedit, & dirimit. & 47.*

46 **V**INTVM impedimētum est crimen. Pro cuius notitia notandum, duo esse crimina, quæ matrimonium impediunt, & dirimunt, ad quæ reducuntur illa tria S. Thom. communiter recepti vbi supra. & dist. 39. Alterum est occisio coniugis alicuius causa contrahendi cum eius coniuge, quæ facta vtroque machinante perpetuo impedit, etiam si alter infidelis esset, & ad eius conuersionem procurandam patrata fuisset, cap. laudabilem. de conuer. infid. Facta vero, altero tantum machinante, non sufficit, nisi adulterium interueniat. capit. super eod. de eo, qui dux. in matrimon. iuxta Ioan. Andr. per Panorm. & communem receptum ibidem. Dixi; Causa contrahendi: quia occisio alio sine facta non sufficit, dicto capit. laudabilem. neque rati habitio occisionis suo nomine factæ: quamuis sic iussio, aut consilium iuxta glo. receptas in capit. si quis viuente. 32. quæst. 1. & in capit. 1. de conuer. infid.

Alterū crimen est adulterari scienter cum coniuge alterius, & cōtrahere matrimonium, vel dare fidem de contrahendo. Dixi, Adulterari: quia, si

quia, si non erat vere coniux, licet putaretur talis, non impedit. c. significavit. de eo, qui dux. in matr. impedit: tamen si sit verum, quamuis non sit consummatum: & quamuis sit solutum quo ad thorum, vel cohabitacionem, c. significasti. & c. ex litteris. eod. tit. Dixi etiam, Adulterari: quia nec datio fidei de contrahendo, nec contractus sine adulterio sufficit. d. c. significavit. & c. l. 3. q. 1. Dixi, Scienter: quia, si uterque probabiliter ignorat, possunt matrimonium contrahere, simulatque mortuus fuerit, qui impediabat: & si alter tantum ignorat, in eius arbitrio est, sublato impedimento denuo matrimonium contrahere, vel non c. l. eod. tit. donec sciens cum tertia contraxerit, & modo ignorans non rescierit ante mortem impediens, aut postquam rescierit non habuerit copulam. Notandum item, quod, ut matrimonium inter ignorantem impedimentum, & scientem valere incipiat, non sufficit cessatio impedimenti, & consensus nouus scientis: quia oportet, ut etiam ignorans denuo in illum consentiat, postquam ei notum fuerit interuenisse impedimentum, per quod illud matrimonium non valuit; & fiat ei iusta libertas ad renuendum, si voluerit, secundum Inn. in fi. c. l. de eo, qui dux. in matr. & Scot. in 4. lib. sent. dist. 35. Satis tamen videtur hanc ei notificari, & dari libertas, quoniam certior fit matrimonium nil valuisse, ob aliquod impedimentum in genere, & quod non cogatur ad denuo contrahendum, quamuis non exprimaturspecificatim impedimentum, ob quod primum matrimonium non valuerit, neque a domo sui mariti in maiorem libertatem deducatur: quin & prestat id facere, quoties non conuenit, ut illud specificatim nouerit: satis enim esset tunc dicere gratiose, suspicor te non esse maritum meum, aut uxorem meam aliqua de causa, ideo rogo te plurimum causa tranquillitatis meae conscientiae, & consolationis, ut si, & quatenus opus fuerit denuo nos pro coniugibus habeamus, secundum mentem Caiet. 1. Tomo Opusculorum Tract. 1. 2. quaest. 2. & in summa, verb. matrimonium. pag. 9.

De impedimento dirimente infidelitatis.

S V M M A R I V M.

- 48 Matrimonium, quae infidelitas impedit, quousque dirimit.
 49 Matrimonium, quod inter infideles nullum, & quod annullandum.

48 **S**EXTUM impedimentum dirimens matrimonium est, infidelitas. Matrimonium etenim contractum a fidei cum infideli nondum baptizato nullum est, etiam si sit cathecumenus; hoc est in fide Christiana instructus, & velit baptizari, capit. caue. vbi gl. vigesima octaua. quaest. 2. Nam licet, ut supra dictum est, matrimonium inter

inter infideles esse possit, quatenus est contractus, cap. gaudemus. de diuort. & capit. deinde 26. dist. non tamen, quatenus est sacramentum. argum. cap. veniens. de presb. non b. p. Nec etiam vt contractus valet, si cōtra leges eorum fiat, argum. cap. fin. de diuort. & capit. de infidelibus. de consang. & affinit. & multo minus quando contra leges naturales, vt fit, quoties cum pluribus, quam cum vna, contrahitur, dicto cap. gaudemus. Notandum tamen, quod matrimonium infidelium nō diuiditur, eo quod alter eorum ad fidem conuertatur, licet conuersus licite se separare possit quo ad cohabitationem a non conuerso, nolente conuerti: quamuis melius faceret conuiuendo ei, quousque spes aliqua conuersionis esset: tamen, cum alia matrimonium contrahere viuente infideli nō potest, nisi cum ipse nolet habitare cum ea absque contumelia creatōris, & sine studio peruertendi eam, aut in peccatum mortale inducendi. Quod procedit etiam in infidelibus, qui contraxerunt in gradibus lege canonica prohibitis, modo secundum leges eorum essent valida, per capit. gaudemus. de diuort. immo, & si infidelis, antequam matrimoniū contrahat, conuertatur, illum recipere tenetur dicto capit. quanto, & d. capit. gaudemus, siue dicamus per conuersionem matrimonium dirimi, sicut sensit Panor. d. cap. quanto, siue per secundum, ad quod contrahendum prædicta faciunt facultatem, vt melius dixit S. Th. in 4. lib. sentent. dist. 59. Dixi supra, cum infideli nondum baptizata: quia contractum cum fideli hæretica, vel schismatica valet, licet contrahendo peccet, iuxta gl. recept. in cap. non oportet. 28. q. 1. & S. Thom. & alios in d. dist. 39. quamuis iam sit cathecumena, vt dictum est supra.

De impedimento dirimente violentiæ, vel metus.

S V M M A R I V M.

50 **M**atrimonium metu iusto contractum, immo & consummatum, nullum.
51 **M**etus, quis iustus non definitus, & declaratus.

50 **S**EPTIMUM impedimentum dirimens matrimonium est violentiæ, vel metus. Pro cuius declaratione præmitto primo, quod, quamuis omnes contractus, facti per metum regulariter valeant, secundum glo. & communem in capit. abbas. de his, quæ vi. licet noster Fortunius Garcia oppositum tenuerit de vlt. fin. Illat. 21. & quamuis sacramēta, in quibus character imprimitur, sicut in baptismo. cap. maiores. Item quæritur, de bapt. etiam valeant, cōtractus tamen, & sacramentum matrimonij per metum contracti nil valet. c. veniens. 1. capit. cum locum. de sponsal. & text. irrefragabilis in capit. significauit de eo,

de eo, qui dux. in matri. quia ita ecclesia decreuit. ob multa, quæ a Pañor & alij tradunt in d. cap. cum locum. quæ tamen sola sine statuto ecclesie, vix sufficerent.

§ I Præmitto secundo, quòd non quilibet metus ad hoc sufficit, sed requiritur iustus, qui cadat in virum còstantem. l. metum. ff. quod met. caus. qui definitur à sancto Thom. communiter recepto, etiam a Soto ibidem in 4. lib. sen. dist. 29 art. 2. esse ille, quo minus malum maioris euitandi causa, eligitur, vt olim diximus in d. cap. cum locum. & late trad. Couarruias in capit. 4. 1. parte. cap. 4. §. 1. a num. 10. & in 2. par. cap. 3. §. 4. Contra quam definitionem occurrerunt hoc in loco in Manuali sermone Hispano scripto quedam. Primum, quòd minor timor est iniustus mulieri, quam viro, iuxta gl. fin. & a plurimis laudatam in d. cap. cum locum, quæ non esset vera, si hac definitione perpenderetur.

Secundum, quòd vera, & communis sententia habet, iustum metum, iudicis vel prudentis arbitrio esse definiendum, secundum glos. in cap. cum dilectus, de his, quæ ui. & prædicta definitio satis concludit esse a iure definitum.

Tertium, quòd communis Pañor. Præpo. & aliorum multorū habet contra Host. in cap. consultationi. de spons. quòd, qui matrimonium metu mortis contractum, metu quoque mortis còsummat, nō uideatur matrimonium ualidum facere, & quidē ratione irrefragabili, scilicet quod essentia matrimonij est, ut consensus sit liber. per d. cap. cum locum. secundum omnes: & cum consensus directus in matrimonium, metu mortis extortus, non sit satis liber, à fortiori consensus indirectus: & per quamdam consequentem resultans ex copula eodem mortis metu extorta, non erit satis liber: qui tamen secundum definitionem prædictam non potest dici iustus: quippe, quo non eligitur minus malū ad euitandum maius: immo maius malum, scilicet peccatum mortale ad euitandam mortem corporalem, quæ est malum minus eo, iuxta capitane. cum citatis in eo. 3. 2. quæst. 5.

Quartum, quòd nihil male uenialiter factum, posset dici iusto metu factum; quum omnis culpa, etiam uenialis, sit maius malum omni alio malo, quod non est peccatum, secundum Pan in cap. sacris. quod met. caus. & omnes Theologos, & Canonistas, & sentit glos. in cap. si aliquid. 22. quæst. 4. quod tamen etiam Sotus, qui definitionem prædictam sequitur in d. quæst. 29. art. 3. satis negat.

Quintum quod omnis rectus iudex iudicabit metum iustum mortis, & mutilationis esse iustum absolute sine còsideratione, an per illū liberetur a maiore malo, uel minore, l. 1. & 2. ff. quod met. caus. & etiā metū ablationis omnium bonorum, uel maioris partis eorum, saltē si magna sunt c. 1. de restit. spolia. lib. 6. & merito, quia uita quædā sunt, iuxta glo. receptā iuncto textu in l. aduocati. C. de aduocat. diuers. iudic. & probatur per

tur per hifti quidem, cum suis concordat. ff. quod met. caus. & cap. cum dilectus. adiuncta gloss. de his, quæ vi.

Sextum, quod et omnis rectus iudex considerabit in alio alius generis metu, non solum malum ipsum obiectum, sed etiam circumstantias fortitudinis, vel fragilitatis, non solum sexus, vt dixit prædicta gloss. sed etiam ætatis, innatæ magnitudinis, vel paruitatis animi, aliorumque accidentium metum passi. Ita, quod eiusdem mali obiecti metum in alio iudicabit iustum, in alio vanum, non considerando, an metum passus liberetur a maiori malo, an a maiori.

Septimum, quod ad reddendum actum inefficacem coram Deo, sufficit quilibet timor, etiam minor iusto, modo sit causa, sine qua non, saltem principalis eius, vt dictum est sup. cap. 17. nu. 29 post Adri. & alios ibi citatos, & probatur efficaciter: quia leges cõstituentes discrimen inter alium metum, se fundant super præsumptione, qua præsumunt aliū esse causam actus, alium verò non: & lex fraudata in præsumptione, non habet locum coram Deo, si veritas ei non respondet, cap. is qui. & cap. tua. de spons. cum eis ad notã. Octauum, quod quoad hunc effectum necessario recedendum est a definitione S. Tho. communiter recepta, licet obseruanda sit plurimum quo ad effectum excusandi a culpa: facit item gloss. sing. cap. præsens. 20. quæst. 3. quatenus notat ex illo ca. metum reuerentialem annullare votum pueri vouentis religionem, etiam quo ad forum exterius, cui tamen non conuenit prædicta definitio.

Nonum, quod, licet suscipiens ordinē sacrum metu iusto, verum characterem ordinis suscipiat, arg. c. maiores. §. item quæritur. de baptismo, non autem obligatur voto cõtinentiæ illi annexo, arg. cap. 1. de his, quæ vi. tradit. S. Tho. fec. 2. quæst. 88. ar. 1. & in specie Ang. verb. ordo. 3. §. 4. quæst. 18. & ita timor, qui non est iustus ad annullandum sacramentū, est iustus ad annullandum votum. Per quæ nuper respondimus, nõ obligari ad preces horarias, & a bellis iustis abstinentiã, quæ illi sunt annexa, filium cuiusdam maximi Principis, qui maximo reuerentialem metu patris Infantis. & patris Regis diaconatum accipit, iunctis quæ concurrebant circumstantiis. Per quæ omnia dicendum est, definitionem præfatam iusti timoris a nemine, quod sciam, improbatã, nec limitatam esse necessario limitandã. Quibus est cõsequens, quod, licet metus mortis, quo testis falsum deponit, nõ dicatur iustus secundum definitionē S. Thomæ, nec cõsequenter excuset a peccato; erit tamen iustus quo ad infirmandum eius testimonium, & quo ad excusandum eum a pœna saltem ordinaria secū dum definitionem præd. gl. communiter. recep. idque ipsum omnino dicendum de scriba, qui metu mortis fecit instrumentum, vel testamentū, id est peccare quidem, sed instrumentum, vel testamentum esse rescindendum. Idem etiam ipsum omnino dicendum est de eo, qui matrimoniū, metu mortis contractū, metu quoque consummat, scilicet peccare quidem, sed.

dem, sed non præstare consensum satis liberum, quo matrimonium valeat. Porrò iustus metus non solum annihilat matrimonium eius, qui ob illum fingit se consentire, sed & eius, qui verè consentit, secundum sanctum Thomam, & communem in d. dist. 29. & d. cap. cum locum, & in cap. abbas. de his quæ vi, quidquid Cardinalis incaute ibi dicat. secundum quos omnes si pars coacta postea libere consentiat, saltem tacite, altera in sua voluntate perseverante, firmatur matrimonium; quin & ad id cogi potest volente parte coacta, per capit. ad id, & ibi notata de sponsal. & si sponte habeat copulam, videtur tacite consentire quo ad forum exterius: non tamen quo ad interius, nisi vere consentiat, argument. capit. tua. de sponsal.

De impedimento dirimente ordinis.

S V M M A R I V M.

52 *Ordo sacer cur impedit, & dirimit matrimonium &c.*

52 TAVVM impedimentum dirimens matrimonium est ordo sacer. Nullus enim sponte initiatus aliquo ex prædictis quattuor sacris ordinibus potest contrahere matrimoniū, & si contrahit, non valet, quia eis est annexum votum solenne castitatis, quod impedit matrimonium, & dirimit. cap. 1. de Cler. coniug & cap. 1. & cap. si quis eorum & c. erubescant. 32. dist. ad quod votum eos suscipiens obligatur, quamvis eius propositum non sit illud servare, nec ad id se obligare. Nec obstat, quod nemo cogitur vouere. cap. Integritas 32. quæst. 1. Quia ecclesia neminem ad ordines sacros cogit, sed solum statuit, ut, qui eos suscipit, sit ad matrimonium inhabilis. Et sic, qui voluntarie ordinatur, voluntarie illam inhabilitatem incurrit, iuxta Scot. in 4. distinct. 37. quæst. 1. & si contrahat illud, est excommunicatus. cl. em. prima. de consang & affin. de qua infra cap. 27. & an sit irregularis dicitur ibidem. Dixi, Sponte, quia secus, si iusto metu initiaretur, iuxta dicta supra eod. num. 51.

Porro coniugatus, qui ordinem sacrum suscipit in scia, aut inuita sua vxore, non solum peccat cum contrahit, sed etiam postea cum debitum coniugale exigit, & idem si reddat illud susceptis ordinibus, ex illius consensu legitimo Palud. in 4. distinct. 37. quæst. prima. columna secunda. non est tamen legitimus, nisi ipsa religionem ingrediatur, vel nisi sit senex, & castitatem voueat. capit. Agathosa. 27. q. 2. S. Tho. receptus in 4. distinct. 37. artic. 2.

De impedimento dirimente secundarum nuptiarum.

S V M M A R I V M .

- 53 **M**atrimonium contrahens cum secunda, viuente prima clam ducta, peccat, & quid aget fama mortis prioris audita. & seq.
- 54 **M**atrimonium contrahens secundo, putans mortuam primam, quid aget pulchre.
- 54 **F**ilius matrimonij putatiui qui legitimus.
- 55 **D**ubius, credens, & sciens, in hoc pares.
- 56 **M**atrimonium contractum a credente illud non valere, an valeat.

53 **N**ONVM impedimentum dirimens matrimonium, est matrimonium præcedens, quod dirimit sequens. Nullus enim potest contrahere cum alia viuente prima, etiam nondum cognita, & clandestine ducta: ita tamen, quod ualisset matrimonium, & etiã si iam prima alteri nupserit, & liberos ex eo susceperit, (quod, pro dolor, frequenter contingebat, ante Conc. Trid.) & peccat, nec absolui potest, saltem sine firmo proposito non cognoscendi secundã tot. tit. de spons. duorum, nec ulla regionis absentia, nec temporis longinquitas in hoc prodest, nisi denuo contrahat cum illa, post habitam de morte illius notitiam; ad quam habendam sufficeret fama, si in longinquum profectus fuit; secundum Anton. in cap. in præsentia. de spons. cui contradicit Panor. ibid. sed rectè defendit eum Silu. verb. matrimonium. 8. quæst. 13. ver. 4. Aut si erat senex, aut prælium ingressus, non apparuit; de qua re literas accepit ab his, qui eidem interfuerunt, iuxta glo. receptam in ca. quoniam frequenter. ut lite non contest. Quoniam si fama orta ex horum aliquo ad eum perueniret, posset denuo contrahere cum secunda, & sine peccato cum ea rem habere. Porro filij ex ea ignorante primum matrimonium suscepti, legitimi forent, per cap. ex tenore. iuncta gloss. communiter recepta, qui filij sint legit.

54 Illa item peccat, nec absolui potest, quæ contrahit cū secundo, credens probabiliter suum primū maritum mortuum esse, & postea ob nuntiiū de eius uita acceptum credens, uel debens credere illū uiuere, petit debitum coniugale: aut reddit secundo: si tamen dubitat, pōt & debet red dere: sed non petere iuxta comunē probatam per cap. domius. de secund. nup. Contra quod tñ grauiter vrget, quod, sicut, qui facit aliquid, quod credit esse mortale, mortaliter peccat. cap. per tuas. 2. de simon. ca. fin. de p̄script. ita, qui facit aliqd, quod dubitat esse mortale, mortaliter peccat, arg. ca. dubius de hæret. vt latè probamus in ca. si quis autem de p̄nit. dist. 7. nu. 85. cū seq. & infra nu. 81. super quo multa dicit Adr. in

quolibet. 2. sed non satisfacit, ut ibidē demonstramus, vbi diuina ope no
 55 ue respōdimus id, quod eruditus in Hispania placuit, concedēdo scilicet,
 quod non debet reddere dubitādo, sed credēdo: & quod potest credere
 mortuum quo ad effectum reddendi, & non quo ad effectum petēdi: eo
 quod, ut ibi copiose demonstramus, potest quis uno tempore ob quādā
 motiua credere aliquid ad unum effectum: & alio ob alia contrariū, uel
 de eo dubitare ad alium effectum. Et ita quādo rationes dubitādi, adeo
 graues sunt, ut iudicio prudentis neutrā partem credere debeat, nec pe-
 tere, nec reddere debitum debet: & quando adeo leues, ut utranque par-
 tem credere possit, & reddere, & petere, dubietate sublata, potest: &
 quando sunt mediocres, & tales, ut ob eas in præiudicium alterius non
 sit credendum, sed in suum sic, reddet credendo ad hunc effectum mor-
 tuum esse, & non petet dubitando de illo, quo ad hunc effectum: & si
 certo intellexerit eum uiuere, relinquere debet secundum, & redire ad
 primū: aliās enim adulteraretur d. cap. dominus. adiuncto. cap. inquisitio
 ni. de sent. excom. & primus eā accipere debet, nisi de eius uita certior fa-
 cta cum secūdo rem habuerit, cap. cū per bellicam 34 q. 2. Hæc, quæ dicta
 sunt de uxore nubēte secundo, cōseātur dicta de marito ducente secūdā.

56 Peccat item ille, ac illa, qui, uel quæ credens suā uxorem, uel suum ma-
 ritum uiuere, cum re uera mortua, uel mortuus esset, matrimonium cū
 alia, uel alio contrahit: nec ualet matrimonium, si, dum contrahit,
 credit illud non fore ualidum: quia non consentit legitime in matrimo-
 nium: secus si credit matrimonium ualere, licet credat contrahendo pec-
 care mortaliter, ut rectē Siluest. uerb. matrimonium. 8. q. 13. §. 5. expli-
 cuit declarando conformes esse opiniones, quæ contrariæ uidebantur.

De impedimento iustitiæ publicæ honestatis.

S V M M A R I V M.

- 57 **I**mpedimentum publicæ honestatis quid, & quam restrictum Tridenti.
 58 **M**atrimonium, uel sponsalia a parentibus contracta quæ ualent.
 58 **S**pousalia inualida etiam publicæ, non impediunt matrimonium nullum.

57 **D**ecimum impedimētum dirimens matrimoniū est iustitię
 publicæ honestatis: quod definitur esse impedimentum ab
 ecclesia inductum dirimens matrimonium contra cum in-
 ter sponsum, aut maritum, & omnes cognatos sponsæ suæ,
 aut mariti intra gradum prohibitū, iuxta mētē nostrorum
 in d. cap. ad audientiam. & c. sponsam. & S. Tho. & alios in 4. lib. sent. dist.
 41. Sciendum est tamē quod copula carnalis an hoc impedimētū non
 est necessaria, licet illa interueniente aliud impedimētum affinitatis na-
 scatur,

scatur, de quo infra. Nec erat necesse iure antiquo, vt sponsalia aut matrimonium iure valeret: quia sufficiebat pure fuisse cōtracta sine defectu consensus, cap. 1. de spons. lib. 6. vel sub cōditione, sequita illius purificatione, & impediēbat vsque ad quartum gradum. Nunc autem iure nouo Conc. Trid. sess. 24. cap. 3. de refor. matr. nulla sponsalia inualida producunt hoc impedimētum, neque valida vltra primum gradum. Matrimonium autem etiam inualidum per verba de præsenti contractum producere hoc impedimentum, & consequenter differre in hoc à sponsalibus per verba de futuro contractis, declarauit Pius V. in Extrauag. ad Romanum. lata anno 1566. quamuis etiam hodie, quod de spōsalibus dicitur, dici potest de matrimonio cōtracto per verba de præsenti inter impuberes: quia illud resoluitur in sponsalia de futuro per c. 1. §. 2. de despons. impub. lib. 6. Ex quibus sequitur primo, quod, qui primum contrahit spōsalia cum aliqua, & deinde matrimonium cū cognata eius, priorem debet accipere: quia matrimonium cum secunda propter impedimētum iustitiæ publicæ honestatis nullum fuit. Et si cū secunda rem habuit, neutrā habere potest; non secundā, propter hoc impedimentum; non priorem, propter affinitatis impedimentum, secundum omnes in ca. literas de de spons. impub. & c. ex literis, de eo, qui cogn. cōsang. vxor. Sequitur secundo, quod hoc impedimētū hodie nō nascatur ex sponsalibus, vel matrimonijs contractis inter consanguineos, aut affines inter gradum prohibitū, aut cū ordine sacro initiato, aut religioso: quia sunt inualida, licet olim nasceretur: quia non erāt inualida ex defectu consensus. Sed nec olim, nec hodie nascitur ex sponsalibus a parētibus factis, siue filij legitimæ ætatis sint, siue non: nisi expresse, aut tacite consentiant, aut nisi sint præsentes sine contradictione, vel nisi absentes in id postquā eis innotuit, consenserint, c. 1. §. porrò. de despons. impub. lib. 6. Sequitur tertio quod illud Palud. in 4. dist. 27. quæst. 1. ar. 5. commendatum a nobis hic in Manu. Hispano. scilicet ex spōsalibus, & matrimonijs inualide & clandestine contractis, non nasci hoc impedimentum quo ad forum conscientiæ, per cap. tua. despons. & cap. 1. eo. tit. lib. 6. cum ibi adnotat. non esse adeo commendandum. Quoniam hodie, etiam ex publice contractis, si sunt inualida, non nascitur: sed quoad matrimonium sic, per dictā Extrauagā. Pij Quinti. Et etiam quoad sponsalia, quæ Conc. præcesserunt, argu. ca. si. de const. Quoniam hodie, etiā ex publice contractis, si sunt inualida, non nascitur: quamuis quo ad ea, quæ præcesserunt Concilium, prodesse possit.

De impedimento dirimente impotentia.

S V M M A R I V M.

59 *Impedimentum impotentia quid, & dirimit: quid faciet sic impeditus, & 60.*

59 **D**uodecimum impedimentum dirimens matrimonium est impotentia coeundi. Est autem impotentia impediēs matrimonium, impedi-

mentum perpetuum naturale, aut accidentale ad copulam naturalem perfectam, iuxta mentem S. Thom. in 4 lib sent. distin. 34 & S. Anton. 3. par. tit. 1. cap. 12. Dixi, *Perpetuum*, quia temporarium nõ sufficit cap. fraternitatis, de frig. & malef. Illud autem est perpetuum, quod sine miraculo, aut sine probabili periculo animæ, aut corporis tolli non potest d. c. fraternitatis. Dixi, *Naturale, aut accidentale*, ad significandum ex duabus causis hoc oriri; scilicet, naturali, quæ significatur, per verbum frigidis, positum in Rubr. de frig. & malef. & accidentali, quæ per uerbũ maleficiatis: quoniam ad impedimẽtum frigiditatis reducitur omnis alius naturæ defectus, aut excessus, & arctio membri, quæ copulam impediunt: & ad maleficium, siue fascinationem, quodlibet accidentale, quod ex abscissione, castratione, uel alio artificio nascitur. Dixi, *Ad copulam naturalem perfectam*, quia non sufficit impotentia generandi, quæ in senibus, aut alijs sua natura, aut arte sterilibus inuenitur, iuxta gloss. receptam cap. quod sedem, de frig. & malef. Porro hoc impedimentum est impediens, & dirimens, cap. 1. & 3. de frig. & malef.

- 60 Vnde sequitur, non esse uerum illud, quod dicunt Palud. in dist. 34. q. 2. & S. Anto. 3. par. tit. 1. cap. 12. §. 3. q. qui potens matrimonium contra hit cum impotente, sciens impotentẽ esse, non potest se separare ab illo contra eius uoluntatẽ; eo quod est uerum matrimonium, & sibi debet imputare contrahens cum impotente: quia fundamentũ eorum falsum est, cum inter eos nullum uerũ matrimonium sit, annihilante illud hoc impedimento, quod est impediens, & dirimens: quod ẽt in sinuat Silue. verb. matrimonium. 9. q. 16. sub fin. quamuis idem in ead. quæst. §. 2. contrarium dicat. Ex quo subinfertur, eum id scientẽ non posse uti tali matrimonio ad delectationem carnalem; quamuis illi tamquam frater & soror conuiuere possint, ut sensit Cælestinus, & eius gl. in ca. laudabilẽ. de frig. & malef. licet, qui verẽ maritus est, & non põt habere copulã carnalem perfectam; ut quia non potest fundere semen, licite potest niti, & uti vxore, ad habendam eam, secundum Caiet. 2. 2. q. 154. art. 1. col. 6. & diximus in cap. consideret de pænit. dist. 5. nu. 48.

*De impedimentis impediens, & non dirimentibus
matrimonium in specie, & primum de
impedimento conditionis.*

S Y M M A R I V M.

61. **C**onditio, quid & quotuplex, in matrimonio, quæ suspendit, quæ annihilat, quæ reuocatur, & quo differt a causa, modo, & demonstratione. & 62.

63. *Conditio si N. voluerit, an eo semel reuente vel tacente, impleatur?*
 64. *Matrimonium condicionalē solui per purum, ante condicionalē impletam.*
 & 65.
 66. *Conditio non omnis impleat quo ad ecclesiam impletur.*

61. **R** I M V M impedimentum impediens, & non dirimens est conditio. Est autem conditio vt hic sumitur suspensio alicuius dispositionis, quousque aliquid futurum fiat, ex mente gloss. in rub. ff. de condit. & demonstr. quidquid verba eius, & verba Bartol. in l. 1. eiusdem titu. sonent. & denotatur per hanc coniunctionem (si) vel aliud ei æquippollens ex mente eorundem, veluti: *Duco te, vel ducam te in vxorem, si illud, aut illud euenerit.*

62. *Conditionum autem in matrimonijs tria sunt genera, iuxta gloss. recep. in cap. fin. de cond. appof. Primum est earum, quæ sunt turpes, & contra substantiam, aut bonum matrimonij, qualis est illa: Si curaueris non concipere, quæ est contra bonum generationis: & illa: Si aliam ditiozem, aut nobiliozem non inuenero, quæ est contra bonum in diuiduitatis: & illa: Si victum ex adulterio quæseris, quæ est contra bonum fidei. Quæ omnes annihilant matrimonium, cap. aliquando, & cap. solet. 2. quæst. 2. d. cap. fin.*

Secundum earum, quæ sunt turpēs, aut factu impossibiles: sed non contra substantiam, aut bonum matrimonij; qualis est illa: Si furatus fueris: Si occideris: Si cælum digito tetigeris, quæ non annihilant, sed pro non appofitis in fauorem matrimoniorum habentur: & matrimonia, in quibus illæ ponuntur, censetur absque aliqua conditione contracta. Tertium earum, quæ sunt honestæ, qualis est illa: Si pater meus uoluerit: Si tanta dos detur; quæ si sunt veræ conditiones, matrimonium suspēdunt, quosque impleatur. cap. de illis. cap. super eo. & cap. per tuas. de cond. appof. modo ponātur a principio, & suspensiuæ: secus enim si a principio resolutiuæ, vel post contractum suspensiuæ cap. 1. de cond. appof. iuxta intellectum Vincen. quem Pano. & cōmunis probāt, & modo ambæ partes illis expressè consentiat, aut tacite, altera eas exprimente, & altera tacente, secundum Adri. in 4. matr. quæst. 4. col. 12. & 14. quamuis Inno. in dicto cap. fin. requirat expressum vtriusque partis consensum: absque tamen sufficienti fundamento.

Dixi: si sunt veræ conditiones: quales non sunt de re præterita, aut præfenti, veluti illa: Si N. mortuus est, aut si viuit, non suspendit; quia non est vera cōditio, imò statim, si est falsa, matrimonium nullum est: sin vera statim valet. Illa institutio. ff. de cond. in situ l. cum ad præses. cū seq. ff. si cert. per. & §. conditiones. inst. de verb. obligat. & eadē rationē causa in illo posita non suspendit, secundū gloss. in rub. & Bar. in l. 1. ff. da cōd.

& demonst. vt cum dicitur: Matrimonium tecum contraho, quia talem rem fecisti: nec modus; vt cum dicitur: Contraho tecum matrimonium, vt talem rem facias: nec demonstratio; veluti: Matrimonium tecum contraho mercatore, aut domino talis rei. Et quamuis hæc tria; scilicet causa, modus, & demonstratio numquam suspendant: annihilant tamen quando sunt contra substantiam, aut bonum matrimonij dicto. capit. fin. de cond. appof. aut personæ errorem inducunt, de quo supra eodem capit. num. 31. & seq.

- 63 Ex quibus sequitur primo, quòd, qui matrimoniū cōtrahit cū conditione: Si pater meus voluerit, non esse matrimonium antequam pater consentiat; & quod simulatque consenserit, matrimonium esse incipit, si contrahentes ad eius vsque consensum in illa voluntate permancant, c. super eo. & c. per tuas, de cond. appof. & patre renuente, omnino esse desinit. Magnæ tamèn quæstionis est; An confirmetur per consensum eius, postquam semel contradixerit præstitum; pro negatiua enim parte facit, quòd primus eius actus videatur attēdēdus, arg. l. bouis. §. hoc sermone. ff. de verbo. signif. verius tamē videtur cōfirmari, si quousque ille consentiat, contrahentium consensus duret, aliàs non iuxta Card. in d. c. super eo. Siluest. verb. Matrimonium. 3. quæst. 4. Non minoris autē quæstionis est, quādo pater tacet non contradicendo, nec cōsentiendo expressē. Nobis placet opinio Silu. vbi supra quatenus ait, cōfirmari si per signa colligitur illum tacere; eo quod ei placeat: & infirmari si colligitur tacere, eo quod displiceat: nō autem quatenus ait censendum ideo in dubio tacere, quòd placeat; quia id videtur esse contra regulam. Is qui tacet non fatetur, nec negare videtur, lib. 6. & cōtra aliam, quæ habet, facta nō præsumi nisi probetur, cap. cū in iure. de offici. deleg. quas nō video quo ad hunc casum iure limitatas. Sequitur secundo, quòd si tempore quo apponitur cōditio pater est mortuus & filius ignorat, statim non valet matrimonium, quia conditio non potest impleri, cum mortuus nec cōsentire, nec dissentire possit, cap. si gratiosè, de rescrip. lib. 6. Si autē scit patrē esse mortuum pro non apposita (quia impossibilis) habēda est, & consequenter censendum matrimonium valere, Ros. verb. Matrimonium. 5. §. 8. & Siluest. verb. matrimoniū 4. Tertio sequitur, quod, si ante conditionē impletam altera partiū voluntate mutata contrahit cū alia absolutè, illud matrimonium valebit, licet post illud cōtractū conditio impleatur, argum. d. cap. super eo; & c. si pro te, de rescript. lib. 6. quia in his, quæ ex voluntate solius disponentis pendent, implementum conditionis nō retrahitur ad tempus dispositionis, iuxta glo. recep. in d. cap. si pro te. sed impleta conditione, antequam cōtrahat cum secunda perfectū est matrimonium, & ideo cogi potest ab ecclesia recipere primam d. cap. super eo, in textu, & in glo. Quarto sequitur, referre multum an quis dicat, cōtraho tecum matrimonium, si permiseris; coitum, An cōtraham tecum

matrimonium si permiseris coitū, vt in sinuat Silu. post alios vbi supra, quia in priori casu statim fit matrimoniū, si intelligit de fornicario coitu, quia conditio est turpis, & habetur pro nō apposita: & si intelligat de vxorio, simul ac coierit, est perfectum matrimoniū quo ad Deum, & ecclesiam, quia impleat est cōditio, sub qua fuit cōtractū. In posteriori autem si intelligit de coitu fornicario, cōditio habetur pro nō apposita, & sic manent sponsalia pura, & consequēter copula carnali subsequuta fit matrimonium præsumptum quo ad ecclesiam secundū iura antiqua, vt mox dicitur: quo ad Deum autem nō, nisi copula esset vxoria: si autē intelligit de coitu licito; sunt sponsalia conditionalia, quæ sequuta copula purificantur, quo ad Deum & ecclesiā; & transeunt in matrimoniū præsumptum quo ad ecclesiam; quo ad Deum autem fiunt de conditionalibus absoluta & purificata per conditionis implementum, sed nō matrimonium nisi consensus matrimonialis suspēdens actum, vt dictum est, ab vtraque parte addatur, vt est addendus post sponsalia pura: per quæ mens obscura Silu. declaratur: sed, quum prædicta sponsalia non possint purificari, nisi per licitū coitum, & ille nō possit haberi, nisi sit matrimonialis, necesse est cōsequēter dicere, illa nō purificari per illā, copulā aut certē per eam transire illa in verum matrimoniū corā Deo; quōd nobis videtur verum, & firmum secundū iura antiqua, licet nō secundū nouū Tridentinum; secundum quod non potest fieri matrimoniū nisi præsentē parochō, & duobus uel tribus testibus: ut dicitur infra eod. c. nu. 69. & tactum est sup. eod. cap. nu. 28. & dicitur infra. cap. 25. nu. 144. Quinto sequitur, quōd per hæc uerba (tecum contraho, si te uirginē inuenero) intelligendo per inspectionem honestarum fœminarū, est matrimoniū conditionale; quia est vera cōditio, quippe quæ est de re futura, & honesta; & intelligendo de inuentione per copulam carnalem, est purum matrimonium quo ad ecclesiam, quia talis conditio, eo quod sit turpis, habēda est pro non apposita. Et eadem ratione, per illa uerba, (contrahā tecum, si te per copulam uirginem in uenero) contrahuntur pura sponsalia. Et per illa, contraham tecum, si te uirginem per honestas fœminas inuenero, contrahuntur sponsalia conditionalia, quo ad ecclesiā: quamquā quo ad Deum in nullo casu matrimonium contrahitur, aut spōsalia ante adimpletā conditionem, si uere coram eo fuit animus suspendendi usque ad implementum illius, arg. cap. Tua. & c. Is qui. cum eis annot. de spons. Sexto sequitur demum, quōd matrimonium contractū per illa uerba. Duco te in uxorem, si cras sol orietur, uel per alia, quæ conditionē necessariō euenturam importent, esse purum, & non conditionale apud ecclesiam, secundum S. Tho. & Bona. in 4. dist. 28. quæst. 3. Host. Card. & Panor. in c. Per tuas de cond. appof. contra gloss. ibi & alios illam male approbantes; quāuis quo ad Deum, & in foro conscientiz, non sit tale, si uere fuit animus suspendendi actum, usque ad solis ortum.

De impedimento interdicti, & feriarum.

S V M M A R I V M.

- 68 Matrimonium clam, vel contra interdictum superioris contrahens, vt peccat.
 69 Matrimonia clandestina, quæ hodie nulla, cum alijs Tridenti statutis.
 70 Ecclesie facies, quæ olim, quæ nunc, quando extra eam, etiam cum causa non contrahitur.
 71 Nuptias benedicendi tempus Tridenti ampliatum.

SECUNDVM impedimentum impediens, sed non dirimens matrimonium est interdicti, & feriarum, vt cum alicui, ne contrahat matrimonium cum aliqua ob aliquod impedimentum Episcopus, Iudex, aut parochus interdicit donec constet non subesse illud impedimentum, quod opponitur, per titu. de matrimon. contract. contra Interdict. secundum Palud. in quarta distinct. vigesima octaua. quæst. secunda. colum. prima, quidquid dicat Angel. vt recte defendit Syluestr. verb. Matrimonium 7. quæst. prima. Valet. tamen matrimonium sic contractum, si vere non suberat impedimentum, licet peccet contrahendo, sicut & peccat, qui contrahit matrimonium per verba de præsentis clandestine sine iusta causa, aut publice sine trina denuntiatione prius in ecclesia facta, quo qui impedimentum inter eos esse sciunt, indicent illud. capit. cum inhibito. de clandest. despons. & per omnes in quarta distinct. 28. quæst. prima, colum. prima, & quarta, & est excommunicatus, non quidem iure communi, sed Episcopali, quale in plerisque omnibus Episcopatibus Hispaniæ est, & quia multa circa hoc statuit Concil. Trident. sess. vigesima quarta. capit. primo, de Reformat. matrimonij, substituam hic aliqua eius quibusdam sublatis, quæ in vulgari huic loco inserueram.

Primum, est errare dicentes, quod matrimonia clandestina contracta ante illud concilium, non valent, vel quod filius non potest contrahere matrimonium sine consensu parentum, vel quod parentes possunt illud irritare.

Secundum, quod matrimonia clandestina, etsi contracta valeant, contrahere tamen illa detestabile est. Tertium, quod ob causas ibi expressas statuit in hæc verba, *Sancta Synodus præcipit, vt in posterum antequam matrimonium contrahatur, ter, à proprio contrahentium parochio tribus continuis diebus festiuis in ecclesia inter missarum sollempnia publice denuncietur inter quos matrimonium sit contrahendum, quibus denuntiationibus factis,*

bus factis, si nullum legitimum opponatur impedimentum, ad celebrationem, matrimonij in facie ecclesie procedatur, ubi parochus viro, & muliere interrogatis, & eorum mutuo consensu intellectu, vel dicat. Ego vos in matrimonium coniungo, In nomine patris, & filij, & Spiritus Sancti, vel alijs utatur verbis, iuxta receptum uniuscuiusque provincie ritum. Quod si aliquando probabilis fuerit suspicio matrimonium malitiosè impediri posse, si tot præcesserint denunciations, tunc vel una tantum denunciatio fiat, vel saltem parochus, & duobus, vel tribus testibus præsentibus matrimonium celebretur; deinde ante illius consummationem denunciations in Ecclesia fiant, ut, si aliqua subsunt impedimenta, facilius detegantur; nisi ordinarius ipse expedire iudicauerit, ut prædictæ denunciations remittantur, quod illius prudentie, & iudicio sancta Synodus reliquit. Qui aliter quam præsentem parochus, uel alio sacerdote, de ipsius parochi, seu ordinarij licentia, & duobus vel tribus testibus matrimonium contrahere attentabunt, eos sancta Synodus ad sic contrahendum omnino inhabiles reddit, & huiusmodi contractus irritos, & nullos esse decernit, prout eos præsentem decreto irritos facit, & annullat.

Quartum, quod, Quicumque sacerdos sine licentia parochi coniunxerit matrimonio aliquos, etiam prætextu immemorialis consuetudinis, maneat suspensus, donec ab ordinario eius, qui coniungere debebat, absolvatur.

Quintum, quod, Parochus habeat librum in quo coniugum, & testium nomina, diemque, & locum contracti matrimonij adscribat, quem diligenter apud se custodiat.

Sextum, quod, Prædicta Synodus hortatur coniuges, ut, antequam contrahant, vel saltem triduo ante matrimonij consummationem sua peccata diligenter confiteantur, & ad sanctissimum Eucharistia sacramentum pie accedant.

Septimum, quod, Si quæ provincie alijs ultra prædictas laudabilibus consuetudinibus, & caeremonijs hac in re utuntur, eas omnino retineri sancta Synodus vehementer optat.

Octauum, quod, Hoc decretum in vnaquaque parochia suum robur post triginta dies habere incipiat a die prima publicationis, in eadem parochia factæ numerandos. Aduertendum circa hæc primò, quod concilium non annullat omnia matrimonia clandestina, sed solum illa, quæ fiunt sine præsentia parochi, vel alius sacerdotis facultatem in id ab eo, vel ordinario habentis, & sine duobus, vel tribus testibus. Præterea, quod nil expresse decernit, de matrimonio contracto in facie ecclesie, sine sacerdotis proprii vel alius præsentia, Et quod nõ valeat, vrget versiculus. Qui aliter. Et contra, quod valeat facit, quod vñ intelligendus de contrahentibus clandestine. Aduertendū secundò, quod facies Ecclesie ibi dicitur ianua Ecclesie, vt in Lusitania, alibi ipsa Ecclesia, vt in Belgio, alibi præsentia multorum
70 secundum Maior. in 4. dist. 27. q. 1. vt in bona parte Hispaniæ, & ubi est talis cõsuetudo ad hoc vt dicatur contrahi in facie ecclesie, sufficit præsentia

sentia cognatorum, & vicinorū, & idoneus testium numerus, iuxta Pa-
nor. communiter receptum in d. cap. cum inhibito. Nunc autē per præ-
dictum concilium supra proxime relatam videtur contrahi satis in facie
Ecclesie, si trina denunciatione præmissa, contrahatur corā paroco, vel
eius locūtenente: & duobus vel tribus testibus. Tertiò aduertēdū, quòd,
si contraheretur coram paroco & testibus, nō præmissa trina denuncia-
tione, vel non omissa legitimè, valeret quidē matrimoniu, sed diceretur
clandestinu, quo ad alios effectus, quàm annullationis matrimonij: quia
quo ad alios non videtur derogari iuri antiquo, à quo non est recedēdū
vltra quam recedit nouum. l. Præcipimus. C. de Appellat. Aduertendū,
quartò, quòd hodie etiam cū iusta causa non valebit clam sine paroco
& testibus cōtractū; licet antea iustè potuisse contrahi dixerimus hic, se-
quuti Caiet. in opusc. to. 1. tract. 1. 2. quæst. 2. Id enim videtur sentire cō-
cilium, qua parte facit facultatē Episcopo relaxandi prædictas denūcia-
tiones, quando ei videbitur conueniens; non tamen facit ei facultatē re-
mittendi præsentiam parochi & testium. Sed (quod valde notandū est)
fœ. re. Pius V. declarauit, nō esse illos necessarios, in contrahendo denuo
matrimonio, ab ijs, qui illud publice cum denuncia tione sufficiente cō-
traxerunt: sed propter aliquod impedimētum occultum, est nullū, quo
sublato oportet, vt denuo cōtrahatur, quod fieri posse, sine vlla parochi
& testiū præsentia, antequam ad Vrbe[m] veniremus, respōdimus Qua de
claratione sacrum Pœnitentiariæ Prætorium frequēter vtitur. Aduertē-
dū quinto, quòd licet sufficiens causa relaxandi denūciationes sit, quòd
nobilis cum ignobili, diues cum paupere, senex cū adolescentula matri-
monium contrahere velit; aut quòd timeat consanguineos, iuxta Palud.
in 4. distinct. 28. quæst. 2. colum. 4. S. Anton. 3. part. titu. 1. cap. 16.
§. 5. non tamen sufficiunt ad hoc, vt Episcopus relaxet sollennitatem ad-
hibendi parochum & testes, vt satis colligitur ex tenore Concilij. Aduer-
tendum sextò, expresse determinati à prædicto Concilio, Episcopum
posse dispensare circa prædictas denunciationes, quod antea non fui-
mus ausi confiteri, nisi in terris, vbi id fieri consuevit.

71 Vigésimotertiò, Peccat M. qui temporibus ab ecclesia prohibitis be-
nedictionem nuptiarum accipit, aut in domum suam sollenniter spon-
sam traducit. cap. capellanus, de ferijs, & cap. cum oportet. cum trib. seq.
33. quæst. 4. sed non, si solum sponsalia, vel matrimonium de præsentia
cōtrahit, iuxta gloss. recep. in dicto cap. capellanus, per illū tex. quia sola
benedictio, & traductio sollennis prohibetur, iuxta mentem S. Thom. &
Palud. in 4. distinct. 32. Caiet. in summa verb. Nuptiarum peccata. Silu.
verb. Nuptiarum peccata. Siluest. verb. Matrimonium 7. quæst. 2.

Tempora prohibita iure antiquo sunt ab Auentu vsque ad Epipha-
niam, à Septuagesima ad Pascha, & eius octauam, & a tribus Litaniarū,
siue rogationum diebus ad septimum diem Pentecostes, d. cap. capella-
nus. Con-

nus. Conc. autem Trid. sess. 24. c. 10. de refor. matr. restrinxit hæc tēpora, in hæc verba. *Ad aduentu D. N. IESŪ CHRISTI, vsque in diem Epiphaniæ, & a feria quarta Cinerum vsque in octauam Paschatis inclusive, anti- quas sollennium nuptiarum prohibitiones diligenter ab omnibus obseruari Sancta Synodus præcipit: In alijs vero temporibus nuptias sollenniter celebrare permittit.* Consummare autem matrimonium per copulam absque sollennitate nuptiarum, & absque translatione sollenni in domum, nullo tempore prohibetur, iuxta Caiet. in summa. verb. Matrimonium, quem sequimur: quamuis Palud. in 4 dist. 32. & Ros. verb. Impedimentum 13. § 3 & S. Anton. 3. par. tit. 2. cap. 17. & quidam alij sine ratione necessaria teneant peccare; sed solum prima vice.

De impedimento sponsalium, & catechismi.

S V M M A R I V M.

72 **C**ognatio ex catechismo non dirimit, & an restricta Tridenti.
72 **L**ex super metiente trahitur ad mensum, si est eadem ratio.

72 **T**ERTIVM impedimentum impediens, sed non dirimēs matrimonium, est quod nascitur ex sponsalibus antea contractis. Omnis enim, qui post cōtracta sponsalia cum vna, sine iusta causa contrahit cum alia matrimonium, aut sponsalia peccat, M. secundum omnes; & venialiter, sed grauiter, si cum iusta causa id facit ante facultatem ei a iudice concessam, vt supra eod. cap. n. 27. diximus. Matrimonium tamen contractum valet, quia hoc impedimentum solum est impediens, & non dirimens, vt dictum est supra.

Quartum impedimentum est cognatio spiritualis, nata ex catechismo, c. per catechismum, de cogn. spirit. lib. 6. Catechismus autem est instructio baptizandi sollenniter à sacerdote facta, antequā baptizetur, de articulis nostræ sanctæ fidei catholicæ Romanæ credentis. c. ante baptismum, de consecr. dist. 4. Ex qua instructione nascitur cognatio spiritualis inter easdem personas, inter quas ex baptismo, de qua supra eod. cap. num. 3. 6. sed non est tanti effectus: quia hæc impedit matrimonium, & non dirimit. dicto capit. per catechismum: illa vero vtrunque facit.

Ad qōnem autē: An hæc cognatio censeatur restricta per prædictum Concil. sicut illa quæ nascitur ex baptismo, & confirmatione? Respondeo, affirmatiue arg. gl. solen. in c. non debet. de conse. & affin. quatenus habet per illud c. fuisse sublata quædam genera publicæ honestatis, eo quod fuerunt sublata similia genera affinitatis. Ex qua colligit ibi Præp. vnū, quod mea sententia, vt ibi aliàs dixi, non colligitur, sed sic aliud non pro-

posito conuenientis, quod colligit Domin. capit. 1. de tempor. libro 6. columna tertia. versiculo. sed fallit quinto, & Francus. colum. 3. versic. quartò. Nempe, quòd cum duo sic se habent, quòd alterum est metiens, alterum mensum, lex corrigens, vel limitans metiens, censetur corrigere, vel limitare mensum, si eadem ratio militat in utroque. At constat, quòd cognatio spiritualis, quæ ex baptismo oritur, metitur eam, quæ ex confirmatione, & catechismo nascitur, & ita concilium limitans illam, videtur hanc quoque limitasse.

*De impedimento voti simplicis iuramenti,
& consuetudinis.*

S V M M A R I V M.

73 *Votum simplex castitatis non dirimit matrimonium, & quatenus seruandum.*

73

VINTVM impedimentum impediens tantum, est votum simplex Castitatis. Omnis enim, qui post votù simplex Castitatis emissum, matrimonium, aut sponsalia cõtrahit peccat, & si votum esset limitatù ad tempus nondum lapsum, matrimonium tamen valet. capit. 2. 27. distinet. etiam si vterque vouisset, secundum communem, & etiam glo. in cap. si quis votum. 27. quæstio. 1. quidquid ei imponatur, & etiam si contraheret animo ingrediendi religionem post cõtractum, secundù Richar. in 4. dist. 38. Rose. verb. votum §. 9. & S. Anto. 3. par. tit. 1. cap. 16. & Sil. verb. Matrimonium. 7. quæst. 5. §. 2. Debet tamé seruare votù, qua parte potest sine præiudicio alterius, & ita petere non potest debitum post consummatum matrimonium, nisi vt dicitur supra cap. 16. nu. 30. nec reddere priusquam consummet, quia ante religionem intrare potest. cap. ex publico. de conuer. coniug. nec matrimoniù mortua prima vxore denuo contrahere potest, iuxta S. Tho. & comunè in 4. dist. 38. & Archid. in c. de eo. 30. quæst. 1. etiã si iurasset contrahere; quia tale iuramentum non liberat à voto, imò per illud redditur illicitum, & non seruandum cap. non est, obligatorium. de reg. iur. lib. 6.

Peccat itém, qui matrimonium cum ea, quam castitatem vouisse sciebat, contrahit, iuxta gloss. sing. in cap. non nouimus. 17. quæst. 2. matrimonium tamen valet.

An autem peccet, qui interrogatus ab eo, qui votù simplex castitatis emisit, an valeret matrimonium si cõtraheret illud? respondit valere, dubium est: nam Host. tenet quòd sic, & aliqui alij quòd non; sed conciliari possunt

possunt, dicendo opinionem Host. intelligi, quando tali personæ, & tali tempore, loco, & modo respondetur, vt voti uiolandi occasio detur; & contrariam, quando tali, & tali modo respondetur, quod nulla talis occasio datur: quamuis eam ille ex bono responso arripiat, ut rectè sentit Syl. verb. Matrimonium. 7. quæst. 3. §. 9. Idem, quod dictum est de uoto, uidetur dicendum de iuramento: arg. cap. debitores. de iureiur. & de consuetudine, quæ induceret simile impedimentum, ex mente glo. cap. super eo de cogn. spirit. Cuius exemplum de filijs duorum compatrum antea hic positum omitto, quia sublatum est hodie per Concilium Tridentinum relatum supra eod.

De reliquis impedimentis non dirimentibus.

S V M M A R I V M.

- 74 **M**atrimonium impediunt, sed non dirimunt septem delicta, & que sint illa.
- 74 Vxoridicidium, & maritidicidium impediunt matrimonium.
- 74 Pœna unius correlatiui extenditur ad aliud, si eadem est ratio.
- 74 Raptus, ut impedit matrimonium.
- 74 Filij proprij susceptio, quæ impedit matrimonium.
- 74 Presbyteridicidium ut impedit matrimonium.
- 74 Pœnitentia solennis ut impedit matrimonium.
- 74 Incestus tam cum cognata, quam affini impedit matrimonium, sed Episcopus dispensat. & 75.
- 76 Matrimonium fîctè contractum, nullum coram Deo, & quo ualidatur, & quo creditur deceptio.
- 77 Matrimonium secundum contrahens, decepta quid agere debeat.
- 78 Protestatio contraria factò inualida, & quæ nocet matrimonio.
- 79 Matrimonij contractus, qui ob finem malum mortalis, uel uenialis.
- 80 Matrimonio sufficit consensus diuerso tempore sic datus.
- 81 Matrimonij contractus in excommunicatione, uel mortali, est peccatum sed ualet.
- 82 Matrimonij usum impedit scientia nullitatis eius superueniens.
- 33 Matrimonij impedimentum non denuncians, ut peccat, & ut id facere debeat.
- 83 Consuetudo etiam circa sacramentalia induci potest.
- 83 Iulius Anton. Sanctorius Cardinalis S. Seuerini laudatus.
- 83 Benedictio nubentium quibus danda, & an præmittenda copulæ.

83 *Nuptia prima benedicenda, secunda non item.*

74

EX T V M impedimentum non dirimens est incestus. cap. 1. & 2. & cap. transmissæ, de eo. qui cogn. consanguini. vxor. suæ, de quo latius dicitur infra nu. 75. Septimum vxoricidium. c. ad monere. 33. quæst. 2. & quamuis Sylue. dicat nullo iure probari idem esse de (ut ita dicam) mariticio, sequimur tamen Palud. qui oppositum affirmat, dicta dist. 34.

Non obstat, quod pœna non debet extendi vltra suum casum, c. pœnæ. de penit. dist. 1. quoniam fallit in illis correlatiuis, in quibus eadem ratio idem suadet, secundum Pan. in procem. Greg. & alios citatos ibi per Felin. ita hoc resoluente; eadem, imò maior ratio suadet idem in vxore, quod in marito, quod etiam Sotus in dist. 37. tenet, licet huic argumento non respondeat. Octauum impedimentum est, raptus sponsæ alterius. cap. statutum. 27. quæst. 2. quod tamen per Concilium Trid. sess. 24. cap. 6. factum est dirimens, quandiu rapta in potestate raptoris manserit, in hæc verba. *Decernit Sancta Synodus, inter raptorem, & raptam, quamdiu ipsa in potestate raptoris manserit, nullum posse consistere matrimonium. Quod si rapta à raptore separata, & in loco tuto, & libero constituta, illum in virum habere consenserit; eam raptor in vxorem habeat; nihilominus raptor ipse, ac omnes illi consilium, auxilium, & fauorem præbentes; sint ipso iure excommunicati, ac perpetuo infames, omniumque dignitatum incapaces; etsi Clerici fuerint de proprio gradu decendant. Teneatur præterea raptor mulierem raptam, siue eam vxorem duxerit, siue non duxerit, decenter arbitrio iudicis dotare.* Nonum proprii filij de fonte susceptio, animo ne vxor debitum exigere a se possit. ca. eo. 30. quæst. 1. Decimum est Presbytericidium d. cap. qui presbyterum, de pœ. & remiss. Quamuis Pan. vbi supra dicat, id locum non habere, quousque in iudicio conuincatur. Vndecimum impedimentum est penitentiæ solennis iniuncta, & facta c. de his. c. antiq. 33. q. 2. Duodecimum matrimoniū sciētē cū moniali cōtracto c. si ergo, qui. 27. q. 1. Quā verò super impedimēto incestus magna fuit disputatio in sacro Pœnitēt. prætorio, quū ei summa prudētia, miraq; dexterritate tāquā summus Pœnitētiarius præsidebat Cardinalis Alciatus Illustrissimus, idemque omnijuga disciplinarum encyclopædia clarissimus; An omnis incestus hoc impedimentū pareret. His, quæ aliàs hic dixi, substituto primū. Plerosque omnes iuris diuini, & humani peritos strictē ac proprie appellare incestum solum coitū cum consanguinea, vel affine in gradu prohibito, vt in Rub. C. de Incest. nupt. & alijs locis infra citādis Secundum inter omnes conuenire, ex omni incestu oriri impedimentū affinitatis impediens, & dirimens. Tertium inter omnēs etiam cōuenire ex incestu cum affine, durante matrimonio, admisso oriri impedimentū impediens matrimonium contrahendum cum quacunque alia, per c. 1. & 2. & cap.

2. & cap. transmissæ. de eo qui cogn. cōsang. vxor. Quartum plerosq; omnes Theologos tenere ex incestu cum cōsanguinea oriri quidē impedimentum affinitatis; nullum tamē aliud siuē ante siue post matrimoniū contractum admittatur, in quibus est S. Thomas in 4. dist. 3. 4. q. 1. ar. si. communiter recep. & Sot. dist. 37. ar. 2. sub si. S. Ant. 3. par. c. 26. §. 4. tit. 1. Syl. verb. Matrimoniu 7. Impedimēto vlt. quos etiā sequitur Couarruias in epit. 4. cap. 6. in prin. nu. 4. Tum quia videtur eis nullo iure id caueri, cum prædicta tria capitula solum agant de incestu cum affine. Tū quia, vt ait Rich. non videtur hoc inductum ob grauitatem criminis, sed ob iniuriam, quæ fit matrimonio per coitum cum cognata coniugis.

Contrarium vero tenent plerique omnes Canonistæ cum Pan. & Præpos. in d. c. 1. & 2. de eo, qui cogn. cōsang. vxor. quos hic ego sequutus fui cū Ang. verb. Incestu. §. 5. Tū quia, vt ibi dixi, id stylus curiæ seruat, dum dispensando, vt cōsanguinei, qui se incestu polluerūt, cōtrahant inter se matrimonium, apponit clausulam, vt superstes sine spe cōiugij maneat. Tum quod ca. si duo. 3. 5. quæst. 6. habet cōsanguineos matrimonio iūctos separari debere, & posse cū alijs cōtrahere, si iuuenes sunt: significādo, vt ait gloss. indigere dispēfatione, si scienter se cōiuxerunt, quæ tamē propter iuuentutem dari potest. Tum quod, cap. fin. 3. 5. quæst. 8. de cōsanguineis concubinarijs, ait, si alter eorum mortē præuentus fuerit, alter, quandiu viuuit grauitè pæniteat, & sine spe coniugij maneant, Tum per cap. de incestis. 3. 5. quæst. 3. ibi. *Incestuosos nullo nomine coniugij deputandos.* Tum quia ratio, quæ ex contextu multorum cap. 3. 5. causæ, colligitur, quare multo plus insistitur in eis ad declarandum incestuosum cum affine non debere contrahere, quam incestuosum cum cōsanguinea, videtur esse, quia de illo plus poterat dubitari, quam de hoc. Tum quia ratio prædicta Richar. est infirma, cum incestus cum affine, nullo præcedēte matrimonio, idem faciat. Nam cap. si quis cum duabus. 3. 3. quæst. 2. habet, quod cum duabus sororibus fornicatus non debet contrahere etiam cum alia, nisi quædam concurrant, ob quæ dispensetur, vt ibi ait glo. Tum per cap. si quis cum matre & filia. 3. 5. quæst. 3. Tum per c. qui propinqua. ead. can. & quæst. quo Papa Fabianus ait: *Qui propinquam sanguinis vxorem ducunt, & separantur, non licebit eis quamdiu viuunt alias vxores sibi in coniugio sociare.*

Super hoc autem impedimento dispēfari potest, & debet Episcopus, si timeatur incontinentia. cap. antiqui. c. in adolescentia. 3. 3. quæst. 2. & cap. ex literis. 1. de eo, qui cogn. con. vxor. & iuxta Palud. in 4. dist. 34. q. 1. col. 3. & S. Ant. 3. par. tit. j. c. 1. §. 4. quos sequimur contra Pan. & Præp. tenentes in d. c. 1. Episcopum non dispensare in incestu cū cōsanguinea, sed cū affine. Tū quia plurimi tenent, vt diximus proxime, incestū cum cognata nullum inducere impedimentum. Tum quia iuribus prædictis permittitur dispēfatio simpliciter. Quin addimus, quod, stante consuetudine,

dine, quòd ob nullum incestum dispensatio petatur, quando in continētia timetur, etiā Episcopi dispensationem non esse necessariam, secundū Palud. S. Ant. & communem vbi supra, quidquid alij dicant. Imò addit Palud. vbi supra col. 4. hoc consuetudine seruari, cui credimus, ideo quòd nunquam vidimus, neque audiuimus vllū incestuosum petere dispensationem a Papa, vel Episcopo, nisi ad contrahendum cum ea, cum qua incestū commisit, vel eius consanguinea ob affinitatē inde ortam, quam si S. D. N. sciret, iuberet forte, ne in dispēsationibus cū incestuosis apponeretur prædicta clausula, vt superstes, & cæt. An autem idem possit facere Episcopus in impedimento ex alijs dilectis orto, dicitur infra nu. 85.

- 76 De contrahēte autem animo ficto, vel inordinato, vel cōtra cēsuras, & irreuerentiam sacramenti, dicendum primo peccare illum, qui cōtrahit matrimonium, aut sponsalia fictē sine animo vere cōtrahendi, & nō efficere quo ad Deum, & forum cōscientiæ matrimonium, quamuis copula sequatur, si postea verē in eā non consensit; licet quo ad ecclesiā sit præsumptum secundum iura antiqua cap. is qui. cap. tua, de spons. & cōmunis ibi, quam Syl. verb. matrimonium. 4. quæst. 8. declarat. sed nō secundum ius nouum Concilij Tridē. ex quo colligitur sponsalia nō transire in matrimonium per solam copulam, vt dictum est supra eod. c. nu. 25. & 28. Secundo dico, quod ad validādum tale matrimonium fictum nō sufficeret cohabitatio cum ea tamquam propria vxore, etiam si crederet sufficere propter confessarij, vel alterius auctoritatē, nisi coiret aut cohabitaret animo denuo cōtrahendi cum illa, vt recte probat Syl. vbi supra. quæst. 10. Quia per talē cohabitationē, & copulam non vult denuo matrimonium contrahere, sed vti antea contracto. Quæ limitatio Syluestri, licet iuridica sit secundum antiqua iura prædicta, non tamen secundū ius nouum Cōcilij Trid. vt proxime dictū est. Tertio quod ex hoc sequitur, quòd valeret matrimonium cum alia secundò contractū, antequā primum nouo consensu vtriusque confirmaretur, & consequenter cū secunda cohabitare deberet, si absque scandalo possit, Ang. vbi supra §. 15. & Syl. vbi supra. quæst. 8. tamen obligatur sub pœna mortalis cōfirmare primum, antequam cum secunda contrahat. Mai. in 4. dist. 27. q. 1. quia tenetur verificare verba, quibus eā decepit, nisi tāta sit inæqualitas, vt illa præsumere debeat, causā decipiendi eam, illū verba contractus dixisse. Quo casu tamē tenetur restituere damnū famæ, honoris, vel rei familiaris, si quod illa ex talibus verbis pateretur, secundum S. Tho. in 4. dist. 28. vbi Palud. quæst. 1. Pro quibus faciūt. c. 1. & 2. de adult. cum eis annot. Porro, ita decepta alteri nubere non potest, nisi quādo probabiliter iudicio prudentis, & boni viri crederet, eum, qui decipit, verū dicere, asserēdo se non habuisse animum contrahendi cum illa, sed tantū decipiendi. Vir bonus autem, & prudens id arbitrabitur, si statim post contractū id ei declarauit, & cum alia cōtraxit, aut religionem professus est. Et idē, si

non statim id declarasset; postea tamén iuramento id firmat, & est alio-
qui fide dignus; & sæpe, vel saltem semel in anno cõfiteatur, communicat,
& bonorum consuetudine vitur; aut, si sint adeo dispares, vt non sit veri-
simile illum matrimonium cum illa vere contrahere voluisse: aut si sint
alia eiusmodi indicia, & ille duxerit aliam, vel profiteatur religionē: alio-
qui enim non est tutum ei alteri nubere; quoniam sæpe diuites, & nobi-
les ob egregiam formam, & honestatem, & alios fines matrimonium
cum scæminis plebeiis, & tenuis conditionis vere contrahunt. Quæ colliguntur
ex Ros. verb. matrimonium 4 §. 3. & Sylu. verb. matrimonium 4.
quæst. 9 Quibus addimus ordinis sacri susceptionē paris esse coniecturæ,
quo ad hoc, cuius est matrimonium secundum, aut religionis professio,
arg. cap. 1. de vot. lib. 6. & tradit Adri. in 4. quæst. 4. col. 5. de matrim.

77 Sexto; dicimus, quòd si illa cum secundo contraxerit, ante vllā ratio-
nem credendi se fuisse deceptam, non debet, nec potest secundo debitū
reddere, aut petere; si autem rationē iudicio viri boni & prudentis satis
probabilē ad id credēdū habuerit, poterit petere & reddere. At, si eiusmodi
rationem credendi nacta fuerit, quæ non sufficiat ad credendum in fa-
uorem suum; sed ad euitandum præiudicium mariti sic, reddere debet,
& non exigere, argu. c. inquisitioni de sent. excom. & cap. dominus. de se-
cun. nupt. cum concordia illorū nostra relata supra eod. cap. nu. 54. & 55.

78 Septimò, quod peccat, qui sicte contrahit matrimoniū cum aliqua le-
gitimis verbis, protestatus prius, sine iusta causa per nulla verba, quæ dice-
ret esse sibi animum cõtrahendi cum ea, quamuis eam carnaliter cogno-
sceret, & in foro exteriori pro matrimonio iudicaretur. iuxta glo. recept.
cap. tua de spons. Quia illa protestatio, quæ facta contraria est, nil pro-
dest cap. cum M. & ei annot. per omnes, de constitut. Dixi, sine iusta causa:
quia, si facit iusta de causa; puta ad scandalum aliquod notabile vitan-
dum, non peccat, neque iudicaretur matrimonium in foro exteriori pro-
pter defectum cõsensu, secundū oēs, arg. c. 1. de his quæ vi, met. ve caus.

79 Octauo dico peccare, qui matrimonium ob finem mortaliter malū
contrahit; puta ad liberius adulterandum, occidendum, & cæt. secundū
omnes, quia, quā malus est finis actus, tam malus est ille, cap. cum mini-
ster. 23. quæst. 5. vbi late nuper hoc tractauimus. Et ideo nō est plusquā
ueniale contrahere matrimonium ob finem solum uenialiter malū. Nec
cõtrahere principaliter propter carnis delectationem, aut pulchritudinē
aut diuitias, aut ob alium finem, qui de se nō est mortalis, est mortale; est
tamē ueniale, quia illa nō possunt esse finis aptus matrimonij; & omnis
actus directus in finem malum, uel principaliter in finem ineptū, est sal-
tem uenialis, ut in d. c. cum minister, nu. 30. probauimus. Nec cõtra sen-
tit Palud. in 3. dist. 3. 1. quæst. 3. quidquid dicat Aug. ut recte ait Syl. verb.
matrimonij 4. quæst. 4. Cõtrahere uerò minus principaliter ob aliquod
trium prædictorum, uel ob aliud tēporale, modo principaliter contraha-

tur pp Deū, vel q̄i est licitū, & honestū, nullū ē peccatū, p̄ ibidē scripta.

Nono dicendum, quòd quando de voluntate contrahentium constat, non refert quo ad Deum, & forum conscientiarū, quibus verbis contrahentes utantur: quia si fuerit vtriusque voluntas contrahendi de presenti, fit matrimonium; si verò de futuro, sponsalia tantum, argum. c. in intelligentia, de verb. sign. cap. tua, de spons. & cap. humanæ aures. 22. q. 5.

Decimo quod, quamuis cōueniret, vt amborum consensus simul eodem loco, & tempore concurreret; non est tamen necessarium, quid quid
80 dicat Pan. in cap. dilectus, de spons. sufficit enim, vt altera pars prius, & in alio loco cōsentiat, & postea quouis temporis interuallo interiecto, altera alibi assentiat, modo prior in suo consensu perduret, iuxta Host & Io. And. c. ex literis, de spons. Quo fit, vt, si altera pars vere consensum præberet, altera autem falsè, quæ post. 10. 10. vel plures dies, & meses vere assentiret, permanente altera in suo consensu, verum matrimoniū fieret. Consensus autem prioris tamdiu dicitur durare, quamdiu non recedit ab eo, Mai. in 4. dist. 27. quæst. 1. Dixi, *Legitimus*, quia si aliquod impedimētum subesset, quo cōsensus præstitus redderetur illegitimus, oporteret, vt, impedimēto sublato, denuo ambo consentirent, perinde ac si nullo vnquam tempore contraxissent, per dicta supra eod. cap. nu. 47.

Vndecimo dicendum peccare illum, qui excommunicatus excommunicatione maiori, aut minori, vel infectus peccato mortali, ante illius detestationem matrimonium contrahit; quia omnis excommunicatus etiam minori excommunicatione, a percipiendo sacramento prohibetur. cap. si celebrat, de cler. excom. minist. & etiam mortali peccato infectus ante pœnitentiam cap. illud. 95. dist. vt sup. eod. cap. nu. 2. dictū est, Ang. verb. matrimonium. 2 §. 7. Valet tamen matrimonium, cap. si significasti, de eo, qui dux. in mat. Quare, qui credit, aut probabiliter dubitat, de excommunicatione, priusquam contrahat, quarat absolutionem, Caiet. in summa verb. matrimonium.

Duodecimo dicendum peccare illum, qui post contractum matrimonium, sciens illud non voluisse, habet rem cum coniuge, argum. c. per tuas, 2. de sym. & eorum, quæ latius diximus in ca. si quis autem, de pœnit. dist. 7. nu. 89. cum seq. Si autē dubitat, perpendendæ sunt rationes dubitandi; nā possunt esse tãtæ, vt credere teneatur, & perinde se debeat habere ac si sciret; & tam parū, vt ad ullum effectum credere debeat; & tam mediocres, vt credere debeat ad effectum nō exigendi, & non ad effectū nō reddendi, iuxta dicta in dict. cap. si quis autē. & supra eo. c. nu. 54. & seq.

Decimotertio quod non tenetur ad credendum subesse impedimētū, eo quod vnus testis etiā fide dignus & iuratus, & amicus, & proprius parochus id ei assereret: quæ licet dictū vnus fide digni sufficiat, vt iuste credere possit secundum gloss. sing. in l. Titio fundus. ff. de condit. & demonst. nō tamen sufficit ad inducendū necessitatē credendi; ad id enim oportet

oportet esse duos, iuxta cap. cum a nobis, de testi. Minus tenetur credere cōiugi etiam cum iuramento affirmanti, se nunquam in illa consensisse, arg. cap. per tuas, de probat. quando cum illa contraxit, & præsumere potest mētiri nunc eum, qui se tunc mentitum fatetur. Si tamen leuiter credit, nec petere, nec reddere debitum potest, durante illa credulitate; quā tamen leuiter conceptam, leuiter deponere potest, reuocante coniuge suum dictum, vel habito illo pro mendacio, pro quali haberet ecclesia, vel ob alia indicia, iuxta mentem Richardi in 4. dist. 27. art. 1. quæst. 4. Ang. verb. matrimonium 2. §. 14. Sylu. verb. matrimonium. 4. q. 2.

83 Decimoquarto, qui iussus sub pena excōmunicationis, non denunciât impedimentum, quod scit subesse inter volentes contrahere, argum. cap. 2. de maior. & obed. Modus autem denunciandi impedimentum saltem occultū, quod ex peccato nascitur, est, vt prius de illo secreto impedimento moneat, vt ab illo matrimonio desistat, & si noluerit desistere, denunciât superiori, aut alteri, qui impedire potest, quāuis probare non possit. Quia ad impediendū matrimoniū nondum contractū testimoniū vnus solius sufficit. cap. prætere. 2. de spons. vt diximus in c. sacerdos. nu. 27. de pœnit. dist. 6. contra. Maio. in 4. dist. 21. sed si satis intelligit ex sua denūciatione magnum scandalum sequuturum, quamuis probare possit, ad denunciandum non tenetur, iuxta Adrian. in 4. de confess. quæst. 5. dub. 7. vt latius diximus in repet. cap. inter verba. 1. 1. quæst. 3.

Decimoquinto, qđ qñ vnus solus siue sit pprius sacerdos, siue alius quilibet, scit aliquos iuste ob iustā ignoratiā impedimēti cōiugatos, neutri parti dicere debet, etiā si ei fides sit habēda. Tū qđ ex eo nullū cōmodū sequitur, & magnum incōmodum sequi potest, cum illi nō peccent, & fortassis alteruter eorum hoc rescito, vellet se cū scdalo alterius separare. Tum quia nemo tenetur alium suum errorē admonere, quādo est error facti, vel iuris humani, quod regulariter à vulgo ignoratur, & nullū tertij præiudicium redundat arg. notat. in §. notandū. 1. q. 4. & in c. Ignoratiā de reg. iur. lib. 6. & eorum quæ trad. Adrian. in 4. de confess. q. 5. dub. 7. col. 3. & nos. in d. c. Siquis de pœni. dist. 7. a nu. 66. mōstrando veritatem intellectus Innoc. contra communem. cap. quia circa. de cōsang. & affinit.

De Benedictione nuptiarum.

De benedictione nuptiarum dicendum primo, peccare illū, qui benedicit secundas nuptias sollemnī benedictione sacerdotali, quæ intra missā fit; vel qui suscipit illam credens, vel credere debens, nō debere benedici, per c. primū & vlt. de secūd. nupt. Secundo dico decerpisse me quāsdā de hac re ex parergo quodā notabili qđ cōicauit mihi Illustrissimus & Reuerēdissimus Cardinalis Iulius Antonius Sāctorius, tit. S. Bartholomæi in Insula, sanctæ Seuerinæ vulgo nūcupatus, libertate animi, eruditione, omnigenaque virtute, præserti iustitia, cōstātia, zelo fidei, & sanctæ Scd.

Apost. omnibus clarissimus; mihi uero cum multis aliis nominibus, tū ēt quod magna pars fuerit, ut huius Enchiridij; siue Manualis traductiōne ipse facerē, qua ignominia, (quā alij nomini meo inuississent,) obuiarem, obseruandis. Quorum primum est; nuptias benedicendas. c. spōsus; 30. q. 5. vnde Conc. Trid. sess. 24. c. 1. de refor. matrim. hortatur cōtrahentes matrimoniū, ad benedictiōne suscipiendā ante consummationem eius; vbi ponderandū est, quod hortatur, & non præcipit, per quā significat id esse de cōsilio, & ita nō esse peccatū ante illā consummare, ēt prima vice, nec exigendo nec reddendo, nec ubi est consuetudo benedicendi, nec ubi non est. Tū per rōnes Caiet. 1. Tom. tract. 13. Tū per §. si. prædicti. c. nostrates, qui expresse habet id non esse peccatū, significans nec veniale quidē esse, quidquid Caiet. absq; necessaria rōne ibi dicat, modo id fiat sine contēptu. Omisio. n. cū illo ēt mortalis esset, qualis est omisio cuiuslibet consilij euāgelici, iuxta gl. sing. c. quis aut, 10. distin. Secundū, iure cōi nullas secundas nuptias esse benedicendas. c. 1. & c. vir, de secū. nup. cuius rō nō est illa, quam dat gl. illius. s. quod sacramētū non debet iterari. Tū quā hęc benedictio est quid sacramentale, & nō sacramentū per dicta supra eo. nu. 1. & 2. Tū quia sacramenta nō imprimētia characterē iterabilia sunt, ut ibidē dicitur: nam & matrimoniū quod vere sacramentū est, iteratur, c. aperiant. 3. 1. q. 1. & etiā extrema vnctio, quā verū sacramentū definit Conc. Trid. relatū supra eo. nu. 15. in quo gl. c. quidquid. 1. q. 1. relata supra eo nu. 20. & per Panor. in rub. de spons. & vbiq; dānata errauit, quatenus dixit in matrimonio non conferri gratiā. Est aut rō solida, quā sensit Mag. post Ambros. in d. dist. 42. §. si. quod ecclesia uetuit benedictiōne hanc super vllā personā reiterari: & quāuis alij alias rōnes, cur id uetuerit, tradant, nobis solidior videtur esse illa, quod dedecere videtur, ut benedictiones solēnes rerū & personarū, quales sunt cōsecratio Ecclesiæ, altaris, virginū, catechismus, exorcismus, ordinū, & alia similes iterentur, ne uilipendantur. Ex quo inferitur, quod, quidquid inuoluant aliqui, nunquā iure cōi scripto, secundæ nuptiæ contractæ ab utraq; parte, uel altera prius benedicta, sunt benedicendæ per tex. irrefragabiliter in d. c. uir. Tū quia si benedicerentur secundæ, reiteraretur benedictio super utrāq; uel super alteram. Nō obstat opinio S. Th. in 4. dist. 42. recepta p eius scholæ uiros doctissimos ibi, & alibi, excepto tñ Soto, qui forte ne cōtradiceret S. Thomæ, id ibi nō tetigit: quā dēt reduci ad terminos gl. prædictæ. i. quod habeat locū, vbi est cōsuetudo. Per eā. n. induci pōt, ut nō solū cū uirgo nubit uiduo, quo casu ille loquitur, sed ēt cū uirgo ducit uiduā, nel cū uidua nubit uiduo, benedicatur, uel reiteretur benedictio; licet rōnabilior sit cōsuetudo in primo mēbro quā in secundo, & in secundo quā in tertio: quia hęc prohibitio iuris humani est, & sicut p legē, ita p consuetudinē contrariū tolli pōt. l. de quibus, ff. de leg. c. si. de consuet. Nec obstat dicere, quod consuetudo in

do in sacramentalibus non ualet; quia quidquid dubitet Roch. cū citatis ab eo in c. si. de consuet. contrarium est uerum, & probatur irrefragabiliter per c. de trina. iuncta gl. de cōs. dist. 4. immo & c. 2. de de temp. ord. ibi. *nisi consuetudo antiqua*, & gl. eiusdem: licet aliqui, tā illum, quam illam incaute pro contraria parte citent, & supra eod. c. nu. 15. dictū est consuetudinem, qua aliis uerbis alibi extrema vnctio ministratur, esse seruandam, sicut & aliis uerbis à Græcis, & aliis à Latinis baptismus ministratur, & alibi aliis uerbis matrimonium per sacerdotes celebratur: & in ordinibus cōferendis aliud alibi habet consuetudo extra substantialia. Infertur etiam, quod contrahentes primas nuptias, & ante benedictionem susceptam iterum contrahentes, debent benedici, quia ratio iterationis in eis cessat.

*Dispensare super impedimentis matrimonij
quis possit.*

S V M M A R I V M.

- 84. *Matrimonij omne fere impedimentum legis humanae, & cur Papa semper non tollit.*
- 85 *Matrimonij omnia impedimenta non dirimentia tollit Episcopus.*
- 85 *Impedimenta dirimentia an tollat consuetudo.*
- 85 *Matrimonium clandestinum de licentia Episcopi hodie contrahitur.*
- 86 *Matrimonium impedimento sublato denuo contrahendum.*
- 86 *Dispensatio difficilius datur in contracto scienter, quam ad contrahendum.*
- 86 *Gratiam quæ taciturnitas annullat, & quæ expressio.*
- 87 *Dispensatio danda gratis cum aliqua trium causarum, aliàs non, nec cum ea in 2. nisi cum Principibus.*

84 *Rimo dicendū, q̄ Papa in oībus impedimentis matrimonij iure humano inductis dispensare pōt, arg. c. cūcta per mundū 9 q. 3. & c. proposuit de concess. præb. qualia sunt omnia prædicta impedimenta, tam dirimentia, quam non dirimentia, excepto impedimento consanguinitatis inter ascendentes, & descendentes: & impedimēto erroris, & iudicij, quod defectū cōsensus legitimi inducit, quē supplere Papa non pōt, quippe qui est iuris naturalis, & diuini, vt resoluimus in ca. literas. de restitu. spol. post illū gloriosum martyre, & Episcopū Io. Rossensem in consilio pro Regina Angliæ, quo defendit illam religione Christiana gloriosissimam Angliæ Reginam D. Catherinam incomparabilem, incomparabilis Caroli. V. amitā: & post*

alios antiquos, & recentiores, quos ad hoc ille copiose adducit. Tum quia licet Leuitici 18. aliquot impedimenta legē diuina iudiciali, aut cæremoniali introducta fuerint; quia tamen illa non erat naturalis, cessa uit à Christo passo, ad quem vsque durabat 6. dist. §. fin. & capit. 1. de purif. post part. & ita sub lege gratiæ non ligat, vt diuina, sed vt humana renouata per sacros canones. Tum quia ratio naturalis, quæ inerat, ei, ob quam conueniebat eam statui, non erat tanta, quæ sola sine vlla constitutione positua diuina, vel humana obligaret, & ita non constituebat ius naturale, vt fusius declarauimus in rep. cap. ad hæc. not. 1. de præb. in quam conclusionem omnes fere orbis Christiani Academia conuenerunt, in casu prædictæ Reginæ.

Verum tamen est, quod Papa non solet dispēsare in gradibus prohibitis. d. cap. 18. Leuit. nisi grauisima de causa, non quia nō potest, sed quia non expedit. In quam conclusionem confluendum est, quidquid quāplurimi in plurimis locis ordinarijs, & extraordinarijs scripserūt, vt in d. ca. literas, demōstrauimus. licēt enim Papa dispensare possit super prædictis omnibus impedimentis; super matrimonio tamen legitime cōtracto & consummato nō potest, iuxta illud Matth. 19. *Quos Deus coniunxit, homo non separet*, relatum in c. gaudemus. de diuor. Contractum autem, & cōsummatū inter infideles quomodo diuidatur, vel diuidi possit, dictū est supra eod. c. nu. 21. & 49. Nō autē dicitur cōsummatū per copulā præcedentē illud, sed per subsequentē. & idcirco antequam sequatur, religionē ingredi potest c. verum. de conuer. coniug. De matrimonio autē, quod præsumebatur olim per copulam consequutam sponsalia, nihil dicimus hic: quia iure nouo Concilij Trid. sess. 24. c. 1. de refor. per solam copulā non transeunt sponsalia in matrimonium, vt sæpe dictū est, præsertim supra eodem cap. num. 25. & 28. & infra dicitur cap. 25. nu. 144. Secundo dicendū quod Episcopus dispensare potest in impedimento a se, aut ab inferiori suo inducto, si quod tale inueniretur: immò etiam in impedimento incestus, vt supra eod. nu. 75. diximus; Immò & in omnibus alijs impedimentis, quæ impediunt & nō dirimunt, iuxta mentē Palud. in 4. dist. 28. q. 2 & S. Ant. 3. par. tit. 1. cap. 16. §. 4. exceptis votis castitatis, & religionis; in quibus etiam ipse Papa nō sine magna difficultate, & causa dispēsat. Et licet, stricto iure communi, cōtrariū defendi posset, eo quod inferior legem superioris nec tollere, nec moderari potest. c. inferior. 21. dist. clem. ne Romani. de elect. & non uidetur id concessum, nisi quo ad impedimentū incestus, sequor tamē eos. Tū quia ex quadam equitate, & rationis paritate hæc cōcessio extendi potest ad illa. Tum quia uidetur, quod consuetudo non tantum id habeat, sed quod etiā nec a Papa nec ab Episcopō petatur dispensatio, quando cū illo impedimento aliud dirimens non concurrat: nondū enim adhuc in tanta ætate uidi, uel audiui id fieri. *Votum autē de nubendo non censetur uotum castitatis, ut te*

nuimus,

ñimus supra cap. 12. nu. 56. & ita seruat sacrae Pœnitentiariae Prætorii, quidquid dicat Caiet. ibi citat. & ita in eo potest Episcopus dispensare, vt in prædicto Prætorio aliquando responsum est.

Dubium autem, an Episcopus possit dispensare super matrimonio clâdestine contrahendo, quod consuetudo fere vbique habebat, sublatû est per prædictû Concilium supra relatû, quod expresse id concedit. Tercio dicendû, quod Episcopus non potest dispensare in aliquo impedimêto, quod impedit, & dirimit, secundû omnes, nisi quando impedimentû occultum est, & matrimoniû publicum, & separatio magno scâdalo foret, & ad Papam, aut eius Nuntium potestatem ad id habentê confugi non potest propter magnam paupertatê, aut alia legitima impedimenta, vt affirmant Ang. & Syl. Quorû dictum primi euulgauimus Salmanticæ, & propter quorum sententiam demonstratâ, sed nō approbatam, neque reprobata a nobis, nonnulli Episcopi aliquoties dispensarunt. quâ tamen tandem approbauimus per argumenta neruosa in cap. at si. §. de adul. de iudic. sequuti Ioan. de Lign. & Pan. ibid. Quarto dicendû, quod 86 matrimonium, quod est ob aliquod impedimentû nullam, non incipit valere propter dispêtationem Papæ superuenientem, etiâ cohabitatio ne, & copula subsequente. quia Papa non potest supplere cōsensum iure naturæ requisitû, vt tradit Paor. post Ioan. And. per c. ex nouo. qui filij sint leg. & ideo necessum est, vt denuo contrahatur: quod tamen clam contrahi potest modo tradito supra eod. nu. 47. Quinto dicendum est, quod, licet olim facilius dispensabatur cû impeditis, qui iam etiam scien ter cōtraxerunt, & consummarunt matrimoniû: hodie tamen iure Concil. Trid. sess. 24. cap. 5. de reform. matr. difficilius dispensatur: Cuius ca de re verba sunt. *Si quis intra gradus prohibitos scienter matrimonium contrahere præsumpserit, separetur, & spe dispensationis consequenda careat. Idque in eo magis locum habeat, qui non tantum matrimonium contrahere, sed etiam consummare ausus fuerit. Quod si ignoraxer id fecerit, si quidem solemnitates requisitas in contrahendo matrimonio neglexerit, eisdem subijciatur pœnit. & infra: Si vero solemnitatibus adhibitis, impedimentum aliquod postea subesse cognoscatur, cuius ille probabilem ignorantiam habuit, tunc facilius cum eo, & gratis dispensari poterit.* Ex quibus colligitur, quod cōsummatio illiciti matrimonij, quæ olim inclinabat Papam ad dispensandû, hodie retrahit, quia omnis expressio falsi mouentis Principem ad gratiam concedendam, nocet; non autem, quælibet taciturnitas veri idem facientis, sed solû ea, quæ tacet verum, quod iura iubent exprimi, secundû Rot. in nou. decis. 32. de rescri. nu. 5. & Bellam. decis. 698. & F. li. vbi supra pro quo facit optime lex 2. C. de Episco. audien. cui adde idê videri dicendum de tacente ita verum, quod æquipollêter exprimit falsum: quia de æquipollentibus idem est iudicium l. si. ff. man. Qua de re p̄sumimus exemplum in prælect. c. si quando, de rescrip. excep. 4 de Monacho

monio a Banchario, quod Papa non concedet ei gratiam transeundi ad regulam laxiorem, nisi nouerit eum habitu omisso apostatate: qui dimisso eo, vno vel altero die, se præsentat Banchario, quo informet Papam de eius apostasia, ut moueatur ad concedendam ei illam gratiam. Is enim, licet expresse non exprimat falsum, tacite tamen sic, subindicando, quod non dimisit habitum, ut impetraret illam, sed ob alias causas, quibus multi temere dimittunt. Et qui impetrat dispensationem contrahendi cum cognata, cum qua rem habuit, tacito incestu, videtur æquipolenter tacite dicere, quod non commisit illum, & ita æquipolenter exprimit falsum, & consequenter gratia efficitur nulla.

- 87 Sexto dicendum, quod prædictum Concilium vbi supra præter prædicta statuit alia, in hæc uerba. *In contrahendis matrimonijs vel nulla omnino detur dispensatio, vel raro, idque ex causa, & gratis concedatur. In secundo gradu nunquam dispensetur, nisi inter magnos Principes, & ob publicam causam.*

Septimo dicendum, quod solas tres causas habet curia pro iustis, ad dispensandum etiam in quarto gradu, quæ sunt defectus dotis competentis: extinctio magnæ litis: & quod maior pars sibi parium suæ ciuitatis, vel loci insignis, quem inhabitat, sunt ei consanguinei, vel affines intra quartum gradum: uel si est alius locus minor, si ipsa non habeat sufficientem dotem ad nubendum extra illum. Dubium tamen est, an sufficiat defectus dotis competentis ad contrahendum cum illo qui eam poscit: an uero requiratur defectus ad contrahendum cum quolibet sibi pari. & uidetur sufficere. Tum quia beneficium dicitur incompetens vni, licet alijs multis sit competens, cap. cum adeo, iuncta glo. de rescrip. Et non omnis dignus beneficio in genere, est dignus hoc, vel illo, vt sentit vterque Thom. 2 sec. quæst 63. ar. 2. Et pretium, quod communiter est iustum in vna prouincia, vel uno anno unius rei, non est iustum eiusdem in aliquo particulari loco, uel mense, eiusdem prouinciæ, uel anni, ut dicitur infra cap. seq. nu. 78.

De Superbia, & Septem peccatis Capitalibus.

Cap. XXIII.

S V M M A R I V M.

- 1 **V**irtus, vitium, & habitus, quid, & quotuplex.
- 1 **A**ctus bonus, & malus tripliciter, & quid bonus siue ordinatus simpliciter; & quare nullus in indiuiduo indifferens, & quis ordinatus.
- 2 Virtutes in medio vitiorum, ideoque illis duplo pauciores.
- 3 Vitia capitalia, & quibus non est superbia, septem hoc verbo figurata nu. 4.

TRRACTATVRI de septem capitalibus vitijs & actibus eorum, meminerimus primò, ut supra in præludio quinto dictum est, quòd aliud est habitus, aliud actus siue actio, & operatio: & quòd habitus est qualitas mentis, mouens eam ad actus similes illis, ex quibus productus est: & quòd est duplex, bonus, qui est uirtus, & mouet ad bonos actus; & malus, qui est uitium, & mouet ad malos. Et ex præludio 6. quòd actus est duplex, vnus indeliberatus, & inuoluntarius, qui neque est bonus neque malus; alius uoluntarius & deliberatus, qui est triplex, bonus, malus, & indifferens. Et quòd bonus est triplex; ex obiecto tantum, vt ieiunare; & ex circumstantia tantum, vt loqui ad utilitatem proximi; & ex utroque, vt ieiunare ad obediendum præcepto. Malus item triplex, ex obiecto tantum, vt mentiri ad utilitatem proximi; ex circumstantia tantum, ut ieiunare ob uanam gloriam; ex utroque simul, ut mentiri ad perniciem proximi. Indifferens autem, quales sunt innumeri, puta tacere, loqui, comedere, bibere, & similia; quæ de se nec sunt bona nec mala: sed bene, & male fieri possunt: & tale indifferens non reperitur in individuo, iuxta doctrinam S. Thom. quam in d. prælud. defendimus ea efficaci ratione, quòd, si quis daretur, maximè esset, qui in nullum finem bonum, neque malum ordinaretur: sed is non est talis, quia esset otiosus, & consequenter malus, ex defectu circumstantiæ finis, licet ex obiecto esset indifferens: Et quòd iuxta doctrinam Dionysij. 4. capit. de diu. nom. quam potuit excerpere ex Arist. bonum, siue actus simpliciter bonus, & ordinatus, siue meritum, constat ex integra causa, id est ex concursu bonitatis obiecti saltem iustificati, & circumstantiarum tam finis, quam aliarum, personæ, loci, temporis, &c. Malum autem, siue male actus simpliciter, & peccatum ex quocunque defectu, siue obiecti non iustificabilis, uel non iustificati, siue finis, siue alicuius circumstantiæ. Dixi, *Non iustificabilis*, qualia sunt fornicari & mentiri: quæ nulla circumstantia possunt fieri iusta. Dixi, *Non iustificati*, quia frequenter obiectum actus boni simpliciter est obiectum de se malum: sed iustificatur per circumstantiam, qualis est occisio hominis, quæ cum sit de se mala, iustificatur tamen per culpam occidendi, & legem id præcipientem. Itaque in toto hoc capitulo per actum bonum & ordinatum, intellegemus actum bonum utroque modo, tam ex obiecto, quam ex circumstantijs; qui est meritum de congruo, uel de condigno & per inordinatum, omnem actum ordinato contrarium, qui est peccatum saltem ueniale. Item per uitium, habitum malum, & per uirtutem, habitum bonum.

2. Secundò, quòd duplo plura sunt uitia, quam uirtutes: quia cuique uirtuti duo uitia opponuntur, alterum per excessum, alterum per defectum, in quorum medio uirtus consistit, iuxta illud Horat. desumptum

ex Arist. 2. Ethic. Virtus est medium vitiorum utrinque redactum, relatum a glo. cap. charitas. 3. §. fin. de pœnit. dist. 2.

- 3 Tertiò, quod septem vitia, quæ vulgus septem peccata mortalia appellat, sunt septem vitia principalia, quæ S. Greg. 31. Moral. & alij aptè docentes capitalia appellant, non quia sunt peiora, neque etiam quia semper, aut sæpius mortalia: quia aliqua regulariter sunt venialia, sicut infra dicitur: sed quia sunt fontes particulares, ex quibus alia multa dimanant ex quorum numero non est superbia, iuxta S. Greg. ubi supra, & S. Tho. 2. sec. quæst. 162. ar. 8. & quæst. 132. ar. 1. Quinimò est horum septem, & aliorum omnium Regina, secundum eisdem (quamvis vulgus contra existimet) pro eorum faciliori memoria retinenda hac voce (Salignia) vtens, intelligendo per literam S, Superbiam, per A, Avaritiam, per L, Luxuriam, per I, primum, Iram, per G, Gulam, per I secundum, Inuidiam, per A secundum, Accidiam. Ad quod aptior esset vox Sualigia, octosyllabon; per quarum primam videlicet, S, intelligitur, Superbia omnium vitiorum Regina, & per V, Vanagloria, quæ est vnum ex septem vitijs capitalibus, & per alias sex, prædicta alia sex, de quibus omnibus, & eorum execrandis filiabus, ordine quo propostita sunt, dicemus.

De Superbia Regina omnium vitiorum.

S V M M A R I V M.

- 5 Superbia quid, quotplex, & eius etymol.
- 6 Superbia sola de se mortalis contemptum subiectionis Dei actu requirit.
- 6 Humilitas ad sui essentiam, non requirit expressam ad Deum subiectionem.
- 7 Superbia quatuor species, quæ potius sunt eius effectus, & interdum hæreses. nume. 8.

- 5 Superbia est plurimum vsitata, & parum nota: nam multi putant, eam esse omne vitium: quia illa est supergressio legis, quæ per omne vitium fit. Et alij ignorarunt discrimen inter eam ex vna parte & ambitionem, præsumptionem, & vanagloriã ex altera: adeo quòd Maior in 2. dist. 42. q. 16 putauit, has esse species illius. quod est cõtra Aug. lib. de nat. & gratia, communiter receptũ. Alij, in quibus videtur esse vterque Thom. communiter recept. 2. sec. q. 162. ar. 5. quos in Manuali Hispano sequuti fuimus, requirũt ad eius essentiã actualẽ contemptum subiiciendi se Deo, & legi eius: quod in præsentia non possum mihi persuadere, cum id (gratia Deo) pauci Christiani faciant,

ciant, & ferē omnes aliquo modo superbiamus. Quare dicendum primò, verbum, *Superbire*, descendere a verb. *superco* interposito, b, causa euphonię; vnde *superbia* est quædam (vt ita dicam) *superitio*, & actus, quo quis superit, seu supergreditur aliqua; & ita *superbia* in genere significat omne, quod superit, seu superat, seu excellit alia, secundum glo. *Isai.* cap. 60. vbi *superbia* pro dono superante, & eccellente alia ponitur. Vnde licet verbum *superbus*, sæpius pro elato & fastoso, & insolenti accipitur, vt in illo *Maronis*:

Stirpis Achillæe fastus, iuuenemq; superbum,

Sæpe tamē pro nobili, excellenti, vel sublimi capitur, iuxta illud eiusdē:

*Hinc populum latè Regem, belloque superbum,   Et illud:
Cæcicitque superbum Ilion.*

Secundò dicendum, quòd *superbia* generaliter sumpta diuiditur in bonā, & malam, quod adnotauit S. Tho. vbi supra art. 1. *Superbia* uerò mala in habitum *superbiæ*, & actum eius. *Superbia* habitus definiri pōt esse vitium mouens, siue inclinans ad appetitum inordinatum excellentiæ proprię, quatenus est excellentia. Dixi, *Vitium*, pro genere; quia omnis *superbia* habitus est uitiū, nō contra omne uitiū est *superbia* habitus. Est enim speciale distinctū ab alijs, ut probe docet S. Tho. vbi supra ar. 2. Dixi, *Appetitum*, includendo amorem, & desiderium excellentiæ, uel gaudiū, siue cōplacentiam de ea, ad notandum, quòd est uitiū uoluntatis, & nō rationis, ut monstrat idē S. Tho. ibidem ar. 3. Dixi, *Inordinatum*, ad includendum omnē, quo appetitur excellentia de re falsa, uel uera, sed mala, uel bona in nullum finē, uel malum, aut uanū relata, uel maior merita; & ad excludendū ordinatum, qualis est solus ille, quo appetitur excellentia de re uera, & bona, & in finē bonum directa, & non maior merita: illa enim non est actus *superbiæ*, sed *modestitiæ*: qualis est appetitus excellentiæ merita; siue debita sciētia, uirtuti, uiribus, & arti, quibus quis secundū rectam rationē alteri uult præstare, iuxta S. Tho. vbi supra ar. 6. Dixi, *Excellentiæ propria*: quia illa est obiectū actus eius. & non addidi, *ad superandum alium*: quia id non est necessarium: sufficit enim uelle excellentiam propriā immeritam, uel meritam modo immerito sine actuali relatione præferēdi se proximo. Dixi, *Quatenus est excellentia*, quia appetitus eius, quod re uera est excellentia quædā, sed non appetitur eo respectu, quo est talis, sed alio, non est *superbia*: sed aliud uitiū. Circa quidē honores, ambitio; circa potestates, præsumptio; circa gloriā, uanagloria; & circa alia aliud. Hæc enim, & id genus alia possunt cōsiderari alio respectu, quā excellentiæ, licet in se sint ueræ excellentiæ. Et ita ad essentiā *superbiæ*

perbiæ non requiritur actualis contemptus Dei, nec legis eius nec, renutus se subijciendi eis, nec defectus proximi, magis quam in alijs vitijs, quæ non inclinant immediatè ad illa.

Nec obstat prædicta doctrina S. Thom. quia probe soluari potest in superbia, quæ de se est peccatum mortale: non autem generaliter in omni superbia. Sic nec videtur verum illud Caiet. eum, qui propriam excellentiam inordinate amat, sine actuali contemptu diuinæ subiectionis, non esse formaliter, & directè superbum: est enim formaliter superbus, sed non illa superbia, quæ de se sit mortalis: & ita non omnis superbia directè auertit a Deo: sed sola prædicta, quam diximus, esse de se mortalem, de qua intelligitur etiã gloss. psalm. 118. allegata per S. Thom. quatenus habet, superbiam ex se maius peccatum esse omnibus alijs. Quæ omnia ideo tam accurate dixi, ne plurimi continua superbia laborantes nos excusemus ab hoc vitio, dicentes, nos nullam excellentiam cupere cū actuali contemptu subiectionis Dei, & eius legis: cum quo certè paucissimi Christiani eam cupiunt: & ne plurimos humiles sua laude priuemus, qui frequentissimè actū humilitatis faciunt, nō se subijciēdo expresse Deo, vel legi eius: qualis tamen non esset ille; quia, cum sit contrarius superbię, oporteret eum circumstari subiectione actuali, si superbia ei contraria requireret expressum contemptum, & renutum huiusmodi subiectionis. Quare sicuti humilitatis actus est subijcere sua bona naturalia minora bonis naturalibus maioribus: & sua dona minora diuina maioribus donis diuinis altèius: & sua bona omnia naturalia diuinæ gratiæ alterius, nō se subijciēdo expresse Deo, vel legi eius: immo sine ulla eorum memoria expressa, ut satis colligitur ex S. Thom. 2. sec. quæst. 162. art. 1. licet in ar. 2 aliud uideatur sentire: ita superbiæ actus est præponere quæ sua naturalia bona minora maioribus naturæ bonis alterius: & sua minora dona diuina maioribus diuinis alterius: & sua etiam bona naturæ gratiæ diuinæ alterius; licet nō faciat id cū expresso contemptu Dei; vel legis eius. Et sicut reuere excellentiam, quia recta ratio id dictat, sine ulla actuali memoria Dei, est actus humilitatis: ita appetere excellentiã immeritam, sine ulla actuali memoria Dei, est actus superbiæ.

7 Tertio dicendū, quod species superbiæ sunt quatuor, secundū S. Greg. in lib. 23. Moral. declaratum à S. Tho. ubi supra art. 4. Prima est putare habere a se ipso solo bona naturæ; qualia sunt ingeniū, intellectus, memoria, uires, pulchritudo, &c. Aut bona fortunæ; qualia sunt diuitiæ, honor, potentia, &c. Aut bona spiritualia; qualia sunt gratia, scientia, prophetia, fancia ad prædicandum, & legēdum, &c. quorum nulla habet a se ipso, sed omnia sunt ei data a Deo. Secunda agnoscere quidem illa a Deo sibi data, non tamen gratis: sed ex iustitia, scilicet ieiuniorū, precum, elemosinarum, & id genus aliorum. Tertia, arrogare sibi bona, quæ nō habet, cuiuscūque ordinis illa sint. Quarta, cōtemnere alios inordinate, aut uel

le, ut sibi submittantur, quamuis eum præcedant. Aduertendum tamen huiusmodi falsa iudicia non esse immediatas species superbix: sed illius effectus; quia hæc consistunt in intellectu, & ratione: illa uerò in uoluntate, quæ illis infecta iudicium corrumpit. efficitque, ut falsum iudicet uerum. Corrumpit, inquam, eo quòd ipsius excellentia maior esset, si ita se res haberet: maius enim est ex se habere, quam ab alio, uel suis meritis, quam dono, uel magna, quam parua, uel maiora, quam alij: ut probe declarauit S. Thom. ubi sup. arti. 4.

- 8 Circa quæ peccat mortaliter primò, qui appetit propriam excellentiã cum actuali contemptu diuinę subiectionis, uel legis eius: aut cum uoluntate se Deo præponendi, per dicta nu. 6.

Secundò, qui a deo amat propriam excellentiam, ut iudicet esse uera quatuor prædicta, quæ sunt falsa, uel aliquod illorum deliberate, aduertenter, & in specie: quia quadamtenus, licet non actualiter, uideatur contemnere subiectionem Dei, & legis eius. Dixi, *Deliberate, & aduertenter*, quia secus si id primo motu passionis, uel per incogitantiam ita iudicaret, secundum S. Thom. ubi supra communiter receptum. Dixi, *In specie*, quia credere id in genere deliberate, & aduertenter, non est actus superbix, sed infidelitatis, secundum S. Thom. in d. art. 4.

Tertiò peccat, qui appetit inordinate excellentiam, uel de illa inordinate gaudet, aut lætatur, sine actuali quidem contemptu subiectionis Dei, & eius legis: sed cum notabili irreuerentia eius, uel damno proximi, ex eo resultante: quia hoc mortale est per supra sæpius dicta.

De Vanagloria.

S V M M A R I V M.

- 9 **D**ona honoraria, quot, & quæ, & appetere illa de se non malum.
 9 Laus, honor, fama, gloria, & reuerentia, quid.
 10 Gloria uana quid, quot, & quæ filix eius, & 11. & 12.
 11 Præsumptio quid, & quæ mortalis. & 14.
 11 Ambitio quid, & quæ mortalis. & 15.
 11 Pertinacia quid, & quæ mortalis. & 31.
 11 Discordia quid, & quæ mortalis. & 33.
 11 Contentio quid, & quæ mortalis. & 34.
 13 Laude falsa, uel aliã inordinata gaudere, non semper malum.
 13 Finis aptus spiritualium nil temporale est. & 15.
 14 Iuri iudicium alienam usurpare mortale.
 14 Gratiam, uel gloriam æternam, suo arbitrio posse quari, præsumptio.
 15 Beneficia

- 15 Beneficia incompatibilia, uel plura, quorum unum sufficit, non licent.
 15 Beneficium appetendo quomodo quis peccat.
 11 Iactantia filia prima vanæ gloriæ, quid, & quæ mortalis. & 16.
 11 Inuentio nouitatum secunda filia vanæ gloriæ, quid, & quædo mortalis. & 18.
 18 Vestitus qui licitus, qui venialis, & qui mortalis. & 19.
 20 Ornatus, fucus, fictiis, & auctio pulchritudinis quæ mortalia.
 21 Confessarius dubius, an confessa sint mortalia, quid faciet.
 22 Ornans se, ut in coniugē appetatur, nesciens nescitē in cōgrua sexui quis peccat.
 22 Nesciens se habitu religioso, quis mortaliter peccat. & 23.
 24 Curiositas, quid, & quod semper est peccatum, & quando mortale.
 30 Libri qui purgandi, & qui prælegendi pueris.

9

Rimò præsuppono summam quædam, quæ late tractui in c inter verba. 11. q. 3. conclus. 6 & nuper in c. cum minister. 23. quæst. 5. num. 47. Quòd bona honoraria sunt quinque, scilicet Laus, honor, fama, gloria, & reuerentia; & quòd Laus est sermo elucidans magnitudinem alicuius uirtutis. nu. 47. Et quòd honor est exhibitio reuerentiæ in testimonium alicuius excellentiæ absolutæ. nu. 48. Et quòd fama est attestatio popularis de re aliqua. Et nu. 49 quòd gloria est clara cum laude nōtia: Et quòd reuerentiā est animi reputatio, qua bonitas alterius magnifit. Et nu. 50. & 51. quòd hæc quinque conueniunt, primò, quòd frequēter alia pro aliis accipiuntur. Secundò, quòd nullum eorum est uirtus intellectuualis, uel mortalis. Tertiò, quòd sunt maiora bonis pecuniariis. Quartò, quòd appetitus, uel contemptus horum quinque suapte natura, neque est bonus, neque uiciosus, sed indifferens: bonus, quidem, quum est ordinatus; malus, quum est inordinatus. Quintò, quòd appetitus eorū, et inordinatus, regulariter est venialis: in quinque uero casibus mortalis, secundum cōmunem, quos ibi nu. 56. reduxi ad tres, scilicet cum habetur de malo mortifero, uel de alio, in quo finis ultimus constituitur, saltē ad effectum frangendi legem ad mortale obligantem: uel in finem aliquē mortalem referendo. Et quòd cōtemptus eorum inordinatus regulariter est venialis: mortalis autem, cum contemnitur laus de gratia Dei gratum faciente manans: uel in eo finis ultimus constituitur, quod nonnulli philosophi fecerunt: uel in finem mortaliter malum refertur.

10

Secundò præsuppono, quòd appetitus, & contemptus horum quinque ordinatus, est, quo appetitur aliquod horum de re uera, & de se bona, uel indifferenti in finem bonum directa, nō nimium, nec maius, quam eius bonitati debetur, nec tamquā testimonium certū, & diuinum; sed tamquā humanum incertum: Et contra appetitus eorum inordinatus est ille, quo appetitur aliquod horum de re falsa, uel mala, uel indifferenti, in uanum, malum, aut nullū finem relata: uel de bona maius, quàm eius bonitati debeat, uel

tati debëatur, vel tamquam testimonium veritatis certum, vt diuinũ, & plusquam humanam, vt ibidẽm nu. 338. diximus ex mente S. Tho. 2. sec. quæst. 141. art. 1. & de malo. quæst. 6. & Abulen. super Matth. cap. 6. q. 3. adiunctis eis, quæ idem S. Thom. dixit. 1. sec. quæst. 18 art. 2. 4. & 9.

Tertio, præsuppono, quod vanagloria pro habitu malo, est vitium inclinans ad inordinatum appetitum gloriæ, secundum mentem S. Tho. communiter recep. 2. sec. quæst. 142. ar. 4. Dixi *Appetitum*, ea ratione, quia in definitione superbię, supra nu. 5. Dixi, *Inordinatum*, quia ordinatus ad virtutem pertinet. Dixi *Gloriæ*, ad differentiam superbiæ, ambitionis, præsumptionis, & aliorum vitiorum, quę licet inclinent ad appetitum inordinatum aliquorum, quæ pariunt gloriã: non tamen immediate inclinant ad eius appetitum, nec ad alia, eo respectu, quo pariunt gloriã: sed alijs, vt supra dixi de superbia, & mox dicam de ambitione & præsumptione. Vanagloria vero pro actu est appetitus inordinatus gloriæ, per quem generatur, & augetur vanagloria habitus, ex quo vicissim generantur actus similes illis, ex quibus illa est nata.

- II Quarto, quod vanagloria est vitium capitale, & parens aliorum vitiorum, quæ eius filiæ nuncupantur, quia illa vitia dicuntur esse filiæ alterius, quæ se ad finem illius principalem dirigunt, & septem alia vitia sunt, quæ ex se tendunt in manifestationem gloriæ, quæ est finis illius; scilicet iactantia, quæ inclinatur ad declarandam inordinate verbo propriam excellentiam. Inuentio nouitatum, inclinans ad ostendendam inordinate eandem veris factis, laude vera, vel vana dignis Hypocrisis, quæ ad idem, falsis factis, inclinatur. Pertinacia, ad inordinate ostendendum iudicium inclinans. Discordia inclinans ad inordinate ostendendum nostram voluntatem, voluntati alterius præstare. Contentio, inclinans ad inordinate altercandum. Inobedientia inclinans ad inordinate iussa, saltem quatenus iubentur.

Quinto, quod præsumptio & ambitio à vanagloria differunt; & non sunt eius filiæ, sed sociæ magnaminitati contrariæ, secundum S. Thom. vbi supra. Præsumptio enim est vitium inclinans ad appetitum inordinatum eorum, quæ vires, vel merita excedunt. Ambitio vero vitium inclinans ad inordinatum honoris appetitum.

- II Ex quibus inferitur, quod peccat mortaliter primo, qui gloriã, laude, aut famam appetit de re aliqua quæ est peccatum mortale; puta ex duello, occisione, mutilatione, vel percussione iniustus in finem mortaliter malum directis: aut constituit vltimum finem in aliqua gloria famæ, vel laude, vel pro ea adipiscenda, vel non amittenda proponit frangere aliquã legem ad peccatum mortale obligantem; vt faciunt mulier, quæ ne infametur, stupro consentit; & iudex, qui ne officium perdat, vel vt aliud cõsequatur, iniuste iudicat; & cõcionator, qui ne pulpitu amittat, tacet uera, de præcepto dicenda, secundum omnes; ut ubi supra nu. 341 & seq. late dixi.

xi. Appetere autem gloriam inordinate de alijs, quæ non sunt peccata, aut non nisi venialia, nec directa in finem mortalem, aut non est peccatum, aut solum veniale.

- 13 Secundò peccat, qui se, vel alium laudat de aliqua re, mortaliter mala, vel falsa, aut vera, & non mortaliter mala: causam tamen præbens probabilem & verisimilem damni notabilis cultus Dei, aut boni proximi, asserendo se, vel alium, bonum sacerdotem, bonum confessorium, bonum iudicem, bonum medicum, bonum præceptorem, cum esset malus, aut certè nõ tam bonus, cum obligatione restituendi damni, si quod intulit, argu. cap. si. de iniur. & l. qui occidit. ff. ad leg. Aquil. Dixi. *Damni notabilis*, quia alias tantum venialiter peccaret, vt dixi supra num. 138.

Tertiò peccat, qui false laudatus, sciens, & aduertens inde aliquod damnum notabile insequuturum, non contradicit, saltem quantum oportet, ad illi obuiadum; quamuis regulariter neque approbatio explicita, neque tacita false laudis erit plusquã venialis, si fuerit de re bona, aut saltem non, nisi venialiter mala. Immò non est peccatum, sed virtus audire sine cõtradictione falsam laudem, modo ea non declaretur eo respectu, quo est falsa, vel laus, mendacium, aut adulatio; alioquin esset saltem veniale, cap. primũ 2. q. 2. & c. super eo. de vsur. Vnde, qui de aliqua virtute, ad suum statũ necessaria false laudatur, vt cum vxor occulte adultera de fidelitate laudatur, eã neque approbare, neque reijcere debet. imò neque peccat false laudatus, eo quod gaudeat laudari, nõ ob falsam laudẽ: sed quia per opinionem, quam habent alij de virtute sua statui ne cessaria, evitatur scandalum, vt vbi supra nu. 137. diximus.

Quartò peccat, qui res principaliter institutas ob honorem Dei, & cultũ eius, & salutem animarum, principalis, vel eque principaliter ob vanam gloriam facit: quale est concionari, missam celebrare, precari & id genus alia, secundũ Abul. super Matth. cap. 6. quæst. 3. & Angel. verb. vanagloria. quod post alios vbi supra nu. 347. relatos efficaciter confutauimus, & in d. cap. cum minister. nu. 30. dicentes solum esse veniale. Nullum autem peccatum, immò maritum est facere illa principaliter propter Deum, vel quia sunt honesta, & sancta: & secundariò propter gloriã, vel laudem humanam in finem aptum relatam, per ibi dicta post S. Thom. 2. secun. quæst. 132.

- 14 Quintò, qui præsumit cum notabili irreuerentia Dei, vel damno notabili proximi spiritali, vel corporali, honorario, vel pecuniario, exercere officium, nesciens illud exercere, utpote concionando, consulendo, medicando, ut nos post S. Tho. 2. sec. quæst. 117. in d. cap. inter uerba. nu. 100. cum sequen. latius tractauimus: quamuis non sit nisi ueniale illud exercere absque irreuerentia, & damno notabili proximi.

Sextò peccat, qui aliena iurisdictione utitur, aut sua extra suũ territorium, S. Tho. 2. sec. quæst. 60. art. 6. uel absoluit à peccatis, à quibus nõ potest:

test: aut dispensat, vel commutat vota sine auctoritate ad id sufficienti, secundum S. Ant. in 2. par. tit. 3. cap. 6 § 4.

Septimò, qui confidit se gloriam æternam sine meritis consequuturū, aut meritis sui liberi arbitrij, absq; gratia Dei. cap. placuit. cum duobus seq. de cons. dist. 4. quamuis sperare, se (etiam de condigno) gloriam æternam cum auxilio diuinæ gratiæ adepturum, est meritum, & actus spei virtutis theologicæ, secundum S. Tho. recept. 2. sec. quæst. 17. art. 1.

Octauò peccat, qui confidit gratia Dei se priuatum non iri, nec punitum, quantumcunque peccator sit, asserens paradysum hominum causa paratum, & non bestiarum, iuxta Rich. in 3. dist. 3 1.

Nonò peccat, qui non abstinere ab occasione, qua semel peccauit mortaliter, associando, videndo, vel alloquēdo aliquem; & postea non abstinere ab ea, secundum S. Ant. vbi supra. Quod est verū, si propter suam inconstantiam, vel fragilitatē probabiliter putat se succubiturū: alioquin non, nisi vt plurimum venialiter, si aliqua de causa ad id redeat, vt diximus vbi supra. nu. 433. cum seq. & latius supra cap. 3. a nu. 5.

- 15 Decimò peccat, qui ambit honorem de re, quæ est peccatum mortale, aut ad committendum mortale, aut in eo vltimum finem ponit, aut ita appetit, vt malit mortale aliquod committere, quàm eum amittere, vel non adipisci. Quod est frequens in ambientibus, præsertim per concursum, & oppositionem, cathedras, beneficia, officia, collegia, collationes, præsentationes, nominationes ad illa, secundum omnes: quamuis alias, regulariter, appetitus inordinatus honoris non excedat metas culpæ venialis, vt latius dixi vbi supra nu. 340.

Vndecimò peccat, qui appetit, vel accipit plura beneficia incompatibilia, sine iusta dispensatione, c. de multa. de præb. aut plura compatibilia, quàm quæ ad suam honestam sustentationem sufficiunt, iuxta gl. sing. receptam in ca. dudum. 2. de elect. quæ in ius redacta videtur per sanctum Conc. Trid. sess. 24. c. 17. de reform. Per quod videtur sublata moderatio Cardinalis in cle. gratiæ. de rescrip. quatenus inquit, illam gl. procedere solū in eo, qui capit plura beneficia (quorum vnum ei sufficit) ad viuēdū faustuosius, vel ad thesaurizandū, & nō in eo, qui querit illa ad faciēdum largiores eleemosynas, & alia opera pia largiora, quæ sequuti fuimus in repet. ca. ad hæc. de præb. Sed postea in Enchirid. de Orat. ca. 22, Miscell. 15. nu. 61. & 76. noue concludi, qd prædicta opinio Card. non hæt locum quoad hoc, vt quis plura beneficia (quorum vnū sufficit) possit obtinere sine dispensatione: sed sic, quoad hoc, vt possit dispensari iuste cū eo, qd nō, vt faustuosius viuat, vult illa; sed solū ad faciēdū plura opera pia, in q̄ sola ipedit reditus eorū, viuēdo ex solo reditu bñficij sufficētis.

Duodecimò, peccat, qui accipit beneficiū ecclesiasticū spirituale principaliter propter honorem, aut vtilitatem temporariam, secundū S. An. 2. par. tit. 3. c. 5. §. 4. Quod limito procedere in eo, qui est eo indignus ob

ignorantiam, vel alium defectum : nam supra eod. cap. nu. 13. diximus, quòd falsum est esse mortale facere ordinata ad cultum diuinum principaliter ob bona temporalia.

- Decimotertiò peccat, qui quærit officium aliquod, nesciens exercere illud, secúndum S. Ant. vbi supra. §. 5. & probat l. idé iuris. §. 1. ff. ad l. Aquil. & cap. non est putanda. 1. quæst. 1. Quod non procedit in eo, qui quærit illud fide bona, & animo vtendi consilio peritorum, quando fuerit ei necesse, & credit se habiturum opportunitatē vtendi illo, arg. l. clari iuris. C. de iud. & cap. statutū. §. assessorē. iuncto principio, de rescrip. lib. 6. q. fre qués est omnibus oppidis, & pagis, quibus iudices ignari iuris præficiuntur.
- 16 Decimoquartò peccat, qui per iactantiam, quæ filia primogenita vanæ gloriæ est, se, aut suos laudat, cum irreuerētia notabili Dei, aut cum iniuria, vel scandalo proximi notabili, vt Pharisæus, qui dixit: *non sum sicut ceteri homines, nec sicut iuste Publicanus*: aut cum notabili damno proximi, puta asserendo falso se, vel aliquem suorum esse magnum aduocatum, magnæ sanctitatis, & cæt. aliàs enim solùm est veniale, iuxta S. Thom. recept. vbi supra, Alex. Ales. 2. par. tit. de Iactantia.
- 17 Decimoquintò peccat, qui per inuentionem nouitatum, filiã secundã Vanæ gloriæ adinuenit nouas epulas, nouas vestes, noua exercitia, & ludos: aut alia noua de se mortalia: aut in finē mortale directa: aut in iactu rã notabilis cultus Dei: aut boni alieni publici, vel priuati, iuxta mētē omnium. Idé de illo, qui vitur vestitu, aut ornatu, animo pelliciendi aliquē ad sui concupiscentiam mortalem, licet ea non sequatur, iuxta S. Tho. 2. 2. quæst. 199. art. 2. Quia finis mortalis est, & ad minimū tam malus est actus, quã eius finis. c. cum minister. 23. quæst. 1. & quæ ibi late dixi post eundem S. Tho. recept. 1. 2. quæst. 10. art. 4. & 6. Idem ité de illo, quia ea se mēte quouis ornatu ornat, vt nō desisteret ab eo, etiam si vetaretur ali qua lege ad mortale obligatē, obvanam, quam de eo capit delectationē. Tum quia contra charitatem Deo debitam facit, & cōsequenter peccat mortaliter, S. Tho. 2. 2. quæst. 24. art. 10 & 11. Tum quia omne peccatū per eiusmodi cōplacentiã fit mortale: de tali enim complacentia, & non de qualibet alia debet intelligi illud B. Aug. relatum in c. vnū. §. criminis. 25. dist. *Nullum peccatum, inquit, veniale est, quod non fiat criminale, dum placeat.* Idem de illo qui ob ornatum omittit adimplere præceptum, vt qui ob eum omittit missam die festo. cap. missas. de consec. dist. 1.
- 18 Nemo tamen peccat ornado se etiã splendide pro sui statutus decencia, & more regionis, modo id bono fine faciat: immò meretur, licet alius, vel alia ad eius cōcupiscentiam per accidens alliciatur, arg. c. quisquis. 41. dist. c. quæ cōtra mores. 8. dist. solum quæ venialiter peccat, qui etiã si fit religiosus, vel religiosa, se moderate ornat, ob solam vanã leuitatē, ostentado suam pulchritudinem, & elegantem corporis habitudinē, & compositionem absque alio fine, vel circumstantia mortali; immò etiã si

- notabiliter modum excedendo id faceret, vt egregie adnotauit Caiet. 2. 2. q. 169. ar. 1. Et merito, quia, licet id sit contra virtutem: non est tamen magis contra charitatē Dei, proximi, vel propriam, quam prodigalitas, quæ de se non est mortalis, vt infra dicitur, licet sit contra virtutē liberalitatis. Nec mortaliter peccat, quamuis sic venialiter, qui contra morem se ornat, modo id non vetetur lege aliqua ad mortale obligante, nec consuetudine illi æquipollente. Nec qui se ornat splendidius, quàm status suus requirit, nisi id esset in cā non soluendi debita, vel non præbēdi alimenta, cui præbere obligatur, etiam si ob id alius ad mortaliter peccandum moueatur: quia eiusmodi actus suapte natura, vt plurimum ad solum veniale mouet; & ita, qui ob id mortaliter peccat, sua prauitate motus sic peccat, ex mēte Caiet. in d. quæst. 169. art. 2. quē sequimur. Quamuis in hoc, & nonnullis alijs, de quibus statim dicitur, Syl. verb. ornatus, & nonnulli alij contradicant: quia non satis, vt dixit Caiet. naturam peccati mortalis perpenderit. Neque etiam femina mortaliter peccat ostentantes pectora nuda, quo pulchriores videantur absque alia mala intentione mortali, secundum eundem: quia id nullo iure naturali diuino, aut humano, saltem ad mortale obligante, vetatur. Nihil enim aliud est hoc, quàm pulchritudinem ostendere, quæ, quamuis summa esset, nō tamen adeo incendit, vt ea, cui inest, dicatur peccare, eo quod alius per eam mortaliter peccet: quod ille ibidem neruose probat, & deduci potest ex his, quæ de occasione vitanda dicta sunt in c. 3. supra eod. Quamquam consuetudo hæc digna sit, vt a locis, in quibus est, paulatim extirpetur. Vestire se tamen adeo tenui veste, vt pudenda traluceant, est mortale tam viro, quam fœminæ. Quia eiusmodi nuditas per se ad luxuriam mortalem prouocat: quod non facit pectorum nuditas, quæ per se solum pulchritudinis ostensionem respicit.
- 20 Non est tamen de se mortale, augere, & fingere pulchritudinem maiorem, quam in sit, ornato, & fucō: licet sit quædam species mendacij operis, nisi ob luxuriam, vel aliū finem mortalem id fiat, secundū S. Tho. 2. 2. q. 169. art. 2. ad 3. quamuis sit graue veniale, sicut diximus in cap. fucare. de conf. dist. 5. nisi fiat ad deformitatem aliquam obtegendam, iuxta eundē S. Tho. Nullū item est peccatū crinibus, siue capillis alienis vti, ad commodum ornatum: sicut nec lana aliena, aut lino terræ vti ad se commode vestiendum: quia de similibus idem iudicandum. c. dudum. 2. de ele. & l. illud. ff. ad l. Aquil. Quamuis esset peccatum veniale vti eis fingendo esse proprios; quippe quod esset mendacium operis, iuxta dicta in c. 18. supra nu. 5. & vt confessarius absoluere debet, quē videt, non nisi venialiter in hoc peccare: sic etiam absolutionem negare non debet ei, de quo intelligere nequit, an venialiter, an mortaliter peccet: quāuis persuadere illi non possit, vt ab eo tēperet, quia se mortaliter peccare non credit: nec persuadeat ei esse mortale, quod fortē tale nō est, ne postea id fa-

ciens, quamuis non sit mortale, peccet mortaliter, iuxta S. Ant. 2. par. tit. 4. cap. 3. Ros. verb. ornatus. §. 7. Sylu. eod. verb. quæst. 9. Nostro tamen iudicio cautius ageret resoluendo se prius per se, vel alios, an sit mortale, necne; & postea impartiretur, aut negaret absolutionem, per ea, per quæ in cap. si quis autem. de pœnit. distinct. 7. num. 130. diximus peccare iudicem, qui iudicat, antequam dubietatem animi deponat: aut certè ei persuadeat, antequam eum absoluat, vt proponat ab illo abstinere, si per viros idonea scientia, & conscientia præditos. mortale iudicetur: alioqui enim (ni esset valde doctus) non haberet sufficientem contritionem, aut attritionem.

- 22 Decimosexto, peccat monialis, quæ vel inhabilis ad contrahendum cum aliquibus id scientibus, se illis conspiciendam offert; quo ab illis in vxorem sine iusta dispensatione expetatur: quia peccato mortali alieno consentit. Sed, quæ ad nubendum est idonea, licet nubere nolit, in modo castitatem, aut religionis ingressum secretò voverit, licitè sui cõspectum facere potest, & se ornare; & velle, vt ab aliquibus in vxorem appetatur, quo in alijs rebus sibi, vel suis faueant, aut ob alium bonum finem. Quia id nullo iure diuino, vel humano prohibetur, & consequenter non dammandum, cap. consuluisti. 2. quæst. 4. Nullatenus etiam peccat fœmina, quæ veste virili se vestit, nec vir, qui fœmina, iusta de causa; veluti ne ab inimicis agnoscatur: aut quia alia veste caret, vel ob honestam sui, aut alterius oblectationem, secundum S. Thom. 2. 2. quæst. 169. art. 2. ad 3. neque plusquam venialiter, si ob leuitatem id faciat, absque alio fine, & circumstantiam mortali, iuxta Caiet. ibidem.

Decimosẽptimò peccat, qui vestit se habitu religionis in opprobriũ illius, aut vt eo ad turpia personatus siue laruatus, aut sine larua vtatur, argu. cap. cum decorem. de vit. & honest. cleric. & auth. de sanct. Episc. §. fin. coll. 9. secus tamen si ad solam leuitatem, aut ad oblectationem; absque malo fine eo vtatur: modo nullum inde opprobrium notabile religioni, vel alicui proximo contingat.

- 23 Porro curiositas, quæ satis cognata videtur huic secũdæ filiæ Vanæ gloriæ, est vitium mouens ad nimis, vel immoderatè sciendum, ex mente S. Tho. 2. 2. q. 167. & S. Ant. 2. par. tit. 7. c. 7. §. 2. & semper est peccatum saltem veniale. cap. nonne. 37. dist. siue quis ita scire velit, per aliquem quique sensuum exteriorum, siue interiorum, siue per intellectum: quia contraria virtuti studiositati, de qua S. Thom. 2. 2. quæst. 166. & rationi repugnat. Mortale verò tantum, quũ aliqua circumstantia mortalis ei adiungitur, secundum eundem, d. quæst. 167. art. 1. & Caiet in summa verb. curiositas. vt quum quis scire cupit aliquid, transgrediendo aliquã legem ad mortale obligantem, aut ob finẽ mortaliter malum, se, vel aliũ obijciendo periculo probabili perdendæ salutis animæ, vel corporis: vel proximum notabili damno honoris, vel fortunarũ, per supradicta, & per dicenda.

- dicenda. cap. seq. de quinque sensibus. Exempla quædã utilia, & quotidiana sunt de uirginẽ, uolente curiosẽ nosse, quãta sit copulæ carnalis delectatio, quamuis eam experiri nolit: nam, si eam experiri uellet, aliud peccatum Luxuriæ, præter curiositatem committeret. Caiet. 2. 2. quæst. 67. art. 2. De illo item, qui uult scire alienum peccatum consultãdo cõfessionem sacramentalem alteri factam argu. cap. omnis. de pœnit. & remiss. Et de illo, qui, ut discat aliquid, missam præceptam omittit; aut maléficiũ aliquod conficit; aut diabolo se commẽdat; aut eum in magistrum ad discendum suscipit per multa, quæ diximus in cap. nouit. de iud. not. 1. nu. 12. & seq. Et de illo, qui cognitionẽ rerum officio suo necessariarum negligit, quo nõ necessarias cognoscat; ut Parochus, qui ob studiũ poësis, uel officij mechanici, ignorat res audiẽdis cõfessionibus, uel alijs agẽdis, officio suo necessarias. c. sacerdotes. 37. dist. ut diximus in Enchiridio de Orat. cap. 13. nu. 175. & in c. nouit. not. 2. nu. 14 & nu. 15. de illo, qui uitia alterius inquitur animo eum notabiliter infamandi: facerẽ enim id bono animo, quo præclara imitemur, aut praua ex charitatis regula corrigamus, sine alia mala circumstantia, uirtutis actus est. S. Thom. 2. 2. q. 167. ar. 2. ad 4. quia id nõ est appetitus inordinatus. sed ordinatus. Exemplum icẽ est de illo, qui appetit. scire aliqua secreta ab eo, qui absque peccato mortali nõ uiolãdo mortaliter legẽ naturalẽ, uel iuramẽtũ, uel promissionẽ, de secreto seruãdo, nõ põt ea illi reuelare, per dicta supra c. 12. nu. 22. & c. 28. nu. 62. Et de uiro uolẽte uidere fãmĩnã nudã, uel eius pudẽda, & de fãmĩna uolẽte uidere uirũ nudum, uel eius pudẽda, credẽs, aut credere debens, ex illo aspectu tali loco & tẽpore habito consensum iri actui, aut delectationi mortali, aut pollutionem sequuturã. Et de illo, qui ut sciat quãtã in castitate constãtiã ipse, & alia habeant, loquitur solus cum sola tempore & loco secreto, credens, aut credere debens, se causam fore, ut alteruter eorum alicui mortali saltẽ delectationis morosæ consentiat. Et de illo qui legit, uel audit libros amorum, & gestorũ lasciuorum, & luxuriosorum, credens, aut credere debens, se uel alium consensurum saltẽ alicui delectationi morosæ, iuxta mentẽ S. Isidori c. deo. 37. dist. & S. Ant. 2. par. tit. 3. c. 7. §. 2 & certe e Republ. Christiana foret, ne libri Ouidij amatorij in scholis legerent, nec Martialis, Iuuenalis, Catulli, Tibulli, Propertij, Plauti, Terentij, & alij eius generis, nisi purgati a
- 31 locis libidinis incẽtiuis. Et consequenter etiam Cælestina liber uulgo adeo plausibilis, nisi magna ex parte purgatus: quin & reuocarentur in scholas Grammaticas hymni, & orationes, quas collectas uocant, Homiliæ, & authores Christiani egregie Latini, qui fere soli olim in eis prælegebantur: ut late diximus in Enchiridio de Orat. cap. 19 num. 172. & seqq. quo pueri simul cum literis pietatem imbiberent.
- 32 Decimo octauo peccat, qui per Hypocrisim tertiam filiam uanæ gloriæ modo dicto supra. cap. 18. nu. 8. uel pertinaciam, quartam filiã, inordi-

nate suam opinionem defendit in ijs, quæ ad fidem Catholicam, & mores pertinent, cōtra communem sensum doctorum ecclesiæ, aut in datum iniustum proximi notabile: alias enim pertinacia est venialis, præsertim quando se continet intra metas intellectus, credendo, & operando secundum communem Ecclesiæ doctrinam, iuxta Caiet. in summa versi. pertinacia.

- 33 Decimononò peccat, qui per discordiam inordinatā, quintam filiam Vanæ gloriæ, voluntati alterius non vult suam conformare circa doctrinam boni diuini, aut humani necessarij ad salutem propriam, aut alienam, animæ, vel corporis, aut honoris, vel alterius boni proximi, secundum mentem S. Thom. 2. 2. quæst. 37. art. 1. & Caiet. in summa, verb. discordia Nam solum veniale est discordare sic in alijs, etiam sub pœna venialis tantum præcepti: neque etiam veniale in eis, in quibus etiam sub pœna venialis concordare non tenentur: vt non concordare roganti, vt ambo religionem ingrediantur, aut ieiunent, &c. secundum eodem vbi supra.
- 34 Vigesimo, qui per cōtentionem, sextam filiam Vanæ gloriæ, contra perspicuam veritatem altercatur circa pertinētia ad sanctam fidem Catholicam, aut ad salutem animæ, aut corporis necessaria: aliàs enim non peccat nisi venialiter, iuxta Caiet. in summa. verb. contentio.

De inobedientia septima filia Vanæ gloriæ.

S V M M A R I V M .

- 35 *Inobedientia, & inobedientia specialis, & generalis quid.*
- 36 *Inobedientia quæ mortalis. & 36.*
- 37 *Obediendum in quo non est superiori. & 4. seq.*
- 42 *Contemptus legis verus quid, & quis præsumptus.*
- 43 *Legis obligantis ad mortale etiam receptæ transgressionem quæ excusant.*
 & 42.
- 45 *Ignorantia quotuplex, & quid vnaqueque illarum. & 46.*
- 47 *Ignorantia interdum excusat a pœna legis, & ab ea.*
- 48 *Officium, vel artem sine peritia, & scientia exercens quis peccat.*
- 49 *Lex concepta verbo constitutiua, & non præceptiua, quid faciat.*
- 50 *Legis nullum vnicum verbum originario significato signat mortale.*
- 51 *Leges multe naturales ad solum veniale obligant.*
- 52 *Lex ecclesiastica verbis præceptiuis, maxime istis utens ad mortale obligat, secus de seculari, quæ tamen non tollit penam per aliam statutam. & seqq.*
- 56 *Lex pure pœnalis, & mixta, ut differunt.*

- 57 *Pœna magna ut potest esse iusta sine culpa. & 58.*
 59 *Lex in parte recepta, ad eam ligat.*
 62 *Vidua fornicata peccat, fruendo re a marito relicta, ut caste uiuat.*
 63 *Pœna exclusionis à collegio ipso iure incurfa non tenetur quis in conscientia.*
 64 *Commiffum capitur iuste in conscientia, & etiam tacetur.*
 65 *Laudemium foluere non tenetur donans, fed fic uendens.*
 66 *Pœna etiam ipfo iure impofita non debetur in conscientia foro, nifi & cat. & duob. feqq.*
 59 *Confuetudo optima legis interpres.*

- 35 *E* inobedientia feptima filia Vaneglorie dicendum primo, quod obedientia, prout eft fpecialis uirtus, eft uirtus inclinans ad faciendum quod iubetur eo principaliter, quod iubetur. Et contra inobedientia, prout eft fpecialis uitium eft uitium inclinans ad non faciendum, quod iubetur, eo principaliter quod iubetur, ut fingulariter tradit S. Thom. recep. 2. 2. q. 104. art. 2. ita quod ex duobus conficitur inobedientia fpecialis, fcilicet ex non faciendo iuffum, & ex animo non faciendo illud, eo principaliter quod iubetur. Et e contrario obedientia prout eft uirtus generalis, comprehendit omnes uirtutum omnium actus, quibus fit, quod iubetur, fiue faciendo, fiue omittendo; & inobedientia, prout eft generale uitium omnes actus omnium uitiorum, quibus non fit, quod iubetur fiue faciendo, fiue omittendo, fecundum eundem ubi fupra recep. Et ita non eft inobedientia non facere confultum; fed fic non facere iuffum, etiam fi non obliget ad plusquam ueniale, ut probat Caiet. in d. art. 2.
- 36 *E*ft tamen hoc difcrimen, quod non facere iuffum obligans ad mortale, eft mortale, quamuis non omittatur eo quod iubetur. Non facere autem quod ad folum ueniale obligat non nifi quando omittitur eo principaliter quod iubetur, quæ eft inobedientia fpecialis, ut idem ibidem fubtiliter declarat. Dixi, *Deliberate*, quia primus motus, quo reuertitur iuffus, folum eft uenialis, fecundum eundem S. Thom. 2. 2. quæftio. 105 art. 1. ad 2. Dixi, *Quod fibi iubetur*, quia omittere confultum,
- 37 non eft de fe ullum peccatum, §. fin. 3. dift. & Caiet. d. quæft. 104. art. 4. Dixi, *Animo eum ad mortale obligandi*, quia alias non peccaret mortaliter. Dixi, *Nefciens id fibi ab eo iuberi non poffe*. Tum quia non oportet quod fciat, id ab eo iuberi poffe. fatis enim eft, ut dubitet de illo, cap. quid culpatur. 23. quæftio. 1. quamuis talem dubietatem deponere debet priufquam faciat, credendo id poffe fibi iuberi propter autoritatem eius, ne faciendo contra conscientiam dubiam, peccet, per ea quæ dixi in cap. fi quis autem. de pœnit. dift. 7. num. 81. cum feq. & fupra capitu. 16. num. 40. & feq. Si tamen crederet probabiliter fuperiorem per errorem iuffiffe, aut non iuffurum fuiiffe, fi ueritatem noffet, nõ

- peccaret, non parendo, c. si quando. & c. pastoralis. de rescrip. Tum quia multa sunt, ad quæ superior subditum obligare non potest, secundum S. Tho. recept. in d. quæst. 104. art. 5. & in ca. 13. ad Rom. quale est contrarium præceptis superioris iubentis, scilicet Dei, Papæ, ecclesiæ, aut alterius, c. si dominus. ca. qui resistit. 11. quæst. 3. Quale illud, ad quod iubentis potestas non se extendit; vt sunt actus omnino interiores, quibus nõ est opus præceptis exterioribus implendis, vt post eundem ibidem dixi in c. cogitationis. de pœni. dist. 1. vt etiam sunt actus spirituales respectu superioris sæcularis. c. fin. de reb. eccle. c. ecclesia, de const. & vt actus gubernandi ciuitatem respectu ducis exercitus. l. magisterij. C. de iuris. om. iudic. Reuelatio item peccati omnino occulti. c. erubescant. 3. 2. dist. & iteratio confessionis legitimæ respectu omnium, vt dictum est supra. c. proximo nu. 43. & c. 9. nu. 14. & seqq. Qualis etiam iussus, ne iubentis superiorem alloquatur, quales asperitates religionis, ad quas nec expresse, nec tacite regula extenditur. c. gesta. 74. dist. nisi in pœnam contumacię, vel alius delicti imponantur. c. dilectus. 2. c. quoniam de simo. Qualia item alia impertinẽtia ordini, & regulæ vt sublatio palæ a terra, aut intuitio volatus auium diu continuatus. Syl. verb. religio. 6. q. Non est tamen tale id quod est cõtra regulam suam, & ordinem, aut legem, ad quod Prælatus dispensare potest; quia, si iusta de causa id ei iuberet, parere deberet; vt si præciperet subdito, ne ieiunaret tali, aut tali die præcepto, per legem, aut regulam, eo quod credit probabiliter eum esse ad id impotentem: quamuis, si scirẽt superiorem falli, non teneretur per supra dicta, Sylu. vbi supra, quicquid dicat Ros. verb. obedientia. §. 10. Quia magis oportet obedire Deo, quàm hominibus, Act. 5. & d. cap. si dominus. 11. quæst. 3. Dixi, *Satis aperte*, quia sufficit vt iubeatur verbis clavis, vel obscuris, satis id significantibus. Sufficit enim, vt intentio iubentis, quod ita voluit iubere, intelligatur. cap. intelligentia. de verb. signifi. cap. rogo. 11. quæst. 3. cap. dilectissimis. 12. quæst. 1. clem. 1. de testa. adiunctis glo. & anno. per Felin. in cap. nam. de consti.
- 40 Dicendum secundo, peccare primò, qui trãscreditur legem humanam iustã, promulgatam, & receptam, & non abrogatam, obligãtem ad mortale sine iusta ignorãtia id causante, aut alia iusta causa, aut dispẽsatione valida, elapso tẽpore, quod ad obligandum requiritur, ca. 2. de maior. & obed. c. 1. 14. quæst. 1. Dixi, *Legem humanam*, & non canonicam; quia etiã contra sæcularẽ potest mortaliter peccare, iuxta glof. recept. in c. quæ in ecclesiarum. de const. quamuis illa mihi hoc non dicat. Dixi, *Iustam*, quia iniusta non obligat, qualis est facta a nõ habente potestãtẽ, arg. c. 2. de consti. lib. 6. & l. ff. de iuris. om. iud. aut principaliter ob vtilitãtẽ priuatã, non autem publicã, secundum S. Tho. 1. 2. quæst. 90. ar. 3. aut contra diuinã naturalem, aut supernaturalem, cap. erit autem lex. 4. dist. & quæ subditis est inæqualis, c. cum omnes. de consti. & Panor. recep. in cap. 1.

- c. 1. eo. tit. Dixi, *Promulgatam*, quoniam lex antè promulgationem, non obligat, c. in istis. §. *leges*, 4. dist. quod rectè defendit Decius in ca. 2. de
- 41 *constitu. Dixi, Receptam*, quia, antequàm recipiatur, saltem per maiorem partem vniuersitatis, cuius pars est transgressor, nõ ligat: quoniam promulgari videtur cum conditione, si recipiatur, saltem per maiorem partem, vt singulariter dixit Dom. in d. c. *leges*, per recentiores recept. ibi, & in c. 2. de constitu. & profundius Feli. in c. 1. de treu. & pac. à nũ. 13. Dixi, *Non abrogatam*, quoniam abrogata per aliam legem contrariam, aut per consuetudinem, non obligat, c. 1. de constitu. lib. 6. & glo. & omnes in cap. 1. eo. tit. Dixi, *Quæ ad mortale obligat*, quia transgrediens eam, quæ solum ad peccatum ueniale obligat, uenialiter tantum peccat, c. vnum. §. *criminis*. 2. 5. dist. qui autem solum consultoriam, uel exhortatoriam, nec etiam uenialiter peccat. §. *fin*. 4. dist. & cap. *fin*. 14. quæst. 1. nisi faciat id ex contemptu, iuxta glo. *ling. cap. quis autem*, 10. dist. ut dictum est supra. cap. 20. hu. 2.
- 42 Dicitur autem transgredi legem ex contemp̃tu quisquis principaliter mouetur ad id, eo quòd illam, vel illius auctorem parui facit: nõ autem qui mouetur, & inducitur ad id principaliter per irã, auaritiã, aut aliã causã, etiam iniustã, secundum vtrunque Thom. 2. 2. quæst. 189. art. 9. & Archid. in ca. quicumque 81. dist. & Dominic. in ca. nullus. 5. 5. dist. quãtumlibet illud inuoluat Fel. in c. cum quidam, de iureiuran. col. 3. & 4. Nec etiam ad id satis est consuetudo peccandi, iuxta S. Tho. mentem 2. 2. q. 186. art. 9. quam optimè, & dilucide declarat Caiet. quidquid dicat Richard. in quodlib. 1. quæst. 19. quem sequitur Ang. verb. inobediẽtia. §. 1. & verb. feriã. §. 4. 2. & alibi sæpè: quia, quamuis consuetudo multũ faciat, ad præsumendũ prædictum contemptum in foro exteriori; nil tamen facit quo ad interius, vbi sola ueritas consideratur, c. tua. de spons. cap. humana. 2. 2. q. 5. ut etiam illa glo. cõlebris, in ca. metropolitanum. 2. q. 7. quæ dicit, eum, qui sine iusta causa transgreditur, uideri contemnere, intelligenda est in foro exteriori, non in interiori, per prædicta. Verũ tamen est, consuetudinẽ transgrediendi aliquam legem, multũ incitare ad contẽnendam illam, ideo quæ ab ea cauendum est. Dixi, *Sine iusta causa*: quia hæc semper a mortali excusat, iuxta mentẽ S. Tho. 1. 2. quæst. 96. art. 6. & 2. 2. q. 147. ar. 3. & Archi. in ca. vtinam. 76. dist. & Pan. in rub. de obseru. ieiun. Illa uero causa uidetur iusta, propter quam legislator, si præsens foret, eum excusaret per glo. *ling.* & receptam in l. tale pactũ. §. qui prouocauit. ff. de pact. & etiam causa, quæ bona fide pro iusta habetur, & ob quã, nisi talem eam iudicaret, contra legem non faceret, a peccato mortali excusat: quãuis non a ueniali, iuxta mentẽ Palud. in 4. dist. 15. q. 4. & Sylu. verb. ieiunium. quæst. 8. quod singulariter explicat Caiet.
- 44 2. 2. quæst. 147. art. 3. Dixi, *Sine iusta dispensatione*, quia si est iusta, omnino excusat, cap. 1. de vot. & cap. de multa. de præb. Immò & si est iniusta, eo solo.

- eo solo, quòd sit data sine iusta causa, modo detur absque surreptione per eum, qui sine causa iusta valide potest dispensare, licet sic dispensando peccet, excusat saltem a mortali, secundum omnes; licet quandoque non à veniali, iuxta ea quæ nuper scripsimus in com. cap. non liceat Papæ 12. quæst. 2 §. 4. Dixi, *Elapso tempore*, quia constitutiones Pontificiæ, vel Imperatoriæ non obligant, nisi post tempus in ipsis præfixum, si quod præfigatur; aliàs post duos menses ab ipsarum promulgatione facta in Prouincia auth. vt factæ nouæ constitutiones coll. 5. iuxta opinionem communem, & veram Ant. quam tenuimus in cap. 2. de const. Quamuis lex inferiorum, quæ non præfigit tempus, simulatque promulgatur, & scitur, liget, iuxta communem (& etiam Pontificia, & Imperatoria, si in illa dicatur, vt iam inde a principio obliget) quo ad pœnam intrinsecam irritationis actus per eam prohibiti. Nam quo ad pœnam extrinsecam, semper iusta ignorantia excusat, etiam post quemcunque temporis lapsum; licet postea non ita præsumatur sicut antea cap. præsumitur. de reg. iur. lib. 6. Dixi, *Sine ignorantia iusta causante illud, quia*, vt excuset, oportet quod sit iusta, & causa actus. Est. n. triplex, præfat. ignorantia, nempe, Affectata, crassa siue supina, & iusta. Affectata siue optata est, qua quis ignorat quod scire tenetur; quia non vult scire, quo liberius absque suæ conscientie contradictione, vel alia de causa iniusta peccet, iuxta illud psal. relat. in cap. ideo. 37. dist. *noluit intelligere vt bene ageret*: quæ adeo non excusat aut minuit peccatum, vt etiam augeat ob circumstantiam mali desiderij. Crassa vero siue supina est, qua quis ignorat id quod communiter omnes sui ordinis sciunt, quod contingit per culpam latam, de qua sup. capit. 17. num. 177. quæ excusat a tanto, sed non a toto. Iusta vero (quæ a Theologis inuincibilis, & a nostris probabilis appellatur) est, qua quis ignorat quod non oportet eum scire. 1. quæst. 4. §. notandum; & qua communiter homines eiusdem ordinis adhibita debita diligentia laborant, iuxta S. Thom. vbi supra quæst. 76. arti. 3. qualis est eius, qui petit consilium a viris habitis pro præditis scientia, & conscientia in id sufficienti, qui false illi consulunt, arg. cap. capellanus. iuncta glo. 2. de fer. & eorum, quæ tradit Alex. consi. 1. col. 4. vol. 2. & S. Anto. 1. par. titu. 3. capit. 10 §. 10. & hæc omnino excusat, quando est causa actus: ignorantia enim interdum est peccati causa, interdum non, sed eius comes. Est causa, quando actus non fieret, nisi ignoraretur. Est solum comes quando peccaretur, etiam si sciretur: & hæc nunquam a culpa excusat: illa verò interdum omnino, interdum ex parte; vt prædictum est.
- 47 Ex quo sequitur, quod non excusantur omnino prelati, medici, aduocati, & alij officiales, qui suas artes exercet sine iusta scientia, & notitia eorum, quæ sua officia, & munera prærequirunt; cum inde notabile damnum spirituale, aut corporale proximis euenturum probabiliter credi possit; quia eorum

eorum ignorantia nō est iusta, cum sit eorum, quæ sui ordinis homines cōiter scire solent, & debent, per l. idem iuris. §. 1. ff. ad leg. Aquil. & cap. non est putanda. 1. quæst. 1.

Addo his, quod licet ignorantia communiter nequeat esse iusta circa legem naturalem, vel diuinam; quo ad eius dispositionem, & quatenus est talis: potest tamen esse iusta quo ad pœnam humanitatis statutam, si illa est excommunicationis, secundum Ant. in cap. a nobis 1. de sent. excom. pro quo est casus in cap. 2. de sent. excom. lib. 6. Immo etiam si sit alia quælibet communiter non statuta eadem ratione, vt efficaciter defendimus in cap. 2. de const. post S. Anto. 3. par. tit. 24. cap. 33. sub fin. cui consentit Ang. verb. ignorantia §. 4. & Syl. verb. ignorantia. quæst. 8. & Caiet. 2. 2. quæst. 76. art. 3. col. 2. Quod maximè procedit in foro conscientiæ, quo ad quod multos pios quis consolari potest, maximè in materia censurarum, & irregularitatum.

Quæ lex humana obligat ad mortale.

Est tamen quæstio, quam hoc in loco optaueramus, vt definiretur a sacro sancto Conc. Trid. quod & optarunt alij, in quibus fuerunt Caiet. 2. 2. quæst. 186. ar. 9. col. 4. Henr. de synod. 3. par. art. 1. nu. 270. Quæ lex humana obligat ad mortale.

48 Pro cuius aliquali explicatione dico primo iuxta doctrinam S. Tho. 1. sec. q. 69. ar. 5. communiter per Theologos, & Canonistas approbatam in c. 1. de const. non solum leges diuinas, sed etiam humanas iustas, etiã quatenus sunt humanæ, tam seculares, quam ecclesiasticas, posse obligare, etiam in foro cōscientiæ, ad peccatum veniale, immo & mortale per c. 13. ad Ro. & alia multa quæ nuper adduximus in comment. c. fraternitas. 1. 2. q. 2. addendo, mutando, & detrahendo multa ijs quæ Castr. copiose scripsit in duobus lib. de leg. pœn. in quorum prioris cap. 4. late hoc deducit. Quod ipsum etiam facere possunt statuta ciuitatum, iuxta glo. sing. c. quæ in ecclesiarum. de const. receptam quo ad hoc: quamuis illa id mihi non satis dicat. Immo & de facto obligant ad mortale illæ leges, & statuta, quorum authores intendunt per illa ad mortale obligare, iuxta communem, saltem si vt tales receptæ sunt, quod addo, propter 10. dictum infra positum.

49 Secundò, quod nullæ leges, quarum latores id non intenderunt, obligant ad mortale. Tum quia nec vllæ diuinæ consultiuæ, etiã ad veniale, obligant, iuxta S. Aug. c. vlt. 14. q. 1. receptam, & aliquot earum præceptiuarum tantum ad veniale obligant secundum Caiet. tom. 1. trac. 25. quæst. 1. Tum quia vt dixit S. Tho. 2. 2. q. 1. 6. art. 9. ad 1. receptus a Ioan. And. & alijs in c. relat. ne cler. vel mona. statuta Dominicanorū non obligant ad morta-

ad mortale, nec veniale; sed solum ad pœnam exteriorē: quia eorum auctores hanc vim illis tribuere noluerunt. Tum quia actus agentium non operantur ultra intentionem eorum. l. non omnis. ff. si cert. pet. l. in agris. ff. de acq. rer. dom.

Tertiò, quòd non obligant ad mortale leges etiam canonicę, quę nõ habent verba præceptiua, vel prohibitiua: sed solum ordinatiua, vel constitutiua, etiam si sint imperatiui modi, qualia sunt illa; facite, dicite, faciant, dicant. cle. exiui. §. & quia. de verb. sign. & alia similia, quę iuxta communem intelligentiã non significant præceptum, nec prohibitionē, iuxta S. Tho. communiter recep. in d. art. 9. probatum a Pan. & cõmuni in cap. nam. de const. licet Fel. ibi contra senserit col. 3. cuius opinio procedat in illis, quę ponuntur in materia, quę de se ad mortale obligat, quia fundamenta eius ad illa sola extendi videntur, & id sentit glo. recep. in clem. 1. de testib. verb. exhortamur. Quamuis tunc non tam obligat illa lex, quàm alia, quę eiusmodi materiam talem fecit. Exemplum in cap. statuimus. de trans. in quo verbum. statuere, importat præceptũ, eo quod ponitur in materia alias præcepta, scilicet transactionis iustę, quę præcipitur feruari, per cap. qualiter. de pact. & l. 1. ff. eod. Ratio huius tertij dicti est, quia illa verba videntur significare, quòd, quamuis author eiusmodi legis habeat animum, vt actus trãsgrèdiendi illam legem sit vitiosus, licet ante illam fuisset indifferens, & consequenter voluerit obligare ad ueniale, quia vt minimum tale est quilibet actus vitiosus: quia tamen non præcipit, nec prohibet, videtur noluisse obligare ad mortale, iux. sing. declarationem Caiet. 1. 2. quæst. 69. art. 4 & d. opusc. 25. quæst. 1.

- 50 Quartò, quòd nullum est verbum latinũ, quod solum in aliqua lege positũ sufficiẽter significet suo significatu originarij, mēte illius latoris fuisse trãsgressorē obligare ad mortale, nec cõsequẽter illa verba, *Teneatur, Debeat, Obligetur*; nec illa, *Præcipimus, Obligamus, Statuimus. Iubemus, Mandamus, Prohibemus*. Tũ quia sunt generalia, & nõ tã apta ad inducendam obligationem ad culpam venialem, quàm ad mortalem, arg. c. 1. de despõ. imp. & prin. regulæ S. Aug. & corũ, quę habentur 6 Ethic. de præcepto, quod sit actus prudentiæ. Atque ideo in dubio intelligẽda potius de culpa & pœna veniali, quam de mortali: cum leges, quę recte possunt intelligi de pœna maiori, & minori, in dubio de minori intelligẽdę sint. l. interpretatione. & l. si præses. ff. de penis. & c. in pœnis. de reg. iur. lib. 6. Tũ quia multæ leges, etiã diuinæ, & naturales præceptiua ad solũ veniale obligant, ut probat Caiet. ubi supra: qualis est lex de nõ mentiendo iocose, aut officiose sine damno alterius; qualis item lex de non furando minima, de non ridendo immoderate: omnes enim hæc leges sunt præceptiua: earum tamen transgressio est solum uenialis, secũdum omnes catholicos. Tum quia S. Tho. agens de præceptis charitatis. 2. 2. q. 44. & prudentiæ. q. 56. & iustitiæ. q. 122. & fortitudinis. q. 146. & temperantiæ. q. 170.

ita cōprehēdit ea quæ obligāt ad veniale, sicut quæ ad mortale; quod spe-
 ciatī tradit Caiet. 2. 2. quæst. 186. art. 9. & Cast. tacito eo lib. 1. de leg pēn.
 cap. 5. & nos nuper in c. fraternitas 1 2. quæst. 2. Dixi, *De se, & suo origina-*
 52 *rio significatu.* Nam de accidentali, quem usus ecclesiasticus, & cōmunis
 interpretatio Conciliorum, Pontificū, & aliorum Prælatorum, & Docto-
 rū illis tribuit, omnia & singula uerba præceptiua, & prohibitiua posita
 in ecclesiastica, significant in dubio conditorem eius habere animū ob-
 ligandi ad mortale: nisi aliud in ea positū cōtrarium indicet per d. clem.
 exiui. §. cum autē. de uerb. sign. quæ habet, S. Franciscū noluisse obligare
 omnes suos religiosos æqualiter ad omnia, quæ sua regula cōtinet, eo q̄
 ad aliqua ex regula addidit verbū *præcipimus*, quod ex ui sua ad mortale
 obligat, & ad aliqua non. Et quāuis responderi posset, esse ibi speciale in
 hoc uerbo, *Præcipio*, posito in ore tam magni Sancti, & authoris tam san-
 ctæ, & arctæ regulæ, & ad subditos tāte perfectionis, & asperitatis: quāuis
 itē fortē expediret ita respondere, quo obligatio multarum legum eccle-
 siasticarum antiquarum suo pristino statui obligandi restitueretur; quia
 53 tamē illa cle. dicit, quod ex significatione, & ui uerbi præceptiui nascitur
 cuiusmodi obligatio, tutius esse cēse, quousque aliter interpretetur sancta
 Sedes Apostolica, sequi prædictos patres clarissimos, & cōsequentē cō-
 cedendum est unum, quod est satis durum populo Christiano, q̄ inten-
 tio cuiuslibet legislatoris ecclesiastici, utētis ī sua lege uerbo præceptiuo,
 aut prohibitiuo, est obligare ad mortale, ut tēnet communis in d. c. nā.
 nisi per aliquod aliud uerbum, aut signum exprimat contrariū, aut si-
 gnificetur. Et a fortiori si ita dicat, *Arte præcipimus*, ut in clem. dudum,
 de sepul. in prin. & adhuc a fortiori si ita, *in virtute sanctæ obedientiæ præ-*
cipimus, gloss. clem. si dominū. §. Ideoque. de reliq. & uener. aut, *Sub obte-*
statione iudicij diuini, clemen. 1. de immun. eccles. Cum per huiusmodi
 additiones obligationis incrementū significetur. Propter quod iustus no-
 bis uidetur, q̄ doctissimus Medina dicit in Codice de pœni. tract. de Ie-
 iunio col. 3 5. quam dictum, Castren. in d. cap. 5. scilicet hoc uerbū (*opor-*
teret) in lege canonica positum tātū obligare, quam illud (*debet*) aut (*ob-*
ligatur) quia usus sacrorum canonum, & ipsorū interpretum ita cōmu-
 niter interpretatur, iuxta gloss. c. 1. de præscript. lib. 6. & Fort. in l. 1. ff. de
 iust. & iu. à fortiori lex, quæ continet pœnam præsupponentē peccatum
 mortale ad hoc obligat: quamuis uerba præcipientia, & prohibentia nō
 cōtineat; cum illa magis, quàm prædicta uerba animum ad mortale ob-
 ligandi significet: nā qui uult aliquid, uidetur uelle illud, sine quo id esse
 nō potest. l. illud. ff. de acquiren. hæred. c. præterea. de offic. delega. Atque
 ideo ad mortale obligat lex, quæ præcipit, aut uetat aliquid sub pœna ex-
 communicationis maioris, aut simpliciter sub pœna excommunicationis:
 quia de maiori intelligitur cap. penult. de senten. excōm. siue addatur, ip-
 so iure, siue nō, Caiet. in dict. ar. 9. quia excōmunicatio maior præsuppo-
 nit

nit peccatum mortale, cap. nemo. c. nullus. 11. q. 1. nisi prærequirat monitionem, iuxta Caiet. in d. art. 9. & Castr. vbi supra cap. 5. Non est tamē idē de pœna suspensionis, interdicti, aut irregularitatis, quæ aliquādo sine culpa adhibetur. c. si ciuitas. & cap. si sententia. de sent. excom. lib. 6. & c. si quis viduam. cum glo. 55. dist. Sed sic de æternæ indignationis Dei & SS. Petri, & Pauli, aut alia simili, quæ solū in statu infælici peccati mortalis locum habet. Et idem dicendum est de lege, quæ continet has, & alias coniunctim pœnas temporarias.

54 Quintò, ex hoc quarto dicto sequitur, quod leges sęculares ad mortale non obligant eo solo, quod verba præceptiua, & prohibitiua contineāt. Tum quia nec significatio, & vis eorū originaria, nec accidentaria induta per vsum sęcularem, talem obligationem indicant. Cū manifestum sit reges & iudices sęculares nunquā regulariter interpretatos fuisse ita, vt in eiusmodi legibus talis obligatio cōtineretur: quia principaliter pœnas tēporarias (quas infligere, & tollere transgressoribus possunt) respiciunt. c. factæ. 4. dist. & l. 1. ff. de iust. & iur. & non spirituales, quas nec infligere, nec tollere possunt, etiam ministerialiter, vt ecclesiastici. c. ipsi sacerdotes 1. quæst. 1. cap. quem pœnitet. de pœnit. dist. 1. vers. ipsi enim. & cap. quodcunque. 24. quæst. 1. Tum quia eadem ratione neque etiam leges diuinæ obligationem ad mortale inducunt eo solo, quod per verba præceptiua ferantur, vt rectē notauit Cast. in d. art. 5. cum vltus iuris canonici sicut robar diuino non adimit. eap. sunt quidam. 25. quæst. 2. clem. ne Romani. de elect. ita etiam non addit, vt quatenus est diuinum, obliget magis quā ante illum obligaret, arg. c. cum inferior. de maio. & obed. cap. inferior. 2. 1. dist. atque ideo voluntas Dei, an fuerit obligandi nos ad mortale, vel non per suam legē, in qua ponitur verbum præcipiēs, & mādans, colligenda est ex declaratione Prophetarū, Apostolorum, summorum Pontificum, Conciliorum, aut Doctorum sanctorum, & sapientū; quia sua autoritate, aut rationibus efficacibus illā eiusmodi esse persuadent. cap. secundum. 19. dist. c. de libellis. 20. dist. cle. ad nostrum. de hæret. cum eis annot. & eorum, quæ notat S. Tho. quodlib. 6. art. 14.

55 Sextò, quod quousque contrariū a Sancta Sede Apostolica declaretur, probabilius nobis videtur, leges humanas etiam præcipiētes (p̄sertim sęculares, quę pœnā temporariam constituunt) in dubio ad æternā non obligare, quatenus sunt leges eius, qui eā pœnam statuit. Tū quia si hoc defendi iustē posset, defendi deberet, quia conueniret, vt leges humanæ, quæ ad mortale obligarent, pauce essent. Tū quia multi catholici, in quibus sunt Imol in repet. c. cum contingat. de iureiu. col. 17. & Fel. in cap. 1. nu. 18. de sp̄s. Caiet. in summa verb. clericus. §. verum, & verb. Ieiuniū. §. quo ad quartā. tenuerunt nullas leges quamuis pœnas tēporarias non statuunt, quatenus sunt humanæ, ad mortale transgressorē sine contemptu sc̄ & andalo obligare; licet nobis oppositum videatur, si constat legē esse

esse iustam, & voluntatem legislatoris fuisse, eius simplicem transgressore ad mortale obligare. Tum quia in dubio iudicare debemus legē esse minus pœnalem, cap. in pœnis. de reg. iur. lib. 6. & l. si pœses & l. interpretatione. ff. de pœn. Tū quia qui de duobus propositis alterū affirmat, alterum negare videtur, l. cum pœtor. ff. de iud. & cap. nonne. de pœsump. Et ita legislator, qui ad pœnam æternā, & temporariam potest obligare, hęc irrogādo, illam excludere videtur, vt dixit Matthæus Mathes. doctor doctissimus notab. 78. Tū quia cōsuetudo antiqua ita videtur interpretata, pœsertim leges sæculares, de quarū transgressione nō cōsuevit fieri scrupulus cōscientiæ, neque doctis, nec indoctis, neque pœnitentibus, nec cōfessarijs, neque alijs cuiusvis conditionis, ordinis, vel sexus hominibus, nisi cum per eas etiam lex diuina naturalis, aut reuelata, aut canonica infringereur. Tū quia gentiles legūlatores de pœna æterna nil curarunt, & paucissimi sæculares ex Christianis reperientur, qui dicant suā intentionem, quando eas ferunt, aliam pœnam temporariam imponendo, esse ad æternam obligare, ad quā diuina, vel naturalis nō obligat. Tum quia satis superque probat Cast. lib. 1. c. 9. de leg. pœn. legem pure pœnalē, hoc est legem, quæ constituit pœnam absque aliqua prohibitione, ad aliquā culpam non obligare, quatenus est talis, vt dixerunt Henr. quod lib. 3. q. 2. 2. & Ang. in summa verb. Inobediētia. §. 1. & nō est magna differētia realis inter hanc, & illam, quam idem mixtā appellat, quæ prohibet, & pœnā decernit, vt sentit Henr. & affirmat. Sylu. eod. verb. Inobediētia. §. fin. q. profecto nō erat dignus tanta reprehensione, quanta pœfatus Alfonso Castr. cū reprehendit, eo quod hanc distinctionem verbalem, & puerilē appellasset: quia quamuis, sicut efficaciter ille probat, pœna nō semper pœsupponat culpam, cap. 1. de bigam. libr. 6. cap. 2. §. hæretici. de hæret. eod. lib. & l. quisquis. §. filij. C. ad legem Iuliam m. ai. stat. & ideo licet qui constituit pœnam, non semper ad culpā obligare velle, nec pœsupponere obligationem ad illā videatur: cōmuniter tamen sic, vt probauimus in cap. ita quorundam. de Iudæ. notab. 1. per illum textum, adiuncto cap. quod olim. eodem titulo. Regulariter enim ob culpam statuitur, quāuis interdum ob solam causam, cap. sine culpa de reg. iur. lib. 6. & cap. 2. cū gloss. de const. & pœdicti Henr. Ang. & Syl. loquuntur de pœna constituta ob male cōmissum, vel male omissum: Et sicut ex hac nostra consideratione colligit Syl. vbi supra, vtramque legem ad culpam obligare, quia cum altera obliget, & neutra ab altera in hoc differat, etiā altera dicitur obligare; ita nos contra colligimus, quod, cum altera nō obliget, & neutra in hoc ab altera differat, etiam altera nō dicitur obligare: quæ nostra collectio eo magis est recipiendā, quā sua, quo mitior est, & magis pœnā minuit. argu. d. l. si pœses. ff. de pœn. & c. pœnæ. de pœniten. dist. 1. Dixi in hoc sexto dicto, *Pœnam temporariam, quæ non pœsupponit æternam, ad excludendam eam, quæ imponit excommunicationē, aut aliam pœdictarum*

rum, quas in 4. dicto diximus præsupponere culpã mortalem. Dixi etiã, *In dubio*, ad excludendas illas, in quibus vtraque pœna exprimitur: & eas, de quarum authoris intentione constat, eum ad vtranque obligare voluisse per aliam aliquam legem, aut consuetudinem, aut per alium modum legitimum. Dixi, *Quæterus sunt leges eius, qui solam temporariam posuit*, quia, si sunt etiam leges aliorum, qui ad mortale obligare voluerunt, ad illud obligabunt quatenus sunt tales, per quod respondetur ad cap. perpetuo. & c. commissa. de elec. lib. 6. quæ pro singularibus citantur ad probandum oppositum prædictorum, scilicet, quod illa expriment vtranque pœnam: & quod loquuntur de legibus pœnalibus, quæ pœnam temporariam imponunt ei, qui per transgressionem aliarum, æternam incurrit, vt pridem post Dec. in cap. nam in 2. lectura de consti. respondimus in d. cap. perpetuo. non enim intendimus dicere, vnam legem, quæ pœnam temporariam imponit, tollere æternam per aliam statutam, præsertim quando sunt diuersorum Legumlatorum.

- 57 Septimò, quòd sextum dictum præcedens locum habet etiam in legibus, quæ statuunt pœnam amissionis magnorum bonorum, & èt fame, & alicuius membri, & vitæ: quia eadem ratio in istis, quæ in illis militat. Nec obstat, quod aliqui dicunt, eum, qui periculũ magnæ iacturæ bonorum, aut famæ subit, mortaliter peccare: id enim nõ est verũ, vt diximus in rep. c. inter verba. 1. l. q. 3. cum non adest alia circumstantia, quæ mortale faciat. Nec etiã obstat, quod saltẽ est mortale, se periculo probabili amissionis vitæ, aut membri obijcere: & qui contra hanc legẽ facit, huic periculo se obijcit: quia aliud est dicere aliquẽ peccare eo, quod temere se tali periculo obijcit, quod est quintum Decalogi præceptũ violare, & aliud dicere, eum peccare eo, quod facit contra legem, quæ talem pœnam statuit: nam tanta cautione quis hanc legem violare potest, ut probabile pœnæ ab ea constitutæ periculum non incurrat. Nec obstat dicere, quod ex hoc sequeretur, legem, quæ talem pœnam statueret, iniustã fore, eo quod adeo magnam pœnam statuit ob actum, qui non est peccatum mortale. Tum quia ad legis iustitiam satis est, ut præsumatur mortale in foro exteriori, quãuis tale nõ sit in interiori. Et legillator præsumere potest, imò re vera præsumit, eum, qui sine iusta causa legem suam iustam violat, per contemptum legis, aut ipsius authoris violare, iuxta glo. quæ ita intellecta est vera c. metropolitanum. 2. q. 7. & concordat communi. quod certum est peccatum mortale esse, per glo. singu. cap. quis autem. 10. dist. arg. a fortiori. Tum quia nõ esset iniusta lex, in qua eius lator exprimeret, se nolle, vt illa sui transgressorem ad mortale sine dicto contemptu, & scandalo obliget; sed velle, vt, qui sine iusta cã eam trãsgredietur, præsumatur per contemptum id facere, & ob id pœnam illam incurrare, per dicta S. Tho. & Caiet. 2. 2. q. 186. art. 9. & nostrorum in ca. relatum, ne cle. vel mon. Et consequenter etiam iusta erit lex, quæ tacitè hoc cõtineret,

58 heret, quod hoc nostrum septimum dictum intendit, cum solum intendat, quod legislator, qui talem pœnam temporariam ob contemptum præsumptum exprimit, videtur tacite æternam excludere ab eo, qui sine contemptu eam violat. quod etiam satis apertè sensit Ioan. Imol. in cap. cum contingat. colum. 17. de iureiuran. respondens ad multa argumenta, quæ aptius per hoc, quàm per eius respõsiones solui possunt. Per quod etiam soluuntur argumenta, quæ pro contraria parte, maiore verborum apparatu, quâ neruorum robore, adduxit vbi supra Castr. vt olim explicuimus in rub. de pœn. & nuper in Vrbe in d. cap. fraternitas. Ad quæ facit, quod aliquot exercituû ductores nostra ætate laudati sunt, eo quod ob minima furta, quæ de se non erant mortalia, aliquot milites ad disciplinam militarem conferuandam morte affecerunt.

Octauò, quod seruadû est id, quod antiqua cõsuetudo declarauit de intentione legum humanarum, quousque a Sede Apostolica aliter declaratur: quia optima est earû interpret, l. minime. ff. de leg. & c. cum dilectus de consue. Et credimus, quod cõsuetudo cõmunis nõ solum plebeiorû, & indoctorum; sed etiam nobilium, & doctorum habet, non reputari peccata mortalia in foro interiori transgressiones legû pure humanarû, aliquam pœnam temporariã continentium in foro exteriori; nisi sint tales, quæ præsupponant peccatû mortale, vel trãsgressiones aliarum legû diuinarum naturalium, aut supernaturalium. Nec trãsgressiones aliarû legum præcipientium non pœnaliû, factas per ignorantiam nõ crassam, nec affectatam, aut optatam: sed per incuriam, aut obliuionẽ leuis culpæ, aut cum causa probabili vera, aut pro tali habita, bona fide sine dolo, aut credendo intentionẽ legislatoris nõ fuisse, ita obligare in tali casu, quod iuri consonare videtur, iuxta mentẽ S. Tho. in 4. dist. 15 quæst 3. & 2. 2. q. 147. art. 3. ad 2. Collect. in cap. 1. de cõst. Card. in c. fi. de obser. ieiun. Caiet. 2 quæst 147. ar. 3. qd nõ vñ cõtra mentẽ Arch. in c. vtinã. 76 dist. nec Pan. in rub. de obser. ieiun. col. fin. & aliorû a Fel. relatorû in c. 1. de const. si benè põderentur, quin per hoc omnes fortasse cõciliari possunt.

60 Nonò, quod ex prædictis elicienda est determinatio plurimarû, & perplexarum quæstionû, quas passim interrogantur docti ab ijs, qui important in regna, vel vrbes, vel exportat ab eis prohibita inferri, vel extrahi, vel pmissa, nõ soluto vectigali, & portorio, quæ Hispani *Alcauala*, & *Portazgo*, & *Sisa*, Itali, & Galli, *Gabella*, vel *Dogana* & *Datio* vocant. Qui itẽ piscantur in fluminibus vetitis; aut montes, vel prata prohibita depascunt; aut cædunt ligna in syluis eis vetitis: & de alijs rebus similibus, qui solam legem humanam ecclesiasticam, vel secularem pœnalem, vel non pœnale violant. Per quæ respõdetur ad primum hic noue quæsitû, quod præsup-

61 posita opinione, quod nõ peccat importans, aut exportans vetita: peccat tamen volẽdo ea defendere vi & armis, ne custodes ei auferant illa: quia, qui resistit iuste aggredienti, peccat, iuxta doctrinam Barto. receptã in l.

vt vim ff de iust. & iur. Dixi, *Vi, vel armis*: quia secus, si fuga, vel bládis verbis, aut alio modo licito, & honesto id faceret. Ad secúdu auté noue quæsitum, qđ Prælatus imponens aliquam pœnam tēporariá ipso iure incurrendam facienti allequid, præsumitur excudere spiritualem per dictum. 6. etiam si iuberet, ne confectus absolueret eū, nisi præuia solutione quia ille iussus potest operari effectus alios ab isto, & sic nō erit inutilis, arg l.

62 si quādo C. de inoff test. im mō etiam potest absolui autoritate bullarū Papæ ante solutionē, arg glo. sing. adiuncto tex. cle. 2. uerb. officij, de hæret. Ad terciū demum, quod uídua realiter fornicata, nō potest sana consciētia retinere bona relicta sibi a marito ea cōditione, ut caste uiueret, per supradicta Dixi, *Realiter*, quia secus si rātū mēte, uerbo, uel alio actu citra copula lasciuo: quia nō uidetur hoc intēdisse testator, cuius uoluntas est primū attendenda. Lin conditionibus ff. de conditio. & demonst.

Decimō, quod sicut lex in nihilo recepta ad nihilum obligat, ut paulo ante dictum est nu. 4. oīta lex in una sola parte recepta, quo ad illā solū obligat arg l. quæ de tota ff de rei uend quo fit, ut aliquot leges obligēt, quo ad suā dispositionē principalem, & nō quo ad pœnā: quia quo ad illam sunt receptæ, & non quo ad hāc: & aliquot quo ad unam partē pœnæ, & non quo ad aliam. Exemplum de extrauag. 2. de rub. eccles. qua de finitiue pronunciauimus olim Salmanticæ in illius diocēsi receptā esse quo ad suam dispositionem, & pœnam intrinsecā annullationis locatio nis factæ ultra triennium: nō autem quo ad extrinsecam excommunicationis: & cōsequenter fieri posset, quod aliqua lex humana, etiā ecclesiastica, ligaret quo ad pœnam extēriorem, & nō quo ad interiorē, licet eius lator utranque imponere intendisset: si quo ad hanc nō esset recepta, & quo ad illam sic; sicut & quæ habet fundata in præsumptione, ligat in foro exteriori, & nō interiori, quōties ueritas præsumptioni est cōtraria, iuxta c. is qui. & c. tua. de spons Equidem optarem, multas leges pure humanas, siue pœnales, siue nō pœnales, esse hoc mō, uel alio cōsuetudinis, uel declarationis, saltem mētalis earum latorū, quo ad pœnas spirituales, & forū conscientiaē derogatās: quin etiam cuperē, ut omnes legislatores in cōdendis legibus imitarentur authores instituti Illustrissimi ordinis Prædicatorū, quos alij multi clarissimi ordines imitati sunt, quatenus earū authores ad nullā pœnā, etiā minimā animæ interiorē, & ad grauē corporis subditos obligāt, modo etiam imitarentur eorundem in puniēdis eis feneritatem & diligētiam in foro exteriori pœna corporali, uel alia.

- 63 Porro ad primū hic noue quæsitum, respondeo, qđ collega, uel municeps transgrediens statutum imponēs pœnam exclusionis a collegio, uel municipio, ipso iure, nō tenetur in foro cōscientiaē relinquere collegium, uel municipium, antequā iubeatur id facere, per prædicta. Ad secū
- 64 dum, quod pœnam commissi, siue quæ ipso iure cōmuniter, iuste capere potest is, in cuius fauorem cōmittitur, si iuste fuit imposita, c. potuit. de loca.

loc. l. 1. & 2. C. de iur. emph. secus, si iniuste; qualia sunt, q̄ in emptione censuū super immobilibus imponuntur sub p̄na cōmissi, siue rei, sup̄ qua imponit̄ in casum nō solutionis per biennium dilata. quod iniuste solebat olim poni, & nunc, per multa, q̄ non oportet afferre: quia f̄c. re. Pius V. id, & aliquot alia, q̄ in eiusmodi contractibus fiebant, prohibuit per extrauag. *Cum onus*, lata anno 1568. & relatā ad verbum supra cap. 17. nu. 234 & in cōmentario de Vfuris nu. 84. Ad tertium, quod nō tenetur quis in foro conscientiæ manifestare rem in commissum cecidisse argum. prædictorū. Ad quartum, quod vere donās emphyteusim, nō tenetur soluere in foro cōscientiæ laudemium; Immo nec in foro exteriori, per allata latē a Ia. in l. 2. C. de iur. emphyt. Vendens aut̄ uidetur teneri ad soluendum illud in utroque foro; quippe quod videt̄ esse pars pretij, ob quod emphyteusis fuit minori pretio concessa: quod non videt̄ tā p̄na, quā̄ interesse, qđ in utroq; foro debet̄, p. l. 3. ff. de eo qđ cer. lo. & l. 1. C. de sent. q̄ pro eo, quod int. prof. & gloss. cap. cōquestus. de vfur.

65 Vigefimotertio peccat, qui iussus à iudice soluere notabilem p̄nā ob legem violatā non soluit, secundum S. Tho. 2. 2. q. 62. art. 3. recept. Dixi, *Iussus à iudice*, quia nō soluendo priusquam iubeat̄, nō peccat, iuxta gloss. sing. in cap. fraternitas. 1. 2. quæst. 2. arg. cap. §. in hoc 33. quæst. 2. & Cōmu. in cap. 1. de cōst. etiā si p̄na ipso iure, & ipso facto incurratur, iuxta cōem recētorū, qđ tētauit tenere Fel. in cap. audiuius. de sim. & sensit Anch. in cap. felicis. col. 3. de p̄n. lib. 6 & asserit Sil. ver. p̄na q. 25 & ver. h̄eresis. quæ. 8. Ma. in 3. dist. 25. quæst. 5. in fin. & Caiet. in d. quæ. art. 1. in fin. Tabien verbo excōicatio 5. casu 2. §. 1. quam semper sequuti sumus, & etiā probauimus olim copiose in rub. de p̄nis. & nup̄r in d. cap. fraternitas. veram esse, quādo p̄na est talis, quæ aliquā executionē requirit, qualis est amissionis bonorū ob h̄eresim, aut proditionem. cap. cum secundum. de h̄eret. lib. 6. & l. q̄squis. C. ad leg. Iul. maiest. qualis est de soluenda tali, vel tali summa, & regulariter alia quis: Tum quia regulariter lex humana sæcularis p̄nalis ad p̄nā peccati mortalis non obligat, vt dictum est supra proxime, & ca. 17. nu. 202. Et sub lege gratiæ omnis lex p̄nalis cōtinens p̄nam temporariam determinatam, est pure humana quo ad illam; q̄uis sit quo ad alia diuina, aut naturalis. Tum quia nō est credēdum legissatorem, (qui præ oculis semp̄ æq̄tatem h̄re debet. l. q̄ si Ephesi. ff. qđ cer. loc.) velle facere partem ipsam cōtra se executricem, arg. l. nimis graue. C. de test. & l. humanitatis. C. de excus. tut. præsertim quando p̄na est grauis corpori, honori, aut fortunis. Tum quia ele. 2. verb. officij. de h̄ere. adiuncta eius gloss. quā didicimus ex solo Frac. Aretin. in l. 4. §. Cato. ff. de ver. obl. cuius nemo ex tot cōmētantibus meminerat, probat transgressorem legis non solū à peccato, sed etiam ab excōmunicatione ob illud incurra absolui posse, ante solutionem p̄næ ob eam debita. Tum quia cōsuetudo, quæ est optima legis humanæ in-

644 De Superbia, & septem peccatis Capitalibus.

terpres. cap. cum dilectus. de consuet. id habet.

- 67 Dixi, *Regulariter*, quia id fallit in pœna excommunicationis, suspensionis, interdicti, irregularitatis, amissionis beneficij ipso facto, & aliorum similibus, quæ executionem iudicis non requirunt, considerata mente, saltè tacita, legislatoris, qui uoluit, ut pars ipsa contra se foret executrix. Quod quamuis in aliquibus pœnis spiritualibus, & alijs paruis temporarijs iustè uelle possit, in alijs tamen grauibus (ut credimus) non possit; quia præberet magnam subditis peccandi occasionem, qui naturaliter recusant fieri pœnarum contra se ipsos impositarum executores, contra cap. ex parte. de const. & l. conueniri. ff. de pact. dot. vt sensit Anch. in cap. possessor. nu. 21. de reg. iur. lib. 6. vt vbi supra dicimus, respondendo ad fundamēta Castr. in lib. 1. de leg. pœn. & communis nostrorum in d. cap. 1. de const. quorum opinio locum habet in pœna imposita à testatore iuxta glo. in c. Raynaldus. à Pan. & cōmuni ibi recept. de testam. non eo solo, quod ipso iure, & facto incurritur; sed quia potius est legatum conditionale, quam pœna, iuxta Caiet. in summa verb. pœna. & ante ipsum Pan. vbi supra sensit. Est etiā eidem locus in pœna conuentionali, quæ partes in suis contractibus adhibent, secundū Feli. in cap. 1. de cōst. nu. 43. & Deci. idem nu. 2. Quorum opinio, quamuis hactenus placuerit, nunc tamen plurimū displicet. Tū quia Ancha. in d. cap. possessor, cuius illos ad id authoritas mouit, nō id affirmat. Tum quia nemo quamlibet iustus, & religiosus eā nisi coactus soluit. Tū quia, cum in omnibus ferè instrumentis contractuum apponatur pœnæ, & frequentissimè incurrantur, maxima mundi pars ad magnam restitutionem teneretur: durumq; confessariis esset, negare absolutionem ijs, qui restituendi firmum propositum non haberent: quales essent ferè omnes, qui huiusmodi pœnas incurrissent. Tū quia uiros honestos dedecet pœnā accipere, nisi quādo ob interesse accipitur, cap. suam. de pœn. & d. cap. fraternitas. 22. quæst.
- 68 2. quamuis de rigore iuris exigi posset. Tum quia videtur non esse partibus eiusmodi pœnas in suis contractibus constituentibus intentio, vt qui eas incurrerit, vltro solutione earum offerat, vt solutionem debiti principalis offerre debet: sed vt per eas ad obseruationem contractuum cogantur, vt per pœnas ad legū obseruationē Tum denique, quod nō solum communiter tā boni, quā mali ita cōcipiunt: sed etiā consuetudo ita interpretatur. Quare limitāda est eorū opinio, vt procedat in illis pœnis, quæ in satisfactionē interesse debētur, iuxta Anchar. recep. cap. peccatū. de reg. iur. lib. 6. nu. 10. Hæc enim pœna, licet sit pœna ex parte soluentis, non tamē est ex parte recipientis, secundū omnes, & hoc sentit glo. recept. quæ vltima est d. cap. peccatum. Ita, que qui eā incurrit, ad eius solutionem in conscientia tenetur, aut saltem ad tantam eius partem, quantū est uerū interesse eius, cui debetur, iuxta latè tradita per textum gloss & doctores in l. 1. C. de senten. quæ pro eo, quod inter prof.

De Auaritia,

De Avaritia, secundo vitio capitali, & filiabus eius.

S V M M A R I V M.

- 69 VARITIA quid, & quæ contraria est iustitia, & charitati. & 72.
- 69 Liberalitas virtus inter quæ vitia media. & 70.
- 70 Prodigalitas quid, & quæ mortalis.
- 71 Pecunia dicitur numerata, & quicquid ea est estimabile.
- 72 Iniustitia omnis genere suo mortalis.
- 73 Avaritia in retinendo superflua quæ mortalis. & 74.
- 75 Beneficiarius superflua retinens, vel profanis impendens, peccat mortaliter.
- 72 Avaritia capitale vitium has septem habet filias.
- 76 Duxitia cordis quæ mortalis, & vt confitenda.
- 77 Prudentia vera, & carnis, seu mundi quid, & quo differant.
- 77 Astutia quid, & quod duobus ministris vititur.
- 77 Dolus, & fraus quid, & sunt genus, & species.
- 78 Pretium rerum iustum quid, & est triplex. & 79.
- 79 Merx penes unum cur plurius valet, quam penes alium.
- 80 Valor rei iustus est, quo presenti pecunia vendi potest.
- 81 Pretium non augetur periculo recipientis rem creditam.
- 82 Pretium auget, nec minuit dilata solutio.
- 83 Pretium auget utilitas vendentis, non utilitas, vel necessitas ementis.
- 84 Pretium minuit copia venditorum, & auget paucitas eorum.
- 84 Pretio maiore, vel minore dimidia, ut peccatur. & seq.
- 86 Retrouendendi pactum diminuit pretium.
- 87 Pretio minore iusto emere quis non peccat.
- 88 Pretium quando taxandum, & taxatum vt seruandum.
- 89 Emens, vel uendens aliud pro alio, uel utilius pretiosiore, ut peccat.
- 90 Vendens arma iniuste bellaturo, vel alia nociua, ut peccat.
- 91 Emens triticum, vel vinum tempore messis uel vindemie, ut excusetur.
- 92 Emens uel uendens monopolio, uel solus priuilegio, ut peccat.
- 93 Vendens uetita infidelibus ut peccat, & est excommunicatus.
- 94 Pecunia publica custos, ea & utendo, & emendo ut peccat.
- 95 Hominis liberi emptio regulariter illicita.
- 96 Emptio liberi hominis alioqui perituri, licita.
- 96 Emptio Aethiopum liberorum pro seruis usitata peccatum.

97 Proxenetæ vendens pluris, quam sit mandatum, qui restituit. & 98.

69 **R**anotandum primò, quòd *Liberalitas*, est una virtutum attributarum iustitiæ, quæ dicitur pars eius potentialis, de qua S. Tho. 2. 2. quæst. 117. Quæ ex eius mente, & Arist. 4. Eth. definiri potest, esse *virtus inclinans ad appetitum dandi ordinatè pecuniam*. Datur autem ordinatè, cum datur quid, cui, vbi, quomodo, & propter quod oportet.

Secundò, quòd, quia quælibet virtus cõsistit in medio duorũ vitiorũ extremorũ, quorum alterũ opponitur ei per defectum, alterum per excessum, vt dictũ est supra eod. cap. nũ. 2. Ita liberalitas cõsistit inter vitium auaritiæ, quod opponitur ei per defectum appetitus dandi, & vitium prodigalitatũ, quod opponitur eidẽ per excessum appetitus dandi. Et cõsequenter *Auaritia definitur esse vitium, inclinans ad inordinationem appetitus pecuniæ ex mente eiusdẽ S. Thom. quæst. 118. art. 1. & quod Prodigalitas est vitium inclinans ad appetitum inordinatum effusionis pecuniæ*, de qua S. Thom. ibidem. quæst. 119. Ille verò appetitus querendi, vel effundendi pecuniam, dicitur inordinatus, cui deest aliqua prædictarum circumstantiarum.

70 Tertiò notandũ, quòd, quia prædicta inordinatio põt contingere in damnũ alterius, & sine illo, fit, vt auaritia, quæ habetur sine damno alterius, opponatur tantũ liberalitati, & de se fit venialis tantum; & quæ fit cũ alterius damno opponatur etiã iustitiæ, & de se fit mortalis. Et eadem ratione prodigalitas, quæ fit sine damno alterius, opponatur tantũ liberalitati, & de se fit venialis tantũ. Prodigalitas verò, quæ fit in damnum alterius, opponatur etiã iustitiæ, & de se fit mortalis, secundum mentem S. Tho. recep. in prædictis duabus quæst.

71 Quarto, quòd per pecuniam intelligimus hic pecuniam numeratam, & quidquid est ea æstimabile, iuxta cap. totũ 1. quæst. 3. & consequenter, quòd appetitus dandi, vel retinendi pecuniam per se nec est bonus, nec malus, sed indifferens. Ita quòd rectè ordinatus est bonus, & prauè ordinatus est malus, ut supra eodem cap. nu. 9. diximus de appetitu gloriæ, honoris, & famæ.

72 Quintò prænotandũ, quòd auaritia est vitium capitale, siue cardinaliale, iuxta S. Greg. lib. 3 1. Moral. & S. Tho. 2. 3. quæ. 118. art. 7. quia est fons septem aliorum vitiorum, q̄ suapte natura tendunt in finem, quem auaritia præterdit. Primũ est duritiæ cordis, quod est vitium à cõpassione pauperum auertens, & sæpe ad nimium seruandam pecuniam tendit. Secũdum inquietudinis mentis, quod est vitium animum ab ordinata quiete auertens, & frequenter nascitur ex nimio acquirendi studio. Tertium violentiæ, quod est vitium ad vim inferendã inclinans, & frequenter in eundẽ tendit finem. Quartum, fallaciæ, quod inclinatur ad decipiendum verbis, &

bis, & saepe in eundem fit finem. Quintum periurij, quod est vitium inclinans ad decipiendum verbis iuratis, quod in eundem finem saepe fit. Sextum, fraudis, quod est vitium inclinans ad decipiendum factis, quo ad personas, iuxta S. Thom. 2. 2. quaest. 118. art. 8. Et quia supra actum est de periurio in secundo praecipio, in cap. 12. & de prodicione in cap. 15. de violentia in 17. Et de fallacia, in 18. de reliquis tribus hic agendum est.

73 Circa auaritiam igitur peccat mortifere primo, qui deliberatè, & inordinate appetit quærere, vel retinere pecuniam in damnum notabile alterius, cap. poenale. 14. quaest. 5. adiuncto c. saepe. de restitut. spoliat. Dixi, *Deliberatè*, quia ordinate appetere est virtus. Dixi, *Pecuniam*, quia appetitus aliarum rerum non est vere auaritia. Dixi, *In damnum alterius notabile*, quia sine illo solum est veniale, per dicta in dicto cap. 11. nu. 4.

Secundo peccat mortifere, qui ordinate retinet, aut prodigit pecuniam in alterius damnum: quia horum prius est actus auaritia, non solum qua parte opponitur liberalitati: sed etiã, qua opponitur iustitia: & posterior est etiam actus prodigalitatatis vtrique contrariae: & constat omnem iniustitiam suo genere esse mortalem, vt docet S. Tho. recep. 2. 2. q. 59. ar. 4. & idè de illo, qui periculo probabilis mortis corporalis, aut spirituales propter appetitum pecuniae quærènde, vel effundendae se obijcit, secundum mentem vtriusque Thom. in dict. quaest. 118. art. 4. ad 3. & 119. arr. 3.

74 Tertio peccat, qui pecuniam superfluam, hoc est, maiora, quam necessitas vel decetia status requirat, seruat, cupiditate inordinata delectandi se illa, in dies eã augendo, & non subueniendo pauperibus, secundum Caie. in d. quaest. 118. art. 4. sub fin. Quod est certum, si id faciat negando opem extreme egenti, vel transgrediendo aliquam aliam legem ad mortale obligantem, per supradicta; & etiã secundum eum si id faciat ad solum se delectandum eius possessione, non erogando pauperibus occurrèntibus: quia transgreditur legem, qua diues tenetur superflua illis erogare: licet enim nullis eorum teneatur illa singulis erogare: tenetur tamè erogare aliquibus, quos elegerit, cap. sicur. hi. 47. dist. cum cõcord. Adeo quidem, vt ad id cogi posset, secundum gl. communiter recept. & putatã fin. in d. cap. si cut hi. quæ tamen habet duas similes. Ampliatio autè hæc non videtur tenenda. Tum quia equiparat laicos beneficiarijs quo ad necessitatè faciendi elemosynam, contra S. Thom. & communem, vt infra insinabitur. Tum quia videtur noua, & nullibi gentium recepta. Tum quia cõsequeretur eam quod quolibet tempore, etiã affluentia, posset Iudex cogere laicos diuites ad dandum superflua pauperibus; quod videtur durum, & contra praefatas gloss. quæ significant id solum fieri posse tempore grandis necessitatis, in quo solo posset procedere hæc opinio. Dixi, *Inordinata*: quia coaceruare ad prouidendum futurae necessitatis suae, uel suorum, maxime si horum collocandorum matrimonio, uel munere aliquo, aut gradu honorandorum, uel Reip. cuius est Principes, ab inimicis defendendae, non est

actus vitiosus: sed prudentia; immò nec si id faciat ad augendum suum statum, & se in altiorum ordinem promouendum, quo altioribus virtutibus seruiat Deo, & Reip. iuxta sapientiam, vel prudentiam a Deo immediate, vel mediate acceptam, ex mente Caiet. vbi sup. art. 1. alioquin nullus plebeius iuste suum statum mutare posset, aut nobilis suum augere, quod est absurdum, & ideo non dicendum. Inam quod absurdum. ff. de bonis libe. nec ob id dicitur habere tale superfluum, quod de præcepto pauperibus teneatur erogare, iuxta dicenda in cap. seq.

- 75 Quarto peccat beneficiarius ecclesiasticus, qui non erogat superflua, quæ sita ex redditibus ecclesiasticis pauperibus, vel pijs operibus, siue id faciat auare retinendo, sine prodigè impendendo, iuxta mentem S. Tho, quod l. 6. art. 12, quia vt rectè insinuat Caiet. 2. 2. quæst. 118. art. 4. est contrarium iustitiæ, non solum legum canonicarum: sed etiã naturalium, quod nos latius olim probauimus in c. 1. & cap. cum secundum. de præb. & nuper latissime in Apologia lib. de red. quæst. 1. monit. 27. & 38.

De filiabus auaritiæ, duritia cordis, & inquietudine mentis.

- 76 Per duritiam cordis, & inquietudinem mentis peccant, qui non subueniunt pauperi quoties tenentur de præcepto obligante ad mortale; quod quando contingat, dicitur in cap. seq. alias enim hæc vniuersalia tantum sunt. Immo, & quia hæc ferè nunquam sunt mortalia, nisi coniungantur alijs actibus mortalibus, non sunt necessario confitenda: quia satis est confiteri illa mortalia, quæ per prædictam duritiam, & inquietudinem admittuntur; vt rectè adnotauit Caietanus.

De emptione, & venditione, dolo, & fraude, filijs auaritiæ factis.

- 77 Per astutiam vero, dolum, vel fraudem peccant primo, qui contrahendo, uel quasi contrahendo afficiunt alium damno notabili per commutationem rei minoris ualoris, uel pretij minoris pro alia maioris, uel pretio maiori, quia id est contra septimum præceptum, & contra illud ad Thef. c. 4. *Ne quis supergrediatur, neque circumueniat in negotio fratrem suum.* cap. 1. de empt.

Pro quibus facit primo, quod prudentiæ ueræ duo uitia sunt contraria, per similitudinem; prudentia carnis, uel mundi; & astutia in malâ partem accepta. Nã uera prudentia est uirtus, quæ inclinatur ad quærendum uera bona

bona p̄r uerè bona media, iuxta Ariff. 4. Eth. & S. Thom. 2. 2. q̄st 47 art. 1. Prudentia uerò carnis, uel mundi est uitiū inclinans ad quærendum bonū apparens, & non existens per bona, uel mala media. Astutia uero est uitiū inclinans ad quærendum uera bona per media mala, iuxta eundem recep. 2. 2. quæst. 5. §. art. 1. 2. & 3. Cuius astutiæ ministri sunt duo, dolus, qui est circumuentio mala ad decipiendum adhibita l. 1. ff. de dol. & comprehendit tam eam, quæ fit uerbo tantum, quam quæ factō tantū, uel utroque modo. Fraus autē, quæ tantū factō fit; ita quòd fraus est species doli, quod eleganter insinuat Iurifcon. in l. iurifgentium. §. sed si fraudādi. ff. de pact. dicens, fraudē in esse dolo. quod solerter exponit Accurs. de illa inhæsiōne, qua species inest generi, & clarius S. Tho. ubi sup.

78 Secūdo, quod pretiū iustum rei (cuius notitia maximè necessaria est plurimis utriusque iuris, & aliquot Theologiæ locis intelligēdis) est pretium pecuniarium, quo cōmuniter æstimat res ualere tunc, attēta illius intrinseca bonitate, & uendētis uilitate, loco, tempore, & copia, uel defectu rerum illius generis, & emptorū, & uenditorum earum, & modo uēdendi eam, statutū à gubernatore loci, uel domino rei. Dixi, *Pretium*, pro genere, & *Pecuniarium*, ad excludendū pretium affectionis, de quo l. si in emptione, ff. de minor. Dixi, *Communiter*, ad excludēdum pretium priuati affectus, quo unus, uel alter rē suam æstimat. l. pretia rerum. ff. ad l. Falcid. Dixi, *Tunc*: quia præsens tantum æstimatio, & quam haberet uendita p̄senti pecunia, est attendenda, l. in lege Falcid. §. fin. ff. ad l. Falcid. Dixi, *Intrinseca bonitate intrinseca*: quia ob eā una res pluris ualeat, quam altera eiusdem speciei, & quātitatis, l. ubi autem nō apparet. ff. de uerb. oblig. Dixi, *Uilitate uendētis*: quia uenditor tāto pluris uendere potest rem aliquā unius generis, quā alij similes, quanto uilior est illa ei, quā alia illis, secundū S. Tho. 2. 2. quæst. 77. art. 1. & Scotum in 4. distin. 1. §. quæst. 2. cōmuniter receptos, secundum quos uilitas emptori prouentura, uel necessitas habendi eā, nil pretium auget. Dixi, *Loco*: quia eadem res pluris ualeat in uño loco, quā alio. l. 1. & toto titu. ff. de eo quod cert. loco. Dixi *Tempore*, eadē ratione. l. uinū. ff. de reb. cred. Dixi, *Copia, uel defectu*: quia hic auget, illa minuit, secundum oēs. Dixi, *Emptorum, uel uenditorum*: quia copia horum minuit, & defectus minuit etiam secundum omnes. Dixi, *Modo uende uii*: quia minoris ualeat merx, quum rogatur emptor, quā quū rogatur uenditor, iuxta illud uulgatum, *Uteronæ merces uilescunt*; quo fit ut idē pannus, & idē liber maioris ualeant in taberna mercatoris, quā in manu proxenetæ quærentis emptorem, & longe minoris ualeant spolia, quæ uictor exercitus uendit statim à direptis hostium castris, quā alia eiusdem generis, q̄ etiam à proxenetis deferuntur, uendēda urbibus pacatis. Dixi, *A Gu. ernatore*: quia illius est illud statuere. l. 1. §. cura carnis. ff. de off. Præf. Urb. Dixi, *A Domino*, quia deficiente æstimatio ne cōmuni, & Gubernatoris, potest ipse Dominus illud statuere, cōsideratis

ratis industria, impensa, & labore, quæ illis deportandis de vno ad alium locum suscepit, & periculo, quod transferendis mercibus subijt: sollicitudine item, & impensa illas conseruandi, Gabr. in 4. dist. 15. quæst. 10.

79 Tertio, quod, vt cum primis dixit Scotus in 4. dist. 15. quæst. 2. pretiū iustum non consistit in indiuisibili, immò habet latitudinē, cuius extremū inferius appellatur piū, & superius rigorosum; & quod inter illa duo interiacet mediū, vel moderatum. Verbi gratia, vnius vlnæ panni iustū pretium dicentur decē Iulij, vno plus, vel minus: ita quod vndecim erūt rigorosum, nouē piū, & decem, & quodlibet aliud interiacens, mediū, vel moderatum. Ex quibus inferitur primò, non solūm pretium alicuius rei iustum esse illud, quo communiter in aliqua regione vēditur: sed etiā illud, quo in hoc loco, tempore, & modo vendendi, communiter haberi potest. Secundo, q̄ nō est peccatū expectare tēpus, locū, & casum, in quores vilium vendatur, vt aliqui expectant fines nundinarum, in quibus vt plurimum ob copiam venditorum, & de factum emptorum, merces minoris valent: & alij auctiones publicas bonorū viuorum, vel defunctorū; & alij delationes mercium proxenatarum: nā necessitas vēditōris nō facit emptionem iniustā, vt probat Caiet. in d. art. 1. & in summa verb. emere.

80 Quartò, quod dictum illud commune, *Tanti valere rem, quanti vendi potest.* l. 2. §. si hæres. ff. ad Trebell. l. querebatur. ff. ad l. Falc. l. si quis vxori. §. vlt. ff. de furt. intelligendum est de pretio, quo vendi potest in illo loco, tempore, & modo cōmuni vendendi venditoris, præsentē pecunia, arg. l. pretia rerum. ff. ad leg. Falc. iuxta Alex. ibi: modo cessent omne monopolium, fraus, & dolus iuxta S. Ant. 2. par. tit. 1. cap. 16. §. 2. per l. 1. C. de monopol. in quibus est astutia illa depromēdi in forum multa venalia, quo pretium decrescat, & emendi deprompta, quo pretium augeatur.

81 Contra prædicta facit opinio Medin. in C. de rebus rest. quæst. 39. tenētis res carius vendi posse credito, quam præsentē pecunia, & vilius emi ea anticipata: quia modus vendendi videtur augere, vel minuere pretium propter periculum, quod cōtingere potest; eo quod debitor fieri potest inops, & impotēs ad soluendum pretium, vel tradenda mercem, vel ingratus, & malignus, qui nolit id facere: sed eam neruosè confutat Sotus lib. 6. quæst. 4. art. 1. de iust. & iur. & neruosius confutari potest eò, quod est noua, & contra omnes alios Theologos, & Canonistas. & quod Ecclesia declarauit id esse illicitum, per cap. in ciuitate. de vsur. per quod soluuntur omnia eius argumenta, cum ex illo inferatur, Ecclesiā Catholicam determinare pericula illa non esse magis considerabilia ad augendum pretium, quàm ad aliquid dandum vltra fortem mutuanti; & lege ipsa naturali, & diuina, qua vetantur vsuræ, concluditur illa non esse considerabilia in mutuo ad augendum pretium.

82 Facit etiam secundo, q̄ præfatus Sotus tenet licita esse emptionē lanarū, anticipata solutione minoris iusto pretio, modo illa fiat ante annū. & quod

etiam mercator deferens per mare magnam mercium quantitatem, potest credito vendere maioris iusto pretio, quo uenderet pecunia presentis: quæ tamē opinio nō est tenenda. Tū quia noua est, & rationes eius infirmæ, & æque fere cōcludentes opinionē Med. quam reprobat, ac suā. Tū quia iustius potuit concedere mercatoribus aliarū mercium facultatē carius uendendi propter uerum interesse lucri cessantis, (quam tamen eis præfatus Sotus negat) quàm mercatoribus lanarū, & mercium nauticarū propter respectus, quos tangit. Nam, quidquid ille dicat, certū est nobis cū communi, licere in foro cōscientiæ mercatori carius uendere propter uerum interesse lucri cessantis, monito emptore, quod uere coram Deo cessat lucrari propter dilatā, solutionem, tantū quāti maioris iusto uendit ei merces ob dilationē: & quod si nolit emere ea conditione, nō emat. Qua sola ratione possent etiam defendi supradicti emptores lanarū, & uēditores nauticarū mercium, si uere corā Deo interuenire tantūdem interesse lucri cessantis, quāti ob dilatā solutionē uenditur. Dixi, *Foro conscientiæ*, quia in exteriori difficile excusaretur; attēta præfertim extrauag. Pij V. relata. cap. 17. nu. 283. Quare eadē leges seruādæ sunt in lanis, & nauticis mercibus uēdendis, quæ in alijs.

- 83 Ex quibus omnibus sequitur primò, quòd nō peccat, qui rē, qua magno opere opushabet, importunitate alterius ei uēdit tātò pluris iusto pretio, quanto damno (saltē affectionis) eius uēditione afficitur. Secūdo, quod peccaret, qui hoc faceret ob magnā necessitatē emptoris, uel magnā utilitatem, quæ inde illi proueniret. iuxta S. Thom. & Scot. sup. citatos: licet honestū esset, ut emptor, qui ea multū lucraretur, aut se iuuaret plus aliquid iusto pretio uēditori daret secundū eosdem. Tertiò, quod licet minoris iusto pretio aliquid emere, quando plurimi refert uenditoris eā uēdere, & emptoris paruis eā emere, & pietate motus emit: ut cū quis emit à paupere suā operam solo victu, quē ei præber, ne fame pereat, Syl. uerb. emptio. quæst. 7. Quartò, quòd etiā licet emere minoris prædiū aliquod cū pacto, ut uēditor, quamdiu uixerit, fructus eius percipiat: aut in tot annos, quāsi fructus statim percepturus esset. Maior in 4. dist. 15. quæst. 40. Pro quo est textus in cap. cū Ioannes. de fid. instr. Quintò, quòd etiā licet uēditore uēdere dilata solutione, tātò plus addēdo pretio iusto postea soluendo, quantum credit se in eo recuperando insumpturum, modo proponat id remittere debitori, absque impēsis statò die soluerit, Maior ubi sup. Quod nō uidetur tutū, Sylu. in Rosa Aurea casu. 6. Quia uēditor pōt mutare uoluntatē, aut eius obliuisci, aut mori; & ita emptor cogitur totū soluere: sed occurri pōt omni periculo, tradente uenditore schedam subscriptam, qua promittat se tantū de pretio remissurū, si statò die soluat, quātū iusto pretio adiecit, sine causā remissionis expressione, ne in foro exteriori præsumatur usurarius. Per quē omnia clarēt uerba posita supra in prædicto. 6. peccandi modo. Cui addo, quòd, si deceptio

pretio fuit ultra dimidium iusti pretij, deberet rescindi contractus, vel pretium suppleri, vel diminui in utroque foro. l. 2. C. de resc. vendi. & captum delecti. de emptio & vend. cum ann. eis. Immo & si deceptio fuit ultra quartam partem iusti pretij cum pacto de retrouendendo in regnis Lusitaniæ per statuta regia lib. 4. Ordina. tit. 14. §. & se fosse. titu. 27. §. 1. & 2. Et si deceptio esset in parte minore dimidio, & etiam quarta parte iusti pretij, modo esset notabilis, peccaretur cum obligatione restituendi in foro interiore, iuxta S. Thom. 2. 2. quæst. 77. art. 1. & etiam in exteriori canonico per viam denunciationis, vt efficaciter probauimus in cap. nouit. de iudic. notab. 6. num. 114.

85 Admonemus tamen hoc loco id, quod ibi non fecimus, nempe quòd ad rescindendù hac ratione contractù, non solum oportet probare rem emptam, vel alias cõmutatam, tempore contractus tanto pluris aut minoris ualuisse in illa regione, iuxta communem æstimationem sed etiã, tãto pluris, aut minoris ualuisse in illo loco, & tempore, & modo vendendi, quando, vbi, & quo modo vendita fuit. Et quod etiã emptor, qui prætenderet rem nõ esse emptam pretio minore iusto, probare poterit anno illo, tẽpore, & loco homines laborasse caritate annonæ, bello, vel peste, aut alia simili calamitate, ob quæ fuit tunc abundãtia vendentiũ res venales eiusdẽ qualitatis, cuius erat emptã; & penuria pecuniarum, & emptorum, ob quod venditores rogabant emptores, quægre emebant. Quo probato, probaretur res emptã multò minoris ualuisse, quã alio tẽpore, vel loco, per dictã supra eod. c. à nu. 78. Et etiam venditor, qui prætederet rẽ non esse venditam pretio maiore iusto, posset probare prædictã cõtrario modo se habuisse Et ideo nõ sunt facile cõsulendæ huiusmodi lites: Tum quia sunt periculosæ: tum quia nemo facile condemnare debet in iudicio, vel extra eos, contra quos intẽduntur; præsertim si damnum passus sciebat se illud pati, & erat talis persona, quæ illam, vel eius partẽ donare poterat, & sponte absque vi, metu, & graui necessitate id passus est. Quia potest iudicari uoluisse illud damnum donare, secundũ Petr. ab Anch. in c. peccatum. de reg. iur. lib. 6. nu. 22. argu. l. quisquis. C. de resc. vedit. adiuncta. l. quod quis sciens. ff. de conditio. indeb. quem post Saly. in auth. sed hæc. C. de vsur. q. 21. defendimus in cap. nouit. de iudic. notab. 6. nu. 61. Tum quia via denunciationis euangelicæ est fragilis contra negantem deceptionem, per notatã in d. ca. nouit. & iudices sæculares iam non permittunt alia via tractari huiusmodi lites apud iudices ecclesiasticos.

86 Admonemus item dictã supra cap. 17. à nu. 247. quod pactum de retrouendendo multum diminuit de pretio, & consequenter leges, quæ loquuntur de deceptione ultra dimidiam, vel quartam partem pretij, debere intelligi de dimidia, vel quarta pretij per tale pactũ diminuti: frequenter enim tale pactum quartam partem, vel ampliorem pretij diminuit argum. extrau. 1. & 2. de empt. quatenus probant, annum censum duodecim

decim emi posse iuste pretio 100. cum pacto de retrouendendo perpetuo, qui sine illo valeret. 200. & amplius.

87 Secundò mortaliter peccat, qui vult deliberate emere, aut per alium contractù obtinere aliquid minoris iusto pretio pio: aut vendere, vel dare per aliù contractù carius iusto pretio rigoroso notabiliter, secundù omnes. Dixi, *Deliberate*, ad excusandos innumeros, qui sensualitate ad id puocâte, sine iusta deliberatione eiusmodi desideria cōcipiunt, Sylu. in Aur. ros. cas. 5. Excusatur etiam à mortali, qui non vult emere rem minoris iusto pretio, quod valet in loco, tempore, & modo, quo emit: sed sic minoris pretio pio, quo venditur in officina, aut vbi emptores rogât. Ob quod à mortali excusantur scholastici malentes emere libros aliorù discedentium, aut vita functorum, minoris iusto pretio pio, quâ in officina bibliopolarum valêt apud venditorem, eo modo, quo eos vedit. Et qui obseruant occasione emendi pannù, telâ, aut alia in auctionibus, vel à proxeneticis quærētibus emptores mercium sibi ad uendum traditarum: quæ minoris æstimantur, & emuntur. Qui verò per ignorantiam probabilem emit, aut vedit notabiliter iniuste, nō peccat, donec id rescuerit, & satisfacere noluerit, iuxta S. Thom. 2. 2. quæst. 77. art. 2. & S. Ant. 2. part. tit. 1. c. 16 §. 3. & alios, quos adducimus in repet. cap. nouit de iudi. notab. 6. num. 66.

88 Tertiò peccat mortaliter, qui vendit triticù, aut aliquid aliud estimatù certo pretio iusto à Repub. maiore notabiliter illo, cū obligatione restituendi illù excessum, secundù Med. Codi. de resti. quæst. 36. & Castr. Jég. pœn. lib. 2. cap. 12. nec à peccato excusat pœna in edicto æstimatorio statuta, secundù eosdē; nec donatio emptoris facta in emptione: quia præsumeda est nō esse facta volūtate libera: sed necessitate coacta. Dixi, *In emptione*, quia facta postea, cessante necessitate, excusaret, per dicta supra cap. 17. num. 81. Qua in re quod dicitur de laicis, dicendum videtur de clericis quia, quâuis hi legi sæculari non subijciantur: subiecti tamen sunt legi naturali, & diuinæ, quæ præcipit, ne quis sua vltra iustù pretiù vendat. Iustù autem pretium est, quod ab habēto in id potestatem præstituitur, secundù omnes, quod etiam tenendù est in terris, vbi limitatur pretiù rei in eis collectæ, & non aliunde importatæ, etiam si res clericorù æque bonæ sunt, ac importatæ. Quia licet ipsi ita sint exempti à iurisdictione edicentis, ac exteri, cap. decernimus, de iudi. & cap. si diligenti. de for. comp. & etiâ sua quo ad aliqua cap. bene quidem. 96. dist. & cap. ecclesia Sanctæ Mariæ. de const. cōstitendum tamen est, illa quo ad aliqua alia magis subijci illi, quam extera: & quod causa prouidendi necessitati suæ Reipub. iuste potest dari priuilegium bonis externis, ut tam subditi, quam externi possint importare illa vendenda in suis terris, excludēdo ab eo bona suæ terræ, quæ sunt exēptorù ab eo. Quâuis charitatis Christianæ foret, ut Principes ecclesiæ, qui maiore misericordia resplendere debent,

re debent, taxas, & pœnas sæculariũ, quas ob misericordiam faciunt, suis edictis iuuarēt. Dixi, *Iusto æstimatum*: quia æstimatio iniusta nõ obligat, saltem in foro cõscientiæ, secundum õmnes. Arbitror autē rarissime ponendam esse hanc taxam. Tum quia dat occasionē vendendi corrupta; & fere inũtilia eodē pretio, quo sincera, & utilissima. Tum quia, superueniente maxima necessitate, tollitur omnino taxa, & illa nõ occurrente, parum est necessaria. Tum quia nemo diuítũ uult mutuare, nec uendere credito res taxatas, nisi pretio taxæ etiam tempore abundantiæ. Tum quia præbet occasionem innumerorũ peccatorũ mortaliũ, mille modis taxam fraudantibus: quorum unus est nolle uendere rem taxatam, puta triticum, nisi ematur etiam nõ taxata, puta uinum duplo, & quadruplo maiore pretio, quã ualeat, quem speciatim reprobatur Med. ubi supra.

- 89 Quartò, qui sciens emit uili rem pretiosam, ab id ignorãte; puta aurũ, uel equum sanum, à putante esse aurichalcum, uel infirmum; aut cõtra, uedit uile pro pretioso; puta plumbũ pro stanno, stannũ pro argẽto, aurũ alchymisticum pro naturali. &c. cũ obligatione restituitur damnum, secundum mētem S. Tho. recept. 2. 2. quæst. 77. art. 2. adiuncto Caiet. in summa uerb. alchimia. Idem de uẽditore, qui sciens rem uitiosam sine declaratione uitij uedit nescienti, & ea de re nõ monito, secundum eundem S. Thom. ubi supra. Nec satisfacit, dicendo se nolle teneri de aliquo eius defectu; & quod uendit cum omnibus suis defectibus, exprimẽdo mendaciter longe plures, quam habeat, etiam si occultum inter illõs falsos exprimat: ita ut emptor moueatur ad credendum nõ inesse illi occultum uerum, cũ iudicat eum mentiri in patentibus. Vt cũ ait: Vẽdo hunc equũ tibi pro claudo, cæco, manco, mutilo, & quouis defectu laborante, mentiẽdo circa putantes defectus, secundum Specul. recept. de resc. uend. §. 1. nu. 7. Mai. in 4. dist. 15. quæst. 40. col. 4. Pũ quia tenetur speciatim declarare defectum, quem ipse scit, & emptior ignorat. Tum quia monet emptorem ad credendũ, ipsum mentiri in occultis, cum in patentibus patenter mentiatur, arg. c. semel malus de regu. iur. ib. 5. Dixi, *Sciẽs*: quia nesciens celando non peccat: licet cũ rescuerit, tenebitur ad resarciẽdum damnum emptori. Dixi, *Oculum*: quia manifestum nõ tenetur declarare, ueluti si equus patenter est cæcus, uel claudus &c. modo nõ faciat, aut dicat, quo id non appareat. Nec etiã occultũ, quod emptori nõ erit notabiliter damnosum; nec tale, propter quod desineret emere, licet ægrius esset empturus, modo tantũ de pretio detrahat, quãti ob illud uere minoris ualeat, iuxta eundem Mai. ubi supra. Post uenditionem tamẽ admonere debet emptorẽ illius uitij. & quod ob id minoris ei uẽdidit, ne si emptor alteri pluriẽ uenderet, esset causa damni illius tertij, ut recte annotauit Caiet. 2. 2. q. 77. art. 3. pro quo est. c. fin. de iniu. Idem de uendente rem, quam sciebat citò corruptũ pedam ementi ad diu seruandum, l. 2. C. de per. & cõ. rei uen. Quæritur hic noue, an peccet mortaliter, qui uendit

vēdit aliquid amissum ipso iure ob hæresim, crimen læsæ Maiest. aut aliã similem causam, emptori id ignorant, eaque de re admonito? Respon-
 quod sic: quia per supra dicta uendens aliquid non manifestado vitium
 occultum, illud ignorant, peccat: & satis superq; vitiosum quod ad hoc
 uidetur, rem uendendam non esse uendentis, posseque ab emptore iu-
 re auferri, etiam non reddito ei pretio, quo emit. eiusmodi sunt prædicta
 ipso iure amissa, secundum Ioan. Andr. communiter recept. in cap. cum
 secundum. de hæret. lib. 6 nisi tam occulto modo fuisset amissum, quod
 probabiliter credit vendens illud nemini detectum iri, nec consequenter
 rem uenditam ab emptore euictum iri. Tunc enim cessante causa, ob
 quam peccaret, cessat peccatum, argu. cap. cum cessante. de appel. & l. adi-
 gere. §. quamuis. ff. de iur. patr.

90 Quinto peccat mortaliter, qui vendit arma ei, quem scit emere ad no-
 cendum iniuste, aut ad bellum, quod scit esset iniustum, ut tenet S. Anr.
 2. par. titu. 1. cap. 24. §. 11. argu. cap. notum. 2. quæst. 1. vel dabitur, & nõ
 est subditus Principis, cui vult militare. Subditus enim potest dubieta-
 tem deponere, argu. cap. quid culpatur. 23. quæst. 1. Quid autem sit di-
 cendum de illo, qui vendit illa sine vlllo malo sine ob iustum lucrum, li-
 cēt credat, ementem iturum ad bellum iniustum, colligendum ex resolu-
 tione posita supra cap. 19. nu. 16. Ex quo loco colligitur item, quid sit di-
 cendum de uendente, uel habente uenalia toxica, aconita, inutilia, char-
 tas luforias; taxillos, fucos, & pigmenta, & id genus alia.

91 Sexto peccat mortaliter, qui tempore meslis, aut uindemiæ emit tam
 immoderatè oleum, triticum, aut vinum, quo postea carius vendat, ut
 caritatem inducat cap. quicumque. 14. quæst. 4. Dixi, *Vt caritatem indu-*
cat. alias enim secus, præsertim ad prouidendum suæ domui alendæ;
 etiam paulò plus quam egeat, & postea, quod superfuerit pretio cur-
 rente uendat: uel si emit ad prouidendum Reip. vt Ioseph Gene. 41. aut
 pauperibus agentibus: aut ne exportetur, vel dissipatur: aut ob alios fi-
 nes honestos. secundum mentem Innocē. in cap. 1. ne cler. vel mon. & S.
 Anton. 2. par. tit. 1. cap. 24. §. 16.

Ad noue autem quæsitæ super eo, quod Hispani *Mohatrã* vocat; nimi-
 rum quum quis, non inueniens pecuniam mutuam, emit credito argē-
 tũ factum, vel pãnum, aut alias merces, quo statim eas minoris vendē-
 do pecuniã cogat. Respondeo primò, quod vendens illa ei pretio iusto,
 etiã rigoroso, non peccat; alioqui sic, per dicta sup. cap. 17. nume. 278. Se-
 cundò quod nõ decet eum denuo emere à se vendita, etiam iusto præ-
 tio minore illo, quo uendit; ne pro iniquo mercatore, uel usurario
 palliato habeatur, cuius infamiæ periculo probabili se exponendo pec-
 caret, arg. cap. non sunt audiendi. 11. quæst. 3. Tertio, quod de rigore
 iuris ei liceret denuo emere illa iusto p̄tio mediocri, vel pio minore rigo-
 roso, quo uēdidit: quia nulli legi iustitię videtur cōtrauenire, & si alicui
 legi

legi charitatis scandalizando alios contraheret, peccaret quidem, sed non teneretur ad restitutionem, ad quã solius legis iustitiæ transgressio obligat, iux. dicta. cap. 17. nu. 11. Ad aliud etiam noue quæsitum super venditione census, respondeo, quod, quidquid alias hoc in loco dixerim, non licet hodie post præfatam extrauagantem Pij V. emere, vel vendere censum nouè imponendum, vel iam impositum pluris, vel minoris, quam in prima impositione fuit emptum, vel venditum propter vitandã fraudem, qua quis posset simulare se emere censum pro se magno pretio ad reuendendum illum postea tertio minore pretio.

- 92 Septimò peccat mortaliter, qui facit monopolium cum alijs mercatoribus, ne illas, aut illas merces minore pretio, quam illo vel illo vendant, arg. l. 1. C. de monop. aut a principe priuilegium impetrat, ne certi generis merces ab alio, quàm ipso, vendantur in populi damnum notabile, ex mente Ros. verb. emptio §. 23. quamuis liceat Principi, aut Gubernatori in bonum publicum, obligando ad id aliquos, statuere, vt soli ab eis talia, aut talia pretio tolerabili minutatim vendant, puta vinum, oleum & cæt. iuxta Rosel. vbi supra.

Octauò peccat mortaliter, qui emit, vel vendit frangendo festa, vt sup. cap. 13. nu. 8. vel peierando, vt sup. c. 12. vel mentiendo, vt sup. c. 18.

- 93 Nonò peccat mortaliter, qui ad terras infidelium res vetitas exportat, veluti arma, ligna, & alia ad bellum pertinentia, & est excommunicatus per capita quorundam, de Iudej. & bullam cœnæ Domini, quod lata declarauimus in rep. prædicti cap. Thesaurarius. item aut receptor pecunia publica in custodiam recepta, per tres leges. C. de ijs quæ ex pub. colla. lib. 10. adiuncto cap. pœnale. 14. quæst. 5. Quod limitandum est procedere solum in eo, qui id facit sine superioris consensu; vel non soluendo, quibus debet statis temporibus absque consensu eorum expresso, vel tacito; vel soluit, sed cum damno notabili, quod restituere tenetur, ex mente S. Anton. 2. par. tit. 1. cap. 15. §. 5.

Item, qui societatem habet cum alio, nolens discedere ab eo non resipiscente, per d. sup. cap. 17. a nu. 251.

- 95 Decimò peccat mortaliter, qui emit hominẽ liberũ nõ cõstitutũ in extrema necessitate se vèdendi, vel possessum pro seruo, quẽ credit, aut credere debet illum non fuisse captũ in bello iusto, nec ob crimen libertatẽ amisisse: sed surreptum, aut captũ a latronibus; quales, vt fertur, sunt multi Aethiopes, & Indi capti a Piratis Christianis, vel latronibus suæ regionis, & postea vèditi exteris pro seruis; & obligatur restituere illũ suę anti quæ libertati, arg. l. & liber homo, & l. liberi hominis. ff. de cõtrah. empt.

- 69 Dixi, *Non constitutum*, pp eos, qui emunt captos male per Paganos, destinantes eos in cibum, ob idque eos impinguentes; quod passim contingit Brasilię, ac in alijs terris, quas incolũt Anthropophagi: licet. n. eos emere,

emere, & illis emptioni suæ consentire. Tū quia vita pretiosior est libertate, seruitute, ibi, *Fere*, adiuncta gloss. & l. quod attinet. ff. de regu. iur. Tū quia pater tempore famis extremæ filium vendere potest. l. 2. C. de pat. qui fil. dist. rax. Tum quia id potius est eripere illos à morte iniusta; ad quod tenemur, iuxta illud Prouerb. 24. *Erue eos, qui ducuntur ad mortem*, relatum in cap. non in inferenda. 23. quæst. 3. quam emere. Tum per ea, quæ tradit Imol. in l. 2. ff. de pub. iud. & Salyc. in d. l. 2. C. de pat. qui fil. dist. Tū quia nemo tenetur ad gratis subueniendum egenti, etiam extreme: modo commodando, vel mutuando satis ei succurrat, per dicta supra cap. 17. à nu. 60. Tum quia emptio illa temperatur, eo quod huiusmodi emptis per se, vel per alium seredimere licet, reddito pretio, quo cōstituerunt, vel saltem eo, quod valerēt tēpore redemptionis, si verè serui essent, etiā inuito possessore: & eo quod redempti fiunt liberi, & non liberti, perinde ac si nunq̄ fuissent capti, instar filiorū à patre ob famem venditorū, iuxta prædictam. l. 2. desumpto argumen. ab æqui paratis ex gloss. 2. Iollenni cap. miramur. de seru. non ord. & glos. fin. l. si quis seruo. C. de furt. Ex quo fit, vt moneri debeat secundus emptor modum, quo ille fuit antea emptus: vt secundus emptor filij à patre ob necessitatem uenditi est monendus: minoris enim valet ob priuilegium redimendi se inuito possessore, vt minoris valet prædium cum pacto de retrouendendo emptum, iuxta supra dicta cap. 17. num. 149. Non obstat, quod melius faceret, qui gratis illum ab extrema illa necessitate liberaret. Tum quia id non arguit, hoc esse malum, qua bono melius datur. l. vbi autem. ff. de verb. obli. Tum quia vtilius est dicere hoc, quam contrarium, ne bona opera impediatur: quum illud nemo, vel rarus facturus sit: hoc vero multi facient, & faciunt, quos arbitror iuste posse capere, etiam interesse iustum pretij pro eis dati, argum. l. 1. cum ei annot. C. de sent. quæ pro eo, quod inter. & alijs supra sapecitatis.

Quæritur autem hic noue, An peccent, cum obligatione restituendi, ementes Aethiopes, Indos, vel alios delatos e suis terris in alias? Respon. quod non: si sciunt, aut probabiliter credunt eos fuisse à se, vel ab alijs cum cōsensu eorum venditos, vel in bello iusto captos; alias secus. Is autē mala fide credit eos esse seruos, qui scit, aut credit esse famam publicam ex fide dignorum relatione ortam, quod dolo, vel vi extra bellum iustū fuerunt capti, vel in naues introducti, ac postea volētes nolentes abducti. quod aiunt esse frequentissimū, argum. gloss. sing. in l. Titio fundus. ff. de condi. & demon. & notat. per gloss. in cap. qualiter, & quando 2. de accus. & cap. illud. de cler. exco. mi. quod singulariter probat sufficere iure antiquo ad aliquem vitādū famam, quod sit excommunicatus: & quā uis iurē nouo nec fama, nec scientia excommunicationis ad id sufficiat, per extrauagan. ad euitanda. Martin. V. relat. infra cap. 27. sufficeret tamen fama, quod est denunciatus, vt ibi dicitur.

97 Undecimò peccat mortaliter proxeneta, vel licitator, qui aliquid ad vendēdū accipit, & sibi partem pretij notabilē retinet, cum obligatio ne restituēdi, iuxta Ang. verb. emptio. §. 2. 3. nisi pro iusto sui laboris stipēdio a domino non soluto, acciperet. Et etiam si pro stipendio acciperet, si gratis se venditurum promisit, arg. c. non sane. 14. q. 5. quāvis si accipit certo pretio vendendum, retinere potest id, quo pluris illud vēdiderit, nisi excefferit pretium rigorosum: talis enim excessus emptori est restituendus, iuxta Ang. vbi supra. Quòd limito procedere, quando expresse, aut tacite agitur, ut id sibi retineat. Vt cum conuenit nihil ei pro stipendio dandum. Contrarium uero, quod tenent S. Ant. 3. par. ti. 8. c. 1. §. 4. & Io. Tabien. & Ia. in §. actiones. Inst. de act. & etiā Maior in 4. dist. 13. q. 41. quando id non esset actum. Vt quum quis famulo suo stipendio conducto, vel amico gratis id facturo tradit aliquid uendendum certo pretio, uel proxeneta conuento stipendio: licet proxeneta, qui sua industria illud pretiosius reddit, cum ad id non teneatur, excessum sibi retinere possit Gab. in 4. dist. 15. q. 10. art. 3. du. 4.

98 Duodecimò peccat mortaliter, qui suo stipendio iusto non contentus, rei domino dixit, neminem pro illa plusquam centum dare uelle: & accepta potestate dandi illam eo pretio, vendit centum, & viginti, sibi retinens 20. Caiet. in sum. verb. proxeneta. cum obligatione restituēdi.

De simonia, quæ per speciem emptionis, & venditionis auaritia cognata est.

S V M M A R I V M.

- 99 *S*pirituale, etiam ut hic sumitur multiplex.
- 99 *S*pirituale alterum a solo Deo; alterū ab eo, & homine: sed utrumque iure diuino vendi uetatur.
- 99 *S*pirituale humanum antecedens, & consequens.
- 99 *S*pirituale purum, & mixtum, & hoc ut uendi potest.
- 99 *S*imoniacus ante completam utrinque simoniam celebrans, an irregularis.
- 99 *P*ensionarius celebrans lapsō termino, antequam impetatur, an irregularis.
- 99 *S*imonia realis annullat actum, etiam renuntiationis, & excommunicationis.

Definitio rei spiritualis.

99 *M*ISSA breuitatis causa inquisitione illa inutili, cur hoc vitium simoniae potius denominetur a Simone, qui uolendo emere spiritualia illud incurrit: quam a Giezi, vel Balan. vel Iuda, qui uolendo ea vendere illud incurrerunt; cum per venditionem

ita

ita committatur; sicut per emptionem, dicendum primo, quod vt ait Ioan. Maior. in 4. lib. sentent. distinct. 24. quæst. 1. non est facilis definitio rei spiritualis. Cuius ratio, licet eam illa non assignet, potest esse, quod spirituale, siue spiritale dicatur omne, quod pertinet ad spiritum. Spiritus autem dicitur proprie halitus, iuxta illud Iob. 17. *Spiritus meus attenuabitur*. Improperie verò per figuram metaphoram, siue translationem appellatur nunc anima, Ioan. 19. *Tradidit spiritum*; nunc ventus: Act. 1. *Tanquam aduenientis spiritus vehementis*; nunc omne incorporeum, iuxta illud Ioan. 4. *Spiritus est Deus*; nunc alia, vt ait S. Thom. 1. par. quæst. 41. art. 3. ad 4. Et ideo necesse videtur esse, vt spirituale quoque multipliciter dicatur. Et ita in hoc proposito non capitur pro habitu, neque pro re pertinente ad illum, neque pro vento, neque generaliter pro re incorporea; sed pro re pertinente ad salutem animæ, quæ est cuiusdam generis spiritus improprie accepti. Quare omissio stylo quo in vulgari hoc in loco vsi fuimus sequuti Ioan. And. Pan. & communem in d. cap. consulere. de simon. adiunctis, quæ S. Thom. & communis ait in 4. distinct. 25. Spirituale, vt huc pertinet, est domum supernaturale à Deo datum ad animarum salutem: vel aliquid aliud institutum supernaturaliter ab eodem ad eam efficiendam: vel ab ecclesia potestate supernaturali, & gratis sibi data ad conficiendum illud, & gratis dandum. Quæ definitio satis colligi potest ex cap. gratia. & c. qui studet. 1. quæst. 1. & cap. quam pio. quæst. 2. & Dur. distinct. 25. quæst. 1. & ex S. Tho. 2. 2. q. 100. art. 1. 3. & 4. Dixi, *Donum* pro genere. Dixi, *Super naturale*, ad differentiam donorum naturalium, quæ naturaliter dantur. Dixi, *Ad salutem animarum*, ad excludenda insignia, seu arma, dotes, & victorias, & alia huiusmodi Regibus, & Principalibus aliquot, uel alijs in alium finem, quam salutem animarum supernaturaliter concessa. Dixi, *Vel aliquid institutum supernaturaliter ab eodem ad eam efficiendam*, ad includendum spirituale per causam; qualia sunt sacramenta, quæ ipse solus instituit, & sola efficiunt instrumentaliter gratiam: ut dictum est supra. capit. 2. num. 1. & 2. Dixi, *Vel ab ecclesia potestate supernaturali sibi data*, ad includenda spiritualia, quæ a Ioan. Andr. & Panor. in cap. consulere. de simonia. uocantur spiritualia statuta: qualia sunt sacramentalia, & eis annexa ab eadem instituta, quibus sacramenta parantur, conficiuntur, & conseruantur: ut consecratio & benedictio Ecclesiæ, uel altaris, uasorum, ornamentorum, a quæ baptismalis, uel benedictæ, exorcismus, thechismus, in patronatus, beneficia, collationes, presentationes, renunciationes, & id genus alia. Dixi, *gratis dandum*: quia omni rei spirituali repugnant emptio, uenditio, & omnis non gratuita donatio, triplici ratione secundum S. Thomam recep. 2. 2. quæst. 100. art. 1. in cor. quæst. scilicet: quia nõ est pecunia æstimabilis: & quia nemo alius a Deo est uerus dominus eius: & quia origo eius procedit ex gratuita Dei uoluntate.

Ex qua definitione inferitur primò, quædam esse spiritualia, vt hic accipiuntur, à solo Deo immediate creata, vel instituta, vt sunt gratia gratum faciens, septem dona Spiritus sancti, & septem sacramenta, & gratiæ, quas gratis datas appellant, & iurisdicctio Ecclesiastica supernaturaliter primùm à Christo domino nostro data, vt diximus in cap. nouit. de iud. notab. 3. Alia vero ministerio ecclesiæ instituta, qualia sunt reliqua prædicta. Non tamen ex hoc inferas, quod solum priorum venditio est iure diuino prohibita, & consequenter prohibita, quia simoniaca: quia etiã venditio posteriorum est eiusmodi, vt infra tangetur num. seq. Non item putes, quod omne sacrum est spirituale, vt hic accipitur. Bona enim mobilia, & immobilia ecclesiastica sunt sacra, iuxta S. Th. recep. 2. 2. quæst. 99. art. 3. & probatur in c. nulli. & c. prædica. 12. quæst. 2. quæ tamen non sunt spiritualia, vt hic sumuntur; & ita eorũ emptio etiã iniusta non est simoniaca: licet sit sacrilega, per c. prædicta; quia definitio eis non conuenit. Nam, licet dedicentur ad sustentationem spiritualiũ, vt ait S. Thom. vbi supra: non tamen per benedictionem sacri constitutionis, quæ de sola potestate supernaturali, & spirituali fluere potest, vt nouè resoluius nuper in cap. non liceat. 12. quæst. 2. §. 17. à nu. 7.

Secundò, quòd omnia spiritualia instituta ab ecclesia, sunt instituta virtute potestatis diuinitus acceptæ; & ideo meritò vocantur annexa spiritualibus; quia sunt superaddita humanitus spiritualibus, datis diuinitus. Quædam quidem antecedenter; puta quæ non requirunt in habitu illa, aliud spirituale, quàm Christianismum: vt ius patronatus, ius sepulturæ, calix, & similia. Alia dependenter, siue consequenter, quæ requirunt aliquid spirituale ultra Christianismum: qualia sunt beneficia, & officia eccles. quæ est doctrina S. Th. communiter recep. 2. 2. quæst. 100. articu. 4.

Tertiò, quòd quædam sunt spiritualia pura ab omni rei temporariæ mixtione: qualia sunt gratia, & dona Spiritus sancti. Alia mixta ex spirituali, & temporario; & horum quædam habent plus spiritualis, quam temporarij; vt sacramenta, & ætus conficiendi ea, qui constant ex parte pure spirituali, & labore temporali. Alia contra, quorum maior est temporalis, & minor spiritualis: vt calix sacratus, & ornamenta sacra, in quibus materia, quæ est maior pars, est res temporaria; & consecratio & benedictio, quæ est spiritualis, minor. Et, quamuis neutra horum pretio vendi possint, quo ad partem spiritualem, neque eius ratione debeant maioris æstimari: tamen ea, quæ sunt generis posterioris vendi, & emi possunt ratione partis temporariæ. Ea vero, quæ sunt prioris generis, non.

Definitio Simonia.

S V M M A R I V M.

100. **S**imonia definitio declarata.
100. **S**emptio, & venditio proprie, & improprie sumuntur.
100. **S**imonia absque re temporali formaliter inuenitur.
100. **S**imonia non est emptio, vel venditio artis, vel consilij.
100. **S**imonia omnis datio spiritualis pro pretio.
101. **S**imoniam ut non facit causa minus principalis.
101. **C**ausa non omnis, ob quam non fieret alius, est principalis.
102. **S**imoniam non est dare pecuniam pro alimento, pena, vexationis redemptione, missa, precibus, vel laude.

100. **S**icut vult principaliter præmitto, quod simonia est voluntas studiosa emendi, vel vendendi spirituale, vel spirituum annexum, secundum gloss. solent in summa. 1. quæst. 1. receptam ab omnibus Canonistis in rub. de simon. & a Theologis in 4. dist. 23. & a S. Thom. 2. 2. quæst. 100. art. 1. Dixi, *Voluntas*, ad significandum, quod simonia mentalis, qua quis vult committere simoniam conuentionalem, vel realem, est vere peccatum mortale simoniæ, etiam non sequuta conuentionali, nec reali: quia radix malitiæ simoniæ, sicut & cuiuslibet alius peccati, in actu interiori voluntatis consistit; secundum S. Thom. recep. 2. 2. quæst. 20. iuxta illud. Matth. 15. *Non quod intrat per os & cæc.* Tum quia peccata cordis, oris, & operis eiusdem speciei & malitiæ sunt S. Thom. 2. 2. quæst. 72. art. 7. & dictum est supra prælud. 9. & cap. 16. num. 1. sub fin. & constat admittere simoniam conuentionalem, vel realem esse peccatum mortale. capit. tanta. & tot. tit. de simon. Tum quia talis voluntas est peccatum mortale secundum omnes, & non nisi peccatum simoniæ. Ergo est simonia. Propter quod Maior in 4. distinct. 23. quæst. 1. male deridet gloss. dict. capit. fin. cui concordat gloss. præfati capit. consilium. putans eam dicere contrarium; quod tamen non dicit, immò expressè aiunt ambæ gloss. esse peccatum: sed non facere quem simoniacum, id est, de numero eorū, quos iura vocant simoniacos, id est, punibiles pœnis contra eos constitutis. quod quia non satis aduerterunt aliqui, grauiter in hoc lapsi sunt. Dixi, *Studiosa*, ad excludendam indeliberatam. Dixi, *Emendi, vel vendendi*, ad includendum omnem voluntatem dandi, vel accipiendi aliquod pro spirituali nō gratuito: sed in quoddam pretium, vel interesse formaliter, vel æquipollenter temporale iure id non permittent, vel prohibente, per infra dicenda.

Dixi, *Spirituale*, ad includendum omne diuinitus datum, vel institutum ad salutem animarū, iuxta dicta supra nu. 66. Dixi, *vel spirituali annexum*, tum ad includendum omne spirituale humanitus per potestatem diuinitus datam adhibitum ad conficiendum, & conseruandum spirituale diuinitus datum, per ibidem dicta. Tum ad significandū, quod in nullo alio, etiam sacro, committitur simonia, per prædicta nu. 99.

Ex qua definitione, & eius declaratione inferitur primò, quòd nunquā committitur simonia circa corporea, vel incorporea, quæ sunt naturaliter quæstibilia: quia non sunt spiritualia, vt spirituale sumitur in hac definitione; & consequenter nec circa scientiam iuris, vel aliam, & artem, & consilium naturaliter quæstibilia; licet eontra fenserit glo. violans textum in *Canon licet*. I. I. quæst. 3. quatenus habet non licere Doctorem vendere consilium, sine studij labore præstitū, innuens id esse simoniā. Cuius cōsequēs est, quod grauitur labuntur Hostiæ. Card. & Pan. & aliquot alij in cap. quia nonnulli de mag. sentientes committere simoniam illos, qui docent aliquā scientiā pecunia, si habent vnde se aliunde sustentēt: quia non vendunt quid spirituale, vt hic sumitur; & grauius Papor. significas scientiam, vel laborem docēdi esse tale spirituale, quod aliquo modo ad quādam permutationem cum beneficio spirituali accommodari possit, arg. cap. ad questiones, de rerum permutat. ad hoc applicat.

Secundò, quòd duplex est simonia. Altera prohibita, quæ simonia, id est iure diuino prohibita. Altera simonia, quia prohibita, nō quidem, quòd solo iure humano sit prohibita, vt sentit glo. c. ex parte, de offic. dele. cōtēr a Canonistis recepta; sed quia iure humano ab ecclesia p potestatem suam naturaliter, & diuinitus ei traditā instituto, est phibita. Prioris generis est voluntas emēdi, vel vendēdi vere spiritualia: siue a solo Deo sint data, vel instituta: siue ab ecclesiastica potestate diuinitus accepta, iuxta dicta nu. præced. Posterioris generis est voluntas faciēdi collationes, renūciationes, vel recipiēdi eas factas cū conditionibus, modis, vel pactis in alijs licitis; & etiā in his, nisi ab ecclesia prohiberentur. & ita frequenter simonia cōmittitur sine interuentu pecuniæ numeratæ, vel rei ea estimabilis. Nam, cum quis renūciat beneficium suum in fauorē alicuius, vt ille, vel alius renūciēt aliud in fauorē alicuius, vel alius renūciēt aliud in fauorē alterius; vel suffragatur cuiuspiā in aliqua electione, vt alius suffragetur alteri; vel renūciat beneficiū suum simpliciter, vt alius impetret si bi aliud ab Episcopo, vel alio collatore: & alijs similibus casibus, nō datur formaliter pecunia, neque aliquid aliud ea estimabile; & tamen est simonia secundum Raim. quæ sequuntur Ang. in sum. verb. simonia. 3. §. 3. & Syluest. verb. simonia. quæst. 13. num. 4. Tum quia id tanquam simonia prohibet ecclesia. Tum quia id merito prohibet. Nam in his omnibus datur, vel relinquitur ius spirituale cū onere, vt fiat aliquid quasi pro pretio rei spiritualis, vel causa principali immediata eā habēdi; quod prohibetur in

tur in cap. sicut. 3. & cap. non satis. de simon. cap. quam pio. 1. quæst. 2. cap. fina. de pact. & includitur sub declaratione tertia definitionis: quæ tamen non procedunt in cõditione, & modo, quæ iure insunt, cap. significasti. cū glo. de elec. & c. ad audiendam. 2. cū gloss. de rescrip. modo exprimitur eo solo modo, quo insunt, vt Fley. & citati ab eo ibi declarant, arg. h. 3. ff. de leg. 1. Per quæ pridem defendimus collationem cuiusdã cõmendę factam cuidam adiecto modo, vt solueret quadraginta aureos annuos. quos ordinis statuto soluere tenebatur quisquis eam haberet.

¶ Tertiõ, quõd permutatio beneficiorum, etiã quo ad titulum est, simonia; si fiat absque superioris auctoritate, cap. quæsitum. & c. pen. de rer. permut. Quoniã per eam quis vult dare, vel facere aliquid pro quærẽdo aliquo spiritali in quoddã pretium, vel causam principalem, & immediatam quærẽdi illud, licet non sit pecunia æstimabile, vt palã est: quantum licita sit, si fiat auctoritate superioris: quia id iure permittente fit, cum olim. cap. cum vniuersorum de rer. permut. & clarius in cap. 1. eod. tit. libr. 6 & clem. 1. eod. titu. Et quia iura solũ permittunt permutationẽ beneficiorum, quæ sunt permutatium: ideo Simoniaca est permutatio, qua quibus ad rem, quod habet per regressũ, accessum, electionẽ, presentationẽ, optionem, vel aliam nominationem, permutat cũ alio simili iure, vel beneficio alteri iam quæsito, vel uacãti per d. c. 1. cum ei. annot. præsertim per Id. And. & Franc. Et idẽ de permutatione, qua renuncians beneficiũ minoris ualoris reddit pecuniam, uel constituit pensionẽ annuam alteri permutãti maius ad æquandum illa: quia id nullo iure permittitur: quamuis quum ecclesiã bona inæqualia habentes permutantur quo ad proprietatẽ, refundi possit separatim pecunia, qua bona illa æquentur, cap. ad quæstiones. de rer. permut. per quod idẽ fieri posse auctoritate superioris in permutatione titulorum, dicit Anch. in cons. 280. quod commendat Fel in cap. quia uerisimile. de præsumpt. num. 1.

Quartõ, quõd non est simonia dare, uel accipere alia ratione, quã pro pretio quærẽdi spirituale: puta pro sustentatione ministrorum, uel pro liberalitate, uel elemosyna, uel pro solutione obligationis legis, uel consuetudinis, ut sentit S. Thom. & exprimit Caiet. ubi supra. art. 3. & melius in summa uerb. simonia. Nam præpositio (pro) aliquãdo significat pretium, uel causam principalem immediatã; in qua significatione accipiendo uniuersaliter est uerum, nil pro spiritali posse accipi, ut probat prædictum cap. sicut. & cap. non satis, de simon. & declarat Arch. in cap. ordinationes. & cap. iudices. 1. d. quæst. 1. Nil, inquam, etiam paruũ, uel minimum secundum S. Thom. in d. quæst. 100. art. 3. Aliquãdo significat causam impulsiuam, uel motam, uel sustentationem, uel aliam exprædictis; & in hac significatione uerum est posse accipi aliquid pro spiritali, iuxta gloss. iuncto text. in d. cap. iudices. & cap. Agatho. 63. dist. ubi etiam Archid. & communis in cap. ad apostolicam. de simon.

101. Quintò, quòd licet dare, vel accipere aliquid tēporale minus principa-
liter; & tanquam pro causa impulsiva, & excitatiua pro spiritualibus. Tū
per proxime dicta. Tum per gloss. cap. cum esset. de simon. & cap. cum
ad nostram. de elec. quę aiunt, simoniam quidem admittete illum, qui
p̄lato inferuit principaliter ob beneficium ecclesiasticum, p̄sertim
interueniente pacto; non autem, qui principaliter ob alium iustū respē-
ctum inferuit, licet secundario & minus principaliter ob illam spē infer-
uiat. quod pulchrè de more declarat Adri. quodlib. 9. art. 2. sub litera
L. M. N. O. Tum quia glos. illa celeberrima in c. 1. de cler. non resid. lib. 6.
ait peccare quidem eū, qui surgit ad matutinas preces principaliter pro-
pter distributiones quotidianas; non autē illum, qui surgit principaliter,
vt Deo inferuiat, & minus principaliter, & secundario, vt eas lucretur. Tū
quia Urbanus Papa in cap. si officia. 59. dist. & Cælest. in c. quid proderit.
61. dist. in. determinarunt licere clericis seruire Deo in ecclesijs ob spem
ascendendi ad dignitates illarum. Immò Gelasius in c. cōsult. 74. dist.
dixit eos ad hunc ascensum spe maioris commodi compellendos. Tum
quia gloss. recep. in d. c. quid proderit. dicit expressè per illum text. licere
clerico seruire in ecclesia ad querendam aliquam dignitatē: modo prin-
cipaliter ob id non seruiat; cui similis est gloss. c. hoc ad nos. 59. dist. Tū
denique, quòd gloss. cap. cōsult. de vsur. recepta cōmuniter, confirma-
ta multis contra Sotum supra c. 17. nu. 209. habet, quòd licet peccet, qui
mutuat principaliter ob lacrum: non tamē, qui principaliter id facit, vt
iuuet proximū, quāuis minus principaliter, & secundario id speret. Cau-
sam autem impulsuam, & excitatiuam uoco etiam illam, sine qua nō fie-
ret actus: modo ille fiat principalis ob aliā, quam illam, vt in hac specie
dixit Mai. in 4. distinct. 2. quæst. 1. & ante illum sensit S. Thom. quod-
lib. 8. art. 2. loquens de clerico surgente ad matutinas ob distributiones,
alias non surrecturo. Tum quia, vt in comm. c. cum minister. 23. q. 5. nu.
27. probauimus, nō est bona definitio illa Bart. in l. 2. §. ff. de dona. qua
definit causam principalem esse causam, qua cessante, cessat effectus: tum
quia multis causis minus principalibus, sine quibus actus nō fieret, cōue-
nit: tum quia secundū eam omnis causa, sine qua nō, esset principalis:
quod est falsum, secundū omnes, & per supradictos text & gloss. quę ha-
bent locum etiā in his, qui non seruirent ecclesijs, vel p̄latis, nisi spera-
rent beneficia: & quia actus virtutū licet fiant vitiosi ob finē principālē
temporarium, non tamen fiunt tales ob minus principālē, per adducta
in d. c. cum minister. post. Adri. ibi citatū. Alioqui enim omnes fore actus
nostri essent vitiosi: quia paucissimi fiunt pure propter solum Deum, &
solam virtutem sine aliquo respectu retributionis, quē etiā Dauid habe-
bat in seruiendo Deo, P̄sal. 118. ibi, *Inclinam cor meum & cec. propter retribu-
tionem* & vt quidam dixit. *Quis virtutem amplebitur ipsam, premia si tollas?*
Itaque vere coram Deo incurrit simoniam quicumque dat, vel facit
aliquid

aliquid temporarium etiam minimum, vel spirituale pro spirituali tanquam pretium eius, vel causam principalem, & immediatam eius habendi: & e contrario nemo, qui alia ratione, & minus principaliter daret, vel accipit etiam temporale pro spirituali, verè coram Deo, & in foro conscientie simoniam committit: quamvis in foro exteriori interdum præsumatur committere. Quæ resolutio ex prædictis, & ex Arch. & Caiet. ubi supra irrefragabiliter colligitur. Per quæ pridem respondi; non commississe simoniam, qui mutuavit Episcopo novè provisò bonam pecuniæ summam principaliter, & immediate, ut ei beneficeret, & ad inveniendam amicitiam, sperans secundario sibi, vel alij gratiã alicuius beneficii: quia non mutuavit pro pretio, neque pro causa principali; nec immediata rei spiritualis, saltem ut hic accipiuntur.

102 Sexto, quòd nò est simonia dare, vel accipere aliquid pro sustentatione ministri. Quod proculdubio procedit in sustentatione necessaria quò ad utrunque forum, & etiam in non necessaria quo ad forum conscientie. Quoniam licet divites accipientes pro illa ex facto præsumi possent eam admittere: verè tamen non admittunt, si non accipiunt pro pretio, vel causa principali, & immediata suæ actionis spiritualis: prædicta: & pauperibus licet in utroque foro, etiam ex pacto, accipere, ut dixit Caiet. ubi supra. Quæ differentia non potest defendi, nisi ratione diversitatis inter utrumq; forum, & inter veritatem, & præsumptionem.

Septimò, quòd dare, vel accipere pecuniã pro impensis, vel pœna ex communicatione, vel absolutionis per iurisdictionem spiritualem imposita, non est simonia, argu. cap. venerabilibus. §. porrò de sent. excom. lib. 6. etiam si pœna non erogetur pauperibus, argu. cap. dilectus de pœn. licet id esset inelius. Ad quòd reducendum est, quòd ait S. Tho. n. 4. dist. 25. cum alijs quibusdam.

Octavò, quòd neque datio pecuniæ ob vexationis redemptionem est verè simonia, p. tex. sing. in cap. dilectus. 2. de simo. modo qui dat iã habeat ius acq̄situm, et in possessione, iuxta cõem ibidem. Quæ ampliatio per prædicta procedit quidè quo ad forũ exterius, & præsumptionem simonia: nisi aliquid aliud eã tollat; sed non quo ad interius, quo ad quòd nò est verè simonia, si dans nil iuris intèdit emere, neque eius dationis causa principalis, & immediata est iuris possessionis acq̄sitio: licet illa sit causa, sine qua, nò daretur: sed alia, vel amicitie conciliandæ, vel litũ, vel aliorum scandalorum, & damnorũ vitiatio: ut respondi de datione cuiusdam habitus firmum impediti accipere possessionem per arma cuiusdam nobilis, nil aliud iuris prætendentis, quam potentie, vel indignationis, & iræ duraturæ, donec al qd temporale ei daretur. Dixi, *Modo habeat ius quæsitum*: quia antea non liceret dare aduersarijs, etiam malitiose impediens eius promotionem secundum S. Thom. 2. 2. quæst. 100. art. 6. pro quo casus in cap. Matthæus. de simon. nisi impedirent

dirent vim inferendo: vel procurando pro indigno: vel solus ipse occur-
reret dignus, qui eligeretur, ut rectè animaduertit Scot. libr. 9. quæst. 6.
de iustitia, & iure. *Nonò, quòd largiri elemosinam pauperi, vel sacrificio pro missa, uel
orationibus, non est simonia, nisi pro precio, & animo illa emendi daretur;*
quo animò dare, etiam pro uita eterna, est actus simoniacus, quid
quid aliqui dicat citantes pro se S. Tho. 2. 2. quæst. 100. art. 1. ad 3. qui hoc
non dicit: Nà & illud Danielis. 4. *Peccata tua elemosinis redime,* relatum
in cap. medicinae de pœn. dist. 1. non est intelligendù de venditione, & re-
demptione propria, sed de impropria, & metaphorica, ut idem S. Thom.
ibidem & in 4. lib. senten. dist. 2. 5. quæst. 3. intelligit. Idem de dante al-
cui, ut excubias in domo defuncti agat: quibus accessorie intelligatur
illù psalterium recitare debere. Host. in sum. de simon. §. qualiter. verific.
si clericus.

Decimò, quòd est simonia dare, vel accipere aliquod munus à manu,
lingua, vel obsequio, de quibus in cap. sunt nonnulli. 1. quæst. 1. quãdo ob-
sequia, vel laudes, vel preces, quæ sunt munera lingue, datur, vel accipiun-
tur pro priò, & causa principali, & immediata rei spiritalis, vel ei anne-
xi. Ut dicitur conueniunt ter duos, ut alter alterem laudet apud illum, vel il-
lò, illo, vel illo loco, vel tempore: aut inferias sic, vel sic in illo, vel illo ne-
gotio, ut sic, vel sic roget aliquè pro aliquo, & alter dabit ei aliquod bene-
ficiùm, vel ordinem: secus autem si non daretur, vel acciperetur in pre-
tium, vel in causam principalè, & immediatam; ut datur, & accipiuntur
eù non exeunt fines suæ naturæ; quamuis laudes essent falsæ, & preces
malæ, & obsequia peruersa, iuxta mentè S. Thom. 2. 2. quæst. 100. art. 5.
explicatam à Caeter. ibi, & in sum. verb. simonia, Quibus gloss. in cap. tuã
de ætat. & qualit. cui satis cõcordat Ant. Card. & cõmunis, contradicat
quo ad preces carnales, & pro se, vel pro indigno oblatas, quod tamè sin-
gulariter refellit ibidè Inno. dicens per eas quidem peccati, sed non pec-
catù simoniæ. Ad quod reducendum est etiam id, quod idem S. Thom.
ait ead. quæst. art. 5. ad 3. de rogante pro se indigno beneficiù. Idem di-
cendù de dante aliquòd causa dicendi missam; uel faciendì aliã. si milia,
quæ cõponuntur principaliter ex spiritali, quod est ipse actus, qui fit po-
testate spiritali ad id cõcella, & minus principaliter ex temporali, quod
est labor, qui in eis agèdis suscipitur. Distinguedum enim est, an det in
pretiù, uel causam principalè, an ob minus principalè, uel alias rationes
supradictas post utrùque Tho. 2. 2. quæst. 100. art. 3. Qua ratione Episco-
pi, clerici, monachi, & monachæ, siue sint pauperes, siue diuites, siue pro-
prij, siue alieni, siue peccato accipere possunt portiones, et elemosinas, &
stipèdia, q̄ pia cõsuetudine, aut lege naturadi diuina, aut humana iusta-
ijs, qui talè, uel tale opus spirituale faciunt, debentur; non quidè pro pre-
tio, & causa principalè immediata corù, nec laboris, qui in opere suscipi-
tur: sed

tur. sed tanquam pium debitum, vel causa excitativa, & minus principali, per supradicta, & per e significatum de preben. ubi dictus diximus.

Quibus addo, quod etiam pro pretio, & causa principali immediata potest dare quis aliquod temporale pro obligatione exercendi munus vicarij Episcopi, vel parochi, vel capellani, vel concionatoris vnum annum, mensem, aut hebdomadam, secundum Inno. recep. in canoniam. neq. vic. su. vel subeundi laborem ad eundem aliquem locum longinquum, ubi rogatur missam dicere, aut aliquid aliud actum spiritualem agere. Quia huiusmodi obligatio, vel labor non sunt de se accessoria illis actibus, vt recte declarat Caiet. & ante illum sensit Inno. ubi supra.

Vndecimò, quod non committit veram in foro interiori simoniam, qui notario Episcopi pro instrumento ordinis dat aliquid, etiam amplius, quam debet, vel etiam ipsi Episcopo pro pastellis, presertim post susceptum ordinem sine ullo pacto: modo non dederit pro pretio formali, vel aliquo pollenti ordinis; quamuis in foro exteriori possit presumi contrarium per e. de simon. Idem arbitror de beneficiario, qui soluit aliquid in possessionis adeptione aliis beneficiariis, ad quod non potest cogi, c. Iacobus. eod. tit. & c. ex multis. l. q. 3. etiam stante consuetudine, si dandum uertitur in priuatum commodum, quale est pradium, vel symposium, aut pretium eorum: secus si pro fabrica, pauperibus, vel alio pio opere, ut per Panor. communiter recept. in d. c. Iacobus. Quod confirmauit Conc. Trid. sess. 24. c. 14. de reform. quod tamen uidetur in hoc equare statutum, & consuetudinem; & ita corrigere Panor. & communem ubi supra, quem sequitur Alexan. in d. cap. ex multis, quatenus contra eorum sententiam exequatur in hoc constitutionem, consuetudini. quod ipsum uidetur statuere de marchis argenti, uel alia summa, que alicubi datur pro titulo beneficii, no pro commodo dato, possit accipi, etiam stante consuetudine. Quin etiam puto non posse nunc capi pro rebus piis, quod consueuit capi pro commodo proprio; quia non erat consuetudo, ut p. b. illis caperetur: scilicet, que pro commodo proprie accipiebatur, sublati est, & iure communi, etiam pro illis non debet cap. d. c. ex multis. Notarium autem, qui magis accipit pro instrumento, quo de ordine maiori datur fides. & Prælatum, qui eo plus exigit pro titulo, quo maius est beneficium, arbitror esse plane simoniacos: quia uendunt temporale mixtum spirituali maioris, quam uenderent purum, per prædicta nu. 99 præterquam, quod contraueniunt prædicto Concil. Idem arbitror de dante aliquid presbytero, uel alteri, ut baptizet aliquem in necessitate constitutum, iuxta Pan. communiter recept. in cap. cum ecclesie. de simon. quidquid dicat glo. secum pugnans in c. baptizandis. l. q. 1. Nam, & in necessitate licite accipitur ab hæretico, iuxta gloss. in c. præter. §. hæc 3. distin.

Diuisio Simonie, & quid mentalis.

S V M M A R I V M.

- 103 **S**imonia triplex, mentalis, conuentionalis, & realis.
 103 **S**imonia mentalis duplex, & vtrique mortalis.
 103 **S**imonia mentalis non obligat ad restitutionem, etiam si sit diuinitus prohibita.
 103 Simoniam nullam mentalem obligare restituere, defensum.
 103 Restituere non obligant opera sola intentione interiori mala.
 103 Ecclesia non punit interiora, nec exteriora sola intentione mala.

103 **T**ertio principaliter præmitto, quod Simonia est triplex, mentalis tantum, conuentionalis tantum, & realis. Simonia mentalis tantum, est simonia mente tantum concepta, citra omnem conuentionem expressam, vel tacitam, siue res tradatur, siue non. Et est duplex. Altera, quæ neque peruenit ad conuentionem, neque ad dationem. Altera, quæ peruenit ad dationem citra omnem conuentionem, quarum vtrique esse peccatum mortale simonia supra probatum est, & in prædicto comment. cap. fin. vbi num. 1. 2. probo neutram harum simoniarum mentalium tantum obligare ad restituendum per eam acceptam, siue id sit spirituale, siue temporarium. Et quidem quo ad priorē, in qua realiter nihil datur, nec accipitur, omnes conueniunt: sed quo ad posteriores, quia aliquid datur, vel accipitur, etiā sine vlla conuentione expressa, vel tacita, contrarium tenet Ioan. Maio. in 4. dist. 25. quæst. 1. & Adrian. in quodlib. 9. & Scot. lib. 9. quæst. 8. art. 1. de iust. & iur. eo quod vfura mentalis tantum obligat ad restitutionem, cap. cōsultuit. de vsur. & dictū est supra, cap. 17. & latius in cap. 1. 14. quæst. 3. Et quod eadem ratio idē debet studere in simonia mortali, vt in cap. m. dato. de simo. Sed nobis semper placuit communis opinio, quæ irrefragabiliter probamus in dicto comment. a num. 1. 2.

Primo, quia illud in secunda parte tam manifeste id dicit, ut nimis cultus audaciæ fuerit illud inficiari, adijciendo ei glossas omnino dissolutas.

Secundo, quod ita in hodiernū diem intellexerūt illud glossæ, & fere omnes doctores Theologi, & Canoniste, in quibus est Innoc. quartus ibi, quilibet illi imponat Syllabus tamen communē verb. simonia. quæst. 20. Exponit enim verbum *vtrique*, in eo positum sic, *Id est, ex parte dantis, & accipientis beneficium, qui ideo seruit, vt beneficium acciperet, & ille qui dedit*

qui dedit beneficium, ideo dedit, quia sibi seruiuit. & ita intelligit illud de secunda simonia mentali, in qua datur, vel accipitur aliquid. In ijs etiam est S. Tho. 2. 2. quæst. 100. art. 6. ad 6. quidquid dicat Sot. vbi supra, quod in prædicto commentario efficaciter monstramus, ubi etiam idem probamus de Hostien. Ioan. Andr. & Caiet. quos aliqui suspicantur fuisse in contraria sententia: nam alij omnes sunt in nostra communi.

Tertio, quod illud cap. non potest intelligi, quomodo illud intelligit Maior. in 4. dist. 25. quæst. 1. vt clare ibidem monstramus per multa, quæ breuitatis gratia præmittimus.

Quarto, quod illud cap. non potest intelligi, sicut Adri. quodlib. 9. sentit, quem Sotus vbi supra sequitur. Tum quia, vt contextum in suam trahant sententiam, iubent demi notam rubeam, (quæ paragraphum, & diuisionem significat) positam ante illa verba, *Et ad & cæc.* & ita tacite, E, maiusculum sententijs, & periodis aptum, quod semper in prædicta conexione adhibitum est in dicto cap. mandato. de simo. in e, paruū mutari iubent, contra perpetuam consuetudinem à Gregorio nono hucusque seruata, nullo ad id producto exemplari: sicuti videmus mutatum esse dudum in quadam Parisiorum impressione. Tum per alia omni responsione maiora, quæ in d. Commen. afferimus, præsertim quod impossibile est secundum eorum intelligendi modum aptare constructionem aliquam tolerabilem illi versiculo *Eos & cæc.* vt eum construere volenti palam erit.

Quinto, quod non obstat fundamentum aduersantium, videlicet, quod non potest dari ratio apta diuersitatis, cur vsura mentalis obliget ad restitutionem, & non simonia mentalis, eo quod Panor. in dicto c. fin. probat non esse idoneas ante ipsum redditas: nec approbat quas ipsa reddit, & merito: quia postrema, quæ videtur ei alijs præstare, præsupponit falsum, nempe quod cap. illud loquitur de illo, qui non dat, vel facit temporarium principaliter pro spirituali, sed minus principaliter, & secundario. quod est falsum, quia illud cap. agit de simonia, quæ est peccatum mortale, vt supra probatum est; quale non est facere aliquid minus principaliter, & secundario pro spirituali, vt supra. nu. 101. ostenditur. Nihil, inquam, obstat prædicta eorum ratio. Tum quia debemus assentiri humiliter declarationi Papæ: licet rationem, qua ille motus fuit, non attingamus. argu. c. ego solis. 9. dist. credentes non defuisse illi rationem ita declarandi. Vnde dixit Ioan. Ant. ibi, quod ratio iusta illius decisionis ab authore petenda erat. Tu quia satis apta est, quam reddit Caiet. scilicet, quod id, quod pro vsura datur, coactè datur, quod autem pro simonia, sponte: vt quod datur pro emptione, aut venditione. Nec obstat replicatio Sot. vbi supra, videlicet, quod pares sunt in hoc soluens vsuram, & dans aliquid pro beneficio: quia vterque mallet habere gratis, & vterque ideo dat: quia non potest, quod desiderat, habere gratis. Non, inquam, obstat hæc replicatio contra Caiet. quia ad hoc, vt consensus dantis impediatur restitutionem, non sufficit, quod mallet habere gratis,

re gratis, quàm pretio: quoniam alioqui etiã omnis venditor teneretur restituere pretiũ ementi; sed sufficit consensus pręstitus via cõtractus approbati: & quod datur per viam simonię, datur per viã commutationis, quę de se iure probatur: non autem quod datur per viam vsurę. Et ideo cõsensum datum per viam simonię reputauit Grego. in d. c. si. insufficiẽtem ad impediendam restitutionem: consensum autem dantis per viam vsurę reputauit ad id insufficiẽtem Urbanus in d. cap. cõsultuit. Tũ quia etiã alia ratio diuersitatis efficacior supradicta nouẽ reddi potest, scilicet, quod vsura benẽ soluitur, & malẽ recipitur. Nam vsuram soluere, nõ est peccatum, cap. debitores. de iureiuran. recipere autẽ sic, cap. quoniã. de vsur. & qui malẽ recipit ab eo, qui benẽ dat, tenetur id restituere dati. cap. non sanẽ. cum gloss. l. 4. quęst. 5. At qui per simoniam mentalẽ accipit ab eo, qui male dat, bene suscipit ob ignorantia malę intentionis; aut saltem accipit a male dante; & cõsequenter nemini tenetur illud restituere. saltem si pręstet id, propter quod datum est, per regulã supra. cap. l. 7. nu. 3. 2. positam, scilicet eum, qui bene, aut male aliquid accipit ab eo, qui malo dat, ad illud restituendum ex pręcepto nõ teneri: saltem si illud cuius causa datum est, fecit, & nulla speciali lege id iubeatur. Et quãuis de accepto per simoniam realem sit lex specialis, quę id iubet. cap. de hoc. de simon. nulla tamen talis est de accepto per simoniam mentalẽ; immo contraria expresse ponitur in d. cap. fina. Concludo igitur proculdubio, quod simonia mentalis non obligat ad restituendum quęsitum per eã: siue illud sit spirituale, siue temporarium: quod procedit etiã in simonia iure naturali, vel diuino prohibita. Tum quia illud. c. generaliter loquitur, & ita generaliter est intelligẽdum. l. de pretio. ff. de pũb. in rẽ act. cap. si Romanorum. l. 19. dist. Tum quia speciatim agit de simonia, qua tẽporariũ fuit datũ pro statu spirituali religionis, quę iure diuino prohibetur, per dicta supra, nu. 100. Procedit etiam quo ad vtrunque forũ, quidquid dicat. Med. in eod. de rest. in quęst. de vsur. resti. fol. 240. qui nescio cur illa verba, *In quo casu delinquentibus sufficit per solam pœnitentiam suo satisfacere Creatori*, non ponderarit. Procedit etiam, non solum quando altera pars simoniam tantum mentalem committit: sed etiam quando vtraque: quidquid aliqui dicant. Tum quia aperte agit tex. de quęsito ab vtraque, parte in illis verbis, *Vtrinque taliter acquiruntur*, & nihil faciẽda est declaratio Maio. vbi sup. Tũ quia Inno. quartus ponit exemplum tex. in duobus, quorum alter seruiuit pro beneficio, & alter dedit illud ei pro seruitio. Procedit etiam, non solum in eo, qui quęrit aliquod temporale, non dato spirituali; sed etiam qui quęrit alterum eorum, altero dato: quia verba, & ratio text. æque hunc casum, ac illos, comprehēdunt: per prędicta, quidquid dicat Sot. Procedit etiam in datione cuiuscunque rei temporarię a manu, siue à lingua, siue ab obsequio, de quibus supra, eadem ratione.

Simonia conuentionalis quid.

S V M M A R I V M.

104. **S**imonia conuentionalis quid, & peior mentali tantum.
 104. **S**imonia conuentionalis non fit realis, nisi sit utrinque completa.
 104. **E**mi, obligari, stipulari possunt futura.
 104. **D**ominij translatio per simoniam solo iure diuino non impeditur.
 104. **C**ollatio beneficij pura, quod non possit pendere, fallit hic.
 104. **E**xcommunicatio pura, quod non possit pendere, fallit hic.
 104. **E**mphyteusis amissio pendet a uoluntate domini, cui acquiritur.
 104. **S**imoniacus celebrans ante completam utrinque, an irregularis.
 104. **P**ensionarius solo lapsu termini non excommunicatur.

104. **S**IMONIA uero conuentionalis tantum, est simonia conuen-
 ta expresse, uel tacite, nondum tamen ab utraque parte execu-
 ta. Et est duplex. Altera ex neutra parte executata. Altera
 ex una tantum: & utraque est peior mentali tantum: quia
 etiam prior est mentalis, ut illa, quo ad forum interius, & etiam punibi-
 lis quo ad exterius: cum sit peccatum mortale graue. c. cum pridem. de
 pact. & cap. cum esset. de simon. & probabile: quia est exterior actus.
 Posterior uero adeo quidem, quod (ut audio) grauissimum Rotæ præ-
 torium propter eam commissam super beneficio soleat priuare eo illam
 committentem: licet, quia non peruenit ad realem, non declaret eum
 ipso iure illo esse priuatum. Quod satis mite est, quum etiam ab offi-
 cio deponere posset de rigore iuris: quia pro crimine grauid potest,
 iuxta resolutionem Panor. & Decij in c. atsi clerici. num. 35. de iudic.
 Tum quia obligat ad restituendum acceptum ei, qui dedit, etiam ante
 iudicis sententiam, ut Caiet. adnorauit. Quod uerum est, si acceptum
 est temporale: falsum autem si acceptum sit tale spirituale, quod acci-
 piens non potest reddere danti sine renunciatione preuia, & collatione
 superioris subsecuta, quale est beneficiu eccliafficu: quauis priuari pos-
 set eo propter illud delictum, ut predictum est: & falsius si acceptum est
 tale quod nullatenus auferri potest, qualis est character impressus per
 sacramentum ordinis, qui nulla potestate humana est debilis. c. ostendi-
 tur. c. quomodo. de consec. dist. 4. & notat glo. ult. in cap. degradatio. de
 poen. lib. 6. Dixi, *Ab utraque parte*, quia implementum ex parte promit-
 tentis temporale non efficit, ut simonia desinat esse conuentionalis tan-
 tum, & fiat realis. quod etiam concedit Caiet. 2. 2. q. 100. art. 6. ad 6. &
 in summ. verb. *simonia*, quem sequitur Sot. lib. 9. q. 9. art. 1. de iust. & iur.
 quorum

quorū tamen vterque negat idem esse de implemento ex parte promittentis spirituale: quia secundū eos sufficit illud ad constituendum simoniā realem. Primum quidem quia S. Thom. ait simoniam esse, conferre beneficiū ob obsequia futura. Deinde quòd credito vendere, est vèdere. Sed contrariū est tenendum, donec aliud statuatur, cum Cass. in decif. 5. de cōst. & Gomēs. in reg. Cācel. de trien. quæst. 12. quos ille nō citat, dicē tibus collationē beneficij per simoniam cōventionalem factam valere. Tū quia, vt illi testantur, id obseruat antiquus stylus Curie Rom. qui facit ius. cap. ex literis. de cōst. cap. quā graui. de crimi. fal. cuius in hac re notitiā per eos habitam magnificimus olim, vt scripsimus in ca. si quādo de rescrip. in exceptione 4. nu. 5. Tum quia non est sufficiens rō qua mouetur Sot. dicens, quòd conferre, & tradere statim beneficium dilato pretio est simonia mentalis, & conuentionalis ab vnā parte perfecta. Nā etiā tenetur confiteri, quòd dare, & tradere pecunias statim pro beneficio promisso, & conferendo tēpore, quo vacabit, est simonia mentalis, & conuentionalis ab una parte perfecta: & ita confiteri debet incurri pœnas per vtranque, uel neutrá: & cum secundum eū non incurratur per vtranque, per neutrá debet incurri. Non item sufficit dicere, quod S. Tho. ait, quòd est simonia cōferre beneficiū ob futura obsequia: sicut etiā est venditio vendere aliquid dilato pretio: Quoniam etiam dixisset esse simoniā dare statim pecuniam pro beneficio postea conferendo, sicut dixisset, quòd est emptio dare pecuniā præsentem pro merce postea tradenda. In confesso est enim emi posse merces futuras, etiā nondum natas, imò & spē carum .l. nec emptio. ff. de contrahen. empt. sicut & obligare .l. quæ nondū ff. de pigno. & promitti .l. interdum. ff. de verb. oblig. & legari §. ea quæ. in lit. de legat. Tū quia idem Sot. fatetur, & rectè vbi supra, quòd traslatio demonij beneficij per simoniā collati impeditur nō iure naturali, nec diuino; sed humano tātū ecclesiastico. Quod ipsum est dicendū de translatione pretij per simoniam dati, quicquid ille dicat, secundū Pan. in d. cap. si. & cap. de hoc. de simon. Caiet. in summa verb. simonia. & 2. 2. quæst. 100. art. 6. Sylu. verb. simonia. quæst. 20. & communē. Et idem à fortiori de alijs pœnis contra simoniacos statutis: ergo eatenus est dicendū eas incurri, quatenus iure humano id exprimitur; & nullo tali est expressum, quòd magis incurratur per simoniā conuentionalē completam ex parte dantis spirituale tantū, quā completam ex parte dantis tēporale tantū. Tum denique quod extrauag. 2. de simon. quæ has pœnas induxit, nō induxit eas contra omnes simoniacos: sed tantū contra eos, qui simoniam in ordine vel beneficio committunt. Nec etiam contra hos omnes, sed solū contra eos, qui committunt dando, aut accipiendo: ita quòd non habet locū nisi in simonia, quæ ad opus dandi, aut accipiēdi peruenit. At Caiet. & Sot. nō possunt dicere dationē vnus eorum, quæ sunt danda, sufficere; quia vterq; fatetur nō sufficere

ficere dationem pretij nisi ad dationem beneficij perueniatur. Et quū extrauagans non magis de datione vnius, qua alterius loquatur, intelligenda est de vtraque. Multo fortiora sunt argumēta, quæ quendam magnū Aduocatum consistorialem proposuisse in huius grauissimo Rotæ Auditorio refert p̄dictus Cassador, qui ea vbi supra soluit; & multo magis quā illa obstat vnum, quod nos pridem proposuimus Auditorio nostro Conimbricæ, quo se in inuestiganda solutione exerceret, quam nunquā inuenit, scilicet, quod nulla collatio beneficij purè facta sine cōditione potest esse pendens, sed statim aut valet, aut est nulla, argum. cap. 2. de elec. lib. 6. & latè traditorum per Felyn. in capit. constitutus. de rescrip. At secundum eorum opinionem collatio purè facta cum pacto dandi centum ad finem anni pendet: si enim non soluantur, valet; si soluantur, non valet iam inde à principio. Item excommunicatio pure lata, non potest esse pendens. cap. ad hæc. quoniam. de appellat. At secundum eorum opinionem, excommunicatio lata per prædictā extrauag. effert pendens: quia si soluantur illa cētum erunt excommunicati iam inde à principio, & si non soluantur, nunquam. Post autem maturā considerationē animaduerti, quòd hæc omnia æque obstant Caiet. & Sot. ac Cass & Gomes. & quòd ad defendendū omnes eos nouissime responderi possent, cōcedēdo quidem, quòd iure canonico antiquo nec collatio, nec excōmunicatio potest esse pendens: sed quod illud ius est humanum, & nō naturale, neque diuinum: & consequenter tolli potest alio iure scripto, vel nō scripto nouo c. fin. ne consuetu. & quod ius, quod colligitur ex prædicta Extrauagā. inducta modo supradictō, stylo curiæ adiuncto, est nouū, cōtrarium in hoc prædicto antiquo: & ita tollit illud tanquā posterius. cap. 1. de constitu. lib. 6. Pro qua solutione vrget, q̄ amissio emphyteusis ipso iure incurfa per c. potuit. de loca. & l. 2. C. de iur. emphy. est ita in pendēti, quòd, si dominus proprietarius, antequam illā petat, vel declaret se vel le petere, moriatur, non cēsetur amissa: & si petatur sic. Et idē si ipse emphyteuta moriatur antequā ab eo illa petatur, per ea multa, quæ dictus Cass. adducit in decis. 2. & 3. de locat. Facit etiam, & proprius, quòd excōmunicatio lata ipso iure contra pensionarium in casu nō solutionis faciēdæ in certo termino, eo lapsō nō censetur incurfa, donec is, cui illa debetur, declaret, se velle illam esse incurfam: & illo etiam post mensem, & annum declarate habetur pro excōmunicato iam inde à termino lapsō: & si antequā declaret moriatur, vel soluat pensio, vel fiat concordia, vel pensionarius moriatur, cēsetur nunquam incurfa, vt stylus habet, & prædictus Cass. affirmat in d. decis. 2. & 3. de locat. Itaque dici potest, q̄ illa extrauagās interpretata per stylum Curiæ antiquū Papa sciente, & tolerante seruatur, probat singulariter, quòd nullitas tituli, & excommunicatio inductæ per illam sint ita in pendenti, q̄ non ligent, donec ab vtraque parte compleatur simonia: impleat vero ab vtraque parte, etiā si lon-

ge postea impleatur ab altera, cōferri eas inductas iam inde a cōtracta simonia. Non ignoro facilius responderi posse dicendo, nullitatē tituli, & excommunicationem non inde ab ipso tempore datæ tituli incurri, sed a tempore simoniæ ab vtraque parte perfectæ: nisi contrariū seruaret stylus antiquus, cui standū est. Succedit tamen quæstio nō minus quotidiana, quam grauis; An incurrat irregularitatē, qui celebrat post completā ab altera parte simoniam, & ante completam ab altera? in qua idē videtur respondēdum, quod de pensionario celebrante post lapsum terminī ad soluēdam pensionē sub pœna excōmunicationis latæ sententiæ præstituti. Equidem arbitror eam nō incurrere, saltem quo ad forū conscientie. Tum quia appellans a declaratione excōmunicationis, de cuius valore dubitatur, non incurrit irregularitatem, vt pulchre declarat Fel. in c. Rodulphus. nu. 43. de rescrip. Tum quia appellans ante excōmunicationem, & fidens appellationi celebrando non incurrit irregularitatē, etiā si declaretur male appellasse, iuxta glo. pen. communiter recep in c. solet. de sent. excom. lib. 6. Tum quia, vt ait Pan. in c. pastoralis. §. verū. de app. & Domin. in d. cap. solet. & Fel. in d. cap. Rodulphus, pœna irregularitatis ponitur ob contemptum, quē prædicti vere non habent, nec præsumuntur habere, attente quod in casu simoniæ non completæ nō est incurta excōmunicatio; & in casu non solutæ pensionis credere potest pensionarius se excusatum iri per impotentiam, vel concordiam, vel bonitatē eius, cui debet, quod non volet eum dēclarare &cæt. Facit, quod Rota nō iudicat irregularem eum, qui celebrat post intimationem executionem, antequam declaretur, vt sentit Fel. in c. ad probādum. num. 6. de re iudi. quatenus ait, Rotam suo tempore iudicasse validam collationem factā ab episcopo excommunicatio eo, quod non paruerit executorialibus intimatis ante declarationem, quæ fieri nō potest nisi seruatis quatuor terminis, de quibus ibi per eum. Quare hoc videtur proculdubio tenēdū donec aliud statuatur, excepta simonia confidētiali, per quam ipso iure annullari titulum, & incurri excommunicationem, & alias pœnas probant duæ nouæ extrauag. Pij Quarti, & Pij Quinti ut infra. num. 100. notatur. An autem earum exemplo statuere idē in alijs sit e re Christiana, scribetur in comment. prædicti cap. fin.

Simonia realis quid.

S V M M A R I V M.

105. **S**imonia realis quid, & in quo peior mentali.
 105. **S**imonia realis omnem dispositionem beneficalem annihilat.
 105. **R**enunciatio per simoniam realem facta non valet.

105. **S**imonia realis est simonia cōuenta expresse, uel tacite ex utraqūe parte completa, saltem quo ad aliquam partem promissorū utriusq; partis. Dixi,

tis. Dixi, *Vel tacite*: quia interdum fit illa sine verbis, solis nutibus, quibus vnus etiã in momento, vt ait Caiet. significat se facere, vel dare aliquo modo pro spiritali, & alter velle accipere aliquid pro illo; vel factis tantũ: puta spondendo, vel faciendo scommessam, vt Itali dicunt, vel (vt Hispani) Apuestam, 100. vel 10000. cum episcopo, quod non confert beneficium tale vacans suo filio, vel nepoti: & episcopus, vt lucretur illa, cõfert illud ei. Vel vt, quod quidam magnas facit, dicendo regi percipienti, vt succesor cuiusdam episcopi mortui solueret viginti millia scutorũ, quæ illi debebat, si placet suæ maiestati, ego solua illa omnia ex legitima parte, quæ debetur ex bonis maternis filio meo & cæt. qui erat dignus episcopatu, nihil expresso de episcopatus præsentatione: pro qua tacite pmittebat: nã si rex nihil aliàs respondendo præsentasset illum eius filiũ. & magnas soluisset illud debitũ, censenda fuisset simonia realis, quippe quæ esset tacite conuenta, & ab vtraque parte completa. Dixi *Ab vtraque parte*, quia nõ sufficit, quod impleatur ab vna parte tantũ per supra late adducta. Dixi noue, *Saltem quo ad aliquam partem promissorum vtriusque partis*, ad includendum simoniam, cuius conuentionem non implent partes in totũ sed in partem sic: vt, cum quis promittit 200. pro renunciatione duorum beneficiorum, & renunciatur vnum tantum, & soluuntur 100. tantum.

Porro hæc simonia realis vt minimũ est æque mala, ac mentalis, & conuentionalis: quia nõ solũ est mortalis in foro interiori, vt mentalis, & punibilis in exteriori, vt conuentionalis. sed etiã punitur annihilatione, siue nullitate, & excõmunicatione, restituẽdique obligatione. Ita quod beneficiarij per eã prouisi, non quærunt vere beneficia, nec faciunt fructus eorum suos, & tenentur relinquere illa, & restituere fructus ex illis perceptos: & ipso iure excõmunicantur: & nihil valet præsentatio, electio, confirmatio, & quælibet alia dispositio, & prouisio extrauag. 2. de simon. quæ etiã satis põderata probat nec renunciationem valere, quod probatur in cap. cum vniuersorum. de rer. permut. secũdum vnũ intellectum. & ibi Inno. per Pan. & alios communiter receptos, & Ro. 7. de renunc. in antiq. & licet ita renuncians castigari possit, & priuari beneficio: non tamen perdit ipso iure illud: quia renunciatio est nulla, vt prædictum est.

S V M M A R I V M.

- 106 **M**issa prodiçenda non debet statui quid certum.
 106 Spirituali pro præstito dari consuetum potest capi.
 106 Simonia conuentionalis est promissio sine animo soluendi, & quando realis.
 106 Simoniam an. faciat obligationis antidotalis remissio.
 106 Mediator simoniae, & capiens sibi vt roget, simoniacus.
 107 Simoniacus non est conferens ob consanguinitatem, amicitiam, vel preces, etiam indigno, nisi & cæt.

- 107 *Simoniam quædam visitatæ in Curia inter præsentés, & absentes.*
 107 *Renunciare beneficio intentione ut detur N. licet, eo non expresse.*
 108 *Simoniam interdum Papa incurrit, pœnam eius nunquam.*
 108 *Beneficium spirituale in quem sensum est vendibile a Papa.*
 108 *Simoniam quam Papa incurrit.*
 108 *Papa, & aly prælati, ut possunt spiritualia profanare.*
 108 *Papa, & Episcopus ut possunt rem spirituales integram uendere.*
 108 *Beneficium uendi, quo ad partem temporalem, ut calix, & sacra.*
 108 *Papæ beneplaciti reseruatio nihil prodest, antequam ei placeat.*
 109 *Confidentia quid, & quotuplex.*
 109 *Confidentia plus nocet, quam simonia, etiam realis.*
 109 *Confidentia inducit nouam reseruationem.*
 109 *Confidentia huius mediator excommunicatur, sicut simoniæ.*
 109 *Confidentiam hanc non facit promissio conferendi.*
 110 *Bulla Pij V. de confidentia cum 12. adnotationibus.*
 111 *Pensio beneficalis non potest emi, nec redimi, sed sic gratis remitti: quia est spirituale dependenter.*
 111 *Pensionis emptio, si simoniaca est, non ualet, sed non excommunicat.*
 111 *Vicariæ spiritualis venditio simoniaca, sed non excommunicat.*
 111 *Vicariæ alius iurisdictionis secularis emptio ualet.*
 111 *Simoniacus qui ipso iure suspensus, uel excommunicatus.*
 111 *Simoniam omnis mortalis, quæ excommunicat, quæ dimittere obligat.*
 111 *Simoniam committit emens carius ob spirituale annexum, sed non excommunicatur.*

Cæterum ultra quæsitæ decisa circa simoniam in ordinè infra c. 25. nu. 68. & in beneficiis ibidem. nu. 115. & in præsentatione ibidem nu. 8. quæruntur multa noua.

- 106 Ad quorum primum rêspondeo, quòd non licet Episcopo iubere, vt certa pecuniæ quantitas detur pro missa dicenda, & nemo minorem accipiat; Tum quia missa non est pecunia æstimabilis. cap. qui studet. 1. q. 1. Tum per alia ponenda in cap. fin. præsertim illud S. Thom. 2. 2. quæst. 100. art. 3. recep. quod, quamuis constitui possit in aliqua ecclesia, ut fiat supplicatio in funere eius, qui tantum dederit, non tamen ne fiat pro eo, qui tantum non dederit.

Ad secundum, quod consueta dari pro actibus spiritualibus iã præstitis licitè possunt accipi, anteq̃ præstentur, immò & interdù peti ad impediendas contètionès, & molestias, quæ alioqui probabiliter putàtur futuræ. quod determinat Caiet. in sum. verb. simonia. & p̃ supradicta probatur.

Ad tertium, quod est simonia conuèctionalis tantum promittere in instro publico 100. scuta alteri, vt cõferat sibi beneficium sine vllò animo emèdi illud, nec soluendi illa, licèt Caiet. in 2. tom. opuscu. opusc. 9. q. 2. de simo. &

Inno. & Sotus, qui eum sequitur lib. 9. q. 5. art. 1. de iust. & iur. contradicant, dicentes eum quidē peccare communicando simonię mortali alterius mentiendō itē, & scandalizando, non tamen simoniam committēdo, & ex eo inferētes non teneri relinquere beneficiū eiusmodi dolo acquisitum: quia ad essentiā simonię non est necessaria vera volūtas emēdi, quod ipsi præsupponūt: sed sufficit volūtas faciendia, ut dādi aliquid, quod formaliter, vel virtualiter est tēporale pro spirituali consequendo, per dicta supra nu. 110. quod in hoc casu fit, cum vnus eorum velit dare spirituale, & alius promittere in instrumento publico quocunq; animo id faciat. Verū autem est, quod inferunt, nempe illum nō teneri ad relinquendū beneficiū ratione talis simonię: non quidem eorum argumēto, scilicet quod non committit simoniam: sed quia illa nō est realis, sed conuentionalis tantum; quę, vt prædictū est, nec excommunicat, neque annūhilat actū, neque ad restituendū obligat, vt dictū est. Quāuis possit dici simonia realis conuentio, qua conuenirent duo, vnus ad dandū spirituale, alter ad dandum instrumentum authenticum promissionis centum, si alter daret spirituale promissum, & alter traderet instrumentum eiusmodi promissum, etiam si nunquam solueret: quia ex bona parte impleret promissum tradēdo illud, quod promissum fuit: & vt prædictum est, sufficit eam impleri ex vtraque parte, quo ad partem promissorum. Non tamen arbitror esse realem illam, qua quis promitteret temporale, etiam in instrumento publico, quod traderet: quum hoc casu talis traditio instrumenti non sit pars rei promissę, vt in superiori casu: sed solum probatio promissionis. quod est quotidianum, & ideo notandum. *l. legauit. ff. de liberta. leg.*

Ad quartum, quod conferens beneficium ei, cui est obligatus tantum ad antidora, animo se ab illa obligatione liberandi, simoniam cōmittit, secundum Inno. in c. tuam. de æta. & qualit. quod non est verū, nisi conferat pro pretio formaliter, vel virtualiter temporaliter per supra dicta nu. 110. Nec tunc esset plusquā simonia mentalis secunda, de qua nu. 101. si non deduceretur in pactum illa remissio, quę in effectu est donatio conueniens, de re est. in quo sensu videtur intellexisse Inno. vbi sup. Fely. in c. ad audienciā. 2. de rescr. nu. 10. Sed, si res satis pendatur, nec tūc est simonia: quia nullū debitum legale, sed solū antidorale remittitur, quod non habet vim pretij, vt S. Tho. clarius aperit. 2. 2. q. 78. art. 2. ad 2. & probat consuetudo S. Sedis Apostolicę, & omnium prælatorum, qui conferunt beneficia his, qui bene meriti sunt de se, vel suis ecclesijs, vel repub. quibus sunt obligati sola antidorali obligatione.

Ad quintum, quod mediator simonię committit eam, & excommunicatur per extrauag. 2. de simon. Immo & dans mediatori, seu intercessori, vel procuret sibi collationem beneficij secundum Inno. in d. c. tuam. de ætat. & qual. quem ibi Ant. Pan. & Bellam. sequuntur, & idem Inno. in c.

tanta de simon. quem ibi Fel. sequitur: quia, vt ille ait, paria sunt dare collatori & dare tertio, vt moneat collatorem ad cōferendum: nisi daretur illi, quod deceret pro labore, quem suscipit in semel, vel frequēter ad eundem collatorem, & redeūdo ab eo; vel in compensationē alicuius interesse considerabilis, dāni, vel lucri cessantis ipsius mediatoris; vel nisi daret principaliter ad ineūdā amicitiam, & secundo, vt postea per illa moueretur ad monēdum collatorem, vt conferat ei beneficium p̄ prædicta: Per quæ, & hoc proximum dictum, videtur saluari, qui dat munera a manu, a lingua, vel obsequio familiari Papæ principaliter ad ineundā amicitiam cum illo, & secundo vt impetret ei a Papa aliquod beneficiū, cum se ad id occasio obtulerit: & postea occasione oblata sine alia illicita conuēctione impetrat illud ei. Secus autem esset si principaliter daret ei, vt rogaret Papam pro eo, vel ut obtineret ei beneficium; quo casu intelligendus est Sot. lib. 6. q. 7. art. 3. col. 2. de iust. & iur. & Sylu. verb. simonia. q. 6. contrarium significantes.

107 Ad sextum, quod non est simonia conferre propter consanguinitatē secundum S. Tho. 2. 2. q. 100. art. 5. ad 2. quidquid aliqui parum caute dicant: quia illa nec emitur, nec venditur, nec vllō contractu non gratuito quæritur. quod ad simoniam requiritur, per eius definitionem. quod & Sot. vbi supra probat: quamuis conferens ob illam principaliter peccat secundum Inn. in d. c. tuam: nō tamen incurrit censuram, quia simoniacus inuoluitur. Idem eadem ratione dicēdum de cōferente ob amicitia, licet ob eā indigno cōferret. Idē puto de illo, qui pro se indigno p̄catus collatorem, obtinet beneficium, nisi preces pro pretio fiat, & accipiatur, quo casu intelligendus est S. Tho. 2. 2. q. 100. art. 5. ad 3. Idem de hypocrita, qui ob laudem humanā spiritualia facit: sed alia ratione, scilicet quia non dat quidquam spirituale propter laudem secundum eundem S. Tho. vbi supra ad 4. nam si daret, vel faceret in pretium laudis, simoniacus esset, per prædicta.

Ad septimum respondeo, quod simonia realis committitur ab eo, qui habito ab Hispania nuncio de aliquo beneficio vacanti, conuenit cū aliquo Papæ familiari, vt impetret illud ab eo pro se: & quod ipse cōsentiet certæ pensioni à Papa constituendæ. Et postea familiaris impetrat illud pro eodē monitore qui consentit prædictæ pensionis constitutioni: & expediunt literas nulla mentione facta Papæ de conuentione pensionis cōstituendæ: quia est conuentio simoniaca, ab utraque parte executā, vt patet. Idem & fortius est dicendum de illis, qui habito ex Hispania nuncio de duobus beneficijs vacantibus, cōueniunt, vt vtrunque illorū in caput vnius eorum impetretur, & inter ambos diuidatur ex æquo vtilitas eorū, & impensa faciendā in soluendis pensionibus eis, qui ea sibi impetrāt. Et postea is in cuius caput impetrata fuerūt, nulla de huiusmodi conuentione facta mentione, renunciat alterum in fauorem alterius qui cōtribuit dimidium

dimidiū impensarum: quoniam est simonia ab vtraque parte completa.

Ad octauum, quod simonia realis admissa fuit a duobus Hispanis, inter quos conuenit, vt alter existens in Hispania moneret de vacatibus alterū residentem in curia, & is impetraret à Papa illa: & diuiderentur ex æquo vtilitas, & impensa per renunciaciones, permutationes, vel pensio num constitutiones ad id necessarias. Contra tamen puto de his, inter quos conuenit: vt alter moneret, & alter impetraret vtrique, vel vtri eorum vellet, sine vlla obligatione ciuili alia ab antidotali, quæ naturali iuri inest, vt beneficienti beneficiamus iuxta l. si nō fortē. §. libertus. adiūcta gl. singula. ff. de cond. indeb. & postea liberē ipse impetrat, & resignat, vel cōsentit pensioni pro sua libera voluntate: quia expressio eorū, quæ tacitè insunt, non inducit simoniam, ut prædictum est post Fely. in c. ad audientiam. de rescr. nu. 10. in specie hoc dicentem.

Ad nonum, quod admittit simoniā, qui habito nuncio de vacante beneficio in Hispania, notum facit illud alicui familiari Papæ, qui obtinet ab eo gratiam conferendi illud cuihabet Hispano, quem ipse nominabit: & postea nominat illum monentem factō pacto, quod illi, vel illi pēnsioni annuēte Papa consentiet, & ad securitatem eius necessaria faciet: & postea nominat illū, & ille consentit pensioni prædictæ, nulla de pacto prædicto facta mentione Papæ: quia est conuentio simoniaca, completa ab vtraque parte, & non purgata authoritate eius, qui de illa nil nouit. Secus autem si nullo pacto præcedenti nominaret eum, & ille consentiret: quia nulla conuentio illicita interueniret.

Ad decimum dico primò, quod renunciatio facta in fauorē alterius id est adiecto modo, vt conferatur illi, vel illi, est simonia, iuxta glo. c. ex parte 1. de off. deleg. & c. cum pridem. de pact. Nisi fieret in manibus Papæ secundum stylum Curie à multis seculis seruatum; a quo tamen cepit recedere S. D. N. Greg. XIII. quamuis permittit, vt vna cum renunciacione vnus, præsentetur petitio alterius, cui renuncians vellet conferri. Quibus consequens est conuentionem, quæ alias esset simoniaca, desineat esse talem per clausulam adiectam, si, & quatenus S. Sedi Apostolicæ placuerit, & non aliter, nec alio modo. Quod receptissimū est; sed male intellectum, & peius seruatum ab his, qui prius quam Sedis Apostolicæ beneplacitum accedat eam, saltem ex parte exequūtur. E quibus sunt renunciarij, qui promittūt renunciatis pensionem, vel aliud temporale, si Papæ placuerit. Et qui faciunt concordiam de dando, vel faciendo aliquid temporarium pro quærendo iure aduersarij: & postea prius præstant promissa, vel partem eorum, quam Sedis Apostolicæ beneplacitū accedat, vt sentit Gomesū in reg. Cancel. de Trien. quæst. 12.

Secundò, quod renunciatio beneficij facta, etiā in manibus inferioris ea intentione, vt conferatur alicui cognato renunciatis, vel alij, nulla cōditione, modo, vel pacto expressis valet; & renunciatis nō admittit simo-

niam etiam mentalem secundum gloss. sollemnem. cap. ordinationes. 1. quest. 1. verbo pretio, communiter receptam, & expressam sententiã grauiissimi hac in re authoris S. Anton. 2. par. tit. 1. c. 5. §. 11. quamuis Panormi. & Dec. & citati per eos incaute teneant eum admittere mentalem, quod palã est falsum: quia nullatenus conuenit ei definitio simoniã supra posita, nu. 100. Cũ emptio, vel veditio actualis, vel virtualis, nec vllus contractus non gratuitus, nec vlla voluntas faciendi aliquid horum etiã tale, quale in proximo quãsito diximus, interueniat, vt palã est: & cautiùs loquitur idem Dec. consi. 141. ad secundũ: quãuis si vellet renũciare principaliter ob cognitionem, vel vt cõferatur indigno eo, peccaret; nõ tamẽ peccatũ simoniã, sed aliud iniustitiã, vel acceptationis personã inordinate conceptã, vel procuratẽ. Pro quo facit, quod mandatum datũ ad renunciandum bẽficiũ in manibus ordinarij libere, & ad petendũ ab eo post renũciationem liberam vt provideat illi, vel illi, non est simoniacum, immò valet; & renunciatio virtute illius facta, & collatio ad petitionem mandatarij consecuta sunt validã, vt Rota declarauit testante Cass. in decis. 2. de simon. Et negari non potest ex illo mandato colligi intentionem renunciantis fuisse, vt conferretur nominatio per eum: sed quia non fuit id positum sub pacto, modo, vel conditione, cessabit simonia. Et quod his non obstat extrauag. Pij V. de confidentia, annorabitur infra super ea. Quamuis certum sit, quòd. velle renunciare cũ pacto, vel modo, vt detur illi, vel illi, est simonia mortalis, etiam si nulla subsequatur renunciatio cum pacto, vel sine pacto per dicta supra nu. 100.

108 Ad vndecimum de committente simoniã cum Papa, dico primò, quid quid alias hoc in loco scripserim, alios in alijs sequutus, Papam peccare posse peccatum simoniã in emptione, & venditione cuiuslibet rei spiritualis, sicut quilibet alius homo, quã sunt verba S. Thomã 2. 2. quãst. 100. art. 1. ad 7. Ex quo infertur primo non posse ipsum liberare a peccato simoniã alium vendentẽ, vel ementẽ ab ipso rem spiritualem, qua parte est spiritualis: quia nec se ipsum potest ab eo excusare.

Secundo, quod Papa non potest efficere, vractus, qui est simoniacus iure naturali, vel diuino absque adminiculo iuris humani, desinat esse simoniacus: quia sua Sanctitas subest illis legibus, saltem quoad vim directiuam secundum eundem S. Thomam recep. 1. 2. quãst. 96. art. 5.

Tertiò, quòd Papa potest rem, cuius spiritualitas iure tantum humano inducta est, frangendo, vel mutando efficere profanam, vt diximus in cap. nõ liceat Papã §. 17. nu. 10. Immò, & alij Prælati ex iusta causa idem facere possunt arg. cap. aurum. 1. 2. quãst. 2.

Quartò, quòd Papa potest rem spirituale, quã constat ex spirituali, & temporali, vt calix, & vestes sacrã, emere, & uendere, quoad partem temporalem, etiam integram, & sanã absque præiua execratione, vel cõfractiõne, qua mutatur forma, ut colligitur ex S. Tho. 2. 2. q. 100. art. 4. Immò,

& alij

& alij Prælati ad vsum ecclesiasticum nihil plus accipiendo ratione spiritalitatis, vt fatis colligitur ex eod. S. Thom. lib. 4. sent. dist. 25. quæst. 3. art. 1. & 2. Quamuis non ad vsum profanos per reg. semel. Deo. de reg. iur. libr. 6. & cap. comperimus. de consec. dist. 2.

Quintò, infertur quòd Papa nullam pœnam temporalem statutam contra simoniacos, etiam qui sunt tales in rebus spiritualibus, etiam a Deo solo institutis, incurrit: & quod potest facere, ne alius eam incurrat: quia omnis talis pœna est inducta iure humano, cui non subest ipse, & potest alios eximere per prædicta.

Sextò, quòd authoritas eius de facto eximit a pœnis simoniæ omnes, qui cum eo, vel cum consensu eius faciunt actum, qui alias esset simoniae: est quod expresse eos non liberet, non facta differentia inter prædictas simonias: quia quo ad pœnas eadem ratio militat in vtraque. Et ideo quidquid dicat Pan. in rep. §. qui vero. cap. extirpandæ. de præb. sub fin. & Felyn. eum limitans in cap. de cætero. sub fin. de re iud. in rebus spiritualibus a solo Deo institutis commissa, veritas habet, quòd non eximit à culpa, sed tantum à pœna simoniæ, & a culpa, & pœna simoniæ, iure tantum humano prohibita: tum per prædicta: tum per l. quidem consulebat. ff. de re iud. & l. idem Ulpianus. ff. de excus. tut. & eorum, quæ de certa scientia Principis verius, & communis dicuntur ab ijs, quos late citat Felyn. in cap. cum inter. de except. Tum per stylum Curia, qui hoc seruat, vt fatis testatur Cassador. decis. 2. de simo.

Septimò, quòd ex his est haurienda decisio quæstionis. An Papa vèdēs beneficium, & emens illud committat simoniam? Et quidam aiunt absolute quòd nunquam. Alij quòd semper. Alij quòd non, si beneficium est simplex: si autem est curatum, sic. E quibus est Pan. in c. 1. de simon. & in extirpandæ. §. qui verò. de præb. a nu. 83. Quorù primorù opinionem sequuntur cõmuniter Theologi, quos sequitur Caiet. 2. tom. tract. 9. q. 1. nosq; soliti sumus sequi, hoc syllogismo firmo in Barbara. Omne spirituale, vt hic sumitur, est inuendibile iure naturali, & diuino c. qui studet. 1. quæst. 1. cap. quam pio. ead. caus. quæst. 2. non solum datum vel institutum immediate a solo Deo, sed etiã ab ecclesiastica potestate su p naturaliter diuinitus ei data, per dicta supra eod. nu. 99. & adducta per Caiet. vbi supra. At omne beneficium est ius spirituale, vt hic sumitur c. dilecto. de præb. & tradit S. Thom. 2. 2. quæst. 100. art. 4. à quo nullus etiã Canonista recedit. Ergo omne beneficium ecclesiasticum est inuendibile. Et confirmatur, ius spirituale clericale est a Deo solo institutum, cui omnia beneficia sunt annexa: & quidẽ adeo, quòd vendito beneficio cõsetur venditum ius clericale cap. si quis obiecerit. 1. quæst. 3. & ius clericale est inuendibile, per prædicta. Confirmatur etiam eo, quòd ius patronatus est inuendibile c. de iure. de iur. patr. & tenet S. Thom. vbi supra ab omnibus etiã Canonistis recepit. quòd tamen est minus spirituale, quàm beneficium, quippe qd cadit in

ait in laicum tanquā spirituale antecedenter, non præsупponēns clerica cum, nec aliud spirituale, præter christianismum, cum tamen beneficiū sit tale dependenter, & præsупponens clericatum c. cum adeo. de rescr. & c. ex literis. de transf. Confirmatur item eo, quòd ius decimarū est inuēdibile: quia deputatum ab ecclesia ministris eius, vt ipsemet S. Th. ab omni bus recept. ibidem ait, & probatur in c. altare. l. q. 3.

Octauo, infertur quòd quidquid aliqui facile detrahāt, nō arbitror vl lū Papam vlla beneficia vnquam simpliciter vendidisse contra cōclusio nē prædictam: quamuis ceperit aliqua non via venditionis, nec permutationis, nec alius contractus non gratuiti, sed alijs vijs iustis. Quæ colliguntur ex eo, quòd potest beneficia extinguere, & alia alijs vnire, diuidere, & redditus eorū augere, & diminuere c. ex parte. de const. & c. maioribus & c. extirpandæ. in prin. & § qui verò. de præb. c. sicut vnire. de excel. sib. prælat. cum eis adnot. Potest etiam partem reddituum eorum vacantium, & non vacantium de consensu beneficiariorum, immò & sine illo, ex iusta causa applicare alicui bello pio, vel alijs pijs operibus, & necessitatibus Sedis Apostolicæ, vel alterius, & in iustam pensionē aliquibus: ac consequenter annatas, vel compositiones necessitatibus Sedis Apostolicæ, vel alijs pijs operibus applicare.

Nono, quòd quamuis Theologorum sntiam, quam omnium profundissime confirmat Caiet. ubi supra, sequi soleam: puto tamen nouissime tenendum, primo Caiet. dicere quædam quasi metaphysica in illo tractatu, quæ non satis probat. Secundo quod Papa sua potestate absoluta, & plena potest vendere absque peccato ex iusta causa beneficia, quoad partē, quam habet pecuniariam, & temporariam: sicut pōt vendere alia spiritualia, quæ cōstant partim ex spirituali, & partim ex re pecuniaria: qualia sunt calix, vestis, & vasa consecrata. Tum quod eadē ratio est in omnibus. Tum quia, id quod dicitur vendentem absolutē beneficium, uel aliā rē, quæ constat ex re spirituali, & pecuniaria præsumi, vel uideri uendere vtrunque iuxta prædictum c. si quis obiecerit. est uerum quoad præsumptionē, & nō quoad ueritatē, quæ tollit eam, si est ei contraria c. tua. de spons. & ita non includeret illum, qui uerè solum tēporale intēderet uendere: & minus illum, qui expresse protestaretur se solum intēdere uendere illā, quo ad partem teporalem. Tū quia, omnes contentur non solū Papam, sed et omnes alios Prælatos posse uēdere calicem, uel aliam rem consecratam, et integram ecclesiæ, vel clericis ad vsum spirituales, quod quotidie fit. Tum quia nemo negare pōt, posse Papam ex causa iusta donare, & uendere, uel permutare aliquam rem immobilem unius ecclesiæ pro alia alterius ecclesiæ, etiam profana: & aliquā partem reddituū unius ecclesiæ pro aliqua re alterius ecclesiæ, uel et laici. quod quidquid dicit Caiet. efficaciter probat c. ad quæstiones. & omnes tit. de rerum permut. Tum quia sic uēdendo, donando, vel permutando nihil spirituale uēdit,

donat,

donat, vel permutat; sed solum temporale. Tū quia nō obstat illud argu. quod suū Achilem facit Caiet. scilicet, quod omnia beneficia ecclesiastica sunt annexa iuri clericali cōsequenter: quia nō sunt ita annexa, vt nequeant auctoritate Papæ separari multis modis, vt prædictū est. Tū quia etiā aurum, argentum, & sericum calicis, & vestis consecratorum est annexum calici, & vesti consecratis, immo magis quā reditus beneficio: at tamē Papa potest ex iuxta causa vendere illud aurum, argētum, & sericū alij ecclesiæ, vel clerico, etiam nō mutata forma, vt supra dictū est. Ergo etiam ex iuxta causa poterit vendere reditus mille ducatorū alicuius episcopatus, vel archidiaconatus habentis reditus decem millium, etiā non separando illos a redditibus episcopatus, vel archidiaconatus: ea lege, vt archidiaconus teneatur illa quotannis soluere. Reditus enim beneficij non ita annexi sunt iuri clericali, quod non possint auctoritate saltem apostolica diuidi, & vendi, saluo existente, & non vendito iure clericali: sicut venditur pars materiæ calicis, nō vendita eius tota materia, neque consecratione eius. Et Canonistæ, qui tenuerunt contrariam partem cōmunis Theologorū noluerunt dicere id, quod Caiet. imponit eis nimīū notās eos, & nec per somniū imaginati sunt illa eius quasi methaphysica, sed in nostrum hūc sensum vidētur dixisse Papā posse vēdere beneficia: licet Panor. distinguēdo inter curata, & simplicia iure reprehendi possit. Quia voluerunt dicere, quod plus rei spiritualis vendere possit vendendo curata quā simplicia: sed quod vtrunque vēdere potest ex iuxta causa, quoad partem tēporalem: & neutrum quoad partē spirituale quoad ius exercendi curam, vel ius clericale ministrandi officia diuina, cui iure naturali, & diuino debetur stipendium. Sicut potest vendere calicē, & vestes sacras, quoad partem temporalem, & non quoad spirituale, siue consecrationē. Adde ijs illud, in quo sepe grauiter erratur scilicet, quod cōcordiæ, & alię dispositiones super spiritualibus, quæ sine Papæ cōsensu factę, essent simoniacę, non sunt tales si fiant cum clausula, saluo, vel reseruato beneplacito Papæ, siue S. Sedis Apostolicæ: quæ tamen si exequantur antequam beneplacitum eius impetretur, fiunt simoniacę: quia fiunt sub conditione, si Papa voluerit, arg. l. à testatore. ff. de cond. & demonst. & dispositio conditionalis nihil prodest, donec conditio impleatur, cap. si pro te. de rescrip. & §. omnis. insti. de verb. oblig. & ideo cauendum a tali executione, quæ inducit censuras, & annihilat actum.

- 109 Ad duodecimum, quod ex responsione 3. præcedentium questionum sequitur non esse simoniacā confidentiam illam, qua quis cōfidit, quod collator cōferet beneficium renunciatum illi, cui renuncians voluit, post renunciationē liberē, & sine vllō pacto, & modo, aut quod patronus præsentabit ad illud ita renunciatum: quia nullus in ea re cōtractus nō gratuitus nec voluntas illum faciēdi interuenit, neque vllō iure naturali vel diuino talis fiducia prohibetur, si aliud nō obstat. Et eadem ratione nō est confi-

est confidentia simoniaca conferre beneficium, vel procurare vt cōferatur alicui ea intentione, & spe, q̄ ille aliquando cedit in favorē alterius a se nominandi vel sui ipsius conferētis, vel procurantis: dūmodo nullū pactū, nullus modus, & nulla conditio adijciatur; quod certum est solo iure antiquo attento. Et quod idē sit attētis extrauagantibus sc̄l. rec. Pij Quarti, & Pij Quinti super confidētia beneficiorū editis, probatur efficaciter eo, q̄ illæ nihil prohibent, quod ante illas non fuisset prohibitū; solum enim disponunt contra confidentiā illicitam beneficiale, & nō omnē: sed tantum simoniacam, qualis non erat omnis confidentia beneficalis. Tum quia confidentia in genere est certa spes de rē aliqua, quod ita fuit, est, vel erit, & interdum sonat in bonā partem, vt in illo Psal. 10. *In Domino confido*, & interdum in malam. Psal. 113. *Qui confidunt in eis*: & consequenter est confidentia licita, & confidentia illicita: licita, est, qua quis ordinatē sperat; illicita qua inordinatē. Tū quia hoc cōsequitur, q̄ confidentia beneficalis est duplex: licita, qualis est illa, qua quis ordinate confidit, q̄ collator conferet beneficiū fratri suo cū primis eo digno: & illicita, qualis est ea, qua quis inordinate confidit, q̄ collator cōferet beneficium suo fratri eo indigno, argum. c. cum in cunctis. §. fin. de elec. Tū quia confidētia illicita beneficalis est duplex. Altera simoniaca, qualis illa, qua quis confidit, q̄ collator conferet beneficium mediante pretio pacto, mō, vel conditione expressa, vel tacita digno, vel indigno. Altera non simoniaca, qualis est illa, qua quis confidit, q̄ collator conferet beneficiū ob cognationem, vel amicitiam indigno: sine tamen pretij, pacti, modi, vel conditionis interuentu. Quod autē extrauagātes prædictæ non sint editæ cōtra omnē confidētiā beneficalē, sed tm̄ cōtra illicitā: nec contra omnē illicitam, sed tantū contra illicitam simoniacam, patet.

Primò, quòd principium extrauagantis Pij Quarti sic habet. *Sanè licet dudum, cum certam simoniacæ prauitatis speciem, quam beneficiorum confidentiam vocant &c.* Et ex principio colligitur intentio disponentis. i. fin. ff. de hæred. insti.

Secundò, quòd mox declarat se loqui de confidentia, qua quis accipit custodiam alieni beneficij cum pacto, vt postea cedat alteri.

Tertiò, quòd postea ter se restringit ad eam, adijciēs verb. *Confidētiā, verbum, Huiusmodi*, quod restringit ad prædicta. l. huiusmodi. ff. de leg. 1.

Quartò, quòd Pius V. de eadem omnino confidentia disponit, de qua Pius III. vt tam ex proœmio, quam reliquo contextu palam colligitur.

Quintò, quòd declarant præteritas, de quibus agunt, confidētiās fuisse illicitas, quod non potuisset iuste fieri, nisi ante fuissent phibitæ: cum lex non extendatur ad præterita. c. 2. & c. fin. de const. & ita quæ confidentia ante illas erat licita, et nunc est licita: & è contrario, quæ nunc est illicita, antea erat illicita: & quæ illicita nunc est simoniaca, antea erat simoniaca. & quæ antea nō erat simoniaca, nec nūc est simoniaca, licet iuste præsumi.

præsumi possit in foro exteriori per modos ad id inductos à Pio V. per extrauag. cuius tenor sequitur Pius Episcopus &c.

110 Intolerabilis. & infra. Bene quidem, & prouidenter sæl rec. Pius Papa IIII. prædecessor noster ad tollendam fiduciariæ mancipationis beneficiorum ecclesiasticorum corruptelam, statuit, & decreuit: vt ipso iure vacarent ecclesiæ, monasteria, cæteraque beneficia ecclesiastica in confidentiam a quibuscunque etiam S. R. E. Cardinalibus cuiusuis personæ contemplatione, vel intuitu recepta, liberam illorum dispositionem sibi, & Apost. S. reseruando: nec valere ipsorum collationes seu concessionem, nec fructuum, nec pensionum reservationes, nec facultates illas transferendi, nec regrediendi, seu accedendi, & ingrediendi ad ecclesiæ, monasteria, & beneficia supradicta, illaque recipientes, fructus, pensiones, & alias res eorundem indebitè perciperent. Prohibens quibuscunque etiam sub censuris ecclesiasticis, ne quid huiusmodi amplius auderent. Ac etiam decreuit omnes & quasunque provisiones, præfectiones, collationes, commendas, & alias dispositiones de ecclesiis, monasterijs, & beneficijs, nec non reservationes fructuum, pensionum, rerum, & iurium, ac etiam transferendi, regrediendi, accedendi, & ingrediendi, aliasque facultates, siue per se, siue futuros Romanos Pontifices, etiam motu proprio, ac consistorialiter, siue etiam per ordinarios collatores, etiam ad patronorum præsentationem, cum interuentu confidentiæ huiusmodi, siue expressè, siue occultè, ac de iure præsumpto, & alias contra prædicta pro tempore factas, nullius momenti fore, nec cuiquam suffragari: sed ecclesiis, monasteria, & beneficia huiusmodi ipso iure vacare, ac prædictæ dispositioni reseruata esse: sicque per quoscunque etiam per præsumptiones, & coniecturas legitimas, & alias eorum arbitrio procedendo (cum alioqui confidentias huiusmodi in lucem erui, & probari non posse constaret) iudicari, & definiri debere. Nec non irritum & inane quicquid secus contigerit attentari: quemadmodum consecutis super his literis plenius continetur, & infra. Multi enim ipsa beneficia iure retinere nequeunt: alij ne cogantur ad sacros ordines, & ad residentiam, ad incedendum in habitu clericali, vt ad bellum proficiantur, vt inimicos occidant: alij vt alieno nomine lites agant, aut defendant: alij propter crimina incapaces: quidam vt purgato delicto, uel absolutione consecuta illa repetant, eadem in alios deponunt, & in plerisque fructus ipsorum aut eis ministrantur, aut quibus ipsi statuunt, sæpe laicis, & inhabilibus. Plerique vel senes, vel infirmi, vt beneficia in domibus suis perpetuent, illa renunciarunt, & renunciant in alios, qui vel profanam familiam cedentium de fructibus ecclesiasticis alant: vel illa etiamnum infantibus, aut nascituris afferuent, facto interdum circuitu retrocessionis, cum reservatione fructuum, & aliarum rerum, aut accessu, præsertim ab illis, qui præstandorum iurium Cameræ Apostolicæ sunt immunes. Alij aut incapaces, aut alijs beneficijs ecclesiasticis onusti, aut ecclesiastico ordini sese mancipare refugientes, aut mere laici beneficia ecclesiastica alijs conferenda procurant, vt de illis postmodum ad libitum suum disponatur, fru-

tur, fructus etiam percipientes illorum. Ad hæc plerique ordinarij, & alij collatores, ac etiam patroni laici curant deponenda beneficia, ut fructus, seu pensiones capiant eorundem, alijsue faciant ministrari. Alia item permulta eiuscemodi admittuntur, quibus immaculata rerum diuinarum puritas impie violatur, disciplina ecclesiastica neruus dirumpitur, & imminens patratæ exitium animarum. Quare nos, volentes periculosam talium audaciam noui iuris subsidio cohibere, præsentium auctoritate statuimus: ut, si quis quacunque auctoritate ecclesiasticam, vel monasterium, aut aliud beneficium ecclesiasticum qualecunque ex resignatione, vel cessione cuiuscunque personæ simpliciter, aut cum circuitu retrocessionis, cum regressu, vel accessu, etiam sola dimittentis intentione, receperit, ut illa, vel illud etiam in euntium regressus, vel accessus, eidem dimittenti, vel alteri postea conferatur: aut illius fructus, vel eorum pars alij, vel alijs concedantur, vel pensiones soluantur ex eisdem, hac confidentia censetur. Itidem si ordinarius, vel alius collator contulerit antehac, aut conferat in futurum beneficium ecclesiasticum quouis modo vacans, ea conditione tacita, vel expressa, ut postea in alterum pro arbitrio collatoris, seu alterius cuiuscunque contra iuris communis ordinationem disponatur, siue ut de eo prouisus, fructus illius, vel partem ad utilitatem, vel libitum conferentis vel cedentis, aut alterius, relinquat & remittat, seu pensionem illi uel illis, quem uel quos idem collator aut cedens, vel alius per se vel alium scripto aut uerbo iusserit, seu significauerit, persoluat: & pariter si a patrono etiam laico, uel alteri præsentatori, seu electori contigerit, aut contingat id fieri. Ad hæc si clericus prædictæ Camera, aut Cardinalis, aut alius a solutione iurium ipsius Camera, uel etiam Cancellariæ Apost. exemptus post resignationem, uel cessionem alicuius extranei de ecclesia, monasterio, uel alio beneficio ecclesiastico in se Apostolica uel alia auctoritate factam & admissam, illam, uel illud etiam consecutis literis Apostolicis, & possessione apprehensa in eundem resignantem uel cedentem modico spatio interiecto, ueluti duorum, aut trium mensium retrocesserit, aut retrocedat in futurum ex illa retrocessione fructus ecclesiæ, seu monasterij, aut beneficij, uel eorum pars seu pensio, seu quid aliud super illis reseruatum: aut regressus, seu accessus, & ingressus ad illa, uel illud ipsi clerico, uel Cardinali, aut alio exempto sit fueritue concessus. Postremò, si quis, crimine aliquo absolutus, aut cum quo super irregularitate dispensatum est, denuo receperit, quacunque auctoritate ecclesiæ, monasterium, uel aliud beneficium ecclesiasticum, quod ante, uel post commissum delictum, aut contractam irregularitatem dimiserit, in quouis horum casuum confidentiæ prauitas sit contracta, casusque huiusmodi literis prædictis comprehendantur, ac si illis speciatim expressi fuissent: licet ipsum confidentiæ crimen alterius tantum partis conscientia sit admissum. Ad probandum uerò plene confidentiarum abusum, inter alias etiam hæc præsumptiones, & coniecturæ habeantur legitimæ: uidelicet: si quis post cessam ab se ecclesiæ, uel monasterium, aut beneficium, & publicatam resignationem

signationem, seu cessionem, captamque a successore possessionem, se se in illa, vel illo, seu rebus illius per se, vel alium, seu alios de factō iniecerit, aut fructus perceperit: aut quicumque successor illi, vel eius propinquis ipsos, aut partem aliquam remisit eorundem: si recipiens beneficium constituerit dimittentem, vel eius parentes, aut propinquos procuratores ad percipiendum, vel locandum fructus beneficii dimissi, & illi, vel illis de fructibus perceptis, aut percipiendis donationem fecerit: si vel sola procuratoris depositione, vel libris rationalibus mensurariorum ex parte dimittentis expeditio, quæ personam recipientis concernit, prosecuta sit, simulque expensæ pro eo necessariae ab illo factæ fuerint. Denique si quis pro concessione alicui facta, quacunque auctoritate de beneficio ecclesiastico per se, vel alium, seu alios intercesserit, vel aliàs in negotio concessionis sese immiscuerit quoquomodo: deinde aliquid de fructibus talis beneficii de factō etiam per manus possessoris, ac etiam simplicis donationis titulo perceperit, seu de illo postmodum ad voluntatem intercessoris fuerit dispositum quandocunque. Testes autem de quacunque re singulares singulas probare valeant præsumptiones, & coniecturas, pluresque huiusmodi præsumptiones, & coniecturæ plenam probationem faciant in prædictis. Ceterum criminosi, & ceteri omnes, qui ad prohibendum in casibus simoniae testimonium recipi possunt, ad prædicta omnia admittantur. Sed, ne quisquam etiam vanæ fiducia fretus non intendendi contra se iudicij in crimine perseueret: utque hoc malum grauioris censuræ stimulo usquequaque prohibeatur, & omnes, & singulos, qui hucusque ecclesias, monasteria, beneficia, fructus, pensiones, aliasue res intercedente hoc confidentiæ vitio receperunt, ac retinent, nisi statim ad se reuersi & respicientes celeri dimissione sibi prospexerint: & qui quid tale admisserint in futurum etiam omnibus, & singulis alijs monasterijs, dignitatibus, administrationibus, officijs, & beneficijs obtentis, quæ pariter sub dicta reservatione comprehendimus: nec non fructibus, pensionibus, & alijs rebus ecclesiasticis, ac etiam Romanæ Curie, & alijs officijs temporalibus præsentium auctoritate priuamus, & ad futura inhabiles decernimus, & in iuris subsidium excommunicationis sententia innodamus, à qua nullus nisi in mortis articulo constitutus, ab alio quam à Romano Pontifice absolutiois beneficium valeat obtinere, &c. Datum Romæ apud Sanctum Petrum anno incarnationis Dominicæ Milleesimo quingentesimo sexagesimo nono, Kalend. Iunij, Pontificatus nostri anno quarto.

Ex qua nota primò, quòd intētio prædictorum Piorum non fuit, vt supra dictum est, inducere aliquam prohibitionem nouam cōfidentiæ beneficij: sed Pius Quartus intendit renouare antiquā, & Pius Quintus iuuare illam inducendo modos probandi eam, quæ difficile probatur: Ita quòd non intendit asserere esse ueram in foro interiori confidentiā illicitam simoniacā in casibus, in quibus statuit pro tali esse habendam; sed quòd in exteriori est præsumenda talis.

Secundò,

Secundò nota, quòd simonia conuentionalis confidentiæ beneficialis est peior alia conuentionali beneficiali, qua palam emitur, uel uenditur beneficium: qua per illam non annullatur acta, nec inducitur censura, antequam ab utraque parte impleatur, ut dictum est supra nu. 103. per hanc autem sic: quia, simul ac quis accipit beneficium in confidentiam prædictam, antequam impleat, quod promisit, ipso iure est excommunicatus, & ipso iure collatio ei facta est nulla, & tenetur ad restitutionem omnium fructuum, quos perceperit à die acceptionis.

Tertiò nota nouam, & amplam reservationem, qua omnia beneficia collata, & accepta in confidentiam illicitam, & simoniacam sunt seruata Sedis Apost. collationi; qua ratione peior est hæc simonia conuentionalis etiam ex una tantum parte completa, quam alia realis ex utraque parte executi: quia non aufert ordinario potestatem conferendi, nec referuat illam Papæ; hæc autem utrunque facit. Quam ob rem caueant sibi, qui eiusmodi beneficia accipiunt per ordinariorum collationem, uel per Papæ prouisionem non facta mentione de huiusmodi reservatione, saltem per clausulas generales ad id sufficientes: quales tamè communiter in impetrationibus Apostolicis inferuntur.

Quartò nota, quòd non solum collationes per huiusmodi confidentiam factæ sunt nullæ: sed etiam omnes accessus, regressus, pensiones, & alia quæcunque etiam autoritate Apost. seruata fiduciarijs, siue confidentiarijs huiusmodi, in censionibus, uel retrocessionibus, quibus postea illa admittunt: quorum de numero arbitror esse plurimos, qui debent sibi cauere. Salua limitatione posita inf. eod. cap. nu. 111.

Quintò nota casum nouum, in quo fructus beneficiorum per huiusmodi confidentiam collatorum, & pensionum confidentiarij constitutarum, seruuantur Cameræ Papæ à die collationis, & constitutionis, quod est notandum ad consulendum eis, qui hac in re peccarunt.

Sextò, quòd hæc extrauag. in illis uerbis, *Sola admittentis intentione*, & illis *Conscientia tantum vnus partis*, uidetur significare contrarium eius, quod supra responsum est ad quæsitum decimum, Scilicet quòd sola intentio absque pacto renunciandi beneficium, ut detur alicui, non facit simoniam. Sed respectu detur, quòd non intendit asserere per illa uerba, quod sola talis intentio constituat in foro interiori simoniam, sed quòd probatio eius faciat in exteriori præsumi illam. Tum quia, ut supra probatum est prædicti Pij nil noui prohibuerunt, & Quintus solú addidit quatuor modos præsumendi simoniam in exteriori foro. Tum quia nõ ait per hoc fieri confidentiam; sed quòd censeatur, hoc est, præsumatur confidentia, ut in simili habet cap. fin. de vsur. quod ibi ponderauimus.

Septimo nota, octo coniecturas ad præsumendam simoniacam confidentiam in foro exteriori. Prima probatio intentionis, etiã tantum vnus partis, quæ tãgitur in uer. *Quare*, Secunda in uer. *Item*, scilicet quod collator
ita confe-

ita conferat, vel patronus præsentet, vt postea de beneficio, vel fructibus eius sic, vel sic disponatur. Tertia, in ver. *Ad hæc*, scilicet, quòd exemptus a solutione iurium Curie beneficium acceptum per resignationem alicuius etiam post literas expeditas, & possessionem acceptam retrocesserit in eundem, reseruato sibi aliquo infra spatium duorum aut trium mensium. Quarta, in ver. *Postremo*, quòd absolutus à delicto vel irregularitate de nouo accepit beneficium, quod renunciauit, ante, vel post delictum, vel incursum irregularitatem. Quinta in versu. *Ad probandum*. quòd quis post cessum beneficium, & publicata cessione, & capta possessione à cessionario se in illud per se vel alium ingerit, & fructus, vel partem eorum accipit, aut successor ipsi, vel propinquis eius aliquos fructus remiserit. Sexta, in illo ver. *Si recipiens beneficium &c.* Septima, in ver. *Vel sola probatio &c.* Octaua, in ver. *Denique quod intercesserit, &c.*

Nota octauò, quod ver. *Ad probandum*. & clarius versic. *Testes*. significant, quòd vnaquæque harum coniecturarum sola non sufficit ad plenam probationem. quod equidem arbitror æquum. Nam durum videtur quòd prima, & octaua, & aliquot aliæ per se solæ sufficiant. Quare videntur id arbitrio iudicis librandum. argum. l. i. ff. de iur. delib. cap. de causis. §. i. de offic. deleg.

Nota nonò, casum, in quo testes singulares sufficiunt contra regulam cap. bonæ. l. de elec. quod autem subdit, *vt testes criminosi &c. admittantur*, commune est omni simoniæ, cap. per tuas. de simon.

Nota decimò ex ver. *Sed ne quisquam*. duos casus novos, quibus duo genera beneficiariorum ipso iure priuantur beneficijs omnibus etiã iustè obtentis, & fiunt inhabiles ad illa, vel alia obtinenda. Alter est eorum, qui ante hanc extrauag. acceperunt beneficia per simoniam confidentialem, & statim habita notitia de ea non resipuerunt, & dimiserunt illa beneficia, & pensiones per eam obtentas. Alter est eorum, qui post eam acceperunt, vel acceperint aliqua beneficia, vel pensiones, per eiusmodi confidentias. quæ est pœna terribilis; ferenda tamen: quia statuta est l. prospexit. ff. qui, & a quib. & cap in memoriam 22. dist. quam tamen relaxare, vel saltè in ea dispensare iustæ misericordiæ fuerit. Et an, vel quos ignorantes liget, dicemus in comm. cap. fraternitas. l. 2. quæst. 2.

Adde nouè vndecimò, quod mediator confidentiæ vetitæ à præfatis Pij ipso facto est excòmmunicatus: quia per præfata omnis confidentia, de qua ipsi agunt, est simonia beneficalis; & omnis mediator simoniæ in beneficio, vel ordine est excòmmunicatus ipso facto, per extrau. 2. de simon.

Adde item nouè duodecimò, quod promissio simplex cõferendi, vel restituendi alicui beneficium, nihilo alio addito, nõ est confidentia in præfatis bullis damnata. Tum quia earum verba non aptantur ei, & cui verba legis nõ aptantur, nec illa aptantur c. indemnitate. §. pen. de electio. lib. 6. & l. 4. §. toties. ff. de damno infec. vbi Bar. & Paul. Tū quia non erat simo-

niaca ante illas bullas. Quoniam licebat olim huiusmodi promissio simplex cap. accedens. de concess. præben. & licet postea in cap. 2. eod. tit. lib. 6 fuerit statutum, ne illa promissio obligaret: non tamen fuit statutum ea ratione, quod esset simoniaca: quia, si talis esset, non potuisset vnquam valere: & præfatæ bullæ non damnant confidentiam, quæ ante illas non erat simoniaca, per prædicta.

III Ad duodecimum quæsitum respondetur, quod pensio solita constitui super beneficio Ecclesiastico, non potest pecunia redimi, neque constitui; quod nuper neruose probaui coram Illustrissimo, eodemque clarissimo, Cardinali Alciato, in disputatione, quæ inferetur prædicto comment. cap. fin. de simo. ubi breuiter monstro, pensionem, vt in hac materia sumitur, a nemine ante nos iuste definitam. Et quod non est beneficium, nec portio fructuum eius; sed ius non temporarium, sed spirituale, aut illi annexum; non antecedenter, vt ius patronatus, sed dependenter, aut consequenter in stat. beneficij; & subinde non potest magis, immo minus, emi vel vendi, quam ius patronatus: & potest gratis remitti, etiã sine auctoritate constituentis; non tamen redimi anticipata solutione sine auctoritate Papæ. Et quod redemptio sine illa pretio facta non valet; & non obstante illa, lapsis annis, pro quibus anticipata est solutio potest peti. Et denique, quod simonia committitur in emptione, & venditione illius: sed illa non inducit excommunicationem ipso iure, plusquam simonia, commissa super iure patronatus: quia extrauag. 2. de simonia, solum excommunicat simoniacum in ordine, & beneficio, quorum neutrum est pensio: & ideo tanquam penalis, & restringenda, non extenditur ad simoniam super ea commissam.

Ad decimum tertium de emente, conducente, vel per alium quemlibet contractum non gratuitum querente Vicarium, & quauis iurisdictionem, vel potestatem spirituales, etiam ad tempus Episcopi, vel parochi, vel cuiuslibet alius beneficiarij, respondeo in summa, quod latius dixi coram eodem Illustrissimo Cardinali Alciato, & inferetur prædicto comment. c. fin. de simon. primo, quod committit simoniam cap. licet. de pœn. & c. ad nostram. de simo. Secundum, quod meretur priuari: sed non est ipso iure priuatus officio clericali secundum Hostien. Panor. & communem. in c. 1. per illum text. & sequentem prælat. vic. suas. Tertium, quod ipso iure talis contractus est nullus: & consequenter non querit talem vicariam: & ita tenetur eam relinquere, ut iuste poeniteat, argum. c. si res. 14. quæst. 6. Quartum, quod non est ipso iure excommunicatus per extrauag. 2. de simon. quia non admittit simoniam in ordine, vel beneficio; quale non est talis vicaria per adducta a Fel. in c. postulasti. de rescr. Quintum, quod non est ipso iure inhabilis ad illam: quia nullo iure id cauetur, & ita non est dicendum gloss. famosa in c. fin. de iure patron. Sextum, quod prædicta non procedunt in iurisdictione seculari secundum Pan. in c. 1. ne prælat. vi. su. quia circa eam non potest committi simonia, per dicta supra eod. nu. 100. Septimum, quod neque pro-

quæ procedunt in vicaria perpetua, quæ est beneficium (lem. I. de offic. vica. & consequenter in illa incurreretur simonia, & excommunicatio illi annexa.

Ad decimumquartum, de pœna simoniaci dico primo omnem simoniacum pœna æterna esse dignum: mentalè autem tantum nulla pœna tēporaria etiam restitutionis: conuentionalè autem tantum, pœna temporaria ordinaria restōnis accepti, si est restitubile: alioquin, si non est restitubile, extraordinaria arbitraria, p̄ dicēda ibi, & supradicta n. 107. Secundo simoniacū realè in ordine tam occultū quā publicum esse ipso iure suspensum quo ad se, & alios, per tex. in hoc omniū optimum in extrauag. 2. de simo. & per c. tātā. eo. tit. vt hoc ibi dicit Inno. cōiter recept.

Tertio dico, q̄ simoniacus in beneficio nō est ipso iure suspensus, vt ibidem dixit Inno. quatenus ait simoniacū in beneficio, acta pœnitētia, & relicto illo posse celebrare, quem sequimur, quidquid vterque Tho. dicit 2. 2. q. 100. art. 6. & Sor. lib. 9. q. 8. art. 2. de iust. & iure. quia nullo iure antiquo, nec nouo prædictæ extrauagantis id cauetur.

Quarto, quod simoniacus realis, tam in beneficio, quam in ordine, est ipso iure excommunicatus, excommunicatione referuata Papæ, per dictam extrauagantem nouam.

Quinto, quod hæc consequitur simoniacum realem in ordine egere absolutione ab excommunicatione, & suspensione: simoniacum vero in beneficio, ab excommunicatione tantum.

Sexco dico, nullum alium simoniacum, præterquam in ordine, esse ipso iure suspensum, & excommunicatum: quia, si quis esset, maxime foret simoniacus in beneficio; qui tamen non est, per tertium dictum.

Septimo, quod nullus simoniacus, præterquam in ordine, & beneficio est ipso iure excommunicatus; quod rectè affirmat Syl. verb. simonia. q. 19. & probatur: quia nullo iure antiquo vllus simoniacus ipso iure est excommunicatus per prædicta; & ius nouum prædictæ extrauagantis solum excommunicat ipso iure simoniacum in ordine, & beneficio. Nam verba illa ipsius, *In officijs ecclesiasticis*, intelligenda sunt tantum de officijs, quæ sunt beneficia, vt in cap. de multa. de præb. & in cap. cum accessissent. de constit.

Octauo dico, q̄ simoniacus ordinatus recipit quidem characterem, sed non executionem, per rationem S. Tho. vbi supra: & quia character est indelebilis cap. quomodo. cap. ostenditur. de consec. dif. 4. non potest illum relinquere.

Nono, quod omnis præsentatio, electio, collatio & quæuis alia dispositio beneficiaria per realem simoniam est ipso iure nulla; & consequenter quæsitum per illam debet relinqui etiam ante simoniam: quia iure naturali debent relinqui aliena cap. si res. 15. q. 6. & quidem cum fructibus, vt dictum est supra cap. 17. nu. 25.

Decimò dico, quòd committens cum Papa simoniam super re spiritali nondum profanata, incurrit quidem pœnam æternam, sed nõ temporariam, per supra dicta nu. 109.

Vndecimò, q̄ simoniaci etiam tantum conventionalis ob cõfidentiam, nil iuris quærit in beneficio per eam obtento: & ipso iure excõmunicatur: & p̄dit alia beneficia bene quæsitã: & fit inhabilis ad omnia. An autẽ, & quos excuset ignorantia a prædictis pœnis, præsertim ab hac huius noui iuris, dicitur in comment. c. fraternitas 12. q. 2. Et quidem non auderem earũ damnare illos qui ante præfatos Pios cõfidentiam etiam realẽ admississent tempore quo confidentiæ, etiam ex se illicitæ, adeo probabantur in Curia. q̄ redderetur ius contra non reddentes beneficia in custodiam, & confidentiam accepta. Tum quia illa iure tantũ humano est illicita, & ita permissione Papæ approbatoria potuit fieri, & facta fuit licita, argu. c. 1. de const. lib. 6. Tum quia, licet ipsa iure diuino esset prohibita, pœnæ tamen nullitatis titulorũ, & aliarũ, iure humano sunt statutæ; & sic quo ad illos dicta permissione potuerunt tolli l. qui condẽnare. ff. de reg. iur. & ita iure stricto defendi posset, non fuisse per ipsos annihilatas renũciationes, collationes, & pensionum impositiones, factas antea prædicto tẽpore: & consequenter non teneri ad relinquenda beneficia, aut pensiones, neque ad restituendos fructus vi earũ perceptos: quia legitime factum pœnam nõ meretur. l. Gracchus. C. ad l. Iul. de adulter. Ex quo inferretur limitatio eius, quod supra dictum est, omnem confidentiam, quæ post dictos Pios est illicita, fuisse talem etiam ante illos, ne procedat in ea, quam præfata permissio Papæ approbatoria fecit licitam.

Duodecimò dico, quòd peccat, qui emit, aut vendit carius bona ratione iuris præsentandi ad aliquod beneficium illis annexum: aut aliquẽ calicem, aut corporalia, eo quòd sunt consecrata; aut rosaria, aut alia eo, quòd sunt benedicta per dicta supra nu. 99. licet non incurrat excommunicationem: quia non committit simoniam circa ordinem, vel beneficium, per dicta sup. nu. 100.

De Luxuria tertio vitio capitali, & eius filiabus.

S V M M A R I V M.

- 112 **L**uxuria quid in genere, & quid in specie.
 112 Luxuriæ quibus modis maxime resistitur.
 112 Luxuria vitium capitale gignit has octo filias.
 113 Castitas quibus modis seruatur.
 114 Cæcitas, præcipitatio, inconsideratio, & inconstantia, quæ mortifera.
 114 Amor sui, huius mundi, horror futuri, qui mortifer.

112 **D**eluxuria dicẽdum primò, quòd luxuria, & luxuriari generaliter sumpta significant omnem nimiam diffluentiam, tam elus, potus, & vestitus

& vestitus, quam venereorum: sed specialiter, vt hic sumitur, Luxuria est vitium inclinans ad inordinatum venereorum vsu: & actus, ex quo illud gignitur, & augetur, est inordinatus vsus venereorum, qualis est omnis, excepto vsu matrimonij, quippe qui est prohibitus sexto præcepto Decalogi, de quo cap. 16. supra, & cap. nemo. & c. meretrices. 3. 2. quæst. 4. Et quoniam omnis habitus, quale est vitium, augetur ex actibus, ex quibus gignitur, & ad eos inclinatur, vt dictum est supra prælu. 7. cōsequitur vsu venereorum augeri luxuriam, & consequenter illo non sedari, immò accendi, volentesque eam sedare debere id facere, resistēdo, vel fugiēdo & nullatenus eam experiendo: errareque grauissime, qui secum constituunt, vna vel altera vice experiri; & nunquam amplius. Tum per illud Apost. ad Corint. 6. *Fugite fornicationem.* Tum per illud Casiani de inst. monach. (quem S. Thom. 2. 2. q. 35. art. 1. ad 4. & omnes alij sequuntur) *Nullo faciliori modo luxuria, quam suarum occasionum fuga vinci potest: illa enim experientia crescit habitus, qui, quo auctior est, additus naturæ corruptæ,*

II3 *tanto est fortior hostis, fortiusque impugnat.* Quo fit, vt facilius seruari possit castitas virginalis, quam vidualissimò & vidualis, quam cōiugalis, absente diu coniuge. Quæ magna consolatio vtentium cœlibatu est, vt latius diximus in cap. qui sanctus. de pœnit. dist. 1.

Secundò dico, q̄ hoc vitium, præter sex, aut septem, aut plures species, quas habet, de quibus supra c. 16. nu. 3. dicitur vitium principale, & capitale, eo quod ex eo nascuntur octo filia: infernales iuxta S. Greg. lib. 3. 1. Moral. & S. Tho. recep. 2. 2. q. 153. art. 5. scilicet Cæcitas mentis, Præcipitatio, Inconsideratio, Inconstantia, Amor sui, Amor huius mundi, Horror futuri, & Odium Dei. Quæ licet etiã ex alijs nascuntur ex hoc tamē frequentius. Hoc enim inclinādo ad delectationē venereorū, quæ est omnium vehementissima, occupat partē animæ inferiorem in appetēda, & procuranda illa: & rursus illa adeo trahit ad idem superiorem sibi valde cognatam, quasi vim inferendo; vt nō permittat illi circa vltimū, & aliū debitum finē satis intendere, nec mediā in illam deligere: & impellat ad se, mundumque hunc nimis amandum, futurumque horrēdum, tādēque ad Deum vltorem odio habendū. Quo fit, vt eo longius ceteris abesse debeant ab hoc obcæcante vitio contemplationi addicti, literis dediti, Gubernatores, Duces, & Iudices, quo lucidiori prudentia, sapientia, cōsilio, circumspectione, & constantia indigent tam ad præfigendos fines, & scopos, quam ad deligendum mediā, quibus eos assequantur.

Circā quod peccatum luxuriæ, & filia: eius peccat mortaliter primò, qui peccat contra 6. præceptum, de quo dictum est sup. cap. 16.

II4 *Secundò peccat, qui per cæcitatē, vel sordidiā mentis non proponit explicite pro vltimo fine Deum; & vitā æternā, per dicta in prælu. 4. nu. 1. f. aut per præcipitationē, & incōsiderationē, non deligit mediā de præcepto deligenda: aut per inconstantia delisit ab eo, in quo de præcepto*

pro tenetur præstare: aut ob amorem sui præceptum aliquod transgreditur. Raro autem per has Luxuriæ filias quis peccat mortaliter alio genere peccati, quam transgressionis præceptorum Decalogi, ecclesiæ, vel aliorum peculiarium ipsam ad mortale obligantium. Dixi, *Raro*, non ratione Cæcæ parum tutæ: sed quia interdum peccat exponendo se periculo transgrediendi præcepta propter præcipitationem, inconsiderationem, & alia prædicta vitia, non perueniendo ad ipsam transgressionem, iuxta prædicta in præla. 9.

Tertiò peccat mortaliter, qui deliberatè vult semper, & perpetuo vivere in hoc mundo, sine Dei visione intuitiva, per dicta supra c. 11. nu. 16. Aut deliberatè Deum odio habet, quod est suo genere omnium peccatorum maximum, per ibidem dicta nu. 14.

'De Ira quarto vitio capitali, & eius filiabus.

S V M M A R I U M.

- 115 **I**Ra sapius passio, & est vitium capitale.
 116 Indignatio quæ Christiano mala, 118. & quæ mortalis.
 117 Maledictio sui, vel Diaboli, vel irrationalis creaturæ, quæ mortalis.

115 **R**æsupponendum primò, quòd Ira primum accipitur pro passione animæ, sita in potentia irascibili, quæ non habet contrariam, ut aliæ passiones eiusdem, quæque interdum est bona, & interdum mala, vt dictum est in prælud. 5. Ira verò prout habitum vitium sonat, vt hic, est vitium animæ ad appetitum inordinatum vindictæ inclinans. iuxta S. Tho. 2. 2. quæst. 158. Peccatum autem iræ est actus inordinatus volendi uindictam. Quis autem actus dicatur inordinatus, dictum est sup. eod. c. nu. 1. Hoc autem vitium iræ ea ratione est capitale, aut cardinale, quia ex eo nascuntur alia septem vitia, scilicet Indignatio, Tumor, Clamor, Blasphemia, Contumelia, Opprobrium, & Rixa, iuxta S. Tho. in d. quæst. 158. art. 7. quem copiose defendit ibidem alter Thom. Alij addunt istis alias quatuor, scilicet Maledictionem, Seditionem, Bellum, & Vindictam. sed maledictio ad contumeliam; seditio, & bellum, ad rixam rediguntur: uindicta autem est proprius actus iræ.

Peccat mortaliter circa iram, & filias eius primò, qui per eam transgreditur quintum præceptum, de quo supra, c. 15. & consequenter, qui deliberatè vult uindictam notabilem immeritam, uel maiorem merita, uel meritam auctoritate propria, uel contra iuris ordinem, uel principaliter in malum proximi, & non in bonum iustitiæ: quia hic est inordinatus actus iræ, per dicta, & remissa supra proxime.

Secundò,

116 Secundo peccat, qui committit prohibitum sub pena mortalis, vel iustum sub eadē per indignationem inordinatā, quā debita subtrahitur affabilitas: aut per tumorem inordinatū, quo quis nimis cogitationibus vindictæ tumet, vel clamorem inordinatum. Dixi, *Inordinatam*: quia hæc tria ordinata, non vitia, sed virtutes sunt, arg. notat. in d. cap. cap. 11.

Tertio, qui blasphematur eo modo, quo dictum est supra. c. 12. nu. 83. vel maledicit creaturę irrationali quatenus creatura est, iuxta dicta ibidē

117 Quarto peccat, qui ex animo deliberato maledicit imprecādo sibi malum, cui nō licet cōsentire, vel proximo malū notabile sub ratione mali, iuxta illud Apof. 1. ad Corinth. 6. *Maledicti regnum Dei non possidebunt.* & eo grauius, quō maiorem reuerentiā cui maledixit debet, iuxta illud Exod. 11. *Qui maledixit patri, qui matri, morte moriatur.* cap. plerunq. 2. quæst. 7. & Gen. 9. Dixi, *Ex animo deliberato*: quia indeliberate, vel ore tantū maledicere, nō est mortale, vt communiter maledicunt patres filijs, & coloni, & muliones bobus, & mulis. Sufficit tamē id facere ex animo deliberato, etiā momentaneo, licet illico penitens sicut sufficit cōsensus deliberatus etiā momentaneus voluntatis ad quodcunq. aliud peccatum mortale, vt recte declarat Caiet. 1. 2. quæst. 96. art. 2. Dixi, *Sibi malum, cui non potest consentire*: quia imprecari sibi damnū boni, quod posset prodigere, nō est peius, quā eius prodigitas, quæ nō est mortalis, per dicta sup. eod. c. nu. 70. Dixi, *Notabile*: quia paruitas excusat, vt sæpe dictū est. Dixi, *Sub ratione mali*: quia sub ratione boni nō est peccatū, vt imprecari aliquod malū auerso a Deo, vt ad eū cōuertatur, iuxta dicta supra c. 15.

Quinto peccat, qui maledicit Diabolo ratione suæ naturæ: quia illa est bona, & a Deo facta, secus si ratione suæ culpæ Iob. 3. & tradit S. Tho. vbi sup. art. 1. ad. 4. modo nec plus, nec aliter quam meretur, per proximē dicta num. 116.

Quia si item maledicis ex animo, dicendo trado, vel committo te Diabolo: vel maledicit aliquā creaturam irrationalem, puta, equos, mulos, boues, & alia sensibilia, aut ventos, aquam, calorem, frigus, lapidem, puluerem, arenam, & alia insensibilia, si id faciat, qua ratione sunt creaturæ Dei, blasphematur: si vero qua ratione est res proximi, perinde est ac si proximo malediceret: si autem neutra prædictarum rationum id faciat, solū venialiter peccat: quippe qui rem vnā exoptat: cum neque bonum, neque malum conueniat rei rationis experti, per se consideratæ: quæ resolutio est S. Thom. 1. 2. quæst. 66. art. 6. Quare confessarius debet interrogare confitentem si maledixit alicui rei, an id fecerit ore tantum, aut ore & animo, nulla ratione Dei, vel proximi habita; quibus casibus non est p̄sũctum veniale: aut ex animo, ea ratione, qua est creatura Dei, quo casu est blasphematur; aut qua ratione est res proximi; quo casu perinde peccat, vel non peccat, ac si malediceret proximo.

Quis vero, & quomodo peccet per rixam, vindictam, seditionē & bel-

lum, quæ sunt quatuor filia: iræ dixi supra cap. 15. & quis per contumeliam, & opprobrium, alias duas eius filias, in cap. 18.

De Inuidia quinto vitio capitali, & eius filiabus.

S. V. M. M. A. R. I. V. M.

118 **I**nuidia quid, & genere suo mortalis.

118 **I**nemesis quid, & quæ mortalis.

118 **I**n circa inuidiam est dicendum, quod est vitium inclinans ad inordinate tristandum de bono alieno, eo quod suam excellentiam minuit iuxta Arist. 2. Rhet. & S. Tho. 2. 2. q. 36. art. 1. quæ pulchrè Caiet. ibi defendit. Dixi, *Inordinate*, ad excludendam tristitiam ordinatam, ad quam sæpe charitas inclinatur, iuxta illud Matth. 5. *Beati qui lugent* Dixi *cætera*, ad excludendam tristitiam de bono alterius, eo, quod sit suum, quæ pertinet ad odium; & eam, quæ est de bono alieno, quatenus est damnosum sibi, vel alteri, quæ potest esse bona, & mala; & eam, quæ nascitur ex eo, quod ille indignus est eo, quæ pertinet ad indignationem, quæ est mala, iuxta legem Christianam; quamvis non secundum Arist. ut dicit S. Tho. ubi supra; & ad includendam eam, quæ nascitur ex eo, quod minuit excellentiam suam: & hæc sola pertinet ad inuidiam, quæ semper est peccatum, & suo genere mortale, secundum S. Tho. ubi supra art. 3. quia est contra charitatem inclinantem ad gaudendum de quolibet bono proximi, quatenus est bonum ei. Ratio vero, cur inuidia vitium dicitur capitale, est, quia parit alia quinque, scilicet Odium, Sufurrationem, Detractionem, in aduersis aliorum lætitiã, & in prosperis tristitiã, iuxta S. Greg. 31. Moral. declaratum per S. Tho. ubi supra art. 4.

Peccat autem mortaliter circa inuidiam, & filias eius primo, qui delibato dolet de bono notabili proximi, scilicet scientia, honore, fama, diuitijs, favore, veneratione, & id genus alijs, ea ratione, quod sua per illud excellentia diminuitur, per proxime dicta. Dixi, *Deliberato*, & *notabili*: quia surreptio, & paruitas semper a mortali excusant, ut sæpe dictum est, præsertim in cap. 11. nu. 4.

Secundo peccat mortaliter, qui tristatur eo, quod non sunt ei tanta bona temporaria, quanta alijs, ob finem mortiferum: quia eiusmodi finis omnem actum efficit mortalem, iuxta dicta in præl. 9. nu. 16. Tristari autem de hoc ob finem venialem, est veniale tantum; & tristari ob bonum, virtus si cæteræ circumstantiæ adsint, sicut & tristari eo, quod careat virtutibus, quas in alijs videt, ad finem eas querendi iuxta mentem S. Tho. ubi supra.

Tertio, peccat qui deliberato triftatur eo, quod Deus bona malis largitur. quod est verum, si id faciat, diuinam in diuidendo bona propidentiam incufando, fecundum omnes. quod explicat Caiet. late 2. 2. quæst. 46. art. 2 & in summa, verb. Nemesis definiens idem de illo, qui proponit imitari malos in actibus mortalibus, vt fortunarum copia fimilis eis euadat, contra illud Psal. 36. *Noli emulari in malignantibus.* quæ omnia de tradimus in cap. si quis semel. de pœnit. dist. 2.

De Gula sexto vitio capitali, & filiabus eius.

S V M M A R I V M.

- 119 *Vla quid, & habet quinque species, & quinque filias.*
 120 *Gula non est edere carnes in terra aliena, vbi id licet.*
 121 *Ebrietatem scienter sibi, vel alij procurare, mortale.*
 122 *Carne humana vesci non licet.*
 123 *Antropophagi carnibus humanis vescuntur.*

119 **E** Gula dicimus primò, quòd illa ex mente vtriusquè Tho. 2. 2. quæst. 148. art. 1. & 150. art. 1. & eiusdem, & aliorum in 2. lib. sent. dist. 42. est vitium inclinans, ad comedendum, & bibendum inordinate: & actus eius est esus, & potus inordinatus, vel voluntas eum faciendi.

Secundò, quod quinque sunt species gulæ, iuxta S. Grego. 30. Moral. relatum in cap. quinque, de consec. dist. 5. contentæ in hoc versu.

Præpropere, laute, nimis, ardentè, studiosè,

*Declaratæ per S. Tho. in d. q. 148. id est; ante tempus, nimium, aut nimio ardore, nimia festinatione, nimio apparatu, & nimio sumptu; quæ vti-
nam vtriusque gladij principes suis sanctis sanctoribus arcerent ab occupandis prouincijs, quas nondum occuparunt; expellerentque ab eis, quas occupatas adeo in carnalia desideria dimittunt, vt ad caelestia mentes erigere non sinant.*

Tertio dicimus, quod gula dicitur vitium capitale, ea ratione, quia quinque fœdæ filia ex eo nascuntur; puta, Hebetudo mentis, Immoderata lætitia, Multiloquium, Scurrilitas, & Spurcitia.

Quarto dicimus, quod gula regulariter est venialis, etiã si absque vtilitate vsque ad vomitum etiã intentum sese quis cibo, & potu ingurgitet. vt sentit Caiet. in summa verb. gula. quidquid dicant Ang. verb. Munditia. & Syl. verb. gula. in caute dicetes. S. Ant. 2. par. tit. 6. c. 4. §. 6. affirmare hoc esse mortale; quod non affirmat. Dixi, (*absque vtilitate*) quia ob illa licet sumere ad vomendû amplius, quàm par est de cõsilio medicorum.

Quinto,

120 Quintò dicimus, quòd est mortalis, cum in ea vltimus finis ponitur cum per eam aliquod præceptum ad mortale obligans violatur: cum notabile damnum salutis propriæ, aut proximi inferitur, aut procuratur: cum debita lege iustitiæ ob eam non soluntur.

Sextò peccat, qui vescitur carnibus, vel aliò cibo vetito, in aliqua regio he etiã eo tẽpore, quo liceret ei vesci in sua, sicut è cõtrario nõ peccat vescẽdo eis in regione, qua trásit, uel in qua moratur: licet i sua id ei nõ liceret. Nauarrus enĩ, & Lusitanus uescentes in Castella die Sabbatho extremis uel interioribus partibus animalium, non peccant: licet in suis terris id eis nõ liceat Castellanus autem idem faciens in Lusitania, vel Nauarra peccaret, per cap. illa. 1 2. dif. per quod eius gloss. probat illud vulgatũ.

Si fueris Roma, Romano uiuito more;
Et, si sis alibi, uiuito sicut ibi.

Quidquid dicat Alexandrinus ibi, & quidam alij alibi, vt sentit Panor. in cap. consilium. de obseru. ieiũ. & Car. in cle. 2. quæst 5. de. celeb. miss. & ibi. Imo. & Bonif. & Porcius in §. sed & quod Principi. in sti. de iure nat. nu. 26. & alij alibi, quod communis consuetudo seruat. Idemque seruandum est circa festa, & ieiunia, & alia varia variarum terrarum præcepta:

121 Septimò peccat quis, cum se scenter inebriat, aut procurat alium nebrari secundum S. Thom. 2. 2. quæst. 150. art. 1. quia notabiliter uult nocere alteri, & sibi esse nocumento, cui renuciare non potest, uolens se, vel alium rationis vsu priuare. Dixi, *scienter*: quia secus, si id fecit ignorãtia qualitatis potus, vel inaduertẽtia nimietatis elus; qua tunc, aut nihil, aut solum uenialiter peccaret. Idem est de scire debente. l. quod. te. ff. de cre. reb. vt quia consueuit tali, vel tanto potu inebriari, & eum bibit, nõ credendo se inebriatum iri: non quod iteratio actus ex ueniali mortale faciat: sed quia consuetudo facit, vt ille scire debeat, se eiusmodi potu inebriatum iri: quod satis est secundum Caiet. 1. 2. quæst. 150. art. 2.

122 Octauò peccat, qui humanis carnibus uescitur, uel præbet eas alteri edendas citra maximam necessitatem: etiam si neminem ob id occidat, nec occidi procuret: quia ut recte ait Caiet. ut sola scemina humana est ad copulam licitam apta, ita sola caro animalis irrationalis est licita, qua uescamur. Quare de more prouide patres Illustrissimæ Societatis Iesu renuunt baptizate gentiles Antropophagos cathecumenos, non proponentes abstinere perpetuo a carnibus humanis, etiã in bello iusto interfectorum: quia non sunt contriti, nec satis attriti, & consequenter non baptizandi. cap. firmissime. 15. quæst. 1. & per dicta per nos sup. cap. 1. nume. 39.

S V M M A R I V M.

- 123 *Hebetudo mentis, quæ mortalis.*
 123 *Letitia nimia, quæ mortalis.*
 123 *Multiloquium, quod mortale.*
 123 *Scurrilitas, & spurcitia, quæ mortalis.*

123 *I*rcæ vero præfatas quinque filias gulæ peccat mortaliter primo, qui per mentis habitudinem se terrenis miscens, & a cælestibus auocans, conscientiam suam non discutit, quando, & quomodo præcepto tenetur. Ang. verb. hebetudo.

Secundò peccat mortaliter, qui ob immoderatam lætitiã, obscœnis cantilenis, verbis, aut gestibus vitur, intendens inducere, vel credens, aut credere debens, se, vel alium per eam inductũ iri in consensum alicuius actus mortalis, cordis, oris, vel operis, vt recte declarauit Caie. 2. 2. q. 184. art. 6. & probatur per c. notũ. 1. q. 1. & c. fi. de iniur. Idem de eo, qui saltat, choreas ducit, & irreuerenter psallit, aut canit, & præsertim in ecclesijs, & cœmeterijs, argu. c. cum decorem de vit. & honest. cleric. & eorum, quæ diximus in rep. c. quando. de consec. distin. 1. & supra c. 18. nu. 75. Maximè verò, si est sacerdos: nisi parum, & secreto id faceret, argu. c. clerici. de vit. & honest. cler.

Tertio peccat mortaliter, qui multiloquio in irreuerentiam Dei notabilem vitur: aut adeo eo delectatur, vt paratus sit id præferre implemento alicuius præcepti, secundum S. Ant. 2. par. tit. 6. cap. 4. § 4.

Quartò, qui per scurrilitatem, vel spurcitiã vestes valde impudicas gestat, aut aliàs intentione expressa, vel tacita prouocandi ad luxuriã, vel alium finem mortalem, per prædicta.

De Accidia, septimo vitio capitali, & eius filiabus.

S V M M A R I V M.

- 124 *Accidia quid, cur ita, & pigritia dicta, filias quinque parit.*
 125 *Desperatio filia accidia, quæ mortalis.*
 125 *Pusillanimitas filia accidia, quæ mortalis.*
 125 *Rancor filia accidia qui mortalis.*
 125 *Euagatio mentis quæ mortalis.*

124 **D**E Accidia dicendum primo, q̄ illa generaliter sumpta cõtinet omnem tristitiam de quocunq̄ spiritali bono, secundum S. Tho. 2. 2. quæst.

2. 2. quæst. 3 5. art. 2. sed sumpta specialiter, vt hic sumitur, est cōtraria charitati, & definiri potest esse vitium inclinans ad tristandum de bono spiritu ali diuino, quatenus est diuinū in eo, q̄ tristatur, secū. mentē vtriusq; Thom. vbi sup. Dixi, *De spirituali*, ad excludendū tristitiam de bono tēporali. Dixi, *Diuino* ad excludendū tristitiam de bonis spiritualibus virtutum moralium. Dixi, *Quatenus est diuinum*, quia contristari de eo quatenus est laboriosum, vel aliorum operum impedimentum, non est accidia, vt aduertit vterque. Tho. vbi supra. Dixi, *in eo qui tristatur*: quia tristari de eo quatenus est in ipso Deo, pertinet ad odium eius, & quatenus est bonum diuinum in ipso, pertinet ad accidiam, vt subtiliter, conciliando S. Thomam sibi ipsi, distinguit ibidem Caiet. Nam bonum spirituale diuinum, vt est in hominē, consistit in charitate, & amicitia inter ipsum & Deum, qua se conformat ei, volendo ea, quæ ipse vult, & gaudento colloquio, & cōsuetudine eius, tanquā verissimi, & supremi amici, & patris, reuelādo ei cū delectatione viam suā, iuxta Ps. 138. *Proba me Deus, & scitator meum, interroga me, & cognosce semitas meas, & vide si via iniquitatis in me est, & deduc me in via æterna.* Cū ergo quis tristatur, & eum tēdet eiufmodi colloquij, sermonis, & gaudij, hoc peccatum cōmittit, cognatum odio Dei, suo genere oīum peccatorum grauissimo, secundū S. Tho. 2. 2. q̄ 34. ar. 1 & q̄ 39. art. 2. ad. 3 & 1. 2. q̄ 37. art. 4. ad 3. vt supra. c. 11. nu. 14. dictū est. Quare etiam hoc peccatū est valde graue, genereque suo mortale, cū deliberato, & aduertente animo admittitur, quod raro videtur cōtingere. Ex quo infertur, merito vitium hoc vocari accidiam: quia vt acidum frigefacit calorem, ita hoc amorē, & desiderium boni diuini spiritualis sui, in animo iam aliunde excitatum: & actus ille sic tristandi, siue tristitia inordinata, est actus, seu peccatum accidiæ.

Ex quibus infertur, primo, q̄, qui tristatur de bono spirituali aliarū virtutū moralium, veluti de reddendo suum alteri, quod est bonum iustitiæ, aut moderato esu, & potu, quod est bonum temperantiæ, & cæt. non peccat hoc peccatum: sed vitij cōtrarij virtuti, de cuius bono tractatur.

125 Secundō, quod ratio, cur hoc vitium dicatur capitale, seu principale, est: quia ex eo sex improbæ filiæ nascuntur, iuxta S. Greg. 3 1. Moral. declaratum per S. Tho. 2. 2. quæst. 3 5. art. 4. scilicet Desperatio, Pusillanimitas, Torpor animæ, Rancor, & Euagatio mentis. Ratio vero, cura vulgo vitium hoc appelleretur pigrizia, licet incante, quia omnem ignauiam & tarditatem significat, videtur esse, quod facit hominem pigrum ad bonum diuinum prosequendum, ea ratione, quæ, vt delectantia ad sui prosequitionem mouent, ita cōtristantia remouent, iuxta illud Arist. 8. & 10. Ethic. *Delectatio tenet operantem in opere.*

Peccat autem mortaliter circa accidiam, & filias eius primo, qui per eā omittit aliquid sub pœna mortali præceptum, vt communionē, missam, vel preces horarias: non tamē inducit circumstantiam necessario cōnitē

dam, sufficit enim confiteri, qui omiserit, non exprimendo, q̄ per accidiam id fecerit Dixi, *Præceptum*: quia omittere aliud in summū esset veniale ex mente Arch & Cardinalis S. Xist. in cap. qui bona. 17. quæst. 1.

Secundò peccat mortaliter, qui per accidiam, vel pigritiam, vel aliam negligentiam vel non ediscit, vel non credit ea, quæ de præcepto mortifero secundum suum statum tenetur, de quibus supra, cap. 11. nu. 18. & prælud 3. nu. 19.

Tertiò, qui desperat peruenire in vltimū finem, nempe beatitudinē, & visionem intuitivam Dei, & vitam æternam, iuxta dicta in præl. 4.

Quartò peccat, qui trāsgreditur aliquod præceptū mortiferū per pusillanimitatē, qua fugimus ardua; vel per torporē, quo fugimus mediocria; vel per rancorem quo indignamur in bene monentes; vel per malitiam, qua nos bonorum spiritualium tædet; vel per euagationē mentis, qua fugiendo sancta diuertimus in illicita: quod tamen, vt prædixi, non addit peccato circūstantiā necessario confitendā, quod ob hæc sit trāsgressus.

De peccato in Spiritum sanctum.

S V M M A R I V M.

126 **P**eccata in Spiritum sanctum, sunt desperatio, præsumptio, impenitentia, obstinatio, impugnatio agnitæ veritatis, & invidia fraternæ gratiæ, & cur irremissibilia.

126 **P**eccatum in Spiritum sanctum, aliquo nomine accidiæ cognatum, definiri potest secundum mentem Mag. & recentiorum communiter in 2. lib. sent. dist. 43 & S. Tho. 2. 2. quæst. 14. art. 1. & glo. cap. si sacerdos. sub fin. de pœn. dist. 1. & aliorum alibi. esse peccatum contra bonitatem Spiritui sancto attributam commissum Sicut. n. quod cōmittitur ex infirmitate, dicitur cōtra patrem, cui attribuitur potentia; & commissum per ignorantiam contra filiū, cui attribuitur sapientia; ita commissum per malitiam dicitur contra Spiritum sanctū, cui attribuitur bonitas. Peccatū autem in Spiritum sanctum est sextuplex. De speratio, qua tollitur spes veniē. Præsumptio, qua impediē bonus timor. Impenitentia, qua fugatur dolor præteritorū Obstinatio, qua omittit cautio futurorū. Impugnatio agnitæ veritatis, qua relinquitur cognitio veritatis Invidia fraternæ gratiæ, qua de gratia proximi quis tristatur. Quodlibet enim horum sex peccatorum tollit mediū veniæ à bonitate Spiritus sancti consequēdæ, & dicuntur irremissibilia Matth. 12. nō quidē quia sit vllū peccatum, qđ vere cōtrito nō condonetur, c. q. diuinitatis. de pœn. dist. 1. & c. nemo. de pœnit. dist. 7. sed quod hæc secundum suam naturā repellunt media, & principia, quibus remittuntur peccata, videli

cet spem, timorem, dolorem, &c. vt tradit S. Tho. vbi supra, art. 3. Quam obrem merito dicuntur grauisima, quoties pars animæ superior consentit in eis: aliàs enim solum sunt venialia: quia subreptio in omni materia excusat a mortali, cap. sed pensandum. dist. 6. & per sæpe dicta, præsertim cap. 11. nu. 14.

De quinque sensibus exterioribus, & de operibus Misericordiæ. Cap. XXIII.

S V M M A R I V M.

- 1 *Ensus exteriores quinque, & quis eorum vsus malus, & mortalis.*
- 2 *Misericordia quid, & est virtus moralis maxima.*
- 3 *Eleemosyna actus misericordiæ, cur dicatur charitatis.*
- 4 *Misericordiæ opera spiritualia septem, corporalia totidem.*
- 5 *Eleemosyna spiritualis præstat corporali, quando vtraque præcepta. & 8.*
- 6 *Neçessitas extrema quæ sit.*
- 7 *Superfluum duplex, naturæ tantum, & naturæ, & status.*
- 7 *Status decenter conseruandus, vel mutandus.*
- 7 *Restitui cur non debeat damnum ob eleemosynam denegatam consecutum.*
- 8 *Eleemosyna potius in vita, quam post eam agenda.*
- 9 *Eleemosyna spiritualis quando cum vitæ periculo præcepta. nu. 10. & 11.*
- 9 *Animæ proximi salus præferenda corporis proprii saluti.*
- 10 *Franciscus Azpilcueta, & Xabierre Societatis Iesu laudatur,*
- 11 *Eleemosyna a danda egenti extreme nullum votum excusat.*
- 11 *Consilium dolosum, vel damnosum, quod mortale.*

1 *N præludio secundo dictum est, quinque esse sensus exteriores per quos veluti per quasdam fenestellas omnium exteriorum species, siue similitudines in animos nostros intro mittuntur, videlicet visum, auditum, tactum, gustum, & olfactum, cum multis alijs ad eos pertinentibus: de quibus dicendum primo, quod eorum vsus suo genere indifferens est: ordinatus quidem bonus: inordinatus vero malus. Ordinatus est, quem omnes circumstantiæ ad actum bonum necessariæ circumstant. Inordinatus uero contra, cui aliqua deest; iuxta definitionem actus boni positam in præl. 7. nu. 1. Est autem mortalis, cum ei conuenit definitio peccati mortalis posita sup. præl. 9 Venialis autem, cum non conuenit illa ei, & deest aliqua circumstantia ad bonitatem necessaria.*

Quare per hos sensus ille solus, & ois peccat mortaliter, qui videt, audit, olfa-

dit, olfacit, aut gustat aliquid, transgrediendo aliquod præceptum obligans ad mortale: aut, vt aliquod horum faciat, se, aut alium periculo probabili mortaliter peccandi obijcit: aut infert damnum notabile anime, saluti, honori, aut bonis proximi: aut animæ, aut saluti propria, per proxime dicta. Et ideo non videtur necesse interrogare aliter penitentem de peccatis per hos sensus patris, nec vt ipse confiteatur, tanquam facta per eos: quia non inducunt circumstantiam necessario confitendam, vt dictum est cap proximo de peccatis accidia, & filiarum eius.

- 2 Secundò, dicendum, quòd ex mente Augu. 9. de ciuit. Dei, & S. Tho. 2. 2. quæst. 30. art. 1. 2. & 3. misericordia est virtus moralis inclinans ad miserendum ordinate patientis aliquod malum, vel defectum, & ei subueniendum. Dixi: *Virtus moralis*: quia non solum est talis, sed maxima earum, quæ dirigunt ad proximum, vt idem ibi probat, art. 4. Dixi, *Ordinate*: quia misereri inordinate, etiam ad subueniendum, vitij est, cap. est iniusta misericordia. 2. 3. quæst. 4. Dixi, *Subueniendum*: quia misereri ad puniendum etiam ordinate, pertinet ad iustitiam. cap. omnis. & capit. qui emendat. 45. dist. in.

- 3 Tertiò dicendum, quod interdum actus, & opera misericordiae vocantur etiam opera charitatis, cap. inter opera charitatis. de spon. & cap. duæ. 45. dist. Quia, licet immediata procedant à misericordia, mediate tamen frequentissime procedunt à charitate, quatenus amor proximi ex ea immediate procedens, est causa miserendi, & volendi ei subuenire. Vocantur etiam eleemosyna: nam verbum, eleemosyna, vt in d. commen. diximus, interdum accipitur pro re spirituali, vel temporali, qua necessitati alicuius subuenitur, vt in cap. tria. & in c. duæ. 45. dist. & illo Matth. 6. *Cum facis eleemosynam* & cæc. & in illo Luc. 11. *Date eleemosynam*, & cæc. & interdum accipitur pro actu virtutis, quo fit illa subuentio, secundum mentem S. Tho. 2. 2. q. 32. art. 1. & eiusdem, & S. Bonau. & aliorum in 4. lib. sent. dist. 15. & nostrorum in d. c. tria. & aliorum alibi Nam verbum, eleemosyna idem sonat quod miseratio. Sicut enim hoc uerbum Latino eleemosyna deriuatur ab illo verbo Latino, misereor, ita illud græcū ἐλεημοσύνη ab ἐλέω uerbo Græco, quod sonat misereor.

- 4 Quartò dicendum, quod, cum malorum, & defectuum alia sint corporis, alia spiritus, duplicia sunt opera, seu actus misericordiae, siue eleemosynæ. Altera corporalia, contenta in illo uersu declarato per S. Tho. 1. 2. quæst. 32. art. 2. & per Archid. in d. cap. tria. scilicet.

Uisito, poto, cibo, redimo, tego, colligo, condo.

Idest, esurientem pascio, sitientem poto, captiuum redimo, nudum operio, peregrinum hospitor, ægrotum uisito, mortuum sepelio. Altera spiritualia, contenta in illo altero uersu per eodem declaratio, scilicet.

Consule, castiga, remitte, solare, fer, ora.

Intelligendo per consule, etiam doce: id est, indigenti consilio consule,

igno-

ignorantem doce, tristem consolare, peccantem corrige, offensam remitte, onerosum porta, ora pro alio. Et quamuis inueniantur alia mala, & alij defectus. ratione quorum miserendum sit; vt frigus, & æstus: non tamen ideo hæc diuisio antiqua omittenda est, quòd quidam nauatores faciunt. Tum quia alia possunt reduci ad hæc. Tum quia hæc sunt communiora, & frequentiora.

- 5 Quintò dicendum, quòd misericordia, seu elemosyna, siue sit spiritualis, quæ melior est corporali, iuxta S. August. in d. cap. duæ. & S. Thom. d. quæst. 3. 2. art. 3. siue sit corporalis, est de consilio, vel saltem non de præcepto obligate ad mortale, exceptis duobus casibus. Alter est, cum quis habet superflua naturæ, & occurrit, & petit ab eo aliquis egens extremè, c. pasce. 6. dist. 1. necare ff. de liberis agnoscend. Alter, cum quis habet superflua naturæ, & status, & est alius egens necessarijs ad suum statum: vt sentit S. Aug. in cap. quid dicam. 14. q. 4. c. hospitales. 25. dist. & S. Ambro. in cap. sicut h. 7. dist. & S. Thom. 2. 2. quæst. 3. 2. art. 5. & quodlibet. 8. art. 12. quod probatur per adducta ab eo, & a Caiet. ibi, & neruosius in 2. & de præcepto elemosynæ. quæst. 6. & Maio. in 4. dist. 15. quæst. 5. quamuis Panor. communiter receptus in cap. si vero. de iureiurand. Anto. 2. par. tit. 1. cap. 14. & summa Ros. verb. elemosyna, oppositum teneant, non rectè. S. Tho. in d. art. 5. intelligentes: quorum tamen opinio est vera, quo ad hoc, vt non teneatur alicui occurrenti egenti: tenetur tamen illi, vel alij quæ elegerit, vt clare resoluit S. Tho. in d. quodlibet. art. 12. In quibus tamen duobus non est de præcepto subuenire donando: sed satis est subuenire commodando, vel mutando, vt diximus supra. cap. 17. nu. 61. & in apolog. lib. de re ditibus ecclesia. quæst. 2. monit. 3. nu. 4.

Extreme autem egere dicitur, non solum qui iam animam agit, vel spiritalis: sed etiam cum indicia probabilia apparerent eo deuenturum, nisi ei subueniatur, & nõ se offert, nec expectatur probabiliter alius, qui ei subueniat, iuxta S. Tho. in 4. dist. 15. quæst. 2. art. 4. q. 4. & declarat Caiet. in d. tract. cap. 2. Quo fit, vt ratione necessitatis extremæ non possit defendi opinio Soti, dicentis lib. 5. quæst. 3. art. 4. de iustit. & iure. ei, q. est in periculo amittendi suum honorem, de præcepto esse subueniendum. Tum quia ipsemet lib. 4. quæst. 6. art. 3. vbi sup. dicit & bene, hominem esse dominum sui honoris, & famæ, ad condonandum communiter cum merito, ei qui ademerit. Quauis alia ratione infra eodem nu. 17. defendatur.

- 6 Sextò, quòd superfluū naturæ, de quo supra, dicitur omne id, quod alicui superest, demptis necessarijs ad vitam suam, & suorum. Superfluū vero status est id, quod superest alicui deductis necessarijs ad vitam, statūq; decentem suum, & suorum, habita ratione casuum, non omnium, qui contingere possunt: sed eorū, qui probabiliter timeri, vel expectari debent, secundum omnes, quibus Caiet. addit, quòd ad eundem etiam statū pertinent ea, quæ necessaria sunt tādīs filijs, filiabus, mācipijs, famulis, hospitibus,

libus, conſulij, muneribus honeſtis, & munificentijs moderatis, ſed & ſentit S. Thom. & exprimit Caiet. vbi ſupra, & melius Sylu. verb. eleemoſyna. queſt. 1. §. 3. in Roſa aur. caſ. 53. quod neceſſarium ad ſtatuſ decetia non conſiſtit in puncto indiuiduo; ſed habet latitudinem eo maiorem, quo maior eſt ſtatuſ: quia in vno erit decem plus, aut decem minus, in alio centum plus, centum minus, & in alio mille plus, mille minus, & cetera. argum. l. 1. ff. de iure delib. & c. de cauſis. de offi. dele. & eorū, quæ de precio iuſto, pio, mediocri, & rigoroſo dicta ſunt ſup. cap. 17. nu. 228.

Septimò dicendum, quòd ex hoc ſequitur, facile iudicandum non eſſe, aliquem ſecularem plura, quam quæ ſuo ſtatui neceſſaria ſunt, habere, cum etiam ille, qui ad aliquod dominium emendum, & mutandum ſuum ſtatuſ in alium maiorem, ad quem idoneus eſt, pecunias cogerit, non habet plus, quam ſuum ſtatui decet, vt dictum eſt cap. præced. nu. 73. Dixi ſecularem: quia eccleſiaſtici non poſſunt in tot fineſ, ac illi, pecunias coaccere, vt infra ſeq. cap. attingentur. Sequitur item Roſellam ſine iuſta ratione dixiſſe paucos diuitum conſeſſarios ſaluatum iri, ſi eleemoſyna in prædictis duobus caſibus de præcepto foret: non enim tot ſunt, quot putat, huiuſmodi diuites, quibus ſit ſuperfluum ſtatuſ: cum nec Reges, & magni principes, qui habent theſauros ad bella, quæ probabiliter contra ſuas republicas timent, aut quæ pro illis gerere debent, ſuperflua habere cenſeantur.

7 Octauò dicendum, quòd nemo tenetur ad dandam eleemoſynam de ſuo ſtatui decenti neceſſario, niſi egenti extreme: quia quiſque debet deceter viuere, aut ſtatuſ ſuum in alium mutare, vt ſingulariter S. Tho. docuit in d. quaſt. 3. 2. art. 6. pro quo eſt cap. quorum 24. quaſt. 1. & princ. cap. 1. & 2. 41. diſt.

Nonò, quod quamuis non ſoluens debitum, quando, vbi, & quomodo debet, ad reſtituendum damnum, quod ex illa mora creditor accepit, teneatur, iuxta ſupradicta c. 17. nu. 15. qui tamen pauperi eleemoſynam non dat, etiam ſub peccato mortali debitam, non tenetur ad reſtituendū ei illam eleemoſynam, nec damnum, quod inde illi proueniet. Quia vt latius in repet. cap. inter verba. 1. 1. quaſt. 3. conſul. 6. & in Apol. lib. de reditib. eccleſiaſtic. q. 2. Moni. 2. diximus, charitas non obligat ad reſtituendum illud, ad quod alicui dandum, aut faciendū, ſub poena peccati mortalis obligat. iuxta Alex. Aleſ. 3. part. quaſt. 87. & communem, quam pulchre defendit Adri. in 4. de reſt. quaſt. 1. colu. 9. concludēdo ad reſtitutionem non teneri eum, qui cum verbis, aut factis poſſet, futurū, & damnū

8 proximi non impediuit; niſi ex officio, & iuſtitia ad id teneatur. Omittimus aut hic gratia breuitatis encomion eleemoſynę, quā ſibi gratiſſimā eſſe Chriſtuſ ipſe teſtatuſ eſt Luc. 11. & Matth. 15. & per totam ſuam ſacram ſcripturā, & ſuoſ ſacros doctores. quorum ſummus Auguſti. in ſermone. 45. ad fratres in Eremo, ſic dixit: *Non menimi me legiſſe, aliquem*

male mortuum fuisse, qui uivens opera pietatis bene exercebat. Quibus adde si placet ea, quæ scriptum, os in c. medicamentum, de pœnit. dist. 1. Quare, ut alienum est ab omni iustitia, per fas, & nefas, quo iure, quæ uel iniuria acceruare diuitias, ita quoque la prudens Christiana seruare illas, eleemosynis dum uita uanæ parcendo, & ad hæredes relegando, iuxta illud Agonis gloriosissimi, cuiusdamque patronæ nostræ Lucie ad matrem:

Res, ser uata perit, miseris data porrigit, alius

Ad superos, abæ duplices, argentea leua,

Aurea dextra, uiamque datori, ad sidera pandit.

Certa præit uiam pietatæ, incerta sepultos

Consequitur: nam quod nostræ est, dum uita superstes,

Ad arbitrii, max est alieni, ut uita recessit.

Non est ite benignitatis euangelicæ, immo, neque humanitatis ethnica pauperem petentem a se asperis uerbis repellere, etiam cum ad largiendum ei eleemosynam non tenemur, licet non sit mortalis, iuxta S. Aug. cap. vnum. sub fin. 2. 5. dist. quauis enim non debeat eleemosyna realis: debetur tamè benigna responsio, ut recte aduertit Maior. in 4. dist. 1. 5. q. 7.

Circa uero prædicta opera misericordiæ siue eleemosynæ peccat mortaliter primò, qui habens superfluum, etiã tantum naturæ, non cibum, potat, uel uelut egentem extreme, & occurrentem. Dixi, Occurrentem, quia non tenetur quis quærere alios, nisi id ei ex officio incumbat, per prædicta. Idem de non redimente, saltem mutuando, captum, quem credit aliis iniuste occisum iri. Idem de non uisitante, non hospitante, non sepeliente, cum extrema necessitas proximi ea exegerit, per supra dicta. Per quod respondetur ad noue. quæsitum, quod non tenetur sub culpa mortali quærere eiusmodi egentes in carceribus, hospitalibus, & alijs locis.

Secundò peccat mortaliter, qui grandi, licet non extrema, necessitate preffo, non fert opem necessariam, quam commode ferre potest, & credit, neminem alium eam ei laturum, per dicenda infra.

Tertiò peccat mortaliter, qui non facit aliquam de septem eleemosynis spiritualibus prædictis eius extremam necessitatem, quo ad animæ salutem patienti, etiã si id non posset absque iactura uitæ corporalis facere: quia tenetur quis præferre animam proximi suo corpori, ut pbat uterq; Tho. 2. 2. q. 26. art. 5. ad 3. & quæst. 3. 2. art. 5. & 6. Rarò tamen eiusmodi necessitatem patitur Christianus, ut diximus in cap. inter uerba. 1. 1. q. 3. quum per contritionem absque alia ope saluari possit, cap. dixi. & cap. magna. de pœnit. dist. 1. Patitur tamen illam, qui existens in culpa mortali, & proximus morti, putat se quauis peccatorum attritione saluum fore; & ideo non curat eam augere, ad perfectionem necessariam, iuxta dicta. c. 1. nu. 1. tunc enim uidetur extremè indigere doctrina de uera contritione. Eandem etiam necessitatem patiuntur paruuli Christianorum morti proximi existentes apud infideles, uel apud fideles nescientes baptizare. Dixi, Christianorum: quia

quia secundū sententiam S. Tho. receptionē. 2. 2. quæst. 10. art. 2. & 3. par. quæst. 68. art. 10. filij infidelium adhuc expertes rationis, sine parentū cōsensu non debent baptizari. Eadem etiam pati dici possunt multi Gētiliū in Indijs Brasilia, & Peru, morti propinqui, qui conuicti erant, si fide Catholica erudirentur. Quale habuisse satis videtur arbitratu magnus ille Dei seruus Magister Frācisus ab Azpilcueta, & Xauiere, vnus ex primis vndecim Illustrissimī, vtilissimīq; nostro seculo ordinis Societatis Iesv, cognatus noster, & amicissimus, Gentiles cuiusdā Insulæ, ad quibus prædicandum per varios casus, variaque discrimina rerum, cū probabili periculo vitæ pfectus fuit, vt copiosius in repet. cap. si peccauerit. 2. q. 1. explicuimus: qui postea ibi, & alibi euangelio magno cū fructu prædicato, anno 1552. traiecit in amplissimā Chinarū Regna literarum studijs, & seculari politia florentissima, Tartariæque vt creditur cōtermina: quamuis etiam licite, & heroice potuit ille eiusmodi pericula subire pro animarum illius gentis salute, licet nō iudicasset eā in extrema necessitate cōstitutam, nec se ad id de præcepto obligatum: vbi admirabili cū exemplo cruces nostras tollendi, & Christū Opt. Max. crucifixum sequēdi, vitam Apostolicam mortalem, quæ illi quoddam martyrium iam inde ab initio prædictæ Societatis fuit, cum immortalī cōmutauit. Cuius rei Altissimus, cui tā feruētē in seruiuit, multa signa dedit, corpus eius in dura casa montis asperrimi solitariē mortui illesum præseruādo: Lusitanosq; aliquot casu illic appellentes, nullo alio vinculo, quam charitatis cōiunctos mouendo, vt terras sibi vetitas intrare auli, quærerent illud, quæsitumque naui inferrēt; in eaque ad Goam bis mille leucis, & a Lusitania quatuor millibus distantem transueherent. Mouendo item innumeram multitudinem, primum Malacæ, deinde Goæ, ad excipiendum eum de naui honorificentissimē, & reponendū in ecclesia, simul magna deuotione colendum, vt & nunc colitur: exemplo suo adhortans nos omnes, vt Deum Opt. Max. ex animo oremus, & flagitemus, quo multos tāto muneris aptos efficiat, eisque fortem animam inspiret commigrandi eo, vbi tanta metis, & tam pauci sunt operarij: vbi etiam ipse iam pridem vitam finissimam, nisi ille, quando Vlyssipponē discessit, me iam senescentem, laboribus animo suo conceptis imparem iudicasset, scribens, vt absentiam patētē ferre in terris, præsentiam sperans in coelis. Amen. Quæ prædicta consequitur primò, eum, qui non est parochus, nec prælatus, non teneri cū probabili periculo vitæ suæ corporalis, ad inuisendum pestilentia, aut morbo contagioso infectum, & in extrema necessitate vitæ corporalis constitutum: quamuis secus si in extrema spiritalis versaretur, in quod resoluendum est, quod dicit Gab. in quodam sermone.

II Secundò, nullo statu, voto, aut præcepto humano excusari quē, si alio qui potest, à subueniēdo proximo in extrema necessitate cōstituto: adeo quidem, vt etiam clericus religiosus debeat detegere proditioes, & cōiu

rationes contra tempus factas; & si opus fuerit in remediū etiam coniu-
ratores ipsos; nec fieret irregularis, licet ob eas illi morte plectantur: nō
id faciat proestitutus sibi id facere, vt periculo imminenti, citra sanguinis
pœnam; obuietur, iuxta c. p. relatus. de homicid. lib. 8. quod recte adnota-
uit Caiet. 2. quæst. 26. art. 1. relatus supra cap. 18. nu. 54.

Tertiō, sequitur, magna laude dignos esse, qui, faciente peste, egrotan-
tibus spiritualia ministrant; licet ad id non teneantur, per ibidem dicta.

Quartō peccat mortaliter, qui cōsulit mortale aliquod proximo, aut
dolo, vel culpa lata aliquid notabiliter noxium, per prædicta cap. 11. nu.
9. nisi id faceret, quo minus peccaret, iuxta S. Aug. relatum, in c. si quod
verius 33. q. 1. Quædam hic antea posita de non docente, de ignorantia,
cōsilio, rancore, tristitia, & oratione prætermittimus, ne supra oppor-
tunius dicta repetamus.

De correctione fraterna.

- S V M M A R I U M.
- 12 **C**orrectio fraterna quid, & qui ad eam teneantur.
- 13 **C**orrectio fraterna de solis mortalibus facienda.
- 14 **C**orrectio fraterna ordo, & quando non seruandus.
- 15 **C**orrectio fraterna in peccato mortali, vel cum damno notabili, vt peccat.

- 12 **D**icendum primō, quod fraterna correctio vna de septē eleemo-
synis spiritualibus, est mōitio proximi secreta, aut coram te-
stibus, vt se à peccato emendat, arg. c. nouit. de iudic. & cap. si
peccauerit. 2. q. 1. ad quam præcepto naturali teneamur omnes; etiam in-
fideles, & etiam euangelico Matth. 18. Omnes fideles, prælati, & subditi,
iusti, & peccatores; quamuis magis prælati, quam alij; & qui maioris
sunt authoritatis, quam qui minoris, modo quatuor concurrant. Pri-
mum, quod certum sit proximum peccare peccatum mortale, vel venia-
le periculosum. Secundum, quod speretur emendatio; aut saltem non ti-
meatur deterioratio. Tertium, oportunitas non solum personæ, ita
magis ipse, quam alij ad id teneatur, saltem considerata eorum, ad quos
id magis spectat, negligentia; sed etiam temporis, quæ colligitur ex viro-
que Tho. 2. 2. q. 33. & S. Tho. in 4. lib. sent. dist. 19. Adri. in 1. de correct.
frater. Sot. lib. de rat. teg. membr. 2. q. 2. Innoc. Panor. & alijs in c. nouit.
de iudic. Archi. & alijs præsertim Turrecrem. in c. si peccauerit. 2. quæst.
1. quamuis de nonnullis horum inter illos sit controuersia, quam tolle-
re in d. cap. si peccauerit. nisi fuimus. Quartum, vt ea commodè fieri pos-
sit, id est, absque damno notabili salutis, honoris, famæ, & fortunarum
corrigen- tis; nisi emendandus sit in extrema eiusmodi correctionis neces-
sitate, quod raro contingit per supra dicta nu. 13.

Nec (quidquid aliqui dicāt) excusatur quis ab ea faciendâ, eo qd sit in
peccato

peccato mortali cū nemini sua malitia prodesse, aut bonitas nocere debeat. c. 1. de post. præl. l. itaque fullo. ff. de furt. Cumq; quilibet possit ope diuina (quæ nunquam facienti, quod in se est, denegatur) suorum peccatorum pœnitere, & eorum veniam consequi, cap. ponderet. 60. dist.

Secundò dicendum, quòd ex his sequitur responsio ad noue quæ sita primò, quòd non peccat quis peccato mortali omissione correctionis, eo quòd non corrigat eum, qui per ignorantiam probabilem dici ieiunij, vel festi non ieiunat, vel non audit missam: quia in eo non peccat ille mortaliter, nec venialiter periculosè, quo cessante, cessat præceptum de corrigendo, per prædicta.

Secundò, quòd peccat, si non corrigat eum, qui peccat ex ignorantia non probabili, vel fragilitate: præsertim quum id commodè facere potest, iuxta posita infra nu. 23.

Tertio, quod non peccat negligentia corrigendi, qui transiens per terrâ hæreticorū, non reprehendit eos tractantes sacramenta, vel imagines irreuerenter, vel docētes aut prædicantes hæreses, si nulla est ei spes emendationis, immò timor auctioris mali: quia deest secundum eorum quatuor, quæ dicta sunt ad obligationem corrigendi requiri.

- 13 Ex quibus sequitur, quòd quamuis laudabile sit corripere proximum de peccatis venialibus. puta risu inordinato, sermone otioso, nimia audiendi curiositate: non tamen est mortale id non facere, iuxta S. Ant. 2. par. tit. 16. cap. 6 Confessarius autem nullatenus, nec publicè, nec secreto debet corripere quemquam de peccatis ab eo sibi confessis, vt rectè monuit Sot. vbi supra membr. 2. quæst. 1. & probatur copiose per ea, quæ dixi in cap. inter verba. conclus. 6. & in cap. sacerdos. de pœnit. dist. 6. nisi pœnitens significaret, id esse sibi gratum, inducendo colloquia, vel consulendo super eis. Sequitur item, non esse interdum peccatum, immò meritum, differre correctionem cuiuspiam, quousque in maius delabatur, quo aptius correptus emendetur ab ytroque. Dixi, *interdum*, vt cum is, qui debet corrigere, probabiliter credit eum, qui peccauit per negationem peccati, vel aliquas alias circumstantias eius non emendatum iri, si tunc corrigatur: & si expectetur alius casus, in quo deprehensus corrigatur, sic: quia hoc effectu, est temporis opportunitatem expectare. Quæ consideratione excusari videntur, qui pueris ad furtum, & alia vitia procliuius permittunt occasiones in ea labendi, vt in eis comprehensi vtilius castigari queant.

- 14 Quartò dicendum, quod ordo corrigendi est, vt primum secreto, & fraternè peccans corripiatur. Deinde, si se ob id non emendat, corâ duobus testibus. Et postea iudici denunciatur Matth. 18. & cap. si peccauerit. 2. quæst. 1. nisi damni periculū esset in mora, & nõ esset ei certum sua monitione illum ab eo cessaturum. Si enim de hoc certus esset, non deberet statim iudici denunciare, secundum S. Tho. 2. 2. q. 33. art. 7. ab omnibus

receptum in c. nouit. de iudic. & in 4. dist. 19. & ab Adr. in 4. de correct. frat. & a Soto de ratio. tegendi. membr. 2. q. 4. Dixi, *Si certus esset*: quia, si dubitaret, statim deberet iudici denūciare. Quod cōsequitur raro opus esse fraterna correctione secreta circa pditiones reipub. & hereses fidei catholicę; quia raro quis pro certo habere potest talē prodicionem, aut heresim penitus cessaturā. Non est item opus secreta admonitione, quādo peccatum publicum est, iuxta S. Tho. receptum. 2. 2. q. 33. art. 7. Est autem publicum (vt paulo clarius quam Caiet. & alij, diximus in d. cap. Inter verba.) ad hunc effectum, quod est notorium, iure, vel euidētia facti, vel saltem fama. arg. cap. fin. de cohab. cler. cap. fin. de tempor. ordi. cap. si fama. & cap. si presbyter. 2. quæst. 5.

Quinto dicendum peccare mortaliter eum, qui proximum de aliquo peccato cū intentione mortaliter mala corripit: aut de peccato occulto: coram illius ignaris, non seruando ordinē supradictum: cum damnō notabili illius famę, aut illius probabili periculo per dicta c. 17. nu. 16. Nam etiam peccat, qui reuelat illud superiori, non seruata forma prædicta, etiam in finem, vt provideat ne illud iteret, vt rectē asserit Sot. vbi supra memb. 6. quæst. 2. pag. 11. & ante illum Adria. quem ille non citat, cōtra Richar. in 4. lib. sent. dist. 19. art. 8. quæst. 1.

- 15 **M**endatur cap. non in inferenda. 23. quæst. 3.
- 16 **I**niuriam inferre, imbecillitas; propellere, virtus.
- 17 **D**efendere omittens peccat, si consentit, & etiam dissentiens, si tenetur etiam cum incommodo.
- 17 *Defendere vitam, & bona proximi, & impedire damna, vt tenemur.*
- 18 *Defendere qui lege iustitiæ tenentur.*
- 18 *Defendere omittens, non omnis consentit, & quis præsumitur consentire.*
- 19 *Defendere omittens opitulando peior simpliciter omittente.*
- 19 *Defendere omittens qui præsumitur consentire, & opitulari.*
- 19 *Irregularis non est simpliciter consentiens homicidio factō, vel faciendo.*
- 20 *Defensionis ommissio, etiam sine consensu, cur peccatum.*
- 20 *Defendere qui omittit consentit, vt verum, triplici opinione consultata.*
- 21 *Intellectus nouus cap. quant. de sent. excom.*
- 21 *Scientia sola apparatus delicti, cur interdum mortē plectitur.*
- 21 *Defensionis ex charitate ommissio cur impunis in foro exteriori.*
- 22 *Defensionis, quæ ommissio irregularitatem, & censuras inducit.*
- 22 *Defendere proximum a damno magis præceptum, quàm subuenire ei ad lucrum.*
- 22 *Damnum proximi etiam mediocre quando impediendum.*
- 23 *Peccat mortaliter, qui proximi mortale peccatum non impedit.*
- 23 *Elemosyna cur necessario fiat, etiam inuito, non egentī illa extreme.*

15

Vic loco ad id opportuno, pie lector, inferam summam eorum, quæ huc pertinentia continet comment. cap non in inferenda. 23. quæst. 3. qui est quintus eorum, qui Manuali Hispano adiungebantur. Ea igitur est, quod ibi nu. 1. admodum cap. illud esse decerptum ex cap. 36 lib. 1. de offi. S. Ambrosij sed vitiose, quatenus habet, *ferenda*, pro, *inferenda*: & *imbecillis*, siue *imbellis* pro *bellicæ*: & post verbum, *fortitudinis*, verbum, *repellere*, superfluum: ita quod est sic legendum;

Non in inferenda, sed in depellenda iniuria lex virtutis est. Qui enim non repellit à socio iniuriam, si potest, tam est in vitio, quam ille, qui facit. Unde S. Moyses; hinc prius orsus est tentamenta bellicæ fortitudinis. Nam cum vidisset Hebraum ab Aegypcio iniuriam accipientem; defendit, ita ut Aegyptium prosterneret, atque in arena absconderet. Salamon quoque ait, Eripe eum, qui ducitur ad mortem.

16

In nu. autem 2. & 3. colligimus ex eo, quamvis Principem magnanimumque virum debere sibi persuadere imbecillitatem esse, & non fortitudinem iniuriam inferre, indignamque eis esse persuasionem illam, quæ quidam putans se, vel suos amicos nil posse, aut nil facere, nisi possint, aut faciant impunè ea, ob quæ alij puniuntur, per multa ibi adducta. Verbum enim *virtutis* in illo. cap. positum more castius loquætiæ, fortitudinem significat, vt in illo Cicer. ad Plan. *Omnia summa consequutus est virtute duce, comite fortuna.*

In nu. 4. & 5. quòd peccat, qui proximum non defendit, quod ipse S. Ambr. ibidem comprobatur exemplo Moysis Exo. 2. & auctoritate Salom. Prouerb. 24 & idem ait in cap. pascæ 86. dist. cui concordat Aug. in cap. fin. ead. cau. & q. & Symmachus 83. dist. in prin. & grauius Innoc. III. cap. quantæ. de sent. excom.

17

In nu. 6. 7. & 8. multa dubia contra conclusionem hanc adduximus. Pro quorum resolutione in nu. 9. posuimus primam sex declarationum, scilicet eam planè procedere in eo, qui non defendit consentiendo: quia siue defendere possit, siue non: siue sit præsens, siue absens, consentiendo iniuriæ peccat, & tale peccatum, quale qui iniuriatur, iuxta illud Apost. ad Rom. 1. relatum in cap. 1. de offic. deleg. *Digni sunt morte, non solum qui faciunt, sed etiam qui consentiunt.* & tradit S. Tho. speciatim. 1. 2. quæst. 60. art. 8. & 2. 2. quæst. 154. art. 4.

In num. 10. & 11. continetur secunda declaratio, scilicet quòd non procedat prædicta conclusio in eo, qui ad defendendum non tenetur, secundum vtrunque Thom. 2. 2. quæst. 62. art. 7. Non tenetur autem ad defendendum, qui sine damno honoris, existimationis, aut pudoris, id facere non potest, secundum Fel. in cap. 2. de hæret. & in d. capitu. quantæ. relatum a nobis supra. cap. 14. nume. 6. cui nemo contradicit, nec nos vnquam in cathedra contradiximus ante prædictum commēta

rium: in quo tamen id facimus ob multa, quorum summam ex præmissis, & subiectis declarationibus colliges. E quibus est, quod in extrema necessitate nostræ defensionis constituto, subuenire tenemur, etiam cum damno omnium eorum, quæ ad conseruandam vitam nostram nõ sunt necessaria, & consequenter honoris, pudoris, existimationis, & fortunarum sustentandæ vitæ non necessariarum, iuxta illud S. Ambro. relatum in cap. non satis. 86. dist. *Si, quum rapitur quis ad mortem, plus apud te pecunia tua valeat, quam vita morituri, non est leue peccatum.*

In num. 12. & 13. resoluimus, quod charitatis lege tenemur ad defendendam proximi vitam, ne iniuste ei adimatur, etiam cum incommodo omnium prædictorum; sine tamen vitæ periculo. Dixi, *Ne iniuste ei adimatur*: quia non tenemur ad redimendam vitam iuste condemnati, etiã si rex, vel lex, statutum, aur sententia, pecunia redimendi facultatem facerent. & ita limitandum est prædictum cap. nõn satis. Tum quia san-ctum, & vtile est eius animæ, vt ea sic ei adimatur, per doctrinam Scoti. in 4. distn. 1 §. quæst. 3. §. de secundo. relatum supra cap. 15. num. 2. 1. Tum quia alioqui rex ipse, vel iudex damnans eum, in primis peccaret, non redimendo, quod est absurdum. Posset autem eiusmodi damnatis vendere se in seruum redimenti pretio redemptionis, per ea, quæ dicta sunt supra cap. 23. nu. 96. Et quod eadem lege charitatis tenemur etiam ad deferenda illa eius bona, sine quibus vita eius seruari nequit, argum. l. 2. ff. de iuris. omni. iudi. capi. præterea. de offic. deleg. & etiam ad impedienda eius damna externa, etiam cum incommodo nostro pecuniario; si probabiliter credimus, nullum alium id facturum, argum. Exod. 23. & Deuter. 22. nisi damnum proximi esset tam paruum, vt arbitrio a boni viri, non debeamus nobis incommodare tantum, quantum opus est ad illa inpedienda, argum. l. præfes. C. de seruit. cap. si non licet. 23. quæst. 5. vel nisi scandalum, vel maius damnum inde sequeretur. Dixi, *Nullum alium id facturum.* Tū quia id significant prædicta. cap. quatenus loquuntur de boue errante, & de asino iacente in via, ad quem reducendum, vel laudandum frequenter alij non inueniuntur. Tum quia tollitur necessitas, si est alius, qui occurrat ei. Dixi, *Pecuniario*: quia nõ tenemur ad id cum damno honorario: nisi quãdo damnorū magnitudo, & honoris paruitas aliud suaderent; quia, vt dictum est c. 18. nu. 47. maioris fit honos quam pecunia. Per quod excusantur multi viri graues à defensione puerorum, & leuam hominum, quos alij pugnis cadūt, nisi ipsi citato gradu, & cū notabili honoris, & existimationis iactura, eis succurrant. Dixi, *Vel nisi scandalum, vel damnū inde sequeretur*: quo excusatur qui clara voce nõ cõtradicit concionatori alicui ex pulpito grauiter detrahenti; & qui nõ liberat iniusta morte damnatū, & ad supplicium tractū, ne ex eo tãta seditio inter exequentes, & alios excitetur, & probabiliter mortes, & vulnere innocētū timeantur, vt rectè tetigit Adrian. in 4. de correct. frat.

rect. frat. addens, non teneri quem ad detinendum hedum aliquorum, ne se de rupe præcipitet, si credit se interfectum iri ab eis suam intentionem bonam ignorantibus.

- 18 In nu. 14. q. aliqui tenentur defendere se, & alios, nõ solum lege charitatis, sed etiã iustitiæ Reges enim, & alij superiores lege iustitiæ tenentur defendere se, & suos subditos: & contra, subditi suos superiores, arg. cap. regum. c. administratores. 2. 3. q. 5. & c. ego. de iureiu. præsertim feudatarij, & eorum domini. cap. de forma. 2. 2. q. 5. & cap. I. de form. fidelitat. in vsib. feud. Patres item, tutores, curatores, heri, pædagogi, parochi, custodes, & alij similes: & e contrario, eos filij, pupilli, minores, famuli, mācipia, parochiani, & custoditi, per notata à Panor. in c. I. de rest. spol. nu. 9. argu. l. vt parentibus. ff. de iust. & iur. c. duo ista nomina. 2. 3. quæst. 4. l. I. C. de emendatione propinq. & præcep. 4. Decalogi, quod ad eos extendi dictum est supra cap. 13. nu. 3.

In nu. 15. est tertia declaratio conclusionis prædictæ, videlicet, q. mul ti ab iniuria nõ defendentes, ei verè nõ consentiunt. Vnde textus pro cõ clusione citati, habet, q. qui non defendit cum possit, consentit, non sunt intelligendi de verò consensu: sed de præsumpto: & tum demũ etiã de præsumpto, quum tenetur defendere, & cõmode põt. Quamuis enim quis teneatur ad defendendũ aliquem cum damno omnium suarum facultatum: præsumi tamen non debet consentire, si illud non, nisi cum tali dāno facere põt. Tum quia in dubio non est præsumendum delictũ. c. 1. de reg. iur. & l. merito ff. pro soc. & dubiũ est, an q. omittit defendere cũ tãto dāno, omittat defendere ob cõplacetiã iniuriæ, vel ob dāni evitatio nem: & hoc postertus præsumendo vitatur præsumptio delicti. Tũ quia experientia, quæ est rerũ magistra. c. quam sit. de elect. lib. 6. docet, multos principum, & aliorum familiares minime impedire innumeratas iniurias, ad quas impediẽdas etiã cum damno facultatum tenentur; nõ qui dem q. illæ eis plãceant, sed ne gratiam eorum, & spem donorum amittant. Ex quibus infertur, frequentissime quẽ præsumi cõsentire iniuriæ, cui verè non consentit: & contra non consentire, qui verè consentit.

- 19 In nu. 16. est quarta declaratio, scilicet q. multum interest inter non defendere solũ, & non defendere; & consentire ex vna parte: & inter consentire, & auxilium præbere ex altera. Tum quia prius tantum est peccatum contra charitatẽ, aut misericordiam, & contra præceptum de diligendo proximo, vt recte sensit Sot. lib. 4. q. 7. art. 3. de iust. & iur. Postertus verò, videlicet, consentire, & auxiliari iniuriã inferenti, est contra iustitiam, vt ibi latè probatur. Tũ quia prius non obligat ad restituẽdum; postertus vero sic: quia vt supra c. 17. nu. 20. & in d. Apolog lib. de reditib. ecclesiast. q. 2. mon. 2. & in locis ibi allegatis diximus, qui solum contra præcepta charitatis & misericordiæ peccat, damnum inde sequutũ restituere non tenetur: qui verò contra iustitiam peccat, sic.

In nu.

In nu. 17. est quinta declaratio, scilicet, quod non omnis, qui iniuriæ consentire præsumitur, iniuriam inferenti auxiliari præsumitur, saltè auxilio, quod delicti participem eum directè faciat. Tum quia duæ præsumptiones speciales non debent circa idè concurrere, præsertim ad augendum delictum. l. 1. C. de dot. promiss. & non per Card. in c. quia circa de cõsang. quod fieret, si non solù consensus, sed etiam auxilium præsumeretur. Tū quia communis opinio, quam tenet Panor. in c. 1. de restit. spol. quamque ait communem Dec. in c. 1. de offic. deleg. & in l. culpa caret. ff. de reg. iur. & Ias. in l. vt vim. ff. de iust. & iur. tenet, non delinquere cõmuniter iure ciuili, qui solù non defendit: & quãuis iure canonico regulariter delinquat; nõ tamè est puniendus in foro exteriori: & si præsumeretur auxiliari, contra dicendū esset; cum vtroque iure opem ferentes delinquenti puniendi sint secundum omnes in c. 1. de offic. deleg. cum ei annot. Tū quia vt sentit glo. in c. si quis viduam. 50. dist. & clarus Inno. communiter recept. in c. Petrus. de homicid. qui non impedit homicidium, quod nouit tractari, non fit irregularis eo sequuto: & si præsumeretur opè tullisse, censeretur talis. Tū quia, vt quis incurrat excommunicationè can. si quis suadente. c. 7. q. 4. non sufficit, vt consentiat, etiam malitiosè clerici percussioni, si eius nomine nõ fiat, nec aliquo modo iuuet, per c. cum quis. de sent. excom. lib. 6. & si præsumeretur iuare censeretur excommunicatus, per cap. sicut dignum. §. eos. de homicid.

In nu. 18. est declaratio sexta, quod præcedens declaratio fallit, cum quatuor concurrunt, scilicet, potestas impediendi, obligatio id faciendi, comoditas eiusdem, & notorietas delicti; hoc est, vt manifestū sit illud esse delictum, & manifesto fiat: ijs enim concurrentibus, non solù præsumitur consensus, sed etiam auxilium per c. quantæ. de sent. excom. per quod ibi late ostendimus, non solù probari hanc fallentiam; sed etiam præcedentem declarationem regulariter esse veram. quod ad interpretandum plurimos canones, & leges, memoriæ mandandum est.

- 20 In nu. 20. Ex prædictis inferri, quod ratio, qua non defendens proximum peccat, non est: quia consentit offensionis, siue defendat, siue non: nõ cõsentiendo peccat; & nõ peccat, si non cõsentit, siue defendat, siue non; si alia lege ad id non tenetur. Ratio autè vera cur peccat est: quia omittit facere, quod ei lege charitatis, vel iustitiæ præcipitur, vt faciat, interdū cū damno suarū facultatū, & honoris, interdū sine eo, vt prædictū est: quãuis cæteris paribus cõsentiendo magis peccet. Et ita iura dicentia, eū, qui non defendit cõsentire, non significant, non consentiente non peccare: sed potius non defendentè præsumi consentire: quod est verum de illo, qui debet, & potest commodè: immò & præsumi auxiliari, si cum his tribus concurrat euidentia iniuriæ, vt prædictum est.

In nu. 26. dicitur quod ex prædictis inferuntur decem & octo, quorū aliqua subiijcimus. Primū, nullam trium opinionum celebriū exponentium prædicta

prædicta iure, esse omnino veram. Non opinionē Ioannis, quam Bernardus refert in dicto c. quantę, qui nimis ea extēdit ad omnes, qui quomodo libet possunt, nō defendunt. Non etiam opinionem Bernardi, qui nimis ea restringit ad solos habentes publicā potestatem: nam ex multis eorum cōstat loqui etiam de priuatis. Non item Innoc. & Panor. & cōmunem, qui partim ampliant, & partim restringunt plusquam prædicti, dicētes, ea loqui de omnibus personis, tam publicis quam priuatis; sed de solis dolo id facere omittentibus. Veritas enim habet, quod ad effectū peccandi loquuntur de omnibus personis, tam priuatis, quā publicis; & tam de omittentibus dolo, quā negligentia; & deferendo, vel nō deferēdo opē: modo lege iustitię, vel charitatis ad id tenētur. Dixi, *Ad effectum peccandi*. nam ad effectum incurrēdi, censuras, & restituēdi damnum solum comprehendunt obligatos ad illud non solum; lege charitatis, sed etiam iustitię: quia hi soli incurrunt censuras per adducta latius ibi, & tacta supra. cap. 17. nu. 25. & in prædicta Apol. quæst. 2. mon. 3.

In 28. nu. & duobus sequentibus ponitur, quod nec glos. nec doctores attigerunt verum sensum prædicti capituli quantę, de sentent. excōmuni. quem tamen nos ibi damus nu. 30. scilicet quod quicunque potest comode, & nō defendit clericum ab iniuria manifesta, quę manifeste inferitur, est excōmunicatus, vel cēsendus talis; ratio eius noua est: quia opitulatur, aut præsumitur aliquo modo ei opitulari, & ita legē iustitię violare. Dixi, *Est excōmunicatus*: ad includendū eum, qui vere omittit defensionem ad opitulandum. Dixi, *vel cēsendus*: ad includendum eum, qui non vere omittit ad opitulandum; sed ob timorem, pudorem, negligentiam. At quia non obuiat manifesto delicto, manifeste facto, cum comode possit, præsumitur velle opem ferre, vt ibi latius deducitur.

In nu. 22. quod ratio à nemine reddita, qua niti potest rigida illa, sed iusta, decisio Barto. in l. vtrum. ff. ad l. pomp. de parr. scilicet, quod quāuis regulariter nemo puniri debeat, eo quod sciat parari delictum, & non indicet: fallit tamen in filio, seruo, & subdito sciente parari illud in patrē, dominum, aut alium superiorem, præsertim supremum. Est, inquam, ratio, quod alij solum regulariter delinquunt contra præcepta charitatis; hi vero contra præcepta iustitię, quę iubet, vt superiores defendant inferiores: & contra, inferiores superiores, vt supra tactum est; quam rationem Bald. si considerasset, & qui eum sequuntur relati a Felyn. in d. cap. quantę. nō tam acerbe in Bar. inuectus esset. Qua ratione merito acrius animaduertitur in eos, qui magistratus vel ministros eorum non defendunt; quam qui aliquos priuatos non tuentur.

- 21 In nu. 33. dicitur ex eisdem colligi rationem nouam, cur regulariter, qui aliū non defendit, quamuis in eo peccet, non punitur in foro exteriori, neque canonico, iuxta communem supra relatam; & in foro conscientię sic; quod scilicet omisio defensionis regulariter nō est cōtra iustitię leges,

leges: quamuis sit frequenter contra leges charitatis; & ideo legum iustitiam pœnis puniri non debet.

- 22 In 34. & seq. dicitur, neminem incurrere censuras, vel irregularitates non defendendo alium; nisi lege iustitiam ad id teneatur; ideoque recte nos respondisse clerico cuidam insulano, non incurrisse irregularitatem propter homicidium sequutum; eo quod ipse sciens illud tractari non monuit occisum, arg. gloss. c. si quis viduam. 50. dist. & doctrinam Innoc. in c. Petrus. de homicid. & S. Anton. 2. par. tit. 28. cap. 2.

In nu. 39. & 40. dicitur, quod recognoscens Manuale Hispanum antea compositum die gloriosissimam Magdalenam sacro, anno 1556. eius, ut puero, beneficio inueni solutionem cuiusdam antinomiam, quae me diu, multumque torserat inter conclusionem communiter receptam, & supra nu. 3. positam, quod nemo regulariter tenetur ad praestanda opera misericordiae corporalia sub culpa mortali, nisi egenti eis extremè: & inter illam certam, quod quilibet tenetur bouem proximi etiam inimici erratam reducere, si potest, ad illum: a sinum item sub onere iacetem subleuare, vel ad subleuandum iuuare; si credit probabiliter alium id non facturum, iuxta d. c. Exod. 23. & Deuter. 12. quod probat id ipsum faciendum esse de veste, & de qualibet alia re proximi amissa. Quae proculdubio locum habent, etiam cum proximus non eget eis extremè. Solutio autem vera, & noua est, quod illa procedit quoad opem dandam egenti, & de lucro tractanti; haec quoad opem dandam, de damno vitando tractanti. Pro quo discrimine facit, quod & plus fauent iura agenti de damno vitando, quam agenti de lucro captando. l. 2. portio. ff. ad leg. rhodi. de iactu. & d. l. fin. ff. de peri. & comm. rei vend. l. si is, cui. §. fin. ff. de furt. & l. si sterilis. §. cum per venditorē. ff. de act. empt. Ex quo, & positum supra nu. 17. inferitur ad iter faciendum, qui offendit mulionem egentem ope alterius, ad eleuandum mulum luto haerentem: nam si est iter a multis frequentatum, quos credit probabiliter ei auxiliaturos, non peccat mortaliter non opitulando ei: alioqui sic, ut peccaret, si iter esset a paucis frequentatum: & ad inuenientem iumenta proximi segetes depascentia: & ad videntem aedes, segetes, aut suppellectilem proximi ardere, & non extinguit cum posset ignem: & ad audientem famam proximi grauitur detrahentem, qui licet ei non credat, putat tamen alios credituros, si ipse non resistit: & alios id genus in numeros, videntes notabiliter laedi proximi salutem mentis, vel corporis, & honorem, vel rem familiarem: nam, si credunt alios non impedituros illa mala, & ipsi non impediunt, peccant mortaliter. E quibus etiam esse videtur, qui videt alium ementem animalia, pannos, praedia, vel alia vitiosa, vel longe minorra, vel peiora, quam putat ipse, & non monet illum.

- 23 In nu. 41. & septem seq. probatur, & defenditur conclusio huc pertinens posita supra in cap. 14. nume. 36 scilicet, peccare mortaliter eum, qui cum possit non impedit peccatum proximi. Quae quidem conclusio pro-

fito probatur primo, quod per dictum c. non in inferenda, & alia multa conclusum est supra lege charitatis, obligari nos omnes ad impedienda mala vitam corporalem proximo adimenda. At vita anime pretiosior est, & magis diligenda, quam corporis, secundum S. Thomam receptum 2. 2. q. 26. art. 5. & probatur in cap. si habes. 2. 4. q. 3. Ergo magis tenemur ad impedienda mala, quae ei vitam anime adimunt: sed peccatum mortale ei adimit vitam anime, cap. resuscitatus. & cap. omnis. de penit. dist. 1. ergo. & c.

Tertio, quod mortaliter peccat, qui proximum volentem se praecipitare non retinet, cum possit. cap. nimium. 2. 3. q. 4. & qui non extrahit, etiam inuitum e domo iam ruitura d. cap. ipsa pietas.

Quarto, quod peccat mortaliter, qui, ut supra proximè dictum fuit, potest impedire damnum proximi, quod credit ab alio non impeditum iri, & non impedit, Exod. 23. & Deuteronom. 22. At nullum damnum est maius proximo, quam mors anime, quam peccatum mortale infert. Ergo, & c.

Quinto, quod magis tenemur ad impedienda futura peccata, quam ad punienda praeterita, argu. c. praeterita. 2. de spons. & eorum, quae late citamus in e. inter verba. 1. 1. quaest. 3. At constat, ad corrigenda praeterita proximi peccata nos teneri, Matth. 18. & cap. si peccauerit. 2. quaest. 1. A fortiori ergo tenebimur ad peccatum nondum commissum impediendum. Unde ad impedienda peccata futura in omni casu inquiri potest, iuxta quoddam dictum singul. Inno. 4. in c. 1. de postulat. prelat. communiter recep. non tamen ad punienda praeterita, nisi certis casibus, ut dictum est in c. 18. & dicitur infra c. seq. & a laico clericus capi potest, ne committat; non tamen pro commissis, iuxta Panor. in c. 3. & c. ut famae. de senten. excommun. & cap. cum non ab homine. de iudi. communiter receptum.

Sexto, quod ad evitandum scandalum, quo proximus peccaret, debemus facere, aut omittere omnia etiam in Evangelio consulta, quae sine peccato possumus, cap. 2. de novi oper. nunciat. ut sunt aliquot elemosynae Ergo, & c.

Quae conclusio procedit primo, non solum quando sine damno, pudore, & dedecore id facere possumus, ut dixit Feli. relatus, & confutatus super praen. 18. sed etiam si oporteat ob id amittere facultates, & honorem, immo & vitam, quando eius anima in extrema nostrae opis necessitate constituta est: Procedit etiam, quando non est iam extrema nostrae opis necessitate: ob fratrum tamen imbecillitatem, vel ignorantiam crassam, aut affectatam, aut ob alias causas, & occasiones peccandi in ea est necessitate, ut, nisi nos ei opitulemur, peccatum mortale commissurus sit, & spiritualiter moriturus; & si opitulemur, non quae est singularis doctrina pietissimi, eiusdemque doctissimi Adr. in 4. de correct. frat. col. 12. quae praedicto die magdalene sacro, casu reperta magna me liberauit animi angustia, simul affecit, quod nulla eam ratione fulciat, solum inferens ex ea elemosynam spiritua-

spiritualem arctius præcipi, quã corporalem. Pro qua tamen adduximus rationem, quam nunquam alibi audire, vel legere meminimus, videlicet, consentire nos teneri ad impedienda mala proximi, etiam quæ ille vitare potest, si vult: modo sint eiusmodi, quibus iusto nõ potest cõsentire; qualia sunt præcipitiũ, suspendium, domus ruentis oppressio, de quibus prædictum cõnimum & d. c. ipsa pietas. Quales item, cibi, vel potus, rei medicinæ ad vitam necessariæ reñtus, iuxta glo. solen. in §. j. 83. dist. mors, itẽ; & mutilatio membri. l. liber homo, ff. ad l. Aquil. c. contingit. de sent. excom. At mors animæ, quam peccatum infert, est eiusmodi; ergo tenemur ad impediendam eam; etiam illi, qui non est in extrema; nostræ opis necessitate cõstitutus. Itaque inter elemosynam spiritualem, & corporalem in hoc nõ est discrimen, vt per suam illationem significauit Adri. quãuis sit discrimen in eo, quod elemosynam spiritualem tenemur largiri constituto in extrema illius necessitate, etiam cum periculo vite; corporalem autem nõ; nisi citra illud, per quod eius illatio verificatur.

Procedit 2. præfata conclusio etiã si ad impediendũ mortale proximi oporteat nos nõ vt iure nostro spirituali, vel tẽporali, quo absque peccato possumus non vt, arg. illius Matth. 18. *Qui scandalizauerit vnum de pusillis istis: & cap. 2. de ope. nou. nunc. S. Tho. 2. 2. quæst. 43. art. 7. & 8.*

Non autem procedit prædicta conclusio, nisi cõcurrẽibus tribus, quæ requiruntur, vt nos præceptũ fraternæ correctionis obliget, videlicet, certitudo quod peccatũ est mortale: spes effectus impediõis: & opportunitas tam personæ, scilicet quod sit, quã magis ad id teneatur, saltẽ ob negligẽtiã magis obligatorum, quã etiam temporis, vt colligitur ex rationibus S. Tho. & aliorum vbi supra creatorum, quibus prædicta esse necessaria, quo præceptum fraternæ correctionis obliget, monstrauiamus.

Non item procedit, quando proximus nõ est peccaturus ex ignorãtia vel fragilitate; sed ex malitia, & ad impediendum oportet, ut quis desinat vt iure, vel bono suo spirituali, vel tẽporali, iuxta illud Matthe. 15. *Simite illos, cæci sunt* &c. & allata per S. Thom. vbi supra, & notata per nõstros in cap. qui scandalizauerit. de reg. iur. & d. cap. 3. de ope. nou. nun. Quod confirmatur eo, quod diximus supra, scilicet non teneri quẽm ad donandum centum (etiam si possit) ei, qui sese furca suspendurũ affirmat; nisi ea donentur.

Per quas declarationes facile soluantur quatuor argumẽta cõtraria. Primum, quod nõ peccat mortaliter, qui petit mutuũ ab vsurario, quẽ credit nõ, nisi ad vsuram daturum. Secundum, quod nec qui a parrocho petit, vt suũ filium baptizet, credẽs eum peccaturum mortaliter: quia credit esse in mortali, & antea nõ contritũ iri. Tertium, quod neque mulier, quæ ob vanam gloriam venialiter sine alio fine mortali se comit: quãuis credat, aliquẽm ob id concupiscentiam mortalem cõcepturũ. Quartum, quod nemo tenetur ad elemosynam impartiedam sub pœna pec-

casi mortalis, nisi in extrema illius necessitate constituto, ut dictum est supra nu. 11. Et qui vult mortaliter peccare, sciens id esse tale, non est in extrema necessitate opis alienæ, cum voluntariè id faciat. 15. quæst. 1. §. 1. Possunt etiam solui duo prima per duas declarationes postremas: tertium verò de muliere se comente per adducta supra cap. nu. 5. & cap. 23. nu. 19. Quartum autem soluitur per primam, & secundam declarationem: quatenus habent, teneri nos ad impedienda mala proximi, quibus ille iustè consentire non potest: quamuis non sit in extrema nostræ opis necessitate constitutus.

De peccatis diuersorum statuum, & primum Regum.

Cap. XXV.

S Y M M A R I V M.

- 1 **R**ex ut peccat aliena capiens; & capta non restituens, malè, vel ob malum finem gubernans.
- 1 Rex seditiones excitans, vel subditos non exercens peccat.
- 2 Rex arcem non muniens, vel armentis carens ut peccat. & 3.
- 4 Rex legem pænalem ferens, vel vias, & lites negligens, ut peccat.
- 5 Rex disponens circa legem naturalem, vel suam, ut peccat.
- 6 Rex tollens subditis bona sua, & libertates, ut peccat.
- 6 Rex bellans iniustè, vel malo fine, ut peccat.
- 6 Rex iura noua indicens, & visitantes impediens, ut peccat.
- 7 Rex cogens operari subditos, & eorum delicta non puniens, ut peccat. & 8.
- 1 Rex officia sua vendens, & indignis conferens, peccat. & 8.
- 3 Rex matrimonium contrahere cogens, ut peccat.
- 8 Rex beneficia indignis conferens, & malam consuetudinem seruans, ut peccat. & 9.
- 10 Rex damnans inauditum, vel auditum malè, ut peccat. & 11.

1 **D**icendù quòd peccat mortaliter primò Rex, vel monarcha, qui aliena regna, & dominia iniuste quærit; vel iniuste quæsit non restituit, nulla iusta causa ab hoc excusante e. quid culpatur. 23. q. 1. cap. si res. 14. q. 6. adiuncto cap. sape. de rest. spol. Venialitè autè periculose qui ea, etiam iustè quæsit gubernat principalitè ob voluptates, vel diuitias, aut gloriam, & honorem, per supradicta cap. 23. nu. 73. Nam ut sancte resoluit S. Tho. de regim. princ. hb. 1. cap. 7. & 8. finis primarius laborum eius vix tolerabilium debet esse ipse Deus, cuius vices in terra gerit, & vera beatitudo, de qua supra, prælud. 4.

Secundò peccat, qui iustè possessa iniustè gubernat, nõ reddendo sibi cuique ius, vel excitado factiones, vel nõ sedando eas, non prouidendo annona,

annonæ, vel aliarum rerum caſitati, aut præficiendo rectores indignos, aut non ferendo leges neceſſarias, vel conſtitutas non exequendo, aut nõ communiendo armis, artibus, & exercitijs ad ſe, & illa tuenda neceſſarijs, adco, vt iudicio prudentis, ea vel partem eorum, probabili amiſſionis periculo ſubijciat, iuxta mentem eiufdem S. Tho. vbi ſupra. c. 15. & probatur per cap. adminiſtratores. 23. quæſt. 3. & c. alius. 15. quæſt. 6.

- 2 Tertiõ peccat, qui per incuriam non habet propria armenta bouum, & greges ouium, arietum, porcorum, & mares ſelectos, quõ habeat carnes in obſonium ſuum, & ſuorum: aut non colit agros proprios, quo triticũ, hordeum, & alia frumenta ſibi, ſuisque neceſſaria colligat: aut non habet equitia producendis equis ad bella neceſſarijs. Hæc enim ſunt mortalia, aut certe venialia periculo a, ſecundũ S. Tho. vbi ſup. lib. 2. c. 5. & 6. dixi, *Per incuriam*: quia iudicio noſtro nõ ſunt peccata omiſſa ad vitãdos ſumptus, & ad quæredũ plus ex prædijs locatis, quam per ſe cultis; & de ſuis herbis locatis, quam per armenta ſua, & greges depaſtis; aut ad melioribus curis occupandum tempus, quod his impendendum eſt, argu. c. non mediocriter. de conſec. diſt. 5. quod miror nec S. Thomam, nec alios animaduertere: quum fere omnes reges ea facere omittant.

Quartõ, peccat, qui adeo negligit coaceruare diuitias artificiales, auri, argenti, pecuniarum, & aliorum ſimilium; vt ſe, ſuumque regnum exponat probabili periculo pereundi fame, bello, & alijs malis, quæ probabiliter defectu pecuniarum euenire poſſant. E quibus eſt mutuari a ſubditis cum pudore, & periculo deſerendi iuſtitiam in eorum fauorẽ; vel a nummularijs ſub uſuris, aut intereſſe; ad quæ poſtea ſoluenda nimium ſit grauaturus populum, ex mente eiufdem vbi ſupra cap. 7.

- 3 Quintõ peccat, qui pecunias congerit grauando notabiliter ſubditos ob auaritiã, nullo iuſto fine propoſito, iuxta S. Anto. 2. par. tit. 1. cap. 2. quia id eſt contrauenire præcepto de dando ſuperflua pauperibus, iux. dicta ſup. cap. 23. nu. 73.

Sexto peccat, qui prodigis largitionibus ita indulgẽt, vt ſe exponat probabili periculo uſurpandi aliena; vel tributa maiora, quam par eſt, exigendi; aut debita ſtatis diebus non ſoluendi; aut onere grauiffimo intereſſe, ac cambiorum ſe, ſuumque regnum in maximã paupertatem inducendi proptet rationes Ariſt. in epiſt. ad Alex. & per leg. part. Caſtellæ tit. 14. 2. par. tit. 5. & mentem S. Tho. vbi ſup.

Septimõ peccat, qui adeo negligit munire ſuas arces, vt occaſionẽ populo præbeat irreuerentiæ, vel rebellionis, aut alijs inimicis occupãdi regni, aut partem illius, iuxta mentem eiufdem S. Tho. vbi ſup. lib. 2. c. 11.

- 4 Octauõ peccat, qui negligit per incuriã imperare reſectionẽ, & cuſtodiam viarũ publicarum ſui regni: ita vt viatores notabilia ob id damna incurrant, aut de ſuis publicis redditibus, pauperibus extreme egentibus, a ſe petentibus, non ſubuenit, iuxta eundem S. Tho. vbi ſup. c. 12. & 15.

Dicitur Negligit, quia fecus si per ignorantiam, aut impotentiam id committit, arg. l. impossibile. ff. de reg. iur. & cap. ignorantia eo. tit. lib. 6. quavis hoc alij non animaduertant.

Nonò peccat, qui habet cù alio Rege Christiano super aliquo rēgno, vel dominio aliquā dubiam, & antiquā controuersiam, quæ de iure non potest extingui: quia nō habent superiorē; neque bello, quippe quorum anima deo creuerunt, vt neuter ab altero omnino superari possit, nisi facta per strages copia Turcis inuadēdi quod reliquū est Christiani orbis, vel bonā partē eius; & nō vult in arbitros suspitione carentes cōuenire, nec petere, vel accipere cōditiones honestas, quibus pax firma fiat. quod probauimus in repet. cap. quando. de consec. dist. 1. cap. 9. nu. 90.

Decimò peccat, qui aliquam legem pœnalem constituit principalitē propter suam utilitatem priuatam, quo eius transgressione, aut dispensatione multis pecunias cogat. cap. erit autem lex. 4. distin. & communis in cap. 1. de const.

5 Undecimò peccat, qui dispensat in legibus diuinis, aut naturalibus, absq; iusta causa; & qui in proprijs cù notabili damno, aut scādalo publico vel priuato; & qui delicta diuina lege aut naturali dānata, sine iustā condonari videns, aut videre debens, se ad alia similia occasionē præbere; aut lites, vel solutiones debitorū sine iusta causa suspendit. Tū per glo. sing. c. non est. de vot. c. ex parte. de consu. c. ex iure. de iureiu. c. si ecclesia. 23. q. 4. c. regum, 23. q. 5. Tum quia omnis iniustitia rei notabilis est mortalis, iuxta S. Tho. 2. 2. q. 59. art. 4. Dixi, *Sine iusta causa*, quia cum causa, & sine scandalo notabili, illa licita facere poterit, l. 1. C. de leg.

6 Duodecimò peccat, qui non permittit populo suo tueri suas libertates, sibi ex iure diuino; aut humano iurato debitas; aut bona populi vsurpat; & restituere obligatur, arg. c. reges. & c. principes. 23. q. 5. & l. 1. C. si quacunque præd pot. & cap. si res. 14. quæst. 6.

Decimotertio peccat, qui minis, aut precibus importunis adigit aliquem ad donandum sibi sua bona, absque iusta in id causa, cum obligatione restituendi, arg. c. conuenior. 23. q. 8. 2. Reg. c. 2. 1. & totius tit. ff. & C. quod met. cau. & Bar. in tract. de tyrann. nu. 20.

Decimoquarto peccat, qui gerit bellum iniustum defectu authoritatis, aut iustæ causæ cum obligatione restituēdi; aut iniustum ex se, sed animo, & sine iniusto fine obligatione restituendi, iuxta vtrunque Tho. 2. 2. quæst. 40. art. 1.

Decimoquinto peccat, qui impedit visitationem monialium iuridicam, de. attendentes. de stat. monach. & est excommunicatus, si admonitus non desistit, ead. clem. §. fin.

Decimosexto peccat, qui exigit a suis subditis aliqua tributa noua, absq; necessitate publica cù obligatione restituēdi: quāuis in bonū finē ea exigit. cap. mūtare. sub fin. 23. q. 1. Et multo magis si ad superfluum

vsus, vel vestitum, pompas, conuiuia, prodigalitates, quas vulgus libertates appellat. Summ. confel. lib. 2. tit. 5. quæst. 35. nu. 31. Dixi, *Nona*. quia si antiqua bene statuta ita prodigit; non tenetur restituere, nec mortaliter peccat; nisi aliqua circumstantia finis, formæ, materiæ, aut alia mortalis interueniat, per supradicta. cap. 23. nu. 75. Dixi etiam, *Absque necessitate publica*. quia cum hac exigere, & accipere posset; si ad eam sui reditus non sufficerent, arg. cap. cum secundum. de præb. & cap. 1. 13. quæst. 2. & eorum, quæ ibi citantur.

Decimoseptimò peccat, qui adigit subditos suos, ad id non obligatos, sibi domos ædificare, agros colere, vineas fodere, aut alia similia facere sine integra sui laboris compensatione, S. Ant. par. 3. tit. 3. cap. 4. §. 4. subdens, bis eum peccare, qui diebus festis ad hoc eos adigit.

7. Decimooctauò peccat, qui officia sui regni vendit rã care, & talibus personis, vt probabiliter credat, aut credere debeat, eas male illis vsuras, aut subditos oppressuras, p rationes Auth. vt iudi. sine quo. & Auth. de mād. princ. §. 2. alias secus, iuxta S. Tho. ad Ducissam Brabantia in opusc. 21. q. 1. quamuis præstaret non vendere. Quo fit, vt dictum Panor. communiter recepti in cap. 1. & 2. ne præ. vic. su. (scilicet,) id quod domini pro officijs secularibus suæ iurisdictionis accipiunt, lucrum sordidum esse, & accipiendo mortaliter peccare, restringendum sit ad personam, quæ superiorem agnoscit, & locum, vbi vetitum est lege obligante ad mortale, cui consuetudo præscripta non derogauit, sine licentia eius, qui eam dare potest ad vendendum honesto pretio personis idoneis. Et cõsequenter nõ sunt damnandi reges, & principes, qui ea dant pro pecunia in dotem, vel mercedem obsequiorum; neque etiã ipsi officarij illa vendentes tam honesto pretio talibus personis: vt probabiliter credatur, eas illis non male vsuras, quo pretium male datum peius extorqueat. Quare ob ea, quæ in curijs monarcharum fieri vidimus, eorũ confessarios, consiliarios, & regni procuratores admonemus, videri e republica, & animarũ salute fore, lege aliqua circumspecte statuere vnique officio, vel muneri certũ pretium, vltra quod nil dari, vel accipi possit; declarãdo eũ, qui plus acciperet, plus iusto pretio accipere; & addendo, ne remissioni locus esset; & tempore quo titulus confertur, cogerentur partes iurare de nõ plus dãdo, vel accipiendo: cum indies adeo eorum pretia crescãt, vt ementes honestè viuere nequeant, nisi magno reip. malo, illa, quæ forè mutuo & sub vsuris, vel interesse acceperunt, recuperent.

Admonemus vero hic, fœ. rec. Pium V. tulisse legem an. 1571. mense Decembri, cõtra ambientes officia iurisdictionis administratiõne habentia, in hæc verba, *Nemini de cetero liceat, mediante pecunia, vel solutione, & traditione, ac promissione aliarum rerum, & per interpositas personas, aut alias quouis modo faciendas, aliquas dignitates, & officia exercituum & administrationem iurisdictionis habentia procurare, assequi, vel obtinere, ac*

re fac, si quis his presentibus contravenisse quoquomodo dici, aut censerī potuerit; ipsum contravenientem eo ipso confiscationis omnium bonorum, degradationis, & amissionis, tam privilegij doctoratus, quam quorumcumque per seum obtentorum officiorum tam secularium, quam ecclesiasticorum, ac demum, ultimi supplicij penam irremissibiliter incurrere volumus, & infra. Et quod ubicunque, & quandocunque compertum fuerit per interpositam personam, aliquas pecunias, seu alias res traditas, seu promissas fuisse alicui curiali, familiari, vel cuicumque alteri personæ pro officijs, & dignitatibus iurisdictionis administrationem habentibus; is qui officium huiusmodi obtinuerit, se a promissis attempta interpositione personæ huiusmodi nullatenus excusare queat: quinimò nulla admissa ignorantia, excusatione, ipso iure presumatur solutionem, & promissionem huiusmodi de eorum, qui officia & dignitates similia obtinuerunt consensu, & mandato tenitus esse facta; eisdemque propterea penis subiacere omnino intelligatur.

Decimononò peccat mortaliter, qui cogit aliquem ad certum matrimonium contrahendum, vel a contrahendo impedit. S. Ant. 3. par. tit. 3. cap. 14. §. 3. quod Concil. Trid. sess. 24. c. 9. de reform. matrim. in hæc verba confirmavit. Præcepit S. Synodus omnibus cuiuscunque gradus, dignitatis, & conditionis existant, sub anathematis pena, quam ipso facto incurrant, ne quovis modo directo, vel indirecto subditos suos, vel quoscunque alios cogant quominus libere matrimonia contrahant.

Vigesimò peccat, qui præficit officarios indignos, imperitos, aut malæ conscientia, credens, aut credere debens eos tales esse, aut per iustam ignorantia præfectos; postquã id resciverit nõ deponit, cū possit absque suæ vitæ periculo, & damno reipub. cum obligatione restituendi damna, quæ fecerunt. Scot. in 4. lib. sent. dist. 1 §. q. 2. art. 4. per ea, quæ copiosè diximus in prælect. cap. si quando. de rescript. excep. 16. nu. 3. & 4.

8 Vigesimo primò peccat, qui ad sacerdotia, vel beneficia ecclesiastica, quorū est patronus, præsentat personas nõ idoneas ætate, sciētia, vel moribus; aut inducit legatos, episcopos, & alios prælatos ad conferendum talibus; aut patronos ad tales præsentandum cōtra, cū in cunctis. de elect. & cap. graue. de præb. & alia latè dicta exceptione 16.

Ad quæ autem quæsitum respondeo, nõn peccare possidentē virtutē bullæ Iulij Secūdi aliqua bona tanquã profana, quibus pater eius imposuit onus aliquarū missarum, constituens eum patronum eorū, & earū: quia etiã absque tali bulla poterat ea iustè possidere, vt talia; quippe quæ nullius speciei sacrorū sunt, vt colligitur ex S. Tho. recep. 2. 2. q. 99. art. 9. non enim sunt bona ecclesiastica; licet oneri ecclesiastico sint subiecta, argu. cap. ex parte. de censib.

Vigesimo secundò peccat, qui non cohibet suos subditos ab vsurpādo alieno, per furtum, rapinas, munera, aut per aliū quemuis modum illicitum, cum obligatione restituendi, Rich. in 4. lib. sent. dist. 1 §. art. 5. q. 5.

Vigefimotertiò peccat, qui negligit abolere prauas suæ terræ consuetudines, veluti vsurarum, ludorum periculoforum animæ & corpori; cum sine scandalo id possit: aut permittit falsas mensuras, aut pretia iniusta rerū venaliū, cū obligatione restituēdi Rich. vbi sup. arg. c. error. 83. dist. 9

Vigefimoquartò peccat, qui per se, vel alium condemnat aliquem. Præsertim ob crimen indictæ causæ, aut non concessa se defendendi facultate, aut sine scientia publica per publicam probationem habita, ductus scientia priuata per priuatam probationem quæsitæ, secundum mentem S. Thom. 2. 2. quæst. 67. art. 2. & clarius Caiet. ibid. & in summ. verb. homicidium. Tum quia sententiæ, qui actus publicus est, auctoritate & scientia publica, & non priuata ferenda est. Tum quia iuris naturalis est, ne quis inauditus, & indefensus damnetur. clem. pastoralis §. ceterum. de re iud. gloss. memorabilis in extrauag. 1. de dol. & cont. Quo fit secundum eos, grauissime peccare reges, & principes, & esse homicidas, qui aliquem etiam subditum, inauditum & indefensum veneno, aut alio mortis genere interfici iubent; vel beneficijs, officijs, honoribus, aut alijs bonis ad nutum non amouibilibus priuant, sola scientia priuata ducti. Eodem item modo peccare exequutores talium mandatorum; neque excusari obedientia, quam suis regibus id præcipientibus debent: quoniam contra ius naturale, vel diuinum non est eis obediendum, cap. si dominus. cap. qui resistit. 1. 1. quæst. 3. & Caiet. in dicto verb. homicidium. Cōtra vero non peccare eum, qui secundum allegata, & probata iudicat; quamuis vti priuatus oppositum iustum esse sciat: adeo quod eum, quæ priuate scit innocentem, iuste condēnare possit probatum nocentem, saltem quando quo ad eius fieri potuit, omnia fecit, vt veritatem cognosceret, & ne de illo casu iudicaret, iuxta S. Thom. in d. quæst. 67. art. 2. & alios graues auctores, quos Caiet. ibi adducit. Pro quibus est tex. in 1. illicitas. §. veritas. ff. de offic. præsid. & in cap. pastoralis. §. quia vero de off. deleg. & vtrobique communis. Dixi, *Ad nutum non amouibilibus*, quia in alijs secus est, arg. 1. qui potest inuitis. ff. de reg. iur. qualia sunt officia Castellæ regia, lib. 1. ordin. tit. 76. Idem, quum res notoria est, vel ex natura rei, vel actis constat, nullam condēnando defensionem competere cap. bonæ. 1. de elect. vbi Panor. ad iuncto cap. cum olim de re iudi. vbi post alios Fel. col. 5. quia scientia rei publicæ notoriæ publica est, & non priuata, vt sentit S. Tho. 2. 2. quæst. 67. art. & facit. c. ad nostra. de iure iur. Idē quum aliqua magna, & iusta de causa nō recognoscens superiorē omittit. audire & vocare reū, vt probauimus in c. 1. de caus. poss. per glo. sing. in l. antepen. ff. in quib. caus. mai. laudatā per Raueni. in dicto c. 1. & Decium in cap. ex parte. 2. de offic. delega. col. 2. & cap. quæ in ecclesiæ rû. de const. col. 9. modocurete allegari, & probari pro parte absente, quæ cunque possunt. Per quod excusauimus magnum quendam Monarchā, qui virtute processus in absentia facti, & sententiæ sine citatione late, fecit

capite plecti quendam suorum militum ducem, sibi in alio regno milita-
 tem: quia nec capi, nec sine metu rebellionis illius, & magnæ partis exer-
 citus, & audiri poterat. Non autem omnino placet consilium Raymundi
 probati a S. Anto. 2. par. tit. 2. cap. 7. §. 3. quod rex, aut dominus, qui suis
 subditis aliqua de superioribus causis restituere tenetur; & non potest,
 aut certè difficile id facere, condonet eis aliquas operas, vel iura sibi de-
 bita in perpetuum, eisue annuam pensio nem perpetuam, aut tempora-
 riam in id sufficientem super bonis regni constituat: aut aliquod Xenodochium,
 aliudue opus pium de illorum consensu, si haberi possit, insti-
 tuat: non, inquam, omnino placet. Tum quia impotentia eum excusat
 per dicta supra in cap. 17. nu. 60. Tum quia non potest iura regni dimi-
 nuere, nec onera augere c. intellectu. cum ei annot. de iur. iur. Tum quia
 non sufficit dare pijs, quod debetur alijs, argu. cap. ea te. de iur. iur. & c.
 cum tu. de vsur. Tum quia consensus subditorum in eiusmodi raro est
 spontaneus, iuxta illud, *Preces Principis iussa sunt.* glo. in l. 1. ff. quod ius-
 su. Quare securius consilium esset, vt, superflua sui status. refecando, &
 parcus viuendo, & à donis gratuitis abstinendo, quantum posset de re-
 ditu suo decenter relinqueret, quo debita solueret, & restitueret, iuxta
 mentem Aristotelis. 4. Ethic. & S. Thom. 2. 2. quæst. 118. art. 1. & melius
 quæst. 58. art. 1. ad 1.

Vigesimoquintò peccat mortaliter Rex, qui vt Iudex facit aliquid,
 quod iudici esse mortale. §. seq. dicetur.

De peccatis Iudicis superiorem agnoscentis.

S V M M A R I V M.

- 12 **I**udex vt peccat mortaliter suscipiendo officium, cui est impar.
- 12 **I**udex iudicans iniuste, aut accipiens pretium pro sententia etiam in-
 sta, vt peccat.
- 13 *Exemptus hodie multo plus subiacer ordinario, quam olim.*
- 13 *Iudex vsurpans iurisdictionem, non seruans ordinem iudicarium, vt peccat.*
- 13 *Iudex male capiens, & victum non condemnans in expensis peccat.*
- 13 *Iudex non satis studens, nec consulens, affectu condemnans, & miseria non de-
 ferens, vt peccat.*
- 14 *Iudex appellationi non deferens, vel eam non admittens, ut peccat.*
- 14 *Iudex pœnam legis augens, uel diminuens, ut peccat.*
- 15 *Appellatio ab interloquutoria in quibus causis criminalibus hodie sub-
 lata.*
- 15 *Iudex sententiam nullam superioris exequens, ut peccat.*
- 16 *Iudex non obediens ecclesiæ, non seruans interdictionem, prehensens iudicem
 ecclesiæ.*

ecclesiasticum, qui eum excommunicauit, cogens absoluere, libertatem ecclesie minuens, res intra ecclesiam capiens, ut peccat.

- 17 *Ecclesia immunitate quigan dent. & seqq.*
 17 *Iudex extrahens quem ab ecclesia, approbans falsitatem officarij, negans damnato confessionem, ut peccat. & seq.*
 19 *Ecclesia immunitate gaudet regulariter omnis Christianus tantum, & non alij. & seqq.*
 24 *Iudex partibus aequales aduocatos non assignans, non uisitans carcerem, excommunicatum admittens, clericum suo iudici non reddens, iudicans die festo, iura nimia exigens, fingens quo feminam adeat, procedens sine accusatore, ut peccat. & seqq.*
 25 *Iudex non inquirens generaliter, interrogans, & inquirens specialiter, ut peccat.*
 27 *Domini terrarum cultarum a Sarracenis eis decimantibus hoc agant.*

12 **D**icendum, quod peccat mortaliter primò Iudex petens, aut suscipiens munus gubernandi, aut iudicandi, quo ita est indignus, ut sit verisimile inde notabile aliquod damnum proximo euenturum per cap. non est putanda. i. q. i. & ea, quæ late adduximus in prælect. c. si quando, excepti. i. 2. cum trib. seqq. & in c. inter uerba. concl. i. ponendo exemplum de eo, qui nōscens se contra potentes sententiam ferre non ausurum, iudex efficitur, contra cap. 7. ecclesiast.

Secundò peccat, qui sciens, aut scire debens, sententiã iniustã fert; aut iustam ferre negligit amore, odio, precibus, metu, uel alia de causa, cap. si quis dixerit. cap. quatuor. i. q. 3. cum obligatione restituendi, non solum principale, sed omnes impensas, damnum, & interessẽ, quæ ex eo consequuta fuerint. c. fin. de iniur. siue appellet, siue non, glo. cap. pastoralis. §. quia uero. de offic. deleg. cõmuniter recepta: nisi consentiat in sententiam animo remittendi debitũ; de quo intelligi potest Medin. in C. de restit. q. 3. caus. 7. in fin. Et si est ecclesiasticus, & tulit eam etiã contra conscientiam, ipso facto est suspensus, & irregularis; si antequam absoluaatur ab ea, celebret. cap. i. de re iud. lib. 6.

Tertiò peccat, qui pecuniã accipit ut bene, uel male iudicet; aut ut iudicare omittat. cap. iubemus. cum 4. seqq. i. q. i. cum eadem obligatione restituendi (ut dictum est in cap. 17. nu. 28. cum seqq.) ea, de quibus in §. præcedenti; & etiam quod accepit, si pro bene iudicando accepit, iuxta distinctionem positam supra cap. 17. nu. 33. Adde extrauag. quæ incipit. *Ab ipso.* Gregorij XIII. quæ innouat extrauagan. i. de senten. excom. inter communes; inquam latè nuper commentati fuimus.

- 13 **Q**uartò peccat, qui iudicat aliquid esse iustũ, uel iniustum; etiã si rē uera sit tale; sed non habet in id iurisdictionẽ, eo quod reus est exemptus, licet aliquando contra eum ordinario concedatur c. i. de priuil. lib. 6. quod

quod Conc. Trid. sess. septima, cap. 14. de refor. in nouauit, & ampliauit in hæc uerba. *In ciuilibus causis mercedum, & miserabilium personarum clerici seculares, aut regulares extra monasterium degentes, quomodolibet exempti; etiam si certum iudicem à sede Apostolica deputatum in partibus habeant; in alijs uero si ipsum iudicem non habuerint, coram locorum ordinarijs tanquam in hoc ab ipsa sede delegatis conueniri, & iure medio ad soluendum debitum cogi, & compelli possint; priuilegijs, exemptionibus, conseruatorum deputationibus, & eorum inhibitionibus aduersus præmissa nequaquam ualituris.*

Quintò peccat, qui iudicat etiã rectè, sine tamẽ probatione sufficienti: siue quia testes sunt suspecti, vel iniustè torti; aut nõ uidit saltẽ medio critere processum, aut probationem legitimam non admisit, S. Tho. 2. 2. q. 60. art. 3. & 8. addens peccare quoque eum, qui probationem maiore necessaria exigit. Pro quibus omnibus sunt cap. ira. 11. q. 3. & c. 2. de probatio. & cap. ad nostram. 3. iuncta gloss. antepen. de iureiur. Et qui ordinem iuris non seruat, procedendo sine libello; aut sine contestatione litis, ubi sunt necessaria; aut sine dilationibus necessarijs, aut superfluas cõcedendo: non admittendo iustas exemptiones; aut iniustas admittendo. cle. sæpe. de verb. signifi. interrogando ea, ad quæ pars respondere non tenetur, glo. magna, cap. 2. de confess. lib. 6. Et qui in sententia aliqua clausula obscura utitur, qua condẽnatus aliquo tempore se contra iustitiam defendere possit. Et qui appellationẽ, aut recusationem, quã nõ debet, admittit: vel contra quã debet, non admittit, præsertim propter preces, aut munera, quod est peccatũ quotidianum. S. Anto. 3. par. tit. 9. cap. 14. §. 2. aut differt sine iusta causa expeditiones iudiciorũ petitorum. Et qui propter pietatis famã pœnam absque facultate id faciendi remittit totã,

14 aut partem, aut eandem auget, ut seuerum se ostendat. S. Tho. 2. 2. q. 67. art. 4. Alex. 3. par. de leg. iudic. quantum ad personam iudicis, q. 4. art. 4. S. Anton. 3. par. tit. 29. cap. 1. §. 7. non faciendo ea in ipsa sententia, vel faciendo in ea, sed sine iusta causa; & probatur per. l. respiciendũ. ff. de pœn. & l. quid ergo. §. pœna grauior. ff. de ijs, qui not. infam. Deci. post alios in cap. ac si §. de adulterijs. de iudic. ubi latius diximus: & quamuis qui superiorem non habet totam pœnam, aut illius partem remittere possit, aut mutare corporale in pecuniariam, si uidet illud in honorem Dei, aut in utilitatem reip. cessurum: ut cum reus utilis est populo. l. ad bestias ff. de pœn. & Alexander, ubi supra: & etiã si uidet nullum inde damnum. publicũ emergere, de consensu partis aduersæ; si tamen præuidet, vel præuidere debet, occasionẽ delinquendi per illud præberi, quæ ut plurimum præbent ignoscẽdo homicidis, latronibus, iniquis iudicibus, & id genus alijs, grauitè peccat: quãuis pars aduersa in id consentiat. Caiet. in sum. verb. Iudicis peccata. Et qui sententiã superioris exequitur, sciẽs eam nullam esse, & irritam; siue quia errorẽ cõtineat intolerabilem, siue manifestam

iniustitiam, gl. recept. cap. pastoralis. §. quia vero. de offic. deleg. Alex. Alen. 3. part. tract. de quinto præcepto. memb. 1. art. 4. circa fin. Dixi. sciens nullam esse: quia validam (licet iniusta sit) exequi potest, postquam procurauerit ne executioni mandetur, per dictum §. quia vero. & supra dicta. Et qui iubet aliquem sine iusta causa comprehendi sicuti supra dictum est cap. 15. nu. 14. Et qui sine iusta causa omittit condemnare victum in impensis petitis à victore cap. calumniam. de pœn. l. properandum. §. fin. autem alterutra. C. de iud. Et qui ignorans ea, quæ ad iudicandum sunt necessaria, quem debet, non consulit. Qui autem assessorem habet; & quem debet consulit, & eius consilium sequutus malè iudicat, non peccat: assessor autem & consultor sic, cum obligatione restituendi. cap. statutum. §. assessorem. de rescrip. lib. 6. Pan. & Anto. in cap. tua nos de homici & Dec. post, & ante alios in l. consilij. ff. de reg. iur. Et qui mortali odio, maloue animo, aut sine (licet alio qui iuste) aliquem damnat morte, mutilatione, vel alia pœna, per cap. cum minister. 22. quæst. 5. & multa ibi per nos nuper adducta; quamuis non teneatur restituere secundum mentem vtriusque Tho 2. 2. quæst. 40. art. 1.

Adde, quòd Conc. Trid. sess. 12. cap. 1. de refor. sic circa hæc statui, *In causis visitationis, & correctionis, siue habitatis, & inhabilitatis, nec non criminalibus ab episcopo, seu illius in spiritualibus vicario generali ante definitiuam sententiam ab interloquutoria, vel alio quocunque granamine non appelletur.* Circa quod nota primò, consonare illud iuri antiquo quoad causas visitationis, correctionis, habitatis, & inhabilitatis, per c. licet. de offic. ordina. cap. reprehensibilis. de appellatio. cum eis annotat.

Nota 2. quòd dissonat illi, quo ad causas criminales: & videtur solum esse locus ei in criminalibus, quæ tractantur coram episcopo, & vicario generali eius; & non in eis, quæ tractantur coram inferioribus, vel delegatis à Papa, legato, vel episcopo. Tum quia proccemium illius habet id statui in auctoritatem episcoporum, quo libentius resideant in suis episcopatibus. Tum quia verba sæpius repetita solum loquuntur de episcopis, & vicarijs eorum, & non quibuscunque; sed tantum generalibus. Tū quia est ius correctorium, & nouum, per quod non recedimus ab antiquo, nisi quatenus in eo exprimitur. l. præcipimus. C. de appel.

Nota 3. quod iura remouentia appellationē in aliquot casibus, & admittētia regulariter in omnibus, iuxta gloss. sing. in l. qui restituere. ff. de rei vend. solū procedunt in foro exteriori, quia in interiori iudex, qui grauatur, peccat non admittendo appellationem, vel alia via grauamen nō remouendo; siue sit casus, quo liceat appellare, siue nō, arg. l. 3. ff. de appella. & cap. ad nostram. eod. tit. Quia in re quā plurimi litigantes, & aduocati, & procuratores eorū, passim grauissime peccant cū obligatione restituēdi.

Nota 4. quòd ad hoc vt iudex peccet, non admittendo appellationē, & pars appellando, non requiritur, quod sententia sit iniusta, secundū acta:

sed

sed sufficit, quod credatur esse ipsa re iniusta, & per agēda de nouo possit monstrari esse talis, argum. cap. per tuas, de sent. excom. & cap. solet. eodem tit. lib. 6.

¶ Sexto peccat mortaliter, qui peregrinos, viduas, pupillos, & alias miseris personas negligit notabiliter præferre alijs in iure sibi reddendo c. regum 23. q. 5. Richar. in 4. dist. 15. art. 5. q. 4. Et qui iudex sæcularis mandatis Papæ, aut aliorum prælatorum non pareat, aut eorum excommunicationes, aut interdicta, vt debet, non seruat. cap. 2. de maior. & obed. & cap. 1. 11. quæst. 3.

16 Septimo peccat, qui cogit, aut præcipit tēpore interdicti celebrare; aut ne denunciati excōmunicati ē diuinis officijs egrediantur; & est excommunicatus, cle. grauis. de sen. excommu. Et qui vi, metuue absolutionem extorquet; aut excommunicationem, aut interdictum reuocari facit. c. 1. de his quæ vi met. lb. 6. Et qui facultatē facit comprehendendi, aut vexā diiudices ecclesiasticos in personis, aut bonis; eo quod contra ipsum cēsuras tulerunt, vel suo iussui non paruerunt. c. quicumque. de sent. excō. lib. 6. de qua infra cap. 27. nu. 99.

¶ Octauo peccat, qui prohibet subiectis ne vendāt, vel emāt ab ecclesia sticis: & est ipso facto ex. omunicatus c. eos. de immu. eccles. lib. 6. Et qui cōp. lit, vt bona immobilia, aut iura ecclesiæ subijciantur laicis; aut ad eisdem transferantur. c. 2. de reb. eccl. non alien. lib. 6. Et qui iubet capi cruces, ornamenta, libros, aut alia ecclesiæ bona c. indigne. 12. q. 1.

17 Nono peccat, qui extrahit, aut vult, vel iubet extrahi per vim ex loco sacro eos, qui ad illū confugerunt, per c. definiuit. c. si quis contumax. & cap. reum. 7. q. 4. & multas leges regias citatas a Don. Remigio à Gogni Pampilonen. lib. de immuni. eccle. & per leges Lusitanæ circumspectissimas. Pro cuius rei notitia dico quatuor.

Primum, q̄ per locum sacrum hoc in loco intelligitur quælibet ecclesia, capella, basilica, eremitorium, & quodlibet aliud sacellum, pro missa dicenda, episcopali authoritate constructū; sine qua destrui non potest, iuxta mentē Card. consi. 1. 11. & dictum Remig. vbi sup. ampliat. 1. 2. & 3. Cæmeterium item, quod est locus per episcopū sepeliendis mortuis sacratus: siue sit continuum, siue contiguum ecclesiæ, siue ab ea separatū, cap. quisquis. 17. q. 4. Dormitorium item commune clericorum, & religiosorum, arg. c. cum pro causa. de sent. excom. Et ianua, & porticus ecclesiæ, aut cæmeterio adnexa, d. c. si quis contumax. Panor. in cap. pen. de immu. eccles. Claustrum item, & pauimentum, licet spatium plusquam

18 30. passiuū conineat, ex Remig. vbi supra ab ampliat. 5. vsque ad 15. Domus item episcopalis, quamuis ab ecclesia seiuncta sit, c. id cōstituimus. 17. q. 4. Inno. & communis, in d. c. inter alia, de immunit. eccles. Domus etiam ecclesiæ ad habitationem clericorum intra 40. aut 30. passus constructa, alias non, nisi alicui capellæ adnexæ essent, d. cap. quisquis. Spa-

tium itē 40. passuum in circuitu ecclesiæ maioris, & 30. in circuitu ecclesiæ minorum cap. sicut antiquitus, & d. cap. quiquis. 17. quæst. 4. vñ affirmat Oldra. confi. 35. & Feli. in d. cap. cum pro causa. Admonemus tamē nullo in loco hoc feruari, nisi quoad fines cœmeterij, fororum, claustrorum, graduum: & sic videmus plus obseruari opinionem, quam ridet ibi Oldrad. quam suam Hospitale item episcopali autoritate constitutum, Panor. in cap. pen. col. 2. de immunit. eccles. Et presbyter qui defert sanctum sacramentum extra ecclesiam, Host. & communis in cap. sane. de celeb. miss. & Remig. vbi supra ampliat. 18. Cardinalis etiam hoc priuilegio vtuntur: quod tamen nullo iure scripto probatur, quamuis fortassis sic non scripto consuetudinis, Andr. Siculus de præst. Cardin. quæst. 9. par. 1. & à fortiori eo vtuntur Imperatores, Reges, & ipsorum Regiæ; quamuis nō ipsorum statuz, neque domus aliorum magnatum, nisi priuilegio donatorum, Remig. vbi sup. ampliat. 21. In vrbe tamen nulla ecclesia vtitur hac immunitate aduersus iudices etiam seculares Pape licet domus Cardinalium tum certo ambitu, & legatorum regum, & rerum publicarum ea gaudere videamus.

19 Secundum, quod hac immunitate gaudent omnes, & soli Christiani liberi, qui ad prædictum locum sacrum, siue ob delicta, siue ob debita confugiunt. d. cap. inter alia. vbi Panor. nu. 4. & Remig. vbi supra. Et etiā serui ob delicta, quæ grauissime a iure puniri possunt, confugientes; aut ob sanctiam dominorum; alias non: & ideo suis dominis reddi debent; præstita tamen cautione saltem iuratoria, de non sæuendo in eos, iuxta Panor. & communem in d. cap. inter alia.

Tertium, quod ex hoc inferur, hac immunitate gaudere excommunicatos, interdictos, & suspensos iuxta Imol. Bonif. & communē in clem. 1. de penit. & remiss. quia non excipiuntur à regula prædicta. Et eadē ratione, qui de licentia custodis carceris, vel sine illa, etiam violato iuramento de non egrediendo à carcere, confugit: quia licet teneamus cū gloss. singul. clem. pastoralis. verb. per violentiam. de re iud. quod iuste in carcere cōiectus à carcere, præstito iuramento. de redeundo; teneatur redire; per vim tamē educi non potest, Steph. decis. capell. Thol. 422. Et etiā qui violato carcere confugit. Et qui comprehensus per locum sacrum ducitur, Nicol. Boer. decis. 100. col. 2. & communis contra Archid. in. c. si cut 1. 17. quæst. 4. etiam si iam damnatus ad supplicium ducatur: quia iā est intra eam receptus: & à fortiori, qui à iustitiæ ministris fugiens in eā est ingressus, Remig. vbi sup. fall. 31. Gaudet etiā percutiens clericū, aut occidens, & consequenter omnis sacrilegus, qui in loco sacro non cōmittit, quiddam relati per Remig. fall. 32. & 34. dicā sine textu, & iuxta rationem a regula prædicta nō inueniantur excepti. Exules item, siue baniti, etiam ita, vt impunē occidi possint: & obligatus ad reddēdas rationes: & mercator, qui decoxit, aut fidē fessellit: & qui transfugit ad hostes
quidquid

quidquid dicant relati à Remigio, & quos ipse sequitur fall. 37. & duab; seqq. modo non delinquant in ecclesia, neque alia delicta excepta committant: quia non est textus, nec vlla ratio firma, quæ eos à prædicta regula excludat.

- 20 Quartum, q̄ non gaudent hac immunitate iudei, mauri, pagani, hæretici & alij infideles; nisi quâdo confugiunt, vt vere fideles efficiantur. l. 1. cū glo. C. de his, qui ad eccles. cōfug. Nicol. Boer. decis. 100. neque blasphemus, iuxta Nicolaū Boeriū in d. decis. 100. & alios quos refert & sequitur Remig. vbi supra fall. 24. Quod nostro iudicio nō probatur, per rōnes dicti Nicolai male digestas: cum (quidquid ille dicat) certum sit, blasphemū, quatenus tantum talis est, non esse hæreticum, iuxta vtrunq; Tho. recep. 2. 2. q. 13. art. 1. & si vna cum blasphemia hæresis tenetur, non quidem qua parte est blasphemus; sed qua parte est hæreticus, & infidelis, definit gaudere hac immunitate. Nō item gaudet viarum grassator, neque nocturnus segetum, & aliorum fructuum vastator, c. inter alia de immunit. eccles. Neque qui occidit, mutilat, vel aliud graue crimen in loco sacro admittit, c. fin. de immu. eccles. iuxta communem, quā copiosè tractat prædictus Remig. quia à prædicta regula excluditur per iura præcitata. Nec refert, an delinquant cum spe immunitatis, an sine illa, secundum Panor. in d. c. fin. Quod quamuis sit contra communem in theoretica; est tamē in praxi recepta, secundū Steph. in decis. 422. capell. Tholos. quod Lusitania nō seruat, cuius leges ita distinguere videtur lib. 2. ord. tit. 4. Neq; qui insidiosè occidit, aut animo occidēdi percūtit, iuxta commun. d. c. 1. de homic. contra Panor. quā prædictus Remig. copiosè refert, vbi sup. fall. 11. & duabus seqq. quāuis sic, qui absque tali animo percūtit, secundum ius cōmune. Sed iuxta leges Lusitaniæ vsu receptas, nemo qui aliū de pposito, vel in duello occidit, aut percūtit, hac immunitate gaudet. lib. 2. ordin. tit. 4. & §. 3. Nemo itē ea gaudet, qui ex ecclesia alterum extra ecclesiam existentē percūtit; neque contra, qui existens extra illam, existentē in illa percūtit, iuxta Panor. & communem, in dicto c. fin. quia in ecclesia dicitur delinquere. Neque qui existens intra ecclesiā iussit extra ecclesiā delictum fieri, quo ad delictum, quod iubendo committit: quia in ecclesia patratū fuit; quamuis sic quo ad delictum patratum ex iussu suo, Remig. vbi supra fall. 5. Neque qui eam, qui in ecclesia erat, per vim extraxit, saltē per vestes trahēdo: quia in ecclesia delinquit. Neque qui extra hī eum iussit, quo ad delictum, quod in hoc commisit: quamuis sic quo ad delictū, quod interficiendo, aut percutiendo post eū extractū, committeret. Remig. vbi supra, à fall. 4. vsque ad 11. quia hoc extra, & illud intra commissum est. Neque qui sponte egreditur, iuxta Hostien. & communem in d. c. fin. Neque is, quem Papa educi iubet c. vxor Felicis. 16. q. 4. Neque personæ ecclesiasticæ, iuxta Panor. in d. cap. fin. vsu receptum. Quod videtur limitandum quo ad iudicem ecclesiasticum, non autem

non autem quò ad iudicē sęcularem, quem arbitror nò posse extrahēre ab ecclesia clericum in minoribus constitutum, etiam ob delictum; licet quo ad illud post Conc. Trid. sess. 23. c. 6. habeat in eum iurisdictionem. Neque qui ex ecclesia iniuste defendēs, pugnat: quia intra ecclesiam delinquit. Neque qui prope ecclesiā delinquit, animo ad eam confugiēdi, iuxta Hostien. in sum. de immu. §. inquantū, nu. 8. & alios quos refert, & sequitur Remig. vbi supra fall. 2. quāuis quo ad Lusitaniam, nihil refert, prope ecclesiā, aut longē delinquat: sed an casu, aut data opera id faciat. lib. 2. ordi. tit. 4. §. 3. neque etiam secundū ius commune, nostro iudicio. Tum quia non est textus, qui ita distinguat. Tū quia, supra proximē sequuti sumus opinionē Panor. dicētis, nil referre, an, qui in ecclesia delinquit, id faciat cum spe immunitatis eius, vel sine illa. Neq; etiam gaudēt, qui ab ecclesia spòte egreditur, licet subdolis aliquorū verbis deceptus: quāuis qui promittit reddere ecclesie, aut eiusmodi dolis utitur, (siue sit iudex, siue alia persona particularis) ad fidem seruādā tenetur, vt videtur equius, iuxta relata per prædictū Remig. vbi supra fall. 2. §. Neque qui comburit, aut deijcit ecclesiam: quia in ea delinquit. cap. fin. de immuni. eccles. quidquid dicant relati à Remig. vbi sup.

23 Decimò peccat mortaliter, qui consentit suis officarijs aliquo dolo, vel falsitate in notabile partiū damnū vtētibus: quia facientes, & cōsentientes & c. cap. 1. ad Rom. cap. 1. de offi. del. & clem. 2. §. notarij. de hære. aut non seruat consuetudines, & statuta, quæ se seruaturū iurauit; si sint licita, possibilia, & non derogata saltem per consuetudinem contrariam cap. 1. de iureiur. lib. 6.

Vndecimò peccat, qui damnato ad mortē non permittit locum suscipiendi sacramentū penitentiæ ab eo petitum; nec contraria eum cōsuetudo excusat, cle. 1. de pēni. & remiss. idem esse de sacra communione tenet ibi glo. communiter recep. quam latè Rauen nas defendit in tract. in ci. Valet, in fine alphabeti aurei: quæ tamē in Gallia non obseruatur, secundum Steph. de potesta. eccles. cal. 118. & Robertū Gaguinum in vita Ludouici. 11. dicentes negatam fuisse Comestabili Gallix Ludouico Luxemburgensi, quando anno 1475. iugulatus fuit. Neque etiam in Hispania; & quidē non malē nostro iudicio: quamuis prædictus Rauen cum communi oppositum teneat, vt in d. cle. pridem defendimus, eo quod ita fieri expedit ob multa: ne exequutio sententię criminalis, differatur plusquam differri oportet; si ea condemnato tribueretur. Tum quia irreuerentiæ esset sumere supplicium de aliquo eo ipso die, quo communi cauit; cum non constet species sacramenti esse digestas. Tum quia nò est tanta ratio concedendi hoc sacramentū, quanta penitentiæ, cui suscipiēdæ prædicta cle. præcipit dari locum. Est tamen consuetudo vrbis (vt diximus in Enchiridio de orat. c. 2. nu. 11) digna maxima Maximatorum Pont. prudētia, quam orbis imitari deberet, vt damnato ad mortē denūcietur

etetur sententia post mediam noctem, vt liceat ei confiteri, & cōmunicare ante quatuor horas, quā ducatur ad mortem; & (si libuerit) etiā testatur vt iam corrupta tanto tēporis spatio panis specie, sine vlla irreuerētia Sacramenti cū magno eius fructu moriatur semper victurus. Amen.

- 24 Duodecimò peccat, qui coram se litigantibus æquales aduocatos, & procuratores ex eis, qui corā se aduocati, aut procuratoris munere vtuntur, non concedit, cum damno notabili alterius partis. l. prouidendū. C. de postula. præsertim personis miserabilibus; quibus interdum etiā nō petentibus prouidere debet. l. nec quidquā. §. fin. ff. de offic. proconsul. Imo & interdū sine stipendio, scilicet, quando soluere nequeunt, & aduocati sine tali stipēdio illis patrocinari possunt. Syl. verb. aduocatus. quæst. 18.

Decimotertio peccat mortaliter, qui nō visitat carceres, aut non procurat, vt in eos coniectis necessaria vitæ suppeditentur, cum illorum damno notabili, arg. l. iudices. C. de episc. aud. & cap. pasce. 86 dist. aut in suo iudicio excommunicatum denūciatum admittit in actorem, aduocatū, aut testem, contra superioris iussum, aut iustam partis requisitionem. cap. decernimus. de sent. excom. lib. 6. & Inno. in cap. 1. de offi. ord. Dixi, *Contra* &c. aliās enim non videretur nobis plusquam veniale, si ex eo damnum notabile alteri non sequatur.

Decimoquarto peccat iudex laicus, qui non restituit statim ecclesiastico captum dicentem se esse clericum, si eum in habitu clericali inuenit, aut manifesto constat eum clericum esse, & est excommunicatus. cap. si iudex. de sentent. excom. lib. 6. Dixi, *In habitu clericali*. alioqui enim non tenetur reddere ecclesiastico, donec ei de clericatu constet, d. cap. si iudex. & ibi omnes: nec tunc si est clericus coniugatus; nisi probet, quod vnā solam, & virginem vxorem duxerit, & habitum, & tonsuram clericalem gestauerit cap. 1. de cler. coniug. lib. 6.

Ad nouē autem quæsitum respondeo, peccare iudicem laicum capientem clericum, qui vi abstulit ab eo processum, & retinentem donec illum restituat, si post factum delictum, vel in flagranti eum capiat, & non remittat ad iudicem ecclesiasticum infra tempus debitum, per notata in cap. cum non ab homine. de iud. à Pan. Aret. Fel. & Deci, qui à nū. pō. dilucidius alijs hoc resoluit.

- 25 Decimoquinto peccat, qui die in Dei honorem feriato testem iurare facit, aut aliquem alium actum iurisdictionis, qui non esset meræ executionis. cap. 1. & fin. de ferijs. nisi necessitate excusetur per eadem capitula, & ibi annotata. Et qui accipit plusquam valet cera, & labor sigilli signandi, secundum Gab. in 4. lib. 1 §. quæst. 6. artic. 5. dub. 5. litt. R. S. quod non seruatur, nec est verum, vbi est lex, aut consuetudo, quæ contrarium induxit, quidquid ille sentit, argum. cap. fin. de consuet. & cap. ad apostolicam de regula. quidquid ille respondeat.

Decimosexto peccat, qui fingit aliqd, quo eat, aut mittat ad accipiendū, testimo-

testimonium alicuius foemina; & est excommunicatus, cap. mulieres. de iudi. lib. 6. Aut ex officio suo procedit sine p̄titione partis, ad vtilitatē priuatam, aut etiam publicam, in delictis sine accusatore; exceptis casibus, in quibus id ius permittit, qui sunt multi secundum multos, quos nos quasi ad vnum reduximus in d. c. inter verba. conclus. 6. scilicet quādo principaliter intenditur cohibitio malorum futurorum, & materiz illorum generaliter.

- 26 Decimosēptimò peccat, qui cessante iusto impedimento omittit visitare, aut inquirere ad noscendū delinquentes, & delicta sui territorij, & illud eis expurgādi, arg. l. cōgruit. ff. de offi. p̄sid. & c. 1. de offic. ordi. cū annot. Et qui in huiusmodi visitatione, & inquisitione generali interrogat quenquā speciatim, an ille, vel ille, illud, aut illud delictum fecerit. Et qui generaliter edicit, aut speciatim adiurat quenquā, vt notum faciat sibi quidquid scit, siue sit occultum, siue publicum: quia non debet velle, vt quidquid scitur sibi dicatur, sed solū illud quod est notoriū, vel famosum, per dicta supra c. 18. nu. 59 Et qui procedit per viam inquisitionis contra aliquem particulariter; vel interrogat de locijs, contra supradicta c. 18. nu. 58. Aut facit, vel consulit aliquid eorum in quibus supra eodē, reges, & monarchas mortaliter peccare dictum est.
- 27 Ad nouè autem quāsitum respondeo, Dominos terrarum in quibus prognati à Saracenis degunt, & omnes redditus ecclesiasticos capiunt, teneri ad dandam congruam sustentationem parochis ecclesiarum, argu. cap. de monachis. de p̄ben. & ad denunciandum sacrosanctæ Inquisitionis officio eos, quos nouerint cæremonijs mahometicis vti, per mādāta Inquisitorum, quæ in hoc sæpe fiunt.

De peccatis Aduocatorum, & Procuratorum.

S V M M A R I V M.

- 28 **A**duocatus, vt mortaliter peccat, necessaria ignorans, aut fouens litem iniustam. Aut est in causa, quo aduersarius suam iustam causam perdat. Aut ob nimias dilaciones, & illicitas subornationes. testium, notabiliter illi officit, & c.
- 29 Aut aduersario secreta suæ partis pandit: aut pauperi non subuenit.
- 30 Aut stipendium immoderatum, aut ex eo, quod non debet accipi aduersæ parti fauet: aut de suo stipendio sic, aut sic conuenit.
- 29 Præuaricator est aduocatus, qui parti aduersæ fauet.
- 30 Stipendium aduocati, quale iustum, quando in pactum deduci potest.

- 28 **D**icendum primo, q̄ mortaliter peccat aduocatus, qui non existens ad id idoneus patrocinaf l. nemini. C. de aduoc, diuer. Pan. in rub. de postul.

de postul. Bart. in l. 1. ff. eod. S. Thom. 2. 2. quæst. 71. art. 2. & ita peccat, qui sine iuris peritia id facit, nisi ob defectum iuris peritorum id faciat ad tribunal, in quo patrocinatur mediocriter instructus ex libris sermone vulgari scriptis, argum. l. cert. C. de iudic. & gloss. cap. ad audientiam. de consuetud.

Secundò peccat, qui defendit causam, quam scit esse iniustam, cum obligatione restituendi damna parti aduersæ; & etiam sue, si eam id non admonuit, argu. c. 1. ad Rom. & c. 1. de offic. deleg. Et qui licet nesciat eam omnino esse iniustam; magis tamen reputat esse iniustam, quam iustam. Anto. Butri. in c. breui. de iure iur. Et qui à principio credit iustam, & non desistit, postquam nouit non esse talem: quia quamuis aduersario id indicare nõ debeat, neque secretum detegere; à patrocinio tamen suæ partis desistere debet, ei suam sententiam declarare; immò & inducere eum ad concordiam honestam S. Tho. 2. 2. quæst. 71. art. 3. Quamuis si causa est dubia ob veritatem opinionum magnorū virorum, aut ob diuersos intellectus legis, qua est decidenda, poterit ad finem vsque sine peccato profequi, si pars sua id admonita voluerit Syl. verb. aduocatus. q. 10.

29 Tertiò peccat, qui notabili sua negligentia, aut ignorantia, partis sue causam iustam perdit, cum obligatione ad damna, & interesse. l. idem iuris. §. 1. ff. ad l. Aquil. & Host. in cap. calumniam. de pœn. si pro doctore se gerit, & pars eius ignorantia ignorat: aliàs secus, nisi sit in dolo, vel lata culpa, iuxta mentem Innoc. in cap. sicut dignum. de homic. quem ad hoc applicat Syl. verb. aduocatus. q. 24.

Quartò peccat, qui facit aliquid quo causam iustam aduersarius amittat: aut infert ei aliquod damnum notabile, petendo superfluas dilationes, dando, aut subornando partem, aut testes, ne verum fateantur, aut id genus alijs modis, cum obligatione restituendi omnia damna, & interesse. Host. in d. c. calumniam. communiter recept. Et qui facit præsentari instrumentū, aut testes falsos, aut allegat iura falsa, aut asserit aliquid quod scit esse falsa, summa confess. lib. 2. tit. 5. Quis possit prudenter occultare, & tacere id, quod ius suæ partis impedire potest. gloss. c. ne quis. 22. quæst. 2. & honestè simulando suum aduersarium fallere. gloss. cap. dominus. 23. quæst. 2. absque tamen mendacijs, arg. d. cap. ne quis.

Quintò peccat, qui aduersario indicauit secreta notabilis momenti suæ partis. l. 1. §. si is qui. ff. ad leg. corn. de fals. cum obligatione restituendi damna. Et qui non subuenit pauperi in extrema necessitate sui auxiliij constituto, eo quod ex defensione illius causæ vita ipsius aut suorum pendet, cap. pasc. 86. dist. & aliàs non, per dicta supra c. præced. & sentit S. Tho. & declarat Caiet. 2. 2. quæst. 71. art. 1. Quia non tenetur magis ad faciendam eleemosynam de sua arte, quam diues de suis bonis, quidquid dicat Hostien. de pœnit. & remiss. §. quibus. vers. quid de aduocatis. Angel. Ros. & Syl. verb. aduocatus. quæst. 16. in suis summis.

30 Sextò peccat, qui stipèdium exigit de eo, propter q̄ non debetur, vel notabiliter maius debito pro patrociniò, cap. non sane. 14. q. 5. Peccat etiam, qui parti aduersæ publicè, aut secreto fauet q̄ est prauaricatorè agere. l. 1. ff. de prauaric. adiuncta doctrina Bar. ibidè Stipendium verò, siue honorarium moderandum est iuxta magnitudinè causæ, & laboris, & sciētīæ, & consuetudinis regionis. l. 1. §. in honorarijs. ff. de var. & extraord. glo. c. non liceat. 1. 1. q. 3. Conuentio autem non est facienda in medio litis, sed in principio, vel fine. cap. infames. §. præterea. 3. q. 7. quamuis verè iusta sine vi, & scandalo facta, non videtur peccatum, saltem in foro conscientīæ: quia in ea cessat præsumptio, qua in hoc casu nititur forum exterius, arg. notat. in cap. is qui. & cap. tua. de spons.

Septimò peccat, qui conuenit, de quota parte litis, puta dimidia, aut tertia, aut quinta, aut decima, contra l. sumptus ff. de pact. l. item. C. de procur. & §. arcetur. 3. q. quibus id vetatur, ne præbeatur occasio, volendi per fas & nefas vincere. Idem si paciscatur vt victa ea tantū sibi soluat glo. l. sumptus. ff. de pact. quamuis sine peccato conuenire potest, vt sibi certa quantitas iusta pro suo labore soluat, siue vincat, siue non. iuxta communem in dictis legib. immo & de certo aliquo palmario sibi dando, præter stipendium, si vicerit, iuxta Alexan. in d. l. 1. ff. de var. & extraord. modo sit moderatum, iuxta Salic. in d. l. item.

De peccatis Accusatoris, Denunciatoris, & Custodis.

S V M M A R I V M.

- 31 ctor aut accusator, vt peccat mortaliter, mouens, aut prosequens litem iniustam, aut ob malum finem: sententia iniusta vtens, discendens a lite, aut falso iurans, mentiens etiam pro iusta lite, non accusans, iurans non accusare, nu. 3 2.
- 33 Denunciator, vt mortaliter peccat denunciando, quod, aut quo sine, vel modo non debet, aut non denunciando, quod debet, cum exemplis.
- 33 Denunciator secum, & cum alio teste probat.
- 34 Custos apparitor, & Merinus, vt mortaliter peccant, non accusando inuentum, aut damnum non intimando, aut non restituendo hoc, & hoc.

31 Eijs dicimus primo quod peccat mortaliter, qui accusat aliquem in iudicio criminis falsi: vel petit debitum falsum cū obligatione restituendi omnia damna inde sequuta. cap. calumniator. 2. quæst. 3. cap. calumniam. de poen. cap. fin. de dol. & contum. aut ignoranter, sed simul ac nouit illud esse falsum, non desistit, argum. cap. si quem. 2. quæst. 3. & qui etiam post definitiuam senten-

sententiam pro ipsa latam nouit suam causam iniustam fuisse, & non restituit, quod per illam accipit, Inno. in cap. quia plerique. de immu. eccl. communiter recept.

Secundò peccat, qui accusat aliquem veri criminis, vel petit verum delictum, animo tamē, vel sine malo mortaliter; sed nō obligatur ad restituendum c. cum minister. 23. quæst. 5. cum ibi à nobis late notatis. Dixit, *Mortaliter*: alias enim tantū venialiter peccaret, Ang. verb. accusatio. §. 4.

Tertiò peccat, qui post citatam partem, non renunciata lite procurat eam suspendi contra voluntatem aduersarij, arg. cap. prout. de dol. & contu. auth. qui semel. C. quomod. & quando. Aut deserit causam spirituales contra ius, arg. cap. super eo. cum gl. de cogn. spirit.

- 32 Quartò peccat, qui pacificetur, aut transigit in causa criminali adulterij, vel alius criminis, in qua pena sanguinis non est imponenda. I. transigere. C. de transact. iuxta communem intellectum: quamuis nostro iudicio, si ex eo damnum reipub. aut proximi non sequeretur, in foro conscientie non esset mortale; quia causa principalis, quare id vetatur, videtur esse damnum, vel scandalum publicum, quod inde nascitur: & ita cessante illa, videtur cessare prohibitio. c. cum cessante. de appell. In omnibus autem casibus esset mortale, si transactio fieret interueniente per iurio, uel mendacio pernicioso, S. Tho. ubi supra quæst. 68. art. 3. & etiam si ob discessionem a lite iniusta quidquam accipit, cum obligatione restituendi, iuxta notata, in cap. dilectus 1. de simon.

Quintò peccat, qui ad obtinendum in causa iusta iuramentis, instrumentis, vel testimonijs falsis utitur, sine obligatione restituendi S. Tho. 2. 2. quæst. 71. art. 3. ad 3.

Sextò peccat, qui omittit accusare aliquem, cuius delictum in magnum damnum spirituale, aut temporarium reipub. redundat; & aliàs id impediri non potest. S. Tho. 2. 2. quæst. 61. art. 1. quod plurimum commendat ibidem Caiet. Idem de eo, qui iurat, aut promittit non accusare de peccato mortali nondum patrato, aut eum iniuste accusare. I. si vnus. §. pacta. & §. illud. ff. de pact. Dixit, *Nodum patrato*, quia secus de patrato, dicto. §. pacta. glof. cap. quemadmodum. de iureiur. Silu. verb. accusatio. quæst. 6.

- 33 Septimò peccat, qui denunciat, quod non debet notabiliter nocēdo vel quādo debet, intentione mortali. S. Tho. 2. 2. q. 33. art. 2. aut omittit; denunciare tractatum criminis committēdi in damnum spirituale, aut corporale, publicū, aut priuatū, vt prodicionis, conturationis, hæresis, aut aliorum similium, quamuis esset secretus, & iurasset se nō denunciaturum. Innoc. in cap. qualiter. 1. de accus. & Panor. in c. dilectus. de excess. præl. per adducta in d. cap. inter verba. conclus. 6. Idem si non denuncia talia delicta perniciofa soli auctori, a quibus per correctionem frater-
ternam non respiscit, modo ea probare possit, vt in eadem conclus. 6. dicitur.

tur autem posse probare, si habet vnum testem integrum: quia denūciator in hoc iudicio locum alterius testis tenet, cap. in omni. de testib.

- 34 Octauo peccat, præfectus custodiæ vrbis, qui iurans se accusaturum, quos post sonum campanæ inuenerit, non accusat: quia frangit iuramentum iustum, cap. si vero. de iureiur. quamuis sine obligatione restituendi pœnas, quas accusati incurrissent, iuxta S. Bernardinum, quem citauit Syl. verb. restitutio. 3. q. 5. vers. 7. & ex dictis in cap. 23. nu. 40. & 62. dedit ei potest. neque etiam quod recepit, ne accusaret, tenetur ad necessarium restituendum, iuxta opinionem, quam sequuti sumus supra cap. 17. nu. 32. & seq. quamuis si videt aliquem aliquod damnum facientem, & ei, qui damnum accepit non indicat, contra id, quod iurauit, aut promissit ratione sui officij, non solum peccat mortaliter, sed etiam ad faciendum damnum tenetur, Syl. vbi supra. Idem videtur dici posse de custodibus, & de præfectis circa importandas, & exportandas merces in confinibus regnorum, prouinciarum, & ciuitatum; qui permittunt exportari, vel importari vetitas, scilicet peccare mortaliter, & esse periuros, nec absolui posse, sine primo proposito nunquam id amplius permittendi: sed non tenentur ad restituendum pœnas, quas soluissent transgressores, si denunciati fuissent: neque bona, quibus ob id priuarentur: quamuis tenerentur ad restituenda vectigalia, quæ importatores, vel exportatores deberent; quia hoc non est pœna, sed interesse: faciunt infra dicenda, de teste falso nu. 40.

De peccatis Rei accusati, & inquisiti.

S V M M A R I V M.

- 35 **R**eus carceratus per iniustam causam se defendens, vt peccat.
- 35 **R**eus iuridice interrogatus, veritatem, eam negans, vt peccat. nu. 36.
- 36 **C**onfessarij caueant ne reos vitam, aut animam perdere faciant.
- 37 **R**eus non detegens socios, aut non parens excommunicanti, vt peccat. nume. 38.
- 38 **C**onfiteri an debeat, qui negauit, & damnatur.
- 39 **R**eus defendens se mendacis, aut a iusta sententia appellans, vt peccat.
- 35 **D**icendum, quod peccat mortaliter primò reus, qui scienter suscipit defendendam aliquam litem iniustam, aut non desistit ab eius defensione, postquam sciuerit eam iniustam, cum damno notabili aduersarij argu. cap. sæpe. de rest. spol. adiuncto cap. pœnale. 14. quæst. 5.
- Secundò peccat mortaliter, q̄ interrogatus a suo iudice seruato iuris ordine,

- line, non fatetur verum, etiã si sit crimen morte plectendum; secundum S. Tho. recept. 2. 2. q. 69. art. 1. Gab. in 4. lib. sent. distinc. 15. q. 6. art. 2. vt
- 36 latius tradimus in c. inter verba. conclus. 6. Dixi, *Seruato iuris ordine*: secundum quem tria in hoc requiruntur, Primum, vt delictum sit notorium, famosum, aut semiptobatum, quod contingit, quando est vnus testis oculatus & omni exceptione maior, aut vnum indicium, vel plura illi æquipollentia, vt sentit Bart. in l. fin. nu. 7. ff. de quæst. Secundum, vt probatio sit iam posita in processu. Tertium, vt sit reo notificata, quo videat se ad obediendum mandato iudicis teneri, secundum vtrunque Tho. 2. 2. quæst. 69. art. 1 & 2. tunc autem adeo obligatur, vt a confessario non sit absoluendus; nisi proponat illud confiteri. Nam, vt recte ait Sot. lib. de ratione regen. memb. 2. quæst. 7. talis reus in non confitendo peccat, necque eum peccati pœnitet; immo in eo perseverat: & consequenter veniam non meretur, nec absolutionem; cap. peccati venia. de reg. iur. lib. 6. quæ est singularis, & quotidiana conclusio. Quare diligenter confessarius consideret, ne precipiendo confiteri inducat reum in iacturam corporis, & in non præcipiendo, in iacturam animæ, vt vbi supra, & cap. 18. supra eodem num. 58. monuimus addendo quid dicendum de illo, qui confessus suum delictum socios occultos, etiam iussu iudicis detegit; & de illo cui à Prælato præcipitur, vt sub pœna excommunicationis
- 38 aliqua occulta intra certum tempus reuelet. De fugiente autem e carcere, & non implente iuramentum de redeundo ad illum, dictum est supra cap. 12. nu. 18.

Ad nouè autem quæsitum respondeo; eum, qui rite interrogatus, negat delictum, quod confiteri tenebatur, & nihilominus damnatus ducitur ad supplicium, non teneri ad confitendum illud; nisi notabile aliquod damnum, inde alioqui probabiliter sequeretur; quia nullo iure contrariũ eum dici potest, quum ad eius animæ salutem sufficiat iusta cōfessio cum absolutione sacramentali cap. quem pœnitet. de pœnit. dist. 1.

- 39 Tertio peccat, qui sciens se iuste condemnatum ad differendum executionem appellat, arg. l. 1. ff. de appel. & c. ad nostram. eo. tit. cum obligatione restituendi omnia damna, & interesse, S. Thom. vbi sup. art. 4. & probat cap. omnino. & cap. quicumque. 2. quæst. 6.

De peccatis testium.

S V M M A R I V M.

- 40 **T**estis vt mortaliter peccat asserens falsum, & tacens verum.
- 40 **T**estis dubitans, & non reuocans suum dictum verum, quod putat falsum.
- 41 **T**estis iurans se testem non fore, excusans se illicite, absentans se, vt peccat.

- 42 Testis detegens, quod non debet, mercedem accipiens. nu. 45. non parens edito iubenti testari, sine aliqua octo excusationum, quibus non se excusat inhabilis, ut peccat. nu. 45. & 46.
- 43 Testis quid faciet interrogatus de eo, quod tacere debet.
- 48 Testis, quis tenetur se offerre, & quis non, & quis potest, & non tenetur, nu. 49. & 50.
- 49 Testes quando dicuntur deesse, ut admittantur inhabiles, & cogentur privilegiati.
- 51 Testis falsè testans, ut non restituit fisco bona quarenda ei, si verum testaretur.

40 **N**otandum, quòd peccat mortaliter primò testis, qui iuratus, aut iniuratus verum esse in iudicio affirmat, quod scit esse falsum, aut dubitat esse verum, aut tacet verum, in notabile alterius partis damnum, Prouerb. 12. & c. 1. de crim. fals. cum obligatione restituendi, iuxta mentem S. Tho. recept. 2. 2. q. 70. art. 4. quia Deum, iudicem, & proximum offendit, cap. 1. de crim. fals. & quamuis timor iustus a non testificando excusare possit, non tamen a testificando falsè. argum. cap. ne quis. 22. quæst. 2. Dixi, Quod fit: quia si mediocri diligentia in reuocanda ad memoriam veritate adhibita errat, non peccat, saltem mortaliter, iuxta mentem eiusdem optimè per Caiet. declaratam in d. art. 4. Sed si nouerit errasse, debet suum dictum reuocare, si reuocatio prodesse possit. Potest autem prodesse si statim post attestationem, se corrigat cap. præterea. de testib. cogen. & etiam ex interuallo, antequam sententia feratur, saltem ad debilitandum suum primum dictum, iuxta Innocen. recept. ab omnibus, in dicto cap. præterea. adeo quod desinet esse testis integer, idest, omni exceptione maior, iuxta Card. in cap. veniens. 2. de testib. Quin interdum secundo testimonio, & non primò credetur, scilicet, quando consideratis circumstantijs personarum, causæ, & temporis, iudici videretur non reuocare suum dictum, per subornationem, sed stimulo conscientie, iuxta Host. recept. per Anton. & Pan. in d. cap. præterea. argum. l. 3. ff. de testi. cap. si testes. §. testium. & §. sæpe. 4. quæst. 3. ut quum (quod est exemplum Pan. in d. c. præterea.) episcopus probus, & diues diceret aliquid in alicuius plebei lite, & post aliquod tempus elapsum iuratus diceret se per errorè, vel obliuionem ita dixisse: sed si per magnam negligentiam, vel defectu saltem mediocris considerationis dicat falsum, mortaliter peccat, cum obligatione restituendi, iuxta S. Thom. vbi supra, & S. Anton. 2. part. tit. 1. cap. 19. §. 7.

- 41 Secundo peccat mortaliter, qui testatur verum, quod credit esse falsum, vel solo timore periurij testatur, per dicta in d. c. inter verba. 1. 1. q. 3. cõcl. 6. nu. 700. sed sine obligatione restituendi: quia quauis nocere velit, non tamen

tamen hocce, & qui iurat non testificari etiam iubente superiore in casu, quo tenetur.

Tertio peccat, qui casu, in quo ad testificandū tenetur, quo se ab eo excuset, falso dixit partem aduersam sibi inimicam esse sciens, aut scire debens, suum testimonium ad seruandam iustitiā necessarium esse, cum obligationem restituēdi. Angel. verb. testis. §. 17. Idē de latēte, vel absentate se, ne testificetur, vt post Sot. lib. de ratio. regen. memb. 2. q. 7. diximus vbi sup. nu. 74. aut se non offert in testē, sciens id esse necessariū ad impediendū aliquod notabile dānum publicum, uel priuatum, per dicta vbi sup. nu. 70 2. post S. Tho. 2. 2. q. 70. art. 1. etiam si promississet, vel iurasset seruare secretum. Et qui alienum peccatum secretū detigit, cuius cognitio nō est necessaria ad mala, & damna impedienda; quāuis particulariter de eo interrogetur, iuxta eundē S. Tho. 2. 2. quæst. 70. art. 1. maximē, si illud per solam confessionem sacramentalem, vel cōsultationē didiscit, iuxta dicta c. 18. nu. 51. Quo fit aduocatos, confessores, medicos, & alios similes, quibus deteguntur secreta licium, dubiorum, & morborum, peccate testificādo de secretis communicatis secreto cum eis: nisi aliunde illa nouerint, vel nisi sint talia, quæ non detecta in aliorum damnū redundarent. nec tunc est detegendū aliquod vltra necessarium: neque quantū est necessarium; si maius ex eo damnum famæ, in eū, qui detegitur, quā in damnificatum bonorum redundat, per multa tradita vbi supra nu. 9. & breuius supra cap. 18. nu. 60 donec concurrant tria supradicta.

Porro, qui non tenetur ad testificandum, debet dicere iudici se ad respondendum interrogatis non teneri; quamuis sciret: & si illum cogere velit, appellare debet; si non timet iudicem in eum scuturum: & si hoc timet, respondere potest, se nihil scire, intra se intelligendo; quod dicere teneatur, vt dictum est supra c. 18. nu. 61. discedendo in hoc ab eloquentissimo, & doctissimo doctore Genesio Sepulueda lib. de ratio. reddend. testi. c. 13. olim condiscipulo nostro, in artibus liberalibus, quem credo non meminisse legere Palud. quia dicit, vsque ad Gabr. neminem hoc dixisse: quem tamen antea ille dixisset; quodque verum esse probauimus in cap. 2. de confess. & in cap. humana. 22. quæst. 5.

44. Quinto peccat mortaliter, qui sciens aliū esse in extrema sui testimonij necessitate: quia sine illo vitā amissurus est, vel ea, sine quibus uita eius, vel suorum probabiliter peribit, nisi se ad id in testem offerat, & nō se offert, per dicta in dicto cap. inter verba. concl. 6. Dixi, in extrema necessitate, quia ob aliam, quāuis magna sit, sub pœna mortalis non tenetur, nisi eomodo, quo offendens bouem proximi errātem tenetur, vt sup. c. 24. nu. 15. Non tamen tenetur restituere, eo quod iniussus non se offert: quia lex charitatis, qua se tenetur offerre, nō obligat restituere, vt dictū est supra cap. 17. nu. 25. & in Apolo. libri de rebus. quæst. 2. monit. 2. & in locis ibi citatis. Secus autem si iussus nō testificetur, & ob id aliquis suum ius

amittat: nisi timor periculi in quod incurrere posset, eum excusaret, vt supra tactum est: lex enim iustitiæ, qua iuste iussus tenetur testificari, obligat restituere, vt sæpe dictum est.

45 Sexto peccat, qui mercedē accipit, vt verū testetur, cum obligatione restituendi ei, qui dedit, cap. non sanè. 14. q. 5. & qui accipit, vt falsum testetur, sine tamē necessitate restituendi, nisi de consilio pauperibus, per dicta sup. c. 17. nu. 3 2. & seq. Omne tamē, quod per suam falsum testimonium alterutra partium amiserit, restituere debet, d. c. non sanè. Accipere tamen potest impensas itineris faciendi ad ferendū testimonium; & mercedem operariam dierum, quibus se occupauit in eo, vna cū interesse dāni emergentis, & lucrifessantis. cap. si testes. §. venturis. 4. quæst. 3.

46 Septimò peccat, qui absque causa non paret iudici præcipiēti, vt denunciaret talia, & talia crimina, vel debita: & est excōmunicatus, si mandatum fuit sub pœna excōmunicacionis latæ sententię, teneturque damna restituere. Dixi, *Absque causa*: quia multa excusare possunt, vt copiosius alij dixi in d. c. inter verba. concl. 6. tractando de magna prudentia, qua est opus ad rectè parendū eiusmodi mandatis. Quorū primum est, qd peccatum est occultū, & peccator iam emendatus, aut sola fraternæ correctione probabiliter emendabilis: tunc enim nō est parendū ante fraternam correctionē, etiam si præciperet, vt fieret denunciatio, non habita ratione fraternæ cōrrectionis, secundum S. Tho. 2. 2. q. 33. art. 7. ad 3. & B. Anto. 2. par. rit. 9. cap. 6. §. 4. Secundum, defectus probationis peccati denunciandi, vt dictum est supra cap. 10. nu. 61. Tertium, quod à talibus, & taliter audiuit, vt ob id moueri non debeat; præsertim si denunciaturus esset talis, qui leuitatis ob illam denunciationem notaretur, aut cuius testimonium iudicem magis, quam conueniret, moueret, vt ibidem dictū est. Quartum, denunciatio eius, a quo audiuit. Quintum, nosse eum, qui furatus est, vel tenet illud, retinere in compensationem alterius tati, vel pluris, quod sibi debetur. Sextum, quod per solam sacramentalem confessionem nouit. Septimum, quod per solam consultationem secretam, pro consilio habendo nouit.

Ad nouè autem quæsitum respondeo, eum, qui non denunciauit delicta intra tempus in edicto contentum, teneri ad denunciandum post illud, quam cito commodè potest, argu. cap. cum dilectus. de dolo, & cōtium. cum citatis à glo. & doctor. ibi.

47 Octauò peccat, qui nō se offert in testē, cū ad id tenetur; vel se offert, cū nō deberet. Est. n. qui se tenetur offerre, & qui tenetur se nō offerre, & qd nō se offerre, & nō tenet, vt copiosè, & vtiliter tractamus vbi supra, & cōtractius hic in Manuali Hispano. quorū aliqua, qd parū inseruiunt confessarijs, omittēdo, dico primò, qd offerre se tenet, scilicet præparari aliqua mala notabilia, quæ sine suo testimonio probabiliter euenirēt: sciens itē crimen de quo aliquis accusauit, aut denunciauit aliū, ob solam conscien-

- cia obligationem iuxta Caiet per nos relatum in d.c. inter verba concl.
6. Secundò, quòd regulariter non debent se offerre, nec oblato admitt
ascendentes contra descendentes, nec è contrario: & idem fere de vxore
pro, vel còtra maritù; & e contrario: & de liberto còtra patronum, iuxta
48 decis. 3. Capell. Tholof. Tertio, q̄ regulariter nemo tenetur ad se offeren
dum in testem, argum. eorum, quæ de operibus misericordiæ supra ca.
præced. diximus: & quilibet iussus testificari tenetur id facere; exceptis
priuilegiatis. Quarto, q̄ regulariter priuilegiati possunt cogi ad testificã
49 dum, in defectum aliorum testium, et maritus còtra uxorem, & econ
trario, iuxta decis. 4. Capell. Tholof. q̄a iura statuentia, ut aliqui non ad
mittantur; quia sunt inhabiles: & alij ut non cogantur ad testificandù;
quia sunt honorati, aut coniuncti, intelliguntur, quando alij nõ desunt,
iuxta glo. c. quanquam. 14. q. 2. per illud c. & gloss. receptam ab Archid.
& Alex. ibi, & communiter alibi, in c. statuendum. 2. q. 6. & alia ubi su
50 pra adducta per Fel. in rub. & c. dilectorum. de test. cog. Quinto, quòd
excusatur, q̄ probabiliter timet sibi ex suo testimonio aliquod magnũ
damnum spirituale, aut temporariũ, personæ, honoris, aut bonorum
euenturum, secundum Bald. recept. in c. cum nuncius. de testib. & eun
dem, & Feli. in d.c. dilectorum. & nos ubi supra; ut si ex eo scandalũ ori
tur, ut ait Syl. verb. denunciatio. q. 1. & verb. correctio. q. 7 sub si citatus
a nobis ubi supra. Sextò, q̄ quamuis ad effectum admittendi testes in
habiles ob defectum aliorum, non sufficiat non esse alios idoneos: quia
opus est, q̄ neque sint, nec soleãt. nec possint interuenire cõiter in eius
modi factis nisi tales psonæ priuilegiatæ, aut ï idoneæ, ut sensi gl. 2. cõi
ter recept. c. tertio loco. de probat. ut vbi supra diximus: ad effectum tñ
compellendi priuilegiatos, satis esset iuramentum partis dicentis non
adfuisse alios, quam priuilegiatos, & eos, sic, nulla interueniente in con
trarium coniectura, arg. c. 2. §. si. de iuram. calum. lib. 6. & per ea, quæ ibi,
& in aliis locis doctores docet: nisi ex eo aliquod damnum timeatur, ut
ubi supra dictum est: addendo, q̄ quamuis tenetur filius ad deouciã
dam hæresim patris, & ad testificandũ de illa, si alij desint; nisi sciat, eũ
iã perituisse, aut certo credat, q̄ monitus ab ipso, aut ab alio verè respi
scet: Inquisitor tñ debet ei providere, adhibendo magnum secretum, ne
id sciat pater, & ne illi aliquod magnum damnum ex eo eueniat. Septi
mò, probare nos ibi, quòd inhabilitas non excusat à parendo eiusmodi
mandatis: licet aliquando excuset priuilegium.
- 51 Ad quæsitum autè è longinquo à viro vnde quaq; doctissimo, & piẽ
tissimo respondeo, q̄ testis qui in iudicio legitime interrogatus super
crimine, ob qd bona publicantur, negat veritatem, propter quod reus
absoluitur, nõ tenetur ad restituendũ fisco id, quod ad eum perueniret,
si damnaretur. Tum per dictũ S. Bernard. relatũ a Syl. verb. restitutio. 5.
vers. 7. quem sequimur supra eodẽ nu. 34. Tum quia pœna non debetur

in foro animæ ante condemnationem, gloss. c. fraternitas. i. 2. q. 2. Tum quia etiam interesse remotum, & extra rem non debetur. l. si sterilis. §. cū per venditorem. ff. de actio. empt. Tum quia leges humanæ præsertim penales, nõ ligant potissimū in foro animæ, nisi quatenus sunt receptæ, vt traditur supra c. 23. a nu. 49. & seqq. Et nullibi vlla lex damnari iubens aliquē publicatione bonorum est ita recepta, vt ante damnationem bona ad fiscum deferantur. Tum denique quod alioqui sequeretur omnes custodes confinium regnorum deputatos ad custodiendum; ne quis aliqua exportet ex illis, vel importet in illa, vel non saltē, nisi soluto vectigali, vel portorio, siue gabella sub pena priuationis bonorū, tenerentur restituere, non solum iura, siue vectigalia debita, sed etiam bona, quæ ob id debent fisco applicari: quod nullus, vt arbitror, hætenus dixit.

De peccatis Notariorum, & Tabellionum.

S V M M A R I V M.

- 52 Otarius cum sit, quæ, & quot capitula iurat.
- 53 Notarius vt peccat faciens instrumentum falsum, & rescindens, vel delens verum.
- 53 Notarius, vt peccat male componens, & non tradens illud.
- 53 Notarius non informans satis renunciantem, aut transcribens die festo peccat.
- 53 Notarius non seruiens pauperi, vt debet, peccat.
- 54 Notarius conficiens instrumentum de re illicita, & scribens statuta vsuraria peccat.
- 54 Notarius non retinens prothocollum, & faciens testamentum infano, peccat.
- 54 Notarius stipendium nimium capiens, litteras ordinum carius tradens, peccat.
- 52 Dicendum, quod peccat mortalitèr primò notarius, qui non seruat aliquod capitulorū a se iuratorum; cum creatus fuit notarius; Host. in cap. sicut. ne de. vel monachi. recep. per Ioan. And. Panor. & Comm. ibidem & S. Ant. 3. par. tit. 6. cap. 3. §. 1. Quorum primum est, quod conficiet instrumenta, de quibus fuerit rogatus, nil veritatis tacendo, nec falsitatis miscendo. Secundū, quod non reuelabit, quod secretò ipsi commissum fuerit, nisi iusta de causa; secundū Panor. in d. cap. sicut. nu. 19. Tertium, quod non conficiet aliquod instrumentū scienter de aliquo cōtractu vsurario, nec de alio quouis illicito. Panor. vbi supra. Quartum, quod retinebit de omnibus instrumentis quæ dederit, prothocollū aut.

aut regestum. Quintum, quod est fidelis ei, a quo est creatus notarius: & admonebit eum ea, que sciuerit in eius damnum vergere. Sextum, quod nullo amore, odio, spe, vel timore officio suo abutetur.

- 53 Secundo peccat, qui instrumentum conficit falsum: aut verum utile, & parti necessarium occultat, aut rumpit, vel delet. Et qui per malitiam, aut ignorantiam notabilem male aliquod testamentum, aut instrumentum conficit, addendo aliquas clausulas obscuras, aut necessarias omittendo; propter quod aliquis suum legatum, aut debitum perdit. Et qui solennitates necessarias dolo, aut lata culpa omittit: puta suum nomen, signum, testes, diem, mensem, aut annum.

Tertio peccat, qui rogatus ab aliquo, ut sibi det aliquod instrumentum quod dare tenetur, non dat; ne aduersario, aut amicis eius displiceat. Et qui non informat partem ignorantem, que renunciatura est alicui iuri, que se est illud, secundum S. Anto. 3. par. tit. 6. c. 3 §. 6. Et qui die festo, absque necessitate ob auaritiam instrumenta conficit; cum in alium diem commode differre possit. Et qui rogatus a pauperibus non valentibus soluere iura, non vult ipsorum instrumenta scribere, aut iam scripta in publica forma tradere, secundum eundem vbi supra: que tamen non tenentur dare gratis, per dicta supra, eod. cap. nu. 29. & 44. & cap. 24. nu. 3. & 4.

- 54 Quarto peccat, qui excipit, aut in publica forma scribit statutum, ut soluantur vsuræ; aut non repetantur solutæ, & est excommunicatus, cle. 1. de vsur. Et qui excipit, aut in publicam formam statuta contra libertatem ecclesie redigit, cap. graue. de sent. excommu.

Quinto peccat, qui conficit testamentum carentis iudicio, aut ratione non vtētis, cum obligatione restituendi ei, qui ab intestato successurus erat, argu. eorum, que ait Bal. in l. 1. C. de sacros. eccles. au. 17. Et qui stipendium notabiliter maius debito accipit, etiam sponte datum, si publicum stipendium constitutum illi erat, Bal. in auth. sed hodie. C. de episco. & cleri. Et qui aliquid accipit pro literis ordinatorum, iuxta Anton. Buttr. in cap. 1. no. 3. de simon. quamuis, si non datur ei ob id aliquid ex publico, licite potest aliquid pro suo labore considerata illius qualitate, & non ordinis, accipere, hoc est, ut non accipiat plus eo, quod de maiori ordine fieri faciat, per supradicta cap. 23. nu. 111.

De peccatis Magistrorum, & Doctorum.

S V M M A R I V M.

- 55 **D**octor, vel Magister, ut peccat mortaliter lauream immeritam, vel principaliter ob honorem petens, vel suscipiens.
- 55 **D**octor docens Theologiam in peccato mortali notorio, admittens excommunicatus

municatos, uel malos scholasticos, aut admittens religiosos, uel presbyteros. n. 56.

57 *Doct̄or approbans ad lauream indignum, falsa docens, uel inutilia, aut malo fine mortali, præsertim ultimo, subornans auditores, procurans ut indignus ad munera studij delegetur.*

57 *Doct̄or perlegens die festo, & seruans nouum festum ut peccat.*

58 *Doct̄or ut peccat stipendium priuatum accipiens, uel beneficium cum pacto legendi, castigans discipulos, aut contemnens simplices.*

55 **D**icendū, q̄ peccat mortaliter primò, qui errat aliquo ex quindecim modis relatis ab Aluar. Pelag. de planct. ecclesi. libro secundo: quorum vnus est, petere, aut accipere lauream theologiæ, aut canonū; quā nō meretur, S. Ant. 3. par. tit. 5. c. 2. §. 10. & 2. par. tit. 3. c. 5. §. 6. Idē de accipiente lauream aliarū facultatū per dicta in d. c. inter uerba. nu. 97. post gl. sing. clē. 2. de mag. & per rationē S. Ant. in d. §. 6. Et qui (licet sit idoneus) tñ principaliter petit illam propter honorem, & utilitatem propriam, secundum. S. Anton. ubi supra §. 6. Quod non esse tenendum probamus post Syl. verb. doct̄or. q. 4. ubi sup. Et qui prælegit in scholis peccato mortali notorio infectus, iuxta S. Anton. ubi supra dicto §. 10. quod limitandum est, ad prælegendem sacram scripturam, ut ait S. Thom. in 4. dist. 19. q. 2. ar. 2. ad 4. quod non aduertit S. Anton. Ratio autem cur magis peccet legens prædictā scripturam, redditur à S. Thom. vbi supra. Peccat itē qui ad scholas suas admittit excommunicatos, aut prauis moribus uerentes, iuxta mentem S. Ant. in dicto §. 10. quod non uidetur uerum, quo ad excommunicatos, nisi essent excommunicati cum participantibus expresso doctore, iuxta c. statuimus. c. constitutionem c. præsentī. de sent. excom. lib. 6. nec quo ad praua exercentes; si doct̄or non habet iurisdictionem ad euicendos eos e scholis, quam communiter hodie doctores in magnis uniuersitatibus non habent quidquid in auth. habita. C. ne fil. pro pat. statuatur, licet præcepto correctionis ad id proctrādum plusquam alij teneri posset, iuxta dicta in cap. præced.

Secundò peccat, qui professor legū, aut medicinz, ad suam prælectionem religiosum, presbyterum, aut clericū aliqua dignitate ecclesiastica præditum ad se audiendum admittit, & est excommunicatus c. 2. ne cler. vel monach. lib. 6. adiuncta gl. c. non magnopere. & c. super specula. eod. tit. Et qui professor cuiusuis facultatis etiam theologiæ, admittit aliquem religiosum in suo habitu sine licentia superioris, aut cum licentia, sed sine habitu; & est excommunicatus per rationem participationis in crimine, iuxta S. Ant. 3. par. tit. 2. c. 2. §. 2. ar. 2. c. 27. nu. 134. dicitur. Et qui prælegit, aut docet principaliter ad humanā gloriam; quod principaliter ad gloriam diuinam institutum est iuxta Ang. verb. honor. §. 7 cuius

cuius oppositum, scilicet non esse plusquam veniale per multa, & firma tenuimus, in d. cap. inter verba. cōcl. 6. & breuiter repetimus sup. cap. 23. nume. 13.

57 Tertiò peccat, qui statuta a se iurata non seruat, S. Anto. 3. par. tit. 5. c. 2. §. 11. Et qui existens examinatus indignum laurea, ad eam probat: vel contra dignum reprobatur, idē vbi supra. §. 10. aut alio modo illicito quēpiam a consequenda laurea impedit, cum obligatione restituendi.

Quartò peccat, qui sciens aut scire debēs, falsa in alicuius notabile dānum spirituale, vel temporale docet: vel subtilia magis, quā vtilia docendo auditorio notabiliter nocet. Et qui docet malo fine mortali, per sepe dicta; vel ponendo vltimum finem in docendo: quia fruitur vtēdis contra doctrinam B. August. relatam a Magist. lib. 1. senten. dist. 1.

Quintò peccat, qui per se, aut alios, inducit auditores alterius doctoris, vt eū non audiant, cum notabili dāno profectus eorum, vel honoris doctoris, cū obligatione restituendi S. Anto. 2. par. tit. 2. cap. 2. §. 1. Et qui per factiones, aut subornationes, aut alias malas artes procurat, vt aliquis indignus creetur rector, aut prælector alicuius cathedræ, iuxta mentem Aluari, vbi sup. & S. Ant. d. 3. par. tit. 5. c. 2. §. 11. sentientes idē de procuratibus, vt creetur notabiliter minus dignus. Quod est verum saltem, quando, & vbi electores, aut prouisores iuramento, statuto aut alio mandato, ad dignissimū eligendū sub pœna peccati mortalis tenentur; & etiam in alijs, exceptis ad summū sex casibus, quos nuper scripsimus in miscellaneis de orat. nu. 76. in miscellan. 43. Et qui prælegit die festo, illis horis, aut tādū, vt probabiliter credat auditores ob id omissores missam. Et qui facit seruari festum non seruandum, cum dāno notabili auditorij non consentientis. argu. cap. fin. de iniur. & l. ff. de furt. Dixi, *Non consentientis*: aliās enim secus. cap. scienti. de regu. iur. lib. 6.

58 Sextò peccat, mortaliter, qui habens stipendiū publicum, vel beneficium in id ei collatum, exigit aliquid ab auditoribus, argu. cap. pœnale. 144. q. 5. Dixi, *Habens*. alias enim etiam a pauperibus non egētibus extreme, exigere potest. l. 2. §. fin. ff. de orig. iur. iuxta prædicta supra eo. nu. 29. & c. præced. nu. 3. & 4. quidquid dicat Host. Raym. & alij ibi citati. Et quæ abhomicatū, aut præbendam, aut aliud beneficium cum pacto docēdi in scholis suscipit, & est simoniacus, per dicta. c. 23. nu. 100. Dixi, *Cum pacto*. quia secus si cum onere tali beneficio vacanti imposito. c. significatum. de præb. & notat. in cap. 1. vt eccles. benef.

Septimò peccat mortaliter, qui scholasticū crudeliter castigat: quia solum leuis castigatio est ei permessa, c. presbyterū. de homi. & l. præceptoris. ff. ad l. Aquil. Et si castigatus est clericus, est excommunicatus, nisi excusetur per infra dicēda c. 27. a nu. 96. & seq. Et qui simpliciores contemnit, S. Anto. d. 6. 10. quod videtur restringendum ad contemptum, per quē notabile dānum honoris, aut bonorum illis ex iustitia legali debitorum

torum infertur, per dicta sup. cap. 23.

Qua quidem in re Concil. Trid. sess. 5. cap. 1. de refor. statuit, primò, quòd habens beneficium, cui est annexum onus prælegendi sacram scripturam, cogatur prælegere per se, si est idoneus, alioqui per alium eligendum a nominatis ibi: & quòd posthac non conferatur, nisi idoneo ad per se id faciendum.

Secundò, quòd in omnibus ecclesijs cathedralibus, & collegiatis existentibus in aliquo insigni oppido, in monasterijs quoque monachorum, & conuentibus mendicantium sacræ scripturæ lectio habeatur: in ecclesijs vero tenuioris prouentus sit saltem magister, qui gratis grammatitam doceat.

Tertiò, quòd docentes sacram theologiã, dum publicè in scholis docuerit, & in scholis eam discentes priuilegijs omnibus de quinquennali perceptione fructuũ in absentia à iure cõmuni cõcessis gaudeant. Quod ipsum dicendũ est de discente, aut prælegente canones, vt probat Feli. in c. fin. de magist. Cuius rationi hanc vnã addo, quod nulli scientiæ capessendæ tanto tempore est opus, ac canonicæ: vt enim quis perfectus canonista euadat; opus est, vt canonicæ prudētia non mediocrè legum, & theologiæ adiungat eruditionem. Rara itaque auis est perfectus canonista, et si vtrique foro pernecessarius: vt qui multo tempore prædictas tres disciplinas professus esse debeat, arg. eap. ponderet. 50. dist.

Quartò, quòd nemo ad huiusmodi lectionis officium admittatur, qui non prius ab episcopo loci de vita, moribus, & scientia examinatus, & approbatus fuerit.

De peccatis Scholasticorum.

S V M M A R I V M.

59 **S**cholasticus, vt mortaliter peccat ob finem mortalem studens, non seruans præcepta studij, discens vetita, auocans auditores concurrenti, negligenter studens, male insumens viaticum, non soluens salariũ, arrogans sibi gradum, quem non habet.

59 **D**icendum, quòd peccat mortaliter primò scholasticus, qui ob finem mortalem studet, arg. cap. cum minister. 23. q. 5. cum ei nuper a nobis adnot. Et qui statuta præcepta academiæ iusta, & ad mortale obligantia, non seruat, iuxta mentem S. Anto. in d. 5. 1. nisi iusta de causa id fecerit, quã quo ad mortale in excusatione, in proposito putamus esse illam, quæ pro tali cõmunitate in academia habetur, arg. eorũ, quæ de causa non ieiunandi diximus, supra cap. 21. nu. 14.

Secundò,

Secundò peccat, qui suffragatur, aut curat alium suffragari alicui indigno, vt fiat prælector, rector, beneficiarius: immò & si sit dignus, si tamen competitor effet dignior, præsertim si iurauit suffragari digniori, iuxta proxime dicta in simili.

Tertiò peccat, qui scientias veritas, aut superstitionas discit. arg cap. non magnopere. & cap. super specula. ne cler. vel monach. Et qui alicui lectori adimit scholasticos, aut adijcit, vt proxime de doctoribus dictum est. Et qui in studendo notabiliter negligens fuit, iuxta mentem S. Anto. in d. 9. 11. & aliorum. quod restringendum videtur ad eum, qui impensis alienis vel reddituum suorum ecclesiasticorum, & non proprijs studet, per supradicta de prodigalitate cap. 23. nu. 71 & multo magis, si prædicta bona in compositionibus veneris, vel lussibus, & id genus alijs impendit: quin fratribus partem sibi a parte datam restituere tenetur, iuxta eam rationem, quam bene Ias. defendit, in arch. quod locum. col. 2. C. de collat.

Quartò peccat, qui contra veritatem, quam scit, altercatur modo prædicto supra cap. 23. nu. 34. Et qui stipendium debitum præceptorì, citum possit, non soluit, argum. cap. saepe. de restit. spol. & tradit S. Anton. vbi supra. Aut qui dicit habere se gradum, quo caret. l. reddatur. C. de profess. & med. lib. 10.

De peccatis Medici, & Chirurghi.

S. N. M. M. A. R. I. V. M.

- 60 **M**edicus, & Chirurgus vt mortaliter ob ignorantiam peccant.
- 60 **M**edicus non curans secundum præcepta, & negligens visitur e, vel studere peccat.
- 60 **M**edicus præbens medicinam dubiam, & deserens aegrotum, vt peccat.
- 61 **M**edicus abscondens membrum, minuens sanguine, & non admonens confessionem, vt peccat.
- 61 **M**edicus a medicina non diligens, aut curationem differens, vt peccat.
- 62 **M**edicus consulens, vel concedens animam noxia pro salute corporis, vt peccat.
- 63 **M**edicus non admonens mortem vicinam, & tali casu nimium stipendium petens.
- 64 **M**edicus nimias medicinas ordinans, pauperi non medens, vel diuiti nolenti soluere, vt peccat.
- 64 **M**edicus detrahens alijs medicis, vt peccat.

60 **D**icendum, & peccat primò medicus, vel chirurgus, qui absque sufficienti scientia medica tur, etiã si sit laurea donatus. Et qui artē factis callet,

tis callet; sed eius præcepta non sequitur. Et qui notabiliter negligit studere, aut infirmos visitare. c. tua, de homic. & ibi Inno. & omnes: quâvis agrotus sanetur, iuxta S. Anto, 2. par. tit. 7. c. 2. §. 1. cum obligatione restituendi, iuxta mentem Pan. & omnium in d. c. tua, Et qui adhibet medicamenta morbo, antequâ eum cognoscat, Caiet. in sum. verbo medicus. licet qui per diuturnâ experientiam didiscit curare aliquos morbos, puta scabiem, ossium fracturâ, nubeculam ocularem, fistulas, dolor. m. dentium, & moliariû, aurium, & aliorum similium possit licitè curare: quâvis regulas medicinz ignoret, modo absque aliquo incantamento, aut fascino id faciat l. 1. §. medicus. ff. de var. & extraord. & modo superueniente febrî infirmo medicum adhibeat peritû: & modo ne quid, quod ignoret, intenter, arg. cap. non est sine culpa. de reg. iur. lib. 6.

Secundò peccat, qui dubitâs de aliquo medicamento, an esset notabiliter noxiû, an non, præbuit illud vt experiretur, aut lucraretur, aut nò haberetur ignarus, & c. Anton. But. in d. c. tua nos. nu. 14. & magis qui præbet rem quâ scit notabiliter nociuam: etiam si ob misericordiam, aut vt ægroto placeret, præbeat, Pan. in d. c. tua. Et qui ægroto derelinquit, antequâ debeat, ob quod mors, aut prolongatio morbi euenit, cum obligatione restituendi damnum. Asten. lib. 6. tit. 14. art. 8. q. 14. Et qui cum membrum aliquod necessariò est abscindendum, non quærit què credebat bene abscissurû: aut dubitans de necessitate abscindedi, iussit abscindi. Et qui nesciês minuere sanguine, vel abscindere membrû, alterum eorum, vel vtrunque facit, idem in c. tua. nu. 20. & Asten. vbi supra. Et qui sciens pharmacopolam medicamentis corruptis vsurum, non eligit incorrupta. Inno. in d. c. tua. Et qui quo plus stipendij accipiat morbi curam differt Ant. vbi sup.

Tertio peccat, qui non persuadet infirmo confessionem, antequâ medicinâ ei applicet cap. cum infirmitas. de pœnit. & remiss. cui non est locus, quando manifestum est morbum non esse periculosum, iuxta Ang. ver. medicus. §. 6. & Rosl. ibidè §. 3. quidquid dicat Syl. verb. medicus. q. 3. nec etiam, quando credit, esse periculosum, & lethiferum, si iuxta eandem consuetudinem bonorum, & honoratorum medicorum, monet eius parochum, aut qui eius curâ gerunt, vt illi sacramenta præbeant, & ipsi omittunt dicere id per se. nò quia nolunt id facere, sed quia putant infirmo nociturum, iuxta Caiet. verb. medicus. Nam vt ipse ait, & nos in d. c. cum infirmitas. illa constitutio hoc modo recepta est, & obseruata: & quâvis infirmus confiteri nolit, non ideo a medico relinquendus est, iuxta oēs. Et

62 qui propter salutem corporalè, contra salutem animæ consulit, vt illicitè coeat, aut se inebriet, aut abortiat. d. c. cum infirmitas; etiâ si per ignorantiam id consulat: immò & si non consulat, sed dicit, ego non tibi consulto, sed si tale quid faceres, sanareris. Ioan. And. d. cap. cum infirmitas.

Quartò peccat, qui prægnanti præbet aliquid, quo abortiat, et si præbet,

beat, vt eam à morte seruet; si credit, vel dubitat factum esse animatum, Io. de Neap. in 10. quodl. probatus à S. Ant. 3. par. tit. 7. cap. 2. §. 2. & à Syluestro verbo medicus. quæst. 4. & cõmuniter. Sed si probabiliter credit, non esse aia rationali animatum, in quò inuestigando debet diligentiam maximã adhibere, licite poterit illud præbere, quo vitam matris seruet, cù non sit culpa mortis alienæ nec corporalis, nec spũalis iuxta eosdem.

Quintò peccat, qui sine iusta causa concedit debilibus facultatẽ frangendi ieiunium, aut uescendi carnibus diebus vetitis. & qui affirmat ieiunia præcepta corpora destruere &c. arg. ea si de iniur. & cap. cõsiliũ, de obseru. ieiun. cù obligatione contrariũ persuadendi, si potest: quòd infirmus uicens facultatẽ, quam putat sibi in illa daturã, non peccat, secundũ S. Ant. ubi sup. §. 1. Et qui credens infirmũ moriturũ; & quod eius admonitio est multum illi profutura, ad exuendum peccatum mortale, & ad testandum, quo rixæ grandes inter heredes impediuntur, & neq; per se, nec per aliũ admonet, vt peccatũ exuat, & testetur. Ioã. Neap. quodl. 17. & B. Ant. ubi sup. §. 7. Dixi, *Credens*, quia secus si iuste putat suam admonitionem parũ profuturã, quia credit eum in bono esse statu, & de suis bonis testatum fuisse secundum eosdem, ubi supra.

Sextò peccat, qui petit stipendium notabiliter inuitum publico carẽs: aut accipit medicorẽ habens publicum, cum pacto nihil præter id accipiẽdi plũsquam præscriptum, etiã si ultro sibi datum, cum obligatione restituendi; nisi per alia obsequia, & uisitaciones tempore valetudinis id cõpenset. S. Ant. ubi supra §. 3. probatus ab Ang. verb. medicus §. 6. Syl. eo. quæst. 5. Et qui exigit stipendium inuitum, quod agrotus propter mortis metũ promittit, si aliunde habet uitæ necessaria, & medicus. ff. de var. & extra. cogn. Et qui facit, vt infirmus plura, quam opus est, medicamentã emat, ob cõuentionem inter eum, & pharmacopõlam, vel aliã causã iniustã, cum obligatione restituendi, Astenis. lib. 6. tit. 4.

Septimò peccat, qui nõ uult gratis mederi pauperi agrotõ, iuxta gl. celebrẽ, & recept. in lum. 83. dist. & S. Ant. ubi sup. & alios, verb. medicus. Quod nostra sententia restringendum est ad eum, qui credit illum probabiliter moriturũ, nisi ei medeat, & non est alius qui id faciat, nec qui soluat salarium, & nõ uult mederi salarõ credito: nã neq; cõstitutõ in extrema necessitate tenetur quis subuenire gratis; modo eũ eximat ab ea mutuando, comodando, uel operas credẽdo per supra dictã. ca. 17. nu. 118. & cap. præced. num. 17. & supra eod. cap. nu. 29. Et qui non uult mederi diuiti soluere nolenti, iuxta eandẽ gl. in §. 1. 83. dist. & c. pasce. 86. dist. quod intelligendũ est de eo, qui uellet quidem ab eõ curari; sed ob auariciã non quærit medicũ existens in magnã eius necessitate; & si medeat, post eius mortẽ, uel curationẽ exigere potest sed stipendium, iuxta prædictã gl. & mentem omnium. Et qui detrahit alijs medicis idoneis, ne ad curationes, se omisso, accersantur, per d. cap. 18.

De pecca-

De peccatis Exequutoris testamenti, Tutoris, Curatoris,
& Hospitalarij.

S. V. M. M. A. R. I. V. M.

- 65 **E**xequutor testamenti, ut peccat mortaliter nō soluens legata, & debita.
 65 Exequutor testamenti nimis tardans ut peccat, & qui excommu-
 nicatus.
 66 Rem pupilli non seruans, eius pecuniam lucro iniusto deputans, ut peccat.
 65 Viduus, aut uidua, cui aliquid relinquitur quoad caste uixerit.
 67 Vxor transiens ad secunda vota peccat tutela fungens.
 67 Hospitalarius, ut mortaliter peccat.

65 **D**e ijs dicendum, qd peccat primò exequutor, qui non soluit de-
 bita, aut legata præsertim pia defuncti, qui reliquit bona ad
 utraque sufficientia. Et qui, ut soluat legata, non soluit debi-
 ta, credens bona non sufficere utrisque soluendis, argu. l. scimus §. & si
 præfatam, adiuncta glo. C. de iur. delib. l. 1. §. pen. ff. ad trebell. §. Anto. 3.
 par. tit. 10. cap. 3. §. 11. Debita autem sunt etiam vota realia defuncti per
 supradicta cap. 12. nu. 56. & 57.

Secundò, quæ uidua cui maritus reliquit usufructum suorū bono-
 rum quo ad caste uiueret, stuprum cōmittit: & perinde bonis utitur, ac
 si id non cōmisisset, cū obligatione restituēdi, iuxta Caiet. in sum. verb.
 pœna. & ea quæ diximus in cap. 23. nu. 62. secus tamen, nostro iudicio, si
 usufructum reliquit quo ad nuberet. Et idem eadem ratione videtur
 de marito, qui relinquitur ab uxore usufructuarius.

Tertio, qui soluit quidem, sed post moram notabilem, arg. c. nos qui-
 dem. cap. tua. & c. Ioannes. de testam. & est excommunicatus, si qua con-
 stitutio synodalis excommunicans non exequentem intra certum tem-
 pus eum comprehendat, argu. cap. præterea. 2. de appell.

66 Quarto peccat, qui tutor, aut curator nō cōseruat, nec defendit bona
 pupilli vel minoris: & q. sine utilitate, vel necessitate alienat: & qui est in
 culpa, ut actionē, vel aliud ius perdat: & qui nō uēdit res mobiles, quæ ob-
 seruatæ nullā utilitatem pariant, & pretium non cōuertit in bona immo-
 bilia, quæ utilitatē parerent, si inuenitur emptor, cum obligatione dāna
 restituēdi. In tutor qui reperiuntur §. 1. 2. & 3. ff. de admin. tut. Bar. ibi, &
 alij. Tutor aut dicitur, qui præficitur pupillo, hoc est minori 12. annorū,
 si est foemina, aut 14. si est masculus ad protegendum personā, & bona
 eius, insti. de tute. §. 1. Curator uero, qui maior 12. vel 14. & minori 25.
 præficitur, aut furioso, aut proq̄digo administrādis eius bonis, Insti. de cu-

rat. in prin. & vterque iurat, se officio suo recte vsurum, gloss. celeb. clem. quia contingit. §. vt autem. de relig. domib. que gl. omnia hæc ponit, post Spec. tit. de tuto. & tit. de curat. & ante Panor. in cap. ex parte. de appellat.

Quintò, qui tutor notabiliter est negligens in pupillo bonis moribus imbuendo, & a vitijs, & peccatis seruando, argu. c. 1. 12. quæst. 2. & cap. duo ista. 23. quæst. 4.

Sextò, qui dedit ad lucrum pupilli, vel minoris pecuniã salua forte; ni si per tres contractus, de quibus supra c. 17. nu. 112. & tenetur restituere, si pupillus, vel minor non restituat: sed pòt secreto de rebus eius accipere, quod huic rei satisfuerit; siue eorum administrationem habeat, siue non, seruatis supradictis in cap. 17. nu. 112. cum seq.

67 Septimò peccat mulier, quæ officio tutelæ fungitur post secundas nuptias. l. fin. C. quãdo mul. offic. tutel. fung. potest. vel post stuprum commissum per eandem legem, quam in hoc ponderat Salic. & glo. memo. a then. sacramenta. eod. tit.

Octauò hospitalarius, qui reditus hospitalis non infumit in ea, in que sunt destinati. Et qui finit eos perdi: aut in alia dispendit, cle. quia contingit. de relig. domib. ex mente S. Ant. 3. par. tit. 11. c. 1. §. 1. Et qui nimis tardè recuperat bona eius alienata. c. quicumque. 12. q. 2. Et qui adeo negligit reficere ædificia, quòd ob id cadant, cum obligatione restituendi. gloss. d. clem. quia contingit.

Porrò Concil. Trid. sess. 25. c. 8 de reformat. commendata plurimum clericis hospitalitate statuit, quod hospitalarij hospitalium onera compleant; quæ si commodè non possint, fructus illorù in alium pium vsum cõuertant; prout ordinario cum duobus peritioribus de capitulo videbitur. Et quod omnes hospitalarij etiã si sint laici, nõ tamen regularibus subiecti vbi viget regularis obseruantia ad prædicta ab episcopis compelli possunt: & præterea in foro conscientie teneantur ad restitutionem fructuum, quos contra hospitalium institutionem perceperint, nulla eis remissione profutura. Et quod administratio huiusmodi vni, & eidem personæ ultra triennium non committatur, non obstantibus etiam priuilegijs, & immemorabili consuetudine, &c.

De peccatis Clericorum quo ad ordines.

S V M M A R I V M.

- 68 *Ordinãdo prima tonsura hæc sunt necessaria, & hæc minoribus sacris.*
 68 *Ordinando cui Capitulum, vel alius sede vacante non potest dare licentiam.*
 68 *Ordinandi facultas Papæ, quæ legitima, & qualiter intelligenda.*
 68 *Ordinandi etas mutata, & multa noua ab ordinatis, & ordinandis facienda.*

- 68 Missa pro noua nil detur, nec merces pro alijs. Ignotus non misset: nec quis extra sacrum.
- 69 Dispensat quis ad ordines, & cum male ordinato.
- 68 Ordinem sumens ut peccat, si est indignus, si per simoniam.
- 69 Si ab episcopo excommunicato, si existens illegitimus etiam occultus.
- 70 Si extra tempora legitima, si ante iustam etatem, si sine iusta licentia, si sur-
tim, aut per saltum.
- 71 Si non supplet supplenda, si eodem die multos ordines sumit.
- 72 Si deformis, si energumenus, epilepticus, aut insanus, excommunicatus,
aut mortali infectus.
- 73 Clericus, ut peccat sacramenta in mortali ministrans, sacra tangens, aut post
notorium peccatum etiam acta pœnitentia missans. nu. 74.
- 73 Ordinem, & eius usum, quod peccatum notorium impedit.
- 73 Notorium quid dicitur.
- 74 Dispensat Papa aliter quam inferior, etiam in quo uterque potest.
- 75 Interdictus ingressu ecclesiæ, rebaptizans, chrismate ueteri ungens, post ci-
bum celebrans, nu. 75. non confessus, concubinaris notarius. nu. 76.
- 77 Dispensat ut episcopus in irregularitate peccati notory.
- 77 Concubinaris clericus & fornicarius vagus, pares, non humanatur in sacro.
& 78.
- 78 Missam concubinarij audire ut mortale, & cur melior boni quã mali, nu. 79.
- 80 Concubinaris notorius qui euitandus.
- 82 Iacobus Sabellus Cardinalis multis nominibus suspiciendus.
- 82 Missam extra locum sacrum celebrandi facultas non datur, & ut peccat si
celebrat intra illum.
- 83 Et ut si in ecclesia interdicta, si super arã fractam, si ante preces matutinas.
- 84 Si sine alijs necessarijs, etiam timore mortis.
- 85 Si sine lumine, aut aqua, si in pane, & uino corruptis, si in omphacio, si no-
ctu, si post meridiem. nu. 86.
- 87 Si pluries quam semel eodem die, nisi his septem casibus.
- 87 Si non bis, aut ter in anno, si effundit sanguinem, si reliquias corporis post
ablutionem sumit.
- 87 Benedicat quis vestes sacras, stola pro cingulo seruit.
- 87 Missæ triplici faciendæ die Natiuitatis, quis optimus modus.
- 87 Missam quotidie audiat Episcopus, nemo eam nisi semel in die faciat, nisi ijs
septem casibus, nec in his usquam ter.
- 88 Nec semel die Parasceues, & Sabbatho Sancto.
- 92 Missa cui, & quomodo applicanda, non dicenda a ligato censuris. nu. 93. nec
coram interdictis. nu. 94.
- 94 Clericus ut peccat alios clericos ad diuina officia admittens.
- 95 Interdicta non seruans, excommunicatos sepeliens, absolvens indebite con-
fessum, & non monens eum.

- 96 *Keta male commutans, omittens aut uolens omittere horas canonicas, aut partem earum, male eas recitans, non attendens ad eas &c. a nu. 96. & seqq. Hostias multas consecrans. nu. 91.*
- 90 *Missans sic sumat reliquias calicis, patenæ, & oris, & suppleat defectum vini. nu. 91.*
- 92 *Missæ triplex valor, quis cui applicandus, quid de una dicta pro multis.*
- 92 *Missans pro duabus pitantijs non alendus ob missam.*
101. *Author ob nullas occupationes, uel morbos, omisit horas, nisi bis. 70. annis quibus recitat.*
- 101 *Horariæ preces ob quas causas iuste omittuntur. & seqq.*
- 105 *Attentio ad horas sufficiens triplex, & sufficit uirtualis. & seqq.*
- 96 *Horas ad quas tenentur clerici sacri, & ad quas minores. nu. 108.*
108. *Clericus ut peccat ducens uxorem, cohabitans femina, & eam innisens, nu. 109. Monasteria frequentans habitum & tonsuram non deserens, arma gestans, ludens, mendicans, lanius, tabernarius, mercator, aut mensam non benedicens, aut faciens, qua antiquo, & nouo iure hic relato uetantur, in quibus sunt omnia officia secularia, cum arte medica. nu. 110. & 111.*
- 109 *Concubinarij clerici pœnam innouat Concilium Trid. addens nouam.*

68

Dicendum, quòd peccat mortaliter primò, qui se facit ordinè insigniri contra canones Conc. Trid. quod in sess. 23. c. 4. de refor. sic statuit. *Nemo initietur prima tonsura, qui confirmationis sacramentū non suscepit, & fidei rudimenta. edoctus non fuerit; qui que legere, & scribere nesciat; de quo probabilis coniectura non sit eum non secularis iudicij fugiendi fraude: sed ut Deo fideliter inseruiat hoc uita genus elegisse. Et cap. 5. sic. Ad minores promouendus ordines bonū a Parocho, & magistro scholæ, in qua educatus est, testimoniū habeat. Assumendus uero ad singulos maiores uno mense ante ordinationē episcopū adeat, qui parochio, aut alteri, cui magis expedire iudicauerit cōmittat, ut nominibus, aut desiderio uolentium promoueri publice in ecclesia propositis, de eorum natalibus, etate, moribus, & uita a fide dignis diligenter inquirat, & testimoniū quāprimū ad ipsum episcopum transmittat. Et sess. 7. cap. 10. Non licet ecclesiarum capitulis sede uaccante infra annum a die uacationis ordinandi licentiam, aut literas dimissorias concedere alicui, qui beneficij obtenti, uel obtinendi occasione, arctatus non fuerit. Et capitulum contraueniens ecclesiastico subiaceat interdicto: sic uerò ordinatus, si in minoribus constitutus sit, priuilegio clericali non gaudeat. In maioribus uero ab executione ordinum, ad beneplacitum futuri Prælati sit ipso iure suspensus. quod ipsum statuitur sess. 23. c. 8. de refor. de impetrante dimissorias ab alio, quam eo, qui loco capituli succedit in iurisdictionē episcopalē. Et sess. 7. c. 11. sic. Facultates de promouēdo a quocunque non suffragentur, nisi habentibus iustā causam*

in literis exprimendam, ob quam a proprijs episcopis non ordinentur; & tunc non ordinentur, nisi ab episcopo in sua diocesi residente, uel pro eo pontificalia exercente, idque praeuio diligenti examine. Et sess. 23. cap. 8. sic. Nemo ordinetur praetextu cuiusuis rescripti, aut priuilegij, nisi eius probitas, & mores ordinarij testimonio commendentur. Et cap. 11. Ordines minores per temporum interstitia. conferantur: nisi episcopo aliud expedire uidebitur, idque latinam linguam callentibus. Ordinandi uerò, non nisi post annum à susceptione postremi gradus minorum ordinum ad sacros promoueantur; nisi necessitas, aut ecclesiae utilitas iudicio episcopi aliud exigat. Et cap. 12. sic. Nullus ad subdiaconatum ante 22. ad diaconatum ante 23. ad presbyterium ante 25. aetatis annum promoueatur. & quod nulli etiam regulares, nisi praeuio episcopi examine, ordinentur. Et nota, quòd huic non obstat bulla Pij V. quae hoc onus, & aliquot alia praedicti Concilij abstulit mendicantibus ob reuocationem eius per S. D. N. Gregorium XIII. in haec uerba. In tanta &c. & a capite & tota transferetur huc reuocatio praedicta in sine posita, & praetermittetur ibi: & postea sic. Sequitur in praefato Conc. mox sic. A capite. In minoribus constituti non promoueantur ad maiores, nisi bonum habentes testimonium in minoribus sint probati, & per annum in ijs sint uersati, sperantes se Deo auspice. continere posse. Et mox sic. Deceret eos, saltem diebus dominicis, & solennibus cum altari ministrarint, communicare. Et mox sic. Duo sacri ordines eodem die, etiam religioso non conferantur. Et c. 14. Assumendi ad presbyterium in minoribus probati sint, ac bonum habeant testimonium, & anno integro diaconatum exercuerint, populoque docendo, & administrandis sacramentis necessaria scierint, a quibus castitatis, & uitae bonae exempla expectentur. Et quod cum promotis per saltum, si non ministrauerint, Episcopus ex causa dispensare possit. Et c. 16. sic. Nullus ordinetur, qui non ascribatur illi ecclesiae, aut loco pio, pro cuius necessitate, uel utilitate ordinatur. Et si eum locum episcopo inconsulto deserat, ei sacrorum usus interdicitur. Et nullus clericus peregrinus, sine commendatitijs ordinarij sui literis, ad diuina officia admittatur. Et c. 17. sic. Episcopi in ecclesijs id ferre ualentibus assignari stipendia minores ordines exercentibus procurent. Et quod nulli exercent officia minorum ordinum, quibus carent, ut in ijs constituti se in illis exercent. Et sess. 22. Decret. de obser. & euit. in celeb. miss. sic. Ut episcopi omnino prohibeant, ne quid pro missis nouis celebrandis detur; & importunas, ac illiberales elemosynarum exactiões. Et ne cui uago, & ignoto sacerdoti missas celebrare liceat. Et nemo publice, ac notorie criminosus sancto altari ministrare, aut sacris interesse permittatur. Et ne sanctum hoc sacrificium extra ecclesiam, ac ad diuinum tantum cultu dedicata oratoria. a secularibus, aut regularibus quibuscunque peragatur.

Secundò peccat mortaliter, qui suscipit aliquem ordinem etiam minorem per simoniam propriam realem ante ordinationem commissam, quauis occultam, quae est causa ordinationis: & est excoicatus extra uag. 2. de simo. de

no, & non ordinatori secundum Inno. in c. tãta. de sumo. nu. 2. Dixi, *ante ordinationem*: quia datio post eam, non efficit simoniam, arg. glo. c. emen. dari. 1. quæst. 1. vel certe non talem, quæ excommunicet. Dixi, *Propriam*: quia si alius dat, aut promittit aliqui episcopo, aut alteri, vt eũ ordinet ipso infcio, vel scio, sed contradicente, non peccat: & accipit, non solum characterem, sed etiam eius exequutionem iuxta Bellam. quem sequitur Cardinalis Alex. in cap. statuimus, & in c. si quis. 1. q. 1. quiddid gloss. in cap. si quis. & alij dicant. maximè post extrauag. ad euitandam. Martini V. de qua infra c. 27. nec postea soluendo illud, quod se infcio datum fuit, suspensionẽ, aut excommunicationem incurrit, secundum Syl. verb. symonia. q. 8. §. 5. nec peccat, saltem in foro conscientie, quiddid ille sentiat; si non habet ratam, neque gratam illam dationem: quia nulla id lex vetat, quo ad illud, forum. Dixi, *quæ est causa ordinationis*: aliàs enim contra, per dicenda infra nu. 113. & dicta supra cap. 23. a nu. 100.

69 Tertiò peccat mortaliter, qui sciẽter ab episcopo excommunicato denunciato ordinatur: immò & postea vtens ordine illo absque dispensatione Papæ: quia licet characterẽ accipiat, non tamen illius exequutionem, quo ad quam solus Papa dispensat. c. si quis a simoniacis. 1. q. 1.

Quartò, qui non existens legitimus sine dispensatione ordinatur, c. 1. de fil. presbyt. in antiq. & lib. 6. Ad minores autem episcopus dispensat c. 2. eod. tit. lib. 6. Ad sacros vero ordines solus Papa. & cum intrante religionem ius commune ad omnes ordines etiam sacros dispensat. d. c. 1. de fil. presb. lib. 6. Et nil refert quo ad forũ cõscientie, an illegitimitas (vt ita dicã) sit secreta, vel publica; quiddid aliqui existimauerint absq; textu, & iusta ratione. Idem de qualibet alia irregularitate, quo ad peccatũ, licet non quo ad dispensationem, de qua cum alijs pertinentibus ad irregularitatem, infra cap. 27 nu. 191. vsque ad 250. dicimus.

70 Quintò peccat mortaliter, qui ordinatur ordine sacro extra tempora à iure statuta, aut ante legitimã etatẽ, aut absq; literis dimissorijs: & est ipso iure suspensus: & si ordine illo vtitur fit irregularis, in quo solus Papa dispensat per extrauag. Pij II. cum ex sacrorum. quæ nuper fuit impressa, de qua meminit Villad. de irregul. col. 9. quam nos declaramus in repet. cap. accepta. oppof. 8. nu. 34. de rest. spol.

Dixi, *Ordine sacro*: quia licet sic minores capiẽdo peccet; nõ tamen est ipso iure suspensus: quia iuxta cõmune ius defectu etatis suspensio ipso facto non incurritur. c. vel non est compos. de tempor. ordin. Per quod omnes, qui prædictã extrauag. non nouerant, contrarium dixerunt, putãtes non suspendi quẽ ipso iure; propterea quod ante legitimã etatem ordinẽ sacrum etiam presbyterij suscipiat, in quibus sunt Ant. 3. par. tit. 14c. 16. & Maio. in 4. dist. 24. q. 5. nec videtur prodesse in hoc fratribus obseruantie suum priuilegium, per supradicta. nu. 68.

Sextò peccat mortaliter, q. furtum cõtra prohibitionẽ ordinãtis ordinãtis

& si prohibitio fiat sub pœna excommunicationis lata sententię, est excommunicatus, & irregularis, in quo solus Papa dispensat, cap. innotuit. de eo, qui furt. ordi. suscep.

- 71 Septimò peccat mortaliter, qui scienter per saltū, id est, minore ordine, omisso maiore, ordinatur; & est suspensus. Super facultate sūt dispensandi super hoc sequuti fuimus hic opinionem Host. in summa de cler. per sal. prom. § 4. quā videtur etiam elegisse Concil. Trid. relatum supra num. 68. scilicet, quod episcopus potest dispensare antequam ministret. quod tamen est intelligendum, modo antequam vtatur dispensatione, omissum ordinem suscipiat, quod nos hic post Host. addidimus per cap. vlt. de cler. non ordin. ministr.

Octauò peccat mortaliter, qui ordinatur omisso aliquo necessario necessitate præcepti: licet non de necessitate sacramenti, & nō suppleto de factu, eo vtatur: non tamen fit irregularis, Syl. verb. irregularitas. q. 12. Et qui eodem die duos ordines sacros suscipit, non solum peccat; sed est et a posteriore suspensus, in quo solus Papa dispensat. c. literas. cap. dilectus adiuncta glo. de tempor. ordi. & d. cap. innotuit. Et qui eodem die ordines minores, & subdiaconatum suscipit, cap. 2. de eo, qui furt. ordi. & magis qui duos ordines sacros eodem die suscipit, etiam si sit religiosus, per prædictum Concil. supra nu. 68. relatum: nō tamen, qui quatuor minores eodem die suscipit secundum glo. c. de eo. de tempor. ordi. & cap. 2. de eo, qui furt. ordi. quod etiā post Concilium prædictum procedere potest in eo, cum quo episcopus dispensaret, vt non seruatis temporū interstitiis posset accipere. Quin videtur, quod posset accipere illos, & subdiaconatu in eodem die, vbi est talis consuetudo, quæ valet, secundum S. Anto. 3. par. tit. 14. cap. 16. §. 16. Concilium enim eiusmodi consuetudinem non tollit.

- 72 Nonò peccat mortaliter, qui ordinatur habēs faciem, vel manus non habiliter deformes: vt si oculo caret, vel hūt nasum & digitos abscissos, vel cōpactos, vel superfluos. c. si euangelia. § 5. dist. nō tamen fit irregularis; licet p̄motus celebret, Pan. in c. si celebrat. de cler. excommu. ministr. Et idem de eo, qui postquā semel à dæmone obsessus, aut morbo caduco in terram elisus, ordinatur. c. maritum. & cap. seq. 3. dist. adiuncta gloss. Et qui antequam in hos morbos incideret, ordinatus, postea frequenter eis correptus, celebrat, iuxta glo. & communem ibidem.

Admoneo te pie lector, q̄ in Manuali Hispano nihil dixi de vērso in infaniam, vel furorem; licet prædictum c. maritum. etiam de illo agat: ne iniicerem scrupulos ijs, qui ante, vel post ordinationē alienantur à mēte per ebrietatē, frenesim, lethargiam, aut alium morbum, quibus adimendis non occurrebat tunc ratio sufficiens; quę postea in casu cuiusdam nobilissimi viri occurrit, videlicet illud c. restringendum esse ad eos solos, qui alienantur mente directē, & immediatē per inordinationē organi sensuum,

ferum, non autem, qui mediare, & indirecè vi morbi, vulneris, iræ, vel alicuius passionis breuis. Quæ declaratio multis viris eruditissimis Illustrissimi ordinis Dominicani placuit.

Decimo peccat mortaliter, qui excommunicatus ordines quamvis minores suscipit, c. si celebrat. de cler. excom. minist. & fit irregularis, si excommunicatio erat maior: cum quo solus Papa dispensat. Pan. & Cõmun. in cap. cum illorum de sent. excomm. nec Sylu. verb. dispensatio, q. 10. §. 10. contrarium sentit: quamvis nonnullis ita visum est. Et qui in peccato mortali existens ordines suscipit, aut aliquod sacramentum ministrat, c. illud. q. 6. dist. Rich. in 4. dist. 24. art. 4. q. 1. & etiam si res sacras tangit, vel aliquid aliud tanquã minister ecclesiæ facit suo officio fungens, iuxta mentem S. Tho. in 4. dist. 5. & 24. & 3. part. q. 64. art. 6. & Syl. verb. ordo 4. q. 2. sed non, si eas tangit, ita vtdaicus non ordinatus possit, vt si tempore necessitatis baptizat, è terra sacramentum leuat, aut epistolam sine manipulo cantat; iuxta S. Tho. 3. part. q. 64. art. 6. per Syl. verb. baptismus. q. quæst. 4. bene defensum.

73 Undecimo peccat mortaliter, qui notatus aliquo peccato notorio depositione digno suscipit ordines, ante dispensationem, et post actam penitentiam. c. fin. de tempo. ord. Dixi, Notorium: quia ad hunc effectum, nõ sufficit esse famosum, nec testibus probabile. Notorium autè dicitur quo ad hoc, quod est confessum à parte in iudicio; vel super quo est lata sententia, quæ transit in rem iudicatã: aut est a deo manifestum, vt nulla tergiversatione celari possit: vt est peccatum eius, qui tam publicã hêt concubinã, ac maritus habet uxorem, & publicè filios alit. cap. vestra. de cohabit. cler. & mul. c. fin. de tempo. ordi. & etiã illud, quod scit euidenter maior pars populi vicinorum, aut collegij: modo in eo saltem sint decem. Itaque scientia pauciorum quàm sex non facit rem notoriã, neque sex, quando illi nõ sunt maior pars illius cõgregationis, cuius respectu illud dicitur notorium; quidquid dicat Sylu. verb. notorium. q. 4. §. 4. & alij per ipsum citati contra communem Anton. in d. cap. vestra. num. 31. quem Pan. ibidem nu. 16. & communis ibi, & in alijs locis sequuntur.

Neque obstat id, quo nititur Syl. scilicet, quod ex hoc sequeretur, nihil posse dici notorium in magna aliqua ciuitate, cù fere nihil agatur, quod maior pars videat. Tum quia multa fiunt tota ciuitate euidenter videte, vt obseruatio festi, tormetorũ explosio in ouatione publica, & id genus alia. Tum quia multa sunt in magna vrbe, quæ licet nõ sint ei toti notoria, sunt tamen talia regioni, vicinã, aut collegio. quod satis est, vt aliquid notorium dicatur. Dixi, Depositione digno: quia ex alijs hic effectus non oritur; iuxta Card. in d. cap. fin. per exempla illius tex. quæ sunt: adulterium, periurium, homicidium, & falsum testimonium. Dixi etiã, n. Post factam penitentiam: quia ad excusandum à peccato non sufficit illa sine dispensatione.

74 Sed dubium est, An episcopus, qui cum eo potest dispensare, censeatur ipso facto ordinando eum, dispensare. Ad quod respondet Syl. verbo. irregularitas q. 28. affirmatiue, si talis est eius intentio: licet nullis uerbis utatur. Et idem de prelato, qui suum subditum ad suscipiendos ordines mittit. Quod quamuis fortassis locum habeat in foro conscientie interiori: non tamen in exteriori: cum iuxta cõem, & ueram opinionem, quæ concilians Inn. in c. ueniens de fil. presb. sibi ipsi in c. diuersis fallacijs. de cleric. coniug. tenet, & inter Papam, & Episcopum hoc interest, quod Papa prebens aliquid ei, quem scit iure humano ad id inhabilem, ipso facto, sine dispensationis expressione censetur habilem facere; non autem Eps. Cuius diuersitatis ratio est, quod episcopus non potest absque causa dispensare; Papa uero sic, ut copiosè scripsimus multos referendo. in cap. si quando. de rescript. & in comm. capit. non liceat 12. quæst. 1. §. 3. Nunc autem addimus ex prædicta ratione sequi, limitandum esse, quod dictum est de episcopo; ut procedat, quando dispensat circa ius commune: non autem quando id facit circa suam constitutionem synodalem; cum dispensatio eius circa eam sine causa facta, ualeat.

75 Duodecimò peccat mortaliter, qui interdictus ingressu ecclesie diuinis officijs interest: & si celebrat est irregularis ca. is cui. de sent. excom. lib. 6. cum annot. per Domin. ibi; sed nec est irregularis, nec peccat celebrando extra ecclesiam secundum glo. 2. d. cap. is cui: nec intrans etiam precandi causa tempore, quo diuina officia non peraguntur, iuxta Archid. & communem in d. cap. is cui.

Decimotertio peccat mortaliter, qui baptizat, quem certo scit esse baptizatum: & est irregularis, ut declaratur infra c. 27. nu. 246. Et qui in baptismate ungit chrisimate veteri eum, qui erat extra mortis periculum. c. si quis de olio. de cons. dist. 4. Et qui celebrat aduertens sumpto aliquo cibo, vel potu post mediam noctem e. liquido. de cons. dist. 2. etiã pro medicina, iuxta S. Tho. recep. 3 par. q. 80. art. 8. Dixi, *Aduertens*: quia secus si non aduertet ante missam inchoatam: licet aduertet post eam cõceptam, etiam ante consecrationem, & cã sine scandalo non posset imperfectam relinquere, iuxta Ang. verb. eucharistia. 2. §. 6. & Syl. verb. eucharistia 2. q. 7. dicentes idem esse de illo, qui post inchoatam missam meminit se suspensum, excommunicatum, vel irregularem esse, nec ob id nouam irregularitatem incurrit.

76 Decimoquarto peccat mortaliter, qui aduertens ante missã inchoatã, se esse in peccato mortali, eoque non prius confesso celebrat, per dicta supra c. 2 l. nu. 49. Dixi *Aduertens &c.* quia aduertens post inchoatam non debet a missa desistere; etiam si absque scandalo posset: debet tamen illud ante secretam confiteri, si sine scandalo facere potest: sin minus, contritus, missam perficiat, ut Syl. resoluit. in d. quæst. 7.

Decimoquinto peccat mortaliter, notorius concubiniarius, aut fornicariarius, qui

rius, qui ante penitentiā celebrat, & fit irregularis: quia est suspensus ipso iure c. præter. 3. 1. dist. saltem donec penitentiam agat. c. si qui sunt. 81. dist. qui suspensus celebrat est irregularis. c. 1. sent. & re iud. lib. 6. Idem est de diaconis & subdiaconis. c. si quis. 81. dist. & d. c. præter. & etiam de initiatis solis minoribus ordinibus, si aliquem actum sui ordinis proprium exercent, iuxta Arch. in d. c. præter. §. hæc de malis. & Card. Turrecr. in d. §. verum. in qua irregularitate solus Papa dispensat secundū eisdē. Dixi, *Notorius*: quia non sufficit ad has pœnas incurrendas, quod sit infamatus, uel probari possit esse talis: quāuis mortaliter iuxta omnes peccet. Dixi, *Ante actam penitentiam*: quia post actā celebrans, aut sui ordinis actum exercens; quamuis peccet mortaliter celebrando sine dispensatione. c. si. de temp. ordin. ut alij peccatores notorij peccatis depositione dignis notati: nouam tamen irregularitatem nō incurrit, quam ante actā penitentiā celebrando incurreret, super qua solus Papa dispensat: licet remaneat in antiqua, quā peccatum notorium inducit, super qua Episcopus dispensare potest, ut expressius alijs resoluit Io. Imol. in c. 1. col. 4. de iudic. Dixi, *Concubinarius, aut fornicarius*: quia quo ad effectum incurrendi suspensionē a sacramentis, & excludendi ab officijs diuinis idem est de fornicario vago, qui cum multis se permiscet, quod de eo, qui unam concubinam habet, Syl. uerb. concubinarius. q. 1.

78 Est autē non mediocre dubiū inter recentiores, An qui audiunt missam publici concubinarij mortaliter peccēt. Ad quod resolutoriē dicitur. Primū quod peccant illi, quorum auditio est causa, ut ille eā dicat, & sine iusta causa eā audiunt: quia mortale peccatum est præbere causam mortaliter peccandi, sine iusta causa, ut dictū est supra c. præced. nu. 13. Quo fit, ut prudentiæ sit potius commendare missam sacerdoti

79 bono, quam malo. Tum quia commendare illi est aliquale peccandi periculum: commendare autem huic, nullum. Tum quia licet quo ad essentialia missæ, scilicet continentiam realem corporis, & sanguinis Domini, & quo ad effectū operis operati pares sint missa boni sacerdotis, & mali. c. intra. 1. q. 1. quo ad tamen preces, & effectum operis operantis, multo melior & efficacior est missa boni, quam mali, secundū omnes, ut diximus in Enchirid. de orat. & hor. canonic. super c. quando, de consec. dist. 1. c. 19. nu. 59. & cap. 20. nu. 67.

Secundum, quod qui probabiliter ignorat legem prohibentem, ne quis missam concubinarij notorij, aut fornicarij audiat, nō peccat: quia ignorantia probabilis iuris positui excusatur. c. 2. de consti. Neque confessarius tenetur ad docendum eam penitentem: immo imprudentiæ esset id facere, ut ait Gab. in 4. dist. 13. q. 1. dub. 4. & Ros. verb. clericus. 3. §. 2. quod nostra sententia intelligendum est, quando considerata qualitate penitentis, & clerici illa admonitio, nihil prodesse crederetur.

Tertium, quod scientes, aut scire debentes prædictam legem, peccant mortaliter

mortaliter audiendo eam. Tum per c. præter. c. nullus. 32. dist. & c. si qui sunt. cum multis alijs. 81. dist. & c. vestra de cohab. cleric. & alia multa. Tum quia §. Th in quol. 1. r. art. 8 cum omnibus fere antiquis hoc tenet, & Card. Turrecrem. in multis locis, præsertim in dictis cap. præter. & c. nullus. & si qui sunt. addens, se dignissimam sententiam in d. c. præter. scilicet quod mortui in eiusmodi peccato non sunt in loco sacro sepeliendi. Quod notandum est contra eos, quibus morientibus candelam manu tenendam tradunt cõcubinæ. Tum quia idem asserit Pan. cum communi, in d. cap. vestra, & alibi sæpe, & communis Theologorum in 4. dist. c. 9. quidquid dicat Gab. ubi sup. & Maior. in d. dist. 9. & Adria. in 4. de sacram. eucharist. col. 3. cum alijs quibusdam. Nam Conc. Trid. canones antiquos super hoc latos approbat adiciendo penas grauiores, quam illi adiecerunt in c. 14. de refor. sess. 25.

- 81 Decimosexto peccat mortaliter, qui sacrificat extra locũ. de consecr. dist. 1. r. missarum. & quamuis ante Conc. Trid. de licentia episcopi, ut in Manuali Hispano diximus, celebrari poterat extra illum super ara sacra portatũ alijs necessarijs interuenientibus. c. concedimus de consecr. dist. 1. post illud tamen, non licet episcopis illud concedere per decretũ eius supra nu. 68. descriptum. Nec ipse Papa eã concedit, saltem nõ episcopis, etiam in vrbe morantibus, neque alijs quã Cardinalibus: licet nobis in singulare beneficiũ ea data sit, cuius concedendi pars magna fuit Illustrissimus, & Reuer. Cardinalis Iacobus Sabellus S. D. N. Vicarius,
- 82 generis Sabellorũ antiquitate, recõditæ prudentiæ, & immotæ in recto constantiæ, alijsq; nominibus Vrbi, & orbi gratissimus. Credimus autẽ, q̃ sicut de licentia d. c. concedimus. poterat ante prædictũ Conciliũ celebrari, propter necessitatem sine licentia episcopi: ita possit etiã hodie: quia non videtur quo ad hoc esse illi derogatũ per conciliũ: & consequenter ei adharendum, arg. l. præcipimus. C. de appel. Quod est notandum pro terris, in quibus frequentissimę supplicationes fiunt, ad aliquam parua eremitoria, præ quorum foribus solet dici missa, ut ab omnibus audiatur: & pro primitijs seu primis missis sacerdotũ, ad quas maxima multitudo, quam ecclesia capere non potest, solet conuenire: Multo minus autem possit dari licentia celebrandi in mari, vel flumine, vbi effusio sanguinis timeri possit, etiã urgente quauis necessitate, S. Ant. 3. par. tit. 13. c. 6 §. 4. per quod ipsum decretum videtur sublatum priuilegium Prædicatorum, & Minorũ, in quouis loco honesto celebrandi, allegatũ per Ang. verb. Missa. §. 39. cuius in Manuali Hispano meminimus.
- 83 Decimosextimo peccat mortaliter, q̃ in ecclesie interdita celebrat, & sit irregularis. & qui in polluta sanguine, vel semine; nõ tñ sit irregularis, c. is qui. in prin. & §. 1. de sent. excom. lib. 6 Et qui scienter, aut per ignorantiam crassam celebrat super ara enormiter fracta, aut non consecrata; aut in consecrata, quæ hostiã & calicem, quo celebrat, non capit,

cap. i. cum ei annōt. de consecr. eccles. Dixi, *Enormiter*, per cap. quod in dubijs, eod. tit.

Decimo octauo peccat, qui ante recitatas horas matutinas celebrat: quia est contra consuetudinē generalē Ecclesiā; nisi incidente aliqua repentina necessitate ad vitandū graue aliquod damnū aut scandalū id faciat, Syl. verb. missa. q. 6. Anse tamen recitatam primam celebrari potest, nisi esset consuetudo, vel constitutio contraria; quæ & si esset, intelligenda foret, de missa maiore, & recitatione in choro, & non de alia, secundum Ang. vbi sup. §. 1. & Syl. vbi sup.

Nec quidquam obest cibus, & potus sumptus post matutinas preces, recitatas ante mediam noctem; modo post eam nihil sumatur, iuxta Adria. in 4. de euchar. col. 27. & alios, quos retulimus, in cap. liquido, de consecr. dist. 2.

84 Et qui sine omnibus vestibus sacris, aut sine corporalibus, aut sine libro, saltē continente canonem, scilicet, *Te igitur*. vsque ad cōmunionem, celebrat. iuxta S. Anto. 3. par. tit. 13. c. 6. §. 6. & Direct. lib. 1. tit. 7. §. 55. etiā si festum vrgeret, iuxta eundē ibidem: etiam si aliter mortem vitare nequeat, secundum Caiet. 1. 2. q. 96. art. 4. (quod nobis satis durum videtur) licet si celebrat, non fiat irregularis Et potest loco cinguli stolæ longam adhibere, & loco stolæ manipulum longū, iuxta Palud. in 4. dist. 13. q. 2. col. 5. Quinetiam cingulum non benedictum adhibere potest, iuxta Rich. in 4. dist. 1. q. 4. art. 3. & Scot in 4. dist. 13. quæst. 2. quia cingulum, & calcei, secundum ipsos, benedici non solent, contra quos facit, quod etiam pro eis benedictio in Pontificali nostro reperitur. Hæc autē benedictio ad episcopum spectat iure communi; priuilegio autem Papæ ministri, & prouinciales fratrum Minorum possunt benedicere corporalia: & iidem, & custodes, & guardiani alia ornamenta pro suo ordine, & pro monialibus S. Claræ, & tertij ordinis, & non pro alijs compend priuileg. verb. benedicere.

86 Decimonono peccat mortaliter, q. sine aqua, aut lumine celebrat. c. fin. de celeb. miss. Et qui cōsecrat in pane fermentato, aut corrupto; ita vt substantiam panis perdat, Ricard. in 4. dist. 11. art. 2. q. 2. ad 1. & quæst. 5. Aut in omphacio, aut in vino adeo acido, aut adeo lymphato, vt substantiam vini amittat, & consecratio nulla est Dixi, *Substantiam amittat*: aliàs secus, idē Ricardus in 4. dist. 10. Et qui solū vinum sine aqua consecrat, licet valeat consecratio, c. 1. & 2. cum glo. Arch. Cardin. & commu. de cōsecr. dist. 2. Et qui noctu ante lucē celebrat, iuxta omnes, excepto episcopo, secundum Palud. in 4. dist. 13. q. 2. conclus. 2. art. 1. post glo. cap. fin. de priuileg. lib. 6. Quæ quamuis nulla ratione firma videatur nisi (vt aliàs hic, & in cap. nocte sancta, de consecra. dist. 1. dixi) quia tamen vt audis, vsu recepta est, defendi posse videtur ob episcopi prerogatiua, quas gl. prædicta refert. & quia etiam, vt nos vidimus Tholozæ ab hinc sexaginta

ginta circiter annos in Gallia Aquitanica, vbi omnes fere quotidie audiebant missam, quo operarij, & filij & famuli eã audirent, lōge ante lucē incipiebant fieri missa. Quod ipsum & in Gallia Belgica et nunc fieri audio. Quem vsus, difficile puto relicū iri, etiam post receptum Conc. Trid. iubens horis tantum debitis celebrari: nam & de episcopi, aut alterius superioris licētia, propter necessitatem cōmunicandi infirmū mortū proximū, & defectū eucharistię eam ante lucem dici posse, ait S. Anto. 3. par. tit. 13. c. 6. §. 4. quem Ang. & Syl. & posteriores sequuntur: immo & nostra sententia in tali casu etiam sine licentia episcopi absentis, arg. cap. quod non est. de reg. iur.

Est etiam cōmuniter illicitum celebrare post præteritam notabiliter horam sextam, secundum Io. And. in c. 1. de celebr. miss. communiter receptum: sed, nostro iudicio, minus bene. Tum quia nō est textus, neque ratio, quæ prohibeat ieiunio, vbi sine scandalo potest, facere eã ante nonam. Tum quia est oblatio, & sacrificium incruentū a sacerdote in persona Christi oblatum; & idē, quod ea hora ab ipsomet Christo fuit oblatum cruentum; quod quædam prima missa fuit, vt copiosè probaui in c. solent. de consec. dist. 1. & breuius in præfecto Enchi. de orat. c. 3. nu. 44. & frequenter id feci, præsertim diebus festis: vt ego & mei iter faciētes, & post meridiem peruenjētes ad loca intentā, satisfaceremus præcepto. Cui consequens est priuilegia de dicenda missa circa, vel post meridiem, cōtinere ius commune, & tantum prodesse ad sedandos animos scrupulorum, qualia esse etiam alia multa diximus in d. c. quando. c. 3. nu. 57. cap. 19. nu. 84.

36 Nec videtur obstare prædictum decretū sess. 22. quatenus prohibet, ne sacerdotes alijs horis, quàm debitis celebrēt: quia id intelligendū est de horis antelucē, vel post nonam, qua prædicta oblatio Christi cōsummata fuit: nam & in quadragesima dici debet post nonam, quā constat esse post meridiem, & horā cœnandi in die ieiunij, vt docet S. Tho. 2. 2. q. 147. art. 7. consequenter videntur sublata priuilegia Sixti III. Inno. V. & Leonis X. de dicēda missa ante horam legitimam, quorum tenores in Manuali Hispano hoc in loco relatos prætermitto.

Ad nouè autem quæsitum de presbytero non potente finire missam cœptā, resp. primò, quod potest relinqui imperfecta, si non erat facta cōsecratio: quia cap. nihil. 16. q. 1. quod habet officium diuinum non debere relinqui imperfectum, intelligitur sine iusta in id causa. Nam in c. 27. nu. 34. dicitur missam cœptam relinquendam etiam superueniente excommunicato, qui nolit abesse.

Secundò, q̄ si facta sit consecratio, est perficienda per alium ieiunū, qui continuabit eam à loco in quo alter reliquit d. c. nihil. vel per non ieiunum, si deest ieiunus: quia maioris momenti est præceptum de missa post cōsecrationē per alium presbyterum perficienda, quod est diuinū,

aut

aut diuino proximum c. comperimus. & c. relatum. de cons. dist. 2. quam de communicando ieiunè, quod est humanum cap. liquido. ead. dist.

Tertiò, quòd quamuis nec prædictum cap. nihil. nec ei concordantia præcipiant, vt alius presbyter eiusmodi casu præsens teneatur illà perficere: arbitror tamen teneri; etià si non esset ieiunus; debereque se vestire sacras vestes, & concipere contritionè, & confiteri, si opus foret, & còpia id faciendi adesset: tum ad euitandú scandalum, quod ex ea imperfecta oriri posset: tum ob conseruandú tanti sacramenti honorè; ad quod longè magis tenemur, quam ad seruandas fortunas proximi: quas tamen, si sunt notabiles, præcipimur seruare; saltem quum còmodè possumus, per citata in commen. c. non in inferenda. 23. quæst. 3. & redacta in summâ cap. præced. a. inu. 15.

Quartò, quòd nò est tamen perficienda per laicum, nec per clericum presbytero minorem: quia non potest, argu. cap. 1. §. fin. de sum. Tri.

87 Vigesiò peccat mortaliter, qui pluries quam semel eadem die celebrat, c. consuluisti. de celebr. miss. & c. sufficit. de consec. dist. 1 (per quod probatur rectè dici facere missam, quod moneo, ne quis mali còsulat eâ phrasim, qua interdum vtor, & grauius vtitur Illustrissimus Cardinalis Sabellus, in edict. refor. clericorù) nisi in septè casibus, iuxta Palud in 4. dist. 1 §. q. 2. & S. Anton. 3. par. tit. 13. cap. 6. §. 4. Primus die Natiuitatis, in quo tres dici possunt, d. c. nocte sancta. quarum dicendarum optimus modus videtur, vt prima, media nocte: secunda, diluculo: tertia, hora tertia dicatur: quâuis etià bene dicantur interdum omnes tres, sine intercapidine, aut cum ea: sed ante lucè non potest dici rectè, nisi vna: vt post Angel. verb. missa. §. 40. & Syl. verb. missa. 1. q. 6. & 7. & diximus in d. cap. nocte. Secundus casus est, quando superuenit dicta iam missa aliqua persona notabilis, veluti episcopus, quem singulis diebus decet eam audire, vel dicere. d. cap. fin. de priu. lib. 6. Et eadem, vel maiori ratione, cum superueniunt peregrini; etiã si non sint tanti status, si præcepto illo die ad audiendam missam teneantur. Tertius, cum repente post dictam missam corpus defuncti occurrit sepeliendum; & consuetudo habet, ne sepeliatur sine missa, quando ea celebrari potest. Quartus, quando aliquis ita ægrotat, vt communicare necessariò debeat, & non est eucharistia. Quintus cum quis præest duabus ecclesijs vnitis duabus missis indigentibus; & non est alius, qui alteram dicat. Sextus, ob nuptiarum benedictionem. Septimus, cum occurrit causa, quæ iusta videatur ad hoc arbitrio boni viri per d. c. consuluisti. quòd habet licitum esse celebrare pluries, quam semel vrgente necessitate.

88 Notandum tamen, quòd neque in prædictis casibus est licitum, si sacerdos, qui semel celebrauit, non est ieiunus: etià si nihil præter solitam calicis purificationè sumpserit: neque si iam eodem die duas dixit, excepto die Natiuitatis: neq; si adsit alius sacerdos, qui possit, & velit illà missam
necessa-

necessariam dicere, iuxta communem prædictorum. Notandum est etiã omnibus diebus missam dici posse, cap. visum, de consec. dist. 1. exceptis feria sexta, & sabbatho hebdomadæ sanctæ, c. sabbatho. de consec. dist. 3. Nec obstat cõsuetudo, quam contrariam in sabbatho sancto videmus: quia missa, quæ nunc in illo dicitur, non est eiusdẽ diei, sed noctis resurrectionis: quamuis eam paulatim imbecillitas humana tãti ieiunij impatiens ad horam reliquarum retraxerit: ut significat collecta, quæ incipit. *Deus qui hanc sacratissimam noctem*, &c. & in prædicto Enchirid. siue Manuali de orat. c. 3. nu. 43. prebauimus. In sexta vero feria sancta nec dicitur, nec dici debet, nec publicè, nec secreto: sed solú suscipitur hostia, quæ ex præcedenti die consecrata remansit. At in die Iouis sancto, aut feria quinta eiusdẽ hebdomadæ, & publicè & secreto dici põt: quia id nullo iure prohibetur: imò dictum c. sabbatho. bene ponderatum, permittit: licet illo die fere omnes a celebrando abstineant: alij ob defectum commoditatis, quia in illo die Sacristæ altaria denudant: alij quia falso putant, non licere: alij ob auditionem confessionum.

Vigesimo primò peccat presbyter, qui nõ celebrat sine iusta causa, saltẽ ter, aut quater in principalibus festis anni, in quibus laici religiosiores cõmunicare solent. S. Tho. 3. par q. 82. art. 10. & Rich. in 4. dist. 13. art. 2. vt latius tradimus. in d. Enchirid. de orat. arg. c. dolentes. de celeb. miss. etiam si non habeat curã animarum, nec alia ratione, quam presbyterij sit obligatus. Quin Concilium prædictum sess. 23. c. 14. iubet Episcopis curare, vt presbyteri saltẽ dominicis, & festis solẽnibus sacrificent: & qui curam habet animarũ tam crebro, vt muneri suo satisfaciant. Per quod tamen ante præceptum episcoporum, non videtur presbyter teneri pluries ad missandum, quam ante Concilium; quum id non præcipiat: sed tantum curam ad id cogendi episcopis committat.

89 Vigesimo secundò peccat is, cuius negligentia sanguis in terra, aut altari effunditur: & quid sit tunc faciendum statuitur in cap. si per negligentiam, de consec. dist. 2. in hæc verba, *Si per negligentiam aliquid de sanguine Domini stillauerit in terram, lingua lambetur, & tabula radetur. Si non fuerit tabula; vt non conculcetur, locus corradetur, & igne consumetur, & cinis intra altare recondetur; & sacerdos quadraginta diebus pœniteat. Si super altare stillauerit calix, sorbeat minister stillam, & tribus diebus pœniteat. Si super linteam altaris, & ad aliud stilla peruenerit, quatuor diebus pœniteat. Si usque ad tertium, nouem diebus pœniteat. Si usque ad quartum, viginti diebus pœniteat: & lintamina, quæ tetigerit stilla, tribus vicibus minister abluat, calice supposito: & aqua ablutionis sumatur, & iuxta altare recondatur. Ex quo inferitur non debuiffe cremare ob hoc quædam corporalia pretiosa amicum cuiusdam, qui è longinquo me super hoc consuluit.*

Vigesimo tertio peccat mortaliter, qui reliquias sacramenti, q̄ in calice, aut in patena remanent, quãlibet exiguas, post ablutionẽ sumit, iuxta mentem

mētem Palud. in 4. dist. 9. q. 1. in fin. & Ros. verb. verb. eucharistia 3. §. 13. quod est verū, si ex interuallo id faciat, secus, si incontinenti, vt neruose probat Caiet. 3. tom. de celeb. mis. q. 1. quia quæ incontinenti fiunt inesse vidētur. l. lecta. ff. de reb. cred. Quare quas ex interuallo inuenerit custodire debet in alterum diem sumendas: aut certē ministrare eas alicui ad cōmunicādum disposito, iuxta eosdem. Porro, humor in calicē remanēs post sumptionē sanguinis, quoad omnino exsiccecur, magna cū reuerētia tractandus est: quia ibi est sanguis D. N. Iesu Christi: & ideo prima ablutio facienda est vino, & summa cū reuerentia sumenda, c. ex parte. de celeb. miss. & quamuis post sumptionem corporis, & sanguinis aliqua particula hostiæ in ore remāserit, licite potest sumi ablutio: licet ea prius deglutiat. quin & toties potest sumi, quoties opus fuerit ad hostiā deglutendā: quod decentius videtur, quam ad id digitum ori inferre secundū Rosel. verb. eucharistia 3. §. 22. Syl. eo. q. 8. Et si sumpto sanguine, aliquid hostiæ in calice manserit, debet eam digito ori calicis admouere, & ante misionem vini sumere, iuxta Scot. in 4. dist. 8. q. 3. Decentius tamen videtur, quod Ang. dicit verb. missa §. 20. & Syl. verb. eucharistia 2. q. 9. & eucharistia 3. q. 8. quodque ego soleo facere, scilicet vt vinum infundatur, & simul cum particula hostiæ sumatur, arg. d. l. lecta. ff. si cer. petat. & l. continuus. ff. de verb. oblig.

91 Præterea notandum, qd cum post hostiam sumptam, volens sumere sanguinem aduerterit, nihil, vel solam aquā esse in calice, debet secundū Scotum in 4. dist. 8. accedere ad cornu altaris, quasi ablutioē accepturus; & sumpto vino & aqua, vel solo vino, cū aqua, quæ remāsit in calice, redire ad mediū altaris; & ibi consecrare, incipiens ab illis verbis: *Simili modo* &c. prosequens vsque ad illa: *Vnde & memores*, &c. alijs prætermisissis, ne populus propter morā errorē intelligat, sanguinem Domini cum reuerētia percipere, & mox purificatione accepta reliqua prosequi. Quæ praxis videtur præstare praxi S. Thomæ, qui in 3. par. q. 83. art. 6. censuit, quod deberet alteram hostiā non consecratā, cum nouo vino aqua mixto sumere, & incipiens a vers. *Qui pridie*. consecrare sub vtraque specie, & missam in finem vsque prosequi, perinde, ac si alterā hostiam non consecrasset, nec sumpsisset, neque aquā calicis degustasset. At si is, cui hoc contingit, ignorat præceptū ecclesiæ: quo qui celebrat tenetur sub vtraque specie cōsecrare, & sumere, c. relatum. de consec. dist. 2. aut inopinato casu perturbatus non suscipit, nec consecrat vinum, nō peccat, ob id mortaliter iuxta Adr. in 4. de sacram. eucharistia. col. 23. Subnotandum item, quod, qui multas hostias consecrandas accipit, & memor tantum illius, quā manibus tenet, verba consecratoria profert, omnes cōsecrat. Quia, quamuis non habeat intentionē actualcm eas consecrandi, habet tamē virtualem manantem ex actuali, quam habuit consecrandi, quādo illas accepit consecrandas. Scot. in 4. dist. 12. & Ang. verb. eucharistia 1. §. 27.

Pan. cum communi in cap. sacerdos. de offic. ordin.

Vigesimoquarto peccat mortaliter, qui aliquā pecuniam accipit, ad per se, vel alium dicendas missas: & facit eas ab alijs dici, aliquid sibi retinēdo de pithantijs pro eis tradendis, secundum Maio. in 4. dist. 45. q. 3. Contrariū tamē sentit Sot. lib. 5. art. 1. de iust. & iur. nobis vero videtur, q̄ opinio Maioris procedat, quando qui pecuniam accipit, non habet vllum officium, ob quod lex, aut consuetudo aliquod illi stipendiū pro eiusmodi cura ex quaque pithantia missæ constituit, impensis eorū, qui eas dicere debēt: quia licet omnes sibi cōmissas dicere faciat: non tamen quantum debet eas dicentibus persoluit; & sic iniustitiā committit. Soti vero, quando est persona, quæ officium præfato modo habet, & ēt quando qui dat pecuniam, dat plusquam ad salaria ordinaria sufficit, cum voluntate saltē tacita; vt quod superest retineat sibi pro cura, & industria, quam ei rei impendit, argu. c. scienti, & consentienti non fit iniuria. de reg. iur. lib. 6. Cuiusmodi vidētur esse aliquot parochi, & sacristæ, quibus consueuerunt commendari missæ dicendæ, & tradi eleemosinæ pro eas dicturorum pithantijs.

92 Vigesimoquinto peccat mortaliter, qui obligatus ad dicendā missam pro aliquo, nō applicat ei totā illam eius partem, quam tenetur ei applicare. Tum quia, vt diximus in Enchirid. de orat. c. 20. nu. 77. & in cap. visum. de cōs. dist. 1. & c. nō mediocriter. de consec. dist. 5. & infra eo. num. 111. vna missa pro multis dicta non tantum valet cuilibet eorū, quātum valeret dicta pro eo solo. Tum quia secundū Sco. pulchrē quodl. 20. hac de re differentē, triplex est valor missæ; scilicet generalis, qui debetur toti ecclesiæ iuxta intentionē illius; medius, qui ei pro quo dicitur; & specialis, qui dicenti. & ita qui totum valorē generalē non applicat toti ecclesiæ secundum ordinationē eius, & qui non applicat totum medium ei pro quo dicit peccat: quia iniustitiā committit: quamuis valorē specialem sibi debitū iustē possit applicare sibi, vel alij cui voluerit; siue addat plures collectas, quam debeat, siue non, iuxta Maio. in 4. dist. 45. quæst. 2. art. 4. cui cōsentit ibidē Vuend. in addi. ad 4. Gab. licet repugnare videatur in hoc vltimo Scoto, vbi supra. Quæ tota est doctrina singularis, vsu ecclesiæ merito recepta: licet S. Tho. 3. par. q. 76. art. 5. & post ipsum Syl. verb. missa. 1. q. 9. & Caiet. in opus. to. 2. tract. 3. de celeb. miss. & nonnulli alij aliud tenuerint. Tum quia qui tenetur ad dicendū vnā missā alicui, siue quia liberaliter eā illi promisit, siue quia pro ea dicenda pithantiam accepit, non satisfacit illi, eam etiā pro alio dicēdo: nisi ille tacitē, aut expresse consentiat, vt vbi supra cum cōmuni diximus. Tum quia, paupertas dicentis non sufficit, vt pro vna missa duæ pithantiæ capiantur, quāuis Sot. lib. 9. q. 3. art. 1. de iust. & iur. contra minus benē teneat. Tum quod nullo ad id textu, vel alio authore fulcitur. Tum q̄ ipsemet ait in eod. art. q̄ qui habet vnde sustentetur, duas pithantias, p vna

missa accipere non potest; & paupertas dicentis non tollit iustitiam, nec debium alteri, arg. c. ex tenore. de for. compe. & c. denique. 14. q. 5. Tum quod ecclesia non instituit missas ad alendos pauperes clericos: immo sanxit, ut nullus pauper ordinaretur. c. non liceat. c. episcopus. c. tuis. & c. cum secundum. de preb. & qui ordinatus in paupertatem incidit aliqua arte, siue agricultura sibi victum querat. c. clericus victum. 6. 1. dist. Tum quod non obstat illud 1. ad Corint. 9. *Qui altari seruit, de altari uiuat* per ea, que ad intelligentiam illius diximus. in d. c. cum secundum, & quia quilibet sacerdos plus in alijs, quam in dicenda missa ecclesie seruit; siquidem ut minimum horas canonicas recitat. c. 1. cum ei adnot. de celebrat. miss. & ideo non tenetur ei victum prebere solus ille, pro quo celebrat & quia quolibet pietantia dari solita communiter sufficit pani, & vino emendis, quibus solis, quin immo paucioribus mulcitalci etiam coniugati sustentantur tota die laborantes. Ex quibus inferitur responsio ad noue queritum, scilicet, quod neque parochus, neque aliquis alius, qui tenetur dicere missam pro vno, satisfacit dicendo pro illo, & alio: nisi de consensu eius, pro quo tenetur expresso, vel tacito: qualis colligitur ex consuetudine seruata in parochia, ut parochus dicat missam publicam de defunctis pro parochiano defuncto sepeliendo, ut sentit Scot. in d. quod l. art. 2.

- 93 Vigesimo sexto peccat mortaliter excoicatus, interdictus, aut suspensus suspensione maiore, qui aliquo actum particulari, & proprie siue specialiter ad suum ordinem pertinentem exercet; & fit irregularis, in quo solus Papa dispensat. c. is cui. de sent. excomm. lib. 6. cum moderatione adhibenda infra c. 27. nu. 244. & seq. Et qui missam, aut alia diuina officia celebrat in loco non interdicto coram personis interdictis, & est ab ingressu ecclesie suspensus, c. episcoporum. de priuileg. lib. 6. & si stante illa suspensione celebrat, fit irregularis. d. cap. is cui. Quod quantum ad suspensionem, & irregularitatem intelligendum est de exempto a iurisdictione ordinaria, & non de non exempto: quia c. episcoporum, quod de hoc loquitur, non comprehendit non exemptos, iuxta opinionem Arch. ibidem receptam per Domin. Petrus. & Io. Colon. & Villadiego de irregular. col. 7. & Cald. conf. 4. de sent. exco. quo nonnullos consolati sumus: quamuis S. Ant. 3. part. tit. 1. 3. c. 1. & aliqui Summistae sequantur glo. eiusdem cap. que oppositum tenet, non perpendentes Io. And. eius authoris super eadem glo. postea ob multas rationes tenuisse, quod a nobis dicitur.

- 95 Vigesimo septimo peccat mortaliter clericus vnius ecclesie, qui clericos alterius ecclesie ad diuina officia tempore interdicti generalis admittit, iuxta opinionem Arch. in calina mater. de sent. excomm. lib. 6. quam obseruari in Gallia vidimus. Cuius tamen contrariam Io. And. que in tota Hispania obseruatur, veriolem iudicamus.

Vigesimo octauo peccat mortaliter, qui interdicta generalia, aut particularia (de quibus in c. 27. dicitur) non prout debet obseruat: & qui aliquem

quem excommunicatum, aut nominatim interdictum, aut manifestum vsurarium sepelit: & est excommunicatus. cle. 1. de sepul. de quo cap. 27. nu. 168. & seqq. dicemus.

- 96 Vigefimononò peccat mortaliter, qui non habens ad id facultatem scienter, aut per ignorantiam crassam confessum à casibus, & censuris, à quibus non poterat, excepto mortis articulo, absoluit: sed irregularitatem non incurrit nec aliam censuram: tenetur tamen monere sic absolutum, si commodè, & sine scandalo potest, Syl. verb. confessor 3. in princ. Et qui commutat vota, aut in eis absque auctoritate dispensat, vt dictum est supra cap. 12. nu. 72.
- 97 Trigefimò peccat mortaliter clericus ordinis sacri, aut beneficiarius, monacha, aut monachus, qui deputatus ad chorù omittit, vel vult omittere per totum diem horas canonicas, aut aliquam partem notabilè earum: aut notabiliter malè eas recitat, sine proposito iterù recitandi, absq; iusta causa, aut absque attèctione necessaria: quia vt probamus in Enchir. de orat. c. 7. nu. 2. & 5. hæc tria hominum genere tenentur ad legitimè recitandas omnes horas canonicas singulis diebus. argù. cap. 1. de celebr. missar. & c. fi. 92. dist. adiuncta ratione forti S. Anton. qua probat, ad id teneri monachos. Dixi, *ad chorum*: qui enim profitetur ad alia obsequia extra corum; puta bellica, vel ad alia opera seruilia, non tenetur ad illas, sed ad alias, illarum loco eis ab ordine statutas. Dixi, *omittit, vel vult omittere*: quia toties peccat mortaliter, quoties id facit vel deliberat id facere, argum. supradictorum, in cap. 11. à nu. 2. Dixi, *per totum diem*: quia licet peccet, quia eas nò recitat, etiam priuatim extra aut intra ecclesiã horis debitis sine aliqua causa, (vt probamus, in d. Ench. c. 3. nu. 45. per cle. 1. de celeb. miss. & per c. 1. eod. tit. ubi Io. And. id sentit) non tamen peccat mortaliter, si ante mediam noctem eas dicat, ut. post S. Ant. 2. par. tit. 9. c. 12. §. 3. & 5. probamus in d. Ench. nu. 97. addentes, primo, melius esse anticipare illas, quam postponere; quando per occupationè debitis horis dici nequeunt: quia illud prouidentia, hoc negligentia uideri potest. Secundò, non esse peccatum, immo meritum, propter honestas occupationes matutinas horas vespere præcedenti recitare, & mane usq; ad nonã inclusuè, & post meridiè reliquas simul, arg. c. 1. de celeb. miss. quia ut ipse S. Tho. quodl. 5. art. 28. melius est anticipare laudes, Dei, & postea alium actum studiosum agere, quam unum per alterum impedire: quãuis anticipans, ut uoluptuosius mane dormiat, uenialiter peccet, arg. c. clericus. 1. 91. dist. Dixi, *partem notabilem*: quia omittere partem, puta, vnã dictionem, aut partem uersus, etiam sine uoluntate repretendi, non est plusquam ueniale: modo ne ob contemptum, aut cum notabili scãdalo omittatur, per dicta in d. Ench. c. 10. nu. 18. in fi. & nu. 13. & sup. c. 11. à nu. 2. quidquid sentiat S. Anto. 2. par. tit. 9. cap. 12. §. 3. Dixi, *Sine proposito susplendi*: quia cum eo ne ueniale quidè est aliquam partem

partem notabilem cum aliqua causa omittere, ueluti ob tussim, colloquutionem, aut responfionem ad aliquam rem necessariam recitando cum aliis non expectantibus. Dixi, *aut notabiliter male recitat.* propter eos, qui toties contrahunt syllabas, dictiones deglutiunt, & suos uersus incipiunt, antequam ij, quibuscum recitant, suos absoluant: quod est graue peccatum, & omnium, quae in horis recitandis, & cantandis admitti uidi frequentissimum, & propter eos, qui recitant cum iis, qui toties hoc faciunt, ut iudicio boni uiri fiat notabilis confusio: ij enim mortaliter peccant: quamuis qui parum, non nisi uenialiter, per dicta in d. Ench. ca. 10. num. 11. per clem. 1. de celeb. miss. & c. dolentes. eod. tit. & in statutis Ecclesiae Gallican. tit. Qualiter horae. Dixi, *sine proposito eas iterum recitandi*: quia qui

99 cum eo recitat, & postea iterum eas repetit, non peccat mortaliter: ut faciebant quidam amici mei, qui moniti a nobis, quod non satisfaciebant recitando cum praelatis, & aliis balbutientibus, & uersus notabiliter anticipantibus, uerentes eos monere, ne suos uersus anticiparent, excusabant se, dicentes se sic recitare cum proposito iterum bene recitandi. Non etiam peccat mortaliter, qui per obliuionem, aut inaduertentiam aliquam horam, aut eius partem notabilem omittit: aut horam, quam prius recitare debet, posterius recitat: ueluti qui prius tertiam, quam primam; aut prius aliquem psalmum, hymnum, aut lectionem posterius dicendam: immo nec tenetur ad ea iterum recitanda, neque parte omissa suppleta ad proseguendum omnia, quae postea dixit: satis enim est supplere, per obliuionem, aut inaduertentiam omissum, Palud. in 4. dist. 15. q. 5. art. 2. Dixi, *sine causa iusta*:

100 quia sunt etiam aliquot causae excusantes. Prima infirmitas eiusmodi, ob quam directe, uel indirecte precum recitatio infirmo noceret, iuxta Inno. & Host. in c. 1. de celeb. miss. quod uerum intelligendum de nocumento notabili, quod sequeretur non solum recitando horis debitis, sed et ante uel post illas, usque ad mediam noctem, & et recitatio cum socio, si eum haberet; & alias non, ut diximus ubi supra. c. 11. nu. 1. inferretes febrim, quae statim horis recurrit, non excusare illum ante, uel post illas comode dicere ualentem; nec consequenter febrim quartanam, aut aliam leuem Host. in d. c. 1. de celeb. miss. nec aliam, quae non impedit colloquia graua, & negotiorum, ac rerum grauium ordinationem, ut dixi in d. c. 11. n. 4. & 5. Quo fit, ut arbitrer multos nimis facile se excusare. Equidem non sum ausus excusare me ob aegritudinem a pronunciandis horis, nisi uno uel altero die spatio. 70. circiter annorum, quibus recito: licet quinquies proclamatus fuerim. Porro, ut non est opus repetere post aegritudinem horas in illa omissas, iuxta Inno. & Host. receptos. in d. c. 1. ita non est opus eas ab alio recitante audire aegritudinis tempore, Palud. in 4. dist. 11. quae est, 5. art. 2. conclu. 1. nec aliud sentiunt Innocen. & Hostien. in d. cap. 1. quicquid dicat. Gerar. de assiduitate orand. col. 4. & monstramus ubi supra cap. 11. nu.

3. Neque est necesse loco horarum mente Deum peccari, quicquid dicat Maio. in 4. dist. 12. q. 6. post arg. 10. sine textu, aut ratione concludente.

101 Secunda causa à recitando excusans, vt vbi supra diximus, est occupatio repentina, aut quæ sine scádalo, aut peccato omitti nõ possit, iuxta Henr. de Gand. in quodl. 15. q. 12. cui satis consentit Maio. in 4. dist. 12. q. 6. col. 4. & super Mat. cap. 6. col. 12. & Syl. verb. hora. quæst. fin. vt si necesse foret horas omittere ad sedandos populi tumultus, qui excitantur; aut vt ad concionem, quæ sine scandalo, aut magno damno omitti non potest, necessaria parentur. Et idem quando occurrit necessitas habendi prælectionem in concursu publico, vel conclusionum defensione; quæ rectè facere plurimum reipublicæ, vel priuatæ interesset, & eorum studium, & precum recitatio se non compateretur, vt præfati sentiunt: quamquam nos, gratia Deo, ad hunc vsque diem nunquam earum recitationem ante, vel post eiusmodi actus omisimus; & si frequenter nobis occurrerunt: neque ob geminas in die lectiones, quas multis annis Tholozæ & Cathurci primû, deinde Salmanticæ, & Conymbricæ habuimus: nec ob quaternas toto vno anno in Gallia singulis diebus etiã festis, exceptis Virginis Matris, Dominicis, & Apostolorû habitas: nec facilè cõfuleremus alteri, qui recitando partē ante signatum cõcionandi, vel prælegendi punctû, & partem post concionem, vel lectionem, & partem inter studendum, satisfacere potest: attento quòd sine ope diuina nihil, & cum ea omnia fieri possint, iuxta illud Pauli ad Philipp. 4. *Omnia possum in eo, qui me confortat Christus.*

Tertia causa est defectus breuiarij, siue id sua culpa, siue absq; ea contingat: quia quamuis peccet breuiarium sibi non comparando: non tamen peccat non recitando, quum id præstare nequeat: modo iustè pœniteat illud non comparasse, argu. l. impossibile. ff. de reg. iur. & cap. nemo ad impossibile. eod. tit. lib. 6.

102 Quarta causa est dispensatio Papæ, iuxta Card. Turrecr. in c. Eleutherius. 91. dist. neque aliud sensit Card. Flor. in clem. 2. de celeb. miss. quamuis illi ita visum fuerit, vt vbi sup. nu. 9. diximus: admonendo, qd quamuis Papa in hoc dispensare possit; rarissimè tamen solet, nec cuiquam ea (mea sentētia) expedit: expertû enim est, benignitate Dei fieri, vt nihilo minus quis proficiat in sui muneris functione recitâdo eas horas animi causa consumēdis, quàm omittēdo. Vbi et probamus neminē à recitâdo excusari, eo qd studeat, inseruiat, vel peregrinetur, qd quid dicat Gerard. de asy. dicit. orand. q. 9. & Abb. antiquus, in c. 1. de celebr. miss. vt diximus in d. Ench. copiosiss. c. 7. nu. 18. quod neque excommunicatio etiam denuntiata a recitando seorsim excusat c. presbyterum. 28. dist. & c. 2. & cap. illud. de cler. exco. min. Et nu. 27. qd neq; tenuitas bñficij excusat per glo. ling. in c. clericus. victû. 91. dist. quidq; Sot. lib. 10. de iust. & iur. q. 6. ar. 3. dicat.

dicatur: tum quia solo suo arbitrio nititur: tum quia tituli beneficiarij acceptatio, & non quantitas redditus, ad id obligat: tum quia sibi dēc imputare, quod accepit illud, præsertim si permittitur dimittere, & non desit, qui uelit illud accipere.

- 103 Quinta est, q̄ non teneatur ad hoc nisi ratione beneficij: & quod eius nullo fructus, nec per se, nec per aliū capiat, nec capere possit, nec in posterum capturus sit ob illud tēpus, vt dixi in d. not. 7. nu. 28. Addo, *Nec per aliū* propter multos pueros, & alios familiares, vel amicos, quorū patres, heri, vel amici pro illis capiunt: quia isti non minus quam si ipsi caperent tenentur reg. qui per. diu. lib. 6. Addo, *Nylos*: quia quāuis nō nisi distributiones quotidianas caperet, ad illud tenet iuxta eodē. Addo, *Neque capere possit*: propter eos per quos stat, quominus capiant, nō accipiendo poss. sionem, uel non residendo. Addo, *Neque in posterum capturus sit*, &c. quia si litigaret, & habita sententia fructus sequestratos, aut ab aduersario perceptos obunere deberet, teneretur secundum oēs: quāuis poss. sionē nō accepisset, nec accipere posset, quidquid Card. S. Xisti, & Palu. tanquā magis Theologi, quā canonistæ in hoc senserint: quia fructus percepti, saltē post litem cōtestatam, debentur uero beneficiario, si uicerit: quāuis contra poss. florē de proprietate litiget, tam in rebus spiritualibus, quā profanis, decis. Rot. 24. in nouis, per notata in cap. grauis & per Inno. in c. in literis. de rest. spol. l. certum. C. de rei ued. & l. & ex diuerso. ff. eo. Vnde infertur, non excusari eum, qui in pensionē omnium fructuū consensit ei, qui in suum fauorem beneficiū renunciauit, (quod quotidie fiebat olim: nunc autem sub S. D. N. G. reg. XIII. nunquam, aut rarissime) quia uerē beneficiarius est, & habet possessionē beneficij, aut p̄ ipsū stat, quo minus eā habeat: & si uult, pōt aliquos fructus capere: quia potest seruire, & ad mercedem sui seruitij cogere eū, cui omnes fructus seruati sunt: fructus enim illi solū intelligunt, qui reliqui sunt deductis oneribus. l. fructus ff. solu. mat. cum not. ibi, & per Fel. in c. ad nostram, de iure iuran. Oppositum tamen nobis ibi uisum fuit, & hic uidetur de eo, qui consensit ut renuncianti oēs fructus, & om
- 195 ne seruitium, & administratio beneficij seruarentur: quia is nihil potest percipere, neque seruire nolente pensionario. quæ est cōclusio quotidiana, & singularis. Dixi in principali cōclusionē, *Sine necessaria attentione*, quia eius defectus est mortalis, ut probauimus in d. cap. 13. per illud cap. & per cap. dolentes. de celeb. miss. & alia multa.

Porro, attentio necessaria cōsistit in habēdo à principio horarū proposito actuali, aut uirtuali ad eas attendēdū: & postea actualiter, aut uirtualiter attendēdo aliqua attentione sufficienti, quæ est triplex. Prima, uerborū; ne alia pro alijs, aut cōfusē, aut irreuerēter dicantur. Secūda rerū significatarū per ea. Tertia personarū ad quas dirigūtur, puta Sanctissimę Trinitatis, Angelorū, ac sanctorum eius, & rerum petitarum ab eis.

puta beatitudinis, gratiæ, charitatis, fidei, spei, & aliarū virtutum, vt clari-
 rius alijs in c. charitas. 2. nota. 13. nu. diximus: addentes, q̄ harū triū at-
 tionum secunda est melior prima, & tertia secunda. Item, tertiā om-
 nibus esse communem, & etiā primam. ferè omnibus; sed secundam so-
 lum callentibus idioma, quo horæ soluuntur. Non abs re autem addidi,
virtuali: quia vt in d. c. charitas. 2. not. 13. dicebamus, sufficit virtuale qua
 106 le hēt, qui petit, vel accipit breuiarium animo huic obligationi satisfa-
 ciendi, aut eundi ob id ad ecclesiam, & alia similia: ita vt interrogatus,
 quare petis, aut facis hæc vere respōderet, ad recitandi obligationi satis-
 faciendum, iuxta eā, quæ post alios præsertim Maior, scripsimus in d. no-
 ta. 13. & in c. inter verba. 11. q. 3. nu. 309. quod tamen propositum actua-
 le, aut virtuale tollitur per propositum actuale, aut virtuale non atten-
 dendi: quale habet expressum, qui non vult attendere; & tacite, qui aduer-
 tit se euagari cogitando res à sua præcatione alienas, & ad nullam dicta-
 rum attētionum animum reuocare nititur, iuxta communem: & etiam
 qui deliberatè se occupat in rebus exterioribus omnibus tribus prædi-
 ctis attentionibus impatibilibus, attenta saltem industria recitantis, &
 107 ita se occupantis. Vnde in d. not. 13. intulimus, eum qui scribit, aut le-
 git aliena ab ijs, quæ recitat, communiter peccare, etiam mortaliter; si
 deliberatè id faciat, recitando partem notabilem precum debitarū, sal-
 tem sine proposito iterandi: quia scribere, aut legere aliena ab eis, quæ
 recitantur, est opus exterius, quod omnibus tribus modis attētionis re-
 pugnanter videtur. Addidi, *Communiter*: quia necessitas, vel vrbalitas respō-
 dendi alicui, vel subscribēdi epistolæ, vel aliud simile faciendi, excusa-
 ret eū, qui cū alijs recitaret, & proponeret supplerē postea, quæ socij dū
 ipse scribit recitat. Addidi, *Deliberatè, & recitando partem notabilem*: quia
 faciens illud non aduertendo esse ita cōtrariū recitationi, aut solū dum
 quid paruum recitatur, non peccat saltem mortaliter, per suprad. Ad pri-
 mum circa hæc nouè quæsitum resp. ita licere officium matutinum diei
 sequētis recitare, etiam ante solis occasum, sicut post illum toto horarū
 diei penso perfoluto, vt post Caiet. dixi in dicto cap. quando.

Ad secundum, quod non satisfacit recitans per breuiarium nouum
 trium lectionum sine dispensatione: quia sine illa non est iustus modus
 recitandi horas canonicas, vt ex eius proemio patet, & dixi vbi sup. di-
 cto cap. charitas.

Ad tertium, q̄ non satisfacit quis recitando per breuiarium cuiuscū-
 que dicc. nisi esset ordinatus ad solum titulum patrimonij, & caret bene-
 ficio secundum Directo. lib. 1. cap. 8.

108 Porro, supradictis non est locus in clericis minorū ordinum tantum,
 si non sunt beneficiarij vel monachi, vel pensionarij. Iure namque cō-
 ad nihil determinatum recitandum tenentur: nisi cum ordinantur, pro-
 mittant, vel ordinatori præcipiēti cōsentiant dicere aliquid, vt fieri sole-
 bat ab

bat ab hinc circiter septuaginta duobus annis in Celtiberia, cum primū primā tonsuram accipi: promittebat enim, vel ordinatori præcipienti cōsentiebat initiatus primā tonsura recitare quotidie. Miserere mei, & initiatus alijs minoribus Canticū graduū, siue quindecim Psalmos graduales: quod tamen iā pridem nō fieri audio. Dixi, *vel pensionarij*: quia licet ante extrauag. Pij V. infra relatam, ad nullas preces obligarentur: post eā tñ obligantur ad officium minus B. Mariæ quotidie recitandū.

Ad nouē autem quæsitum resp. licere etiā hodie insigniri primā tonsura, sine intentione ascendendi ulterius. Tum quia id nullo iure diuino, aut humano prohibetur. Tū quod illegitimus episcopi dispensatione promouetur ad minores, & simplex beneficium; qui tamen postea non potest ascendere ultra. Tum quia Concilium Trid. sess. 23. c. 4. supra. nu. 68. relatū, solum requirit quatuor, e quibus non est hoc. Idem eadem ratione uidetur dicendum de quatuor minoribus.

109 Trigesimoprimum peccat mortaliter, qui ordine sacro insignitus contrahit matrimoniū: & matrimoniū nō valet, & est excoicatus: vt dictum est supra c. 22. nu. 29. Et qui cōhabitat fœminæ, qualiscunq; sit illa cognata, vel extranea; formosa, vel turpis; serua vel libera; iuuenis, vel senex; credens, aut credere debens se voluntate, vel opere, vel utroq; modo peccaturū, per illud Eccles. 3. *Qui amat periculum, peribit in illo.* & ea, q̄ super eo in c. si quis aut. de poen. dist. 1. scripsimus, & per c. 1. de cohab. cler. & mulier. & p̄ adducta à Raph. Veltterrano lib. 2. 1. Antrop. Nec obstat c. interdixit. 3. 2. dist. c. volumus. & c. cū omnibus. 81. dist. quatenus habēt licere clerico cōhabitare filix, matri, forori, amitæ, aut fratrix, aut extraneæ seni; quia procedunt quo ad forū exterius: & qñ nō sunt aliās suspectæ, nec habent famulas iuuenes, & clericus est bonæ famæ, iuxta mentē iuris diuini & humani. quod satis sentiūt Io. And. Panor. & cōis in c. 1. de cohab. cler. & mul. non a ūa procedunt quo ad forum conscientix, quando vere corā Deo imminet huiusmodi periculum: licet à multis hæc non satis intelligantur. Et qui solus domum solius de fornicatione suspectæ adit c. clericus. 81. dist. aut ita sibi periculosa, ut credere debeat se in consensum fornicationis mentalis, vel operis inductum iri; et si allet religiosa; vel cōmater. arg. proxime citator. Porrò Cōc. Trid. sess. 23. c. 14. vtrac. clericis, ne cōcubinas domi, vel foris habeāt: alioquin penis a sacris canonibus impositis puniātur: & si a superioribus moniti non resipuerint, ipso facto sunt priuati tertia parte fructuū beneficiorū, & pensionū fabricæ ecclesix, aut alteri loco pio arbitrio episcopi applicanda. Si verò, nec secundo moniti resipuerint, nō solū eo ipso perdāt oēs fructus, & pensiones; sed etiam a beneficiorū administratione arbitrio episcopi tanquā Sed. Apostolicæ delegati suspendantur: & si ita suspēs perseuerēt, beneficijs, portionibus officijs, & pensionibus quibuslibet perpetuò priuētur, & ad illa inhabiles reddatur, donec iustis de cau

sis cum eo fuerit dispensatum. Si uero ad eas semel dimissas redierint, alias uel mulieres scandalosas sibi adiunxerint præter dictas pœnas, omni appellatione remota, excommunicentur. Horum autem cognitio non ad Archidiaconos, aut Decanos, sed ad Episcopos pertineat, qui ualde summarie procedant. Clerici uero beneficia ecclesiastica non habentes pro delicti modo castigentur pœnis carceris, suspensionis ordinis, ac in habitatis ad beneficia &c.

II O Trigesimo secundo peccat mortaliter, qui monasteria monialiu sine iusta causa & manifesta, post prohibitionē sibi factā frequenter. c. monasteria. de uit. & honest. cler. Dixi, *Qui sine iusta causa &c.* quia sola frequentatio sine monitione, & mala mortaliter intentione præbendi mali mortalis occasionem, uel scandalum non uidetur peccatum, saltem mortale.

Trigesimo tertio peccat mortaliter clericus sacri ordinis, beneficiarius uel monachus, qui habitū nō gestat: & tonsurā, aut comā uel barbā nutrit: aut coronam nō radit: aut uestes sibi indecētes induit: aut arma offensiuā portat, secundum iura communiter recepta. c. si quis. & c. clerici. r. de uit. & honest. cler. & cle. 2. i. eod. tit. Dixi, *Sacri ordinis; beneficiarius &c.* quia alius licite potest tonsurā, & habitū omnino exuere, arma portare; & alia omnia, quæ laicus potest facere in ciuilibus secundū Pat. usū receptū, & in theōrica cōmuniter probatum. in c. 1. & 2. de postul. & in prædictis. cap. si quis. clericus. i. de uit. & honest. cler. & cap. 1. ne cler. uel monach. quod nullibi æque bene probatur, ac in cap. 6. de refor. sess. 14. Conc. Trid. quod etiam uel hoc notauimus in cōment. c. statuimus. 14. q. 3. nu. 27. immo in criminibus eadem ratione: Nec obstat quod irregularitatem contrahendi periculum subit: quia etiam illud subit laicus. Et cum non teneatur sacrum ordinem, uel beneficium suscipere, non uideatur teneri prædictū periculum vitare: licet putem non licere id facere raturam in capite deferendo: sicut nō licet eū ea uestem partitam deferre. Alioquin enim nulli iudices seculares nec aduocati, uel procuratores corā eis causas criminales agentes prima tonsura insignitū offēdit ab soluisi firmē proponerent numquam id facere; ut etiam tradimus in cōment. c. non dicatis. 1. 2. quaest. 1. nu. 66. dicentes indolere nos non addidisse ista in hoc loco: Dixi, *omnino exuere*: quia non licet tonsuram & coronam deferre vna cum ueste uirgata, uel partita &c. per d. cle. 2. de vit. & honest. cler. Dixi, *secundum iura communiter recepta*: nam secundum ius Cōsilij Carthagin. unde prædictum cap. clericus. 1. desumptum fuit, præhibetur radi barbæ; & consuetudo Urbis; & multa partis orbis eam permissit, modo labia in superius radatur, omni oblatio non oblatio id est: &c.

III Trigesimo quarto peccat quidem uel clericus non seruans infra scripta decreta; sed non mortiferē, nisi iuxta resolutionem subiectam in fine huiusmodi peccandi, itepe quo non seruat. c. nullus. uetans ingressum tabernæ, & c. conuiuia, uetans obuiuium sine certis legibus. & quando,

uetans.

vetans pluries quam ter bibere, & cap. non liceat. 44. dist. iubens benedicere mensam a principio, & in fine gratias agere. & cap. clerici. 2. de vit. & honest. cleric. sic habens. Clerici officia vel commercia secularia non exercent, maxime inhonesta. Mimis, iocularibus, & Histrionibus non intendunt, & tabernas prorsus euitent, nisi forte causa necessitatis in itinere constituti. Ad aleas, & taxillos non ludant, nec huiusmodi ludis intersint. Coronam & tonsuram habeant congruentem; & se in officijs ecclesiasticis, & alijs bonis studijs exercent diligenter. Clausa deserant desuper indumentis nimia breuitate, vel longitudine non notanda. Pannis rubeis, aut viridibus, nec non manicis, aut sotularibus constituti, frons, sellis, pectoralibus, calcariibus deauratis, aut aliam superfluitatem gerentibus, non videntur. Cappas manicatas ad diuini officium intra ecclesiam non gerant, sed nec alibi, qui sunt in sacerdotio; & personaribus constituti, nisi iusta causa timoris exegerit habitum transformari. Fibulas omnino non ferant, neque corrigias auri vel argenti ornatum habentes, sed neque annulos, nisi quibus competit ex officio dignitas. Pontifices autem in publico, & in ecclesia super indumentis lineis omnes utantur, nisi monachi fuerint, quos oportet ferre habitum monachalem. Pallij & dissibularis non utantur in publico, sed vel post colatum, vel ante pectus hinc inde connexis.

Clericus vero tabernarius, & lanio, siue macellarius, ultra peccatum incurrit penam cle. 1. de vit. & honest. cler. & qui virgata, aut partita veste, vel epithogio seu tabardo, vel caligis scacatis viridibus, vel rubeis utitur, aliam grauem penam cle. 2. cod. tit. quam in nouando Concil. Triad. sess. 14. cap. 6. de refor. addidit, ut beneficiarius etiam exemptus ab episcopo suo monitus habitum clericalem non gestans ab ordinibus, & beneficijs suspendatur, & si id non suffecerit, is priuetur. Et sess. 22. cap. 1. de refor. sic statuit. Obseruentur, quae de clericorum vita, honestate, cultu, luxu, comessationibus, choreis, lusibus, nec non secularibus negotijs fugiendis sancita sunt, sub penis statutis, vel maioribus arbitrio episcopi imponendis; & si qua in desuetudinem abierint episcopi ea in usum reuocari iubeant. Ex quo, & c. 1. ne cler. vel monach. de cleric. 2. de vit. & honest. cler. collige omnia secularia officia esse prohibita clericis. Limitando per supra dictam limitationem pabr. ad beneficiarios, & ordine sacro insignitos; & a fortiori monachos; & consequenter arte chirurgicam, & medicam, & ita licet nullo iure spectatum prohibeatur eis exercitium harum duarum artium, nisi quum sit cum aduisione, vel incisione, iuxta cap. sententiam. ne cler. vel monach. quia iam citi sunt facultatia officia non possunt iuste exerceri a praedictis, nisi causa pietatis erga miserabiles, & cognatas personas, argu. c. 1. & 2. de posses. quibus sit eis facultas postulandi pro eiusmodi personis. Possent etiam causa necessitatis, vel recreationis animi operari aliqua honesta; puta, ut ait. B. Hier. relatus in c. nuquam. de cose. dist. 5. scribere libros, ficellam iunco texere, holera & plantas in areolis serere, & inferere, &c. & illa uendere.

vendere. Non autem exercere mercaturam, & vilius emere, vt carius vendant; licet id, quod sibi superest de eo, quod vilius ad suam, & suorum sustentationem emunt, vendere possint pretio iusto tunc currenti; licet sit carius. Possunt et negotiari aliquo modo honesto ad suam, & suorum necessariam sustentationem, præsertim per alium, vt sentit glo. in c. peruenit. 86. dist. c. negotiatorem. 88. dist. & Pan. in c. 1. ne cle. vel mona. & S. Anto. 3. par. tit. 1. cap. 2. §. 2.

Adde quod Caiet. in summa verb. clerici peccata. ait, qd clerici nõ peccant mortaliter transgrediendo leges humanas, neque has, neque alias, nisi consequatur graue scâdalu, aut aliquod peccatum, quod iure diuino sit mortale, vel magna occasio eius: vel nisi irregularitas, vel excõicatio maior incurratur. Immo subdit, neque propter illa quenquam excõmunicandum esse ante iustam monitionem iudicis: licet transgressiones huiusmodi multa peccata venialia etiam grauiã cõtineant: quæ tamẽ doctrina nimis laxa videtur, tum per resolutionem suprapositam c. 13. nu. 51. scilicet canones, & constitutiones ecclesiæ vtentes verbo, *Præcipio*, vel *ei æquipollenti*, ad mortale obligare, (etiam sine contẽptu, & scâdalo) transgredientes. Quod ipsum Caiet. ipse fatetur. 2. 2. q. 189. art. 3. Videtur tamen posse procedere, quo ad eas transgressiones earum legũ, quæ non utuntur verbo præceptiuo, & quæ cõmuniter nec a prælatis, nec a subditis inter magna peccata numerantur, qualis videtur, omisio benedictionis mensæ, & alia huiusmodi: siue qd cõsuetudo leges illas à principio obligãtes ad mortale temperauerit, ne obligent plusquam ad veniale: siue, quod iam inde à principio ita receptæ sunt, arg. c. 1. & ibi late adductorum per Felin. de treug. & pac. & Domini. §. leges. 4. dist.

Trigesimoquintò peccat mortaliter, qui obligatus ad dicendã missam pro aliquo, non applicat valorẽ eius cui, & vt debet, vt dictum est supra eod. nu. 92. Pro cuius probatione, & multorũ nunc hic quæsitõrum solutione dico primũ, quod missa est actio, qua ex institutione Christi in memoriã eius passionis panis, & vinum in eiusdem corpus, & sanguinem trãsubstantiãtur, & illa sub eorandẽ specie Deo Patri offeruntur. Nec dictio (missa) est nouẽ, vt nõnulli aiunt, ficta; sed deducta olim à patribus ex hebræo, & chaldæo missach Deut. 16. quod oblationẽ spontaneam significat: vt pie, ac eruditẽ tradit eruditissimus Demochares c. 1. de sacrificiis. Quare non improprie dixit Fel. in c. sufficit. de conse. dist. 1. & Gregor. VIII. in cap. Salonitanæ. 62. dist. & Concil. Toletan. cap. nihil. 7. q. 1. facere missam, pro dicere, vel legere missam: nam, & eius pars præcipua, etiam in ordinario missæ, actio appellatur, & etiã apud Innoc. lib. 3. cap. 4. ministerium missæ. Pro quo faciunt etiam ea, quæ subtiliter Caiet. tradit de illo Christi. *Hoc facite*, &c. in tra. de sacrificio missæ. licet ipse Inno. lib. 6. c. 12. immemor prædicti loci Deut. 16. originẽ verbi (Missæ) a mittendo deducat. Ob quæ omnia nos quoque interdũ gratia breuitatis vtimur

tis utimur verbo missarē, pro missam facere, vel dicere.

Secundō, quod in illo articulo nō minus obscuro, quam quotidiano valoris missæ, & eius applicationis post multa diu cogitata, in hæc infra scripta digero: Primum, missam qua parte est bonus actus ex opere operantis habere vim merendi, & satisfaciendi sicut oēs alios actus bonos; nō solum quatenus est actus missantis, sed et quatenus est actus ecclesiæ per illum eius nomine factus: & qua parte cōtinet orationē habere vim impetrandi, sicut alias omnes orationes bonas, tā quatenus sub nomine ecclesiæ per eius ministrū, quam quatenus fit à missante. Qua parte verō continet sacramentū, operari ex opere operato gratiam solī sacrificio cōmunicanti, & alijs circumstantibus cōmunicantibus. Qua parte vero est oblatio, & sacrificiū incruentum corporis, & sanguinis Domini, non solum repræsentans illud cruentum eorundē factum in cruce, sed existens omnino idē, prodest ex opere operato quō ad remissionem pœnæ offerenti, & faciētibus offerri, & his pro quibus offertur. Quod satis sentit S. Tho. in 4. dist. 45. q. 2. quatenus ait, missam etiā sacerdotis mali esse satisfactoriā pœnæ eius, pro quō fit: quod etiā exerte affirmat Scot. lib. 9. de iust. sit. & iur. q. 2. art. 2. & implicite Scot. quodl. 20. & eius conterraneus Maior dist. 45. q. 2. & Vuendel. libidem ad 4. Gab. Et consequenter, quod ut gradus gratiæ, qui per sacramentum confertur, est limitatus, certus, solique Deo notus, nobis autem ignotus, ita & gradus remissionis pœnæ, quē operatur missa quatenus est sacrificiū, est limitatus, certus, solique Deo notus; nobis autē ignotus, qui distribuitur offerenti, & faciēti offerri, & pro quibus offertur: nec mirum, quia licet id quod offertur, scilicet Christus totus, sit illimitatus, & infinitus; & passio, & virtus eius illimitata, & infinita; limitato tamen, & finito modo applicatur, & ita limitatum & finitum effectū operatur, sicut & in alijs sacramentis eadē virtus infinita: quia limitate, & finite applicatur, per eā finitum, & limitatū effectum gratiæ operatur, ut pulchre B. Tho. quo ad hoc ab omnibus recep. dixit in 3. par. q. 79. art. 5. Quanta verō pars eius tribuatur offerēti, & faciētibus offerri; & quanta circumstantibus offerentem; & quanta ijs, pro quibus offertur, soli Deo est notum.

Arbitror autem, quod non præstituitur a Domino Deo quantitas diuidentia æqualiter inter oēs, qui participant de hoc fructu satisfactionis missæ: sed quod pro sua infinita benignitate cuilibet orthodoxo, eo solo nomine, quod est orthodoxus, deputat certā particulā, quæ nec crescit eo, quod sint pauciores orthodoxi: nec decrescit eo quod sint plures. Et præter hanc deputat aliam cuilibet circumstanti, quæ nec crescit, nec decrescit ob maiorem, vel minorem numerū circumstantium: & aliam toti ecclesiæ, & speciatim iussis nominari ab ea, scilicet Papæ, Antistiti, & Regi, quod etiā est stabilis: aliam faciēti missam, & nominatis ab eo priuatim, quæ crescit, aut decrescit, pro numero maiore, vel minore a se volūtarie nominatorum;

natorum: aliam portigenti pithantiam, vel facienti eam fieri; & ei, uel eis pro quo, uel quibus fit, quæ etiã crescit, uel decrefcit pro numero facientium eam fieri, uel eorum, pro quibus fieri faciunt. Ratio autẽ diuersitatis inter tres priores, & duos posteriores fit, quod i illis datur pluribus, ut singulis, in his autẽ pluribus ut uniuersis. Cuius rationis ratio desumitur ex quadã vnitate, quam habent missans, & uoluntariẽ nominati ab eo: & ex alia quadã vnitate, quã habent facientes eã fieri cũ his pro quibus eã faciant fieri. Ex quibus infertur, posse quẽ quadruplicẽ partem querere, vnã; quia orthodoxus, alteram; quia circumstans, tertiam; quia nominatus ab ecclesia, quartam; quia facit eam fieri. Missantem autem semper duas, vnã; quia orthodoxus, alteram; quia oblator, & interdũ tres, quum absque nulla obligatione missat quia tunc gerit personam faciẽtis eam fieri: alios uero semper vnã, & interdum duas, uel tres, ut combinanti patet. Quæ omnia confirmantur ea ratione, quod uinculũ multiplex plus operatur, quam simplex. c. 1. de treng & pace. Credimus autẽ partes facienti fieri, & missanti designatas, esse maiores, quã alias tres: quia plus impendunt in eã faciendo: secundum quid tñ minores, quatenus possunt per communicationem cum aliis decrefcere, ut prædictum est. Secundo sequitur, quod sacerdos tenetur ad applicandum ualorem missæ satisfactorium ijs, & eo modo, quo dictum est & ad hæc reducendum est, quod dicunt Scot. Mai. & Vuend. ubi sup. quatenus loquuntur de applicatione ualoris missæ generali, speciali, & medio modo: & quod partem sibi obuenientem totam, uel partẽ eius potest applicare, cui, uel quibus uoluerit secundum Mai. & Vuend. ubi sup. quod ipse frequenter soleo facere: licet Scot. aliter sine iusta ratione sentiat contra rationem legis quod fauore. C. de leg. cap. quod ob gratiam. de reg. iur. lib. 6. Ex quo subinfertur, eo sibi minus de sua parte obuentum iri, quo plures ad communionem illius nominauerit.

Tertio sequitur eum, qui obligatur ad celebrandam vnã missam pro aliquo, lege, statuto promissione, uel pro poculẽto, siue pithãtia (quod uerbum uidetur deductum per maiores nostros a uerbo $\pi\theta\iota$, quod latinis significat bibe, iuxta illud uulgatum, $\pi\theta\iota$ $\nu\alpha$ $\pi\theta\iota$, idest, aut bibe, aut abi) nequaquam satisfacere dicendo illam pro illo, & alio, sine illius consensu. Tum quia iniuste partem satisfactionis vni debitam, alteri applicat cõtra c. ea te. de iure iur. Tum quia, ut dictũ est, missa nõ solũ prodest ex opere operato, sed etiam ex opere operantis: & scõdũ omnes satisfactio, quæ fit ex opere operantis tanto minus prodest vni, quanto pro pluribus fit, ut patet de ieiunio, & eleemosina facta pro multis.

111. Quarto, quod paupertas decem non sufficit, ut pro una missa duæ pithantiæ capiantur: quamuis Sot. lib. 9. q. 3. art. 1. de iust & iur. contra minus bene teneat, per fundamenta sup. eo. cap. nu. 92. forinata.

Tertio principaliter dico, quod sacrificus tenetur orare nominatim pro

Papa,

Papa, & antistite suo, vt missale nouū Pij V. ex edicto Trid. editū iubet, & etiam pro rege suo. Tum quòd Paul. 1. ad Timoth. 2. quem in hoc allegat Innoc. 1. 1. vbi supra, id satis iubet. Tum quòd in omnibus fere missalibus ante hoc nouum id iubetur. Tum quia licet in hoc non iubeatur expresse de rege, iubetur tamen tacitè, quatenus iubetur fieri pro Papa, qui Romanis est rex.

Quartò dico presbyterum Romanum satisfacere nominando Papā, nullo alio episcopo, vel rege nominato: quia ipse solus est Papa, rex, & antistes: modo extra eius imperium temporale, & episcopatum Romanum particulare, non habeat domicilium, vel beneficium; saltem residētiam personalem requirēs. Qui vero subditur diuersis ratione domicilij, originis, vel beneficij iuxta c. cum nullus. de temp. ordin. lib. 6. videtur teneri orare pro episcopo, & rege domicilij: quia secundum glō. magnam receptam in c. statutum. §. vero. de rescri. lib. 6. subiectio ratione illius maior est, quam originis, & beneficij. Quod nō satis aduertit, qui natus in vno regno, & habens domiciliū in alio, regē originis nominat: quamuis scholasticus, peregrinus, & alius non habens constitutū domicilium contra facere debeat; nisi beneficium requirat residentiam personalem, quod satis confert domicilium, iuxta doctrinam Bart. in l. 1. ff. ad munic. nu. 13. & seqq. origo enim præstat simplici habitationi, argumen. l. ciuem. C. de incol. lib. 1. l.

Quintò, posse quidem eum iuste, sed nō teneri orare nominatim pro alio a prædictis, & illo, vel illis, pro quibus missam specialiter facit: vel pro illis, qui eam fieri faciunt: nam nec canon missæ, nec c. visum. & sequen. de cons. dist. 1. nec alia id præcipiunt: sed facultatem tantum faciunt nominandi alios, vt supra insinuauī, quo ad partem suam, quæ ex opere operato ei obuenire debet.

Sextò, quòd securus, & breuis modus applicandi missam alijs a prædictis ex mente Scot. in d. quodlibet 20. est hic. *Memento Domine mei, & eorum viuorum, quibus possum sine præiudicio prædictorum valorem huius missæ applicare: & humillimè supplico tibi omnia scienti, vt ita eum mihi, & illis, & eo ordine seras applicatum, quo possem ego tuo consilio quam optime applicare.*

Septimò, quòd sacrificio volenti meminisse illorum, quos in 2. parte canonis, siue primo momēto; vbi licet ei nominare viuos, & vndecima parte, qui est locus nominandi mortuos, expedit vti pro locis imaginum sex casibus grammaticis, vt post, & ante alios cōsultuit pius, & eruditus Gabr. in can. missæ, cuius consilio iam inde a prima missa, quam feci, vti cœpi: qui tamen nec alius quē legerim satis aperit an expediat speciatim nominare multos: nam a parte negatiua stat, quòd id mētem vagam facit, & partem satisfactoriam sibi debitam cōmunicando multis, minuit: & nescit cui quæ præponere debeat. Pro parte vero affirmatiua stat, quod multi,

multi, pij, & eruditi id rogant, & rogantur: & quòd ecclesia iubet prima parte canonis nominari Papam, Episcopū, & Regem. Equidē mihi iam pridem persuasi non esse concipienda nimia propria nomina, siue imagines indiuiduas, ne mentem, quæ tota deberet esse in actione illa diuina, nimium distrahant. Vtile tamen esse concipere aliqua quæ affectum magis excitent: nec nocebit concipere quæ plurimos generatim, & breuiter: quia id auget reuerentiã erga Deum, & amorē erga proximū. Quare, vt arbitror non esse vtendum prolixis memorijs compositis à pio, & erudito P. Ioan. Iusto Láspergio Carthusiano, & ab alijs postea auctis; ita credo vti posse vna mediocri, qua frequentissime vtor, collocando in nominatio me, & eos qui sunt causa meę missę: in genitio genitores, & genitos: in datio, datores: in accusatio, accusatos: in vocatio vocatos siue inferuientes: in ablatio, eos quibus obtuli preces meas, vel qui suas mihi obtulerunt. Interdū concipiendo propriam imaginem vnus, vel alterius, per singulos casus, interdū per aliquos tantum, interdū per nullos, subiecta clausula iustificatiua in hanc quæ sequitur sententiam, *Memento Domine horum famulorum, famularumque tuarum, in primis mei miserimi peccatoris, & N. qui est, vel qui sunt causa impulsua principalis huius missæ, & eorum qui me genuerunt spiritualiter sacramento, vel doctrina, & in his N. & N. & eorum qui mihi benefecerunt, & in his N. aut N. & eorum, quos offendi, & in his N. aut N. & eorum, qui mihi inseruiunt, & in his N. aut N. & eorum, quibus preces meas obtuli, & qui suas mihi obtulerūt, & in his N. aut N. quibus tamen hanc missam eo modo, & ordine volo applicatam esse, quo quam optimo te Domine (qui omnia nosti) consulente, applicare deberem. Qui autē missat sine obligatione extranea, tollat illa verba (& N. qui & c.) & loco illorum ponat hæc (etiam quatenus sunt causa impulsua missandi.) Qui autē habet parentes corporales viuos, addat in secūdo casu verbū, (corporaliter) verbō (genuerunt) ibi posito. In secundo vero memento, tollat in primo casu verbum (mei) quia in eo solum mortui nominantur, vel concipiuntur, prosequendo reliqua, vt in primo,*

De peccatis clericorum quo ad beneficia.

S V M M A R I V M.

- 112 **B**eneficiarius clericus, vt mortaliter peccat per simoniam in beneficio propriam.
- 113 **S**imoniacus an sit, qui constituit certum salarium alicui, donec conserat ei aliquod beneficium.
- 113 Beneficiarius vt peccat per simoniam in beneficio alienam.
- 114 Beneficium sine iusto titulo habens, vexationem, vel pensionem male redimens,

- dimens, ut peccat.
- 115 Beneficiarius, ut peccat per simoniam acceptum non restituens, non relinquens incompatible.
- 116 Beneficium curatum capiens, aut dignitatem ante 25. annum, non suscipiens presbyterium intra annum post beneficium curatum obtentum, aut sine proposito sumendi presbyterium. & quid de dubitante, & accipiente non curatum, num. 118.
- 120 Beneficiarius M. peccat uxore ducta beneficium retinens, sponsalia contrahens.
- 124 Damnificans bona beneficij, locans illa ultra triennium ut peccat. nu. 130.
- 117 Illegitimus capiens beneficium sine dispensatione, vel pensionem.
- 118 Pœna ipso iure incurta quando soluenda in foro conscientie.
- 118 Episcopus intra quot menses sub duplici pena consecrandus.
- 119 Pensio à Papa ob paupertatem concessa laico licita, & quare.
- 121 Beneficium quodlibet residentiam requirit, & quæ ab ea excusent.
- 121 Residentia episcopo, & curato iuris diuini, & quæ excusant ab ea.
- 122 Horas non recitans etiam pensionarius, cui restituet, & per extrauag. Pij. V.
- 123 Beneficiarius non perdit fructus ob peccatum regulariter; nisi quum est excommunicatus, vel non recitat: & tunc cui restituet; & an. sibi pauperi retinere possit.
- 125 Beneficium vnicum sufficiens habendum, & qua ex causa plura. & seq.
- 128 Beneficium ad retinendum tam prodest consuetudo quam dispensatio.
- 131 Parochus non ministrans sacramenta subdito ad ea non obligato remissive.
- 132 Sepeliens excommunicatum, vel notorie malum, vel ad sepulturam adigens. & c.
- 133 Beneficiarius ut peccat nesciens necessaria, & quæ sunt illa: non iuuans peste infectum.
- 134 Beneficium capiens in excommunicatione, & irregularitate, & mortali, non missans quotidie, ubi, & quomodo tenetur.
- 135 Beneficij habendi etas, curatus prædicet, & profiteatur fidem; quod requirit gradum, & ordinem sacrum. nu. 136.
- 137 Pensio quanta poni possit super episcopatu, & parochiali.
- 138 Missas constitutas episcopus, generalis, & abbas minuere possunt.
- 138 Beneficium ad nullum detur accessus, regressus, mandatum, coadiutoria.
- 139 Parochialis ecclesia, etiam reseruata, per concursum, conferatur.
- 140 Religiosus, ut peccat contra votum paupertatis remissive.

112 **R**imò peccat mortaliter clericus quo ad bñficia, qui vult quærere illa per simoniam, siue mentalem, siue conuentionalem, siue realem: sine tamen excommunicatione, & obligatione restituendi si non quærit, & etiam si quærit, nisi simonia sit realis. Quid aut sit simo-

fit simonia, & quodplex, & quæ excōmunicat, dictum est late sup. c. 23. nu. 100. Quibus addo, non admittere simoniam episcopum, qui accipit aliquē in familiarem suum, constituta certa mercede annua, donec ei ali quod beneficium conferat, secundum Host. in c. cum essent. de symo. receptum per Io. And. & Cōmunem: modo nullum pactum post illud col latum de gratis seruiendo intercedat. & ita Maior in 4. dist. 23. cui con sentit Host. existimans se contradicere illi.

Secundò peccat mortaliter, qui per symoniam ab alio commissam in fauorem eius ipso ignorante, & non cōtradicente, quærit beneficium, in quo, vel ad quod nullum ius prius habebat: & resciscens id consentit, vel il lico non renunciat illud. 1. q. 5. per totam. & c. nobis de sym. Dixi, in fauo rem eius, & eo non contradicente. quia secus si ad nocendum ei, vel ad com modandum; sed eo contradicente committeretur. d. c. nobis. & c. sicut. eod. tit. Dixi, in quo, vel ad quod nullum ius habebat: alias enim secus, si ipse in eam non consentit, d. cap. sicut. 2. eod. tit. & etiam si illa symonia aliēna non fuit causa quærendi illud: siue quia commissam fuit cum vno ex multis electoribus, præsentatoribus, aut à collatoribus; quorum maior pars, ea non interueniente, illū elegisset, præsentasset, aut ei contulisset; siue quia is, cum quo admissa fuit, non fuit ob eam principaliter motus: quamuis ob id data fuisset, vt resoluimus in d. c. nobis sequenti primam opinionem glo. in verb. interueniente, per §. fin. 1. q. 6. quæ quamuis limi tetur ab Hostiensis, & euam a Panor. licet minus quam ab ipso, & rē & e quidem quo ad forum exterius, per rationem Io. And. tamen quo ad fo rum conscientia, quod sola veritate nititur. c. tua. de spons. non nocet co ram Deo symonia, quæ vere non fuit causa quærendi beneficium, quod sine illa æque, atque cum illa quæreretur.

114 Tertiò peccat mortaliter, qui sine titulo canonico scienter accipit, vel tenet beneficium cum obligatione relinquendi, & fructus perceptos re stituendi. Et qui a principio putat titulum esse canonicum; sed sciens nō esse talem retinet illud. c. 1. de regu. iur. lib. 6. & cap. eum qui de præb. & cap. 1. de eo qui mitt. in poss. causa rei seruan. eod. lib. & cap. dilecti. 52. cum ei adnot. de præb.

Quartò peccat mortaliter, qui vexationē, vel pensionē redimit aliter, quam debet, iuxta dicta supra c. 23. nu. 102. Et qui precibus suis, vel aliēnis malè quærit beneficium: quod quando fiat, dictum est sup. eod. c. 23. nu. 101. Et qui permutat ius ad rem, cum iure in re, vt ibidem. nu. 104.

Quintò peccat mortaliter, qui quæsitum per symoniam cōmissam in beneficio non restituit ecclesie, cuius est illud. c. de hoc de sym. debet ta men ita illi restitui, ne quidquā cedat delinquenti: quod si sic fieri nō po test, restituat cum autoritate superioris alteri ecclesie, vel pauperibus. arg. c. de hoc. de symo. vbi omnes, & S. Tho. 2. 2. q. 100. art. 6. ad 4. eam ta men autoritatem non arbitror in foro conscientia necessariam.

Sexto peccat mortaliter, qui post obtentum secundum beneficium curatum, dignitatē, aut personatum, & post habitam eius possessionē, vel postquā per eum, quo minus eā habeat, stat, non renunciat prius, ut debet: quia ipso iure perdit illud. c. de multa. de præb. immo, & posterius, si pergat retinere, vtrumque, & fit incapax ad quolibet aliud, & etiam ad ordines per extrauag. excoꝛabilis. §. qui vero. eo. tit.

¶ 15 Septimo peccat mortaliter, qui beneficium curatū capit sine dispensatione Papæ ante 25. annū ceptū, & collatio est nulla. c. cū in cunctis. §. inferiora. de elect. & tenetur relinquere illud cum fructibus: nisi remedium a Papa quærat. Et idem de eo, qui accipit dignitatem, aut personatum non curatum: excepto, quod hos cum dispensatione episcopi post viginti annos cōpletos obtinere potest. c. 1. de ætat. & qualita. lib. 6. quos tamen Concil. Trid. ad 22. produxit, sess. 24. c. 12. de refor. vt diximus in cap. si quando. de rescrip. excep. 9.

¶ 16 Ad nouē autem quæsitum respondetur, q̄ in episcopatu Palentino, in quo per concursum dantur beneficia, potest esse cōpetitor ad presbyterale, etiam post Concil. Trid. licet nōdum cōpleuerit 25. annos; & stet cōstitutio synodalis iubens, ut obtinens beneficiū presbyterale intra annū fiat presbyter. Tum quia iure antiquo sufficit attingere 25. annum, ad obtinendum illud, & quodlibet curatum. c. cum in cunctis §. inferiora. de elect. & ei nulla parte derogat Concil. Trid. Nā qua parte habet, ne minem ante 25. annum ordinandū presbyterio, intelligendum est de anno cepto: quia licet regulariter tempus positū in accusatiuo intelligatur de perfecto, secundum cōmunem, quam Bal. Alex. & Ias. sequuntur in l. cui. ff. de legat. 1. tamen contra tenet ibi Bar. cuius opinio sequenda est secundū eosdem, quando concurrat aliqua alia coniectura intelligendi de cepto, puta fauoris, qualis adest in proposito, & alia fortior, q̄ ius antiquum solum requirebat ceptum. cle. generalem. de ætat. & qualita. cui conciliandum est nouum, quum id fieri possit. c. cum expediat. de elect. lib. 6. & alia utraque fortior, quod idem Concil. sess. 24. c. 12. de refor. habet posse cōferri beneficiū curatum ei, qui attingit 25. annum. & eadem ætas ad illud & ad presbyterium sufficit secundum omnes. Tum quia mens Concilij non fuit mutare annum ceptum in completū, sed numerum. Ita quod ut antea sufficiebat, & requirebatur ad subdiaconatū 18. annus, & ad diaconatum 20. & ad presbyterium 25. nunc requiratur ad subdiaconatum 22. ad diaconatum 23. & ad presbyteriū sicut olim, 25. & ita potest hodie quis fieri subdiaconus in 22. cepto, & diaconus in 23. cepto, & presbyter in 25. cepto. Tū quia non obstat dicta cōstitutio synodalis: quia etiam hodie potest quis intra annum a susceptis minoribus fieri presbyter, si episcopo uideatur id conuenire. sess. 23. cap. 1. de refor. Videri autem debet, ut is qui per cōcursum obtinuit presbyterale ordinetur intra annum: quod si episcopus noluerit assentiri, excusatur a

pœna, qui obtinuit illud: quia iusto impedimento sine sua culpa impeditur, argu. cap. licet canon, & cap. commissa. de elect. lib. 6. iuncta glo. memorab. verb. iusto.

- 117 Octauò peccat mortaliter illegitimus, qui absque dispensatione Papæ beneficium curatum accipit, aut simplex sine dispensatione Papæ, aut Episcopi. c. 1. & 2. de fil. presby. lib. 6. & acceptio est nulla, & tenetur relinquere, nisi dispensationem obtineat.

Quibus addo, quòd Conc. Trid. sess. 25. c. 1. §. statuit, ne filij illegitimi clericorum habeant pensiones super beneficijs, quæ parentes eorù obtinuerunt: neque etiã vlla beneficia in ecclesijs vbi patres beneficium aliquod habent, aut habuerunt: quodque reciprocarè resignationes, quæ post hac à parentibus clericis in fauorè filiorum, aut aliàs fraudulenter fient, ipsis nequaquam suffragentur. Quin peccat mortaliter, & omnis qui accipit beneficium aliquod carens qualitatibus, quas illud per fundationis suæ statuta, vel alia requirit. sess. 21. cap. 5. de refor.

- 118 Nonò peccat mortaliter, qui post obtentam ecclesiã parochialem, & habitam illius pacificã possessionem, nõ promouetur ad presbyterium intra annũ, & eo lapsò illam retinet, & nõ relinquit illã, vel fructus post annũ perceptos non restituit: quia eam ipso facto perdit. c. licet canon. de elect. lib. 6. Nec obstat, quòd continenter soleam tenere, & tenni in comment. cap. fraternitas. 12. q. 2. & in rub. de pœnis. & aliàs sæpe, quòd pœna temporalis etiam ipso iure incurfa, non debetur in foro cõscientiæ: quia id non procedit cum contrarium constat de mente legislatoris, vel cum non imponitur propriè vt pœna, sed vt quædam conditio, vel modus rei traditæ: vt cum testator relinquit aliquid alicui, vt quippiã faciat, aliàs perdat legatum, iuxta Panor. communiter recept. super gloss. verb. adijciens. in c. Raynaldus. de testam. & in proposito constat ex stilo, mætem Pontificũ statuentium, vt illo vel illo casu vacet beneficium ipso iure, esse, vt peccet, qui illud ita perditũ retinuerit, & fructus non restituerit. Et quòd beneficia conferantur quodam modo sub illo modo, vel conditio ne tacitè vel expressè, vt tetigi. in cap. non liceat. 12. quæst. 2. & latius tra do in cap. fraternitas. 12. quæst. 2. Potest autem episcopus ratione studij dispensare, ne intra septem annos ad presbyterium suscipiendum teneatur; modo intra annum, quo presbyter fieri debebat, subdiaconus fiat. c. cum ex eo. de elect. libr. 6. quæ tamen dispensatio nil prodest ei, qui ad studendum non proficiscitur, Syl. verb. beneficium 3. quæst. 2. iuxta mentem textus, verb. insistentes, & quæ in eo dicunt Arch. & Ioan. And. Adde quòd Concilium Tridentinum sess. 23. cap. 2. de refor. iussit, vt promotus in episcopum intra tres menses teneatur consecrari sub pœna perden di fructus ipso iure, & intra alios tres, sub pœna ipso iure perden di episcopatum.

Decimò peccat mortaliter, qui ecclesiam parochialem accipit sine intentione

tentione presbyterium suscipiendi, ut eius fructus intra annum percipiat, & post eum illa dimittat, cum obligatione restituendi fructus: nisi voluntate illa mutata presbyterium eo durante suscipiat, c. commissa. §. cæterum. de elect. lib. 6. quod habet, nil minus peccare, qui eam illi scienter confert, tænerique ad seruandam indemnem ecclesiam, Idemque dicendum esse de illo, qui sine animo ascendendi ad presbyterium, quoduis aliud beneficium accipit, sentit gl. in c. relatum. de cler. non resid. & clarius ibi Panor. Quod & si prima facie æquum uideri potest: contrarium tamen iure verius est, quum d. c. commissa. pœnale, extra suum casum nõ debeat extendi, præsertim sine rationis (vt ita dicã) identitate, vel maiori, qualis hic non est, l. præses, ff. de pœn. & c. pœnæ. de pœn. dist. 1. & quamuis aliàs idẽ visum sit de eo, qui à principio quidem voluntatem habuit suscipiendi presbyterium: sed postea, ea mutata, beneficium retinuit. contra tamen videtur de rigore iuris dicendum, quum longè magis peccet, quam ab initio eiusmodi contrariã intentionem habens accipit, quam qui bona accipiens, postea cùm mala commutauit, ut patet ex se: & textus solum agit de accipiẽte malo animo. Quod ipsum maiore ratione uidetur de eo, qui nõ mutauit, sed de mutanda ea dubitare cœpit: & etiã de eo, qui aliquod beneficium accipit animo illud relinqnendi, si aliud pinguius sibi conferatur, modo suæ functioni satisfaciat, quandiu primum obtinuerit, quidquid dicant Pan. in d. c. relatum: Syl. verb. beneficium. 3. q. 5. Gab. in 4. dist. 1. 5. quæst. 8. art. 3. sine textu, & ratione iusta obligantes homines ad insolita, & nullo iure præcepta, contra cap. consuluit. 2. q. 4. immo, & de illo, qui accipit beneficium, cui non est annexus sacerdos, animo firmo satisfaciendi quidem eius oneribus: sed non ascendendi ad presbyterium, nec aliũ ordinem sacrũ: quia id nullo iure prohibetur. Quin et̃ puto, quod & consului, posse quẽ iuste accipere beneficium aĩo, ut dictum est, satisfaciendi, & cum proposito, quod si frater eius primogenitus obierit mortem sine liberis, aut componendam pacem, aut extinguendas lites, aut alia similia, aut ad augendum decus suum, vel suæ familiæ, uel patriæ expediret ducere vxorem, id faceret. Videtur autem rectum, quod ait Sotus lib. 10. q. 5. art. 6. de iust. & iur. peccare mortaliter beneficiarios etiã simplicium beneficiorum, qui absque animo se initiandi sacris incedunt sine habitu clericali, non quidẽ eo quod non habeant eiusmodi animum: sed quia non defuerunt habitũ clericalem: quos tamen puto non obligari ad restituendos fructus per prædicta. Nẽc tñ probo quod ait, peccare coniugatos, accipiẽdo auctoritate Apostolica pensiones super beneficijs: modo eas accipiant in sustentatione suo statui necessariam: tum quia id non est contra ius diuinum: tum quia Papa potest applicare fructus beneficij de consensu beneficiarij illis pijs operibus, quibus potest ipse beneficiarius: & cõstat eũ posse applicare illos coniugatis egentibus: quod tñ Papa raro, & nunquam sine

magna causa uidetur facere debere, ob scādalum, quod inde oriretur, argu. cap. nihil. de præscrip. Cui est consequens, posse quem iuste gaudere pensione a Papa sibi, constituta non feruendo ecclesiæ, licet contra tenuerit Sot. vbi sup.

120. Undecimò peccat mortaliter beneficiarius minorum ordinum tantum, qui post matrimonium contractum per verba de præsentī, retinet beneficium, iuxta mentem glo. & Communis, in c. i. de cler. coniug. quia ipso iure illud amittit, adeo vt non recuperet illud: quamuis vxor ante consummatum matrimonium religionem ingrediatur secundū omnes. quod est verum etiam si matrimonium ob aliquem defectum extrinsecum, veluti consanguinitatis aut affinitatis non valeat, modo consensus interueniat, vt declarat Panor. d. c. 3 Non tamen est idem de contrahente sponsalia de futuro, secundum omnes. Nec constituto in sacris cōtrahente matrimonium etiam per verba de præsentī: quia is non perdit beneficium ipso facto: quamuis eo priuari possit, vt glo. in d. c. i. communiter recepta contra Panor. determinat.

121. Duodecimò peccat mortaliter, qui in suo beneficio nō residet, nulla ipsum ab eo causa excusante: quia omne beneficium, quālibet tenue, iure communi requirit residentiam. c. conquerente. de cleri. non resident. & ibi communis sententia: multiplex tamen causa excusat.

Prima auditio Theologiæ ad quinquennium: prælectio eiusdē donec durauerit, etiam sine licentia Prælati: quia eam ius concedit, c. fin. de magist. & idem est de auditione, & prælectione iuris Pontificij iuxta Archid. in cap. 2. de priuil. lib. 6 & Pan. in d. cap. fin. quod per nouas rationes defendimus in c. licet. de præb. Ad alias autem scientias licentia episcopi requiritur, nisi vbi contraria consuetudo viget, per notata in c. tuæ. de cler. non resid.

Secunda causa est, obsequium episcopi quo ad duos canonicos, ac etiā alios, si occupentur ab eo in vtilitatem ecclesiæ suæ vel cathedralis: non autem si solum occupentur in seruitio suo personali, nisi ex vrgente causa, & ecclesia non indigente seruitio, c. ad audientiam. de cler. non resid. adiunctis quæ scribit ibi Pan. nu. 8. ad quod reducenda sunt c. de cætero. & cap. cum dilectus. eod. tit.

Tertia causa eadē vel maiori ratione. est obsequium Pape, per eadē iura: modo id fiat principaliter ad inferuendū, & non ad procurandū beneficia, secundum Ang. verb. clericus. 7. §. 2. Dixi, *principaliter*: quia minus principalis intentio non nocet: per dicta supra cap. 23. nu. 100.

Quarta, licentia legitima. gl. recepta c. inter quatuor. de cler. non resid. Voco autē legitimā eam, quam dat is, ad quē ea res pertinet, & ex causa boni viri arbitrio probabili & in scriptis: quā id ius requirit, de quo infra.

Quinta consuetudo honesta, iuxta Inno. in c. ex tuæ, de cle. non resid. recepta Pan. in d. c. inter quatuor, & alios communiter: quamuis cōsuetudo,

tudo absentia di se sine causa, nihil valeat, iuxta eundem ibidem, & omnes: neque cum ea fraudando ecclesiam obsequio debito. In omni tamen casu obseruandum, vt beneficiu debito no fraudetur obsequio, & subditi bene gubernentur: & quamuis qui abest sine causa probabili cu licetia, aut sine illa peccet: non tamen videtur teneri ad restituendos fructus quoad condemnetur, iuxta mentem Pan. in c. 1. de celeb. miss. quamuis Ang. teneat contra verb. clericus 7 §. 5. nisi quando iure exprimitur. Quae omnia, & aliquot alia clarius quam vnquam explicuit Concil. Trid. Primo in sess. 6. c. 1. de refor. praemittendo quales debeant in episcopum promoueri, monendo promotos, vt suum officium impleant, innouando omnes antiquos canones de resid episcoporu; & noue statuendo, vt quicumque episcopus, vel eo superior sex menses a suo episcopatu sine legitima causa abfuerit, perdat quartam partem omnium suorum reddituum: & si per alios sex alteram quartam: & si vltra, denunciatur Sedi Apostolicae per eos, qui hoc facere ibi praecipuntur: quo grauius puniatur. Et mox in c. secundo iubet, vt omnes habentes inferiora beneficia requirentia residentiam personalem, cogantur facere illam, & quod priuilegium perpetuum de fructibus in absentia percipiendi nulli proficiat: nec temporale, nisi ex causa rationabili per ordinarium approbata fuerit concessum: quo casu episcopi tamquam delegati Sed. Apost. provideant, vt per deputationem idoneorum Vicariorum, & congruae portio fructuum assignationem, cura animarum nullatenus negligatur, nemini quo ad hoc priuilegio, seu exemptione quacunque suffragante.

Secundo praedictum Concilium sess. 23. c. 1. de refor. adijcit omnium praedictorum & aliorum rationem, in haec verba: *Cum praecepto diuino mandatum sit omnibus, quibus animarum cura commissa est, omnes suas agnoscere, pro his sacrificium offerre, uerbique diuini praedicatione, sacramentorum administratione, ac bonorum omnium operum exemplo pascere, pauperum aliarumque miserabilium personarum curam paternam gerere, & in caetera omnia pastoralia incumbere: quae omnia ab ijs nequaquam praestari, & impleri possunt, qui gregi suo non inuigilant, neque assistunt, &c.* ex quo obiter notandum, non solum episcopos, sed etiam parochos iure diuino teneri ad residentiam in suis parochijs, & ad praedicandum populo: quae alibi non videntur ita expressa. Declarat item male colligere aliquos ex d. c. 1. sess. 6. licere episcopis abesse per quinque menses: & exprimit, quod quilibet episcopus, quacumque, & quantuscumque, etiam si sit Cardinalis, obligatur ad praedictam residentiam personalem: subiiciens tamen, quod licet abesse, quum Christiana charitas, vrgens necessitas, debita obedientia, ac euident ecclesiae, vel reipub. vtilitas id postulat. Decernit autem, quod causa huiusmodi approbata est in scriptis a Romano Pontifice, aut a Metropolitana, vel eorum absente suffraganeo episcopi antiquiori residente, qui id Metropolitanum absentiam probare debet; nisi cum absentia inciderit pro-

pter aliquod munus, & recipi officium episcopatus adiunctum: cuius quoniam causa sunt notoria, & interdum repentinae, ne eas quidem significari Metropolitano necesse erit. Poterit item abesse duos, vel tres menses in anno ex causa, cuius iustitia soli ipsius conscientiae relinquitur. Addit autem contra facienti novam poenam ultra peccatum mortale, & poenas statutas per canones antiquos. Et d. sess. 6. vt pro rata temporis absentiae non faciat fructus suos, & eos perceptos non possit tuta conscientia tenere; imò teneatur ecclesiae, fabricae, vel pauperibus erogare, non obstante vlla compositione. Ex quo obiter nota casum, in quo non prodest compositio. Addit item haec verba. *Eadem omnino etiam quo ad culpam, amissionem fructuum, & poenas de curatis inferioribus, & in alijs quibuscumque, qui beneficium aliquod ecclesiasticum curam animarum habens obtinent, Sacrosancta synodus declarat, & decernit: ita tamen, vt, quando cunq; eos, causa prius per episcopum cognita, & probata, abesse contigerit, Vicarium idoneum, ab ipsa ordinario approbandum, cum debita mercedis assignatione, relinquant. Discendendi autem licentiam in scriptis, gratisque concedendam, ultra bimestre tempus, nisi ex graui causa, non obtineant.* Et quamuis haec litera in vtraque parte flecti possit, arbitror parochum posse abesse duos menses absque licentia scripta cum causa, quae videatur ei iusta. Tum quia ante concilium id licebat, & a iure antiquo non est recedendum sine iure nouo expresso. I. praecipimus. C. de appell. etiam per argu. a contrario sensu. c. a nobis. 2. de sent. excommu. Tum quia episcopo, qui magis teneatur residere, permittitur. Tum quia verba concilij habent eadem omnino seruanda quo ad hoc in curatis inferioribus, quae in episcopis. Tum quia est pars benignior.

Ad primum autem nouè quaesitum resp. capellanos regum perinde posse capere fructus in absentia, ac capellanos Papae, si vtrisque eiusdem generis priuilegia sunt concessa immò & magis, si fortè plus sit eis fauore regum concessum. arg. cap. indultum. de reg. iur. lib. 6.

Ad secundum vero, quòd Caietanus non dissentit ab his, quae ante Concil. Trid. quod post eum habitum est, seruanda fuisse supra diximus. 122. De q. motertio peccat mortaliter beneficiarius, qui horas canonicas non recitat, & fructus perceptos non restituit, iuxta Concil. Late. habitum sub Leone X. sess. 6. *Statuimus, cuius tenor est, Statuimus, vt nemo beneficium curatum, aut simplex habens, qui elapsis sex mensibus ab eius confectione sine legitimo impedimento officium diuinum recitare omiserit, pro tempore, quo non recitauit, fructus suos faciat: immò eos impendere tanquam rem iniuste captam in fabricam beneficii, aut eleemosinas pauperum teneatur.* Qui addo, quod sol. rec. Pius VI. cui nosse de hac re opinio, quam hic tenueramus, placuit, declarauit hunc §. per extrauag. seq.

Pius Episcopus seruus seruorum Dei, Ad perpetuam rei memoriam. Ex primo Lateranensi Concilio pia, & salubris sanctio emanauit, vt qui cunq; habens

habens beneficium cum cura, & sine cura, si post sex menses, quam illud obtinuerit, diuinum officium, legitimo cessante impedimento, non dixerit, beneficiorum suorum fructus pro rata omissionis, & officij, & temporis suos non faciat: sed eos tanquam iniuste perceptos in fabricas ipsorum beneficiorum, vel pauperum elemosinas erogare teneatur. Verumtamen multorum animi suspensione tenentur, cuiusmodi rata prædicta ratio sit habenda: Nos huius rei euidentius, atque expressius providere volentes, statuimus, ut qui horas omnes canonicas uno, vel pluribus diebus intermiserit, omnes beneficij seu beneficiorum suorum fructus, qui illi vel illis diebus responderent, si quotidie diuiderentur, qui vero matutinum tantum, dimidiam, qui ceteras omnes horas aliam dimidiam, qui harum singulas, sextam partem fructuum eiusdem diei amittat: tamen si aliquis choro addictus non recitans omnibus horis canonicis cum alijs præsens adsit, fructusque, & distributiones forte aliter assignatas sola presentia iuxta statuta, consuetudinem, fundationem, alia sibi lucrificasse præteadat; is etiam præter fructuum, & distributionem omissionem. Item ille, qui primis sex mensibus officium non dixerit, nisi legitimum impedimentum ipsum excusauerit, graue peccatum intelligat admisisse. Declarantes præstimonias, præstimoniales portiones, & qualiacunque alia beneficia, etiam nullum omnino seruitium habentia, obtinentes cum prædictis pariter contineri. At quicumque pensionem, fructus, aut alias res ecclesiasticas, ut clericus percipit, eum modo prædicto ad dicendum officium paruum B. Mariae Virginis decernimus obligatum, & pensionum, fructuum, rerumque ipsarum omissioni obnoxium.

Ex quibus nota primò reprobari opinionem Soti, & nonnullorum dictentium non obligare prædictum §. statuimus.

Nota secundò, verum esse, quod dixi declarando prædictum §. in d. c. quando posito in Enchirid. de orat. cap. 7. nu. 32. videlicet, quòd prædicta restitutio non est necessario facienda fabricis ecclesiarum, vbi sunt beneficia: sed satis est largiri eos pauperibus.

Nota tertio id, quod hinc ibi intulimus, & quo non semel cõsolati fuimus aliquos scholasticos pauperes, qui ob hoc fructus suorum beneficiorum amiserant, scilicet, quod satisfaceret eiusmodi obligatus, capiendo, saltem de cõsilio confessarij, eos sibi tanquam vni de pauperibus. Tñ quia
 123 qui ad dādum aliquid pauperibus tenetur, potest illud sibi accipere tanquam vnus ex eis, si verè talis est, saltem de cõsilio confessarij, & quò ad forum conscientiae, per tradita a Bald. in l. id, quod pauperibus. q. 2. c. de episcop. & cleric. Cald. consi. 39. de testam. Anch. in consi. 84. Domina Apollonia per ea, quæ latius scribimus. in d. cap. 7. nu. 25.

Nota quarto, quòd non sufficit restitutione prædicta facere fabricæ, vel pauperibus, quando restitueda sunt lucrificata p. distributiones quotidianas, quæ debentur ijs, qui horis illis diebus, in quibus illi non recitant, interfuerunt, quibus accrescunt, per cap. 1. de cler. non resid. lib. 6.

cum ei adnot. & non sufficit dare pauperibus, quod debetur alteri argu: cap. ea te de iureiur. nisi, quando ignoratur quis sit c. cum tu. de vsur. vbi gloss. cum communi.

Nota quinto, q̄ idem eadem ratione dicendum videtur de fructibus ecclesiarū, vbi est statutum, vt fructus male percepti restituantur certis operibus pijs: quia illis deberet fieri prædicta restitutio. Quod ipsum videtur de parte, quā corpus seu grossam canonicatū vocant, quam canonici ita lucrātur ratione suorū canonicatum, vt pars non lucrifac̄ta ab vno acerescat alijs, & obueniens tēpore vacationis non reseruatur successori, qualem regulariter non habet canonicus, secundum glo. in cap. quod sicut. de elect. verbo cōsentire. sed diuiditur inter superstitēs, iuxta notata in c. relatum. 2. de test. Idem eadem ratione videtur de eo, quod canonicus perdit ob excōmunicationem, suspensionem, aut aliam quācūque causam, sicut per hanc non recitandi: quia de similibus idē est iudiciū. c. dudum. 2. de electio. Non tamen tenetur ad restituumdum fructus beneficij, eo q̄ in peccato mortali occulto, aut notorio fuerit. Tum quia id nullo iure cauetur. Tum quia licet Ang. teneat quod sic verb. clericus 8. §. 5. Rosel. tamen, & Syl. verb. clericus 4. q. 24. idem, quod nos, tenēt. Tum per prædictum. §. statuimus. quo id probatur irrefragabiliter, quatenus habet beneficiarū, qui suas horas recitare omittit, non teneri ad restituumdū, quod primis sex mensibus a consequutione beneficij accepit: & manifestū est illum in peccato mortali notorio fuisse, si notoriē omisit, & si occultē in occulto. De capiente autē parochialem, & nolēte ordinari presbyterio diximus in Enchir. de oratō cap. 21. nu. 51. & seq.

124 Decimoquarto peccat mortaliter, qui beneficij sui ædes, vineas, prædia, & alia bona dolo, vel negligentia destruit, vel dānicat, cū obligatione reficiendi, & restituendi Host. in sum. de pœ. & remis. §. quibus. ver. 1.

Decimoquinto peccat mortaliter, qui suspensus à beneficio, aut excōmunicatus per canonē aut per hominem recipit fructus, & impedit eos, perinde ac si non ita esset ligatus: quia suspensus à beneficio non potest de fructibus beneficij dispēdere, nisi ad se, & suos modeste sustentādos: & hoc si bona non habet, vnde viuat. secundum glossas. c. cū Vintoniensis. verb. amiserat. de elect. cle. vt hi qui. de ætat. & qualic. c. pastoralis. §. fin. de appellat. receptas per Panor. & communem in locis ordinarijs. & in c. apostolica. de except. sed excōmunicatus nihil potest accipere, iuxta glo. receptam in d. c. pastoralis. in fine. At quia hoc intelligendum est de excōmunicato, per quem stat, quominus absoluat, & illud de suspensio in penam, qui nō potest facere vt absoluat, videtur nihil differre in hoc excōmunicationem à suspensione ob contumaciam, quæ tam facili ac excōmunicatio tollitur, ut rectē sensit Dec. in d. §. fin. Qualiter aut peccet per dispensationem fructuum beneficiorū inter viuos, uel per ultimas uoluntates, dictum est supra c. 17. nu. 94. Quibus addo Concil. Trid.

ca. Trid. quod sess. 25. c. 1. de reform. omnino interdicit, ne dum episcopus, sed & ceteris beneficiarijs etiam Cardinalibus, nec consanguineos, familiares vel suos redditibus ecclesiasticis augeant, aut illos ijs, nisi pauperes sint, distribuant eosq; monet, vt omnem humanum erga consanguineos, & propinquas affectum, ceti malorum seminarium, penitus exuant. De celebrante autē, & recitante horas principaliter propter peccuniam (quod simonia est) dictum est sup. cap. 23. nu. 101.

125 Decimo sexto peccat mortaliter, q. habet multa beneficia diuisa in titulum, quorum vnū suo statui decēti sufficit, vel sine dispensatione, vel consuetudine iusta, iuxta gloss. sing. in ca. dudum. 2. de elect. receptam a Pan. & communi ibidem, & ab alijs, quos citō in repe. c. ad hęc. de præb. & probatur per c. conuerente. de cleric. non resid. & sentit S. Th. quodl. 8. arti. 13. & quodlib. 9. ar. 15. Dixi, *diuisa*: quia secus si legitime vnita, aut annexa. cap. vnio. 10. quæst. 3. cap. cum venissent. de restit. spol. c. eam te-

126 de ætat. & qualit. & c. extirpandæ. §. qui uero. de præb. Dixi, *in titulum*: quia licet habere vnū in titulum, & aliud ad tempus cōmendatum, ad sex menses tantum, si est ecclesia parochialis. cap. nemo. de elect. lib. 6. Dixi, *ad tempus*: nam de commendato in perpetuum idem dicendum est, quod de dato in titulum, iux. Card. Alex. in cap. cum autem. 44. dist. Gōmes. in reg. de infirmis resig. quæst. 13. & citatos per eum. Maio. in 4. dist. 24. quæst. 13. quod probauimus in cap. de multa. de præb. excepto quod vacans per mortem Commendatarij censetur vacare eo modo, quo vacabat tempore, quo fuit ei cōmendata; quod stilus Roman. Cur. hodie

127 nus palam seruat. Dixi, *quorum vnū sufficit*: alioqui secus: nā quamuis Concilium Tridentinum sess. 24. c. 17. de reform. quod approbat tacite prædictam glossam, statuerit, vt vnū tantū cōferatur vni, qualis & qualifcūque sit ille; adiicit tamē, quod, si illud ei nō suffecerit, liceat ei aliud simplex sufficiens, dummodo vtrunque personalē residentiam nō requirat, habere. Ex quo duō collige, posse quē iuste tenere duo beneficia nisi requirant residentiam personalem, quorum alterū nō sufficiat, absque vlla dispensatione: quæ ante hoc Cōcilium fuit communis opinio mē. cum iam dudum. & c. extirpandæ. §. qui uero de præb. Et quod Cōcilium nō prohibet retentionem plurium etiā requirētium residentiam personalem, per iustam dispensationem. Dixi, *absque dispensatione*: quia nō sufficit habere iustam causam eam obtinendi, atten-

128 to solo iure naturæ, & diuino sine dispensatione iuris positiui id prohibētis, iuxta S. Th. in dict. quolib. 9. art. 15. Dixi, *aut consuetudine iusta*: quia tantum, licet non plus, ualere illa, quantū dispensatio, iuxta eundem ibidem; quia utraque potest iuri humano derogare, & neutra naturali, vel diuino. c. fin. cum ibi late notatis, de consue. d.

Porro, iusta causa tenendi plura attento iure naturali, & cōsequēter dispensandi, & cōsuetudinem circa id inducendi, est secundum eundē circumstantia

cūstantia eiusmodi, quæ sufficiat ad tollendam deformitatē, quam multitudo beneficiorum præ se fert. Plura siquidem beneficia tenere, ut ille ait, nec adeo sumptu natura est inanis, ut per nullam circumstantiam iustificari possit, ut fornicatio, & alia id genus vitia: neque adeo indifferens, ut sine aliqua circumstantia iustificante liceat, ut habere duo prædia, vel domos, vt supra c. 23. nu. 1. diximus. Talis est circumstantia, cui attenda suæ personæ qualitate non sufficit vnum beneficium ad honeste, decenterque viuendum. Talis item tanta prudentia, sagacitas, & industria alicuius, ut speretur plus eis, quibus præest, profuturus, etiam absens, quam communiter alius præsens: & potius accipit propter utilitatem beneficiorum, aut subditorum, quam propriam, iuxta Inn. c. eū iam dudum, nu. 4. de præben. recept. Talis est etiam defectus aliorum idoneorum, iuxta Host. c. graue. col. 2. eod. tit. Talis insuper notabilis animi virtus, nobilitas, & scientia. d. c. de multa. quamuis hæc causa uideatur includi in primo: quoniam ideo nobili, & graduato dispensari posse videtur, per d. c. de multa. quia eius honesta sustentatio pluribus quam alterius indiget, ut ibi diximus. Talis etiam uisa fuit Cardin. in cle. gratiæ. de rescript. intentio tenentis plura beneficia, non ad splendidiorum uitam, uestitum, & famulatum, & alia eiusmodi sed ad largius erogandum in pauperes, & opera pia, retento sibi tantum ad uitam decētem necessario, & uera huius intentionis executione.

129. Quare confessarius nō debet absoluere habentē plura beneficia, nisi saltem cōcurrat aliqua prædictarum, vel alia similis circumstantia, Maior ubi sup. arg. 6. Dico, *saltem*: tū quia non sufficit qualibet illarū sine dispensatione iuris humani. Tū quia vltima Cardinalis, licet ante prædictū cōciliū sustentari posset, post illud tū nō licet, cū absolute prohibeat habere plura beneficia et cōpatibilia, ultra id, uel ea, quæ sufficiunt honestæ atque decenti sustentationi, iuxta prædictam gl. d. c. dudum 2. de elect. Quoniam tamen concilium nō prohibet tenere beneficia illa, quæ ante fuerunt collata: sed ne de cetero conferatur plura uni, confuimus eum, qui ante illud plura obtinuit, posse nunc retinere, limitando se iuxta d. opinionem Card. quam, licet sit contra Pan. & cōm, semper putauimus veram ante illud. Quo fit, vt iure, quis miretur, etiā post prædictum Conc. à Pontificibus Max. conferri multa, quorū unum sufficit, vni, & multos sibi collata retinere, quæ profecto iure retinere nequeunt, et cū dispensatione, nisi iustificetur per intentionē a Cardinale requisitam. Addo qd idem Conciliū sess. 24. c. 17. statuit, ut plures parochiales ecclesias, aut unā parochialem, & unā cathedralem obtinentes, cogantur alterā infra sex menses dimittere. In quo pōdera uerbum, *cogantur*, & c. per quod respondimus neutram ipso iure vacasse. Pondera itē id habere locum, etiam in his, qui per iustam dispensationem tenebant plures parochiales: quamuis audiam aliquos contradicere, arg. c. ordinarij.

- ordinarij, §. cæterum. de offic. ordi. lib. 6. quod aliud esse, si nouatum per idem Concilium sess. 6. cap. 1. de refor. Quorum opinio licet disputando forte defendi possit: consuli tamen non debet. Tum quia est contra mentem Concilij, vt ex eius contextu patet. Tum quia sic interpretatur Curia cogens ad dimittendam alteram ecclesiarum omnes, qui ante etiam cum legitima dispensatione tenebant duas. Tum quia licet principium d. c. ordinarij in nouetur vsque ad §. cæterum. ille tamen tacetur. Hoc tamen ius nouum non extenditur ad alia incompatibilia legitime obtenta: & ita, qui habet alia beneficia incompatibilia, puta plures personatum, vel vnam parochialem, & aliam dignitatem, vel personatum, quæ non sunt ecclesiæ parochiales, non est cogendus relinquere vllum.
- 130 Decimo septimo peccat mortaliter, qui fructus sui beneficij in plures, quam tres annos locat, aut in emphyteosim dat. cle. 1. de reb. eccle. non alienan. & est excommunicatus in terris, vb̄ est recepta extrauagans Pauli III. de qua infra cap. 27. nu. 147.
- 131 Decimo octauo peccat, qui parochiano petenti sacramenta non ministrat, vel non dat licentiã alteri confitendi, vel interest matrimonio clandestino, vt supra c. 22. nu. 68. aut benedicit secundas nuptias nu. 83. aut primas tempore indebito, ibidem.
- 132 Decimo nono peccat, qui inducit aliquem ad promittendum, aut iurandum se accepturum sepulturam in sua ecclesia; aut quam iam accepisset, non mutaturum, c. 1. de sepult. lib. 6. & est excommunicatus excommunicatione Papæ reseruata, cle. cupientis §. sanè. de poen. de quibus infra cap. 27. nu. 137. diximus. Et qui aliquem in peccato mortali notorio mortuum in loco sacro sepelitur, cap. quibus. 13. quæst. 2.
- 133 Vigesimo peccat mortaliter, qui non discit ea, quæ necessario scire tenetur ratione beneficij, vel officij; neque vult illud renunciare, cap. non est putanda. 1. quæst. 1. & lidem iuris §. 1. ff. ad l. Aquil. Porro sacerdos, quatenus est solum sacrificus, est obligatus scire legere, cantare, & confiteri, glo. clem. 1. de concess. præbend. verb. reputamus. quam Cardinal. Panor. & Imol. probant ibidem. & faciunt multa, quæ adduximus in prælect. cap. si quando. excepti. 1. & 12. de rescrip. Et quatenus sacramentum ministrare scire debet cuiuscunque sacramenti formam, materiam, & modum debitum administrandi; Et quatenus confessorius, & iudex fori conscientie scire debet, quod supra cap. 4. dictum est. Quo fit primo, vt religiosus, & quibus non est onus turæ animarum, neque audienti confessiones, satis sit scire, quæ sunt necessaria presbytero, iuxta mentem Innocen. recep. in cap. cum in cunctis. de elect. Secundo, quod qui habet prædictum. onus, ignorans ad id necessaria, tenetur discere illa, aut relinquere onus, vt dictum est: & ita, qui licet sit idoneus ad aliquod beneficium, si tamen non est idoneus ad id, quod obtinet ratione loci, aut personarum subditarum, & non vult discere, quo fiat, talis non debet

debet absolui, argu. d. cap. cum in cunctis. & eorum, quæ ibi Inno. recep-
 ar. & Panor. in cap. venerabilis. de præb.

Vigefimoprimum peccat sacerdos, qui negligit, aut ob timorem omit-
 tit communicare proximum iam morientem, vel eius confessionem au-
 dire: quamuis pestilentia laboret, si est in extrema necessitate spiritali
 constitutus iuxta dicta cap. 24. nu. 10.

Vigefimosecundò peccat mortaliter, qui beneficium ecclesiasticum
 accipit sciens, aut scire debens se irregularem, suspensum, excommunica-
 tum, aut interdictum esse: & titulus eius est nullus. c. cum inter. de elect.
 c. postulastis. & c. si celebrat. de cleri. excõ. minist. & qui in solo peccato
 mortali id facit iuxta Panor. in d. c. si celebrat. quod non est verum, vt
 probauimus ibidem post Fel. in c. dilecto. de except. col. 3. Ioan. Maior.
 in 2. dist. 44. quæst. fin. & in 4. dist. i. 8. quæst. 4.

134. Vigefimotertiò peccat mortaliter, qui non dicit, tot, & tales missas,
 quot & quales, & quo in loco tenetur, absq; iusto impedimento: aut quasi
 omisit, vt debet nõ cõplet, argu. c. 1. de pact. & procem. Greg. & c. signifi-
 catum de præb. Quot autẽ teneatur dicere parochus in quantum paro-
 chus, nõ videtur iure determinatũ, nec sufficienti ratione probari: quia
 nulla ratio cõcludit omnibus diebus eum missam dicere, neq; omnibus,
 quibus commode potest: quamuis sic omnibus festis de præcepto colen-
 dis; quia in eis populus cõ tenetur audire, c. missas. de consec. dist. 1. Qua-
 re primo institutio, vel constitutio particularis seruanda est. Secundò cõ-
 suetudo, quæ pro lege habetur, quando lex deest c. consuetudo. 1. dist. &
 ita vbi est cõsuetudo dicendæ missæ omnibus diebus per se, aut per aliũ
 non satisfacit dicẽdo diebus, quibus commode potest: quia tenetur per
 se vel per alium quolibet die dicere: & vbi est consuetudo, vt solis domini-
 cis, & festis, vel certis hebdomadæ diebus, tenetur dicere per se vel alium
 in illis: quamuis Sot. de iust. & iur. lib. 9. q. 3. art. 1. non satis caute iudicet
 parochum teneri, & satisfacere celebrãdo quoties decenter potest: sacel-
 lani autẽ, siue capellani, tenentur dicere, quas, vbi, & quomodo institutio
 sacellorum, vel eorum promissio habet, argu. dicti cap. cum dilectus. de
 consuetud. c. 1. & cap. qualiter. de pact. Addo, quòd õnus annexum bene-
 ficio, vt illud obtinens quotidie celebret de sancta Maria, nõ obligat ad
 missam dũ omnibus diebus, neque ad missam dicendam de illa omnibus,
 quibus missare tenetur; sed solũ illis, quibus frequẽtius salua honestate,
 & deuotione debita potest d. c. significatum. de præb. õnus autem dicen-
 di per se, vel per alium omnibus diebus, de omnibus diebus intelligen-
 dum est, vt ibidem diximus.

135. Vigefimoquartò peccat mortaliter, qui contrauerit alicui sequen-
 tium præceptorum Concilij Trid. quod sess. 25. cap. 1. de refor. præcipit;
 sic, *Habens beneficium cum onere legendi, legat per se, si est idoneus; sin minus,
 per alium; & in posterum non ualenti legere, per se non conferatur eiusmodi
 beneficium*

beneficium decernens collationem ei factam esse nullam. Cui consequens est, acceptantem peccare, argum cap. eum qui. de præb. lib. 6. Et in less. 5. c. 2. Quod habens beneficium curatum prædicet uerbum Dei suo populo, ut minimum dominicis, & festis sollennioribus, & doceat ad salutem necessaria quod est tanquam nouum, & singulare notandum. Et less. 2. 3. c. 3. Quod nullus obtineat beneficium ante 14. annum. Et quod in maioribus constitutus, nisi beneficium ecclesiasticum habeat, aut in seminario, uel aliqua schola, quasi uia ad maiores suscipiendos uersetur, non gaudeat priuilegio fori. Quæ res nouissima est. Et less. 24. c. 1. 2. Quod archidiaconi sint magistri, aut licentiati in theologia, aut canonibus. Nota non sufficere quo ad hoc doctoratum, uel licentiam iuris ciuilibus, medicinæ uel artiũ, quod curia seruat: per quod soluitur quæstio missa mihi ex Hispanijs. Et quod per archidiaconum intelligitur solus, de quo loquitur rubrica de offi. archid. qualem in Hispania neminem scio: quia prædicta rubrica solum uidetur loqui de illo, qui est caput capituli; & primus post pontificem, & tales Hispania in sæcularibus ecclesijs uocat decanos, & in regularibus priores, & Gallia, ut plurimum, præpositos, cui alludit c. quamuis. de verb. sign. Reliquæ uero dignitates non conferantur, nisi constitutis in anno 22. Per hoc corrigitur c. 1. de ætat. & qualit. lib. 6. quod præscribit in hoc annu 10. Et prouisi de beneficijs curatis teneantur infra duos menses a die possessionis coram episcopo, aut eius vicario profiteri fidem Catholicam, spondentes se in Romanæ Ecclesiæ obedientia permanuros.

- 136 Quod ipsum de canonicatibus, & dignitatibus prouisi faciant, non solum coram episcopo, sed etiam in capitulo: alioqui non faciant fructus suos, nec illis suffragetur possessio. Quod etiam ualde nouum est; quatenus multum addit cap. ego N. & c. nullus. de iureiu. respectiue. Nemo etiam obtineat dignitatem, canonicatum, aut portionem, qui non sit ordine sacro, quem illa requirunt, initiatus, aut in ea ætate constitutus, ut infra tempus statutum, initiari ualeat. In omnibus uero ecclesijs cathedralibus omnes canonicatus habeant annexum ordinem presbyterij, diaconatus, uel subdiaconatus. Hortatur etiam concilium ut saltem dimidia pars canonicatum conferatur tantum magistris uel doctoribus, aut etiam licentiatis in theologia, uel iure canonico. Pondera, quod postremum non est præceptum, sed tantum exhortatio, quæ non obligat. §. fin. 4. dist. Quodque nullius statuti, aut consuetudinis uigore liceat, ab ecclesijs, ultra tres menses quolibet anno abesse. Hic uidetur permitti maior absentia dignitates, & canonicatus obtinentibus, quam parochis per c. 1. less. 23. de reform. & c. 13. quod super fructibus episcopatus, non excedentibus summam ducatorum mille, aut fructibus parochialium, non excedentibus centum ducatorum, pensiones, aut fructuum reservationes non assignentur. Hoc
- 138 uidetur tangere Papam, qui licet ligari non possit, c. proposuit. de concess. præbend. seruat tamen hactenus inuiolabiliter, & ubi parochiales non sunt

- non sunt diuersè diuidantur, & vbi non sunt, erigantur: non obstatibus & c. Item sess. 25. c. 4. de refor. q̄ episcopi in synodis, & abbates, & generales ordinum in capitulis suis generalibus pro sua conscientia disponant de misis, si earum fuerit exorbitans numerus, vel elemosynæ ijs dicendis impares. Hoc videtur ius nouum quo ad Abbates, & Generales, sed non quo ad episcopos, qui possunt hoc facere, argu. c. cum accessissent. & c. ex parte. de constit. & eis adnot. etiã sine synodo, iure antiquo, quod non videtur per hoc sublatum, cum fuisset additum ad augendum, arg. 139 c. fi. de verb. signifi. Item c. 13. q̄ quarta funeralium solita iam ante annos 40. persolui ecclesiæ parochiali, soluatur, etiam si postea cõcessa fuerit alicui monasterio, nõ obstantibus & c. Et sess. 25. c. 7. de refor. statuit, quòd in posterum accessus, regressus, aut coadiutoriæ cù futura successione non concedantur, nisi quo ad episcopatũ, & abbatiam, certis ad id causis concurrentibus. Et sess. 24. cap. 19. de refor. quòd nec mandata de prouidendo, gratiæ expectatiuæ, etiã sub nomine indulti, nec aliæ quæcunque gratiæ ad vacatura, aut indulta ad alienas ecclesias cuiquã concedantur, & hæctenus concessa, abrogata censeantur. Et c. 8. quòd nulla Ecclesia parochialis, etiã si reseruata fuerit, & vacet in Curia, nisi per concursum, & oppositionem præuio examine, de quo ibi, conferatur.
- 140 Qualiter autem religiosus peccet contra votum paupertatis altius quam hæctenus trado in cap. non dicatis. 12. quæst. 1.

De peccatis prædicatorum, siue concionatorum.

S V M M A R I V M

- 141 **P**redicans ut peccat, si id facit sine facultate, quam is dare potest, & aduertens se esse in mortali, vel mentiens.
- 142 **P**redicans ut peccat miscens ridicula, detrahens prælatis, decimare dissuadens, si religiosus sine consensu episcopi. nu. 143.
- 143 **P**redicandum quid, quoties, quibus, & a quibus.
- 141 **C**irca hæc dicimus, quod peccat mortaliter primò concionator, qui publice concionatur absque facultate legitima, c. excommunicamus. §. quia vero. de hæret. qualem habet episcopus p̄ totũ orbem, & parochus in sua parochia: qui potest dare illam alteri noto, & aliàs probato, quoad suam parochiam, sicut episcopus quo ad suam dioccesim, & Papa quo ad omnes, vt colligitur ex Pan. & communi in cap. inter cætera. de offic. ordin. & dicto. §. quia vero. de hæret. & ex Cardinali in clem. dudum. de sepult. quia sunt ordinarij, & ordinarius potest omnia, quæ sunt iurisdictionis, delegare iure canonico, iuxta glo. recep. cap. peruenit. 95. dist.

Secundò peccat mortaliter, qui aduertens se esse in peccato mortali, ante iustam contritionem concionatur, secundum Caiet. in 3. par. q. 64. art. 6. & 2. q. 187. art. 2. qui retractauit, quod dixerat in summa verbo, prædicatorum peccata. in princ. & tom. 2. de vsu spiri. q. 1. vbi oppositum tenuit: quia actus prædicandi saltem per legem humanam est actus peculiaris ordini euangelij. Et qui aduertens mentitur concionando circa doctrinam fidei, bonorù morum, historiarum sanctorum, miraculorù, aut prophetiarum, ad cohortandù, inducendù, aut mouendù auditores, iuxta Caiet. in sum. verb. prædicatorù peccata. Dixi, *circa doctrinam fidei & c.* quia mentiri circa alia non est peccatù mortale, nisi notabiliter scandalizaretur, vt de mentiente in iudicio, & cõfessione dictù est supra c. 18. nu. 3. Et peccat, qui principaliter, vel minus principaliter ob laudẽ, honorem, vel pecuniam prædicat: & quanto plus mereatur qui pure ob Dei gloriam id facit, colligas ex c. 23. supra nu. 6. & latius ex commen. nostro super c. cum minister. 23. q. 5. nu. 44. Qui vero concioni fabulam, 142 & facetias, aut aliquid ridiculum miscet, peccat quidem iuxta S Anton. par. 3. tit. 18. cap. 4. & Caiet. 2. 2. quæst. 164. art. 2. sed communiter non plusquam venialiter, iuxta eundem, in dict. verb. prædicatorum peccata. immò nec semper venialiter, vt cum ad hilaritatem honestam breuiter dicuntur, vt tradit Aug. Triump. in summa de potestat. ecclesiast. quæst. 107. art. 1.

Tertiò peccat mortaliter religiosus, qui cõcionando prælatis ecclesie, & sacerdotibus detrahit, præfertim quo laicis placeat, cle. 1. §. quibus. de priuileg. Quod intelligendum est, iuxta glo. ibidem. verb. detrahendo. de detractione nominatim, expresse, vel æquipollèter facta: licet enim generaliter prælatorù vitia reprehendere, modo id prudenter, & absque scandalo fiat. Et quamuis d. cle. solù loquatur de religiosis: quia sæpius in eo peccant; idem tamen de sæcularibus dicendum est quo ad peccatù: quãnis non quo ad pœnas ibi constitutas, argu. glo. cle. 1. de rescrip. verb. præfidetes adiucto textu in l. interpretatione. ff. de pœnis. Quæ confirmatur per Cõc. Lateranense, quod sub Leone X. sess. 1. vetuit concionatoribus populo prædicare miracula falsa, incerta, aut prophetias per sacram scripturã non approbatas: & Prælatis ecclesie detrahere, addens alijs pœnis excommunicatione latæ sententiæ reseruatæ Papæ, quod non lauit Caietanum in summa uerb. excommunicatione. c. 18. sub fin. Et religiosus qui concionando dissuadet populo decimarum solutionem, est excommunicatus, cle. cupientes. de pœn. de quo inf. cap. 27.

143 Quartò, qui contrauenit præceptis Conc. Trid. quod sess. 5. cap. 2. præcipit sic: *Nullus regularis prædicet in ecclesijs sui ordinis, nisi prius examinatus, & approbatus à suo superiore, de uita, moribus, & scientia, obtenta ab eo licentia, quam Episcopo præsentet benedictionem ab eo petendo. In ecclesijs uero, quæ sui ordinis non sunt, etiam licentia episcopalis necessaria erit.*

Episcopi

Episcopi etiam neminem regularem extra claustra uiuentem, nec *secularem* sacerdotem predicare sinant, nisi eis noti sint, & moribus, & doctrina probati, etiam cuiuscunque priuilegi prae-textu. Et sess. 24. cap. 4. de reform. sic: Nullus secularis, vel regularis etiam in ecclesijs sui ordinis predicet, contradicente Episcopo. Episcopi autem singulis dominicis, & festis solemnibus, diuinam legem per se in suis ecclesijs annuncient, vel si legitime impediti sint, per deputatos ab eis: in alijs uero ecclesijs per parochos, vel alios; tempore uero Aduentus, & Quadragesima quotidie, vel saltem tribus diebus in hebdomada, legem diuinam, & sacram scripturam annuncient, & festis diebus pueros doceant doctrinam Christianam, & obedientiam erga Deum, & parentes. Et cap. 7. sic. Ministrantes sacramenta, etiam si sint Episcopi, ijs qui ea suspiciunt, illorum vim, & usum explicent, & inter missarum sollempnia, vel alia diuina officia uernacula lingua festis diebus legem diuinam populo exponi curent, postpositis inutilibus questionibus, quae non adificanc. Res item incertas, aut speciem falsi habentes proponi non permittant, & curent predicari doctrinam ueram, de purgatorio. Et sess. 22. cap. 8. sic. Omnes curam animarum gerentes per se, vel per alios aliquid ex his, quae in missa leguntur dominicis, & festis exponant, & misterium sanctissimi huius sacramenti declarent.

De peccatis coniugatorum.

S V M M A R I V M.

144 nfallia clandestina post Concil. Trid. complens, & utens matrimonio praesumpto etc. ut peccat.

144 Matrimonium praesumptum cessat, & coram quo paracho contrahendum, sine cuius praesentia contractum nullum.

144 Eecat primò coniux modis supra cap. 22. a nu. 30 positus, & non complens sponsalia clandestine contracta, etiam post Concil. Trid. quia illud solum matrimonium, & non illa annullat. Et qui utitur matrimonio praesumpto per copulam carnalem habitam post praedictum Conc. quia post illud cessant matrimonia praesumpta, per cap. is qui, de spons. Et qui discedit à matrimonio contracto coram paracho habitationis foeminae, etiam si parochus habitationis uiri non assistat. Et qui utitur contracto publice, etiam coram toto populo, sine praesentia parochi, uel alterius presbyteri, cum licentia illius, uel ordinarij: quia congregatio Conc. Trid. sub Pio V. interpretata fuit sufficere parochum mulieris, quando matrimonium contrahitur in parochia mulieris, sicut eadem sub Gregor. XIII censuit, sufficere Parochum uiri, quando in eius parochia contrahitur, ut dictum est sup. cap. 22. nu. 27.

Confessarius erga confessum vt se geret. Cap. XXVI.

S V M M A R I V M.

- 1 Confessarius doceat confessum hoc, & hoc.
- 1 Confessarius alium ad aliud exhortetur, alium laudet, alij nil dicat.
- 2 Confessarius hoc præstari faciat quinque casibus.
- 3 Confessarius facile non iudicet esse mortale, quod est controuersum, & quid tunc faciet.
- 3 Confessarius non absoluat nolentem facere necessaria.
- 4 Confessarius quid faciet, quando pœnitens contrariam suam opinionem habet, & quid quando uterque dubitat.
- 5 Confessarius quid dicet ei, qui restituere debet, & quid ei, qui restitutum se promissit, & non præstitit.
- 6 Confessarius quid faciet in absolute reſeruatorum, cum breui resolutione.
- 6 Peccatum reſeruatium cui, & quomodo confitendum, & soluendum.
- 7 Absolutio excommunicationis præcedat peccatorum absolute, ante illam faciat hoc, & hoc. nu. 8. & 9.
- 10 Absoluatur pœnitens ab omni excommunicatione maiore, & minore sic.
- 11 Absolutio peccatorum detur in hac forma, quamuis ad substantiam eius minus sufficit.
- 12 Absolutio conditionalis non detur: & data à peccatis, censuris & irregularitatibus ab eo, qui pœnitentem poterat absolute ab omnibus, quas incurriſſet, etiam oblita includit & c. nu. 13. & cum datur ab eo, qui non poterat, quid fiet, & an absenti dari possit. nu. 14.

1 Ircæ hæc dicimus primò, quòd confessarius vt diximus in prin. c. i. de pœnit. dist. 6. nu. 50. doceat ea, in quibus pœnitentem errare animaduertit, putando peccatum esse, quod non est: aut contra: aut esse mortale quod est veniale: aut contra, saltem in his, quæ scire tenetur: idem faciet de censuris, quas falso credit esse, vel non esse per principium. c. i. de pœn. dist. 6. & quæ ibi tradimus, & argu. c. omnis. §. sacerdos. de pœnit. & remis.

Secundò pro varietate pœnitentium, alium arguat, alium soletur, aliù de diligetia, & ordine memoradi, & accusandi modeste laudet, & ad gratias ob id agendum incitet: alijs alias virtutes magis commendet, alijs alia vitia acrius increpet. Porro, pœnitenti docto, diligenti, & sæpe cõfidenti, & celebranti, aut nil dicat, aut solum, vt faciat, quæ nouit faciendæ: & cù sit lux, & sal aliorum, caueat, ne sit eis offendiculo, vt copiosius diximus in d. cap. i. nu. 52. & seqq.

2 Tertio, præmissis ante uel post prædicta interrogationibus opportunis, faciat cōcludi confessionē, dicendo se cōmississe illa omnia peccata, & alia multa, quæ non satis meminit, cogitatione, uerbo, opere, & omissione: & persuadeat proponere nunquā amplius Deo iuuante ea, nec alia saltem mortalia ob eius amorē peccaturū, iuxta dicta supra c. 1. nu. 12. Sed non obliget eum ad id uoto, iuramento, uel alia promissione, quæ nouum uinculum adijciat: nisi quum ius id præcepit, ut in excommunicato notorio absolueno. cap. ex parte. de uerb. sig. & cap. solet. de sent. ex commu. lib. 7. & in incendiario. cap. pessimam. 23. quæst. 8. & in mutilatore. cap. si quis membrum ead. cau. & quæst. & manifesto raptore, aut ecclesiæ uiolatore, cap. super eo. de rpto. & usurario publico cap. quamquam, uerb. nullus. de usur. lib. 6. & in publicè iniuriante personis ecclesiasticis. cap. quisquis inuentus fuerit. 17. quæst. 4.

3 Quarto, caueat facile negare absolutionē penitenti dicendo esse mortale id, de quo sunt contrariæ opiniones, ne eum in futurum propter cōscientiā illa queat: sed potius consulat libros, uel doctos, uel certe persuadeat ei propositū faciendi, quod iure facere debet consilio N. uel N. qui bus confidit, uel aliorum quorū iudicio fidendum est: tale enim penitentis propositum sufficit, ut absoluaatur. Ang. uerb. confessio. 4. §. 3. & Syl. uerb. confessio. q. 20. adiunctis, quæ diximus sup. cap. 23. nu. 21.

Quinto, quod nullatenus absoluat penitentiam nolentem abstinere ab eo, quod certum est esse mortale, per dicta sup. cap. 10. nu. 4.

4 Sexto, q̄ si sint contrariæ doctorum opiniones, quarum alterā confessarius, & alterā penitens sequitur, & confessarius credit euidēti se textu, uel ratione niti: penitentē autem dubia, nō debet eum absoluere. At si confessarius non adeo forti ratione nititur, uel penitens utitur pari, uel fere pari, & habet aliquē pro se doctorē clarum, poterit eum absoluere, ut post Adri. in 4. de confess. quæst. 5. dub. 7. tenuimus in cap si quis aut. de pœn. dist. 7 nu. 66. nō distinguentes inter proprium parochum ad audiendum obligatum, & alium, qui potest audire, & non tenetur, ut nec Adri. distinxit, quicquid Gosfred. relatus per S. Ant. 3. par. tit. 17. c. 10. §.

5 2. dicat. Quibus adde, q̄ sicut cum dubitatur, an aliquid sit mortale, nec ne securiorē partē confessarius & penitens eligere debent: ita quum dubitatur, an penitens hoc facere, dare, aut pati debeat, digniorē opinionē confessarius eligere debet, Ang. & Syl. ubi supra. Dixi, *Quum dubitatur*: nā confessarius, uel penitens credens suam sententiam esse ueram, non dubitant, ut diximus in d. cap. si quis autem. nu. 9. & seqq.

Septimò, q̄ penitentem ad aliquam restitutionem aliquorum obligatum inducere debet ad propositū eam faciēdi, quam cito commode poterit, iuxta dicta in c. 17. nu. 54. admonēdo eū, si nimis differat, in peccatum mortale recasurū, & gratiam, quā per confessionē & absolutionē adeptus est, amissurum. Quin & eū, qui confessione præterita restitutio-

nem pro-

- nem promisit, nec restituit, non debet absoluere quoad restituat, nisi rã
rò, vt in d. cap. 17. nu. 59. insinuatum est.
- 6 Octauò, quòd pœnitentem habentem peccatum referuatũ non debet
absoluere ab eo sine priuilegio, bulla, vel alia licentia eius, qui illa pòt da
re: sed ut dixi in c. consideret. §. cautus. nu. 10. de pœnit. dist. 5. debet ab
soluere a quibus pòt, & pro absolutione referuati mittere ad eum, cui re
feruatũ est: cui solum referuatũ confiteatur, vt ab illo absoluaatur, aut ab
soluendus ad priorem cõfessarium remittatur. Quare, vt cuidam doctis
simo respondi, non debet dicere absolutè, Absoluo te ab omnibus pecca
tis mihi confessis; sed cũ limitatione, exceptis tali & tali: possit item pœ
nitens per se, vel per aliũ ante vel post suã confessionem impetrare facul
tatem secretã, verbo, aut scripto, ab eo, cui referuatũ est, absoluedi a
proprio confessario: sed quia is modus periculosus est eo quòd peccatũ
extra confessionẽ detegitur, tutius esset, vt confessarius per se, vel alium
impetraret sibi facultatẽ absoluedi ab illo vel illo, peccato ei referuato.
Superior autẽ, cui est referuatũ peccatum, non potest absoluere ab il
lo, antequam ipsi, vel alteri omnia fuerit confessus.
- 7 Nonò, q̃ pœnitentem excõmunicatum prius debet absoluere ab ex
cõmunicatione, quàm a peccatis: aliàs mortale sacrilegium cõmitteret,
vt diximus in d. c. consideret. §. cautus. nu. 24. post Palud. in 4. dist. 17. q.
1. col. 4. argu. c. si celebrat. de cler. excommun. minist. c. sacris. de his quæ
vi. contra Angel. verb. confessio. §. §. 10. sequentem Monald. pro se incau
tè citantem Richar. qui contrarium tenet: licet absolutio peccatorum si
concederetur valeret, modo, quo supradictum est cap. 9 nu. 5. Quòd si fa
cultatẽ absoluedi ab excõicatione non habet, nullatenus a peccatis ab
soluat, quousque absolutus ab ea, redeat; aut deferat mãdatũ ad absoluẽ
dum eum. Porrò in absoluedo ab excõmunicatione seruare debet for
mam iuris, quæ vt diximus in c. 1. in prin. de pœn. dist. 6. nu. 54. habet, pri
mum, ut iuret parere super eo mandatis ecclesiæ, c. ex tenore. c. de cætero
de sent. excom. Secundò, quòd parti satisfaciat, si offensa, aut debitũ est
notorium. c. ex parte. de ver. sign. & c. solet. de sent. excom. lib. 6. aut im
pensas, si cõtumacia est notoria, c. uenerabilibus. §. porrò. eod. tit. & lib.
& hoc si potest, sin minus præstet sufficientẽ cautionem, id est dando pi
gnora, uel fideiussores: & si neque hanc potest, det iuratoriã. Noue au
tem addimus, q̃ quamuis distinctio debiti, offensæ, aut contumaciæ no
toriz & dubiæ locũ habeat in foro exteriori: in interiori tamen non ha
bet: sed solũ si scit, aut nescit se debere, aut offendisse, aut quantum, aut
quomodo, aut cui soluere debeat: quia in hõc foro cessant præsumptio
nes: & confessum a pœnitente pro certo notoriũ habetur, iuxta oēs, arg.
- 8 c. tua. c. is qui. de sponsal. quod est usu frequens, & theoria rarum. Ter
tiò, q̃ humeros nudatum cum psalmo *Miserere mei Deus.* aut alio pœnitẽ
uali, uirga, fune, aut flagello cædat, & post *Gloria patri* & c. *Kyrie elei
son* & c.

son &c. Pater noster. &c. cum uersiculis. *Saluum fac* &c. Oremus, Deus cui proprium est misereri, & parcere, suscipe deprecationem nostram, & hunc famulum, quem excommunicationis sententia ligatum tenet, miseratio tua pietatis absoluat, per Christum D. N. Amen. cap. a nobis 2. de sent. excom. & tradit S. Anto. 3. par. tit. 24. c. 77. §. 1. quem sequuntur alij, & post absoluat in hæc verba. *Authoritate qua fungor, absoluo te a vinculo excommunicationis, quod incurristi ob hanc vel illam causam, & restituo te sacramētis ecclesiæ & communioni fidelium, In nomine patris &c. Amen.* Et si est excommunicatus ob multas causas, exprimat eas in absolute: alioqui a solis expressis esset absolutus, iuxta omnes. Quamuis mea sententia satis est habere intētionem eum ab omnibus absoluendi, & comprehendendi omnes suis verbis. Si vero, ob vnā tantum causam sæpe incurrit, sufficit dicere, toties, quoties eam incurristi. Et quia statim dicemus expedire, vt generaliter absoluat quemlibet penitentem ab omni excommunicatione, sub conditione, si & quatenus est opus & potest: quamuis non videat eum aliqua teneri, a fortiori expediet, vt eum sic absoluat, quando eum absoluit ab aliqua particulari, qua videt eum teneri. Quamquam autem modus prædictus regulariter seruandus est, quando commode potest in absoluendo excommunicato: absolutio tamen aliter facta valet etiam solum dicendo, *Ego te absoluo ab excommunicatione. vel Rebenedico te.* aut aliud æquipollens, cum intentione absoluendi; Sylu. verb. absolutio §. q. 2. vt diximus in dict. cap. 1. vbi addimus nu. 55. ne faciat feminam nudare humeros: quia nullo iure id cauetur, & a nu. 60. quod quatuor prædicta non sunt seruanda, quando excommunicatio non est certa, & ad cautelam absoluitur. Et Leonem PP. X. fratribus ordinis Minorum concessisse, ne, quando excommunicatos in foro conscientia absoluant, tenentur eos flagellare dicendo psalm. *Misere-re mei.* compen. priuileg. verb. absolutio 1. quo ad sæculares nu. 14. Quæ omnia procedunt etiam in absolute a delegato facta simpliciter, vel additis illis solitis, (seruata in eis forma) vel similibus. Secus si aliquid aliud delegans mandauerit obseruari: quia priore casu solum contineret monitionem, in posteriore vero etiam nouam formam arg. glo. celeb. in clem. 1. de offic. deleg.

- 10 Decimò, confessarius imponat penitentiam ante absolute, gloss. fin. in clemen. dudum, §. statuimus. verb. audire. de sepultu. quod tamen non est necesse: quia tantum valet, & tam sacramentalis est quæ post, quam quæ ante imponitur, vt dixi in princip. dicti capituli. 1. num. 33. post Gerson. in tract. de excommun. 2. part. argum. l. lecta. ff. de reb. cred.

Vndecimò, absoluat eum ad cautelam ab excommunicatione maiore vel minore, suspensione, vel interdicto, in hanc sententiam: *Si teneris aliquo vinculo excommunicationis maioris, suspensionis, vel interdicti, a quibus te*

bis te possum absolvere, absoluo te; si & quatenus possum. Et expedit: sed non est necesse adiungere: Restituo te sacramentis ecclesie, & communioni fidelium. Iuxta Gerson. ubi sup. & omnium mentem: quia eo ipso quod absoluitur, eis restituitur.

Duodecimò absoluat a peccatis præmittendo *Misereatur tui &c.* Dominus noster Iesus Christus te absoluat. Et ego autoritate ipsius qua fungor te absoluo ab omnibus peccatis tuis In nomine Patris, & filij, & spiritus sancti. Passio D. N. Iesu Christi, & merita B. Mariæ semper Virginis, & omnium Sanctorum, & quidquid boni feceris, & mali patieris, sint tibi in remissionem peccatorum, augmentum gratiæ, & præmiu vitæ æternæ. Nō sunt tñ hæc omnia necessaria: essentialia enim, & necessaria sunt illa sola. *Absoluo te.* ut diximus in d. prin. nu. 9. & colligitur ex utroque Th. 3. par. 9. 74. ar. 3. & ex Conc. Flor. in decreto Euge. §. 4. quia quæ absolutionem præcedunt, sunt præces: & quæ sequuntur, sunt iniunctio pœnitentiæ generalis, ut diximus in c. 3. nu. 4. & in d. c. 1. nu. 36. & 52. post S. Tho. quodl. 3. Alia multa verba multi adiungunt, quæ non solū sunt superflua, sed et periculosa: e quibus sunt illa, De quibus contritus &c. Tum quia absolutio non solū comprehendit peccata contrita: sed etiā quæ apparent contrita, ad effectum, ne iterum ea pœnitens confiteri teneatur: quin et attrita certæ speciei comprehendit quo ad effectum remittendi, vt supra dictū est, c. 1. n. 40. Tū quia scrupulos gignere posset, vt dixi in d. c. in prin. nu. 3. vbi. nu. 27. etiam dixi, qualiter intelligenda

12 sit determinatio quædā Io. Gerson, quo vera sit. Admonemus etiam id quod vbi supra, nu. 62. quod nō debet absolue ab excommunicatione de futuro, & minus à peccatis, dicendo: Ego te absoluo ab excommunicatione, aut à tuis peccatis, sub cōditione, si illud, aut illud feceris, aut si satisfeceris. Tū quia absolutio nō debet esse in suspensio. argu. c. ad hæc quoniā. de appell. Tum quia licet fortiretur effectum post adimpletam cōditionem, peccaret tamen, qui eam sic faceret, vt dixi ibidem nu. 65. Quāuis posset ferre sub conditione de præterito, quæ actum non suspendit. l. cum ad præsens. ff. si cert. petat. veluti dicendo: Si fecisti, aut præstitisti talē rem, ego te absoluo, ut dicitur, quū de baptismo dubitatur: si tu nō es baptizatus, ego te baptizo, c. 2. de baptis. Quod si superior absens inferiori facultatem dederit, ut à casib. sibi reseruatim absoluat sub eo modo, ut iterū illi confiteatur, quando præsens fuerit, confessarius tenetur illū modū pœnitenti declarare: & si eum non acceptauerit non debet audire, si ante confessionem id sciuerit: nec a reseruatim absolue, si post confessionem sciuit: si tamen consenserit absolutioni, a deo valet absolutio, q̄ quāuis postea pœnitens superiori nō cōfiteatur, ualere illa nō desinat: peccatū tamen mortale nouū committer. Est autem valde notandum, q̄ qui cōfiteretur alicui habenti facultatem absoluendi ab aliqua excommunicatione, vel peccato, reseruate, quibus ipse tenetur, & obliuiscatur illa, & ab-

13 soluatur ab omni excommunicatione, & peccato si, & quatenus potuit confessarius, vt supra est dictū, absoluitur etiam ab eis: ita quod quāuis postea factus memor eorū confiteatur illa vt tenetur alteri, qui talem facultatē nō habet, ab illis possit absolui ab eo: quia desierunt esse reserua- ta, & habere excōmunicationem adiunctam, quippe quæ per priorē ab- solutionē sublata fuerunt, & peccata remanserūt solubilia a quouis pro- prio sacerdote, vt dixi in c. 1. §. cautus. de pœn. dist. 5. & in c. 1. in prin. nu. 70. eadem dist. allegando locum specialem, vbi id dixit Palud. in 4. dist. 18. q. 5. col. pen. quem nemo allegat: quamuis generaliter allegādo eum sequantur S. Anto. Ang. Sil. Gab. & Adr. in locis, quos in d. §. cautus. cita- mus. Et ideo qui confitetur habenti autoritatē absoluedi ab omnibus peccatis, & censuris per viā confessionalis, bullæ, Iubilei, vel aliā, pruden- ter facit, curando, vt modo supradicto generaliter ab omnibus excōmu- nicationibus, & peccatis absoluaatur: immō, & vt secum in irregularitati- bus dispensetur, si ēt ad eas se extendit facultas: quia si postea in mentem venerint, satisfaciet confitendo peccata, nulla obrēta absolutione a cēsu- ris, nec dispētatione ab irregularitate: quod religiosi notare debēt, qui in visitationibus ab irregularitate, & alijs cēsuris generaliter absoluuntur à superioribus: nā esto tunc nō meminerint illa, sublata cēsentur, nec tenentur aliā absolutionem quærere ab eis, sed satisfaciunt cōfitendo sim- pliciter peccata, ob quæ illa incurrerūt. Ang. verb. confessio. 1. §. 12. Ros. verb. confessio 2. §. 9. Syl. verb. Confessio 1. q. 4. Aduertendum quod hic nihil dicitur de irregularitatibus, vt visum fuit Reuerendissimo episco- po Vulturariensi in lib. de irreg. lib. 6. c. 25. nu. 6. An autem idem sit de il- lis dicendū, quod hic dicitur de cēsuris quæstionis est. Et etiam dubitari potest an cōfessarius electus virtute c. fin. de pœ & remiss. possit dispen- sare, vt tradit Syl. ver. confessor. 1. ver. 9. quæritur. nu. 9.

14 Decimotertiō, q̄ si absoluit aliquem ab excommunicatione, aut a casu reserua- to, a quibus ipse non poterat, debet procurare facultatē ab- soluendi eum ab illis, & post habitā eam absoluet eum præsentem, si præ- sentia eius habere potest, sin minus absentem ab excōmunicatione, quā- do voluerit, & a peccato reserua- to, quādo ille in gratia esse videbitur, se- cundū Ant. qui ait multos insignes theologos congregatos super hoc in quodā concil. quod ipse citat ibi, & nu. 13. conclusisse, huiusmodi pœni- tentē posse absolui in absentia, etiā si præsentia eius haberi posset: sed scā- dalum immineret, dicendo ei, quod nequaquam est absolutus, & propte- rea oportet ipsum iterum confiteri. Quod equidem ego resellere mini- mē audeo, licet nonnullis cōtra videatur: & si prædictam facultatem ha- bere nequit, admonere debet eum, si potest, ut se absoluere faciat a tali ca- su, aut peccato, a quibus ille non potuit, vt dixi in c. 1. in prin. de pœ. d. 5. nū 60. Non. n. satis placet illud Directorij lib. 1. tit. 15. §. 143. scilicet, vt obtenta absoluedi facultate, iterum pœnitentē accersat, & caute fingat, se eum

se eum de aliquo peccato iam confessio interrogare velle, quo melius eum erudiat de nonnullis alijs; si postea commisit, & ab omnibus absoluerit. Tum quia raro id sine scandalo fiet. Tum quia non potest illum ab illo peccato, & alijs absoluerit, nisi omnia peccata integrè ex proposito absq; tali fictione confiteatur. cap. omnis. de pœn. & remiss.

De pœnitentia imponenda.

S V M M A R I V M.

- 15 **P**œnitentia iusta est imponenda: alia omnis cur falsa dicta: omnibus leuis necessaria: & quæ alia voluntaria grauis indiscretè ponitur.
- 16 **P**œnitentia iusta quid, eam Deus solus nouit.
- 17 Septennis vnicuique peccato mortali non debetur in foro interiori.
- 18 Pœnitentia arbitrio confessarij relinquitur, non ad hunc effectum, sed ad istum: & quæ imponenda; sit que conueniens, quales non sunt hæc.
- 19 Confessarius antequam pœnitentiam iniungat, dicat hæc.
- 20 Pœnitentia satisfactoria alia a necessaria culpa delenda: & quæ earum acceptanda.
- 21 Pœnitentia ex causa diminui, & mutari potest. nu. 22.
- 22 Pœnitentiam per opera alias debita fieri.
- 23 Pœnitens quod officium relinquet.
- 24 Confessarius pœnitenti absoluto hæc consulat.

- 15 **D**ecimoquarto, q̄ frequentèr rogati super quantitate pœnitentiæ imponendæ, tandem conclusimus octo. Primum, q̄ confessarius debet conari imponere pœnitentiam iustam pœnitenti. Tum quia ea minorem Greg. falsam appellat. in c. falsas. de pœn. dist. 5. non eo quòd nil profit, vel absolutionem irritam faciat: sed quia pœnitentem fallere potest, præbendo occasionem credendi, se per illam plenè satisfacere. Tum quia Abulens. super 18. Matth. q. 49. circa finem dixit confessariū imponentem pœnitentiam pro suo libito, sine alia circumspectione, peccare: quãuis non declarat, an mortaliter, an uenialiter, nisi quãdo nullã scienter iniungit, cui satis concordat Conc. Colon. de satisfact. J. ex prædictis. multa de hac re tangens, & Adri. in 4. de Clauib. q. 2. col. 6. sacerdotem non debere condonare offensas contra Deum factas sine multa prudentia, & pœnitentia, argum. cap. si is qui prælatus. 2. 3. q. 4. & Maiò. in 4. dist. 20. col. 3. non esse ueri amici imponere paruam pœnitentiam, neque prudentiæ, eius paruitate lætari. Tum quia Concilium Trid. sess. 14. c. 7. post hæc scripta declarauit, conuenientes pœnitentias esse a confessarijs imponendas, & nõ leues pro grauib; iniungendas, ne parti-

cipes eorū fiant. Quo fit, vt constanter affirmemus non rectè fungi officio suo confessarios, qui omnibus vnā, & eandem leuem pœnitentiā obligatoriam, & aliam grauiorem voluntariam imponunt.

- 16 Secundum, illam esse pœnitentiā iustā, quæ neque est maior, neque minor merita, quæque exæquat, & non superat pœnam peccatis cōfessis in purgatorio luendam. argu. l. iustitia. ff. de iust. & iur. & proœm. Greg.

Tertium hanc soli Deo esse cognitā: solus enim ille nouit quanta pœna debeat in purgatorio peccato mortali per contritionem, & confessionem condonato: quia solus ipse nouit grauitatem peccati, & vim contritionis, & partem quam absolutio sacramentalis tollit; meritum item operis satisfactorij, tum sacramentalis, tum cuiuslibet alius, quod pro magnitudine, vel paruitate gratiæ, & deuotionis magis vel minus, saltē ex opere operantis satisfacit.

- 17 Quartum vulgatū esse, vnicuique peccato mortali iuxta canones pœnitentiā septem annorum iniungendam esse, in quod allegatur Gratian. in c. hoc ipsum. §. 1. 33. q. 2. Pro quo nunquam nos textum reperire potuimus, vt dixi in d. cap. falsas. nu. 14. quamuis sic multas glossas receptas in d. cap. hoc ipsum & in cap. admonere. 33. q. 2. & in cap. prædicandum. 22. q. 1. & cap. sunt plures. de pœnit. dist. 3. quæ id dicunt & communis cum Host. in summa de pœnit. & remiss. §. quæ pœna. & Palud. in 4. dist. 10. q. 2. S. Anto. 3. par. tit. 17. cap. 10. cui consonare videtur stilus concedendi indulgentias 40. vel alius numeri annorum, & dierum in pœnitentiā iniunctorum. Quare contrarium putamus. Tum quod id tenet S. Tho. in 4. lib. sent. dist. 20. q. 2. ante quem idem sensit Hier. in c. mensuram. de pœ. dist. 1. Tum quia nec Gratianus dicit ecclesiā septennem pœnitentiā in singula peccata statuisse; sed tantū pro grauisimis peccatis iniungi solitam fuisse in d. c. hoc ipsum. §. 1. Tum quia dici potest, illam pœnitentiā non fuisse taxatā pro foro interiori: sed exteriori, vt probamus dict. c. falsas. nu. 14. Tum quia ibi ostendimus illos 46. canones pœnitentiales, quos Host. in d. §. qua pœna. colligit, ad forum exterius pertinere. Tum quia inepte imponeretur pœnitentiā septennis pro vnoquoque peccato ei, qui mille confitetur.

Quintum, quātitatem, & qualitatem iustæ pœnitentiæ nunc, & semper relinquere, relictamq; fuisse prudentis confessarij arbitrio. dict. cap. mensuram. c. deus. de pœnitent. & remiss. & c. tempora. 26. q. 7. non quidem vt sensit glo. dict. c. mensuram. & Panor. in d. c. Deus qui. nu. 4. & Anto. Burgen. in cap. 2. de emptio. ad effectum vt pœnitens facta pœnitentiā iniuncta magna vel parua, ab omni pœna purgatorij liberetur: quia hoc falsum est, iuxta Mag. & communem in 4. dist. 2. & probamus in d. c. mensuram, & c. Deus qui. & in repet. §. in leuitico. de pœnit. dist. 1. nec etiam ad effectum, vt pœnitens ad pœnitentiā impositam acceptandam teneatur, secundum aliquos, vt dicemus infra num. 20. sed ad effectum, vt animæ

animæ negotia, quo ad hunc mundum, & quo ad alterum mediocriter gerantur.

18 Sextum, confessarium circumspicere debere in æstimanda pœnitentia magnitudinem, & paruitatem peccati, & cōtritionis, & qualitatem personæ pœnitentis, an sit robustus, an debilis, iuuenis, an senex, assuefactus, an non. An item videatur magnā recusaturus: aut quāuis acceptet, eam non impleturus: an sit pauper, an diues, magnopereque curare debere, ne pœnitentiā ineptā imponat: qualis est eleemosyna pauperi, ieiuniū perpetuo laborāti, austeritas magna delicato, & in altiori loco posito: qualis quæ imponitur uxori, filio, seruo, aut famulo, in notabile obsequiorū debitorū impedimentū, uel in periculū lapsus spiritualis, aut detectionis peccati occulti, iuxta mentē S. Anto. 3. par. tit. 17. c. 10 §. 10. qualis peregrinatio mulieribus, iuxta Host. in c. mulier. de sent. excommu. maxime sine suis maritis, uel cū illis in longinquum, cū domi manētes sanctos inuisere spiritu possint. Maio. in 4. dist. 17. q. 2. qualis panis & aquæ, & solitudinis melancholico, & scrupuloso: qualis multa recitatio prælectori, & ad longas preces obligato, ut dicimus in d. c. consideret § ponat. nu. 4. & 8. de pœnit. dist. 5 & aliæ similes.

19 Septimum confessarium pœnitenti dicere debere, iustam pœnitentiā, quæ sibi imponenda erat, solum Deum Optimum Maximum scire, & timentes Deum, & cupientes uitare pœnas alterius uitæ antiquitus septem annorum pœnitentiā pro unoquoque maximo peccato mortali facere solitos fuisse, iudicantes tam longam pœnam tam magnæ offensæ purgandæ adhiberi oportere: sed quod nō intendit imponere ipse, nisi sponte uelit eā suscipere. Et si responderit se uelle, & iudicat illum impositam impleturum, iniūgat eam, quæ iusta uidebitur, habito respectu ad eas, quæ prædictis canonibus pœnitentialibus præcipiuntur. Nā, ut habet Concil. Colon. ubi sup. iam quod sperandum non sit, ut cōmuniter ab hominibus iterū suscipiantur pœnitentiæ antiquæ, bonum tamē esset, ut aliqui ad illas reuocarentur: in quod mouere potest ēt formula antiqua cōcedendi indulgentias per relaxationem annorū, & dorum in pœnitentiā iniunctorum, de quarum modo intelligēdi pauca, quæ hoc in loco scripsimus, remittimus ad repet. §. in leuitico. de pœni. dist. 1. not. 1. i. a. num. 12.

20 Octauum, quod pœnitenti nolenti acceptare tam magnam pœnitentiā satisfactoriā diminuatur quantum ei placuerit, declarando ei pœnam alterius mundi, iuxta Maio. in 4. dist. 20. q. 1. col. 3. Dixi, *satisfactoriam*: quia restitutoria, uel ad exeundum à peccato necessaria: qualis est alieni restitutio, odij mortalis depositio, & dimissio cōcubinæ, & officij, quod sine peccato exerceri nequit, & cōuersationis, qua se credit in mortale peccatū lapsurum, necessariò imponenda est, quam si nolit acceptare, nullatenus est absoluendus, ut dixi in c. satisfactio. de pœnit. dist. 3. & d. §. ponat se. &

fe. & latius supra c. 3. a nu. 5. & c. 14. a nu. 31. Rectè autem faciet concedendo, ut quod non recitauerit, aut non ieiunauerit die præscripto reficere possit alio, uel elemosina redimere.

Decimoquintò, q̄ ex his potest satis inferri decisio quæstionis sup. c. 3. a nu. 2. tactæ, & huc remissæ, An pœnitens de præcepto teneatur acceptare pœnitentiã iustam a confessario præscriptã in qua placet sententia subtilis Doctoris Scoti in 4. dist. 17. quam sequitur Gab. dist. 16. q. 2. & Med in Cod. de confess. fol. 75. diserte tractans esse scilicet, q̄ sufficit pœnitenti habere propositum satisfaciendi Deo hic, uel in purgatorio: quibus consonat Host. in summa. de pœ. §. & an sit. ver. quid de operibus, & Pan. in cap. significauit. nu. 2. eo. tit. nisi quatenus tenent, teneri ad acceptandã aliquantulum, & saltem vnum Pater noster, quibus nullus Canonista, q̄ sciam cõtradixit. Sed de veritate huius limitationis inutile prorsus duco disputare; cū nemo sit tam saxeus pœnitens, qui bona fide confiteatur, & nolit vel tantillam pœnitentiã acceptare. Pro qua Scoti sententia, & contra eã multa hoc in loco in Manua. Hispano adduxi, quæ cõsulro omitto, eo q̄ videam in Vrbe, & in orbe receptum, ne cuiquam denegetur absolutio, eo solo quòd nolit acceptare pœnitentiã sibi iniunctã: modo habeat propositum verum plane satisfaciendi Deo viuens per bona opera, & indulgentias, vel mortuus in purgatorio cruciatu horrèdo: quamuis contra teneat Palud. in 4. dist. 17. q. 2. art. 1. cum aliquot alijs. Pro quibus vrget cap. omnis. de pœn. & remis. habens, pœnitentiã a cõfessario iniunctã a pœnitente acceptari debere. & Concil. Flor. agens de sacramento pœnitentiæ habet, confessariũ pœnitentiã arbitrari debere: & q̄ omnes catholici confitentur, confessarium sicut potestãtẽ habet ad absoluendũ, ita ad obligandum habere, cuius oppositum esse hæreticum declarauit Concil. Trid. sess. 14. c. 8. & can. 25. & Concil. Later. quòd sub Leone X. sess. 9. §. ad abolendũ, præcepit cõfessarijs, ne blasphemos Dei, & suæ matr̄is absquẽ magna pœnitentiã ad arbitriũ seueri confessarij absoluant Sed his responderi potest, solum per ea probari, q̄ confessarius sine iusta causa non debet imponere minorẽ ea quam arbitratur iustã, sed cum illa sic argu. l. quid ergo §. pœna grauior. ff. de his, qui not. infam. & adductorũ per Dec. in c. at si. §. de adulterijs. de iudic. etiã nullam imponendo: vt cum iam spirantem, nec pœnitentiã facere potentem, sine vllius pœnitentiæ impositione expressa absoluit. Multę aut sunt iustæ causæ minuendæ pœnitentiæ, p̄ta impotentia eã implendi, vt proximè dictũ est, magnitudo contritionis, quæ sola interdum totã pœnam remittit, iuxta glo. solen. d. c. mensuram senectus, debilitas, ægritudo, timor probabilis, quòd iustam non implebit, argu. cap. sicut dignum. de homicid. & c. aut facta. de pœn. dist. 1. tempus iubilei, vel aliarum indulgentiarum, argu. cap. cum ex eo. de pœn. & remis. & extrau. 1. & 2. eodem tit. iniunctio, & acceptatio, & directio omnium bonorum operum totius

- rius vitæ in satisfactione penæ peccatis suis debita arg. c. 1. & 2. 26. q. 7. Porro, cum ualde dimiuit iustam, moneat penitentem eius reinaru,
- 22 quā in grandis esset imponenda: quanto plus prodest exigua presentis uitæ, quam magna futura, collimet, & dirigat omnes curas & labores in presenti perferendos, & mortem ipsam et necessario subeundam, in satisfactione penitentialem: quæ omnia ratione hac suscepta, leuius ferret. Adde quod et iniuncta, & acceptata mutari potest, & diminui iusta de causa; puta quia bona fide putat penitēs, se eam implere non posse, aut nō sine difficultate, vel periculo salutis animæ, vel corporis: quæ tūc, non solū confessarius, qui eā imposuit, sed et alius si ipse facillē adiri non possit, etiā eo inferior mutare potest, scilicet episcopus impositā. a Papa; & parochus impositam ab episcopo, iuxta gl. sing & recep. c. temporaria penitudinis. 26. q. 7. ut latius post Dec. dicimus, in d. c. at si. §. 1. etiam non iterata confessione eorundem peccatorum, ob quæ imposita fuit: modo imposita fuisset, ob peccata eiusmodi, à quibus, qui eā mutat, ab- soluere potuisset; iuxta Monal. in sum. de pœn. §. An possit imponi a nō proprio sacerdote. Syl. verb. confessio. q. 22. Rosel. verb. confessio sacramentalis. §. 1. quāuis stricto iuri consonantius agerit, qui eius implemētū differret; quousque possit eū, qui illā imposuit, adire, si spes breui adeundi foret. Pro prædictis facit quæ (gratia Deo misericordiosissimo)
- 23 possumus ei satisfacere operibus bonis, et alia ratione debitis, & de necessitate et naturæ subeundis, ut post Caiet. de satisfact. q. 1. probamus, in c. 1. de pœn. dist. 6. nu. 40. post quæ declarauit Conq. Trid. sess. 14. c. 9. quod pœnis, & flagellis à Deo inflictis, & patienter toleratis satisfacere possumus, & consequenter tolerandis infirmitatibus, & ipsa morte naturali, aut uiolenta ineuitabili. Quo fit vtilissimam esse illā clausulam. *Quidquid boni feceris, &c.* quā (supra eo. c. nu. 10. & in prin. d. c. 1. de pœn. dist. 6. nu. 36.) diximus formæ absolutionis utiliter addi, declarato præsertim supradicto modo, eius valore. Confessarius tamen pœnitentiam ieiunij aliquorū dierum, aut precum imponēs, in dubio censetur imponere eorū, ad quæ penitens non tenetur: & consequenter is, cui ieiunij quatuor dierū imponeretur, nō satisfaceret dies quatuor temporū, aut vigiliis, ad quas tenetur, ieiunādo, secundū omnes. Ad noue quæ sitū. f. An cessatio a peccato, & emendatio uitæ possit in pœnitentiam imponi? Resp. affirmatiuē. Tū quia licet pura cessatio à peccato non sit opus, velle tñ cessare ab eo verum opus est: & ita non obstat, quod aduersarij dicunt sola opera esse in pœnitentiā imponenda, iuxta c. 3. Lucæ. Tum quia promittens non facere dicitur promittere factum, gl. recep. in l. 2. ff. de obl. per §. si vxor. inst. de nup. Tum quia licet verius esse putamus, opera aliā debita posse in pœnitentiam imponi, contra Scot. Palud. & Maio. magis vrgentem, in 4. dist. 15. cum S. Anton. 3. par. tit. 4. c. 20. referente Aegid. & Rich. id tenuisse, quod & S. Thom. sentit in ead. dist. 15. quæst. 2.

q. 2. ar. 3. & latius dist. 19. q. 2. ar. 1. & Gabr. q. 2. p̄ quo urget Cōc. Trid. Trid. c. 9. sess. 14. determinando posse nos satisfacere Deo pro peccatis per p̄nas ab ipsomet inflictas, vel alias naturales, uel uiolentas, et necessario patiendas, subeundo eas patienter in remissionem eorū: quod antea tenuit ubi supra S. Th. Tum quia non sequitur ex hoc, q̄ uideretur stultè facere, ut Maior obiicit, qui clericis non iniungit in p̄nitentiam omnes horas canonicas dicendas, nec aliis alia eis p̄cepta: quia prudenter cauet ab eo faciendo, ne confessi ea postea omittentes bis peccent, contra p̄ceptum ecclesiæ, & confessarij. Tum quia oīs uirtutis actus, licet vno respectu sit delectabilis, est tamen alio p̄nalis: ut post alios declarat rectè Sot. in 4. dist. 19. quæst. 2. artic. 1. & ita, qua parte est p̄nalis, est ad p̄nitentiam aptus. Tum quia omne opus bonum, etiã pure mentale, est satisfactorium p̄næ peccati remissi secundum Scot. in d. dist. 1. 5. q. 1. ar. 3. communiter receptum. Tum quia, sicut dirigēs unū eundem actum in multorum p̄ceptorum implementum, omnia illa implet, ita p̄nitens, dirigens unum, & idem opus in implementū p̄cepti ecclesiæ, & confessarij, vtrunquē implet. Per quæ facillè respondeas argumentis Maioris ubi supra. Nolumus tamen dicere, q̄ sacerdos prudenter faciat iniungendo in p̄nitentiam cessationem ab omnibus peccatis, & emendationē uitæ sub p̄na noui peccati: quia id esset dare occasionem bis peccandi, ut p̄dictum est: sed quod aliquando potest p̄cipere cessationem ab aliquibus peccatis alicui; quem merito credit eam seruaturum, & semper potest eam cōsultiuè imponere: sicut & alia omnia bona opera, quæ facturus est, potest iniungere sine noua obligatione ad illa, quam implendo, tanquam p̄nitentiam consultiuè iniunctam, plus satisfaciet, quam sine ulla iniunctione satisfaceret.

Decimosextò dico, q̄ confessarius non debet consulere p̄nitēti, vt deserat officium alioqui licitum, in quo multum peccat, quando est periculum incidendi in alium statum, in quo plus peccet: quod cōtingeret, si mercatori multū in decipiendo peccanti, consuleret relinquere mercaturam, quod futurum sit ei magna occasio adulterandi, furandi, uel peiora faciendi: sufficit enim, ut firmiter proponat nunquam amplius se quemquam decepturum, & redditurū quod illicitè acquisiuit, ut diximus in c. qualitas de p̄nit. dist. 5. post Adr. in 4. de sacra. confes. q. 4. col. 23 Dixi, *alioqui licitum*: quia secus est de illicito, quod exerceri sine mortali non potest: quia p̄cipiendum ei est, ut relinquat: quamvis eo occasio magis peccandi p̄beatur: neque absolueudus est, nisi se id relicturum proponat, ut diximus in c. negotium. de p̄nit. dist. 5.

- 25 Decimosseptimò, post absolutionem admonet eum, ut fugiat occasionem peccandi non solū eas, quas de p̄cepto tenetur fugere, sed et alias, de quibus vtrisque latè dictum est supra; de acceptis quidem c. 3. a num. 5. & de datis. c. 14. a num. 3 1. Consulat item, ut pluries, quàm semel

mel in anno confitetur, vò audiat conciones, bonorum precibus se commendat: & eorù conuersationem habeat, etiam si credat pœnitentem sua consilia non exequiturum; ut cõtra tentationē uitij, quo maximè tenetur, diuinam opem impleret per preces alicuius sancti, qui uirtute cõtra ria plurimum enituit; ut meditetur penas inferni adeo magnas, & perpetuas, ut obuiet inimico suggerenti semper pœnitentiæ locum esse: memoria repetendo, quos passim mille modis subito absque pœnitendi, & cõfidenti facultate moriantur: & aliquo uitio maximo illaqueato persuadeat, ut firmiter proponat, & interdum uoueat, se illam uel illam pœnitentiam subiturum, si recidat in illud: non autem ut iuret, uel uoueat, se id non admissurum, arg. cap. clericos de cohab. cler. & muli. nec se, si reciderit, religionem ingressurum. quæ res frequens est, frequenterque sacram pœnitentiariam uarietorquet.

S V M M A R I V M.

- 26 **A**bsoluere ab omnibus etiam reseruatjs in articulo mortis quilibet presbyter potest, sine pœnitentia exteriori consulendo hoc, nu. 33. ad pœnitenda alia sacramenta inducendo. nu. 34.
- 27 Absoluti, uel communicari, an debeat proximus morti, uel alius loquela priuatus. nu. 18.
- 28 Restitutio, pauperibus debita an ecclesijs fieri possit.
- 30 Bullæ indulgentiarum per incuriam quibusdam in morte non profunt.
- 31 Bulla quæ primo usu expirat,
- 31 Articulus mortis quis dicitur.
- 31 Absolutio per bullam quam formam requirat: & an extra confessionem detur.
- 32 Absolutio a censuris quid profit mortuo.
- 32 Moriens qui non sepeliendus, quid admonebitur, ad quid inducetur. num. 33. 34. & 35.

- 26 **D**ecimo octauò dico, quòd quilibet presbyter catholicus nõ pœcificus ab ecclesia absoluere potest quilibet in articulo mortis, à quolibet peccato etiã reseruatõ, & à qualibet censura, si copia superioris desit, ut copiose diximus in c. 1. in prin. de pœn. dist. 6. a nu. 72. per illum tex. & cap. quem pœnitet. de pœnit. distin. 1. c. quod super ijs. de senten. excom. cap. si quis suadente. 17. q. 4. & alia multa, & nouissimè per Concil. Trid. sess. 14. c. 7. de casuum reserua. in hæc uerba. *In ecclesia Dei custoditum semper fuit, ut nulla sit reseruatio in articulo mortis, atque ideo omnes sacerdotes quoslibet pœnitentes a quibusuis peccatis & censuris absoluere possunt.* Dixi, Presbyter: alius enim, etiam deficiente presbytero, non potest a peccatis absoluere, iuxta glo. sing. recep. in cap. pastoralis. §. præterea,

præterea, de offic. ordin. neque ab excommunicatione, ut probamus, & defendimus ibidem a nu. 83. cum prædicta glo. recepta ibi ab omnibus, & ab Imol. in l. 1. col. 3. ff. de public. iudic. contra gl. probatam ibi a Pan. & Fel. in c. a nobis. 2. de sent. excom. & contra. S. Ant. 3. par. tit. 17. c. 4. cal. 7. Dixi, *Catholicus & non præcisus*: quia hæreticus schismaticus, & excommunicatus excommunicatione maiori, & interdictus, suspensus notorius, aut denunciatus non potest, quamuis alius non reperiatur, ut ibidem probamus nu. 87. post glo. in c. præterea. 6. per manus. 3. 2. dist. communiter ibi approbatam, & a Pan. & Præpos. in c. non est. de spons. cum eius glo. Quamuis autem hæc fuerit opinio communis ante Concilium Tridentinum: post illud tamen videtur verius contrarium, scilicet, quod omnis sacerdos catholicus, etiam si sit excommunicatus, interdictus, vel suspensus, etiam denunciatus potest in articulo mortis absolueret ab omni peccato, & censura, ut dicimus infra c. 27. nu. 272. vbi ponderantur verba Concilij ibidem relata; & idem credimus de schismatico, si non esset hæreticus, licet non de hæretico, quod etiam voluit Sotus in 4. dist. 18. q. 4. art. 4.

An autem, qui absoluitur a peccato reservato, vel excommunicatione reservata in articulo mortis ab eo, qui non poterat de iure id facere, teneatur iterum confiteri, vel absolui, quæstio quotidiana est. Ad quam dico breuiter, quod non. Tum quia peccata semel confessa, & absoluta legitime non sunt iterum confitenda, ut dictum est supra c. 9. Tum quia omnis reservatio cessat in articulo mortis, ut habet præfatum Concilium vbi supra in fine. Tum quia licet excommunicatus absolutus in articulo mortis teneatur parere mandatis excommunicatoris per c. eos. de sent. excom. lib. 6. non tamen tenetur quærere absolutionem. Nec obstat, quod excommunicatus reincidit in eandem excommunicationem, si non paruerit mandatis excommunicatoris quam cito commode potuerit per d. c. eos. Tum quia non est idem de confesso peccata reservata. Tum quia aliud est teneri ad absolutionem quærendam, aliud reincidere in excommunicationem; si non paruerit. Tum quia non videtur teneri ad parendum iudici, si cum parte concordauerit, vel aliàs satisfecerit tantum, quantum debebat coram Deo: quia mens præfati c. eos, illa videtur esse, quæ magis est attendenda, quam verba, præsertim in foro conscientie c. pen. de regu. iur. lib. 6. & l. in conditionibus. ff. de condit. & demon.

- 27 . Decimononò dico, quod sacramentum eucharistiæ ministrari potest infirmo a iudicio mentis phrenesim vel aliàs alienato, qui antea signa contritionis ostendit, tollendo manus, tundendo pectus, dicendo *Misere remei Deus. Deus propitius esto mihi peccatori.* aut id genus alia, etiã si non petisset sacramenta, & obstinatus multo tempore in peccato mortali mansisset, nec per multos annos confessus fuisset: quia censendus est contritus, & in sacramenta deuotus. c. is qui. 2. 6. q. 6. & a fortiori sacramentum extreme unctionis & absolutio a quibuslibet censuris, si & quatenus eas incurrerit.

incurrerit. c. a nobis. 2. de sent. exc. indulgentia item iuxta gratias, quas habuerit, vt post alios dixi in tract. de indulgentiis. not. 30. nu. 3. sed nulatenus absolutio sacramentalis à peccatis, quia illorum cōfessio pars quædā essentialis sacramenti pœnitentiæ, sine qua illud nec cōstare, nec esse potest, ut supra dictum est c. 2. & in gloss. sum. de pœnit. dist. 5. nu. 14. per definitionē sacramenti pœnitentiæ, quā post Maio. in 4. dist. 14. tradimus in c. pœnitētia de pœn. dist. 3. & singulariter determinauit Abul. cap. 16. super Matth. q. 49. col. 8. quamuis prædictum ei is qui in verb. pœnitentia, contrarium insinuet, sed non probat: quia non debet intelligi de absoluteione sacramentali, sed de absoluteione excommunicatiōnis, de qua illud intelligissent gl. quatenus allegat d. c. a nobis. Loquela vero priuatus, qui per signa confiteretur, absolui posset, ut alius mutus, qui etiam matrimonium per signa contrahit. c. cum apud. de spons. Quare vtentes in articulo mortis formulis absoluendi Manualium vulgariū caueant, ne intendant absoluere sacramentaliter eos, qui sibi nec nutu, uel signo peccata sunt confesi. Publicus autem vsurarius factus amens (sicut non debuisset ad confessionem, & sepulturam admitti, antequam ipse, uel hæres eius præstaret ea, quæ iuberi in c. i. sub finem. de vlt. lib. 6. diximus supra. c. 17. nu. 79.) ita uidetur, quod neque ad communionem, antequam hæres præstet ea, quæ ante confessionem eius ipse se debebat præstare si confiteri potuisset: quamuis signa contritionis præferat, argum. a maiori cap. cum in cunctis. de elect.

28 Vigesimo dico, q̄ infirmum, qui nec sermonem, nec iudicium amisit, inducere debet ad cōcipiendā remissionis suorum peccatorum sp̄e, per iustā de illis contritionem, & propositum ea confitendi, exemplo Davidis 2. Reg. 12. Magdalenæ, Luc. 7. Latronis Luc. 23. & aliorum: & monere diligenter, ut quidquid memmerit alicui debere ex delicto, aut quasi delicto, ex contractu, aut quasi contractu, uel ex testamento, statim, si commodè potest, restituat: sin minus, declaret se id debere, & quā optimo iure prodest provideat, ut quam citissime post mortem eius restituatur, argum. c. peccatum. de reg. iur. lib. 6. & c. si res. 1. 4. q. 6. Caueat quene aliena hæredibus, aut ecclesijs etiam pro calcibus, uel ornamentis relinquat, quin potius reddat debita certa creditoribus certis, & incerta pauperibus, qui sunt eorum hæredes c. cum tu. de usur. iuxta S. Anto. 3. par. tit. 10. c. 1. §. 2. Quamuis incerta restituenda pauperibus possunt restitui mea sententia etiam ecclesijs, aut monasterijs pauperibus, factem quatenus talia sunt, per citata a nobis in Apolog. lib. de redi. eccles. q. 1. monit. 28. Quod si noluerit facere, non est absoluendus.

29 Vigesimo primo, admonemus id, quod pridem admonuimus in d. §. in leuitico not. 30. nu. 16. habere multos cōfessionalia, aut alias gratias, per quas Papa non concedit directē indulgentiā, sed eā cōcedendi potestatem confessario largitur, & sæpe, quia hoc nō aduertitur, contingit, ut quis

quis confiteatur, aut moriatur bullis plenus, & vacuus indulgentiis. Iōq; confessarius curet scire, an confessus siue sanus, siue infirmus habeat talia; & habēti illa, postquam eum a peccatis absoluerit, dicat hæc verba, vel talia eiusdem sententiæ. *Authoritate qua fungor, concedo tibi omnem illam indulgentiam peccatorum tuorum, quam tibi concedere possum uirtute cuiuscunque tuæ gratia, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti.* iuxta mentem S. Ant. 2. par. tit. 10. c. 3. §. 5. col. 3. Quod autem vulgo dicitur, & nos copiose in d. §. in leuitico. not. 16. necessarium esse seruare formā bullarum, ad veniam vel indulgentias consequēdas, intelligitur quo ad eleemosynas, ieiunia, & alia, propter quæ conceduntur; sed non quo ad verba absolūdi exemplis impressis inserta. Tum per ea, quæ in d. §. in leuitico. not. 30. a nu. 6. tradimus. Tum quia in originali ea, nō ponitur, & solum inferitur in dictis exemplis ad docendum indoctiores quid facere debeant, utendo illis, uel aliis uerbis iuxta mentem omnium.

31 Vigesimo secundo, quod uidetur dicere tutius, quod nemo uirtute bullarum communiter extra confessionem absolui potest. Tum quia communiter bullæ concedunt facultatem eligendi confessarium, qui absolueri possit, & c. & ita uidetur requiri, ut confessio concurret cum absolutione, arg. l. in delictis. §. si detracta. ff. de noxal. Tum quia hæc facultas aboluendi a censuris uidetur tribui, ut quoddam præludium necessarium ad absolutionem peccatorum, quam constat non posse dari nisi confesso, ut prædictum est.

Vigesimo tertio dico, quod quia in hac materia per articulum mortis non intelligitur solus ille, in quo quis moritur, sed etiam omnis ille, in quo mori probabiliter timetur, ut dictum est supra cap. 2. nu. 8. iccirco infirmus, qui iam in aliqua simili infirmitate usus est bulla concedente aliquam facultatem in articulo mortis, non poterit uti ea in alia: quia illa per primum usum expirauit, arg. l. boues. §. hoc sermone. ff. de verb. sign. nisi addatur in ea, quod, si nō moriatur illa infirmitate, in qua infirmus ea utatur, reseruetur ad alia, qua moreretur: uel cōtineat, ut possit ea uti quotiescunque articulus mortis ei occurrerit, quod uidimus insertum aliquibus, iuxta mentem omnium.

32 Vigesimo quarto dico, quod infirmus, qui cum signis contritionis moritur absque absolutione ab excommunicatione, post mortem potest, & debet absolui: sed tantum ab eo, qui eum sanum in vita absolueri poterat, & non a quouis sacerdote, qui in articulo mortis absolueri eum potuisset: & si iam est in loco sacro sepultus, non est extrahendus, ut flagellando absoluaatur: quia sufficit flagellare sepulchrum: secus uero si fuerit sepultus in loco non sacro, iuxta dicta supra eodem de uiuis absoluedis, & notata in c. a nobis. 2. de fen. excom. & ualet illa absolutio ad eum in loco sacro sepeliendum, aut ad illum ab eo non extrahendū, & ut pro eo publicè oretur, Rosel. verb. absolutio l. §. 31.

33 Vigesimoquinto dico, q̄ non sepeliat mortuum in loco sacro non confessum totum vnum annum a confessione postrema: neque notorium peccatorem subito absque signis contritionis morientem, c. quibus. 13. q. 2. & c. omnis. de poenit. & remis. nec contentibus in articulo mortis imponat magnam poenitentiam exteriorem, saltem mox agendam: sed moneat ad interiorum contritionem quam maximam potest, non tam proponendo poenas infetni, quam spem misericordiae Christi pro eo crucifixi, & brachia ad eum benignè suscipiendum tendentis, & representando gaudia paradisi late descripta supra prael. 4. quia in eo articulo, ut ait S. Gregorius, desperatione magis quam presumptione quis oppugnabitur. Moneat autem ad uolendum satisfacere diuinæ iustitiæ, quatenus poterit in hoc saeculo, si conualuerit, & ad offerendum ipsam mortem instantem in peccatorum suorum satisfactionem; & ad iubendum, ut de bonis suis sibi fiant missæ, & elemosynæ rationabiles. Consulat simul, ut roget amicos, si quos habet præsto, ut precibus, ieiunijs, & disciplinis eum adiuuent ad poenitentiam, quæ peccatis eius debetur, agendam, mittendo eis xenia, & elemosynas pro conditione rogatorum, quo libentius id agant, ex mente. Host. in sum. §. quando de poen. & remiss. & Palud. in 4. dist. 20. q. 3. art. 2. quia certum est aliū pro alio poenitentiam agere posse, qua satisfaciat pro eius poena in purgatorio soluenda, ut dixi in d. §. in leuitico. not. 13. nu. 2. & 7.

34 Vigesimo sexto dico, quod post hoc moneat eum ad eucharistiã, & extremam unctionem magna cum deuotione petendam & suscipiendam: simul ut permaneat constans in fide catholica (contra quã atrens quàm vnquam in illo transitu oppugnabitur) & tētatus à Demone, vel à se quid credat respondeat id, quod Sancta Mater Ecclesia credit, & retentatus, quid illa credat, quod ego credo, nec ad ulteriorē disputationem descendat. Tētatus item, quō est possibilis talis, & talis articulus? respondeat id ad gubernatores ecclesie spectat, non ad me, hoc saltem tpe, quod mihi superque mihi est credere simpliciter, & quæ bona fide, quæ tot Apostoli, tot millia martyrum, confessorum, & virginum crediderunt, & vitas pro illo profuderunt, qui que ab omni in celo (si in eadem fide, amore Christi & eorū ornata, constanter discessero) porrectis vniuersis præbentur. Tētatus vero quo ausu tantus peccator, quæ in ipse est, speret ad dñe locum, quem tam iusti inhabitant tñc spōneat discipulus mihi, & meritis meis, quatenus mea sunt, confisos autem meritis D. N. Iesu Christi, in finitjs, & magnis sup gloriofissimæ matris, & omnium prædicorum, qui ea mihi rectè ipsis confidenti multis modis communicant, & usque in finem sua bona gratia communicabunt.

35 Vigesimo septimo, curet confessorius, & qui eorum circumstant, ut quã minimū fieri potest, de cognatis, & amicis, & nobis temporaliibus, puta de vxore, filijs, & opibus & cogitet, & nemini salutis conporis

spes ei fiat: quia saepe ob parua; & fallacē consolationem, & incertā illius spem, in certam damnationem corruiť egrotus. Ideoque opportunū est saepe colloqui cum eo de morte, etiā si iā turbationem & tristitiam quā dī pariat: quia praestat, vt saluari tristitia compunctus saluetur, quā vana latius laxatus damnatur. Et quidem improbanda consuetudinis est, pōlliceri certam salutem mortis periculo probabili laboranti, cōtra exēplum Isai, 38. qui saluari metu Regem Ezechia ad salutem animae induxit dicendo: *Dispone domui tuae, quia morieris, & non uiues.* optimi enim amici, est, admonere tunc eum mortis periculum imminere, esseque tempus opportunum statuendi nunquā se amplius salutē mortali ter peccaturum, & dolendi super omnia q̄ Deum ita offenderit, & sua culpa inimicus effectus fuerit eius, qui se condidit, redemit, sustentauit: qui sibi vitā, salutem, honorem & bona conferauit: & qui se iudicaturus est, & per suam sanctissimam misericordiam regna caelestia daturus, vbi cum sua sanctissima matre omnibus Angelis & sanctis ipsum videamus, ipso perfruamur, ipsum glorificemus in æternum. Amen.

Admonitio pro uolente testari.

S. V. M. M. A. R. I. F. M.

- 36 **T**estamentum cur a sano; uel initio morbi, & statu gratia faciendū.
- 36 **T**estari impediens ut peccat, & quibus cogitatis pauperibus testabitur.
- 37 Pater cum non tenetur praeligere filium digniorem, ut Gubernator publicus.
- 38 Lege Naurorum, & Aragonum cur pater filium sine causa exheredare queat.
- 39 Pater minuere non potest legitimam, uere donando, sed remunerandā, & accipiendā pio factu.
- 39 *Domina Maria a Mendoza laudata.*

36 **T**estati uolens, sanus, uel in principio morbi id faciat; ne postea necessuri ab intestato de morē uariis modis, & in his notariis, & testes auertendo, ab eo faciendo impediant, ut quominus aliis aliquid relinquat qui tam grauisime peccant, cum obligatione restituendi, & poena perdendi hereditatem l. 1. C. si quis aliq. testa. prohib. & S. Ant. 3. par. 1. r. 10. cap. 1. §. 2. quod intelligendum est, iuxta dicta supra cap. 17. num. 72. Precari tamen per se, aut per alios, ut sibi potius q̄ alijs relinquat, sine magna importunitate, non est peccatum, iuxta Salic. in l. 3. C. eod. Debet item est, a tot operā dare,

dare, vt in statu gratiæ testamētū faciat: quia id faciens in statu peccati mortalis nullam gratiam nec gloriam meretur iubendo suffragia, & alia pro sua anima fieri: quamuis postea in statum gratiæ redeat, & in eo moriatur: sicut nec ad illum effectū alia opera in peccato mortali facta profunt, c. nihil. de consec. dist. 5. glo. cap. quod quidam de pœnit. & remiss. & diximus in c. 1. in prin. nu. 45 de pœnit. dist. 6. & in d. tractatu de Indulgi super §. in leuitico. not. 19. nu. 9. Immo nec ad satisfactionem pœnarum, quas in purgatorio debet, vt significat magni auctores in id citata Margostro in 4. dist. 15. & affirmat S. Tho. Bonau. Richer. & communis dist. 16. licet contra teneat Scot. in dict. dist. 15. q. 1. approbatus per Gabr. & Maior. quos sequuti fuimus in c. 1. in prin. nu. 46. th. pœnit. dist. 6. ad effectum magnificandi misericordiam Dei: dicentes eam melius esse, vti opinione S. Tho. qd amittarum nostrarum respiciem. Quare consulendum est testatori, vt quum probabilius existimat se in statu gratiæ (qui vt plurimum videtur esse post confessionem & communionem) testamētum antea factū, cum omnibus in eo contentis ratificet, & offerat Deo ad gratiam eius per remissionem peccatorū promittendam, iuxta mentem omnium. Quod vtrūaliquid dicunt, testamētum qui nō, parotes, nec liberos, (qui sunt necessarij heredes,) habet, teneri ad relinquenda bona cognatis pauperibus, (nisi mali, & indigni sint,) iuribus quū est procedere tantum in cognatis extremē egentibus, quibus nullus alius proximior cognatus est, qui eos alere possit, & velit: quia nulla lex naturalis, diuina, vel humana ad plus de pœcepto obligat, argul. 1. C. de sacro. eccles. & dictum supra cap. 2. §. 1. d. 2. th. 1. in prin. nu. 1. quibus bonis

37

Ad primum nouo casum. An pater relinquens in Castella filio minus digno tertiam partem bonorum, quam relinquere potest vni, vel pluribus filijs, quem, vel quos elegerit, pœcepit? Resp. negatiuē, quia nullam per hoc legem violat. Nec obstat quod Ioan. Lup. contrarium tenuerit in cap. per vestras §. 16. de donat. inter vir. & vxor. Tum quia fundamentis tantum comprehenduntur, qui potestate publica debent eligere ad honores, & officia publica ecclēiastica, vel secularia iuxta leges iustitias distributiuas, quæ dicunt, vt optimi, quique ad id eligantur, cap. hoc §. quæst. 1. cap. vn. in §. hoc c. 2. dist. nos autem agimus de homine priuato, qui priuata potestate ad sua priuata bona delegit, quem nulla lex obligat ad eligendum optimum filiorum, sed tantum eum, quem voluerit. Tum quia prædictus Ioan. falso imaginatus fuit patrem distribuente bonis inter filios, teneti legibus iustitiæ distributiue, quæ solum ligantur, qui publica potestate publica, & communia bona distribuunt particularibus, aliquando secundum merita eorum, vt quia distribuunt munera, & officia, aliquando secundum fortunam eorum, vt quum distribuunt pecunias, iuxta Arist. 2. & 4. Eth. & S. Thom. recep. 2. 2. quæst. 123. art. 3.

38 Ad secundum respondeo, quod licet Reges regnorū Navarra, & Aragonie quibus permittitur patribus exheredare filios, relictis singulis eorum quinque solidis, & singulis prædiolis, ea ratione iustificatur, quod per illam facultatem filij continentur in officio & obedientia paterna; ne dicant, quod in Castella frequenter audimus, filius vnicus sum parentibus meis, velint, nolint, succedā in omnibus eorum bonis, excepta quæra parte vel, & si habeam fratres, meam tamen legitimam mihi tollere nequeunt &c. Nec obstat illud a multis assertum, legitimam partem bonorum parentum deberi filiis naturali iure, quod humano illorum regnorum tolli nequit cap. quæ contra. 8. dist. Non, inquam, id obstat: quia solum est verum, quo ad filios pauperes, debiles, infirmos & inhabiles: se sua arte, & labore honeste sustentare non valentes, & ad id legitima parte, vel maiore indigentes: non autem quo ad alios, vt probamus in eius naturale. 1. dist. efficaci ratione, & per l. si quis à liberis. §. idem in liberis. ff. de lib. agnos.

39 Ad tertium respondeo, quod licet parentes nõ possint iusta conscientia minuere filiis partes bonorum suorum eis iure debitas per veras donationes, nec contractus simulates, scilicet forma onerosos, & re gratuitos possunt tamen per contractus verè onerosos, & donationes remuneratorias, per fundamenta Iasonis in l. ex hoc iure. ff. de iust. & iur. & Io. Eupi vbi supra §. 39. quibus & omnibus citatis per eos addo posse, etiā donando aliquid amplius vltra meritum donatarij: quia perfecta gratitudo non solum exigit, vt tantum, quantum accipitur retribuatur, sed aliquid amplius, secundum Arist. 5. Eth. & S. Th. 2. 2. q. 106. art. 6. quod applicauimus in Apolog prædicta quæst. 1. nu. 91. ad donationes remuneratorias beneficiariorum.

Ad quartum respondeo, quod pater potest dum viuit largiri de suis bonis in veras elemosynas, & opera pia, ad cultum Dei, salutem animæ sue, & redemptionem pœnæ peccatorum pertinentiā; tum quia dare elemosynam, non est donare secundum Alberic. in diction. verbo donatio: quia hoc non est vera donatio, sed donatio ob causam, & tantam, quæ omnes fortunas hominis superat. Per quam considerationem bis defendimus a murmure quorūdam eruditorum Illustrissimam eandem pietissimam Donnam Mariam a Mendoza, quæ iuandis pijs operibus, & charitatibus multis & magnis elemosynis cuiusque ordinis pauperibus tam religiosis quā secularibus, superare mihi videtur omnes quotquot à quinque sæculis viderim, au dierim, & legerim, etiam Reges, & Reginas, optimo cum exemplo secularium magnatum, & non parua reprehensione ecclesiasticorum, in vtro plus satis dormitantium: quam vti nam viderant omnes sic seruicatem Christo vsque in finem in terris, & ipse ego olim regnantem sine fine cum eo in cælis, Amen.

De censuris ecclesia, scilicet excommunicatione, suspensione, & interdicto, & de irregularitate, deque ecclesia polutione, ac de casibus reservatis, & de quibusdam miscellaneis ad confessarios plurimum pertinentibus.

Cap. XXVII.

S V M M A R I V M.

- 1 **C**ensura quid, & est triplex.
- 1 **E**xcommunicatio quid, dividitur in maiorem & c. & minorem, que sint ille, & quod in dubio significatur maior. Dividitur etiam in generalem, & specialem, & generalis in latam a iure & latam ab homine, quo differant. Dividitur etiam in iustam, & in iniustam. & iusta quid, & quid efficit. nu. 2.
- 3 **E**xcommunicatio iniusta, que dividitur in iniustam validam, & in iniustam nullam. Iniusta valida in duas, que differunt sic. Iniusta nulla quid operatur.
- 4 **E**xcommunicatio iniusta est nulla in his quinque casibus.

1 **R**emitto primò, verbum Censura significare dignitatem censuris, & etiam correctionem alicuius, in qua posteriore significatione hic sumitur; & non pro qualibet correctione, sed pro ecclesiastica, quæ definiri potest esse sententia lata à capace ordinis mediante iurisdictione ecclesiastica fori exterioris, qua quis priuatur communione sacramentorum, vel hominum, vel exercitio diuinorum spiritualium, vel prohibentur officia diuina, vel sacramenta, vel sepultura. Dixi, sententia: pro genere. Dixi, lata à capace ordinis: ad excludendas omnes sententias, omnium prelatorum etiam habentium iurisdictionem ecclesiasticam, vt singul. declarauit Panor. per tex. & glo. in cap. dilecta. nu. 3. & 5. de maiori. & obediens. Dixi, mediante iurisdictione ecclesiastica: quia lata sine iurisdictione, vel cum ea, sed temporaria, non est censura. Dixi, fori exterioris, quia lata mediante iurisdictione fori tantum interioris non est censura, qualis est suspensio ab officio à confessario facta, argum. gloss. sing. in cap. is, qui, de senten. excom. lib. 6. verb. de iure. Dixi, quas quis & c. ad denotandum triplicem esse censuram, scilicet, excommunicationem, suspensionem, & interdi-

Etiam: c. quærenti. de verb. signifi. Excommunicatio autem definitur esse censura, quæ priuat cõmunionem sacramentorum tantum, a ut sacramentorum, & hominũ; & est duplex, minor, & maior. Minor est priuatus participatione passiuæ omnium sacramentorum. c. si celebrat. de cler. excomm. minit. Maior vero est censura priuans participatione tam actiua, quam passiuæ sacramentorũ & hominum secundum sententiã Panor. & communem nostrorũ in rubr. de sent. excom. & Theologorũ in 4. dist. 18 Et quãuis dispositiones penales in dubio intelligãtur de minori pena cap. in penis. de reg. i. r. lib. 6. tamen cum Iudex excommunicat aliquem simpliciter sine expressiõne maioris, vel minoris excomunicatiõnis, intelligitur de maiori. cap. pen. de sent. excom.

- 2 Duplex est iterum excommunicatio, scilicet generalis, & specialis c. a nobis 1. de sent. excommu. c. statuiimus. & cap. constitutionem. eod. tit. lib. 6 Generalis autem rursus est duplex, scilicet lata a iure, & lata ab homine, Lata a iure est, qua generaliter canon, cõstitutio, aut statutũ excomunicat eum, qui illud, aut illud fecerit, aut non fecerit, c. 2. de constit. lib. 6. cle. 1. §. verum. de hæret. Lata vero ab homine est, quam iudex generaliter fert in eum, qui illud, aut illud fecerit, vel nõ fecerit: in ter quas duas, vt infra nu. 40. & 41. dicitur, est magnum discrimen: nam lata ab homine moritur mortuo, aut ablato ab officio eõ, qui eam tulit, iuxta glo. solen. in d. cap. a nobis 1. quam Host. Panor. Felyn. & communis sequuntur, idem que tradit. S. Ant. 2. par. tit. 23. cap. 74. pro quibus tex. in l. fin. ff. de pen. Moritur inquam quo ad eos, qui eam non incurruunt, ante quã ille moreretur, aut priuaretur, secũdũ Pan. & comunẽ ibidem: At lata a iure minimẽ c. fin. de offi. leg. secundum eosdem in prædictis locis. Ex quo colligi potest, quid dicendum sit de excommunicationibus, & alijs cõsuris latis in mandatis visitationũ, quæ non sunt statuta, sed mandata generalia, aut specialia hominum. Diuiditur etiam excomunicatio in iustam, & in iniustam, iuxta glo. in sum. 11. quæst. 3. Excomunicatio iusta est, quam fert is, qui potest, propter quod, & quomodo debet, quæ nihil operatur quo ad ecclesiam triumphantem, & quo ad Deum, iuxta sing. glo. cap. quodcunque. 24. q. 1. quam plus satis laudant Panor. & Feli. in d. rub. de senten. excommuni. vt dixi in cap. ita quorundam. in glo. fin. nu. 8. de iudicis. & declarauimus in cap. pen. de senten. excommu. Plus (inquam) satis: quia quamuis nõ auferat communionem omnino interiorem, sed solũ præsupponat ablatam propter peccatũ mortale, ratione cuius fertur: aufert tamen, vt nu. 18. dicitur, auxilium suffragiorũ generalium ecclesie, & communionem sacramentorũ, quibus iter paratur ad ecclesiam triumphantem. Iniusta vero est, quam fert is, qui non potest, aut aliter, & ob aliud quã debet. Et diuiditur in iniustam validã, & iniustam inuvalidã. Nam sicut aliæ sententiæ (licet iniustæ sint) valent regulariter, quãtum ad forum exterius, & earũ virtute in eo tanta fit ex-
- cutio,

curio, quanta iustarum. c. cum inter. de re iud. & l. res iudicata. ff. de reg. iur. & aliqua sunt nulla, & irrita l. prolatam. C. de sent. & interl. om. iur. sic etiã snia. excoicationis quãuis iniusta valet regulariter, & ob id Greg. in c. 1. 11. q. 3. dixit timendã esse, siue iusta sit, siue iniusta, & aliqua nulla est. Iniusta valida diuiditur in eã, quã est iniusta ob defectum rectitudinis animi iudicis, aut formã, quã non est essentialis, & in iniustã ex defectu iustã causã ad excommunicandum, quã multam differunt: quãuis enim vtraque valeat, prima tamen tantũ ligat, quantum iusta in foro interiori, & exteriori. secunda verò parũ plus nihilo, nisi in foro exteriori: quia nõ adimit cõonem quã oĩno est interior, neq; suffragia generalia, quã ecclesia, & eius ministri faciũt, quatenus sunt tales: adeo quod Caiet. in Tracta. 10. q. 2. de effectũ excommunicationis dixerit, eiusmodi excommunicationem iniustam non esse proprie excommunicationem, sicut nec homo morbus est homo. Quod tamen ita nõ esse probauimus multis rationibus. in d. de pen. de sent. excommuni. quarum a nonnullis desideratarum vna est, quod tota definitio excommunicationis ei conuenit, cum ea separet a communione sacramentorum & hominum, quantum ad forũ exterius & etiã quib. ad interius. vbi sciũt illum esse excommunicatum, & ignoratur eius iniustitia, quantum ad effectum peccãdi, nisi eum euitent, & valet hæc consequentia: separat quantum ad forũ exterius, ergo separat; separat quantum ad hoc, ergo separat, arguendo a toto in modo, ad suam partẽ: vt est homo albus, ergo est homo, iuxta doctrinã Aristo in Topic. Bal. recip. in l. cõuentulam. C. de episcopis, & cler. Altera est, quod non definit quis esse homo ex eo quod non videt, non audit, nõ loquitur: neque ideo, q. non facit omnia opera quã alij faciũt, modo aliqua vitalia faciat: ita quãuis hæc excommunicatio nõ efficiat omnia quã iusta; facit tamẽ aliqua, propter quã potest appellari vere excommunicatio: quia operatur id quod est dictum. Et quãuis opinio Caiet. defendi possit, quia effectũ non differt a communi; relinquenda tamen videtur: quia differt a communi more loquendi canonum, qui, vt c. 1. 11. q. 3. habet sententiam pastoris etiã iniustam timendam esse, vbi glo. & vbi que Doctores aperte dicunt, valere ac ligare excommunicationem iniustam, & differre ab ea quã est nulla. Iniusta vero, inualida, seu nulla nihil aliud operatur in foro interiori, neque exteriori, quã quod obligat excommunicatum ad seruandum eam, quoad populus si bi persuadeat, aut debeat persuadere causas nullitatis ad euitãdum scandalum, vt diximus in cap. cum contingat. de rescrip. remed. 2. & in d. cap. pen. de sent. excom.

4. Porro, excommunicatio iniusta est nulla in multis casibus, quos ponit glo. celebr. c. præfenti. de sent. excom. lib. 6. qui omnes ad quinque redigi possunt. Primus, quando qui excommunicat non est iudex saltem excommunicati c. nullus. de paroc. aut non toleratus, qualis est excom-

municatus, & suspensus a iurisdictione, aut interdictus, & denunciatus talis. Secundus casus, quando fertur contra tenorem priuilegiorum c. quanto, de priuileg. & c. 1. de cōces. præben. lib. 6. §. ex parte. Tertius quanto post legitimam appellationem fertur c. per tuas, de sent. excom. c. ad præsentiam, de appell. Quartus, quando excommunicatio cōtinet intolerabilem errorem, quem habet illa, quæ datur contra aliquem, eo quod recte aliquid fecit: puta quia dedit eleemosynam pauperi, aut quia nõ fecit aliquid illicitum, aut impossibile. c. venerabilibus. §. si. de sent. exc. li. 6. & c. qui præest. l. i. q. 3. Quintus, quando excommunicator excommunicat eos, qui participant cum excommunicato a se, non nominando eos expresse præuia trina monitione, cum interuallo aliquot dierum. c. præfenti & c. constitutionem, de sent. exc. lib. 6. Dixi, cum excommunicato a se: quia secus in excommunicatione lata contra participantes cum excommunicatis ab alio, ut dixit Perus. in c. peruenit. l. de appell. reputans esse in id singulare dictum cap. præfenti, in verb. a se.

Non obstat, quod videtur derogatum consuetudine prædictis cap. quum de more non dentur literæ contra participantes nominatim. Tū quia in Lusitania passim fit. Tum quia in terris in quibus id non faciunt iudices, subditi etiam nõ seruant eorum præcepta: & ut illi sunt in possessione ferendi literas contra participantes sine solemnitate illorum iurium, ita isti sunt in possessione non parendi illis, & non habendi se pro excommunicatis maiori excommunicatione ad effectum se abstinendi a diuinis, & obtinendi absolutionem. Et ita videtur non esse derogatum illis cap. arg. eorum quæ notantur in c. fin. de consuet. Nec obstat, quod consequeretur illas literas esse superuacaneas: quia potest dici, quod profunt ad effectum perueniendi ad interdictum & brachium sæculare iuxta cap. 1. cum ei annot. de offic. ordin. Non obstat etiam quod in aliquot regionibus est consuetudo dandi denunciationem contra eos, qui non sunt confessi ante Pascha, excommunicando vicinos participantes cum eis. Et quod illa excommunicatio censetur ualida, & ligare uicinos eis participantes; quia illa non datur contra participantes cum excommunicatis ab ipso denunciante: sed cum excommunicatis a cōstitutione synodali: denunciatus enim non excommunicat, sed tantum declarat. l. hæredes palam. §. sed si notam. ff. de testam.

Quis potest excommunicare.

S V M M A R I V M.

- 5 **L**xcommunicatus potest regulariter omnis qui habet iurisdictionem ecclesiasticam, ordinariam, uel delegatam in foro exteriori.
- 6 Excommunicare nequit episcopus extra suum episcopatum, nec laici, nec

vi, nec mulieres neque quis se ipsum.

- 7 *Excommunicare an possit consuetudo, aut excommunicatus, suspensus, aut interdictus.*
 8 *Excommunicans sine facultate, causa, ordine, scriptura, vel monitione peccat.*

5

Secundò præmitto, quòd causa efficiens excommunicationis potest esse Papa, & omnes alij prælati, etiam si sint minores episcopis: quales sunt abbates, præpositi, & priores ecclesiarum collegiarum regularium, & secularium, etiam si non sint consecrati neque benedicti: modo sint confirmati, vel prouisi: quia hi omnes possunt excommunicare iure communi suos subditos c. transmissam. cap. suffraganeis. de elect. & c. cum ab ecclesiarum. de offic. ord. & etiam reliqui omnes, qui consuetudine præscripta sibi compararunt iurisdictionem c. duo simul. de offic. ord. & c. cum contingat. de for. comp. & non alij Dixi supra, collegiarum: quia alij qui vocantur abbates, & priores in multis regionibus eo quòd sunt rectores ecclesiarum habent multos beneficiarios non uiuentes collegialiter, nõ possunt excommunicare iure communi: quia nullam eo habent iurisdictionem fori exterioris, iuxta notata. in c. licet canon. & glo. c. statutum. verb. collegiatis. de elect. lib. 6 & Panor. in c. no bis. de iur. patr. Quo fit, vt capitulum sede vacante possit excommunicare, c. eum olim. cum ei annot. de maior. & archiepiscopus, episcopus, & delegatus summi pontifi. cap. de ijs. 12. dist. & etiam delegati prædictorum eos, in quos habent iurisdictionem delegatam c. P. & G. de offi. deleg. Fit item e contrario, quòd abbates, rectores, aut parochi ecclesiarum simplicium parochialium nõ possunt excommunicare suos parochianos iure communi, neque specialiter, neque generaliter: quia facultas excommunicandi non oritur ab ordine: immò est pars iurisdictionis fori exterioris iuxta gl. recep. in d. c. transmissam. quam ipsi non habent: eam tamen possent habere ex consuetudine præscripta, argu. d. cap. duo simul. & d. cap. cum contingat. tunc autem tantam habebunt, quantam consuetudo dederit. Fit item, quòd nec episcopus extra suum episcopatum potest excommunicare etiam suos subditos. c. episcopum 11. q. 3. etiam si esset uulsus, nisi in loco viciniore episcopatu iuxta cle. 1. de for. compet. aut nisi de consensu episcopi ubi mauret, & habet domiciliũ. Rot. 13. de consue. in antiq. aut in re adeo manifesta, quæ nõ requirat cognitionẽ cause, argu. cap. cum sit. §. fin. de appell. Videtur tamen, quòd qui extra suum episcopatum non residentiam cõsumauerint, ligantur excommunicatione lata ab eo contra non retidetes in beneficijs suis, eo quod nõ residentiam incaperunt in episcopatu: vel quia res est sita intra illum, argu. eius quod ait Feder. cons. 182. & Fel. in c. postulasti. col. fin. de for. compeot. Fit item, quòd non possunt excommunicare mulieres, argu. cap. na. de uer. pœnit.

pœnit. & remiss. Neque laici sine priuilegio Apostolico c. præter. ad ius. & a gl. verb. ducibus. 3. 2. dist. Nec quisquam se ipsum l. qui iurisdictioni, ff. de iur. omn. iud. & ob id episcopus, qui excommunicat generaliter quicumque qui furatus est, aut furabitur, lufit, aut ludet, licet ipse id faciat, aut fecerit, non erit excommunicatus secundum Host. in sum. de sent. exc. §. quis ualeat & S. Th. in 4. dist. 18 q. 2. ad 2. & Ioan. Andr. in reg. cui licet lib. 6. communiter receptos, ut probat Henr. lib. de synodo 2. part. art. 2. nu. 26. sed si episcopus solum esset denunciator excommunicationis summi Pont. aut excommunicationis alterius episcopi, aut eius vicarij, aut alius qui excommunicat, maneret excommunicatus sicut Bernar. de Busto par. 2. serm. 37 pag. 3. & mentem omnium. Nec consuetudo sola absque sententia, aut constitutione aliquæ excōicat secundum Rosel. verbo excōmunicatio 7. §. 10. nisi legitime præscripta sit, aut approbata a summo Pont. aut alio prælato quantum ad suos subditos: quia tunc vim haberet statuti secundum Ang. verb. excommunicato 1. §. 6. Neque excōmunicatus quauis sit occultus secundum gl. in sum. & c. audiuius. 24. q. 1. cuius tamen oppositum est uerius, scilicet, quod si non est denunciatus potest excommunicare, & valet excommunicatio lata ab eo, secundum Pan. in c. ab excommunicato. nu. 5. de rescrip. c. cum dilecti; de dol. & contum. sub fin. & Fel. in c. ad probandum. col. 3. de re iud. quauis eam ferat in fauorem eius qui scit eum excommunicatum, ut dixi in c. dilectus 2. præben. in responsione ad contraria per extrauag. ad euitanda. de qua infra. nu. 36. Quibus consequens est, peccare mortaliter qui sciens, aut qui scire debens se non posse excōicare excōicat: quia usurpat iurisdictionem alienam, aut eius usum, quod est peccatum mortale, iuxta S. Tho. 2. 2. q. 60. art. 6. Et qui excommunicat aliquem iniuste; quamuis id non faciat odio, inuidia, aut mala uoluntate, sed per ignorantiam crassam aut supinam secundum Rich. in 4. dist. 18. art. 4. q. 4. Et etiam qui excommunicat sine canonica monitione c. sacro. de sentent. excom. vel solo verbo, sine scriptura publica, aut priuata, nisi iusta de causa id omittat: quamuis excommunicatio liget, & excommunicans maneat suspensus per unum mensem ab ingressu ecclesie, & a diuinis officiis. c. sacro. de sent. excommu. & c. 1. eod. tit. lib. 6. intra quem si celebrauerit aliquod officium diuinum alicui ordini peculiariter addictum erit irregularis, cum quo solus Papa dispensat cap. 1. de sentent. & re iud. li. 6. Quæ tamen pœna suspensionis non afficit episcopos: quia non fit eorū particularis mentio, quod est necesse, ut ipsi incurrant suspensionem, c. quia periculosum. eod. tit. & lib. nec præfatos religiosorum, quando est periculum in mora, vel constitutiones ordinis præscribunt aliam formam, uel propter ignorantiam iuris secundum Gabr. in 4. dist. 18. q. 2. col. 9. can. 7. qui non satis uigilanter loquitur: quia quado periculum est in mora, etiã alij omittere possunt sollempnitatem prædictam per c. constitutio

stitutionem sub fin. de senten. excom. lib. 6. & constitutiones nisi essent confirmate a summo Pont. non possent derogare iuri communi. c. quod super ijs. de maiori. & obed. & ignorantia nisi esset iusta eos non excuset. cap. ignorantia. de regu. iur. lib. 6. præsertim quod prælati religiosorum cautius excommunicare debent, quam secularium, propter maiorem charitatem, qua debent esse erga fratres, argu. notatorum per Pan. in cap. causam qua. de iudic.

De causa, & forma excommunicandi.

S Y M M A R I V M.

- 9 **E**xcommunicatio maior non feratur, nisi propter contumaciam mortalem, aut peccatum futurum &c.
- 10 Excommunicatio, quæ sine monitione, sententia, & clausula iustificatiua, est nulla. nu. II.
- 10 Excommunicatio de rebus perditis a solo episcopo danda, & alia non nisi in subsidium.
- 10 Excommunicatio annalis suspectum hæreseos facit.
- 12 Excommunicatio quibus verbis fit, & conditionalis vel sine intentione ligandi, an liget. nu. II.

9 **T**ertio præmitto circa hæc primò, quòd nemo debet excommunicari maiori excommunicatione, nisi ob cõtumaciam mortalem, qua persistit in peccato mortali præterito, aut in futura inobedientia non cõparendi, aut non parendi iusto præcepto facto, præcedente mora, culpa, aut offensa, iuxta mentem. cap. nullus. c. nemo. II. q. 3. cap. I. de iud. cap. a nobis. I. cap. sacro. de senten. excomm. & cap. Romana. §. caueant. eo. tit. lib. 6. Et consequenter nemo incurrit excommunicationem impositam a canone generali, vel particulari, nisi peccando mortaliter, quæ est regula consolatiõis plenissima, quam tradidit Palu. in 4. distin. 18. quæst. 1. art. 2. quamque nos applicuimus mulcis, & in his parua furantibus in cap. inter verba. II. quæst. 3. num. 480. Et idem eadem ratione dicendum quo ad hoc de excommunicatione generali lata ab homine.

- 10 Secundò, quod quæ excommunicatio fertur a canone, aut statuto ita, ut qui fecerit illud, aut illud, ipso facto sit excommunicatus: aut quòd illud, aut illud non fiat sub pœna excommunicationis latæ sententiæ, non requirit præcedentem canonicam monitionem, per ea quæ diximus in prælect. cap. cum contingat. de rescrip. §. causa nullit. post Innoc. in princ. cap. sacro. de sent. excom. immò qui contra facit statim excommunicatur. c. si

quis suadente. 17. quæst. 4. cap. a nobis. 1. de sent. excommunic. & c. 2. de const. lib. 6. Tertio, quod Conc. Trid. sess. 25. cap. 3. de refor. huic rei multa adiecit in hæc verba. *Quapropter excommunicationes illæ, quæ monitionibus præmissis ad finem reuelationis, ut aiunt, aut pro perditis, seu subtrahis rebus ferri solent à nemine prorsus, præterquam ab episcopo decernantur: & tunc non aliàs, quam ex re non vulgari, causaque diligenter ac magna maturitate per episcopum examinata, quæ eius animum moueat: nec ad eas concedendas cuiusvis secularis etiam magistratus autoritate adducatur: sed totum hoc in eius arbitrio & conscientia sit positum, quando ipse pro re, loco, persona, aut tempore eas decernendas esse iudicauerit. In causis vero iudicialibus mandatur omnibus iudicibus ecclesiasticis cuiuscunque dignitatis existant, ut quandocunque executio realis, vel personalis in qualibet parte iudicij propria autoritate ab ipsis fieri poterit, abstineant se tam in procedendo, quam definiendo a censuris ecclesiasticis, seu interdicto: sed liceat eis, si expedire videbitur, in causis ciuilibus ad forum ecclesiasticum quomodolibet pertinentibus contra quoscunque etiam laicos per multas pecuniarias, quæ locis pijs ibi existentibus eo ipso, quod exactæ fuerint assignentur, seu per captionem pignorum, personarumque districtionem, per suos proprios aut alienos executores faciendam, siue etiam per priuationem beneficiorum, aliaque iuris remedia procedere, & causas definire. Quod si executio realis, uel personalis aduersus reos hac ratione fieri non poterit, sitque erga iudicem contumacia; tunc eos etiam anathematis mucrone arbitrio suo præter alias pœnas ferire poterit. In causis quoque criminalibus, ubi executio realis, uel personalis, ut supra, fieri poterit, erit a censuris abstinentum. Sed, si dictæ executioni facile locus esse non possit, licebit iudici hoc spirituali gladio in delinquentes uti: si tamen delicti qualitas, præcedente saltem binam monitione, etiam per editum id postulet. Nefas autem sit seculari cuiilibet magistratui prohibere ecclesiastico iudici, ne quem excommunicet: aut mandare, ut latam excommunicationem reuocet, sub prætextu, quod contenta in præsentì decreto non sint obseruata: cum non ad seculares, sed ad ecclesiasticos hæc cognitio pertineat. Excommunicatus vero quicumque si post legitimas monitiones non respuerit, non solum ad sacramenta & communionem fidelium, ac familiaritatem non recipiatur, sed si obdurato animo censuræ annexus in illis per annum insorderit, etiam contra eum tanquam de hæresi suspectum procedi possit. Hæc ibi: In quibus nouem præcipuè notanda uidentur. Primum, quod solus episcopus potest ferre huiusmodi excommunicationes generales. Secundum, quod in causis ciuilibus nullus Iudex debet uti excommunicatione; nisi in subsidium aliorum iuris remediorum: neque in criminalibus, nisi quum executio personalis, uel realis fuerit valde difficilis. Tertium, quod in fordescens in ea per annum, habetur de hæresi suspectus. Quartum, quod ob culpam præteritam non debet ferri nisi canonica monitione præcedente, quæ est trina, d. c. sacro. cum inter-*

in dēualō saltem duōrum dierum interuam, & aliam monitiōē, aut
vnam pro tribus concedendo sex dies pro illis: quando nō est periculum
in mora, cap. cōstitutio hem. de senten. ex com. lib. 6. a diuincto de sacroq.
& quando tale periculum interuenerit diminuendum est tēpū, quō mor-
do, & quantū oportuerit, & non plus, nes minus. Quod a deo est verum,
q̄ excommunicatio esset omnino nulla, si foret eam p̄latus vel iudex
in executionē sententię, vel p̄cepti sine p̄uia cognitionē, & sine clau-
sula iustificatiua late circa p̄terita, id est, dato termino ad allegandas
causas, si quas habuerit contra huiusmodi mandatum, iuxta Inno. in c.
prop̄bit. de concess. p̄b. col. 2. & in c. l. eod. tit. lib. 6. Old. conf. 8 i. nu.
2. & alijs quos citat in p̄lecto. de iur. contingat. 5. causi nullit. quod
est maxime p̄dēria. Quintum, q̄ qui excommunicat sine hęc monitiō-
ne, & sine scripto, in quo declarat q̄ causa, peccat mortaliter licet va-
leat, vt tactū est supra nu. 8. Sextum, q̄ excommunicatio lata sub cōditio-
ne, ante implementum eius, non ligat, c. p̄terea 2. de appel. Septimum,
q̄ excommunicatio non ligat, si, qui eam fert, non habet intentionem li-
gandi: neque etiā si is qui eam petit, nō habet voluntatē, vt ligetur: quia
omne suum robur accipit excommunicatio a voluntate excommunican-
tis, qui quum excommunicat ad petitionem partis non vult magis exco-
municare, quam ipsa pars velit. Quare illi, quos excommunicans, aut pe-
tens excommunicari eos, qui illud, aut illud fecerint, aut non denūciarint,
intendit eximere ab illa, vere eā non incurrunt, licet se putent incurrere.

- 12 Octauū, q̄ nulla certa verba sunt p̄scripta pro forma substantiali exco-
municatiōis. Quapropter, vt dixit bene Hostia summa de sent. excom-
mu. §. qualiter col. 1. nihil refert, an iudex dicat, Excommunico te, aut sepa-
ro te a communione, aut similia, quibus declarat voluntatē suam excom-
municandi de p̄sentia illa tamen, quę ipse putat ad id sufficere, scilicet
Cognosco, aut habeo te pro excommunicato, dicta a iudice, non videntur
nobis sufficere, post Goff. quę ille refert, quidquid ipse dicat, nisi quan-
do ponitur in excommunicatiōe canonis, aut decreti, aut in excommuni-
cationse conditionali, quales sunt omnes, quę dantur in monitione ca-
nonica, aut p̄p̄tō p̄cedit futuris, arg. c. 1. de testib. cog. de d. cap. p̄te-
rea de appel. quod dicitur opinionēs inter se conciliari possunt. Nonum,
quod non p̄ars canonis, aut iudici iuberit aliquid sub p̄na excommuni-
cationsis, non statim dicitur excommunicatus quia verba illa non significant
voluntatē excommunicandi ipso facto, sed tomminationem excommu-
nicandi eum, si non p̄auerit iuxta gl. celeb. in cap. 1. de sagitt. cui similia
inc. 2. de matrim. contra. Neque etiam hęc, *excommunicetur*, sed hęc,
sic sit excommunicatus, iuxta Feli. in cap. Rodolphus. col. 19. de testib. &
quos ipse citat nisi quando alia iura declarant oppositū, quo casu intelli-
genda est gl. cap. si quis ex clericis. de vit. & honest. cler. & cap. 2. de for.
comp. Quę resolutio licet communis videatur: iure tamē propius p̄p̄a-
ret, quod

ret, q̄ prefata verba, si excommunicatus, non denotant sententiã latã, sed
 ferendam: nisi cum alia iurã id declarant. Tũ quia plurimi canones dist:
 30. continẽdilla verba quæ tam exsecranda sunt glo. c. 2. de foro compe. fe:
 rendam sententiã significanti. Tũ quia verbum, sic, est futuri tempõ:
 as, per verba cuius nō seruit excommunicatio ipso iure, nisi aliquid aliud
 ad iudiciũ secundũ glo. recep. in reg. in penis. de regul. iur. lib. 6. Tũ
 quia non obstat dicere quod verbum, sic, est etiam presentis temporis im-
 peratiui modi, sicut & futuri optatiui. Tũ quia non est ita propriè il-
 lus, ac huius. Tũ quia in dispositione dubia mitior pars est eligenda: præd:
 reg. in penis. & prefata verba sunt dubia: ergo interpretanda sunt, vt si-
 gnificent potius sententiã ferendam, quã ferendam. Tũ quia glõs. c. si
 quis iur. dist. cui consonat glo. c. si quis ex clericis, de vita & honestate cleri.
 verbi, sic, exponit per fiat futuri temporis: ob cupit, quod dicitur in
 dist. de censuris excommunicatis, c. si quis ex clericis, de vita & honestate cleri.

*Quis possit excommunicari, & quis in excommuni-
 catione non includatur.*

- 13 **Excommunicari solam potest homo baptizatus, & mortalis, habens
 superiorẽm: proinde nec Diabolus, nec Papa, nec infidelis, nec locu-
 s, nisi sit, licet possit adiurari.**
- 14 **Excommunicatio generalis non ligat in potestate papæ, neque eum qui seit
 hoc. &c. Nec etiam specialis verbi non prorogato, nec tunc. &c. in u. 15.**
- 16 **Excommunicatio non ligat ignorantẽ eam, etiam super re illicita.**
- 13 **Varo præmitto circa hæc primo, q̄ nemo excommunicari po-
 test, nisi homo baptizatus mortalis, habens superiorẽm, c. Ro-
 mana. §. in vniuersitate de senten. excom. lib. 6. vbi Domin. id
 nota. & nos distamus in citat. quorundam. de iude. notab. 8. nu. 7. & gl.
 vlt. nu. 2. proinde non possunt excommunicari Diabolus, anima separa-
 ta a corpore, collegium, aut vniuersitas, quæ non sunt homines, cum qua-
 dam de celeb. missari neque iudæus, vel ethnicus, qui non sunt baptizati,
 etiã si sint cathecumeni, hoc est conuersi nondũ baptizati, per dicta in-
 tract. de iadul. sup. §. in leuitico. notab. 31. & arg. c. veniens. de presb. non
 baptiz. quamuis indulgentias lucrari possint, vt ibi dixi. Neque resuscita-
 tus denuo non moriturus, argu. suis symb. Athan. & c. firmiter. de sum.
 Trinit. Nec. Papa, qui nulli homini, vel legi humanæ, qua sola fertur ex-
 cõcicatio, quo ad pœnam subijcitur, c. proposuit. de concess. præb. c. cun-
 cta per mundum. 9. q. 3. nam neque propter hæresim incidit in excom-
 municationem humanam de qua loquimur, sed in diuinam secundum
 ationess**

rationes Cā iet. de author. Papæ, & Concil. 10. 19. & 20. quicquid dica
 si Anto. 3. par. tit. 24. cap. 74 §. 1. Et quia hic tangitur summa Papæ maie
 stas. moneo te, Christiane lector, typographo iam imprimente hoc cap.
 27. ostēsum fuisse mihi librum in Hispania impressum, cuius auctor ait
 dicere mealicubi non esse obediendum Papæ statuenti aliquid in detri
 mentum beneficiorum patrimonialium Castellæ: quod tamen est fal
 sum, nec vllibi ego vnquam id scripsi, nec debuit ab vllō scribi. Tū quia
 sapit hæresim Anglicanam. Tū quia procedit ex defectu cognitionis es
 sentie rei spiritualis, quam nos latius, & resolutius, quā vllus alius, quem
 meminerimus eorum, qui ante nos scripserunt, definiuimus supra in c.
 23. an. 99. Tū quia hæc ignorantia est causa, vbaliqui nimis amplient
 potestatem iudicij ad spiritualia, quō nullo potest construere, neque destrue
 re, nisi Papa; qui plenam dinem potestatis spiritualis immediate accipit
 a Christo: vel alius, qui mediate, vel immediate partē eius accepit, a Pa
 pa. cā. nouo. 21. dist. 1. Tum quia nullus catholicus debet ignorare omnia
 beneficia ecclesiastica, siue sint in patrimonio, siue patrimonialia; siue
 præstimonialia sunt, comēdij, siue præceptorij, esse iura spiritualia; cap. dile
 cto. de præben. & nullus, neque Imperator, neque vllus alius princeps ha
 bet potestatem erigendi, vel extinguēdi vllum ex illis, etiam quam mini
 mum; nisi habeat ad id potestatem immediate, vel mediate acceptam a
 Papa. Quæ est fides catholica, quā nisi quisque firmiter crediderit, falsus
 esse non poterit. A quo falso testimonio prius nos liberauimus, si prius
 id nouissemus. Nemo nē a se ipso, nec a suis statutis excommunicari po
 test, argui, pen. ff. de recep. arb. nec ab inferiori argui. cap. cum inferior.
 de maio. & obediē. & c. inferior. 21. dist. 1. Quare superstitionis est cre
 dere, quod possunt excommunicari, locustæ, bruchus, aut aliud genus
 vetum, & animalium irrationalium: quanquam religiose vti possu
 mus contra ea aqua benedicta, precibus, & adiurationibus sanctis funda
 tis in diuina bonitate, & misericordia, & suis sanctissimis verbis, & insti
 tutione ecclesiæ catholicæ. Quibus solis vti nam vterentur qui audacter
 promittūt se eiekturos ea ab illa, aut illa regione, si illud, vel illud sibi de
 tur: quādoquidem nihil quod superat vires naturales, & effectum sacra
 mentorum, & institutionis ecclesiæ, & reuelationem particulare, potest
 promitti tam certo, atque ipsi promittunt, nec pretium peti sine specie
 cuiusdam simoniz.

- 14 Secundo, quod in excommunicatione generali nō includitur, quem
 proferens, vel petens illā non intendit includere: neque is, qui nō potest
 parere, aut iusta de causa ad id non tenetur, vt qui non pōt restituere, vel
 denunciare furtū, aut iusta causa ab eo excusatur: modo adhibeatur re
 mediū quod commodē adhiberi potest, vt cessāte necessitate, aut causa
 satisfiat ijs, quorum remedium dedimus in c. inter verba. n. quæst. 3.
- 15 Tertio, excommunicatus sub conditione, si non soluat ad præscri
 ptum

ptum terminum; non erit excommunicatus eo prorogante illū antequā incurratur excommunicatio; iuxta communē Pan. & citatorum. a Dec. in d. c. praterea. sed si non soluat in termino predicto; erit excommunicatus iuxta Innoc. & commoneat ibidem. Quod intelligendum est, quando prorogati fuit consensus iudicis, alias secus, ut recte ait, (mea sententia) Syl. verb. excommunicatio quos abet. cas. 1. §. 1. nam licet excommunicatio lata ad petitionem partis tolli possit antequam incurratur de consensu eiusdem; non tamen suspendi, neq; differri, neque ita mutari, ut sententia sublata iterū incurratur; quā id iurisdictionis est, quā pars non potest tribuere. l. priuatorum. C. de iurisdic. hom. iud. Adde illas singulares de conditione citatas supra cap. 2. §. nu. 10. cap. non solvens pensionem in termino; non est excommunicatus, donec pensionarius se declaret. ¶ Quarto, qui scit ill, quod inde iubeat reuelare; sed habet causam iustā non reuelandi, iuxta dicta supra cap. 2. §. nu. 46.

16 ¶ Quinto, p ignorantia facti probabilis expulsi ab excommunicatione secundum omnes; & etiam illius iuris, quo fertur excommunicatio propter aliquod opus de se licitū, quod ipse ignorabat, neque tenebatur scire esse prohibitu. Idem de ignorantia eius, qui facit opus de se illicitum, cui adiuncta est excommunicatio per statutū inferioris Papæ, quod ignorantia carere se, aut supine scire faciat secundum eundem, & omnes per eum. Syl. de cons. lib. 6. secus tamen secundum eum, & omnes citatos ab eo, si adnexa esse lege Papæ, ut est percussio clericū, arg. d. c. 2. per locum ab officiali nobis tamē videtur vetus contrarium cum Syl. verb. excommunicatio 2. notab. 3. & excomm. vlti. q. 3. Tum quia eadem ratio inuenitur in utraque: Viraque enim est ignorantia iuris humani, nullumque aliud est in hoc discrimen, quā quod ignorantia penarum legum Papæ non presumitur, nec tam facile potest probari quoad foris exterius, quā pœnæ statutorum ordinariarum. Tum quia per dicta superius cap. 2. §. nu. 41. ignorans pœnā legis quo ad alia sibi notæ, non incurrit eam in foro conscientie. Tum per alia que ponimus in cap. fraternitas. 12. q. 2. ubi respondemus ad argumenta Adriani.

Quid operatur excommunicatio maior.

S. V. M. M. A. R. I. V. M.

- 17. *Excommunicatio, ut tollat communione interiore, & exteriori, & iuriam, & priuet a sacramento, & suffragiis. nu. 18. diuinis officij. nu. 19. & omnino a rebus habetis, & c. nu. 20. & c. de alia undecim. nu. 21. & c. de se q.*
- 18. *Excom. nunciatu est iumentum, Diaboli, prater illum, & illum. nu. 19.*

21. *Excommunicatus, ut infans: & ut perdat debita seruicia: numero 22.*
& 23.

17

Vintè præmitto, quòd ut dixi post S. Th. in exposit. symboli in illa parte, *Sanctorum communionem*. triplex est communio. Prima omnino interior charitatis, & gratia, qua efficiamur membra euidè corporis mystici Christi, qua solum peccatum mortale nos separat, & resuscitatus, de pena, dist. 1. omnia duobus seq. Secunda omnino exterior, qua inter nos alij alijs communicamus comedendo, bibendo, colloquendo, Tertia media seu mixta, scilicet sacramentorum, & suffragiorum generalium, quæ faciunt, aut præcipi fieri ecclesia catholica. Et quòd excommunicatio non tollit primam communionem, sed supponit sublatam esse: & ita operatur primo, non quidem, ut nonnulli dicunt, exclusionem à gratia Dei, sed declarationem exclusionis factæ per peccatum mortale. Secundò excludit a sacramentis ecclesiæ & ciuicæ, & paf

18

sue, ita quæ nec possit accipere, nec dare. c. Engletudã. 2. q. 4. Tertiò, priuat suffragiis generalibus ecclesiæ: adeo, ut nulla in re intendat ei subuenire per illa, quòd maximè damnatum est. Ob quòd dici solet excommunicatum possideri à Diabolo in c. audi. & c. omnis. 1. 1. q. 3. & uti eo sicut mulio suo iumento gl. in d. c. audi. Quòd tamen non intelligitur de excommunicato, verè contrito procurante pro viribus absolutione, arg. e. dixi. & c. magna. de pœn. dist. 1. is enim coram Deo est in statu gratiæ, & fruatur communione prima, & tertia, non autem secunda. Idem de excommunicato absque iusta causa: & de illo, qui nõ potuit soluere ad præstitutum tempus, intra quòd iussus fuit sub excommunicationis læte sententia penam animæ, quo ad Deum non sunt excommunicati: quia nõ peccarunt mortaliter, quãuis sint quò ad homines, ut dixi ubi sup. post Caiet. in trac. 1. q. 10. Idem est de excoicatio ob cõtumaciam præsumptam, sed non veram coram Deo secundum Mai. in 4. dist. 1. 8. q. 2. col. 8.

19

Quartò, excludit à diuinis officijs, & alijs precibus cum alijs simul faciendis, uel audiendis, c. quòd in te. de pœn. & remiss. quanquam benè potest solus precari etiam in ecclesia, licet alij precentur seiuncti ab eo, iuxta Inn. receptæ. nuper de senten. excomm. Quintò, priuat omnibus contentis illo versiculo gl. c. statumus. de sent. excomm. lib. 6. *Os, orare, uale, communitio, mensa negetur.* quem Host. in sum. de sent. excomm. §.

20

exquisita pœna & omnes Theologi in 4. dist. 18. & Canonistæ mille in locis attingerunt. Per, *Os*, intelligitur participatio colloquendo, osculando, amplexando, recipiendo, mittendo, uel dando literas c. cum excommunicato. & seq. 1. 1. q. 3. Per, *Orare*, autem dicta participatio sacramentorum, & diuinorum officiorum, & quarumlibet aliarum precum in ecclesia infra, uel extra eam cum alijs dicendorum, iuxta Inn. in d. cap. nuper. & dicenda infra nu. 36. Per, *Uale*, uero includuntur mutæ saluta-

tiones, quæ fiunt per collocationem, aut literas, aut etiam assurgendo, aperiendo caput, mouendo labia, & alia similia, quæ significant salutacione sine locutione, iuxta mentem Card. Imol. & communem in cle. si. de sent. excomm. quidquid dicat Mai. in 4. dist. 18. q. 2. & Ang. verb. excommunicatio 9. §. 4. quorum opinio teneri posset quo ad forum conscientie, quando eiusmodi signa fierent sine intentione salutandi, intra animum dicendo, Deus te conuertat, vel aliud simile, arg. l. non omnis. ff. si cer. per. l. in agris. ff. de acq. rer. do. Per, *Communio*, participatio, quæ habetur in operando, exercendo, aut faciendo aliquid simul cum eo, aut habitando in eadē domo, aut in aliqua eiusdē parte, aut conseruado cum eo alijs modis. Per, *mensa*, intelligitur comedendo in eadē mensa, dormiendo in eodē lecto: quauis domus sit aliena, secundum S. Ant. 3. par. tit. 24. c. 7. iuxta quem, & Inni. in d. c. nuper, non potest quis etiam in conuiuio alicuius tertij comedere cum excommunicato: immo debet surgere ex mensa, si excōicatus accumberet; non tenetur tamen exire domo: immo potest comedere in alia domus parte, si uterq; non erat inuitatus ad idē conuiuium: nam si erant ambo inuitati, licet duabus mensis diuersis comederent, videbuntur cōicāre in eodē conuiuio, & simul edere quantum ad hunc effectum iuxta mentem illorū. Sexto, facit irregularē vten-tem aliquo actu ordini suo peculiari, vt dictū est sup. Septimo, facit infamē, si excōicatio est manifesta per c. infames. 6. q. 1. quod Ludo. Rom. dixit ad hoc singulare in sing. 682. limitauit tamen sing. 289. ut solum procedat in excommunicato ob causam afferentem infamiam iuris, aut ob contumaciam in causa infamiam inurente. Octauo, facit collationē beneficij ecclesiastici a deo nullam, vt non conualescat per absolutionē, nisi reuocetur c. bonæ. de etat. & qualit. & c. postulasti, cum gl. & ei annot. de cler. excom. ministr. & consequenter tenetur relinquere illud, & restituere fructus ad id usque tempus perceptos. Nono, priuat facultate eligendi actiua & passiua. c. constitutus. 1. de appell. Decimo, suspendit ab officio, & beneficio, c. pastoralis. §. uerum. eo. tit. Quoniam si habet officium publicum, valebit quod per illud faciet ratione eius, quousque toleratur, c. approbādum. de re iud. Vndecimo eximit subditos ab onere seruiēdi ratione fidelitatis, aut subiectionis iurisdictionalis, quādiu fuerit excōicatus c. pen. & ult. 15. q. 6. Duodecimo, priuat facultate ducendi vxorem sine peccato mortali per supradicta de sacramētis: quoniam hic secundo continetur. Decimotertio, annullat rescripta obtenta a sum. Pont. præterquam super articulo eiusdem excōicationis. cap. 1. de rescr. lib. 6. nisi, quod de more fit, detur absolutio, ad effectum illorum consequendū, & non inorduerit per annum, ut diximus in re. per. c. ita quorundam. de iudæ. ubi in gl. ult. nu. 16. posuimus tenorē regulæ Cancellariæ de inordescētibus. Decimoquarto, priuat alios facultate, p. eo orādi publicē, & solēniter: quauis possint priuate, ut diximus

in Enchir. siue Manuali de orat. & hor. canon. seu repē. c. quando. de consecr. dist. 1. c. siue notab. 19. nu. 67 Decimoquinto, repellit à iudicio, vt non possit esse actor, neque procurator actoris, neque rei: potest tamen esse reus ad se defendendum, c. intelleximus. de iud. vt habet communis ibidem, & etiam constituitur procurator; vt absolutus procurare possit, vt diximus in c. post cessionem. de proba. post Deci. contra commu. Decimosexto, facit vt perseverans in excommunicatione per vnum annum in causa criminali videatur confiteri crimen c. rursus. & c. quicumque. r. r. quæst. 3. per quæ male intellecta gloss. fin. in cap. 1. de iud. cum alijs multis, tenuit, quod debet etiam priuari suis beneficijs: quod non est verum, vt copiosè scripsimus super illam. Decimosextimo, priuat sepultura loci sacri cap. sacris. de sepul. Decimo octauo, obligat manentem in ea per aliquod tempus ad soluendam, antequam absoluat, poenam constitutam in aliquibus episcopatibus, Ang. verb. excommunicatio vlti. §. 13. & constitutam etiam per leges sæculares Castellæ. l. 1. tit. 5. lib. 8. ordi. & per leges Lusitanie aliam, postea quam captus fuerit. §. Item ha de auer. tit. 53. lib. 1. ordin. & tit. 46. lib. 5. ordi. Decimonono, quod operatur, & alia multa quæ scribit Rebuf. in gloss. concor. tit. de excom. non vitand. quædam tamen incaute.

De excommunicatione minore, & participatione cum excommunicatos.

S V M M A R I V M.

- 24 **E**xcommunicatio minor solam participationem passiuam sacramentorum tollit, non missæ auditionem, & c. nu. 24. 25. sic incurritur: non æquatur mortali: tollitur a quouis presbytero. nu. 26. non incurritur in his casibus. nu. 26. & 27.
- 27 Excommunicatus communicat cum uxore filijs, & famulis: non est vitandus, donec denunciatur.
- 28 Excommunicato participare, veniale. num. 29. nisi sex casibus. num. 30. 31. & 32.
- 28 Communio Christianorum triplex, quam nam tollit principaliter excommunicatio.
- 33 Excommunicato specialiter non denunciato præsentem quæ missa continuanda, & 2. seq.
- 35 Extraneantis, ad evitanda tenor.
- 36 Excommunicato ob iustum timorem participari potest sic, & non sic.
- 36 Excommunicato pro denunciato orari potest oratione priuata, non publica & c.

36 *Excommunicatio lata a iudice in participantes excommunicato a se, sine ista monitione, nulla.*

24 **S**extò præmitto circa hoc primo, quod excommunicatio minor, ut dictum est supra eod. n. r. holum separat a participatione pas sua sacramentorù: & idè potest eligere, & uti omnini iurisdictione, quanquam non potest eligi, c. si celebrat. de cler. excomm. potest & ministrare sacramenta, si dando non recipiatur: nam missans ad communicandum alios, & episcopus missans ad dandum ordines non peccant, qua parte dant, sed quia sumunt, qui est verus intellectus rationis illius celebris cap. si celebrat. quem pridem dedimus ibi sequuti mentem Host. ibidem relicto Panor. quidquid dicant Mai. in 4. dist. 18. q. 2. & Adr. in 4. de clauib. quæst. 3. contra illum textû: eius ratione non satis intellecta.

Secundò, quod prædicta minor excommunicatio non facit, ut peccet audiendo missam, nec sumendo pacem, quæ in ea offertur secundû Dom. & Fran. contra Archid. in cap. is cui. de sent. excommu. lib. 6. nec absoluendo ab excommunicatione maiore, vel minore, argu. cap. dno. bus. de sent. excommu. & d. cap. si celebrat. & Mai. in 4. dist. 18. quæst. 2. colum. 2. Adria. in 4. de clauib. quæst. 3. col. 2. nec absoluendo a peccatis: quia id est dare, & non recipere sacramentum, neque eadem ratione dando sacramentum infirmo sine missæ celebratione, quidquid dicant prædicti.

25 Tertiò, quod hæc excommunicatio quanquam ferri potest per sententiam Iudicis: tamen communiter non fertur nisi per ius in octo casibus, quos ponit Inno. in cap. 1. de sent. excom. Quorum, quia solum vnum videmus in vsu, & quia dici solet in alijs non esse veram excommunicationem minorem, ideo eos taceo. Casus autem vltatus est, participatio cû excommunicato maiore excommunicatione, in casibus prohibitis. Dixi, maiore: quia non incurritur ea ob participationem cum excommunicato minori. Nam non transit in tertiam personam excommunicatio iuxta glo recep. in cap. excellentissimus. 1. 1. quæst. 3.

Quarto, quod post eam incurtam nullum sacramentum potest recipere antea quam absoluatur ab ea: non quia equetur peccato mortali, ut dixerunt Panor. & alij in d. c. si celebrat. siquidem in multis excedit, & in multis exceditur ab illo, ut ibidem docemus.

Quintò, quod quilibet sacerdos simplex, etiam si non sit parochus, sicut potest absoluerè a peccatis venialibus non habentem mortalia secundum Caiet. id constanter affirmantem; ita potest eundem absoluerè ab excommunicatione minori, ut efficaciter contra eundem probamus in cap. placuit. de penit. dist. 6. nu. 25.

26 Sextò, quod regulariter participans cum excommunicato maiori excommunicatione

in unicatione in euitrit mentem cap. nuper cepteum voluntate in prim. & 4. de senten. excom Fallit tamen in multis contentis illo versus glo. cap. com de iudic. de fohten. excom. *non dicitur habere nisi per se. Et si in materia de iudic. dicitur quod non dicitur. Habet anathema quidem solvunt, no possit obesse.* *Per Verile, sicut, humile, res ignorata, necesse.*

Per *Verile*, excluditur qui participat cum excommunicato ad utilitatem eius animae, predicando, vel admonendo, quod animae convenit, quae quis interponat nonnulla alia verba, ut omnimodis persuadeat: c. respofo. & c. cum voluntate. de senten. excom. vel ad utilitatem propriam temporalem praesertim sibi debitam, ut petendo ab eo debitum in iudicio, aut extra illud. qui intelleximus de iudicio aut consilium spirituale pro se aut pro alijs, & etiam temporale valde necessarium, quando non occurrit alius similis a quo petatur. Per *lex*, vxor excommunicata, quam lex coniugij ad communicandum ei obligat. Per *Humile*, filij quos sedum habet, serui, famuli, & liberi, & christianis, qui ante excommunicationem erant subiecti illi, & deo tenentur in inferno, quoniam nullus. 11. q. 3. nisi eorum con- silio, & opere, & consilio perseveret in sua obstinacia, d. c. quoniam. c. in- ter alia. & c. si verè. de senten. excom. Dixi, *Ante*: quia qui post excommuni-

27. cationem in scientes ceperunt vivere cum eo, non excusantur. Et quan- quam iuxta gl. dicit. c. quoniam. communiter rebept. maritus, pater, domi- nus, & heredes non possunt communicare vxori, filijs, mancipijs, & famulis, excommunicatis nebstamè verius videtur oppositum, quod sentit Adr. in 4. de Glauib. h. 3. colij: quos rectius ait excludi per verbum *Verile*, quam per verbum *Lex*: per illud enim excluditur creditor, qui potest summa de- bitum petere à debitore excommunicato, & omnes istae personae subiectae sunt debitoribus mariti, patris, domini, & heri, quatenus debent eis debi- tum coniugale, aut victus, aut stipendium. Per verbum *res ignorata*, excipi- tur ignorans, & c. quoniam, quando ignorantia est facti secundum om- nes, & etiam quando est iuris dubij per nota in ignorantia. de reg. iur. lib. 6. & 6. notand. ubi. r. q. 4. Non autem dicitur iuxta ignorantia eius qui ignorat excommunicatum dicitur denunciatum per extrauag. ad curian- da relatum infra nu. 37. Verum est tamè, quod qui a fide dignis audiuit illum, vel illum denunciatum, debet euitare. argu. ca. illud. de cler. excom. ma. m. sed qui dubitat, non tenetur vitare, praesertim in praesentia aliorum: quia inferret illi iniuriam. Maior. in 4. dist. 1. & q. 2. col. 2. Per *necessitas*, excipi- tur qui participat propter magnam necessitatem propriam, vel excommuni- cationem, quia aliter a terra elemosyna indiget, quam ab alijs dona- re non potest, d. cap. quoniam m. m. r. r. v. s. q. 2. no bi. non

28. Seprimò, q. participatio cum excommunicato maiori excommuni- catione non est communiter plusquam venialis, etiam in habitibus non ex-

- reptis ſuperius ſecundum opinionem Hoſt. in ſum. de ſent. excom. ſiſi. & communem Ioan. And. & aliorum in caſactis. de ijs quæ vi. & S. Tho. & aliorum in 4. diſt. 18 quamvis dubiter Panor. in d. c. ſicris. & aliqui teneant oppoſitum. Dixi, *Communiter*: quia fallit in ſex participationibus. Prima eſt participatio in ſacramentis vel diuinis officijs. Secunda, nimis frequens. Tertia, in contemptu clauium. Quarta, contra ſpeciale præceptum iudicis. Quinta, cum excommunicato a Papa cum participibus. Sexta, in peccato mortali: quarum ratio ſpecialitatis eſt, quod quilibet illarum eſt principaliter prohibita, vel coniuncta cum alia malitia mortali. Prima enim eſt mortalis, quia communicatio ſacramentorum, & diuinorum officiorum eſt illi principaliter vetita. Secunda vero eſt mortalis: quia intelligitur de frequentia qua habet coniunctam malitiam mortalem animam, id eſt, delinquendum, contra l. conuenit. ff. de pact. dota. & cap. ex parte. de conſuet. Tertia, quia habet coniunctam malitiam mortalem in obedientia contra c. 13. ad Romam. & c. ſolita. de maior. quis autem dicatur contemere, dictum eſt ſupra c. 23. num. 49. Quarta, quia eſt duplex in obedientia iuris, & iudicis. c. 2. de maio. quod limitatur infra nu. 36. Quinta ea ratione qua quarta: qualis tamen excommunicationem ſolus Papa poteſt ferre, per dicenda in d. nu. 36. Sexta, quia miſcetur ei malitia mortalis ipſius peccati.
- § 2. Octavo, quod quidquid dicant Roſel. verb. excommunicatio 1. caſ. 43. ſiſi. & Syl. eod. verb. dubio. 1. & 3. & excommunicatio 9. caſ. 41. & prius Anchar. in c. nuper. nu. 7. & Panor. de ſenten. excomm. ibidem nu. 8. & Ioan. Fabien. verb. excommunicatio 15. caſ. 1. §. 37. & 38. multum refert, an quis participet cum excommunicato in delicto habente annexam excommunicationem, antequam eam incurrat, vel poſt eam incurſam: nam qui communicat ante incurſam, vel cum incurſam, non incurrit eam: communicans vero poſtea ſic modo concurrant ea, de quibus infra nu. 11 & 12 per c. nuper. & c. ſi concubinæ. de ſent. excommu. quorum verus intellectus eſt hic. Non obſtat, quod ſæpe conſulens, mandans, iubens, & iuuans ad faciendum aliquid, cui eſt annexa excommunicatio, excommunicantur: quia non excommunicantur ratione prædictæ participationis; ſed quia lex non ſolum excommunicat facientes, ſed etiam conſulentem, mandantem &c. qualis eſt lex excommunicans percutientem Cardinalem. Quod autem lex excommunicans ſimpliciter facientem regulariter non comprehendat conſulentem, nec mandantem, probatur infra nu. 51.
- § 3. Nono, quod excommunicato ingredientem eccleſiam adorandum debent exire qui ſunt intra eam, aut rogatu, vel vi eum cogere egredi, alioqui ceſſare ab officijs diuinis, etiam miſſæ ceptæ, ſi nondum incepuſt eſt canon, id eſt, *Te igitur &c.* nam ſi eſſet ceptus, perſicienda eſt ad finem uſque eum uno tantum miniſtro, ſumendo etiam ſacramentum, Hoſt. in ſum. de ſenten. excom. §. & quæ ſit pœna. verſ. ſed nunquid. iuxta clem. grauis. adiun-

adiuncta glo recep. de senten. excomm. & Inno. in d. cap. nuper. S. Tho. & commu. in 4. distin. 18. Non tamen exire tenentur, eo quod transeat excommunicatus per ecclesiam, aut non orando manet in ea propter alia negotia, per dicta eod. c. nu. 20. neque etiam eo quod fleat genua, & dicat aliquam orationem priuatam.

34 Decimo, qd textus, qui declarant, quando excommunicatus occultus debeat euitari occulte, & quando non, procedunt secundum tempus antiquum, & non secundum hoc in quo seruari debet extrauagans ad euitanda. relata male a Fel. in c. Rodolphus. de rescrip. & a S. Ant. 3. par. tit. 24. c. 3. & bene a nobis in c. 1. §. labore. de poenit. dist. 6. lata per Martinum V. & relata in statutis Ecclesie Gallicane: in tit. de excom. non vitand. & iterum reuocata a Concil. Lateran. habito sub Leone X. sess. 1. 1. & in concordatis inter eum, & Franciscum I. cuius tenor est hic.

35 *Ad euitanda multa scandala, & multa pericula, & subueniendum conscientijs timoratis, constituimus, ut nemo post hac teneatur abstinere, & separare se, neque euitare communicationem alicuius in administrando, aut recipiendo sacramenta, aut in alijs diuinis officijs, aut extra illa ratione alicuius sententia, aut censura ecclesiastica, aut suspensionis, aut prohibitionis ab homine; ultra iure generaliter promulgata: neque seruare interdictum ecclesiasticum, si illa talis sententia, prohibitio, suspensio, aut censura non fuerit promulgata, & denunciata specialiter, & expresse a Iudice contra certam aliquam personam, collegium, vniuersitatem, ecclesiam, aut locum certum, aut certam: neque manifesto constet incurrisse in sententiam excommunicationis, quod nullo modo potest occultari, aut per aliquod remedium iuris excusari: quia a communionem huius, vult quod se separent iuxta canonicas constitutiones. Per hoc tam en non intendimus releuare, neque iuuare sic excommunicatos, suspensos, interdictos, aut prohibitos.*

Nota primo, qd hæc extrauagans in verbo *generaliter*, significat eam nihil prodesse quoad excommunicatum specialiter: sed contra tenet gl. in d. statutis Gallicanis, quam sequimur. Tum ob auctoritatem eius. Tum ob verbum, *specialiter*, in secunda parte positum. Tum per adducta in d. §. labore. Tum quia vsus Verbis, & orbis habet non vitare excommunicatos specialiter ob continuationem non comparandi, vel non parendi, an equam declarantur, & denudentur.

Not. secundo, qd hæc extrauagans nihil prodest excommunicato, & sic penite tenetur nunc, ac antea ad euitandū alios: quamuis sit occultus.

Not. tertio, qd hæc extrauagans nihil prodest quoad excommunicatos manifestos, qui nullo modo possunt occultari. Quod consequi videt peccare omnes catholicos Gallie, & Germanie, qui Lutheranis manifestis, immo & palam confitentibus se tales, comunicant. Tum quia sunt manifesti excommunicati propter hæresim notariam per bullam Cœnæ, de qua infra. Tum quia non videtur prodesse dicere, quod finis restringendus.

est ad excommunicatum ob percussorem clericum notorie in iustam. ite
habet tenor relatus à Feli. Antoni. & à nonnullis alijs; quia, vel illa res-
trictio non fuit posita, vel postea fuit sublata in d. Conc. Later. & in di-
ctis concordatis; sed quia durum est, damnare gentem, in qua sunt tot
viri eruditiss. & academiæ celeberrimæ præsentis. Parisien. Tolosana, &
Louanien. probabiliter dici potest, prædictam extravagantem esse vsu
receptam cum sola illa limitatione de excommunicatione manifesta
percussoris clerici in xta tenorem antiquæ: vel quod multitudo hære-
ticorum, & necessitas communicandi, & negotiandi facit licitum, quod
alias non esset, iuxta reg. quod non est licitum de reg. iur.

36 ¶ Undecimò, quòd qui semel est excommunicatus, & denunciatus sem-
per vitari debet quousque constat de absolutione, per gl. celeb. cap. pro-
posuit. de cler. excom. nisi persona sit eiusmodi, cui affirmant se ab-
solutam esse probabiliter debeat credi, Ang. verb. excommunicatio 8. §.
16. & quòd qui timore mortis alloquitur excommunicatum non pec-
cat, neque incurrit aliquam excommunicationem secundum Innoc. in
c. si vere. de sent. excommu. & Mai. in 4. dist. 18. q. 4. col. 2. etiam si collo-
queretur, & participaret in diuinis officiis, Sylu. verb. excommunicatio
5. q. 4. modo non participet in peccato mortali, neque cum negatione
saltem tacita fidei catholicæ, quæ resultaret excommunicatione in con-
tempium, & vilipendium excommunicationis; quia oportet potius mori,
quàm sic communicare: cum magis teneatur defendere articulum
fidei de autoritate, & potestate ecclesiæ ferendi excommunicationem,
& illius valorem, quàm vitam corporalem cap. presbyteros. 50. dist. &
cita ne. 22. q. 5. & hoc modo limitandum est d. c. sacris. de his quæ vi. vt
dixi in cap. sicut. de conf. dist. 1. & senserunt Mai. & Syl. vbi supra.

Duodecimò, ad primum dubium, hic propositum resp. q. illud S.
Tho. quodlib. 1. art. 9. scilicet esse peccatum mortale orare pro excom-
municato, est intelligendum primo de oratione publica, quæ nomine ec-
clesiæ fit, & non de priuata: quia ipsemet in 4. d. 18. q. 2. art. 1. q. 1. tenet
licitum esse orare pro excommunicato, & pro quouis infideli oratione
priuata. Secundò, quòd vt dixi in d. c. quando. notab. 19. num. 67. & seq.
non procedit in excommunicato nulliter, seu inualide, neque in excom-
municato valde, sed ex iniusta causa; neque in excommunicato iusto, quæ
credimus vere penitere: modo nõ fiat expresse publice pro illo, in xta me-
tem Host. in c. cum voluntate. de sent. excom. Immo ibidẽ omnibus qui
ante nos scripserunt addimus, posse quem dicere missam orando in ea,
& applicando eius valorem quibus ecclesia mandat applicari eo fine, vt
illud suum opus orandi & applicandi ad quẽ, & pro quo debet, accipiat
Deus pro oratione priuata, vt aliquis infidelis, vel excommunicatus conuer-
tatur. Quòd aliud est applicare preces missæ, & eius valorem alicui, aliud ap-
plicare illud opus orandi, & applicandi, vt ibid. nu. 70. copiosius declar. t.

Ad secundum, pro excommunicato non denunciato, nec notitia possit orari publice, per prædictam extrauag. quæ post S. Th. lata fuit, per quam nunc non negatur sepultura iis, qui excommunicati moriuntur: nisi sint denunciati.

Ad tertium, quod incurrit in horem excommunicationem, qui, ut minister ecclesiæ, aut nomine eius orat. pro excommunicato denunciato, quia ex dictis S. Th. art. 9. & in 4. dist. 18. q. 2. art. 1. q. 1. colligitur, quod non solum est vitium orare cum excommunicato ut prædictum est, sed et orare pro eo oratione publica ecclesiæ nomine facta.

Ad quartum, de participantibus cum excommunicato contra præceptum iuris, & iudicis, dico, quod non solum peccant mortaliter, ut dictum est supra, nisi, sed etiam incurrunt excommunicationem maiorem: nisi quædam excommunicatio dat literas contra participantem cum excommunicato a se, sine monitione de qua supra, m. 4. quia excommunicatio sic lata est nulla, ut ibi dictum est.

Ad quintum, quod illud vulgatum superius positum, scilicet peccare mortaliter qui communicat cum excommunicato in oratione, intelligendum est de oratione publica, quæ fit nomine ecclesiæ; quales sunt missæ, horæ canonicæ, quas cantant, vel dicunt sui ministri nomine ipsius, qualis est consecratio ecclesiæ, altaris, & virginum, benedictio solennis episcopi, & aquæ benedictæ, & officia defunctorum, & sepulturarum; non autem de oratione priuata, qualis est salutatio Angelica, matutina, meridiana, & vespertina, qualis est benedictio simplex mensæ, & aliæ similes, quæ non sunt prohibitæ tempore interditi, ut dicitur infra nu. 177. immò videtur quod neque venialiter peccatur in aliquibus earum. Tunc quia S. Th. in d. art. 9. ait orantem pro excommunicato participare cum illo oratione priuata, vel priuatim dicta. Tunc quia S. Ant. & omnes fatentur, quod licet dicere excommunicato cum me salutatur, aut mitto ad eum literas, *Deus te conuertat*, quæ est magna oratio, & maior ille, *Deus nos conuertat*, quod tamen ei dicere possumus. Tum quia possumus alloqui excommunicatum super eis, quæ ad eius animam pertinent; e cum voluntate de sent. exc. Tum quia licet legere cum excommunicato aliquam partem Euangelij aut alicuius psalmi: siquidem illud eius animæ conuenit, & consequenter dicere, *Miserere nobis*, & *leuauit oculos meos*, quæ sunt orationes. Tunc quia possumus audire cum excommunicato, cap. responso. de sent. exc. in cuius initio omnes frontem cruce consignamus, dicentes, *Per signum Crucis &c.* quæ est egregia oratio, & salutamus Virginem Matrem per *Aue Maria &c.* quæ est oratio præcellens, in cuius fines omnes facimus præculas a concionatore iustas, dum absoluit, siue precatur, dicens, *Miseretur uestri*.

Ad sextum, quod actus excommunicati etiam denunciati, & in illo agendo peccant leuiter mortaliter, regulariter valent, ut altemus non excommunicati. Tunc quia excommunicatione non definit esse verus homo imò

nec liber

nec liber, nec perdit potestatem naturalem; & ita potest regulariter contra
 here, vt quilibet alius, & facere omnia, quę iuri naturali, gentiũ, & civili
 nituntur, arg. eius naturale, & eius gentium. i. dist. & l. i. §. ius naturale,
 & lex hoc iure. ff. de iust. & iur. & consequenter testari secundum com-
 munem, quam sequitur Fran. in rub. de restam. contra glo. in c. decerni-
 mus. de senect. ex comm. lib. 6. quod præsertim procedit in actibus, quos
 lex humana non potest annullare, quales sunt sacramentales. Nam bap-
 tisma, cõfirmatio, & ordo collata excommunicato, vel ab excommuni-
 cato, valent, secundum omnes, immo & matrimonium cõsignificauit. de
 eo qui dux in matr. fallit autẽ regulariter in actibus pertinentibus ad po-
 testatem; & iurisdictionem ecclēsiasticam humanam, per quã illa annul-
 lari possunt: quales sunt, ad beneficia præsentatio, electio, postulatio, con-
 firmatio, institutio, collatio, prouisio, & nominatio. c. si celebrat. & c. po-
 stulasti. de cler. excommu. min.

*De absolutione excommunicationis, & a quo
 ferri potest.*

S V M M A R I V M.

- 37 **E**xcommunicatio, & absolutio conueniunt in his, & differunt in his
 nume. 38.
- 38 Excommunicatio sine causa parum nocet, absolutio multum prodest:
 an falsa vtrunque annihilat.
- 39 Excommunicatio a minore, & maiore lata à iure, vel ab homine hic absoluit.
 nu. 40. etiam sola tonsura initiatus: licet non soleat fieri cum magno intru-
 dum incommodo. nu. 41. et 2. seq.
- 44 Absolutio excommunicationis a quo delegatur. nu. 55. vide alia verbo excom-
 municatio.
- 46 Absolutus ob impediuentum, vel a Papa cum onere præsentandi se, faciat
 hoc.
- 47 Excommunicationis absolutionem huiusmodi satisfactio præcedat. nu. 48.
- 37 **S**eptimo præmitto circa hoc primo, quod absolutio, & excommuni-
 catio conueniunt in multis. Tum quia neutra requirit certa
 verba pro forma substantiali, vt supra dictum est nu. 9. & 12.
 Tum quia neutra valet quidquam nõ seruata forma alia quam iuris, cū
 qua data est potestas excommunicandi, vel absoluedi ei, qui antea nõ ha-
 bebat c. Pisani. de rest. spol. & ea que ibi Anto. not. 7. & Deci. post alios.
 in l. transact. no. 1. C. de transac. trad. Quare licet absolutio facta ab habẽ
 te potestatem iure ordinatio non seruata forma iuris valeat, et ante sa-
 tisfactionem

satisfactionem: nihil tamen valet facta a delegato non seruata forma absoluendi sibi data in delegatione, arg. gl. subtilis, & sing. cle. 1. de iur. pat. verb. inhibemus. & eorum quæ ad eius declarationem refert Fely. in c. ex parte. col. 4. de const. Et ita absolutio facta extra mortis articulum ab eo, qui per bullas, vel alia privilegia habet facultatem absoluendi in eo, non valet: neque facta ante satisfactionem ab eo, qui haberet facultatem absoluendi post eam. Dixi, *Alia quam iuris*: quia, ut pridem respondimus, absolutio data virtute mandati Papæ ad absoluendum secundum formam iuris valet, quamuis ea non seruetur, vti ualere facta sine illa ab ordinario auctoritate ordinaria: quia non fuit intentio Papæ inducere nouam formam per illa uerba, sed ad manere commissarium id quod secundum ius debet facere, quod in simili dixit Inno. in c. si. de presump. quem sequitur glo. sing. & receptissima quæ magna est clem. 1. de offic. delegat. Tum quia, ut excommunicatio ualeat regulariter, quamuis sit iniusta, ita absolutio cap. uenerabilibus. §. ubi de senten. excomm. lib. 6. quæ est in hoc singularis.

38

Secundo, quod differant in multis: quia excommunicatio iniusta ex causa nihil nocet, quo ad forum conscientie, ut supra n. 3. dictum est: absolutio uero iniusta prodest: nam confessarius posset absolueri a suis peccatis absolutum iniuste ab excommunicatione, & absoluto iniuste profunt suffragia generalia ecclesie, quæ non prodesse nullatenus absoluto, quæ noua, & firma declaratio est. Tum quia excommunicatio lata metu iusto ualeat etiam quo ad forum conscientie, subsistente iusta causa ad excommunicandum, glo. sing. in cap. 1. de his quæ vi. secundum Panor. in cap. Abbas. eod. tit. col. 4. & Ruen. ibid. & alios: & absolutio uero minime per textum sing. in d. c. 1. Tum quia excommunicatio lata ex falsa causa ualeat, & non absolutio iuxta gl. c. ex parte. de offi. ord. & in c. quod super iis. de fid. inst. quæuis Card. in c. ab ex. o. cato. de rescri. in d. c. ex parte. & d. c. q. sup. iis. col. 5. ex aequo eas, dicentes neutram ualere, si neutra esset daturus iudex, si sciret causam esse falsam, utramque uero ualere, si iudex haberet animam dandi utramque, si sciret utramque causam esse falsam: & quanquam illi magis dubitaret de valore absolutionis quam excommunicationis: ego uero contra puto non esse dubium de valore absolutionis: etiam quantum ad forum conscientie: quia illa non excedit facultatem humanam, neque continet errorem intolerabilem; siquidem non pertinet nisi ad iustitiam partium, ideo, quod potest male, aut bene; & adeo dubito de valore excommunicationis datæ ex falsa causa, ut putem non ualere illam: quia uidetur continere errorem intolerabilem, & excessum facultatis humane, eo quod uult excommunicare aliquem, siue peccauerit mortaliter, siue non ex dictis supra eod. c. nu. 4. per illud Pan. & Feli. in c. 2. de test. cog. scilicet quod excommunicatio lata per iudicem contra citatum non comparentem ex iusto impedimento nihil ualeat: quia non intendit, ut

debit

debit excommunicare, si iustum haberet impedimentum: & si intentione
 dit excommunicare, sine esset iuste impeditus, siue non, implicaret erro-
 rem intolerabilem, qui annullat excommunicationem, cap. per uas, de
 senten. excomm. cap. venerabilibus. §. sine eod. tit. lib. 6.

39 Tercio, quod excommunicatum minore excommunicatione potest ab-
 soluere quilibet sacerdos, qui potest absolueri a peccatis t. nuper de senten.
 excomm. quamuis non sit eius parochus, si non habet nisi venialia, vt su-
 pra diximus in c. 4. nu. 1. & cap. placuit, de penit. dist. 6. nu. 25. & seq.

40 Quarto, quod excommunicatum maiori excommunicatione a iure non
 reseruat alteri, potest absolueri proprius prelatatus dioc. nuper per pro-
 prium prelatum intelligo Papam, episcopum, & capitulum sede uadante,
 & alium quemuis prelatum exceptum ecclesie regularis, aut secularis, qui
 dicuntur habere iurisdictionem quasi episcopalem, secundum gl. recep-
 ele. 1. de reh. eccle. non alien. & etiam quouis alius non exemptus habens
 iurisdictionem in foro exteriori, & etiam parochus, aut sacerdos simplex,
 qui potest absolueri a peccatis mortalibus, secundum Inno. & Host. d. q.
 nuper, quia est communis opinio S. Tho. & Bonauini & aliorum Theolo-
 gorum in 4. dist. 18. & etiam Summistarum, quos late citat Syl. verb. ex-
 comm. in not. 2. quamuis oppositum teneat Panor. in d. c. nuper, per gl.
 sing. cap. si episcopus, de penit. & remiss. lib. 6. quae non dicit, quod aliter
 iuxta quam communem primum absoluitur, limitando illam noue, vt
 procedat solum quantum ad forum conscientiae, & altera quantum ad fo-
 rum exterius: limitando nem illam cum S. Thom. ita quod predictus sa-
 cerdos simplex non potest hoc facere sua auctoritate, sed vt commissarius
 deputatus a Papa d. cap. nuper §. in. qui pro hoc est quasi expressus: &
 quod prelatus proprius potest absolueri ab excommunicatione incur-
 sa iure extra suum episcopatum, & parochiam, secundum Fed. cons. 16.
 & Panor. c. graue. col. 3. de praeb. communiter recep. Dixi, Non reserua-
 ta: quia is cui reseruat debet eam dare secundum omnes.

40 Quinto, quod excommunicatum ab homine ipse solus potest absolue-
 re, aut eius successor, superior, aut delegatus, c. pastoralis. §. praeterea, de
 offic. deleg. nisi quod delegatus Papae, qui potest excommunicare intra
 unum annum post sententiam diffinitiuam, quo tracto non potest absol-
 uere c. quarenta, de offic. deleg. quod est sing. secundum Panor. ibidem,
 qui cum comuni idem dicit de quolibet alio delegato habente faculta-
 tem exequendi suam sententiam. Et nisi incendiarius excommunicatus
 ab episcopo, qui non potest absolui ab eo post denunciationem c. tua, de
 senten. excomm. quod est singul. secundum Car. ibidem. Et nisi excommu-
 nicatus, qui post excommunicatur excommunicatione maiori, & denucia-
 tur, cap. audauimus. 24. q. 1. quamquam potest si solum est excommuni-
 catus minore, cap. duobus, de senten. excomm. & nisi excommunicatio
 sit pronuntiata ab inferiori, & confirmata a Papa ex certa scientia: Nam

ab ea non potest absolvere, qui eam tulit, secundum Ioan. And. recep. in cap. ex frequentibus. de institut.

- 41 Sextò, q̄ si qui excommunicauit non est sacerdos, non potest absolue-
re in foro conscientie: quanquam potest in exteriori, secundum aliquos;
quos Syl. sequutus est verb. absolutio l. no. 4. quod restringendum est ad
absolutionem coniunctam cum peccatorum absolutione: nam ab excom-
municatione sola potest absolvere etiam quo ad conscientie forū, etiam
sola prima tonsura initiatus, vt affirmat S. Tho. in 4. dist. 18. receptus a S.
Anto. 3. par. tit. 24. c. 77. & Ioan. Tabien. verb. absolutio ab excommuni-
catione. & quamuis nemo illud affirmet, affirmandum tamen esset ob
multa, quæ in id adduci possent; commodius tamē videtur committere
presbytero secundū Mai. recep. contra quem facit, quod multi omitunt
querere absolutionem à suis parochis, putantes illas commissiones iudi-
cum esse absolutiones: & quod pauci sunt, qui possunt probare suā abso-
lutionem factā per hanc commissionem a parochis: quia ille absoluit se-
cundo sine notario & testibus: Per quæ putamus vtilius fore, vt iudex, si
ei vacaret, absolveret, & daret literas absolutorias: & cū de more comit-
tit, excommunicatus debet dare operam, vt coram notario, & testibus
absolatur à parochis, quo cū oportuerit possit probare absolutionem:
quia semel excommunicatus, semper præsumitur talis, iuxta glo. solen. c.
43 proposuisti. de cler. excommu. minist. quanquam aliquādo ausi fuimus
affirmare, quod, qui ostenderet commissionem, vt absolueretur, & dice-
ret se absolutum a suo parochis, præsumeretur absolutus cum solo testi-
monio parochi, & etiam sine eo, saltem si esset vir timens Deum, & ingre-
diebatur, & admittebatur ad diuina officia, habita ratione consuetudi-
nis receptæ absoluendi absque notario, & testibus, quod etiam verum vi-
detur: quodque facit ad intelligentiam clausulæ cuiusdam nouæ magnæ
momenti additæ à S. D. N. Gregor. XIII. in Bulla Iobelaï dati anno
1572. sub finem ibi, *Declaramus.*
- 44 Septimò, q̄ executor mandati Papæ, quo iubetur excommunicare
certum hominem sine cognitione cause, non potest absolvere, postquā
excommunicauit. Et q̄ qui potest absolvere ab excommunicatione lata
iure, potest absolvere ab excommunicatione generaliter lata ab homi-
ne; iuxta decisionem singularem Ioannis de Anola in c. graue. de præben-
dis. col. 4. relatam per Fel. in c. pastoralis. §. præterea. de offi. ord. dicentem
nunquā se in alio legisse: quanquam idem ante Ioan. Imol. dixerunt Ioā.
And. & Card. in d. c. graue. & resumpserunt in c. ex frequentibus. de insti.
per illum textum, quod defendimus nos in fin. d. cap. graue.
- 45 Octauò, quod qui possunt absolvere ab excommunicatione virtute
iurisdictionis delegatæ à Principe, aut cōcessæ in priuilegium perpetuū
rōne dignitatis, aut officij, aut virtute alterius ordinariæ potestatis, pos-
sunt committere alijs, iuxta glo. receptam in c. fina. de offi. ordina. quæ
concliat

conciat illud cum c. *fin.* §. *fin.* de offic. deleg. dicens illud procedere in illis, quibus solum simplex ministerium absolutionis, sine alia iurisdictione conceditur. Et omnibus addimus, quod simplex ministerium absolventi potest delegari etiam a delegato ordinarij, & a subdelegato delegati Papæ: quamvis non possint delegare suas iurisdictiones, ratione quarum id eis competit, neque etiam aliquem articulum iurisdictionalem; per c. *super quæstionum.* §. *quem vero.* & sequent. & ea quæ notat ibi Fel. nu. 4. & 19. de offic. delegat. quod quotidianum est.

46 Nono, quod excommunicati a iure, vel homine, qui ob grauem morbum, aut ob aliud iustum impedimentum faciunt se absolueri ab eo, qui sine illo non poterat, debent se presentare cessante impedimento, quam cito commode possunt, ei qui eos iure poterat absolueri: alioquin recidunt in eandem excommunicationem, c. *eos.* de sent. excom. lib. 6. Idem de ijs, quos absoluunt legati Sed. Apostolicæ cum onere presentandi se suis ordinarijs, aut alijs quibuslibet ad suscipiendam poenitentiam, aut satisfaciendum ei, quem iniuria affecerunt: sed non tenentur regulariter se presentare personaliter, sed satis est mittere procuratores ad id idoneos secundum Caietanum in summa verb. *excommu.* c. 69. qui ait absolutum esse iudicem quo ad forum conscientie ad determinandum tempus intra quod commode potuit se presentare.

47 Decimo, quod omnia iura, quæ iubent satisfacere ante absolutionem in articulo mortis, intelligenda sunt, si excommunicatus potest satisfacere: & si non potest, satis est quod det cautionem iuxta gloss. quæ est pen. clem. 1. §. *verum.* de hæret. & Card. ibidem quæst. 4. & Felin. cap. *pastoralis.* §. *præterea.* col. 3. de offic. ordi. & in cap. *cum contingit.* de offic. deleg. colum. 1. quamvis Imol. teneat oppositum super d. gloss. nostro vero iudicio cautio debet esse sufficiens, id est cum pignore, vel fideiussore si eam potest dare, sin minus det eam, quam potest saltem iuratoriã, per easdem rationes Card. in d. clem. & Felin. in §. *præterea.* siquidem ad impossibile nemo tenetur, l. *impossibile.* ff. de regu. iur. Quin & putamus eum, qui potest satisfacere ante mortem, sed non commode, id est non nisi notabiliter villius vendendo bona sua, si potest differri absque magno damno alieno, non teneri ad aliud, quam ad dandam cautionem sufficientem, quod satisfaciens primo quoque tempore, per dicta cap. 17. nu. 56. & 57. Adde quod Sotus in 4 lib. *sentent.* distinct. 22. quæst. 2. art. 3. conclu. 2. tenet non sufficere inopiam ad hoc, vt delegatus præuia satisfactione absoluat.

De excommunicationibus a iure latis, & primum
de reſeruatīs Papæ per Bullam Cæ-
næ, & alia iura.

S V M M A R I V M .

- 49 **L**excommunicationes iuris antiqui pauca, noui multe, nouiffimi quam plurima. nu. 50.
- 51 Excommunicatio ut interpretanda: & lata in facientem non includit regulariter consentientem.
- 51 Conſilium quis dicitur dare, & quod nocet danti.
- 52 Bulla Cænæ Domini quæ, & iterata non multiplicat cenſuras. nu. 55.
- 54 Gregorius XIII. feliciter cepit, feliciter proſequitur, feliciffime perfe-
cturus.
- 55 Excommunicatio prima bullæ Cænæ in hereticos. nu. 56. Secunda, in ſchif-
maticos num. 57. Tertia, in appellantes ad futurum Concil. num. 58. Quar-
ta, in Pyratas. num. 59. Quinta, in accipientes naufragorum bona. num. 60.
Sexta in imponentes noua pedagia. num. 61. Septimo, in falſarios. num. 62.
Oſtaua, in deferentes arma Turcis. num. 63. Nona, in impediētes neceſſa-
ria Romam adducentes. num. 64. Decima, in male tractantes Romipetas.
num. 65. Vndecima in uſurpantes ſibi iuriſdictionem in vrbe. 66. Duodeci-
ma, in iniurios Cardinalibus. num. 67. Decimatertia, in impediētes cur-
ſum cauſarum Curie. num. 68. Decimaquarta, in uſurpantes fructus &c.
num. 69. Decimaquinta in laicos cognoſcentes de criminibus clericorum.
num. 70. Decimaſexta in occupantes bona Sed. Apoſtolice. num. 71. De-
cimaſeptima, in male abſoluentes à cenſuris bullæ: qua tamen non eſt reſer-
uata. 74.
- 56 Hereticis credentes, fautores, & receptores, qui.
- 57 Schiſma quid, quo differt ab heresi, & excommunicatur in bulla Cænæ.
- 58 Appellans ad futurum Concilium excommunicatus bulla Cænæ.
- 59 Pyratæ qui excommunicati in bulla Cænæ.
- 60 Naufragorum bona accipientes excommunicati, etiam ante monitionem reſti-
tuendi. nu. 117.
- 61 Augmentum & auctum exæquantur.
- 61 Pedagia noua quis poteſt imponere, vel augere.
- 62 Litera Apoſtolice an dicatur ſignatura: & aliud falſare, aliud falſis uti.
- 63 Arma bellica quæ, & ſunt offenſiua & defenſiua.
- 65 Roma, & Sedes Apoſtolica, vel eius Curia diuerſa.
- 67 Iudex ſecularis eiciens epiſcopum a ſuo epiſcopatu, &c. excommunicatus.
- 68 Impediens

- 68 *Impediens cursum causarum Curia, vt excommunicatus.*
 72 *Ecclesie Rom. iura, & bona nulla taciturnitate, vel patientia perdi.*
 72 *Absolutio censura bullæ Papæ reservata non continetur etiam in sua generali.*
 72 *Privilegium remuneratorium per contractum iusta de causa tollitur.*
 74 *Absolutio male absolventis a censura bullæ, cur non reservata.*

49 **R**æmitto primò, quòd glo. magistra cle. i. de sent. excom. colligit 50. excommunicationes latas ipso facto per solas clementinas, & alia prius in c. eos. de sent. excom. lib. 6. triginta duas latas per solos textus Sixti, & prius congesit Host. in sum. de sententia, ex tom. 4. 3. in prin. triginta tres, quas solas induxerunt omnia iura Decreti, & Decretalium ad eius vsque tempora, cum vna cap. i. de homic. lib. 6. Ex quo facile intelligas, quam parci fuerint antiqui patres in excòmunicando, & quam largi recentiores: quum ad annum vsq; 1398. quo promulgatus est Sextus, vix inuenirentur triginta tres casus, qui in pauciores, quam in 26. redigi possunt. Et per solù Sextum inducti fuerunt 32. & per solas Cle. 50. Postea, per bullas Cœnæ, per extrauagâtes impressas, & non impressas, per constitutiones synodales, & prouinciales, per visitationes, & reservationes sæcularium, & religiosorum, pæne innumeræ. Super qua multitudine minuenda quiddam in Hispano desideratum nunc tanquam superuacaneum omitto.

Secundò præmitto, quod, quia alij alij ordinē seruarunt in casibus recensendis, nos sequemur eum, què Ang a Clauas. seruauit verb. excom. §. 6. 7. cui ex bonâ parte consonat Syl. qui primò ponit reservatas Papæ. secundo, reservatas episcopo. tertio, nulli. Et vt facilius quis quâ velit inueniat, in primis ponentur antiquiores, præterquam quod inter reservatas Papæ per bullam Cœnæ erunt primæ; quia magis reservatæ.

51 Tertio præmitto, q̄ ad iudicandum an quis sit excommunicatus nec ne iure vel ab homine, debêt perpendi diligenter verba, quibus ius, vel iudex vtitur, & personæ, contra quas, & opera, ob quæ excòmunicat: nō. n. vltra illa extenditur. Vnde lex excommunicans facientem aliquid, non comprehendit regulariter consentientem, etiâ mandando, consulendo, fauendo, vel auxiliando, antequam fiat; nisi ex eius tenore, vel aliarum legum id expresse aut tacite colligatur, quod firmiter asseuerat Caiet. in sum. verb. excommunicatio. c. 47. notab. 3. & Syl. sibi contrarius, in verb. excommunicatio 10. dubio. 4. & Ioan. Tabi. verb. excom. 5. cas. 49. Bonif. cum communi in cle. i. de consang. quod & nos hic in Manu. Hispano tenuimus, & nunc tenemus. Tum quia secundum omnes excommunicatio non debet extendi de vno casu ad alium, secundum gl. recept. in clem. i. de sepul. & in cle. i. de consang. eo quod pœnæ sunt restringendæ. l. pen. ff. de pœn. & c. pœnæ. de penit. dist. 1. & prædicti non sunt proprie, &

præ, & vere facientes, nam mandatum, & consilium præcedunt factû, & nihil præcedere pôt id, quod vere ipsum est, & frequenter hæc præcedunt mente, & anno factum: immò & plerumque post vitâ dantis ea fiunt, & interdum est impossibile quòd per factû accipientis ea, excommunicentur dantes illa, qui mortui ante, & forte martyres in cælo iam sunt beati. Tum quia participans cû excommunicato ante commissum crimen habens annexam excômmunicationem, vel quum committitur, non incurrit eam, per resolutionem supra, nu. 3. positâ, & constat omnes prædictos communicare in crimine, ante crimen commissum. Tum quia c. quod in dubijs, de sent. excom. habet participantem cum excommunicato esse excommunicandum, & non excommunicatum; quod Ioan. relatûs a gl. intellexit etiâ de participante in crimine, qui licet merito capatur ibi à Pan. & cômuni quo ad participantem in crimine commissum, non tamen quo ad participantem ante illud commissum: qualiter participant ij, de quib. loquimur. Tum quia c. scelicis, de pœn. lib. 6. & cle. si quis suadente, eod. tit. & multa c. bullæ Cœnæ, & l. si quis id quod, ff. de iur. om. iudic. & alia multa, exprimunt consulentes, mandantes, & c. quum intendunt eos includere. Tum quia c. quicumque, de sent. excom. lib. 6. probat excommunicationem latam contra dantem licentiam malefaciendi, non extendi ad vtentem illa, nisi expressè id exprimatur; & cle. 1. de consang. excommunicans contrahentes, non comprehendit consulentes, mandantes, nec aliter consentientes; neque lata per cle. 1. de sepult. in sepelientes excommunicatum, comprehendit consulentes, & iuantes, & prosequentes funus ad sepulturâ, qui suis manibus, non inferunt eum illi, secundû gloss. ab omnibus ibi receptam. Tum quia Bar. in l. si is, qui pro emptore, ff. de vfucap. a nu. 56. & melius in l. sed si vnus, §. 1. ff. de iniur. communiter receptus secundum Iason. in d. l. si is qui, col. 74. ex professo tenet, eum, qui per alium facit, non verè, sed fictè videri id facere; nisi quando illud aliud est instrumentum motum ab eo necessariò faciens, quale est baculus vel gladius inferens ex eo mandantem non verè, sed fictè facere id quod mādarius facit, præsertim quum mādarius non obligetur ad id etiâ post susceptum mandatum; vt cōringit in materia delictorum de qua loquimur. Tum quia c. mulieres, de sent. excom. non habet id quod Panor. & aliquot alij imponunt ei, scilicet, quòd mandans percuti clericum verè percutit illum: sed quòd vere committit, cui supplèdum est, in legem, id est vere delinquit: quia mandare illud est verû delictum, vt respondit Bar. in d. §. 1. quem sequuntur vbi supra Rom. & Iason. & ita nulla ratione defendi potest, q̄ vere & propriè sint idem mādare, vt aliquid fiat, & factû virtute mandati; quâuis frequenterissime fictè reputètur idè, sicut hæres, & defunctus, pater, & filius, Episcopus, & Vicarius, & c. Nec consequenter Ias. vbi supra iuste recedit a Bar. cui dixit côm ad stipulari. Dixi, nisi ex eius tenore expresse & c. ob d. l. si quis id, quod. & prædicta.

cc. felicitis. & si quis suadente. & multa bullæ Cœnæ & alia, quæ penâ impositam facienti expresse extēdunt ad mandantē; significādo tacite alioqui non extensum iri: non quidē quod mandare sit facere, sed quia legislatori placuit vtrumque ad pœnam ibi positā cœquare. Dixi, *Vel ex tenore aliarum.* vt ex alijs iuribus & consuetudine ecclesiæ cap. si quis suadente. 17. quæst. 4. loquens de iniiciente manus in clericum, extendit ad mandantem, consulentem, & iuuantē; d. c. mulieres. & c. quantę. de sent. excō. & cap. sicut dignum, de homi. Dixi, *Tacite,* propter cap. significauit. de iudæ. quod habet mittētē arma Saracenis, ita esse excommunicatum, ac deferentem, per canonem latū contra facientem: non quidem quod idē sit deferre per se, & mittere per alium; sed quia lex pœnalis extenditur de vno casu ad alium, quādo alioqui esset frustratoria vel quasi cōtra ciuitas; de sent. excom. quod habet interdictum ciuitatis extendi ad suburbia, ne fiat frustratorium: & gloss. cap. 1. de vsur. lib. 6. quæ c. illud loquens de testamento, extendit ad codicillum, ne sit frustratorium. Quibus ad dendum, quod canon se extendens ad consulentem, non comprehendit ita simpliciter consulentē cōsilio a deo simplici, quod sine illo tam certo, & iniquo animo fuisset admissum delictum, ac cum illo, per cap. felicitis §. illud de pœn. lib. 6. iuncta gloss. celebri verb. simplici. cui similis glo. magna d. clem. si quis suadente. Idem eadem ratione est dicendum de mandato, iussu, & fauore, sine quibus perinde omninō peccatum admissum fuisset, ac cum illo, per d. supra cap. 17. a nu. 17.

Adde, quod refert, an disponens loquatur principaliter de faciente, & secundario de mandante, cōsulente, aut principaliter de omnibus: quia priori casu non incurrit excommunicationē cōsulens, aut mandans, antequam fiat opus: vnde mandans cuiuspiam etiā centies percutere clericū nō excōmunicatur, donec percussio sequatur, & nūquam si ea nūquam sequatur, arg. notatorū in d. c. mulieres. de sent. excom. In posteriore vero sic: nam qui mandat interficere aliquē per assassinos, statim quamuis non sequatur mors, est excōmunicatus, c. 1. de homicid. li. 6. quia æquē principaliter excommunicat mandantem, ac occidentē: & religiosus, qui concionatur animo retrahendi auditores a solutione decimarum, est excōmunicatus: quamuis auditores non retrahantur clem. cupientes. §. 1. t. 52 de pœn. Consulere autem dicitur quicumque monet, persuadet, aut precatur, vt illud faciat, secundum Bart. in l. non solum. §. si mandato ff. de iniur. imō & qui instruit, aut proponit vtilitatem inde sequuturam, secundum Innoc. recep. in cap. ad audientiam. de homic.

Quartò, notandū, quod bulla, quæ nostra ætate appellatur Cœnæ domini, est bulla continens processum Papæ, quo die Iouis Sancta excōmunicat varium genus peccantiū: dicta sic, eo quod illa dies appellatur Cœnæ Domini propter Cœnā illam ter maximam Domini nostri, quā vltimam fecit Hierosolymis cum discipulis suis, de cuius antiquissima origine, &

53 ginè, & vario tēnore, quem varijs tēporibus sub varijs Pōtificibus Max. vsque ad S. D. N. Greg. XIII habuit, nihil gratia breuitatis scribimus: quæ gloss. solen. clem. 1. de iud. verb. solenniter. & eius author Ioā. Andr. in c. quod olim. de iudæ. dicunt ter in anno solere Papam facere processus generales cōtra certos delinquētes, scilicet die Iouis Sancta, Ascensionis, & Dedicacionis S. Petri, & Pauli. Car. tamen in d. c. quod olim. quem Ioan. de Anan. ibi & nos sequimur in c. ita quorundam. not. 6. nu. 7. de iudæ. dixit, quod suo tēpore solum faciebat prædicta die Iouis Sancta, quam S. Ant. 3. par. tit. 2. c. 72. exposuit secundum tenorem bullæ Martini V. cui multa addiderunt, & detraxerunt posteriores Papæ, usque ad Iuliū III. secundum cuius bellę tenorem nos in Manuali Hispano declarauimus. At quia successores eius, & etiā S. D. N. Gregorius XIII. nōnulla mutarunt tam secūdam tenorē bullæ ipsius, me audiente promulgatæ, primo sui pōtificatus āno exposui in editione prima huius Manualis latinitatē donati: nunc autē declarabo eam secundum tenorem, sub quo eam tulit hoc anno eiusdem sui pontificatus vndecimo clausularū eius ordinē sequutus. Precatus tamen humillimè prius Deum Opt. Max. vt Sanctitatē suam summam & vnicū ecclesiæ suæ Vicarium donet summo illo perseuerantiæ dono, quo omnia heroica summaque sua auctoritate, sapientia, ac recōdita eruditio, & cæca prudentia dignissima, quæ fœliciter cepit, & fœlicius profequitur, fœlicissime perficiat. Amen.

Quinto, quod annua bullæ iteratio non multiplicat censuras per eam latas; vt diximus in dicto cap. ita quorundam. not. 2. a nu. 3. 7 & q̄ excommunicationes per alia iura latæ, & in prædicta bulla repetitiæ sunt in effectu eadem, præter quam quod bulla hæc addit reuocationē absolūtionis Sedi Apost. Primæ excommunicatio bullæ Cœnæ fertur per primam clausulam eius: in hæc verba.

55 *Excoicamus quoscūq; Husitas, Vnicleritas, Lutheranos, Zuinglianos, Calvinistas, Hugonottos, Anabaptistas, Trinitarios, ac oēs & singulos alios hæreticos quocunq; nomine nuncupentur, & cuiuscunq; Sæcæ existant, & eorum credentes, ipsorumq; receptatores, & fautores; & generaliter quoslibet defensores, ac eorundem libros hæresim continentes, vel de religione tractantes, sine auctoritate nostra, & sed. Apost. scienter legentes, aut tenentes, imprimentes, seu quomolibet defendentes, ex quavis causa publicè, vel occulte, quouis ingenio, vel colore: necnon schismaticos, & eos, qui se à nostra, & Rom. Pont. pro tempore existētis obediētia, pertinaciter subtrahūt, vel recedūt.*

Declaratio prima, quod quid sit hæresis, & quid hæreticus definitur supra c. 11. nu. 17. & quod excommunicatio in hæreticos videtur omniū antiquissima arg. cap. Achatius. & c. audiuius. 24. quæst. 1. sed non erat reseruata ante bullam, vt diximus in d. cap. quorundam. not. 11. nu. 4. 1.

Secunda, quod hæc excoicatio, non cōprehendit magos, qui alias nō sunt hæretici, arg. eorū quæ habentur 26. q. 1. 2. 3. 4. 5. 6. & 7. S. Tho. 2. 2. q. 95. art. 1. & 2. quos tñ cōprehēdebat bulla Pij V. q̄ est valde notandū.

Tertia, quod verbum, *Credentes*, omiffum in bulla Pij V. fuit expreffum in hac potius ob declarationem, quam ob necessitatem: nam etiam eo non expreffo fuiffent inclusi, quippe qui vere sunt hæretici cap. excommunicamus. il 2 §. ult. de hæret. eo quod, quamuis non credant explicite hærefes, credunt tamen implicite, erededo pertinaciter esse verum, quod alius hæreticus credit, nefeientes quid credat in specie, iuxta Palud. in 4. distin. 13. quæst. 3. conclus. 2.

Quarta, quæ fautores, receptatores, & defensores solum dicuntur ad effectum incurrendi hanc censuram, qui hæc faciunt eis eo respectu, quo sunt hæretici, vt recte notavit Caiet. in d. cap. 1. Tum arg. 1. in delictis. §. si detracta ff. de noxa. Tū quia tenetur quis hæretico extreme egenti subuenire, argum. c. pafce. 86. dist. Tum quia potest quis, licet non teneatur, eidem etiam nō extreme egenti subuenire, quatenus est homo, arg. c. duo ista nomina. 23. q. 4. ibi (*quia peccator est, corripere; quia homo, miserere.* & ibi, *Nulli homini claudenda est misericordia, sicut nulli peccatori impunitas relaxanda est.* Tum quia alioqui omnes fere catholici etiam religiosi, Germaniæ, Angliæ, Scotiæ, & bonæ partis Galliarum, inciderent in has censuras: quippe qui habent commercium cum hæreticis, quatenus sunt homines, quod sine aliquo favore, vel auxilio eis præstando haberi nequit. Tū quia nullo canone contrarium probatur: licet multis probari possit eū præsumi favere hæretico, qui, sciens eū esse talem, fauet ei sine aliqua circumstantia, quæ excusare posset eum, etiā in foro exteriori, a tali presumptione: quales multæ occurrere possunt fundatę in timore, necessitate, cognatione, vel utilitate, in pace, militia, & bellis, in quibus videmus, & legimus Carolum V. & Philippum II. omnium Regum, quos sua græte terra coluit, & colit, Catholicissimos fauisse donis, ducibus, & militibus lutheranis Maiest. suæ militatibus. Quo ad forum autem interius, in quo sola veritas inspicitur. cap. tua de spons. facile est discernere favorem datum alicui eo respectu, quō malus, & hæreticus est, a dato eidē, eo quod proximus, & a Christo redemptus est, d. cap. duo ista.

56 Quinta, quod Caiet. in prædicto. cap. oblitus fuit ponere id, quod 2. 2. q. 2. art. 3. & 4. & in suat. verb. hæresis. tenuit, & alij alijs locis, quod adducimus in c. cogitationis penam nemo meretur, de peni. dist. 1. scilicet, hæreticos mentales tantum non incurere hanc censuram, neque aliam a iure humano latā; quales tamen non sunt ij, qui hæresim prompserunt verbo, scripto, vel nutu, & signo verbis equipollenti, licet nemine id vidēte, vel audiente prosperint: quia sufficit sua natura esse probabile, licet cōtingat probari nō posse ad hoc vt includatur sub potestate, & iurisdictione humana, & penis eius, quod multis confirmavi in d. cap. cogitationis.

Sexta, quod in foro interiori non sufficit hæresis exterior sine mentali, ob quod superius contra eum & alios diximus in cap. 2. nū. 24. & 25.

Septima, quod qui habet, vel legit libros Catholicorum referentium dicta hæreticorum etiā desumpta ad verbum ex libris eorum, non incurrit hæc

Excommunicatione: quia non sunt libri hæreticorum, etiam si principali-
ter legeret illos ad sciendam dicta, & rationes eorum: sicut non incidere
audiendo eandem relata verbo per alium. Neque eadem ratione qui legit li-
bros Catholicorum elucidatos per annotationes hæreticorum, sicet ille in-
cidere posset in censuram in diels librorum Pij III. Secunda excommuni-
catio profertur vna cum prima contra schismaticos in hæc verba.

*Nec non schismaticos, & eos, qui in animarum suarum periculum se a no-
stra & Rom. Pont. pro tempore existent. s. obedientia pertinaciter subtrahere,
seu quomodolibet recedere præsumunt.*

17 Declar. quod hic significatur hæresim differre a schismate, & hæreticū
a schismatico, & recte quidem, vt colligitur ex cap. schisma 24. quæst. 1.
& S. Tho. 2. 2. quæst. 39. art. 1. ad 3. loquentem in hæc verba. *Hæresis, &
schisma distinguuntur secundum ea, quibus utrumque per se, & directè opponi-
tur. Nam hæresis per se opponitur fidei, schisma autem per se opponitur vnitati
ecclesiastica charitatis. Et ideo sicut fides & charitas sunt diuersæ virtutes,
quammis quicumque caret fide, careat charitate; ita etiam schisma, & hæresis
sunt diuersa vitia: quammis quicumque est hæreticus, sit etiam schismaticus, sed
non conuersititur: & hoc est, quod Hiero. dicit in epist. ad Titum cap. 3. & refer-
tur in cap. inter hæresim. 24. quæst. 3. Inter schisma, & hæresim hoc interesse
arbitror, quod hæresis peruersum dogma habet, schisma ab ecclesia separat.
Hæc illæ: ex quibus colligas quod schisma generatim sumptum est pec-
catum, quo quis se separat ab vnitate debita separat. specialiter vero sum-
ptum est peccatum, quo quis se separat ab vnitate ecclesiæ, nolendo sub
esse ei, vel membris eius, quatenus sunt eius: licet credat non esse nisi vnā
ecclesiam, & vnum Vicarium supremum. Tertia fertur in hæc verba.*

58 *Anathematizamus omnes & singulas personas cuiuscunque status, gra-
dus, seu conditionis fuerint, & interdiciamus uniuersitates, collegia, & capitula
quocunque nomine nuncupentur, ab ordinationibus, sententijs seu mandatis no-
stris, ac Rom. Pont. pro tempore existentium ad uniuersale futurum Concilium
appellantes: nec non eas, quorum auxilio appellatum fuerit.*

Declar. prima, qd hæc excommunicatio nunc primum facta est bullæ
Cœnæ: tunc enim licet lata, & seruata fuisset per Pium II. & Iulium II.
vt tradit Syl. verbo excommunicatio sub fin. non tamen fuit hæc in
serta bullis Cœnæ. Secunda, qd huic excommunicationi adiungitur inter-
dictum propter uniuersitates, in quas non fertur excommunicatio, vt in-
fra dicitur. Tertia, quod consules, & auxiliars prædicti non incurrunt
donec appellatio subsequatur. Quarta fertur in hæc verba.

59 *Anathematizamus omnes pyratas, latrunculos marinos, & illos præcipue,
qui in mari nostra a monte Argentario usque ad Tarracynam discurrentes eos,
qui in illo nauigant depradantur mutilant, interficiunt, rebusue & bonis suis
spoliant, omnesque receptatores eorundem, & eis auxilium scienter dantes,
vel fauorem.*

Declar. prima, q̄ excommunicatio ista nostra sententia comprehendit omnes, & solos eos, qui principaliter versantur in agendis prædis, percurtiendis, aut interficiendis, in mari occurrētibus; quia hi sunt Piratæ, & latrones marini, quidquid dicant Ang. verb. excommunicatio. 5. ca. 1. 8. Syl. verb. excommunicatio. ca. 2. 8. & Cæst. ver. excommunicatio. ca. 1. 8. cuius temporis bulla speciatim includebat consulentem, quem licet hæc speciatim non includat, generatim tamen includere videtur: quia includit auxilian-tes, & fauentes; & negari non potest, eum, qui consulit, auxiliari, vel fauere, argu. l. quod favore. C. de leg. tradit Bar. in l. si vnus. §. 1. ff. de iniur.

Secunda, quod qui gerunt sua negotia, aut mercimonia cum amicis, aut bella iusta, vel iniusta cum inimicis, & depraedantur aliquando incidenter, non includuntur hic, iuxta omnium sententiam.

Tertia, quod non includit eos, qui in solis fluminibus faciūt hoc, quid quid sentiat Angel.

Quarta, quod sufficit facere hoc alicui, vel aliquibus nationibus; & non est necesse facere omnibus vel ferè omnibus: quia, quum in id incumbentes principaliter Piratæ, aut latrones maris dicantur, rectè in eis verificantur verba huius clausulæ, quidquid dicat Syl. vbi sup. Quinta fertur in hæc verba.

- 60 *Anathematizamus omnes, & singulos, qui Christianorum quoruncumque nauibus tempestate in transuersum (vt dici solet) iactatis naufragium passis, aut etiam submersis, siue in ipsis nauibus, siue ex eis dilapsa, & in mari, vel litore inuenta cuiuscunque generis bona tam in nostri, Tyrrheni, & Adriatici, quam in quibuscunque alijs cuiuscunque maris regionibus, & litoribus rapuerint, aut scienter sibi acceperint, aut ab alijs rapta, seu accepta scienter receperint: ita vt nec etiam ob quodcunque priuilegium, consuetudinem, aut longissimi etiam immemorabilis temporis possessionem, seu alium quemcunque pretextum excusari possint.*

Declar. q̄ hæc excommunicatio nuper facta est bullæ Cœnæ: nam licet antea fuisset lata, non tamē eius absolutio erat reseruata, vt videre est in: c. excommunicationi de rapt. de quo infra nu. 117. vbi dicitur an sufficiat acceptio, vel requiratur voluntas (vt sic dicam) mora, & monitio; & quaminiqua sit lex contraria. Sexta fertur per illa verba.

- 61 *Excommunicamus omnes, qui in terris suis noua pedagia, seu gabellas ad id potestatem non habentes imponunt, vel augent; aut imponi, vel augeri prohibita exigunt.*

Declar. prima, q̄ hic statuitur idem de augmētis gabellarum antiquarum, quod de nouis: quod ipsum dicendum esset etiam si nihil fuisset expressum de augmentis, vt diximus in expositione alterius bullæ, vbi hoc non erat expressum argum. l. si ex toto. in princip. de legat. 1. & in l. peculium. ff. de leg. 2. tradit Angel. verb. pedagiū. & Sylu. verb. excommunicatio. 7. capit. 19.

1. Secunda, quod per pedagia, & gabelas intelligi possunt etiam portoria, de quibus in bulla Pij V. & alia vectigalia, ob identitatem mentis legillatoris, & rationis legis, & latitudinem vulgarem significationis eorum. Quae de re latius in cap. fraternitas. 12. quaest. 2. tractamus.

2. Tercia, quod per illa verba (*Ad id potestatem non habentes*) includitur solus, & omnis qui recognoscit superiorem in temporalibus, ad quem ab eo appellari potest: nullus enim talis huiusmodi potestatem habet, & quilibet alius sic, per cap. 1. quae sunt regalia, in vlib. feud. & notat. in cap. super quibusdam. de verb. signi.

3. Quarta, quae per *Exigit*, intelligitur haeres illa imponentis, publicanus, conductor siue arrendator illorum iurium, & recipiens etiam famulus a non sponte soluentibus, iuxta rubr. de exact. trib. lib. 1. c. quia exigere est extorquere a nolente soluere, gloss. iuncto tex. in l. soluendo. ff. de negotiis. gest. glo. & Card. de fin. de censib. Dicitur autem inuitus & nolens soluere, etiam qui soluit rogatus soluere tanquam debitum, Caiet. vbi supra cap. 39. Excusare tamen posset ab hac censura probabilis ignorantia iuris, aut facti, argum. cap. 2. de constit.

4. Quinta, quod per prohibita debent intelligi simpliciter prohibita, id est, quae a nullis, neque a laicis, neque a clericis iuste possunt exigi, & prohibita exigi a clericis & non a laicis, non sunt simpliciter, sed secundum quid prohibita: & ideo petens a clericis incurrit quidem excommunicationem, cap. quamquam de censibus, lib. 6. quae non est reseruata, non tamen hanc. Septima fertur in haec verba.

62 *Excommunicamus omnes falsarios litterarum Apostolicarum in forma Breuis, ac supplicationum, gratiam vel iustitiam concernentium per Rom. Pontif. uel S. R. E. Vicecancellarium, seu gerentes uices eorum, aut de mandato eiusdem Rom. Pont. signatarum, aut sub nomine eiusdem Rom. Pont. seu Vicecancellarij, aut gerentium uices praedictorum signantes supplicationes easdem. Ac etiam falso fabricantes litteras Apostolicas, & in forma Breuis, ac supplicationes huiusmodi. Extendentes constitutionem sae. re. Innocentij Papa. 1. qua incipit: Ad falsariorum, cum omnibus poenis in ea contentis, ad eosdem fabricatores, & etiam ad falsificantes, seu mutantes supplicationes per nos, seu de mandato nostro signatas, & datas sine nostra, aut Datarij nostri licentia.*

1. Declar. prima, quod per hanc clausulam iuncto cap. ad falsariorum. de crim. fals. probatur appellatio litterarum Apostolicarum in materia odiosa non includi supplicationes a Papa signatas, quas signaturas vocamus, alioquin superflue extenderetur per hanc illud cap. puniens falsantes litteras Apostolicas ad falsantes signaturas.

2. Secunda, quod haec excommunicatio non est reseruata Papae, nisi quoad ea, quae includuntur in hac clausula: quia quatenus continetur in illo cap. non est reseruata, vt patet ex eo, & notatis a Caiet. vbi supra cap. 27.

Tertia, quod videtur bene pridem respondisse, quod neque in hac excommunicationem, neque in illam dicitur ad falsarios. incidit falsarius literarum episcopi, vel nuntij: quia hæc proprie non sunt literæ Apostolicæ: nec eadem ratione falsarios literarum penitentiarum: quia non sunt literæ Papæ, sed eius commissarij constituti viæ uocis oraculo. Secus tamen de falsario breuium Papæ, iuxta Gomes lib. de breuib. pagin. 3.

Quarta, quod non includit eos, qui surreptitiè, vel obreptitiè impetrant literas Apostolicas, vel vtuntur illis, vt diximus in cap. ad audientiam. 2. de rescript. quia non sunt literæ falsæ. Neque eos qui vtuntur literis falsis: quia solum loquitur de falsantibus: & aliud est falsare, & aliud vti falsis, vt colligitur ex d. cap. ad falsariorum. quo excommunicantur omnes falsarij, & non omnes falsis vtentes, nisi solum laici.

Quinta, quod ille dicitur habere literas falsas, vel vti eis, qui sciens, vel debens scire esse tales, vtitur eius iuxta Caiet. vbi supra. argum. l. in delictis. §. si detracta. de noxal.

Sexta, quod non satis est corrigere aliquam literam, aut punctum, quod non mutat substantiam aliquam, vt faciat incidere in hæc excommunicationem, vt dictum est c. 17. nu. 178. post Ioã. Gerson. 2. par. Apl. 3. 2. c. quidã. fol. 118. contra Host. in sum. de crim. fals. §. porro. verũ. sed hodie. & Caiet. in sum. verb. excommunicatio. cap. 26. saltem quo ad forum conscientie: quum id facere bona mente sine dolo, & vilo alterius damno, non uideatur mortale, nec consequenter excommunicare, iuxta dicta sup. cod. nu. 9. Octaua fertur in hæc verba.

63 *Excommunicatus omnes illos, qui equos, arma, ferrum, silium ferri, stannum, chalybem, omniaque alia metallorum genera, atque bellica instrumenta, lignamina, canapem, funes, tam ex ipso canape, quam ex quacunque alia materia, & ipsam materiam, aliaque huiusmodi, quibus christianos impugnant, deserunt Saracenis, Turcis, & alijs Christi nominis inimicis. Nec non illos qui per se, vel alium seu alios de rebus Christiana Reip. statum concernentibus in Christianorum perniciem, & damnum ipsos Turcas, & Christiana religionis inimicos certiores faciunt, illisque ad id auxilium, consilium, vel fauorem quomolibet præstant. Non obstantibus quibuscunque priuilegijs, quibuscunque principibus, & dominis, siue priuatis personis per nos, & sedem prædictam hactenus concessis, quæ illis nolumus in aliquo suffragari.*

Declar. prima, quod hæc excommunicationem præcessit posita in c. ita quorundam. & cap. quod olim. c. significauit. & cap. ad liberandã. de Iudæ. & extraua. 1. Ioan. 22. eo. tit. & extraua. 1. eo. tit. inter communes. Hæc autem uidetur omnibus illis amplior: quia licet in d. c. olim. excommunicentur exercentes mercimonium cum Saracenis tempore belli, & in c. significauit, treuquam magis bello quam paci æquet: & licet in dd. extraua. vict. ualia, siue comæatus ad eos deferri prohibeat, quod est in intelligendum etiam per nuncios iuxta d. cap. significauit. tamen hæc non solum

sum excommunicat speciaticim deferentes multa; sed etiam prohibita, & ita videtur excommunicare omnes illos, quos singula eorum excommunicarent, etiam si hæc non faceret.

Secunda, quæ ad respondendum dubijs, quæ olim passim interrogabamur in Lusitania, etiã ex Africa super hac materia a cõfessarijs illustrissimę Societatis Iesu, ante hoc Manuale quandam repetitionem cõposuimus in d.e.ita quorundam. dicatam in signi collegio eiusdem Societatis Conymbricen. ex vbi dictis apte posset hæc clausula illustrari.

Tertia, quod per equos intelligēdi sunt etiam equi debiles, claudi vel morboosi traditi a præfatis inimicis, & opera & arte Christianorum in eorum terris curati, & feroces effecti: quia est verbum generale eadem ratione includens eos, ac alios apud nos genitos.

Quarta, quod per arma, vt ibi accurate diximus, intelliguntur tantum bellica, id est, quæ sunt vna species armorum generatim sumptorū in l. armorū. ff. de verb. sig. principaliter ad pugnam facta, vel destinatione animi ad eam designata, quorum postertius dico propter ligna, trabes, ferrū, & alia metalla, quæ non sua forma artificiali, sed praua deferentis intentione destinantur ad pugnam, conficiendo ex eis naues, vel alia instrumenta pugne accommodata: & consequenter in hac clausula continentur non solum offensiuæ vt lanceæ, enses, pugiones, bombardulæ, seu sclopi, cultri, & etiã cultelli: quia suapte natura sunt ad pugnam apti, quamuis ob paruitatē aliquando pro subiecta materia non dicantur arma, sicut nec lapides nec alia defensiuæ, vt post alios dixit eruditissimus Andr. Alcuius. in d.l. armorum. cuius titulum cõmentarijs ob reconditam eruditionem suspiciendis, illustrauit. Non, inquam, solum offensiuæ, sed etiam defensiuæ, vt cassides, lorice, scuta, peltæ, clipei, & id genus alia, argu. l. 2. C. quæ res asport. non deb. Arma vero illa, quæ per se non sunt bellica; qualia sunt lapides, & fustes & baculi, non includunt plusquam alię merces, nisi cum intentione deferentis destinantur mediate, vel immediate ad pugnam.

Quinta, quod per ferrum intelligēdum videtur factum, & infectum, argu. d. l. 2. C. quæ res asport. non deb. non tamen vena ferri, vel auri, vt dixi in dict. repet. contra Syl. verb. excommunicatio 7. cas. 21. quamuis etiam illa includeretur, si deferretur intentione, vt ex ea fieret ferrum, & ex ferro arma pugne accommodata, per prædicta.

Sexta, quæ per aurū, argentū, & alia metalla, etiã intelliguntur facta, & infecta. l. cū aurū & l. Quintus Mutius. §. i. ff. de aur. & argen. lega. Et quis, vt ibidē diximus in legatis eorū appellatione non continetur nūmi, & pecunia signata: non tñ video iustā rōnē, quare sic magis metalla ad pugnam dū inepta vetentur deferri, quā pecunia signata, quum hæc aprior sit ad arma comparanda, quā illa, & cū si ratione mercimonij permitteretur, eadē ratione qua hæc etiam illa debent permitti. Per bellica instrumenta uidentur intelligi, timpana, fistulæ, litui, cornua, & tubæ. Per lignamina

intelli-

intelliguntur trabes, & alia ligna nauibus, & triremibus, & aliis instrumentis bellicis fabricandis opportuna: quamuis in d.c. ita quorundam, restrictius lignamina galearum prohibeantur, ut ibi dixi. Per funes uidentur intelligi non solum linei, & canapei, sed etiam lanei & spartei: quia dictum generaliter, generaliter est intelligendum. l. de pretio. ff. de pub. in rem act. & c. solit. de maior. Quod autem naues, & triremes contineantur, probat c. ad liberandam. de Iudæ & illud Arist. Propter quod unumquodque tale, & illud magis. auth. multo magis. C. de sacro sanct. eccl. & lignamina prohibentur, ne inde naues fiant: ligna uero ad ignem fouendum non uentur magis quam alia merces, ut ubi supra dixi. Per, Turcis, &c. non uidentur includi hæretici, neque Iudæi, neque gentiles; quibus cum non est bellum Christianis; quia nec mens, neque ratio, neque uerba clausula, uidentur eis conuenire, nec Turcæ, & Saraceni qui nos contra alios Turcas, uel Saracenos iuuant: ut uideatur contigisse, quando Carolus V. Regē Tuneti ab ea eiectione restituit, & contingere potest quoties populus aliquis Christianus in suam iustam & necessariam defensionem sociaret sibi aliquot infideles iuxta Old. conf. 71. probatum a Io. And. in rub. de Iudæ. An autem excusetur princeps, dux, uel præfectus urbis, uel castri donans unum uel alterum equum, ens, hastam uel scloppum in gratiam cuiuspiam beneficii accepti, uel spe accipiendi, dubitari potest; quia uerba eum includunt, sed credi potest excusari ex defectu non quidem uerborum, sed mentis; arg. l. adigere. §. quamuis. ff. de iur. pat. Per illa uerba quibus Christianos impugnant: uidetur significari esse necessum ad uiolandam clausulam, ut deferentes hoc malo animo deferant: quod est falsum, & ad hanc inductionem res ponderari potest, quod hæc uerba potius ponuntur ad demonstrandum factum contra solitum, quam ad significandum necessitatem prauis animi: nemo enim excusaret mercatorem deferentem multas hastas raxineas, multas cassides ferreas, & scloppos Turcis, solo animo lucrandi, considerando, immo paciscendo, ne unquam eis contra Christianos uterentur.

Septima, quod Christiani metu mortis aut uerborum remigantes in triremibus Maurorum, etiam contra Christianos, non uidentur excusati, ut in dicto c. ita quorundam. notab. 2. probamus: quamuis a mortali peccato nesciamus ullatenus excusare, quod a gerrimo animo fero, quum hoc consequatur non posse eos unquam absolui, neque iuste communicare, antequam firmiter proponant se nunquam ita remigaturos, etiam si ob id oporteat oppetere mortem, per d. supra. c. 1. nu. 21. Remigantes autem etiam sponte, uel regentes eorum naues contra alios infideles, nec excommunicantur, nec peccant: quia d.c. ad deliberandam. de regentibus eorum naues contra Christianos intelligendum uidetur, argum. a cessatione rationis, & mentis legislatoris l. adigere. §. quamuis. ff. de iur. patr. Non fertur in hæc fere uerba.

64. *Excommunicamus omnes impediētes, siue inuadentes eos, qui uictualia. seu alia*

seu alia ad usum Romanæ Curie necessaria adducunt. Ac etiam eos, qui, ne ad Romanam Curiam adducantur, vel afferantur, impediunt, seu perturbant, vel pro eis aliquid exigunt, aut soluere faciunt, seu hæc facientes defendunt per se, vel alium, seu alios, cuiuscunque fuerint ordinis, præminentia, conditionis, & status: ac etiam si Pontificali, vel Regali, aut alia quavis ecclesiastica, vel mundana præfulgeant dignitate.

Declarat. prima, quòd includit omnes Christianos, qui faciunt ali- quòd in ea contentorum.

Secunda, quod non comprehendit eos, qui ob vtilitatem suæ Reipub. iuste prohibet victui necessaria, aut peste grassante in Curia suis ad eam proficisci cum comæatu, & similibus: quia non intendunt impedire: licet ex eo per accidens id consequatur, vt dixit recte Caiet. vbi supra. cap. 19. verb. excommunicatio. facit. l. si quis nec causam. ff. si cert. pet. & cap. non dubium de sent. excom. Decima fertur in hæc verba.

65 *Excommunicamus omnes ex proposito interficientes, mutilantes, vulnerantes, detinentes, capientes, seu depradantes Romipetas, seu peregrinos ad urbem causa deuotionis, seu peregrinationis. Et prorsus omnes alios, ad Sedem Apost. accedentes, vel apud eam morantes, aut recedentes ab ipsa, & illis dantes auxilium, consilium, vel fauorem.*

Declaratio prima, quod hæc clausula includit venientes ab urbem, vel ab ea recedentes causa deuotionis, vel peregrinationis, quos non includebat Bulla eiusdem D. N. quam exposuimus in Man. latino, nisi quando in ea maneret Sedes Apost.

Secunda, quod includit omnes venientes ad Sedem Apost. & recedentes ab ea, siue maneat Romæ, siue foris: non tamen venientes Romam, si alia de causa, quam deuotionis, & peregrinationis ad eam veniant; neque venientes ad urbem, vbi extra illam fuerit Curia, si alio respectu quam Sedis Apost. iuerint ad eam, vel recesserint ab ea. arg. no. in c. ego N. de iureiur. verb. limina. iuxta declarationem Ioan. And. Panor. & Fel.

Tertia, quod non includit eos, qui vadunt, degunt, aut redeunt, à loco, vbi est curia, si non proficiscantur, versentur, aut reuertantur ratione curiæ, si illa non est Romæ, Caiet. vbi supra. cap. 14.

Quarta, quod ad hanc incurrendam non oportet; quod id faciens careat iurisdictione, quod requirebat Bulla in alio Manu. exposita saltem quoad aliquos.

Quinta, quod propositum percutiendi seu interficiendi, quod sufficit ad peccatum mortale, non sufficit ad incurrendum hanc censuram, ob percussionem, vel interfectionem; imo est necesse, quod concipiatur tempore animi pacati, vel tranquillii, iuxta Caiet. vbi supra: quanquam nostra sententia, satis est vt concipiatur etiã tempore turbati & irati: modo concipiatur ante rixam, & tempus percussionis vel mortis: quia per hoc seruetur proprietates seu specialitas, quam hæc clausula significat in hoc cap.

Vndecima fertur in hæc verba.

66 *Excommunicamus omnes illos, qui non habentes in eadem Curia iurisdictionem ordinariam, vel delegatam eius prætextu capiunt, spoliant, detinent morantes in eadem, vel qui talia fieri mundant.*

Duodecima fertur in hæc verba.

67 *Excommunicamus interficientes, mutilantes, verberantes, percutientes, capientes, carcerantes, detinentes, vel hostiliter insequentes S. R. E. Cardinales, ac Patriarchas, Archiepiscopus, Sedisque Apostolicæ legatos, vel Nuncios, aut eosdem eicientes a suis diocæsis, territorijs, terris, seu dominijs, eaque mandantes, vel rata habentes, seu præstantes eis auxilium, consilium, vel fauorem.*

Declar. prima, quòd ob singula horum septem admiffa contra Cardinales incurritur hæc excommunicatio.

Secunda, quòd quo ad c. felicis. & pœnas in eo contentas exæquantur Cardinalibus Patriarchæ, Archiepiscopi, Episcopi, & Legati, seu Nuntij sedis Apost.

Tertia, quòd licet hic expresse nõ dicatur q̄ facientes prædicta contra Patriarchas, Archiepiscopos &c. incurrant censuram bullæ, cum censura prædicti c. felicis. non sit de se censura bullæ: de mente tamen S. D. N. videtur fuisse, vt censeretur censura bullæ. Tū quia intendit in hoc æquare illos Cardinalibus. Tum quia Pius V. in sua bulla expresse excommunicauit iniuriantes eis, sicut iniuriantes Cardinalibus.

Quarta, quòd hæc censura includit etiam eicientes a terris suis legatos, & Nuntios sed. Apost. Patriarchas, Archiepiscopos a suis diocæsis, eaque mandantes, consulentes, & ad id auxiliantes. Ita quod latius prouidetur ijs quo ad hoc, quam Cardinalibus, quatenus sunt Cardinales, & non legati vel episcopi.

Quinta, quòd hic videtur prouisum contra illos iudices seculares, qui cum episcopos non parentes suis iussis non possunt capere, neque punire, iubent eis, vt e regno exeant: ob quod non solum iubentes, sed & lictores iussa exequentes, & opem ad id ferentes, immò & consulentes ligantur: iubentes autem exire curiam regis, vel alium locum, qui non esset eorum diocæsum, esto male facerent, non tamèn hac censura ligantur: quia neque eius verba, nec eadem ratio eis aptantur.

Sexta, quòd exculatur ab hac censura, qui defendendo se cum modamine inculpatæ tutelæ, aliquid horum facit l. vt vim. ff. de iust. & iur. & l. 1. C. vnde vi. & qui probabiliter ignorans faceret aliquid in prædictos noctu, vel etiam interdium habitu alieno repletos arg. cap. 2. de const.

Septima, quòd per hæc clausulam cessat quo ad principalia vetita id quod in Hispano in nueram, scilicet, quòd clem. si quis suadente. de pœn. largius prouidebat episcopis, quam bullæ præcedentium Põtificum, eo quod illa prouidet cõtra banniètes, quod prædictæ bullæ nõ faciebant cessat

cessat inquam: quia hæc prouidet etiam contra eijcientes, quod est generalius, quam bannientes. Immo etiam videtur cessare quo ad accessorias: quia tria illa verba, scilicet mandantes, seu consilium vel auxilium præstantes, includere videntur omnia, quæ plura verba illius clem. continent. Nam per mandantes comprehenduntur ratum habentes. cap. rati habitationem. de reg. iur. lib. 6. & per consilium, & auxilium cætera: nam & defendere, & socium esse comprehenduntur sub auxilium præstare.

Ostaua, quod episcopus dicitur qui est consecratus, & non qui solum electus, præsentatus, confirmatus, institutus, aut prouisus, etiam si iam adeptus sit possess. per gloss. solem. in clem. dignum. de celebr. missa. & alia multa citata per Felin. in cap. eam te. de rescript. Decimatertia fertur in hæc verba.

- 68 *Excommunicamus illos, qui per se, uel alium seu alios, quascumque personas ecclesiasticas, uel seculares ad dictam Curiam super eorum causis, & negotijs recurrentes, illasque in eadem Curia prosequentes, aut procurantes, negotiorum gestores, aduocatos, & agentes ipsorum, seu etiam auditores, uel iudices, super dictis causis uel negotijs deputatos, occasione causarum, uel negotiorum huiusmodi uerberant, mutilant, occidunt, bonis spoliant, seu qui per alium, seu alios, directe uel indirecte, prædicta exequi, procurare, aut eisdem consilium, auxilium, uel fauorem præstare non uerentur, cuiuscunque præminentie, & dignitatis fuerint. Ac etiam omnes tam ecclesiasticos, quam seculares cuiuscunque dignitatis, qui prætexentes friuolam quandam appellationem a grauamine, uel futura exequutione litterarum Apostolicarum, & in forma breuis, tam gratiam, quam iustitiam concernentium, necnon citationum, inhibitionum, sequestrorum, monitoriorum, processuum, exequutorialium & aliorum decretorum, a nobis, & a sede prædicta, seu legatis, Nuncijs, Præsidentibus, Camera Apostolica Auditoribus, Commissarijs, alyisque iudicibus, & delegatis Apostolicis emanatorum, & quæ pro tempore emanauerint, aut alias ad curias seculares, & laicam potestatem recurrunt, & ab ea instante etiam fisci procuratore appellationes huiusmodi admitti, ac literas, citationes, inhibitiones, sequestra, monitoria, & alia prædicta capi, & retineri faciunt, quinè illa simpliciter, uel sine illorum beneplacito, consensu, uel examine executioni demandare, aut, ne tabelliones, & notarii super huiusmodi litterarum, & processuum executione instrumenta, uel acta conficere, aut confecta pariti, cuius interest, tradere debeant, impediunt, uel prohibent, ac etiam partes, seu earum agentes, notarios, exequutores, & subexequutores litterarum, citationum, monitoriorum, & aliorum prædictorum capiunt, percutiunt, uulnerant, carcerant, detinent, ex ciuitatibus, locis, & regnis eiciunt, bonis spoliant, perterrefaciunt, concutiunt, & comminantur, per se, uel alium, seu alios, publice uel occulte, seu capi, carcerari, detineri, uulnerari, minisque agitari faciunt. Quinè alijs quibuscunque personis in genere, uel in specie, ne pro quibusuis eorum negotijs prosequendis, seu gratis, uel lite-*
- risim-*

ris impetrandis ad Romanam Curiam accedant, aut recursum habeant, seu gratias ipsas, vel literas a dicta sede impetrent, seu impetratis utantur directè, vel indirectè prohibere statuere, seu mandare, vel eas apud se, aut notarios, seu tabelliones, vel alios quomodolibet retinere presumunt.

Declar. prima, quòd hæc clausula includit primum impediens cursum causarum ad Curiam, vel in Curia.

Secunda, impediens executionem litterarum curiæ. sed. Apost.

Tertia, tractantes male personas illas agentes, & impediens dari instrumenta super his petita.

Quarta impediens impetrationes litterarum gratiæ, vel iustitiæ a sede Apostolica.

Quinta, quòd non est necesse ad incidendum in censuras huius clausulæ, ut prædicta impedimenta fiant auctoritate iudiciaria layca: sed sufficit, ut fiant priuata, vel ecclesiastica. Tum quia id patet quoad primam & secundam partem, & quoad eos qui procurant, ut superiores ponant impedimenta prædicta. Tum quia non est cur excusetur ecclesiasticus, qui auctoritate ecclesiastica intimantem, citantè, & alia iussa Sed. Apost. implentem, capit, conijcit in carcerem, vel vetat, ne instrumenta super executis a se præstet. Tum quia nulla verba eius id indicant, neque vlla ratio concludit, & ita, ut est generalis, generaliter intelligi debet, cap. si Romanorum. 19. dist. 1. de pretio. ff. de public. in rem. a. &. Tum quia id, quod cõtra sentit Caie. potest intelligi de contentis in §. sequent Sexta, quòd hæc excommunicatio includit multos alios, quos non includebat Bulla prædicta in Manu. Latino exposita, ut patet legenti. Decima quarta fertur in hæc verba.

69 *Excommunicamus omnes, & singulos cancellarios, vicecancellarios, & consiliarios ordinarios, & extraordinarios, quorumcunque Regum, & Principum, ac presidentes cancellariarum, consiliorum, & parlamentorum; nec non procuratores generales eorundem, vel aliorum Principum secularium, etiam si Imperiali, Regali, Ducali, vel alia quacunque præfulgeant dignitate, quocunque nomine nuncupentur; aliosque iudices tam ordinarios, quam delegatos, nec non Archiepiscopos, Episcopos, Abbates, Commendatarios, vicarios, & officiales, qui per se, vel alium, seu alios, auctoritate propria, & de facto, quarumcumque exemptionum, vel aliarum gratiarum, & litterarum Apostolicarum prætextu beneficiales, & decimarum, ac alias causas spirituales annexas ab auditoribus & commissarijs nostris, alijsque iudicibus ecclesiasticis auocant, illarumue cursum, & audientiam, ac personas, capitula, conuentus, collegia, causasque ipsas prosequi volentes impediunt, ac se de illarum cognitione tanquam iudices interponunt; qui que partes actrices, quæ illas committeri fecerunt, & faciunt ad reuocandum, & reuocari faciendum citationes, vel inhibitiones, aut alias literas in eis decretas, & ad faciendum vel consentiendum eos, contra quos tales inhibitiones emanarunt, a censuris, & penis in illis*

illis contentis absolui per statutum, vel aliis compellunt, vel executionem literarum Apostolicarum, seu executionalium, processuum, aut decretorum prædictorum quomodolibet impediunt, vel suum ad id favorem, consilium, aut assensum præstant, etiam prætextu uolentia prohibenda, vel aliarum præfensionum, seu etiam donec ipsi ad nos informandos (ut dicunt) supplicauerint, aut supplicari fecerint: nisi supplicationes huiusmodi coram nobis, & Sede Apostolica legitime prosequantur.

Decimaquinta fertur in hæc verba.

Et qui ex eorum præfensio officio, uel ad instantiam partis, aut aliorum quoruncunque, personas ecclesiasticas, Capitula, Conuentus, Collegia ecclesiarum quaruncunque, coram se ad suum tribunal, audientiam conciliariam, concilium, uel parlamentum, præter iuris canonici dispositionem trahunt, uel trahi faciunt, uel procurant directe uel indirecte quouis quæsito colore. Nec non qui statuta, ordinationes, constitutiones, pragmaticas, seu quouis alia decreta in genere, uel in specie, ex quouis causa, & quouis quæsito colore, ac etiam prætextu literarum Apostolicarum usu non receptarum, seu reuocatarum, uel cuiusuis consuetudinis, aut priuilegij, uel alias quomodolibet fecerint, ordinauerint, & publicauerint, uel factis, & ordinatis usi fuerint: unde libertas ecclesiastica tollitur, seu in aliquo læditur, uel deprimitur, aut alias quouis modo restringitur, seu nostris, & dictæ sedis, ac quaruncunque ecclesiarum iuribus quomodolibet directe, uel indirecte, tacite, uel expresse præiudicatur.

Decimafexta fertur in hæc verba.

Nec non qui Archiepiscopos, episcopos, aliosque superiores, uel inferiores prelatos, & omnes alios quoscunque iudices ecclesiasticos ordinarios quomodolibet impediunt, quominus sua iurisdictione ecclesiastica contra quoscunque utantur, secundum quod canones, & sacræ constitutiones ecclesiasticæ, & decreta Conciliorum generalium, & præsertim Tridentini statuunt. Ac etiam eos, qui post ipsorum ordinariarum, uel etiam delegatarum quoruncunque sententias & decreta, aut alias fori ecclesiastici iudicium eludentes ad cancellarios, & alias curias seculares recurrunt, & ab illis prohibitiones, & mandata etiam pœnalia ordinarijs, aut delegatis prædictis decernit, & contra illos exequi procurant. Eos quoque, qui hæc decernunt, & exequentur, seu dant auxilium, consilium, patrocinium, & favorem in eisdem.

Decimaseptima fertur in hæc verba.

Et qui iurisdictiones seu fructus, redditus, & prouentus ad nos, & sedem Apost. & quascunque ecclesiasticas personas ratione ecclesiarum, monasteriorum, & aliorum beneficiorum ecclesiasticorum pertinentes, usurpant, uel etiam quouis occasione uel causa sine Rom. Pont. uel eorum, ad quos de iure pertinent, expressa licentia sequestrant.

Decimoctaua fertur in hæc verba.

Et qui collectas, decimas, taleas, præstantias, & alia onera clericis, prelati-

tis, &

tis, & aliis personis ecclesiasticis, ac eorum, & ecclesiarum, monasteriorum, & aliorum beneficiorum ecclesiasticorum bonis, illorumque fructibus, redditibus, & prouentibus huiusmodi, absque simili Romani Pont. speciali, & expressa licentia, imponunt, & diuersis etiam exquisitis modis exigunt, aut sic impositam etiam a sponte dantibus, & concedentibus recipiunt: necnon qui per se, vel alium, seu alios, directe, vel indirecte, prædicta facere, exequi, vel procurare; aut eisdem, auxilium, consilium, vel fauorem, aut votum, seu suffragium, palam, vel occultè præstare non verentur, cuiuscunque sint præminentia, dignitatis, ordinis conditionis, aut status, etiam si Imperiali, aut Regali præfulgeant dignitate, seu Principes, Duces, Comites, Barones, Respublicæ, & alij potentatus quicunque, etiam regnis, prouincijs, ciuitatibus, & terris quoquomodo præfidentes, aut quauis etiam pontificali dignitate insigniti: innouantes decreta super his per sacros Canones tam in Lateranen. nouissimè celebrato, quam alijs concilijs generalibus edita etiam cum censuris, & pænis in eis contentis. Sequuntur declarationes harum quinque censurarum.

70 Declaratio prima, quòd in hanc censuram non incidunt nisi qui auctoritate iudiciali, & laica hic vetita faciunt, vt sub finem primæ partis huius clausulæ exprimitur.

Secunda, quæ per, *Prætextum violentiæ*, includit impediens executionem literarum Apostolicarum, iustitiæ, vel gratiæ specie tollendæ violentiæ; quales an sint semper vel quâdo impediens eam post appellationem, vel supplicationem in tempore, & forma interpositam, quæstionis est, vt quotidianæ, ita maximæ dignissimæque, quam summa ecclesiæ potestas, summa sæculari audita determinet: quanquam satis videtur hic determinari, quo ad eos, qui propter illas nullatenus ad tribunal eius, ad quæ supplicatur, vel appellatur, adductas, vel adducendas impediunt. Quod etiâ video pro re indubitata haberi in Hispanijs & Gallijs posse regulariter Reges defendere possidentes colorato titulo beneficia ecclesiastica, ne absq; iusta causæ cognitione deturbentur, vel spoliuntur, virtute illarum literarum etiâ Apostolicarum. Quod vt ybique ferè in illis regnis seruetur, ita multi iure munire conantur: an verò satis muniant, necne, S. D. N. diffinitioni remitto, licet videatur non posse iure probari consuetudinè illam quorundam recentiorum, qui decernunt bene, vel male esse appellatum ab interlocutorijs ob actus, quos iudices, a quibus, facient vel desinent facere post appellationes ab eis interpositas: cum omnis sententia interlocutoria, ex solis ante illam actis sit approbada, vel reprobanda, vt notat glo. in. recepta in cap. cum appellationibus. s. si vero. de appel. lib. 6. per l. per hanc. C. de tempo. appel. quo factò appellationum prosequutio perinde negligitur, ac si a iudicibus ad quos appellatum est certia sententia lata esset; quanquam prosequutionem appellationis nil inuocato minimè impediant.

Tertia, quòd per verba illa, *Præter iuris canonici &c. nouè addita*, excluduntur

duñtur ab hac censura iudices sæculares, qui in casibus à iure p̄missis vocant ad sua tribunalia ecclesiasticos.

Quarta, quòd quarta pars huius clausulæ videtur noue inserta in fauorem iudicum ordinariorum, & merito, cum ordinaria iurisdictio sit fouenda, & fauorabilis, iuxta gloss. solemn. & recept. clem. 2. de offic. ord. per quam videtur reduci ad bullam excommunicatio cap. quoniam. de immunit. eccle. vt super ea infra dicitur.

Quinta, quòd per eadem partem innouatur Concilium Trid. sess. 25. c. 20 quod grauius hortatur Imperatores, Reges, & quoscunque alios regulos, & dominos; vt maiores suos imitati, ecclesiam sanctam, & cultum Dei, ministrosque illius, quo à deo prospera recipiant, obseruent.

Sexta, quòd per illa verba quintæ partis, *Quæ iurisdiçtiones* vel prouidet indemnitati fructuum ecclesiasticorû, cui vt sit locus debent concurrere quinque. Primam quòd sint redditus ecclesiastici, & non profani, etiã si ad ecclesiasticum pertineant, iuxta Caiet. vbi sup. c. 27 quod est intelligendum de bonis non pertinentibus ad eum, quatenus est ecclesiasticus, neque ratione beneficij, argum. c. nouerint. 10. quæst. 1. & cap. cum dilectus. de iure patron. Secundum, quòd capiantur tanquam redditus ecclesiastici. Tertium quòd pr̄tineant ad aliquem. Quartum quòd capiantur absque licentia Papæ. Quintum, q̄ capiantur auctoritate, & potestate usurpata iuxta Caietanum vbi sup. Quare latrones & milites, qui rapiunt eos vt quælibet alia bona, non incurrunt hanc censuram; neque qui minuta portoria siue pedagia exigunt à clericis, sicut ab alijs laicis, nulla habita ratione fructuum, aut bonorum ecclesiasticorû; neque qui capiunt eos tẽpore vacationis: quia nullius sunt personæ veræ secundum Caiet. cui nõ assentior. Tum quia nemo dixerit, quòd capientes fructus sedis Apost. vacantis, non contineantur ob contenta in 16. excommunicatione; neque eadẽ ratione capientes bona conuentuum, monasteriorum, neque cõmunia conuentui & prælato, quæ tamẽ ad nullam personam pertinent. Tum quia fructus vacationis tempore obueniens pertinent ad successorem, & durante vacatione ad commendatarium, vel œconomum, vt late dixi comment. cap. non liceat. 12. quæst. 2. Tum denique, quia potest dici quòd verbo; *personas*, hic posito significantur etiam fictæ ob paritatem, æquitatis, & rationis, arg. gloss. solennis in cap. si postquam. de electione lib 6 Decima nona fertur in hæc verba.

71 *Excommunicamus omnes, & quoscunque magistratus, senatores, presidentes, auditores, & alios indices quocunque nomine vocentur, ac cancellarios, vicecancellarios, notarios, scribas, ac exequutores, & subexequutores, & alios, quoquomodo se interponentes in causis capitalibus, seu criminalibus contra personas ecclesiasticas, illas banniendo, capiendo, processando, seu sententias contra illas proferendo, etiam prætextu quorũcunque privilegiorum, a sede Apost. ex quibusuis causis, ac sub quibuscun-*

que tenoribus, & formis in genere, & specie concessorum quibuscunque Regibus, Ducibus, Principibus, Rebus publicis, Monarchis, Ciuitatibus, & alijs quibuscunque potentatibus, quocunque nomine censeantur, quæ nolumus illis in aliquo suffragari, illa omnia ex nunc in irritum reuocando.

Declaratio prima, quòd hæc excommunicatio fertur ad tuendam iurisdictionem ecclesiasticam in causis criminalibus, sicut superior ad tuendam in ciuilibus.

Secunda, quòd tollit priuilegia data etiam Regibus; per quod dubitari posset de iudicibus Galliarum, qui iudicant clericos pro portu siue de latione armorum, & alijs casibus, quos vocant priuilegiatos: equidem arbitror difficile eos ab illis abstenturos, siue quod præsupponant priuilegia illa esse remuneratoria obsequiorum a se magnis impensis, sanguinis, & fortunarum præstitorum; siue quod sint immemorialia, & super criminibus leuibus concessa, argu. eorum, quæ notat Inno. in c. nouit. de iudic. cum late additis ibi a Panor. Feli. & Dec. siue alia; quæ an audiri debeant iudicio S. D. N. relinquo.

Vigesima fertur in hæc verba.

- 72 Excommunicamus omnes illos, qui per se vel alium seu alios directe, vel indirecte, sub quocunque titulo, vel colore de facto occupant, vel detinent, vel hostiliter destruunt vel inuadunt, aut occupare, detinere, vel destruere, aut inuadere hostiliter præsumperint in totum vel in partem Almam Urbem, regnum Siciliae, Insulas Sardiniae, & Corsicae, terras citra Pharium, patrimonium B. Petri in Tuscia, Ducatum Spoletanum, Comitatum Venetinum, Sabinensem Marchiam Anconitanam, Massam Trebariam, Romandiola, Campaniam, & maritimas prouincias, illarumque terras, & loca, ac terras specialis commissionis Arnulphorum, ciuitatesque nostras Bononiam, Cesenam, Ariminum, Beneuentum, Perusium, Auinionem, Ciuitatem Castellum Tuderum, & alias ciuitates, terras, & loca vel iura ad ipsam Ro. eccles. pertinentia, dictæque Romanae ecclesie mediate, vel immediate subiecta: quiue supremam iurisdictionem in illis nobis, & eidem Ro. eccles. competentem de facto usurpare, perturbare, retinere, & vexare varijs modis præsumunt: necnon adherentes, fautores, & defensores eorum, seu illis auxilium, consilium uel fauorem quomodolibet præstantes.

Vigesima prima fertur in hæc verba.

Item, omnes & singulos supellectilium, librarium, scripturarum, & bonorum Camerae, & palatii Apostolici, ex eodem palatio infirmitatis Ro. Pont. ac Sedis Apost. vacationis tempore ablatores, & illorum detentores, ac quoscunque alios, ad quorum manus bona prædicta quocunque titulo, & quauis causa scilicet peruenierint.

Declaratio, quòd includit factionem, quæ existens extra aliquas ciuitates Papæ, & vi armata irrumpit in aliquam earum, inuicta altera factione intra eam existente per rationes Caietani d. cap. 17.

Sequi-

Sequitur. §. *Volentes*. in quo statuitur, vt hæc bulla non expiret lapsò anno, nec alio modo, donec ædatur alia noua, in hæc verba.

Volentes præsentēs, ac omnia, & quacunque his literis contenta, quousque alij huiusmodi processus a nobis, aut Rom. Pont. pro tempore existente, fiant, aut publicentur durare, suosque effectus omnino sortiri.

Sequitur. §. *Cæterum*. continens reservationem harum censurarum.

Cæterum a prædictis sententijs nullus per alium, quam per Rom. Pont. nisi in mortis articulo constitutus, neque etiam tunc, nisi de stando ecclesiæ mandatis, & satisfaciendo cautione præstita absolui possit, etiam prætextu quarumuis facultatum, & indultorum quibuscunque personis ecclesiasticis, secularibus, & quorumuis ordinum etiam mendicantium, & militiarum regularibus, etiam episcopali, vel alia maiore dignitate præditis, ipsisque ordinibus, & eorum monasterijs, conuentibus, & domibus, ac collegijs, confraternitatibus, congregationibus, hospitalibus, & locis pijs, necnon laicis etiam Imperiali, Regali, & alia mundana excellentia fungentibus, per nos & dictam Sedem, ac cuiusuis Concilij decreta, verbo, literis, aut alia quacunque scriptura, in genere & in specie concessorum, & inuuatorum, ac concedendorum, & inuandorum.

Declarat prima, quòd hæc censuræ includunt omnes, etiam Imperatores, & Reges, & vniuersitates, quibus illæ sunt apertæ, & quòd nulla consuetudo est immemorialis, nec præscriptio quælibet longissima, nec priuilegium etiam per uiam contractus, vel remunerationis concessum contra eas prodesset. Secunda, quòd satisfactio sufficiens, de qua loquitur, est intelligenda ex limitatione de qua supra eo. c. nu. 43. & quòd priuilegiũ in remunerationem, vel contractum concessum, ex causa reuocari potest; quæ communis opinio est in c. nouit. de iud. & in c. I. de prob. An autem derogetur Concilio Trid. dicitur infra eod. cap. num. 254.

Sequitur. §. *Quod si forte*. contra absoluentes ab his censuris.

73 *Quòd si forte aliqui contra tenorem præsentium talibus excommunicatione, & anathema laqueatis, vel eorum alicui absolutionis beneficium impendere de facto præsumpserint, eos excommunicationis pœna innodamus: grauius contra eos spiritualiter, & temporaliter, prout expedire nouerimus, processuri.*

Declarat prima, quòd non comprehenditur hac censura confessarius, qui obliuione, incogitantia, aut ignorantia non crassa absoluit: quia uia fertur contra præsumptum absolueret, de quorum numero non est qui sic absoluit, per ea quæ diximus in repet. cap. accepta. de rest. spol. opposit. 8. num. 3. post Card. in clem. 1. de priuileg. quæst. 39. & per dicta Caietan. in summ. verb. excommunicatio. cap. 8 & 81.

Secunda, quòd absolutio huius excommunicationis non est reservata Papæ, vt ex litera patet, sicut ex bulla Martini V. quam ponit S. Antonini. 3. part. tit. 2. 4. cap. 70. quamuis contrarium visum fuerit F. lino in cap. pastoralis. §. præterea. col. 3. de offic. ord. & Caiet. ubi supra cap. 77.

Tertia, quæ ab ea potest absolueri ordinarius, siue illa, & aliæ latæ in bulla putentur latæ a iure, siue ab homine: quia sunt generales, per dicta sup. eo. nu. 43. Equidem latas in bulla Iulij III. quam in Man. Hispano exposui, iudicavi esse latas ab homine: quia bulla illa non habebat vim legis, quæ perpetuat c. fin. de offic. deleg. sed præcepti, quod cum præcipiente finitur, ut in dicto nu. 43. dictum est. & has latas per S. D. N. potius putarem dicendas latas a iure: quia voluit eas non finiri sua morte, quæ vti nam ante dies Petri non contingat. Amen.

Sequitur. §. *Declarantes*. in quo absolutio restringitur, & protestatio magna adijcitur.

- 74 *Declarantes, ac protestantes quancunque absolutionem etiam solenniter per nos faciendam prædictos excommunicatos sub præsentibus comprehensos; nisi prius à præmissis, cum vero proposito ulterius similia non committendi destiterint; ac quoad eos, qui contra libertatem, ut præmittitur, statuta fecerint, nisi prius statuta ordinationes, constitutiones, pragmaticas, & decreta huiusmodi publice reuocauerint ex archiuis seu capitularibus locis, aut libris, in quibus annotata reperiuntur deleri, cassari, ac nos de reuocatione huiusmodi certiores fecerint eos non comprehendere, nec eis aliter suffragari. Quin etiam per huiusmodi absolutionem, aut quoscunque alios actus contrarios tacitos vel expressos, ac etiam per patientiam, & tollerantiam nostram, vel successorum nostrorum quantocunque tempore continuatam, in præmissis omnibus, & singulis, ac quibuscunque iuribus Sed. Aposto. ac S. R. E. undecunque & quomodocunque quesitis vel quærendis, nullatenus præiudicari posse seu debere.*

Non obstantibus privilegij indulgentij, & literis Apostolicis generalibus vel specialibus supradictis, vel eorum alicui, seu aliquibus, & alijs cuiuscunque ordinis, status, vel conditionis, dignitatis, & præminentie fuerint, etiam si ut præmittitur, Pontificali, Imperiali, Regali, seu quavis alia etiam mundana præfulgeant dignitate, vel eorum regnis, prouinciis, ciuitatibus, seu locis a prædicta Sede ex quavis causa etiam per viam contractus, aut remunerationis, & sub quavis alia forma, & tenore, ac cum quibusuis clausulis, etiam derogatoriis concessis etiam continentibus, quod excommunicari, anathematizari, vel interdici non possunt per literas Apostolicas non facientes plenam, & expressam, ac de verbo ad verbum de indulto huiusmodi, ac de ordinibus, locis, nominibus propriis, cognominibus & dignitatibus eorum mentionem. Necnon consuetudinibus etiam immemorabilibus ac præscriptionibus, quantumcunque longissimis, & alijs quibuslibet obseruantij, scriptis, vel non scriptis, per quæ contra hos nostros processus ac sententias, quo minus includantur in eis, se iuuare valeant uel tueri: quæ omnia quoad hoc eorum omnium tenores, ac si de uerbo ad uerbum nihil pænitus omisso infererentur præsentibus, pro expressis habentes, pænitus tollimus, & omnino reuocamus: cæterisque contrariis quibuscunque.

Vt uero

Vt vero presentes nostri processus ad communem notitiam facilius deducantur, chartas seu membranas processus ipsos continentes valuis ecclesie S. Ioannis Lateranen. & Basilica Principis Apostolorum de urbe appendi faciemus, quæ processus ipsos quasi sonoro præconio, & patulo inditio publicabunt, ut ij, quos processus huiusmodi contingunt, quod ad ipsos non peruenierint, aut quod ipsos ignorauerint, nullam possint excusationem prætere, aut ignorantiam allegare: cum non sit verisimile id remanere incognitum, quod tam patenter omnibus publicatur.

Insuper, ut processus ipsi, ac presentes literæ, ac omnia & singula in eis contenta, eo fiant notiora, quo in plerisque ciuitatibus, & locis fuerint publicata, vniuersis & singulis Patriarchis, Primatibus, Archiepiscopis, Episcopis, & locorum ordinarijs Prælati, & Rectoribus vbiuilibet constitutis, per hæc scripta committimus, & in virtute sanctæ obedientiæ districte præcipiendo mandamus, ut per se, vel alium, seu alios præferentes literas, postquam eas receperint, seu earum habuerint notitiam, semel in anno, aut, si expedire viderint, etiam pluries, in ecclesijs suis, dum in eis maior populi multitudo ad diuina conuenerit, solemniter publicent, & ad Christi fidelium tuentes reducant, nuncient, & declarent.

Cæterum hortamur eosdem vniuersos, & singulos Patriarchas, Archiepiscopos, Episcopos, aliosque locorum ordinarios, & ecclesiarum Prælatos, necnon Rectores, cæterosque curam animarum exercentes, ac presbyteros seculares, & quorumuis ordinum regulares, ad audiendum confessiones quauis auctoritate deputatos, ut transumptum harum litterarum penes se habere, legere, & diligenter examinare procurent.

Volentes earundem præsentium transumptis etiam impressis, notarij publici manu subscriptis, & sigillo Iudicis ordinarij Rom. Curie, vel alterius personæ in dignitate ecclesiastica constitutæ munitis, eandem prorsus fidem in iudicio & extra illud vbi que locorum adhibendam fore, quæ ipsis præsentibus adhibetur, si essent exhibitæ, vel ostensæ.

Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostræ excommunicationis, anathematizationis, interdicti, declarationis, protestationis, sublationis, reuocationis, commissionis, innodationis, mandati, hortationis & voluntatis infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præsumpserit, indignationem omnipotentis Dei, ac beatorum Petri & Pauli Apostolorum eius, se nouerit incursum. Datum Romæ, apud Sanctum Petrum, anno Incarnationis Dominicæ millesimo quingentesimo octuagesimo tertio, pridie Nonas Aprilis, Pontificatus nostri anno undecimo.

De excommunicationibus reservatis Papæ non
contentis in bulla Cœnæ.

S V M M A R I V M.

- 75 **E**xcommunicatio prima reservata Papæ extra bullam Cœnæ in cano-
num transgressores. Secunda in percussorem clerici. nu. 76.
- 77 Clerici percussio quæ excommunicat, & quæ non, a num. 80. & quæ
clericus quoad hoc nu. 79.
- 88 Absolui qui possunt ab episcopo a canone si quis suadente. 17. quæst. 4. ob enor-
mem percussorem, & qui ob mediocrem, & quod omnes possunt ob leuem,
usque ad nu. 94.
- 91 Percussio enormis, mediocris, & levis, quæ dicantur, nu. 92.

75 **R**I M A in cap. nulli fas. 19. dif. in transgressores Canonum: sed
quia restringitur ad eos, qui transgrediuntur negando Papæ
potestatem ad condendos eos, hæc reducitur ad primam bul-
læ Cœnæ.

76 Secunda in cap. si quis suadente. 17. quæst. 4. per hæc ferè verba. *Si quis
suadente diabolo iniecerit manus violentas in clericum, vel monachum, subia-
ceat excommunicationi; & a nullo episcopo absolvatur; & conspectui Aposto-
lico representetur, nisi in articulo mortis.*

Declaratio prima, quòd illa particula, *Si quis*, comprehendit viros, &
fœminas iuxta glo. eius approbatam, iuvenes, & senes cuiuscunque æta-
tis habentes iudicium ad peccandum mortaliter, cap. 1. cap. mulieres. &
cap. pueris. de sent. excom. iuncta gloss. & etiam clericos, laicos, religio-
sos, cap. de monialibus. & cap. cum illorum. eod. tit. Secunda, quòd ex il-
lis verbis, *Suadente diabolo*, colligitur, quòd iniectio manus debet esse illi-
cita, & adeo quidem, vt sit peccatum mortale: quia nemo incurrit in ex-
communicationem maiorem per canonem, vel hominem generaliter
latam; nisi peccet mortaliter, iuxta dicta supra eod. cap. num. 9. per cap.
nemo. & cap. nullus. 11. quæst. 3. Nec sufficit vt iniectio sit mortalis; nisi
fiat suadente diabolo, vt ait Card. in d. cap. si quis suadente. quæst. 3. art.
1. licet id raro contingat: contingit tamen aliquando, vt dicitur infra
num. 80. quidquid dicat Card. ibi in art. 1. quia nostro iudicio raro con-
tingit casus, in quo iniectio sit lethale peccatum, & non sit satis animi
mali ad inferendum iniuriam, per quam incurratur hæc censura: nisi
quando percussor ignorat percussum esse clericum.

Tertia, quòd non sufficit conatus ad percutiendum, sed requiritur per-
cussio iuxta glo. recept. in c. si quis pulsatus. de pœni. dist. 1. vbi, & in cap.
si quis

si quis non dicam. ead. dist. idem diximus. Nec requiritur, quòd iniuria sit immerita: sed sufficit quòd immeritò, vel iniusto modo, vel per quem non debet, irrogetur, cap. vniuersatis. de sent. excom.

77 Quarta, quòd per, *manus*, intelliguntur etiam pugni, brachia, pedes, genua, & alia quælibet pars corporis; quia non exprimuntur manus, vt excludantur reliqua membra, sed quia est instrumentum aptius ad percutiendum, & ita comprehenduntur omnes partes corporis, argu. glos. sing. clem. 1. de rescriptis. verb. præidentes.

Quinta decl. q̄ dicitur manus violètas iniicere clerico, qui immediate, aut mediante instrumento iniicit ei, aut rei eum tangenti, & per consequens qui eum percutit ense, baculo, aut aspergit puluere vel aqua, salina, aut alia re simili, iuxta gloss. sing. in d. c. si quis. & etiã qui eripite manibus, aut corpore aliquid vi, & qui capit, in carcerem conijcit, aut includit aliquo loco, vnde egredi nisi cum pudore nõ p̄t, aut ad frãnos equi manus admouet, aut abscindit cingulum ephippij, aut eum adeo furiose persequitur, vt cogat se dare præcipitem in flumen, vel aliud discrimẽ ad se liberandum, iuxta mentem text. & Inno. & communis, in c. nuper. de sent. excommu. glos. & aliorum in d. c. si quis. Palud. in d. dist. 18. & c. m. nium aliorum ibid. & S. Antõ. 3. par. tit. 24. sed non si aliàs fugiens cadit, & vulneretur, iux. S. Antõ. in d. c. 1. §. 1. colum. fin. quem sequitur Syllu. ver. excommunicatio 6. not. 3. caf. 7. quamquam Ang. verb. excommunicatio 3. caf. 1. §. 10. contra teneat.

78 Sexta declaratio, quòd sufficit mandare hanc iniectiõnem, si ea cõsequatur, per d. c. mulieres de sent. excommu. vel consilium, auxilium, vel fauõrem ad id præbere, argu. c. quantæ. de sen. excom. per locum a fortiori, aut ratificare eam, si eius nomine facta fuit, aliàs non. c. quum quis. de sent. excom. lib. 6. cum ei anno. quãuis. n. prædictus canon de solo iniiciẽte loquatur, extenditur tamen ad prædictos ratione tacta supra eod. c. num. 51. Idem si non iussit, sed dixit suis se vindictam eius expetere, credens vel credere debens, quòd ex hoc illi mouerentur ad percutiendum: quia, licet non dicat eo animo, præuidere tamẽ debebat eos eo animo dictum putaturos, argum. cap. pen. de homic. lib. 6. Item qui ex officio possunt, & tenentur propulsare percussione, & non propulsant d. c. quantæ. & communis ibid. Caie. verb. excom. c. 10. Imo quo ad forũ exterius quilibet alius, qui videt facinus esse manifestum, & se posse cõmodè obuiare, & non obuiat, per d. c. quantæ. nouè declaratũ per nos in c. non inferenda. 23. quæst. 3. & supra eod. c. 24. nu. 17. Et etiam ministri iustitiæ laicæ, qui in quantum tales percutiunt eos: nam etiã si leuiter percusserint, ad Papã sunt remittendi, iuxta Pan. in c. si vero. 1. de sent. excõic. & Steph. in repet. clem. 1. de offi. ord. reg. 3. fal. 3. Imo & ipsemet clericus qui se iratus percutit, argum. c. si non licet. 23. quæst. 5. cum limitatione posita supra cap. 15. nu. 11. sed consentiens vt ab alio percutiatur non est

excommunicatus: quanquam potest excommunicari per c. contingit. 1. de sen. exc. quod probat consentientes se percuti excommunicados esse.

79 Septima declaratio, quod per, *Clericum*, intelligitur non solum qui sacro ordine, sed etiam qui prima tonsura est insignitus c. clericos. 21. dist. c. perlectis. 25. dist. & cap. cum contingat. de ætat. & qualit. quamuis sit cõ iugatus, modo cum vnica, & virgine, & gestet habitum, & tonsuram clericalem cap. 1. de cler. coniug. lib. 6. & quamuis sit excommunicatus, suffensus, irregularis, & etiam depositus verbo, nisi sit degradatus realiter, iuxta Pan. & Commun. cap. ex parte. de cler. coniug. vel incorrigibilis c. cum non ab homine. de iudic.

Octaua declaratio, quod per, *Monachum*, intelligitur quilibet religiosus religionis approbatæ, c. cum illorum. de sent. excom. & quilibet religiosa c. de monialibus. eo tit. quilibet item conuersus, aut nouitius alicuius religionis approbatæ, cap. non dubium de sent. excom. cap. religiosus. eo. tit. lib. 6. & etiam ij quos appellant Beguinos, & fratres tertij ordinis S. Dominici, vel S. Francisci, qui viuunt gregatim, & gestant habitum religionis, vt sentit Rot. decis. 332. in antiq. & dixit Fely. in c. 2. de for. com. pe. & in lib. quando literæ Apostolicæ, & c. limit. 4. quanquam aliud dicit Caiet. in d. c. 10. quod verum esse posset iuxta ius commune, sed non iuxta priuilegia, & consuetudinem, & stylum Ecclesie Romanæ, & etiam Eremita, iuxta glo. cap. qui vere. 16. quæst. 1. quæ vera est, si sic subiectus sit alicui superiori, vt gaudeat hoc priuilegio Sylu. verb. ecclesia. quæst. 5. & verb. eremita. quæst. 1.

Nona declaratio, quod in articulo mortis non solum Episcopus, vt hic habet, sed etiam quilibet alius sacerdos simplex, si episcopus adiri nõ potest, potest absoluere ab hac excommunicatione, & a quauis alia per supra dicta cap. 26. num. 26. & quod articulus mortis definitur supra cap. 2. num. 8.

Quæ manus iniectioes non excommunicant.

80 Sunt autem multe manuum iniectioes in clericum ab hac censura exemptæ Prima iocosa & ludicra, cap. 1. de sent. excom. etiam grauis, intra tamen fines ludii, vel extra, modo non sit dolosa, & subita turbati animi, iuxta mentem Richar. in 4. distin. 18. art. 12 q. 5. quia id non facit sua dente Diabolo, quod exposcit dictus canon, vt dictum est nu. 76. Secunda, probabilis ignorantia clericatus cap. si vero. 2. de sent. excom. aut quia noctu percutit: quamuis rebus illicitis daret operã, quidquid dicat Sylu. verb. excom. mu. 6. not. 4. cas. 2. absq; textu, & ratione ad id idonea. Dixi, *Probabilis*: quia abas non excusaret, vt si vidit tonsurã, & nõ credidit esse clericum, iux. glo. d. cap. si vero 2. Tertia, percussio eius, qui ter monitus habitum

habitum clericalem non defert, c. contingit. 2. de sent. excom. Quarta, & quinta, eius, qui se immiscens militaribus, vel sæcularibus actis, ter monitus non abstinet, etiã si gestet habitum, & tonsuram clericalem, c. in audiciã. eo. tit. & c. fin. de vit. & honest. cler. Quæ tamẽ trina monitio faciẽda est cum interuallo aliquorum dierũ, nec sufficeret vna pro tribus, iuxta glo. sing. clemen. 1. eod. tit. & Panor. in cap. fin. eod. tit. & Ludou. Roma. sing. 719. quidquid dicat Bonif. in cle. 1. de immun. eccle. pag. 8. Sexta, eius, qui, relicto habitu, & tonsura, turpibus, & enormibus se miscet, licet non admonitus, iux. commu. quam Steph. Auf. in repet. cle. 1. de offi. ordin. notab. 3. & reg. 1. fal. 19. dixit se bis vidisse vsitari Tolosã: et si Pan. & Card. teneant oppositum in c. perpendimus. de sent. excom. Septima, bigami c. 1. de bigam. lib. 6. Octaua, coniugati etiam cum vnica, & virgine, sed non gestantis vestem & tonsuram clericales c. 1. de cler. coniug. li. 6. Nona, degradati realiter. Decima, depositi verbaliter, & incorrigibilis. c. cum non ab homine. de iudic. Vndecima, eius, qui priuilegiũ clericale quoquomodo amisit, Steph. Auf. vbi supra regu. 3. fall. 6. Duodecima, circulatoris siue ioculatoris. & scurræ per annum, vel si ter monitus ante non abstinet cap. 1. de vit. & honest. cler. lib. 6. Decimatertia, exercentis per se ipsum tabernam, vel lanienam publicè, si ter monitus non desistit, cle. 1. de vit. & honest. cleric. Decimaquarta, qua percutit principaliter, vt corrigat tanquam magister, pater, herus, propinquus, senex, aut superior, in ecclesia, cap. 1. cap. cum voluntate. de senten. excomm. cum glo. opt. l. 1. ff. de emend. propinquorum. modo principaliter non fiat odio, malitia, vel ira: & percussio sit moderata, saltẽ iuxta suum propositum, & modo castigatus non habeat ordinem sacrum iuxta Panor. in d. c. cum voluntate. nisi sit magister, iuxta Ang. verb. excommunicatio. 5. §. 10. vel pater, iux. communem in dict. c. cum voluntate. quam sequitur Syl. verb. excommunicatio 6. not. 1. part. 18. stricto iure idẽ posset dici de alijs, cũ d. cap. cum uoluntate. non distinguat, nec ulla ratio ad id cogat. Decima quinta, inuadentis in suam necessariam defensionem c. si uero. 1. & c. extenore. de senten. excommu. c. aut sui honoris, quando fuga ei esset ignominiosa, Panor. in cap. olim. de restit. spol. & Caiet. in sum. uerb. excommunicatio. c. 10. not. 6. Decima sexta, quæ est necessaria ad iuste recuperandum bona, quæ iniuste capta clericus asportat, uel uĩ occupat d. c. olim. de restit. spol. & qua detinetur clericus debitor fugiens, aut fugam præmeditans ad præsentandum suo prælato iuxta Panor. & communem in c. cum non ab homine. de iudi. Decima septima, qua magister iustitiæ sæcularis, qui capit clericum in delicto flagrante, ut illum præsentet suo prælato iux. Panor. & cõmunem in dict. c. cum non ab homine. ubi latè post Dec. nu. 10. diximus, aut inuentum noctu, modo præsumat probabiliter illum aliquod scelus intendere, aliàs secus; ut quia fert lumẽ, uel focium, uel est persona a tali suspitione omnino aliena, & modo iustũ modũ in capiẽdo

- capiendo nō excedat, puta si permissenti se sponte capi, & duci quietē, de industria pugnos impingit, aut calcem gloss. iuncto tex. c. si clericus. de sent. exc. lib. 6. aut mittit in carcerem eum, qui offert fideiusionē presentandi se: quod non potest facere etiā iudex ecclesiasticus, nisi grauitas delicti, vel alia iusta causa id exigat d. cap. si clerici. & ibi omnes. Decimoctaua, qua volens delinquere arceatur, vel qua liberatur ab inimicis vel alio incommodo, cap. ipsa pietas. 23. quæst. 4. & cap. cum beatus. 45. dist. Decimanona, qua in suam necessariam defensionē ei enssem aufert, aut
- 84 qua cogit equo desilire, quo super eo fugiat, iuxta S. Ant. 3 part. tit. 24. c. 1. col. 4. Vigesima, inuēti inhonestē cū sua vxore, matre, sorore, aut filia legitima, vel naturali, c. si vero. de sen. excom. etiam si mutilet eū, aut occidat, iuxta comunē ibidem: licet Fortuni. contradicat in lib. de vlt. fin. illat. 11. modo id ex continenti, & passione subita faciat, Syl. ver. excōm. 6. not. 4. cas. 16. Dixi, *Cum vxore, matre, vel sorore*: quia secus in cōiunctis remotiori gradu, vel cum filia adoptata secundum comunem: sufficit autē quod inueniat amplexantem, osculantem, aut in loco suspecto; quāuis non inueniat in ipso opere carnali, iuxta comunē; modo fraus absit, quæ non abest, quū maritus & vxor conueniunt, vt dolo accerseretur
- 85 ad uoluptatē, vt afficeretur iniuria, argum. auth. si quis. C. de adult. Vigesima prima, qua detinetur clericus domi inuentus honestē colloquēdo cum vxore post monitionē, vt ab ea re abstineret, modo nihil aliud mali ei faciat, quam detinere spatio 20. horarum continuatum ad tradendū suo iudici, iux. gloss. d. c. cum non ab honine. & l. capite quinto. ff. ad l. Iuliam. de adul. Nam si percuteret esset excōmunicatus, iux. Ang. verb. excom. 5. §. 19. quod aptius videtur textui d. c. si vero. quam eius oppositū quod sentit Syl. verb. excom. 6. cas. 10. Vigesima secunda, qua mulier percutit clericum de stupro tentantem defendendæ suæ castitatis causa, modo tētatio fiat facta, & nō solo verbo: quia tunc non liceret ei nisi defensio verbalis, Angel. vbi supra §. 2 1. & Steph. in d. reg. 3. fal. 6. ob q̄ pridem respondi, excōicationē incurrisse quandā monachā nobilē, quæ impegit alapam clerico cuidā nobili, quod eam ex amore formosam appellasset. Vigesima tertia, tam subita vel tam parua, quod illata laico nō esset mortalis, iux. sententiam omnium, quam optimē explicat Caiet. vbi sup. c. 10. Vigesima quarta, qua prælatus capit suum clericum per se vel alium etiā laicum, aut verberat per se, vel alium clericū in pœnam probabili suo iudicio iustam. Dixi, *suum*: quia secus si alienum, argu. l. fin. ff. de iur. omn. iud. & c. 2. de const. lib. 6. Dixi, *alium clericum*: quia licet possit capere per laicum cap. vt fame. de sent. excomm. lib. 6. & c. si clericus. eod. tit. lib. 6. non tamen verberare, nisi per clericum vel monachum, neque etiam per alios, si ipse per se commode potest facere d. cap. vniuersitatis. de sent. excomm. excepto Episcopo, qui non debet verberare suis manibus c. nō liceat. 86. dist. nisi quando non adesset alius ad id faciendum, gloss. ibid.

Vnde sequitur incurrere excommunicationem laicos, per quos iudex ecclesiasticus torquet clericos, nisi decissent clerici ad id idonei, iuxta Pan. in c. vt famæ. & c. vniuersitatis. & Syl. verb. excommu. cas. 1. r. quamquam vt dixi aliàs, in d. c. vt famæ. ecclesiasticus, qui consuetudinem sequutus torquet, aut cædit clericum per laicum, non est excommunicatus, licet peccet, vt dixit Auf. in d. reg. 3. fal. 2. quia consuetudo, etsi non excuset a culpa, excusat tamen a pœna, iuxta gl. in c. cum venerabilis. de confu. pœna, inquam, saltem ordinaria, licet forte non ab extraordinaria, vt post Dec. in d. c. 1. de const. diximus. Vigesima quinta, qua iuste eijcit ab ecclesia excommunicatum, aut alium diuina officia turbâtem c. veniens. de sent. excom. & cle. grauis. iuncta gleo. tit. Vigesima sexta, qua eijcit e Sede Apost. eum, qui sine canonica electione Cardinalium eam occupat c. si quis pecunia. 79. dif. Vigesima septima, qua pro munere sibi iniuncto includit, & continet Cardinales conclauis ad eligendum Papam, c. vbi periculum. §. præterea. de elect. lib. 6. Vigesima octaua, qua vult, & tentat ferire etiam iaculando, & non ferit: quia errat.

Quos excommunicatos ab hoc canone absoluit Episcopus.

88 Potrò multi possunt ab Episcopo ab hac excoicatione absolui, puta morti propinquus per idem c. si quis suadente, mulier cuiuscunque conditionis sit c. mulieris. de sent. excom. membra sua captus. s. claudus, cæcus, & c. iux. Com. ibidem. ægrotus perpetua, vel diuturna ægitudine nequiens iter facere, puta tertiana, quartana, vel podagra per no. in d. c. ea noscitur. Rosel. verb. absolutio 2. §. 19. qui ante pubertatē eam incurrit, licet post eam solutionem petat c. 1. & fin. eo. tit. senex ob c. ea noscitur. & c. quamuis. cum eis anno. de sent. excom. qui iudicio Episcopi videtur non posse ad Sedem Apost. venire iuxta mentem Inno. in d. c. quamuis: adolescens cui iter esset discrimini Ange. verb. excommu. 5. cas. 1. §. 56. quod nullo iure probat, nec Pan. quem citat ait in d. c. ea noscitur. pauper arte (qua iter agendo uti non potest) viuens cap. quod de ijs. & cap. quamuis. de sent. excommu. quia non tenetur mendicare si aliàs non est mendicus, alioqui sic: nisi mendicâdo soleat sibi, & coniugi providere, & iter faciendū id præstare non possit, iuxta Ioan. And. & Pan. in d. c. ea noscitur. qui ob inimicitias vel alia iusta impedimenta iudicio boni viri Sedem Apost. sine periculo vitæ adire nequit c. de cætero. eod. tit. etiam si sua culpa inciderit in ea, argu. no. per Bart. in l. 1. ff. de ijs quib. vt indig. & Fel. in c. cum oporteat. de accus. col. 4. post Pan. ibidem. filius familias, i. qui est in potestate patris nō valens ire ad Papam sine præiudicio eius, c. mulieres. de sent. excom. & Pan. ibi nisi pater consentiat, vel emancipetur: seruus nisi dominus cōsentiat eius ad Apost. Sed. profectioi vel maumittatur c. relatum. de sent. excommu. quidquid dicat ibidem Pan. vt probat

probat Syl. verb. absolutio 4 in fin. dubio 6 Dixi, *Seruus*: quia secus est in famulo libero percussore: impotens, aut tam delicatus, ut non posset sufferre iter adeundi Romam, & arbitrio Episcopi relinquatur iuxta gl. eiusdem c. Tales enim non sunt mittendi Romam, sed prius consulendus Papa, & obediendum eius imperio, quidquid dicat glo. iux. Pan. & Fel. in eo c. mulieres. ni fuerit periculum probabile mortis in mora: quia tunc absoluendi sunt ut alij, qui fuerint in eodē periculo: ij tamen, & qui libet alij (quibus iustum adest impedimentū iudicio probi viri quominus adeant Sed. Apost. vel nūcium à latere, qui etiam potest absoluere c. ad eminentiam. de senten. excom. & cap. pen. de offic. deleg.) possunt absolui ab Episcopis quantumuis negent Inno. Anch. Card. in d. c. quāuis. ut probat Fel. ibidē neruosè, & Syl. verb. absolutio 4. dubio 4. modo pro viribus satisfaciāt, & iurent sublato impedimēto se præsentratos apud Sed. Apost. iux. cap. quamuis c. quod de his. de sent. excom. qui postea nisi se præsenterent quam citius commode poterunt, recidunt in eandem excommunicationem cap. eos qui. de sent. excom. lib. 6.

Responsio ad quæstiones propositas.

Ad primam vero 7 quæstionum hic quæstarum respon. q̄ non solum excommunicatus ob percussorem clericum, sed etiam ob aliam quamlibet causam, cuius absolutio est reseruata Sedi Apost. p̄t absolui ab Episcopo, si ob iustum impedimētum nequeat eam adire: quia in omnibus generaliter loquuntur Felin. & Syl. supra citati, & in omnibus eadem ratio idem ius suadet.

90 Ad secundam, puta, quanti temporis debeat esse impedimentū, vnius an plurium mēsiū, vel annorum? Respond. quæstionem hanc nouam, & grauē esse: qua maturè expensa videtur primò, non esse habendā rationem appulsus, sed diceffus: alioqui omnes penè Hispani haberent impedimentum duorum, triumve mēsiū. Secundo sufficeret impedimentum tanti temporis, quantum est necessarium a discessu ad appulsū. Tum quia optat Ecclesia, ne agens id, quod in se est ob impedimentum, in excommunicatione moriatur c. qua fronte. de appel. Tum quia non videtur posse determinari tempus aptius omnibus casibus, & conformius canonibus. Tum quia falso existente impedimento nulla erit absolutio, & si cessante impedimento non arripuit iter, recidit in eandem excommunicationem d. cap. eos. per quæ duo cessat occasio fingendi falsa impedimenta, & intentio matris Ecclesiæ seruetur.

Ad tertiam, iustum impedimentum esse, habere curam animarum, & iuste timere eas ob suam absentiam notabile damnum accepturas: nisi posset constitui idoneus Vicarius.

Ad quartā, q̄ non potest absolui ab Episcopo, qui licet ad Sed. Apost. rei ne-

ire nequeant; potest tamen adire legatum, vel alium eius ad id privilegio munitum.

Ad quintam, quod iustum habet impedimentum is, qui ire non potest, licet pro absolutione mittere possit: non enim ad id ius eum obligat, sed vult, ut si possit, vadat.

Ad sextam, quod tale impedimentum habet non valens ire, nisi relinquendo in necessitate extrema, vel valde magna, uxorem & filios, argu. cap. cæterum & cap. pasce. 86. dist.

Ad septimam, quod eiusmodi impeditus absolui non poterit a simplice sacerdote, etiam si eum Natus, vel Episcopus absolvere recuset: non enim ad id potestatem habet, nisi in articulo mortis, in quo simplex sacerdos fit quo ad hoc summus Pontifex, argu. d. cap. si quis suadente. & pulchre in Concil. Trident. sess. 14. cap. 7. dicitur nullam casum esse referuatum in mortis articulo.

91 Præterea absolui possunt per Episcopum a percussione mediocri, non tamen enormi, clerici simul viuētes in collegio. c. quoniam. de vit. & honest. cler. & religiosi c. monachi. de senten. excom. sed hi possunt absolui a suis prælatis, clerici non, nisi a suo Episcopo secundum Pan. recep. in d. c. quoniam. col. 2. Initor seu exequutor, merinus aut alius minister, qui ut custodiat fores, aut cohibeat homines, manus infert clericis absq; intentione lædendi, & si non sine culpa, & læsio est leuis, aut mediocris. c. si vero §. officialis. de sent. excom. quanquam si est enormis solus Papa absoluit: ab incurfa vero ob paruā, vel leuem Episcopus c. peruenit. de sent. excommu. vbi tex. singularis. Non intelligitur in hac materia per leuem percussione illa, quæ non peruenit ad peccatum mortale: siquidem ob eam, quæ non est mortifera, non incurritur excommunicatio maior, ut supra dictum est eodem c. nu. 9. sed ea, quæ est quidem mortifera: at collatione aliarum magis mortiferarum est leuis, & non enormis, neq; etiam mediocris. Quæ vero sit leuis declaratur per extrauag. quæ incipit perlectis, quæ adscribitur Papæ Ioan. 22. & perperam: quoniam ante eius tempus eam allegauit Hostien. in cap. peruenit. de sent. excom. sub finem, vbi tamē ait respondisse sibi Inn. III. se non fecisse eam: insulsius aut quidam eam tribuunt Pio II. cuius exemplum iam diu Romā adducendum curauimus, & cuius præcipua verba sunt hæc: *Perlectis & c. respondemus percussione leuem esse pugni, palmæ manus, pedis, digiti, aut baculi, aut lapidis, quæ nullam maculam, neque suggillationem carnum relinquit, neque abscindit membrum, sine effractione dentium, sine auulsione multorum capillorum, sine effusione multi sanguinis. Nolumus tamen dicere, quod huiusmodi leuis percussio, ut pugni, aut unguis fiat atrox ob multi sanguinis effusionem. Ad iudicandum tamen quæ læsio sit leuis, mediocris, aut enormis, volumus diligenter perpendi, non solum factum, sed etiam qualitatem eius, & modum percutiendi, & lædendi cum omnibus suis circumstantijs loci, personæ, &*

alijs: per

alijs: persona, si est magister, iudex, prælatus, pater, patronus, aut dignitas, percussus iniuste a subdito, aut ab alio se uiliori: quia ex hoc interdum censentur graues iniuria, quæ ex se sunt leues, aut mediocres. Et quia conditio negotij non patitur integram determinationem huius rei, relinquimus tuo arbitrio, ut declares quæ sit leuis, & quæ enormis iniuria, admonentes ut potius declares in dubio esse percussorem grauem, & ab ea non posse absolueri, quam declarando leuem esse, occasionem præbeas ledendi statum ecclesiasticum. hucusque sunt verba extrauagantis.

- 92 Cui addimus primò enormem esse percussorem, qua quis interficitur, scinditur membrum, aut inutile, vel quasi ad suum munus efficitur: & illam ob quam factam in alia parte, quam in naribus, vel alia unde sanguis facile erumpere solet, defluit multum sanguinis: & illam quæ fit in proprium Episcopum, aut Abbatem, & quæ magno scandalo est populo, ut declarat, & sentit Inn III. in d.c. cum illorum. Et quanquam idem dicat gl. eiusdem c. verb. mutilationem. de quolibet ex cessu notorio, & idem asserat Syluest. uerb. absolutio 4. in principio, de ea quæ infertur in foro, vel audientia publica coram iudice, aut in oculo, aut in facie secundum gl. aut in ecclesia, aut in dormitorio: non tamen credimus id esse verum, nisi quando percussio est in se notabilis, & gignit aliquod magnū scandalum. quia Lap. & Card. in locis proxime citatis declarant aliquas ex his non esse etiam mediocres, sed leues. Secundò addimus quòd iniuria mediocris est, quæ est media inter leuē, & enormem, & quia de hoc certa regula tradi non potest, relinquitur arbitrio Episcopi, & etiam confessorij, qui habet, facultatem Episcopi iuxta Host. recept. ab omnibus. in d.c. peruenit ut iudicent habita ratione circumstantiarum personarū, locorum, & temporum, cauendo ne iudicent leuem eam, quæ enormis est, iuxta Pan. ibidem. Tertio, quòd Lap. in allegat 76. conclusit esse percussorem leuem, a qua posset absolueri Episcopus, colaphum, quē impexit Capellanus quidam perpetuus Aretinæ ecclesiæ cuidam Canonico in eadē ecclesia absq; sanguinis emissionem: & quod Card. in consi. 42. conclusit percussiones duorū clericorū, qui sibi ipsis mutuo pugnos, & pedes impeerant in itinere, esse leues, à quibus posset absolueri Epus.

S V M M A R I V M.

*X*communicatio tertia reseruata Papa extra bullam Cœnæ est lata a delegato lapsò anno. Quarta in falsarios. Quinta lata ab Episcopo in habentes bullas falsas &c. Sexta, in clericos admittentes excommunicatos a Papa aum. 93. Septima in incendiarios post denunciationem &c. Octaua in sacrilegos insipientes ecclesias num. 94. Nona in male eligentes senatorem Rom. Decima in clericos soluentes talias: sed reuocata fuit num. 95. Undecima in insequentes Cardinales num. 96. & 97. Duodeci-

ma in

ma in uexantes excommunicantium cognatos &c. numero 88. & seq. Decimatertia in inquisitores male procedentes numero 100 Decimaquarta in religiosos absque facultate administrantes certa sacramenta. num. 101. Decimaquinta continetur in bulla Cœnæ. num. 102. Decimasexta in facientes eligere sepulturas num. 103. Decimaseptima in eos, qui cogunt celebrare in locis interditiis num. 104. Decimaoctaua in absoluentes per confessionalia Sixti IIII. Decimanona in exenterantes mortuos num. 105. Vigesima in dantes, aut accipientes ob ingressum monasterij. Vigesima prima in committentes simoniam in ordine uel beneficio. Vigesima secunda in eos, qui ab ordiue mendicantium ad alium transeunt. Vigesima tertia in eos, qui afferunt hoc de conceptione Virginis matris num. 107. Vigesima quinta in delegatos, qui male auctorant alienationes ecclesiasticas. Vigesima sexta in septem genera personarum uolantium monastica nume. 108. & 109. Vigesima septima in peregrinantes in Iersalem absque facultate Papæ. Vigesima nona in Cardinales, qui secreta manifestant. Trigesima in predicantes miracula falsa. Trigesima prima in Cardinales sede vacante simoniam committentes num. 110.

Consuetudo excusat a pœna, licet non excuset a culpa nu. 106.

F. Bartholomæus a Carranza Doctor doctissimus, Archiepiscopus Toletanus num. 110.

93

Tertia excommunicatio reseruata Papæ extra bullam Cœnæ ponitur in cap. quarenti. de offic. deleg. quod habet delegatum Papæ lapso iam anno ad exequendam suam sententiam definitiuam ei concessio, non posse absolvere ab excommunicatione a se lata ob finitam eius iurisdictionem, & ita absoluit eius superior, qui est solus Papa. cap. studi. de offi. leg. & cap. sane. de offi. deleg.

Quarta est in cap. ad falsariorum. de crimine fals. quod excommunicat falsarios de quibus dictum est supra eod. cap. num. 58. quæ quo ad aliquos casus non continetur in bulla Cœnæ.

Quinta est in cap. dura. de crim. fals. quod reseruat Papæ excommunicacionem latam ab episcopo in habentes literas falsas Papæ, nisi eas intra vigint dies destruant, vel resignent.

Sexta in cap. significauit. de sent. excom. quod reseruat Papæ absolutionem excommunicacionis, quam incurrunr clerici, qui scientes, & sponte communicant cum excommunicatis a Papa, admittendo eos ad diuina officia.

Declar. quod ad hanc incurrendam requiruntur sex secundû Caiet. vbi. sup. c. 38. Primum quod sit clericus. Secundum, quod communicatio fiat cû excommunicato à Papa. Tertium, quod ad diuina officia admittat. Quartum, quod scienter id faciat. Quintum, quod id faciat sine vlllo timore et iniulto, qui licet non excusaret a peccato mortali, excusaret ab excômmunicatione secundû eundem; cõtra quem facit, quod verbû illud sponte

spontē, in quo se fundat, non probat id, quod ipse ait, arg. c. super hoc. de renuntiat. & c. ad audientiam. de ijs, quæ vi. quibus probatur satis sponte fieri dici, quod sine metu iusto fit, etiam si interueniat aliquis metus leuis, & nō iustus: per quod eius uoua opinio tollitur efficaciter quo ad forū exterius: quāuis in interiori seruari possit in tali metu, qui est causa si ne qua non fuisset cōmunicatum: quia talis metus quo ad illud forū exquatur iusto, vt dixi sup. Sextū, quod sit excōmunicatus a Papa iudicialiter, aut nominatim secundum omnes, vltra quod hodie requiritur denunciatio per extrauagan. ad euitanda. relata sup. eod. cap. nu. 35.

Septima in cap. tua. de sentent. excom. quod reseruat excommunicationem latam, & denunciata in incendiarios.

94 Declar. prima, quod d. c. tua. non excommunicat, neque iubet denunciari vt c. conquestus. de quo in octaua: sed solum quod denunciati non absoluantur nisi a Papa, & ob hoc non probat esset excōmunicatos a iure. Secunda, quod Caiet. vbi sup. c. 22. quem pridem sequuti fuimus in d. c. tua. & nunc etiam sequimur, rectē dixit nullum esse canonem, qui excommunicet incendiarios etiam ecclesiarum, licet glo. d. c. tua. & communis, Pan. & aliorum ibidē, S. Ant. 3. par. tit. 24. c. 11. Steph. cle. 1. de offic. ord. & de pōt. eccles. nu. 68. contrarium teneant in incendiario ecclesiarum, sed sine textu & ratione sufficienti, quæ defendi non pōt, nisi id haberet consuetudo, & teneatur q̄ illa tolerata, & approbata a prælatis vim habeat legis, vel statuti excommunicantis per dicta sup. eo. cap. nu. 5.

Octaua in cap. conquestus. de sent. excom. quod habet excommunicatos esse sacrilegos, qui effringunt, & spoliant ecclesias.

Declar. prima, quod illud c. non excommunicat, sed præsупponit esse excommunicatos: siquidem iubet denunciari eos ut tales, arg. c. pastoralis. §. uerum. de appel. Secunda, quod duo requiruntur ad incurrēdam hāc, scilicet perfringere, & rapere siue furari Pan. in c. fi. de fur. S. Ant. ubi supra c. 12. & Caiet. ubi supra c. 21. & ob id qui effringit crucem, sacrarium, aut perpetrat alia similia nefaria scelera, & nō furatur, non incurrit eam. Nec sufficit quæcumque fractio, puta feræ, uel arcæ: sed requiritur ecclesiarum, uel forium eius. Tertia, quod per ecclesiam intelligūtur monasteria, hospitalia, & reliqua ædificia pia, Panor. in d. c. tua. auctoritate Episcopi ad id sacrata, & non alia secundum eundem in dicto c. conquestus. arg. cap. ad hęc. de relig. domibus. Quarta, quod is dicitur effringere ecclesiā, qui effringit uel effodit parietē, aut frangit fores, diruit feras, & qui impellendo, uel quouis alio modo uiolento ingressum sibi parat, Syl. verb. excom. 7. ca. 8. non autem, qui referat eas claue, siue eam furripuerit uel extorserit, siue non, iuxta sententiā omnium. Quinta, quod nō sufficit denunciatio generalis, iuxta dictam extrauag. ad euitanda.

95 *Nona, & prima libri sexti in cap. fundamenta. de elect. lib. 6. excommunicat cum reseruatione eligentes in Senatorem Rom. aliquem Imperatorem,*

Regem

*Regem & c. Comitum, procerem aliquem potentia, aut alium dignitate persi-
gnem, aut fratrem, aut filium eius & c. & huiusmodi electos, qui sine consensu
Papa se intruserunt in illud, & qui obtemperarint, & qui praeberint auxilium
& c. De quo quia est de raro contingentibus, nil amplius.*

- 96 *Decima, in cap. clericis de immunit. eccle. lib. 6. excommunicat clericos,
qui pendunt vestigalia, decimas, vel talias secularibus: sed reuocata fuit a
Clem. V. clem. 1. de immunit. eccle. P. decima, in cap. felicitis de poen. lib. 6. ex-
communicat cum reservatione eum, qui in se status fuerit, percusserit, aut cape-
rit tanquam inimicus aliquem Cardinalem, aut comitatus fuerit eum, qui hoc
patrauerit, aut mandauerit, aut id ratum habuerit, aut dederit consilium, vel
fauorem, aut sciens receperit, aut defenderit, etiam si ob ea non esset antiquiore
iure excommunicatus. Principem item, & dominum, & gubernatorem quem-
libet, & suos ministros, qui contra praedictos non obseruauerint suam constitu-
tionem intra mensem postquam sciuerint.*
- 97 *Declar. prima, quae huc extenditur nunc ad Archiepiscopos, & Episcopos
per bullam Cenae Domini. Secunda, quae infectantes, domini Iudices, &
officiales negligentes & c. qui non percutiunt, etiam si id maxime uelint,
non incidunt in d. c. si quis suadente. sed in hoc sic. Tertia, quae quidquid
dicat Syl. & quos ille refert uerb. excommunicatio 7. cap. 11. qui iubet ali-
cui ut infectetur Cardinalem tanquam inimicum, non incurrit nisi co-
sequuta infectione, sequuta uero sic: quauis nulla consequatur percus-
sio licet qui iubet percutere non incurrat non sequuta percussione, non
quidem per rationes Syl. sed per dicta supra eo. c. nu. 12. puta quia iussio
percussionis prohibentur ut accessorium illi: & ita non sequuta illa, ius-
sio non habet effectum, sed iussio infectionis est accessoria illi, & ita illa
insequuta, et si non sequatur percussio, impleta est iussio eius. Quarta,
quae excusantur principes domini, & iudices si incipiant procedere intra
mensem postquam sciuerint, quamuis non fiant processus, neque puniant.*
- 98 *Duodecima, in cap. quicumque de sent. excommu. lib. 6. excommunicat cum
reservatione omnes, qui facultatem tribuerint alicui interficiendi, capiendi aut
uexandi personas aliquorum, aut eorum facultates, aut suorum, eo quod tu-
lerint sententiam excommunicationis, suspensionis, vel interdicti, contra Re-
ges, & c. aut contra quoscumque alios eorum ministros: aut contra alios quos-
libet, aut illos, quorum ratione eiusmodi sententiae promulgatae fuerint, aut
eos qui obseruant, aut qui nolunt communicare cum sit excommunicatis, nisi
antequam dicta facultas executioni mandetur fuerit reuocata ab eis: aut si
eius occasione iam sunt occupata bona, & intra septem dies non restituant, aut
satisfaciant. Excommunicat etiam eos qui usi fuerint tali facultate, aut proprio
motu fecerint aliquid ex praedictis. Et si duobus mensibus perseverauerint in
dicta excommunicatione, non possunt absolui, nisi a Papa.*
- 99 *Declar. prima quae ex sola datione facultatis, non incurritur in ea, ne-
que et ex eius executione, si ante exordium reuocetur: neque etiam si*

post executionem, si ea solum fiat in bonis, & illa intra septem dies restituantur, vt recte adnotauit Caiet. vbi supra. cas. 36. Secūda, quod ex Syl. verb. excommunicatio 7. cas. 12. colligitur, quod suo libro deerant illa verba, *Et quoslibet alias.* quia restringit textum ad excommunicationes latas contra solos predictos dominos, & eorū ministros, contra verum tenorē huius textus. Tertia, quod iuste vexando nō incurritur ista excommunicatio, argum. l. 1. ff. de appel. & cap. vt debitus honor. eod. tit. iuxta Caiet. quod nostro iudicio locum habet etiam quādo ob vindictam, & odium vexat, sed non plus & alio modo quam iustitia postulat, argu. c. cum minister. 23. q. 5. & quod omnes filij famuli, aut cognati excommunicantis dicuntur sui in hoc casu, iuxta Ioan. And. & communem in d. cap. qui cunque. & etiam, nostra sententia, eius intimi amici, & omnes illi quorū grauamē videtur grauanti esse grauamen excommunicantis, & ea de causa id facit: siquidem negari non potest esse suum grauamen quo ad hanc constitutionem, & eius rationem, quæ eos omnes comprehendit arg. l. il l. d. ff. ad l. Aquil. & cap. 2. de transf. prælat.

100 *Decimatertia in cle. 1. in §. verum. de hæret. cum reseruatione, excommunicat Inquisitores, & alios deputatos officio inquisitionis ab episcopo, qui odio amore, aut lucri, uel commodi temporalis gratia contra iustitiam, & suas conscientias omittunt procedere contra aliquem ubi fuerit procedendum super hæresim, aut ob easdem causas, & eodem modo imponendo hæresim, aut impedimentum officij præfati præsumunt uexare aliquem.*

Declar. q. ad incurredam hanc est necesse, vt sit Inquisitor, aut deputatus ad eius officium ab Episcopo: quia ipse Episcopus solum incurrit suspensionem officij in tres annos per eundem §. verum. & quod nō procedat quādo, & quomodo debet, aut procedat vt nō debet: & quod hoc faciat cōtra iustitiā & suā conscientiam sciens illud esse iniustū: & quod hoc faciat odio, amore, fauore, aut lucro, iux. Card. in d. §. verum. vbi textus & Caiet vbi sup. cas. 3. quia non satis esset facere ignorantia, timorē, aut ad euitandum scandalum iux. glo. in d. §. verum.

101 *Decimaquarta in cle. 1. de priuileg. excommunicat cum reseruatione religionos, qui sine licentia expressa presbyteri parochialis, præsumunt administrare clericis, uel laicis sacramentum vntionis, aut eucharistia, aut benedicere nuptias, aut absolueri excommunicatos a canone præterquam in casibus a iure aut priuilegijs Apostolicis sibi concessis, aut a sententijs promulgatis, a statutis provincialibus, aut synodalibus, aut a peccatis a pena, & culpa.*

Declar prima, quod ad incurredam hanc est necesse, quod sit religiosus: quamuis non sit exemptus neque professus iuxta Card. in d. cle. 1. q. 3. & 4. & quod nō sit Rector, seu curatus ecclesie parochialis iux. mētem Fely. & eorum quos citat in c. cum quidam. col. 2. de iureiur. quāuis gloss.

102 dubitet in eadem clem. 1. vti pridem super ea diximus, quidquid dicant ibid. Card. & Imol. Secūda, quod satis est vt in licentia exprimat sacramentum

mentum cuius causa petitur; etiã si non exprimañtur nomina personarum iuxta gl. d. cle. i. receptam. Tertia, quod est necesse, ut faciat aliquid ex quinque hic expressis per præsumptionem: & non sufficit facere id per ignorantiam uel credulitatem, q̄ parochus id æquo animo feret, salte quo ad forum conscientie secundum Card. in d. cle. i. q. 3 8. & ea que nos diximus supra eod. cap. nu. 74. & latius in repet. ca. accepta. oppos. 8. de rest. spol. num. 3 2. Quarta, quod non sufficit ut unus religiosus administret eucharistiam alteri religioso exempto. Tum quia non est subiectus presbytero parochie, quam subiectionem uidetur præsupponere textus esse ad hoc necessariam iux. Caiet. ubi supra cas. 64. Tu quia ille non est clericus neque laicus, de quo textus loquitur, secundum Card. in d. clem. q. 7. quamuis oppositum, sed non iuste tenet Syl. verb. excommunicatio 7. cas. 14. Quinta quod per presbyterum parochialem intelligitur rector, quamuis non sit initiatus ordine missæ arg. cap. suffraganeis. de elect. aut eius vicarius, & episcopus, iuxta gl. eiusd. cle. verb. parochialis. & eius vicarius generalis, arg. c. de constitut. lib. 6. Sexta, q̄ incurritur etiã ob administrationem factam in articulo mortis, iux. Card. in d. cle. q. i. etiam si faciat ob defectum parochi, iux. Syl. ubi supra dub. 3. Septima, q̄ non incurritur ex eo, q̄ administret parochiano, qui ait habere se facultatem, cum non habeat, gl. & Com. in d. cle. verb. non habita. neque eo, q̄ administret sacramentum pœnitentiæ aut baptismi, secundum omnes ibidem: neque eo: q̄ absoluat ab excommunicatione lata ab homine iux. gl. & Com. ibidem, verb. canonicè. Octaua, q̄ fratres minores, & alij, qui participant eorum priuilegia possunt ministrare sæcularibus quolibet die excepto Paschatis, ut dictũ est sup. 2 i. nu. 52.

Decima quinta in clem. si quis suadente. de pœn. Nunc facta est bullæ Cęnæ per S. D. N.

103. *Decima sexta, in clem. cupientes. de pœn. §. fin. excommunicat clericos, & religiosos, qui uiolant constitutionem illis prohibentem aliquem inducere ad uouendum, iurandum, aut promittendum eligere sepulturam in sua ecclesia, aut quod uqu mutabit electam.*

Declar. prima, quod ad incurrendam hanc est necesse, q̄ sit clericus, aut religiosus: & q̄ inducat ad iurandum, uouendum, aut promittendũ de electione sepulturæ, aut non mutandam electam, & q̄ persuasus aliquid horum faciat: & quod sepultura pertineat ad ecclesiam eius qui persuadet iux. Communem in d. §. si. quod temere faciat non existimãdo probabiliter id facere posse, iuxta Caiet. ubi supra cas. 49. Secunda, q̄ non sufficit precari, aut inducere ad eligendam sepulturam, si non promittit, iurat, aut uouet, iuxta S. Ant. 3. par. tit. 24. c. 51.

104. *Decima septima, in clem. graue. de sent. excomm. excommunicat, cum reservatione, nobiles, & dominos temporales, qui cogunt aliquem ad celebranda*

diuina officia in locis interdictis, siue compulsio fiat personæ clericorum, siue eorum consanguineis. Et qui voce præconis, aut sonitu campanæ, aut ad clangorem tubicinis, vel buccinæ, tonuocant populum ad audiendum missam in tali loco, præcipue excommunicatos, aut interdictos: & etiam qui prohibent ne excommunicati aut interdicti ab ecclesia eijciantur, quando peraguntur diuina officia, qui admoniti a sacerdote nominatim nolunt exire.

Declar. prima, quæ per tria priora ex his quatuor, soli & omnes domini temporales incurrunt in hanc; quamuis sint prælati, si habent temporalem iurisdictionem iuxta glo. Card. & Imo. in d. cle. per quartum autem omnes. Secunda, quod conuocatio debet fieri aliquo modo ex prædictis, & non clam per nuntios. Et quod excommunicati sint nominatim admoniti, Syl. verb. excommunicatio 7. cas. 16 §. 7.

- 105 *Decima octaua, in extrauag. & si dominici. de pœni. & remiss. excommunicat cum reseruatione, eos, qui ex privilegio Papæ Sixti IIII. absoluunt ab aliquo istorum quinque votorum, scilicet peregrinationis in Ierusalem, & Romam, Compostellam, religionis, castitatis, nisi in dictis confessionalibus fiat mentio illorum de certa scientia, cum derogatione illius extrauagantis.*

Declar. hanc extrauag. nunc nihil, vel parû prodesse quo ad contentû in ea principaliter: quia iam confessionalia illa deserunt: sed est notanda ad hoc, quod dispensatio quinque votorum in ea contentorû reseruetur Papæ, id quod nullus textus ante hûc in libris iuris Põtificij habebatur.

Decimanona, in extrauag. 2. de sepult. inter comm. excommunicat cum reseruatione eos, qui exenterant mortuos ad eos conseruandos, aut eos concidunt in frustra, & ea coquunt, vt sa carnibus denudata deferant, & sepeliant in alio loco, & qui hoc fieri iubent.

Declar. prima, quod non habet locum in his, qui moriuntur in terris infidelium, vbi non est sacer locus ad sepeliendum, neque in eo qui hoc facit, viuo. neque etiam mortuo alio fine, quam si sepeliendi in alio loco, quamuis in vindictam, & etiam ad vespendum id faceret, Syl. vbi supra cap. 41. & colligitur ex text. Secunda, quod non incurrit, qui hoc facit cadaveri ne fœteat, aut in anatomiam, aut cadaveri regio, vt ab eius populis iustus honor habeatur, Caiet. vbi supra cas. 70. quod in vfu habet Gallia.

Vigesima in extrauag. 1. de simo. excommunicat cum reseruatione eos, qui dant, aut accipiunt aliquid ob ingressum in aliquod monasterium.

- 106 *Declar. prima, quæ nõ incurritur per acceptionem, vel largitionem absq; pacto, aut ob cõsuetudinem, vel antiqua iura, aut sine præsumptione bono animo: quia bis repetit illa verba. Eos qui præsumunt. Neque per acceptionem cum pacto in victum erus qui ingreditur ob necessitatē, iuxta Caiet. vbi supra cas. 71. Secunda, quod Innocentius VIII. declarauit moniales non incurrere hanc, nisi ob receptionem cum pacto, aut alicuius non idoneæ, ob largitionem. Et quod S. Anton. tertia parte, titu. 24.*

cap. 70. quæ referunt Sylu. vbi supra cas. 44. & Felice. in cap. quoniam, de simon. ait quod Martinus V. dixit se nolle hæc teneri moniales. Tertia, quod consuetudo contraria excusaret prædicto mortali, vt diximus in d. c. quoniam argu. glo. sing. in cap. cum venerabilis. de consuet. cap. denique. 4. dist. & eorum quæ Aufrer. in repet. de. 1. de offic. ord. in reg. 3. fall. 2. dict. Quarta, quod Clemens VII concessit, vt moniales nullâ simonice pœnam incurrerent propter pacta, & conventiones, quas contraherent in dotibus monialium, in comodum earum victum, vt habetur in compendio priuileg. verb. moniales. nu. vlt.

Vigesima prima, in extrauag. Pauli I. de sim. excommunicat cum reseruatione committentes simoniam in ordine, vel beneficio, & eius mediatores.

Declar. prima, q̄ non intelligatur, nisi de simonia, quæ committitur in ordine, & beneficio secundû omnes. quia de ea tantum agit, quod est dicit Caiet. vbi sup. cas. 72. Secunda, quod non habet locum in simonia mentali, neque etiam in sola conuentionali, sed in reali per prædicta c. 23. nu. 106. & cap. 25. nu. 112. & latius in comment. cap. fin. de simo. Tertia, quod mandatum positum in ea, vt denunciarent eam scientes, non obligat alios quam Curiales Rom. secundum Sylu. vbi sup. cas. 43. neque nunc eos, neque alios secundum S. Ant. vbi supra cap. 66. quia non est quo ad hoc recepta Sylu. vbi supra; & Caiet. post cas. 81.

Vigesima secunda, in extrauag. Martin. V. de regul. excommunicat cum reseruatione fratres ordinum mendicantium sine speciali facultate Papæ migrantes ad non mendicantes, excepto ordine Carthusianorum, & etiam admittentes eos Hæc facit ad illud Io. Maior. in 4. dist. 38. quæst. 1. Carthusia religionum optima.

Vigesima tertia, in extrauag. 1. de sent. excommu. quam refert Ioan. Andr. in cap. nemo. de sim. excommunicat cum reseruatione omnes eos, qui largiuntur, aut accipiunt aliquid, aut promittunt in Curia Romana ad obtinendam iustitiam, aut promerendam gratiam alicuius rei. Sed Palu. in 4. dist. 18. q. 3. coll. pen. & Ang. verb. excommunicatio 5. cas. 25. & Syl. ubi supra cas. 46. & Caiet. post. cas. 81. asserunt fuisse reuocata per Clementem V. Fuit aut in nouata, & maioribus pœnis aucta per S. D. N. Gregoriû XIII. per extrauagatē, quæ incipit. Ab ipso promulgata die 8. Nouemb. an. 1574. quam statim magno commentario donauimus in honorem sanctissimarum, earumdemque fortissimarum virginum, & martyrum Lucie, & Catherinæ, intra uiginti dies, quibus festa earum distant.

107. *Vigesima quarta, in extrauag. graue. de reliq. & venera. sanct. excommunicat eum, qui dixerit peccare mortaliter eum, qui crediderit Virginem Matrem fuisse conceptam in peccato originali: & etiam e contrario eum, qui dixerit peccare mortaliter oppositum tenentem.*

Declar. q̄ qui sincero & solido animo sine alia audacia, uel præsumptione dixerit hoc non incurret, iux. Caiet. ubi supra cas. 88. quia ait, *ausu*

temerario, & paulo ante, præsumeret. & ita dolum aut certè latam culpam requirit, per supradicta eod. cap. nu. 74. Quamquam in Concil. Basiliens. sess. 36. fuit declaratum fuisse conceptam sine peccato originali, vt asserit Don. Bartholomæus à Carranza Illustrissimus nūc Archiepiscopus Toletanus in sum. eiusdem Concilij: renouata est tamen præfata extrauag. Tridenti. sess. 4. sub finem.

108 Vigesima quinta apud Sylu. verb. excommunicatio 7. cas. 47. excommunicat cum reseruatione, commissarios, & delegatos ad cognoscendum, an illa alienatio bonorum ecclesiasticorum sit in utilitatem euidenter ecclesie, vel non, qui amore, timore aut pecunia auctorant. Quamquam Caiet. hanc non potuit, siue quòd non haberet pro authentica, siue quòd non esset vsu recepta, quòd ipsum de alijs multis significat post cas. 81.

109 Vigesima sexta in priuilegijs ordinum relata apud S. Anto. 3. par. tit. 24. cap. 70. & Caiet. vbi supra cas. 81. excommunicat cum reseruatione ingredientia monasteria monialium, minorum, & prædicatorum sine licentia præfecti ordinis, aut generalis, aut eius, qui ab ipsis ad id habet facultatem. Et qui præsumunt proferre in lucem libellos famosos lingua vulgari vel alia, aut componunt, aut habent, aut in vulgus emittunt versus, aut cantilenas in infamiam & detractionem status ordinis prædicatorum vel minorum. Et eos qui præsumunt predicare, docere, defendere prædictos religiosos non esse in statu perfectionis, vel non licere eis viuere ex elemosynis, neque predicare, neque audire confessiones cum licentia summi Pontifici, aut aliorum prælatorum inferiorum sine licentia Rectorum ecclesiarum, vel presbyteri. Cardinalis. Et eos qui præsumunt inferre aliquam, quæ incommoda sit, violentiam locis prædictorum prædicatorum, & minorum. Et qui in suis monasterijs vel ecclesijs detinent Apostatas prædictorum, nisi eiecerint, postquam a monachis ipsorum ordinum fuerit eis denunciatum, ne eos retineant. Et monachos minores, qui præsumunt recipere ordinis prædicatorum professos absque licentia summi Pontificis, quæ faciat expressam mentionem huius indulti, aut nisi prius petant, & impetrent facultatem suorum priorum: & qui palam, vel clam conantur expellere ex vniuersitate Parisiorum prædicatores vel minores.

Declar. prima, quòd septem excommunicationes diuersorum Pontificum in hac continentur, quas S. Anto. refert ubi supra. Secunda, quæ primam non incurrit qui ingreditur dicta monasteria ignorantia iusta uel quasi iusta ductus secundum eundem, & Caiet. vbi supra: neque qui ingreditur sciens sed persuasus iustam esse causam ob quam ingreditur, iuxta eundem. Tertia, quæ secunda non habet locum contra componentes prædictos libellos in ignominiam ipsorum religiosorum, & non eorum status, per dicta supra cap. 18. nu. 35. Quarta, quòd in septimo loco pro Parisiorum, est apud Sylu. ubi supra cas. 54. Perusini. per errorem. Quinta, quòd mulieres, quæ priuata intèntione ingrediuntur monasteria monialium prædictarum,

dictarum, possunt absolui a confessoribus sui ordinis per priuilegiū Sixti III. ut habetur in compendio uerb. absolutio 2. nu. 8. Sexta, q̄ prælati prædictorum ordinum, & eorum qui gaudent priuilegiis Carmelitarū, possunt excommunicare omnes clericos & laicos, qui retinent Apostatas sui ordinis, ut habetur in dicto compendio uerb. Apostata. nu. 7. Septima qui faciunt dictā damnosam uiolentiam, possunt absolui a conseruatore, & prælato ordinis in foro conscientie per priuilegiū Leo. X. ut dicitur in d. compendio uerb. absolutio 2. quo ad seculares. §. fin.

110 Vigesima septima apud S. Ant. & Sylubi sup. excommunicat qui peregrinantur in Ierusalem absque licentia Papa.

Vigesima octaua, in extrauag. Iulij 11. relata per S. Ant. ubi sup. cap. 10. excommunicat eos qui appellant a Papa ad futurum Concilium &c. Sed hæc hoc anno facta est tertia bullæ Cœnz, per S. D. N. Gregoriū XIII.

Declar. q̄ qui consulit, ut appellet non incurrit, si non appellet, secus de consulente licitum esse appellare iuxta Caiet. ubi supra. Quia priore casu prohibetur consilium secundario, posteriore uero principaliter.

Vigesima nona, in Concil. Later. sub Leone X. sess. 9. excommunicat cum reservatione Cardinales reuelantes aliquid de secreto actis in consistorio Papa præceptum speciatim & expressè, ut id maneret secretum.

111 Trigesima, in eod. Concil. excommunicat eos, qui prædicant miracula falsa, uel incerta uel prophetias, quæ non continentur sacra scriptura.

Sed Caiet. ait uerb. excōi. in fine, quæ sequitur Frater Bartholomæus Carranza Nauarrus, tunc doctissimus & religiosissimus Doctor; nunc autē Illustriss. Archiepiscopus Toletanus, in fine summæ Concilij Lateranensis sub Leone X. censuras huius Concilij non fuisse receptas.

Trigesima prima, in extrauag. Iulij 11. approbata in d. Concilio Later. sess. 5. excommunicat Cardinales, qui Sed. Apost. uacante contrauenerint, ordinauerint, disposerint, aut aliquo modo præsumpserint facere, uel attentare contra ordinatā ab eodem Iulio 11. ut sine simonia eligatur Papa.

De excommunicationibus reseruatis Episcopis, uel partim Papa, partim illis, par- tim neutri.

112 Excommunicationes reseruata Episcopis sunt tres, & alia dua aliquando. nu. 3. & 2. seq.

Prima, in c. peruenit. de sent. excom. incurta ob leuem percussionem clerici uel monachi, de qua supra eod. c. nu. 94. & seq.

Secunda, quam fert Episcopus per suum statutum reseruando sibi absolutionem secundum omnes arg. c. nuper. de sent. excom.

Tertia est excommunicatio Papalis, cuius absolutio ob aliquod iustum impedimentum conceditur inferiori: quæ illam dare debet Episcopus, & non alius inferior.

Secundum Inno. communiter receptum in cap. 1. & cap. monachi. de sent. excommu. quia quæ dispensatio, vel absolutio reseruata Papæ priuilegio iuris conceditur inferiori, videtur concedi Episcopo, & non alij inferiori, iux. eundem Inno. in c. 2. de eo qui furt. ord. suscep. probatum per Pan. ibi, & in d. cap. monachi. & in alijs locis multis ibi per Felin. citatis: quæ eadem ratione excommunicatio prima harum quinque censetur reseruata Episcopo.

Quarta partim episcopalis, partim non in cap. nuper. & cap. si concubina. de sent. excom. excommunicat eum, qui scienter participat excommunicato in crimine, ob quod est excommunicatus, cum reseruatione absolutionis ei, cui esset reseruata absolutio excommunicationis ob crimen in quo participando eam incurrit alius.

Declar. prima, q̄ ad incurrendam hanc excommunicationem oportet, quòd fiat participatio in crimine post illud commissum, & ob id incurram excommunicationem ab eo, cum quo participat, vt dictum est supra Exod. num. 33. Et quod participet cum eo sciens illum esse excommunicatum. Secunda, quòd licet ante extrauagantem præfatam, ad euitanda. relatam num. 35. sufficiebat & requirebatur scientia excommunicationis, ita post eam requiritur & sufficit scientia denunciationis illius, per ibi dicta. Tertia, declaratio in solutionem propositi dubij, quòd sicut qui percutit pluries clericum, ita vt appellentur diuersæ percussiones, iuxta dicta supra eod. cap. 6. num. 16. & seq. singulis vicibus incurrit excommunicationem: sic qui participat in crimine multoties cum excommunicato, ita vt dicantur iteratæ participationes, singulis vicibus incurrit excommunicationem. Quarta, quod ab hac debet absoluere idem, qui ab altera d. cap. nuper. Idcirco cui reseruata fuit prior, eidem & hæc erit, & si illa nemini fuerit. neque hæc erit vlli.

113 *Quinta etiam partim episcopalis, & partim non, in cap. eos. de sentent. excommunicatio. lib. 6. excommunicat eum, qui ob articulum mortis, aut aliud iustum impedimentum absolutus ab eo, qui aliter non potuisset, recuperata valetudine, vel sublato impedimento, quam cito commode potest non representat se superiori, a quo debet absolui quo obediatur eius mandatis. Et etiam qui absolutus a Sede Apost. aut eius Nuncijs precipientibus, vt se presentent ordinarijs, aut alijs iudicibus quo exequatur sua iussa, vel quo satisfaciat læsis, vel ijs ob quos fuerunt excommunicati, non facit quam cito commode potest.*

Declar. prima, q̄ prima pars huius excommunicationis habet locum in absolutis a quibuscunque, vt ex litera. palam colligitur: & secunda non nisi in absolutis a Sede Apost. aut eius Nuncijs, de quibus solù loquitur.

Itaque

Itaque non habet locum in absoluto ab Episcopo, uel alio delegato, iuxt. Caiet. ubi supra cas. 69. quamuis habeat nostrum iudicio in absoluto a summo Pœnitentiario. Secunda, quòd tempus intra quod quã cito commode potest tenetur præsentari, quo ad forum exterius relinquatur arbitrio boni uiri, argum. l. j. ff. de iur. delib. cap. de causis. de offic. deleg. quo ad interius autem conscientie absoluti, argum. gloss. capit. significasti. 2. de homicid. Tertia, quòd hæc est Papalis, uel Episcopalis si prima talis erat, & nemini si prima non erat referuata; quia textus habet eandem esse.

De excommunicationibus nemini referuatis.

S V M M A R I V M.

I 14 **E**xcommunicatio prima nemini referuata, in seculares non reddentes ius ecclesiasticis. Secunda, in consentientem electioni de se in Papã male facta. Tertia, in eum qui sic suscipit munus administrandi partem talis episcopatus. Quarta, in scholasticos Bononia, qui sic conducunt. Quinta in imponētes tributa, & c. ecclesiasticis. nu. I 15. Sexta, in certos clericos qui audiunt leges, aut medicinam. num. I 16. Septima in clericos suscipientes præfecturas seculares. Octaua in schismaticos. Nona, in capiētes bona naufragorum. nu. I 17. Decima, in seruantes statuta contra libertatem ecclesie. nu. I 18.

I 17 Lex quæ amissum in mari tribuit, & c. N. iniusta.

I 19 Libertas ecclesiastica quæ, quis eam uiolat. nu. I 20.

I 14 **R**ima, in cap. administratores. 23. quæst. 5. excommunicat Gubernatores, & Iudices, qui admoniti ab Episcopis, & alijs ecclesiasticis, omittunt ius illis reddere, ob negligentiam, uel iniquum animum.

Secunda, in cap. licet. de electio. excommunicat eum, qui non electus saltem a duabus partibus Cardinalium in Papam, consentit suæ electioni, & in recipientes eum in Papam. Hæc nõ est referuata Papæ, nisi permixtam habeat hæresim credendi duas esse ecclesias, aut schisma absq; illa, & tunc referuatur per bullam Cœnæ in clausula prima, & secunda, supra eod. cap. num. 56. & 57.

Tertia, in cap. quoniam de off. ord. excommunicat Episcopum, qui in ciuitate diuersarum linguarum suscipit gubernationem eorum, qui sunt suæ, priusquam suscipiatur a proprio Episcopo in coadiutorem suum.

Hanc Caiet. ubi sup. cas. 68. hodie esse parum utilē significauit: quia Papa cõmuniter conferi omnes Episcopatus in similibus locis, qui si lu-
strasset

strasset episcopatus Castellæ, Nauarræ, & Galliæ, in quibus alij vasconicè, alij hispanicè, alij gallicè, alij teutonicè loquuntur, id non dixisset.

Quarta, in c. 1. de locat. excommunicat doctorem, & scholasticum uniuersitatis Bononiæ, qui conducit domos alterius doctoris, aut scholastici sine eius consensu ante finem termini. Iux. Innoc. & communem in eo. c. contra Host. hæc non habet locum extra uniuersitatem Bononiæ: & ideo nihil amplius dicimus de ea.

115 *Quinta, in c. non minus. de immuni. eccle. excommunicat consules, rectores & potestates imponentes ecclesiis uel personis ecclesiasticis talias, uel uectigalia, si admoniti non desistunt, & omnes qui præbent consilium, fauorem, uel auxilium, & eorum successores.*

Declar. prima, quòd per potestatem hic intelligitur secularis, iux. Ioan. And. in d. cap. non minus. & quòd satis est una admonitio, iuxta Hostien. ibidem. Secunda, quòd non incurrit Gubernator, qui ut debuit contradixit, etiam si non relinquat officium iux. Pan. in cap. aduersus, eod. tit. & melius Ang. & Syluest. verb. excommunicatio 9. cap. 5. & Ioan. Tabern. cap. 18. quamquam Ioan. Andr. oppositum teneat ibi, & Innoc. dubitet. in cap. nouerint. de senten. excommu. si quidem non peccauit si contradixit tantum, quantum, & quemadmodum debebat, argu. cap. Ephesijs. 43. distin. sine peccato mortali, non incurritur excommunicatio maior cap. nemo. & cap. nullus. 1. 1. q. 3. ut dictum est supra eo. cap. nu. 9. Tertia, quòd hæc non incurritur propter tributa omnino realia, quæ clerici debent ob sua bona, nec ob realia extraordinaria, quæ immediate spectant ad eorum bona, ut ad reficiendum iter, uel callem, qui est ante prædium, uel domum suam, sed incurritur propter onera mere personalia, & mixta quæ imponuntur personis & bonis iux. Pan. recep. in d. cap. non minus. ●

116 *Sexta, in cap. non magnopere. & cap. super specula. ne cle. uel monach. & c. 1. eod. tit. lib. 6. excommunicat religiosos, qui exeunt a suis monasterijs, ut audiant leges, uel medicinam, & audiunt. & non redeunt intra duos menses ad illa. Et clericos, qui habent dignitatem uel personatum quamuis non sunt presbyteri. Et presbyteros quamuis omnino nullam habeant dignitatem, neque ecclesiam parochialem, qui audiunt dictis duobus mensibus.*

Declar. prima, quòd hanc non incurrit religiosus, qui audit intra monasterium aut extra in eadem ciuitate, degens in eadem, aut egreditur ad audiendum aliquod exordium, uel aliquam prælectionem, uel honoris uel informationis causa, uel rediit ante prædictos duos menses ad claustrum, iuxta mentem Pan. cui Caiet. ubi sup. cap. 50. & alij recentiores consentiunt. Secunda, quòd clerici seculares, quamuis obtineat beneficia, etiam si sint subdiaconi uel diaconi, modo non habeant dignitatem, uel personatum nõ incurrunt in eam: quia non loquitur de illis, iux. gloss. sing. cap. cum ex eo. uerb. literarum. de elect. lib. 6. Tertia, quòd presbyteri etiam beneficium nõ habentes, & qui habent dignitatem uel personatum: quamuis non habeant

Alsi minores ordines, eam incurrunt, si audiunt duos menses etiam si non egrediantur e suis terris, neque domibus, iux. Communem in dictis tribus cap. Quarta, quod nemo istorum incurriteo quod doceat eam etiam extra domum suam, iux. Inno. & Pan vbi supra, quidquid dicat Syl. verbo excommunicatio 9 cas 6.

117 *Septima, in cap. clerici. ne cle. in monach. excommunicat sacerdotem qui est Vicarius Vicecomitis, aut alterius presecti secularis, si admonitus non relinquat presecturam.*

Declar. prima, quod non incurrit hanc clericus minorum ordinum, iuxta Pan. in d. c. clerici quidquid Syl. dicat vbi sup. cas. 7. Secunda, quod incurrit in eam prelati, qui sunt gubernatores vel presidentes cancellariarum, iux. Caiet. cas. 76. Tertia, quod non incurrit prelati, qui habet eiusmodi procuracionem annexam suae dignitati, aut suo patrimonio, iuxta omnium sententiam.

Octava, in cap. nulli fas. 19. dist. & cap. 1. de schisma. Sed haec hodie continentur in bulla Coenae supra relata.

Nona in cap. excommunicationi de raptor. excommunicat eos, qui capiunt bona Christianorum naufragio perdita, & non restituant eis.

118 Declar. prima, quod haec facta est bullae Coenae per S. D. N. Greg. XIII. vt patet sup. num. 60. quae tamen etiam tantum accipientes scienter excommunicat; quamuis non videatur comprehendere eos, qui bono animo, aut saltem non malo accipiunt, donec sint in mora restituendi. Secunda, quod neutra incurritur ex sola acceptione bonorum sine mora, & voluntate (vt ita dicam) restituendi secundum omnes. Quod est verum attenda decretali, & etiam attenda bulla, nisi acceptio fuerit scienter patefacta: quia tunc illa sufficit, licet sic absque monitione secundum Pan. in d. c. excommunicationi. & Caiet vbi supra cas. 23. quos sequor ob rationem firmam Caiet. contra Ioan. And. in d. cap. excommunicationi. licet eum sequatur Syl. verb. excommunicatio 7. cas. 20. Tertia, quod ex his sequitur, quod lex quae statuit bona naufragorum esse tribuenda illi vel illi, est iniquissima, quippe quae afflicto addit afflictionem contra cap. cum percussio. 7. quae st. 1. & l. Diuus. ff. de offi. praesid.

Decima, in cap. nouerit. de senten. excommu. excommunicat eos, qui obseruari faciunt statuta facta, & consuetudines inductas aduersus libertatem ecclesiasticam, nisi ex libris radant: & eos qui ea faciunt, & scribunt, & potestates, consules, & gubernatores & consiliarios quorumlibet locorum vbi eiusmodi statuta seruantur: & qui indicant secundum illa; & qui ea publica in forma scribunt.

119 Declar. prima, quod non incurrunt hanc omnes qui violant libertatem ecclesiasticam, vt nonnulli censuerunt, sed solum qui eam violant per viam statutorum, & consuetudinem contrariam, vt recte dixit Caiet. vbi sup. cas. 31. Secunda, quod non satis est facere obseruari, si erudit ex libris intra duos menses,

mensēs, neque non eradere, si obseruari non facit, iux. gloss. d. cap. gra-
 uem. de sent. excommun. & Commu. in d. cap. nouerit, quanquam Sylu.
 verb. excommunicatio 9. caf. 10. contradicit, & Caiet. dubitat ubi supra.
 Tertia quod quidquid dicat Caiet. dicto caf. 3 1. potestates, consules, gu-
 bernatores, & consiliarij incurrunt eam, quamuis nō obseruent, neque
 obseruari præcipiant, si sciant, & non impediant eorum obseruantiam :
 quia hæc est aperta scientia textus dicti cap. nouerit. Nec obstat eius ra-
 tio scilicet, quod ex omissione non videtur incurrī excommunicatio :
 quia id falsum est per cle. 1. §. verum. de hæret. & ipsemet contra Sylu. te-
 net in cap. 72. Quarta, quod qui faciunt obseruati, vel scribi eiusmodi sta-
 tuta sincero corde: quia credunt esse salutaria, non incurrunt, iux. Inno.
 in d. c. nouerit in fin. maximè si credunt de consilio viri eruditi, & pro-
 idonea scientia, & conscientia prædito habiti, argu. notatorum in c. 1. de
 constit. & glo. sing. quæ est tertia, ex qua Panor. commu. recep. hoc ibid.
 colligit capellanus de ferijs. Quinta, quod libertas ecclesiastica est, quã
 habet Ecclesia vniuersalis quatenus est talis in spiritualibus, & tempora-
 libus concessam à Deo, vel Papa, vel Imperatore, iux. Inno. in d. c. noue-
 rit. colum. 2. Sexta, quod qui ordinat contra hanc, vel illam ecclesiam par-
 ticularem, non incurrit hanc excommunicationem, nisi illa etiam perti-
 neat ad ecclesiam vniuersalem. Septima, quod non sufficit aliquid esse
 contra societatem humanam vt dicatur esse contra libertatem ecclesia-
 sticam. vnde in cap. fin. de immun. eccles. lib. 6. non dicitur quod statue-
 re ne laici coquant, molant, aut vendant clericis panem &c. esse contra li-
 bertatem ecclesiæ, sed quod præsumitur esse: quia per se non tangit eccle-
 siam quatenus est ecclesia, sed quatenus est congregatio hominum, vt
 sunt aliæ quod est singulare dictū Caiet. in d. caf. 3 1. & 37. quod aliàs di-
 120 cto cap. vlt. addimus. Octaua, quod ad hoc vt aliquod statutum dicatur
 contra libertatem ecclesiasticam, debet esse factum intentione derogan-
 di ei, aut alicui rei eiusmodi, quod ex sua natura aduersetur eidem: quale
 est statuere, ne ecclesijs vel ecclesiasticis dentur elemosynæ, vel decime;
 vel vt vectigal, gabellâ seu scissam soluant de his, quæ emunt sibi, & non
 ad negociandū, seu ad causa lucri reuendendū. Nona, quod non est huius
 generis statuere ne in funeralibus, primis missis, uel nuptijs, extra modū
 offeratur, nec; fiant immoderata conuiuia neque sumptus ceræ, lusus &
 reliquæ pōpæ, iux. Caiet. in d. caf. 3 1. licet Tabien. caf. 20. contradicat, cui
 per prædicta respondeas. Quamuis enim hoc fiat ecclesiæ, & ecclesiastici
 minus lucrentur, tamen hoc factū suapte natura non eo refertur, sed per
 accidens, quod non consideratur, argu. l. si quis nec causam. ff. si cert. pet.
 c. quia diuersitatem de concess. præb. & latè trad. per Arist. de physico au-
 ditu, declaratum per B. Tho. ibi lect. 9. Decima, quod cap. vlt. de reb. ecc.
 quatenus dicit, quod laici non possunt statuere de funeralibus, intelligendū
 est de his, quæ sua natura diriguntur ad ecclesiã, vel salutem animæ mor-
 tui, vel

tui, uel ad cultum diuinum, ut sentit Fel. in c. ecclesia. col. 38. de consti. & exprésit Caie. ubi supra, & non de alijs. Vndecima, quod hæc excommunicatio hodie est referuata Papæ, ut patet supra nu. 61.

*Excommunicationes lib. Sexti Decretalium
nulli referuata.*

S Y M M A R I U M.

121 **L** Excommunicatio undecima nulli referuata, & prima Sexti in eos, qui secreto mittunt &c. Cardinalibus quando sunt in conclauis ad eligendum. Duodecima in dominos &c. qui in electione Papæ non faciunt obseruari &c. Decimatertia in eos, qui molestia afficiunt electores, eo quod non elegerint optatum ab eis, num. 122. Decimaquarta in noue usurpatres in custodiendi aliquam ecclesiam sede vacante &c. num. 123. Decimaquinta in directorem electionis monialium, qui hoc uel illud facit num. 124. Decimasexta in eum, qui procurat suum conseruatorem &c. Decimaseptima in facientes se metu absolui à censuris. Decimaoctaua in fingentem aliquid quo iudex uadat ad mulierem num. 125. Decimanona in compellentes submittere bona ecclesiastica num. 126. Vigesima in inuentores nouarum religionum. num. 127. Vigesima prima in exigentes ab ecclesiasticis portoria num. 128. Vigesima secunda in sic impediens inuisionem ecclesiasticam num. 129. Vigesima tertia in dominos, qui prohibent subditis ne uendant, neue emant à clericis, &c. nu. 130. Vigesima quarta in religiosos temere habitum deserentes num. 122. Vigesima quinta in religiosos ad studia sine licentia euntes &c. num. 133. Vigesima sexta in Doctores docentes leges religiosos num. 133. Vigesima septima in sepelientes hereticos num. 134. Vigesima octaua in Iudices non auxiliantes contra hereticos &c. num. 335. Vigesima nona in interficientes per assassinos num. 136. Trigesima in permittentes feneratoros num. 136. Trigesima prima in mandantes represalios contra ecclesiasticos num. 136. Trigesima secunda in negligentes persequi iniurias Cardinalibus num. 136.

126 Tempus decem annorum est longum tempus.

126 Monitio extraiudicialis non debet esse necessario trina.

128 Mercator quis, qualis non est monasterium asportans terram &c.

130 Lex, quod nemo uendat prædium nisi tributario, valida.

132 Religionis habitum quis relinquit, quando peccet mortaliter, & est excommunicatus.

133 D. Franciscus à Nauarra olim prior Roncauallis, post Archiepiscopus Valentinus laudatus.

- 134 Religiosi Doctor qui excommunicatus.
 135 Index non auxilians contra hereticos ut excommunicatus.
 136 Assassinus quis sit proprie & quis improprie.
 136 Represalias quis concedat contra clericos &c.

121 **V**ndecima cap. ubi periculum. de elect. 2. od. lib. §. nulli. excommunicat omnes, qui mittunt literas, uel nuntium, uel clam loquuntur Cardinalibus inclusis conclauis ad eligendum Papam.

Declar. prima, q̄ non obligat ipsos Cardinales, qui sunt intus. Secunda, q̄ quanquam Archid. in d. c. nulli. quem sequuntur Io. Andr. Dominic. & Perus. cum aliis, dicat, vnumquodque horum trium secreto faciendum esse ad incurrendum: contextus tamen eius id de solo tertio significat, quod ante nos dicit Caiet.

Duodecima, in d. c. ubi periculum. §. præterea. excommunicat Dominos, Gubernatores & quoslibet alios magistratus seu officiales ciuitatis, ubi creandus est Papa, qui diligenter obseruari non fecerint omne, id quod eo tempore faciendum esse statuitur in illo c. Huius declarationes missas facimus: quia raro, & in paucis locis sunt necessariae.

122 Decimatertia, in cap. sciant cuncti. de elect. lib. 6. excommunicat omnes, qui per se uel alios præsumpserint uexare aliquam personam ecclesiasticam, uel alia locupia, eo quod rogari, seu alias inducti, eum pro quo rogabantur, seu inducebantur eligere noluerint, uel consanguineos eorum &c.

Declar. prima, q̄ ad incurredam hanc necesse est, ut interueniat grauem spolijs, uel iniusta prosequutio: & quod id fiat, quia noluit eligere eum, pro quo fuit rogatus, uel suafus, & q̄ persona eligenda sit ecclesiastica: & q̄ graumen seu molestia fiat rogato, uel eius cōsanguineo, uel ecclesie, monasterio, uel pio loco, Caiet. ubi supra cas. 34. Secunda, q̄ ex hac, infertur nos bene respondisse cuidam domino, eum non incurrisse hanc q̄ prætermisisset largiri elemosynas consuetas cuidam ecclesie: quia non fuisset electus in ea is quem optaret. Tertia, q̄ per spolijs intelligitur quęcunque acceptatio quorumlibet bonorum mobilium uel immobilium occulta, uel uiolenta, iux. Arch. in d. c. sciant cuncti. Quarta, q̄ id ipsum quod dicitur de electione, dicendum est de præsentatione spectante ad personam ecclesiasticam, sed non ad laicam iux. gl. si. in d. c. sciant: & idem de confirmatione, institutione & postulatione, iuxta Domini. recept.

123 Decimaquarta, in c. generali de elect. lib. 6. excommunicat eos, qui usurpare conantes noue ius custodienda, & seruanda alicuius ecclesie uacantis, præsumunt capere aliqua bona illius.

Declar. prima, q̄ duo sunt necessaria ad incurredam eam, scilicet ut uelint usurpare tale ius, & ut capiāt bona, ita, ut alterum sine altero non sufficiat.

ficiat, Caiet. cal. 38. & ante ipsum Dominic. in d. cap. conquestus, de for. comp. Secunda, quod qui hoc facit, eo quod ad eum pertinet ex fundatione vel antiqua consuetudine, vel præscriptione, non incurrit per finem illius cap. Tertia, quod noue vsurpare dicitur, qui nondum possedit 40. annos, iuxta glo. eiusdem cap. verb. de nouo.

124 *Decimaquinta in cap. indemnitatibus. §. postremo. de elect. lib. 6. excommunicat accersitum in directorem electionis monialium, non temperantem a rebus ex quibus nasci, vel ali potest discordia.*

Declar. prima, q̄ nihil refert an is sit religiosus, aduocatus, prudens vir vel fœmina, iux glo. recept. in dicto §. postremo. Secunda, quod hinc colligitur quantum errent, qui existimant moniales S. Clare & cuiuscunque alius religionis, non posse accersire aliquã personam extraneã, scientia, & conscientia ad id idonea præditã, cui fidant ad faciendam sanctam, & canonicam electionem suã Abbatissã, cū possint vocare medicos, chirturgos, latomos, fabros lignarios, & alios ministros ad res necessarias: cū canonica electio sit maximè necessaria monasterio, & recte factu difficilissima, in qua tanta sese offerunt dubia, vt pauci, quamuis sint consummata canonum peritia, eam sic dirigant, quin super aliquo errent. Verù est tamè cæteris paribus, quod satius esset vocari in directorem eiusdem ordinis virum, quàm extraneum. Tertia, quod vt rectè Dominic. ibi ait, non incurrit hanc, qui interest electioni non accersitus in directorem, neque qui excitat, vel alit discordiam facta iam electione, iux. Caiet. vbi supra cal. 80.

125 *Decimasexta in cap. fin. de offic. deleg. lib. 6. excommunicat partem incitantem conseruatorem ad procedendum in eis, que non continent apertam violentiam vel iniuriam, & que requirunt altiorem indaginem. Hanc non incurrit, qui non est pars in iudicio, neque si est & procurauit, sed iudex non processit per dicta supra eod. cap. num. 51. Neque cum conseruator datur cum clausula, vt possit cognoscere etiam de eo, quod requirit altiorem indaginem, vt communiter hodie conceditur. Quæ vero noue de hac re induxit Conc. Trid. videlicet sess. 14. cap. 5. de reform.*

Decimasextima in cap. 1. de his, que vi. lib. 6. excommunicat eos, qui vi, aut metu consequuntur absolutionem, vel reuocationem sententiæ excommunicatio nis, interditi, vel suspensionis.

Declar. prima, q̄ non satis est iniicere metum, si absolutio non fuit impetrata, Archid. ibidem. Secunda, quod nil refert an sententia sit iusta vel iniusta gl. ibidem: neque quod sit lata a iure, an ab homine, Caiet. vbi supra cal. 41. neque an ipse excommunicatus faciat hoc an alius, gloss. & Communis ibidem. Tertia, requiritur ut timor sit iustus, sicut sentit gl. pen. in verbo, vim, eiusdem cap. & cõmunis ibidem: quanquam oppositum dicat Caie. in d. cal. 41. quod videtur tenendum quo ad forum conscientia, per posita cap. 17. nu. 4. & 29. & melius cap. 23. nu. 51.

Decimoctaua, in cap. 2. de iudic. lib. 6. excommunicat eum, qui fingit casum, vel fraudem aliquam facit, quod iudex ipse vadat ad accipiendum testimonium alicuius femina. Sed nil refert quod qui fingit sit ipsemet iudex, neque quod iudex sit clericus aut laicus, modo profectio personalis iudicis perficiatur: sed non erit excommunicatus, si ipse non fingi fecit, iuxta communem, in d. cap. 2. & Caiet. vbi supra cas. 59.

126. *Decimanona, in cap. 2. de reb. eccl. lib. 6. excommunicat omnes, qui compellunt prelatos & alias personas ecclesiasticas ad submittendum perpetuo, vel in longum tempus, ecclesias, bona immobilia, aut iura earum laicis in casibus iure prohibitis, & accepta referentes illis tanquam superioribus patronis vel defensoribus. Et qui aliquid horum habentes per aliquem contractum licite factum usurpant plusquam per illum illis est permissum, & admoniti ab eo non desistunt.*

Declar. prima, quod ad incurrendam hanc est necesse interuenire omnes qualitates in ea tactas: & ideo iuxta glo. illius c. eam non incurrit, qui hoc facit ad breue tempus, quod iuxta communem est illud, quod est minus decem annis l. fin. ff. si ager. vectiga vel emph. & glo. clem. 1. de reb. eccl. & Deci. consi. fin. 1. part. quid quid gloss. dicat cap. 2. de reb. eccl. lib. 6. Secunda, quod admonitio secundæ excommunicationis debet esse trina, iuxta glo. & Syl. verb. excommunicatio. 9. cas. 1. 9. Quanquam nostra sententia, vna est satis per gloss. celeb. clem. 1. §. 1. verb. requisierit. de hæret. & resolutionem Pan. & Deci. in cap. eum causa. de offic. deleg. quæ habet monitionem extraiudicalem, quam non facit iudex ad excommunicandum, sufficere vnicam & etiam eam quæ fit in iudicio alteri quàm partibus litigantibus, & hæc est extraiudicialis, quæ non fit partibus litigantibus, neque ad ferendam excommunicationem, quod glossam decepit, sed ad incurrendum a iure statutam. Tertia: quod hic modus submissionis appellatur in Castella commenda, & quibus fit, commendatarij, ut apparet ex lege 1. tit. 3. lib. 1. ordina. Castellæ, quæ sub aliis pœnis id prohibet.

127. *Vigesima, in cap. 1. de relig. domib. lib. 6. excommunicat eos, qui instituunt nouum ordinem religionis, aut accipiunt nouum habitum illius, & mendicantes, exceptis quatuor ordinibus, qui absque facultate speciali Papæ recipiunt aliquem ad suum ordinem, & qui acquirunt nouam aliquam domum, vel locum, aut vendunt exacquisitis.*

Declar. prima, quod non incurritur hæc, eo, quod aliquis vel aliqua accipiat aliquem nouum habitum, ut per se solus in sua domo, uel in alio loco, iux. gloss. sing. in eod. cap. verb. habitum. quam commendat Pan. consi. 5. lib. 1. modo non instituat ordinem uiuendi in societate. Secunda, quod nostra sententia Caiet. cap. 5. prætermisit hanc: quia visum illi fuit eam collectam fuisse a doctoribus ex quadam extranag. relata per eum ibidem, vbi hoc significat, quæ non extenditur ad tot.

128. *Vigesima prima, in cap. quanquam. de cens. lib. 6. excommunicat eos, qui*
per

per se, vel alios suo nomine, vel alieno exigunt ab ecclesijs, vel eccl. personis portorium, siue pedagium, & ducatum per se, vel alios pro suis personis vel suis rebus, quæ non deferunt causa negotiandi.

Declar prima, hanc hodie cõtineri in bulla Cœnæ, iux. Syl. verb. excõ-
municatio 9. caf. 21. sed q2, vt rectè declarauit nostro iudicio Caiet. per il-
la verba, *Portoria prohibita*, ibi nõ includuntur portoria, quæ licet exi-
guntur a laicis, sed quæ illicitè petuntur tam a laicis, quàm clericis, dictũ
Syl. limitandũ est, vt non procedat quo ad ea, quæ licitè exiguntur a lai-
cis, qui nõ sunt priuilegiati, quãuis illicitè exigatũ a clericis & laicis im-
munibus. Neque videtur posse fulciri dictum Syl. ad intelligẽdum illud
generaliter, vt loquitur sexta clausula posita supra eod. cap. nu. 67 dictæ
bulle, quatenus excõmunicat eos, qui exegerint aliqua onera ab ecclesia-
sticis etiam sponte concedentibus: quia nostra sententia illa clausula lo-
quitur de oneribus impositis petitis, & rogatis saltẽ indirectè ratione pro-
uentium ecclesiasticorũ, & non de ijs, quæ petuntur vt ab alijs quibusli-
bet laicis, prout significatur in eadem clausula, & in eius declaratione.
Secunda quòd ex hoc infertur, nos bene concepisse responsionẽ negati-
uam in illo dubio. An portorij exactores, seu publicani, qui exigũt a cle-
ricis portorium, seu vectigal, siue gabellam, seu scissam in casibus prohibi-
tibus, incurrant excommunicationem Cœnæ, sicuti hanc quia dicendũ
est quòd non. Tertia, q̃ ille solus dicitur exercere mercaturã, qui emit,
vt vendat absque mutatione eius: nõ autem qui emit in suos vsus, & pos-
tea per accidens vendit non mutando: nec qui emit vt vendat mutatã
in aliam formam, iuxta Archid. & communem in dicto cap. 1. facit cap.
eijciens 88. dist. Quarta, quòd monasterium, vel clericus, qui habet venã
ferrariam suam, & exportat eam in alias terras, vt inde ferrum conficiat,
& vendat, non debet vecturam, iuxta Feder. confi. 207. quẽ sequitur An-
char. in dicto c. quamquam. vt nec deberet suos proventus ecclesiasticos
si deueheret, vel sui patrimonij, iuxta Cyn. recep. in l. omnes. C. de episco.
& cler. per illam legem in s. priuilegia. quamquam deberet, si emeret fol-
lam venam, & aliorum ministrorum manibus conficeret, iuxta Anchar.
in d. c. quamquam. nu. 5. contra Feder. in hoc vltimo. Quinta, quòd lo-
catores, & agricolæ paruarũ prædiorum ecclesiasticorum, debent soluere
pro sua parte, iuxta Dominic. & Perusi. in dicto cap. quamquam. Se-
xta, quòd qui accipiunt guidagia, seu ducatus, seu mercedem ob id,
quòd ducant, & portoria a clericis & ecclesijs persoluentibus sua spon-
te, non incurrunt hanc iuxta omnes, sed pauci sunt, qui sic soluant, iux.
Caiet. caf. 39 Qui vero recipiunt fictas tallias, vel vectigalia illis imposi-
ta, quamuis sponte soluant, incurrunt eam, quæ continetur bulla Cœ-
næ, de qua supra eod. cap. num. 61.

129 *Vigesima secunda, in cap. quoniam. de immun. eccl. lib. 6. excommunicat
impedientes iurisdictionem, & iudices ecclesiasticos ample. Sed quia id am-*

plus facit bulla Cœnæ, de qua supra eod. nu. 69. eius rationē omittimus.
 130 *Vigesimatertia, in cap. fin. de immu. eccle. lib. 6. excommunicat eos, qui habent dominium temporarium, & prohibent subditis, ne uendat vel emanet quidquam personis ecclesiasticis, neque molant frumenta, neque coquant panes, neque præsentent alia officia.*

Declar. prima, quæ per dominium intelligitur temporarium, secundum omnes. Secunda, quod non est necesse ut de hoc statuto caueant, sed sufficit ut imperent subditis, Dominic. ibidem. Tertia, quod ut supra dictum est, eod. cap. nu. 120. hoc ex se non est contra libertatem ecclesiasticam, se contra societatem vitæ humanæ: præsumitur tamen fieri contra eam, ut dicit textus singulariter: quia præsumitur quod intentio est vexare eam, Caiet. vbi supra cal. 3. 1. & 37. Quarta, quod statuere, ut nemo vendat sua prædia ei qui non confert in communia vectigalia, non est ex se contra libertatem ecclesiasticam Dominic. ibidem: quia intelligendum est, ita ut non comprehendat clericos, quanquam posset esse ob prauam intentionem, & iniustam extensionem.

131 *Vigesimaquarta in cap. 2. ne clerici vel monach. lib. 6. excommunicat religiosos, qui temere relinquunt habitum sui ordinis.*

Declar. prima, quod hæc non incurritur ob honestam dimissionem, qualis est quæ fit iusta de causa. gloss. c. si quis ex clericis, de vit. & honest. cler. Secunda, quod neque etiam incurritur ob quolibet dimissionem temerariam: quia quælibet dimissio absque rationabili causa est talis: quia necessario uti debet religiosus suo habitu in omni loco c. vidua. 20. quæst. 1. c. sanctimoniales. 23. dist. saltē de honestate, iuxta S. Anton. 3 part. tit. 24. c. 3. & quælibet talis non est peccatum mortale, cum dimissio ad currendum, vel iaculandum lapidem, non fit talis, iuxta Palud. in 4. dist. 18. quæst. 3. colum. 10. Tertia, quod non incurritur etiam ob quolibet dimissionem temerariam mortiferam: quia non incurritur ob dimissionem ut expeditius fornicationi indulgeat, Syluest. verb. excommunicatio 9. cal. 2. no. 2. credens rectē id, quod Palud. vbi supra prima facie huic contrarium dicit intelligi de eo, qui relinquit ut dissimulatus ad fornicandum vadat. Quarta, quod incurritur ob dimissionem quæ fit ad utendum alio ad scelus aliquod mortiferum, aut in tantum tempus aut ob talē causam & rationem, quod iudicio boni viri dicatur dimisisse habitum, ut probat Sylu. Quinta, quod ex hoc sequitur, quod non incurritur ob dimissionem, si non accipit alium, neque etiam ob acceptionem alterius ad eo exiguo spatio, ut vix sit notabile iudicio boni viri ut dicatur reliquisse, siue relinquat illum intra monasterium, siue extra in aliquo hospitio, vel extra: ut qui reliquit hylari aliqua leuitate, vel ob lætum festum primæ missæ, vel nuptiarum, vel doctoratus, vel alterius rei similis secundum sententiam Card. in clem. 2. de vit. & honest. cler. quæst. 3. Sexta, quod incurrit etiam, qui non dimittit omnino, sed gestat occultum, iuxta glo. sing. in d. clem. 2. verb. extrinsecus,

Et si oppositum teneat Panor. in c. Deus qui. de vit. & honesta. cler. cuius opinio videtur vera, cum non adeo occultat, quin familiares cognoscant eum esse religiosum: glossæ vero, quando abscondit, sic, ut non appareat talis familiaribus, ut optimè innuit Caiet. cas. 61. Et est consuetudo canonicis simplicibus regularibus in Hispania, qui communiter gestant paruum habitum super sagulis veste talari obtectis Diximus *Simplices*: quia ordinum militariū quales sunt Diui Iacobi, & Christi, deferunt alia insignia in vestimentis exterioribus, quibus internoscuntur pro religiosis. Septimū, quod incurrit, qui dimittit etiam ad accipiendum alium alterius religionis iuxta communem, quamuis immediatè sumat illum, iuxta Syl. verb. excommunicatio 9. cas. 25. q. 6. & Caiet. vbi supra, licet Lopus alleg. 34. & Dominic. in dicto cap. 2. oppositum teneant, detorquentes textum a suo proprio sensu.

- 132 *Vigesima quinta*, quod Concil. Trid. sess. 25. cap. 19. de regul. statuit quod nullus regularis pretendens se vi, vel metu ingressum religionem, vel ante aetatem debitam professum, aut quid simile, volensque habitum quacunque de causa dimittere, aut etiam cum illo sine licentia superiorum discedere, audiatur, nisi intra quinquennium tantum a die professionis, ac tunc non aliter, nisi causas, quas pretendit, deduxerit coram superiore suo, & ordinario. Quod si ante habitum sponte dimiserit, nullatenus ad allegandum quamcunque causam admittatur, sed ad monasterium redire cogatur, & nullo privilegio suæ religionis gaudeat. Nullus etiam regularis cuiusvis facultatis vigore transferatur ad laxiorem ordinem, neque detur cuiquam regulari facultas occultè serendi habitum suæ religionis.

Vigesima sexta in d. cap. 2. ne cler. uel monach. lib. 6. excommunicat religiosos, qui uadunt ad aliqua studia, etiam theologica sine licentia sui prælati, aut cum ea sine consilio maioris partis conuentus.

- 133 *Declar. prima*, quæ solenniori licentia indiget religiosus ad adeunda studia, quæ alia negotia: quia ad hæc satis est licentia sui prælati, & ad illam non sine sui conuentus. Secunda, quod non incurrit hanc qui proficiscitur ad aliud locum ubi est conuentus sui ordinis, & est studium literarum ad studendum, eo quod magis dicitur mutare conuentum, quam ire ad studium literarum, iuxta Caiet. vbi supra cas. 61. Tertia, quod non incurrit qui proficiscitur cum sola licentia superioris prælati, a quo pendet licentiæ habitandi extra monasterium, uti in ordinibus mendicantium. Quarta, quod neque etiam incurrit abbas, vel prior superior ob id quod ad literarum studia proficiscatur sine licentia sui superioris, & conuentus, iuxta Anch. quæ sequuntur ibi Ioan. And. Dominic. & Ang. verb. excommunicatio. cas. 27. & communis: quamuis Perus. ibidem dubitet, & Syl. verb. excommunicatio 9. cas. 25. teneat oppositum, quod per locum a speciali probatur hic non esse quem excommunicatum eo solo, quod exeat monasterium sine licentia prælati non dimisso habitu, licet contrarium

a. l. r. Res. ff. de iur. ex. in praxi. benefide. dispen. cū regu. nu. 17. Quin & videtur expressum in extrauag. viā. de regula. monitionem prærequiri. vt eiusmodi exiens sine licentia excommunicetur, quæ opinio Archid. obferuata fuit Toſofæ erga Illustriss. D. Franc. a Nauarra, qui, cum hoc Maſuale Hispano sermone componebamur, erat Reuerēdis. Episcopus Paſcenſis, eū antea fuisset prior maior celeberrimi Monasterij ſimul, & Xenodochij ſea-hospitalis generalis Beatæ Mariæ noſtræ Roncæuallis, qui illuſtribus virtutū eximiſſimum litterarū, & admirabilis vitæ, & conſuetudinis ornamentis, & inſignibus in illud vsq; temporis ſemper ſuam regiā ſtirpem honeſtauit atque decorauit, quemque tunc Cæſarea Maieſtas Archiepiſcopum Valētinum designauit, declarans exterioris dignitatis acceſſione incrementa interiora heroicarum eius virtutum, quæ diuino munere in dies magis ac magis illuſtiores fiebant, & ferebantur in cælum, vbi iam a multis annis, vt par eſt credere, tam foeliciciter fruitur Chriſto, quàm ſanctè vixit in terra: cui viuenti, vt magno tempore ſuauiſſimè conuixit, vtinam liceat poſt fata mea, quæ longè abeſſe nequeūt, beatè conuiuere æternum. Amen.

- 134 *Vigeſiſeptima in d. cap. 2. excommunicat Doctores, qui docent leges, aut medicinam religioſos, qui reliquerunt ſuum habitum, aut detinent eos arroganter in ſuis ſcholis.*

Decl. q̄ quatuor faciunt hanc incurrere. ſquod auditor ſit religioſus, & audiat leges, vel medicinā, & id fiat relicto habitu: & quod doctor id ſciat, eūque doceat, vel arroganter detineat in ſcholis, iux. Caiet. in d. caſ. 61. quamuis Archid. in d. cap. 2. & Io. And. & Syl. verb. excommunicatio 9. caſ. 26. teneant non eſſe neceſſe, vt relinquat habitū: quia licet auditio non relicto habitu ſufficiat, vt doctor incurrat aliam excommunicationem latam per cap. nuper. & c. ſi concubinæ. de ſent. excom. contra participantes cū excommunicato in crimine, ob quod eſt excommunicatus, vt participat doctor, qui prælegit leges, vel medicinā religioſo, poſtquam ob auditionem incurrit excommunicationem: non tamen ſufficit ad incurrendam hanc, quæ requirit habitus diſmiſſionem.

Vigeſima octaua in cap. 2. de hæret. lib. 6. excommunicat eos, qui ſcienter præſumunt ſepelire in loco ſacro hæreticos, credentes, & eorum receptatores, deſe iſores aut fautores, & prohibet abſolutionem, quouſque ſuis proprijs manibus e ſepultura extrahant, & foras mittant.

Decl. prima, quod qui ſint hi credentes, & qui ſint implicite, & non explicite hæretici, dictum eſt ſupra, num. 56. Secunda, quod tam laicus quàm clericus hanc incurrit Ioan. And. in d. cap. 2. quem ſequitur Perul. cum communi.

- 135 *Vigeſimanona in cap. inquisitionis. de hæret. lib. 6. octo excommunicationes complexa, excommunicat omnes habentes iuriſdictionem temporariam non obediētes epiſcopis, & inquiſitoribus in requirendis, & cuſto-*

Et custodiendis hereticis, credentibus, defensoribus, & fautoribus: Et qui non perduxerint illos ad Curiam, & loca ad qua requiruntur: Et qui non prehenderint predictos, postquam eorum brachio seculari fuerint traditi, ad puniendum illos sine mora: Et eos qui postquam prehenderunt, dimittunt sine licentia episcopi, uel inquisitoris: Et eos qui aliquo modo cognoscunt, uel iudicant de crimine heresis: Et qui directe, uel indirecte impediunt episcopos, aut inquisitores in illorum processibus: Et eos qui ad aliquid predictorum praberint auxilium, consilium, uel fauorem.

Declar. prima, q̄ hæc non est reseruata, sed illi, contra quos datur, toties incidunt in eam, quæ est bulla. Cœna quoties se faciunt fautores huius pestiferæ gentis, Caiet. ubi supra cap. 2. & probatur per clausulam primam bullæ positam supra eod. cap. nu. 55 & 56. Secunda, quod si episcopus iubens unum, & inquisitor contrarium, debet supersedere iuxta Ioan. And. in d. cap. ut inquisitionis.

Digesimotertia in cap. de homicid. lib. 6. excommunicat omnes eos, qui per assassinos interfecerint aliquem Christianum, aut iubent interfici, quamuis non sequatur mortem, aut recoperint, defenderint, uel celauerint.

Declar. non incurrunt hæc, qui faciunt interficere ob pecuniam, quâuis huiusmodi interfectores vulgus Italicum appellat assassinos: quia non sunt proprietates illi. n. soli certi quidam pagani ditionis cuiusdam domini, ita persuasi, ut putent præcellens opus esse interficere, quem suus dominus iubet, quomodocunque, & quacunque de causa iubeat: & non esse id omittendum, quamuis ob id occumbere oporteat, ut gloss. Ioan. And. & Archid. sentiunt in d. cap. & Arer. in consi. antep. col. 16. ubi non fuit ausus tueri contrariam opinionem.

136 *Trigesima in cap. 1. de usur. lib. 6. excommunicat clericos, qui non sunt episcopi, ob unumquodque ex quatuor scilicet, quod permittunt versari in suis terris, seu rebus publicis alienigenas, uel quod non expellunt eas ex illis, uel quod locant illas, uel alio precepto concedunt domos ad usuras exercendum.*

Declar. prima, in excommunicationem duorum priorum casuum in cuiusmodi sunt clerici, qui suorum domini in posteriores quilibet, ut annotauit Caiet. ubi supra cap. 1. Secunda, quæ per alienigenam intelligitur qui non est filius in illa terra, neque est filius orti in ea, quia dicit alienigena, & illud non omnino iuxta communem. Tertia, quod nihil refert an generator sit Iudæus uel Christianus, quæ ad hoc iux. Dominic. & Perus. in d. cap. 1. Quarta, quod non fatig. est, dare domum in habitationem, uel in hospitium, nisi concedat ad fœnerandum actualiter, uel virtualiter iux. sententiam communem ibidem.

Trigesima prima in cap. 1. de iniur. lib. 6. excommunicat eos qui concedunt, uel extendunt repressalias ad ecclesiasticos, uel eorum bona, nisi intra mensem a concessione, uel extensione reuocauerint.

Declar. prima, q̄ hæc locum habet tam in repressalijs, quæ iuste conceduntur.

ceduntur contra gētem, vel ciuitatem, vnde est clericus vel ecclesia quæ in his quæ iniuste: quia textus generaliter edicit, & eadē est ratio quo ad hoc. Secunda, quod cōcedere pertinet ad superiorem, qui concedit, & extendere ad inferiorem, qui conceduntur gl. d. c. 1. verb. extendit. Tertia, quod qui concederet represalias contra bona alicuius clerici propter sibi debita, iudicans hoc conuenire, non incurreret hanc, iuxta Arch. quæ Ioan. Andr. Dominic. & Perus. probant. quod validis rationibus confirmat Caiet. vbi supra cap. 31. Quarta, quod propter debita clerici vnius episcopatus, non possunt concedi contra bona alterius clerici eiusdem episcopatus, glo. eiusdem cap. verb. concedi.

Trigesima secunda in cap. felicis. de pæn. lib. 6. §. quapropter. excommunicat omnes principes, & alios dominos, & iudices non obseruantes tenorem illius statuti contra percutientes, uel insequentes hostiliter aliquem Cardinalem. Quæ hodie uidetur facta bullæ Cœnæ, ut supra eod. cap. nu. 96.

Excommunicationes clementinarum nulli reseruata.

S Y M M A R I V M.

137

*X*communicationis trigesima tertia non reseruata, & prima clementinarum, in frangentes sequestrum, uel impediētes &c. Trigesima quarta in sepeliētes in loco interdicto nu. 137. Trigesima quinta in religiosos qui sibi appropriant decimas. nu. 138. Trigesima sexta in religiosos adeuntes aulas ad nocendum num. 138. Trigesima septima, in monachos habentes arma in monasterio. num. 139. Trigesima octaua in impediētes uisitationem monialium num. 140. Trigesima nona, in imitantes statum beguinarum num. 140. Quadragesima in contrahentes matrimonium in sex casibus. num. 141. Quadragesima prima in inquisitores pecuniam accipientes &c. num. 142. Quadragesima secunda in facientes statuta ad soluendum usuras num. 143. Quadragesima tertia in mendicantes accipientes domos num. 144. Quadragesima quarta in religiosos suadentes decimas. nu. 145. Quadragesima quinta, in negligentes dissuadere decimas, &c. num. 145. Quadragesima sexta, in religiosos non seruantes interdictum num. 146. Quadragesima septima, in impugnantes literas Papæ electi num. 147. Quadragesima octaua, in interpretantem clementinam Exiui num. 147. Quadragesima nona, in bizochos aut beguinos nu. 148. Quinquagesima, in imprimētes libros sine examine, num. 148. Quinquagesima prima, in impediētes nuntiorum receptionem, num. 146. Quinquagesima secunda, in alienantes uel locantes bona ecclesiastica num. 149. Quinquagesima tertia, in mulierum raptores &c. Quinquagesima quarta, in cogentes ad matrimonia minus libera. Quinquagesima quinta, in cogentes uirginem &c. ingredi monasterium &c. Quinquagesima sexta, in impediētes

impedientes Virginiam sanctam ueli accipiendi uoluntatem &c. Quinquagesima septima, in concedentes locum ad duellum &c. Quinquagesima octaua, in committentes duellum &c. Quinquagesima nona, in dantes consilium in causa duelli, & illius spectatores. Sexagesima, in non habentes pro authenticis libros sacrorum bibliorum &c. Sexagesima prima, in mulieres ingredientes claustra monasteriorum. Sexagesima secunda, in male tractantes ministros inquisitionis. Sexagesima tertia, in scientes, & non reuelantes iniurios Cardinalibus. Sexagesima quarta, in capientes fructus beneficiorum primi anni &c. Sexagesima quinta in moniales exeuntes monasteria &c. Sexagesima sexta, in capientes Christianos in seruos. Sexagesima septima, in non parentes inquisitioni generali. num. 150.

- 137 *Sequestra infringens, cur hodie excommunicatus.*
- 138 *Decimas obreptas, quis religiosus insurat excommunicationem.*
- 138 *Religiosus adiens Regem ad nocendum, prelato, uel monasterio.*
- 139 *Canonicus regularis, armatus, an excommunicatus.*
- 140 *Visitationem monialium impediens, est excommunicatus.*
- 144 *Inquisitores, ob acceptam pecuniam, quomodo excommunicati.*
- 144 *Religiosus, quis loca ad habitandum, accipiens, excommunicatus.*
- 145 *Religiosus, quis dissuadens, uel non suadens decimas, est excommunicatus.*
- 146 *Religiosi non seruantes interdictum ecclesie matricis, excommunicatus.*
- 147 *Papa simul ac electus, est confirmatus a Deo.*
- 147 *Glossare clementinam exiui, de uerb. sign. an prohibitum.*
- 148 *Impressio, & editio librorum, ut prohibita.*
- 149 *Legati, qui impedit receptionem, est excommunicatus.*
- 147 *Locat qui bona ecclesiastica, ultra tres annos, an excommunicatus.*

137 **S**exagesima tertia in clem. 1. de sequest. possessio. & fruct. excommunicat eos, qui capientes fructus beneficii impediunt, uel infringunt sequestrum, inductum super beneficio ab ordinario oblatam in curia Romana unam sententiam definitiuam super possessione, uel proprietate eiusdem.

Declar. q. uisum fuit Caiet. ubi supra, cap. 43. hunc casum raro contingere, quod aliquando mihi nobis fuit cernitibus quotidie sequestra poni, & infringi, & impedi, donec aduertimus sequestra huius temporis non poni ab ordinarijs, de quibus loquitur hic textus, sed ab ipsis auditoribus Rotæ auctoritate Papæ, & sic hodie non incurritur hæc lata a iure, sed alia, quam fert iudex, qui decreuit sententiam.

Trigesima quarta in cle. 1. de sepult. excommunicat sepelientes aliquem in loco sacro interdicto in casibus non permissis, aut interdictos nominatim, uel excommunicatos publicos, aut usurarios manifestos.

Declar. prima, quod incurrunt hanc clerici exempti, & non exempti, layci, femine, gl. 1. d. cle. etiam si iussu prelati hoc faciant, Card. quest. 3.

ibidem. *Secunda*, quod incurrit sepelientes in ecclesia, idem q. 7. ibidē: quamuis textus non loquatur nisi de sepelientibus in cœmeterio: non tamen de sepultis in agris, & locis profanis, etiam si sint coniuncta sacratibus gl. 3. ibidem. *Tertia*, quod omnes, & soli illi videntur hodie quo ad hunc effectū publici excommunicati, vel nominatim interdicti, qui pro talibus sunt denunciati, per extantag ad evitanda, relata supra eodem c. num. 35. quamquam glo. 7. eiusdem cle. & doctores super illa, & Pan. Fel. & alij in c. exceptionem. de exceptio. aliud dicant. *Quarta*, quod vsurarius manifestus dicitur quo ad hoc, qui notorie sine palliatione, sine simulatione interesse, vel aliorum contractuum fecerat, secundū mentem cōmunem, quam exprimit C. i. e. cal. 46. *Quinta*, q̄ solum qui sepeliunt, & collocant corpus in sepultura incurrit hanc, & non qui efferunt, vel prosequuntur, aut divina officia peragunt, iux. glo. eiusdem cle. verb. sepelire. quamuis solus baiulus sepeliret iuxta Caietanum, quod videtur defendi posse per adducta supra: quamuis glo. sing. cum communi refragetur in eadem clem. eo quod constitutio esset ludibrio contra cap. commissā. de ele. lib. 6. pro qua facit limitatio quædam ibi tacta, & fundata in c. significavit. de iud. At quis audeat dicere mille prosequentes funus excommunicari vno solo baiulo sepulture inferente, quod cōsequeretur ex gl. *Sexta*, q̄ neque sepelientes incurrit; nisi scienter, & præsumptivè id faciant: & ita qui crederent eos fuisse absolutos aut dedisse cautionem iustam non incurrent eam, Caiet. vbi sup. *Septima*, q̄ horum absolutio sine debita satisfactioe, est iniusta, & nulla, quia præfata cle. habet, vt sine illa nullatenus absoluantur: quæ dictio nullitatem ipso iure inducit, iuxta glo. singul. clem. 1. de sequest. possess.

138 *Trigesima quinta in clem. 1. de decim. excommunicat religiosos quoscunque qui novallium aut altas decimas ecclesiis debitas ad eos ex aliqua causa legitima non spectantes appropriare sibi præsumpserint: aut qui exquisitis coloribus, & dolis vsurpant: & eos qui non permittunt vel prohibent solui decimas ecclesiis animalium suorum familiarium, vel pastorum, vel aliorum que suis commiserunt: aut animalium, que in fraudem ecclesiarum in multis locis emunt, & tradunt venditoribus, vel alijs tenenda, aut terrarum, quas colendas alijs tribuunt, si requisiti ab ijs, quorum interest, non desistant intra mensem: aut si quod contra prædicta præsumpserint usurpare, non restituerunt competenter intra duos menses ecclesiis laicis.*

Declar. prima, q̄ hanc incurrit quilibet religiosus, quamuis sint ordinum mendicantium, sed non laici, neque clerici sæculares glo. 1. eiusdem cle. neque religiosus translatus ad ecclesiam sæcularem: quia non est simplex religiosus Syl. verb. excommu. 9. cal. 36. neque etiam, nostro iudicio, incurreret suspensionem quā incurrit alij religiosi, qui habent beneficia regularia, per dicta supra eodem cap. nu. 101. in excommunicatione cle. 1. de priuileg. per quandam decisionem Fel. in cap. tua. 1. de iureiur.

Secunda,

Secunda, q̄ nemo eam incurrit eo solo, quod nō soluit, nisi appropriet, usurpet, aut prohibeat, vel non permittat gl. recept. ibidem verbo prohibuerunt. Tertia, quod non incurrit qui hoc faciunt credentes eas pertinere ad sua beneficia per priuilegium vel prescriptionem: quia textus habet, præsumpserunt, & ita requiritur dolus, per dicta in repet. c. accepta, de rest. spol. oppos. 8. nu. 3. & seq. Quarta, quod sufficit vna requisitio glo. verb. facta. eiusdem clem.

139 *Trigesima sexta in clem. ne in agro. §. quia vero. de stat. monacho. excommunicat religiosos simplices, qui petunt aulas principum animo nocendi suis praelatis, aut monasterijs.*

Declar. quod hæc incurritur ab eo qui prædictum facit: quamuis proficiscatur in aulam eam facultate, sine licentia glo. an verb. ipso facto. re. c. p. communiter in d. §. quia vero.

Trigesima septima in clem. ne in agro. §. excommunicat monachos, qui sine facultate abbatis habent arma intra claustra monasteriorum.

Declar. prima, quod non incurritur hæc canonici regulares glo. 3. re. c. p. eiusdem clem. neque qui habent lapides, & baculos gloss. 3. eiusdem clem. quicquid dicit Pan. in d. clem. non quia non sint proprie arma, sed quia non sunt legis in eorum intellectu de illis, & quia per se non sunt bellica, quamuis per intentionem fieri possint talia per ea, quæ late diximus in repe. c. ita quorundam. not. 1. nu. 13. de iuda. & tactum est supra, nu. 63. Incurrunt tamen qui habent cassides, thoraces, & alia arma defensiva, quæ ex se sunt talia, secundum communem. Secunda, q̄ claustrum est locus unde exire non licet sine facultate, Card. ibidem. Tertia, q̄ non incurrit qui per negligentiam, ignorantiam iuris, vel obliuionem, sine praua intentione offendendi habet eiusmodi arma, etiam in cubiculo Car. tal. 63. neque qui habet ad resistendum suo abbati, quem probabiliter timet se inualurum Card. ibidem, neque qui habet in alio monasterio: neque qui foris venit cum illis in monasterium, nisi in eodem seruarit gloss. in verb. conuocates eiusdem clem.

140 *Trigesima octava in clem. ne in agro. §. si de sta. mona. excommunicat eos qui per se inuadunt in prede illorum monachorum in eo, quod statuitur a concilio in d. clem. si quis inuadit in domum monachorum.*

Declar. quod hæc admonitio fieri debet posita iam impedimento, & non fat est ea, quam ante nonnulli visitatores faciunt: quamquam fatis est, vt sit generalis, glo. recepta ibidem.

Trigesima nona in clem. r. de relig. domib. excommunicat feminas, quæ sequuntur statum beguinarum, vel de nouo instituunt, & religiosos, qui eas iuant consilio, auxilio, & fauore.

Declar. q̄ non includuntur hæc moniales tertij ordinis S. Dominici, neque S. Francisci, neque scemina, quæ sine regula aliqua degunt in suis domibus, vel suorū patrum, vel cognatorum, vel aliorum, t̄celibes inseruientes

uientes Deo, vt ab ipso afflati fuerint, iuxta Caiet. vbi supra. cal. 6. & communem in d. clem.

141 *Quadragesima in clem. 1. de consang. excommunicat eos, qui scienter in gradibus consanguinitatis, vel affinitatis constitutione canonica interdictis, aut cum monialibus contrahere matrimonialiter non verentur, nec non religiosos, moniales, ac clericos in sacris ordinibus constitutos matrimonia contrahentes, & inter eos scienter eadem celebrantes.*

Declar. prima, quod hæc ligat septem genera hominum; quamuis gl. 1. eiusdem cle. recepta dicat lex: quia omittit clericum qui sciens eiusmodi celebrat contractum. Secunda, quod interpretatio Caiet. principalis, vbi sup. cal. 47. huius cle. est obscurior ipsa: & quod non incurritur ob matrimonium contractum cum Iudæa, Saracena, vel Pagana, vel cum affine spiritali, vel cum qua intercedit publicæ honestatis impedimentum, vel aliud quodlibet, quamuis sit tale, vt impediatur valor matrimonij, nisi in solis prædictis septem casibus: nec in istis, nisi quando sine iusta dispensatione contrahitur, iuxta dictam glo. 1. & sine conditione, si Papa dispensauerit Couar. in epith. cap. 3. nu. 7. Tertia, quod illud aduerbium, *scienter* tres priores casus tantum respicit, & in sepeimo loco eius ponitur, *sciens*: quia in alijs non est communiter locus ignorantie: vbi tamen esset, idem iuris foret, vt sentit glo. verb. *contrahentes* eiusdem cle. recepta. sub fin. Quarta, quod a peena istius cle. sola ignorantia facti probabilis excusat secundum gloss. verb. *sciens*. quam dixit singularem Præpositus in cap. ex parte 1. col. pen. de appel. contra quam tenui prælegendum illam Salmaticæ, & nuper consulendo in sacro Pœnitentiæ prætorio, cum Ioan. Imo. & Bonifac. saper eadem. Tum quia dicta clem. non loquitur simpliciter de contrahente, sed de contrahente scienter; & lex puniens facientem aliquid scienter, requirit dolum, l. sed si lege. §. scire. ff. de pet. her. a quo qualibet ignorantia est crassa excusat l. igitur. ff. de lib. cau. & l. plagij. C. ad leg. Flau. de plag. vbi glo. hoc dicit, citans in id alias leges in verbo, iusta. Tū quia alioqui nil referret, an lex diceret simpliciter qui contrahit, vel qui scienter contrahit, quod est contra mentem omnium. Tum quia certum est, quod quacūque ignorantia quis aliquid faciat, verè non facit scienter: & ita verè non continetur lege lita contra facientem scienter: quamuis quo ad forum exterius aliud interdum præsumi posset, sed hic de foro conscientie agimus. Tum quia quacūque ignorantia, quæ non est tantum comes, sed etiam causa sine qua non fieret actus, diminuit de culpa illius, secundum S. Tho. recept. 1. 2. q. 74. art. 1. Quinta, quod non incurunt contrahendo sponsalia, siue matrimonium per verba de futuro, neque ob id quod rem habeant ante illa, glo. singu. d. clem. verb. *contrahere*. neque postea, si eam habuerunt sine voluntate maritali, secus si cū hac habuerunt, incurunt; in quo casu intelligenda est d. gloss. quæ est vera secundum antiqua iura, non post Concil. Trid. in locis vbi legitime publicatum est, secundum quod

to conscientiam penitentis in confessione, vt solueret decimas. Tertium, facere hoc scienter, & nō purgare illam negligentiam, cum cōmode posset. Quartum, concionari absque purgatione illius. Quintum, quōd nō sit religiosus monasterij, quod accipit decimas. Secunda, quōd ad hanc non est necesse præcedere requisitionem: quia id non colligitur ex litera, & notat Caiet. ca. 96. quanquam Syl. sentiat oppositum verb. excommunicatio 9 ca. 46.

146 *Quadragesima sexta in clem. 1. de sent. excom. excommunicat religiosos, qui non seruant interdictum vel cessationem a diuinis, quam seruat ecclesia cathedralis, vel matrix, vel parochialis oppidi.*

Declar. prima, q̄ in hanc non incidunt laici, neque clerici, sed solum religiosi: & hi sic, siue sint mendicantes, siue non; glo. verb. religiosi d. cle. recept. si sciunt obseruationem interdicti gl. ibidem verb. sciuerit. Secunda, quōd non habet locū in interdicto vel cessatione speciali, sed solum in generali. Tertia, quōd habet locum etiā in interdicto, vel cessatione in ualida, siue nulla, ratione præcedentis appellatiōis, vel alia, gl. d. cle. probata cōmunitate, & singulariter secundum Rauennatem ibidem. Quarta, quōd nō satis est, illud obseruari a nonnullis canonicis, si portionarijs, vel alij capellani non seruant illud, & celebrant publicè. Quinta, q̄ quando non est in oppido ecclesia cathedralis, neq; matrix, & sunt multæ parochiales diuisæ, necesse est, ab omnibus eā obseruari ad huius incurSIONem, gl. cum commu. eiusdem cle. verb. matricem. quamuis parochialis, intra cuius fines situm est monasterium, obseruet, Card. Panor. & Imo. contra Steph. in d. cle. Sexta, quōd quamuis religiosi teneātur obseruare quod matrix obseruat, etiā si nullum sit: non tamen sunt immunēs ab obseruatione validi, licet a matrice non seruetur, glo. celebr. & recept. in verb. obseruare. & verb. obijcere. d. cle. 1. Immo incurrerent, nisi seruarēt pœnas per alios textus positas c. fin. de excess. prælat. c. auctoritate. cap. episcoporum de priuil. li. 6. Septima, quōd habet locum in omnibus interdictis, & cessationibus generalibus positis a iure, vel ab homine quacunque auctoritate, vt bene determinat Bonifac. in d. cle. col. 10. contra aliquas limitationes Card. & Imol. Octaua, quōd Conc. Triden. sess. 25. c. 12. de regul. statuit quōd censuræ, & interdicta nedum a Sede Apost. manantia, sed etiā ab ordinarijs. promulgata mandante Episcopo, a regularibus in eorum ecclesijs publicentur, atque seruentur.

147 *Quadragesima septima in extrauag. fin. de senten. excom. inter communes, quæ ibi tribuntur Clem. V. & a B. Anto. 3. parte, tit. 24. cap. 68. Bened. III. & a Felin. in cap. eam te. colum. 5. de rescript. excommunicat impugnantes literas electi Papæ, antequam coronetur.*

Declar. prima, q̄ ratio extrauagantis est: quia eodem momento, quo canonicè Papa eligitur, confirmatur a Deo immediate, & eandē hēt potestatem, quam post coronationem, c. in nomine. 23. dist. Secunda quod

nō habet locum in eo, qui ob iustum timorē fuit electus per textū sing. in d.c. in nomine iur. Pan. in d.c. licet. col. 7. & in cap. cum terra, col. 3. de elec. dicentem hoc procedere quando iniectus fuit timor in electione illius, vel illius, & non quando vnus ex illis, vel ex illis: sed idem esse in hoc casu probat Fortun. lib. de vlt. fin. illat. 2. r. col. 11. nu. 310.

Quadragesima octaua, in extrauag. Nicolai relata per S. Anto. 3. part. tit. 24. cap. 69. excommunicat commentantes clem. exiui. de verb. sign. quæ declarat regulam S. Francisci.

Declar. hæc suspensa fuit per quandam extrauag. Ioan. 2. quā S. Ant. vbi supra, quem sequitur Syl. & Tabien. asserit se vidisse: & quod Card. cā refert in prin. d. cle. Card. tamen non affirmat hoc, sed quod Papa Nicolaus III. excommunicat omnes, qui quandam suam declarationem cap. exijt. de verb. sign. lib. 6. interpretati fuerint, nisi certo modo, vt patet, in fin. d. c. exijt. de quo nescio, cur nullus alius faciat mentionem, neque gl. cap. eos. de senten. excom. quæ colligit omnes casus lib. 6. & quod illam excommunicationem suspendit Io. 2. 2. & quod nemo vetuit interpretationem d. cle. Quamobrem credimus suspensionem, quam vidit S. Ant. fuisse excommunicationem d. cap. exijt. & non eius quæ data fuit contra interpretantes d. clem.

148. *Quadragesimanona relata a Caiet. videtur esse eadem, quæ posita est pro 39. ideo eam omitto.*

Quinquagesima, in Concil. Lateran. sub Leon. X. sess. 10. excommunicat eos, qui aliquem librum, vel quamlibet aliam scripturam imprimunt, vel facient imprimi sine approbatione certarum personarum.

Declar. quod Caiet. & Fratri Bartholomæo Carrancæ videtur, neque hæc, neque reliquas censuras positas in Conc. Lateran. postremo obstringere: quia non sunt receptæ, vt dictum fuit supra eod. cap. nu. 110. quamuis pars solēnitatis huius seruetur in Hispania, & Conc. Trid. decreuerit sub iisdem penis d. Concilij Lateranen. q̄ nemo imprimat, vel imprimi faciat librum de sacris rebus absque nomine authoris, neque vendat, neque habeat nisi examinatum per ordinarium, neque sine facultate sui superioris si fuerit religiosus: & idem statuit de eo, qui edit librum aliquē manu scriptum; & amplius q̄ qui habuerit, censetur pro authore eius, nisi det aliū, & approbatio tradetur in scriptis idque gratis, quæ reponatur in principio libri, quod nescimus an sit receptū, vel an recipietur: quia videmus libros impressos sine illius obseruationis solēnitatis insignium virorum Do. Soti, Bartholomæi Carrancæ, & Ambrosij Catharini, qui eidē Concilio interfuerunt. Quamquam nunc in recētib. editionibus cernimus impressos cum dicta solēnitatis. In regno tñ castellæ lege regia vsu recepta requirunt, & sufficit licētia Cōcilij Regis supremi, cuius auctoritate examinatur prius ab aliquo viro in id designato, qđ ēt seruari audio in regno Franciæ, cū magno reipub. fructu. In vrbe aut vicarius, aut eius

vices gerens remittit videndum Magistro sacri Palatii, quod decernente posse imprimi, Typographus imprimit, præfixa in principio libri sola clausula, Delicentia superiorum, aut æquipollenti.

149 *Quinquagesima prima in extrauag. super gentes. Ioan. xxij. de consuet. excommunicat omnes qui impediunt, ne legati, & Nuntij Papa recipiantur: vel ne exequantur mandata ob quæ sunt missi, non obstante quacunque consuetudine, de non mittendo legato, nisi eo qui petitur &c.*

Hæc quanquam virtute huius extrauag. non est reseruata: est tamen quatenus includitur in bulla Cœnæ, de qua supra.

Quinquagesima secunda in extrauag. Pauli II. quæ est prima, de rebus ecclæs. non alien. excommunicat omnes qui alienant, vel locant in plures quam tres annos bona immobilia, vel mobilia pretiosa ecclesiarum extra casus iure permisso: & qui prædicta bona percipiunt.

Declar. prima, quod hæc extrauag. nõ vetat alienationem in casibus permisis a iure: & quod in nihilo fuit recep. iux. Syl. ver. alienatio. q. 13. & quod consuetudo valet contra illam iuxt. Roch. de Curt. in repet. cap. fin. de consuet. fol. 23. Secunda, quod Caiet. vbi supra cas. 55. dicit quod in aliquibus locis ad nihil, in aliquibus ad aliquid est recepta: Et quod in hac re confessarius inquirere debet de consuetudine, ad internoscendum quæ, & quanti debeat condẽnare. Tertia, quod idem per eandem rationem debet perpendere iudex fori exterioris. Et credimus nullibi esse omnino receptam: quia in nullo loco est usu recepta priuatio beneficiorum, quam incurri iubet ipso iure ab ijs, qui fuerunt minores quam episcopi, vel abbates intra sex menses, si perseverant in dicta alienatione: & quod in Lusitania non videtur recepta quo ad locationẽ in solos tres annos: quia passim videmus fieri locationes in quatuor. Quarta, quod iam pridem nos Salmanticæ tulimus sententiam, qua iudicauimus ex probatis coram nobis, irritã & nullam fuisse quandam locationem in plures, quã in tres annos factã: clericum autem qui eam fecit, non debuisse iudicari excommunicatum iuxta antiquum ius ca. 1. ne præl. vic. suas. neque per consequens irregularem, eo quod celebrasset post illam locationem absque absolutione: & sic credimus in paucis locis esse receptam quo ad pœnas extrinsecas: quanquã in multis est recepta quo ad dispositionem principalem, & pœnam intrinsecã nullitatis alienationis & locationis factæ in plures quã tres annos. Quinta, quod Concil. Trid. sess. 25. ca. 11. de reformatione statuit, quod nullæ locationes beneficiorum anticipatis solutionibus factæ valeant in præiudiciũ successorum, quocũque indulto uel priuilegio nõ obstante: nec huiusmodi locationes in Romana Curia vel extra confirmentur. Non liceat etiã iurisdictiones ecclesiasticas, seu facultates nominandi aut deputandi vicarios in spiritualibus locare, nec cõduكتورibus per se, aut alios ea exercere. Locationes vero rerũ ecclesiasticarum etiã auctoritate apostolica cõfirmatas S. Synodus irritas decernit, quas a 30 annis cura ad

citra ad longum tempus factas Synodus provincialis, vel deputandi ab ea in damnum ecclesie, & contra canonicas sanctiones contractas fuisse iudicabunt. Per longum vero tempus intelligitur decem annorum, nisi varient glo. l. codicillis. Salsit. uo. ff. de leg. 2.

Quinquagesima tertia, in ambrosianis raptores, ac illis consilium, auxilium, & fauorem præbentes, qui sunt perpetuo infames, & dignitatum incapaces. Et si fuerint clerici, de proprio gradu decidant, Concil. Trid. sess. 24. cap. 26. de reform. matr. & teneatur raptor mulierem raptam, siue eam duxerit, siue non, decenter iudicis arbitrio dotare. ibidem.

Quinquagesima quarta, in eos, qui quouis modo subditos suos, vel quoscunque alios, cogunt minus libere matrimonia contrahere, Concil. Trid. ubi sup. cap. 9.

Quinquagesima quinta, in eos qui quomodocunque coegerint aliquam virginem, vel viduam, aut aliam quancunque mulierem, præterquam in casibus iure expressis, ingredi monasterium, vel suscipere habitum, aut profiteri: quique consilium, auxilium, vel fauorem in id dederint, vel præsentem ei actui scienter fuerint, Concil. Trid. sess. 25. cap. 18. de regu.

Quinquagesima sexta, in eos, qui sanctam virginum, vel aliarum mulierum voluntatem vel accipiendi, vel profitendi, quoquomodo sine iusta causa impedierint. ibidem.

Quinquagesima septima, in concedentes locum ad monachiam, vel duellum in terris suis inter Christianos; & iurisdictione ac dominio ciuitatis, & loci, in quo, vel apud quem fieri permiserint, quod ab Ecclesia obtinuerint, priuatur: & si fœdalia sint, directis dominis statim acquiruntur, Concil. Trid. sess. 25. cap. 19. de reform.

Quinquagesima octaua, in eos, qui duellum commiserint, & eorum Paternos, cum honorum proscriptione, ac perpetua infamiae, ac homicidij pœna. Et, si in ipso conflictu decesserint, perpetuo careant ecclesiastica sepultura. ibidem.

Quinquagesima nona, in eos, qui consilium in causa duelli dederint, vel illius spectatores fuerint, non obstante quocunque priuilegio, & c. ibidem.

Post hæc anno proxime præterito 1582. nonis Decemb. S. D. N. Gregorius XIII. addidit præfato Concil. Trid. hæc verba. Statuimus omnes illos, qui ex condito statuto tempore, & in loco conuento monachiam commiserint, etiam si nulli patrini, socijue ad id vocati fuerint, nec loci securitas habita, nullaue prouocatoriæ literæ, aut denunciationis chartulæ præcesserint censuris, & penis omnibus à dicto Concilio propositis teneri perinde, ac si publico, & consueto abusu singulare certamen iniuissent. Volentes etiam locorum Dominos, si certamen ex condito huiusmodi permiserint, aut quantum in se fuerit non prohibuerint, omnesque illud fieri mandantes, instigantes, auxilium, consilium, uel fauorem dantes, equos, arma, pecuniam, comæatum, & alia subsidia scienter subministrantes, aut ex composito spectatores, uel socios quouis

quouis modo sese prabentes, eisdem censuris, & poenis subiacere; etiamsi illi, qui ad locum destinatum pugnaturi accesserunt impediti pugnam non commiserint, si per ipsos non steterit, quominus illa committatur. Hactenus, verba eius Ex quorum illo Statuimus, colligitur hanc additionem continere ius nouum argum. gloss. recep. in cap. vt litigantes. verb. statuimus. de offic. ordin. lib. 6. & consequenter non includere præterita cap. fin. de constituti.

Sexagesima in non habentes pro authenticis omnes libros sacrorum bibliorum, iuxta vulgatam editionem, exceptis 3. & 4. libris Esdra: aut etiam constitutiones apostolicas scienter contemnentes, (concl. Trid. sess. 4. decret. de canon. script.

Sexagesima prima a Pio V. lata excommunicat, cum reservatione, omnes mulieres etiam Duceffas, ingredientes claustra monasteriorum etiam monialium, virtute facultatum Apostolicarum, quas reuocat: & concedentes licentiam, comitantes & recipientes, & pralatos, ac monachos eas introducentes, uel admittentes suspendit, libro suarum constitutionum fol. 41.

Adde his primo id, quod in comment. cap. statuimus. num. 60. 19. quæst. 3. scripsimus, scilicet per prædictam extrauag. solum excommunicari ingredientes monasteria monialium virtute licentiæ Apostolicæ: sed Pium V. declarasse mentem suam fuisse includendi etiam ingredientes. sine licentia.

Adde secundo, quod S. D. N. Gregorius XIII. anno 1575. idibus Iunii reuocauit. omnes facultates ingrediendi monasteria concessas quibuscuque personis, etiam contemplatione Imperatoris, &c. cum omnium derogatione amplissima; nulla tamen mentione facta de intrantibus sine tali facultate: sed credendum est eandem mentem ei fuisse, quæ Pio V. & ita seruare sacram Penitentiarum.

Adde tertio, quod idem sanctissimus quaffido supra, auxit eam ad intrantes cum licentia episcopi, vel aliorum pralatorum, quam possunt dare per Concl. Trid. sess. 25. de regulari. exceptis necessitatibus urgentibus.

Adde quarto, quod idem sanctiss. anno 1581. 23. Decemb. extendit eam ad episcopos, & alios pralatos, quibus tributa est facultas ingrediendi monasteria, ac vtatur ea, nisi in casibus necessarijs, & a paucis, iisdem senioribus, ac religiosis personis comitati.

Sexagesima secunda eiusdem Pij excommunicat, & punit perinde ac hæreticos, omnes quicumque ex Inquisitoribus, aduocatis, procuratoribus, notarijs, alijsque ministris prædicti officij, uel episcoporum id munus in sua diocesi, aut prouincia. Obstantium, seu accusatorem, denunciatorem, aut testem in causa fidei quomodocunque productum, vel euocatum occiderit, uerberauerit, deiecerit, seu perterrefecerit: quin ecclenas, ades, aliasue res, siue publicas, siue priuatas officij, aut ministrorum expugnauerit, inuaserit, incendiderit, expilauerit, aut libros, literas, auctoritates, exemplaria, regesta, pro-

rocolla, exempla, scripturas aliaue instrumenta, siue publica, siue priuata ubicunque posita combusserit, diripuerit, seu interuerterit, seu ex incendio, aut direptione, aut alio quocunque modo illa exportauerit, seu qui in conflagratione, expugnatione, aut direptione etiam inermis, siue capiendi, siue comburendi, siue supprimendi causa fuerit, siue res, aut personas seruari, defendiue prohibuerit: quique carcerem, aut aliam custodiam, seu publicam, seu priuatam effregerit, uinctum extraxerit, seu emiserit, capiendum prohibuerit, captumue eripuerit, receperit, occuluerit, seu facultatem fugiendi dederit, seu iusserit id fieri. Qui cætum, concursumue fecerit, siue ut aliquid prædictorum fieret homines accommodauerit, siue alias consilium, auxilium, aut fauorem publicè, uel occultè in quolibet prædictorum scienter præstiterit, licet nemo occisus, nemo uerberatus, nemo extractus, emissus, uel ereptus, nihil expugnatum, nihil effractum, succensum, direptumue, nullum denique damnum reipsa sit secutum. eo. lib. fol. 128.

Sexagesimatertia eiusdem Pij extendit excommunicationem cap. felicitis. de pæn. lib. 6. ad scientes quomodocunque crimen in Cardinales commissum, uel committendum, & non reuelantes illud opportune Papæ, uel ordinario, &c. eod. lib. fol. 150.

Sexagesimaquarta excommunicat cum reservatione personas accipientes priuilegio, uel consuetudine aliquid ex fructibus primi, uel ulterioris anni beneficij uacantis, & interdicit capitula, & suspendit episcopum idem facientes, non autem includit loca pia. eod. lib. fol. 184.

Sexagesimaquinta eiusdem Pij, excommunicat omnes abbatissas, & moniales exeuntes a monasterijs, quacunque de causa, etiam infirmitatis, excepta magni incendij, uel egritudinis lepræ, uel epidimie probatæ literis superioris, & episcopi. eod. lib. fol. 192.

Sexagesimasexta eiusdem, excommunicat eos, qui christianos habitantes in terris occupatis a Turcis, capiunt in seruos, & nolunt eos relinquere libere cum bonis suis, eo. lib. fol. 232.

Sexagesimasæptima, eiusdem, excommunicat omnes dominos totius orbis nullis exceptis, non parentes Illustrissimis Cardinalibus Inquisitionibus generalibus Romæ, in pertinentibus ad officium S. Inquisitionis. eod. lib. fol. 236. quam, ut à uiris fide dignis audio suo imperatorio, & regio exemplo confirmarunt ante paucos dies Imperator Rodolphus, & Rex Catholicus Philippus II. mittendo ad urbem ad prædictæ inquisitionis requisitionem duos de crimine hæresis impetitos, quæ utriq; Monarchæ magnæ gloriæ fuit:

De suspensione quid, & quatuorplex.

S. P. M. M. A. R. I. V. M.

151. **S**uspensio, quid, an peccatum, excommunicatio, irregularitas, uel depositio? num. 152.

- 153 *Suspensio uera non tollitur sola pœnitentia, & est triplex, nu. 154.*
 155 *Suspenditur ipso iure clericus notorius fornicarius, eligens talem in episcopum, ordinatus sine licentia, uel extra tempora, uel sine legitima aetate, nu. 156. An in duello pugnans, excommunicans sine monitione, uel sine scripto, capiens fructus uacantis ecclesiæ, nu. 156. Conseruator excedens, Iudex ecclesiasticus male iudicans concurrentibus. 4. admittens ad sacramenta tempore interditi, mendicantium prelati admittens ad professionem ante annum. Clericus uentrem uersicolore m deserens. Religiosus sic alienans, nu. 157. ordinatus cum pacto non petendi alimenta, nu. 158.*

151 *Ita hæc dico primò, q̄ suspensio generaliter accepta, iuxta mentem iurium citatorum a glo. & alijs in cle. cupientes. & in rubrica de sent. excom. & c. si aduersus. de hære. & etiam doctorum, præsertim Cal. de eccl. interd. memb. 1. est prohibitio usus officij, uel facultatis alicuius: nam & appellatio dicitur suspendi, c. uenientes de iure iur. & petiturum per possessorium c. pastoralis. i. de cau. possessio. sed hic accipitur specialiter pro tertia specie censuræ ecclesiasticæ, quæ definitur esse censura, quæ alicui personæ ecclesiasticæ prohibet exercitium sui officij, uel beneficij ecclesiastici, in totum, uel in partem, in certum tēpus, uel in perpetuū quo ad partem ob suam culpā a iudice, uel a lege. Dixi, *censura*, pro genere: quia omnis suspensio est censura; non contra c. quærētī. de verb. sig. & ad significandum, quòd non potest ferri nisi ab habente ordinem, & iurisdictionem ecclesiasticam exteriorem, ad quā pertinet ferre censuras (ut ubi supra dixi eod. c. nu. 1. eam definiens) arg. cap. dudum. 2. de elec. Dixi, *qua prohibetur personæ ecclesiasticæ*, ad excludendas prohibitiones aliorum exercitiorum, uel ab illis factas alijs personis profanis, aut ecclesiasticis alio respectu, quā quia sunt ecclesiasticæ. Dixi, *uel perpetuum quo ad partem*: quia prohibitio totius exercitij, officij, uel beneficij in perpetuū, est depositio, uel priuatio, & nō suspensio, iuxta Car. in cle. 1. §. cæterum. nu. 6. de priu. & sentit Pan. in c. at si. nu. 7. de iud. & Bonif. in cle. cupientes. de pen. nu. 43. Dixi, *ob suam culpam*: quia licet suspensio ob qualemcunque culpam mortalem ferri possit secundum Arc. in cap. cum non ab homine. de iud. immo, & ob uenientem secundum Caiet. in sum. verb. suspensio. non potest tamen sine vlla propria, cuius sit pœna, arg. c. 2. de const. nam quæ ob senectutem, lepram, debilitatem, uel aliam causam fit, in x. c. tua nos. & c. de rectoribus. & c. fin. de cle. egro. & c. i. co. tit. lib. 6. licet possit dici gñaliter suspensio: non tñ est strictè censura, de qua loquimur. Vnde sequitur primò, q̄ prohibitio, siue suspensio cōfessarij a celebrando, non est proprie suspensio: quia nō est facta ab habete iurisdictionem, quæ est uera rō, cur cōtraueniens illi non sit irregularis secundū gl. rece. in c. 15. c. 1. de sen. excom. lib. 6. post Specul. de dispē. iuxta. nu. 3. 2.*

152 *Secundò dico, quòd quidquid fere omnes incogitanter dicant, licet*

licet prohibitio, qua mortali peccato infectus prohibetur celebrare, vocetur generaliter suspensio, in cap. fin. de cohabi. cler. & c. fin. de cler. excom. non est tamen talis strictè accepta. Tum quia suspensio non est peccatum, sed eius pena, iuxta omnes. Tum quia peccatum mortale antiquius est iuribus canonicis, quorum inuentum est suspensio. Tum quia non est censura, qualis est suspensio.

Tertio dico, quod neque excommunicatio maior, neque minor est suspensio. Tum quia est species diuersa censuræ. Tum quia non verat exercitium ecclesiasticum quatenus est tale, sed quatenus est species communicationis humanæ christianæ.

Quarto dico, quod quamuis quodlibet peccatum mortale, & excommunicatio minor suspendant a perceptione sacramentorum in hoc sensu, quod percipiendo peccatur mortaliter, non tamen incurritur irregularitas: quia non contrahitur suspensioni, prout est species censuræ, sed solum prout est prohibitio resistans ex natura illorum.

Quinto dico, quod neque irregularitas, neque depositio verbalis, neque degradatio realis, est suspensio; licet Innoc. in cap. fin. de exco. prælat. & multi alij appellent eas suspensionem, quod verum est capièdo verbum suspensio generaliter, non strictè, ut hic capitur. Tum quia non sunt censuræ, c. quærenti. de verb. sign. Tum quia sunt priuationes, vel inhabilitationes, quæ priuant officio, vel inhabilem faciunt omnino ad ordinem obtinendum, vel exercendum. Ad suspensiones solum sunt impedimenta exercitij, iuxta mentem Pan. in d. cap. at si. nu. 7. de iud. & commu.

153 Sexto dico, quod illa diuisio suspensorum Pan. in c. si celebrat. de cler. excomm. num. 4. & aliorum scilicet, quod quidam sunt quoad se solum, alij quo ad alios solum, alij & quo ad se, & quo ad alios, licet communis sit & uera accipièdo vocabulum suspensum generaliter: non tamen accipièdo, ut hic, pro impedito per suspensionem speciem censuræ ecclesiasticæ, per proxime dicta de peccato mortali, & de exco. minore. Et quia ex pluri tertij membri, quod afferunt de sacerdote peregrino, qui deuotionis causa potest celebrare in occulto, & non publico, c. tuæ de cler. pereg. non est idoneus: siquidè peregrinus non peccans, non incurrit suspensionem quæ sine peccato a iure non imponitur, ut rectè dixit Caiet. verb. suspensio.

Septimò dico, quod neque vlla suspensio laici est suspensio, de qua hic agimus, & per consequens, neque suspensio officij aduocandi etiam in foro ecclesiastico: quia non est propriè ecclesiasticum, neque suspensio facultatis dandi gradus concessæ per Regem, vel Imperatorem, quidquid sentiat gloss. clem. cupientes. col. 1. 2. & Tabien. ver. suspensio. in prin.

154 Octauo dico, quod suspensio est triplex, officij & beneficij simul, c. tuarum. de priu. officij ratum, vel paruis eius, & beneficij, vel rei pertinentis ad illud tantum, ut colligitur ex exemplis positis, per glo. magnam, & fin. clem. cupientes. de poen. Est itè duplex, lata a iure, & lata ab homine. A iure ipso facto

facto feruntur multæ, quas tangit prædicta gl. & antè omnes Ang. verb. suspensio. a num. 2 in ordinem redegit. *Quarum (omissis raro contingenti bus,) prima in cap. nullus. cap. præter. 3 2. dist. & cap. suscitantibus. 1 5. quæst. 8. & alijs multis capitulis suspendit presbyterum, diaconum fornicarium notorium, donec pœniteat, cap. si qui sunt. 8 1. dist. ita quòd sicut ipso iure tollitur per pœnitentiam. iu x. glo. recep. in d. cap. de qua plura, supra cap 2 5. nu. 77. vbi dicitur quòd huiusmodi fornicarius vtens ordine suo ante pœnitentiam, fit irregularis: quia infringit censuram suspensionis. Et nota, quod longe differt prohibitio, qua huiusmodi fornicarius vtitur ordinis sui vsu, a prohibitione qua infectus crimine magno de positione digno, & notorio prohibetur: quoniam hæc est irregularitas delcibilis ab episcopo, cui contraueniens peccat, sed non incurrit aliam irregularitatem, de qua sup. cap. 2 5. nu. 73. illa verò est suspensio, & vera censura, cui contraueniens incurrit irregularitatem a solo Papa delcibilem distinctam a suspensione sic violata, de qua in d. cap. 2 5. nu. 77.*

155 *Secunda in cap. cum in cunctis. §. fin. de elect. suspendit triennio a beneficijs clericos eligentes in episcopum eum, qui non est legitimus, vel legitima atate, scientia, & moribus præditus.*

Declar. quòd comprehendit etiam eos, qui eligunt tanquam compromissarij, c. si compromissarius. eod. tit. lib. 6. Secunda, quòd non comprehendit eos, qui eligunt in aliam dignitatem, neque laicos, vt reges, & imperatores, qui præsentant in episcopos, neque Cardinales qui eligunt Papam, arg. l. interpretatione. ff. de pœn. c. pœnæ 2. de pœnit. dist. 1. quia solum loquitur de clericis eligentibus episcopum.

Tertia in extrauag. cum ex sacrorum Pij II. suspendit eos, qui sine legitima facultate, vel atate, vel extra tempus legitimum, ordinem sacrum accipere præsumpserint, & facit irregularem ordine utentem.

Declar. prima, quòd ob ignorantiam illius extrauag. & per c. vel non est compos. de tempo. ordin. quod non suspendit, sed iubet suspendi, oppositum dixerunt fere omnes cum gloss. cle. generalem. de æta. & qualit. & in d. cap. vel non est compos. S. Ant. in 3. part. tit. 1 4. c. 16. Maior. in 4. dist. 24. q. 1. Secunda, quòd non comprehendit eum saltem quo ad forum conscientie, qui bona fide, & simplicitate existimans se legitimum, ordinatus est, vt latè diximus in repet. c. accepta. de rest. spo. oppos. 8. a nu. 3 2. quia textus habet, *presumpserint*, quod significat dolum, secundum doctrinam Card. in cle. 1. q. 3 8. de priuil. quod idem ausi fuimus dicere ibi de eo, qui temerarie quidem ordinatus est, postea tamen bona fide, & candida simplicitate, per pœnitentiam purgato peccato, exercuit ordinem, existimans sibi licitum esse: quamquam ad illud vsque tempus non fueramus ausi affirmare.

Quarta est in cap. 1. de cler. pug. in duel. suspendit clericum qui prouocat ad duellum, vel acceptat prouocationem, & in arenam descendit, iuxta

Sylu. verb. suspensio. versic. 11. & Tabien. ibidem: sed non est verum: quia textus in d. cap. 1. solum dicit deponendum fore.

Quinta in cap. sacro. de sentent. excommu. suspendit vno mense ab ingressu ecclesiæ eum, qui excommunicat absque monitione, quæ debet esse talis, qualem supra diximus eod. cap. nu. 10. & 11.

Sexta in cap. 1. de sentent. excommu. lib. 6. suspendit ab ingressu ecclesiæ, & diuinis officijs eum, qui excommunicat, inter dicit, aut suspendit aliquem solo verbo sine scripto, aut expressa causa illius, vel non dat copiam requisitus.

Septima in cap. quia sepe. de elec. lib. 6. suspendit a quolibet officio, & beneficio, Capitula, & singulares personas, quæ vacante Sede episcopali, vel collegiata, usurpant sibi aliqua bona, quæ reliquit vita functus, aut collecta fuerunt tempore vacationis. Quod locum habet etiam in redditibus sigilli, & in quolibet alio emolumento clem. statutum. de elec.

157 *Octaua in capitulo præsentis. de offic. ordi. lib. 6. suspendit episcopos, & superiores eorum ab ingressu ecclesiæ, & inferiores ab officijs, & beneficijs, qui usurpant aliquid ex redditibus dignitatum, & ecclesiarum vacantium, & illis subditarum, quos reliquerunt mortui, vel collecti fuerunt durante vacatione; nisi habeant speciale priuilegium, vel consuetudinem præscriptam ad hoc.*

Nona in capitulo fin. de offic. delega. lib. 6. suspendit vno anno ab officio conservatorem Sedis Apostolicæ, qui scienter cognoscit causas quæ non sunt notoriæ. Quod intelligendum est, de his, quæ conceduntur sine clausula, quod possit cognoscere etiam de alijs, cum qua antè Concil. Triden. concedebantur: per illud tamen statutum fuit sess. 14. cap. 5. vt esset longe restrictior vsus.

Decima in capitulo 1. de re iud. lib. 6. suspendit vno anno a suo officio iudicem ecclesiasticum, qui contra ius, & suam conscientiam aggrauat partem gratia, vel sordibus. Sed debent concurrere quinque, vt hæc incurratur. Primum, quod non sit episcopus glo. ibi verb. ordinarius. argum. cap. quam periculosum. de sentent. excommu. lib. 6. Secundum, quod aggrauet contra iustitiam. Tertium, quod faciat contra conscientiam. Quartum, quod sit iudex: quia non satis est, quod sit merus executor, vel arbiter. Quintum, quod faciat pretio, amore, timore, vel odio, vt ex gloss. recept. colligitur.

Vndecima, in cap. episcoporum. de priui. lib. 6. suspendit ab ingressu ecclesiæ (quousque satisfaciant) eos qui admittunt ad diuina officia, aut sacramenta, aut ecclesiasticam sepulturam, excommunicatos, aut interdictos publicos. Quæ tamen, vt dictum est, supra cap. 25. nu. 94. locum non habet, nisi contra exemptos, iuxta commu. contra gloss. eiusdem cap.

Duodecima in capitulo non solum. & cap. constitutione. de regu. lib. 6. suspendit eos, qui admittunt aliquem ad professionem ante finitum annum probationis in aliquo ordine mendicantium.

Decimatertia in clem. 2. de vit. & hone. cler. suspendit in sex menses clericos beneficiarios qui gestant vestes partitas, uel coloribus distinctas, & sacro ordine initiatos, qui non sunt beneficiarij, & minoribus insignitos, qui cum prima tonsura gestant tales uestes, inhabiles efficit ad beneficia in idem tempus. Non autem incurrit illam qui ob celebrationem nuptiarum, uel doctoratus, uel alicuius alterius similis festi, aut aliam iustam causam gestat, iuxta Card. in d. clem. quæst. 3.

Decimaquarta in clem. 1. de reb. eccle. non alie. suspendit quoslibet religiosos qui habent aliquam administrationem, & alienant aliquam rem ad eam pertinentem, etiam solum præbendo alicui ad vitam absque necessitate, aut absque facultate sui capituli si habet, uel sui prælati si non habet capitulum. Hanc non incurrunt qui in modicum tempus locant fructus, per finem illius clem. licet incurrant aliam excommunicationem extrauag. 2. de reb. eccl. non alie. ut supra dictum est eod. cap. nu. 143.

158 *Decimaquinta in cap. pen. de simo. suspendit papaliter, qui sacris initiatur sine patrimonio cum pacto non petendi ab episcopo victum: & qui ordinatur ad præsentationem alicuius beneficiarij: cum pacto nihil petendi ab eo.*

Declar. prima, quòd per eandem rationem nostra sententia suspenditur qui ordinatur cum patrimonio, uel alimentis promissis, uel donatis ab aliquo, pactus antequam ordinaretur se non petiturum, postquam ordinatus fuerit, qui casus est ualde quotidianus. Secunda, quòd qui post ordinationem remittit, uel retrodonat ius, aut patrimonium, quod illi fuit donatum, uel promissum sine pacto ante ordinationem factò, non incurreret, argum. gloss. sing. cap. tuis. de præb. & gloss. memorabilis cap. si episcopus: eod. tit. lib. 6. Tertia, quòd qui ordinatur cum facultate sui episcopi, impetrata ad titulum patrimonij donati, & ante ordinationem renunciati, non censetur nostra sententia ordinari absque facultate, quo ad effectum incurrendi aliam suspensionem supra positam num. 35. quia talis renunciatio facta antequam ordinetur, non videtur valere, per ea quæ omnes dicunt in d. cap. pen. etiamsi esset iurata, iuxta Felin & Anan. contra Pan. hanc tamen incurrit.

Decimasexta in constitutionibus Pij V. fol. 407. suspendit episcopum ordinantem absque titulo clericum religiosum ordinis, in quo solum fit votum temporale religionis: quia is quo ad hoc reputatur secularis.

Quartò dico, quòd rursus est duplex suspensio, altera a diuinis, altera ab alijs, ut colligitur, ex cap. 1. §. fin. de sent. excom. lib. 6. & cap. 1. de re iud. eod. lib. cum eis anno. & quantum differat harum altera quo ad irregularitatem transgressorum dicitur infra.

*Quis, cur, & quomodo potest suspendere, & suspendi,
& absolui, & qua pœna con-
trauenientis.*

S Y M M A R I V M.

- 159 uspendere, & suspendi quis potest: requiritur monitio scripta, & peccatum, non certa verba.
- 160 eneralis non incurritur ab episcopo, qua forma tollitur.
- 160 *Suspensio ab uno non est ab alio: & sic a iurisdictione non est ab ordine: nec contra, & a beneficio, non est ab ordinibus, uel iurisdictione: nec quæ ab officio est a beneficio, num. 161.*
- 162 *Suspensionis transgressor quis irregularis, & ut peccet participans. nu. 161.*
- 163 *Absolueret quis potest a suspensione lata a iure, uel ab homine.*

159 irca hoc dico sequentia. Primò, q̄ communiter omnes, & soli illi qui possunt excommunicare, possunt etiam suspendere: & quamuis omnis Christianus possit excommunicari, solæ tamen personæ ecclesiasticæ possunt suspendi, per definitionem suspensionis supra eod. cap. nu. 151. positam. & quòd suspensio scripto ferenda est, sicut excommunicatio, c. 1. de sent. excom. lib. 6. & quòd debet præcedere monitio suspensionem quando ponitur ob contumaciam, quamuis non quando in pœnam, iuxta Inno. in ca. fin. de excess. præla. recept. per Pan. & commen. in cap. reprehensibilis. de appel. & quòd ob quodlibet peccatum mortale, immò & veniale, potest quis suspendi, ut dictum est.

Secundò dico, quòd ut excommunicatio lata post legitimam appellationem est nulla, & inualida, sic suspensio: & ut appellatio non suspendit excommunicationem præcedentem, sic neque suspensionem Domini. cū communi, in cap. 1. §. & hæc. de sent. excom. lib. 6. per c. ad hæc quoniam. de appel. & cap. is cui §. fin. de sent. excom. lib. 6.

- 160 Tertiò dico, q̄ suspensus a quibusdam actibus, non est suspensus ab alijs non annexis eis. Ex quo sequitur, q̄ suspensus a iurisdictione, nõ est suspensus ab ordine, qui est diuersus ab ea, cap. a qua. de consec. eccl. vel altar & ca. transmissum. de elect. cum eis annot. neque contra, suspensus ab ordine, est suspensus a iurisdictione, neque suspensus a beneficio, est suspensus ab ordine, neque a iurisdictione, quæ ei cõuenit alia ratione, quã beneficij a quo est suspensus. Neque suspensus simpliciter ab officio. cõfetur esse a beneficio quo ad ea, quæ dantur nõ interessenti diuinis officijs, modo

modo suspensio non sit tã diuturna, ut tacitè, vel expresse habeat vim priuationis, iuxta Bomf. in d. clem. cupientes. a. nu. 3. t. vbi hoc latissimè probat, quidquid dicat Car. & Imol. post Gasparè: quia multa ad beneficium pertinentia potest facere suspensus ab officio clericali, qualia sunt regere & gubernare illa quæ ad se attinent, & alia quæ non sunt diuina officia.

Per quæ nuper respondi beneficiarium suspensum, idè quòd presbyter factus fuit ante annum 25. cœptum, nò perdidisse fructus beneficij: quia per illam transgressionem suspenditur tantum ab officio.

161 Quartò dico, q̄ suspensus ab ingressu ecclesiæ tantum potest excommunicare, & absolvere: quia adhuc retinet iurisdictionis usum, ca. sacro. de sent. excom. & quòd quis eo quòd sic suspensus a beneficio, non est ab officio, neque suspensus officio tantum est à beneficio: & ut suspensus ab officio, & beneficio simul, est ab utroque iuxta omnes. sic suspensus ab officio, aut beneficio diuisim, a nullo illorum est, iuxta Pan. recep. contra glo. cap. latores. de cler. excom. ministr.

Quintò dico, quòd non incurrunt hanc censuram latam generaliter a iure episcopi, nisi fiat mentio specialis illorum, licet secus de excommunicatione, cap. quam periculosum. de sent. excommun. lib. 6. cum gloss. & ei annot.

Sextò dico, quòd suspensio ferri & tolli potest quibuslibet verbis id significantis: quia nulla sunt præscripta in formam substantialem suspensionis, vel solutionis: quanquam in absolute necessarium est iusiurandum, vt in excommunicationis absolute, c. super eo. e. venerabili. de sent. excom. licet communiter quando est certa suspensio, docti vñantur hac forma. Absoluo te a vinculo suspensionis, quam incurristi ob talem, vel talem causam, & restituo te pristinae executionis & si est dubia hac, Si teneris aliquo vinculo suspensionis, quo te possum absolvere, absoluo te, iuxta sententiam Sylue. verbo absolutio 6. dubio 2. aliquantulum reformatam: & quòd suspensio tam lata ab homine quam a iure, quæ certo tempore, aut facto, aut omissione facti alicuius terminatur, tollitur lapsò tempore, uel adueniente termino, ipso facto, absque vlla absolute, secundum glossam in clem. 1. verb. donec. de decim. recepta communiter, & parata singul. a Panor. in cap. 1. de iudic. no. 6. quæ tamen habet alias similes.

162 Septimò dico, q̄ a suspensione lata ob contumaciam, & nò in poenam delicti absolute sine termino & reservatione, siue iure còmuni, siue particulari, confirmata, vel non confirmata per Papã, potest absolvere episcopus, & eius vicelgerens, argum. cap. nuper. de sent. excom. & melius ca. ex literis. de constit. tradit Inno. communiter quo ad hoc receptus, in c. 2. de solut. & q̄ a lata in poenam alicuius delicti etiam a iure, non potest absolvere episcopus siue sit temporaria, siue perpetua, quidquid dicant glo. clem. 1. de heret. s. pen. verb. excommunicationis. & cap. cupientes. s. ceterum,

Quæterum, verb. suspensus. de elect. lib. 6. licet communiter recipiantur in suis locis, vt probat efficaciter Pan. in cap. 2. de solu. & cap. tam literis. de testib. vbi eū sequitur Aret. & Felin. altius sibi rem perpendens quàm in d. c. nuper. & in cap. pastoralis. §. præterea. de offic. ordin. vbi aliud dicit, eo q̄ non satis perpenderat dicta Pan. recept. ab omnibus, qui ea diligenter expenderunt, quod non fecerunt aliqui, vt Sylu. verb. suspensio. quæst. 8. & alij qui sibiipsis contradicunt dum sequuntur Pan. tenentem contrariū eius quod ipsi. Potest tamen in ea dispensare, si posita fuit ob adulterium, aut alia minora delicta secundum eundem Pan. in d. cap. tā literis, & c. 2. de solu. iuxta notata in cap. at si §. de adulterijs. de iud. Dixi, *A iure*: quia a suspensione absolute posita ab homine regulariter non pōt absoluere, nisi qui eā tulit, aut eius superior, aut successor, arg. c. pastoralis. §. præterea. vbi Fel. de off. iud. del. Malè autē exceperunt a regula prædicta, quæ habet suspēsos a iure ob contumaciā posse absolui ab episcopo, clericis, & religiosis qui administrant sacramenta, aut sepulturā hæreticis, aut accipiunt elemosynas ab illis: quia textus, excōmunicamus. 2. §. fin. de hæret. quo nituntur, non loquitur de suspēsis ab officio, sed de priuatis, & de suspensione irrogata in pœnā, & non ob contumaciam, & de pœna referuata. Malè etiā excipiunt exauthoratum, siue degradatū, aut depositum realiter, cū neque hic, neque depositus verbaliter, sint suspensi per dicta supra eod. ca. nu. 152. Malè etiā excipiunt suspensum ob collationem beneficii factam indignis, iuxta cap. graue. de præb. quia illa suspensio irrogatur in pœnam, & non ob contumaciam.

163 Octauo dico, q̄ omnis qui violat suspensionem strictè acceptam pro vna specie trium censurarū ecclesiasticarum peccat mortaliter, argum. c. 2. de maior. & incurrit irregularitatem, si violat eam exercendo aliquē actum peculiarem alicuius ordinis, siue maioris, siue minoris, per c. 1. de sent. excom. lib. 6. & c. 1. de re iudic. eod. lib. & vtrobiq̄ Innoc. receptus communiter dicit, quod illa duo capp. non solum habēt quo ad hoc locum in casib. in quibus loquuntur, sed etiā in omnibus alijs violentibus suspensionē: quia non fuit mens eorum conditoris, qui fuit ipsemēt Inno. III. quidquā nouè inducere in illis, sed declarare secundum antiquas sanctiones canonicas, de quibus meminit textus, eam incurri. Dixi, *aliquem actum peculiarem ordinis*: quia secus si exerceret alium etiā ecclesiasticū, & ad officia diuina pertinentem, qualis est psallere etiam in choro cū alijs, canere responsa defunctorum, vel lætanas, baptizare, sine solennitate, ut alius laicus, & alia id genus, quæ nō sunt peculiariter alicui ordini deputata. Illa autem dicuntur deputata alicui ordini, quorū faciendorū specialis potestas traditur in ordinatione, vt in presbyterio potestas cōsecrandi, baptizandi, solenniter dicēdi collectas in choro: in diaconatu potestas canēdi solenniter euangeliū: in subdiaconatu canēdi solenniter epistolam in acoliatu. ferēdi ceteras &c. Dixi, *etiam minoris*: quia

quia violans exercendo solenniter actum deputatum ordini minori, ita incurrit ac exercens deputatum maiori, secundum Inno. & communem cap. fin. de excep. praela. Repetij sæpe, *solemniter*: quia faciēs aliter aliquod horum, vt cantans epistolam, ferens cereos, vel vrceolos tanquam alius laicus, non incurrit secundum omnes.

Ex quo infertur primò, quòd verius est episcopum celebrātem in apparatu pontificali incurere irregularitatem: quia id est, actus peculiaris ordini episcopatus, quem esse verum ordinem distinctum ab alijs significasse Concil. Trid. dictum est supra cap. 22.

Secundò infertur, quòd psallere in choro non facit irregularem: quia nō est peculiare vlli ordini verò: licet enim videatur peculiaris psalmi statui, siue primæ tonsuræ, tamen illa non est, verus ordo, per ibidem dicta.

Tertiò infertur, quòd suspensus a perceptione sacramentorum, quamuis peccet mortaliter in percipiendo ea, non tamen est irregularis, cap. si celebrat. de cler. excommun. ministr. quia perceptio non est officium diuinum, neque opus peculiariter ordini alicui additum.

Quartò infertur, quòd suspensus ab eorum collatione, dando illa non tanquam ad suum ordinem pertinentia, sed vt alius quilibet laicus, non incurrit eam, iuxta Host. in cap. 1. de senten. excommu.

Quintò infertur, quòd sacerdos suspensus ab officijs sacerdotalibus administrando in ordine inferiori non peccat, neque est irregularis.

Sextò infertur, quòd suspensus a beneficio non peccat eligendo, si ius eligendi non competat ei ratione illius c. cum in cunctis. §. fin. de elect.

Septimò infertur, quòd suspensus ab officio peccat, sed non incurrit irregularitatem eligendo, & acceptando electionem de se factam, c. cum dilectus. de consuetu. iuncta gloss. & excommunicando, & conferendo beneficia cap. quia diuersitatem. de concess. præb.

Octauò infertur, quòd licet suspensus ab officio prædicandi, celebrando nō peccet, nec fiat irregularis, secundum Panor. & communem in d. clericus cupientes concionando tamen peccat, & est irregularis, secundū opinionem, quam sequimur supra c. 25. nu. 141. quòd actus prædicandi est, lege diuina, vel humana, vel cōsuetudine actus peculiariter diaconatui deputatus: quia licet in institutione diuina sit soli sacerdotio peculiaris iuxta cap. ad ieiunius. 16. q. 1. lege tamen, & consuetudine humana videtur deputatus diaconatui, vt tandem Caiet. vbi sup. concludit: quando saltem solenniter vti ex officio suo tanquam sacerdos prædicat.

Nonò infertur, quòd sicut tenemur vitare excommunicatum in omnibus, per supra dicta eod. c. nu. 26. & sequi. ita suspensum in eo, a quo est suspensus, & non vitando in diuinis officijs, & in actibus deputatis suis ordinibus peccamus mortaliter si est denunciatus, aliàs non, per extrauagan. ad euitanda relata supra nu. 35. & per latius d. cap. 1. §. labore. de pœnit. distin. 6.

Interdictum quid, & quotuplex.

S V M M A R I V M.

164 **I**nterdictum hic non generaliter, sed specialiter sumitur, quo conueniat, & differat ab excommunicatione, & suspensione, nu. 165.

166 **I**nterdictum triplex, & quid unumquodque includat, nu. 167.

164 **C**irca hæc dico sequentia. Primum, quòd vt interdicerè significat prohibere, instit. de interd. in prin. sic interdictum generaliter dicitur quælibet prohibitio: sed hic accipitur specialiter pro vna trium censurarum ecclesiasticarum, quod vt in repet. c. dilectis. de appell. dixi, cautius definirì potest, quàm a Calderino in tract. de eccles. interdic. memb. 1. colum. 1. esse censura ecclesiastica, qua prohibentur diuina officia, sacramenta, & sepultura actiue, & passiue, exceptis aliquibus. Dixi, *Censura ecclesiastica* pro genere, quo distinguitur a cessatione a diuinis, de qua in cap. irrefragabilis de offic. ord. & cap. quamuis eod. tit. lib. 6. quæ non est censura ecclesiastica: quia nõ est nisi ipsa omisio officiorum diuinorum, iuxta Pan. in d. cap. dilectis nu. 18. Reliqua adduntur ad differentiam inter interdictum ex vna parte, & inter excommunicationem, & suspensionem ex altera, quæ tres conueniunt in nouem, iuxta Cald. vbi supra colum. 2. receptum per communem Dom. & Peru. in d. cap. 1. §. superior, de sent. excom. lib. 6. Syl. & Tabien. verb. interdictum, & per complures alios alibi. Conueniunt enim primò, quòd quælibet earum est censura ecclesiastica, cap. quarnti. de verb. sign. Secundo, quòd quælibet in scriptis debet ferri, & cum causa in eis expressa, cap. 1. de sent. excom. lib. 6. Tertio, quòd nullam earum suspendit appellatio subsequuta, & quamlibet annullat præcedens, cap. is cui. §. fin. eod. tit. lib. 9. & cap. ad hæc quoniam. de appell. Quarto, quòd quamlibet debet præcedere monitio, cap. reprehensibilis. de appella. cum fertur ob contumaciam, & non cum in pœnam, cap. 2. de constitu. lib. 6. & cap. quantum. de cens. eod. lib. Quinto, quòd quælibet est nulla, cum fertur sine canonica monitione ab excommunicatore contra participantes excommunicatis a se, cap. statumus. iuncto cap. statutum de sent. excom. lib. 6. Sexto, quòd quælibet impedit a diuinis, excepta illa suspensione quæ non fit ab eis. cap. pastoralis. §. verum. de appell. iuncto. d. c. is cui. Septimo, quòd in absolutione omnium iuratur, c. venerabili. & c. ex tenore. de sent. excom. Octauo, quòd nulla earum contra receptos in filios speciales Papæ ab ordinario ferri potest, c. 1. de verb. sign. lib. 6. Nondò, quòd quælibet est a superiore seruanda, cap. cum ab ecclesiarum. de offic. ord. immo & a ferente quousque eam tollat Cald. vbi sup. memb. 1. colum. 3.

Differunt

Differunt autem primo, quod excoicatio directe priuat, coicatio quatenus est coicatio humana. Suspensio priuat directe vsu facultatis ecclesiasticæ. Indictum vero priuat directe sacramentis & diuinis officijs. Dixi, *Directe*: quia indirecte & per consequentiam priuant etiam consequentibus directe prohibita. Secundo, quod excommunicatio non potest suspendi, & alia sic, d. ca. ad hæc quoniam, in quaquam idem esse de excommunicatione dixit D. c. ibi, quem per multa fundamenta sequimur ibidem. Tertio, quod episcopus non incurrit suspensionem, neque interdictum latum a iure, nisi exprimat in eo, excoicatum vero sic, c. quia periculosum, de sent. excom. lib. 6. cum glos. Quarto, quod vniuersitas non potest excoicari, c. Romana, §. in vniuersitate, de sent. excom. lib. 6. suspendi autem & interdici sic, quia sepe de electio. lib. 6. ca. si sententia, de sent. excom. eod. lib. Quinto, quod excoicatio nunquam admittuntur ad diuina officia, alij vero sic interdictum, de sent. excom. eod. lib. Sexto, quod excoicatio & suspensio non feruntur nisi ob culpam propriam, & maior ob mortalem, & minor & suspensio etiam ob venialem: interdictum tamen etiam ob alienam, d. c. si sententia. Septimo, quod absolutio excoicacionis semper requirit aliqua verba: suspensiois vero, & interdicti non, quando s. ritur quousque certum quid fiat: quia sufficit, vt illud fiat, glos. putata sing. d. c. i. de decim. verb. donec. quæ tamen habet aliàs quatuor similes citatas a nobis in cap. 1. not. 6. de iudic.

166. Secundo dico, quod interdictum est triplex, locale tantum, personale tantum, locale & personale simul; locale tantum est, quo solus locus interdicti, quod rursus est duplex, generale, quo interdictur locus vniuersalis, vt regnum, prouincia, episcopatus, ciuitas, oppidum, pagus, aut parochia. Et speciale, quo interdictur aliquis locus particularis, ut ecclesia, & non desinit esse tale, eo quod comprehendat multa loca, modo sine particularia, quales est, quod interdictit multas ecclesias, etiam si interdicat omnes ciuitatis, episcopatus, prouincie, regni, aut quousque sunt in mundo, iuxta Cal. vbi supra in memb. 2. receptum per Dolm. Perus. & Com. in c. presenti, de sent. excom. lib. 6. singulare autem quod addit Ang. verb. interdictum 1. §. 1. est species interdicti particularis minimè necessaria. Interdictum personale tantum est, quod interdicat personas tantum, quod etiam est duplex, scilicet generale, quod interdicat aliquam vniuersitatem hominum, ut populum, regni, prouincie, ciuitatis, oppidi, collegij, aut pagi, d. c. si sententia. Et speciale, siue particulare, quod interdicat personas singulares, vnâ, aut multas, certas, aut incertas, vt quod interdicat hoc, vel illud faciend. Interdictum locale & personale simul est, quod interdicat locum & personas simul, & quod interdicat locum, & populum, & tales, vel tales personas; exemplum quotidianum est in interdicto, quod appellat ambulatorium, quo interdicatur aliqua persona, & locus vbi est, vel fuerit, quædiu ibi fuerit, aut etiam certo tempore postquam recesserit, de quo quatenus est locale,

iudicandum

iudicandum est, ut de locali tantum; & quatenus est personale, ut de personali tantum, argu. l. quæ de tota. ff. de rei vend. quibus addimus vnum quodque illorum. posse diuidi in simplex, & mixtū, hoc est generale tantum, aut particulare tantum, aut generale, & particulare simul. De quo quatenus est generale, iudicandum est, ut de generalis; & quatenus particulare, ut de particulari, argu. d. l. quæ de tota. & ep. pastoralis. §. item eum totum. de offic. deleg.

167. Tertio dico, quod in interdictum generale loci non includit populum, nec personas eius. Neque interdictum generale populi alicuius loci comprehendit eum: itaque quando est interdictus vnus locus, qui sunt in eo, & non fuerunt causa interdicti, possunt audire, & dicere in alio loco diuina officia, & dare, & accipere sacramenta, & alij aliorum oppidorum non possunt hoc facere in illo loco interdicto, cuius illi sunt. Et quando interdicitur solus populus, illi qui sunt eius, non possunt audire, neque ibi, neque alibi: & exteri possunt audire ibi, & in eo potest celebrari patentibus ianuis, exclusis eius hominibus, perinde ac si non esset interdictus, d. cap. si sententia. cum ei annot. Rursum interdictum cleri alicuius loci non comprehendit locum, neque populum, & habitatores eius laicos: neque e contrario interdictum populi comprehendit clericos, d. cap. si sententia Cuius rei non iam rationem tradidimus, in cap. 2. de præb. post Dec. ibi, & in cap. ecclesia. de con. l. c. 4. quatenus in interdictum cleri videtur includere religiosos, & religiosas, conuersos, & conuersas, nouitios, & nouitias, secundum Dom. in d. cap. si sententia, in fin. princ. & Cald. vbi supra membr. 2. Item interdictum ciuitatis includit suburbia, & ædificia prope moenia, cap. si ciuitas de sententia excomm. lib. 6. quæ vero ædificia dicenda sunt talia relinquatur arbitrio iudicis, glo. ibidem. Interdictum etiam ecclesie, si est speciale tantum, includit sacella, & cæmeterium contigua, alia non, d. cap. si ciuitas. Interdicta vero ecclesie, non censentur interdicti clerici eiusdem, neque contra, interdictis clericis, censentur interdicta eorum ecclesia, argum. cap. per exemptionem, de priuileg. lib. 6.

Quis, cur, & quomodo potest interdicerere.

& interdicti.

S Y M M A R I V M.

168. **I**nterdicit communiter, qui excommunicat, & suspendit, & contra.
 168. Interdictum fertur ob culpam alienam, sed non ob culpam debiti, & ponitur ipso facto a iure his casibus, num. 169. & quæ opera prohibeat, num. 170.

Quartò,

168. **¶** Tertio dico, q̄ communiter, qui potest excommunicare, & suspendere, potest etiam interdiceret: & qui potest excommunicare, & suspendi, potest etiam interdici. Et vniuersitas quę non potest excommunicari, ea Romana. s̄. in vniuersitatem. de sent. excom. lib. 6. & locus, qui non potest suspendi, ut supra dictũ est, potest interdici, d. c. si ciuitas, & d. c. si sententia. Et quamquam aliud est populus, vel vniuersitas, & aliud particulares eiusdem argum. c. denique. 7. quęst. 1. & 1. proponebatur. ff. de iud. interdicto. tamẽ illo, censentur interdicti omnes eius particulares, fontes, & infontes, d. c. si sententia. vbi id affirmant Dominia. & Peru. quia potest vnus interdici propter culpã alterius, licet non excommunicari, vel suspendi, vt prædictum est: quamuis semper debeat interuenire culpa propria, vel aliena, vt feratur interdictum: nec sufficit culpa non soluendi debitum, vt feratur interdictum generale auctoritate ordinaria, vel delegata sine speciali Papę mādato, extrauag. prouidę. de sent. excom. quamuis particulare ecclesię ferri posset, iuxta Cald. vbi supra memb. 1. c. 4. & Dominic. in c. præsent. de sent. excom. lib. 6. non tamẽ potest illa, quamuis per inobedientiam, nostro iudicio, contradixerit Stephan. de potest. eccle. cas. 10.

Interrogatus olim Salmantica, an infans lactens, & amens includantur interdicto? Respondi, includi, nec esse admittendos ad diuina: quia vt prædictum est, sine culpa propria quis potest interdici.

169. Quinto dico, q̄ fertur generale ipso facto contra vniuersitatem, quę facit solui portoria illicita clericis, c. quamquam. de censu, lib. 6. & contra eã, quę facit, vt capiatur, percutiatur, vel in exilium, mittatur suus episcopus clem. 1. de pen. Et contra eã cuius dominus impedit ingressum, aut negotia Nuncij Apost. extrauag. super gętes. de cõsue. Immo & in omnibus casibus, in quibus iure fertur interdictũ locale, generale, ob delictũ populi, in eisdem fertur etiam generale personale contra suum populũ: quamuis nõ, quando fertur ob delictum solius domini, si non exprimat, c. si sententia. de sent. excom. lib. 6. fertur etiam particulare locale ecclesię in aliquot casibus, scilicet, quando vniuersitas facit, vt capiatur, percutiatur, vel mittatur in exilium suus episcopus, d. clem. 1. de pen. Et quando clerici, aut conuentus ecclesię, nolũ restituere corpora, aut monumenta eorum, quos in ea sepelierunt: & quod inducti ab eis iurauerunt se electuros sepulturas, in cap. 1. de sepult. lib. 6.

170. Sexto dico, q̄ interdictũ personale particulare solum includit personas nominatas, & actus in eo expressos, & qui includuntur in illis. Si vero nulli exprimatur, omnes qui vctatur in interdictis censentur inclusi. Vnde interdicto simpliciter Petro, omne illud quod interdictũ prohibet, vctatur illi. Interdicto autẽ eo, quo ad ministerium altaris, reliqua omnia pot facere: quo ad ingressum vero ecclesię omnia diuina officia illi prohibentur, intra illa: quia includuntur in prohibitione ingressus illius, &

nulla

nulla extra illam: quia potest facere domi, vel in tabernaculo, iuxta clericis cui. de senten. excomm. lib. 6 & Com. 216 in sacello non erecto auctoritate episcopi, perinde ac si nulla res esset interdictus, iuxta S. Ant. 3. part. tit. 29. c. 2 §. 2. & ante illum Cal. secundum quem approbatur, ab Anch. Do. & Peru. in d. c. is cui. cui est interdictus ingressus ecclesie bene potest introire in eam, & orare quando non aguntur diuina officia, vt gl. sing. dicit de excommunicato. c. qui studet. 1. q. 1. & Inno. in cap. super. de sent. excom. quamuis multi contra sentiant, sed male non potest tamen audire diuina officia, iuxta Dom. & Com. in d. c. is cui. quidquid dicat Cal. vbi supra col. 16 sed nostra sententia potest transire per eam, etiam quando illa sunt: quia id non est audire, argu. eorum que supra eod. c. nu. 34. diximus de excommunicato. Quorum ratio est: quia prohibitio ingressus ecclesie solum respicit diuina officia, ne ea faciat, vel audiat in ea, d. cap. is cui. cum ei annotatis, & cap. presentis. §. quæst. 2.

Quæ prohibeantur interdicto, & tempore interdicti.

SUMMARIUM.

- 171 **I**nterdicto vetantur omnia diuina officia, sacramenta, & sepultura, præter expressa.
- 172 Officia diuina que, & permessa quomodo in interdicto generali, n. 174.
- 173 Missa una singulis hebdomadis licita in interdicto speciali.
- 174 Clerici etiam alieni admittuntur ad diuina tempore interdicti, & an coniugati.
- 174 Aqua benedicta, vt benedicenda, & vsui adhibenda tempore interdicti.
- 175 Interdicto in loco, & etiam in ecclesia, clerici recitant horas, num. 176. & vt campanæ pulsatio, episcopi benedictio, & sacramentalium vsus, liceant, num. 177. & 178.
- 178 Confessio item, & alia plurima.
- 179 Interdicta quæ privilegia particularia relaxant, & 2. seq.
- 182 Interdictum iure suspenditur quatuor festis, & an alijs privilegio religiosorum, & 2. seq.
- 187 Interdictum non denunciatum non obligat, neque nullum, & quando tale, & validum violando, qui laici, & moniales peccant.
- 188 Cessatio a diuinis quid, & est duplex, & in his differt ab interdicto.
- 189 Cessatio qualis, & cur ponatur post interdictum, nu. 196.

171 **S**extimo dico, quod per quodcumque interdictum prohibentur omnia diuina officia, sacramenta, & ecclesiastica sepultura (exceptis his quæ expressè, vel tacitè permittuntur) vt colligitur ex c. non est. de spon. & cap.

& c. fi. de excep. prel. & cap. quod in te. de pen. & rem. & cap. responso. de sen. excom. c. quoniam. & c. fi. eo. tit. lib. 6. & notatis in eis, & ex definitione interdicti supra nu. 164. data. Ex quo sequitur, q̄ regulariter prohibetur omnia exercitia specialiter deputata alicui ordini, siue maiori, siue minori, vt dicendi Epistolam solenniter cū manipulo Subdiacono, & Euangelium: Diacono, offerendi vrceolos Acólito, dicendi missam, aut agendi hebdomariū quando peragitur matutinū, aut alia hora canonice Presbytero, & ordinandi Episcopo; quia omnia talia exercitia sunt diuina officia, quæ est ratio noua & firma non pensata ab aliis.

172 Octauò dico, quòd male definerunt Ang. verb. interdictum 5. §. 4. & aliqui alij diuina officia in hac materia esse officia diuina in missali & breuiario contenta: quia neque omne in illis ordinatum est diuinum officium, nec omne diuinum officium est in illis ordinatum: siquidē multa sunt ordinata in pontificali, & multa in missalibus & breuiariis, quæ non sunt diuina officia prohibita tempore interdicti. Qualis est benedictio mensæ, & fructuum, qualis baculi, & sacculi ad peregrinandum, & habitus nouitiorum. Possunt autem rectè definiri esse officia ordinata in dictis tribus libris, aut in aliis legitimè ad vsum ordinum & aliorum sacramentorum, vel sacramentalium, aut ad horas canonicas.

173 Nonò dico, quòd potest dici vna missa quaque hebdomada etiã in ecclesia specialiter interdicta, ad renouandum sanctum sacramentum, quod asseruatur infirmis, cum moderatione versiculi sequētis, c. permitimus. de senten. excom. & etiã plures quàm vna, si necessitas in firmo rum id postularer, iuxta Hostien. ibidem. Et quòd possunt celebrari omnia diuina officia in loco generaliter interdicto, sicut prius ianuis clausis, voce submissa, non pulsatis cāpanis, & exclusis excōicatis, & interdictis, c. fi. §. adiicimus. de sent. excom. lib. 6. expulsis item non habentibus priuilegium iuris communis, aut specialis, iuxta gl. d. §. adiicimus. verb. interdictis. Dixi, *In loco generaliter interdicto*: quia in interdicto specialiter, non habet locum, iuxta glo. recep. in d. cap. fi. verb. ecclesia.

Et quamuis Anch. dicat, quòd talia officia diuina debent fieri per solos clericos & monachos illius ecclesiæ vel monasterij, & non per alios; cuius opinio obseruabatur meo tēpore in Gallia, vbi pauca interdicta ponuntur; sed contrarium. scilicet quòd omnes clerici maiorum & minorum ordinū etiã primæ tōsuræ vndecunque, & cuiuscunq; ecclesiæ, nisi fuerint causa interdicti, possint admitti ad dicendum & audiendum illa, tenent Ioan. Andr. Domin. & Philip. in eo. c. fi. Feder. conf. 70. Ang. verb. interdictum 5. §. 3. & Sylu. verb. interdictum 5. q. 1. quod seruatur in tota Castella, vbi feruntur infinita interdicta, & et in Lusitania, vbi feruntur pauciora, etsi plura, quàm in Gallia: sed clerici cōiugati non sunt de horū numero: quia quidquid dicat Margarita cōfessorū, nō gaudēt nisi duobus priuilegiis c. 1. de cler. cōiug. lib. 6. e. quibus nō est hoc, & cōsequen-

ter quo ad hoc habentur pro laicis, vt iam pridē respondimus Salmaticę: quamquam si esset cōsuetudo præscripta, qualis fertur esse in Aragonia, valeret illis, argu. c. fin. de consuet. etiam si esset introducta per errorem iuris, argu. eorum quę infra nu. 177. dicuntur. Et adeo quidem excludendi sunt non habentes priuilegium, vt non sint admittendi ad oblationē, quę fieri solet in medio missę, ne quę sit eis porrigēda pax, neq; aperienda fenestra, neque foramen, per quę intueri possint corpus D. N. iuxta cle. 1. cum suis gl. de sen. excom. Neque sacerdos potest benedicere aquā absq; prædicta modificatione, neque benedicta illa inspergere populum absq; illa ante missam, cū antiphona, Asperges, &c. sicuti solet, iuxta Cal. vbi supra memb. 6. col. 14. Quamquam credimus populum posse fumere aquam benedictā cum ingreditur ecclesiam, & clericum dare ei, tāquam laicū sine peccato, quidquid sentiat idem Cal. vbi supra: quia id nullibi prohibetur. Et vox debet esse tā submissa, quę foris non audiatur, vel saltem proferatur ea intētiōe, vt nō audiatur, & cū debita cautione: quia hoc excusaret peragentes officia, quamuis ab aliquibus curiosis audirentur contra eorum voluntatem: siquidem tam clare est proferēda, vt alij ab alijs, possint audiri in choro, iuxta mentē textus c. alma mater. & omniū doctorum. Possunt tamē accipere funeralia, Cald. in d. memb. 6. col. 20. & alias oblationes factas pro defunctis, quāuis sepeliantur extra locū sacrum, & illi essent interditi, si decesserunt pœnitētes: siquidē potest & debet rogari pro eis, argu. c. fin. de sepult. & c. a nobis 2. de sent. excom.

175. Decimò dico, verū esse id quod Salmantica respondimus & dēfendimus sequentes mentem Host. in c. quod in te. de pœnit. & remiss. cum c. illud prælegeremus contra Villadieg. de irregul. col. 14. & satis contra Cald. d. memb. 6. col. 12. & Angel. & Syl. verb. interdictum 6. q. 2. scilicet, quod in tempore generalis interdicti non solum vnus, sed etiam duo, tres, & plures recitare possunt suas horas in campo, ianuis quę nō sunt, non clausis, & domi, & in cubiculo clausis illis, & etiā non clausis, modo non audiantur ab alijs non habentibus priuilegiū ad audiēdum, quamuis audiant aliqui per transitū, & casu. Et quod etiam intra ecclesiā potest quis solus non clausis ianuis recitare horas ita submissę, vt a nemine alio a se audiatur: & ita duo vel tres diuisi in aliquo sacello, aut tam submissę, aut tā se iuncti a populo, vt audiri nequeant, & a fortiori intra vnū sacellum clausum, quamuis ianux ecclesie, vbi illud est, sint apertę, quid quid dicant Host. Ioan. Andr. & Card. in d. cap. quod in te. quia intentio iurium, quę permittunt diuina officia cum prædicta moderatione in ecclesijs, non est excludere alia loca, vt ponderabat Villadieg. vbi supra, imò a fortiori includere illa, vbi regulariter non audiuntur ab alijs, permittendo ea dici in ecclesijs, vbi solent audiri: & principalis scopus prohibendi diuina officia est, ne audiantur a laicis, arg. d. e. quod in te. & d. c. alma mater. cum non obstante illo quisque clericus teneatur dicere suum

suum officium, glof. recepta c. 2. de cleric. excomm. facit glof. ord. cap. illud eod. tit. & ca. presbyterum, 28. dist. Dixi, *Tempore interdicti generalis*: nam in loco specialiter interdictio non esset licitum quidquam horum facere, neque clausis ianuis, neque apertis, arg. glof. d. cap. alma. verb. ecclesijs. 176 Undecimò dico, q̄ non prohibetur oratio matutina, meridiana, & vespertina, quam vocant Aue Maria: neque benedictio mensæ Cald. vbi supra col. 16. neque ea quam Episcopi iter facientes cōcedunt. Neque prohibetur lectio, neque declaratio psalmodum, aut euangeliorum, aut aliorū similium, quæ in diuinis officijs dicuntur, cū non prohibeatur prædicatio, ca. responsio. de sent. excomm. neque oratio priuata in ecclesia etiā illis ip̄is, quorum causa positum est interdictum, licet illi sint interdicti personaliter, iux. Monald. recep. per Ang. verb. interdictum 6. §. 14. neque dare, neque accipere aquam benedictam in ingressu ecclesiæ. neque cātus laicorum, etiā si cantent litaniam, aut psalmos, & laudes Dei, aut eius sanctorum, in suis confraternitatibus etiam intra ecclesias, Cald. vbi supra memb. 6. colum. 10. neque excommunicare, neque absoluerē excommunicatū absque stola & solennitate sacerdotali, iuxta Innoc. in cap. fin. de excess. prælat. & Cald. vbi supra. neque etiam introducere puerperam in ecclesiam ad reddendum Deo gratias in illa, etiam cum confessione generali absque stola & ornatu sacerdotis, Cald. vbi supra colum. 3. neque consequenter confessio generalis quam solent facere laici sacerdoti, idē ibidem colum. 14. neque adoratio crucis Veneris sancti, idē ibidem colum. 15. neque recommendatio animarum defunctorum, Cald. vbi supra: neque alla similia: quia non sunt diuina officia. Et quamuis laici nō possint sepeliri in loco facti tali tempore, neque extra illum cum officio diuino, licet sublato interdicto deferri debeat ad illum: & si sepeliantur in illo durante interdicto, non sunt extrahendi, iuxta glof. receptam cap. a nobis 2. verb. forma. de sentent. excomm. Clerici tamen seruantes interdictum possunt sepeliri in sacro absque solennitate quia id eis permittitur d. cap. quōq̄ in te. quamuis sint coniugati, si consuetudo præscripta habet, ut clericus coniugatus cum vnica & virgine, perinde possit interesse diuinis tempore interdicti, ac alij non coniugati, aliās non, iuxta dicta supra eod. cap. nu. 174.

Ad quæsitū, an dictum Cald. de litanijs habeat locum in clericis? Respondeo, habere: quia litanix cum cantu, uel sine cantu absque solennitate consueta Crucis leuata, superpelliciorum, & ordinis procedendi, de quibus loquitur Cald. licent tam clericis quam laicis; cum prædicta vero solennitate neutris, licet minus clericis quam laicis: quia hæ sunt diuinum officium, ille vero nequaquam, per dicta supra.

177 Duodecimò dico, q̄ non possunt pulsari campanæ, neque campanulæ ad horas canonicas, Cald. vbi sup. memb. 6. colum. 16. quamuis sic ad alios fines, veluti ad Aue Maria prædictū, aut ad ostendendum reliquias,

aut notificandum horas, aut prædicandū, aut ad aliud, quod non sit officium diuinum Cald. d. memb. 6. col. 16. receptus cōmuniter in c. fin. de sen. excō. li. 6. Vnde fortassis originē duxit Salmaticensis cōsuetudo pulfandi ad interdictum (hoc est ad notificandum illud) horis quibus finē da erat pulsatio ad primam, & ad vesp̄as: quæ tamen etsi nostra sententia iam excuset a pœna, & a peccato, ob id quòd potuit sua antiquitate effectum interdictorum quò ad hoc minuere: tamen nō excusasset in exordio, neque modo excusaret vbi primum inciperetur: quia esset manifesta fraus, vt ad aliud propositū dixit Cald. d. memb. 6. col. 16. Neque est potest. Episcopus tempore interdicti publicè benedicere solenniter cum baculo, & versu, Adiutorium nostrum, &c. secūdū Cald. memb. 6. col. 15. neque benedicere Abbatē, neq; Abbatissam, neq; consecr̄re calices, altaria, virgines, neque benedicere corporalia, & alia ornāmēta ad dicendū missam, neq; vela monialiū: neq; ipse, neq; parochus possunt benedicere aquā, vt declarauit bene Fede. conf. 3. col. 2. & 3. Cald. vbi supra col. 14. & 15. & seq. neque candelas in die Purificationis, neq; palmas, & ramos in Dominica palmarū Cald. d. col. 15. neq; missam quam siccā dicūt, sine consecratione Syl. verb. interdictum. q. 3. quia sunt diuina officia. Dixi, Publicè: quia clam ianuis clausis &c. bene possunt iuxta eundē: quia non sunt, vt ille dicit, sacramenta, sed diuina officia ad faciendā quædā sacramentalia; & ideo etiā fieri possunt in festis, in quibus tollitur interdictū, de quibus infra eod. c. nu. 172. iuxta Eoder. in d. conf. 3. & Cald. vbi supra.

178 Decimo tertio dico, q̄ sola, & omnia illa sacramenta, & sacramentalia, quæ ius aut priuilegium exprimit, aut tacitè permittit, sunt permessa in loco interdicto, siue interdictum sit generale, siue speciale, iuxta Cald. memb. 6. col. 29. quale est sacramentū baptismi pro paruulis c. non est. de sponsal. & etiam pro adultis c. quoniam. de senten. excomm. lib. 6. qualia sunt catechismus, & exorcismus, & vnctio olei, & chrisma, siquidem in baptismo iubentur hæc fieri, c. accepisti. de consecr. distin. 4. quale etiam est sacramentum confirmationis cap. responso. de sent. excomm. & consecratio chrismat̄is, quæ ad id, & baptismum est necessaria d. c. quoniam, & eadem ratione consecratio olei baptizandorum. Quale est sacramentum pœnitentiæ pro infirmis, dicto c. non est. & etiam pro sanis, dicto cap. fin. qui non fuerint excommunicati, neque interdicti; neque fuerint causa interdicti sua culpa; neque consilium, neque fauorem, neque auxilium præbuerint delicto, ob quod fuit positum. Siquidem hi nequaquam sunt admittendi ad sacramentū pœnitentiæ, nisi satisfaciant prius si possunt, sin minus, præbeant idoneā cautionem, iurando se daturus operam fideliter, vt satisfiat per se, aut per alios d c fin. §. illis. Quale est etiam eucharistia, siue viaticum d. c. quod in te. solum in articulo mortis, glo. d. c. fin. recepta, & sic nō potest dari sanis, quamuis sint clerici, & religiosi, iuxta Cald. in d. memb. 6. col. 22. & Philip. in d. cap. fin. §. adijcimus. & §. seq.

Quod

- 179 Quod verum est nisi haberent priuilegia, quibus nõ prziudicaret Bulla S.D.N.Gregõ. XIII posita supra c. 25. nu. 68. licet secundum ius commune possint sumere, quãdo celebrant: quale est celebrare semel in hebdomada ad renouandum sanctissimum Sacramentum c. prmittimus. de sent. ex com. quale etiam pulsare campanulam, quando fertur ad infirmos, & etiam ostendere ipsum in reditu vbi mos est. Calde. vbi supra memb. 6. col. 19. partim quia videtur iustum, & decorum d. c. quoniam. partim quia non est de actibus prohibitis per interdictum conspectus S. Sacramenti, nisi in missa. Quale est etiam sacramentum matrimonij gl. d. c. fin. etiam inter interdictos personaliter, & specialiter, iuxta Cald. d. memb. 6. col. 21. sed non est talis benedictio nuptiarum, iuxta Host. in d. cap. non est. receptum per Com. ibidem, & Cald. d. mem. 6. colum. 22. Non est etiam tale sacramentũ extreme vnctionis, d. c. quod in te. etiam quo ad clericos: quia quamuis sint priuilegiati quo ad sepulturã, non tamen quo ad extremam vnctionem, iuxta Io. And. d. c. quod in te. neque religiosis potest dari extrema vnctio secundum ius commune. Neque est tale ordinare in loco interdicto, iuxta Inno. in d. c. nõ est. neque extra illũ si ordinator, vel ordinatus sint interdicti personaliter Pan. ibidem, & melius Cald. memb. 2. col. 22.
- 180 Decimoquartò dico, quod priuilegium audiendi diuina officia tempore interdicti cum prædicta moderatone, nõ valet ei, qui fuit causa eiusdem, aut cuius culpa, aut fraude fuit positum, aut commissum delictum, ob quod fuit positum: ei autem qui hoc non commisit, si est persona singularis, valet, non solum pro se, sed etiam pro suis familiaribus domesticis, qui non sint fraudulentè recepti ad audiendum, aut celebrandum cum illo, cap. l. cet. § cum conceditur. de priuileg. lib. 6. sed si est collegium, non valet nisi collegis, d. cap. licet. Et quamquam in alijs materijs per familiares & domesticos intelliguntur mulier, filij, nepotes, serui, & famuli illi subiecti, qui ratione potestatis paternæ, vel dominij degunt cũ illo, iuxta gl. & determinationem Aret. & Fel. in c. in literis. de testib. in hoc tamen casu non sumitur tam latè, iuxta Anch. c. licet. & sic, nostro iudicio, in hoc casu illi tantũ intelligendi sunt familiares domestici alicuius, qui eũ de more comitantur. Hæc enim ampliatio huius priuilegij fit ne inutile sit, vt posset esse, nisi sic ampliaretur ad multos, qui sine comitatu non possunt honestè ad ecclesiã ire, aut celebrare in ea, iuxta gl. solen. quæ pen. est d. c. licet. & commendata ad pulchram conclusionem per Dec. in cap. cum ordinem. de rescript. col. 2. Et sic clericus qui habet vnum famulum laicum, potest dicere missam in ecclesia seruiente illo, siue receperit ante interdictum, siue post, & in eius locum si ægrotaret, vel abesset, posset sumere aliũ etiam mere laicum, Cald. vbi supra memb. 6. Adde etiam quod priuilegia concessa aliquibus religiosis, vt tempore interdicti possintmittere ad diuina officia suos cõfratres, intelliguntur

de illis, qui licet sint, & maneat extra monasteria, tamen se addixerunt illi ordini mutato habitu seculari, aut donarunt inter viuos sua bona suo ordini, seruatō sibi quamdiu vixerint vsufructu, cap. vt priuilegia. de priuileg. Eodem modo qui habent priuilegia, q̄ tempore interdicti possunt admitti ad diuina officia, possunt sepeliri in cæmeterio, iuxta Calder. in 6. memb. col. 24. quem sequitur Ang. verb. interdictum 6. §. 35. licet Feder. conf. 3. in contrarium inclinet, cuius opinio facile defendi posset, si consideretur sepultura pro principali, & officium pro accessorio, sicut & opinio Cald. consideratione contraria, & tanquam fauorabilior seruanda videtur.

182. Decimoquintò dico, q̄ etiam possunt fieri omnia diuina officia festis Natiuitatis, Paschæ, Pentecostes, & Assumptionis Dominæ nostræ diebus solum, & nō octauis, etiam sine prædicta modificatione, apertis ianuis, campanis pulsatis, & alta voce, exclusis excōmunicatis, & admissis interdictis: ita tamen, vt, quorum culpa tale interdictum positum fuit, non accedant ad altare: quia id expresse permittitur per cal. ma. mater. §. in festiuitatibus. de sent. excō. lib. 6. Quod idem postea permissum fuit in festo corporis Christi, & tota octaua per Martinū V. & Eugeniū III. in suis extrauag. quæ legi solent intra octauā eiusdem festi, & in die conceptionis, & sua octaua Virginis Matris in ecclesijs, in quibus dicitur officium ordinatū per protonotarium Leonardum Nogarolum, & eius missa quæ incipit, Egredimini. & non in quibus illud non dicitur, ut monuimus in Enchirid. siue Manuali de oratione, & hor. canonicis, siue repet. cap. quando. de consec. dist. 1. cap. 10. nu. 86.
183. Decimosexto dico, q̄ in diebus, in quibus a iudice suspenditur interdictum, id omne & solū ad quod suspenditur potest fieri in illis: ita quòd si non suspenditur ad aliud quàm ad sepeliendum aliquem, aut faciendā certam missam, aut certum officium, aut dandum certum sacramētum, (vt sæpe fit Salmantica) non potest fieri nisi illud: & ideo cum suspenditur aliquod interdictum, scire oportet quo ad quantum tempus, & quo ad quæ officia illud suspenditur, quod tenor suspensionis monstrabit. Et si nouerimus interdictum esse simpliciter suspensum in vnum diē, vel dimidiatum, poterimus in eo facere omnia, quæ possunt fieri, si nullum esset interdictū. Si autem nouerimus esse suspensum quo ad officia diuina tantum, vel ad aliquot missas tantum faciendas, nō licebit facere alia: & ita nō licebit alia sacramēta, vel sacramentalia dare, suscipere, vel facere. In prædictis autem quatuor diebus suspenditur a primis vespers illorum, arg. c. 1. & 2. de ferijs. vsque ad completoriū inclusiue diei, aut octauæ postremæ Archi. Domin. & Perus. in c. fin. de sent. excom. contra glo. antepen. eiusdem. Et suspenditur illis diebus, in d. c. fin. §. festiuitatibus. de sent. excomm. lib. 6. quo ad omnes missas, & omnia diuina officia illorum festorum, & quæuis alia tam publica quàm peculiaris, & tam ordinaria,

diuina, quam extraordinaria, iuxta gl. verb. sicut prius. recept. per Domi. Perus. & Com. ibidem. quia textus dicit generaliter missæ celebrentur, & 186 alia diuina officia dicantur sicut prius, & quia sic vsus habet. Et consequenter publice potest Episcopus in illis consecrare, Abbates Abbatissas, calices, ecclesias, virgines, corporalia, & alios apparatus altaris, vela, & omnia alia, quæ fieri possent secreto prædicto tempore, de quibus supra eo c. nu. 177. Et quamquam aliàs nobis visum fuit, quòd die Corporis, & Conceptionis, & eorum octauarum nõ poterant nisi peragi, officia diuina eorum festorum, ponderantibus illud verbum, *Huiusmodi officia*, quod est in dicta extrauagan. Martini V. & Eugenij IIII, quia tamen mens authoris videtur fuisse suspendere quo ad illos dies tantum, quantum suspēde batur a iure quo ad prædictos quatuor dies, & etiam amplius, siquidē sit spēdit quo ad octauas; & quia videtur sic eam interpretari consuetudo, dicimus permissum esse in illis omne id, quod permittitur in præfatis quatuor festiuitatibus, & etiam in omnibus aliorum sanctorum prædictorum ordinum in ecclesijs, in quibus suspenditur.

187 Decimo septimò dico, quòd nemo tenetur nostra aate seruare interdicitum aliquod nisi denunciatum, vt supra dictum est, de suspensione eo. cap. nu. 163. & de excommunicatione num. 15. & 36. per extrauagan. ad euitanda. cuius tenor de verbo ad verbum refertur supra eod. c. nu. 35. Nec quando interdictum est in se nullum, & nullitas est sufficiēter publica, exceptis religiosis, qui debēt illud obseruare, si ecclesia matrix id obseruat, vt dictum est supra eod. cap. nu. 146 Interdictum autem est, nullum regulariter in eisdem casibus, in quibus excommunicatio, de quibus supra eod. cap. nu. 4.

Decimo octauò dico, q̄ laicus non dicitur violare interdictum vllum quamuis sit validum, & denunciatum, audiendo missam, vel alia diuina officia in loco interdicto etiã ab eo, qui dicendo ea peccet, & quamuis auidiat cum aliquo personaliter interdicto, iuxta Caiet. verb. interdicti violatio §. pen. exceptis quatuor casibus, in quibus peccaret, quãuis non incurreret irregularitatem. Primo, cum ipsemet est interdictus personaliter, etiam si interdictum sit generale oppidi eius, quidquid ille dicat ibidem. Secundo, cum expressè, vel tacite est causa, q̄ illa dicantur, rogãdo, iubendo, aut præbendo ad id causam sua præsentia, & auditione: quia facientes, & consentientes, & c. arg. c. 1. ad Rom. & c. 1. de offi. deleg. & facit optimè glo. sing. cle. fin. de priuil. Tertio, cum dicit talia officia, qualia dicendo violarent clerici, argum. rationis cap. pastoralis. §. 1. de cler. excom. mu. ministr. vt sentit Cald. in d. memb. 6. colum. 10. affirmans, quod tali casu potest puniri per iudicem ecclesiasticum: quia delictum est ecclesiasticum. Quarto, cum mentiēdo asserens se esse clericum minorum, aut habere priuilegium, intraret ad audienda diuina officia vetita, vbi dicebantur clausis ianuis.

Decimononò dico, quòd monachi, & moniales, qui nullum ordinè habent, peccât mortaliter faciendo officia prohibita clericis: quia merentur includi ob id in aliis monasteriis strictioribus, quo faciant pœnitentiam d. c. pastoralis. & licet non incurrant irregularitatem, fiunt tamen ineligibiles actiuè, & passiuè, iuxta Cald. d. mèb. 6. Et a fortiori clerici qui uiolant interdictum peccant mortaliter, quantumlibet dubitet Caiet. ubi supra: & censentur uiolare quo ad hunc effectum quoties faciunt, quod illis est prohibitum per interdictû personale, aut locale; & quo ad effectum incurrendi irregularitatem, illis tantum uicibus, quibus supradictum est, cap. 25. nu. 83. & 94.

- 188 Vigèsimò dico, quòd cessatio a diuinis est quædam desistentia a diuinis officijs, & ab administratione sacramentorum, iuxta mentem Innoc. & Communem in c. dilectis. de appell. & c. irrefragabili de offic. ordi. quæ est duplex, generalis quæ fit in loco uniuersali, ut ciuitate, oppido, aut parochia, & particularis quæ particulari, ut in ecclesia, aut ecclesijs. Quo fit, non esse certum, quod asserit author compendij priuileg. verb. interdictum 1. §. 17. allegans in hoc duos Doctores Salmaticenses, scilicet, cessationem a diuinis generalem. & interdictû generale esse idè, contra mentè Cal. ubi supra mèb. 3. col. 3; & Card. in cle. 1. §. in cessationis de sent. exc. ubi Bonif. nu. 4. declarat. Tum quia ut supra eod ca. nu. 164. dixi, cessatio non est censura, & interdictum sic. Tum quia secundum Inn. in d. c. irrefragabili nu. 4. & in d. c. dilectis. nu. 3. receptum ibi per Ant. Panor. Perus. & præposit. qui transgreditur cessationem a diuinis etiam particularem, nò est irregularis: & qui transgreditur interdictum, quamuis sit generale, sic. quod optimè probat Bonifac. in d. cle. 1. num. 90. post Card. & Imol. licet Ioan. And. in c. si canonici. de offic. ord. li. 6. quem sequutus fuit Angelus uerbo cessatio. teneat contrariû, sed male, ut demonstrauius Salmanticæ repetentis dictum cap. dilectis. Tum quia ipse Ang. uerb. cessatio. fatetur cessationem particularem, non esse idem quod interdictum particulare, neque facere sui transgressorem irregularem, ca. is qui. de senten. excom. lib. 6. ob id que
- 189 poterit tempore cessationis argum. cap. priuilegia. 3. distin. & cap. porrò. & cap. sane. de priuileg. neque qui habet priuilegium audiendi tempore cessationis generalis, poterit tempore specialis: quamuis uerum sit, quòd interdictum generale, & cessatio generalis equantur quo ad modificationem prædictam, d. cap. alma. & quo ad rigorem prædictæ clem. 1. de senten. excom.

Roganti uerò cur ponatur sæpè cessatio post excommunicationem, & interdictum, quibus non est paritum, si interdictum est fortius illa? Respondeo, quòd hoc non fit nisi a summo Pontifice: & q̄ ille nò ponit cessationem generalè post interdictum generale, sed aliud interdictum speciale,

speciale, aut cessationem specialem, quæ aufert celebrationem diuinorum officiorum etiam clausis ianuis, &c. Cæterum quando feruntur simul in terdictum, & cessatio specialis, ponderandæ sunt diligenter literæ, & secundum eas iudicandum. Tum quia transgressor censetur irregularis ea ratione, qua est interdictum, & nõ ea qua est cessatio, per prædicta. Tum quia interdicta, & cessationes posita a summo Pontifice nonnunquam sunt strictiora, nonnunquam verò laxiora quam communia; tantum enim & non plus obstringunt, quantum ille vult, secundum omnium sententiam. Alia de cessatione vtilia, sed confessarijs non vsque adeo necessaria, tradit nouissimè vir eruditissimus, & clarissimus Alphòsus Alvarez Guerrerus Præses Regius in Regno Neapolitano, in suo laude dignissimo Iuris Pontificij ac Cæsarei Speculo, varia eruditione referto, cap. 37. de ecclesiastico interdicto. Qui tamen potius referre, quam probare videri debet Philip Franc. in c. si canonici. de offic. ord. dicentem, cessationem generalem positam ab habente potestatem eam ponendi vim interdicti ad inducendam irregularitatem habere, quum paulo ante cum communi contrarium rectè teneat.

190 Porro, vt quod ad nu. vlt. huius c. supra retuleramus, hic opportunius expediamus, multa super interdictorum suspensione priuilegia sunt a Sede Apost. cõcessa religiosis, quorum summam hoc in loco in vulgari scripseramus: sed quia putamus ea esse sublata per c. 12. & postremum de regul. sess. 25. Conc. Trid. consulto etiam super hoc S. D. N. eam præmittimus, desiderantes, vt Sanctitas eius faceret illis facultatem suspendendi interdicta in diebus tantum, & nõ octauis sanctorum sui ordinis, modo eandem faceret etiam parochis quo ad dies sanctorum suarum ecclesiarum patronorum, quam puto faciet, si humiliter petatur. Dixi, *In diebus tantum*, ne nimis eneruetur nervus censuræ ecclesiasticæ. Dixi, *Modo, &c.* vt seruetur equalitas & concordia, qua, vt post Salustium ait Hiero. etiam paruæ res crescunt, vt discordia magnæ dilabuntur. Non arbitror tamen eis sublata priuilegia super necessitate, vel modo præsentandi ordinarijs confessarios sui ordinis: quia credimus quòd per præfatum cap. fin. de regu. solum tolluntur eis priuilegia contraria iuribus communibus, quæ in c. præcedentibus eiusdem tituli iubentur seruari, & in nullo illorum iubetur seruari ius commune præsentandi præfatos cõfessarios, sicut ius commune de interdictis seruandis iubetur seruari, in d. c. 12. & alia in aliquibus alijs. Qua ratione idem dicendum est de alijs priuilegijs concessis eis contra alia iura communia, quæ non iubentur in illis seruari. Et hæc quidem de tribus cõsurarum ecclesiasticarum speciebus, puta excommunicatione, suspensione, & interdicto dicta sufficiant. Veniamus nunc ad irregularitatem.

De irregularitate, & de eius multiplicitate, & regulis generalibus.

S V M M A R I V M.

- 191 **R**egularitas quid: humanum inuentum est: tollitur manente peccato, & est quintuplex: nulla mentalis tantum. nu. 192.
- 193 Irregularis nemo in dubio iudicandus in foro exteriori; sed sic in interiori.
- 194 Irregularitatem non duplicat celebratio, nec tollit bulla communis.

191 **R**imò dico, quòd nomèn irregularitas est parum latinum, & generaliter acceptum significat id, quod aliquem extra regulam ponit: quia componitur ab, in, pro, non, & regularis secundum omnes. Sed irregularitas accepta, vt in hac materia sumitur, definiti potest ex mente canonum & Inno. in cap. nisi. nu. 7. de renunciat. communiter recep. paulo cautius quàm definiat Speculator de dispen. §. iuxta. & Villadieg. de irreg. colum. 1. Nicol. de irregul. S. Ant. 3. par. tit. 28. cap. 1. & Alua. de planct. eccl. lib. 1. art. 46. & alij alibi) esse impedimentum inductum a iure canonico, directè impediens acceptionem ordinum ecclesiasticorum, aut aliquem vsum eorum quatenus sunt ordines, etiam post pœnitentiam. Dixi, *Impedimentum*, pro genere, & *inductum a iure canonico*. ad significandum non esse inuatum iuris naturalis, neque diuini. Dixi, *directè impediens*, ad differentiam excommunicationis, suspensionis, interdicti, & aliorum impedimētorum canonicorum, quæ quamquam ordines, & eorum vsum impediunt, quatenus sunt communicatio, aut sacramenta, aut officia, aut beneficia ecclesiastica, nō tamen quatenus sunt ordines, saltem directè. Dixi, *Aut aliquem vsum acceptorum*: quia aliqua irregularitas impedit acceptionem, & non vsum acceptorum, & aliqua vnum vsum, & non alium c. 2. de cler. ægro. vt statim dicitur. Dixi, *post pœnitentiam*, ad maiorem eius naturæ declarationem, & ad significandum posse quem absolutum a peccato, quo irregularitas incurritur, remanente ipsa, secundum Card. in cle. dudum §. ac deinde. quæst. 8. de sepult. quidquid innuat extrauag. 1. de priu. Ex quo sequitur primò, quòd rectè dixit Inno. cap. ad audientiam. de homic. omnem irregularitatem inductam esse a iure canonico humano, quamuis aliqua eius origo in veteri testamento fuisset, secundum mentem gloss. §. 1. de conse. dist. 1.

Secundò, quod incaute Syl. & Tab. verb. irregularitas, in principio significauerunt irregularitatem esse suspensionem, & plus aliquid. Tum quia irregularitas non est censura ecclesiastica, suspensio verò sic, c. quærenti. de verb. sign. Tum quia est species pœnæ multum differens ab illa.

Tertio,

Tertio, quod incautius Speculator in d. 6. iuxta significat omnem excommunicatum & suspensum, aut interdictum esse irregularem.

192 Quarto, quod iuxta mentem textuum (omissis multis modis diuidendi doctorum) irregularitas diuidi potest in quinque species, quæ manant ex quinque defectuum generibus, scilicet, sacramenti, corporis, animæ, lenitatis perfectæ, & delicti. Quanquam Aluarus Pelagius dixit esse innumerabiles in lib. de planctu eccle. lib. 1. art. 24. arg. c. fi. 15. quæst. 1. quod verum esse potest accipiendo eam generalissimè, sed non accipiendo specialiter, ut prædictum est: quia in solis casibus iure expressis incurritur, cap. is qui. de sent. excom. lib. 6.

193 Quinto, quod prima regularum, quibus regulanda est irregularitas, quod nulla earum incurritur sola voluntate faciendi, nisi fiat id, ob quod imponitur, & ideo nulla est mentalis, ut infra dicitur, nu. 210.

Secundo dico, quod ut Pan. in c. ad audientiã. de homic. recept. per complures recetiores dixit, in foro exteriori nemo in dubio irregularis iudicandus est, quãuis in interiori secus, aptus tex. in c. significasti. 1. de homic. Interius autem reputatur non solùm forum pœnitentiæ, sed etiam consilij, secundum Villadieg. de irreg. col. 43. Cuius differentiæ ratio nõ est, ut diximus in c. si quis autem. de pœnit. dist. 7. a num. 35. quod in rebus dubijs non sit accipienda pars securior, sed quod nemo potest facere absque peccato id de quo dubitat an sit peccatum, necne; & quod nullus iudex debet condemnare aliquem, de quo dubitat, an debeat condemnari necne, propter ibi allegata, monstrando quod Inno. in d. c. ad audientiam. non dixit quod ei Pan. & alij imponunt.

Tertio, quod licet irregularis qui celebrat antequam obtineat dispensationem, peccet mortifere, argum. c. fin. de temp. ordi. & ca. inquisitionis. de accus. non tamen incurrit nouam irregularitatem. Tum quia Inno. in cap. si celebrat. num. 3. de cle. excommu. receptus id dicit primò de irregulari ob defectum corporalem, aut illegitimitatis. Tum quia paulo post idem asserit de irregulari ob magni criminis notorietatem. Tum quia ratio eius scilicet, quod id iure non cauetur, & quod sedes Apostolica quando dispensat cum præfatis irregularibus qui celebrarunt, solùm dispensat super irregularitate, quam ante celebrationem incurrunt, militat in alijs. Tunc quia firma ratio dictorum Inno. quam nec ille. nec alius aduertit, est quod ut supra diximus, irregularitas non est vera suspensio, nec censura ecclesiastica: & ita celebrans illa irretitus, nullam violat censuram, nec aliquid aliud, cuius violatio nouam infligat irregularitatem, & illa non incurritur nisi cum exprimitur, ut mox dicitur.

Quarto, quod potestas absoluendi a peccatis ad dispensationem irregularitatis non extenditur Domi. & Alex. per illum textum, in cap. miror. 50. distin. neque potestas quæ per bullas Papæ datur ad absoluendum, ut rectè dixit Villadiegus ubi supra in fine, & probatur latius infra num. 250.

Quinto,

Quintò, quòd nemo fit irregularis, nisi in casibus a iurē expressis.

Sextò, per quam respondetur quæstioni circa hæc propositæ videlicet, quòd irregularitas quamlibet occulta, tantum nocet quo ad forum conscientie, quantum publica, & eque necessaria est dispensatio in vtraque. Nec obstat, quòd Castren. lib. 2. de leg. pœn. loquens de illegimitate occulta contrarium teneat. Tum quia nouum, & sine textu, & efficaci ratione dictum, contra Com. Ant. in cap. 1. de fil. presb. & contra tex. fere expressum cap. nisi. §. personæ. ibi, si tamen culpa latet, & caus. de renunciat. Tum quia est contra omnem vsu ecclesie hæctenus seruatum. Tum quia communis efficaciter colligitur, ex cap. 6. sess. 24. Conc. Trid. cuius verba sunt. *Liceat Episcopis in irregularitatibus omnibus, & suspensionibus ex delicto occulto pronouentibus, excepta ea, quæ oritur ex homicidio voluntario, & exceptis alijs deductis ad forum contentiosum, dispensare, & in quibuscunque occultis, etiam Sedi Apostolicæ reseruatæ delinquentes quoscunque sibi subditos in diœcesi sua per seipsos, aut vicarium ad id specialiter deputandum in foro conscientie gratis absoluerè, imposita pœnitentia saluari. Idem & in hæresis crimine in eodem foro conscientie tantum non eorum vicarijs sit permissum.*

Ad quæsitum autem circa hoc dico, eum qui tacita irregularitate occulta ordinatur, & impetrat beneficium, debere occulte dispensationem impetrare: & si scienter accepit possessionem, quia per id incidit in intrusionem, quæ fecit eum inhabilem ad illud, iuxta citata per Fel. in c. in nostra. corol. 7. de rescr. debet facere mentionem de illa in impetratione a Papa, vel certe impetrare habilitatem ab eo, & postea clam collationem ab ordinario, modo non fuisset reseruatam Papæ, quando obtinuit illud, quod nos nuper consuluimus.

Septimò, colligitur ex d. cap. 6. Concil. Trid. valet, scilicet; quod in omni irregularitate descendente ex delicto occulto, & non deducta in iudicium, excepta ea quæ descendit ex homicidio voluntario, potest Episcopus dispensare. Ex quo eod. cap. 6. nota primò, quod difficilior impetratum est dispensatio super irregularitate occulta homicidij, & mutilationis iustorum, quàm iniustorum, non voluntariorum: quia illa a solo Papa potest haberi, vt clarè colligitur ex d. cap. 6. hæc verò etiam ab Episcopo. Secundò, nota textum expressum cõtra Castren. vbi supra ad hoc, quòd omnis irregularitas descendens ex crimine quamlibet occulto, indiget dispensatione, licèt hæc dari possit hodie ab Episcopo. Tertio, quòd per illud non datur Episcopis vlla potestas dispensandi super illa irregularitate occulta descendente aliunde quàm ex delicto, & consequenter, neque super illegimitate, vt dicitur infra nu. 221.

De prima specie irregularitatis ex bigamia.

S V M M A R I V M.

195 **B**igamia quid, est triplex, & quelibet iuris humani, debilis a Papa, & similitudinaria etiam ab Episcopis, quæ non contrahitur a laico contrahente nulliter cum vidua. & 2. seq.

195 **D**ico primò, quòd bigamia est status coniugati cum duabus coniugibus, siue ante, siue post baptismum ductis, cap. acutius. 26. dist. glo. c. vna. ead. dist. de qua secundum gloss. in sum. eiusdem dist. fuit statutum, vt esset impedimētum ordinum ob quatuor, scilicet, quod bis coniugatus non potest aptè significare vnionem Iesu Christi cum ecclesia vnica sua, & sancta sponsa, cap. debitum. de bigam. cuius gl. recep. verb. sacramentum. id latè declarat: & quòd excellentia sacramenti ordinis hoc meretur, d. cap. vna. & quòd est signum incontinentiæ, c. proposuisti. 8 2. distin. & quòd ad persuadendam castitatem auctoritatem adimit, d. cap. vna.

Secundò dico, q̄ triplex est bigamia, scilicet vera, interpretatiua, & si militudinaria, iuxta glo. receptam in c. 2. de bigam. quam sequuntur ibi Anto. & alij, & dixit antea Rota decisio. 447 in nouis, quæ in nouissimè rubricatis est prima eiusdem tituli & declarauit Speculator de dispen. §. iuxta. nu. 6. Vera est eius, qui habuit, & cognouit duas vxores veras, alterā, mortua altera, d. c. debitum. quamuis vtramque, vel alteram antequā fuisset Christianus habuisset, d. c. deinde, & c. acutius. 26. dist. Interpretatiua est, quam incurrit is, qui fingitur duas vxores habuisse, qualis est contrahens cum vna sola, sed vidua, aut cum corruptā per alium c. maritum. 33. dist. secus si per se glo. recep. in d. cap. fin. de bigam. & c. 2. de cler. coniug. Idem si cum virgine, quam post commissum adulterium ab ea cognouit, cap. si cuius. 24. dist. quamuis per ignorantiam id contingeret, glo. recept. in d. c. si cuius. Pan. in c. si vir. de adulte. qualis est etiam cōtrahens cum vna validum matrimonium, cum alia inualidum, aut cum duabus de facto, cū neutra valide, ob aliquod impedimentum viuentibus ambabus, aut cū vna mortua altera. Similitudinaria est quam incurrit ordine sacro insignitus, vel voto solenni adstrictus cum aliqua etiam vnica contrahens, & consumans, c. quotquot. 27. q. 1. & c. fin. de bigam. licet illa sit virgo, vt sentit Ang verb. bigamia. §. 9. cui consentiunt Sylu. verb. bigamia in prin. & S. Ant. 3. par. tit. 21. cap. 1. Primo, per d. c. quotquot. Secundo, q̄ licet neque de iure, neque de facto cōtrahat cum duabus, vel vna corrupta valide, tamen habet affectum cōtrahendi cū opere suble-

subsecuto, postea quã per ordinem sacrum, uel uotum solenne contraxit similitudinariè cum Christo. Dixi, *Ordine sacro insignitus, uel uoto solenni adstrictus*, ad significandum, quod nec laicus, nec minoribus tantum iniectus contrahens cum uidua, siue corrupta inualidè, siue nulliter propter aliquod impedimentũ efficitur irregularis, ut in facta Pœnitentiaria nuper conclusum fuit. Tum quia nullo iure id cauetur, & irregularitas non contrahitur, nisi in casibus a iure expressis, cap. is qui. de sent. excom. lib. 6. Non obstat Rota decis. 1. de biga. quæ per c. fin. eiusdem tit. tenuit contrarium in clerico minorũ ordinum: quia non aduertit integram rationẽ decidendi illius c. fin. esse prædictam, quæ cessat in tali clerico. Tũ quia non obstat ca. nuper. eo. tit. quia loquitur de presbytero, & verb. *Clericis*, in eo posito addit Innoc. constitutis in sacris. Nec etiam obstat d. cap. fin. quia loquitur de subdiacono, nec ratio in eo expressa, scilicet, quod habuit affectum contrahendi opere subsecuto: quia non est integra, sed integrandã suppleto (& quia iam similitudinariè contraxerat cum alia) quæ suppletio colligitur ex ipso textu, non frustra loquente de subdiacono, cui est annexum uotum solenne castitatis, cap. a multis. de æta. & qualit.

196. Tertio dico, quod non incurrit quis sine matrimonio de iure aut facto contracto, eo quod habeat concubinas etiam multas, etiam si eas coniugatus cum una sola uirgine haberet, cap. pen. de bigam. & cap. fin. 34. distin. neque eo quod cum desponsata alteri per uerba de presenti matrimonium contrahat, modo adhuc illa uirgo esset, cap. debitum. de bigam. neque etiam si cum multis contraheret, si non haberet copulam, nisi cum una tantum.

197. Quarto dico, quod qui matrimonium cum muliere scurrili, serua, aut cum publica fabularum actrice contrahit, non est bigamus, si erat uirgo, quamquam, mortua illa, non debet ordinari, cap. si quis uiduam 2. 34. distin.

Quinto dico, quod quidquid aliqui dicant, pro certo habetur posse Papam cum bigamis dispensare ad ordines, ut ait Innoc. in cap. 2. de bigam. & c. ad audientiam. de homicid. & S. Thom. in quodlibet 4. art. 8. quem sequitur Anch. in cap. 1. de bigam. & Rota decis. 47. quæ in nouè rubricatis est prima eiusdem tit. & Comm. habet in omni bigamia posse Papam dispensare: quia omnis irregularitas solo iure humano introducta est, licet siue sit inducta a S. Paulo, cap. lector. cum gloss. 34. dist. quamuis in uera non soleat, neque possit sine magna causa ordinaria potestate dispensare, iuxta Rot. in prædicta decis. 447. In interpretatiua uero, & similitudinaria soleat, & iuste potest saltem cum iusta causa.

Sexto dico, quod nemo alius a Papa in uera, uel interpretatiua ad ordines sacros potest dispensare, iuxta omnes, neque ad minores, iuxta Ioan. And. Anch. & Phil. in c. 1. de bigam. lib. 6. ubi bonus textus, & ibi Domin. quamquam S. Thom. in 4. distin. 27. & Sylu. verb. bigam. quæstio. 6. oppositum

positum dicant, & Rota in d. decisio. 447. quorum opinio admitti posset quo ad usum ordinum susceptorum, argum. d. c. lector. sed non ad accipiendum novos.

Septimo, quod super similitudinaria, si illa erat virgo, Episcopus dispē fare potest, cap. 1. cum gloss. qui cler. uel uouent. quod ibi tenet Pan. cum Card. Præposit. & communi.

De secunda specie irregularitatis ex defectu corporali.

S V M M A R I V M.

- 198 **I**rregularitas ex quali defectu membri, vel visus nascatur: & que quo ad unum officium, & non quo ad aliud. In qua solus Papa dispensat, nu. 199. & 200.
- 201 Irregularitas illegitimitatis quos notat, & a quo tollitur.
- 202 Irregularis quis minor, exger, obsessus, lunaticus, furiosus, hermaphroditus nu. 203. seruus, infamis & abstemius, nu. 204.

198 **D**ico primo, quod defectus cuiuslibet membri principalis cōtingens ob culpam inducit secundæ speciei irregularitatem, cap. 1. c. si euangelica. 55. dist. quamuis membrum sit occultum, ne que facultatem utendi ordine impediatur, ut sunt pudenda, cap. si quis absciderit. & cap. seq. 55. dist. quamuis quis sibi non abscindat, sed alius sua culpa: quia iussit aut rogauit, aut quia rei illicitę dans operam id casu perdidit, argu. c. presbyterum. c. continebatur. de hom. aut in poenam alicuius delicti ab inimicis fuit illi abscissum, ut Host. in summa, de corp. uitiæ. §. Et quæ. & in cap. ex parte. eod. tit. quem sequuntur Ioan. Andr. & Com. determinauit de eo, cui maritus mulieris, cum qua fuit deprehensus, pudenda abscidit, & a fortiori, si iure a iudice abscissa fuere, arg. cap. fin. de tempo. ord.

Secundo dico, quod etiam defectus partis membri, quam ipse per indignationem abscidit, eam inducit, c. qui partem. 55. dist. quamuis facultatem naturalem bene celebrandi non adimat, si est notorium, quod per indignationem, & impatientiam fecit, & alias non, iuxta Ant. & Card. in cap. fin. de corpore uitiat. quamquam de eo Villadieg. dubitet, ubi supra, colum. 38. & possunt conciliari dicendo, quod non est irregularis ob defectum membri, sed ob notorietatem peccati, quod abscindendo commisit, d. cap. fin.

199 Tertio dico, quod neque imbecillitas membri, neque eius defectus contingens absque propria culpa (nisi impediatur celebrationem) irregularem efficit, qualis est illius, cui cōsilio medici, aut chirurgi ppter ualeudine

aut ab

aut ab infidelibus, aut ab inimicis sine sua culpa abscinditur. Qualis illius qui natus fuit sine pudendis, aut post per vim a parentibus, aut aliis castratus. Qualis claudicatio eius cui scipio in altari non est necessarius, glos. cap. si quis in infirmitate. 55. d. Qualis macula oculi, quæ non priuat visu, neque notabilem deformitatem tribuit. cap. 2. de corp. vitiat. Qualis gibbus, & nimia magnitudo alterius, aut utriusque oculi, si non sint notabilis deformitatis.

Quartò dico, quòd verum videtur, quod iam pridem respondi, scilicet, quòd quamuis monoculus sit irregularis. d. cap. si euangelica. non tamen qui caret visu oculi dextri, qui alijs videtur sanus, & sinistro quantum satis est ad bene celebrandum cernit, licet glo. in cap. 2. de verb. sig. lib. 6. idem de carente oculo, & de carente eius viso videatur censuisse, etiamsi integer appareat, secundum Alex. in cap. hinc èt. 49. d. & Venedel. in 4. d. 1. §. q. 1. col. 1. 8. quod teneri potest de oculo sinistro, quem stilius Romanus oculum canonis appellat, cum est necesse videre eo, vt canonem missæ sine indecora, & nimia faciei ad populum conuersione legere possit, aliàs secus. quod nuper consulimus ei qui visum dextri oculi tantum valebat, vt sine tali cõuersione legere posset: magis. n. deformitas, quam defectus visus videtur in hoc expensus, & ideo c. si euangelica, disponens de carentia oculi, quæ grauè inducit deformitatē, non est extendendū ad carentiā visus, quæ eā non facit, arg. c. odia. de reg. iur. lib. 6.

200 Quintò dico, esse errorem vulgi dicere, oportere eū, cui abscissa sunt virilia, ea arefacta, aut in puluerem redacta secum gestare ad celebrandum, vt ait gl. sing. recept. in cap. eunuchus. §. 5. d. & Host. in c. fin. de corp. vitiat. dicit melius etiam fore, quòd nonnulli neque virilia gestarēt, cuius falsum dictum est verum, quando ob illud non essent irregulares.

Sextò dico, quòd quilibet defectus, aut imbecillitas cuiuslibet membri, quæ inhabilem facit ad celebrandum, saltem sine notabili horrore, deformitate, aut scandalo, irregularem efficit, siue incurratur culpa, siue sine ea, cap. pen. & cap. si. de corp. vitiat. quæ est regula Pan. in cap. 2. de cler. ægrot. quam dixit singul. Villadieg. de irregul. col. 39. quod ipsum de membro superuacaneo, aut nimis grandi dicendum, arg. glo. d. c. qui partem. Quis aut defectus, aut deformitas sit talis, determinabit Episcopus, iuxta Inn. in c. 1. de corp. vitiat. per c. 2. eiusdem tituli receptū per Card. & Anto. & non confessarius, neque alius prælatus eius, qui est ordinandus, quamuis sit religiosus, Sylueff. verb. corpore vitiat. q. 1.

Septimò dico, quòd defectus aut excessus membri, qui aliquè efficit inhabilem ad exercendum aliquod officium ecclesiasticum, efficit irregularem ad illud, non aut ad aliud, secundum Pan. in c. 2. de cler. ægrot. per illum textum. Exemplum de clerico, qui eo quòd mēbro aliquo captus sit, non pōt missare, sed sic pœnitentes absoluere, & aliqua alia officia exercere. Quod verum nobis videtur, quando nō incurrisset eū sponte,

te, aut sua culpa, iuxta Villadieg vbi supra col. 39. & probatur per dicta supra; & quo ad iam ordinatos, non autem quo ad ordinandos, arg. cap. fin. de corp. vitiat. & notat. ibi per glo. & arg. cap. 2. de cleric. agro. & notat. ibi per Panor. & glo. in cap. forum. de verb. signifi. quod etiam sensit eruditiss. R. D. Simmachus in tract. de irregul. cap. 2. & alijs locis.

Octauò dico, q̄ in ista irregularitate solus Papa dispensat, secundum Inno. in c. 1. de re iud. lib. 6. & in cap. 2. de corp. vitiat. receptum a Ioan. And. & Ant. in c. significauit. de corp. vitiat. licet Villadieg. col. 49 Sylu. verb. corpore vitiatus, quæst. fin. & aliqui alij contrarium teneant.

- 201 Nonò dico, q̄ defectus natalium, siue vt ita dicam, illegitimitas, qui ad defectum corporalem redigitur, includit omne illegitimorum genus, glo. cap. nisi cum pridem. de renunciat. verb. manseres, & cap. per venerabilem. §. quod autem. qui filij sint legit. & omnes facit irregulares, c. 1. & fin. de fil. presb. quamuis eorum defectus occultus sit, & publicè habeatur pro legitimis, quales sũt multi quos cõiugata ex adulteris habuerunt adeo quidem, vt qui sit aut credit per dictum matris se talem esse, legitimatiõem occultam debet petere, quæ facile illi concedetur, iux. Ant. in d. cap. 1. post Host. quamuis matri adulteræ credere si nolit, nõ teneatur, iuxta eosdem ibidem, & dicta supra cap. 16. a num. 4. §. & alia super hoc vide supra nu. 94.

Decimò dico, q̄ in hac irregularitate solus Papa ad ordinem sacrum, dignitatem, & beneficium curatũ dispensat, sed ad minores, & vnum beneficium simplex põt etiam Episcopus c. 1. & 2. de fil. presb. lib. 6. & professio religionis ad omnes ordines c. 1. de fil. presby. non tamen, vt possit esse prælatus aut prælata, Palud. in 4. dist. 43. q. 3. etiam cum dispensatione Episcopi, secundum Villad. vbi supra col. 39. & efficaciter probatur per cap. 1. de fil. presby. verb. nullatenus, adiuncta gloss. fin. clem. vt hi qui. verbo nullo modo. de ætat. & qualita. quatenus habet, per verba illa, *Nullo modo*, tolli potestatem dispensandi Episcopis.

- 202 Vndecimò dico, q̄ ætatis defectus, qui etiam ad defectum corporalem reducitur dum durat, irregularẽ facit, iuxta Villad. vbi sup. col. 39. facit c. fin. de temp. ord. lib. 6. Quæ vero ætas in ordinandõ requiratur dictum est supra cap. 25. nu. 106. Et quanquam ordinatus ante legitimam ætatem characterẽ accipiat (licet sit infans, & ordinetur presbyterio, iuxta Arch. in cap. si quis suadente. 17. quæst. 4.) non tamen ordinum executionẽ, neque priuilegia ad eam pertinentia, quamuis sic ad characterem spectantia, qualia sunt canonis, & fori, iuxta d. c. si quis suadente. & cap. 2. de foro comp. & cle. vt hi qui. de ætat. & quali. verb. cõstitutus. iuxta gloss. clem. fin. de ætat. & qualita.

Duodecimò dico, quod in hoc defectu solus Papa dispensat, iuxta glo. & Card. ibi, quamuis sit religiosus, non obstantibus priuilegijs, quæ videntur exclusa per Concil. Trid. sess. 23. cap. 12. de refor.

Decimotertio dico, quod lepra, quę etiam ad hunc defectum corporalem redigitur, irregularitatę inducit, & nō solum susceptionem ordinū, sed vsum susceptorum impedit, c. cum percussio. 7. q. 1. & cap. de rectoribus, & c. ex parte, de cler. ægrot. quod ipsum in qualibet aliā corporis infirmitate, quę notabile scandalum ordinum vsui præbet, videtur dicendum, saltem quo ad actus, in quibus id facit, argu. l. illud. ff. ad l. Aquil. & cap. 2. de translat. prælat. & in hac solus Papa dispensat, arg. notat. in cap. at si clerici. §. 1. de iud. & Villad. vbi supra, col. 48.

203 Decimoquarto dico, quod qui patitur epilepsiam, quam quidam appellant epilentiam, alij morbum caducum, cap. in literis. 7. q. 2. arreptitius item, energumenus, aut a dæmone obsessus, est irregularis, iuxta Aluar. de planct. eccles. lib. 1. cap. 48. littera F. qui dicit epilepsiam duplicem esse (quod ille philosophicę declarat) & quod solus Papa super ea dispensat, per notat. in d. cap. at si clerici. & Villad. vbi supra col. 48. & adeo est irregularis, vt semel hoc morbo infectus, nunquam amplius possit ordinari, quamuis omnino sanus appareat, arg. §. fin. 1. §. q. 1. neque qui iam ordinatus est, si sæpe deciderit: neque etiam si raro, modo spumas ore vomat, celebrare potest, aliās sic, vt colligitur ex c. communiter. & duobus seq. 33. dist. & cap. illud. cap. nihil. 7. q. 1. & cap. pen. 7. q. 2. adiuncto socio præparato ad perficiendam missam inceptam, si fortę morbo corripetur, d. cap. illud. & d. cap. nihil. exceptis obsessis a Dæmonibus, qui nunquam celebrare debent, vt sentit S. Anto. 3 part. tit. 28. cap. 5. & Villad. col. 42. vbi supra: & quod dicitur de epilentico, idem de amente, lunatico, & furioso, iuxta eundem ibidem, dicendum est.

Decimoquinto dico, quod Hermaphroditus, qui est utroque sexu præditus, non est capax characteris, si sexu femineo magis quam virili præstet: & licet sit eius capax, si magis virili quam femineo pollet, non debet tamen ordinari, argu. cap. illiteratos. 36. dist. & cap. fin. 49. dist. secundum S. Ant. vbi supra cap. 6. §. 5. receptum: quia est monstrum, & in hac solus Papa dispensat per prædicta.

Decimosexto dico, quod est irregularis seruus, sic vt non possit sine facultate sui domini ordinari, & si cū illa ordinatur sit liber, illo verō ignorante, vel cōtradicante manet seruus sicut antea, si nō initietur nisi minoribus. Et si initietur subdiaconatu, vel diaconatu se liberare potest, dato alio seruo æquali sui loco, aut iusto pretio soluto. Ad presbyterium autē promotus manet liber dato suo peculio, aut redimendo se, si peculium non habet: & si nec illud habet, ne hoc facere potest satisfaciet præstando domino obsequia non indecentia presbytero, iuxta S. Anton. vbi supra cap. 6. §. 6. & colligitur ex cap. 1. 2. & 3. & cap. nulli. & cap. ex antiquis. & c. frequens. 54. dist. & toto tit. de ser. non ordi.

204 Decimosextimo dico, quod infamis tam facti quam iuris infamia, est irregularis, cap. infamibus, cum glo. & notat. ei per Fran. de reg. iur. li. 6. & cap. 2.

cap. 2 iuncta gloss. fin. de ordin. cogni. & cap. ipsi Apostoli. 2. quæst. 7. in qua, cum nascitur ex infamia iuris solus Papa dispensat, iuxta Villad. ubi supra, col. 50. nisi quando Episcopus dispensat super delicto, ad quod sua facultas se extendit, accessorie infamiam demit, iuxta glo. sing. c. Euphemium. §. 1. 2. q. 3. cui similis in cap. Domino. 50. dist. & ea quæ post Decium dicimus in cap. at si. §. 1. de iudic. In ea verò quæ nascitur ex infamia facti, qualis est illa quæ nascitur ex crimine graui notorio, etiam Episcopus dispensat, vt dictum est supra. Quin etiã penitentia iusta, & emendatione vitæ interdum aliqua tollitur: quia omnis res per quascunque causas componitur, per easdem dissoluitur, c. 1. de regu. iur. & cap. testimonium. de testib. & glo. cap. primum. 25. dist. in fin.

Decimooctauò dico, q̄ qui vinum non potest bibere, quin euomat, est irregularis, glo. sing. d. cap. ipsi Apostoli. cū quo etiam Papa non posset dispensare, nisi teneatur eū posse dispensare, vt qui celebrat nõ sumat sub vtraque specie, contra c. comperrimus. de consec. dist. 2. & cap. illiteratos. 36. dist. cap. fin. de temp. ordi. lib. 6. de quo tractare hic non cõuenit. non video tamen, cur is non possit promoueri ad ordines minores, cum nõ teneatur communicare sub speciẽi vini, etiam si seruetur c. peracta. de consec. distin. 2. quo glossa illa mouetur.

De tertia specie Irregularitatis ex aliquo defectu anima.

S V M M A R I V M.

205 Irregularis quis Idiota, Neophytus, & Infidelis, & quis dispensat.

205 **D**ico primò, q̄ idiota siue illiteratus, penitus ignarus literarum, est irregularis, cap. illiteratos. 36. dist. de quo latè dixi in prælectione cap. si quando. de rescrip. exceptio. 13. Nunc autem ad do Concil. Trid. sess. 2. quod cap. 4. de refor. videtur facere irregularem, etiam ad primam tonsuram, eum qui nescit legere, & scribere, & ad quatuor minores, eum qui saltem Latinam linguam non intelligit.

Secundò dico, q̄ raro aut nunquam in hoc defectu directè Papa dispensat, quamquã sic indirectè, dispensando super ætate necessaria ad discèdũ, vt dixi in dicta prælect. c. si quãdo. de refer. excep. 19. de amentia vero, & defectu iudicij cõtinuo vel interpellato sup. §. primo meminimus.

Tertiò dico, q̄ defectus fidei irregularem facit, ita vt qui non est baptizatus non est capax ordinis c. 1. & cap. veniens. de presby. non baptiz. quãuis sit catechumenus, & sanctus: quia character ordinis præsupponit characterem baptismi, iuxta Ioan. Andr. & cõmu. in d. c. 1. Neque baptizatus ordinatur, licèt capax, si est hæreticus, aut fautor hæreticorũ, quamuis sit iam conuersus, cap. si quis omnem. 1. quæst. 7. & c. 2. §. hæretici. de

hæret, lib 6. neque etiam filius hæretici, qui talis excessit vsque ad secundam generationem per lineam virilem, aut vsque ad primam per fœmineam d. §. hæretici & c. statutū 2 eod. tit. & lib. Neq; Saracenus, Iudæus, aut Paganus, Neophytus, siue recēter cōuersus, aut baptizatus, c. 1. & 2. 84. dist. & c. cōstituit. 17. q. 4. Dixi, *Recenter conuersus*, & non nouus Christianus: quia vulgus novos Christianos appellat ēt ab hinc plus decem, viginti, triginta, & quadraginta, annis cōuersos, in quibus hoc locū non habet arg. c. eā te. de refer. vbi Fel nu. 2. & minus in corū filijs, quos etiam praua nonnullorū consuetudo novos Christianos appellat; quamuis statutis aliquarū ecclesiarum à Sede Apost. confirmatis aliud statutum sit.

Quartò dico, q̄ in his irregularitatibus defectus animæ solus Papa dispensat, argu. eorum, quæ supra proximo §. dicta sunt, & notatur in §. 1. cap. at si de iud. neque ille satis benè potest in defectu iudicij continni, vt sentit Bald. in c. cum adeo. nu. 10. de rescrip. neque in defectu baptismi: quia ea iure naturali aut diuino in eo qui est ordinandus requiruntur, iuxta illa, quæ adduximus in d. cap. si quando. excep. 10.

De quarta specie Irregularitatis ex homicidio iusto ob defectum perfectæ lenitatis.

S V M M A R I V M.

- 206 **D** Eformare hic capitur pro occidere, vel mutilare circa irregularem ex homicidio, & seq.
- 207 Irregularis est ex defectu perfectæ lenitatis omnis, & solus qui, & 208. & ita Iudex, accusator, testis, & c. qui fuerunt causa deformationis sequuta num. 209. & seq.
- 211 Causa propinqua deformationis quid, & quotuplex, & multa illata. & seq.
- 213 Intentio virtualis specialior necessaria ad irregularitatem iustam, quàm iniustam.
- 214 Irregularis non est, sic dans arma, hortans, iuuans, pugnans & c. contra Aluarum Pelag. Et quis ferens ligna, parans funes, & alia ad deformandum. num. 215.
- 216 Irregularis deformans ob defensionem parentum, & patria, & c. non autem denuncians, & c.
- 217 Dispensare nequit Episcopus cum irregulari iusto, & cum malè ordinato sic. num. 245.

206 **D** Ico primo, q̄ hæc oritur ex occisione, vel mutilatione membri hominis in casu licito: quia visum est Ecclesie nō posse eū satis referre lenitatem atque māsuetudinem D. N. Iesu Christi qui pro-

(qui propter nos suum proprium sanguinem fudit, & morti se tradidit) eum, qui occidit vel mutilat etiam licetè, per dicta S. Thom. 2. 2. quæst. 40. art. 2.

Secundò dico, quod illa sola pars hominis dicitur membrum, quæ officium per se distinctum habet, ut manus, pes, auris, arg. c. singula. 89. dist. quare digitus non est membrum, sed pars membri, iuxta Bart. receptum in l. 2. ff. de public. iudic. quem firmiter sequimur contra Caiet. 2. 2. q. 95. art. 1. licet eum sequatur Sotus libro 2. q. 5. art. 1. de iust. & iur. Primò, quia a communi opinione præsertim recepta, non est discedendum sine textu aut ratione necessaria, iuxta cap. de quibus. 20. dist. & Ioan. And. recep. in c. 1. de const. quales ipsi non afferunt. Secundò, quòd Caiet. confitetur quòd ille, cui vnus digitus abscinditur, sine quo bene celebrare potest, non est irregularis, & consequenter non perdidit membrum, cù amissio membri apparentis irregularem faciat, iuxta omnium mentem. Tertiò, quòd in l. item Offilius. ff. de ædil. edi. habetur, quod habes abscissum vnum digitum, habet abscissam partem membri, & non ipsum membrum. Et in l. non sunt liberi. ff. de stat. hom. innuitur habentem æquo plures digitos, non habere æquo plura membra. Quartò, quòd falsum est id quod Caiet. pro se adducit, scilicet, quòd ut sit membrum, non est necesse, ut habeat officium distinctum ab alijs membris, & satis est quòd sit socius, & adiutor in illo officio faciendo: quia etiam pars digiti manum in suo officio iuuat, at tamen non est membrum, ut ipsemet fatetur; tum quòd c. 1. de corp. vitiat. ab ipso citatum, potius pro nobis quàm pro eo facit, quamquam neutram partem probat. Quintò, quod non est verum, id quod assumit, scilicet, testiculos hominis sine parte genitali membrum per se facere: quia quâuis qui sua culpa eos amisit, non possit ordinari, non tamè ex eo sequitur esse membrum. Nam non potest ordinari, qui sua culpa partem digiti amittit cap. qui partem. 55. dist. & c. 1. de corp. vitiat. quam tamen non esse membrum ipsemet confitetur. Sextò, quòd nullus æquus iudex iudicare auderet, quòd statutum irrogans magnam aliquam pœnam in abscindentem alteri membrum, includat digitum abscidentem. Nam & Fel. in d. c. cum illorum. de sen. excom. ponens sex casus in quibus digitus habetur pro membro, oppositum pro regula ponit. Monemus tamen nullam esse glossam quæ hanc conclusionem Barto. expresse teneat, licet Soto fuerit visum id tenere glo. cle. 1. de homic. quæ tamen nihil tale habet, nec vllus nostrorum eam in id citauit.

Tertiò principaliter dico, quod quamuis paria sint quo ad hoc, interficere, & membrum abscindere, cle. 1. de homic. non tamen sunt paria, abscindere illud, & debilitare, etiam a deo, ut nihil eo facere possit, secundum Card. Pan. & Præposit. in c. 1. qui cleric. vel vouent. post Cal. ibidem: quia saltem excusat à deformitate. Contra quod tamen facit quòd idem Pan.

207 in d. cap. cum illorum. quem sequuntur Angel. Syl. & quidam alij, con-

trarium tenuit, asserens quòd cle. 1. de homic. quæ de hoc loquitur, pro diuersis ponit mutilare, & truncare: & quòd per mutilare intellexit delitare. Pro quo facit, quod Bonif. eadem cle. 1. col. 6. ait quòd irregularis est, qui facit alium irregularem, id est, inhabilem ad sine scandalo celebrandum, quæ duo assumpta, esse falsa iam pridem probauimus Conybricæ. Tum quia præfata cle. 1. non habet truncare, sed solùm mutilare, vt palam est. Tum quia vt supradictum est nu. 59. per c. is qui. de sent. ex com. li. 6. irregularitas non contrahitur, nisi in casibus a iure expressis, e quibus non sunt illi, quos ipsi de suo addunt. Tū quia iura statuentia irregularem eum qui occidit, aut mutilat, oppositū de debilitate significāt, arg. c. nonne. de præsump. & l. cum prætor. ff. de iudi. Tum quia generans filium extra matrimonium, irregularem facit c. 1. de fil presby. non tamen est ob hoc ipse irregularis: & iudex furem furti damnando, facit eū irregularem cap. tantis Daniel. 81. dist. & cap. omnipotens. de accusat. ipse tamen ob hoc non est irregularis. Tum quia membrum aridum verè est membrum c. sicut vrgeri. 1. quæst. 1. ibi, si cuius manus arida est, membrum quidem est, licet inefficax.

208 Quarto dico, quod ad maiorem breuitatem vtemur hoc verbo deformato, loco illorum verborum occidere, & mutilare membrum, & nõ abs re, quia vterque potest dici deformato. Mutilator quidem: quia tollit formam figuræ accidentalem. Occidens autem: quia tollit formam substantialem, argu. eorum quæ habentur in c. de fabrica. de consec. dist. 1. & in cap. quadam. de celeb. missar.

209 Quinto dico, quod omnis, & solus ille est irregularis huius speciei, qui iam baptizatus hominè deformat in casu licito, alio quàm infirmitatis, aut dat causam propinquam deformati aliquè, aut saltem, vt citius deformato, quàm alias fuisset deformato, extra necessitatē inuitabilem suæ vitæ defendendæ Dixi, *Iam baptizatus*: quia per mortem iustam anteriorem irregularitas non incurritur per c. si quis viduam. 50. dist. secundum Panor. & Præposit. in cap. gaudemus. de diuor. & Cærd. in clem. 1. num. 13. de homic. quem ibi secuti sumus cum glo. in Summa 51. dist. & in d. cap. si quis videam. & Innoc. in d. cap. gaudemus. & Villad. vbi supra col. 54. nõ quia infidelis sit incapax omnis irregularitatis est enim capax bigamiæ cap. acutius. 26. dist. sed quia iura solum constituerunt hoc de actibus baptizatorum d. cap. si quis viduam. Per quod soluitur argumentum, quod ad oppositum tenèdum Villadie. induxit vbi supra coll. 44. Dixi, *Deformat*: quia nisi deformatio sequatur, nõ incurritur. Dixi, *Homi-*

210 *nem*, ad includendum eum, qui deformat Saracenum, aut alium infidelem, & excludendum eum qui solū corpus mortuum, aut antequam animetur deformat, ob dicenda infra nu. 218. Dixi, *In casu licito*: quia qui in alio hoc facit, hanc irregularitatem non incurrit, sed aliam peioris speciei, scilicet, delicti, de qua d. num. 218. Dixi, *Alio quam infirmitatis*: quia defor-

deformatas ob illam inducta deformatorem irregularē non facit, neque deformatum, si per hanc facultas rectē celebrandi non adimatur, cap. si quis a medicis. cum 3. seq. 55. distin. quorum tamen nullum loquitur de deformatore, sed solum de deformato. Quod autem idem sit dicēdū de deformatore colligitur ex dicēdis inf. nu. 217. Dixi, *Aut est cause*, generaliter, ad includendum quatuor causas, scilicet, efficientem, materialē, for-
 211 malē & finalē. de quibus infra. n. 219. Dixi, *Propinqua*: quia nō sufficit esse remotam, argum. cap. de occidendis. 33. quæst. 5. & gloss. sing. c. de cetero. de homicidio. Causa vero propinqua quo ad hoc est dictū vel factū licitum directum sufficienter in deformationem inde sequentiā Dixi, *Licitum*: quia illicitum causat irregularitatem speciei sequentis. Dixi, *Directum*: quia oportet ut sit tale, quod tendat in deformationē ex se siue sua pte natura, vel intentione operantis, ut est ictus mortifer etiā sine intentione occidendi, vel contra, ictus ex se non deformatorius cū intentione deformandi. Dixi, *Sufficienter*: quia non sufficit qualiscunque: nō enim sufficit directio, qua minimus ictus ex se dirigitur in deformationē, neque directio per quālibet generalem intētionem, qualem habet qui præbet arma militi ad bellū iustum generaliter, & qui hortatur generaliter exercitum ad prælium iustum & ad victoriam, etiam iuuando sine intētionē speciali deformandi. Dixi, *Saltem*: quia sufficit ut sit causa ut deformatur citius quā aliās deformaretur. Dixi, *Extra necessitatem inuitabilem*: quia hæc excusat iuxta clem. 1. de homic. quamuis ante illā oppositum tenuit S. Th. 2. 2. quæst. 64. art. 7. ad 3. eo quod nōdum per illam hoc ius nouū erat inductum, ut opinatur Caiet. ibi, licet illa non cōt. neat verba ius nouum denotātia: sed parui refert an nouum, an vetus cōtineat. Idem autē esse de deformatante ob necessitatem euitandæ mutilationis dixit Card. in d. clem. 1. q. 3. Ille vero dicitur esse in prædicta necessitate, qui neque fuga, neque vllō alio modo, nisi interficiendo aut deformatōdo aggressorem, eam vitare potest, iuxta glo. clem. 1. & cap. suscepimus. c. tit. quia licet regulariter quis non teneatur fugere ad peccatum vitādū, ne aggressorem interficiat: tenetur tamē quo ad vitandū, irregularitatē, ut rectē Pan. declarauit in c. olim. nu. 17. de rest. spolia. & senserunt gloss. d. clem. 1. verbo, nō valens. & c. suscepimus. eod. tit. verb. interimetur. quia hæc sine peccato incurritur, ut supra dictum est: nō tamen dicitur fuga posse vitare, cui ipsa est periculosa secundum communem, quā sequitur Fel. in d. c. p. suscepimus. Dixi, *Sequantam*: quia sine illius consequitione alia nō sufficerent, etiam si alia pœna sanguinis irrogaretur, iuxta dicta sup. nu. 193. & gloss. recep. in c. si aliquis. de homicid. Dixi, *Inde*: quia non sufficeret aliunde: nam si captus a iudice contra quem sum testatus, occideretur ab alio quā a iudice, vel ab eo alia de causa, vel nō moueretur per meum dictum: quia non vidit vel fuisse pendit, non esse irregularis; quippe, quod ex meo dicto non fuit sequuta mors.

212 Ex qua regula sequitur primò, quòd est irregularis huius spèciei iudèx iustè procedès, accusator aut promotor fiscalis, testis, & notarius qui sententiam scribit, aut pronunciat, aut testimonia testium scribit, aut legit quãdo publicantur, scribens aut dictans literas, quibus iubetur deformatio, agens aut procurans contra reum talè deformationem patientem, etiam pro reo, qui vicit cum condènatione talionis, per quam accusatus fuit deformatus, assessor, & quilibet alius officialis, c. aliquantos. § 1. dist. & cap. clericis & c. sententiam. ne cler. vel monach. & gl. summæ. 15. dist. & clem. 1. de homic. omnes enim hi deformat, vel dant causam propinquam deformati, per prædicta.

Secundò sequitur, quòd non est irregularis qui alteri arma præbet, vt se aliàs se defendere non valentem defendat, si ille aggressorem deformat: quia quum per se ipsum deformato non incurreret, per fin. d. clem. a fortiori non incurreret faciendo id per alium, argum. cap. pen. de homicid.

Tertiò sequitur, quòd e contrario qui dat arma proximo non valenti se sine illis defendere, & ille occidat inuadentem, est irregularis: quia tota regula conuenit ei, quum non det illa ad necessariam suæ vitæ defensionem: & a fortiori si nõ daret illi arma, sed ipsemet illis occideret eiusmodi inuadentem, vt tenet glo. ferè ab omnibus recept. in d. clem. verb. suum, solerter ab illa expensum.

213 Quartò, quod est irregularis qui deformat alium ob defensionem iustæ vitæ alterius, etiam patris, aut matris, etiã in bello iusto, etiam in casu in quo, nisi ipse id faceret, ciuitas obsessa caperetur, aut exercitus iustū bellū gerens fugeretur: & a fortiori qui ob iustā defensionem sui honoris, & bonorū, aut proximi deformat, licet id iustè faceret, quod fieri posse dictum est c. 15. nu. 2. & 3. post alios citatos ibi, & latius in c. olim. 1. de restit. spol. quia solus ille, qui necessitate ineuitabili suæ personæ deformat ab illa excusatur, d. cle. 1. cum gloss. ferè ab omnibus recepta de homicid. Caiet. 2. 2. q. 40. art. 2. Nec obstat, quòd doctissimus Fortunius in l. vt vim. ff. de iust. & iur. col. 9. oppositum tenuit, quem aliqui sequuti sunt moti eo, quòd non incurrit excommunicationem, qui clericum propter defensionem necessariam proximi percutit, iuxta Inno. recept. in c. si verò. de sen. excom. quod certum est licere, immo & interdū oportere proximum defendere, c. dilecto. de sent. excom. lib. 6. c. quantæ. eod. tit. in antiq. Non inquam hæc obstat: quia excommunicatio generalis non incurritur sine peccato mortali, vt supra eod. c. nu. 9. dictum est, irregularitas autem sic, per dicta nu. 206. & quia non sufficit iustam esse deformationem quo nõ inducat irregularitatem: & quia sequeretur quòd qui de defendendi honoris, aut bonorū causa in casu licito interficit, non foret irregularis, quod asserere esset mille decisiones in theoria, & praxi receptas sine rōne sufficienti mutare contra textū ferè expressum, in d. cle.

ubi gl. rēcepta ferè per omnes hoc tenet. Dixi, *Iustam*: quia qui ob iniustā defensionem, aut in bello iniusto hoc facit, nō est irregularis huius speciei, sed sequentis hac deterioris, & difficilioris dispensationis: nullam tñ illarū incurrunt, qui iudicibus denūciant prodiones, homicidia, & alia delicta cum protestatione se hoc facere solum, vt impediātur ne fiant, & non vt aliqua pœna saltē deformate puniantur, etiam si sint clerici eiusmodi denunciantes, vt supra c. 18. & in repet. c. inter verba I I. q. 3. diximus: modo ea extra confessionem sciant: quia licet clericus qui aliū ob alienas iniurias coram iudice etiam cum prædicta protestatione accusat, irregularitatem non vitet, si iudex accusatum deformat, vt supra dictū est, non tamen incurreret si ad euitāda mala quæ imminēt eos denūciet cū prædicta protestatione, præsertim ad id conscientia cum perstringente per locū a maiori. Quamquā etiam laici qui hoc faciunt sine prædicta protestatione, huius speciei irregularitatem incurrunt, licet non peccēt; & clerici beneficiarij, vel ordine sacro initiati alterius speciei deterioris, quia peccant.

214 Quintò infertur, q̄ eam non incurrunt laici, vel clerici qui deferunt ad iudicem crimen, quod nō mereretur deformationē, licet captum ob illud, iniuste, vel ob alia aliunde ad eū delata deformat, modo non tenerentur credere id euenturum: quia non præbent prædictam causam propinquam, neque sufficit q̄ intersint deformationibus, quæ per iudicis sententiam fient, glo. Pan. & Com. in c. sententiam. ne clerici, vel monachi. nisi intersint autoritatē, vel auxilium præbendo, sed tantum nil dicendo, aut faciendo quo deformatio fiat, aut antipetur, quāuis clerici, secundum eand. glo. recept. peccent si eis intersint sine causa rationabili, vt consolandi, aut confitendū condemnatum, secundum Pan. ibidem. Quod nostro iudicio restringēdum est ad clericos sacrorum ordinum, & beneficiarios, per supra dicta cap. 25. nu. 1 10. & Ang. verb. clericus 4. §. 1. & Syl. verb. cler. 2. §. 4.

215 Sextò infertur, q̄ clericus præfens bello iusto etiam adhortando ad victoriā generaliter, & percutiendo multos proprijs manibus, & efficiēdo, vt cōmilitones eius ope, & hortatu multos occidant, non fit irregularis si per se non deformat: quia non dat causam propinquā deformati supra definitam, cū non faciat actum speciatim ad deformationem directum quo ad percussos ab alijs: & licet faciat talē quo ad percussos a se: illi tamen non sunt deformati, secus si per se deformat: quia licet necessitas defendendæ patriæ, parentum, cognatorum, aut alius proximi a peccato excuset, non tamen ab irregularitate per proximē dicta.

Septimò infertur, quòd ex hoc colligitur ratio cur interdum præbere lanceā, aut ensē, baliſtam, aut sclopetum, non faciat aliquē irregularē, & interdum sic, & interdum præbere ante prælium non, & in eo sic: quia interdū datio illa est causa propinqua, & interdum non, & ita interdum inducit

inducit irregularitatem, interdum non; non enim facit talem eum, qui non dat principaliter ad deformandum, licet det generaliter ad bellandum, praeliandum, & uincendum, ut passim dant patres, patrii, cognati, amici, & domini ecclesiastici, & seculares, ut colligitur ex Pan. & Com. in d. c. sententiam. & S. Ant. 3. part. tit. 28. c. 2. §. fin. & alijs supra citatis: neque etiam, iuxta Inno. in d. cap. sententiam. qui dat ballistam, aut sagittas sagittarijs, ut iaciant in hostes, sine tamen intentione speciali, ut deforment, sed generali, ut vincant: nec eadem ratione qui sclopetum, aut globulos præbet: & a fortiori, nec qui dat lanceam, ensem, & alia arma quibus rarius quis interficitur: neque qui hortatur milites, ut animosè, & fortiter aggrediantur prælium iustum, ut Deo, iuramento, Regi, & Imperatori suis satisfaciant: neque etiã qui in ipso prælio cohortatur, & dicens præliamini, vincite, iux. Com. in d. cap. sententiam.

216 Octauò inferitur verus intellectus c. quod in dubijs. de pœn. quatenus habet sacerdotes, qui ad praeliandum incitant in bellis esse irregulares, & gloss. c. ita quorundam. de Iudæ. dicentis irregularem esse, qui ad praeliandum dat arma, si eis aliquis interfectus fuerit, & Com. in d. c. sententiam. concludentis qui in prælio ad interficiendum incitat esse irregularem. quãuis bellum iustum sit ex parte sua: & illius dicti Inno. approbati cõmuniter ibidẽ, scilicet, eum qui ballistam aut sagittas præbet ei, quem credit interfecturum si interficit, esse irregularem, quamuis bellum iustum sit: intelligi enim debent de incitate, vel dante arma cũ prædicta intentione sufficienti ad constituendum causam propinquam deformationis.

Contra hæc tamen omnia plurimũ vrget primò, quòd in tẽtio actualis, siue expressa, & uirtualis, siue tacita æquiparatur, in l. cũ qd. ff. de reb. cred. & in c. quemadmodum. de iureiur. Et qui incitat, iuuat, aut præbet arma ad praeliandum, & uincendum hostes, virtualiter videtur velle, ut percutiant, mutilent, & occidat eos, vel aliquem eorum, quum id nõ possit contingere moraliter nisi ea faciẽdo: & qui vult cõsequens, vult necessarium antecedens, l. 2. ff. de iuris. om. iudi. cap. præterea. de offic. deleg.

Secundò vrget, qd qui hortatur suos in prælio iniusto secuta deformatione fit irregularis, ea sola ratione, qd videatur virtualiter deformare.

Tertiò vrget, qd dupliciter vult quis aliquid, scilicet in sese, vel in causa sua: & quòd sufficit velle in causa homicidium ad incurrendam irregularitatem, pro quo est c. presbyterum. & cap. continebatur. cum multis alijs. de homicid. Ad soluendum hæc, & cõstituendum definita supra in hoc dicto, & septimo, & octauo corollario eius prædictis, quę nullibi satis resoluta legimus, adhibito multo studio & diuino fauore p̄ sacra implorato, vigilia Sancti Matthæi anno 1556. ea occurrerunt vna cum consideratione, quòd non omne quod sufficit ad dandam causam propinquã, & habendam intentionẽ sufficientem deformandi quo ad deformationem iniustã, ut incurratur irregularitas, sufficit ad dandã causam propinquam

pinquam, & habendâ sufficientem intentionem occidendi quo ad occasionem iustam, vt eadē incurratur. Tum quia qui iubet aliquem percuti baculo iniuste, etiâ expresso modo, ne interficiat, si iussus interficit, est irregularis: quia dat propinquâ causam, & habet intentionē ad id sufficientem, c. fin. de homic. lib. 6. At prælati qui ciuitati cuius iurisdictionem tēporariam habet, gubernatorē præficit, vt iustitiæ munera exequatur, non videtur dare causam propinquâ, nec habere intentionem sufficientem, vt interficiat, quamquâ expressè id non prohibeat, c. prælati. de homic. li. 6. cū tamen certius sit illum gubernatorem aliquem morte condemnaturū, quàm iussu percutere, occisurū. Tum quia opem ferens, & assistens etiâ sine armis iniuste præliantibus dat talem causam, & habet talem intentionē sufficientem, vt post Inno. in c. pen. de homic. supra dictū est: qui tamen assistit iuste præliantibus non, c. igitur cū 3. l. q. 23. q. 8. etiâ si assistat armatus, c. continebatur. de cler. percus. etiâ hortetur, c. 3. cod. tit. nec etiâ si percutiat, d. c. pen. Per quam respondetur tribus argumentis prædictis, q̄ assumpta in eis sunt vera quidē regulariter, sed fallunt in his quæ spectant ad hanc irregularitatē: quia sicut speciale est in ea, vt pro actu etiâ iustissimo imponatur, ita speciale est, vt ad id requiratur causa ita propinqua, & intentio adco specialis, vt dictum est.

217. Non dō cōsequitur hæc omnia modus excusandi ab irregularitate prælatos clericos, qui non solū solent interesse bellis sacris, & pijs cū suis subditis, & militibus. sed et exhortari eos ad præliandū, & vincendū, sine tamen intentione speciali ad deformandū per alios, & sine deformatione ab ipismet facta, quāquā nulla probabilis excusandi eos rō occurrisset, Aluar. Pelag. de plan. eccle. art. 48. modus itē excusandi ab ea clericos, & fratres Lusitanos, qui magno zelo fidei Christianos, & nō minori animo suos in Indijs contra Saracenos, & Paganos hortari solēt manibus crucē gestātes, & acie ipsā præeūtes, qui nō irregulares, sed regularissimi sunt.

Decimò facit, q̄ est irregularis huius speciei qui, vt cōsequatur indulgentias, fert ligna quibus hereticus vratur, si ex eis factis cooperatus fuit ad occidendū, aliàs non, iuxta S. Ant. 3. part. tit. 28. c. 2. §. 5. & Com. Quæ consequitur, quòd quando antea strangulantur heretici quàm vrantur, non fieri irregulares eos, qui huiusmodi ligna detulerunt, neque etiam quando viui vruntur, si ligna iacta fuerint mortuis iam illis.

Vndecimò facit, q̄ fit irregularis comitans iudicem tanquam notarius, satellēs, aut custos damnati ducti ad mortem, aut deformationem: vendens item vel commodans scalas, funēs, enses, sagittas, balistas aut alia instrumenta ad sagittis confingendum, ad laqueo suspendendum, iugulandum aurem aut aliud membrum decidendum.

Duodecimò, qui capit, aut indicat furē, aut reū, vt a iudice capiat, & qui et suæ utilitatis cā tradit, aut cōqueritur de aliquo apud iudicē sine protestatione ne p̄cedat ad deformationē, c. prælati. de homic. lib. 6. quia omnes

omnes isti sunt cā propinqua deformationis in casu licito, & ita irregulares. Dixi, *Etia sua utilitatis causa*: quia si cā alienæ tm̄ id facere, et cū protestatione, fieret irregularis per d. c. prælati. in verb. suas, secundū cōmū. quam Franc. sequitur ibi. Quòd aut protestatio non solum verbo, sed et mente debeat fieri quo ad forum conscientia, dicitur infra num. 227.

Decimotertiò, quòd etiam est irregularis hortans cōdemnatum, vt admoueat caput ad stipitem, aut cippum, aut ascendat scalas, aut faciat aliquid aliud ex quo acceleretur deformatio. Et qui acuit gladium, aut præparat funes, aut instrumenta, quo citius, & minori cum dolore fiat exequutio. iuxta mentem S. Anto. vbi supra, & omnium aliorum.

An autem adiuuans chirurgū ad secandum iuste mēbrum fiat irregularis questio noue mota est. Pro cuius parte affirmate facit, q̄ adiuuās iudicem iuste iudicantē occidere, vel mutilare fit irregularis per prædicta. Ergo eadem ratione adiuuans chirurgum iustè mutilantem incurrit eam. Sed tenenda est pars negatiua. Tū quia rem, quæ culpa caret in damnū vocari non conuenit c. 2. de constit. Et quod præfatus actus iuuandi est bonus iuxta illud Apostoli ad Gala. 6. *Alter alterius onera portate.* Tum quia nullo iure cauetur, q̄ iuuans chirurgum incurrat irregularitatem absque sua culpa propter mortem, vel mutilationem c. ad aures. de etat. & qual. & c. tua. de homic. cum eis ad not. per Inno. recep. de iuuante autem iudice sic c. sententiam sanguinis. ne cler. vel monach. Et ad oppositum, cui nullibi responsū memini responderetur; negando in vtroque casu eandem rationē idem ius dictari: quoniam iudex damnans aliquem, vt mutiletur, & is qui eum quoquomodo ad mutilandum reum iuuat, licet moueantur ad id virtute iustitiæ: finis tamen eorū est vindicare, & actū terrorem, & horrorem incutiētē facere, vel ad illum iuuare: chirurgus autē volens mutilare, & qui eum iuuat, mouentur misericordia, & pietate ad sanandū ægrotum; & Ecclesia induxit irregularitatem ob homicidiū, & mutilationem ad assimilandum Christo mitti, & mansueti ministros eius, quo mites, essent, & non crudeles, nec similes crudelibus: quales sunt etiam, qui iuste occidunt, vel mutilant iuxta cap. *non est crudelis, qui crudeles ingulat: sed crudelis ideo vocatur: quia crudelis patientibus esse videtur. Nam latro suspensus patibulo crudelem iudicem putat.* 23. q. 5. chirurgus autem, & qui iuuant illum misericordia, & pietate moti nec sunt crudeles, nec similes crudelibus; & ita longè diuersa ratio induxit Ecclesiam ad constituendum iudicem, etiam iustè iudicantem, & iuuantem eum irregulares, quàm chirurgum, & eum iuuantem. Pro quo facit primū dictum supra nu. 206. Ex quibus inferitur idem esse iudicandum de medico, & iuuantem illum, quod dictum est de chirurgo, & eum iuuante: quoniam nec illi, nec iuuantes illos absque culpa incurrunt irregularitatem: cum culpa autem sic, vt Inno. communiter recep. ait in d. c. ad aures. & cap. tua. argl. *illicitas. §. sicuti. ff. de offic. præsid.*

218 Sextò principaliter dico, quòd in hac irregularitate solus Papa dispē-
fat, sed longè facilius, & ex minore causa quàm in sequenti, quæ ex actu
illicito nascitur: licèt post Conc. Trid. in illa si est occulta dispenset Epif-
copus, & in hac non, vt infra nu. 240. dicetur.

*De quinta specie irregularitatis, quæ ex homicidio
iniusto uno ex delictis, unde
illa nascitur.*

S V M M A R I V M.

- 219 **R**egularis per deformationem illicitam est omnis, & solus ille, & c.
219 **C**ausæ sunt quatuor, efficiens, formalis, materialis, & finalis.
219 **C**ausa propinqua deformationis noue definita. & seq.
220 Irregularem facit omnis deformatio illicita mere intenta, & nulla mere
casualis, mixta verò facit contentum in hac regu. 28. corollarijs ornata
de monacho, chirurgo, abortiente, vulnerante, & non deformante, mini-
strante armâ, iuuante, & hortante, accusante sine protestatione detinen-
te furem, alente feram, magistro castigante, ludente illicitè, clerico ve-
nante, cordigero equitante; & de adulterante, a num. 221. vsque ad
num. 239.
233 **M**andans uel consulens hoc differunt, nec refert, an cito, an tardè execu-
tio fiat, & seq.

219 **D**ico primo, quòd quo ad hunc effectum paria sunt occidere, &
mutilare, siue abscindere membrum: non tamen debilitare, vt
dictum fuit supra nu. 207. & vt ibi, ita hic vtetur verbo defor-
mare pro occidere, aut mutilare seu membrum abscindere.

Secundò dico, qd deformatio est triplex, merè voluntaria, merè casua-
lis, & mixta. Merè voluntaria est deformatio intenta seu volita in se ius-
tè, vel iniustè; qualis est quâ quis intendit facere iustè, vel iniustè, per se,
vel per alium, iubendo, cōsulendo, aut cooperando, vel iuuando testimō-
nio, vel patrocinio, ferro, veneno, aut alijs modis, aut deducendo ad locū
vbi deformatur, aut procurando, vt faciat aliquid ob quod deformatur.
Merè casualis est non intenta seu volita in se, neque in causa ad eam suffi-
cienter ordinata, qualis est mors quam infert fulmen eo loco illi, qui sine
talis deformationis præuisione ad eū iuit, vel missus fuit. Illa enim neq;
est volita in se, neque in causa ad illâ sufficienter ordinata. Mixta est quæ
non est intenta, vel volita in se, sed sic in causa sufficienter in illâ ordina-
ta, qualis est facta a seruo iusto palo cædere aliū citra deformationem, &
testificatio

testificatio in causa sanguinis nolentis deformationem. Illæ enim non sunt intentæ, siue volitæ in se, sed sic in causa sufficienter in eâ ordinata, vt bene declarat S. Tho. 2. 2. quæst. 64. art. 8. vbi multa Caiet. tamen, nec ipse, neque alius adeo breuiter, & clarè resoluat.

Tertiò dico, quòd sicut ad soluenda dubia occurrentia circa irregularitatem quartæ speciei posuimus vnã regulam, ita nunc ad soluenda dubia circa hanc tradimus alteram, scilicet, quòd omnis & solus ille est irregularis hac specie irregularitatis qui discretus & baptizatus seipsû, aut alium hominem illicitè deformat, aut causam propinquã illicitam illius, aut suæ anticipationis p̄bet. Dixi, *Discretus*. quia infans & furiosus qui nũquam habuit iudicium, aut amisit illud ante deformationem, eã non incurrit, clem. 1. de homicid. Dixi, *Baptizatus*: quia prius facta non sufficit, c. si quis viduam. 60. distn. & per dicta supra. nu. 107. Dixi, *Deformat*, ad includendum occidentem & mutilantem, sed non solum debilitantem, etiã sic, vt sine scandalo non possit celebrare, vt proximè diximus. Dixi, *Seipsum*: quia cum nemo sit dominus suorũ membrorum l. liber homo. ff. ad l. Aquil. c. contingit. 1. de sentent. excommunic. etiã irregularitatẽ incurrit qui seipsum illicitè deformat, c. si quis absciderit. & cap. hi qui. 55. dist. quamuis id sancta intẽtione faciat, vt qui se castrat, quo melius castitatem colat, d. c. hi qui. Dixi, *Aut alium hominem*: quia non satis est deformare embrionem nondum anima rationali animatum, c. sicut ex tuarum. de homic. c. quod verò. & cap. Moyses. 32. quæst. 2. aut cadauer ea destitutum, Archid. c. si quis. 15. q. 1. Dixi, *Illicitè*: quia qui ob morbum consilio chirurgi abscindi facit, aut abscindit aliquid suum, aut alie num membrum, hanc irregularitatem non incurrit c. si quis a medicis. & c. si quis in infirmitate. 55. distn. quamuis aliam quæ ex defectu corporali nascitur incurreret, si ob eam fieret inhabilis, aut de formis ad celebrandum sine scandalo per supradicta eod. c. nu. 200. Dixi, *causa*, generaliter ad comprehendendũ quatuor causas, quæ sunt efficiens, materialis, formalis, & finalis, iuxta Aristot. lib. 6. Physic. & nos collegimus dudũ ex gloss. 1. Decret. & tradit Marian. in hoc proposito, in d. c. ad audiẽtiã. quæst. 42. de homic. & consequenter ad includendum eum, qui est causa efficiens deformitatis, qualis est qui eã facit, iubet, mandat, ratificat, vel iuuat, & eũ qui est causa materialis illius, qualis est qui dat arma, aut deducit aliquem ad locum, vbi sunt inimici parati ad deformandũ ipsum, & eũ qui est causa formalis, qualis est qui instruit, docet, aut contulit; & eũ qui est causa finalis, qualis est qui præmium, aut receptationẽ deformatiori pollicetur. Dixi, *Propinquam*: quia nõ sufficit quod sit causa remota, per gl. sing. c. de cætero. de homic. receptam per omnes, qualis est de se omnis armorum fabricatio. Dixi, *Illicitam*: quia irregularitas huius speciei, quæ oritur ex deformatione illicita, nunquam sine peccato saltẽ

220 veniali nascitur, vt statim dicemus. Causa. vero propinqua illicita defor-

imitatis potest definiri esse dictū aut factum illicitum directum sufficienter in deformationem inde sequutam, declarando partes eius, vt supra nu. 210. excepto quod non requiritur intentio tam specialis ad incurredam ex causa illicita, de qua ibi, vt num. 211. declaratur. Dixi, *Sue anticipacionis*: ad includendum eos qui dicunt, aut faciunt aliquid, sine quo deformatio quidem sequeretur, sed non tam cito, iuxta Specula. de dispensat. §. iuxta, num. 12. & 13. Panor. in c. sententiam. ne cler. vel monachi. Villadieg. ubi supra colum. 22. S. Ant. 3. par. tit. 28. cap. 2. §. 5.

Ex hac regula sic declarata inferitur primò, quod prima deformatio intenta & volita in se semper inducit irregularitatem.

Secundò inferitur, quod nulla secunda, scilicet mere casualis inducit illam: quia neque est in se, neque in sua causa volita.

221 Tertiò inferitur, quod omnis & sola deformatio mixta sequuta ex opere illicito lege iustitię, quod est causa propinqua eius, inducit irregularitatem huius speciei, ca. tua. c. suscepimus. de homicid. & c. fin. eod. tit. lib. 6. quæ de opere, in se illicito loquuntur, & c. continebatur. & ca. presbyterum. eodem titulo, quæ de opere licito illicite facto agunt. Dixi, *Lege iustitię*: non enim sufficit, quod sit iniustum lege charitatis. Nam iudex, qui iuste secundum legem iustitię iubet homicidam occidi: licet forte id faciat animo vindictę priuatę, uel quia erat clericus beneficiarius, qui licite non poterat esse talis iudex, neque miles, qui occidit in bello iusto hostem, malo tamen animo, non est irregularis hac specie irregularitatis, sed tantum specie præcedenti defectus lenitatis, quæ est facile dispensabilis. Dixi etiam, *Sola*: quia nulla deformatio casualis, quæ ex opere licito licite facto nascitur, facit quem irregularem huius speciei, c. lator. c. dilectus. cap. ex literis. 1. & 2. c. Ioannes. de homicid. & ca. prælati eod. tit. lib. 6. Non dixi, ut alias, *De opere licito illicite facto*: quia opus licitum illicite factum illicitum est, c. cum minister. 23. q. 5. glo. iuncto tex. c. 1. de collat. deteg. Dixi, *Quod est causa propinqua eius*: quia non sufficit quod sequatur ex illicito, nisi sit causa eius propinqua, qualis est deformatio fulminis ictu facta eius, qui male iustus aliquo ibat: quia illa mala iussio, neque de se, neque per intentionem directam in illam est causa propinqua ipsius per prædicta: sicut & culpa præcedens casum fortuitum non efficit, ut fortuita imputetur contra l. si creditor. & l. quæ fortuitis. C. de pig. ad. nisi illa culpa dirigatur sufficienter ad illum, vt in hac ipsa specie singulariter dicunt Anch. & Fran. in glo. pen. c. fin. de homicid. lib. 6. Nam & tunc demum culpa præcedens casum nocet commodatario, cum illa aliquatenus ordinatur ad illum, iuxta mentem omnium in d. c. 1. de commod. & c. fin. de deposit. Mula enim commodata periens in itinere ictu fulminis, non perit commodatario, licet propter eius culpam in ludendo uel fornicando non transijt prius locum ubi fulminauit: quia culpa illa non fuit sufficienter directa in illum casum, & in cap. fin. de hom. lib. 6. ideo mandans percutere citra mortem,

mortem, si mandatarius occidat, fit irregularis: quia percussio culpabiliter mandata, sufficienter dirigitur in mortem. Quod autem dicatur sufficienter directum boni viri arbitrio terminandum est, arg. l. i. ff. de iure delibe. cap. de causis. de offic. deleg.

222. Quarto inferitur, pro resolutione eorum, quæ contra hæc adduci possent ex Soto lib. 5. q. 1. art. 9. de iust. & iur. & alijs infra citandis, dicendum esse, quod non est aptus nec verus intellectus quæ pro certo dat Sotus c. tua. de homicid. scilicet, quod monachus qui utendo chirurgia ob solam pietatem curat vulnus, & aperit, ex quo infirmus exponens se vento contra præceptum eius, moritur, non est irregularis; & si ob lucrum curat sic. Tum quia Ioan. And. Panor. Anan. & Fely. dicunt in utroque casu esse irregularem, quamuis in altero casu, quam in altero facilius dispensetur. Tum quia textus aperte dicit illum monachum exercendo alienum officium sibi vetitum peccasse, ibi, *Licet ipse monachus multum deliquerit officium alienum usurpando, quod sibi minime congruebat.* & ita ex opere illicito sufficienter ad id tendenti sequuta fuit deformatio. Tum quia textus in illis verbis, *Si tamen* & cap. palam concludit necessariam fuisse illi dispensationem, etiam si ob solam pietatem curasset.

Quinto inferitur, quod nimis audacter videtur dixisse idem Sot. contra omnes Canonistas, immo & Theologos non esse textum probantem, quod ex deformatione casuali ex opere illicito sequuta fiat quis irregularis. Tum quia c. dilectus. & cap. ex literis. de homicid. id probant à contrario sensu, quod licet, ut ipse ait, sit infirmum logicis, iuriscōsultis tamen firmissimum est l. i. ff. de offi. eius, cui mandata est iurisdict. & c. Apostolica. de his quæ fi. à prælat. sine cons. cap. saltem quando desumitur probandum illud, cuius contrarium non est iure expressum, iuxta c. a nobis. 2. de sent. excom. & glo. c. significasti. de for. compet. ut in proposito contingit. Tum quia prædicta duo c. dilectus. & ex literis. non solum probant id à contrario sensu, sed etiam à cessante ratione, & causa, quod est validum l. adigere §. quamuis. de iur. patr. c. cum cessante. de appellat. ut palam est ea perpendenti. Tum denique quia plurimi sunt textus, quibus pro regula statuitur, quod qui deformat, irregularis est, c. miror. c. si quis viduam. c. clerico. c. de his. 50. dist. c. continebatur. & cap. presbyterum. de homicid. & adeo quidem, ut videantur includere etiam eos, qui iuste, & sancte, directe, aut indirecte deformat, aut illius causa sunt. Quin multi & in his S. Tho. 2. 2. q. 64. art. 8. contra casum cle. 1. de homicid. tenuerunt esse irregularem etiam deformantem ob necessariam suæ vitæ defensionem. Cum ergo à regula non sit discedendum nisi iure, aut ratione in id cogente, glo. l. omnis de finitio. ff. de regu. iur. & in rubr. de regu. iur. lib. 6. recept per omnes, cumque ius ab hac irregularitate non eximat, nisi casu citra culpam deformantem, regula præfata probata relinquitur.

223. Sexto inferitur, quod deformans embrionem inanimatum, vel cadaver exani-

examinatū, non est irregularis, per dicta supra nū. 218. Nec qui propinat mulieri, aut viro potum, quo eis generandi facultas impeditur: quia nō deformat, c. si aliquis. de homic. neque qui pręgnantē abortire facit ante quam fœtus anima rationali animetur, cap. sicut ex tuarum. de homic. quę quadragesimo die masculo, & octuagesimo fœminę infunditur, iuxta gl. sing. in prin. dist. 5 Si verò nescitur, an fœtus abortiuus, quem abortiuit post diem quadragesimū, sit mas, an fœmina; debet se censere irregularem, qui eius causa fuit, arg. cap. ad audientiam. de homicid.

Septimò inferitur, q̄ non est irregularis, qui vulnerat pluries, & plurimum, etiam cum maxima sanguinis effusione, etiā abscindendo aliquas partes membrorum, modo non abscindat membrū, nec vulneratus moriatur, etiam si maneat inhabilis ad decenter celebrandū: quia non deformat. Monemus autē quòd licet auris, siue cartilago illa sensum auditus exornans, non videatur esse membrū eius; tamen parentia videtur inducere irregularitatem, ob deformitatē quam in parte adeo edita, & publica inducit, arg. c. qui partem. 55. dist. & eius quod paulo ante diximus, per illud quod Spec. placuit in §. iuxta. de dispen.

Octauò inferitur, q̄ non est irregularis qui iustè aliquem percūtit, & non occidit, licet ab alijs sine ipsius culpa occidatur, ca. significasti. 2. de homic. aut moriatur culpa medici, aut regimine, aut morbo superueniente: quia illa mors non est sequuta ex eius opere illicito: secus tamē est de iniustè percussente: nā etiam si percussio nō sit mortifera, est tamen causa, quòd alius eum interficiat, aut incidit ob illam in morbum, quo moritur etiam culpa medici, vel malo regimine: quia quo ad hoc paria sunt interficere, & iniustè percutere ex quo mors sequatur, etiam sine alia culpa percussentis, vt singulariter probant cap. presbyterum. cap. ad audientiam. de homic.

224 Nonò inferitur, q̄ non est irregularis, qui non occidit, nec mutilat, licet debilitet membrum, adeo vt nequeat celebrare per supra dicta.

Decimò inferitur, quòd est irregularis huius speciei præbens arma ad bellum iniustum euntibus, si quis in eo deformatur, iuxta glo. c. ita quorundam. de Iuda. fundatam in c. quòd in dubijs. de pœn. & a fortiori si ipsemet prælietur Immo, & quid quid dicat. Spec. tit. de disp. §. iuxta. ver sic. 56. & nonnulli alij, nos opinionem Innoc. Panor. & Communem, in c. pen. de homicid. certam putamus, scilicet, q̄ qui in prælio, vel alia quacunque rixa interfunt illis, ex quorū parte sunt iniusta, auxiliando, vel fauēdo, sunt irregulares, si aliquis in eis deformatur, siue interfunt armati, siue inermes, siue deformēt, siue non, siue ob id timor inimicis augeatur, siue non; quamuis non qui interfunt ad dissuadendū prælium, & luadendam pacem, licet inde non nihil animi suorum parti, & non nihil timoris aduersæ redderetur. Neque etiam qui interfunt ijs, qui iustè bellum gerunt, etiam ad fauendū, modo suis manibus non deformat, etiam si ani-

mo deformandi percutiant, & ex percussione postea sequatur deformatio culpa percussu, vel medici: quia hoc differt iusta percussio ab iniusta. Addo etiam quod qui suis manibus interficiunt in iusto bello, non sunt irregulares huius speciei, sed illius quæ nascitur ex defectu perfectæ lenitatis, de qua supra a num. 206. si sunt laici; nec si sunt clerici si in itæ ipsis pugnae tanta est necessitas, vt excuset a peccato, quamuis non ab irregularitate, vt contingere potest, iuxta notata per Caiet. 2.2. q. 40. art. 2. & tractatur supra eod. cap. nu. 214. & 217.

225 Undecimò inferitur, qd est irregularis huius speciei laicus, vel clericus, qui alium in iudicio iniuste criminis merentis mortē, aut deformitatem accusat, si ea sequatur. Et qui inimico indicat vbi sit, quod iter teneat, quomodo inueniet quem quærit ad deformandum iniuste, si illud sequatur. Iudex itē condemnans iniuste, & omnes eiusmodi condemnationi scienter fauentes. Dixi, *Iniuste*: quia quamuis laicus, qui iuste accusat, sententiam fert vel exequitur, cum omnibus ad id auxiliū præbentibus sit irregularis alterius speciei, vt dictum est supra num. 209. non tamen huius quæ est deterior, & difficilioris dispensationis quàm illa, excepto clerico ordinis sacri, qui hoc facit etiam iuste accusando sine protestatione prædicta: quia facit actum illicitum, iuxta regulam S. Tho. 2. 2. q. 64. art. 7. vnde sequitur deformatio.

226 Duodecimò inferitur, qd non est irregularis huius speciei, nec alterius qui ad recuperandum sua detinet furem quoad iudex veniat, aut eidem tradat: neq; qui furti sibi facti accusat in iudicio, quàmuis suspendatur, modo expressè protestetur, se nolle, vt Iudex illi irroget pœnā sanguinis, ca. prælati. de homic. lib. 6. & aliàs sic, etiam in foro cōscientiæ, licet id ei verè displiceat, vt colligitur ex gloss. & Arch. in d. cap. prælati. & affirmat Calder. probatus ibi a Perus. col. 2. si autem verè placeat, fiet irregularis, quo ad forum conscientię, etiam si scripto, aut verbo protestetur contrarium, secundum Ioan. And. Dominic. & Perus. in d. cap. prælati. Et ideo non semel consulimus quibus id contigit, vt dispensationē obtinerent: quamquam Fely. in c. postulasti. de homicid. li. 6. contrarium significet, allegando in id Ioan. And. in c. 2. de homic. lib. 6. qui tamen in meo libro id non dicit, neque in libris Dominic. & Perus. in d. c. 2. qui eum pro nostra parte allegant, & bene: quia ipse remittit se ad Host. in summa de homic. §. qua pœna, ver. si verū. vbi copiosius quàm omnes id quod nos asserimus tenet. Nec obstat, qd per solam voluntatem, aut intentionem sine opere exteriori irregularitas non incurritur, vt supra dictum fuit nu. 193. per cap. fin. 13. q. 1. quia in proposito cum voluntate concurrat accusatio, aut querimonia exterior, quæ ad iudicem defertur, & deformatio illam consequuta, & protestatio non est talis qualē ius requirit ad excusandum ab irregularitate; ius enim non requirit protestationem mendacem, & fraudulentam, qualis est præfata: in nullo enim casu mentiri permit-

permittitur, cap. primum. 2. 2. quæst. 1. cap. super eo. de vsur. Hæc tamen irregularitas non est huius speciei, sed præcedentis, quæ ex defectu perfectæ lenitatis nascitur, nisi in clerico sacris initiato, vel beneficiario, qui peccat sic detinendo, tradendo, aut accusando sine dicta protestatione, vt dictum est.

227 Decimotertio infertur, qd est irregularis huius speciei, qui illicitè rixatur, aut certat cum alio, si eius amici superuenientes eum deforment, etiam si absque aliquo eius consensu id faciant, iux. Ioan. And. in cap. Petrus. de hom. recep. a Pan. & Fel. & Com. quia ex eius opere illicito in id aliquo modo ordinato, sequuta est deformatio.

Decimoquarto infertur, qd est irregularis huius speciei, qui domi suæ alit, aut custodit feram aliquam bestiam, vt Lebnem, Elephantem, aut Vrsum: & est in culpa soluendo, vel tenendo solutam, & illa aliquæ deformet: secus si non est in culpa, secundam Innoc. Card. & Com. in d. cap. ad audientiam: quia quum est in culpa ex opere illicito, sequitur deformatio: non autem, cum non est in ea.

228 Decimoquinto infertur, qd est irregularis huius speciei chirurgus, vel medicus, cuius dolo, ignorantia, aut negligentia, aut audacia omittendo suæ artis regulas, ætus vel ægrôtus deformatur: aliàs secus, iuxta mentem Spec. recept. vbi sup. nu. 1. 1. & Inno. & omnium in c. tua. de homi. Custos item infirmi, qui dolo, aut notabili culpa, aut contra consiliû curantis præbet, aut facit aliquid quo infirmus deformatur saltè citius: non autem si id faciat bona fide sine culpa notabili, licet in aliquo errauerit, & potest se liberare scrupulo consilio doctorum, qui si etiam dubitant, irregularem se debet putare, iuxta Spec. vbi supra nu. 13.

229 Decimosexto infertur, qd est irregularis, secundum Spec. vbi supra receptum, qui cum non sit medicus, neque chirurgus, sagittam, aut aliud telum corpori infixum percussio euellit, vt citius moriatur, vel si ob id celerius moriatur quam aliàs moreretur: & etiam qui ad aliam partem infirmum vertit, vt citius moriatur: & qui aliquid horum iubet, rogat, aut consultat, & ob id citius moriatur, aliàs non.

230 Decimo septimo infertur, quod non est irregularis infans, neque dormiens, neque fatiosus, alium deformans, cle. 1. de homic. Infans autem quo ad hoc dicitur minor septennio, secundum glo. prædictæ cle. quod certum est quo ad forum exterius: quo ad forum autè interius, videtur indicandus talis maior eo, si iam nactus est iudiciû sufficiens ad peccandum: & minor eo, si nondû nactus est illud, vt colligitur ex Ioan. And. & Panor. in cap. 1. de delictis pueror. Imol. & Bonifa. in d. clem. vbi fuit defectus iudicij, quod præsumitur post septem annos, & non ante. Et quamuis Zenzel. recept. per Card. & Ioan. Colonien. & Villad. in tracta. de irregula. col. 28. & Syluest. verb. homicidium 3. quæst. 4. dicat, quod est irregularis qui ebrius iudicio carens, deformat: quia causa fuit illius;

cum se inebriauit, cap. inebriauerunt. 15. q. 1. nobis tamen nunquam placuit, quo ad omnino ebrium, & extra iudicium positum. Tum quia furiosus quamuis sua culpa furat, siue insaniat, non est irregularis deformando, iuxta glo. cap. si quis insaniens. 15. q. 1. & Card. in d. cle. 1. quæst. 6. & Imo, in gloss. 2. Tum quia multi inebriantur citra suam culpam. Tum ob duodecim argumenta, quæ adhibet. Maior in 4. dist. 15. quæst. 8. ad probandum quòd ebrius non peccat in eo, quod extra iudicium manens facit. Tum quia neque qui dormiens deformat, fit talis, etiam si deformet quem vigilans deformare intendebat, vt in d. clem. communis. declarat. Et magnopere lætatus fui, cum primum hoc Bonifacium tenere vidi, in d. clem. nu. 26. quamquam communis opinio procedere potest in ebrio, qui iudicium omnino nõ amisit, & quo ad forum exterius, si tanta ebrietas non probaretur: & etiam quo ad forum interiùs, in eo qui sciens sole re se inebriatum sumere arma, & alios percutere, sua culpa inebriatus fuit, vt Marian. annotauit in cap. ad adientiam. num. 55. de homic. quia facit opus illicitum ordinatum ad id consuetudine ipsius. Quod ipsum dici potest de dormiente, & furioso, qui interdum ad se redit, si admoniti se dormientes, aut furentes capere arma, & percutere alios, sunt in culpa non prouidendi temporis quo dormierint vel furuerint, ne talia faciant, a paritate, siue identitate rationis. l. illud. ff. ad l. Aquil. & cap. 2. de transf. prælat.

231 Decimo octauò infertur, quòd fit irregularis iniuria affectus, si eius amici iniuriantem deformat, rogati, vel iusi ab ipso: & etiam si eo sciente, & non contradicente id faciant, aliàs secus.

Decimononò infertur, quòd est irregularis qui auertit aliquem a liberando alio ab iniusta deformatione, argumen. cap. si quis viduam. 50. distinct. cap. periculosa. de pœnit. distin. 1. quia ex ipsius opere illicito ad eam ordinato, sequuta est; quamquam nemo fit irregularis ex sola complacentia, quòd deformatur alius: quia id non sequitur ex ea, gloss. recept. d. cap. si quis viduam. licet in eo peccet. Nec consequenter medicus, qui non vult curare infirmum qui ob id moritur; nec diues non pascens, vel non vestiens fame, vel frigore morientem; nec qui cum potest, non defendit quem deformat, nisi sit iudex, aut qui suo officio ad id tenetur, iuxta S. Anto. 3. part. tit. 28. cap. 2. quia non sequitur ex opere illicito iustitiæ lege: & omisio operum charitatis etiam obligantis ad mortale, non obligat ad restitutionem damni, nec ad pœnas irregularitatis, per d. in cap. 24. num. 5. & in Apolog. lib. de red. ecclesiastic. quæst. 2. monito. 3. Ex quo sequi videtur non esse irregularem eum, qui omittit aliquod trium prædictorum facere, etiam si omittat voluntate, & desiderio mortis eius, cui subuenire omittit, secundum S. Anto. 3. part. tit. 28. cap. 2. in prin. quamuis Syl. oppositum tenet verb. homicidium 2. q. 5. & ante illù Ang. verb. homicidiù 1. §. 17. sed sine rōne, & textu idoneo: quia
can. Quan-

e. quantæ. de senten. excom. quod Ang. adducit, & est fortissimū fundamentū omnium, quæ allegari possunt, nō loquitur de irregularitate, sed de excommunicatione; & magis inducit præsumptionem quo ad forū exterius, quàm veram dispositionem, vt diximus sup. cap. 24.

233 Vigesimo infertur, quod est irregularis qui iubet, mādatur, vel cōsulit aliquē deformari illicitē, sequuta deformatione, cap. si quis vidam. 30. distin. siue statim, siue multo post id faciat, antequā iussum, vel mādaturū reuocetur expresse, aut tacitē per restitutionē inter eos primæ amicitia, ita vt in notitiā iussi, vel mādatorii veniat, iuxta Inno. in c. ad audientia. de homic. cōiter recep. ibi, & Villad. vbi supra, col. 3 2 Idem de iubēte, mandate, vel consulente percussione alicuius citra deformationem, ea sequuta c. fin. de homic. l. b. 6 & gloss. recep. ibidem. Dixi, & repetij supra. *Illicitē*: quia secus si licitē, quidquid Syluest. verb. homicidium 1. q. 4. subtiliter, sed periculosē dicat. Tum quia tūc nō sequitur deformatio ex opere suo illicito. Tum quia ex dicto Sylu. inferretur, eū qui exercitiū ad prælandū, & vincendum absque alia intentione expressa, vel virtuali interficiendi cohortatur, esse irregularē huius speciei; cum tamen non sit etiā speciei præcedentis per probata supra nu. 21 1. Idem de ratificatione deformationē suo nomine factam, quam antequam fieret mādare poterat: quia rati habitio his duobus concurrentibus mādato comparatur c. rat. habitio. in c. raturum. de reg. iur. lib. 6. & cap. cum quis. de sent. excomm. eod. l. b. facit gloss. in c. omnes. 17. quæst. 4. quidquid ibi Arch. dicat, & alii non: vt si factū fuit alterius nomine, aut suo cum esset infans, aut furiosus, qui mādare nō possunt, iuxta Io. And. & Panor. in c. 1. de conuers. infid. Hæc autem procedunt, siue is contra quem consulitur, iubetur, vel mādatur, deformatur, siue cōsultus iussum, vel mādaturus, iuxta Panor. in d. c. ad audientiam. Inter consulentem autem, & alios hoc distat, quod consulens non satisfacit reuocando consiliū: quia tenetur persuadere contrariū: nam consilium datur gratia eius cui consulitur, qui non tam cito credit ei qui contrarium priori cōsilio suadet, quàm iussum, vel mādaturus mādanti, vel iubenti. Ex quibus colligitur, fuisse irregularem illum clericū, qui me pridem consuluit, dicens se consuluisse coniugi cuiusdā absentis, quæ facta erat prægnans, certum modū abortiendi, quod postea pœnitentia ductus reuocauit: sed illa veritate maritum regredientem, exequuta consilium, abortiuit.

234 Vigesimo primò infertur, quod nō est irregularis, qui scit tractari de alicuius deformatione illicita, & nō significat illud ei, quamuis peccet mortaliter, si nec dicto nec facto ad id iuuat, quidquid dicat Syl. verbo. homicidium 1. quæst. 10. per dicta superius eod. cap. nu. 23 2. est tamen qui interest pugnae iniuste auxiliando, incitando, aut exhortando suos, aut animos contrarijs imminuendo, & etiam custodiendo vestimenta, aut sarcinas eorū, qui ad prælandum, aut deformandum iniuste proficiscuntur.

235 Vigefimofecundò inferitur, quòd magifter caftigans difcipulum non fit irregularis etiam fi moriatur, fi circúfpecte faciat, aliàs fecus, c. presbyterum. de homicid. & clericus ludens cum clerico aut laico, qui decidens fuo fe cultello deformat, sine alicuius notabili culpa, nõ fit irregularis, fi licito ludo licitè ludebat, aliàs fecus, c. lator. & cap. continebatur. de homicid. Et quòd tecta reficiens, aut aliquos lapides in alium locum iaciens, aliquem deformat, est irregularis, si dicto aut signo debite non præmonuit illac transiuros, alioqui fecus, argum. l. si putator. ff. ad l. Aquil. & cap. si duo. & cap. clerico 50 dist. Et quòd iaciens lapides in fues, aut alia animalia aliquem deformat, est irregularis, si admisit culpam non satis circumfpecte id faciendo, aliàs non. gl. dict. cap. clerico & quòd clericus venans, aut balista se exercens, aliquem casu deformat, est irregularis, iuxta Ang. verb. homicidium. nu. 2. §. 13. & Sylu. eodem verbo quæst. 7. quod intelligendum est de venatione aut exercitio illi illicitis, non autem de licitis. Non enim omnis venatio, nec omne balistæ exercitium est illicitum illi, vt illi præsupponunt, argumento glo. receptæ in cap. 1. de cleric. venat. & not. in cap. 1. de sagit.

Vigefimotertiò inferitur, quòd clericus introducens meretricem per tecta in domum suam, si decidens moriatur vel abortiat, fit irregularis; si vero introducat per viam planam, & idem contingat, minimè: quia licèt vtrunque opus sit illicitum, & ex vtroque sit secuta deformatio casualis, prius tamen est sufficièter ordinatum ad eam; & posterius non. Et quòd circumuersans campanam, cuius tintinabulum solutum aliquem deformat, non est irregularis, si non fuit in culpa malè ligandi tintinabulum, aliàs fecus: vt quia erat campanarius ad id obligatus, cap. Ioannes. cum ei annot. de homicid.

236 Vigefimoquartò inferitur, quòd iocans, aut saltans cum grauida muliere, quæ ob id abortit, non est irregularis, si licitè id facit, vt frater, propinquus, aut amicus honestus; fecus si illicitè, vt amator obscenus, aut clericus, aut monachus, cui eiusmodi saltatio esset prohibita, c. sicut ex tuarum. cum annot. ei per Panor. de homicid. Et quòd monachus, vel clericus beneficiarius, aut ordine sacro initiatus videns furem surripientem vociferatur, latro, latro, secuta deformatione, est irregularis huius speciei, si animo, vt deformaretur clamauit: aut credens quòd superuenientes eum deformaturi erant, vel ad Iudicem vt deformaretur ducturi, aliàs non, c. significasti. cum ei annot. de homicid. Laicus autem, vel alius clericus idem faciens, esset irregularis præcedentis speciei.

Vigefimoquintò inferitur, quòd est irregularis qui dormiendo suffocat in fantem in eodè lecto illicitè a se positum, aliàs fecus Quando autem id licitè fiat, & quando non, dictum est supra cap. 15. nu. 13. Idem de mittere puerum ad puteum, aut ad flumen vbi soffocatur. Et de eo qui fugiens ictum vnus, propellit alterum, qui deformatur, & alia similia, quæ illicitè
facta

facta inducunt irregularitatem, aliàs non.

- 237 Vigefimofextò infertur, quòd rectè dixit Sotus, aberraffe Sylueftrum dicendo irregularitatè incurri à clerico, qui cédendo alienam arborè, cafu aliquem interimit, etiam adhibita diligentia, quæ ipfum cédentem propriam à culpa excufaret. Rectè etiam dixit, non fieri irregularè monachum, eo quòd furfum verfus ipfo mouente campanam tempore prohibito, illius tintinabulum aliquem occidat, fi eam diligentiam adhibet, quæ fufficeret ad excufandum eum à culpa, fi tempore debito id faceret: licèt enim his duobus cafibus opus fit illicitum, culpa tamen nullatenus dirigitur in mortem.

Vigefimofeptimò infertur, quòd eadè ratione recedo ab eodè Sylu. verb. homici. 3. quæft. 2. dicente irregularem fieri clericum, qui mercans illicitè cafu occidit aliquem abfque alia culpa in id ordinata: & quòd limitandus est Caiet. dicens, quòd licèt clericus occidens cafu venando, fi tantam diligentiam quantam laicus adhibet, ne homicidium fequatur, non magis peccet, quàm ille, incurrit tamen irregularitatem, quam non ille; limitandus est, inquam, ne procedat in venatione, quæ fua natura in homicidium non dirigitur, qualis est venatio pafferum, & perdicum ad aucupis cantum, vel accipitris fine armis, in prouincijs in quibus nò est prohibita: licèt clericus peccaret id faciendo tempore, quo diuinis interefse tenetur: nequè fi rogatus, vt fe venantem comitaretur, fulminis icftu periret. Dixi *Limitadus*: quia faluari potest in uenatione Vrforum, Aprorum, & Ceruorù, quæ armis exercetur, fi mors per illa còtingeret.

- 238 Vigefimooftauò infertur, quod nò fit irregularis monachus minori peccans equitando, eo quòd mula manfuetiffima qua uehitur citra fuam aliam culpam puerum occidat: quia culpa infefsionis eiusmodi mulæ nullatenus dirigebatur in talem mortem. & quod adulter qui à marito cum uxore deprehensus fui defenfionis caufa eum occidit, eft irregularis, ut dixi fupra c. 1 §. nu. 7. fecutus S. Ant. 3. part. tit. 5. quia adulterium eft actus illicitus, & fufficienter directus ad mortem inferendã, attentam maritorum procliuitate, & confuetudine interficiendi adulteros, & fuas vxores: & lege permittente in certis cafibus patri, & marito eos, & adulterantes occidere, arg. l. patri. l. marito. ff. ad leg. Iul. de adult. & l. Gracchus. C. eod. & eadem ratione clericus adulter fit irregularis, fi maritus ob id occidat uxorem fecundum meam opinionem, quam fel. rec. Pius V. probauit, cum in fàcra Pœnitentiaria id controuerteretur.

De difpensatione Irregularitatis.

S V M M A R I V M.

- 239 *Missam quis irregularis iustè dicat.*

- 239 *Dispensare potest, sed non solet, Papa in irregularitate homicidij voluntarij.*
- 239 *Homicidium uoluntarium exacte definitum, & cum quo dispensat Episcopus. nu. 240.*
- 239 *D. Franciscus Toletus Societatis Iesu insigniter laudatus.*

239 **D**E dispensatione huius irregularitatis dico primò, id quod pridem respondimus, scilicet, licere facere sacrum post debitam contritionem, & confessionem ante dispensationem ei, qui occultissime occidit alium, & probabiliter est certum, & creditum, infamatum iri eum illud fecisse, nisi celebret: quia lex naturalis, & diuina de defendenda sua fama præstat legi humanæ de abstinendo a sacro in irregularitate, per dicta supra cap. 7. nu. 2 & 3. & cap. sicut. de consec. distin. 1. Ad quæstionem autem quam hic quærit quidam vir eruditus scilicet, an idem sit dicendum de excommunicato occultissimo posito in simili periculo infamiæ, & de moniali incidente occultissime in censuram Papalem, ut ante moram petendi absolutionem possit communicare, quando aliq̄ ad id tenentur, & interesse choro, & alijs, a quibus si abstineret, fama eius, & monasterij periclitaretur? Ad quod resp. affirmatiuè eadem ratione.

Secundò, quòd tam mala est quo ad forum conscientia hæc irregularitas occulta, quàm publica, per dicta supra eod. nu. 194. ubi transcripsimus capitulum 6. sess. 24. Concil. Trid. quo Episcopis nouè conceditur facultas dispensandi super quacunque irregularitate descendente ex quo cunque delicto occulto, excepto homicidio voluntario. Super dispensatione vero descendente ex voluntario idem Conc. sess. 14. cap. 7. de reformatione. statuit in hæc verba.

Cum etiam qui per industriam occiderit proximum suum, & per insidias, ab altari auelli debeat: quia sua voluntate homicidium perpetraverit, etiamsi crimen id nec ordine iudiciario probatum, nec alia ratione publicum, sed occultum fuerit, nullo tempore ad sacros ordines promoueri possit, nec illi aliqua ecclesiastica beneficia, etiamsi curam non habeant animarum, conferre liceat: sed omni ordine ac beneficio, & officio ecclesiastico perpetuo careat. Si vero homicidium non ex proposito, sed casu vel vim vi repellendo, ut quis se a morte defenderet, fuisse commissum narretur, quam ob causam etiam ad sacrorum ordinum, & altaris ministerium, & beneficia quacunque ac dignitates iure quodammodo dispensatio debeat, committatur loci ordinario, aut ex causa Metropolitano, seu viciniore Episcopo, qui non nisi causa cognita, & probatis precibus, ac narratis, nec aliter, dispensare possit.

Ex quibus duobus cap. nota primò, quòd ante prædictum Conc. non licebat Episcopis dispensare super hac irregularitate publica, neque occulta. Ad quod probandum alias hic adduximus multa, quæ nunc tanquam

quam superuacanea omittimus.

Secundò nota ex d. cap. 7. duplex homicidiũ voluntarium illicitum. Alterum in se intentum ac volitũ, super quo statuitur, ne dispensetur. Alterũ, volitũ in se causa defensionis. Nam verũ, si vero, ponit duplex genus homicidij illiciti, scilicet, casuale, & factũ causa defensionis, quod intelligendũ est de intento, & volito in se, licet causa defensionis; alioqui enim superflueret: quia contineretur sub casuali altero mēbro distũctiuæ. Ex quo tertio nota, quòd homicidium intētum & volitũ in se causa defensionis, licet sit illicitũ ob excessum inculpatæ tutelæ, non est indispensabile, q̄ est quotidianum in praxi: ad quod hunc canonem efficaciter in sacra Pœnitentiaria inducentem iucundè audiui admodum Reuerendũ Collegam in ea meum Franciscum Toletum, excellentem sacræ paginæ Doctorem, & acerrimum antea Gymnastam, ac nonnullis annis primũ scel. rec. Pij V. & nunc S. D. N. Ecclesiasten cum primis Vrbs & orbis suscipiendum; Illustrissimæque Societatis Iesu singulare ornamentum.

240. Tertio nota, q̄ ex eodem cap. 7. & his quæ aliàs hic, & prius in principio distin. 1. de consec. dixi, potest definiri homicidiũ voluntarium, super cuius irregularitate dispēlandi potestas excipitur in omnibus facultibus dispēlandi super irregularitate factis tam summo Pœnitentiario quàm legatis, Cruciatarũ Commissarijs, & quibusuis alijs. Definiri inquam, potest, esse homicidium illicitum, intentum, siue volitũ in se saltē æquipollēter, aliàs quam vitandæ mortis causa ab oratore. Dixi, *Illicitũ*, ad differentiam eius quod neque est licitum, quale est factũ ab infante vel furioso c. illud. 1. 5. quæst. 1. eius item, quod est iustum, quale est quod ministri militiæ, vel milites in bello iusto iustè faciunt, de quo supra in quarta specie. Ex quo videt̄ inferri prædictos, & alios, quibus sit facultas dispensandi super omni irregularitate, excepta illa, quæ nascitur ex homicidio voluntario, posse dispēlare super ea, quæ nascitur ex homicidio iusto, cum solum homicidium iniustum dicatur voluntarium per prædictam definitionem, Dixi, *Intentum, vel in se volitum*: quia non sufficit, vt sit volitum in causa, quale est omne casuale producens irregularitatem secundum S. Thom. recept. 2. 2. quæst. 64. art. si. Dixi, *Saltem æquipollēter*, ad includendum illud, quod non est quidem intentum, seu volitum in se, sed in causa adeo propinqua morti, vt moraliter vix sint patibilia, velle illã cãm, & nolle occidere. Cuiusmodi sunt, nolle occidere, & venenum quod scit esse mortiferum propinare, vel ferire ense punctim circa præcordia, vel circa caput etiã cæsim. Dixi, *Aliàs quàm &c.* ad excludendum intentũ ab defensionem vitandæ mortis causa, per d. 7. cap. Dixi, *Ab oratore*: quia nõ sufficit vt intēdatur ab alio: sit enim sæpe, quòd idẽ homicidium sit voluntarium vni & non alteri, quale est, q̄ facit Petrus percutiendo aliũ animo occidendi, mandante Ioanne, vt aliquam iniuriam leuem citra deformationẽ ei dicat, vel faciat. Illud enim Petro est volunta-

voluntarium, & Ioanni non. Et contra quod famulus facit propinādo potū veneno infectū animo iocandī, mandato heri persuadentis esse solo sale inasperum, id enim famulo non esset uoluntariū, & hero sic. Quæ definitio fundatur, tū in d. ca. 7. quatenus in tribus locis significat omne homicidiū indispensabile esse uoluitum in se, scilicet, ibi, *Per industriam, vel per insidias.* & ibi, *Voluntate sua.* & ibi, *Ex proposito.* Tum quia S. Tho. receptus ubi supra ait uoluntarium differre à casuali, eo quòd est uoluitū in se, & casuale in causa tantum. Tum quia lōgè magis peccat, qui intendens occidere, occidit, quàm qui non intendens illud facere, id facit. Ad eo quidē q̄ occidens sine animo occidēdi, minus peccare dicatur, quā vulnerans animo occidēdi. l. 1. §. diuus. ff. de sicar. & facit l. 1. & l. is qui. C. eod. quia hic est in dolo, ille in culpa, & dolus præponderat culpæ, litē si obstetrix, §. si. ff. ad l. Aquil. Tum quia mandās vulnerare aliquē citra mortem, licet mandatarius occidat, nō debet pēna ordinaria mortis puniri, sed minori, secundū Cōmunē, quam post plurimos alios sequitur Dec. confi. 62 2. & Alciat. in l. magna negligentia. ff. de verb. significat. & nō alia ratione, quā quia non intendebat occisionē. Ergo qui occidit ali quē non intendens occidere, non incurrit irregularitatem indispensabilem, quā incurrit intendens occidere, quum secundum mensuram delicti debeat esse plagarum modus Deut. 25. & cap. non afferamus. 24. quæstio. 1. Tū quia ca. fi. de homic. lib. 6. quod maxime contra hoc facit, nō probat mandantē percutere citra mortem, ea consequuta, esse homicidā uoluntariū, neque irregularem irregularitate indispensabili, sed tantum esse irregularem, quod & nos fatemur. Tū quia nullo iure probat Caiet. in d. art. fi. q̄ percutiens in utero prægnantem, sine animo causandi abortum, si ille sequatur, est homicida uoluntarius. Et q̄ faciens sine animo occidendi aliquid, ex quò ut plurimū sequitur mors, illa sequuta, est homicida uolūtarius: quia id maximè fundat in d. cap. fi. & in dictis S. Tho. quòd autem in d. cap. fin. non probetur supra probatum est: & quòd dicta S. Tho. id non probent probatur eo q̄ ait in corpore quæstionis, omne quod non est uoluitum in se, sed in causa rātum, esse casuale, & 2. argu. & eius solutione sentit homicidiū percutientis in utero prægnātem sine occidendi animo esse casuale, licet punibile, & non uolūtarium. Tū quia d. cap. fi. si probaret quòd ait Caiet. probaret quòd etiā faciēs id ex quo non sequitur, ut plurimū homicidium, esset homicida uoluntarius: quia ut plurimum non sequitur mors ex percussione nolētis occidere: nā & ex percussione uolentis occidere pluries desinit sequi mors quàm sequatur, ut experiētia docet. Tū quia in cap. significasti. 2. de homic. clarè significatur dispensandū esse cum clerico, qui percussit sacrilegum fossorio, sine animo occidendi, licet ob id ab alijs fuerit occisus. Tum deniq;, quòd, ut supra ponderatū est, prædictū capitulū septimum probat non omne homicidium illicitum intentum, & uoluitum in se, esse indispensabile,

fabile, dicens, non esse tale intentum causa defensionis.

Quartò nota, quòd post prædictum Concil. non potest Episcopus dispensare cum homicida voluntario ad ullos ordines, neque vllum beneficium, etiam simplex, vt disponitur in d.c.7. quamuis cum alio possit dispensare quo ad ordines minores, iuxta notata in c. ad audientiam. de homic. & etiam ad beneficium, per c.2. de cler. pugn. in duel. omnium iuris optimum secundum Anan. ibidem: modo sit simplex, iuxta Panor. ibidem, & Felin. in d.c. ad audientiam. & etiam ad retinendum curatum iam obtentum, licet non ad obtinendum, iuxta Dec. in cap. at si. §. i. de iud. num. 16. concordantem sic opiniones contrarias.

De Irregularitate delicti accipiendi, aut exercendi malè ordines.

S V M M A R I V M.

241 Regularis vt sit ordinatus, aut ordine vtens in cēsuris, aut ab Episcopo censurato, aut extra tempora, aut utens ordine non habito, & duobus seq.

241 Irca hæc dico primò, quòd est irregularis, qui sciens, aut scire debens se esse excommunicatum excommunicatione maiori, aut interdictum, aut suspensum saltem à suscipiendis ordinibus, ordinatur, cap. 1. de eo, qui furt. ordin. suscep. & cap. cum illorum. de senten. excom. Dixi, *Excommunicationi maiori*: quia minor, quamuis sufficiat ad peccandum, non tamen sufficit ad irregularitatem incurrendam, cap. si celebrat. de cler. excommu. minist. Dixi, *Vel debens scire*: quia ignorantia crassa non excusat, cap. Apostolicæ. de cler. excommu. qualis est eius qui ad constitutum diem sub pœna excommunicationis fuit citatus, & non comparuit, & postea celebrat nesciens se a iudice fuisse excommunicatum, vbi de consuetudine tales contumaces excommunicantur, iuxta Anch. in d. cap. Apostolicæ. receptum etiam per Villad. colum. 4. vbi supra. Neque Episcopus in hac potest iure antiquo dispensare, nisi cum ingrediente religionem post bonam aliquanti temporis conuersionem, cap. fin. de eo qui furt. ordin. Dixi, *Iure antiquo*: quia nouo Tridentino, sess. 24. cap. 6. potest, si delictum sic celebrandi est occultum; erit autem occultum, si excommunicatio est occulta, licet celebratio sit publica, argu. l. in delictis. §. si extraneus. ff. de noxal. act. quia quamuis actus celebrandi sit publicus, non est tamen publica eius malitia: quod in sacra Penitentiaria definitum fuit.

Secundò dico, quod etiam est irregularis qui quatuor ordines minores, & subdia-

& subdiaconatū vno eodemque die suscipit, cap. 2. eod. tit (sed consuetudine excusari potest, iuxta S. Anto. 3 par tit. 14. cap. 16. §. 16. ut supra cap. 2 §. num. 7. t. diximus.) Et a fortiori, si duos sacros ordines suscipit quamuis Episcopus potest concedere vsum aliorum prius susceptorū, d. cap. 2. de eo qui furt.

Tertio dico, quòd est irregularis qui ordinatur ab Episcopo qui se abdicauit episcopatu suo quo ad locum, & quo ad dignitatem, cap. 1. de ordi. ab Episc. qui Episc. renun. sciens, aut debens scire eius abdicacionem, quāuis de facultate sui Episcopi ordinetur, iuxta omnes cap. secundum. 19. distin. cap. quod quidam. §. quamuis. & §. sciendū. 1. quæst. 7.

Quartò, quòd qui ab episcopo excōmunicato, interdicto, aut suspenso, simoniacō, schismatico, heretico, aut deposito, aut degradato ordinatur est irregularis; quia quāuis characterē suscipiat per prædicta, & per c. gratiam, & c. statuimus. 1. & 2. 1. quæst. 1. non tamen executionē; siquidē qui eam non habet, alteri dare non potest, modo sit denunciatus talis, per extrauag. ad euitanda. relatā supra eod. num. 3 §. & ad id iusto timore nō cogatur, arg. c. cōstat. 1. quæst. 1. Potest autē Episcopus dispē fare cum eo qui ignorans denunciacionē, ordinatur, arg. cap. fin. de ord. ab episcop. & cap. statuimus & cap. si a simoniacis. 1. quæst. 1.

Quintò dico, quòd qui ordine sacro ordinatur ante legitimam ætatem, vel extra tempora legitima, vel absque literis dimissorijs, nō est irregularis, est tamen ipso iure suspensus, & si antequam absoluator, eum exerceat fit irregularis, per extrauag. cum ex sacrorum. citatam supra c. 25. num. 70. & in hoc. nu. 1 §. 5.

242 Sextò dico, quòd quamuis qui per saltum ordinatur accipiēdo maiorē ante minorem ordinem, uerum ordinem suscipiat, etiā si primo saltu ex laico presbyter fiat, iuxta gloss. c. sollicitudo. §. 2. distin. & cap. 1. de cler. per salt. promot. recept. cōmuniter; est tamē suspensus, & prætermissum ordinē sine dispensatione accipere nequit. Potest tamē Episcopus antequā accepto utatur dispensare, vt prætermissum suscipiat, & postea ambobus utatur, sed si priusquā dispensetur, utatur accepto, aut prætermisso, videtur talis irregularis, cum quo solus Papa ad maiorem ordinē dispensat, si sciens errorem id fecit; si autem per ignorantia, Episcopus potest: immo & si scienter usus fuerit ad exercendum acceptū, quamuis non ad maiorem suscipiēdum, argum. cap. 1. & eorum quæ post alios ibi annotat Pan. de cler. per salt. promot. & Sylu. verb. irregularitas quæst. 11.

Septimò dico, quòd est irregularis, qui ordine quē non habet utitur, c. 1. de cler. non ord. minist. modo illo utatur serio & non ioco, argu. c. illud. 1 §. quæst. 1. & tanquā ordinatus eo, & nō vt laici ex consuetudine interdum exercent officiū minorum ordinum, iuxta S. Tho. in 4. distin. 24. & S. Anto. 3. part. tit. 28. c. 1. aut nō initiatus presbyterio, sine cōsuetā solennitate, vt alius baptizat, aut nondū subdiaconus, epistolā cantat ex choro,

ex choro, aut altari etiam cum dalmatica, sed sine manipulo, aut cū eo, vbi est talis consuetudo, iuxta S. Ant. vbi supra §. 3. & affirmat Villad. vbi supra, colum. 42. fratribus mendicantibus esse consuetudinē eam dicere etiā cum manipulo, secus enim si solum executione careret, eo quòd in ordinatione aliqua solennitas accidentalis defuit: licet enim peccet vtendo antequam illa suppleatur, c. 1. de sacra. non iteran. cum annota. ibi, nō tamen fit irregularis. Quin pridem respondi, q̄ quamuis clericus primæ tonsuræ qui solenniter cantauit epistolam cum manipulo tanquam subdiaconus, vbi non erat consuetudo cantandicam cum illo nisi subdiacono fit irregularis: in foro tamen animæ non est talis, si noluit id facere tāquam subdiaconus, licet in foro exteriori putaretur talis: quia præsumeretur id fecisse, vt subdiaconus. Ad dubium de laico audiente serio confessionem sacram, & absolvente, simulando se presbyterum, respond. q̄ fit irregularis per prædicta: quia solenniter facit actum appropriatum ordinī presbyterali quo caret.

243 Octauò dico, quòd est irregularis violans interdictum generale, aut speciale, locale, aut personale sepeliendo, administrando sacramenta, aut celebrando diuina officia sic, vt aliquod opus peculiare alicuius ordini faciat, vt dictum est supra eod. cap. nu. 190. Dixi, *Clericus*: quia laicus quāuis sepe peccet mortaliter violando interdictum, nunquam tamen irregularitatem incurrit, vt supra eod. cap. nu. 187. dictum est. Dixi, *Interdictum*: quia secus de cessatione non mixta interdicto, vt dictum est supra eod. cap. num. 188.

Nonò dico, quòd solus Papa cum tali ad ascendendum ad maiorem ordinem dispensat, quamuis ad vtendum accepto possit Episcopus, Pan. in cap. 1. de cler. non ordi. ministr.

De Irregularitate ex delicto violandi censuras celebrando.

S V M M A R I V M.

244 **I**rregularis ut fit censuratus celebrando, aut actum ordini proprium agendo.

244 **R**imò dico, quòd excommunicatus excommunicatione maiori, interdictus, aut suspensus, qui sciens aut scire debens, celebrat officia diuina, faciendo solenniter aliquid alicui certo ordini suo deputatum tanquam ordinatus tali ordine, aut audit authorado, est irregularis iuxta Comm. quam Host. Ioan. And. Pan. & alij tenent in c. 2. de cler. excommu. ministr. Et probatur de excommunicato in cap. sic celebrat.

brata contrasio sensu, eod. tit. & de suspensio in c. 1. de re iudicat. lib. 6. Dixi, *Excommunicatione maior*, quia minor ad hoc non sufficit, per d. c. si celebrat. de cle. excommu. minor. Dixi, *Sciens*, ad excludendum eum qui per igno- rantiam probabilem hoc facit, & ad includendum eum qui per crassam, arg. c. Apostolice. cum ei annot. eod. tit. Dixi, *Divina officia*: quia peragendo alia, puta, iudicando, visitando, castigando, presentando, eligendo, confirmando effectum, &c. non incurritur: quia id nullibi taretur, & ita non est dicendum, cap. legatur. 24. q. 2. & cap. is qui. de sent. excom. lib. 6. Dixi, *Aliquid alicui certo ordini suo*, ad excludendum, iuxta doctrinam Inn. in c. si de excessib. præl. receptam communiter, eos qui recitant aliquas ho- ras, etiam canonicas, & responsoria ad sepulchra mortuorum cantant, aut Psalmos in choro, quod etiam consueverunt laici facere, aut ferunt ce- reos, aut faciunt aliquid aliud minoribus ordinibus annexum, quæ mere laici consueverunt facere, vt S. Tho. & Anto. citati supra proxime dixerunt. Dixi, *Solenniter*, ad excludendum eum, qui dicit epistolam, aut euangelium sine apparatu solmo, vt proxime dictum est. Dixi, *Tanquam ordinatus tali ordine*, ad includendum hebdomadarium, qui tanquam sacerdos capitu- lum dicit, & orationem in choro, & aquam solenniter benedicit. Quod Syl. declarat vt irregularitas. quaest. 13. Dixi, *Aut audit auferendo*, ad inclu- dendum prælatum, aut dominum qui ligatus aliqua censura coram se ce- lebrare facit aliquem, siue sit ligatus ea, siue non: aut aliquem ligatum, li- cessit se non sit ligatus, iuxta glo. sing. in cle. 2. de priuileg. verb. celebrare, commendatam per plurimos.

245 Secundo dico, quod non distinguimus, vt alij inter suspensum quo ad se solum, & inter suspensum quo ad se, & quo ad alios: quia loquimur de suspensio suspensione propria, quæ est species censuræ ecclesiasticæ, sup. eo. cap. nu. 151. definita, qualis non est ea, quam peccatum mortale, vel irregularitas facit, vt ibidem dictum est.

Tertio dico, quod in hac irregularitate solus Papa dispensat, Inno. & Commu. in cap. 1. de re iud. lib. 6. adiunctis, quæ dicit in cap. 1. de sent. ex com. eod. lib. & cap. fin. de excess. prælat.

De irregularitate ex delicto iterandi Baptisum.

S V M M A R I V M.

246 Irregularis est bis baptizans, aut bis baptizatus. num. 247.

246 Ritrant dico esse irregularem, qui sciens se esse baptizatum, ite- runt se permittit baptizari, cap. eos. de consec. dist. 4. & qui re- baptizat quem scit esse baptizatum, cap. 2. de aposta. etiã igno- rantiter cap. qui bis ignorantibus. de consecra. distin. 4. nisi ignorantia esset probabi-

probabilis, & iusta, iuxta Scotum in 4. dist. 6. q. 8. & Card. S. Xisti in d. cap. qui bis. quamuis gloss. Arch. & citati per eum aliter ibi dicant per illum textum, cui nos ibi nouè respondimus. & etiam dubium probabile excusat: quoniam non monstratur esse iteratum, quod nescitur esse factum, cap. solennitates. 1. de consec. dist. 1. & cap. 1. de cler. per saltum promot. Ignorantia probabilis est ei, qui adhibita diligentia debita scire non potuit, an qui offertur, sit baptizatus, vel non; qui baptizandus est sub ea condicione, si non es baptizatus, ego te baptizo, c. 2. de bapt. Talis tamè non est ei, qui scit eum natum ex parentibus Christianis, & educatum inter Christianos qui infantes recens natos baptizant: debet enim credere esse baptizatum, cap. veniens de presby. non baptiz.

Secundò, quòd vt diximus in d. c. qui bis. parochus non debet iterato baptizare illum, quem obstetrix baptizauit, donec cognoscat ex ea, an & quomodo baptizauit: & si cognouerit eam scire baptizate, & baptizasse rectè, debet alia omnia supplere, sed non baptizare, etiam sub condicione si non es baptizatus, & c. quosdam tamen qui sic baptizarunt bona fide, respondi p̄ idem non fuisse irregulares quo ad forum exterius, licet peccauissent: quia vere non baptizarunt, cum conditio esset de præterito, vel præsentis, & talis falsa faciat cessare actum, licet cum ad præsens. ff. de rebus cred. cum glo. & citar. in ea. Et quia intentio eorum non fuit iterare baptismum, & actus agentium non operantur ultra intentionem eorum l. non omnis. ff. eodem.

- 247 Tertiò dico, quòd idem est de iteratione reliquorum sacramentorum, quæ characterem imprimunt, quæ sunt confirmatio, & ordo, secundum S. Anto. per cap. dictum, de consec. dist. 5. quod agit de bis confirmatis, & cap. 1. 68. dist. 1. quod agit de bis ordinatis; licet acerrimus Scotus, in 4. dist. 7. quæst. vlt. communiter receptus oppositum teneat, cuius opinio etsi iuri scripto aptior videatur, consuetudini tamen illud interpretanti aptior est S. Anto. & ideo tenenda, argum. cap. cum dilectus, & cap. fin. de consuet.

De Irregularitate ex delicti notorietate.

S V M M A R I V M.

- 248 **I**rregularem sola enormitas peccati non facit, quid aliud requiratur, nume. 249.
- 249 Sodomitica non est irregularis, sed hodie grauissime punitur.
- 250 *Matthæus Contarellus S. D. N. Datarius laudatus.*
- 251 Collatio beneficij facta irregulari nulla.
- 251 Irregularis an omnis incapax beneficij.

- 252 Irregularitas pœna maior excommunicatione minore. nu. 253.
 253 Commissio sicut mandatum expirat morte committentis .
 254 Confessarius quis per bullam electus tollit irregularitatem .
 255 Occultum & penè occultum quid, & quotuplex .
 255 Publicum quid, & quotuplex .
 255 Qualitas adiuncta verbo iuxta eius tempus intelligitur .
 255 Dispensat ut Episcopus in irregularitate notorij criminis, & in nulla Confessarius .

248 **D**ico primò, esse irregularem eum, qui notorio crimine, enormi, & digno depositione notatur, d. cap. fin. de temp. ordin. Dixi, Notorio: quia id requiritur. Quod autem sit illud dictum est supra cap. 25. nu. 73. de hac ipsa re tractando. Quibus est consequens, non sufficere quòd probari possit, aut sit fama de eo, aut sit confessum extrajudicialiter, vt S. Anto. dixit 3. par. tit. 28. cap. 6. §. 7. Dixi, Depositione digno: aliàs fecus, vt dictum est vbi supra.

Secundò dico, quòd crimina depositione digna sunt adulteriù, & omnia alia maiora illo; concubinatus diu continuatus, præsertim notorius, & stuprum virginis, & alia similia, de quibus latè Pan. & alij, in cap. at si clerici. §. 1. de iudic. & Aret. in cap. cum non ab homine. eod. tit. gloss. in summa 15. quæst. 8. & cap. 1. 81. dist.

Tertiò dico, quòd quæcunque enormitas sine notorietate non sufficit, quamuis contradixerunt gl. in cap. fin. 25. dist. & c. ex tenore. de temp. ordin. & Villad. vbi supra col. 35. & Ang. & Sylu. verb. irregularitas. q. 4. post S. Anto. vbi supra, malè iniicientes magnos scrupulos multis ecclésiasticis, qui delicta enormia occultissima commiserunt. Tum quia contra eos est d. cap. ex tenore. vbi expressè hoc ait Innoc. Tum quia Bartholom. Brixien. in additione glo. in d. cap. fin. 25. distin. tenet contra eã, inducendo c. fin. de temp. ord. per quod nouè declarauit Greg. IX. nulla criminã occulta præter homicidium facere irregularem. Tum quia hoc probatur per cap. is qui. de senten. excom. lib. 6. quatenus habet, nullum crimè quantumlibet grauè irregularitatem inducere, nisi de quo id a iure specialiter statuatur, vt hùc effectum habeat, vt homicidium. Tù quia nullo solidò fundamento nituntur còtradictores: solum enim nituntur auctoritate, Bernar. & Host. in c. nisi. §. 1. de renùc. & Spec. in tit. de dispè. §. iuxta. nu. 17. & Ioan. in cap. vlt. 25. dist. quos licèt Anto. sequatur in d. c. nisi. §. 1. contra tamen tenet in d. c. ex tenore. sequutus ibi Innoc. Speculator etiam vltimo loco, nu. 18. refert opinionem Vincentij contrariam. Tum denique per ea quæ adducit contra illos Aret. in d. cap. cum non ab homine col. 13. & duab. seq.

249 Quartò dico, quod hæc consequitur crimen occultum sodomiz, licèt nefandum, de quo interrogamur, nõ inducere irregularitatè: quamuis Speculat.

culat. in d. nu. 17. contra teneat, nisi opinioni supra reiecta; tū per prædicta. Tū quia vt dictum est, enormitas nō sufficit, nec requiritur ad inducendā irregularitatem: hæresis. n. mentalis enorme crimen est, & multo maius quā quædam alia inducentia irregularitatem, S. Tho. 2. 2. q. 11. art. 3 & etiam desperatio, idem ibid. q. 20. art. 3. & multo enormius odium Dei, idem ibid. q. 34. art. 2. quorum tamen nullum irregularitatem inducit: & alia multo minora eam inducunt, cap. presbyterū. c. cōtinebatur. de homic. quin aliquādo opera bona, vt supra nu. 206. Tū quā nunquā vidi, nec audiui dispensationem super hoc a Sede Aposto. Tum quia vbi supra Aret. ex professo hæc tractans irrefragabiliter id comprobat. Nec me in contrarium mouent illa plurima, quæ diligentissimè tradit præfatus Illustriss. Præses in clem. 1. de homi. 1. part. nu. 6. quia vt ipsemet fatetur, non est de casibus expressis in iure, extra quos non incurritur irregularitas, vt dictum est, per d. cap. is qui.

Quintò, quòd dubitari potest, an incurrat eam iure nouo extrauag. Fel. re. Pij V. cuius tenor quo ad hoc est.

Omnes & quosunque presbyteros, & alios clericos seculares, & regulares cuiuscunque gradus & dignitatis, tam dirum nefas (puta sodomia) exercentes omni priuilegio clericali, omniq̄ue officio, dignitate, & beneficio ecclesiastico presentis canonis auctoritate priuamus. Ita quod per iudicem ecclesiasticum degradati, potestati statim seculari tradantur.

Ad q̄ dico primò, nō inducere illā quo ad laicos: quia nil agit de illis.

Secundò dico, q̄ nec quo ad clericos, si teneamus p̄nas eius ipso iure nō incurri: quod tamen teneri nō potest, propter illa verba, *Presentis canonis auctoritate priuamus.* quæ cum sint presentis temporis, inducūt ipso iure p̄nam, c. ex cōmunicamus. de hæret. & multa capitula Bullæ Cenzæ insertæ sup. eod. nu. 52. & tradit Fel. in c. Rodolphus nu. 28 & melius nu. 33. de rescr. & sentit glo. c. in p̄nis. de reg. iur. lib. 6. cōiter recep.

Tertiò dico, non includere illam quemcunque clericū sodomitā, sed solum exercentē, qđ verbū dixit mihi S. D. N. Greg. XIII. de industria potuisse in ea Illustr. ac Reueren. eūdē q̄; doctus ac intergerimū nec pretio nec p̄cibus a recto flexibilē virū Mattheū Cōtarellū Datarū eiusdem
 250 Sanctiss. fideliss. qui a me cōsultus idipsū respōdit. Idc̄ q̄; arbitror nū cōprehēdere eos, qui quasi ex vsu cōinuato id exercent, arg. l. sciendū. §. illud. ff. de ædil. ed. per quē Bar. in proemio ff. n. 10. quē sequitur Pan. in c. 1. nu. 24. de iudi. dicit artificē, vel mercatorē nō dici eū qui si mel, aut iterū, artē vel mercaturā exercet, sed eū qui toties, vt vulgi opinione habetur p̄ tali, sicuti etiā erro & abigeus nō dicitur quis pro vno, vel altero actu, in l. quis sit fugitiuus. §. crronē. ff. eod. & l. fin. ff. de abig. & ita tēperāda v̄ de extrauag. talē quo ad forū conscientia, vt solū cōprehendat eū qui sic labitur in præfatū crimen, vt boni viri arbitrio dici possit exercitor eius, nō autem qui tantū cadit aliquoties, & penitet cecidisse.

Quartò dico, quòd cupièti mihi, vt solum forum exterius respiceretur item Sanctissimus respondit, etiam interius respicere, quum non fundetur super præsumptione, nec ponat discrimen inter vtrumque forum.

Quintò dico, quòd etiam videtur temperanda ne comprehendat omnem exercentem luxuriam contra naturam, quæ comprehendit omnem pollutionem extraordinariam, secundum S. Tho. 2. 2. q. 154. art. 11. neq; exercentem omnem actum sodomiticum, qui comprehendit omnem pollutionem habitam cum alio, vel alia extra vas ordinarium, secundum eundem ibid. sed solum habentem copulã sodomiticam, arg. c. fin. de spons. quod habet, non consummari copulam, nisi intra vas naturale semen effundatur, & cap. extraordinaria. 35. q. 2. quod habet ex tali pollutione non gigni affinitatem. Quærenti autem, an vt vidimus eã grauitur in foro exteriori receptã ita ea in foro interiori sit recepta respõdemus quæstionẽ esse facti, ad quæ rñdere nõ est iuriscõsulti, arg. l. vt rñsum. C. de trãf.

Sextò dico, quòd quo ad illos quos comprehendit inducit depositio nem ipso iure, quæ non est irregularitas, sed peior illa, per dicta sup.

Sextò principaliter dico, quòd nulla irregularitas inducit priuationem beneficij iam quæsitum ipso iure, quæ videtur sententia Inn. in c. cum nostras. de concess. præb. communiter recepti ibi, & vbique præsertim a Fel. in cap. inquisitionis. de accus. & probatur per cap. clericis. ne cler. vel monach. verb. priuetur, quod probat irregularitatem ex homicidio nãtam, non inducere illam: & cum illa sit potissima arg. c. miror. 50. dist. a fortiori non inducent aliã.

Septimo dico, quòd omnis irregularitas præcedens collationẽ reddit ipsam subsequutã nullam ipso iure, quod probatur primò, quòd verior resolutio illius grandis quæstionis tractã a multis citatis a Fel. in cap. 2. de refer. An collatio beneficij facta criminoso valeat? est, quæ facta irretito crimine inducente irregularitatem non valet, facta verò alij sic, arg. cap. fin. de temp. ordi. & aliorum citatorũ vbi supra per Fel. Et ita ratio, cur valet, vel non valet, nõ est criminis magnitudo, vel paruitas, sed quòd inducit irregularitatem, quæ ratio non esset iusta nisi irregularitas impediret valorem collationis. Tum quia inhabilis ad vñũ, est inhabilis ad eian nexum, c. translato. de constitu. & in hac specie dicit hoc glo. notab. in c. studeat. 50. dist. & probat cap. postulastis. de cler. x. om. minist. At irregularis est inhabilis ad ordinem, & vsum eius, & beneficium ecclesiasticum prærequirit ordinem, & illius vsum: quia datur propter officium, c. fin. de rescript. l. 6. ergo irregularis est inhabilis ad beneficium. & consequenter collatio illi facta nil valet. Deinde quòd c. 2. de cler. pug. in duel. & d. cap. studeat. 50. distin. probant irregularem esse inhabilem etiam ad beneficium simplex sine dispensatione.

2523 Contra tamen hoc facit, quod ex eo sequeretur quòd collatio facta initiatõ aliquo ordine, qui sine sua culpa fieret irregularis defendendo iustè
proxi-

proximum, vel amittendo aliquod membrum, vel deformitatem gradē incurrendo casu, vel morbo, vel malitia aliorum non valeret. q̄ uidetur cōtra totum titulum de cler. ægrot. & c. cum percussio. 7. quæst. 1. quod licet omnis irregularis sit incapax omnis ordinis suscipiendi, non tamē est incapax omnis ordinis vsus suscepti, vt per eius definitionē patet, & constat ex. c. 2. de corp. vitiat. quod probat, clericum qui perdit aliquod membrum, quo fit inhabilis ad sacrificandum, non ideo fieri inhabilē ad alium vsum ordinū, scilicet ad canendum in choro, vel ad audiendas cōfessiones, & ad absolvendū. ergo saltem irregularis quum sit habilis ad aliquem vsum ordinis suscepti, etiam erit habilis ad beneficium, cui feruendo sufficit ille vsus; & cōsequenter videtur, quod qui est irregularis ob defectum quo solum est inhabilis ad celebrādum, & nō ad canendū, licet inhabilis sit ad susceptionem ecclesiæ parochialis, non erit ad susceptionē beneficij simplicis. Pro quo faciunt etiā c. 2. & c. studeat. 50. dist. quibus cōceditur dispensatio ad beneficiū simplex ei, cui nō cōceditur ad officij altaris: sed rñderi potest, per hæc solū probari, quod ei q̄ sine sua culpa incidit in irregularitatē quæ nascitur ex defectu ad vsum vnius ordinis & non alius iam suscepti, potest dari beneficiū non requirens maiorem vsum, quod concedimus: & consequenter in casu d. c. 2. de cler. ægro. ei qui duos digitos, & dimidiā palmæ amisit sine sua culpa posset conferri beneficium non requirens celebrationem; non autē requirens illam. Nec ex hoc sequitur quod cuiuslibet laborāti quarta specie irregularitatis, quæ sine culpa contrahitur, possit conferri quodlibet beneficiū, ad quod huius ordinis iam suscepti sufficit. non inquam hoc sequitur, quia licet sine culpa contrahatur; non tamen contrahatur ob defectum habilitatis ad vsum vnius ordinis, & non alius suscepti, sed ob defectū contrarium cuiuslibet ordinis suscepti, & suscipiendi, vsui scilicet defectus lenitatis ad omnium ordinum vsum requisitæ.

Octauo dico, quod ad incurrēdam irregularitatē, quæ ex delicto nascitur, nō sufficit, quod illud sit ueniale, quod sentit Sotus lib. 6. quæst. 1. art. 9. de iust. & iur. Tum quia irregularitas est pœna valde grauis, quæ quæ omnium ordinum vsu priuat, & ideo nō imponenda pro culpa ueniali, argum. c. non afferamus. 34. quæst. 1. Tum quia sine cōtemptu nō incurritur, dicente Pan. in c. pastoralis §. verū. de appel. nu. 15 quod est pœna contemptus, quod ipsum dixit Domin. in c. tolet. de sent. excomm. lib. 6. vbi bona gloss. pen. pro illis, & Fel. in c. Rodolphus. nu. 43. de rescript. Tum quia non obstat ratio Caiet. cōtra tenentis in summ. verb. irregularitas. scilicet q̄ excommunicatio minor, quæ incurritur per peccatū veniale, est maior pœna quàm irregularitas: quia id falsum est: nā licet non priuet sacramentorū perceptione passiuā, vt excommunicatio minor, c. fin. de cler. excom. min. priuat tamē actiuā, & collatiuā, & omni ordinis vsu, quod est maius, a qua omni nō priuat illa. p. d. supra eccl. n. 24. & præterea excommunicatio minor est medicinalis, & facile solubī

lis, c. cum desideres. de sent. excom. Irregularitas autem difficilis cum regulariter a solo Papa sit debilis; qua ratione licet excommunicatio maior dicatur pœnarum maxima, in c. corripiantur. 24. q. 3. quia tamen est facilis solutionis, & medicinalis, censetur minor alijs multis, secundum Pan. & Commu. vbi supra. Nec obstat, q̄ Panor. & communis tenent, in d. c. fin. quod licet excommunicatus minore non peccet mortaliter, nisi celebrando, peccat tamen venialiter conferendo sacramenta, eo q̄ textus, in 2. par. id videtur exprimere: quia ille intellēctus est ineptus, vt in d. nu. 24. tetigi, & contrarius textui, probanti quod minor excommunicatio tantum prohibet a participatione sacramentorum, quæ in sola perceptione consistit: & ita ne textus sibi sit contrarius, quatenus ait, peccare cōferendo sacramenta, debet intelligi de collatione; quæ fit vna cū perceptione, ex mente Host. & Anchar. ibid. qualis est collatio eucharistiæ facta sano a celebrante, & ordinis ab Episcopo missante, vt ibidem dixi.

Nonò dico, q̄ subijcerē hic in alia editione quandā resolutionē Cosmę glossatoris Prag. sanct. quā attextuit s̄, & nihilominus. tit. de cōcubinarijs, vers. in habiles. quā quia intelligo nō esse adeo perpensam, ac solēt esse alię illius viri doctis. omitto, & illi substituo rōnē qua non dēat D. Lector fidere illi decisioni quotidianæ, ac periculosa; relatæ in hac materia dispensationū a viro alioquin eruditiss. in tract. de irregularit. nuper edito lib. 5. c. 5. nu. 6. scilicet, quod cum Papa dispensat per commissionē factā ordinarijs, vt de veritate precum cognoscatur iuxta Conc. Trid. c. 5. sess. 22. de refor. commissio illa non expirat morte Papæ; etiam reintegra. ad quod citat Silu. Armil. & Fed. immò & me aliqua ex parte in id inuoluit; quod tamen non est verū: quia mandatū, & cōmissio alteri facta expirat reintegra morte mandantis l. mandatū. C. de mandato. etiam si sit iudiciale c. relatum. de offic. deleg. & ibi per omnes Nec obstat auctoritas eorum, quos allegat: nam Feder. quem alij sequuntur, non loquitur de mandato, vel commissione dispensandi: sed de gratia potestatis factæ ad dispensandū, & de dispensatione iam facta. loquitur enim de gratia, qua Papa concessit cuidā Magistro prædicatorū potestātē dispensandi cū 100. Fratribus sui ordinis illegitimis, vt possint esse priores: & de dispensatione iā facta ab illo Magistro, & nō de mandato, & cōmissione dispensandi cū tali, vel tali religioso: nos autē loquimur de cōmissione dispensandi cū tali, vel tali, si preces eius veritate nitātur, q̄ nō est grā facta Cōmissario, sed mandatū cōditionale de grā faciēda alteri tertio expresso: sicut facultas, quā facit Papa cuipiā cōferēdi aliqua bñficia aliquibus personis idoneis nō exprimēdo eas censēt grā facta illi delegato, q̄ nō expirat reintegra morte Papæ. Facultas autē a Papa cōcessa cuipiā conferēdi aliquod bñficiū ali cui certæ personæ non v̄ gratia facta illi, sed mandatū de gratia faciēda ei, cui conferēdū est bñficiū: & iō si Papa reintegra moriā expirat: vt expresse hēt tex. sing. c. si cui. de præb. lib. 6. & hoc est q̄ voluit dicere Dec. in d. c. relatum. nu. 5. quatenus ait id, qd̄ Pan. cōcessionē, quæ gratiā cōtinet, non expi-

non expirare morte mādant cap. si super gratia de offic. deleg. li. 6 & d. cap. si cui de præb. eod. intelligendum esse de concessione facta per viam gratiæ eius, cui fit concessio, & non de facta per viam simplicis commissio- nis alij tertio. qualis est commissio dispensandi cū aliquo, expressio, si pre- ces veritate nitantur; quia tunc non fit gratia ei, cui committitur, sed ter- tio cum quo est dispensandum, in quo citat Ioan. Andr. & alios, & effica- citer probatur per prædicta.

254 Decimò dico, q̄ cum nullo irregulari dispensare potest confessarius electus per bullis Papæ, quæ solum habent clausulam absoluedi a qua- licunque censura: quia irregularitas non est cēsurā, neque absolutio eius est necessaria ad peccatorum absolutionem, vt dictū est supra eod. c. nu. 194. post Dom. Alex. & Villad. ibi citatos: neque etiam si habent clausu- lam dispensandi a quibuslibet votis, & absoluedi a quibuslibet censu- ris, & pœnis. Tum quia stilus Curix habet, quod per eam non intelliga- tur data facultas dispensandi super irregularitate, nisi exprimat, quod colligitur ex eo quod aliquoties eam exprimit. Tum quia quoties id ex- primit dando facultatem expressam dispensandi super irregularitate, so- let excipere illam, quæ ex bigamia, & homicidio nascitur. Et ita ex con- trario consequeretur, quod clausula absoluedi simpliciter ab omnibus censuris & pœnis quæ passim in Iubileis, & bullis indulgentiarum poni- tur sine irregul. ritatis expressione, maioris virtutis esset, quàm cum eas quia in hoc casu semper excipitur irregularitas, quæ ex bigamia, & ho- micidio voluntario manat, & in illo non. Tum quia pari ratione posset ab- solui a pœna pecuniaria pro illo peccato a Iudice imposita, vel imponen- da, quod est palā falsum. Tum quia facultas illa absoluedi a censuris, & pœnis quæ ponitur in dictis Iubileis, & bullis, solū videtur respicere illas cēsuras, & pœnas quæ impediunt absolutionem a peccatis: quia in illum finem datur, vt colligitur ex illis verbis. Et cum absolutio peccatorū re- ctè fieri possit sine sublatione irregularitatis, vt supra eod. c. nu. 192. di- ctum est, non videtur eius sublatio concessa, nisi exprimat: quia ex fine sumenda est intentio Authoris l. & si non sint § perueniamus. ff. de au. & argen. legat. & l. fin. ff. de hæred. institu. Non obstat, quod secundum hoc, verba illa, *alijs pœnis*, superfluerent, quum non videatur occurrere alia pœna distincta à censuris, cuius sublationem prærequirat absolutio sacramentalis, & sacra communio. non inquam hoc obstat: quia imrò potest dari aliqua, scilicet suspensio a confessario, ne intra certum tem- pus confiteatur, vel communicet, quam non esse propriè censuram dixi- mus supra eo. nu. 152 Et etiam illa quam ipse pœnitens promitteret ali- quo bono sine subire, vel soluere, si intra certum tempus illa sacramenta susciperet. Et illa qua aliquot canones pœnitentiales mādant arceri quē intra aliquod tempus a communione, c. presbyter 82. dist. & cap. de his. verò. 33. q. 2. Adde quod fere omnes prælati omnium religionum pos-

sunt dispensare super qualibet irregularitate sui monachi excepta illa, quæ nascitur ex homicidio volûtario, & bigamia, non quidem iure communi, sed priuilegio concessio specialiter eis, vel generaliter communicata de illis priuilegia omnia omnibus alijs concessa.

Vndecimò dico, quòd in hac materia, & facultatis concessæ ad dispensandum super occultis, & non publicis, vt in cap. 2. de fortileg. & c. 6. sess. 14. Concil. Trid. & alijs, ac bullæ Sacræ Penitentiariæ, & aliquorû Legatorum, circum spectis omnibus, videtur resolucendum, quòd occultû est
 255 quod non est publicum. Publicum autem quod est notoriû, manifestû, vel famosum. Tum quia ratio cur alterum concedatur, & alterum negetur, est, vt obuietur scandalo publico, iuxta cap. nihil. de præscript. cui factis obuiatur non dispensando in notorijs manifestis, & famosis. Tum quia non est de occulti essentia, quod suapte natura non sit probabile, qualia sunt sola mentalia cap. erubescant. 32. dist. Neque quòd licet suapte natura sit probabile, nullatenus tamen probari possit: quis id est cõtra §. hæc ergo. iuncta glo. verb. secreta, sub cap. quis aliquando. de pœni. dist. 1. quatenus probant dici occultum factum in præsentia quinque: & contra cap. 2. de apostat. quatenus probat ministerium Acolyti iuuantis rebaptizantem posse esse occultum. Tum quia penè occultum videtur esse species occulti, d. cap. vestra §. cæterum. quatenus occultum dicit esse, quod toleratur, etiam si ab aliquibus sciatur, & glo. ibi, & c. manifesta. 2. q. 1. communiter recepit id dici penè occultum, quod probari potest, licetè difficulter. Tum quia nulla irregularitas contrahitur sine facto sua natura probabili, & pauca sunt quarum factum aliquo modo probari non possit, per supra dicta eod. c. nu. 139. Tum quia omne quod non est publicum, potest dici occultum, & publicum definitur esse quod patet omnibus, secundum Barto in l. 1 §. pen. ff. de suspetut. Et ita oportet esse saltem notorium, manifestum, vel famosum; sufficit tamen esse tale vicinix, collegio, vel monasterio, licetè non prouinciæ, ciuitati vel parrochia. Tunc autè dicitur tale alicui eorum, quando maiori parti eorû fuerit tale, modo saltem decem inueniantur in eo, per notata a Pan. & ciuitatis ab eo in d. c. vestra. nu. 10 & 16. & supra c. 2 §. nu. 73. Publicum autem est triplex, scilicet notorium, quod nititur sciëntia maioris partis prædictarum communitatum. Manifestum quod nititur fama eiusdem partis maioris, orta a scientibus. & Famosum, quod nititur fama maioris partis, orta ex vno sciënti vel ex indicijs, vel præsumptionibus illi æquipotentibus iuxta glo. d. cap. manifesta. 2. q. 1. & cap. vestra. de cohab. cle. Occultum item triplex, scilicet, quod non est probabile suaptè natura, qualia sunt sola mentalia: & quod est probabile suaptè natura, sed nõ potest probari: quia coram nemine factum est: & quod probari quidem potest, sed adeo a paucis, quòd nulla inde fama orta est, nec est in iudicium deductum; quod præfatæ glossæ penè occultum appellant.

Duodecimò dico, q̄ vt delictum dicatur publicum, non sufficit, vt actus qui est delictum, sit publicus, nisi etiam publicè sciatur esse delictum: missa enim facta coram populo ab excommunicato occulto actus publicus, & delictū est, non tamen delictū publicum: quia nescitur publicū esse delictū. Tum quia qualitas adiuncta verbo debet intelligi secundum qualitatem eius, l. in delictis §. 1. ff. de noxalib. quatenus probat nō dici dominum serui delinquentis, qui non erat dominus serui cū deliquit, & vt aiunt Dialectici, non dicitur vidisse Papam, qui vidit eum solum an tequam esset Papa. Tum quia testamentum factum ab aliquo ante militiam, non censetur militare, nisi in ea approbetur, l. Titius. ff. de testam. & Barto ibi, & in d. §. 1. ait, quòd pupillus moriens post mortem tutoris, per cuius scientiam reputabatur sciens in vita eius, dicitur mori ignoras, quo ad effectum. l. cum antiquioribus. C. de iur. delib.

De sex casibus, quibus Ecclesia pro polluta habetur, ita quòd non liceat in ea celebrare.

S V M M A R I V M.

256 **E**cclesia ut dicatur polluta in sex casibus. & seq.
 257 Polluta Ecclesia pollutum est cæmeterium contiguum, sed non contra.

256 **P**rimus casus est in cap. ecclesiis. 68. dist. & cap. ecclesiis. de consec. dist. 1. cap. proposuisti. de consec. eccles. quando intra eam sanguis humanus iniuriose effunditur, aut causa naturalis eius citationis, aut mortis datur. Dixi, *Intra*: quia secus si extra eam etiam desuper in tecto, vel subter eam in specu, iuxta Archid. in d. cap. ecclesijs. & glo in cap. 1. de consecra. eccles. lib. 6. Dixi, *Ecclesiam*. generaliter, ad cōprehendendam tam nondum consecratam, c. fin. de consec. eccles. quam uis quo ad reconciliationem sit magna differentia: quia reconciliatio consecratæ debet fieri ab Episcopo, & cum aqua benedicta ab ipso, aut ab alio Episcopo: non consecratæ vero potest fieri a solo presbytero, & cum aqua a seipso benedicta, cap. aqua. de consec. eccles. d. cap. fin. quam probant ibidem Ioan. Andr. Anchar. Card. & Panorm. licet dubitet Anto. ibidem. Dixi, *Effunditur*: ad significandum, quòd non sufficit aliquarum guttarum sanguinis emissio: quia iura requirunt effusionem quæ largitatem denotat, cap. reuertimini. 16. quæst. 1. & glo. sing. in hac specie cap. cum illorum. de senten. excommu. verb. effusionem, commen-

data per Felin. ibi, & Panor. in d. c. proposuisti. Dixi, *Sanguinis*: quia nō sufficit percussio quæ non fit mortifera sine eius effusione, quamvis sit eius modi, vt carnes contundat, aut ossa frangat, iuxta Spec. de dedic. eccles. col. 10. in rationali diuin. offic. Dixi, *Humanus*: quia nulla effusio cæterorum animalium ad id sufficit, gl. d. c. 1. de consec. eccles. verb. sanguis. li. 6. Dixi, *Iniuriose*: quia nō sufficit naturalis effusio per nates, aut per os, aut quæ casu fit lapsu, vel offendiculo, aut ictu lapidis, aut regulæ per se decidentis, gl. d. c. 1. recepta. neque facta ob iustam defensionem, Panor. in d. cap. proposuisti. & Dominic. in d. c. 1. neque ludo, aut ioco, Specul. vbi supra, col. 9. quod nostro iudicio intelligendum est de licito, & licitè facto, argu. cap. continebatur. & cap. lator. de homicid. Qualis raro accidere potest in ecclesia, nisi cum aliqua pia representantur, argu. cap. cum decorem. adiunct. glo. de vit. & honesta. cler. & cap. decet. de immunit. eccles. lib. 6. & per ea quæ in cap. quando. de consecr. distin. 1. cap. 8. nu. 3. diximus. nec effusio facta per furiosum, aut Itutum, Arch. in d. cap. 1. aut per puerum iudicio carentem, Collectarius in d. cap. fin. argu. c. 1. de delict. puero. Dixi, *Aut datur causa, &c.* quia sufficit vt vulnus infligatur intra eam, quamvis percussus ante egrediatur, quàm sanguis in illam infundatur, & quamvis recipiatur ille aliquo vase ne in eam decidat: nec contra sufficit, quod sanguis in illa effundatur, si vulnus extra inflatum est gl. in d. c. communiter recepta. Dixi, *Naturalis*: quia non sufficit vt feratur sententia condēnatoria, etiam intra illā, si per eius executionē effusio extra illam facta est. Dixi, *Aut mortis*: quia satis est ad id suffocare, aut aliās intra illam hominem sine sanguinis effusione interficere, glo. in d. c. proposuisti. facit l. qua actione. §. 1. ff. ad l. Aquil. sufficit etiā mors, & effusio sanguinis ob fidem catholicam occisi, vel vulnerati, Arch. & gl. recepta in d. c. 1. non tamen sufficit interficere, aut percutere aliquo telo, vel tormento missa ab ecclesia in existentem extra eam; quamvis sufficiat mors, vel effusio facta in ecclesia per tormentum foris missum, secundum mētem prædictorum. Ad quæstionem hic propositam respond. q̄ nec ista, neque alia pollutio occulta impedit celebrationem in ecclesia, secundum gl. recept. cap. 1. de consecra. eccles. lib. 6. ex qua cum eam Salmanticæ prælegerem, intuli fieri posse, vt effusio sanguinis, vel seminis facta ab hinc octo diebus, hodie incipiat impedire, & non ante: nam facta tunc videntibus duobus, & vsque nunc tacentibus, nunc autem publicantibus, ita vt fama signatur, non impedit, vt ita dixerim, ex tunc, sed ex nunc.

257. Secundus casus est, quando in ecclesia semen humanum voluntariè effunditur. Dixi, *Humanum*: quia cæterorum animalium ad id non pertinet, gl. in d. c. 1. verb. humanum. & quia satis est, vt fit cuiuslibet hominis, siue semine, viri, clerici, laici, fidelis, siue infidelis: & quod effundatur, iuxta, contra, aut extra cursum naturalem, text. in d. c. ecclesijs. verb. cuiusque, & Specul. vbi supra tit. de dedica. eccles. colum. 10. Immo, & per copulam

pulam conjugalem, iuxta glo. notab. in d. cap. 1. de consec. & in c. ecclesiis. 68. dist. & alias tres; que inuis alia oppositum teneat in d. c. ecclesiis. de consec. dist. 1. quam eius additio a nobis ibi probata confutat. Dixi, *Voluntarie*: quia non sufficit quæ dormiendo fit; glo. sing. in d. cap. ecclesiis. communiter recepta, quamuis Angelus in verb. cōsecratio ecclesiæ. § 9. oppositum dicat, sed absque sufficienti ratione: quia ex eo quod teneatur cōiugalem violare, non sequitur sufficere eius, qui dormit, cum ista, non contineat eam irreuerentiam, quam illa erga ecclesiam.

Tertius casus est, quando in ea aliquis excommunicatus sepelitur, c. consuluisti. de consec. eccles. vel alta.

Quartus est, quando in illa aliquis infidelis sepelitur, c. ecclesiam. el. 1. & 2. de consec. dist. 1. quamquam in hoc casu non solum reconcilianda est ecclesia, sed etiam parietes illius abradendi; licet in præcedenti reconciliatio sufficiat, iuxta Panor. in d. cap. consuluisti.

258 Quintus est, quando ecclesia per Episcopum excommunicatum publicum consecratur, aut benedicitur, argumen. dicti cap. consuluisti. ubi notat Panor.

Sextus, quando omnes parietes renouantur, gl. in cap. ligneis. de cōsecrat. eccles. Sed cōtrarium verius videtur, vt docuimus in d. cap. ecclesiis. nota 3. nisi quādo omnes, aut maior pars eorum simul deiiciuntur, quod raro fit. Et addo, quod quoties aliqua ecclesia polluitur etiam cēmeterium illi contiguum est pollutum, quamuis non id quod non est contiguum, licet è contrario polluto cēmeterio ecclesia illi cōtigua non polluat, cap. 1. de consec. eccles. vel altar. lib. 6.

De casibus reseruatis.

S Y M M A R I V M.

259. *Casus reseruatus quid, & quotuplex.*
 259 *Casus reseruatus dicitur, quia tollitur, non quia non datur.*
 260 *Absoluere omnes omnis Sacerdos iure diuino potest.*
 260 *Papa a quo, & qua potestate absoluitur.*
 260 *Absoluitur Episcopus, non potestate a se data.*
 261 *Casus nullus reseruatus Papæ sine censura, qua sublata cessat reseruatio: secus in Episcopali.*
 262 *Casus quot, & qui reseruantur Episcopis.*
 262 *Blasphemi absolutio, vt facienda.*
 263 *Papa iurisdictionem immediate sumit a Deo in omnes.*
 263 *Papa absoluit ab omnibus sibi, & alijs reseruatis.*
 263 *Regis operibus præfecti sæpè hoc modo peccant.*

259

Ita hoc dico sequentia. Primò, quòd casus videtur proprie descendere a cado, & significare ruinam, iuxta illud Curtij, *Casu rheda inopinato expressus*, per translationem autem significare alia, scilicet miseriam, per quam quis ruit a statu felicitati, iuxta illud: *Sed sitatus amor casus cognoscere nostros*.

Et eventum inopinatum, quia cadit & deviat a regula prudentiæ. In proposito autè significat peccatù, quo quis cadit a rectitudine virtutis, & est duplex. Alter referuatus, alter nò referuatus. Referuatus, est cuius absolutio adimitur alicui inferiori Sacerdoti: & est duplex, alter Papalis cuius absolutio adimitur omnibus Parochis, & etiam Episcopis: alter episcopalis, cuius absolutio adimitur solis Parochis.

Secundò dico quòd ex his infertur, calum non dici referuatù eo solo quòd non concedatur potestas absoluendi ei, qui nò habebat eà actu, vel habitu, (ut aliqui sentire videntur,) sed quia tollitur, & minuitur ei, qui eà actu, vel habitu habebat: & ita verissimù videtur id quòd ait Palud. in 4. lib. senten. dist. 17. quæst. 3. art. 2. relatus a nobis in c. 1. in prin. nu. 73. de pœnitent. dist. 6. scilicet omnes sacerdotes simul cù ordine sacerdotali accipere potestatem super verum Christi corpus ad conficiendù Sacramentum eucharistiæ & super corpus Christi mysticù ad absoluendù ab omnibus peccatis mortiferis, eius sumptionem impredientibus: quod nos latius quàm alij fundauimus in c. placuit. de penit. dist. 6 per illius contextù, & multa alia. Quibus nunc addimus primò cap. adijcimus. §. ecce. & c. generaliter. §. ecce. 16. quæst. 1. in quibus Gratianus exerte concludit quòd omnes sacerdotes siue regulares, siue seculares in sua consecratione & ordinatione æqualem suscipiunt potestatem baptizandi, prædicandi, & pœnitentiàs dandi, & peccata remittendi, & c. licèt eis omnibus interdicator exercitium illius potestatis, donec iure ordinario per electionem populi, vel de alius licentia concedatur.

Secundò, quòd Panor iam senex, & id animaduertens in clem. 1. de priuileg. reuocauit quædam, quæ in c. significasti. de foro compet. dixerat, quem postea omnes, qui eum legerunt sunt sequuti.

Tertiò, quòd S. Anso. in 3. part. suæ summæ tit. 17. c. 11. pro re certa præsupponit, sacerdotibus datam esse plenariam potestatem absoluendi a Christo, & sacerdotem posse diuino iure omnia quæ pertinent ad forum pœnitentiale, præter ea quæ iure humano fuerint ei adempta.

Quartò, quòd Gratianus in d. c. adijcimus & d. c. generaliter. §. ecce; concludit monachos accipere tantam potestatem in hoc per suam consecrationem, quantam parochi, & alij sacerdotes: quia eisdem verbis consecrantur omnes. & subdit, quòd cum in consecratione coniungantur, non debet fieri diuortium, siue diuisio quò ad potestatem: sed tantum quoad executionem eius.

Quintò, quòd Bart. què sequuti sunt omnes, dixit in l. i. ff. de iudic: esse iudices, quos vocant carthularios habentes iurisdictionē in habitu, & nō in actu, super eos qui se voluerint illis subijcere: sicut delegatus a Sede Apostolica contra aliquē expressum cū clāūsula, & quosdam alios, generaliter, habet quidem in expressum iurisdictionem in habitu, & actu, & in non expressos habitu tantū, vt probatur in c. Sede Apostolica, de rescript. & in c. cum in multis, eadem tit. lib. 6. Quales videntur fuisse in primitiua Ecclesia cōmuniter omnes sacerdotes, donec parochiæ diuiderentur, iuxta c. 1. 13. quæst. 1. & Urbanus statueret, ne quis audiret cōfessiones alienorum parochianorum in c. placuit, de pœnit. dist. 6.

260 Tertiò princip. aliter dico, q̄ etiam ex prædictis infertur nō satis caute dixisse Sotum in lib. 4. sent. dist. n. 18. quæst. 4. art. 2. vnum esse omnium consensum, quòd in ordinatione sacerdotis nulla iurisdictione absoluedi a mortalibus conferatur. Tum quia omnium consensu iure diuino cōpetit eis potestas & iurisdictione absoluedi: & per nullū actum eis conceditur illa iure diuino, nisi per cōsecrationem: ergo in sua consecratione, & ordinatione accipiunt illā iurisdictionē saltē in habitu. Tū quia expresse habetur in d. c. ad iurisdictionem, & c. generaliter quòd potestas absoluedi datur in consecratione iure diuino: licet iure humano adempta sit eius executio, donec assequantur eam rationē tituli, vel de alia licentia.

Quartò dico, quòd etiā infertur ex eisdem incautē ipsum dixisse, Papam constituere sibi confessarium, & dare illi iurisdictionem super se. Tum quia si confessarius acciperet iurisdictionē a Papa, non posset eum absoluedere potestate iure diuino sibi data, cum eam solū haberet ab ipso iure humano. Tū quia non aduertit id, quòd nos longe ante ipsum scripsimus in d. c. placuit scilicet non posse asseri quòd ipse dicit. Tum quia Papa non habet iurisdictionem super se; immò neque super successores suum. c. innotuit, de elect. Tum quia iure naturali vetatur quis habere iurisdictionem super se, secundū omnes l. penul. ff. de recept. arbit. & lib. 2. §. tempestiuum. ff. ad Trebelli & meno potest dare alij, quòd ipse non habet, c. quòd autem, de iure patris l. ff. vniuersi. C. de leg.

Quintò dico, quòd incautius idem ipse subiicit, idem proclū esse in Episcopo, quòd in Papa, scilicet q̄ in eligendo confessariū, iuxta c. si de pœnit. & remission. ipse dat iurisdictionem illi, quòd nusquā alius dixit: cum secundum omnes confessarius non absoluat Episcopū virtute iurisdictionis acceptæ ab eo, sed virtute iurisdictionis diuinitus acceptæ per clauēs, quas accipit in ordinatione; nō ab homine, sed supernaturaliter Deo, vt ipsemet dixit dist. 20. quæst. 1. art. 3. & sentit art. 1. & dist. n. 18. quæst. 4. art. 1. & 2. dū per multas rationes nobis applaudentes concludit, solum sacerdotem esse verum ministrū sacramenti pœnitentiæ, nec sufficere q̄ sit sacerdos; sed oportere, vt sit proprius vel delegatus a proprio: & q̄ tres soli dicuntur, quoad hæc proprii sacerdotes, scilicet Papa, Episcopus

pa, Episcopus, & Parochus, quos ait esse iure diuino proprios; & ita accipere a Deo diuinitus potestatem absoluendi. Et cum per nullum alium actum, quam per consecrationem eam accipiant, & omnes eodem modo, & eisdem verbis consecrentur, ut in supradictis cap. adiciimus. & generaliter habetur, consequitur eos accipere a Deo iurisdictionem, sicut in habitu in sua ordinatione, & consecratione, ut eruditissime ubi supra dixit Panor quem omnes postea sequuti sunt, & dilucidè Gratianus ubi supra concludit, omnes sacerdotes accipere potestatem dandi poenitentiam, & absoluendi à peccatis per consecrationem, licet iure humano vetatur eis exequutio eius, donec per titulos, vel alio modo licentiam assequantur.

Sextò dico, quòd ex hoc sequitur aliud esse casum referuatum, aliud censuram, quæ est poena eius, ut est tactum supra eodem cap. nu. 151.

Septimo dico, quòd Concilium Trid. cap. 7. & can. 15. sess. 14. definit esse hæreticum dicentem, quòd Episcopus non possit referuare aliquem casum quo ad forum interius, sed solum quo ad exterius. Et addit quòd in articulo mortis omnis casus, & omnis censura definit esse referuata: & in c. 6. sess. 24. de refor. quòd Episcopi absoluere possunt in omnibus casibus occultis referuatis Papæ, cuius tenor refertur supra eodem nu. 194. Hic §. in editionibus prioribus Latinis hic posito videtur contradicere bulla Cenzæ Domini in §. cæterum. relato supra eod. nu. 70 quatenus referuat absolutiones excommunicationum illius bullæ, non obstantibus quibusuis Concilijs. Per quæ verba videtur derogare præfato cap. 6. sess. 24. de refor. Et quòd ut audio S. D. N. non permittit, ut Episcopi absoluant per se ipsos, nec per suos vicarios speciales hæreticos occultos: licet illud concedatur eis per illud ca. 6. Et quòd eadem ratione videtur eis ablata facultas absoluendi ab omni excommunicatione, & casibus referuatis in illa bulla: nisi dicamus quòd hic §. limitat illum, ne procedat in occultis, & habentibus complices, & ita non sunt contrarij. Pro quo facit, quòd lex specialis non censetur tolli per generalè, siue præcedat, siue sequatur iuxta gl. sing. & recep. in auct. offeratur. C. de litis cõtest. cui similis in l. sciend. ff. qui satisd. cogan quatenus probat præfatam auct. licet sit posterior, limitari per præfatam l. sciendum. licet sit prior, & non tolli per d. auct. licet sit posterior, & trad. Decius in reg. 1. ff. de reg. iur.

261 Octauò dico, quòd nullus est casus referuatus Papæ, cui non sit annexa aliqua censura, ut testatur S. Anton. ubi supra colum. 1. & sentit Caiet. in verbo casus. Quo fit ut bulla, quæ concedit facultatem absoluendi a casibus Papalibus, videatur concedere potestatem absoluendi a censuris Papæ referuatis.

Nono dico, quòd ab omnibus peccatis habentibus annexam censuram Papæ referuatam, post sublationem eius legitimam simplex parochus absoluere potest: quia per id definit esse referuatum, Caiet. in summa verb. casus. nisi cum referuatione censuræ Papalis concurreret etiã Episcopalis, quia sibi

qua sibi referuat peccatum, ob quod illa censura ponitur, argum. cap. ex tuarū. de auth & vsu pal. & l. si domus. ff. de seruit. vrb. pr. quatenus habent altero ex duobus impedimentis sublato, alterū non tolli; quod quamuis iure nitatur, videtur tamē vsu indistinctē interpretatum, sublata esse episcopalem referuationem, & censuram sublata papali, per ea quæ diximus in c. ita quorundam. de Iudæ. not. 11. nu. 71.

Decimò dico, q̄ Episcopus concedendo casus suos siue sibi referuatos, non videtur concedere absolutionē a censuris sibi referuatis: quoniā a diuersis non fit illatio, leg. Papinianus. ff. de minor. & c. ad audientiam. de decim & aliud est peccatum referuatum Episcopo, aliud censura ei referuata Nam aliqua sunt peccata annexam cēsuram non habentia, quæ sunt Episcopo referuata; & etiā sunt cēsuræ aliquæ illi referuata, peccatis ob quæ illæ dantur ei non referuatis. Nec etiā cōcedendo absolutionē a suis casibus, & censuris, videtur concedere absolutionem, aut dispensationem votorū aut irregularitatum, a quibus ipse potest: quia nec sunt casus, nec censure ipsi referuata, & ita ex illis non infertur ad hæc, neque e contrario, arg. prædictorum iurium. Ad quæstionem de Parocho habente facultatem absoluendi a casibus referuatis Episcopo suo, an possit absoluere penitentē alterius episcopatus, cū iusta licentia sibi concessa a peccatis referuatis suo Episcopo respondēdi, posse. Tum quia glo. cap. placuit. 16. q. 1. & clarius per multa Panor. in cap. cum contingat, num. 29. de for. competen. habent confessarium legitimū vnius parochiæ posse absoluere confessum a peccatis vbicunque commissis: & Episcopi videntur tacitē velle debere, vt idem sit de peccatis eis referuatis, quando confessio fit habenti facultatē absoluendi a referuatis suo Episcopo. Tū quia id videtur habere consuetudo: nunquā enim intellexi vllum confessariū legitimū, cui esset præfata facultas, remisisse quē ad Episcopum alterius episcopatus. Et consuetudo ampliare potest iurisdictionem, immò & dare non habenti, cap. duo simul. cum glo. de offic. ord.

Vndecimò dico, q̄ Episcopus concedendo alicui omnem suam facultatem, & omnem suam authoritatem ad audiendam confessionem, & aboluendū auditos, non videtur concedere casus sibi referuatos iure cōmuni aut suo particulari, aut consuetudine generali vel speciali, arg. cap. fin. de offic. vi. lib. 6. & eorum quæ Ioan. And. citat in c. tua. eod. tit. quāquam oppositum credo quando concedit omnes suos casus: quia iuxta communem loquendi consuetudinem, quæ attendi debet, cap. ex literis. de sponsa. l. librarū §. quod tamen Casius. ff. de leg. 3. per suos casus peccata illi referuata intelliguntur, nec S. Anto. 3. par. tit. 17. c. 13. oppositū tenet; Et etiā quando concedit omnem suam facultatem excepto tali casu referuato, arg. cap. dominus. 2. q. 7. & eorum quæ latē notat Dec. in reg. 1. ff. de regu. iur. Et etiā quo ad forum conscientiæ quando apparet intentionem Episcopi fuisse concedere referuatos ei, cum omnem suam

suam facultatem concessit, arg. cap. intelligentia. de verb. signifi.
 262 Duodecimo dico, quòd excommunicationes Episcopo referuatæ re-
 feruntur sup. eo. cap. nu. 111. cum sequen. Qui autem & quot sint casus
 ei referuati, magna est inter doctores contentio, vt colligitur ex glo. cap.
 2. de pœnit. & remission. lib. 6. S. Ant. tertiâ parte, titulo duodecimo. cap.
 11. & Ang. verb. casus in princ. & Sylu. eo. verb. q. 2. & glo. & doctores in
 clem. dudum. §. statuimus. de sepul. in qua controuersia communior cõ-
 clusio est, esse quatuor, quinque, aut sex. Primus est, peccatum clerici,
 quod irregularitatem annexam habet, secundum Sylu. & eos quos ipse
 refert vbi sup. q. 3. sed nobis verius & vsitatus videtur dictum Card. in
 clem. dudum. §. ac etiam. de sepul. s. clericum qui ob aliquòd peccatum
 irregularitatem incurrit, posse absolui a censura, si qua subest, & a pecca-
 to, antequam cum illo in irregularitate dispensetur. Secundus est incen-
 dium domorum, frugum, aut aliarum rerum ex proposito factum, &
 consilium, & auxilium in id præstitum 23. q. 8. cap. pessimam. Tertius est
 peccatum, ob quod pœnitentia solennis imponenda est, quæ ob solum
 notorium peccatum graue, & scandalosum imponitur, cap. fin. adiuncta
 glo. 26. q. 6. quæ tamen non est in vsu. Quartus, absolutio blasphemie
 publicæ & notoriæ, per cap. statuimus. de maled. cui commun. innititur,
 sed non probat: quia loquitur de foro contentioso, vt rectè Ange. insi-
 nuauit vbi supra, & quia ius nouum §. ad abolendam. sess. 7. Concl. La-
 teranen. sub Leone X. oppositum eius quod communis dicit, significat:
 quatenus vetans, ne confessarij blasphemos in foro conscientie, nisi cû
 grauissima pœnitentia ad arbitrium seueri confessarij imposita absol-
 uant, innuit eos posse cum prædicta pœnitentia absoluere. Quintus, di-
 spensatio votorum, & iuramentorum: sed hic non debet numerari inter
 casus, cum non sint peccata, qualia illos esse diximus supra eo. c. nu. 254.
 Sextus, absolutio excommunicationis maioris, gl. d. c. 1. de pœni. & remis.
 lib. 6. sed hic non est casus referuatus: quia non est peccatum, sed illius
 pœna: neque intelligenda est de omnibus excommunicationibus, sed de
 referuatis Papæ, quarum absolutio in aliquibus casibus inferiori conce-
 ditur, per quem Episcopus intelligitur, vt dictum est eo. cap. nu. 111. nã
 ab aliis casibus non referuatis Parochi quo ad forum conscientie iure
 communi absoluere possunt, per dicta supra eo. nu. 39. Per quæ videtur,
 vnum vel alterum tantum ex his casibus esse vsu receptum. Alij vero ca-
 sus referuantur Episcopis ipsis per consuetudinem generalem, aut quasi
 generalem, quos tangit & refert glo. extrauag. inter cunctas de priuileg.
 Primus est homicidium voluntariũ aut realis mēbri abscissio: quia men-
 talis nec verbalis est perueniens ad percussioneĩ non cõprehenditur S.
 Ant. 3. par. tit. 17. c. 11. in fi. Secundus, peccatũ falsitatis falsandi scriptur-
 ras, ac dandi testimoniũ falsum, aut tacendi verũ corã Iudice, iuxta not.
 d. Pan. in c. r. de crim. fals. & Bar. l. 1. ff. eo. & peccati admissi ab Aduoca-
 tis,

tis, Procuratoribus, & Notarijs ostēdendo scripturas partibus aduersis, iuxta l. 1. §. qui deposita, ff. eod. Tertius violatio libertatis, aut immunitatis ecclesiæ, de qua supra eod. c. nu. 118. & cap. 25. nu. 17 per quam iniuste personis aut rebus ecclesiasticis iniuria infertur. Quamquam nunc sepe habet annexam excommunicationē. Cœnæ, per dicta supra eod. c. nu. 120. in fine. & consequenter videtur q̄ omne sacrilegium est casus: Episcopalis per consuetudinem Syl. verb. casus quæst. 4. Quartus peccatum retinendi incerta aliena, quem supra in c. 17. nu. 92. vtiliter declaramus. De casibus tamen qui per consuetudinē, aut constitutionē specialem episcopatuū referuntur, certa regula dari non potest, iuxta omnes: quia vnaquæque prouincia suo sensu abundat, cap. vtinam. 36. dist.

- 263 Decimotertiò dico, quòd non videtur satis tuta opinio cuiusdam viri eruditi, quam publicauit in tractatu suo de casibus Sedi Apostolicæ referuatis sub finem: nempe quòd confratres Sanctissimæ Trinitatis, & alij Christi fideles non possunt absolui à casibus referuatis Episcopis eis inconsultis auctoritate Bullæ S. D. N. Gregorij XIII per quam facit facultatem præfatis Christi fidelibus in hæc verba. *Et insuper ipsi confratres, & alij Christi fideles indulgentiarum, remissionum, relaxationum præfatarum Deo propitio facilius efficiantur participes, illis, & eorum cuiilibet, vt temporibus, & diebus supradietis quoscunque seculares, vel quorumuis ordinum etiam mendicantium regulares presbyteros idoneos ab ordinarijs locorum approbatos in suos possint eligere confessores, qui eorum confessionibus diligenter auditis, & eos, & eorum quemlibet ab omnibus, & singulis eorum peccatis, criminibus, excessibus, & delictis quantumcunque grauibus, & enormibus, etiam Sedi Apostolicæ referuatis, exceptis contentis in litteris in die Cœnæ Domini legi consuetis, totiens, quotiens, & etiam a criminibus in eis litteris contentis semel in vita tantum, & in mortis articulo eadem auctoritate absoluerent, ac pro commissis pœnitentiam salutarem iniungere &c.* Præfatus enim auctor fundat suam opinionem in eo, quòd Papa non potest tollere ius diuinum. & quòd iure diuino est concessa potestas Episcopis referuandi si bi aliquos casus, quæ potestas videretur eis auferri, si virtute præfatæ confessionis possent prædicti Christi fideles absolui a peccatis referuatis Episcopis. Quæ tamen opinio nõ est vera nec bene fundata. Tum quòd Papa habet super omnes christianos iurisdictionem per extrau. vnam sanctam. de maior. & obed. & dictum Inno. in c. 1. de const. amplificatum ibi per Feli. 2 nu. 2. & non solù qualē, qualē, sed immediatā quoad omnia spiritalia, vt colligitur ex S. Thoma recep. in tract. contra errores Græcorum conclu. 65. alias c. 32. concl. 33. & sicut habet illam immediate a Deo, ideo nemo alius potest eam illi tollere, vel minuere cap. cuncta per mundum. & c. per principalem. 6. q. 3. Tum quia non satis cautē arguit tolli ab Episcopis ius referuandi casus, eo quòd Papa conferat facultatem absoluedi ab eis aliquibus alijs in aliquot casibus, vt in casu proposito:

posito: quia effectu arguit a sublatione partis ad sublationem totius, & sic a minori ad maius affirmatiue contra regulam Dialecticorum, & Bald. in l. conuenientia. C. de episc. & cleri. Tū quia etiam omnis presbyter solus iure diuino attentus potest absoluerē quēlibet a quolibet peccato, ut dicta est supra eod. in prin. & efficaciter probauimus in c. placuit. de penit. dist. 6. attamen plurimus non licet iure humano Papam id vetante. Nec sequitur ex hoc tolli eis potestatem illis diuinitus datam sicut iure diuino naturali cuilibet licet pacisci, & cōtrahere l. i. ff. de pactis. nihilominus iure nō solū Pontificio, sed etiam Regio vetantur multi ad paciscendū, & contrahendū; nec propterea dicitur tolli ius naturale, & diuinū: sed tantū ex æquo, & bono restringi. Tum quia omnium est vna conclusio multa iura iure naturali; & diuino competētia multis restringi, & limitari posse a summo Ecclesie Principe quo ad spiritualia, & a seculari quoad temporalia, iuxta cap. quod in dubijs. & c. pen. de penit. tam per interpretationem interius, & æquitatem interpositam iuxta l. i. C. de legib. quam per penam impositionem iuxta l. quisquis C. ad l. Iul. maieft. & cap. cum secundum. de hæret. lib. 6. quam per iustam dispensationem c. ex multa. & tot. tit. de voto. & c. quanto. cum eis adnot. de iureiuran. quā per rationem iustam naturalem iuxta l. Lucius. ff. de euctio. & l. item si verberatū. ff. de rei vend. & l. venditor. §. si constat. ff. comm. præd. & copiose tradunt Fel. Dec. & alij in d. c. que in ecclesiarum. & palam est in casu proposito solū ius Episcoporum restringi, & limitari ex iusta causa sancta, & honesta. Tū quia gloss. c. omnis. de penit. & remiss. damnatur ibi cōmuniter, quatenus dicit confessos religiosi habentibus a Papa priuilegiū audiendi confessiones teneri confiteri iterum suis Parochis, si absque ipsorum licentia confessi fuerint ipsis. Tum quia præfata opinio sapit hæresim Ioan. Poliaci damnatā in extrauag. vas electionis. de here. quatenus asseruit, quod si ante statuto c. omnis vtriusque sexus. nō potest Papa facere, ut parochiani nō teneantur confiteri proprio sacerdoti, seu Parocho ecclesie. Et quod d. Papa non potest dare licentiam audiendi confessiones, quin confessus habenti eam teneatur eadem peccata iterum proprio Parocho fateri. Tum quod destruit clem. dudum. de si pult. & omnia iubelea, cruciata, & confessionalia, quibus fit facultas eligendi confessores, & consuetudinē generalē totius ecclesie christianæ, quæ contrariam eius opinionis sententiam vbique terrarum seruat. Tum denique quod facile diluitur argumentū eius, concedendo quidem Papam nō posse tollere ius diuinum in totum c. sunt quidam. 2. §. quæst. 1. immo & concedendo potestatem referuandi sibi aliquos casus iure diuino Episcopis conuenire c. 7. de casuum referu. sess. 14. Conc. Trid. negando tamen quod nō possit Papa illa ex iusta causa limitare, & restringere aliquo prædictorum modorum: negando item quod per limitationem, & restrictionem in hoc casu factā tollatur Episcopis potestas referuandi sibi facultatem absoluendi in

di in aliquot casibus per supradicta. Quin & Panor. dicit in c. fin. de consuetu. nu. 3. secutus Inno. recep. ab omnibus, quod per rationem naturalem potest declarari, & limitari ius naturale, & diuinum, non solum per legem Papæ quoad spiritualia, & per legem alterius principis quoad temporalia, sed etiam per consuetudinem rationabilem, vt passim limitatur præceptum de non occidendo, & de stando duorum, vel trium testimonio. &c. Dixi supra, Imo, & concedendo &c. Tum quia Concilium Trid. in prædicto c. 7. nõ habet præfatam potestatem referuandi dari Episcopis iure diuino, id est immediate à Deo: sed magnopere ad Christiani populi disciplinam pertinere, vt hanc potestatem habeant, summi quidem Pontifices in toto orbe: Episcopi vero in suis diocæsis. Quod longe aliud est, cum multa iure humano constituta multum ad christiani populi disciplinam pertineat. Tum quia hæc referuandi potestas non pertinet ad ordinis substantiam, neque ad iurisdictionem ad absoluendum necessariam, sed ad aliam extrinsecam Ecclesiæ christianæ gubernandæ valde opportunam. Tum quia nullibi probari videtur iure diuino competere Episcopis aliam iurisdictionem, quam illam, quæ datur eis per ordinationem & consecrationem: quia omnis alia conceditur eis mediate, vel immediate a Papa cap. in nouo. 21. dist. Per quam considerationem negari posset, quod ita immediate suscipiant Episcopi iurisdictionem hanc referuandi extrinsecam a Deo, sicut ordinis characterem: sed a Papa per electionem, confirmationem, vel aliam dispositionem ordinariam, vel delegatam, expressè, aut tacite per traditionem, & consuetudinem iam inde ab ipso Petro in hunc diem continuatam.

Ad primam quæstionem hic propositam re. p. q. Regis præfectus publicis operibus, qui minore pretio cogit subditos ad importandam materiam eorum, non potest iuste in gratiam alicuius priuati etiam gratis curare, vt importent similem ipsius operi. Ad secundam, q. non sufficit ad id consensus Regis, qui operas subditorum non potest ita in utilitatem priuatam ac in publicam imperare. Ad tertiam, quod talis priuatus non excusatur, eo quod ipse præfectus suæ conscientie oneri id accipit, magis quam Pilatus suscipientibus in se Iudæis culpam damnationis Christi: nec magis quam iuuans ad furandum eum qui totam culpam in se recipit: quia factientes & consentientes &c. ad Rom. 1. & cap. 2. de offic. deleg.

Miscellaneum 1. de presentatione Confessoriorum Religiosorum.

S Y M M A R I V M.

264

Presentatio fratrum ad audiendas confessiones &c.

265

Concilio non derogatur nisi expresse.

266

Presentatus semel, & admissus noua presentatione non indiget.

Rrr

De præ-

264

E præsentatione fratrum confessoriorum facienda ordinarijs, iuxta clem. dudum. de sepult. hoc in loco scriptum in vulgari multa, & diligenter quidem, quæ ob iuxtas causas præter hæc pauca in editione Latina omittimus. Primum, quod iuxta dictam clem. dudum. statutimus. & Co. cil. Lateranen. sub Leone X. sess. 11. tenentur prælati fratrum petere ab Episcopis, & superioribus, ut placeat ipsis, quo fratres ad id per suos prælatos nominati, possint in suis ciuitatibus, & diocæsis liberè eorum subditorum cõfessiones audire, & salutares pœnitentias imponere, & cum sua facultate, & bona venia absoluere, quid quid dicat Syl. verb. confessor 2. q. 1. allegando Card. in d. §. statutimus. qui licet ibi suboseurè loquatur, tamen in §. ac deinde. q. 5. clarè resoluit, teneri fratres ad petendum prædicta. Secundum, quod iuxta dictum §. ac deinde. debent fratrum Prælati eligere fratres idoneos in numero conuenienti ad tria prædicta, & eos præsentare Episcopis. Dixi, *Præsentare*: quia non sufficit nominare, iuxta glo. singul. & recept. ibidem verb. præsentare, quod dixit esse sensibus corporis exhibere. Tertium, quod Episcopo sine iusta causa nolente admittere, possunt præsentati facere illa perinde, ac si fuissent admisi, dict. cle. §. si verò. Nec videtur obstare cap. 15. de refor. sess. 23. Conc. Trid. Tum quia huiusmodi præsentatus, & sine causa ab Episcopo reiectus habetur pro approbato ab eo; sicut & regularis petens licentiam transcundi ad regulam strictiorem negata ea sine iusta causa habetur pro licentia donato cap. licet. de regula. & sicut Abbas, qui petijt tertio benedictionem ab Episcopo habetur pro benedicto, si eam ille sibi neget, c. 1. de supp. negli. præla. Tum quia Cõcilium Trid. non videtur voluisse derogare iuri communi, & conciliari d. clem. dudum. §. si vero. neque Cõcilio Lateranen. sess. 11. arg. dicti solennis Archid. in c. 1. de const. lib. 6. quod requirit derogationem expressam Concilij ad hoc, ut illi censeatur derogatum, de quo latè Fel. in c. nonnulli. de rescript. Tum quia expedit iura concordare c. cum expediat. de electio. lib. 6. & possumus hæc iura cõmodè concordare dicendo, quod Concilium Trid. limitetur per alia duo prædicta ob rationem specialitatis, quæ colligitur ex eis, *Ad frenandam aliquorum Episcoporum duritiem.* ut in d. c. 1. de supp. negli. præla. statuitur, cum etiam posteriores leges limitentur per priores. Item & posteriores. ff. de legib. Quartum, quod semel præsentatus, & admissus non indiget noua præsentatione, etiã si aliquoties exierit diocæsim, ad quam fuit præsentatus, d. cle. §. ijdem. vbi Card. quæst. 1. Quintum, quod præsentatus non debet absoluere a casibus Episcopo reseruat, nisi data ei ad id facultate, & minus dispensare in iuramentis vel votis, iuxta glo. rece. in d. §. si verò, quod est tutius secundum S. Anton. 3. part. tit. 17. cap. 11. licet Syl. verb. confessor, quæst. 5. contra teneat quo ad casus per ipsum Episcopum reseruat. Sextum, quod prædicti confessorij per priuilegium Papæ Sixti IIII. possunt audire confessiones omnium, qui ad

qui ad sua loca cōfītendi causa venerint, licet non sint ex episcopatu, ad quem fuerunt præsentiati, supplemen. fol. 58 concess. 159. nō tamen possunt extra loca pro quibus sunt præsentiati nisi. &c. Septimū, q̄ Episcopi si voluerint possunt remittere religiosis obligationē petendi, & præsentiā di, habendo eos pro præsentatis, arg. c. quod ob gratiam. de reg. iur. lib. 6. & sentit prædicta sess. 11. Conc. Later. ibi, nisi eos ex haberi sibi petierint. Octauū, q̄ prædicti Patres habent priuilegiū Innocētij VIII. quo se possunt aliter præsentiare Episcopis, relatū in Cōpendio priuileg. fratrum Minorum verb. præsentiatio fratrum & melius verb. absolutio quo ad seculares. & habetur in monumentis primæ impressionis, fol. 95. & secundæ in impressione 93. & in supplemen. fol. 9. concess. 35. Hæc tamen præsentiatio nō est tantæ virtutis ac alia: quia non nisi in vnum annum durat, neq; facit vt sic præsentiati pro præsentatis habeantur, iuxta formam iuris, nec consequenter, vt gaudeant priuilegijs quibus præsentiati gaudent, vt colligitur ex tenore concessionis, quæ quia est priuilegium, stringi debet, cap. porro. & cap. sanè. de priuileg. & eo non esse vtendum conlulit Compilerator præfatorum priuilegiorum verb. præsentiatio. §. vlt.

*Miscellaneum secundum de quibusdam regulis
Confessariorum.*

S V M M A R I V M.

- 267 **O**mnia facta in peccato mortali, ad hæc multa profunt.
- 268 **A**bsolui non debet sacramentaliter non confessus, etiam non valde.
- 269 **C**onfessio facta vni non sufficit, vt alter absoluat.
269. **V**oluntatis non fertur in incognitum.
- 270 **R**eligiosus qui testans non absoluendus.
- 271 **E**xcommunicati mortui cuius absolutio non petenda.
- 272 **M**ortuus absolui, & excommunicari an possit.
- 272 **H**eres cuius excommunicati absolutionem querere non debet.
- 272 **E**xcommunicatum etiam non confessum absoluit sacerdos, etiam excommunicatus in morte.
- 272 **A**bsoluere non potest laicus excommunicatum etiam in morte.
- 273 **C**ollatio beneficii facta excommunicato quæ valida.
- 273 **E**xcommunicatio non ligat extra Episcopatum, etiam ipso volente.
- 273 **E**xcommunicatio conditione non trahitur retro.
- 273 **A**ppellatur ab excommunicatione durante conditione, etiam post decedendum.
- 274 **P**ensio cui quis per se consentit statim tenet.
- 274 **I**gnorans cur non incurrit penam extraordinariam.

- 275 *Dispensare potens super voto, cur non potest super iuramento.*
 276 *Vouens intrare religionem, an tenetur extra provinciam.*
 277 *Absolutio excommunicati ad cautelam quoduplex; a Confessario ut dari potest.*

- 267 **R**o contentis in regulis Confessariorum, & Pœnitentium hic in vulgari positus, quæ excepto vno supra locis opportunioribus inseruntur, substituo illud, & alia sexdecim respōsa totidē nouē quæsitōrum. Primò, quòd vltra illa ad quæ in prælu. 7. nu. 3. diximus prodesse opera bona facta in peccatō mortali, profunt etiam ad implenda præcepta, & excusandum a nouo peccato, iuxta ea quæ diximus in prin. cap. 1. de pœnit. dist. 6. num. 45. & ad illustrandam mentem peccatoris, quo suum malum statim agnoscat, & eius pœniteat, cap. falsas. de pœni. dist. 5. & ad quærendas virtutes morales, cap. vides. 23. q. 6. & ne peccatum nos suo pondere in aliud trahat, secundum Altisiod. in 4 par. summa: & ad quærendam cordis lætitiā, iuxta illud Pauli Rom. 11. *Spe gaudentes.* & ne angelus noster tutelarior ob ingratiudinem nos omnino deferat, & ne tam cito Deus nos puniat, tardius enim puniuit Achab: quia se humiliavit. 3. Reg. 21. Id autem quod hic diximus in vulgari de actu de se malo fieri bonum ex circumstantia, & contra, explicatum est supra cap. 23. nu. 1. per quod soluitur dubium.
- 268 Secundò, quòd firmiter est tenenda sententia posita supra c. 26. nu. 28. scilicet, non debere quæ absoluere sacramentaliter infirmum, qui vobis, vel nutibus non fuerit ei confessus aliqua peccata, licet antequā obmutesceret, vel iudicium amitteret, vocauerit eum, quantumlibet voluntatem confitendi cum signis contritionis ostenderit alij, vel alijs quàm absoluturo. Tum per rationem irrefragabilem ibidem insinuatam. Tum quòd S. Thom. pro contraria parte citatus in opusc. 65. dicens posse talem vngi extremè, baptizari, & a peccatis absolui, intelligendus est de absolute alia quàm sacramentali, puta generali deprecatia, vel a pena per indulgentias ei cōcessas. S. item Ant. 3. par. tit. 10. c. 2. de infirmo. pro eadē citatus, qui solum ait in tali casu sacerdotē debere præbere infirmo quidquid humanitatis potest absoluēdo reconciliando, est secundū prædicta intelligendus. Medina etiam pro eadē citatus in C. de cōfess. tract. 2. de absol. ab oblitis; potius concordat sequendo glo. cap. is qui. 26. q. 6. quæ, vt vbi supra diximus, verbū, pœnitentiā, in textu positū intelligit de alia absolute, quàm sacramentali. Tum quia quāuis valeat cōfessio facta scripto absenti, saltem ex iusta causa, vt dictum est supra c. 21. nu. 36. nō tamen sufficit velle scribere illa, nisi scribar, & id faciat animo confitēdi
- 269 ea, & non cuiunque, sed illi presbytero, a quo vult absolui: & ita nō sufficit vocare confessarium, & dicere se velle confiteri, immo neq; cōfiteri peccata corā alio, nisi ad summū quum cōfiteretur omnia ei mādando,

vt deferret illa tanquam nuncius ad presbyterum eum absoluturū. Tum quia contra Conc. Trid. & omnes receptas sentētiās esse videtur dicere, quòd voluntas confitendi abque cōfessione, vel cōfessio facta vni preferim non presbytero, vel aliter quàm sacramentaliter, sufficiat vt absolua-
tur ab alio, qui eam non audiuit, & judicialiter debet absolueretur; cum voluntas non feratur in incognitum, secūdum Augustinum in lib. 9 & 13: de Trinitate & probatur in c. 1. 29. q. 1. præsertim iudicis (qualis est confessorius,) I de qua re. ff. de iudicij. Tum quia non vindicat sibi locum eadem ratio in hoc sacramento, quæ in baptismo, eucharistia, & extrema vnctione: nā illa non ministrantur judicialiter, & causa cognita, vt hoc: nec vllius eorū pars essentialis est concursus vllius actus actualis illa sumpturi quo ad eorum ministrū: immò sufficit voluntas præcedens ea suscipiendi, in hoc autem non sufficit voluntas confitendi, & accipiēdi absolutionem, immò confessio est eius pars substantialis, vt definit Conc. Trid. sess. 14. c. 1. 3 & 5. & cano. 4. Tum denique quòd si maior cognitio peccatorum non requireretur ad absolutionem, non concluderetur confessionem esse iure diuino præceptam, per illud Ioan. 21. *Quorum remisseritis*, & c. vt subtiliter insinuauit Medina vbi supra, quod est contra veritatem declaratam in Concil. Trident. sess. 14. cap. 5. & cap. 3. & 9. de sacram pœnit.

270 Tertio, q̄ confessorius absoluere, & si moriatur in sacro sepelire non debet vllum religiosum, etiam canonicū regularem (qui omnium laxissimæ regulæ seruit, c. quod Dei. de stat. monach.) testantem, vel testari uolentem, nisi a proposito desistat, & si quod testm̄ fecit, reuocet illud, aut certè efficaciter reuocare proponat, argu. c. non dicatis. 12. q. 1. c. 1. de testam. c. monachi. & c. super eo. & c. cum ad. de stat. monach. & late tradit admodum Reuerendus Pater Ioan. Trullus, eruditione, ac pietate insignis, simul Prior sanctę Christianę canonicorum regularium Aragonię, de ordine suo optimè meritis, in c. 22. lib. primi ex quatuor libris de eodē ordine canonicorum regularium piè valdè, ac eruditè scriptis, in c. 40. num. 11. ait cauendum esse cuius Canonico regulari, & a fortiori cui liber alij monacho, a scribenda scheda, vel memoriali significante suam de vllis rebus suis v̄sibus deputatis sic, vel sic distribuendis voluntatem, vel intentionem vltimam: quod tamen solū intelligendum est de faciente illa ea mente, vt sint testamentum, codicillus, donatio mortis causa, uel alia ultima uoluntas uim ex sua dispositione trahens, non autem de illo qui expresse, uel tacite protestatus nolle testari, uel nullatenus disponere, solū rogat suum Prælaturū, uel Conuentū, ut pro sua libera uoluntate, illud, aut illud pietatis, aut misericordiæ opus, illi aut illi faciat, quū hoc nullatenus sit disponere, sed ad piè disponēdum aliū piè rogare aut exhortari, quod cuilibet religioso, et Frāciscano, licet, quia misericordia est uirtus omnibus, etiam pauperrimis, communis, c. in singulis. 86. dist.

quæ quotidiana conclusio est , quam nuper paulo latius tradidimus in tractatu de paupertate , super c. non dicatis . 12. q. 1.

- 271 **Quartò** , quæ hæres eius , qui moritur absolutus a peccatis , & susceptis alijs sacramentis , & in loco sacro sepultus , licet postea credat eum obijisse excommunicatum , non tenetur petere absolutionem . Tú quia mortuus propriè , & quo ad Deum , nec absolui , nec excommunicari potest : quia nõ est homo mortalis , quem solum excommunicari posse supradictum est . Nec obstat c. si quis . de heret. per quæ glo. eius contrariù dixit per illa verba , Dicatur mortuus , anathema . quia non significauit quæ excommunicatur , vt putauit gloss. cum Pan. ibid. sed quæ fiat ei maledictio , qua declaretur decessisse anathematizatus , vt pulchrè ut Castren. lib. 2. de iusta hæret. punit. c. 19. nec absolui : quia ille solus potest absolui , qui excommunicari , & e contratio , per supradicta . Nec obstat prædictum c. a nobis , in 2. quia sensus non est , quæ excommunicatus mortuus propriè , quo ad Deum absoluetur , sed quòd denunciatur Ecclesiæ decessisse quo ad Deum absolutus ita vt liceat ei nominatim orare pro illo , secundum mentem Pan. & Com. ibi , & Cast. vbi supra c. 25. Tum quia si quo ad Deum , & culpam per penitentiam fuit absolutus , non indiget absolutione quo ad illa : & quæ excommunicatio esset occulta , non indiget etiam quo ad Ecclesiã , quæ non iudicat de occultis , c. si omnia . 6. q. 1. & si per penitentiam non fuit absolutus , nil prodest quo ad Deum absolutio . Tú quia solus denunciatus excommunicatus indiget absolutione quo ad Ecclesiã , per d. extrauagan. ad euitanda . & hic de quo quæritur , non erat denunciatus ; non inquam , tenetur , immò nec expedit petere : quia nil prodest animæ quo ad Deum , & nocet honori quo ad homines .

- 272 **Quintò** , quòd idem omnino dicendum est de hærede illius qui sine absolutione cum signis tantum contritionis in excommunicatione occulta moritur , arg. c. fin. de sepul. & c. in literis . de raptor. non autem de hærede excommunicati denunciati : quoniam is debet quærere absolutionem ab eo , a quo viuus & sanus erat absoluendus , si non fuit absolutus saltem ab aliquo sacerdote simplici in articulo mortis , d. c. a nobis . qui tunc potest absoluerè , vt clarius quam omnia alia iura antiqua definit Concil. Trident. sess. 14. cap. 2. in hæc verba . *In articulo mortis omnis sacerdos quoslibet penitentes a quibuslibet peccatis & censuris absoluerè potest* .

Sextò , quòd per hoc videtur , quòd omnis sacerdos potest absoluerè ab excommunicatione in articulo mortis , etiã non confessum , modo signa contritionis præcedant : quia in tali articulo non solum habet facultatè absoluendi a peccatis , etiã reseruatis , sed etiã a censuris , vt per prædicta verba patet , quòd clarè sentit Pan. in d. c. a nobis . nu. 10. dum ait , quæ præsupposito quòd laicus posset absoluerè a censura in articulo mortis , illa prodesset , ne iterum oporteret eum absolui . Et constat secundum omnes ,

omnes nō posse laicum absoluere à peccatis. ergo à fortiori absolutio sacerdotis sine absoluteione à peccatis prodesset. Præsuppositum tamen Pan. non est verum, vt dictum est supra c. 26. quod ipsum postea videtur confirmasse prædictum Concil. Trident. per prædicta verba, quæ non habent, omnis homo, sed (omnis sacerdos) significando non posse id facere etiam alium clericum, etiam sacris initiatum, quanto minus laicum.

Septimò, quòd per eadem verba ausim dicere, quòd sacerdos etiã excommunicatus, & denunciatus potest hodie absoluere licitè constitutū in prædicto articulo, sicut non excōmunicatus. Tū quia Concil. vniuersaliter nullū excipiendo loquitur. Tum quia non obstat, quòd per excōmunicationem tollatur, vel certè suspendatur iurisdictionio, quam saltē habitualem habet iure diuino, §. ecce. 16 q. 1. sine qua non potest consistere absolutio: quia probabiliter credi potest piam matrem Ecclesiam nō auferre illi, nec suspendere iurisdictionem quo ad talis articuli tempus; licèt, vt proximè dictum est; non debeat credi, quòd laico eandem quo ad eundem articulum videatur concedere: quia quo ad eum non agitur de non tollenda, vel non suspendenda iurisdictione, sed de nouo dāda, quod est difficilius, c. quemadmodum. de iureiur. præsertim incapaci, qualis est laicus, talis iurisdictionis, cap. tuam. de ord. cog. & c. 2. de iud. Ausim, inquam, id nunc dicere, quamuis ante prædictum Concil. Cōmunis cōtra tenuerit, in c. nō est. de spons. & S. Tho. in 4. lib. sent. dist. 17. q. 3. & 3. part. q. 82. art. 7. ad 2. quā ipse quoque immemor prædicti Concilij sequutus fui, supra c. 26. nu. 26. Caterum faceffat subtilis illa nouitas differentię quorundam inter articulum mortis, & periculum mortis: eadem enim sunt quo ad iura facientia facultatem absoluendi in eis, vt satis probat c. eos. de sent. excom. lib. 6.

Octauò, quòd illud dictum de collatione beneficij facta alicui excōmunicato, quòd sit nulla, procedit etiam in eo qui se excommunicatum ignorat, secundum gloss. Pan. & com. in c. pen. de cler. excō. mi. Nam licèt ignorantia excuset à pœna transgressionis, non tamen efficit capacitatem acquisitionis, cuius excommunicatus est incapax c. postulastis. eod. tit. sufficeret tamen dispensatio Episcopi, si ad eum spectabat collatio, secundū oēs; non tamen si ad aliū, quidquid dicat Pan. in d. c. postulastis. quod tamen non procedit in collatione facta à Papa, vel Legato cum clausula absoluteionis quo ad effectum presentium consequendum in literis eorum apponi solita, de qua Fel. in c. apostolicæ. col. 1. de except. & alij alibi.

273. Nonò, quòd non est tenenda opinio Bart. in l. 1. nu. 45 c. de sum. Tri. cōmuniter recepti à Legistis, vt tradit Hippol. in l. si. ff. de iuris. om. iudi. nu. 142. scilicet quòd excommunicatio Episcopi ligat extra Episcopatū ipso id volente, quia irrefragabiliter confutatur, per c. 2. de cōstit. lib. 6.

& fortius per rationem eius sumptam ex d.l. fina. vt rectè affirmat Panor. in c.a nobis. 1. nu. 11. de sent. excommu. Nec obstat l. fin. ff. de decret. ab ord. fac. qua magno colore motus fuit Bart. quia est malè traducta è græco in latinum, vt testatur eruditissimus Andr. Alciat. lib. 2. dis. punct. cap. 18. secundum cuius translationem nihil facit pro Bar. & sequacibus.

Decimò, quòd excommunicatio conditionalis impleta conditione non retrahitur: quia fictio retrotractionis non habet locum in césuris. Tù argum. clicet. de sentent. excom. lib. 6. Tum quia fictio fundatur in æquitate l. qui in vtero. ff. de stat. hom. tradit Bar. recep. in l. si is qui pro emptore. ff. de vsuca. nu. 67 & nulla æquitas suadet, vt qui iustè communicabat ante conditionem impletam censeatur iniustè tunc communicasse: id enim esset fingere impossibile secum pugnans contra l. vbi repugnantia. ff. de reg. iur.

Vndecimò, quòd sicut excommunicatio lata sub conditione non ligat ante eam impletam, ita potest quis appellare ante illam impletam, etiam post decendum: ita quod sine scrupulo potest communicare, etià ea impleta, vt sentit gloss. quam contra Panormitanum sequitur communis. in c. preterea, cap. 2. de appellat.

274 Duodecimò, quòd pensionarius qui personaliter consentit constitutioni pensionis, non soluens eam die statò, incidit in censuram etiam ante intimationem literarum, secus si consentit per procuratorem, iuxta stilum Curie, de quo testatur Casiad. decif. 2. tit. de pens. super regul. Cancel. & 12. de rescip.

Decimotertiò, quòd pro communi opinione, quam tenuimus supra nu. 16 còtra gloss. 2. c. a nobis, 2. de sen. excommu. scilicet, quòd ignorantia probabilis excusat ab excommunicatione statuti, pro facto damnato, vltra ibi dicta facit, quòd licet nõ requiratur consensus delinquentis in pœnam, vt obligetur ad eam: quia obligatio non nititur eius consensu, sed potestate legislatoris imponentis eam, requiritur tamen consensus in causam, ob quam imponitur, vt dixit S. Tho. 2. 2. q. 64 art. 8 & vt quis dicatur consentire in causam alicuius, non sufficit quòd consentiat in eo, quod est causa, sed requiritur quòd sciat vel scire debeat id esse causam, argum. in delictis, §. 1. ff. de noxal. & qui scit aliquid esse malum, & ignorat pœnam ob id impositam, scit quidem id quod est causa illius, non tamen causam illius. Nec obstat, quòd ex eo sequeretur quòd mulier, rusticus, & alij qui probabiliter pœnas legum ignorant, in nullam earum inciderent; responderi enim potest negando quidem sequelam, quo ad pœnam ordinariam, & mediocrem proportionatam delicto, secundum naturam eius statutam, vel prudentiam communi imponendam, quam quilibet discretus paulo plus minus præuidere potest; saltem hallucinando per legem naturalem dictantem delicta mediocriter puniendal. ita vulneratus. ff. ad l. aquil. conce-

concedendo vero sequelam quo ad pœnam extraordinariam, & exorbitantem, & auctam vltra naturam suam nude consideratam propter frequentiam, vel alias circûstantias, personæ, temporis, loci, & c. ea ratione diuersitatis, quòd quicumque scit, vel scire debet, quid esse malum, scit vel debet scire id esse puniendum iuxta naturam eius: & ita non solû cõsentit. in eo quod est causa eius, sed et in eo quod scit, vel debet scire esse causam eius: secus tamen est de pœna exorbitati aucta, & addita vltra naturam eius, ob frequentiam, & alias circûstantias; quia nec scit, nec scire debet illud malum esse causam illarum; cuius generis est excommunicatio, & eo magis quo sola ratio naturalis, quæ docet pœnam debitam malo, nõ pertingit ad illam sine lumine fidei. Quæ est ratio germana cap. 2. de constitu. l. 6. per quam extenditur ad quascunque alias pœnas exorbitantes, sola natura delicti considerata. Per eandem rationem idem cõsecro cum Syl. verb. ignorantia. §. 8. de excommunicatione lata per legem cõmunem Pont. Max. vt probo in comment. cap. fraternitas. 12. q. 2. cum multis eruditis Curia, putatibus multas Extrauagantes cû censuris grauissimis latas super criminibus damnatis, quarum notitia nunquã transiit Pyrenæum, nec Alpes, non excõmunicasse Hispanos eas pœnitentis ignorantes. Nam & percuciens clericû, aut patrem, aut dominum, & interpellans monialẽ, vel virginem ignoras probabiliter eorum qualitates, quas sciens id non fecisset, non incurrit pœnas extraordinarias pro illis additas, c. si vero. 2. de senten. excom. & l. si quis ignorans. ff. locat. quia etsi sciat esse malum id quod facit, nescit tamen, nec scire debet tantã pœnam pro illo malo impositam: & minus peccat, qui frãgit legẽ grauisissimis, & extraordinarijs pœnis munitam ignorãdo eas probabiliter, quàm sciendo: sicut minus contemnit, & peccat qui ingreditur hortum leui cespite septum causa furandi, quàm qui alto pariete cinctum.

275 Decimoquartò, quòd nullus præter Papam sine eius cõmissione speciali, potest absoluere ab hæresi, & censura ei annexa, etiam occultissimas: quia Papa eam sibi reseruat in bulla Cœnæ: quamuis Concil. Trid. cap. 6. sess. 24. de refor. cõcedit Episcopo, vt per semetipsum in suo Episcopatu possit absoluere subditos suos ab occulta hæresi: quamuis item possit cõtendi, quòd non sit derogatum quo ad hoc illi per bullam Cœnæ: quia S. D. N. Gregor. XIII. & Pius V. adeo id expressẽ declararunt, vt etiam summo Pœnitentiario negauerint illam facultatem, nisi cû certis modi ficationibus, sine quibus nec hic absoluit sine maxima causa, nec ille dum vixit absoluebat, etiam cum illa. Per quod & argu. cap. fin. de off. vic. lib. 6. & cap. in generali. de reg. iur. eod. lib. moueor ad credendum, quòd nec virtute Iubileorum, nec bullarum Cruciatarû in quibus non datur specialis facultas absoluendi ab hæresi, potest quis absolui ab ea, licet expressẽ detur facultas absoluendi a casibus bullæ Cœnæ, argu. cap. frater noster. 16. quæst. 1. iuncto dicto S. Ant. 3. par. tit. 24. cap. 67. §. 1. §. quòd fa-

cultas generalis absoluendi ab excom. non includit absolutionem illius, quæ specialiter non fuisset concessa.

Decimosexto, quod confessorius eo quod sit munitus facultate dispensandi super voto, non potest dispensare super iuramento etiam eiusdem materiz. Tum quia iuramentum videtur continere duo vincula, promissionis, & iuramenti, quæ sunt fortiora vno, c. 1. de treug. & pac. qua ratione S. Tho. 2. 2. q. 89. art. 8. ait votum iuratum esse firmitus non iurato. Tum quia secundum eundem alia ratione ligat iuramentum, quam votum. Iuramentum enim ligat, quia est sacre rei attestatio, ratione reuerentiz, qua quis debet implere, quod per nomen eius promittit. Votum vero ratione fidelitatis, qua quis debet implere quod Deo promissit. Tum quia secundum omnes, votum ut votum, non est iuramentum, nec contra: nam diuersitas nominum, definitionum, & titulorum de iure iur. in 2. Decret. & de voto in 3. & rationum obligandi supra dictarum, concludit esse diuersæ speciei iuramentum & votum, & facultas dispensandi super vna specie, non extenditur ad aliam. argum. c. cui de non sacerdotali. de præb. lib. 6. quatenus probat, virtute mandati, vel priuilegij de conferendo beneficio valoris maioris, non posse conferri beneficium minoris. Tum quod Abbates habentes potestatem absoluendi a sententia canonis si quis suadente. iuxta c. cum illorum. de sent. excom. non possunt absoluere a multis alijs excommunicationibus minoris autoritatis, iuxta Fed. cons. 14. Monachus Perusinus, quia exorbitantia a iure communi non sunt extendenda de alio ad aliud, reg. quæ a iure. lib. 6.

276 Hoc ipso die, quo hæc in prima editione latina excudebantur puta, pridie Idus Octob. An. 1573. (quo sui sacre Penitentiariæ Prætorij primū habuit conuentum illustris. & Reuerendis. Card. Stanislaus Hosius postea quàm fuit in summum Pœnitentiarium a S. D. N. designatus, magna cum laude, & gloria vtriusque, utpotè gratis & absens, nilque minus præuidens ob solam eademque celeberrimam pietatis, integritatis, & eruditionis famam, qua non solum Vrbi, sed orbi toti christ. etiam ante purpuram fuit notissimus) tactum fuit, an qui Hispanus probabiliter ante 20. annos vouerat ingredi religionem fratrum minorum Conuentualium, qui postea a fel. re. Pio V. in tota Hispania abrogatus fuit, teneretur quærere extra illam, vbi non est abrogatus monasterium in quo reciperetur? Et videtur non teneri; tum per dicta supra c. 12. nu. 48. Tum quod actus agentium non operantur ultra fines eorum, l. non omnis ff. de reb. cred. Et orator non intenderat intrare extra Hispaniam.

277 Eodem die rogatus de potestate absoluendi ad cautelam confessorij electi per confessionalia, iubilæa, & alias bullas Apost. dico tumultuariè primo, quod absolutio excomuni, simplex est absolutio integra excom. quæ scitur esse lata, & valida. Absolutio vero ad cautelam est quæ non est talis: & ita est triplex, dimidiata, quæ ad certum tempus, vel actum fit: & integra, eius

quæ dubitatur esse lata: & eius quæ scitur esse lata, sed dubitatur an valeat. Quæ colliguntur ex c. solet. de sent. excom. lib. 6. & scribentibus ibi, præsertim Innoc. & c. veniens. in 2. iuncta gloss. vlt. de testi. & Io. And. & Pan. super ea, & alijs alibi.

Secundò, quòd præfatus electus confessarius non potest dare primâ harû, & ita non potest absoluerè cum reincidentia. Tum quòd illa non est integra. Tum quod in effectu est quædam suspensio, vt ait Innoc. in c. cû bonæ de æt. & qual. & Dec. consi. 145. & confessario huiusmodi non est potestas dimidiandi absolutionē, nec suspendendi. Tū quia eam dare esset ferè absoluerè purè, & excommunicare sub conditione, ad q̄ faciendum nulla est illi potestas: nec potest absoluerè ad certum tempus, vel actum: quia id effectu esset absoluerè cum reincidentia.

Tertiò dico, quòd potest dare secundam, quâ p̄simum dant confessarij confessis ignoratibus se esse excōmunicatos per verba illa. Si teneris in vinculo excōmunicationis & c. Per quam absoluitur ab ea, vel eis in quas
278 potestas eius extenditur, modo præmiserit satisfactionem, vel aliquid q̄ Bulla requirat, vel certè eo sit animo, q̄ faceret illud, si meminisset se esse excōmunicatum, & faciet cum primum meminerit. Tū quia attempta sua ignorantia, satis videtur facere quod potest, & facienti quod potest non est neganda absolutio. Tum quia p̄simum ita absoluunt confessarij laudati ob hoc ab eruditis, vt etiam prædictum est in c. 26.

Quartò dico, quòd non potest dare tertiâ sine præuia satisfactione, si cōfessus agnoscit esse verâ offensâ, ob quam est excōmunicatus: quia quū offensa est manifesta, non potest dari illa etiam cum cautela sufficienti sine præuia satisfactione, dicto c. solet. Potest autem dare, si dicat se non offendisse: sed si dicat se dubitare de offensa, videtur quòd non possit: quia commissâ simpliciter absolutione non censetur commissâ absolutio ad cautelam, iuxta gloss. sing. c. capitulum. de rescript. Non obstat quòd semper tenuerim & teneam, quòd delegatus, cui commissâ est causa, potest partes absoluerè ad cautelam, cum Aret. in d. c. de testibus. de testib. colum. 3. recepto frequenter à Decio, & nobis contra gloss. communiter recept. in d. c. solet. quia gloss. loquitur de commissio ne absolutionis ab excommunicatione, quæ tractari potest commode sine absolutione ad cautelam, & decisio Aret. & usus loquitur de commissione causæ, quæ sine absolutione partium ad cautelam non satis commode possit tractari. Adde ijs illa, quæ scripsimus in c. 1. in prin. 2. nu. 6. de pœni. distin. 6.

Quintò dico, quòd confessarius, cui committit Sacra Pœnitentiaria, vel alius superior, vt absoluat latore ad cautelâ in foro conscientie tantū, non tenetur seruare formâ d. c. solet. quia illi foro non congruit citatio partis, quam illa requirit secundum Inno. recep. in d. c. solet. sed satis est quòd constet ei per confessionem partis, preces veritate niti.

Sextò,

Sextò, q̄ confessarius cui simpliciter, vt simplici confessorio, committitur absolutio ad cautelã in vtroque foro, debet antea accipere cautionem sufficientẽ iuxta d.c. solet. licet nõ debeat citare partem, nec audire excipientẽ de manifesta offensa, saluo, si aliquid amplius, vel minus faciẽdũ ei præcipiatur: quia vno onere sublato, nõ censetur sublatum alterũ, c. ex tuarum. de aut. & vsu pall. & ita cum absolutio ad cautelã requirat citationem, & sufficientem cautionem, etiã si sit dubia offensa, per d.c. solet. licet onus citandi tanquã incongruum foro pœnitentiã tollatur, satisfactio tamẽ, vel cautio sufficiens, quæ etiã illi foro congruit, nõ videtur tolli: adeo vt putem, q̄ si excommunicatus agnosceret offensam esse veram, deberet eum cogere ad prius satisfaciendum. Dixi, *In vtroque foro*: quia si cõmitteretur quo ad forum conscientię tantum, putarem sufficere seruare propositum firmũ satisfaciendi debito, vel offenso, si apparuerit eam valere, quum quo ad illud cor magis respiciatur, quàm manus, c. si quid inuenisti. l. 4. quæst. 5. Dixi, *Nisi plus, vel minus præcipiatur*: quia si præciperetur, vt sine vlla cautione, vel cum sola iuratoria, vel satisfactio dimidio, vel toto absolueret, id esset seruandum, c. cum dilecta. cum notat. ibi a Felin. de rescrip.

Sptimò, q̄ confessarius, cui committitur absolutio specialis alicuius ad cautelam in vtroque foro, deberet absoluere coram notario, & testibus, vel saltem testibus, vt absolutus posset probare alijs suam absolutio nem, quæ non præsumitur, nisi probetur cap. sicut nobis. de sent. excom. & glo. cap. proposuisti. de cler. excom. mi.

Octauò, q̄ excommunicato, denunciato, & absoluto a confessorio, siue simpliciter, siue ad cautelam quo ad forum conscientię tantum, non tenentur communicare alijs præsertim publicè, neque iure possunt, nisi probabiliter illud credentes: quia limitata causa limitatum producit effectum, l. in agris. ff. de acq. rer. do. nec absoluto quod vtrunque forum, nisi legitime id ostendatur, vel probabiliter credatur, per d. cap. sicut nobis. & per d. glo. d. cap. proposuisti.

Miscellaneum 3. de scientia, credulitate, opinione, dubitatione, & scrupulo.

S V M M A R I V M.

- 279 Scientia, fides, opinio, dubium, & scrupulus quid, vt differunt, & conueniunt. & seq.
- 280 Conscientia quid, quotuplex, ad quid obligat, scrupulosa quam materia, nascitur ex sex causis, & curatur 10. medicinis. a nu. 282.
- 281 Dubijs in rebus pars tutior an necessario eligenda.

283 *Legis rigor temperatur per equitatem quinque modis.*

284 *Intellectus illius dicti. Bonæ mentis est culpam timere, ubi non est.*

279 **D**icimus primo, quòd scientia, fides, opinio, dubitatio & scrupulus, in quibusdam conueniunt, & in quibusdam differunt, vt resolutius alijs tradimus in cap. si quis autem. de pœnit. dist. 7. a nu. 9. Quorum summa est, quòd scientia est cognitio visiuæ rei, gloss. sing. in l. 2. §. antep. ff. de aqua plu. arc. tam intellectus, quàm sensus, vt præ lud. 2. & 3. dictum est. Fides est cognitio, qua firmiter ita esse iudicamus, id quod non videmus, iuxta illud Augustini, *Fides est credere quod non vides.* cap. in domo. de pœn. dist. 4. iuncta glo. 7. quæ citat illud Greg. *fides non habet meritum, ubi ratio humana præbet experimentum.* Opinio est cognitio qua iudicamus aliquid esse vel non esse, quod non videmus, nec firmiter credimus ita esse, sed cum formidine ne contrarium sit verum, facit glo. d. §. antepe. & gloss. in l. si duo §. pen. ff. vt possidet. Dubitatio est cognitio duarum rerum contrariarum neutram earum iudicâdo veram, glo. recep. l. de statu ff. de testam. & gl. rub. ff. de iur. & fact. igno. quæ dubietatem appellauit titubationem. Scrupulus est cognitio argumētī apparentis cōtra prædicta. Ex quibus infertur, hæc quinque cōuenire in hoc, quòd sunt cognitiones, & actus potentix cognitiuæ, & non appetitiuæ, vt ex verbo cognitio, apparet. & quòd differunt in eo, quòd scientia est firma & euidens cognitio. Fides firma non tamen euidens, sed obseura, cap. firmiter. de sum. Tri. Opinio autem nec euidens, nec firma, quamuis sic iudicatiua. Dubitatio vero nec euidens, nec firma, nec iudicatiua. Scrupulus autem est solum quoddam argumentum contra aliquam prædictarum. Et quod quatuor prima sunt cōtraria, quæ non possunt simul inesse vni, & eidem personæ eod. respectu. Scrupulus autem cum qualibet aliarum quatuor esse potest.

Miscellaneum 4. de conscientia.

280 Conscientia, vt definit, & diuidit S. Tho. 1 part. q. 79. art. 13. non est potentia, nec propriè habitus animæ, sed actus eius iudicatiuus, interdū testificans quod illud fecimus, vel nō fecimus, iuxta illud Eccl. 7. *Scit conscientia tua te crebro maledixisse alijs &c.* interdum accusans, vel excusans dictando aliquid benè, vel malè factum esse, iuxta illud B. Agust. *Senti de Augustino quidquid libet, sola me in oculis Dei conscientia non accuset.* cap. senti. 11. q. 3. & interdum dirigens dictando aliquid faciendum, vel non faciendum esse, cap. per tuas. 2. de simo. & ita hic accipitur, definiiriq; potest esse scientia, fides, opinio, aut dubitatio, de aliqua re faciendâ, vel nō faciendâ, secundū Com. in locis proximè citatis. & est duplex. Vera quæ verè iudicat aliquid esse faciendū vel non faciendum. Et erronea, quæ
false

falsè iudicat esse faciendum, vel non esse faciendum, d. c. per tuas. cap. inquisitioni. de sent. excom. Est & aliter triplex. Certa, quæ pro certo iudicat. Dubia, quæ nullatenus iudicat. & Scrupulosa, quæ contra id quod iudicat habet argumenta. Porrò, quælibet conscientia certa ligat eam habentem. Quantum autem quælibet harum obliget dictum est prælud.

2819 a nu. 9 Quibus addo, non semper esse necessarium partem tutiorem eligere: quia satis est quo ad præcepti implementum tutam eligere, ut late in d. cap. si quis autem. a nu. 34. probauimus; etiam in his quæ ad fidem, & mores pertinent: in alijs enim nec de consilio quis tenetur eligere tutiorem, ut ibidem probatur.

Miscellaneum s. de causis, ex quibus fit conscientia nimis scrupulosa.

- 282 Dico primo, quòd conscientia nimis scrupulosa nascitur ex vitio naturali vel acquisito.
- Secundò dico, quòd cōscientia nimis scrupulosa gignit multa mala. s. inconstantiam, augmentum peccatorum, animi paruitatem, nebulas in intellectus, in quietudinem mentis, accidiam, & id genus alia.
- Tertiò dico, quòd huius vitij causæ, secundum S. Ant. 1. par. tit. 3. cap. 10. §. 10. sunt complexio timida, melancholia, & mania, dæmon tràquillitatis ofor, vigilia, ieiunia immodica, & conuersario cum scrupulosis.
- 283 Quarto dico, quod decem sunt huius ægritudinis medicinz, secundum S. Ant. 1. par. tit. 3. c. 10. §. 10. Prima Deus per suam gratiam intus habitans, & foris benignè assistens. Secunda pharmacû contra melancholiã, maniam, & alios malos humores, iudiciû debilitâtes. Tertia auersio cogitatus a re scrupulosa. Quarta submissio sui aliorum iudicio. Quinta cōtrauentio scrupulorû. Sexta vsus epiciæ siue æquitatis circa leges, de qua S. Tho. 2. 2. q. 220. persuadendo sibi non peccare qui implet legem secundum mentem authoris, licet verba offendat S. Tho. ibi. art. 1. neque, qui eam in sensu benigniore seruat, quamuis in duriore violet, l benignius. & l seq. ff. de leg. neq; qui eam non seruat vbi, & quando est impossibile, vel valde difficile, S. Ant. vbi supra colum. 6. neque qui eam non seruat, ut pro stulto non habeatur: nec qui in rebus dubijs secundum communem
- 284 bonorum vsum seruat argu. §. leges 4. dist. & l. minimè. ff. de leg. Septima rectus intellectus illius vulgati, *Tutior pars est eligenda in dubio.* cap. ad audientiam. de homic. cap. si quis autem. de pœn. distin. 7. nempe, in eo quod est propriè dubium, quale non est cum sufficienti authoritate, aut ratione altera pars creditur: neque cû ex multis opinionibus vna pro vera eligitur. Octaua rectus intellectus illius c. ad eius. §. dist. *Bonarum mentium est etiam culpas agnoscere, vbi culpa non est.* cuius vnus verus sensus est genera-

est, generaliter se culpatum agnoscere, licet non meminerit specialiter culpam, iuxta gl. d. cap. ad eius, iuxta late tradita a S. Antonino 1. par. tit. 3. cap. 10. col. 6. Alius, qui visus est, 2. part. de nat. & qual. conscientia, alphab. 2. Ioan Gerson. aptior signum animae in bonum propensae, timere ne sit culpa, quod non est tale: quamquam hoc non est bonitas, immo scientiae, aut probi iudicij defectus,

Qua opinio deligenda.

S Y M M A R I V M.

- 285 *Pinio communis, quae, & quando alteri praedicitur.*
 286 *Opinio quae deligenda late, & resolute.*
 288 *Opinio deponat dubium, antequam iudicet, consulat, aut operetur.*
 290 *Scrupulos mitigat sibi parum, & multum Christo fidere, & eum talem imaginari.*
 290 *Auxilio sine speciali Dei quae bona moraliter agi possunt.*
 291 *Deus, ut Deus, nullius figura, ut homo, gratiosissima, & benignissima.*

- 285 *Una medicina est electio bona ex varijs opinionibus, & quiescere in ea. Electio autem bona fit secundum Matth. Mathes. lib. de elect. verior. opin. 1. volum. tract. & alios alibi eligendo primo consuetudine receptam l. minime. cum glo. ff. de leg. & cap. cum dilectus. de consuet. nisi sit contra legem naturalem vel diuinam certam, contra quam consuetudo nihil potest cap. mala. & cap. frustra. 8. dist. Dixi,*
 286 *Certam: quia dubiam interpretari potest consuetudo, & eius interpretatio seruanda est iuxta Pan. in c. 1. de iudi. Secundò cessante consuetudine eligendo eam, quae nititur alicui textui, cui contraria licet sit communis nequit aptè respondere, etiam si quaestio principalis sit vnus iuris, & textus alterius, per citata a Philip Franco in prin. c. si pater. de testa li. 6. Tertiò eligendo eam, quae nititur aliquo argu. cui aptè responderi non potest, c. capellanus. de ferijs. Quartò cessantibus his eligendo comunem si scitur esse talis, argu. cap. prudentiam. de offic. deleg. cap. de quibus. 20. dist. Quinto cessante communi eligendo eam quae pluribus fundamentis, & rationib. nititur, quamuis satis aptè dissolui queat: quia ceteris parib. fu*
 287 *niculus duplex, aut triplex difficiliter rumpitur Eccl. 4. c. 1. de treug. & pac. S. xto cessantibus praedictis, eam quae benignior, aut fauorabilior fuerit l. semper in dubijs ff. de reg. iur. Qualis est quae iuramento fauet, arg. c. quamuis. de pact. li. 6. & c. cum contingat. de iureiu. Et quae matrimonio, doti, testamento aut libertati l. quoties dubia. ff. de reg. iur. c. fin. de re iudi. aut alijs pijs, & religiosis rebus, l. sunt psonae. ff. de relig. & sumpt. fun. aut*

fun. aut pupillo, viduæ, peregrino, aut alteri personæ miserabili, argu. tōtius dist. 85. Qualis etiam quæ priuato contra fiscū fauet, l. non puto. ff. de iur. fil. secundū Mathesi. not. 13. cū fiscus in delicto priuati fundatur, alios secus l. 2. C. de iur. fil. lib. 10. vt rectè Decius declarauit in l. in ambiguis, p. dote. ff. de reg. iur. aliàs secus. Qualis etiā est quæ valorē actus defendit, siue actus de cuius favore agitur, sit, vltima volūtas l. quoties ff. de reb. dub. siue contractus l. quoties. ff. de verb. signi. siue libellus, litis contestatio, sententia, aut quilibet actus iudicialis, rescriptū aut priuilegiū, Math. in d. trac. col. 4. quia præsumptio pro actus valore præponderat alij l. in cōrahenda. quā ad hoc ibi ponderat Dec. nu. 6. de reg. iur. quāuis valor actus in actoris fauorem & damnum rei redundet, argumen. l. inter pares. ff. de re iur. Septimò prædictis deficiētibz illā quæ reo fauet, argum. c. cum sunt iura partium. de reg. iur. lib. 6 & h. fauorabiliorez ff. eod. Octauò si nullo modo prædictorū alia opinio aliā superat, illā quā affirmāt Doctores auctoritate, & sciētia in materia de qua agūt præstatiores, argu. l. septimo mense. ff. de statu ho. & eorū quæ per eā ait Dec. in c. proposuisti. nu. 11. de proba. & ita quam tenent Theologi, si quæstio est theologia, & quam Canonistę, si pontificia, & quam Legistę si ciuilis, argum. d. c. proposuisti. cum not. per Panor. & alios.

- 288 Quatuor autē nobis videntur addenda omnibz qui hac de re tractarunt quo ad forū cōscientiæ. Primum quòd Iudex, Consultor, aut agēs, qui in re dubia iudicaturus, consulturus, aut facturus est aliquid, antequā id faciat debet, vt non peccet expellerē, ex animo illā dubietatē, & credere aut certe opinari opinionē dicto modo electā esse verā, & secūdū eam debere in eo casu iudicare: quia si priusquam id faceret, & dubijs iudicaret, consuleret, aut faceret, peccaret cōtraueniendo conscientię dubiæ per dicta supra. nu. 277. Secundum est, quòd in vtroque foro vnus & idem de vna & eadem re potest, & debet credere aliquid esse verū quo ad vnū effectū propter vim alicuius rationis, & contrariū quo ad alterum propter vim alterius, argu. c. Dominus. de secund. nup. & c. inquisitioni. de sent. ex com. & multorū quę pro eius vera concordia adduximus in d. c. si quis. a nu. 102. Per quæ probatur vnā & eandem mulierem posse, & debere credere suum maritū esse illum, cui cohabitatur, quò reddat debitum, & contrarium ad effectum exigendi. Tertium quod quamuis in foro contentioso regulariter prædicta obseruari debeant, in foro tamen conscientię ad effectum nō peccandi sufficit eligere pro vera eius opinione, quem merito censemus esse virum idonea ad id scientia, & cō-
- 289 scientia præditū, iuxta dicta nu. 282. quibus adde gloss. 2. c. capellanus, de ferijs adiuncta doctrina Pan. Quartum, quòd non videtur vna opinio appellanda communis ad effectū præiudicandi alteri eo solo, quòd plures eam sequantur tanquā oues alię alias, quę præcedunt sine iudicio sequentes: velut oues quę vnā volantem alię omnes sequuntur, secundū

Dec. in consi. 49. *incipientes* Quod supra c. col. fin. *Communior enim* ad hoc existimarem illam, quam sex vel septem Authores classici rem ex professo tractantes assererent, quã probatam a 50. sola fere auctoritate priorum ductis. *Opinio enim cõmunis non ex numero õpinantium, sed ex pondere auctoritatis fit, vt dicit Alex. cõsi. 202. li. 7. nu. 6. relato a Lydo. Gomez. in q. 2. procemij regul. Cancellaria. quin & arbitrator vtramque ad hoc posse dici cõmunem, quando vtraque habet. 8. vel 10. assertores graues; & cõ iudicio eam deligetes, Quo fit vt non sit multum laudanda diligentia quorundam recentiorum inquirentium vtram teneat plures; doctrina enim præfata Ioan. And. in cap. 1. de consi. de sequenda cõmuni, intelligenda videtur, cõ pauci respectu aliorum teneat contrariã.*

Decima scrupulõsi medicina colligitur, considerando primo, q̃ opi- 290
nio quæ videtur esse S. Angu. & aliorum antiquorum, (quam sequitur Greg. Arim. 2. lib. sent. dist. 21. & in quam inclinat S. Tho. 1. 2. q. 109. art. 6. & S. Bonau. dist. 28. quamque munit ibi Maior 2. 4. argumentis) tenet neminem posse solo libero arbitrio, & concursu Dei generali, sine auxilio eius speciali etiam moraliter tantum bene operari. Et q̃ licet contrariam teneat Guil. O. ham. d. dist. 28. & videatur receptior apud recentiores: licet item, nostra sententia, ei sit locus in operibus bonis, quæ suapte natura, & ex propinquo, ad solos virtutum moralium fines attingendos ratione naturali duce, diriguntur (qualia sunt secundum rationem naturalem, honeste viuere, alterum non lædere, ius suum cui tribuere: quale, quid liceat, quid deceat, quidue expediat, iuxta naturalem captum & rationem prouidere) necessario tã tenenda est antiquiorum sententia in actibus moraliter bonis, quæ ex propinquo spectant ad iustificationem: qualia sunt bene credere, sperare, diligere: penitere, qualia percipere cælestia, continere terrena, & horrere inferna, & id genus alia, arg. in directo sensu can. 3. sess. 6. Con. Tri. in hæc verba. *Si quis dixerit sine præueniente Spiritus S. inspiratione atque eius adiutorio hominem credere, sperare aut penitere posse sicut oportet, ut ei iustificationis gratia conferatur, anathema sit.* Qui sacer, can. non arg. a contrario sensu satis etiã probat opinionem recentiorum quo ad alios actus moraliter bonos. Secundo considerando, q̃ bona pars scrupulorum nascitur ex quadã nimia cõfidentia propriarum virtutum, per quam fere quis putat se posse solis illis bene penitere, confiteri, cõmunicare, bene precari, & alia id genus operari, & videns ea non tã recte, ac vellet facere, pluries iterat ea nõ implorato, vt deberet a Deo auxilio diuino, & postrema facit imperfectius quàm prima: & ita nunquã sibi plenè satisfacit, & turbatur tristitia errorum, & timore errandorum. Huiusmodi ergo scrupulõsi medicina fuerit considerare paruitatem & infirmitatem suam, & omnium cõmunem, ob quam vix quis potest etiam moraliter tantum bene egere sine gratia gratum faciẽte, vel auxilio speciali Dei: & ita reputare sua opera qua parte sua sunt, non posse fieri tã perfecte, vt sint digna tanta

maiestate: & consequenter diffidere sibi, & fidere infinitæ bonitati eius, qui promior est ad miserendum quam ulciscendum. Et quod ut est austerus in eos, qui nimium sibi fidetes, & sine illo ei bene seruire posse putantes, & sic non satis de ipsius auxilio curantes, omnia perfecte suis viribus facere nituntur, & non faciunt: ita est clementissimus erga eos, qui memores suæ imbecillitatis, & ipsius auxiliij necessitatis, sine quo ei placere non possunt illi se totos subiiciunt, & pro naturalibus sui liberi arbitrij vicariis, ac pro auxilio ab eo superaddito, bona fide obseruantia Regum eius, & Ecclesie suæ student, sperantes eum bonæ æque consulturam eam, quæ mediocriter fuerit, etiam si non sit exacta. Qui enim hæc pio animo secum voluerit, contentus erit, quod uel mediocriter obligationi suæ satisfecerit, & gratias ager Deo, quod ad id ita sua diuina bonitate eum iuuerit, desiderans, speransque fore, ut in dies maiore ope auctus, **291** melius id faciet, scrupulos abiget, animumque serenabit. Et quia Deus ut Deus nullam figuram, & ita neque vultum seuerum, neque gratiosum nisi metaphoricis habet, quippe qui longe, imo infinite simpliciore est, quam anima & Angelus, plurimum scrupuloso cõducet imaginari vultum illum speciosissimum, & benignissimum Reuerendissimæ & benedictissimæ humanitatis D.N. Iesu Christi, qualem Sancti contemplantur eum cum olim doceret, concionaretur, & conuersaretur, exhibere solitum, nempe serenum, subhilarem, in sui amorem sapientem, consolantem, & iustificantem; immo & promittentem se a nobis fragilibus, & humilibus nostræ paruitati parum fidentibus, eiusque magnificentie plurimum cõfidentibus, & bonâ fide sibi seruientibus, non exacturum adeo seueram rationem, qua nos condemnet, sed adeo beneuolam qua saluet. Amen.

Quoniam vero in cap. 1. nu. 5. promissimus inferere hic tenorem cuiusdam Bullæ scilicet Pij V. & moderationis eorum, de quibus in subiectione Greg. XIII. Bullæ, si exiret interea: quæ quia non exiit, solam hanc illius summam subiiciamus.

F I N I S.

GREGORIUS EPISCOPVS

S E R V V S & c.

Ad perpetuam rei memoriam.

N tanta negotiorum mole, qua Roman. Pontif. assidue prematur, vix vitari potest, ne aliqua interdum exiliam, quibus postea recognitis necesse est moderationis remedium adhibere. Cum itaque alias se re. Pius P. P. V. prædecessor noster auditis grammatibus, qua Fratibus ordinum Mendicantium ab Ordinarijs locorum, & parochialium ecclesiarum Rectoribus multis modis inferri dicebantur super sacris concionibus & lectionibus habendis, confessionibus audiendis, penitentijs iniungendis, Fratibus ad ordines promouendis, celebratione Missarum, cura animarum sacramentorum ministracione, sepulturis, quarta funeralium, legatis, donationibus, elemosynis, collectionibus, alijsq; huiusmodi iuribus, necnon decimis, & diuersis oneribus, ac etiam super statu, & regimine sanctimonialium ipsis fratribus subiectarum, formatione processuum, censurarum publicatione, processionibus, præcedentia, locorum acquisitione, certisq; alijs rebus tunc expressis, multa per quosdam suas literas pro dictis Fratibus non modo statuerit, sed & quæ iam in Concilio Tridentino decreta fuerant ad hæc pertinentia declarauerit: multaq; præterea privilegia eisdem 17. Kal. Iunij. Pontificatus sui anno secundo, & deinde illa diuersis ordinibus, & c. concesserit. Postea, de Vicarijs perpetuis ecclesiarum quæ illis sunt vnica & c. decreuerit. Demum animaduerso quòd illa multas lites & c. inter eos, & Ordinarios concitauerant, primum illa restrinxerit. Deinde plenius prouidens priores literas moderatus fuit, & alias instar earum con-

casas vel in lites ad se aduocando. Postremo circa Confessorio-
rum regularium approbationem aliqua declarauerit. Nos hac varie-
tate cognita, & infra. Statuimus, de predictis, & alijs omnibus li-
teris, & constitutionibus, quae ab eodem praedecessore eisdem de re-
bus pro quoruncunque regularium, etiam Mendicantium Ordini-
bus, & Congregationibus quomodolibet emanarunt, ac omnibus, &
quibuscunque in eis contentis, eam deinceps dispositionem, atque de-
cisionem pro subiecta materia futuram esse, quae sive ex iure vete-
ri, sive ex sacris dicti Concilii decretis, sive alias legitime ante dicta-
rum litterarum, & constitutionum editionem erat, & si ipsae non ema-
nassent, futura fuisset, ad quam dispositionem, & decisionem sum-
que pristinum statum, illa omnia reducimus. Quinetiam abro-
gamus omnia irritantia, & alia decreta, & quaecunque alia no-
stra statuto, ordinationi, & reductioni aduersantia. Decernentes
ille pro infectis haberi, ac omnes lites, coram quibusuis iudici-
bus, & motas, nec dum decisas, & iam decisas, si modo tractum
habeant successuum, & futura dubia, quandocunque orientur,
ad nos referenda esse. Necnon irritum &c. Dat. Romae Pont.
nostri Anno Primo.

INDEX

I N D E X
C O P I O S I S S I M V S
E O R V M Q V A E I N H O C C E
M A N V A L I C O N T I N E N T V R.

BORTIENS, *vel abortiendi periculum subiens, vel procurans.*

nu. 14. cap. 15.

Absoluatur penitens ab omni excommunicatione maiori, & minori sic. num. 10. cap. 26

Absoluendus quando quis, licet peccandi occasionem non uitet. num. 17. cap. 3

Absoluendus non est miscens se cœtui lasciuo. num. 25. ibid.

Absoluenda quæ familiares peccantes cum cognatis, & heris. num. 21. ibid.

Absoluenti qui quilibet non sunt Reginarum mensis presentes. num. 23. ibid.

Absoluenti potestas a censuris, & penis non extenditur ad irregularitatem. num. 250. cap. 27

Absoluere omnes omnis sacerdos iure diuino potest. num. 260. cap. 27

Absoluere quis potest a suspensione lata a iure, vel ab homine. num. 162. cap. 27

Absoluere ab omnibus etiam reseruat in articulo mortis quilibet presbyter potest. nu. 26. sine penitentiâ exteriori consulendo hoc. nu. 33. ad petenda alia sacramenta inducendo. nu. 34. cap. 26.

Absoluere non potest laicus excommunicatum etiam in morte. num. 272. cap. 27

Absolui, vel communicari an debeat proximus morti, vel alius loquela priuatus. nu. 27. cap. 26. & 269. cap. 27.

Absolui non debet sacramentaliter non confessus etiam nõ valens. nu. 268. cap. 27

Absolui quis potest ob impedimentum a reseruat Papæ. num. 89. ibid.

Absolui qui possunt ab Episcopo. a can. si quis suadente. 17. quæst. 4. ob enormem percussione, & qui ob mediocrem: & quòd omnes possunt ob leuem. nu. 87. & seqq. ibid.

Absolutio censuræ bullæ Papæ reseruata non continetur etiam in sua generali. nu. 72. cap. 27

Absolutio peccatorum detur in hac forma, quamuis ad substantiam eius minus sufficit. num. 11. cap. 26

Absolutio excommunicati ad cautelam quatuorplex; Confessario ut dari potest. nu. 27. cap. 27

Absolutio conditionalis non detur. num. 12. & data a peccatis, censuris, & irregu-

I N D E X

- Caritatis, ab eo qui penitentem poterat absolueri ab omnibus, quas inemerisset, etiam oblita includit. Eccl. nu. 33. & cum datur ab eo qui non poterat, quid fiet, & an absenti dari possit. nu. 14. cap. 26.*
- Absolutio etiam iniusta valet, nisi adsit defectus substantialis. nu. 2. cap. 9.*
- Absolutio à peccatis etiam iniusta excommunicati communiter valet. num. 4. & 5. ibid.*
- Absolutio carentis iurisdictione non valet. nu. 6. & 7. cap. 9.*
- Absolutio sacramentalis, quod sit actus iudicialis est de fide. nu. 16. cap. 4.*
- Absolutio male absolventis à censurà bullæ, cur non reservata. nu. 74. cap. 27*
- Absolutio per bullam, quam formam requirat, & an extra confessionem detur. nu. 31. cap. 26.*
- Absolutio à censuris quid profit mortuo. nu. 32. ibid.*
- Absolutio excommunicationis præcedat peccatorum absolutionem, ante illam faciat hoc, & hoc nu. 7. 8. & 9. cap. 26*
- Absolutio excommunicationis à quo delegatur. nu. 44. & 45. vide alia, verbo, excommunicatio. cap. 27*
- Absolutio ad cautelam triplex, & quis, & quomodo potest eam dare in utroque, vel altero foro. nu. 272. cap. 27*
- Absoluitur Episcopus non potestate à se data. nu. 260. cap. 27*
- Absolutus ob impedimentum, vel à Papa cum onere presentandi se, faciat hoc num. 46. ibid.*
- Accidia quid, cur ita, & pigritia dicta, filias quinque parit. nu. 124. cap. 23*
- Accusare qui aut denunciare recusat, quando debet, & c. nu. 25. cap. 14*
- Actio, & passio eiusdem rei dantur contraria bona, & mala. num. 247. cap. 17*
- Actiois mater obligatio nu. 22. præl. 7.*
- Actor aut accusator, ut peccat mortaliter mouens, aut prosequens litem iniustam, aut ob malum finem. sententia iniusta utens, discedens à lite, nume. 31. aut falso iurans, mentiens etiam pro iusta lite, non accusans, iurans non accusare. nu. 32. cap. 25*
- Actus manens idem in genere entis nunc bonus, nunc malus. nu. 16. præl. 7*
- Actus nullus simul bonus, & malus, etiam diuersa ratione. nu. 17. præl. 7*
- Actus bonus, & malus tripliciter, & quis bonus siue ordinatus simpliciter: & quare nullus in indiuiduo indifferens, & quis ordinatus. nu. 1. cap. 23*
- Actus humanus malus, & peccatum mortale idem. nu. 4. præl. 7*
- Actus humanus, & moralis idem, & quid. nu. 1. præl. 6*
- Adulter potest non credere esse filium suum. nu. 49. cap. 16*
- Adoratio imaginum que illicita. nu. 32. cap. 11*
- Adultera de ecclesia non extrahitur sine debita cautione. nu. 91. cap. 17*
- Adulterans perdit ipso iure ius exigendi debitum, licite tamen petit. nu. 23. cap. 22*
- Adulterans perdit ius negandi debitum adulteranti. nu. 23. ibid.*
- Adulterantis coniunx quando religionem ingredi potest. nu. 24. ibid.*
- Advocatus, ut mortaliter peccat, necessaria ignorans, aut scienter litem iniustam*

I N D E X . I

- flam defendens, num. 28. Aut est in causa, quo aduersarius suam iustam causam perdat; aut ob nimias dilaciones, & illicitas subornationes testium notabiliter illi officiens, & c. aut aduersario secreta sue partis pandens: aut pauperi non subueniens. num. 29. Aut stipendium immoderatum: aut ex eo, quod non debet, accipiens. Aut aduersæ parti fauens. Aut de suo stipendio sic, aut sic conueniens. num. 30. cap. 25.*
- Aestimabile aurum etiam maximum, fama licet minima non item. numero 91. cap. 17.*
- Affinitas quid, & quantum restricta per Concilium Trid. nu. 42. cap. 22*
- Aliena res male retenta cui perit. nu. 26. cap. 17*
- Amandi proximi præceptum in malo statu vt impletur. nu. 8. 9. & 10. cap. 14*
- Amans insequens amatum, vt peccat. nu. 15. cap. 16.*
- Amari se velle amore mortali mortale. nu. 1. cap. 19*
- Amat qui firmitus aliquid, quam Deum, peccat, non qui feruentius. numero 18. cap. 11*
- Amat quisnam Deum ob alia, quam ob ipsum, & quando amandus. num. 18. ibid.*
- Amat qui plus se, aut corpus quam animam suam. 23. cap. 14.*
- Amat qui seipsum vel proximum cum offensa mortali Dei. num. 24. ibid.*
- Ambitio quid. nu. 11. & qua mortalis. nu. 15. cap. 23*
- Ancilla, qua dominus ab utitur separetur ab eo. nu. 2. cap. 16*
- Amor proximi charitativus, & naturalis, qui etiam est duplex. nu. 6. cap. 14.*
- Amor honestus inter virum, & uxorem, per quid coneruetur. nu. 10. ibid.*
- Amor sui, huius mundi, horror futuri, qui mortifer. nu. 114. cap. 23.*
- Amor dei debet esse maximum quo ad firmitatem, sed non necessario quo ad intensiorem, & feruorem qui est super omnia, & obedientialis est virtualis contritio. nu. 2. 3. & 4. cap. 1*
- Anima quid sit definitur. nu. 1. præl. 1*
- Animæ potentia quid, & quot. nu. 1. præl. 2.*
- Anima rationalis quas potentias habeat. nu. 1. præl. 3*
- Anima, & memoria non differunt re, nec intellectus, & ratio. nu. 2. ibid.*
- Anima plura noscit vi rationali, quam sensibili. nu. 13. ibid.*
- Anima vt se, & Angelos, & vtriusque actus noscit. nu. 14. ibid.*
- Anima rationalis quem in finem creata. nu. 6. præl. 1*
- Anima, & Angelus non cognoscunt per se ipsas ut Deus. num. 15. præl. 1*
- Anima cur appellatur intellectus, memoria, intellectus agens, intellectus possibilis, & ratio tum superior, tum inferior. nu. 4. ibid.*
- Anima ratione appetitus, & intellectus varie appellatur. nu. 5. ibid.*
- Anima tota in toto corpore, & tota in qualibet eius parte. nu. 10. cap. 1*
- Anima sola rationalis habet liberum arbitrium. nu. 9. præl. 3*
- Anima rationalis distinguitur a potentijs sensitivis. nu. 4. præl. 2*
- Anima rationalis habet vim appetitiuam anima sensitiva. nu. 2. ibid.*
- Animæ sedem esse cor, & illam in sanguine habitare, & crescere, vt intelligentem*

I N D E X

- dum, num. 14. præ. 1
- Animæ rationalis potentia quid: & quòd omnes potentias, & vires animæ vegetatiuæ, & sensitiuæ habet animæ rationalis. num. 1. præ. 2*
- Animæ proximi salus præferenda corporis proprii saluti. nu. 9. cap. 24*
- Animam, Deum, & Angelos putans corporeos, an peccet, & sit hæreticus. num. 15. præ. 1*
- Animam qui dixere corpoream, aut mortalem, hæretici. num. 2. ibid.*
- Animam unam tantum esse in homine, contra gloss. num. 4. ibidem.*
- Animam rationalem veram formam substantialem corporis esse. num. 4. ibid.*
- Animam humanam imaginari paruulis membris distinctam, error. numero 10. præ. 1.*
- Animam rationalem non esse formam essentialem hominis dicere, hæreticum. nu. 12. ibid.*
- Animal laqueo captum inuentum cuius sit. num. 176. cap. 17*
- Animalia aliena qui ferit, occidit, vel includit. nu. 120. & 128. cap. 17*
- Antropophagi carne humana vescuntur. nu. 122. cap. 23*
- Apes & examina earum capiens. num. 128. cap. 17*
- Appellans ad futurum Concilium excommunicatus bulla Cænæ. nu. 58. cap. 27*
- Appellatio ab interlocutoria in quibus causis criminalibus hodie sublata. nu. 15. cap. 25*
- Appellatur ab excommunicatione durante conditione etiam post decennium. num. 273. cap. 27*
- Appetendi vis rationalis diuiditur, sicut sensualis. num. 8. præ. 3*
- Appetendi & noscendi vis intellectiua, vt differt a sensitua. num. 6. præ. 3*
- Aqua vt benedicenda, & vsui adhibenda tempore interdicti. num. 174. cap. 27*
- Argumentum a contrario sensu quando validum. num. 71. cap. 17*
- Arma bellica quæ, & sunt offensiuæ, & defensiuæ. num. 63. cap. 27*
- Ars magica vetita. nu. 28. cap. 11*
- Ars mechanica, licet sit occasio malorum, vt bona. nu. 43. cap. 14*
- Ars notoria illicita, & quæ sit illa. num. 37. cap. 11*
- Articulus mortis quis dicitur. num. 31. cap. 26*
- Articuli fidei qui sint explicite credendi. num. 22. cap. 11*
- Assassinus quis sit proprie, & quis improprie. nu. 136. cap. 27*
- Affecuratio licita, & utilis. num. 285. cap. 17*
- Affecuratur vt fons, & lucrum in societate. num. 254. & seq. cap. 17*
- Affecuratur quomodo capitale cum lucro. num. 254. & 255. ibid.*
- Astutia quid, & quòd dicitur ministris vtitur. num. 77. cap. 23*
- Attentio ad horas sufficiens triplex, & sufficit virtualis. num. 105. cap. 25*
- Attritio duplex, & quæ sufficit ad absoluendum penitentem. num. 33. 34. & 35. cap. 1*
- Attritio quæ agnoscitur non esse contritio non sufficit baptizando. numero 37. capit. 1*

I N D E X

Attritio, quæ sufficit ad Eucharistiam non valenti confiteri, & quæ ad absoluendum valenti confiteri. num. 44. ibid.
Attritus, ut sit contritus, & non attritio contritio. num. 38. cap. 1
Avaritia quid, & quæ contraria est iustitiæ, & charitati. nu. 69. & 72. cap. 23
Avaritia capitale vitium has septem habet filias. nu. 72. cap. 23
Avaritia in retinendo superflua, quæ mortalis. num. 73. cap. 23
Augurijs non credendum. nu. 37. cap. 11
Author ob nullas occupationes, vel morbos, omisit horas, nisi bis. 70. annis quibus recitat. num. 101. cap. 25
Authorum dicta, de passionibus anime, ut interpretanda. num. 8. prælud. 5.

B

Baptismus quid: & quotuplex: & quæ illi substantialia. num. 5. cap. 22
Baptismus a quocunque collatus valet. num. 7. ibid.
Baptismus sine concursu materiæ, formæ, & intentionis non valet. nu. 7. ibid.
Baptismi errores Tridenti damnati. nu. 6. ibid.
Baptismus ministrans, vel suscipiens in mortali, peccat. nu. 6. ibid.
Baptizans chrismate veteri, vel non subditum, ut peccat. nom. 7. ibid.
Baptizatus, aut baptizans ut irregularis. num. 246. cap. 27
Beatitudo quid, & quotuplex. num. 6. præl. 4
Beatitudo actus est, non habitus, non potentia. num. 8. præl. 4
Beatitudo sine cognitione, & amore Dei esse non potest. num. 9. ibid.
Beatitudo duplex, perfecta, & imperfecta. num. 10. ibid.
Beatitudo ab omnibus intenta paucis est nota. num. 14. præl. 4
Beatitudo creaturæ obiectiva increata, sed essentialis creata. num. 11. ibid.
Beatitudo perfecta satiatur animam cunctis cupitis. num. 19. ibid.
Beatitudo essentialis est actus intellectus S. Thomæ, & actus voluntatis Scoto. nu. 5. prælud. 4
Beatitudo, & beatitatis olim nomina subdura, & quid, & quotuplex. num. 5. ibid.
Beatitudo perfecta ut securæ, & quid imperfecta. num. 12. prælud. 4
Beatitudo summa, & miseriæ ei contrariæ, sunt explicite credenda, numero 24. prælud. 4
Beatitudinis, & miseriæ perpetuæ notio ad penitentiam calcatur. num. 1. prælud. 4
Beatitudinem perfectam viribus naturalibus quæri asserere hæreticum. num. 16. ibid.
Beatitudinem perfectam non facit cognitio Dei confusa, neque demonstrata, neque fidei, sed intuitiva. nu. 11. ibid.
Beatos non videre Dei essentiam asserere, hæreticum. ibid.
Bellum ad iniustum pergens, vel in eo militans. num. 15. cap. 15.
Beatitudo humana duplex perfecta, & imperfecta. num. 17. ibid.
Beatitudo imperfecta quæ magis ad perfectam accedat. num. 18. ibid.

Benedi-

I N D E X

- Benedicat quibus vestes sacras, stola pro cingulo feriat. num. 84. cap. 25*
Benedictio nubentium quibus danda, & an permittenda copula. numero 83. cap. 22.
Beneficiarius clericus ut mortaliter peccat per simoniam in beneficio propriam, numero 112. vel alienam numero 113. beneficia sine iusto titulo habens, vexationem, vel pensionem in aliter redimens, numero 114. per simoniam acceptum non restituens, non relinquens incompatible numero 115. capiens beneficium curatum, aut dignitatem ante 25. annum, non suscipiens presbyterium intra annum post beneficium curatum obtentum, aut sine proposito sumendi presbyterium: & quid de dubitante, & accipiente non curatum, numero 116. & 118. uxore ducta beneficium retinens, sponsalia contrahens. numero 120. damnificans bona beneficii, numero 124. locans illa ultra triennium. num. 130. can. 25
Beneficiarius quæ profane impensa non restituat. 94. cap. 17
Beneficiarius ut peccat, nesciens necessaria, & quæ sunt illa, non inuans pestem infectum, capiens beneficium in excommunicatione, & irregularitate, & mortali numero 132. non missans quoties, ubi, & quomodo tenetur, num. 134. cap. 25
Beneficiarius superflua retinens, uel profanis impendens, peccat mortaliter. nu. 74. cap. 23
Beneficiarius non perdit fructus ob peccatum regulariter, nisi quum est excommunicatus, vel non recitat, & tunc cui restituet, & an sibi pauperi retinere possit. nu. 123. cap. 25
Beneficiarij regularis, & secularis quæ impensa recta. nu. 94. cap. 17
Beneficiariorum malus elector, vel collator, cui restituet. nu. 73. cap. 17
Beneficium appetendo quomodo quis peccat. nu. 15. cap. 23
Beneficium spirituale in quem sensum est vendibile a Papa. nu. 108. ibid.
Beneficium vendi quo ad partem temporalem, ut calix, & sacra. numero 108. ibidem.
Beneficium quodlibet residentiam requirit, & quæ ab ea excusent. numero 121. cap. 25
Beneficium vniuersum sufficiens habendum, & quæ ex causa plura. nu. 125. & 2. seq. cap. 25.
Beneficium ad retinendum, tam prodest consuetudo quam dispensatio. num. 125. ibidem.
Beneficium ad nullum detur accessus, regressus, mandatum, coadiutoria. num. 128. cap. 25
Beneficij collatio excommunicato etiam ignoranti facta nulla. num. 271. cap. 27
Beneficij habendi etas, curatus prædicet, & profiteatur fidem, quod requirit gradum, & ordinem sacrum. nu. 135. & 136. cap. 25
Beneficij collatio, vel procuratio non est debiti restitutio. nu. 81. cap. 17
Beneficia incompatible, vel plura quorum unum sufficit, non licent. nu. 15. cap. 23

I N D E X

- Bigamia** quid, est triplex, & qualibet iuris humanis, delabilis à Papa, & familiaritativa etiam ab Episcopis, quæ non contrahitur à laico contrahente, nulliter cum vidua. nu. 195. & 2. seq. cap. 27.
- Blasphemia** quid? & est duplex mentalis, & vocalis. nu. 81 ibid.
- Blasphemia** est contraria confessioni fidei. nu. 82. & 2. precepto. nu. 84. cap. 12
- Blasphemus** an sit, qui cantilenas profanas diuinis admiscet. nu. 87. cap. 12
- Blasphemus** qui iocando, aut turpiter nominando, ut peccat. nu. 85. cap. 12
- Blasphemus absolutio**, ut facienda. nu. 362. cap. 27
- Bona** quæ non omittenda ob scandalum. nu. 44. cap. 14
- Bona** quæ nullius, & quæ derelicta. nu. 170. & 176. cap. 17
- Bona** facta in peccato mortali ad hæc multa profunt, à nu. 267. cap. 27
- Bona** vite, salutis, libertatis, & famæ, inestimabilia quæ non est necesse reddere proestimabilibus; licet sit interdum vtile. nu. 87. cap. 17
- Bona** incerta quæ? nu. 92. cap. 17
- Bona** in peccato mortali facta quantum profunt. nu. 3. prel. 7
- Bona** in malo statu facta profunt etiam ad præuia gratiæ. nu. 8. cap. 3
- Bona** honoraria quot, & quæ, & appetere illa de se non malum. nu. 9. cap. 23
- Bona** trium ordinum, vitæ, famæ, & pecuniæ multum differre. nu. 89. cap. 17
- Bonis** in agendis ne sint mala, magna cura adhibenda. nu. 18. prel. 7
- Bonorum** incertorum restitutio, ut fieri potest à tenente ea, neque id Episcopus retinere potest nisi, quatuor casibus. nu. 92. cap. 17
- Bonis** in quinque honorarijs nocens, ut peccat. nu. 17. cap. 18
- Bonum** absolute consideratum obiectum potentiæ concupiscibilis, & consideratum, ut arduum, potentiæ irascibilis. nu. 4. prel. 5
- Bonum** speciem mali habens omittendum, aut excusandum. nu. 44. cap. 14
- Borbonium**, qui Ducem urbem vastantem iunit quantum restituet. nu. 20. cap. 17
- Bulla** Pij V. de Cambijs. nu. 300. & 301. cap. 17
- Bulle** indulgentiarum, per incuriam quibusdam in morte non profunt. numero 30. cap. 26.
- Bulla** quæ primo usu expirat. nu. 31. cap. 26.
- Bulla** Pij V. de confidentia cum 12. adnotationibus. nu. 110. cap. 23
- Bulla** Cænæ Domini quæ, num. 52. & iterata non multiplicat censuras numero 55. cap. 27.
- Bulla** Gregor. xij. reductionis literarum Pij V. pro mendicantibus, & c. ad termines iuris communis, & c. nu. ult. cap. 27.

C

- Cæcitas**, præcipitatio, inconsideratio, & inconstantia, quæ mortifera. nu. 114. cap. 23
- Cambia** usitata pecuniæ minoris pro maiore, ut liceant. nu. 297. & seqq. cap. 17
- Cambium** tertium per literas licet, quatuor seruatis, & quædam merces cambientis

I N D E X

- res incerta. num. 289. cap. 17.*
Cambium tertium de vno loco ad alium valet, sed non de tempore ad tempus. num. 290. ibid.
Cambium quartum translationis realis licet. num. 291. ibid.
Cambium quid, & quid sit fictum, & est septuplex. num. 286. cap. 17.
Cambium quintum ratione interesse veri, sed non falsi licet. num. 292. cap. 17.
Cambium sextum per custodiam pecuniarum licet. num. 293. cap. 17.
Cambium septimum presenti pecunia pro absente licet hoc seruato. num. 294. c. 17.
Cambium primum per officium mutuandi licet, sed non est in usu. num. 288. cap. 17.
Cambium secundum per minutum licet etiam priuatis, etiam in Hispania. num. 288. ibid.
Cambium etiam pecunia pro pecunia utriusque valorem aequalem requirit. num. 287. cap. 17.
Campfor capit, & reddit pecuniam dupliciter, re, & chirographo. nu. 293. cap. 17.
Caritate annonae gaudens an petat. num. 23. cap. 20.
Charitatis legem violans non restituit. nu. 19. cap. 24.
Carne humana vesci non licet. num. 122. cap. 23.
Canonicus regularis arma gestans an excommunicatus. num. 239. cap. 27.
Casitas quibus modis seruatur. num. 113. cap. 23.
Castitati seruande haec uera remedia. num. 195. cap. 17.
Casus reseruatus quid, & quotuplex. num. 259. cap. 27.
Casus reseruatus dicitur quia tollitur, non quia non datur. num. 259. ibid.
Casus nullus reseruatus Papae sine censura, qua sublata cessat reseruatio; secus in episcopali. nu. 261. ibid.
Casus quot, & qui reseruantur Episcopis. num. 262. ibid.
Casus fortuitus quid, & idem uni casus, alteri non. num. 178. De quo nemo, nisi in tribus casibus tenetur. num. 178. cap. 17.
Causa etiam remota quae obligat restituere. num. 49. cap. 16.
Causa propinqua deformationis quid, & quotuplex, & multa illata. num. 211. & seq. cap. 27.
Causa limitata limitatum producit effectum. num. 62. cap. 17.
Causa quae iusta excusat circa legem humanam. num. 16. praesud. 9.
Causa propinqua deformationis noue definita. numero 219. & seq. capit. 27.
Causa non oranis, sine qua non fieret actus, est principalis. numero 101. cap. 23.
Causae sunt quatuor, efficiens, formalis, materialis, & finalis. num. 119. cap. 27.
Censura quid, & est triplex. num. 1. cap. 27.
Censurae non incurruntur per solum consensus. numero 15. cap. 11.
Census ut restituendus. numero 234. cap. 17.
Cessatio a diuinis quid, & est duplex, & in his differt ab interdicto, nu. 188. cap. 27.
Cessatio qualis, & cur ponatur post interdictum, numero 189. & 190. ibid.
Cessio qualis bonorum excusat a restituendo. numero 86. cap. 17.
Christi anima quo tempore iusta effecta, & beata. numero 9. praesud. 1.

IX N E D E V X I

- Christi corpus totum in tota hostia, & totum in qualibet eius parte. nu. 11. prius. 1
- Chirurgus monachus. nu. 22. & nu. 228. cap. 27. 1
- Circumstantia alioqui necessario confitenda, quo casu facienda. nu. 2. cap. 2. 1
- Circumstantia quid. nu. 1. & quae sint eius species. nu. 2. cap. 6. 1
- Circumstantia novus species necessario confitenda. nu. 3. ibid. 1
- Circumstantia prohibita alia lege, quam ipsius peccatum, ut confitenda. nu. 4. ibid. 1
- Circumstantia extenuans peccatum, quando confitenda. nu. 5. ibid. 1
- Circumstantia persona & religionis quando confitenda. nu. 13. ibid. 1
- Circumstantia conscientiae contrariae quando confitenda. nu. 14. ibid. 1
- Circumstantia numeri, non est proprie circumstantia. nu. 15. ibid. 1
- Circumstantia obliuio potest confiteri peccato non confesso. nu. 20. cap. 6. 1
- Circumstantia, cuius defectu omnis actus sit malus. nu. 24. p. 1. 1
- Circumstantia quae necessario confitenda. nu. 6. 7. & seq. cap. 8. 1
- Clerici etiam alieni admittuntur ad diuina tempore interdicti, & an coniugati. nu. 174. cap. 27. 1
- Clerici percussio per excommunicationem. nu. 77. & quae non valet. nu. 80. & quae dicitur. nu. 79. cap. 27. 1
- Clericus quibus quiescenda sint quasi castrensia. nu. 112. cap. 17. 1
- Clericos qui in quantis gabellis excommunicantur. nu. 201. cap. 17. 1
- Clericus ut peccat ducens uxorem, cohabitans femina. num. 108. eam inuisens. num. 109. Monasteria frequentans, habitum & tonsuram non deferens, arma gestans, ludens, medicans, lanuus, tabernarius, mercator, aut mensam non benedicens, aut faciens, quae antiquo, & nouo iure hic relato vetantur, in quibus sunt omnia officia secularia, cum arte medica. nu. 110. & 111. cap. 25. 1
- Clericus ut peccat alios clericos ad diuina officia admittens. num. 94. interdicta non seruans, excommunicatos sepeliens, absoluens in debite confessum, & non monens eum. num. 95. male nota commutans. num. 96. omittens aut nolens omittere horas canonicas, aut partem earum, male eas recitans, non attendens ad eas &c. am. 69. usque ad 103. Hostias multas consecrans. nu. 91. cap. 25. 1
- Clericus ut peccat sacramenta in mortali ministrans, sacra tangens, aut post notorium peccatum, etiam alia penitentia missans. nu. 73. & 74. cap. 25. 1
- Christe qui suspendens non absoluenodus. nu. 26. cap. 3. 1
- Cognatio spiritualis non nascitur ex solemnitate suppleto baptismum. num. 39. & 40. cap. 22. 1
- Cognatio spiritualis quid. nu. 36. & ab quas Tridenti restricta. nu. 37. cap. 22. 1
- Cognatio legalis, quid, quatuorplex, & quousque impedit & dirimit. num. 44. & 45. cap. 22. 1
- Cognatio ex catechismo non dirimit, & an restricta Tridenti. nu. 72. cap. 22. 1
- Cognatio, spiritualis spontanea ut maior consistit in acta. nu. 34. cap. 16. 1
- Collatio beneficii pura quod non possit pendere fallit. nu. 104. cap. 23. 1
- Collatio beneficii facta irregulari nulla. nu. 249. cap. 27. 1

I N D E X

- Sollatio beneficij facta excommunicato quæ valida. nu. 272. cap. 27.*
Eolumbarium quod licitum. nu. 126. & 127. cap. 17.
Comedens vel propinans notabiliter uocia. nu. 13. cap. 15.
Comedit qui in finem & c. nu. 13. cap. 16.
Commissio, sicut mandatum, expirat morte committentis. nu. 253. c. 27.
Commissum capitur iuste in conscientia, & etiam tacetur. nu. 64. cap. 23.
Commodans, ut peccat ante tempus repetens. nu. 182. cap. 17.
Commodatarius, ut peccat non reddens, aut utens & c. num. 183. & 184. cap. 17.
Commodatarius remittens per nuntium non reddentem. num. 185. & 186. ibi.
Commodatum a mutuo in eius redditione longe differre. nu. 186. & seq. ibi.
Commune fieri, & communicandum longe differre. nu. 61. cap. 17.
Communicari potest absque confessione inopia confessarij. nu. 6. cap. 7.
Communicandum in Pascha aut ante, vel post octo dies, nisi & c. num. 45. cap. 21.
Communicasset, quam citius poterit non communicans in Paschate. num. 46. ibidem.
Communicans alienum parochianum peccat nisi & c. nu. 52. ibid.
Communicans vel celebrans pluries quam semel in die peccat. nu. 54. ibid.
Communicare bene quis censura ligatus potest. nu. 48. ibid.
Communicare non licet paruulis, nec alijs sub utraque specie, nisi celebrando. num. 57. ibid.
Communicare qui tenetur pluries in anno, & quoties expediat & deceat. num. 57. ibid.
Communicat quis scienter in mortali, & ob id peccat. nu. 46. ibid.
Communio confessionem actualem mortalium prerequisite, nisi & c. num. 49. ibidem.
Communio quo esu vel potu eodem die presumpto impeditur. nu. 33. ibid.
Communio quando ob peccatum occultum male & ob publicum recte denegetur, num. 55. & 56. ibid.
Communio Christianorum triplex, quarum tollis principaliter excommunicatio. nu. 18. cap. 27.
Communio, quod non requirat confessionem, disputare malum. nu. 10. cap. 23.
Communions omisso ob odium, & c. quæ mortalis. nu. 50. ibid.
Communione quæ copula vel pollutio licita, vel illicita impedit. nu. 51. ibid.
Communione non procurans us, quorum curam gerit quando peccet. nu. 57. ibid.
Commutatio omnis æqualem ualorem commutatorum requirit. nu. 87. cap. 17.
Compositio de incertis, quæ iusta. nu. 93. cap. 17.
Compensatio quæ fit pro uita, & scilicet non facit eas immutabiles. nu. 90. cap. 17.
Concilio non derogatur, nisi expressis. nu. 262. cap. 17.
Concubinarij clerici penam innotat Concilio Tridentinum, addens nouam. num. 109. cap. 25.

I N D E X

- Concubinarij, & p[ro]p[ri]um exp[ro]municat[ur] num. 3. cap. 16.
Concubinarus uerus, aut pro tali habitus, quis non debet absolui. num. 20. & 21. ibid.
Concubinarij, qui non possunt absolui, & qui sic num. 19. cap. 3.
Concubinarus clericus, & fornicarius uagus, pares, non humaniter in sacro. num. 77. & 78. cap. 25.
Concubinarus notorius, quis euitandus. num. 80. ibid.
Concupiscentia inordinata rei notabilis mortalis est. nu. 1. cap. 20.
Conditio non omnis impleta, quo ad Ecclesiam impletur. nu. 65. cap. 22.
Conditio quid, & quod duplex in matrimonio, que suspendit, que annihilat, que reijcitur, & quo differt a causa, modo, & demonstratione. num. 61. & 62. cap. 22.
Conditio si N. uoluerit, an se semel renouente, vel tacente impletur. nu. 63. ibid.
Conductor partiarus non partiens domino locanti arbores. nu. 99. cap. 17.
Conductor non soluens, uel damnificans & c. nu. 198. cap. 17.
Confessarij, cur fieri non iubent soluere impensas istas. nu. 140. cap. 17.
Confessarij dictum qui reuelans, peccat mortaliter. num. 44. cap. 21.
Confessarij caueant, ne reos animas, uel uitas perdere faciant. nu. 36. cap. 25.
Confessarius confitentem passiones, quid monebit. nu. 1. I. prel. 5.
Confessarius quis perfectus, & quis sufficiens. nu. 8. cap. 4.
Confessarius debet habere potestatem, scientiam, & bonitatem. nu. 1. cap. 4.
Confessarius doceat, confessum hoc, & hoc, alium ad aliud exhortetur, alium elaudet, alij nihil dicat. num. 1. hoc prestari faciat quinque casibus. num. 2. facile non iudicet esse mortale, quod est controuersum, quid tunc faciet. Non absoluat nolentem facere necessaria. num. 3. Quid faciet quando penitens contrarium sue opinionis habet. num. 4. quid quando uterque. Quid dicet ei, qui restituere debet. Quid ei qui alia uice restitutum se promittit, & non prestitit. num. 5. Quid faciat in absolutione peccatorum reseruatorum cum breui resolutione. nu. 6. cap. 26.
Confessarius audiens ex precepto minori, scientia indiget quam audiens sponte. num. 9. & 10. cap. 4.
Confessarius potest esse quis idoneus uni loco & non alij. nu. 11. ibid.
Confessarius non est sufficiens absque iusta scientia, & absoluedi potestate. num. 12. ibid.
Confessarius imperitus qui excusatur a culpa. nu. 13. ibid.
Confessarius audiens malos pueros, & peccat. nu. 13. cap. 8.
Confessarius an absoluet eum, qui semel iussus non restituit. nu. 59. cap. 17.
Confessarius quando iuste differt debitori solutionem. nu. 65. ibid.
Confessarius deponens de sibi confessis, qui frangit sigillum. nu. 15. cap. 8.
Confessarius dicens in tali loco committuntur grauia peccata male agit. num. 16. ibid.
Confessarius quis penitentiam imponit prudenter. nu. 17. ibid.

R M D E X

- Confessarius sic recipiat penitentem, & hęc interroget. nu. 1. & 2. cap. 10.
- Confessarius quę dicez in principio, medio, & fine nu. 3. cap. 10.
- Confessarius quid admonēbit confessum non satis contritum. nu. 4. ibid.
- Confessarius quis per bullam electus, tollit irregularitatem. 254. cap. 27.
- Confessarius, quę debet interrogare sub pena culpa mortalis. num. 1. & 2. cap. 5.
- Confessarius interrogando hęc tria, seruet. num. 3. & 4. circa peccata carnis hęc num. 4. ibid.
- Confessarius non potest consistere peccatum, nisi reuelanda confessionem doceat. ilud. nu. 6. cap. 8.
- Confessarius absoluens in peccato peccat, sed absolutio valet. nu. 15. cap. 4.
- Confessarius quid de impensis beneficii iudicabit. nu. 94. cap. 17.
- Confessarius penitenti absoluto hęc consulat. nu. 25. cap. 26.
- Confessarius sic admonēat penitentem, qui votum violauit, & c. num. 33: cap. 12.
- Confessarius quantum debeat interrogare, circa peccata luxurie. nu. 4. cap. 16.
- Confessarius, vt sape confessionem deregat. nu. 9. & 10. cap. 8.
- Confessarius antequam penitentiam iniungat, dicat hęc. nu. 19. cap. 26.
- Confessarius qui prędesse possit, & non abesse. nu. 7. cap. 7.
- Confessarius dubius an confessi sint mortalia, quid faciet. nu. 21. cap. 23.
- Confessarius quos reos se, & consortes reuelare iubebit. nu. 18. cap. 18.
- Confessor, vt scandalizari potest, ratione circumstantie. nu. 4. cap. 7.
- Confessor, vt iuste negat adulteram non esse sibi confessam, adulterium. num. 19. cap. 8.
- Confessor non ostendat pauorem, nec sinat nominare complices. num. 6. cap. 10.
- Confessor penitentem volentem paliare peccata quid manebit. nu. 7. cap. 10.
- Confessor interrogando penitentem unde incipiat. nu. 8. cap. 10.
- Confessor potest, dicere hęc edi restituenda mortui. nu. 23. cap. 17.
- Confessio similitudinaria non inducit sigillum. nu. 18. cap. 8.
- Confessio, quę multis videtur, & non est sacramentalis. nu. 55. cap. 18.
- Confessio facta vni non sufficit, vt alter absoluat. nu. 269. cap. 27.
- Confessio sacramentalis quę lege debet, esse integra. nu. 1. cap. 7.
- Confessio omnium mortalium intra annum per se ipsam, necessaria, & interdum ante Quadragesimam; venialium vero utilis tantum, nisi & c. num. 33. & trib. seq. cap. 21.
- Confessio talis qualis eius finis, & quis principalis. nu. 40. ibid.
- Confessio facta excommunicato, suspensio, uel interdicto, quę valet. num. 89. & 10. cap. 9.
- Confessio facta Curato carenti omni titulo non valet. nu. 11. cap. 9.
- Confessio facta nescienti, aut nolenti, absolueret, ut conuenit nulla. numero 12. ibid.
- Confessio sine proposito uitandi futuri, uel non integra nulla. nu. 13. ibid.

Confessio

Confessio

Confessio

Confessio

Confessio

Confessio

Confessio

Confessio

Confessio

Confessio

Confessio

Confessio

Confessio

Confessio

Confessio

Confessio

Confessio

Debitum

Debitum

Debitum

Debitum

Debitum

Debitum

Debitum

Debitum

Debitum

Debitum

Debitum

Debitum

Debitum

Debitum

Debitum

Debitum

Debitum

Debitum

Debitum

Debitum

Debitum

Debitum

Debitum

Debitum

Debitum

Debitum

Debitum

Debitum

Debitum

Debitum

Debitum

Debitum

Debitum

Debitum

Debitum

Debitum

Debitum

Debitum

Debitum

Debitum

Debitum

Debitum

Debitum

Debitum

Debitum

Debitum

Debitum

Debitum

Debitum

Debitum

Debitum

Debitum

Debitum

Debitum

H. N. D. E. A. X

- Defendere omittens opitulando, peior simpliciter omittente. nu. 19. *ibid.*
 Defendere quo emittit consentit, ut verum triplici opinione consutata. nu. 20. *ibid.*
 Defendere omittens quis presumitur consentire, & opitulari. nu. 19. *ibid.*
 Defendere proximum a damna magis preceptum, quam subuenire ei ad lucrum.
 nu. 28. cap. 24.
 Defensio iusta inculpata tutela. nu. 3. cap. 15.
 Defensionis ex charitate omisio cur impunita in foro exteriori. nu. 21. cap. 24.
 Defensionis que omisio irregularitatem, & censuras inducit. nu. 22. *ibid.*
 Defensionis omisio etiam sine consensu cur peccatum. nu. 20. *ibid.*
 Definitio genere, & differentia constare debet. nu. 2. *prelud.* 1.
 Definitio hęc peccati cur eligitur. nu. 8. *prelud.* 7.
 Deformare hic capitur pro occidere, vel mutilare circa irregularem ex homicidio.
 nu. 206. & seq. c. 27.
 Delectari quis potest de bono nascente de alterius morte. nu. 10. cap. 15.
 Delectatio presens de copula praterita, vel ventura, quando peccatum. nu. 10. c. 16.
 Delectatio qua morosa, & concurrentibus quattuor mortalis. nu. 13. cap. 11.
 Delectationi mala resistere est virtus, & consentire peccatum. nu. 14. *ibid.*
 Delectatione, quam cogitando percipit, si latetur. nu. 10. cap. 16.
 Deliberatio que ad obligationem sufficit. nu. 7. cap. 18.
 Delinquens non excusatur eo, quod alius id fecisset. nu. 20. cap. 17.
 Dæmoni herbam & musicam non resistitur. nu. 38. cap. 11.
 Dæmones bifariam inuocantur. nu. 25. cap. 11.
 Denunciator, ut mortaliter peccat denunciando, quod, aut quo sine, vel modo non
 debet, aut non denunciando quod debet, cum exemplis. nu. 33. c. 25.
 Denunciator secum & cum alio teste probat. nu. 33. *ibid.*
 Deponens pecuniã cum pacto, aut intentione lucrandi. nu. 42. cap. 17.
 Deponens pecunias in scriptura mutui vel depositi, ut peccat. nu. 260. *ibid.*
 Deponens qui apud campforem gratis custodientem usufructus. nu. 293. *ibid.*
 Deponens mutuabile cum facultate vtendi, &c. nu. 180. *ibid.*
 Depositarius re de dolo teneatur, pactum non valet. nu. 181. *ibid.*
 Depositarius ut peccat non reddendo, vel vtendo. nu. 181. cap. 17.
 Depositarius se offerens, non ad plus tenetur, nisi, &c. nu. 181. *ibid.*
 Derisio quid & qua blasphemia, & qua mortalis. nu. 15. cap. 18.
 Desperatio filia accidia, qua mortalis. nu. 125. cap. 23.
 Detectio mali proprii, & neglectio fame qua mortalis. nu. 61. cap. 18.
 Detractio quid? & quadruplex & qua mortalis. nu. 17. & 18. *ibi.*
 Detractor, qui suum crimen detegit etiam tortus. nu. 29. *ibid.*
 Detractor non est accusator, aut alias iuste crimen detegens. nu. 30. & 31. *ibid.*
 Detractor, qui inuenor libelli famosi illum legens. nu. 34. & seq. *ibid.*
 Detractor quis audiens vel referens mala, vel bona tacens. nu. 36. 37. & 38. *ibid.*
 Detractor quis index inquirens. nu. 38. interrogans, vel iubens denunciari. nu. 39.
 vel uisitans aut procurans occulta scire. nu. 40. & 41. *ibid.*

I N D E X

- DetraCTOR qui falsum imponens peccat mortaliter nu. 21. 24. 25. ibid.*
DetraCTOR qui secretum detegit peccat mortaliter nu. 26. & 27. ibid.
Deus totus in toto orbe, & totus in qualibet eius parte. nu. 11. pralud. 1.
Deus et Deus, nullius figura, quatenus homo, gratiosissima, & benignissima. nu. 291. cap. 27.
Dei visio intuitiva inseparabilis a gaudio, & delectatione. nu. 13. pralud. 4.
Deus est, quicquid in eo est. nu. 7. pralud. 4.
Diis Deabusq; gentilium, aut planetis aliquid tribuere diuinitatis impium. nu. 41. cap. 11.
Discordia quid. nu. 11. & quæ mortalis. nu. 33. cap. 23.
Dispensat Papa aliter quam inferior, etiã in quo vterque potest. nu. 74. cap. 25.
Dispensat vt Episcopus in irregularitate peccati notorii. nu. 77. ibid.
Dispensatio danda gratis cum aliqua trium causarum, aliã non, nec cum ea in secundo nisi, & c. nu. 87. cap. 22.
Dispensant soli Prælati Ecclesiastici circa vota. nu. 75. cap. 12.
Dispensare potest, sed non solet Papa in irregularitate homicidij voluntarij. num. 239. cap. 27.
Dispensare, commutare, & irritare votum differunt. nu. 63. cap. 12.
Dispensare qui potest super voto, tur non potest super iuramento. num. 275. cap. 22.
Dispensare nequit Episcopus cum irregulari ex homicidio iusto. num. 217. & cum male ordinato sic. nu. 245. c. 27.
Dispensatio qualis excusat a mortali. nu. 13. pral. 9.
Dispensatio alia iusta, aliã iniusta, aliã nulla. nu. 14. ibid.
Dispensatio sine causa quæ non est mortalis. nu. 14. ibid.
Dispensatio inferioris circa legem superioris, quæ ualet. nu. 15. ibid.
Dispensat vt Episcopus in irregularitate notorii criminis, & in nulla Confessarius, nu. 25. cap. 27.
Dispensans & dispensatus super uoto absque iusta causa, vt peccant. num. 76. cap. 12.
Dispensandi vna causa in voto, est leuitas vouendi. nu. 77. ibid.
Dispensatus super voto per falsam aut iniustam causam. nu. 57. c. 12.
Dispensat quis ad ordines, & cum male ordinato. nu. 69. c. 25.
Dispensatio difficilins datur in contracto scienter, quam ad contrahendum. nu. 86. cap. 22.
Dispensans super voto, vel commutans illud, qui peccat. nu. 72. c. 12.
Disputare de fide laico illicitum. nu. 27. c. 11.
Diuertere ob quæ potest, & debet coniux a coniuge. nu. 22. cap. 22.
Diues qui non tenetur quætere pauperes. nu. 13. pralud. 7.
Doctor vel Magister vt peccat mortaliter, lauream immeritam; vel principaliter eam ob honorem petens, vel suscipiens.
Docens Theologiam in peccato mortali notorio.

IN NA DE EX XI

- Admittens excommunicatos, vel malos scholasticos.** nu. 55. & 56.
- Aut admittens religiosos, vel presbyteros.**
- Approbans ad lauream indignum, falsa docens, vel inutilia, aut malo fine mortali presertim ultimo.**
- Subornans auditores, procurans, vt indignus ad munera Studij deligatur.** nu. 57.
- Prælegens die festo, seruans nouum festum, stipendium priuatum accipiens, vbi beneficium cum pacto legendi.**
- Castigans discipulos, aut contemnens simplices.** nu. 58. seq. cap. 25.
- Doli actio non datur ob omnem quantitatem qua mortalem culpam facit.** nu. 3. cap. 17.
- Dolia, & alia vasa vitiosa sciens vendens, aut locans.** nu. 196. cap. 17.
- Dolor qui penitentis ut non debet esse nimis.** nu. 20. & 21. cap. 1.
- Dolus quid, & quotuplex.** nu. 177. c. 17.
- Dolus & fraus quid, & sunt genus & species.** nu. 77. cap. 23.
- Dominus vt violat a. præceptum erga subditos suos.** nu. 21. cap. 14.
- Dominus, cui restituenda sua res est, quis dicatur.** nu. 28. cap. 17.
- Dominus consumans suam rem interdum restituere tenetur.** nu. 62. ibid.
- Dominus non fit rei, que vsu consumitur, & quod iure eam consumat.** nu. 62. ibi.
- Domini terrarum a Sarracenis cultarum eis decimantibus hoc agant.** nu. 27. cap. 26.
- Domino restituendum quando custos est suspectus.** nu. 28. cap. 17.
- Domino suo restituenda res regulariter: sed fallit hic.** nu. 29. ibid.
- Dominium directum, & utile definitur.** nu. 174. ibid.
- Dominium rei quaesitæ per vsuras quaerit vsurarius.** nu. 265. ibid.
- Dominium rei emptæ ab usurario quaerit emptor.** nu. 265. ibid.
- Dominij translatio per simoniam solo iure diuino non impeditur.** nu. 104. c. 23.
- Donatio à patre filio facta quatenus reuocanda.** nu. 147. cap. 17.
- Donatio facta à patre quæ valet.** nu. 144. ibid.
- Donare licet vt reddat duplum, si moriatur intra tale tempus.** nu. 222. ibid.
- Donatio coniugis facta coniugi, quæ valet.** nu. 149. ibid.
- Dos tota vxori reddenda licet ornatus eius fuerit nimis.** nu. 155. cap. 17.
- Dotem ab usurario datam retinendi remedium.** nu. 272. ibid.
- Dotis ob solutionem dilatam, quid lucri capere liceat.** nu. 213. ibid.
- Dubia in meliorem sensum interpretanda & in claris non esse locum coniecturis,** nu. 9. prælud. 5.
- Dubium de fide non facit scrupulus nec subreptio.** nu. 22. cap. 11.
- Dubiis in rebus pars tutior an necessario eligenda.** nu. 284. c. 27.
- Dubius, credens, & sciens, in hoc pares.** nu. 55. c. 22.
- Dubius deponat dubium antequam iudicet, consulat, aut operetur.** nu. 288. ibid.
- Duella mala, vel torneamenta iniens, vel eis adsistens.** nu. 9. c. 11.
- Duella quæ inter particulares milites exercituum licent.** nu. 27. ibid.

C A N O N I C A X I

*Duella illicita exceptis duobus, quae prohibita per Conc. Trid. an. 29. cap. 11.
Durtia cordis quae mortalis, & ut confitenda. num. 76. c. 23.*

E

EBRRIETATEM scienter sibi vel alij procurare, mortale. nu. 121. c. 23.

Ecclesia ut dicatur polluta in 6. casibus. nu. 256. & seq. c. 27.

Ecclesia non punit interiora, nec exteriora sola intentione. num. 103. cap. 23.

Ecclesia Rom. iura & bona nullat acituritate, vel parientia perdit. nu. 72. c. 27.

Ecclesiae immunitate qui gaudent. nu. 17. & 18. cap. 25.

*Ecclesiae immunitate gaudet regulariter omnis christianus tantum, & non alij.
nu. 19. ibid.*

*Ecclesiae facies, quae olim, quae nunc, quando extra eam etiam cum causa non con-
trahitur. nu. 70. cap. 12.*

Ecclesiam non turbent strepitus deambulatio, & colloquia profana. num. 10. c. 21.

Eleemofynam actus misericordiae, cur dicatur charitatis. nu. 3. cap. 24.

*Eleemofyna spiritualis praestat corporali, quando utraque praecipua. num. 5.
& 8. ibid.*

Eleemofyna in ulta, potius quam post eam agenda. nu. 8. ibid.

*Eleemofyna spiritualis, quando cum vite periculo praecipua. num. 9. 10. &
11. ibidem.*

*Eleemofyna a danda egenti extreme nullum votum vel praecipuum excusat. nu.
11. ibidem.*

Eleemofyna octo casibus uxor largiri potest. nu. 153. & seq. cap. 17.

Eleemofyna cur necessario fiat etiam inuito non egenti illa extreme. nu. 23. c. 24.

Emendatur c. non inferenda. 23. q. 3. nu. 15. cap. 24.

Emens rem ab eo, quem suspicari debet furem caueat sibi. nu. 84. c. 17.

Emens triticum, uinum, aut oleum quod elegerit. nu. 227. ibid.

Emens minoris debita lege post soluenda. 230. & 231. ibid.

*Emens vel uendens aliud pro alio, vel uilius pro pretiosiore, ut peccat. num. 89.
cap. 23.*

*Emens triticum, vel uinum tempore messis, vel uindemia ut excusatur. num.
91. ibidem.*

Emens vel uendens monopolio, uel solus priuilegio, ut peccat. num. 92. ibi.

Emi, obligari, stipulari possunt futura. num. 104. cap. 23.

Emphyteusis quae perditur biennio non soluendo. nu. 193. cap. 17.

Emphyteusis amissio pendet à uoluntate Domini, cui amittitur. num. 104. c. 23.

Emptio iberi hominis alioqui perituri, licita. nu. 96. ibi.

Episcopalem iurisdictionem habens, an in hoc equitur Episcopo. num. 95. c. 12.

*Episcopi absolutionem eius, qui bona incerta habet ut referuare possunt. num.
92. cap. 17.*

Episcopi inquirant, an clerici gabellis grauentur. nu. 202. ibid.

Episcopus

I N D E X

- Episcopus ordinans alienum aut suum sine titulo, ut peccat. nu. 18. c. 22*
- Episcopus intra quot menses sub duplici pœna consecrandus. nu. 118. cap. 25*
- Epistola clausa quæ apertio mortalis. nu. 53. c. 13*
- Error multiplex personæ, conditionis, fortunæ, & aliarum qualitatum. nu. 32. & 33. cap. 22.*
- Error personæ, & conditionis derimunt: sed non alij. nu. 34. ibid.*
- Error personæ vel conditionis seruilis annihilat matrimonium. nu. 31. cap. 22.*
- Euagatio mentis quæ mortalis. nu. 125. cap. 23.*
- Eucharistiæ sacramentum polynomium, & quid. nu. 10. c. 22.*
- Eucharistiæ circa sacramentum errores. nu. 10. ibi.*
- Excommunicatio conditione non trahitur retro, & appellatur ab ea durante conditione etiam post decendum. nu. 273. cap. 27.*
- Excommunicatio quid, diuiditur in maiorem & c. & minorem, quæ sunt illæ, & quod in dubio significatur maior. Diuiditur etiam in generalem, & specialem & generalis in latam a iure, & latam ab homine. nu. 1. quo differant. Diuiditur etiam in iustam, & iniustam, & quid. & iusta quid efficit. num. 2. cap. 27*
- Excommunicatio iniusta, quæ diuiditur in iniustam validam, & iniustam nullam, iniusta valida in duas, quæ differunt sic. iniusta nulla quid operatur, nu. 3. ibid.*
- Excommunicatio iniusta est nulla in his quinque casibus. nu. 4. ibid.*
- Excommunicatio maior non feratur, nisi propter contumaciam mortalem, aut peccatum futurum & c. nu. 9. ibid.*
- Excommunicatio quæ sine monitione, sententia, & clausula iustificatiua est nulla. nu. 10. & 11. ibi.*
- Excommunicatio de rebus perditis a solo Episcopo danda, & alia non nisi in subsidium. nu. 10. ibi.*
- Excommunicatio annalis suspectum hæreseos facit. nu. 19. ibi.*
- Excommunicatio quibus uerbis fit. nu. 12. & conditionalis vel sine intentione ligandi, an liget. nu. 11. ibid.*
- Excommunicatio, ut tollat communionem interiorem & exteriorem, & mixtam. nu. 17. & priuet a sacramentis, & suffragijs. nu. 18. diuinis officijs. num. 19. & omni contento hoc versiculo, os, orare, & c. nu. 20. facit & alia undecim. nu. 20. & 3. seq. ibid.*
- Excommunicatio, & absolutio conueniunt in his. nu. 37. & differunt in his, nu. 38. ibidem.*
- Excommunicatio sine causa parum nocet, absolutio multum prodest, an falsa utranque annihilat. nu. 38. ibid.*
- Excommunicatio minor solam participationem passiuam sacramentorum tollit, non missæ auditionem, & c. nu. 24. & 25. sic incurritur; non equatur mortali, tollitur à quouis presbytero. nu. 26. non incurritur in his casibus. num. 26. & 27. ibidem.*

INDEX

- Excommunicatio generalis non ligat impotentem parere, neq; eum qui scit &c. nec etiam specialis termino prorogato, nec tunc &c. nu. 14. & 15. ibid.*
- Excommunicatio non ligat ignorantem eum, etiam super re illicitam. num. 16. ibid.*
- Excommunicatio ut interpretanda, & lata in facientem, non includit regulariter consentientem. nu. 51. ibid.*
- Excommunicatio non obligat eum qui clam sua recuperat. num. 114. c. 17.*
- Excommunicatio pura quod non possit pendere, fallit hic. num. 104. cap. 23.*
- Excommunicatio lata a iudice in participantes excommunicato a se, sine iusta mentione nulla. num. 36. cap. 27.*
- Excommunicatio prima reservata Papæ extra bullam Cænæ, in canonum transgressores. nu. 75. secunda in percussorem clerici. nu. 76. ibid.*
- Excommunicatio prima bullæ Cænæ in hæreticos. num. 56.*
- Secunda, in schismaticos. num. 57.*
- Tertia in appellantes ad futurum Concil. num. 58.*
- Quarta in Pyratas. num. 59.*
- Quinta in accipientes naufragorum bona. nu. 60.*
- Sexta in imponentes nova pedagia. num. 61.*
- Septimo in falsarios. num. 62.*
- Octava, in deferentes arme turcis. num. 63.*
- Nona in impediētes necessaria Romam adducentes. num. 64.*
- Decima in male tractantes venientes, & recedentes a curia. num. 65.*
- Vndecima in male tractantes Romipetas. num. 66.*
- Duodecima, in iniurios Cardinalibus. num. 67.*
- Decimatertia in impediētes cursum causarum Curia. nu. 68.*
- Decimoquarta, in vsurpantes fructus, &c. nu. 69.*
- Decimoquinta, in laicos cognoscentes de criminibus clericorum. num. 70.*
- Decimosexta, in occupantes bona Sed. Apost. num. 71.*
- Decimoseptima, in male absolventes a censuris bullæ, quæ tamen non est reservata. num. 74. ibid.*
- Excommunicatio prima nemini reservata in seculares, non reddentes ius ecclesiasticis.*
- Secunda, in consentientem electioni de se in Papam male factæ.*
- Tertia, in eum qui sic suscipit munus administrandi partem talis episcopatus.*
- Quarta, in scholasticos Bononiæ, qui sic conducunt. num. 114.*
- Quinta, in imponentes tributa, &c. ecclesiasticis. nu. 115.*
- Sexta, in certos clericos qui audiunt leges aut medicina. nu. 116.*
- Septima, in clericos suscipientes præfecturas seculares.*
- Octava, in schismaticos.*
- Nona, in capientes bona naufragorum. nu. 117.*
- Decima, in servantes statuta contra libertatem Ecclesiæ. num. 118.*
- Excõicatio vndecima nulli reservata, et prima Sexti, in eos qui secreto mittit. &c.*
- Cardina-*

I N D E X

- Cardinalibus quando sunt in Conclavi ad eligendum.*
Duodecima, in dominos, &c. qui in electione Papæ non faciunt obseruari,
&c. num. 121.
Decimotertia, in eos qui molestia afficiunt electores, eo quod non elegerint optatum ab eis. nu. 122.
Decimoquarta, in noue usurpantes ius custodiendi aliquam ecclesiam sede vacante, &c. nu. 123.
Decimoquinta, in directorem electionis monialium, qui hoc vel illud facit, num. 124.
Decimosexta, in eum, qui procurat suum conseruatorem &c.
Decimosseptima, in facientes se metu absolui à censuris.
Decimooctaua, in fingentem aliquid quo iudex vadat ad mulierem. nu. 225.
Decimonona, in compellentes submittere bona ecclesiastica. nu. 126.
Vigesima in inuentores nouarum religionum. nu. 127.
Vigesimaprima in exigente ab ecclesiasticis portiora. nu. 128.
Vigesimasecunda, in sic impediētes iurisdictionem ecclesiasticam. nu. 129.
Vigesimatertia, in dominos qui prohibent subditis ne vendant, neue emant à clericis, &c. nu. 130.
Vigesimaquarta in religiosos temere habitum deferentes. nu. 131.
Vigesimaquinta in religiosos ad studia sine licentia euntes. &c. nu. 132.
Vigesimasexta, in doctores docentes leges religiosos. nu. 133.
Vigesimaseptima in sepelientes hæreticos. nu. 134.
Vigesimaoctaua in iudices non auxiliantes contra hæreticos, &c. nu. 135.
Vigesimanona, in interficientes per assassinos. nu. 136.
Trigesima in permittentes seneratores. nu. 136.
Trigesimaprima in dantes represalias contra ecclesiasticos. nu. 136.
Trigesimasecunda in negligentes persequi iniurias Card. nu. 136. ibid.
Excommunicatio non ligat extra Episcopatum etiam ipso volente, num. 273. cap. 27.
Excommunicatio trigesimalertia non reseruata, & prima clem. in frangentes sequestrum, vel impediētes &c. nu. 137.
Trigesimaquarta, in sepelientes in loco interdicto. nu. 137.
Trigesimaquinta, in religiosos qui sibi appropriant decimas. nu. 138.
Trigesimasexta, in religiosos adeuntes Aulas ad nocendum. nu. 138.
Trigesimaseptima, in monachos habentes arma in monasterio. nu. 139.
Trigesimaoctaua, in impediētes visitationem monialium. nu. 140.
Trigesimanona, in imitantes statum beguinarum. nu. 140.
Quadragesima, in contrahentes matrimonium in sex casibus. nu. 141.
Quadragesimaprima, in Inquisitores pecuniam accipientes. &c. nu. 142.
Quadragesimasecunda, in facientes statuta ad soluendum vsuras, nu. 143.
Quadragesimatertia, in mendicantes, accipientes domos. num. 144.
Quadragesimaquarta, in religiosos dissuadentes decimas. nu. 145.

I N D E X

- Quadragesima quinta, in negligentes suadere decimas, &c. nu. 145.*
Quadragesima sexta, in religiosos non seruantes interdictum, nu. 146.
Quadragesima septima in impugnantes literas Papæ electi, nu. 247.
Quadragesima octaua in interpretantem clementinam Exiui, nu. 147.
Quadragesima nona, in Bizochos aut Beguinos, nu. 148.
Quinquagesima, in imprimentes libros sine examine, nu. 148.
Quinquagesima prima, in impendentes Nunciorum receptionem, nu. 149.
Quinquagesima secunda, in alienantes vel locantes bona ecclesiastica, nu. 149.
Quinquagesima tertia, in mulierum raptores, &c.
Quinquagesima quarta, in cogentes ad matrimonia minus libera.
Quinquagesima quinta, in cogentes virginem, &c. ingredi monasterium, &c.
Quinquagesima sexta, in impediens Virginum sanctam veli accipiendi voluntatem, &c.
Quinquagesima septima, in concedentes locum ad duellum &c.
Quinquagesima octaua, in comittentes duellum, &c.
Quinquagesima nona, in dantes consilium in causa duelli, & illius spectatores.
Sexagesima, in non habentes pro authenticis libros sacrorum bibliorum, &c.
Sexagesima prima, in mulieres ingredients claustra monasteriorum.
Sexagesima secunda, in male tractantes ministros Inquisitionis.
Sexagesima tertia in scientes & non reuelantes iniurios Cardinalibus.
Sexagesima quarta, in capientes fructus beneficiorum primi anni, &c.
Sexagesima quinta, in moniales exeuntes monasteria, &c.
Sexagesima sexta, in capientes Christianos in seruos.
Sexagesima septima, in non parentes Inquisitioni generali, nu. 150. cap. 27.
Excommunicationis absolutionem huiusmodi satisfactio precedat. nu. 47. & seq. cap. 27.
Excommunicationem qui procurat in finem, vt proximus dānetur, nu. 24. c. 14.
Excommunicatione a minore, & maiore lapa à iure, vel ab homine hic absoluit. num. 39. & 40. etiam sola tonsura initiatus, licet non soleat fieri cum magno interdum incommodo, nu. 41. & seq. cap. 27.
Excommunicationes iuris antiqui pauca, noui multa, nouissimi quamplurimæ, nu. 49. ibidem.
Excommunicationes Episcopo reseruata sunt tres, & aliæ duæ aliquando, nu. 112. & seq. ibi.
Excommunicans sine facultate, causa, ordine, scriptura, vel monitione peccat. num. 8. ibid.
Excommunicare potest regulariter omnis qui habet iurisdictionem ecclesiasticam, ordinariam, vel delegatam in foro exteriori, nu. 5. ibid.
Excommunicare nequit Episcopus extra suum episcopatum nec laici, nec mulieres, neque quis se ipsum, nu. 6. ibid.
Excommunicare an possit consuetudo, aut excommunicatus, suspensus, aut interdictus, nu. 7. ibid.

Exc...

Exc...

Exc...

Exc...

Exc...

Exc...

Exc...

Exc...

Exc...

Exc...

Exc...

Exc...

Exc...

Exc...

Exc...

Exc...

Exc...

Exc...

Exc...

Exc...

Exc...

Exc...

cap. 17

Filius...
Filius...
Filius...
Filius...
Filius...

Filius...
Filius...
Filius...
Filius...

Filius...
Filius...
Filius...
Filius...

Filius...
Filius...
Filius...
Filius...

Filius...
Filius...
Filius...
Filius...

- H**ABITVS quid, & quosplex. nu. 12. pralud. 5.
 Hares cuius excommunicati absolutionem querere non debet. num. 172.
 cap. 27.
 Hæresis & hereticus quid, & ut excommunicatus. num. 22. cap. 11.
 Hæreticis credentes, fautores, & receptatores. num. 56. cap. 27.
 Hebetudo mentis quæ mortalis. nu. 23. cap. 23.
 Homicida liberi vel serui, quid restituere debeat. nu. 12. cap. 15.
 Homicida an teneatur se carceri offerre. nu. 24. ibid.
 Homicida quid teneatur soluere cognatis. nu. 24. ibid.
 Homicida quas impensas tenetur restituere. nu. 25. ibid.
 Homicidium voluntarium et ale. definitio. num. 239. & cum quo differat. 240.
 scopus. nu. 240. cap. 27.
 Homini liberi emptio regulariter illicita. nu. 95. cap. 23.
 Homo imago Dei, quo ad naturam, potentias & actus. nu. 18. pralud. 3.
 Homo qua via Deum unum, & trinum melius cognoscit. nu. 19. ibid.
 Homo est imago Dei, quo ad deum, & non quo ad corpus. nu. 16. ibid.
 Honor quid, & quæ inhonoratio mortalis. nu. 11. cap. 18.
 Horem ob idcirco, ut licet alium percutere. nu. 4. cap. 15.
 Horaria præces ob quas causas iuste omittuntur. nu. 101. usque ad 105. cap. 25.
 Horas ad quas tenentur clerici fœci. nu. 96. & ad quas maiores. nu. 108. ibid.
 Horas non recitantesiam pensionarius, cui restituet, & per extraneos. 109. ibid.
 122. ibid.
 Hospita solens polui cum hospite quomodo potest absolui. nu. 10. cap. 3.
 Hospitalarius ut mortaliter peccat. nu. 67. cap. 25.
 Humilitas ad sui essentiam, non requirit expressam ad Deum subiectionem. num. 6.
 cap. 23.

- I**ACOBUS Sabellus Cardinalis multis nominibus suspiciendus. nu. 32. cap. 25.
 Instantia filia prima & ægloria, quid. num. 11. & qua mortalis. num. 16.
 cap. 23.
 Ieiunij die quis ministrans cibos peccat. nu. 26. cap. 21.
 Ieiunare quis, licet edat mane, teneatur. nu. 27. ibid.
 Ieiunium frangit præueniens horam, sed non vespere, aut nonam. nu. 27. ibid.
 Ieiunet famulus sed nemo die Dominica. nu. 27. ibid.
 Ieiunia determinantiæ ius naturæ omnia iuris humani. nu. 11. & 12. cap. 21.
 Ieiunium non frangit potus, nec medicina, nec præglatio. nu. 13. ibid.
 Ieiunium bina comestio, & collatio matutina frangit. nu. 14. ibid.

I. N. D. E. X

- Ieiunius qui cibi uetiti. nu. 15. *ibid.*
Ieiunio a seruando triplex causa, quos excuset. nu. 16. *ibid.*
Ieiunio liberat bonum etiam mercede sic exercitum. nu. 17. *ibid.*
Ieiunium, qua & peregrinatio, & cum uxore dispendia tollit. num. 18. & 19.
ibidem.
Ieiunio non omnis solutus potest edere carnes. nu. 23. cap. 21.
Ieiunium ad frangendum, quis inuitari peccat. nu. 24. & 25. *ibid.*
Ieiunium, qua causa tantum putatur & dubia tollit. nu. 20. cap. 21.
Ieiunia circa, etiam Episcopus, & alij Prelati sic dispensant. nu. 21. & 22. *ibid.*
Ignorantia qua facit actum non esse humanum. nu. 8. prel. 6.
Ignorantia, qua excusat. nu. 10. prel. 9.
Ignorans cur non incurrit penam extraordinariam. nu. 274. cap. 27.
Ignorantia quatuorplex, & quomodo iniqua illarum. nu. 45. & 46. cap. 23.
Ignorantia quodendum excusat a pena legis, & ab ea. nu. 47. *ibid.*
Illegitimus capiens beneficium sine dispensatione, vel pensionem. num. 117.
cap. 25.
Imago Dei uel est mulier, ac vir. nu. 17. prel. 3.
Impedimentum, ob quod absoluit quis a censura seruata. nu. 89. cap. 27.
Impedimentum impotentia quid, & dirimit, quid faciat sic impedire. num. 59.
cap. 22.
Impedimentum iustitiae publicae honestatis quid, & quam restrictionem sit & ridendi.
nu. 57. *ibid.*
Impedimentum dirimentia tollat consuetudo. 85. cap. 18.
Impedire malo animo cur non restituit, impediens autem mem, sic. num. 73.
cap. 17.
Impediens a consequendo aliquo bono, quis tenetur restituere. nu. 69. 70. & 73.
cap. 17.
Impediens cursum causarum Curia, ut excommunicatus. nu. 68. cap. 27.
Impedire furtum quis & quomodo tenetur. nu. 136. *ibid.*
Impensa omnis inordinata peccatum, sed magis clerici, quam laici. nu. 94. c. 176
Impensa qua, & quomodo commodatario soluenda. nu. 286. cap. 17.
Impressio & editio librorum ut prohibita. nu. 148. cap. 27.
Incantatio prohibita, & fide indigna. nu. 3. cap. 11.
Incestus gradum cur necessario a confesso exprimendum. nu. 3. cap. 16.
Incestus tam cum cognata quam affine impedit matrimonium, sed Episcopus dispensat. nu. 74. & 75. cap. 22.
Indignatio qua christiano mala. nu. 18. & quomodo tollit. nu. 116. cap. 23.
Infante cum tenaxo in eodem lecto dormiens. nu. 13. cap. 15.
Infantis hospitali exposti expensas quis soluet. num. 48. cap. 16.
Infidelis duplex positine & negatiue. hic non peccat, ille sic. nu. 21. cap. 11.
Inimico an quis debeat amoris signa ostendere. nu. 25. cap. 14.
Iniuria non omnis affectus eam remittere potest. nu. 25. *ibid.*

I N D E X

- Iniuriam inferre imbecillitas, propellere virtus. nu. 16. cap. 24.*
Iniuria veniam uter offensorum petere debeat. nu. 25. cap. 14.
Iniustitia omnis genere suo mortalis. nu. 72. cap. 23.
Inobedientia qua mortalis. nu. 35. & 36. cap. 23.
Inquisitores ob acceptam pecuniam quomodo excommunicati. nu. 143. cap. 27.
Instrumenta ad vivendum necessaria quando non restituenda. nu. 59. c. 17.
Intellectus cap. de hoc. de simon. nu. 32. cap. 17.
Intellectus, & inductio cap. officij de peniten. & remi. nu. 90. ibid.
Intellectus dicti Pauli de interiore & exteriori homine. nu. 13. prob. 1.
Intellectus novus. cap. quomodo de sent. excom. nu. 21. cap. 24.
Intellectus. l. 1. §. denique. 1. ff. de aqua pluvi. arcen. nu. 72. cap. 7.
Intellectus verus cap. fin. de simo. & eiusdem dicti S. Thome. nu. 202. cap. 23.
Intellectus an. prior voluntate, vel voluntas intellectu. nu. 7. prob. 3.
Intellectus novus cap. per vestras. de donat. probans lucrum sine periculo. nu. 256. cap. 17.
Intellectus illius dicti. Bonæ mentis est timere culpam, ubi nō est. no. 284. c. 57.
Intellectus. l. 4. §. sed & quod in re. ff. de condi. ob tur. agn. nu. 34. cap. 17.
Intentio virtualis specialiter necessaria ad irregularitatem iustam, quam iniustam. nu. 213. cap. 27.
Intentio secundaria nec usuram, nec simoniam facit. nu. 209. cap. 17.
Interdictus ingressu ecclesie. nu. 75. rebaptizans, chrismate veteri ungens, post cibum celebrans. nu. 75. non confessus, com. binarius notarius. nu. 76. cap. 25.
Interdicto in loco, & etiam in ecclesia clerici recitent horas. nu. 175. & 176. & ut campana pulsata, Episcopi benedictio, & sacerdotalium usus licent, confessio ritus, & alia plura. nu. 177. & 178. cap. 27.
Interdictorum multorum privilegia an. profint. 186. ibid.
Interdictum iure suspenditur quatuor festis, & an privilegio aliis. nu. 182. & 183. ibid.
Interdictum non denunciatum non obligat, neque nullum, & quando tale & validum violando qui laici & moniales peccant. nu. 187. ibid.
Interdictum hic non generaliter, sed specialiter sumitur: qua conveniat, & differat, ab excommunicatione, & suspensione. nu. 164. & 165. cap. 27.
Interdictum triplex, & quid unumquodque includat. nu. 166. & 167. ibid.
Interdictum civitatis includit suburbia, & ecclesias, sacella, & cimiteria contiguous. nu. 167. ibid.
Interdicit communiter qui excommunicat, & suspendit, & contra. nu. 168. ibid.
Interdictum fertur ob culpam alienam, sed non ob culpam debiti. nu. 168. & 169. ibidem.
Et ponitur ipso facto a iure his casibus. nu. 169. Et qua opera prohibeat. num. 170. ibid.
Interdicta qua privilegia particularia relaxant. 179. & duob. seq. ibid.
Interdicto petantur omnia divina, sacramenta, & sepultura, præter expressa.

I N D E X

- num. 171. *ibid.*
- Interesse quid, quod duplex, & quod peti potest. nu. 211. cap. 17.
- Interesse lucri cessantis petitur sine his conditionibus. nu. 212. *ibid.*
- Interrogatus quod scit, qui ut iuste negat. nu. 88. cap. 12.
- Inuentio nouitatum. *secunda filia*. *De gloria*, quid. nu. 11. & *que mortalis*. nu. 18. cap. 23.
- Inueniens aliquid vi fluminis in summo fundo tractum. nu. 17. cap. 17.
- Inueniens aliquid ut peccat, si non restituit, aut non querit. num. 170. *ibid.*
- Inuidia quid, & genere suo mortalis. nu. 118. cap. 23.
- Inuocatio Daemonum tacita fit quinque modis. nu. 25. cap. 11.
- Ira sapiens passio, & est vitium capitale. nu. 115. cap. 23.
- Irregularitas quid, humanum inuentum est, tollitur mangente peccato. nu. 191. & 192. & est quintuplex, nulla mentalis tantum. nu. 192. cap. 27.
- Irregularitas ex quali defectu membri, vel visus nascatur. nu. 198. & *que quo ad unum officium, & non quo ad aliud*. In qua solus Papa dispensat. num. 199. & 200. cap. 27.
- Irregularitas illegitimitatis quos notat, & a qua tollitur. nu. 201. *ibid.*
- Irregularitas non tollitur absque commissione speciali. 194. c. 27.
- Irregularitas pena maior, quam excommunicatio minor. nu. 249. *ibid.*
- Irregularitatem non duplicat celebratio, nec tollit bulla communis. nu. 144. *ibid.*
- Irregularitatem quis confessor per bullam electus tollit. nu. 250. *ibid.*
- Irregularitatem an contrahat excommunicatus ignorans, vel non declaratur. 105. cap. 23.
- Irregularis an omnis incapax beneficii. nu. 251. cap. 27.
- Irregularis per deformationem illicitam est omnis, & solus ille & c. num. 318. cap. 27.
- Irregularis fit quis propter abortum procuratum. nu. 14. cap. 15.
- Irregularis ut fit ordinatus, aut ordine utens in censuris, aut ab Episcopo censuratus, aut extra tempora, aut utens ordine non habito. num. 241. & 2. seq. cap. 27.
- Irregularem facit omnis deformatio illicita mere intenta, & nulla mere casualis, mixta vero facit contentum in hac regula 28. Corollariis ornata a nu. 220. de monacho chirurgo, abortiente, vulnerante, & non deformante, ministrante arma, iuuante & hortante, accusante sine protestatione, detinente furem, alente feram, medico, dormiente & ebrio, non contradicente, consulente & c. de non denunciante, magistro castigante, ludente illicito, clerico venante, cordigero equitante, & de adulterante. nu. 221. usque ad nu. 239. cap. 27.
- Irregularis est ex defectu perfecta lenitatis omnis & solus qui & c. num. 207. & 208. & ita iudex, accusator, testis & c. qui fuerunt causa deformationis sequuta. nu. 209. & seq. cap. 27.
- Irregularis non est sic dans arma, hortans, pugnans & c. contra Aluarum Pelag. num. 214. Et quis ferens leuina, parans funes, & alia ad deformandum,

I N D E X

- mandum. nu. 215. cap. 27.
- Irregularis deformans ob defensionem parentum & patriæ &c. non autem denunci-
cians &c. nu. 219. cap. 27.
- Irregularis quis minor. nu. 202. æger, obsessus, lunaticus, furiosus, hermaphroditus.
nu. 203. seruus, infamis & abstemijs. nu. 204. cap. 27.
- Irregularis est bis baptizans, aut bis baptizatus. nu. 246. & 247. cap. 27.
- Irregularis non est simpliciter consentiens homicidio facto, vel faciendo. num. 16.
cap. 24.
- Irregularis quis Idiota, Neophytus, & Infidelis, & quis dispensat. num. 205.
cap. 27.
- Irregularis ut fit censuratus celebrando, aut actum ordini proprium agendo. num.
244. cap. 27.
- Irregularis est occidens maritum alicuius feminae ob sui defensionem. num. 7.
cap. 15.
- Irregularis nemo in dubio iudicandus in foro exteriori, sed sic in interiori. nu. 193.
cap. 27.
- Irregularem sola enormitas peccati non facit. nu. 248. quid aliud requiratur. num.
249. cap. 27.
- Iudex non cogens restituere reip. aut priuato. nu. 156. cap. 17.
- Iudex qui reum de se & consortibus interrogando, & torquendo peccat. num. 59.
cap. 18.
- Iudex secularis eiiciens Episcopum a suo Episcopatu, &c. excommunicatus. num.
67. cap. 27.
- Iudex non auxilians contra hæreticos ut excommunicatus. nu. 35. cap. 27.
- Iudex ut peccat mortaliter suscipiendo officium, cui est impar. nu. 12. cap. 25.
- Iudex iudicans iniuste aut accipiens pretium pro sententia etiam iusta, ut peccat.
nu. 12. ibid.
- Iudex vsurpans iurisdictionem non seruans ordinem iudicarium, ut peccat. nu. 13.
ibidem.
- Iudex male capiens, & victum non condemnans in expensis peccat. num. 13.
ibidem.
- Iudex non satis studens, nec consulens, affectu condemnans, & miseris non dese-
rens, ut peccat. nu. 13. ibid.
- Iudex appellationi non deferens, vel eam non admittens, ut peccat. nu. 14. ibid.
- Iudex pœnam legis augens, uel diminuens, ut peccat. nu. 14. ibid.
- Iudex sententiam nullam superioris exequens, ut peccat. nu. 15. ibid.
- Iudex non obediens Ecclesiæ, non seruans interdicta, præhendens iudicem ecclesia-
sticum, qui eum excommunicauit, cogens absolueri, libertatem Ecclesiæ minuens,
res intra ecclesiam capiens, ut peccat. nu. 16. ibid.
- Iudex extrahens quem ab ecclesia, approbans falsitatem officiarj, negans damnato
confessionem, ut peccat. nu. 17. & seq. ibid.
- Iudex partibus æquales aduocatos non assignans, non uisitans carceres, excoïcatum

I N D E X

- admittens, clericum suo iudici non reddens, iudicans die festo, iura nimia exigens, fingens, quo feminam adeat, procedens sine accusatore, vt peccat. num. 24. & seq. ibid.*
- Iudex non inquirens generaliter, non interrogans, & inquirens specialiter, vt peccat. nu. 25. ibid.*
- Iudicium temerarium quid? & crebro parit mendacium. nu. 9. cap. 18.*
- Iulius Anton. Sanctiorius Cardinalis S. Severinae laudatus. nu. 83. cap. 22.*
- Iuramentum sine tribus comitibus peccatum, & est duplex. nu. 3. cap. 12.*
- Iuramentum rei parua, an obliget ad mortale. nu. 10. ibid.*
- Iuramentum conditionale quod ligat. num. 11. & 12. & quod factum sine animo adimplendi. nu. 13. & quod factum contra consilia. nu. 15. & 16. & quod dolum. nu. 13. 14. & quod factum de re vana. nu. 17. ibid.*
- Iuramentum de redeundo in carcerem, quod ligat. num. 18. & quod factum secundum intentionem remotam eius cui iuratur. nu. 19. ibid.*
- Iuramentum de secreto seruando, quando ligat. nu. 22. & 23. ibid.*
- Iuramentum, quod ligat post, ad quod non ligat cum fit. nu. 89. cap. 12.*
- Iurans falsa vt peccat. nu. 4. & seq. cap. 12.*
- Iurans soluere ludo perdita, quid faciet. nu. 17. cap. 20.*
- Iurare quid sit nu. 1. & est actus latrae, & religionis. nu. 2. cap. 12.*
- Iurare numquam licere dicere haereticum. nu. 4. ibid.*
- Iurare per creaturas quando blasphemia. nu. 4. ibid.*
- Iurare secundum suam intentionem, & non illius cui iuratur, vt peccatum. 8. & 4. seq. ibid.*
- Iurat vt per falsum Deum & ethnicus velle malum: sed non vt iuret: licet sciat iuraturum per falsum Deum. nu. 39. cap. 14.*
- Iurium illicite impositorum exactor vt peccat. nu. 201. cap. 17.*
- Iurisdictionem alienam vsurpare mortale. nu. 14. cap. 23.*
- Iustificatus nullus nisi per merita Christi, neque per illa lege priuata, nisi sic, & sic communicata. nu. 5. prel. 1.*
- Iustitia distribuendi beneficia & officia publica multum differt iustitia distribuendi communes pecunias Communitatis singularibus eius. nu. 72. cap. 17.*
- Iustitiam originalem sibi & posteris perdidit Adam. nu. 5. prel. 8.*

L

- L**ATRO diurnus, & nocturnus in quo differant. nu. 5. cap. 15.
- Laude falsa vel alias inordinata gaudere non semper malum. num. 13. cap. 23.*
- Laudemium soluere non tenetur donans, sed sic vendens. nu. 65. ibid.*
- Laus, honor, fama, gloria, & reuerentia, quid. nu. 9. cap. 23.*
- Legare nummos, vt de reditu missae dicantur, an liceat. nu. 257. cap. 17.*
- Legatum a patre relictum filiae cui dos debetur, an compensetur. nu. 150. cap. 17.*
- Legatum*

I N D E X

- Legatum pium male solutum. nu. 117. cap. 17.*
Legati qui impedit receptionem est excommunicatus. nu. 149. c. 27.
Legitima filiorum uaria in uariis Regnis. nu. 50. cap. 16. & 158. cap. 17.
Letitia nimia que mortalis. nu. 123. 23.
Lege Nauarrorum & Aragonum pater filium sine causa cur exheredare queat.
nu. 38. cap. 26.
Legem non arguit malam malus eius usus. nu. 43. cap. 14.
Legis intentionis optima interpretatio consuetudo. nu. 59. cap. 23.
Legum duarum contrariarum, utra potior. nu. 1. c. 7.
Leges multe naturales ad solum ueniale obligant. nu. 51. cap. 23.
Legis nullum unicum uerbum originario significato signat mortale. 50. ibid.
Legis rigor temperatur per æquitatem quinque modis nu. 282. cap. 27.
Legis obligantis ad mortale etiam receptæ transgressionem, quæ excusant. nu. 43. &
44. cap. 23.
Lex æterna quid & quid ei contrarium.
Lex non cessat cessante fine: sed sic cessante inconueniente legis. nu. 36. c. 16.
Lex super metiente trahitur ad mensum, si est eadem ratio. nu. 72. cap. 22.
Lex an ulla iuris communis ludi obliget ad mortale. nu. 6. cap. 20.
Lex concepta uerbo constitutio & non præceptiuo, quid faciat. nu. 49. cap. 23.
Lex par in te recepta ad eam tantum ligat. nu. 69. c. 23.
Lex ecclesiastica uerbis præceptiuis maxime istis utens, ad mortale obligat, secus de
seculari; quæ tamen non tollit pœnam per aliam statutam. nu. 59. & 5. seqq.
ibidem.
Lex pure pœnalis, & mixta, ut differunt. nu. 56. ibid.
Lex quod nemo uendat prædium nisi tributario ualida. nu. 130. cap. 27.
Lex quæ amissum in mari tribuit & c. N. iniusta. nu. 117. ibid.
Liberalitas uirtus, inter quæ uitia media. nu. 69. & 70. cap. 23.
Liber homo quis uendi possit a se, licet non possit ab alio. nu. 28. cap. 17.
Libertas ecclesiastica quæ, quis eam uiolat. nu. 219. & 120. cap. 27.
Libertas animi non tam minuitur blanditiis, ac metu. nu. 16. cap. 17.
Liberum arbitrium ut sufficit ad cadendum non ad surgendum. num. 10. præl. 3.
Libri qui purgandi, & qui prælegendi pueris. nu. 30. cap. 23.
Literæ Apostolicæ an dicatur signatura: & aliud falsare, aliud falsis uti. num. 62.
cap. 27.
Locans domum in malos usus. num. 195. uel dolium uitiosum. num. 196.
cap. 17.
Locat qui bona ecclesiastica ultra tres annos an excommunicatus. nu. 147. cap. 27.
Locare domum Meretrici, aut alij peccaturo in ea, ut liceat. nu. 195. cap. 17.
Locator non reddens pensionem pro re locata perditam. nu. 187. & seq. ibid.
Locator quatuor casibus potest auferre locatum. nu. 193. ibid.
Ludens ludo uetito sibi, lege ad mortale obligante, & etiam licito ab impotente do-
nare, uel coactio, uel dolo, mortaliter peccat. nu. 5. & 12. cap. 10.

I N D E X

- Ludens, dissimulans peritiam, fallens, & non monens, ut peccat. nu. 17. ibidem.*
Ludens credito ni iuret, non soluat, & tunc & c. nu. 17. ibid.
Ludentium susceptores & c. ut peccant. nu. 15. cap. 20.
Ludere quis dicatur coactus. nu. 13. ibid.
Ludi spectator clericus magis peccat quam laicus. nu. 14. ibid.
Ludo quasita non restituenda, nisi & c. nu. 18. & 19. cap. 20.
Ludus quid, & duplex, & quis uenialis, & quis mortalis. nu. 2. ibid.
Ludus causa principali lucrandi, negotiatio: & communiter mala. nu. 3. ibid.
Ludus omnis aleæ, & principaliter ob lucrum, prohibitus. nu. 7. cap. 20.
Ludus omnis etiam industriæ principaliter ob lucrum, saltem uenialis. nu. 7. & 8. ibidem.
Ludus aleæ rei notabilis clerico sacro, & monacho mortalis. nu. 9. & 10. ibid.
Ludus de se nullus laico mortalis, & quis ei gloriosus. nu. 11. cap. 20.
Luxuriam an ignorantia, metus, aut vis excusent. nu. 1. cap. 16.
Luxuria omnis reducitur ad has sex species, & an sint plures, & admissa cum moniali ut est uaria ob varias causas, nu. 3. ibid.
Luxuria loci & personæ sacræ est sacrilegium. nu. 3. cap. 16.
Luxuria quid in genere & quid in specie. nu. 11. 2. cap. 23.
Luxuriæ vitium capitale gignit has octo filias. nu. 11. 13. ibid.
Luxuriæ quibus modis maxime resistitur. nu. 11. 2. cap. 23.

M

- M**AGISTER *poetas gentiles prælegens ut peccat. nu. 40. cap. 11.*
Maledicens creaturas quis blasphemus. nu. 86. cap. 12.
Maledictio sui, vel Diaboli, vel irrationalis creaturæ, quæ mortalis. nu. 117. cap. 23.
Maleficium an maleficio tolli possit. nu. 29. cap. 11.
Maleficio pro aliquo quod limitatur. nu. 41. cap. 17.
Mandans vel consulens hoc differunt, nec refert an cito, an tarde executio fiat. nu. 333. & seq. cap. 27.
Manifestare aliena peccata, qua lege prohibitum. nu. 1. cap. 7.
Mariæ, Ioannis, & Ieremia, animæ quando iustæ factæ. nu. 9. præl. 16.
Maria a Mendoza laudata. nu. 39. cap. 26.
Maritus cur non nocet uxori in paraphernis, ut in lucris. nu. 155. cap. 17.
Maritus ut peccat si accipit ex bonis uxoris paraphernis. nu. 153. cap. 17.
Maritus uxorem in quibus casibus accusare potest. nu. 29. c. 16.
Maritus sine uxore quid potest, ubi omnia bona communicantur. nu. 155. cap. 17.
Martyrio se ob tadium vitæ offerens, aut optans se non fuisse natum. nu. 12. c. 15.
Martyrium pati quando crimen mortale. nu. 40. cap. 11.
Mater, quæ filium paruulum secum admittit in lecto. nu. 13. cap. 15.
Mater quæ filios non lactat propriis ubi ut peccat. nu. 17. cap. 14.
Matthæus Cantarellus Card. & S. D. N. Datarius laudatus. nu. 250. cap. 27.

I N D E X

Matrimonium conditionale solui per purum ante conditionem impletam. nu. 64. cap. 22.

Matrimonium clandestinum quando licet. nu. 37. cap. 16.

Matrimonium nolle publicare cur peccatum. nu. 38. cap. 16.

Matrimonium cum duabus contrahens quid faciet. nu. 39. ibid.

Matrimonio ab erroneo qua auctoritate receditur. nu. 33. c. 22.

Matrimonio seruorum consentiens dominus liberat eos : & an vendere possit eos & arcere à debito reddendo. nu. 34. ibid.

Matrimonio sufficit consensus diuerso tempore sic datus. nu. 80. ibid.

Matrimonio inualido coniuncti, ut possunt licite cohabitare. nu. 16. cap. 3.

Matrimonio qui occulte ante benedictionem utitur. nu. 38. ibid.

Matrimonium, quæ occiso, & quod adulterium impedit, & dirimit. nu. 46. & 47. cap. 22.

Matrimonium contra simplex castitatis votum contrahens, vel consumans. nu. 30. cap. 16.

Matrimonium fide contractum nullum coram Deo, & quo validatur, & quo creditur deceptio. nu. 76. cap. 22.

Matrimonium secundum contrahens, decepta quid agere debeat. nu. 77. ibid.

Matrimonium vel sponsalia à parentibus contracta quando valent. nu. 58. ibid.

Matrimonium metu iusto contractum, imò & consumatum, nullum. nu. 50. ibid.

Matrimonium impediunt, sed non dirimunt septem delicta, & quæ sint illa. nu. 74. ibidem.

Matrimonium clandestinum contrahens sine iusta causa, & quæ sit illa. nu. 36. & 37. cap. 16.

Matrimonium qui cum duobus contrahit, quid faciet. nu. 39. ibid.

Matrimonium contrahens ante scitam coniugis mortem quid faciet. nu. 40. & 41. ibidem.

Matrimonij omne fere impedimentum humanum, & cur Papa semper non tollit. nu. 84. cap. 22.

Matrimonij omnia impedimenta non dirimentia tollit Episcopus. nu. 85. ibid.

Matrimonium clandestinum de licentia Episcopi hodie contrahitur. nu. 85. ibid.

Matrimonium impedimento sublatodenuo contrahendum. nu. 86. ibid.

Matrimonium quatenus sacramentum quid, & quale est apud infideles. nu. 18. c. 22.

Matrimonij sacramentum conferre gratiam est de fide. nu. 20. ibid.

Matrimonij materia & forma quæ cum exemplis. nu. 20. ibid.

Matrimonium indissolubile regulariter sic in totum, sic in partem soluitur. num. 21. ibid.

Matrimonium clam, vel contra interdictum superioris contrahens, ut peccat. num. 68. cap. 22.

Matrimonia clandestina, quæ hodie nulla, cum aliis Tridenti statutis. nu. 69. ibid.

Matrimonium & sponsalia contrahendi quæ ætas legitima. nu. 29. cap. 22.

Matrimonium regulariter omnis iustæ ætatis iudicij contrahere potest. nu. 29. ibid.

Matrimo-

I N D E X

- Matrimonij impedimenta quot, & quæ dirimunt, & quæ non. nu. 29. ibid.*
Matrimonij circa sacramentum errores Tridenti damnati. nu. 30. ibid.
Matrimonium. contrahens peccat ab ætatis defectum. nu. 31. ibid.
Matrimonium quæ infidelitas impedit, quousque dirimit. nu. 48. & 49. cap. 22.
Matrimonium quod inter infideles nullum, & quod annullandum. nu. 49. ibid.
Matrimonium contrahens cum secundo viuente prima clam ducta vt peccat, & quid aget fama mortis prioris audita. nu. 53. & seq. c. 22.
Matrimonium contrahens secundo, putans mortuam primam, quid aget pulchre. nu. 54. ibid.
Matrimonium presumptum cessat, & coram quo parochio contrahendum, sine cuius presentia contractum nullum. nu. 144. c. 25.
Matrimonium contrahens religiosus vel cognatus vt excommunicatus. num. 244. cap. 27.
Matrimonium contractum à credente illud non valere, an valeat. num. 56. cap. 22.
Matrimonium contrahens seruus, an dominum uxori præfert. nu. 34. ibid.
Matrimonij contractus, qui ob finem malum mortalis vel venialis. nu. 79. ibid.
Matrimonio sufficit consensus diuerso tempore sic datus. nu. 80. ibid.
Matrimonij contractus in excommunicatione vel mortale peccatum est, sed valet. nu. 82. ibid.
Matrimonij vsus impedit scientia nullitatis eius superueniens. nu. 82. ibid.
Matrimonij impedimenta non denunciatis, vt peccat, & ut id facere debeat. nu. 83. ibid.
Matrimonij contractus in excommunicatione, vel mortali, est peccatum, sed valet. nu. 81. ibid.
Médiator simonia, & capiens sibi vt roget, simoniacus. nu. 106. cap. 23.
Medico mutuare, vt medeatur gratis an liceat. nu. 223. cap. 17.
Medicus, & chirurgus vt mortaliter ob ignorantiam peccant. nu. 60. c. 25.
Medicus non curans secundum præcepta, & negligens visitare, vel studere. ibid.
Medicus præbens medicinam dubiam, & deserens egrotum, vt peccat. ibid.
Medicus abscindens membrum, minuens sanguine, & non admonens confessionem, vt peccat. nu. 61. ibid.
Medicus medicinas non eligens, aut curationem differens. nu. 61. ibid.
Medicus consulens, vel concedens animæ noxiæ pro salute corporis. nu. 62. ibid.
Medicus non admonens mortem vicinam, & tali casu nimium stipendium petens. nu. 63. ibid.
Medicus nimias medicinas ordinans, pauperi non medens, aut diuiti nolenti soli viuere, ut peccat. nu. 64. ibid.
Medicus detrahens aliis medicis ut peccat. nu. 65. ibid.
Mendacium quid? quotuplex, & quod mortale, etiam in iudicio. nu. 3. cap. 18.
Mercator quis, qualis non est monasterium asportans terram & c. nu. 128. c. 27.
Mercenario & famulo male soluens. nu. 103. usque ad nu. 112. cap. 17.

I N D E X

- Meretrix, neque alia mulieres soluta, coniugata vel sacra tenentur de præcepto ad restitutionem, nu. 31. & 34. cap. 17.*
- Meretricis opera an aliquid valeat in genere entis, licet non in genere moris. nu. 35. cap. 17.*
- Meretricum permissio vt licita, & domus eis vt locanda, & an id expediat. num. 195. cap. 17.*
- Meretrices peccant accipiendo, sed non tenentur restituere. nu. 38. ibid.*
- Meretrici & impudico confessarij consulant circa eis promissa. nu. 41. ibid.*
- Meritum quid, & quotuplex. nu. 1. præl. 7.*
- Merx penes vnum cur pluris valet quam penes alium. nu. 79. cap. 23.*
- Metus minor iusto attenditur in foro conscientia. nu. 1. cap. 17.*
- Metus infamia, vt excusat adulteram vel supponentem partum. nu. 90. ibid.*
- Metus iustus à testificando, & denunciando, vt excusat. nu. 133. cap. 27.*
- Metu facta regulariter valere, sed rescindi posse, nisi & c. nu. 4. præl. 6.*
- Metus quis iustus noue definitus & declaratus, nu. 51. c. 22.*
- Metus qualis excusat quo ad forum conscientia. nu. 29. cap. 17.*
- Metu factum rescinditur, non autem blanditijs extortum. nu. 7. præl. 6.*
- Miles, volens redire ad bellum, quod credit iniustum, non est absolendus. num. 18. cap. 3.*
- Miles, & negociator non tenentur abstinere ab arte sua. nu. 11. cap. 3.*
- Ministrum à restituendo non excusat iussus domini. nu. 19. cap. 17.*
- Miracula falsa & vitam Sanctorum fictam prædicans. nu. 5. cap. 18.*
- Misericordiae opera spiritualia, septem, corporalia totidem. nu. 4. cap. 24.*
- Misericordia quid, & est virtus moralis maxima. nu. 2. ibid.*
- Misericordia, quæ est virtus coniuncta charitati non est pietas. nu. 1. c. 14.*
- Misericordia omnibus etiam pauperrimis communis. nu. 270. c. 27.*
- Miseria quid, & quotuplex, & eius partium definitio. nu. 20. præl. 4.*
- Miseriam inferni interminabilem esse, de fide est. nu. 22. ibid.*
- Misericordie summa quatuor gradus. nu. 23. ibid.*
- Missam extra locum sacrum celebrandi facultas non datur, & vt peccat si celebrat intra illum. nu. 82. & vt si in Ecclesia interdicta, si super aram fractam, si ante præces matutinas. nu. 83. si sine alijs necessarijs, etiam timore mortis. num. 84. si sine lumine, aut aqua, si in pane, & vino corruptis, si in omphacio, si noctu si post meridiem. nu. 85. & 89. si pluries quam semel eodem die, nisi his septem casibus. nu. 87. si non bis aut ter in anno, si effundit sanguinem, si reliquias corporis post ablutionem sumit. nu. 89. cap. 25.*
- Missa quid, non est dictio noue ficta, vnde deducta. nu. 111. c. 25.*
- Missæ una singulis hebdomadis licita in interdicto speciali. nu. 173. cap. 27.*
- Missæ pro noua nil detur, nec merces pro alijs, ignotus non misset, nec quis extra sacrum. nu. 68. cap. 25.*
- Missæ cui & quomodo applicanda. nu. 92. Non dicenda à legato censuris. nu. 39. nec coram interdictis. nu. 94. ibid.*

I N D E X

- *Missæ pro dicenda non potest statui quid certum. nu. 106. c. 23.*
Missæ triplicis faciendæ die Natiuitatis quæ optimus modus. nu. 87. c. 25.
Missam quotidie audiat Episcopus, nemo eam nisi semel in die faciat, nisi his septem casibus, nec in his unquam ter. num. 87. nec sepe in die Parasceues & sabbatho sancto. nu. 88. ibid.
Missam audire sine attentione debita non sufficit. nu. 6. & 8. c. 21.
Missæ ab audienda excusatus an teneatur supplere & c. nu. 7. ibid.
Missæ ab audienda quæ familia, uel menstruosa excusatur. nu. 9. ibid.
Missam tangentes plurimi errores. nu. 10. ibid.
Missæ & diuinorum cantui nulla lasciuia & profana miscenda. nu. 10. ibid.
Missam vnã totam non audiens sine vesperis, vt peccat. nu. 1. ibid.
Missæ quæ pars notabilis, & tantum festum audienda necessario. nu. 2. ibid.
Missæ omittendæ, quæ causæ iustæ, & an interdictum. nu. 3. ibid.
Missæ ab audienda quæ vidua excusatur, vel laudatur. nu. 4. & 5. ibid.
Missæ an audienda in parochia. nu. 5. ibid.
Missam concubinarij audire ut mortale, & cur melior boni quam mali. num. 78. & 79. cap. 25.
Missæ triplex valor, quis cui applicandus, quid de vna dicta pro multis. num. 92. ibidem.
Missas constitutas Episcopus, Generalis, & Abbas, minuere possunt. nu. 138. ibid.
Missans pro duabus pitantiis non alendus ob missam. nu. 92. ibid.
Missans cui sanguis effunditur quid ager. nu. 89. ibid.
Missam quis irregularis iuste dicat. nu. 239. cap. 27.
Missans post cibum ut peccat. nu. 75. cap. 25.
Missans sic sumat reliquias calicis, patenæ, & oris. num. 90. & suppleat defectum vini. nu. 91. ibid.
Missæ præceptæ tempore canens, saltans, & c. nu. 36. cap. 14.
Mohatra qua res credito emitur, vt ex reuenditione pecuniæ cogantur. num. 91. cap. 23.
Montales an incurrant simoniam ob pacta ingredientium. nu. 106. cap. 27.
Monitio extraiudicialis non debet esse necessario trina. nu. 126. c. 27.
Monitus sub excommunicatione denunciare, vel reuelare, quid faciet. num. 134. cap. 17.
Monitus reuelare ad plus tenetur, quàm monitus denunciare. 135. ibid.
Montes pietatis liciti. nu. 213. cap. 17.
Moriens qui non sepeliendus. nu. 32. quid admonebitur, ad quid inducetur. nu. 33. 34. 35. cap. 26.
Moriens sine loquela, cur non absoluendus sacramentaliter. nu. 270. cap. 27.
Mortui excommunicati hæres, vt debet vel possit petere absolutionem. nu. 271. ibi.
Mortis articulus, & mortis periculum eadem, cum multis ad conditionalem censuram ferendam vel soluendam pertinentibus. nu. 271. & seq. ibid.
Mors triplex anime signata per tres mortuos suscitatos. nu. 3. præl. 9.

I N D E X

- Mors triplex anima signata per tres mortuos suscitatos. nu. 3. pralud. 9.*
Mors aliena pro medio defensionis propria, an sit licita. nu. 3. cap. 15.
Mortem alienam desiderans, vel ea se delectans. nu. 10. & 12. cap. 15.
Mortem propriam iratus exoptans, ut vitam abbrevians. nu. 10. ibid.
Mortem ad iniustam, pergens, vel ab ea non liberans. nu. 16. & 17. ibid.
Mortuus absolui & excommunicari non potest. nu. 27. cap. 27.
Mulier fingens se pregnantem, ut absolvitur. nu. 43. cap. 16.
Mulier testans, ut potest iuste spurium filium appellare. nu. 48. ibid.
Multiloquium quod mortale. nu. 120. cap. 22.
Mutuans pecuniam argenteam pro arca. nu. 226. cap. 17.
Mutuans mutuo accipere pro summa obliuione. nu. 232. ibid.
Mutuans sub usura pro summa danda, vel pro iniuriarum remittenda. num. 238. ibidem.
Mutuans pecuniam alicubi, quando plus recipere potest alibi. num. 295. ibid.
Mutuare regibus sub usura, ut licitum. nu. 296. ibid.
Mutuare aut vendere gramum, pro gramina, ut licet. num. 295. cap. 27.
Mutuum qui non soluit, que bonum, & fides die, ut peccat. nu. 214. ibid.
Mutuum duplex verum, & palliatum, & differt a commodato. nu. 206. ibid.
Mutuum quod sine pacto, ut mutuans affectet usura. nu. 284. ibid.
Mutuum pecunie ab uno numero, & assensu, ut absque pacto. num. 285. ibidem.

N

- N**AVERRA CORUM, bene accipientes excommunicati, non eo, etiam ante mortem, restitutionem. nu. 120. cap. 22.
- Necessitas extrema, qua fit. nu. 5. cap. 24.*
Necessitas extrema excusat a peccato, sed non a restitutione. nu. 118. & 119. cap. 17.
Necessitas differt, sed non tollit restitutionem. nu. 60. & 61. cap. 17.
Necessitas extrema non tollit restitutionem, etiam eius, quod in ea capitur, & ea maior minus. nu. 62. ibid.
Necessitas decentis, sicut differt restitutionem. nu. 62. ibid.
Nemesis quid, & quomodo. nu. 118. cap. 23.
Notarius ut peccat. nu. 52. faciens instrumentum falsum, rescindens, vel delens verum, male componens, non tradens illud, non informans satis renunciantem, transcribens die festo, non serviens pauperi, ut debet. nu. 52. & 53. c. 25.
Notarius eum fit, que, & quomodo capitula iurat. nu. 52. ibid.
Notarius conficiens instrumentum de re illicita, scribens statuta usuraria, non retinens protocolla, siue registrum, faciens testamentum infans, stipendium nimium capiens, literas ordinum carius tradens. nu. 54. cap. 24.
Notorium quid dicatur. nu. 71. cap. 25.
Nuptias benedicendi tempus Tridenti ampliatum. nu. 71. cap. 22.
Nuptie prima benedicende, secunda non item. nu. 73. cap. 22.

- O** **BEDIENTIA**, & inobediencia specialis & generalis quid. nu. 35. cap. 23.
Obediendum in quo non est superfluum. nu. 37. cap. 23.
Oblatio in missa quando necessaria. nu. 19. cap. 13.
Obligatio qua lapsu termini implendi preceptum finitur. nu. 15. cap. 21.
Observantia virtus comitanda in iustitia. nu. 2. cap. 14.
Obstetrix ignorans formam baptizandi peccat. nu. 6. cap. 22.
Occasio, qua necessario vitanda penitenti ut absolvi possit. nu. 32. cap. 14.
Occasio, qua est propinqua peccandi, non semper est alteri. nu. 12. cap. 3.
Occasio peccandi propinqua, cauenda, non remota. nu. 10. ibid.
Occasio propinqua studiose definita. nu. 14. ibidem.
Occasione de qua credendum, quod raro inducet ad mortale. nu. 19. ibid.
Occasionem dare ad veniale veniale tantum est. nu. 35. cap. 14.
Occasio peccandi per actus de se bonos qua vitanda. nu. 29. cap. 14.
Occidens, feriens, procurans, & ego gaudens nisi id faciat se, vel alium, vel sua bona defendendo, vel sit laicus. nu. 4. cap. 15.
Occidens casu, & exponens se periculo mortis corporalis. nu. 6. ibid.
Occidens, nec feriens ministrum iustitiae, etiam se defendendo. nu. 8. ibid.
Occidens defendendo se sine moderata tutela punietur mitius, quam aggre- diens, sed restituet quantum ille. nu. 26. ibid.
Occidunt iuste bellans iuste, & se uel alium defendens. nu. 2. ibid.
Occidit, & pene occidit quid, & quatuorplex. nu. 255. cap. 27.
Odiu Dei ut genere suo maximum peccatorum. nu. 18. cap. 11.
Odiu, & rancor duplex. nu. 25. cap. 14.
Odiu, aut rancorem vitium quis dicitur habere. nu. 25. ibidem.
Officium per profanum quando fit restitutio. nu. 81. cap. 17.
Officium uel artem sine peritia, & scientia iusta exerceus quis peccat. num. 48. cap. 23.
Officia diuina qua. nu. 172. & permissa ut in interdicto generale. nu. 174. c. 27.
Omissio pura quid. nu. 3. prel. 6.
Omissio pura cui dicitur factum negative. nu. 6. prel. 7.
Opera meretricis, & aliorum delinquentium in foro Dei equalis. nu. 36. & 39. & permissa in foro exteriori tantum quoad hoc aequantur. nu. 37. cap. 27.
Operarius, qui non laborat iuste conductori. nu. 196. cap. 17.
Opinio communis qua, & quando alteri praedicitur. nu. 285. cap. 27.
Opinio deponat dubium, antequam iudicet, consulat operetur. nu. 80. ibidem.
Opinio qua diligenda late & resoluere. nu. 286. cap. 27.
Opitulans damnatum danti, qui totum, qui partem, qui nihil restituit. num. 29. cap. 17.
Oratio Dominica continet summam petendorum a Deo. nu. 1. cap. 11.

I N D E X

- Ordinando prima consumitur, si sit necessaria, & hoc ordinando minoribus sacris, nu. 68. c. 25.
- Ordinando cui Capitulum, vel alius sede vacante non potest dare licentiam, num. 68. ibid.
- Ordinandi facultas Papa, que legitima, & qualiter intelligenda, nu. 68. ibid.
- Ordinandi aetas mutata, & multa nova ab ordinatis, & ordinandis facienda, nu. 68. ibid.
- Ordinatus sub Episcopo titulari, vel genti Praeui voluntatem ut peccet, nu. 28. cap. 22.
- Ordinatus non reuinciet nec alienet sitibundis, si sit, c. nu. 28. ibid.
- Ordo in genere quid, & quis ecclesiasticus, & quid ordo facti, c. nu. 17. ibidem.
- Ordo Theologis septemplex, Canonis nona, nobis octidplex, num. 18. ibid.
- Ordinis circa sacramentum, & quid sit, c. nu. 18. ibid.
- Ordo, si sit, cur impedit, & quid sit, c. nu. 52. ibid.
- Ordinem sumens ut peccat, si est indignus, si per simulationem, nu. 68. si ab Episcopo excommunicato, si existens illegitimus etiam occultus, nu. 69. Si extra tempora legitima, si ante illud, si sine ista licentia, si furiam, aut per saltum, nu. 69. si non supplet supplenda, si eodem die multos ordines sumit, si de deformis, si benigneus, episcopus, aut infans, excommunicatus, aut mortali infectus, nu. 72. ibid.
- Ordinem & eius usum, quod peccatum, notorium impedit, nu. 73. ibid.
- Ornans se, & insidens fenestris, centus, aut videns qui peccat, nu. 74. c. 16.
- Ornans se, ut in coniugem appetatur, vel veste incongrua, sexus quis peccat, num. 22. cap. 23.
- Ornans, si ornatus ad peccatum, c. nu. 37. cap. 24.
- Ornatus fucus, filio, & castro pulchritudine quare mortali, nu. 20. cap. 23.
- Oscula, que peccata, nu. 17. c. 1. cap. 16.
- Otiosum, ornare malum, c. nu. 7.

- P**actum ne depositarius de dolo tenetur, non valet, nu. 18. cap. 17.
- Pactum de retrocedendo quid, quid iustum, & quod usurarium, & minuit de pretio, sed fructus non adiungit ementi, nu. 248. & seq. ibidem.
- Papa, & alij Prelati ut possunt spiritualia profanare, nu. 108. cap. 23.
- Papa, & Episcopus ut possunt rem spiritualem integram uendere, num. 108. ibidem.
- Papae beneplaciti reservatio nil prodest, antequam ei placeat, nu. 108. ibid.
- Papa iurisdictionem immediatè sumit à Deo in omnes, nu. 63. cap. 27.
- Papa absoluit ab omnibus sibi, & alijs reservatis, nu. 263. ibid.
- Papa à quo & qua potestate absoluitur, nu. 260. ibid.

I N D E X

- Papa solus dispensat super voto solenni, & ubi quæritur. nu. 77. c. 2.*
Papa simul ac electus est, est confirmatus a Deo. nu. 147. c. 27.
Paraphernalia bona quæ sunt nu. 13. cap. 17.
Parochus non ministrans sacramenta, subdito ad eam non obligato remissive. num. 13. cap. 25.
Parochialis ecclesia, etiam referatur per contumaciam confessorum. nu. 139. cap. 25.
Paruitas rei ut excuset, & quæ sit illa remissive. nu. 12. preclud. 9.
Passio animi quæ, & quæ sit, proprie in appetitu intellectiuo. nu. 1. preclud. 5.
Passiones principales quatuor, & alia quot & quæ. nu. 2. ibid.
Passiones sex in appetitu concupiscibili sensiuo, & quinque in irascibili, & earum subordinatio. nu. 3. ibidem.
Passiones animi omnes esse morbos falsum. nu. 7. ibidem.
Passionem confessio sacra equalis esse debeat. nu. 10. ibid.
Passionum alia bona, alia mala, suapte natura. nu. 5. ibid.
Pater minuire non potest legitimam verberandis, sed remunerando, & faciendo pia sic. nu. 39. cap. 26.
Pater an solus succedat filiis. nu. 149. cap. 27.
Pater cur non teneatur præligere filium digniorem, et gubernator publicus. num. 37. cap. 28.
Pater citra bona filiorum, potest hinc modo mortaliter. nu. 151. c. 17.
Pater, & mater peccant non succurrendo filio. nu. 171. cap. 14.
Patres in tribus honorandi, scilicet, in ordine, in dignitate, & in auctoritate. nu. 141.
Patres, qui exponunt filios, et natiuitatem, et de monachorum. num. 17. cap. 14.
Patres, qui irritant vota filiorum, in qua iam consenserant. nu. 17. ibid.
Patres, qui dolo, aut timore filios extrahunt a religione, aut in eam inducunt. nu. 17. ibidem.
Patres, qui cogunt filios ad matrimonium contra eorum votum. nu. 17. ibidem.
Patres, qui sinunt filias suas amare, vel amari ob malam finem, vel iam despectas, habere tactus impudicos. nu. 18. ibid.
Patres qui dicantur in hoc quarto præcepto. nu. 3. c. 14.
Patris hæredes quod damnatum datum filio restituent. nu. 151. cap. 17.
Patrini sunt solum hodie designati, & quod designandi. nu. 37. c. 22.
Patrimus an. fiat omnis tangens cum nemo designatur. nu. 40. cap. 22.
Paulum, & Moysen non fecit beatos visio Dei transitoria. nu. 52. preclud. 4.
Pauper pauperi restituendum an possit sibi restituere. nu. 171. cap. 17.
Pauperem dici omnia pia opera, & pro suo statu egentem. nu. 93. c. 17.
Pauperibus restituendum, ut potest tenenti restitui. nu. 93. cap. 17.
Peccare faciens qui, & quid restituet. nu. 14. cap. 17.
Peccata omnia esse mala, quia prohibita, ut defendatur. nu. 12. preclud. 7.
Peccata futura includit potestas absoluendi. nu. 80. cap. 12.
Peccata an sint urbane dicta in peccata mouentia. nu. 42. cap. 14.

I N D E X

- Peccata oris, cordis, & operis eiusdem speciei. nu. 9. cap. 16.
- Peccata in Spiritum sanctum sunt desperatio, praesumptio, impenitentia, obstinatio, impugnatio agnita veritatis, & invidia fraterna gratis, & cur irremissibilia. nu. 126. cap. 23.
- Peccatur quibus modis circa peccati cognitionem. nu. 25. pral. 7.
- Peccatur quibus modis circa credenda de anima. nu. 16. pral. 1.
- Peccatum quoddam simplex, quoddam multiplex. nu. 20. pral. 9.
- Peccatum ut aliud in genere naturae, & aliud in genere moris. nu. 15. pral. 7.
- Peccatum originale quomodo voluntarium. nu. 10. pral. 7.
- Peccatum originale non esse reatum, & cum eo nasci omnes. nu. 6. pral. 8.
- Peccatum originale non est ea multa quorum nomine appellatur. nu. 7. ibid.
- Peccatum originale excludit omnes a vita aeterna. nu. 8. ibid.
- Peccatum mortale, & veniale specie differant. nu. 3. pral. 9.
- Peccatum veniale, quia ratione vere peccatum. nu. 11. pral. 7.
- Peccatum ad mortale possunt obligare leges humanae. nu. 8. ibid.
- Peccatum veniale peius omni malo pane, & disponit ad mortale. nu. 57. c. 14.
- Peccatum mortale est contemptus consilij diuini. nu. 17. & salutis proximi. nu. 18. pral. 9.
- Peccatum in Spiritum sanctum quid, & est septuaginta, & cur dicatur irremissibile. nu. 126. cap. 23.
- Peccatum duplex, originale, & actuale, & quid originale. nu. 1. pral. 8.
- Peccatum aptius, genus ad originale, quam carentia iustitiae originalis. nu. 2. ibid.
- Peccatum originale tollitur per baptismum, sed non carentia, & c. nu. 3. ibid.
- Peccatum quod primi parentis, & ut transferatur in descendentes. nu. 4. pral. 8.
- Peccatum actuale quid, & quo eius species nascenda confessorio. nu. 1. pral. 9.
- Peccatum diuiditur septem modis, in cordis, oris, & operis. nu. 2. cordis, facti & consuetudinis. nu. 3. & in septem capitalia. nu. 4. In Deum, proximum, & seipsum. nu. 5. In peccatum per excessum, & defectum. nu. 6. & in peccatum mortale, & veniale. nu. 7. ibid.
- Peccatum licet contritum, est tamen confitendum. nu. 10. c. 1.
- Peccatum recte confessum, semel, non est necesse iterum confiteri. nu. 1. cap. 9.
- Peccati numerus ut augetur iterando, continuando, vel interrumpendo. nu. 16. 17. & 18. cap. 6.
- Peccati diuisiones in quod prosunt confessorio. nu. 2. pral. 9.
- Peccati causam, qui dat arma, vel alia commodando. nu. 38. cap. 14.
- Peccatum, & delictum, in proposito idem. nu. 9. pral. 7.
- Peccatum usura duplex, sed neutrum usura mentalis. nu. 208. cap. 17.
- Peccatum mortale alterius, qui non impedit, cum possit absque suo nouimento. nu. 27. cap. 14.
- Peccatum per minus arcere a maiori ut bonum. nu. 40. cap. 14.
- Peccatum non est ad minus peccatum inducere. nu. 263. cap. 17.
- Peccatum cordis, oris, & facti in genere moris vnum tantum esse. num. 19. pral. 7.

I N D E X

- Peccatū uerborum septuplex, & præcipue ex intentione iudicandū. nu. 3. & 4. c. 18.
- Peccatum quod non est omne in Deum potest referri. nu. 23. cap. 20.
- Peccatum quando non est inuitare ad actum, qui peccatum est. nu. 25. cap. 21.
- Peccatum mortale ut solum repugnat charitati. nu. 15. præl. 5.
- Peccatum non esse licet aliquando sic uocetur. nu. 13. & 21. præl. 7.
- Peccatum non est uitium, & quibus constat. nu. 14. ibid.
- Peccatum mortale quid latè. nu. 5. præl. 7.
- Peccatum circa originale qui sic, & sic errant heretici. nu. 10. præl. 8.
- Peccatum reseruatū, cui & quomodo consistendum, & soluendum. nu. 6. cap. 25.
- Peccati alterius, qui est causa nisi, & c. nu. 27. ibid.
- Peccato originali ut caruit Christus, & mater eius. nu. 9. prælud. 8.
- Peccat qui mortaliter, uel speciem eius rei præstat, ut alius ita peccet. nu. 28. c. 14.
- Peccat qui uenialiter, ut alium sic peccare faciat. nu. 29. ibid.
- Peccat suadens alij peccatum licet nolit ut faciat illud. nu. 38. & 42. cap. 14.
- Peccat quando petens bona ab eo, qui dando peccabit. nu. 40. ibid.
- Peccat mortaliter, qui proximi mortale non impedit. nu. 23. cap. 24.
- Peccat petens quod peccatū est, et ad id parato, & alioquin bonū. nu. 39. & 40. ibi.
- Peccantium ministri quando peccant. nu. 16. cap. 20.
- Peculium filiorum quadruplex. nu. 141. & seq. cap. 17.
- Pecunia præsens tanto plus ualet absente, quanto distantior. nu. 295. & 296. ibi.
- Pecunia dicitur numerata, & quicquid ea est estimabile. nu. 71. cap. 23.
- Pecunia eadem numerata, plus alij quam alij ualet. nu. 286. cap. 17.
- Pecunia ut merx est uendibilis, sed non ut est pretium. nu. 291. ibid.
- Pecunia cur maiori pretio præfixo exponi potest. nu. 288. ibid.
- Pecunia una octo de causis plus ualet quam alia. nu. 294. ibid.
- Pecunia pretium autoritate priuata ut mutari potest. nu. 295. ibid.
- Pecunia finis peculiaris quis, & qui alij septem in quos locari potest pretio, licet non mutuari uel commodari. nu. 287. ibidem.
- Pecunia publica Custos ea emendo & utendo ut peccat. nu. 94. c. 23.
- Pedagia noua quis potest imponere, uel augere. nu. 61. cap. 27.
- Pensio, cui quis per se consentit, statim tenet. nu. 274. cap. 27.
- Pensio constituta personaliter, in quo grauior constituta per alium. nu. 272. c. 27.
- Pensio quanta poni possit super Episcopatu, & parochiali. nu. 137. c. 25.
- Pensio à Papa ob paupertatem concessa laico licita, & quare. nu. 119. ibid.
- Pensio emphyteosis duplex, & que minuitur. nu. 190. cap. 17.
- Pensio beneficalis non potest emi, nec redimi, sed remitti sic: quia est spirituale dependenter. nu. 111. cap. 23.
- Pensionarius solo lapsu termini non excommunicatur. nu. 104. c. 23.
- Pensionis emptio si simoniaca est non ualet: sed non excommunicat. nu. 111. ibid.
- Percussio enormis, mediocris, & leuis, que dicantur. nu. 91. & 92. cap. 57.
- Pèriculo peccandi se exponens, uel agens contra conscientiam. nu. 26. cap. 14.
- Permissio peccati nulla cum participatione lucri licita. nu. 295. cap. 17.
- Permutatio antiquior emptione, & licita etiam in pecunia. nu. 287. cap. 17.

I N D E X

- Permutatur id quod est pro eo, quod nondum est. nu. 287. ibid.*
Pertinacia quid. nu. 11. quando mortalis. nu. 31. cap. 23.
Pertinax quisnam sit. nu. 22. cap. 11.
Peste infectum non iuuans qui peccat. nu. 132. cap. 25.
Philtrea quae illicita. nu. 32. cap. 11.
Pietas quae est uirtus annexa iustitia, non est misericordia. num. 1. cap. 14.
Pignoris qualis usus peccatum. nu. 203. cap. 17.
Pignoris fructus quando bene capiuntur. nu. 217. ibid.
Pignoris fructus capere quando usura. nu. 203. ibid.
Pignus cum pacto commissorio capere an liceat. nu. 204. ibid.
Pignus uendere an liceat, & quo ordine. nu. 204. ibid.
Pignus ab usurario emptum restituendum. nu. 265. cap. 17.
Pignore uendito minoris vel maioris debito & c. nu. 205. ibid.
Pignoris industrius culti fructum retinere an usura. nu. 216. ibid.
Piscatorum ac duntum eius modi societas usuraria. nu. 282. & 283. cap. 17.
Pena peccati temporaria inquam aeterna mutatur, an per bona opera in malo statu facta tollatur. nu. 7. cap. 3.
Pena unius correlatiui extenditur ad alterum si eadem est ratio. nu. 74. cap. 22.
Pena summe miserorum supremi gradus septuplex. nu. 24. pral. 4.
Pena ipso iure incurta quando soluenda in foro conscientiae. nu. 118. cap. 25.
Pena exclusionis a collegio ipso iure incurta non tenetur quis in conscientia. nu. 63. cap. 23.
Pena etiam ipso iure imposta non debetur in conscientiae foro nisi & c. nu. 66. ibid.
Pena magna ut potest esse iusta sine culpa. nu. 57. & 58. cap. 23.
Pena cuius statuta ignorantia excuset scientem statutum. nu. 272. cap. 27.
Penam qualem ignorans non incurrit. nu. 272. cap. 27.
Pœnitens, quod officium relinquet. nu. 24. cap. 26.
Pœnitens non tenetur credere se non peccaturum in arte sua. nu. 13. cap. 1.
Pœnitens quomodo confessionem inchoabit. nu. 15. cap. 10.
Pœnitens quis debet petere facultatem confitendi alteri. nu. 5. cap. 7.
Pœnitens quando mutato habitu confitebitur. nu. 5. ibidem.
Pœnitens non debet nominare personam cum qua peccauit. nu. 2. ibid.
Pœnitens uolens peccare data certa occasione non absoluentus. nu. 19. c. 1.
Pœnitens potest uel unio uerbo mille peccata confiteri. nu. 19. cap. 16.
Pœnitens non tenetur credere se mortaliter non peccaturum. nu. 10. cap. 1.
Pœnitentia quid generaliter, & aliqua sine dolore, & aliqua cum eo. nu. 1. pral. 10.
Pœnitentia uerbum latinum, quid proprie & quid improprie significat. nu. 2. ibi.
Pœnitentia alia mala alia bona. nu. 3. ibid.
Pœnitenti pro se, & contra se in foro conscientiae creditur. nu. 246. cap. 17.
Pœnitentia sollemnis ut impedit matrimonium. nu. 74. cap. 22.
Pœnitentia satisfactoria alia necessaria culpa delenda, & quae earum acceptanda.
nu. 20. cap. 26,

I N D E X

- Pœnitentia, ex causa diminui & mutari potest. nu. 21. & 22. ibid.*
- Pœnitentiam per opera aliâ debita fieri. nu. 23. ibid.*
- Pœnitentia iusta est imponenda, alia cur falsa dicta, omnibus eadem leuis necessaria, & alia grauis indiscrete ponitur. nu. 15. ibid.*
- Pœnitentia iusta quid, & am Deus solus nouit. nu. 16. & septennis unicuique peccato mortali non debetur in foro interiori. nu. 17. ibid.*
- Pœnitentia arbitrio confessarij relinquitur, non ad hunc effectum, sed ad iustum & imponenda consideret hæc: si conueniens, quales non sunt hæc. nu. 18. ibid.*
- Pœnitentia quid, & quot, & quæ partes eius. nu. 22. cap. 22.*
- Pœnitentia circa sacramentum multa definita Trident. nu. 11. ibid.*
- Pœnitentiam in mortali sumens, vel ab eo qui est in illo, ut peccat. nu. 11. ibid.*
- Pœnitentiam iniunctam, qui non implens peccat mortaliter. nu. 43. cap. 21.*
- Pœnitentiæ sacramenti a Christo instituti tres actus de fide est. nu. 4. præl. 10.*
- Pœnitentia minor sufficit baptizando, quàm absoluendo. nu. 36. cap. 1.*
- Pœnitudo peccati est nolle admisisse. nu. 2. ibid.*
- Pœnitudo maior de maiori peccato bona, sed non necessaria. nu. 35. & illa qua caret debitis circumstantiis non est contritio. nu. 36. cap. 1.*
- Polluta Ecclesia, pollutu ut est cæmeterium contiguu, sed non contra. nu. 257. c. 27.*
- Pollutio vel copula carnalis, quæ communionem impedit. nu. 51. c. 21.*
- Pollutio voluntaria, & inuoluntaria variorum casuum. nu. 6. & cap. 16.*
- Pollutionis incurrenda periculo consensuens. nu. 6. ibid.*
- Pollutio dormienti adueniens & c. an possit placere ob finem bonu. nu. 7. & 8. ibid.*
- Pollutio præterita & futura, in quo differant. nu. 8. ibid.*
- Potentia sentiendi exteriores quinque, interiores quatuor. nu. 2. & 3. præl. 2.*
- Præcepta de diligendo Deum, & proximum maiora omnibus præceptis Decalogi, & quando adimplenda. nu. 6. & seq. cap. 11.*
- Præcepta Dei non impleri posse in statu malo, in quo sensu est de fide. nu. 17. c. 11.*
- Præcepta affirmatiua, & negatiua non æque ligant. nu. 54. cap. 17.*
- Præcepti transgressio omnis mortalis, nisi, & c. nu. 4. cap. 11.*
- Præcepti transgressio etiam mentalis tantum, quæ mortalis. nu. 11. & 12. ibid.*
- Præceptum de diligendo Deum super omnia, & proximum sicut seipsum, cur non sit de decem Decalogi. nu. 5. cap. 11.*
- Præceptum diligendi Deum quis frangit. nu. 18. ibid.*
- Præceptum sextum de non fornicando, vel decimum quis frangit. nu. 5. cap. 16.*
- Præceptum de colendo Deum frangitur: 3 modis præter participantes, a nu. 26. usque in finem cap. 11.*
- Præcepti de diligendo proximo ad quid pro semper obligare. nu. 7. cap. 14.*
- Præceptum colendi Deum, ut differt à præcepto diligendi, & credendi. nu. 22. c. 11.*
- Præceptu credendi, & præceptu diligendi differunt ut fides, & charitas. nu. 21. c. 11.*
- Præceptum credendi, frangit, qui credit non esse catholicum, quod credere tenetur esse tale. nu. 22. cap. 11.*
- Præceptu diligendi proximu nõ est ex decẽ, & ut ex eo septẽ noscitur. nu. 55. c. 14.*

I N D E X

- Præceptum Ecclesie totum, aut pro parte qua potest, seruandum. nu. 32. c. 21.
 Præceptum non furandi, quæ & quod prohibet. nu. 1. cap. 17.
 Præceptum octauum quid principaliter, & quid secundario prohibeat. nu. 1. c. 18.
 Præceptum quintum vetat mortem corporis, & non anima, nu. 5. cap. 15.
 Præceptum sextum de non fornicando, & de non concupiscendo quæ vetant. nu. 1. c. 16.
 Præceptum secundum Decalogi quid per nomen Dei comprehendat. nu. 1. c. 12.
 Præceptum contra septimum peccat mortaliter, qui accipit alienum. nu. 95. & seq.
 cap. 17.
 Præceptorum multorum transgressio, quæ vnicum peccatum. nu. 4. cap. 11.
 Prædicans vt peccat, si id facit sine facultate quam is dare potest, & aduertens se
 esse in mortalium, mentiens. nu. 141. cap. 25.
 Prædicans vt peccat miscens ridicula, detrahens prælatis, decimare dissuadens. nu.
 142. si religiosus sine consensu Episcopi. nu. 143. cap. 25.
 Prædicandum quid, quoties, quibus & a quibus. nu. 143. ibid.
 Prædicans prophetias non sacras an excommunicatus. nu. 143. ibidem.
 Prælo dissipanti quæ res ecclesiastica restituenda. nu. 29. cap. 17.
 Prælo præcipienti audire confessiones quis subditus non pareat. nu. 14. cap. 4.
 Præscriptio quæ à restitutione excusatur. nu. 85. cap. 17.
 Præsentatio fratrum ad audiendas confessiones & c. à nu. 260. vsq; ad nu. 279. c. 27.
 Præsentatus semel, & remissus noua præsentatione non indiget. nu. 266. cap. 27.
 Præsumptio quid. nu. 118. & quæ mortalis. nu. 14. cap. 23.
 Præuaricator est aduocatus, qui parti aduersæ fauet. nu. 29. cap. 25.
 Præbytericidium, vt impedit matrimonium. nu. 74. cap. 22.
 Præmium auget, nec minuit dilata solutio. nu. 82. cap. 23.
 Præmium non augetur periculo recipiendi non creditum. nu. 82. ibidem.
 Præmiu auget utilitas venditoris, sed non utilitas, vel necessitas ementis. nu. 83. ibid.
 Præmium rerum iustum quid, & est triplex. nu. 78. cap. 23.
 Præmium minuit copia venditorum, & auget paupertas eorum. nu. 84. ibid.
 Præmium quando taxandum, & taxatum, vt seruandum. nu. 88. ibid.
 Præmium iustum triplex, imum, medium, summum. nu. 228. cap. 17.
 Præmio maiore vel minore dimidio vt peccatur. nu. 85. cap. 23.
 Præmio minore iusto emens, quia non peccat. nu. 87. ibid.
 Primitiæ, vt decimæ soluendæ. nu. 32. cap. 17.
 Priuatio præsupponit habitum. nu. 69. c. 17.
 Priuilegium remuneratorium, & per contractum iusta de causa tollitur. nu. 73. c. 27.
 Prodigalitas quid, & quæ mortalis. nu. 70. cap. 23.
 Prædignitas etiam fama regulariter non est mortalis. nu. 28. c. 18.
 Professio nulla, vt tacite ratificetur. nu. 32. cap. 12.
 Promissa quæ obligat ad mortale late. nu. 6. cap. 18.
 Promissio reciproca siue scommessa vel apuesta quæ licita. nu. 18. cap. 20.
 Propositum virtuale vitandi futura, quando sit penitenti, & quod factis est orati-
 ni, sacrificanti, & bona in Deum referenti. nu. 11. & 13. cap. 11.

I N D E X

- Protestatio contraria facto inualida, & quæ nocet matrimonio. nu. 78. cap. 22.*
Proxenetæ usurarum qui peccat. nu. 266. c. 17.
Proxenetæ uendēs pluris quā sit mādātū, quādo illud restituet. nu. 97. & 98. c. 23.
Proximus, qui desiderat, ut aliquis mortaliter peccet, vel cōdemnetur. nu. 24. c. 14.
Proximi quorū pacto comprehendantur in quarto præcepto. nu. 3. ibidem.
Proximus, qui non diligit se aut proximum, cum tenetur. nu. 33. ibid.
Proximus, qui alium excipit à suis orationibus generalibus. nu. 23. ibid.
Proximus, qui non diligit proximum cum tenetur. nu. 13. ibid.
Proximus, qui facit aliquid, ob quod credit aliū mortaliter peccaturum. nu. 30. ibid.
Proximus, familiaris alicuius cum scandalo alterius. nu. 30. ibid.
Proximus, qui rancorem, aut odium non remittit, ne sibi detrahatur. nu. 31. ibid.
Proximus, qui scandalum præbet edendo carnes, vel non insinuans. nu. 31. ibid.
Proximum non honorans, quis uiolat hoc quartum præceptum. nu. 23. cap. 14.
Prudentia uera carnis, seu mundi quid, & quo differant. nu. 77. cap. 23.
Publici conuentus in bonum finem iusti & boni. nu. 44. cap. 14.
Publicum, quid, & quotuplex. nu. 255. cap. 27.
Pufflanimitas filia accidiæ quæ mortalis. nu. 125. cap. 23.
Pyratæ qui excommunicati in bulla Cœnæ. nu. 59. cap. 27.
- Q
- Q**UALITAS iuncta uerbo iuxta eius tempus intelligitur. nu. 255. cap. 27.
Questus turpis reliquiarum quis est. nu. 169. cap. 17.
- R
- R**ANCOR & odium duplex. nu. 2. cap. 14.
Rancor filia accidiæ qui mortalis. nu. 225. cap. 23.
Ratum habens dānum suo datum. nu. 133. cap. 17.
Ratificans suo nomine factum delictum semper punitur. nu. 133. cap. 17.
Raptus ut impedit matrimonium. nu. 74. cap. 22.
Reatus quid propriissime, & ad quæ transfertur. nu. 2. prel. 7.
Reatum pro obligatione ad penam esse filiam peccati, & triplicem. nu. 23. ibid.
Reincidentiæ cum opere quis potest absolui. nu. 272. cap. 27.
Religio est uirtus annexa iustitiæ. nu. 1. cap. 14.
Religio aliquando uocatur pietas, imo & obseruantia. nu. 2. ibidem.
Religionis de ingressu an consulendum. nu. 49. cap. 12.
Religionis habitum qui relinquit quando peccet M. & est excommunicatus. num. 132. cap. 27.
Religionem relaxatam ingrediens. nu. 50. uel in eam filios intrudens. nu. 51. ibid.
Religionem spectant tria præcepta, quatuor pietatem, & obseruantiam. nu. 2. c. 14.
Regularis beneficiari impensa quæ iusta, & quæ non. nu. 94. cap. 17.
Religiosus et Canonicus testari nequit, sed tale memoriale facere sic. nu. 270. c. 27.
Religiosus ut. frangit uotum paupertatis remissus. nu. 140. cap. 25.
Religiosus qui testans non absoluentus. nu. 270. cap. 27.
Religiosus dispensatus per hanc subreptionem. nu. 72. c. 12.

Y. N. D. E. X

- Religiosus quæ exire potest ob parentes inopes. nu. 14. c. 1. 14.
- Religiosi Doctor qui excommunicatus. nu. 134. cap. 27.
- Religiosus quis loca ad habitandum accipiens excommunicatus. nu. 144. ibid.
- Religiosus quis dissuadens uel non suadens decimas, est excommunicatus. n. u. 145. ibidem.
- Religiosi non seruantes interdictum ecclesie matricis excommunicantur. nu. 146. ibidem.
- Religiosus adiens Regiam ad nocendum prelato vel monasterio. nu. 138. ibid.
- Reliquias, nomina, & breuia, ut gestanda. nu. 34. & 35. cap. 11.
- Reliquiis uel vitaculis falsis, uel ueris in malum finem utens. nu. 169. cap. 17.
- Remissio sine rei. soluenda presentis. sufficit ad restitutionem. nu. 44. cap. 17.
- Renunciare beneficio intentione ut detur. N. licet, eo non expresso. nu. 107. c. 23.
- Renunciatio per. Simoniam realem. facta non ualet. nu. 105. cap. 23.
- Reseruatio censuræ hæreseos, in quo maior aliis. nu. 273. cap. 27.
- Reseruari non posse casum, contra ius diuinum est. nu. 254. cap. 27.
- Residentia episcopo & curato iuris diuini, & quæ excusant ab ea. nu. 121. c. 25.
- Restituenda rei, si valor incertus est, quid fiet. nu. 27. cap. 17.
- Restitutio quid cum diffinitionis declaratione. nu. 6. cap. 17.
- Restitutio duplex, formalis & virtualis, qualis est remissio. nu. 11. ibid.
- Restitutio est actus iustitiæ ueræ. nu. 6. & 7. ibid.
- Restituenda res aliena etiam non restituto pretio. nu. 7. 8. & 9. ibidem.
- Restituenda ipsamet res aliena surrepta. nu. 10. ibidem.
- Restituendi necessitas ex qua lege nascitur. nu. 11. ibid.
- Restitutio statim facienda nisi hæc excusent. nu. 54. ibid.
- Restitutio qualis facienda patri ab eo qui eius filiam deflorauit. nu. 19. cap. 1.
- Restitutio bonorum incertorum ut reseruata episcopo. nu. 92. cap. 17.
- Restitutio bonorum incertorum cui & à quo facienda. nu. 92. & 93. ibid.
- Restitutio pauperibus debita, an ecclesiis fieri possit. nu. 29. cap. 26.
- Restitutionem excusat metus probabilis peccatorum. nu. 63. cap. 17.
- Restitutio facienda eo modo, quem causa cur debetur postulat. nu. 44. ibid.
- Restitutionem debiti qui. fauore uel consilio impedit. nu. 131. & 132. ibid.
- Restitutione a debita excusant hæc nouem. nu. 75. ibid.
- Restitutione ob qualem ignorantiam quis excusatur. nu. 82. & 83. ibid.
- Restitutio pauperibus facienda quando de precepto. nu. 30. ibid.
- Restitutio rei alienæ fiat ubi sita est, si bona fide possidetur. nu. 42. ibidem.
- Restitutio rei lucrifactæ in bello iniusto. nu. 15. cap. 15.
- Restitutio præsupponit debitam legale. nu. 69. c. 17.
- Restituere non obligant opera sola intentione interiore mala. nu. 103. c. 23.
- Restituere famam uel aliis compensare lasor & hæres tenentur. nu. 42. & seq. c. 18.
- Restituat testis, aut iudex acceptum, pro testimonio, aut sententia. nu. 34. cap. 17.
- Restituere plus tenetur delinquens, quàm contrahens, & consentiens. nu. 17. & 18. ibi.

E N D E X

- Restituet ne non obflans maiori parti capituli aut uniuersitatis. nu. 25. *ibid.*
Restituet quis confessarius negligens. nu. 22. & 23 *ibid.*
Restituere qui domini iubent inutiliter. nu. 121. *ibid.*
Restituatur alienum, idem ipsum, & fructus, & interesse. nu. 24. & 25 *ibid.*
Restitui non debent boni minoris ordinis cum damno maioris. nu. 57. c. 17.
Restitui, cur non debeat damnari ob elemosinam denegatam, consecratam. nu. 7. c. 24.
Restituendum omne quod accipitur pro eo quod gratis tenetur dari, vel debet fieri.
nu. 33. cap. 17.
Restituendum quod male accipitur, sed non male datur. nu. 32. & 33 *ibid.*
Restitui non debet res familiaris cum fama propria iactura. nu. 44. c. 16.
Restituatur quanti aestimatur damnum certum aut arbitrarium. nu. 27. cap. 17.
Restituat damnum, qui tradit filium suum ad partem supponendum. nu. 48. cap. 16.
Restituet quis per alium quando, & per quem faciet. nu. 67. cap. 17.
Restituere cur magis tenetur qui accipit, pro eo quod tenetur facere, quam quod accipit pro eo quod tenetur non facere. nu. 31. cap. 17.
Restituent qui suffragantes siue rotantes. nu. 74 *ibid.*
Restituere quis teneatur late. nu. 12. 13. & 14 *ibid.*
Restituere contra ordinem predictum non sufficit. nu. 52 *ibid.*
Restituendi obligatio non contrahitur solo consensu. nu. 16. cap. 11.
Restituendum an regulariter male datum & male acceptum. nu. 30. cap. 17.
Restituet quo pacto, qui proximum damnificauit in bonis animae. nu. 45. c. 14.
Restituat fur, & malefactor impensas factas ob ablata, & interesse. nu. 140. c. 17.
Restituatur quantum filio laeso ob spurium ignotum. nu. 50. cap. 26.
Reuelatio mali, & neglectus fama quae mortalis. nu. 61. cap. 18.
Retrouendendi pactum minuit pretium. nu. 86. cap. 23.
Reus negans quis non infamat accusantem. nu. 49. c. 18.
Reus quis crimen confitendo non peccat. nu. 57. cap. 18.
Reus qui consortes tegere aut detegere debet. nu. 58. *ibid.*
Reus accusatus, & in carcerem comectus, ut mortaliter peccat cam iniustam defendens. nu. 35. & qui interrogatus negat veritatem. nu. 35. & 36. & non detegens tales, & tales socios, aut non parens literis excoicationis solitis. nu. 37. & 38. aut se mendaciter defendens, aut a iusta sententia appellans. nu. 39. cap. 25.
Rex ut peccat aliena capiens, capta non restituens, male, vel ob malum finem gubernans. nu. 1. cap. 25.
Rex seditiones excitans, uel subditos non exercens peccat. nu. 1. *ibid.*
Rex arces non muniens, vel armentis carens, ut peccat. nu. 2. *ibid.*
Rex legem poenalem ferens vel uias, & lites negligens, ut peccat. nu. 4. *ibid.*
Rex disponens circa legem naturalem, uel suam, ut peccat. nu. 5. *ibid.*
Rex tollens subditis bona, & libertates ut peccat. nu. 6 *ibid.*
Rex bellans iniusto, uel malo fine ut peccat. nu. 6 *ibid.*
Rex iura noua indicens, & uisitantes impediens ut peccat. nu. 6 *ibid.*
Rex cogens operari subditos, & eorum delicta non puniens ut peccat. nu. 7. & 8 *ibid.*

I N D E X

Rex officia sua vendens & indignis conferens peccat. nu. 8. *ibid.*
Rex matrimonium contrahere cogens ut peccat. nu. 8. *ibidem.*
Rex beneficia indignis conferens, & malam consuetudinem seruans ut peccat. nu. 9. *ibid.*
Rex damnans inauditum, vel auditum male peccat. nu. 10. & 11. *ibid.*
Regis operibus Praefecti, saepe hoc modo peccant. nu. 263. cap. 17.

S

SACERDOS in articulo mortis ab omnibus absoluit, & à nullis laicus. nu. 271. cap. 27.
Sacerdos non omnis potest audire confessiones. nu. 2. cap. 4.
Sacerdos non omnis habet iurisdictionem actualem. nu. 3. *ibidem.*
Sacerdos in articulo mortis quoslibet absoluit. nu. 4. & quem extra illum. nu. 5. 6. *ibi.*
Sacerdotis mali ad missandum inductio, quae peccatum. nu. 41. cap. 14.
Sacramentum quid, & ut gratiam ex opere operato confert. nu. 1. cap. 22.
Sacramenta septem, tria non iterabilia, quatuor autem sic. nu. 2. *ibid.*
Sacramenta collata excommunicato regulariter valent. nu. 3. cap. 9.
Sacramenta circa septem vndecim errores Tridenti damnati. nu. 2. cap. 22.
Sacramentis alia sunt de essentia eorum, alia de precepto. nu. 2. *ibid.*
Sacramenta non credens ut debet, ea dans, aut sumens in mortali peccat. nu. 3. *ibid.*
Sacramenta sumens ab excommunicato & c. & dans vel sumens in mortali, & inuitans malum ad dandum, & inhonorans ea uerbo, aut facto, ut peccat. num. 4. *ibid.*
Sacramenta baptismi per se tendit in peccatum. Eucharistiae per accidens. num. 43. cap. 1.
Sacramenta, quae metu facta, valent. nu. 6. praef. 6.
Sacrilegium cur non sit violatio dormitorij, & ecclesiae sic. nu. 3. cap. 16.
Satisfactio quid sit. nu. 1. & est necessaria etiam post restitutionem. nu. 2. cap. 3.
Satisfactio fit etiam opere alijs debito, & cur melior, imposta. nu. 4. & 5. *ibid.*
Satisfactio sacramentalis in mortali peccato facta quid prodest. nu. 1. *ibidem.*
Satisfactio una pensat offensam, alteram cauet faciendam. nu. 9. *ibid.*
Satisfactio triplex non est necessaria ob triplex genus peccati. nu. 3. cap. 3.
Scandalum ob quod non omittenda precepta, uel consilia. nu. 44. cap. 14.
Schisma quid, quo differt ab haeresi, & excommunicatur in bulla Cœna. nu. 57. c. 27.
Scientia sola apparatus delicti, cur interdum morte plectitur. nu. 21. cap. 24.
Scientia, fides, opinio, dubium, & scrupulus quid, ut differunt, & conueniunt. num. 279. & seq. cap. 27.
Scientia licet ob eas dentur gradus, & cathedra licita. nu. 43. cap. 14.
Scientiae malus usus non efficit eam malam. nu. 43. *ibid.*
Scholarum gradus, & premia Minervalia cur licita. nu. 47. cap. 14.
Scholasticus ut mortaliter peccat, ob finem mortalem studens, non seruans precepta

I N D E X

- cepta studij, discens verita, auocans auditores conuurrenti, negligentem studentem, male insumens viaticum, non soluens salarium, arrogans false gradum. nu. 59. cap. 25.*
- Scrupulos mitigat sibi parum, & multum Christo fidere, & cum talem imaginari. num. 290. cap. 27.*
- Scurra, vel alius peccans causa nimis ridendi, bibendi, & c. nu. 37. cap. 14.*
- Scurilitas quæ mortalis. nu. 123. cap. 23.*
- Secretum confessionis non reuelandum, etiam metu mortis, nisi uno casu. num. 51. cap. 18.*
- Secretum quid, & quotuplex, & cuius detectio mortalis. nu. 52. ibidem.*
- Secretum nulli noxium, etiam iudici iubenti non reuelandum. nu. 60. ibidem.*
- Secreti promissi detectio peior quam non promissi. nu. 62. ibidem.*
- Secreta perniciose reuelanda, non autem alia. nu. 54. ibidem.*
- Sensualitas vocatur vis appetens sensibilis, concupiscibilis, & irascibilis, & ut rationi parent. nu. 5. præl. 2.*
- Sensu exteriores quinque, & quis eorum usus malus, & mentalis. nu. 1. c. 24.*
- Sepe liens excommunicatum, vel notorie malum, vel ad sepulturam adigens & c. nu. 132. cap. 25.*
- Sequestra infringens cur hodie excommunicatus. nu. 127. cap. 27.*
- Seruilia opera quæ sint. nu. 2. c. 13.*
- Seruilia septem opera permittuntur, quinque non seruilia prohibentur. nu. 3. ibidem.*
- Sigillum confessionis etiam post mortem durat. nu. 7. cap. 8.*
- Sigillum confessionis quando non violatur. nu. 11. 12. & 14. ibidem.*
- Sigillum confessionis quid sit, & quare ita vocetur. nu. 1. ibidem.*
- Sigillum secreti duobus modis sumitur, & quid sit. nu. 2. ibidem.*
- Sigillum confessionis quæ includat. nu. 3. & quos obligat. nu. 4. & 7. ibidem.*
- Sigillum omne confessionis est sigillum secreti non e contrario. nu. 5. ibidem.*
- Simonia omnis datio spiritualis pro pretio. nu. 100. cap. 23.*
- Simonia non est dare pecuniam pro alimento, pæna, vexationis redemptione, missa, precibus, vel laude. nu. 102. ibidem.*
- Simonia triplex mentalis, conuentionalis, & realis. nu. 103. ibidem.*
- Simonia mentalis duplex, & utraque mortalis. nu. 103. ibidem.*
- Simonia mentalis non obligat ad restitutionem, etiam si sit diuinitus prohibita. nu. 103. ibidem.*
- Simonia absque temporali formaliter inuenitur. nu. 100. ibidem.*
- Simonia non est emptio, vel venditio artis, vel consilij. nu. 100. ibidem.*
- Simonia realis quid, & in quo peior mentali. nu. 105. ibidem.*
- Simonia realis omnem dispositionem beneficalem annihilat. nu. 105. ibidem.*
- Simonia conuentionalis non sit realis, nisi sit utrinque completa. nu. 104. ibidem.*
- Simonia conuentionalis est promissio sine animo soluendi, & quando realis. num. 106. ibidem.*
- Simonia definitio de clarata. nu. 100. ibidem.*

I N D E X

- Simoniam quædam vstata in curia inter presentes, & absentes. nu. 107. ibid.*
Simoniam nullam mentalem obligare restituere defensum. nu. 103. ibid.
Simoniam vt non facit causa minus principalis. nu. 101. ibid.
Simoniam an faciat obligationis antidoralis remissio. nu. 106. ibid.
Simoniam conuentionalis quid, & peior mentali tantum. nu. 104. ibid.
Simoniacus non est conferens ob consanguinitatem, amicitiam, vel preces etiam indigno, nisi, & c. nu. 207. ibid.
Simoniacus ante completam vtrunque celebrans, an irregularis. nu. 104. ibid.
Simoniacus quis ipso iure suspensus vel excommunicatus. nu. 111. cap. 23.
Simoniam omnis mortalis: quæ suspendit, quæ excommunicat, quæ dimittere obligat. nu. 111. ibid.
Simoniam committit emens carius ob spirituale annexum, sed non excommunicatur. num. 111. ibid.
Simoniam interdum Papa incurrit, penam eius nunquam. nu. 108. ibid.
Simoniam quam Papa incurrit. nu. 108. cap. 23.
Simoniacus an sit qui constituit certum salarium donec conferat ei aliquod beneficium. nu. 113. cap. 25.
Somniis, quibus non credendum nu. 33. cap. 11.
Simulatio & hypocrisis mendacia factorum, & quæ mortales. nu. 8. cap. 18.
Socius industriam adhibens quid de suo impendere debeat. nu. 283. c. 17.
Societas in animalibus, & locatio eorum quæ licita. nu. 260. & 261. cap. 17.
Societas quid, & quæ licita. nu. 251. & vt ineunda. nu. 252. & seq. ibid.
Sodomita non est irregularis, sed hodie grauissimè punitur. nu. 249. cap. 27.
Sorte salua qui lucratur in Gallia, & Italia. nu. 257. cap. 17.
Sortes quæ prohibita, & quæ licita. nu. 30. cap. 11.
Spirituale etiam vt hic sumitur multiplex. nu. 99. cap. 23.
Spirituale alterum à Deo solo; alterum ab eo, & homine, sed vtrunque iure diuino vendi vtatur. nu. 99. ibid.
Spirituale humanum antecedens, & consequens. nu. 99. ibid.
Spirituale purum, & mixtum; & hoc vt vendi potest. nu. 99. ibid.
Spirituale pro præstito dare consuetum potest capi. nu. 106. ibid.
Sponsa Dei est anima viri, sicut & femina. nu. 3. cap. 16.
Sponsalia quid & quibus modis soluuntur. nu. 25. & seq. cap. 22.
Sponsalia omnia ipso iure soluuntur per causam notoriam. nu. 28. ibidem.
Sponsalia duobus modis transeunt in matrimonium. nu. 28. ibid.
Sponsalia clandestina post Concil. Trid. complens, & vtens matrimonio præsumpto, & c. vt peccat. nu. 144. cap. 25.
Sponsalia inualida etiam publica, non impediunt matrimonium vllum. num. 58. cap. 22.
Stanislaus Hofius Cardinalis, summus Penitentiarius, laudatus. num. 272. cap. 27.
Status decenter conseruandus, vel mutandus. nu. 7. cap. 24.

I N D E X

- Sterilitas quæ, & quando minuit pensionem. nu. 198. & seq. cap. 17.*
Sterilitas non dat remissionem his casibus. nu. 198. cap. 17.
Stipendium advocati quale iustum quando in pactum deduci potest. num. 30. cap. 25.
Striges, & sagas reprobatas nu. 38. cap. 11.
Subditus an excommunicetur extra episcopatum, & alia de excommunicatione conditionali. nu. 6. & 272. cap. 27.
Subreptio, quæ excusat. nu. 11. pral. 9.
Superbia quid, & quotuplex & eius etymol. nu. 5. cap. 23.
Superbia sola de se mortalis contemptum subiectionis Dei actus requirit. num. 6. ibidem.
Superbiæ quatuor species, quæ potius sunt eius effectus, & interdum hæses. nu. 8. cap. 23.
Superfluum duplex, natura tantum, & natura & status. nu. 6. cap. 24.
Suspensio ab uno non est ab alio, & sic a iurisdictione non est ab ordine, nec contra, & a beneficio non est ab ordinibus, vel iurisdictione, nec quæ ab officio est a beneficio. nu. 160. & 161. cap. 27.
Suspensio quid, an peccatum, excommunicatio, irregularitas vel depositio. nu. 151. & 152. cap. 27.
Suspensionis transgressor quis irregularis. nu. 162. & vt peccat participans. num. 163. ibid.
Suspensio vera non tollitur sola pænitentia. num. 153. & est triplex. num. 154. ibidem.
Suspendere & suspendi quis potest, requiritur monitio scripta, & peccatum, non certa verba, generalis non incurritur ab Episcopo, qua forma tollitur. num. 159. & 160. cap. 27.
Suspenditur ipso iure clericus notorius fornicarius, eligens talem in Episcopum, ordinatus sine licentia, vel extra tempora, vel sine legitima etate. nu. 153. & 156. An in duello pugnans, excommunicatus sine monitione vel sine scripto, capiens fructus vacantis ecclesiæ, num. 156. Conservator excedens, Iudex ecclesiasticus malè iudicans concurrentibus quatuor, admittens ad sacramenta tempore interdicti, mendicantium Prælati admittens ad professionem ante annum. Clericus vestem versicolore m deserens. Religiosus sic alienans. num. 157. ordinatus cum pacto non petendi alimenta. num. 158. cap. 27.
Suffragatio quid, quæ mortalis, & differt a detractioe & contumelia. num. 13. & 14. cap. 18.
Superstitio est maximum vitiorum mortalium. nu. 23. cap. 11.
Superstitio quadruplex & quælibet lethalis præter primam. nu. 24. ibid.
Symbolum Apostolicum est summa Christiana credendorum. nu. 1. cap. 11.
Synagogas, Atezchitas, & idola, qui facit, aut reficit. nu. 36. cap. 14.

I N D E X

T

- T**ACTVS qui peccata . num. 13. cap. 16.
Tactus mamillarum, & quidam alij qualis occasio peccandi. nu. 42. 6. 14.
Taurorum agitatio Gallis, & olim Naugaris inconsueta. nu. 18. cap. 15.
Taurorum agitatio quando Auctori uisa ualde crudelis. nu. 18. ibid.
Taurorum agitatio per Pium V. prohibita ut intelligenda. nu. 19. ibid.
Taurorum agitationi duellis aequata, qui prohibentur interesse. nu. 19. ibid.
Taurorum agitatio torneamentis aequata, ut moderata licet. nu. 50. ibid.
Tempus decem annorum est longum tempus. nu. 126. cap. 27.
Tentare Deum illicitum etiam per martirium. nu. 40. & 41. cap. 11.
Testamentum cur a sano, uel initio morbi & statu gratie faciendum. num. 36. cap. 26.
Testamentum uel legatum qui facit mutari, tenetur restituere. nu. 70. cap. 17.
Testans ignotum esse uerum ut peccat. nu. 2. cap. 18.
Testanti, qui potest statim restituere non sufficit legare. nu. 68. cap. 17.
Testari impediens ut peccat, & quibus cognatis pauperibus testabitur. num. 26. cap. 26.
Testis nocens alij tacendo uerum, ut peccat. nu. 133. cap. 17.
Testis ut mortaliter peccat asserens falsum, tacens uerum dubitans, non reuocans suum dictum. num. 40. uerum quod putat falsum testans, iurans se testem non fore, excusans se illicite, absentans se. num. 41. detegens quod non debet. num. 42. mercedem accipiens. num. 45. non parens edito iubenti testari sine aliqua octo excusationum, quibus non se excusat inhabilis. num. 45. & 46. cap. 25.
Testis quid faciet interrogatus de eo, quod tacere debet. nu. 43. ibid.
Testis quis tenetur se offerre, & quis tenetur non se offerre, & quis potest, & non tenetur. nu. 48. 49. & 50. cap. 25.
Testes quando dicuntur deesse, ut admittantur inhabiles, & cogantur privilegiati. nu. 49. ibid.
Testis false testans non restituit fisco bona quaerenda ei, si uerum testatus fuisset. nu. 51. ibid.
Testem ad condemnandum nemo tenetur se offerre. nu. 17. cap. 15.
Thesaurus quid, & inuentus cuius fit. nu. 172. & seq. cap. 17.
Thesaurus non est pecunia omnis abscondita. nu. 175. ibid.
Thesaurum praedij empti non reddit emptor etiam sciens. nu. 175. cap. 17.
Thesauri restitutio, etiam ante sententiam faciendam. nu. 175. ibid.
Torneamenta quaedam sunt licita. nu. 9. cap. 15.
Tributa & iura Regia, qui non soluit ut peccat. nu. 200. cap. 17.
Tributa sine autoritate imponens, aut exigens, ut peccat. nu. 201. ibid.
Tributum Meretricum tanquam foedum ab Anastasio sublatum. nu. 195. cap. 17.
Tyrannum

Tyrannum rogare pro iustitia vel gratia non est peccatum. nu. 31. cap. 14.

VALOR rei iustus est, quo presenti pecunia vendi potest. nu. 80. cap. 23.

Venator quis violat festum. nu. 111. cap. 13.

Venatus & piscatus prohibitus, & an restitutio excuset. nu. 120. & 125. c. 17.

Vendens alicui, quod reuendendum est, & emens illud. nu. 241. cap. 17.

Vendens equum maioris, quam valet licet postea tantum valeat. nu. 243. cap. 17.

Vendens vetita Infidelibus ut peccat, & est excommunicatus. nu. 93. cap. 23.

Vendens arma iniuste bellaturo, vel alia nociua ut peccat. nu. 90. ibid.

Vendere plus ob dilationem, aut minus ob anticipationem. nu. 212. cap. 17.

Vendere quis tenetur minus quam emit. nu. 228. ibid.

Vendere vt plus Moio ualebit, sic contentus medio eius, quod toto ualebit. nu. 239.

cap. 17.

Vendere se vt fit inuendibile ratione adiuncti. nu. 40. cap. 17.

Verecundia non est iusta causa adeundi extraneum confessarium. nu. 8. cap. 7.

Verba illa, dictum factum & concupitum quomodo accipiuntur. nu. 7. pral. 7.

Vestitus qui licitus, qui venialis, & qui mortalis. nu. 18. & 19. cap. 23.

Vestiens se habitu religioso quis mortaliter peccat. nu. 22. & 23. ibid.

Vicaria spiritualis uenditio simoniaca, sed non excommunicat. nu. 111. ibid.

Vicaria alius iurisdictionis secularis emptio valet. ibid.

Vidua fornicata peccat fruendo re a marito relicta vt caste uiuat. nu. 62. ibid.

Viduus, aut uidua, cui aliquid relinquitur quoad caste nixerit. nu. 65. cap. 25.

Vindictam no uetans, consentiens illi, uel morti aliquo ex nouem modis. nu. 17. c. 15.

Violentum quid, & quo a metu differt. nu. 2. & 5. pral. 6.

Violentus nullus est actus elicitus, siue interior. nu. 5. pral. 6.

Virginē qui deflorat quid restituet si dolo, aut importunitate & c. nu. 16. & 17. c. 16.

Virgini qui promittit se eam ducturum in uxorem. nu. 8. ibid.

Virgini corrupta, quae putatur uirgo, & aequae bene nubit, ut restituetur. nu. 9. ibid.

Virtus quid, & quomodo non repugnat peccato. nu. 14. pral. 5.

Virtus uitium, & habitus quid, & quotuplex. nu. 1. cap. 23.

Virtutes in medio uitiorum, ideoque illis duplo pauciores. nu. 2. cap. 23.

Vitiationem monialium impediens est excommunicatus. nu. 140. cap. 27.

Vita proximi quando plus estimanda, quam res propria. nu. 3. cap. 15.

Vita non est amittenda propter famam illustis familiae. nu. 91. cap. 17.

Vitia capitalia, e quibus non est superbia, septem hoc uerbo signata. num. 3. & 4.

cap. 23.

Vitium quid, & quomodo non repugnat merito. nu. 14. pral. 5.

Voluntas, & intellectus uario modo animam mouent. nu. 7. pral. 3.

Viuere, qui uult semper hanc uitam peccat. nu. 10. cap. 11.

Voluntarium simpliciter, & secundum quid. nu. 3. pral. 6.

Voluntas etiam a Deo non cogitur uiolenter. nu. 7. ibid.

Voluntas non fertur in incognitum. nu. 269. cap. 27.

I N D E X

- Vota secularis per professionem tolluntur. nu. 65. cap. 12.*
Vota religiosorum, quae ualida, & quae a nutu pendent superioris. nu. 67. ibid.
Vota religiosorum, & minorum quomodo differant, & conueniant. 69. ibid.
Vota inualida ratificantur nisi & c. nu. 71. ibid.
Vota nouitij non irritat superior. nu. 65. ibid.
Vota defuncti qui non adimplet adiunctis exemplis. nu. 36. ibid.
Vota futura includit potestas dispensandi. nu. 80. ibid.
Voto res oblata, cui debetur, facta dispensatione. nu. 78. cap. 12.
Votum qui commutare potest, an possit dispensare. nu. 79. ibid.
Voti commutatio uel Cruciatæ facienda est in eius utilitatem. nu. 80. ibid.
Voti quem penitet, uel dubitando de uoto an ualeat, ipsum uiolat. nu. 54. ibid.
Votum qui non adimplet per alium, quod per se ipsum non ualet. nu. 55. ibid.
Votum ab alio factum, & a se ratum non implet. nu. 73. ibid.
Votum de non nubendo minus est uoto continentiae. nu. 76. ibid.
Votum irritatum non iterum resurgit per mortem irritantis. nu. 66. cap. 12.
Votum potentium ad matrimonium, quae irritari possunt. nu. 70. ibid.
Votum castitatis bis frangit, quae nubit, & consumat. nu. 80. ibid.
Voto a quolibet dispensandi potestas, non extenditur ad iuramentum. nu. 273. c. 27.
Voto castitatis de consensu coniugis astricto coniux qui petit, uel reddit debitum peccat: secus si absque coniugis consensu uouit. nu. 31. cap. 16.
Votum simplex castitatis non dirimit matrimonium, & quatenus seruandum. nu. 73. cap. 22.
Votum religionis impediens, uel ab illa abstrahens, ad quid tenetur. nu. 44. c. 12.
Votum religionis suadens, uel ingressum ordinis dissoluti & c. nu. 45. ibid.
Votum mariti & uxoris sine licentia, quando ualet. nu. 40. cap. 12.
Votum proprietatis non est malorum renunciatio, quae fit in baptismo. nu. 32. cap. 12.
Votum est duplex, nempe solenne & simplex. nu. 32. ibid.
Votum plus obligat quam iuramentum, cum concordia contradicentium. nu. 32. ibid.
Voti opus melius est, quam uoluntarium, quod sic est limitandum. nu. 32. ibid.
Votum solenne castitatis impedit, & dirimit matrimonium. nu. 35. cap. 22.
Votum post solenne contrahens nulliter contrahit, & excommunicatur. nu. 35. ibi.
Votum quid sit, de re mala non ualet: sed de precepto sic. nu. 24. ibid.
Votum obligat, ad implementum sui sub reatu mortalis culpa. nu. 26. ibid.
Votum non facit propositum solum. nu. 26. ibid.
Votum mentale quid sit, & qualem deliberationem requirat. nu. 26. ibid.
Votum coniugum de abstinentendo, & pactum an paria. nu. 59. & 60. ibid.
Votum de ingressu religionis generale an tollat refutatio unius superioris. nu. 62. ibi.
Votum de numquam peccando uenialiter non ualet. nu. 65. ibid.
Votum de numquam peccando mortaliter ualet: sed facile soluitur. nu. 65. ibid.
Votum de non peccando hoc, uel illud ueniale ut ualet. nu. 65. ibid.
Votum religiosi de non peccando irritat superior. nu. 65. ibid.
Votum qui superior post approbatum irritat. nu. 73. ibid.

I N D E X

- Votum, vel partem eius, qui recte frangit ob causam. nu. 39. & 40. ibid.*
Votum absq; animo adimplendi quomodo obligat ad sui complementū. nu. 26. ibid.
Votum de re necessario futura, & de re illicita, & de indifferenti vt indifferens est,
& de eo, quod est contra consilium Christi, non valet. nu. 28. & 29. ibid.
Votum in finem malum non valet; sed sic in bonum ex illo. exortū. nu. 30. & 31. ibi.
Votum omne tollit professio religionis. nu. 78. ibid.
Vouens ingredi religionem & quia non recipitur vt ipse vult &c. nu. 46. c. 12.
Vouens intrare religionem, an teneatur extra provinciam. nu. 276. cap. 27.
Vouens ingredi & profiteri, & postea exit. nu. 47. ibid.
Vouens religionem strictiorem, & laxiorem intrat. nu. 48. ibid.
Vouens rem mortalem, vel venialem, vt peccat. nu. 3. cap. 12.
Vouens item id quod est preceptum, vel contra consilium. nu. 34-35. & 36. ibid.
Vouens stulta vota, vt non peccandi se, non lauandi. nu. 37. ibid.
Vouens, quod sciebat se non posse prestare. nu. 38. ibid.
Vouens prætimore mortis spiritualis, aut corporalis, vel alterius mali. nu. 52. ibid.
Vouens rem dignam voto, quæ tamen mains bonum excludit. nu. 53. ibid.
Vouens non libere vinum, & crebro id violat, vel facere aliquid in tempore certo,
quo transacto id non adimplet. nu. 54. & 55. ibid.
Vouens quæ tenetur statim implere, vel ad certum tempus. nu. 41. ibid.
Vouens sub conditione, & fatagens ne adimpleatur illa. nu. 42. ibid.
Vouens si perpetraverit illud aut illud crimen. nu. 42. & 43. ibid.
Vouens ob malum finem, vel ob bonum, quod nascitur ex malo. nu. 43. ibid.
Vouens virginitatem, & eam postquam violauit non obseruat. nu. 43. ibid.
Vouens se uxorem ducturum, & postea non ducit. nu. 43. ibid.
Vouet qui ligatus est matrimonio, absque coniugis præiudicio. nu. 61. ibid.
Vouens cum licentia, coniugis, vel sine illa terra sanctæ auxilium præbere. nu. 62. ibi.
Vouentem religionem an statim ligent onera eius. nu. 46. ibid.
Vouere qui pertinaciter tenet esse malum. nu. 58. ibid.
Vouere potest, qui potest peccare, vel mereri. nu. 68. ibid.
Vsura quid, duplex, vera, & palliata. nu. 20. cap. 17.
Vsura vtraque pagina speciatim verita, eam probans hereticus. nu. 207. ibid.
Vsura emergere a non habente, & eidem locum. nu. 229. ibid.
Vsura quando emergere vel locare rem minoris quam valet &c. nu. 230. & 231. ibid.
Vsura est lucrum ob dilationem solutionis. nu. 210. ibid.
Vsura mutuare pro re pauperi danda, non pro iniuria remittenda &c. nu. 237. ibi.
Vsura dare ad lucrum salua sorte, vel non negotiaturo. nu. 258. ibid.
Vsura non est marito vsus pignoris pro dote dari &c. nu. 273. & 274. ibid.
Vsura centesima quæ &c. nu. 268. ibid.
Vsura circumspicte definita, & declarata. nu. 214. ibid.
Vsuras qui iudex iubet solui aut non restitui, & aduocatus, procurator, & testis,
qui ad id auxilium præbent, restituere tenentur. nu. 275.
Vsurius confiteatur quoties voluit sanerari. nu. 214. ibid.

I N D E X

- Usurarium instrumentum faciens, vt peccat. nu. 276. ibid.*
Usurarius usuras & fructus pignoris restituat. nu. 278. ibid.
Usurarius quis manifestus, & a quo absoluendus. nu. 289. ibid.
Usurarij testamentum nullum nisi hæc præcedant. nu. 279. ibid.
Usura an sit mutuare rem, vt reddatur cum pluris valebit. nu. 279. ibid.
Usurario manifesta, & licet dicitur hæc dicitur, nisi & dicitur. nu. 279. ibid.
Usura vt sit mutuare, vt molatur in suo molendino & c. nu. 220. & seqq. ibid.
Usura minoris emere ob solutionem anticipatam, uel pluris ob dilatã. nu. 228. ibi.
Usuram qui non credit esse peccatum mortale hæreticis. nu. 214. ibid.
Usurarius confiteatur quoties voluit fenerari. nu. 214. ibid.
Usura quando mutuare, proposita pena & c. nu. 215. ibid.
Usura non est mutuare ob interesse damni, aut lucri. nu. 239. ibid.
Usura quando non est vendere carius propter impensas. nu. 239. & 240. ibid.
Usura quando non est vendere vno tempore, quo soluitur alio. num. 241. & 242.
Usura in deponendo & a depositario accipiendo. nu. 242. & seqq. ibid.
Usura soluere famulis alioquin, vt post auctarium capiat. nu. 244. ibid.
Usura soluere ante diem statutum ob lucrum. nu. 245. ibid.
Usuram iuratam non soluere quando peccatum. nu. 246. ibid.
Usura lege ciuili vtitur, sed valde etiam exercita, que. nu. 208. ibid.
Usuram que interestio sine facto faciat. nu. 208. ibid.
Usuras nauticas esse nunc veritas quo sensu. nu. 285. ibid.
Usura non est aliquid pro fideiussione accipere. nu. 286. ibid.
Usuram qui suadet, aut sub ea petit, vt peccat. nu. 262. & 263. ibid.
Usurario a non volente restituere, qui accipit solutionem crediti in malos fines, vel impedit, ne gratis mutuetur. nu. 262. 264. ibid.
Usurario rem vt vendicat, qui dedit. nu. 265. ibid.
Usurarij bona non sunt obligata, & fiunt ementis. nu. 265. ibid.
Usuras pro alio exercens, etiam famulus obligatur. nu. 265. & 267. ibid.
Usurarij vxor que peccat viuendo de bonis sui mariti. nu. 268. & 271. ibid.
Usurariorum filij & famuli qui peccant de bonis eorum, viuendo. nu. 270. ibid.
Ususfructus nummorum legatur, & vt sit perpetuus. nu. 257. cap. 17.
Usurarij gener recipiens ab eo dotem, vt peccat. nu. 271. ibid.
Usurario carenti pecunia commendans illam vt peccat. nu. 40. cap. 14.
Vxor tollens obedientiam marito, nolens ire, quo ille vult. nu. 20. cap. 14.
Vxor quid faciet vt non se infamet, & iusto filio non noceat. nu. 44. cap. 16.
Vxor etiam valde dotata non potest donare. 40. scuta. nu. 155. cap. 17.
Vxor quorum iocalium domina, & quorum usuraria. nu. 165. & seq. ibid.
Vxor ut peccat, si accipit ex bonis mariti et ad pia, nisi octo casib. num. 153. & seq.
Vxoridicium, & mariticidium impediunt matrimonium. nu. 74. cap. 22.

FINIS INDICIS.

Series Chartarum.

A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X Y Z

Aa Bb Cc Dd Ee Ff Gg Hh Ii Kk Ll Mm Nn Oo Pp
Qq Rr Ss Tt Vv Xx Yy Zz.

Aaa Bbb Ccc Ddd Eee Fff Ggg Hhh Iii Kkk Lll Mmm
Nnn Ooo Ppp Qqq Rrr Sss Ttt Vuu Xxx.

*Omnes sunt quaterniones, præter Xxx,
quod est quinternio.*

V E N E T I I S, M D L X X X I I I I.

Guerræi fratres excudebant,

Auctoris sumptibus.